423 2

JOHANNIS GERHARDI
S. S. THEOL. D.
ET
IN ACADEMIA JENENSI
QUONDAM PROFESSORIS
LONGE CELEBERRIMI,

Locorum Theologicorum.

Cum pro adſtruenda Veritate, tum pro deſtruenda quorumvis contradicentium Falſitate, per theſes nervosè, ſolidè & copiosè explicatorum,

TOMUS OCTAVUS:

In quo continentur hæc Capita:

29. De Morte.
30. De Reſurrectione mortuorum.

EDITIO NOVISSIMA,
ac quàm plurimis hinc inde augmentis ditata, & illuſtrata.

In fine quadruplici Indice, Generali, Dictorum S. Scripturæ, Authorum, Verborum & Rerum, adjecto.

Cum Gratia & Privilegio S. Cæſareæ Maj.
&
S. Reg. Maj. Svecicæ.

FRANCOFURTI & HAMBURGI,
Sumptibus ZACHARIÆ HERTELII, Bibliopolæ Hamburgenſis.

ANNO DOMINI M. DC. LVII.

PERILLVSTRIBVS ET GENEROSISSIMIS COMITIBVS AC DOMINIS,

DN. GVNTHERO,
DN. ANTONIO HENRICO,
DN. JOHANNI GVNTHERO,
DN. CHRISTIANO GUNTHERO,

Fratribus, S. Romani Imperii Quatuorviris, Comitibus à Schvvartzburg & Honſtein, Dominis Arnſteti, Sondershuſæ, Leutenbergæ, Lohræ & Clettenbergæ &c.

Dominis & Evergetis meis Clementiſsimis,

Gratiam, benedictionem & pacem per Chriſtum precor.

PErilluſtres & Generoſiſſimi Domini Comites, Domini & Evergetæ Clementiſſimi, quoties mecum ſtatum horum, in qua reſervati ſumus, temporũ expendo (expendo a. ſæpiſſimè) non poſſum, quia finem mundi & rerum omniũ in januis adeſſe firmiter ſtatuam, idq; vel ex ipſa macrocoſmi & microcoſmi collatione oppidò conſpicuũ eſſe arbitror. De microcoſmo ſive homine totius Naturæ compendio rectè pronunciat Seneca Epiſt.30. quòd ſenectus eum ducat ad mortem, *i.e. quòd ſenium in ipſo ſit mortis anteambulo ac prodromus. Quemadmodum enim ſenectus adoleſcentiam, ita ſenectutem mors ſubſequitur. Quoties ergò cunq; ſenem intuemur, præſertim capularem, tutò pronunciare poſſumus, illum morti vicinum eſſe, adeoq; ut in proverbio dicitur, pedem alterum in cymba Charontis habere. Idem de macrocoſmo ſive mundo judicium ſine ullo dubitationis ſcrupulo ferre nobis integrum eſt.* Mundus ecce nutat & labitur, *inquit Cyprian. ſerm.4. de mortal. p.215.* & ruinam ſui non jam ſenectute rerum ſed fine teſtatur. *Et lib.1. Epiſt.4. p.21.* Deficiente jam mundo bona quæque deficiunt, mala verò ac adverſa proficiunt. *Quòd ſi ante tredecim ſecula beatus Martyr de appropinquante mundi fine ita cenſuit, quantò rectiùs ac firmiùs in hiſce turbidis noviſſimorum temporum fecibus idem judicare poſſumus ac debemus. Terminus humanæ vitæ* ſeptuaginta, *aut ſi ad ſummum pervenerit,* octoginta annorum *ſpatio a Moſe circumſcribitur Pſal.90.v.10. Terminus hujus seculi ex antiqua Rabinorum ac Patrum traditione, (cui quantum tribuendum ſit, in tract. de conſumm. ſeculi explicabitur) ſex millenariorum ambitu includitur. Quemadmodum igitur hominem ſeptuageſimo majorem propediem mortis victimam fore ex ipſo annorum numero rectè colligimus: ita mundum poſt exactos quinquies mille ſexcentos viginti & unum annos jam rugas contraxiſſe & interitui eſſe propinquiſſimum, non eſt quod ambigamus. Senectutis vitium proprium eſt avaritia, ac ſenibus quaſi per Naturam inſitum, ut quò minus viæ reſtat, eò plus viatici quærant. De noſtrorum temporum moribus haud injuria uſurpare poſſumus illud Propheticum Eſa.56.v.11.* Omnes in viam ſuam declinaverunt, unusquisq; ad avaritiam ſuam à ſummo uſq; ad noviſſimum. *Surdis profectò auribus acclamat hodie Jacobus cap.5.v.1.* Plorate divites ululantes in miſeriis veſtris, quæ advenient vobis. *v.2.* Divitiæ veſtræ putrefactæ ſunt & veſtimenta veſtra à tinea comeſta ſunt. *v.3.* aurum & argentum veſtrum æruginavit, & ærugo eorum in teſtimonium vobis erit, & manducabit carnes veſtras ſicut ignis, theſaurizaſtis in noviſſimis diebus, *i.e. cùm dies noviſſimus in proximo ſit, nihilo tamen minus terrenis theſauris unicè intente ſemper fuiſtis, de cæleſtibus interim parum ſoliciti. In ſenili ætate oculi caligare, aures obſurdeſcere incipiunt. Idipſum in hoc mundi ſenio contingere videmus.* Nec oculus ampliùs videt, nec auris audit, *i.e. nec Magiſtratus nec ſubditi in regnis compluribus ſuo rectè funguntur munere atq; officio. Magiſtratus velut totius regni ac provinciæ oculus providere ac curare debebat ea, quæ ad ſalutem publicam faciunt, quæ ſubditorum commodis inſerviunt, quæ Reſpubl. incolumitatem promovent, ſed plurimi, proh dolor, publicis ſubditorum commodis ſuiq; doq; planè habitis privata tantùm quærunt compendia, & nova colligendarum pecuniarum quotidie excogitant aucupia. Subditi ad ſeditiones & ἀνταγωνίας proclives ſunt, debitam Magiſtratui obœdientiam derogant, repagula obſequii perfringunt, & ſalutaribus monitis imò mandatis aures præbere renuunt. In ſenectute vertigo, capitis ac tremor quidam manus, pedes atq; omnia corporis membra occupat. Ecquis verò non videt omnia hodiè in mundo velut ſcotomate percuſſa circumagitari & circumrotari, omnia tremere ac nutare, omnia ad ruinam non vergere ſed gradu citato præcipitari? Senectus cadaveroſam homini inducit faciem, quando ſcil.* frontem ruga ſenilis arat, *oculi lippiunt, nares deſtillant, os diſtorquetur. Quod ſi hodiernam mundi faciem paulo exactiùs contemplare velimus, apparebit eam eſſe diſtortam, deformem, adeoq; ut Auguſtin. loquitur Epiſt.45. ad Armentar.* tantâ rerum labe contritam, ut etiam ſpeciem ſeductionis amiſerit, *unde idem ipſe ſerm.245. de temp. amatorib. ſeneſcentis mundi ſic inſultat:* Ecce turbatur mundus & amatur mundus. Quid ſi tranquillus eſſet? Formoſo quomodo hæreres, qui ſic amplecteris fœdum? flores ejus quomodo colligeres, qui à ſpinis non revocas manum? Non vis relinquere mundum, relinquit te mundus & ſequeris mundum?

Quare cùm extremum illud mundi ſenium de proximè inſtante ejuſdem interitu nos admoneat, æquiſſimum profectò

ſe ctu ac ſummoperè neceſſarium fuerit, ut tum microcoſmi, tum macrocoſmi noviſſima piâ & quotidianâ meditatione nobis ob oculos ponentes, mentes à terrenis ad cœleſtia, à præſentibus ad futura, à viſibilibus ad inviſibilia, à momentaneis ad æterna, à fluxis ad fixa, elevemus, ac perpetuo ſermone illud Nazianzeni uſurpemus:

Θυμὲ βλέπος ἄνω, χθονίων δ' ἐπιλήθεο πάντων.

Mens ſurſum ſpecta, terrenaq; deſpice cuncta.

Quemadmodum enim ad loca munitiora feſtinantiùs migrant, qui ruinam domus vident contritis parietibus imminere: ſic corda Chriſtiana quantò magis ſentiunt mundi hujus ruinam crebreſcentibus tribulationibus propinquare, tantò magis debent bona, quæ in terra recondere diſponebant, in theſaurum cœleſtem impigrâ celeritate transferre, *quæ eſt ſimilitudo Auguſtini Epiſt. 136. ad Cler. & pop. Hipponenſ.* Sancti iſti, *ait Gregor. Hom. 28. in Evang.* ad quorum tumbam conſiſtimus, florentem mundum mentis deſpectu calcaverunt. Erat vita longa, ſalus continua, opulentia in rebus, fœcunditas in propagine, tranquillitas in diuturna pace, & tamen cùm in ſeipſo floreret, jam in eorum cordibus mundus aruerat. Ecce jam mundus in ſeipſo aruit & adhuc in cordibus noſtris floret. Ubique mors, ubique luctus, ubique deſolatio, undique percutimur, undique amaritudinibus replemur, & tamen cœca mente carnalis concupiſcentiæ ipſas ejus amaritudines amamus. Fugientem ſequimur, labenti inhæremus. Et quia labentem retinere non poſſumus, cum ipſo labimur, quem cadentem tenemus. *Hæc & ſimilia piorum veterũ monita expendens, in explicationem Noviſſimor., tum microcoſmi, tum macrocoſmi aliquid operæ, curæ ac diligentiæ collocare, è re & mea & Lectoris Chriſtiani arbitratus, ultimos illos fidei noſtræ articulo paulò pleniùs expoſui, eademq; operâ felicem clauſulam Locorũ Theologicor. exegeſi per Dei gratiam impoſui. Hanc meam qualemcunq; opellam Eccleſiæ ac ſtudioſæ juventuti, uti ſpero, non infrugiferam, V.V. Perilluſtr. Generoſ. humiliter inſcribere & volui & debui, cum ut aliquod grati animi indicium pro beneficiis numero plurimis à V.V. Perilluſtr. Generoſ. in me hactenus πλουσίως collatis exhiberem; tum ut poſteritati, ſi qua futura eſt, teſtatum redderem, Perilluſtr. V.V. Generoſ. toto pectore amplecti, & in ſuis, quas obtinent, ditionibus florentiſſimis promovere orthodoxam illam fidei confeſſionem, quæ in hoc ipſo Scripto proponitur, & contra quorumvis ἑτεροδόξων inſultus pro virili defenditur; tum denique ut huic ingenii mei fœtui, tales conſtituerem patronos ac veluti tutores, quorum autoritate ac præſidio munitus lucem & ætatem ferre poſſet. Nata ſunt Perilluſtr. V.V. Generoſ. ex tali proſapia, quæ ſuperioribus temporibus Heroas potentiſſimos, adeoq; etiam Imperatores Auguſt. protulit, quæ Illuſtribus Principum ac Dynaſtarum familiis conſanguinitate & affinitate juncta eſt, quæ eminentiſſimo S. Rom. Imperii Quatuorvirûm ordini jam olim ob præclara in Rempubl. merita eſt adſcripta. Hanc generis & proſapiæ dignitatem longè maximam auguſtiorem & illuſtriorem redditis veræ & orthodoxæ doctrinæ conſtanti profeſſione, fideli propagatione ac virili defenſione, Templorum & Scholarum erectione, magnificæ liberalitatis erga Eccleſiarum & Scholarum miniſtros demonſtratione, pacati & quieti regiminis adminiſtratione, ac ſedula illorum omnium procuratione, quæ ad ſubditorum tum temporalia tum ſpiritualia commoda promovenda quicquam facere poſſunt. In Academiis Stipendiarios & alumnos complures ſumptibus profectò Principalibus ſuſtentatis, unde virorum ſolidè eruditorum, qui Eccleſiaſticis ac politicis officiis cum laude & fruge præfici poſſunt, neceſſaria provinciæ veſtræ nunquam deeſſe poteſt copia, debitam Miniſterio Eccleſiaſtico exhibetis reverentiam, quæ virtus quò in Magnatibus incipit eſſe rarior, eò majorem in Perilluſtr. V.V. Generoſ. commendationem meretur. Tanti certè ea à piis majoribus fuit æſtimata, ut unà cum pura verbi prædicatione & legitima Sacramentorum adminiſtratione inter veras veræ Eccleſiæ notas recenſeretur. Fraterna concordia exemplo perquàm illuſtri & planè ſingulari omnibus prælucetis; in ditionum cura ac fidei veſtræ commiſſarum regimine populi ſalutem ſupremam legem ſtatuitis, ſtudio præcaventes maximo, ne privatis veſtra creſcant æraria damnis, quod in Honorio ſummopere commendat Claudianus. Quod ſi ad beneficia mea tenuitati peculiariter præſtita deſcendere vellem, exordium enumerationis citiùs quàm exodium invenirem, quibus omnibus veluti colophonem hand ita pridem addidiſtis, quando fratri meo Germano atq; unico* Dn. ANDREÆ GERHARDO JCto *officium honoratiſſimum, Cancellariam ſcil. veſtram commendaſtis, & hac ratione publicè comprobatum dediſtis, quo favore & gratiâ Perilluſtr. V.V. Generoſ. utrumq; noſtrûm complecterentur, quam præclaram de fratre meo ſpem conceperint, quantum ipſius fidei, curæ ac induſtriæ tribuant. Benigniſſimus* DEVS *Perilluſtr. V.V. Generoſ. quam diutiſſimè incolumes ac florentes conſervet, auguſtam nominis veſtri famam ad poſteros propaget, omnigenâ proſperitate ditiones veſtras cumulet, & poſt ſeros vitæ annos cœleſtis regni heredes Perilluſtr. V.V. Generoſ. tranſcribat. Ita toto pectore voveo & Perilluſt. V.V. Generoſ. mea obſequia & ſervitia, meas preces ac vota ſemper defero paratiſſima, promtiſſima. Dab. Jenæ Cal. Sept. An. 1621.*

Perilluſtr. V.V. Generoſ.

humiliter colens

JOH. GERHARD. D.

DE

DE NOVISSIMIS IN GENERE.

I.

Typus Exod. 28, 31.

Inter alias de ornatu ſummi Sacerdotis V. Teſt. Leviticas conſtitutiones divinitùs promulgatas tales lex habetur, Exod. 28. v. 31. *Facies etiam pallium Ephod ſive ſuperhumeralis totum ex hyacintho.* v. 32. *Et erit os capitis ejus in medio ejus. Labium erit ori ejus circum opere textentis, ſicut os loricæ erit ei, ne ſcindatur.* v. 33. *Et facies ſuper fimbriis ejus mala punica ex hyacintho & purpura & vermiculo cocci ſuper fimbriis ejus circum, & tintinnabula auri in medio earum circùm.* v. 34. *Tintinnabulum auri & malum punicum, tintinnabulum auri & malum punicum ſuper fimbriis pallii circùm.* v. 35. *Et erit ſuper Aaron ad miniſtrandum, & audietur ſonus ejus, quando ingredietur ſanctuariũ corã Domino, & quando egredietur & non morietur.* Siracides hanc tunicam ſic deſcribit cap. 45. v. 11. *Circumdedit eum* (ſummum Sacerdotem) *ſphærulis aureis, tintinnabulis plurimis in circuitu ad ſonandum vocem in gradibus ſuis, audibilem facere ſonum in templo & in memoriam filiis populi ſui.* Hunc ſummi Pontificis in V. Teſt. ornatum non minùs quàm reliquas veſtes typicum quid ſignificâſſe, extra dubitationis aleam poſitum eſt.

Allegoriæ ejusdem explicatio & applicatio.

Primò igitur tintinnabula illa ac mala punica in limbo tunicæ Sacerdotalis alternatim poſita, ac ſonus tintinnabulorum, qui exaudiebatur, quando Pontifex tabernaculum ingrediebatur vel egrediebatur ad excitandam in ipſomet Pontifice & populo divinæ majeſtatis reverentiam.

1. ad Chriſtum.

1. ſpecialiter ac præcipuè *ad Chriſtum* unicum N. Teſt. *ἀρχιερεῖα* accommodari poſſunt, quod facit Rupertus in comm. ubi *tintinnabula* ad prædicationem, *mala punica* ad miracula Chriſti applicat.

2. ad Apoſtolos & Eccleſiæ miniſtros.

2. Paulò generaliùs accommodari poſſunt tùm *ad Apoſtolos*, qui ſono prædicationis Evangelicæ totum terrarum orbem in ſuo miniſterio compleverunt Pſal. 19. v. 1. tùm *ad reliquos Eccleſiæ miniſtros*, de quibus Gregorius part. 2. cur. paſtoral. cap. 4. ac lib. 1. regiſtr. Epiſt. 24. *Sacerdos ingrediens vel egrediens moritur, ſi de eo ſonitus non audiatur, quia iram contra ſe occulti judicis exigit, ſi ſine ſonitu prædicationis incedit. Veſtimentis tintinnabula inhærent, ut vitæ viam cum lingua ſonitui ipſa quoque bona opera clament Sacerdotis.* Hieron. in Epiſt. ad Fabiolam de veſte ſacerdotali: *Tanta debet eſſe ſcientia & eruditio Pontificis Dei, ut & greſſus ejus & motus & univerſa vocalia ſint. Veritatem mente concipiat & toto eam habitu reſonet & ornatu, ut quicquid agit, quicquid loquitur, doctrina ſit populorum, abſque tintinnabulis enim & diverſis coloribus & gemmis floribusq́; virtutum nec ſancta ingredi poteſt, nec nomen Antiſtitis poſſidere.* Confer Bedam. in comm. h. l.

3. ad omnes verè pios.

3. Generaliſſimè iſthæc applicari poſſunt *ad omnes verè pios & Chriſtianos.* Illi enim ſunt *regale Sacerdotium* 1. Pet. 2. v. 9. cùm Chriſtus eos *fecerit Reges & Sacerdotes Deo & Patri ejus.* Apoc. 1. v. 6. Quamdiu igitur *ingrediuntur & egrediuntur coram Domino*, id eſt, toto vitæ tempore, quæ per ingreſſum & egreſſum ſignificatur Pſal. 121. v. 8. in ora & extremitate veſtis debent habere tintinnabula, ut de Noviſſimis perpetuò admoneantur, ſicq́; auribus & cordibus ipſorum ſemper inſonet Siracidis præceptum cap. 7. v. ult. ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις σου μιμνήσκου τὰ ἔσχατά σου, καὶ εἰς αἰῶνα οὐχ ἁμαρτήσεις. Orig. hom. 9. in Exod. poſt med. *Poteſt unusquisque noſtrûm etiam in ſemetipſo conſtituere tabernaculum Deo &c. ſupra omnem gloriam ſit ei Pontificalis ornatus &c. habeas per indumenti circuitum tintinnabula, ut ingrediens ſancta det ſonitum & non intret cum ſilentio. Et hæc tintinnabula, quæ ſemper ſonare debent, in extremo veſtimenti ſint poſita, idcircò credo, ut de extremis temporibus & fine mundi nunquam ſileas, ſed inde ſemper ſones, inde diſputes & loquaris ſecundùm eum, qui dixit: Memor eſto noviſſimorum tuorum. Ad hunc ergò modum homo noſter interior Deo Pontifex adornetur, ut introire poſſit non ſolùm in ſancta, ſed & in ſancta Sanctorum, ut poſſit adire propitiatorium, ubi ſunt Cherubim & inde appareat ei Deus.*

Doctrina de Noviſſimis.

1. Neceſſitas.

2. Ut ergò & nos typicè huic præcepto morem geramus, expoſitis præcipuis Chriſtianæ fidei articulis noviſſimo loco doctrinam *de Noviſſimis* divino freti auxilio, pari filo ac ſtylo pertractabimus, cujus doctrinæ *neceſſitatem* atque *utilitatem* brevibus quidem, ſed emphaticis verbis Syracides cap. 7. v. 3[illegible]. nobis commendat. *In omnibus ſermonibus tuis memorare noviſſima tua & in æternum non peccabis. Neceſſitas* elucet 1. ex *divini mandati authoritate*, cui obſequentes nos præbere omninò convenit: *Memorare noviſſima.* 2. *ex mandati illius perpetuitate. In omnibus ſermonibus tuis*, vel ut habet vulgata verſio: *in omnibus operib. tuis memorare noviſſima tua*, quia Hebræum דבר & eidem reſpondens Græcum λόγος quandoque pro negocio & opere accipitur.

3. *ex ejusdem univerſalitate.* Ad omnes omninò homines dicitur: *Memorare noviſſima tua.* Quare ut reliquorum fidei Chriſtianæ articulorum, ita quoq; hujus ipſius articuli cognitio ac tractatio eſt omninò in Eccleſia neceſſaria, cùm enim quidam Theſſalonicenſes articulum de reſurrectione mortuorum & ultimo Chriſti ad judicium adventu minùs rectè intelligerent, D. Apoſtol. eo nomine ipſis tribuit ὑςερήματα τῆς πίςεως 1. Theſ. 3. v. 10. nec deſunt quibusvis mundi temporibus, præſertim extremis, ἐμπαῖκται, qui oracula SS. de illis noviſſimis vel negant vel in dubium vocant 2. Petr. 3. v. 3. atq; hac ratione ipſum religionis Chriſtianæ & totius fidei noſtræ fundamentum audacter impugnant, à quibus vera Eccleſia non ſolùm publicâ confeſſione, ſed etiam accuratâ confutatione ſeſe debet ſejungere.

2. Vtilitas. 3. *Vtilitas* hujus doctrinæ in ſequentibus verbis Siracidis proponitur, *& in æternum non peccabis.* Neque enim ullum efficacius τῶν κακῶν ἔργων προφυλακτικὸν, ac τῶν καλῶν ἔργων ὁρμητικὸν, quàm noviſſimorum noſtrorum pia meditatio, quippe quæ mentibus noſtris inſtillat, 1. *terrenorum contemtum.* Facilè terrena omnia repudiat, qui ſe moriturum cogitat; facilè cor ſuum ab omnibus terrenis abſtrahit, qui τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου παράγει 1. Cor. 7. v. 31. pio & aſſiduo ſtudio perpendit 2. *cœleſtium bonorum deſiderium.* Qui verè & ex toto corde credit, *terreſtris hujus domus noſtræ tabernaculo diſſoluto, nos ædificium ex Deo habituros, domicilium ſcilicet non manufactum, ſed æternum in cœlis,* is *in hoc ingemiſcit domicilium noſtrum, quod è cœlo eſt, ſuperindui deſiderans* 2. Cor. 5. v. 1. & 2. *qui novit ſe dum advena eſt in corpore, à Domino peregrè abeſſe* ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι ἐκδημοῦμεν ἀπὸ τοῦ κυρίου, *is probat ac deſiderat potius peregrè abeſſe è corpore & incolere apud Dominum.* ἐκδημῆσαι ἐκ τοῦ σώματος καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν κύριον v. 6. & 8. Qui firmiter perſuaſus eſt ſe *non habere in hoc mundo civitatem manentem,* is *futuram inquirit* Heb. 13. v. 14. 3. *divini numinis metum.* Qui quotidiè expendit illud Apoſtolicum, *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, ut reſerat unusquisq; quæ in corpore fecerit congruenter ad id quod fecit, ſive bonum ſive malum* 2. Cor. 5. v. 10. is divini numinis & judicii metu facilè percellitur. Qui cogitat *tria futura; mortem, quâ nihil horribilius; judicium, quo nihil terribilius; pœnam inferni, quâ nihil intolerabilius,* is in vero ac ſerio Dei timore τὸν τῆς παροικίας χρόνον incolatus ſui tempus tranſiget 1. Pet. 1. v. 17. 4. *peccati faſtidium.* Petrus cùm dixiſſet 1. Epiſt. 4. v. 7. *Omnium finis appropinquat,* ſtatim ſubjungit, σωφρονήσατε οὖν καὶ νήψατε εἰς τὰς προσευχὰς, conſiderantes ſcilicet in propinquo eſſe omnium rerum finem & judicium extremũ. Specul. peccat. cap. 5. circa fin. *Nulla artis medicina, nulla doctrina ſic ſuperat ſuperbiam, ſic vincit malitiam, nec ſic extinguit libidinem, nec ſic mundi calcat vanitatem, ſicut mortis & judicii recordatio &c.* Memoria ignis quo in die noviſſimo totus mũdus conflagrabit, & recordatio ignis infernalis facilè comprimit pravæ concupiſcentię flammas. 5. *ſanctæ vitæ ſtudium.* Qui *omnia opera, ſive bona ſive mala, in judicium adducenda* Eccleſ. 12. v. 14. ac *abſcondita cordis conſilia in eo manifeſtanda* 1. Cor. 4. v. 5. cogitat, is ſanctę cõverſationi totum ſeſe conſecrat. *Adveniet,* inquit Petrus 2. Epiſt. 3. v. 10. *dies Domini ſicut fur, in quo cæli magno impetu tranſibunt, elementa verò calore ſolventur, ac terra, & quæ in ea opera ſunt, exurentur.* v. 11. *Cum igitur hæc omnia diſſolvenda ſint, quales oportebit nos eſſe in ſanctis converſationibus & pietatibus.* 6. *omnium ærumnarum remedium.* Dies extremus erit tempus noſtræ ἀπολυτρώσεως Lucæ 21. v. 28. erit καιρὸς ἀναψύξεως Actor. 3. v. 19. ac χρόνος ἀποκαταστάσεως πάντων v. 20. ecquis igitur in ærumnis animum deſpondere velit, quis non potiùs animo æquiſſimo ac patientiſſimo quævis adverſa tolerabit? *Paſſiones hujus temporis non ſunt condignæ ad futuram gloriam, quæ in nos revelabitur* Rom. 8. v. 18. *Momentanea enim levitas afflictionis noſtræ excellenter excellentis gloriæ pondus æternum conficit nobis, dum non ſpectamus ea quæ cernuntur, ſed ea quæ non cernuntur. nam quæ cernuntur, temporalia ſunt, quæ non cernuntur æterna* 2. Cor. 4. v. 17. & 18. Quænam efficacior in omnibus adverſis conſolatio in nobis proponi poſſet quàm μισθαποδοσία reſurrectione, extremo judicio & vitæ æternæ promiſſione nobis repoſita? Plura de utilitate hujus doctrinæ ſub finem cujusque noviſſimi adducemus, ubi latiùs demonſtrabitur, quomodo non ſolùm πρὸς διδασκαλίαν καὶ πρὸς ἔλεγχον θεωρητικῶς, ſed etiam πρὸς ἐπανόρθωσιν, παιδείαν καὶ παράκλησιν πρακτικῶς eadem maximum pondus ac momentum verà piis adferat.

4. Ex neceſſitate & utilitate hujus doctrinę, ejusdem *dignitas* conſequitur, quæ vel ex eo etiam elucere poteſt, quòd ea, quæ in hoc articulo ex verbo patefacto proponuntur, ſunt pars myſterii cœleſtis ab omni humana ratione abſconditi, ac ſapientiæ ſolius Eccleſiæ propriæ. Quemadmodum enim exacta futurorum cognitio eſt actio divinæ omniſcientiæ, ſoli Deo utpote infinito & æterno unicè competens Eſa. 41. v. 21. 22. ita quoque doctrina de futuris mundi & hominis noviſſimis in verbo tradita, eſt evidens argumentum, Scripturam ſacram, in qua eadem proponitur, non eſſe humano arbitrio excogitatam ſed divinitùs promulgatam, atque Eccleſiam, in qua hæc doctrina unicè ſonat, à Deo hanc revelationem de noviſſimis accepiſſe. 3. Dignitas Quòd ſi aliàs juxta Comicum *viri prudentis eſt, non ea modo, quæ ante pedes ſunt, videre, ſed etiam quæ futura ſunt, proſpicere,* quantò magis ad *ſpiritualem prudentiam juſtorum* & *ſapientiam* eorum *in occulto* Pſal. 51. v. 8. Luc. 1. v. 17. pertinere cenſenda eſt futurorum noviſſimorum omnibus omninò hominibus expectandorum cognitio? Qui nec prçteritorum recordantur, nec de futuris ſoliciti, præſentib. duntaxat intenti in diem vivunt, brutorum potiùs quàm hominũ vitam ducere haud immeritò judicantur, quantò minùs in Chriſtianis ferendum erit, ſi nec prçterita, *malum* ſcil. à ſe *commiſſum, bonum omiſſum,* & *tempus amiſſum* ad pię recordationis trutinam revocent, nec futura, *mortis* ſcil. *appropinquationem, mundi conſummationem* ac *judicii Vniverſalis executionem* providâ mente proſpiciant, ac eorum memoriam in animo ſuo perpetuam circumferant?

5. Inde non ſolùm in *Scripturis ſacris* Deut. 32. v. 29. Sir. 7. v. 40. cap. 28. v. 5. cap. 38. v. 21. ſed etiam in *Eccleſiaſticis Patrum Scriptis* crebræ extant admonitiones de Noviſſimis tum macrocoſmi tum microcoſmi quotidianâ meditatione expendendis. Autor libri de Speculo peccatoris, qui extat inter opera Auguſtini tom. 9. cap 1. *Fe-* *Monita piorũ veterum de noviſſimorum meditatione.*

liciter

liciter poſſumus evadere mortis periculum, ſi diligenter ſtudeamus ſequi divinum conſilium, quod nobis intimat Dominus dicens: Vtinam ſaperent & intelligerent ac noviſſima providerent! O felix & utile conſilium, mortis remedium, ſalutis antidotū, peccatoris ſpeculū! O ſalutifera noſtri Redemptoris ſententia, ex qua nobis inſtructio ſapientia, admonitio continentia, ſpeculum providentia, exultatio pœnitentia, acquiſitio divina gratia datur. cap. 2. *Cōſideratio hujus ſententia, utinam ſaperent &c. deſtructio eſt ſuperbia, extinctio invidia, medela malitia, effugatio luxuria, evacuatio vanitatis & jactātia, conſtructio diſciplina, perfectio ſanctimonia, praparatio ſalutis aterna.* cap. 5. *Si noviſſima provideres, Deum timeres, ſuperna appeteres, mundum contemneres, & infernum horreres &c.* Eodem ferè ſenſu Bernhardus Epiſt. 292. *Vtinam ſaperes qua Dei ſunt, intelligeres, qua mundi ſunt, provideres, qua inferni ſunt, profectò inferna horreres, ſuperna appeteres, qua ſunt mundi, contemneres.* Idem in ſerm. de prim. & noviſſ. noſtris fol. 377. *Noviſſima qua ſunt? nam de eis dicitur, quòd eorum memor non peccabis. Ipſa ſunt, mors, judicium, gehenna. Quid horribilius morte? quid judicio terribilius? nam gehennâ nihil poteſt intolerabilius cogitari. Quid metues, ſi quis ad iſta non trepidat, non expaveſcis, non timore concutitur? O homo, ſi pudorem perdideras ad nobilem creaturā pertinentem, ſi dolorem non ſentiebas afflictionis, quod etiam eſt carnalium, vel timorem non amittas, &c. Time ergò ô homo, quòd in morte ſeparandus es a bonis omnibꝰ hujus corporis, & tam dulce carnis & anima vinculum amariſſimo ſecandum erit divortio. Time, quòd in terribili judicio es præſentandus es, in cujus manus horrendum eſt incidere, & eo examinante, quem nihil latet, ſiquidem in te inventa fuerit iniquitas, alienandus ab univerſitate quietis & gloria, & ſegregandus à numero beatorum. Time, quod in gehenna cruciatibus aternis & immenſis exponendus es, in ſorte diaboli & Angelorum ejus in igne aterno, qui praparatus eſt eis. Hic ergo timor initium ſapientia dicitur, non pudor aut dolor, quia neuter eorū ſic initiat ſapientiam, neuter tantum habet efficaciam. Vnde eſt, quod non dicitur: Memorare primordia aut media; ſed noviſſima, & non peccabis.* Idem in alio quodam ſerm. *In omnibus operibus tuis memorare tua mortis horrorem, judicii valde tremendi diſcrimen, ardentis gehenna metum ab oculis cordis tui elongari nullatenus patiaris. Cogita peregrinationis tua, miſeriam, recogita annos tuos in amaritudine anima tua & cogita vita humana pericula. Cogita fragilitatem propriam. & in hujuſmodi cogitatione ſi perſeveraveris, dico tibi, parum ſenties, quicquid foris videtur eſſe moleſtum, dum toto corde circa interiorem moleſtiam occuperis.* Idem tractans dictum Chriſti Matth. 10. v. 28. *Timete eum, qui poteſt animam & corpus perdere in gehenna. Paveo,* inquit, *gehennam, paveo judicis vultum, ipſis etiam Angelicis poteſtatibus tremendum. Contremiſco ab ira Potentis, a facie furoris ejus & à verbo aſpero. Contremiſco a dentibus beſtia infernalis, a ventre inferni, a rugientibꝰ praparatis ad eſcam. Horreo vermem rodentem, ignem torrentem, fumum & vaporem, ſulphur & ſpiritum procellarum. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, ut praveniam fletibus, fletum & ſtridorem dentium & manuum pedumque dira vincula & pondus catenarum prementium, ſtringentium, urentium nec conſumentium.* Neander in erotem. Hebr. ſol. 348. adducit ſententiam R. Akabiæ filii Mahalëclis: *Conſidera tres res, & non venies in manus transgreſſionis. Cognoſce unde veneris, quo tandem ſis abiturus, coràm quo etiam oportebit te tandem rationem reddere? Vnde veniſti? ex guttula ſordida. Quo tandem abis? ad locum pulveris & vermium. Coràm quo futurum eſt, ut rationem reddas? coràm Rege, qui Rex eſt omnium Regum, qui ſcilicet eſt ſanctus Deus benedictus.* In Vitis Patrum Evagrio hoc tribuitur: *Memor eſto ſemper exitus tui, & non obliviſcaris aterni judicij, & non erit delictum in anima tua,* quod Jacobus Billius in anthol. ſacra ſic exprimit:

An cupis adverſus ſcelerum fœdiſſima quaq;
Vulnera perfacilem dem tibi promus opem?
Cùm te turpe aliquid tentat, fac illicò mentis
Seſe mors oculis offerat atra tua.
Quiſquis enim horrendum Chriſti cum morte tribunal
Cogitat, hic omnis criminis hoſtis erit.
Flante velut valido nubes Aquilone fugantur,
Sic meditata ſcelus mors procul omne fugat.

Autor libri de quatuor Noviſſimis, quem edidit Hamelm. Anno 1592. in princ. *Quatuor Noviſſima ſunt quatuor rota victrices anima, vehentes eam ad aternam ſalutem. Iſta quatuor ſunt incitamenta ſpiritum hominis incitantia, ut ſpretis omnibus mundanis ad ſuum redeat Creatorem.* Animalia non ruminantia cenſentur immunda, Lev. 11. v. 26. Sic immunditiem peccatorum contrahunt, qui præteritorum & futurorum immemores non ruminant dies antiquos & noviſſimos, contrà verò ſponſa Chriſti Cantic. 7. v. 9. ſic deſcribitur: *Guttur tuum ſicut vinum optimum dignum dilecto meo ad potandum, labiis & dentibus illius ad ruminandum.* Mira fuerunt arma, quibus Gideon inſtruxit ſuos milites, iisq; Midianitarū fudit exercitum, Jud. 7. v. 16. *dedit tubas in manibus eorum, lagenas vacuas ac lampades in medio lagenarum.* Hæc ſunt arma timoris Dei, his Midianitarum, id eſt, Dæmonum ſuperatur exercitus, videlicet tubis ſonantibus, lagenis fractis atque igne. Eximium ſanè timoris telum eſt tuba illa, quæ extremo die mortales ad immortalitatem vocabit, ſi animo frequenter inſonet terribilis illius clangor. Fortiſſimus clypeus eſt lagena fracta, id eſt, fictile corpus noſtrum fractum diſperſisque oſſibus ſepulcro conditum, ſi ante oculos mentis ſemper proponatur. Igne autem tartareo, ſi meditatione irruentes in hoſtes jactetur, quodnam tormentum bellicum eſt horribilius? hæc arma ſuppeditat Dei verbum, in eo enim habemus vaſa fictilia fracta, id eſt, corpora omnium hominum in cinerem redacta: habemus tubas judicii horrendo perſtrepentes ſonitu; habemus ignem æternum, cujus impii eſca erunt ſempiterna.

6. Ordiemur explicationem ab ὀνοματολογίᾳ. Nomen ἐσχάτων *Noviſſimorum* ἔγγραφον eſt in illa ipſa, in qua hoc loco uſurpatur, ſignificatione. Eſt autem Græcis ἔσχατον in genere idem quod Hebræis אחרון vel אחרית ac dupliciter in Scripturis accipitur: 1. *Propriè.* 2. *Metaphoricè.* Propriè 1. *localiter*, pro extremitate loci, ſic dicuntur ἔσχατα τῆς γαίης, ἔσχατα τῆς θαλάσσης, ἔσχατα τῆς παρεμβολῆς, quæ ſignificatio non eſt ὀνοματολογία.

hujus loci. 2. *temporaliter* pro extremitate temporis, quo ſenſu iterum dupliciter accipitur: 1. *particulariter* ac *ſecundùm quid* pro fine ſeu noviſſimo alicujus gentis, populi ac hominis in particulari. Geneſ. 49. v. 1. *Congregamini, ut annunciem, quæ ventura ſunt vobis, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν, in noviſſimis diebus*, non ſub finem mundi demum, ſed toto durationis politiæ Judaicæ tempore uſque ad ejus excidium. Deut 4. v. 30. *Quando te invenerint omnia verba iſta, ἐπ' ἐσχάτων ἡμερῶν, noviſſimo* ſive longè ſecuturo *tempore, & reverteris ad Dominum Deum ſuum.* cap. 31. v. 29 *occurrent vobis mala in extremo tempore &c.* Deut. 32. v. 29. *Utinam eſſent ſapientes, ac intelligerent hoc, noviſſima ſua intelligerent*, id eſt, ultimum ſuum excidium atque exitium, idque verâ pœnitentiâ averterent. Eſa. 47. v. 7. de Babylone dicitur, *non recordata es noviſſimi tui*, id eſt, finalis excidii & καταστροφῆς. Jerem. 23. v. 26. *In noviſſimis diebus intelligetis in ea intellectum.* Hujus loci eſt illa ſignificatio, quà in V. Teſt. *dies noviſſimus* vocatur tempus παρουσίας ſive adventus Chriſti in hunc mundum, id eſt, incarnationis τῆς λόγου. Eſa. 2. v. 2. quia ſub finem V. Teſt. ea erat ſecutura. Item, quâ finem & eventum alicujus rei exprimit, 2. Sam. 2. v. 26. Job. 8. v. 7. Pſal. 37. v. 37. Pſal. 73. v. 17. Prov. 5. v. 4. &c. 2. *Universaliter & abſolute* pro fine ſeu noviſſimo totius mundi ac omnium gentium, populorum & hominum. Eſa. 41. v. 22. *accedant & nuncient nobis, quæ ventura ſunt, priora quæ fuerunt nunciate, & ponemus cor noſtrum & ſciemus τὰ ἔσχατα*, ubi non ſolùm in ſpecie certæ alicujus gentis, ſed etiam in genere totius mundi noviſſima optimè per τὰ ἔσχατα intelligi poſſunt, eſt enim argumentum ſapientiæ ſolius Dei propriæ, quod doctrina de Noviſſimis in verbu divinitùs nobis revelata. Eſa. 46. v. 9. *Ego ſum Deus, & non eſt ultra Deus, nec eſt ſimilis mei.* v. 10. *annuncians ab exordio τὰ ἔσχατα noviſſima & ab initio, quæ necdum facta.* Jerem. 17. v. 11. de divite avaro & iniquo dicitur, *in noviſſimo erit inſipiens*, id eſt, in morte ſuam inſipientiam cognoſcet. Dan. 2. v. 28. *Eſt Deus in cœlo revelans myſteria, qui indicavit tibi Rex, quæ ventura ſunt ἐν ἐσχάτῳ τῶν ἡμερῶν, in noviſſimis temporibus*, uſque ad diem extremum, in quo omnia regna terrena ſunt comminuenda ac conſumenda, ut prædicitur v. 44. Sic etiam cap. 8. v. 19. *oſtendam tibi quæ futura ſunt in noviſſima ira ἐπ' ἐσχάτων τῆς ὀργῆς*, quando ſcilic. Antichriſtus, cujus typus fuit Antiochus, *ſine manu contereretur.* v. 26. hoc eſt, glorioſo Domini adventu in die noviſſimo abolebitur 2. Theſſ. 2. v. 8. Sirac. 7. v. 40. *In omnibus ſermonibus memorare noviſſima tua & in æternum non peccabis.* cap. 28. v. 5. μνήσθητι τὰ ἔσχατα καὶ παῦσαι ἐχθραίνων. Si mortem, ſi mundi finem, ſi extremum judicium, ſi infernum hominibus duris, reconciliari neſciis, paratum cogitaveris, odii flammas facilè extinxeris, perquàm enim abſurdum eſt, mortales homines iras immortales fovere. cap. 38. v. 21. *ne des in triſtitiam cor tuum, repelle eam memor noviſſimorum μνησθεὶς τὰ ἔσχατα*, id eſt, noli diutius ac gravius, quàm par eſt, mortuum lugere, quia omnibus tandem mors ac poſt mortem judicium ſtatutum. Ex N. Teſt. hûc referenda dicta, in quibus tempus ſecundi adventus Chriſti ad judicium dicitur ἐσχάτη ἡμέρα. Johan. 6. v. 39. 40. 44. 54. cap. 11. v. 24. cap. 12. v. 48. καιρὸς ἔσχατος 1. Petr. 1. v. 5. ac *tuba Dei*, quæ in noviſſimo die ſonabit, vocatur ἐσχάτη σάλπιγξ 1. Cor. 15 v. 52. *Metaphoricè* per τὰ ἔσχατα intelliguntur abjecti & poſtremæ ſortis homines. Ezech. 23. v. 25. *Noviſſimum tuum gladio cadet.* cap. 33. v. 2. *Cùm induxero gladium ſuper terram & tulerit populus terræ virum unum de noviſſimis ſuis.* Hoc loco accipitur in ſignificatione propria, quâ univerſaliter & abſolutè pro omnium hominum & totius mundi noviſſimis uſurpatur.

7. In enumeratione iſtorum Noviſſimorum Eccleſiaſtici Scriptores tàm veteres quàm recentiores quodammodo variant, dum alii *plura*, alii *pauciora*, eodemq; alio atq; alio ordine recenſent. *Numerus noviſſimorum.* Autor libri de Speculo peccatoris inter opera Auguſt. cap. 5. in princ. ad quæſtionem, *quæ ſint illa noviſſima, quæ providere ſoliciti debemus?* reſpondet. *Summa totius providentiæ eſt utiq; illa terribilis hora, in qua miſera anima tua ex hoc corpuſculo corruptibili timens eſt egreſſura &c. Reduc ergò ſedulus in memoriam illum extremum exitus tui diem, & antequam miſera anima tua de carcere carnis exeat, provideas quò vadat.* Sed ad noviſſima in genere accepta plura pertinent quã mors, quæ eſt τῶν μικροκόσμων ἔσχατον. Quibusdam probatur hæc enumeratio dichotomica. Noviſſima ſunt duplicia. 1 *Mundi deſtructio.* 2. *Chriſti apparitio*, qui veniet 1. ad *reſuſcitandum.* 2. ad *judicandum*, in quo judicio piis *vitam æternam*, impiis *infernum* adjudicabit. Sed in hac diſtributione omittitur unum ex ἐσχάτοις videlicet *mors* temporalis. Communiter numerantur quatuor Noviſſima hoc incluſa diſticho:

Mors tua, judicium poſtremum gloria cœli,
Et dolor inferni ſunt meditanda tibi.

Bernhard. in quod. ſerm. *Noviſſima ſunt quatuor, Mors, judicium, gehenna, gloria. Quid horribilius morte? quid terribilius judicio? quid intolerabilius gehennâ? & quid jucundius gloria?* Sed in hac enumeratione omittitur *mortuorum reſurrectio & mundi conſummatio.* Quidam igitur quaternarium noviſſimorum numerum ſic explicant, ut primum inter ea locum tribuant morti hominis, 2. ejusdem reſurrectioni, quibus de tranſitu mũdi quædam attexenda cenſent. 3. adventui Chriſti ad judiciũ de vivis ſimul ac mortuis exercendum. 4. Saluti ſeu beatitudini piorum & damnationi impiorum æternæ. Sed præſtat diſtinctè de mortuorum reſurrectione & mundi conſummatione; item de gloria æterna piorum & pœnis æternis impiorum agere, quàm ad unum idemque caput ea referre. Quidam in extremis illis percenſendis ſic progrediuntur. Actio Dei circa hominem poſt lapſum conſideratur vel *in vita præſenti*, ratione tum ſtatus peccati ſeu iræ; tum reconciliationis ſeu gratiæ; vel *in vita futura*, quę conſideratur vel *inchoativè* vel *conſummativè*. Inchoativè occurrit finis ultimus vel μικροκόσμου ſive *hominis*, vel μακροκόσμου ſive totius *mundani ſyſtematis*. Μικροκόσμου ſive hominis finis ultimus eſt *mors temporalis*. Μακροκόσμου finis ultimus eſt *mundi interitus*. Conſummativè in *mortuorum reſurrectione*, cujus finis eſt vel *intermedius* ſeu deciſivus, vel *ultimus* ſeu executivus. Intermedius ſeu deciſivus eſt *judicium extremum*, univerſale ac finale. Ultimus ſeu executivus eſt ſententiæ deciſæ executio duplex ratione duplicis objecti, impiorum ſcil. & piorum. Pii transfe-

ren-

renturad *vitam* ſeu gloriam *æternam*, impii verò detrudeutur in ignominiam ac *pœnam ſempiternam*. Cum hac diſtributione ferè cöincidit illa aliorum ſeries. Noviſſima ſunt vel *μακροκόσμου* vel *μικροκόσμου*. Noviſſimum *μακροκόσμου* eſt *mundi deſtructio*. Noviſſima *μικροκόσμου* ſunt duplicis generis. Vel enim ſunt *via* ad terminum noviſſimũ tendens, vel *meta* viam terminans. Illa pergit per duplicem *vallem, mortis* ſcil. Pſal.23.v.4. & Joſaphat ſeu *judicij*. Joël.3.v.7. quod judicium præcedet *univerſalis reſurrectio*. Meta eſt, ad quam pervenit vel anima hominis ſoluta à corpore; vel totus homo puſt reſurrectionem. Eaq́; gemina eſt ſibi extremè oppoſita, impiorum *infernus*, piorum *vita æterna*. Illud ex hiſce enumerationibus omnibus ſimul ſumtis eluceſcit, quòd ſex in univerſum ſint hominis ac mundi noviſſima. 1. *Mors hominis temporalis*, ad quam pertinet animæ à corpore ſeparatio ac corporis in ſepulchro cinefactio. 2. *Univerſalis omnium hominum reſuſcitatio*. 3. *Iudicii extremi adminiſtratio*. 4. *Mundi conflagratio*. 5. *Impiorum æterna damnatio*. 6. *Piorum æterna glorificatio*. Cumq́; uſitatum ſit quatuor duntaxat Noviſſima ſtatuere, ideò ſic progredi poſſumus. Noviſſima in genere accepta ratione duplicis objecti ſunt duplicia, 1. *μακροκόσμου*. 2. *μικροκόσμου*. *Μακροκόσμου* noviſſimum eſt *ſeculi conſummatio*. Noviſſima *μικροκόσμου* ſunt quatuor. 1. *Mors*. 2. *Reſurrectio*. 3. *Iudicium*. 4. Mora ęterna, piorum ſcil. in *cælo* & damnatorum in *inferno*.

Ordo 1. Mors.

8. De ordine Noviſſimorum itidem plurimùm variant. 1. *Mortem hominis* temporalem inter noviſſima primo loco ponendam plerique omnes ſtatuunt, quia reliqua omnia temporis ratione antegreditur. *Statutum eſt hominibus ſemel mori, poſt hoc verò judicium*, Heb.9.v.27. cui judicio cùm immediatè ac indivulsè conjuncta ſit futura mundi conſummatio, ideò hoc *ἔσχατον* mors ſcil. temporalis, mundi conſummationi nõ immeritò præponitur. De illis, quos dies extremus vivos deprehendet, quæſtio moveri poterat, an ſcil. eorum *immutatio*, quæ analogum quiddam mortis & reſurrectionis obtinebit, mundi conſummationem ſit præceſſura an verò ſecutura? Sed cùm reliquorum hominum mors, cujus inſtar futura erit iſta *ἀλλαγή*. 1. Cor. 15. v.52. mundi conſummationem anteceſſura ſit, ideò veriſimile eſt, illam vivorũ immutationem itidem conſummationi mundi fore præmittendam. Adde, quòd reſurrectio mortuorum anteceſſura videatur mundi conſummationem, ut poſtea videbimus. Jam verò immutatio illa vivorum non ſolùm mortis, ſed etiam reſurrectionis analogiam quandam obtinebit, ergò & ipſa mundi conſummationem videtur anteceſſura. Idem colligitur ex ſerie deſcriptionis Apoſtolicę 1. Corinth.15.v.52. *in momento, in ictu oculi, in noviſſima tuba & mortui reſurgent ἄφθαρτοι & nos* [in vivis ſuperſtites ad diem uſq; judicii relicti] *immutabimur*. Ergò ut mortui reſurgent ante mũdi conſummationem, ita quoque ante eandem vivi videntur immutandi. Qui mundi conſummationẽ morti temporali in enumeratione noviſſimorum præponunt, eò reſpiciunt, quòd mors temporalis ſit noviſſimum *μικροκόσμου*, mũdi autem conſummatio noviſſimũ *μακροκόσμου*, jam verò *μακρόκοσμος* eſt veluti totum quid, *μικρόκοσμος* totius illius quaſi quædam pars, ex eo colligunt, de conſummatione mundi priore, de morte hominis loco poſteriore eſſe agendũ. Sed potior reſpectus ad temporis ſeriem in enumeratione noviſſimorum habendus videtur.

9. 2. *Reſurrectionem mortuorum* priùs futuram quàm extremum judicium in propatulo eſt, cùm finis reſurrectionis hic ſit, ut omnes homines ex morte reſuſcitati reportent ſuorũ vel benefactorum præmia, vel malefactorum ſupplicia. Idem colligitur ex judicii illius deſcriptione. Matth.25.v.31. *cum venerit Filius hominis in majeſtate ſua, & omnes Angeli cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem majeſtatis ſuæ*. v.32. *Et congregabuntur ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos ab invicem*. Atqui illam omnium populorum ac gentiũ congregationem præcedet Univerſalis omnium hominum reſuſcitatio. Johan.5.v.28. *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem Filij hominis*. v.29. *& procedent, qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in reſurrectionem judicij*. *ἀνάστασις τῆς κρίσεως* eſt *ἀνάστασις εἰς κρίσιν*, vel *πρὸς κρίσιν* utique ergò reſurrectio judicium præcedet. Confer Dan.12.v.2. *Multi è dormientibus in terra pulveris expergiſcentur, illi quidem ad vitas ſeculi, hi verò ad opprobria, ad contemtum ſempiternum*. Jam verò opprobrium illud ſempiternum in actu extremi judicii demùm ipſis decernetur. 2. Cor.5. v.10. *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, ut reportet unusquiſq; τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν*, utique ergò animæ priùs unientur ſuis corporibus antequam judicium exercebitur. 4. Eſdr.7.v.32. *terra reddet, qui in ea dormiunt, & pulvis qui in eo ſilentio habitant, & promtuaria reddent, quæ eis commendata ſunt animæ*. v.33. *& revelabitur Altiſſimus ſuper ſedem judicij*. Sed in re manifeſta pluribus non eſt opus. Illud verò in quæſtione eſt, an reſurrectio mortuorum anteceſſura ſit mundi *συντέλειαν*, an verò vice verſâ mundi conſummatio prægreſſura ſit mortuorũ reſurrectionem. Poſterius veriſimile reddi poſſet ex eo, quod *ἀνάλυσις καὶ ἀποκατάστασις* totius præceſſura videatur *ἀποκατάστασιν* partis videl. hominis, quodq́ue Job.14.v.12. dicitur, *non reſurget homo, donec non erunt cœli, non expergiſcentur & non ſuſcitabuntur à ſomno ſuo*, ſed priùs rectiùs fortè affirmatur. 1. quia extremum judicium videtur priùs inſtituendum, quàm mundus ſit conflagratus, ut paulò pòſt videbimus. Jam verò reſurrectio mortuorum præcedet judiciũ, ut jam antè demonſtratum fuit. Ergò eadem etiam præcedet mundi conflagrationem ac totius univerſi conſummationem. 2. quia mortui dicuntur reſuſcitandi *ex pulvere terræ* Job.19.v.25. Dan.12.v.2. *ex monumentis* Joh.5.v.29. terminus igitur à quo reſuſcitandorum corporum eſt pulvis ac cinis, in quem poſt mortem ſunt redacta, utique ergò in reſuſcitatione mortuorum terra adhuc ſtabit. 3. quia notanter dicitur Apoc.20. v.13. *quòd mare dederit mortuos qui in eo erant*, utique ergò mare [illegible] ſupererit, quando ſuffocati in mari vel in mare projecti ad vitam à judice revocabuntur. 4. quia locum Job.19.v.15. quidam ſic vertunt, *poſt excitari meum*, id eſt, me ex mortuis excitato, *excindentur hæc*, quæ in mundo ſunt viſibilia, quam verſionem admittunt verba Hebræa. Ergò reſurrectionem ſequetur demum mundi conſummatio.

2. Reſurrectio mortuorum.

10. 3. *Iudicium extremum* præceſſurum eſſe im-

3 Iudiciũ extremũ.

impiorum damnationem & piorum glorificationem extra controverſiæ aleam poſitum eſt, qua in ipſo judicij actu ac proceſſu dicet judex electis ad dextram conſtitutis. *Venite benedicti patris mei, poſſidete regnum paratum vobis à conſtitutione mundi*, Matth. 25. v. 34. ac impijs ad ſiniſtrã collocatis. *Diſcedite à me maledicti in ignẽ æternum*. v. 41 *& ibunt hi in ſupplicium æternum, juſti verò in vitam æternam*. v. 46. Sed de eo quæſtio movetur, an judiciũ extremum antegreſſurum ſit mundi conflagrationem, an verò mundi conflagratio anteceſſura ſit extremum judicium. Poſterius affirmat Thomas in ſupplem. p. 3. q. 74. art. 7. ubi ſic concludit. *Cùm mortuorum reſurrectio judicium præceſſura ſit, conflagratio ignis, quantum ad mundi purgationem ſpectat, Dei judicium præcedat oportet, quantum verò attinet ad illius ignis actum, quo malos involvit, judicium ignis conflagrationem antεibit.* Thomæ veſtigiis inſiſtunt Jeſuitæ. Gregorius de Valent. tom. 4. pag. 2276. *Pleríque Theologi ſentiunt, conflagrationem anteceſſuram ipſum judicium, id quod ſatis apertè colligi videtur ex illis Scripturæ locis. Ignis in conſpectu ejus exardeſcet* Pſalm. 49. *& ante ipſum ignis præcedet*. Pſal. 96. *& ante faciem ejus vorax ignis* Joel. 2. Joſephus à Coſta lib. 4. de noviſſ. temp. cap. 22. hac de re ſic diſſerit. *Vt meam commentationem ipſe ſubjiciam, ſic de iis cogitare ſoleo, ut omnium illorum terribilium ſignorum, quæ prædicuntur proxima futuro judicio ultimum ignis ſit, qui faciem judicis jam deſcendentis præeat. Igne hoc ubique graſſante ſceleratos arſuros puto ſecundùm* Apocal. cap. 20. *probos & juſtos purgandos quidem, ſi quid labis inſederit, ut inſinuat Apoſtolus* 1. Cor. 3. *ſed non necandos*. Sebaſt. Barrad. tom. 3. Conc. Evang. lib. 9. cap. 11. pag. 590. *Ignem præceſſurum eſſe judicium, probatur ex verbis Eccleſiæ in officio defunctorum, cùm veneris judicare ſeculum per ignem. Idem indicant verba* Eſa. 66. Pſal. 49. Pſal. 96. *actiones ejus ignis erunt, terra combuſtio, juſtorum purgatio, & mundi expurgatio*. Atqui 1. de purgandis materiali quodam igne piis & electis altum in Scripturis ſilentium. 2. opinio illa fomentum præbet purgatorio, contra quod inferiùs diſputabitur, vel potiùs ex purgatorii fictitii cineribus originem cœpit. 3. eadem opinio orta eſt ex hypotheſi de ἀλλοιώσει mundi ſecundùm qualitates tantùm, quam ad minimum dubiam & incertam eſſe inferiùs patebit. 4. eundem omninò ignem futurum, quo conflagrabit mundus & quo damnati in inferno torquebuntur, quod Thomas præſupponit, ecquis certos nos reddet? 5. Si ignis ille ante judicium inflammandus, ac toto judicii tempore duraturus, impii non ut rei ex vinculis, ſed ut jam damnati ex flammis cauſam ſuam agerent, quin & pœna infligeretur, antequam ſententia fuiſſet pronunciata. 6. quæ de igne *faciem judicis præceſſuro* ex Pſal. 50. v. 3. Pſal. 97. v. 3. Joël. 2. v. 3. afferuntur, ea quidam malunt in ſenſu figurato de ira & furore, vel tremenda potentia & ultione judicis, quàm in ſenſu proprio de igne materiali exponere, quia Eſa. 66. v. 16. *ignis & gladius* conjunguntur. Jam verò gladii nomen non poteſt aliter quàm metaphoricè eo in loco accipi. Ergò etiam ignis nomen metaphoricè accipiendũ. 7. Quòd ſi vel maximè de igne illo, quo totum hoc Univerſum conflagrabit, dicta illa accipiamus, illud tantùm ex eis colligi poterit, quod cũ judicio divino proximè conjuncta ſit futura illa mundi conflagratio, nequaquam verò quod eadem ſit illud anteceſſura. Ignis enim ille dicitur ire לְפָנָיו *coram eo* vel *in conſpectu ejus* à facie ejus, quando autem id futurum ſit, num ante judiciũ, an verò poſt judicium, illud disertè non exprimitur. Eſa. 66. v. 15. *Dominus veniet* בָּאֵשׁ *in igne* vel cum igne. 2. Theſſ. 1. v. 8. *revelabitur Dominus Jeſus è cœlo,* ἐν πυρὶ φλογὸς *in flamma ignis.* 8. Quid quod Joël 2. v. 3. ſic legitur. *A conſpectu ejus comedit ignis* וְאַחֲרָיו *& poſt eum exuret flamma.* Ex quo loco Prophetico colligimus initium conflagrationis mundi per ignem cœptum iri ante judicium, ſed complementum poſt judicium demum ſecuturum.

11. Probabilius igitur exiſtimamus, judicium extremum anteceſſurũ eſſe totalem mundi conflagrationem. 1. quia judex venturus dicitur ἐπὶ τῶν νεφελῶν, *in nubibus cœli*, Matt. 24. v. 30. cap. 26. v. 64. Apoc. 14. v. 14. ἐν νεφέλῃ ac νεφέλαις Marc. 13. v. 26. Lucæ 21. v. 27. μετὰ τῶν νεφελῶν Marc. 14. v. 62. Apoc. 1. v. 7. jam verò nubes pertinent ad Univerſi hujus conſtitutionem, utique ergò in extremi judicii executione adhuc ſupererunt nubes, niſi velimus dicere, nubem illam non fore naturalem, ſed ſingularem extraordinario Chriſti miraculo formatam. 2. quia poſt latam judicis ſententiam pii *in occurſum Domini per aëra* priùs *transferentur* & evehentur 1. Theſſ. 4. v. 17. antequam conflagret mundus, ut paulò pòſt probabiliter diſſeremus, utique ergò etiam ante extremum judicium non conflagrabit hoc univerſum Abulenſ. in Matth. q. 521. diſputat, quòd *terra immenſo hiatu poſt promulgatam in damnatos ſententiam ſit os ſuum apertura, ut vivos illos degluttiat*, utique ergò in judicio terra adhuc ſupererit. 3. quia 1. Theſſ. 4. v. 16. Dominus ad judicium dicitur *venturus* ἐν κελεύσματι, quod propriè ſignificat acclamationes illas, quibus nautæ ſeu milites ſeſe mutuò exhortantur ad rem fortiter gerendam, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου, per quem quidam intelligunt aliquem ex creatis Angelis, quidam ipſum Chriſtum, cujus vocem mortui in ſepulchro dicuntur audituri, & ad vitam proditituri, Joh. 5. v. 28. καὶ ἐν σάλπιγγι Θεοῦ, per quam quidam intelligunt tonitrua, Exod. 19. v. 16. Johan. 12. v. 19. quidam verò propriè de clangore buccinæ accipiunt, ſicut exponitur Matth. 24. v. 31. *mittet Filius hominis Angelos ſuos cum tuba vocis magna*, vel cum tubæ voce magna, utroq; n. modo reddi poteſt. 1. Cor. 15. v. 52. ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι σαλπίσει γάρ. Jam v. illud κέλευσμα, ac ſonus tubæ aërem adhuc ſuperfuturum requirit, niſi itidem dicere velimus, non naturali ſed planè præternaturali modo hæc omnia peragenda eſſe, quâ de re ſuo loco. 4. quia Angeli dicuntur *congregaturi electos à quatuor ventis ſeu plagis mundi, à ſummis cœlorũ uſq; ad terminos eorum*. Matth. 24. v. 31. Marc. 13. v. 27. ergò quando Angeli electos congregabunt & tribunali Chriſti ſiſtent, ſupererunt adhuc quatuor mundi plagæ. 5. quia Apoſtolus 1. Theſſ 4. v. 15. teſtatur Dominum in reditu ſuo ad judicium multos inventurum vivos. *Nos vivi*, inquit per figuram κοινωνίας, *qui reliqui erimus in adventum Domini, non præveniemus eos, qui obdormierunt*, v. 17. *nos vivi, qui relinquimur, ſimul rapiemur cum illis in nubibus obviam Domino &c.* Atqui ſi totius univerſi conflagratio præceſſura eſſet extremum judicium

diciū Chriſtꝰ in ſuo ad judiciū adventu nullos inveniret vivos, quia in illa cōflagratione homines vivi im̄utarentur. 6. quia ſegregatio impiorū dicitur inſtituēda *in conſummatione ſeculi* Matt. 13. v. 39. & 49. ac ſententiæ judiciariæ executio dicitur futura *in die noviſſimo* 1. Tim. 4. v. 8. at poſt tranſitum mundi nullum ampliùs tempus, & in executione ceſſabit finis mundi propter homines creati. 7. Eadem eſt ſententia Auguſtini lib. 20. de civ. Dei cap. 14. *Peracto judicio tunc eſſe deſinet hoc cœlum & hac terra, quando incipiet eſſe cœlum novum & terra nova.* & lib. ejuſd. cap. 16. non longè à princ. *Judicatis his, qui ſcripti non ſunt in libro vitæ & in æternum ignem miſſis, tunc figura hujus mundi mundanorum ignium conflagratione præteribit, ſicut factum eſt mundanarum aquarum inundatione diluvii.* c. 18 *Poſt factum judicium mundus ardebit.* cap. 30. *Poſt Chriſti judicium mortuorum reſurrectionem, bonorum malorumque diremtionem exiſtimo ſecuturam mundi conflagrationem.*

12. Si quis urgeat Apoc. 20. v. 11. & ſeqq. mundi φυγὴν *fugam* ac tranſitum ante extremi judicii actum deſcribi, *vidi*, inquit Johannes, *thronum magnum candidum, & ſedentem ſuper eum, à cujus conſpectu fugit cœlum & terra, & locus non eſt inventus eis. Et vidi mortuos magnos & puſillos ſtantes in conſpectu Dei, & libri aperti ſunt, & alius liber apertus eſt, qui eſt vitæ, & judicati ſunt mortui ex his, quæ ſcripta ſunt in libris ſecundùm opera eorum &c.* illi reſp. 1. in Apocalypticis illis viſionibus quandoque πρωθύστερον occurrere. Sic Apoc. 6. v. 15. *cœlum dicitur receſſiſſe ſicut liber involutus, & omnis mons & inſula dicuntur de locis ſuis mota*, v. 16. ſtatim ſubjungitur, *Reges terræ & Principes &c. abſconderunt ſe in ſpeluncis ac petris montium.* 2. judicem jamdum ſuper thronum δικαστικῶν ſedere viſum eſſe, cùm cœlum ac terra fugeret à conſpectu ejus, utique ergò judicii actus jamdum cœperat. 3. mortui magni & puſilli apparent *ſtantes coram Deo*, utique ergò non in aëre libero ſeſe librantes, ſed in terra ſtantes coram judicio apparebunt, Id verò de nova terra accipi nequit, quippe quæ omnium conſenſu demum poſt judiciū ac latam de utroq; hominum genere ſententiam unà cum cœlo novo immediatè à Deo creabitur. 4. poſt judicii actum v. 13. *mare* dicitur *dediſſe mortuos ſuos, qui in eo erant, ac mors & infernus dicuntur dediſſe mortuos ſuos, qui in ipſis erant*, ubi deſcribuntur tres claſſes mortuorum. Prima eſt eorū, qui in mari ſuffocati vel poſt mortem in illud præcipitati; altera eorum, qui extra mare mortui ac ſepulcris illati; tertia eorum, qui vivi in infernum deſcenderunt, quamvis & alii aliter accommodent, ut ſuo loco videbimus. 5. Auguſt. lib. 20. de civ. Dei c. 14. hoc obſervat. *Non ait, vidi thronum magnum & candidum, & ſedentem ſuper eum, & ab ejus facie fugit cœlum & terra, & locus eorum non eſt inventus, quoniam nondum factum eſt, id eſt, antequam eſſet de vivis & mortuis judicatum, ſed enim ſe vidiſſe dixit in throno ſedentem, à cujus facie fugit cœlū & terra, ſed poſtea &c.* Item, *Ut oſtendat, qui mortui ſunt judicandi recapitulando dicit tanquam ad id rediens, quod prætermiſerat, potiusvè diſtulerat. Et exhibuit mare mortuos. Hoc procul dubio priùs factum eſt quàm mortui eſſent judicati, & tamen illud prius dictum eſt. Hoc ergò eſt, quod dixi recapitulando eum ad id rediiſſe, q. intermiſerat.* Quicquid ſit, illud ex h. l. Apocalyptico conſtat, mare & terram adhuc extitiſſe, cùm judicium inſtitueretur, additur n., & judicatū eſt de ſingulis mortuis ex mari ſepulcris & inferno revocatis ſecundùm opera ipſorum.

13. 4. *Mundi conflagrationem* poſtponendam eſſe impiorum damnationi, & piorum glorifica- *4. Mundi conflagratio.* tioni probabiliter aliquis colligere poterat ex his conjecturis. 1. D. Apoſtolus poſt reſurrectionē & latam judicii ſententiam pios *in nubibus in occurſū Domini in aëra rapiēdos eſſe* aſſerit. 1. Theſſal. 5. v. 17. ergò, quando pii in cœlum ad poſſeſſionem æternæ gloriæ evehentur, ſupererūt adhuc nubes & aër. 2. Executio promulgatæ ſententiæ pertinet ad proceſſum & actum extremi judicii. Quòd ſi ergò extremum judicium mundi conflagrationem præcedit, utiq; etiā ſententiæ executio, quæ in evectione piorū in cœlum, ac detruſione impiorū in infernum conſiſtit, eidem videtur præmittenda. 3. *Expectatio creaturæ revelationem filiorū Dei expectat* Rom. 8. v. 19. *ac ipſa creatura liberabitur à ſervitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorū Dei* v. 22. ergo veriſimile eſt hoc deſiderium creaturę in glorificatione priùs implendum, antequam ipſa à ſervitute corruptionis liberetur. 4. Veriſimile eſt, tunc demum deſtructum iri habitaculū, quando antiquus ejuſdem hoſpes, homo ſcil. ex eo in novas ſedes translatus fuit. Gerſon in ſum̄a de gaudiis Paradiſ. f. 433. *Poſt prædicta fiet innovatio, quæ nō complebitur, quamdiu peccator erit in mundo, niſi quouſq; detrudatur in infernum.* Conſ: Phil. Nic. lib. 5. de vit. ætern. c. 9. Sed veriſimilius videtur conflagrationem mundi priùs futurā quàm impii in infernum detrudantur ac pii in cœlum evehantur. 1. Apoc. 20. v. 14. *infernus & mors dicuntur priùs miſſi in ſtagnum ignis*, antequam damnandi non inventi in libro vitæ ſcripti in illud mittantur. 2. Erit pars ſupplicii impiis parati, quòd conflagrationem mundi, cui præpoſtero amore adhæſerunt, intueri cogentur: ac viciſſim electis erit materia gaudii, quod judiciū Dei adverſus mundum, in quo tot mala perpeſſi ſunt, intuebuntur. 3. Pii veteres ſtatuunt, quòd in igne illo, quo mundus conflagraturus eſt, claritas lucis divinâ virtute ſeparanda ſit à viurendi, atq; illam ceſſuram piis ad gloriam, hanc verò impiis ad juſtam pœnam. 4. Sicut mundꝰ in primo hexaemero ante hominis opificiū conditus: ita veriſimile eſt, eundem ante hominis glorificationē eſſe deſtruendum. Poſſet autē pro conciliatione harū ſententiarum diſtingui inter piorum glorificationem inchoatam & conſum̄atam. Illa præcedet mundi conflagrationem, hæc verò ſubſequetur, quando enim pii in nubibꝰ in occurſum Domini in aëra rapientur, eo ipſo momento mundus & omnia, quæ ſunt in eo, conflagrabit, ut ſic pii ab omnibus ignis flammis liberi rectà in cœlum ſubvolent, mundo interim conflagrante & impiis in infernum præcipitatis.

14. 5. *Impiorum damnationem* glorificationi *5. Infernus* piorū præmittimus. 1. quia Matth. 25. v. 34 proceſſus judicii ſic deſcribitur, ut ſententia abſolutoria primò quidē denuncietur piis, condemnatoria impiis, ſed executio ſententię incipiat à damnatione impiorum & terminetur in glorificatione piorum, verſ. 46. *ibunt hi*, impii ſcilic. *in ſupplicium æternum, juſti autem in vitam æternam.* Matth. 13. v. 30. *colligite πρῶτον zizania;*

triticum antè congregate. v. 41. mittet Filius hominis Angelos ſuos, & colligent de regno ejus omnia ſcandala, & eos qui faciunt iniquitatem. v. 42. & mittēt eos in caminū ignis. v. 43. tunc τότε juſti fulgebunt ſicut Sol. 2. Apoc. 20. v. 15. *qui non inventi ſunt in libro vitæ ſcripti, miſſi ſunt in ſtagnū ignis* & tunc demum Apoc. 21. v. 1. vidit Johannes *cœlum novum ac terram novam.* 3. ad augmentum gaudii & felicitatis electorū faciet, quòd impios in ſuppliciū abire corām intuētur, quia ex comparatione ſuæ felicitatis cum aliorū condemnatione magis Dei gratiā erga ſe agnoſcunt & prædicant. Neq; adverſatur illud Bernh. ſerm. 8. in Pſal. Qui habitat. *Prius benedicti vocabuntur in regnum quam maledicti dejiciantur in caminum ignis æterni, quò videl. acrius doleant, viderent quid amiſerint.* Hoc n. accipiendum de ſententiæ judiciariæ promulgatione, non autem de ejuſdem executione, ut conſtat ex Matth. 25. v. 41. & 46. 4. Gloſſa interlinearis Matt. 25. addit hanc rationem. *Tollitur impius, ne videat gloriā Dei.* 5. Auguſt. lib. 21. de civ. Dei c. 1. cauſam ordinis exponens, cur de ſupplicio damnatorū, quam de gloria beator. prius agere voluerit, ſic ſcribit: *Incredibilius videtur eſſe in æternis corpora durare cruciatibq, quam ſine dolore ullo in æterna beatitudine permanere. Ac per hoc cùm illam pœnam non debere eſſe incredibilem demonſtravero, adjuvabit me plurimùm, ut multò facilius omni carens moleſtiâ immortalitas corporū in ſanctis futura credatur.* Atq; hæc omnia, quę de ordine Noviſſimorū dicta ſunt, non ἀποδεικτικῶς ſed στοχαστικῶς, nō tanquam abſolutè ac præciſè certa; ſed ut veriſimiliter aſſerta accipi cupim᾽. Valdè enim probatur nobis illud Auguſt. lib. 20. de civit. Dei cap. 30. circa fin. *In illo judicio vel circa illud judiciū has res didicimus eſſe futuras &c. Chriſtum venturum judicaturum, mortuorum reſurrectionem, bonorū malorumq; diſcretionem, mundi conflagrationem, ejuſdemq; renovationem, quæ omnia quidem ventura eſſe credendum eſt. Sed quib. modis & quo ordine veniant, magis tunc docebit rerū experientia, quam nunc valet conſequi ad perfectum hominum intelligentia.* Reſtat, ut in ſpecie de ſingulis ſex Noviſſimis, utpote 1. *de morte.* 2. *de mortuorum reſurrectione.* 3. *de reſuſcitatorum judicio.* 4. *de mundi deſtructione.* 5. *de inferno & 6. de vita æterna* paulò uberiùs agamus.

TRACTATUS I.

DE MORTE.

CAP. I.

De Ὀνοματολογίᾳ.

1. Ἐτυμολογία. Nominis 1. Latini. 15. *Mortis nomen* unde ductum ſit, non una eſt omnium ſententia. 1. Aug. lib. 1. hypognoſt. cont. Pelag. circa med. *à morſu* illud deducit. *Opinor*, inquit, *quod ideo mors hoc vocabulum accepit, eo quòd morſu quodammodo venenoſi ſerpentis, i. e. Diaboli in Paradiſo Adam fuerit interemtus. Tunc enim ſerpens morſu decepit Adam quando per concupiſcentiam mordere, h. e. edere ſuaſit illicita, & propterea mors quaſi a morſu nomen accepit, unde & Dominus in Oſea Propheta morti minitans dicit: Ero mors tua ò mors, ero morſus tuus inferne.* In vetuſtis quibuſdam verſiculis alia appellationis ratio exprimitur:

Iure vocata fuit mors, quòd quaſi morſus amarus
Omnibus eſt, à quo nemo cavere poteſt.

2. Quidam deducunt *à mora*, quia unicuique homines moratur & expectat, vel quia nullius moratur conditionem. 3. Quidam mortem ab *emerita* jam vita & abſoluta nominatā volunt, ac mortuos dictos quaſi emeritos. 4. Sunt qui græcam

2. Græci. derivationem quærunt, vel ἀπὸ τοῦ μείρειν *à dividendo*, quia mors eſt animæ à corpore ſeparatio, vel à μόρος, quòd *ſortem*, partem ac mortem ſignificat. Sic Homerus θάνατόν τε μόρον τε, tanquam ſynonyma conjungit, quamvis poſterior vox magis ſit poëtica. Scalig. exerc. 352. Mors dicitur à *fato*, Græca vox μόρος, μοῖρα. Θάνατος Etymolog. dictū putat quaſi τάνατος à τείνω, quod eſt ταννύω, ut ſit ὁ τείνων τὰ σώματα τῇ ψυχῇ, vel quia eſt ὁ τανυσθείς, utpotè πάντας ἑαυτὸν διατείνων. Sed has ac ſimiles etymologias non immeritò deridet Henr. Stephan. in th. Græcæ linguæ in verbo θνήσκω. *Ecquis nō videt*, inquit, *rem ineptiſſimam eſſe, etymum inveſtigare nominis a verbo derivati & quidem nominis, quod aliquam etiam verbalis formā retinet? quis non videt hic poſſe dici, quod in Proverbio eſt, ἡ βοῦς τὴν ἅμαξαν.* Tales alluſivas etymologias complures affert Stobæus ex Themiſtio ſerm. 119. γένεσιν generationem dictam volunt quaſi νεῦσιν ἐπὶ γῆν inclinationem & nutationem in terram; γενέθλιον diem natalitium, ὡς ἀρχὴν γενομένην ἄθλων principium certaminū & laborum, δέμας, corpus quaſi δεσμός, quòd anima hoc in loco præter Naturam δεδεμένη ſive ligata detineatur, σῶμα quaſi σῆμα; βίον vitam παρὰ τὴν βίαν à violentia, quòd anima invita & coacta in hoc carcere deliteſcat. Contrà θάνατον dici arbitrātur quaſi ἄνω εἰς θεὸν φερόμενον ſurſum ad Deum & ſedem divinam nos reducentem, θάνειν quaſi ἀνὰ θεῖν, quod eſt redire, domum reverti. τελευτὴν quaſi τελετὴν initiationem, & τελευτᾶν quaſi τελετᾶν & τελεῖσθαι initiare, quia per mortem pii conſecrantur & initiantur vitæ æternæ. Græci mortem vocant τελευτὴν μετωνυμικῶς, quod ut Demoſthenes ait ſit πέρας τοῦ βίου ἑκάστῳ. Hebræum מָוֶת cum ה paragog, מָוְתָה & 3. Hebræi.
cum ם heæmāthico מְמוֹת) eſt ex radice מוּת *mortuus eſt*, hanc radicem, ſi per metatheſin legam᾽, fiet תּוֹם *perfectus fuit*, quia mors piorum eſt veræ perfectionis & perfectæ ſanctitatis exordiū.

16. Eſt autem hoc nomen ἐκ τῶν πολλαχῶς λεγομένων, unde variis modis diſtinguitur. 2. ὁμωνυμία. 1. *In genere* accipitur vel *Theologicè ac naturaliter* pro ſeparatione animæ à corpore, vel *politicè ac civiliter* pro capitis diminutione. Hoc ferè ſenſu quidam accipiunt locum Pſ. 88. v. 6. *factus ſum inter mortuos abſconditus*, id eſt, à communi hominū conſortio excluſus ac civiliter quaſi mortuus. Qui enim de gradu honoris ac libertatis deciderunt, pro civiliter mortuis habentur. 2. Apud Auguſtinum & alios Scriptores Eccleſiaſticos diſtinguitur in mortem *animæ* & *corporis.* Quia n. duplex eſt hominis vita, Naturæ ac gratiæ, ſive corporis & animæ, ideò etiam duplicem mortē ſtatuūt, corporis, quę bonis & malis cōmunis eſt;
& ani-

animæ, quæ impiis ac peccatoribus eſt peculiaris. Auguſt. 13. de civ. Dei cap. 2. in princ. *Mors animæ fit, cùm eam deſerit Deus, ſicut corporis, cùm id deſerit anima. Ergò utriuſque rei, id eſt, totius hominis mors eſt, cùm anima à Deo deſerta deſerit corpus, ita enim nec ex Deo vivit ipſa, nec corpus ex ipſa.* Et poſtea. *Vivit anima ex Deo, cùm vivit benè, non enim poteſt benè vivere, niſi Deo operante in ſe quod bonum eſt. Vivit autem corpus ex anima, cùm anima vivit in corpore, ſeu vivat ipſa, ſeu non vivat ex Deo. Impiorum namque in corporibus vita non animarũ ſed corporum vita eſt, quam poſſunt eis animæ etiam mortuæ, id eſt, à Deo deſertæ, quantulacunq; propria vita, ex qua etiam immortales ſunt, non deſiſtente conferre. De prima corporis morte dici poteſt, quòd bonis bona ſit, malis mala. Secunda verò ſine dubio ſicut nullorũ bonorum eſt, ita nulli bona.* lib. 14. de Trinit. cap. 3. *Et animâ & corpore mortui ſumus, animâ propter peccatum, corpore propter pœnam peccati. Una ergò mors noſtri Salvatoris duab. mortibus noſtris ſaluti fuit.* lib. ejuſd. cap. 4. in princ. *Habet & anima mortẽ ſuam, cùm vitâ beatâ caret, quæ vera animæ vita dicenda eſt, ſed immortalis ideò nuncupatur, quia qualicunq; vita, etiamſi miſerrima eſt, nunquam deſinit vivere.* in enarr. Pſal. 48. *Mors, quam timent homines, eſt ſeparatio animæ à corpore. Mors autem vera, quam non timent homines, eſt ſeparatio animæ à Deo, & plerunq; cùm timent homines iſtam, quæ ſeparat animam à corpore, incidunt in illam, quæ animam à Deo ſeparat. Vita enim animæ Deus eſt, mors animæ peccatum.* Fulgent. lib. 1. ad Monim. cap. 27. *Prima mors animæ, quam ſibi homo intulit, ſecundæ mortis eſt cauſa, & ſecunda mors, quam Deus homini reddidit, primæ mortis eſt pœna. In prima diſcedente anima caro ſola moritur, in ſecunda, quãdo rediens in carnem anima in eadem cum eadem quâ peccavit, carne torquetur, ut cum quâ communicavit mortẽ peccati, cum ipſa communicet mortem ſupplicii.* 3. Ambroſius lib. 5. in Luc. tres mortis ſpecies enumerat. *Mors*, inquit, *triplex eſt. Naturæ, de qua dicitur, quærent homines mortem & non invenient. Hæc mors non eſt metuenda fortibus, deſideranda ſapientibus, miſeris expetẽda. Culpæ, de qua dicitur Anima, quæ peccaverit, ipſa morietur. Gratiæ, quâ ſecularium aufert interitum voluptatum, in qua non Natura, ſed delicta moriuntur; hanc mortem ſubimus conſepulti cum Chriſto in Baptiſmo.* Quidam tres mortis ſpecies paulò aliter explicant, *Triplex*, [inquiunt] *mors in Scripturis proponitur.* 1. *Mors corporis, quæ conſiſtit in ſeparatione animæ.* 2. *Mors animæ, quæ conſiſtit in amiſſione gratiæ.* 3. *Mors totius hominis, quæ conſiſtit in privatione vitæ æternæ & cruciatibus infernalibus corporis & animæ.* Illa eſt mors corporalis vel *Naturæ*, iſta mors ſpiritualis vel *gratiæ*: hæc mors noviſſima vel *gloriæ*. 4. Communiter quatuor ſpecies mortis numerantur, Eſt enim primò mors *Carnis*, quæ ſeparat animam à corpore, ea eſt *irremediabilis*, ut loquuntur, ac *meditanda*. Secundò *Culpæ*, quæ ſeparat animam à Deo, ea eſt *ineffabilis ac fugienda*. Tertiò *Spiritus*, quæ ſeparat animam à terrenis, ea eſt *ſanabilis & amplectenda*. Quartò *gehennæ*, quæ ſeparat corpus & animam à cœleſtibus, ea eſt *interminabilis ac pertimeſcenda*. Juxta hanc diviſionem intelligendũ illud ἀνιγματῶδες: *Qui moritur*, ſcil. vitiis per mortem ſpiritus, *antequam moritur*, ſcil. carne vel corpore, is *non moritur* ſc. morte æternâ ſive gehennæ, *quando moritur* ſc. morte corporis. Aug. in lib. 65. quæſt. q. 32. *Quatuor eſſe mortes Scriptura ſancta evidenter oſtendit. Prima mors eſt animæ, quæ ſuum deſerit creatorem, quæ enim deſerit, peccat. Sine*, inquit Dominus, *mortuos ſepelire mortuos ſuos. Ecce habes mortuos ſecundùm animam ſcilicet ſepelientes mortuos. Et quos ſepeliunt? ſcilicet ſecundùm carnem mortuos. Hæc itaque ſententia duas mortes manifeſtiſſimè docet, unam animæ, quam peccando incurrit, alteram corporis. Tertia autem eſt ſolius animæ, quam, dum ex hoc corpore exierit, patitur. Quarta eſt mors, cùm anima recipiet corpus, ut in ignem mittatur æternum. Vide etiam lib. 13. de civ. Dei cap. 12.* 5. Sedulius in cap. 6. Rom. *quinq;* *ſpecies* mortis recenſet. *Prima*, ait, *mors eſt ſeparatio animæ à corpore, ſecunda ſeparatio animæ à Deo, quæ per peccatum evenit; tertia eſt ſecundùm illud, quod autor mortis Diabolus mors appellatur. Quarta mors inferni lacus, quâ prævaricatrices animæ detinentur, dicitur etiam & illa mors laudabilis, quâ peccator quiſque moritur pœnitens & Chriſto conſepelitur.* 6. Plenior ac perfectior eſt hæc diſtinctio. Mortis nomen in ſacris literis & Scriptoribus Eccleſiaſticis accipitur vel *propriè*, vel *figuratè*. Propriè pro *morte naturali*, quæ eſt ſeparatio animæ à corpore. [Vocatur mors naturalis reſpectu habitu non ad Naturam *inſtitutam* ſed *deſtitutam*.] In hac ſignificatione hoc loco accipitur, quando inter Noviſſima hominis mors numeratur. Figuratè uſurpatur vel [illegible] vel [illegible]. *Metaphoricè* pro morte *temporali* vel *æterna*. Mors temporalis metaphoricè ſic dicta iterum duplex eſt, vel *corporalis*, vel *ſpiritualis*. Mors corporalis metaphoricè ſic appellata complectitur omnis generis calamitates propter peccatum in hac vita homini tolerandas, quæ ſunt mortis caduceatores ac nuncii. Exod. 10. v. 17. *rogate Dominum ut auferat a me* [illegible] *mortem iſtam*, id eſt, locuſtarum perniciem. Rom. 8. v. 10. *corpus eſt mortuum*, id eſt, calamitatibus, morbis & ipſi tandem morti temporali obnoxium *propter peccatum*, quod in eo adhuc habitat. 1. Cor. 15. v. 31. [illegible] verſor in quotidiano ac perpetuo mortis periculo. 2. Cor. 1. v. 10. *Deus eripuit nos ex tanta morte.* c. 4. v. 11. *ſemper nos qui vivimus, in mortem tradimur.* verſ. 12. *mors in nobis operatur &c.* cap. 11. v. 23. *in mortibus* ſeſe ſæpiùs fuiſſe ſcribit: Ut enim canit Statius Poëta lib. 9. Theb.

Mille modis miſeros lethi mors una fatigat.

Hoc ſenſu etiam quidam accipiunt phraſin Eſa: 41. v. 14. *mortui Iſrael*, id eſt, qui tantis afflictionibus oppreſſi eſtis, ut mortui potiùs quàm vivi appareatis. Sed in Hebræo eſt [illegible] *pauci, exigui.* Mors *ſpiritualis* duplex eſt, *fidelium & infidelium*, illa eſt laudabilis ac fructuoſa, hæc deteſtabilis ac pernicioſa. Mors ſpiritualis fidelium eſt, quâ ſalutariter dicuntur mori 1. *peccato*, quod tum per *regenerationem*, quatenus peccatum fide in Chriſtum ipſis remiſſum, non ampliùs coram Dei judicio eos accuſat, tum per *renovationem*, quatenus peccatũ in carne ſuâ mortificant, vigorem, vim, impetũ ac vitam ejus per ſpiritum reprimunt, ne in ipſis dominetur & vigeat. Rom. 6. verſ. 2. *Qui mortui ſumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo?* verſ. 6. *vetus noſter homo*

ſimil

Digitized by Google

ſimul crucifixus eſt, ut deſtruatur corpus peccati. v. 11. *Exiſtimate vos quidem mortuos eſſe peccato, viventes autem Deo in Chriſto Ieſu Domino noſtro.* v. 12. *non ergò regnet peccatum in mortali corpore veſtro, ut obœdiatis concupiſcentiis ejus.* Col. 3. v. 3. *mortui eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo.* 1. Petr. 2. v. 24. *ut peccatis mortui juſtitiæ vivamus.* 2. *legi*, tum per *juſtificationem*, quatenus per fidem in Chriſtum ab accuſatione & damnatione legis ſunt liberati, tum per *ſanctificationem*, quatenus à legis imperio & coactione liberi ſpontaneam obœdientiam ex Spiritu præſtant, ac quatenus lex concupiſcentiam pravam in carne ipſorum adhuc hærentem non amplius irritat, qui eſt accidentarius legis in non renatis effectus. Rom. 7. v. 1. *lex homini dominatur quãto tempore vivit.* v. 2. *Nam quæ ſub viro eſt mulier vivente viro alligata eſt legi, ſi autem mortuus fuerit vir, liberata eſt à lege viri.* v. 4. Itaque *& vos mortificati eſtis legi per corpus Chriſti, ut ſitis alterius, qui ex mortuis reſurrexit, ut fructificemus Deo &c.* Galat. 2. v. 19. *ego per legem legi mortuus ſum, ut Deo vivam, cum Chriſto ſimul crucifixus ſum.* 3. *Ceremoniis legalibus V. T.* à quibus per Chriſti mortem liberati ſunt, ut in novitate Spiritus non juxta externas illas obſervationes, ſed juxta interiorem hominem Deo ſerviãt. Col. 2. v. 20. *Si mortui eſtis cum Chriſto ab elementis mundi*, id eſt, ſi per virtutem mortis Chriſti liberati eſtis à Ceremoniis legalib⁹, per quas Deus priorem mundum, i. e. populum V. T. informare voluit, ſicut per literarum elementa ac rudimenta pueri informãtur, Rom. 7. v. 4. & 6. Gal. 2. v. 19. *quid adhuc tanquam viventes in mundo decretis ac conſtitutionibus hominum vos duci permittitis*, q. adhuc Ceremoniis legis ſubjecti eſſetis, quæ in mundanis & externis rebus conſiſtunt, cùm tamẽ ſitis in Chriſto regno, quod eſt ſpirituale & internum. 4. *mundo*, quatenus ſpiritualiter cum Chriſto mortui ac crucifixi non amplius agunt vitã mundanã, non conformant ſe huic mundo, non indulgent ejus voluptatibus ac deſideriis; Gal. 6. v. 14. *Per Chriſtum mundus mihi crucifixus eſt* [& ſic etiam mortuus] *& ego mundo*, i. e. quicquid eſt in mundo Chriſti regno adverſum, *concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorum & ſuperbia vitæ*, 1. Joh. 2. v. 16. Itemq; mundi vanitates & voluptates non amplius in me obtinent dominium, nec ego illa deſidero, ſed planè ſum illi mortuus. Rom. 6. v. 6. *Vetus noſter homo ſimul crucifixus eſt, ut deſtruatur corpus peccati.* verſ. 7. *qui e. mortuus eſt, juſtificatus eſt à peccato.* Bernh. tom. 1. ſerm. 6. de peregrino mortuo & crucifixo p. 153. *Non ſolùm inquit mortuus mundo, ſed & crucifixus, quod eſt ignominioſũ genus mortis. Ego illi & pariter ipſe mihi. Omnia quæ mundus amat, crux mihi ſunt. delectatio carnis, honores, divitiæ, vanæ hominum laudes. Quæ verò mundus crucem reputat, illis affixus ſum, illis adhæreo, illa toto amplector affectu.* Mors *ſpiritualis infidelium* eſt, quâ in peccatis mortui & à vera illa animæ vitæ, quæ in Deo eſt, ſeparati dicuntur. Matth. 8. v. 22. Luc. 9. v. 60. *ſine ut mortui ſepeliant ſuos mortuos.* Lucæ 15. v. 24. *filius meus mortuus erat.* Job. 5. v. 25. *mortui audient vocem Filii hominis.* 1. Timoth. 5. v. 6. *Vidua, quæ in deliciis vivit, vivens mortua eſt.* Eph. 2. v. 5. & 7. Col. 2. v. 13. *cũm eſſetis mortui delictis.* Quemadmodum enim animâ à corpore ſeparatâ corp⁹ redditur ſenſus & motus expers, nec ullas actiones vitales edit: ſic homo ψυχικὸς, qui non eſt particeps ſpiritualis vitæ, quæ ex gratioſa DEI inhabitatione dependet, deſtituitur ſenſu ſpirituali, nec poteſt facere opera ſpiritualiter bona ac Deo grata. Quemadmodum mortui non audiunt, nec vident, nec loquuntur: ſic ſpiritualiter in peccatis mortui non audiunt vocem Dei, non vident opera Dei, non prædicant magnalia Dei. Quemadmodum corpus exanime computreſcit, ac fœtorem hominib⁹ intolerabilem exhibet: ſic homines in peccatis mortui Deo ſunt abominabiles ac intolerabiles. *Mors æterna damnatorum* eſt finalis & plenaria divini conſortii amiſſio, & ex eo conſequens horribilis animæ & corporis cruciatus, ac nunquam finienda miſeria in inferno damnatis metuenda, quę vocatur à Johanne *mors ſecunda*, Apoc. 2. v. 11. & cap. 20. v. 14. reſpectu tum naturalis tum ſpiritualis mortis infidelium propriæ, de hac accipiunt Pſal. 34. v. 22. *mors peccatorum peſſima*, ſed in Hebr. eſt, occidet *impium improbitas.* Johan. 6. v. 50. *Si quis ex hoc pane manducaverit, non morietur in æternũ* Joh. 8. v. 51. *ſi quis ſermonem meũ ſervaverit, mortem nõ videbit in æternum.* Joh. 11. v. 26. *Qui vivit & credit in me, non morietur in æternum.* Atq; hæ ſunt præcipuæ ſignificationes vocabuli mortis de homine uſurpatæ, de quib. in genere notandum, quòd in uno eodemq; dicto diverſæ ſignificationes hujus verbi quandoq; locum obtinere poſſint. Sic quando primis parentibus Gen. 2. v. 17. hæc comminatio proponitur, *Quacunq; die de hac arbore comederis, morte morieris*, tum gemina mortis mẽtio non ſolùm certitudinem comminationis, ut Gen. 41. v. 32. ſed etiam plures mortis ſpecies homini metuendas deſignat, intelligitur: tum mors propriè accepta, tum metaphoricè, & quidem tàm temporalis quàm æterna, tàm corporalis quàm ſpiritualis infidelium propria. Auguſt. lib. 13. de civit. Dei cap. 12. *Quando dixit Deus homini illi primo, quẽ in Paradiſo conſtituerat, de cibo vetito, quacunque die ederitis ex eo, morte moriemini, nõ tantùm primã mortis partẽ priorem, ubi anima privatur Deo, nec tantùm poſteriorem, ubi corpus privatur anima, nec ſolum ipſam totam primam, ubi anima & à Deo & à corpore ſeparata punitur, ſed quicquid mortis eſt, uſq; ad noviſſimam, quæ ſecunda dicitur, & quã eſt nulla poſterior, comminatio illa complexa eſt.* lib. ejuſd. c. 15. *In ea morte etiam cætera denunciata ſunt, quæ procul dubio erant ſecutura. Nam in eo, quod inobœdiens motus in carne ex motu animæ inobœdientis exortus eſt, propter quem pudenda texerunt, ſenſa eſt mors una, in qua deſeruit animam Deus. Ea ſignificata eſt verbis ejus, quando timore deambulantis ſeſe abſcondenti homini dixit: Adam ubi es? non utique ignorando quærens, ſed increpando admonens, ut attenderet, ubi eſſet, in quo non eſſet Deus. Cùm verò jam corpus anima ipſa deſeruit ætate corruptum & ſeneſcente confectum, venit in experimentum mors altera, de qua DEUS peccatum adhuc puniens homini dixerat, terra es, & in terram ibis, ut ex his duabus mors illa prima, quæ totius hominis eſt, compleretur, quam ſecunda in ultimo ſequitur, niſi homo per gratiam DEI liberetur.* lib. 4. de Trinit. cap. 3. *Et animâ & corpore mortui ſumus, animâ propter peccatum, corpore propter pœnam peccati.* in libro 65. qq. q. 32. *Die quo peccavit Adam, in anima*

in anima mortuum eſt. Sicut enim corpus vivit ex anima, ita anima ut beatius vivat, vivit ex Deo. Ergò deſerta anima Adæ à Deo jure dicitur mortua primâ morte, ex qua tres poſtea ſubſecutæ ſunt mortes. Confer Ambroſ. lib. de Paradiſ. cap. 9. Neque verò de homine tantùm mortis vox accipitur, quò referendæ ſunt hactenus enumeratæ ſignificationes omnes, ſed etiã de brutis animâ ſenſitivâ præditis. Gen. 7. v. 22. c. 33. v. 13. ac de vegetabilibus animâ vegetativâ prȩditis Joh. 12. v. 24. 1. Cor. 15. v. 37. quin & de inanimatis non ſolùm ſubſtantiis, ſed etiam accidentibus ſive qualitatibus metaphoricè uſurpatur. Sic, *ſapientia dicitur mori* Job. 12. v. 12. quæ evaneſcit ac perit. *Peccatum* dicitur *mortuum* Roman. 7. v. 9. quòd in carne quidem hæret, ſed non ſatis agnoſcitur, ac veluti extinctum & quaſi non eſſet, reputatur, quodque non ita exerit vires irritando pravam concupiſcentiam in carne latentem. *Fides mortua* dicitur Jac. 2. v. 17. quæ ſeſe non exerit per operum effecta, quȩ eſt *ὁμωνύμως* tantùm dicta fides hypocritarum propria. *Μετωνυμικῶς* nomen mortis accipitur pro re mortifera 2. Reg. 4. v. 40. *mors in olla*, id eſt, cibus venenatus mortem allaturus. Eſt & in eo ſpecies *μετωνυμίας*, quando peccata dicũtur opera *mortua* Hebr. 6. v. 2. cap. 9. v. 14. cùm ratione cauſȩ, quia proficiſcuntur ab iis, qui hærent in morte ſpirituali, tùm ratione effectus, quia afferunt mortem æternam. *Μετωνυμικῶς* ac *Μſtαρορικῶς* ſimul Chriſtus dicitur, *mors noſtra mortis, quia ſuâ morte noſtram mortem deſtruxit.* 2. Tim. 1. v. 10. Sed hæ ſignificationes non ſunt hujus loci, ubi de morte hominis naturali dũtaxat agitur.

3. Συνωνυμία. Appellationes mortis 1. in ſacris literis.

17. Ad *συνωνυμίαν* pertinent periphraſes, quibus mors, præſertim piorum, tum in *ſacris literis*, tum in *ſcriptoribus Eccleſiaſticis*, tum in *profanis autoribus* deſcribitur. In ſacris literis de morte hominum, præſertim piorum, ſuaviſſimȩ loquendi formulæ occurrunt, in quibus ſalutares doctrinæ de multis utiliter admonentes, ac efficaces conſolationes mortis terroribus opponendæ continentur. Uſitatiſſima eſt ſanctis Dei viris, Prophetis & Apoſtolis tàm in V. quàm in N. T. *ſomni* appellatio, quâ in morte dicuntur homines *obdormire*. Deuter. 31. v. 16. 2. Sam. 7. v. 12. 1. Reg. 2. v. 10. Eſa. 26. v. 20. cap. 56. v. 14. Dan. 12. v. 2. Matth. 9. v. 24. Johan. 11. v. 11. Act. 13. v. 36. 1. Corinth. 11. v. 30. cap. 15. v. 20. 1. Theſſ. 4. v. 13. &c. Hilariua in Pſal. 126. p. 552. *Mortem Sanctorum Deus frequentiſſimè ſomnum nuncupat. Somnus necest mortis, ſic lectus imago ſepulchri*, quæ nomenclatura de multis utiliter nos admonere poteſt. Confertur enim mors ſomno, 1. *ratione antecedentium*. Quemadmodum ſomnus oritur ex vaporibua ventriculi ad cerebrum delatis, qui nervos occupant & operationes ſenſuum impediunt: ſic mors corporis ex eo originem trahit, quòd primi noſtri parentes de fructu arboris vetitæ comederint, inde namque factum, ut venenatus peccati odor totum corpus & omnia ejus membra pertranſiens, tum ipſos, tum omnes poſteros morti obnoxios reddiderit, Rom. 5. v. 12. cap. 6. v. 23. ac quia venenum illud peccati nos ipſorum poſteri in corpore perpetuò in hac vita nobiſcum circumferimus, ideò etiam mortem noſtram in nobis ipſis ſemper circumferimus, nec repentè in mortem incidimus, ſed minutatim procedimus. Quando venenum eſt intrò aſſumtum, quandoq; diu hæret in corpore, antequam vim ſuam exerat: ſic etiam peccati venenum in carne noſtra hæret; Rom. 7. v. 18. Hebr. 12. v. 1. illud in quibuſdam citiùs, in quibuſdam tardius mortem operatur, interim omnibus eſt lethale, ac ſi vel maximè ab omnibus cauſis mortis externis ac violentis ſimus liberi, tamen mors & corruptio provenit à cauſa interiore omnibus hominibus communi. Quemadmodum non omnes placidè ac ſuaviter obdormiſcunt, ſed illi duntaxat, qui animo quieto & corpore moderatè paſto cubitum ſeſe conferunt; Qui curis ſeſe macerant, ac conſcientiæ onere gravantur, illorũ ſomnus eſt inquietus ac turbulentus: ſic impiis mors non eſt ſuavis ſomnus, ſed potiùs initium mortis æternæ; auferunt enim ſecum ex hac vita rodentem conſcientiæ *vermem* Eſa. 66. v. 24. ſoli autem verè pii, qui *in Domino moriuntur*, placidè *requieſcunt a laboribus ſuis* Apocal. 14. v. 13. deponunt enim per veram pœnitentiam & fidem in Chriſtum onus peccati ipſos premens, Chriſtum vitæ Ducem & mortis victorem verâ cordis fiduciâ amplectuntur, ac vitam ſuam ita componunt, ut mortem venientem pacato ac læto animo ſemper expectent. *Mortem venientem nemo lætus excipit, niſi qui ſe diu ad eam compoſuit.* Senec. Epiſt. 30. Quemadmodum ſomno nos daturi veſtes deponimus, ita quoque Apoſtolus 2. Cor. 5. verſ. 4. aſſerit, nos in morte *ἐκδύσασθαι exui*, quia mors omnibus hujus vitæ bonis nos exuit & accuratè perquirit, ne quicquam terrenorum ex hac vita nobiſcum auferamus. Job. 1. v. 21. *Nudus egreſſus ſum de utero matris meæ, & nudus revertar illuc.* 1. Tim. 6. v. 7. *nihil intulimus in mũdum, manifeſtum, quòd nec quicquam auferre poſſimus.* Corpus noſtrum eſt animæ quaſi *ἰνδυμα* ac veſtimentum, atqui illud ipſum in morte deponere, eodemq; exui cogimur, 2. Pet. 1. v. 14. Chryſ. in morali homil. 5. Ep. Hebr. *Cum tanta facilitate carnem exuere debemus, cum quanta veſtimentum exuimus.* Deponamus & nos veteris Adami tunicam, exuamus curam terrenorũ, ita poterimus quietè obdormiſcere &c. Quemadmodum ſomnus hominem quandoq; inopinatò opprimit, adeò ut momentum illud temporis, quo obdormit, non poſſit exactè notare: ſic homines quandoq; eo temporis momẽto moriuntur, quo de morte minimè omnium cogitant, ac opinione citiùs anima è corporis habitaculo emigrat, ut nec ipſi, nec aſtantes momentum exitus obſervent. Gen. 27. v. 2. *ignoro diem mortis meæ. Mors certa eſt, mortis nihil eſt incertius hora. Quòd moreris, certum eſt, incertum, ubi, quomodo, quando.* Quemadmodum infantes ac pueri non intelligunt ſomni commoda, ideò ægrè cubitum ſeſe conferunt: ſic ſpiritualis prudentiæ reſpectu coram Deo verè ſunt pueri, qui non intelligunt, quantum boni ſit in morte piorum, ideoq; mortem nimioperè exhorreſcunt. Quemadmodum ſomnus, ita quoque mors omnibus hominibus communis eſt, ac ſicut ſomnus, ita quoque mors etiam invitis obrepit &c.

18. 2. *Ratione concomitantium.* Quemadmodum ſomnus occupat ſolùm membra & ſenſus exteriores, cùm interim anima interiores ſuas operationes exerceat, ut ex inſomniis colligitur: ſic in morte corp⁹ ſolùm interit, anima piorum *in ſinum Abrahæ* transfertur Luc. 16. verſ. 22.

ſeu.ur

fruitur conſolatione v. 25. ac veræ vitæ particeps redditur. Matth. 10. v. 28. *animam occidere non poſſunt.* Auguſt. lib. 6. Confeſſ. c. 11. *Morte corporis vita anima nõ conſumitur.* Quemadmodum ſomnus eſt ſuavis & utilis requies tàm ægrotis quàm ſanis hominibus. Joh. 11. v. 12. ſic mortui *quieſcunt in cubilibus ſuis* Eſa. 26. v. 20. ac *requieſcunt a laboribus ſuis.* Apoc. 14. v. 13. Ambroſ. de bon. mortis c. 3. *Sola mors eſt requies viro.* Dies noſtri in hac vita ſunt *dies mercenarii*, ut ergò mercenarius præſtolatur finem operis ſui: ſic mortis quietem in hujus vitæ miſeriis & laboribus cupidè deſideremus. Job. 7. v. 1. & 2. Quemadmodum animi & corporis vires in ſomno reparantur, ut homo manè alacrior ac vegetior ad priſtinum opus redeat: unde Tertull. lib. de anim. cap. 43. p. 287. ſomnum pulcerrimè vocat *recreatorem corporum, redintegratorem virium, probatorem valetudinum, pacatorem operum, & Medicum laborum*; ſic mors piorum eſt veluti quædam ἀνακαινώσεως renovatio ac reparatio omnium virium, ut Chriſto juſtitiæ Sole in extremo die exoriente alacriores ac vegetiores ſint ad peragenda opera, ad quæ in prima creatione divinitùs ſunt conditi. Quemadmodum dormiens ab omnibus affectibus Naturæ adverſis, à curis, angoribus, triſtitia, dolore, metu eſt im̃unis: ſic pii in morte ab illis flagellis liberi beatam & tranquillam apud Deum vitam agunt, & in ſepulcris velut κοιμητηρίοις ac dormitoriis ſuis ſomno fruentes lætum reſurrectionis diem in pace expectant. Quemadmodum dormientes non animadvertunt nec curant, quid in plateis agatur, an homines emant vel vendant, ſaltent vel pugnent, neque tempus menſurant aut ejus articulos computant: ſic mortui non afficiuntur curis hujus mundi, neque penſi quicquam habent, an ſuperſtites bello, vel fame, perſecutionibus affligantur, multò minùs aliquid moleſtiæ vel ſolicitudinis ex adverſis ſuperſtitum perſentiſcunt. 2. Reg. 22. v. 20. *Colligam te ad patres tuos, ne videant oculi tui omnia mala, quæ introducturus ſum ſuper locum iſtum.* Job. 14. v. 21. *ſive nobiles fuerint filii ejus, ſive ignobiles, non intelliget.* Eccleſ. 9. verſ. 5. *Viventes ſciunt, ſe eſſe morituros, mortui vero nihil noverunt amplius*, ſcil. eorum, quæ in his terris geruntur, additur enim verſ. 6. *nec habent partem in hoc ſeculo, & in opere, quod ſub Sole geritur.* Eſa. 63. v. 16. *Abraham neſcit nos, Iſrael ignorat nos.* Quemadmodum dormiens quandoq; incendii terrores & magnas tempeſtates, durante ipſius ſomno exortas, non ſentit, ſed eas quaſi prætervehitur: ſic piè defuncti futuris calamitatibus præripiuntur. Eſa. 57. v. 1. *à facie mali collectus eſt juſtus.* v. 2. *veniet pax, requieſcet in cubili ſuo ambulans rectè.*

19. 3. *Ratione conſequentium.* Somnus non eſt perpetua quædam quies, ſed certo tempore iterum expergiſcimur, at tunc vigor animi, ſenſuum ac corporis redit alacrior: ſic non manebimus perpetuò in morte, ſed *veniet hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem Filii hominis, & procedent, qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ, qui verò mala fecerunt, in reſurrectionem judicii*, Dan. 12. v. 2. Joh. 5. v. 28. 29. Beda in Marcum. *Mos Chriſtianus obtinuit, ut mortui, qui reſurrecturi eſſe non dubitantur, dormientes vocentur.* Quemadmodum Chriſtus filiam Jairi propterea negat eſſe mortuam, ſed tantùm dormire aſſerit Matt. 9. v. 24. quia mox in vitam revocanda erat: ſic in genere de mortuis ſtatuendum quòd dormiant, quia per Chriſtum ad vitam ſunt reſuſcitandi Eſa. 26. verſ. 19. *Vivent mortui tui, expergiſcimini, qui habitatis in pulvere.* Luc. 20. v. 38. *Omnes DEO vivunt.* Quemadmodũ dormientes facilè è ſomno voce alterius hominis excitantur: ſic mortui voce Chriſti in die noviſſimo perquàm facilè excitabuntur. Aug. ſerm. 44. de verb. Dom. *Nemo noſtrûm tàm facilè excitat dormientem in lecto, quàm Chriſtus jacentem in ſepulcro.* Quemadmodum è ſomno excitati veſtibus nos induimus: ſic pii ex mortuis reſurgentes ſtolâ immortalitatis ornabuntur. 1. Cor. 15. v. 53. *oportet corruptibile hoc induere incorruptibilitatem, & mortale hoc induere immortalitatem.* Sicut neſcimus, quomodo è ſomno expergiſcamur: ſic non intelligimus, qualis futura ſit reſurrectio. Quemadmodum è ſomno expergefacti, videmur per pauxillas duntaxat horas dormiiſſe: ſic in noviſſimo die à morte excitatis breviſſimum videbitur illud tempus, quod inter mortem ac reſurrectionem interceſſit. Luth. tom. 4. Latin. p. 528. in comm. Pſ. 90. *Totum illud tempus, quod eſt ab initio conditi hominis, videbitur Adamo reſurgenti tanquam ſomnus unius horæ?* Somnus igitur, quo ſingulis diebus ad vitæ conſervationem indigemus, perpetuum μνημόσυνον ac quotidianum memoriale mortis nobis eſſe debet, cùm in quotidiana illa mortis meditatione magna pars cœleſtis ſapientiæ conſiſtat. Pſal. 39. v. 5. Pſal. 90. v. 12. ſicut Plato in Phædone dicebat, *veram Philoſophiam eſſe* μελέτην τοῦ θανάτου. Quando veſtes lectulum ingreſſuri deponimus, cogitemus aliquando veſtimentum corporis eſſe deponendum. Quando ad ſomnum nos componimus, cogitemus nos in cubile ſepulcri aliquando collocandos. Quando oculos claudimus, cogitemus oculos noſtros aliquando in morte eſſe claudendos. Quando cubitu ſurgimus, cogitemus ex ſepulchris noſtris poſt mortem aliquando reſurrecturos. Si eo modo quotidiè de morte cogitamus, aliquando piè & pacatè mori poſſumus.

20. Atque hæc eſt generalis & communiſſima mortis deſcriptio, quâ ſomno à ſanctis DEI hominibus comparatur. Speciales appellationes occurrunt complures. *Appellationes mortis 1. ex V.T.* Moſi uſitatum eſt, ut pios in morte ac per mortem dicat colligi ſive *congregari ad populum ſuum.* Gen. 25. v. 8. cap. 35. v. 29. c. 49. v. 32. Eadem phraſis extat Num. 20. v. 26. cap. 31. v. 2. Jud. 2. v. 10. 2. Reg. 22. verſ. 20. 2. Paral. 34. v. 28. Eſa. 57. v. 1. אָסַף ſignificat, *congregavit aliquid ut aſſervetur, in unum redegit, repoſuit, occultavit*; hæ ſignificationes omnes huic loquendi formulæ congruunt, in morte enim ac per mortem pii ex confuſo bonorum ac malorum in hac vita invicem commixtorum cœtu ſeparantur ac congregantur, animæ eorum *in faſciculum viventium colligantur* 1. Sam. 25. verſ. 29. ſicque in unum rediguntur, ut à furore perſecutorum occultentur, & uſque ad diem judicii in quiete & pace conſerventur. Dicuntur autem pii non ſimpliciter congregari ac colligi, ſed *ad populum ſuum. Nemo colligitur ad eos, qui non ſunt*, inquit Origenes. Ergò eſt populus, cui pii morientes adjunguntur, proinde animæ piorum in morte non evaneſcunt in auras, nec

in

in nihilum rediguntur; ſed congregantur in cœtum triumphantis Eccleſiæ, & colliguntur ad beatum illum populum, qui ante ipſos in fide ex hac vita præceſſit, cum quo unum corpus myſticum conſtituunt. Cinis & pulvis animâ caſſus non eſt populus, ergò ſepulturæ reſpectu non poſſunt dici ad populum ſuum congregari. Adde quòd Abraham Patriarcha, de quo S. S. primò omnium hac phraſi utitur, corpore ſuo non ad ſepulcra majorum & populorum ſuorum, ſed ad conjugis Saræ exuvias tantùm in agro Hephronis ſit aggregat', ut rectè monet D. Geſnerus in cap. 25. Geneſ. quod iterum evidens argumentum eſt, non corporis nec ſepulturæ, ſed animæ reſpectu pios ad populum ſuum congregatos dici. Luth. in Geneſ. cap. 25. p. 320. *Quò tranſivit Abraham? collectus eſt ad populos ſuos. An ergò reſtant adhuc populi poſt hanc vitam? ſic enim ſonant verba, quaſi migràſſet de populo ad populum, de una civitate in aliam civitatem. Id verò inſigne & memorabile eſt teſtimonium reſurrectionis & vitæ futuræ, quod proponendum eſt in conſolationem omnibus, qui credunt in Deum.* Cognata huic phraſi eſt illa altera, quâ Deus mortem Abrahæ deſcribit Gen. 15. v. 15. *ingredieris ad patres tuos in pace.* Ergò Abraham in morte non eſt penitùs extinctus, ſed potiùs ad patrum ſuorum cœtum translatus.

21. Joſua cap. 23. v. 14. mortem vocat *viam univerſæ carnis.* '*Ecce*, inquit, *ego vado in via* vel per viam *univerſæ carnis.* Eâdem loquendi formulâ utitur David 1. Reg. 2. v. 2. exprimit autem moriendi neceſſitatem omnibus hominib. communem, propter peccatum ac per peccatum in mundum introductam, quòd ſc. mors omnibus ſit conſtituta, quodq; homines nō minùs quàm reliqua animalia morti omnes ſint ſubjecti. Heb. 9. v. 27. Eccl. 9. v. 3. *Omnibus eſt calcanda ſemel via leti*, inquit Poëta. David mortem vocat eductionem animæ מִמַּסְגֵּר *ex clauſura ſive carcere*, Pſal. 142. v. 8. τὸ mori in ſe ac per ſe conſideratū vocat *ambulare per vallem umbræ mortis* Pſal. 23. v. 4. Eſaias de morte piorum ſic loquitur c. 26. v. 19: *Expergiſcimini, qui habitatis in pulvere.* v. 20 *Vade popule mi, ingredere* בַחֲדָרֶיךָ *in conclavia*, in cubicula tua. (LXX. εἰς τὸ ταμιεῖόν σου, ergò mortuorum ſepulcra ſunt בֵּית־חַיִּים *domus viventium, κοιμητήρια dormitoria) claude januam ſuper te, abſconde te paululum, donec tranſeat indignatio.* cap. 57. v. 1. *Juſtus perit* (אָבַד interdum ſignificat omnimodam rei perditionem, in qua ſignificatione, ſi hoc loco accipiatur, explicandum eſt habito reſpectu ad opinionem impiorum, corā *illorum oculis videntur interire* ac cum perditione amoveri, præſertim ſi vel à Tyrannis occidantur, vel præmaturâ morte abripiantur Sap. 3. v. 3. ſed coram Dei oculis verè vivere incipiunt) *& non eſt quiſquam, qui ponat ſuper cor, viri miſericordiæ* נֶאֱסָפִים *congregantur, & non eſt, qui intelligat, à facie mali colligitur juſtus* (id eſt, propter malum mundo imminens congregantur, ſicut oviculę imminente tempeſtate in ſepta à paſtore colliguntur, ſicut tempore incendii paterfamiliàs precioſam ſupellectilem colligit & in locum tutum reponit) v. 2. *ingredietur in pacem, requieſcet* מִשְׁכְּבוֹתָם *in cubiculis ſuis ambulās coram eo*, (pax ad animas, requies ad corpora in ſepulcris pertinet, quia enim pii dicūtur in morte obdormire, ex eo neceſſariò ſequitur, quòd ſepulcra ipſorum ſint cubicula, dormitoria.)

22. Autor libri *Sapientiæ* mortem piorum ſic deſcribit c. 3. v. 1. *Juſtorum animæ in manu DEI ſunt* [poſt mortem ſcil. de qua in fine præcedentis cap. egerat] *& non tanget illos tormentum.* v. 2. *viſi ſunt in oculis inſipientium mori & æſtimata eſt afflictio* ἡ ἔξοδος αὐτῶν exitus illorum [eâdem appellatione Chriſti mors inſignitur Luc. 9. v. 31. ac Petrus 2. Epiſt. 1. v. 15. mortem ſuam itidem vocat ἔξοδον, in morte n. anima ex corpore egreditur, ac homines ex ſtatu hujus vitę in aliam vitam egrediuntur. Iſraelitarum ex Ægyptiaca ſervitute liberatio vocatur ἔξοδος, ut oſtendit ἐπιγραφὴ libri ſecundi Moſaici & Heb. 11. v. 22. ſic anima noſtra, quamdiu in corpore moratur, miſerâ captivitate ac ſervitute premitur. Rom. 7. verſ. 14. 23. 24. ſed quandò è corpore egredietur, tunc ex vinculis illis liberatur. Pſ. 142. v. 8.] v. 3. καὶ ἡ ἀφ' ἡμῶν πορεία *ipſorum à nobis*, in regionem ſcil. viventium, *profectio* ac iter *habetur contritio, illi autem ſunt in pace.* c. 4. v. 7. *Juſtus ſi præoccupatus fuerit morte*, ἐὰν φθάσῃ τελευτῆσαι, *erit in* ἀναπαύσει [in hac vita nulla eſt intercapedo laboris, doloris ac moleſtiæ Pſ. 90. v. 10. ſed in morte ſuccedit ἀνάπαυσις] v. 10. *placens Deo factus dilectus eſt & vivens à peccatoribus* μετετέθη *translatus eſt* [eâdem appellatione utitur Apoſtolus Hebr. 11. v. 5. de Henocho. Qui domicilia commutant ac res ſuas ex una habitatione in aliam transferunt, illi propriè dicuntur μετοικίζειν, ſic in morte fit habitaculi permutatio, quia *tabernaculum terrenæ hujus domus diſſolvitur, ut accipiamus ædificiū ex Deo, domicilium nō manufactum ſed æternum in cœlo* 2. Cor. 5. v. 1. 2. Pet. 1. v. 14. Domicilii trāslatio moleſta eſſe conſuevit, ſed ſi quis ex ruinoſo ædificio in regale palatium, ex peſſima vicinia in conſortium ſuaviſſimorum amicorum tranſmigret, illi cōmutatio ejuſmodi grata eſſe debet, idipſum ad mortem piorū applicari poteſt &c.]

23. In N. T. apud Evangeliſtas hæ occurrunt a deſcriptiones. Matt. 10. v. 22. cap. 24. v. 13. Marc. 13. v. 13. 1. Cor. 1. v. 8. Heb. 3. v. 6. &c. mors vocatur τέλος, non quòd omnia in morte & cum morte finiantur, quia etiam de Chriſti morte hæc appellatio uſurpatur Joh. 13. v. 1. ſed quia terrenæ ac mortali huic vitæ ac mundanæ converſationi finem imponit, unde etiam inter τὰ ἔσχατα ſive *Noviſſima* hominis recenſetur. Eccl. 9. v. 10. *non opus, nec cogitatio, nec ſcientia, nec ſapientia in ſepulchro, quò tu vadis.* Luc. 2. v. 29. Simeōn pulcerrimâ phraſi mortem deſcribit. νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου δέσποτα ἐν εἰρήνῃ. Videtur deſumtum ex Num. 20. v. 29. ubi de morte Aaronis LXX. utūtur verbo ἀπολύεσθαι, ac de Abrabamo dicunt Geneſ. 15. v. 2. ἐγὼ ἀπολύομαι ἄτεκνος *vadā* ſive *moriar abſq; liberis.* Verbum ἀπολύειν accipitur 1. de *dimiſſione ex carcere & vinculis* Matth. 18. v. 27. cap. 27. v. 15. Marc. 15. v. 11. Luc. 23. v. 16. Actor. 3. v. 13. Apud Xenoph. Hellen. 4. χρημάτων πολλῶν ἀπολύειν eſt *acceptâ magnâ pecuniæ ſummâ aliquem ex carcere dimittere* &c. Hæc ſignificatio pulcrè congruit huic loco, quia noſtra in terris vita nihil aliud eſt quàm carcer tenebricoſus ac ſordidus, ex quo per beatam ἀπόλυσιν liberamur, Joſeph. lib. 2. de bello Judaic. c. 12. & Euſeb. lib. 9 præparat. Evang. c. 2. de Eſſenis referunt, quòd docuerint, τὰς ψυχὰς ἀθανάτους ἀεὶ διαμένειν καὶ ἐπειδὰν ἀνεθῶσι τῶν κατὰ σάρκα δεσμῶν, οἷον δὴ μακρᾶς

a Ex N. T.

πρὸς δουλείας ἀπαλλαγμένας χαίρειν καὶ μετεώρως φέρεσϑαι, *cùm anima à vinculis carnalibus ſoluta ſunt, quaſi de longiſſima ſervitute liberatas lætari & in ſublime ferri.* 2. de *dimiſſione in patriam.* Sic Chriſtus dicitur ἀπολῦσαι τοὺς ὄχλους, quando homines, quos in deſerto detinuerat, à ſe dimittit in ſuam quemque patriam. Matt. 14. v. 15. c. 15. v. 32. Marc. 8. v. 9. Polyb. ἀπέλυσαν εἰς τὴν οἰκίαν, hæc ſignificatio itidem hûc accomodari poteſt. Vita hæc noſtra eſt perpetua quædam per deſertum mundi peregrinatio, quando ad mortis terminũ pervenimus, in cœleſtem noſtram patriam dimittimur. 3. de *dimiſſione* vel *diſceſſu poſt confectum negotium* Exod. 33. v. 11. Act. 13. v. 3. cap. 15. v. 30. ſic quando in hac vita confecimus iter noſtrum ac omne illud, quod Deus per nos confici voluit, tunc à Domino noſtro, qui nos in hanc ſtationem collocavit, benevolè dimittimur, nec licet ante illam dimiſſionem Domini noſtri ex hac vita diſcedere. 4. *de liberatione ab infirmitate* Luc. 13. v. 12. mulier ἀπολέλυσαι *dimiſſa es à tua infirmitate*: ſic mors eſt ultimus omniũ morborum & ærumnarum Medicus, ac anima noſtra ad perfectam ſanitatem poſt mortem reducitur. Luc. 9. v. 31. Chriſti mors vocatur ἔξοδος, de cujus appellationis ratione diximus §. præced. Cap. ejuſd. v. 51. vocatur ἀνάληψις *receptio*. Quamvis verò peculiariter de morte Chriſti, quam ſecuta eſt glorioſa in cœlum aſſumtio ac reditus ad Patrem, ἀναλήψεως nomine deſcriptus Marc. 16. v. 19. Act. 1. v. 2. 1. Tim. 3. v. 16. hæc appellatio ibidem uſurpetur, tamen in genere ad mortem piorum accomodari poteſt. Dicitur enim propriè ἀνάληψις, quando filii, qui diu domo abfuerunt, parentib' ſuis reſtituuntur, ac patres eos pro ſuis iterum agnoſcunt: ἀναλαμβάνειν inquit Budæus, *eſt filium abdicatum in domum recipere, quod Patres poſt emendationem & ſatisfactionem Atheuis faciebant.* Demoſthenes contra Neæram. ἀνέλαβεν ὡς αὐτόν. Sic nos miſeri exules à Patre cœleſti in hoc mundo peregrinamur, ſed Chriſtus ſuâ ἀναλήψει nobis hoc promeruit, ut in patriam noſtram recipiamur, utq; Pater cœleſtis nos pro filiis ſuis agnoſcat, unde orat Tobias, *Nunc Domine præcipe in pace*, ἀναλαβεῖν *ſuſcipe Spiritum meum* Tob. 3. verſ. 6. de Elia in cœlum quadrigis Angelicis ſublato dicitur 2. Reg. 2. v. 9. πρὶν ἢ ἀναληφϑῆναί με ἀπὸ σοῦ. Sirac. 48. v. 9. ὁ ἀναληφϑεὶς ἐν λαίλαπι. De Enocho eadem phraſis uſurpatur, Sirac. 49. v. 16. ἀνελήφϑη ἀπὸ τῆς γῆς, quia *Spiritus in morte redit ad eum*, ac recipitur ab eo, qui *dedit illum*, Eccl. 12. v. 7. In prophanis Scriptoribus ἀνάληψις eſt virium recuperatio poſt morbum, convaleſcentia, unde Suidas exponit per ἀνάῤῥωσιν corroborationem: eadem ſignificatio hûc accomodari poteſt, quia poſt mortem anima noſtra à peccati languore convaleſcit & ad perfectam ſanitatem aſpirat. Joh. 5. v. 24. mors vocatur μετάβασις *tranſitus*, quia per mortem ex hac vita terrena in cœleſtem tranſitum facimus, ac maceriam illam, quæ à Chriſti & omnium electorum in cœlis gloria nos ſejungit, tranſilimus. Luc. 16. v. 26.

24. Apud *Paulum* ſuaviſſimæ occurrunt mortis nomenclaturæ. 1. Cor. 15. v. 43. *ſeminatur* ἐν φθορᾷ, *ſurgit* ἐν ἀφθαρσίᾳ v. 44. *ſeminatur in ignominia, ſurgit in gloria, ſeminatur in infirmitate, ſurgit in virtute.* v. 45. *ſeminatur corpus animale, ſurgit corpus ſpirituale*, ubi obſerva, Apoſtolum emphaticâ quadam metaphorâ verba ἐναλλὰξ permutaſſe, quia ſuperiùs v. 36. ſemini ea attribuit, quæ pertinent ad corpora noſtra, hîc verò corporibus noſtris tribuit ea, quæ pertinent ad ſemen. Latet autem in verbo *ſeminandi* de corporibus mortuis aliquoties repetito elegans metaphora. Joh. 12. v. 24. *Niſi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipſum ſolum manet. ſi autem mortuum fuerit, multum fructum affert.* Coram oculis inſipientiũ, quibus de meſſe nihil conſtaret, abſurdum videretur grana frumenti in terram projicere, ſic impii, quibus reſurrectionis articulus vel ignotus vel ἄτοπος, mortem ſtatuunt plenarium & totalem interitũ. Grana frumenti in terram projecta ſuo tempore iterum progerminant: ſic in reſurrectione *oſſa noſtra inſtar graminis revireſcent* Eſ. 66. v. 14. Triſtem ſementem ſequitur lætiſſima & uberrima meſſis: ſic in dolore & triſtitia morimur, ſed in lætitia reſurgem'. Pſal. 126. v. 5. *Qui ſeminant in lachrymis, cum jubilatione metent.* v. 6. *euntes ibant & flebant portantes precioſum ſemen. Venientes autẽ venient cum exultatione portantes manipulos ſuos.* 2. Cor. 5. v. 1. *Scimus, ſi terreſtris domus tabernaculi*, id eſt, terreſtre tabernaculum, in quo velut domo quadam habitamus, *diſſoluta fuerit, ædificationem ex Deo habemus, domum non manu factam, æternam in cœlis.* Elegans hæc eſt mortis deſcriptio. In hac vita *inhabitamus domus luteas* Job. 4. v. 19. circumferimus corpus terreũ, ac proinde fragile & caducum inſtar tabernaculi, quod temporariam duntaxat habitationem præſtat, in quo belli tãtùm tempore milites commorantur, quodque citò transferri poteſt. Illud tabernaculum, dicit Apoſtolus, in morte *diſſolvi*, ſed loco illius accipimus *domum non manu factã*, nec tranſitoriam, ſed *æternam in cœlis*. v. 4. mori vocatur ἐκδύσασϑαι *exui*, cujus metaphoræ rationem expoſuimus ſuperiùs §. 17. v. 8. pii in morte dicuntur ἐκδημῆσαι ἐκ τοῦ σώματος καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν κύριον. Dum in hac vita degunt, *peregrinantur* & abſunt *à Domino*, id eſt. nondum ſunt in vera patria, in cœlo; ſed quando per mortem ex hac vita in cœleſtem transferuntur, tunc *ex corpore peregrinantur & præſentes ſunt apud Deum*, id quod elegantiſſima ſuâ ἀντανακλάσει Apoſtolus innuit v. 6. ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι ἐκδημοῦμεν ἀπὸ τοῦ κυρίου. v. 8. ἐκδημοῦντες ἐκ τοῦ σώματος ἐνδημοῦμεν πρὸς τὸν κύριον Phil. 1. v. 23. *Cupio* ἀναλῦσαι. *& eſſe cum Chriſto* 2. Tim. 4. v. 6. *tempus meæ* ἀναλύσεως *imminet.* Verbum ἀναλῦσαι non tantùm notat ſeparationem animę à corpore, nec tantùm diſſolutionẽ maſſæ corporis humani ex quatuor elementis compoſitæ & coagulatæ, quàm utramque in morte fieri conſtat, diſſolvit enim Dominus ſtructuram hominis, ut eam multò elegantiùs & glorioſiùs reparet; ſed etiam alias metaphoricas ſignificationes obtinet, quæ ad piorum mortem rectè applicari poſſunt. Significat enim 1. *ſarcinas colligere, ad iter ſe præparare*, & illud ingredi, ſicut nautæ dicuntur *ſolvere*, cùm migraturi ſolvunt rudentes & mari ſe committunt odyſſ. o. ac equitaturi equos parant, quos poſtea ingreſſi hoſpitium ſolvunt; ſic piorum mors eſt quædam profectio ac emigratio ex ſtatu vitæ mortalis in regionem viventium. 2. *emigrare ex hoſpitio* ſeu diverſorio ac domum reverti. Luc. 12. v. 36. uſurpatur de hero ex nuptiis domum revertente:

ſic

ſic in morte anima ex corporis hoſpitio in verã patriam revertitur, unde Chryſoſtomus vertit μεθίςαϑαι, *ſedem commutare, transferri, ex domo conductitia migrare.* 3. *ex vinculis ſolvi.* Sic boves toto die jugo alligati veſperi dicuntur ἀναλῦσαι, ac vincti in carcere ſolutis compedibus in libertatem reſtituti itidem dicuntur ἀναλῦσαι. Idem ad mortem piorum commodè applicari poteſt. Tempus hujus vitæ eſt tempus *laboris* & oneris Job. 7. v. 2. Pſal. 90. v. 10. in morte ex vinculis illis ſolvimur ac jugo crucis liberamur. Tertullianus exponit *recipi*, in qua verſione reſpectum habuit ad cognatum verbum ἀπολύεσθαι. 4. *cubitum ſe conferre,* Jud. 13. v. 1. *Ut veſpera facta eſt, feſtinaverant ſervi ejus* ἀναλύειν. Sic pii in cubile ſuum ſe conferunt, quando per mortem ex hac vita evocantur. Ibidem ad Philip. ſcilicet cap. 1. v. 21. τὸ ἀποθανεῖν Apoſtolus vocat κέρδος, in quę verba ſic commentatur Cyprian⁹ ſerm. 4. de mortalit. p. 109. *Lucrum maximum computat* [Chriſtianus] *jam ſeculi laqueis nõ teneri, jam nullis peccatis & vitiis carnis obnoxium fieri, exemtum preſſuris angentibus & venenatis Diaboli faucib9 liberatum ad lætitiam ſalutis æternæ Chriſto vocante proficiſci.* Alius ex veteribus idem Apoſtoli dictum ſic explicat. *Lucrum eſt, evaſiſſe incrementa peccati, lucrum fugiſſe deteriora, lucrũ ad meliora tranſire.* Ecquis neget maximum eſſe lucrum, quòd pii in morte pro peccato juſtitiam Roman. 6. v. 7. pro labore requiem Job. 3. v. 13. pro militia pacẽ. Job. 7. v. 1. Sap. 3. v. 3. pro fletu ſolatium Luc. 16. v. 25. pro corruptibilitate ἀφθαρσίαν, pro mortalitate ἀθανασίαν, pro ignominia gloriam 1. Cor. 15. v. 53. 54. pro miſeria felicitatem Apoc. 14. v. 13. pro morte vitali vitam immortalem Joh. 5. v. 24. pro captivitate libertatem, pro malorum tumulo omnium bonorum cumulum conſequuntur? Heb. 11. v. 5. mors appellatur μετάθεσις *translatio*, de qua appellatione dictum eſt ſuperiùs §. 22. Heb. 13. v. 7. dicitur ἔκβασις τῆς ἀναστροφῆς *exitus converſationis noſtræ* in his terris, qui eſt ſimul omnium malorum & miſeriarum noſtrarum ἔκβασις 1. Cor. 10. v. 13. Petrus 2. Epiſt. 1. v. 14. mortem ſuam vocat ἀπόθεσιν τοῦ σκηνώματος *depoſitionem tabernaculi*, imitatus phraſin Paulinam 2. Cor. 5. v. 1. Johannes Apoc. 14. v. 13. *in Domino mors*, dicit *requieſcere à laboribus.* In hac vita laboramus ſub pondere crucis & peccati, ſed poſt mortem ad pacatam quietem pervenimus, tũc Chriſtus plenè & perfectè nos ἀναπαύει Matth. 11. v. 28. & ex intempeſto hujus mundi mari ad quietiſſimũ & tranquilliſſimum æternæ vitæ portum nos deducit. In fragmentis Apoſtolorum à Prætorio editis Petrus ad Albini conjugem & alios fratres dixiſſe memoratur. *Fugiendum cenſetis, ut mortem declinemus, quam multis ſuſpiriis ut progreſſum vitæ expetivimus.* Iren. lib. 3. c. 37. f. 224. *Deus prohibuit hominis tranſgreſſionem interponens mortem & ceſſare faciens peccatum, finem inferens ei per carnis reſolutionem, quæ fieret in terra, ut ceſſans aliquando homo vivere peccato & moriens ei inciperet vivere Deo.*

2. Ex Patribus.

25. In Scriptoribus Eccleſiaſticis hæ potiſſimùm occurrunt deſcriptiones. Tertull. lib. de patient. cap. 9. p. 132. *Profectio eſt quam mortem putas. Non eſt lugendus qui antecedit, ſed planè deſiderandus.* lib. de anim. cap. 27. p. 278. *Mors non aliud determinatur quàm disjunctio corporis, animæq́;* cap. 51. p. 291. *Opus mortis in medio diſceſſio corporis animæq́;*. & paulò antè c. 50. *Publica totius humani generis ſententia mortem Naturæ debitum pronunciamus.* Cæcilia virgo ad ſuppliciũ ducta dixit, *Non homo ſed miſeria Chriſtiani hominis moritur.* Cypr. ſerm. 4. de mortalit. p. 208. *Conteſtatur Simeon, tunc eſſe ſervis Dei pacem, tunc liberam & tranquillam quietem, quãdo de iſtis mundi turbinibus extracti ſedis & ſecuritatis æternæ portum petimus, quando expuncta hac morte ad immortalitatem venimus. Illa eſt enim noſtra pax, illa fidei tranquillitas, illa ſtabilis & firma & perpetua ſecuritas* p. 212. *Mortalitas iſta ut Judæis & gentibus & Chriſti hoſtibus peſtis eſt, ita ſervis Dei ſalutaris exceſſus eſt.* p. 213. *Quàm præpoſterũ eſt, quamq́; perverſum, ut cum Dei voluntatem fieri poſtulemus, quando evocat nos & accerſit de hoc mundo Deus, non ſtatim voluntatis ejus imperio pareamus?* Et poſtea: *Fratres noſtros accerſione Dominica de ſeculo liberatis ſcimus non amitti, ſed præmitti, recedentes præcedere, ut proficiſcentes & navigantes deſiderari eos debere, non plangi.* p. 214. *Quod morimur, ad immortalitatem morte tranſgredimur, nec poteſt vita æterna ſuccedere, niſi hinc contigerit exire, nõ eſt exitus ſed tranſitus & temporali itinere decurſo ad æterna tranſgreſſus. Quis non ad meliora feſtinet? quis non mutari & reformari ad Chriſti ſpeciem & ad cœleſtis gratiæ dignitatem venire citius exoptet?* Et poſtea. *Venturus ad Chriſti ſedem, ad regnorum cœleſtium claritatem lugere non debet nec plangere, ſed potiùs ſecundùm pollicitationem Domini, ſecundùm fidem veritatis in profectione ſua & tranſlatione gaudere.* p. 215. *Cùm accerſionis propria dies venerit, incunctanter & libenter ad Dominum ipſo vocante veniamus.* Et poſtea, *Conſiderandum eſt & identidem cogitandum, renunciaſſe nos mundo & tanquam hoſpites & peregrinos hic interim degere. Amplectamur diem, qui aſſignat ſingulos domicilio ſuo, qui nos iſtinc ereptos & laqueis ſecularibus exutos Paradiſo reſtituit & regno cœleſti. Quis nõ peregrè conſtitutus properet in patriam regredi? Quis non ad ſuos navigare feſtinans ventum proſperum cupidiùs optaret, ut velociter caros liceret amplecti? Patriam noſtram Paradiſum computamus, parentes noſtros Patriarchas habere jam cœpimus, quid non properamus & currimus, ut patriam noſtram videre, ut parentes ſalutare poſſimus?* Methodius mortem piorum vocat φαρμακευτικὸν κάθαρσιν ψυχῆς καὶ σώματος. Eſt qui eam vocat *peccatorum malorumq́; omniũ ſepulturam, finem malorum & januam ad vitam.* Hilarius in Pſal. 62. circa med. *Precioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum ejus, quia per eã cum peccati lege reſolutis demutationis glorioſa profectus æternitas, animæ corporisq́; jam ſine peccati corpore rependetur.* in Pſal. 63. *Mors non eſt animæ interitus, ſed ejus è corpore diſceſſus.* in Pſ. 119. p. 527. *Paulus beatus in habitatione corporis ſui congemiſcit, per incolatum carnis peregrinari ſe à Deo conquerens, ex quo cõtra peregrinandum in carne ſcit ſibi eſſe, ut ei cum Deo incolatus ſit, ſed tamen melius ei eſſet diſſolvi & cum Chriſto eſſe, liberã ſcilicet per diſſolutionem corporis animâ, onere atq́; conſortio, atq́; etiam infirmis hujus atque periculoſæ carnis exutã.* Lactant. lib. 3. Inſtit. cap. 18. *Sicut vita ipſa bonum eſt, ſi cum virtute vivatur; malum, ſi cum ſcelere: ſic & mors ex præteritis vitæ actibus ponderanda eſt. Ita fit, ut ſi vita in Dei religione*

tranſacta ſit, mors malum non ſit, quia tranſlatio eſt ad immortalitatem: ſin aliter, malum ſit neceſſe eſt, quoniam ad æterna ſupplicia tranſmittit. Ambroſius lib. de bono mortis cap. 2. *Si plena oneris vita, utique finis ejus allevamentum eſt, allevamentum autem bonum mors, mors autẽ finis, mors igitur bonum eſt.* c. 3. *Mors abſolutio eſt animæ & corporis & quædã hominis ſeparatio. Solvimur n. hoc nexu animæ & corporis cum recedimus.* cap. 10 *repetitur animus non interimitur.* in cap. 8. Luc. *Ubi reſurrectionis fides eſt, non mortis ſpecies ſed quietis eſt.* de fid. reſurrect. cap. 9. *Debuit dari finis malorum, ut mors reſtitueret, quòd vita amiſerat. Immortalis enim oneri potius quàm uſui eſt, niſi aſpiret gratia. Et ſi benè diſcutias, non Natura mors iſta eſt, ſed malitia. Manet enim Natura, malitia moritur, reſurgit quod fuit.* Idem de excell. frat. *Non amitti ſed præmitti videntur, quos non abſumtura mors ſed æternitas receptura eſt.* Baſil. ſerm. in Martyr. Julittam. *Non eſt mortuus, ſed redditus.* Athanaſ. in orat. contra idola p. 23. *Non anima eſt, quæ moritur, ſed ob ejus diſceſſum corpus moritur.* Ephrem in lib. de judicio cap. 3. *Quemadmodum in vinculis vel in carceribus, ſic omnes ſancti uſque ad tempus reſolutionis ſuæ in corporibus commorantur ad tranquilliſſimum portum feſtinantes, ut adipiſcantur ſine fluctibus vitam.* Nazianz. orat. 38. εἰς τὰ γενέθλια. *Mortem ut peccati præciſionem homo lucratur, ne malum immortale eſſet.* in defunct. rerum v. 25. ζωὴ ἦ σώματός τε καὶ ψυχῆς δέσις, ὡς θάνατον εἶναι τὴν ἦ τὴν διάςασιν. Gregor. Nyſſen. in orat. de morte. *Mors eſt velut obſtetrix, ut ad vitam meliorem educamur.* Quamvis igitur in depoſitione hujus tabernaculi acerbitas mortis piis guſtãda, ut infanti ex anguſta alvo matris in hunc ſpacioſum mundum naſcenti, pericula & dolores partus perferendi ſunt, tamen brevi momento paroxyſmus ille durat, & dies *ille æternæ vitæ natalis ſit*, ſicut dies Martyrũ Sanctorum natales in Eccleſia vocantur, ut monet Chytræus lib. de mort. & vit. æt. pag. 49. Idem Nyſſenus in orat. habita in funere Pulcheriæ circa fin: *Mors nihil aliud eſt quam vitioſitatis expurgatio.* Prudentius canit, *Mors hæc reparatio vitæ eſt.* Chryſoſt. homil. 45. in Geneſ. col. 375. *Mors eſt tranſmigratio à deteriorib. ad meliora.* homil. 35. in Matt. *Sicut quando æs effunditur, unde ſtatua conflatur, nullam æris perditionem tunc eſſe dicimus, cùm ad meliorem uſum reducatur: ſimiliter de corpore tuo futurum eſt, mors ipſa & mortalitas deſtruitur corruptione carnis &c.* homil. 2. in 2. ad Corinth. *Non amiſiſti, ſed in locum tutiorem repoſuiſti.* Auguſt. Epiſt. 6. *Non amiſimus, ſed præmiſimus.* lib. de Spir. & anim. cap. 43. *Mors hominis nihil aliud eſt quàm carnis occaſus, à qua cùm vis potentiæ vivificantis abſceſſerit, in terram, de qua ſumta eſt, redit, amiſſis ſenſibus, quos per ſeipſam non habuit. Anima non aliter quam Sol lucem diei, vitã tribuit carni cùm venerit, mortem efficit, cùm recedit. Mors tamen non conſumit conjuncta, ſed dividit, dum origini ſuæ utrumque reddit.* lib. 1. hypognoſt. contra Pelag. circ. med. *Mors nihil eſt niſi nomen recedente vita, ſicuti fames eſcarum defectus; ſitis egentia potus; tenebræ abſentia lucis; ſterilitas defectus fructus; ſilentium vocis abſentia; inopia privatio facultatum, & ſi quæ ſunt alia, quæ rerum privatione nihil eſſe niſi nomen inveniuntur.* Idiota de contempl. mortis §. 8. *Mors portus eſt, ad quem in his mundi calamitatibus miſeri navigamus omnes, ad quem quò citiùs pervenerimus, eo celeriùs liberabimur &c.* Apud Nicephorum lib. 11. cap. 43. cùm quidam nunciaſſet eremitæ, filium ipſius mortuum eſſe, reſpondiſſe fertur, *cur ita blaſphemaret? non enim filiũ ſuum mortuum eſſe ſed dormire.* Nimirum

Nomina mors retinet, facilis ſunt cætera ſomnus.

B[illegible] in Epiſt. *Bona mors juſti propter requiem, [illegible] propter novitatem, optima propter ſecuritatem. Contrà, mors peccatorum peſſima, mala ſiquidem in mundi amiſſione, pejor in carnis ſeparatione, peſſima in vermis, ignisq́; duplici contritione.* Idem de tranſit. Malach. *Precioſa mors Sanctorum, precioſa planè tanquam finis laborum, tanquam victoriæ conſummatio, tanquam vitæ janua & perfectæ ſecuritatis ingreſſus.* Damaſcen' lib. 2. orth. fid. cap. 1. poſtquam mentionem fecerat συντελείας τ̃ κόσμου, ſubjungit, ἔςι μὲν γὰρ συντέλεια μερικὴ, ὁ ἑκάςου θάνατος. Conradus Teutonicus moriturus dixiſſe ſcribitur. *Iſtud punctum mortis, in quo me videtis, tantum eſt tranſitus à planctu ad riſum, à labore ad quietem.* Joh. Bapt. Mant. lib. 6. Syl. *Vindemia mors eſt*

Spirituum, meſſis mors eſt, ſunt horrea cœli.
Vinitor & meſſor Deus eſt, diviq́; miniſtri.
Lindeberg.
Mors, quæ corporeæ eſt hujꝰ deſtructio maſſæ,
Ianua ea eſt, vitæ principiumq́; novæ.
Tranſitus è vivis, vitæ cœleſtis origo eſt.

26. In *profanis Scriptoribus* hæ periphraſes mortis extant. Plato eam definit, τῆς ψυχῆς καὶ τ̃ σώματος λύσιν ſive διάλυσιν ἢ χωρισμὸν, In Phædone & Gorgia. Item, quòd ſit μετοίκησις τ̃ ψυχῆς εἰς ἄλλον τόπον, *animæ migratio ex hoc loco in alium*, quod ſit quædam ἀποδημία ſive *peregrinatio* in Phædone. Jul. Cæſar apud Saluſtium in Catilina, *Mors requies ærumnarum in luctu atq; miſeriis eſt, & cuncta mortalium mala diſſolvit.* Plutarcho, Mors eſt μεταβολὴ τῆς ψυχῆς οὐ φθορὰ, *loci mutatio, non animæ extinctio.* Euripides, τὸ θανεῖν κακῶν μέγιςον φάρμακον. Socrates moriturus cùm interrogaretur, quid ageret, reſpondit, *jam incipit me ſomnus commendare fratri ſuo.* Idem mortem vocavit ταυμάσιον κέρδος referente Platon. in Apolog. Socratis. Homerus *ſomnũ & mortem gemellos* facit. Seneca, *Stultum eſt ſomno delectari, mortem horrere, cùm ſomnus aſſiduus ſit mortis imitatio*, [veras tamen cauſas, propter quas mors piorũ ſomno comparetur, Ethnici ignorarunt] Artabanꝰ apud Herodot. *Mors eſt optatiſſimum perfugium vitæ ærumnoſæ, portus miſerorum & effugium miſeriarum.* Cic. in Tuſc. mortem definit, *diſceſſum animæ à corpore, diſſolutionem, commutationem, vitæ migrationem in eas oras, quas qui è vita exceſſerunt, incolunt, portum malorum, finem miſeræ vitæ*, cum quibus congruit illud Servii in comment. Virg. *Res hæc, quæ mors vocatur, non eſt mors, quippe quæ nihil perire facit, ſed reſolutio, unde mors benè à pleriſq; interitus dicta eſt quaſi interveniens & mixtarum rerum connexionem reſolvens.* Epaminondas moriturus apud Valerium lib. 3. *Non finis meæ vitæ, ſed melius & altius initium advenit, nunc enim veſter Epaminondas naſcitur, quia moritur.* Gorgias orator jam ſenex interrogatus, an libenter

3. *Ex Ethnicis.*

benter moreretur, maximè dixit, *nam tanquam ex putri & diffluente domuncula non invitus diſcedo.* De Pythagoricis memorat Jamblichus de vita Pythag. cap. 36. quod familiare illis fuerit, ὥσπερ ἐκ δεσμῶν τοῦ σώματος ἀπαλλάττειν, *ut è corpore velut è carcere aut è vinculis diſcederent &c.*

CAP. II.

De cauſis mortis.

De cauſis mortis.

27. Ab ὀνοματολογίᾳ tranſitum facimus ad πραγματολογίαν, ubi primo loco occurrit *cauſarum* conſideratio. Quemadmodum verò doctrioa Eccleſiæ de conſolationibus morti opponeodis longiſſimo intervallo diſtat à conſolationibus, quas Philoſophia ex penu rationis depromit: ita quoque eſt ſapientia Eccleſiæ propria, ſcire veras & principales cauſas mortis. Ratio enim & ex principiis rationis extructa Philoſophia ſubſiſtit duntaxat io *cauſis proximis & intermediis*, ad *remotas verò & principales* cauſas pernoſcendas aſſurgere nequit. Sic Seneca in lib. de remediis fortun. ſcribit, *Morieris, iſta hominis Natura, non pœna eſt.* Ex verbo igitur divino conſtat tres eſſe principales & primarias cauſas, propter quas homo morti eſt obnoxius. Prima eſt *Diaboli ſeducentis malitia.* Altera *hominis delinquentis culpa.* Tertia *Dei vindicis ira*, quæ cauſæ certo ordine ſeſe invicem conſequuntur. Cooditus erat à Deo primus homo ad DEI imaginem, cujus pars erat immortalitas, hanc felicitatem Diabolus homini invidit, ac per fallacem ſeductionem in peccatum eum præcipitavit, inde propter peccatum juſto Dei judicio & primus homo & omnes poſteri morti facti ſunt obnoxii, vi divinæ comminationis, Gen. 2. ℣. 17. *Quacunque die ex hac arbore comederis, morte morieris.* Sed hæc brevitas latiùs explicanda. Primam mortis, quatenus in ſe ac per ſe, ut peccati effectus ac pœna conſideratur, cauſam eſſe diximus *Diaboli ſeducentis malitiam.* Illud conſtat 1. *ex lapſus Adamici deſcriptione.* Primus homo ad imaginem Dei conditus ab omnibus animæ & corporis malis liber beatam in Paradiſo egiſſet vitam, donec tempore divinitùs conſtituto ex vita animali ad vitam ſpiritualem abſque ullo doloris ſenſu, ac citra animæ à corpore ſeparationem translatus fuiſſet, ut colligitur ex comminatione tranſgreſſioni præcepti Dominici addita, *Quacunque die comederis ex hac arbore, morte morieris.* Quia enim comminationis loco homini denunciatur, quòd *morte moriturus*, id eſt, certiſſimè moriturus ſit, ſi mandato Dei de non comedendo arboris vetitæ fructu minùs obſequentem ſeſe præſtaret, ex eo immotè colligitur, quòd moriendi neceſſitati non fuerit obnoxius, ſi in ſancta erga Deum obœdientia perſtitiſſet. Qood eſt pœna ἁμαρτίας, non poteſt eſſe conditio quædam naturalis οὐσίας. Sed hanc felicitatem Diabolus ipſi invidit, ideoque odio Dei & invidiâ hominum impulſus, per *ſerpentem inobœdientiam hominum operatus eſt*, ut loquitur Irenæus in præfat. lib. 4. p. 232. Diabolus *colubrum animal ſcilicet lubricum & tortuoſis anfractibus mobile operi ſuo congruum, per quem loqueretur, elegit, eoq; per Angelicam præſentiam præſtantioremq; Naturam ſpiritualis nequitiâ ſibi ſubjecto & tanquam inſtrumento abutens fallaciam ſermocinatus eſt fœminæ*, quæ ſunt verba Auguſtini lib. 14. de civ. Dei cap. 11. poſt med. Inſidioſa quæſtione de mandati divini ſenſu ac certitudine fœminam exteriùs aggreſſus, interiùs animum ipſius venenatis ſpiculis vulnerat & de comminationis additæ rigore dubitationem ei inſpirat, mox dubitationem illam convertit in negationem, ac fallaci divinæ ſimilitudinis promiſſo ad apoſtaſian ſollicitat, unde fœmina contra expreſſum Dei verbum de fructu arboris vetitæ comedit, & in peccati ſocietatem etiam virum ſuum pertrahit, qui paulò pòſt audire cogitur v. 19. *Pulvis es & in pulverem reverteris.* Quamvis enim non ſtatim poſt peccatum ex Diaboli ſeductione perpetratum primus homo fuerit mortuus, tamen mors ei inflicta fuit, *tùm quoad reatum*, quo morti obnoxius fuit factus, ſicut maleficus morti adjudicatus in carcere aliquandiu adhuc vivit. Theodoret. ex Symmacho q. 38. in Geneſ. verba comminationis, *morte morieris*, ſic παραφράζει. *Mortalis eris & ſingulis diebus expectabis mortem*: tùm *quoad moriendi neceſſitatem*, quam per peccati reatum incurrit, tùm *quoad initia mortis* corporalis in fame, ſiti, frigore, laſſitudine, morbis & variis adverſis, quæ velut agmine facto in ipſum incurrere cœperunt. Sic ergò ex immortali homo factus eſt mortalis, & ex throno vitæ in barathrum mortis eſt à Diabolo ſeductore detruſus.

1. Diaboli ſeducentis malitia.

28. 2. *Ex diſerta Salvatoris aſſertione.* Joh. 8. v. 44. *Diabolus eſt* ἀνθρωποκτόνος *ab initio.* Scopus Salvatoris eſt demõſtrare, Judæos vitæ ipſius inſidias ſtruentes eſſe filios Diaboli, non Naturâ ſcil. ſed vitio, *non quia Diabolus eos creavit aut genuit, ſed quia perſuaſit ac tenuit*, ut rectè monet Auguſt. tract. 52. in Joh. Probat idipſum Salvator ex eo, quod *deſideria Diaboli patris ſui quærant perficere, qui fuerit* ἀπ' ἀρχῆς *ab initio*, ſc. ratione initii defectionis, non autem creationis, *homicida*, id eſt, qui primum hominem ad vitam immortalem à Deo conditum in peccatum & per peccatum in mortem præcipitem dederit; atque hac ratione maximom homicidium commiſerit. Quidam exiſtimant, Salvatorem ad fratricidium Caini reſpicere, ad quod Diabolus eum impulit, 1. Joh. 3. v. 12. ſed quia disertè additur, quòd ἀπ' ἀρχῆς *à primo ſtatim initio* Diabolus ſit homicida, & quia ἀνθρωποκτονία illi non ut cauſæ impulſivæ, ſed ut efficienti principali tribuitur, ideò rectiùs de ſeductione primorũ parentum, per quam morti facti ſont obnoxii; intelligitur. Aug. lib. 2. contra literas Petiliani c. 13: *Quærimus, unde fuerit Diabolus homicida ab initio, & invenimus, quòd primum hominem occiderit, non gladium ſtringendo; aut aliquam vim corporaliter infligendo, ſed perſuadendo peccatum & à Paradiſi felicitate dejiciendo.* lib. 1. de Gen. ad lit. cap. 16. *Homicida ab illo initio, ex quo homo potuit occidi, non autem potuit occidere, antequam eſſet qui occideretur. Ab initio ergò homicida Diabolus, quia ipſe occidit hominem primum, ante quem nullus hominum fuit.*

29. 3. *Ex libri Sapientiæ conſenſione.* Sap. 2. v. 23. *Deus creavit hominem* ἐπ' ἀφθαρσίᾳ velut alii Codd. legunt ἐν ἀφθαρσίᾳ *& imaginem propriæ ſimilitudinis fecit eum.* v. 24. *Invidiâ autem Diaboli mors intravit in mundum.* Quamvis verò liber Sapientiæ non ſit in Canone, ac proinde

ad fidei dogmata confirmanda minùs efficax, tamen cùm hæc aſſertio Canonicæ Scripturæ teſtimoniis ſit omni ex parte congrua, ideò meritò etiam ad hunc locum ut ſecundarium fundamẽtum refertur. Notetur autem oppoſitio. Deus quidem creavit hominem ἐπὶ ἀφθαρσίᾳ, ut potuerit eſſe omnis corruptelæ ac mortis expers, ſed Diaboli, qui eſt ἀντίδικος Dei hoſtis, invidiâ mors in mundum intravit. Cauſa invidiæ ea fuit, quod ſciens ſe propter *apoſtaſiam in judiciũ magni diei vinculis æternis ſub caligine reſervari, ac rudentibus inferni detractam in tartarum adcruciatum eſſe traditum* 2. Pet. 2. v. 4. Jud. v. 6. homini ad vitam beatiſſimam condito felicitatem illã inviderit, eumq́ue malorum ſuorum ſocium expetiverit. Auguſtinus ſerm. 14. de verb. Apoſt. hoc obſervat, quòd non dicantur homines in Diabolo peccaſſe, & per peccatum morti obnoxii facti, ſicut in Adamo peccaſſe dicuntur Roman. 5. v. 12. ſed quòd Diaboli invidiâ mors in mundum intraſſe dicatur. *Conſtat*, inquit, *in Catholica fide, quòd Diabolus nec generaverit noſtrã Naturam, nec condiderit, ſola in illa ſeductio eſt præcedentis, imitatio conſequentis. Denique quomodo dictum eſt de Adam, in quo omnes peccaverunt, legatur mihi alicubi, omnes in Diabolo peccaverunt. Aliud eſt illo præcedente & ſeducente peccare, aliud in illo peccare, quia ſecũdùm propaginem carnis in illo eramus omnes, antequam nati eſſemus, tanquam in parente tanquam in radice eſt venenata arbor, ibi eramus. Nam quia ad Diabolum, hoc eſt, Principem peccati & verè primum peccatorem, nõ pertinet origo, ſed imitatio, cùm de illo Scriptura loquerctur, invidiâ inquit Diaboli mors intravit in orbem. Imitantur autem eam, qui ſunt ex parte ipſius. Imitando enim fiunt ex parte ipſius. Nunquid dictum eſt in illo peccaverunt? cum verò de Adam diceretur propter originem, propter poſteritatem, propter propaginem viſcerum, in quo omnes, inquit, peccaverunt.*

30. 4. *Ex Diaboli denominatione.* Hebr. 2. v. 14. De Diabolo dicitur, quòd *habeat κράτος τοῦ θανάτου imperiũ ac robur mortis*, id eſt, quòd per peccatum homines ſub regnum ac jugum ſuum redegerit, ut morte illos mulctare poſſit, ſicut victor captivos morti deſtinat. Chriſtus autẽ per mortem, quam pro nobis ſuſtinuit, & per eam pro peccatis noſtris ſatisfecit, abſtulit Diabolo dominium illud mortis, quod in corpus & animam hominis habebat, ut ſic quia per mortem Diabolus dominabatur, Chriſtus per mortem ſuam duplicem noſtram mortem deſtruxerit. Obſerva autem, Diabolum habuiſſe mortis imperium non eo modo, quo legitimus aliquis Magiſtratus, Rex aut Princeps imperium in ſuos ſubditos habere dicitur, ſed quo modo Tyrannus per injuſtam occupationem regnum ſibi acquirit, vel quo carnifex habet imperium in eos, qui morti propter facinora ſua adjudicati & ipſius poteſtati traditi ſunt. Diabolus enim nunquam in homines habuit legitimum aliquod dominium jure ad ipſum pertinens, ſed Deus juſtus judex homines propter peccatum Diabolo tanquam carnifici morte mulctandos tradidit. Proinde ſicut Tyrannus deſtrui dicitur, quando poteſtate Tyrannicâ privatur, quamvis ipſe in vivis relinquatur, ſic Chriſtus etiam dicitur deſtruxiſſe Diabolum mortis imperium habentem, quia ejus regnum & imperium deſtruxit, dum ſuâ morte homines à poteſtate Diaboli ac mortis liberavit, non quia ſubſtantiam Diaboli in nihilum redegit. Ex quibus omnibus conſtat, Diaboli ſeducentis malitiam rectè ſtatui primariam ac principalem mortis cauſam, ac proinde Diabolum rectè vocari *patrẽ mortis*, ſicut Chriſtus eum vocat *patrem mendacii* Johan. 8. v. 44. Pii veteres vocant Diabolum *mortis conciliatorem*. Topiarius lib. 1. de nov. c. 4. *Invidia Diaboli operata eſt deceptionem, deceptio transgreſſionẽ, transgreſſio inobœdientiam, inobœdientia peccatum, peccatum mortem.* Anton. Margar. in lib. de fid. Jud. refert, Judæis in more poſitum eſſe, ut quando aliquis mortuus eſt, omnia vaſa aquis repleta effundant, dicunt enim, Satanam in illis abluere cultrum, quo interfecit mortuum, quod ex 2. Reg. ult. & 1. Paral. 21. probare nituntur. Quod majores ſymbolicè docuerunt, id illi tanquam propriè dictum accipiunt.

31. Altera principalis mortis cauſa eſt *hominis delinquentis culpa.* Juſſus erat primus homo abſtinere à fructu arboris ſcientiæ boni ac mali, additâ mortis comminatione, ſed quia divinam illam comminationem ſuſque deque habuit, ac Deum creatorem ſuum præcepti illius transgreſſione offendere non dubitavit, ideò non facienti ſervo quod erat præceptum, fecit Deus, quod ſervo erat cominatus. Æquiſſimum eſt, ut cùm animus noſter ſuâ voluntate diſceſſerit à DEO, nolens & invitus à corpore ſuo ſejungatur, ac jure homo delapſus eſt in mortem, qui & Deum, autorem vitæ, contemſit, & Diabolo, mortis parenti, conſenſit. Hic primorum parentum lapſus eſt ampliſſima illa janua, per quam mors in totum mundum penetravit; eſt pixis illa Pandoræ, ex qua omne malum in homines propagatum; eſt venenatus ille fons, qui totum genus humanum infecit ac corrupit. Probatur hoc *tùm ex hiſtoria lapſus Adamici, tùm ex manifeſtis dictis Apoſtoli.* Primus parens noſter mandatum acceperat de non comedendo vetitæ arboris fructu, cum annexa mortis comminatione Gen. 2. v. 19. utique ergò mors eſt peccati effectus & conſequens. Idem cùm in peccatum prolapſus fuiſſet, ex ore Dei audivit mortis ſententiam, Geneſ. 3. v. 19. *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo, donec revertaris in terram, ex qua ſumtus es, quia pulvis es & in pulverem reverteris*, ubi homo dicitur *pulvis* non ratione animæ, nec ratione primævi ſtatus & conditionis, quam corpus ejus ante peccatum habuit, quia illud dono ĩmortalitatis fuit præditum, ſed ratione primæ originis, quia corpus ex limo terræ & ſic ex pulvere fuit formatũ, ac reverſio in pulverem homini in peccatũ prolapſo denunciatur, non quaſi homo in ſtatum ſuum naturalem reciderit, ſed quia homo per peccatum à ſtatu ſuo naturali in alium præternaturalem voluntario errore deſciverat, utique ergò mors eſt peccati conſequens ac pœna, non conditio φύσεως ſed pœna ἁμαρτίας. Peccatum iram Dei provocavit, ira Dei mortem mundo induxit. Sirac. 25. v. 32. à muliere initium peccati, & propter illud [quidam referunt ad γυναῖκα, ſed rectiùs refertur ad ἁμαρτίαν] omnes morimur. Confer loc. de imag. Dei §. 82.

32. Ex hoc fundamento deducta ſunt pronunciata Apoſtolica. Rom. 5. v. 12. *Per unũ hominem peccatum in mundum intravit, & per peccatũ mors, & ſic in omnes homines mors pertranſiit,*

ἐφ' ᾧ, eò quòd omnes peccaverunt. Mundum hîc appellavit Apoſtolus univerſum genus humanum, docente Auguſtino in Ench. c. 26. in illud peccatum per *unum hominem*, per primum ſcil. parentem, utpotè caput & radicem humani generis *intravit*, & *per peccatum mors*, tanquam ejus immediatum conſequens & juſtiſſima pœna, *ſicq; in omnes homines mors pertranſiit*, ubi obſervanda elegans paranomaſia in verbis εἰσῆλθε καὶ διῆλθε ac notanda peculiaris emphaſis poſterioris verbi, eſt enim διῆλθε *pervaſit*, eo modo, quo lues totum gregem pervadit atq; inficit. Auguſt. ſerm. 4. de verb. Apoſt. *Pertranſiit. Verbũ attendite, quod audiviſtis conſiderate. Videte, quid eſt pertranſiit, inde eſt parvulus reus, peccatum non fecit, ſed traxit, etenim peccatum illud in fonte non manſit, ſed pertranſiit, non in illũ aut in illum, ſed in omnes homines pertranſiit*. Particulam ἐφ' ᾧ pleriq; exponunt *pronominaliter, in quo ſc*. Adamo primo homine *omnes peccaverunt*, quia ſc. omnes erant in ejus lumbis, ſicut in *Adamo dicuntur omnes mortui*, i. e. morti facti obnoxii 1. Cor. 15. v. 22. ac ſicut Levi in *Abrahamo decimatus dicitur, in cujus lumbis erat* Heb. 7. v. 9. vel peccarunt in Adamo tanquam in communi ſtirpe, è qua omnes tanquam rami prodeunt. Sed quia ἐφ' ᾧ hoc ſenſu rarò uſurpatur, ac quia pendet hæc ſententia à proximè præcedentibus verbis, in quibus nulla fit Adami mentio, referre autem Pronomen relat. ad unum illum hominem, cujus in principio verſiculi fit mentio, nimis durum & ἀνακόλουθον videtur, ideò ſimpliciùs exponitur, *cauſaliter, eò quòd omnes peccaverunt*, in qua forma ponitur Rom. 8. v. 3. 2. Cor. 5. v. 4. quo modo etiam Syrus reddidit, interim fatemur circa verbum ἥμαρτον ſubintelligendum eſſe, quòd omnes *in Adamo* peccaverint, i. e. quòd ex Adamo omnes trahant peccatum, per carnalem ſc. generationem & hac ratione omnes morti ſint obnoxii facti. Mortis a. nomine, quam Apoſt. per peccatum in mundum introiiſſe aſſerit, non poteſt intelligi duntaxat *mors animæ ſpiritualis* in averſione à Deo, ac in amiſſione divinæ gratiæ & inhabitationis conſiſtens, quia Apoſtol. diſtinguit inter peccatum & mortem, ac illud hujus cauſam conſtituit, jam verò peccatum & animæ mors realiter non differũt; nec poteſt tantùm intelligi *mors æterna*, quia mortem illam, de qua loquitur, etiam in eos, qui non peccant ad ſimilitudinem Adæ, in ipſos etiã infantes regnare ſcribit, intelligitur ergò propriè *mors corporis*, cui in ſe ac per ſe extra Chriſti gratiam conſideratę reatus mortis æternę immediatè eſt connexus. In eod. cap. v. 14. pergit Apoſtolus. *Regnavit mors ab Adamo uſq; ad Moſen etiam in eos, qui non peccaverunt ia ſimilitudine prævaricationis Adam*, id eſt, effectus ipſe, videl. mors, teſtatur etiam ante legem latam peccatum fuiſſe in mundo, cùm infantes mortui fuerint, qui tamen non eo modò, quo Adam, plenâ ſcil. ac deliberatâ voluntate peccaverunt, eſtque magna emphaſis in verbis θάνατος ἐβασίλευσεν, id eſt, inſtar Regis, qui hoſtes devicit, tyrannicè in homines ſæviit, quia verò *Diabolus habet mortis imperium* Hebr. 2. v. 14. ſenſus eſt, quòd Diabolus per mortem regnaverit. v. 15. *Unius delicto multi mortui ſunt*, id eſt, propter lapſum unius, videl. Adæ, omnes homines morti facti ſunt obnoxii. v. 17. *Unius delicto mors regnavit per unum*. v. 21. *regnavit peccatum in morte*. Roman. 6. v. 23. *Stipendia peccati mors*, non ſolùm æterna, ſed etiam temporalis, adeoque etiam omnes caduceatores ac nuncii mortis temporalis, unde Apoſtolus in plurali loquitur τὰ ὀψώνια, eò quòd uno mortis vocabulo comprehendantur multæ ſpecies pœnarum ac mortis. Ὀψώνια propriè dicuntur cibaria quædam & lautitiæ, quibus milites alliciebantur, qui ventris gulæque cauſa vitam habebant venalem. Revocamur igitur ab Apoſtolo ad conſiderationem lapſus Adamici. Primus parens noſter & nos in ipſo ſub vexillo Diaboli contra Deum rebellionem cœperat fructu vetitæ arboris ineſcatus, quale verò retulit ſtipendium? mortem temporalem & æternam. Roman. 7. v. 24. optat ſe liberari *à corpore mortis hujus*, quod à quibusdam ſic exponitur, ut Pronomen τούτου referatur non ad propinquius θανάτου, ſed ad remotius σώματος, ut ſic σῶμα θανάτου, vocetur, quia eſt θανάτῳ ὀφειλόμενον, obnoxium morti propter peccatum in eo adhuc habitans. v. 17. quia duo illi venenati vermes, peccatum & mors, in corpore noſtro habitant, quandiu hîc vivimus. Quidam accipiunt dictum μετωνυμικῶς, ut per mortem intelligatur Naturæ corruptio, quæ mortem in nobis operatur, ſicut Roman. 6. v. 6. σῶμα τῆς ἁμαρτίας ponitur, ac Coloſſ. 3. v. 5. membra hujus corporis enumerantur, quo ſenſu accipit Ambroſius in comment. Sic ergò diceretur *corpus mortis*, id eſt, peccati, quod eſt cauſa mortis, ſicut Eliſæi diſcipuli exclamant 2. Regum 4. v. 40. *Mors in olla*, id eſt, cibus venenatus cauſa mortis eſt in olla. Utraq; expoſitio oſtendit mortem peccati in carne habitantis conſequens & effectum ab Apoſtolo ſtatui. Flacius in Clavi ſic exponit, *de corpore mortis hujus*, id eſt, à corpore hoc mortifero tàm tetram peccati originalis peſtem circumferente. Quidam ſic exponunt *à corpore mortis hujus*, hoc eſt, de hac morte, videlicet de plaga hujus doloris, quam capio ex duello carnis & Spiritus. Exod. 9. v. 17. *tolle à me mortem iſtam*, id eſt, plagam. Sed perſiſtimus in prima explicatione. Roman. 8. v. 10. *Si Chriſtus eſt in vobis, corpus mortuum eſt propter peccatum, Spiritus autem vita propter juſtitiam*. Piſcator per corpus intelligit idipſum, quod anteà dixerat *carnem*, quia opponit ei *Spiritum*, exiſtimat ergò intelligi vitioſitatem Naturæ, quæ in corpore hæret, ut ſit ſenſus. *Corpus eſt mortuum*, id eſt, peccatum in carne hęrens majori ex parte extinctum eſt, quod attinet ſcilicet ad peccati formale ac reatum, ne ad peccatum nos impellere poſſit. *Spiritus* verò, id eſt, novitas vitæ, unde exiſtit ſtudium pietatis, *eſt vita*, id eſt, vivit, eſt actuoſa & operoſa *propter juſtitiam*, id eſt, quoad juſtitiam, ut impellat nos ad pias & juſtas actiones. Toſſanus contrà exponit de peccato nondum mortificato & extincto. *Corpus*, id eſt, corrupta Natura *eſt mortua*, id eſt, inepta ad omne bonum propter peccatum, cui dedita eſt, ſed *Spiritus*, id eſt, animus hominis quatenus eſt regenitus, *eſt vita*, id eſt, oſtendit ſe vivum & efficacem per opera juſtitiæ, quæ Spiritus Sanctus efficit. Sed quia Apoſtolus utitur voce *corporis* ac particulam αἰτιολογικὴν *propter* uſurpat, & quia in v. 11. proximè ſequente conſolationem reſurrectionis adjungit, ex eo intelligitur, v. 10. de morte temporali, ſive naturali, cui pii

adhuc propter peccatum obnoxii ſunt, ipſum agere, ut ſit ſenſus. *Corpus mortuum eſt*, id eſt, moriendi neceſſitate conſtrictum, mortique obnoxium [noo propter Naturam vel ex neceſſitate Naturæ, ſed] *propter peccatum* in carne adhûc hærens, quo modo etiam Auguſtin. lib. 13. de civ. Dei cap. 23. expooit. R. Salomon. *Homo eſt quaſi folium, quod in Paradiſo ab arbore vitæ cecidit, quod dum vento tentationum rapitur & deſideriorum flatibus levatur, ſuorum peccatorum pondere ad mortem trahitur.* 1. Cor. 15. v. 21. *Per hominem*, Adamum ſcil. delinquentem, *mors.* v. 22. *in Adamo omnes moriuntur*, quia ſcil. in eo omnes peccaverunt, id eſt, Naturam peccato corruptam ab eo per generatiooem carnalem traxerunt. v. 56. *aculeus mortis eſt peccatum*, quia niſi peccatum in carne noſtra habitaret, mors non poſſet nos lædere ac pungere. Chryſoſt. *Fabricavit Diabolus enſem, quem exacuit invidia, obtulit ſerpens, accepit homo, quo ſeipſum jugulavit.* Photinus, *Mors eſt merces, quam nobis per peccatum noſtrum inobœdientiâ noſtrâ comparavimus.* Damaſc. lib. 3. orthod. fid. c. 1. in princ. *Per peccatum mors intravit in mundum, ὥσπερ τὶ θηρίον ἄγριον καὶ ἀνήμερον τὸν ἀνθρώπινον λυμαινόμενος βίον, tanquam fera quadã agreſtis & immanis humanam depopulans vitam.*

3 *Vindicis Dei ira.*

33. Tertia mortis cauſa eſt *vindicis Dei ira.* Quamvis enim Deus ratione *voluntatis antecedentis* ſive miſericordis ſit & φιλάνθρωπος Tit. 3. v. 4. φιλόψυχος, Sap. 11. v. 27. nec *delectetur morte morientis*, Ezech. 18. v. 23. unde etiã hominem non ad mortem, ſed ad ſui imaginem Gen. 1. v. 27 ac proinde ἐπ' ἀφθαρσίᾳ condidit Sap. 2. v. 23. ac diſertè de ipſo dicitur, *quod mortem non fecerit neque lætetur in perditione vivorum* Sap. 1. v. 13. tamen quia ſapientiſſimo conſilio homini propoſuerat γυμνάσιον obœdientiæ in prohibitione arboris vetitæ, ac mortis comminationem huic ſuę prohibitioni adjecerat, ideò homini in peccatum prolapſo non potuit non iraſci, ac proinde ratione *voluntatis conſequentis* ſeu judiciariæ, ut & reſpectu immotæ ſuę veritatis non potuit non hominem propter peccatum morti adjudicare, cùm non ſolùm immota juſtitiæ regula, ſed etiam infallibilis antegreſſæ comminationis veritas illud requirerent. Mors dupliciter conſideratur. 1. *ratione cauſæ promerentis*, eatenus non eſt à Deo, ſed ab homine & Diabolo. 2. *ratione cauſæ decernentis & punientis*, eatenus mors eſt à Deo tanquam juſto judice ob peccata homines hac pœnâ affligente. Deus ſimpliciter & per ſe mortem non fecit, ſed ex juſta retributione peccantibus irrogavit. Topiarius libr. 1. de noviſſ. cap. 2. *Mors privatio cùm ſit nomen tantùm habens non eſſentiam, ideo Deus mortis creator dici non poteſt, quicquid enim Deum feciſſe dicimus, habet eſſentiam*, [quod Eſa. 45. v. 7. Deus *tenebras creaſſe dicitur*, metaphorico ſenſu ac reſpectu remotionis contrarii accipiendom] *interim in pœnam peccati eam homini inflixit & adverſus illum mortis ſententiam tulit.* Ipſe enim eſt *ignis conſumens* Deut. 4. v. 24. Heb. 12. v. 29. coram quo peccatores ſunt *inſtar ſtipularum*, ſed aliud eſt ferre mortis ſententiam, aliud eſſe mortis cauſam. Ad hanc mortis cauſam revocat nos Moſes Pſal. 90. v. 3. *Convertis hominem uſque ad contritionem.* v. 7. *Conſumti ſumus in furore tuo, & in ira tua territi ſumus.* v. 8. *poſuiſti iniquitates noſtras corã te, abſconditum noſtrũ ad luminare vultus tui.* v. 9. *quoniam omnes dies noſtri declinaverunt propter iram tuam* Sir. 11. v. 14. *Bona & mala, vita & mors, paupertas & divitiæ ſunt a Domino.* cap. 17. v. 1. *Deus creavit hominem de terra, & iterum convertit eum in illam.* Eadem cauſa in Hiſtoria lapſus nobis propooitur. Poſtquam enim primi parentes Diabolo autore ac ſeductore in peccatũ prolapſi fuerant, citantur ad Dei judicium, ac comminatio inohœdientiæ propoſita in memoriam ipſis revocatur. Quamvis verò propter interceſſionem Filii ac ſponſionem plenariæ ſatisfactionis in plenitudine temporis præſtandæ ab æterna morte abſolvantur, & fide in promiſſum ſemen mulieris Deo reconcilientur: tamen εἰς μνημόσυνον in memoriale lapſus præcedentis ac παιδευτικὸν vitæ ſequentis temporales calamitates ac inter has etiam mors temporalis ipſis imponitur, quando audire Adamus cogitur, *Pulvis es, & in pulverem reverteris.* Hûc pertinet etiam dictum Apoſtolicum 1. Cor. 15. v. 56. *Virtus peccati lex eſt*, quia lex, quę eſt ęterna & immota norma juſtitiæ divinæ oſtendit, accuſat, arguit ac damnat peccatum in Natura noſtra hærens, & quia conſequenter iram Dei adverſus peccatum mõſtrat, propter quam morti obnoxii reddimur, ideò *virtus peccati* ab Apoſtolo vocatur. De hac mortis cauſa ſic diſſerit Auguſtin. lib. 1. hypogn. circ. med. *Nunquid cùm delinquentib. mortem futuram prædixiſſet, quod futurum erat, ipſum feciſſe credendũ eſt? Quid enim eã cavendam præmonuit, ſi ejus in eorum occaſu factor eſt ipſe? ſed nec ea per Diabolum veniens peccantibus ſuccedere voluiſſet, niſi Dominus in judicio juſto in vindictam propter inobœdientiam permiſiſſet.*

34. Atq; hę ſunt *veræ, principales, primæ ac remotæ* cauſę mortis. *Propinqua & intermedia cauſa* ſunt vel *interna* vel *externa*. *Interna* eſt caloris nativi defectus. Quia enim corpus humanũ ex quatuor elementis compactum, quorum qualitates perpetuâ quadam actionis & paſſionis reciprocatione in ſe agunt, inde humorũ in corpore humano δυσκρασία ac intemperies oritur, quam vel ex caloris nativi languore ac defectu, vel ex humidi radicalis ſuffocatione tandem mors conſequitur. *Externa mortis cauſa* ſunt, quæ extrinſecus homini accidunt ac mortem ei inferunt, ut ſunt aër peſtilens, ignis comburens, aqua ſuffocans, gladius amputans, laqueus guttur conſtringens, animalia venenata mordentia &c. Scal. exerc. 352. *Vita noſtra eſt actus animæ, in quem nihil habet tempus juris aut imperii, ſed cœli faciunt impreſſiones, eorum motus varii varias, quib. corpus noſtrũ ad intemperiem evehatur, quæ ex prolapſione ineptũ fit ad animæ conjunctionẽ. Itaq; ejus ſeparatio mors dicitur.* Bonav. 2. ſent. diſt. 19. q. 5. *Mors tripliciter poteſt homini contingere, aut per elementorum pugnam & diſſolutionem, i. e. Elementorum qualitates ſive qualitates primas, aut per humidi radicalis conſumtionem, aut per extrinſecam læſionem.* In hiſce intermediis & proximis mortis cauſas perquirendis Medicina ac Philoſophia occupata eſt, neq; poteſt humana ratio ex ſuis principiis altiùs aſſurgere, ſed verbum Dei tradit nobis hanc doctrinam, qđ primũ hominem ad im̃ortalitatem conditũ contra omnes interitus ac diſſolutionis cauſis ſufficienter Deus muniverit. Cõtra pugnam primarum qualitatum Elementariũ data erat homini æquabilis & exacta medietas temperamenti, cùm in ipſo fuerit totius Naturæ

inte-

integritas ac rectitudo, Eccl. 7. v. 30. Contra caloris nativi & humidi radicalis defectum data ipſi erat arbor vitæ, cujus fructus in humore primigeniam puritatem conſervabat, & calorem nativum corroborabat. Contra extrinſecas mortis cauſas muniverat Deus hominem per Paradiſi inhabitationem ac feliciſſimi ſtatus collationem, per connatam homini prudentiam, per fidam Angelorum cuſtodiam, ac per ſpecialem Dei ergà ipſum curam ac providentiam. Proinde niſi primi homines venenum peccati ab infernali ſerpente ſibi propinatum voluntariâ inſaniâ hauſiſſent, nec extrinſecæ nec intrinſecæ mortis cauſæ in ipſis vel ipſorum poſteris locũ habuiſſent.

35. Reſpectu intermediarum ac proximarum cauſarum mors hominis à Medicis diſtinguitur in *Naturalem & Violentam*. Naturalis mors eſt, cùm humore ob continuum caloris paſtum areſcente, velut pabulo deficiente calor flacceſcit & tandem extinguitur, periode ut oleo deficiente lucerna. Hanc mortis ſpeciem vocant μαρασμὸν. Violenta eſt, cùm caſu aliquo vel humor detrahitur, vel calor violentâ quadam oppreſſione extinguitur, eâq; vel internâ, ut in veneno, ingluvie, immodicâ potus alluvione, quemadmodum cùm nimium olei in lucernam infunditur, quam mortis ſpeciem vocant σβέσιν: vel externâ à cauſa quadam extrinſecus agente, veluti cùm ignis lapidibus ac multo cinere obruitur. Ariſtot. lib. de reſpir. c. 7. *Mors alia violenta, alia naturalis eſt. Violenta cum principium eſt externum, naturalis, cùm internum.* Cic. in Catone majore, *Adoleſcentes ſic mori videntur, ut cùm aqua multitudine vis flammæ opprimitur, & quaſi poma ex arboribus, ſi cruda ſint, vi avelluntur, ſi matura & cocta, decidunt, ſic vitam adoleſcentibus vis aufert, ſenibus maturitas.* Theologi paulò aliter has mortis ſpecies definiunt. *Naturalem* enim vocant, quando homo vel virium in ſenio defectu, vel vi morbi divinitùs immiſſi in lectulo ſuo mortem oppetit. *Violentam*, quando quis vel ſibiipſi voluntariè mortem conſciſcit, vel ab aliis è medio tollitur, ſicut Abel interfectus à Caino, Johannes Baptiſta ab Herode. Quidam addunt tertiam ſpeciem, videlicet *ſingularem*, eorum, qui perierunt in diluvio, Sodomitarum, Core, Datan & Abiran &c. ſed hæc ad ſpeciem mortis violentiæ reduci poteſt.

Q. 1. de illis qui pereunt morte violentâ.

36. Q. hoc loco. 1. *Quid de illis ſtatuendum, qui violentâ morte intereunt, an vita æterna extorres ſimpliciter ſint dicendi?* Photinianorum ea eſt opinio, *damnari univerſos, qui ob facinora jugulantur à carnifice, vel violentâ ſeu cruentâ morte intereunt.* Vide Somm. in tract. Anno 1583. edit. & in confut. ſenior. p. 69. 70. &c. cui errori opponimus: 1. *exemplum latronis* cum Chriſto crucifixi & verè ad Deum converſi Luc. 23. v. 42. 2. *Univerſalitatem promiſſionum Evangelicarum*, quæ fundatur in ſufficientiſſimo Chriſti merito pro omnibus omnium hominum peccatis præſtito, & in infinita Dei miſericordiâ, quâ omnium hominum ſalutem feriò expetit. 3. *efficaciam veræ ac ſeriæ pœnitentiæ*, quæ licet ſera ſit, per fidem in Chriſtum, quæ eſt veræ pœnitentiæ anima, omnium peccatorum remiſſionem impetrat. 4. *evidens dictum Chriſti* Joh. 6. v. 37. *Venientem ad me non ejiciam foras.* Atqui ſi malefici pœnitentiam agentes non reciperentur in gratiam, quidam ad Chriſtum venientes repudiarentur, nec conſtaret Salvatoris pronunciato ſua veritas, quod abſit. 5. *æqualem latitudinem concionum legalium & Evangelicarum.* Sicut per conciones legales omnes homines accuſantur peccati & rei ſtatuuntur æternæ damnationis: ſic viciſſim per conciones Evangelicas omnibus offertur gratia Dei, peccatorum remiſſio & vita æterna, Rom. 11. v. 32. modò agant pœnitentiam & verè in Chriſtum credant. 6. Teſtatur *Hiſtoria ſacra* & experientia, etiam pios ſapientiſſimo Dei conſilio publicis calamitatibus in peſte, obſidionibus, prælüs, captivitatibus, exiliis, inundationibus, incendiis, &c. involvi, temerarium ergò fuerit, omnes, qui eo modo interierunt, æternæ damnationi adjudicare.

2. De illis, qui ſibiipſis manus inferunt.

37. 2. *An qui ſibiipſis violentas manus inferunt, indiſtinctè omnes ſint damnandi?* Edidit hac de quæſtione peculiare ſcriptum Andreas Celichius Theol. Megapolitanus, in quo oſtendit, temeraria judicia in hiſce caſib. eſſe cohibenda. Quamvis enim αὐτοχειρία ſit graviſſimum peccatum pugnans cum *lege divina*, cum *lege Naturæ*, cum *præceptis moralibus*, violatur enim fortitudinis officium, cum *politia*, quia tollitur civis Reipuh. cum *jure civili*, quod αὐτόχειρας jubet eſſe infames &c. tamen abſolutè & indiſtinctè omnes αὐτόχειρας nō ſunt temerario judicio damnandi. Ut enim Samſonis exemplum heroicum prætermittamus, cōſtat quosdam ex vi morbi omnem rationis uſum impediente in ſeipſos eſſe injurios, qui ad ſaniorem mentem poſtmodùm reverſi divinâ gratiâ ad peccati ſui agoitionem perducuntur & ad Deũ iterum convertuntur. Teſtatur Hiſtoria Jobi ac Jeremiæ, quanta ſit vis dolorum ac tentationum, ob quam uterque diei nativitatis maledixit, interim Deus, qui dives eſt in miſericordia, utrique hoc peccatum benignè condonavit, idem etiam extrema hominis ſuſpiria exaudire poteſt, ſi id, quod ex gravitate morbi ac tentationum commiſſum, pœnitenti corde deflet. Annotabo hac de re judicium D. Davidis Chytræi in lib. de vit. & morte p. 76. *Etſi*, inquit, *non poſſumus de plerisque, qui mortem ſibi conſciverunt, aliter judicare, quam eſſe eos in Diaboli poteſtate, a quo ad tantum ſcelus impulſi ſunt &c. tamen exempla aliqua extant & in hac ipſa urbe* [Roſtochienſi] *duo vel tria memini, ubi cives alioquin honeſti & honeſto genere nati, cùm ſe lethaliter jam vulneraſſent, in illa ipſa perturbatione, ante mortem ad ſe redierunt & indicia veræ pœnitentiæ non obſcura oſtenderunt. Ut enim latro in cruce extremo vitæ momento ad Deum converſus eſt, & Philippus cuſtos carceris extracto gladio ſeipſum interfecturus ſubitò pœnitentiam agit, & in naufragiis & aliis ſubitis caſibus multi ad Deum convertuntur, ita quosdam αὐτόχειρας inflicto jam vulnere lethali ad Deum redire conſtat. Non enim abbreviata eſt manus Domini, ut ſalvare nequeat, neque aggravata eſt auris ejus, ut non exaudiat quocunque tempore remiſſionem peccatorum fiduciâ Chriſti Servatoris vero cordis gemitu petentes. Cùm igitur judicium Dei de multis talibus arcanum & abſconditum ſit, ſolus enim Dominus novit, qui ſunt ejus, ut* Eſa. 24. *inquit, Secretũ meum mihi, non debemus nec poſſumus de omnibus, qui violentas manus ſibi attulerunt, quod pariter damnati ſint, certò judicare.* Conf. decad. 5. conſil. Bidenbach. conſil. 7. 8. 9.

Antitheſis errantium. 1. extra Eccleſiam.

38. Errant circa mortis cauſas. 1. quidam *extra Eccleſiam*. 2. quidã *in Eccleſia*. Extra Eccleſiã. 1. Stoi-

1. *Stoici*, qui mortis cauſam ad inevitabilem fati neceſſitatem & ad ęternam ſeriem cauſarum neceſſariò connexarum retulerunt, quorum ſententiam ſic exprimit Manilius,

Fata regunt homines, certâ ſtant omnia lege.

2. *Epicuræi*, qui caſu & fortuitò homines ut naſci, ita etiam mori judicarunt, quorum ſententiam ſic exprimit Lucanus lib. 2.

Sive nihil poſitum eſt, ſed ſors incerta vagatur,
Fertq́; refertq́; vices & habent mortalia caſum.

Utinam verò Stoicorum fatum & Epicuræorum fortuna extra Eccleſiæ pomœria ſeſe continerent! at teſtis eſt experientia, in ipſo viſibilis Eccleſiæ gremio, i.e. in cœtu eorum, qui luce verbi revelati gaudent, Stoicorum & Epicuræorum furores à quibusdam foveri. Epicurææ certæ voces ſunt, quæ ex ore impiorum annotatæ extant Sap. 2. v. 2. αὐτοσχεδίως ἐγεννήθημεν & *poſt hoc erimus tanquam non fuerimus, quoniam fumus eſt reſpiratio in naribus noſtris, & ſermo ſcintilla eſt in motu cordis noſtri.* v. 3. *quâ extinctâ cinis evadet corpus, & ſpiritus noſter diffundetur tanquam mollis aer.* Sed paulò pòſt ſequitur v. 21. ταῦτα ἐλογίσαντο καὶ ἐπλανήθησαν. Quinimò quãdo extra verbi lucem corruptæ rationis judicio indulgemus, & juxta illud de morte ſententiam ferimus, naturâ omnes ſumus vel Stoici vel Epicuræi, declinamꝰ enim vel ad ſyrtim fatalis Stoicorum neceſſitatis, vel ad charybdin cœcæ Epicuræorũ fortunę. 3. *Aſtrologi ac genethliaci judiciarij*, qui ex cõjunctionibus, oppoſitionibus ac motibus ſiderũ mortem hominis dependere ſtatuunt, ac certò & determinatè ex erecto nativitatis themate ejꝰdem tempus prædicere ſatagunt, quibus Auguſt. lib. 5. de civ. Dei c. 1. circ. fin. opponit hoc immotum argumentũ. *Quid eſt, quod nihil unquam dicere potuerunt Genethliaci, cur in vita geminorũ, in actionibus, in eventis, poſſeſſionibus, artibus, honoribus cæterisq́; rebus ad humanam vitam pertinentibus, atq; in ipſa morte ſit plerunq; tanta diverſitas, ut ſimiliores eis ſint, quantum ad hæc attinet, multi extranei, quam ipſi inter ſe gemini per exiguum temporis intervallũ in naſcendo ſeparati, in conceptu autem per unum concubitum uno etiam momento ſeminati?* quod ipſum c. 4. exemplo Eſavi & Jacobi declarat. Conf. Mirandul. in opere cõtra Aſtrol. & Scal. exerc. 251. 4. *Philoſophi gentiles*, qui in proximis & intermediis mortis cauſis ſubſiſtunt, ac in ὕλῃ νοσοποιῷ καὶ θανατοφόρῳ conſideranda unicè occupati, altiores & principaliores quasdam mortis cauſas ſtatuendas vel inveſtigandas eſſe negant, quâ ratione mortem hominis cũ interitu ac πανολεθρίᾳ brutorum, à quo toto genere diſtincta eſt, confundunt, quodq́; per & propter peccatũ ex Diaboli ſeductione a primis parentibus perpetratum juſto Dei judicio in Naturam humanam ad imaginem Dei & ad immortalitatem conditam aliunde invectum eſt, illud homini ęquè ac brutis naturale eſſe perverſo ac præpoſtero judiciu ſtatuunt. Conciliator Petrus de Apooo diff. 113. probat, quòd animal nequeat in æternum vivere, 1. *ratione primæ & ſecunda materia*, quia utraq; eſt corruptionis principium, illud patere dicit ex lib. 1. Phyſic. hoc verò ex libris duobus de ortu & interitu. 2. *ratione formæ*, quia hæc ut eſt finita, ita finito tempore informat. 3. *ratione efficientis*, quia calor debilitatur, qui non ſemper id, quod optimum eſt, reponit. 4. *ratione finis*, quia omnium ſublunarium mutatio requiritur.

39. In Eccleſia circa hoc doctrinæ cœleſtis caput 1. errârunt olim *Pelagiani*, qui docuerũt, *hominem fuiſſe moriturũ, etiamſi non peccaſſet.* Aug. Epiſt. 106. & in lib. de hęreſ. ad Quodvultd. c. 88. *Ipſum Adam dicunt, ſi non peccaſſet, fuiſſe corpore moriturum, neq; mortuum merito culpæ, ſed conditione Naturæ.* Argumenta ipſis opponenda expoſuimus in loc. de Imag. Dei §. 100. 2. Ex *Pontificiis Auguſt. Steuch.* in annot. Gen. 2 ſcribit, *ex Adami lapſu genus humanum non corporis ſed animæ mortem incurriſſe & fuiſſe homines morituros, etiamſi non peccaſſent.* Reliqui Pontificii hominem primum immortalem fuiſſe concedunt, interim tamen immortalitatem illam in primo homine ante lapſum *donum ſupernaturale fuiſſe*, adeoq; eum *per & juxta Naturam mortalem fuiſſe* aſſerunt Bellarm. de ſtatu primi hominis c. 9. Perer. lib. 5. in Gen. diſp. de tert. hominis excell. p. 566. p. 619. cui errori, quæ opponenda ſint fundamenta, in tract. de Imag. Dei expoſitum fuit. 3. *Photiniani* negant, primum hominem fuiſſe immortalem à Deo conditum, ex quo ſpontè ſequitur, non ipſã mortalitatem, ſed moriendi neceſſitatem eſſe peccati pœnam. Catech. Racov. Germ. p. 21. *Adamus non eſt in immortalitate conditus.* p. 26. *ne quidem ſciri potuit ab Adamo immortalitatis via.* In prælectionib. Socini Ann. 609. editis, & Heidelb. Academiæ à Schmaltzio inſcriptis ἐπιχειρῶν primi cap. ſic habet, *Primus homo etiam ante lapſum Naturâ mortalis fuit*, quam theſin ſeptem argumentis confirmare nititur. An. 610. Racov. edita eſt diſputatio Socini, quã de ſtatu primi hominis ante lapſum cum Franciſco Pucc. An. 1578. habuit, in qua decem argumentis pro imortalitate primi hominis à Puccio allatis, reſpondere conatur, cumq́; Puccius defenſionem ſuorum argumentorũ ſuſciperet, prolixam iſti defenſioni Socin. oppoſuit refutationem priori iſti Scripto annexam. Oſtor. in Inſt. Germ. c. 33. p. 268. Socini argumenta repetit. Schmaltz. diſp. 7. contr. Frantz. p. 399. eandem terit orbitam.

2. In Eccleſia.

40. Quamvis verò plena & ſolida hujus quęſtionis pertractatio ad aliũ locũ, videl. ad doctrinam de imagine Dei in primo homine pertineat: tamen cùm ad cauſas mortalitatis pernoſcendas ejus cognitio plurimùm conferat, ideò ſummatim ac breviter capita argumentorum Pelagiano ac Photiniano errori opponendorũ aſſignabimus. Primũ ducitur *ab hominis ad Dei imaginem creatione.* Qui conditus eſt ad imaginem Dei, ille etiam imortalis eſt à Deo conditus, quomodo enim homo mortalis exiſtens Dei imortalis imaginẽ in ſe exprimere potuiſſet? Baſil. in hexaem. hom. 10. *Incorruptibile non figuratur incorruptibili, & corruptibile nõ eſt imago ejus, q. eſt incorruptibile.* Jam v. homo conditus eſt *ad Dei imaginem.* Gen. 1. v. 27. Ergò etiam immortalis à Deo conditus eſt, unde cùm autor libri Sapientiæ dixiſſet, hominem à Deo conditum ἐπ' ἀφθαρσίᾳ cap. 2. v. 23. imediatè per quandam ἀντιλογίαν ſubjungit, & *ad imaginem propria ſimilitudinis fecit illum.* In Græco eſt εἰκόνα τῆς ἰδίας ἰδιότητος ἐποίησεν αὐτόν, *imaginem propria ſua Natura fecit eum.* 2. *à mortis comminatione.* Quod cominationis loco tanq̃ pœna peccati & inobœdientiæ homini denunciatur, non poteſt eſſe Naturæ conditio. Atqui mors comminationis loco homini denun-

An primus homo ante lapſum fuerit immortalis? Aff. probatur 10. argumentis.

nnnciatur. Geneſ.2.v.17. *Qnacnnqne die comederis ex illa arbore, morte morieris.* Ergò. Nec poteſt excipi, *comminationem illam de morte æterna duntaxat loqui*, quia generalis locutio oſtendit, intelligendum eſſe id omne, quod mortis nomine in Scripturis intelligitur, id quod gemina illa mortis mentio innuit, ut ſuperiùs ex Auguſtino docuimus. 3. *à comminationis illius poſt lapſum executione.* Cui poſt lapſum propter peccatum mortalitas & mors obvenit, ille non fuit per Naturam ante lapſum mortalis. Gregor. Nyſſen. de opiſ. hom. cap.2. *Si Deus hominem à principio mortalem feciſſet, neqnaquam peccantem morte condemnaſſet, nam mortalem mortalitate nullatenus condemnat.* Atqui Adamo poſt lapſum demum propter peccatum mortalitas & mors obvenit. Gen.3.v.17. *Quia comediſti ex illa arbore &c.* v.19. *in labore vultus tui veſceris pane tuo, donec in terram revertaris, è qua ſumtus es.* 4. *ex primævi ſtatus deſcriptione.* Geneſ.2.v.25. Primi homines *erant nudi*, ergò corpora ipſorum non fuerunt frigori aliisvè injuriis obnoxia, aljàs ſine dolore & ſanitatis detrimento non potuiſſent nudi ambulare, inde Sap.2. v.23. dicitur, quòd *Deus condiderit hominem ἐπ' ἀφθαρσίᾳ*, quod plus eſt quàm ἐν ἀθανασίᾳ, quia excludit non ſolùm mortem, ſed etiam mortalitatem, adeoque omnem φθαρτικὴν κακότητα. 5. *ex cauſarum mortalitatis ac mortis remotione.* In primo hominis ſtatu aberat omnis cauſa mortis phyſica. Aberat vis externa, quam in hominem, omnium creaturarum Dominum à Deo conſtitutum nulla creatura exercere potuiſſet. Aberat fames & ſitis, quam homo fructibus arborum Paradiſiacarum & potu fluminis ſedare potuiſſet. Aberant morbi, quibus ſubjectus homo non fuiſſet. Aberat ſenium & debilitas, à qua per fructum arboris vitæ præſervatus fuiſſet. Hugo de S. Victore in cap.2. Geneſ. *Deus munierat hominem per lignum vitæ & dextram potentiæ, ut poſſet non mori, intus portam negligentiæ per rationem humanam, extra portam violentiæ obſerans per divinam cuſtodiam, ut niſi homo ratione abutens portam negligentiæ aperiret, nunquam per portam violentiæ aliquid ei noxium intraret.* Contrà verò aderat exactiſſima temperamenti ſυμμετρία ac harmonia, præſtò erat arbor vitæ, per quam humidum primogenium & calor nativus æquali bonitate uſque ad conſtitutum vitæ animalis terminum reparari potuiſſent, aderat provida Dei cura & fida Angelorum cuſtodia, ut ſuperiùs docuimus. Variant quidem veterum ſententiæ de cauſa, cur Adam in ſtatu innocentiæ potuerit non mori. Athanaſius enim in orat. de incarnat. Verbi p.60. dicit, *hominem ſecundùm Naturam corporis eſſe mortalem, ſed non fuiſſe moriturum propter imaginem Dei, ad quam erat conditus.* Auguſtin. lib.16. de Geneſ. ad liter. cap.19. immortalitatis cauſam *arbori vitæ* aſſcribit, quia ejus eſus atque uſus perpetuam hominis ſanitatem effeciſſet. Quidam *in libero hominis arbitrio* cauſam quærunt, quòd à Deo ita fuerit munitum, ut ſi vellet, poſſet omnia cavere & avertere, quæ vel intus vel foris mortem & corruptionem homini afferre poſſunt. Thom. p.1. q.97. art.1. exiſtimat, id futurum fuiſſe *vi animæ, ex qua in corpus tranſitura fuiſſet plenitudo ſanitatis & perpetuæ incorruptionis vigor.* Scotus lib.2. ſentent. diſtinct.29. negat, talem immortalitatis vigorem ab anima in corpus transfundi potuiſſe, ſed *futurum quidem fuiſſe corpus indiſſolubile, nunquam tamen hominem fuiſſe moriturum, quia Deus præveniſſet tempus diſſolutionis transferendo eum ex hac vita in cæleſtem abſque mortis interventu.* Interim in eo conſentiunt, nec mortalitati nec morti primum hominem ante lapſum obnoxium fuiſſe, ac poſſunt pleræque illæ cauſæ, utpotè ſubordinatæ, optimâ ratione conjungi. 6. *à cauſarum mortalitatis & mortis aſſignatione.* Spiritus S. ubiq; cauſam mortis tribuit Naturæ hominis non inſtitutæ ſed deſtitutæ, i.e. non ut à Deo facta eſt, ſed ut veneno peccati p ſeductionem ſerpentis infecta eſt, Sap.2,24. Rom.5,12. 1.Cor.15,21 &c. quorum dictorum emphaſin expendimus ſuperiùs §.32. Sic E. ex illis Scripturæ teſtimoniis concludimus. Quod eſt pœna peccati, & Naturam deſtruit, illud primo homini integro tribui nequit. Mors & mortalitas eſt pœna peccati, ac Naturam deſtruit. Ergò. Quòd per peccatum in mundum intravit, illud ante peccatum in mundo non fuit, nec homini per Naturam & ex creatione convenit. Atqui mors ac mortalitas per peccatum intravit in mundum. Ergò. Quòd per Diaboli invidiam intravit in mundũ, illud homini non inerat ante lapſum per Naturam. Sed mors ac mortalitas per invidiam Diaboli intravit in mundum. Ergò. 7. *a Chriſti redemtione.* A quocunque nos Chriſtus liberavit, illud ipſum, ſi non peccatum eſt, peccati tamen ſupplicium eſt & pœna. Atqui Chriſtus redemit nos à morte corporali, ac fecit, ut ea nobis eſſet veræ vitæ janua. Ergò mors corporalis, cùm non ſit peccatum, fuit peccati ſupplicium, & per cõſequens, in primo ſtatu ante peccatum locum non habuit. 8. *à ſperanda vitæ æternæ reſtitutione.* Petrus Act.3. v.20. in vita æterna expectandam dicit ἀποκαταστάσεως πάντων. Jam verò in vita æterna nec mors nec mortalitas locum habebit, Apoc.21.v.4. Ergò, nec in ſtatu integritatis locum habuit. 9. *ex animæ & corporis eſſentiali unione.* In quo per Naturam eſt eſſentialis perpetua & indiſſolubilis inter animam & corpus unio, illi mors non poteſt eſſe naturalis. Ratio coñexionis pendet à definitione mortis, quòd ſit *ſeparatio animæ à corpore.* Atqui in Adamo ante lapſum per Naturam erat eſſentialis perpetua & indiſſolubilis inter animam & corpus unio. Ratio pendet ex fine conditi hominis. Anima à Deo creatore ſic condita erat, ut non ſolùm ipſa eſſet immortalis, ſed etiam ut in corporis domicilio perpetuùm habitaret, quia non cõſtituebat per ſe entis ſpeciem completam, ſed unà cũ corpore & in corpore integrũ ac perfectũ hominem. 10. *ex abſurdorũ conſecutione.* Si primus homo per Naturam fuit mortalis ac morti obnoxius, conſequens fuerit, cõminationem mortis primo homini propoſitam fuiſſe inane terriculamentum, mortem non per invidiam Diaboli & per hominis peccatum, ſed per Naturam à Deo conditam in mundum intraſſe, ac proinde etiam Deum mortem feciſſe, prodromos mortis dolores & morbos homini ante lapſum moleſtos fuiſſe, cùm poſito conſequente ponatur etiam antecedens, mortẽ non eſſe Naturæ humanæ deſtructivam, ſed potiùs conſervativam, cùm Natura & naturale non intendat ſui corruptionem, ſed cõſervationem, Chriſtum ipſum etiam naturaliter mori debuiſſe &c. Sed hæc omnia ſunt abſurda, E. & illud, ex quo talia conſequuntur. Conjunge

exa-

Goog

examen errorum Photinianorum de ſtatu Integritatis & peccati D. Hunnii fratris noſtri in Chriſto honorandi, & diſputationem D. Derſchovii amici noſtri ſingularis, de immort. primi hominis, ac reſet ad hunc locum dicta piorum veterum. Auguſt. lib. 13. de civ. Dei cap. 15. *Inter Chriſtianos, qui veraciter Catholicam fidem tenent, conſtat, etiam ipſam corporis mortem non contigiſſe nobis lege Naturæ, ſed merito inflictam eſſe peccati, quia peccatum vindicans Deus dixit primo homini, in quo tunc omnes eramus, terra es, & in terram ibis.* lib. de prædeſtinat. & gratia cap. 3. *Mors non naturæ conditio eſt ſed pœna peccati.* lib. 1. hypognoſt. circ. med. *Vt moriantur homines pœna peccati eſt, ut revertantur ad vitam, Domini miſerantis eſt.* Thalmudiſtæ ac Cabaliſtæ in libro Schemoth Rabba ſuper Exod. 21. v. 1. rationem reddunt, cur dictio Tholedoth, id eſt, generationes, in univerſis Bibliis, tantùm bis cum pleno Vau ſcribatur, quia ſcil. ante peccatum Adæ mors nondum fuerit in mundo, ideò Gen. 2. v. 1. plenè adhuc ſcribi, in cæteris verò defectivè: quia autem tempore Meſſiæ mors planè abolenda & deſtruenda ſit vi vaticinii Eſa. 25. v. 8. ideò in eiusdem genealogia Ruth. 1. v. 18. iterum plenè ſcribi.

Exceptio Photinianorum.

41. Excipiunt Socin. & Oſtor. d. l. [quibus ſe conjungit Timpl. in anthrop. c. 1. probl. 13.] *comminationem divinam* Gen. 2. v. 17. *ac ſententiam Apoſtolicam* Rom. 5. v. 12. *accipiendam eſſe non de naturali mortalitate, ſed de ipſa morte ac moriendi neceſſitate. Poterat* [inquiunt] *Adamus, ſi non peccaſſet, quamvis Naturâ mortalis, a morte Dei beneficio conſervari, vel ſi mortuus fuiſſet, in vitam aliquando revocari, atque immortalis fieri. Peccatum igitur non mortalitatis naturalis, ſed neceſſariæ mortis cauſa fuit.* Reſp. imò vero non tantùm moriendi neceſſitas, ſed ipſa etiam naturalis mortalitas ex peccato orta eſt, ut argumenta in medium adducta evincunt. Hæc duo *mortalitas* [ratione potentiæ propinquæ] & *mors*, nec ante lapſum nec poſt lapſum ſejungi poſſunt, ſed adamantino invicem inter ſe nexu cohærent. Qui eſt mortalis, illum oportet tandem fieri morti obnoxium, id quod ex ipſa comminatione divina intelligitur. *Quacunq; die ex hac arbore comederis, morte morieris.* Aut mori ſignificat, actu ſtatim ipſo interire, in ipſo illo momento, quo peccatum committitur, extingui, aut mortalem fieri & illum ſtatum redigi, ut morti obnoxius reddaris. Si priùs, comminationi divinæ non conſtabit ſua veritas. Ergò poſteriùs. Unde Theodoretus verba comminationis, *morte morieris*, ſic interpretatur, *mortalis eris, & ſingulis diebus mortem expectabis.* Quòd ſi ergò ex Naturæ proprietate primus homo mortalis fuiſſet, ac propinquam mortis potentiam in ſe habuiſſet, utique illa potentia naturalis à cauſis naturalibus in actum deducta fuiſſet, ac proinde etiam ipſa moriendi neceſſitas in homine ante lapſum locum habuiſſet, unde Socinus ſibiipſi contradicens in Scripto contra Puccium p. 201. disertè ſcribit, *mortalitatem illam Adami ex Naturâ materiei, ex qua creatus fuit, neceſſario provenisse.* & pag. 267. *mortalitatem ſeu corruptibilitatem terrenæ conditioni, quæ Adamo ſemper propria fuit, neceſſariò inhæſiſſe.* Utique ergò non ſolùm naturalis mortalitas, ſed etiam moriendi neceſſitas fuit in primo homine ante lapſum. At hoc ipſum manifeſtis Scripturæ dictis ac ipſorum Photinianorum hypotheſi adverſatur. Proinde quòd Socinus dicit, *Adamum, ſi in ſtatu integritatis mortuus fuiſſet, in vitam a Deo revocari ac immortalem fieri potuiſſe*, in eo & veritati & ſibiipſi fortiſſimè contradicit, ſi enim ipſa mors eſt à peccato, ut docet veritas & concedit Socinus, quomodo quæſo Adamus in ſtatu integritatis ab omni peccato immunis perſiſtens mortuus fuiſſet? eſt hoc oppoſitum in appoſito. Quòd verò aſſerit, *Adamum, ſi non peccaſſet, quamvis Naturâ mortalem, a morte Dei beneficio conſervari potuiſſe*, illud ambiguè dicitur; proinde ad ambiguitatem illam explicandam ac removendam utimur ſequentibus diſtinctionibus. Immortale aliquid dicitur potiſſimùm quatuor modis. 1. *quòd eſſentialiter ac ſimpliciter, abſolutè & omnimodè, per ſuam Naturam & eſſentiam eſt immortale*, hoc ſenſu *ſolus Deus* dicitur *habere immortalitatem* Rom. 1. v. 23. 1. Tim. 1. v. 17. cap. 6. v. 16. Jacob. 1. v. 17. 2. *quod ex gratia creationis propter ſegregationem à materia, quæ corruptionis ſolet eſſe radix, eſt incorruptibile.* Eo modo Angeli & animæ humanæ, utpotè eſſentiæ ἄυλοι & materiæ omnis expertes immortales a Deo ſunt conditæ. Quamvis enim anima hominis corpori corruptibili uniatur, tamen propter illam unionem ac conſociationem nec materialis nec corruptibilis ac mortalis redditur. 3. *quod per Dei potentiam & ſpecialem ordinationem factum eſt incorruptibile, quamvis in ſe & ſuâ Naturâ conſideratum, ſit mortale ac corruptibile.* Sic corpora beatorum ac damnatorum erunt immortalia, illa quidem ex dono gratiæ, hæc ex diſpoſitione divinæ juſtitiæ, cùm tamen in ſe & ſuâ Naturâ conſiderata ſint reſolubilia ac proinde etiam mortalia. 4. *quod ex conditoris dono & ex certa hypotheſi potentiam non moriendi obtinet, nec actu moritur, quamvis aliâ conditione poſitâ mori poſſit.* Hoc modo Adamus in ſtatu innocentiæ fuit immortalis, quia durante illo ſtatu, actu non fuiſſet mortuus, quin & potentiam non moriendi obtinuiſſet, ſed ut in peccatum potuit prolabi, ita quoq; propter peccatum potuit mori. Accuratè igitur inter immortalitatem primi hominis in ſtatu Naturæ *inſtitutæ*, & immortalitatem beatorum in ſtatu Naturæ *reſtitutæ* diſtinguendum. Illa conſiſtebat in *potentia non moriendi*, hæc in *moriendi impotentia*, illa erat hypothetica, hæc abſoluta immortalitas; illa excludebat & actum & neceſſitatem & propinquam potentiam moriendi, non autem remotam & conditionalem, hæc & actum & neceſſitatem & omnem omninò potentiam moriendi tàm remotam quàm propinquam excludit. Sicut primus homo poterat non peccare, ita etiam poterat non mori, interim tamen etiam poterat per abuſum liberi arbitrii peccare & per peccatum mortem ſibi ac poſteris ſuis attrahere. Beati in vita æterna, ut non poterunt peccare, ita etiam non poterunt mori; ac proinde ut in bono, ita quoq; in immortalitatis dono erunt plenè confirmati. Auguſt. lib. 22. de civ. Dei cap. 30. *Sicut prima immortalitas fuit, quam peccando Adam perdidit, poſſe non mori, noviſſima erit non poſſe mori: ita primum liberum arbitrium poſſe non peccare, noviſſimum poſſe non peccare*, Lomb. 2. ſent. diſtinct. 19. lit. A. *In primo ſtatu habuit homo poſſe mori & non mori. Et hæc fuit prima humani corporis immortalitas, ſcil. non poſſe mori. In ſecundo ve-*

do ve-

do verò ſtatu poſt peccatum habuit, poſſe mori & non poſſe non mori, quia in hoc ſtatu moriendi eſt neceſſitas. In tertio ſtatu habebit poſſe non mori & non poſſe mori, quia ad illum ſtatum pertinet moriendi impoſſibilitas, quod ex gratia erit, non ex Natura. litera D. *Alia eſt immortalitas carnis, quam in Adamo accepimus, alia, quam in reſurrectione ſperamus per Chriſtum. Ille factus eſt homo immortalis, ut non poſſet mori, ſi non peccaret, moreretur autem, ſi peccaret. Filij verò reſurrectionis non poterunt ultrà peccare nec mori.* Confer D. Meiſner. in Anthropol. decad. 1. diſput. 1. §. 36.

42. Ut autem *immortale* variis modis accipitur, ita quoq; *mortale*. Dicitur enim aliquid mortale. 1. vel ratione *potentiæ remotæ*, vel ratione *potentiæ propinquæ*. Priori ſenſu illud dici poteſt *mortale*, quòd cùm ſit ex materia elementari cõpoſitum, remotam in ſe habet reſolubilitatis ac proinde etiam mortalitatis potentiam, quamvis illa δύναμις durante illo rei ſtatu, nec ad potentiam propinquam nec in actum deducatur. Eo modo corpus primi hominis ante lapſũ fuit mortale. Poſteriori ſenſu *mortale* dicitur, quod potentiam moriendi propinquam in ſe habet, adeoque ad corruptionem naturaliter propendet, quæ naturalis inclinatio ad actum tandem deducitur. Hoc modo corpus primi hominis demum poſt lapſum mortale eſſe cœpit. 2. vel *abſolutè*, vel *hypotheticè*. Mortale priori ſenſu dicitur, quod cauſis mortis internis & externis eſt obnoxium, ac nullâ aliâ conditione poſitâ moriendi potentiam obtinet; hoc modo corpus primi hominis ante lapſum non fuit mortale. Mortale poſteriori ſenſu dicitur, quod cauſis mortis ac morti obnoxium non eſt, quamdiu in concreato ſtatu perſiſtit, interim poſitâ quadam conditione, ſi ſcilicet excidat ab illo ſtatu, morti obnoxium fieri poteſt. Hoc ſenſu corpus primi hominis etiam ante lapſum mortale dici poteſt. 3. vel κατὰ τὶ καὶ ἀνάγκης de eo, quod poteſt mori poſitâ quacunque conditione, vel ἁπλῶς *ſimpliciter & per ſe*, quod internum habet moriendi principium. Priori ſenſu illud dicitur mortale, quod qualemcunque δύναμιν moriendi etiam remotiſſimam includit, quæ tamen ſtante & rectè ſe habente Natura non traducitur in actum. Poſteriori ſenſu mortale dicitur, quod ad mortem certò ſecuturam per continuam partium abſumtionem naturaliter propendet. Priori ſenſu potuerunt primi homines mori, videlicet ſi peccarent, poſteriori verò ſenſu non fuerunt mortales. Ex quibus omnibus facilè intelligi poteſt, quo ſenſu vel orthodoxè vel minùs rectè dicatur, Adamum, quamvis Naturâ mortalem, Dei beneficio à morte conſervari potuiſſe. Auguſtinus libr. 6. de Geneſ. ad liter. cap. 25. *Corpus hominis ante peccatum, & mortale ſecundùm aliam & immortale ſecundùm aliam cauſam dici poterat, id eſt, mortale, quia poterat mori; immortale, quia poterat non mori. Aliud eſt enim non poſſe mori, ſicut quaſdam Naturas immortales creavit Deus, aliud autem poſſe non mori, ſecundùm quem modum primus homo creatus eſt immortalis, quod ei præſtabatur de ligno vitæ, non de conſtitutione Naturæ, à quo ligno ſeparatus eſt, cùm peccaſſet, ut poſſet mori, qui niſi peccaſſet, poſſet non mori. Mortalis ergò erat conditione corporis animalis, immortalis autem beneficio conditoris. Si enim corpus animale, utique mortale, quia & mori poterat, quamvis & immortale ideò, quia & non mori poterat. Neque enim immortale, quod mori omnino non poſſit, erit niſi ſpiritale, quod nobis futurum in reſurrectione promittitur.* Idem in qq. ex V. Teſt. cap. 19. *Deus hominem fecit, qui quamdiu non peccaret, immortalitate vigeret, ut ipſe ſibi autor eſſet ad vitam aut ad mortem, ut cuſtodiens ſe à peccato, labore ſuo gauderet & eſſe ſe immortalem, negligens verò factus ipſe ſibi imputaret, quia cœperat eſſe mortalis. Quamdiu enim in creatoris lege duravit, dignus fuit edere de arbore vitæ, ut mori non poſſet. Nec enim corpus tale erat, quod diſſolvi impoſſibile videretur, ſed guſtus arboris vitæ corporis corruptionem inhibebat.*

43. Hæc omnia, ſi rectè obſerventur, facili negotio ad Socini argumenta, quæ Oſtorod. ordine repetit, reſponderi poteſt. 1. *à generatione. Primus homo etiam ante peccatum liberis procreandis à Deo conditore deſtinatus erat.* Gen. 1. v. 28. *Qui autem immortales ſunt, liberos non procreant.* Luc. 20. v. 36. Reſp. 1. Scriptura de primo homine ante lapſum utrumque aſſerit, videlicet quòd immortalis fuerit, ac quòd liberos gignere debuerit. Utrumque igitur de ipſo credi debet. 2. Diſtinguendum inter ſtatum Naturæ *inſtitutæ* & in vita æterna plenæ *reſtitutæ*, inter conditionem hujus ſeculi ante lapſum, & ſtatum futuri ſeculi poſt mundi conſummationem. Dictum Salvatoris non de priore; ſed de poſteriore ſtatu loquitur. Cùm primi homines ad Dei imaginem, ac proinde ad im̃ortalitatem eſſent conditi, nondum completus erat electorum ad ſalutem ordinatorum numerus, ideò ex Dei ordinatione liberos gignere debuerunt: ſed in reſurrectione ac ſtatu vitæ æternæ completus erit ſalvandorum numerus, ideò nullâ opus erit generatione. 3. Medium non eſt opponendum fini ſive termino ad quem. Terminus ad quem creationis primi hominis fuit vita cœleſtis ac æterna, medium verò vita animalis ac terrena, neque enim à Deo ad vitam æternam ita conditus erat primus homo, ut eam immediatè poſſideret, ſed ut peracto priùs in Paradiſo terreno hujus vitæ curriculo ad illam eveheretur, hoc medium non eſt fini ac termino opponendum. 4. Socini argumentum confundit proprietates corporis animalis & ſpiritualis. Qui ſunt immortales, ſcilicet in corpore ſpirituali, non procreant liberos, ſed qui ſunt immortales in corpore animali, illi liberos generare poſſunt. 5. Immortalitas individui in primo homine non tollit multiplicationem ſpeciei; neque enim Deo placuit omnes homines ſimul condere, ſicut omnes Angelos ſimul creaverat, ſed per generationem voluit humanum genus propagari, quod ipſum immortalitati in vita animali fraudi eſſe non potuit.

Reſponſiones ad argumenta Photinianorum. quorum 1. ductum à primi hominis generatione.

44. 2. *A manducatione. Ubi immortalitas eſt, ibi eſcis, ciboque non eſt locus.* 1. Cor. 6. v. 13. *At homo ante lapſum utebatur cibo.* Gen. 1. v. 29. Idem argumentum latiùs explicat & acriùs urget Gittichius in diſceptat. Scholaſt. contra Luciũ p. 51. *Quorſum fructum arboris vitæ & aliarum arborum, quibus veſcebatur, ſi vitam in ſe manentem habuiſſet Adam, an non nutritio eſt perditæ ſubſtantiæ per intrinſecus aſſumta alimenta reſtitutio? Si ergò ille nutriebatur, ſubinde periiſſe aliquid de ſubſtantia ipſius neceſſe fuit, ſi hoc, fuit ergo cor-*

2. à manducatione.

go corruptibilis & ab ipſa creatione mortalis. Conſer Socinũ in Anti-Pucc.p.122.& 236. Schmaltz. in refut.Frantz.diſp.7.p.405. Reſp.1. argumentum ſic corrigimus. Quicunq; veſcitur cibo immortalitatem afferente, ille à morte ſe præſervare & immortalitatem concreatam tueri potuit. Adamus ante lapſum veſci potuit cibo immortalitatem afferente, fructibus ſcilicet arboris vitæ, quæ naturali atque occultâ facultate vitam ipſius ſanam ac vegetam conſervaſſet, atque à debilitate, ſenio & morte ipſum præſervaſſet, ut colligitur tùm ea appellatione hujus arboris, tùm ea appellationis interpretatione divinitùs tradita Geneſ.3.v.22. Auguſt.lib.13.de civ.Dei cap.20. *Alebantur primi parentes reliquarum arborum fructibus, ne animalia corpora moleſtia quid eſuriendo ac ſitiendo ſentirent, de ligno autem vitæ propterea guſtabatur, ne mors eis undecunque ſubreperet vel ſenectute confecti decurſis temporum ſpatiis interirent.* 2. confunditur denuò ſtatus hominis ante lapſum & in vita futura. Dictum Apoſtoli loquitur non de priore, ſed de poſteriore ſtatu. Quamvis verò collatio quædam inter illos ſtatus inſtituatur, cùm poſterior reſpectu prioris dicatur ἀποκατάστασις. Act.3.v.20. tamen adhuc manet quædam diſparitas, aliàs corpus primi hominis ſtatuendum foret glorificatum, ſpirituale & abſolutè ſive ἁπλῶς immortale. 3. Si eſus cibi ſemper conjunctam habet mortalitatem, conſequens erit, Chriſtum etiam poſt reſurrectionem fuiſſe Naturâ mortalem, cùm & ipſe aliquoties apud diſcipulos cibo fuerit uſus. Sed poſteriùs dici nequit. E. nec prius. Photiniani quidem ſtatuunt, Chriſtum reſurrexiſſe in corpore mortali, ſed hæc hypotheſis falſa & erronea ex Rom. 6. v.9.& aliis Scripturæ locis refelli poteſt. 4. Immortalitas & animali & ſpirituali corpori competit, ſed diverſimodè, ut paulò antè ea poſitum fuit. Immortalitas in corpore ſpirituali opponitur uſui ciborum, ſed in corpore animali eidem ſubordinatur. Prior im̃ortalitatis ſpecies in ſtatu gloriæ eſt abſoluta, poſterior in ſtatu innocentiæ eſt hypothetica.

3. à corporis conditione.

45. 3. *A corporis conditione. Omne corpus animale eſt mortale* 1.Cor.15,44. ubi *corpus animale illud vocatur, quod priùs vile, corruptibile & mortale fuerat dictum, idque à ſpirituali diſcernitur, quod glorioſum, incorruptum & immortale ibidem dicitur. Iam verò Adamus etiam ante peccatum habuit corpus animale.* Gen.2.v.7. 1.Cor.15.v.45 Reſp.1. majorem limitamus. Corpus animale eſt mortale, ſcilicet poſt lapſum, hanc enim limitationem addendam eſſe colligitur ea Gen.3.v.19. ubi poſt lapſum demum homini dicitur. *Pulvis es, & in pulverem reverteris.* 2. Corpus animale non opponitur corpori immortali, ſed corpori ſpirituali, cùm immortalitas utrique ſit communis, certo tamen gradu ac reſpectu. Corpus animale eſt, cui vitam ſenſum ac motum præſtat anima, ſcilicet ad conſtitutum aliquem hujus vitæ curſum, in quo homo interim indiget cibo ac potu. Corpus ſpirituale eſt, quod præditum eſt qualitatib. ſpiritualibus, nec indiget ampliùs cibo & potu. Auguſtin. de fid. & ſymbol.cap.6. *Corpus ſpirituale eſt, quod ſpiritui promtum præſtabit obſequium, omni fragilitate ac labe terrenâ in cœleſtem puritatem & ſtabilitatem mutatâ & converſâ.* Animale corpus per naturales animæ operationes regitur ac ſuſtentatur; Spirituale per Spiritum citra cibum, potum, concoctionem &c. regitur. Illud eſt hujus, hoc verò futuræ vitæ proprium. Utrique tamen immortalitas diverſâ licet ratione competit. 3. Apoſtolus loquitur de ſtatu Adæ & qualitatibus corporis ejus poſt lapſum, quando factus eſt humani generis parens, & corpus non ſolùm animale ex Naturæ conditione, ſed etiam mortale ex præcepti divini tranſgreſſione factum in nos propagavit. 4. Quamvis igitur Adamus in prima ſtatim creatione factus fuerit in animam viventem, ac proinde etiam ante lapſum corpus animale ſortitus fuerit, illud tamen nondum fuit mortale, ſed poſt lapſum demùm mortalitatis conditioni ſubjectum fuit, ac proinde *non mortalitatem*, ſed, ut ſic loquar, *animalitatem* corporis Adamici Apoſtolus ex dicto Geneſeos probat.

4. ex imaginis geſtatione.

46. 4. *Ex imaginis geſtatione. Primus homo, antequam peccaret, jam erat terrenus, nempe quia è terra formatus fuerat. Sed nos in eo, quod morimur & corrumpimur, imaginem primi hominis, quatenus terrenus erat, portamus. Ergò primus homo, quatenus terrenus fuit, mortalis cenſendus eſt, & ſic etiam antequam peccaret.* Reſp.1. Si vel maximè de ſtatu hominis ante lapſum Apoſtolus ageret, nihil obtinerent Photiniani, primus enim homo terenus diceretur non propter mortalitatis conditionem, quia contrarium oſtendunt argumenta ſuperiùs producta, ſed tum propter *originem*, quia ea limo terræ formatus erat, tum propter *habitationem*, quia in Paradiſum terrenum collocatus erat, ac vitam in his terris aliquandiu ea igere debebat, antequam in cœleſtem Paradiſum & in ſtatum futuræ vitæ transferretur. 2. quo ſenſu primus homo dicatur terrenus, ea antitheſi Apoſtolica 1. Cor.15. v.47. omnium optimè colligitur. Quemadmodum enim ſecundus homo Chriſtus dicitur *Dominus de cœlo*, ratione *originis*, quia de cœlo quaſi in noſtram carnem ſeſe dimiſit, Luc. 1. v. 78. ſic etiam Adamus è contrario dicitur terrenus, quia ex terra formatus eſt. 3. ex toto contextu manifeſtum eſt, Apoſtolum non loqui de ſtatu Adami ante lapſũ, ſed de ſtatu ejusdem poſt lapſum, ac utrumque complecti, tùm quid Adamus obtinuerit ex beneficio creationis, tùm quid contraxerit ex vitio transgreſſionis, utrumque enim in nos per carnalem generationem in hac vita propagat. Terrenus eſt, tùm ratione *ortus*, tùm ratione *qualitatum vitioſarum* ea lapſu contractarum, quas etiam in nos omnes propagat, ut imaginem terreni hac ratione geſtemus. 4. Scopus Apoſtoli eſt, demonſtrare à diverſis principiis diverſas vitas in nos propagari, perinde ut in cap.5. Roman. eâdem ἀντιθέσει utitur. Ab Adamo in peccatum prolapſo animalem & tranſitoriam, à Chriſto cœleſtem & æternam vitam conſequimur; ab illo quidem per carnalem generationem, ab hoc verò per ſpiritualem regenerationem. Sicut Adamus in peccatum prolapſus mortem & corruptionem in nos derivavit: ſic Chriſtus reſurrectionem ad vitam & corporum ἀφθαρσίαν nobis promeruit.

5. à Chriſti redemtione.

47. 5. *A Chriſti redemtione. Si peccatum mortalitatem naturalem homini attuliſſet, Chriſtus, qui peccatum abſtulit, ejusque propriam vim omnem ac pœnas illi propriè conſtitutas delevit, mortalitatem quoque naturalem abſtuliſſet ac deleviſſet,*

viſſet,

Digitized by Google

viſſet, quod tamen non fecit. Cùm primus homo Diaboli operâ peccaverit, quicquid ex peccato illo verè profectum eſt, opus Diaboli cenſeri debet. Atqui Dei Filius apparuit, ut diſſolveret opera Diaboli 1. Johan. 3. v. 8. *igitur ſi ex peccato illo mortalitas naturalis reverâ profecta eſſet, eam quoque Filius Dei diſſolviſſet.* Reſp. 1. *per inſtantiam.* Chriſtus juxta Socini hypotheſin mortem naturalem ſive temporalem non abſtulit, nec delevit, cùm omnes homines illi adhuc ſint obnoxii, tàm pii quàm impii. Ut enim Socinus ex eo, quod adhuc mortales ſumus, infert, Chriſtum non abſtuliſſe naturalem mortalitatem, ita ex eodem principio inferri poteſt, Chriſtum non abſtuliſſe mortem, quia omnes morimur. Jam verò concedit Socinus, peccatum eſſe cauſam neceſſariæ mortis, mortem eſſe opus Diaboli ex peccato primi hominis verè profectum. Agnoſcat igitur non poſſe ſic inferri, ſi ex peccato mortalitas naturalis reverâ profecta eſſet, eam quoque Filius Dei diſſolviſſet, poſſemus enim eodem modo contra Socini hypotheſin inferre: Si ex peccato mors ipſa reverâ profecta fuiſſet, eam quoq; Filius Dei diſſolviſſet. 2. per *inverſionem.* A quocunque nos Chriſtus ſuâ paſſione ac morte liberavit, illud ipſum non eſt concreata hominis conditio, ſed malum ex peccato ortum, ac proinde in ſtatu integritatis non habuit locum. Jam verò Chriſtus à mortalitate & morte nos liberavit, ut ex manifeſtis Scripturæ dictis paulò pòſt demonſtrabimus. Ergò mortalitas & mors non eſt concreata hominis conditio, ſed malum ex peccato ortum. 3. per *inficiationem.* Negamus illud, quod tàm confidenter aſſerit Socinus, Chriſtum non abſtuliſſe nec deleviſſe mortalitatem, nec diſſolviſſe opus Diaboli ex peccato ortum. Progredimur autem in demonſtranda aſſertione contraria hoc modo. Uti eadem eſt ratio mortalitatis & mortis ante lapſum, ita quoque poſt lapſum. Ut enim non ſolùm mors, ſed etiam mortalitas in ſtatu integritatis à primo homine penitùs abfuit; ita quoque non ſolùm mors, ſed etiam mortalitas per peccatum in mundum introiït. Jam verò Chriſtus derivando in ſe pœnas ex peccato ortas ſuſtulit illud omne, quod ex peccato ortum. Ergò non ſolùm mortem, ſed etiam mortalitatem naturalem à nobis ſuſtulit. Utrumque conſtat ex manifeſtis Scripturæ dictis. Oſeæ 13. v. 14. *Ero peſtis tua ô mors*, utique ergò Chriſti mors eſt mors noſtræ mortis. 1. Cor. 15. v. 21. *per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum.* v. 22. & *ſicut in Adamo omnes moriuntur, ita in Chriſto omnes vivificabuntur.* v. 26. *noviſſimus hoſtis deſtruetur mors.* 2. Tim. 1. v. 10. *Chriſtus mortem deſtruxit, in lucem autem produxit vitam & ἀφθαρσίαν*, ubi reſpectus habetur ad opus creationis, ut ſit ſenſus, CHRISTUM eâdem virtute mortem aboleviſſe ac vitam promeruiſſe, quâ olim ex tenebris lucem in prima creatione produxit. Probè autem obſervandum, quod Apoſtolus vitam & incorruptibilitatem ſive immortalitatem conjungat, ac utrumque CHRISTUM nobis attuliſſe aſſerat, utique ergò non ſolùm mortem, ſed etiam mortalitatem à nobis abſtulit. Hebræor. 2. v. 14. *per mortem deſtruxit eum, qui habebat imperium mortis, hoc eſt, Diabolum.* verſ. 15. *ac liberavit eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant ſervituti.* 4. Idem probatur ex enumeratione ſpecierum mortis. Liberavit nos Chriſtus à *morte animæ*, quia pro peccatis noſtris ſatisfecit, ac Patri ſuo cœleſti nos reconciliavit, ut non ampliùs ſimus *abalienati a vita Dei*, Eph. 4. v. 18. ſed ſpiritualis illius vitæ participes facti. Liberavit nos *à morte corporis*, quia ex illa morte in vitam nos revocabit, & hoſtem illum noviſſimum tandem penitùs deſtruet. Liberavit nos *à morte æterna*, ne in eam per corporis mortem incidamus, ſed *ex morte in vitam tranſeamus.* Joh. 5. v. 24. nec mortem illam æternam *videamus* vel *guſtemus* Joh. 8. v. 51. 52. 5. At, inquis, *ſi Chriſtus à mortalitate ac morte nos redemit, cur igitur non ſolùm mortales adhuc ſumus, ſed morti etiam obnoxii tandem ipſo actu reddimur.* Reſp. quemadmodum liberationi à peccato per Chriſtum nobis præſtitæ non repugnat, quod peccatum in carne adhuc circumferimus, nec liberationi à poteſtate Satanę, quod ejusdem tentationibus in hac vita adhuc obnoxii ſumus, nec liberationi ab ira Dei, quod eandem quandoque in conſcientiæ angoribus ſentimus, ita quoque liberationi à morte per Chriſtum nobis præſtitæ nequaquam repugnat, quòd morti temporali adhuc obnoxii ſumus, quia beneficia Chriſti non concludenda ſunt anguſtis hujus vitæ terminis, ſed in ipſam ęternitatem ſeſe extendunt. Liberavit nos Chriſtus à morte multis ac variis modis. Primò *timorem mortis in nobis extinguendo*, Heb. 2, 14. cùm enim peccatũ *ſtimulum mortis* ſuſtulerit 1. Cor. 15, 55. ideò non ampliùs mortem temporalem tanquam peccati ſupplicium & æternæ mortis initium per totam vitam extimeſcimus; ſed potiùs ut veræ vitæ januam cupidè deſideramus. Secundò, *mortem in aliquid melius commutando.* Quamvis enim poſt peccatum remiſſum paterna illa caſtigatio adverſitates hujus vitæ & mortem temporalem nobis inſtigens adhuc maneat, tamen mors non obtinet priſtinam ſuam Naturam & qualitatem, quam extra Chriſti ſatisfactionem ac meritum habuit, ſed mutatur piis & in Chriſtum credentibus in ſuavem ſomnum & veræ vitæ exordium, in peccati exterminium & omnium malorum levamentum. Tertiò, *in media morte vivificâ conſolatione nos ſuſtentando*, ac deniq; quartò *corpus noſtrum ex terra pulvere reſuſcitando*, in qua reſurrectione plena atque integra ex morte victoris & perfecta ἀφθαρσία per Chriſtum nobis continget. Joh. 6. v. 39. cap. 11. v. 25. 1. Cor. 15. v. 25. &c. Atqui ſi Chriſtus à morte & mortalitate nos nequaquam liberaſſet; nunquam illius veræ vitæ & ἀφθαρσίας participes redderemur.

48. 6. *Ex arboris vitæ conſtitutione. Si primus homo, antequam peccaret, fuiſſet Naturâ immortalis; quid opus fuiſſet propter eum vitæ arborem conſerere, eiq; ad comedendum tradere?* Gen. 2. v. 17. Reſp. 1. per *inverſionem.* Quia inter cæteros Paradiſiacos fructus fuit arbor vitę, quę naturali atque occultâ facultate vitam hominis conſervandi, vires vegetas præſtandi, ac à debilitate, ſenio & morte ipſum præſervandi fuit inſtructa, ex eo colligitur; primum hominem non fuiſſe mortalem, ſed immortalem. Quidam ex veteribus non naturalem ac nativam quandam vim corroborandi vires, ſed Sacramentalem duntaxat ſignificationem tribuunt. Quidam ſtatu- *6. Ex arboris vitæ conſtitutione.*

unt, lignum illud vitæ eam vim habuiſſe, ut vel ſemel guſtatum perfectam afferret immortalitatem, ideoq; non antè ſumendum fuiſſe, quàm transferendi eſſent homines de ſtatu gratiæ in ſtatum gloriæ. Neutra hypotheſis Socini argumentum confirmat. 2. per *conceſſionem*. Si primus homo ab uſufructuum Paradiſiacorum, ac præſertim arboris vitæ penitùs abſtinere voluiſſet, procul dubio morti obnoxius factus fuiſſet. Lombard. lib. 2. ſent. diſt. 19. *Sicut peccavit comedendo, quod erat prohibitum, ita etiam peccaret, ſi non comederet, quod erat juſſum.* Sed ex eo inferri nequit, ipſum Naturâ mortalem fuiſſe, quia hac ratione Adamus contra ordinem divinitùs inſtitutum peccaſſet, cùm de fructibus arboris comedere juſſus fuerit, unicâ arbore ſcientiæ boni & mali exceptâ, ſic ergò non ex *Naturæ conditione*, ſed *ordinis divini transgreſſione* mortalis fuiſſet factus. 3. per *diſtinctionem* inter immortalitatem in ſtatu integritatis ac primævæ creationis, & inter immortalitatem in ſtatu glorificationis, ut & inter mortalitatem abſolutam & hypotheticam, inter potentiam moriendi remotam & propinquam, de quibus diſtinctionibus ſuperiùs actum fuit.

7 ex cauſarū enumeratione. 49. 7. *Ex cauſarum enumeratione. Cùm omnes cauſæ efficientes mortalitatis noſtræ naturalis, ſive in nobis ſive extra nos ſint, jam antequam primus homo peccaret, exiſterent, non minùs quàm poſtea neceſſe eſt, ut ipſe etiam effectus mortalitatis naturalis non minùs antea quam poſtea extiterit.* Reſp. 1. per *diſtinctionem*. Non ſufficit cauſas mortis internas vel externas *materialiter* extitiſſe, ſed neceſſe eſt, ut *formaliter* in actu extiterint, id quod de primævo hominis ſtatu dici nequit. Neq; enim humores vel quantitate vel qualitate peccaſſent, nec calor naturalis humidum radicale penitùs abſumſiſſet, nec corpus hominis à frigore, æſtu, combuſtione, ſuffocatione læſum fuiſſet, cùm ab internarum & externarum illarum cauſarum injuriis DEus ſufficienter hominem muniverit. 2. per *inficiationem*. Cauſæ mortis principales, primariæ ac adæquatæ, videl. peccatū, ira Dei, ac Tyrannis Diaboli in primo illo ſtatu non habuiſſent locum, ideò etiam nullum à morte vel mortalitate homini in eo perſiſtenti metuendum fuiſſet periculum.

8. Ex abſurdi conſectione. 50. 8. *Ex abſurdi conſectione.* Oſtor. in Inſt. Germ. c. 33. p. 266. Socini argumentis etiam hoc addit. *Si homo in juſtitia & immortalitate ſimilis fuiſſet à Deo conditus, nec peccare nec mori potuiſſet, quia Dei juſtitia & immortalitas in eo conſiſtit, quod ipſe nec peccare nec mori poſſit. Sed cōſequens abſurdū. Si enim homo nec peccare nec mori potuiſſet, utiq; actu non peccaſſet nec mortuus fuiſſet. E. & antecedens.* Ex quo porrò infert, *imaginem Dei, ad quam homo fuit conditus, non in juſtitia & immortalitate, ſed in dominio ſuper beſtias & in ratione conſtitiſſe.* Reſp. 1. per *inverſionem*. Quia homo ad imaginem & ſimilitudinem Dei fuit conditus, utique etiam immortalis fuit conditus, quomodo enim homo mortalis Dei immortalis imaginem geſtare potuiſſet? 2. per *diſtinctionem* inter immortalitatem Dei & Adami. Facilè concedimus, Adamum non fuiſſe eo modo, gradu ac ſenſu immortalem, quo Deus eſt immortalis *eſſentialiter ac ſimpliciter, abſolutè & omnimodè, per ſuam Naturam & eſſentiam*, quinimò & hoc concedimus, Adamum non fuiſſe eo modo, ſenſu ac gradu immortalem, quo beati in ſtatu gloriæ erunt immortales, ſed ex eo inferri nequit, ipſum nullo planè modo ac ſenſu immortalem fuiſſe. A remotione enim unius ſpeciei ad remotionem generis non valet conſequentia. 3. per *limitationem* propoſitionis majoris. Qui Deo æqualis eſt in juſtitia & immortalitate, non autem qui ratione juſtitiæ & im̄ortalitatis Deo duntaxat ſimilis, is non poteſt peccare nec mori. Ut ſimile non eſt idem vel æquale, ita quoque ſimilitudo non eſt identitas nec æqualitas, ſed ſufficit ad ſimilitudinem qualiscunque conformitas ac proportio. Quod ſi jam ſubſumatur de primo homine, eum fuiſſe Deo æqualem in juſtitia & ſanctitate, tum falſum aſſumi in propatulo eſt. 4. per *conceſſionem*. Adamus peccato & morti actu obnoxius eſt factus, ergò etiam peccare & mori potuit, ſed hæc eſt potentia moriendi *remota*, non *propinqua*; *hypothetica*, non *abſoluta*. Jam verò talis immortalitas, qualem primo homini tribuimus, probè conſiſtit cum potentia moriendi remota & hypothetica, ut & cum imagine Dei, ad quam primus homo fuit conditus. Pari ratione concedimus, imaginem Dei *δευτέρως* & ſecundariò in dominio ſuper beſtias conſtitiſſe, ſed ex eo inferri nequit, quod in juſtitia & ſanctitate, itemque in immortalitate ea non ſit ſtatuenda, cùm contrarium diſertis verbis tradat Apoſtol. Eph. 4. v. 24.

51. 9. *Ex corporis compoſitione.* Quidam hoc 9. Ex corporis compoſitione. inſuper utuntur argumento. *Quicquid ex contrariis Elementis componitur, illud eſt mortale. Sed in ſtatu innocentiæ corpus hominis compoſitum fuit ex diverſis imo contrariis Elementis.* Ergò. Reſp. 1. per *inſtantiam*. Corpora beatorum glorificata erunt compoſita ex elementis, nec tamen erunt mortalia & corruptibilia. 2. per *limitationem*. Quicquid ita conſtat ex contrariis elementis, ut in eo non ſit exactiſſima primarum ac ſecundarum qualitatum harmonia, nec habeat exactiſſimam temperamenti æqualitatem, nec poſſit uſu cujusdam fructus in vegetis atque integris viribus conſervari, nec ſit animæ ad immortalitatem conditæ indiſſolubili vinculo unitum, illud etiam eſt mortale & corruptibile. Jam verò de corpore primi hominis ſubſumi non poterit, illud enim quamvis fuerit ex contrariis elementis compoſitum, tamen exactam qualitatum harmoniā ac temperamenti æqualitatem obtinuit, ac uſu arboris vitæ ab omni corruptione præſervari potuit, quin & animæ ad immortalitatem conditæ eſſentialiter & indiſſolubiliter fuit unitum. 3. per *diſtinctionem* inter potentiam moriendi remotam & propinquam. Quicquid ex cōtrariis Elementis componitur, eſt reſolubile ac mortale, ſcilicet potentiâ remotâ, non autem habet propinquam potentiam & inclinationem naturalem ad mortem. Deus & voluit pro ſua ſapientia, & potuit pro ſua omnipotentia ex contrariis & corruptibilibus Elementis tale corpus formare, quod eſſet immortale ſenſu eo, quem expoſitum dedimus ſuperiùs, & animæ ad im̄ortalitatem conditæ organum perpetuum. Ecquis ergò ſapientiæ ac potentiæ illius limites præſcribere velit? Etiam ſtellas ex rebus Elementaribus aquis ſcilicet cœleſtibus & ſubſtantia aëra, loco ſcilicet condidit, quas tamen incorruptibiles eſſe, conſtans quorundam eſt aſſer-

tio.

tio. Coronidis loco notari poteſt, quodnam ſit σρῶτον ψεῦδος in hac Photinianorum opinione de naturali mortalitate primi hominis, videlicet 1. *ratiocinii humani elevatio.* Ut enim in aliis fidei capitibus, ita quoq; in hac quæſtione de ſtatu hominis ante lapſum plus æquo tribuunt judicio corruptæ rationis, & quia ratio ſibi relicta, & extra verbi lucem non poteſt aliter judicare, quàm mortem homini æquè ac reliquis animalibus eſſe naturalem, ac corpus ex elementis compoſitũ eſſe mortale, ideò rationis judicium relictâ verbi luce præpoſterè ſequuntur. 2. *peccati originalis negatio.* Quia enim peccatum originis ἀνυπό-μω; negant, quid mirum, quòd de effectu illius peccati tàm graviter aberrant? Finis ac ſcopus hujus opinionis Photinianæ eò directus eſt, ut doctrina de ſatisfactione Chriſti labefactetur. Facilè enim intelligunt vim hujus noſtri argumenti. Quicunq; moritur, propter peccata moritur. Chriſtus actu mortuus eſt. Ergò propter peccata mortuus. Non autem ſua, teſte totâ Scripturâ. Ergò propter noſtra peccata, & per conſequens, ſuâ morte pro peccatis noſtris ſatisfecit.

CAP. III.

De materia mortis.

2 Materia 52. Atq; hæc de *cauſâ efficiente* mortis dicta ſunt. *Materia ex qua* mortis nulla dari poteſt, cùm ſit privatio. *Materia in qua* ſive *ſubjectum* eſt *totus homo*, non quidem ratione partium ſeorſim conſideratarum, quia anima eſt immortalis & incorruptibilis. Matth. 10. v. 28. ſed ratione totius *compoſiti*, quia totus homo mori & interire dicitur, id quod probamus 1. *ex phraſi Scripturæ.* Gen. 5. v. 5. *mortuus eſt Adam.* verſ. 8. *mortuus eſt Seth.* verſ. 11. *mortuus eſt Enos,* & ſic conſequenter. 2. *ex regula philoſophorum.* Actiones & paſſiones non partibus ſed toti compoſito ac ſuppoſito tribuenda ſunt. *Compoſita ſubſtantia*, inquit Philoſophus, *inſunt omnes actiones & paſſiones, ſed propter Naturas, ex quibus eſt compoſita.* Thom. 2. 2. quæſt. 58. art. 2. *Actiones ſunt ſuppoſitorum & totorum, non autem propriè loquendo partium & formarum ſeu potentiarum. Non enim propriè dicitur, quod manus percutiat, ſed homo per manum, neque propriè dicitur, quòd calor calefaciat, ſed ignis per calorem.* Jam verò mors eſt quædam paſſio. Ergò toti homini tribuenda. 3. *ex mortis Natura.* Mors eſt ſolutio animæ à corpore. Jam verò totus homo conſtat animâ & corpore nexu quodam eſſentiali ſibi invicem devinctis. Ergò etiam totus homo mori rectè dicitur. 4. *ex oppoſitione.* Quod propriè dicitur vivere, illi etiam mors rectè & propriè tribuitur, quia mors opponitur vitæ privativè. Jam verò totus homo, totum compoſitum propriè dicitur vivere. Anima eſt principium, quo homo vivit, ſed illud, quod vivit, eſt totum compoſitum, vita enim eſt actus animæ in corpore. Ergò etiam totus homo propriè dicitur mori. 5. *ex cauſa & effectus collatione.* Quod eſt ſubjectum peccati originalis, illud etiam eſt ſubjectum mortis, quia mors eſt effectus & conſequens peccati. Jam verò totus homo eſt ſubjectum originalis peccati, ut ſuo loco fuit demonſtratum. Ergò.

CAP. IV.

De forma mortis.

53. *Forma* mortis ex ejusdem deſcriptione 3. Forma.
ſuperiùs tradita colligi poteſt. Scriptura ſacra de forma mortis ſic loquitur. Eccl. 12. v. 7. *Revertetur pulvis* [corpus ex terræ pulvere formatum] *in terram quemadmodum fuit; & ſpiritus* [anima] *revertetur ad Deum, qui dedit illum.* 2. Cor. 5. v. 1. *ſi terreſtris domus hujus tabernaculi diſſolvitur &c.* v. 4. *nolumus exui* ἐκδύσασθαι. v. 8. *bonam voluntatem habemus magis* ἐκδημῆσαι ἐκ τοῦ σώματος καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν κύριον, *peregrinari à corpore & præſentes eſſe apud Dominũ.* Phil. 1. v. 23. ἐπιθυμίαν ἔχω εἰς τὸ ἀναλῦσαι, *diſſolvi & eſſe cum Chriſto.* 2. Tim. 4. v. 6. *tempus meæ* ἀναλύσεως *inſtat.* 2. Petri 1. v. 14. *in propinquo eſt* ἡ ἀπόθεσις τοῦ σκηνώματός μου. Cùm enim homo conſtet ex anima & corpore eſſentiali vinculo invicẽ unitis, ideò mors hominis nihil aliud eſt quàm animæ à corpore ἀνάλυσις ſive ſolutio. Cum anima in corpore, velut in terreno quodam habitaculo peregrinetur, quamdiu homo vivit, ideò mors hominis nihil aliud erit, quàm terreſtris illius habitaculi ac tabernaculi κατάλυσις καὶ ἀπόθεσις, ac animæ ex diuturna peregrinatione ad Deum ἐπαναχώρησις. Cùm corpus ſit quaſi indumentum ac veſtimentum animæ, ideò mors hominis nihil aliud eſt, quàm veſtimenti illius ἔκδυσις ſive exuitio. Cùm vita ſit actus animæ in corpore, τὸ ζῆν ἐστι σύνθεσις καὶ σύνδεσμος ψυχῆς σώματι. Ariſtot. 8. Metaph. Scalig. exerc. 102. ſect. 5. utiq; mors vitę privativè oppoſita formaliter erit animæ & corporis divulſio ſive diſtractio, ac conjunctiſſimorum illorum amicorum ſeparatio.

54. Errant igitur *Photiniani*, qui mortem de- An mors ſit annihilatio.
finiunt per annihilationem ſive in nihilum redactionem. Schmalz. de div. Chriſti cap. 13. fol. 79: *Reſurrectio & reſurgere nihil aliud eſt, quàm ex non exiſtente iterum exiſtere. Hinc generationi aſſimilatur reſurrectio, hinc etiam de mortuis dicitur, quòd non ſint, Naturâ ſcil. rei inſpectâ. Et quod aliqui vivere dicuntur, nempe Deo, id non aliter accipiendum eſt, quàm eos olim ex mortuis reſuſcitatum iri, hoc enim verè eſt Deo vivere, ut locus* Luc. 20. *apertè declarat, in quo Chriſtus per id quod dixerat de Abrahamo, Iſaaco & Iacobo, quòd Deo vivant, demonſtrat eos reſurrecturos ex mortuis.* Dicta Scripturæ, in quibus de mortuis dicitur, quòd *non ſint*, potiora hæc ſunt. Pſal. 39. v. 14. *Deſine à me; antequam vadam* ואינני *& non ego.* Jer. 31. v. 15. *Rahel renuit conſolari ſuper filiis ſuis* כי איננו *quia non ipſi*, id eſt, quia nullus eorum ſupereſt, ita ut ſingularis pro plurali diſtributivè ponatur. cap. 49. v. 10. *Vaſtatum eſt ſemen ejus & fratres ejus & vicini ejus* ואיננו *& non ipſi.* Thren. 5. v. 7. *Patres noſtri peccaverunt, & non ipſi.* Matt. 2. v. 18. adducitur dictũ Jeremiæ de filiis Rachelis ὅτι οὐκ εἰσί, ex quibus omnibus Schmaltzius infert, quòd *mori ſit non exiſtere, & reſurgere nihil aliud ſit, quàm ex non exiſtente iterum exiſtere.* Reſp. 1. per *inſtantiam.* Si mori eſt in nihilum redigi, nemo eorum; qui à Chriſto ac ſanctis Dei viris, tùm in V. tùm in N. Teſt. ſunt reſuſcitati, verè fuit mortuus, quia nemo eorum fuit in nihilum redactus, ſed anima ad corporis domicilium, è quo non multò antè egreſſa erat, fuit dun-

taxat revocata; quinimò nec ipſe Chriſtus fuiſſet verè mortuus, abſit enim ut dicamus, eum fuiſſe in nihilum redactum, cùm disertè de ipſo negetur, quod viderit *διαφθορὰν* Pſal.16.v.10. Act.2. v.27. 2. per *inficiationem*. Nec anima nec corpus hominis in morte in nihilum redigitur. Non anima, quia illa à corpore diſcedens immortalis ſubſiſtit, ut ſuo loco probabimus. Non corpus, quia ſomno conſopitum in pulvere terræ quieſcit reſuſcitationem in extremo die expectans. 3. per *deductionem ad abſurdum*. Si mori eſt in nihilum redigi, planè negabitur reſurrectio. Animę utpotè immortali reſurrectio aſſcribi nequit: non enim reſurgit niſi quòd priùs cecidit, corpori itidem ex hypotheſi Photinianorũ reſurrectio tribui nequit, negant n. illam ipſam carnem, quam in hac vita circumferimus, & quæ in morte per cineſactionem reſolvitur, reſurrecturam. Schmaltz. in exam. cent. error. p.36. *Corpora hæc,* [inquit] *quæ nunc circumferimus, reſurrectura nõ credimus, ſed alia nobis danda eſſe ab Apoſtolo edocti ſumus.* Oſtorod. in Inſt. p.394. verba Symboli Apoſtolici. *Credo reſurrectionem carnis,* ſic depravat. *Credo reſurrectionem non carnis, ſed illius quod fuit caro, ſicut publicani & meretrices dicuntur præceſſuræ Phariſæos in regno cœlorum* Matth. 21.v.31. *hoc eſt, qui fuerunt publicani & meretrices.* Quid ergò reſurget, quid ex non exiſtente iterum exiſtet? nihil planè. Creatio igitur potiùs erit quàm reſurrectio. 4. Hæc omnia evidenter probant, phraſin illam, *non eſſe*, de mortuis uſurpatam accipiendam eſſe *ratione totius compoſiti*, quod illud non ampliùs ſit, ſcilicet tale compoſitum, quale anteà fuit, ſicut in vulgato verſiculo dicitur:

Poſt hominem vermis, poſt vermem fœtor & horror:

Sic in non hominem vertitur omnis homo: Nequaquam verò *ratione partium ſeorſim conſideratarum*, quaſi vel alterutra vel utraque earum in morte ſtatim in nihilum redigatur, quia mors eſt talis *ἀνάλυσις*, per quam totum quidem compoſitum diſſolvitur, interim partes non rediguntur in nihilum, ſed quælibet in ſuum redit locum, pulvis in terram, ſpiritus ad Deum. Sic deſtructio domus non eſt omnimoda ejusdem annihilatio, cùm partes quædam poſt deſtructionem manere poſſint ſuperſtites. Rectè Dionyſius de Eccl. Hierarch. cap.11. Mors non eſt *ἀνυπαρξία τῆς οὐσίας*, ſed potiùs *τῶν ἡνωμένων διάκρισις εἰς τὸ ἡμῖν ἀφανὲς ἄγουσα*. Hilar. in Pſal. 63. *Qui prædicabit animæ cum corpore occaſum, audiet, animam non eſſe terrenam, ſed ex afflatu Dei ortam elementis corporis admiſceri, mortem autem non interitum eſſe, ſed diſceſſum ejus ex corpore.* Idem in Pſ.140. circa fin. *Ablatio animæ non abolitio ejus eſt.* 5. Ne ulla reſtet dubitatio, adducimus locum Gen.5. v.24. ubi de Patriarcha Enocho dicitur, *ambulavit cum Deo* ואיננו *& non ipſe, quia tulit eum Deus.* Ecquis verò dixerit Enochum in nihilum eſſe redactum, cùm de eo dicatur, quòd *Deus ipſum tulerit* ſive aſſumſerit, videl. ad ſe in gloriã cœleſtem, quòd *tranſlatus fuerit, ne videret mortem* Heb.11.v.5. Eccl.44.v.15. nequaquam igitur *abſolutè & ſimpliciter* intelligendum, quòd Henoch poſt ſuam *μετάθεσιν* non fuerit, & quod mortui non ſint, ſicut hæc phraſis uſurpatur Roman.4.v.17. *Deus vocat ea quæ non ſunt, ſed ſecundùm quid,* reſpectu ſcil. hujus vitæ æternæ, quod in terris non ampliùs fuerit ſuperſtes, unde phraſis illa Heb.11.v.5. ſic exponitur *οὐχ ηὑρίσκετο, non inveniebatur.* 6. Confero etiam locũ Propheticum Dan.9.v.26. *poſt hebdomadas ſexaginta & duas excidetur Meſſias* ואין לו *& non ei,* quidam exponunt, *non ſibi*, id eſt, non morietur propter ſua ſed propter aliena peccata Vatabl. *& non ei*, ſcil. erit opem ferens LXX. *καὶ κρίμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ, non erit in eo cauſa mortis.* Symm. *οὐχ ὑπάρξει αὐτῷ.* Vulg. *Et non erit ejus populus*, qui eum negaturus eſt. Tremel. & Jun. *cum nihil erit ipſi*, id eſt, nihil ampliùs Hieroſolymis erit habiturus, ſed ea planè reprobaturus, ac ſuos inde ducturus. Piſcator. *nulla in eo erit iniquitas.* Luther. er wird nichts mehr ſeyn. In margine addit, *in regno Moſaico & politico*, quia novum regnum auſpicabitur. Sed ſimpliciſſimè juxta phraſin uſitatam exponitur, *& non erit*, id eſt, verè erit mortuus, ac *de terra viventium abſciſſus*, ut explicatur Eſa.53. v.8. 7. Quid de interitu mundi Photiniani ſtatuant, ex ipſorum Scriptis colligi nequit, an *alterationem* duntaxat, an verò *annihilationem* futuram credant. Quod ſi cum plerisque Calvinianis alterationem tantùm ſtatuerent, poſſet illis validiſſimæ inſtantiæ loco opponi dictum Job. 14.v.11. *non reſurget, donec non erit cœlũ.* 8. Quòd reſurrectio aſſimiletur *generationi*, ex eo inferri nequit, *reſurgere nihil aliud eſſe quam ex non exiſtente iterum exiſtere*, quia reſurrectio non vocatur generatio, ſed *παλιγγενεσία regeneratio* Matt. 19.v.28. per quam intelligitur non animæ & corporis ex nihilo creatio, ſed totius Naturæ noſtræ inſtauratio, per quam peccatum & mors penitùs abolebuntur, quo ſenſu etiam Petrus diem reſurrectionis vocat diem *ἀποκαταστάσεως πάντων* Actor.3.v 20. Sic enim caro noſtra regenerabitur per incorruptionem, quemadmodum eſt anima noſtra regenerata per fidem. Ex Actor.13. v.33. non poteſt probari, reſurrectionem eſſe generationem, quia verbum *ἀναστήσας* non de Chriſti ex mortuis reſuſcitatione, ſed de ejusdem miſſione ac ſuſcitatione uſurpatur, ut ex ſcopo concionis Apoſtolicæ, ex textus *συνεπείᾳ* v.23. & 33. ex adverſativa particula *δὲ* v.34. ex collatione aliorum Scripturæ locorum Actor.3. v.22. & 26. cap.7.v.37. Rom.15. v.12. & ex hujus ipſius cap. v.22. in prælectionibus de Deo demonſtravimus. Et quâ veritatis ſpecie de Chriſti reſuſcitatione, ex mortuis dici poteſt, quod per eam Chriſtus ex non exiſtente iterum exiſtere cœperit? Quod Lucæ 20.v.36. illi, qui ex mortuis ſuſcitantur, dicuntur *filii reſurrectionis*, nequaquam probat, reſuſcitationem eſſe quandam generationem, ſed eſt phraſis Hebraica in Scripturis ſæpiùs uſitata. *Filii reſurrectionis*, id eſt, participes reſurrectionis, ſicut ibid. v.34. *filii hujus ſeculi* dicuntur, qui in hoc ſeculo ætatem agunt. 9. Denique quod phraſis Spiritus ſanctus de mortuis ſanctis Patriarchis uſurpata, *vivere Deo*, ſit non exiſtere, & olim reſurgere, id è diametro textui adverſatur, ſic enim Deus eſſet *Deus non vivorum ſed mortuorum*, quod Chriſtus *ἄτοπον* eſſe ibidem aſſerit. Vivunt ergò Deo Patriarchæ etiam mortui, quia ipſum à facie ad faciem intuentur, ipſum laudant ac prædicant, ut inferiùs latè demonſtrabimus.

CAP.

CAP. V.

De fine mortis.

5. *Finis mortis.*

55. *Finis mortis* in ſe ac per ſe conſideratæ eſt, eſſe pœnam peccati. Rom.6.v.23. poſtquam enim primus homo in peccatum prolapſus ex ore Dei audiit, *Pulvis es, & in pulverem reverteris* Gen.3.v.19. inde omnes ejus poſteri, utpotè in quos peccatum primi hominis per carnalem generationem propagatur, propter peccatũ morti facti ſunt obnoxii. Rom.5.v.12. Ecclеſ.25.v.32. Quòd ſi verò non ampliùs in ſe ac per ſe, ſed reſpectu diverſorum objectorum, *piorum* ſcilicet ac *impiorum* mors conſideretur, tùm diverſitas finis & effectus deprehenditur. *Impiis* mors eſt 1. *peccati pœna propriè & exquiſitè ſic dicta*, quia à Deo irato ipſis infligitur, unde etiam dicuntur *conſumi cum terroribus* Pſal.73.v.19. 2. *eſt ſecundæ ſive æternæ mortis initium*, unde ab una morte ad aliam tranſeunt. *Piis* verò mors 1. propriè & accuratè loquendo non eſt talis pœna peccati, id quod patet tùm ex *termino à quo*, quia non infligitur à Deo irato, ſed eſt paterna caſtigatio, quá propter peccatum in carne adhuc hęrens, ex gratia tamen remiſſum & per Spiritum mortificari cœptum, non minùs quàm reliquas hujus vitæ calamitates ſuſtinere coguntur, tùm ex *termino ad quem*, de quo in ſequentib⁹ membris dicetur. 2. eſt *ſuavis ac dulcis ſomnus*, quo ad tempus conſopiti ad vitam aliquando evigilabunt. 3. eſt *liberatio à labe adhærentis peccati*, ab inſidiis Diaboli, à ſcandalis mundi, ab omnibus hujus vitæ periculis & miſeriis. Rom.6.v.7. Regeneratio tollit peccati reatum, renovatio tollit peccati dominium, mors ejus ſeoſum, redactio corporis in cineres ejuſdem radicem, vitioſam ſc. qualitatem. 4. eſt *materia agonis ac victoriæ*, ut in Chriſto & per Chriſtum mortem vincant ac coronam glorię victoribus promiſſam conſequantur Apoc.2.v.10. 5. eſt *translatio ad ſtatum beatum*, & janua ad veram vitam, Joh.5.v.24. collectio ad Patres, emigratio ad Dominum &c. Auguſt. lib.13. de civit. Dei cap.4. *Per ineffabilem Dei miſericordiam & ipſa pœna vitiorum tranſit in arma virtutis, & fit juſti meritum etiam ſupplicium peccatoris. Tunc enim mors eſt acquiſita peccando, nunc implentur juſtitia moriendo &c. non quia mors bonum aliquod facta eſt, quæ antea malum fuit, ſed tantam Deus fidei præſtitit gratiam, ut mors, quam vitæ conſtat eſſe contrariam, inſtrumentum fieret, per quod tranſiretur in vitam.* Ambroſ. lib. de fide reſurrect. cap.9. *Debuit dari finis malorum, ut mors reſtitueret, quod vita amiſerat. Immortalis enim oneri potiùs eſt quam uſui, niſi aſpiret gratia. Et ſi benè diſcutias, non Natura mors iſta eſt, ſed malitia. Manet enim Natura, malitia moritur, reſurgit quod fuit*, qua de re in tract. poſtremo de vita æterna plenius dicetur.

An mors ſit ſatisfactio pro peccatis.

56. Circa finem & effectum mortis errant *Pontificii* docendo, *mortem eſſe ſatisfactionem pro peccatis, & meritum vitæ æternæ.* Thomas contra gent. *Homo per pœnam mortis ſatisfacit, & meretur quoque, quamvis enim in hora mortis non habeat uſum liberi arbitrii, ſufficit tamen illi bona intentio.* Hanc Thomæ ſententiam allegat & approbat Keiſersbergius in lib. German. de proprietatibus villici p.136. ubi inter cætera ſic ſcribit, *Verè mors Sanctorum precioſa coram Deo, quia propter illam peccata delentur, & ejus merito palma juſtitiæ obtinentur, quod quamvis Auguſtinus de morte Martyrum dicat, tamen verum eſt de quavis morte, quam quis patienter & fideliter ſuſtinet.* Ibid. diſputat, *remiſſo peccato originali per Baptiſmum mortem relictam eſſe pro ſatisfactione actualium peccatorum &c.* & p.138. *violentam mortem latronis, furis aut alterius malefici patienter toleratam eſſe ſatisfactionem pro peccatis.* Contrà verò 1. Scriptura unicam tantùm pro peccatis ſatisfactionem à Chriſto ſcil. præſtitam novit Eſa.53.v.5. c.63.v.3. Rom.4.v.25. Heb.2.v.14. cap.9.v.28. Cap.10.v.14. &c. 2. Ut ergò Apoſtol⁹ infert, *ſi per legem juſtitia, Chriſtus fruſtra mortuus eſt* Gal.2.v.21. ita eodem modo inferimos. Si per mortẽ noſtram ſatisfacere poſſumus, Chriſtus fruſtrà mortuus eſt. 3. Quòd in ſe ac per ſe eſt pœna peccati, non poteſt eſſe ſatisfactio pro peccato. Jam verò mors in ſe eſt pœna peccati. Ergò. 4. Oppoſitio Apoſtolica eſt perquàm emphatica. Rom. 6.v.23. *Stipendium peccati mors, gratia autem Dei eſt vita æterna in Chriſto.* 5. Vera ac Deo grata patientia, quâ Martyres violentam ac reliqui pii naturalem mortem æquo animo ſuſcipiunt, eſt fructus veræ fidei, quæ in uno & ſolo Chriſto ſatisfactionem pro peccatis & meritum vitæ æternæ quærit. 6. Ergò nec meriti nec medii rationem in impetranda peccatorum remiſſione mors corporalis obtinere poteſt; nõ illud, quia ſola Chriſti paſſio eſt ſatisfactio pro peccatis & meritum remiſſionis; nec hoc, quia ſola fides promiſſionem de remiſſione peccatorum propter Chriſtum in verbo Evangelii oblatam ſalutariter apprehendit.

CAP. VI.

De objecto mortis.

6. *Objectu morte.*

57. *Objectum mortis* eſt totum genus humanum. Ut enim moritur *totus homo*, ita quoque moritur *omnis homo*, id quod probant 1. *Scripturæ ſacræ oracula*, tùm *affirmativa*, quæ teſtãtur omnes homines morti obnoxios eſſe. 2.Sã.14,14 *Moriendo morimur, & velut aquæ, quæ defluunt in terram, quæ non congregantur*, id eſt, mortales ſumus, quia verba activa & neutra apud Hebræos quandoque ſignificant inhærentes qualitates, vita omnium eſt labilis ac fluxa inſtar aquarum in terram effuſarum, quæ non recolliguntur, anima enim non revertitur in corpus ad hujus vitæ uſuram ante reſurrectionem. Auguſt. in Pſal.109. *Torrens eſt profluxio mortalitatis humanæ. Sicut enim torrens pluvialibus aquis colligit, redundat, perſtrepit, currit & currendo decurrit, id eſt, curſum finit, ſic eſt omnis iſte curſus mortalitatis. Naſcuntur homines, vivunt, moriuntur, & aliis morientibus alii naſcuntur. Quid hic tenetur? quid hic non decurrit? quid non quaſi de pluvia collectum it in mare & abyſſum?* Job.30.v.23. mors vocatur *domus congregationis omnis viventis*, i.e. in quam omnes viventes congregantur. Sirac. 8. verſ.8. *memento, quod omnes morimur.* cap. 14. verſ. 17. *omnis caro ut veſtis veteraſcit.* cap. 25. verſ. 32. *propter peccatum omnes morimur.* Rom.5.v.12. *mors in omnes homines pertranſiit.* Heb.9.v.27. *Statutũ eſt hominibus ſemel mori, poſt hoc autẽ judicium*, ubi indefinita

æquipollet univerſali, ut intelligitur ex membro poſteriore. Quemadmodū enim *omnes nos manifeſtari oportet coram tribunali Chriſti* 2. Cor. 5. v. 10. ita quoq; omnibus ſtatutū eſt mori. Tùm *negativa*, in quib. neminem à morte immunem eſſe aſſeritur. Pſ. 89. v. 49. *Quis vir vivet & non videbit mortem?* unde etiam mors vocatur *via univerſa carnis* Joſ. 23. v. 14. 1. Reg. 2. v. 2. ac *teſtamentum jam olim cum hominibus initum*, ἡ διαθήκη ἀπ' αἰῶνος, θανάτῳ ἀποθανῇ Sirac. 14. v. 17. 2. *Univerſalis mortis cauſa.* Cùm enim omnes homines poſt lapſum protoplaſton naſcantur peccato obnoxii, ideò etiam omnibus moriendum. Rom. 5. v. 12. 1. Cor. 15. v. 22. Solus Chriſtus ut omnis peccati expers, ita quoque à lege mortis liber fuit, quòd autē *mortuus eſt, peccato mortuus eſt ſemel,* Rom. 6. v. 10. hoc eſt, quia peccata noſtra expianda in ſe ſuſceperat, ideò etiam pœnā peccatorum noſtrorū, mortem ſc. in ſeſe tranſtulit, & ſic ipſe etiam propter peccata mortuus eſt, non quidem ſua, ſed noſtra in ſe conjecta ac ſibi imputata, quod v. omnes reliquos homines attinet, illi propter ſua peccata morti ſunt obnoxii. 3. *Manifeſta exempla.* Non ſolùm Scriptura, ſed etiam ipſa experientia teſtātur, omnes homines morti obnoxios eſſe. Moriuntur juvenes & ſenes, divites & pauperes, pii & impii, eruditi & indocti, deformes & pulcri &c. Job. 3. v. 14. *requieſcunt in morte Reges, Conſules, Principes.* v. 19. *parvus & magnus ibidem, & ſervus manumiſſus a Domino* Eccl. 2. v. 16. *morietur ſapiens cum ſtulto.* Sirac. 10. v. 11. *Rex hodie & cras morietur.* cap. 41. v. 5. *Ne timeas judicium mortis, memento priorum te & ultimorum, hoc u. judicium tua carni à Domino.* v. 6. *& quid recuſas in beneplacito Altiſſimi? ſive decem, ſive centum, ſive mille anni. Non eſt in inferno redargutio vitæ.* Luth. reddidit, Im Tode fragt man nicht / wie lang einer gelebet hat. 4. *piorum veterum dicta.* Juſtin. Apol. 1. pro Chriſt. p. 38. πάντας πάντη γεννωμένῳ ἀνθρώπῳ καὶ θανεῖν ὀφείλεται. Baſilius ſerm. de gratiis Deo agend. tom. 1. p. 363. *Mors is lex irrefragabilis.* Chryſoſt. in cap. 10. Matth. *Mors munus neceſſarium eſt Natura jam corrupta, qua non eſt fugienda, ſed potiùs amplectenda, ut iterum fiat voluntarium, quod futurum eſt neceſſarium! offeramus DEO pro munere, quod pro debito teneamur reddere.* Hieron. in Epiſt. ad Heliodor. *Xerxes ille magnus Rex potentiſſimusq; qui ſubvertit mōtes, maria conſtravit, cùm de ſublimi loco infinitā hominum multitudinem & innumerabilem vidiſſet exercitum, fleviſſe dicitur, quòd poſt centum annos nullus eorum, quos tunc cernebat, ſuperfuturus eſſet. O ſi poſſemus ſuper talem aſcendere ſpeculam! de qua univerſam terram ſub pedibus cerneremus, jam tibi oſtenderem totius mundi ruinas, gētes gentibus, Reges Regibus, regna regnis colliſa. Alios torqueri, alios necari, alios abſorberi fluctibus, alios in ſervitutem trahi &c. & non tantùm Xerxis exercitum, ſed totius mundi homines, qui nunc vivunt, in brevi ſpacio defuturos. Vincitur ſermo rei magnitudine, & minus eſt, quod dicimus. Redeamus igitur ad nos, & quaſi è cælo deſcendentes paulisper noſtra videamus. Sentis obſecro te, quando infans, quando puer, quando ſenex factus ſis. Quotidie morimur, quotidiè commutamur, & tamen æternos nos eſſe credimus.* Bernh. in ſerm. *Quid in rebus humanis certius eſt morte, quid incertius horâ mortis invenitur? Non miſeretur inopia, non veretur divitias, non ſapientia, non moribus, non ætati denique parcit, niſi quod ſenibus mors eſt in januis, juvenibus verò in inſidiis.* 5. *ſaniorum gentiliū effata.* Æſchylus referente Stobæo ſerm. 117 μόνος θεῶν θάνατος οὐ δώρων ἐρᾷ, *Una è Diis mors nulla capiat munera.* Phocylides, πάντες ἴσον νέκυες, ψυχῶν δὲ θεὸς βασιλεύει, κοινὸς χῶρος ἅπασι, πένησί τε καὶ βασιλεῦσι, *Omnes ex æquo morti obnoxii ſunt, animas autem regit Deus. Communis omnes locus manet tùm pauperes tùm Reges.* Quintus Calaber. οὔτι γὰρ ἄνδρες ζώομεν ἤματα πάντα, πότμος δ' ἐπὶ πᾶσι τέτυκται, *Non enim homines vivimus dies omnes, mors enim omnibus parata eſt.* Euripides, βροτοῖς ἅπασι κατθανεῖν ὀφείλεται, κοὐκ ἔστι θνητῶν ὅστις ἐξεπίσταται τὴν αὔριον μέλλουσαν εἰ βιώσεται, *Cunctis mortalibus mors debetur. Et nullus hominū certò novit, an victurus ſit diem craſtinum.* Metrodorus, πρὸς μὲν τὰ ἄλλα, δυνατὸν ἀσφάλειαν πορίσασθαι, χάριν δὲ θανάτου πάντες ἄνθρωποι πόλιν ἀτείχιστον οἰκοῦμεν, *Adverſus alia quidem, munimenta parari poſſunt, quod verò mortem attinet, omnes homines civitatem immunitam habitamus.* Poetæ mortem vocant *pamphagam*, ac juxta cytharæ illius ſonum, πάντας δεῖν χορεύειν aſſerunt. Ovid. ad Liviam:

Fata manent omnes, omnes expectat avarus
Portitor, & turba vix ſatis una ratis.
Tendimus hùc omnes, metam properamus ad unam.
Omnia ſub leges mors vocat atra ſuas.

Horat. lib. 1. Carm.

Pallida mors æquo pulſat pede pauperū tabernas,
Regumq; turres. ibid.
Omnes una manet nox
Et calcanda ſemel via lethi.
Miſta ſenū & juvenum denſentur funera, nullū
Sæva caput Proſerpina fugit.

Propertius:

Longiùs aut citius mors ſua quemq; manet.

Corn. Gallus:

Omnibus eſt eadem lethi via, non tamen unus
Eſt vita cunctis exitusq; modus.
Hac pueri atq; ſenes pariter juveneſq; ferentur.
Hac par divitibus pauper egenus erit.

Iſocr. ad Demon. τὸ τελευτῆσαι πάντων ἡ πεπρωμένη κατέκρινε, τὸ δὲ καλῶς ἀποθανεῖν ἴδιον τοῖς σπουδαίοις ἀπένειμαν. Seneca Epiſt. 72. *Omne humanum genus quodcunq; eſt, quodcunque erit, morte damnatum eſt.*

58. Univerſalitatem illam objecti non labefactant 1. *exempla Henochi* Gen. 5. v. 34. *& Eliæ* 2. Reg. 2. v. 11. ſiquidem 1. extraordinaria exempla non tollunt generalem & ordinariam regulam. Voluit Deus hac μεταθέσει publicum ac peculiare teſtimonium dare doctrinæ de reſurrectione mortuorum, immortalitate animæ & vitæ æternæ. Iren. lib. 5. cap. 7. *Henoch tranſlatus eſt translationem juſtorum præmonſtrans. Helias aſſumtus eſt aſſumtionem Patrum prophetans.* 2. fuerunt & ipſi morti obnoxii, ac propter peccatum in carne adhuc hærens juxta ordinarium Naturæ curſum actu mortui fuiſſent, niſi ſpeciali DEI privilegio ab hac Naturæ lege & communi omnium debito fuiſſent excepti. 3. immutatio illa, per quam corpora ipſorum ex animali & terrena vita in ſpiritualem & cœle-

cœleſtem translatorum facta ſunt ſpiritualia & immortalia, inſtar mortis obtinuit. 4. Pontificii addunt, tempore Antichriſti ipſos adhuc eſſe occidendos, quod colligunt ex Eccl. 44. v. 16. c. 48 v. 10. Apoc. 11. v. 7. ſed falſitatem hujus Judaicæ opinionis jam olim monſtravit Hieron. in c. 4. Matth. *Iudæi, inquit, & Iudaizantes hæretici ante ἠλειμμένον ſuum Heliam putant eſſe venturum & omnia reſtituturum.* 2. *immutatio eorum*, quos dies noviſſimus deprehendet vivos 1. Cor. 15. v. 51. 1. Theſſ. 4. v. 15. quia mutatio illa, in qua & per quam vita prior animalis ſc. ac naturalis ceſſabit, erit inſtar mortis Ambroſ. in 1. Theſſ. 4. *In ipſo raptu eorum, qui vivi reperientur, mors eri & reſurrectio, ubi anima quaſi per ſoporem egreſſa de corpore, eidem in momento reddetur.* Adde, quod 1. Cor. 15. v. 51. Græci & Latini Codices varient, uti ſuo loco pleniùs dicetur. 3. *opinio de Ieremia* Propheta, quam proponit Victorinus Martyr in cap. 11. Apoc. quòd *ipſe nondum mortuus in Paradiſo adhuc vivat, ut inde in fine ſeculi veniat prædicaturus pœnitentiam & ab Antichriſto occidendus. Multi, inquit, putant, unum ex his duobus teſtibus eſſe Eliam, aut Heliſæum, aut Moſen, ſed omnes mortui ſunt. Ieremiæ autem mors nō invenitur, quia omnes veteres noſtri tradiderunt, illum eſſe Ieremiam. Nam & ipſum verbum, quod factū eſt ad eum, teſtificatur ei dicens. Priùs quàm figurarem te in ventre, cognovi te, & priuſquam de vulva procederes, ſanctificavi te, & Prophetam in gentibus poſui te. In gentibus autem Propheta non fuit, & ideò verbum Domini verax neceſſe habet, quod promiſit exhibere, ut in gentibus Propheta ſit.* Sed hanc Victorini opinionem damnat Hilarius can. in Matth. 20. Ad rationem adductam Sixtus Senenſis lib. 6. Biblioth. annot. 346. rectè reſpondet, oraculum illud divinum, *Poſui te in lucem gentibus*, non ſic accipiendum eſſe, quaſi Deus cum miſſurus eſſet extra Judæam ad prophetandum & prædicandum in regiones gentium, ſed quod de gentium factis prophetare deberet, prædixit enim Aſſyriorum victorias adverſus Iſrael & ipſorum quoque regni excidium. 4. *Similis opinio* de Johanne Evangeliſta, quam poſuimus ac refutavimus in Harm. de reſurrect. cap. 11. p. 403.

CAP. VII.

De adjunctis mortis.

Adjuncta mortis. 1. Tempus.

59. *Adjuncta* mortis ſunt 1. *Tempus.* 2. *Numerus.* 3. *Antecedentia & conſequentia.* 1. *Tempus* mortis eſt vitæ terminus, cuique homini divinitùs conſtitutus. Deut. 30. v. 20. *Deus eſt vita tua & longitudo dierum tuorum.* Job. 14. v. 5. *Si definiti ſunt dies ejus* [hominis] *ſi numerus menſium ejus apud te eſt, ſi ſtatuta ejus feciſti*, id eſt, terminos ei præſcripſiſti & certum tempus, quo ſit victurus, neque præteribit, quos non prætergreditur, ut diutius vivat. Particula אם hoc loco non ponitur interrogativè, ſed *conditionaliter*, nam v. ſeq. abſolvitur ſententia. *Si definiti ſunt dies ejus, recede ab eo.* חרץ ſignificat *ſedulo & ſolicitè minutiſſima quæq; curavit, ordinavit, decrevit.* Dicuntur ergò dies hominis חרוצים *definiti, deciſi, decreti*, dem Menſchen ſind die Tage ſeines Lebens zugewogen. *Numerus menſium ejus tecum eſt*, vel penes te, ſeine Monat ſind jhm zugezehlet. cap. 16. v. 22. *anni numeri ſive numerati venerunt* Pſal. 31. v. 16. *In manu tua tempora mea.* Pſal. 39. v. 5. *Fac me ſcire menſuram dierū meorum* Pſ. 139. v. 16. *Omnes dies mei in libro tuo erant conſignati, antequam formarentur, cùm ne unus quidem illorum extaret.* Textus Hebræus eſt ellipticus, unde quidam ſubintelligūt אשר quidam verò מקדם ſed ſenſus eodem redit. Act. 17. v. 28. *in ipſo vivimus, movemur & ſumus.*

Antitheſis 1. Epicuræorum.

60. Errant circa vitæ terminum 1. *in defectu Epicuræi*, qui fortuitum & caſualem eum eſſe arbitrantur, quorū cogitationes ac ſermones graphicè depinguntur. Sap. 2. v. 2. αὐτοσχεδίως ἐγεννήθημεν καὶ μετὰ τοῦτο ἐσόμεθα ὡς οὐχ ὑπάρξαντες. Quibus Epicuræis cogitationibus opponenda eſt doctrina de divina Providentia, cujus objectum ſunt omnia, quæ ſunt ac fiunt, tùm ratione *conſervationis*, tùm ratione *gubernationis*, tàm quoad *communem*, quàm quoad *ſingularem* Naturam, tàm quoad principia *corruptibiliū*, quàm quoad principia *incorruptibilium*, tàm ratione *exiſtentiæ*, quàm ratione *virtutis & efficaciæ*, tàm ratione *interitus*, quàm ratione *ortus*. Peculiariter autem ac ſpecialiter providentia divina verſatur circa hominem, tùm in *vitæ ingreſſu*, tùm in *progreſſu*, tùm in *egreſſu*. Ut enim Deus omnia propter hominem condidit, ita quoque peculiariter Deo curæ eſt homo, totius mundi epitome ac μικρόκοσμος. Quòd ſi ergò *ne paſſerculus quidem in terram cadit ſine Patre cœleſti*, i. e. ſine providentia ac voluntate Patris cœleſtis Matth. 10. v. 29. quantò minùs homò nobiliſſima Dei creatura ſine ejuſdem providentia fortuitum & caſualem vitæ terminum habebit, cùm ipſe πολλῶν ϛρουθίων διαφέρῃ v. 31. *Si capilli capitis numerati ſunt* Matth. 10. v. 30. an non & dies vitæ in numerato eſſent apud Deum.

2. Stoicorum.

61. 2. In *exceſſu Stoici*, qui vitæ humanæ terminum fatalem eſſe arbitrantur, quam opinionē Calviniani abſolutæ neceſſitatis patroni jampridem fecerunt ſuam. Statuunt enim, Deum abſoluto, id eſt, omnem omninò cauſarum reſpectū excludente decreto unicuique homini certam mortis horam ac certum mortis genus ita determinaſſe, ut alio temporis articulo & alio mortis genere interire nec poſſit, nec potuerit, quàm quo eum interire contingit. Antequam verò hāc opinionem oppugnemus, annotabimus certas quaſdam hypotheſes, quæ ad ſtatum quæſtionis rectè formandū, & ad contraria argumenta ſolvenda plurimùm conferunt. 1. Diſtinguendum eſt inter *mortem ipſam ſimpliciter, abſolutè & in genere conſideratam*; ac inter *genus & horā mortis*, id eſt, inter mortem determinatè, & in ſpecie cum circumſtantiis certis conſideratam. Mors ipſa ſimpliciter, abſolutè & in genere conſiderata poſt lapſum protoplaſton omnibus hominibus juxta ordinarium Naturæ curſum eſt neceſſaria Hebr. 9. v. 27. ſed genus & hora mortis non ſunt abſolutâ & fatali quadam neceſſitate unicuique certa & definita. 2. Terminus vitæ eſt vel *phyſicus* vel *hyperphyſicus*. Prior reſpicit cauſas naturales, quibus Deus ordinariè agendi vires liberas permittit. Poſterior reſpectum habet ad cauſas ſupernaturales, ad peculiarem ſcil. Dei operationem ſupra & cōtra naturales cauſas quandoq; agentem. Eſtq; vel *gratiæ* vel *iræ*. Terminus *gratiæ* eſt, quo Deus piis vitā vel prolōgat vel decurtat. Terminus *iræ*, quo impiis vitam in

An terminus vitæ ſit fatalis.

medio

medio dierum abrumpit. 3. Præſcientia divina quatenus talis, nudâ notitiâ terminatur, proinde quamvis ſit infallibilis & certiſſima, non tamen abſolutam, à priori ſive conſequentis neceſſitatem infert. Notum quidem Deo ab æterno, & infallibiliter quidem notum, quo temporis articulo, quove mortis genere quilibet homo ſit interiturus, ſed propter hanc infallibilē DEI præſcientiam non affertur homini neceſſitas *a priori*, ut hoc articulo temporis, & hoc genere mortis occumbat, ſed neceſſitas ex præſcientię infallibilitate originem ducens, eſt duntaxat conditionata, *à poſteriori* & conſequentiæ. 4. Diſtinguendum inter conſtitutionem termini *abſolutam* & *limitatam*. Terminum vitæ cuivis homini divinitùs conſtitutum eſſe non negamus, ſed abſolutâ quadā ac fatali neceſſitate ſine ullo cauſarum ſecundarum, tùm naturalium, tùm voluntarium reſpectu eum conſtitutum eſſe, id verò totis virib' negamus. Conſtituit Deus unicuiq; horam & genus mortis, non tamen abſoluto & cauſas omnes excludente decreto, ſed reſpectu habito tùm ad cauſas naturales, tùm ad voluntarias. Quia enim omnia futura in præſentiſſimo τῷ νῦν ab æterno exactiſſimè intuetur, ideò illi, quem præſcit ebrietatem, tyrannidem, cædes, libidines, & alia flagitia ſectaturū, juxta comminationes in verbo revelato propoſitas brevem vitæ terminum & Tragicum mortis genus conſtituit, quem vitæ ſuæ terminum homo flagitioſus præterire nequit, quia cauſas βραχυβιότητ@. atrocia ſcil. delicta ſua non deponit, ſed in illis obſtinatè perſeverat, neque tamen vel ad peccata, vel ad peccatorum pœnam, prǽmaturam ſcil. ac Tragicam mortem abſoluto quodam & infallibili Dei decreto impellitur, ſed ſi pietati operam dediſſet, ſi vitam in meli' emendaſſet, Deus hoc ipſum prævidiſſet, & juxta promiſſiones ſuas alium vitæ terminum & aliud mortis genus ipſi præſtituiſſet. Lyranus in cap. 14. Jobi utitur hac diſtinctione. *Conſtitutio termini dupliciter intelligi poteſt. Uno modo, prout eſt in divina ordinatione, & ſic termini vitæ hominis præteriri non poſſunt anticipando vel differendo, quia ejus providentia eſt infallibilis: alio modo, ut eſt in effectu exteriori, in quantum ex naturalibus cauſis eſt periodus certa vitæ hominis, & in aliquibus major & minor ſecundùm varietatem complexionis, & ſecundùm hoc termini vitæ poſſunt anticipari per malum regimen, gladium, vel aliam occaſionem, &c.* 5. Diſtinguendum inter *regulam ordinariam, & exceptiones extraordinarias.* Regula ordinaria eſt, piis expectandam eſſe μακροβιότητα, ſed exceptio extraordinaria eſt, quod prǽmaturâ quādoque morte pii abripiuntur, ne malitia pervertat ipſorum intellectum, nevè futuris involvantur adverſis, promiſſiones Dei temporalia bona concernentes intelligendæ ſunt cum exceptione crucis & divinæ εὐδοκίας. Hieronymus ſic reſpondet, *Deus in Scripturis promittens bona temporalia, præſentia & carnalia, ſi ea non præſtat, dat pro eis longè majora, ſcil. ſpiritualia, cœleſtia & æterna.* Regula ordinaria eſt, impiis metuendam eſſe βραχυβιότητα, ſed exceptio extraordinaria eſt, quod divina bonitas quandoq; tempus pœnitentiæ eis prolongat. Rom. 2. v. 4. 6. Vanitas genethliacorum, qui ab aſtrorum curſu fatalem termini neceſſitatem arceſſunt, tum aliis argumentis, tum exemplis eorum, qui in diluvio perierunt, Sodomitarum igne cœleſti abſumtorum, & ruinâ turris Siloa oppreſſorum validiſſimè confutari poteſt, nemo enim aſſerere audebit, illos omnes ſub eadem cœli figura ac ſchematiſmo eſſe natos, cùm tamē eodē mortis genere & eodem temporis articulo extincti fuerint.

62. Hiſce pręmiſſis argumēta noſtra cōtra Stoicam & fatalem termini neceſſitatem producim'. 1. *ab addita in Scripturis ſacris limitatione.* Quicquid pietatis ac impietatis, pœnitentiæ & impœnitentiæ, obœdientiæ & inobœdientiæ, virtutis *N. 1. ab additam Scripturis limitatione.*
ac flagitiorum conditione eſt limitatum ac circumſcriptum, illud non eſt abſolutâ ac fatali quadam neceſſitate definitum, Sed terminus vitæ & genus & horam mortis includens, pietatis & impietatis, pœnitentiæ & impœnitentiæ, obœdientiæ & inobœdientiæ, virtutis & flagitiorum conditione eſt limitatus. Ergò non eſt abſolutâ & fatali quadam neceſſitate definitus. Major eſt manifeſta ex oppoſitione conditionati & abſoluti. Minor probatur, tùm ex *promiſſionibus* longævitatis, pietatis, pœnitentiæ, obœdientiæ & virtutis conditionem annexam habentib. tùm ex *comminationibus* brevioris ævi ac tragici exitus impietatis, impœnitentię, inobœdientiæ & flagitiorum pœnam exprimentibus. Promiſſiones potiores hæ ſunt. Exod. 20. v. 12. *Honora patrem tuum & matrem tuam, ut prolongentur dies tui ſuper terram*, quod præceptum de honorandis parentibus adducens Apoſt. Eph. 6. v. 2. dicit, illud eſſe *primum in promiſſione*, vel quia in ſecunda Decalogi tabula primum eſt, vel quod textui magis convenit, quia primum eſt, quod ſpecialem ac propriam habet promiſſionem diſertis verbis expreſſam. Promiſſio enim addita primo præcepto cōmunis eſt & generalis ad totum Decalogū pertinens. Rationem illius promiſſionis pulcrè explicat Thom. In opuſc. 4. *Filii* [inquit] *obtinent vitam à parentibus ſicut milites obtinent feudum à Rege. Sicut ergò hi merentur* [acquirunt] *ejus conſervationem, quamdiu homagium præſtant Regi, ita & filii merentur* [acquirunt] *vitæ conſervationem, quamdiu parentes honorant. Contrà, ſicut milites rebelles ſpoliantur feudo, ita & filii rebelles vitâ.* Exod. 23. v. 25. *Servietis Domino Deo veſtro, & benedicet panis tuo & aquis tuis, & removebo infirmitatem de medio tui.* v. 26. *numerum dierum tuorum complebo*, i. e. faciam, ut ſanam & longam conſequaris ſenectā, ac moriaris ſatur & plen' dierum. Deut. 30. v. 20. *ut diligas Dominum Deum tuum, ut obœdias voci ejus, & adhæreas ei, quia ipſe vita tua & longitudo dierū tuorū ad manendum ſuper terram &c.* Proverb. 3. v. 1. *Fili mi, legis meæ ne obliviſcaris & præcepta mea cuſtodiat cor tuū.* v. 2. *quia longitudinem dierū & annos vitarū & pacem apponent tibi.* v. 16 de ſapientiæ cœleſtis, i. e. veræ pietatis ſtudio dicit, *longitudo dierū in dextra illius.* Prov. 4. v. 10. *audi fili mi, & ſuſcipe eloquia mea & multiplicabūtur tibi anni vitæ.* c. 10. v. 27. *Timor Domini apponet dies.* Jer. 18. v. 7. *Repentè loquor adverſus populū, ut eradicē, deſtruā ac perdā illū, quòd ſi pœnitentiā egerit à malo, agā & ego pœnitentiā a malo, q cogitavi, ut facerem ei.* D. Apoſt. in genere pronunciat 1. Tim. 4. v. 8. *Pietatem habere promiſſionem præſentis & futuræ vitæ*, ubi ad præſentis vitæ promiſſionem omninò etiam pertinet longævitas. *Comminationes* potiores occurrunt iſtæ. Levit. 26. verſ. 25. *Si non audieritis me*

me, mittam peſtilentiam in medio veſtri &c. Deuter.30.v.18. *Si averterit ſe cor tuum & non audieris, pereundo peribis, non prolongabis dies tuos ſuper terram.* Pſal. 55.v.24. *Viri ſanguinum & doloſi* [qui vel crudelitate vel calliditate proximum opprimunt] *non dimidiabunt dies ſuos, non attingent medium dierum ſive vitæ ſuæ, non pervenient ad illum terminum, quem per cauſas naturales attingere poterant.* Pſal.109.v.8. *Sint dies ejus pauci, & præfecturam ejus accipiat alter.* Proverb.10.v.27. *anni impiorum breviabuntur.* c.30 v.17. Oculum, qui ſubſannaverit patrem, & contemſerit ad obœdientiam matris, effodient eum corvi torrentis, & comedunt eum filii aquilæ. Eſa.1.v.20. *Si rebelles fueritis, gladius devorabit vos, quia os Domini locutum eſt.* Eccl.7.v 18. *Ne impiè agas multùm, ne moriaris in tempore nõ tuo* (Eccl.19,3. quædam exemplaria vulgatæ verſionis Latinæ legunt. *Et tollentur immatura anima impiorum.* Sed in Græco hæc non habentur, nec in omnibus Codicibus Latinis.] Hæc divina oracula Solis radio ſcripta manifeſtè oſtendunt, nec horam nec genus mortis fatali & abſolutâ quadam neceſſitate eſſe definitum, ſed in utroq; ad hominis pietatẽ vel impietatẽ reſpectũ haberi.

2. Ab exemplorum enumeratione.

63. 2. *Ab exemplorum enumeratione.* Ne quis enim exiſtimaret, promiſſiones illas eſſe vanæ cujuſdam ſpei illectamenta, comminationes eſſe inania terriculamenta, & quædam ex pelvi fulgura, ideò Deus utrarumq; veritatem & immobilitatem exemplis comprobavit. Abrahæ dictũ fuerat Gen.15.v.15. *ibis ad patres tuos in pace; ſepultus in ſenectute bona*, id quod ipſo eventu poſtea fuit comprobatum. Gen.25.v.8. Illuſtre cumprimis eſt exemplum Regis Hiskiæ, 2. Reg. 20. v.1. 2. Paral. 32. v. 24. Eſa. 38. v.1. & ſeqq. de eo expreſſè dicitur, quòd *ægrotaverit* למות *ad moriendum* ſive lethaliter; ne quis verò cogitet, nondum adfuiſſe naturalem vitæ terminũ, ſed morbum vocari lethalem per quandam αὔξησιν καὶ ὑπερβολὴν, is expendat divinum oraculum per Prophetam ipſi redditum. *Diſpone domui tuæ, quia morieris tu.* Hebr. מת *mortuus es & non vives.* Sed cùm in vera ac ſeria pœnitẽtia ad Deum ſe converteret, & diuturniorem lucis hujus uſuram ſibi dari ſeriò expeteret, accepit hoc reſpõſum à Deo, *Audivi orationem tuam, vidi lachrymas tuas, ecce ego addam diebus tuis quindecim annos.* Hîc nemo, niſi extremè impudens inficias ire poterit, dies Ezechiæ juxta ordinarium Naturæ curſum fuiſſe completos, ſed precibus & lachrymis ex corde pœnitente profectis quindecim annos vitæ ſuæ ſuperaddi obtinuit. Juſtin. in qq. & reſp. ad orthod. q. 33. p. 321. εἰ τῇ προωρισμένῃ ζωῇ τοῦ Ἐζεκίου προσετέθησαν χρόνοι ζωῆς, ἀλλὰ τοῖς ἀσεβέσιν προλαβοῦσιν ἴσασιν αὐτοῦ, ὧν τὸ τέλος ἐγίνετο διὰ τοῦ θανατικοῦ πάθους, μετὰ τὸ ἰαθῆναι τοῦ πάθους ἐκείνου αὐτὸν καὶ εἰς τὸ ζῆν αὐτὸν ἀποκαταστήσαντος. Auguſt. lib. 5. de Gen. ad lit. cap. 17. *Illi anni quindecim non rectè additi dicerentur Ezechiæ, niſi aliquid adderetur, quod ſeſe aliter in aliis cauſis habuerat, ſecundùm aliquas igitur inferiores cauſas jam vitam finierat, ſecundùm illas autẽ quæ ſunt in voluntate & præſcientia Dei, qui ex æterno noverat, quod illo tempore facturus erat, & hoc verè futurum erat, tunc erat finiturus vitam, quando finivit vitam, quia & ſic orantis conceſſum eſt, etiam ſic eum oraturum, ut tali orationi concedi oporteret ille utiq; præſciebat, cujus præſcientia falli non poterat, & ideò quod præſciebat, neceſſariò futurum erat.* Ninivitis per Prophetam excidium denunciatur expleto quadraginta dierum ſpacio certiſſimè metuendum, Jon. 3. v. 4. ſed *cùm converterẽtur de via ſua mala, pœnituit Deũ ſuper malo, quod locutus fuerat, ut faceret eis, & non fecit.* v. 5. Certè niſi pœnitentiam egiſſent, conſtituto divinitùs tempore omnes periiſſent, ſed per veram ac ſeriam pœnitentiam pœnam denunciatam averterunt, ſicq; vitę ſuę terminos produxerunt. Hûc referri poſſunt ſimilia exempla, quæ teſtantur agentibus pœnitentiam temporales pœnas vel condonari vel mitigari. Numer. 16. v. 48. cùm plaga in populo orta graſſaretur, *Aaron* obtulit thymiama, *& ſtans inter vivos ac mortuos deprecatus eſt Dominum, ac ſtatim plaga ceſſavit.* Certè per hanc peſtilentiæ plagam plures in medio dierum ſuorum abrepti fuiſſent, niſi Aaronis precibus & odoramento Deus placatus eandẽ ſuſtuliſſet. 2. Sam. 24. v. 25. *David* in vera pœnitentia coram Deo ſeſe humilians precibus ſuis obtinet, ut tempus peſtis abbreviaretur ac plaga ab Iſraël cohiberetur. In N. T. illuſtre eſt exemplum comitum Pauli in naufragio ſervatorum. Act. 27. v. 20. de illis dicitur, περιῃρεῖτο πᾶσα ἐλπὶς τοῦ σώζεσθαι ἡμᾶς, ſed Paulus ab Angelo audit v. 24. κεχάρισταί σοι ὁ Θεὸς πάντας τοὺς πλέοντας μετὰ σοῦ, utique ergò omnib. in hoc naufragio pereundum fuiſſet, niſi Paulus precibus ſuis hoc impetraſſet, ut ex gratia ipſi donarentur ac ex præſentiſſimæ mortis faucibus liberarentur. Nevè quis cogitet, *promiſſionem illã de vita donatione & conſervatione fuiſſe planè abſolutam, quæ nullum prorſus ad cauſas ſecundas reſpectum obtineat*, notandum quod nautis ex navi fugere quærentibus Apoſtol. dicat v. 31. *Niſi hi in navi manſerint, vos ſervari non poteritis.*

64. Hæc omnia manifeſtè probant, promiſſiones divinas de vitæ longævitate pœnitentibus ac piis factas ipſo eventu divinitùs fuiſſe comprobatas. Idipſum de *comminationibus* divinis facili negotio oſtendi poteſt. In *cataclyſmo* univerſum genus humanum, octo duntaxat animabus exceptis, miſerabiliter periit, non quia abſoluto quodam Dei decreto fatalis vitæ terminus aderat, ſed quia *omnis caro viam ſuam corruperat, ac terra repleta erat iniquitate* Gen. 6. v. 12. Certè plurimi ex ipſis per Naturam diutiùs vitam ſuam protrahere potuiſſent, niſi impœnitẽtiâ ac ſceleribus vitæ ſuæ ſtamina in medio dierũ ſuorum curſu abrupiſſent, quorſum enim Deus centum ac viginti annos ad pœnitentiæ ſpacium ipſis conceſſiſſet, niſi imminens excidium atque exitium verâ pœnitentiâ avertere potuiſſent? *Sodomitæ* propter effrenem libidinem ac alia ſcelera ad cœlum clamantia igne & ſulphure cœlitùs delapſo horribiliter deleti ſunt. Gen. 19. at num fatalis fuit ipſis iſte terminus, quem non potuiſſent pœnitentiâ & piis precibus avertere? id verò apertè refragatur divino oraculo Gen. 18. verſ. 32. *Si inveniantur ibi decem juſti, non diſperdam eos.* Her & Onan à *Domino percuſſi & occiſi dicuntur* Gen. 38. v. 7. & 10. non quia fatalis vitæ terminus aderat, quem nullâ ratione producere potuiſſent, ſed quia rem deteſtabilem fecerant. *Abſolon* Davidis filius in ipſo ætatis flore Tragico mortis genere abreptus eſt, certè nõ ex abſoluto quodam omnium cauſarum mediarum reſpectum antecedente & excludente decreto,

ſed

ſed quia ex inſana regnandi cupiditate ſeditionẽ ac bellum non neceſſarium contra pareotem Regem movebat, 2.Sam.18.v.14. *Ahaſia* denunciatur vitæ finis, propterea quod legatos mitteret ad idolum Ekroniticum, ex eo quæſitum, an ex morbo convaleſcere debeat, nec ne, 2.Reg.1.v.2. *Pueri-Bethelitici* ab urſis lacerantur, quia illuſerant Prophetæ Eliſæo, 2.Reg.2.v.24. Idem judicium eſto de facinoroſorũ ac maleficorum ſuppliciis. Ut enim ſine fatali quodam & interno Dei impulſu flagitia deſignant: ita quoque tragicum vitæ exitum juſto quidem vindicis Dei judicio, non autem fatali & abſoluto quodam decreto ſortiuntur.

3 Ex providentia divinæ ratione.

65. 3. *Ex providentia divinæ ratione.* Providentia divina nequaquam excludit in *ſtrumenta* cauſas ſecundas *naturaliter* vel *voluntariè* agentes, *externas* vel *internas*, ſed eaſdem includit, quia *conſervatio* rerum creatarum, quæ providentiæ divinæ actus prior, eſt quædam eſſendi continuatio, quæ ergò ſic à Deo condita ſunt, ut agant naturaliter, io illis conſervat virtutem agendi naturaliter, quæ ſic condita ſint, ut agant liberè, in illis conſervat virtutem agendi liberè; ſed nec *gubernatio*, quę eſt poſterior divinę providentiæ actus, cauſarum ſecundarum activitatem excludit, *Deus enim res creatas ſic adminiſtrat, ut eas proprios motus agere ſinat.* Aug. lib.7. de civ. Dei c.30. Gerſon. lib. 2. de conc. Theol. prof. 4. Rationes, quare Deus in conſervatione & gubernatione totius univerſi, & in ſpecie hominis, utatur ordinariè cauſis intermediis, afferri poſſunt complures, videlicet ut declaret bonitatem ſuam, dum cauſas ſecundas cooperationis conſortio dignatur; ut oſtendat abſolutum ſuũ in creaturas omnes dominium, dum eas ad ſuam gloriam & hominis bonum promovendum adhibet; ut recordemur cauſas ſecundas à Deo eſſe ordinatas, & proinde in abuſum non eſſe pertrahendas; ut admoneamur, media divinitùs ordinata non eſſe negligenda. Atque hæc de ordinaria divinæ providentiæ actione intelligenda ſunt, extraordinariè Deus etiam ſine cauſis ſecundis, ac ſupra cauſas ſecundas, imò contra cauſas ſecundas agere poteſt, cum ipſe ſit prima cauſa, quæ defectum ſecundarum facilè ſupplere poteſt, cumque ipſe ſit Naturæ Dominus, ac proinde Naturæ legibus minimè alligatus. Ex qua hypotheſi, cujus veritas alibi pleniùs demõſtratur, ſic inferimus. Si divina providentia non excludit cauſas ſecundas & naturales, utique vitæ terminus non eſt abſolutâ & Stoicâ quadam neceſſitate fatalis. Ratio connexionis eſt, quia ſicut Deus per cauſas ſecuodas & naturales unicuique dat corpus & vitam, ita quoque per cauſas ſecundas & naturales eandem conſervat, utique ergò in vitę conſervatione ad cauſas ſecundas reſpectus haberi debet, nec ſperneoda ſunt vitæ conſervandæ media, alimenta, indumenta, medicamenta &c. ne in Deum creatorem temerariè injurii deprehendamur. Viciſſim ſi divina providentia extraordinariè ſine cauſis ſecundis, ac præter imò contra cauſas ſecundas agere poteſt, & quandoque agit, denuò ſequitur, vitæ terminum non eſſe abſolutâ & Stoicâ quadam neceſſitate fatalem. Ratio connexionis eſt, quia ſi vel maximè habito ad cauſas naturales reſpectu terminus vitæ adſit, tamen non eſt abſoluta ejuſdem neceſſitas, cùm DEUS pro ſua εὐδοξίᾳ ac παντοκρατορίᾳ eundem prolongare poſſit, ſi velit.

4. Ex Medicina ordinatione.

66. 4. *Ex medicina ordinatione.* Si Medicorum operæ & medicinarum uſui locus relinquẽdus, terminus vitę fatalis ſtatui nequit. Sed priùs. E. Ratio connexionis eſt manifeſta, quia ſi terminus vitæ fatali quadam neceſſitate certus, parùm referet, ſive quis utatur medicamẽtis morbo profligando accommodis, ſive eadem reſpuat, & noxia potiùs quàm ſalutaria aſſumat. Aſſumtum conſtat ex Sirac. 38. v. 1. *Honora Medicum propter neceſſitatem honoribus ejus, etenim creavit illum Dominus.* v. 2. *ab Altiſſimo enim eſt medela.* Si nullus locus Medicamentorum uſui dandus, utique nec cibi & potus uſui. Ut enim per alimenta vigor corporis conſervatur, ita per medicamenta ſanitas amiſſa recuperatur, quare de medicamentis etiam uſurpari poteſt illud Apoſtolicum 1. Tim. 4. v. 4. *Omnis creatura Dei bona eſt & nihil rejiciendum, quod cum gratiarũ actione percipitur.* v. 5. *ſanctificatur enim per verbum Dei & orationem.* cap. 5. v. 23. *Noli adhuc aquam bibere, ſed modico vino utere propter ſtomachum tuum & frequentes infirmitates tuas.* Meſue in principio grabadin. *Sanat ſolus languores Deus, & de frugalitatis ſolo produxit in largitate ſua medicinam benedictus, glorioſus & excelſus.*

5. Ex ſubjecti diſtributione.

5. *Ex ſubjecti diſtributione.* Terminus vitæ conſideratur vel in *piis*, vel in *impiis*, in quas duas claſſes Scriptura totum genus humanum diſtribuit. Sed nec piis nec impiis vitæ terminus eſt fatalis. Non *piis*, quia alias non orarent pro vita longæva, vel ſibi vel proximo divinitùs concedenda, cujus contrarium teſtantur exempla *Ezechiæ* Eſa. 38. v. 2. *Davidis* pro filiolo 2. Sam. 12. v. 22. & *Pauli* pro Epaphrodito intercedentis Phil. 2. v. 27. Confer Pſal. 102. v. 25. 2. Cor. 1. v. 8. Jac. 5. v. 15. nec orarent pro beato ac placido vitæ exitu, cujus contrarium teſtantur exempla *Eliæ* 1. Reg. 19. verſ. 4. *Simeonis* Luc. 2. v. 29. *Pauli* Phil. 1. verſ. 23. Non *impiis*, quia aliàs non concederet illis Deus tempus ad pœnitentiam, cujus contrarium teſtantur, tùm *dicta* Luc. 13. v. 5. Rom. 2. v. 4. tùm *exempla* antidiluvianorũ, Sodomitarum, Ninivitarum &c.

6. Ex deductione ad abſurdum.

6. *Ex multiplici ad abſurdum deductione.* Si & hora & genus mortis abſolutâ & fatali quadam neceſſitate ſunt determinata. 1. fruſtraneæ erunt promiſſiones divinæ de vita longæva piis expectanda. 2. fruſtraneæ erunt comminationes divinæ, quibus Deus impiis vitæ abbreviationem ac tragicum exitum comminatur. 3. fruſtraneæ erunt piorum preces, quibus vitam longævam ac placidũ exitum ſibi vel aliis pétunt. 4. fruſtraneus erit medicinæ uſus. 5. illi, qui violentas manus ſibi ipſis inſerunt, abſoluto Dei decreto ad hoc facinus conſtringentur. 6. qui morte violentâ & ignominioſâ, gladio, rotâ, fune &c. propter flagitia ſua pereunt & ad ſupplicia rapiuntur, abſoluto Dei decreto & Stoico quodam fato hoc genere mortis interirent, quin & Deus peccatorũ illorum impulſor ſtatueretur, ut ad fatalis illius & abſoluti decreti executionem tanquam ad finem per certa media pervenire poſſet. Si enim fataliter inevitabilis eſt pœna, erit etiam inevitabilis culpa, propter quam malefici ad illum violentæ mortis terminum rapiuntur. Quæ omnia, cùm ſint abſurda & fidei Chriſtianæ cõtraria, ideò abſurdum cenſendum etiam illud, ex quo talia conſe-

conſequuotur. Atque hęc ſunt pręcipua ſententiæ noſtræ argumenta. Juſtin. in qq. & reſp. ad orth. q. 33. p. 321. hoc urget, *Non eſſe definitum cujusq; vitæ tempus ex oracularib. Scripturæ verbis ſic oſtenditur. Si*, inquit, *in agro homo reperiſt puellam, quæ deſponſata ſit; & vi illata concubuerit cum ea, verum quidem occidite, puellam verò ne occidite. Quomodo namq; percuſſit homo proximū ſuum, & cum eum percuteret, non adfuit percuſſo opitulator: ſic & facinus hoc patratum eſt. Inclamavit puella, & adjutor ei praſto non fuit. Non conſuluiſſet divina Scriptura ſtuprum vi illatum cadi violenter commiſſa, ſi mors definita eſſet. Nam quod apud Deum definitum eſt, id vi movere & tranſgredi non eſt.* Sed hoc argumentum eſt infirmum, ideò contenti ſumus illis, quæ in medium ſunt adducta. Contrariæ ſententiæ fundamentis facilè reſponderi poteſt, ſi hypotheſes ſuperiùs propoſitæ rectè obſerventur & dextrè applicentur.

Q. An licitum ſit maturam mortem expetere.

67. Q. *An licitum ac pium ſit maturam mortem expetere & hac ratione naturalem vitæ terminum antevertere velle?* Non eſt hoc loco quęſtio de violenta mortis illatione, quam vocant *αὐτοχειρίαν*, quâ quis vel veneno vel gladio vel laqueo nefarias ac violentas manus ſibiipſi injicit, eam enim prorſus illicitam eſſe variis argumentis demonſtrari poteſt, ſiquidem pugnat 1. *cum lege divinâ*. Exod. 20. v. 13. Non occides, jam verò qui ſe occidit, hominem occidit. Lactãt. lib. 3. Inſtit. c. 18. *Si homicida nefarius eſt, quis hominis extinctor eſt, eidē ſceleri obſtrictus eſt, qui ſe necat, quia hominem necat, imò vero majus id eſſe facinus exiſtimandum eſt, cujus ultio ſoli DEO ſubjacet.* 2. *cum lege Naturæ*, quæ vitæ amorem & conſervationem cuique animanti indidit. 3. *cum legibus civilibus*, quæ *αὐτόχειρας* notant infamiâ. 4. *cum ſalute Reipublicæ*, tollitur enim civis Reipubl. imò Eccleſiæ utilis. 5. *cum ſtatu & conditione humana.* Ut non ſumus Domini vitæ alienæ, ita nec poteſtatem accepimus noſtræ, ut in eam pro lubitu injurii eſſe poſſimus. In acie hîc ſtamus, nec licet injuſſu ſummi Imperatoris ac agonothetæ eâ excedere. Lactant. d. l. *Sicut in hanc vitam non ſponte noſtra venimus, ita rurſus ex hoc domicilio corporis, quod tuendum nobis aſſignatum eſt, ejuſdem juſſu recedendum eſt, qui nos in hoc corpus induxit, tamdiu habitaturos, donec jubeat emitti.* 6. *cum recta ratione*, neque enim ſufficiens & urgens cauſa afferri poteſt, propter quam ſibiipſi mortem conſciſcere juſtum videri queat, quâ de re diligenter tractat Aug. lib. 1. de civ. Dei c. 26. lib. 2. contr. Petilian. c. 49. Quinimò recta ratio potiùs contrarium docet. Si enim odium ſuiìpſius eſt illicitum, multò magis *αὐτοχειρεῖν*. De Lucretia gentilium Scriptorum laudibus tantoperè celebrata quidam haud abſurdè ſic cecinit:

Si fuit ille tibi, Lucretia, gratus adulter,
Immeritò ex merita præmia morte capis.
Sin potiùs caſto vis eſt illata pudori,
Quis furor, alterius crimine velle mori?
Fruſtra igitur laudem captas Lucretia, namq;
Vel ſcelerata cadis, vel furioſa ruis.

7. *cum præceptis moralibus de fortitudine.* Auguſt. lib. 19. de civ. Dei c. 4. *Utrum obſecro Cato ille patientiâ an potiùs impatientiâ ſe peremit? non enim hoc feciſſet, niſi victoriam Cæſaris impatienter tuliſſet. Ubi eſt fortitudo? nempe ceſſit, nempe ſuccubuit adeoque ſuperata eſt.* Martialis ita canit:

Nolo virum facilè redimit qui ſanguine vitam,
Hunc volo laudari, qui ſine morte poteſt.
Rebus in adverſis facile eſt contemnere mortem,
Fortiter ille facit, qui miſer eſſe poteſt.

8. *cum probatis exemplis.* Neque enim ullum ex Canonicis Scripturæ ſacræ libris probatum *αὐτοχειρίας* exemplum proferri poteſt, quin potiùs *Achitophelis & Iudæ* exempla infamem eam reddunt. Confer tract. de Lege §. 155. De eo verò quæſtio inſtituitur, an liceat piis precibus & ſancto deſiderio maturam mortem exoptare. Quidam negant 1. quia longævitas eſt donum Dei ac ſingulare beneficiū piis ex gratia promiſſum, ut in præcedentibus vidimus. 2. quia *βραχυβιότης* numeratur inter pœnas, quas Deus impiis minatus eſt. 3. quia in Dei beneplacito eſt vita Pſ. 30. v. 6. ipſe eſt *φιλόψυχος* Luth. reddidit, ein Liebhaber des Lebens Sap. 11. v. 27. ipſe *mortē nec fecit nec lætatur in perditione vivorum*, Sap. 1. v. 13 *in ipſo vivimus, movemur & ſumus* Act. 17. v. 28. 4. ſancti præmaturam mortem fuêre deprecati. Pſ. 30. v. 10. *Quæ utilitas in ſanguine meo cùm deſcendero in foveam? nunquid confitebitur tibi pulvis, nunquid annūciabit veritatem tuam?* Pſ. 102. v. 25. *Domine Deus ne ſuccidas me in dimidio dierum meorum.* 5. propter quędam hujus vitę mala non ſtatim vita ipſa tanquam malum repudianda. Lactant. lib. 3. Inſt. cap. 18. *Errant illi, qui aut mortem appetunt tanquam bonum. aut vitam fugiunt tanquam malum, niſi qui ſunt iniquiſſimi, qui pauciora mala non penſant bonis pluribus.* 6. vitæ longius ſpacium expetendum & exoptãdum, ut Eccleſiæ ac Reipubl. opera noſtra ſalutaris eſſe poſſit, ut plures ad veram Dei agnitionem & cultum perducantur. ** Vita longęva exoptari poteſt. 1. propter divinæ gloriæ propagationem. 2. propter uberiorem Dei cognitionem. 3. propter proximi ędificationem. 4. propter divinę benedictionis conſecutionē. ** Quidam contra affirmant. 1. quia Chriſtus in oratione Dominica quotidiè nos petere juſſit. *Adveniat regnum tuum, Et libera nos à malo.* Matt. 6. v. 10. & 13. Luc. 11. v. 2. & 4. jam verò ad regnum gloriæ aſpirare & ab omni malo liberari nō poſſumus, niſi per beatam *ἀνάλυσιν*. 2. quia exempla Sanctorum idem teſtantur, puta Eliæ 1. Reg. 19. v. 4. *Sufficit nunc Domine, tolle animam meā. neque enim melior ſum quàm patres mei.* Simeonis Luc. 2. v. 29. *Nunc dimittis Domine ſervum tuum in pace*, Pauli Rom. 7. v. 24. *miſer ego homo, quis me eripiet ex corpore mortis hujus?* Phil. 1. v. 23. *cupio diſſolvi & eſſe cum Chriſto*, adeoq; totius Eccleſiæ Apoc. 22. v. 17. *Spiritus & ſponſa dicunt, Veni Domine Ieſu.* In fragmentis Apoſtol. à Prætorio editis de Petro cōmemoratur, quod ad conjugem Albini & alios fratres dixerit, *Fugiendum cenſetis, ut mortem declinemus, quam multis ſuſpiriis, ut ingreſſum vitæ expetivimus.* Chryſoſt. in Epiſt. Hebr. p. 285. *Sancti mortuos excitabant & tamen mori deſiderabant.* Aug. in Epiſt. Joh. *Qui deſideras diſſolvi & eſſe cum Chriſto, non patienter moritur, ſed patienter vivit & delectabiliter moritur.* Climacus gradu 6. *Probatus ille eſt, qui mortem ſingulis diebus expectat, ſed ille ſanctus, qui eam ſingulis horis deſiderat.* 3. quia diu vivere nihil aliud eſt quàm diu torqueri, illud enim affert nobis longius vitæ ſpacium, ut plura mala videamus, plura mala faciamus, plura mala

tolleremus, unde gentiles ex lumine Naturæ cognoverunt, optimum eſſe quàm citiſſimè hujus vitæ laborib⁹ ac doloribus defungi. *Quem Deus amat, moritur juvenis*, inquit Menander. 4. contrà verò per maturum ex hac vita diſceſſum multas lucramur utilitates, ut ſi mors piorum lucrũ ſit Phil. 1. v. 13. matura mors majus lucrum cenſeri meritò debeat, tùm ratione *termini a quo*, maturè enim liberamur à jugo originalis peccati, quod per totum vitæ hujus decurſum nos premit & ad illicita deſideria ſolicitat, Rom. 7. v. 23. 24. à peccatorum actualium tàm ignorantię quę infirmitatis tela, quam in hac vita quotidiè teximus, à periculo lapſuum contra conſcientiam, quibus gratia Dei, inhabitatio Spiritus ſancti, fides & ſalus æterna amittuntur Rom. 8. v. 13. à ſcandalis hujus mundi, quibus fides ac pietas graviſſimè perturbatur Sap. 4. v. 10. Matth. 18. v. 22. à periculoſa pugna adverſus Satanam, carnem & mundum, quæ quantò longior, tantò gravior ac difficilior Epheſ. 6. v. 10. Rom. 16. v. 20. a pœnis fatalibus ſecuritati & impœnitentiæ hominum debitis, à curis, laboribus & moleſtiis quotidiè in hac vita exantlandis, ab onere ac pondere crucis vel impendentis vel incumbentis &c. tùm ratione *termini ad quem*, quia à labore ad requiem, à triſtitia ad gaudium, a pugna ad victoriam, ab exilio in patriam, ex colluvie impiorum ad cœtũ Sanctorum transferimur, ad perfectionem divinæ θεογνωσίας & εὐσεβείας provehimur, promiſſa pietati præmia eò citiùs adipiſcimur, finem deſideriorum noſtrorum & complementũ ſpei noſtræ conſequimur, ac ineffabilis glorię ac felicitatis cœleſtis participes reddimur. 5. qui in ſtadio currit, ad metam propoſitam quam poteſt fieri, citiſſimè anhelat; qui ex diuturno exilio in patriam contendit, quantum poteſt fieri, maximè properat; qui in mari oberrat, ad propoſitũ portum anxius reſpicit. Chryſoſt. in cap. 1. Phil. *Quis mercator navem habens multis rerum copiis plenam, cùm liceat jam ad portum appellere, tutoq́, quieſcere, adhuc tamen in mari navigare mallet. Quis athleta cupiet amplius certamen, cùm jam liceat coronari? Quis miles cùm jam liceat cum celebritate & trophæis a bello liberari, ac cum Rege in ipſis quieſcere & refocillari regiis, ſuſtineat adhuc in bello ſudare, & in aciem collocari? quomodo ergò cupis adhuc in vita conſiſtere, quam adeò amaram vivis?* 6. Deus Pater cœleſtis, cujus ſapientia incomprehenſibilis ac bonitas ineffabilis, de quo cujus favore erga infantes expreſſa extant teſtimonia Marc. 10. v. 14. Luc. 18. v. 16. plures in ætate infantili ac puerili, quàm adulta & ſenili ex hac vita evocat. Pro deciſione quæſtionis diſtinguendum inter *cauſam impulſivam* & *petendi modum*. *Cauſa impulſiva*, ex qua matura mors petitur, nõ debet eſſe vel auxilii divini diffidentia, vel tædium carnale & impatientia, vel laborum officii ad Dei gloriam & Eccleſiæ ſalutem tolerandorum fuga, ſed pium & ſanctũ deſiderium, quo ad beatum Dei & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti conſpectum, ac ſanctorum Angelorum & electorum conſortium aſpiremus, ſicut Paulus inquit Phil. 1. v. 23. *Cupio diſſolvi, & eſſe cum Chriſto*. 2. Cor. 5. v. 8. εὐδοκοῦμεν μᾶλλον ἐκδημῆσαι ἐκ τοῦ σώματος καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν κύριον. Mortificandus igitur eſt carnalis ille affect⁹, quo ex faſtidio crucis cum tacita quadam impatientia conjuncto vitę ſuæ finem imponi quidam petit, à quo ne ipſi quidem ſancti immunes fuerunt: Jobus cap. 3. v. 3. ex tædio multiplicium calamitatum in hæc erumpit verba, *Pereat dies, in qua natus ſum*. cap. 7. v. 15. *Suſpendium elegit anima mea, mortem potiùs quàm eſſe cum oſſibus meis*. Jerem. 20. v. 14. *Maledicta dies, in qua natus ſum*, quo ſenſu etiam aliqui accipiunt verba Eliæ 1. Reg. 19. v. 4. *Sufficit nunc Domine, tolle animã meam*, ſed in dubio præſtat ad ſanctum vitæ melioris deſiderium ea referre. *Modus petendi* debet eſſe conditionatus, ut ſubmittamus nos penitùs divinæ voluntati, an diuturniorem hujus vitæ uſuram nobis concedere, an verò ad quietiorem ac lætiorem futuræ vitæ ſtatum maturius nos transferre velit, cùm longè melius noverit, quid Eccleſiæ in terris militanti, quidvè ſaluti noſtræ ſit utilius. Sic Chriſtus Matth. 6. verſ. 10. orationi illi, *adveniat regnum tuum*, ſtatim ſubjungendum eſſe docuit, *fiat voluntas tua ſicut in cœlo ita & in terra*, ac ipſe ſuo exemplo ut in aliis, ita quoque hac in parte nobis prælucere voluit, in horto orans Matth. 26. v. 39. *Pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat a me calix iſte, veruntamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu vis*. D. Apoſtolus Phil. 1. v. 22. & ſeqq. itidem hunc petitionis modum diligenter obſervavit. *Utrum*, inquit, *vivere in carne mihi operæpretium ſit, & quid eligam, ignoro. Coarctor enim utrinq́, deſiderans migrare & eſſe cum Chriſto, nam id longe optimum eſt, ſed permanere in carne magis neceſſarium eſt propter vos. Et hoc confiſus novi, quòd permanſurus ſim & unà permanſurus cum vobis omnibus ad veſtrum profectũ & gaudium fidei, ut gratulatio veſtra abundet in Chriſto ſuper me*. Paulinus in vita Ambroſii, quæ in præfat. operum Ambroſ. continetur circa fin. *Cùm plurimis diebus Epiſcopus ille Mediolanenſis Ambroſius in lecto detineretur, Comes Stilico dixiſſe fertur, quòd tanto viro recedente de corpore interitus immineret Italiæ, unde convocatis ad ſe nobilibus viris illius civitatis, quos diligi à ſancto Sacerdote cognoverat, partim interminatus eſt illis, partim blando ſermone perſuaſit, ut pergerent ad ſanctum Sacerdotem, ſuaderentq́, illi, ut ſibi vivendi peteret a Domino commeatum, quod ille ubi ab illis audivit, reſpondit: Non ita inter vos vixi, ut pudeat me vivere, nec timeo mori, quoniam Dominum bonum habemus*; quam Ambroſii ſentẽtiam Auguſtinus Hipponenſis Epiſcopus laudare ſolebat, referente Poſidonio in vita Auguſtini, ubi & hæc addit: *Cujuſdam Coepiſcopi & familiariſſimi ſui amici in extremis vitæ detalibus frequentiſſimum referebat* [Auguſtinus] *dictum, ad quem cùm viſitandũ jam morti appropinquantem ventitaſſet, & ille manus geſtu ſe de ſeculo exiturum ſignificaret, atque à ſe illi eſſet reſponſum, adhuc eum Eccleſiæ neceſſarium vivere poſſe, illum ne putaretur teneri hujus vitæ cupiditate, reſpondiſſe ei. Si nunquam, benè; ſi aliquando, quare non modo? Illud etiam cujuſdam ægrotantis dictum afferebat* [Auguſtinus] *Epiſcopi, de quo ſanctus in Epiſtola ſua, quam de mortalitate ſcripſit, Martyr Cyprianus ita retulit dicens, cùm quidam de Collegis & Conſacerdotibus noſtris infirmitate defeſſus, & de appropinquante morte ſolicitus commeatum ſibi precaretur deprecans & jam penè morienti juvenis honore & majeſtate venerabilis, ſtatura celſus & clarus aſpectu, quem aſtantem ſibi vix poſſet humanus aſpectus oculis carnalibus intueri, niſi quod talem videre jam poterat de ſeculo receſſurus*.

ſurus. Atque ille non ſine quadam animi & vocis indignatione infremuit & dixit. Pati nimetis, exire non vultis, quid faciam vobis. Sulpitius in vita Martini Epiſcopi refert, quod cum pro morte acceleranda ad Deum intercederet, diſcipuli ad eum dixerint, *Cur nos Pater deſeris? cui nos deſolatos relinquis?* quibus ille reſponderit. *Domine, ſi adhuc populo tuo ſum neceſſarius, nullum recuſo laborem, fiat voluntas tua.* Breviter, deſiderium mortis ex fide & ſpe profectũ caritas temperet, ea enim ob proximi ſalutem longinquum vitæ ſpacium prægmatutæ morti quandoque anteferendum eſſe ſuadet, unde Auguſtinus in Pſ. 54. explicans verba illa, *quis dabit mihi pennas ſicut columbæ*, ad Paulinam diſſertationem Phil. 1. v. 23. ea accommodat, ac Paulum columbæ gementi & ad cœlum ſuſpiranti comparans ſubjungit, *Columba delicata, religata affectu non cupiditate, volare non poterat propter faciendum officium.*

2. Numerus mortis. 68. 2. *Numerus mortis* in quovis homine eſt ad unitatem reſtrictus, ſingularis ac non iteratus Hebr. 9. v. 27. *Statutum eſt homini ἅπαξ ſemel mori.* Ut enim Chriſtus *ſemel duntaxat mortuus* Rom. 6. v. 10. ac *ſemel oblatus eſt* Heb. 9. verſ. 28. propter peccatum ſibi imputatum ad illud exhauriendum; ita quoque omnibus hominibus definitum eſt ſemel mori, propter peccatum ab Adamo in ipſos propagatum, & peccatorum actualium fœnore auctum, ad ſtipendium illius recipiendum, Rom. 6. v. 23. inde jam quæritur;

Q. An reſuſcitati à Chriſto fuerint denuò mortui. *Quid ſtatuendum de illis, qui à Chriſto Prophetis & Apoſtolis ex morte in vitam revocati ſunt, an iterum fuerint mortui, an expleto animalis vitæ curriculo ſine mortis interventu in vitam cœleſtem tranſlati?* Quibuſdam placet poſterius: 1. *ob definitum ab Apoſtolo mortis numerum.* Heb. 9. v. 27 2. *ob Scripturæ ſilentium.* De iterata illorũ morte in Hiſtoria Biblica oibil quicquam legitur. 3. *ob divinæ juſtitiæ & bonitatis æquilibrium.* Non videtur juſtitiæ divinæ ſatis congruum eſſe, illos qui pœnam peccati, mortem ſcilicet jamdum ſuſtinuerunt, denuò eidem ſubjicere. Quod ſi enim *is, qui mortuus, à peccato eſt juſtificatus* Roman. 6. v. 7. utique etiam à peccati ſtipendio abſolutus cenſeri meritò debet. Nec Chriſti bonitati ſatis coogruere videtur, eos quos ſingulari amore complexus eſt, doloribus mortis alterâ vice toleranda objicere, quin & in præſens periculum conjicere, ne infeliciter ſecundâ vice moriantur, qui ſemel beatè vita functi. 4. *ob difficultatem*, quibus contraria ſententia circumſepta tenetur, *cumulum.* Animæ enim piorum, quamprimùm à corpore ſolvuntur, à peccato ſtatim purgantur, quòd ſi ergò etiam illorum, qui à Chriſto, Prophetis & Apoſtolis reſuſcitati fuerunt, animæ à peccati labe penitùs fuerunt purgatæ ac liberæ, injuſtitiæ dica videtur DEO ſcribi poſſe, quòd animam à peccato puram in corpus peccato iofectum poſtliminiò reducat, ac ex ſtatu felicitatis & gloriæ abſq; omni ipſius culpa animam detrudat in ſtatum miſeriæ, dum corpori peccatis infecto candem iterum conjúgit. Præterea animæ illæ reſuſcitatorum aut in cœlo fuerunt, aut in inferno, aut in loco quodam intermedio. Non *in inferno*, quia fuerunt animæ fidelium, quibus non infernus, ſed Paradiſus paratus. Nec *in loco intermedio*, quia illum ignorat tota Scriptura, ac contra Pontificiam hypotheſin de Purgatorio arctè hoc tenemus, quòd *non ſit ullus ulli medius locus, ut ſit niſi cum Diabolo, qui non eſt cum Chriſto*, Aug. 1. de remiſſ. peccat. cap. 28. Ergò in cœlo, & per conſequens, animę illæ à peccati labe prorſus fuerũt purgatæ, quia in *Hieroſolymam cœleſtem nihil coinquinatum intrat* Apoc. 21. v. 27. Ulterius, Anima, quæ peccati eſt πρῶτον δεκτικὸν à peccati labe ſemel purgata, non poteſt à corpore iterum peccato infici, quia corporeum non agit in incorporeum, ut in quæſtione de origine animæ latiùs probatur. Ergò animæ illorum reſuſcitatorum fuerunt & manſerunt à peccati labe im̃unes, & per conſequens, à morte peccati ſtipendio reſuſcitati illi manſerunt liberi. Prius placet D. Hunnio in comm. cap. 6. Rom. D. Meiſnero part. 1. Anthropol. diſput. 2. §. 33. D. Mehlfurero in Vindic. Evang. Decad. 6. diſp. 1. §. 36. quæ ſententia nititur hiſce hypotheſibus. 1. Sicut ipſa reſuſcitatio illorum hominum eſt actus miraculoſus & extraordinarius, diſcedẽs à communi illa regula, quòd ex morte in hanc vitam temporalem null' concedatur reditus 2. Sam. 12. v. 23. Siracid. 38. v. 22. ita quoque in morte eorundem aliquid extraordinarium ac ſpeciale eſt agnoſcendum. Quemadmodum enim Enoch & Elias ſalvâ cõmuni & ordinatiâ illâ regulâ, quòd homini *conſtitutum ſit ſemel mori*, Hebr. 9. v. 27. peculiari & extraordinario Dei beneficio potuerunt ne quidem ſemel mori. Geneſ. 5. verſ. 34. 2. Reg. 2. v. 11. ita eâdem regulâ ſalvâ reſuſcitati à Chriſto, Prophetis & Apoſtolis potuerunt bis mori. Neque eſt, qnod obvertatur, prius eſſe bonitati divinæ congruum, poſterius verò juſtitiæ divinæ adverſum, utrumque enim bonitati, juſtitiæ, ſapientiæ ac potentiæ divinæ optimè congruit, quia, ut prius eſt exemplum bonitatis divinæ extraordinarium, quo oſtẽdere Deus voluit, quid pro ſua bonitate & potentia omnibus præſtare poſſet, niſi divinæ ſapientię aliter congrueret, ita poſterius eſt exemplum divinæ juſtitiæ extraordinarium, quo demonſtrare voluit, quid omnes homines meriti ſint, & quid juxta exactũ juſtitiæ rigorem omnibus infligere poſſet. Cùm enim peccati ſtipendiũ ſit mors non ſolùm temporalis ſed etiam æterna, ecquis dixerit, cum regula divinæ juſtitiæ pugnare, mortem temporalem propter peccatum bis alicui infligi, atque interim ab æterna morte eum liberari? 2. Quamvis ergò de iterata illorum morte in Scripturis κατὰ ῥητὸν nihil contineatur, ex eo tamen inferri nequit, quod non fuerint iterum mortui, tùm quia nec de μεταθέσει eorundem, quod ſine interventu mortis vivi in cœlũ tranſlati ſuerint, quicquam in Scripturis extat, id quod tanquam ſingulare & extraordinarium Spiritus S. procul dubio non prætermiſiſſet, quare cùm de ſpeciali illo beneficio in Scripturis nihil contineatur, locum omninò habebit generalis regula Geneſ. 3. v. 19. *Pulvis es, & in pulverem reverteris*, cùm peccati pœna non ſolùm ſit animæ à corpore ſeparatio, ſed etiam corporis in cinerem redactio: tùm quia in Hiſtoricis non licet ex Scripturis argumentari negativè, ſed tantùm in fidei articulis: tùm quia iodicia haud obſcura in Scripturis extant, ex qnibus colligi poteſt, illos ad temporalem & corruptibilem vitam reſuſcitatos eſſe, & corpus animale, mortale ac corruptibile ſecum retuliſſe. Filius viduæ Sareptanæ, ab Elia

reſuſcitatus, *traditur matri ſuæ* 1. Reg. 17. v. 23. ergò non fuit in gloriam cœleſtem ablegatus, ſed in terrenam matris familiam & œconomiam reductus. Idem de filio viduæ in Nain à Chriſto Salvatore reſuſcitato commemoratur, Luc. 7. v. 15. De filio Sunamitidis, quem Eliſæus excitaverat, 2. Reg. 8. v. 2. & 5. refertur, *quòd una cum matre per integrum ſeptennium tempore famis in locis externis fuerit peregrinatus*. De filia Jairi à Chriſto reſuſcitata Evangeliſtæ memorant, quòd Chriſtus *juſſerit illi cibum apponere* Marc. 5. v. 43. Luc. 8. v. 55. non tantùm ut veritas reſurrectionis manifeſtaretur, ſed etiam ut qualitas reſuſcitati corporis agnoſceretur. Quinimò cùm parẽtes puellæ in actu reſuſcitationis præſtò fuerint, ſuſpicio de ſpectro in eorum animos non poterat cadere. Luc. 24. v. 41. Lazarus ex mortuis à Chriſto revocatus cum reliquis convivis *menſæ accumbit* Joh. 12. v. 2. tale igitur corpus ex ſepulchro retulit, quòd cibo ac potu indiguit, neq; enim ſpecialem quandam οἰκονομίαν, ut in corpore Chriſti ex mortuis ſuſcitato Scriptura manifeſtat, neque Principes Sacerdotum pro immortali Lazarum habebant, aliàs *non cogitaſſent ipſum interficere* v. 10. Ex quibus conſtat, mortuos illos ad temporalem & corruptibilem vitã eſſe ſuſcitatos, id quod etiam ex ſcopo horũ miraculorum probatur, qui inter reliquos fines etiam hic fuit, ut deſiderio parentum & cognatorũ obitum iſtorum mortuorum anxiè lugentiũ ſatisfieret. Jam verò illi deſiderabant mortuos ad hanc vitam & terrenam converſationem ſibi reſtitui. Quòd autem corpora illorum fuerint animalia & mortalia, ex qualitatibus & actionibus eorum patere poteſt. Neque enim fuerunt inviſibilia, impaſſibilia, agilia, ſubtilia, ſicut corpora glorificata, ſed contrariis potiùs qualitatibus affecta; neque actiones eorum fuerunt ſpirituales, cœleſtes & Angelicæ, ſed animales, phyſicæ ac terrenæ, comederunt enim ac biberunt non ex peculiari quadam diſpenſatione, ea enim non eſt perpetua, ſed certi duntaxat temporis, jam verò hi reſuſcitati ſemper viſi ſunt, nec ex libertate, ſed ex neceſſitate cibum aſſumſerunt. Ergò ex Naturæ & corporum conditione. 3. Cùm ergò mortui illi non fuerint reſuſcitati ad ſtatum & conſortium alterius, ſed hujus vitæ, utique morti adhuc fuêre obnoxii. Primò mortui fuêre non ad ſolvendum Naturæ debitum, ſed ut Chriſto & Sanctis daretur occaſio manifeſtandi gloriam Dei Joh. 11. v. 4. *infirmitas hæc non eſt ad mortem,* [ut in ea perſeveret & permaneat uſque ad extremum judicium & univerſalem reſurrectionem] *ſed pro gloria Dei, ut glorificetur Filius Dei per eam* [extraordinariâ & miraculoſâ actione à morte ipſum excitando] Matth. 9. v. 24. Luc. 8. v. 52. dicit Chriſtus de filia Jairi, *Puella non eſt mortua, ſed dormit*. Verè quidem mortua erat, aliàs non fuiſſet vera reſuſcitatio, nec verum miraculum, interim Chriſtus negat, eam eſſe mortuam, quia jam jam ex morte erat ſuſcitãda, nec dum talem occubuerat mortem, quæ eſt commune Naturæ debitum, & in qua uſque ad extremũ judicium erat perſeverandum. Actor. 20. v. 10. Paulus de Eutycho dicit, *Anima ejus eſt in ipſo,* non quòd Eutychus non fuerit revera mortuus, ſed quia anima ad preces Pauli in priſtinum domicilium mox erat reverſura, nec eâ ratione à corpore ſeparata, ut ad extremum uſque diem ab eo ſoluta perſiſteret. 4. Cùm corpora illorum reſuſcitatorum nondum fuerint ſpiritualia, glorificata, immortalia & incorruptibilia, ſed animalia, mortalia & corruptibilia 1. Corinth. 15. v. 45. ex eo ulteriùs colligimus, quòd à veneno peccati & vitioſa ejus radice nondum fuerint purgata & liberata. Mortalitas enim ac corruptibilitas præſupponit peccatum, cùm ſit ex peccato orta, ut in præcedentibus fuit demonſtratũ. Adde quòd ordinarius modus, quo peccati radix è corpore humano tollitur, inchoativè conſiſtat in cinefactione, conſummativè in reſuſcitatione ad vitam cœleſtem & ſpiritualem. Jam verò corpora illorum nec in cineres fuêre redacta, nec ad vitam cœleſtem reſuſcitata. Nec eſt quod ſuſpiceris, *metuendum eſſe, ne Deo aliqua impingatur macula, ſi corpora illa cum peccato reſuſcitaſſe dicatur*, quia non hoc adſcribendum Dei actioni, ipſi ſcil. reſuſcitationi, ſed extremæ hominis corruptioni, quòd peccatum in corpore ejus tàm altas egerit radices, ut non niſi per cinefactionem plenè expurgari poſſit. Deus in utero format corpora peccatis infecta, Deus conſervat impiorum corpora peccatis contaminata, Deus ex morte ſuſcitabit corpora damnandorum peccatis penitùs cooperta, neque tamen ullam ex eo labem contrahit, quia diſtinguendum creatoris, conſervatoris ac reſuſcitatoris beneficium, ab hominis creati, conſervati ac reſuſcitati vitio. 5. Ulterius, cùm corpora illorum reſuſcitatorum nondum fuerint à peccati radice purgata, ex eo colligimus, animas etiam nondũ fuiſſe à peccati labe purgatas ac liberatas. Neque enim permittit juſtitia divina, ut anima à peccato pura ac libera in corpus peccato infectum velut in carcerem venenatum detrudatur. Præterea, ſi animæ illorũ fuiſſent à peccati macula prorſus purgatæ, reliquum, quod in his terris exegerunt, vitæ ſpacium ab omni peccato immunes tranſegiſſent, quia peccati principium eſt in anima intelligendi ac volendi facultate prædita, non in corpore ſenſus ac motus per ſe experte. Jam verò illos reſuſcitatos ab omni peccati labe immunes fuiſſe vix poteſt veriſimili quodam argũmento demonſtrari. 6. Denique, cùm animæ illorum reſuſcitatorum nõ fuerint in morte à peccati labe purgatæ, ex eo veriſimiliter colligere licet, quòd non fuerint poſt mortem in ſtatũ gloriæ & in vitam cœleſtem protinus receptæ, quia in *Hieroſolymam cœleſtem non intrat aliquid coinquinatum* Apoc. 21. v. 27. Adde, quòd bonitati divinæ non ſatis congruum videatur, ſi ex ſtatu gloriæ præter omnem ſuam culpam in ſtatum infelicitatis ac miſeriæ fuiſſent deturbatæ; quodq; difficulter admitti poteſt, animam glorificatam ad actiones vitæ animalis concurrere poſſe. Cumque in inferoũ illæ animæ præcipitatæ dici nequeant, ſiquidem remiſſionem peccati & reatus ſolutionem ex hypotheſi loquendo obtinuerunt, inde inferunt, quòd in tertio quodam ποῦ ante reductionem in corpus extiterint. Neque eſt quod metuas, Pontificiorum hypotheſi de purgatorio ac limbo fulcrum aliquod ſubſtitui; quia diſtinguendum inter receptaculum ordinarium, ac commune, ac extraordinarium & ſingulare. Quemadmodum ex peculiari & extraordinaria illorum hominum ad hanc vitam reſuſcitatione inferri nequit, alios etiam homines ad hanc vitam eodem modo revocandos, ita ex peculiari

culiari & extraordinario animarum illarum receptaculo concludi nequit, aliorum etiam hominum animas in locum quendam intermedium poſt mortem colligi. Lucas Oſiander in comm. 1.Pet.3. ſtatuit, *animas eorum, qui tum demùm pœnitentiam egerunt, quando aquas diluvii ingruere, ac ſibi moriendum eſſe viderunt, non ſtatim in conſpectum Domini fuiſſe admiſſas, ſed ubiubi tanquam in cuſtodia citra tamen cruciatum fuiſſe detentas, uſque dum Chriſtus poſt ſuam paſſionem ac mortem illis annunciaret, quod in gratiam à Patre cœleſti eſſent recepti, eatq́; animas in Paradiſum transferret*; nemo tamen ex hac privata opinione Oſiandri colligere poteſt, quod vel purgatorium pontificium, vel limbum Patrum aut puerorum ſine Baptiſmo decedentium confirmatum dare voluerit, cùm diſertis verbis ea omnia repudiet.

69. Atque hæc de propoſita controverſia dicta ſint, de qua coronidis loco notetur, 1. eſſe eam rem *quæſtionis non fidei*, ac proinde diſſentientibus nō poſſe hæreſeos dicam ſcribi. 2. *τοπικῶς* non autem *ἀποδεικτικῶς* de ea diſſeri poſſe, cùm neutrum in Scripturis expreſſè definitum ac deciſum extet, an ſc. reſuſcitati illi vivi in cœlum translati, an verò iterum mortui fuerint. 3. poſterior tamen ſententia, quod attinet τὸ ὅτι, probabilior nobis videtur, cui non ſolùm recentiores quamplurimi, ſed etiam quidam ex veteribus aſſurgunt. Tertull. lib. de reſurrect. carnis cap.38. p.333. de reſuſcitatis à Chriſto ſcribit, *Non in gloriam nec incorruptibilitatem, ſed in mortem aliam ſuſcitabantur*. Epiphan. in ancor. col.1006. *Illi* [ab Elia & Eliſæo ſuſcitati] *ubi reſurrexerunt, rurſus mortui ſunt*. Aug. Epiſt. 49. ad Deo gratias Presbyterum q. 1. ad quæſtionem, *utrum Chriſti an Lazari reſurrectio promiſſa reſurrectioni magis cōveniat?* reſpondet. *Chriſti potiùs quàm Lazari reſurrectionem eidem congruere, additâ ratione, quia Lazarus, ita reſurrexit, ut iterum moreretur, Chriſtus autem ſurgens à mortuis jam non moritur, quod etiam promiſſum eſt reſurrecturis in fine ſeculi*. Idem lib. 22. de civ. Dei c.28. *Iſti autores talem reſurrectionem corporis factum fuiſſe narrarunt, quales fuerunt eorū, quos reſurrexiſſe novimus, & hunc quidem redditos vita, ſed non eo modo, ut non morerentur ulterius*. in enarr. Pſal. 129. circ. med. *Helias reſuſcitavit mortuum, & Heliſæus, ſed reſurrexerunt iterum morituri. Dominus ipſe quos ſuſcitavit, morituri reſurrexerunt &c. ſemel nati ſunt, ſed bis mortui ſunt, nemo reſurrexerat nunquam moriturus niſi Dominus*. Damaſc. lib.4. orth. fid. cap.8. 2. *Reſuſcitavit Chriſtus Lazarum πάλιν ὑποστρέφειν μέλλοντα εἰς θάνατον*. In Harmonia de reſurrect. cap.3. p.92. ex veteribus produximus hanc allegoriam. Linteamina & ſudarium Chriſtus reſurgens in monumento reliquit Joh. 20. v. 6. & 7. quia ad immortalem vitam reſurgebat, in qua nullus veſtimentorum uſus: ſed Lazarus à mortuis excitatus affert ſecum *κειρίας faſcias ſepulchrales & ſudarium* Joh. 11. v. 44. quia reſuſcitabatur ad hanc mortalem vitam, ac erat ipſi denuò moriendum. 4. Quòd verò τὸ διότι καὶ τὸ πῶς concernit, quo ſcilicet in τῷ aſſervatæ fuerint reſuſcitatorum iſtorum animæ, antequam in priſtinum corporis domicilium reducerētur, an non fuerint in meliori ſtatu extra corpus, quàm in corpore; an priſtini ſtatus ſui recordari potuerint, necne; quibus ex cauſis, quove conſilio iteratæ morti Deus homines illos ſubjicere voluerit; num mortem propriè ſic dictam, an verò aliquid *ἀνάλογον* morti, immutationem ſcil. duntaxat ſubierint, in his & ſimilibus præſtat cautam profiteri ignorantiam, quàm temerariā venditare ſcientiam. Ecquis enim ſine *παραφροσύνης* ſuſpicione in extraordinarii & miraculoſi operis cauſas ac circumſtantias extra limites verbi ſcrupuloſius inquirere, & quod Deus occultum eſſe voluit, in lucem producere; quod ſingulare, ad communis curſus regulas revocare audebit? 5. Diſtinguendum etiam inter eos, qui à Chriſto, Prophetis & Apoſtolis reſuſcitati fuêre, & inter illos, qui cum Chriſto reſurgente dicuntur reſurrexiſſe Matth.27. v.51. De illis veriſimilius, quòd fuerint iterū mortui, de his idem ſtatuit Auguſtinus Epiſt. 99. ad Evodiū, Theophyl. in cap. 27. Matth. Brigitta lib. 6. cap. 64. quòd ſcil. peracto teſtificationis ſuæ de Chriſto officio iterum mortui fuerint. quæ ſententia nititur hac hypotheſi, quòd reſurrexerint ad vitā mortalem. Sed veriſimilior eſt ſententia Epiph. hæreſ.75. Ambroſ. in Pſ. 1. & aliorum, quod reſurrexerint ad vitam im̄ortalem & cum Chriſto in aſcēſione cœlos ingreſſi ſint, id quod ex phraſi Evangeliſtæ probavimus in Harm. de paſſ. cap.18. p.855. Confer Cajetan. in c. 27. Matth. & Blaſium de Vieg. in Apocal. p. 27.

70. 3. *Antecedentia mortis* ab Hugone lib.2. de clauſtro animæ revocātur ad tria capita. *Tres* [inquit] *ſunt nuncii mortis. Caſus, Infirmitas, Senectus. Caſus dubia, infirmitas gravia, ſenectus certa denunciat. Caſus nunciat mortem latentem, infirmitas apparentem, ſenectus præſentem.* Poſſunt etiam antecedentia illa ſic diſtingui, ut 1. quædam dicantur omnibus hominibus *communia*, quædam verò certis individuis peculiaria ac *propria*. 2. quædam *remota*, quædam verò *propinqua*. Remota ſunt 1. *Morbi*, qui ſunt mortis caduceatores, ac quorum ultimus Medicus mors eſt. Qui morbis à Domino corripitur, de vitæ exitu admonetur. Pſal.39. v.12. *In increpationib. propter iniquitatem corripuiſti virum, & liqueſcere feciſti, ut tineam deſiderium ejus*. Gregorius dolores ac morbos vocat *ſagittas hominem moleſtantes, & vitam ad ipſam mortem ſternentes*. 2. *Senectus*, quæ eſt mortis prodromus, quemadmodum enim ſenectus adoleſcentiam ſequitur, ſic mors ſenectutem. *Alia genera mortis ſpei mixta ſunt, deſinit morbus, incendiū extinguitur, ruinam, quæ aliquem videbatur oppreſſura quiſpiam evadit, depoſuit mare quos hauſerat, eadem, in qua ſorbebat bora, projecit incolumes, gladium miles ab ipſa cervice perituri revocabit, nil autem habet, quod ſperet, quem Senectus ducit ad mortem*. Seneca Epiſt. 30. In ſenectute oculi caligant, aures graviter audiunt, capilli fluunt, facies in pallorem mutatur, dentes lapſi numero minuuntur, cutis areſcit, flatus non ſuaviter olet, pectus ſuffocatur: tuſſis cachinnat, genua trepidant, talos & pedes humor inflat, hæc omnia ruituram corporis domum prænunciant.

3. *Antecedētia mortis remota.*

1. *Morbi.*

2. *Senectus*

71. Cumprimis verò ſenectutem graphicè depingit Salomon Eccl.12. v.1. *Memento creatoris tui in diebus juventutis tuæ antequam veniant dies mali, & attingant anni* [ſenectutis] *de quibus dicas, non mihi voluntas in eis*. v. 2. *antequam obtenebreſcat Sol & Lux, & Luna & Stella* [antequā oculi

Deſcriptio ſenectutis Eccleſ. 12. tradita.

oculi qui ſunt luminaria microcoſmi, ſicut Sol, Luna & Stellæ macrocoſmi, incipiant caligare. Gen. 27. v. 1. *Senuit Iſaac & caligaverant oculi ejus, & videre non poterant.* 1. Reg. 14. v. 4. *Ahia non poterat videre, quia caligaverant oculi ejus præ ſenectute.* Quidam Metaphoram transferunt ad res adverſas, ut ſit ſenſus. Priuſquam veniant tempora triſtia & adverſa, ut videantur tibi nec luminaria nec ſtellæ lucere, quia Scriptura proſperitatem cum luce, adverſitatem cum tenebris conſerre ſolet, ſed prior interpretatio ſequentibus magis congruit] *ac antequam revertantur nubes poſt pluviam* [hoc accipi poteſt de exhalationibus ac vaporibus ex imbecillitate ventriculi & vitio concoctionis in ſenili ætate crebrioribus, ac ferè continuis, quæ materiam ſuppeditãt deſtillationibus cerebri, ex quib⁹ porrò ſequuntur catharri, tuſſis, difficultas reſpirationis &c. Sed & cœlum ſenibus propter viſus imbecillitatem perpetuò videtur nebulis ac pluviis obductum. Quidam metaphoricè accipiunt de viciſſitudine gaudii ac triſtitiæ ſenibus denegata. Juvenes, ubi calamitas aliqua præterierit, iterũ exultant & oſtendit ſe illis poſt pluviam ſerenitas; ſenes verò, etiamſi triſtis aliquis caſus abierit, tamen reſidet in animo ægritudo, quæ inſtar denſæ nubis omnem lætitiæ ſerenitatem in illis abſcondit, etiamſi pluvia ceſſet, tamen cœlum manet nubibus obductum ac triſte. Hanc interpretationem ſi quis amplecti velit, ſtatuere poterit, in hoc verſiculo incommoda ac moleſtias ſenectutis deſcribi γενικῶς, quæ in ſequentib⁹ explicentur εἰδικῶς] v. 3. *in die illa commovebunt ſe cuſtodes domus* [manus & brachia, quæ univerſam corporis compagem inſtar cujuſdam domus affabrè ex ędificatam cuſtodiunt, tum ſalutaria adhibendo, tum noxia propulſando, ſed hi cuſtodes in ſenectute ſeſe commovent atque agitant, id eſt, tremuli fiunt] *& incurvabunt ſe viri robuſti* [Hebr. הִתְעַוְּתוּ *pervertentur, curvabuntur,* à rad. עָוַת *curvatus, perverſus fuit.* Viri fortes ſunt crura, quæ in ſenectute curvantur ac pervertuntur, id eſt, incipiunt nutare ac vacillare. Quidam in genere accipiunt de oſſibus hominis, quia ſtatura hominis, ſiccitate contrahitur, ut oſſa videantur incurvata] *& ceſſabunt molares, quia diminuerunt ſe ſive defecerunt* [per *molentes* intelliguntur dentes, qui non ſolùm ratione numeri diminuuntur, ſed etiam reſpectu efficaciæ in mandendo ceſſant ac intermittunt, quia ſenes ob dolores ſubinde recurrentes coguntur ægrè & lentè mandere. Alii reddunt, *Molares reddentur inutiles ac diminuent,* ſcil. molitionem, id eſt, non poterunt cibum contundere & comminuere, qui ſenſus eodem redit] *& obtenebreſcent videntes per feneſtras* [Vatablus ſubintelligit facultates per oculorum feneſtras officium ſuum exercentes, illæ obtenebreſcunt, quia in ſenectute non oculi ſolùm fiunt caliginoſi, de quo incommodo dixerat v. 2. ſed etiam quaſi retracti, non prominentes, ac malè proſpiciunt per feneſtras ſeu foramina, quæ ſunt in calvaria] v. 4. *& claudentur oſtia in platea* [Hebr. בַּשּׁוּק *extrinſecus* vel *foris.* Oſtia illa ſunt labia, cordis oſtia, quæ in ſenibus clauduntur, id eſt, ſenes non libenter aperiunt, tædet eos loqui, ſunt moroſi in loquendo. Quidam ſic vertunt, *Occludentur valvæ foro,* i. e. abſtinebis à foro & negotiis publicis, nõ delectaberis hominũ frequentiâ & converſatione, ex qua juvenes voluptatem capiunt, eris aliis ingratus ac moleſtus, ut nec foris, nec domi delectationem capere poſſis, aut rebus jucundis recreari] *in humilitate vocis molæ* (per vocem molentis humiliatam intelligunt *vim digeſtionis* debilitatam ac imminutam. Quidam accommodant ad *vocem,* quæ per dentes & linguã ita formatur, ut fiat articulata, illa in ſenibus humiliatur ac remittitur, id eſt, exilis redditur, nec ampliùs tàm clara eſt & alta, ut in juvenibus. Quidam ad maſticationem applicant, *humiliatur vox molentis,* i. e. dentes ſenum non amplius ſono quodam cibum molũt ac comminuunt, ſicut robuſti juvenes faciunt, ſed hoc incommodum jam ante v. 3. attigerat, præſtat igitur vel de digeſtionis imminutione vel vocis remiſſione accipere.] *Et conſurget ad vocem volucris* [ſubintellige *ſenex.* Senſus eſt, quod ſomnus reddatur deterior, quando enim cib⁹ ad ſtomachum non trajicitur, vel non benè concoquitur, tollitur ſomni cauſa, ſicq; etiam ad aviculæ cantum ſenex ſuſcitatur, accedit inſuper corporis ſiccitas ſomno inimica & adverſa] *& incurvabuntur omnes filiæ cantici* [Hebr. יִשַּׁחוּ *humiliabuntur, deprimentur, ſubmiſſæ erunt.* Quidã per *filias cantici* ſive vocis intelligunt arterias ac fibras vocales, præſertim gutturis, quæ multùm valent ad vocem eliciendã, ut ſit ſenſus, vox gutturis, quæ priùs erat ſonora ac cantare poterat, erit ſubmiſſa, adeò ut non audiatur. Sed quia de vocis remiſſione jam antè dictum fuerat, ideò alii per *filias cantici* intelligun⁹ cantores ac cantatrices, quæ erunt humiles, id eſt, non audientur a ſenibus, nec illi eis delectabuntur, ſicut Barſillai ſenex ad Davidem dicebat 2. Sam. 19. v. 35. *Num audiam ultra vocem cantorum & cantatricum?* Quidam per *filias cantici* intelligunt aures cantici audientis deſtinatas, illæ *incurvantur,* id eſt, fiunt flaccidæ ac pendulæ, nec ulteriùs ſuo rectè funguntur officio] v. 5. *etiam ab excelſo timebunt & pavebunt in via* [Hebr. מִגָּבֹהַּ *a re alta,* id eſt, ambulantes in via timebunt, ne in lapidem paulò editiorem impingant, nullum erit tàm æquabile ſolum, in quo ſibi non metuant & caveant ab offenſione & attritione pedis. Piſcator ſic accommodat. *Timebunt ſenes à loco alto quem ſcandere debent.* Vatabl. timere ſolent ſenes à re alta, quia non poſſunt attollere crura, & confractiones, id eſt, offendicula ipſis parata in via, ita ut vel in feſtucam impingant. Venient eis in via contritiones ac pavores, ut præ laſſitudine nequeant ambulare. Quidam ſic exponunt. Caput & humeri, quæ in juvenili ætate erant erecta, in ſenib. ita ſe incurvant & contrahuntur, ut incedant non aliter atque illi, qui ſunt admodùm timidi ac meticuloſi; tales enim obſtipo capite & demiſſis humeris incedũt] *florebit amygdalus* [Heb. וְיָנֵאץ הַשָּׁקֵד quorum verborum tot fermè occurrunt interpretationes, quot in hunc locum commentàti ſunt Scriptores. Hieron. Arias, Schindl. Luther⁹ & vulg. vertunt, *florebit amygdalus.* Verbũ יָנֵאץ deducunt à rad. נָצַץ poſita in Hiphil, ut א ſit epentheticum. Cant. 6. v. 10. הֵנֵצוּ *floruerunt malogranata.* שָׁקֵד eſt *amygdalus* à rad. שָׁקַד *vigilavit,* quia iſta arbor prima omnium profert flores. Exponunt autem hoc modo, *Florebit amygdalus,* id eſt, apparebit canicies in capite, quæ eſt alba ſicut flos amygdali. Tremellius ab iiſdem radicibus has voces deducit, ſed refert ad ſequens verbum. תָּפֵר vertit in Accuſativo, *irritam*

Digitized by Google

vitam faciet efflorescentem amygdalum, id eſt, oe verè quidem ipſo, quo arbores & animalia omnia lætari & geſtire videntur, faſtidium ſenis avertetur, ſed omnia verni temporis beneficia nibil faciet, ut συνεκδοχικῶς veris jucunditas deſcripta intelligatur ab uoius arboris flore. Sed hæc verſio eſt coacta, cùm יִסְתַּבֵּל & יָנֵאץ in futuro ponantur, ac הֶחָגָב & הַשָּׁקֵד per accentum Zakephkathon à verbo תָּפֵר diſtinguantur. Santes Pagninus vertit, *& reprobabitur coitus*, ſicut Geneſ. 18. v. 12. Sara inquit, *Poſtquam ſenui, num erit mihi voluptas, & poſtquam dominus meus ſenuit*. Deducit ergò verbum יָנֵאץ à radice נאץ quod ſignificat *reprobare, contemnere, ſpernere*, ac הַשָּׁקֵד per metatheſin literarum accipit poſitum pro השקד quod membrum coitus interpretantur. Sed & hoc coactum eſt, ut quilibet animadvertit. Alii exponunt, *& creſcent palpebra*, præ atrenuatione ſcil. & macie faciei. Sed שקד pro palpebris uſurpatũ vix occurret] *& oneri erit locuſta* [Hebr. יִסְתַּבֵּל הֶחָגָב. à radice סָבַל *portavit, bajulavit*. In Hitphael *oneri fuit*. חָגָב eſt genus locuſtæ. Hebræi hoc ſeoſu expoount. Totum corpus ita debilitabitur, ut nec inſultum locuſtæ animalculi exigui Num. 13. v. 34. ferre poſſit. Alii ſic intelligunt. Incedet incurvo dorſo inſtar cicadæ, vel gracilibus cruribus & depreſſo corpore ingredietur, quaſi videas locuſtam grave ouus ferentem, ſub quo incurvetur. Tremellius coujungit cum verbo תָּפֵר ac verbum יִסְתַּבֵּל participaliter exponit, *irritam faciet pinguefacientem ſe locuſtam*, ſicut & LXX. verterunt παχυνθῇ *pingueſcet*. Senſum dicit eſſe eum, quòd veris amœnitas, io quo omnia animalia lætari & geſtire videntur, non poſſit faſtidium ætatis in ſenibus tollere. Sed quid de hac interpretatione ſtatuendum ſit, paulò antè vidimus. Pagninus vertit, *& onerabitur dorſum ſive ſpina dorſi*, onerabuntur lumbi, ut dorſum incurvatum figuræ ſaltaotis & incurvatæ cicadæ μεταφορικῶς conferatur, vel ut eliſo ה legatur חָגָב) *diſſipabitur cupiditas* (Hebr. וְתָפֵר הָאֲבִיּוֹנָה *abibit deſiderium*, à rad. אבה *deſideravit, concupivit*, hoc eſt, non ampliùs vigebit appetitus cibi & potus, ſuccedet ἀνορεξία, dejicictur omnis appetentia. Quidam referunt ad libidioem, quæ in ſenibus extinguitur propter virium debilitatem & ſpirituum defectum. Quidam legunt בִּינָה *intelligentia*, quia decrepiti ſenes ut corpore, ita quoque animo deficiunt, ſicque א eſſet hœmanthicum. R. David Kimchi per אֲבִיּוֹנָה intelligit *animæ & corporis confœderationem*, quæ in ſenibus brevi diſſolvitur. LXX. & Hieronymus verterunt ἡ κάππαρις, *diſſipabitur capparis*, legerunt ſubſtitutis aliis punctis אֲבִיּוֹנָה cujus plurale אֲבִיּוֹנוֹת *baccas capparis*. Rabinis ſignificat, quæ juxta Avicennam Venerem proritant. Vatablus reddit, *Et franget fœdus concupiſcentia*, id eſt, pars illa concupiſcibilis aoimæ, cui deſiderium tribui ſolet, rumpet fœdera, quæ pepigit cum corpore) *quoniam vadit homo ad domum ſeculi ſui, & circumibunt in platea plangentes*. Tremellius etiam hæc verba ad deſcriptionem ſenectutis accommodat, ut ſit ſeoſus, *cùm homo jam verſatur in ætate decrepita, propediem moriturus, & à propinquis efferendus funere*. Sed rectiùs de morte intelliguntur, uode à B. Luthero parentheſi ea rectè includuntur, ſenſus enim eſt, Deum per morbos & ſenectutem, ejusque incommoda multiplicia hominem ad mortem præparare ac deducere. Per בֵּית עֹלָמוֹ *domum ſeculi* ſive æternitatis intelligi poteſt *ſepulchrum*, vel quia ſeculum præſens, id eſt omnes homines hujus ſeculi in hanc domũ tandem deveniunt, vel quia homini in hac domo permanendum uſque ad diem noviſſimum, in quo futurum ſeculum inchoabitur. Commodiùs per *domum æternitatis* intelligitur animæ poſt mortem receptaculum, in quo in omnem æternitatem ei permanendum. Durch den Tod kommen wir auß der Zeit in die Ewigkeit. Per *plangentes in platea circumeuntes* intelliguntur amici deducentes funus per plateam cum planctu & lachrymis, quæ tamen plerumque ſolent citiſſimè areſcere.] Sequentia verba à quibusdam ad deſcriptionem ſenectutis, à quibusdam ad deſcriptionem mortis reſeruntur, ut videbimus.

v. 6. *antequam elongetur funis argenteus*. [Quidam legunt יֵרָתֵק antequam *colligetur* ſive *conſtringatur*, id eſt, brevior fiat, funis argenteus, quàm ut aquam putei attingere poſſit, à rad. רָתַק *ligatus, conſtitutus, conſtrictus fuit*. Sed pleraque exemplaria legunt יִרְחַק *antequam elongetur ſive prolongetur funis*, à rad. רָחַק *elongatus, amotus, remotus fuit*. Vulg reddidit, *antequam rumpatur*, alii, *antequam removeatur*, quando enim funes elongantur, tandem rumpuntur ac removentur. Per *funiculum argenteum* plerique omnes intelligunt medullam in ſpina dorſi, quæ ob albedinem vocatur argentea, illa in ſenibus prolongãtur, quia incedunt incurvi, ob quam curvitatem medullam ſpinalem extendi oportet. Piſcator vertit, *antequam diſſolvatur funis*, legit n. & ipſe יֵרָתֵק ab uſitata rad. רָתַק unde nomen רַתּוֹק *catena*, à quo nomine verb. Niphal ſignificationem accipit, eamq; privativam, q. d. decatenari, i. e. diſſolvi, quod propriè competit funi. Sic ergò ad deſcriptionem mortis potiùs quàm ſenectutis hoc pertinerer, in morte enim funis ille argenteus diſſolvitur ac rumpitur. Vatabl. ad ſenectutem accommodat, & ab eadem radice deducto verbo vertit, *antequam brevietur*, ſolent enim, inquit, ſenes breviari, eò quòd medulla brevietur. Sed verbum רחק contrariam potiùs ſignificationem obtinet, ac ſpinalis medulla in ſenibus potiùs flacceſcit ac diſſolvitur, quàm ut brevietur & contrahatur. Quidam *funis argentei* nomine intelligunt alimoniam per cibum ac potum, quæ eſt quaſi funiculus animam & corpus connectens, illa in ſenibus tandem ceſſat, ſicque funiculus ille diſſolvitur. Quidam arterias ſive venas pulſatiles argenti inſtar albicantes. Tremellius propriam ſignificationem retinet hoc ſenſu, *Antequam Deus tibi adimat ornamenta videlicet inſtrumenta argentea, ut ſunt catena, lora, cingula & ſimilia*, ſed hoc nimis dilutum] *& decurrat ſcaturigo aurea* [Qui ad mortis deſcriptionem accommodant, vertunt, *antequam confringatur lenticula aurea*. Hebræum וְתָרֻץ גֻּלַּת הַזָּהָב Nomen גֻּלַּת in regimine ponitur, in ſtatu abſoluto גֻּלָּה per metaphoram ſignificat phialam, lenticulam, ex qua velut è ſcatebra quid effunditur, 1. Reg. 17. v. 41. Zach. 4. v. 3. propriè autem ſignificat ſcaturiginem ſive ſcatebram, ex qua aqua provolvitur ac promanat. Joſ. 13. v. 2. Jud. 1. v. 15. à radice גלה *volvit, revolvit &c.* תָּרֻץ quidam deducunt à רָצַץ *quaſſavit, concuſſit, contrivit, confregit*. 1. Sam. 12. v. 3. 2. Regum 23. v. 11. &c. ut Schurec

ponatur loco Holem, quidam verò à רוץ *decurrit.* Per phialam ergò auream quidam intelligunt membranam, quæ cerebrum continet, ac à Medicis *μήνιγξ* dicitur, ac vocatur *aurea*, quia eſt flava auri colorem habens, ut ſit ſenſus, antequam illa membrana cerebrũ cingens frangatur ſive conteratur, id eſt, antequam homo moriatur, quia membranâ illâ fractâ hominem interire neceſſe eſt. Toſſanus per *phialam auream* intelligit ſplenem, qui bilem inſtar auri flaveſcentem attrahit. At ſplen non eſt bilis flavæ, ſed ſanguinis melancholici receptaculum. Quidam propriam ſignificationem nominis גֻּלָּה acceptant ac vertuot, *antequam decurrat fons aureus*, id eſt, cerebrum, non quod colorem aureum habeat, ſed quia includitur pelliculæ aurei coloris. Tremellius vertit, *antequam excurrit orbis aureus*, ut גֻּלָּה ponatur pro גַּלְגַּל orbis, ſphæra, & quicquid in circulum convolvitur, ut ſit ſenſus, antequam Deus tibi adimat ornamenta aurea, ut ſunt annuli, bullæ, mooilia & hujus generis alii. Qui ad ſenectutis deſcriptionem accommodaot, ſic vertunt, *antequam decurrat ſcaturigo aurea*, id eſt, aotequam humidum radicale, quo vita hominis conſervatur, conſumatur, ac ſenilis maraſmus ſuccedat. Schindlerus accommodat nomen ſcaturiginis ad *verba legis*, quæ quomodo in ſenibus quaſſata dici poſſint., noo video, niſi forte eò reſpexit, quod in morte hominis miniſterium legis ſive verbi ceſſet.] *& conteratur hydria ſuper fontem* [Hebr. תִּשָּׁבֵר eſt futur. Niph. à radice שָׁבַר *fregit, diſrupit.* כַּד *hydriam, cadum, vaſculum* aquis hauriendis commodum deſignat Geneſ.24. v.14. מַבּוּעַ ſignificat *ſcaturiginem, fontem*, à radice נָבַע *ſcaturivit, ebullivit* Prov.18. v.4. Per *hydriam* intelligunt Hebræi conceptacula illa ſanguinis, quæ à jecore recipiunt ſanguinem, id eſt, venas, per *fontem* ipſum jecur, officinam *αἱματώσεως* ſive ſanguificationis, unde à jecore velut ex fonte ſanguis oritur, ac per tubulos venarum in totum corpus diſtribuitur. Quidam per *hydriam* intelligũt veſiculam vellis, receptaculum flavæ bellis; quidam *ventriculum*, ut ſit ſenſus, ſtomachum non facere officium in ſenibus in cibo concoquendo, ac in morte tandem membra illa nutritioni inſervientia penitùs confringi. Piſcator per *hydriam* iotelligit venas meſaraicas, juxta epar ſitas, ex quo tanquam è ſcatebra hauriunt ſuccum ſanguineum, eumq́; in ſanguinem perfectum commutant. Duo enim ſunt venarum meſaraicarum officia, videlicet chylum in jecur tranſportare, & ex hoc in inteſtina ſanguinem refundere, ut ex Galeno lib.3. de facult.nat. docet Laurent. lib.4. anatom. cap.7. quæſt.5. Schindl. in verb. כדד exponit, *antequam venter in ſepulchro frangatur*, ſed in verbo נבע per hydriam ciſtulam fellis iotelligit. Tremellius ſic explicat, *antequam abrumpantur commoditates tua ad hanc vitã pertinentes*, quod ſynecdochicè more Hebræorum exemplo uno figurari aſſerit] *& confringatur* ſive *conteratur rota ſuper ciſternam ſive puteum*. [Per *rotam ſuper ciſternam* Hebræi intelligunt craoium capitis, quod in ſepulcro dicunt confringi. At cranium illud ob duritiem oſſis diutiſſimè integrum perſeverat. Vatablus per *rotam* intelligit caput, per *puteum* cor, à quo trahuntur vires vitales. Ut enim miniſterio rotæ haurimus aquam, ſic in capite omnes ſenſus conſtituuntur, unde à corde vitales vires attrahit. Piſcator accommodat ad *pulmonem*, qui continuo motu halitum nuoc attrahit, nunc repellit, ſicut rota ad ciſternam, vel puteum, hydriam nunc demittit, nunc attrahit, eum in morte diſrumpi dicunt. Quid ſi per *rotam* intelligatur jecur, ut enim rotæ operâ aqua è puteo extrahitur, ita jecur chylum ad ſe trahit, eumq́ue in ſanguinem commutat, ac toti corpori diſtribuit, ſed in ſenibus epar in ſanguine cooficiendo ac diſtribuendo ſuum non ſatisfacit officium. Tremell. inſiſtit literali ſenſui, *Rota, qua vertente hauſtrum in ciſternam profundiorem inducitur, confringetur*, id eſt, neq; propinquis bonis, neq; remotis utendi facultatem habiturus es.] v.7. *& revertatur pulvis ad terram, quemadmodum fuit, & Spiritus revertatur ad Deum, qui dedit illum* [id eſt, miſeri ſenes tantiſper eum multiplicibus illis incommodis ac moleſtiis conflictantur, donec animę & corporis vinculo per mortem ſoluto, corpus hominis è pulvere terræ initio formatum Gen.2.v.7. ſepulchro inſeratur, in quo in pulverem & cinerem redigatur, anima verò, quę Spiritus eſt, ad Deum creatorem revertatur, ejusq́ue judicio ſiſtatur, atque ab eo vel tradatur Angelis ſanctis in ſinum Abrahæ deportanda, vel malis Spiritibus in gehennam detrudenda. Quidam in ſpecie ad animas piorum accommodant, cum Salomon ſermonem dirigat ad populum Dei, illæ igitur dicuntur reverti ad Deum, quia in cœlum à ſanctis Angelis deferuntur.] Atque hæc eſt allegorica illa ſenectutis deſcriptio verbis obſcurioribus, ſed perquàm emphaticis ac ex intimis Naturę penetralibus petitis, à Salomone ſapientiſſimo tradita. Confer Valleſ. de ſacra Philoſoph. cap.66. pag.375.

72. 3. Ad mortis *antecedentia* referenda ſunt non tantùm *morbi ac ſenectus*, quæ per ſe morbus eſt, ut ait Comicus, ſed etiam *omnes hujus vitæ calamitates atq; adverſitates.* Ut enim mors, ita quoque omnes hujus vitæ calamitates ac miſeriæ ſunt pœnæ peccati original. Gen.3.v.16 & ſeqq. Ambroſ. vel Proſper. in lib.2. de voc.gent. cap.3. *Omnes Naturæ noſtræ incolumitatem primi hominis prævaricatione perdidimus, unde tracta mortalitas, indeq́ue multiplex corporis atque animi corruptio.* Auguſt. lib.13. de civ. Dei cap.14. *à liberi arbitrii malo uſu ſeries hujus calamitatis exorta eſt, quæ humanum genus origine depravata velut radice corrupta uſque ad ſecunda mortis exitium, quæ non habet finem, ſolis illis exceptis, qui per gratiam liberantur, miſeriarum connexione perducit.* 4. Quinimò tota hæc mortalis vita nihil aliud eſt, quàm continua ad mortem via. Auguſtinus libr.13. de civ. Dei cap.10. *Quicquid temporis vivitur, de ſpacio vivendi detrahitur, & quotidiè fit minus, minusq́ue quod reſtat, ut omninò nihil aliud ſit tempus hujus vitæ, quam curſus ad mortem, in quo nemo ſtare permittitur, ſed ſemper diætam unam quolibet die quisque noſtrûm facit.* Bernhard. de dom. inter col.1743. *Vita hominis ſingulis diebus expenditur. Vita hæc fragilis & caduca quantò magis creſcit, tantò magis ad mortem accedit. Vita hujus principium mortis eſt exordium, neq; incipit ætas priùs augeri quàm minui.* Manil. *Naſcentes morimur, finisq́, ab origine pendet.* Senec. in Herc. furente. *Tibi mors paramur, Sis licet ſegnis, properamus ipſi. Prima, quæ vitam dedit, hora carpſit.* Vita hæc noſtra naviganti

3. Calamitates hujus vitæ.

ganti ſimilis, qui enim navigat, ſive ſtet, ſive ſedeat, ſive jaceat, ſemper eò propiùs abit, quo impulſu navis ducitur: ſic & nos, ſive dormientes, ſive vigilantes, ſive jacentes, ſive ambulantes, ſive nolentes, ſive volentes per momenta temporum ſemper ad finem ducimur. Seneca Epiſt. 24. *Quotidiè morimur, quotidiè* enim *demitur aliqua pars vitæ, & tunc quoque cùm creſcimus, vita decreſcit. Infantiam amiſimus, deinde pueritiam, deinde adoleſcentiam uſque ad heſternum quicquid tranſit temporis, perit, hunc ipſum, quem agimus diem, cum morte dividimus.* Idem: *Ultima hora, qua eſſe deſinimus, non ſola mortem facit, ſed ſola cōſummat, tunc ad illam pervenimus, ſed diu venimus. In mortem non repentè incidimus, ſed minutatim procedimus.* Thom. Morus:

Scilicet ex illa, quâ primùm naſcimur horâ,
Prorepunt juncto vitaq́; morsq́; pede,

Antecedētia propinquiora. 73. Propinquiora mortis *antecedentia* ſunt, vel *interna*, vel *externa*. *Interna*, quæ in *corpore*
1. Interna. vel in *anima* homini obtingunt; Externa, quæ eidem exteriùs obverſantur. Ad priorem claſſem pertinent 1. *Senſuum interiorum & exteriorum, adeoq́; omnium animæ virium & omnium corporis membrorum labefactatio.* Morte enim appropinquante oculi contabeſcunt, aures obſurdeſcunt, guſtus pervertitur, memoria diminuitur, brachia & manus præ languore concidunt, pedes corporis molem ferre nequeunt, naſus redditur acutus, facies lurida, ac totum corpus ad putredinem & corruptionem vergit. Bernh. inſerm. *Cogita te jam mortuum, quem ſcis neceſſariò moriturum. Diſtingue, qualiter oculi vertentur in capite, venæ rumpentur in corpore, & cor ſcindetur dolore.* 2. *Conſcientiæ morſus & accuſatio.* Morituro omnia totius vitæ delicta occurrunt cum omnibus ſpeciebus ac circumſtantiis, quæ animū ipſius graviter angunt & excruciant. Ephrem. de beatitud. anim. cap. 1. ſub fin. *Ea hora, cùm anima dividitur à corpore, videns univerſa opera ſua, dicit illis: Date mihi unius horæ ſpacium, donec egrediar. Et reſpondent ſimul omnia opera ejus & dicunt ei. Tu nos egiſti, tua opera ſumus, tecum ſemper imus, tecum pergimus ad Deum.* Moriturus videt, ſe momento illi appropinquare, à quo pendet æternitas, tempus benè operandi jam eſſe amiſſum, tempus ad pœnitentiam conceſſum eſſe ferè totum præterlapſum, ac poſt mortem imminere judicium, in quo de actionibus, verbis & cogitationibus reddenda ſit ratio. Si *non benefeceris*, inquit Deus ad Cainum, *peccatum cubat ad oſtium* Gen. 4. v. 7. In hac vita peccatum videtur quaſi cubare & quieſcere ceſſante adhuc conſcientiæ morſu, ſed cubat *ad oſtium*, i. e. quando per portam mortis ex hac vita egrediendum, tunc peccatum evigilat & conſcientiam graviter angit. 3. *Dolorum & angorum multiplicatio.* Quemadmodum cum dolore & angore in hunc mundum naſcimur; ita quoq; cum dolore & angore ex eo egredimur. Sub vitæ igitur finem & ex hoc mundo abitum pœnas & moleſtias pendimus, quas in primo ad hanc vitam & in hunc mundum ingreſſu matribus noſtris procreavimus, iisdem doloribus tempore diſceſſus ſubjacemus, quibus matrem tempore partus fatigavimus, ut ſimilis ſit ingreſſui vitæ exitus. Fingunt Poëtæ Prometheū lutum, ex quo hominem finxit, non aquâ ſed lachrymis maceraſſe, quia ſcilicet

Naſcimur in lachrymis, lachrymis quoque vita madeſcit,
Et vitam rurſus linquimus in lachrymis.

Cui triſti querimoniæ fides Chriſtiana meritò illud ſubnectit:

O multas hominum lachrymas, abſterget at omnes
Omnibus electis ipſe Deus lachrymas.

74. *Externa* ſunt 1. *Uxoris, liberorum & cognatorum ejulatus ac moleſtatio.* 2. *Multiplex ac* *2. Externa.*
varia Diaboli inſultatio, infeſtatio ac tentatio. Quod ſi namq; per totum vitæ curſum homini inſidiatur, multò magis ſub vitæ finem omnem ſuam calliditatem ac potentiam adverſus ipſum exerit, ſciens in hoc ultimo duello cum præſentiſſimo ſalutis diſcrimine homini aut vincendū aut ſuccumbendum, unde quidam ex veteribus per *calcaneum*, cui ſerpens infernalis *inſidiaturus* dicitur Gen. 3. v. 15. vitæ finem, circa quem gravius hominem oppugnat, intelligunt. Caſſan. libr. 4. Inſt. Cœnob. cap. 37. Quemadmodum Johannes Apoc. 12. v. 12. Diabolum dicit *habere iram magnam, cùm ſciat, quod modicum tempus ad ſeducendum in fine ſeculi ei dem ſuperſit*: ita quoq; circa finem vitæ quemlibet hominem magnis virib. & efferatâ irâ aggreditur, itidem ſciens, exiguum adhuc temporis ſpacium ad ſeducendum ſibi eſſe relictum. Utque in vita reliqua non uno duntaxat tentationum genere, ſed *multiformi nocendi aſtutiâ*, ut Auguſt. lib. 19. de civ. Dei cap. 23. loquitur, hominem ſolet aggredi. *Aliis enim cupiditatem inſatiabilem immittit, ut opibus ſuis tanquam compedibus illigatos à via veritatis abducat; alios inflammat iræ ſtimulis, ut ad nocendum potiùs intentos à Dei contemplatione detorqueat; alios immoderatis libidinibus immergit, ut voluptati & corpori ſervientes ad virtutem reſpicere non poſſint; aliis v. inſpirat invidiā, ut ſuis ipſi tormentis occupati, nihil cogitent aliud, niſi eorū, quos oderint, felicitatem, alios inflammat ambitionib.; quos pios viderit, vanis implicat religionibus, ut impios faciat*; Lactant. lib. 6. de vero cultu cap. 4. p. 323. ac ut verbo dicam, *acriùs tentat hominem ex illâ parte, quâ eū videt per excreſcentem humorem facilè inclinari ad vitia, at ſecundùm humoris conſperſionem adhibeat etiam tentationem*, Bern. ſer. 67. de mod. benè viv. col. 1741. ita quoq; circ. fin. vitæ pro diverſitate objectorum diverſa ejaculatur tela, cruditos ſolicitat ad veræ fidei abnegationem, bonos ad præſumtionem, malos ad deſperationem; infirmos ad impatientiam, divites ad nimiam circa terrena curam, pauperes ad diffidentiam.

75. 4. *Conſequentia* mortis referri poſſunt ad *4. Conſequentia mortis.*
duas claſſes. Quędam enim mortem conſequuntur *ratione totius compoſiti*, quædam reſpectu *ſingularum partium*. Ad priorem claſſem pertinent *1. reſpectu totius cōpoſiti.*
1. *Nuda ex hoc mundo egreſſio.* Job. 1. v. 21. *Nudus egreſſus ſum ex utero matris meæ, & nudus revertar illuc*, non in matris uterum, ſed in terram, ſive *in ſepulchrum*, ut Chaldæus Paraphraſtes adjecit, *in domum ſepulcri*, eſt enim terra omnium noſtrûm mater, ac velut uterus maternus, in quem mortui recipiuntur, prodituri ſuo tempore ex eo iterum

rum

ram in vitam Sirac. 40. v. 1. Salomon inſiſtens Jobi veſtigiis Eccl. 5. v. 14. *Quemadmodum homo egreſſus eſt ex utero matris ſuæ nudus, ſic revertetur ut vadat ſecundùm quod venit nec quicquam portabit de labore ſuo, quod ducat in manu ſua.* 1. Tim. 6. v. 7. *nihil intulimus in mundum, manifeſtum quod nec quidquam auferre poſſumus.* 2. *Omnium mundanorum gaudiorum, omnium corporis & fortunæ bonorum, quin & temporis ad pœnitendum ac benè operandum conceſſi amiſſio.* Pſal. 49. v. 18. *non cùm mortuus fuerit* [dives] *accipiet omnia, neque deſcendet poſt ipſum gloria domus ejus.* Poſt mortem homo privatur bonis omnibus ad hanc vitam pertinentibus, corpus exuitur pulchritudine ac robore, perit nobilitas, auferuntur divitiæ, neque quicquam niſi linteolum corpus tegens ex omni divitiarum cumulo ſecum ex mundo homo aufert. *Ubi nunc Cæſaris præclarum corpus?* ait autor ſerm. ad fratr. in erem. Auguſtino attributi, *ubi divitiarum ejus magnitudo? ubi caterva Baronum & Nobilium? ubi acies militum? ubi apparatus deliciarum? ubi canes venatici? ubi veloces equi? ubi cantantes aves? ubi thalamus pictus? ubi lectus eburneus? ubi regalis thronus? ubi mutatoria veſtimentorum? ubi capilli Solares? ubi decora facies? te dudum verebantur homines, te timebant Principes, te colebant urbes, te metuebant omnes, ubi nunc quæſo ſunt omnia? quo abiit tua magnificentia? pariter defecerunt hæc omnia, quando defecit Spiritus ejus, & eum in ſepulcro trium brachiorum reliquerunt cum fœtore & putredine.* Baptiſta Campoſulgoſus lib. 7. cap. 2. de *Saladino* Ægyptio Sultano commemorat, quòd in proceſſione obſoletam tunicam ſibi præferri curaverit, ac per præconem exclamari juſſerit, *Saladinus Aſiæ domitor tantùm ex hoc mundo ſecum referet.* 3. *Novorum confinium egreſſio.* Poſt mortem *pulvis revertitur in terram, & Spiritus ad Deum, qui dedit eum.* Eccl. 12. v. 7. utraque igitur pars hominis novas ingreditur ſedes, eaſdemque ſibi penitùs ignotas.

2. ratione ſingularū partium 1. corporis

76. Poſterioris claſſis ἑπόμενα quædam ſpectant *corpus*, quædam verò *animam* hominis. Nititur hæc diſtributio illa hypotheſi, quòd ſint duæ duntaxat hominis partes, corpus & anima, ut oſtendit primæva hominis creatio. ** Eſſe enim tantum duas hominis partes, probant 1. hominis creatio Geneſ. 2. v. 7. 2. hominis redemtio. Nam Chriſtus eum totum animâ duntaxat & corpore conſtantem redemit. Gal. 3. v. 13. cap. 4. v. 5. Luc. 19. v. 10. 3. hominis renovatio & ſanctificatio. 4. Filii incarnatio, aſſumſit animam & corpus. 5. hominis mors Eccl. 12. v. 7. Act. 7. v. 60. 6. mortuorum reſuſcitatio. 1. Reg. 17. v. 21. 7. ipſius Chriſti mors. 8. graviſſima Chriſti admonitio Matth. 10. v. 28. ** *Heracleonitæ* referente Hieronymo in cap. 20. Ezech. tres partes hominis eſſentiales faciebant, *corpus, animam, & Spiritum.* Eadem eſt ſententia *Rabinorum.* Quidam *Theophraſtiſtæ* noſtro tempore idem ſtatuunt, ac Spiritum poſt mortem corporis aliquandiu adhuc ſupereſſe, tandem verò etiam extingui, animam verò ſimpliciter immortalem eſſe diſputant. Nonnulli ex *Suenckfeldianis & Enthuſiaſtis* tertiam partem eſſentialem, Spiritum ſcil. homini in regeneratione accedere ſomniant. Illi omnes urgent dicta Scripturæ, in quibus Spiritus ab anima diſtinguitur Luc. 1. v. 46. 1. Theſſ. 5. v. 23. Heb. 4. v. 12. ſed reſp. nomen Spiritus, cùm de homine dicitur, quandoq; tamen ἐξηγητικῶς poni pro ipſa *anima*, cùm anima ſit Spiritus. Geneſ. 2. v. 7. cap. 46. v. 27. Auguſt. in expoſit. Cant. *Unus & idem Spiritus ad ſeipſum dicitur Spiritus, & ad corpus anima. Anima dicitur, in quantum eſt vita corporis. Spiritus v. in quantum eſt ſubſtantia ſpiritualis.* Quandoq; non ipſam animæ eſſentiā, ſed ejus *qualitates, motus & affectus* ſignificare, ſecundùm quos modo læta, modò triſtis, modò fortis, modò imbecillis dicitur. Gen. 45, 27. *revixit ſpiritus ejus.* Exod. 6. v. 9. *propter anguſtiam ſpiritus* &c. Quandoq; uſurpari pro *dono ſanctificationis* & charismaſi ſpiritualibus, quæ à Spiritu S. in credentes conferuntur, ut ſint ad ſpirituales actiones idonei. Iren. lib. 5. adv. hær. c. 8. p. 322. *Anima & Spiritus pars hominis eſſe poſſunt, homo autem nequaquam, perfectus autem homo commixtio & adunitio eſt animæ aſſumentis ſpiritum patris, & admixta in carne, quæ eſt plaſmata ſecundùm imaginem Dei.* Et poſtea: *Cùm ſpiritus commixtus animæ unitur plaſmati propter effuſionem Spiritus ſpiritualis, & perfectus factus eſt homo, & hic eſt, qui ſecundùm imaginem & ſimilitudinem factus eſt Dei, ſi autem defuerit animæ ſpiritus, animalis eſt verè, qui eſt talis &c.* [quæ omnia commodè ſunt explicanda, non de tertia aliqua parte eſſentiali, quæ hominis in regeneratione accedit, ſed de chariſmaſi ſpiritualibus, quæ piis hominib conferuntur, ut ibid. ſeipſum Iren. explicat.] Didym. libr. 3. de Spiritu S. apud Hieron. tom. 9. operum in dicto Apoſtolico 1. Theſſ. 5. v. 23. per Spiritum *intelligit* ſuperiorem animæ portionem, quæ animā informat, ut divina intelligat, ſapiat & diligat, quâ expoſitione etiam utitur Nyſſen. de creat. hom. cap. 8. At hæc expoſitio favet Pelagianis, tribuit n. Spiritui vim & facultatem illuminandi animā in reb. divinis. quod unicè competit Spiritui S. qui animam lucis ſuæ radiis illuminat, ut divina cognocat, capiat & intelligat. Quidam per *Spiritum* mentem & intellectum, per animā voluntatem & affectus intelligunt. Gallaſ. in notis ad Iren. p. 398 Hę ſunt duę partes pręcipuę animæ noſtræ, quas Deo ſubjici & indies renovari oportet, ut nihil mente cogitemus, nihil animo cupiamus, nihil corpore efficiamus, quod ipſius verbo conſentaneū non ſit. Non eſt igitur Spiritus apud Paulum aliquid diverſū ab anima, ſed ipſius animæ facultas, ut apud Hebręos רוּחַ diſtinguitur à נֶפֶשׁ cùm illi aut conjungitur aut opponitur, utramque tamen facultatem comprehendit nomen נֶפֶשׁ cùm nulla fit diſtinctio, ut nunc pro tota anima, nunc pro ejus parte accipiatur. Socinus in explic. aliquot. locor. Script. p. 106. *Spiritus eſt id, quod alio nomine vocari poteſt mens ſeu ratio ſuperior, quatenus ſcil. eſt illuſtrata a Dei patefactione illa, quæ continetur in Evangelio, itaut cum Paulus optat, Spiritum eſſe ſine ullo vitio, ac perfectum aliud nihil optet, quam ut nullus error, nulla ignorantia divinæ patefactæ voluntatis in iis ſit, ad quos ſcribit, & ſimul ad reformationem v[illegible] rationis ſuperioris per patefactionem [illegible] ullus deſit, ut cognoſcant & probent ea, quæ [illegible] placent. Per animam deſideria, cogitationes [illegible] denique, voluntatem in omni actione intelligit, quam vult eſſe integram & plane virtute conformata, ita ut ii nihil cupiant, nihil cogitent, nihil denique velint, quod virtuti & rectæ rationi adverſetur, quæ anima in homine alio nomine appetitus & ratio inferior vocari poteſt. Corporis in nomine nihil aliud intelligere videtur,*

quam

quàm externas actiones noſtras, quas ejuſmodi eſſe vult,ut nullo pacto ab eo abſint aut diſſentiant,quod Deus nobis præſcripſit. D.Hunnius in comm.Epiſt.ad Theſſ.p.125. & alii per *Spiritum* intelligunt nobiliſſimam *animæ humanæ potentiam, quâ homines à brutis diſtinguuntur, videl. mentem & voluntatem*, per animam verò *reliquas animæ facultates*. Simpliciſſimum videtur,per Spiritum in illis dictis, in quibus Spiritus ab anima diſtinguitur, intelligere ſuperiorem animæ regeneratæ & renovatæ facultatem, per quam homo Deo adhæret & Spiritus ſanctus ductum ſequitur Rom.8.v.16. *Spiritus reddit teſtimonium Spiritui noſtro &c.* cum quo ferè congruit eorũ expoſitio, qui animam dupliciter apud Apoſtolum notari dicunt, primò, *ut ſecundum ſuam ſubſtantiam informat corpus, idq; voce anima*, ſecundò, *ut eſt à Spiritu ſancto renovata, idq; voce Spiritus.* Confer Flacium in gloſſ. compend. p.1023. **Quando Luther. tom.1. Jenenſi p.439. & alii nonnulli Scriptores Eccleſiaſtici dicunt, *quod tres ſint hominis partes, corpus, anima, Spiritus*, tum nequaquam intelligunt tres partes, eſſentialiter à ſeipſis differentes quia disertè docent, animam quoad *ὀυσίας* eſſe Spiritum illum & hunc quoad ſubſtantiam & Naturam eſſe illã, ſed partes adjunctivas. Nec enim inſuetum eſt etiam diviſionem ſubjecti in accidentia, vocare diſtributionem totius in partes.* Et Philoſophi potentias animæ ſolent vocare partes. Ariſtotel.6. Ethicor. capit. 1.**

77. Ratione prioris partis, *corporis* ſcil. mortem conſequuntur. 1. *Omnimoda corporis mutatio*, illud enim poſt animæ diſceſſum redditur, ſtatim rigidum ac frigidum, ſenſus ac motus expers, horridum, ponderoſum ac terreum. 2. *Horribilis ejusdem putrefactio.* Nullius animalis corpus poſt mortem tàm citò putreſcere incipit, nullius animalis corpus tàm tetrum fœtorem emittit quàm hominis, cujus rei quæ poſſit eſſe cauſa alia, quàm peccati labes, quâ corpus hominis veluti veneno quodam eſt infectum ac contaminatum? Peccatum eſt aſa illa fœtida, quæ corã Deo & Angelis tàm graviter olet, ac tantum fœtorem in corpore mortui hominis excitat.

Quid niſi fœtor homo eſt? fœtores inter in alvo
Gignitur & latitat, tener è fœtente faviſſa
Eruitur fœtens, totius tempore vitæ
Seſe intra fœtet, fœtores ejicit ex ſe,
Corpus inane anima tandem fœtore maligno
A ſe abigit cunctos, & cum fœtore ſepulcro
Fœtens infertur, ut Chytr. rectè canit. Ut in principio ortus ſui homo fuit *ſperma fœtidum*, ita in fine exitus ſui fit *cadaver putridum.* Autor ſermon. ad fratres, qui Auguſtino tribuuntur & tom.10. operum ejus annexi ſunt. *Semel*, inquit *Romæ ductus ſum à Pentiano Præfecto cum multis aliis, ut viderem Cæſaris cadaver in ſepulchro, vidi omninò quòd eſſet livido colore præditum, putredine circumdatum, proſpexi ventrem ejus diſruptum & vermium catervas per ipſum tranſeuntes. Duo quoque famelici bufones in foveis oculorum ejus paſcebantur, crines ejus non ultra adhærebant capiti, dentes ejus apparebant labiis conſumtis & revelatum erat narium fundamentum &c.* Ingreſſus cœmiterium confer Cæſarum, Regum ac Ducum oſſa cum oſſibus calceariorum ac pauperum, an diſcrimen aliquod inter ea reperire poſſis? nullum profectò reperies præter hoc ſolũm, quod divitum cadavera, utpotè delicatiùs & cibis variis nutrita fœtore fortè ſuperant pauperum corpora, qui pane cibario & lutulentâ aquâ uſi fuerũt. Miſenæ in templo Afrano monumentum cujusdam Nobilis adoleſcentis ex Schleiniziorum familia (niſi fallor) oriundi etiamnũ hodiè videre licet. Perhibebatur adoleſcens ille omniũ ſuæ ætatis fuiſſe pulcerrimus, ſed cùm in ipſo ætatis flore in morbum lethalem incidiſſet, à propinquis ſuis exorari non potuit, ut ſuam effigiem vel depictam vel ſculptam poſteritati relinqueret, tantùm hoc precibus illorum conceſſit, ut poſtquã terræ mandatus eſſet, paucos poſt dies ſepulchrum aperirent, & quâ formâ cadaver ſuum invenirent, eadem depingi curarent. Hoc cùm eſſet factũ, invenerunt faciem ejus ſemicõſumtam à vermibus. & plures ſerpentes circa diaphragma & ſpinam dorſi extantes. Juſſerunt igitur ejus effigiem, ſicut invenerant, lapidi incidi, quod monumentũ adhuc in ſacello gentilitio illius templi inter armatas majorũ & gentiliũ ſtatuas conſpicitur. 3. *Corporis ſepultura ac funeratio.* Apoc.6.v.8. introducitur talis figura mortis, quòd *ſedeat ſuper equum pallidum*, [quia corpora defunctorum reddit pallida ac lurida] *quodq; infernus eum ſequatur*, vel quia in impiis mors corporalis eſt initium æternæ mortis, vel quia Græcum *ᾅδης*, ut Hebr. שְׁאוֹל ſignificat etiam *ſepulchrum*, cui mortui inferuntur. Reliquorum animaliũ corpora ſæpiùs projiciuntur inſepulta, ſed corpus hominis mox, ut eũ mors occupavit, tàm tetram exhalat mephitim, ut nec proximi cognati & amici illud in domo ſecum ferre poſſint, ſed protinus exportari & terrę mandari curent. Sara in vivis Abrahamo erat cara & grata, ſed cũ mortua eſſet, dicit ad filios Heth Gen.23.v.4. *Date mihi poſſeſſionem ſepulchri, ut ſepeliam mortuum à facie mea.* 4. *Corporis cinefactio ac in pulverem redactio.* Homo eſt putredo in exortu, bulla in vita, eſca vermiũ in morte. Gen.18.v.27. *Ego ſum cinis & pulvis.* Job.17.v.14. *Foveæ dicam, pater meus es tu, & vermi, mater mea & ſoror mea es*, i.e, me morti & ſepulcro vicinũ exeſuri ſunt vermes, ut eos ob adhæſionem ac velut cognationẽ, quæ mihi cum illis futura eſt, & arctiſſimam conjunctionem liceat matrem & ſororem, & ſepulcrum patrem appellare, quia ſcil. gignit vermes, à quib. cadaver in eo ſepultum corroditur & conſumitur, cap.20.v.11. *cũ peccato ſuo ſuper pulvere quieſcet*, i.e. propter peccatum in pulverem redigetur cap.21.v.26. *pariter ſuper pulverem jacebunt, & vermis operiet eos.* Eſa.51.v.8. *Sicut veſtimentum comedet eos tinea, & ſicut lanam devorabit eos vermis.* Sir.10.v.13. *Cùm moritur homo, hereditabit ſerpentes & beſtias & vermes.* Ut enim canit Ovidius: *Sunt, qui cum clauſo putrefacta eſt ſpina ſepulcro, Mutari credant humanas angue medullas: Peregre affertur terra in uſum medicinæ & vaſorũ elegantium, ſed de terra illa, in quam poſt mortem redacti ut es, nemo vel pulviſculum unum ſciens guſtaret, neque ex vaſe illo comederit vel biberet quod ex ſepulchri ius pulvere compactum noſſet.* D.Hutterus in homil. paſſion. pag.20.

78. Antequam verò ad *ἑπόμενα* mortis animã concernentia progrediamur, de *Sepultura*, per quam corpus demortui hominis terræ infertur, quædã paulò uberiùs dicenda. Apud gentiles mortuorum corpora variis modis fuêre tractata. *De ſepultura.*

Scy-

Scythis, *Maſſagetis & Derbicis* mos fuit parentes ſenio confectos imbellem turbam mactare, coquere & carnibus ipſorum veſci, liberis, proximis & cognatis tanquam ad ſolenne convivium congreſſis. Herod.lib.4. *Colchi* defunctos ſuos de arboribus ſuſpendebant. Apoll. lib.3. argonaut. Hiſt. *Lothophagi & quidam Æthiopum* ſuos in mare defunctos abjiciebant, ut à piſcibus abſumerentur, parùm intereſſe aſſeverantes, humoné an aqua an igne diſſolverentur. *Sabæi* ſive *Nabathæi* corpora defunctorum æquè ac ſtercus ducebant, quin & Reges in ſterquilinia abjiciebant. *Troglodytæ* mortui cervicem pedibus alligabant, & raptim cum riſu & jocis efferebant, nullâque loci ratione habitâ, terræ inferebant, ac ad caput cornu cervinum affigebant. *Hircani*, referente Strabone, canes nutriebant, quos vocabant ſepulcbrales, quibus vita functos devorandos abjiciebant. Idem faciebant *Bactriani*, *Perſæ*, Deum eſſe ignem arbitrantes non cremabant cadavera defunctorum, quia nefas eſſe putabant, Deo depaſci cadaver hominis, ideò cera circumlita condiebant, ut quàm maximè diuturna permanerent cadavera. *Ægyptiis* contrà perſuaſum erat, ignem eſſe beluam animatam, & omnia, quæ naſcuntur, devorare, & poſtquam devorando fuerit expleta, unà cum ipſa re devorata emori, ideò apud eos non fuit conſuetudo mortuum igni vel beluis tradendi, ſed condiendi, inque domo ſervandi, ne humatus devoraretur à vermibus. Herod. in Thal. Idem apparet ex Geneſ.50.v.2. *Sylla*, qui mortuorum oſſa è ſepulcris canonino more eruta in fluvium mergi juſſerat, moriens ſe cremari Teſtamento covit, ne idem ab hoſte ludibrium ejus cadaver pateretur, ex quo apud Romanos inolevit mos cremandi cadavera mortuorum. Camer. p.1. ſucciſ. Hiſtor. cap.3. In *Inſulis Americis* hominum corpora non putreſcere, idcoque non humari, ſed dio exponi & incorrupta permanere tradit ex Gyraldo Ortelius in theatro orbis tab.10. de Hibern. unde avos, atavos, tritavos, longamque ſtirpis ſuæ ſeriem magnâ admiratione viventes cognoſcere. *Magorum* mos erat, non humare corpora ſuorum, niſi à feris anteà fuiſſent laniata. Cœl. Rhodig. lib.9. antiq. lect. c.43. *Tibareni*, quos dilexiſſent, ſenes ſuſpendebant à patibulis. *Taxili* mortuos vulturib. non ſecus projiciebant, atq; *Caſpii* cæteris beſtiis. *Parthorum* ſepultura, aut avium, aut canum laniatus erat, *Iſſedonum* Aſiaticæ, Scythiæ populorum mos erat parentum funera cantibus proſequi & proximorum congregatis cœtibus cadavera ipſa dentibus laniare, pecudumque carnibus miſta comedere ac capitibus auro incioctis pro poculo uti, quæ ultima erant, pietatis officia. *Hyperborei* hoc ſepulturæ genus optimum arbitrabantur, ut ſi quos ſatietas teneret vitæ, epulati delibutique de rupe nota præcipitarent ſe in mare profundū. Polydor. Virgil. lib.3. de rer. invent. cap.10. *Chii* combuſtis cadaveribus & oſſibus collectis in mortario ea contundunt, deinde navigio imponentes in altum navigant, eaque per cribrum ad ventorum flatus diſpergunt, donec omninò diſſipentur & aboleantur. *Tauri*, gens Scythica, cum Regibus extinctis, gratiſſimos eorum amicos unà ſepeliunt. *Indi*, cùm moriuntur, chariſſimam ex uxoribus unà concremant. Fit autem inter uxores maximum certamen, dum ſingulas ut vincant, acri ſtudio amici promovent. *Diogenes* dicebat, ſi canes cadaver ſuum lacerarent, Hircanam ſepulturam fore, ſin vultures, Iberam. At ſi nullum animal accederet, pulcerrimam ſibi fore ſepulturam corpore à precioſiſſimis rebus, Sole ſcil. & imbribus abſumto. Stobæus ſerm.122.

79. Profani illi ac gentiles corpora defunctorum tractandi ritus oſtendunt verè ab Apoſtolo de gentilibus dictum eſſe Eph.2.v.12. 1. Theſſ.4. v.13. *quòd ſpem non habuerint*, reſurrectionis ſcil. corporum ad vitam æternam. Sed in Eccleſia Chriſtiana corpora defunctorū, præſertim piorum, meritò honorificentiùs tractantur. 1. quia fuerunt *membra Chriſti*, precioſo ejus ſanguine redemta Eph.5.v.30. ac *templa* & habitacula *Spiritus ſancti* 1. Cor.3. v.16. cap.6.v.19. Deus non animam tantùm, verùm etiam corpus hominis creavit. Filius Dei non animam tantùm verùm etiam corpus humanum aſſumſit ac redemit. Spiritus ſanctus non animam tantùm; ſed & corpus lavacro regenerationis & renovationis abluit. Nec anima tantùm ſed & *corpora noſtra percipiant Euchariſtiam, quæ conſtat duabus rebus, terrena & cœleſti, corpore ſcilicet & ſanguine Chriſti*. Iren. lib.4. adv. hæreſ. cap.34. 2. quia fuerunt *ſalutaria organa*, per quæ piorum animæ bonū operatæ fuerunt in hac vita. 2. Cor. 5.v.10. *arma juſtitiæ* Rom.6. v.19. per quæ & in quibus Deus fuit *glorificatus* 1. Cor.6.v.20 Orig. lib.5. contr. Celſ. *Humana cadavera ut animæ domicilia & ſanctioris præcipuè haudquaquam ſunt rejicienda, quippe quæ ex optimarum ll. cum honoribus, qui haberi his poſſunt & ſepultura dignantur*. lib.8. contra eund. *Rationalem animam honorare didicimus, & hujus organa ſepulchro honorificè demandare*. 3. quia illa ipſa corpora ad vitam æternam *reſuſcitabuntur, ac corpori Chriſti glorioſo conformia reddentur*. Phil.3.v.21. 4. quia exempla Sanctorum teſtantur, defunctorū corpora ab ipſis honorifice fuiſſe habita. Auguſtin. lib.1. de civ. Dei cap.13. *Antiquorum juſtorum funera officioſâ pietate curata ſunt & exequiæ celebratæ, & ſepulcra proviſa, ipſiq́, dum viverent, de ſepeliendis vel etiam transferendis ſuis corporibus filiis mandaverunt*. Et *Tobias ſepeliendo mortuos Deum promeruiſſe teſte Angelo commendatur. Ipſe quoque Dominus de tertio reſurrecturus religioſæ mulieris bonū opus prædicat, prædicandumq́; commendat, quod unguentum precioſum ſuper membra ejus effuderit, atque hoc ad eum ſepeliendum fecerit. Et laudabiliter commemorantur in Evangelio, qui corpus ejus de cruce acceptum diligenter atque honorificè tegendum ſepeliendumque curaverunt*. Euſeb. lib.7. Hiſtor. Eccleſ. cap.16. de *Aſſyrio Romano* commemorat, quòd non ſine periculo corpus Marini Martyris humero impoſitum ſplendidiſſimæ ſepulturæ tradiderit. 5. quia honeſta ſepultura beneficii ac præmii, denegatio verò ejuſdem pœnæ loco in Scripturis ſacris habetur. Gen.15.v.15. Deut.34.v.6. 1. Regum 14.v.11. & 13. 2. Reg.9.v.33. Pſal.79.v.3. Jerem.8.v.1. cap.22.v.18.&c. 6. quanti officium ſepulturæ coram Deo fiat, ex eo colligitur, quòd Spiritus ſanctus illud vocat *miſericordiā* Ruth.1. v.8. 2. Sam.2. v.5. & *Angelos* ejus inſpectores eſſe patet ex Tob.12.v.12. Chriſtus Matth.26. v.9. factum mulieris ad ſepeliendum corpus ipſius ungentis vocat *opus bonum*. 7. Auguſtin. lib. de cura pro mort. cap.3. addit argumentum à

mi-

à minori ad majus. *Si parentum veſtes ſolicitè reponimus, multo magis ipſorum corpora honorificè ſepelîamus.* lib. 1. de civ. Dei cap. 13. in prin. *Si paterna veſtis & annulus, ac ſi quid hujusmodi tantò carius eſt poſteris, quantò erga parentes major affectus nullo modo ipſa ſpernenda ſunt corpora, quæ utique multò familiarius atque conjunctius, quam qualibet indumenta geſtamus, hæc enim non ad ornamentum vel adjutorium, quod adhibetur extrinſecus, ſed ad ipſam Naturam hominis pertinent.* 8. Quidam ex ſeniorib. gentilibus agnoverunt, corpora defunctorum honeſtè tractanda eſſe. Apud *Athenienſes* ſepulcrorum tanta fuit cura, ut etiam peremtos bello, ſi quis dux honeſtare ſepulcro neglexiſſet, capite plecteretur, unde de *Nicia* Athenienſium Duce commemoratur, quòd omnem exercitum ſubſiſtere juſſerit, ut duos tantùm peremtos milites ſepulturæ traderet. *Cimon* Miltiadis filius ſe captivum ſiſtere non dubitavit, ut pater ſepulturæ traderetur.

Cauſa ſepulturæ. 80. Terræ autem inferri ac humari, id eſt, humo ſuperingeſtâ ſepeliri curamus defunctorum corpora 1. *ob divini oraculi promulgationem.* Geneſ. 3. v. 19. *Terra es & in terram reverteris.* Dan. 12. v. 2. *qui dormiunt in terra pulvere.* Eccleſ. 12. v. 7. *Pulvis revertitur in terram, quemadmodum fuit.* 2. *ob terræ appellationem,* vocatur illa *mater omnium noſtrum* Sirac. 40. v. 1. quia mortuos ſinu ſuo nos excipit, & oſſa noſtra uſque ad diem judicii, qui erit dies παλιγγενεσίας Matth. 19. v. 28. complexu ſuo cuſtodit. [Tob. 17. v. 14. fovea ſive ſepulchrum vocatur *pater*, ac vermis *mater*] ſicut vice verſâ uterus maternus vocatur תַּחְתִּיּוֹת אֶרֶץ *inferiores partes terræ.* Pſal. 139. v. 15. quo ſenſu etiam quidam accipiunt dictum Apoſtolicum. Eph. 4. v. 9. unde Nazianz. homines appellat διςαφίας, *bis ſepultos*, quòd primum in alvo matris tecti, & quaſi ſepulti jaceant, antequam in hanc vitam naſcantur: deinde in alvo terræ lateant, donec ad vitam æternam reſuſcitentur. 3. *ob Chriſti & Apoſtoli Pauli comparationem*, quâ granis in terram projectis corpora piè defunctorũ ad confirmandam reſurrectionis ſpem conferunt. Johan. 12. v. 24. 1. Cor. 15, v. 37. & 38. inde in lingua noſtra vernacula cœmiteria pulcerrimè vocantur *agri Dominici*, in quibus ſcil. corpora piorum velut quædam grana in ſpem futuræ meſſis ſeminantur. 4. *ob exempli in ſanctis Dei viris propoſiti imitationem.* Antiquiſſimo & perpetuo Eccleſiæ uſu receptum fuit, defunctorum corpora terræ inferre Gen. 23. v. 19. cap. 50. v. 13. &c. quinimò Deus ipſe hunc morem ſepeliendi defunctos confirmavit Deut. 34. v. 6. 5. *ob ſepulchrorũ noſtrorum per Chriſtum factam conſecrationem.* Sicut Chriſtus propter nos mortem in cruce ſuſtinuit, ita quoque propter nos ſepeliri voluit, ut contactu ſanctiſſimæ ſuæ carnis noſtra ſepulchra ſanctificaret, eademque בֵּית־חַיִּים *domus viventium*, ac κοιμητήρια ſive *dormitoria* efficeret. Quemadmodum igitur ſpiritualiter *cum Chriſto conſepulti ſumus per Baptiſmum in mortem* Rom. 6. v. 4. ita quoque æquum eſt, ut in ſepultura corporali ipſi conformemur. 6. *ob diſertam juſſionem.* Sirac. 7. v. 38. *a mortuo ne prohibueris gratiam.* cap. 38. v. 16. *Contege corpus mortui, & ne deſpicias ſepulturam ejus.* 7. Huc referenda dicta Patrum. Tatian. in orat. ad Græcos, *corpora piorum poſt mortem dicit eſſe* ἐν ταμιείοις ἐναποκείμενα *in conclavi ſeu penu divitis Domini repoſita.* Lactant. lib. 6. Inſt. cap. 12. *Non patiemur figuram & figmentum Dei feris ac volucrib. in prædam jacere, ſed reddamus id terræ, unde ortum eſt.* Eccleſia Smyrnenſis apud Euſeb. lib. 4. Hiſtor. Eccleſ. cap. 16. *nos tandem oſſa illius* [Polycarpi Martyris] *precioſis lapidibus precioſiora & auro probatiora nacti condidimus, ubi id fieri decebat.* Prudent. in hymn. *Nunc ſuſcipe terra fovendum, Gremioq; hunc ſuſcipe molli, Hominis tibi membra ſequeſtro, Generoſa & fragmina credo.* 8. Quin & ſaniores gentiles agnoverunt, ritum humandi corpora defunctorũ eſſe & antiquiſſimum & probatiſſimum. Apud Xenoph. lib. 8. de pædia Cyrus ſic alloquitur filios. *Meum corpus, cùm moriar, neq; in auro condite, neq; in argento, neq; in alia re prorſus ulla, ſed illud terræ reddite quamprimùm, quid enim hac re beatius, quàm terræ miſceri, quæ pulcra omnia bona gignit & nutrit?* Antiquiſſimum ſepulturæ genus ſtatuit Tull. lib. 2. de ll. p. 448. quo apud Xenoph. utitur Cyrus, *quò redditur terræ corpus, & quaſi matris operimento obducitur, quo ritu ſepultus ſit Numa Rex, ſepulta & gens Cornelia, donec è patriciis Corneliis primus Sylla cremari voluit.* Plinius lib. 7. N. H. cap. 54. *Vetuſtiſſimus mos fuit apud Romanos, mortuos in terra abſcondere.* Stob. ſer. 122. recitat verſus Menandri: ἐάσατ' ἤδη γῇ καλυφθῆναι νεκρούς. ὅθεν δ' ἕκαστον εἰς τὸ σῶμ' ἀφίκετο, ἐνταῦθ' ἀπελθεῖν, πνεῦμα μὲν πρὸς αἰθέρα, τὸ σῶμα δ' εἰς γῆν. *Sinite jam terrâ mortuos operiri. Et unumquodque unde in corpus venit, illuc redire; Spiritum quidem ad æthera, Corpus verò in terram.*

81. Quamvis verò honeſtam & Chriſtianam ſepulturam propter ſpem reſurrectionis adhibitam magnoperè commendemus, probare tamen non poſſumus. 1. *ſuperſtitionem Pontificiorum* circa ſepulcra & ſepeliendi ritus variam ac multiplicem. *Improbatur circa ſepulturã. 1. Superſtitio Pontificiorum.* Primò enim *cœmiteria* [quæ Durand. lib. 1. ration. divin. officiorum cap. 5. nu. 4. per inſignem abſurditatem ac ruditatẽ dicta putat *à cimen, quod eſt dulce, & ſterion, quod eſt ſtatio, propterea, quod ibi defunctorum oſſa dulciter quieſcunt & Salvatoris adventum expectant, vel quia ibi ſunt cimices, id eſt, vermes ultra modum fœtentes*] certis ritibus ac peculiaribus precum formulis, *conſecrant*, iisdemq; hoc modo conſecratis ſingularem quandam vim & efficaciam tribuunt, quæ ad defunctos in iis ſepultos redundet. Durand. lib. 1. ration. cap. 8. nu. 26. *Benedicitur cœmiterium, ut ulterius deſinat illic immundorum ſpirituum habitatio eſſe, & fideliũ corpora ibi uſq; ad diem judicii requieſcant in pace, niſi paganorum, vel infidelium, vel etiam excommunicatorum corpora, ibi fuerint humata, donec inde fuerint ejecta.* Innocent. c. conſuluiſti. extr. de conſecrat. Eccl. *Cœmiteria, in quibus excommunicatorum corpora ſepeliri contingit, reconcilianda erunt aſperſionibus aquæ ſolenniter benedictæ, ſicut in dedicationibus Eccleſiarum fieri conſuevit.* Praxis docet, Suffraganeos magnis ſumtibus ad conſecranda cœmiteria & loca ſepulturæ conduci & advocari. Sed fraudes illas ac figmenta de conſecratorum cœmiteriorũ efficacia jam olim Waldenſes publicè taxarunt, unde ab Ænea Sylvio in Hiſtor. Boh. inter d[illegible]ata Waldenſium etiam hoc refertur, *Cœmiteriorum*

emanem uſum, quæſtus causâ repertum, quacunq; tangantur tellure humana corpora, nihil diſtare. Superfluos ſumtus, qui in cæmiteriorum conſecratione adhibentur, Proceres Romani Imperii in gravaminibus An. 1522. taxarunt, ſic enim loquuntur gravam. 50. *Si fortè ſine armis, pugnis tantùm & capillis in cæmiterio duo pluresvè manus conſerant, aut rixam habeant ad ſanguinis uſque quantumvis modici effuſionem, tum ad interdictorum ſeveritatem recurrunt Eccleſiaſtici, nec prius publica Chriſtianorum redintegrant officia, quam civium univerſitas cæmiterium denuò magnâ pompâ gravibusq;, nec proſectò minoribus impenſis conſecrari curaverit, quam primùm ex prophano redditus ſit ſepultura is locus ſacer, quæ omnia tandem redundant in caput Laicorum,* inde etiam jus ſepulturę in conſecratis illis cœmiteriis quibusdam magno ære redimendum, quod pugnat cum conſtitutionibus canonum c. Queſta eſt 13. q. 2. c. Poſtquam. c. in Eccleſiaſtico c. Præcipiendum cauſ. & quæſt, iiſd. c. abolendæ extr. de ſepulturis. Qua de re Proceres Imperii grav. 89. ſic loquuntur: *Papalibus ſtatutum eſt canonibus, ut his duntaxat publici juris Eccleſiaſtica denegetur ſepultura, quos in manifeſtis & planè notoriis mortalibus peccatis ex communi hac mortalium ſorte absq; Dominici corporis ſanguinisvè participatione migraſſe compertum ſit. Verùm Eccleſiaſtici non animadverſis talibus Pontificum decretis fortè fortuna aquis ſuffocatos gladio, ruina vel incendio occiſos, ſingulares atq; vita functos, etiamſi non pateat, peccatis mortalibus obnoxii deceſſerint necne, in Eccleſiaſticam tumulare, ſepulturam non permittunt, quousque eam iniquo fato mortuorum uxores, liberi, amicivè ab ipſis cæmiterium non modico ære comparaverint.* In jure Canon. cauſ. 13. q. 2. adducitur fabula Judaica ex Hieronymo, *quaſi nomen Ephronis* Gen. 23. v. 16. *Ideò ſcriptū ſit absq; litera Vau, quam alioqui vocabulum habet penultimam, ut Scriptura ſignificaret, eum non fuiſſe conſummatæ virtutis, quod ſepulchrorum loca vendere fuerit auſus.* Quamvis verò hæc ſit fabula, cùm verſu mox ſequente nomen Ephronis cum Vau ſcribatur, & alioquin ו vel exprimi vel omitti poſſit, tamen ex ea colligitur, Rabinos à venditione ſepulchrorū itidem abhorrere. 2. quando corpus defuncti è domo ad locum ſepulturę portatur, *tres in via ſtationes faciendas eſſe* ſtatuūt propter tres cauſas. Primò ad ſignificandum, quod ipſe in hac vita exiſtens, ut poſſet dignè Domino pręſentari, in tribus ſpecialiter ſeipſum exercuerit, videl. *in Dei dilectione, in caritate proximi & in cuſtodia ſui*, vel quòd *in fide Trinitatis vitam finierit.* Secundò ad repręſentandum, quòd Dominus triduo in ventre terræ quievit. Tertiò, ut per tres dietas Pſalmodiæ, quæ tunc dicitur, trina ei fiat abſolutio à delictis, tribus modis ſcil. *cogitatione, verbo & opere* commiſſis. 3. campanas conſecratas in exequiis pulſandas eſſe dicunt, ut populus hoc audiens pro defuncto oret, utq; procul pellantur hoſtiles exercitus & omnes inſidię inimici. 4. Sepulturam ſtatuunt eſſe *opus meritorium.* Bellar. lib. 2. de purg. cap. 19. *Quod ſepultura ſit res meritoria, probatur* 2. Regum 2. Tob. 12. Matt. 26. Atqui inter opera bona ſepulturæ officium connumerari ibidem legimus, ſed meritorium illud eſſe nuſpiam invenimus. 5. *aquam benedictam* in ſepulcrum ponendam eſſe, vel certè ſepulcrum eadem aſpergendum, ne Dęmones, qui multum eam timent, ad corpus accedant. 6. In quocunq; loco extra cœmiterium Chriſtianus ſepelitur, crucem capiti illius apponi debere, *quia hoc ſignum Diabolus valdè veretur, & timet accedere ad locum crucis ſignaculo inſignitū.* Durand. lib. 7. ration. c. 36. 7. pro defunctis *ſacrificium Miſſaticum, vigilias, anniverſaria ſuffragia* inſtituunt, quibus plurimùm eos juvari & expurgatorii pœnis liberari arbitrantur, ut poſtcà videbimus.

82. 2. *Luxum immoderatum* ac inutilem, qui vel in corporibus defunctorū ſplendidè ornandis vel in exequiis ſumtuosè apparandis à quibusdam adhibetur. *2. Luxum noſtrorū,* Gregor. Turonenſis lib. 8. Hiſt. cap. 21. refert, *propinquā uxoris Gunthranni in Metenſi Eccleſia cum plurimis ornamentis & auro tumulatam eſſe, quæ poſtea fures conati ſunt ſurripere.* Apud Italos adhuc hodiè uſitatum, cadavera defunctorum precioſiſſimis veſtibus induta & lectis ſplendidè exornatis impoſita palam publicè efferre, ita ut unusquisq; defuncti faciem & ex veſtibus & ornatu ſexum noſcere poſſit. Solent quoq; faciem puellarum fucare, *ne mortuæ interdum venuſtiores appareant quàm vivæ.* Camer. lib. 1. med. hiſt. c. 69. Ecquis verò nō videt prępoſterum & abſurdum hoc eſſe, ut corpora à vermibus conſumenda precioſè exornentur, ac quod pauperibus viventib. debetur, defunctis, earum rerū nec indigis, nec appetentibus ſine fruge inſumatur? Moderatos ſumtus pro ratione ſtatus, conditionis, religionis, facultatum ac temporum eam in rem facere Siracides permittit cap. 38. v. 17. & exempla Sanctorum probant Gen. 50. v. 1. Matth. 27. v. 59. Johan. 19. v. 39. Sed luctum convertere in luxum ac miſeriam humanam, cujus per mortem noſtrorum admonemur, eodem obtegere velle, meritò præpoſterum ac ſtolidū cenſetur. Agnoverunt hoc ipſimet gentiles ex Naturæ lumine. Plato lib. 12. de ll. *ſepulcrum extrui vetat altius, quam viri quinq; totidem diebus excitare poſſint, lapides non majores, quam ut poſſint defuncti laudes quatuor ſolùm heroicis verſibus editas comprehendere.* Solon apud Athenienſes ſanxit, *ne quis ſepulchrum faceret operoſius quàm quòd decem homines efficerent triduo.* Euripid. in Polyd. *αἱ δ᾽ ἀνθρώπων δὲ μαίνονται φρένες, δαπάνας ὅταν θανοῦσι πέμπωσι κενάς. Mentes hominum inſaniunt, cùm ſumtus inutiles pro mortuis expendunt.* Menand. in Perinthia: *οὐπώποτ᾽ ἐζήλωσα πολυτελῆ νεκρόν· εἰς τὸ ἴσον δ᾽ ὄγκον τῷ σφόδρ᾽ ἔρχετ᾽ εὐτελεῖ. Nunquā æmulatus ſum cadaver ſumtuoſum. Nam ſpacii non ampliùs occupat quàm valdè pauper.* Socrates cicutam bibiturus, à quibusdam interrogatus, quomodo ſepeliri vellet, reſpondet, *eo modo, quo vobis facilimum fuerit.* Saladinus moriens humanæ conditionis ac miſeriæ memor condito Teſtamento omnem funeris pompam abdicavit, juſſitq; tantùm in lancea præferri atri coloris obſoletam tunicam, præeunte quodam ad populum hujus ſententiæ carmen:

Vixi divitiis, regno, tumiduq; trophæis,
Sed pannum heu nigrum nil niſi morte tuli,
Jov. in Salad.

In legibus civilibus idem luxus circa ſepulturas adhiberi ſolitus prohibetur. Sic enim Ulpian. l. Etſi quis. §. non oportet. de relig. & ſumtib. funer.

ner. *Non oportet ornumenta cum corporibus condi, nec quid aliud hujuſmodi, quod homines ſimpliciores faciunt*, ex quo infertur, *quod quis precioſioribus rebus ſepeliri non debeat, licet ipſe hoc mundaſſet*, ſicut in l. fin. §. fin. de auro & argent. legat. videre licet.

Sepultura denegatio moderatè ferenda. 83. Deteſtamur etiam Papalem illam tyrannidem, quâ corpora eorum, qui à Romana Synagoga ſeceſſionem fecerunt, vel ſepulcris inferri prohibent, vel illata ex ejusdem erui & igne abſumi curant, ut ex Hiſtoria Buceri & Fagii à Balæo deſcripta conſtat, quibus meritò occinimus illud Lactantii lib. 5. Inſt. cap. 11. *In cineres furiunt, ne quis extet ſepulturæ locus. Quaſi verò id affectent, qui Deum confitentur, ut ad eorum ſepulcra veniatur, ac non ut ipſi ad Deum perveniant. Quænam illa ſeritas, quæ rabies, quæ inſania eſt, lucem vivis terram mortuis denegare?* Quamvis verò pio cuilibet honeſta ſepultura exoptanda ſit, nemo tamen Papali illâ immanitate, quâ ſinceris & conſtantibus Evangelii confeſſoribus cœmiterium & honeſta ſepultura denegatur, à confeſſione Evangelii ſeſe deterreri patiatur. 1. quia ſi vita ipſa pro Chriſti nomine læto animo profundenda, quantò magis ſepulturæ honor veritatis confeſſioni & gloriæ divinæ poſtponendus. Matth. 10. v. 39. Act. 10. v. 24. 2. *cuſtodit Deus omnia oſſa piorum*, unum ex eis non eſt confractum Pſal. 34. v. 21. quamvis Tyranni eadem igne abſumi & pulverem in aquas diſpergi curent, ſicut Johanni Huſſo Martyri contigit. 3. non ſolùm terra, ſed etiam *mare & mors aliquando reddent mortuos ſuos.* Apocal. 20. v. 13. 4. Sicut impiis nõ prodeſt ſepultura honorata, ſic piis nihil quicquam nocet ignominioſa. Auguſt. lib. 1. de civ. Dei c. 12. & lib. de cura mort. cap. 2. *Iſta omnia, i. e. curatio funeris, conditio ſepulturæ, pompa exequiarum, magis ſunt vivorum ſolatia quàm mortuorum ſubſidia. Si aliquid prodeſt impio ſepultura precioſa, oberit pio vilis aut nulla. Præclaras exequias in conſpectu hominum exhibuit purpurato illi diviti turba famulorum, ſed multò clariores in conſpectu Domini ulceroſo illi pauperi miniſterium exhibuit Angelorum, qui eum non extulerunt in marmoreum tumulum, ſed in Abrahæ gremium ſuſtulerunt*, [quæ verba allegantur in jure Canonico cap. Animæ 13. quæſtion. 2. & à Lombardo 4. ſentent. diſtinct. 45. litera C.] ac libro ejusdem de civ. Dei cap. 13. *Sicut, quæ ſuſtentandis viventibus ſunt neceſſaria, ſicut victus & amictus, quamvis cum gravi afflictione deſint, non frangunt in bonis perferendi tolerandique virtutem, nec eradicant ex animo pietatem, ſed exercitatam faciunt fœcundiorem, quantò magis cùm deſunt ea, quæ curandis funeribus condendisque corporibus defunctorum adhiberi ſolent, non efficiunt miſeros in occultis piorum ſedibus jam quietos?* 5. & animæ & corpora piorum ſunt *in manu Domini*, ubicunque tandem ſepeliantur, imò etiamſi inſepulti projiciantur. Auguſtinus libr. 1. de civ. Dei cap. 12. *Multa corpora Chriſtianorum terra non texit, ſed nullum eorum quiſquam à cœlo & terra ſeparavit, quam totam implet præſentia ſui qui novit, unde reſuſcitet, quod creavit.* Idem lib. 9. Confeſſ. cap. 11. de matre ſua Monica refert, quòd in Italia ægrotans dixerit. *Nihil longè eſt à Deo, neque timendum eſt, ne me ille non agnoſcat in fine ſeculi, unde me reſuſcitet.* Scitè quidam ex veteribus, *Nullâ ſplendidiore quam cæli convexi camerâ concludi poſſunt piorum corpora.* Chryſoſtomus in Epiſtol. ad Hebræos, & citatur cap. ubicunque 13. quæſt. 2. *Ubicunque ſepeliamur, Domini eſt terra & plenitudo ejus, ſecundùm quod oportet fieri, efficiatur.* 6. *Nullo modo diceret Veritas* Matth. 10. v. 18. *Nolite timere eos, qui corpus occidunt, animam autem non poſſunt occidere, ſi quicquam obeſſet futuræ vitæ, quicquid inimici de corporibus occiſorum facere conſueverunt, niſi fortè quiſpiam ſic abſurdus eſt, ut contendat eos, qui corpus occidunt, non debere timeri ante mortem, ne corpus occidant, & timeri debere poſt mortem, ne corpus occiſum ſepeliri non ſinant.* Auguſtin. dicto loco. 7. *Sanctorum mors* ſemper in *conſpectu Domini precioſa* Pſalm. 116. v. 15. quamvis eorum ſepultura quandoque ignominioſa. Dicitur quidem in Pſalm. 79. v. 2. *Poſuerunt cadavera ſervorum tuorum eſcam volatilibus cæli, carnem Sanctorum tuorum beſtiis terræ.* verſ. 3. *effuderunt ſanguinem eorum tanquam aquam, & non erat, qui ſepeliret*, ſed magis ad exaggerandam crudelitatem iſtorum, qui ea fecerunt, quàm ad eorum infelicitatem, qui iſta perpeſſi ſunt. Quamvis enim hæc in conſpectu hominum dura & dira videantur, tamen precioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum ejus. 8. Sepulturæ curam etiam quidam ex ipſis gentilibus Philoſophis contemſerunt. Auguſtinus dicto loco. *Sæpè univerſi exercitus dum pro terrena patria, ubi poſtea jacerent, vel quibus beſtiis eſca fierent, non curarunt.* Theodorus Cyrenæus referente Cicerone lib. 1. Tuſculan. p. 187. Lyſimacho crucem minitanti reſpondit, *Terribilis ſit hæc purpuratis tuis, mea nihil intereſt, humi ne an ſublime putreſcam.* Θεοδώρῳ οὐδὲν μέλει πότερον ὑπὲρ ἢ ὑπὸ γῆς σήπεται. Maroni *facilis jactura ſepulcri* verbis Anchiſæ dicitur. Mecœnatis verſiculus:

Nec tumulum curo, ſepelit Natura relictos,

à veteribus ſæpiùs laudatur. Lucan. lib. 7. de occiſis in pugna Pharſalica, quos Cæſar humari vetuit, inter cætera ſic loquitur:

Nil agis hâc ira, tabesne cadavera ſolvat,
Aut rogus, haud refert, placido Natura receptat
Cuncta ſinu. Et poſtea: *Capit omnia tellus,*
Quæ genuit, cœlo tegitur, qui non habet urnam.

84. *Ritus ſepulturæ* apud diverſos populos diverſi ac diſſimiles fuerunt. De Ægyptiorum, Græcorum, Romanorum & aliorum populorum ritibus prolixiùs agere noſtri non eſt inſtituti. Ex Veteris Teſtamenti hiſtoria colliguntur hi ritus. *Ritus ſepulturæ.* *1 ex V. T.* 1 *Abraham* conjugem ſuam Saram cum lachrymis ac planctu ſepelit in ſpelunca agri à filiis Chet coemta Gen. 23. v. 19. *Iacobus* cippum ſive ſtatuam ponit ſuper ſepulchrum Rachelis prope Bethlehemam humatæ. Geneſ. 35. v. 20. *Ioſephus* præcipit ſervis ſuis Medicis, ut [more Ægyptiorum] *condirent aromatibus patrem ſuum Iacobum in Ægypto defunctum*, indicit provinciæ luctum publicum per dies ſeptuaginta, ac demortui corpus in terram Canaan

honorificè delatnm ſepulcris majorum inferr, parentis voluntati hac in re obſecutus Gen.50. v.2. *Moſen* filii Iſraël triginta diebus deflent Deuter.34.v.8. *David* in obitum Saulis & Jonathæ epicedion ſcribit 2.Samuel.1.v.17. De funere Regis Aſæ dicitur 2.Paralip.16. v.14. *quòd poſuerint eum ſuper lectum ſuum plenum aromatibus & materialibus aliis, quæ erant pigmentariorum arte confecta & combuſſerunt ſuper eum combuſtione nimia. Ioſiam* Regem luget univerſus populus Juda & Jeruſalem, Jeremias maximè, & omnes cantores atque cantatrices lamentationibus ac funebribus elegiis ejus obitum deplorârunt 2.Paral.35.v.25. Sunt qui exiſtimant in verbis Propheticis Eſaiæ 57.v.1. *Iuſtus perit, & non eſt qui recogitet &c*, deſcribi concionem funebrem, quam Eſaias Regi Ezechiæ piè defuncto habuerit, cùm in Hebræo habeatur ה demonſtrativum. Ecce הַצַּדִּיק *ille juſtus perit*, cumque de viris חָסֵד *ἐυεργέταις* ac beneficis ſermo ſit, quod elogium Magiſtratui ſolet tribui, Lucæ 22.v.25. denique cùm circumſtantiæ temporis congruant, vixit enim Eſaias temporibus Ezechiæ, cujus obitum ſub Imperio Manaſſis mala plurima ſunt inſecuta. Ex Jerem.9.v.17. colligitur, in funeribus adhiberi fuiſſe ſolitas mulieres מְקֹנְנוֹת *lamentatrices*, quæ planctum excitarent, & aliorum lachrymas ſimulato luctu elicerent, unde vocantur הַחֲכָמוֹת *ſapientes in lamento*, quales apud Romanos erant præficæ, quæ ad funus deplorandum & mortuum laudandum mercede conducebantur. Lucilius, *Mercede quæ conductæ flent alieno in funere præficæ. Multo & capillos ſcindunt & clamant magis.* Ex Matth.9.v.23. apparet, *tibicines* in exequiis adhiberi conſuevisse, qui *μοναυλίᾳ* unius tibiæ triſti concentu ad commiſerationem & luctum alios permoverent. Apud Joſephum lib.3. de bello Judaico nunciata morte Joſephi, *πλείστους μισθοῦσθαι τοὺς αὐλητὰς οἳ θρήνων ἐξῆρχον αὐτοῖς*. Thalmudiſtæ eos vocant חַלִּילִין *auladin* Thalmud. Hieroſolym. tractat. de benedict. cap.3. in tractat. de Sabbath. cap.23. in Baba Mezia cap.6. Rab. Salomon in cap.25. Ezechiel. *Sunt, quæ adhiberi conſueverunt ad luctum & lætitiam, ſed non eſt in eis par ratio, cujuſmodi ſunt aulades pro ſponſa & mortuo.* Syrus eos appellat זַמָּרֵי à radice זְמַר *tibiâ cecinit*, cujus ritus apud Græcos & Romanos veſtigia extant. Lucianus in lib. *περὶ πένθους* tradit *αὐλὸν* fuiſſe *θρηνητικὸν ὄργανον*, Homerus cadavere Hectoris allato dicit *adfuiſſe ἀοιδοὺς θρήνων ἐξάρχους*, quos Interpres dicit fuiſſe *tibicines*. In Legibus XII. tabb. itidem fit mentio *tibicinum ſepulchralium*, de quibus latè Hotoin. in comment. illarum legum pag.38. & apud Ovid. libr. 6. Faſtorum, *Cantabat mæſtis tibia funeribus.* In Hiſtoria ſepulturæ Chriſti commemoratur, quòd Joſephus & Nicodemus *obvinxerint illud linteis cum aromatibus*, & additur, *ſicut mos eſt Iudæis ſepelire*, Johan.19. v.40. ex quo intelligitur morem condiendi defunctorum corpora aromaticis unguentis, eademque ſindone involvendi uſitatum apud Judæos fuiſſe, cadavera ipſa linteamine obvoluta *manibus ac pedibus ligârunt*, ut colligitur ex Johan.11.v.44. Modum ac morem illum ſepeliendi apud Judæos receptum ex Rab Moſe filio Maimonis deſcripſimus in Harmon. de paſſion. cap.19.pag.914. Formulas precationum & benedictionum in ſepultura Judæorum uſitatas ex libro Mazor deſcribunt Antonius Margarita, & Chriſtianus Gerſon in libro de Judæis cap. de ſepultura, Chytræus in libr. de vita & morte pag.101. Monumenta ditiorum fuerunt in lapidem exciſa, ac potuerunt lapidibus ſuper impoſitis claudi. Matth.27.v.60. Joh.11.v.38. Sepulchrali lapidi Judæi inſcribere ſolent: *Sit anima ejus in Paradiſo Eden, Amen.* Vel, *Sit anima ejus colligata in faſciculo viventium, Amen.*

85. In Hiſtoria Eccleſiæ N.Teſt. occurrunt hi ritus. Corpora defunctorum priùs *laverunt* Actor.9.v.37. poſteà honorificè ea ſepelierunt, & *planctum in exequiis fecerunt*, Act. 8.v.2. interim in hoc luctu ſpe reſurrectionis ſeſe *invicem ſunt conſolati* 1.Theſſ.4.v.18. In *primitiva Eccleſia* progreſſu temporis varii ritus in ſepulturis adhiberi cœperunt. Euſeb. lib.7. Hiſtor. Eccl. cap.22. ex Dionyſio de Chriſtianis commemorat, quòd *in peſtilentia Alexandrina Sanctorum corpora ſupinis manibus ac ſinu exceperint, oculos depreſſerint, ora clauſerint, unanimes & pariter affecti ſtrictim complexi ſint, laverint & ad ſepulturam ornârint.* Origenes libr.1. in Job. meminit *precioſi veſtitus, quo mortui ornati in terram ſint reconditi, quem ſi quis pro conſuetudine amico mortuo mitteret, priùs conſcindebat, ne eo à flagitioſis ſurrepto, funus irreverenter abjiceretur.* Tertullianus libr. de anim. mortuos etiam *oratione à Presbyteris componi conſueviſſe* indicat. Cyprianus in ſermon. de mort. meminit *atri* ſeu *lugubris veſtitus*, quem in funere cognatorum ſuperſtites induebant. Ritum ungendi ac veſtiendi defunctorum corpora Prudentius in hymno in exequias defunctorum ſic deſcribit: *Candore nitentia claro, prætendere lintea mos eſt, Aſperſaq; myrrha Sabæo corpus medicamine ſervat &c.* Nazianz. in orat. de funere Baſilii, & Epiph. lib.3. tom.1. hæreſ.71. *mortuos in lecticis vel lectulis ad locum ſepulturæ manibus Sanctorum exportatos, ac inter efferendum Pſalmos luctu permixtos decantatos fuiſſe* referunt. *Cereos* ac *luminaria* in exequiis præferri ſolita colligitur ex Nazianz. orat. in Julian. de funere Conſtantii, Nyſſeno in Epiſt. ad Olympiam de obitu ſororis. Hieron. in Epitaph. Paulæ &c. *Dic mihi*, inquit Chryſoſt. in Epiſt. ad Hebr. cap.2. homil.4. mor. *quid ſibi volunt lampades iſtæ in funere tam ſplendidæ? nonne ſicut athletas mortuos comitamur? quid etiam hymni? nonne ut Deum glorificemus & ei gratias agamus, quòd jã coronavit diſcedentem, quòd à laboribus liberavit, quòd à timore liberatum apud ſe habet, nonne propter hoc hymni? nonne propter hoc pſalmodiæ? omnia iſta gaudentium ſunt.* Euſeb. lib.4. de vita Conſtant. funebres exequias pientiſſimi illius Imperatoris ſic deſcribit; *Cadaver in capſulam collocatum & purpurato operculo obtectum Conſtantinopolin deportatum & in baſilica ſub altiſſimis gradibus depoſitum eſt, luminibus ſuper candelabris aureis circumcirca accenſis, inde deductum in aliud templum, ubi conditum eſt, turba frequens omnis generis hominum ſecuta eſt, ac preces cũ fletu pro anima Imperatoris fudit.* Cum honore & multitudine comitantium corpora piè defunctorũ ad ſepulchrum delata fuiſſe colligitur ex Nazianz. orat.2. in Julianũ, Sulpitio in vita Martini, Hieronymo in vita Fabiolæ &c.

2. Ex Hiſtoria primitivæ Eccleſiæ.

Hie-

Hieroonym. io Epiſt. ad Euſtochium de obitu Paulæ: *Tranſlata eſt Epiſcoporum manibus & cervicem fereero ſubjicientibus, cùm alii Pontifices lampades cereosq; præferrent, alÿ choros pſallentium ducerent, tota ad funus ejus Palæſtinarum urbium turba convenit, Hebræo, Græco, Latino, Syroq; ſermone Pſalmi in ordine perſonabant.* Orationes ſive *conciones funebres* habitas fuiſſe colligitur ex Socrate lib.5.Hiſt.cap.9. ubi Gregorius in funere Meletii Antiocheni orationem habuiſſe dicitur, ſuper tumbas ſpargebant *violas & flores*. Prudent.in hymno exeq.

Nos tecta fovebimus oſſa,
Violis & fronte ſequenti,
Titulumq; & frigida ſaxa,
Liquido ſpargemus odore.

Poſt curatum funus dabant *eleemoſynas* teſte Chryſoſt.homil.32.in Matth. quem morem in Occidentalibus Eccleſiis viguiſſe refert Hieron. ad Pammachium. In defuncti memoriam aliis *dies ſeptimus*, aliis *tertius & trigeſimus*, aliis *quadrageſimus* celebratur. Ambroſ. in orat. de fid. reſurrect. *Nunc die ſeptimo ad ſepulchrum redimus, qui dies Symbolum futuræ quietis eſt.* in orat. de exitu Theodoſ. *Ejus Principis & proximè conclamavimus obitum, & nunc quadrageſimam celebramus, ſicut ſanctus Ioſeph Patri ſuo Iacob quadraginta dieb. humationis officia detulit.* Acceſſerunt tandem varii abuſus ac ſuperſtitiones. Auguſt.lib.1. de moribus Eccleſ. Cath. cap.34. graviter taxat, *quod quidam ſuper mortuos luxurioſè biberint, imò & ipſis cadaveribus epulas exhibuerint, easq; voracitates & ebrietates pro religione inſuper habuerint.* lib.8.de civ. Dei cap.27. refert, *allatas ad Martyrum loca à quibusdam Chriſtianis epulas, quas ubi appoſuiſſent, orarint & rurſum abſtulerint, ut vel ipſi veſcerentur, vel etiam indigentibus inde aliquid largirentur perſuaſi, quod Martyrum meritis illi cibi ſanctificati fuerint*, ſed addit, *hoc non fieri ab iis, qui in Chriſtiana pietate melius inſtituti, nec ubiq; locorum illud uſu receptum eſſe.* Chryſoſt.hom.61.in Johan.reprehendit eos, *qui nimios ſumtus in exequias profundebant. Perditus*, inquit, *ſi in funere univerſam habuerit civitatem, nihil lucrabitur.* homil.4. in Epiſt. ad Hebr. morem gentilium adhibendi *præficas* in Eccleſia Antiochena uſitatum graviter taxat, In Antiſiodorenſi Concil. can.12. decernitur, *ne inpoſterum mortuis Euchariſtia aut oſculum detur, nec velo aut palliis corpora eorum involvantur.* Synodus Triburienſis cap.15. *Sepulturas vendi & Laicos intra templa ſepeliri vetat*, rationem addit Hincmar. in Epiſt. ad Eccl. Torn. *quia terra ſit conceſſa putredini & non deceat de alieno luctu facere compendium.* Greg.lib.7.Epiſt.55. ſeverè prohibet, *Ne quid pro ſepultura loco exigatur, ne venalis dicatur Eccleſia, aut vos de humanis videamini mortibus gratulari, ſi ex eorum cadaveribus ſtudeatis quærere quolibet modo compendium.*

3. in noſtris Eccleſiis. 86. Ritus *in noſtris Eccleſiis* uſitatos Chytręus de vit.& morte pag.106. ſic deſcribit: *Convocatis nolarum ſonitu funera comitaturis corpora defunctorum impoſita feretro, quod pullo velamine vel ſerico tectum eſt, praeuntibus ac pia carmina de morte & beneficiis Filii Dei pracinentib. Scholaſticis (alicubi & crucifixi imago nigra pompa præfertur,) & ſequentibus funus cognatis & contribulibus, aliisq; amicis & concivibus, in cœmiterium vel templum, in quo doctrinam Evangelÿ de Chriſto victore mortis & datore vitæ æternæ vivi audiverunt, deducuntur, ac in aditu templi vel cœmiterii eleemoſynas pro pauperibus ſinguli funus comitantes in pelvim offerunt. Interea corpus defuncti ſandapila inclusum inter cantiones & preces terræ mandatur, alicubi impoſita feretro ſandapila in medio aut choro in conſpectu populi relinquitur, & poſt finem concionis primùm humatur. Interea dum funus terrâ obruitur & Reſponſoria funebria cantantur, fœminæ etiam ex intervallo viros ſequuntur, quibus congregatis Sacerdos, cùm id ab amicis defuncti petitur, concionem funebrem de morte, & conſolationibus morti opponendis pronunciat & defuncti pietatem ac virtutem celebrat. Poſtea recitatis precibus & rurſus decantato carmine pio, quo ſinguli omnib. momentis mortem imminentem expectare, & ſe ad eam verâ pœnitentiâ & fide ac vitæ emendatione præparare jubentur, ſinguli domum revertuntur.* Hæc Chytræus. Sic ergò in noſtris Eccleſiis potior habetur ratio piarum Pſalmodiarum in deductione funeris decantandarum & funebris concionis ex Dei verbo inſtituendæ, quàm ludicrarum ac ſuperſtitioſarum Ceremoniarum in Pontificiis Eccleſiis uſitatarum. Conciones enim illæ inſerviunt, 1. viventium informationi. 2. lugentium cognatorum conſolationi. 3. honeſtæ defuncti commendationi, ubi tamen cavendum, ne illa defunctorum encomia ſint mercenaria præconia.

87. Quæritur hoc loco, 1. *An quando in oratione funebri pro beata defunctorum ad Dominum emigratione gratiæ aguntur, liceat clauſulam illam iuxlinis ſubjungere. Deus det ei pacatam quietem & beatam ad vitam reſurrectionem?* Negat Calvinus Epiſt.366. ſed Auguſtanæ Confeſſionis Apologia illud concedit. *Q. 1. An liceat in funebrib. concionib. ſubjungere clauſulam iuxlinur.* Notandum verò cjuſmodi votum 1. non eſſe *indicium dubitationis* de ſtatu piè defuncti, an ipſius anima ad beatam vitam tranſlata ſit, nec ne? 2. nec præſupponere *ignem quendam purgatorium*, in quo defunctus torqueatur. 2. nec ſine eo adhiberi, ut peccatorum remiſſionem mortuo impetret, ſed eſſe 1. *publicum teſtimonium* de requie ac ſalute piè defuncti, cui de hac felicitate gratulamur. 2. adhiberi *in conſolationem lugentium*: 3: *ac declarationem pii affectus erga defunctum.* Sic Dionyſius in Eccleſ. Hierarch. cap. ult. dicit, Eccleſiam voluiſſe illis precibus *fidem & expectationem beatæ reſurrectionis* profiteri & fidelibus confirmare. Ambroſius in orationibus funebribus, quas in obitum Valentiniani, Theodoſii & fratris ſui habuit, orat Deum, *ut det illis beatam requiem*, interim diſertè addit, *non eſſe dubitandum, quin cum Chriſto in cœlis vivant, ſeq; illis gratulari, quod cum Chriſto in cœleſti vita regnent*, quâ de re in quæſtione de Purgatorio pluribus dicetur.

88: Q. 2. *An præſtet extra vel intra urbem adeoq; intra ipſos templorum ambitus cœmiteria ac ſepulchrorum loca ſtatui?* Affirm. prius 1. Pii in V. Teſt. ſepulturæ locum ſibi elegerunt *in libero campo*. Abrahamus ſpeluncam agri in ſepulchretum emit Gen.23.v.20. Debora ſepelitur ſubter quercum Gen.35.v.3. Rachel in via, quæ ducit Ephratam v.19. Joſeph in Sichem in *2. An extra urbem cœmiteria eligenda.*

honorificè delatum ſepulcris majorum infert, parentis voluntati hac in re obſecutus Gen.50. v.2. *Moſen* filii Iſrael triginta diebus deflent Deuter.34.v.8. *David* in obitum Saulis & Jonathæ epicedion ſcribit 2.Samuel.1.v.17. De funere Regis Aſæ dicitur 2.Paralip.16.v.14. *quòd poſuerint eum ſuper lectum ſuum plenum aromatibus & materialibus aliis, quæ erant pigmentariorum arte confecta & combuſſerunt ſuper eum combuſtione nimia.* *Joſiam* Regem luget univerſus populus Juda & Jeruſalem, Jeremias maximè, & omnes cantores atque cantatrices lamentationibus ac funebribus elegiis ejus obitum deplorârunt 2.Paral.35.v.25. Sunt qui exiſtimant in verbis Propheticis Eſaiæ 57.v.1. *Juſtus perit, & non eſt qui recogitet &c.* deſcribi concionem funebrem, quam Eſaias Regi Ezechiæ piè defuncto habuerit, cùm in Hebræo habeatur ה demonſtrativum. Ecce הַצַּדִּיק *ille juſtus perit*, cumque de vitis חָסֵד εὐεργέτας ac beneficis ſermo ſit, quod elogium Magiſtratui ſolet tribui, Lucæ 22.v.25. denique cùm circumſtantiæ temporis congruant, vixit enim Eſaias temporibus Ezechiæ, cujus obitum ſub Imperio Manaſſis mala plurima ſunt inſecuta. Ex Jerem.9.v.17. colligitur, in funeribus adhiberi fuiſſe ſolitas mulieres מְקֹנְנוֹת *lamentatrices*, quæ planctum excitarent, & aliorum lachrymas ſimulato luctu elicerent, unde vocantur הַחֲכָמוֹת *ſapientes in lamento*, quales apud Romanos erant præficæ, quæ ad funus deplorandum & mortuum laudandum mercede conducebantur. Lucilius, *Mercede quæ conductæ flent alieno in funere præficæ. Multo & capillos ſcindunt & clamant magis.* Ex Matth.9.v.23. apparet, *tibicines* in exequiis adhiberi conſueviſſe, qui μοναυλίᾳ unius tibiæ triſti concentu ad commiſerationem & luctum alios permoverent. Apud Joſephum lib.3. de bello Judaico nunciata morte Joſephi, πλείϛους μισθοῦσθαι τοὺς αὐλητὰς οἳ θρήνων ἐξῆρχον αὐτοῖς. Thalmudiſtæ eos vocant חָלִילִין *auledos* Thalmud. Hieroſolym. tractat. de benedict. cap.3. in tractat. de Sabbath. cap.23. in Baba Mezia cap.6. Rab. Salomon in cap.25. Ezechiel. *Sunt, qui adhiberi conſueverunt ad luctum & lætitiam, ſed non eſt in eis par ratio, cujuſmodi ſunt auledi pro ſponſa & mortuo.* Syrus eos appellat זַמָּרֵי à radice זְמַר *tibiâ cecinit*, cujus ritus apud Græcos & Romanos veſtigia extant. Lucianus in lib. περὶ πένθους tradit αὐλὸν fuiſſe θρηνητικὸν ὄργανον, Homerus cadavere Hectoris allato dicit adfuiſſe ἀοιδοὺς θρήνων ἐξάρχους, quos Interpres dicit fuiſſe *tibicines*. In Legibus XII. tabb. itidem fit mentio *tibicinum ſepulchralium*, de quibus latè Hotom. in comment. illarum legum pag.38. & apud Ovid. libr.6. Faſtorum, *Cantabat mæſtis tibia funeribus.* In Hiſtoria ſepulturæ Chriſti commemoratur, quòd Joſephus & Nicodemus *obvinxerint illud linteis cum aromatibus*, & additur, *ſicut mos eſt Judæis ſepelire*, Johan.19. v.40. ex quo intelligitur morem condiendi defunctorum corpora aromaticis unguentis, eademque ſindone involvendi uſitatum apud Judæos fuiſſe, cadavera ipſa linteamine obvoluta *manibus ac pedibus ligârunt*, ut colligitur ex Johan.11.v.44. Modum ac morem illum ſepeliendi apud Judæos receptum ex Rab Moſe filio Maimonis deſcripſimus in Harmon. de paſſion. cap.19.pag.914. Formulas precationum & benedictionum in ſepultura Judæorum uſitatas ex libro Mazor deſcribunt Antonius Margarita, & Chriſtianus Gerſon in libro de Judæis cap. de ſepultura, Chytræus in libr. de vita & morte pag.101. Monumenta ditiorum fuerunt in lapidem exciſa, ac potuerunt lapidibus ſuper impoſitis claudi. Matth.27.v.60. Joh.11.v.38. Sepulchrali lapidi Judæi inſcribere ſolent: *Sit anima ejus in Paradiſo Eden, Amen.* Vel, *Sit anima ejus colligata in faſciculo viventium, Amen.*

85. In Hiſtoria Eccleſiæ N.Teſt. occurrunt hi ritus. Corpora defunctorum priùs *laverunt* Actor.9.v.37. poſteà honorificè ea ſepelierunt, & *planctum in exequiis fecerunt*, Act.8.v.2. interim in hoc luctu ſpe reſurrectionis ſeſe *invicem ſunt conſolati* 1.Theſſ.4.v.18. In *primitiva Eccleſia* progreſſu temporis varii ritus in ſepulturis adhiberi cœperunt. Euſeb. lib.7. Hiſtor. Eccl. cap.22. ex Dionyſio de Chriſtianis commemorat, quòd *in peſtilentia Alexandrina Sanctorum corpora ſupinis manibus ac ſinu exceperint, oculos depreſſerint, ora clauſerint, unanimes & pariter affectis ſtrictim complexi ſint, laverint & ad ſepulturam ornârint.* Origenes libr.1. in Job. meminit *pretioſi veſtitus, quo mortui ornati in terram ſint reconditi, quem ſi quis pro conſuetudine amico mortuo mitteret, prius conſcindebat, ne eo a flagitioſis ſurrepto, funus irreverenter abjiceretur.* Tertullianus libr. de anim. mortuos etiam *oratione à Presbyteris componi conſueviſſe* indicat. Cyprianus in ſermon. de mort. meminit *atri ſeu lugubris veſtitus*, quem in funere cognatorum ſuperſtites induebant. Ritum ungendi ac veſtiendi defunctorum corpora Prudentius in hymno in exequias defunctorum ſic deſcribit: *Candore nitentia claro prætendere lintea mos eſt, Aſperſaq́; myrrha Sabæo corpus medicamine ſervat &c.* Nazianz. in orat. de funere Baſilii, & Epiph. lib.3. tom.1. hæreſ.71. *mortuos in lecticis vel lectulis ad locum ſepulturæ manibus Sanctorum exportatos, ac inter efferendum Pſalmos luctui permixtos decantatos fuiſſe* referunt. *Cereos ac luminaria* in exequiis præferri ſolita colligitur ex Nazianz. orat. in Julian. de funere Conſtantii, Nyſſeno in Epiſt. ad Olympiam de obitu ſororis. Hieron. in Epitaph. Paulę &c. *Dic mihi*, inquit Chryſoſt. in Epiſt. ad Hebr. cap.2. homil.4. mor. *quid ſibi volunt lampades iſtæ in funere tam ſplendidæ? nonne ſicut athletas mortuos comitamur? quin etiam hymni? nonne ut Deum glorificemus & ei gratias agamus, quòd jã coronavit diſcedentem, quòd à laboribus liberavit, quòd à timore liberatum apud ſe habet, nonne propter hoc hymni? nonne propter hoc pſalmodia? omnia iſta gaudentium ſunt.* Euſeb. lib.4. de vita Conſtant. funebres exequias pientiſſimi illius Imperatoris ſic deſcribit; *Cadaver in capſulam collocatum & purpurato operculo obtectum Conſtantinopolin deportatum & in baſilica ſub altiſſimis gradibus depoſitum eſt, luminibus ſuper candelabris aureis circumcirca accenſis, inde deductum in aliud templum, ubi conditum eſt, turba frequens omnis generis hominum ſecuta eſt, ac preces cũ fletu pro anima Imperatoris fudit.* Cum honore & multitudine comitantium corpora piè defunctorũ ad ſepulchrum delata fuiſſe colligitur ex Nazianz. orat.2. in Julianũ, Sulpitio in vita Martini, Hieronymo in vita Fabiolę &c.

2. Ex Hiſtoria primitiva Eccleſia.

Hie-

Hierooym. in Epiſt. ad Euſtochium de obitu Paulæ: *Translata eſt Epiſcoporum manibus & cervicem ſereero ſubjicientibus, cùm alii Pontifices lampades cereosq; præferrent, alii choros pſallentium ducerent, tota ad funus ejus Palæſtinarum urbium turba convenit, Hebræo, Græco, Latino, Syroq; ſermone Pſalmi in ordine perſonabant.* Orationes ſive *conciones funebres* habitas fuiſſe colligitur ex Socrate lib.5.Hiſt.cap.9. ubi Gregorius in funere Meletii Antiocheni orationem habuiſſe dicitur, ſuper tumbas ſpargebant *violas & flores*. Prudent. in hymno exeq.

Nos tecta fovebimus oſſa,
Violis & fronde frequenti,
Titulumq; & frigida ſaxa,
Liquido ſpargemus odore.

Poſt curatum funus dabant *eleemoſynas* teſte Chryſoſt.homil.32.in Matth. quem morem in Occidentalibus Eccleſiis viguiſſe refert Hieron. ad Pammachium. In defuncti memoriam aliis *dies ſeptimus*, aliis *tertius & trigeſimus*, aliis *quadrageſimus* celebratur. Ambroſ. in orat. de [illegible]. reſurrect. *Nunc die ſeptimo ad ſepulchrum redimus, qui dies Symbolum futuræ quietis eſt.* 10 orat. de exitu Theodoſ. *Ejus Principis & proximè conclamavimus obitum, & nunc quadrageſimam celebramus, ſicut ſanctus Ioſeph Patri ſuo Iacob quadraginta dieb. humationis officia detulit.* Acceſſerunt tandem varii abuſus ac ſuperſtitiones. Auguſt.lib.1. de moribus Eccleſ. Cath. cap.34. graviter taxat, *quod quidam ſuper mortuos luxurioſè biberint, imò & ipſis cadaveribus epulas exhibuerint, eatq; voracitates & ebrietates pro religione inſuper habuerint.* lib.8. de civ. Dei cap.27. refert, *allatas ad Martyrum loca à quibusdam Chriſtianis epulas, quas ubi appoſuiſſent, orarint & rurſum abſtulerint, ut vel ipſi veſcerentur, vel etiam indigentibus inde aliquid largirentur perſuaſi, quod Martyrum meritis illi cibi ſanctificati fuerint*, ſed addit, *hoc non fieri ab iis, qui in Chriſtiana pietate melius inſtituti, nec ubiq; locorum illud uſu receptum eſſe.* Chryſoſt. hom. 61. in Johan. reprehendit eos, *qui nimios ſumtus in exequias profundebant. Perditus*, inquit, *ſi in funere univerſam habuerit civitatem, nihil lucrabitur.* homil.4. in Epiſt. ad Hebr. morem gentilium adhibendi *præficas* in Eccleſia Antiochena uſitatum graviter taxat. In Antiſiodorenſi Concil. can.12. decernitur, *ne inpoſterum mortuis Euchariſtia aut oſculum detur, nec velo aut pallis corpora eorum involvantur.* Synodus Triburienſis cap. 15. *Sepulturas vendi & Laicos intra templa ſepeliri vetat*, rationem addit Hincmar. in Epiſt. ad Eccl. Torn. *quia terra ſit conceſſa putredini & non deceat de alieno luctu facere compendium.* Greg. lib.7. Epiſt.55. ſeverè prohibet, *Ne quid pro ſepultura loco exigatur, ne venalis dicatur Eccleſia, aut vos de humanis videamini mortibus gratulari, ſi ex eorum cadaveribus ſtudeatis quærere quolibet modo compendium.*

3. in noſtris Eccleſiis. 86. Ritus *in noſtris Eccleſiis* uſitatos Chytręus de vit. & morte pag. 106. ſic deſcribit: *Convocatis nolarum ſonitu funera comitaturis corpora defunctorum impoſita feretro, quod pullo velamine vel ſerico tectum eſt, præeuntibus ac pia carmina de morte & beneficiis Filii Dei præcinentib. Scholaſticis (alicubi & crucifixi imago nigra pompa præfertur,) & ſequentibus funus cognatis & contribulibus, aliisq; amicis & conciviibus, in cœmiterium vel templum, in quo doctrinam Evangelii de Chriſto victore mortis & datore vitæ æternæ vivi audiverunt, deducuntur, ac in aditu templi vel cœmiterii eleemoſynas pro pauperibus ſinguli funus comitantes in pelvim offerunt. Interea corpus defuncti ſandapila incluſum inter cantiones & preces terræ mandatur, alicubi impoſita feretro ſandapila in medio aut choro in conſpectu populi relinquitur, & poſt finem concionis primùm humatur. Interea dum funus terrâ obruitur & Reſponſoria funebria cantantur, fœminæ etiam ex intervallo viros ſequuntur, quibus congregatis Sacerdos, cùm id ab amicis defuncti petitur, concionem funebrem de morte, & conſolationibus morti opponendis pronunciat & defuncti pietatem ac virtutem celebrat. Poſtea recitatis precibus & rurſus decantato carmine pio, quo ſinguli omnib. momentis mortem imminentem expectare, & ſe ad eam verâ pœnitentiâ & fide ac vita emendatione præparare jubentur, ſinguli domum revertuntur.* Hæc Chytræus. Sic ergò in noſtris Eccleſiis potior habetur ratio piarum Pſalmodiarum in deductione funeris decantandarum & funebris concionis ex Dei verbo inſtituendæ, quàm ludicrarum ac ſuperſtitioſarum Ceremoniarum in Pontificiis Eccleſiis uſitatarum. Conciones enim illæ inſerviunt, 1. viventium informationi. 2. lugentium cognatorum conſolationi. 3. honeſtæ defuncti commendationi, ubi tamen cavendum, ne illa defunctorum encomia ſiot mercenaria præconia.

87. Quæritur hoc loco, 1. *An quando in oratione funebri pro beata defunctorum ad Dominum emigratione gratiæ aguntur, liceat clauſulam illam* iuvlnuv *ſubjungere. Deus det ei pacatam quietem & beatam ad vitam reſurrectionem:* Q. 1. An liceat in funebrib. concionib. ſubjungere clauſulam iuvlnuv. Negat Calvinus Epiſt.366. ſed Auguſtanæ Confeſſionis Apologia illud concedit. Notandum verò ejuſmodi votum 1. non eſſe *indicium dubitationis* de ſtatu piè defuncti, an ipſius anima ad beatam vitam translata ſit, nec ne? 2. nec præſupponere *ignem quendam purgatorium*, in quo defunctus torqueatur. 2. nec fine eo adhiberi, ut peccatorum remiſſionem mortuo impetret, ſed eſſe 1. *publicum teſtimonium* de requie ac ſalute piè defuncti; cui de hac felicitate gratulamur. 2. adhiberi *in conſolationem lugentium*; 3: *ac declarationem pii affectus erga defunctum*. Sic Dionyſius in Eccleſ. Hierarch. cap. ult. dicit, Eccleſiam voluiſſe illis precibus *fidem & expectationem beatæ reſurrectionis* profiteri & fidelibus confirmare. Ambroſius in orationibus funebribus, quas in obitum Valentiniani, Theodoſii & fratris ſui habuit, orat Deum, *ut det illis beatam requiem*, interim diſertè addit, *non eſſe dubitandum, quin cum Chriſto in cœlis vivant, ſeq; illis gratulari, quod cum Chriſto in cœleſti vita regnent*, quâ de re in quæſtione de Purgatorio pluribus dicetur.

88. Q. 2. *An præſtet extra vel intra urbem adeoq; intra ipſos templorum ambitus cœmiteria ac ſepulchrorum loca ſtatui?* Affirm. prius 1. Pii 2. An extra urbem cœmiteria eligenda. in V. Teſt. ſepulturæ locum ſibi elegerunt *in libero campo*. Abrahamus ſpeluncam agri in ſepulchretum emit Gen.23.v.20. Debora ſepelitur ſubter quercum Gen.35.v.3. Rachel in via, quæ ducit Ephratam v.19. Joſeph in Sichem in

parte agri poſſeſſionis loco à Patre ſibi dati Joſ. 24.v.32. Hiſtoriæ de ſepultura Chriſti Matt.27. v.60. Joh.19.v.41. Lazari Joh.11.v.31. filii viduę in Nain Luc.7.v.12. de obſeſſis in ſepulchris habitantibus, Matth.8.v.28. oſtendunt pios veteres extra urbes ſepulchra ſua habuiſſe. 2. Idem in Eccleſia primitiva diu obrinuiſſe conſtat. Chryſoſt. ſerm. de fid. & lege: *Omnis civitas, omne caſtellum ante ingreſſum habet ſepulchra.* In Bracarenſi Concilio ſeculo 7. habito cap.36. decretum fuit, *ne corpora defunctorum intra baſilicas Sanctorum tumulentur, ſed ut omnes ſepulturæ fiant extra civitates.* Proſper Aquitanicus Epiſcopus *extra urbem* elatus & humatus eſt. Armenium Juſtini in Epiſcopatu Lucanico ſucceſſorem *extra urbem* ſepultum eſſe refert Gregor. Turonicus lib.2. cap.1. Conradus Conſtantienſis Epiſcopus *ſub dio* juxta Mauritii templum ſepeliri petiit, ut Bruſchius de eo commemorat. 3. Superſtitione Papali invaleſcere incipiente intra templa ac Monaſteria ſepeliri voluerunt, ex vigiliis, Miſſis, anniverſariis levamentũ quoddam ſperantes. 4. ritus defunctorum corpora extra portas ad locum ſepulturæ efferendi admonet nos, quod aliam politiam ex hac terrena & tranſitoria civitate fuerint ingreſſi Hebr.13. v.14. 5. metuendum, ne aer in templis præſertim, concluſus vaporibus è ſepulchris exhalantibus vitietur. 6. idem ſanioribus gentilib. probatũ. Leges 12. tabb. *corpora mortuorum in civitate, ne inde contaminarentur,* ſepeliri ſeverè vetuerunt, quæ prohibitio etiam poſtea aliquot Principum reſcriptis fuit confirmata. Veterum ſepulchra in agris fuiſſe cùm multa comprobatiut, tùm id quod Ulpianus ſcriptũ reliquit, *Divum Adrianum pœnam ſtatuiſſe aureorum quadraginta in eos, qui in civitate ſepulchrum feciſſent, quam fiſco inferri juſſit, & in Magiſtratus eandem ſtatuit pœnam,* qui id paſſi forent. Interim ſi abſit ſuperſtitio, cujusq; regionis conſuetudo hac in re ſervari poteſt. David ſepulturæ locum habuit *in civitate* 1.Reg.2.v.10. cujus ſepulchrum in Jeruſalem duravit uſq; ad tempus Chriſti Act.2.v.29. & poſtea ibidem pleriq; Reges Juda habuerunt ſua monumenta, in quæ etiam Jojadas Pontifex illatus eſt, 2.Paral.24.v.16. Samuel ſepultus eſt *in domo ſua* in Ramatha 1.Sam.25.v.1. Tempore Ambroſii quidam *in templo* ſepulti fuère. Ambroſ. lib.1. de Abrahamo cap.3. Hieron. in vit. Paulæ & Fabiolæ &c. Juſtinianus Conſtantinopoli templum ſanctorum Apoſtolorum extruxit, in quo Reges ac Sacerdotes locum ſepulturæ haberent, referente Evagrio lib.4. cap.31.

Q.3. An corpora facinoroſorum in patibulo relinquenda.

89. Q.3. *An probari poſſit, quod corpora facinoroſorum in patibulo vel rota relinquantur inſepulta?* Quibusdam hoc videtur pugnare non ſolùm *cum moderatione Chriſtiana, cum certa reſurrectionis fiducia & humani corporis dignitate,* ſed etiam *cũ expreſſa Dei conſtitutione*, Deut.21. v.22. *Quando peccaverit homo, quod morte plectendum eſt, & adjudicatus morti ſuſpenſus fuerit in ligno, non pernoctabit cadaver ejus in ligno, ſed in eadem die ſepelietur,* & cum divino oraculo Geneſ.3.v.19. *Terra es, & in terram reverteris.* Zepperus lib.5. de legib. Moſaic. cap.7. Contrà verò urgeri poteſt 1. *generalis regula*, quod Evangelium non aboleat politicas conſtitutiones, quæ legi Naturæ congruunt ac probabili ratione nituntur. Jam verò in legibus civilibus facinoroſorum corpora in patibulo relinquenda eſſe decernitur. l. Capitalium 28. §. famoſos 15. ff. de pœnis. & l. Corpora 1. ff. de cadaveribus punitorum. 2. tale genus ſupplicii à poſteris Saulis ſumtum legitur 2.Sam.21.v.9. & quidem *coram Domino*, hoc eſt, ut quidam exponunt, non ſine ipſius approbatione. 3. Reipubl. utile eſt, horrendis ejusmodi ſpectaculis alios à ſimilibus delictis deterreri, (quam rationem tamen quidam invertunt. Si enim cadaver è patibulo depoſitum terrâ occulitur, eo ipſo oſtenditur illud tam maledictum & contaminatum cenſeri, ut non ſit dignum quod in aëre maneat, neeum polluat, ſicut Deut.21.v.23. hæc ratio additur. Fagius in illum locum: *Horror ſupplicii major eſt, ſi eodem quoque die occulitur facinoroſi corpus, conſuetudine enim aſpiciendi in crucem ſuffixum, minùs tetrũ ſupplicium vulgò habetur.*) 4. Deus minatur impiis *ſepulturam aſini*, Jerem.22.v.19. ergò Magiſtratus, qui eſt judiciorum divinorum executor, talem pœnam facinoroſis infligere poteſt. 5. Ambroſ. ſerm.20. in Pſal.118. veterem [illegible] morem non videtur improbare: *Qui enim,* inquit, *turpi vel ſceleſto reatu belluinæ obſcœnitatis illuviem vel beſtialis immanitatis horrorem commiſiſſe detecti ſunt, tanquam ii, qui propoſito humanæ moderationis exciderunt, formam quoque humanæ conditionis jubentur exuere, reciſo enim capite reliqui corporis truncus beſtiarum corporis comparatur, & ſapientiæ arce fraudatur, qui ſapientia non potuit tenere rationem.* Quod legem Deuteronomii attinet, illa judicialis eſt ac Judaicum duntaxat populum obligat. Rabini fabulantur, rationem legis eſſe eam, *quòd ante ſepulturam cadaveris anima ad quietem ſuam pervenire non poſſit, nec ab Angelis duci in thalamum Dei, ſed interim cogatur affligi & vexari à turmis Dæmonum.*

Q.4. An hæreticis vel impiis deneganda ſepultura.

90. Q.4. *An pertinacibus hæreticis ac impiis in impœnitentia vel deſperatione mortuis conſueti honeſtæ ac Chriſtianæ ſepulturæ ritus rectè denegentur.* Circa ſtatum quæſtionis notandum 1. quòd in ſubjecto ζητήματ☉ propoſiti non agatur de illis, qui in uno vel altero Chriſtianæ religionis articulo errant, interim parati ſunt informationem ex verbo Dei ſuſcipere, ſed de *pertinacibus hæreticis*, hoc eſt, qui in fundamentalibus fidei articulis errant atque errorem ſuum pertinaciter defendunt, ac proinde nec in verbi auditu nec in Sacramentorum communione cum vera Eccleſia participant. 2. quòd non ſit quæſtio de hæreticis ac impiis *occultis*, qui vel ſolius Dei judicio vel ex paucorum duntaxat Chriſtianorum notitiâ hæreſin ac impietatem fovent, ſed de *notoriis hæreticis ac manifeſtis impiis*, qui gradibus admonitionum poſthabitis in hæreſi vel impietate perſeverantes maximo cum Eccleſiæ ſcandalo verbi & Sacramentorum communione ſeipſos privàrunt. 3. quòd non ſit quæſtio de illis, qui ante finem vitæ erroribus vel delictis ſuis agnitis veram pœnitentiam egerunt, ac cum Eccleſia in gratiam redierunt, ſed de illis qui in notoriis erroribus ac flagitiis *ſine pœnitentia* ad finem uſque vitæ hæſerunt. 4. quòd non ſolùm de illis hæreticis ac impiis quæratur, qui κατ' ὄνομα nominatim ac in ſpecie ſunt excommunicati, de quibus Conſtitu-

ſtitutionibus Eccleſ. Electoris Auguſti in articul. generalibus cap. 11. fol. 327. ſic loquitur: Im fall da die excommunicirte Perſon ohne Beſſerung aus dieſem Lebē abſchiede/ſo ſol das Pfarrvolck nicht bey der Begräbnüs ſeyn / ſondern ſie ohne gebührliche Ceremonien durch die beſtelleten Todtengräber/doch auſſerhalb des Kirchhoffs/als ein abgeſchnittenes Glied der heiligen Chriſtlichen Kirchen/ vergraben laſſen/ſed in genere de omnibus propriè dictis hæreticis ac notoriè impiis, qui coràm Dei judicio pro excommunicatis ac damnatis habentur, etiamſi in judicio Eccleſiæ externo non ſint nominatim, & in ſpecie excommunicati. 5. quòd non ſolùm de illis, qui in notoriis flagitiis ſine pœnitentia moriuntur, ſed etiam de illis, qui ex deſperatione violentas manus ſibiipſis inferunt, quæſtio inſtituatur, ubi tamen inter αὐτόχειρας quædam diſtinctio adhibenda, ut monuimus ſuperiùs. 6. quòd illi, qui morte repentina obeunt, vel ædium ruinâ oppreſſi, vel in aquis ſuffocati, non ſint ſtatim pro impœnitentibus habendi, ſed quod vita anteacta hîc ſit reſpicienda. 7. quòd in prædicato quæſtionis per conſuetos honeſtæ ac Chriſtianæ ſepulturæ ritus intelligatur non ipſa humatio vel funeratio, de qua accipienda quibuſdam videtur conſtitutio Marciani. l. Humanum 9. C. de Hæret. & Manich. *Humanum & pium eſſe putantes, hæreticos permittimus ſepeliri legitimis ſepulchris*, & l. Hæretici eod. *Hæretici legitimo modo ut cæteri ſepeliuntur.* Apud Hebræos lege cautum erat, *ne hoſtem inſepultum quidem relinquerēt.* Sed Chriſtiana & honorifica illa funeris ad cœmiterium deductio, quæ fit cum pſalmodiis ſacris, ad viventium informationem ac conſolationem, defuncti verò commendationem accommodata, adeoque omnes illi ritus, qui in honorifica & Chriſtiana piè defunctorum ſepultura adhiberi conſueverunt.

91. Hiſce de ſtatu quæſtionis præmiſſis, negativè ad propoſitum ζήτημα reſpondendum eſſe ducimus, argumentis petitis 1. *a divino mandato.* Deus, cujus voluntas omnium actionum noſtrarum regula eſſe debet, prohibuit notoriis hæreticis ac manifeſtè impiis honeſtam & Chriſtianam ſepulturam conferre. Ergò verè pii tanquam obſequentes Dei filii cavere debent, ne contra divinam illam prohibitionem agant. Antecedens probatur 1. *ex ſecundo Decalogi præcepto*, in quo abuſum nominis ſui divini Deus graviter prohibet Exod. 20. verſ. 7. Levit. 19. v. 12. Deut. 5. v. 11. jam verò cum abuſu nominis divini conjunctū eſt, ſi verbum Dei in cantilenis ac concionibus funebribus comprehenſum, ad ſepulturam eorum cohoneſtandam adhibetur, qui fuerunt verbi contemtores, manifeſti hoſtes & Epicuræi illuſores, qui velut porci ac canes margaritas verbi & ſanctum doctrinæ cœleſtis theſaurum pedibus conculcârunt Matth. 7. v. 6. 2. *ex generalibus illis mandatis*, in quibus ab impiorum conſortio pii cavere & abſtinere jubentur. Eſa. 52. v. 11. *Recedite, recedite, exite inde, pollutum nolite tangere, exite de medio ejus, mundamini, qui fertis vaſa Domini.* 2. Cor. 6. v. 14. *Nolite jugum ducere cum infidelibus, quæ enim participatio juſtitiæ cum iniquitate, aut quæ ſocietas luci cum tenebris?* 2. Theſſ. 3. v. 6. *Denunciamus vobis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, ut ſubtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè & non ſecundùm traditionem quam accepit.* verſ. 14. *Si quis non obœdit verbo, non commiſceamini cum illo.* 2. Joh. 1. v. 10. *Si quis venit ad vos & hanc doctrinam non affert, nolite eum recipere in domum, nec ave ei dixeritis.* v. 11. *Qui enim dicit illi ave, communicat operibus ejus malignis.* Quòd ſi ergò pii in vita ſe debent ab impiorum conſortio ſegregare, utique etiam poſt mortem non debent illis communicare, honorificâ ſepulturâ eos cohoneſtando, ſed facto ipſo demōſtrare, quod perfecto odio eos proſequantur, Chriſtianam & honeſtam ſepulturam eis denegando. 3. *ex ſpeciali præcepto*, quo Deus blaſphemos juſſit lapidari & ignominioſâ morte affici Levit. 24. v. 14. jam verò in numero blaſphemorum meritò cenſentur, qui notoriâ impietate & publicis flagitiis ſine ulla pœnitentia admiſſis *nomen Dei faciunt blaſphemari* Rom. 2. v. 24. Tit. 2. v. 5. qui verbum & Sacramenta præfractè contemnunt, qui omnes miniſtrorum verbi admonitiones ac redargutiones pertinaciter aſpernātur. 4. *ex dicto Chriſti* Matth. 8. verſ. 22. Luc. 9. v. 60. *Sine, mortui ſepeliant ſuos mortuos.* Qui ergò in peccatis ſuis ſine ullo veræ pœnitentiæ indicio mortui ſunt, illorum exequiis Chriſtus intereſſe eos prohibet, quos ad regni ſui conſortium vocat, etiamſi parentum ac proximorum cognatorum loco conſtituti ſint. 5. *ex Apoſtoli præſcripto* 1. Cor. 14. v. 40. quod in Eccleſia *omnia fieri debeant κατὰ τάξιν καὶ εὐσχημόνως*, jam verò Eccleſiaſticę illi τάξει καὶ εὐσχημοσύνῃ extremè adverſatur, ſi pertinaces hæretici, ac notoriè impii in impœnitentia, ac proinde etiā ſub pondere iræ divinæ mortui, & infernalib. flammis addicti, in eodem cum piis cenſu ac numero habeantur, ſi membra Chriſti ac Satanæ eodem modo tractentur, ſi eodem honore afficiantur, quos Chriſtus ut agnos & hædos ſequeſtrabit, Matth. 25. v. 32. Jacobus graviter taxat illam προσωποληψίαν καὶ ἀταξίαν, quâ in conventibus Eccleſiaſticis dives pauperi præfertur cap. 2. v. 2. & ſeqq. an ergo exiſtimabimus DEO gratam ac probatam fore pejorem illam ἀταξίαν, quâ manifeſtè impius homini pio exæquatur? 6. *ex ipſo Dei facto.* Deus non ſolùm verbis, ſed ipſo etiam facto & exemplo oſtendit, quod notoriè impios nolit honeſtâ ſepulturâ cohoneſtari. Antediluvianos homines propter extremam malitiam in mari ſubmerſit, Sodomitas igne cœlitùs demiſſo abſumſit, & quod propriè hujus loci eſt, domui Jeroboam propter idololatriam honeſtam ſepulturam denegavit. 1. Reg. 14. v. 11. *Qui mortui fuerint de Ieroboam in civitate, comedent eos canes; qui autem mortui fuerint in agro, vorabunt eos aves cœli, quia Dominus locutus eſt.* 1. Reg. 21. v. 23. Jeſabelem propter perſecutiones cædes & impietatem canibus dilaniandam objecit. 2. Reg. 9. v. 35. Jerem. 22. v. 17. Joakimo Joſiæ filio propter effuſionem ſanguinis innocentis & alia flagitia *ſepulturā aſini* deſtinavit, niſi ergo hæc judicia Dei juſtiſſima velim⁹ taxare, non poſſum⁹ manifeſtè impios in impœnitentia mortuos honorificâ ſepulturâ afficere.

92. 2. *A piorum exemplo.* Verè pius à Spiritu ſancto ſic deſcribitur, quòd *non ſtet in via peccatorum, nec ſedeat in cathedra irriſorum* Pſal. 1. v. 1. quòd *contemtus ſit in oculis ejus reprobus* Pſ. 15. v. 5. *quòd non ſedeat cum Concilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introeat.* Pſ. 26. v. 4. quod *odio proſequatur Eccleſiam malignantium, &*

cum impiis non ſedeat. v. 5. quòd *facientes prævaricationes oderit nec adhæreat manifeſtè impiis* Pſal. 101. v. 4. quod *eos qui Dominum oderunt, perfecto odio averſetur* Pſal. 139. v. 22. at quomodo convenit, ut in morte illos honorent, quos in vivis odio fuêre proſecuti? quâ fronte illis adhærebunt, quos Deus propter finalem impœnitentiam à facie ſua projecit? 3. *à comparato.* Quemadmodum iniquum ac præpoſterum foret, ſi in Repub. terrena ſcelerati ac virtutis ſtudioſi eodem loco haberentur, ac utriſque eadem diſtribuerentur præmia, iidem honores, & quidem in publico omnium conſpectu: ita quoque in Eccleſiaſtica Repub. præpoſterum meritò cenſendum eſt, uno eodemque Chriſtianæ ſepulturæ honore verè pios & notoriè impios, Chriſti membra & Satanæ organa afficere. 4. *à conſequente multiplici incommodo.* Si contemtores verbi ac Sacramentorum, pertinaces hæretici, ac manifeſtè impii in impœnitentia vel deſperatione defuncti Chriſtianâ ac honeſtâ ſepulturâ cohoneſtantur, 1. præceptum Dei de cavendo nominis divini abuſu ac piorum ab impiis ſeparatione violatur. 2. infirmioribus ſcandalū præbetur contra Chriſti & Pauli interminationem Matth. 18. v. 6. Rom. 14. v. 21. 1. Theſſ. 5. verſ. 22. 3. impietas & ſecuritas in animis hominum confirmatur, exiſtimant enim perinde eſſe, ſive quis veræ pietati in vita ſtudeat, ſive in impietate ac ſceleribus securè pergat. 4. miniſterium verbi, diſciplina Eccleſiaſtica, ac ipſum ſanctiſſimum Dei nomen ab hoſtibus blaſphematur Rom. 14. v. 16. quando ſcilic. vident impium eodem loco haberi cum pio. 5. illi qui per excommunicationem ab Eccleſiæ corpore penitus abſcindi, *ac Satanæ in interitum carnis tradi promeruerant* 1. Cor. 5. verſ. 5. qui in vita ac morte ſunt coram Deo abominatio Pſal. 5. v. 5. Prov. 15. v. 9. pari cum piis honore afficiuntur. 6. *à veteris Eccleſiæ praxi.* Beda lib. 5. Hiſtor. cap. 15. de quodam fabro in deſperatione mortuo, refert, *quod Monachi eum in ultimis Monaſterii ſui, in quo obierat, locis humarint, nec Pſalmos pro eo cantare voluerint.* Innocentius c. Sacris ext. de ſepulturis: *Sacris eſt Canonibus inſtitutum, ut quibus non communicavemus vivis, non communicemus defunctis, & ut careant Eccleſiaſticâ ſepulturâ, qui prius erant ab Eccleſiaſtica unitate præciſi, nec in articulo mortis Eccleſiæ reconciliati fuerint.* Quæ in contrarium afferuntur, ex dictis facilè explicari poſſunt. Confer B. Lutherum in exhortatione ad preces contra Turcam tom. 7. Jen. Germ. fol. 448. & in præfat. Poſtill. part. æſtiv. Æpinum in tractatu de ſepultura impiorum, qui extat Dec. 8. Conſil. Bidenb. Conſil. 6. p. 64. Dn. Mehlfurerum in vindic. Evang. Decad. 6. Diſp. 1. theſ. 76. & ſeqq. Conrad. Portam in Paſtor. cap. 19. q. 3. p. 357.

Q. 5. An piè defuncti ſint lugendi.

93. *An piè defuncti ſint lugendi?* Videtur id pugnare 1. *cum Chriſti prohibitione*, qui Luc. 7. v. 13. ad viduam filii obitum lugentem dicit, *Noli flere.* 2. *cum Chriſtiana moderatione.* Illa enim voluntati divinę reverenter ſe ſubmittit, ac cum Jobo dicit, *Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſit nomē Domini benedictum*, cap. 1. v. 21. 3. *cum certa fiducia de beata piè defunctorum conditione.* Quod ſi enim certò credimus, pios per mortem ad veram in cœlis vitā eſſe ingreſſos, ec cur ipſorum nomine luctui indulgere velimus? 4. *cum Sanctorum exemplo.* 2. Sam. 12. v. 22. inquit David ad ſuos purpuratos: *Dum adhuc viveret infans jejunavi & flevi, dicebam enim: Quis ſcit, miſerebitur mei Dominus & vivat infans.* v. 23. *nunc autem quia mortuus eſt, quare jejuno? nunquid potero revocare eum amplius? ego vadam ad eum, ille verò non revertetur ad me.* Addi poteſt. 5. argumentum *a majori.* Ne in noſtra quidem morte triſtari debemus, verè enim *piis eſt patienter vivere & delectabiliter mori*, quantò igitur minùs in morte noſtrorum contriſtari ac lugere convenit. 6. *a ſimili.* Mortuorum ſepultura cōfertur cum granorum ſemente 1. Cor. 15. v. 36. Jam verò agricula non plorat, quando ſeminat, aliàs de meſſe videretur deſperare. Morientes abeunt in cœleſtem patriam, jam verò amicos in patriam proficiſcentes cum deſiderio ſequendi deducimus. Huc referenda ſunt dicta veterū: Tertull. lib. de patientia cap. 7. fol. 7. *Credentes reſurrectionem Chriſti noſtram quoq; credimus, propter quos ille & obiit & reſurrexit. Ergo cùm conſtet de reſurrectione mortuorum, vacat dolor mortis, vacat & impatientia doloris. Cur ergo doleas, ſi periiſſe nō credis? cur impatienter feras ſubductum interim, quem credas reverſurum? Profectio eſt, quam mortem putas. Non eſt lugendus qui antecedit, ſed planè deſiderandus. Id quoque deſiderium patientiâ temperandum. Cur enim immoderatè feras abiiſſe, quem mox ſubſequeris. Ceterum impatientia in hujuſmodi & ſpei noſtræ malè ominatur & fidem prævaricatur. Chriſtum lædimus cum evocatos quoque ab illo quaſi miſerandos non æquanimiter accipimus. Cupio, inquit Apoſtolus recipi jam & eſſe cum Domino. Quanto melius oſtendit votum Chriſtianorum. Ergo votum ſi alios conſecutos impatienter dolemus, ipſi cōſequi nolumus.* Cyprian. ſerm. 4. de mortal. p. 213 *Nobis minimis & extremis quoties revelatum eſt, quam frequenter atq; manifeſtè de Dei dignatione præceptum eſt, ut conteſtarer aſſiduè & publicè prædicarem, fratres noſtros non eſſe lugendos accerſione Dominica de ſeculo liberatos, cum ſciam non eos amitti, ſed præmitti, recedentes præcedere, ut proficiſcentes & navigantes, deſiderari eos debere non plangi, nec accipiendas eſſe hic atras veſtes, quando illi ibi indumenta alba jam ſumſerint, occaſionem dandam non eſſe gentilibus ut nos merito ac jure reprehendant, quod quos vivere apud Deū dicimus, ut extinctos & perditos lugeamus & fidem, quam ſermone & voce depromimus, cordis & pectoris teſtimonio reprobemus. Spei noſtræ ac fidei prævaricatores ſumus, ſimulata, ficta, fucata videntur eſſe quæ dicimus &c. Qui ſpe vivimus & in Deum credimus & Chriſtum paſſum eſſe pro nobis & reſurrexiſſe confidimus, in* CHRISTO *manentes, & per ipſum atque in ipſo reſurgentes, quid aut ipſi recedere iſtinc de ſeculo nolumus aut noſtros recedentes quaſi perditos plangimus ac dolemus, ipſo* CHRISTO *Domino ac* DEO *noſtro monente & dicente, Ego ſum reſurrectio &c.* pag. 215. *Hoc nos oſtendamus eſſe quod credimus, ut neq; carorum lugeamus exceſſum, & cùm acceſſionis propriæ dies venerit, incunctanter & libenter ad Dominum ipſo vocante veniamus.* Chryſoſt. homil. 61. in Johan. circa fin. *Cum aliis malis etiam hic muliebris morbus* (plangentium defunctos) *jam prævaluit, oſtentant planctus & dolores ſuos, cruentant brachia, ſcindunt capillos, laniant genas, partim ob dolorem, partim ad oſtentatio-*

ſationem &c. Quanam hac inſania? nonne ridebunt gentiles? nonne fabulam noſtram putabunt religionem? dicēt enim nullam eſſe reſurrectionem, illuſiones omnia Chriſtianorum dogmata & fallacias putabant. Haud enim aliter quàm ſi nihil poſt mortem remaneat, mulieres lamentantur, non attendunt Scripturis, omnia illa eſſe figmenta ipſæ credere videntur, ſiquidem ſi crederent mortuum non eſſe mortuum, ſed ad meliorem vitam translatum, non utique ipſum tanquam nihil eſſe deplorarent, non adeo indignarentur, non tantas efferrent voces incredulitatis indices. Nunquam te amplius videbo. Omnia apud illos fabula, nam ſi principali bono ita diffidunt, multò magis aliis quæ aſſerunt. Et poſteà: Si peccator & qui ſæpenumerò Deum offenderit, moritur, is deflendus eſt, vel potius minimè, cùm illi nihil afferat utilitatis, in hoc lætandum, quod malitia ejus abſciſſa eſt. Quod ſi juſtus, rurſus lætandum, quod in tuto collocatur, quod liberatus eſt futurâ formidine. Si juvenis, quod ex medio malorum ereptus eſt. Si ſenex, quod eo diutius uſus, quod maximè deſiderabile videbatur, vita ſatietate migravit &c. Honor mortuo non fletus eſt, non ejulatus, ſed hymni & pſalmi & vita optima. Et poſtea: Si intelligeremus Deum illum abſtuliſſe, quem mortalem virū ac filium habebamus, mox conſolaremur. Indignari enim majus quiddā ſupra Naturam quærentis eſt. Homo natus & mortalis quid doles, quod ſecundùm Naturam contigit? nunquid doles, quod edendo nutriris? num quæris ſine cibo vivere? ita & in morte nunquid quæris immortalitatem? mortalis natus es, ſemel hoc definitum. Noli dolere, noli te affligere, ſed ama quæ communiter omnibus ſtatuta ſunt. Doleant tibi peccata tua, hic optimus fletus, hæc maxima ſapientia. Idem homil. 4. in Epiſt. ad Hebr. in morali: Cùm video luctus in plateis & lamentationes ſuper eos, qui ex hac vita migrarunt & ululationes & ineptias alias, credite mihi, erubeſco, & paganos & Iudæos & hæreticos iſta videntes, & omnes qui nos irrident, quia non quæ à me dicuntur, attēdunt Græci, ſed illa, quæ fiunt à vobis &c. Cogita quid pſallas in illo tempore. Revertere, inquis, anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi. Et iterum: Non timebo mala, quia tu mecum es. Dicis, Dominum benefeciſſe tibi & lacrymaris? Nonne ſcena ſunt iſta? nonne hypocriſis? Si autem ludis & fingis & fabulas eſſe putas, quare pſallis, quare ſuſcipis ad te venientes? quare non repellis pſallentes? Hieronym. ad Paulam Epiſt. 25. Lugeatur mortuus, ſed ille, quem gehenna ſuſcipit, quem tartarus devorat, in cujus pœnam æternus ignis æſtuat. Nos, quorum exitum Angelorum turba comitatur, quibus obviam Chriſtus occurrit, gravamur magis, ſi diutius in tabernaculo iſto mortis habitemus. Iſidorus lib. 3. de ſumm. bon. Illi deplorandi ſunt in morte, quos miſeros infernus ex hac vita recipit, non quos cœleſtis aula lætificandos incluſit. Etſi pietas pro defunctis fidelibus flere jubeat, fides tamen pro eis lugere vetat. Anaſtaſius Epiſt. 2. ad Nerianum, & citatur c. Habent 13. q. 2. Habent forſan illi juſtam longi doloris excuſationē, qui vitam alteram neſciunt, quid de hoc ſæculo ad melius eſſe tranſitum non confidunt, nos autem qui hoc credimus & docemus, triſtari nimium de obeuntibus non debemus, ne quod apud alios pietatis tenet ſpeciem, hoc magis nobis in culpa ſit. c. Ubicunque cauſ. & quæſt. ijſd. ex Chryſoſt. in Epiſt. ad Hebr. Lugere & deplorare & lamentari eos, qui ab hac vita decedunt, ex puſillanimitate contingit, hoc autem ex deſperatione futuræ reſurrectionis intelligitur. Ex quibus omnibus quidam noſtrâ tempeſtate dogmatizârunt, non eſſe licitum fletu mortuos proſequi, teſte Salmerone Diſp. 4. in 1. Theſſ. 4.

94. Sed hæc omnia accipienda ſunt de luctu immoderato, qui vel ex impatientia vel diffidentia oritur, ac debitum excedit modum, cui opponenda eſt lex divina, Lev. 19. v. 28. Super mortuo non incidetis carnes veſtras, neque figuras aliquas aut ſtigmata facietis vobis, ego Dominus. Deut. 14. v. 1. Non incidetis vos, nec facietis calvitiem inter oculos veſtros ſuper mortuo, h. e. non imitemini mores idololatricarum & ſuperſtitioſarum gentium in funeribus cognatorum corpus ſuum incidentium ac vulnerantium. verſ. 2. quoniam populus ſanctus es Domino tuo & te elegit, ut ſis ei in populum peculiarem; ac regula Apoſtolica 1. Theſſ. 4. v. 13. de dormientibus non contriſtemini, ſicut cæteri, qui ſpem non habent, h. e. ſicut gentiles promiſſione ac ſpe beatæ ad vitam reſurrectionis deſtituti. Moderatus interim luctus Chriſtianis vitio verti nequit, congruit, enim, 1. præcepto Siracidis cap. 38. v. 16. Fili, ſuper mortuum produc lachrymas, & q. dira paſſus es, incipe luctus, ſecundùm autē judicium illius, contege corpus illius &c. v. 17. acerbum fac fletum & accende planctum & fac luctum ſecundùm dignitatem ejus. v. 18. diem unum & duo gratia detractionis & conſolare te triſtitiæ causâ &c. cap. 22. v. 10. Super mortuum plora, defecit enim lux. v. 11. dulcius plora ſuper mortuum, quia requievit. v. 12. luctus mortui ſeptem dies. 2. oraculo Salomonis Eccleſ. 3. v. 1. tempus flendi & tempus plangendi. 3. Sanctorum exemplis. Abraham luget conjugem Saram defunctam, Geneſ. 23. v. 2. Iacobus filium ſuum Joſephum, quem putabat mortuum, Gen. 37. v. 34. Iſraëlitæ Moſen, Deut. 34. v. 8. &c. Stephanum ſepelierunt viri religioſi & fecerunt planctum magnum ſuper eum, Actor. 8. verſ. 2. 4. naturalibus ſtorgis, quas Spiritus ſanctus per ſe nō damnat, nec humanitatem ex homine exuit. 5. regula charitatis. Rom. 12. v. 15. Flete cum flentibus. 6. Ipſius Chriſti facto. Is enim Lazari ſepulchrum intuitus lachrymatur Joh. 11. v. 35. ex quo Judæi colligunt, ecce quomodo amabat eum. Frivolum, imò abſurdum eſt, quod in Concil. Tolet. III. c. 22. dicitur, quòd Dominus nō fleverit Lazarum mortuum, ſed ad hujus vitæ ærumnas ploraverit reſuſcitandum. Eccur n. divinâ ſuâ omnipotentiâ illum reſuſcitâſſet, ſi reſuſcitationis opus lachrymis potiùs quàm congratulatione proſequendum eſſe cenſuiſſet? Nequaquam igitur moderatus ac decens luctus à Deo in Scripturis improbatur, ſed ſtoica potiùs ἀπάθεια & ἀναισθησία damnatur, ac projectæ ſecuritatis argumentum ſtatuitur, ſi quando juſtus perit, & nemo conſiderat, Eſa. 57. v. 1. contrà verò melius pronunciatur, ire in domum luctus quàm ire ad domum convivii, Eccleſ. 7. verſ. 3. quo referenda ſunt dicta piorum veterum. Chryſoſt. homil. 61. in Johan. circa fin. Minimè lugere, ſed ἀμέτρως ſine debita moderatione lugere veto; non ſum immanis atque crudelis. Video Naturam dolere & quotidianam requirere conſuetudinem. Non licet nullo affectu moveri, quod & Chriſtus oſtendit, lachrymatus eſt ſuper Lazaro, ejus ſequere exemplum. Lachrymare,

ſed

ſed leniter & prudenter & cum Dei timore. Si hac ratione lachrymas fundes, non reſurrectionis diffidentia argueris, ſed ægrè ferre cariſſimi ſejunctionem videberis. Nam & peregrè proficiſcentes lachrymis proſequimur, non tamen ut mortuos, ita & tu lugeas tanquam præmiſeris peregrinum. Cyrillus lib. 7. in Johannem cap. 20. *Erudiit nos Dominus ſuis lachrymis, quoniam modo caros noſtros vità functos moderatis & lege rationis temperatis lachrymis flere debeamus. Nam ex toto non compati nec mærere ferinum eſt & durum, horum vero exuberantia, muliebre.* Ambroſius acerbo luctu proſequebatur Sanctos de medio ſublatos, non quod de eorum felicitate dubitaret, ſed cõſiderans *quàm eſſet difficile invenire eos, qui in defunctorum locum ſuccederent.* Auguſtinus lib. 19. de civit. Dei cap. 8. *Quorum nos vita propter amicitiæ ſolatia delectabat, unde fieri poteſt, ut eorũ mors nullam nobis ingerat mæſtitudinem? quam qui prohibet, prohibeat ſi poteſt amica colloquia, interdicat amicabilem ſocietatem vel intercidat affectum omnium humanarum neceſſitudinis, vincula mentis immiti ſtupore dirumpat, aut ſic eis utendum eſſe cenſeat, ut nulla ex eis animum dulcedo perfundat. Quod ſi fieri nullo modo poteſt, etiam hoc quo pacto futurũ eſt, ut ejus nobis amara mors non ſit, cujus dulcis vita fuit? hinc eſt enim & luctum quidam, quaſi vulnus in humano corde, aut ulcus, cui ſanando adhibentur officioſæ conſolationes.* Bernh. ſerm. 26. in Cant. *Non culpamus affectum, niſi cum excedit modum.* Paulinus in panegyrico ad Pneumatium ſuaviſſimis verſiculis exprimit alternationem piorum affectuum in corde piè lugentium.

Gratuler an doleam? dignus utroque puer,
Cujus amor lachrymas & amor mihi gaudia ſuadet,
Sed gaudere fides, flere jubet pietas.
Tam modicum patribus, tam dulci è pignore fructum
Defleo in exiguo temporis eſſe datum.
Rurſus ut æterna bona volvo perennia vitæ,
Quæ Deus in cœlo præparat innocuis,
Lætor obiſſe, brevi functum mortalia ſeclo,
Ut citò divinas perfrueretur opes.
Ne terrena diu contagia, mixtus iniquis
Duceret in fragili corporis hoſpitio.
Sed nullo iſtius temeratus crimine mundi,
Dignus æternum tenderet ad Dominum.

Eandem luctus moderationem præſcribunt hi ſenarii:

Flendi ſunt mortui, ſed temperantius
Nam mortui non ſunt, eandem ſed viam,
Quam cogit omnes ingredi neceſſitas,
Præmunivere nobis, nos inpoſterum
Idem ſequemur ipſos in conſortium.
Communis & vitâ fruemur patria.

Lugendum igitur in obitu amicorum, ſed cum decoro modeſtiæ, ne indignari videamur Domino, qui poſtquam non abſtulit, niſi quod dedit, ſua recepit, noſtra non abſtulit; lugendum ſed cum certa ſpe reſtitutionis ad gaudia vitæ æternæ. Auguſt. Epiſt. 6. ad vid. *Veraciſſimâ promiſſione ſperamus, nos de hac vita unde migraturi quoſdam noſtros non amiſimus ſed præmiſimus, ad eam vitam eſſe venturos, ubi nobis erunt quantò notiores, tantò cariores & ſine timore ullius diſſenſionis amabiles.* Quæ in contrarium allata ſunt, ex his, quæ de moderatione luctus dicta, facilè explicari poſſunt. Chriſtus ad viduam dicens, *noli flere*, non ſimpliciter luctum & lachrymas prohibet, ſed partim moderari vult mærentis luctum, partim pollicetur mox ſecuturæ reſuſcitationis miraculoſum beneficium. Præpoſterum igitur eſt quod Epiſcopi in Concilio Toletano III. *omnibus Chriſtianis prohibuerunt defunctos flere*, part. 2. decret. cauſ. 13. q. 2. c. 28.

95. Q. 6. *Quid de εἰδωλολατρείᾳ ac λειψανολατρείᾳ Pontificia, hoc eſt, de religioſo, quæ ita vocant, reliquiarum cultu in regno Pontificio paſſim vigente ſit ſtatuendum?* Quando contra cultum reliquiarum, h. e. contra honorem, qui corporibus, oſſibus & reliquiis Sanctorum demortuorũ in Papatu defertur, diſputamus, nequaquam docemus, corpora vel oſſa Sanctorum eſſe contemtim habenda, irreverenter tractanda, in ſterquilinium projicienda; neque approbamus Calviniſtarum quorundam intemperiem, quâ in Galliis oſſa Sanctorum *Irenæi, Hilarii & Martini* effoſſa cremarunt & pulverem in profluentem projecerunt, ſi vera ſunt, quæ Surius in Hiſt. ann. 1562. & ex eo Bellarm. lib. 2. de reliq. Sanct. cap. 1. referunt: Sed negamus corpora vel oſſa Sanctorũ more Papiſtico eſſe religioſo illo cultu, qui in Papatu viget, veneranda. Conſiſtit autem ille cultꝰ in his potiſſimùm capitibus, 1. quòd oſſa illa populo religioſè veneranda monſtrant. 2. quòd eadem oſculanda ſpectantibus offerunt. 3. quòd coram illis genua flectenda & procidendum eſſe docent. 4. quòd peregrinationes ad eorum loca inſtituunt. 5. quòd preces citiùs ibi exaudiri arbitrantur. 6. quòd cultum illum ad gratiam & peccatorũ indulgentiam apud Deum impetrandam aliquid facere ſibi perſuadent. 7. quòd candelis accenſis, ſerico, corollis aliiſq; ornamentis cultus gratiâ reliquias decorant. 8. quòd ad majorem juramentorum religionem eas adhibent. 9. quòd Pontifex per ſuam canonizationem Sanctos invocandos & reliquias eorum religioſè venerandas decernere poſſit ac debeat. ext. de reliq. & venerat. Sanct. 10. quòd portari eas poſſe dicant in collo, ex devotione & fiducia ad Deum & ad Sanctos, quorum ſunt reliquiæ, ut Thomas loquitur. 11. quòd reliquias imponant languentibus & defunctis opis impetrandæ cauſa. 12. quod ad Sacramenti Euchariſtiæ dignitatem ac ſanctitatem aliquid conferre arbitrantur, ſi in altari reliquiæ Sanctorum habeantur. Taxamus & hoc 13. quòd reliquiis dubiis ac incertis religioſum ejuſmodi cultum deferunt. Hæc enim omnia in Papatu fieri, viva praxis oſtendit. In Chronico Caſſanenſi translatio reliquiarum S. Mauri hoc proceſſu facta deſcribitur: *Cùm Hugo Cluniacenſis ob preces Theobaldi Abbatis os integrum brachii S. Mauri capſula argentea, inſtar turrium artificiosè erecta, decenter incluſum per ſex ejus Monaſterii fratres mitteret Caſſinum, ex tota provincia populi concurſus factus eſt quam maximus devotione præcipuâ, totus etiã Monaſterii conventus inæſtimabili jucunditate lætatus eſt, omneſq; ſolennibus indutis ſacriſq; veſtibus cum cereis ac thymiamatibus pluribus ad portam veterem aliquanto extra Monaſterii ambitum procedentes obviam cum devotione ſumma hoſpiti tanto iverunt, & quaſi viventem in carne conſpicerent, omnes in terram pariter procidentes adoraverunt, ſurgenteſq; ſecundùm*

Q. 6. Quid de λειψανολατρείᾳ ſtatuendum.

illum

illum locum devotiſſimè ac reverenter mixtis gaudio lachrymis oſculati ſunt, & cum hymnis ac laudibus honorificè nimis proſequentes in monaſteriũ introduxerunt, & ſuper Magiſtri ſui Benedicti venerabile altare poſuerunt. Similem pompam in translatione crinium S. Petri Apoſtoli deſcribit Chronic. Hirſaugienſe. Concil. Trid. in decret. de reliq. ſtatuit, *corpora Sanctorum à fidelibus eſſe venerãda, cùm per ea multa beneficia à Deo hominibus præſtentur.* Et addit, *damnandos eſſe qui affirmant, Sanctorum reliquiis venerationem atq; honorem non deberi, vel eas aliaq; ſacra monumenta à fidelibus inutiliter honorari, atque eorum opis impetrandæ cauſa Sanctorum memorias fruſtra frequentari.* Philip. Melanchth. in reſponſo adv. Colon. de ſacrificulo quodam memorat, quod *in viciniam Tubingæ Divorum reliquias ſecum deferent, hoc præconio eas populo commendaverit, ut nihil à peſtilentiæ periculi fore toto anno his, qui eas oſculati fuiſſent, diceret.* Hiſtoriam integram recitabimus inferiùs. Coſterus in Enchirid. cap. 15. *Oſſa Sanctorum habent vim contactu ſuo ſanctificandi, ac qui Martyris oſſa attigerit, illius juſtitiæ, ſanctitatiſq; quodammodo particeps ob gratiam ex eorum corporibus procedentem efficitur.* Idem part. 1. conc. 23. poſt Pentec. *Omnes Sanctos, honores eorum reliquias, nec dubites de auxilio eorum, & de defenſione tui adverſus Dæmonem, qui timet illorum magnam virtutem &c.* Bellarmin. in lib. 2. de Imagin. cap. 30. *Sanctificari aliquo modo eos qui tangunt reliquias Sanctorum, conſtanter docent Patres.* lib. 2. de beat. Sanct. cap. 2. *Nos reliquias honoramus & oſculamur, ut ſacra pignora patronorum noſtrorum.* Gregor. de Valent. in Apol. cont. Heërbrand. fol. 57. *reliquias cuſtodiri, ut coram ipſis patrocinium Sanctorum ſingulari devotione imploretur.* Timpius in Rituali Germ. cap. 12. p. 200. *Honor cruci Chriſti, clavis, lanceæ oblatus, in ipſum Chriſtum refertur, cujus ſanguine iſta conſperſa ſunt.* Stapleton. in Prompt. Cathol. part. 1. pag. 292. *Pia ac DEO grata eſt illa devotio, quâ non tantùm Deum ipſũ, ſed & Sanctos ejus, nec tantùm perſonas ipſas ſanctas, ſed & quicquid ipſorum eſt atque ad eos pertinet, cum fide & pietate ordinata complectimur, veneramur atq; ad beneficia conſequenda aſſumimus.* Ibid. *Eodem ſanè cultu, eadem veneratione reliquias relativè conſideratas proſequimur, quâ ipſos Sanctos idem beneficium, eandem virtutem mediantibus reliquiis aſſequimur, quàm per ipſos Sanctos.*

Improbatur 1. à defectu divini mandati.

96. Contra Pontificiam illam ſceletolatriam ac lipſanolatriam producimus hæc argumenta, 1. *à defectu mandati.* Quicunque cultus deſtituitur divino mandato, non eſt verus & Deo gratus cultus, ſed eſt ἐθελοθρησκεία cultus falſus & DEO adverſus, adeoque idololatria. Cultus reliquiarũ qui in Papatu viget, deſtituitur divino mandaro. Ergò. Major confirmatur tum ex omnibus illis Scripturę dictis, quę ut *fides*, ita quoq; *divini cultus* normam ac formam ex ſacris literis unicè petendam eſſe docent Deut. 4. v. 2. c. 12. v. ult. Eſ. 8. v. 9. Ezech. 20. v. 19. Rom. 12. v. 2. conjuncto cũ cap. 13. v. 9. 2. Tim. 3. v. 17. &c. quæque *electitios cultus repudiant,* Deuter. 12. v. 8. & 32. Num. 15. v. 39. & 40. Pſal. 106. v. 36. Eſa. 1. v. 12. c. 29. v. 13. Jer. 7. v. 31. Amos 5. v. 25. Zach. 7. v. 5. & 9. Matt. 15. v. 9. Coloſſ. 2. v. 20. tum *ex variis exemplis* eorum, qui ob ſuas ἐθελοθρησκείας divinitùs reprehenſi ac puniti fuerunt. Confer tract. de bonis operib. §. 16. Minor eſt manifeſtæ veritatis. Nuſpiam enim Scriptura docet, oſſa Sanctorum eſſe religioſè veneranda, coram illis procidendum, peregrinationes ad ea ſuſcipiendas & quidem fine eo, ut cultum Deo præſtemus, ut peccatorum remiſſionem & Dei gratiam hac ratione promereamur, contra verò docet in ſolum Deum omnem cordis fiduciam eſſe collocandã, juxta normam in verbo præſcriptam Deum eſſe colendum, ac media, per quæ Dei gratia & peccatorum remiſſio precioſo Chriſti ſanguine parta nobis offertur, donatur & applicatur, non eſſe Sanctorum reliquias, & reliquiarum illarum religioſum contactum ac cultum, ſed ex parte Dei verbum & Sacramenta; ex parte noſtra veram in Chriſtum fidem. Item invocationem in Nov. Teſt. non eſſe ad certum locum alligatam; ſed ſi ex vera pœnitentia & fide proficiſcatur; quovis in loco Deo æquè gratam & acceptam eſſe, Joh. 4. v. 21. 1. Tim. 2. v. 8. &c.

97. Excipit Bellarm. lib. 2. de reliq. Sanct. cap. 2. 1. *in Papatu reliquias non adorari nec divino honore affici. Quis Catholicorum,* inquit, *unquã reliquias invocavit, quis unquam auditus eſt in precibus aut litaniis dixiſſe. Sanctæ reliquiæ orate pro me? & quis eaſdem tanquam divino honore affecit, vel Chriſti loco adoravit? nos enim reliquias quidem honoramus & oſculamur, ut ſacra pignora noſtrorum patronorum, ſed nec adoramus ut Deum, nec invocamus ut Sanctos, ſed minore cultu veneramur, quam Sanctorum Spiritus, nedum quàm Deum ipſum.* Et cap. 4. §. dices: *Nunquã eſt auditum apud Chriſtianos, ut aliqui Sanctorũ reliquiis divinos honores detulerint.* Eodem modo Gregor. de Valent. in Apolog. cont. Heerbrand. cap. 8. perpetuum hunc ſuum coccyſmũ repetit: *Reliquiis non deferri honores divinos ut Deo, proinde in illarum cultu non committi idololatriam.* Reſp. quis ſit minor ille cultus, Bellarminus non explicat, nos igitur ſic progredimur. 1. Aut cultus ille qui defertur reliquiis, eſt *religioſus* ad primam Decalogi tabulam reducẽdus, aut *civilis* ad ſecundam Decalogi tabulam pertinens. Poſterius negant Pontificii, manet igitur prius. Atqui ſi ex hypotheſi Pontificiorum hic cultus reliquiarum eſt religioſus ad primam Decalogi tabulam reducendus, utiq; per hũc ipſum cultũ divinus honor reliquiis defertur. 2. Quamvis externo verborum ſono Pontificii ſic non orent, *Sanctæ reliquiæ orate pro me,* tamen fiduciam impetrandæ gratiæ ac remiſſionis peccatorum in hunc reliquiarum cultum collocant, ſicq; partem fiduciæ ſoli Deo debitæ ad eum transferunt, quo ipſo divinum honorem reliquiis deferũt & interiore cordis voto ac deſiderio eas adorant. Bellarm. ipſe c. 4. §. quòd autem: Auguſtini ſententiæ *de adoratoribus ſepulchrorum,* opponit Chryſoſtomi dictum ſerm. in Sanctos Juventium & Maximum: *Tumulos Martyrum adoremus*; ac Hieronymi ad Marcellam: *Sepulchra & cineres Iohan. Baptiſtæ, Eliſæi & Abdiæ meritò adorari à fidelibus in Palæſtina.* Utique ergo adorationem reliquiarum approbat. 3. omnis ἐθελοθρησκεία eſt idololatria, ut oſtendimus in tractat. de Lege §. 87. jam verò cultus reliquiarum eſt ἐθελοθρησκεία, quod tamdiu inmotum ſtabit, donec ex Scripturis pro hoc cultu ſtabiliendo manifeſta dicta proferantur.

Ergò,

Ergò. 4. quando Iſraëlitæ oſculabantur Baal, divino honore eum affeciſſe, eumque *adoraſſe* dicuntur, 1.Reg.19.v.18. quamvis externo verborum ſono non dicerent: *Baal ora pro nobis*; ac propter illud religioſum oſculum idololatrias rei peraguntur, quantumvis per cultum Baalis verum Deum colere voluerint Oſeæ 2. verſ. 16. 5. Qui reliquias honorant & oſculantur, ut *ſacra pignora patronorum ſuorum*, illi divino honore reliquias afficiunt. Pontificii illud faciunt fatente Bellarm. Ergò. Ratio connexionis hæc eſt, qui Sanctos defunctos conſtituunt ſuos apud Deum patronos, divino honore eoſdem afficiunt, ut in quæſtione de invocatione Sanctorum demonſtrabitur. Pontificii ſanctos defunctos ſuos apud Deum Patronos conſtituunt. Ergò divino honore eoſdem afficiunt. Ulterius, qui reliquias honorant ut *ſacra pignora ſuorum patronorum*, hoc eſt, eorum, quibus cultum divinum ac ſoli Deo debitum deferunt, illi etiam reliquiis divinum honorem deferunt, oportet enim eſſe analogiam inter cultum reliquiarum & cultum eorum, quorum ſunt reliquiæ, unde in Hiſtoria translationis reliquiarum Mauri refertur, quod Monachi Caſſinenſes *coram illis, tanquam viventem in carne conſpicerent, omnes in terram pariter procidentes adoraverint.* 6. quo honore imagines Sanctorum in Papatu afficiuntur, eodem etiam reliquiæ Sanctorum honorantur. Sed honor qui imaginibus Sanctorum defertur eſt divinus, ut in tract. de Lege §. 82. demonſtratum. Ergò etiam reliquiæ divino honore in Papatu afficiuntur. Major eſt manifeſta, quia oſſa ac reliquię Sanctorum arctiori propinquitate illis conjunctę ſunt, quàm imagines, quę externa duntaxat lineamenta repræſentant. *In ſepulchris Sanctorum*, inquit Bellarm. lib. 2. de reliq. Sanct. cap. 4. §. ad ſecundum, *invenitur altera pars ſubſtantiæ eorum*, hoc eſt, *materia illa ipſa, quam Spiritus Sanctorum animarunt & rurſum animabunt.* Inde Suarez tom. 1. diſput. 55. q. 25. art. 6. §. 1. *eandem doctrinam, quæ de adoratione Imaginũ data eſt, ſervatâ proportione ad reliquias accommodandam eſſe concludit.* 7. Denique reliquiis corporis Chriſti honorem divinum eſſe deferendum Pontificii fortè non negant, quamvis ὑπερδουλείας nomine quàm λατρείας eundem exprimere malint. Jam verò in Papatu quædam venditantur pro reliquiis corporis Chriſti videl. dentes & capilli Charrovii, præputium Charrovii, Romæ, Antuerpiæ & Veſontione, ſanguis Romæ, Augiæ, Caſſini & aliis in locis compluribus &c. Ergò quibuſdam ad minimum reliquiis honorem divinum deferunt. 8. Ne verò Bellarminus moleſtus nobis eſſe pergat quærendo: *Quis unquam ſic oraverit, Sanctæ reliquiæ orate pro me*, opponimus illi praxin in Rom. Eccleſia receptam. Durandus recitat orationem ante *Veronicam*, hoc eſt, ante ſudarium ſeu linteum, in quo facies CHRISTI expreſſa ac Veronicæ data, recitandam, quæ ſic habet:

Salve ſancta facies noſtri Redemtoris
In qua nitet ſpecies divini ſplendoris
Impreſſa panniculo nivei candoris,
Dataq; Veronicæ ſignum ob amoris.
Salve decus ſeculi, ſpeculum Sanctorum
Quod videre cupiunt Spiritus cœlorum,
Nos ab omni macula purga vitiorum
Atque nos conſortio junge beatorum.
Salve vultus Domini, imago beata
Ex æterno munere mirè decorata.
Lumen funde cordibus ex vi tibi data,
Et à noſtris ſenſibus tolle colligata.
Salve robur fidei noſtræ Chriſtianæ
Deſtruens hæreticos qui ſunt mentis vanæ,
Horum auge meritum qui te credunt ſane
Illius effigie qui Rex fit ex pane.
Salve noſtrum gaudium in hac vita dura
Labili & fragili citò peritura:
Nos deduc ad propria ô felix figura
Ad videndam faciem, quæ eſt Chriſti pura.

Hanc orationem devotè recitantibus inſpiciendo Veronicæ faciem, in Antidotario animæ à Papa Johanne XXII. conceſſæ dicuntur *decem millium dierum indulgentiæ.* In Proceſſionali Cadurcorum, qui ſunt Galliæ Aquitanicæ populi, ſudarium Chriſti invocatũ fuit his verbis: *Sancte Sudari ora pro nobis. Sudarium Chriſti liberet nos à peſte & morte triſti.* Apud eoſdem Cadurcos in Abbatia Fontis invocata fuit mappa, ſuper quam Chriſtus cœnam celebraſſe dicitur, & à Monachis cantatum: *Sanctiſſima Dei mappa ora pro nobis.* Refert Polan. in Syntag. lib. 9. cap. 30.

98. 2. Cap. 4. ejuſd. libri ad locum Coloſſ. 2. quem contra ἐθελοθρησκείαν urgemus, excipit, *ἐθελοθρησκείαν non ſignificare cultum, quomodocunque voluntarium, id eſt, non præceptum à Deo, ſed ab homine excogitatum; ſed cultum ſuperſtitioſum, ut Interpres latinus vertit, ſive falſam religionem, ut exponit Hieron. ad Algas. q. 10. at cultus reliquiarum nec ſuperſtitioſus eſt nec falſus, ſed à DEO inſpiratus.* Reſp. 1. θρησκεία eſt religio ac cultus, ergò ἐθελοθρησκεία v. 23. *eſt cultus electitius* proprio voluntatis arbitrio ſuſceptus. 2. colligitur hæc interpretatio ex v. 18. præcedente. θέλων ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ θρησκείᾳ τῶν Ἀγγέλων, quod Auguſtin⁹ in Epiſt. ad Paulinum ſic exponit, *affectator humilitatis*, ſicut dicimus ἐθελόδουλος. 3. conſentit etiam ſcopus. Taxat enim Apoſtolus eos, qui non ſecundùm verbi præſcriptum, ſed proprio arbitrio ex ſuperſtitione cultus divinos ſibi eligebant, ac præ ſe ferebant magnam humilitatem, ſimulantes mundi ac voluptatum contemtum, ac Angelicam vitam imitari volentes. 4. cultum reliquiarum eſſe ſuperſtitioſum & falſum evidenter probatur ex eo, quòd nullum de eo extet divinum mandatum, cùm verbum Dei ſit unica divini cultus regula. 5. quid roboris inſit Scripturæ dictis, ex quibus Bellarm. demonſtrare conatur, *cultum reliquiarum eſſe à DEO inſpiratum*, apparebit ſuo loco. 6. ne ipſi quidem ſaniores Pontificii negant in cultu reliquiarum multas ſuperſtitiones vigere, ut poſtea videbimus.

99. Alterum argumentum petimus *ex contrario mandato* Geneſ. 3. v. 19. *Pulvis es, & in pulverem reverteris*, ex quo oraculo ſancti Patriarchę rectè collegerunt, corpora & oſſa Sanctorum non eſſe in locum altaris ſublimiorem collocanda, coram illis procidendum, religioſè ea veneranda, ſed terræ communi *omnium matri* Sir. 40 verſ. 1. demandanda. Eſa. 26. v. 20. *Vade populus meus, intra in cubicula tua.* Eſa. 57. v. 2. *requieſcat in cubili ſuo, qui ambulavit in directione ſua.* unde etiam poſteri majorum ſuorum corpora honorificè ſepeliverunt, nequaquam verò reli- *2. Ex contrario mandato.*

gioſi

gioſi cultus gratiâ aſſervarunt, propoſuerunt aut coram illis prociderunt. 3. *ex defectu divini promiſſi.*

3. Ex defectu divini promiſſi.

Nulla extat in Scripturis Dei promiſſio, quod velit Deus cultum reliquiarum habere ratum & gratum, quod velit apud ejuſmodi reliquias ad conferendam gratiam & dona ſpiritualia eſſe liberalior. Ejuſmodi igitur cultus ex fide promiſſiones divinas reſpiciente & amplectente proficiſci nequit, jam verò *quicquid non fit ex fide, peccatum eſt*, Rom. 14. v. 23. ac cordibus ejuſmodi ἐθελοθρησκευτῶν perpetuò inſonat illud propheticum Eſa. 1. verſ. 12. *Quis hæc requiſivit a manibus veſtris?* 4. *ex defectu probati exempli.*

4. Ex defectu probati exempli.

Nullum extat in V. vel N. Teſt. probatum exemplum, quòd ſancti Dei homines prædeceſſorum ſuorum corpora v[illegible] ſſa religioſo cultu fuerint proſecuti. 5. *ex* [illegible] *ariis exemplis.*

5. Ex contrariis exemplis.

Sara uxor Abrahæ Patriarch[illegible] refertur inter ſanctas mulieres 1. Pet. 3. v. 6. ac ſpiritualis *mater* fœminarum credentium ſtatuitur. v. 7. num igitur ejus defunctæ corpus & oſſa religioſâ veneratione fuerunt honorata? minimè verò, ſed terræ per ſepulturam illata, Geneſ. 23. v. 19. *Abrahamum* patrem omniũ credentium Rom. 4. v. 17. ſepelierunt filii ejus Iſaac & Iſmaël, Gen. 25. v. 9. neque ullus ad ſepulchrum ipſius vel aliorum Patriarcharum religionis gratiâ inſtitutus legitur excurſus. *Iſaacum* mortuum Eſau & Jacob filii ejus ſepeliiſſe leguntur Gen. 35. verſ. 29. ſed oſſa Iſaaci religioſo cultu honorata nuſpiam legimus. *Iacobus* Patriarcha per quam honorificè à Joſepho & fratribus ejus ſepelitur, Gen. 50. v. 5. ſed oſſa ejus iterum fuiſſe eruta & ad cultum in loco ſublimi propoſita, nuſpiam legitur. Idem *de Ioſua, Davide* ac aliis eſto judicium. 2. Reg. 13. v. 21. cùm cadaver cujuſdam mortui in *Eliſæi* ſepulchrum projectum ejus oſſa contingeret, ad vitam ille homo revocatus fuit, nequaquam verò ibidem additur, quod oſſa Eliſæi è ſepulchro in alium locum religionis & cultus cauſâ fuerint tranſlata; quod in poſterum etiam vim ſanandi morbos ac revocandi ad vitam defunctos illis tribuerint. *De Iohanne Baptiſta* teſtatur Chriſtus, *quod inter natos mulierum non ſurrexerit major ipſo*, Matth. 11. v. 10. illius corpus *diſcipuli tulerunt & ſepelierunt* cap. 14. v. 12. *Chriſtus* ipſe poſt mortem alium honorem corpori ſuo exhiberi noluit, quàm honorificam funerationem, ut conſtat ex Hiſtoria ſepulturæ, niſi ergò aſſerere velimus, ſanctos Chriſto præſtantiores eſſe; vel curatores funeris ſuo non eſſe ſatis perfunctos officio, alium honorem demortuis Sanctis exhibere non poterimus. *Stephani* Protomartyris corpus honeſtâ ſepulturâ terræ fuit mandatum, Actor. 8. v. 2. nuſpiam verò legitur, quòd vel ad Johannis Baptiſtæ vel Stephani ſepulchra religionis ergò concurſus factus, ac cum fiducia gratiæ divinæ citiùs impetrandæ preces ibidem ad Deum fuſæ; vel quod illorum oſſa à Sanctis iterum effoſſa, circumgeſtata, ad religioſam venerationem ſint propoſita. Idem judicium de reliquis Sanctis, quorum mors & ſepultura in ſacris literis deſcribitur. Notabile cumprimis illud quod 2. Reg. 23. v. 18. de Joſia Rege plenitiſſimo commemoratur. Cùm ſepulchra, quæ erant in excelſo, Jeroboam deſtrueret, atque oſſa ex illis eruta ſuper altare combureret, intellexit non procul inde abeſſe ſepulchrum viri Dei & Prophetæ, quid verò de oſſibus illius ſancti Prophetæ fieri voluit? num ea è terra erui & in aliũ digniorem ac ſanctiorem cultum transferri vel ad cultum proponi juſſit? minimè verò, ſed reſpondit: *Sinite eum quieſcere & nemo loco moveat oſſa ejus*, ac textus addit, *intacta manſerunt oſſa illius cum oſſibus Prophetæ, qui venerat de Samaria*; quin imò pœnæ loco deſcribitur & divinæ iræ ſignum habetur, ſi oſſa ex ſepulchris ſuis ejiciantur, Jerem. 8. v. 1. Baruch. 2. v. 24.

6. Ex ipſius Dei facto.

100. 6. *Ex ipſius Dei facto.* Deus ipſe ſepelivit *Moſen* in valle terræ Moab, ſed nemo Iſraëlitarum invenire potuit ejus ſepulchrum, Deut. 34. v. 6. procul dubio ſine eo Deus ſepulchrum illud ignorari voluit, ne circa illud, vel circa Moſis reliquias populus Iſraëliticus φιλείδωλος peculiarem cultum inſtitueret. In Epiſtola Judæ v. 9. commemoratur, *quod Michaël Archangelus contenderit cum Diabolo ſuper corpore Moſis.* Oecumenius illud ſic accipit, *quod Archangelus præbuerit Deo miniſterium in ſepeliendo Moſe; Diabolum verò id admittere noluiſſe, ac cõtra Moſen accuſationem attuliſſe propter cædem Ægyptii, quaſi ob eam Moſes non ſit dignus ut honorificam conſequatur ſepulturam*. ſed à Chryſoſt. homil. 5. in Matth. rectiùs ſic accipitur, *quod Satan voluerit ſepulchrum Moſis manifeſtari, ut Iudæi religioſè illius reliquias colerent, ſicut fecerant cum ſerpente æneo, id verò Archangelum Michaëlem ex mandato divino prohibuiſſe ac ſepulchrum occultum manere voluiſſe.* Excipit Bellarmin. dict. cap. 4. *occultatum fuiſſe Moſi ſepulchrum, ne à Iudæis coleretur pro Deo, idem vero periculum nũc non eſſe in reliquiis aliorum Sanctorum. Nam populus Iudæorum eo tempore erat propenſiſſimus ad idololatriam, ita ut etiam vitulos aureos coleret: Sed poſt captivitatem Babylonicam, quia populus non amplius coluit idola, Deus illuſtravit ſepulchrum Eſaiæ, Ezechielis, Ieremiæ, Eliſæi, Abdiæ, & aliorum multis miraculis, & gratum habuit cultum, qui oſſibus eorum exhibebatur, ut Epiphanius & Hieronymus tradunt.* Reſp. 1. Bellarminus hoc ipſo in loco ſtatuit, valde credibile eſſe; *quod corpus Moſis licet mortuum conſervaverit adhuc ſplendorem vultus & decorem, quem antea habebat*, ex qua hypotheſi ſic inferimus. Si Deus occultum eſſe voluit Moſis corpus, quòd miraculoſâ Dei operatione ſplendorem & decorem vultus etiam poſt mortem retinebat, conſequẽs eſt, religioſum cultum corporibus & oſſibus Sanctorum delatum non eſſe Deo gratum & acceptum. Sed prius: Ergò & poſterius. Connexio probatur, quia ſi Deus ſine eo in corpore Moſis decorem & ſplendorem vultus miraculoſè conſervaſſet, ut propterea religioſo honore afficeretur, utiq; ſepulchrum Moſis manifeſtaſſet, cujus contrarium diſertè Scriptura aſſerit. 2. Nullum erat periculum, ne corpus Moſis pro Deo Iſraëlitæ colerent, neque enim caſſum animâ cadaver pro vero & vivo Deo cœli ac terræ creatore ipſos adorare voluiſſe ullo modo veriſimile eſt, cùm craſſa illa, ſtupida ac ruſtica idololatria ne quidem in gentiles cadat. 3. illud verò metuendum erat, ne religioſo ſepulchri Moſaici vel reliquiarum Moſaicarum cultu verum Deum ſe colere poſſe ac debere cogitarent, cùm Deus per hoc electum ac ſalutare organum multa miracula perfecerit, ac multa beneficia ipſis præſtiterit, hoc igitur periculum ut anteverteretur, Deus ſepulchrum Moſis abſconditum eſſe

voluit. 4. Ut enim poſt mortem Moſis ſerpenti æneo divinos honores per ſacrificium deferebant, 2. Reg. 18. v. 4. non quòd ipſum ſerpentem eſſe Deum arbitrarentur, ſicut perquam abſurdè Bellarminus hoc loco illam opinionem Iſraelitis tribuit, ſed quia per aſpectum hujus ſerpentis Majores ipſorum à lethali ſerpentum ictu ac morſu ſanati fuerant, ideò exiſtimabant, Deum ſua gratia & beneficiis huic imagini propiùs adeſſe & plus gratiæ illic dare, quam in aliis locis, ac honorem ſacrificii huic ſerpenti delatum eſſe Deo gratum & acceptum, cùm eo tanquam organo ad beneficiorum ſuorum elargitionem uſus fuerit: ita quoque metuendum erat, ne reliquiis Moſis, utpote quo velut ſalutari organo in miraculorum operatione & variorum beneficiorum exhibitione Deus fuerat uſus, divinos honores Iſraelitæ deferrent, ad hunc cultum ſine verbo & mandato ſuſceptum DEO gratum eſſe ſuſpicarentur. 5. Illud ipſum in reliquiarũ cultu non ſolùm metuendum eſſe, ſed etiam reipſâ accidere viva praxis teſtatur. Quia enim DEUS per Sanctos miracula olim operatus eſt, vel miraculis ſepulchra Sanctorum mortuorum honoravit, ex eo inferunt Pontificii; Deo gratum eſſe illum religioſum cultum, qui oſſibus ipſorum exhibetur, ſicque perinde faciunt, ut olim Iſraelitæ, qui ſerpenti æneo propterea divinum honorem in ſacrificando exhibebant, quia Deus olim per ipſum miraculoſam ſanationem fuerat operatus. 6. Poſt Babylonicam captivitatem populum Iſraeliticum non ampliùs idola coluiſſe, nec periculum idololatriæ ipſis metuendum fuiſſe, gratis dicitur. Num enim exiſtimabimus cultum divinum magis ab idololatria defæcatum, ac minori cum idololatriæ periculo conjunctum fuiſſe, quando pòſt captivitatis tempora præter Haggæum, Zachariam ac Malachiam nullos amplius habuerunt Prophetas, ac a doctrinæ ſinceritate magis magiſque quotidiè diſceſſerunt, quàm quando continuâ ferè Prophetæ ad repurgandum divinum cultum ad ipſos miſſi fuerunt. 7. ex miraculis circa ſepulchra Sanctorum factis religioſus ille, de quo agimus, reliquarum cultus probari nequit, ut paulò pòſt apparebit.

7. Ex defectu rationis certa ac firma. 101. 7. *Ex defectu rationis certa ac firma.* Nulla poteſt ex Scripturis certa & urgens proferri ratio, quòd Sanctorum reliquiæ ſint religioſè colendæ, ac quod omiſſione illius cultus contra ullum Dei præceptum ac contra ullam divini cultus partem peccetur. Quæ enim Bellarminus, Gregorius de Valentia, Coſterus & alii proferunt, ſunt humani cerebri ſomnia. *8. Ex cultus illius origine.* 8. *Ex cultus illius origine.* Apud *gentiles* uſitatum fuit, corpora præſtantium virorum in loco ignobiliori cõdita ad nobiliora monumenta magnâ pompâ ac ſolennitate transferre, ut oſtendit Hiſtoria de translatione cinerum *Demetrii* ex Syria in Græciam à filio Antigono regiâ planè pompâ inſtituta, quam deſcribunt Volaterranus & Sabellicus. Plutarchus in Theſeo & Cymone deſcribit pompam, quâ oſſa *Theſei* poſt annos quadringentos ex Inſula Scyro Athenas fuêre trauſlata, ac ab Athenienſib' ita excepta, ac ſi ipſe Theſeus in urbem rediiſſet. Veneratio igitur reliquiarũ, ut alia complura, ἐξ ἐθνικῆς συνηθείας orta, in Eccleſiam Chriſtianam gentilium exemplo fuit recepta. *De Phariſæis ac Scribis* Chriſtus commemorat, quòd *exornaverint ſepulchra Sanctorum, atque eo ipſo profeſſi fuerint, ſe eſſe ſocios eorum, qui Prophetas occiderint* Matth. 23. v. 27. Luc. 11. v. 48. Phariſaicum igitur eſt, non Propheticum nec Apoſtolicum, in ſepulchris Sanctorum ornandis & reliquiis Sanctorum religioſè colẽdis partem aliquam cultus Deo debiti conſtituere, & ex illo opere gratiam Dei & beneficiorum collationem ſibi polliceri. (Excipit Bellarminus: *Dominum non reprehendere Iudæos, quod ædificarent vel ornarent monumenta Prophetarum, ſed quod non imitarentur eos, quorum monumenta ornabant, ſed potiùs eos qui illos occiderunt, atque ita ſeipſos condemnarent.* Reſp. 1. utrumq; in Judæis Chriſtus reprehendit, quod partem cultus divini in externis Ceremoniis conſtituerent, ſuo ſe ſatis perfunctos officio exiſtimantes, ſi phylacteria dilatarent, mentham, anethum & cyminum decimarent, calices & paropſides mundarent, ſepulchra Prophetarum ædificarent, ac monumẽta juſtorum ornarent &c. vero & interiori DEI timore, verâ pœnitentiâ ac fide, verâ humilitate, ſincerâ caritate &c. in cordibus interim penitus deſtituti, & quod crudelitatem Propheticidarũ imitarentur, vitæ Chriſti & ſanctorum ejus inſidias ſtruendo, cùm tamen eandem cum Prophetis doctrinam & confeſſionem illi amplecterentur. 2. idipſum adhuc hodie Pontificiis jure ac merito objicimus, quod partem cultus divini nõ poſtremam in externis Ceremoniis, & ſic etiam in cultu reliquiarum ſtatuunt, de interioris hominis cultura interim parùm ſoliciti & quod crudelitatem adverſ' eos exercent, qui eandẽ cum illis fidem, quorũ reliquias colunt, profitentur.)

102. 9. *Ex ſuffragio primitivæ Eccleſiæ.* *9. Ex ſuffragio primitivæ Eccleſiæ.* Eccleſia Smyrnenſis in Hiſtorica relatione Martyrii Polycarpi apud Euſebium lib. 4. Hiſtor. Eccleſ. c. 15. *Æmulus & invidus ac verſutus generis juſtorum adverſarius, cùm Martyrii hujus amplitudinem & converſationem ejus inde ab initio irreprehenſibilem incorruptionis coronâ ornari, ac incomparabile brabeũ acquirere cerneret, hoc curavit, ne corpuſculum ejus à vobis acciperetur. Erant enim multi, qui hoc facere & ſanctæ hujus carunculæ participes fieri cupiebant. Suggeſſerunt itaq; nonnulli Nicetæ Patri Herodis ac fratri Dalcei, ut Proconſulem monêret, ne corpus illius traderet, Ne Chriſto, inquit, relicto hũc colere incipiant. Et hoc dixerunt Iudæis ſubmonentibus & urgentibus, qui etiam nos obſervabant, ne ex igne illam eriperemus, ignorantes, nos nec Chriſtum unquam relinquere, qui pro totius ſervandorum mundi ſalute paſſus eſt, nec alium quempiam colere poſſe.* Τοῦτον μὲν γὰρ υἱὸν ὄντα τοῦ Θεοῦ προσκυνοῦμεν, τοὺς δὲ μάρτυρας μαθητὰς τοῦ κυρίου καὶ μιμητὰς ἀγαπῶμεν ἀξίως ἕνεκα εὐνοίας ἀνυπερβλήτου εἰς τὸν ἴδιον βασιλέα καὶ διδάσκαλον. *Nam hunc quidem tanquã filium Dei adoramus, Martyres verò tanquam diſcipulos & imitatores Domini dignè propter inſuperabilem in Regem ipſorum ac præceptorem benevolentiam diligimus, quorum & nos conſortes & diſcipulos fieri optamus. Cùm ergo Centurio contentionem Iudæorum cerneret, poſitum corpus in medio, ſicut mors ipſis eſt, combuſſerunt atque ita nos tandem oſſa illius, precioſis lapidibus precioſiora & auro probatiora nacti condidimus, ubi id fieri decebat, ubi etiam quoad fieri poteſt, congregatis cum exultatione & gaudio Dominus natalẽ Martyris ſui diem ad memoriam eorum, qui antea certarunt.*

Digitized by Google

tarunt & futurorum exercitationem ac præparationem celebrare largietur. (Excipit Bellarminus d.l. cap. 2. *reliquias Polycarpi ad cultum à Chriſtianis collectas fuiſſe*, quod patere dicit tum *ex verbis citatis*, tum *ex contentione adverſariorum. Judæi enim atque Ethnici reſiſtebant, ne reliquiæ raperentur prætextu pietatis, exiſtimabant enim corpora à Chriſtianis adorari.* Reſp. 1. mirabili impudentiâ Bellarminus aſſerit, reliquias illas ad cultum fuiſſe à Chriſtianis collectas, cùm Smyrnenſes diſertis verbis proteſtentur, *ſe nec Chriſtum unquam relinquere, nec alium quempiam colere poſſe.* 2. Judæi quidem ac gentiles per calumniam accuſabant Chriſtianos, quod corpora Sanctorum adorarent & colerent, ſed idipſum Chriſtiani expreſſè negant. 3. oſſa Polycarpi nō in locum ſublimiorem ad cultum & religioſam venerationem propoſuerunt, ſed terræ intulerunt, & Smyrnenſes expreſſè adduut, *humationem illam oſſium factam, ſicut conveniebat & ubi id fieri decebat.* 4. Quamvis verò in loco illo, in quo Polycarpi & aliorum Martyrum reliquiæ humatæ erant, conventus Eccleſiaſticos, præcipuè die paſſionis ipſorum, quem *natalem* ad vitam ſcilicet æternam appellabant, eo tempore Chriſtiani inſtituere cœperint, nequaquam tamen in iis vel defunctos Martyres invocarunt, vel reliquiis ipſorum religioſum illum cultum, cujus capita ſuperiùs enumerata fuerunt, exhibuerunt, illud enim Smyrnenſes diſertè negant, ſed ut memoriâ Martyrum per gratam prædicationem in publicis illis congreſſibus prædicatâ, & coronis ac palmis, quibus à Deo ſummo agonotheta donati erant, exaggeratis, ſuperſtites ad certamina pro fide ſubeunda ac Martyria pro Chriſto perferenda præpararentur & excitarentur, nec metu ſuppliciorum à fide deficerent, ſicut totidem ferè verbis in Eccleſiæ Smyrnenſis Epiſtola hic finis exponitur.) Martyres *Galliæ* in Epiſtola ad fratres in Aſia & Phrygia apud eundem Euſebium lib. 5. Hiſt. cap. 1. conqueruntur, *perſecutores Martyrum corpora inhumata projeciſſe additis canibus cuſtodibus, ne quiſquam illorum à Chriſtianis ſepeliretur, reliquias verò cumbuſtas & in favillam redactas in Rhodanum diſperſiſſe.* At num eo nomine doluerunt, quod reliquias illas ad cultum proponere prohiberentur? minimè verò, ſed addunt: *Nos verò in magno mœrore eramus conſtituti, quod non liceret nobis corpora ſanctorum Martyrum ſepulturæ tradere.* lib. 7. cap. 16. memoratur, *Aſſyrium Martyris cujuſdam corpus humero ſuo ſplendidoq́; & precioſo indumento impoſitum detuliſſe, & ſplēdidiſſima ſepultura quantum conveniebat, tradidiſſe.* cap. 22. in deſcriptione peſtilentiæ Alexandrinæ de Chriſtianis commemorat, *quod ſanctorum mortuorum corpora complexi ſinu exceperint, laverint, & ad ſepulturam ornarint.* Conf. §. 79. & 80. præced. in quibus plura veterum dicta de honore ſepulturæ ſanctis demortuis exhibendo ſunt adducta. Tatianus in protrept. ad gentes: τὸν μὲν ἄνθρωπον ἀνθρωπίνως τιμητέον, φοβητέον δὲ μόνον τὸν Θεὸν. Nazianz. in diſtichis νεκρῶν λείψανα σέβειν improbat. Cyrill. lib. 10. contra Julianum: *Defunctorum reliquias viderit quiſpiam apud nos non nudas & negligenter in terram projectas, ſed benè compoſitas, occultatæ enim quodammodo ſunt in ſinu matris in profundis terræ.* Ibid. addit, *Ethnicorum ſuperſtitionem fuiſſe, per mortuorum reliquias jurare.* In vita *Antonii Eremitæ* ſic habetur: *Mos erat Ægyptiis nobilium & præcipuè B. Martyrum corpora linteamine quidem obvolvere, & ſtudium funeris ſolitum non negare, terrâ verò non abſcondere ſed ſuper lectulos domi poſita reſervare, hunc honorem quieſcentibus reddi inveteratæ conſuetudinis vanitas tradidit, de hoc Antonius ſæpè & Epiſcopos deprecatus eſt, ut populos Eccleſiaſticâ conteſtatione corrigerent, ac Laicos viros & mulieres rigidius ipſe convenit, dicens. Nec legitimum hoc eſſe nec DEO placitum, quippe cùm Patriarcharum & Prophetarum ſepulchra, quæ ad nos uſque perdurant, hæc facta convincerent. Dominici quoque corporis exemplum intueri jubebat, quod in ſepulchro poſitum lapide uſque ad reſurrectionis diem tertium clauſum fuerit, atque his etiam modis vitium circa defunctos Ægypti, etiamſi ſancta eſſent corpora, coarguebat dicens: Quid majus aut ſanctius eſſe poteſt corpore Dominico, quod juxta conſuetudinem gentium cæterarum humo conditum eſſe ſcimus. Hac juſta perſuaſio multorum inſitum evulſit errorem, & repoſitis in terra cadaveribus Domino gratias pro bono Magiſterio retulerunt.* Ipſe Antonius moriturus diſcipulis ſuis ejuſmodi mandatum dedit: *Nullus ad Ægyptum proferat meas reliquias, ne vano corpus honore ſervetur, ne vituperati ritus à me, ut noſtis, etiam circa me ſerventur obſequia, hujus enim rei gratiâ maximè huc ſum regreſſus, ut nemo præter vos locum tumuli mei noverit &c. Diſcipuli ergò involutū, ut præceperat, corpus humo operuerunt, & nemo interim uſque ad hanc diem præter eos, ubi conditum ſit, novit,* inquit Athanaſius. In Concilio Elibertino tempore Conſtantini Magni celebrato can. 34. cereorum accenſio in cœmiteriis prohibetur: *Cereos per diem placuit in cœmiterio non incendi, inquietandi enim Sanctorum Spiritus non ſunt, qui hæc non obſervaverint, arceantur ab Eccleſiæ communione.* can. 35. prohibentur vigiliæ: *Placuit prohibere, ne fœminæ in cœmiterio pervigilent, eò quod ſæpè ſub obtentu orationis ſcelera latenter committantur.* (Excipit Bellarminus, *Concilium id prohibuiſſe, quia fiebat more gētilium, inter quos tunc Chriſtiani verſabantur.* Reſp. idipſum & nos dicimus accenſionem cereorum, eorumq́; oblationem in honorem Martyrum factam eſſe partem cultus g.ntilitii, ut multis oſtendit Polydorus Virgilius lib. de rer. invent.) Inter *Vigilantium*, quem Hieronymus Epiſt. 1. ad Paulinum tom. 1. fol. 106. *ſanctum Preſbyterum* vocat, & inter Hieronymum de cultu reliquiarum controverſia fuit exorta. Verba Vigilantii recenſet Hieronymus in Epiſt. adv. Vigilant. f. 123. *Quid neceſſe eſt te tanto honore nō ſolum honorare, ſed etiam adorare illud neſcio, quid quod in modico vaſculo transferēdo colis?* Et poſtcà: *Quid pulverem linteamine circumdatum adorando oſcularis?* Item: *Propè ritum gentiliū videmus ſub prætextu religionis introductum in Eccleſiis Sole adhuc fulgente, moles cereorum accendi & ubicunq; pulviſculum neſcio, quod in modico vaſculo precioſo linteamine circumdatum oſculantes adorant. Magnum honorem præbent hujuſmodi homines beatiſſimis Martyribus, quos putant de viliſſimis cereolis illuſtrandos, quos Agnus, qui eſt in medio throni, cum omni fulgore majeſtatis ſuæ illuſtrat.* Ad hæc Vigilantii verba reſpondens Hieronymus non dicit, reliquias eſſe ad-

orandas ac religioſè colendas, ſed conqueritur, per calumniam à Vigilantio hoc tribui Chriſtianis. *Quis* (inquit) *ô inſanum caput, aliquando Martyres adoravit? Nos non dico Martyrum reliquias, ſed ne Solem quidem & Lunam, non Angelos, non Archangelos, non Cherubim, non Seraphim, & omne nomen quod nominatur, & in præſenti ſeculo & in futuro, colimus & adoramus, ne ſerviamus creaturæ potiùs quàm creatori.* De cereis reſpondet, *id facere ſolùm mulierculas, quæ zelum habent, ſed non ſecundùm ſcientiam.* (Excipit Bellarminus, *Hieronymum de illis duntaxat loqui, qui accendũt cereos, exiſtimantes inde Martyres illuſtrari, cùm in Eccleſia uſitatum fuerit accendere cereos cùm legitur Evangelium, & cùm mortui deferuntur ad ſepulchrum, quod Hieronymus non improbet.* Reſp. 1. nec nos abſolutè & ſimpliciter cereorum accenſionem damnamus, cùm in quibuſdam Eccleſiis apud nos ea adhuc recepta ſit, tum in Euchariſtiæ adminiſtratione, tum in funerum curatione, tum in novorum conjugum ad templum deductione. *Ignis*, ait h. l. Bell. *accendi ſolet ad lætitiam ſignificandam etiam in rebus profanis. Ignis etiam ſignum eſt gloriæ, unde Imperatoribus Romanis & Imperatricibus ubique ignis præferebatur, Sancti autem verâ gloriâ nunc fruuntur, & cum Chriſto regnãt, ut memoriæ illorum ignis accendi poſſit. Denique ignis ſignum eſt vita, proinde cereis proteſtamur, vivere Sanctorum animas & ipſa corpora ſuo tempore victura.* Has ſignificationes accenſorum cereorum non improbamus, ſed illud eſt, quod in Pontificiis corruptelis damnamus, quòd cereorum illorum accenſionem non habent pro Ceremonia libera, utilis cujuſdam ſignificationis cauſâ adhibita, ſed partem cultus divini in ea ſtatuunt, ac Sanctorum ut patronorum ſuorum reliquias eâdem religioſè coli poſſe & debere exiſtimant. 2. Si Vigilantius in alteram partem nimis deflectendo id, quod Hieronymus ipſi tribuit, ſenſit, *reliquias ſcil. Martyrum immundas eſſe cilicio colligandas, & in ſterquilinium projiciendas, ac earum contactu homines pollui*, nihil nobis cum illius ſententia eſt commercii. Viciſſim ſi Hieronymus adverſarium ſuum acrius oppugnando in partem contrariam prolapſus eſt, ſtatuendo, quod religioſus cultus Sanctorum reliquiis deferri debeat, opponimus illi præclarum effatum, quod ipſemet urget in comment. c. 23. Matth. *Quod de Scripturis non habet autoritatem, eâdem facilitate cõtemnitur, quâ affertur.* 3. Hieronymus Vigilantium ita oppugnat, ut in eo *pluſculum modeſtiæ* deſideret Eraſmus, ſic enim ſcribit in argum. illius Epiſtolæ: *In Vigilantium ita debacchatur Hieronymus, ut pluſculum modeſtiæ cogar deſiderare. Utinam argumentis duntaxat egiſſet, & a conviciis abſtinuiſſet. Nam vigilias nocturnas non placuiſſe viris Eccleſiaſticis vel illud ſatis probat, quod hominum autoritate ſublatæ ſint, nomine tantum ſuperſtites.*) Auguſt. lib. 1. de civ. Dei cap. 13. *Antiquorum juſtorum funera officioſâ pietate curata ſunt, & exequiæ celebratæ & ſepulturæ proviſa, ipſiq; dum viverent, de ſepeliendis vel etiam transferendis ſuis corporibus filiis mandaverunt &c. verùm iſta autoritates non hoc admonent, quòd inſit ullus cadaveribus ſenſus, ſed ad DEI providentiam, cui placent etiam talia pietatis officia corpora quoque mortuorum pertinere ſignificant propter fidem reſurrectionis aſtruendam ubi & illud ſalubriter diſcitur, quanta poſſit eſſe remuneratio pro eleemoſynis, quas viventib. & ſentientib. exhibemus, ſi neq; hoc apud Deũ perit, q. exanimis hominum membris officii diligẽtiaq; perſolvitur.* lib. 8. cap. 27. *Nos Martyribus non templa, nec Sacerdotia, nec ſacra & ſacrificia conſtituimus, quoniam non ipſi, ſed Deus eorum nobis eſt Deus. Honoramus ſanè memorias eorum tanquã Sanctorum Dei hominum, qui uſque ad mortem ſuorum corporum pro veritate certarunt, ut innoteſceret vera religio, falſis religionibus, fictiſq; convictis, quis autem audivit aliquãdo fidelium ſtantem Sacerdotem ad altare etiam ſuper ſanctũ corpus martyris ad Dei honorem cultumq; conſtructũ dicere in precibus: Offero tibi ſacrificium Petre vel Paule vel Cypriane, cùm apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos & homines & Martyres fecit, & ſanctis ſuis Angelis cœleſti honore ſociavit, ut ea celebritate & Deo vero de illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum atque palmarum eodem invocato in auxilium ex eorum memoria renovatione adhortemur? quæcunque igitur adhibentur obſequia religioſorum in Martyrum locis, ornamenta ſunt memoriarũ, non ſacra vel ſacrificia mortuorum tanquam Deorum. Quicunq; etiam epulas ſuas eò deferunt, quod quidem à Chriſtianis melioribus non fit, & in pleriſq; terrarum nulla talis eſt conſuetudo*, (invaluerat hic mos præcipuè in Africæ quibuſdã locis, ſed in aliis Provinciis Epiſcopi cum taxabant, unde cùm Monica Auguſtini mater referente eodem lib. 6. Confeſſ. cap. 2. ad memorias Sanctorum Mediolani pultes & panem & merum attuliſſet ac oſtiario dediſſet, Ambroſius id fieri vetuit, ne ulla occaſio daretur ebrioſis ſe ingurgitandi, & quia illa quaſi parentalia ſuperſtitioni gentilium eſſent ſimilima) *tamen quicunque id faciunt, quas cum appoſuerint, orant & auferunt, ut veſcantur vel ex eis etiam indigentibus largiuntur, ſanctificari ibi eas volunt per merita Martyrum in nomine Domini Martyrum. Non autem iſta eſſe ſacrificia Martyrum novit, qui novit unum, quod Deo illic offertur, ſacrificium Chriſtianorum. Nos itaque Martyres divinis honoribus non colimus &c. n.* – *conſtituimus Sacerdotes, nec offerimus ſacrificia, quia incongruum, indebitum, illicitum eſt atque uni Deo tantummodò debitum.* lib. de morib. Eccleſ. Cathol. c. 34. *Noliſe conſectari turbas imperitorum, qui in ipſa vera religione ſuperſtitioſi ſunt. Novi multos eſſe ſepulchrorum & picturarũ adoratores, novi multos, qui cùm luxurioſiſſimè ſuper mortuos bibant, & epulas cadaveribus exhibentes ſuper ſepultos ſeipſos ſepeliant.* (Excipit Bellarmin. *Auguſtinum hæc ſcripſiſſe initio cõverſionis ſuæ, poſtmodum autem reprehendiſſe quidem illam conſuetudinem, qua ſacrificium panis & vini aliarumq; epularum manibus defunctorum offerebant, ſed non tanquã idololatriam.* Reſp. ſufficit nobis, quòd & Ambroſius & Auguſtinus ſuperſtitionem illam ex gentiliſmo ortam manifeſtè improbant, quodq; Bellarminus concedit *nimium cultum reliquiarum jure reprehenſum eſſe*, quid verò hac in re ſit nimium & reprehendendum, quid legitimum & concedendum, omnium optimè ex Scripturæ definitione peti poteſt) lib. de opere Monach. cap. 28. conqueritur de Monachis otioſis ac vagis Martyrum reliquias vendentibus: *O ſervi Dei, milites Chriſti, itane diſſimulatis calidiſſimi*

hoſtis

hoſtis iaſidias, qui boaam famam veſtram, tam bonum Chriſti odi ·em omni modo eripient obſcurare, putoribus ſu im multos hypocritas ſub habitu Monachorum noc aquam diſperſit, circumeuntes prov.:cias, au, nam miſſos, nuſquam fixos, naſquam ſtantes, nuſquam ſedentes, alii membra Martyrum, ſi tamen Martyrum, venditant, & omnes petunt, omnes exigunt aut ſumtus lucroſa egeſtatis, aut ſimulata precium ſanctitatis. Honorius etiam ac Theodoſius Impp. l. 3. C. de Sacroſ. Eccleſ. prohibent Martyrum reliquias vendere: *Nemo Martyres diſtrahat, nemo mercetur.*

10. *Ex fraudibus & impoſturis quæ circa reliquias committuntur.* 103. 10. *Ex fraudibus & impoſturis, quæ circa reliquias committuntur.* Illæ verò propter varietatem non poſſunt omnes enumerari, propter calliditatem hominum eas committentium vix poſſunt indagari. Ecquis enim brevi oratione complecti poteſt fabuloſa illa figmenta, quæ de reliquiis ſimplici plebeculæ fuêre inculcata? Ecquis contradictiones & impoſturas iſtorũ mangonum ſatis dignè exaggerare poteſt? Auguſt. d. l. de Monachis reliquiarum nundinatoribus conquerens per quandam ἐπανόρθωσιν ſubjungit, *ſi modo ſunt Martyrum* reliquiæ, ut ſignificet, jamdum ſuo tempore invaluiſſe abuſus & impoſturas circa reliquias. Perſuadetur ſtolidus populus, ſanguinem Chriſti qui de ejus latere in cruce profluxit, adhuc in terris conſervari, nec ſolùm *Romæ* in Eccleſia Lateranenſi contineri dicitur, & die Paſchatos populo adorandus oſtenditur, teſte Biele lect. 50. in can. Miſſæ, ſed etiam aliis in locis quàm plurimis. Tres guttulæ in circumciſione effuſæ oſtenſæ olim fuerunt Argentinæ; aliæ de cruce per Nicodemi chirothecam exceptæ oſtenduntur Rupellæ Pictonũ, plenæ phialæ Mantuæ, liquidus in vaſe cryſtallino demonſtratur Bilioni in Avernia, coagulatus in vico proximo, plenis pateris effuſus Romæ ad Euſtachii; ſanguis ex corpore exanimi priuſquam ſepeliretur exterſus, Brugis in Flandria ad Baſilii, aquæ admixtus ut ex latere fluxit, Romæ ad Johannis Lateranenſis &c. ſed Thomas part. 3. q. 54. art. 2. *totum Chriſti ſanguinem in cruce effuſum rediiſſe in corpus aſſerit, ac ſanguinem, qui in quibuſdam Eccleſiis pro reliquiis conſervatur, non fluxiſſe de Chriſti latere, ſed miraculosè dici effluxiſſe de quadam imagine Chriſti percuſſâ.* Innocentius Papa de hac quæſtione dubius eſt, ut videre licet lib. 4. cap. 30. & 31. Forchemii in Franconiâ oſtendũtur reliquiæ cum inſcriptione *ſanctuarii ignoti.* Johannes Bocatius, qui floruit ann. 1313. in ſuo Decamero inducit Monachum, qui mirè exagitat reliquias, ait enim *ſe attuliſſe ex Oriente non nihil ex ſono campanarum, quæ erant in templo Salomonis,* deinde ut ementita Franciſci ſtigmata perſtringeret, inducit eundem Monachum pro concione dicentem, *Angelo Seraphino excidiſſe aliquot capillos, cùm Franciſco apparuiſſet ſtigmata impreſſurus, quare ſe illos capillos inter alias reliquias adhuc habere.* Quis *non videt*, ait Vergerius in annotat. ad Catalog. hæretic. tom. 1. oper. pag. 256. *quorſum componat ſonum campanarum cum ſtigmatibus Franciſci, & cum capillis Angeli? nimirum quia ut nullus fuit in templo Salomonis campanarum uſus, qui admodum recens eſt, ita fabuloſa quoq; ſint, quæ de Angelo Seraphino, quod ſcilic. Franciſco CHRISTI vulnera impreſſerit, in Romana Eccleſia creduntur.* Negari nullâ veritatis ſpecie poteſt, unius ſancti oſſa vel membra vel laceras veſtium particulas in diverſis locis monſtrari, ut neceſſarium ſit in locis compluribus pro reliquiis hominum ſanctorum, canis aut vituli dentes aut oſſa oſtentari, & quod ſceleſtiſſimum eſt, ad religioſam venerationem proſtitui. D. Chemnicius part. 4. examin. cap. de Reliq. pag. 20. memorat, Andream Abbatem Amelunxbornenſem virum eruditum ac gravem narrare ſolitum, quid Eduardo Anglorum Regi ex dentibus laboranti olim acciderit. Cùm enim ille mandaſſet, *Apolloniæ* dentes, quæ ubique in regni ſui templis inter reliquias ſervabantur, ad ſe mitti, tot ex unius regni reliquiis Apolloniæ dentes coacervati fuerunt, quos aliquot tonnæ capere non potuerunt. *Veronica facies* (hoc eſt, imago faciei à Chriſto ipſo ad paſſionis locum abducto ſudario impreſſa, ac Veronicæ data) aſſervatur Romæ in æde D. Petri & populo adoranda ibidem monſtratur. Sed Lucius Marineus Siculus Hiſtoriographus Imperatoris Caroli V. lib. 5. de reb. Hiſpan. illam in Hiſpania eſſe aſſerit. In lectionibus memorabilib. Wolfii cent. 16. pag. 233. extat liber *de ſpoliis, exuviis, & reliquiis Sanctorum*, editus circa annum 1525. in quo inter cæteras ſic habetur: *Charrovienſes Monachi dentes, crines ac præputium Chriſti hominibus, ut revereantur, oſtendunt, præputium idem Romæ in templo Lateranenſi aſſervatur &c.* De ſanguine Chriſti paulò ſuperiùs diximus: *Præſepe ejus Romæ in æde Mariæ majoris venerãtur, in D. Pauli æde ibidem & ut in Hiſpania in Salvatoris templo lodices Chriſti habentur, item cunabula & induſia ejus. Romæ ad Iacobi colitur altare, in quo ſiſtebatur Chriſtus cùm in templo offeretur, columnaq; quâ diſputans in templo nitebatur. Hydriæ illæ ſex habentur, aliqua Ravennæ, Piſis, Cluniaci, Andegavi & in Hiſpania in templo Salvatoris* (Magdeburgi & Quedelburgi in Patria mea in Germania) *Aureliæ vinum ex aqua factum conſervatur, calces Chriſti in Sancto ſanctorum Romæ habentur, menſæ ſuper qua Chriſtus cœnam adminiſtravit, in templo Lateranenſi Romæ honor impenditur, panis particula, quem diſtribuit Apoſtolis, in Hiſpania in templo Salvatoris ceu DEUS adoratur. Treveris cultrum, quo agnus paſchalis diſſecabatur, aſſervãt. Prope Lugdunum in templo Mariæ inſulanæ, Item in Helvetia in Auguſtinianorum aliquo Monaſterio calix ille Chriſti diſcipulis cum ſanguine porrectus, qui unicus tantũm erat, oſtenditur, Romæ & Genuæ & Arelatæ patinam agni Paſchalis unicam ſe habere credunt, ſupparum Chriſti ſive linteum, quo diſcipulorum pedes poſt lotionem abſterſit; Romæ templum Lateranenſe ſibi vendicat, idem etiam Achi ſive Aquis ad Cornelii in Germ. aſſervatur; cum impreſſo veſtigio pedis Iudæ. Fruſtum quinq; panum Romæ in nova Mariæ æde, aliud fruſtum in Hiſpania in Salvatoris æde monſtratur, ut & palma, quam Hieroſolymas adveniens geſtaſſe dicitur, terra cui inſtitit Lazarum reſuſcitans, paſſim ſacra habetur. Crux Chriſti ab Helena Conſtantini Imp. matre inventa antiquitùs credebatur, & adhuc hodie crux eadem Hieroſolymis eſſe creditur, quam tamen Helena diviſit &c. ejus tam innumerabiles portiones & fruſta paſſim in univerſo orbe in omnibus templis & monaſteriis oſtenduntur, ut ex iis propemodum ſexcentæ cruces effici poſſint. Clavium Chriſti forma Remis in lapide*

expreſſa monſtratur, quam cùm Chriſtus lapidicida factus eſſet, ſculptam nugantur. Toloſæ inſcriptio crucis Chriſti retineri putatur, Romæ in S. crucis æde eandem reperiri tradũt. Clavi tres, quibus Chriſtus crucifixus eſt, plurimis in locis aſſervari dicuntur. Mediolanenſes & Carpentoracenſes unum ex illis ſibi vendicant, duo præterea Romæ, in templo Helenæ alter, alter ad S. crucem inveniuntur, item unus Senis, alius Venetiis: etiam alii duo in Germania, alter Coloniæ, alter Treviris eſſe, ut & Pariſiis in ſacello Sanctorum unus creditur. Carmelitæ quoq; unum habent, in S. Dionyſii templo Galliæ itidem unus, alius unus Draguiniana, item alius in Abbatia, quæ à forpice aurifabri nomen habet cum veneratione aſſervatur. Bituriges ſe quoq; unum habere autumant. Cuſpis ſariſſa, quâ latus Chriſti tranſfoſſum quatuor in locis Romæ, Pariſiis in monaſterio forpicis aurifabri apud Xãtones & Selva prope Burdigalin adhuc conſervatur. Spinea corona Chriſti in omnes regiones diſpertita eſt, Pariſiis tertia ejus pars, Romæ magna pars cuſtoditur, Senis, Vincentiæ, apud Bituriges, Veſontii, in Monteregio, in Hiſpania Compoſtellæ & in tẽplo Salvatoris, in Helvetia, Tholoſſæ, Mantiſconæ, Charrovii, Clertaci, Sanflori di, Samaxini in Provincia, Salla, Noviodunô, (Coloniæ Agrippinæ) & alibi rami de ea aut toti faſciculi potius nidum ciconiarum quam coronam efficientes tanquã res ſacra & divina coluntur. Purpura Chriſti reſperſa ſanguinis guttulis alibi adhuc remanet. Tunica ejus inconſutilis in pago Argentolie propè Lutetiam Pariſiorum, item Treveris, item in Turcia à Mahometiſtis cuſtoditur. Teſſerarum militum altera Treviris, altera in Hiſpania in templo Salvatoris velut ſacroſancta res aſſervatur. Sudarium Chriſti Nicææ, Aquis in Germãnia, Trajecti & Veſontii, Cadonii, Lemovici, in Lotharingia & Romæ in Veſtalium aliquo Monaſterio devotè à plebe honoratur. Arundo, quæ Chriſto pro ſceptro dabatur, Romæ in Lateranenſi templo & ſpongia in æde S. crucis ſupereſt. Triginta Iudæ argentei (& funis quo ſeipſum ſtrangulavit) religioſè adhuc aſſervantur. Caudam aſini, quem inequitavit Chriſtus, Genuæ oſtendunt. Piſcis particulam Chriſto à Petro oblati, item veſtigia Chriſti aliquot, item lachrymas Chriſti & ſanguinem aut ex hoſtiis aut ex imaginibus profluxum divino prorſus cultu afficiunt. Neque verò reliquiis Chriſti contenti ſunt, ſed ut meritò Chriſti meritis B. Mariæ virginis ac Sanctorum, ita quoque Chriſti reliquiis B. Mariæ & Sanctorum reliquias laciniæ inſtar aſſuunt. B. Mariæ lactis tanta copia paſſim colitur, ut multa mulctralia eo commodè impleri poſſent. Crines ejus, pecten, indu ſia, veſtes, pepla, Ioſephi crepidas & caligas venerantur. Michaelis Archangeli pugio & clypeus, quibus uſus eſt in monomachia cum Satana, à Turonenſibus oſtentantur. Iohannis Baptiſtæ ſynciput Ambiani, idipſum incolæ Iohannis Angelici etiam ſe habere jactant, occiput Melitæ, illud ipſum etiam Nemoroſæ, maxilla ejus Veſantii, alia pars Pariſiis, auricula Arvenia, frontem cum capillitio in Hiſpania, Noviodunii etiam pars quædam magni Ceremoniis ubiq; commonſtratur, nihilominus Romæ integrum caput in Sylveſtri cœnobio reperitur, brachium ejus Senenſes habent, digitus quo Chriſtum commonſtravit, Veſontii unus, Tholoſſæ item unus, Lugduni quoq; unus, apud Bituriges unus, Florentiæ unus & propè Maſcũ in æde Iohannis Fortunati. Calcei ej9 Pariſiis adhuc reſidui ſunt. Romæ veſtis ej9 de pilis camelorũ viſitur, ut & altare, ſuper quo eum in eremo oraſſe tradunt. Avinione gladius, quo plexus erat, Achis in Germania ſtorea ei ſubſtrata, aliaq; multa de Iohanne Bapt. paſſim extare finguntur. Petri malam cum barba, cerebrum, (quod opertum Genevæ adorabatur, ſed cùm ſcrutarentur homines, pumicem inveoerunt) Sellam & veſtem Epiſcopalem, altare, gladium, baculum, calceos, catenam & columnam, quibus alligatus erat, omnia hæc & alia ſe habere gloriantur, & tamen corpus ejus unà Pauli Romæ ſepultum eſt. Tholoſſatenſes ſex Apoſtolorum corpora, videlic. utriuſque Iacobi, Andreæ, Simonis, Philippi & Iudæ ſecum eſſe gloriantur. Matthiæ corpus Patavii aliud, aliud Romæ, aliud Treveris, membraq; alia qua alibi jacent. Matthæi corpus Salernæ poſitum eſt, caput, brachium & oſſa quædam Treveris inveniuntur. Thomæ corpus Orthonnæ eſſe ferunt. Bartholomæi corp9 Neapolis, item Romæ in templo ei ſacrato & cutem Piſis aſſervari dicunt. Andreæ etiam aliud corpus Melphis, ut & Philippus & Iacobus minor habent, Romæ alia corpora præter ſuperiora, Item Simon & Iudas ad S. Petrum etiam jacere dicuntur. Iohannis Evangeliſtæ calix & Romæ & Bononiæ, ut etiam tunica & catena ejus oſtenduntur. De Stephano, Lazaro, Magis, Anna, Maria virginis Θεοτόκου matre, Magdalena Lazari ſorore, pueris innocentibus & aliis poſteriorum ætatum Sanctis plauſtra reliquiarum ſe habere fingunt. Neve quidquam deſideres, etiam oſſa Patriarcharum, Abrahami, Iſaaci & Iacobi Romæ ad Mariæ ſuper Minervam aſſervari perhibent, arcam fœderis & virgam Aaronis in Iohannis Lateranenſis fano, Item in Hiſpania in æde Salvatoris, item Pariſiis adhuc ſupereſſe nugantur. Oſſa ſeptem Martyrum Maccabæorum Coloniæ oſtendunt. Confer Sacrarium Colonienſe, librum Gallicum de reliquiis Sanctorum, quem in Latinum ſermonem coovertit Nicolaus Gallaſius, quique integer habetur in Centenario 16. lect. memorab. Wolfii pag. 784. ſtupenda templi Jeſuitici ab Urſino congeſta part. 3. pag. 351. & alia hujus generis ſcripta. Johan. Tetzelius indulgentiarum Scrutarius & æruſcator Pontificius, cùm devectis in Miſniam & expoſitis ſuis mercibus quodam in oppidulo concionaretur, quò magis ſeſe hominibus commendaret, promiſit allaturum ſe ad meridianam concionem egregium quiddam de reliquiis ac inprimis pulcerrimam pennam Archangeli Michaelis, quam illi Diabolus in duello ex alis evulſerit, eſſe monſtraturum. Aderant quidam quib9 fraus ſubolebat, quapropter cibum capiente cum Sacerdote Tetzelio, cùm is à tergo vaſculum cum penna in periculo poſitum haberet, illi eandem inde ſuffurantur & pro ea carbones ingerunt. Minimè hoc Tetzeli9 advertebat, ſed arrepto vaſculo doli neſcius ac probè potus in templum properabat, pecuniâ ſenes emuncturus. Ibi ergò unum mendacium ex alio conſuens & de penna Michaëlis mira prædicans magnam apud omnes inauditæ rei expectationem, incredibileque deſiderium concitavit, ac jam decurſo tempore & prehenſo vaſculo, hem, inquit, infelix ego, quid egi? cupiebam vobis, auditores, pennam Michaelis conſpiciendam præbere, at erravi, & pro illa carbones arripui, quibus D. Laurentius eſt crematus. Wolff. cent. 16. p. 95. Cùm Eccle-

ſiaſticæ

ſiaſticæ diſciplinæ ratio à D. Pomerano deſcripta, & à Senatu populoq; Brunſuicenſi approbata & recepta eſſet, coovellebantur mox Senatu, populoq; autore ex præcipuis templis altaria, quæ ad privatas Miſſas celebrandas in omnibus paſſim angulis ſuerant erecta. Eâ re cùm ſuperſtitioſiores pleriq; ex omnibus Ordinib. vehementer offenderentur, nec deeſſent, qui odio novæ, ut vocabant, doctrioæ frigidam ſuffunderent, fiunt coocurſus hominum ineptorum & ſuperſtitionibus addictorum ad templa & cœmiteria & parùm aberat, quò miniìs ad tumultum res progrederetur. Eo animadverſo Suffraganeus Matthias natione Danus, qui patriâ relictâ Brunſuigam elegerat, in qua reliquũ vitæ exigeret, ioq; Ægidiani templi area poſt obitum bumatus, is inquam cognitâ populi indignatione, quam conceperat ex altarium demolitione & reliquiarum diſſipatione accurrit ad templũ Martinianum & Ludolphum Peterſinum jamjam eoncionaturum compellat, iodicat ſe animadvertere populi offenſionem ex deſtructione altarium facta & inprimis ex reliquiarum ſanctarum prophanatione, ad eam offenſiooem ſanandam peropus eſſe, ut quænam & quales illæ reliquiæ ſint, uoicuiq; benè conſtet, quod ex ſeipſo optime cognoſci poſſit. Sibi enim à Pontifice Romano eſſe ſactam poteſtatem, quicquid oſſiculorum fortè oactus eſſet, quod quidem huic rei idoneũ videretur, id pro cujusvis vellet ſancti reliquiis conſecraret. Eâ poteſtate ſe uſum plurimis in locis porcina, vervecioa, aliavè oſſa carnib. pridiè conſumtis, poſtridiè pro reliquiis Sanctorũ vendidiſſe & in altaribus recondidiſſe, idem alios ſui loci atq; ordinis homines facere conſueviſſe, ſeq; ipſum pleraq; ex altaribus iis conſecraſſe & reliquiis ejuſmodi diaſſe. Has fraudes præterquam quòd ex animo doleret à ſe admiſſas, veniamq; bujus culpæ à Deo & Eccleſia peteret, cuperet etiã populo deinceps eſſe notas, ne diutiùs illis tàm miſerè decipiatur. Empſychovius io confutat. Braunii Colon. p. 275. Fuit ante annos circiter nonaginta [ſcribit D. Herbrand. part. 2. diſp. Theol. diſp. 67. de multiplici Papatus idolomania p. 1471. Fuit ante annos circiter oooaginta Rotenburgi ad Nicrũ Sacrificulus quidã, vulgò & ex cognoinine Pfaff Iſele dictus, bomo ingenioſus, qui cùm Romam ſive religionis ſive alia de cauſa ſeſe contuliſſet, factus eſt Pontificis Romani Indulgentiarius. Rediit itaq; in patriam reliquiis inſtructus, pennâ ex ArchAngeli Michaëlis ala, cujus virtutes, ut fuit diſertus, mirificè commendavit, ut merces ſuas extruderet, quęſtumq; inde ſaceret maxiinum. Accidit autem, ot quodam Sabbato veſperi diverteret Altingæ, qui eſt pagus nõ procul Tubingâ diſſitus, ubi cùm geoio iodulgeret liberiùs, negligentius reliquias ſuas cuſtodire cœpit, vino magis deditus quàm ſacro. Factum eſt itaq;, ut ex theca reliquiæ illæ ſacræ ſurriperentur. Maoè poſtquam ſurrexiſſet Sacrificulus, requirẽs ſuaa reliquias, quò merces ſuas exponere & populo oſtentare poſſet, ſublatas eſſe videt. Nihil igitur cunctatus nec diſſimulans, quod hoſpitam eſſe conſciam judicaret, rectà in ſtabulum deſcendit, èq; proximo præſepi pauxillum fœni arripuit ſuæq; incluſit thecæ. *Hæ meæ*, inquit, *ſunt reliquiæ*, quòd cùm hoſpita vidiſſet, ridere reliquias iſtas cœpit. Atqui, inquit ille, *jam in templo ſacris modò interſis, eas oſculaberis*. Quod cùm ſe facturam pernegaret, Indulgentiarius pactus eſt ſymbolũ. Finitâ concione impoſtor pro more reliquiarum ſuarũ virtutes divioas propemodum coram populo nimis credulo deprædicare cœpit: *eſſe ſcil. fœnum illud, ſuper quod Chriſtus recens natus in præſepi Bethleemitico recubuerit, tantasq; habere virtutes inter reliquias, ut qui eas exoſcularetur, eodẽ anno à peſte, quæ tum paſſim in illo Ducatu graſſabatur, eſſet immunis. Præterea etiam arcere omnes adulteros & adulteras, ut accedere non poſſint, nec illas exoſculari*. Hoſpita impoſturarum conſcia, & quod de lucello aliquid decederet, diu cunctata, tandem de ſumtu maluit quàm de ſama, quod de pudicitia eſſet aliàs ſuſpecta, periclitari. Acceſſit itaq; poſtremo loco, reliquias ſui ſtabuli exoſculans, cui Sacerdos ſubmiſſâ voce, *en advenis?* dixit. Cùm verò fama de reliquiarum iſtarum virtutibus percrebuiſſet & homines miſeri, qui eas exoſculati ſuerant, à peſte immunes non eſſent, ſed illâ correpti miſerè perirent, ad Ducẽ Wirtenbergicum Eberhardum rumor perveoit. Is nundinationum illarum impoſturas intelligens Theologis Tubingenſib. in mandatis dedit, ut impudenti homini ad ſe accerſito vanitatem exprobrarent, ejusq; petulantiam contunderent, quod & ſactum eſt. Verùm ille artis ſuæ memor audacter reſpondit, *ſe neminem feſelliſſe nec mentitum eſſe*. Cùm verò illi contrà objicerent, certum eſſe multos eo morbo obiiſſe, qui reliquias ipſius eſſent exoſculati & venerati, rurſus negavit ſubjiciens. *Vitrum tantummodò, non ipſas reliquias exoſculatos eſſe*, ſicq; joco & riſu actionem ſeriam Impoſtor eluſit. Albert. Crantz. qui floruit circa ann. 1500. in Sax. ſcribit:? *Reliquiarum Romanarũ copia eas viloſcere facit. Fabulis enim non inhærendum. Nemo gloriari debet de veterum autoritate*, indocti enim erant, *non habebant, unde falſitatem coarguerent, ſed ætate noſtra crebreſcentib. literarum monumentis inexcuſabilis torpor eſt, in fabulis ſcientes prudentesq; permanere*. Et quid multis? tàm palpabiles fraudes & impoſturas Sacrificuli p reliquias exercẽt, ut eæ proverbio locum dederint. *Româ tria tecum non auferes, lapides, quia nimis grandes; pietatem, quia ibi nulla; reliquia, quia incerta*.

104. Excipit Bellarmin. cap. 4. *reliquias, quæ publicè in templis veneranda exponuntur, non eſſe ſuppoſititias, cùm Eccleſia ſemper diligenter caverit, ne fraudes fierent, & præcipuè poſt decretũ Concilii Lateranenſis, ut nullæ reliquiæ publicè recipiantur ſine autoritate Romani Pontificis; Auguſtinum dubitaſſe de reliquiis, quas quidã privati homines circumferebant, non de illis, quæ publicè in templis conſervantur, in variis locis eſſe partes eorundem corporum, ſed denominari à parte totum*. Reſp. hæc verò perizomata ex foliis ficus contexta ſtrictiora ſunt, quàm ut turpitudinem impoſturarum ac fraudum, quæ in reliquiis committuntor, tegere poſſint. 1. quæ enim pro reliquiis Chriſti, Mariæ & Apoſtolorum publicè venditantur, de illis per aliquot ſecula nullus primitivæ Eccleſiæ ſcriptorum mentionem facit. In Hiſtoria Evangelica de illis rebus altum ſilentium, tempore Apoſtolorũ nihil de illis auditum. Quinquaginta circiter años poſt Chriſti mortem Hieroſolyma everſa atq; expilata fuit, ubi interim reliquiæ illæ aſſervatæ foerunt?

2.Pontifici verò Romano mandes,ſi quid in Eccleſia rectè curatum velis,is ſcil.ſemper diligenter curavit,ne fraudes fierent in reliquiis,in indulgentiis &c. 3. partes illæ corporum,quæ in diverſis locis pro reliquiis unius ſancti monſtrantur,in tantum excreverunt numerum,ut unius corporis oſſa illis non ſufficiant, nec tantùm partes corporum,ſed integra Sanctorũ corpora in diverſis locis monſtrantur. Trium Magorum corpora & Mediolani & Coloniæ oſtenduntur. *D.Petri* corpus reconditum eſt integrũ Romæ in Vaticano, ut autor eſt Baron. tom.1. annal.ann. 69. dimidiatum habetur in alio loco Romæ in via Oſtienſ. Onuph. de ſept. urbis Eccleſiis cap. de Baſilic. S.Pauli. Et aliquæ particulæ reliquiarum Petri ſunt in loco tertio videl. Conſtantinopoli, ut ex Chryſoſtomo h.l. memorat Bellarm. Caput ejus aſſervatur in quarto loco, Romæ ſcil. in Baſilica Lateranenſi, Onuph. de ſept. urbis Eccleſ. Pars capitis in quinto loco, Romę nimirum in Eccleſia S.Praxedis. Onuph. ibid. in ſexto loco videl. Pictavii in Gallia mandibula cum barba. Nicol. Gallaſ. de reliq. in ſeptimo loco vel potiùs in pluribus locis dentes alibi plures, alibi ſinguli, ut Romæ in Eccleſ. SS. Vincentii & Anaſtaſii, S.crucis, S. Salvatoris Lateranenſis, S. Laurentii extra muros, S. Sebaſtian. S.Praxedis, ut recitat Onuph. de ſept. urbis Eccl. Octavo loco erat cerebrũ, nempè Genevæ, ſed deprehenſum fuit, pumicem pro cerebro fuiſſe populo oſtentatum. Gallas l.d. Oſſa Petri multa oſtenduntur Romæ in templo B. Mariæ populi, ut teſtatur liber inſcriptus, Mirabilia Romæ, cuſus permiſſu Superiorum, cum privilegio Sixti V. Item in templo S. Laurentii extra muros. Onuph. de ſept. urbis Eccl. Pars lacerti aſſervatur Romæ in Baſilica S.crucis. Onuph. d.l. pars coſtæ & digitus manus, Romæ in Eccleſia S.Sebaſtiani. Onuph. d.l. digitus pedis Romæ in Eccl. S.Praxedis. Onuph. d.l. articulus digiti gigantei in Anglia ad D.Parathalaſſiæ. Eraſm. de peregr. relig. reliquiæ absq; nomine in diverſis Eccleſiis Romæ &c. *S.Dionyſii* corpus oſtendunt Monachi in Monaſterio S. Emerani Ratisbonæ unà cum Bulla Pontificis atteſtante verum corpus Ratisbonæ haberi. Sed ejusdem Dionyſii caput apud S. Dionyſ. in Gallia monſtratur. Et quis ſingulas impoſturas enumerare poſſet? 4.ne ipſi quidem ſaniores Pontificii diffitentur, circa illas etiam reliquias, quæ publicè in templis aſſervantur, multas impoſturas ac fraudes concurrere, id quod ipſa praxis ἀνατρεψάντως comprobat. 5.*ſi fragmentula crucis*, inquit Eraſm. *in acervum redigantur, vix una navis oneraria vehat.* Reſpondent quidem, quantumcunq; inde abſcindatur, nunquã tamen minui, ſed miraculi illius veritas nondum demonſtrata. 6.nullum eſt altare in toto Papatu, quorũ tamen in tot regnis & provinciis ſunt aliquot myriades, quod reliquiis careat, unde ergò illę ortę? & quia aſſerere auſit, eſſe omnes veras reliquias, quæ in illis altaribus aſſervantur?

11. Ex ſuperſtitione in hoc cultu.

105. 11. *A multiplici ſuperſtitione, quæ in reliquiarum veneratione ſpectatur.* Chriſtus in verbo ac Sacramentis Dei gratiam, peccatorum remiſſionem, auxilium animæ & ſpiritualia beneficia quærenda eſſe docuit, ſuperſtitioſum igitur meritò cenſeri debet, quòd homines in veſtibus, faſciis & oſſibus Sanctorum illam gratiam & virtutem quærunt. Pulcrè Chryſoſt. de S. Acatio: τιμὴ μάρτυρος ἡ φυλακὴ τῆς πίστεως; εἰ θέλεις καὶ σὺ τιμῆσαι τὸν μάρτυρα, τίμησον τὸν ὑπὸ μάρτυρος μαρτυρηθέντα. *Non reclamo*, inquit Lutherus, *divorum oſſa ſancta eſſe, ſed hoc deteſtor, quòd plerique omnes ex ſuperſtitione majori ſtudio ad illa exornanda rapiuntur, quàm ad proximi neceſſitatem ſublevandam, quapropter ut abuſus tollantur & dilectionis opera proferantur, vellem terrâ iſtas Sanctorum reliquias contectas eſſe.* Perald. Epiſc. in Summa virt. & vitior. tom.1. c. de Beatitudine ſcitè ſic concludit. *Si veſtes, quæ tetigerunt Salvatorem, pro reliquiis habemus, cur verba quæ ex ore ejus proceſſerunt, pro reliquiis non habemus? cum ſcriptũ ſit, & mirabantur omnes de verbis gratiæ, quæ procedebant ex ore ejus?* Has veras & ſalutares reliquias meritò magnifacimus, his toto corde addicti ſumus, relicto interim Pontificiis ſuperſtitioſo reliquiarum externarũ cultu, qui idololatriæ fons eſt largiſſimus. Excipit Bellarm. *cultum reliquiarum eſſe potius deteſtationem idololatriæ. Nam Martyres mortui ſunt, ut idololatriã deſtruerent, qui ergò Martyris reliquias colit, indicat ſe gaudere de idololatriæ deſtructione.* Reſp. ſicut Pharisæos *ſepulchra Prophetarum ædificantes* Chriſtus accuſat Matth. 23. v. 27. quòd reipsâ profeſſi ac teſtati fuerint, ſe eſſe ſocios eorum, qui Prophetas occiderint, cùm nihil minùs ipſi cogitarent: ita Pontificios reliquias Martyrum religiosè colentes meritò idololatriæ accuſamus, quamvis ipſi hunc cultum maximi faciant, quia omnis ἐθελοθρησκεία, omnis cultus religioſus extra & præter verbum proprio cordis arbitrio ſuſceptus eſt idololatria, ut ſuo loco pleniùs confirmatum fuit.

106. 12. *Ex abſurdis & periculis, quæ cultum reliquiarum conſequuntur.* 1.Cùm enim plereq; reliquiæ ſint dubiæ & incertæ, ſi non graviſſimum ſubeſt periculum, ne oſſibus furis, latronis, imò canis ac vituli religioſus honor deferatur? 2.Inter reliquias numerant coronam Chriſti ſpineam, ſcuticam, quâ flagellatus eſt, lanceam, quâ latus ejus in cruce perfoſſum, clavos, quibus cruci affixus eſt &c. iisq; religioſum cultum dependent. At hæc inſtrumenta corpori Chriſti læſionem & injuriam intulêre, eccur igitur honorem religioſum illis deferre velimus? quo argumento Illuſtriſſ. Dux Saxoniæ Joannes Caſimirus &c. Colon. ann 610. utebatur, cùm in æde D. Urſulæ Sacrificulus particulam coronæ ſpineæ exoſculandam ipſi offerret. Staplet. part. 1. promt. Cath. p. 292. *Veneratio perſonæ Chriſti etiã ad ipſam corrigiam calceamenti, & ad ipſum terræ pulverem, quem calcabat, ſeſe extendebat* Matt. 3. Pſ. 132. At ſi ex illis dictis veneratio reliquiarũ probari poteſt, etiam ipſa terra, cui Chriſtus in Palęſtina inambulavit, religioſè veneranda erit. 3.Si inſtrumenta illa crudelitatis Judaicę religioſo cultu veneranda *ob ſanctiſſimi corporis Chriſti contactum*, ut loquuntur, quidni etiam Judam, milites, crucifixores &c. veneramur, qui itidem corpus illud tetigêre? 4.Si quid vis, quòd Chriſtus attigit, religioſo cultu proſequendum, etiam aſinus, ſuper quo ſedens Hieroſolymam ingreſſus eſt, eodẽ modo venerandus erit. Hoc argumento utitur Claudius Hiſpanus, Epiſcop. Taurinenſis, qui referente Jona Aurelianenſi libr. 1. de cult. imag. & ex eo Cent. Magdeb. 9. c. 5. f. 220. ſic ratiocinatur, *Si omne lignũ Schemate*

12. Ex abſurdis & periculis, quæ cultum reliquiarum conſequũtur.

crucis

crucis factum volunt adorare pro eo, quod Chriſtus in cruce pependit, adorentur & præſepia, adorentur & aſini, quia aſello inſidendo ad Hieruſalem uſque pervenit, adorentur agni, quia ſcriptum eſt, Ecce agnus Dei &c. 5. Deoique, ſi ſancti ratum & gratum habent illum cultum, qui ipſorum reliquiis defèrtur, conſequens fuerit, eos poſt mortem admittere illud, quod, cùm in vivis eſſent, recuſârunt ac damnârunt. Confer Act.10. v.26. cap.14.v.14.

13. *Ex ſaniorũ Pontificiorum confeſſione.*

107. 13. *Ex ſaniorum Pontificiorum confeſſione.* Eraſm. in annot. Matth.23. *Damnat h.l. Hieronymus mulierculαrum quarundam ſuperſtitionem, quæ quod olim in phylacteriis faciebant Phariſæi, idem faciebant in parvis Evangeliis & in crucis ligno, aliisq; rebus hujuſmodi, quæ habent, inquit, zelum Dei ſed non ſecundum ſcientiam, culicem liquantes & camelum glutientes. Si vir ſanctiſſimus hæc ſentit de mulierculis, quarũ infirmitati par erat nonnihil condonare, quid dicturus ſit, ſi videat hodiè paſſim ad quæſtũ oſtentari lac Mariæ, quod honore propemodum exæquatur corpori Chriſti conſecrato, prodigioſum oleũ, fragmentula ligni crucis, tàm multa, ut ſi in acervum redigantur, vix una navis oneraria vehat, hîc oſtentari Franciſci cucullam, illic intimam veſtem Mariæ virginis, alibi pectinem Annæ, alibi caligam Ioſephi, alibi calceũ Thomæ Cantuarienſis, alibi Chriſti præputium, quòd cùm ſit res incerta, religioſius adorant quàm totum Chriſtum. Neque verò hæc ita proferuntur tanquam ferenda & plebeculæ donanda affectibus, verùm hîc ferè ſumma religionis vocatur, avaritiâ Sacerdotum & Monachorum quorundam hypocriſi, quos alit populi ſtultitia. Atq; in hiſce Comœdiis primas agunt Epiſcopi quidam factitii, ne uſquam valere videantur, hæc ſuis diplomatis approbant, ſuis naniis ornant, tantâ gravitate, ut quoties mihi legitur iſtorum comprobatio, minùs credam quàm antea credebam. Quibus in rebus niſi gravis ineſſet pietatis jactura, Chriſtus non tàm acriter in hoc hominum genus inveheretur, cùm alioqui lenis ſit in peccatores.* Idem in paraph. ſ. Novum Teſtamentum, *Si quis Chriſti tunicam exhibeat, quò non terrarum provolamus, ut eam oſculari liceat. Atqui ut totam Chriſti ſupellectilem proferas, nihil erit, quod Chriſtum expreſſius ac veriùs repræſentet quàm Evangelica litera.* Georg. Caſſad. in conſult. art.21. p.147. *Legimus ad loca Martyrũ reliquiis inſignia vota nuncupata & peregrinationes ſuſceptas, quæ omnia tùm utilia erant, cùm adhuc recens & certa memoria Martyrum vigeret, & Deus, qui indubitatis miraculis eos, qui meriti videbantur, ſibi vivere declararet, quibus fides, quam ipſi profeſſi ſunt, confirmabatur. Verùm in hac paulatim abuſus irrepſit, nam queritur Baſilius, hanc conſuetudinem ſuo tempore corruptam fuiſſe & temporib. Auguſtini & Ambroſii mos ferendi epulas ad Martyrum memorias ab Ambroſio interdictus erat, ut patet apud Auguſt. Poſterioribus etiam temporibus reliquiis & memoriis Sanctorũ nimis indultum & tributum fuiſſe conſtat, ſic ut à bonis quoq; viris pio zelo præditis ſumma quaſi religionis in hujuſmodi conquirendis, auro & gemmis exornandis & memoriis ſeu templis ſumtuoſiſſimis ædificandis poſita putarentur, & ab improbis quoq; hominib. falſa fiducia in cultu inepto & ſuperſtitioſo reliquiarũ collocaretur. Quare in Concilio Cabilon. c.34. reprehenduntur, qui Romã aut Turonum ſub prætextu adorationis peragrant, putantes frequentatione horũ locorum ſe à peccatis purgari & impunè peccare. Acceſſerunt & alia mala, quòd avaritiæ cauſa ad ſimplicem populum illiciendum falſæ reliquiæ ſupponebantur, & ficta miracula prædicabãtur, iisq; miraculis populi ſuperſtitio alebatur, ut magis in admirationem miraculorum raperetur, quàm ad Sanctorum imitationem vel vitæ emendationem provocaretur. Nonnunquã à aſtu & illuſione Dæmonis hominum ſuperſtitione abutentis per inſomnia & viſa novæ reliquiæ revelabantur & ejuſd. operatione miracula edi videbãtur. Hinc decretũ illud Lugdun. Concilii c.62. Prælati non permittant populũ vanis figmentis aut falſis documentis decipi, ſicut occaſione quæſtus fieri conſuevit. Et in Concilio Carthaginenſi V. can.14. Altaria, quæ per ſomnia & inanes revelationes cõſtituũtur, omnino reprobari videntur. It. permulti reperti ſunt, qui Sanctorum reliquias ſeu falſas ſeu veras quæſtui habuerunt, ita ut paſſim à circũforaneis & vitiſſimis hominib. inſtar ſacrorũ Iſidis circũferrentur, & multis mendaciis imperito vulgo commendarentur.* Ibid. inter abuſus numerat, *quòd jam olim Sanctorũ corpora ſuper altaria collocarentur,* q ab Ambroſ. reprehendi dicit, & addit. *Hodiè v. cùm paſſim omnia reliquiis Sanctorũ plena eſſe videantur, verendũ eſt, ne ſi Epiſcopi & Principes in veris reliquiis inquirendis ac dijudicandis, quam deberent, operam, adhiberent, ingentes & deteſtandæ impoſturæ patefierent, quemadmodum in nonnullis locis factũ eſt, & olim B. Martino accidit, qui cùm locũ quendam ſuæ Diœceſis monumento cujuſdam tanquã Martyris celebrem adiiſſet, deprehendit, non Martyris ſed ſceleſti latronis monumentum à populo cultum & frequentatũ, quod everti ſtatim & excindi juſſit, quamvis illi quoq; probari non debeant, qui odio ſuperſtitionis piorũ hominũ monumenta violârunt, & oſſa ſive cineres, quibus etiam barbariſſimi homines pepercerant, ſumma cũ ignominia abjecerunt & diſperſerunt. Cùm igitur veræ & compertæ reliquiæ, præſertim in his provinciis perpaucæ ſint, & multa ex iis, quæ oſtentantur, non temerè ſuſpecta haberi poſſint, atq; illarũ frequentatio & veneratio non multum pietati, plurimùm v. ſuperſtitioni vel quæſtui ſerviant, multò conſultius videtur, ut ab omni reliquiarũ oſtentatione abſtineatur, & populus ad veras Sanctorum reliquias colendas, i.e. exempla pietatis & virtutũ, quæ in ſcriptis, vel ab ipſis, vel de ipſis extant, imitanda provocetur.* Hæc Caſſãd. Vaſquez lib.3. de adorat. diſp.3. c.8. o.112 & 124. quęrit, *an poſſit quis rectâ intentione oſſa Martyrũ in pulverẽ redacta, et in vermes converſa colere & venerari?* ac inter cętera ſubjungit, *Henricum negâſſe, quod Sancti adorandi ſint in forma vermium.*

Argumenta Pontificiorum pro cultu reliquiarum.

108. Atq; hęc pro confirmatione noſtræ ſententiæ dicta ſufficiant. Reſtat, ut *Pontificiorum argumenta*, quæ pro cultu reliquiarum ſtabiliendo formant, excutiamus. Ea verò trium ſunt generum. Quædam, ſed admodùm pauca *ex Scripturis*, quædam *ex Conciliis, Patribus & Eccleſiaſtica Hiſtoria*; quædam *ex ratione naturali* proferuntur. Bellar. lib.2. de Eccl. triumph. qui eſt de Reliquiis Sanctorum cap.3. omnia *denario numero*, perfectionis fortaſſis causâ complectitur. *Primum*, inquit, *argumentum ſumi poteſt ab exemplis Scripturarum*, ubi ex mendicitate ſua hæc profert, 1. Exod.13. *Moſes diſceſſurus cum populo ex Ægypto in Paleſtinam, noluit ibi relin-*

1 Exempla Scripturæ. 1. Exod.13. Oſſa Ioſe-

phi à Moſe transportantur ex Ægypto. *relinquere oſſa S. Ioſephi jamdudum mortui, ſed ea honorificè ſecum aſportavit & tranſtulit in terram promiſſionis.* Miror autem prætermiſſum à Bellarmino illud, quod pro confirmatione hujus argumenti ab aliis ſolet addi ex Syrac. 49. v. 18. *Oſſa Ioſephi viſitata ſunt, & poſt mortem prophetarunt.* Reſp. 1. vera cauſa impulſiva ac finalis illius μεταθέσεως ὀςέων non eſt erectio novi cultus, quaſi Moſes oſſa Joſephi in Palæſtina voluerit hominibus exoſculanda & religioſè veneranda proponere, ſed mandatū ac juſſū ipſius Joſephi, quod de transportandis oſſibus ſuis ex Ægypto in terram Canaan paulò antè mortem Iſraelitis dederat. Gen. 50. v. 25. 2. Cauſa illius mandati itidem non eſt nec eſſe poteſt, quòd Joſeph. voluerit oſſa ſua religioſo cultu honorari, *idenim arrogantia datum ipſi fuiſſet, ac ſi ipſe poſt mortem gloriam illam quæſiviſſet, ut in ſimili quæſtione de invocatione Sanctorum concludit* Eccius in Enchirid. cap. 15. ſed quod prævidens in Spiritu futuram populi Iſraelitici calamitatem, eûdem hoc oraculo & oſſium aſſervatione velut certo quodam promiſſæ liberationis ſigno externo, de complemento promiſſionis, videl. de reductione in terram Canaan admonere voluit, inde Epiſtola ad Hebr. fidei Joſephi hoc mandatum tribuit cap. 11. v. 21. *Fide Ioſeph moriens de profectione filiorum Iſrael memoratus eſt, & de oſſibus ſuis mandavit.* Rabanus ad allegoriam decurrens, *Ioſeph*, inquit, *incolatum terræ Ægypti deteſtans terram repromiſſionis deſiderabat, ut quamdiu ſumus in hac peregrinatione, veram patriam terram viventium juſtis promiſſam deſideremus, & in eam transferri poſt mortem velimus.* 3. Actus ipſe tranſlationis fuit publicum teſtimonium, impletam eſſe promiſſionem Patribus factam de traditione terræ Canaan in poſſeſſionem ſempiternam. 4. Ad oſſa illa Joſephi Iſraëlitæ variis in deſerto afflictionibus preſſi opis impetrandæ cauſâ confugiſſe nuſpiam leguntur, neque eadem in Palæſtinam delata ad venerationem & cultum in ſublimi loco propoſuerunt, ſed in Sichem terræ omnium matri honorificâ ſepulturâ demandarunt Joſ. 24. v. 32. 5. Quod in Siracide dicitur, *oſſa Ioſephi poſt mortem prophetaſſe*, illud in Græco textu non habetur. 6. Quod dicitur τα ὀςᾶ αὐτοῦ ἐπεσκέπη non eſt accipiendum *de viſitatione hominum* ad reliquias illas concurrentium, ſed *de viſitatione Domini*, disertè enim additur, ἐπεσκέπη ὑπὸ κυρίου ac reſpectus habetur ad prædictionem Joſephi Gen. 50. v. 25. *Deus viſitabit vos, deportate oſſa mea vobiscum de loco iſto.* 7. Quædam exemplaria legunt ἐπεσκίασαν, ut ſignificetur, Iſraelitas oſſa ſeu reliquias Ioſephi diligenter aſſervaſſe, ac ſi operimento aliquo munitę fuiſſent, ſed de religioſa veneratione illis exhibita nihil quicquam additur. 8. ut ſilentio interim prætermittamus, librum Eccleſiaſtici non eſſe in canone.

2. Deut 34. Deus ipſe corpus Moſis honoravit. 109. 2. *Deus ipſe corpus Moſis honoravit, dum illud propriis manibus ſepelivit* Deut. ult. Reſp. 1. Philonis hæc eſt ſententia in lib. de vita Moſis circa fin. *pertinere ad gloriam Moſis*, quod à Domino ſepultus ſit in ſepulchro tàm admirando, ut nullus hominum dignus fuerit unquam illud conſpicere. Philonem ſequuntur Epiphanius hæreſ. 9. ac Hieronymus adv. Vigilant. 2. Ex ea verò inferri nequit, Deum voluiſſe, ut religioſo cultu Moſis ſepulcrum Iſraëlitæ venerarentur. Non enim ſequitur, Deus corpus Moſis honoravit, E. religioſo honore & cultu ab hominibus illud honorari voluit. Ἀσυλλογίστως à genere ad ſpeciem, à non diſtributo ad diſtributum affirmativè proceditur. 3. Invertimus proinde argumentū. Quo genere honoris Deus corpus Moſis honoravit, eodem etiam corpora & oſſa Sanctorum à nobis ſunt honoranda. Sed Deus honoravit corpus Moſis non ad religioſum cultum illud proponendo, ſed ſepeliendo & terræ mandando. Ergò eodem modo corpora & oſſa Sanctorum à nobis ſunt honoranda. 4. Ex eo ipſo, quòd Moſis ſepulchrum Deus voluerit eſſe occultum, colligi poteſt, ipſum noluiſſe religioſum honorem corpori Moſis deferri, ut latiùs oſtendimus ſuperius. Vide Theodoret. & Procopium in cap. 34. Deut. ubi eandem cauſam occultati ſepulcri Moſis adferunt, videl. ne Judæi corpus ejus utpotè Ducis ac Legislatoris ſui divino honore colerent. 5. De myſtica ſepulturæ Moſaicæ explicatione alibi agitur.

110. 3. 2. Reg. 13. *Oſſa Eliſæi cùm tetigiſſent mortuum quendam hominem, continuò illum ad vitam revocarunt. Non ergo Deus contemnit oſſa Sanctorum, ſed ea honorat & honorari cupit, dum per illa miraculum tam inſigne patravit.* Reſp. 1. ἀνακολουθία eſt manifeſta. Oſſa Sanctorum non ſunt contemnenda ſed honoranda. Ergò religioſo illo cultu, qui in Papatu viget, honoranda ſunt. 2. Eliſæus paulò ante mortem vaticinatus fuerat de victoria Iſraelitarū contra Syros v. 17. cùm ergò poſt mortem Eliſæi eodem anno copiæ militares Moabitarū irruptionem facerent in terram Iſrael, Deus peculiari & extraordinario miraculo confirmaturus veritatem vaticinii ab Eliſæo editi, per contactū oſſium ipſius jam defuncti mortuum hominem ad vitam revocavit, unde Syr. 48. v. 14. de ipſo dicitur, ἐν κοιμήσει προεφήτευσε τὸ σῶμα αὐτοῦ v. 15. *in vita ſua fecit prodigia, & in morte ſua opera mirabilia*, id eſt, Deus per Eliſæi jamtum mortui corpus miracula edens veritatem Prophetiæ illius comprobare voluit. 3. Hiſtoria non dicit, quòd ante illud miraculum religionis ergò ad ſepulcrum Eliſæi concurſus fuerint inſtituti, quodque mortuum illum hominem datâ operâ ad illud deportarint, ut contactu oſſium Propheticorum in vitam revocaretur, ſed inopinato caſu mortuum illum in ſepulcrum Eliſæi projectum aſſerit, cùm ſcil. vellent hominem ſepelire, ac ſupervenientibus latrunculis non haberent ſpacium effodiendi foveam, ne ergò cadaver inſepultum hoſtiū libidini expoſitum relinqueretur, aperuerunt ſepulcrum Eliſæi, quod erat in propinquo, inque illud וישׁליכו *repentino motu projecerunt* mortuum ſuum, qui ad fundum delapſus Eliſæi oſſa attigit, ac divino miraculo revixit. Salmer. tom. 6. operum tractat. 15. eum, qui tactu oſſium Eliſæi in vitam revocatus eſt, putat fuiſſe illum Prophetam, qui juſſit ſe eo loci ſepelire. *Objiciunt* [inquit] *heretici. Quorſum iſta mortuorum oſſa & cineres? quibus reſpondendum eſt, quorſum Heliſæi Prophetæ cadavere tacto ab alio corpore Prophetæ, qui juſſit ſe juxta illud ſepeliri, ad vitam revocatum eſt?* ſed confundit ἀπαιδεύτως duas diverſas Hiſtorias 1. Reg. 13. v. 32. & 2. Reg. 13. v. 32. 4. Neque poſt editum illud miraculum Eliſæi oſſa è ſepulcro eruta, in locum ſublimem collocata, circumgeſtata, exoſculanda, tangenda,

3. 2. Reg. 13. Oſſa Eliſæi mortuum quendam hominem ad vitam revocant.

Digitized by Google

genda, ſpectanda hominibus propoſita, ſerico exornata, candelis honorata, opis impetrandæ causâ adorata &c. ſed in loco ſuo relicta ſunt uſque ad reſurrectionis Univerſalis diem. 5. Siracides c. 48. miracula Eliſæi in vita & poſt mortem commemorans finem eorum ſtatuit *confirmationem vaticiniorum Eliſæi*, ut populus à peccatis per veram pœnitentiam ad Deum converteretur, nihil quicquam verò addit de religioſo oſſium ac reliquiarum cultu. D. Chemn. part. 4. Exam cap. de reliq. p. 6.

4. 2. Reg. 23. Oſſa ſancti Prophetæ jubentur à Joſia Rege aſſervari.

111. 4. 2. Reg. 23. *Cùm Joſias delubra idolorum everteret & omnem idololatriam delere vellet, tantum abeſt, ut reliquias Sanctorum delendas eſſe exiſtimaret, ut cùm aliorum mortuorum oſſa effodiſſet & in cineres redegiſſet, oſſa tamen ſancti Prophetæ ibidem reperta aſſervari juſſerit.* Reſp. 1. nemo noſtrûm dicit, veras Sanctorum reliquias eſſe irreverenter tractandas, vel igni comburendas; ſed ſi reliquiæ illæ pertinent ad membra corporis, honeſtæ ſepulturæ, non religioſæ culturæ; ſin ad habitus externos, & falſæ fuerint, non ſuperſtitioſæ admirationi, ſed oblivioni & occultationi tradendas eſſe dicimus; ſin veræ fuerint, eas aſſervandas admittimus, non ut ſuperſtitionis fomenta, ſed ut piæ memoriæ monumenta. 2. Invertimus argumentum. Joſias oſſa illius Prophetæ non juſſit effodi, ac ex loco idololatrarum ſepulcris contaminato in locum digniorem transferri, multò minùs ad religioſum cultum oſtentari ac circumgeſtari, ſed eadem in loco illo intacta & im̃ota relinqui. Contrarium faciunt Romanenſes, qui Sanctorum oſſa ex ſepulcris ſuis eruta cultus causâ alio trãsferunt. 3. Iſraëlitæ nõ leguntur ad illas reliquias peregrinationes & cultus inſtituiſſe aut opis impetrandæ causâ, ut Concilium Trident. loquitur, ad eas confugiſſe.

5. Eſa. 11. Sepulchrũ Meſſiæ erit glorioſum.

112. 5. *De ſepulchro Domini legimus* Eſa. 11. *erit ſepulchrum ejus glorioſum, quod non intelligi ſolùm de ſepulcro pro eo tempore, quo ibi Chriſtus jacebat, ſed etiam pro tempore futuro, ac proinde reliquias honorandas docet* Hieron. in Epiſtol. ad Marcellam. Reſp. 1. in Hebr. eſt, & erit מנוחתו *requies ejus gloria*, quo modo etiam LXX. reddiderunt, quòd multò latiùs patet quàm ſepulchrum, quicquid enim mortem Chriſti ac laborem ejus in cruce ſecutum eſt, *fuit gloria*, id eſt. glorioſum. Gloria fuit ejus *mors* propter miracula eandem conſecuta, tremuit enim terra, petræ ſunt diffiſſæ, monumenta aperta. Glorioſa fuit ejus *ſepultura*, quia à Nicodemo & Joſepho corpus aromatibus conditum & ſindone obvolutum, in monumentum novum, in petra exciſum, honorificè fuit depoſitum. Glorioſus fuit ejus *ad inferos deſcenſus*, glorioſa *reſurrectio*, glorioſa *aſcenſio* & ad *dextram Dei exaltatio*, glorioſum eſt ejus *regnum* in omnes gentes propagatum Heb. 2. v. 9. Vid. Cyrill. & Procop. in comment. illius loci. 2. Quidam referunt ad Eccleſiam ex gentibus collectam, in qua Chriſtus habitat & *requieſcit*, Pſal. 132. v. 14. illa eſt glorioſa non celebritate mundanâ & terreſtri, ſed claritate ſpirituali ac cœleſti, quę interpretatio confirmatur ex eo, quod Paulus Rom. 15. v. 12. hunc verſiculum Propheticum ad vocationem gentium ad Eccleſiæ conſortium accommodet. 3. Hieronymus per *quietem μετωνυμικῶς* intelligens locum quietis ſive ſepulchrum fatetur ita ſe reddidiſſe, ut ſenſum potiùs quàm vocem ſpectaverit, quam verſionem non omninò repudiamus, ſed addimus 4. quòd gloria ſepulcri Dominici non conſiſtat in ſuperſtitioſa faſcium ſepulchralium veneratione vel in peregrinatione ad illud opinione cultus ſuſceptâ, ſed in fideli mortis, ſepulturæ ac reſurrectionis Dominicæ commemoratione, quâ ſummum Chriſti amorem, ex quo propter nos & noſtram ſalutem paſſus, mortuus ac ſepultus eſt, gratâ mente prædicamus & beneficia ipſius paſſione, morte, ſepulturâ & reſurrectione parta verâ fide nobis applicamus. 5. Si gloria ſepulcri Dominici in externo & ſuperſtitioſo illo honore conſiſteret, Apoſtoli ac viri Apoſtolici eund. minimè prætermiſiſſent, nec Deus ſub Turcarũ poteſtatem locũ ſepulcri redigi paſſus fuiſſet. 6. interim mirabilem Dei providentiam ac potentiam in eo agnoſcimus, quòd ſepulchrum Chriſti in medio hoſtium ejus ſitum, ab ipſis Turcis excolitur, & gentes illæ im̃anitate barbaræ ac truculentæ ad illud accedunt, quodq́; cœnobium Chriſtianorum ibidem permittunt, in quo Chriſti laudes in medio hoſtium ejus perſonant.

113. 6. *Si Chriſtus hic adeſſet, & nos veſtem ejus devotè oſcularemur, continuo nos Lutherus & Calvinus idololatras dicerent, at mulier hæmorrhouſa ſolam fimbriam Chriſti fideliter tetigit & ſanata eſt* Matth. 9. Idem argumentum urgent Coſter. part. 1. concion. p. 633. Staplet. in promt. Cath. part. 1. p. 292. Janſen. in concord. Evang. c. 34. p. 219. Greg. de Valent. contr. Herbr. & reliqui omnes. R. 1. Hiſtoria Evangelica non de religioſo fimbrię oſculo, ſed de fideli ejus contactu mentionem facit, hactenus igitur in exemplo eſt diſſimilitudo. 2. Hæmorrhouſa *non ex ſuperſtitione* veſtem tetigit, ut Danæus part. 4. Chriſtian. Iſag. lib. 2. cap. 9. ſtatuit, ſed *ex vera fide*, ut ſcil. virtutis illius, *quam ab ipſo exire audiverat*, particeps redderetur, quia ut Lucas cap. 6. v. 19. teſtatur, *omnis turba quærebat eum tangere, eò quòd virtus ab illo exibat, & ſanabat omnes*. 3. Neque tamen in ipſam fimbriam veſtimenti, ſed in Chriſtum collocavit ſuam fiduciam Athanaſ. in lib. quòd duæ Naturæ in Chriſto. *Mulier illa, quæ Chriſti fimbriam tetigit, non in fimbria, ſed in ejus, qui toga veſtitus erat, & cujus erat fimbria, inviſibili potentiâ ſpem ſuam comperta eſt collocaſſe.* 4. Nec fimbria ipſa in ſe ac per ſe vim illam ſanandi ἐνεργητικὴν habuit, ſed aſſumta Chriſti caro fimbriã veſtita & amicta; cùm non ex fimbria, ſed παρὰ τοῦ Χριστοῦ virtus illa dicatur exiiſſe Lucæ 6. v. 19. cumq́ue Chriſtus ἐξ αὐτοῦ ἐξελθοῦσαν, *ex ſeipſo* virtutem exiiſſe aſſerat Marc. 5. v. 30. Lucæ 8. v. 46. inde rectè quis dixerit, *virtutem Domini* ſanaſſe ἐνεργητικῶς, *fidem mulieris* ὀργανικῶς Matth. 9. v. 22. Marc. 5. v. 34. Lucæ 8. v. 48. *fimbriam* ſeu contactum fimbriæ συμβολικῶς. 5. Extraordinarium ac planè ſpeciale fuit, quòd Chriſtus per fimbriæ contactum velut per *externum quoddam ſymbolum* virtutem ſanandi exerere voluit, quemadmodum virgâ Moſis in miraculis edendis Deus olim uſus fuit, Exod. 4. v. 3. unde etiam contactus fide deſtitutus non obtinuit à Chriſto ſanitatem vel aliud beneficiũ Marc. 5. v. 31. Luc. 8. v. 45. Perſonale a. factũ non poteſt exhibere generale fiduciæ fundamentũ. 6. Sic ergò concludim⁹. Symbolũ miraculoſę ſanationis externũ non debet religioſo hono-

6. Matt. 9. hæmorrhouſa tangit veſtem Chriſti.

honore coli, aliàs peccaſſent Iſraëlitæ, quòd virgæ Moſaicæ; & Eliſæus, quòd pallio Eliæ cultum illum minimè detuliſſent. Jam verò fimbria Chriſti & ejus contactus fuit duntaxat externum miraculoſę ſanationis ſymbolum. Cùm enim mulier illa fide heroica peculiari Spiritus ſanctus inſtinctu & impulſu ſtatueret, tantam eſſe Chriſti potentiam, ut per quodvis etiam minimum efficaciſſimè agere & ſanitatem conferre queat, ideò in confirmationem illius fidei Chriſtus fimbriâ ſuâ velut ſymbolo quodam ad miraculoſam ſanationem uti voluit, unde poſtmodum non dicit, *fimbria mea te ſalvam fecit*; ſed *fides tua*, quâ in me ac potentiam & bonitatem meam omnem cordis fiduciam collocaſti. 7. Idipſum probat praxis Apoſtolorum. Audiverant Apoſtoli ac reliqui teſtes hujus miraculi, per contactum fimbriæ Chriſti hæmorrhouſam miraculosè fuiſſe ſanatam, núm verò propterea fimbriam ipſam religioſo cultu proſecuti fuêre? minimè verò, ſed Chriſtum miraculi autorem unicè celebrarunt ac divinum honorem ei detulerunt. 8. Sed nec eadē omninò ratio veſtimenti, quo Chriſtus velut ſymbolo ad hoc miraculum uſus eſt cum reliquiis Sanctorum, illo enim Chriſtus erat indutus ac veſtitus, ideò ad demonſtrationem divinæ ſuæ potentiæ eodem in miraculoſa ſanatione uti voluit. Sed de reliquiis Sanctorum dici nequit, quòd ſint veſtimenta Chriſti, ac ſi vel maximè ex veſtimentis Chriſti quædam reliquiæ adhuc ſupereſſent, eæ tamen non ampliùs Chriſtum amicirent, ut in diebus carnis factum; Ergò ſi quis divinam aliquam virtutem adhuc hodiè illis tribuere vellet, perinde foret, ac ſi quia virgæ Moſaicę virtutem operandi miracula tribueret Moſe jam defuncto & non ampliùs eâdem ut organo ad θαυματεργίαν utente. 9. Si à veſtimento Chriſti ad reliquias Sanctorum argumentari licet, poterimus etiam Sanctis omnipotentiam tribuere propter beneficia, quæ à reliquiis ipſorum proficiſcuntur, ſicut Chriſto rectè tribuimus omnipotentiam propter miraculoſam illam ſanationem hæmorrhouſæ per veſtimenti contactum præſtitam. 10. Patres hanc hiſtoriam Evangelicam diligenter explicant, ſed nullus eorum ad reliquiarum cultum eam accommodat. Athanaſius ſerm. 4. contra Arianos pag. 244. ad vivificam carnis Chriſti virtutem, probandam applicat. *Ea*, inquit, *opera, quæ ſunt propria Verbi, qualia ſunt mortuos excitare, cæcis viſum reſtituere, hæmorrhouſam ſanare, ea omnia corporis miniſterio peragebantur*. Cyrillus lib. 4. in Levit. per veſtem intelligit *carnem Chriſti*. atque hûc applicat legem Lev. 6. v. 18. *Nemo tangat carnes ſacrificii, niſi ſit ſanctificatus*, & concludit, *non agamus cum nuda Deitate, quæ eſt ignis conſumens, ſed fide manducemus carnem Chriſti, quæ in Sacramento nobis datur*. Eodem modo applicat Ambroſius, *Veſtimentum Domini*, inquit, *eſt Chriſti caro, cujus aſpectum nobis ſubduxit, reliquit autem certitudinem præſentiæ dicens, Comedite*. Chryſoſtom. hom. 51. in Matth. *Tangamus fimbriam veſtimenti ejus, imò verò totum ipſum. Si enim volumus, non veſtis ſolum, ſed corpus ipſius propoſitum eſt nobis, non ut tangamus ſolummodo, ſed ut comedamus & ſaturemur. Adeamus ergò Chriſtum ſinguli ægrotantes magnâ cum fide. Nam ſi qui fimbriam veſtimenti ejus tunc tetigerunt, rectè omnes valuerunt, quantò magis corroborabimur, ſi totum in nobis habebimus.* Hæc accommodatio veſtium Chriſti ad verbum & Sacramenta Scripturis ſacris eſt congrua, quia Chriſtus in verbo & Sacramentis ſuam gratiam & animæ noſtræ medicinam nobis offert, illis ſeſe quaſi veſtivit, in illis vult quæri & inveniri. Rom. 10. v. 6. in Baptiſmo habemus veſtimentum ſalutis, quod non tantùm attingimus, ſed etiam verâ fide induimus Eſa. 61. v. 10. in ſacra cœna carnem ipſius, quam perſonaliter ſibi univit ac induit, non tantùm tangimus, ſed manducamus ad vitam æternam Johan. 6. v. 54. hæ ſunt veræ & indubitatæ Chriſti reliquiæ, in quibus tutò ac certò ſalutem animæ noſtrę quærimus. Confer Dn. Mehlfurer. Decad. 6. Vindi. Evang. diſp. 9. theſ. 90.

114. 7. Actor. 5. *Non ſunt reprehenſi populi, qui certatim ad umbram Petri eo modo quo poterant, attingendam occurrebāt, ſed potiùs fides ſuæ præmium retuliſſe dicuntur, & tamen quæ reliquiæ viliores ipsâ umbrâ excogitari poſſunt? Neque habiti ſunt* Actor. 19. *ſuperſtitioſi, qui Pauli ſudaria & ſemicinctia deferebant ad ægrotos, ſed potiùs religionem illorum miraculis confirmabat Deus.* Idem argumentum urgent Salmer. tom. 6 tract. 15. Coſter. part. 1. concil. pag. 636. Reſp. 1. umbra Petri & ſudariis ac ſemicinctiis Pauli in miraculorum operatione Deum fuiſſe uſum legimus, ſed externis illis ſymbolis propterea divinum honorem ac religioſum cultū à piis exhibitum fuiſſe nuſpiam legimus. Eſt ergò in argumento *fallacia conſequentis*. 2. Nec Petrus, nec Paulus permittere voluerunt, ut coram ipſis homines procideret, ac majorem quàm civilem reverentiam ipſis exhiberent, Actor. 10 v. 26. cap. 14. v. 14. quantò minùs umbræ & ſemicinctiis ſuis religioſum cultum propterea deferri paſſi fuiſſent, quòd in miraculorum operatione Deus liberè his ſymbolis uteretur. 3. Ab umbra Petri viventis & ſudariis Pauli itidem viventis, docentis ac miracula virtute Chriſti operantis, ad incertas defunctorum Sanctorum reliquias argumentum ducere, eſt *funiculum ex arena nectere*. Eſt ergò in argumento fallacia ἑτεροζητήσεως. 4. Quòd per umbram Petri ac ſudaria Pauli factum legitur, fuit prorſus ſingulare, perſonale & extraordinarium, quo Deus doctrinam Evangelii, quam prædicabant, confirmare, & hoſtes, ne violentas manus ipſis injicerent, cohibere voluit. Act. 5. v. 12. *per manus Apoſtolorum fiebant ſigna & prodigia multa in plebe.* verſ. 13. *cæterorum autem nemo ſe audebat illis conjungere.* Actor. 19. v. 11. *virtutes non vulgares faciebat Deus per manum Pauli.* Ex eo verò generale aliquod religioſi cultus fundamentum peti nequit, cùm nequaquam fine eo miracula per umbram Petri & ſemicinctia Pauli facta ſint, ut homines ad illorum cultum invitarentur. Eſt igitur in argumento *fallacia finis*. 5. Miraculorum donum fuit Eccleſiæ Apoſtolicæ ac primitivæ propriū, quòd autem poſtremis hiſce Eccleſiæ temporibus à reliquiis Sanctorum expectanda vel expetenda ſint miracula, de eo ex verbo Dei nulla afferri poteſt promiſſio. Confer tract. de Eccleſ. §. 275. 6. Si Apoſtoli, dum viverent, non potuerunt pro ſuo arbitratu miracula edere, ſed à liberrimo Dei beneplacito ipſis hac in re ſemper fuit unicè pen-

7. Act 5. Umbra Petri, & Act. 19. ſudaria & ſemicinctia Pauli ſanant ægrotos.

pendendum, multò minùs ordinaria ac perpetua quædam vis miracula operandi ipſorum reliquiis eſt adſcribenda. Sed verùm illud, Phil.2. v.25. Ergò & hoc.

Dicta Scripturæ ab aliis Pontificiis adducta.

1. Gen. 47. Jacob voluit ſepeliri in terra Canaan.

115. Hiſce Scripturæ dictis & exemplis à Bellarmino adductis alii Scriptores Pontificii etiam hæc addunt. *1. quòd Iacobus Patriarcha non in Ægypto ſed in terra Canaan ſepeliri voluerit,* Gen.47.v.29. ex quo colligũt, *translationem reliquiarum exemplo Patriarcharum eſſe comprobatum.* Reſp. non de translatione, ſed religioſa veneratione reliquiarum potiſſimùm hoc loco quæritur. Corpora vel oſſa defunctorum ex uno loco in alium transferri non improbamus, ſi ex cauſa quadam rationabili, non autem ex ſuperſtitione illud fiat. Sic David *oſſa Saulis & Ionathæ,* quæ cives Jabes Gilead in nemore Jabes ſepelierant, in terram Benjamin translata patrio ſepulcro intulit, 2.Sam.21.v.14. ſic adhuc hodiè corpora magnatum, præſertim extra provinciæ & regni ſui fines mortuorum, in ſepulchrum patriũ deferuntur ex cauſa quadam politica. Quæ verò cauſa fuerit, propter quam Jacob in Ægypto ſepeliri noluerit, ſed accepto à filiis juramento in terram Canaan corpus ſuum transferri juſſerit, interpretes plurimùm variant. Quidam aſſignant cauſas falſas, quidam veras. Rab. Salomon Jarchi in cap.47. Gen. nugatur, *Iacobum ideò recuſaſſe ſepulturam in Ægypto, quòd Prophetico Spiritu praviderit è pulvere Ægyptiaco naſciturо pediculos.* Exod.8. v.16. *à quibus corpus ſuum corrodi noluerit.* Deinde notum quoque fuiſſe Jacobo addit, *quod Iſraelita extra terram Canaan ſepulti non reſurrecturi ſint à morteus, niſi per occultos quoſdam meatus terræ ingenti cum cruciatu in terram uſque promiſſam fuerint devoluti.* Denique Jacobum cavere voluiſſe, *ne Ægyptii ad idololatriam proni corpus ſuum inſtar Numinis colerent.* Eadem ferè repetit liber, cui nomen Tanchuma, qui continet explicationẽ Pentateuchi, in ſectione וַיְחִי יַעֲקֹב *Quare Patres,* inquit, *tantoperè cupiverunt in terra Canaan ſepeliri? quia mortui & ſepulti in terra Canaan primò reſurgent in diebus Meſſia. Dixit R. Hanania, Qui extra regionem Canaan moritur, & ſepelitur, duas mortes ſuſtinere cogitur, quarum una eſt anima à corpore ſeparatio, altera verò, quòd extra Canaan ſepultis facit Deus ſubterraneos meatus & pervias ſcrobes, per quas in terram uſque Iſraelis promiſſam & ſanctam corpora illorum magno labore & cruciatu penetrant, quo ſuperato Deus ſpiraculum vitæ illis inſpirat, ut reſurgere queant.* Sed hæc ſomnia confutatione non ſunt digna, Bellarm. lib.1. de purgat. cap.4. putat, Patriarchas ideò optaſſe ſepeliri in terra ſancta, *ut fierent participes precum ac ſacrificiorum, quæ ibi offerebantur.* Sed de hac hypotheſi, an defuncti vivorum ſuffragiis juventur, dicemus poſtea. Veræ cauſæ, propter quas Jacob nõ in Ægypto, ſed in terra Canaan ſepeliri voluit, potiſſimùm ſunt quatuor. 1. *Terra illius promiſſio,* quam cauſam in ſimili mandato exprimit Joſephus Gen.50. v.24 Theodoret. quæſt.107. in Geneſ. *Quare Iacob ſepeliri mandavit corpus ſuum in Hebron? non quod de ſepultura valdè ſollicitus eſſet, ut quidam putarunt, ſed ut familiam ſu[illegible] conſolaretur ac doceret, Dominum Deum tr[illegible]cturum illos omnes ex Ægypto & daturum illis terram promiſſam.* Voluit igitur Jacobus animos ſuorum in proſperis ab Ægypti opibus ac vitiis avellere, ne paterentur ſe Ægypti dulcedine inescari, ſed ad promiſſam terram perpetuò aſpirarent; in adverſis verò conſolationem in promiſſione liberationis ipſis propoſitam inſtillare. 2. *Eccleſiæ conjunctio.* Hanc cauſam exprimit ipſe Jacobus verſ.30. *dormiam cum patribus meis*; Quibus fidei unitate conjunctus fuerat in vivis, illorum etiam ſepulchris poſt mortem corporè jungi voluit, unde Scriptura de eo notanter aſſerit, quòd in morte *appoſitus fuerit ad populum ſuum.* Gen.49.v.32. 3. *Meſſiæ expectatio.* Auguſt. q.161. in Geneſ. *Ubi ſepelienda erant quaſi corpora Patriarcharum depoſitionem peccatorum ſignificantia, niſi in ea terra, ubi ille crucifixus eſt, cujus ſanguine eſt facta remiſſio peccatorum? mortibus enim Patriarcharum peccata hominum figurata ſunt. Dicunt autem ab eo loco, quod Abrahamium vocatur, ubi ſunt illa corpora, abeſſe locum, ubi crucifixus eſt Dominus, ferè triginta miliaribus, ut etiam ipſe numerus ſignificari intelligatur, quia in Baptiſmo apparuit fermè triginta annorum &c.* 4. *Sperata cũ Chriſto reſuſcitatio.* Lyranus exiſtimat, Jacobum in Spiritu prævidiſſe, Chriſtum in terra Canaan non tantùm naſciturum, paſſurum, moriturum ac reſurrecturum, ſed etiam multos ex mortuis unà cum ipſo reſuſcitandos, ac ſperaſſe, ſe in illorum numero futurum. Matt.27.v.52. Rupertus addit cauſam allegoricam, *Iacob exemplum vivis dedit mortuus, ut in ſpe patriæ cœleſtis pignus amarent æternæ hæreditatis,* hoc eſt, Jacobus voluit ſepulchrum ſuum poſteris in terra Canaan habitaturis eſſe μνημεῖον fidei, pietatis, virtutis ad cœleſtem patriam, cujus typus erat Canaan, aſpirantis & anhelantis.

2. 1.Reg.13. Dan.6. & 14. Irrationales creaturæ Sanctor. corporibus pepercerũt

116. 2. *Irrationales creaturæ Sanctorum corporibus pepercisse leguntur, ut Propheta inobœdientis,* 1.Regum 13.v.24. *Danielis* cap.6.v.21. cap.14.v.40. Hoc argumento utitur Coſterus in Enchirid. cap.15. Reſp.1. nemo noſtrũm dicit, quòd corpora Sanctorum ſint contumelioſè ac inhoneſtè tractanda, vel in ea ſæviendum, ſed honorificè ea tractanda eſſe aſſerimus. 2. at ex honore, qui corporibus Sanctorum olim præſtitus vel adhuc præſtari debet, inferri nequit ſpecialis ille honor, in religioſa veneratione reliquiarum conſiſtens. 3. miraculo divino factum, ut leo Prophetam occideret, non tamen corpus ejus devoraret, interim diſertè dicitur, quòd *illud confregerit* verſ.26. 4. Danieli adhuc vivo pepercerunt leones, nos hîc quærimus de reliquiis defunctorum, eſt igitur argumentum à quæſtione alienum. 3. Sirac.46.v.15. cap.49.v.12. de Sanctis dicitur, *oſſa eorum pullulent de loco ſuo.* Reſp. memoriam Sanctorum Siracides reverenter ibidem celebrat, nequaquam verò addit, oſſa eorum eſſe eruenda, ad cultum in ſublimi locanda, religioſè adoranda, ſed relinquit ea in ſepulchris ac propter ſpem beatæ reſurrectionis de illis dicit, *quod pullulent ſeu reviреſcant de loco ſuo,* quæ phraſis deſumta eſt ex Eſa.66.v.14. *Oſſa veſtra tanquam gramen germinabunt.* Invertimus igitur argumentum. Oſſa Sanctorum pullulabunt *de loco ſuo.* Ergò in ſepulchris uſque ad diem glorioſæ reſurrectionis ſunt relinquenda. 4. *Super Stephanum fecerunt planctum magnum* Act.8.v.2. Hunc locum pro veneratione reliquiarum adducunt Jeſuitæ Mo-

3. Sir.46. Oſſa eorũ pullulent de loco ſuo

4. Act.8. Super Stephanum fecerunt

planctum magnum.

guntinenſes in diſp. de reliquiis Anno 605. habita. Reſp. at quis non videt, quantum interſit inter planctum in funere ex humanæ miſeria conſideratione, & cultum reliquiarum ex ſuperſtitione?

2. Ex Conciliis, & 3 ex Patribus.

117. Secundum argumentum petit Bellarminus ex *Conciliis* ac tertiū ex *Patribus*. Reſp. 1. Scriptura ſacra eſt cultuum Deo placentium unica norma ac regula, quæ ob id etiam *Canonica* appellatur. 2. In primitiva & antiquiſſima Eccleſia Apoſtolicis temporibus vicina cultum ejuſmodi reliquiarum, qualis in Papatu hodie viget, uſitatum fuiſſe nunquam demonſtrari poterit. 3. Conventus Eccleſiaſtici in illis locis, ubi inſignium Martyrum reliquiæ humatæ erant, primitùs inſtituti fuerunt, non ob religioſum ipſarum reliquiarum cultum, ſed tum *ad memoriam eorum, qui antè certârunt, tùm ad futurorum exercitationem ac præparationem*, ut loquitur Eccleſia Smyrnenſ. in Ep. de Martyr. Polyc. apud Euſeb. lib. 4. cap. 15. h. e. ut ſuperſtites exemplo Martyrum ad fortiter ſuſcipienda & conſtanter perferenda pro Chriſti nomine ſupplicia incitarentur. 4. *translationes* reliquiarum tempore Conſtantini Magni in Eccleſia primum frequentari cœptæ, non ſtatim cum ſuperſtitioſo illo cultu, qui Pontificiis hodiè uſitatus eſt, conjunctæ fuerunt, ſed ſuſceptæ ſunt propter commonefactionem de ſpe futuræ reſurrectionis & glorificationis. Itemq; propter excitationem ad imitandas Sanctorum virtutes, fidem, patientiam, conſtantiam, &c. Chryſoſt. ſerm. in Babylam. *Poſt ſermonis facultatem ipſa certè Sanctorum ſepulchra proximum locum obtinent ad animos hominum in ipſos Sanctos intuentium ad virtutum earundem æmulationem excitandos.* 5. Niceph. lib. 3. Hiſt. cap. 19. de oſſibus Ignatii Martyris ſcribit, quòd *longo poſt ipſius obitum tempore* Româ Antiochiam ſint tranſlata, fatetur igitur in antiquiſſima Eccleſia tranſlationem illam nondum fuiſſe receptam, multò igitur minùs ſuperſtitioſam venerationem. 6. Theodor. dial. 3. rectè ſcribit: *Non ego dogmatum & decretorum regulam ea duco, quæ in Eccleſia panegyricè ac declamatoriè dicuntur.* 7. Nec ea, quæ Patres temporibus ſuis liberiùs indulſerunt, regulam cultus conſtituere poſſunt. Auguſt. in Epiſt. 119. *Propter vitanda nonnullarum vel ſanctarum vel turbulentarum perſonarū ſcandala ſe liberiùs quædam non improbare ſcribit.* Idem lib. 2. de civ. Dei cap. 8. *Quidam terram ſanctam Hieroſolymis allatā in cubiculo ſuo ſuſpenderat, ne quid mali etiam ipſe pateretur, cum maligni Spiritus domum infeſtarent. Cùmq; domus ab illa infeſtatione purgata eſſet, cogitavit, quid de terra illa fieret, quàm diutiùs in cubiculo ſuo reverentiæ causâ habere nolebat. Accerſivit Epiſcopos proximos, petivit, ut terra illa alicubi infoderetur atq; ibi orationū locus fieret. Non reſtitimus, factū eſt.* 8. Concil. Nicen. 2. confirmavit εἰδωλολατρείαν, quid mirum, quòd etiam confirmaverit ξυλολατρείαν? derogatum autem illi fuit per Concilium Francofurtenſe. 9. Gangrenſe Concilium non confirmat religioſum reliquiarum cultū, ſed damnat eos, qui *memorias Martyrū*, hoc eſt, loca, ubi ſunt Martyrum reliquiæ, *execrantur*. Sic enim habent verba canonis: *Si quis per ſuperbiam tanquam perfectum ſe exiſtimans, conventus, qui ad memorias Martyrum fiunt, abominatur, & miniſteria, quæ ſibi eis fiunt, ſimul cum eorū memoriis execratur, anathema ſit.* Ut enim ex præfatione illius Concilii intelligitur, quidam privata conventicula in ædibus celebrabant & loca Sanctorum Martyrum contemnebant, & eos, qui illic conveniunt, reprehendebant. 10. Idem judicium eſto de illis Conciliorum decretis & Patrum dictis, in quibus reliquiæ Sanctorum dicuntur *honorandæ, non contemnendæ, non immundæ ducendæ, non in ſterquilinium projiciendæ &c.* at ex his omnibus nondum inferri poteſt, quòd religioſo cultu honorandæ ſint, proinde ſunt à propoſita quæſtione aliena.

4. Ex miraculis ad reliquias factis.

5. Ex miraculis in corporibus Sanctorū.

118. Quartum argumentum producit Bellarminus *ex miraculis ad reliquias factis, quæ non fierent, ſi Deo cultus reliquiarum non placeret.* Quintum petit *ex miraculis, quæ ſæpè in ipſis mortuis corporibus cernuntur, per quæ Deus apertiſſimè nos ad eorum venerationem quaſi invitare videtur.* Reſp. 1. miracula illa non ſunt facta ad confirmandum cultum præter & extra verbum inſtitutum, ſed ad teſtificandam & confirmandam illam fidem Chriſti, pro cujus confeſſione Martyres ſanguinem ſuum ſuderunt. 2. 2. Reg. 13 v. 21. commemoratur, quod mortuus in ſepulchrum Eliſæi projectus, cùm ejus oſſa tangeret, divino miraculo revixerit, neq; tamen ibidem additur, quòd oſſa illa religioſo cultu fuerint honorata. 3. de miraculis illis Aug. lib. 22. de civ. Dei cap. 8. meritò pronunciat, *quòd non tanta ea commendet autoritas, ut ſine difficultate vel dubitatione credantur, quamvis Chriſtianis fidelibus à fidelibus indicentur.* 4. Ecquis enim fide prorſus indubitatâ amplectetur ea, quæ Niceph. & alii recentiores de miraculis in reliquiis ac per reliquias editis referunt? De tranſlatione reliquiarum Chryſoſtomi ſcribunt, *eas primò non potuiſſe moveri, Theodoſium verò ſcripſiſſe Epiſtolam ad Chryſoſtomum, quæ cùm poſita eſſet ſuper ipſius pectus motum fuiſſe tumulum, & corpus Chryſoſtomi ante annos 35. mortui, cùm in throno Epiſcopali collocatum fuiſſet, dixiſſe, Pax vobis.* De corpore S. Andreæ referunt, *quòd liquor miriſicus ex eo perpetuò fundatur.* De S. Agnete Bellarm. h. l. narrat, *quòd cùm ad corpus ejus viſendū & venerandum Catharina Senenſis acceſſiſſet, pluvia cœleſtis roris inſtar mannæ ſupra utramq; divinitus deſcenderit, ac quod ſuaviſſimus liquor inſtar Balſami ex eo corpore manare cœperit, cum Politiani de eo aromatibus condiendo cogitarent.* Baronius ad ann. 805. num. 5. memorat, *Urſum ab Imperatore Carolo in venatione fugatum ad lipſana ſacra virginis Morſellam in templo Salvatoris decurriſſe, ac refugium ſibi apud ea quæſiviſſe.* Similia miracula referuntur in Hiſtoria Lombardicâ, Diſcipulo de tempore & aliis hujus furfuris Scriptoribus nugivendulis.

6. Ex revelatione ſanctorum corporum.

119. Sextum argumentum deſumit *ex inventione & revelatione ſanctorum corporum divinitus facta. Si enim cultus reliquiarum Deo non placeret, cur ipſe ſervis ſuis corpora Sanctorum, quæ latebāt, oſtenderet?* Reſp. 1. Deus ipſe prohibuit, ne ex revelationibus inſtituerentur novi cultus in Eccleſia. Deut. 13. v. 1. *Si ſurrexerit in medio tui Propheta vel ſomnians ſomnium, & dederit tibi ſignum vel portentum.* v. 2. *& venerit ſignum & portentum quod locutus eſt tibi, dicens. Eamus poſt Deos alienos, quos non noſti, & ſerviamus eis.* v. 3.

non

Digitized by Google

non obœdies verbis Prophetk illius, vel ſomniantis ſomnium &c. Eſa. 8. v. 19. *cum dixerint ad vos: Quarite à Pythonibus & à divinis, qui garriunt & loquuntur. Itane populus hic Deum ſuum requireret, pro vivis requirendo mortuos?* v. 20. *ad legem & teſtimonium, ſi non dixerint juxta verbum hoc, non erit eis matutina lux.* Luc. 16. v. 29. *habent Moſen & Prophetas, audiant illos* Gal. 1. v. 8. *Licet nos aut Angelus de cœlo evangelizet vobis præter id, quod evangelizavimus vobis, anathema ſit.* 2. ex his dictis deſumta eſt regula Gerſonis, *Suſpecta eſt omnis revelatio, quam non probat lex cum Evangelio.* 3. In Concil. Carthaginenſi 5. cap. 14. cõqueruntur Patres, *per ſomnia & inanes quaſi revelationes ubiq; conſtitui altaria tanquam memorias Martyrum.* Et decernunt *evertenda eſſe altaria, ubi non certa Martyrum reliquiæ condita fideliſſimâ origine probantur.* 4. ex inventione & revelatione Sanctorum corporum non poteſt inferri religioſus eorum cultus; ſed legitimus duntaxat eorundem honor. Eſt igitur in argumento fallacia conſequentis & finis. 5. Ambroſii Epiſtola, quæ in Tomis Surii refertur *de revelatione corporũ Gervaſii & Protaſii*, eſt ſuppoſititia, cùm in operibus Ambroſii nõ habeatur. Adde, quòd in illis ipſis Epiſtolis, quæ in Ambroſii tom. 3. habentur, multæ ſint ſuppoſititiæ, fatente Baronio tom. 3. annalium ann. 388. nu. 7. & ipſomet Bellarmino in lib. de Scriptorib. Eccl. in c. de Ambroſ. ac lib. 2. de bon. operib. in particul. cap. 15. Idem judicium eſto *de Epiſtola Luciani*, in qua ſignificat ſibi divinitùs revelata corpora Sanctorum, Stephani, Nicodemi & aliorum, quæ extat apud Lipoman. & Surium die 3. Auguſti, ut apud Baron. ann. 415. nu. 6. Beda enim in lib. de ſex ætatibus, Sigebertus & alii, anno Honorii ſeptimo revelationem illam factam aſſerunt, Nicetas de Martyrio & invent. S. Stephani eandem inventionem ad tempora Conſtantini, ſed Lucian. ad ann. Honorii decimum eam refert. Auguſtini ſerm. 91. in quo revelationis illius mentio fit, itidem ſuppoſititius eſt, quod agnoſcit ipſe Baron. ann. 382. nu. 25. ubi ſcribit, *totum illud corpus ſermonum eſſe ſuppoſititium.* Certè phraſis eorum eſt inepta, impropria, lutulenta & à charactere Auguſtini plurimùm diſcrepans. Et quid multis? ipſa Epiſtola Luciani ſatis ſeſe prodit, quòd ſit ſuppoſititia, ſic enim in ea loqui introducitur Gamaliel. *Qui mecum in parte monumenti Orientali jaces, ipſe eſt Dn. Stephanus, qui lapidatus eſt à Iudæis foris portam, quæ eſt ad Aquilonem qui dicitur ad Cedar, ubi jacuit projectus die ac nocte, ut ſepultura non traderetur, ſecundum mandatum impiorum Principum, ut à feris conſumeretur. Ex Domini autem voluntate non tetigit eũ ex his non fera beſtia, non avis, non canis. Ego Gamaliel compatiens Chriſti miniſtro feſtinavi habere mercedem in Domino & partem cum ſancto viro fidei, miſi per noctem quantos poteram religioſos Chriſtianos & perſuaſi illis ut occultè, ut portarent corpus ejus meo vehiculo in villam meam, h. e. Caphargamala viginti millia habens à civitate; & ibi poſui eum in monumento meo novo &c.* Atqui Lucas Act. 8. v. 2. nullam facit mentionem illius crudelitatis hoſtilis, quòd noluerunt corpus Stephani ſepulturę tradi, nec miraculi illius, quòd corpus ſub dio projectum, nulla fera attingere voluerit, nec translationis illius, quòd ex Hieroſolyma in villam viginti millibus paſſuum ab urbe diſtantem, corpus Stephani fuerit devectum, ſed ſimpliciter dicit. *Curaverunt Stephanum viri religioſi.* De Abibo filio ſuo Gamaliel dicit, *quòd immaculatus ex utero matris ſuæ è mundo exceſſerit*, cùm Scriptura teſtetur, neminem ex utero matris immaculatum naſci, ſed peccati contagium ſecum afferre. Johannes ad Lucian. ſic locurus introducitur. *Si hæc ſic ſe habent, ut dicis, & Dominus tibi revelavit temporibus noſtris, oportet me colligere de poſſeſſione illa bovem illum maximum aratorem, qui & carro efferato aptus ſit, & dimittere tibi poſſeſſionem cum omnibus cæteris.* At quis non videt ſordidam illam phraſeologian indicio eſſe, quod in Monachorũ clauſtris hæc epiſtola ſit conſuta? Apud Theodorum lectorem ſub Theodoſio juniore Stephani integræ reliquiæ ſcribuntur Hieroſolymis Conſtantinopolin tranſlatæ, & apud Auguſtinum lib. 21. de civ. Dei cap. 8. reliquiæ Stephani in aliquot locis Aphricæ dicuntur extitiſſe, quæ cum Epiſtola illa Luciani vix poterunt conciliari.

120. Septimum argumentum petit *ex tranſlatione reliquiarum de uno loco in alium. Nec enim negari poteſt, quin ad honorem pertineant ſacrorum oſſiũ tranſlationes.* Reſp. 1. tranſlatio reliquiarum non probat religioſum earum cultũ, ſed honorem legitimum ac debitum. Joſephi oſſa ex Ægypto in Palęſtinam ſunt tranſlata, ſed ad religioſam venerationem nequaquã fuère populo propoſita, verùm terræ ad ſepulturam illata. 2. de tranſlatione reliquiarũ propter cultum inſtituta, nullũ extat in divinis mandatum, nullum probatum exemplum, nulla promiſſio. eſt igitur ἐθελοθρησκεία ac ſuperſtitio. 3. Nicephorus libr. 3. Hiſtor. Eccleſ. cap. 19. de Ignatio memorat, quòd oſſa ejus ſolidiora, *longo tempore poſt ejus Martyrium* Româ Antiochiam ſint delata, fatetur igitur ſe ignorare tempus, quo tranſlationes illæ reliquiarum ex uno loco in alium cœperint. Illud certum eſt, quòd in Eccleſia primitiva Apoſtolicæ vicina uſu receptæ nondum fuerint. *7. Ex tráſlatione reliq;uiarũ.*

121. Octavum argumentum deſumit ex eo, *quòd reliquia ſub altaribus reconduntur, quod ad ipſarum honorem pertinet.* Reſp. 1. Si reliquiæ ſub àltaribus ſunt recondendæ, ergò non ſunt ad religioſam venerationem circumgeſtandæ, ac populo Chriſtiano ad exoſculandum opis impetrandæ causâ proponendæ. 2. Tempore Ambroſii nondum uſitatũ erar, reliquias Martyrum *ſupra ſummum altare* collocari, ſicut hodiè in Papatu fit, illum enim locum Chriſto ut hoſtiæ pro peccatis totius mundi oblatæ deberi exiſtimabant, ſed *ſub altari*, ut qui *Chriſti redemti ſint paſſione*, inquit Ambroſ. lib. 1. Epiſt. 85. ubi addit, *hunc ego locum prædeſtinaveram mihi, dignũ eſt enim, ut ibi requieſcat Sacerdos, ubi offerre conſuevit, ſed cedo locum Martyribus.* Et quia preces communes ſeu publicæ fiebant in adminiſtratione Euchariſtiæ, ideò Julian. apud Cyrill. dicit lib. 6. & 10. *Chriſtianos apud ſepulchra Martyrum invocâſſe Dominum.* 3. Repoſitio reliquiarum ſub altaribus tempore Conſtantini demum cœpit ſine Scripturæ mandato. & ſine precedentis antiquitatis exemplo, quæ initio quidem zelo pietatis ſuſcepta eſt, propter ſpem reſurrectionis & glorificationis illarum reliquiarum, quæ in vita fuerunt templa Dei & organa *8. Ex repoſitione earundem ſub altaribus.*

Spiritus ſancti reſuſcitanda ad vitam æternam, & propter exhortationem ad imitationem fidei, patientiæ, conſtantiæ, & aliarum virtutum in Martyribus. Ut enim tempore Apoſtolorum ad ſignificandam ſpem reſurrectionis actio Baptiſmi alicubi ſuper mortuos ſive *ſuper ſepulcra* adminiſtrabatur 1. Cor. 15. v. 29. ſic Euchariſtia adminiſtrari potuit ſuper corpora Martyrum & oratio ad Deum fundi apud ſepulcra Martyrum in illa fide Chriſti, pro qua Martyres mortui erant; ſed progreſſu temporis huic translationi & repoſitioni reliquiarum ſub altari ſuperſtitiones adhæreſcere cœperunt. 4. Ridiculum eſt quòd Bellarmin. ex Apoc. 6. probare conatur, conſuetudinem illam reliquias ſub altari reponendi Apoſtolorum tempore cœpiſſe, quia enim in cœlo animæ Martyrum *ſub altari* oſtenduntur, ex eo colligit, *corpora eorum in terris ſub altaribus requieſcere.* Quaſi verò Chriſtiani tempore Apoſtolorum habuerint templa, baſilicas, altaria, baptiſteria &c. Bellarmin. lib. 3. de Roman. Pontif. cap. 13. *Apoſtoli non habuerunt tunc ulla templa, ſed in privatis domibus loca quadam deſtinabant orationi, concioni, & ſacris Miſſarum celebrationibus.* Confer Polyd. Virgil. libro 5. de rer. invent. cap. 6. At ſi non habuerunt templa, utique nec altaria. Origen. lib. 8. contr. Celſ. tom. 2. refert, ipſum Chriſtianis objeciſſe, *quod aris templisq́; careant,* & addit, *non videns nobis pro aris eſſe mentem ſuam cuiq;, ex qua ſurſum ſpirantur verè ac intelligibiliter ſuaveolentes ſuffitus, preces è pura conſcientia &c.* Cæcilius apud Minutium exprobrat Octavio Chriſtiano, *cur nullas aras, nulla templa Chriſtiani habeant,* cui Octavius ſic reſpondet: *putatis nos occultare quod colimus, ſi delubra & aras non habemus.* At ſi altaria tum temporis habuiſſent, ad objectum à gentilibus crimen per ocularem altarium ſuorum oſtenſionem facilimè reſpondere potuiſſent. Plura in hanc rem ex veteribus adducta videri poſſunt apud Mornæum lib 2. de Euchar. cap. 1. & Hoſpinian. lib. 2. de templis cap. 6. cum quibus confer Dn. D. Meiſner. part. 2. Phil. ſobriæ cap. 1. ſect. 1. q 19. Quod attinet locum Apoc. 6. v. 9. in eo non intelligitur altare aliquod terrenum, *ſed cæleſte ac myſticum,* ſedes ſcil. æternæ beatitudinis, quæ in forma altaris ſplendidiſſimi oculis Apoſtoli fuit objecta. Dn. D. Hnê tom. 2. comment. in Apoc. pag. 422. 5. repoſitio reliquiarum ſub altari honorem quidem probat; ſed non religioſum, vel potiùs ſuperſtitioſum cultum.

9 Ex uſu cereorum & lampadum.

122. Nonum argumentum petit *ex uſu cereorum & lampadum, quibus honorantur ſacra reliquia.* Reſp. 1. accenſio cereorum circa corpora defunctorum vel reliquias Sanctorum aliũ potuit habere finem, quàm cultũ religioſum. 2. originem verò duxit ex κακοζηλίᾳ gentilium rituum, non ex Dei mandato vel Apoſtolicæ Eccleſiæ exemplo, unde Polydorus ex Dionyſio oſtendit, oblationem cereorum fuiſſe partem cultus gentilitii. Confer Tertull. in Apocal. cap. 35. Lactant. lib. 6. Inſtit. cap. 62. Nazianz. orat. 2. in Julian. Beat. Rhenanum in lib. 5. Tertull. contr. Marcion. 3. Concilium Elibertinum can. 34. Huic ſuperſtitioni, quâ claro die Sole rutilante cereos ante Martyrum tumulos mulierculæ accendebant, occurrere voluit, ſic ſtatuens, *Cereos per diem placuit in cœmiterio non accendi, inquietandi enim Sanctorum Spiritus non ſunt. Qui hæc non obſervaverint, arceantur ab Eccleſia communione.* 4. Hieronymus Vigilantio illam cereorum accenſionem taxanti reſponſurus, cùm negare non poſſet, ex gentilium ritu eam ortam eſſe, ſic excuſat, *Cereos non clarâ luce accendimus, ſicut fruſtra calumniaris; ſed ut noctis tenebras hoc ſolatio temperemus & vigilemus ad lumen, ne cæci dormiamus in tenebris. Quòd ſi aliqui per imperitiam & ſimplicitatem ſecularium hominum vel certè religioſarum fœminarum, de quibus verè poſſumus dicere, zelum Dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam, hoc pro honore Martyrum faciunt, quid inde perit? Neq; enim Chriſtus indigebat unguento, neq; Martyres lumine cereorum, & tamen illa mulier in honorem Chriſti hoc fecit, devotioque mentis ejus recipitur. Et quicunque accendunt cereos, ſecundùm fidem ſuam habent mercedem ſuam, dicente Apoſtolo, Unusquisque in ſenſu ſuo abundet.* Sed quilibet videt, magnam differentiam eſſe inter unctionem mulieris ἐνταφιασμῶ ergò occulto S.S. inſtinctu ſuſceptam & inter accenſionem cereorum ex ſuperſtitione ortam; ac dicti Apoſtolici ſenſum longè alium eſſe, quam quod opus quodlibet bona intentione factum ſuam habeat mercedem.

123. Decimum argumentum conſtat *ratione ducta ab utili & honeſto.* Ratio ducta *ab utili* eſt apud Chryſoſt. in lib. de Babyla Martyre. *Deus enim nihil ferè utilius ad ſalutem nobis reliquit Sanctorum reliquiis, nihil enim efficacius repræſentat & infigit in animo memoriam Sanctorum; quàm ſepulcrum eorum, ſtatim enim atque videmus ſepulcrum alicujus Sancti, recordamur illius & virtutum ejus, patientiæ, caritatis, caſtitatis, & ſimul cogitamus, quantâ gloriâ fruatur in cælis.* *10 Ex ratione ducta ab utili & honeſto.* Ratio ducta ab honeſto multiplex eſt. *Primò enim corpora Sanctorum fuerunt organa animarum ad omne opus bonum. 2. fuerunt & ſunt inſtrumenta Dei ad miracula. 3. ſunt pignora patronorum. 4. ſunt exuviæ cariſſimorum. 5. ſunt trophæa triumphantium. 6. deſignata ſunt ad gloriam incredibilem.* Reſp. 1. Hæc omnia nondũ probant religioſum cultum reliquiarum; ſed debitum duntaxat honorem. 2. Honor corporibus Sanctorum debitus non æſtimandus eſt ex noſtræ rationis prædicamentis, ſed ex divinæ Scripturę tabulis. 3. Dictum Chryſoſtomi, *quod nihil utilius ad ſalutem nobis relictum ſit reliquiis Sanctorum,* pertinet ad regulam à Sixto Senenſi traditam lib. 6. Bibl. annot. 152. *Concionatorum verba non ſemper eo rigore accipienda ſunt, quo primùm ad aures auditorum perveniant, multa enim per hyperbolen crebrò enunciant & inculcant vel occaſione locorum, perſonarum, temporum adducti vel affectionum impetu vel orationis curſu rapti & hoc interdum Chryſoſtomo contingere concludit.* 4. Si *nihil efficacius* repræſentat & infigit in animo memoriam Sanctorũ, quàm ſepulchrum ipſorum, [quod ex eo etiam *μνημεῖον*, quaſi dicas, monitorium eſt dictum] utique exuviæ Sanctorum ſepulcro inferendæ & oſſa eorum in ſepulcro relinquenda, non autem è ſepulchris eruenda & ad cultum in loco ſublimi proponenda. 5. Corpora Sanctorum ut *pignora patronorum* religioſè honoranda eſſe Scriptura non ſolùm nuſpiam dicit, ſed etiam contradicit.

124. Q. 7.

Digitized by Google

Q.7. Quid de peregrinationib. ad loca ſancta ſtatuendum.

124. Q.7. *Quid de peregrinationibus ad ſepulchrum Domini, ſepulcra Martyrum & aliorum Sanctorum religionis causâ inſtitutis ſentiendum ſit?* Pontificii illis plurimùm tribuunt. Concil. Trid. ſeſſ. 25. peregrinationes illas *pias & religioſas* eſſe docet. Staplet. in prompt. Cath. Dom. 2. advent. *Sanctorum defunctorum monumenta, memorias, reliquias viſitare, adea peregrinari pium ac laudabile in Eccleſia Chriſti ſemper exiſtimatum eſt.* Et poſtea. *Veteres Chriſtiani ad loca Sanctorum peregrinari, Sanctorum monumenta piè ac religioſe viſitare ſoliti ſunt, ut hoc genus pietatis, nec recens aliqua ſuperſtitio, nec inanis devotio, ſed & antiquiſſimus & graviſſimus Dei cultus meritò conſeri debeat.* Bellarm. libr. 3. de cultu Sanctorum cap. 8. utilitates iſtarum peregrinationũ revocat ad tria capita. *Primò cedunt in honorem Dei & Sanctorum non mediocrem. Eſt enim manifeſtum ſignum, Deum & Sanctos à nobis magnifieri, cùm laborem & pericula itinerum ſponte ſuſcipimus, ut Sanctorum reliquias inviſamus. Secundo, eſt opus pœnitentiæ & ſatisfactionis, quia laborioſum & pœnale. Tertiò auget devotionem. Nam præſentia loci ſancti vix dici poteſt, quantum incutiat horrorem, quantam excitet reverentiã, & licet ubiq; ſint loca aliqua ſancta, tamen ſæpè alicubi ſunt aliqua loca ſanctiora, ad quæ utile eſt peregrinari, vel ſi non ſunt ſanctiora, ſunt tamen alia ab his, quæ in noſtra patria inveniuntur, & ipſa novitas juvat ad excitandam devotionem.* Olaus Magnus Archiepiſcopus Upſalienſis in Suecia lib 16. de Septentrion. gentibus cap. 10. refert, quòd ex devotione vel voto volentib. peregrè proficiſci ad Hieruſalem aut Compoſtellam vel almam urbem, ſeu alia loca, prout multi illuſtriſſimi Reges & fœminæ olim profecti ſint, Præſul vel Sacerdos ſuper eos & ſacculum ac baculum modo ſequenti ſtans benedicere ſolitus fuerit: *Domine Jeſu Chriſto, conditor mundi & redemtor, qui B. Apoſtolis tuis præcepiſti, ut euntes in peregrinationem virgas tantùm ſumerent, te ſupplici devotione petimus, ut digneris hos ſacculos & fuſtes ſeu baculos benedicere, quatenus hi, qui illos in ſignum peregrinationis & ſui corporis ſuſtentationem recepturi ſunt, tuæ cœleſtis gratiæ recipiant plenitudinem, ut in eis munimen tuæ benedictionis percipere poſſint, ut quemadmodum virga Aaron in templo Domini florens à rebellium Judæorum numero ipſius ſtirpem diſtinxit: ita & hos ſignaculo S. Petri ornatos ab omnibus peccatis abſolvas, quod in die judicij ab impiis ſeparati in dextra ſint parte collocandi, per Dn. noſtrum Jeſum Chriſtum, Amen.* Peregrinationib. *ſatisfactiones publicas* peccatorib. impoſitas fuiſſe redemtas ſeu commutatas conſtat ex cauſ. 33. q. 1.

125. Nos nec peregrinationes *politicas* propter ſalutem Reipublicæ vel commodum œconomiæ ſuſceptas, nec *Eccleſiaſticas* divinitùs mandatas, qualis fuit profectio Iſraelitarum ad locum cultus divinitùs electum Deut. 16. v. 16. nec *ſpirituales*, quæ in ſeparatione à falſitate doctrinæ & improbitate vitæ conſiſtunt 2. Cor. 6. v. 7. Apoc. 14. v. 4. nec *neceſſarias* in exiliis tempore perſecutionum patienter ſuſceptis, nec *ſalutares & utiles* ſeceſſiones ad loca, in quibus purum religionis exercitiũ viget, ac vivos ſanctos audire & quippiam boni addiſcere licet, improbamus, ſed potiùs commendamus, *Pontificias* autem peregrinationes opinione ſingularis cultus, ſatisfactionis ac meriti ad ſepulchra ac loca Sanctorum ſuſceptas toto pectore repudiamus, quia ſunt 1. *ſuperſtitioſa*, quod ſic demonſtramus. Quodcunque *præter & extra verbum* opinione ſingularis alicujus cultus ſuſcipitur, illud ſuperſtitioſum meritò cenſetur. Ratio pendet ex *legis divinæ perfectione*, ex ἐθελοθρησκειῶν *prohibitione, & ex cultus divini ratione*, neq; enim legis perfectio, nec electitiorum cultuum prohibitio, nec cultus Deo grati ratio permittit, ut ex proprio arbitrio præter & extra verbum bonâ intentione novus aliquis cultus vel publicè inſtituatur, vel privatim ſuſcipiatur, ut alibi latiùs demonſtratur. Atqui peregrinationes Pontificiæ præter & extra verbum opinione ſingularis alicujus cultus ſuſcipiuntur. Ergò. Quod *opinione cultus* eas ſuſcipiant, patet ex ipſis verbis Stapletoni & Bellarmini; quòd hic cultus deſtituatur expreſſo Dei verbo ac mandato, patebit ex diſcuſſione eorũ, quæ pro ſtabiliendis religioſis ſuis peregrinationibus ex Scriptura Põtificii adducunt. Excipit Bellarm. d. l. *Cultum voluntarium dici eum, qui ſine ratione ſuſcipitur, ut ſi quis voveat, ſe non iturũ ad menſam, niſi bis laverit manus. At cultus, qui exhibetur Deo per actus virtutum, non dicitur voluntarius licet non ſit præceptus, ut patet* Num. 39. *ubi Dominus jubet impleri vota rerum non præceptarum.* Reſp. 1. eſt ambiguitas in vocabulo *voluntarii*, vel enim opponitur *coacto & invito*, vel *divinitùs mandato ac præſcripto.* Si in priore ſignificatione accipiatur, nihil aliud notat quàm cultum ſpontaneum, qui ex libero Spiritu & promta voluntate proficiſcitur, ut interim conformis ſit regulæ in verbo præſcriptæ. Talem cultum Deus omninò à fidelibus requirit ac gratum habet. Pſ. 110. v. 3. *Populus tuus ſpontaneus offeret ſibi à victoria tua in decore ſancto.* Exod. 35. v. 5. *Omnis voluntarius & prono animo offerat eas oblationes Domino.* 1. Paral. 28. v. 9. *Servi Deo corde perfecto & animo voluntario.* Pſal. 119, v. 108. *Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine.* Eodem ſenſu accipitur Ezech. 46. v. 12. Amos 4. v. 5. 2. Cor. 8. v. 3. Philem. v. 15. Si in poſteriore ſignificatione accipitur, ſignificat cultum proprio arbitrio & auſu præter & extra verbum excogitatum: Talem cultum Deus reprobat ac damnat. 2. Quicquid opinione cultus ſine expreſſo Dei mandato ſuſcipitur, illud *ſine ratione* ſuſcipitur, quia norma divini cultus eſt ſolùm atque unicè Dei verbum, non humana ratio per peccatum corrupta, unde Legisperitus νουνεχῶς *rationabiliter* reſpondiſſe dicitur Marc. 12. v. 34. cùm ex lege Dei de norma bonorum operum ac cultus divini reſpondiſſet, ac Paulus λογικὴν λατρείαν *rationalem cultum* à Chriſtianis requirens Rom. 12. v. 1. cap. ſeq. v. 9. ad legem unicè nos revocat. 3. de ſpontaneis oblationibus in ipſa lege divina extant certæ ordinationes, quod fieri poſſint, quo modo & quo in loco fieri debeant, ut patet ex Lev. 7. v. 16. cap. 22. v. 18. Num. 15. v. 3. Deut. 12. v. 11. ergò illæ non fuerunt opera ſine teſtimonio verbi divini.

1. Sunt ſuperſtitioſa.

2. Supervacua & otioſa.

126. 2. *Sunt ſupervacua, fruſtranea & otioſa*, id quod ſic demonſtramus. 1. Quicquid opinione cultus ſuſceptum deſtituitur divino mandato, divino promiſſo ac probato exemplo, illud eſt ſupervacuum, fruſtraneum & otioſum. Eſa. 29. v. 13. Matth. 15. v. 9. *Fruſtra colunt me a-*

centes doctrinas, mandata hominum, Eſa.1.v.12. *Quis hæc requiſivit de manibus veſtris?* Zach.7. v.5. *Cùm jejunaretis & plangeretis in quinto & ſeptimo menſe per hos ſeptuaginta annos, nunquid jejunium jejunaſtis mihi? &c.* Jam verò peregrinationes Pontificiæ opinione cultus ſuſcipiuntur, atque interim deſtituuntur divino mandato, divino promiſſo & probato Scripturæ exemplo. Prius notũ eſt ex hypotheſi Pontificiorũ. Poſterius patebit ex ſequentibus, hîc notamus unicum illud, quòd Egeſippus lib.4.de excid.urbis cap.23. & Joſephus lib.2. de bell. Judaic. cap.7. referant, ſexto ab urbe Hebrona ſtadio cerni arborem maximam terebinthum, *quæ ab initio mundi conditi, uſq; ad illorum Scriptorum tempora duraverit.* Sed nuſpiam legitur, quòd Patriarchæ vel ad iſtã, adeò antiquam Deique hoſpitio nobilem terebinthum, vel ad alia divinæ patefactionis loca cultus ergò peregrinationes ſuſceperint, aut eò proficiſcentibus indulgentias peccatorum polliciti fuerint. 2. Peregrinationes illæ ſuſcipiuntur aut propter *ardentiorem in precib. attentionem*, aut propter *juſtitiæ conſecutionem.* Atqui utrumq; ſine ſumptuoſis & laborioſis illis peregrinationibus obtineri poteſt. Prius patet ex eo, quòd Salvator noſter docet in *cubiculo* preces efficaces & Deo gratas concipi poſſe, Matth.6.v.6. Ambroſius lib.6.de Sacram.cap.3.tom.4.p.445. *Potes ubique orare & in cubiculo tuo ſemper orare. Habes ubique cubiculum tuum. Etſi inter gentes, inter Judæos poſitus ſis, habes tamen tuum ubique ſecretum. Cubiculum tuum mens tua eſt. In populo licet poſitus, tamen in interiore homine arcanum, ſecretumq; tuum conſervat.* Auguſt.in enarr. Pſal.33. conc.3. *Cùm intras in cor tuum, intras in cubiculum tuum.* Ac quamvis olim in V.T. coràm arcâ propitiatorii Iſraelitæ orare juſſi fuerint, tamen in N.Teſt. preces noſtras quovis loco eſſe Deo gratas & ratas, modò *in Spiritu & veritate* fiant, idem Salvator noſter docet Joh.4.v.21.23. cum quo conſentit illud Apoſtolicum 1.Tim.2. v.8. *Volo viros orare in omni loco.* Poſterius conſtat ex loco Paulino, Rom.10.v.6. *Quæ ex fide eſt juſtitia, ſic dicit. Ne dixeris in corde tuo, Quis aſcendet in cœlum? hoc eſt Chriſtum ex alto deducere, v.7. aut quis deſcendit in abyſſum? hoc eſt Chriſtum ex mortuis reducere. v.8. Sed quid dicit Scriptura? propè te eſt verbum in ore tuo, hoc eſt verbum fidei, quod prædicamus.* Docet Apoſtolus ad juſtitiam, quæ coram Deo valet, conſequendam non eſſe opus aſcenſu in cœlum, vel deſcenſu in abyſſum, cùm eadem in doctrina Evangelii, quę omnibus hominibus ubique prædicatur, credentibus offeratur & applicetur. 3. Si Deus ubique dilectis filiis ſuis gratiâ & auxilio ſuo præſtò eſt, ac Chriſtus dilectis ſuis fratribus gratioſam præſentiam ſine ullo alicujus loci reſpectu promiſit, conſequens eſt, peregrinationes impetrandæ divinæ gratiæ & gratioſæ præſentiæ causâ ſuſceptas eſſe ſupervacuas & non neceſſarias. Sed verum prius, Eſa.43.v.2. Jerem.23.v.23. Matth.18.v.20. cap.28. verſ.ult. Ergò & poſterius.

3. Pernicioſa.

127. 3. Sunt multis modis *pernicioſa.* 1. *in re familiari*, quę peregrinationibus illis non neceſſariis & expenſis inutilibus diminuitur, cùm tamen nec pœnam nec culpam, pecuniæ in peregrinationes illas impenſæ profuſione redimere poſſimus. Pſalm.49.v.8. 1.Petr.1.v.18. 2. *in re exiſtimationis ac famæ.* Tales ἀπόδημοι præſertim fœminæ, temerè ſine urgente neceſſitate ac cauſa in diſcrimen caſtitatis ſeſe conjiciunt, jam verò *qui periculum amat, peribit in eo*, Sirac.3.v.26. Vincentius, qui floruit circa annum 1459. in ſermon.de aſſumt.beat.virgin. *Homines & mulieres peregrinando frangunt ſibi collum & efficiuntur pejores, quia aliquando vadunt caſtæ & redeunt meretrices, ideò ſpiritualiter fiat peregrinatio, ſicut dicit Paulus, Spiritu vivimus & Spiritu ambulemus.* Adde, quod tales ἀπόδημοι Pontificis, Cardinalium & Epiſcoporum ludibrio ſeſe exponant, ſi viderint illi, ſimplices homines fictarum indulgentiarum vel ſuperſtitioſæ devotionis gratiâ, tot itinerum devorare moleſtias, ac tot pecuniis pro theſauro carbones redimere. 3. *in re valetudinis.* Longinquæ illæ peregrinationes non ſine valetudinis diſpendio, præſertim à fœminis & pueris ſuſcipiuntur, ut experientiæ teſtimonio conſtat. 4. *in re vitæ corporalis.* Qui peregrinationes ad ſepulchrum Domini hodie ſuſcipiunt, præſentiſſimo vitæ periculo à latrunculis Arabiæ metuendo ſeſe exponunt. Sigebertus in Chronico Anno 1065. *Multi uſque ad ſeptem millia orandi voto Hieroſolymam petentes ab Arabibus in paraſceve in quodam caſtello obſeſſi ſunt & tot occiſi aut vulnerati, ut de ſeptem & eò amplius millibus vix duo millia reverſa ſint.* Ludovicus Camerarius in appendice ad tractatum Johannis Maierii de different.ſchiſmat.memorat, circa annum Chriſti 1214. inſtinctu Clericorum congregata fuiſſe in Germania *ad viginti millia puerorum*, qui dicerent, *ſe terram ſanctam recuperaturos juxta hoc, Ex ore infantium & lactentium perfeciſti tibi laudem*, qui cum cruce inſigniti ad mare perveniſſent, à prædonibus partim in mare demerſi, partim Saracenis venditi ſunt. 5. *in re ſalutis.* Qui indulgentiarum gratia vel Hieroſolymam ad ſepulchrum Domini, vel Romam ad cineres Petri & Pauli, vel ad alia Sanctorum loca proficiſcuntur, non acquieſcunt in Chriſti ſatisfactione ac merito, ſed derelicto illo ſalutis fonte, quærunt ſibi *ciſternas, quæ non continent aquas* Jerem.2.v.13. obtingit ergò illis, quòd Deus minatur Pſalm.16. v.4. *Qui alienum ſequuntur, cordis anguſtias ſentient.*

4. In Chriſti meritũ contumelioſa.

128. 4. *In Chriſti meritum contumelioſa.* Peregrinationibus illis tribuitur à Pontificiis vis ſatisfaciendi pro peccatis & promerendi gratiam Dei & ſpiritualia beneficia, ut conſtat. Id verò in Chriſti meritum injurium eſt ac contumelioſum, ipſe enim *torcular calcavit ſolus* Eſa.63.v.3. ipſe ſolus eſt *propitiatio pro peccatis totius mundi.* 1.Juhan 2.v.2. ipſe *purgationem peccatorum noſtrorum fecit per ſeipſum.* Hebr.1. v.3. nec eſt *in alio quoquam ſalus*, nec *aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat illos ſalvos fieri.* Actor.4. v.12. Extra Chriſtum & ſanctiſſimum ipſius meritum quisquis gratiam Dei & peccatorum remiſſionem quærit, fruſtrà eam quærit, quia in ſolo Chriſti merito beneficia illa ſpiritualia, unicè quærenda eſſe, verbum Dei docet. Qui fiduciam divinæ gratiæ & remiſſionis peccatorum in his peregrinationib. ſine ulla promiſſione collocat, is peregrinum atque alienum fiduciæ fundamentum, adeoque alium

Chri-

Digitized by Google

Chriſtum ſibi format ac fabricat. Sic ergò concludimus: Peregrinationes illæ gratiam Dei & remiſſionem peccatorum afferre judicantur, aut ut meritum, aut ut medium. Prius dici nequit, quia meritum Chriſti eſt perfectiſſimum ac ſufficientiſſimum, quod aſſumento noſtrorum meritorum nullâ ratione indiget, neque ullibi in tota Scriptura noſtris operibus ac paſſionibus vis merendi aut ſatisfaciendi tribuitur. Quòd ſi ergò ne quidem operibus divinitùs mandatis ac præſcriptis vis meritoria ac ſatisfactoria tribui poteſt, quantò minùs cultibus electitiis prȩter & extra verbum proprio cordis arbitrio ſuſceptis, de quibus nondum conſtat, quod Deo placeant, quin potiùs de quibus Scriptura teſtatur, quod Deo diſpliceant, quomodo ergo poſſunt Deum placare illa opera, quæ ipſi non placent? Nec poſterius, quia nullũ aliud mediũ Scriptura nominat, per q oblatam in verbo Evangelii promiſſionem de Dei gratia & peccatorũ remiſſione apprehendamus, quàm veram in Chriſtum fidem.

5. Verbo Dei & Naturæ N. T. contraria.

129. 5. *Verbo Dei & Naturæ N. T. contraria*, id quod multis demonſtrari poteſt. 1. Scriptura teſtatur cultum Dei extra & præter verbum non eſſe ad certum aliquem locum alligandum. In V. quidem T. cultus Dei ad tabernaculum & poſtea ad templum Hieroſolymitan. aſtrictus fuit, ſed peculiari Dei verbo, ordinatione ac mandato, Exod. 20. v. 24. cap. 23. v. 17. cap. 34. v. 23. &c. cùm verò præter & extra verbum Jeroboamus *vitulum aureum* in Bethel erigeret & ad illum locum divini cultus formam aſti ingeret 1. Reg. 12. v. 30. ratiocinatione procul dubio uſus eâ, quòd Deus Jacobo Patriarchæ in Luza ſive Bethel apparuiſſet Gen. 28. v. 19. Prophetæ illud ipſum graviter taxarunt ac locum appellatione illâ indignum judicantes pro Bethel vocarunt Bethaven, Oſ. 4. v. 15. cap. 10. v. 5. 2. Cumprimis verò Naturæ N. T. repugnat, poſtquam figuræ & umbræ V. T. ſublatæ ſunt, cultum Dei ad certum aliquem locum velle alligare, quaſi Deus in certo quodam loco citiùs exaudiat ac largiùs beneficia conferat quàm in alio. Joh. 4. v. 20. Samaritana ad Chriſtum dicit, *Patres noſtri adoraverunt in hoc monte* (puta Garizin, in quo Sanaballeta Chutæus permiſſu Alexandri Macedonis poſt victoriam Iſſiacam templum extruxerat, & ſummum Pontificem ibidem conſtituerat generum ſuum Manaſſen. Joſeph. lib. 11 antiq. cap. ult.) Sic ergo cultum Samaritanorũ, quem ad templum ſuum Garizinum præter & extra verbum alligabant, defendit *exemplo Patriarcharum*, qui in iſto monte adoraverant, ſed Chriſtus v. 23. ipſi reſpondet: *Venit hora & nunc eſt, quando veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate*, i. e. in N. T. cultus Dei non amplius ut in V. erit certo cuidam loco alligatus. 3. Matth. 24. v. 23. ait Chriſtus: *Si quis dixerit vobis, Ecce, hic eſt Chriſtus, ecce illic, nolite credere*, v. 26. *Si dixerint vobis, Ecce in deſerto eſt, nolite exire, Ecce in penetralibus, nolite credere*. Luc. 17. v. 21. de regno ſuo inquit: *Non dicent, ecce hic aut ecce illic.* Senſus eſt, quòd Chriſtus cum regno gratiæ ac beneficiis ſpiritualibus non ſit ad certũ aliquem locum alligatus, ſed per prædicationem Evangelii hominibus ubique ea offerat ac credentibus applicet. Jam verò peregrinationes Pontificiæ cultum Dei, beneficia Chriſti & peccatorum remiſſionem alligant, ad certum aliquem locum. Ergò illud verbo Dei & Naturæ N. T. adverſatur. 4. Quæ beneficia à ſolo Chriſto petenda ac ſperanda eſſe Scriptura docet, ea Pontificii à ſanctis, ad quorum ſepulcra peregrinationes ſuſcipiunt, petenda & ſperanda eſſe aſſerunt. 1. Tim. 2. v. 5. *Unus Mediator Dei & hominũ homo Chriſtus Ieſus*. Heb. 7. v. 24. *habemus ſacerdotem in cœlis qui manet in æternum ac ſempiternum habet Sacerdotium*, v. 25. *unde & ſalvare in perpetuum poteſt accedentes per ipſum ad Deum, ſemper vivens ad interpellandum pro nobis. Neve quis excipiat Chriſtum & ſanctos in collatione ſpiritualium iſtorum beneficiorũ, divinæ ſcilicet gratiæ & remiſſionis peccatorum, ſibi invicem ſubordinari*, addatur excluſiva Chriſti Joh. 14. v. 6. *Nemo venit ad patrem niſi per me.* Rom. 5. v. 1. *Juſtificati ex fide pacem habemus erga Deum per Chriſtum* v. 2. *per quem & acceſſum habemus, fide in gratiam.* Sicut fides, quâ juſtificamur, in ſolum Chriſtum, non in ſanctos fertur; ita quoque per Chriſtum & non per ſanctos acceſſum habemus ad gratiam. 5. Scriptura docet, votum non minus ac ſacrificium & juramentum eſſe actum religionis ſoli Deo debitum. At votivæ illæ peregrinationes, quas ſuperſtitioſi in Papatu ſuſcipiunt, plerunque fiunt ex voto certo alicui ſancto nuncupato. 6. Religioſa adoratio ſanctorum pugnat cum verbo Dei, ut ſuo loco pleniùs docebitur. Jam verò peregrinationes ad loca ſanctorum ſuſceptæ hunc finem ſibi propoſitum habent, ut Sancti in illis locis religioſè adorentur & invocentur. Ergo de peregrinationibus tanquã mediis idem judicandum, quod de Sanctorum invocatione tanquam fine juxta Scripturæ normam ſtatuitur. 7. Scriptura docet, neminem debere temerè ſuam vocationem deſerere, ſed in ea potiùs manere, ac proximo, cui vel Naturæ vinculo, vel conjugali conſortio obſtrictus eſt, pro virili inſervire. Pſal. 37. verſ. 3. *fac bonitatem & inhabita terram.* 1. Cor. 7. v. 17. 20. & 24. *Unumquemque ſicut vocavit Deus, ita ambulet.* 1. Tim. 5. v. 4. *filii debent ἀμοιβὰς ἀποδιδόναι τοῖς προγόνοις, hoc enim bonum & acceptum eſt coràm Domino.* v. 8. *Si quis ſuorum & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negavit & eſt infideli deterior.* Sed peregrinationes Pontificiæ parentes à liberis, maritos ab uxoribus, liberos à parentibus & uxores à maritis abſtrahunt, ac ſuperſtitioſum cultum divinæ vocationi prȩferunt. Eraſmus in annor. 1. Tim. 5. p. 473. *Paulus dicit, ſi quis ſuorum curam non habet, infideli eſt deterior, ſcilicet qui hoc officii non præſtat ſuis, quibus Natura vinculo jungitur, quod Ethnici quoq; inſtinctu Naturæ præſtant. At hodiè ſumma habetur pietas, ſi quis domi relictis liberis & uxore, aut etiam grandævis parentibus vel Hieroſolymas abeat, vel in Monaſterium ſeſe abdat ſibi victurus aut fortaſſe etiam ventri.*

130. 6. *Ethnicorum ac Turcarum ſuperſtitioni affines: Ethnici* ad oracula ſua religionis ergò profecti fuêre. Lonicerus in Chron. Turc. lib. 2. cap 14. de *Turcis* commemorat, quod *Mecham* ad ſepulcrum Mahometi ob peccatorum remiſſionem impetrandam proficiſcantur. Breidenbachius in hiſtoria peregrinat. ſuæ cap. 3. *Ex lege Mahometi ſingulos Turcas* ait *teneri ad viſitandum quotannis ejus ſepulchrum.* Viſitare etiam ſolent *Sedichaſi ſepulcrum* in Caramania, quique horum ſepulcra viſitant, inde ſe peccatorũ con-

6. Ethnicorum ac Turcarum ſuperſtitioni affines.

donationem & æternam beatitudinem adepturos ſperant.

7. *Deſtituuntur primitivæ Eccleſiæ ſuffragio.*

131. 7. *Deſtituuntur primitivæ Eccleſiæ ſuffragio.* *Antonius* referente Athanaſio in ipſius vita dixit. *Nobis nulla proficiſcendi, nulla transfretandi fluctûs neceſſitas imminet, in omni ſede terrarum conſtituta ſunt regna cælorum.* Gregorius Nyſſen. qui circa annum 380. floruit, orationem ſcripſit de iis, qui adeunt Hieroſolymam, quæ extat in tract. Lutet. impreſſ. ann. 1551. apud Morell. & integra citatur ab autoribus Magdeb. Hiſtor. Eccl. Cent. 4. c. 10. col. 936. in ea contra conſuetudinem peregrinandi profert hæc argumenta. 1. quod deſtituatur divino mandato, *præclarè,* inquit, *ſe res habet, ſi ad regulam ipſam reſpiciamus, idq́; ſi velut præceptorum ductus, ut opus faciamus quaſi mandatum Domini. Sin præter Domini præcepta id appareat introductum, haud ſcio quid ſit, quod præcipiat velle quid aliquem facere, qui ſe ſibi legem boni fecerit ipſum.* 2. quòd nullã habeant promiſſionem benedictionis aut gratiæ peculiaris. *Ubi ad regni cælorum hæreditatem cõſequendam appellat Dominus benedictos, profectionem in Hieroſolyma inter rectè facta, quæ eò dirigant, non enumeravit, ubi beatitudinem annuntiat, tale ſtudium talemq́; operam non eſt complexus. Quod autem neq; beatum efficit, neq; ad regnum conducibile eſt, quid in eo ſtudium & opera ponatur? Qui mentem habet, conſideret. Atqui ſi id opus utilitatis quicquam habuiſſet, non ita, non tam præclarum a perfectis ſtudio dignum viſum fuiſſet,* 3. quòd conjunctæ ſint cum periculis. *Sancta & gravis vitæ inſtitutio eadem omnibus & viris & fœminis propoſita eſt &c. at tantam viam fœmina, niſi qui eam conſervet, habeat, percurrere nequit, tum quia propter naturalem imbecillitatem jumẽto vehenda eſſet, illincq́; reducenda, tum quia in difficultatibus tuenda ac ſervanda. Quicquid autem ſupponere poſſimus, ſive notum habetur, qui ei præſtet obſequium, ſive mercenarium, qui famuletur, ex utraq; parte quod fiat, reprehenſionem non effugiet. Neque enim externo ſe committens ac in eo acquieſcens, neque proprio continentia legem conſervet. Cùm autem in locis illis Orientalibus diverſoria & hoſpitia urbesq́; in multis licentiam & ad malum indifferentiam habeant, qui fieri poteſt, ut qui per fumum ambulet, non exaſperetur oculis? ubi inquinatur auris, inquinatur oculus, inquinatur & cor per oculos & auditum nefanda excipiens, qui fieri poterit, ut non afficiatur, qui affecta loca tranſgreditur?* 4. quòd peregrinationes illæ ſint inutiles. *Quid plus eſt habiturus, qui locos illos adit? quaſi verò etiamnum Dominus corporaliter in locis illis degat ac non à nobis abierit? aut veluti ſanctus Spiritus apud Hieroſolymitanos abundet, ad nos autem tranſire non poſſit? At quot ubique ſunt altaria, per quæ nomen Domini celebratur? Deinde etiamſi in locis Hieroſolymitanis plus gratiæ divinæ ineſſet, illic viventiũ peccatum non tam frequens & conſuetum eſſet, jam verò nullum eſt immunditiæ genus, quòd ipſi non audeant ac malitia, adulteria, furta, idololatria, veneficia, invidia & cædes ac tantùm in primis malum illic tàm frequens & aſſiduum eſt, ut nuſquam tanta ſit ad trucitandum promtitudo, quanta illis locis inhabitat, ubi belluino more in ſanguinem mutuò incurrunt. Ubi ergo hæc fiunt, quo argumento intelligas, illis in locis ampliorem gratiam eſſe.* Poſtea reſpondet ad objectionem, quòd ipſemet ad loca ſancta profectus fuerit, & tandem concludit, *Vos, qui timetis Dominum, in quibus locis eſtis, eum laudate.* τοπικὴ γὰρ μετάστασις τὸν τοῦ Θεοῦ προσεγγισμὸν οὐ κατεργάζεται, *localis enim mutatio, ut Deus propior ſit, non efficit, ſed ubi fueris, ad te Deus veniet, ſiquidem anima tua diverſorium tale inveniatur, ut in te Dominus inhabitet, inambuletq́;. Sin hominem interiorem perverſis cogitationibus plenum habeas, etiamſi in monte olivarum, etiamſi in Golgotha fueris, etiamſi ſub monumento reſurrectionis, tantundem abes, ut CHRISTUM in teipſo ſuſcipias, quantum qui ne initio quidem religionem profeſſi ſunt.*

132. Excipit Bellarminus. 1. *fortè illam orationem non eſſe Nyſſeni, cùm non habeatur in ejus operibus, nec conſtet quis eam in ſermonem Latinum verterit & fortè etiam Græcè non inveniatur.* Reſp. arguit illud potiùs infidelitatem Monachorum, qui multa ex monumentis Patrum ſuſtulerunt. Quot ſcripta Lipomanus, Caniſius, Surius, Baronius Patribus tribuunt, quæ tamen in ipſorum monumentis non inveniuntur? Extat inſuper hæc Nyſſeni oratio Græca, cujus mentionem facit Cujacius in obſervationibus. Guilielmus Morellius Ann. 1551. Græcè & Latinè eam edidit, antequam Bellarminus ſcribere inciperet. Sed filius Morellii, qui editionem Pariſienſem Nyſſeni operum adornavit, ac nonnulla, quæ Gregorii non ſunt, hinc inde conquiſita genuinis ejus operibus inſperſit, Epiſtolam illam conſultò omiſit, inſtinctu & conſilio Frontonis Ducæi Jeſuitæ, qui cavere voluit, ne quid in perniciem Papalium peregrinationum excuderetur. Poſtmodùm verò eandem Epiſtolam Græcè & Latinè ex ſua interpretatione edidit Petrus Molineus cum notis & reſponſionibus ad objectiones Bellarmini & Richeomi Jeſuitarum, ac ſolidis argumentis demonſtravit, Epiſtolam illam verè eſſe Nyſſeni. 1. quia ſcribendi character redolet phraſin Gregorii elegantem & ductam. 2. mens & verba cum aliis Gregorii dictis pulcrè congruunt. 3. Aloiſius Lipomanus Methonenſis Epiſcopus de vitis Sanctorum tom. 2. Epiſtolam hanc recitat & Gregorio adſcribit. 4. adſtipulatur vetus Codex M. S. Bibliothecæ Regiæ, in quo hæc Epiſtola legitur. 5. Gregorius ipſe meminit profectionis ſuæ in Arabiam & Hieroſolymam, Epiſtola ad Olympium ſuper Macrinæ ſororis obitu ſcriptâ. Hiſce argumentis Rivetus in Critico ſacro lib. 3. cap. 24. p. 349. addit. 6. quòd Baronius non eat inficias, legitimum hunc eſſe Nyſſeni partum tom. 4. ad ann. 386. n. 39. Addo 7. quod hæc Epiſtola extet in vetuſto Codice Græco manuſcripto, quem in Bibliotheca Joachimi Zehneri viri doctiſſimi anno 612. Schleuſingæ vidi. Aliam igitur exceptionem Bellarminus quærit, ſubjiciens 2. *in ea oratione non reprehendi abſolutè peregrinationem in Jeruſalem, ſed tantùm in certis perſonis: in Monachis & Monialibus.* Eodem κρησφυγέτῳ utitur Baronius dicto loco, ſed & hanc larvam Molinæus ipſis ademit & ſanè lectio Epiſtolæ perſpicuè oſtendit, argumenta Gregorii eſſe generalia ad omnes cujuſcunque conditionis homines ſpectantia, inde 3. Bellarminus ad argumenta illa reſpondere conatur.

Primam

Primam rationem dicit hoc ſolùm probare, quòd peregrinatio non ſit opus neceſſarium ad perfectionem & ſalutem. Reſp. imò verò & prima & ſecunda ratio generaliter concludunt, cùm nullū mandatum, nullave promiſſio de peregrinationibus illis extet, ideò non poſſe illas pietatis ſpecie commendari. Secundam rationem à periculis deſumtam dicit illud duntaxat probare, quod peregrinatio non ſit omnibus accommodata, ſed ſolùm viris maturis. Reſp. quamvis plura ac majora fœminis peregrinationes illas ſuſcipientib⁹ impendeant pericula, non tamen propterea nulla impendent viris. Tertiam rationem dicit hoc ſolùm probare, quòd nihil rerum eſſentialium & neceſſariarum ad religionem ſit Hieroſolymis, quod non poſſit alibi inveniri, interim tamen eſſe aliquid Hieroſolymis, quo devotio juvari poſſit, quod alibi non invenitur, nimirum ſepulchrum Domini & loca illa ſancta, quæ toties Dominus calcavit. Reſp. imò verò Nyſſenus diſertè contrarium aſtruit, in locis illis non ineſſe plus divinæ gratię, ac proinde ſpiritualiter ad Dominum proficiſcendum eſſe non pedibus corporeis, ſed affectu mentis.

133. Hieronymus tom. 1. Epiſt. 13. ad Paulinum p. 34. Non Hieroſolymis fuiſſe, ſed Hieroſolymis benè vixiſſe laudandum eſt. Illa expetenda eſt civitas, non quæ occidit Prophetas & Chriſti ſanguinem fudit Luc. 13. ſed quam fluminis impetus lætificat Pſ. 45. quæ in monte ſita celari non poteſt Matth. 5. quam matrem Sanctorum Apoſtolus clamitat Gal. 4. in qua ſe municipatum cum juſtis lætatur habere Heb. 12. Neque verò hoc dicens memetipſum inconſtantiæ arguo, damnoq́ʒ quod facio, ut fruſtra videar, ad exemplum Abraham & meos & patriam reliquiſſe Gen. 12. [ipſemet enim in Palęſtinam deſertâ Româ profectus erat] ſed non audeo Dei omnipotentiam anguſto fine concludere & coarctare parvo terræ loco, quem non capit cœlum 1. Reg. 8. Singuli quiq́ʒ credentium non locorum diverſitatibus, ſed fidei merito ponderantur. Et veri adoratores neqʒ Hieroſolymis, neqʒ in monte Garizim adorant Patrem, quia Deus Spiritus eſt, & adoratores ejus in Spiritu & veritate adorare oportet Johan. 4. Spiritus autem ſpirat ubi vult Johan. 3. & Domini eſt terra & plenitudo ejus Pſ. 23. Poſtquam ſiccato Iudæa vellere univerſus orbis cœleſti rore perfuſus eſt Judic. 6. & multi de Oriente & Occidente venientes recubuerunt in ſinu Abrahæ Matth. cap. 8. deſiit notus eſſe tantùm in Iudæa Deus & in Iſrael magnum nomen ejus Pſal. 75. ſed in omnem terram exivit ſonus Apoſtolorum, & in fines orbis terræ verba eorum Pſ. 18. Salvator ad diſcipulos loquens cùm eſſet in templo. Surgite, inquit, abeamus hinc Johan. 14. & ad Iudæos, relinquetur vobis domus veſtra deſerta Lucæ 13. Si cœlum & terra tranſibunt, utique tranſibunt omnia quæ terrena ſunt. Et crucis igitur & reſurrectionis loca proſunt his, qui portant crucem ſuam & cum Chriſto reſurgunt quotidiè, qui dignos ſe tanto exhibent habitaculo. Cæterùm qui dicunt: Templum Domini, templum Domini Jer. 7. audiant ab Apoſtolo, Vos eſtis templum Domini, & Spiritus ſanctus habitat in vobis 2. Cor. 6. Et de Hieroſolymis & de Britannia æqualiter patet aula cœleſtis, regnum enim Dei inter vos eſt Luc. 17. Antonius & cuncta Ægypti & Meſopotamiæ, Ponti, Cappadociæ & Armeniæ examina Monachorum, non videre Hieroſolymam, & patet illis abſque hac urbe Paradiſi janua. Beatus Hilarion, cùm Palæſtinus eſſet, & in Palæſtina viveret, uno tantùm die vidit Hieroſolymam, ut nec contemnere loca ſancta propter viciniam, nec rurſus Deum loco claudere videretur. Ab Hadriani temporibus uſque ad imperium Conſtantini per annos circiter centum octoginta in loco reſurrectionis ſimulacrū Iovis in crucis rupe ſtatua ex marmore Veneris à gentibus poſita colebatur, exiſtimantibus perſecutionis autoribus, quòd tollerent nobis fidem reſurrectionis & crucis, ſi loca ſancta per idola polluiſſent. Bethlehem nunc noſtram & auguſtiſſimum orbis locum lucus inumbrat Thamus, id eſt, Adonidis & in ſpecu, ubi quondam Chriſtus parvulus vagiit, Veneris amaſius plangebatur. Quorſum, inquies, hæc tam longo repetita principio? videlic. ne quidquam fidei tuæ deeſſe putes, quia Hieroſolymam nō vidiſti, nec nos idcircò meliores exiſtimes, quod hujus loci habitaculo fruimur, ſed ſive hic, ſive alibi, æqualem te pro operibus tuis apud Dominum habere mercedem. [Quid contra hunc συναθροισμὸν argumentorum affert Bellarminus? Regerit, ad Monachum Paulinum ea duntaxat pertinere, cujus propoſito magis conveniebat quies & ſtabilitas Monaſterii. At quilibet videt, Hieronymi argumenta eſſe generalia, adde quod Hieronymus de ſeipſo neget, quòd non ſit inde melior exiſtimandus, quia loci illius habitaculo frueretur, cùm tamen non eſſet Monachus, ſed Presbyter, utique ergò non ſolùm de Monachis, ſed etiam Presbyteris & aliis dicta ſua vult accipi] Chryſoſtomus homil. 32. in Epiſt. ad Rom. Romam maximoperè celebrat propter Petri & Pauli corpora ibidem ſepulta. Quis, inquit, mihi nunc dabit circumfundi corpori Pauli, affigi ſepulchro, videre pulverem corporis illius, ſtigmata Chriſti geſtantis, pulverem, inquam, oris illius, per quod Chriſtus locutus eſt, vellem videre ſepulchrū, quo recondita ſunt illa arma juſtitiæ, arma lucis &c. & homil. 8. in Epiſt. ad Epheſ. Vellem nunc etiam eſſe in illis locis, in quibus iſta dicuntur eſſe vincula, cuperem videre catenas illas, quas verentur & horrent Dæmones, venerantur verò Angeli. Quòd ſi liberum fuiſſet per curas Eccleſiaſticas & corpus habuiſſem validum, nihil utique cunctatus fuiſſem, quòminùs tantâ ſuſceptâ peregrinatione catenas duntaxat illas & carcerem, ubi ligatus fuit, vidiſſem. hom. 5. ad Antiochenos memorat, quoſdam ſolidos in Arabiam peregrinari, ut terram illam oſcularentur, in qua Iob ſederat. Idem tamen homil. 1. in Epiſt. ad Philem. peregrinationes iſtas ad peccatorum remiſſionem impetrandam ſuſceptas diſſuadet. Via, inquit, ſolutionis ſeu remiſſionis peccatorum nec laboribus indiget, nec pecuniarum expenſâ, ſeu ullâ aliâ aliquâ re, ſed ſimpliciter tantùm bono propoſito. Non opus eſt peregrinationem ſuſcipere, nec ultramontana aut externa loca petere, aut pericula adire & ſuſtinere. hom. 3. ad Antiochenos dicit, quòd ſuſcipere peregrinationes ad terras longè diſſitas ad promerendum DEUM nihil quicquam conferat. Cyrill⁹ Alexandr. lib. 13. in Levit. tom. 1. col. 751. Locum Sanctorum in terris ego non requiro poſitū, ſed in corde, locus enim dicitur ſanctus rationabilis anima. Auguſt. ſerm. 2. de verb. Apoſtol. Veni ad Chriſtum, noli longa itinera meditari, ubi credis, ibi venis, ad illum enim, qui ubique eſt amando venitur, non navigando, ſed quoniam etiam in tali itinere abundant fluctus & tempeſtates ten-

tationum

tationum, in crucifixum crede, ut fide tua poſſis lignum aſcendere, non mergeris, ſed ligno portaberis. Claudius Scotus Taurinenſis Eccleſiæ Epiſcopus circa annum Chriſti 815. adverſus Theodomirum Abbatem de peregrinationibus religionis cauſâ Romam ſuſceptis referente Jonâ Aurelianenſi libr. 3. de cultu imaginum, qui extat tom. 5. Orthodoxograph. pag. 1570. *Ego enim iter illud non approbo, quia ſcio, quod nec omnibus prodeſt, nec omnibus proficit, nec omnibus officit.* p. 1573. *Teipſum primùm interrogare volo. Si pœnitentiam agere, Romam pergere noſti, cur tu tanto tempore tantas animas perdidiſti, quas in Monaſterio retinuiſti & pœnitentiæ cauſâ in Monaſterio recepiſti & non eas Romam miſiſti, ſed potiùs tibi ſervire feciſti.* p. 1577. *Propter verba Evangelica, Tu es Petrus, non intellecta imperitum hominum genus pro acquirenda vita æterna poſtpoſitâ omni ſpirituali intelligentiâ volunt pergere Romam.* [Bellarminus hunc Claudium cum Petrobruſianis & Wiclefiſtis dicto loco conjungit & erroris eum accuſat, ſed aliud eſt accuſare, aliud convincere. Scripſit ille Claudius utiles commentarios in Matthæum & aliquot Veteris Teſtam. libros ac fugit magni nominis Epiſcopus. Sanè Jonas Aurelianenſis Epiſcopus tres libros adverſus eum ſcripſit pro defenſione imaginum & peregrinationum ad loca ſancta, ſed ipſe Bellarminus in libr. de ſcripr. Eccleſ. cent. 9. monet *autorem illum cautè legendum*, cùm erroribus ſcareat] Bernhardus Epiſtol. 319. ad Lelbertum Abbatem S. Michaelis, Monacho cuidam peregrinationem Hieroſolymitanam diſſuadit, additâ hâc ratione, *Non terrenam ſed cœleſtem requirere Hieroſolymam Monachorum propoſitum eſt, & hoc non pedibus proficiſcendo, ſed affectibus proficiendo.* Hildebertus Turonenſis Archiepiſcopus Bernhardi σύγχρον@ in libr. Epiſtol. ad quendam Comitem, qui voto ſe obſtrinxerat, quòd Hieroſolymam religionis cauſâ proficiſci vellet, ſcripſit in hæc verba, *In memoriam B. Iacobi ſtrenuiſſime Comes & prædicanda virtute ſublimis iter, ut fertur, ſumſiſti. Quod nos quidem bonum non negamus, ſed quisquis adminiſtrationem ſuſcipit, alligatur obœdientiæ. Qui enim ad majora vocatur & utiliora, ſi relinquit, delinquit. Unde te, fili cariſſime, culpa inexcuſabilis expectat, qui neceſſariis non neceſſaria, diſpenſationi otium, debitis indebita proponis. Inter talenta, quæ ſervis ſuis paterfamiliâs diſtribuit, circuire vagum orbem terrarum nullus Doctor, nulla omnino Scriptura commemorat. Hieronymi teſtimonio B. Hilarion, cùm eſſet proximus civitati Hieruſalem, ſemel eam vidit, ne loca Sanctorum contemſiſſe videretur. Porrò præter ſolitum mentis tuæ oculus caligavit, ſi non vides plenam periculoſis caſibus aſſumtam tibi peregrinationem.* Hiſce periculis in ſpecie expoſitis ſubjicit. *Fortaſſis autem dicis, Votum vovi Domino: transgreſſionis arguar, ſi irritum facio votum? Agnoſce, ô Princeps, quia tu quidem alligâſti te voto, ſed Dominus officio; tu viæ, ſed Dominus obœdientiæ; viæ, quâ Sanctorum memorias videas; obœdientiæ, quâ Sanctorum memoriis provideas. Appende ergò, ſi tantus ſit fructus itineris, ut ſupplere poſſit intermiſſæ diſpendium obœdientiæ.* Tandem concludit: *Tu itaque pro voto rapacitatem atq; exactiones tuorum compeſce, quas pauperum clamor & orphanorum gemitus & lachrymæ commitantur viduarum. His tibi, ſi neſcis, theſaurizatur ira Dei in die iræ & revelationis juſti judicii DEI, qui reddet unicuique ſecundum opera ſua &c. Sicut ergò præſenti paginâ commoneris, utere tuorum conſilio amicorum, utere meo, domi ſedens, pauperum ſubſidiis inſiſtens, loca Sanctorum non deſiderans intueri, ſed tuorum ſatagens; nec circumferri per memorias lapidum, ſed circumferre memoriam virtutum.*

134. 8. Deniq; à *Pontificiis ſanioribus non admodùm probantur.* In Jure Canonico c. Gloria in fin. 12. quæſt. 2. citatur dictum Hieronymi: *Non Hieroſolymis fuiſſe, ſed Hieroſolymis benè vixiſſe laudandū eſt.* Henricus Tholoſanus Monachus circa annum 1141. referente Genebrardo peregrinationes ad loca Sanctorum improbavit. Vincentius circa annum 1459. in ſermon. de aſſumt. B. Virginis: *Spiritualiter fit peregrinatio, ſicut dicit Paulus, Spiritu vivimus, Spiritu ambulemus. Hodiè & quolibet die poteſtis ire in Nazareth ad cameram, ubi Filius Dei fuit incarnatus, & ſic de aliis locis.* Johannes Ibenhagen Sacrificulus circa ann. 1480. improbavit peregrinationes ad S. Jacobum, Mariam & alios Divos. Polydorus Virgil. in interpret. orat. Domin. pag 567. *Non eſt, quòd aliquò terrarum pergamus, Dei quærendi cauſâ, qui ubique nobiſcum eſt, quod nonnulli minùs ſentiunt, quot voluptatis, non item pietatis gratiâ ideò delectat peregrinatio, ut alii aliò percurrant, quò alicujus Divi imaginem viſant, nihil interim mentem ad Deum erigentes.* Eraſm. in Colloq. in cap. Peregrinatio religionis ergò. p. 27. Arnold. *Ubi tamdiu peregrinatus es?* Cornel. *Ab Hieroſolymis adſum tibi.* Arn. *Eſtnè illic, quod tu putes ſpectatu dignum?* Cornel. *Ut ingenuè fatear tibi, nihil. Oſtenduntur quædam monumenta vetuſtatis, quorum mihi nihil non videbatur commentitium & excogitatum ad alliciendos ſimplices & credulos. imò nec hoc arbitror illos ſcire, quo loco ſita olim fuerit Hieroſolyma* Arn. *Quid igitur vidiſti?* Cornel. *Magnam ubiq; barbariem.* Arnold. *Nihilo ſanctior redis?* Cornel. *imò multis partibus deterior?* Arnold. *Nummatior ergò?* Cornel. *imò nudior Leberide.* Arnold. *An nō pœnitet igitur tam longinquæ peregrinationis fruſtra ſuſceptæ?* Cornel. *Nec pudet, quia tam multos habeo ſtultitiæ meæ ſodales, nec pœnitet, quia fruſtrà jam ſit pœnitere.* Vid. ibid. plura in illam ſententiam.

8. à Pontificiis ſanioribus non admodùm probantur.

135. Argumenta, quibus Pontificii peregrinationes ſuas ſuffulciunt, ex ſtatu quæſtionis rectè formato, facilem habent explicationem. Bellar. lib. 3. de cultu Sanct. c. 8. tria argumentorum genera producit. 1. *ex Scriptura.* Deut. 6. *Deus inſtituit, ut omnes filii Iſrael ter in anno ad tabernaculum vel templum Domini peregrinarētur, quod præceptum ſtudiosè ſervabat Helcana & Anna uxor ejus* 1. Reg. 1. *nec non Chriſtus ipſe cum ſua matre & S. Ioſepho.* Luc. 2. Joh. 12. *etiam gentiles veniebant adorare in Ieruſalem propriâ regione relicta.* Act. 8. *Eunuchus Æthiopi ex longinqua regione veniebat adorare in Ieruſalem,* Act. 20. *Paulus ipſe feſtinabat in itinere, ut in Ieruſalem faceret Pentecoſten.* Idem argumentum proferunt Grodicius conc. 2. in Dom. 1. poſt Epiph. Bartſcius tom. 2. conc. p. 93. Reſp. Maximum omninò diſcrimen eſt inter peregrinationes illas Sanctorū & Pontificiorū. 1. illæ erant à Deo ipſo *mandata*, hæ v. proprio cordis arbitrio ſunt excogitatæ.

Argumenta pro ſtabiliendis peregrinationibus

1. Ex Scriptura.

Voluit

Voluit Deus in tribus feſtis anniverſariis omnes maſculos viginti annis majores ad tabernaculũ, & poſtea ad templum convenire, tum propter publicam veræ doctrinæ confeſſionem, ut ejus puritas & conſenſus conſervaretur; tum propter benevolentiæ inter ejuſd. ſanguinis & religionis homiois conciliationem, tum propter majoris reverentiæ in animis hominum erga divinum cultum excitationem; tùm propter neceſſariam de reb. ad Eccleſiam & Rempublicam pertinentib' in publico & œcumenico illo Concilio deliberationem; tum propter fidei exercitium & confirmationem, pollicitus enim erat Dominus, ſe fœminas & pueros domi relictos interea ab omni vi & tyrannide vicinorum hoſtium immunes præſtare velle. Exod. 34. v. 24. ſed in peregrinationibus Pontificiorum cauſæ illæ ceſſant. 2. illæ pertinent ad *V. T.* in quo cultus divinus ad certum locum erat aſtrictus, & Eccleſia anguſtis Judææ limitibus terminabatur, cui omnes ſalvandos aſſociari oportebat: hæ verò in N. T. inſtituuntur, in quo illud diſcrimen locorum penitus eſt ſublatum. Jerem. 3. verſ. 16. Johan. 4. verſ. 21. 1. Timoth. 2. verſ. 8. Quamvis verò novum Teſtamentum jamdum fuerit inchoatum, cùm Eunuchus Æthiops ac Paulus Hieroſolymam proficiſcerentur, tamen Synagoga Judaica nondum erat ſepulta; Eunuchus in fide Chriſti nondum erat inſtructus, Paulus ex caritate *Iudæis Iudæus factus eſt* 1. Cor 9. v. 20. ac in tanta populi frequentia multos Chriſto lucrifacere voluit. 3. illæ propoſitum habuerunt *finem* ſalutarem, videlicet ut Deo debitum præſtaretur obſequium & cultus divinus conſervaretur ac propagaretur, hæ verò fine ſuſcipiuntur ſuperſtitioſo, ſatisfaciendi ſcilicet pro peccatis & Dei gratiam promerendi, cùm tamen nulla hac de re promiſſio extet.

2. *Ex Patribus.* 136. 2. *Ex patribus*, qui jam *olim & ipſi ad loca ſancta peregrinati ſunt*, ut *Alexander* apud Euſebium lib. 6. Hiſt. cap. 9. *Helena* apud eundem lib. 3. de vita Conſtantini. *Gaudentius*, *Hieronymus*, *Eudocia Theodoſii junioris uxor &c.* & *in aliis illud commendarũt*, ut *Chryſoſtomus* homil. 66 ad Antioch. *Hieron.* Epiſt. 154. ad deſiderium. *Sulpitius* lib. 2. ſacræ Hiſtoriæ &c. Reſp. 1. in civitate Dei non vivitur hominum exemplis, ſed ipſius Dei legibus. 2. Finis diſtinguit actiones. Patres illi Hieroſolymam profecti ſunt, non opinione cultus, nec fiduciâ cujuſdam meriti & ſatisfactionis, ſed Hiſtoriæ & orationis cauſâ, ut Chriſtum, qui in illis locis natus, converſatus ac paſſus fuit, *in Spiritu & veritate adorarent.* Sic de Alexandro ſcribit Euſebius, quod profectionem inſtituerit ad loca Hieroſolymitana εὐχῆς ϗ τῶν τόπων ἱςορίας ἕνεκεν. Nyſſenus propter deliberationem de ſtatu Eccleſiæ & religionis cum Epiſcopis Hieroſolymitanis. *Neceſſe mihi fuit*, inquit, *pro ſancto Concilio habito emendandæ Arabicæ Eccleſiæ gratiâ ad loca illa proficiſci, ac cùm eſſet Arabia locis Hieroſolymitanis contermina pollicitus eram, me unà cum iis, qui ſanctis Hieroſolymitanis præſunt Eccleſiis diſceptaturum, quod rerum illis eſſet ſtatus perturbatus, ac quodam, qui medius intercederet, egerent.* Pontificii partem cultus non poſtremam in peregrinationibus illis conſtituunt, ac fiduciam meriti & ſatisfactionis ex eis concipiunt. 3. Illi ipſi Patres, qui Hieroſolymam profecti ſunt, diſertè teſtantur, gratiam Dei in illis locis non eſſe ampliorem, nec pietati vel fidei quicquam decedere, ſi vel maxim[illegible]uis Hieroſolymam non viderit, ut ex Hiero[illegible]mo & Nyſſeno apparet. 4. Inter ἀποδήμους religionis cauſâ Hieroſolymam profectos recenſet Bellarminus, *Monachos Ægyptios* ex Caſſiano lib. 4. de Inſtitut. renunc. cap. 31. & tamen paulò pòſt §. ſecundò dico, aſſerit, *Monachis, qui in clauſtris in ſilentio, precibus ac jejuniis exercentur, non convenire illas peregrinationes, quia illorum majus bonum impediretur minore bono peregrinationis.* Agnoſcere igitur cogitur, exempla illa eſſe diſſimilia. 5. Magdæburgenſes Centuriatores rectè ſtatuũt, tempore Conſtantini peregrinationes illas ad loca ſancta frequẽtari primùm cœpiſſe, cui aſſertioni fruſtrà à Bellarmino opponitur exemplũ Alexandri unicũ & ſingulare, aliud o. eſt loqui de *profectione*, aliud de *profectionis frequentatione*. Simeonis Metaphraſtæ de *Alexio* teſtimonium exigui ponderis eſt, cùm ipſe Bellarm. lib. de ſcript. Eccl. & Baron. tom. 10. annal. ad ann. 859. à poſteriorib' quaſdam Hiſtorias additas eſſe fateantur, quin & diſertè addant, *Metaphraſten ex proprio ingenio multa addidiſſe, ac vitas Sanctorum deſcripſiſſe, non ut res geſtæ fuerunt, ſed ut geri potuerint*, hoc eſt, officioſè mentitum fuiſſe.

137. 3. Ex ratione. *Peregrinationes tria bona aſſerunt, primo cedunt in honorem Dei & Sanctorum non mediocrem, eſt enim manifeſtum ſignum, Deum & Sanctos à nobis magnifieri, cum laborem & pericula itinerum ſponte ſuſcipimus, ut Sanctorum reliquias inviſamus.* Reſp. Quemadmodum pii veteres dicunt, quicquid de Chriſti perſona præter & extra Scripturam prædicatur, etiamſi honor videatur, injuriam eſſe: ita quoque rectè dicimus, quicquid opinione cultus præter & extra verbum ſuſcipiatur, etiamſi in honorem Dei & Sanctorum cedere videatur, injuria eſt. Scriptura docet, cultum divinum in Nov. Teſtam. non eſſe certis locis aſtrictum, ſed Deum omnibus illis in locis gratioſè præſentem eſſe, in quibus verâ fide à nobis invocatur, ſicut de Bethel, in quo Deus ſeſe manifeſtârat, Jacobus dicit, quòd ibi ſit *domus Dei & porta cæli* Geneſ. 28. verſ. 27. ac *facies Dei* vocatur ille locus, in quo per verbum Deus cum hominibus loquitur, & viciſſim homines per preces cum ipſo loquuntur. Geneſ. 4. v. 16. Pſal. 42. verſ. 3. Eadem Scriptura docet, quomodo Sancti à nobis honoraodi ſint, non religioſâ invocatione, quæ ſoli Deo debetur, non ſuperſtitioſâ ad ipſorũ reliquias peregrinatione, quæ mandato, promiſſo & exemplo probato deſtituitur, ſed *Dei in Sanctis glorificatione*, qui tanta dona in ipſos contulit, ac ſalutaria opera in Eccleſia per ipſorum miniſterium perfecit Gal. 1. verſ. 23. 24. ac *virtutum*, quæ in eis nobis proponuntur, *imitatione*. Hebr. 13. verſ. 7. Secundò, *peregrinationes illas ſuſcipere eſt opus pœnitentiæ & ſatisfactionis, quia laborioſum & pœnale.* Reſp. Hoc falſâ nititur hypotheſi, quaſi opera laborioſa ſpontè ſuſcipi poſſint intentione, eâ, ut per illa pro peccatis ſatisfiat. Tertiò, *auget devotionem, quia præſentia loci ſancti vix dici poteſt, quantum incutiat horrorem, quantam excitet reverentiam & licet ubique ſint aliqua loca ſancta, tamen ſæpe alibi ſunt loca ſanctiora;*

3. *Ex ratione.*

ad

ad qua utile eſt peregrinari, vel ſi non ſunt ſanctiora. ſunt tamen alia ab his, quain noſtra patria inveniuntur, & ipſa novitas juvat ad excitandam devotionem, ſæpe etiam peculiari amore ferimur erga alicujus Sancti memoriam, quæ procul abeſt à nobis & eò accedere non parùm juvat, licet domi habeamus memorias celebriores. Reſp. Diſtinguendum inter verum ac ſalutarem DEI timorem, & inter δεισιδαιμονίαν ac ſuperſtitionem, ad priorem nihil conferunt iſtæ peregrinationes, ſed duntaxat ad poſteriorem, quinimò Nyſſenus probat, peregrinationes illas veræ pietaôs ac timoris Domini eſſe exterminatrices. Quod ad ſanctitatem locorum attinet, de ea ſic habendum. Ratione creationis univerſa terra coram Domino fuit ſancta, Gneſ. 1. v. 31. ratione gubernationis ac præſentiæ divinæ tota & omnis terra eſt *ſcabellum pedum Domini*, Eſa. 66. v. 1. ac tota eſt *Domini cum omni ſua plenitudine*, Pſal. 24. v. 1. 1. Cor. 10. v. 26. propter peccatum primorum parentum & fratricidium Caini tota fuit maledicta, ut nullus in ea detur locus per ſe aliis ſanctior, Gen. 3. v. 17. cap. 4. v. 11. quòd autem certa quædam loca ac partes terræ dicuntur ſanctæ, ſicut Jeruſalem dicitur *civitas ſancta*, Matth. 4. v. 5. illud fit propter cultus divini exercitium & verbi prædicationem, ſicut cauſa propter quam Jeruſalem dicitur civitas ſancta, exponitur Eſa. 31. v. 9. quia in ea fuit *Iehova ignis ac focus*, hoc eſt, quia ignitiones & Sacrificia ex Dei mandato ibi fuêre oblata, ſed quamprimùm verbum Dei in aliquo loco non prædicatur, ſtatim quoque ſanctitas illius loci deſinit, ut exemplo Bethelis ſuperiùs comprobatum fuit.

Argumenta aliorum 1. Geneſ. 21. Iacobus confert ſe in Berſabee.

138. Atq; hæc ſunt, quæ pro ſtabiliendis peregrinationibus Bellarminus adducit, 1. Pererius in comm. Geneſ. hoc urget, *quòd Iacobus Patriarcha contulerit ſe in Berſabee, ibidemq́; divinum oraculum conſuluerit, ubi Abraham altare extruxerat, ac Iſaacus Dominum religioſè coluerat, id ergo eſſe factū propter loci ſanctitatem*, Gen. 21. v. 33. cap. 26. v. 23. cap. 28. v. 10. Reſp. eſt fallacia finis. Deflexit ex itinere Jacobus & ibi potiſſimùm ſubſtitit, ut intuitu loci promiſſiones in eo divinitùs editas altiùs memoriæ inprimeret, non quod peculiarem aliquam ſanctitatem loco ineſſe putaret, ob quam preces & ſacrificia eſſent Deo acceptiora, unde poſterorum ſuperſtitionem, qui eâ opinione atque intentione Berſabeam, Bethelem & Gilgalam frequentabant Deus per Prophetam taxat Oſeæ 4. v. 15. Amos 5. v. 5. cap. 8. v. 14. 2. Coſterus in Enchir. cap. 14. p. 481. hoc affert, *quod ſancti peculiari ratione & curâ ea loca foveant, in quibus ſacra illorum oſſa aſſervantur.* Sed de illa regnorum, provinciarum & civitatum in curam ac tutelam ſanctorum diſtributione præterimò contra verbum facta, in quæſtione de invocatione ſanctorum latiùs dicetur, hîc repetimus illud Propheticum Jerem. 2. v. 28. *ſecundùm numerum civitatum tuarum erant Dii tui Iuda.* 3. Stapletonus in Prompt. Cathol. Dom. 2. adv. urget verba Salvatoris Matth. 11. v. 7. *Quid exiſtis in deſertū videre? quibus peregrinationem Iudæorum ad Iohannem videndum in deſertum ſuſceptam laudari exiſtimat.* Reſp. quæ verò hæc conſequentia? Judæi ad Johannem viventem ac docentem in deſertum egreſſi ſunt, ergo ad reliquias Sanctorum defunctorum opinione cultus ac meriti peregrinationes ſunt ſuſcipiendæ? Chriſtus interrogat Judæos, cur ad Johannem exiverint in deſertum, & quid in eo quæſiverint. Ergo laudat peregrinationem ad loca Sanctorum ſuſceptam? Num interrogare eſt laudare & exire in deſertum eſt peregrinari ad loca Sanctorum defunctorum? Scopus Chriſti eſt, non peregrinationem Judæorum, ſed conſtantiam Johannis Baptiſtæ laudare.

2. Sancti peculiari curâ ea loca fovent, in quibus ſacra illorum oſſa aſſervantur.

3. Matth. 11. Quid exiſtis videre.

Q. 8. An infantes ante perceptum Baptiſmum mortui extra cœmiterium ſepeliendi.

139. Q. 8. *Rectène fiat, quod in quibuſdam locis infantes ante ſuſceptum Baptiſmum mortui extra cœmiterium, vel in peculiari cœmiterii angulo abſque Chriſtianis ritibus & cantionibus ſepeliuntur?* Reſp. originem illud ducit ex Papatu, in quo fide Catholicâ tenendum docetur, *parvulos ſine Baptiſmo decedentes abſolutè eſſe damnatos, & non ſolùm cœleſti, ſed etiam naturali beatitudine carituros*, Bellarm. lib. 6. de amiſſ. grat. & ſtatu peccati cap. 1. *eſſe mortis æternæ reos*, Lindan. lib. 4. panopl. cap. 15. *eſſe condemnandos ac ad ſiniſtram cum hircis fore ſtatuendos*, Maldon. in Matth. 25. v. 23. *ſtatim ac moriuntur mox in infernum deſcendere*, Canus in relect. de Sacram. part. 2. §. afferent. *animas ipſorum unà cum corporibꝰ reſumtis in tenebras eſſe detrudendas*, Azorius lib. 9. moral. cap. 33. §. tertiò. Sed huic ſanguinario & Rhadamantæo Pontificiorum decreto in tract. de Bapt. §. 238. & 239. oppoſuimus 1. *regulam Theologicam*, quod non privatio ſed contemtus Sacramentorum ſit damnabilis. 2. *promiſſionem divinam*, quod Deus etiam velit eſſe *ſeminis noſtri Deus*, Gen. 17. v. 7. quod parvulos ſibi *afferri* jubeat Marc. 10. v. 14. quod *venientem ad ſe recipere velit* Joh. 6. v. 37. hanc promiſſionem pii parentes fide amplectuntur, ac per preces infantes ſuos adhuc utero concluſos Deo offerunt. 3. *bonitatem divinam*, quod non ſit voluntas Patris cœleſtis, ut pereat unus de parvulis iſtis, Matth. 18. v. 14. 4. *potentiam divinā*, quod extraordinariâ actione in illis infantibus fidem ad ſalutem accendere poſſit, nec mediis in noſtrum cōmodum inſtitutis abſolutè ſit aſtrictus. 5. *Univerſalitatem meriti* per Chriſtum præſtiti, qui etiam propter infantes infans naſci voluit. 6. *Exempla infantum Iſraeliticorum* ante ſuſceptam circumciſionem mortuorum, neq; tamen à ſalute ſimpliciter excluſorum. Confer Lutherum tom. 2. Jen. Lat. p. 133. tom. 8. Jen. Germ. p. 51. tom. 12. Witeb. p. 184. in Geneſ. c. 17. p. 81. Bugenhagium in explicatione Pſ. 29. quæ extat in Decade 4. Conſil. Bidenb. Conſil. 3. Epiſtolam conſolatoriam D. Morlini, quæ extat Decad. ead. Conſil. 4. Reſponſum D. Theodorici Schnepfiii Decad. ead. Conſil. 5. Scriptum Salomonis Codomanni Decad. ead. Conſil. 6. Informationem Joachimi Zehneri Decad. ead. Conſil. 7. Judicium Michaelis Cœlii Decad. 9. Conſil. 7. Ex hiſce igitur fundamentis Pontificius mos infantes non baptizatos extra cœmiterium vel in peculiari cœmiterii angulo ſine Chriſtianis ritibus ſepeliendi meritò abrogatur, & Conſtit. Eccleſiaſt. Auguſti in articulis generalibus cap. 15. p. 335. ordinatione rectiùs hac in parte ſtatur.

2. Conſequentia mortis reſpectu animæ.

140. Diximus hactenus de ἑπομένοις *ſive conſequentibus mortis* ratione *corporis*, reſtat ut de ἑπομένοις mortis reſpectu *animæ*, hoc eſt, *de animæ poſt mortem conditione ac ſtatu* in poſterum agamus. *Pulvis in terram revertetur ſicut quod fuit,*

Digitized by Google

ſuit, vel quemadmodum antea fuit, *& Spiritus revertetur ad Deum, qui dedit illum*, ait Rex ſapiens Eccleſ. 12. v. 7. eo ipſo nos docens, quod maximum ſit diſcrimen inter ſtatum corporis & animæ poſt diſſolutionem eorundem in morte factam. In vita arctiſſimo vinculo invicem ſunt connexa, unde affectiones ac paſſiones corporis redundant in animam, & viciſſim affectiones ac paſſiones animæ redundant in corpus, anima nihil quicquam agit extra corp⁹, nec corpus quicquam agit extra animam, ſed in morte anima à corpore ſeparatur, ac redit ad Deum, cujus judicio ſiſtitur, à quo vel ſanctis Angelis deferenda in cœlum, vel malis ſpiritibus detrudenda in infernum traditur, corpus revertitur in pulverem terræ, ex quo prima & antiquiſſima ejus origo prodiit, ac per putrefactionem & cineſactionem in priſtina principia redigitur. Poſt illam diſſolutionem ac ſeparationem affectiones ac paſſiones animæ non redundant ampliùs ad corpus, & viciſſim affectiones ac paſſiones corporis non redundant ad animam, nec anima agit per corporis inſtrumentum, ſed ſeparata vivit ac ſubſiſtit, nec diſſolvitur aut fatiſcit, ſicut corpus in ſua principia reſolutum, ſed extra corpus ſubſiſtẽs immortalem agit vitam, atq; ab omni corporis commercio ſemota in certo πȣ̃ aſſervatur, donec conſtituto Univerſalis reſurrectionis die corpus divinâ virtute excitatum eidem iterum conjungatur, ac poſtmodùm homo juſtam Judicis ſententiam experiatur.

Anima immortalitas confirmatur.

141. Anima ergo nobiliſſima illa hominis pars in morte non interit, ſed im̃ortalis perſeverat, id quod ſequentibus comprobatum damus fundamentis, 1. *ex diſerta Salvatoris noſtri aſſertione.* Matth. 10. v. 28. *animam occidere non poſſunt.* Quod ſic vivit, ut occidi nequeat, illud eſt im̃ortale. Occiſionis negatio eſt ἀθανασίας καὶ ἀνωλεθρίας aſſertio. Jam verò anima ita vivit, ut occidi nequeat. Ergò eſt im̃ortalis. Auguſt. tract. 47. in Joh. *Quomodo ſecurus ſum, quia non moritur anima? ipſum Dominum audi dantem ſervo ſecuritatem, Nolite timere eos, qui corpus occidunt, & poſtea non habent, quid faciant. Certè ergò immortalis eſt anima.* Non eſt quod cum Schmaltz. cont. D. Frantz. p. 413. quiſpiam objiciat, in ſequentib. ſtatim addi: *Timete enim, qui poteſt animam & corpus perdere in gehenna*; ibi enim agitur de morte ſecunda, quæ non fit trucidando & annihilando, ſed infernalibus pœnis cruciando. Tertull. de reſurr. carnis cap. 34. p. 330. *recipimus animæ immortalitatem, ut perdita non in interitum credatur, ſed in ſupplicium, id eſt, in gehennam.* Auguſt. lib. 13. de civit. Dei cap. 12. *mortem totius hominis ſequitur illa, quam ſecundam mortem divinorum eloquiorum appellat autoritas, hanc Salvator ſignificavit, ubi ait: eum timete &c. illa pœna ultima ac ſempiterna rectè mors animæ dicitur, quia non vivit ex Deo, nec vivere corpus dicendum eſt, in quo anima non vivendi cauſa eſt, ſed dolendi &c.* Adde quod anima nõ ſit eo modo im̃ortalis, quo Deus, αὐτουσιῶς ſcil. & independẽter, eo n. ſenſu *ſolus Deus* dicitur *habere immortalitatem*, 1. Tim. 6. v. 16. ſed per creationis gratiam, quia ſic à DEO condita eſt, ut non habeat in ſe internum corruptionis principium, ſed ſit Natura incorporea, inviſibilis & im̃ortalis, poſſet tamen Deus, ſi vellet, animam in nihilum redigere & penitus extinguere, ſed quia immortalem eam eſſe voluit, ideò per & propter illam creatoris voluntatem im̃ortalis perſeverat. Immortale eſt, vel quod *abſolutè & ſimpliciter* nullâ poteſtate, etiam divinâ aboleri nequit, hoc modo ſolus Deus eſt immortalis, vel quod *ita à Deo conditum, ut non intereat*, licet per abſolutam Dei potentiam aboleri poſſit, hoc modo animæ hominum & Angeli immortales ſunt.

142. 2. *Ex animæ & corporis oppoſitione.* In quo anima & corpus ἀντιθετικῶς ſibi invicem opponuntur, illud non poteſt de utroque ex æquo prædicari. Sed in mortalitate anima & corpus ſibi invicem opponuntur, ita ut de corpore mortalitas affirmetur, de anima verò negetur. Ergo mortalitas non poteſt de utroque ex æquo prædicari. Aſſumtum probatur ex illo ipſo Salvatoris dicto: *Nolite timere eos, qui corpus occidunt, animam autem occidere non poſſunt*, ubi manifeſtum eſt, occiſionem de corpore prædicari affirmatè, de anima verò negatè. Conjungimus locum Eccleſ. 12. v. 7. *Pulvis revertitur in terrã, quemadmodum antea fuit, ſed Spiritus redit ad Deum, qui dedit eum.* Si Spiritus, h. e. anima eodem modo interitui eſſet obnoxia, quo corpus, utique non poſſet inter corporis & animæ ſtatum, quem utraque pars poſt mortem conſequitur, oppoſitio inſtitui. 3. *ex primæva animæ creatione.* Brutorum animæ ex eadem materia, quâ ipſorum corpora, productæ fuerunt, unde corporibus intereuntibus etiam ipſę intereunt. Geneſ. 1. v. 20. *dixit Deus, producant aquæ reptile animæ viventis & volatile volitet ſuper terrã.* v. 24. *producat terra animam viventem in genere ſuo, jumenta & reptilia & beſtias terræ ſecundùm ſpecies ſuas.* Homini verò animam inſpiravit. Geneſ. 2. v. 7. *formavit Dominus Deus hominem de limo terræ, & inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ. & factus eſt homo in animam viventem*, unde ſic inferimus. Cujus origo à brutorum animab⁹ diverſa, ejus quoq; non eſt idem cum brutorum animabus interitus. Jam verò animæ humanæ primæva origo à brutorum animabus eſt diverſa, quia non ex materia Elementari, ſicut brutorum animæ, eſt facta, ſed divinitus corpori ex terra formato inſpirata. Ergo corpori tribuitur πλάσις ex terræ pulvere, animæ verò immediata DEI ἔμπνευσις. Hebræi notant in verbo וייצר poni duplex jod, cùm regulariter deberet eſſe unum jod & duplex zere, ad innuendam duplicem hominis creationem, terrenam corporis & cœleſtem animæ. Bernh. ſermon. 2. de nativ. Dom. *Spiritus non communem, ſed propriam habet conditionem, nec in maſſa creatur, ſed ſingulari quadam excellentia inſpiratur.* Auguſt. lib. 2. de Geneſ. ad literam cap. 9. hûc accommodat dictum Eſaiæ cap. 57. v. 16. *animas ego feci.* Convenientius hûc refertur locus Eccl. 12. v. 7. *Spiritus redit ad DEUM, qui dedit eum*, hoc eſt, DEUS ex terræ pulvere corpus hominis formabit, ſed animam ei inſpiravit, ideo pulvis ſive corpus ex pulvere formatum in terram revertitur, ſed Spiritus redit ad DEUM, qui dedit eum. Addendum autem huic argumento, quod homo *ad imaginem & ſimilitudinem DEI fuerit creatus*, Geneſ. 1. verſ. 27. ac proinde etiam ad immortalitatem Sap. 2. verſ. 25. quam enim Deus homini inſpiravit animam, ea luce divinæ ſapientiæ, juſtitiæ ac lætitiæ fuit colluſtrata, & ad vitam æternam condita.

143. 4. *Ex ipſa appellatione.* Animam primo homini inſpiratam Moſes vocat נִשְׁמַת חַיִּים *ſpiraculum vitarum*, ubi notant *numerũ pluralem*, quo innuitur gemina hominis vita, temporalis & æterna, quam immortalis animæ beneficio homo obtinere debuit, ſed quia vox חיים eſt plurale tantum, ideo argumentum illud non eſt adeò firmum. Quidam argumentum petunt ex appellatione *Spiritus*. Ut enim Angeli, quia ſunt Spiritus ἄυλοι & immateriales, rectè creduntur immortales: ita quoque anima humana, quia vocatur Spiritus Eccl. 3. v. 21. Act. 7. v. 59. Heb. 12. v. 23. &c. ideo immortalis meritò ſtatuitur. Sed cùm etiam brutorum animæ dicantur Spiritus Gen. 6. v. 17. Eccl. 3. v. 21. ideò ex ſola & nuda illa denominatione argumentum apodicticum peti nequit, ſed reliquis eſt conjungendum & addendum, quod anima ſit talis Spiritus, qui ad Deum redeat, qui in manus DEI commendari poſſit & debeat &c. 5. *ex vita poſt hominis mortem continuatione.* Quicunque corpore in cinerem redacto adhuc vivunt, illorum anima vivit. Ratio eſt, quia non ſunt plures hominis partes quàm duæ, corpus & anima; utique ergo vel reſpectu corporis vel animæ vita ipſi tribuitur, de corpore poſt mortem ante reſuſcitationem & unionem cum anima dici nequit, quod vivat, ergo de anima hoc intelligendum. Jam ſubſumo. Sancti Patriarchæ corporibus ſuis in cinerem redactis adhuc vivunt, Math. 22. v. 32. Marc. 12. v. 26. Luc. 20. v. 37. ubi Chriſtus tali argumento utitur. Quos Deus eo loco habet, ut ſe eorum Deum eſſe pronunciet, illi vivunt, *quia Deus non eſt Deus mortuorum, ſed viventium.* Atqui Deus ſanctos Patriarchas Abrahamum, Iſaacum & Jacobum eo loco habet, ut ſe eorum Deum etiam poſt mortem pronunciet Exod. 3. v. 6. Ergo ſancti illi Patriarchæ Abrahamus, Iſaacus & Jacobus etiam poſt mortem adhuc vivunt. Nondum autem vivunt ratione corporum ſuorum. Ergo reſpectu animarum. Quod autem de ſanctis Patriarchis dicitur, idem de reliquis piis ſtatuendũ, quia Deus etiam ſe ipſorum Deum eſſe aſſerit, ubi nota Chriſtum hoc argumentum petiiſſe videri ex Habac. 1. v. 12. *Quoniam tu es Deus noſter ab initio, non moriemur, ſcil. in æternum.*

144. Excipiunt Photiniani 1. *Salvatori de reſurrectione corporum ibi agere propoſitum eſſe.* Reſp. ex eo inferri nequit, quod non etiam animarum immortalitatem eadem operâ ſtabiliat, quia ex animæ immortalitate ejuſdem unionem cum corpore contra Sadducæos concludit, & valde emphaticum eſt, quod non in futuro ſed in præſenti loquitur apud Luc. cap. 20. v. 38. *omnes ei vivunt.* Sadducæi non ſolùm negabant reſurrectionem corporum, ſed etiam animarum immortalitatem Act. 23. v. 8. utrumq; igitur Chriſtus contra eos ex Moſe, cujus ſolius libros recipiebant, demonſtrat. Hieron. in com̃. Matt. 22. *Ad æternitatem animarum probandam de Moſe ponit exemplũ, ut cùm probaverit, animas permanere poſt mortem, neq; enim poterat fieri, ut eorum eſſet Deus, qui nequaquam ſubſiſterent, conſequenter introduceretur & corporũ reſurrectio, quæ cum animabus bona malavé geſſerunt.* 2. *non Patres ipſos ſed animas eorum vivere Chriſtus dicere debuiſſet.* Reſp. ex ſubordinatis non ſunt facienda oppoſita. Patres ideò atq; inde dicuntur vivere, quia animæ eorum vivunt. Uſitata eſt in Scripturis Synecdoche, quâ toti tribuitur, quod eſt partis. Sic Apoſtolus dicit, *cupio eſſe cum Chriſto*, Philip. 1. verſ. 23. animæ ſcil. ratione & reſpectu: Latro converſus eo ipſo die erat futurus cum Chriſto, Luc. 23. v. 43. 3. *Deus dicitur Patriarcharum Deus, quia olim ipſis benefecerat.* Reſp. ſic Chriſto fuiſſet dicendum, non ego ſum, ſed *fui* Deus ipſorum. Quamvis verò Moſes in Hebræo verbum ſubſtantivum non addat, Chriſtus tamen dictum Moſaicum allegans rectè illud expreſſit, cùm implicitè in eo contineatur. 4. *Dicitur ipſorum Deus, quia benefacit poſteritati.* Reſp. Scriptura utrumq; conjungit, quod ſit Deus Patrum, & ſeminis ſive poſteritatis eorum, Gen. 17 v. 7. utriſq; ergo benefacit, non ſolùm in vita, ſed etiam poſt mortem, ſi ſcil. in vera fide ad finem uſq; vitæ perſeverent. 5. *Chriſtus* Rom. 14. v. 9. *etiam mortuorũ Dominus appellatur.* Reſp. quidam diſtinguũt inter has phraſes, *eſſe Deum mortuorum & Dominum mortuorum*, ſed ſimpliciùs reſpondetur Chriſtum accom̃odare reſponſum ſuum ad opinionem Saducæorum, qui exiſtimabant hominem animâ & corpore extingui, neq; unquam ad vitam reſurgere; in hoc ſenſu rectè negat Chriſtus, Deum eſſe Deum mortuorum, h. e. eorum, qui nec animæ nec corporis reſpectu vivunt, qui planè in nihilum redacti. Apoſtolum verò aſſerere, quod Chriſt⁹ ſit Dominus viventium ac mortuorum, h. e. eorum, qui non ampliùs in his terris quidem vivunt, interim tamen reſpectu animæ beatam in cœlo vitã agunt. Breviter, Deus eſt tantùm Deus vivorum, h. e. illi, quorum ſe Deum vocat cœleſtis ille Dominus, vivunt, ſed vivi illi ſunt in duplici differentia, quidam vivunt in corpore & cum corpore, quidam verò extra corpus & à corpore ſoluti, omnes tamen vivunt. Ex illo igitur divino oraculo Salvator noſter & animæ immortalitatem & corporum reſurrectionem rectè omninò contra Saducæos probavit. Idem agnoſcunt pii veteres: Origen. tractat. 22. in Matth. circa fin. *Deus qui eſt, dicit: Ipſe ego ſum qui ſum &c. Cùm poſſet mille exempla proferre oſtendentia reſurrectionem futurã, hoc non fecit ex Prophetis, ſed tantùm ex lege, quoniam Saducæi tantum Moſaicam legem legebant, ex qua volens eos placare, protulit inde exemplum. Si impoſſibile eſt, ut dicatur eorũ Deus eſſe, qui non ſunt, & ſi hoc impoſſibile eſt, ergò eorum eſt Deus, qui ſunt & qui vivunt & ſentiunt beneficium ejus.* Hilarius in Pſal. 51. *Omnis fidelis in Domino licet mortuus ſit, Deo tamẽ vivit, ut dictum eſt: Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob. Non eſt Deus mortuorum, ſed vivorum.* Et poſtcà: *Deus jus vivificandi ſibi non ademit, legem nobis decernendo moriendi &c. vivunt itaq; quiq; ſancti fideles Deo. Nam cùm ſe Deũ eorum, qui mortui fuerant, i. e. Abrahæ & Iſaac & Iacob dicat, & continuò teſtetur, non mortuorũ ſe ſed vivorum Deum eſſe, docet per id, eos, qui judicio humanæ opinionis mortui exiſtimantur, ſibi legem decernentis non mortuos eſſe.* Idem can. 23. in Matth. circa med. *Sermo hic, ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac & Deus Iacob, ad Moſen ſanctis iſtis Patriarchis jampridẽ quieſcentib⁹ extiterat. Ergo quorũ erat Deus, hi Deum habebant. Nihil autẽ poterant habere, ſi non erant. Quia in Natura res eſt, ut eſſe id neceſſe ſit, cujus eſt alterum. Atq; ita Deum habere viventium eſt, cùm Deus æternitas ſit & non ſit eorum, quæ mortua ſunt, habere id quod*

æternum

Digitized by Google

æternū eſt. Et quomodo eſſe illi futuriq́; ſemper ægabuntur, quorum ſe eſſe profiteatur æternitas? Damaſc. lib. 4. orth. fid. c. 28. οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς νεκρῶν Θεὸς τῶν ἀποθανόντων καὶ οὐκ ἔτι ἐσομένων, ἀλλὰ ζώντων, ὧν αἱ ψυχαὶ μὲν ἐν χειρὶ αὐτοῦ ζῶσι, τὰ δὲ σώματα πάλιν διὰ τῆς ἀναστάσεως ζήσεται. Lutherus in comm. Geneſ. tom. 2. p. 195. *In primo præcepto eſt doctrina fidei & reſurrectionis mortuorum. Ego creator omnipotēs cœli & terræ ſum Deus tuus. h. e. tu debes vivere eâ vitâ, quâ ego. Si cum bobus loqueretur, hæc in æternum viverent, nobis antē, nobis, inquam, hæc dicuntur, non illud, tu debes comedere paleam, triticū, gramē, ſed ſum Deus tuus &c.* Obſervari ὡς ἐν παρόδῳ poteſt, quod Bellarm. lib. 1. de purg. c. 3. reſp. ad 2. monet, *apud Iudæos olim fuiſſe uſitatiſſimum, habere pro eadem quæſtione illam de reſurrectione, & illam de anima immortalitate, etſi re vera diſtinctæ ſint. Nam apud Iudæos qui negabāt unum, negabant alterum, ut Saducæi, & qui unum fatebantur, etiam alterum fatebantur, ut Phariſæi, ut patet* Actor. 23. *Nec immeritò, nam cùm anima rationalis ſit vera forma corporis & proinde vera pars hominis, non eſt veriſimile, Deum voluiſſe animam perpetuò vivere ſine corpore. Hinc Dominus Matth. 22. probaturus Saducæis reſurrectionē utitur illo teſtimonio Scripturæ: Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob, & ſubjungit, Non eſt Deus mortuorum ſed viventiū, ex quibus inferre intendit, ergo mortui reſurgunt. At hoc argumentum nihil concludit, niſi præſupponatur, quæſtionem de immortalitate animarum, & de reſurrectione corporum accipi pro una & eadem, poſſet enim alioqui negari conſequentia. Nam Deus erit Deus viventium, etiamſi mortui non reſurgant, quandoquidem animi ipſi vivūt. Pari ratione Apoſtolus cùm ait* 1. Cor. 15. *Quid mihi prodeſt, ſi mortui nō reſurgunt, comedamus & bibamus, cras enim moriemur? niſi præſupponat animas eſſe mortales, ſi corpora non reſurgunt, nihil probat. Nam ſi animus eſt immortalis, etiamſi corpora non reſurgant, multùm proderit jejunare & bene vivere, quia proderit ad gloriam animæ acquirendam.* Aben Ezra in cap. 18. Lev. v. 3. ideo dicit, Ego ero Dominus Deus veſter, ut oſtēdat ipſos victuros in utroq; ſeculo. Flacius in clav. Script. part. 1. in verbo reſurrectio. Matt. 22. & 1. Cor. 15. quæſtio de animæ immortalitate cum corporum reſurrectione conjungitur, atq; una ex altera probatur. Iſtius conjunctionis duarum quæſtionum, nempe immortalitatis animæ & reſurrectionis corporis, ſeu contra mortalitatis animæ & corporis perpetui interitus aut abolitionis æternæ eſt ipſarum duarum hominis partium ſumma conjunctio. Non enim ita eſt condita à Deo anima, ut perpetuò ſola vivere ſine corpore debeat, ſicut Angeli, ſed cùm ſit tantùm altera pars hominis, neceſſariò requirit etiam alterius reparationem, ut fieret homo integer, & qui totus peccavit, totus puniatur, vel contra qui totus eſt Chriſto inſertus ac per eum juſtificatus & Filius Dei factus, totus etiam in perpetuum vivat. Si igitur corpus nunquam debet per reſurrectionem reparari, neceſſariò etiā altera hominis pars, nempe anima erit manca & veluti nihil. Quod ſi illa vivit & in perpetuum vivere, ac vel bene vel male habere debet, neceſſariò & alteram ad ſe omnino pertinentem partem aliquando recipere debet, ut in perpetuum homo integer exiſtat. Sic igitur ex immortalitate animæ etiam corporis immortalitas per reſurrectionis inſtaurationem facta ſolidè deducitur, & contra ex plena perpetuaq́; abolitione corporis etiam animæ tanquam mancæ & inutilæ partis (ut ita dicam) nullitas interituſq; conſequitur.

145. 6. *Ex mortis deſcriptione.* Patriarcharum mors à Spiritu S. ſic deſcribitur, *quod congregati fuerint ad populum ſuum* Gen. 25. v. 8. c. 35. v. 29. cap. 49. v. 32. ex qua phraſi immortalitatem animæ evidenter colligi poſſe oſtendimus ſuperiùs. De Abrahamo primo omnium hæc phraſis uſurpatur, de quo dici nequit, quod corpus ejus majorum ſepulchris ſit illatū, ergo ratione corporis illa collectio ad populum facta intelligi nequit. Danieli morituro dicitur Dan. 12. v. ult. *Vade ad finem, & requieſcet & ſtabis* (reſurges tempore divinitus ſtatuto atq; interim quoad animā conſtitueris) *in ſorte tua*, h. e. tibi aſſignata, *in ſorte* ſcil. *Sanctorū in lumine* Act. 26. v. 18. Col. 1. v. 12. Theodotion vertit *in ordine tuo*. Ergo Danielis anima non interiit in morte, ſed in ſorte Sanctorum ſuperſtes permanſit. Contra de Juda proditore Petrus dicit Act. 1. v. 25. quod poſt mortem abierit *in locum ſuum*, h. e. in locum tormentorum juſto ſcil. Dei judicio ſibi & omnib. incredulis paratum, Matt. 25. v. 41. Ut enim parabolicè Salomon Eccl. 11. v. 3. docet, *Si ceciderit arbor*, h. e. ſi in morte anima hominis à corpore ſoluta emigraverit, *ad auſtrum vel ad Aquilonem* in loco gaudiorum vel cruciatuum, in luce vel in tenebris, in beatitudine vel damnatione, *in quemcunq́; locum inciderit, ibi erit ac manebit.* 2. Cor. 5. v. 1. & 2. Pet. 1. v. 14. mors vocatur *depoſitio tabernaculi*, jam verò quando tabernaculum deponitur, is qui in tabernaculo habitavit, nō ſtatim interit, ſed fortunarum ſuarum ſedem alibi figit. 2. Cor. 5. v. 4. in morte dicimur *exui* corporis ſc. veſtimento, jam verò qui veſtib. exuitur, nō ſtatim eſſe deſinit v. 8. *ex corpore ad Dominum peregrinari* dicimur, jam verò qui peregrinatur, locum duntaxat mutat, non autem vitam amittit. Idem ergo de anima hominis in morte ſtatuendum. 7. *ex animarum poſt mortem ſtatu & conditione.* De animabus *omnium hominum* in genere dicitur Eccl. 12. v. 6. *quod abeant in domum æternitatis ſuæ*, h. e. ad locū, in quo manebunt in perpetuum, id quod de corporibus intelligi nequit, quippe quæ ex ſepulchro excitabuntur. Luc. 12. v. 20. quod in morte eas Deus *repetat*. De animabus piorum in ſpecie dicitur, *quòd in manum Dei* velut præclarum aliquod depoſitum ac κειμήλιον cōmendentur, Pſal. 31. v. 6. Luc. 22. v. 46. Act. 7. v. 59. unde Chriſt⁹ non in vita ſolùm, ſed etiam in morte earum *Paſtor & Epiſcopus* nominatur, 1. Pet. 2 [illegible] 5. quòd *ab Angelis in ſinum Abrahæ deporte[illegible]* Luc. 16. v. 22. quòd ſint *in manu Dei, & non tangat illas tormentum*, Sap. 3. v. 1. quòd *ſint cum Chriſto* Phil. 1. v. 23. quòd *ſint præſentes apud Dominum* 2. Cor. 5. v. 8. quòd *ſint cum Chriſto in Paradiſo*. ſtatim ut è corporib⁹ fuerint ſolutæ Luc. 23. v. 46. (Schmaltz. Diſput. 7. Poſt. cont. Frantz. p. 410. textum ſic divellit, ut legendum eſſe ſtatuat, *Ego dico tibi, hodie mecum eris in Paradiſo*. Sed hanc nefariam ſeparationem conjungendorum refutabimus inferiùs) quòd *redeant ad Deum* (in cœleſtem beatitudinem, ſic enim à quibuſdam ſpecialiter de piorum animab. hoc dictum accipitur, quamvis etiam generaliter ſenſu anteà expoſito accipi poſſit) Eccleſ. 12. v. 7. quod

quod ſint *ante thronum Dei, & ſerviant ei die ac nocte*, Apoc.7.v.15. quod *expetant à Deo vindictã ſanguinis* Apoc.6.v.10. id quod peculiariter de animabus Martyrum interfectorum propter verbum Dei accipiendũ, v.9. Contrà v. de animab' damnatorũ dicitur, quod detrudantur ſtatim à morte *in infernum, in locũ tormentorũ*, ibidemq; crucientur, Luc.16.v.23.24.25.28. quam diverſam imò adverſam prorſus ac contrariã animaũ piarum & impiarum poſt mortem conditionem emphaticis verbis deſcribit Abigail in colloquio cum Davide 1.Sam.25.v.29. *Anima Domini mei erit illigata ſeu involuta in faſciculo viventium, ſed anima inimicorum tuorum fundâ rotabitur.* Illud n. non tantùm de cõſervatione vitæ adverſus violentiam hoſtium, ſed etiam de remoneratione pietatis & clementiæ poſt hanc vitam accipiendum eſſe ex aliis Scripturę dictis colligi poteſt. Ex quibus omnibus ſic concludimus: Quicquid ſtatim poſt mortem præmia vel pœnas accipit, illud poſt mortẽ ſuperſtes manet, ſed anima hominis ſtatim poſt mortẽ præmia vel pœnas accipit. Ergo. 8. *ex Moſis apparitione.* In transfiguratione Chriſti Matth. 17. v.3. Marc.9. v.4. Luc. 9. v.30. comparet, ac cum Chriſto loquitur non ſolùm Elias, qui vivus curru igneo in cœlum erat evectus, quem Tertull. de reſur. carnis cap. 8. vocat æternitatis Candidatum, ſed etiam Moſes, qui ante aliquot ſecula erat mortuus, & corpus ejus terræ illatũ Deut.34.v.5.& 6. ergo ipſius anima non interiit ſimul cum corpore, ſed ad cœleſtem beatitudinem evecta gaudio fruitur ſempiterno. Idem de animabus reliquorum piorum ſtatuendum. 9. *ex carnis reſurrectione.* Credimus in Symbolo *carnis reſurrectionem.* At quomodo reſurget corpus ſine anima, quovè modo erit anima, ſi non erit?

An immortalitas animæ ex lumine Naturæ cognoſci poſſit.

146. Hæc ſunt potiora argumenta, quæ pro animæ ἀθανασίᾳ καὶ ἀφθαρσίᾳ ex Scripturis afferuntur. Quidam ſtatuunt eandem *ex lumine Naturæ* efficaciter demonſtrari poſſe, quam ad rem has potiſſimum rationes proferunt. 1. Anima rationalis eſt ſubſtantia *per ſe ſubſiſtens* & ſpiritualis, ut patet ex operatione, quia actus cognoſcẽdi nonnulli ſpirituales ſunt in nobis, h.e. neq; ex materia conſtãtes, neq; à materia ſubjectovè dependentes, ſed inorganici in iñaterialibus Univerſalibus & æternis cognoſcendis. Ergò etiam eſt iñortalis. Hoc argumentum latè deducunt Conimbric. in tract. de anim. ſeparat. diſp.1. artic. 3. col. 568. 2. Anima humana eſt eſſentia ſimplex, inviſibilis, iñaterialis, Deo ſimilima, independens à materia. 3. eſt eſſentia ſeſe primò movens. 4. deſiderat Naturæ appetitu æterna, quod deſiderium fruſtrà illi ingenitum eſſe, non eſt veriſimile. 5. contemplatur ętcrnas eſſentias, cum tamen nihil aſſurgere poſſit ad contemplationem ej', à quo toto genere eſſendi diſcrepat. 6. in abſtractione à rebus ſenſibilib. magis magiſque perficitur, ergo quãdo à corpore ſeparabitur, perfectiſſima evadet. 7. non eſt ex Elementis orta, quia habet notitias naturaliter inſitas, quas nulla materia Elementaris imbibere poteſt. 8. habet inſitum diſcrimen honeſtorum & turpium, ex quo colligit hãc juſtitiæ regulam, quod bonis debeat eſſe benè, malis malè. Jam v. in hac vita boni ſæpiùs non accipiunt ſua præmia, nec mali promeritas pœnas, ergo reſtat vita alia, ad quam immortalis anima aſpirat, aliàs diſcrimen illud fruſtrà eſſet menti inſitum. 9. hominibus malè ſibi propter ſcelera conſciis metum injicit, ergo de ſecuturo poſt mortem ſtatu naturaliter eſt ſolicita & ſuæ immortalitatis ſibi probè conſcia, niſi enim anima poſt mortem ſuperſtes eſſet, nihil cauſæ haberent homines malè ſibi conſcii, cur de futuris pœnis formidarent. 10. ecſtaſin quandam, hoc eſt, intentam partis rationalis ad res ſublimes abſque ullo ſenſuum uſu applicationem naturaliter quandoque patitur, ergo etiam naturaliter per ſe ſubſiſtere poteſt, quia unumquodque ſicut ab altero in operando per ſe non pendet, ita nec ab eſſendo. Zabarell. lib. de accret. & nutrit. cap. 15. pag. 811. 11. Denique urgent conſenſum ſaniorum Philoſophorum, qui animæ immortalitatem arguit eſſe ex numero eorum, quæ ſunt προλήψεις anticipatæ quædam notiones ab omnibus conceſſæ. Tertull. de reſurr. carn. cap. 3. *Quædam & Naturâ nota ſunt, ut immortalitas animæ penes plures.* Phocylidis verſiculus è Sibyllarum oraculis deſcriptus de immortalitate animæ ſic loquitur: ψυχαὶ γὰρ μίμνουσιν ἀκήρατοι ἐν φθιμένοισιν. Item ψυχὴ δ' ἀθάνατος καὶ ἀγήρως ζῇ διὰ παντός. Lactantius lib. 7. Inſtit. cap. 13. etiam hoſce Sibyllinos adducit:

αἰεν ἀγήρως ὅσα μόνος δ' εἰς πάμπαν ἀτείρης,
ἀθάνατος δ' ὁ μόνος, καὶ ζωῆς δ' ὃς πότης ἔστι
πρωτογόνος γὰρ τοῦτο θεοῦ δ' ἔταξε πρόνοια.

Ovidius canit, *Morte carent animæ.* Confer Platonem in Gorgia, Phædro, Epinomide ac lib.10. πολιτειῶν, Ciceronem lib.1. Tuſculan. & in Catone majore ſive de ſenectute, Thomam lib. 2. contra gentes cap. 79. Anton. Florentin. part.1. ſumm. tit. 1. cap. 5. §. 2. Percrium lib. 6. Phyſic. cap. 20. Valerium in Phyſ. cap. 50. Scalig. exerc. 307. ſect. 20. Andr. Ceſalpin. lib. 2. quęſt Peripatet. q. 8. Lemnium lib. 1. de occult. Nat. mirac. cap. 14. Camerar. lib. 1. ſubciſiv. oper. c. 97. & alios complures. Ludov. Vives lib. 2. de anim. cap. de imm. anim. *Quocunque nos convertimus, ſurſum, deorſum, circumcirca omnia docent, teſtantur, clamant, immortalem eſſe animam. Natura & neceſſitas cauſarum, proportio & ſimilitudo, vita & congruentia, dignitas hominis, DEI bonitas, utilitas noſtra ex illius beneficentia.*

147. Contrà verò Scotus 4. ſent. diſt. 43. q. 2. Cajetan. in c.9. Romanos & in c.3. Eccleſ. & qui eos hac in quæſtione ſequitur Scalig. exerc. 307. ſect. 33. ſtatuunt, non poſſe naturali lumine animæ immortalitatem firmiter & apodicticè demonſtrari, quibus hoc nomine graviter ſuccenſent Conimbricenſes loco dicto, ſed præter meritum. Diſtinguimus enim primò inter *rationes præcedentes & ſequentes.* Thom. p.1. q. 32. art. 1. *Ad aliquam rem dupliciter adducitur ratio, primò ad probandam ſufficienter aliquam radicem, ſecundo quæ radici jam poſitæ oſtendit congruere conſequentes effectus.* Hoc poſteriori modo immortalitas animæ ex lumine naturali demonſtrari poteſt, poſtquam ex Scripturis ſacris immotâ conſequentiâ eadem priùs fuerit demonſtrata. Deinde *inter rationes cogentes & veriſimiles.* Argumenta quæ ex lumine Naturæ proferuntur, quandam veriſimilitudinis perſuaſionem de animæ iñortalitate inducere poſſunt, ſed firmũ, iñotũ ac ἀμετάπτωτον fidei fundamentũ nequaquam exhibent. *Quis enim novit*, inquit ſapiens

Eccleſ.3.

Digitized by Google

Eccleſ. 3. v. 19. ex naturalibus ſcil. principiis ac rationibus, *an Spiritus hominis deſcendat ſurſum & Spiritus jumentorum deſcendat deorſum?* Philip. Melanch. in explicat. Evang. hom. de die Paſchat. fol. 519. edit. Hannov. Ao. 94. *Philoſophia aliquid auguratur & habet conjecturam aliquam de immortalitate quantulamcunq; & qualemcunq;*. Pet. Martyr. claſſ. 3. Locor. c. 15. n. 16. *Animam eſſe immortalem Naturæ luminis per quã obſcurum eſt, quia nobiles Philoſophi non pauci lõgè diverſum fuère opinati. Quin & ipſi Ariſtoteli à Tertulliano & Nazianzeno aſſcribitur quod animam hominis mortalem eſſe cenſuerit. Et Alexander Aphrodiſæus Peripateticus non obſcurus hoc ſenſit &c.* Patet etiam illud ipſum ex loco Ciceronis lib. 1. Tuſcul. qq. non longè à princip. Ibi enim Atticus ſic loquens introducitur: *Delectat me illa ſententia, poſſe animos, cùm è corporib. excesserint, in cœlum q. domicilium ſuum pervenire, idq; primùm ita eſſe, deinde etiamſi non ſit, mihi perſuaderi velim.* Reſpondet Marcus: *Quid tibi ergo operâ noſtrâ uſus eſt? num eloquentia Platonem ſuperare poſſumus? evolve diligenter ejus librum, qui eſt de animo, amplius quod deſideres, nihil erit.* Subjicit Atticus: *Feci mehercule & quidem ſæpius, ſed neſcio quomodo, dum lego, aſſentior, cùm poſui librum & mecum ipſe de immortalitate animorum cœpi cogitare, aſſenſio omnis illa elabitur.* Eadem dubitatio proponitur in Catone apud Cic. in Dial. de ſenectute Philoſophorum E. de animæ immortalitate ſententiæ multis dobitationibus ſunt obnoxię, nec diſſimiles ventorum & fluctuum procellis, quibus navis χειμαζομένη in mari concutitur atque hinc inde circumagitatur.

Dicta Patrum de animæ immortalitate.

148. Ex *Patribus* pro aſtruenda animæ im̃ortalitate multa adduci poſſunt, cùm unanimi piæ & eruditę antiquitatis conſenſu hoc dogma propugnetur. Clemens lib. 3. recognitionum teſtatur, D. Petrum hac argumentatione uſum fuiſſe: *Si Deus juſtus eſt, anima immortalis eſt.* Irenæus lib. 2. cap. 62. pag. 163. *Pleniſſimè Dominus docuit non ſolùm perſeverare animas, non de corpore in corpus tranſgredientes, ſed & characterem corporis, in quo etiam adaptantur, cuſtodire eundem, & meminiſſe eas operum, quæ egerunt hic & à quibus ceſſaverunt, in enarratione quæ ſcribitur de divite & Lazaro.* lib. 5. cap. 10. p. 324. *Incorruptibiles ſunt animæ quantum ad comparationem mortaliũ corporũ. Inſufflavit enim in faciem hominis Deus flatum vitæ, & factus eſt in animam viventem, flatus autem vitæ incorporalis eſt. Caro eſt quæ moritur & ſolvitur, ſed non anima neque Spiritus. Mori enim eſt vitalem amittere habilitatem & ſine ſpiramine in poſterum & inanimalem & immobilem fieri & deperire in illa, ex quibus & initium ſubſtantiæ habuit. Hoc autem neq; animæ evenit, flatus eſt enim vitæ, neque Spiritui, Incompoſitus eſt enim & ſimplex Spiritus, qui reſolvi non poteſt & ipſe vita eſt eorum, qui percipiunt illum.* Autor qq. ad Antiochum, quæ Athanaſio tribuuntur q. 17. *Verbum Chriſti clariſſimè nos docet, quod corpus noſtrum mortale & quod immortalis ſit anima noſtra. Inquit enim Chriſtus: Ne metuatis ab iſtis, qui corpus occidunt, animam verò non poſſunt occidere.* Chryſoſt. homil. 4. de provid. *eos qui de anima immortalitate dubitant, dubitare etiã poſſe dicit, an in meridie dies ſit.* Ambroſ. lib. de bono mortis cap. 9. tom. 4. pag. 239. *Non mori animam cum corpore manifeſtũ eſt, quia non eſt de corpore. Non eſſe autem eam de corpore, Scriptura multis modis edocet. Nam & Adam à Domino DEO noſtro accepit Spiritum vitæ & factus eſt homo in animam viventem. Et David ait: Convertere anima in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi. Et in quo benefecerit audi, quia liberavit, inquit, pedes meos à lapſu. Vides gratulari eũ mortis hujus remedio, quia finis factus eſt erroris, quia culpa non Natura deficit. Denique quaſi exutus & liber dicit: Placebo Domino in regione viventium, illa enim eſt vivorum regio. Deniq; illã animarum requiem dicit terram eſſe viventium, quò peccata non penetrant, ubi virtutum vivit gloria.* Et poſteà: *Anima quæ peccat, moritur, non utiq; aliquã ſui diſſolutione, ſed merito moritur Deo, quia vivit in peccato. Nam quomodo ſubſtantia ejus interire poteſt, cùm utiq; anima ſit, quæ vitam infudit? & cui anima infunditur, vita infunditur, à quo anima diſcedit, vita diſcedit, anima ergo vita eſt. Quomodo enim poteſt mortem recipere, cùm ſit contraria? ſicut enim nix calorem non recipit, nam ſtatim ſolvitur & lux non recipit tenebras, nam ſtatim diſcutit, infuſo enim lumine tenebrarũ horror aufertur, ſicut admoto igne nivium rigor deſinit, ita & anima, quæ vitam creat, mortem nõ recipit, nec moritur.* cap. 10. *Habes ergo rationem, ſed hac humana, aliud divinum, quod ait Dominus: Poteſtatem habeo ponendi animã meam & poteſtatem habeo iterũ ſumendi eam. Vides igitur quia nõ moritur cum corpore, quæ & ponitur & reſumitur, & in manus Dei Patris commendatur. Sed ne fortè dicas ſpeciale eſſe, quod Chriſti eſt, audi dicentem. Quid ſcis, an nocte hac tua anima repoſcatur? numquid dixit, moriatur in te anima tua? non, ſed repoſcatur à te. Quæ data eſt, repoſcitur vel repetunt à te. Repetitur enim anima, nõ interimitur. Quod repetitur, manet; quod interimitur, nõ manet &c.* Lactant. lib. 7. Inſtit. cap. 9. 10. & 11. multis argumentis im̃ortalitatem animarum probat. *Si* (inquis) *Deus eſt & incorporalis & inviſibilis & æternus, ergo non idcircò animam interire credibile eſt, quia non videtur, poſtquam receſſit à corpore, conſtat enim eſſe aliquid ſentiens ac vigens, quod nõ veniat ſub aſpectum. Ex eo quoq; animæ immortalitas cognoſcitur, quia nullum ſit aliud animal, quod habeat notitiam aliquam Dei, religioq; ſit penè ſola, quæ hominem à brutis diſcernat, quæ cùm in hominem ſolum cadat, profectò teſtatur, id affectare nos, id deſiderare, id colere; quod nobis familiare; quod proximum ſit futurum &c. Virtus quoq; ſoli homini data magno argumento eſt, immortales eſſe animas, quod nec erit ſecundùm Naturam, ſi anima extinguitur, huic n. præſenti vitæ nocet.* cap. 13. dicit, *illos qui animarum immortalitatem negaverunt, habuiſſe incolumes oculos, ſed cor cæcum*: Gregor. Nyſſen. in lib. de reſur. & anim. itidem multis argumentis animæ im̃ortalitatem cõfirmat. Auguſt. in Pſal. 88. *De animi immortalitatè multi etiam Philoſophi gentium multa diſputaverunt & immortalem eſſe animam humanã pluribꝰ & multiplicib. libris conſcriptũ memoriæ reliquerunt.* lib. 1. de orig. anim. ad Hieron. c. 2. inter ea, quæ de anima firmiſſimè ſe tenere aſſerit, numerat ejuſdẽ immortalitatẽ; *Anima hominis*, inquit; *immortalis eſt ſecundùm quendam modum ſuum; non n. omnimodis ſicut Deus. Nam de animæ mortibus ſacra Scriptura multa commemorat, ſed quod ità moritur alienata à vita Dei, ut tamen id Naturâ*

ſuâ vivere non omninò deſiſtat, ita mortalis ex aliqua cauſa invenitur, ut etiam immortalis non ſine ratione dicatur. Epiſt. 3. ad Volnſ. *Quis nunc extremus idiota vel quæ abjecta muliercula non credit animæ immortalitatem?* Sidonius in Epitaph. Claud. Mamert. *Mens & gloria non queunt humari.* Greg. in Dialog. *Tres vitales Spiritus creavit omnipotens Deus, unum qui carne regitur, alium qui carne tegitur, ſed nō cum carne moritur. Tertiū qui carne tegitur & cum carne moritur, Primus Angelorum, ſecundus hominum, tertius brutorum,* ſed in re manifeſta pluribus opus non eſt.

Antitheſis eorum, qui negant animæ immortalitatem.

149. Immortalitatem animæ negant, 1. *Epicuræi*, quorum impias cogitationes ac voces μιμηλικῶς Scriptura exprimit. Eſa. 22. v. 13. 1. Cor. 15 verſ. 32. *Comedamus & bibamus, cras enim moriemur,* Sap. 2. v. 2. *Fortuitò nati ſumus & poſthac erimus, quaſi nunquam fuiſſemus,* v. 3. *quia corpus noſtrum erit cinis extinctus & Spiritus diffundetur tanquam mollis aer.* v. 2. *hæc cogitaverunt & erraverunt, excæcavit n. illos malitia eorum.* v. 22. *& non cognoverunt myſteria Dei, neq; mercedem ſperaverunt juſtitiæ, neq; judicaverunt honorem animarum immaculatarum.* v. 23. *quod Deus creavit hominem ἐπ᾽ ἀφθαρσίᾳ* &c. Auguſt. lib. 6. Confeſſ. cap. ult. *Si animus mortalis eſt, Epicurus in animo meo palmam habet.* Conf. Plutarch. lib. 4. de placit. Philoſ. c. 7. Galen. lib. de Phil. Hiſt. c. 17. ubi Epicuro hanc opinionem tribuunt. Utinam verò ea cum Epicuro fuiſſet extincta! ſed res ipſa teſtatur, non eſſe de nihilo querelam D. Brentii homil. 35. in c. 2. Luc. *Etſi* (inquit) *inter nos nulla ſit publica profeſſio, quod anima ſimul cum corpore intereat, & quod non ſit reſurrectio mortuorū, tamen impuriſſima & profaniſſima illa vita, quam maxima pars hominum ſectatur, perſpicuè indicat, quod non ſentiant eſſe vitam poſt hanc &c.* 2. *Sadducæi* de quib. Act. 23. v. 8. *dicunt, non eſſe reſurrectionem, nec Angelum, nec Spiritū.* Quidam per *Spiritum* intelligunt Angelum, exiſtimant igitur verba illa μηδὲ ἄγγελον tanquam gloſſema in textum irrepſiſſe vel certè poſterius eſſe ἐξηγητικὸν prioris, ſicut v. 9. εἰ πνεῦμα ἐλάλησεν αὐτῷ ἢ ἄγγελος, cui expoſitioni favere putant, quod additur, *Phariſæi credunt τὰ ἀμφότερα* ſcil. & carnis reſurrectionem futurā & Angelos eſſe. Sed præſtat literali ſenſui inhærere, quod Sadducæi negaverint non ſolùm Angelos, ſed etiam animas, h. e. quod ſtatuerint, animam hominis nihil aliud eſſe quam naturale temperamentum Elementorum, quod cum corpore intereat, non eſſentiam ſpiritualem, quæ à corpore ſeparata poſt mortē exiſtat. Joſeph. lib. 18. antiquit. Judaic. c. 2. *Sadducæorū opinio cū corpore ſimul extinguit & animas,* lib. 2. de bell. Judaic. c. 7. *Sadducæi generaliter animarū vel ſupplicia denegant vel honores.* vid. Tertull. lib. de reſur. carn. 3. *Arabes quidam*, de quibus Euſeb. lib. 6. Hiſt. Eccleſ. c. 36. *exorti ſunt & alii quidam tum temporis* (tertio poſt Chriſtum ſeculo) *in Arabia dogmatis à veritate alieni introductores, qui animas in hoc præſenti tempore unà cum corporibus mori ac corrumpi, & in futura reſurrectione ſimul cum illis vita denuò reſtituendas dixerunt. Convocata igitur etiam hanc ob cauſam haud mediocri Synodo rurſus vocatus Origenes, de quæſtione hac ita publicè diſputavit, ut mentes eorum, qui antea ſeducti fuerant, ab errore averterētur.* Quem locum ex Euſebio totidem verbis adducit Auguſt. lib. de hæreſ. ad Quodvuld. c. 83. idem habetur in jure Canonico c. Quidam. 24. q. 3. 4. Affine eſt huic errori quod de *Origene* Hieronym. in Epiſt. ad Avitum commemorat eum ſenſiſſe, *animas poſtquam ſalutem conſecutæ fuerint, amplius non futuras animas. Sicut enim* inquit, *venit Dominus atq; Salvator quærere & ſalvū facere quod perierat, ut perditum eſſe deſiſtat: ſic anima quæ perierat & ob cujus ſalutem venit Dominus, cùm ſalva facta fuerit, anima eſſe ceſſabit.* 5. Damaſcenus lib. de hæreſ. p. 585. mentionem facit quorundam hæreticorum, quos vocat *Thnetopſychitas qui hominum animos pecudum animis ſimiles induxerint atque eos unà cum corporib. interire dixerint.* 6. Multi ex *Philoſophis gentilibus* animę imortalitatē negarunt. Aug. in lib. de Spir. & anim. c. 48. *Anima non moritur cum corpore, ut Aratus aſſerit, neq; poſtmodum interit, ſicut Zenon dixit, quia ſubſtantialiter vivit.* Plin. lib. 7. Nat. Hiſt. cap. 55. de anima brutorum, de quibus tam multa ſcripſit, optimè meritus, de humana peſſimè, eujus immortalitatem acerbâ mordacitate inſectatur. Galen. in libro, *quod animi mores tēperamentum corporis ſequantur.* Platonem exagitat, quod animæ immortalitatem defendat. Juſtinus in Pareneſ. ad gent. Nyſſ. in lib. de anim. Nazianz. cont. Eunom. Plutarch. in lib. de placit. Philoſ. c. 1. Cajetan. lib. 3. de anim. cap. 2. Pomponat. in lib. de immortal. anim. & alii complures Ariſtoteli tribuunt, quod animam hominis mortalem eſſe ſtatuerit, ſed Eugubin. lib. 3. de perenn. Philoſ. cap. 21. & Conimb. de anim. ſepar. Diſp. 1. art. 2. ab hac macula eum liberare conantur. lib. 3. de anim. cap. 5. ait, νοῦς χωριστὸς ἐστι μόνον καὶ τοῦτο μόνον ἀθάνατον καὶ ἀΐδιον. Scot⁹ 4. ſent. diſt. 43. q. 2. art. 2. Niphus in opuſc. de immort. anim. cap. 1. putant, *Ariſtotelem in hac quæſtione omnino dubium fuiſſe, ac modò in hanc, modò in illam ſententiam inclinaſſe.* Lucreti⁹ lib. 3. triginta ampliùs argumentis animæ mortalitatē probare nititur. 7. De Johanne 23. Concilium Baſilienſ. ſeſſ. 11. ſub finem tom. 4. Concil. edit. Venet. p. 294. ſic loquitur: *Sæpe & ſæpius coram diverſis Prælatis & aliis honeſtis ac probis viris pertinaciter Diabolo ſuadente dixit, aſſeruit, dogmatizavit, vitam æternam non eſſe neq; aliam poſt hanc, quinimo dixit & pertinaciter credidit, animā hominis cum corpore extingui & mori inſtar brutorum animalium &c.* Paulus III. Pontifex moriturus dixiſſe fertur, *ſe jam experturum veritatē trium quæſtionum, de quibus in tota vita dubitaſſet: 1. an animæ ſint immortales, 2. an infernus ſit, 3. an ſit Deus,* Petrus Pomponatius Mantuanus Bononiæ publicè de animæ mortalitate ejuſq́ue interitu docuit. Georgius Sabinus literis commendatitiis Philippi inſtructus ad Bembi Cardinalis colloquium & menſam admiſſus eſt, à quo inter alia de tribus potiſſimùm quæſivit Bembus, 1. *quodnam eſſet annuum ſtipendium Philippi.* 2. *Quot auditores haberet.* 3. *Quidnam ſentiret Philippus de animæ immortalitate, mortuorum reſurrectione & vita æterna?* Cumq; ad tertium ζήτημα reſpondiſſet Sabinus, *extare multas ejus paginas & præſertim librum locorum communium, in quibus videre ſit certam ejus fidem de his articulis πληροφορίαν,* reſpondit Bembus: *Ego Philippum haberem virum prudentiorem, ſi hæc non crederet,* Oſw. Gotwaldus in meditat. practic. præſent. in Cœna. In Concilio Lateranenſi Ann. 1512. peculiari decreto animæ immortalitas aſſerenda erat, ex quo intelli-

intelligitur, multos in regno Papali de ea dubitaſſe. M. Antonius Zimara in Problematibus probl.50. quærit, propter *quā cauſam Clerici ac Monachi in Papatu mortem præ aliis ægrè ferant ac perhorreſcant?* ac reſpondet, *utrum quia Naturâ ſunt frigidi cordis & Melancholici, an quia prorſus funditusq́; ſe interire ſtatuunt, quando quidem nec in propria nec in poſterum Natura conſiſtunt, ubi ex vita migraverint?* quo ipſo innuere voluit reſurrectiooem carnis & animæ immortalitatem à multis eorū in dubium vocari. 8. *De Anabaptiſtis* ſic ſcribit Feuardentius io annotat. ad Irenæum cap.63. *Anabaptiſtæ Anno Domini 1568. theſes Cracoviæ impreſſas per Poloniam divulgarunt, quarū decima eſt. Negamus aliquam animam poſt mortem manere. Sed illud dicimus excogitatum ab Antichriſto ad ſtabiliendam ſuam culinam per fictum purgatorium & invocationem Sanctorum. Quorum quoque unus miniſter Domonevvski publicâ cum Patribus Societatis Polonia habita Diſputatione Ann.1589. menſe Octobri publicè aſſeruit, animam cum corpore interire; alter Budnæus nomine hac de re interrogatus quid ſentiret, reſpondit. Rem eſſe dubiam & ſub judice adhuc litem pendere. Hæc de Polonia ſua refert Andreas Iurgievicius vir æquè diligens ac eruditus in libello cui nomen dedit Bellum quinti Evangelii cap.10.* Hactenus Feuardentius. 9. *De Libertinis* ſcribit Calvinus in lib. cootra Libertinos edito, quod autore quodam Quintino Piceardo doceant, *animas hominum non eſſe immortales.* 10. *Servetus* animæ mortalitatem oṅà cum aliis errorum portentis introduxit, teſte Beza in Epiſtola ad Dudithium pag.190. 11. *Photiniani* de animarum immortalitate obſcurè & lubricè loquuntur, cujus conſilii ſui ratiooem exponunt in Actis manuſcriptis Colloquii Racovienſis: *Cautè* (ioquiunt) *hac de re agendum eſt, quemadmodum & ipſe Chriſtus & Apoſtoli ſeſe ad captum populo accommodarunt, ut parabola de Lazaro & divite docet, non erat tunc tempus conturbandi Iudæos, ut & nunc non eſt. Sic & interdum poſſunt quædam dici, quæ hanc ſententiam hominibus indicent, donec tandem matureſcat ætas & homines hiſce loquendi modis adſueſcant.* Videntur autem ſentire *animam hominis unà cum corpore extingui, vocari verò immortalem, quia piorum anima unà cum corporibus iterum reſuſcitandæ ſunt ad vitam de impiis ſtatuunt, eos vel nunquam reſuſcitandos, vel poſt reſuſcitationem ac judicium ſtatim in nihilum redigendos.* Quod revera ita ſentiant, facilè apparet ex ipſorum hypotheſibus. Statuunt enim, *quod mors hominis ſit ejuſdem annihilatio* ſive in nihilum redactio, quodq́ue reſurrectio & reſurgere nihil aliud ſit, *quàm ex non exiſtente iterum exiſtere,* ut vidimus ſuperiùs. Negant, aoimas hominum poſt mortem præmia vel pœnas accipere, quâ de re Conciliū Racovienſe ſic loquitur: *Animadvertendum eſt, Chriſtum & Apoſtolos coactos fuiſſe quodammodo hominum opinionibus, quæ tunc plerunque vigebant ſe accommodare, quemadmodum ſatis apertè docet parabola divitis & Lazari. Nam aliquem in inferno fuiſſe & ibi torqueri, in ſinu Abrahæ decumbere, ſunt planè ficlitia & ſimilia illis, quæ Poetæ de Ixione, Siſypho, Tantalo ſcribunt; hac etiam prudentia hodie apud vulgus Chriſtianorum in hac materia utendum illis, qui gloriæ Dei conſultum cupiunt. Non me latet,* inquit, *te etiam negare immortalitatem animarum niſi Chriſtianorum in reſurrectione.* Id quidem ipſe negat pag.56. & pag.77. ſed ex illa hypotheſi quod mori ſit *penitùs extingui* & reſurgere *ex non ente iterum exiſtere* efficaciter infertur, unde etiam pag.79. locum Eccleſiaſtæ, *Spiritus redit ad Deum, qui dedit eum,* quem pro animæ immortalitate aſtruenda Puccius produxerat, miſerè enervat. Schmaltz. cōt. Diſp.7. Frantz. pag.409. falsò ſibi ſuisq́ue aſſeclis affingi conqueritur, quòd ſtatuant *hominem mori quoad animam,* ibidem tamen addit, *an Spiritus ille qui ad Deum redit, & à corpore ſeparatus eſt, ſenſu aliquo præditus ſit &c. valde dubitamus, imo aliter rem ſe habere credimus.* pag.410. *credimus animas vel Spiritus poſt mortem redire ad Deum, qui eas dedit & ita ſuo modo* (nota) *ſuperſtites eſſe.* Ibidem refellit argumenta, quæ pro aſtruenda animæ immortalitate Frantzius ex Luca 23.v.43. Philip.1.v.23. Apocal.6.v.9.&c. adduxerat, ac pag.413. ſubjungit, *locum Eccleſ.12. v.7. ſolùm ferè eſſe, qui apertè confirmet, hominis animam poſt mortem ſuperſtitem eſſe,* ſed illum ipſum Socinus in peregrinum ſenſum detorquere conatur, quodnam igitur in Scripturis præſidium vel fundamentum hujus ſententiæ manebit reliquum? 12. *B. Luthero* noſtro objiciunt Jeſuitæ, quod animarum immortalitatem negaverit, propterea qood tom.7. Witteberg. in aſſert. articulorum per Bullam Papalem damnatorum p.127. ſic ſcribat: Es iſt newlich zu Rom / fürwar meiſterlich beſchloſſen der heilige Artickel / daß die Seele deß Menſchen vnſterblich ſey / denn es war vergeſſen in dem gemeinē Glauben / da wir alle ſagen / Ich glaube ein ewiges Leben. Item es iſt auch beſchloſſen durch Hülffe Ariſtotelis / daß die Seele ſey eine weſentliche Form deß Leibes / vñ derſelben feiner Artickel vielmehr / die auffs allerziemlichſte wol anſtehen der Bäpſtlichen Kirchen / auff daß ſie Menſchenträume vnd Teuffelslehren behalten / dieweil ſie Chriſti Lehre vnd den Glauben mit Füſſen trit. Eundem locum nobis objicit Mart. Borrichius Calvinianus. Piſtorius in hodeg. cap.12. p.536. Lutherus aoimam hominis dicit interire cum corpore & eſſe mortalem; Reſp.1. Lutherus ſeccentis in locis ſuam de animæ immortalitate doctrinam proponit, quam his verbis abnegare noluit. 2. Gretſerus & alii ex Jeſuitis Luthero ψυχοπαννυχίαν tribuunt, ut inferius apparebit, ergò non negavit animæ immortalitatem, aliud enim eſt *dormire,* aliud non *exiſtere.* 3. Cōtextus manifeſtè oſtendit, Lutherum non negare animæ īmortalitatem, ſed illudere Pontifici, qui novos fidei articulos in ſois Conciliis promittat & cùm ad rem ventum, proferat vel eos, qui jam ante in Scripturis & Symb. fidei ſatis firmati, qualis eſt de immortalitate, q̄ non ita pridem definierat Concil. Lateranenſe ſub Leone X. ſeſſ.8. vel eos qui ex Scholis Philoſophor. petiti & ad ſalutis doctrinam oihil quicquam pertineant, qualis eſt de eſſentiali forma corporis, vel etiam falſos, Antichriſtianos & impios, quales ſunt de purgatorio, de transſubſtantiatione, de ſacrificio Miſſæ, de poteſtate Papæ, de ciborum delectu &c. quos ex Apoſtolo vocat doctrinas Dæmoniorū. Hanc eſſe genuinā Lutheri mentem apparet ex eo, quod articulo de immortalitate animæ à Papa ſtabilito ἰσχυρ-ῶς ſubjicit, *oblitus ſcil. erat SS. hujus articuli*

in Symbolo, in quo omnes confitemur vitam æternam. Eodem ſenſu accipienda ſunt verba Lotheri in aſſert. omnium articul. art. 27. tom. 2. Jen. Lat. f. 307. *Permitto tamen, quod Papa condat articulos fidei ſibi & ſuis fidelibus, quales ſunt, panem & vinum transſubſtantiari in Sacramento, eſſentiam Dei nec generare nec generari, animam eſſe formam ſubſtantialem corporis humani, ſe eſſe Imperatorem mundi, & Regem cœli & Deum terrenum, animam eſſe immortalem.* Simili planè impudentiâ Piſtorius in ſuis mille viginti falſis omoib. Lutheranis hanc affricat hæreſin, *quod cum Sadducæis non credant animarum immortalitatem*, propterea, quòd Sanctos cum Chriſto in cœlis viventes appellent *mortuos*. Atqui 1. ſequimur hac in parte ductum Scripturæ. Rom. 14. v. 8. 1. Theſſ. 4. v. 10. Apoc. 14. v. 13. & Symboli Apoſtolici, in quo Chriſtus dicitur judex vivorum & mortuorum. 2. Sanctos illos vocamus mortuos, non ſenſu Photiniano, quod non amplius ſint & vivant, ſed orthodoxo videl. tum διακριτικῶς ut diſcernantur à Sanctis in his terris adhuc viventibus, tum σχετικῶς, reſpectu vitæ animalis, à qua ad cœleſtem & ſpiritualem ſunt translati.

Argumenta contra animæ immortalitatem, 1. ex Scripturis. 1. Job. 14. v. 10. Homo cùm mortuus fuerit, ubi eſt.

150. Contra animæ immortalitatem pro ψυχοθανασίᾳ aſtruenda proferuntur. 1. quædā *Scriptura dicta*, 2. *rationes*. Dicta Scripturæ potiora hæc ſunt: 1. Job. 14. v. 7. *Lignum habet ſpem, ſi præciſum fuerit, rurſum vireſcit & ſurculi ejus pullulant.* v. 10. *Homo verò cùm mortuus fuerit & infirmitate correptus, ubi quaſo eſt?* v. 11. *quomodo ſi recedant aquæ de mari & fluvius vacuefactus areſcat.* v. 12. *ſic homo cùm dormierit, non reſurget.* v. 14. *putaſne mortuus homo rurſū vivet?* Reſp. 1. Si hæc omnia abſolute ac ſimpliciter accipiantur, nō ſolùm animę im̄ortalitas, ſed etiam mortuorum reſurrectio negabitur. 2. jam verò conſtat ex cap. 19. v. 25. Jobū de reſurrectione mortuorū egregiam confeſſionem ediſſe. 3. Quidam ergò reſpondent, Jobum magnitudine doloris oppreſſum ad præſens duntaxat malum & ſtatum reſpicere, nun cogitare nunc mortuorū reſurrectionem, neque eò animum attollere vi mali urgente, quamvis eam non neget, ut oſtendit ejus ſpes in Dominum, quam paſſim profitetur, Job. 13. v. 15. *Etiamſi me occiderit Dominus, in eum ſperabo.* v. 16. *ipſe erit mihi in ſalutem.* At hæc ſpes certa eſſe non poſſet, niſi reſurrectionem putaret. 4. Ruffin. in expoſ. Symb. p. 387. Lyran. in comm. & alii hunc eſſe eorum verborum ſenſum putant, quòd non ſit deteriori conditione homo futurus, quàm ſit arbor, quæ exciſa aut penè emortua renaſcitur ac repullulat, ideoq; quod in apodoſi ſimilitudinis additur, *Et homò morietur?* legunt cum interrogatione, ac illud, *ubi quæſo eſt?* exponunt *ubinam tandem, an verò nuſquam erit* (cum admiratione) *nec ultra comparebit?* imò verò odore divini Spiritus inſtaurabitur, ut arbor aquarum odore & afflatu. *Non ſibi videtur* (inquit Ruffin.) *in his verbis cū pudore quodam homines arguere ac dicere. Itane ſtultum eſt hominum genus, ut cùm videant exciſa arboris truncum rurſum pullulare de terra, & lignum emortuum iterum vitam recipere, ipſis ne lignis quidem aliquid ſimile de ſemetipſis nec arboribus opinetur? Ut autem ſcias, quod velut interrogantis modo legendum ſit quod dixit, mortalis autem cùm ceciderit, non reſurget, de conſequentibus probat. Subjungit namq; ſtatim, ſi enim mortuus fuerit homo, vivet. Et paulò poſt dicit: Expectabo uſq; quò iterum fiam. Et iterum dicit: Qui reſuſcitaturus eſt ſuper terram pellem meam, quæ nunc hæc haurit.* 5. Quidam reſpondent Jobum loqui de conditione hominis poſt mortem *juxta Naturam* quod ſcil. non poſſit revocari in vitam naturaliter, jam verò reſurrectio non eſt opus Naturæ, ſed Dei per Chriſtum. 6. Quidam ſtatuunt Jobum hæc non ex ſua, ſed ex ſociorum ſententia loqui ac ſententiam eorum confutare, qui bona tantùm & mala hujus vitæ ſpectarent de futura nihil cogitantes, quos Jobus hoc nomine arguat, quod hoc pacto homo ſit miſerrimus omnium, utpote cui & vita ſit calamitoſa & interitus æternus ac irreparabilis. 7. Simpliciſſimè & ad textum accommodatiſſimè reſpondetur, Jobum hîc agere de revocatione ac reditu hominis *in hanc vitam*, ut oſtendit tum *protaſis ſimilitudinis*, quia arbor præciſa adhuc pullulat ac revireſcit ad hanc vitam, ſed homo ſemel mortuus non niſi extraordinario & peculiari divino miraculo in hanc vitam revocatur; tum *collatio ſimilis loci* cap. 7. v. 7. *memento, quòd ſicut ventus vita mea, & quod non revertetur oculus meus, ut videat bonum*, h. e. quod non ſim rediturus in hanc vitam, ut rurſum felicitate aut bono ullo in ea perfruar. v. 9. *ut deficit nubes & abiit, ſic deſcendens ad ſepulcrum non aſcendet.* v. 10. *non revertetur ultrà ad domum ſuam nec agnoſcet eum ultrà locus*, in quo ſcil. antea fuerat, dum viveret, tum expreſſa *limitatio* addita. v. 14. *cunctis diebus, quibus nunc milito, expecto, donec veniat immutatio mea.* v. 15. *Vocabis me* (in die ſcil. noviſſimo, quando mortui audient vocem filii hominis Joh. 5. v. 29.) *& ego reſpondebo tibi* (audiam vocem tuam & prodibo vivus ex ſepulcro) *operi manuum tuarum favebis.* 8. Tantùm verò abeſt, ut Jobus reſurrectionem mortuorum in hiſce verbis neget, ut eam potiùs ſtabiliat. Non enim abſolutè ac ſimpliciter dicit, *homo cùm dormierit, non reſurget*, ſed addit, *donec prætereant* vel non fuerint, *cur non evigilabit.* Mercerus quidem hæc accipit tanquam ſimplicem negationem, ut ſit ſenſus, *quamdiu erunt*, ſeu *donec non erunt cœli*, quod nunquam fiet, h. e. nunquam homo juxta Naturam reparandus. Sed ipſa Jobi confeſſio & alia Scripturæ dicta Eſa. 65. v. 18. cap. 66. v. 24. Luc. 21. v. 33. &c. oſtendunt, rectius hæc accipi velut quandam limitationem ac temporis determinationem, quo poſt cœptam cœli ac terræ deſtructionem homo ſit ex ſomno mortis divinâ virtute reſuſcitandus. Epiphan. in ancor. *Dicit Iob, homo ubi dormierit, non amplius reſurget, neque agnoſcet locum ſuum. Etenim revera quotidie non fit reſurrectio, ſed in unam decreta eſt diem. Verum oſtendens quod novit, in quale tempus præfinitum reſpiciat, ſtatim ſolvit quæſtionem. Donec cœlum & terra auferatur, ſunt corpora in terra. Cùm verò venerit, qui vertit cœlum velut librum & concutiet terram, tunc reſurgent qui ſunt in terra.* 9. Quam ex arbore diſſimilitudinem Jobus attulit ad infirmandam hominis in hanc vitam revocationem, eandem velut ſimilitudinem Spiritus ſancti alibi applicat ad probandam mortuorum reſurrectionem, Joh. 12. v. 25. 1. Cor. 15. v. 36. Quemadmodum arbores ſub hyemem prope emortuæ & herbæ ac germina quæ in frigore brumali

nobis planè interiiſſe videntur, verno tempore repullulant ac grana putreſacta in terra poſt aliquod tempus revireſcunt: Sic *oſſa noſtra* in reſurrectione inſtar graminis *germinabunt*, Eſ.66 v.14. Qui in arboribus, herbis & granis frumenti juxta ordinarium Naturæ curſum illud quotannis facit, cur non idem in corpore hominis ſupra Naturam facere poſſet.

2. Pſal.115. v.17. Non mortui laudabunt te.

151. 2. Pſal.115.v.17. *Non mortui laudabunt te neque quisquam eorum qui deſcendunt in ſilentium*, cum quo congruit illud Pſal.6.v.6. *Non eſt in morte, qui memor ſit tui.* Pſal.30.v.12. *Nunquid confitebitur tibi pulvis, aut annunciabit veritatem tuam.* Reſp.1. loquitur Pſaltes de illis laudum divinarum præconiis, quæ in hac vita in Eccleſiæ militantis conſortio Deo à piis voce corporeâ offeruntur, loquitur de prædicatione ac propagatione veræ doctrinæ & celebratione beneficiorum ac laudum divinarum, quæ aliis hominibus in hac vita ſervit, eosque exemplo ad imitationem allicit, ſicut ſtatim additur Pſal.115. v.18. *ſed nos qui vivimus, benedicimus Domino ex hoc nunc & uſq; in ſeculum*. h.e. in omnem æternitatem. Quamvis enim piorũ animæ à corporibus ſolutæ cum Deo in cœleſti beatitudine ac gloria vivant & cum Spiritibus cœleſtib. ſuo modo Deum laudent, tamen celebratio illa divini nominis non amplius auditur ab hominib. in carne adhuc viventibus, ut per eam ad fidem in Dei miſericordiam concipiendam & gratias Deo agendas excitari poſſint, quem fructum hominum in terris adhuc ſuperſtitum laudationes & gratiarum actiones in Eccleſia obtinent. Confer Sirac.17.v.25. *A mortuo tanquam non exiſtente perit confeſſio.* v.26. *Vivens & ſanus corde laudabit Dominum.* Auguſt. in enarr. Pſal.39. *Si non ſtatim ſurrexero, corruptumq; fuerit meum corpus, nunquid confitebitur tibi pulvis, id eſt, turba impiorum, quam mea reſurrectione juſtificabo, aut annunciabit ad ſalutem cæterorum veritatem tuam?* 2. Quidam accipiunt de illis, qui morte ſecundâ ſive æterna intereunt, ac שאול exponunt *pro inferno*, ut ſit ſenſus. Niſi me Spiritu conſolationis erexeris atque auxilio tuo præſto fueris, facilè in deſperationis & conſequenter in damnationis barathrum prolabi poſſum. Baſilius in Pſalm.113. *Mortuos hic non eos dicit, qui ſimpliciter vita functi, ſed qui in impietate mortui ſunt, illi namque ad infernum deſcendunt.* Sed prior expoſitio eſt textui convenientior. 3. Quod Pſaltes nequaquam abſolutè & ſimpliciter neget, mortuos Dominum laudare, patet tum ex hoc ipſo loco, quia addit, *nos qui vivimus benedicimus Domino ex hoc nunc & uſque in ſeculum*, tum ex aliis Pſalmorum dictis. Pſalm.116.v.7. *revertere anima mea in requiem, quia Dominus benefecit tibi.* v.9. *ambulabo coram Domino in regione viventium.* Pſal.118.v.17. *Non moriar, ſed vivam, & recenſebo opera Domini.*

3. Eccl.3. v.19. Eventus filiorũ hominum & eventus jumentorũ unus eſt.

152. 3. Eccleſ.3.v.19. *Eventus filiorum hominum & eventus jumentorum unus eſt, ſicut moritur iſtud, ſic moritur ille & Spiritus unus omnibus, præſtantia hominis præ animali nulla, quia omnia vanitas.* v.20. *Omnia pergunt ad locum unum, omnia fuerunt ex pulvere & omnia revertuntur in pulverem.* v.21. *Quis ſcit an Spiritus filiorum hominum aſcendat ſurſum & Spiritus jumenti deſcendat ſubtus terram.* Reſp.1. Gregor. lib.4. Dialog. cap.4. exiſtimat, verba illa μιμητικῶς in perſona impiorum proferri, velut illa, quæ habentur Sap.2.v.1. & ſeqq. quâ in parte ſequitur Gregorium NeoCæſarienſem, qui ad Salomonem voluptatibus ſecurè adhuc indulgentem hoc accommodat, hoc ſenſu: *Cùm me darem voluptatibus, ſenſi animum meum quodammodo brutescere atque iis cogitationibus agitari, quod eſſet unus exitus hominum ac jumentorum, ac quod poſt hanc vitam nulla ſuperſit alia.* 2. Simplicius reſpondetur, Salomonem conferre hominem cũ beſtiis quoad *moriendi neceſſitatem*, non autem quoad ſtatum & conditionem poſt mortem. 3. Quod per prolepſin additur, *Quis novit, an Spiritus hominis aſcendat ſurſum & Spiritus jumentorum deorſum?* non eſt latiùs extendendum quàm comparationis tertium permittit. Loquitur Salomon de notitia naturali & experimentali, quam conſequitur homo ex conſideratione eventuum, qui hominibus & beſtiis ex æquo eveniunt, quod enim externos illos eventus in oculos incurrentes attinet, illorum reſpectu homo à beſtiis non videtur differre. Ut enim beſtia cadit, dolet, ægrotat, alget, ſitit, moritur &c. ita eadem homini obveniunt. 4. ſed ex revelatione verbi per ſpiritualem notitiam cognoſcimus in morte hominis & brutorum maximũ eſſe diſcrimen, cum anima hominis ſit im̃ortalis & corpus ejus ex pulvere terræ ſuo tempore ſuſcitandum, quorũ neutrum beſtiis competit. Hanc ſpiritualem de im̃ortalitate animæ notitiam Salomonem non negare nec homini adimere, patet ex Eccl.12.v.7. *Spiritus redit ad Deum, qui dedit eum.* 5. Hieron. in com. h.l. ſolutionem quærit in phraſi מי יודע *Non inter pecudes* (inquit) *& hominem ſecundùm animæ dignitatem nihil intereſſe contendit, ſed adjiciendo quis, difficultatem rei voluit demonſtrare. Pronomen enim quis in Scripturis ſanctis non pro impoſſibili, ſed pro difficili ſemper accipitur. Inter homines igitur & beſtias hæc ſola eſt differentia, quod Spiritus hominis aſcendit in cœlũ, & Spiritus jumenti deſcendit in terram, & cũ carne diſſolvitur, ſi tamen hujus rei vir aliquis Eccleſiaſticis & diſciplinis cœleſtib. eruditus, & quaſi dubiæ rei aſſertor certus ſit.* Poſtea annectit myſticam explicationem: *Quis ſcit, utrum ſanctus, qui hominis appellatione dignus eſt, aſcendat in cœlum & utrum peccator, qui jumentum vocatur, deſcendat in terram? Fieri enim poteſt utramq; pro incerto vitæ hujus & lubrico ſtatu, ut & juſtus concidat & peccator reſurgat & nonnunquam evenit, ut rationabilior & eruditus in Scripturis, h.e. homo non circumſpectè & ut ſcientia ſua dignum eſt, vivat & deducatur ad inferos et ſimplicior quiſq; atq; ruſticior, qui jumentũ hominis comparatione dicatur, melius vivat et Martyrio coronetur et Paradiſi ſit colonus.* Sed hoc à literæ ſimplicitate nimis procul diſcedit. 6. Idem poſtea confugit ad limbũ: *Non hæc dicuntur*, inquit, *quaſi putet Salomon animam hominis ita diſſolvi ut animam pecoris, nec quaſi ad eundem locum proficiſcantur, ſed quod ante Chriſtus adventum omnes deferebantur ad inferos etc. Et quamvis non idem eſt diſſolvi et conſervari, attamen parum intereſt diſſolvi an anima peccatoris et in tenebris detineri.* At paulò pòſt oſtendimus hypotheſin de limbo adverſari Scripturis:

153. 2. *Ra-*

2. ex rationibus.
1. ab animæ propagatione.

153. 2. *Rationes*, quæ contra animæ immortalitatem formantur, ſolvit Lactant. lib. 7. Inſt. cap. 12. Potiores hæ ſunt: 1. *Anima educitur ex potentia materiæ ac per generationem propagatur. Ergò in morte etiam interit.* Reſp. propriè loquendo anima non generatur, ſed propagatur, generatio enim eſt totius compoſiti. Non autem ſequitur, anima propagatur, ergò etiam corrumpitur, quia animæ Natura non eſt æſtimanda ex propagatione, ſed ex propria ejus eſſentia, quæ hæc eſt, quod ſit Spiritus incorporeus, inviſibilis & immortalis, talis enim qualibet res eſt, qualem eam Deus in creatione eſſe voluit & quale eſſe ei dedit. Si per eductionem è potentia materiæ hoc intelligitur, quod anima ex ſemine corporeo quâ tali oriatur, negamus animam ex potentia materiæ educi. Sin verò hoc modo phraſis illa explicetur, quod homo vi benedictionis divinæ ſibi ſimile ſecundùm ſpeciem generet, ac proinde animam propaget, *concedimus animam è potentia materiæ educi*, h. eſt, non immediatè à Deo creari, ſed à parentibus in ſobolem divino beneficio & ordinatione propagari, ſed ex eo inferri nequit, animam non poſſe extra corpus ſubſiſtere, quia utrumque, videl. tum propagatio animæ, tum ejus extra corpus ſubſiſtentia inſolidùm & unicè pendet à Dei ordinatione ac voluntate. Iren. lib. 2. adv. hæreſ. cap. 64. pag. 164. *Si quæ hoc in loco dicant, non poſſe animas eas, quæ paulo antè eſſe cœperũt, in multũ temporis perſeverare, ſed oportere eas aut innaſcibiles eſſe, ut ſint immortales, vel ſi generationis* (in generatione hominis) *initium acceperint, cum ipſo corpore mori, diſcant, quoniam ſine initio & ſine fine vere & ſemper eodem eodem modo ſe habens, ſolus eſt Deus, qui eſt omnium Dominus, quæ autem ſunt ab illo, omnia quæcunque ſunt facta & fiunt, initium quidem ſuum accipiunt generationis & per hoc inferiora ſunt ab eo, qui ea fecit, quoniam non ſunt ingenita, perſeverant autem & extenduntur in longitudinem ſeculorum ſecundùm voluntatem factoris Dei, ita ut ſic initio fierent, & poſtea ut ſint, eis donat.* Lactantius d. l. *Non quia cum corpore anima naſcitur, cum corpore etiam intereat, neceſſe eſt, non enim eſt par utriusque ratio. Solidum enim & comprehenſibile corpus eſt, & oculis & manu videtur & tangitur, anima verò tenuis & viſum tactumque fugiens. Corpus è terra fictum atque ſolidatum eſt, anima in ſe nihil concreti, nihil terreni ponderis habet &c. Quamvis ergò inter ſe conjuncta ac ſociata naſcantur, & alterum quod eſt de terrena concretione formatum quaſi vaſculum ſit alterius, quod eſt à cœleſti ſubtilitate deductum, cum vis aliqua utrumque diſcreverit, quæ diſcretio mors vocatur, tum utrumque in Naturam ſuam redit, quod ex terra fuit in terram ſolvitur, quod ex cœleſte Spiritu, id conſtat ac viget ſemper, quoniam divinus Spiritus ſempiternus eſt.* 2. *Anima rationalis habere nequit operationem à corpore omnino independentem, qui enim contemplatur, eum unà cum phantaſmate contemplari oportet.* Ariſtotel. libr. 3. de anim. text. 39. *Ergo etiam non poterit habere exiſtentiam extra corpus.* Reſp. negamus antecedens, ſi generaliter accipiatur, ut ſtatim animæ à corpore ſeparatæ etiam includet. Teſtatur enim Scriptura, animas à corpore ſeparatas non deſtitui ſuis operationibus, ut paulò pòſt apparebit. Adde quod quidam ex ipſis Philoſophis ſtatuant, intellectum eſſe inorganicum, nec indigere ad propriam ſuam operationem corporeis phantaſmatis. Species intelligibiles quæ ad intellectionem requiruntur, eodem modo in anima ſeparata eſſe poſſunt, quo ſunt in Angelis, quos conſtat eſſe Spiritus incorporeos. 3. *Quod pati poteſt naturaliter, etiam poteſt corrumpi, quia paſſio eſt inchoata quadam corruptio, ſed anima, vivente homine triſtitiam & dolorem patitur.* Ergò. Reſp. triſtitia in anima non oritur ex violenta primarum qualitatum impreſſione, quæ naturalis corruptionis eſt cauſa, ſed ex rerum Naturæ hominis adverſantium cogitatione. Dolendi actus arguit arctiſſimam animæ cum corpore unionem, quæ efficit, ut ſit principium materialium operationum in ipſo corpore, nequaquam verò infert, quod in ſe ac ſua Natura ſit materialis & corruptibilis. Lactantius d. l. reſpondet, *propterea virtutem & ſapientiam eſſe neceſſariam, ut mœror fortitudine repellatur, & voluptas abſtinentiâ ſuperetur. Nam ſi careat virtute, ſi voluptatibus dedita molliatur, morti fict obnoxia, quoniam & virtus immortalitatis eſt fabricatrix & voluptas mortis, mori autem non funditùs perenit ac delet, ſed æternis afficit cruciatibus, nam interire prorſus anima non poteſt.* 4. *Quia creſcit ſenſus in pueris, & in juvenibus viget, & in ſenſibus diminuitur, inde apparet animam eſſe mortalem.* Reſp. illud incrementum ac decrementum non attingit ipſam animæ eſſentiam, ſed duntaxat operationem, quæ pro diverſitate organorum, Spirituum ſcil. ac humorum variatur. Lactantius d. l. *non eſt idem mens & anima. Aliud eſt enim quo vivimus, aliud quo cogitamus. Nam dormientium mens, non anima ſopitur, & in furioſis mens extinguitur, anima manet & ideò non exanimes ſed dementes vocantur. Mens ergò, id eſt, intelligentia vel augetur vel minuitur pro ætate. Anima in ſuo ſtatu ſemper eſt, & ex quo tempore ſpirandi accepit facultatem, eadem uſque ad ultimum durat, donec emiſſa corporis clauſtro ad ſedem ſuam revolet.* Et poſtea: *Non eſt anima viſium, ſi viſus evanuit, ſi lingua torpuit, ſi auditus obſurduit, ſed corporis.* 5. *Sicut oculus evulſus à corpore ac ſeparatus nihil poteſt videre, ita & anima ſeparata nihil ſentire, quia & ipſa pars corporis.* Reſp. anima non eſt pars corporis, ſed ejus ἐντελέχεια, nec oculo competit τὸ videre ſive videndi facultas per ſe, ſed κατ' ἄλλο, videl. propter animam, ipſi verò animæ potentia intelligendi ac ſentiendi per ſe competit. Diſtinguendum etiam inter partes integrales & eſſentiales. Oculus eſt pars corporis integralis, anima eſt pars hominis eſſentialis. Lactant. d. l. reſpondet, *falſum eſſe illud comparatum ac diſſimile, anima enim non pars corporis, ſed in corpore eſt, ſicut id quod vaſe continetur, vaſis pars nõ eſt, nec ea, quæ in domo ſunt, partes domus eſſe dicuntur: ita nec anima pars eſt corporis, quia corpus vel vas animæ eſt, vel receptaculum.*

2. ab animæ operatione.

3. ab animæ paſſione.

4. ab animæ alteratione.

5. à comparatione.

2. de animarum ex corpore in corpus migratione.

154. Poſtquam igitur demonſtratum eſt, animam hominis non extingui in morte, ſed ex corporis domicilio egredi, reſtat ut de ſtatu & conditione animarum ſeparatarum diſſeramus. Revocari autem poteſt tota iſthæc tractatio ad duo principalia capita. Prius aget περὶ τοῦ ποῦ de domicilio illo, in quod animæ poſt ho-

minis

minis mortem recipiuntur, quod ψυχοδοχεῖον appellare poſſumus. Poſteriùs περὶ τοῦ ποιεῖν καὶ πάσχειν quid agant vel non agant animæ illæ ſeparatæ, an Epimenideo quodam ſomno oppreſſæ ἀναίσθητοι prorſus ἄεργοι καὶ ἄπρακτοι uſque ad diem extremi judicii otientur. an verò pro diſtinctorum domiciliorum conditione ac ſtatu diverſa agant & patiantur. Antequam verò περὶ τοῦ πῶς ſive de ψυχοδοχείῳ agamus, ante omnia removenda eſt abſurda & bruta illa opinio, quæ ſtatuit *migrare animas de corporibus vetuſtate ac morte confectis & inſinuare ſe novis ac recens natis, & easdem ſemper renaſci modò in homine, modò in pecude, modò in beſtia, modò in volucre & hac ratione immortales eſſe, quod ſæpe variorum ac diſſimilium corporum domicilia commutent*, quibus verbis animarum illam transmigrationem, ſive transanimationem μετεμψύχωσιν καὶ μετενσωματώσιν à Græcis appellatam deſcribit Lactant. lib. 7. div. Inſt. cap. 12. circa fin. Hæc opinio 1. nata fuit teſte Herodoto *in Ægypto* omnis idololatrias matre. 2. *à Pythagora* & aliis Philoſophis gentilibus ratiunculis quibusdam eſt comprobata & palliata. De Pythagora illud referunt Lactant. d. l. Laërt. in vit. Pythag. Plato eandem opinionem amplexus, (Iren. lib. 2 cap 59. ipſi tribuit, *quod primus eam introduxerit*) lib. 10. polit. narrat, *Orpheum odio mulierum tranſiiſſe in cygnum, Thamyrum in luſciniam, cygnum iterum in hominem, Ajacem in leonem, Agamemnonem in aquilam, Atlantem in pugilem, Epeum in mulierem formosā, Therſiten in ſimiam, Ulyſſem in virum plebeium. In Timæo aſſerit, viros injuſtos tranſire in mulieres*, θεωρητικούς, *qui in contemplatione hærent, mutari in aves, contemptores Philoſophiæ in pecudes, homines terrenis deditos in piſces. In Phædro diſputat animas ſordidas de cœlo cadere & ſubinde poſt mortem redire de corpore in corpus, poſt decem millia annorum abſolvi totum curſum & tum bonas animas redire ad cœlos, malas autem ad pœnas infernales.* Platonis tamen ſectatores concinna quadam interpretatione hæc omnia mollire conantur & ἀλληγορικῶς ea accipienda eſſe contendunt. Ovid libr. 15. metamorph.

Aſſertores μετεμψυχώσεως.

Morte carent animæ, ſemperq́; priore relictâ
Sede novis domibus vivunt habitantq́; receptæ.
Ipſe ego nam memini Trojani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram, cui pectore quondam
Hæſit in adverſo gravis haſta minoris Atridæ &c.

Julian. Apoſtata animam Alexandri in ſe immigraſſe nugabatur. *Stoici* non minùs quàm Pythagoræis opinionem illā tribuit Lactant. lib. 3. Inſt. cap. 18. in princ. *De gentilib.* in genere ſcribit Ambroſius de bono mortis cap. 10. in med. *ſummum præmium exiſtimarunt, ſi magnorum Philoſophorum animæ in apes aut luſcinias demigrarent, ut qui ante hominum genus ſermone paviſſent, poſtea mellis dulcedine aut cantus ſuavitate mulcerent.* 3. *De Phariſæis* refert Joſephus lib. 2. de bello Judaic. cap. 7. *quod bonorum animas dixerint tranſire in alia corpora, improborum autem interminabili ſupplicio cruciari*, cui opinioni etiam addictus fuiſſe videtur Herodes Matt. 14. v. 2 Marc. 6. v. 14. Elias Levita in Thisbi commemorat, Judaicos Præſules Pythagoricū ſomnium de גִּלְגּוּל נְפָשׁוֹת h. e. de μετεμψυχώσεως tempore Chriſti fuiſſe amplexos. **Druſ. part. 2. annot. in N. T Matth. 16. v. 14. *Judæi putant animam Adami volutatam eſſe per corpus Davidis & inde reverſam in corpus Meſſiæ. quod innui exiſtimant tribus literis* אדם *ut per Raſcha Theboth prima* א *ſignificet Adamum,* ד *Davidem,* מ *Meſſiā.*** 4. in Eccleſiam Chriſtianam introducta eſt *à Carpocratitis, Gnoſticis, Marcionitis ac Manichæis*. De *Carpocratitis* vide Epiphan. tom. 2. lib. 1. hæreſ. 27. De *Gnoſticis, Marcionitis ac Manichæis* idem tom. 3. lib. 2. hæreſ. 42. ſic ſcribit: *Putat miſer ille Marcion unà cum aliis idem ſentientibus; quòd eadem anima & in hominibus & in brutis eſt. Hoc ipſum multæ erroneæ hæreſes fruſtrà ſentiunt. Nam & Valentinus & Colorbaſius, Gnoſticiq́; omnes ac Manichæi tranſitus animarum de corporibus ad corpora eſſe pronunciant in hominibus cognitionem non habentibus, velut ipſi ex fabulamento quodam confingunt. Has enim dicunt pervagari & ſingulorum animantium corpora pertranſire, donec cognitionem aſſecutæ fuerint, atq; ſic purgatæ & reſolutæ ad cœleſtia tranſmigraverint.* De *Manichæis* idem tom. 2. libr. 2. hæreſ. 66. memorat, *quod tranſitus animarum è corporibus in corpora introduxerint, quos fortaſſis* (inquit) *aut à Platone aut à Zenone Stoico, aut ab aliquo fanatico collegerunt.* Confer Theodoret. lib. 1. Hiſt. Eccl. cap. 17. De iiſdem Auguſt. in libro de hæreſ. ad Quodvuld. hæreſ. 46. *animas auditorum ſuorum in electos revolvi arbitrantur, aut feliciore compendio in eſcas electorum ſuorum, ut jam inde purgatæ in nulla corpora revertantur. Cæteras autem animas & in pecora redire putant & in omnia, quæ radicibus fixa ſunt atq; aluntur in terra.* Idem hæreſ. 78. ex Philaſtrio hære. 120. mentionem facit cujusdam hæreſeos, *quæ ſceleratorum animas converti in Dæmonas dicit, & in quæq; animalia ſuis meritis congrua.* 5. *Origeni* eandem opinionem quidam tribuunt, ſed errores Origenis opinioni illi fuêre quidem affines, non tamen prorſus iidem. Hieron. in Epiſtol. ad Pamm. de ipſo refert, *quod de animarum è cœlo ruina* impia ſcripſerit in Apol. adv. Ruffin. quod animas dixerit *fuiſſe ante corpora & egiſſe aliquid, quo promeruerint craſſis corporib. alligari*, quem errorem Origeni etiam tribuunt Auguſt. lib. 11. de civ. Dei cap. 23. & Niceph. lib. 5. Hiſt. Eccleſ. cap. 33. Idem de *Priſcillianiſtis* ſtatuendum, quos itidem μετεμψυχώσεως patronos aliqui conſtituunt. Eorum hæreſin Auguſtin. ſic deſcribit de hæreſ. cap. 70. *Animas dicunt ejuſd. Naturæ atq; ſubſtantiæ, cujus eſt Deus, ad agonem quendā ſpontaneum in terris exercendum, per ſeptem cœlos & per quosdam gradatim deſcendere principatus & in malignum principem incurrere, a quo iſtum mundum factū volunt atq; ab hoc principe per diverſa carnis corpora ſeminari.* 6. *Legenda Papiſtica* purgatorii confirmandi cauſa excogitatæ μετεμψύχωσιν obliquè ſtabiliunt. In aurea Legenda in vita Conradi & Udalrici commemoratur *quosdam in avibus quæ in aquarum vortice quodam crebro immergebantur, animas duas concluſas eſſe intellexiſſe & eas Miſſis liberaſſe.* Matthæus Paris autor eſt, *Ruſticum cognomento Turcillum per inſomnium vidiſſe animas in equi formā tranſformatas & varia earum tormenta.*

155. Quam-

Refutatio μετεμψυχώσεως. 155. Quamvis verò Lactant. d. l. rectè ſcribat, *Pythagoreum illam opinionem ridiculam & mimo quam ſcholâ digniorem, nec refelli quidem ſeriò debuiſſe, cùm qui id faciat, videatur vereri, ne quis id credat*, unde etiam ſacetè & ſalsè deridetur à Luciano in Dialogo Galli & Mycilli, tamen cùm nullus ſit tam prodigioſus error, qui non aliquos inveniat applauſores, ideò veſtigiis veterum Eccleſiæ Doctorum inſiſtentes breviter monſtrabimus fontes refutationis. Pugnat μετεμψύχωσις 1. *cum articulo creationis.* Ut Deus cuilibet homini propriũ dedit corpus, ita quoque propriâ animâ ipſum inſtruxit, per quam non ſolùm à brutis; ſed etiam ab aliis hominibus diſtingueretur. 1. Cor. 6. v. 18. *Qui ſcortatur, peccat εἰς τὸ ἴδιον σῶμα.* cap. 7. v. 4. *mulier non habet poteſtatem τοῦ ἰδίου σώματος.* 1. Timoth. 4. v. 2. pſeudo doctorib. tribuitur ἰδία συνείδησις. Homo à brutis differt ſpecie, ab aliis hominibus numero. At ſi daretur μετεμψύχωσις nec homo à brutis ſpecie, nec ab aliis hominibus numero differret. 1. Cor. 15. v. 40. *non omnis caro eadem caro, ſed alia quidem hominum, alia verò pecorum, alia verò volucrium, alia piſcium.* Irenæus lib. 2. cap. 62. pag. 163. *Quemadmodum unusquisque noſtrûm ſuum corpus per artem Dei ſumit, ſic & ſuam habet animam. Neque enim ſic pauper neque indigens Deus, ut non unicuique corpori propriam donaret animam, quemadmodum & proprium characterem.* Methodius apud Epiphanium lib. 2. tom. 1. pag. 182. *ex ornatiſſimo & abſolutiſſimo opificio & ſyſtemate totius mundi, pulcerrimaq́; creaturarum omnis generis ad ſe invicem ſubordinatione probat, quòd transfiguratio unius Naturæ in alteram & providentiâ & ſapientiâ divinæ repugnet.* Idem Epiphanius lib. 2. tom. 2. hæreſ. 66. *Quomodo poſſibile eſt animam è corpore in corpus incerni? ſiquidem enim corpora formata ac parata eſſent & ſic animus ſuſciperent, probabilis eſſet hæc tragica fabula. Si verò quod ſeminatur, ex modica gutta eſt, quomodo anima in tam exiguo corpore talem reperit amplitudinem, ſic enim formantur ea, quæ formantur & non amplius conſiſtet ipſius* (Manetis) *ſermo. Neque enim à corpore in corpus tranſeunt animæ. Nam citra mixtionem fœminæ ad marem & maris ad fœminam in ſingulis animalibus nihil formatur.* 2. *cum articulo redemtionis*, Chriſtus enim non brutorum ſed hominum animas à poteſtate Satanæ & mortis redemit, quando *animam ſuam* λύτρον ἀντὶ πολλῶν, dedit Matth. 20. v. 28. aut ergò neganda eſt μετεμψύχωσις aut neganda animarum humanarum per Chriſtum facta redemtio, aut ſtatuendum Chriſtum etiam brutorum animas redemiſſe. 3. *cum articulo ſanctificationis.* Spiritus ſanctus non brutorum ſed hominum animas per verbum & Sacramenta ſanctificat. 4. *Cum articulo reſurrectionis & extremi judicij.* Cum corporibus ex pulvere terræ ſuſcitatis utpote humanis non brutorum ſed hominum animæ conjungentur & judicio Dei ſiſtentur accepturæ præmia vel pœnas eorum, quæ *per proprium corpus* geſſerunt 1. Cor. 5. v. 10 Iren. d. l. *adimpleto numero, quem Deus ipſe apud ſe antea definivit, omnes quicunque ſunt deſcripti in vitam, reſurgent, ſua corpora & ſuas habentes animas & ſuos Spiritus, in quibus placuerunt Deo. Qui autem pœna ſunt digni, abibunt in eam & ipſi ſuas habentes animas & ſua corpora, in quibus abſtiterunt à Dei bonitate.* 5. *cum articulo ſalutis & damnationis æternæ.* Non enim brutorum ſed hominum animæ ad imaginem Dei in primo Adamo conditæ, & ad eandem per Chriſtum reformatæ in gloriam cœleſtem aſſumentur, nec brutorum ſed hominum impiorum animæ inferno adjudicabuntur. Philaſtr. hæreſ. 120. *Si quis hoc ita putaverit fieri* (quod anima ſceleratorum tranſeat in Dæmonas ac pecudes) *paganitatis & vanitatis Philoſophorum magis quam Chriſtianitatis videtur habere conſortium, cùm dicat Apoſtolus: Omnes nos manifeſtabimur ante tribunal Chriſti, ut recipiat unusquisque ea quæ geſſit in hoc corpore. Anima itaque Natura non vertitur in Naturam alteram, ſed cùm voluntate contemnit ac negligit Dei præceptum futuro judicio pœnarum ſe dedicans, non aliâ niſi morum causâ pecudibus cognoſcitur comparanda, non Naturâ ſed moribus &c.* 6. *cum omnibus illis Scriptura dictis*, quæ de ſtatu, conditione, ac domicilio animarum poſt hanc vitam loquuntur, quæ paulò pòſt enumerabuntur. 7. Denique μετεμψύχωσις illa multis *abſurdis* tum *Theologicis* tum *Philoſophicis* laborat. Iren. lib. 2. cap. 58. pag. 161. *Animarum è corpore in corpus tranſmigratio evertitur ex eo, quod nihil omninò eorum, quæ antea fuerunt, meminerint. Si enim ob hoc emittebantur, ut in omni erant operatione, oportebat eas meminiſſe eorum, quæ antè facta ſunt, ut in ea quæ deerant, adimplerent & non circa eadem ſemper volutantes continuatim miſerabiliter laborent. Non enim poterat corporis admixtio in totum univerſam ipſorum, quæ ante habita erant, extinguere memoriam & contemplationem & maximè ad hoc venientes. Quomodo enim nunc ſoporato & requieſcente corpore quæcunque anima ipſa apud ſe videt, & in phantaſmate agit & horum plura, reminiſcens communicat cum corpore, & eſt quando & poſt plurimum temporis quæcunque per ſomnium quis vidit, vigilans annunciat: ſic utique ſe reminiſceretur & illorum, quæ antequam in hoc corpus veniret, egit &c.* Juſtin. in confut Græcar. quæſt. pag. 163. *Quid eſt magis ridiculum, quam μετεμψύχωσιν cum ſubſiſtere nequeat, fide complecti, & decreto firmare, quâ fit, ne qui olim Athenis docuerit Philoſophus Plato, poſtea formica pertulerit laborem?* Tertull. in Apolog. cap. 48. *Si qui Philoſophus affirmet, ut ait Laberius, de ſententia Pythagoræ, hominem fieri ex mulo, colubrum ex muliere, & in eam opinionem omnia argumenta eloquii virtute diſtorſerit, nonne conſenſum movebit & fidem infringet etiam ab animalibus abſtinendi? propterea perſuaſum quis hoc habeat, ne fortè bubulam de aliquo proavo ſuo obſonet.* Sed in errore, qui palpabiliter abſurdus eſt, confutando pluribus opus non eſt. Confer Juſtin. in Dial. cum Tryphone Tertullian. lib. de anima cap. 31. & ſeqq. Epiphanium contra Marcionem, Nyſſen. in lib. de homine, Ambroſiũ lib. de bono mortis cap. 7. Hieronymum in Epiſt. 32. Auguſtinum lib. 3. de Trinit. cap. 8. lib. 18. de civit. Dei, cap. 17. & 18. &c.

156. Pro μετεμψυχώσεως aſtruenda ex Scripturis duo proferuntur exempla, 1. *Nebucadnezaris* in beſtiam degenerantis, Dan. 4. v. 30. *ex hominibus abjectus eſt, & herbam ut bos comedit, & rore cœli corpus ejus conſperſum eſt, donec capilli ejus in ſimilitudinem aquilarum creſcerent, & un-* *Argumenta pro μετεμψυχώσει à Nebucadnezaris transformatione.*

Digitized by Google

& ungues ejus quaſi ungues avium. Reſp. Epiphanius in vita Danielis, Cedrenus & alii reſpondent, non deſcribi hoc loco quandam *μετεμψύχωσιν* ſeu transanimationem ſed corporis *μεταμόρφωσιν* ac *transformationem*, exiſtimant enim, Regem humanam corporis formam amiſiſſe ac priore parte cum capite in bovem, poſteriore cum pedibus in leonem eſſe mutatum, unde operosè diſputant, an hæc transmutatio *ratione eſſentiæ* fuerit vera an duntaxat apparens, & an *ratione cauſæ* fuerit phyſica, Magica vel divina. Priorem reſponſionis partē approbamus, poſteriorem non item, nam nec *μετεμψυχώσεως* nec *μεταμορφώσεως* eſſentialis exemplum hîc agnoſcimus: 1. quia textus Propheticus Nebucadnezaris è regno & ab hominibus expulſionem ejusdem inter feras & beſtias divagationem, victus regii in pabulū ſylveſtre mutationem, roris, pluviarum ac frigoris perpeſſionem recenſet, v. 25. ſed eſſentialis transformationis nullam mentionem facit. 2. *Pili ejus* ut aquilarū plumæ creviſſe dicuntur, & *ungues ejus* ut avium, v. 33. utiq; ergò capillos & ungues, cutemq; hirſutam, ſed levem habuit, nec ipſa humani corporis forma *eſſentialiter* fuit mutata, ſed tantùm *accidentaliter*, dum capillorū & unguium quantitas integro illo ſeptennio per inſolitam accretionem eſt mutata, ac cutis imbribus atq; æſtu obduruit, fuit mutatio *οὐ κατὰ σῶμα ἀλλὰ κατὰ εἶδος*. 3. exacto ſeptennio divinitus huic pœnæ præſtito dicitur *reverſus ejus ſenſus*. v. 34. & 36. in Chald. eſt מַנְדְּעִי *cognitio mens mea* à rad. ידע *ſcivit, cognovit, intellexit*, ergò nō animâ humanâ nec corpore humano ſed rationis duntaxat uſu ad tempus ſpoliatus fuit. Hier. in comm. *Quando dicit ſenſum ſibi redditum, non formam ſe amiſiſſe, ſed mentem oſtendit.* Voluit n. Deus in hoc Rege horrendum punitæ ſuperbiæ exemplum hominib. proponere, ideoq; in furorem & rabiem à Diabolo eū agi permiſit, cumq; nullis vinculis aut catenis cohiberi poſſet, in ſolitudinem ad immaniſſimas feras profugit ac beluina pabulo victitans horridam illam corporis figuram contraxit. 4. Euſeb. libr. 9. præpar. Evang. cap. ult. adducit locum ex Megaſthene, *quod Nebucadnezar divinitus furore fuerit correptus, cùm in palatium aſcendiſſet*. 5. quod ergò v. 16. dicitur de Nebucadnezare. *cor ejus ab humano mutabitur & cor beſtiæ dabitur ei*, id intelligendum phraſi Hebraicâ de amiſſo rationis uſu & mutatione cordis accidentali ratione morum ac qualitatum, nō autem ratione ſubſtantiæ, ut ſit ſenſus, nihilo plus intelligentiæ in eo remanebit, quàm in fera aliqua beſtia. Nullum ergò *μετεμψυχώσει* in hoc loco paratum præſidium. Neque tamen fuit *nuda ac mera imaginatio* ex copia atræ bilis orta, quod volunt Mercurialis lib. 1. practicæ cap. 12. & Pomponatius de incantat. cap. 12. fol. 290. ſed miraculoſa figuræ corporis priſtinæ in horridam, non quidem ratione ſubſtantiæ, ſed ratione accidentium mutatio.

4. *à Io. Baptiſta denominatione.*

157. 2. De *Iohanne Baptiſta* dicitur Mal. 4. v. 5. *Mittam vobis Prophetam Eliam.* Matth. 11. v. 4. *ipſe eſt Elias, qui venturus eſt.* Matth. 17. v. 12 Marc. 9. v. 13. *Elias quidem venturus eſt, dico autem vobis, quia Elias jam venit.* Reſp. Johannes vocatur Elias, non quod anima Eliæ in ipſum transmigraverit, quod Judaicum ſomnium ipſe refellit, quando Hieroſolymitanis legatis quærentib. *an ſit Elias*, negativè reſpondet, *non ſum*, Joh. 1. v. 21. ſed quia *in Spiritu & virtute Eliæ venit*, ut exponit Angelus conceptionem ejus nūcians Luc. 1. v. 17. quod Johannes negat de perſona, id Chriſtus & Angelus affirmant de officio. Spiritus enim nomen non accipitur *eſſentialiter*, pro anima, ſed *accidentaliter* pro donis Spiritus, ſicut Eliſæus duplicem Eliæ Spiritum ſibi dari exoptabat. Ac teſtatur res ipſa, Johannem in multis Eliam expreſſiſſe, uterq; in eremo vixit, uterq; zonâ pelliceâ cinctus fuit, uterq; magno zelo Reges peccantes objurgavit, uterq; pſeudoprophetis acriter ſe oppoſuit, uterq; à Regibus divexatus fuit &c.

5. *ab Hiſtoriarum teſtificatione.*

158. 3. *Exemplis Scripturæ* addunt *Hiſtorias profanas* de *Lycanthropis* ex Olao Magno. Aug. lib. 18. de civ. Dei cap. 16. *Diomedis ſocios in volucres fuiſſe converſos non fabuloſo, poeticoq; mendacio, ſed Hiſtoricâ atteſtatione confirmant.* cap. 17. *Hoc Varroni aſtruat, commemorat alia non minus incredibilia de Maga illa famoſiſſima Circe, quæ ſocios Vlyſſis mutavit in beſtias & de Arcadibus, quò ſorte ducti transnatabant quoddam ſtagnum atq; ibi convertebantur in lupos, & cum ſimilibus feris per illius regionis deſerta vivebant. Si verò carne non veſcerentur humana, rurſus poſt novem annos eodem renatato ſtagno reformabantur in homines. Nominatim etiam expreſſit quendā Demanetum, cùm guſtaſſet de ſacrificio, quod Arcades immolato puero Deo ſuo Lycæo facere ſolerent, in lupum fuiſſe mutatum, & anno decimo in figuram propriam reſtitutum ad pugilatum ſe exercuiſſe & Olympico viciſſe certamine.* cap. 18. *Cùm eſſemus in Italia, audiebamus talia de quadam regione illarum partium, ubi ſtabularias mulieres imbutas his malis artibus in caſeo dare ſolere dicebant, quibus vellent ſeu poſſent viatoribus, unde in jumenta illicò verterentur & neceſſaria quæq; portarent, poſtquā perfunctâ operâ iterum ad ſe redirent &c.* Vide Ludov. Viv. in comm. illius loci. Job. Fincel. libro 2. de mirab. In vita Hilarionis, *virgo in equā converſa memoratur, in vita Macarii virgo in vaccam transformata perhibetur*, Pompon. Mela refert, *in Neurorum regione homines frequenter converti in lupos.* Idem placet Bodino in Dæmonom. Reſp. hæc omnia eſſe *meras Dæmonis præſtigias*, quibus ſenſus humanos ludificatur. Cùm enim homo ſpecie differat à brutis, ideò realis transmutatio hominum in lupos vel alias beſtias vi Dæmonis aut artibus Magicis multò minùs vi Naturæ fieri nequit. Producere enim ſubſtantiam completam ex eo, quod nullam ad rem producendam, naturalem *δύναμιν* obtinet, nec Naturæ eſt, nec virtutis finitæ, ſed infinitæ ac proinde ſolius Dei. Auguſt. d. l. *Hæc vel falſa ſunt, vel tam inuſitata, ut meritò non credantur &c. Nec ſanè Dæmones Naturas creant, ſi aliquid tale faciunt, de qualibus factis iſta vertitur quæſtio, ſed ſpecietenus, quæ à vero Deo creata ſunt, commutant, ut videantur eſſe quod non ſunt. Non itaq; ſolum animum, ſed nec corpus quidem ulla ratione crediderim Dæmonū arte vel poteſtate in membra vel lineamenta beſtialia veraciter poſſe converti, ſed phantaſticū hominis ſopitis aut oppreſſis corporeis hominis ſenſib. ad aliorū ſenſum neſcio quo ineffabili modo figurâ corporeâ poſſe perduci, ita ut corpora ipſa hominum alicubi jaceant, viventia quidem, ſed multò gravius atq; ve-*

hementius quam ſomno ſuis ſenſib. obſeratis. Phantaſticum autem illud veluti corporatum in alicujus animalis effigie appareat ſenſibus alienis, taliſq́; etiam ſibi homo eſſe videatur, ſicut talis ſibi videri poſſet in ſomnis & portare onera, quæ onera ſi vera ſunt corpora, portantur à Dæmonibus, ut illudatur hominibus, partim vera onerum corpora, partim jumentorum falſa cernentibus. De volucribus Diomedeis dicit, *eas non mutatis hominibus factas ſed ſubtractis fuiſſe ſuppoſitas, ſicut cerva pro Iphigenia Regis Agamemnonis filia, neque enim Dæmonibus, judicio Dei permiſſis hujuſmodi præſtigias difficiles eſſe potuiſſe.* Iſidor. lib. 8. Etymol. cap. 9. *hæc omnia Magicis præſtigiis potius fingebantur? quam rerum veritate cõplerentur.* Concil. Ancyranum cap. 1. & habetur c. Epiſcopi 26. q. 5. *Satanas cùm mentem cujuſcunq; mulieris (Sagæ) ceperit, & hanc per infidelitatem ſibi ſubjugaverit, illicò transformat ſe in diverſarum ſpecies perſonarum atq; ſimilitudines & mentem, quam captivam tenet, in ſomnis deludens, modò læta, modò triſtia, modò cognitas, modò incognitas perſonas oſtendens, per quæq; devia deducit & cùm ſolus Spiritus hoc patitur, infidelis hoc non in animo; ſed in corpore evenire opinatur &c. Quiſquis ergò credit poſſe fieri aliquam creaturã aut in melius aut in deterius immutari, aut transformari in aliam ſpeciem vel ſimilitudinem, niſi ab ipſo Creatore, qui omnia fecit & per quem omnia facta ſunt, procul dubio infidelis eſt & pagano deterior.* Sabin. in interp. lib. 7. metam. refert, *quòd ruſtici in Boruſſia quendam hominem ad Ducem provinciæ captivum perduxerint, propterea, quod mutatus in lupum jumenta dilaniaſſe credebatur. Is confitebatur ſe quotannis in lupũ mutari, ac maximo dolore ſe dicebat affici, antequam pili erumpent & forma mutaretur, ſed poſtquam ad explorandam rei veritatem diutiſſimè captivus fuiſſet detentus, animadverſum eſt, eum ſemper eandem retinuiſſe figuram & nunquam fuiſſe in lupum mutatum.* Confer Grilland. JC. Italũ in lib. de ſortilegio cap. 8. Wierum de præſtig. Dæmon. lib. 3 cap. 10. Langiũ lib. 1. Epiſt. Medic. cap. 70. Scribon. in Phyſiol. Sagar. p. 76. Danæum de Sortiariis cap. 3. Gödelmañ. lib. 2. de Lamiis cap. 3. Camerar. Cent. 1. Medit. Hiſt. cap. 72. Libav. part. 1. ſing. in Strigioportio. Nicol. Remig. lib. 2. Dæmonolatr. cap. 5. Peucer. de divinat cap. de *θεομαντείᾳ*. Heerbrand. in diſp. de Magici th. 60. f. 172. Biermann. in diſp. de Magicis actionibus th. 41. D. Horſt. Medicum Giſſenſ. amicum noſtrum ſingul. lib. 2. de Nat. hum. exerc. 10. q. 9. qui omnes ſtatuunt, mutationem illam non eſſe veram ſed præſtigioſam.

3. De ψυχοδοχείοις ſive receptaculis animarum ſeparatarum.

159. Remoto igitur *μετεμψυχώσεως* ac transmigrationis animarum è corpore in corpus ſomnio de *ψυχοδοχείοις receptaculis ac domicilis animarum* porrò agendum erit. Scriptura generali appellatione vocat *locum*. Joh. 14. v. 2. *vado parare vobis locum.* Luc. 16. v. 28. *ne veniant in hunc locum tormentorum.* Act. 1. v. 25. *abiit Iudas in locum ſuum*, non quòd ſit corporeus aliquis ac phyſicus locus propriè ſic dictus, ſed quia eſt certum quoddam *ποῦ*, in quod animæ à corpore ſegregatæ congregantur. Iren. lib. 5. adv. hæreſ. cap. ult. vocat *locum inviſibilem. Manifeſtum eſt* (inquit) *quod animæ abeant à corporibus in inviſibilem locum definitum eis à Deo & ibi uſq; ad reſurrectionem commorentur.* Ambroſ. lib. de bono mortis cap. 10. vocat *habitacula ac promtuaria. Fruſtrà* (inquit) *homines pretioſa ſtruunt ſepulchra, quaſi ea animæ & non ſolius corporis receptacula ſint. Animarum autem ſuperiora eſſe habitacula, Scriptura teſtimoniis valde probatur, ſiquidem & in Eſdræ libris legimus* 4. Eſdr. 7. v. 32. *cùm venerit dies judicij, terra reddet corpora defunctorum &c. & habitacula reddent animas quæ his commendatæ ſunt. Hæ ſunt habitationes, de quibus dicit Dominus* Joh. 14. v. 2. *multas manſiones eſſe apud Patrem ſuum &c. ſed Eſdra uſus ſum ſcriptis, ut cognoſcant gentiles ea, quæ in Philoſophiæ libris mirantur, tranſlata de noſtris.* Et poſtea: *Deniq; & Scriptura habitacula illa animarum promtuaria nuncupavit* 4. Eſdr. 5. v. 37. ſed quartum illum librum Eſdræ ne ipſi quidem Pontificii in Canonem recipiunt, ſi excipias Genebrardum lib. 2. Chronol. anno mundi 3638. & Piſtorium in motivis apoſtaſiæ Badenſo p. 34. Auguſtin. in Enchir. ad Laurent. cap. 109. vocat *receptacula. Tempus*, inquit, *quod inter hominis mortem & ultimam reſurrectionem interpoſitum eſt, animas abditis receptaculis continet, ſicut unaquæq; digna eſt vel requie vel ærumna pro eo quod ſortita eſt in carne, cùm viveret.* lib. 12. de civ. Dei cap. 9. *Pars civitatis Dei quæ conjungenda immortalib. Angelis ex mortalib. hominibus congregatur, quæ nunc mortaliter peregrinatur in terris vel in eis, qui mortem obierunt, ſecretis animarum receptaculis ſedibusq; requieſcit.* Quę tamen veterũ dicta commodè explicanda ſunt ne opinioni de communi quodam omnium animarum receptaculo & *ψυχοπαννυχίᾳ* favere videantur, quâ de re inferiùs plura dicentur. Quidam appellant *cuſtodiã*, quod reſpectu animæ piorum non eſt accipiendum *de carcere quodam honorato ac ſenatorio*, ſicut Bellarm. *purgatorium mitiſſimum* appellat lib. 2. de purg. cap. 7. verũ generali ſignificatione de certo quodam *ποῦ*, in quo piorum animæ aſſervantur ac cuſtodiuntur uſq; ad extremi judicii diem, quo ſenſu etiam oſſa piorum divinitùs *cuſtodiri* dicuntur Pſalm. 34. v. 21. Impiorum animas quod attinet, illa non in honorariam aliquam cuſtodiam, ſed in tenebricoſum, ſqualidum & abominabilem inferni carcerem detruduntur, ſtatim ut ex corporis ergaſtulo exierint.

160. Talia *ψυχοδοχεῖα, receptacula, habitacula, cuſtodias & promtuaria animarũ* Scriptura enumerat tantùm duo, quorum unum animab. *piorum* præparatum communiſſimâ appellatione vocatur *cœlum.* alterum animabus *impiorum* deſtinatum vocatur *infernus.* Sic enim de *τοῦ ποῦ*, in quod animę piorum poſt mortem colliguntur, loquitur Scriptura. Gen. 25. v. 8. *Abraham collectus ſive congregatus eſt ad Patres*, cujus phraſeos vim expendimus ſuperius. 1. Sam. 25. v. 29. *Anima Domini mei erit* צְרוּרָה *colligata* (aſſervata ac cuſtodita. Targ. reddit גְּנִיזָא LXX. *ἐνδεδεμένη*) בִּצְרוֹר הַחַיִּים *in faſciculo vitæ* ſive viventium, ubi Abigail non ſolùm de conſervatione vitæ in periculis & perſecutionibus; ſed etiam de beato animæ Davidis poſt mortem ſtatu loquitur, addit enim, *erit colligata cum Domino Deo tuo* ſive ad Dominum & apud Dominum Deum tuum, ex quo loco colligit Rab. Eliezer, *animas juſtorum eſſe repoſitas ſub throno gloriæ*, ac Judæi ſepulchris mortuorũ inſcribere ſolent: מְנוּחָתָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים עִם שְׁאָר צַדְקָנִיּוֹת אמן סֶלָה

1. Piorum 1. ex V. T.

Quis

Quies ejus in loculo viventium cum reliquis juſtis mulieribus Amen, Amen, Amen Selah. Item: נִשְׁמָתָהּ תְּהֵא צְרוּרָה בְּגַן עֵדֶן אָמֵן אָמֵן סֶלָה *Anima ejus ſit colligata in horto Eden: Amen, amen, amen. Selah.* Midras Coheleth cap.3. ſuper verba: *Quis ſcit, an Spiritus filiorum Adam aſcendat ſurſum?* ſic commentatur: *Anima juſtorum reponuntur in apotheca vel cellario.* Hebr. צְרוֹר & אוֹצָר. Et *hoc eſt, quod ait Abigail ad David per Spiritum ſanctum dicens,* 1. Reg.25. *& erit anima Domini mei ligata in faſciculo viventium ſive vita cum Domino Deo tuo.* Rab. David Kimhi in gloſſa ejusd. loci. *Cum dicitur* את יהוה *particula* את *ponitur loco* אל *id eſt, ad,* ſicut Jud.19. את בית *ad domum Iehovah ego vado.* & Job.26. את מי *ad quem annunciaſti verba.* Ex quibus colligit Galatinus libr.6. de arcanis cap.9. *id quod Abigail per Spiritum ſanctum viventium faſciculum vocavit, inſtar conſervatorii gemmarum, vel pecuniæ, quæ in ſacculo vel in panno ligantur & ſervantur, hoc Iudæorum Doctores animarum juſtorum apothecam ſeu cellarium appellaſſe.* Pſal.27.v.13. *Credo tamen me viſurum bonitatem Domini in terra, ſive regione viventium.* Hæc terra eſt *regio morientium,* quia omnes morti obnoxii ſumus, ſed cœleſtis patria eſt *regio viventium,* quia ibi non eſt mors nec luctus. Sap.3.v.1. *Juſtorum animæ ſunt in manu Dei.* Manus ac dextra Dei ſignificat primò divinam omnipotentiam, præſens ac potens in cœlo ac terra dominium, hoc ſenſu uſurpatur, quando Chriſtus ad dextram Patris dicitur evectus, ea enim vocatur *dextra virtutis* Matth.26.v.64. Luc.22.v.68. Secundò vindictam ac judicium divinum. Exod.3. v.19. *non dimittet vos Pharao niſi per manum validã.* 1.Sam.5.v.6. *aggravata eſt manus Domini.* Tertiò gratioſam Dei protectionem, tutelam ac defenſionem. Deut.33.v.3. *omnes ſancti in manu illius ſunt.* Joh.10.v.29. *nemo rapiet oves de manu Patris mei.* Hoc ſenſu juſtorum animæ dicuntur eſſe *in manu Dei,* in illa ſcil. manu, de qua Pſalm.16.v.11. *delectationes tuæ in dextra tua uſque in æternum,* de qua Pſalm. 31. v.6. & Lucæ 23.v.46. *in manus tuas commendo Spiritum meum.*

2, ex N.T. 161. In N. Teſt. receptaculum illud vocatur *ſinus Abrahæ,* Luc.16.v.22. Auguſt. Epiſt.99. fatetur, *ſe ignorare, ubi ſit ille ſinus Abrahæ,* ſed idem lib.9. Confeſſ. cap.3. non dubitat, *quin ſit locus ubi eſt ſine fine felicitas,* ac lib.2. quæſt. Evang. cap.39. dicit, *quod ſit requies beatorum pauperũ, quorum eſt regnũ cœlorum, in quam poſt hanc vitam recipiuntur.* Et poſtea: *Sinus Abrahæ intelligitur ſecretum Patris, quo poſt paſſionem reſurgens Chriſtus aſſumtus eſt, quò eum portatum ab Angelis ideo dictum puto, quia ipſam receptionem, qua in ſecretum Patris abſceſſit, Angeli annunciaverunt.* Item: *Secretum Patris bene intelligitur, ubi etiam ante reſurrectionem juſtorũ animæ vivunt cum Deo.* lib.12. de Geneſ. ad lit. cap.34. in eam inclinat ſententiam, *quod ſinus Abrahæ ſit idem cum Paradiſo, quem Chriſtus latroni promiſit.* Locus ille appellatur *ſinus* metaphorâ ductâ *vel à parentibus,* qui puerulos ſuos diurnâ diſcuſſatione feſſos vel ex peregrinatione domum reverſos aut ex adverſo aliquo caſu ejulantes ſolatii causâ in ſinum ſuum recipiunt, ut ibi ſuaviter quieſcant Eſa. 66. v. 13. *vel à convivio* cui regnum cœlorũ in Scripturis aſſimilatur, in quo alter in alterius ſinu juxta conſuetudinem Judæorum recumbere ſolebat. Dicitur pluraliter ἐν τοῖς κόλποις, quia hic ſinus omnes electos recipit. Heb. חֵיק quod propriè *gremium* vel *ſinum* ſignificat Prov.21.v.14. Sirac.4.v.4. metaphoricè uſurpatur pro medio ſive medietate alicujus rei 1.Reg.22.v.35. dicitur, ergò Lazarus verſari *in ſinu Abrahæ* hoc eſt, in meditullio quaſi vitæ æternæ & medio beatorum cœtu. Abrahæ ſinus dicitur, quia illi promiſſio de Meſſia peculiariter erat facta, quem qui vera fide apprehendunt & in ea decedunt, in ſinu Abrahæ, hoc eſt, in gaudium & requiem beatorum in cœlo colliguntur, quo reſpectu etiam Abraham vocatur *Pater omnium credentium* Roman.4. v.11. ac electi *cum Abrahamo* in cœlo dicuntur *accubituri,* Matth.8.v.11. jam verò apud Judæos ſic accumbere conſueverant, ut alter alterius ſinum tangeret, Joh.13.v.23. Auguſtin. in quæſt. q.161. putat appellatione ſinus Abrahæ alludi *ad Abrahamium,* quo nomine vocatum fuiſſe dicit *locũ, ubi ſepulta ſunt corpora ſanctorum Patriarcharum.* Theophylact. in comm. monet *epulonem cùm in inferno eſſet, conſpexiſſe Lazarum in ſinu Abrahæ τῆς φιλοξενίας ut eſſet ἔλεγχος τῆς μισοξενίας αὐτοῦ.* Thom. de Argent. lib.4. ſent. diſt.45. exiſtimat *metaphoræ rationem deductam à ſinu, hoc eſt, portu, in quo eſt navium ſtatio pacata & tranquilla.* Lutherus in comm. cap.25. Gen. tom.2. p.253. *Non rectè facimus ſi ſervamus ſinum Abraham N. Teſt. Sicut enim ante mortem Abrahæ, non fuit ſinus Abrahæ, ita nullus amplius eſt poſt CHRISTI adventum.* Et poſtea: *Sinus Abrahæ, quo fovet & amplexus eſt omnes ſanctos morientes uſq; ad mortem Chriſti eſt promiſſio facta Abrahæ: In ſemine tuo benedicentur omnes gentes: ſic ſinus Adæ fuit promiſſio edita in Paradiſo. Semen mulieris conteret caput ſerpentis. Et qui in fide illius promiſſionis deceſſerunt, ſervati ſunt, quia verbum Dei ſpacioſius & amplius eſt cœlo & terra.* p.254. *Abrahæ ſinus poſt reſurrectionem deſtructus eſt, & ſucceſſit melior ſinus, ſc. Chriſti. Quando enim emigramus ex hac vita, rapimur in Chriſti ſinum.* Luc.23.v.43. illud ψυχοδοχεῖον piarum animarum vocatur *Paradiſus,* ubi *Paradiſi appellatio* reſpondet appellationi regni. Quia enim latro Chriſtum petit, ut *in regno ſuo* illius memor ſit, & Chriſtus ei reſpõdet, quod *in Paradiſo* ſecum futurus ſit, inde colligitur, quod Paradiſus & regnum Chriſti ſint ἰσοδυναμοῦντα. Non autem intelligitur Paradiſus ille terrenus, in quo primi parentes ante lapſum habitarunt; quia is per aquas diluvii devaſtatus eſt; ſed de paradiſo cœleſti, qui nihil aliud eſt quàm beatiſſimum illud πῶ, in quo animæ electorum poſt mortem quiete & felicitate ſempiterna fruuntur ex beata Dei viſione ad illas redundante, quo ſenſu hoc nomen accipitur 2.Corinth.12. v.5. Apocal.2. v.7. Cùm enim terreſtris ille Paradiſus fuerit omnis lætitiæ & felicitatis ταμεῖον, *univerſæ ſenſibilis venuſtatis intelligentiam excedens,* ut loquitur Damaſcenus libr.2. orthodox. fid. cap.11. inde factum, ut Spiritus ſanctus qui à corporalibus ad ſpiritualia, à terrenis ad cœleſtia, à viſibilibus ad intelligibilia animos noſtros elevare ſolet, ſtatum electorum beatiſſimum poſt hanc vitam appellarit Paradiſum. Confer Harmon. de paſſione cap.15.

pag.735. Johan.14.v.2. vocatur *domus Patris*, in qua multæ manſiones 2.Corinth.5.v.1. οἰκία ἀχειροποίητος ἐν τοῖς οὐρανοῖς. v.2. οἰκητήριον ἐξ οὐρανοῦ in quod *diſſoluto terrena* domus ſive *corporis habitaculo* pii aſſumuntur. Heb.11.v.10. *civitas habens fundamenta*, cujus τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός. v.14. πατρὶς ἐπουράνιος. Apoc.6.v.9. animæ piorum Martyrum *videntur ſubtus altare in cœlo*. Apoc.21.v.2. regio beatorum vocatur *civitas ſancta Hieroſolyma cœleſtis &c.* quarum appellationum emphaſis in capite de vita æterna pleniùs explicabitur.

2. Impiorũ 162. De *impiorum* animabus & earum poſt mortem receptaculis Spiritus Sanctus ſic loquitur 1.Sam.25.v.29. *animam inimicorum tuorum ejaculabitur ſeu fundo jacet in medio curvatura funda*, hoc eſt, illa non fruetur gratioſâ illâ Dei protectione & cuſtodiâ, ſed Diabolis circumagitanda & in carcerem infernalem detrudenda tradetur, ſie wird den Teuffeln in die Rabus gegeben. Unde R. Eliezer ex hoc loco dicit, *animas impiorum rapi & circumagi ab uno mundi fine ad alterum, nec illis eſſe quietem*. R. Salomon in gloſſa illius loci: *Palma funda eſt fruſtum corrii latum inſtar palmæ factum in medio funda, ubi ponitur lapis. Quod ergò alias dicitur gehenna, hoc funda palma hic appellatur.* Matth. 10. v. 28. *Timete eum, qui poteſt animam & corpus perdere in gehenna.* Ergò non ſolum corpori parata eſt gehenna ignis Matth. 5. v. 29. ſed etiam anima impiorum ſtatim poſt mortem in gehennam deſcendit. Metaphora appellationis deducta eſt à loco illo fœtidiſſimo & abominabili, in quo cultores Moloch liberos ſuos in holocauſtum ei offerebant, Jerem.7.v.31. quemque Joſias oſſibus mortuorum, cadaveribus jumentorum & ſordibus ex vicina urbe Hieroſolyma in eum conjectis ſpureum & abominabilem reddiderat 2.Reg. 23. v.10. Luc.16.v.23. vocatur ᾅδης v.28. τόπος τῆς βασάνου, de quibus appellationibus & earum ratione in capite de Inferno pleniùs dicetur.

Antithesis 163. Cùm ergò duo tantùm ſint animarum poſt receptacula, Cœlum ſcil. & Infernus, ideò 1. Damnanda ſunt *gentilium* de ſtatu animarum poſt mortem ſomnia. Plato exiſtimat *excellentes & heroicas animas tanquam puriores ſurſum evadere, cæteras vero ignavas & voluptatibus corporum contaminatas humi vagari circa ſepulchra & has judicat eſſe ſpectra, quæ aliquando cernuntur.* Alii ex gentilibus ſentiunt, *animabus à corpore ſeparatis, hinc inde oberrandum eſſe, donec corpora, à quibus per mortem ſunt disjuncta, legitimè ſepeliantur.* Patroclus in ſomnis apparet Achilli ac petit juſta ſibi perſolvi, *alioqui eum portas inferni adire non poſſe, animabus ſepultorũ eum à ſe repellentibus*. quod exemplum Tertull. lib. de anim. adducit & hanc gentilium opinionem redarguit. Exiſtimarunt etiam gentiles, *animas eorum, qui ante juſtum vitæ tempus defuncti ſunt, præſertim eos qui violentâ morte perierunt, quos βιαιοθανάτους vocant, tamdiu vagari & oberrare, quam diu vixiſſent, niſi violentâ morte extincti fuiſſent*, quod ſomnium Tertullianus itidem dicto loco impugnat. Cyrillus Alexandrinus libr.7.in Johan.cap.22. refert, gentiles fuiſſe fabulatos, *defunctorum animas eſſe in tumulis*. 2. probari non poteſt *opinio quorundam Patrum*, qui animas piorum putant deduci *in Paradiſum terreſtrem*, in quo aſſerventur uſque ad diem judicii. Juſtin. in reſp. ad quæſt. orth. q.75.76.85. aſſerit, *Paradiſum terrenum adhuc extare & permanſurum uſque ad diem judicii, in eo verſari Henochum & Heliam, illuc eſſe ductum latronem, in eundem deduci omnes animas juſtorum non admittendas ad beatificam Dei viſionem ante diem judicii*. Idem tradit Irenæus libr. 5. adv. hæreſ. & addit, *in hunc terrenum Paradiſum raptum eſſe Paulum* cujus ſententiæ ſuæ ſuffragatores laudat *Presbyteros Aſiæ Apoſtolorum diſcipulos*. Idipſum etiam ſtatuit Tertullian. lib. de anima, *ſupereſſe ſcilicet adhuc Paradiſum terreſtrem & eſſe domicilium ſanctarum animarum uſque ad diem judicii*. Euthymius in comm. Lucæ 23. *converſo latroni terreſtris Paradiſi felicitatem promitti exiſtimat*, ideoque Dominum non reſpondiſſe latroni, *hodie mecum eris in regno, ſed in Paradiſo*. Atqui 1. per diluvium totus terrarum orbis ac proinde etiam hortus Paradiſiacus ſic devaſtatus eſt, ut ortus quatuor fluminum ex uno fonte nuſpiam hodie inveniatur, fruſtra igitur ſtatuitur, terrenum illum Paradiſum adhuc ſupereſſe. Quod enim Baſilius in orat. de Paradiſo. & Damaſcen. libr. 2. orthod. fid. cap.11. diſputant, Paradiſum eſſe locum πάσης τῆς γῆς ὑψηλότερον *ac longè interjacente ſpacio vel maris vel terræ à regione mundana ſecretum & in alto ſitum uſque ad Lunæ circulum pertingentem, quo nec aquæ diluvii pervenerint*, id cum deſcriptione Moſaica non poterit conciliari & à Pererio lib.3.comm. in Gen. p.378. ut *abſurdum ac ridiculum* rejicitur. 2. Vulgata verſio Sirac.44. v.16. aſſerit Enochum tranſlatum *eſſe in Paradiſum*, & tamen idem autor cap.49.v.16. aſſerit, ipſum eſſe *ſublatum è terra*, utique ergò Paradiſus non eſt in terra, nec terrenus aliquis locus, ſed beatitudo cœleſtis. 3. animæ beatorum cùm ſint Spiritus incorporei amœnitate terreſtris Paradiſi utpote corporei capi atque affici neutiquam poſſent. Quid enim prodeſſet animabus, abundare pomis, herbis, aquis &c. 4. Scriptura animas piè defunctorum non *in terreſtrem, ſed cœleſtem Paradiſum* introducit, ut ſuperiùs oſtendimus. 5. Chriſtus in illo Paradiſo latroni promittit conſortium ſuum, dicit enim, *mecum eris in Paradiſo*. Chriſtus autem non terreſtrem ſed cœleſtem Paradiſum eſt ingreſſus. Reſpondet quidem Euthymius: *Chriſtum eſſe ubique, ut Deus eſt ac proinde eſſe cum latrone, aliisq; Sanctis in Paradiſo terreſtri & cum Angelis in Paradiſo cœleſti.* Sed hac ratione nihil novi vel læti Chriſtus latroni promiſiſſet, quia etiam erat cum ipſo eo modo cùm in cruce adhuc penderet. 6. Voces N. Teſt. cùm ſint ambiguæ, potiùs accipi debent ut ſumuntur in aliis locis N. Teſt. quæ ut ſumuntur in V. Teſt. Atqui vox Paradiſi 2.Cor.12.v.4. Apoc.2.v.7. ſumitur pro Paradiſo *ſpirituali ac cœleſti*. 7. Patrum opinio nititur hypotheſi ψυχοπαννυχίας, de qua ſuo loco pleniùs agemus.

164. 3. Iſthæc Patrum opinio de Paradiſo terreſtri originem duxiſſe videtur ex *Eſſæorum*, ſive *Eſſenorum ſomnio*, quod deſcribit Joſephus lib.2. de bell. Judaic. cap.7. circa finem: *Opinio*, inquit, *apud illos firmata conſiſtit, corruptibilia quidem eſſe corpora materiamq; earum non eſſe perpetuam, animas autem immortales ſemper manere & de æthero ſubtiliſſimo commeantes quaſi*

carce-

carceribus ita corporibus implicari velut quas illecebra naturalis attraxerit. Cùm verò fuerint à carnalibus revelata vinculis, quaſi de ſervitute longiſſima liberatas ita ilicò lætari eas, ſublimesq́; ferri. Et quidem bonas concinentes in hoc Græcorum ſententiis pronunciant ultra Oceanum degere, ubi eis ſit repoſita perfruitio, illic quippe eſſe regionem, qua neque imbribus neque nivibus neque æſtibus aggravetur, ſed quam Oceano oriens Zephyrus & leniter aſpirans amœnet. Malis autem animabus procelloſâ loca & hyberna delegant plena gemitibus exercendarum ſine fine pœnarum. Videntur autem mihi ſecundùm hanc ipſam intelligentiam Græci quoque fortibus ſuis, quos heroas & ſemideos vocaverunt beatorum inſulas ſequeſtraſſe (quò etiam pertinent campi Elyſii Poëtarum) *improborum autem animabus locum apud inferos impiorum: in quo etiam cruciari quosdam commentati ſunt; Siſyphos videl. & Tantalos & Ixiones & Tityos.* 4. De *Manichæis* refert Epiph. lib. 2. tom. 2. hær. 66. quod ſtatuerit, *animas, quæ erroris hujus ſecta cognitionem habent, aſſumi in Lunam, cùm lucida animæ eſſentia exiſtat, quapropter etiam Lunam augeſcere & decreſcere ac deficere, dum impletur ab animabus eorum, qui in cognitione incredulitatis iſtius moriuntur. Deinde eaſdem à Luna minore videl. ſcapha depleri & in Solem aſſumi atque in beatorum ſeculum deponi.* Auguſt. de hær. ad Quodvultd. hær. 46. *Manichæi animas bonas, quas cenſent ab animarũ malarum Natura ſcil. contraria commixtione liberandas, ejus cujus Deus eſt, eſſe Naturæ &c. quicquid undiq;* (ab animabus) *purgatur luminis, per quasdam naves quas eſſe volunt, quas eſſe Lunam & Solem volunt, regno Dei tanquam propriis ſedibus reddi. Quas iisdem naves de Dei ſubſtantia pura perhibent fabricatas.* Affine huic opinioni illud Ethnicorum ſomnium, quo animas in ætheris ac ſtellarum Naturam redire arbitrabantur. Sueton. memorat de Julii Cæſaris anima, quod in ſtellam crinitam fuerit mutata.

165. 5. B. *Luthero* noſtro tribuit Paræus in comm. cap. 42. Gen. col. 2042. quòd *commune quoddam receptaculum* ſtatuat, in quod tàm piorum quàm impiorum animæ poſt mortem congregentur & uſq; ad judicii diem in eo aſſerventur, propterea quod in com̃. cap. 25. & 42. Gen. ſcribat. *Sicut* קֶבֶר *ſepulcrum commune eſt piis & impiis, ita &* שְׁאוֹל Et poſtea: *Rectè igitur hæc diſtinguuntur, ita ut ſepulchrum ſit locus, in quo corpus oſſaq́; demortuorum reconduntur certo tempore, certa perſonâ & loco. Scheol autem commune quoddam receptaculum non corporum tantùm, ſed & animarum, ubi omnes mortui congregantur.* Reſp. 1. Lutherus in aliis locis manifeſtè aſſerit, animas piorum ab Angelis transferri *in Paradiſum*, impiorum verò detrudi *in infernum*, ut in quæſtione de ψυχοπαννυχία videbimus. 2. nequaquam igitur commune aliquod & indiſtinctum animarum receptaculum ſtatuit, in quo utræq; conjunctim uſq; ad judicium aſſerventur, ſed per Scheol intelligit *communem hominum poſt mortem conditionem ac animarum è corpore in novas ſedes tranſmigrationem*, h. e. ſtatus mutationem omnibus communem ratione *termini à quo*, nõ autem ratione *termini ad quem*. 3. ut ſic deſcendere שְׁאוֹלָה nihil aliud ipſi ſit qu[illegible]n ſtatum & conditionem mortuorum ſubire, [illegible] phraſis non tantùm malis; ſed etiam bonis [illegible]buitur. Gen. 37. v. 35. cap. 42. v. 38. cap. 44. v. 29. Job. 21. v. 13. Pſal. 55. v. 16. 4. Inde D. Geſnerus diſp. 14. in Form. Concord. th. 30. diſtinguit inter *receptaculum commorandi* & *tranſeundi*, poſterius bonis & malis commune eſt ac indiſtinctum, prius verò ratione animarum piarum vel impiarum diſtinctum ac diverſum. 5. Reſpondeat verò Paræus Jeſuitæ Becano, qui libr. de purg. Calviniſtar. cap. 1. ex Calvino ꝓbat, quod ſtatuerit *animas juſtorum in V. T. non ſtatim poſt hanc vitam migraſſe in cœlũ, ſed delituiſſe in quodam carcere & Chriſti redemtoris adventum expectaſſe.* Sic enim ſcribit in Pſychopannych. *Nec minus evidenter Apoſt. Petrus animas à morte & eſſe & vivere oſtendit, cùm tradit Chriſtum his qui in carcere erant, Spiritib. prædicaſſe, nec Spiritib. modò piorum remiſſionem ad ſalutem, ſed impiorũ quoq; Spiritibus confuſionem.* Et poſtea: *Nec verò miretur quisquam includi carcere ſanctos Patres qui redemtionem Chriſti expectabant.*

166. 6. *Pontificii quinq;* animarum receptacula fabricant. 1. *Infernum*, in quem ablegant animas hominum extremè impiorum, qui incredulitate, impatientia & gravioribus contra conſcientiam delictis ſive peccatis mortalib. ex hac vita decedunt. 2. *Purgatorium* inferno proximum, in quod relegant animas eorum, qui nondum plenè à peccatis venialibus purgati ſunt, necdum pro temporalibus pœnis peccatorum perfectè ſatisfecerunt, in fide tamen Chriſti ex hac vita diſceſſerunt, illis tamdiu in purgatorio ſudandum ſtatuunt, donec peccatorum maculis purgatis puri & mundi in cœlum ſubvolent. 3. *Limbum puerorum*, cui aſſignant animas infantum non baptizatorum, qui propter peccatum originis, in quo abſq; Baptiſmi remedio deceſſerunt *pœnâ damni*, non tamen *ſenſus* in hac cella ſubterranea afficiantur, excluſi à gaudiis cœli non tamen ſubjecti pœnis inferni. Dicitur limbus, quia eſt quaſi ora & extremitas quædam inferni, ſicut limbus veſtimenti. 4. *Limbum Patrum*, in quem introducunt animas Patriarcharum & omnium Sanctorum V. Teſt. ante Chriſti ad Inferos deſcenſum demortuorum, quas in hac cellula pœnam damni temporalem ſuſtinuiſſe aſſerunt, donec peccati originalis debito per Chriſti mortem diſſoluto ex ea liberatæ ad fruitionem cœleſtis beatitudinis fuêre introductæ, cùm Chriſtus ad inferos deſcendiſſet. Catech. Trid. p. 56. Sonnius in demonſtr. relig. Chriſt. lib. 2. tract. 3. cap. 15. &c. 5. *Cœlũ*, in quod animas Sanctorũ ab omnib. peccatis plenè purgatas admittunt. Ordo illarũ contignationum juxta Pontificios talis eſt. *Infernus* in ipſo terræ centro poſitus eſt, huic proximũ *purgatorium*, quod eſt contignatio quaſi ſecunda, illi contiguus eſt *limbus infantum*, cui proximè ſuperincumbit *Limbus Patrum*, qui hodiè translatis in cœlum à Chriſto Patribus prorſus vacuus eſt. Compendium Theologicæ veritatis aſſerit, *Chriſtum deſcendiſſe ad limbum Patrum & ſuos ex eo liberaſſe, ſicq́; infernum momordiſſe, quia partem ſeu bolum de inferno abſtulerit, partem verò reliquerit: Pars enim ablata eſt Paradiſus, qui olim erat limbus, pars relicta eſt purgatorium cum reliquis inferni exedris* Catech. Rom. f. 57. *Tria ſunt inferorum receptacula. Infernus, purgatoriũ, limbus puerorum & Patrum*, Bellarmin. lib. 2. de purg cap. 6. *Scholaſtici communi conſenſu conſti-*

vuunt intra terram quatuor ſinus ſive unum in quatuor partes diviſum, unum pro damnatis, alterum pro purgandis, tertium pro infantibus ſine Baptiſmo decedentibus, quartum pro juſtis, qui moriebantur ante Chriſti paſſionem, qui nunc vacuus remanet, quorum ſufficientia ſumitur penes genera pœnarum, ſunt enim hac omnia loca pœnalia. Omnis autem pœna aut eſt tantum damni aut etiam ſenſus & rurſus aut temporaria aut æterna, pro pœna ergo ſolius damni æterna eſt limbus puerorum. pro pœna ſolius damni temporalis erat limbus Patrum, pro pœna damni & ſenſus æterna eſt infernus, pro pœna damni & ſenſus temporalis eſt purgatorium. Similia habentur apud Durand.3. ſent.diſt.22.q.4. Andrad.in defenſ. Trid. Synod.lib.2.p 299.Sonnium in demonſtrat.relig. Chriſt.lib.2.tract.3.cap.15.& tract.4.cap.1. & a. quos caſtrorum tartareorũ metatores haud injuria quiſpiam vocaverit. Huic Pontificiæ opinioni ex parte aſſurgit Petrus Martyr claſſ.3.Locor.comm.cap.16.n.15.p.726.ſcribens, *Enochũ & Eliam ad locum Patra vel ſinum Abrahæ fuiſſe perductos, ut ibi Chriſti reſurrectionem expectantes unà cum beatis Patribus agerent, ut poſtea cùm illo jam reſuſcitato ſupra cœlos attollerentur.*

Argumentum generale cõtra tria receptacula animarũ à Pontificiis præter cœlum & infernũ excogitata.

167. Nos tribus illis animarum receptaculis limbo ſcil.puerorum, limbo Patrum & purgatorio à pontificiis præter cœlum & infernum confictis in genere opponimus hoc argumentum. Quæcunque opinio 1. *deſtituitur ſacrarum literarum fundamento. 2.iiſdem adverſatur. 3.caret purioris antiquitatis Apoſtolorum temporibus vicina ſuffragio. 4.nullo rationũ pondere firmari poteſt. 5.meris conjecturis nititur. 7.ac ſibiipſi non conſtat,* illa meritò ex Eccleſia Chriſti eliminanda eſt. Sed tale eſt Pontificiorum de tribus illis ψυχοδοχείοις præter cœlum & infernum excogitatis figmentum. Ergò, Aſſumtum probamus. 1. quod deſtituatur ſacrarum literarum fundamento, patebit ex ſingulorum Scripturæ dictorum, quæ pro illis fulciendis afferuntur, conſideratione. 2.quòd Scripturis adverſetur, patet ex eo, quia Scriptura duorum duntaxat receptaculorum, in quæ animæ poſt mortem uſque ad diem judicii aſſerventur, mentionem facit, cœli ſcil.& inferni. Credentium & electorum animas teſtatur recipi in cœlum, infidelium & damnatorum animas ablegat in infernum, ac ut immediatè ſibi invicem opponit Deum & Diabolum, ita quoq; cœlum & infernum, vitam æternam & damnationem, credentes & incredulos, bonos & malos, oves & hædos. Quorum animæ non ſunt in cœlo cum Deo, illæ ſunt cum Diabolo in inferno, tertium dari nequit. 3. quod purioris antiquitatis ſuffragio,& 4.firmis rationibus deſtituatur, patebit ex ſequentibus. 5. quod meris & incertis cõjecturis nitatur, colligitur ex ipſius dogmatis ratione. Ecquis enim Pontificios certiores reddidit, tria hæc receptacula eſſe loca corporea & non ſolùm ab inferno damnatorũ, ſed etiam inter ſe invicem diſtincta? Exponant nobis, quando illa habitacula ſint creata ac parata? ediſſerant nobis, an ſaxi, ſint conſtrata, an tegulis obtecta, an argillâ obducta ac luto coagmentata? explicent mentem ſuam an formà rotundâ vel quadratâ hæ cameræ ſint conſtructæ? quibus baſibus innixæ, periſtyliis circumdatæ columnis ſuffultæ? determinent an perpetuâ caligine & nocte hæc loca ſint obſita, an verò διαφανῆ ac lumini pervia? edoceant nos, quanto intervallo Patrum illud diverſorium diſtet à limbo puerorum, ac limbus ille quanto diaſtemate diſtet à purgatorio, purgatorium ab inferno? memorent nobis, quanta ſit uniuscujusque receptaculi capacitas, quæ profunditas, quæ altitudo, quæ longitudo, quæ latitudo. 6. quod ſibi ipſi hoc figmentum non conſtet, patebit ex ſpeciali horum receptaculorum examine. Hoc loco illud urgemus, quod præter illa quinq; loca quidam addant ſextum, de quo Bellarm.lib.2.de purg.cap.7.ſic ſcribit. *Magna eſt difficultas, an præter hæc loca ſit alius aliquis locus, ubi retineantur animæ, antequam ad regnum cœlorum perveniant.* Beda enim lib.5.Hiſtor.cap.13. *viſionem valdè probabilem narrat, in qua oſtenſum cuidam animæ, quæ ad corpus poſtea rediit, præter infernũ & purgatorium & regnum cœlorum, quoddam quaſi pratum florentiſſimum, lucidiſſimum, odoratum, amœnum, in quo degebant animæ, quæ nihil patiebantur, ſed tamen ibi manebant, quia nondum idoneæ erant divinæ viſioni, cui revelationi multas alias conformes adducunt* Dionyſius Carthuſian.in Dial. de judic.particul.art.31. & Ludov.Blotius in monil.Spirit.cap.13. *Videtur mihi dicendum non eſſe improbabile, talem aliquem locum reperiri cæterum ejuſmodi locum ad purgatorium pertinere & eſſe quaſi carcerem quendam ſenatorium ac honoratum.* Quidam etiam addunt *Paradiſum*, in quem introducta latronis converſi anima. Repudiamus igitur tria illa cõficta animarum receptacula & purgatorii ignis flammas relinquimus Pontificiis, qui hoc igne culinam ſuam egregiè foverunt & hoc purgatorio theſauros ex omnibus mundi angulis expurgatos in naſſam ſuam pertraxerunt, *relinquimus limbos limbolariis, patagiariis, purpurariisq; ipſi purpuratæ meretrici Thaidi Romanæ limbos ac fimbrias ſuas quàm poteſt longiſſimè & latiſſimè extendenti*, ut loquitur Tilenus in notis ad librum 4. Bellarm.de Chriſto cap.15.

168. Argumento generali, quod pro aſtruendis quatuor inferni ſinibus ex ſufficienti enumeratione pœnarum Bellarminus format, opponimus ſequentes hypotheſes. 1. Nullæ ſunt poſt hanc vitam pœnæ temporales, ſed omnes ſunt æternæ. Quorum ergo hominum animæ pœnis obnoxiæ ac deſtinatæ è corpore decedunt, illas oportet Dei judicio ita exigente æternas & nunquam deſituras pœnas ſuſtinere. 2. Pœnæ infernales omnes ſunt æternæ, cùm ex inferno nulla ſit redemtio. Quorum ergò hominum animæ in infernũ detruduntur, illæ perpetuos ſuſtinent inferorum cruciatus. 3. Duæ tantùm ſunt ſedes ac manſiones animarũ à corpore ſeparatarum, una piarum ac fidelium, altera impiarum & infidelium, cœlum ſcil.& infernus. Illæ apud Deum beatam vitam agunt in Paradiſo, hæ pœnis excarnificantur in inferno. 4. Utræque id eſt, tàm piorum quàm impiorum, tàm credentium quàm incredulorum animæ ſine ulla mora aut intercapedine ſtatim à morte ſedes ſibi deſtinatas directè & immediatè occupant ſine ullo vel metu vel ſpe permutationis. 5. In inferno non eſt diſtinctio inter pœnam *damni & ſenſus*. Sed qui pœna damni afficiuntur à beatifica ſcil. Dei viſione excluſi, illi etiam poenam damni experiuntur.

Contra generale Bellarmini argumentum pro illis aſtruendis allatum.

Deum

Deum nõ videre ſuperat omnia gehennæ ſupplicia. 6. Peccati originalis non remiſſi pœna non eſt duntaxat temporalis ſed ęterna, cùm omnis peccati propriè dicti ſtipendium ſit mors non tantum temporalis ſed etiam æterna, teſte totâ Scripturâ. Harum hypotheſium confirmatio ex ſpeciali illorũ ψυχοδοχείων examine clariùs patebit.

In ſpecie 1. contra limbum puerorum.

169. In ſpecie ergo 1. contra *limbum puerorum* producimus hæc fundamenta 1. nititur hæc opinio falſâ hypotheſi de abſoluta ac ſimplici neceſſitate Baptiſmi, quaſi nõ poſſit Deus extraordinariè cum infantibus Chriſtianorum parentum per preces Eccleſiæ & parentum ſibi oblatis agere. Contrariũ demõſtravim⁹ in tract. de Bapt. §. 237. 2. Infantes abſq; Baptiſmo decedentes aut credunt aut non credunt. Si prius, ſunt in gratia apud Deum ac peccatorum ſuorum remiſſionẽ conſequũtur, adeoq; ſunt in libro vitæ & ſalutis redduntur participes. Si poſterius, manent filii iræ, obnoxii damnationi & à cœleſti Hieroſolyma extorres, adeoque conjiciuntur in ſtagnum ignis. Tertium aliquod ut non datur inter fidem & incredulitatem, ſtatum gratiæ & iræ, regnum Dei & Diaboli, ita quoq; non datur, inter vitam æternam & ignem infernalem æternũ. Matth. 25. v. ult. Marc. 16. v. 16. Joh. 3. v. 18. & 36. Apoc. 20. v. 15. cap. 21. v. 27. &c. 3. Si infantes Chriſtianorum abſque Baptiſmo decedentes in peculiarem aliquem limbum infernali igni propinquum detruderentur & à regno Dei ſimpliciter excluſi eſſent, quomodo conſtaret divinæ illi promiſſioni Gen. 17. v. 7. *ero Deus tuus & ſeminis tui poſt te*, ſua certitudo ac veritas? 4. Ne quidem in V. T. infantes Iſraëlitici ante ſuſceptam circumciſionem mortui è regno Dei ſimpliciter excludi poſſunt, ut in tract. de Bapt. d. l. multis rationibus & exemplis comprobavimus. Ergo multò minùs de infantibus Chriſtianorum in N. T. ſine Baptiſmo decedentibus illud ſtatui debet, cùm gratia Dei non ſit aſtrictior in N. quàm fuit in V. Teſt. 5. Si infantes illi abſq; remiſſione peccati originalis decederent, non tantum pœnæ damni, ſed etiam pœnæ ſenſus forent ſubjecti, nec tantum è regno DEI erunt excluſi, ſed etiam infernali æternæ damnationis igne torquerentur. Ratio eſt, quia peccati ſtipendium eſt mors & damnatio æterna, nec tantum pœnâ damni ſed etiam pœna ſenſus. 6. Si infantes illi nec gaudent nec dolent, neq; quicquam ſciunt vel ſentiunt (*es iſt jhnen weder wohl noch weh*) utiq; etiam non poſſunt dici pœnam *damni* ſuſtinere, quia ignorantes, ſenſus expertes, dormiẽtes non poſſunt propriè dici puniri. 7. Ne ipſi quidem Pontificii de ſtatu infantum ſine Baptiſmo decedentium inter ſe conſentiunt. Bellarm. lib. 6. de amiſſ. gratiæ & ſtat. peccati cap. 1. *quinq; ſententias* de hac quæſtione enumerat. *Prima* (inquit) *fuit eorum, qui regnum cœlorum infantib. baptizatis promittere audebant, etiamſi non negarent eos, in peccato originali conceptos & natos.* Eam penit⁹ repudiat. *Altera ſententia fuit eorum, qui parvulos non baptizatos excludebant è regno cœlorum & vita beatis promiſſa, tamen eis dabant vitam æternam & naturalem beatitudinem ſine ulla moleſtia aut dolore extra regnum beatorum & procul à carcere damnatorum, h. e. in loco medio inter gehennam & cœlum, qualis locus vix poteſt fingi alius quàm terra convexum.* Hanc ſententiam tribuit Pelagianis & addit. *Ad quem errorem proximè acceſſiſſe videntur Ambroſius Catharinus in libro de ſtatu puerorum ſine Baptiſmo decedentium, Albertus Piggius in prima controverſia & Hieronymus Savanarola in libro de triumpho crucis, docent enim infantes ſine Baptiſmo decedentes futuros poſt judicium beatos naturali beatitudine & in quodam veluti Paradiſo terreſtri perpetuò feliciterq; victuros. Tertia ſententia docet, parvulos ſine Baptiſmo decedentes damnari apud inferos æternâ morte, ſed tamen ſic puniri carentia viſionis Dei, quæ dicitur pœna damni, ut nullum patiantur omninò dolorem neque internum neq; externum. Ita docet Thom. in q. 5. de malo art. 1. 2. & 3. & alii aliquot Scholaſtici Doctores.* 2. ſent. diſt. 33. *Quarta ſententia liberat quidem ejuſmodi parvulos à cruciatu ignis & vermis, quæ propriè dicitur pœna ſenſus, ſed non liberat eos à dolore interno, qui ſequitur ex amiſſa beatitudine ſempiternæ felicitatis. Ita docet Lomb. 2. ſent. diſt. 33. lit. E. quem & alii ex Scholaſticis ſunt ſecuti. Quinta ſententia docet, parvulos propter originale peccatum utroq; pœnæ genere, damni ſcil. & ſenſus perpetuò cruciari. In hanc ſententiã propendet Gregorius Ariminenſis in 2. ſent. diſt. 33. q. 3. & Johannes Driedo lib. de grat. & lib. arbit. tract. 3. cap. 2.* Bellarminus prætermiſſis reliquis quartę opinioni ſuffragatur. Idem lib. ejuſd. c. 2. *inter Scholaſticos ſententiarum divortium de ſtatu illorum infantum eſſe fatetur. Hoc ſolum* (inquit) *inter veteres iſtos Theologos Thomam, Bonaventuram, Scotum, Durandum, Richardum, Capreolũ, Alenſem & Albertum intereſt, quòd alii conſtituunt infantes in parte inferni altiore, quã limbum puerorum appellant, alii cum cæteris damnatis eos locũ habere pronunciant.* Becanus in append. diſput. de purg. Calviniſt. cap. 9. p. 146. *Manet inter Catholicos controverſia, an infantes in limbo conſtituti præter pœnã damni ſeu excluſionem à regno cœlorum patiantur aliquem dolorem ſeu cruciatum? De quo ſunt tres ſententiæ. Prima eſt omninò eos pati dolorem. Altera pati quidem aliquem dolorem ex amiſſa beatitudine, non tamen alium aliunde. Tertia non modò ex amiſſa beatitudine ſed etiam ab igne infernali percipere cruciatum. Primam tenent Thomas, Bonaventura, Scotus, Richardus, Durandus in 2. ſent. diſt. 33. & ex recentioribus Molina p. 1. q. 64. art. 3. diſp. 2. Vaſquez in 1. 2. diſp. 134. cap. 3. & nonnulli alii. Alteram Lombardus in 2. diſt. 33. Bellarminus lib. 6. de ſtat. peccati cap. 6. & alii ab eo citati Tertiam Gregorius Ariminenſ. lib. 2. ſent. diſt. 33. q. 3. & Joh. Driedo lib. 1. de grat. & lib. arb. tract. 3. cap. 3.* Becano magis placet ſententia prima, quæ eſt Thomæ, Bellarmino ſecunda, quæ eſt Lombardi, unde Driedonis & Bellarmini argumenta enervare nititur, quod eſt argumentum conſenſus toties deprædicati. **Plerique Pontificii ſtatuunt, *infantes perpetuò illic detentum iri.* Contrà Rutilius Benzonius Epiſcopus Lauretanus lib. 2. de Jubilæo cap. 44. pag. 269. ſcribit. *Plerique exiſtimant ſatis probabiliter, hunc locum non futurum perpetuum habitaculum puerorum hujuſmodi, ſed tantum uſque ad diem judicii.*** 8. Ut fundamentis Scripturæ ac firmis rationibus, ita quoque *Patrum calculo* limbus puerorum deſtituitur. Azorius lib. 2. Inſtitut. moral. cap. 17. *Aliquando aliquorum Patrum opinio cum communi Theologorum ſententia pugnat, ut cùm docent Patres, infantes abſq; Baptiſmo morientes igne perpetuo cruciari.*

Communis autem Scholaſticorum opinio eſt & verior, eos pœnâ ſenſus non puniri. Bell. lib. 6. de amiſſ. gratiæ & ſtatu peccati c. 5. *Si Fulgentius fortè aliter docet parvulos ſc. illos igne cruciandos, nō facimus illi injuriam, ſi B. Gregorium, Nazianzenum ſequi malimus.* 9. Origo figmenti de *limbo infantum* in gentilibus ſcriptoribus occurrit. Virgil. lib. 6. Æneid.

Continuò auditæ voces, vagitus & ingens,
Infantumq́; animæ flentes in limine primo:
Quos dulcis vitæ exortes, & ab ubere raptos,
Abſtulit atra dies & funere merſit acerbo.

10. Deniq; opinio de limbo non conſtat ſibiipſi. Bellarm. enim lib. 4. de anima Chriſti cap. 11. diſputat *inter ſinum Abrahæ & locum damnatorum nihil ſolidi interjectum eſſe.* Ubi ergo erit limbus puerorum, de quo lib. 2. de purg. c. 6. fabulatur, *eſſe eum altiorem, ne à gehennæ ignibus poſſit.* At ſi nihil ſolidi interjacet, metuendum erit, ne ignis inferni ſurſum tendat, penetret, & incolas limbi adurat, vel certè fumo illis moleſtus ſit.

Argumenta pro limbo infantum. 170. Quæ pro aſtruendo limbo infantum Bellarminus adducit, ad duo principalia capita referri poſſunt, quorum prius eſt, *parvulos ſine Baptiſmo decedentes, mortis æternæ pœnâ eſſe damnādos.* Poſterius *parvulos illos non puniendos pœna ſenſus ſive ignis ſenſibilis, interim tamen interiorē animi dolorem quamvis mitiſſimum paſſuros.* Utrumq; falſis nititur hypotheſibus. Prius hiſce 1. Dictum Chriſti Joh. 3 v. 5. abſolutam & ſimplicem Baptiſmi neceſſitatem etiam ex parte Dei requirere, adeò ut nec in caſu privationis extraordinariè Deus poſſit in infantibus Chriſtianorum ad fidem & ſalutem efficaciter agere. Contrarium oſtendimus in tract. de Bapt. §. 240. 2. Nullum omninò diſcrimen eſſe inter infantes Chriſtianorum intra Eccleſiæ pomæria & Ethnicorum extra Eccleſiam conſtitutorum. Contrarium oſtendimus d. tract. §. 197. 3. Infantes Chriſtianorum ſine Baptiſmo decedentes nexibus peccati originalis adhuc conſtrictos teneri, nullo modo in Chriſtū credere neq; per ſe neq; per alios, neq; actu neq; habitu, non habere partem in reſurrectione prima, nec eſſe ſcriptos in librum vitæ, eſſe adhuc in poteſtate Diaboli, detrudi in carcerem inferni tenebricoſum ac horridum illum locum, perfectionem intelligentiæ non poſſe locum habere in infantibus &c. Contrarium oſtendimus d. tract. §. 230. & 239. hoc loco illud urgemus, quod infantes Chriſtianorum per preces Eccleſiæ & parentum Deo offerantur, qui beneficam ſuam erga infantes voluntatem peculiaribus promiſſis conteſtatus eſt & precum piarum exauditionem promiſit. 4. Poſt ultimi judicii diem aquæ elementum ad locum ſuum naturalem rediturum, totamq́; terram undique coopertutum, ac proinde infantes illos non baptizatos cum in cœlo illis locus denegetur, non alium habere poſſe locum, quàm inferorum ſubterraneas ſedes, de qua hypotheſi ſuō loco plenius diſputabimus.

171. *Poſterius* membrum nititur hypotheſibus æquè incertis imò falſis, utpote 1. animas illorum, qui non glorificaverunt ſe neq; in delitiis fuerunt i. e. qui non peccarunt actualiter, in inferno quidem futuras, ſed tamē nullum tormentum paſſuras. 2. in iiſdem non fore *pœnam vermis* ex conſcientia mali operis. 3. peccati originalis pœnam eſſe carentiam divinæ viſionis, actualis autem gehennæ perpetuę cruciatū. Contrarium docent omnia Scripturæ dicta, quæ de peccati originalis gravitate loquuntur, ejuſque non remitti pœnas in inferno luendas docent, jam verò in inferno nullum erit diſcrimen inter quoſdam pœnâ ſenſus & alios pœnâ duntaxat damni affectos, ſed omnes omnino inferni incolæ & ſenſus & damni pœnâ torquebuntur. 4. parvulos æternis pœnis in gehenna torqueri & tamen à pœna ſenſus immunes eſſe. At hoc eſt ἀντικείμενον ἐν προσκειμένῳ. 5. peccatum originis non tollere in homine ordinem naturalem, ſed tantum ſupernaturalem, converſionem videl. ad Deum per donum gratiæ ſupernaturale. Contrarium oſtendimus in tractat. de peccat. orig. 6. propter peccatum originis utpote culpam ſolùm habitualem coram Dei judicio neminem puniri poſſe pœnâ ſenſitivâ. 7. propter peccatū originis non juberi homines ullam animo triſtitiam, doloremve concipere. 8. parvulos non baptizatos non eſſe in area, neque inter frumenta neque inter paleas numerari, non eſſe arbores bonas nec malas, nec eſſe bonos nec malos piſces, nec inter oves vel hædos Matth. 25. recenſeri poſſe. 9. parvulos illos mittendos quidem *in ſtagnum ignis,* h. e. in locum ubi eſt ignis, nec tamen inflammandos illo igne aut cruciandos. Nimirum ut in dogmate transſubſtantiationis accidentibus ſine ſubſtantia tribuit vim nutriendi, ita igni infernali hoc loco derogat vim urendi reſpectu infantum non baptizatorum 10. parvulos cruciandos igne ſempiterno per *detentionem* non per *uſtionem.* At hoc repugnat priori hypotheſi quod non crucientur igne infernali, adverſatur inſuper generali theſi, quod pœnam duntaxat damni non a. ſenſus experturi ſint, ecquis enim cruciatum ſine ſenſu concipere poterit? 11. Afflictiones hujus vitæ non infligi propriè ac directè parvulis in pœnam originalis peccati, ſed conſequi Naturam humanam originali juſtitia ſpoliatam. Contrarium docuimus in tractat. de Imagine Dei in primo homine. 12. Corpora parvulorum nō fore glorioſa, ſed ſimilia corporib. cæterorum damnatorum & tamen ignem infernalem, in quo detinentur, non paſſura. 13. Chriſtum non eſſe paſſum pœnam quam directè peccatis noſtris debebatur, ſed aliam. 14. Infantes dolorem animi habituros eò quòd intelligent ſe beatitudine privatos, à conſortio piorum fratrū & parentum alienos, in carcerem inferni detruſos & in perpetuis tenebris vitam acturos, & tamen nō paſſuros pœnam ſenſus. Thomas in q. 5. de malo art. 3. diſputat, *parvulos illos propterea nullum dolorē ex amiſſione beatitudinis percepturos, quod ignorabunt omninò eam ſe amiſiſſe, cùm id niſi per fidem cognoſci non poſſit & ipſi fidem nūquam habuerint.* Sed hanc rationem idem Thomas 2. ſent. diſt. 33. q. 2. art. 3. repudiat. & rectè ſequeretur n. infideles Ethnicos qui de illa beatitudine nihil audiverunt, itidem non habituros dolorē de ejus amiſſione. Bonav. 2. ſent. diſt. 33. ſcribit, *infantulos illos ſimul conſideraturos beatitudinē quam amiſerunt & pœnas aliorum damnatorum, quas evaſerunt & quanquam prior conſideratio dolorem, poſterior gaudium afferre poſſit, tamen ita unam ſemper audam per aliam, ut conſideratio amiſſa beatitudinis impeditura ſit gaudiū de evaſione pœnarū & conſideratio evaſionis pœnarū impeditura ſit dolorem de privatione beatitudinis,*

atque

Digitized by Google

ut que ita futurum, ut illi neq; triſtentur neq; lætentur. Sed hoc Bonaventuræ placitum Bellarmino non placet, ſic n. ſcribit lib. 6. de amiſſ. grat. c. 4. §. ſed hæc: *Si res ita haberet, viderentur homines illi redacti ad Naturam rerum non ſentientium. Probabilius diceretur, eos non ſimul ſed per vices conſideraturos nunc amiſſam beatitudinem, nunc liberationem à gravioribus malis, atque eadem ratione nunc triſtes nunc lætos futuros, aut certè conſiderationem pœnarum, quas evaſerunt, non penitus ſublaturam, ſed ex parte mitigaturam triſtitiã, quam ſecum conſideratio amiſſæ felicitatis adferret.* Thomas aliam rationem adducit, *ideò ſc. infantes illos nulla triſtitia eſſe afficiendos, quod probè intellecturi ſint, nullam ſe proportionẽ ad eam beatitudinem unquã habuiſſe cùm nec habuerint gratiam, nec uſum liberi arbitrii.* Hanc rationem itidem refellit Bellarm. *Tametſi* (inquit) *nunquam in ſe parvuli illi proportionem habuerint ad beatitudinem, tamen habuerunt in primo parente & cognoſcẽt ſe primi parentis culpâ tantum bonum perdidiſſe.* Richard. aliam rationem excogitavit, ꝙ ſcil. *parvuli ex conſideratione amiſſæ beatitudinis ideò non triſtentur, quia ſingulari Dei providẽtia dolor ab eorum animis removeatur.* Hanc rationem æquè ut priores refellit Bellar. *Cùm n. Deus non impediat, quò minus parvuli in hac vita patiantur dolores, qui ſequuntur ex amiſſione juſtitiæ originalis, cur impediret dolorem, qui poſt mortem naturaliter conſequetur cognitionem amiſſæ beatitudinis?* Hiſce hypotheſibus omnib. ac ſingulis ſine probatione poſitis ut Bellarm. fide fecerit, eaſq; & inter ſe & cum Scripturis conciliaverit opinione de limbo puerorũ calculũ noſtrũ ſubjiciemus. Conſ. tract. de Bapt. §. 240. & ſeqq.

2. Contra limbum Patrum. 172. 2. Contra *limbum Patrum* producimus hæc argumenta. 1. Scriptura nullam hujus limbi à cœlo ſeparati mentionem facit, in quem animę Patriarcharum & Sanctorum V. T. fuerint concluſæ donec debitũ primi parentis per mortem Chriſti ſolveretur, eſt ergo opinio ἄγραφος, inde Lombard. Legend. 52. limbum Patrum ex *ſuppoſititio Evangelio Nicodemi* probare maluit quàm ex Canonicis & authenticis Scripturis. 2. Contra v. Scriptura duo dũtaxat animarũ poſt hanc vitam receptacula tàm in V. quàm in N. T. enumerat, cœlum ſc. & infernum ut oſtendimus ſæpiùs, eſt igitur opinio ἀντίγραφος. 3. De animabus piorũ S. S. in V. T. ſic loquitur, ꝙ *colligantur in faſciculũ viventium* 1. Sam. 25. v. 29. quod ſint *in manu Dei & non tangat illas tormentum* Sap. 3. v. 1. ac de anima Lazari ante Chriſti paſſionem ac mortem è corporis ergaſtulo liberata dicitur, ꝙ *ab Angelis qui ſemper vident faciem Dei in cœlo.* Matt. 18. v. 11. *in ſinũ Abrahæ deportata conſolatione fuerit delinita* Luc. 16. v. 22. De anima converſi latronis ante Chriſti ad inferos deſcenſũ mortui dicitur Luc. 23. v. 43. quòd *in Paradiſũ* fuerit aſſumta, quorum dictorũ emphaſin expendimus ſuperiùs. Si anima cõverſi latronis fuit poſt mortem *cum anima Chriſti* in Paradiſo & in *regno Dei*, ubi pax & gaudiũ, utiq; non deſcendit ad aliquẽ inferni ſinum. Niſi ergo Paradiſum cum inferno velimus commiſcere, non poſſum' de ſanctis V. T. affirmare, ꝙ in limbum aliquem infernalem deſcenderint. Sic n. Pontificii deſcribunt illũ limbum, quod *ſit ſinꝰ inferni intra terræ viſcera*, Bellarm. 2. de purg. c. 7. *in quo animæ Patriarcharũ pœnã damni ſuſtinuerint ac liberationem per Chriſti ad inferos deſcenſum cupidè expectaverint, quin imò de ſua liberatione certi quippiam à Iohan. Baptiſta audire deſideraverint* Gerſon. lect. 2. ſuper Marc. num. 16. *quod fuerint in limbo illo deſerti & a felicitate alieni.* Altenſt. in Lex. in voce Limbus. Excipit Becan. in append. purg. Calv. p. 50. *Duplex eſſe gaudium poſt hanc vitam unum de ſuperatis miſeriis hujus vitæ & ſimul de ſecuritate æternæ beatitudinis obtinendæ, alterum de æterna beatitudine jam obtẽta. Sanctos in V. T. ſtatim poſt hanc vitam percepiſſe prius gaudium ſed non poſterius niſi poſt mortem Chriſti.* Reſp. petitur principium. Teſtatur n. Scriptura, ſanctos per mortẽ non ſolùm à miſeriis hujus vitę liberatos, ſed etiam in cœleſtis beatitudinis conſortium fuiſſe translatos. Et quodnam potuiſſet eſſe gaudium ſanctorum, ſi à viſione Dei beatifica excluſi fuiſſent? Præterea ſi ſancti V. T. ſtatim poſt mortẽ ſecuri fuerunt de æterna beatitudine obtinenda, ut ſtatuit Becanus, utiq; de ſua liberatione certi quidpiam à Johanne Baptiſta audire tantopere non deſideraſſent, quod tamen aſſerit Gerſon. 4. Quamvis Epiſt. ad Hebræos teſtetur Patriarchas V. T. promiſſionũ de poſſeſſione terræ Canaan ac de adventu Meſſiæ complementum ſuis temporibus nondum accepiſſe cap. 11. v. 13. & 39. nõ tamen propterea eorum animæ ex regno cœlorum excluduntur, quin potiùs diſertè additur, ꝙ *fide expectaverint civitatem fundamenta habentem, cujus artifex & conditor eſt Deus* v. 10. quod *patriam cœleſtem expedierint* v. 16. ac proinde animæ eorum non in aliquam inferni contignationem poſt mortem fuẽre detruſæ, ſed *in manꝰ Dei* commendatę Pſ. 31. v. 6. *ad Deum, qui eas dederat, redierunt.* Eccl. 12. v. 7. ecquis v. per manum Dei pro gratioſa profectione, cuſtodia quieta & lætitiæ communicatione uſurpatam ſinum aliquem inferni intellexerit? 5. *Exempla* piorum Patriarcharum & Prophetarum V. T. teſtantur, eos non fuiſſe in ſinum aliquem terræ detruſos, ſed in cœlum ſubvectos, Enochus *tranſlatus eſt in Paradiſum.* Gen. 5. v. 24. Sir. 44. v. 16. cap. 49. v. 16. Heb. 11. v. 5. (Quamvis in Canonicis libris expreſſè non addatur, in quod πũ tranſlatus ſit Henochus, tamẽ contra Pontificios Siracidis libro canonicam autoritatem tribuentes, ejus teſtimoniis meritò utimur. Quamvis etiam in Græco textu non addatur, quod Henochus *in Paradiſum* ſit tranſlatus, tamẽ in vulgata verſione, quæ Pontificiis eſt authentica Sir. 44. v. 16. diſertè illud additur, ac c. 49. v. 16. dicitur, quod ἀνελήφθη ἀπὸ τῆς γῆς. Ergo non eſt detruſus in terram ſed ſubvectus è terra) Abrahamus *vidit diem Meſſiæ & gaviſus eſt* Joh. 8. v. 56. jam v. qui *vidit Filium & credit in eum, habet vitam æternã.* Joh. 3. v. 36. Abraham *eſt pater omnium credentium* Rom. 4. v. 11. ac ante Chriſti mortem fuit eo in loco, *quò deportatus eſt Lazarus ab Angelis* Luc. 16. v. 22. ubi *percepit conſolationem* v. 25. & qui locus ab inferno vel maximè fuit ſegregatus v. 23. & 26. Elias curru & equis igneis *ſurſum vectus eſt in cœlum*, nõ per preſterẽ deorſum pręcipitatus in infernum 2. Reg. 2. v. 11. Sir. 48. verſ. 9. 1. Mac. 2. v. 58. *Moſes & Elias* in transfiguratione Chriſti apparentes non è terræ ſinu ac viſceribus aut ex tenebricoſo quodam carcere extrahũtur, ſed in *gloria* & luce apparent Matt. 17. v. 5. Luc. 9. v. 31. De Lazari & converſi latronis anima jam antè dictum. Excipit Becanus in append. diſp. de

purgat. Calviniſt. cap.1. p.44. *exempla Henochi & Eliæ eſſe à propoſita quæſtione aliena. Diſputari enim hic de animabus juſtorũ qui mortui ſunt, jam v. Henoch & Elias non ſunt mortui ſed vivi.* Reſp. inane ſubterfugium. *In modo* quidem, quo candidati illi iñortalitatis ex hac vita in cœleſte cõſortium ſunt tranſlati, & quo reliqui ſancti V.T. in illud ſunt aſſumti, eſt differentia, ſed in ipſo *termino* eſt convenientia, ut ex illis quę dicta ſũt conſtat. Quod ſi n. nolimus dicere Henochum & Heliam in cœlum eſſe tranſlatos, ubinam, quęſo eos collocabimus? Becano hic aqua hæret. *Henoch* (inquit) *& Helias non in cœlum quod beatorum ſedes eſt, ſed in alium locum tranſlati ſunt. At quis ille locus eſt? aliqui interpretantur Paradiſum terreſtrẽ, ex quo Adam fuit expulſus ut Thomas p.3. q.49. art.5. ad 2. alii quia putant Paradiſum illum tempore diluvii fuiſſe obrutũ & deſtructum, dicunt eos in alio quodam amœno loco verſari, nihil certi eſt, hoc unum conſtat, illos non fuiſſe raptos in cœlum.* At ſi præter limbum & cœlũ eſt adhuc alius quidã locus, in quo Henoch & Elias degun , cur nõ connumerant illum reliquis ſanctorum poſt mortem receptaculis? Si Enoch & E s non ſunt tranſlati in cœlum, cur de Henocho dicitur quod ἀνελήφθη ſurſum è terra ſublatus ſit in Paradiſum, cur de Helia diſertè dicitur, quod per *turbinem in cœlũ aſcenderit?* Sed quærit à nobis Becanus, *an currus ille cum equis quo in cœlum vectus eſt Elias, in cœlo adhuc ſit & quid agant ibi equi? & quo pabulo veſcantur?* Reſp. quaſi v. graminib. in terreſtri quodam Paradiſo veſcantur? λῆρος. Per *currũ igneũ* & *equos igneos* intelliguntur Angeli qui in hac viſibili figura apparuerunt 2.Reg.6.v.17. Pſ.104.v.4. Si currus ille materiali & corporeo igneo urente & conſumente flagraſſet, Eliæ vehiculum minus gratũ præbuiſſet. 6. Nulla poteſt dari ratio, cur animæ infidelium in V. T. iñediatè & ſine mora deſcenderint in infernum & animæ piorum ac fidelium aliquandiu excluſę fuerint a cœleſti gloria & beatitudine. Impius epulo Luc.16.v.23. fuit in *tormentis & in flamma* h. e. in inferno & extremę miſeriæ ſtatu. E. ex vi oppoſitionis Lazarus fuit in cœlo beatorũ & in ſuñæ felicitatis ſtatu, niſi velimus temerè ſuſpicari Deum majore ſeveritate uſum in impiis damnandis quàm benignitate in impiis glorificandis, cui ſuſpicioni fortiſſimè adverſatur v.25. *Tu in vita tua accepiſti bona Lazarus ὁμοίως ſimiliter mala, nunc v. ille ſolatio fruitur, tu v. cruciaris.* Excipit Becan. d.l. *in V.T. fuiſſe diſparem rationẽ pœnæ ac præmii damnationis ac beatitudinis 1. quia via ad pœnã & damnationẽ erat aperta per peccatum primi parentis, via ad præmium & beatitudinem adhuc erat aperienda per mortẽ & ſatisfactionem Chriſti. 2. quia qui tunc peccabant mortaliter per ſe merebantur pœnã & damnationem ſine ulla dependentia ab alio, qui a. benè vivebant non merebantur per ſe præmium & beatitudinẽ, ſed dependenter a futuro merito & paſſione Chriſti, hi E. debebãt expectare Chriſtum, antequã perfectum præmiũ perciperent, illi poterãt ſtatim puniri.* Reſp. utraq; ratio nititur falſâ hypotheſi, quâ ſtatuitur paſſionem Chriſti nõ profuiſſe piis in V. T. antequã in ara crucis fuit peracta. Contrarium demõſtrabim' inferiùs. 7. Nititur opinio de limbo falſis hypotheſib. compluribus, *quod janua Paradiſi ante Chriſti mortem non fuerit piis aperta*, cùm diſtinguendum ſit inter tempus mortis & meritum mortis, paſſio & mors Chriſti profuerunt antequam fuerunt, & beneficia Chriſti valent non ſolùm aotrorſum, ſed etiam retrorſum, unde Angeli apparent aſcendentes ac deſcendentes Geneſ.28.v.12. in deſcenſu voluntatem Dei hominib. patefacientes, in aſcẽſu animas piorum in cœlum deportantes; *quod Chriſtus eo fine ad inferos deſcenderit, ut Patres è limbo educeret*, cùm alius finis & effectus illius deſcenſus in Scripturis proponatur &c. 8. Opinio illa ſibi ipſi non conſtat. Si n. piorum in V. T. animæ in limbum detruſæ, ex quo per Chriſtum poſtea liberatæ, quomodo conſtabit veritas pronunciato Salomonis Eccl.11.v.3. *Lignum in quocunq; loco ceciderit, ibi erit ac manebit?* Si pii V.T. abierunt in limbum infernalem, quomodo Jobus fide tàm certus eſſe potuit *Redemtorem ſuum vivere, ſeq; ipſum coram inuiturum.* c.19.v.25. quomodo Chriſtus dicere poteſt, *Abrahamum, Iſaacum & Iacobum etiamnũ vivere Deo.* Luc.20.v.38. Si Patriarchæ vivunt Deo ac ſunt in vita æterna, quomodo ab intuitu & viſione Dei tum temporis fuêre remoti, cùm vita æter. conſiſtat in beatifica Dei viſione. Joh.17.v.24. 1.Cor.13.v.12. 1.Joh.3.v.2. Si poſt *mortem Chriſti clauſa cœli janua eſt aperta & Patres ſtatim cœperunt eſſe beati*, ergo fuerunt beati antequam cum Chriſto in cœlum aſcenderent. Utrumq; Becanus aſſerit p. 52. ſed perquam abſurdum eſt beatificam Dei viſionem illis tribuere qui nondum ſunt in cœlo. Si Abraham, Iſaac & Jacob fuêre remoti à regno cœlorum & à Dei viſione, quomodo pii in N. T. dicũtur eorum aſſeſſores fore in regno gloriæ? Matt.8.v.11. (pugnant n. ſecum invicẽ, *eſſe in limbo & eſſe beatũ ac in regno gloriæ* docente Bell. lib. de beat. ſanct. c.20. reſp. ad 4.) quomodo Petrus Act.15.v.11. *nos per gratiã Domini noſtri Chriſti ſalvari καθ' ὃν τρόπον* Patres V. Teſt. Certè ſi eadẽ eſt ſalus ac beatitudo, qua in N. T. poſt Chriſti paſſionem ac mortem credentes ſalvi ac beati fiunt cum illa qua olim Patres V. Teſt. ſalvati ſunt, quomodo vel hi ſalvi fuêre facti ſine beatitudine vel illi eodem modo, quo hi ſalvantur? quomodo Salvator tàm certò pronunciat eos, qui in ipſum credunt *à morte ad vitam tranſiiſſe.* Joh.5.v.24. ubi præteritum μεταβέβηκε oſtẽdit etiam de tempore V. Teſt. Chriſtum loqui. Quomodo ἀνάλυσιν pacificam tanto deſiderio ante Chriſti mortem expectarunt? Luc.2.v.29. quomodo tantâ animi fiduciâ Jacobus moriturus dixit, *Domine expecto ſalutare tuum.* Gen.49.v.18. Si ſancti V. T. caruerunt viſione Dei beatifica, quomodo Bellarm. lib. de beat. ſanct. cap.3. ex Eccleſ.11.v.27. *facile eſt in die obitus retribuere juxta vias ſuas unicuique*, probare poteſt ſanctos ſtatim à morte ad Deum venire? Si piis ante Chriſti adventum mortuis deſcendendum fuit in aliquem limbum infernalem, potior ac melior eorum conditio fuit in vita quàm in morte. Jacobus Gen.32.v.30. dicit *ſe vidiſſe Dominum à facie ad f ciem.* Si limbus puerorum à limbo Patrum diſt ctus, quomodo David aſſerere potuit, ibi eſſe ſobolem ex Bethſabea ſuſceptam, quo ipſe quoq; cupiat commigrare. 2.Sam.12.v.23. Si in Chriſti ad inferos deſcenſu Patres è limbo illo liberati, quis jam ejus penitus evacuati uſus? Si Patres in limbo conſpectu ac viſione Dei privati fuêre, quomodo duntaxat pœnam damni & non etiam pœnam ſenſus ſuſtinuerunt, cùm

ſenſus

ſenſus iræ divinæ per *averſionē, ſubtractionem & privationem faciei divinæ* in Scripturis ſacris deſcribatur? Bellarm. lib. 2. de purg. cap. 14. *mille gehennas nihil eſſe, ſi conferantur cum amiſſione divini conſpectus.* 9. Somnium illud Pontificium de limbo Patrum extenuat meritū Chriſti, quaſi illius virtus non redundaverit ad Patres Vet. T. cùm tamen agnus Dei dicatur occiſus *ab origine mundi* Apoc. 13. v. 8. non tantùm ratione *decreti, promiſſionis ac typorum* in ſacrificiis, ſed etiam ratione *fructus & efficaciæ*, cùmque Chriſtus Jeſus *dicatur heri & hodiè idem*. Heb. 13. v. 8. Si in humanis creditor debitorem liberum dimittit, interveniente fide juſſione alterius fide digni ſolutionē ſpondentis, quidni Pater cœleſtis ob promiſſam & pactam filii ſatisfactionem ſuo tempore adimplendam Patres V. T. fide in promiſſum Meſſiam gratiæ, juſtitiæ & beatitudinis æternæ participes feciſſet? Si meritum Chriſti eſt unius ejuſdemq; virtutis & efficaciæ tàm in V. quàm in N. T. conſequens eſt animas piorum non ſolùm in N. ſed etiam in V. T. in cœlum fuiſſe deportatas & ad viſionem Dei admiſſas. Connexio probatur, quia translatio piarum animarum in cœlum, ſors ſanctorum in lumine &c. ſunt fructus meriti Chriſti. Antecedens probatur, quia virtus & efficacia meriti non pendet ab illo temporis articulo, in quo paſſione & morte ſua Chriſtus illud acquiſivit, ſed à perſonæ infinitate, & à Dei decreto ac voluntate. Ecquis n. dixerit, meritum Chriſti novam aliquam virtutem tempore N. T. acquiſiviſſe? Rectè omninò Gregor. de Valent. tom. 4. in Thom. diſp. 1. q. 19. punct. 4. §. Secundò ſequitur. *Omnes Chriſtus ſimiliter redemit, ſive ante Chriſti adventum, ſive poſt vixerunt, quiq; aliquando futuri erant, unde Apoc. 13. dicitur, agnus occiſus ab origine mundi.* Idem ſomnium labefactat unitatem fidei ac ſpei quæ viget inter pios. Si n. non eſt eadem ſalus, utiq; nec eadem juſtificatio. Si non eadem juſtificatio, utique nec eadem fides, nec eadem meriti Chriſti efficacia. Auguſt. Epiſt. 157. ad Optatum. *Eadem fides eſt noſtra & illorum, quoniam hoc illi crediderunt futurum, quod nos credimus factum. Si ergò & illi per gratiam Domini Jeſu ſalvos ſe fieri crediderūt, manifeſtum eſt, quod hac gratia fecit antiquos etiam vivere ex fide.* Idem ſomnium labefactat Dei miſericordiam & gratuitam fidelium cum ipſo reconciliationē, præſupponit enim Deum cum fidelibus V. T. eodem modo egiſſe, quo David cum filio ſuo degenere Abſolone. Quemadmodum n. David in reductionem filii ab exilio conſentiebat, interim tamē à conſpectu ſuo eundem arcebat 2. Sam. 14. v. 24. ita quoq; Pontificia illa opinio Deo tribuit, quod animas fidelium ex mundi hujus exilio in quietum locum reduci patiatur, ſed nondum in conſpectum ſuum eas admitti. Quemadmodum v. illa prohibitio Davidis ne Abſolon in conſpectum Regis adduceretur, evidens argumentum fuit, ipſum nondum eſſe plenè & perfectè Regi reconciliatum, ita quoq; idem de fidelib. V. T. pronunciandū erit; ac quemadmodum illa conſpectus Regii privatio Abſoloni acriores doloris ſtimulos ingerebat, quàm ipſum exilium, imò ipſa mors v. 32. ita quoq; exquiſitiſſimus doloris ſenſus in fidelium animab. ex illa faciei divinæ privatione orietur, ut agnoſcunt Antonin. part. 4. tit. 24. c. 10. §. 4. & ipſe Bellarm. lib. 2. de purg. cap. 10. Cùm verò abſurdū ſit talem dolorem Patriarchis tribuere, idcò & illud agnoſcant eſſe abſurdum, ex quo talia conſequuntur. 10. Patres non in infernalem aliquem limbum ſed in Paradiſum animas piorū V. T. deducunt. Chryſoſt. hom. 26. in Joh. & in hom. de div. & Lazaro. Aug. Epiſt. 57. ad Dardan. & Epiſt. 99. ad Evod. Hùc referri poſſunt omnia Patrum dicta, in quibus duo tantùm animarum receptacula agnoſcunt cœlum ſcil. & infernum, de quibus ſuo loco inferiùs.

Argumenta pro limbo Patrum 1. Ex Geneſ. 37

173. Reſtat ut videamus fulcra hujus limbi Pontificii. Bellarm. lib. 4. de Chriſto c. 10. producit hæc Scripturæ dicta 1. Gen. 37. *dicit Jacob. Deſcendam ad filium meum in infernum. Pius erat Jacob, pius etiam Joſeph & tamen utrumq; non aſcendiſſe ad cœlum, ſed ad inferos deſcendiſſe. Scriptura ſignificat.* Galatin. lib. 6. de arcan. cap. 7. Pererius in c. 37. Gen. diſp. 8. p. 883. & Cornel. à Lapid. in com. ſuper Gen. 37. emphaſin argumenti latiùs explicant. *Jacobus dicit, ſe deſcenſurum eò, ubi Joſeph erat. At non exiſtimabat Joſephum eſſe in ſepulchro, quippe quem à beſtia devoratum credebat. Ergò non poteſt hoc intelligi de ſepulchro, ſed de limbo.* Reſp. 1. argumenta in medium allata probant, limbum eſſe figmentū Papiſticum, ergo non poſſunt nec debent hæc verba Jacobi de quodam limbo intra terræ viſcera concluſo & carcere quodam infernali exponi. 2. Textus Hebræus ſic habet. *Deſcendam* אֶל בְּנִי *lugens* שְׁאֹלָה ubi præpoſitionem אֶל quidam ſecuti R. Salomonem exponunt *propter*, ut hâc ratione non conſortiū loci, ſed cauſa mortis exprimatur. *Deſcendam lugens in ſepulchrū propter filium meum*, cujus ſignificationis exemplū habetur 1. Sam. 1. v. 27. *Hanna orabat ad Dominum* אֶל הַנַּעַר *propter puerum*, non ad puerum. 2. Sam. 13. v. 16. אֶל אוֹדוֹת *propter malū magnum iſtud*, ita n. reddidit Targ. Schindl. in Lexic. Particula אֶל ſignificat *ad, apud, juxta ſupp, propter, coram*. Galatin⁹ huic expoſitioni opponit, q Targ. Onkelos reddiderit particulā אֶל per לְוָת. Sed Targumica illa expoſitio apud Chriſtianos non eſt authētica. 3. Si vel maximè uſitata ſignificatio particulæ אֶל retineatur, nondum tamen ſuburbium illud inferni, Patrum ſc. limb⁹, erit exædificatus. שְׁאוֹל n. ſignificat. Primò *infernum* Num. 16. v. 33. Deut. 32. v. 22. Pſ. 49. v. 15. Pſ. 55. v. 16. Prov. 27. v. 20. cap. 30. v. 16. Eſa. 5. v. 14. cap. 14. v. 9. 12. 15. cap. 28. v. 15 Oſ. 13. v. 14. Secundò *dolores inferni*, qui in hac vita hominem quandoq; tangūt & angunt. 2. Sam. 22. v. 5. Pſ. 18. v. 6. Pſ. 30. v. 8. Pſ. 86. v. 13. Pſ. 116. v. 3. Tertiò *extremū humilitatis gradum.* 1. Sam. 2. v. 6. (quæ tamen ſignificatio ad ſecundam, ſicut ſecunda ad primam reduci poteſt, Deus n. ad inferos deducit guſtum quendā dolorum infernalium hominib. immittendo.) Quartò *mortem ac tranſitum hominum* ex hac vita ſive ſtatū & conditionem mortuorū in genere, Gen. 44. v. 29. Job. 7. v. 9. Pſal. 88. v. 4. Pſal. 89. v. 49. Quintò *ſepulcrum* Geneſ. 42. v. 38. 1. Reg. 2. v. 6. Job. 14. v. 13. cap. 17. v. 13. Pſal. 16. v. 6. Pſal. 141. verſ. 7. Eſa. 38. v. 18. Ezech. 31. v. 13. Jon. 2. verſ. 7. (quæ ſignificatio ad quartam reduci poteſt, quia conditio hominum poſt mortem plerunque id complectitur, ut corpora eorum ſepulchris inferantur.) In verbis Jacobi Patriarchę vox שְׁאוֹל accipitur in 4. ſignificatione, prædicit n. vel ut quidam volunt, optat mortem cum filio Joſepho communem, non quidem ſpecie ſed genere

eandem, ut ſit ſenſus. *Quoniam filius meus tam miſerè occubuit, mihi quoque ob triſtitia & luctus acerbitatem brevi moriendum erit*, quemadmodum paulò inferiùs dicit Geneſ. 42. v. 38. c. 44. v. 29. 32. *Deſcendere facietis caniticē meā* שְׁאֹלָה at canities ex hypotheſi Pontificiorum non deſcēdit in limbum, ſed duntaxat anima à corpore ſeparata. Chryſoſt. in comm. pari modo exponit. *Facietis ut conſolatione privatus cum dolore finiā.* Vatablus in com. *Lugebo filium meum uſque ad mortem, hoc eſt, moriar in ipſo luctu.* Fagius ibid. *Filio meo Ioſeph mortuo non poſſum amplius vivere.* Eodem modo exponunt Eugubinus in recognitione Pentateuchi, Cajetanus in com. Lippomanus in catena, quos eo nomine ſuggillat Pererius. Auguſt. lib. 12. de Gen. ad lit. cap. 33. videtur de ipſo inferno accipere. *Quod Iacob* (inquit) *ad filios ſuos dicit, deducetis ſenectutem meam cum triſtitia ad inferos, videtur hoc magis timuiſſe, ne nimiâ triſtitiâ ſic perturbaretur, ut non ad requiem beatorū iret, ſed ad inferos peccatorum &c.* Confer D. Meiſn. p. 2. ſobr. Phil. ſect. 1. cap. 3. q. 2. 4. Si vel maximè Pontificii quartam illam τῦ שְׁאוֹל ſignificationem admittere nollent, quam tamen ob Scripturæ dicta in medium allata negare vix poterunt, nondum tamen evictum foret de limbo quodam verba Jacobi eſſe accipienda. Quamvis enim perſuaſus erat, filium à feris diſcerptum, tamen quia mortem ordinariè ſequitur ſepultura & quia occiſi à feris nihilominꝰ quandoq; ſepeliuntur 1. Reg. 13. v. 29. ideo in his verbis ſimul ad ſepulchrum reſpicere potuit, hoc ſenſu. Quia filius meus mortuus eſt, moriar & ego cum ipſo ac ſepeliar. 5. [illegible] illa Pontificiorum, qua Scheol accipitur pro limbo infernali eſt judaica. Sic enim habet Midras. In Scheol i. e. *in gehennam.*

a. Ex 1. Regum 28. 174. a. 1. Reg. 28. *anima Samuelis apparens Sauli de terra aſcendere viſa eſt. Eam autem fuiſſe veram Samuelis animam apertè liquet ex verbis textus. Cùm vidiſſet mulier Samuelem, It. dixit Samuel ad Saul. Item intellexit ergo Saul, quod Samuel eſſet. Certè non diceret Scriptura intellexit, ſed putavit vel cogitavit ſi non eſſet verum. Præterea in Ecclesſ. cap. 46. ponitur in laudibus Samuelis, quod mortuus prophetaverit & annunciaverit Regi, quæ ventura erant. At qualiter eſſet Samuelis, ſi non ipſe ſed Dæmon aliquis in ejus forma apparens futura prædixiſſet. Idem confirmant Patres* Joſeph. 6. antiq. cap. 15. Juſtinus in dial. cum Tryph. Baſil. Epiſt. 80. ad Euſtach. Ambroſ. in cap. 1. Luc. Hieron. in cap. 7. Eſa. Auguſt. de cura pro mortuis cap. 15. Eadem repetit Bellarmin. lib. 2. de purgat. cap. 6. & ex eo Becanus in append. diſput. de purgat. Calv. cap. 3. p. 57. Mart. Delrio lib. 2. diſquiſ. Magic. q. 6. p. 113. & q. 26. ſect. 4. Reſp. cum ex illa Samuelis apparitione non tantum *limbum*, ſed etiam *purgatorium, apparitiones Spirituum, ſuffragia pro mortuis* & alia figmenta Pontificii probent, ideò accuratè notanda ſunt argumenta, quibus demonſtramus, ſpectrum aliquod Diabolicum, non autem Samuelis animam Sauli apparuiſſe. 1. *ex ipſius S. S. præmonitione.* Cùm S. S. hanc apparitionem deſcribere vellet, præmonitionis ac præmonitionis cujuſdam loco præmiſit. 1. Samuel. 28. v. 6. *quod Dominus non reſponderit Sauli neque per ſomnia, neque per Urim; neque per Prophetas.* Si non reſpondit ei Dominus per Prophetas, utique nec per Samuelem, qui Act. 3. v. 24. inter Prophetas numeratur. Si noluit Dominus reſpondere Sauli per Prophetas vivos, num exiſtimabimus eum reſpondere ipſi voluiſſe per mortuos, cùm in lege id disertè prohibuiſſet Deut. 8. v. 11. Si nullius Prophetæ adhuc viventis alloquio Dominus Saulem dignari voluit, num putabimus honore longè majore ipſum fuiſſe dignatum, ut ſcilic. Propheta Samuel ex mortuis in ipſius gratiam ſuſcitaretur? Excipit Bellarm. lib. 2. de purg. cap. 6. *Deum ſe iratum oſtendere voluiſſe Sauli, idq; feciſſe tam non reſpondendo quando interrogabatur, quàm reſpondendo, quando non interrogabatur, utrumque enim eſt ſignum iræ. Adde, quòd cùm Saul interrogabat Deum, ſi Deus reſpondiſſet, potuiſſet Saul declinare bellum & pœnam ſibi à Deo paratam. At cùm interrogavit Pythoniſſam, jam erant omnia parata & acies inſtructa & in conſpectu poſita, ut nullo modo prælium detrectari poſſet, tunc ergo Deus, ut magis puniret Saulem, prædixit ei per Prophetam interitum ſuum & filiorum & totius exercitus.* Reſp. præſupponitur in hac exceptione, Deum primò quidem Sauli non reſpondiſſe per Prophetas, poſtmodùm verò per Samuelem ei reſpondiſſe. Sed contrarium docet textus, contrarium demonſtrant adductæ rationes. 2. *ex ipſius facti conſideratione.* Si is apparuit Sauli fuit verus Samuel aut fuit ejus *anima* aut *corpus* aut *totum perſona* animæ & corpore conſtans. Sed nihil horum dici poteſt. *Anima* Samuelis non fuit, quia illa non minus ut reliquorum Sanctorum animæ fuit in *manu Dei*, Sap. 3. v. 1. colligata in *faſciculum viventium* 1. Sam. 25. v. 29. *in ſinu Abrahæ* Luc. 16. v. 22. jam verò Diabolo ἀδύνατον eſt animas electorum ex manu DEI & ex ſtatu alterius vitæ, in quem nullum prorſus imperium obtinet excutere & in has terras poſtliminiò revocare. Si obvertere velis, *divinâ potentiâ id factum fuiſſe*, conſequens erit, DEUM Pythoniſſæ in opere merè Diabolico temporalibus & æternis flammis digno fuiſſe cooperatum. Præterea ſi Sauli conſpecta eſt anima Samuelis ſine corpore, quomodo potuit à Saule & à Pythoniſſa videri, cùm anima ſit Spiritus inviſibilis? Adde quod phantaſma illud appareat in forma corporea *alicujus ſenis pallio amicti* v. 14. at quomodo potuit anima ſeparata in corporea figura ſenis conſpici, cum ipſa ſit ἀσώματος καὶ ἀόρατος. Sed nec *corpus* Samuelis eſſe potuit, primò quia nullus Interpretum præter Burgenſem hoc affirmat. Secundò quia corpus Samuelis quietum in ſepulcro jacuit nec ullis Diabolicis incantationibus excitari potuit, cùm DEUS non minus *oſſa* quàm animas piorum cuſtodiat. Pſal. 34. v. 21. Tertiò quia ſpectrum illud apparet *in pallio*, quali Samuel in vita erat uſus, num verò exiſtimabimus pallium illud ſpacio aliquot annorum non fuiſſe in terra corruptum? præſtigiæ fuerunt Diabolicæ tum in pallii tum in perſonæ illius Samuelis repræſẽtatione. Quartò corpus hominis mortui eſt ſenſus ac motus prorſus expers, jam verò hoc phantaſma progreditur ac loquitur. Si obvertas, *Diabolum corpus Samuelis induiſſe*, ex ſancto Dei Propheta ἐνεργούμενον ac corporaliter obſeſſum Diaboli mancipium feceris, ac potuit Diabolus idipſum ſine corpore Samuelis facere, figuram ſcil. ejuſdem repræſentando, quod in corpore ac per

corpus

Digitized by Google

corpus Samuelis feciſſe fingitur. Denique nec *totus Samuel* anima & corpore cõſtans fuit, quia oportuiſſet eum à mortuis ſurrexiſſe, quod cùm ſit maximum miraculum ſolius veri Dei proprium, Diabolo ac organis ejus Magis tribui nequit. De Simone Mago, Apollonio Thyanæo & aliis Satanæ mancipiis memoratur, quod mortuos excitaverint, ſed fuerunt meræ illuſiones; aut non præceſſit vera mors, ſed tantum ſimulatio, aut non ſecuta eſt vera reſurrectio. Si Deo hanc Samuelis reſuſcitationem tribuere velis, divinum miraculum facies teſtimonium mendaciorum ac inſtrumentum Satanicæ Magiæ, cùm tamen divina miracula ſint teſtimonia divinæ veritatis, Perſonatus ille Samuel non à Deo ſeſe miſſum vel excitatum, ſed Magicis Pythoniſſæ artibus evocatum aſſerit v. 15. *Quare inquietaſti me, ut ſuſcitarer?* Et quis credat, Deum in gratiã impii Regis Pythoniſſam conſulentis Samuelem extraordinario miraculo reſuſcitaſſe? Præterea ſi Samuel ex mortuis excitatus hîc Sauli apparuit, quid de eo poſtea factum, num denuò fuit mortuus & corpus ejus ſepulcro illatum? at hac ratione per Diaboli operationem factum fuiſſet? ubi bis mortem pateretur. Num in limbum vivus deſcendit? at limbus receptaculum eſt animarum non corporũ. Num in cœlum ad Deum aſcendit? at hac ratione cœlum ſuſcepiſſet novum incolam Diaboli optatione ante univerſalem reſurrectionem ſuſcitatum. Bellarminus unicum illud habet quod regerat *apparitionem Samuelis præveniſſe incantationem & ejus effectũ*, quod colligit ex *perturbatione mulieris, quæ turbata eſt cùm vidit Samuelem apparuiſſe antequam evocaretur*. lib. 2. de purgat. cap. 6. addit probationis loco ſomnium Rabinorum, quod *umbræ mortuorum quam vi Magicæ artis evocantur, capite deorſum verſo aſcendant. Samuel autem recta figura aſcendit, ita ut primò caput deinde pectus, poſtremo pedes è terra emergere viſi ſint*. Reſp. imò verò Pythoniſſa audiverat ex Saule, Samuelem artibus Magicis eſſe evocandum, ideò perſonati illius Samuelis repræſentatio eam non perturbavit, ſed potiùs *conſpectus Regis*, quem antea in caligine noctis non cognoverat. *Quare impoſuiſti mihi*, inquit, *tu es enim Saul* v. 12. Quòd ſi ſtatuatur *apparitionem Samuelis præveniſſe Pythoniſſæ incantationem* aſſerendum fuerit, Deum eſſe hujus evocationis autorem, quæ hypotheſis urgetur abſurdis ſuperiùs enumeratis. Idem reſpondemus ad exceptionem Lyrani. *Quemadmodum* (inquit) *cùm Bileam excitare vellet Diabolũ, Deus ſeſe interpoſuit, ita cùm iſta Maga advocaret malum Spiritum, Deus miſit Samuelem, & hoc pacto non confirmamus artes Magicas ſed evertimus.* Reſp. quod Bileamus Diabolum excitare voluerit, incertũ eſt, nec poteſt ex Hiſtoria probari. Arti Magicæ omninò fuiſſet addita autoritas, ſi verus Samuel prodiiſſet, etſi enim dicatur, Samuelem carminib⁹ non obtemperaſſe, videri tamen potuit obtemperaſſe. 3. *ex apparentis hujus ſpectri mẽdaci ſermocinatione.* Perſonatus ille Samuel palàm mentitur. *Quare inquietaſti me?* inquit v. 15. in Hebr. eſt רגז *commovit, trepidare fecit*, quod tàm de corpore quàm de anima uſurpatur. At nec piorum animæ nec corpora à Diabolo poſt mortẽ inquietari poſſunt, mentitur igitur Satan ſub perſona Samuelis, ac *transfigurat ſe in Angelum lucis*. 2. Cor. 11. verſ. 14. Poſtea ſubjungit v. 19. *Cras tu & filii tui mecum eritis.* At Saul, die poſtero ex deſperatione violentas manus ſibi inferens non pervenit ad Samuelem verum Prophetam Domini, qui per mortem in vitã tranſierat, ſed ad Samuelem perſonatum h. e. ad Diabolum, qui in ſpeciem Samuelis ſeſe transfiguraverat. Si obvertas, *Diabolum vera prolocutum fuiſſe, quod Saul propter deſperationem ſit ad ipſum perventurus* reſp. nihilominus mentitur reſpectu Jonathanis Saulis filii, qui non eſt mortuus in deſperatione ſed ab hoſtibus Philiſtæis in bello occiſus. Bellar. regerit, *illud mecum eritis* non ſignificare, *in ſinu Abrahæ eritis, ſed mecum eritis ſub terras. e. mortui eritis.* Atqui Saul nec ratione corporis nec ratione animæ fuit cum Samuele. E. Satan ſub ſpecie Samuelis mentitur. Præterea ſi mecum eritis h. e. idem eſt quod mortui eritis, E. etiam quando Jacob dicit, *deſcendam ad filium* idem erit, ꝙ moriar cum filio & ſic labefactatur vis primi argumenti pro limbo adducti. Si verus Samuel h. l. Sauli apparuiſſet, procul dubio ad pœnitentiam eum hortatus fuiſſet, ac conſilium vel certè conſolationem illi ſuggeſſiſſet. Sed perſonatus hic Samuel odium Dei potius ei inſtillat, ſicque deſperationi ſomenta ſuppeditat. v. 16. Quidam etiam hoc urgent, quod *perſonatus ille Samuel paſſus fuerit ſe adorari contra Dei legem* v. 14. ſed hoc de civili reverentia accipi poſſet, interim rectè dicitur, Satanam in eo peccaſſe, quod ſub habitu & nomine Samuelis adorationem illã ſive civilem ſive religioſam ſuſceperit. Nec veriſimile eſt, Samuelem à Rege hunc honorem fuiſſe ſuſcepturum, ut Rex ad pedes ejus ſe projiceret, cùm Petrus Actor. 10. v. 26. à Cornelio hoc honoris genere affici noluerit. 4. *ex pœnæ conſecutione.* Si is qui Sauli apparet, fuiſſet verus Samuel divinitus excitatus utiq; Saul propter Magicam illam evocationem non fuiſſet divinitus punitus & in peccatis ſuis mortuus. Sed hoc poſterius diſertè aſtruit Scriptura 1. Par. 11. v. 13. *Mortuus eſt Saul propter iniquitates ſuas vel in iniquitatibus ſuis, eò quod prævaricatus erat mandatum Domini ac inſuper Pythoniſſam conſuluerat* v. 14. *nec interrogaverat Dominum propter q. interfecit eum.* 5. *ex Patrum teſtificatione.* Juſtin⁹ (vel quicunq; alius author) in qq. & reſp. ad orthod. q. 52. p. 328 *Omnia quæ a ventriloqua facta ſunt operà Dæmonis, qui ſic perſtrinxit ſpectantiũ oculos, ut ſibi viderentur Samuelem videre qui non erat. Verborum quidem veritas à Deo profecta eſt, qui Dæmoni dedit in figura Samuelis apparere ventriloquæ & rem futuram demonſtrare.* Tertull. lib. de anima c. 57. p. 295. *Ecce hodie Simonis hæreticos tanta præſumtio artis extollit, ut etiam Prophetarum animas ab inferis movere ſe ſpondeant. Et credo, quia mendacio poſſunt, nec n. Pythonico tunc Spiritui minùs licuit animam Saulis effingere poſt Deum mortuos conſulente Saule. Abſit alioquin, ut animam cujuslibet ſancti nedum Prophetæ à Dæmonio credamus extractam, edocti quod ipſe Satanas transfiguretur in Angelum lucis nedum in hominem lucis, etiam Deum ſe adſeveraturus, ſignaq; portentoſiora editurus ad evertendos, ſi fieri poſſet, electos. Dubitavit ſi fortè tunc Prophetam ſe Dei aſſeverare & utiq; Saulis, in quo jam ipſe morabatur: ne putes alium fuiſſe, qui phantaſma adminiſtrabat, aliũ qui commendabat, ſed eundem Spiritum & in Pſeudopropheti de & in apoſtata facile mentiri, q̃ fecerat*

credi, per quem Saulis theſaurus illic erat, ubi & cor ipſius, ubi ſcil. Deus non erat. Et ideo per quem viſurum ſe credidit, vidit; quia per quem vidit, & credidit, Orig. in Hiſt. de Bileamo ſcribit, *bonos Spiritus non obtemperare carminib. Magicis.* Chryſoſt. homil. 29. in Matth. *Nullo modo credendum eſt, animas mortuorum verſari in terris. Dives petiit, ut Lazarus remitteretur, ſed non impetravit.* (quomodo igitur hoc Maga à Samuele illud impetrare potuit?) hom. 2. de Lazaro. *Si Diabolus nihil poteſt in viros, quomodo poteſt aliquid in Spiritus mortuorum?* Auguſtin. lib. 2. ad Simplician. q. 3. *utrumq; defendi poſſe primùm* aſſerit, ſed poſtea argumentis, quæ probant non fuiſſe Samuelem diligenter penſitatis ſubjungit, *faciliùs reſponderi poſſe, ſi dicamus, non fuiſſe Samuelem, ſed tantum phantaſma ac ſpectrū.* Quod Scripturæ ſemper de eo ut vero Samuele loquātur, ad illud reſpondet, *eam eſſe conſuetudinem Scripturarum ut ſimilitudines appellent nomine ipſarum rerū, quas repræſentant.* Quod verè prædixerit perſonatus ille Samuel, quid eſſet eventurum, ad illud reſpondet, *nec mirum nec novum id videri debere, Diabolos n. dixiſſe Chriſtum eſſe Filium Dei & præclarum teſtimonium doctrinæ Pauli dediſſe, ac Deum hoc loco uſum fuiſſe operâ Diaboli, ut Saulem perterrefaceret, ut qui malos Spiritus conſuluiſſet, malo reſponſo affligeretur.* Quod Saul futurus dicitur cum Samuele, impius cum Propheta ſancto, ad illud reſpondet, *hanc eſſe artem Diaboli, ut ſemper falſis aliquid admiſceat veri, idq; ipſum facere hoc loco, cùm revera magna ſint diſcrimina locorum inter animas felices & perditas.* Poſtea ſubjungit, *poſſe illud dictum Samuelis intelligi de communi ſtatu mortis, non a. de paritate felicitatis &c.* In quæſtionib. ex V. T. (de quibus tamen eruditi dubitant, an ſint Auguſtini) q. 27. *Indignum facinus æſtimo, ſi ſecundum verba Hiſtoriæ commēdetur aſſenſus. Quomodo n. fieri poterat, ut arte Magica attraheretur vir & nativitate ſanctus & vita operibus juſtus? aut ſi non attractus eſt, conſenſit, quod utrumque de viro juſto credere abſurdū eſt. Si n. invitus adductus eſt, nullum ſuffragium habet juſtitia. Si a. voluntarius, amiſit meritū ſpirituale, quod poſitus in carne quæſiverat, q valdè abſurdum eſt, quia hinc, qui juſtus recedit, permanet juſtus. Porro a. hoc eſt præſtigiū Satanæ, quo ut plurimos fallat, etiā bonos in poteſtate ſe habere confingit. Ut n. errorem faceret, in quo & ipſe gloriaretur, in habitu viri juſti & nomine ſe ſubornavit, ut nihil proficere ſpem, quā prædicabant Dei cultoribus, mentiretur, quādo hinc exeuntes juſtos finxit in ſua eſſe poteſtate. Sed hoc quoſdam fallit, quod de morte Saul & filiorum ejus non ſit mentitus. Quaſi magnum ſit Diabolo ante diem occaſum corporis prævidere, cùm ſigna quædam ſoleant apparere morituris, quippe à quib. Dei profectio amota videtur.* Et poſtea. *Si verè Samuel illi apparuiſſet, nō utiq; vir juſtus permiſiſſet ſe adorari, qui prædicaverat ſolū Deum eſſe adorandum. Et quomodo homo Dei, qui cum Abrahamo in refrigerio erat, dicebat ad virum peſtilentiæ dignum ardore gehennæ, cras mecum eris? his duob. titulis ſubtilitatem fallaciæ ſuæ prodidit improvidus Satanas; quia & adorari ſe permiſit ſub habitu & nomine Samuelis contra legem & virum peccatis preſſū, cùm magna diſtantia peccatorū & juſtorū ſit, cum Samuele juſtiſſimo futurum mentitus eſt. Verùm poteſt videri, ſi de Samuelis nomine taceatur, quia Saul cum Diabolo futurus erat. Ad eum n. tranſmigravit, quem adoravit. Semper n. Diabolus ſub velamine latens, prodit ſe, dum ea cōfingit, quæ abhorreant perſonis, per quas fallere nititur* lib. 2. de mirab. Script. cap. 11. *Qualiter Samuel à Pythoniſſa ſuſcitari dicitur, dum Pythoniſſa Dæmoniacis incantationib. & præſtigiis uti videtur? Et quomodo Saul, qui in viventib. Prophetis Dei reſponſum non invenit, reſuſcitatū à morte Prophetam audire meruit? unde non hunc eſſe Samuelem illum Prophetam per factū faciliùs intelligitur, ſed Diabolus qui ſe transfert in Angelum lucis, in phantaſia Samuelis conſideretur, q ex ſermonibus ejus rectè dignoſcitur, quoniam funeſto Sauli dicebat. Tu & filii tui mecū eritis. Etenim ſi verus hic Samuel oſtenſus eſſet, nullo modo iniquum Regem conſortem ſui meriti poſt mortem diceret.* Procopius & Eucherius in com. 1. Reg. 28. negant fuiſſe verum Samuelem. Eadem eſt ſententia Iſidori lib. 8. etymolog. cap. 9. in quam etiam inclinant Baſil. in cap. 8. Eſa. tom. 3. p. 444. Elias Cretenſis orat. 1. Nazianz. circ. fin. Beda lib. 4. expoſit. alleg. in Samuel. cap. 7. dubius eſt ac ambiguus. 6. *ex adverſariorum confeſſione.* In jure Canonico c. Nec mirum 26. q. 5. citantur verba Auguſtini ex quæſtionib. V. T. q. 27. modò adducta. Thom. part. 1. q. 89 art. 8. reſp. ad 2. & 22. q. 5. art. 4. non abhorret ab illa ſententia, quod non verè Spiritus Samuelis à requie ſua excitatus ſit, ſed aliquod phantaſma & illuſio imaginaria, Diaboli machinationib. facta, quā Scriptura appellat Samuelem, ſolet n. imagines rerū ſuarum nominib' appellare. Sariſberienſis in policratico lib. 2. cap. 26. multis argumentis probat non fuiſſe verum Samuelem. Fr. Ruizius in regulis intell. Scripturas regulam 15. *quod Scriptura verarum rerum nomina tribuat rerum ſimilitudinibus,* declarat hac hiſtoria perſonati Samuelis. Confer Joh. de turre cremata & alios Canoniſtas in com. d. cap. Nec mirum. Leloyerius lib. 4. de ſpectris cap. 1. multis argumentis demouſtrat, non fuiſſe verum Samuelem, quem hac nomine inſectatur Martinus Delrio lib. 2. Magic. diſquiſit. q. 26. ſect. 4. p. 238.

175. Quæ in contrarium afferuntur, ex dictis facilem habent explicationem. 1. *Scriptura appellat Samuelem.* Reſp. Auguſt. lib. 2. ad Simplicianum q. 3. & lib. 2. de mirab. Scripturæ cap. 11. *In multis Scripturæ locis imaginatis reb. verarum rerum nomina adſcribuntur.* Hanc regulam declarat ibidem quibuſdam exemplis. *Virga Magorū Ægyptiorum in ſimilitudinē ſerpentis imaginata & ille æneus in deſerto ſerpens nominatur. Duo quoq; Cherubim pro ſimilitudine obumbrare propitiatorium memorantur. Quinque mures vel quinq; anuli de terra Philiſtim in capſella cum arca Domini referuntur. Duodecim boves ſub mari æneo & quatuordecim leones in throno Salomonis eburneo ſtatuuntur. Cherubim quoq; & palmæ & mala granata & retia in templi ædificio depicta deſcribuntur, cùm hæc omnia nō ipſa rerum veritate ſed pro ſimilitudine iſta nomina recipiāt, ipſa tamē Scriptura ſine ullo incertitudinis reſpectu q. res veras hæc nominatim ponunt. Phantaſma igitur Samuelis velut ipſe Samuel oſtenſum pronunciatur; ſicut & in viſib. Prophetarū & in Apocal. Ioh. oſtenſi viri pronunciātur. Sic Satanas in puncto temporis dicitur Chriſto oſtendiſſe omnia regna totius terrarum orbis* Luc. 4. v. 5. q non de ipſis toti' mundi

regnis,

regnis, quæ in puncto temporis oſtēdere ſimpliciter Diabolo impoſſibile erat, ſed de objecta omnium regnorum imagine accipiendum. Imitatur a. hac in parte Scriptura vulgatam loquendi conſuetudinem. Sic viſa Julii Cæſaris imagine dicimus, *Hic eſt Iulius Cæſar*. In Comœdia cum qui repræſentat perſonam Samuelis vocam' *Samuelem*. 2. *Siracides hoc numerat inter Samuelis laudes*. Reſp. liber ille non eſt Canonicus. Poſſet etiam reſponderi, Siracidem de imaginario Samuele locutū fuiſſe tanquam de vero, cùm etiā ſacræ literæ ſic loquantur, ac loqui ſecundùm opinionem Saulis & Pythoniſſæ, qui exiſtimarunt ipſum Samuelem eſſe ſuſcitatum. 3. *Saul dicitur intellexiſſe quod eſſet Samuel. E. non cogitavit, non putavit, ſed reverà intellexit*. Reſp. Aug. in qq. V. T. q. 27. per inverſionem. *Iſtud minimè ad veri rapiendum eſt rationem, ſed ad viſum & intellectum Saulis juſto Dei judicio tanta hebetudine dementis effecti, ut ad Pythoniſſam confugeret. Saul namq; reprobus factus non poterat habere bonū intellectum. Hiſtoricus mentem Saul & habitum Samuelis deſcripſit, ea quæ dicta & viſa ſunt exprimēs prætermittens ſi vera an falſa ſint. Quid n. ait? audiēs in quo habitu eſſet excitatus, intellexit, inquit, hunc eſſe Samuelem. Quid intellexerit, retulit, & quia non benè intellexit, contra Scripturam alium adoravit quàm Deum, & putās Samuelem adoravit Diabolum, ut fructū fallaciæ ſuæ haberet Satanas*. 4. *Is qui apparet verè prædicit Saulis & filiis ejus mortem*. Reſp. Diabolus hoc eſt juſti judicii divini cujus executio ipſi demandata erat, revelatione cognoſcere potuit. Notæ ipſi erant vires utriuſq; exercitus Judæi ac Philiſtini, nota utriuſque partis arcana conſilia, noverat Saulem juſto Dei judicio pœnæ deſtinatū & Davidem ejus loco in Regem electū, inde facilè colligere poterat prælii exitum. 5. Lyra hoc urget, *quod injuria fuiſſet Samueli facta, ſi Diabolus ejus perſona ſe ſubornaſſet*. Reſp. id v. frivolū eſt. Major n. injuria fuiſſet, ſi Diabolus verum Samuelem inquietaſſet ac corp' ejus invaſiſſet. Præterea ſicut organa & miniſtri Diaboli gerunt ſe pro organis & Prophetis Dei, ita ipſe Satanas *transfigurat ſe in Angelum lucis* 2. Cor. 11. v. 13. & 14. quid mirum, ſi etiam in Prophetam lucis? Ecquis dixerit honeſto viro ignominiam conciliari, ſi perverſus aliquis nebulo ſe prō ipſo gerat? 6. *Patres ita ſtatuunt*. Reſp. pauci quidem non omnes, & qui ſic ſtatuunt, timidè ac trepidè nō aſſeveranter illud proferunt. Joſeph. in hiſtorica recitatione phraſin Scripturę imitatur, nec inter Patres ſatis commodè refertur. Juſtinus fuiſſe Samuelem dicit, ſed addit aliquid, quod ne ipſi quidem Pontificii concedunt, videl. *animas etiam piorū ante Chriſti adventū fuiſſe aliquo modo ſub poteſtate Diaboli, ut eas potuerit reducere cùm vellet*. Hieron. nō ſuam ſed aliorum ſententiam recenſet. *Plerique*, inquit, *Putant Saulem ſignū accepiſſe de terra & de profundo inferni, quando Samuelem per incantationes & artes Magicas viſus eſt ſuſcitaſſe*. Aug. lib. de cura pro mortuis dubitat. *Samuel Propheta* (inquit) *defunctus vivo Sauli futura prædixit, quamvis nonnulli nō ipſum fuiſſe qui potuiſſet Magicis artib. evocari, ſed aliquē Spiritum tam malis operib. congruentem, illius exiſtiment ſimilitudinē figuraſſe &c.* Ex Galatin. lib. 6. de arc. c. 7. colligitur, opinionē illā Patrū ex ſomniis Rabinorum originem duxiſſe, ibi enim ex Midras Lev. 20. & R. Eleazaro probatur, fuiſſe verum Samuelem & additur fabula, quod *mortuus Regi aſcendens, faciem habeat ſurſum & pedes deorſum; ruſtico autem aſcendens faciē habeat deorſū ac pedes ſurſum*.

176. 3. Zach. 9. v. 11. *Tu eduxiſti in ſanguine* 3. Ex Zachar. 9. v. 11.
Teſtamēti vinctos de lacu, in quo non eſt aqua. Hūc locum Hieronym. & Rupertus de deſcenſu Chriſti ad infernum exponunt. Et convincitur ex eo, animas Sanctorum ante Chriſti mortem non fuiſſe in cœlo, nec n. cœlum per lacum ſignificari poteſt, aut ex cœlo Dominus Sanctos ſuos eduxit, aut in cœlo illi ſunt vincti. Idem urgent Ribera in com. illius loci. Catech. Trident. in expoſit. articuli deſcēſus. Reſp. LXX. Interpretes accipiunt ut apoſtrophen ad ipſum redemtorem, quos ſequitur vulgata translatio. Sed in Hebręo eſt apoſtrophe ad filiā Sionis, cui v. 9. proximè præcedente dictum. *Exulta valde filia Sion*. Sic n. ad verbū habent Hebræa. *Etiam tu* (filia Sionis, eſt n. fœmininum אַתְּ ſubintelligendum igitur aliquid ad complementum ſenteotiæ particeps eris meorū beneficiorū, perfrueris meis bonis, habebis partem in regno meo) *in ſanguine* vel propter ſanguinem *fœderis tui*, (iterum in genere fœminino בְּרִיתֵךְ ut ſit ſenſus, habebis auxilium & ſalutem in illo ſanguine, per quem fœdus gratiæ tecū inii ac confirmavi) *emiſi* vel emittam (Hebræi n. prę-teritum pro futuro pouūt pręſertim in vaticiniis Propheticis propter certitudinem) *vinctos tuos de ciſterna, in qua non eſt aqua*. Judæi hoc vaticinium exponunt *de liberatione ex captivitate Babylonica*, quos ſequitur Calvinus Judaizans lib. 2. Inſtit. cap. 16. §. 9. ut & Sutlivius lib. 1. de purg. c. 14. p. 147. & ex parte Arias Montanus in com. Zach. 9. ſed huic detorſioni Bellar. rectè opponit hæc fundamenta 1. *in verbis præcedentib. propons* vaticinium de Chriſto. *Exulta filia Sion, ecce Rex tuus venit ad te*, q Evangeliſtę de ingreſſu Chriſti in Hieroſolymam exponunt. Matth. 21. v. 5. Joh. 12. v. 15. 2. liberationem illam Judæorū nō conſtitiſſe ſanguine, nec interveniſſe aliquod liberationis precium, ſed fuiſſe gratuitam. Adde 3. captivitatem illam non fuiſſe deſtitutā aquâ ſive literaliter ſive myſticè eam explicare velim'. Auguſt. lib. 18. de civ. Dei c. 35. per hunc lacum intelligit *humanæ miſeriæ ſiccam profunditatem quodammodo & ſterilem, ubi non ſunt fluenta juſtitiæ, ſed iniquitatis lutum*. Atqui ex illa humanæ miſeriæ ſiccitate pii in hoc mundo noo liberantur, ſed eidem uſq; ad diem mortis immerſi manēt, ac beneficia Chriſti non præcipuè ad hanc ſed ad futuram vitam pertinent, nec ſunt primariò bona corporalia, ſed ſpiritualia. Quidam ex Pontificiis accipiunt de *limbo Patrum*; ſed cùm in eo non ſit pœna ſenſus, ideò alii malunt explicare de purgatorio. Salmer. in com. 1. Cor. 15. diſp. 26 *Hæc verba* (Zach. 9.) *magis ad purgatorium quà ad limbum Patrum ſpectare videntur, quia hic erit lacus ſine aqua, at Patriarchæ aquâ refrigerii & cōſolationis non carebant, unde eſt quod Abraham de Lazaro dixit ad epulonem: Hic nunc conſolatur, tu v. cruciaris* Bellarm. ipſe lib. 1. de purg. cap. 3. loc. 9. *Et ſi hunc locum* (Zach. 9.) *adducunt paſſim pro liberatione Patrum ex limbo, tamē melius cōvenit liberationi animarum ex purgatorio, quas Chriſtus eduxit, cùm eo deſcendit poſt mortem ſuā, primò quia iſti rectius dicūtur vincti, ſecundo quia in purgatorio non eſt aqua conſolationis, quæ eſt in limbo, ut patet Luc. 16.* Rectius v. per hunc lacum intel-

intelligitur infern', in quo non eſt *aqua*, ſed ſulphur & ignis, in quo noſtræ miſeriæ io profundiſſimo fuêre gradu, quæ interpretatio probatur ex toto contextu & aliorũ Scripturę locorũ collatione. 1. Captivi ſive *vinčti* (in Hebr. enim eſt אֲסִירִים quod propriè ſignificat *ligatos, vinculis cõſtrictos*) ſũt omnes omninò homines ex Adamo per carnalem generationem propagati. Primi parẽtes in vera ac plena libertate à Deo fuerunt conditi, ſed per peccatum in captivitatem Satanæ ac mortis unà cum omnib. poſteris ſeſe præcipitarunt, unde ſic deſcribimur, quod ſimus *ſervi peccati*, Joh.8.v.34. Rom.6.v.20. 2. Pet.2.v.19. *conſtituti ſub poteſtate tenebrarũ* Col. 1. v. 13. *concluſi ſub peccatũ* Rom.11.v.32. Gal.3.v.22. *fortis ille armatus in atrium ſuũ nos deduxerat*, quod ſummâ vi cuſtodiebat Luc.11.v.21. adeo ut omnes cogerẽtur exclamare. *Nunquid tolletur à forti præda & an captivitas juſta evadet?* Eſa.49. v.24. Juxta hypotheſin Pontificiorum captivi illi non erũt omnes homines, ſed dũtaxat mortui ante Chriſti adventum, quippe quos ſolos ex limbo per Chriſtũ liberatos aſſerunt, ſed Scriptura ſpiritualem illam captivitatem ad omnes homines extẽdit. 2. *Carcer*, in quo captivi detinebamur, ſic deſcribitur, quod fuerit *fovea* ſive ciſterna, *in qua nõ eſt aqua*. Reſpectus habetur ad hiſtoriam Joſephi Gen. 37. v.24. ubi fratres eum dicuntur miſiſſe *in ciſternã veterem, in qua nõ erat aqua*, in ea fame & ſiti ipſi pereundum fuiſſet, niſi Judas eum extraxiſſet. Sic nos miſeri homines conſtituti eramus in fovea inferni, in qua non eſt aqua refrigerii ac conſolationis Luc. 16. v.24. in ea æternũ nobis pereundũ fuiſſet, niſi Chriſt' *ex tribu Juda ortundus*, Heb.7.v.14. *leo de tribu Juda*, Apoc. 5. v. 5. redemtionem nobis præſtitiſſet. Juxta Pontificiorũ hypotheſin fovea illa aquã habuiſſet, quia Patres in limbo conſtituti conſolationem illam habuerunt, quod per Chriſtũ ex ea fovea ſint brevi liberãdi. 3. *Redemtor* eſt Chriſtus Jeſus promiſſus Meſſias, de quo præcedentib. dixerat Propheta. *Ecce Rex tuus venit*. Ille eſt noſter גאל Job. 19. v. 25. qui *captivũ duxit captivitatem*, Pſ. 68. v.19. qui *eduxit vinctos in compedib*. v.7. qui promiſit Eſa. 49.v.25. *Etiam captivitas fortis tolletur & præda robuſti evadet &c*. 4. *preciũ redemtionis* eſt Chriſti ſanguis, quem dedit in ἀντίλυτρον Matth. 20. v.28. 1. Tim. 2. v 6. qui vocatur *ſanguis fœderis*, quia per illũ N. T. eſt ſancitũ & obſignatũ, ſicut vetus ſanguine juvencorũ in ſacrificiis mactatorum ſanciebatur. Exod.24.v.8. Heb.9.v.20. per hunc ſanguinem & in hoc ſanguine ex lacu infernali ſumus emiſſi, ut & *meritũ ac medium* redemtionis ſanguis Chriſti conſtituatur. Hoc Chriſti beneficium non pertinet duntaxat ad N. ſed etiã ad V. T. quia agnus *occiſus eſt ab origine mundi* Apoc.13.v.8. ac pii Patres ſtatim à morte merito hujus ſanguinis in ſinũ Abrahæ ac in Paradiſum ſunt tranſlati non a. in locum damnatorũ detruſi. Luc.16.v.23. Conf. Hier. in com. & Aug. d. l.

4. Ex Luca 16. 177. 4. Luc.16. *cùm dives eſſet in inferno, vidit à longe animã Lazari in ſinu Abrahæ & audivit, inter loca ipſorum magnum hiatũ eſſe, id n. ſignificat χάσμα, ex quo apparet, nihil ſolidi fuiſſe interjectum inter locũ damnatorũ & ſinum Abrahæ, ſed utraſq; animas in eadem voragine fuiſſe, licet multũ inter ſe diſtantes*. Eundẽ locũ pro aſtruendo Patrũ limbo proferunt Suarez in part. 3. Thom. q.52. art.1. diſp.42. §.2. Remenſ. in annot. illius loci. Staplet. in promt. Cathol. feria 5. Dom.2. quadrag.&c. Reſp. 1. Dives dicitur Abraham. & Lazarum in ejus ſinu vidiſſe ἀπὸ μακρόθεν *è longinquo*, quomodo igitur fuerũt in una eadẽq; voragine? Aug. Epiſt.99. ad Evod. *Chaſma hoc magnũ quidam hiatus multùm ea ſeparans, inter quæ non ſolùm eſt, verum etiã firmatus eſt*. 2. Si Lazarus & Abrahamus in limbo velut in umbra & carcere quodã tenebricoſo concluſi fuerunt, quomodo dives eos videre potuit? 3. Si Lazarus gaudio & *conſolatione*, pace & & quiete fruitur in Abrahæ ſinu, quomodo potuit *eſſe in limbo* i. e. in fovea, in qua non eſt aqua refrigerii & conſolationis, ut ex dicto Prophetico illum deſcribere coguntur. Rectiùs igitur per ſinum Abrahæ cœlum quàm limbus inferni ſinus intelligitur ut oſtendimus ſuperiùs. Maldon. in com. h.l. *Per ſinum Abrahæ valde ego ſuſpicor ſummum cœlum intelligi* Aug. d. l. colligit, *ſinum Abrahæ non fuiſſe aliquam inferni partem, quia in nullis Scripturarum locis reperire potuerit, ipſos inferos in bono appellari*. 4. Tale ac tantum chaſma inter cœlũ ac infernum dicitur eſſe firmatũ, ut prorſus ἀδύνατον ſit aliquem ex cœlo in infernum vel ex inferno in cœlũ tranſire, quomodo igitur ex limbo inferni ſinu ac προαυλίῳ *gehennæ labro ſupremo*, ut Remenſ. in ann. h. l. vocant Patriarchis ad cœlum patuit aditus? 5. chaſma illud intermedium dicitur *firmatũ*, in Græco eſt ἐστήρικται, quomodo igitur *nihil ſolidi* inter locum damnatorum & ſinum Abrahæ interjectum eſſe dici poteſt, ſi literæ inſiſtere velimus? 6. Græcum χάσμα Latinus Interpres vertit per *chaos* quod eſt *rudis indigeſtaq; moles*, quomodo igitur nihil in eo ſolidi, ſi autoritate Latini Interpretis Pontificii ſtare velint, ut per Concilii Tridentini ſanctionem coguntur. 7. Janſenius Pontificius ſcriptor in Harm. in voce chaſmatos metaphoram agnoſcit. *Quemadmodum*, inquit, *in terra motu relicta & interjecta vorago & hiatus impervium reddit tranſitum ab una parte ad alteram: ita firmiſſimo DEI decreto tanquam chaſmate diſcluſus ac ſeparatus eſt ſtatus beatorũ à ſtatu damnatorum, ut ab hoc ad illum & vice verſa nullus pateat tranſitus*. Sequitur hac in parte Janſen. Euthym. qui in com. h. l. hiatum magnum dicit *firmiſſimũ Dei præceptum tanquã ad modum hiatus prohibens horum & illorũ commixtionẽ*. Per chaſma ergo jam haud incommodè ſignificatur extrema illa diſtantia, quâ altitudo cœli à profunditate inferni ſeparatur, quam nullus pertranſire poſſit. 8. Scopus hujus *Hiſtoriæ* (Tertull. lib. 4. adv. Marc. p. 274. Hilar. in enarr. Pſal. 2. circa fin. Ambroſ. in Luc. tom. 5. p. 128. Lyran. in com.) ſive *parabola* (Athanaſ. de variis quæſt. q.21. Chryſ. Hieron. Theophyl. in com. quos ſequitur Maldon.) is eſt, quòd in ea proponatur diverſus piorum & impiorum poſt hãc vitam ſtatus, extra illum ſcopum nõ eſt progrediendũ, nec otioſè quærendum, quomodo linguę ac digiti tribuantur animab. à corpore ſeparatis, quomodo animæ beatorum & damnatorum invicem poſſint colloqui, quomodo dives dicatur ſepultus & lingua ejus in inferno cruciata. Confer Iren. lib. 4. adv. hæreſ. cap. 4. p. 234. Juſtin. in qq. & reſp. ad Orthod. q. 60. p. 332.

178. 5. 1. Pet.3. *Chriſtus iis qui in carcere erant Spiritib. prædicavit qui increduli fuerunt aliquãdo. quando expectabant DEI patientiam in diebus Noe, cùm fabricaretur arca. Hîc dicuntur animæ* 5. Ex 1. Petri 3.

in-

in carcere fuiſſe, nō ergo erant in cœlo, nam ridiculum eſt dicere animas in cœlo tanquam in carcere incluſas fuiſſe, cùm cœlū ſit Dei ſedes. Reſp. de interpretatione hujus loci Apoſtolici (quem Lutherus tom. 2. Jen. ſol. 341. tantæ obſcuritatis eſſe aſſerit, quāta vix in ullo alio. T. N. dicto occurrat) variāt tum veterū tum recentiorū ſententiæ. 1. Auguſt. Epiſt. 99. ad Evod. & eum ſecutus Beda ut & Thom. p. 3. q. 52. art. 2. per *Spiritꝰ in carcere conſtitutos* intelligūt homines qui erant temporibus Noæ, quorum animæ erant in corpore mortali tanquam in carcere, quia corpus eſt carcer animæ, illis Chriſtus prędicavit nō ſecundùm humanitatem, quam nondum aſſumſerat, ſed ſecundùm Deitatem per internam inſpirationem aut per linguam Noæ illis qui increduli fuerunt. Hanc Auguſtini explicationem multis argumētis impugnat Bellar. lib. 4. de Chriſto c. 13. quorum tamē non eſt æquale robur ac pondus, illud primariū eſt, ꝙ nomē φυλακῆς de *corpore humano* in Scripturis nuſpiā uſurpetur, unde ipſe Auguſt. tantum προβληματικῶς hanc expoſitionem proponit. 2. Auguſtini interpretationi quodammodo affinis eſt ea, quā prædicatio Chriſti itidē intelligitur de ea, quæ temporib. Noæ facta eſt, ſed per carcerem nō accipitur corpꝰ, in quo anima incredulorum in hac vita habitarunt, ſed *infernus* in quem poſt hanc vitam & facta à corpore ſeparationē detruſæ fuerint, hoc ſenſu. *Chriſtus mortificatus eſt carne, vivificatus autē Spiritu* (mortuus ſecundùm humanitatem, vivificatus a. ac reſuſcitatus eſt virtute divinitatis Rom. 1. v. 4. *Crucifixus eſt ex infirmitate, ſed vivit ex virtute Dei* 2. Cor. 13. v. 4. *in quo* (ſc. Spiritu) *Spiritib. in carcere* (Gr. text. habet ἐν φυλακῇ *in cuſtodia* nec addit ꝙ fuerint illi Spiritꝰ in carcere, ſicut vulgata Latina verſio hoc addit, ſed ſimpliciter dicit τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι) *abiens* (Gr. πορευθεὶς *profectus*) *prædicavit*, per Noahum ſc. & alios Prophetas ac pręcones verbi, qui per *Chriſti Spiritum* locuti ſunt 1. Pet. 1. v. 11. & quidem prædicavit illis, *qui increduli fuerant aliquando* τοῖς ἀπειθήσασί ποτε qui *erant aliquando imperſuaſibiles*, qui non patiebantur ſibi perſuaderi) *cùm ſemel expectabatur Dei longanimitas in diebus Noæ, cùm appararetur arca, in qua pauca, h. e. octo animæ ſervatæ ſunt per aquā.* Hæc interpretatio cōfirmatur ex eo quod Petr. in Epiſt. 1. v. 11. dicit, Spiritum Chriſti fuiſſe in Prophetis ac proinde etiam in Noaho juſtitiæ præcone; quodq; Deus apud Moſen dicit Gen. 6. v. 3. *Spiritus meus non contendet amplius cū illis hominib. quia caro ſunt*, ex quo colligunt, quod Chriſtus Spiritu ſuo olim in Noah loquente prædicaverit hominibus immorigeris tunc quidem vivis nūc autem mortuis & damnatis. Contra hanc interpretationem urgetur. Primò *conſideratio ſubjecti*. Loquitur n. Petrus de Chriſto non de λόγῳ ἀσάρκῳ. Reſponderi poſſet, propter identitatem perſonæ Chriſto rectè tribui, quæ λόγῳ ἀσάρκῳ competūt. Sic Joh. 8. v. 58. inquit Chriſtus, *Antequam Abrahā erat, ego ſum.* Secundò *conſideratio temporis*. Facta eſt hæc prædicatio & profectio poſt mortem atq; vivificationem. Reſponderi poſſet, diſtinguendum eſſe inter diverſa prædicata, vivificationem quidē factam eſſe poſt mortem, ſed prędicationē temporib. Noæ eſſe factā, nec ſeriem temporis, ſed identitatem ſubjecti Apoſtolum h. l. reſpicere. Tertiò *proprietas verbi* πορευθεὶς, quæ λόγῳ ἀσάρκῳ non convenit, ac v. 22. de propria profectione accipitur. Reſp. poſſet πορεύεσθαι Deo incorporeo ſępiùs tribui, ut peculiarem aliquā manifeſtationē per verba vel facta denotet Gen. 11. v. 5. c. 18. v. 21. Deut. 20. v. 4. Eſa. 45. v. 2. Oſ. 5. v. 14. &c. nec in Scripturis inſolitum eſſe, ut una eademq; vox in eodem cap. primùm propriè, mox v. metaphoricè accipiatur. Joh. 4. v. 13. 14. Conf. Orig. lib. 3. in Epiſt. Rom. adde, quòd πορεύεσθαι propriè accepta pro φορᾷ quadam locali ac phyſica non competat animę, cùm tamē de Chriſti anima complures hunc locum accipiant. Quartò *oppoſitio carnis & Spiritus*, quæ nomē Spiritꝰ de verbi miniſterio accipi nō patitur. Reſp. poſſet, per carnem Chriſti humanitatem; per Spiritum ejuſdem divinitatem intelligi, ſicq; optimè ſibi conſtare oppoſitionē, carne n. mortificatus eſt, Spiritu a. vivificatus. Quintò *regula Theologica*, quòd prædicatio per Prophetas non ſecundæ, ſed tertiæ perſonę Trinitatis tribui cōſueverit. Reſp. poſſet, Chriſto non minùs quàm Spiritui ſanct. illā tribui, quia propterea vocatur λόγος, & notanter dicit Petrus, Spiritum Chriſti fuiſſe in Prophetis. Sextò, quòd homines tempore Noæ exiſtentes vocare Spiritus in carcere ſit à *textu & litera* præter neceſſitatem nimis lōgè recedere. Reſp. poſſet, immorigeros illos tempore Noę fuiſſe homines vivos, ſed tempore eo, quo Petrus ſcribebat, fuiſſe Spiritus ſive animas ſeparatas in carcere inferni conſtitutas 2. Pet. 2. v. 4. adde, quòd perſonas viventes animatas Apoſtolus paulò pòſt vocat animas v. 20. Septimò, quod non *poſſit dari commoda ratio*, cur prędicationis factę tempore Noahi Petrus mentionem faciat, prætermiſſā eā, quæ anterioribus & poſterioribus temporibus facta. Reſp. poſſet; eâdem difficultate urgeri interpretationem eorum, qui de Chriſti ad inferos deſcenſu hunc locum accipiunt, rationem connexionis dari poſſe eam, ꝙ Apoſtolus ad conſcientiam & converſationem bonam hortetur propoſito exemplo eorum, qui in diluvio ſalutis naufragium fecerunt ob contemtam converſationem & conſcientiam bonam. Vel, quòd Apoſtolo propoſitum ſit demonſtrare, Chriſtum omnibus temporibus fuiſſe Prophetam & Doctorem Eccleſiæ ſuæ, ac nihilo tamen minùs maximam hominum partem verbis ejus fidem denegaſſe; ut oſtendit exemplum eorum, qui vixerunt temporibus Noę, mirum igitur nō eſſe, multos adhuc eſſe, qui Evangelium ejus repudient & confeſſores ejus perſequantur. Vel, quòd Apoſtolus ad patientiam & longanimitatem non ſolùm exemplo Chriſti & Noahi, ſed etiam ipſius Dei nos exhortari voluerit. 3. Quidam hanc profectionem interpretātur de abitu Chriſti *in Paradiſum* & τὰ πνεύματα de animantibus beatis, vocem a. φυλακῆς de *cuſtodia cœleſti* accipiunt, hoc ſenſu. Chriſtus mortuus ex infirmitate, reſuſcitatus a. per potentiam divinam, profectus in locum beatorum ſeſe manifeſtavit, victoriamq; ſuam prædicavit beatis animabus, quæ erant in cuſtodia cœleſti, quæq; olim quidem temporibꝰ Noæ comminationibꝰ de univerſali diluvio fidem non habentes pœna diluvii divinitùs correpti ſecundùm corpus perierunt, pœnitentiâ tamē actâ ſecundùm animam ſive Spiritum ad beatas ſedes transmigrarent: Huic interpretationi meritò obvertitur; primò; quòd perquam durum & Scripturis prorſus in-

ſolitum ſit φυλακῆς nomen de *cœlo ac Paradiſo* uſurpare, cùm ſemper in malã partem accipiatur Matth.25.v.36.39.43.v.44. Act.5.v.19.c.8.v.9. cap.12.v.4.cap.16.v.23. Apoc.20.v.7. Secundò, quod Spiritus illi, quibus prędicatio facta eſt, dicantur *ἀπειθήσαντες increduli & immorigeri*, de quibus certò affirmari nequit, quod poſtea verã ac ſeriam pœnitentiã egerint & ſalvati ſint. Tertiò, quòd de Chriſti in cœlum πορείᾳ v.22. demùm agat Apoſtol⁹. 4. Ad hanc explicationem proximè accedit ſententia Oſiandri, qui in com. h. l. verba Apoſtoli ſic explicat: Chriſtus mortuus in cruce, quoad corpus; vivus autem, quoad animam, acceſſit ad animas eorum, qui in diluvio ſuffocati ſunt, qui tũc, cùm Noæ arcam pararet, perſuaderi ſibi non patiebantur, Deum adeò iraſci mũdo, ut eum diluvio univerſali perdere vellet, itaq; non agebant ſeriò pœnitentiam, donec aquæ diluvii ingruerent, & ſibi moriendum eſſe viderent. Quare Deus eos non quidem damnavit, quia non ſine pœnitentia deceſſerant, ſed tamen, quia pias admonitiones Noahi longo tempore ſpreverant, ideò placuit Domino, ut eorum animas poſt mortem non ſtatim in conſpectum ſuum admitteret, ſed alicubi tanquam in cuſtodia, non tamẽ in cruciatu detineret, donec Chriſtus poſt præſtitum redemtionis preciũ illis gratiam Dei annunciaret, & in cœlum ſecum transferret. Pro ſtabilienda hac ſententia urgetur diſcrimen inter ἀπειθεῖς καὶ ἀπίστους, inter imperſuaſibiles & incredulos. Omnes ἄπιστοι ſunt etiam ἀπειθεῖς ſed non contrà, fieri enim poteſt, ut fideles & electi non credant peculiaribus quibuſdam Dei comminationibus, quæ hujus vel illius loci interitũ ac devaſtationem portendunt, qui tamen propterea non ſtatim dicuntur ἄπιστοι. Huic interpretationi opponi poteſt, quòd Scriptura nõ agnoſcat tertium aliquem locum inter cœlum & infernum, quodq́; textus diſertè non addat illos, quibus prædicatum eſt, veram pœnitentiam poſtea egiſſe. Diſcrimen inter ἀπειθεῖς & ἀπίστους Scriptura non videtur obſervare, ſed per ἀπειθοῦντας incredulos & impœnitentes perpetuò intelligere. Joh.2.v.26. Act.14.v.2. Roman.7.v.8. Heb.3.v.18. 5. Socinus in explicat. quorundam Scripturæ locor. edit. Racov. Anno 618. p.113. talẽ profert explicationem: *Chriſtus licet propter infirmitatem carnis necatq; fuerit & mortem guſtaverit, divinâ tamẽ vi atq; potentiâ ad immortalem vitam poſtmodùm eſt reſtitutus, per eandem v. divinam vim atq; potentiam, cùm hinc ad Patrem profectus eſſet, dimiſſis per univerſum orbem diſcipulis & miniſtris ſuis, qui tantam ejus adverſum mortem victoriam prædicarent, & palam teſtarentur, eorum etiam hominum mentib. & animis clarè cõcionatus eſt, & veritatem patefecit, qui malitiæ & ignorantiæ vi quaſi quodã carcere tanquam ira Dei captivi detinebantur & cõtumaces fuerant aliquando. Quod non ſecus accidit atq; cum ætate Noæ Dei lenitas atque clementia hominum contumaciũ reſipiſcentiam expectaret, quos arca, quæ ab ipſo Noæ ex divino præſcripto cõſtruebatur, ipſorum officii & divini, quod imminebat ſupplicii, ſatis admonebat &c.* quæ explicatio paucis duntaxat immutatis cum prioribus coincidit. Urgetur autẽ illâ difficultate, quod incredulos illos, quibus Chriſtus prædicavit ab illis, qui erant tempore Noæ, diſtinguit, quos tamen Petrus eoſdem ſtatuit. 6. Plerique Patres hunc locum Petrinum de *Chriſti ad inferos deſcenſu* exponunt, quos multi ex recentioribus ſequuntur, ut ſit ſenſus. Chriſtus *mortificatus eſt carne*, quia animæ & corporis unio in morte fuit verè ſoluta, ſed *vivificatus Spiritu*, quia per divinam ejus virtutem & potentiam anima corpori viciſſim unita eſt, ac vita eidem reſtituta 2. Cor.13.v.4. *in qua* divina virtute tanquam glorioſus triumphator *πορευθεὶς deſcendit* ad Spiritus damnatos *in carcere* inferni conſtitutos, *qui increduli aliquãdo fuerant*, & propter incredulitatem ſuã in hunc locum venerant, iiſq́; *prædicavit*, hoc eſt, incredulitatem ipſorum redarguit, ac divinam ſuam potentiam, majeſtatem & victoriam manifeſtavit, ſicut poſtea v. 22. dicitur πορευθεὶς εἰς οὐρανὸν, in quo itidem ſuam gloriam & majeſtatem Spiritibus juſtorum oſtendit, illis quidem in confuſionem, his verò in glorificationem & exultationem. Huic interpretationi obvertitur. Primò, *quòd nomẽ φυλακῆς non accipiatur de inferno.* Reſp. poteſt, eo ſenſu uſurpari Apoc.20.v.7. *ſolvetur Satanas ἐκ τῆς φυλακῆς, de carcere ſuo & exibit*, qualis verò fuerit ille carcer exponitur v.3. *miſit eum in abyſſum.* Poteſt etiam certo reſpectu hûc accommodari locus Matth. 5.v.25. ubi carcer ut typus inferni proponitur. Confer Matt.18.v.30. Luc.12.v.58. Secundò, *quòd prædicatio non ſatis commodè in inferno facta dici poſſit.* Reſp. poteſt, intelligi prędicationem nõ tàm *verbalẽ* quàm *realem*, quâ Chriſtus non ad converſionem & liberationem animabus impiorum prædicavit, ſicut in miniſterio ſuo in his terris fecerat, ſed ad ipſorum confutationem & confuſionem, ut magno ſuo malo hunc Redemtorem ſe ſpreviſſe intelligerent. Ut enim in judicio extremo impii in ſuis corporibus ipſum judicem conſpecturi ſunt, & pœnas à facie Domini ſenſuri 2. Theſſ.1.v.9. Apoc.1.v.7. ita quoque animæ eorum extra corpora conſtitutæ ipſum ut glorioſum Triumphatorem in inferno conſpexerunt & hac viſione cruciatus in eis auctus. Ambroſ. in cap.4. Eph. *Triumphato Diabolo Dominus deſcendit in cor terræ, ut oſtenſio ejus prædicatio eſſet mortuorũ.* Sic ergo Chriſtus damnatis in inferno gloriam triumphi ſui oſtẽdit in ſua ad eum deſcenſione; hominib⁹ in terra viventibus eandem demõſtravit in glorioſa reſurrectione, beatis in cœlo Spiritibus in glorioſa ad cœlũ aſcenſione. Tertiò, *quòd non ſolùm in Spiritu ſive anima, ſed in tota atq; integra humanitate poſt ζωοποίησιν ac animæ & corporis unionem Chriſtus ad inferos deſcenderit.* Reſp. poteſt, intelligi Spiritum ſive animam corpori unitam, quia im̃ediatè præmittitur, quòd Chriſtus ζωοποιηθεὶς in infernum fuerit profectus. Quartò, *quod Chriſtus hoc deſcenſu non poſt, ſed ante reſurrectionem corpore adhuc in ſepulchro exiſtente perfunctus fuerit.* Reſpond. poteſt, diſtinguendum eſſe inter ζωοποίησιν καὶ ἀνάστασιν Rom.14.v.9. illa deſcenſum Chriſti ad inferos præceſſit, hæc v. eſt ſecuta. 7. Calvin. lib.2. Inſtit. c.16.§.9. & in Pſychopann. ſic explicat, *Chriſtum prædicaſſe Spiritib. defunctorũ & bonis & malis, non quod ad eos venerit per animæ præſentiam, ſed quòd effecerit, ut ſentirent effectum ſuæ paſſionis & mortis, & boni quidem gaudiũ reciperent, mali v. mœrorem.* Vocem φυλακῆς vertit per *ſpeculam*, in qua animæ piorum dicũtur fuiſſe, quia erant in continua expectatione paſſionis Chriſti. Huic interpretationi obverti poteſt.

Primò,

Digitized by Google

Primò, quòd tollat realem Chriſti ad inferos deſcenſũ. Secundò, quòd Spiritus coactâ quadam gloſſâ de efficacia & virtute explicetur, cùm à carne diſtinguatur. Tertiò, quòd Petrus emphaticè dicit, Chriſtus πορευθεὶς prædicavit, atque ad efficaciam exercendam nullâ opus erat πορεύσει. Quartò, quòd φυλακὴ non ſignificet ſimplicem expectationem, ſed talem, quæ ad cuſtodiam refertur. Quintò, quòd Petrus non diſtinguat inter Spiritus bonos & malos, ſed abſolutè vocet ἀπειθεῖς. 8. Pontificii locum Apoſtolicum accipiunt de limbo, ex quo Patres per Chriſti ad inferos deſcenſum fuerint liberati & in Paradiſum ab ipſo traducti. Huic opinioni opponimus hæc fundamenta. Primò, limbus Patrum eſt figmentnm ἄγραφον imò ἀντίγραφον, ut ſuperiùs oſtendimus. Secundò in limbo juxta hypotheſin Pontificiam fuerunt tantùm pii & fideles, sed Petrus h.l. dicit, Chriſtum prædicaſſe τοῖς ἀπειθήσασί ποτε. Tertiò, quando *caro & Spiritus* in perſona Chriſti opponuntur, Spiritus divinitatem, caro humanitatem ſignificat. Quartò, de anima Chriſti non poteſt commodè dici, quòd fuerit ζωοποιηθεῖσα, id quod urget Auguſtin. Epiſt. 99. ad Evod. Bellarm. quidem reſpondet, *vivificari in Scripturis ſæpè ſignificare, idem quod non occidi*. Atqui oppoſitum mortificari oſtendit de vera & reali vivificatione, hoc eſt, vitæ amiſſæ reſtitutione textum eſſe accipiendum, adde, quòd in hac ſignificatione ea duntaxat dicantur vivificari, id eſt, in vita conſervari, quæ mori poſſunt, & quibus à morte impendet pericnlum, id quod de anima dici nequit. Quintò Apoſtolus non meminit ullius liberationis vel translocationis in vitã æternam, ſed tantùm prædicationis. Sextò, Auguſtinus d.l. urget, *quòd Apoſtolus non faciat mentionem ſanctorum Patrum, ſed eorum, qui temporib. Noa fuerunt aliquando increduli*. Bellarm. quidem reſpondet, *ideò fuiſſe nominatim illos expreſſos, qui fuerunt in diebus Noa increduli, quia de illis majus erat dubium, an eſſent ſalvi nec ne, cùm fuerint à Deo puniti & aquis diluvii ſubmerſi*. Atqui, ſi quidam ex illis veram & ſeriam etiam in fine vitæ egerunt pœnitentiam, credentibus annumerandi ſunt & in cœlo, non autem in inferno collocandi. Septimò, in Græco textu non habetur, quòd Spiritus illi, quibus Chriſtus prædicavit, fuerint in carcere, quaſi jam ex eo ſint liberati, ſed ſimpliciter dicitur τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι, iis qui in carcere, ubi rectiùs ſubintellexeris præſens quàm præteritum. Octavò, Andradius libr. 2. pag. 121. negat, limbum Patrum ex hoc loco elici poſſe.

6. ex aliis Scripturæ dictis. 179. Atque hæc ſunt, quæ pro limbo Patrum ex Scripturis adducit Bellarminus, quibus alii ex Pontificiis hæc addunt. 1. Galat. lib. 6. de arcan. c. 7. affert 1. dictum Gen. 15. v. 15. ubi ad Abrahamum dicitur: *Ibis ad patres tuos cum pace, ſepelieris in ſenectute bona*, ubi ait R. Nachmon, *ibis ad patres tuos, qui idololatra fuerunt* Joſ. 24. v. 2. *Si igitur Abrahæ dictum fuit, ibis ad patres tuos, patres autem ipſius cùm idololatra, quòd in inferno eſſent; dubium non eſt, Abraham ipſum ad infernum deſcenſurum fuiſſe certum eſt. Veruntamen cum Abraham fideliſſimus eſſet Dei cultor ac juſtus, necegne inferni, nec à Dæmonibus infeſtandus erat, ideò dictus eſt ad patres ſuos in pace iturus*. Reſp. 1. hac ratione inferri poſſet in ipſum locum damnatorum, in quem idololatræ deſcenderant, patrem omnium credentium fuiſſe detruſum, quòd ἄτοπον. 2. reſpectus habetur non ad propinquiores, ſed ad remotiores majores, qui veræ Eccleſiæ membra fuerunt. 3. Thare pater Abrahami ad verum Deum Iſraëlis ex Ethnica idololatria converſus videtur, id enim colligi poteſt ex Geneſ. 11. v. 31. *tulit Thare Abraham filium ſuum, & Loth filium Aran, filium filiæ ſui, & Aran nurum ſuam uxorem Abraham filii ſui, & eduxit eos de Ur Chaldæorum, ut irent in terram Canaan*. 4. oſtendimus ſuperiùs, Abrahamum poſt mortem non deſcendiſſe in limbum, ſed ſubvectum fuiſſe in cœlum. 5. quòd ipſum etiam ex hac phraſi colligitur, quando Abraham dicitur *iturus ad patres cum pace*, id eſt, perfruiturus eum ipſis omni felicitate, eam enim vox Hebræa שלום denotat. 2. Ibidem urget nomen *inferni inferioris* Deut. 32. v. 22. Si enim datur infernus inferior, utique etiam ſuperior, videlicet limbus. Sed oſtendemus ſuo loco, non ratione loci, ſed ratione conditionis ac ſtatus infimas terræ partes inferno aſſignari, hic brevitur monemus, adjectivum illud תחתית non eſſe διαιρετικὸν infernum inferiorem à ſuperiore diſtinguens, ſed ἐπιτατικὸν ſtatum & conditionem inferni deſcribens. 3. Iohannes per diſcipulos ſuos ex Chriſto quærit Matth. 11. verſ. 3. *Tune es, qui venturus es, an alium expectemus, hoc eſt, tunc in limbum deſcenſurus & Patres ex eo liberaturus*. Coſterus in conc. Dom. 3. Adv. pag. 40. & 69. Reſpond. Ex reſponſo Chriſti & ex ipſis quæſtionis verbis verus ejusdem ſenſus intelligitur, non enim de quodam in limbum deſcenſu, vel Joban. quærit, vel Chriſtus reſpondet, ſed an ſit ὁ ἐρχόμενος, hoc eſt, promiſſus Meſſias, qui hac denominatione ſolet deſcribi, Joh. 3. v. 31. c. 11. v. 27. 2. Joh. v. 7. de quo Johannes ipſe non dubitabat, ſed diſcipulos ſuos adhuc ſub dubitantes plenioris informationis cauſâ ad Chriſtum ablegabat, unde etiam Chriſtus ad miracula Meſſiæ τεκμήρια eos deducit, quam eſſe genuinam hujus quæſtionis ſententiam agnoſcunt nõ ſolùm quidam ex Patribus, Hilarius, Chryſoſtomus, Autor imperfecti operis, Cyrillus, Auguſtinus &c. ſed etiam aliqui ex ipſis Pontificiis, Eccius, Wicelius, Maldonatus, Stapletonns &c. 4. Johan. 8. verſ. 56. *Abraham vidit diem Chriſti, & gaviſus eſt*, id quidam ex Pontificiis ſic exponunt, *cognovit nativitatem Chriſti in limbo Patrum renunciante præcurſore ejus Ioanne Baptiſta vel Simeone Iuſto*. Eccius in Poſtill. Dom. Judica. Reſp. Per diem Chriſti adventus ejus in carnem ad officium redemtionis præſtandum, non autem deſcenſus ejus in limbum ad Patres liberandos intelligitur, ut ipſemet ſaniores Pontificii agnoſcunt. 5. 1. Petr. 4. v. 6. *Etiam mortuis evangelizatum eſt, ut judicentur quidem ſecundùm homines carne, vivant autem ſecundùm Deum Spiritu*. Reſp. Variæ proferuntur hujus loci interpretationes. Clemens Alex. lib. 6. ſtromat. dicit, *Chriſtum & Apoſtolos deſcendiſſe ad inferos, ut Evangelium prædicarent mentibus damnatis & ſpem ſalutis afferrent credentibus*. Sed hæc opinio refellitur ex regula Theologica, quòd ex inferno nulla ſit redemtio, ac originem trahit ex hæreſi Marcionitarum, de quibus Irenæus lib. 1. adverſ. hæreſ. cap. 29. p. 83. *Marcion docuit,*

Cainum & eos, qui ſimiles ſunt ei, & Sodomitas & Ægyptios & ſimiles eis, & omnes omninò gentes, quæ in omni permixtione malignitatis ambulaverunt, ſalvatas eſſe à Domino, cùm deſcendiſſent ad inferos & accurriſſent ei, & in ſuum aſſumſiſſe regnum. Plerique accipiunt tanquam repetitionem eorum, quæ de Chriſti ad inferos deſcenſu Apoſtolus præcedente capite 3. dixerat: Oecumenius in hunc locum: *Quemadmodum in mũdum adveniens iis, qui parati erant, ut ipſum cognoſcerent ad juſtificationem venit, ignorare cupientibus ad condemnationem, ita & iis, qui apud inferos erant. Nam his, qui ſecundùm carnem humano more vixerant, ad judicium advenit, illis verò, qui ſecundùm Spiritum vixerunt, hoc eſt, juxta ſpiritualem ac honeſtam vitam ad gloriam & ad ſalutem.* Atqui Apoſtolus non exprimit, à Chriſto in propria perſona immediatè prædicationem illam factam, nec dicit, apud inferos vel in limbo eam eſſe factam. Rectiùs ergò de prædicatione Evangelii facta viventibus, ſed ſpiritualiter in peccato mortuis locus Apoſtolicus accipitur hoc ſenſu. Gentes religionem Chriſtianam protervè blaſphemantes reddent rationem Chriſto judici vivos & mortuos judicaturo, propterea etiam impiis gentibus, quæ erant ſpiritualiter mortuæ neque quicquam de Chriſto noverant, Evangelium Deus annunciari voluit, ut ſalventur & vivant Deo ſpiritualiter, etiamſi more humano à Domino in hac vita caſtigentur, in carne propter antegreſſa enormia peccata. 1. Cor. 5. v. 5. Poteſt etiam per τὸ *judicari ſecundum homines carne* intelligi damnatio & abolitio veteris ſive carnalis hominis, hoc eſt, converſationis ſecundùm homines in carnalib. cõcupiſcentiis ac per τὸ *vivere ſecundùm Deum Spiritu* vita ſpiritualis ſecundùm novum hominem divinæ voluntati conformis. Auguſt. Epiſtol. 99. ad Evodium. *Fieri poteſt, ut mortuos dixerit infideles, hoc eſt, in anima mortuos, de qualibus dicitur. Dimitte mortuos, ut ſepeliant mortuos ſuos. Vivos autem qui credunt in eum non fruſtrà audientes. Surge qui dormis & exurge à mortuis & illuminabit te Chriſtus, de qualibus etiam ipſe Dominus dicit. Veniet hora, & nunc eſt, quando mortui audient vocem Filii Dei & qui audierint, vivent. Proindè etiam hoc quod ſequitur. Propter hoc & mortuis evangelizatum eſt &c. non cogit apud inferos intelligi. Propterea enim in hac vita & mortuis evangelizatum eſt, id eſt, infidelib. & iniquis, ut cùm crediderint, judicentur quidem ſecundùm homines in carne, hoc eſt, in diverſis tribulationibus & in ipſa morte carnis, unde idem Apoſtolus alio in loco dicit, tempus eſſe, ut incipiat judicium à domo Domini, vivant autem ſecundum Deum Spiritu, quia & in ipſo fuerant mortificati, cùm morte infidelitatis & impietatis detinerentur.* Salmer. tom. 16. diſp. 7. p. 93. contra hanc interpretationem urget, *quòd vivi à mortuis in verbis Apoſtoli diſtinguuntur*, ſed talis antanaclaſis ac diverſa ejusdem vocabuli ſignificatio in Scripturis non eſt infrequens. Confer Johan. 5. v. 25. & 28. 6. Heb. 6. v. 20. *Uſq; ad interiora velaminis, ubi præcurſor pro nobis introiit Jeſus. Hic Chriſtus dicitur intraſſe cœlum tanquam præcurſor reliquorum. At non fuiſſet præcurſor reliquorum, ſi juſti V. T. ante illum intraſſent.* Becanus in appendice diſp. de purgat. Calviniſt. cap. 1. p. 43. Reſp. Sicut Chriſtus reſpectu ſuæ reſurrectionis rectè dicitur *primitiæ dormientium ac reſurgentium* 1. Cor. 15. v. 20. ac *perruptor* Mich. 2. v. 13. quamvis alii in V. T. ante ipſum ex mortuis reſurrexerint, quia ipſe propriâ virtute reſurrexit & reſurrectionis autor cæteris extitit, ità quoq; reſpectu ſuæ in cœlum aſcenſionis rectè dicitur πρόδρομος ac *præcurſor*, quamvis Sancti V. T. in cœlũ ſint recepti, quia ipſe propriâ virtute in cœlum aſcendit, & aſcenſionis autor cæteris extitit. Joh. 3. v. 13. *Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, Filius hominis, qui eſt in cœlo.* c. 14. v. 2. *in domo Patris mei manſiones multæ, ſi quò minùs dixiſſem vobis, vado parare vobis locum.* Apoſtol. ipſe ſatis perſpicuè exponit, quo ſenſu ac reſpectu Chriſtus dicatur noſter prodromus, quia ſcil. pro *nobis* & propter *nos cœlum ingreſſus eſt*, ut illud non ſolùm propter ſe, ſed etiam propter nos membra corporis ſui myſtici occuparet. 7. Hebr. 9. v. 8. *Hoc ſignificante Spiritu ſancto nondum propalatam eſſe viam Sanctorum adhuc priore tabernaculo habente ſtatũ. Via ergò cœlorum nondum fuit manifeſtata tempore V. T. At ſanè fuiſſet manifeſtata, ſi tot Prophetæ & Patriarchæ fuiſſent ingreſſi.* Becanus d. l. Reſp. Senſus eſt, quòd ſacrificia V. T. per ſe & ex ſe non aperuerint viam in cœlum, ideò quotannis ingreſſus Sacerdotis in Sanctum ſanctorum repetebatur, & poſt ejus egreſſum illud Sanctuarium interius iterum occludebatur, Chriſtus autem in ſua paſſione verum & unicum propitiatorium ſacrificium in ara crucis Deo Patri obtulit, per quod via in cœlum ac liber aditus ad *thronum gratiæ* patefactus eſt, in cujus ſignificationem velum templi in ipſius paſſione fuit ſciſſum, ſed ex eo colligi nequit, Sanctos V. T. à cœlo penitùs exſorres fuiſſe, quia *paſſio Chriſti profuit antequam fuit*, ac agnus *Dei occiſus eſt ab origine mundi* Apoc. 13. v. 8. unde *credimus per gratiam Domini noſtri Jeſu Chriſti ſalvari, quemadmodũ & Patres V. T.* Act. 15. v. 11. 8. Heb. 10. v. 19. *Habentes itaque fiduciam in introitu Sanctorum in ſanguine Chriſti, quam initiavit nobis viam novam per velamen, id eſt, carnem ſuam. Ergò Chriſtus ſuo ſanguine paravit nobis novã viam ad cœlum, quod antea clauſum erat, ad quod alludens Hieron. in Epiſt. ad Dard. ait: Sanguis Chriſti clavis Paradiſi.* Becan. d. l. Reſp. Concedimus totũ argumentum, ſed ex eo non ſequitur, Sanctos V. T. fuiſſe è cœlo penitùs excluſos, quia *beneficia Chriſti* patientis, ſanguinem effundentis ac morientis *valent antrorſum ac retrorſum.* Puerilis error eſt, vim & efficaciam meriti Chriſti ad illud momentum temporis reſtringere, quo Chriſtus in ara crucis ſanguinem ſuum effudit. Apoſtolus viam illam vocat πρόσφατον *recentem* [ad verbum *recens mactatam*, quia per viam intelligit *corpus Chriſti* in cruce mactatum] tum *comparatè* reſpectu habito ad ſacrificia V. Teſt. quæ jam ſunt antiquata Hebr. 8. v. 13. tum *abſolutè*, quia nunquam veteraſcit, ſed omnibus temporibus vim & ἐνέργειαν ſuam perpetuo durantem exerit. 9. Hebr. 11. v. 39. *Hi Sancti V. Teſt. non ſunt conſecuti promiſſiones, ut non ſine nobis conſummarentur, id eſt, Patres Vet. Teſt. ante Chriſti adventum ad cœlum aſpirare non poterant, erant enim in limbo, priuſquam Chriſtus per aſcenſionem aditum eis aperuiſſet.* Remenſes in annot. illius loci. Idem urget Becanus dicto loco cap. 2. & Maldonatus

in

in comm. Joh. 14. v. 2. Reſp. 1. diſertè in eodem capite dicitur, quòd *fide expectaverint civitatem fundamenta habentem, cujus artifex & conditor Deus*. v. 10. quòd *patriam cœleſtem expetierint*. v. 16. 2. per ἐπαγγελίας igitur, quas non ſunt conſecuti, intelliguntur promiſſiones, tùm *de poſſeſſione terræ Canaan*, quam Patriarchæ nondũ occupaverant, tùm *de adventu Meſſiæ* in N. Teſt. mittendi. Blaſ. de Virga in Apoc. p. 28. *ne ſine nobis conſummarentur &c. Referendum hoc ad myſteria gratiæ & incarnationem Chriſti, quia perfecta conſummatio in lege gratiæ eſt impleta*. 3. Quidam ex Pontificiis referunt ad conſummatam animæ & corporis beatitudinem *in reſurrectione* demùm ſecuturam, ex qua interpretatione nullum limbo iſti Patrum accedit fulcrum. Ribera in comm. Heb. 11. §. Altera expoſitio. *Loquitur Apoſtolus de conſummata beatitudine corporis & animæ, dum ea, quæ corporis eſt, carent, & hic eſt, ut Auguſtinus exponit, germanus hujus loci ſenſus, quia non eſt ſcriptum, ne ſine nobis remunerentur, ſed ne conſummarentur, nec enim conſummatam beatitudinem habent animæ*. Bellar. lib. 1. de beatitud. Sanct. c. 3. §. tertiò dico. *Dico per repromiſſionem, quam nondum erant adepti, intelligi perfectam beatitudinem corporis & animæ*. 10. Chriſtus primus aſcendit ad cœlum. Ergò Patres ante Chriſtum defuncti in limbo fuerunt. Reſp. Quemadmodum Chriſtus rectè dicitur ἀπαρχὴ primitiæ reſurgentiũ, etiamſi alii ante eum reſurrexerint 1. Cor. 15. v. 20. non ſolùm, quia reſurrectio ipſius cum gloria immortalitatis fuit conjuncta, cùm Lazarus & reliqui ad conditionem hujus vitæ excitati, gloriam illam immortalitatis non fuerint ſtatim conſecuti: ſed etiam, quia ſolus virtute propriâ reſurrexit, cùm reliqui virtute Chriſti reſurrexerint, ita quoque rectè dicitur, primus ad cœlum aſcendiſſe tanquam verus ille perruptor Mich. 2. quia ſcil. merito paſſionis ſuæ jam inde ab origine mundi durante credentibus Paradiſi januam per peccatum clauſam aperuit.

2. ex Patribus. 180. 2. Ex *Patribus* afferunt illa dicta, in quibus *Chriſtum ideò in infernũ deſcendiſſe aſſerunt, ut ſanctos tempore V. Teſt. defunctos ex limbo educeret*. Reſp. 1. De Chriſti ad inferos deſcenſu plurimùm variant veterum ſententiæ, ut ſuo loco vidimus. Ex incertis igitur Patrum conjecturis præter & extra Scripturam prolatis non poteſt formari aliquis fidei articulus. 2. Scriptura duos tantùm novit poſt hanc vitam ſtatus, vitam ſcil. & mortem æternam, cœlum & infernum. 3. Opinio de limbo originem ducit ex traditione ἀγράφῳ. Iren. lib. 4. adv. hæreſ. cap. 45. p. 281. *ex traditione cujuſdam ſenioris, qui audivit hæc ab his, qui Apoſtolos viderant*, ſcribit, *Dominum in ea, quæ ſunt ſub terra, deſcendiſſe, evangelizantem & illis adventum ſuum remiſſam peccatorum exiſtentem his, qui credunt in eum*. Sed quid & quantum ejuſmodi traditionib. tribuendum ſit, docet Chiliaſticum ſomnium, quòd Papias, Irenæus, Juſtinus & alii traditione Apoſtolicâ confirmant. 4. Patres per illuſtrem quandam hypotheſin fructum Dominicæ paſſionis, deſcenſus ad inferos, reſurrectionis & aſcenſionis ad cœlum exprimere voluerunt, quòd Chriſtus ex inferno ſanctos in fide defunctos liberaverit non in inferno concluſos ex eo educendo, ſed ne in eum deſcenderent prohibendo. 5. Non aſſertivè ſed dubitativè de Patrum limbo diſputant. Auguſt. lib. 20. de civ. Dei cap. 15. *Non abſurdè credi videtur, antiquos etiam Sanctos, qui venturi Chriſti tenuerunt fidem, locis quidem remotiſſimis à tormentis impiorum, ſed apud inferos fuiſſe, donec ſanguis Chriſti & ad ea loca deſcenſus erueret*.

181. 3. *Purgatorium* ſic deſcribunt Pontificii, quòd ſit *locus quidam, in quo tanquam in carcere poſt hanc vitam purgantur animæ, quæ in hac vita non plenè fuerunt purgatæ, ut nimirum ſic purgatæ in cœlum ingredi valeant, quò nihil intrabit coinquinatũ*. Bellarm. lib. 1. de purg. cap. 1. *3. Contra purgatorium.* De circumſtantiis purgatorii, videl. de *perſonis* in eo purgandis, *loco, tempore, pœnis, ſuffragiis* & hujus generis aliis plurimùm inter ſe variant, communiter tamen ſtatuunt, quòd purgatoriũ ſit *pro iis tantùm qui moriuntur cum culpis venialibus, & pro iis, qui decedunt cum reatu pœnæ culpis jam remiſſis*. De loco purgatorii plerique omnes ita ſentiunt, *quòd ſit ſub terra & inferno damnatorum proximum*. De pœna purgatorii credunt, *quòd ignis ille, quo animæ purgantur, ſit verus & proprius ignis adeoq; ejuſdem ſpeciei cum noſtro elementari*. Bellarm. lib. 2. de purg. cap. 6. *Theologi ferè omnes docent, eodem in loco eſſe & eodem igne torqueri damnatos & animas purgatorii*. De gravitate pœnarum ſentiunt, eas eſſe *atrociſſimas, & cum illis nullas pœnas hujus vitæ comparandas. Tanta eſt differentia inter ignem purgatorii & eum quo hoc in mundo homines uruntur, quanta inter prunas torrentes & oris humani halitũ, nulloq; tormenti genere caro humana tantum cruciatũ ferre poteſt, quantũ patitur anima illius ignis purgatorii ardore afflicta*. c. Nullus in fin. de pœnit. diſt. 7. *Purgatorii pœna*, ſcribit Coſter. in Ench. c. de purg. prop. 6. *excellunt omnem pœnã, quam unquam aliquis paſſus eſt in hac vita. Nunquam in carne tanta inventa eſt pœna, licet mirabilia paſſi ſint Martyres, & multi nequiter iniqui tanta ſuſtinuerint ſupplicia*. De duratione pœnarũ diſputant, *quod tamdiu animæ in eo torqueantur, donec pro peccatis venialibus in hoc ſeculo patratis vel pro pœnis peccator. temporalibus Deo fuerit ſatisfactũ. Satisfieri autem aſſerunt vel paſſionibus ipſarum animarũ, vel indulgentiis, Miſſis, ſuffragiis, eleemoſynis, jejuniis, peregrinationibus & aliis operibus ſatisfactoriis viventium amicorum aut ſacrificulorum*. Hæc omnia breviter complectitur autor ſupplementi ad commentarios Gabrielis Bielis lib. 4. ſent. diſt. 45. ſic ſcribens: *Purgatorium eſt locus pœnæ temporalis, quã tenent purgandi, qui in caritate mortui ſunt*. Illos dicit, *pœnam habere ſed temporalem ſenſus & damni propter aliquid expiabile vel culpæ venialis vel mortalis, cujus pœna æterna commutata eſt in temporalem, ex divina miſericordia & hominis pœnitentia dimiſſâ culpâ per gratiam gratum facientem*. Atq; hoc ſuum dogma creditu tàm neceſſarium eſſe ſtatuunt, *ut qui illud negat, eum in gehenna ſempiterno incendio cruciandum dicant*. Bellar. lib. 1. de purg. c. 15.

182. Contra Pontificium illud *purgatorii* figmentum producimus hæc argumenta. *Argumenta contra purgatorium.* 1. Purgatoriũ *deſtituitur Scripturæ ſuffragio*. *1. Deſtituitur Scripturæ ſuffragio.* Quodcunq; dogma certis & perſpicuis Scripturæ ſacræ dictis probari nequit, adeoq; ſolito & iñoto fundamen-

damento deſtituitur, non poteſt pro fidei articulo acceptari. Dogma Pontificium de purgatorio certis & perſpicuis Scripturę dictis probari nequit, adeoq; ſolito & immoto fundamento deſtituitur. Ergò non poteſt pro fidei articulo haberi. Majoris veritas in controverſia de Scripturæ perfectione eſt demonſtrata. Minor variis modis probari poteſt, 1. *ex ipſorum adverſariorum confeſſione.* Irenæus lib. 4. adverſ. hæreſ. cap. 14. dicit, *probationem veram & minime contradictioni obnoxiam eſſe, quæ ex adverſariorum dictis elicitur,* cum quo conſentit illud Tertulliani, vel potius Novati de Trin. cap. 18. *Firmum eſt genus probationis, quod etiam ab adverſario ſumitur, ut veritas etiã ab inimicis probetur.* Quare ſi ex ipſis adverſariis demonſtratum fuerit, purgatorium deſtitui Scirpturæ ſuffragio, utiq; firmiter probatum fuerit, dogma iſtud eſſe ἄγραφον. Jam verò facili negotiu hæc adverſariorum coufeſſio probari poteſt. Petrus à Soto in aſſert. Cath. p. 83. *Non eſt, cur mirari debeamus, quod nec Prophetica nec Apoſtolica Scripta aliquid certi & perſpicui de purgatorio tradiderint, cum certum ſit, multa ſine Scripturis eſſe tradita.* p. 85. *Nec eorum, qui hoc* [purgatorium] *negant, argumenta efficacia ſunt, ſumta ex eo maximè, quod in Scriptura nihil perſpicuè de eo traditur, cum jam conſtet, multa non ſcripta fuiſſe eorum, quæ credenda ſunt, ſed autoritas Eccleſiæ ſatis eſt.* Martin. Pereſius in lib. de traditionib. *purgatorium ex Scripturis probari non poſſe,* confeſſus eſt. Ante Sotum & Pereſium Fiſcherus Roffenſ. contra Luther. art. 18. *Tametſi ex Scripturis non poſſit probari purgatorium, veritas ejus nihilominus cunctis Chriſtianis eſt credenda.* ibid. *Quanquam fortaſſis unam aliquam Scripturam, quæ protervientem adigat, uti velit nolit, confiteatur, in promtu non ſit adducere: poteſt eſſe nihilominus illic aliqua, tametſi diligentiſſimos inquiſitores hactenus illa latuerit.* Et puſtea: *Contemplantes igitur aliquandiu purgatorium incognitũ fuiſſe, deinde quibusdã pedetentim, partim ex revelationibus, partim ex Scripturis creditum fuiſſe, & tam ſero cognitum & receptũ Eccleſia univerſa &c.* [ſic concludo: Dogma *aliquandiu in Eccleſia incognitũ, & ſerò ab Eccleſia univerſa receptum,* non eſt in Scripturis revelatum, nec pertinet ad fidem Catholicam, nec conſtituit fundamentalem fidei articulum. Dogma Pontificium de purgatorio tale eſt. Ergò] Polydor. Virgil. libr. 8. de rer. invent. cap. 1, adducit verba Roffenſis: *Quamdiu nulla fuerat de purgatorio cura, nemo quæſivit indulgentias, nam ex illo pendet omnis indulgentiarũ exiſtimatio. Si tollas purgatorium, quorſum indulgentiis opus erit. Cœperunt igitur indulgentiæ, poſtquam ad purgatorii cruciatus aliquandiu trepidatum eſt.* Et addit: *Hac ille, quæ tu fortè, cùm tanti ſint momenti, ut magis certa ex ore Dei expectabas.* Præcipuum purgatorii fundamentum collocatur *in oratione pro defunctis.* Atqui orationem pro defunctis *nõ ex Scriptura ſed ex traditione* eſſe, ſcribit Ludovic. Nogarola in libello de Apoſtolicis inſtitutionibus tradit. 32. Secundò *ab improbo adverſariorum poſtulatione.* Pontificii, cùm in corde ſuo convicti ſint, dogma de purgatorio non poſſe ex claris & perſpicuis Scripturæ dictis demonſtrari, improbè & abſurdè à nobis flagitare incipiunt, ut *negativam* videl. nõ eſſe purgatorium αὐτολεξεὶ in Scripturis extare demonſtremus, cùm tamen *in fidei articulis affirmativè & negativè ex Scripturis argumenta duci poſſe,* rectè doceat Du-ip. de temp. ſerm. 23. cumq; affirmanti probatio incumbat. Quia igitur onus probationis humeris ipſorum incumbens in nos devolvere conantur, eo ipſo manifeſtum faciunt, quòd ſub onere probationis ſuccumbant, atq; ex Scripturis probationem hujus dogmatis ſolidam ac firmam ſe proferre poſſe deſperent. Petr. à Soto in aſſert. Cath. p. 83. *Quare non citatis locum, ubi contrarium, videl. purgatorium non eſſe docetur, ſed tantùm negativè argumentamini, quia nec Chriſtus nec Paulus dicit.* Jeſuitæ in Colloq. Durlacenſi An. 615. habendo à noſtris poſtularunt, *ex Scripturis αὐτολεξεὶ, ac in ipſis terminis terminantib. demonſtrari, purgatoriũ non eſſe.* Tilen. part. 2. diſp. 65. §. 34. refert, quòd *Ieſuita Cotto ex ipſo Cacodæmone ſciſcitari non dubitârit, ecquo totius N. T. loco purgatorium commodiſſimè fulciri ac ſtatuminari poſſet,* ex quo apparet, quantũ ipſimet confidant teſtimoniis, quæ dicis causâ pro aſtruendo purgatorio ex Scriptura adducere cõſueverunt. Tertiò, ex *nominis conſideratione.* Nomen purgatorii in ſenſu Pontificio acceptũ uuſpiam in Scripturis ſacris occurrit. Bellarm. diſput. de purg. exorſurus libro 1. de purg. cap. 1. ſic ſcribit: *Tria in Scripturis inveniuntur, quib. tribuitur purgatio peccatorum, & purgatoria dici poſſunt: Primò Chriſtus ipſe, de quo dicitur Hebr. 1. purgationem peccatorũ faciens. Ioh. 1. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Secundò tribulationes hujus vitæ, de quibus Mal. 3. ipſe ſedebit quaſi ignis conflans, & quaſi herba fullonum, & purgabit filios Levi &c.* Joh. 15. *Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum, & omnem, qui fert fructum, purgabit, ut fructum plus afferat. Vocatur tertiò purgatorium locus quidam, in quo tanquam in carcere poſt hanc vitam purgantur animæ &c.* Sed pro hac tertia purgatorii ſignificatione aſſerenda nullum affert Scripturæ teſtimonium, neq; etiam afferre potuit, quia Scriptura nullam purgationis peccatorũ poſt hanc vitam expectandę mentionem facit, ut ſuo loco pleniùs demonſtrabimus. Quamvis verò quædam in Scripturis extent *ſecundum rem,* licet *ſecundum literam* & vocem in eis non habeantur, ac proinde à prętermiſſione nominis ad negationem rei ipſius non liceat abſolutè & ſimpliciter concludere, tamen cùm & nomen & res ipſa purgatorii Pontificii à Scripturis exulet, ut ex ſeqq. apparebit, ideò meritò hanc nominis prętermiſſionem cõtra Pontificios urgemus. In Germanica lingua purgatorium vocatur Fegfewer / quia communiter ſtatuunt, *inſtrumentum illud, quo animæ poſt hanc vitam purgantur, eſſe ignem & quidem elementarem.* At ſi res ita habet, cur Roffenſis & alii ex Pontificiis pro ſtabiliendo purgatorio adducunt locum Pſal. 65. v. 11. *tranſivimus per aquam & ignem?* cur Gregor. lib. 4. dialogorum cap. 40. & 55. refert, *animam Paſchaſii & cujuſdam alterius in balneis quibusdam purgatas?* cur Petrus Damian. in Epiſt. de miraculis ſui temporis deſcribit viſionem *de purgatione animæ S. Severini in quodam flumine?* cur Bonaventura lib. 4. ſent. diſt. 20. diſputat, *non ſolùm ignem, ſed etiam aquam, imò umbram eſſe in purgatorio, & ea quaſdam animas puniri?* cur in aurea Legenda memoratur, *Theobaldum Epiſcopum animam*

in

in fruſto quodā glaciti ante pedes jacentis cruciatam animadvertiſſe, & tam ſe alloquentem audiviſſe. Ibidemque in vita Conradi & Udalrici, *alios in avibus, quæ in aquarum vortice crebro immergebantur, animas duas concluſas eſſe intellexiſſe, & eas Miſſis liberaſſe?* cur in Speculo exemplorum diſt.3.exemplo 3.refertur, *Presbyterum quendam vidiſſe in ecſtaſi animam quandam pauperculā in ſtillicidio domus novem annos ventis, pluviis & algoribus vexatam?* Quartò, *ex teſtimoniorum pro purgatorio adductorum ponderatione.* Perionius in Topicis Theologic. *unicum duntaxat locum* 2.Macc.12. pro purgatorio ſtabiliendo extare aſſerit, qui apertè doceat, *preces & ſacrificia prodeſſe defunctis.* Atqui liber ille eſt apocryphus, quod præter alia fundamenta probamus ex teſtimonio Gregorii Magni libr.19. moralium cap.13. *De qua re*, inquit, *non inordinatè agimus, ſi ex libris non Canonicis, ſed tamen ad ædificationem Eccleſiæ Scriptis teſtimoniū proferimus,* & poſtea adducit locum ex 2.Macc. Atqui Gregor. fuit Epiſcop. Romanus, ac proinde ex hypotheſi Pontificiorum ejus judiciū eſt infallibile. Petrus à Soto in aſſert. Catholica ad verba Confeſſ. Wirtenb. *quòd dicta Scripturæ, quæ ad ſtabiliendum purgatorium citari ſolent, à genuino ſenſu ad alienum torquentur* p.84. ſic annotat, *Illis Scripturæ locis fatemur, non apertè purgatorium probari, ſed quod ex certa fidei regula credimus, id autoritatibus illis advertimus indicari.* Bellarm. lib.1. de purg. cap.3.§. ad ſeptimū, fatetur, *omnia V. Teſt. loca excepto unico 2. Maccab.12. ſolùm probabiliter ſuadere, quòd ſit ejuſmodi purgatorium.* Hûc pertinet etiam illud, quod quæ Scripturæ dicta pro aſtruendo purgatorio à quibusdam Pontificiis afferuntur, ea ab aliis Pontificiis aliter explicantur, ut ex ſpeciali ſingulorum examine apparebit inferiùs. Quintò, ex *Scripturæ præteritione.* Scriptura ſacra de purgatorio tacuit in illis locis, in quibus mentionem ejus fieri, ſi ejuſmodi purgatorium eſſet, omninò oportebat. In Geneſi & aliis Scripturæ libris deſcribuntur ſunera piorum Patriarcharum, Prophetarum, Regum & aliorum Sanctorum, ſed de purgatorio, in quod animæ ipſorum deſcenderint, altum ſilentium. In deſcriptione exequiarum, quas Sancti fecerunt, & interceſſionum piorum pro aliis ſactarum nulla prorſus fit mentio ſupplicationum, Juſtorum ſeptendialium, trigeſimalium aut aliorum ſuffragiorū in Papatu hodie uſitatorum. In Levitico deſcribuntur varia ſacrificiorum genera, ſed ſacrificii cujusdam pro animabus defunctorum in purgatorio ſudantibus verbum nullum. Lev.26. & Deut.28. enumerantur *pœnæ peccatorum temporales*, ſed nulla fit mentio pœnarum purgatorii, quibus tamen vel maximè populus in officio contineri potuiſſet. Apoſtol. 1. Theſſ.4. *de ſtatu defunctorum* ex profeſſo agit, ſed purgatorii ne verbo quidem meminit. Quòd ſi purgatorium aliquod ſupereſſet, Apoſtolus præpoſterè feciſſet, quod interrogatus de ſtatu defunctorum Theſſalonicenſibus non præſcribit Miſſas, vigilias, eleemoſynas, indulgentias, peregrinationes &c. quibus cognatorum & amicorum defunctorum animas ex purgatorio liberarent, ſed potiùs bono animo eos eſſe jubet de omnibus, qui in Chriſto obdormierunt v.13. Si Apoſtolus judicaſſet, maximam eorum defunctorum partem in purgatorio detineri, conſequens fuerit, ipſum vel vanâ ac mendaci ſpe Theſſalonicenſes lactaſſe, dum jubet eos bono animo eſſe ob defunctos, qui tamen Miſſis & ſuffragiis ad ſui liberationem, vel maximè indigebant, vel obliviosum admodum fuiſſe, cùm vel in Scriptura V. T. vel in tertio cœlo diſcere potuiſſet, quis & qualis ſit animarum in illo purgatorio ſtatus.

183. Ad quintam & ultimam iſtam probationem Bellarmin. lib.1. de purgat. cap.15. variis modis excipir. 1. *non eſſe neceſſe, ut Scriptura ubiq; omnia dicat.* Reſp. Non quidem neceſſe eſt, ut Scriptura ubiq; omnia dicat, interim tamen neceſſe eſt, ut vel ſemel illud clarè & perſpicuè dicat, quòd fide Catholica ab omnibus credendum ac perfectio Scripturæ requirit, ut dogma, quod pro fidei articulo haberi & acceptari debet, expreſſo & perſpicuo quodam Scripturæ loco probetur. Certum etiam eſt, *quodlibet fidei dogma habere propriam ſedem in certo & perſpicuo Scripturæ loco.* Talem verò purgatorii ſedem nondum potuerunt Pontificii in Scripturis inveniri. Pleriq; recurrunt ad 1.Cor.3. caput, ſed ſcopus & contextus oſtendunt, ibi non de *materiali* quodam purgatorii igne, quo animæ quorundam poſt mortem torqueantur, ſermonem eſſe, ſed de igne *metaphorico*, nec ipſi Pontificii diffiteri poſſunt, locum illum eſſe obſcurum ac metaphoricum, jam verò in locis Scripturæ figuratis non poteſt quæri propria ſedes alicujus articuli ad ſalutem creditu omnibus neceſſarii.

Exceptiones Bellarmini 1. ad 1. argumētum.

2. *in Geneſi non fuiſſe occaſionem ponendi doctrinam de purgatorio, cùm Geneſis non ſit liber dogmatum, ſed Hiſtoria quadam Patriarcharum, ac doctrina eo tempore non Scripturâ ſed traditione fuerit conſervata, alioqui dicendum fuerit, ante Abrahæ tempora neminem fuiſſe juſtificatum, quia Scriptura non tradit, quomodo juſtificarentur homines tempore Adæ, Noæ, Enoch.* Reſp. Imò verò optima fuiſſet occaſio ponendi doctrinam de purgatorio in deſcriptione exequiarum, quas pii defunctis ſuis cognatis inſtituerūt. Nec Geneſis eſt duntaxat *Hiſtoricum*, ſed etiam *dogmaticum* ſcriptum, ut oſtendunt promiſſiones de Meſſia, in quibus nucleus Evangelii continetur. Quamvis verò ante ſcripturam Moſaicam doctrina cœleſtis vivâ voce ſine ſcripto fuerit conſervata, tamen poſtquam Geneſis cum reliquis libris Moſaicis divino juſſu fuit exarata, Iſraelitæ à traditionib. ad ſcriptum Dei verbum fuere revocati, ac diſerto mandato juſſi *nihil quicquam addere vel demere* Deut.4.v.2.cap.12. v.ult. Modū juſtificationis in Abrahæ exemplo omniū primò deſcribi pernegamus, quia protevangelium *de ſemine mulieris contrituro caput ſerpentis* primis parentibus & Patriarchis ante Abrahamum fuit notum ac revelatū, quòd illi verâ fide amplexi ſunt, cujus exercitia fuerunt quotidiana ſacrificia, unde Epiſtol. ad Hebræos fidei exempla nō ſolùm in *Abrahamo*, ſed etiam *in Abele, Enocho, & Noaho* nobis proponit, atq; ex Scripturis Moſaicis eruit. 3. *implicitè in Geneſi contineri mentionem purgatorii, quādo enim dicitur Gen.23. Et ſurrexit Abraham ab officio funeris, quis prohibet, per illud officium intelligere non ſolùm lachrymas, ſed etiam orationem & jejunium? & cur quaſi Jacob & Joſeph in Ægypto morientes cupierunt oſſa ſua deferri in terram*

Digitized by Google

promiſſionis, niſi quia ibi ſolùm ſacrificia pro defunctis facienda eſſe noverant? Reſp. Perquàm ridiculum eſt, quod Bellarminus *officium* funeris legens de tali officio ſtatim cogitat, quale in Miſſalibus & Breviariis Pontificiis deſcribitur, quo juſta ſtipendialia, trigeſimalia, anniverſaria, & alia ſuffragiorum genera defunctis præſtari jubentur, cùm de tali officio altum in Scripturis tàm V. quàm N. Teſt. ſit ſilentium. Neq; in textu Hebræo vel unum Jota occurrit, quod officii ejuſmodi Papalis ſuſpicionem movere poſſit, ſimpliciter enim dicitur, *Et ſurrexit Abraham à facie mortui ſui.* Vulgata autem verſio, quæ officii funeralis mentionem inſerit, Hiſtoricæ narrationi prorſus repugnat, quia in ſequentibus demum *officium funeris* conjugi præſtitum deſcribitur, poſtquam ſcil. locum ſepulturæ Abrahamus ab Hethæis impetraverat. [illegible] Jacob & Joſephus oſſa ſua in terram Canaan tunc eo transferri voluerint, ut ſacrificiorum pro defunctis ibidem offerendorum participes redderentur, eſt manifeſta petitio principii, cùm ſacrificiorum pro defunctis in lege Dei nulla fiat mentio, & turpiſſimus finis elenchus, cùm ex Scriptura & fidei analogia fines longè alii hujus Teſtamentariæ diſpoſitionis erui poſſint, de quibus diximus ſuperiùs. 4. *in Levitico ſacrificia pro defunctis fuiſſe inſtituta, quandoquidem illa, quæ inſtituta ſunt pro peccatis, intelligi pro peccatis tam vivorum quam mortuorum, ut patet ex libr. 2. Maccab. 12.* Reſp. Lex divina non modò in genere, ſed etiam in ſpecie exprimit, tum *materiam*, tùm *formam*, tum *finem*, tum *objecta* ſacrificiorum, quæ ſcil. animalia, quibus ritibus, quo fine & pro quibus ſint offerenda, at de quodam ſacrificio *pro defunctis* offerendo in tota lege Moſaica ne verbulum quidem continetur. Lex divina omnes peccati per ſacrificia purgandi ritus exactè & καθ' εἶδος deſcribit, ſed nuſpiam alicujus poſt hanc vitam purgationis meminit. Quare cùm legi divinæ *nihil ſit addendum*, fruſtrà omnis de ſacrificio pro defunctis inſtituto ſuſcipitur cogitatio. De loco apocrypho 2. Maccab. 12. dicetur inferiùs. 5. *Paulus 1. Theſſ. 4. ſolùm voluiſſe dicere non eſſe mortuos immoderatè deflendos; quomodo Ethnici faciebant, ad hoc autem propoſitum non ſolùm non proderat, ſed etiam oberat mentio purgatorii. Dicere enim animas propinquorum graviſſimè torqueri in purgatorio, non eſt adferre materiam conſolationis, ſed majoris luctus, Apoſtolus autem cōſolari eos volebat, ut patet, ideò meminit reſurrectionis & gloriæ.* Reſp. Invertimus argumentum. Si animæ defunctorum in Chriſto, graviſſimè torquerentur in purgatorio, quomodo Apoſtolus eos quietè *dormire* diceret, quomodo Theſſalonicenſes ob defunctos λυπεῖσθαι prohiberet? Si animæ defunctorum in purgatorio igne æſtuantes vivorum ſuffragiis juvari & poſſunt & debent, quomodo à [illegible] crimine Apoſtolus liberabitur, quòd nec vivos officii ſui admonere, nec defunctis de levamine cruciatuum proſpicere voluerit, cùm tamen propriè & ex profeſſo ibidem egerit de illa quæſtione, quomodo erga defunctos ac de defunctis Theſſalonicenſes animati eſſe debeant? Si neceſſariam illam admonitionem de *ſuffragiis vivorum*, quibus defuncti juvari æquum eſt, Apoſtolus prætermiſit, quâ fronte dicere potuit, ſe *nihil ſubterfugiſſe, quò minùs omne Dei conſilium hominibus annunciaverit*, Actor. 20. v. 27. Sed & hoc meretur obſervationem, quod verſ. 14. Apoſtolus dicit, *Deus illos, qui dormierunt per Ieſum, adducet cum eo*, non dicit, è purgatorio demùm ad ſe evocabit, ſed cum eo ex cœleſti gloria adducet. Quod Bellarminus addit, *Apoſtolum aliis in locis diſertè ignem purgatorii ponere*, de eo judicium fieri poterit ex ſequentibus.

184. 2. Purgatorium non ſolùm *Scripturæ ſuffragio deſtituitur*, ſed etiam *cum Scriptura pugnat*, eſt non ſolùm ἄγραφον ſed etiam ἀντίγραφον, idque modis compluribus. Pugnat enim 1. cum illis Scripturæ dictis, quæ omnes omninò homines in duas duntaxat claſſes, credentes ſcil. & incredulos, bonos & malos, oves & hœdos diſcriminant, ubi ſic concludimus. Si in univerſum duo tantùm hominum genera dantur, quorum uni cœlum, alteri infernus aſſignatur, conſequens fuerit, non dari purgatorium. Sed verum prius. Ergò & poſterius. Majoris connexio probatur, quia purgatorium nititur hac hypotheſi, quòd tria dentur hominum genera, *perfectè ſcil. boni, perfectè mali, & intermedii*, utriſque optimis ſcil. ac peſſimis interjecti: illis cœlum beatorum, iſtis infernum damnatorum, hiſce purgatorium poſt mortem eſſe præparatum. Bellarm. lib. 1. de purgat. cap. 11. §. rurſum. *Videmus ex iis, qui migrant ex hac vita, alios eſſe valdè bonos, alios valde malos, alios mediocriter bonos, alios mediocriter malos, quocirca judicamus naturali lumine, eſſe poſt hanc vitam pœnas æternas pro valdè malis, præmia æterna pro valdè bonis, ac pœnas temporarias, & per eas tranſitum ad præmia pro iis, qui ſunt mediocriter mali vel boni.* lib. 2. de purgat. cap. 1. *De perſonis, quibus purgatio poſt hanc vitam conveniat, multi extiterunt errores. Primus fuit, purgari debere poſt hanc vitam tàm bonos quam malos, uno Chriſto excepto. Secundus error eſt, omnes malos tam Dæmones quam homines tandem inferno penitus evacuato ſalvandos &c.* tandem ſubjicit. *Manet ultima ſententia vera, purgatoriū pro iis tantùm eſſe, qui cum venialibus culpis moriuntur, & pro illis, qui decedunt cum reatu pœnæ culpis jam remiſſis, id eſt, qui ſunt intermedii inter bonos & malos, qui in Chriſto quidem & fide mortui, non tamen plenè ſunt purgati.* Aſſumtum probatur ex doctrina Chriſti & Apoſtolorum. Matth. 7. v. 13. *Lata porta & ſpacioſa via eſt, quæ ducit ad perditionem, & multi ſunt, qui intrant per eam.* v. 14. *Anguſta porta & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt, qui inveniunt eam.* v. 17. *arbor bona facit bonos fructus, mala autem arbor facit malos fructus.* v. 18. *non poteſt arbor bona malos fructus facere, nec poteſt arbor mala bonos fructus facere.* v. 24. *Qui audit verba mea hæc, & facit ea, aſſimilabitur viro ſapienti, qui ædificavit domum ſupra petram.* v. 26. *qui audit verba mea hæc, & non facit ea, ſimilis erit viro ſtulto, qui ædificavit domum.* Matth. 8. v. 11. *multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abrahamo, Iſaaco & Iacobo in regno cœlorum.* v. 12. *filii autem regni, ejicientur in tenebras exteriores.* Matth. 13. v. 24. & 25. *in agro Dominico eſt bonum ſemen & zizania ab inimico ſuperſeminata.* v. 38. *bonum ſemen ſunt filii regni, zizania ſunt filii nequam.* v. 48. *ſagenâ Evangelica* præ-

2 Pugnat cum Scripturis 1 Scripturæ omnes homines in duas duntaxat claſſes, dividu[nt]

prædicationis concluduntur piſces boni & putres. Matth. 25. v. 32. ſeparabit Filius hominis gentes coram tribunali ejus congregatas ſicut paſtor ſegregat oves ab hœdis. v. 33. & ſtatuet oves à dextris ſuis, hœdos autem ſiniſtris. v. 34. his, qui ad dextram conſtituti ſunt, dicet, Venite benedicti, poſſidete regnum &c. v. 41. illis, qui à ſiniſtris erunt, dicet, Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo & Angelis ejus. v. 46. & ibunt hi in ſupplicium æternum, juſti autem in vitam æternam. Marc. 16. v. 16. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſalvus erit; qui verò non crediderit, condemnabitur. Luc. 16. v. 8. filii hujus ſeculi prudentiores ſunt filiis lucis. v. 22. Lazarus portatur ab Angelis in ſinum Abrahæ, dives epulo detruditur in infernum. v. 25. ille conſolatione fruitur, hic verò cruciatur. Joh. 3. v. 6. Quod natum eſt ex carne, caro eſt, quod natum eſt ex Spiritu, Spiritus eſt. v. 18. Qui credit in Filium Dei, non judicatur, qui autem non credit, jam judicatus eſt. v. 20. Qui mala agit, odit lucem, & non venit ad lucem. v. 21. qui autem facit veritatem, venit ad lucem. v. 36. Qui credit in Filium, habet vitam æternam, qui autem incredulus eſt Filio, non videbit vitam, ſed ira Dei manet ſuper ipſum. Joh. 5. v. 29. Qui bona fecerunt, procedent in reſurrectionem vitæ, qui verò mala egerũt, in reſurrectionem judicii. c. 15. v. 2. omnem palmitem non ferentem fructũ, tollet eum, & omnem, qui fert fructũ, purgabit eũ. Act. 26. v. 18. ut convertantur à tenebris ad lucem, & à poteſtate Satanæ ad Deum. Rom. 2. v. 6. reddet Deus unicuique ſecundùm opera ſua. v. 7. iis quidem, qui ſecundùm patientiam boni operis gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternã. v. 8. iis autem qui ſunt ex contentione & non acquieſcunt veritati credunt autem iniquitati ira & indignatio. Rom. 6, 20. cùm eſſetis ſervi peccati, liberi eratis juſtitiæ. v. 22. nunc verò liberati à peccato, ſervi facti eſtis Deo. Rom. 8 v. 5. Qui ſecundùm carnem ſunt, quæ carnis ſunt, ſapiunt, qui vero ſecundùm Spiritum, quæ Spiritus ſunt, ſentiunt. v. 13. Si ſecundùm carnem vixeritis, moriemini: ſi Spiritu actiones carnis mortificaveritis, vivetis. Gal. 6. v. 8. Qui ſeminat in carne ſua, de carne metet corruptionem; qui autem ſeminat in Spiritu, de Spiritu metet vitam æternam &c. In his & ſimilibus dictis eſt perpetua & immediata oppoſitio inter credentes & incredulos, bonos & malos, facientes verba Chriſti & non facientes ea, intrantes per anguſtam portam & viam arctam, & intrantes per latam portam & viam ſpacioſam; inter arbores bonas & malas, bonum ſemen & zizania, piſces bonos & putres, oves & hœdos; inter filios regni & filios nequam, filios lucis & filios ſeculi, filios Dei & filios Diaboli; inter ſpirituales & carnales, ſeminantes in Spiritu & ſeminantes in carne, veritatem facientes & mala agentes; inter eos, qui ambulant in luce, & qui adhuc conſtituti ſunt in tenebris, viventes ſecundùm Spiritum & viventes ſecundùm carnem, ſeminantes in Spiritu & ſeminantes in carne; ſervos Dei & ſervos Diaboli ac peccati &c. Stante hac im̃ediatâ oppoſitione, corruit purgatorium; ſtante purgatorio corruit immediata illa oppoſitio.

Exceptio Bellarmini ad 1. argumentũ.

185. Excipit Bellarm. lib. 1. de purgat. cap. 12. reſp. ad 5. in extremo judicio, de quo agitur Matt. 25. rectè duos tantùm fieri ordines, quia tunc purgatorium finem accipiet, ac deinceps duo tantũ loca remanebunt, Paradiſus & Gehenna. Porrò, qui credit, ſalvus erit, & non judicatur, i. e condemnatur, modo etiam addat cætera, quæ requiruntur, fides enim ex ſe juſtificat & ſolvat ſi aliunde non ſit impedimentũ, quemadmodum dicere ſolemus, ex hoc ſemine naſcetur arbor, ſi videl. non deſint calor Solis, humor aquarum, & ſi qua alia requiruntur; neq; continuo, qui ſalvus erit per fidem, ſine purgatorio ſalvus erit, multi enim ſalvantur, ſic tamen quaſi per ignem. 1. Cor. 3. Eodem modo excipit Schopp. in Apolog. cont. D. Hunn. n. 152. p. 73. Scriptura, inquit, quando de duobus tantum hominum generibus agit, loquitur ſemper de perfectè credentibus & perfectè incredulis cum incluſione mediocrium ſeu imperfectò credentium, qui ſtipulas, fœnum & lignum ſuper fundamentũ ædificant, qui in cœlum veniunt, ſed quaſi per ignem. Idem repetit Becan. de purgat. Calvin. p. 107. Reſp. 1: non tantùm in extremo judicio, ſed etiam in hac vita, in morte & in ſtatu inter mortem & extremum judicium interjecto duo tantùm ordines hominum ſtatuuntur, ut ex citatis Scripturæ dictis liquidò conſpicitur. 2. Si poſt extremũ judicium nullus remanebit ignis purgatorius, utique nec ante illud erit. Ratio connexionis dari poteſt duplex, prior à juſtitia Dei, quæ non permittit, ut multa millia hominum paulò ante noviſſimum diem defunctor. citiſſimè ex purgatorio dimittantur, ac multa millia hominum, quos dies noviſſimus deprehendet vivos, in purgatoriũ non demittantur, cùm iiſdem peccatis fuerint polluti, quibus illi, qui ex hypotheſi Pontificia per centũ ac plures annos in purgatorio deſudarunt. Poſterior ex vi & efficacia meriti Chriſti. Si enim Chriſti meritum in piis paulò antè noviſſimum diem defunctis vel etiam à die noviſſimo deprehenſis adhuc vivis, tantæ eſt efficaciæ, ut vi illius meriti vel non deſcendant in purgatorium, vel citiſſimè ex eo liberentur, utique eandem vim obtinebit in illis, qui diu ante noviſſimum diem in vera fide Chriſti meritum amplectente moriuntur, cùm unius ejusdemq; perpetuò ſit efficaciæ. Act. 4. v. 12. cap. 10. v. 43. cap. 13. v. 38. cap. 15. v. 11. Hebr. 13. v. 8. Apoc. 13. v. 8. 3. Fides non juſtificat per modum duntaxat diſpoſitionis & inchoationis, ut h. l. Bellarmin. præſupponit, ſed per modum inſtrumenti & apprehenſionis, quatenus gratiam Dei, juſtitiam, peccatorum remiſſionem & ſalutem in Chriſto oblatam fiducialiter amplectitur, ut ſuo loco pleniùs fuit demonſtratum: Qui credit in Filium Dei, habet vitam æternũ. Qui verè credit, à peccatis plenè abſolvitur; qui incredulus eſt, condemnatur, ut ergò inter τὸ credere & non credere nullum datur medium, ita quoque inter abſolutionem & condemnationem nullum datur tertium, ac proinde nec purgatorium. 4. Si fides ex ſe juſtificat, ut h. l. Bellarm. concedit; utiq; etiam ex ſe ſalvat, quia juſtitia & ſalus immediato nexu ſunt conjuncta. Si fides ex ſe ſalvat, utique credentibus nullum metuendum eſt purgatorium, quia pugnant inter ſe, credentem fide ſalvari, abſolvi, à judicio liberari, & tamen acerbiſſimis purgatorii pœnis adjudicari. 5. Credere & non credere, fides & incredulitas contradictoriè ac proinde immediatè ſibi invicem opponuntur, & per conſequens, non dantur quidam intermedii inter credentes & non credentes. Mediocriter credentes, modò verè credant, etiam ſunt credentes, & infirma fides etiam eſt fides, oma

idem Chriſti meritum apprehendit, quod fides firma ac fortis, ſicut eundem annulum aureum puerulus & gigas apprehendunt, licet non æquali robore. Diſtinguendum igitur inter fidei *objectum* & *gradus*. Ratione objecti eſt una atque eadem fides fortium & infirmorũ, ratione graduum inter fidem fortem & infirmam diſtinguitur, ſed hæc diſtinctio fidei infirmæ veritatem & juſtificandi effectum nequaquam tollit, unde Chriſtus abſolutè pronunciat ſine ullo fortis & infirmæ fidei reſpectu Joh. 5. v. 24. *Qui credit in eum, qui miſit me, habet vitam æternã & in judicium non venit, quia tranſiit à morte ad vitam*, ac Petrus Epiſt. 1. v. 9. de omnib. verè credentibus pronunciat, quòd *finis fidei* ipſorum *ſit vita æterna*. πρῶτον ψεῦδος Pontificiæ opinionis in eo conſiſtit, quòd fidem juſtificare ſtatuunt, *diſpoſitivè, inchoativè, meritoriè*, propter cujus dignitatem Deus non in gratiam recipiat, cùm tamen juſtificet *inſtrumentaliter, & relativè*, quatenus Chriſti meritum in verbo Evangelii oblatum amplectitur. 6. De loco Apoſtol. 1. Cor. 3. ex quo tertium illud hominum genus intermedium purgatorii flammis adjudicandum Bellarmin. exculpere nititur, inferiùs dicemus, hîc illud duntaxat monemus. Si per ignem intelligitur ignis judicii divini doctrinas & opera examinaturus, quo ſenſu multi ex veterib. eum explicant, tũ in die extremo ille non extinguetur, ſed potiùs accendetur & vigebit vel maximè.

2. *Solũ hujus vitæ tempꝰ ſtatuit eſſe tempus laborandi, currendi, certandi.*

186. 2. Cum illis Scripturæ dictis, quæ docent, ſolum hujus vitæ tempus eſſe tempus *laborandi, currendi, certandi*, h. e. reſipiſcendi, credendi, piè operandi, & per conſeq. gratiam Dei peccatorum remiſſionem, pœnarum relaxationem & vitam æternam aſſequendi, poſt mortem verò nullum amplius ſupereſſe tempus reſipiſcendi, credendi & benè operandi, h. e. cœleſtia illa beneficia acquirendi, unde tempus hujus vitæ confertur *viæ ad metam ducenti*, tempus poſt mortem comparatur *termino ac metæ viam finienti*, ex quo ipſimet Scholaſtici per *viatores* non intelligunt alios, quàm qui hujus vitæ & lucis uſurâ adhuc fruuntur, ex quo ſic inferimus. Si in hac duntaxat vita tempus reſipiſcendi ac benè operandi ac ἑπομένως peccatorum remiſſ. & pœnarum condonationem impetrandi conceditur, fruſtrà in purgatoriu culpæ venialis expiatio & pœnæ pro peccato mortali perſolvendæ, inque temporalem mutatæ perſolutio & relaxatio ſperatur. Sed verum prius. E. & poſterius. Aſſumtũ probatur. Eccl. 9, 4. *ad omnes viventes* vel in tota vita *eſt ſpes*. v. 5. *viventes ſciunt, quod morituri ſint, ſed mortui neſciunt quicquam & non ultra eis merces*. [in quæ verba ſic commentatur R. Salomon. *Omnibus hominib. etiam impiis ſpes ſupereſt, quòd poſſint pœnitentiam agere, antequam moriantur. Viventes enim poſſunt meminiſſe mortis & pœnitentiam agere de via ſua mala, ſed cùm mortui ſunt, fruſtra eſt pœnitentia, nec mercedem illam ex operibus, quæ poſt mortem faciant, acquirere poſſunt, ſed tum valebit Proverbium: Qui parat in veſpera Sabbati, comedet in Sabbato.*] v. 10 *Quodcunq; facere poteſt manus tua pro viribus operare, quia non opus, nec computatio, nec ſcientia, nec ſapientia in ſepulchro, quò tu vadis*. cap. 11. v. 3. *Si ceciderit lignum ad Auſtrum, & ſi ad Aquilonem, in loco, in quo ceciderit lignum, ibi erit*. [quãvis quidam negent, hoc dictum in ſenſu literali de ſtatu hominis poſt mortem agere] cap. 12. v. 5 *abit homo in domum æternitatis ſuæ*. Matth. 25. v. 10. *Quæ paratæ erant virgines, intraverunt cum ſponſo, & clauſa eſt janua*, i. e. reliquis virginib. fatuis, quæ ſe nondum paraverunt, clauſa eſt janua ſpei, janua miſericordiæ, janua indulgentiæ, janua vitæ. Joh. 9. v. 4. *Venit nox, quando nemo poteſt operari*. 1. Cor. 7. v. 29. *tempus eſt breve*, q. d. qui benè agere voluerit, faciat in hac vita, quæ brevis. 1. Cor. 9. v. 24. *Neſcitis, quòd hi, qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed unus accipit brabeũ? ſic currite, ut comprehendatis*. Eph. 5. v. 16. *redimentes tempus*. Gal. 6. v. 8. *Quæ ſeminaverit homo, hæc & metet*. v. 10. *dum ergò tempus habemus, operemur bonum ad omnes &c*. 2. Tim. 4. v. 7. *Bonum certamen certavi, curſum conſummavi*. Heb. 12. v. 1. *Decurramus propoſitum nobis certamen ac ſtadium?* Apoc. 2. v. 5. *Age pœnitentiam, & prima opera fac, ſin autem non, venio tibi citò*. Targum Chaldaic. verba Eſaiæ c. 55. v. 6. *Quærite Dominum dum inveniri poteſt, & dum adhuc prope eſt*, ſic παραφράζει. *Quærite cultum Domini, dum adhuc in vivis eſtis, & orate, dum adhuc ſuperſtites eſtis*, innuens poſt mortem nullum ſupereſſe pœnitentiæ locum.

Exceptiones Bellarmini ad 2. argumentum.

187. Excipit Bellarmin. 1. *ad dictum* Eccl 9. v. 10. *quibusdam videri, quòd Salomon hæc dixerit in perſona impiorum, qui non modò purgatorium, ſed etiam gehennam tollunt, & nihilomninò eſſe credunt præter hanc vitam; alios docere, quòd Salomon loquatur ad eos, qui otioſè & flagitioſè vivunt, & ad gehennam rectà proficiſcuntur, quo in loco nullum ipſis eſt remedium vel ſolatium, quam utramq; expoſitionem attingat* Hieron. in comm. Gregorium verò lib. 4. dial. c. 39. *hæc omnia ſatis aptè accommodare etiam ad eos, qui ad purgatoriũ deducuntur. Nam ſoli illi purgari poſſunt, & precibus viventiũ juvari, qui dum hic viverent, id meruerunt bonis ſuis operibus, ut in alia vita juvari poſſent, quare omnes debent in hac vita quicquid poſſunt boni peragere, quia in alia vita non juvabuntur, niſi per ea, quæ hic geſſerunt, meruerint, ut juvari poſſent*. Reſp. Scopus & integer cõtextus docent, Salomonem non loqui in perſona impiorum, nec ad eos ſolùm, qui gehennæ flagitiis ſuis ſeſe mancipant, ſed *in genere* ad omnes homines, quos admonet, ut durante breviſſimæ & fugaciſſimæ hujus vitæ tempore benè operentur, cùm poſt mortem nulla benè operandi, vel ad hanc vitã redeundi ſuperſit occaſio. Ad purgatorium non niſi per inſignem principii petitionem hæc accommodantur, probandum enim erat, *hominem bonis ſuis operib. id promereri poſſe, ut in alia vita precibus viventium juvari & à peccatis ſuis purgari poſſit*, cujus contrarium Eccleſiaſtes diſertè aſtruit. Scholaſtici in 4. ſent. diſt. 20. & eos ſecutus Bellarm. fidem, ſpem, caritatem & certam de ſalute ſua ſcientiam animabus in purgatorio æſtuantibus tribuunt, ſed Eccleſiaſtes negat *apud inferos* [ut eſt in vulgat. verſione] *eſſe opus, rationem, ſapientiam ac ſcientiam*. Vidit hanc difficultatem Salmer. ideò tom. 14. p. 228. ſimpliciter reſpondet, *Salomonem hic non loqui de purgatorio, ſed de gehenna ignis, quòd ſcil. ſenſus damnatorum, ita ſopiti ſint dolorum ac pœnarum magnitudine, ut nequeant ad bonam operationem ratione uti*. At contextus oſtendit. Salomonem in genere de omnibus mortuis loqui. Præterea; ſi magnitudo dolorum impedit damna-

mnatos ab uſu rationis, idem metuendum erit conſtitutis in purgatorio, quia eſt idem ignis purgatorii & inferni duratione duntaxat diſcrepans. Adde, quòd Salmeron ſibi expreſsè contradicat, nam p.232. ſubjungit, *epulonem in inferno intellectu ſano ac ratione viguiſſe.* 2. ad dictum Eccl.11.v.3. excipit, *Sapientem loqui ad literam de morte corporale ac velle dicere, ita homines neceſſariò morituros, & cùm mortui fuerint, per ſe nunquam ſurrecturos, quemadmodum lignũ tandem aliquando cadit & ibi manet ac putreſcit, ubi cecidit. Si tamen velimus hac ad ſtatum animæ accommodare, dicendum eſſe, quòd illi, qui ad purgatorium pertinent, ad Auſtrum ceciderint, i.e. ad ſtatum ſalutis æternæ, & in eo ſtatu ſalutis perpetuò permanſuri; vel certè dici poſſe per Auſtrum gloriã cœleſtem, per Aquilonem gehennam intelligi, ſed non omnes cadere ad Auſtrum & ad Aquilonem. Nec hunc locum officere aſſertioni purgatorii, quia aliàs etiam officeret aſſertioni limbi, in quem ſancti Patres ante Chriſti adventum deſcenderunt, in quo non perpetuò manſerunt.* Salmeron.d.l. *Inter Auſtrum & Aquilonem datur locus intermedius, qui olim fuit limbus, jam verò eſt purgatorium.* Reſp. Eccleſiaſtes non modò de moriendi neceſſitate omnibus hominibus communi; ſed etiam de ſtatu animæ poſt mortem loquitur, ut ex ipſis verbis manifeſtum & omnium Interpretũ conſenſu firmatum, hortatur enim Rex ſapiens ad beneficentiam, argumento eo, quòd in hac duntaxat vita ſit tempus benè operandi, poſt mortem hominis animã ſtatim devenire ad ſtatum eum, in quo æternum ſit permanſura. Confer Hieron. **(De Hieronymo in h.l. vid. Sixt. Senenſ.lib.5.Bibl.ann.214. Lorin. in comm.h.l. Hieronymo & Olympiodoro ſocios addit omnes Latinos fermè.)** Bedam & gloſſ. ordin. in comm. illius loci. *Lignum,* inquit Hieronym. *quod in hac vita corruerit & conditione mortalitatis fuerit inciſum, aut peccavit antè dum ſtaret & in Borea parte poſtea ponetur, aut ſi dignos Auſtro fructus tulerit, in plaga jacebit Auſtrali.* Abſurdum verò eſt ſtatuere, eos qui ad purgatoriũ pertinent, *ad ſtatum ſalutis æternæ cecidiſſe*, quia purgatorium eſt *ſinus quidam inferni, ac in eadem omninò voragine cum ipſo inferno,* ut diſputat Bellarm.lib.2.de purg.cap.6. quomodo igitur illi, qui ſunt in purgatorio, dici poſſunt eſſe in ſtatu ſalutis æternæ? Ad quem ſtatum cupidiſſimæ animæ in purgatorio deſudantes aſpirant, in eo nondum poſſunt dici conſtitutæ. Sed ad ſtatum ſalutis æternæ cupidiſſimè aſpirant. E. Animæ, quæ torquentur pœnis, ab infernalibus flammis ſolà temporis duratione diſtinctis, non poſſunt dici cecidiſſe ad ſtatum ſalutis. Sed animæ in purgatorio detentæ ex hypotheſi Pontificiorum ejuſmodi pœnis torquentur. *Lignum ubi ceciderit, ibi manebit,* inquit Rex ſapiens. Quòd ſi ergò quorundam animæ in purgatoriũ deſcenderent, perpetuò ibi manerent, nec ad cœlum emigrarent: Textui adverſum eſt aſſerere, *non omnes cadere ad Auſtrum vel ad Aquilonem,* i.e. gloriæ cœleſtis vel gehennæ participes fieri, quia Eccleſiaſtes immediatè & directè hęc duo ſibi invicem exponit. Ridiculũ eſt, ex limbo Patrum probare velle purgatorium, h.e. incertum per æquè incertum demonſtrare.

3. Purgationem peccatorum tribuit merito Christi & fidei.

188. 3. Cum illis Scripturæ dictis, quæ de purgatione peccatorum loquuntur: Scriptura duplicis purgationis mentionem facit. Una eſt *purgatio externa & Levitica* facta ad *emundationem carnis*, altera verò *interna & ſpiritualis* facta ad *emundationem cordis.* Illa tribuitur Leviticis Ceremoniis. Levit.12.v.8. cap.13.v.6. cap.14. v.9.&c. hæc verò tribuitur *Chriſto* ut cauſæ efficienti, Eſa.43.v.25. *Ego ego deleo iniquitates tuas propter me.* Joh.13.v.8. *Niſi lavero te, non habebis partem mecum.* Heb.1. v.3. *Chriſtus per ſeipſum purgationem peccatorum noſtrorum fecit; ſanguinis Chriſti,* ut cauſæ meritoriæ. Heb.9.v.13. *Si ſanguis taurorum & hircorum & cinis vitulæ aſperſus inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis.* v.14, *quantò magis ſanguis Chriſti, qui per Spiritum æternum ſeipſum obtulit immaculatum Deo, emundabit conſcientiam noſtram ab operib. mortuis.* 1.Joh.1.v.7. *Sanguis Ieſu Chriſti Filii Dei emundat nos ab omnibus peccatis.* Apoc.1.v.6. *lavit nos à peccatis ſuo ſanguine.* cap.7.v.14. *dealbaverunt ſtolas ſuas in ſanguine agni; verbo Evangelii & Sacramento Baptiſmi* ut cauſæ inſtrumentali ex parte Dei, Mal.3.v.3. *ſedebit conflans & emundans argentum & purgabit filios Levi.* Johan.15.v.3. *vos mundi eſtis propter ſermonem, quem locutus ſum vobis.* Eph.5.v.26. *mundat Eccleſiam lavacro aquæ in verbo.* Tit.3.v.5. *ſalvos nos fecit per lavacrum regenerationis & renovationis;* ac denique *fides ſalvifica,* ut cauſæ inſtrumentali ex parte noſtri. Act.15.v.9. *fide purificans corda eorum.* 1.Cor.6.v.11. *abluti eſtis, ſanctificati eſtis, juſtificati eſtis in nomine Domini Ieſu & in Spiritu Dei noſtri.* Utraq; purgatio tantùm in hac vita locum habet, tertiæ autem alicujus purgationis poſt hanc vitam expectandæ nulla uſpiam in tota Scriptura fit mentio. ex quo ſic colligimus. Si purgatio peccatorũ duntaxat in hac vita ſperanda, fruſtrà ſtatuitur aliquod purgatoriũ poſt hanc vitam. Sed verum prius. E. & poſterius. Quæ contra hoc argumentum proferuntur ex Matt.12.v.32. *de remiſſione peccati in futuro ſeculo* ſuum inferiùs habebunt locum.

4. Pios læto animo mortem adire præcipit.

189. 4. Cum illis Scripturæ dictis, in quibus præcepta promiſſa & exempla εὐθανασίας proponuntur, quæ non tantùm nullam futuri cujuſdam cruciatus ac tormenti formidinem piis in Chriſtum credentib. incutiunt, ſed etiam ſpei, fiducię & exultationis materiam ipſorum animis ingerunt. Job.19.v.25. *Scio quòd redemtor meus vivit, & rurſum circumdabor pelle mea.* Pſ.30,6. inquit David, *In manus tuas commendo Spir. meũ* Pſ.27,13. *Credo videre bona Domini, in terra viventiũ.* Pſ.116,7. *Convertere anima mea in requiem tuam.* v.9. *ambulabo coram Domino in regione viventiũ* Luc.2,29. ait Simeon, *nunc dimittis ſervum tuum Domine ſecundùm verb. tuum in pace.* Act.7,59: *Domine ſuſcipe Spir. meum.* 2.Cor.5,1. *Scimus, quoniã ſi terreſtris domus noſtra hujus tabernaculi diſſolvatur, q. ædificationem ex Deo habemus &c.* v.2. *nam & in hoc ingemiſcimus habitationem noſtram, quæ de cœlo eſt, ſuperindui cupientes.* v.8. *confidimus a. & bonam voluntatem habemus, peregrinari magis à corpore & præſentes eſſe ad Dom.* Phil.1,23. *Cupio diſſolvi & eſſe cum Chriſto.* 1.Theſ.4,13. *Nolumus vos ignorare fratres de dormientib. ut non contriſtemini ſicut cæteri, qui ſpem non habent.* 2.Tim.1,12. *Potens eſt depoſitum meũ ſervare in diem illum:* c.4,6. *ego jam immolor & tempus reſolutionis meæ inſtat.* v.7. *Bonum certamen certavi, curſum conſummavi, fidem ſervavi,* v.8. *in reliquo repoſita eſt mihi corona juſtitiæ, quã*

reddet mihi Dominus juſtus judex &c. 1. Pet. 4,19. *qui patiuntur, fideli creatori commendent animas ſuas in benefaciendo* Apoc. 2,10. *Eſto fidelis uſq; ad mortem & dabo tibi coronam vitæ*; ex quib. omnib. ſic colligimus. Si piis in Chriſtum verè credentibus poſt mortem metuendæ eſſent purgatorii flammæ ab inferni igne ſola duratione differentes, nō poſſent ad lætam *εὐθανασίαν* divinitùs animari nec poſſent in pace, quiete, fiducia ac deſiderio cœleſtis beatitudinis diſcedere. Sed conſequens repugnat præceptis, promiſſis & exemplis *εὐθανασίας* in Scriptura propoſitis. E. antecedens aſſeri nequit. Si excipere velint, *aliam eſſe rationem illor. Sanctorum, qui ſine interventu purgatorii ad cœlū ſubvolarunt, aliam v. eorum, qui cum peccatis venialib. deceſſerunt, quæ in purgat. priùs ſint expianda, antequam in cœlum admittantur.* Reſp. Nec illos Sanctos à venialibus culpis fuiſſe penitùs im̃unes, ſed eas fide in Chriſtum ſibi condonari petierunt. Quare cùm idem Spir. fidei ſit in omnib. verè credentib. 2. Cor. 4,13. utiq; etiam omnes verè credentes peccatorum ſuor. condonationem impetrant & *finem fidei* ſalutem ſcil. æternam abſq; intermedio quodam purgatorio conſequuntur. 1. Petr. 1,9. ac probè notandum, quòd Apoſtolus 2. Tim. 4,8. *coronam illam juſtitiæ* non ſolùm ſibi, ſed *omnibus Chriſtum diligentibus* repoſitam eſſe doceat, ac ubique reliquos verè credentes ſibi adſociet.

Dictum Luc. 23. v. 43. Hodie mecū eris in Paradiſo.

190. Cumprimis v. evidens eſt *exemplum converſi latronis*, cui Chriſtus Luc. 23,43. veriſſimam ac largiſſimam illam promiſſionem offert. *Hodiè mecum eris in Padiſo*, quorum verbor. fatente Becano hic eſt ſenſus, *Non differam illud beneficiū, quod à me petis in futurum tempus, ſed jam tibi omnia peccata condono & promitto, quod hoc ipſo die futurus ſis mecū in ſtatu beatitudinis.* Certè ſi quis alius purgatione aliquā poſt mortem ante Paradiſi ingreſſum indigeret, hic latro vel maximè eā indigere videbatur, nullius n. boni operis nedum plenariæ ſatisfactionis pro peccatis à ſe præſtitæ ſibi cōſcius erat, *nos*, inquit, *digna factis recipimus* v. 41. num v. Chriſtus eum ablegat priùs ad purgatorium, ut per illud ſordes peccati in ipſo prius excoquantur? minimè v. ſed rectà, in Paradiſum ipſum introducit. Num hîc intervenerunt vigiliæ, Miſſæ, juſta ſeptendialia, trigeſimalia, anniverſaria? minimè v. ſed fides gratuitæ promiſſioni Chriſti adhærens in Paradiſum cœleſt. ipſum transfert. Excipiunt Pontificii 1. *Quis confirmare auſis, latronem illum non veniſſe in purgatoriū, ſed rectâ tranſiiſſe in Paradiſum?* Schopp. in Apolog. cont. D. Hunn. p. 74. Reſp. 1. id v. Chriſtus confirmat, dicens, *Hodiè mecum eris in Paradiſo*, eo ipſo igitur die converſus latro cum Chriſto aſcendit in Paradiſum, non a. deſcendit in purgatoriū. Vitus. Milet. in Specul. Colon. Ann. 82. impreſſo p. 349. Paradiſum transformat in infernū, dicens *latronem in purgatorium, vel certè in limbū eo die perveniſſe, qui uterq; eſt inferni ſinus.* At ubi quæſo in tota Scriptura Paradiſus ponitur pro inferni ſinu? unde pii veteres hunc latronē non in infernum, ſed *in locū quietis & felicitatis* collocant. Clemens Roman. lib. 5. Conſt. c. 16. *Chriſtus conceſſâ illi rerum præteritarū oblivione, in Paradiſum eum introduxit ad fruendum myſticorū bonorū ſuavitate.* Confer Auguſt. lib. 12. de Geneſ. ad lit. c. 24. Chryſ. hom. 3. de pœnit. &c. Quod quidam particulam *hodiè* conjungunt cum præcedd. *hodiè tibi dico*, id verba Chriſti planè inſipida reddit. Quæ n. in eo emphaſis, *hodiè tibi dico, eris mecum in Paradiſo?* an non audiebat latro, Chriſtum loqui ſecum in illa die? imò v. in eo nucleus hujus promiſſionis continetur, ꝙ *hoc ipſo die* cum Chriſto in regno Dei & in Paradiſo futurus ſit, cùm memoriam ſui non deponi à Chriſto duntaxat petiiſſet. Et quis non videt per adverb. *hodiè* Chriſtū reſpondere voluiſſe ad illud adverb. *quando*, ꝙ in petitione latronis continetur, *memento mei, quādo veneris in regnum tuum*, ut ſit ſenſus, *hodiè erit illud quando.* Conſ. Theophyl. in comm. qui diligenter hoc ſubterfugium refellit. Si fingas, *latronem breviſſimo temporis ſpacio fuiſſe in purgatorio, & eo ipſo die in Paradiſum perveniſſe*, non poterit illud conciliari cū hypotheſib. doctrinæ de purgatorio, ꝙ quò minor fuerit & imperfectior ſatisfactio pro peccatis in hac vita, eò longior in purgatorio requiratur mora, nec ſatis conveniet divinæ juſtitiæ, ꝙ alii minorib. ac paucioribus peccatis obnoxii diutiùs in purgat. crucientur quàm hic ipſe latro, qui per totam vitam flagitiis fuerat infamis. Quib. igitur argumentis Bellar. lib. 1. de B. Sanctor. c. 3. refellit expoſit. eorum, qui dicūt, *latroni promiſſum fuiſſe Paradiſum, ſed dandū poſt reſurrect. dixiſſe a. Chriſtum, hodiè mecum eris propter rei futuræ certitudinem, quomodo Prophetæ ſæpè exprimūt res futuras per tempus præſens aut præteritum*, iiſd. etiam refellere poſſumus expoſitionem eor. qui putant, animā latronis priùs deductam in purgatoriū, poſtea demùm emigraſſe in cœlū. *Non oportet* [inquit Bellar.] *recurrere ad figuras & relinquere propriā verbor. ſignificationem, niſi quādo alioqui abſurditas aliqua ſequeretur; neque iſta ſunt verba Prophetica, ut oportuerit ea velari obſcuritate, ſed continent ſimplicem promiſſionē, & proinde ſimpliciter intelligenda ſunt.* 2. *Mors duriſſima patientiſſimo animo tolerata & confeſſio tam admiranda eo tempore, quo Chriſtum Apoſtoli ipſi negabant, potuit juſtè in plenam ſatisfactionem reputari.* Bellar. lib. 1. de purg. c. 12. Unde Jeſuitæ in Colloq. Ratisb. ſeſſ. 1. p. 46. edit. Lauing. latronem illū vocarēt *Chriſti Martyrem.* Reſp. imò v. latro verbis expreſſis teſtatur, ꝙ nequaquā in ſuis paſſionib. ac meritis, ſed in ſola benignitate divina & Chriſti merito peccator. remiſſ. & ſalutem unicè quærat. Diſertè profitetur ſe *digna factis ſuis recipere*, qm̃do igitur paſſionem ſuam meritoriā vel ſatisfactoriam judicaret? Paſſio hujus latronis nō fuit *δοκιμασία* ſed *τιμωρία*, multò E. minus fuit *μαρτύριον*, omniū minimè eſt λύτρον pro peccatis Deo ſatisfaciens, ꝗ gloria ſoli paſſioni Chriſti competit. Latro ſuâ paſſ. non ſatisfecit Deo ſed legib. Magiſtratus facinoroſis mortem irrogantibus. qm̃do igitur ejus paſſio apud Deum vel meritoria vel ſatisfactoria eſſe potuit? *Nemo veſtrûm patiatur q. homicida, aut fur, aut maleficus*, inquit Petr. 1. Epiſt. 3,15. at hic latro paſſus eſt ut *maleficus*, dicit n. *nos digna factis recipimus, hic v. nihil mali geſſit*, qm̃do igitur ipſius paſſio in plenā ſatisfact. reputari potuit, cùm ne quidem piorum afflictiones, quas propter Chriſtum à perſecutorib. ſuſtinent, meritoriæ ac ſatisfactoriæ dici poſſint, ut alibi pleniùs fuit demonſtratū. Quod ſi tam ſeria contritio, tam admirabilis patientia & tam illuſtris cōfeſſio perfectæ ſatisfactionis loco huic latroni eſſe potuit, utiq; proportione factâ minor contritio, minor patientia & confeſſio nō tam illuſtris perfectæ ſatisfactionis menſurā adimplere poſſunt in illis, qui non fuêre tam gravib. & enormib. peccatis per totam vitam obnoxii, &

ſic denuò purgatorio igni ab extinctione periculum impendet. 3. *Privilegia paucor. non faciunt regulam.* Hac exceptione utitur Becan. in append. diſp. de purg. Calvin. p. 109. Reſp. imò v. hoc non eſt *perſonale* aliquod privilegium, ſed generalis promiſſionis omnib. in Chriſtũ verè credentib. factæ Joh. 5. v. 24. c. 14. v. 3. c. 17. v. 24. Apoc. 14. v. 13. complementum & exemplum, ſcriptum non ſolùm propter latronem, ſed etiam propter nos, ut firmiter ſtatuamus, omnes verè pœnitentes & in Chriſtum credentes ſine purgatorii interventu in Paradiſũ poſt mortem pervenire D. Apoſt. non ſolùm de ſe ſed de omnibus piis & verè credentib. dicit 2. Cor. 5, 1. dicit. *Scimus, quoniam ſi terreſtris domus diſſoluta fuerit, ædificationem ex Deo habemus. v. 2. in hoc ingemiſcimus. v. 8. deſideramus magis peregrinari è corpore.* Ut n. una atq; eadem eſt Dei juſtificantis & ſalvantis miſericordia, ut unum idemq; Chriſti meritum, ut una eademq; Evangelica promiſſio, ut unus atq; idem juſtificationis modus, ita quoq; unus atq; idem fidei juſtificantis eſt effectus, ꝙ videl. verè credentes non veniunt in judiciũ, nec deſcendunt in purgatorii tormentũ, ſed poſt mortem tranſeunt in Paradiſum. Quemadmodũ igitur Apoſt. ex Abrahę exemplo rectè probat gratuitam ex fide in Chriſtum juſtificationem Rom. 4, 1. ita ex latronis converſi exemplo rectè probare poſſumꝰ verè credentium ex morte in vitam ſine ullo purgatorii interventu tranſlationem. Orig. hom. 15. in Gen. *Quod dixit ad latronem, hodiè mecum eris in Paradiſo, hoc non illi ſolùm dictũ, ſed & omnib. ſanctis.* Autor qq. ad Antioch. quæ Athanaſio tribuuntur q. 19. *Non propter ſolam latronis animam Chriſtus Deus noſter Paradiſum aperuit, ſed etiam ob reliquas omnes Sanctorum animas.* Conf. Harmon. Evang de paſſ. cap. 15. p. 743.

5. Animas piorum ſine mora ad Paradiſi gaudia introduci aſſeris.

191. 5. Cum illis Scripturæ dictis, quæ teſtantur, omnes verè in Chriſtum credentes ſtatim à morte felices ac beatos eſſe, ac animas ipſorum quamprimùm corporis nexu ſolvuntur, è veſtigio & immediatè, in ipſo ſolutionis momento, ſine ulla intercapedine aut intervallo in Paradiſum transferri, quæ ἀδιάςαλος καὶ ἀνεμπόδιςος animarum in cœlum translatio Purgatorii ſomnio directè adverſatur. Sic n. concludimus. Quorum animæ ſine ulla interjecta mora & impedimento ad Paradiſi gaudia transferuntur, illæ non detruduntur in ignem quendam purgatorium. Sed omniũ verè piorum & in Chriſtum credentiũ animæ ſine ulla interjecta mora & impedimento ad Paradiſi gaudia transferuntur. E. aſſumtum probatur ex dictis & exemplis V. & N. T. Enochus à Deo *translatus eſt in Paradiſum* Gen. 5, 24. Sir. 44. v. 16. c. 49, 16. Hebr. 11, 5. Elias *curru & equis igneis ſubvectus eſt in cœlũ* 2. Reg. 2, 11. *anima Lazari ab Angelis portatur in ſinum Abrahæ.* Luc. 16. v. 22. ubi *conſolatione fruitur* v. 25. jam v. ὀδύνη & παράκλησις ſunt ſibi invicem oppoſita. E. nõ ſenſit anima Lazari ὀδύνας in purgatorio, ſed παράκλησιν in Abrahæ gremio. Chriſtus verbis ex Pſ. 31. v. 6. *Spiritum ſuum moriens Patri commendans vocem corporis ſui myſtici in ſe transfigurat*, ut Auguſt. in expoſit. illius Pſalmi loquitur, unde etiam Stephanus morti vicinus dicit Act. 7, 59. *Domine Jeſu ſuſcipe Spiritum meum.* E. Spiritus fidelium ſtatim à morte à Domino in gloriã & beatitudinem ſuſcipiuntur. Sap. 3, 1. *Juſtorum animæ ſunt in manu Dei, & non tanget illas tormentũ. v. 3. ſunt in pace.* Atqui purgatorii tormenta ſunt omnib. hu-

jus vitę tormentis, adeoq; ipſis mortis doloribus incomparabiliter majora. E. animæ juſtorum nõ veniunt in purgatoriũ. c. 4. v. 1. *Juſtus ſi morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.* Atqui animæ in purgatorii flammis æſtuantes non habent refrigerium. Eccl. 12, 7. *Spiritus redit ad Deum, qui dedit eum.* Atqui animæ in purgatorio *à Dæmonibus torquentur, ut multa revelationes docent.* Bellarm. lib. 2. de purg. c. 13. Eſa. 57, 2. *Juſti per mortem ad pacem veniunt, requieſcunt in cubilib. ſuis.* Atqui in purgatorii flammis non eſt pax neque requies. Joh. 3, 18. *Qui credit in Filiũ, non judicatur, v. 36. ſed habet vitam æternam.* At purgatoriũ eſt *locus judicii & ſinus inferni.* Joh. 5, 24. *Amen amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, & credit ei, qui miſit me, habet vitam æternam & non venit in judiciũ*, ſed *μεταβέβηκε transiit a morte ad vitam.* *Subjectum* eſt, qui verbum Chriſti audit & credit ei, qui miſit ipſum, i. e. omnis verè in Chriſtũ credens. *Prædicata* ſunt, ꝙ talis habeat vitam ætern. Atqui purgatoriũ eſt *ſinus quidam inferni*, ꝙ non veniat in judicium, atqui purgatoriũ eſt *locus judicii*, Bellar. lib. 1. de indulg. c. 14. *in quo non eſt locus miſericordiæ ſed juſtitiæ.* lib. ejusd c. 9. ꝙ μεταβέβηκε à morte ad vitam. atqui in purgatorio nõdum facta eſt illa μετάβασις, ſed in futuro adhuc expectatur, ac proinde anima in purgat. dici nequit μεταβεβηκέναι in præterito, ſed dicendũ eſt μεταβήσεσθαι in futuro. Joh. 12, 26. *Ubi ego ſum, illic & miniſter meus erit.* c. 17, 24. *Pater, quos dediſti mihi, volo, ut ubi ego ſum, etiam illi mecũ ſint, & videant gloriam meam.* Jam v. in purgat. non conſpicitur Chriſti gloria, ſed ſentitur vindex Dei juſtitia, 2. Cor. 5, 1. *Si terreſtris domus noſtra hujus habitationis diſſolvitur, ædificationem ex Deo habemꝰ, domum non manu factam æternam in cœlis.* E. diſſolutioni habitationis terrenæ immediatè ſuccedit ædificii cœleſtis occupatio. v. 8. *cupimus magis emigrare ex corpore, & præſentes eſſe ad Dominum.* Phil. 1, 23. *cupio diſſolvi & eſſe cum Chriſto.* In his dictis emigrare & diſſolvi ex corpore cum præſentia ad Deum & cum Chriſto eſſe in gloria immediatè connectuntur. Heb. 4, 3. *nos credentes ingrediemur in requiem*, per mortem ſc. At purgatoriũ non eſt locus quietis ſed laboris ac doloris Apoc. 7. v. 14. *qui dealbaverunt ſtolas ſuas in ſanguine Agni, v. 15. illi ſunt ante thronum Dei, & ſerviunt ei die ac nocte in templo ejus, & qui ſedet in throno, habitabit ſuper illos.* Atqui animæ in purgat. deſudãtes nondum fruuntur viſione Dei v. 16. *non cadet ſuper illos Sol nec ullus æſtus πᾶν καῦμα.* Atqui in purgatorio eſt exquiſitiſſimum καῦμα, ignis ſc. corporeus. Apoc. 14, 13. *Beati mortui, qui in Domino moriuntur ἀπάρτι à modo. profectò dicit Spiritus, q requieſcant a laborib. ſuis, opera n. illorum ſequuntur eos.* Hic piis in Domino mortuis tribuitur μακαριότης. At in purgat. non eſt μακαριότης, ſed ἀλγηδών, θρῆνος κλαυθμός; tribuitur illis ἀνάπαυσις: at in purgatorio eſt πόνος καὶ κόπος: dicuntur iidem beati à morte ἀπάρτι, id ꝙ excludit omnia & ſingula ἀναβολὰς revolutionis intervalla inter mortem & beatitudinem interjecta. Quidam hùc referunt verba Pſaltis Pſal. 116, 15. *precioſa eſt mors Sanctorum in conſpectu Domini*, ac ſtatim additur v. 16. *ecce ego ſervus tuus*, ex quo colligit Auguſtin. in expoſ. illius Pſalmi, *beatam eſſe conditionem morientium in Domino, quia cives ſunt ſupernæ ac cœleſtis Hieroſolymæ.* Atqui purgatorii flammis torquentur, eorũ mors non eſt precioſa, nec illi ſunt cives cœli, ſed incolæ inferni, quippe cu-

jus ſinus eſt purgatorium. Item, quòd in vulgata verſione Latin. dicitur Pſ. 127, 3. *Cùm dederit dilectis ſuis ſomnum, ecce hereditas Domini*, ut ſit ſenſus, *fideles poſt mortem ſtatim adeunt poſſeſſionē cœleſtis hæreditatis & æterna fruuntur beatitudine absq; ullis intermediis cujuſdā purgatorii tormentis.* Sed hęc à textu Hebræo ſunt remotiora.

Exceptiones Bellar. ad 5. argumentum.

192. Excipit Bellar. 1. Pſ. 127. *Ab Auguſt. exponi de generali reſurrectione, ut ſit ſenſus. Cùm dormierint per mortem corporalem omnes electi, ecce hereditas Domini, i. e. continuò tunc apparebit hereditas Chriſti reſurgentib. in gloria omnib. ejus electis, quæ hereditas eſt etiā merces ejusd. Chriſti, qui paſſione & morte ſuâ nos acquiſivit.* Reſp. Nos hoc teſtimonio contra purgatorium κατ' ἀλήθειαν nō utimur, novimus n. ſcopum Pſaltis eſſe docere, non *quando* cœleſtis hæreditas Dei filiis ſit obventura, ſed qp benedictio divina citra immoderatum laborem ac dolorem neceſſaria ad vitæ ſuſtentationem ipſis conferat Prov. 10, 22. novimus in Hebr. eſſe, non *cùm dederit*, ſed כן יתן *ſic dabit dilectis ſuis ſomnum*, novimus verba illa, *ſic dabit dilectis ſomnum* per athnachta diſtingui à verbis ſeqq. *Ecce hereditas Domini filii; merces fructus ventris*; novimus per filios, hîc non intelligi tantùm pios & genuinos Dei filios, ſed in genere omnes parentum piorū corporales filios; ſed κατ' ἄνθρωπον contra Pontificios autoritati vulgatæ verſionis per Concil. Trid. aſtrictos & Patrum interpretationem amplectentes hoc Pſaltis dicto quidam utuntur, quia verba illa, ut apud veterem interpretem ponuntur, præ ſe ferunt, quòd ſomnum ſive mortem dilectorum Dei filiorum ſtatim & immediatè, non a. demùm poſt aliquot annorū tormenta in purgatorio ſuſtinenda hereditatis cœleſtis poſſeſſio conſequatur. Sed de h. l. pluribus agere non eſt operæ preciū, reſpondeat Bellar. claris & perſpicuis illis dictis, quæ de ſtatu piorum poſt mortem beato ac felici modò enumeravimus & res omnis erit in vado 2. 2. Cor. 5. v. 1. *Apoſtolum id ſolum aſſerere, patere demū cœleſtem poſt mortem, non patere ante mortem, q. a. continuò omnes pii transferantur ad cœlū poſt mortem, ipſum non dicere, ſed contrariū potiùs indicare, cùm ait: Si tamen veſtiti & non nudi inveniamur. Significat n. his verbis, eos qui meritis & virtutib. veſtiti ſunt ac proinde perfectam pœnitentiam in hac vita egerunt, mox in domū cœleſtem deduci, alios a. ſalvari quidem, ſed tamen quaſi per ignem, ut idem ait* 1. Cor. 3. Reſp. Apoſtol. in genere pronunciat, *ſi domus terrena noſtræ habitationis diſſolvitur, habemus domum non manu factam, æternam in cœlis*, ac ſeipſum ēt includit, non a. putamus, Apoſtolum a Bellarmino relegatum iri in purgatoriū. Neq; id ſolùm aſſerit Apoſtolus, domum cœleſt. non patere ante mortem, ſed docet inſuper, eam ſtatim à morte omnibus piis è veſtigio patere, quia im̄ediato & indivulſo nexu conjungit *terreni habitaculi diſſolutionem & domus cœleſtis non manu factæ, ſed a Deo paratæ beatam occupationem*, ſicut etiam v. 8. im̄ediatè conjungit, *peregrinari ex corpore & præſentem eſſe ad Dominum*. Utiq; E. pii ex hac vita non priùs abeunt in purgatorii diverſorium, ſed rectà & immediatè ad cœleſte perveniunt domicilium. Quod attinet verba, *ſi tamen veſtiti non nudi inveniamur*, in illis nō agitur de veſtitu meritorum, quibus homines poſſint coram Dei judicio conſiſtere, ea n interpretatio fidei analogiæ ac toti Scripturæ repugnat, ſed de veſte juſtitiæ Chriſti per veram fidem indutâ. Eſa. 61, 10. Matt. 22, 11. Gal. 3, 26. quâ veſte qui deſtituūtur, illi non ingrediuntur purgatoriū, quia ex hypotheſi Pontificior. animæ in purgatorio *fide & caritate* ſunt ornatæ, ſed ejiciūtur in *tenebras* inferni *exteriores* Matt. 22. 13. Quidam verba Apoſtoli ſic exponunt. *Siquidem induti corpore, non nudi, i. e. exuti corpore in adventu Domini reperiemur, quia ignorabat Apoſtolus, eſſetne victurus uſq; ad Domini adventū.* Sed prior expoſitio eſt ſimplicior & Scripturis convenientior. Confer Flac. part. 2. Clavis ſeq. p. 338. 3. Apoc. 14. *a modo non ſignificare a morte uniuscujusq;, ſed ab extremo judicio, de quo in toto illo capite S. Johannes loquitur.* Eadem exceptione utitur Coſter. in Ench. c. 16. de purgat. Reſp. ἀπάρτι eſt *ab inſtanti*, ab illo ipſo temporis momento, quo pii in Domino moriuntur, verba enim intelligenda ſunt ſecundùm ſubjectam materiam. Si à die demùm extremi judicii beatos pronunciaret in Domino mortuos, non poſſet dicere, quod jamdum ante judiciū *requieſcant à laboribus ſuis.* Falſum v. eſt, Johannem in toto illo capite loqui *tantùm* de extremo judicio, quia agit de præconio Evangelii & clade Antichriſti judicium extremum pręceſſura, ideò autem conſolationem illam pro morientibus in Domino inſpergit, quia Antichriſtus graviſſimā contra Eccleſiā perſecutionem movebit ac piorum cęde & ſanguine omnia replebit v. 12. *hic patientia Sanctorum eſt.* Quomodo verò illud ἀπάρτι intelligendū ſit, ejus rei optima interpretatio ſumitur ex concione Chriſti Luc. 16. v. 22. ubi de anima Lazari dicitur, quòd *ſtatim à morte* ab Angelis portata ſit in ſinum Abrahæ & ex promiſſione Chriſti Luc. 23. v. 43. ubi latroni dicit, *Hodie mecum eris in Paradiſo*, imò ex ipſo Johanne, qui ſtatum animarum piarum poſt mortem ſic deſcribit cap. 7. v. 14. *Hi ſunt, qui venerunt ex magna tribulatione & laverunt ſtolas ſuas & dealbaverunt eas in ſanguine Agni.* v. 15. *ideò ſunt ante thronum Dei & ſerviunt ei die ac nocte, & qui ſedet in throno, habitat ſuper illos.* v. 16. *non eſurient nec ſitient amplius, nec cadet ſuper illos Sol, nec ullus æſtus.* v. 17. *quoniā Agnus, qui in medio throni eſt, reget illos & deducet eos ad fontes vivos aquarum, & abſterget Deus omnem lachrymam ex oculis eorum.* Videt Bellar. exceptionis infirmitatem, ideò aliter excipit, *loqui Johannem de viris perfectis, ac præſertim de ſanctis Martyribus, qui ſimpliciter moriuntur cū Domino, neq; aliquid purgandum ſecum ferunt, nam qui decedunt cum peccatis venialibus aut cum debita pœna alicujus temporalis, ii nō ſimpliciter moriuntur in Domino, ſed partim in Domino, ratione caritatis, quam ſecum ferunt, partim non in Domino ratione peccatorum, quæ nihilominus ſecum ferunt.* Reſp. per *mortuos in Domino* intelliguntur quidem Martyres ſed *nō ſoli*, verùm in genere omnes verè pii, in fide Chriſti vera & viva mortui, ut manifeſtè colligitur ex loco Apoſtolico 1. Theſſ. 4, 14. & 16. In Domino igitur moriūtur illi omnes, qui in vita & morte omnem ſuam fiduciam in Chriſtum collocant, qui verbū Chriſti ſervant, qui animas ſuas Chriſto in vera fide commendant, id quòd nō ſolum Martyrib. ſed omnibus verè piis competit. Perquam verò abſurdum eſt, quod Bellarm. ſcribit, *quoſdam mori partim in Domino, partim non in Domino*, ut enim regnum DEI & regnum Diaboli ſibi immediatè opponuntur, ita quoque

im-

immediata eſt oppoſitio inter *τὸ mori in Domino* & *τὸ non mori in Domino*, inter *τὸ cruciari in purgatorio* & *τὸ beatum eſſe in cœlo*, inter *τὸ eſſe filium Dei & τὸ eſſe filium Diaboli*. Aug. quidam lib. 3. contra duas Epiſt. Pelag. c. 3. dicit, *quoſdam filios ſeculi eſſe etiam filios Dei*, ſed ex eo nunquam exculpere poterit Bellarm. *quoſdam mori partim in Domino, partim non in Domino*, quia infirmitas illa carnis, ratione cujꝰ dicuntur adhuc filii hujus ſeculi & peccata, quæ in carne adhuc in hac vita ſecum circumferunt, non impediunt, quò minùs ſint & dicantur filii Dei, nec efficit, ut partim nō in Domino moriantur, quia peccata illa per fidem in Chriſtū teguntur ac condonantur, quinimò in morte à peccato juſtificantur, h. e. penitùs liberantur à peccati fomite & radice. Rom. 6 v. 7. In hac quidem vita quilibet pius partim novum, partim veterem hominem circumfert, ſed in termino vitæ unà cum corpore peccati veterem hominem exuit & totus efficitur novus. Alii ex Pontificiis excipiunt *mortuos in Domino requieſcere à laboribus merendi, non autem à laboribus ſatisfaciendi ac patiendi*. At Spiritus S. abſolutè pronunciat, quod in ipſo mortis articulo omnes labores, dolores, miſeriæ & omnia mala, quæ felicitatem ac beatitudinem impediunt, à piis tollantur.

6. Duo tantùm ψυχοδοχεῖα poſt mortem enumerat.

193. 6. Cum illis Scripturæ dictis, quæ *duo* duntaxat ψυχοδοχεῖα ſive *animarum* poſt mortē *receptacula* enumerant, tertium v. locum intermedium prorſus ignorāt. 1. Sam. 25. v. 29. animæ piorum *colligantur in faſciculo viventium*, impiorum v. animę *ejaculatione* ſeu fundo *jaciuntur*, Matth. 3. v. 12. *cujus ventilabrum in manu ſua & permundabit aream ſuam, & congregabit triticū in horreum ſuum, paleas a. comburet igni inextinguibili*. Matth. 7. v. 13. *porta una deducit ad perditionem, altera ad vitam*. c. 8. v. 11. *pii cum ſanctis Patriarchis recumbunt in regno cœlorum, impii ejiciuntur in tenebras exteriores*. c. 25. v. 46. *impii abeunt in ſupplicium æternum, juſti in vitam æternam*. Marc. 16. v. 16. *Qui crediderit, ſalvus erit, qui non crediderit, condemnabitur*. Luc. 16. v. 22. *Lazarus ab Angelis portatur in Abrahæ ſinum, dives epulo detruditur in infernum*. Joh. 3. v. 36. *Qui credit in Filium, habet vitam æternam, qui incredulus eſt Filio, non videbit vitam, ſed ira Dei manebit ſuper ipſū &c.* Conf. ea, quę ſuperiùs §. 184. dicta. Excipiunt Pontificii, *in his & ſimilib. Scriptura dictis agi de locis perpetuis, non a. de ſtatibus temporariis*. Schopp. in Apol. contra D. Hunn. p. 73. n. 152. Reſp. 1. principium in hac exceptione petitur, id n. in quæſtione eſt, an animæ è corpore ſolutæ in ſtatum quendam temporarium & locum intermedium transferātur, antequam ad locum perpetuum ſive æternum ſuum domicilium perveniant. Contrarium n. oſtendimus in præcedentibꝰ. 2. non ſolùm poſt extremum judicium, in quo purgatorium finem ſuum accepturum dicunt, ſed etiam ante illud extremū judicium duo duntaxat animarū receptacula Scriptura agnoſcit, ut ex dictis evidēter patet. 3. Perpetuæ & immotæ veritatis eſt illud Auguſt. lib. 1. de peccat. merit. & remiſſ. c. 28. *Non eſt ullus ulli medius locus, ut poſſit eſſe niſi cum Diabolo, qui non eſt cum Chriſto*, quia inter regnum Chriſti & regnum Diaboli non datur aliquod intermedium. 4. Sicut in hac vita eſt immediata oppoſitio inter *credentes & incredulos*, inter *filios Dei* & *filios Diaboli*, inter *bonos* & *malos*, ut oſtendimus ſuperiùs; ita quoq; poſt hanc vitam etiam ante extremum judicium eſt immediata oppoſitio inter *ſalvationem* ac *damnationem*, inter *Paradiſum* & *infernū* tormentorum locum. 5. Quemadmodum Chriſtus Luc. 11. v. 23. dicit, *Qui non eſt mecū, adverſū me eſt*, ita, qui nō ſtatim à morte cum Chriſto eſſe incipit, nunquam cœleſtem ejꝰ gloriam videbit.

7. Peccatorum remiſſionem ad hanc vitam reſtringit.

194. 7. Cum illis Scripturæ dictis, quæ peccatorum remiſſionem, gratiam Dei & ſalutē conſequendam ad hanc vitam eo modo reſtringunt, ut miniſterio verbi ac Sacramentorum, itemq; poteſtate clavis ſolventis intercedente fide cujuſq; propriâ in his terris beneficia illa obtinenda eſſe aſſerant, poſt mortem v. nullum tempus eadē conſequendi ſupereſſe innuant. Pſ. 39. v. 14. *Deſine à me & recreabor, priuſquam vadam & nō ſim*. Pſ. 95. v. 8. *Hodiè ſi vocem ejꝰ audiveritis &c.* Matt. 9. v. 6. Filius hominis habet poteſtatem *in terra* dimittēdi peccata. Matt. 16. v. 19. c. 18. v. 18. *Quodcunq; ligaveritis ſuper terram, erit ligatū in cœlis, & q̄ ſolveritis ſuper terram, erit ſolutum in cœlis*. 2. Cor. 6. v. 2. *Ecce nunc tempus acceptabile, nunc dies ſalutis*. Ex quib. ſic concludimus. Si in hac duntaxat vita peccatorū remiſſio & ſalus per fidem miniſterio verbi & Sacramentorū accenſam obtinetur vel amittitur, fruſtrà quędam pro peccatis ſatisfactio in purgatorio ſtatuitur. Sed prius. E. & poſterius. Poſſunt etiam ad hunc locum referri dicta, quæ teſtātur, ea, quæ in hac vita egimus bona, ad judicium adduci, non a. quæ vel ipſi in purgatorio ſumus paſſi, vel alii pro nobis ſatisfactionis loco fecerunt. Matth. 25. v. 35. *eſurivi & dediſtis mihi cibum &c.* 1. Cor. 3. v. 8. *Unusquisq; propriam mercedem accipiet ſecundùm ἴδιον κόπον proprīū laborem*. 2. Cor. 5. v. 10. *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, ut referat unusquisq;, prout geſſit in corpore ſive bonum ſive malum* Gal. 6. v. 5. *Unusquisq; ſuum onus portabit* v. 7. *quicquid ſeminaverit homo, hoc & metet* Apoc. 14. v. 13. *opera illorū ſequuntur eos*. Ex quibus ſic inferimus. Si ea tantùm in judicium adducentur, quæ in hac vita quiſq; bona vel mala geſſit, fruſtrà in purgatorio pro peccatis ſolutio & ſatisfactio ſperatur. Sed verum prius. E. & poſterius. Adde q̄ Scriptura non niſi hujus vitæ termino pœnas temporales circumſcribat, & quæ poſt mortem irrogantur, æternas fore doceat. 2. Cor. 4. v. 18. *Quæ cernuntur, temporalia ſunt, quæ verò non videntur æterna*. Apoc. 10. v. 7. jurat Angelus, *q̄ tempus non erit amplius* Aug. de ver. relig. c. 38. *Omnia temporalia tranſeuntia mundus iſte complectitur*, ex quibus ſic concludimus, Si daretur poſt hāc vitā ignis purgatorius, ille nō foret temporalis, ſed æternꝰ. Conſeq. adverſarii negant, ergò nec antecedens debent ponere.

Exceptio Bellarmini ad 7. arg.

195. Excipit Bellar. *etiam illos, qui remiſſionis & purgationis locum inveniunt in futuro ſeculo, nihil recipere niſi q̄ geſſerunt in proprio corpore, id n. meruerunt perſeverando in fide & caritate uſque ad mortem, ut etiam poſt mortem purgari & juvari poſſent*. Reſp. idipſum v. in quęſtione eſt, an quis bonis ſuis operib. hoc promereri poſſit, ut poſt mortem à peccatis purgetur & ſuffragiis viventium juvetur, contrarium oſtēdunt modò allata Scripturę teſtimonia. Quòd ſi n. animab. in purgatorio liberatio ex pœnis per ſuffragia vivorum contingit, utiq; in judicio Dei non recipiunt ea, quæ per propriū corpus geſſerunt, ſed ea, quę alii

ipſarum loco præſtiterunt. Si in judicio habetur duntaxat eorum ratio, quæ pii in corpore fecerunt, utique non attenditur ad ea, quæ in purgatorio paſſi fuerunt.

8 Negat vivos mortuorum ſuffragiis juvari poſſe.

196. 8. Cum illis Scripturæ dictis, quæ negant ſuffragiis vivorum mortuos poſt hanc vitam juvari poſſe. Pſ. 49. v. 8. *Frater redimendo non redimet quenquā non dabit Deo placationem ſuam*, v. 9 *precioſa nimis redemtio animæ eorum, ut quieſcat quis in ſeculum*. v. 10. *etiamſi adhuc vivat in ſeculum nec videat ſepulcrū*. Eccl. 9. v. 4. *Mortui non habent ultra mercedem; nec partē in hoc ſeculo in opere, quod ſub Sole geritur*, quę verba Thargū Chaldaicū ſic exponit: *Juſti ſciunt, quòd ſi peccaverint, reputandi ſint pro mortuis in ſeculo futuro. Quare cavent ſibi à peccato & quando peccaverunt, pœnitentiam agunt. Peccatores v. nihil boni ſciunt, quia non ſtudent bonis operib. & ideò nihil ſciunt boni ad ſeculū futurū, & non eſt eis merces bona poſt mortē ipſorū, quia oblivioni data eſt memoria eorū inter juſtos. Poſt mortem ſuam impii non habent utilitatem ullam, etiam amor, etiam odium, etiā æmulatio ipſorum periit de mundo. Et non eſt ipſis ulla communio boni cum juſtis in ſeculo venturo, neq; etiam ullū commodum ex iis, quæ geſta ſunt in ſeculo præſenti, percipiunt.* [Bellar. lib. 2. de purg. c. 15. excipit, *ſermonem eſſe de bonis hujus vitæ, quòd mortui non ſciant, quid agatur de rebus, quas hic reliquerunt*. Reſp. Latina verſio, quæ per Concil. Trid. facta eſt Pontificiis authentica, notanter dicit, *quod nō habeant partem in hoc ſeculo in opere, quod ſub Sole geritur*. E. non eſt cōmunicatio operum & ſuffragiorum inter viventes & defunctos. Idem ex oppoſitione vivorum ac mortuorū facilè intelligitur.] Matth. 5. v. 26. *Non exibis inde, donec perſolveris extremum quadrantem*. c. 25. v. 8. *Fatuæ virgines dicunt ſapientib. Date nobis de oleo veſtro, quia lampades noſtræ extinguuntur*, ſed v. 9. prudentes reſpondent, *Ne fortè non ſufficiat nobis & vobis*. Marc. 3. v. 31. *Qui blaſphemaverit in Spiritū ſanct. nō habebit remiſſionem in æternum*. Ex quibus ſic inferimus: Si mortui non poſſunt juvari ſuffragiis vivorum fruſtra animabus in purgatorio ſudantibus ſpes veniæ & ſalutis à vivorum meritis expectandæ proponitur. Sed verum prius. E. & poſterius, quæ pro aſtruendis ſuffragiis afferuntur, ſuo loco poſtea expendentur.

9 Ex inferno liberationem penitus negat.

197. 9. Deniq; cum illis Scripturæ dictis, quę conditionem degentium in inferno deſcribunt. Cùm n. *ſinus* quidam *inferni* ſit purgatorium, ita ut in una eademq; voragine purgatorium & infernus ſtatuatur, ideò ad animas in purgatorio æſtuantes meritò applicantur, quæ de ſtatu degētiū in inferno Scriptura prædicat. Pſ. 6. v. 6. *Non in morte memoria tui, in inferno quis confitebitur tibi?* Gloſſa ordin. in morte rectè interpretatur *poſt mortē*, quia loquitur Pſaltes de ſtatu eorum, qui poſt mortem in infernum deſcendunt, illos negat *Deo confiteri*, i. e. Deum laudare & glorificare. Atqui ſi in inferno nulla eſt Dei memoria, quomodo in purgatorio finguntur eſſe animę fidelium ac Dei filiorum, fide, ſpe & caritate ornatæ ac proindè etiam Deum glorificantes? Pſ. 49. v. 15. *Sicut pecora in inferno ponentur, mors depaſcet eos*. Quotquot igitur in infernum deſcēdunt, morti æternę ſunt & manent obnoxii, nec unquā ad vitam eluctari poſſunt. Eccl. 9. v. 11. *non opus, nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia eſt apud inferos quò tu properas*. Hic locus teſte Bellarm. lib. 2. de purgatorio c. 2. non agit de *inferno inferiore ſed de inferno in genere, ut complectitur omnia loca, ad quæ deſcendebāt omnes homines ante Chriſti reſurrectionem*. E. ex hypotheſi Pontificiorum etiam ad purgatorium rectè accōmodatur, in eum verò ſic commentatur Olympiodorus. *In inferno cùm practica operationes eſſe nō poſſint, qui ibi propter patrata flagitia ſunt ſepulti, ad id tantummodò delati ſunt in infernum, ut æternis torqueantur ſuppliciis*, R. Salomon in eundem ſic cōmentatur. *Non eſt opus, quo poſſis juſtificari in inferno & quid poterit homo facere, ut illinc ſe liberet*. Similia habentur in Midras Misle Prov. 11. v. 21. Hûc referenda omnia Scripturæ dicta, quæ de inferno agunt, in illis n. infernus deſcribitur, non ut carcer *temporarius*, ſed *perpetuus*, ex quo non patet ad vitam & ſalutem reditus. Luc. 16. v. 26. *magnū chaſma* inter beatos & eos, qui ſunt in inferno, *ſit matum eſt, ut hi volunt ex inferno tranſire ad beatos nō poſſint, ac qui portas inferni ſemel ingreſſus eſt*, nunquam ex eo eluctabitur, nec per portam vitæ ingredietur, quia *clauſa eſt janua*. Matth. 25. v. 10. Conſ. Aug. Epiſt. 99. ad Evod. ubi multis probat, nomen inferni nuſpiam in Scripturis ſacris in bonum accipi.

198. 3. Purgatorium pugnat cum *fidei analogia*, quia complures fidei articulos labefactat, utpote 1. *articulum de Dei miſericordia*. Ea enim in Scripturis ſacris nobis ſic deſcribitur, quòd ſit ſincera, ſeria & perfecta, ita ut per ac propter eā, verè pœnitentibus remittatur non ſolùm culpa, ſed etiam pœna, id quod conſtat ex parabola Chriſti Matt. 18. v. 27. ubi ſervo debitori non ſolùm debitum donatur, ſed etiam pœna carceris relaxatur. Proſper in ſentent. *Ex toto veniam dabit & non dimidiabit*. In veteribus canonibus & gloſſis recitatur hic verſiculus: *Larga Dei pietas veniam non dimidiabit*. Gloſſ. c. ſceleratior diſt. 3. de pœnit. *Aut nihil aut totum te lachrymante dabit*. Chryſ. in Pſ. 50. *Ubi miſericordia, ibi pœna locus non eſt. Quæ n. hæc foret miſericordia, ſi Deus culpam quidem remitteret, pœnam a. vel certè partē pœnæ irrogandam ſibi adhuc reſervaret?* Pro quo adhuc vel ſatisfactio exigitur vel pœna infligitur, illud nondū plenè ac perfectè remiſſum. Sic creditor, qui à debitore ſuo ſatisfactionem vel ex toto vel ex parte poſtulat, non poteſt dici totam debiti ſum̄am miſero debitori condonaſſe. Jam verò Deus ex gratuita miſericordia propter perfectam Chriſti ſatisfactionem peccatorū debita verè pœnitentib. & in Chriſtum credentib. plenè ac perfectè remittit. E. nec ſatisfactionem ab illis exigit, nec pœnam quandam ipſis infligit. Conſ. tract. de pœnit. §. 121. 2. *articulum de Dei juſtitia*. Ea n. non permittit, ut remiſſâ culpâ adhuc irrogetur pœna. Inter culpam & pœnam eſt perpetua quædam relatio, unde Scriptura ſacra per unum *peccati* vocabulum & culpam & pœnā exprimit Lev. 20. Auguſt. lib. 1. retract. cap. 9. *Omnis pœna, ſi juſta eſt, pœna peccati eſt*. Thom. p. 1. 2. q. 87. artic. 7. *Omnis pœna, quæ merè & propriè eſt, pœna eſt propter aliquam culpam*. Perer. in Geneſin cap. 9. num. 163. p. 541. *Si pœna propriè ſumatur, neceſſariò reſpondet peccato, nec ſine eo poteſt eſſe, ſiquidem per pœnam compenſatur & reficitur, æqualitas juſtitiæ per peccatum violata* Bellarminus ipſe lib. 1. de pœnitent. c. 7. *Culpa eſt cauſa pœnæ, cum ex culpa naſcatur obligatio ad* pœnam. lib. 3. de Laicis c. 11. *Culpa &*

3 Pugnat cum fidei analogia. 1. Cum articulo de Dei miſericordia.

2. cum articulo de Dei juſtitia.

pœna

pœna relativa ſunt. Ubi ergò plenaria & perfecta remiſſio culpæ locũ habet, ibi pœna omnis propriè ſic dicta eſt ſublata. Auguſt. vel quicunque alius autor libri de vera & falſa pœnitentia c. 9. *Quadã impietas infidelitatis eſt ab eo, qui juſtus & juſtitia eſt, dimidiam ſperare veniam.* Quid quod culpæ remiſſio nihil aliud eſt quàm pœnę relaxatio & condonatio. Peccatũ originale quoad radicem ac fomitem [mortificatum tamẽ & refractũ] ſemper manet in renatis in carne adhuc viventibus, peccatum actuale ratione act⁹ tranſit, quando v. remittitur, non ex facto infectum redditur, ſed tantùm reatus & obligatio ad pœnam tollitur. Pugnant igitur inter ſe, peccatum verè remiſſum eſſe, & tamen pœnam propriè dictam propter peccatum adhuc ſuſtinendam eſſe.

Exceptio Bellarm. 199. Excipit Bellarm. lib. 1. de purg. c. 14. argumentum retorquendo. *Si poſt remiſſam culpã nulla remanet pœna, cur poſt remiſſam culpam adhuc tàm multa patimur, & tandẽ etiam morimur? & ne dicamus eſſe paternas caſtigationes in remedium futuri peccati, cur infantes baptizati ægrotant, qui tamẽ non ſunt capaces peccati actualis?* lib. 4. de pœnitentia c. 1. & ſequent. idipſum latiùs deducit & aliquot *exemplis* probare conatur *remiſſâ culpâ manere adhuc debitum luendæ pœnæ temporalis.* Reſp. 1. Diſtinguendum inter calamitates hujus vitæ & inter pœnas futuri ſeculi. Pontificii quidem nomine pœnæ temporalis, quam poſt remiſſum peccatum Deus quibuſdam irrogat, intelligunt nõ ſolùm *calamitates hujus vitæ,* videl. morbos & mortem, ſed etiam *pœnas futuri ſeculi* in purgatorio ſuſtinendas, ſed tota Scriptura pœnas temporales poſt mortem à piis tolerandas penitus ignorat, quia poſt mortem noviſſimum illum hoſtem & poſt hujus vitę tempus ſtatim ſuccedit æternitas. Eccl. c. 11. v. 3. *ubi ceciderit lignum, ibi erit.* c. 12. v. 5. *abit homo in domũ æternitatis ſuæ.* Gal. 6. v. 10. *Dum tempus habemꝰ, operemur bonum.* Vana igitur & ficta ſunt, quæ de pœnis temporalib. poſt peccati remiſſionem adhuc in purgatorio ſuſtinendis Pontificii nugantur. Pii enim ut in morte à peccati radice ac fomite purgantur, Rom. 6. v. 7. ita quoq; ab omnibꝰ peccati pœnis perfectè liberãtur. 2. Quod calamitates hujus vitæ attinet, quibus pii poſt acceptam peccatorũ condonationem adhuc ſubjiciuntur, illæ non ſunt pœnæ *propriè* & exactè *ſic dictæ,* quaſi ſcil. Deus eâ ratione culpam condonet, ut pœnam æternam mutet in temporalem, pro qua piis vel in hac vita vel in purgatorio ſatisfaciendum, ut ſic pœnæ iſtæ temporales ſint compenſationes pœnæ æternæ, ac ſatisfactiones pro peccatis, ſed *reſpectu aliorum hominum* ſunt publica indicia judicii divini adverſus peccata, *reſpectu ipſorum piorum* ſunt memorialia præcedentium & cautelæ futurorum. Itemq; exercitia pœnitentiæ, quæ in hac vita debet eſſe perpetua, fidei, obœdientiæ in cruce, ſpei, petitionis & expectationis auxilii divini per liberationẽ vel mitigationem, ut in tractat. de pœnit. §. 125. latiùs fuit expoſitum. 3. Quod ſi enim calamitates illæ eſſent pœnæ propriè & exactè ſic dictæ, tũ procederent à Deo irato, ac eſſent ſigna iræ divinæ, quòd ſcil. perſona illa ſub ira Dei adhuc ſit conſtituta, ac nondum, ei reconciliata, quin etiam eſſent teſtimonia ac principia æternarum pœnarũ, hęc n. duo in pœnis, quæ propter peccata impiis irrogantur, perpetuò conſpiciuntur. Jam v. de calamitatibus illis ſive communibus ſive ſpecialibꝰ, quibus pii in hac vita propter peccatum adhuc ſubjecti ſunt, neutrum dici poteſt. Appellantur quidem κρίματα 1. Cor. 11. v. 32. 1. Pet. 4. v. 17. Sed quæ infliguntur non ad internecionem vel damnationem, ſed ad παιδείαν & paternam caſtigationem. Heb. 12. v. 5. quæq; proficiſcuntur non à Deo irato ſed placato. 4. Inde quidam diſtinguunt inter *pœnam ſupplicii* & *pœnam caſtigationis,* probationis ac emendationis. Poena ſupplicii eſt poena propriè & exactè dicta, ac pro peccatis admiſſis ex ordine juſtitiæ divinæ debita, ea unà cum ipſis peccatis verè in Chriſtum credentibus remittitur. Poena caſtigationis ſeu probationis propriè calamitas dicitur, ac piis etiã poſt peccatum remiſſum in hac mortalitate ſuſtinenda relinquitur. Cypr. lib. 4. Epiſt. 4. *Ad hoc corripit Deus, ut emendet; ad hoc emendat, ut ſervet.* Chryſ. homil. de poen. & confeſſ. *Deus imponit pœnam non exigens ſupplicia de peccatis, ſed in futura corrigẽs.* Idem in 1. Cor. homil. 28. *Cum corripimur a Domino, magis eſt admonitionis quàm damnationis, medicina quàm ſupplicii, correctionis quam pœna.* Aug. lib. 2. de peccat. merit. & remiſſ. c. 34. *Calamitates ante remiſſionem ſunt ſupplicia peccatorum, poſt remiſſionem ſunt certamina exercitationesq; juſtorũ.* tract. 124. in Joh. *Etiam remiſſis peccatis tolerat homo miſeriã, in quam tamẽ ex peccato venit, vel ad demonſtrationem debitæ miſeriæ, vel ad emendationem labilis vitæ, vel ad exercitationem neceſſariæ patiẽtiæ,* [vocat quidem ibidem poenã ſed in ſenſu laxiore] Thom. 2. 2. q. 108. art. 4. diſtinguit *inter pœnam quatenus conſideratur ſecundùm rationem pœnæ, hoc eſt, ſtrictè & accuratè, & tum non debetur niſi peccato, & inter pœnã, quatenus conſideratur ut medicina, & tum aliquis nempe pius interdum punitur ſine ipſius culpa, quippe quæ per Chriſtum ipſi condonata, non tamẽ ſine cauſa.* 5. Quamvis piis poſt peccatum remiſſum calamitates quædam imponantur, quas generali appellatione *pœnas* vocari permittimus, non tamẽ pro illis ſatisfacere poſſunt, vel ipſi, vel per alios, talem enim ſatisfactionem ignorat tota Scriptura, ſed in vera patientia ac poenitentia tenentur eas ex manu Dei ſuſcipere, & ſub potenti Dei manu ſeſe humiliare, ipſiq; liberum relinquere, quamdiu ſub hoc crucis jugo & calamitatum pondere eos velit laborare. Diſtinguimus igitur inter *pœnam caſtigatoriam,* à qua reconciliati cum Deo non ſunt ſemper immunes, & *ſatisfactoriam,* quam ipſorũ loco Chriſtus pleniſſimè perſolvit. 6. In baptizatis, infantibus calamitates non ſolùm ſunt remedia futuri peccati, ſed etiam indicia judicii divini adverſus peccatum, tùm originale, tùm actualia, abſit n. ut infantes à peccatis actualibus penitùs immunes cum Bellarm. ſtatuere velimus, cùm fomes peccati nunquam ſit otioſus, quin & ſalutaria media ac remedia, per quæ ex hac vita in coeleſtẽ transferãtur, & ſic ab omni peccato penitùs purgẽtur.

200. Sed n. ne Pontificii ulterius clament *remiſſis peccatis adhuc manere debitũ luendæ pœnæ,* opponimus illis ſequentia argumenta. 1. Sublatâ cauſâ tollitur effectus. Sublato fundamento in relatione, tollitur etiam terminus. Culpa eſt cauſa & fundamentum poenæ, quæ eſt ejus effectus ac terminus, ut paulò antè demonſtravimus. Sublatâ ergò culpâ poena ampliùs eſſe nequit. 2. Contrariarum cauſarum contrarii

trarii

trarii ſunt effectus. Retentio culpæ eſt cauſa, propter quam retinetur pœna. Ergò remiſſio culpæ eſt cauſa, propter quam remittitur pœna. 3. Si Chriſti ſatisfactio eſt plena & perfecta, utiq; non ſolùm pro culpa; ſed etiam pro pœna ſatisfecit, & per conſequens, non ſolùm à culpa, ſed etiam à pœna peccati nos liberavit. Sed verum prius. Ergò & poſterius. 4. Si Chriſtus pœnas peccatorum noſtrorum in ſe ſuſcepit, utiq; partes ſatisfaciendi pro pœnis peccatorum nequaquam nobis reliquit. Sed prius, ut paulò pòſt pleniùs confirmabitur. Ergò & poſterius. 5. Si quædam peccata eo modo remittuntur, ut reſpectu culpæ in hac vita tollantur ac deleantur, reſpectu pœnæ in purgatorio pro illis ſit ſatisfaciendum, duplex peccatorum remiſſio dabitur, una in hac vita, altera poſt hanc vitam in purgatorio. Sed conſequens eſt abſurdom, utpote repugnans noo ſolùm Scripturis ſacris, ſed etiam Symbolo Apoſtolico, in quo dicimus, nos *credere remiſſionem peccatoram*. 6. Si peccati remiſſio eſt totalis ejuſdem extinctio ac deletio, ut de eo nihil ſuperſit, conſequens eſt, pro peccato remiſſo non poſſe irrogari pœnam. Ratio eſt, quia *non Entis nulla ſunt accidentia*, & juſtitia non admittit pœnam inſligi, ubi peccatum eſt penitùs extinctum. Sed prius ex hypotheſi Pontificiorũ. 7. Si Deus remiſſâ culpâ adhuc irroget pœnas, conſequens erit, adhuc aliquod *κατάκριμα* eſſe in illis, qui ſunt in Chriſto, electos adhuc poſſe accuſari, Deum peccatorum remiſſorum adhuc recordari &c. Conſequens repugnat Scripturis ſacris Rom. 8. v. 1. & 33. Jer. 31. v. 31. quod pleniùs in ſequentibus demonſtrabitur. Ergò & antecedens. 8. Si & culpa & pœna uno *peccati* nomine apud Hebræos exprimuntur, conſequens eſt tantam tamq́ue arctam eſſe utriuſque conjunctionem, ut remiſſâ culpâ etiam pœnæ remittantur, aliàs enim non poſſet pœna ac culpa uno eodemq́; nomine exprimi. Sed verum prius, ut patet ex Levit. c. 10. 9. Si peccata venialia jamdum remiſſa nihilo tamen minus pœnis temporalibus ſubjiciuntur, nullum erit diſcrimẽ inter peccata venialia remiſſa & non remiſſa. Ratio connexionis hæc eſt, quia peccata venialia ex hypotheſi Pontificiorũ tantùm temporales pœnas promerentur. Sed conſequẽs eſt abſurdum. E. & antecedens. 10. Peccata noſtra ſunt *debita* Matth. 6. v. 12. pœna pro peccatis eſt debitorum ſolutio. Atqui remiſſo debito non amplius exigitur ſolutio, *acceptilatione enim vel remiſſione omnis obligatio tollitur*. Inſtit. Quibus modis toll. oblig. Ergò etiam remiſſis peccatis non amplius imponitur pœna.

201. Inſuper & aliâ inſuper ratione figmentum purgatorii *divinæ juſtitiæ* adverſatur, quod ſic demooſtramus. Si animæ in purgatorio æſtuantes per temporarii cujuſdam ignis pœnam divinæ juſtitiæ pro peccatis ſatisfacere poſſunt, utiq; juſtitiæ divinæ congruit, ut animæ damnatorũ quæ in inferno torquentur per pœnas diuturniores & graviores divinę juſtitię tandẽ ſatisfaciant & ex inferno liberẽtur. Conſequens Scripturis adverſatur. Ergo & antecedens. Excipiunt Pontificii *eſſe rationẽ maximè diſparem. Conſtitutos enim in inferno eſſe extra ſtatum gratiæ, cõſtitutos in purgatorio eſſe in ſtatu gratiæ, illos igitur ſatisfacere non poſſe, hos verò poſſe.* Atqui præterquam q; principium petitur, urgere poſſum⁹ hoc argumentum. Ubi tàm rigidè ac ſeverè integri debiti perſolutio exigitur, ut non pateat debitori ex carcere exitus, niſi ultimum quadrantem perſolverit, ibi non dominatur indulgens gratia, ſed puniens juſtitia. Jam verò ab animabus in purgatorio æſtuantibus tamen ſeverè ac rigidè integri ac univerſi debiti perſolutio exigitur, ut non pateat illis ex purgatorii carcere exitus, *niſi ultimum quadrantem* perſolverint, docente Bellarmino & aliis Pontificiis, qui ex Matt. 5. & Luc. 12. purgatorium accendere laborant. Ergo in purgatorio non domioatur gratia ſed juſtitia. Quod ſi ergo animæ in purgatorio pœnis tolerandis divinæ juſtitiæ ſatisfacere poſſũt, quidni damnati in igoe infernali per multas annorum myriadas excarnificati tandem poterunt divinæ juſtitiæ ſatisfacere & ex inferno liberari?

202. 3. Articulum *de Chriſti merito*. Chriſtus ſanctiſſimâ & perfectiſſimâ ſuâ obœdientia ac paſſiooe acerbiſſimâ non tantum pro originali, ſed etiam pro actualibus peccatis noſtris pleniſſimè ſatisfecit, ac pœnas peccatorum noſtrorum in ſeſe recipiendo pro pœnis temporalibus & ęternis, propter peccata nobis debitis pleniſſimã ſatisfactionem Deo præſtitit, id quod in tract. de pœn. §. 120. hiſce confirmatum dedimus argumentis. 1. Sublatâ culpâ tollitur debitum luendę pœnæ ex Natura relatorum. Atqui Chriſtus in ſe ſuſtulit & abſtulit peccata noſtra Eſa. 53. v. 6. Johan. 1. v. 29. 1. Pet. 2. v. 24. Ergo etiam pœnã peccatis noſtris debitam in ſe tranſtulit & per conſequẽs à debito luendæ pœnę nos liberavit. 2. Ipſę peccarorum noſtrorum pœnæ dicuntur Chriſto impoſitę. Eſa. 53. v. 4. *dolores noſtros ipſe tulit*. v. 5. *caſtigatio pacis noſtræ*. (In Hebr. *retributionum noſtrarum*, i. e. quæ nobis erat tribuenda) *Super eum*. Gal. 3. v. 15. *factus eſt pro nobis κατάρα maledictum*. Atqui nomine maledictionis, quam lex nobis peccatoribus comminatur, pœnæ temporales & æternæ continentur. 3. Idem ex ſpeciali pœnarum enumeratione, quas Chriſtus propter nos pertulit, manifeſtum. Eſa. 53. v. 5. *vulneratus, attritus eſt propter peccata noſtra*. Gal. 3. v. 13. *liberavit nos a maledicto legis*. Heb. 2. v. 14. *a poteſtate Satanæ*. 1. Theſſ. 1. v. 10. *ab ira Dei*. Oſe. 13. v. 14. 1. Cor. 15. v. 55. 56. 57. *à morte & inferno*. Rom. 8. v. 1. *à damnatione* &c. atqui harum pœnarum complexu reliquæ omnes continentur. 4. Juſtitia Dei non permittit idem peccatum bis puniri. Jam verò Deus peccata noſtra puniit in Filio ſuo, quem propter noſtras iniquitates *percuſſit*. Eſa. 53. v. 4. E. non puniet ea in piis per fidem in Chriſtum ſibi reconciliatis, qui ſatisfactionis à Chriſto præſtitæ facti ſunt participes. *Obligationis vis tollitur, ſoluto eo quod debetur*, ait Imp. 10 Inſtit. de ſolut. oblig. 5. Si pro peccatorum pœnis oobis adhuc ſatisfaciendum foret, Chriſti ſatisfactio nondum foret ſufficiens, nec ἀπολύτρωσις, ſed ἡμιλύτρωσις per ipſum eſſet pręſtita, nec abſolutum redemptionis op⁹. Contrarium verò teſtatur Scriptura Joh. 19. v. 30. Rom. 3. v. 24. 1. Cor. 1. v. 30. Epheſ. 1. v. 7. Col. 1. v. 14. Heb. 10. v. 14. 6. Si pro peccatorum pœnis nos poſſemus ſatisfacere, pars redemptionis à Chriſto ad nos transferretur. Contrarium teſtatur Scriptura, Eſa. 63. verſ. 3. Hebr. 1. v. 3. Neque CHRISTUS ſuum nobiſcum ita partitus eſt officium, ut partem aliquam purgationis peccatorum præſtaret ipſe, partem verò reliquam nobis

3. Cum articulo de merito Christi.

præ-

Digitized by Google

præſtandam relinqueret, ſed per *proprium ſanguinem introivit ſemel in ſancta ſanctorum æterna redemtione inventa* Heb. 9. v. 12. *unam pro peccatis obtulit hoſtiam.* Heb. 10. v. 12. *una oblatione conſummavit in ſempiternum eos qui ſanctificantur* Heb. 10. v. 14. 7. Et quid multis? teſtatur ipſū jus Canonicum Chriſtum pro culpa & pœna noſtri loco ſatisfeciſſe c. Filius Dei diſt. 4. *Filius Dei carnem peccati ſuſcepit & pœnam ſine culpa, ut in carne peccati & culpa ſolveretur & pœna.* Agnoſcunt idipſum quidam Lovanienſes. Bellarmin. lib. 1. de Indulg. c. 4. *Quidam Lovanienſes tenuerunt ſolius Chriſti ſatisfactionibus remiſſam pœnam temporalem.* Agnoſcit ipſe Bellarmin. lib. 2. de Indulg. c. 10. *Chriſtus ſatisfecit Deo Patri pleniſſimè pro reatu culpa & pœnæ temporalis & æternæ omnium peccatorum.* Pro quo igitur nobis in hac vita vel in purgatorio ſatisfaciendi cur animæ piorum vera fide Chriſti ſatisfactionem amplectentium in purgatorium detruduntur? cur ſatisfactio exigitur pro eo, quod Chriſtus jam antè plenè perſolvit.

Exceptiones Bellarmini ad 3. argumentum.

203. Excipit Bellarminus. 1. *Chriſti meritum ſufficit ad omnem culpam & pœnam tollendam, ſed tamen debet applicari ut ſit efficax, alioqui omnes homines ſalvarentur. Applicatio illa fit per actus noſtros & Sacramenta. Voluit antē Deus, ut poſt Baptiſmum per contritionem & confeſſionem cum abſolutione Sacerdotis applicetur meritum Chriſti ad tollendam culpam, per opera autem ſatisfactoria applicatur ad tollendam pœnam temporalem, nā pœna æterna commutatur in temporalē, quando remittitur culpa.* Salmer. tom. 14. diſp. 25. p. 220. *Mors & ſanguis Chriſti non tollit illum ignem, ſed potius ei virtutem tribuit, ut poſſit delere peccata ſeu pœnas peccatis debitas, niſi enim eſſet vis paſſionis Chriſti illi igni communicata, nō purgaret, pœna n. illa patienter tolerata, per ſanguinem Chriſti expiant animas noſtras, ut ſine macula appareant ante Deum.* Eph. 5. Reſp. Hæc omnia meras petitiones principii continent. Scriptura nuſpiam docet, *per opera noſtra ſatisfactoria Chriſti meritū nobis applicari*, ſed media applicationis ex parte Dei ſtatuit eſſe verbum Evangelii, ad quod etiam pertinet abſolutio Sacerdotis ac Sacramenta Baptiſmi & Cœnæ Dominicę, ex parte noſtra unicum applicationis medium novit fidem in Chriſtum, cujus anteambulo ac prævia eſt contritio per prædicationem legis à Spiritu ſancto excitata & cujus teſtificatio externa eſt peccati humilis confeſſio Deo vel hominib' facta. Hæc fides in ſolo Chriſti merito plenariam pro peccatis ſatisfactionem quærit, invenit & apprehendit, nequaquam verò vel ex toto vel ex parte propriis operibus ſatisfactoriis ac meritoriis confidit, Scriptura nuſpiam aſſerit vim paſſionis Chriſti communicari cuidam *igni*, ut poſſit peccata purgare, ſed potius per *Baptiſmi aquam* beneficia Chriſti morte & paſſione parta nobis comunicari aſſerit. Mirabilis igitur metamorphoſis eſt, quando Salmeron ad ignem applicat, quod Paulus de lavacro aquæ in verbo aſſerit, qua de re in articulo de Pœnitentia & Juſtificatione latiſſimè fuit dictum. 2. *Homo fit ipſius redemtor & ſalvator appellatur Dan. 4. peccata tua eleemoſynis redime. Phil. 2. cum metu & tremore ſalutem veſtrā operamini, nec tamen propterea ulla fit Chriſto injuria, ſiquidem tota virtus operum & ſatisfactionis noſtra a Chriſti ſanguine pendet & ſi redimimus peccata vel operamur ſalutem, id facimus per ejus Spiritum nobis donatum vel potius ipſe Chriſti Spiritus iſta in nobis operatur, ſicut nihil detrahitur Deo, q̄ per cauſas ſecundas operatur.* Reſp. Eſa. 45 v. 21. *extra me non eſt Salvator.* Actor. 4. v. 12. *non eſt in alio quoquam ſalus.* Eſa. 63. v. 3. *torcular calcavi ſolus.* Heb. 1. v. 3. *purgationem peccatorū noſtrorū fecit δι' ἑαυτοῦ per ſeipſum.* cap. 12. v. 2. *Chriſtus eſt ἀρχηγὸς καὶ τελειωτὴς fidei noſtra.* Ergo ſolus Chriſtus eſt noſter Salvator ac Redemtor, homo v. non eſt ſuiipſius ſalvator ac redemtor. Quod 1. Tim. 4. v. 16. Timotheus *ſeipſum & auditores ſuos ſalvare* dicitur, id non intelligitur *meritoriè* vel *ſatisfactoriè* ſed ὀργανικῶς & *inſtrumentaliter*, quia Timotheus prædicabat Evangelium, quod *eſt potentia Dei ad ſalutem omni credenti* Rom. 1.

6. Dictum Propheticum Dan. 4. v. 24. agit de ſignis veræ pœnitentiæ ac remotione pœnarum temporalium. In Hebræo eſt verbum פרק quod non ſignificat *redimere* vel *ſatisfacere*, *ſed abrumpere, ſiſtere.* Vide tract. de pœnit. §. 91. Dictum Apoſtolicum Phil. 2. v. 12. nō de cauſa meritoria ſalutis ſed de curriculo & ſtadio vocationis, in quo fide jam juſtificati & ſalvati excluſa carnali ſecuritate ad propoſitum brabeum contendere debent, agit. Vide tract. de bon. operibus §. 52. *A Chriſti ſanguine & merito in noſtra opera ac noſtras paſſiones vim merendi ac ſatisfaciēdi deſcendere*, ſine Scripturæ teſtimonio aſſeritur. Contrarium latè demonſtravim' in tract. de bon. operib. §. 96. 3. *De applicatione ſatisfactionis Chriſti per noſtra opera ac noſtras paſſiones tres ſunt dicendi modi. Primus eſt eorum, qui aſſerunt eſſe unam tantum ſatisfactionem & illam eſſe Chriſti ac nos propriè non ſatisfacere, ſed ſolùm facere aliquid cujus intuitu Deus applicat nobis Chriſti ſatisfactionē, q̄ eſt dicere noſtra opera non eſſe propriè ſatisfactoria ſed tantum conditiones, ſine quibus non applicaretur nobis Chriſti ſatisfactio vel ad ſummū eſſe diſpoſitiones. Ita docet Michael Bajus lib. de indulg. cap. ult.* Hæc ſententia eſt tolerabilior reliquis ac facilè reduci poteſt ad bonum ſenſum, ſi loco operum ſubſtituatur fides in Chriſtum, teſtatur enim tota Scriptura, non opera, ſed fidem eſſe unicum illud medium, per quod Deus ſatisfactionem Chriſti nobis applicat. Sed hæc moderatio Baji Bellarmino nō probatur, ideò ſententiam illam vocat *erroneam.* Argumenti loco producit duo principia, primò quod *Scriptura & Patres paſſim appellēt opera noſtra ſatisfactiones & peccatorum redemtiones; deinde ſi poteſt homo juſtus ſuis operibus mereri ex condigno vitā æternam cur nō ſatisfaceret pro pœna temporali, q̄ eſt minus.* Sed utramq; hypotheſin eſſe falſam & fictam in tract. de Pœnitentia & Bonis Operibus latè demonſtratum fuit. *Secundus modus* (inquit) *eſt eorum, qui ſtatuunt, quod ſint dua ſatisfactiones, una Chriſti, altera noſtra, ſed quarum una pendeat ab altera.* Hic modus Bellarm. *nō* videtur *improbabilis. Nam etiamſi una ſufficeret, tamē ad majorem Dei gloriā, cui ſatisfit & majorē honorem hominis ſatisfaciendis placuit Chriſto conjungere noſtram ſatisfactionem ſua, quo modo una gutta ſanguinis Chriſti ſufficiebat redimere mundum, & tamē voluit totum ſanguinem effundere, ut eſſet copioſiſſima redemtio, quo modo etiam homo juſtus adultus duplici titulo habet jus ad eandem gloriam, uno ex meritis Chriſti ſibi communicatis per gratiam, altero ex meritis propriis.* Reſpond. Scriptura non

Digitized by Google

non niſi *unam* pro peccatis ſatisfactionem novit, ut argumenta noſtræ ſententiæ probant, ergo Chriſti & noſtra ſatisfactio, Chriſti & noſtrum meritum non ſunt ſubordinata, ſed oppoſita, ut in tract. de bon. operib. §. 96. latiùs oſtẽdimus. Quod una gutta ſanguinis Chriſti ſufficiens fuiſſe dicitur ad mundum redimendum, id ſi reſpectu *ad dignitatem & infinitatem perſonæ* habito aſſeratur, veriſſimè dicitur, ſin v. Dei *ordinationem & vaticiniorum prædictionem* reſpiciamus, non gutta duntaxat, ſed rivi ſanguinis propter noſtram redemtionem in cruce effundi debuerunt. Quod juſtus adultus duplici jure, videlicet tum meritis Chriſti per gratiam cõmunicatis, tum meritis propriis regnum cœlorum obtinere dicitur, id Scripturis ſacris dir[illegible] adverſatur, ut prolixè oſtendimus in tr[illegible] bon. operib. §. 100. Tertius modus vid[illegible] Bellarmino *probabilior, quod una tantum ſit actualis ſatisfactio & ea fiat noſtra. Neque hinc excluditur Chriſtus vel ſatisfactio ejus, nam per ejus ſatisfactionem habemus gratiam, unde ſatisfacimus & hoc modo dicitur nobis applicari Chriſti ſatisfactio, non quod immediatè ipſa ejus ſatisfactio tollat pœnam temporalem nobis debitam, ſed quod mediatè eam tollat, quatenus videlicet ab ea gratiã habemus, ſine qua nihil valeret noſtra ſatisfactio.* Reſp. Scriptura nuſpiam dicit, Chriſtum hoc fine pro peccatis noſtris ſatisfeciſſe, ut noſtris operibus ac paſſionibus vim ſatisfaciendi ac merendi conciliaret, ſed potiùs ut ſuam ſatisfactionem per fidem nobis applicaret, ipſe enim *torcular calcavit ſolus* Eſa. 63. v. 3. ipſe purgationem peccatorum noſtrorum fecit *per ſeipſum* Heb. 1. v. 3. in ipſo ſolo remiſſionem peccatorum quærere debemus Actor. 10. v. 43. hanc gloriam & hunc honorem non communicat noſtris paſſionibus, ſed eum ſibi ſoli reſervat, ut fiducia cordis noſtri non in noſtra opera ac ſatisfactiones ſed in ipſum & in ipſius meritum unicè collocetur. Auguſt. lib. 4. ad Bonifacium cap. 4. *Sicut ſolus Filius Dei factus eſt Filius hominis, ut nos ſecum filios Dei faceret: Ita pro nobis ſolus ſuſcepit ſine malis meritis pœnam, ut nos per ipſum ſine bonis meritis conſequeremur indebitam gratiam.* Si una tantum eſt *actualis ſatisfactio eademque eſt noſtra*, ut hoc loco Bellarminus diſputat, ergo Chriſti ſatisfactio quam ſine nobis & extra nos in ara crucis præſtitit, non eſt plenæ & perfectæ ſatisfactionis nomine cenſenda. Quanta cum abſurditate conjunctum, quod noſtram ſatisfactionem dicit eſſe ipſi' Chriſti ſatisfactionem, quod Chriſti & noſtram ſatisfactionem vocat unam, quod perfectiſſimæ ſatisfactioni Chriſti noſtrã ſatisfactionem ſubordinat? Et quantum abeſt hæc aſſertio Bellarmini à blaſphemia Ruardi Tapperi Decani quondam Lovanienſis tom. 1. art. 6. p. 241. *Satisfactio Chriſti per ſufficientiam non meretur nomen perfectæ ſatisfactionis, nec redemtio, nec reconciliatio per ſufficientiam hæc merentur nomina.* Quantum diſtat à pronunciato Bielis lib. 3. ſent. diſtinct. 19. concl. 5. quod repetunt Vitus Miletus in diſcuſſ. ſexcent. errorũ & Salmeron tom. 7. tract. 40. p. 208. *Etſi Chriſti paſſio ſit principale meritum propter quod confertur gratia? apertio regni & gloriæ, nunquam tamen eſt ſola & totalis cauſa meritoria, quia ſemper cum merito Chriſti concurrit aliqua operatio, tanquam meritum de congruo vel de condigno recipientis gratiam vel gloriam, ſi fuerit adultus rationis uſum habens vel alterius pro eo, ſi caret uſu rationis.*

204. 4. *Articulum de Evangelio.* Oſtendimus ſuo loco Evangelium in genuina & propria ſignificatione eſſe lætum nuncium, de gratuita & plenaria peccatorum propter Chriſtum remiſſione. Propria igitur Evangelii doctrina eſt offerre credentibus peccatorum condonationem, non autem pœnæ æternæ in temporariam pœnam commutationem. Si Evangelium noſtram *ſatisfactionem* vel potiùs *ſatispaſſionem* exigeret ac cõmutationem duntaxat, non autem translationem pœnæ factam eſſe doceret, non amplius foret annunciatio gratiæ & miſericordiæ, ſed potius ſupplicii ex juſtitia infligendi ac [illegible]na vel in hac vel in purgatorio ſuſtinendæ. *4. Cum articulo de Evangelio.*

[2]05. 5. Articulum de *ſalutari fructu veræ pœnitentia.* Fructus veræ ac ſalutaris pœnitentiæ [illegible] cæteros eſt *peccatorum remiſſio* Pſal. 32. v. 5. [illegible]m. 36. v. 3. Sap. 12. v. 19. Marc. 1. v. 4. Luc. 24. [illegible]7. Act. 3. v. 19. Actor. 5. v. 31. &c. Atqui ubi [pe]ccatorum remiſſio, ibi non amplius eſt neceſſaria pro peccatorum pœnis ſatisfactio vel in hac vita vel in purgatorio præſtanda. Bellarminus hoc argumentum noſtrum tali ſchemate format. *In Baptiſmo remittitur omnis culpa & pœna. Sed pœnitentia eſt quadam Baptiſmi commemoratio, imò eſt Baptiſmus quidam. Nihil igitur poſt pœnitentiam remanet purgandum.* At nequaquam docemus, veram pœnitentiam eſſe nudam & hiſtoricam duntaxat Baptiſmi recordationẽ, ſine contritione, ſine fide, ſine vitæ emendatione, ut hoc loco & lib. 1. de Baptiſm. cap. 18. per calumniam Bellarmin. nobis tribuit; ſed ab illis, qui poſt Baptiſmum in peccata prolabuntur, ſeriam ac ſinceram pœnitentiã requirimus, quam teſte ipſomet Bellarmino lib. 1. de pœnit. cap. 19. non nudâ Baptiſmi memoriâ ſed duabus eſſentialibus partibus *contritione* ſcilicet *ac fide* conſtare dicimus ac diſertè addimus, contritionem non debere eſſe fictam, ſimulatam, externam, ſuperficiariam &c. ſed veram, ſeriam, internam, & ex toto corde; fidem dicimus non eſſe nudam notitiam Hiſtoricam, ſed fiducialem Chriſti apprehenſionem, quæ hominem ipſum immutat, purgat, & ad omnis generis bona opera fœcundum reddit, ac proinde cum vera pœnitentia ſtudium novæ obœdientiæ & emendationem vitæ tanquam immediatum ac perpetuum ejus conſequens conjunctum eſſe docemus. Hoc verò eſt quod contra Pontificios urgemus, fidem partem pœnitentiæ, alteram amplecti gratuitam promiſſionem de remiſſione peccatorum propter Chriſtum & hac ratione in vera ac ſeria pœnitentia non minus quàm in ipſo Baptiſmo credentibus in Chriſtum peccata plenè & perfectè remitti, ut nullâ opus ſit ſatisfactione propria pro peccatis vel peccatorum pœnis, in hac vita vel in purgatorio præſtanda. *5. Cum articulo de fructu pœnitentia.*

206. Quas verò nebulas huic luci offundit Bellarminus? *Primò*, inquit, *ſi Sacramentum pœnitentia accipiatur Catholicè & integrè ut comprehendit contritionem, confeſſionem & ſatisfactionem plenam & jam perfectam, poteſt admitti totum argumentum.* Reſp. pœnitentia catholicè & integrè definitur per *contritionem* & *fidem*, ex qua *nova obœdientia* inſtar cujuſdam fructus effloreſcit, ut probavimus in loc. de pœnitent. *Exceptiones Bellarmini contra 5. argumentum.*

§. 40.

§.40.& ſeqq.nequaquam verò per *Contritionem, Confeſſionem & Satisfactionem*, ut oſtendimus ibidem §.52. Si ſatisfactio in purgatorio præſtanda eſt pars pœnitentiæ, tum in purgatorio demum abſolveretur vera & ſalutaris pœnitentia. Atqui clamat tota Scriptura tempus hujus vitæ duntaxat eſſe tempus poenitentiæ. 2. *Si verò accipiatur pro ſola abſolutione, in qua præcipuè Sacramentum conſiſtit, negatur conſequentia. Nam maximum diſcrimen eſt inter Sacramentum ablutionis & Sacramentum abſolutionis. In Sacramento ablutionis ſive Baptiſmi Deus liberaliſſimè agit & applicat Chriſti meritum per unam illam actionem ablutionis, ad tollendam omnem culpam & pœnam futuri ſeculi, id eſt, tam gehennæ quam purgatorii, nam poenas temporales hujus vitæ ne Baptiſmus quidem aufert, ut patet in pueris baptizatis ægrotantibus & morientibus. At in Sacramento abſolutionis Deus contrahit nonnihil manũ & applicat Chriſti meritum ad tollendam culpam & poenam æternam, tamen adhuc requirit opera poenitentiæ, quibus redimamus temporales poenas.* Reſp. hæc omnia ſine Scripturæ ſuffragio, imò contra Scripturam proferuntur. Spiritus ſanctus enim non ſolum antè ſuſceptum Baptiſmum & in Baptiſmo, ſed etiam poſt Baptiſmum prolapſos in peccata *ad unicam* Chriſti ſatisfactionem in ara crucis pro nobis præſtitam deducit, nunquam verò & nuſpiam talem differentiam proponit, ut remiſſionem peccatorum in Baptiſmo dicat eſſe merè gratuitam & perfectam, pro illis verò quæ poſt Baptiſmum committuntur, ſatisfactionem ab ipſis peccatoribus exigat aut poenam eorum æternam in temporalem commutari aſſerat, pro qua ipſis hominibus ſatisfaciendum ſit vel in hac vita vel in purgatorio. Confer Rom. 3.v.25. 1.Joh.2.v.1. & 2. Heb.4.v.15. & 16. &c. Quod ſi in Baptiſmo tantum plena & perfecta peccatorum remiſſio contingit, in poenitentia verò poenæ peccatorum à nobis ipſis ac per nos ipſos exſolvendæ relinquuntur, conſequens erit Chriſtum pro originali duntaxat peccato, cujus remiſſio in Baptiſmo obtingit, non autem pro actualibus peccatis ſatisfeciſſe vel certè Chriſtum non pro omnibus peccatorum poenis plenam ſatisfactionem præſtitiſſe, conſequetur & illud, ſatisfactiones noſtras eſſe duriores ac laborioſiores graviſſimis paſſionibus Chriſti, de quibus ipſe conqueritur Pſal.22.v.1. Eſa.43.v.24. Matth.27. v.46.&c. quinimò humanæ ſatisfactiones ſtatuentur majoris meriti & efficaciæ quàm ipſius Chriſti ſatisfactio, quia per & propter illas tolluntur poenæ peccatorum actualium, adeoque ipſa actualia delicta, ſed propter hanc tollitur duntaxat peccatum originale in Baptiſmo. Sed & dividetur opus redemtionis ac ſatisfactionis inter Chriſtum & homines, imò plus præſtabit homo peccator quàm Chriſtus Mediator, quia poenæ actualium peccatorum pro quibus ſatisfaciũt homines ſunt longè graviores & atrociores poenâ originalis peccati, pro qua ſatisfacit Chriſtus. Πρῶτον ψεῦδος Pontificiæ opinionis conſiſtit in eo, quod Baptiſmi efficaciam & fructum reſtringunt ad illud temporis momentum, quo baptizato hoc Sacramentum confertur, ac foedus, quod Deus in Baptiſmo nobiſcum init, fragile ac temporarium ſtatuunt, ita ut nobis poſt Baptiſmum peccantibus illud planè diſſiliat ac proinde nulla conſolatio ex eo in vera poenitẽtia peti poſſit, cujus contrarium oſtendimus in tract. de Bapt. §. 154. Monſtretur autem vel unicus Scripturæ locus, in quo talis differentia inter remiſſionem peccatorum gratuitam & perfectam in Baptiſmo & inter remiſſionem ſatisfactoriam ac ſemiplenam in poenitentia ſtatuatur. 3. Affert locum Heb.6.v.4 Hebr.6. *Impoſſibile eſt eos, qui ſemel illuminati, id eſt, baptizati renovari ad poenitentiam.* Et c.10 *Voluntariè peccantibus nobis poſt acceptam notitiam veritatis, id eſt, poſt illuminationem Baptiſmi non relinquitur hoſtia pro peccato, id eſt, non relinquitur alius Chriſtus patiens & moriens, cui poſſimus rurſum commori per Baptiſmum.* Ex quo loco poſteriore dicit, *haberi argumentum inſigne pro purgatorio. Nam ſtatim additur adverſativa particula, ſed terribilis expectatio judicii & ignis æmulatio, quæ conſumtura eſt adverſarios. Si enim iſte ignis ſignificaret ſolum ignem gehennæ, ſequeretur, omnes qui peccant poſt Baptiſmum neceſſariò damnandos vel certè Paulum ineptè loqui. Nec enim rectè dicimus, peccanti poſt Baptiſmum non relinquitur alius Baptiſmus, ſed gehenna, ſi præter Baptiſmum ſunt alia remedia, ut reverâ ſunt. Oportet ergo dicere, Paulum per ignem intelligere ignem in genere, ſive purgatorii, ſive gehennæ, ut ſit ſenſus: Peccanti poſt Baptiſmum non relinquitur alius Baptiſmus, neque aliud remedium æquivalens, i.e. æquè facile, quod mox liberet ab omni poena, ſed relinquitur ignis neceſſariò aut perpetuo, ſi homo non convertatur, aut temporalis, ſi convertatur, qui tamen ignis temporalis purgatorii erit in alio ſeculo, niſi afflictionis ignis voluntariò aſſumtus purgaverit hominem in hac vita.* Reſp. ex pumice citiùs aquam quam ex hoc ſilice purgatorii ignis ſcintillam extorſerit Bellarminus, uterque enim locus agit non de quibusvis peccatoribus, ſed de illis qui peccant in Spiritum ſanctum, quod probamus 1. *ex conſideratione ſubjecti.* Loquitur enim Apoſtolus de illis, qui primò ſunt φωτισθέντες, qui per Evangelii prædicationem & veritatis coeleſtis cognitionem divinitus fuere *illuminati.* Secundò *qui guſtaverunt donum coeleſte & bonum Dei verbum & virtutes futuri ſeculi*, id eſt, qui in Chriſtum prius crediderunt, ſuavitatem Evangelii intimo Spiritus guſtu perceperunt & æternæ felicitatis πρόγευσιν quandam in corde ſenſerunt. Tertiò qui *participes ſunt facti Spiritus ſancti*, per quem ſcilicet ſpirituali & interna luce fuêre illuſtrati, ſanctificati, & guſtu vitæ æternæ donati. Quartò qui *prius fuêre renovati*, id colligitur ex phraſi πάλιν ἀνακαινίζειν. Quintò qui verę *poenitẽtiæ* prius *fuêre participes*, id colligitur ex phraſi ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν. Sextò qui per *ſãguinẽ Teſtamẽti* prius fuere *ſãctificati* Heb.10.v.29. hoc eſt, à peccatis purgati ac mundati. Heb.9.v.14. Septimò qui *Spiritũ gratiæ* acceperunt, ſed ex hac felicitate *prolabuntur* παραπεσόντας ſignificat eos, qui ab agnita & in cordibus ipſorũ obſignata veritatem per totalem ἀποστασίαν prolabuntur, & quidem ἑκουσίως *datâ operâ* ac deſtinatâ malitiâ *inde crucifigunt ſibi ipſis Filiũ Dei*, eumque oſtentui habent Heb.6.v.6. *Filium Dei conculcant & ſanguinẽ Teſtamenti pollutum ducunt, quo ſanctificati ſunt & Spiritum gratiæ cõtumeliâ afficiũt.* h.e. nõ ex infirmitate vel metu, ſed volũtaria malitia cõtra internũ conſcientiæ & Spiritus teſtimonium ita à veritate deficiunt, ut Chriſtum & ipſius Evangelium calumniis & conviciis inſectentur. Hæc omnia conjunctim ſumta in deſcriptione ſubjecti poſita nullis

niſi peccantibus in Spititum ſanctum conveniunt. 2. *ex conſideratione prædicati.* Illos qui expoſito modo prolabuntur, impoſſibile eſſe dicit Apoſtolus *ad pœnitentiam iterum renovari*, quia ſcilicet medium, per quod Spiritus ſanctus pœnitentiam in cordibus operatur, præfractè & pertinaciter repudiant, ac proinde quia ad pœnitentiam eos renovari ἀδύνατον, ideò etiam remiſſionem hujus peccati *nec in hoc nec in futuro ſeculo*, id eſt, in æternum non conſequuntur Matth. 12. v.31. Marc.3.v.31. proinde nihil aliud eos manet, quam *terribilis expectatio judicii & æmulatio ignis, quæ conſumtur. eſt adverſarios*, quæ deſcriptio perquam abſurdè ad ignem putgatorium refertur, is enim non conſumit, ſed purgat; ac animæ in purgatorio æſtuantes non expectant terribile judicium, ſed potius lætam ex hoc igne liberationem, unde plerique diſputant, *eas de ſalute ſua eſſe certas.* Confer tract. de peccat. actual. §. 109. de pœnitent. § 16. ubi varias hujus loci Interpretationes propoſuimus. 3. *ex Confeſſione ipſius Bellarmini* l.1. de verbo Dei cap.17. reſp. ad 5. argumentum. *Apoſtolus non de quocunque peccatore loquitur, ſed de eo qui peccat in Spiritum ſanctum, id eſt, qui voluntarie oppugnat cognitam & exploratam veritatem.* Eadem eſt ſententia Gregor. de Valent. tom. 3. Cumm. Theolog. Vaſquez, Riberæ & Cornelii à Lapide, qui in comm. cap.6. Hebr. eam triplici argumeotn probat 1. quia Apoſtulus v. ſeq. vocat *terram maledictam*, quę tore cœleſtis gratiæ & fidei recepto profert tamen *ſpinas* apoſtaſiæ, ideoque *reprobra eſt & igni comburenda*, apoſtatę enim ferè omnes pœnitentia expiari non poſſunt, ſed obdurati & reprobi ſunt, ideoque in gehennam telegantut. 2. quia pœnitentia non Baptiſmum ſed pœniteotiam ſignificat eorum, qui io peccatum prolapſi ſunt poſt illumioationem. 3. quia cap.10. verſ.26. omninò ſimiliter de his apoſtatis loquitut, quod eorum apoſtaſia nullo ſacrificio pro peccato nulla pœnitentia expiari poſſit. Confer eundem Cornelium in comm. c.10. Hebr. ubi itidem aliquot argumentis probat, Apoſtolum non de quibusvis peccantibus, ſed de apoſtatis à Chriſto & Eccleſia loqui, ac pœnam illam ignis poſt extremum judicium demum (in quo juxta Bellarmin. ceſſabit purgatorium) ipſis irrogandam. Explicationi veterum, quâ hunc locum de negata iteratione Baptiſmi accipiunt, ut ſit ſenſus, lapſis poſt Baptiſmum non eſſe paratum peccatorum remedium in Baptiſmi iteratione, (quo modo eum exponunt Epiph. contra Catharos, Cyrillus l.5. in Johan. cap.17. Chryſoſtomus, Theodoretus, Oecumenius, Theophylactus, Anshelmus & Sedulius in comm. Auguſtinus in fine expoſit. inchoatæ in Epiſt. ad Roman. ac de vera & falſa pœnit. c.3. quos ſequitur Bellarm. lib.1. de pœn. cap.13.) illi inquam expoſitioni meritò hoc obvertitur, quod Apoſtolus non tantum Baptiſmi itetationem ſed etiam ἀνακαινισμὸν ad pœnitentiam eiuſmodi peccatoribus deneget, nec difficilè duntaxat, ſed ἀδύνατον eſſe afferat, eos iterum ad pœnitentiam renovari. Et quale fuiſſet hoc argumentum Apoſtoli dehortantis ab atroci illo, de quo agit, peccato? Si prolapſi fueritis, non poteritis quidem rebaptizari, interim per reconciliationem ac pœnitentiam poteſtis renovari? Præterea ſi vel maximè illam veterum interpretationem recipiamus, ea tamen non ſuffragatur purgatorio. Lapſis poſt Baptiſmom non patet ad Baptiſmi iterationem aditus, interim tamen ad gratiam ac fœdus Baptiſmi per veram pœnitentiam reditus ipſis pater. Quod autem vera ac ſalutaris pœnitentia complectatur ſatisfactionem vel in hac vita vel in purgatorio præſtandam illud Apoſtolus nec hoc loco nec alibi addit, ſed de ſuo Bellarm. annectit.

207. 6. *Articulum de peccatorum remiſſione*, in qua juſtificatio conſiſtit. 1. Deus per filium ſuum reconciliatus, in juſtificatiune eo modo peccata credentibus in eum remittit, ut eorum *non recordetur amplius* Pſal.25.v.7. Jerem.31.v.31. Ezech.18. v.22. ut *projiciat ea poſt tergum* Eſa.38. v.17. *demergat in profundum maris* Mich.7.v.19. *deleat iſtar nubis* Eſa.44.v.22. *non imputet ſed tegat* Pſal.32. v.1. *ut tam longe ea removeat, quam longe diſtat Oriens ab Occidente* Pſ.103. v.12. &c. At ſi Deus poſt remiſſionem peccata adhuc punit, utique eadem imputat; ſi pœnas pro illis adhuc exigit, utique ad calculos revocat; ſi vindicat, eorum recordatur; ſi examinat, poſt tergum non projecit; ſi ad judiciũ vocat, tecta non habet &c. Tertull. de Bapt. c.5. p. 221. *exemto reatu eximitur pœna.* Ergo à contrario ſenſu poſita pœna ponitur adhuc reatus. Auguſtin. in Pſ.31. conc.2. *Si texit peccata Deus, noluit advertere; ſi noluit advertere; noluit animadvertere; Si noluit animadvertere, noluit punire; noluit agnoſcere, maluit ignoſcere.* Ergo à contrario ſenſu, ſi adhuc punit, utique nondum texit. Audiat Bellarm. Toletum lib 6. Inſt. c.22. p.526. *peccatum non integre remittitur niſi cum & pœna auferitur.* Imo audiat ſeipſum lib.5. de amiſſ. grat, & ſtatu peccati cap.20. *Tunc peccatum omninò perfecte cenſetur remiſſũ, cùm non ſolum culpa, ſed etiam omnis pœna fuerit remiſſa.* l.1. de purgator. cap.4. *perfecta peccati remiſſio cõplectitur remiſſionem culpæ & pœnæ.* Ergo à contrario ſenſu ſi omnis pœna oondum eſt remiſſa, ipſum etiam peccatum nondum eſt perfectè remiſſum. 2. Deus condooat peccata ex mera gratia, inde enim debitotum *remiſſio* non autem *perſolutio* appellatur. Atqui hæc gratuita peccatotum remiſſio cum ſatisfactione propria vel in hac vita vel in purgatorio præſtanda nunquam conciliari poterit. Quod enim per propria merita ac per proprias ſatisfactiones obtinetur, illud *gratis* dari nemo dicit, & vice verſa, quod gratis contingit, illud non datur per & ptopter proprias ſatisfactiooes. 3. Exempla eorum, qui in vera poenitentia Deo per fidem in Chriſto reconciliati ſunt, teſtantur abſque ullis proptiis ſatisfactionibus peccata ipſis remiſſa & peccatorum poenas relaxatas. De Petro in jure Canonico cap.1. diſt.1. de poenit. allegatur dictum Ambtoſii lib.10. in Luc. c.22. *Lachrymas Petri lego, ſatisfactionem non lego.* Latro in cruce ſine ſatisfactionis propriæ interventu fide in Chriſtum Deo teconciliatus & protinus in Paradiſum receptus eſt. Huc referenda omnia exempla reconciliatorum poſt Baptiſmum, quibus nuſpiam vel Chriſtus vel Apoſtoli opera ſatisfactoria impoſuerunt.

6 Cum articulo de peccatorum remiſſione

208. Excipit Bellarminus lib.1. de purgat. cap 12. 1. *non recordari iniquitatum nihil aliud eſſe quam non ſervare inimicitiam cum eo qui peccavit. Nam ſi recordari iniquitatum eſſet punire mala merita, recordari juſtitiarum eſſet remunerari bona merita, quod adverſarii non concedunt.*

Exceptiones Bellarmini contra 6. argumentum.

Reſp.

Reſp. *Si non record. iniqu.* eſt non ſervare inimicitiam cum qui pecc , utique calamitates, quibus pii pc remiſſam culpam adhuc ſubjecti ſunt, non ſunt pœnæ propriè ſic dictæ, nec ſunt ſatisfactiones pro peccatis vel pœnis peccatorum adhuc perſolvendæ, aliàs Deus partem iræ ſuæ adhuc reſervaret & i amitatibus illis effunderet, adeoque iniquit. adhuc recordaretur. Porrò rectè invicem duo conſeruntur *recordari iniquitatum & recordari juſtitiarum.* Recordari iniquitatum eſt punire peccata, recordari juſtitiarum eſt remunerari juſtitias ſive bona opera, quod nos libenter concedimus, quippe qui ex Apoſtolo didicimus, *pietatè habere præmia præſentis & futuræ vitæ* 1. Tim. 4. v. 8. ſed exeo nimis largè infert Bellarminus, remunerationem juſtitiarum fieri *ex merito*, ſicut pœna iniquitatum ex merito infligitur, eſt enim hac in parte diſpar ratio inter bona & mala opera, & inter pœnam malorum ac remunerationem bonorum operum, ut alibi plenius oſtendimus. Propheta nullam meritorum bonorum, ſed *juſtitiarum* mentionem facit, de ſuo igitur hoc Bellarminus adjicit. 2. *recordari iniquitatum eſt quidem punire, ſed punire in æternum. Ut enim juſtitia traduntur oblivioni, quando juſtus à juſtitia ſe avertit, non quod non remunerentur temporali aliquo præmio, ſed quod non liberent hominem à gehenna, nec remunerentur præmio ſempiterno, ita quoque iniquitates traduntur oblivioni, non quod non puniantur pœnâ aliquâ temporali, ſed quod non puniantur ſuppliciis æternis.* Reſ. contradicit hæc exceptio priori & petit principium. Si enim Deus temporalibus pœnis propriè ſic dictis adhuc vindicat peccata, utiq; etiam hactenus & hoc reſpectu eorum recordatur. Si peccatorum reatum tam perfectè Deus ſuſtulit, ut ne recordari quidem eorum velit, quomodo adhuc infligeret pœnas eaſdẽ, quas damnati in inferno ſuſtinent ſolâ duratione excepta. Si ſatisfactionem adhuc pro peccatis exigit, utique plenè & perfectè ea nondum condonavit. Ad comparationem dicimus, quod juſtus à juſtitia ſe avertens & temporalia & æterna juſtitiæ ſuæ præmia amittat, quia non amplius eſt in ſtatu gratiæ & υἱοθεσίας, nec amplius facit opera verè bona, quorum intuitu ac reſpectu Deus ipſi conferat præmia. Si quæ corporalia beneficia Deus in ipſum confert, ea non tàm pietatis præmia ſunt, quâ indebita exuberantis divinæ gratiæ munera. Quod ſi vel maximè Deus ex gratia juſtitias eorum, qui à juſtitia ſe avertunt, temporalibus præmiis propriè & accuratè ſic dictis adhuc remuneraretur, nondũ tamẽ ſequitur, ipſum etiam ex juſtitia iniquitates eorum, qui ab eis ſe avertunt, pœnis temporalibus propriè & accuratè ſic dictis vindicare, quia *miſericordia ſuperexaltat judicium* Jacob. 2. v. 13. ac Deus *punit infra condignum, remuneratur autem ſupra condignum*, ut Scholaſtici rectè loquuntur. Denique ſi vel maximè poſt remiſſum peccatum pœnas temporales Deus irrogaret, ex eo tamen inferri non poſſet, poſt hanc vitam in purgatorio quaſdam pœnas infligi, quia ut ſuperiùs oſtendimus, omnes pœnæ temporales cum hac vita finiuntur ac in futuro ſeculo abſoluta regnat æternitas.

7. cum articulo de ſtatu hi. 209. 7. Articulum *de juſtificationis fructu & hominum fide juſtificatorum ſtatu.* Docet Apoſtolus, fructum juſtificationis eſſe *pacem conſcientiæ* Rom. 5. v. 1. *juſtificati ex fide pacem habemus* *minum*
ad Deum per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum *juſtifica-*
v. 2. *per quem acceſſum habemus fide ad gratiam il-* *torum.*
lam, in qua ſtamus & gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei: Chriſtum eſſe credentibus *juſtitiam, ſanctificationem ac redemtionem.* 1. Cor. 1. v. 30. *nihil damnationis eſſe in iis, qui ſunt in Chriſto* Rom. 8. v. 1. *ſed ſpe illos ſalvos eſſe factos* v. 24. nec quenquã eſſe qui eos *accuſet vel condemnet* v. 33. & 34. cùm certi ſint *de gratia & favore Dei.* v. 38. *ac vitam æternam habeant.* Joh. 3. v. 36. quâ ſpe etiam *gaudent* Rom. 12. v. 12. *cum fiducia ad thronum gratiæ accedunt.* Heb. 4. v. 16. & Deo *ſine timore ſerviunt.* Luc. 1. v. 74. unde *in pace* beatam ex hac vita ἀνάλυσιν & emigrationem ad Dominum expectant. Luc. 2. v. 29. 2. Cor. 5. v. 8. &c. At ſi fide juſtificati, nondum tamen plenè purgati ſcirent, deſcendendum ſibi eſſe in purgatorium quendam ignem, cujus flammæ ſolâ duratione ab infernalibus diſtant, inque eo per multas annorum χιλιάδας eſſe deſudandum & æſtuandum, quomodo in conſcientia pacem haberent, quomodo nihil damnationis ſibi metuendum eſſe ſtatuerent, quomodo ſine timore Deo ſervirent? Pacem enim habere & inferorum cruciatus per aliquot annorum centurias perferre invicem pugnant. Si verè pii in Chriſtum credentes ſunt *dealbati ſuper nivem.* Pſ. 51. v. 9. Eſa. 1. utique nullæ in eis ſuperſunt maculæ in purgatorio igne abluendæ. Excipit 1. Bellarm. d. l. *Paulum Rom. 8. v. 1. loqui de concupiſcentia ac velle dicere, quod ii, qui ſunt in Chriſto non conſentiant motibus carnis ſuæ nec quicquam peccati contrahant ex ejuſmodi motibus.* Reſp. verba illa Apoſtolica συμπεράσματος inſtar ex præcedentibus inferuntur, ut oſtendit particula ἄρα. Dixerat autem Apoſtolus in præcedenti cap. v. ult. *Gratias ago Deo per Chriſtum Jeſum Dominum noſtrum, qui ſcilicet liberabit me de corpore mortis hujus, igitur mente ſervio legi Dei, carne autem legi peccati*, ex quo porrò infert, *nihil ergo damnationis eſt iis, qui ſunt in Chriſto, qui non ſecundùm carnem ambulant, ſed ſecundùm Spiritum.* v. 2. ſubjicit rationem. *Lex enim Spiritus vitæ in Chriſto liberavit me à lege peccati & mortis.* Senſus eſt, quamvis in renatis adhuc hæreat peccatum, tamen ad reatum & damnationem illis non imputatur, quia ſunt *in Chriſto* & quia per Spiritum illud mortificant nec patiuntur illud in corpore ſuo mortali regnare &c. Atqui ſi renati & juſtificati pœnis peccatorum adhuc eſſent obnoxii, utique κατάκριμα aliquod in illis adhuc locum haberet. Si ad purgatorium condemnarentur, utique *aliquid damnationis* in ipſis adhuc eſſet. Prior igitur Bellarmini explicatio, quod ii, qui ſunt in Chriſto, non conſentiant motibus carnis, vera eſt, ſed non plena; poſterior verò quod renati ex motibus carnis nihil quicquâ peccati contrahant, prorſus falſa eſt & præcedentis capitis ſeptimi διηγήσει directè repugnans. 2. alii ex Pontificiis excipiunt *eos, qui juſtificati ſunt juſtificatione primâ, pacẽ conſcientiæ habere cùm Chriſti paſſione a purgatorii pœnis liberati ſint, juſtificatos autem juſtificatione ſecunda, ſcire quidem pœnas illas ſibi luendas, ſed tamen pacem habere, quia ſciant, ſe gratiam à Deo habere pœnas illas aliis operibus redimendi vel ſpõte ſuſceptis vel à Sacerdote impoſitis*, Schopp. apol. c. 53. n. 154. Reſp. Scriptura non niſi *unam* corã Dei judicio juſtificationẽ novit, ut in tract.

de Juſtif.§.150.& bonis operibus §.82.docuim9. Nec ullibi iu tota Scriptura aſſeritur dari nobis à Deo gratiam, quâ poſſimus vel nobis ipſis vel aliis quicquã promereri, vel quâ poſſimus pro noſtris aut aliorum peccatis ſatisfacere, niſi velimus dicere, nos eſſe à Chriſto factos *redemptores ac ſalvatores mundi*, quod non ſolùm Scriptura deteſtatur hanc gloriam uni Chriſto paſſim tribuens, ſed etiam Bellarminus ipſe judicat eſſe abſurdiſſimum.l.2.de Juſtif.c.7.arg.5. Quod ſi vel maximè talis gratia ſatisfaciendi in purgatorio nobis daretur, quomodo cum *expectatione horribilis judicii & cruciatus in igne* illo ſuſtinendi pax conſcientiæ & læta beatæ ἀναλύσεως expectatio conſiſtere poſſet?

8. cum articulo de extremo judicio. 210.8. Articulum *de extremo judicio*. In ultimo illo decretorio ac cenſorio die omnes homines in duas claſſes diſtribuentur & per vocem ſummi judicis quidam adjudicabũtur *cælo*, quidam verò *inferno*, nulli verò in purgatorium priùs exurendi relegabuntur, unde Bellarm. ipſe fatetur, quòd *tunc purgatorium finem ſuum ſit accepturum* l.1. de purg.c.12.reſp.ad 5.object. Atqui ſi in extremo judicio non erit aliquis purgatorius ignis, utique nec hoc tempore aliquis erit, quia cauſę juſtificationis & ſalutis, Dei ſcilicet miſericordia, Chriſti meritum, verbum Evangelii & vera in Chriſtum fides ſunt ejuſdem & æqualis virtutis ante judicium, quàm in ipſo judicio, ac ſi juſtitiæ divinæ nõ repugnat eos, quos vivos dies noviſſim9 deprehẽdit, ſine purgatorũ ignis interventu in Paradiſum transferri, utique etiam eidem non adverſabitur, eos qui ante judicium in Domino moriuntur, à purgatorũ flammis immunes ac liberos in cœlũ emigrare. Excipiunt Pootificii, *etiam eos, qui culpis venialib9 & reatu pœnæ tẽporalis in die judicii inveniuntur obſtricti, ſuum habituros purgatoriũ, cùm in cœleſtem Hieroſolymam nihil coinquinatũ ingrediatur Apoc.21.v.27. purgandos enim ipſos eſſe tum graviſſimâ illâ tribulatione, quæ noviſſimum diem præcedet, tum igne è cœlis deſcendente, quando in nubibus obviam rapientur Domino. 1.Theſſ.4.v.17.* Reſp.1.hac ratione nondum vindicata eſt Dei juſtitia, cui non ſatìs convenire videtur, ut multa millia hominum paulò ante noviſſimum diem defunctorum tempore breviſſimo in purgatorio detineat, quin & eos, quos dies noviſſimus deprehendit vivos, planè in purgatoriũ non immittat, atque interim reliquos peccatis non majoribus obnoxios per aliquot annorum decadas imò centurias in purgatorio torqueri permittat. 2. eadem ratione tria ſtatuentur purgatoria, *unum intra viſcera terræ* in eadem cum inferno voragine Bell.l.4.de Chriſto c.9.& l.2.de purgat.c.6. alterum in *prato quodam florentiſſimo, luciđiſſimo, odorato & amœno*. Idem libri ejuſdem c.7. & tertium *in aëre vel in nubibus*, in quibus *obviam rapientur Domino* electi, qui ad extremũ diem vivendo pertingunt 1.Theſſ.4.v.17. Hiſce adde viſiones de *animabus in balneo purgatis*, *de anima Severini in flumine purgata, de anima Paſchaſii in thermis Puteolanis æſtuante*, quas viſiones ex Greg.l.4.Dial.c.40.& 55. recitat Bell.l.2. de purgat.c.6.& plurima omninò habebis purgatoria. 3. tribulatio noviſſimum diem præceſſura non erit purgatoria peccati, ſed monitoria judicii & excitatoria ſpiritualis gaudii ob liberationem piorum appropinquantem Luc.21.v.28. ignis de cœlo deſcendens non erit purgans ſed conſumens, quippe quo *Elementa diſſolventur & cœli conflagrabunt*.2.Pet.3.v.7. 4. Si tribulatio extremum judicium præceſſura ſufficit piis ad extremum diem viventibus ad peccatorum purgationem, quidni etiam reliquis piis, qui ante noviſſimum diem moriuntur, calamitates quas varias & graves in hac vita ſuſtinent, ad peccatorum purgationem ſufficerent? 5. Flamma illa ignis, cum qua & in qua Chriſtus è cœlo revelabitur, non εἰς κάθαρσιν piorum, ſed εἰς ἐκδίκησιν impiorum atque incredulorum deſcendet docente Apoſtolo 2.Theſſ.1.v.8. ſicut Sodoma & Gomorra *factæ ſunt exemplum ignis æterni δίκην ſuſtinentes*. Epiſt.Jud.v.7.

4. cum propriis Pontificiorum hypotheſib. 211. 4. Purgatorium pugnat cum *propriis hypotheſibus Pontificiorum*, utpote 1. cum hypotheſi de *remiſſione peccati*, quam definiunt per totalẽ peccati deletionem & extinctionem. Quemadmodum enim luce fugantur tenebræ, ita per lucem habitualis gratiæ in juſtificatione infuſæ peccatorum tenebras diſpelli autumant. Bell. l.2.de Juſtif.c.2. *Homo per juſtitiam ſibi a Sole donatam atque infuſam deſinit eſſe injuſtus delente videlicet lumine gratiæ tenebras peccatorum, & incipit eſſe juſtus ſuccedente nimirum tenebris peccatorum ipſa juſtitiæ luce* c.13. *remiſſio peccati eſt ipſius iniquitatis & maculæ in animo reſidentis per infuſionem gratiæ & juſtitiæ mundatio*. l.1.de Bapt.c.13. *Scriptura comparat mundationem juſtificationis rebus verè & propriè mundis Pſ.50. Lavabis me & ſuper nivem dealbabor. Eſ.1. Si fuerint peccata veſtra, ut coccinum, ſicut nix dealbabuntur &c. At certè cùm Solaris radius diſſolvit nebulas calore ſuo, ita eas evaneſcere facit, ut nihil remaneat tenebrarum, ſed cœlum verè ſerenum appareat.* Ex eo ſic concludimus. Qui in purgatorium à Pontificiis ablegantur, aut ſunt Deo reconciliati & juſtificati, aut non ſunt reconciliati nec juſtificati. Poſterius dici nequit, quia qui Deo reconciliati non ſunt, illi non moriuntur in ſtatu gratiæ, ſed in infernum præcipitantur. Si prius, quid ergo in illis remanet mundandum, abluendum, expurgandum, cùm per infuſam gratiæ lucem omnes peccati tenebræ ſint penitus diſpulſæ ac fugatæ? 2. *cum hypotheſi de indulgentiis Papalibus*. Pontificii ſtatuunt, per indulgentias contingere plenariam relaxationem à pœnis peccatorum, pro quibus vel in hac vita vel in purgatorio erat ſatisfaciendum. Bell.l.1.de Indulg.cap.7.prop. 4. *Indulgentiæ liberant homines à reatu pœnæ non ſolũ coram Eccleſia ſed etiam coram Deo.* Et poſtea. *Et populi qui ſuſcipiunt Indulgentias & Pontifices, qui eas tribuunt ejus ſententiæ ſe eſſe teſtantur, ut indulgentiæ potiſſimùm proſint ad pœnam purgatorii expiandam.* Item. *Per injunctas pœnitentias ſatisfit Deo ac per hoc indulgentiæ, quæ ab ejuſmodi poenitentiis abſolvunt, expiant poenæ temporalis reatum etiam coram Deo.* In Antidotario animæ dicuntur à Johanne 22.P.R. conceſſa decem millia dierum indulgentiæ orationem, *Salve ſancta facies noſtri Redemtoris &c.* devotè coram Veronicæ linteo recitantibus. In horis B. Mariæ Virg. ad uſum Sariſbur. paulò minùs quàm annorum undecies mille millorum indulgentia pro recitatione certarum precularum offertur. Atqui ſi per indulgentias liberantur homines à reatu pœnæ coram Deo, cur poſt acceptas & magno ære redemtas indulgentias adhuc in purgatorium relegantur? 3. cum *hypotheſi de poteſtate Pontifi-*

cie.

ciis. Multi ex Pontificiis docent, *Papæ juriſdictionem eſſe illimitatam & extendere ſe in purgatorium*, ita ut animabus in purgatorio æſtuantibus indulgentias per modum abſolutionis communicare poſſit. Godſc. Holem. Domin. 2. poſt Paſcha ſerm. 2. Bonaven. lib. 4. ſentent. diſt. 20. q. 5. unde D. Theodoricus Morung. Canonicus Herbipolenſis, Bambergenſis & Eichſtetenſis Ann. 1489. pro hæretico declaratus, quod hoc concedere noluerit. Vid. Append. Faſcic. tempor. a Johan. Piſtorio ante apoſtaſiam edit. Francof. Ann. 1584. Angl. de Claviſ. in ſumm. *Animæ exiſtentes in purgatorio ſunt de juriſdictione Papæ & Papa ſi vellet poſſet totum purgatorium evacuare.* Franciſc. Middenſ. in elucidat. Cathol. verit. *Pontifex omnes animas è purgatorio liberare poſſet.* Eò etiam abeunt quidam ex Jeſuitis, ut apparet ex diſputatione Ann. 1600. *de Indulgentiis* habita, quam Petrus Stevartius in Cenſura vocat *elegantem, doctam & orthodoxæ veritati conſentaneam*, in cujus theſi 52. ſic diſſeritur. *Etſi probabilis eſt ſententia aſſerentium reſtrictam ſublatamque eſſe Epiſcoporum poteſtatem ad concedendas defunctis indulgentias, æquè tamen probabilis, ſi non probabilior, eſt eorum qui id negant. Credibile etiam eſt, Pontificem ſummâ ſuâ poteſtate ventem tot tantasque indulgentias largiri defunctis poſſe, ut evacuato purgatorio omnes animæ ad coelum evolent.* Atqui ſi Pontifex talem abſolutam ac liberã poteſtatem habet animas è purgatorio liberandi, ne admodũ durũ, avarũ ac Tyrannicũ oportet eſſe ſanctiſſimum illum Patrem, quòd miſeras animas ex illo igne, (qui ſolâ duratione ab infernali differt) non confeſtim liberat, ſed propter pecunias ſibi priùs in Jubilæo numerandas tam diu in eo torqueri ſinit. Certè illud probat, quod non ſit vicarius Chriſti, qui dicit Eſa. 55. v. 1. *Omnes ſitientes venite ad aquas & qui non habetis argentũ, properate, venite, emite abſq; argento.* Ap. 22. v. 17. *Qui vult, accipiat aquam gratis*; nec ſucceſſor Petri, qui ad Simonem dicit Act. 8. v. 20. *Pecunia tua tecum ſit in perditionem*, & ad omnes paſtores 1. Ep. 5. v. 2 *paſcite gregem non turpis lucri gratia*; ſed vicarius illius, qui dicit Mat. 4. v. 9. *hæc omnia tibi dabo, ſi procidens adoraveris me*, & ſucceſſor illius qui dicit Matth. 26. v. 11. *Quid vultis mihi dare & ego tradam eum vobis?* Cogitet quilibet, an non ad Pontificem accommodari poſſit illud, quod Ambroſius l. de Naboth de divite avaro dicit, *Infelix, cujus in poteſtate eſt tot animas à morte defendere & non eſt voluntas!* Videt hanc difficultatem Antoninus ideò part. 8. tit. 22. c. 5. § 6. *Dubitandum eſſe* ait, *ſi Papa Romanus omnes animas ex purgatorio liberare & ad ſalutem æternam promovere velit, num iſtam miſericordiæ munificentiam Deus ſuo eſſet approbaturus judicio ac calculo.* 4. cũ *hypotheſi de duratione meriti.* In purgatorio non eſt meritum. Ergo nec ſatisfactio, nã idem requiritur ad merendum & ſatisfaciendũ, & omnis ſatisfactio eſt meritoria. Excip. Bell. *plura requiri ad meritũ quã ad ſatisfactionẽ videlicet libertatẽ & ſtatũ viæ.* Reſ. imò verò omne opus ſatisfactoriũ eſt etiã meritoriũ, ut cõſtat ex obedientia Chriſti, quæ nõ ſolũ eſt *ſatisfactoria*, ſed etiam *meritoria*, quocunque enim opere verè ſatisfit Deo, eodem etiam meritum aliquod videlicet liberatio à malo & boni donatio acquiritur. Unde Concil. Trident. ſeſſ. 6. can. 32. hæc duo conjũgit, *quod renatorum operibus nihil deſit, quo minus legi divinæ pro ſatisfeciſſe & vitam æternam verè promeruiſſe cenſeantur.* Diverſitas loci non mutat ipſum boni operis effectum. Si ergo opera & paſſiones hujus vitæ ſunt non ſolùm ſatisfactoriæ ſed etiam meritoriæ, utique etiam paſſiones in purgatorio tales erunt. Et viciſſim, ſi paſſiones in purgatorio non ſunt meritoriæ, ergo nec ſatisfactoriæ. 5. cum *hypotheſi de duratione pœnitentiæ.* Nec remiſſio culpæ venialis, nec ſatisfactio pro pœna locum habet poſt hanc vitam. Nam ejus eſt à culpa reſurgere, cujus eſt in culpam incidere, ſed poſt hanc vitam non poſſunt animæ committere venialia peccata. Ergo. Præterea peccata omnia remittuntur per pœnitentiam, ſed poſt hanc vitam non eſt poenitentia *nam idem eſt hominibus mors, quod Angelis caſus* teſte Damaſc. l. 2. orth. fid. cap. 4. Sed Angeli per caſum facti ſunt immobiles in malo. Deniq; in hac vita ſicut poteſt homo juſtus ex hypotheſi Pontificiorum mereri gratiæ augmentum, ita etiã remiſſionẽ venialium offenſarum. At poſt hanc vitam nullum eſt meritum. De poena probatur hoc modo. Poena eſt propter culpam & creſcente culpa creſcit poena; decreſcente culpâ decreſcit poena. Ergo remotâ culpâ removetur poena. Bellarminus repudiatis aliorum Scholaſticorum ſententiis amplectitur opinionem Thomæ 4. ſent. diſt. 21. q. 1. art. 2. *quod dimittantur in purgatorio culpæ veniales per actum dilectionis & patientiæ*, excipit igitur, *axioma illud quod ejus ſit à culpa reſurgere, cujus eſt in culpam incidere, habere duntaxat locum in peccatis mortalibus, poſſe enim animam in purgatorio liberari à veniali, quia habet media convenientia, id eſt, actum dilectionis peccato contrarium; poſt hanc vitam non dari locum poenitentiæ, accipiendum eſſe tantum de peccatis mortalibus; animas purgatorii non eſſe omnino in via, neque eſſe omninò in termino & ideò poſſe aliquid facere, quod pertineat ad peccati venialis remiſſionẽ poenam pendere à culpa in fieri, non in eſſe.* Sed hæc omnia meras petitiones principii continent. Quod ſi enim peccatum mortale & veniale communi genere Logico participant, utique utrumq; eſt verè & propriè dictum peccatum ac proinde ſi in purgatorio non poteſt obtingere remiſſio mortalis, ergo nec venialis peccati, ac ſi non datur in purgatorio locus poenitentiæ, ergo nec peccati ullius ſive mortalis ſive venialis remiſſio contingit, cùm abſque poenitentia remiſſio peccati ſperanda non ſit. Quod Bellarminus regerit *acceptationem pœnæ à Deo inflictæ eſſe virtualem quandam poenitentiam & peccati remiſſivam, cùm procedat ex caritate*, id ſine ullo Scripturæ ſuffragio aſſeritur, ideò eadem facilitate, quâ aſſeritur, poteſt repudiari. Eodem loco habenda illa axiomata, quod *animæ purgatorii, nec ſint omninò in via nec in termino*, (quaſi verò inter viam & terminum ſit aliquid intermedium) *& quod poena pendeat à culpa in fieri non in eſſe*, (quaſi verò non ſit perpetua relatio inter culpam & poenam, ut culpæ reatu abolito poena propriè dicta meritò etiam abolita cenſeatur.)

212. 5. Purgatorium deſtituitur *Eccleſiæ primitivæ Apoſtolis vicinæ ſuffragio.* Probari id poteſt 1. in *genere.* 2. in *ſpecie.* In genere 1. ex *confeſſione Fiſcheri Epiſcopi Roffenſis*, qui in confutat. Lutheri art. 18. ſic ſcribit. *Multa ſunt, de quibus in primitiva Eccleſia nulla quæſtio facta fuerat, quæ tamen poſteriorum diligentiâ ſubortis diſputationibus* — *5. Deſtituitur Patrũ ſuffragio.*

tionibus jam evaſerunt perſpicua. Nemo certè jam dubitat Orthodoxus, an purgatorium ſit, de quo tamen apud Priſcos illos nulla vel quam rariſſima fiebat mentio. Sed & Græcis in hunc uſq; diem non eſt creditum, purgatorium eſſe, legat qui velit Græcorũ veterum commentarios & nullum quantum opinorant quam rariſſimum de purgatorio ſermonem inveniet. Sed neque Latini ſimul omnes, at ſenſim hujus rei veritatem conceperunt. ibid. dicit, *purgatorium ſero cognitum ac receptum* 2. *ex Symbolis Eccleſiæ* in quibus non fit purgatorii mentio. In Symbolo Apoſtolico profitemur, nos credere *peccatorum remiſſionem*, non autem compenſationem vel ſatisfactionem per nos præſtandam. Credimus *vitam æternam*, non autem purgatorium. In Niceno ac Athanaſ. Symbolo nullum de purgatorio occurrit verbum, cùm tamen ex hypotheſi Pontificia qui non credit purgatoriũ, deſcendat in infernum. 3. *ex confeſſione Eccleſiæ Græcæ.* Græci in Apolog. in Conc. Baſil. exhibita purgatoriũ negant, ſic enim inquiunt. Πῦρ καθαρτήριον καὶ κόλασιν διὰ πυρὸς πρὸς καιρὸν καὶ τέλος ἔχουσαν ὅλως ὑμεῖς οὐδὲ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων εἰλήφαμεν διδασκάλων, οὐδὲ τὴν τῆς ἀνατολῆς ἐκκλησίαν ἴσμεν φρονοῦσαν. *Ignem purgatorium & expiationem per ignem ad tempus & finem habentem omninò neque à noſtris accepimus doctoribus, neque Eccleſiam Orientalem ſcimus ſentire.* Alphonſus à Caſtro de hæreſ. tit. Purgatorium. *Unus ex noviſſimis erroribus Græcorum & Armenorum eſt, quo docent, nullum eſſe purgatorium locum, quo animæ ab hac luce migrantes purgentur à ſordibus, quas in corpore contraxerant, antequam in æterna tabernacula recipi mereantur.* Eccleſiæ Orientales *Abyſſina, Armenia, Moſcha, Græca,* purgatorium non agnoſcunt. Quod Bellarm. *Eccleſiam Græcam in Concilio Florentino ſub Pontifice Eugenio Ann. 1439 illud amplexam aſſerit,* ad illud reſpondemꝰ, id & priſtinæ & hodiernæ Græcorum Confeſſioni nihil quicquam præjudicare, quia Epiſcopus Epheſinus cum aliis nonnullis nomine Orientalis Eccleſiæ in frequentiſſimo Concilio disertè contraxit. Quod verò ab aliis Epiſcopis in gratiã Occidentalium, quorum auxilium Imperator Orientis Palæologus contra Turcicas irruptiones implorabat, conceſſum eſt, illud Eccleſiæ Græcæ ejurarunt, ac Epiſcopos illos à Pontifice Romano muneribus corruptos docuerunt. Et conſtat ſanè, quoſdam eorum in Italia apud Pontificem manſiſſe ac magnis dignitatibꝰ ornatos & opimis beneficiis ditatos vitam ibidem finiviſſe. Thomas in opuſc. contra errores Græcorum hoc nomine Græcos taxat, *quòd non credant purgatorium.* Alphonſ. de Caſtro l. 8. de hæreſ. c. de indulgentiis. *Uſque in hodiernum diem purgatorium non eſt à Græcis creditum.* Sixtus Senenſis in Bibliothec. l. 6. annotat. 259. p. 538. *Marcus Epheſi Epiſcopus in Apologia quam pro Græcis purgatorium rejicientibus in Concilio Baſileæ obtulit examinans verba Chryſoſt. homil. 9. in 1. Corinth. Salvus erit, quaſi per ignem, aſſeverat eum nihil unquam aut verbis expreſſiſſe aut cogitaſſe de purgatorio.* Hanc Marci Epheſini aſſertionem Sixtus Senenſis *mendacii* ibidem arguit, nihilo tamen minus ex ea colligitur, quæ ſit Græcæ Eccleſiæ de purgatorio confeſſio. Confer etiam Nili Archiepiſcopi Theſſalonicenſis tractatum, quem contra purgatorium edidit, in quo eadem confeſſio Græcorum reperitur. *Ad ea* (inquit) *quæ à vobis allata ſunt, ſermo eſt referendus & demonſtrandum Eccleſiam noſtram* (Græcæ) *Doctores purgatorii ignis nuſquam meminiſſe & quæ à vobis dicta, ſive teſtimonia prolata ſunt, ad hunc aſtruendum conſtituendumque prolata ſunt, ea ſtatim volente Deo pro viribus explicabimus.* Eccleſiæ *Muſcoviticæ* purgatorium non agnoſcunt, ſed *unumquemque dicunt ſecundùm opera poſt mortem locum deſignatum habere, ubi diem extremi judicii expectet.* In opere de variis rer. Muſc. aut. p. 30. 127. & 174.

213. 2. In ſpecie 1. *negativè.* 2. *affirmativè. Negativè,* quia Patres non faciunt mentionem purgatorii in illis locis, in quib. purgatorium aſſeri neceſſarium videbatur. Dionyſius, qui Areopagitæ titulum præfert, in l. de Eccleſ. Hierarch. part 3. c. 7. refert, *ante ſepulturam Pontificem ſemel ſacram precem ſuper mortuum facere, ut divina bonitas cuncta dimittat peccata, quæ humanâ fragilitate defunctꝰ admiſerit.* At purgatorii, è quo per preces liberandus ſit nullam facit mentionem. (Excipit Bell. l. 1. de purg. c. 15. reſp. ad 3. arg. *ex eo ipſo quod Dionyſius orationem pro peccatis defunctorum tã apertè aſſerit, probari poſſe, quod purgatorium crediderit.* Reſp. Dionyſ. ille ſeipſum ſatis explicat. Non enim tres more Pontificiorum, ſed duos duntaxat ordines ponit eorum, qui ex hac vita diſceſſerunt, ἱερῶν καὶ ἀνιέρων *Sanctorum & Prophanorum.* Prophanos vocat illos, *qui inquinamentis Ethnicis repleti, vel qui Sacramentis quidẽ initiati, ad damnabiles verò concupiſcentias poſtea transfugerunt.* Eos, quando ad finem hujus vitæ perveniunt, dicit *miſerabiliter & invitos ex hac vita avelli, nulla bona ſpe ſubnixos propter peſſimã vitam.* Alterum verò ordinem morientium, *ſacrorum* vocat, qui *piè quidem vixerunt, ſed tamen pro remiſſione peccatorum orant,* illos dicit, *cũ firma & certa ſpe in divina lætitia & hilaritate tẽdere ad mortis terminum, tanquam ad finem certaminũ, cùm animæ ibi non poſſint ad deteriora converti & corpora beatam expectent reſurrectionem. Propter hæc,* inquit, *obdormitio ſanctorum eſt in lætitia & ſpe immobili, quia pervenerunt ad finem certaminũ, ac norunt ſe totos percepturos* χριστοειδῆ λῆξιν *Chriſti formẽ requiem, quando ad terminũ hujus vitæ pervenerũt. Qui ergo,* inquit, *ad terminũ ſuorum certaminũ venit, ſacra impletur lætitia, magnaq; cum iucunditate ac voluptate viã feliciſſimæ regenerationis ingreditur. Propinqui verò defuncti* μακαρίζουσι *beatũ illum prædicãt, ſicut & eſt ut qui ad optatũ victoriæ finẽ pervenerit* πρὸς τὸ νικηφόρον ἐν τοῖς ἀγῶσιν ἀφικόμενον τέλος *& autori victoriæ perſolvunt hymnos gratulatorios* χαριστηρίους *ſeipſos quoq; orantes ad ſimilẽ requiẽ, admitti. Sumẽtes a. defunctũ ad Pontificẽ ducunt q. ſ. ſacris donãdum coronis. Is gratiarũ actionẽ pro illa Dei pietate qua deſtructum eſt iniuſtum & Tyrannicum illud cõtra nos imperium, q. q; non tãtum, qui ad ſummum ſanctitatis pervenerũt, ſed & alii, qui ſummos illos gradus attingere nõ potuerunt, ad remunerationẽ admittãtur. Deinde miniſtri promiſſiones Scripturæ de reſurrectione recitãt & Pſ. idẽ ſonantes decantant.* Rationẽ Dionyſ. addit hãc, *quia promiſſionũ illarum lectiones & cantiones declarant beatã illã requiẽ, in q; æternaliter ſubvehuntur, qui divinum exitum conſequuti ſunt. Illæ ipſæ v. lectiones & cãtiones* ἀποδεικτικαὶ *defunctũ q. ãplectũtur & ſuſcipiũt, vivẽtibꝰ v. ſunt exhortationes ad conſimilem exitũ. Poſtea præcipuus ex miniſtris dimiſſis Catechumenis ſanctos iã defunctos ἀνακηρύττει honorifica prædicatione celebrat & cũ illis etiã nũ p defunctum pars celebratiõe proſequitur; & hãc cõmemorationẽ.*

Dio-

Digitized by Google

Dionyſius ideo dicit fieri, *ut audientes ſanctorum præmia ex Scripturis celebrata & piè defunctum, jam verò ſocium exiſtere κοινωνὸν ὄντα ſanctorum, qui à ſeculo ſunt, in ipſis etiam ſimile deſiderium excitetur, cum audiant, quàm vere beatum ſit in Chriſto mori.* Precationem illam pro defunctis vocat εὐχαριστικὴν non autem *propitiatoriam*, per quam defunctus è purgatorio liberetur. Hæc omnia Dionyſ. oſtendens defunctorum animas, pro quibus orabatur, non in doloribus, gemitib. & cruciatib. ignis, ſed in requie collocatas fuiſſe. Confer D. Chem part. 3. Exam. c. de purg. p. 164. ubi plura de ſententia Dionyſii invenies.) De Irenæo ſcribit Eraſmus, *cum ita loqui, ut qui nullum purgatorium ſciverit.* Id quod in Indice expurgatorio tum Belgico p. 172. tum Hiſpanico f. 136. ex Patrum Tridentin. decreto deleri juſſum.

1 Patres docent 1. in hac vita tantum eſſe pœnitentiæ locum.

214. 2. *Affirmativè* probari idipſum poteſt variis modis. Docendi cauſa diſtribuemus Patrum dicta purgatorium extinguentia in certas claſſes. *Prima claſſis* continet ea, in quibus aſſerunt, *in hac vita tantum eſſe locum pœnitentiæ, verùm poſt hanc vitam ut nulla amplius eſt facultas reſipiſcentiæ, ita quoque nullam reſtare amplius pro peccatis ſatisfactionem, aut ex pœnis peccatorum liberationem* Juſtin. Martyr. in q. & reſp. ad orthod. q. 60. p. 332. *Αἴνιγμα de Lazaro & divite eſt evidens & illuſtris repræſentatio ὑποτυπώσεως doctrinam illam habens, poſt divortium animæ à corpore providentia & ſtudio nullo homines opem aliquam conſequi poſſe.* ** Cyrill. Hieroſ. catech. 18. *Pœnitentiæ & remiſſionis peccatorum in hac vita tantum præſcriptum habemus. Non licet enim deinceps poſt mortem eos, qui in peccatis mortui ſunt, ſicut pii, qui benè fecerunt, laudare Deum, ſed lamentari. In peccatis mortui tempus confeſſionis non habent* ** Cyprian. contra Demetrian. tr. 1. circa fin. p. 151. *Securitati & vitæ dum licet, providete &c. Hortamur dum facultas adeſt, dum adhuc aliquid de ſeculo ſupereſt, Deo ſatisfacere & ad veræ religionis candidam lucem de profundo tenebroſæ ſuperſtitionis emergere &c. Quando iſthinc exceſſum fuerit, nullus jam locus pœnitentiæ eſt, nullus ſatisfactionis effectus. Hic vita aut amittitur aut tenetur, hic ſaluti æternæ cultu Dei & fructu fidei providetur. In iſto adhuc mundo manenti pœnitentia nulla ſera eſt.* (Excipit Bellarm. lib. 1. de purgat. cap. 13. *Cyprianum loqui de ſatisfactione pro culpa, quæ præcedit juſtificationem, non de ea quæ juſtificationem ſequitur, quâ Deo ex condigno ſatisfit pro pœna.* Reſp. Cyprianus generaliter & ἀποτόμως negat poſt exceſſum è vita pœnitentiæ vel ſatisfactioni adhuc eſſe locum. *Impios ante juſtificationem operib. de congruo Deum placare, eidemque ſatisfacere poſſe*, quod Bellarm. h. l. aſſerit, nec Cyprianus nec S. literæ docuerunt, ſed eſt commentũ Scholaſticorum.) Baſilius in moral. ſummat. c. 5. *Quòd poſt diſceſſum ex hac vita non eſt tempus rectè factorum, cum Deus præſens tempus in longanimitate diſtribuerit, ad operationẽ eorum, quæ ad ipſum placandum ac benignum reddendum pertinent.* Gregor. Nazianz in metricis περὶ τῶν καθ' ἑαυτὸν. carm. t. v. 306. *Poſt tempora noctis poſtrema, cum jam nemo ſuccurrere poſſit. Flentibus hic etenim nobis eſt promta medela. Poſt autem clauſa eſt omnis medicina ſalutis.* ἐνθάδ' ἀκ[illegible] μερόπεσσι, τὰ δ' ὕςατα [illegible] πάντα. Epiph. hæreſ. 59. contra Catharos. f. 718. *In futuro ſeculo poſt hominis mortem non jejunii ſuppeditatio, non pœnitentiæ vocatio, nec eleemoſynæ oſtentatio &c.* Et poſtea. *Neque pietatis neque pœnitentiæ ſuppeditatio πορισμὸς poſt mortem eſt.* Ambroſius lib. de bono mortis cap. 2. *Qui hic non acceperit peccatorum remiſſionem, illic non erit, nimirum in patria beatorum.* (Excipit Bellarminus *loqui Ambroſium de remiſſione mortalium*, quia addit, *non erit autem qui ad vitam æternam non potuerit pervenire, quia vita æterna remiſſio peccatorum eſt.* Reſp. negat Ambroſius peccata mortalia poſt exceſſum ex hac vita homini remitti, ſed ex eo inferri nequit, venialia remitti, quia in genere dicit Ambroſius, *qui hic non acceperit peccatorum remiſſionem, illic non erit*, ubi verò docet, *in purgatorio quorundam peccatorum* videl. venialium remiſſionem ſperandam.) Hieronym. in comm. c. 6. Gal. & allegatur in jure Canonico c. In præſenti 13. q. 2. *Dum in præſenti ſeculo ſumus, ſive orationibus ſive conſiliis nos invicem coadjuvari poſſumus, cum autem ante tribunal Chriſti venerimus, non Job, non Daniel, nec Noe rogare poterunt pro quoquam, ſed unusquisq; onus ſuum portabit.* (ad Chriſti verò tribunal deducimur ſtatim ut ex præſenti ſeculo excedimus.) ** Ib. *Tempus ſementis tempus eſt præſens & vita, quã currimus. In hac vita licet nobis quod volumus ſeminare. Cum iſta vita tranſierit, operandi tempus aufertur.* ** Chryſoſtom. homil. 75. in Matth. cap. 23. p. 419. *Omni ſtudio incumbamus, ut ab ægritudine iniquitatis liberati ſani ex hac vita recedamus & quantum erga ſervos & verna nostros cum ægrotant, ſtudium adhibemus, tantam diligentiam, cum anima noſtra laboret, pro nobis ipſis aſſumamus. Certè quanquam propinquiores nos ipſi nobis ſimus, quam ſervi noſtri & corporibus animæ multo præſtantiores ſint, optabile tamen mihi eſt, ſi ſaltem æqualem utriquè rei diligentiam conferamus. Quod ſi modo non fecimus cum illuc abierimus, nihil nobis ad ſatisfaciendum relinquitur.* in ſerm. de Euchar. in Encœn. *Veniet hora quando theatrum hujus vitæ ſolvetur & nullus poſtea certabit, non eſt poſt hujus vitæ finem negotiatio. Diſſoluto hoc theatro coronas mereri non datur. Hoc tempus eſt pœnitentiæ, illud judicii, hoc agonum, illud coronarum; hoc laboris, illud quietis; hoc ærumnæ, illud retributionis*, in hom. de div. & Laz. *Ne putemus nobis, cum illuc venerimus, miſericordiã eſſe tribuendam, qui non agimus, ut veniam mereamur accipere, etſi Abraham pro nobis roget, etſi Noe, etſi Daniel Dum igitur tempus in manib. plurimam nobis apud Deum fiduciam præparemus.* homil. 2. de Laz. *Omnia hic diſſolve, ut citra moleſtiam illud videas tribunal. Donec hic fuerimus, ſpes præclaras habemus, ſimul vero ac illud diſceſſerimus, non eſt poſtea in nobis ſitum pœnitere neq; commiſſa diluere. Hic luctæ & certaminibus locus; illic corona & præmii tempus erit.* homil. 4. in c. 2. Hebr. *Neq; n. qui in præſenti vita peccata non abluerunt, poſtea conſolationem aliquam inventuri ſunt.* Excipit Bell. *Chryſoſt. loqui de remiſſione mortalium, quia exemplo epulonis, qui in gehenna cruciabatur, monet, ne differamus converſionem in aliam vitam.* Reſp. imò verò nihil ad ſatisfaciendum nobis relictum eſſe aſſerit, cùm illuc abierimus; coram Chriſti tribunali, cui ſtatim poſt mortem præſentamur, nihil quicquam in ſanctorum interceſſionibus præſidii ſupereſſe ait, ac diſertè negat vel ſpei vel pœnitentiæ vel conſolationis quicquam poſt mortem illis reliquum eſſe, qui ex hac vita ſine peccatorum omnium, ac ſingulorum remiſſione deceſſerunt) Iſidorus Peluſiota Chryſoſtomi diſcipulus

pulus lib.3.Epiſt.60. *Res hujus vitæ certaminum ac non coronarum materiam præbent : res autem futuræ honorum & præmiorum. Quocirca rerum occaſionem ne perdamus, ne alioqui in futura vita inutili pœnitentia afficiamur.* **Similia occurrunt apud Chryſoſt.hom.43.in Gen.tom.1.f.349.homil.3.in Epiſt.ad Philipp.tom.4.f.20.homil.36. in Matth.tom. 2.f.248. Ephrem Syrum lament. de die judicii f.247. Auguſtin. & Theodoret. in Pſal. 6.** Auguſt. in Enchirid. ad Laurent. cap. 115. *Hic eſt omnis remiſſio peccatorum, hic tentationes, quæ nos ad peccandum appellunt, hic denique malum unde cupimus liberari, illic autem nihil eſt eorum.* ſerm.66.de temp. *In hac vita tantum pœnitentiæ patet libertas, poſt mortem nulla correctionis eſt licentia.* ibid. *In hoc ſeculo pœnitentiam facientibus Dei miſericordia ſubvenit : in futuro autem pœnitentia non proficit, ſed rationem operum reddituri ſumus.* lib.50.homiliarum hom.5. *Hæc ergo fratres cariſſimi ſalubriter cogitantes, faciamus amicitias cum adverſario noſtro, dum ſumus in via cum illo, hoc eſt, conſentiamus verbo Dei dum adhuc ſumus in via, quia poſtea cùm de hoc ſeculo tranſiverimus, nulla compunctio vel aliqua ſatisfactio remanebit. Judex reſtatur miniſter & carcer.* Epiſt. 54. ad Macedon. *Poſt hanc vitam non eſt locus morum corrigendorum. Nam poſt hanc vitam quiſque id habebit, quod in hac vita ſibimet conquiſierit.* (Excipit Bellarmin. *etſi non erit poſt hanc vitam locus, ubi flagitioſi convertantur & mores ſuos corrigant, erit tamen ubi peccata levia juſtorum, quæ flagitia dici non poſſint, purgentur & pro criminibus jam dimiſſis pœna temporalis lui poſſit.* Reſp. ſi pœnitentiæ locus non eſt poſt hanc vitam, ergo nec ſatisfactionis, unde Auguſtinus utrumq; conjungit, quod nulla compunctio, nulla ſatisfactio poſt tranſitum ex hoc ſeculo ſit remanſura) Leo ſerm. 5. in Epiph. *In inferno nulla eſt correctio, nec datur remedium ſatisfactionis, ubi jam non ſupereſt actio voluntatis.* Heſych.in Lev.lib.6.c.19. *In futuro ſeculo jam non licet operari, ſed qui nunc operati ſunt, illi ad retributionem veniunt.* **Damaſc.de def.f.419. τότε ὅλως βοηθείας ἐκ ἔςι καιρὸς ἀλλὰ παράκλησις ἄπρακτος τῆς πανηγύρεως γὰρ διαλυθείσης ἐκ ἔςι πραγματείας ἐμπόριον. *Nundinis diſſolutis ceſſat negotiationis commercium.* **Gregorius Magnus lib.8.moral.cap.8.ad Jobi cap.7. *Dum tempus vitæ præſentis abſciditur, ad operationem promerendæ vitæ ulterius non reditur.* Et poſtea. *Quem nequaquam modo miſericordia eripit ſola poſt præſens ſeculum juſtitia addicit.* Beda in com. Pſal.6. *Poſt ſeparationem corporis & animæ nemo memor tui efficitur cum ſua utilitate, id eſt, Nemo, qui de ſuis peccatis in hoc ſeculo non compungitur, poſtquam mortuus eſt, utiliter compungitur, quia hic tantum locus eſt miſericordiæ, poſt hoc ſeculum tantum eſt locus juſtitiæ.* Theophyl. in cap. 23. Matth. *Fatuæ virgines ideò dicuntur, quod tunc requirent oleum, cùm non ſit negotiandi tempus.* c. Legatur in fin.24.q.2.ex Gelaſio *Mortuos ſuſcitaſſe Chriſtum legimus, in errore mortuos abſolviſſe non legi. Et qui hoc tantum faciendi ſolus habuit poteſtatem B. Petro Apoſtolo principaliter mandavit. Quodcunque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. Super terram inquit, nam in ligatione defunctum nunquam dixit eſſe abſolvendum.*

2. *aſſerunt* 215. Secunda claſſis complectitur illa dicta, in quibus aſſerunt, *unumquemque ita judicari, ut à Chriſto in morte invenitur.* Clem. Rom. lib. 8. Conſtitut. Apoſt. cap. 42. *Cui vivo offenſus erat Deus, certè eidem mortuo eſt iratus.* Juſtin. in Dial. cum Tryph. p. 207. *Noſter Dominus J.C. dixit,* ἐν οἷς ἂν ὑμᾶς καταλάβω ἐν τύτοις καὶ κρινῶ. *In quibus vos deprehendero, in eis & judicabo.* Cyprian. ſerm. de mortalit. p.213. *Qualem te invenit Deus cum vocat, talem pariter & judicat.* Auguſt. Ep. 80. ad Heſychium. *In quo quemque invenerit ſuus noviſſimus dies, in hoc eum comprehendet mundi noviſſimus dies, quoniam qualis in die iſto quiſque moritur, talis in die illo judicabitur.* (Excipit Bellarm. *Auguſtinum ſignificare, quod poſt hanc vitam non creſcant merita vel demerita, ideoque omnes judicandi ſint ad gloriam vel ad gehennam.* Reſp. imò verò Auguſtinus in genere dicit, ſtatum animæ poſt mortem non mutari, ſed in eodem omninò ſtatu animas in die extremi judicii inveniri, in quem ſtatim à ſuo ex corpore diſceſſu transferuntur, utique ergò non tranſeunt ex purgatorio in cœlum.) Id. tract. 49. in Joh. *Unuſquiſque cum cauſa ſua dormit & cum cauſa ſua reſurget.* Gregorius lib.8. moralium in Jobum cap. 8. *Salomon ait, quia lignum in quocunq; loco ceciderit, ſive ad Auſtrum, ſive ad Aquilonem ibi erit, quia cum humani caſus tempore ſive ſanctus, ſive malignus Spiritus egredientem animam clauſtra carnis, acceperit, in æternum ſecum ſine ulla permutatione retinebit, ut nec exaltata ad ſupplicium proruat, nec merſa æternis ſuppliciis ultra ad remedium ereptionis aſcendat.* lib.4.Dial.c.39. *In Evangelio dicit Dominus, ambulate dum lucem habetis. Per Prophetam quoque ait, tempore accepto exaudivi te, in die ſalutis adjuvi te. Quod Paulus Apoſtolus exponens dicit. Ecce nunc tempus acceptabile, nunc dies ſalutis. Salomon quoq; ait. Quodcunq; poteſt manus tua facere, inſtanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec ſcientia, nec ſapientia erit apud inferos, quò tu properas. David quoque ait, quoniã in ſeculum miſericordia ejus. Ex quibus nimirum ſententiis conſtat, quia qualis quiſque hinc egreditur, talis in judicio præſentatur.* Olympiodr. in c. 9. Eccleſiaſtæ. *In quocunque loco deprehenditur homo cum moritur, in eo gradu atque ordine permanet in æternum,*

216. Tertia claſſis complectitur illa dicta, in quibus aſſerunt, *nullam eſſe pro peccatis ſatisfactionem, niſi unicam ſatisfactionem Chriſti, quæ in hac vita per fidem nobis applicatur, non autem in purgatorio vim ſatisfaciendi noſtris paſſionibus impertitur.* Baſil. in c.1.Eſ. *Una expiatio peccati nimirum ſanguis ille pro mundi ſalute effuſus.* in reg. brev. q.10. *Anima in peccatis volutata, quonam modo debet ad Deum accedere? firmiſſimè credens purgationem peccatorum ſuorũ factam eſſe per ſanguinem Chriſti in multitudine miſerationum Dei, ut ille ipſe dixit. Si fuerint peccata veſtra ut coccinum quaſi nix dealbabuntur.* Ambroſ. lib. 10. in Luc. capp. 22. & ſerm. 46. *Lachrymas Petri lego, ſatisfactionẽ non lego.* (Excipit Bellarm. *ſatisfactionem eo loco ſignificare excuſationem.* Reſp. nec de excuſatione, nec de ſatisfactione Petri quicquam apud Evangeliſtas legitur, unde Ambr. verba de utraq; rectè accipiuntur.) Chryſ. ſerm. de B. Phil. *Ego teſtificor & fidejubeo, fore ut ſi noſtrûm quiſq; qui peccatis obnoxii ſumus recedens à priſtinis malis ex animo vereq; promittat Deo, ſe poſtea nunquam ad illa rediturũ, nihil aliud Deus requirat ad ſatisfactionẽ ulteriorẽ.*

unumquemque ita judicari, ut à Chriſto in morte inveniatur.

3. aſſerunt nullam eſſe pro peccatis ſatisfactionem aliã quàm Chriſti.

Auguſt.lib.4.de Trinit.cap.2.circa med. *Iniquorum & ſuperborum una mundatio eſt ſanguis juſti & humilitas Dei, ut ad contemplandum Deum, quod Naturâ non ſumus, per eum mundaremur, factum quod Naturâ ſumus & quod peccato non ſumus. Deus enim Naturâ non ſumus, homines Naturâ ſumus; juſti peccato non ſumus, Deus itaque factus homo juſtus interceſſit Deo pro homine peccatore.* lib. ejusd. cap.13. *Chriſtus morte ſua uno veriſſimo ſacrificio pro nobis oblato, quicquid culparum erat, unde nos principatus & poteſtates ad luenda ſupplicia jure detinebant, purgavit, abolevit, extinxit.* lib.2. de peccat. merit. & remiſſ. cap.20. *fuſo ſanguine ſine culpa omnium culparum chirographa deleta ſunt.* lib.7. de civ. Dei cap.31. *paſſionem Chriſti vocat ſingulare illud ſacrificium, quo a peccatis omnibus mundamur.* ſerm.37. de verb. Domini. *Chriſtus ſuſcipiendo culpam & non pœnam, & culpam delevit & pœnam.* Maximus in ſerm. de natali Petri & Pauli. *Chriſti paſſio nobis ſufficit ad ſalutem, Sanctorum autem Martyrum nobis contulit ad exemplum.* Leo Epiſt.81. ad Monachos Palæſtinos. *Quis eſt qui tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuavitatis? aut quod unquam ſacrificium ſacratius fuit, quàm quod verus Pontifex altari crucis per immolationem ſuæ carnis impoſuit? Quamvis enim multorum Sanctorum in conſpectu Domini mors pretioſa fuerit, nullius tamen inſontis occiſio propitiatio fuit mundi. Acceperunt juſti non dederunt coronas & de fortitudine fidelium nata ſunt exempla patientiæ, non dona juſtitiæ. Singulares quippe in ſingulis mortes fuère, nec alterius quisquam debitum ſuo fine perſolvit, cùm inter filios hominum unus ſolus Dominus noſter Jeſus Chriſtus extiterit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes ſepulti, omnes etiam ſunt ſuſcitati &c. fides etenim vera juſtificans impios & creans juſtos ad humanitatis ſuæ tracta participem, in illo acquirit ſalutem, in quo ſolo homo ſe invenit innocentem.* Gregorius lib.9. moral. cap.30. *Non valent virtute propria ab humano genere ſupplicia ſecuturæ mortis expleri.* Quid quod ipſa gloſſa juris Canonici diſt. 1. de pœnit. opinionem propriæ ſatisfactionis excludit. *Dic, inquit, quod nec cordis contritione, nec oris confeſſione remittuntur peccata, ſed tantum gratiâ Dei. Sed ipſa cordis contritio ſignum eſt peccata eſſe dimiſſa, ſicut exterior ſatisfactio ſignum eſt cordis contritionis, gratia enim præcedit contritionem.*

4. *negant juſtificatis pœnam in purgatorio ſuſtinendam.*

217. Quarta claſſis complectitur dicta ea, in quibus negant *poſt peccatorum remiſſionem acceptam juſtificatis per Chriſtum pœnam aliquam vel in hac vita vel in purgatorio ſuſtinendam eſſe.* Chryſoſtomus in procem. 1. in Eſa. *DEUS, quando peccata abolet, nullam relinquit cicatricem, nullum veſtigium ſinit manere, ſed unà cum ſanitate eximium etiam confert formæ decus, ſimul enim atque eximit pœna, donat & juſtitiam. Peccatorem enim efficit parem ei, qui non peccavit.* homil. 20. in Matth. cap.6. *Patrem dicendo & veniam peccatorum & pœnarum interitum & juſtificationem & ſanctificationem & liberationem & filiorum adoptionem & hereditatem & fraternitatem cum unigenito copulatam & ſancti Spiritus dona largiſſima uno hoc vocabulo confeſſus eſt.* homil.8. in Epiſt. Rom. *Deus credentem diligit ſexcentorum criminum reum, οὐχὶ κολάσεως ἀπαλλάξας μόνον, non ſolùm ſupplicio liberans, ſed & juſtum efficiens.* Et poſtea. *Ubi enim gratia, ibi venia; ubi venia, ibi οὐδεμία κόλασις nulla pœna. Sublatâ porro pœnâ ac juſtitia à fide accedente nihil prohibet heredes nos fieri promiſſionis ejus, quæ a fide datur.* homil.28. in 1 Cor. *Cum corripimur à Domino magis eſt admonitionis, quàque damnationis; medicina, quàm ſupplicii; correctionis, quàm pœna.* Hieronym. in Pſal. 31. *Quod tegitur, non videtur, non imputatur; quod non imputatur, non punitur.* Auguſt. lib.2. de peccat. merit. & remiſſ. cap.33. *res, quarum reatum Deus ſolvit, tamen eas ad certamen fidei ſinit manere, ut per illas erudiantur & exerceantur proficientes in agone juſtitiæ.* cap.34. *ante remiſſionem ſunt ſupplicia peccatorum, poſt remiſſionem ſunt certamina exercitationesque juſtorum.* ſerm.31. de verb. Apoſt. *Non hîc ſumus ſine peccato, ſed exibimus hinc ſine peccato.* in enarr. Pſal.31. conc.2. *Si texit peccata Deus, noluit advertere; ſi noluit advertere, noluit animadvertere, ſi noluit animadvertere, noluit punire, noluit agnoſcere, maluit ignoſcere. Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates & quorum tecta ſunt peccata. Ne ſic intelligatis, quod dixi, peccata cooperta ſunt, quaſi ibi ſint & vivant. Tecta ergo peccata quare dixit? ut non viderentur. Quid enim erat Dei videre peccata niſi punire peccata.* (Excipit Bellarminus, *Auguſtinum loqui de pœna æterna, alibi enim ipſum dicere, quod temporalem pœnam Deus adhuc requirat.* Reſp. utitur termino *pœna* in ſignificatione latiore pro calamitatibus, quas Deus in hac vita reconciliatis imponit. *Vel ad demonſtrationem debitæ miſeriæ, vel ad emendationem labilis vitæ, vel ad exercitationem neceſſariæ patientiæ temporaliter tenet hominem pœna, etiam quem jam reum non tenet culpa,* inquit tractat. 24. in Johan. circa med. Sed propriè & accuratè loquendo ſublatâ culpâ tollitur omnis pœna temporalis & æterna.) Fulgent. ad Venantiam Epiſt.7. *Non punit Deus in peccatore peccata, ſi peccatoris cervix non fuerit indurata.* Lomb.3. ſent. diſt.19 lit. A. ex veterib. ſic loquitur: *Si rectè fidei intuitu in illũ reſpicimus, qui pro nobis pependit in ligno, à vinculis Diaboli ſolvimur, i. e. a peccatis & ita à Diabolo liberamur, ut nec poſt hanc vitam in nobis inveniat, quod puniat.*

218. Quinta claſſis tribui poteſt illis dictis, *in quibus animas piorum in Chriſtum credentium, ſtatim ut ex corporis ergaſtulo diſcedunt rectà & ſine mora ad quietem & vitæ æternæ gaudia tranſire aſſeverant.* Clem. Romanus lib. 8. Conſtitut. Apoſtol. cap. 47. in oratione ad Deum loquens de piorum animabus à corpore ſeparatis: *Omnium animæ apud te vivunt, & juſtorum Spiritus in manu tua ſunt, quos nõ attinget tormentum, omnes enim ſanctificati ſub tua manu ſunt.* Dionyſ. de cœl. hierarch. cap.7. *Norunt (pii) ſe totos percepturos exactiſſimam ad Chriſti ſpeciem requiem, cum ad finem præſentis vitæ pervenerint, viamq; ad immortalitatem ſuam è vicino jam clarius intuentes divinitatis laudant munera, divinaque lætitia geſtiunt.* Ibid. *ſinum Abrahæ,* in quem pii poſt mortem colliguntur, ſic deſcribit: κόλποι δέ εἰσιν, ὡς οἶμαι, τῶν μακαρίων πατριαρχῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων ἁπάντων αἱ θειόταται καὶ μακαριώταται λήξεις, αἱ τοὺς θεοειδεῖς ὑποδεχόμεναι πάντας εἰς τὴν ἐν αὐταῖς ἀγήρω καὶ μακαριωτάτην τελείωσιν. Juſtinus in q. & reſp. ad orthod. q.75. p.339. *Poſt exitum animarum è corpore εὐθὺς γίνεται διαστολὴ ſtatim juſti ab injuſtis ſegregantur, abducuntur n. ab Angelis ad condigna ſibi loca. Ac juſtorum quidem animas in Paradiſum, ubi conſuetudine & aſpectu*

5. *animæ piorum ſtatim à morte ad cœlum deducunt.*

aſpectu fruuntur Angelorum & Archangelorum, per viſionem autem & ipſius Salvatoris Chriſti pro eo atq; dictum eſt, pereore abſumus à corpore & præſentes adſumus apud Dominum. Cyprian. contra Demetrian. in fin. p. 15. Tu ſub ipſo licet exitu & vitæ temporalis occaſu pro delictis roges, & Deum, qui unus & verus eſt, confeſſione & fide agnitionis ejus implores, venia confitenti datur & credenti indulgentia ſalutaris de divina pietate conceditur, & ad immortalitatem ſub ipſa morte tranſitur. Serm. de mort. circ. fin. p. 214. Quod interim morimur, ad immortalitatem morte transgredimur &c. non eſt exitus ſed tranſitus & temporali itinere decurſu ad æterna transgreſſus. Quis non ad meliora feſtinet? quis non mutari & reformari ad Chriſti ſpeciem & ad cœleſtis gratiæ dignitatem citius exoptet? Venturus ad Chriſti ſedem, ad regnorum cœleſtium claritatem lugere non debet nec plangere, ſed potiùs ſecundum pollicitationẽ Domini, ſecundum fidem veritatis in profectione ſua & translatione gaudere. pag. 215. Cum accerſitionis propria dies venerit, incunctanter & libenter ad Dominum ipſo vocante veniamus &c. Amplectamur diem qui aſſignat ſingulos domicilio ſuo, qui nos iſthinc ereptos & laqueis ſecularibus exutos Paradiſo reſtituit & regno cœleſti &c. Athanaſ. in lib. de virginit. non procul à fin. pag. 831. Non eſt juſtis mors, ſed tranſlatio, quippe qui transferuntur ex hoc mundo in requiem æternam, non aliter quàm ſi quis de excubiis abeat, ita quoque Sancti à mala iſta vita diſcedunt ad bona, quæ illis præparata ſunt, quæ oculus non vidit, nec auris audivit, atque in cor hominis ſubierunt &c. Nazianz. orat. in laud. Cæſarii fratris: Sapientum verbis adducor ut credam, generoſam omnem, Deoq; charam animam, poſteaquam corporis vinculis ſoluta hinc exceſſerit, protinus bonum quod eam manet, perſentientem & contemplantẽ mirabili quadam voluptate affici & exultare atque hac vita velut gravi quodam ergaſtulo fugâ relicto excuſſisq; compedibus, quibus animi penna deprimi ſolebat, hilarem ad Dominum ſuum convolare. Chryſoſt. homil. 69 ad pop. Antioch. Juſtos cum Deo in cœlis æterna gloria frui. homil. 3. ad Philip. εἰ δ' ἐκεῖ αὐτοῖς ἐνταῦθα, αὐτοὶ κἀκεῖ μετὰ τοῦ βασιλέως εἰσί. κἀκεῖ μᾶλλον καὶ ἐγγύτερον, οὐ δι' ἐσόπτρου, οὐδὲ διὰ πίστεως, ἀλλὰ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. Idem homil. 14. in Epiſt. Roman. Mors magis ad eum chorum, qui cum Chriſto eſt, conjungi, gloriâque illa potiri facit. homil. 61. in Johan. Honor mortuo non fletus eſt, non ejulatus, ſed hymni & Pſalmi & vita optima. Ille mortuus cum Angelis evolabit, etiamſi nemo exequiis intervenìat &c. Hieronym. ad Euſtach. Epiſt. 27. in Epitaph. Paulæ: Amiſſio illius cœleſtis domus habitatio eſt &c. inter doloris aculeos, quos mira patientia ſuſtinebat, quaſi apertos ſibi cœlos aſpiceret, loquebatur. Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ & volabo & requieſcam? Nunc illa divitiis fruitur & iis bonis, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcenderunt. Invidere ejus gloriæ videbimur, ſi voluerimus diutius flere regnantem. Ambroſ. lib. de bono mortis cap. 4. Omnifariam igitur mors eſt bonum & quia compugnantia dividit, ne ſe invicem impugnent, & quia portus quidã eſt eorum, qui magno vitæ iſtius jactati ſalo fidæ quietis ſtationem requirunt. Et poſteà: Mors hæc tranſitus univerſorum eſt, tranſitur enim à corruptione ad incorruptionem, à mortalitate ad immortalitatem, a perturbatione ad tranquillitatem. Non igitur nomen te mortis offendat, ſed boni tranſitus beneficia delectent, cap. 12. Intrepidè pergamus ad Redemtorẽ noſtrum Jeſum Chriſtum, intrepidè pergamus ad illum Sanctorum cœtum juſtorumque conventum. Ibimus enim ad Patres noſtros, ibimus ad illos noſtræ fidei præceptores, ut etiamſi opera deſint, fides opituletur, defendat hereditas. Ibimus & ubi ſinum ſuum Abraham ſanctus expandit, ibimus eo ubi Paradiſus eſt jucunditatis, ubi nulla nubes, nulla tonitrua &c. Cyrill. lib. 12. in Joh. c. 36. Credere debemus, cum a corporibus ſanctorum animæ abierint, tanquam in manus chariſſimi Patris bonitati divinæ commendari, nec ut quidam infidelium crediderunt in terris converſari, quoniamque ſepulturæ honoribus affecta ſint, nec ut peccatorum animas ad immenſi cruciatus locum, id eſt, ad inferos deferri, ſed itinere hoc nobis a Chriſto primum præparato in manus potius patris evolare. Tradidit enim animam ſuam manibus genitoris, ut ab illa & per illam ſatio initio certam hujus rei ſpem habeamus, firmiter credentes, in manibus Dei nos poſt mortem futuros, vitamq; multo meliorem ac perpetuo cum Chriſto victuros, adeò n. Paulus deſiderat reſolvi & eſſe cum Chriſto. Auguſt. ſerm. 15. de Sanctis: Animæ ſanctæ, quæ in hoc ſeculo aut per vitæ innocentiam puræ ſunt, aut pœnitentia ſatisfactione purgantur, à Salvatore noſtro recipiuntur & cum eo eſſe credendæ ſunt, ſecundum Apoſtoli dictum: Cupio diſſolvi & eſſe cum Chriſto; animæ ergo fratrum parentumque noſtrorum minimè cibis carnalibus delectantur. Offendi his magis poſſunt quam delectari, ſi cum illæ in ſacris ſedibus ſint, vos eas eſſe in terra credatis. (Si non ſunt terra, ergò multò minùs ſub terra in cavernis purgatorii. Si non ſunt in terra, ergò præſtigiæ Dæmonum ſunt, quando animæ ſe in terris conſpici & audiri fingunt. Si ſunt in beatis ſedibus cum Chriſto. Ergò non torquentur in igne purgatorii cum Diabolo.) Anſhelmus in comm. Coloſſ. 1. Morte Chriſti pax tanta effecta eſt, ut nunc animæ juſtorum, cum de corpore exeunt, mox penetrent cœlos gaudentibus Angelis. Innocentius IV. in Decretal. Gregorii lib. 3. tit. 42. c. 4. de Judæo in articulo mortis ad Chriſtum converſo ad Epiſcop. Metenſem ſic ſcribit: Si talis continuo deceſſiſſet, ad patriam protinus evolaſſet propter Sacramenti fidem, etſi non propter fidei Sacramentum. Excipiunt Pontificii, animas quæ in purgatorium abeunt, ibidem inter beatas numerari. Bellarm. in conc. de quatuor Noviſſ. conc. 1. § ut igitur: ac illum quoque ad gloriam cenſeo, qui ad purgatorium aliqua tempore relegatur. Sandæus in caſtig. conſc. Jeſuit. pag. 205. Reſp. 1. Patres expreſsè dicunt, animas fidelium transmigrare in Paradiſum, ſed Paradiſus non eſt in purgatorio, ſed potiùs purgatorium eſt in inferno, qui Paradiſo directè opponitur. 2. Patres dicunt, animas fidelium ad quietem, lætitiam & gloriam pervenire, id verò de animabus in purgatorio æſtuantibus dici nequit, quia ſi Bellarmino lib. 2. de purg. cap. 17. & Gregorio de Valentia tom. 4. Diſputat. 11. quæſt. 1. punct. 3. §. quaria; fides eſt habenda, pœnæ purgatorii tam graves ſunt & acerbæ, ut longe ſuperent omnes pœnas quæ tolerari poſſunt in hac vita, quin etiam ab ipſis inferni pœnis, duntaxat duratione diſtinguuntur, in ipſa autem acerbitate & gravitate conveniunt. 3. Ipſimet Pontificii purgatorium

rium à coelo & gehenna diſtinguunt, quomodo igitur animæ illæ ad coelum evolare dici poſſunt, quæ in purgatorii carcerẽ detruduntur? 4. Quomodo pii & fideles contra mortem animari poſſunt, ut non ſolum voluntario, ſed & læto animo eam venientem excipiant, utque in translatione ſua gaudeant, ſi purgatorii poenis terrendi ſunt & examinandi?

6. Duo tantùm animarum receptacula ſtatuũt.

219. Sextam claſſem complent dicta illa, *in quibus duo tantùm animarum receptacula ſtatuunt, in qua animæ ex corporibus excedentes colliguntur, cœlum ſcil. & infernum, tertium verò locum & ſtatum intermedium diſertè excludunt* Juſtinus loco proximè citato: *Juſtorum animæ poſt exitum è corpore ſtatim in Paradiſum ab Angelis ducuntur, injuſtorum autem animæ in loca inferni, pro eo atq; dictum eſt de Nabuchodonoſore Rege Babylonis. Infernus ſubter exacerbatus eſt in occurſum adventus tui. Et aſſervantur quæque in locis ſe dignis uſq; ad reſurrectionis & compenſationis diem.* Irenæus lib. 1. adv. hæreſ. cap. 2. pag. 37. *Impii, injuſti, iniqui & blaſphemi homines mittuntur in ignem æternum, juſtis autem & præcepta Chriſti ſervantibus & in dilectione ejus, perſeverantibus, quibusdam quidem ab initio, quibusdam autem ex pœnitentia, donatur vita & claritas æterna.* Origen. in præfat. lib. περὶ ἀρχῶν pag. 666. *Anima ſubſtantiam vitamque habens propriam cùm ex hoc mundo diſceſſerit pro ſuis meritis diſpenſabit ſive vitæ æternæ ac beatitudinis hæreditate poſitura, ſi hoc ei ſua geſta præſtiterint, ſive igne æterno ac ſuppliciis mancipanda, ſi in hoc eam ſcelerum culpa detorſerit.* Cyprian. ſerm. de mortalit. p. 212. *Hoc quod ſine ullo diſcrimine generis humani juſti cum injuſtis moriuntur, non eſt quod putetis bonis & malis interitum eſſe communem. Ad refrigerium juſti vocantur, ad ſupplicium rapiuntur injuſti, datur tutela fidentibus, perfidis pœna.* Hilarius in comm. Pſ. 2. circa finem p. 359. *Ne quis ſibi pœnæ lucro inter moras judicii blandiatur, in brevi namque exardeſcit ira. Excipit enim illos ſtatim ulter infernus & decedentes de corpore, ſi ita vixerint, confeſtim de via juſta pereunt. Teſtes nobis ſunt Evangelii dives & pauper, quorum unum Angeli in ſedibus beatorum & in Abrahæ ſinu locaverunt, alium ſtatim pœnæ regio ſuſcepit. Adeo autem ſtatim pœna mortuum excepit, ut etiam fratres ejus adhuc in ſupernis manerent. Nihil hic dilationis aut moræ eſt &c.* Macarius homil. 22. cujus ἐπιγραφὴ eſt *de duplici ſtatu decedentium: Cùm anima deceſſerit è corpore hominis tunc magnum quoddam peragitur myſterium. Nam ſi fuerit illa peccatis rea, accedunt chori Dæmonum & Angeli ſiniſtri ac poteſtates tenebrarum apprehendunt animam illam & imperioſius ſubjugatam in ſuas partes pertrahunt &c. Quod autem res ita ſe habeat, ex ea parte poteſt intelligere, qua felicioris eſt conditionis, ſiquidem ex præſenti tempore ſanctis Dei ſervis aſſiſtunt Angeli ac ſancti illi Spiritus circumdant atque cuſtodiunt, cumque exierint è corpore hoc, Angeli eorum aſſumunt animas in ſuam partem in ſeculo puro & ſic adducunt eas ad Dominum.* Athanaſ. quæſt. 19. ad Antioch. in princ. *Ex Scripturis diſcimus, quod peccatorum animæ inferius omni terra & mari exiſtant, ut inquit Pſalmus: In tenebris & in umbra mortis & lacu infimo. Juſtorum autem animæ in Paradiſo ſunt, id quod de latrone in cruce didicimus.* Hieronymus in comm. cap. 9. Amos: *Quando anima vinculis laxata corporeis volandi quò velit, ſive quò ire compellitur, habuerit libertatem, aut ad inferna ducetur, de quibus ſcriptum eſt: In inferno quis confitebitur tibi? aut certè ad cœleſtia ſublevabitur.* (Excipit Bellarm. *Hieronymum loqui non de morte naturali, ſed de ſolutione animæ à corpore per ſpeculationem.* Reſp. ſi in hac vita quælibet anima aut eſt *filia Dei* ad coeleſte regnum pertinens, aut *filia Diaboli* igni infernali mancipata, utique etiam in morte non debet ſtatui intermedius aliquis ſtatus. Adde quod perquam durum ſit de anima per ſpeculationem evagante accipere illud, *quod vinculis corporeis laxetur*, quodque abeat eò, quò ire compellitur.) ** Ephrem. tom. 1. tract. de manſione beat. *Extra duos hoſce ordines alius non eſt ordo medius. Loquor autem de altero quidem ſuperno, altero inferno, inter quos medians eſt varietas differentiarum retributionum. Quod ſi verum ſit, ut conſtat eſſe veriſſimum, quid inſipientius abſurdius ve iis, qui dicunt. Quoniam ſufficerit mihi gehennam effugiſſe, ingredi autem regnum cœlorum mihi non eſt cura, cum effugere gehennam hoc ipſum ſit regnum cœlorum ingredi, quemadmodum & ab eo excidere, eſt gehennam introire. Neque enim nos has regiones ſcriptura docuit.* ** Auguſtinus lib. 1. de peccat. meritis & remiſſ. c. 28. *Nec eſt ullus ulli medius locus, ut poſſit eſſe niſi cum Diabolo, qui non eſt cum Chriſto. Hinc & ipſe Dominus volens auferre de cordibus malè credentium iſtam, neſcio quam medietatem, quam conantur quidam parvulis non baptizatis tribuere, ut quaſi merito innocentiæ ſint in vita æterna, ſed quia non ſunt baptizati nõ ſint cũ Chriſto in regno ejus, definitivã protulit ad hæc ora obſtruenda ſententiã, ubi ait: Qui mecum non eſt, adverſum me eſt* l. 4. de Baptiſm. c. 28. *Fides Catholica non novit niſi duo loca, ubi homines ſint futuri perpetuò, cœlum, beatorum & infernum damnatorum.* lib. 13. de civit. Dei cap. 8. *In requie ſunt animæ piorum à corpore ſeparatæ, impiorum autem pœnas luunt, donec iſtarum ad æternam vitam, illarum verò ad æternam mortem, quæ ſecunda dicitur, corpora reviviſcant.* lib. 21. de civit. Dei cap. 25. *Manifeſta ſunt opera carnis &c. quoniam qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt. Hæc profectò Apoſtolica falſa eſt ſententia, ſi tales poſt quantalibet tempora liberati, regnum Dei poſſidebunt. Sed quoniam falſa non eſt, profectò regnum Dei non poſſidebunt. Et ſi in regni Dei poſſeſſione nunquam erunt, æterno ſupplicio tenebuntur, quoniam non eſt locus medius, ubi non ſit in ſupplicio, qui illo non fuerit conſtitutus in regno.* (In quibuſdam exemplaribus deeſt adverbium negandi *NON* & ſic legitur, *quoniam eſt locus medius*, ſed contextus manifeſtè oſtendit, particulam negandi eſſe addendam) lib. 5. hypognoſtic. contra Pelagianos pag. 957. *Primum locum fides Catholicorum divina autoritate regnũ credit eſſe cœlorum, unde non baptizatus excipitur. Secundum gehennam, ubi omnis apoſtata vel à Chriſti fide alienus æterna ſupplicia experietur. Tertium penitus ignoramus, imo nec eſſe, in Scripturis ſanctis invenimus.* (Excipit Bellarm.) *Auguſtinum loqui de locis æternis, cùm ſcriberet contra Pelagianos, qui invenerant tertium locum pro parvulis non baptizatis, quos volebant fore beatos quadam naturali beatitudine extra infernum & extra regnum cœlorum.* Reſp. hanc Pelagianam opinionem Pontificii fecerunt ſuam

per

pec hypotheſin de limbo infantum. Quomodo autem penitùs ignoraſſet Auguſt. locum tertium, ſi credidiſſet pucgatorium? quomodo Pelagianos ſolidè confutare potuiſſet, ſi tertium aliquem locum tempotarium vel æternum ipſe agnoviſſet? unde Eraſmus ad illa verba Auguſtini in margine annotavit *Purgatorium*, q. d. Purgatorium eſt locus ille intermedius, quem ignorat fides Catholica) tract. 49. in Joh. *Habent omnes animæ, cùm de ſeculo exierint, diverſas receptiones ſuas, habent gaudium boni & mali tormenta, ſed cũ facta fuerit reſurrectio, & bonorũ gaudium amplius erit, & malorum tormenta graviora, quando cum corpore torquebuntur*. Et poſteà. *Requiem quæ continuò poſt mortem datur, ſi ea dignus eſt, tunc accipit quisque cum moritur*. (Excipit. Bell. *animabus in purgatorio etiam dari gaudium & requiem, quia certæ ſunt de æterna ſua ſalute, interim hoc gaudium non eſſe ſine admixtione pœnar. temporalium*. Reſp. nondum Pontificii in eo conveniunt, quòd animæ in purgatorio ſint ceriæ de ſua ſalute. Et quale poteſt eſſe gaudium, qualis vè cequies illis, qui poenis æque gtavibus ac ipſi damnati torquentur? Adde quòd Auguſt. non bonis ſed malis tormenta aſſignat, ſed ex hypotheſi purgatorii etiam bonis totmenta erunt adſcribenda. Obſerva & illud quod Bell. lib. 2. de putgat. c. t8. in verbis Aug. in Ench. cap. tto. *per tolerabiliorem damnationem* intelligat mitigationem poenarum in purgatorio. At quomodo poteſt illis gaudium & requiem tribuere, quibus damnationem tribuit?) ſerm. to. de verb. Apoſtol. *Duæ habitationes ſunt, una in regno æterno, altera in igne æterno*, ſerm. 323. de temp. *Dicet aliquis, ego regnum Dei nolo, æternam requiem tantum obtinere deſidero. Nemo ſe decipiat fratres, duo enim loca ſunt & tertius non eſt ullis. Qui cum Chriſto regnare non meruerit, cum Diabolo abſque dubitatione ulla peribit*. lib. de vanit. ſeculi c. 1. *Scitote verò, quod cum anima à corpore avellitur, ſtatim aut in Paradiſo pro meritis bonis collocatur, aut certè, pro peccatis in inferni tartara præcipitatur. Elige modò quod vultis & hoc jam in vita veſtra diſponite, aut perpetualiter gaudere cum Sanctis, aut ſine fine cruciari cum impiis*. (In margine ad huoc Auguſtini locum in ipſa Pariſienſi editione annotatur: *Ubi nũc purgatorium?*) Fulgentius ad Venant. de poenit. Epiſt. 7. *Ut noverimus, illos qui gaudiis temporalibus oblectantur & juſſa divina contemnunt æternis ignibus concremandos, illos verò qui mala temporalia cum timore Dei patienter tolerant, æterna quiete potituros, attendamus divitem purpuratum & pauperem Lazarum, illum poſt epulas flammis perennibus traditum, iſtum poſt ærumnas in æterna ſinus Abrahæ quiete ſecurum*. Theophylact. in cap. 8. Matth. *Juſtorum animæ in manu Dei ſunt, peccatorum verò & ipſa hinc adducuntur ut anima divitis*. (Excipit Bellarm. *Theophylactum quanquam non meminit niſi duorum locorum, tamen non excludere alia*. At hæc eſt petitio pcincipii, ut enim juſtos & peccatores immediatè ſibi invicem opponit, & tertium genus hominum excludit, ita quoq; ſtatum juſtorum & peccatorum poſt mortem ſine ulla διαςολῆ invicem opponit. Pcr quam abſurdum eſt, quod Bellarminus addit, *Animas quæ ad purgatorium deducuntur, revocari poſſe ad quodlibet iſtorum duorum, quæ Theophylactus ponit. Nam quia juſtæ ſunt, rectè poſſunt dici eſſe in manu Dei, licet non ſint in regno Dei & ſimiliter dici poſſunt eſſe in inferno, quia purgatorium eſt pars inferni, vel certe locus vicinus*. Hoc verò eſt ex illis, quæ Theophylactus pco oppoſitis habet, facere ſubordinata & coelum terræ, imò inferno miſcere. De juſtorum animabus, quæ ſunt in manu Dei, liber Sapientiæ teſtatur, *quod non tangit eas tormentum*. At animas in purgatorio æſtuantes tangunt tocmenta graviſsima ab infernalibus poenis ſola duratione differentia, quomodo igitur phraſi Scripturæ poſſunt dici *in manu Dei*? Quando tandem finis erit nugatoriarum exceptionum?) Olympiodocus in cap. tt. Eccleſiaſtæ: *In quocunque loco ſeu illuſtri ſeu tenebroſo, h. e. ſive in turpi ſcelerum ſtatione, ſive in virtutum honeſtate deprehendatur homo cùm moritur, in eo gradu atque ordine permanet in æternum. Nam vel requieſcit in lumine felicitatis æternæ cum juſtis & Chriſto Domino, vel in tenebris cruciatur cum iniquis & principe hujus mundi Diabolo*. Bernh. in ſent. mor. cap. 9. *Tria ſunt loca, Cœlum, terra, infernus, & habent ſingula habitatores ſuos, Coelum ſolos bonos, terra mixtos, infernus ſolos malos.*

220. 6. Purgatocium *falſis nititur hypotheſibus*, iisque commpluribus ut pote. 1. *Eſſe quædam peccata ſuâ Naturâ venialia*. Contrarium oſtendimus in tract. de pcec. actual. §. 92. 2. *Pro peccatis illis hominis poenitentis ipſimet ſatisfaciendum eſſe, ſi non in hac vita, tamen poſt hanc vitam*. Cõtrarium ptobavimus in tract. de poenit. §. 125. 3. *Remiſſâ culpâ adhuc manere debitũ luendæ poenæ*. Contcarium demonſtravimus tract. de poenit. §. 125. 4. *Applicationem meriti Chriſti ad tollendam poenam temporalem fieri per opera ſatisfactoria propria*. Contrarium teſtatur univerſa Scriptura, quę non niſi unicum applicationis medium ex parte noſtra novit, videlicet vecam in Chriſtũ fidem. 5. *Aliâ ratione in Baptiſmo quàm in vera & ſeria poenitentia remitti peccata*. Atqui ut una Dei miſericocdia, unum Chriſti meritum, unum Evangelium, una fides, ita quoque una peccatocum remiſſio. 6. *Hominem eſſe ſui ipſius Redemtorem ac Salvatorem*. At univerſa Scriptura non niſi unum Redemtorem ac Salvatocem ratione meriti & efficaciæ novit, Chtiſtum ſcilicet Dominum noſtrum. 7. *Acceptationem poenæ à Deo inflictæ, cùm ex caritate procedit, eſſe virtualem quandam poenitentiam & peccati remiſſoriam*. At non humiliatio, non patientia, quæ eſt illa acceptatio poenæ, ſed fides in Chriſtũ eſt illud medium, per quod in vera poenitentia peccatocum temiſsio nobis confertuc. 8. *Spiritus illos qui ſe in purgatorio eſſe renunciant, atque opem a vivis implorant, eſſe animas defunctorum & ipſorum relationi fidẽ eſſe habendã*. Contrà verò Deus graviter prohibet Eſa. 8. v. 19. Veritatem à mortuis quærere ac Chryſoſt. hom. 29. in Matt. rectè docet, apparitiones illas eſſe *Diabolicas illuſiones*, qua de re in ſequentib. plura dicentur. 9. *Animas purgatorii nec eſſe in via nec in termino*. Bellarm. lib. 1. de pucgat. c. 14. At tepugnat hoc ipſi rerum Naturæ, quilibet enim eſt *viator* vel *comprehenſor*, dicunt Scholaſtici, unde ipſe Bellarminus contrarium aſſerit lib. 2. de purgat. cap. 3. ceſp. ad 1. *Dico animas purgatorii non eſſe in via, ſed in termino, quantum ad gratiæ augmentum*. 10. *Animas purgatorii nec ad militantem Eccleſiam in*

6 falſis nititur hypotheſibus.

terris.

terris, *nec ad triumphantem in cœlis*; *ſed laborantem infra terram pertinere*, cùm hujus tertiæ partis nulla fiat in Scripturis mentio.

7. *Eſt figmentum Ethnicū Iudaicum & Turcicū.* 221. 7. Purgatorium eſt *figmentum Ethnicum, Iudaicum & Turcicum*. 1. Quòd ſit *Ethnicum* dogma, patet tùm *ex ejuſdem origine*, tum ex *Pontificiorum confeſſione*. Origo purgatorii non poteſt monſtrari in ſcriptis Propheticis, ſed in libris Poëtarum ac Philoſophorum gentilium. Algazel Philoſophus Arabs l. 2. Philoſophiæ tract. 5. c. 5. *purgatorium* ſtatuit Homerus odyſſ. 11. de Ulyſſis ad inferos deſcenſu, & animarum allocutione fide Poëticâ multa diſſerit, quin & mentionē facit ſacrificiorum pro mortuis & fluviorum infernalium & judiciorum, alias deniq; animas ſupplicio affectas, alias temerè per infernum oberrantes ac dolentes introducit. *αἱ δ' ἄλλαι ψυχαὶ*, inquit, *νεκύων κατατεθνειώτων ἵςαντ' ἀχνύμεναι, εἴροντο δὲ κήδε' ἑκάςαι.* Homeri veſtigiis inſiſtit Plato in Phœdone & Gorgia, ubi diſputat, *animas purgādorū à Dæmonibus in loca ſua deferri, purgari eos, qui nec valde boni nec valde mali ac ἀνίατοι fuerūt ſed οἳ δόξωσι μέσως βεβιωκέναι qui medio modo ſe habuerunt, qui cū ἰατοῖς venialib. ſive ſanabilib. peccatis exierunt, eoſdem φλεγεθοντίοις flammis uſtulatos, dicit opem viventium implorare.* Hanc Platonis ſententiam latiùs declarat Hermagoras Platonicus Philoſophus, qui ut eſt apud Macrobium in ſomnio Scipionis l. 2. in fin. *infinita ſecula* dixit *dinumeranda eſſe, quibus nocentum animæ in eaſdē pœnas ſæpè revolutæ ſero de tartaris emergere permittūtur, & ad Naturæ ſuæ principia quod eſt cœlum, tandem impetratâ purgatiōne remeare.* Confer Euſebium lib. 11. de præparat. Evangel. c. ult. Auguſt. lib. 21. de civit. Dei c. 13. & Dominum Chemnic. part. 3. Exam. de purgat. c. Hiſtoria de orig. purg. ubi de Plat. illo purgatorio latiùs diſſeritur. A *Græcis* purgatorii dogma propagatum fuit ad *Romanos*, qui & ipſi talem peccatorum quorūdā poſt mortem *κάθαρσιν* crediderunt. Cic. in ſomn. Scipion. *Eorum animi, qui ſe corporis voluptatibus dediderunt, earumq; ſeq. miniſtros præbuerunt, impulſuq; libidinum voluptatibus obœdientium Deorum & hominum jura violavêre, corporibus elapſi circa terram ipſam volutantur, nec in hunc locum niſi multis agitati ſeculis revertuntur.* Virgil. lib. 6. Æneid.

Quin & ſupremo cùm lumine vita reliquit,
Nō tamē omne malū miſeris, nec funditùs omnes
Corporeæ excedunt peſtes, penituſq; neceſſe eſt
Multa diu concreta modis inoleſcere miris.
Ergo exercentur pœnis, veterumq; malorum
Supplicia expendunt, aliæ panduntur inanes
Suſpenſæ ad ventos, aliis ſub gurgite vaſto
Infectum eluitur ſcelus, aut exuritur igni.

Claudianus lib. 2. in Ruffin. circa fin.

Et quos per varios amnes per mille figuras
Egit Lethæo purgatos flumine &c.

Confeſſionem Pontificiorum exponit Bellarm. l. 1. de purgat. c. 11. rat. 3. *Purgatorium*, inquit, *confitentur Gentiles tàm Philoſophi quàm Poëtæ, ut patet ex Platone, Cicerone, Virgilio & Claudiano.* Ingolſt. in Diſp. de purgatorio dicunt, *extare purgatorium apud Homerum, Virgilium & Ariſtot.* Salmeron tom. 14. Diſp. 25. p. 226. addit *Senecam & Plinium.* Neve de conſenſu Platonicorum & Pontificiorum in hoc doctrinæ capite dubites, ideò Bellarm. aſſertionem Auguſtini lib. 21. de civit. Dei c. 13. *quòd Platonici nullam poſt hanc vitam agnoverint pœnam niſi purgatoriam.* lib. 1. de purgat. c. 2. §. *Quanquam*; eo modo corrigit *ut ſtatuat Platonem non minus quàm Romanam Eccle S. tria hominū genera, qui poſt mortem ad judicium evocantur, ſtatuiſſe. Unum eorum, qui piè juſteq; vixerunt, quos ſtatim ad inſulas beatorum transmitti aſſerit. Alterum eorum, qui peccata curabilia perpetrârunt, quos ad tempus pœnis exerceri aſſerit, donec ſcelus eluatur. Tertium eorum, qui peccata incurabilia commiſerunt, quos in tartarum in æternum puniendos dejici dicit, quorum ſupplicia ipſis quidem nihil proſint, ſed aliis tamē proſint ad exemplum.* Utque eò magis de conformitate doctrinæ Pontificiæ atque Ethnicæ conſtare poſſit, confer *pratum illud florentiſſimum, lucidiſſimum, odoratum, amœnum, in quo degunt animæ viſioni divinæ nondum idoneæ*, quod deſcribit Bellarm. l. 2. de purgat. c. 7. cum deſcriptione camporum Elyſiorum apud Virgil. lib. 6. Æneid.

Devenêre locos lætos & amœna vireta
Fortunatorum nemorum ſedeſq; beatas.
Largior hic campos æther & lumine veſtit
Purpureo, Solemq; ſuum ſua ſidera nôrunt.
Pars in gramineis exercent mēbra palæſtris &c.

222. 2. Quòd ſit dogma *Iudaicum*, itidem probatur, tum *ex doctrina Iudaica & Papiſtica collatione*, tum *ex Pontificiorum confeſſione*. Thalm. tres claſſes Judæorum reſurgentium conſtituit, primam piorum, alteram *impiorum*, tertiam *mediorum*: qui non niſi per purgatorium ſalvantur. In libr. Roſch. haſchana c. 1. tradunt, *illos, qui nec perfectè boni, nec extremè impii ſunt, in inferno expiare reſiduas ſordes poſt mortem per duodecim menſes, poſtea liberari, poſſe etiam eos juvari precibus quæ recitantur ſingulis Sabbatis & huic rei deſtinata eſt certa quædam orationis formula*, in libro תְּפִלּוֹת quam קַדִּישׁ appellant, *eamq; quilibet filius, non autem filia, quotidie pro defunctis parentibus per undecim menſes à morte recitare tenetur.* Habent verò & alia multa figmenta de diſcrimine pœnarum, quæ videre licet in d. l. *Confeſſionem* Pontificiorum exponit Bellarm. 1. de purg. c. 11. *Purgatorium*, inquit, *confitentur Hebræi, ut patet ex 2. Macc. 12. nam ſaltem fides adhibenda eſt ei libro, quæ adhibetur Livio. Præterea Ioſephus filius Gorionis in lib. de bello Iudaico c. 19. indicat, Iudæos conſuevisſe orare pro mortuis, non tamen pro illis, qui ſe interimunt.* 3. Quòd ſit dogma *Turcicum*, patet ex Alcorano azoar. 10. in qua purgatorium confirmatur. *Crede quod omnes tranſibunt per purgatorium & ibi ſtabunt, alii plus, alii minus.* azoara 29. *Sciendum quidem neminem eſſe, qui non ad ignem, quoniam hoc Deus mandavit, projiciſcatur, ubi corporaliter etiam increduli perſeverabunt.* Bellarm. d. l. *Mahumetani purgatorium in Alcorano disertè confitentur.* Salm. tom. 14 p. 225. *Purgat. etiam impurus Mahumet teſtatur.*

223. 8. Purgatorii dogma *perpetuis laborat contradictionibus*. Diſſentiunt enim Pontificii. 1. *de probandi principio*, ex quo purgatorii dogma ſtabiliendum. Roffenſis, Petrus à Soto & Pererius fatentur, *ex Scripturis non poſſe probari purgatorium*, ut ipſorum verbis oſtendimus ſuperiùs. Sed reliqui Scriptores Pontificii magno conatu varia Scripturæ teſtimonia conquirunt, ac Synodus Tridentina ſeſſ. 25. Eccleſiā *ſacris literis edoctam* purgatorium ſtatuere aſſerit. In V. T. non fuiſſe purgatorium, quidā ex Pontificiis ſtatuunt. At reliqui multa V. T. dicta ad purgatoriū applicant. *8 Laborat perpetuis contradictionibus.*

cant. Primitivæ Eccleſiæ doctorib. ignotum fuiſſe purg. fatetur Roffenſis, ut oſtendimus ſuperiùs. Sed reliqui Scriptores Pontificii ex omnib. Patrib. Græcis & Latinis per ſingula ſecula pro purgatorio aſtruendo teſtimonia anxiè conquirunt. Salmeron in cõm. 1. Cor. 15. Diſp. 25. infin. *Omnes veteres Græcos Patres & agnoviſſe purg. & ſcriptis ſuis luculentiſſimè prodidiſſe aſſerit.* Quidã purg. probant ex Zach. 9. *Eduxiſti vinctos tuos de lacu, in quo non erat aqua.* Alii aliud probant ex dicto Pſ. 67. *tranſivimus per aquam & ignem & eduxiſti nos in refrigeriũ.* At hæc dicta nõ poſſunt ſimul utraq; ad purg. applicari. Si enim in purg. *non eſt aqua*, quomodo de animab. in purg. dici poteſt, quod *per aquã & ignem tranſeant?* Denique quæ Scripturæ dicta à quibuſdam Pontificiis ad purg. ignem ſuccendendum & alendũ adhibẽtur, ea ab aliis de purg. agere negãtur, ut ex ſeqq. apparebit. 2. De *objecto* ſeu perſonis in purg. relegandis. Bell. l. 2. de purg. c. 1. *Multi Patres Origenes* hom. 14. in Luc. & in Pſ. 36. *Amb.* in Pſ. 36. & ſerm. 20. in Pſ. 118. *Hilarius* in Pſ. 118. Lactant. l. 7. div. Inſt. c. 21. *Hieron.* in c. 7. Amos. *Rupertus* l. 3. in Geneſ. c. 32. *ſtatuunt purgari debere poſt hãc vitam tàm bonos quàm malos uno Chriſto excepto, adeò ut ipſa quoq; Maria per ignem illum purg. tranſeat.* Hanc ſententiã acceptam ut ſonat, Bell. dicit *continere errorem*, ſic tamen Patres uno Origene excepto excuſat, quod Hilarius & Hieronymus loquantur *de igne divini judicij*; Lactantius, Ambroſius & Rupertus per ignem intelligant *verum ignem purg.* per quem tamen dicant Sanctos ſine ulla læſione tranſire, ita ut tranſeant per purg. *materialiter non formaliter*, cui ſententiæ conformem eſſe dicit viſionem B. Furſæi, quã deſcribit Beda l. 3. Hiſt. c. 19. *Ille enim vidit in via ad cœlum maximos ignes, per quos neceſſariò trãſeundum erat, ſed vidit ſimul eos, qui nihil haberẽt cõbuſtibile. h. e. nullũ culpa aut pœna reatũ illæſos trãſire, alios verò magis minuſve exuri, prout plus minuſve materia combuſtibilis offerebant.* In epicriſi de hac ſententia ferenda Bell. totus dubius eſt, neque enim audet eam pro vera aſſerere, nec tamen ut errorem improbare. Franciſc. Middenſis in elucid. verit. Cathol. in annotat. diſertis verbis eam cõfirmat. *Claret*, inquit, *quod omnes poſt hujus ſeculi vitã tranſire habeant per illum ignẽ, addit tamen, quod bonis non fiat ex hac re aliqua injuria, cùm abſq; læſione per illum tranſeant & ſine retardatione mercedem accipiant.* Et ſane ſi per *ignem* 1. Cor. 3. v. 13. Pontificii intelligere velint ignem purg., ſtatuere coguntur tàm eos, qui *ſuper fundamentum ædificarunt aurum, argentum & lapides precioſos*, quàm eos, qui *fænum & ſtipulas ſuperædificarunt*, h. e. tàm bonos quam malos in illum ignem deſcendere. 3. De *miniſtro* ſeu tortore ac carnifice Purgatorii. Salmeron tom. 14. p. 232. *Non deſunt quidam ex noſtris qui aſſerunt, Dæmones aſſiſtere his qui purgantur, partim ut pœnis illorũ lætentur, partim quia ipſis impellentib. quædã peccata admiſerunt, à quib. ibi expiantur & ideo ut victores illis inſultant. Quam tamẽ ſententiã alii forſan melioribus rationib. reſpuunt ut minùs probabilẽ* Bellarm. l. 2. de purg. c. 13. *An in purgatorio animæ torqueãtur à Dæmonib., res eſt omninò incerta. Nam quod non torqueantur à Dæmonibus nec ab Angelis, ſed à ſolo igne docent Scholaſtici, ut Thomas lib. 4. ſent. diſt. 20. art. 5. & rationem reddunt, quia omnes animæ purgatoris in ultimo conflictu Diabolum ſuperarunt, ideò non decet divinam juſtitiam, ut ſinat eas ab hoſte devicto vexari. Deinde hic in terris etiam perfectos viros Dæmones vexant, qui ſperant, ſe poſſe eos ad peccatum pertrahere, at animas purgatorii ſciunt in gratia confirmatas non poſſe cadere & vexationem illis neceſſariò profuturam ad celeriorem purgationem, non igitur credibile eſt, Dæmonum operâ animas illas cruciari. Ex altera parte quod à Dæmonibus torqueantur animæ purgatorii, docent multa revelationes ut illa B. Furſæi apud Bedam l. 3. Hiſt. c. 19. & apud Dionyſium Carthuſianum lib. de quatuor Noviſſimis*, & l. 1. vitæ Bernh. c. 10. Thomas Morus cont. Lut. ſcribens in eandem inclinat ſententiam, quod ſcil. Dæmones puniant animas in purgatorio. *Maneat igitur & hoc inter ſecreta* (inquit Bellarm.) *quæ ſuo tẽpore nobis aperientur*. Quatuor in univerſum opiniones de hac quæſtione apud Pontificios deprehendũtur. Quidam enim ex relatione Diaboli putant animas ſui duntaxat exilii vi & ignis vehementia affligi. Specul. Exemplorum diſt. 4. ex. 44. & diſt. 6. ex. 89. Quidam ignem flatu omnipotentis excitari & accendi ſtatuunt, ita ſentit Legenda Aurea Hiſt. 158. Bonaventura 4. ſent. diſt. 40. §. 29. animas ab Angelo bono in purg. duci ac educi aſſerit. Alii ex revelationibus probare conantur animas purgatorii à Dæmonibus torqueri. Et ſanè ſi purg. eſt ſinus quidam inferni, ſi locum Matth. 5. v. 25. *ne tradat te judex miniſtro*, ad purg. accommodare velimus, ſi Diabolum divinæ juſtitiæ executorem agnoſcimus, eccur torquẽdi partes alteri quàm Diabolo aſſignabimus. Contrà verò cùm juſtorum animæ ſint *in manu Dei*, cur eas ſubjicere velimus manui ac poteſtati Diaboli? & ſi Dæmones ſunt in purgatorio, cur non & ipſi purg. ignis flammis tandem expurgantur? 4. De *materia* ſive igne purgatorii. Albertus 4. ſent. diſt. 20. *Ego dico quod non arbitrer quenquam ſcire, qualis ſit ignis ille, niſi cui Deus revelaverit.* In Concilio Florentino apertè definitur *non eſſe ignem* in purgatorio. Quidã ut oſtendimus ſuperiùs, etiam *aquã* in purgatorio agnoſcunt, nec ſolùm igne, ſed etiam aqua & flumine quaſdam animas purgari aſtruunt. Illis opponit ſe Thomas Morus qui cont. Luth. ſcribens pertinaciter contendit. in purgatorio non eſſe aquã, idq; probat ex Zach. 9. Bell. lib. 2. de purg. c. 10. *Certum eſt in purgatorio, ſicut etiam in inferno eſſe pœnã ignis, ſive iſte ignis accipiatur propriè ſive metaphoricè & ſive ſignificet pœnã ſenſus ſive damni, ut quidam volunt.* c. 11. *Communis ſententia Theologorum eſt, verum & proprium eſſe ignem & ejuſdem ſpeciei cum noſtro Elementari, quæ ſententia non eſt quidem de fide, tamen eſt probabiliſſima.* Sed hîc nova oritur difficultas, *quomodo ignis corporeus urat animas?* Reſpondet Bell. cap. 12. *non poſſe in hac vita ſciri, quomodo ignis corporeus agat in animam incorporeã, ſed licet non ſciamus, quomodo id fiat, poſſe tamen fieri, ut conſtet ex quodam ſimili. Videmus autem animam incorpoream uniri corpori humano & ei vitam dare, & cum illo ſimul gaudere & pati, cùm tamen modus hujus unionis ſit planè ineffabilis. Quis capiat, quomodo Spiritus ſit forma corporis, cum inter corpus & Spiritum nulla ſit proportio? Sicut ergo potuit uniri Spiritus carni, ut illi vitam communicaret, ita poteſt uniri Spiritus igni, ut ab illo pœnam trahat, licet modus utriuſque ſit planè incognitus.* At-

qui

qui diſpar ratio eſt inter animã ἐνσώματον corpori unitam & ἀσώματον extra corpus ſubſiſtentem. Anima ἐνσώματος ignis corporei flammis afficitur non immediatè; ſed mediatè ratione corporis, cui arctiſſimè eſt unita, de quo tractat Aug. lib. 21. de civ. Dei c. 10. quem locum pro ſua ſententia Bell. adducit, cùm non de pœnis animarum in purg., ſed damnatorum in inferno ibidem agatur) ſed animam ἀσώματον corporeo quodam igne immediatè torqueri poſſe, nondum eſt demonſtratũ. Ecquis n. non rideat illud. quod in ſpeculo exemplorum diſt. 3. exempl. 3. cõmemoratur, *Presbyterum quendam vidiſſe animas veru b. affixas ad ignẽ fuiſſe aſſatas & tortores adipem deſtillantẽ iterum in eas refudiſſe.* Antonin. part. 4. tit. 14. cap. 10. §. 4. *ignem purg. eundem eſſe dicit cum infernali ac gehennali*, unde ad purgatorium accommodat dictum Chriſti Matth. 10. *Timete eum, qui animam & corpus poteſt perdere in gehẽna.* At ſi ex hoc Chriſti dicto purg. probatur, non erit ex eo liberatio, quia ex gehenna nulla ſperanda liberatio. 5. *De ſtatu animarum* in purg. Quærunt, *an anima purg. poſſint mereri?* Thomas affirmat 4. diſt. 21. q. 1. art. 3. ad 4. ubi dicit, *poſt hanc vitam non poſſe reperiri meritũ reſpectu præmii eſſentialis, ſed tantùm reſpectu accidentalis.* Idẽ confirmant alii hoc argumento: *Animæ in purg. habent omnia neceſſaria ad meritum, nam habent gratiam, fidem ſpem, caritatem, & liberum arbitrium ſaltem quoad exercitium, cur igitur non merentur. Deinde beati mereri poſſunt, ut patet de Chriſto, qui ſemper fuit beatus & tamẽ merebatur. Ergò multò magis animæ purg. mereri poterunt.* Antiſiodorenſis in ſumma l. 4. refert quorundã ſententiam, quòd ſtatuerint, *Animas in purg. poſſe mereri vel demereri.* Sed contrariũ ſtatuit Bell. l. 1. de purg. c. 3. *videlic. in purg. non amplius eſſe locum meritis.* De Thoma reſpondet, quòd ſententiam ſuam mutaverit. Quærũt, *an animæ in purg. pro nobis orent?* Thomas 2. 2. q. 83. art. 11. ad 3. diſertè negat. Quomodo enim pro nobis orarẽt animæ deſtitutæ *ſpeculo illo,* in quo noſtras intueantur miſerias? quomodo orarent deſtitutæ Dei viſione & aſpectu? Bell. l. 2. de purg. c. 15. §. quod autem: affirmat. *Non eſt,* ait, *incredibile etiam animas purg. pro nobis orare & impetrare, quandoquidem animæ Paſchaſii & Severini miracula operabantur, etiamſi in purg. degerent,* ut patet ex Gregorio l. 4. Dialogorum c. 40. Probat idipſũ ex eo, *quod dives in inferno orabat pro fratribus ſuis* Luc. 16. At qualis interceſſio, talis etiam probatio. Dives ille pro fratribus intercedendo nihil impetrat, metuendum igitur, ne & animæ in purg. pro nobis orantes fruſtrà intercedant. unde Bellarminus huic interceſſioni parùm fidens ac tribuens ſubjungit: *Quanquam hæc vera ſint, tamen ſuperfluum videtur ab eis ordinariè petere, ut pro nobis orent, quia non poſſunt ordinariè cognoſcere, quid agamus in particulari, ſed ſolùm in genere ſciunt nos in multis periculis verſari, ſicut nos de illis in genere ſcimus, eas valdè torqueri, nã nec rebus noſtris interſunt, nec in Deo orationes noſtras vident, nec eſt veriſimile eis revelari ordinariè, quid agamus vel petamus.* Sed huic diſcurſui Bellarmini contradicit Legenda aurea 158. ubi traditur, *animam animæ nunciare & revelare, quæ in mundo aguntur & quæ pro ſingulis vota fiunt.* In Spec. Exempl. diſt. 3. exempl. 123. *Anima cujuſdam in purgatorio ſubſultabat ſubitò, & cùm ab animab. vicinis interrogaretur, quamobrem id faceret, reſpondit, illâ ipſâ horâ ſibi natum poſthumum, qui in prima ſua Miſſa ipſum ex purgatorio eſſet liberaturus.* Quærunt *an animæ in purg. certæ ſint de ſua ſalute?* Salmeron. tõ. 14. p. 231. *Quidã Catholici ſentiunt, aliquos defunctos ſalutis ignoratione puniri, & illo vehementiſſimo dolore, qui inde exurgit, affligi.* *Quidam Catholici*, inquit Bellarm. l. 2. de purgat. c. 4. *docent non eſſe certas, exiſtimant enim inter purgatorii pœnas eſſe unam maximam incertitudinem ſalutis. Ita videtur ſentire Dionyſ. Carthuſianus ob quaſdam viſiones, quas ipſe refert* lib. de quatuor Noviſſ. art. 47. *Idem docet Michaël Baius* lib. 2. de merit. c. 8. *Idem videtur deduci ex ſententia Gerſonis* lect. 1. de vit. Spir. & *Iohan. Roffenſis* contra artic. 32. Lutheri &c. *At communis Theologorum ſententia eſt, omnes animas, quæ in purgatorio ſunt, habere certitudinem ſuæ ſalutis,* ita enim definivit Leo 10. in bulla ſua contra Luther. art. 28. quam tamen certitudinem Bellarminus dicit eſſe *mediam inter eam, quæ eſt beatorum & in vitã æterna & piorum in hac vita, quam vocãt cõjecturalem.* Quanta verò hæc abſurditas majorem ſalutis certitudinem tribuere animabus, quæ in purgatorio à Diabolis torquentur, quæ juſtitiã Dei vindicem potiùs quàm gratiam ſentiunt, quæ puniuntur igne ſolâ duratione ab infernali differente, quæ non ampliùs ſunt in ſtatu merendi &c. quàm piis in hac vita, quibus in verbo Evangelii gratia Dei, remiſſio peccatorum & vita æterna offertur, qui habent vitam æternam, quibus Spiritus ſanctus interiùs confirmat, quod ſint Dei filii & hæredes vitæ æternæ? Quòd ſi animæ in purgatorio ſunt certæ de ſua ſalute, cur Eccleſia Romana, pro eis hâc precationis formâ orat. *Libera Domine animas omnium fidelium defunctorum de pœnis inferni & de profundo lacu, libera eas de ore leonis, ne abſorbeat eas tartarus, ne cadant in obſcurum.* Bellarm. anxiè quærit varias reſponſiones, ſed nec lectori nec ſibiipſi ſatisfacit. Nota etiam illam contradictionem. Pœnæ purgatorii ſolâ duratione differunt à pœnis damnatorum inferni & ex hypotheſi Pontiſiciorum. Atqui pœna damnatorum *eſſentialiter includit deſperationem ſalutis* docente Bell. l. 4. de Chriſto c. 8. quomodo igitur animæ in purg. poſſunt eſſe certæ de ſalute? 6. *De loco purg.* Thom. 4. ſent. diſt. 21. *de loco purg. non invenitur aliquid determinatum in Scripturis, nec ad hoc poſſunt rationes efficaces induci.* Contrarium ſtatuit Becanus de purg. Calvin. c. 3. p. 32. qui inter ea quæ de purg. apud Catholicos certa ſunt, etiam hoc numerat, *quod ſit in loco ſubterraneo. De eo Eccleſia nihil definivit*, inquit Bell. l. 2. de purg. c. 6. (ejus quod nuſquam eſt, locus definiri non potuit.) *Sunt autem multæ opiniones: Prima quorundam, qui putant, ibi animas purgari, ubi peccaverunt, h. e. variis in locis. Et quidem quod variis in locis animæ purgentur, ſatis probabiliter colligitur ex Gregorio l. 4. Dial. c. 40. & 55. qui refert animam Paſchaſii & cujuſdam alterius in balneis fuiſſe purgatas, nec non ex Epiſt. Petri Damiani de mirac. ſui temporis, ubi deſcribit viſionem de purgatione animæ S. Severini in quodam flumine. At quod omnes ibi puniãtur ubi peccaverint, non eſt probabile, nam cõtingit aliquẽ in multis locis peccâſſe, nec eſt veriſſimile in omnibus illis purgandum. Secunda opinio loca animarum non eſſe corporalia. Ita Aug. l. 12. de Geneſ. ad lit. c. 33. ſed*

retractavit lib.2 retract.c.24. Tertia, loca pœnalia animarum eſſe hunc mundum, in quo animæ manent in corpore tanquam in carcere. Hanc refert & refellit Irenæus in fine lib.5. Quarta, infernum & purgatorium animæ nihil aliud eſſe, quam conſcientiam accuſantem & punientem peccata, ita Philo & Origenes. Quinta eſt infernum & proinde purgatorium, ſunt enim loca vicina, fore in valle Ioſaphat, ita refert Chryſoſt. ſenſiſſe veteres aliquos hom. de præmiis beator. tom. 3. Similem ſententiam refert Gregor. lib.4. Dial.c.42. Sexta, infernum eſſe ſtatum animæ extra corpus, ita refert Theophyl. in c.16. Luc. Septima eſt, locum pœnalem animarum non eſſe terram, ſed aerem iſtum caliginoſum, ubi Dæmones verſantur, ita Gregor. Nyſſ. in lib. de anima & reſurr. ac Chryſoſt. homil. de præm. beator. & autor imperf. oper. in Matth. hom.53. cui ſententiæ favet Hiſtoria S. Furſæi apud Bed. lib.3. Hiſt. Angl. c.19. illo enim defuncto cùm ab Angelis in cœlum deduceretur, oſtenſi ſunt maximi ignes ſupra aerem, qui ſervabantur, ut Angelus dicebat, ad mundi conflagrationem & interim examinabantur ibi opera hominum. Octava eſt communis Scholaſticorum, purgatorium eſſe intra terræ viſcera inferno ipſi vicinum. In Legendis & Speculis exemplorũ mẽoratur, q. aliæ animæ relegatæ fuerint in vepres, aliæ in mõtes, aliæ in cõvalles, aliæ in puteos, aliæ ſub umbras arborũ, aliæ in aerem, aliæ ſub ſtillicidia, aliæ in glaciẽ, aliæ in flumina, aliæ in antrum Patricii &c. Rationem diverſæ illius circumgyrationis exponit Bonav. lib. 4. ſent. diſt. 4. §. 34. diverſis diverſa loca ſunt conceſſa, vel propter eorum celeriorem liberationem, ut aliis poſſint ſuam indigentiam revelare, ſicut docet exemplũ de Paſchaſio, vel propter noſtrã inſtructionẽ, ut aliquando recogitemus, magnã poſt hanc vitam pœnam infligi peccatoribus, vel propter cujuſdam ſancti impetrationem, ſicut legimus quod Patricius impetravit cuidam, quod puniretur in quodam loco in terra. Albertus 4. ſent. diſt. 20. ſic diſtinguit, quod purgatorii locus alius eſt ex ordine divinæ juſtitiæ determinantis receptaculũ animæ puniendæ, alius v. ex diſpenſatione. Majolus in dieb. câicul. Colloq.2.p.61. Thom. cũ Bonaventura dicit, quòd particularia purgatorii loca in ſuperficie terræ ſpecialiter Deus ordinavit. Quærent porrò, an præter cœlum & purgatorium ſit poſt hanc vitam aliquis alius locus pro animab. juſtis? Bell. l.2. de purg. c.7. dicit, hic ſubeſſe difficultatem ſatis magnam, quia ex una parte omnes Theologi docent, non eſſe alia receptacula præter quatuor enumerata, quæ ſunt limbus Patrum, limb. infantum, purg. & infernus, Concil. Florentin. ſeſſ. ult definit, animas quæ nihil purgandũ habẽt, mox recipi in cœlum. Ex altera parte narrat Beda lib.5. Hiſt. c.13. viſionem valde probabilem, cui ipſe fidem adhibere non dubitavit, in qua oſtenſum fuit cuidam animæ, quæ ad corpus poſtea rediit, præter infernum, purg. & regnum cœlorum, quoddam quaſi pratum florentiſſimum, lucidiſſimum, odoratum, amœnum, in quo degebant animæ, quæ nihil patiebantur, ſed tamen ibi manebant, quia nondum idoneæ erant divinæ viſioni beatificæ, cui revelationi multas alias conformes adducit Dionyſ. Carthuſ. in Dialogo de judicio particulari art. 31. & Ludov. Bloſius in Monili Spirituali cap.13. Videtur mihi dicendum (ait Bellarm.) non eſſe improbabile talem aliquẽ locum reperiri, cæterum ejuſmodi locum ad purgatorium pertinere (mirum verùm quòd flammæ purgatorii illud pratũ non exurant ac deturpent.) Etſi n. ibi nulla ſit pœna ſenſus, tamen eſt pœna damni. Pœna a. non convenit niſi animæ, quæ nondum plenè purgata eſt, itaque erit locus ille mitiſſimum purgatorium & quaſi carcer quidam ſenatorius ac honorarius. (Atqui ſi omnis locus, in quo eſt pœna damni, pertinet ad purgatorium, etiam limbus Patrum, limbus infantum ad purgatorium pertinebunt, ſicque duo tantùm remanebunt receptacula, infernus ſcil. & purgatorium.) 7. De tempore purgatorii, tùm ratione initii tum ratione finis. Salmeron tom.14. Diſp.25.p.220. refert quoſdam aſſerere, quod ante Chriſti mortem quidem fuerit purgatorium, quia nondum fuerat conſummata iniquitas, nec finem acceperat peccatum, verùm poſt Chriſti paſſionem ac mortem ſublatum eſſe de medio, quibus opponit locum 1. Cor. 3. & Eccleſiæ confeſſionem. Dominicus à Soto lib.4. ſent. diſt. 19.q.3.art.2. diſputat, tempus purgationis non durare ultra decem annos. Rationem addit hanc, quia ſi hic in terris aliquibus pœnis brevi tempore liberari poſſumus ab omni pœna, quare non multò citius in purgatorio, cùm illa pœna in infinitum graviores & intenſiores iſtis? Præterea hic ſunt prolixæ pœnæ, quia non poſſunt eſſe multùm intenſæ, nam ſubjectum deſtruerent. At poſt hanc vitam poſſunt eſſe intenſiſſimæ, quia ſubjectum eſt incorruptibile. Ergo credibile eſt Deum illas animas ad gloriã anhelantes breviſſimo tẽpore per intenſiſſimas pœnas purgare. Sed hanc Dominici opinionẽ Bell. l.2. de purg. c.9. repudiat, eidemq; opponit viſiones ſanctorũ, quæ teſtantur quaſdam animas uſque ad diem judicii in purg. manſuras, itẽ Eccleſiæ Romanæ conſuetudinẽ, quæ anniverſaria ſacra celebrat pro defunctis, etiamſi conſtet, eos ante centum vel ducentos annos eſſe mortuos. Concludit igitur, rem eſſe incertiſſimam nec niſi temerè definiri poſſe. Antonin. part.4. tit.14. c.10. §. 6. Vnicuique tempus purgationis ad illud, in quo peccavit, dimenſum eſt. Quod ſi ita eſt, quorſum igitur prodeſt per centũ ducentos vel plures annos Miſſas, vigilias, ſeptendialia & anniverſaria pro defunctis celebrare? In extremo judicio finẽ ſuũ habiturũ eſſe purg. aſſerit Bell. l. 1. de purg. c.12. reſp. ad 5. Sed veteres, quorũ authoritatẽ in hac controverſia nobis opponunt, (Origen. Ambroſ. Lactant.) ultra finẽ ſeculi extendũt quorundã purgationem. Nec poteſt dari evidens ratio, cur in fine ſeculi purg. ſit extinguendum, cùm tamẽ multi paulò antè noviſſimũ diẽ mortui reatu peccatorum venialium & debito pœnarum temporalium pro peccatis ſuis perſolvendarum adhuc teneantur obſtricti. Sed & Pontifices Romani in multa annorum millia & ſic ultra finem ſeculi indulgentias ſuas protendunt, quod impoſturæ perquã affine, ſi in fine mundi purg. penitus ceſſabit. 8. De gravitate pœnarũ in purg. Omnes quidẽ ſtatuũt, pœnas purg. eſſe majores pœnis hujus vitæ, unde Antonin. part.4. tit.14. c.10. §.4. refert, aliquãdo ægrotũ mutaſſe ſuũ morbũ pœnâ purg., ſed mox morbũ eũdẽ licet acerbiſſimũ repetiviſſe, ac diſ. de tẽ. ſerm 60. dicit: Si cui breviſſimus dies in purg. tranſigendus eſſet, mallet is centũ annos in acutiſſimis ſpinis incedere, pede nudo, nihil quàm atrum panem vorare, nihil quàm fel aceto mixtum potare, lapidemque pro pulvinari habere. Dubitant tamen ac diſceptant, quomodo pœnæ purgatorii majores ſint hujus vitæ pœnis. Tom.

4.ſent.

4. ſent. diſt. 20. q. 1. art. 2. docet, *pœnam damni eſſe maximam pœnarum tàm quæ in purgatorio, quam quæ in hac vita reperiri poſſint, ac minimam pœnam purgatorij eſſe majorem maximâ pœnâ hujus vitæ, quod utrumq; certis rationibus conficere nititur.* Sed Bonavẽt. in 4. ſent. diſt. 20. art. 1 q. 2. ſtatuit, *pœnam damni in purgatorio non eſſe majorem omni pœnâ ſive purgatorij, ſive hujus vitæ: ac purgatorij pœnas eſſe majores pœnis hujus vitæ ſolùm in hoc ſenſu, quia maxima pœna purgatorij eſt major, quam ſit maxima pœna hujus vitæ, licet aliqua pœna purgatorij reperiatur minor aliquâ pœnâ hujus vitæ*, quæ ſententia Bonavent. Bell. magis probatur l. 2. de purgat. c. 14. Quærunt etiam, *an pœnæ purgatorij ſemper crucient æquè graviter ab initio uſq; ad finem purgationis, an verò paulatim minuantur, donec finem accipiant?* Bellarm. d. l. reſpondet *de eo adhuc ſuper eſſe quæſtionẽ, interim probabilius eſſe, quod pœnæ paulatim remittantur*, quod tamen non niſi ex revelatione quadam facta Malachiæ probat. 9. *De liberatione animarũ ex purgatorio.* Animas ſanctorum defunctorum cum Chriſto regnantes orare pro animab. in purgatorio laborantibus, ut eò citius ex eo liberentur, negit Dominicus a Soto l. 4. ſent. diſt. 45. q. 3. art. 2. contrarium aſſerunt reliqui Pontificii. Ex purgatorio animas liberari poſſe, ex inferno non poſſe, communis eſt ferè omnium ſententia. Sed in Miſſæ ſacrificio pro defunctis hoc modo orant: *Domine, libera animas fidelium defunctorum de pœnis inferni & de profundo lacu, libera eas de ore leonis, ne abſorbeat eas tartarus, ne cadant in obſcurum*; in quibus verbis dextrè explicandis plurimùm laborant Bellarminus & Salmeron, nec tamen ſibi ipſis ſatisfaciunt. Damaſcen. in orat. pro mortuis dicit *orationib. Teclæ liberatam de inferno animam cujusdam Falconillæ fœminæ paganæ, & orationib. Gregorij Papæ animam Trajani Imperatoris*, quam Hiſtoriam defendit Andradius Payva, imò & Salmeron t. 14. Diſp. 27. p. 236. Rauulphus l. 6. in polychr. c. 8. *Impij Regis Eduini animam Dunſtani precib. ab inferno liberatam ac in pœnitentiũ animarum ſorte translatam eſſe memorat.* Gregor. l. 1. Dial. c. 12. ſcribit, *a S. Severo excitatum quendam virum peſſimum, quia à Dæmonibus in infernum deducebatur.* Bellarm. lib. 2. de purg. c. 8. dubius eſt: *Si hæc* (inquit) *Damaſceni Hiſtoria defendi debeat, oportet dicere, Trajanũ non fuiſſe abſolutè damnatum ad inferos; ſed ſolùm punitũ in inferno ſecundùm præſentia ejus demerita & ſuſpenſam ſententiã propter prævisas Gregorij preces & præterea nõ immediatè ex inferno ad cœlũ tranſiſſe, ſed prius corpori unitum & tunc baptizatũ & pœnitentiã in hac vita egiſſe. Iſta n eſt cõmunis ſolutio Thomæ, Durãdi, Richardi & aliorũ 4. ſent. diſt. 45.* Atqui ſacræ literæ ne ipſius quidẽ Chriſti meritũ eò extendunt, ut ſi quis in finali impœnitẽtia decedat, præſertim hoſtis Chriſtiani nominis ac ſangvinis, ex gehennæ flammis rurſum eripiatur, unde Bellarmin. tandẽ propendet in Cani & aliorum ſententiã, quæ hanc Hiſt. rejicit ut confictam, quâ ratione apertis tibiis Andradio, Alphonſo, Salmeroni, Ciaconi & aliis Pontificiis contradicit. Sic ergo nuſpiam inveniunt, ubi pedem figant. Inter remedia, quibus animæ in purgatorio æſtuantes juvantur, referunt *Indulgentias Pontificias.* Sed quomodo illæ animab. defunctorum *applicentur*, de eo non conveniunt. Quidam exiſtimãt, *Papæ juriſdictionem extendere ſe in purgatorium, ita ut animab. in purgatorio per modum abſolutionis ejus communicare poſſit.* Quidam verò inter quos Bellarm. l. 1. de Indulgent. c. 14. & l. 2. de purgat. c. 16. Förnerus de jubilæo p. 207. ſtatuunt, *juriſdictionem Papæ non extendere ſe ad purgatorium, ideoq; indulgentias defunctis concedi non per modum abſolutionis, ſed per modum ſuffragij.* Si quæras, ubi modus ille ſuffragii fundatus? quidam recurrunt ad Scripturas malè detortas, quidam ad Patres, quidam ad Romanæ Eccleſ. autoritatem. Anton. Archiep. Florentinus part. 1. tit. 10. c. 3. *De Indulgentiis nil expreſsè habemus ex Scriptura ſacra, nec etiam ex dictis antiquorũ Doct., ſed modernorũ* Alph. de Caſtro l. 8. contra hæreſes p. 255. *Inter omnes res, de quibus in hoc opere diſputamus, nulla eſt, quàm minùs apertè ſacræ literæ prodiderint, & de qua minùs vetuſti ſcriptores dixerint* (quàm Indulgẽtiæ.) Diſſentiunt etiam *de ſuffragiis particularib.* Nam Cajetanus tom. 1. opuſculor. tract. 16. q. 5. docet, *omnes quidem animas juvari poſſe & juvari etiam communibus ſuffragiis. At particularib. quæ pro illis fiunt, non juvari, niſi illas, quæ particulariter meruerunt, ut ſibi talia prodeſſent.* Dicit autẽ eas peculiariter mereri, quæ hiſce in terris habuerunt ſpecialem devotionem ad claves Eccleſiæ & ſoliciti fuerunt pro animab. aliorum. Sed Præpoſitivus Presbyter Leodienſis in Comp. Theol. & alii, quos citat Thomas in 4. ſent. diſt. 45. q. 2. art. 4. dicunt, *ſuffragia, quæ fiunt pro uno, non ei ſolùm prodeſſe, verùm etiam omnib. aliis, nec minùs omnib. aliis quàm illi, ſicut lucerna accenſa pro Domino æqualiter illuminat ſervos, qui in eo loco ſunt, & ſicut lectio pro uno prodeſt omnib. cum illo exiſtentibus, quia vox una omnib. cõmunicatur.* Bellarm. lib. 2. de purgat. c. 18. ſententiam communem dicit eſſe *in medio*, quod nimirum *ſuffragia particularia omni & ſoli illi proſint in ratione ſatisfactionis, pro quo fiunt.* Probationis loco addit, *quod applicatio ejuſmodi bonorum pendeat ex intentione applicationis* ac proinde non debere comparari iſta ſuffragia lumini lucernæ, ſed potiùs *pecuniæ*, quæ ab uno pro altero ſolvitur. Quærunt inſuper, *an ſuffragia præſtita ab iis, qui ſunt in peccato mortali, proſint defunctis?* Quidam in affirmantem, quidã in negantem abeunt ſententiã. Ex quib. omnibus conſtat, dogma Pontificium de purgatorio meris ac perpetuis contradictionibus eſſe involutum.

224. Reſtat, ut fundamenta purgatorii videamus. Bellar. l. 1. de purg. c. 3. quinque genera argumentorum affert, 1. *Scripturas V. T. 2. Scripturas N. T. 3. Concilia. 4. Patres. 5. Rationes.* Ex V. T. primo loco adducit Hiſtoriã 2. Macc. 12. ubi poſteaquã Scriptura narravit, *Iudã Macc. miſiſſe in Hieruſalem 12. millia drachmarũ argenti in ſacrificia pro mortuis expendenda* ſubjungit. *Sancta & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis orare, ut à peccatis ſolvãtur.* Ex quo colligit, Bellar. 1. *poſſe mortuos à peccatis poſt hanc vitam ſolvi & proinde eſſe purg. 2. ſacrificia & orationes vivorum prodeſſe defunctis. 3. non expiari ſemper in morte omnes peccator. reliquias, nã iſti pro quib. orari juſſum, mortui erant morte violenta & pro religione & tamen credebat Iudas adhuc illos non eſſe plenè purgatos. 4. poſſe hominem ſanctè & piè mori & tamen habere debitũ aliq; ſolvendũ vel propter venialia peccata non remiſſa in vita, vel propter ſatisfactionem pro peccatis mortalib. non plenè expletam, dicit enim*

Argumenta Pontificiorum pro ſtabiliẽdo purgatorio 1. ex V. T. 1. ex 2 Maccab. 12. ſăcta & ſalubris cogitatio.

Scriptura eos, pro quorum peccatis juſſit orari Iudas, cum pietate dormitionem accepiſſe. 5. hoc eſſe de fide. Huic argumento, quod Bellarminus habet pro primario ac principali ex V. T. (reliqua enim tantùm probabiliter purgatorium ſuadere aſſerit) primù omnium reſpondemus, librum illum non eſſe in Canone, id quod ſuo loco demonſtravimus, ſequentibus fundamentis 1. non eſt ſcriptus à Propheta, quia ſcriptus eſt poſt tempora Malachiæ, qui fuit ultimus V. T. Propheta. Hieron. in catal. viror. illuſtr. & lib. 2. contr. Pelag & alij ſtatuunt, *Ioſephum* eſſe horum librorum authorem. At Joſephus vixit poſt Chriſtum natum, nec fuit Propheticâ autoritate conſpicuus. Ergò librum aliquem propheticum ſcribere non potuit. 2. autor hujus libri ſatis manifeſtè indicat, ſe non ſcripſiſſe Prophetico: Spiritu, petit enim à lectore veniam, quod à Spir. S. amanuenſibus alienum. cap. 15. v. 39. *& ſiquidem benè & ut Hiſtoria competit* (hæc ſcripſiſſem) *hoc & ipſe velim, ſi autem minùs dignè, concedendum eſt mihi.* v. 40. *Sicut n. vinum ſemper bibere, aut ſemper aquam, contrarium eſt, alternis verò uti delectabile: ita legentibus, ſi ſemper exactus ſit ſermo, non erit gratus.* cap. 2. v. 27. conqueritur de difficultate hujus operis: *Et nobis quidem ipſis*, inquit, *qui hoc opus breviandi causâ ſuſcepimus, non facilem laborem, imò verè negocium plenum vigiliarum & ſudoris aſſumſimus.* At Spiritui Sancto Canonicorum librorum autori nihil eſt difficile, nihil laborioſum, nihil moleſtum. Deniq; cap. ejuſd. v. 24. profitetur, quòd in compendium redigere velit quinque libros Jaſonis Cyrenæi. At Spiritus ſanctus non conſuevit in epitomē redigere Hiſtoriā profani alicujus Scriptoris. 3. liber hic nō eſt ſcriptus linguâ Propheticâ ſcil. Hebræâ, ſed conſtat idiomate Græco. 4. continet quædam libris exploratò Canonicis & Hiſtoricæ veritati repugnantia. Narratio de ſacro igne & arca & tabernaculo & altari in monte quodam à Jeremia poſitis, & abſconditis cap. 2. v. 4. non covenit cum Hiſtoria in Canonicis libris annotata. Aut n. hæc contigerunt, antequam urbs à Chaldæis caperetur, quod fieri non potuit, quia Jeremias fuit in carcere uſque ad urbis excidium: Jerem 37. v. 18. cap. 38. v. 28. aut contigerunt, poſtquam capta eſt urbs, quod commodè dici nequit, quia Chaldæi *omnia vaſa templi* diripuerunt 2. Reg. 25. v. 13. 2. Paral. 36. v. 18. Jerem. 52. v. 17. Præterea in eod. cap. 2. v. 8. addit autor, *quod Ieremias prædixerit, in congregatione populi ea iterum eſſe manifeſtanda*, at poſt captivitatem Babylonicam Judæi illam arcam, illud tabernaculum, illud altare non invenerunt, nec habuerunt. quod ipſimet Rabini fatentur. Kimchi ad cap. 1. Hagg. Galat. lib. 4. de arcan cap. 10. Druſius lib. 15. obſervat. c. 16. ex Maſſechath. Joma. 5. approbat quædam cum fidei analogia pugnantia. c. 14. v. 42. 43. & 46. prædicatur Raxiæ fortitudo, quod ſibiipſi violentas manus intulerit, cùm tamen *ἀυτοχειρία* pugnet cum præcepto divino, *Non occides.* Hoc ipſum, quod de ſacrificio pro mortuis oblato ex hoc libro affertur, pugnat cum fidei analogia, quia Deus nuſpiam in tota lege ſacrificia pro mortuis offerri præſcripſit. 6. continet quædam cum primi libri Hiſtoria pugnantia lib. 1. cap. 6. v. 8. & 16. Antiochus dicitur extinctus præ animi ægritudine, quam ex infauſto nuncio conceperat, idque Babylone in lecto quando filium tradidit Philippo, quem regno præfecerat, cap. 9. v. 28. peregrè in montib. miſerabili obitu functus dicitur. Sed lib. 2. cap. 1. v. 16. in fano Nanceæ obtruncatus, & membratim conciſus dicitur. c. 9. v. 9. de ipſo refertur, quod mortuus ſit dolore viſcerum, itâ ut vermes ex corpore ejus adhuc viventis erumperent; & fœtor horribilis in totum penè exercitum redundaret, quæ narratio convenit cum eo, quod Dan. 8. v. 25. de Antiocho prædictum, *conteretur ſine manu & fœdo morbo contabeſcet*, falſum igitur quod de obtruncatione ejuſdem habetur lib. 2. cap. 1. v. 16. Sic lib. 1. cap. 9. verſ. 3. Judas dicitur occiſus anno 152. regni Seleucidarum, ſed lib. 2. c. 1. v. 10. anno 188. literas ſcribit ad Ariſtobulum magiſtrum Ptolomæi, nimirum annis 36. poſtquam erat mortuus. Lib. 1. c. 4. v. 36. Judas templum purgaſſe dicitur ante mortem Antiochi poſt fugatum Lyſiam. At lib. 2. c. 10. in princ. poſt mortem Antiochi dicitur facta templi purgatio. Lib. 2. c. 10. v. 11. Antiochus Eupator Epiphanis filius ſuſcepto regno Lyſiam regni negociis præfeciſſe dicitur. At lib. 1. c. 6. v. 17. Lyſias diu antè Reipubl. præfuit & Antiochum Regem inſtituit, eumque Eupatorem vocavit. Summatim, cùm liber ſecundus eaſdem Hiſtorias, quæ in primo deſcriptæ ſunt, retexat, multa admiſcet, utpote de admirandis apparitionibus in conflictibus de numeris interfectorum &c. quorum nec primus Maccabæorum, nec Joſephus meminerunt. 7. non eſt receptus in Canonem ab Eccleſia Judaica, cui τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ fuêre concredita Rom. 3. v. 2. Auguſt. l. 18. de civ. Dei c. 36. l. 2. cont. Epiſt. Gaud. cap. 23. 8. non habet teſtimonium Chriſti vel Apoſtolorum in N. T. 9. à primitivæ Eccleſ. doctoribus, extra Canonem ponitur. Videatur Clem. Rom. l. 1. Conſt. c. 7. Origen. apud Euſeb. l. 6. c. 25. in Gr. Athanaſ. in Synopſi. concil. Laodicen. can. 59. Concil. Carthaginenſe apud Balſamon. cap. 47. Hilar. in prol. ſub. Pſal. Nazianz. in carmin. Amphilochius in Jambis ad Seleuc. Cyrill. Hieroſolym. catech. 4. Ruffin. in Symbol. Hieron. præfat. in lib. Reg. in Proverb. & in Sapient. liber, qui dicitur *Ευρεδικὸς*, Richard. Victor. lib. [illegible]xcept. cap. 9. &c. 10. ipſimet Romani Ponti[illegible] [illegible]uorum judicium ex hypotheſi Papiſtarum [illegible] [illegible]fallibile, ἔξω τοῦ κάνονος hunc librū poſuerunt. Gregor. Magnus lib. 19. moralium c. 13. *De qua re*, inquit, *non inordinatè agimus, ſi ex libris non Canonicis, ſed tamen ad ædificationem Eccleſiæ editis teſtimonium proferamus*, cujus dicti perſpicuitate motus Melch. Canus lib. 2. locor. cap. 10. fatetur, *Gregorium hos libros à Canone removiſſe.* Gelaſius cum 70. Epiſcopis unum tantùm Maccabæorum librum in Canonem recipit. 11. quidam ex Pontificiis Canonicam ejus autoritatem enervant. Occam. part. 3. Dial. tract. 1. lib. 3. cap. 16. Lyranus in Eſdram c. 1. *Non ſunt in Canone* (Maccabæorum libri) *nec apud Iudæos, nec apud Chriſtianos.* Carol. Sigonius in comm. in Sever. Sulpit *propter diſſonantiam* ex libris Canonicis eos removet. Bellarm. lib. 1. de verbo Dei cap. 17. citat & approbat ſententiam Joſephi lib. 1. cont. Appion. *non haberi apud Hebræos in Canone Sanctorum Scriptorum eos libros, qui poſt tempora Artaxerxis Longimani ſcripti ſunt, ſiquidem* (addit Bellarm.) *librorum ſacrorum Canonem Eſdras compoſuit, cujus vita non extenditur ultra tempora Longimani.* Atqui res in libris

Mac-

Maccabæorũ deſcriptæ longiſſimè poſt Artaxerxis tempora evenerunt, circa annum 140. Monarchiæ Græcorum, ita ut Eſdras hos libros videre non potuerit, niſi fingatur ad annos propè trecentos vitam produxiſſe.

Exceptiones Bellarmini ad hanc reſponſionẽ.

225. Excipit Bellarm. *librum Maccabæorum non eſſe Canonicum apud Judæos; ſed apud Chriſtianos. ſiquidem Eccleſ. univerſa legit hunc librum in Miſſa & numerat eum cum divinis libris* Concil. Carthag. 3. can. 47. Innocentius in Epiſt. ad Exuperium, Auguſt. lib. 18. de civ. Dei cap. 36. Ad probationem dicit, *autorem non petere veniam errorum, ſed elocutionis, quo modo etiam Paulus excuſat ſermonis ſui imperitiam.* Reſp. 1. Si hoc ſenſu Canon Judæorum à Canone Chriſtianorum circa V. T. libros diſtinguitur, quod præter libros verè & propriè Canonicos, qui ſoli ſunt ad dogmata fidei probanda efficaces, Eccleſia Chriſtiana quoſdam *ad morum ædificationem* utiliter legendos receperit, diſtinctionẽ eo nec dimus. ſed addimus hanc Eccleſiæ receptionẽ nequaquã efficere, ut pro Canonicis propriè ſic dictis & divinâ inſpiratione editis haberi poſſint, qua teſte ipſomet Bellarm. l. 1. de verbo Dei c. 10. §. itaque, *Eccleſia nullo modo facere poteſt librum Canonicum de non Canonico.* Ut una eſt Eccleſia V. & N. T. ita quoque unum eundemque oportet eſſe Canonem librorum V. T. & veteris & novæ Eccleſiæ judicio, nam populus N. T. à populo Iſraelitico Canonem V. T. accipit. Confer Auguſt. lib. 16. de civ. Dei cap. 37. lib. 12. contra Fauſtum cap. 23. & c. 2. Si partem aliquam Scripturæ Canonicæ Eccleſia Judaica tempore Chriſti reſpuiſſet, utique hoc nomine à Chriſto & Apoſtolis fuiſſet taxata, cùm de erroribus longè minoribus tàm acriter Sacerdotes & Phariſæos reprehendant. Ita concludit Origenes in octav. volumine explanationum Eſaiæ referente Hieronymo in c. 6. Eſaiæ. Ipſe Bellarm. lib. 3. de Eccleſia c. 16. §. ad tertiam, diſputat, *Eccleſiam Judæorum ante Chriſti adventum non defeciſſe.* Ergò teſtimonium ejus de libris Canonicis repudiari non debet. Quòd ſi enim libros quoſdam ὄντως & verè Canonicos non recepiſſet, utique graviſſimè erraſſet. 3. Pii veteres non ſolùm *ex Canone Judæorum*, ſed etiã ex *Canone Chriſtianorum* hos libros excludunt. Concil. Laodicenum præſcribit, qui libri pro Canonicis in *Eccleſia Chriſtianorum* legi debeant. Melito *in Orientem profectus eſt*, ut libros V. T. Canonicos accuratè diſceret, id verò planè fruſtraneum fuiſſet, ſi alium Judæorum, alium Chriſtianorum Canonem ſtatuiſſet. Idem ex verbis Athanaſij, Cyrilli, Ruffini & aliorum colligitur. Bellarminus ipſe reſpectu ad Hieronymi ſententiam habito, vanitatem illius diſtinctionis repudiat lib. 1. de verbo Dei cap. 10. *Non eſt verum*, inquit, *quod alij reſpondent, Hieronymum dicere, eos Canonicos fuiſſe apud Judæos, at certè in Prologo Galeato Hieronymus numerans librum paſtoris omnes ſimul dicit non eſſe in Canone, non ergo de Canone Hebræorum loquitur.* 4. Auguſtinus & pauci alii qui à Chriſtianis libros hos pro Canonicis haberi dicunt, nomine *Canonici* utuntur in ſenſu latiore, quem exponit Cajetan. in comm. Hiſt. V. T. *Ne turberis*, inquit, *novitie. ſi alicubi repereris libros illos Judith, Tobiã, Maccabæorum &c. inter Canonicos ſupputari vel in ſacris Conciliis vel in ſacris Doctorib. Nam ad Hieronymi limam reducenda ſunt tàm verba Conciliorum, quàm Doctorum & juxta ejus ſententiã libri illi & ſi qui alij in Canone Bibliæ ſimiles non ſunt Canonici, hoc eſt, regulares ad firmanda ea, quæ ſunt fidei, poſſunt tamen dici Canonici, hoc eſt, regulares ad ædificationem fidelium, utpote in Canone Bibliæ ad hoc recepti & autoriſati.* Veritas hujus reſponſionis patet ex ipſo Auguſtino, qui de libris Maccabæorum ſic loquitur lib. 18. de civit. Dei cap. 36. *Quorum ſupputatio temporum non in Scripturis ſanctis, quæ Canonicæ appellantur, ſed in aliis inveniuntur, in quibus ſunt & Maccabæorum libri, quos non Judæi; ſed Eccleſia pro Canonicis habet propter quorundam Martyrum paſſiones vehementes atque mirabiles.* lib. 2. cont. Epiſt. Gaudent. cap. 23. *Et hanc quidem Scripturam, quæ appellatur Maccabæorum, non habent Judæi, ſicut legem & Prophetas & Pſalmos, quibus Dominus teſtimonium perhibuit, tanquam teſtibus ſuis, ſed recepta eſt ab Eccleſia non inutiliter, ſi ſobriè legatur vel audiatur maximè propter illos Maccabæos, qui pro lege Dei, ſicut verè Martyres à perſecutoribus tam indigna atque horrenda perpeſſi ſunt.* Ex quibus manifeſtè apparet, Auguſtinum nomine Canonici libri, uti in ſignificatione generaliori pro libro, qui in Eccleſia legitur *ad morum ædificationem*, ita tamen ut cum libris reliquis propriè dictis Canonicis non habeat parem autoritatem. Confer lib. 17. de civ. Dei c. 20. ubi dicit, *minùs firma eſſe, quæ non ſunt ſcripta in Canone Judæorum*, lib. 2. de mirab. Scrip. ubi libros Maccabæorum à divino Canone diſtinguit. 5. nec Paulus 2. Cor. 11. v. 6. nec ullus Scriptor Canonicus erratorum veniam petit, ſi quid minùs dignè vel dextrè ſcriptum ſit, ſciunt enim ſe dictante & inſpirante Sp. S. ſcripſiſſe, ideoque omnia utpote à Sp. S. profecta eſſe ἀξιόπιςα & θεόπνυςα. proinde nec in rebus nec in verbia veniam petere neceſſe habent. Paulus d. l. nequaquam ſe excuſat, *quod tenuiter aut exiliter ſcripſerit, aut minùs præſtiterit quàm ſibi habuerit propoſitum*, ſed vocat ſe ἰδιώτην λόγῳ, quia tales videbatur Pſeudo-Apoſtolis, cùm non ſectaretur ſermonis ſubtilitates. Plura de hac exceptione diſputantur in quæſtione de Canonicorum & Apocryphorum librorum diſcrimine. Accedimus ergo ad membrum reſp. ſecundum.

226. 2. Clauſula illa de ſacrificio pro defunctorum peccatis oblato videtur adjectitiũ quoddam gloſſema, quod ex margine in textum irrepſit, 1. quia eadem narratio extat in 1. Maccab. 5. ſed ibi nulla fit mentio de ſacrificiis, 2. nec in Joſepho Gorionide Hebraicè ſcripto, ubi eadem Hiſtoria lib. 3. cap. 19. narratur, quicquam de ſacrificio habetur. 3. ſed nec apud Joſephum Græcum quicquam de eo legitur. 4. Santes Pagninus teſtatur, ſe ea non reperiſſe in autographo. 5. Judæi non fuerunt ſoliti pro mortuis ſacrificia offerre aut precari, cum in propria ſede doctrinæ de ſacrificiis, in Levitico ſcilic. nullum hac de re inſtitutum divinum habeatur. Ergò non eſt veriſimile, Judam Maccabæum contra gentis ſuæ & Eccleſiæ Iſraeliticæ conſuetudinem mandaſſe, ut Hieroſolymis offerretur ſacrificium pro peccatis mortuorum, aut Sacerdotes in hoc Judæ mandatum conſenſiſſe. 6. Concluſio illa, *ſancta ergo & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis ſolvantur*, non videtur Hiſtorico convenite, quippe cujus eſt Hiſtoriam narrare, non au-

tem de ſuo ἐπίνοιαν adjungere. 7. Eadem verba ſententiam reddunt confragroſam, quibus demtis tota oratio rectè cohæreret. Excipit Bellarmin *Græco textu non haberi particulam Ergò, ſenſum Græci textus ac Latinæ verſionis eſſe eundem, neq́; eſſe Hiſtorici inſolitum aliquid interdum colligere ex rebus geſtis, quod ad imitationem & bonos mores pertineat*. Reſp. 1. Græca ſic habent: εἶτ' ἐμβλέπων τοῖς μετ' εὐσεβείας κοιμωμένοις κάλλιστον ἀποκείμενον χαριστήριον, ὁσία, καὶ εὐσεβὴς ἐπίνοια, ὅθεν περὶ τῶν τεθνηκότων τὸν ἐξιλασμὸν ἐποιήσατο τῆς ἁμαρτίας ἀπολυθῆναι. *Deinde conſiderans his, qui cum pietate obdormierant, optimam repoſitā gratiam, ſancta & pia conſideratio, unde pro mortuis propitiationem fecit, ut a peccato ſolverentur.* Hic cuivis manifeſtum. verba illa ὁσία καὶ εὐσεβὴς ἐπίνοια poſſe à contextu ſejungi, ut ſententiæ nihil omninò decedat, videntur igitur adjectitia. 2. Non licet Bellarmino ad fontem Græcum provocare, ne incurrat anathema Concilii Tridentini. 3. Græcus textus à verſione Latina diſcrepat, ut ipſa collatio manifeſtè oſtendit. 4. Et quis certos nos reddet, quod non in ipſum Græcum textum hoc gloſſema irrepere potuerit? 5. Sp. S. in libris Canonicis nihil quicquam à norma legis divinæ devians laudat, quod cùm ab authore hujus ſcripti fieri videamus, pro θεοπνεύστῳ illud habere non poſſumus.

227. 3. Si vel maximè demus, Judam ſacrificia pro mortuis offerri juſſiſſe & Sacerdotes Hieroſolymitanos mandatis ſeſe obſequentes præbuiſſe, non tamen ſequitur, ipſos piè ac laudabiliter egiſſe, atque hoc ipſorum factum imitatione dignum eſſe, quia fecerunt illud ſine mandati divini ſuffragio; jam verò in civitate Dei non exemplis hominum, ſed legibus Dei eſt vivendum. Conſtat exemplo Gideonis idololatriæ occaſionem bonâ ſuâ intētione ſuppeditātis Jud. 8. v. 27. præclaros Duces populi Dei poſt impetratas victorias quandoq; graviter lapſos eſſe, quale quid etiam Judæ Maccabæo hîc contingere potuit. Excipit Bellarminus, *argumentum non ſumi ab exemplo unius hominis, ſed partim ab antiquo & ſolenni ritu Eccleſiæ V. T. partim à teſtimonio infallibili ſcriptoris ſacri. Quod enim hîc fuerit ſolennis ritus Eccleſiæ, patet, cùm hoc loco dicitur. Omnes qui cum Iuda erant ad preces converſos, & deinde collatione facta, hoc eſt, ſingulis conferentib. aliquid collectam eſſe multam pecuniam & miſſam à Iuda nomine omnium in Hieruſalem ad ſacrificia pro mortuis, & hoc quidem magnum eſt argumentum, ſed majus eſt ad fidē Catholicā faciens, quod ſumitur à verbis Scripturæ Sacræ laudantis orationē pro peccatis mortuorū tanquā ſanctā, piā & religioſā.* Reſp. 1. Scriptura hæc nō pollet autoritate Canonicâ ac Prophetica, ut invictis argumentis ſuperiùs oſtendimus. 2. Verba illa ὁσία καὶ εὐσεβὴς ἐπίνοια in textu Græco commodè referri poſſunt ad ſuperiora hoc ſenſu, *quod ſit ſancta & pia cogitatio ſtatuere his qui cum pietate obdormierunt optimū repoſitum eſſe χαριστήριον.* Latinus interpres ad ſequentia eadem retulit, ut ex Judæ exemplo orationem pro mortuis laudaret. 3. à Maccabæis uſq; ad Chriſtum tanto temporis intervallo nullus legitur hoc exemplum imitatus. 4. Nec milites illi pro mortuis leguntur oraſſe, *ſed pecuniam ad ſacrificium contuliſſe*; nec militum turba Eccleſiam Catholicam conſtituit, nec unus aliquis actus ſolennem & perpetuum Eccleſiæ ritum introducit. Fruſtra igitur Bellarminus gloriatur ab antiquo & ſolenni Eccleſiæ ritu argumentum ſuum eſſe petitū. 5. ritus Eccleſiæ deſtitutus manifeſto & expreſſo Dei verbo non poteſt confirmare dogma Catholicum, ad ſalutem ſcitu & creditu neceſſarium. In Levitico ſacrificia per genera, per ſpecies, ad individua uſq; deſcribūtur, quæ pro ſingulis peccatis & in quibusvis caſib. offerēda ſint, ſed de ſacrificio pro mortuis nec in Levitico nec in ullo Canonico V. T. libro ullum extat verbulum, imò nec ullum exemplum. Judas ergo ſine mandato, ſine exemplo fecit, quicquid hujus fecit. Precatio & ſacrificia ſine fide oblata Deo placere non poſſunt. Precatio & ſacrificia pro defunctis ſine fide offeruntur. Ratio eſt, quia nullū de hac precatione & de his ſacrificiis habetur Dei mandatum, nulla promiſſio. Ergo. 6. autor libri manifeſtè indicat, nō ex legis divinæ præſcripto, ſed ex humanæ rationis dialogiſmo à Juda illud eſſe factum. 7. Negari nequit, tunc temporis ex parte labefactatā fuiſſe in Eccleſia Iſraelitica doctrinæ ac religionis ſinceritatem, quia Judæi ex Græcorum ac gentilium conſuetudine multa ſibi quaſi affricuerant. Sic 2. Maccab. 4. v. 10. Jaſon cum Sacerdotium & principatum obtinuiſſet, ſtatim *ad gentiles ritus contribules ſuos transferre cœpit. v. 12. etenim auſus eſt ſub ipſa arce gymnaſium inſtituere & optimos epheborum ſubornabat, ut ibi ſe exercerent &c. 8.* ex eodem fonte, videlicet ex gentilium κακοζηλίᾳ profluit. quod author hujus libri Raziæ αὐτοχειρίαν laudat. Bellarminus quidem regerit, *Raziam laudari, quod fortiter & viriliter egerit, non quod piè & ſanctè, vel ſi probetur hoc factum ab authore hujus libri, dicendum eſſe, quod Razias habuerit peculiarem inſpirationem & præceptum Dei ut hoc faceret, ſicut habuit Samſon.* Sed prior exceptio contradicit verbis textus l. 2. cap. 14. verſ. 42. *Razias gladio ſe petiit eligens nobiliter mori potiùs quàm ſubditus fieri peccatorib., & contra natales ſuos injuriis agi. v. 43. præcipitavit ſeipſum viriliter in turbas. v. 46. invocans dominatorem vitæ ac Spiritus, ut hæc illi iterum redderet, vitâ defunctus eſt.* Poſterior exceptio priori contradicit & principium manifeſtè petit, cùm non ad peculiarem Sp. S. inſpirationem, ſed ad gloriæ cupiditatem & ſervitutis fugā cauſa hujus propoſiti in textu referatur. 9. A tempore reditus Iſraelitarum è Babylone quando adhuc Prophetas habebant uſq; ad tempora Judæ Maccabæi, effluxerant anni 372. quib. nullum habuerant Prophetam qui divini cultus reformationem & ſinceritatis doctrinæ inſtaurationem ſuſciperet, quid ergo mirum, quod labis aliquid cultus divini exercitio inſederit? 10. quàm exigui fuerit judicii libri hujus author, vel ex eo apparet, quod in fine libri c. 15. v. 39. dubitat, an benè vel malè Hiſtoriam ſcripſerit, ac veniā erratorū ſuorū petit.

228. 4. Illi, pro quibus Judas voluit ſacrificium offerri, mortui erant in peccato mortali, acceperant n. ἱερώματα idolis Jamnienſium conſecrata. Quàm verò grave & enorme fuerit iſtud delictū, apparet non ſolùm ex legis divinæ prohibitione Deut. 7. v. 25. ſed etiam ex ipſius authoris exaggeratione. v. 40. *omnibus manifeſtum factum eſt, ob hanc cauſam eos corruiſſe. v. 41. omnes itaq; benedixerunt juſtum judicium Dei, qui occultum fecerat manifeſtum. v. 42. ad ſupplicationem converſi ſunt rogantes τὸ γεγονὸς ἁμάρτημα factum delictum omnino deleri.* Ergo hoc exemplum Judæ non eſt

accom-

accommodatum ad ſtabiliendum purg. Pontificiorum, negant enim pro iis, qui in peccato mortali deceſſerunt, ſacrificium eſſe offerendum. Excipit Bell. *peccatum illorum aut fuiſſe veniale, quia fortè ignorabant legis prohibitionem & non acceperunt ex donariis illis in honorem idolorū, ſed ſolùm diteſcendi cupiditate, quæ venialis eſſe poteſt,* (petitum hoc ex Thom. 4. ſent. diſt. 45. q. 2.) *aut certè ſi mortale fuit, in mortis articulo milites illos doluiſſe de peccato & quoad culpā remiſſū illis fuiſſe juxta illud Pſ. 77. Cùm occideret eos, quærebant eum & revertebantur, aut ſaltem Iudam Maccabæū ita exiſtimâſſe, alioqui non diceret Scriptura, eum conſideraſſe eos, qui cū pietate obdormierant, optimam habere repoſitam gratiam. Denique ſaltem incertum fuiſſe ſtatum illorum & propterea licuiſſe pro illis orare, etiamſi damnati fuiſſent.* Salm. tom. 14. Diſp. 25. p. 219. eodē ferè modo excipit: *Cùm homini nō poſſit citra revelationē cōſtare ſtatus mortuorū, an in gratia migraverint, an ullo mortifero delicto inquinati debet ſemꝑ in meliorē partē interpretari & de divina miſericordia præſumere.* Reſ. hæc omnia meris conjecturis ac ſupicionibus nituntur, ac ſine ullo Scripturæ ſuffragio aſſerūtur, 1. ſub. palliis mortuorū inventa fuerunt illa ἱερώματα, ergò in flagranti crimine abſq; ulla pœnitentiæ ſignificatione fuêre mortui. 2. juſtum Dei occulta facinora manifeſtantis judicium in illorū occiſione commendatur. Quòd ſi pœnitentiam egiſſent, Deus propter illud ipſum peccatū eos è medio non ſuſtuliſſet. 3. ne ipſi quidē Pontificii ſacrificiū Miſſę pro illis offerrēt, quos in flagranti crimine mortuos viderent. 4. quantū peccatum ſit corā Dei judicio de anathemate aliquid uſurpare Achanis ſupplicium oſtendit, Joſ. 7. v. 25. c. 22. v. 20. qui itidem non in honorem idolorum, ſed ex diteſcendi cupiditate ſpolia quædā occultaverat. 5. ignorantia juris & affectata non efficit, ut delictum aliquod grave & externū legi divinæ repugnans & ſuâ Naturâ mortali fiat veniale. Jam verò autor libri diſertè dicit, quod interfecti illi contra legem Dei deliquerint. 6. dictū Pſ. 78. v. 34. planè ἀπροσδιονύσως adducitur, neq; enim de iiſdem iiſdemq; hominibus dicitur, *quòd Dominū quæſiverint, quando eos occidit,* h.e. ꝙ in mortis articulo pœnitentiā egerint, ut Bell. explicat, ſed de hominib. planè diverſis, quod ſcil. reliqui exēplo occiſorū territi ad Deum ſeſe converterint.

229. 5. Nec purg. nomen nec ullum ejus in textu eſt veſtigium. Neque enim mortui illi in purg. fuiſſe dicuntur, nec ut è purg. liberarentur, ſacrificium pro ipſis oblatum eſſe dicitur. Ex oratione inſuper pro defunctis non poſſe ſtatim purg. inferri, inferiùs oſtendemus. Excipit Bell. *Pontificiorum conſequentiam non eſſe iſtam: Orârunt pro illis, ergo erant in purg., ſed orarunt pro quibuſdam defunctis. Ergo exiſtimarunt poſſe fieri, ut illi eſſent in purg. Vel iſtam, laudatur in Scriptura oratio pro defunctorum peccatis, ergo purg. eſt in alia vita, nam alioqui fruſtrà oraretur & Scriptura erraret laudando ejuſmodi orationem. Quod autem hoc loco laudetur oratio pro expiatione peccatorum, & non pro humano affectu oſtendendo, patet tum ex eo, quod occaſio hujus orationis fuit peccatum illorum mortuorum detectum ob donaria inventa ſub veſtibus eorum, tum ex eo quod expreſſè dicitur Iudas miſiſſe duodecim millia drachmarum offerri ſacrificium pro peccatis mortuorum, ut à peccatis ſolvantur.* Salmeron d. l. ſic concludit: *In peccato aliquis mortuus eſt, ita ut hæc ſibi remitti poſſint. E. eſt in purg., nam talis non ingredietur cœlum, in quod nihil coinquinatum intrabit, nec infernū, ubi nihil remittitur.* Reſp. tres cauſæ in textu exprimuntur, propter quas Judas ſacrificium illud Hieroſolymis offerri voluerit. Prima eſt *iræ divinæ averſio.* Noverat Judas peccatum ab interfectis militib. in donariorum illorū idololatricorū furtiva abſconſione commiſſum tàm grave & atrox eſſe, ut propter illud in totum populum vindicis Dei ira deſævierit Joſ. 7. v. 12. orat igitur & ſacrificiū offerri curat juxta præſcriptū legis Lev. 4. q. 13. ut ira Dei à reliquo exercitu, qui ſuperſtes mā̄ſerat, avertatur, nec pœnę graviſſimi illius delicti ſubjiciatur. Hęc cauſa exprimitur v. 42. *converſi ſunt ad ſupplicationem rogantes factum delictum* τελείως ἐξαλειφθῆναι *perfectè deleri,* h. e. pœnæ hujus delicti à ſuperſtite exercitu averti. Quædam exemplaria legunt μὴ διὰ τὸ γεγονὸς ἁμάρτημα τελείως ἐξαλειφθῆναι. Biblia Græca edit. Francoſ. Ann. 97. quæ lectio noſtræ ſententiæ manifeſtiùs ſuffragatur, ſenſus enim eſt, ſuperſtites in vera converſione Dominū rogâſſe, ne propter commiſſum illud delictū ſeſe penitus perderet. Altera eſt *populi ſuperſtitis à ſimili peccato præſervatio.* Hæc cauſa exprimitur, v. eod. in Judæ exhortatione ad populū, ὁ δὲ γενναῖος (al. γενναῖος) Ἰούδας παρεκάλεσε τὸ πλῆθος συντηρεῖν ἑαυτοὺς ἀναμαρτήτους εἶναι ὑπ᾽ ὄψιν ἑωρακότας τὰ γεγονότα διὰ τὴν τῶν προπεπτωκότων ἁμαρτίαν. *Generoſus Iudas hortatus eſt multitudinē, ut conſervarent ſe ſine peccato ſub oculis videntes quæ facta erant ob proſtratorum peccatum.* Quia verò non ſufficit exhortatio exterior, niſi adſit gratia Dei interior, quæ nos cuſtodiat & præſervet, ne in peccata prolabamur, ideò Judas poſt illam ad populum exhortationem, mox confugit ad Deū precib. & ſacrificio, ut iſta ab eo impetraret, videl. ne propter peccata demortuorum ſuperſtitem populum deleret, ſed eundē potiùs à peccato & pœnis peccati præſervaret. Tertia cauſa eſt *publica fidei & ſpei de reſurrectionis articulo teſtificatio.* Ut enim Judas publicè teſtificaretur & ſe & populum credere peccatorum remiſſionem & carnis reſurrectionem, ideo curavit interfectorum cadavera honeſtè ſepeliri ac ſacrificium pro mortuis ſuo tempore in vitam revocandis offerri. Hæc cauſa exprimitur v. 43. πάνυ καλῶς καὶ ἀστείως πράττων ὑπὲρ ἀναστάσεως διαλογιζόμενος. *Valde bene & urbane faciens de reſurrectione cogitans.* v. 44. εἰ μὴ γὰρ τοὺς προπεπτωκότας ἀναστῆναι προσεδόκα, περισσὸν καὶ ληρῶδες ὑπὲρ νεκρῶν εὔχεσθαι. *Niſi enim eos, qui ceciderant, reſurrecturos ſperâſſet, ſuperfluum & vacuum pro mortuis orare.* Salmeron tom. 14. Diſp. 25. p. 219. reſurrectionem accipit *pro liberatione à peccatis* Apoc. 20. verſ. 6. ſed reſurrectio illa prima ſive liberatio à peccatis per pœnitentiam non habet amplius locū poſt hanc vitam, verùm duntaxat liberatio à peccatorū pœnis, ut ipſi Pontificii concedunt, unde Bell. & alii Romanenſes pro reſurrectione ſecunda ſive corporum accipi debere fatentur. Quod ergo Judas dicitur pecunias Hieroſolymam miſiſſe προσαγαγεῖν περὶ ἁμαρτίας θυσίαν, id tum de pœna peccati à populo ſuperſtite avertenda (quia peccatum phraſi Scripturæ pro pœna peccati ſæpiùs accipitur) tum de futuro peccato vitando accipiendum, (vulgata verſio addidit *pro peccatis mortuorum ſacriſi.*

crificium offerre, ſed vox *mortuorum* non habetur in textu Græco; ac quod ſub finē hujus Hiſt. dicitur, *Iudam voluiſſe fieri περὶ τῶν τεθνηκότων ἐξιλασμὸν τῆς ἁμαρτίας ἀπολυθῆναι*, id hoc ſenſu intelligi poteſt, quod Judas piis precibus & ſacrificiis Deum placare voluerit, nec peccatum mortuorum populo ſuperſtiti imputaretur. Hæc D. C[...]nic. in exam. Concil. Trident. quæ ſi alicui videbuntur à ſimplicitate literæ paululùm abire, eum ad priora reſponſionis noſtræ mēbra remittimus.

230. 6. Continetur in hoc ipſo textu aliquid, quod purg. evertit. 1. Dicitur enim Judas cōſideraſſe his, *qui cum pietate obdormiunt κάλλιστον ἀποκείμενον χαριστήριον* v. 4[5]. Hoc Bell. accipit de illis interfectis, pro quib[us] Judas ſacrificium offerri voluit. Stante hâc hypotheſi interfecti illi non fuerunt in purg., quod ſic demonſtramus. Quibus poſt mortem optima repoſita eſt gratia, illi non torquentur flammis purg., ſed ad cœleſtem gloriam perveniunt. Quæ enim hæc foret gratia, quodve præmium, torqueri in purg. flammis eodē igni, quo damnati in inferno cruciantur, à beata Dei viſione eſſe remotum & à Dæmonib. horribiliter excarnificari? Atqui juxta Bell. ſententiam Judas exiſtimavit interfectos illos cum pietate mortuos ac optimam gratiam ipſis fuiſſe repoſitam. Ergo nequaquam ſenſit, illos purgat. flammis torqueri. Ulterius. Qui μετ᾽ εὐσεβείας obdormiunt, illi nō puniuntur in altero ſeculo. Ratio eſt, quia μετ᾽ εὐσεβείας κοιμᾶσθαι eſt in Domino mori, jam verò *qui in Domino moriuntur, beati ſunt ἀπάρτι & requieſcūt à laborib. ſuis* Apoc. 14. v. 13. qui cum pietate moriuntur, illi etiam in juſtitia & Dei gratia moriuntur, jam verò *juſtorum animæ* poſt mortem *ſunt in manu DEI, & non tāgit illas tormentum*, Sap. 3. v. 1. Interfecti illi, pro quibus Judas ſacrificium offerri voluit, juxta Bell. hypotheſin μετ᾽ εὐσεβείας fuêre mortui. Ergò nō fuerunt puniti in altero ſeculo & per conſeq. non fuerunt in purg. Deniq; qui in pietate moritur, non moritur in peccatis, quia hæc duo invicem pugnant. Qui nō moritur in peccatis, ille etiā non poteſt in altero ſeculo puniri propter peccatum. Qui non punitur in altero ſeculo, non deſcendit ad purg. Ergò qui in pietate moritur, non deſcēdit in purg. 2. Qui pro peccato ſuo tēporali pœna à Deo affecti, illi pro eadē culpa nō puniūtur poſt hanc vitā in purg., *quia Deus eādem culpam nunquam bis ulciſcitur*, ut docent Pontificii. At milites illi temporali pœnâ ob peccatum ſuum à Deo affecti erant v. 42. Ergo non fuit aliâ pœnâ temporali in purgatorio opus.

2. ex Tob. 4. v. 15. Panem tuum & vinum tuū ſuper ſepulturam juſti conſtitue.

231. 2. Secundus V. T. locus, ex quo purg. ſuccendere cogitant, habetur Tob. 4. v. 18. *Panem tuum & vinum tuum ſuper ſepulturam juſti conſtitue & noli ex eo manducare & bibere cum peccatorib. Hujus loci* (inquit Bell.) *non poteſt eſſe alius ſenſus, quàm is. Inſtrue convivium & voca fideles pauperes, ut ipſi poſt acceptam eleemoſynam orent pro anima defuncti.* Hunc locum urget etiam Coſterus in Enchir. de purg. prop. 7. Reſp. 1. liber Tobiæ eſt extra Canonem, cùm non ſit à Propheta, nec linguâ Propheticâ ſcriptus, cùm contineat quædam cum veritate Hiſt. & fidei analogia pugnantia, cùm ab Eccleſia Iſraëlitica V. & primitiva Chriſtiana N. T. à Canone excludatur, ut ſuo loco pleniùs fuit demonſtratum. 2. alludit Tob. ad morem in populo Iſraëlitico receptum, ut demortuo aliquo vicini ac amici ad ædes ejus convenirent, cibos ſecum afferrent & cum ſuperſtitib. in domo ad conſolationem comederent. Mandat igitur, ut filius homines pios de obitu amici lugētes cōvivio funerali excipiat & caritatis officia erga eos exerceat, quem morem in populo Judaico uſitatum fuiſſe ex ſeq. locis colligitur. Deut. 26. v. 14. *Non dedi ex illa* (ſanctitate, ſive cibis ſacris) למת *mortuo*. Pagn. pro *defuncto*, h. e. non celebravi ex illis convivium apud mortuos, nec dedi aliquid de decimis illis ad procurandum funus defuncti, quia triſtibus ac mœſtis non licebat veſci de cibis ſacris Jer. 16. v. 5 *Non ingrediaris domum feralis epuli*. v. 7. *non dabunt eis potum calicem conſolationum ſuper Patre ſuo*. v. 8. *& domum convivii non ingrediaris, ut ſedeas cum eis ad comedendum ac bibendum*, in quem locum ſic commentatur Hieron. *Quia lugentib. cibos ferunt convivia*q*; præparant, quæ Græci περίδειπνα vocant, & à noſtris vulgò appellantur parētalia, eò quod parentibus juſta celebrentur.* Ezech. 24. v. 17. *Ne facias luctum mortuorum, ne operias labium ſuperius & panem hominum*, (lugentiū, ut Pagn. rectè addit) *ne comedas*, h. e. ne acceptes convivium, quod amici ad levandum tuum luctū exhibere velint. Oſe. 9. 4. mentio fit *panis lugentium*. 3. Nequaquam verò cibum ac potum ad ſepulchra piè mortuorum poſuerunt *propter ipſos defunctos*, ut ſolatii ac levaminis aliquid ad eos in purg. ſudātes inde perveniret, vel ut pauperes pro liberatione defuncti ex purg. intercederent, ſed convivium illud funerale *ob vivorum conſolationem* fuit inſtitutum, ut Jerem. 16. v. 7. manifeſtè docetur. Et quia aliàs juxta mandatū Dei pauperib. ex conviviis quædam fuêre danda Neh. 8. v. 10. ideo etiam ex convivio illo funerali pro ſuſtētatione pauperum quædā cibaria fortè ad ſepulchra fuêre delata vel ante ædes defūcti pauperib. diſtributa, ut ſuperſtites oſtenderent, ſeſe mortalitatis ſuæ memores pauperū preces expetere, quò & ipſis aliquando feliciter ex hoc mundo emigrare concedatur. Münſter. in h. l. ſic comentatur: *Non ſit tibi durū effundere panē*, q. d. *Si non paveris, occidiſti. Suppeditabis de tua juſtitia pauperibus juſtis, ne ob defectum victualium perveniant ad portas mortis.* In argumento igitur Bell. *Veteres panē & vinum ſuper ſepulchra conſtituerunt, ut pauperes reficerentur. Ergò hoc fecerunt, ut orarent pro defunctis*, eſt fallacia conſequentis itemq; ſecundùm nō cauſam ut cauſam. 4. Quidā exiſtimant, Tobiam loqui de quadam conſuetudine à Gentilib. ad populum Dei traducta. Gentilib. enim mos erat, ferales cœnas, lentes & offas ad ſepulchra eorum deferre, quib. parentare inſtituebant. Judæos igitur, ne erga parentes minùs officioſi viderentur, cibos pauperib. diſtribuiſſe Gyrald. Syntagm. 17. Unde Hugo Cardin. in h. l. ſic comentatur: *Nota, quod non præcipit fieri parentalia, quæ prohibita ſunt, ſed ritū aliquē nobis ignotum innuit*, ſed præſtat priorem ſequi explicationē Scripturis conformē, unde Hugo ib. ſubjungit. Vel *fortè ad conſolationē parentū poſt ſepulturā jubet fieri cōvivia, q. eſt opus miſericordiæ*. 5. Tob. panes dicit eſſe *cōſtituēdos*, vel ut Græc. textus habet, *fūdēdos ſup ſepulchrū juſtorū*. Atqui juſti ſine peccatis venialibus ac ſine reatu pœnæ tēporalis ex hoc ſeculo diſcedentes non veniunt in purg., ac proinde non indigent orationib. vivorū. 6. addit Bell. locum ex Chryſ. homil. 32. in Matth. *Cur poſt mortē ſuorū pauperes convocas? cur Presbyteros, ut*

Digitized by Google

ros, ut pro eo velint orare, obſecr.is? At Chryſoſtomus morem illũ non magnopere laudat, & quædam ibidem addit, quæ purgatorium penitùs extinguunt. Dicit enim *quod pie defunctos excipiat quies Angelica, quod proficiſcantur ad requiem & coronas, quod perveniant ad tranquillum omnium miſeriarum portum, quod otingat eis μεθίςασθαι πρὸς τὸν ἀγαθὸν; quod abeant in prata florentia &c.* & concludit *pie defunctorũ gratia non eſſe plorãdũ.*

3. ex 1 Reg. ult. Habitatores Iabes Gilead audita morte Saulis jejunaverunt ſeptem dies 2. Reg. 1. David flevit & jejunavit pro Saule, Ionatha & aliis occiſis.

232. 3. 1. Reg. ult *Habitatores Iabes Gilead auditâ morte Saulis jejunaverunt ſeptẽ dies.* Et 2. Reg. 1. *David flevit & jejunavit pro Saule & Ionatha, & aliis occiſis quod idem fecit pro Abner.* 2. Reg. 3. *Quamvis enim hæc videbãtur fieri in ſignum doloris & triſtitia, tamen credibile eſt, præcipuè facta eſſe ad juvandas animas defunctorum, id quod colligitur 1. ex eo, quod irrationabile fuiſſet in ſignum doloris ſeptem dies jejunare. 2. ex eo quod David 2. Reg. 12. jejunavit & oravit pro filio ſuo infantulo dum ægrotaret, poſtea verò quando audivit eum eſſe mortuum, nõ amplius jejunavit, quo facto ſuo oſtẽdit, ſe jejunare ſolitum, ut aliquid à Deo impetraret, ideo enim pro morte pueri non jejunavit, quia ſciebat, non eſſe puerum ad vitam rediturum & præterea eum ſuffragiis non egere, quò etiam pertinet illa ſolicitudo Patriarcharum, qui cupierũt in terra promiſſionis ſepeliri Geneſ. 47. & 50. nimirum ut eſſent participes precum & ſacrificiorũ, qui ibi offerebantur.* Reſp. perquam verò jejunũ eſt illud Bell. argumentum, quo ex jejunio doloris & triſtitiæ causâ ſuſcepto purg. probare ſatagit. Nam 1. Sp. S. non reliquit noſtris conjecturis cauſam illius fletus & jejunii, ſed disertè eandem expoſuit. 2. Sam. 1. v. 17. *Planxit David planctum hujuſmodi ſuper Saul & ſuper Ionathan filium ejus.* v. 18. & ait: *Conſidera Iſrael pro his, qui mortui ſunt ſuper excelſa tua vulnerati.* v. 19. *inclyti Iſrael ſuper montes tuos interfecti ſunt, quomodo ceciderunt fortes?* v. 24. *filiæ Iſrael ſuper Saul flete, qui veſtiebat vos coccino decorè.* v. 25. *Quomodo ceciderunt fortes in prælio?* 2. Sam. 3. v. 32. *Cùm ſepeliſſent Abner in Hebron, levavit Rex David vocem ſuã & flevit ſuper tumulum Abner.* v. 35. *jurat ſe ante occaſum Solis non guſtaturum panem* v. 37. *& cognovit omne vulgus & univerſus Iſrael in die illa, quoniam non actum fuiſſet à Rege, ut occideretur Abner.* David igitur hoc fletu, planctu & jejunio teſtatum reddere voluit, ſe nec Saulis nec Abneris interitu delectari, multò minùs internecionis illius conſortem ac participem eſſe, quod autẽ ex purg. eorum animas jejunii ſui ſuffragiis redimere voluerit, de eo nec gry nec my. in Scripturis extat. 2. Et planctus & fletus & jejunii & ſepulturæ in illis exequiis fit mentio. Sed orationis ac ſuffragiorum pro defunctis planè nulla. E. piis in V. T. illa fuêre ignota. 3. In Epicedio, quod David in obitum Saulis ac Jonathanis compoſuit, nihil quicquam occurrit, quod ad orationem pro mortuis aut purg. alludat. 4. Jejunarunt Gileaditæ ob dolorem & reverentiam erga Regẽ, jejunavit David ad teſtificandum ſuum erga Jonathanem amorem, qui ab incircumciſis miſerè trucidatus erat. 5. Saul in deſperatione mortuus erat ac ſibiipſi violentas manus intulerat, ergo anima ejus nõ deſcendit in purg., ſed in infernum. 1. Paral. 11. v. 13. *Mortuus eſt Saul propter iniquitates ſuas* vel in iniquitatib. ſuis eò *q. prævaricatus erat mandatum Domini.* Quod verò ſignificet *in peccatu ſuis mori*, colligi poteſt ex verbis Chriſti Joh. 8. v. 25. *ſi non credideritis, quod ego ſim, moriemini in peccatis veſtris.* Nequaquã igitur vel David vel Gileaditæ jejuniis ſuis ex purg. Saulẽ liberare ſibi propoſitum habuerunt. 6. David ac habitatores Jabes Gilead non ſolùm propter Saulem, ſed etiam propter Jonath. planxerunt & jejunarunt. Quod ſi hoc jejunium ad animas ipſorum juvandas ſuſceptum, utiq; in uno eodemq; loco ac ſtatu videl. in purg. ipſos conſtitutos fuiſſe oportuit. Sed conſequens adverſatur non modò diverſæ cõditoni Saulis ac Jonath. in vita & morte, ſed etiam ipſius Bell. verbis l. 2. de purg. c. 6. reſp. ad 3. *Cùm inter filios Saulis eſſet etiam Ionathas juſtus, non erant deſcenſuri ad eundem locum Saul & Ionathas.* 7. Si irrationabile eſt in ſignum doloris ſeptem dies jejunare, quantò magis irrationabile dicendum fuerit, quod Daniel *trium hebdomadarum diebus luxiſſe, panem deſiderabilem non comediſſe & à carne ac vino abſtinuiſſe memoratur* Dan. 10. v. 3. Sed conſequens disertis verbis Proph. contrariatur. Notandum verò, quod pii V. T. per dies cõplures jejunium continuantes non ab omni planè cibo ſed à delicatiore & lautiore uſque ad veſperam abſtinuerint, quâ ratione per ſeptem ac plures dies jejunii tempus protrahi potuit. 8. Si ex jejunio ſeptẽ dierum à civib. Jabes Gileaditicis poſt mortem Saulis ac Jonathæ ſuſcepto colligi poteſt, animas eorum in purg. deſcendiſſe, utique etiam ex planctu totidem dierum ac fletu ſeptuaginta dierum, quo filii Iſrael ac Ægyptii exequias Jacobi Patriarchæ proſecuti leguntur Geneſ. 50. v. 3. & 10. colligi poterit, animam Jacobi itidem in purg. fuiſſe detentam ac per ſuffragia viventium ex eo liberandam. Contrarium ſtatuit ipſe Bell., quia l. 1. de Chriſto. c. 11. *in limbum Patrum* eandem collocat, qui à purg. eſt diſtinctus quidã ſinus, & ex quo ante Chriſti ad inferos deſcenſum Patriarchæ non potuerunt liberari. 9. Idẽ ſtatuendum de Moſe quem Iſraelitæ 30. diebus luxiſſe dicuntur Deut. 34. v. 8. ac de Aarone, quem totidem dieb. luxerunt Num. 20. v. 30. num verò etiam Moſen & Aaronem in purg relegabunt? 10. Ex eo, quod David vivente adhuc filiolo luget ac jejunat, eo verò mortuo à fletu abſtinet & cibi aſſumtione jejunium ſolvit, cõtra Bell. colligimus, quod nullum crediderit purg. Quod ſi enim judicaſſet, animam infantuli poſt mortem in purg. torqueri, utique fletibus ac jejuniis eò magis indulſiſſet ac votis ardentiorib. pro ipſo apud Deum interceſſiſſet, ut eò citiùs liberatio ipſi contingere potuiſſet. Si dicere velint, animam hujus infantuli deſcendiſſe non in purg., ſed in limbum puerorum, ac proinde ſuffragiis non indiguiſſe, obvertimus illis verba Davidis 2. Sam. 12. 23. *Ego vadam ad eum, ille verò non revertetur ad me.* Atqui David non deſcendit in limbum puerorum, ſed in limbum Patrum, vel in purg. ex Pontificiorum hypotheſi. Ergo nec infantulus ille in limbum puerorum deſcẽdit. 11. Jejunium adhiberi ſolet, non ſolùm in ſeria oratione, ut animus ad Deum in precib. magis elevetur ac Spiritus ferventior reddatur, quod vocare poſſumus *jejunium orationis*, ſed etiam in vera ac ſeria pœnitentia, quando præ dolore ac luctu *obliviſcimur comedere panẽ noſtrũ* Pſ. 102. v. 5. quod vocare poſſumus *jejuniũ cõtritionis*. Ad hoc poſterius genus pertinent jejunia in luctu ſuſcepta, quia enim funera amicorum & cognatorum ſunt *reales cõciones de ira Dei & mortalitate,*

Digitized by Google

talitate, ideò conſpectus eorum ad pœnitentiam & ſerium de peccatis dolorẽ nos excitat. Fruſtrà proinde ex jejunio orationem pro defunctis extruere Bellaminus allaborat. 12. Patriarchas ideò *in terra promiſſionis ſepeliri voluiſſe, ut precum & ſacrificiorum, quæ ibi fierẽt, participes redderẽtur*, figmẽtum eſt Pontificium, non ſolùm Scripturæ ſacræ [ut ſuperiùs oſtendimus] ſed ipſi etiã Pontificiorum hypotheſi adverſum. Patriarchæ enim poſt mortem non deſcenderunt *in purgatorium*, ex quo per preces & ſacrificia erant liberandi, ſed *in limbum*, ex quo non niſi per Chriſti ad inferos deſcenſum liberari potuerunt.

4. *Ex Pſ. 37 v. 2. Domine, ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me.*

233. 4. Pſal. 37. v. 2. *Domine ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me*, quæ verba Auguſtinus ſic exponit, *ut in furore argui à Deo ſit in æternum damnari, in ira corripi ſit ſeverè puniri poſt hanc vitam, ad correctionem tamen & emendationẽ. unde ſubdit. In hac vita purges me, talem me reddas, cui jam emundatorio igne non ſit opus. Eodem modo exponunt Beda, Haymo, Dionyſius, Carthuſianus*. Reſp. 1. Bellar. dicit, *hæc verba variè exponi poſſe*, ergò ad purgatorium fulciendum parùm roboris habebunt, quia dogmata fidei ex claris & perſpicuis Scripturæ dictis probari oportet. 2. ubi Aug. ſecutus LXX. Interppr. legit *furorem*, ibi Hieronymus Hebraicè doctus, quod nõ erat Aug., exponit *irã*, & ubi ille *irã*, hic *furorẽ*. Quinimò ne ipſe Aug diſſimulat has duas voces θυμὸν & ὀργὴν unã cenſeri, ac monet exẽplaria variare, ita ut in quibuſdam *ira* præcedat, in quibuſdam *furor*. Sed & voces illas invicem tranſponit. Citans enim Pſal. ſextum, *Ne* inquit, *in ira tua arguas me, nec in furore tuo corripias me*. At triceſimum ſeptimum allegat hoc modo: *Ne in indignatione tua arguas me, neq; in ira tua emẽdes me*. Quæ tranſpoſitio indicat, nullam in vocibus illis diverſitatem magnoperè quæſitã ab Aug. fuiſſe, id quod ex verbis ipſius manifeſtè patet. Sic enim ſcribit in Pſ. 6. *Ego puto unã rem duob. verbis ſignificatã. Nam in Græco* θυμὸς, *quod eſt in verſu primo, hoc ſignificat, quod* ὀργὴ, *quod eſt in verſu ſecũdo. Sed cum Latini vellent etiam ipſi duo verba ponere, quæſitum eſt, quid eſſet vicinum iræ & poſitum eſt furor, ideò variè Codices habent. Nam in aliis prius invenitur ira, deinde furor: in aliis priùs furor, deinde ira, in aliis pro furore indignatio ponitur aut bilis, ſed quicquid illud eſt, motus eſt animi provocans ad pœnã inferendam &c. in qua ira non ſolùm argui ſe nõ vult anima, quæ orat, ſed nec corripi, id eſt, emendari vel erudiri, nã in Græco eſt* παιδεύσῃς. 3. Aug. τὸ *in ira corripi* ad ignẽ in die extremi judicii, non ad purgatorium Pontificium in judicio extinguẽdum accommodat. *Arguuntur*, inquit, *in die judicij omnes, qui non habẽt fundamentum, quod eſt Chriſtus, emendantur autem, id eſt, purgantur, qui huic fundamento ſuperædificant lignum, ſtipulam, fœnum, detrimentum enim patientur, ſed ſalvi erunt tanquam per ignẽ*. Adde, quòd ignis ille Aug. *emendatorius* etiam in eo differt à purgatorio igne Pontificiorũ, quod in illo locus ſit vitæ emẽdationi & correctioni, in hoc verò minimè. Deniq; pro eo quod in Aug. legitur, *talem me reddas, cui emendatorio igne nõ opus ſit*, quædam exemplaria legunt, *cui jam emendato igne non opus ſit*. 4. Aug. ac paucis quibuſdam recentiorib. opponimus nubem veterum ac recentiorum Interpp. qui *iram ac furorem* pro verbis unam eandemq; rem ſignificantibus accipiunt. Origenes homil. 1. in Ezech. Arnob. in Pſ. 6. & Pſ. 37. Hier. ib. Chryſ., Theod. in Pſ. 6. Baſil. in Pſ. 37. Euthy. in Pſ. 6. Bernh. in Cant. ſerm. 69. Lõb. in Pſ. 6. & Pſ. 37. Lyran. in Pſ. 6. Cajetanus, Eugub., Foleng., Genebrar., Janſ. & alii in Pſ. 6. 5. Hanc ſententiam probat phraſis in Script. præſertim Davidica uſitatiſſima, quâ membrum poſterius in uno eodemque verſiculo eſt ἐξηγητικὸν prioris: probat vocũ Hebraicarũ proprietas. Sic enim ad verbũ habent Hebræa Pſ. 6. v. 2. *Domine ne in naſo tuo arguas me, neq; in excandeſcentia tua corripias me* Pſ. 38. v. 2. *Domine ne, in fervore tuo arguas me, nec in excandeſcentia tua corripias me*, ut ſit ſenſus Interprete Theod. *Paternè me correpias, non judicis ritu; Medici more, non tortoris; ne metiaris vindictam peccato, ſed benignitate juſtitiam tempera. Ne me caſtiges, ut merui, a facie tua me abjiciendo, ſed potiùs paternè caſtigando, nõ enim deprecatur prorſus correptionem, ſed eam petit paternâ caſtigatione emendari*, ut Genebrard. in comm. rectè admonet. 6. *Poſt hanc vitam non erit locus, ubi flagitioſi convertantur & mores ſuos corrigant*, fatente Bell. l. 1. de purg c. 13. reſp. ad 8. Ergò poſt hanc vitam non amplius locum habebit caſtigatio illa ad correctionem & emendationem, de qua Pſaltes loquitur.

5. *Ex Pſ 65 v. 12. Tranſivimus per aquã & ignem.*

234. 5. Pſ. 65. v. 12. *Tranſivimus per ignem & aquam & eduxiſti nos in refrigerium*, ubi Origenes homil. 25. in Num. & Amb. in Pſ. 36. ac ſerm. 3. in Pſ. 118. exponit per aquam, *Baptiſmum*, per ignem, *purgatorium*. Reſp. 1. Bell. diſertè aſſerit, *hunc locum poſſe varios habere ſenſus*, quomodo igitur immotum purgatorio ſubſternere poterit fulcrum? Quidam Interpretes accommodant *ad ſervitutẽ Ægyptiacã*, quâ Iſraëlitæ miſerè preſſi & afflicti. Chald. paraphraſtes, *Humiliaſti nos, juſſiſti equitare autorem exactionis ſuper caput noſtrum, judicaſti nos tanquam fornace & aqua, & eduxiſti nos in latitudinem*. Lyranus in comm. *Tranſivimus per ignem, id eſt, laborem ignis ad coquendum & aquam, quam portabant propriis humeris ad commiſcendum cum terra, ut inde lateres formarentur*. Quidam ad tribulationes populi Iſraëlitici, quas tum *in Ægypto*, tum *in deſerto* ſuſtinuit. Cajetanus h. l. *Reliquas omnes tribulationes tum in Ægypto, tum in via uſq; ad Iordanem ſummariè deſcribens colligit ad duo contraria ignẽ & aquam, ita ut metaphoricus ſit ſermo deſcribens univerſa mala per ignem & aquam*. Genebrardus in comm. *Tranſivimus per contraria mala, at ex iis nos eripuiſti in refrigerium, Hebraicè, in irrogationem, id eſt, in refocillationem. Alluſio ad terram promiſſionis, quæ erat irrigua, fertilis & fœcunda*. Quidam ad *Martyria* Sanctorum accommodant. Hieronymus in comm. *Martyrum hìc oſtendit victorias, quas in diverſis paſſionib. meruerunt, & ad unum eos ducit refrigeriũ, id eſt, Chriſtum Dominum per laqueos, per cruces, per verbera, per ignes, aſtuſq; & alia diverſa ſupplicia, per quæ & holocauſtum acceptum effecti ſunt, perveniſſe*. Hilar. eodẽ ferè modo. Haymo in h. l. *Quia multi Martyres aquis ſubmerſi ſunt, nec tamen igne vel aquâ eorum curſus potuit impediri*. Gloſſa ord. *Tranſivimus per ignem, ut Laurentius & plures alij, per aquam, ut B. Clemens & plures alij*. Quidam de *Baptiſmo* locum explicant. Arnob. h. l. *Tranſivimus per ignem Martyrij & aquam Baptiſmatis & induxiſti nos in refrigerium, nam & in Baptiſmo ſacroſancto & igne cenſiti ſumus*

quando

quando intravimus domum tuam in holocauſtis. Quidam in genere de *paſſionibus* & adverſitatib. accipiunt, ut ſit metaphora ab auri & argeoti excoctione deſumta. Cyrill. Hieroſ. catech. 5. *Vides ipſos liberè de tranſitu tentationis loqnentes ac profitentes ſe in illa non haſiſſe, educi n. in refrigerium eſt liberari à tentatione.* Euthym. h. l. *Per ignem & aqnam varias calamitates intellige, & quia animam incēdunt, & quia demergunt ac ſuffocant.* Chryſoſt. hom. 5. oper. imperf. in Matt. *Sicut aurum vel argentum combuſtis in fornace ſordib. colatur, ſic homo in fornace tentationis depoſitis peccatis ſanctificatur.* Beda h. l. *Feciſti nos in-cudem omnium tribulationum, & eduxiſti nos in refrigerium, id eſt, ut refrigeratam habeamus concupiſcentiam.* Haymo h. l. *A ſimilitudine Viatoris hic loquitur, quia ſicut viator neq; per aſtum neq; propter pluviam vult dimittere, quin viam ſnam pergat, ſic iſte juſtus non poteſt impediri, quin curſum ſuum perficiat.* Quidam per ignem *adverſa*, per aquam iotelligunt *proſpera*. Auguſt. h. l. *Ignis urit, aqna corrumpit, utrumq; metuendum & uſtio tribulationis & aqna corruptionis. Quando ſunt res proſpera & abundantia ſeculi circumfluit, quaſi aqna eſt.* Ruſſinus, Caſſiodorus, Hugo Card. Auguſtinum ſequuntur. Bernhard. ſerm. in tranſit. Malach. *Tranſivit per ignem & aqnam, quem non triſtia frangere nec detinere mollia potuerūt.* Hanc interpretationem approbat Blaſius de Viega in cap. 10. Apoc. p. 418. 2. Simpliciſſima ac textui accommodatiſſima eſt interpretatio illa [quam ex ipſis Pontificiis ſequuntur, Ribera in comm. Zach. 13. n. 17. & Hector Pintus io com̄. Eſ. 43.] quâ per *ignem & aqnam* metaphoricâ loquendi cooſuetudine omnis generis adverſitate intelliguntur, quibus David, Iſraëlitæ & omnes pii in hac vita ſunt ſubjecti, ſed divinâ benignitate in illis conſervantur atque ex illis tandem liberantur, præcedit enim v. 10. *probaſti nos; examinaſti nos ſicut examinatur argentum.* Ac Spiritus S. alibi ſimilibus verbis piorum calamitates deſcribit, Eſa. 43. v. 2. *Cùm transieris per aquas, tecum ero, & per flumina, non operient te; cum ambulaveris per ignem, non combureris & flamma nō ardebit in te.* 2. Sam. 22. v. 17. *extraxit me de aquis multis*, Pſal. 124. v. 5. *pertranſivit anima noſtra aquam.* Pſal. 17. v. 3. *igne me examinaſti.* Dan. 12. v. 10. *quaſi ignis probabuntur.* 1. Pet. 4. v. 12. *μὴ ξενίζεσθε τῇ ἐν ὑμῖν πυρώσει* &c. 3. Bellarmin. ſequitur Origenem & Ambroſium, qui ad ignem purgatorium hæc accommodant. At quâ fronte illorū autoritatem nobis opponere poteſt, quorum ſententiam, quòd ſcil. *omnes tam boni quàm mali poſt hanc vitam igne illo purgari debeant*, inter errores recenſet lib. 2. de purg. c. 1. ac diſertè addit, *verba Origenis non pati commodam expoſitionem?* *Omnes*, inquit Origenes homil. 25. in Num. *purificatione indigemus. Omnes*, ait Ambr. in Pſ. 36. *igne examinabimur, igne purgabuntur filii Levi, igne Ezechiel; igne Daniel.* 4. Ambroſius non de igne quodam *purgatorio*, qui poſt hujus vitæ decurſum animas excipit, ſed de *igne extremi judicii* loquitur. Sic enim ſcribit ſerm. 3. in Pſ. 118. *Poſt conſummationem ſeculi miſſis Angelis, qui ſegregent bonos & malos, hoc futurum eſt Baptiſma, quādo per caminum ignis iniquitas exuretur; ut in regno Dei fulgeant juſti ſicut Sol, in regno Patris ſui, adeò ut ſi aliquis ut Petrus ſit, ut Iohannes, baptizatur hoc igni.* Neutrum horum de purgatorio ſuo dicūt Pontificii, fingunt enim in illud oon deſcendere ſanctos Prophetas & alios valdè bonos, ſed tantùm mediocriter bonos, neq; io extremi judicii die illud ſuccedendum, ſed potiùs extinguendum fore autumant. 5. Pſaltes nō modò *ignis* ſed etiam *aqua* mentionem facit. Num verò ut ignis quidam purgatorius, ita etiam aqua purgatoria datur? num ignis purgatorii incendia aquæ affuſione velut in balneis mitigantur? an noo metuendum, ne aqua purgatorii flammas extioguat? 6. Pſaltes de ſeipſo dicit. *Tranſivimus per ignem & aquam.* Quod ſi ergò de purgatorio loquitur, etiam ſanctiſſimis Prophetis in purgatorium erit deſcendendum. 7. Nec in futuro demum ſe per ignem illum tranſiturū dicit, ſed in præterito ſe *tranſiiſſe* aſſerit. Ergò jamdum in hac vita purgatorii pœnas ſuſtinuit. 8. Ordo verborum non admittit Bellarmini expoſitionem. Qnod ſi namq; per *ignem* intelligitur purgatorium, per *aquam* Baptiſmus, conſequens fuerit, nos priùs purgatorii igne, quàm Baptiſmi aquâ mundari. Præterea ſi ignis ſignificat purgatorium, aqua Baptiſmum, conſequens fuerit etiam in V. T. per Baptiſmum non minùs quàm per purgatorium, peccata fuiſſe emundata & expurgata. 9. apud Pſalten ſequitur, *Introibo in domum tuam cum holocauſtis.* At num ex purgatorio patet reditus in Hieroſolymitanum templum ad offerenda ſacrificia? λῆρος ληρώδης. 10. in eodem Pſalmo additur, *Impoſuiſti homines ſuper caput noſtrum.* At aoimæ in purgatorio non ab homioibus, ſed à Dœmonibus cruciantur. Meritò igitur hunc locum deſerit Fiſcherus Roffenſis art. 37. ſcribens: Quod alii ſic nugantur [purgatorium ex hoc dicto eliciendo] ego non probo. Roffenſis igitur judicio nugatorem Bellarm. agit.

235. 6. Eſa. 4. v. 4. *Purgabit Dominus ſordes filiorum & filiarum Sion & ſanguinem emundabit de medio eorum Spiritu judicii & Spiritu combuſtionis.* Hunc locum Auguſt. lib. 20. de civ. Dei c. 25. de pœna purgatorii exponit. Reſp. 1. Nec hîc conſentientem & unanimem veterum interpretationem Bellarminus urgere poterit, cùm in hujus loci explicatione plurimùm varient. Quidam referunt ad *acquiſitionem*, quidam ad *applicationem* beneficiorum Chriſti, ſed quę fit in hac vita per Evangelii prædicationem, Baptiſmi adminiſtrationem, Spiritus S. donationem, non autem ad peccatorum ablutionem poſt hanc demum vitam à Chriſto expectandam. Iren. lib. 4. adv. hæreſ. c. 39. *In noviſſimis temporib. cùm venit plenitudo temporis libertatis ipſum Verbum per ſeipſū ſordes abluit filiorum Sion manib. ſuis lavans pedes diſcipulorum &c. Qui n. pedes lavit diſcipulorum totum corpus ſanctificavit & emundationem adduxit.* Clem. Alexandr. lib. 3. pædag. c. 9. *Optimū lavacrum expurgat ſordes animæ, eſtq; ſpiritualeq; de quo apertè dicit Propheta, Abluet Dominus ſordes filiorum Iſrael.* Hieron. in comm. *Quod leve eſt, lavatur; quod gravius exuritur, de quo judicii & combuſtionis Spiritu Iohannes Baptiſta in Evangelio loquebatur. Ego baptizo vos in aqua, qui autem poſt me venit, ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto & igne, ex quo diſcimus, quod homo tantùm aquam tribuat, Deus autem Spiritum S. quo & ſordes abluuntur & ſanguinis peccata purgātur.* Chryſoſt. in comm. dicit, *eſſe metaphoram ab his, qui conflant metallicas materias, derivatam.* Cyrill. Alexandr.

6. Ex Eſa. 4. v. 4. Purgabit Dominus ſordes filiorum & filiarum Sion.

xandr. lib. 1. in Eſa. orat. 3. cap. 4. *Judicii Spiritum dicimus ex judicio recto & juſtitia latum in nos Dei calculum &c. ardoris verò gratiam in ſacroſancto Baptiſmo non abſq; Spiritu nobis ingeneratam. Baptizati enim & loti ſumus, non aqua nuda &c. ſed Spiritu & igne divino ac intelligibili, qui ſordes vitioſitatis in nobis deterit & abſumit, & peccati inquinationẽ liquat & excoquit.* Haymo in hunc locum, *Idem Spiritus dicitur Spiritus judicii & Spiritus ardoris. Spiritus judicii, quia in eo Baptiſmate Diabolus judicatur & quaſi damnatur, dum poteſtate hominis privatur. Spiritus ardoris, quia accendit corda hominum in dilectionem Conditoris, ac conſumit peccatorum rubiginem.* Lyran. ibid. *abluit ſordem filiarum Sion, id eſt, Eccleſiam. Spiritu judicii, quia Chriſtus per viam juſtitiæ pro nobis ſatisfecit & Spiritu ardoris, quia hoc fecit ex maximo fervore caritatis.* 2. Ex contextu apparet, Prophetam vaticinari de Meſſia [in verſ. n. proximè præced. dicitur, *In die illa erit germẽ Domini pulcrum & glorioſum*, ubi per germen paraphr. Chald. & R. D. Kimchi rectè intelligunt *Meſſiam*] ac de ipſius beneficiis, inter quæ eminet mundatio ab inquinamentis peccatorũ, quæ per *ſanguinem* in Scripturis ſæpius denotantur Pſ. 51. v. 16. Eſa. 1. v. 15. Ezech. 16. v. 6. illa verò expurgatio fit *in Spiritu judicii & ardoris*, quia Chriſtus ardentiſſimo ac igneo zelo Satanam in paſſione aggreſſus, potenter eum devicit & juſto judicio infernalib. cruciatib. addixit, Eccleſiam verò ab ejus Tyrannide liberavit, Eſa. 9. v. 7. Johan. 12. v. 31. c. 16. v. 11. &c. ac à peccatorum ſordibus mundavit 1. Cor. 6. v. 11. Eph. 5. v. 27. &c. 3. Auguſtinus nequaquam ad purgatorium Pontificium hunc locum Propheticum applicat, ut malâ fide Bellarm. ipſi tribuit, ſed ad *ignem extremi judicii*, ſic enim loco citato loquitur, *Propheta Malachias judicium noviſſimum prophetavit, dicens, Ecce venit Dominus omnipotens. Et quis ſuſtinebit diem introitus ejus? quia ipſe ingredietur q. ignis conflatoris &c. Dicit tale aliquid & Eſaias: Lavabit Dominus ſordes filiorum & filiarum Sion &c. niſi forte ſic eos dicendum eſt emundari à ſordib. & eliquari quodammodo, cùm ab eis mali per pœnale judicium ſeparantur, ut illorum ſegregatio atque damnatio purgatio ſit iſtorũ, quia ſine talium de cætero commixtione victuri ſunt.* At Pontificium purgatorium in die judicii extinguetur. 4. Per *ſanguinem* non intelliguntur venialia ac levia quædã peccata, ſed gravia ac mortalia. Ea verò juxta Pontificiorum hypotheſin non abluuntur in purgatorio, ſed per pœnitentiam in hac vita ſunt delenda & expianda. 5. Purgatio illa, de qua Propheta loquitur, inſignis beneficii loco promittitur. Sed purgatorium Pontificiorum non tàm beneficii quàm ſupplicii loco habendum.

7. Ex Eſ. 9. v. 18 Succenſa eſt q. ignis impietas.

236. 7. Eſa. 9. v. 18. *Succenſa eſt quaſi ignis impietas & ſpinas devorabit. Baſilius in hunc locum dicit; per confeſſionem peccatum areſieri, ut igne purgatorio poſt hanc vitam abſumi poſſit.* Reſp. 1. Baſilii quidem interpretationem audimus, ſed clara & perſpicua Scripturæ dicta pro hoc articulo fidei ſtabiliendo deſiderabamus. Si ad excitandum & inflammandum purgatorium adverſariis ſufficit adducere Scripturæ loca, in quibus mentio fit ignis, nobis viciſſim integrum erit adducere ea, in quibus fit mentio aquæ, ad purgatorium illud extinguendum. 2. Textui nihil minus convenit, quàm de *purgatorii igne* eundẽ interpretari. Vaticinatur Propheta de *interitu regni Iſraëlitici* & cauſam illius exitii, impietatem ſcilicet ac impœnitentiam populi exponit: unde quidam ad *cauſam exitii*, videlicet ad culpam illam ignis ſuccenſionem referunt hoc ſenſu. Quemadmodum ignis, ſi vepretum aliquod aridum vel ſylvam corripuerit, ſubitò vires acquirit & obvia quæque abſumit, ut fumus denſus ac magnus in ſublime elevetur: ſic impietas, injuſtitia & omnis generis atrocia delicta in populo Iſraëlitico ubivis exarſerunt, ac tantas vires apud omnes acquiſiverunt, ut pernicioſiſſimus ille ſcelerum ignis reſtingui. 3. Quidam verò rectius *ad ipſum exitium*, videl. ad ſcelerum iſtorũ pœnam hunc locum accommodant. Comparat enim Propheta iram DEI igni abſumenti ac devoranti, quò non ſolùm Magiſtratus ac proceres populi, ſed etiam promiſcuum vulgus, quod dumeto ac ſylvæ comparatur, ſit ſuccedendum ac excindendum, quæ interpretatio congruit non ſolùm cùm aliis Scripturæ locis Deuter. 32. v. 22. Job. 31. v. 12. Eſa. 26 v. 11. Thren. 4. v. 11. &c. ſed etiam ex ipſis viſceribus textus colligitur. v. 14. *Diſperdet Dominus ab Iſrael caput & caudam, ramum & truncum die una.* v. 19. *in ira Domini exercituum obtenebrata eſt terra, & erit populus quaſi eſca ignis, non parcet vir fratri ſuo.* 4. Eodem modo probati Interpretes exponunt. Hieron. in comm. *In tali populo nullius perſonæ Deus miſerebitur, non pupilli, non viduæ.* Cyrill. lib. 1. in Eſa. cap. 6. *Iniquitatem appellat non rem ipſã, hoc enim vel intellectu vel dictu ineptũ eſt, ſed iniquitatibus implicatos, qui eò demum improbitatis morum veniunt, ut jam non iniqui, ſed veriùs iniquitas debeant nominari. Hi igitur quaſi ignis ardebunt, id eſt, ſibi ipſi ignis erunt, nemo enim aliis flammam illis inferet, ſed ipſi ad hoc ſibi inter ſe ſufficient, quod Iudæis accidit in obſidione Hieroſolymorum.* Lyranus h. l. *Impietas populi Iſraël provocavit iram Dei contra ſe quaſi ignem ardentem, qui conſumit vepres, id eſt, populum omnem.* Confer Procop. Haymon. & alios. Hector Pintus Scriptor Pontificius in com̃. h. l. *Senſus eſt, Impietas hoſtium Iſraelis accenſa eſt, & non populum aliquem pium & Deo devotum, ſed vepres & ſpinas, hoc eſt, Iſraelitas ſceleratos devorabit. Comparat enim Propheta Iſraelem vepribus & ſpinis.* 5. Qui ad ignem poſt hanc vitam urentem applicant, non de purgatorio temporali, ſed infernali & æterno igne hunc loco explicant. Hugo Cardin. *Impii ſuccendentur igne æterno pro impietate ſua. Vepres & ſpinam, hoc eſt, ipſos duros & aſperos peccatores vorabit ignis gehennæ, quos priùs voraverat ignis culpæ.* 6. Propheta loquitur de igne impietatem ſuccendente & ſpinas devorante, ibidemque atrocia & graviſſima populi peccata enumerat. At purgatorius ignis non impietatem, hoc eſt, mortalia peccata, ſed leves venialium peccatorum maculas purgat, teſte Bellarmino lib. 2. de purg. cap. 1. in fine, nec devorat & conſumit, ſed tantùm abluit. Propheta loquitur de igne non vero ſed ſimilitudinario, dicit enim, *ſuccenſa eſt quaſi ignis impietas.* At purgatorius ignis ex hypotheſi Bellarmini eſt verus & corporeus ignis. Propheta addit v. 21. *in hoc toto non eſt averſus furor ejus, ſed adhuc manus ejus extenta.* At Pontificii dicunt per pœnas purgatorii DEO ſatisfieri, ut furor ejus avertatur.

7. Pur-

7. Purgatorius ille ignis, ad quem Baſilius locum Propheticum applicat, non convenit omni ex parte cum purgatorio Pontificio. Addit enim Baſilius hunc ignem depaſcere omnia terrena, ac de eodem dixiſſe Chriſtum Luc. 12. verſ. 49. *Ignem veni mittere in terram.* At Pontificium purgatorium non tollit omnia peccata, nec ſuper terram, ſed ſub terra ardere ſtatuitur.

8. Mich. 7. v. 8. Iram Domini portabo.

237. 8. Mich. 7. v. 8. *Ne lateris inimica mea, nam ſi cecidi, reſurgam; cùm ſedero in tenebris, iram Domini portabo, donec cauſam meam judicet, adducet me in lucem, videbo juſtitiam ejus. Hunc locum afferri ſolitum pro purgatorio docet Hieronymus in cap. ult. Eſa. & gloſſa ordinaria exponit. Iram Domini portabo, vel hic, vel in purgatorio.* Reſp. 1. Proponitur in verbis Prophetæ conſolatio, quam pii Iſraelitæ in captivitate Babylonica verâ fide amplecti & contra inſultus ac ſarcaſmos hoſtium eadem ſeſe erigere debeant, quòd videlic. ex tenebris captivitatis ac miſeriæ in lucem libertatis ac lætitiæ ſint reducendi, de purgatorio verò verbum nullum additur. 2. Ita exponunt Hieronymus, Theodoretus, Lyranus, Gloſſa interlinearis, Hugo Cardinalis & alii, ex quibus quidam myſticè applicant *ad animã tentatam.* Ne inſultetis mihi caro, mundus ac Dęmones, quòd ceciderim peccando, reſurgam enim pœnitendo, poſt tenebras culpæ & triſtitiæ ſpero lucem gaudii & juſtitiæ, Chriſtum ſcilicet, qui factus mihi à Deo juſtitia ac redemtio. 3. Benedictus Arias latè hunc locum explicat, purgatorii verò non meminit. Ribera Jeſuit. in com̃. h. l. *Loquitur in perſona populi Propheta, id eſt, in perſona Ieruſalem, quæ Babylonem inimicam ſuam, à qua vaſtata eſt, exultare prohibet, eò quòd ſit iterum poſt captivitatem ædificanda & habitanda. Ita Hieronymus & alii. Ne lateris ô Babylon de ruina mea, quæ mihi nunc à Propheta prædicta eſt, eadem à te expugnata, ſed iterum ædificabor.* In ſenſu allegorico applicat ad Chriſti ex mortuis reſurrectionem. 4. quomodo ad purgatorium applicari poteſt, quod ſequitur apud Prophetam v. 10. *aſpiciet inimica mea, operietur confuſione, quæ dicit ad me, ubi Dominus DEUS tuus?* v. 11. *dies* [venient] *ut ædificentur maceriæ tuæ.* Gloſſa ordin. accommodat *ad reparationem ruinæ Angelicæ,* ſed quilibet videt, hoc eſſe perquàm durum & coactum. 5. Hieronymus nequaquam ad purgatorium dictum Propheticum accommodat, ſed dicit, *eos, qui volunt ſupplicia damnatorum aliquando finiri, & licet poſt multa tempora, tamen terminum habere tormenta, inter alia etiam hoc teſtimonio niti* vel potiùs abuti. Origenico igitur errori affines ſunt, qui ad ſtatum & pœnas futuri ſeculi hunc locum accommodant.

9. Ex Zachar. 9. v. 11. Eduxiſti vinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua.

238. 9. Zach. 9. v. 11. *Tu in ſanguine Teſtamenti tui eduxiſti vinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua. Etſi,* inquit Bellarminus, *hunc locum adducunt paſſim pro liberatione Patrum ex limbo, tamẽ melius convenit liberationi animarum ex purgatorio, quas Chriſtus eduxit, cùm eò deſcendit poſt mortem ſuam. 1. quia iſti rectiùs dicuntur vincti. 2. quia in purgatorio non eſt aqua conſolationis, quæ eſt in limbo. Unde Auguſtinus lib. 12. in Gen. cap. 33. & Epiſt. 99. ad Evodium contendit, Chriſtum, cùm deſcendit ad inferos, non ſolùm Patres inviſiſſe, ſed etiam eos, qui cruciabantur in inferno, id eſt, in purgatorio & multos eorum inde liberaſſe.* Eundem locum pro purgatorio ſtabiliendo adducit Salmeron comment. 1. Cor. 15. diſp. 26. §. Vocatur. Reſp. 1. Bellarminus ipſe libr. 4. de Chriſto cap. 11. ex hoc dicto Prophetico *limbum* fulcire conatur, cur ergò hoc loco ad purgatorium illud applicat, cùm limbus ac purgatorium ſint duo diſtincti ſinus inferni? Becanus in diſp. de purg. Calviniſt. p. 25. itidem ambiguus eſt, an ad limbum Patrum, an ad purgatorium hic locus Prophetic⁹ referri debeat. *Catholici* [inquit] *aut limbum antiquorum Patrum aut certè purgatorium intelligi putant.* Coſter. in Enchir. p. 492 & conc. part. 3. tom. 1. p. 604. accipit de *purgatorio,* Grodic. conc. 2. in feſto Paſchatos *de limbo.* 2. Oſtendimus autem ſuperiùs §. 176. nec de *limbo* nec de *purgatorio* vaticinium illud accipi poſſe, ſed de ipſo inferno, ex quo Chriſtus ſuâ paſſione & ſanguinis ſui effuſione nos eduxit, quando Patri ſuo cœleſti nos reconciliavit & à poteſtate Satanæ liberavit. 3. Hanc interpretationem probant ipſimet Evangeliſtæ Matth. cap. 21. v. 5. & Johannes c. 12. v. 14. quando vaticinium illud referunt ad Chriſti in Hieroſolymarum urbem ingreſſum, eundemq́; inſecutam paſſionem, per quam Eccleſiæ redemtio obtigit. 4. Eadem interpretatio Patrum ſuffragio ſtabiliri poteſt. Theodoret. in comm. *Quos tuo pretioſo ſanguine redemiſti & liberaſti, hoc cum ſalutaribus Teſtamenti tui tabulis emiſiſti, ut omnibus hominibus libertatem teſtarentur ac declararent. Liberaſti eos à lacu non habente aquam, hunc autẽ lacum ſive de morte æterna, ſive de errore idolorum velit quis intelligere, nõ aberrabit à veritate.* Hieronymi & Auguſtini lib. 18. de civ. Dei cap. 35. expoſitionem adduximus §. citato. 5. Ad purgatorium non poſſe applicari locum Propheticum, demonſtramus hiſce argumentis. Primo in lacu illo, è quo Chriſtus vinctos eduxiſſe dicitur, *non erat aqua,* ſed in purgatorio eſſe aquã colligi poteſt ex eo, quod dictum Pſal. 66. v. 12. *tranſivimus per aquam & ignem &c.* ad illud applicant. Secundò, ex lacu illo Chriſtus dicitur, nos eduxiſſe *ſuo ſanguine,* ſed ex purgatorio liberantur homines ſuis paſſionibus ac ſatisfactionibus. Tertiò in lacu illo, è quo Chriſtus nos eduxit, tenebamur *vincti,* ſed animæ in purgatorio non ſunt vinctæ, quia *poſſunt ex eo ad nos in terris adhuc viventes* proficiſci, ut ex Gregorii Dialogis diſputat Bellar. 2. de purg. c. 8. Quartò, in lacu illo non animæ duntaxat, ſed *homines* corpore & animâ vincti tenentur, ſed in purgatorio animæ tantùm torrentur. Quintò, ubi eſt certa ſpes liberationis ac ſalutis, ibi adhuc eſt aqua aliqua conſolationis. Sed *in purgatorio eſt certa ſpes liberationis ac ſalutis,* teſte Bellarmin. 2. de purgat. cap. 4. ergò ibidem adhuc eſt aqua conſolationis. Jam verò in lacu illo, è quo Chriſtus nos liberavit, nulla eſt aqua. 6. Aug. de purgatorio dubius fuit, ut ſuo loco oſtendemus. 7. Quòd Auguſtinus diſputat, *Chriſtum in ſuo ad inferos deſcenſu, quoſdam ex inferno liberaſſe,* id ne ipſi quidem Pontificii acceptare poſſunt, agnoſcunt enim nobiſcum, ex inferno nullam eſſe liberationem. De purgat. idipſum exponi nequit, cùm Auguſtinus de inferno ſpecialiter ſic dicto, id eſt, damnatorum loco illud afferat.

10. Ex Malach. 3. v. 3. Sedebit q. i. ignis conſtans.

239. 10. Malach. 3. v. 3. *Ipſe ſedebit quaſi ignis conſtans, & purgabit filios Levi, & colabit eos. Hunc locum exponunt de pœna purgatoria.* Origenes

genes homil. 6. in Exod. Ambroſius in Pſ. 36. Auguſt. lib. 20. de civ. Dei cap. 25. & B. Hieronymus in hunc locum. Et quanquam pœna illa purgatoria non eſt ea, de qua nunc agimus, nam illa purgabit viventes, nos autem agimus de pœna mortuorũ, tamen inde rectè infertur purgatorium. Nam ideò tunc præcedet tribulatio graviſſima, & poſtea etiã ignis deſcendet & purgabit celerrimè omnes reliquias peccatorum in hominibus juſtis, quia ut Irenæus etiam notat in fine lib. 5. tunc repentè Eccleſia, quæ eſt in terris, aſſumenda erit ad ſponſum, nec erit tempus purgationis ulterioris, ut nunc eſt poſt mortem ante judicium. Reſp. 1. non de *ſecundo* Chriſti adventu ad judiciũ, ſed de *primo* adventu ad opus Redemptionis in his terris peragendum Propheta loquitur, ut conſtat ex infallibili Evangeliſtarum expoſitione. Matth. 11. v. 10. Marc. 1. v. 2. Luc. 1. v. 76. cap. 7. v. 27. 2. Idipſum colligitur ex integro contextu hujus vaticinii. verſ. 1. *Ecce ego mitto Angelum meum,* [Legatum meum Johannem Baptiſtam] *qui præparabit viam ante faciem meam.* v. 2. *Et ſtatim veniet ad templum ſuum* [Hieroſolymitanum] *dominator, quem vos quæritis* [Meſſias, quem cupidè expectatis] *& Angelus Teſtamenti, quem deſideratis. Ecce veniet, dicit Dominus exercituum.* v. 3. *Et quis poterit ſuſtinere diem adventus ejus?* [illius ſcilicet, de quo in præcedentibus actum, cujus præcurſor erat futurus Johan. Baptiſta] *Et quis ſtabit, cum apparuerit?* [Pontificibus, Sacerdotibus, Levitis, Phariſæis &c. Hieroſolymitanis Chriſti adventus erat parùm gratus & acceptus propter acrem corruptelarum reprehenſionem & inſtitutam Eccleſiæ reformationem, de qua Propheta porrò ſic vaticinatur] *ipſe enim erit quaſi ignis conflans & quaſi ſapo fullonum* [quo lintea ac panni purificantur] *ſedebit* [ut aurifaber] *conflans & emundans argentum & purgabit filios Levi & fundet eos quaſi aurum & argentum, & erunt Domino offerentes in juſtitia, & placebit Domino ſacrificium Iuda & Ieruſalem ſicut in diebus antiquis & ſicut in annis prioribus,* [poſt repurgatam à corruptelis & traditionibus Phariſaicis doctrinam priſtinus ejuſdem nitor eluceſcet, & qui ex Sacerdotibus, Scribis, Phariſæis ac reliquis Judæis patientur ſe verbo emendari, illi ſalutaria Eccleſiæ Chriſtianæ membra fient ac ſpiritualia ſacrificia Deo offerent] 3. Huic interpretationi ex ipſis textus viſceribus erutæ aſſurgunt multi ex veteribus, dum non ad purgatorium poſt hãc vitam, ſed ad ignem verbi & tribulationum in hac vita locum Propheticum referunt. Cyprianus ad Quirinum lib. 3. adverſ. Judæos cap. 57. *Emendans emendavit me Dominus, & morti non tradidit me &c. Item apud Malachiam; & ſedebit conflans & expurgans ſicut aurum & argentum & emundabit filios Levi.* Hieron. in comm. *Ipſe his, qui peccant graviter, ignis conſumens eſt, qui autem levia peccata committunt, herba fullonum, ut lotis munditiam reſtituat &c. unde & Dominus in Evangelio loquitur, ignem veni mittere ſuper terram. Et purgabit filios Levi. Tempus enim eſt, ut judicium incipiat à domo Dei.* [at ignis ille, de quo Chriſtus loquitur, & judicium, de quo Petrus, non eſt purgatorium ſubtus terram, ſed in hac vita ſuper terram] Cyrill. Alexandr. lib. 1. in Eſaiam orat. 3. c. 4. *Regeneratos à Spiritu ſancto & igne intelligibili hic intelligit, qui ſordes vitioſitatis in nobis deterit & abſumit & peccati inquinationem liquat & excoquit.* [at in purgatorio non eſt ignis intelligibilis ſed corporeus, ut diſputat Bellarminus lib. 2. ad purgat. cap. 11.] Theodoretus in comm. *Hoc loco Propheticus ſermo Dominum tanquam quendam opificem nobis oſtendit, ſordes peccatorum veluti herbâ quadam expurgantem & ceu igne quodam animas noſtras ejuſmodi veneno liberantem* [ſi de vero & corporeo purgatorii igne locum accepiſſet, nequaquam particulam ſimilitudinis adhibuiſſet] Lyran. in comm. *Ipſe quaſi ignis conflans ad probationem electorum, & purgabit filios Levi, hoc eſt, Apoſtolos, quorum aliqui fuerunt de tribu Levi & omnes fuerunt novæ legis Epiſcopi.* Hugo Cardinal. in comm. *Purgabit filios Levi igne paſſionis vel Spiritus Sancti.* Eodem ferè modo Arias Montanus in comm. *Evangelio deſcribendo varia & illuſtria ex effectu nomina in ſacris literis impoſita ſunt, ex iis unum eſt ignis, alterum herba fullonum. Utraque autem res Naturâ ſuâ impuritati adverſatur atque elegantiæ & rerum nitori, puritatiq́; conducit.* Ribera in comm. h. l. *Ego Theodoreto aſſentior, qui de expiatione cordium per Spiritum S. datum à Chriſto Prophetam loqui arbitratur. Chriſtus igitur igne Spiritus ſui calefaciet animas ſuorum, & expurgabit ut ignis, metalla &c. de quo dictum eſt Matth. 3. baptizabit in Spiritu S. & igne. Luc. 12. Ignem veni mittere in terram &c.* 4. Propheta non de pœna *mortuorum* ſed *viventium* in hòc dicto agit, ſatente Bellarmino. At purgatorium eſt pœna mortuorum, non viventium, eodem docente. Ergò hic locus Propheticus non agit de purgatorio. Quod per *quandam conſequentiam* ex igne judicii ignem purgatorium ante judicium cruciantem inferri poſſe arbitratur, de eo quid ſtatuendum ſit, oſtendimus ſuperiùs. 5. Auguſtinus non ad purgatorium Pontificium, ſed ad *ignem extremi judicii* vaticinium accommodat. *Propheta Malachias* [inquit] *judicium noviſſimum prophetavit.* Et poſtea: *Ex his quæ dicta ſunt, videtur evidentius apparere in illo judicio quaſdam quorundam purgatorias pœnas futuras.* Eodem modo exponunt Chryſoſt. in hom. quod Chriſtus Deus. Ruffinus in expoſ. ſymb. ſed ex illa vivorum per ignem judicii purgatione ignis purgatorius mortuorum animas excrucians inferri nequit, ut oſtendimus ſuperiùs. 6. Orig. & Ambroſ. de tali purgatorio loquuntur, quòd *omnes omninò* etiam Prophetæ & Apoſtoli ſubire coguntur. Sed hanc ſententiam Bellar. lib. 2. de purg. cap. 1. *inter errores* refert, quorſum igitur eorum expoſitionem affert.

240. Atque hæc ſunt, quæ *Bellarminus* ex V. T. pro purgatorio ſtabiliendo adducit. Ubi meritò quis miretur & miſeretur illas ambages & viarum anfractus, per quos piis V. T. fuit oberrandum, antequam in cœlum pervenire potuerint. Primùm enim in purgatorium ipſis fuit deſcendendum, in quo pœnam damni & ſenſus experti fuêre, ex purgatorio traducti fuêre in limbum, in quo pœnæ *damni* non tamen *ſenſus* fuêre adhuc obnoxii, ex limbo in Chriſti ad inferos deſcenſu tandem fuêre liberati & ad cœleſtis vitæ gaudia introducti, ſi Pontificiis figmentis fides eſt habenda. Videamus etiam reliqua Veteris Teſtamenti dicta, quæ alii ex Pontificiis pro purgatorio aſſerendo adducunt. 1. Levit. 12. v. 4. *Omne Sanctum non tanget* [puerpera]

Dicta Scripturæ, quæ alii Pontificii pro purgatorio aſtruendo ex V. T. producunt.

1. Ex Lev. 12. v. 4. Puerpera non ingreditur Sanctum, donec complean tur dies purgationis.

uet

nec ingredietur in Sanctuarium, donec impleantur dies purgationis ſuæ, ex quo colligunt, *animabus defunctorum non patere ad Paradiſi Sanctuarium aditum, niſi ante impletas in purgatorio ſanctificationes.* Reſp. 1. Ex allegoriis non poſſunt probari fidei dogmata, niſi ipſe Spiritus S. in Scripturis applicationem monſtret. 2. Si hunc locum ἀλληγορικῶς ad purgatorium transferre velint, quomodo quæſo illud explicabunt, quod ea, quæ fœminam peperit, longiori tempore ab ingreſſu in Sanctuarium abſtinere debuit, quàm quæ marem enixa eſt? 3. Nullus ex veteribus in hujus loci explicatione allegorica de purgatorio quicquam ſomniavit. Conf. paraph. Chald. Origenem homil. 8. in Levit. Hieron. in cap. 47. Ezech. Theodoretum, Bedam & alios in cap. 12. Levit. 4. Proponitur in hac lege admonitio de peccato originali per carnalem generationem in liberos propagato, à quo poſt exactum hujus vitæ ſeptenarium *die octavo*, hoc eſt, in reſurrectione Univerſali plenè liberabimur. Duplum tempus immundiciei poſt editam in lucem fœminam à matre obſervandum monitorium erat, per fœminam aſtu Satanæ deceptam peccatum in mundum eſſe introductum. In his & ſimilibus allegoriis fidei analogiæ congruis acquieſcendum, non autem præter, imò contra Scripturam purgatorium ex hac Levitica conſtitutione exculpendum.

2. Ex 1. Samuel. 2. 6. Iehovah mortificat & vivificat.

241. 2. 1. Sam. 2. v. 6. *Iehovah mortificat & vivificat, Iehovah ducit ad inferos & reducit. Iam verò ex inferno inferiore damnatorum loco non datur regreſſus, ergò de ſuperiore inferni parte, videlicet de purgatorio id accipiendum.* Hûc referenda ſimilia Scripturæ dicta, quæ de liberatione ex inferno loquuntur. Reſp. 1. Quidam per שאול intelligunt ſepulchrum, ac de reſtitutione ſanitatis ad hanc vitam, vel reſuſcitatione ex ſepulchro ad futuram vitam interpretantur. Tertull. lib. de reſurrect. carnis cap. 18. ex hoc loco ſic colligit: *Caro eſt, quæ occiditur per mortem, caro itaque & vivificabitur per reſurrectionem.* Lyranus in comm. *Deducit ad inferos. In Hebræo habetur, ad foſſam, id eſt, ſepulchrum, & reducit, quia aliquando contingit, quod aliqui, de quorum ſepultura jam tractatur, ad vitam reſervantur, ſicut de Ezechia habetur.* Chald. paraphr: *Deſcendere facit ad infernum etiam futurus ad educere faciendum ad vitas ſeculi.* 2. Quidam exponunt *de redemtione ex inferno* per Chriſtum nobis parta. Sophronius Conſtantinopol. lib. de Monarchia Dei. *Redemtor noſter maledictionem Adæ vertit in benedictionem, mortem in vitam, caſum in reſurrectionem.* Gloſſ. ordin. *Deducit ad inferos, Iudæos obſtinatos dimittendo eos deducit, & reducit gentiles ab idololatria, per quam digni erant inferni pœnâ, revocando.* 3. Auguſtinus lib. 17. de civ. Dei cap. 4. accommodat ad Chriſti deſcenſum ad inferos; *Deduxit ad inferos & reduxit. Hoc utrumque videmus in capite noſtro impletum, quia in Propheta vox ejus agnoſcitur, non derelinques animam meam in inferno, eundem deduxit ad inferos & reduxit:* 4. Cajetanus in comm. de liberatione ex carcere accipit. *Ex eo, inquit, quod in Hebræo verbi præteriti temporis dicit, & fecit aſcendere, cogor nomine foveæ nec infernum nec ſepulchrum, ſed carcerem intelligere. A principio namque mundi uſque ad tempus Hannæ nullus aſcenderat ex inferno, nullus ſurrexerat à mortuis, ſed multos liberos & innocentes fecerat Deus deſcendere in carcerem & vinctos multos fecerat inde aſcendere.* 5. Simpliciſſimè exponitur *de terroribus & horroribus inferni*, quos in hac vita pii quandoque ſentiunt ſed divinitùs ex illis iterum liberantur. Quæ interpretatio ex contextu & ex aliis Scripturæ locis probari poteſt. *Dominus* [inquit Hanna] *mortificat & vivificat, deducit ad inferos & reducit, pauperem facit & ditat, humiliat & ſublevat*, hoc eſt, quos DEUS vult vivificare & recreare, illos priùs in extremas anguſtias & mortis pericula conjicit, quos vult cœleſtis gaudii ſenſu perfundere, illos priùs inferni horrores ſentire permittit, quos vult locupletare, illos priùs ad extremam paupertatis lineam redigit; quos vult evehere, illos priùs deprimit. Pſal. 30. v. 4. *eduxiſti ab inferno animam meam, vivificaſti me à deſcendentibus in ſepulchrum.* Pſal. 49. v. 16. *Deus redimet animam meam de manu inferni, cùm ſuſceperit me.* Pſal. 71. v. 20. *Oſtendiſti mihi anguſtias multas & magnas, converſus vivificabas me, & ex voraginibus terræ aſcendere me faciebas.* Pſal. 86. v. 13. *Eruiſti animam meam ex inferno inferiori.* Pſal. 116. v. 3. *anguſtiæ inferni invenerunt me*, verſ. 4. *erue animam meam.* Gregor. lib. 2. expoſit. in 1. Regum. *Ut mortificet Deus ducit ad inferos, & ut vivificet, reducit ab inferis. Omnipotenti etenim DEO ad inferos ducere eſt peccatorum corda æternorum cruciatuum conſideratione terrere, & quoque ab inferis reducere eſt territas pœnitentium atq; commiſſa lugentium mentes ſpe vitæ indeficientis attollere.* Hugo Cardin. in hunc locum metaphoricè loquitur, *Dominus deducit ad inferos, id eſt, ad ſummam afflictionem, quòd enim nomine inferni intelligatur gravis afflictio, habemus Eccleſiaſtici ultimo.*

3. Ex Pſ. 39. v. 12 Si reprehenſionibus pro iniquitate caſtigas quempiã, liqueſcere facis deſiderium ejus.

242. 3. Pſal. 39. v. 12. *Si reprehenſionibus prò iniquitate caſtigas quempiam, liqueſcere facis ut tineam deſiderium ejus. Hoc in purgatorio fieri arbitrantur.* Reſp. 1. non de purgatorio poſt hanc vitam, ſed de caſtigatione in hac vita loquitur Pſaltes hoc ſenſu. Si Deus propter peccata morbo quodam hominem corripit, tunc pulchritudo ejus conſumetur, ac ſi à tinea eſſet corroſa. Chald. paraphr. *liquefactum eſt inſtar limacis corpus ejus.* 2. Eodem modo probatiſſimi Interpretes exponunt; apud quos de purgatorio altum in explicatione hujus phraſeos ſilentium. Confer Hieronymum, Arnobium, Chryſoſtomum, Auguſtinum, Theodoretum, Ruffinum, Euthymium, Bedam; Haymonem, Lyranum & alios in comm. 3. Nec Pontificii Interpp. purgatorii h. l. meminerunt. Confer Cajetanum, Eugubinum, Folengeum, Genebrardum, Janſenium & ipſum Bellarminum in com. 4. Proferunt pro ſtabilienda interpretatione Origen. homil. 2. in tres Pſalmos. Atqui primò unius Interpretis autoritas reliquis non eſt præferenda. Secundò allegorica expoſitio ſine Scripturæ ſuffragio excogitata non præbet ſolidum fidei fundamentum. Tertiò Origenes ob nimium ac præpoſterum allegoriarum ſtudium malè audit: Quartò ipſimet Pontificii Origeni non multùm tribuunt, ut ſuo loco monebimus. Quintò Origenis purgatorium bonos & malos, adeoque omnes homines ſuſcipit, quod Bellarminus lib. 2. de purg. cap. 1. numerat inter errores. Sextò homiliæ iſtæ judice Eraſmo non ſunt

Origenis ſed *autoris Latini* aliquot ſeculis Origene poſterioris.

4. Ex Pſal. 107. v. 13. Eduxit eos ex tenebris & umbra mortis.

243. 4. Pſ. 107. v. 13. *Clamaverunt ad Dominum in anguſtia & de coarctationibus ſervavit eos.* verſ. 14. *eduxit eos ex tenebris, ex umbra mortis & vincula eorum diſrupit, i. e. liberavit eos ex purgatorio.* Reſp. 1. v. 12. proximè præcedente dicitur. *Impegerunt & non fuit qui adjuvaret,* conſequẽs igitur fuerit, animas in purgatorio nec miſſis, nec ſuffragiis, nec indulgentiis juvari poſſe. 2. Et antecedentia & conſequentia oſtendunt, Davidem loqui *de liberatione ex neceſſitatibus & anguſtiis, quæ in hac vita clamantib. ad Dominum & fide ad eum confugientibus obtingit.* 3. Pii veteres nihil de purgatorio in expoſitione hujus loci addunt. Confer Hieronymum, Auguſtinũ, Caſſiodorum &c. in com̃. Theodoretus ſic exponit, *Liberavit ab ignorantiæ tenebris, ſervitutiq; vincula perfregit.* Euthymius, *à tenebris erroris.* Haymo, *Sedentes in umbra mortis, id eſt, turpi vita, quæ eſſet excæcatio eis & umbra ducens ad mortem.* Hugo. *In tenebris, ecce ignorantia, & umbra mortis, ecce culpa; vinctos, ecce pœna.* Lyranus, *per umbram mortis pericula mortis intelligit.*

5. Ex Eccl. 4. v. 14. Eſt qui ex vinculis prodit ad regnandum.

244. 5. Eccl. 4. v. 14. *Eſt qui è vinculis prodit ad regnandum, i. e. de purgatorio ad regnum cœlorum.* Reſp. non de ſtatu animæ *poſt hanc vitam,* ſed de rerum humanarũ viciſſitudine *in hac vita* agitur, ut integer contextus oſtendit, ſtatim enim additur, *quia etiam in regno ſuo natus eſt pauper.* Atqui talis μεταβολὴ poſt hanc vitam non amplius habet locum, qui enim ſemel in regnum cœleſte receptus, nunquam iterum detrudetur ad purgatorium. Interpretes in ſenſu literali referunt ad Joſephum ex carcere ad gubernacula Ægypti evectum, in ſenſu allegorico *ad Chriſtũ* ex vinculis in regnum Patris exaltatum.

6. Ex Eſ. 8. v. 19. Nũquid non populus à Deo ſuo requirit pro vivis ac mortuis?

6. Eſ. 8. v. 19. *Nunquid non populus à Deo ſuo requirit pro vivis ac mortuis?* hunc locum Petrus Cluniacenſis lib. 1. Epiſt. f. 32. ad purgatorium ex apparitionibus & revelationibus mortuorum extructum accommodat. Reſp. Fontes veritatis ſic habent: *Nonnè populus Deum ſuum requiret? pro vivis ad mortuos?* [ſubintellige conſulet] v. 20. *ad legem & ad teſtimonium.* Chald. paraph. *Unusquisq; populus ab idolo ſuo requirit, vivi à mortuis.* LXX. οὐκ ἔθνος πρὸς θεὸν αὐτοῦ ἐκζητήσουσι; τί ἐκζητοῦσι περὶ τῶν ζώντων τοὺς νεκρούς; Redarguit Propheta populum à Pythonibus & hariolis veritatem quærentem, ac revocat eum ad legem Domini, quo modo Origenes, Baſilius, Hieronymus, Cyrillus & alii dictum Propheticum rectè exponunt, quæ interpretatio fundamentum purgatorii ex apparitionibus mortuorum ſuffultum penitùs diruit.

7. Ex Eſa. 54. v. 8. In momento indignationis abſcondi faciem meam parum per à te.

7. Eſa. 54. v. 8. *In momento indignationis abſcondi faciem meã parumper a te & in miſericordia ſempiterna miſertus ſum tui.* Hoc itidem ad liberationem ex purgatorio applicant. Reſp. De afflictionibus hujus vitæ, quæ reſpectu æternę felicitatis ſunt *leves ac momentanea* 2. Cor. 4. v. 17. non de purgutorii tormentis poſt hanc vitam ſuſtinendis ſermo eſt. Statim enim additur: *Sicut in diebus Noa hoc mihi eſt, cui juravi, quod non tranſirent aquæ ultra ſuper terram, ſic juravi, ut nõ iraſcar tibi nec increpem te.* Nullus ex veterib⁹ Interpretib. purgatorii in explicatione hujus dicti meminit. Lyran. in com̃. *ad punctum abſcondi faciem meam, quia quæcunq; tribulatio vitæ præſentis quaſi momentanea eſt reſpectu conſolationis cœleſtis.*

8. Ex Jer. 1. v. 13. Vides ollam ſuccenſam.

8. Jerem. 1. v. 13. *Quid vides? & dixi ollam ſuccenſam ego video & faciem ejus à facie Aquilonis.* In hac olla ſuccenſa animas purgari ſomniant. Reſp. verſus ſequens addit explicationem. *Et dixit Dominus ad me, ab Aquilone pandetur omne malum ſuper omnes habitatores terræ.* v. 15. *quia ecce ego voco omnes cognationes regnorum Aquilonis, dixit Dominus, & venient & ponent unusquisque ſolium ſuum in introitu portarum Ieruſalem & ſuper omnes muros ejus & ſuper univerſas urbes Iuda.* Hæc ergò olla bullicos ac fervens, perinde ut *virga vigilans* v. 12. ſignificabat anguſtias & afflictiones, quibus Deus per Babylonios populum ſuum voluit caſtigare & excoquere, Babylonii reſpectu terræ Canaan erant Iſraelitis Aquilonares ſive Septentrionales. Confer Hieronym. & Theodoret. in com̃. Gregorius lib. 33. moral. cap. 27. myſticè ſic explicat. *Ab Aquilonis facie humani cordis olla ſuccenditur, dum inſtigatione adverſarii Spiritus illicitis deſideriis inflammatur.* Origenes homil. 2. in Pſ. 38. ad purgatorium applicat, ſed quid de eo ſtatuendum ſit, ex antecedentibus patere poteſt.

2. Ex N. T. 1. ex Matt. 12. v. 32. Peccatum in SS. non remittetur neque in hoc, neque in futuro ſeculo.

245. Ex N. T. Bellarminus hæc producit dicta. 1. Matth. 12. v. 32. *dicit Dominus, eſſe quoddam peccatum, quod non remittitur neque in hoc ſeculo neque in futuro. Hinc colligunt ſancti Patres, quædam peccata remitti in futuro ſeculo per orationes & ſuffragia Eccleſiæ.* Auguſt. lib. 21. de C. Dei cap. 24. lib. 6. in Julianum cap. 5. Gregorius lib. 4. Dialog. c. 39. Beda in cap. 3. Marci Bernhard. homil. 66. in Cant. Petrus Cluniacenſis in Epiſt. contra Petrobruſianos. Rabanus lib. 2. Inſtit. Cleric. cap. 44. Gloſſa interlin. & ordinaria. Reſp. 1. collatio Evangeliſtarum oſtendit, *non remitti neque in hoc neque in futuro ſeculo,* idem omninò eſſe, quod *non habere remiſſionem in æternum.* Quod enim apud Matthæum dicitur, *non remittetur illi peccatum nec in hoc ſeculo nec in futuro,* id apud Marcum ſic exprimitur cap. 3. v. 31. *non habebit remiſſionem in æternum, ſed reus erit æterni delicti,* & apud Lucam c. 12. v. 10. *non remittetur.* Hieron. in com̃. c. 22. Matth. *Qui dixerit Filium Dei habere Spiritum immundum, huic nullo tempore blaſphemia remittetur.* Aug. de verb. Dom. ſerm. 11. *Quod ſcriptum eſt, non habet remiſſionem in æternum, ſed reus erit æterni delicti, quid eſt aliud quam id, quod ſecundùm Matthæum legitur, non remittetur ei neq; in hoc ſeculo neq; in futuro.* Eſt ergò in verbis Chriſti exaggeratio comminatoria, quâ peccato in Spiritũ S. remiſſio ἀποτόμως ac penitùs denegatur, perinde ut Joh. 13. v. 8. dicit. *Non lavabis mihi pedes in æternum.* Excipit Bellarmin. 1. *hoc modo poſſe etiam nos tollere ignem æternum ac dicere eſſe exaggerationem, cùm dicitur, Ite in ignem æternũ.* Reſp. Eſt diſpar ratio inter peccatorum remiſſionem in futuro ſeculo ſperandam, & inter æternam pœnarum infernalium durationem. Quòd enim pœnæ infernales futuræ ſint æternæ, illud claris & perſpicuis Scripturæ dictis aſſeritur, quæ oſtendunt non nudæ exaggerationis, ſed certæ aſſeverationis, ergò ignem infernalem dici æternum. Sed in futuro ſeculo quorundam peccatorum remiſſionem ſperandam eſſe, Scriptura non ſolùm nuſpiam dicit, ſed etiam disertè contradicit.

Quic-

Digitized by Google

Quicquid in terra ſolveritis, in cœlo ſolutum erit, quicquid in terra ligaveritis, in cœlo erit ligatum. Matth.18.v.18. 2. *exaggerationem non debere eſſe ineptam, qualis eſt, cùm ſit partitio & uni membro nihil reſpondet.* Reſp. imò verò, quia eſt exaggeratio, ideò non eſt accurata & Logica quædam partitio. Sic quando Chriſtus ficui maledicens ait, *Nunquam ex te fructus naſcatur in æternum.* Matth.21.v.19. Marc.11.v.14. non poteſt inde inferri, quòd quædam arbores in futuro ſeculo in æternitate ſcil. fructus ſint allaturæ. Quando Petrus Joh.13.v.8. dicit ad Chriſtum, *Non lavabis mihi pedes in æternum*, ex eo inferri nõ debet, quòd Chriſtus in futuro ſeculo quorundã pedes ſit ablututus. 3. *Non debere exponi Matthæum per Marcum, ſed potius Marcum per Matthæum, cum Matthæus pluribus verbis utatur, & conſtet, Matthæum copioſius ſcripſiſſe & Marcum feciſſe quaſi compendium ex Evangelio Matthæi.* Reſp. Marcus poſt Matthæum ſcripſit, ut ex Hiſtoria Eccleſiaſtica conſtat, & ex verbis Bellarmini colligitur, niſi enim poſt Matthæum ſcripſiſſet, ex ejus Evangelio epitomen conficere nequaquam potuiſſet. Ne quis ergò verbis Chriſti apud Matthæum abuteretur ad probandum, quædam peccata remitti in futuro ſeculo, ideò Marcus verum eorum ſenſum exprimere voluit, quòd peccati in Spiritum S. nulla ſperanda ſit remiſſio. Nequaquam igitur abſurdum vel præpoſterum cenſeri debet Matthæum explicare per Marcum, quòd in alia quæſtione facit Gregor. de Valent. libr. de indiſſol. matrim. vinc. cap. 4. §. tertio. *Marcus*, inquit, *hoc in loco*, ubi de divortio agitur, *tanquam Matthæi Interpres eſt adhibendus.* Nec abſolutè ac ſimpliciter verum eſt, quod Bellarminus aſſerit, *cùm qui pluribus verbis utitur, & copioſius ſcribit, non poſſe exponi per eum, qui paucioribus verbis utitur.* Nam David Pſal. 110. v. 1. deſcribens exaltationem Chriſti, plurib. verbis utitur, *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis &c.* & tamen rectè exponitur ex Paulo 1. Cor. 15. v. 25. *Oportet eum regnare.* Quod ſi Bellarm. ex Marco interpretationem petere nolit, cùm ſit epitomator Matthæi, conjungat explicationem ipſius Lucæ, qui æquè copioſè Hiſtoriam Evangelicam deſcripſit ac Matthæus, & quidem poſt Matthæum ac Marcum. Sed nec *abſolutè* & ſimpliciter verum *ſecundùm quid* duntaxat accipiendum, quod ex Hieronymo dicitur, *Marcum confeciſſe epitomen Evangelii à Matthæo ſcripti*, quia ab initio Hiſtoriæ in tractandi ratione eſt diſſimilis, in progreſſu alium ordinem ſequitur, partim res uberiùs tractando, partim novas interſerendo. Unde ipſe Bellarm. lib. 2. de Rom. Pontif. cap. 2. ſcribit, *graviſſimos autores conſtanter affirmare, Marcum Romæ ſcripſiſſe Evangelium, prout ibidem Petrum prædicantem audiverat.* At ſi Marcus excepit Evangelium ex ore prædicantis Petri, non fuit epitomator Matthæi. 4. *Aut Chriſtus dixit, ut habet Matthæus, vel ut habet Marcus, vel utroq; modo. Si primum vel tertium haberi intentum. Si ſecundum, quanquam hoc non ſit probabile, tunc Matthæum duce Spiritu S. expoſuiſſe verba Chriſti, & niſi ineptè expoſuerit, indicâſſe, in alio ſeculo dimitti aliqua peccata.* Reſp. Matthæus concioni Chriſti ipſemet interfuit, Marcus ex Petri relatione & Spiritus S. inſpiratione eandem didicit. Euſeb. libr. 6. Hiſt. cap. 13. Hieron. in catal. illuſt. Niceph. lib. 2 Hiſt. Eccl. c. 15. Utroque igitur modo Chriſtus loqui potuit. Neq; ex eo quicquam ſententiæ noſtræ decedit. Si eo modo locutus eſt, ut refert Matthæus, tunc Marc. divinâ inſpiratione explicationem addidit. Si utroq; modo locutus eſt, ut Matthæus & Marcus referunt, tunc Chriſtus ipſe verborũ ſuorum detorſionem prævidens, ſanam eorum ſententiam expreſſit. 5. *Non ita accepit Marcus vocem in æternum, ſicut Petr. apud Ioh. Nam ineptè dixiſſet Petrus, non lavabis mihi pedes neq; in hoc ſeculo, neq; in futuro, cùm in futuro non laventur pedes. Nõ autem ineptè dixit Dominus apud Matth. Non remittetur neq; in hoc ſeculo, neq; in futuro. Itaq; Petrus apud Iohannem accepit vocem in æternum impropriè pro ſolo tempore hujus vitæ, Marcus a. propriè pro toto ſpacio hujus ſeculi & futuri.* Reſp. Principiũ petit Bellarm. quando infert. Chriſtus apud Matthæum propriè loquitur, quòd peccatum in Spiritum S. non remittatur neq; in hoc ſeculo neq; in futuro. Ergò in futuro ſeculo quædam peccata remittuntur, quę enim ſit ratio hujus phraſeos, paulò pòſt expeditum dabimus. Ac unde probat Bellar. *vocem in æternum impropriè pro ſolo tempore hujus vitæ in verbis Petri accipi?* æquè n. probabile eſt, Petrum exaggerationis & *αὐξήσεως* gratiâ & hujus & futuri ſeculi ſpacium exprimere, quod in omnem æternitatem concedere nolit pedes à Chriſto ſibi ablui?

246. 2. In verbis Chriſti eſt abſoluta negatio, non privatio, quæ præſupponat affirmationem in potentia, h. e. in verbis Chriſti eſt potiùs illatio ſubordinatorũ abſolutam negationem includens, quàm partitio affirmationem tacitam præſupponens, ſenſus enim eſt, quia peccatum in Spiritum S. non remittitur in hoc ſeculo, ideò etiam in futuro nõ remittitur, ſicq; in æternum non remittitur, quorum enim peccator. remiſſio non obtingit in hoc ſeculo, illorum remiſſio fruſtrà ſperatur in futuro. In hoc ſeculo per miniſterium Eccleſiæ Deus ligat vel ſolvit peccata. in futuro ſeculo nõ ampliùs per miniſterium Eccleſiæ cum peccatoribus aget, ſed quæ per Eccleſiam ligata vel ſoluta ſunt, pro ligatis vel ſolutis à ſe haberi ipſo facto ſcil. pœnarum irrogatione ac præmiorum diſtributione declarabit, ac proinde quod in hoc ſeculo ſuper terram non remittitur, illud in futuro ſeculo, id eſt, in cœlo non remittetur. Conſtabat enim Judæis ex lege; & nobis ex Evangelio, peccata, quæ in hoc ſeculo non remittuntur, ligata manere etiam in futuro ſeculo. Nequaquam verò hic ſenſus eſt, quod peccatum in Spiritum S. non remittatur quidem neque in futuro ſeculo, interim eſſe alia quædam peccata leviora, quorum remiſſio in futuro ſeculo obtineri poſſit, talis enim ſenſus fidei analogiæ & manifeſtis Scripturæ ac piorum veterum dictis de peccatorum remiſſione in hac vita duntaxat ſperanda diſertè repugnat. Hoc membrum reſponſionis alii ſic efferunt. *Ex negatione nõ ſequi affirmationem*, ac proinde non debere eo modo concludi. Peccatum in Spiritum S. non remittitur in futuro ſeculo, ergò quædam alia peccata in eo remitti poſſunt. Non eſt n. conſequens, quod Chriſtus de peccato in Spiritu S. negavit, illud eũ affirmâſſe de aliis peccatis. Poteſt aliq͂d

negari de una ſpecie, quod tamen conſtat non convenire ulli ſpeciei ejusdem generis. Sic de ſuperbia dicere poſſumus, eam Deo ita exoſam eſſe, ut non poſſit eam ullo modo ferre, ex quo tamen inferri nequit, ipſum reliqua peccata ferre poſſe. Sic quando vindictæ cupidus dicit. Non remittam hanc injuriam neq; in hac neq; in futura vita, ex eo nec debet nec poteſt inferri, quod quædam injuriarum remiſſio futura ſit in vita altera, ſed ſenſus eſt, quod quia in hac vita remittere nolit injuriam, ideò etiam in futura vita eandē non ſit remiſſurus. Potuiſſet Chriſtus dicere. Hoc peccatum neq; in hoc ſeculo neq; in inferno remittetur, ex quo tamen colligi nō poſſet, quædam peccata in inferno remitti. Excipit Bellarm. *non ſequi ſecundum regulas Dialecticorum, id quod ex verbis Chriſti [à Pontificiis] infertur, ſed tamen ſequi ſecundùm regulam prudentiæ, quia alioqui ineptiſſimè fuiſſet Dominus locutus. Ineptè n. diceres. Hoc peccatū non remittetur neq; in hoc ſeculo, neq; in fut., ſi in futuro, nullum remittitur, ſicut ineptè loqueretur qui diceret: Rex Philip. non abſolvet te neq; in aula Hiſpaniæ neq; in aula Franciæ; non autem loqueretur ineptè, ſi diceret, neq; in aula Hiſpaniæ, neq; in aula Brabantiæ, unde Ioh. 19. cùm dixiſſet Chriſtus. Regnū meum non eſt de hoc mundo, intulit Pilat. ergò Rex es tu? nec reſpondit Chriſtus, non benè ſequi ex negativo affirmativum, ſed approbavit. Neq; valet ſimilitudo allata. Nam Chriſtus non potuit dicere, neq; in hoc ſeculo, neq; in futuro, niſi ineptè loqui voluiſſet, tum quia ſeculum tempus eſt, infernus verò locus, proinde non opponuntur, ſicut ſeculum præſens & futurum, tum etiam quia in inferno conſtat, nullā fieri remiſſionem.* Reſp. 1. ſi id quod ex verbis Chriſti infertur, non ſequitur ſecundùm regulas Dialecticorum, utiq; non infert à legitimâ & neceſſariâ conſequentiâ, quia omnem omninò legitimam conſequentiam regulis Dialecticorū conformem eſſe oportet. 2. Regula illa prudentiæ eſt valdè irregularis, nititur enim præconceptâ opinione de remiſſ. quorundam peccatorum in futuro ſeculo ſperanda, quam *prudentia ſanctorum* verbo revelato innitens penitùs repudiandam eſſe docet. Luc. 1. v. 17. Quicquid extra & præter verbum in fidei articulis aſſeritur, non pertinet ad prudentiam ſpiritualem ſed carnalem. *Ex ſolo Domini verbo ſapientia vera.* 3. Chriſtum ineptè locutum eſſe, ſi non datur quorundam peccatorum in futuro ſeculo remiſſio, ineptè à Bellarmino infertur, quia in ejusmodi exaggerationibus abſolutam negationem continentib. non licet ad affirmationem procedere. 4. Nequaquam ineptè loqueretur, qui in exaggeratione rhetorica diceret; *Rex Hiſpaniæ non abſolvet te in aula Hiſpaniæ, neq; in aula Franciæ,* quia quos Rex Hiſpaniæ non abſolvit in aula Hiſpaniæ, illos etiam non abſolvit in aula Franciæ, cùm in ea nullam obtineat juriſdictionem. Sic rectè dicit Chriſtus, peccatum in Spiritum ſanctum non remitti neque in hoc, neque in futuro ſeculo, quia quod Deus non remittit in hoc ſeculo, illud etiam non remittit in futuro, cùm futurum ſeculum Eccleſiæ juriſdictioni & clavibus Eccleſiaſticis, per quas Deus vult peccata remittere, non ſit ſubjectum. Adde, quòd ſit in allata ſimilitudine maxima diſparitas. Non enim Hiſpanus regnat in utraque aula Hiſpaniæ & Galliæ, ſicut Deus regnat in utroque ſeculo, & quod in hoc ſeculo remittit, in futuro remiſſum eſſe declarabit. 5. In verbis Pilati non ex negatione affirmatio infertur, ſed ex relatione & conjugatis concluditur. Cùm enim Chriſtus regnum ſibi tribueret, Pilatus ex eo rectè intulit, ipſum Regem eſſe, quisquis enim regnum habet, ille Rex eſt. 6. Optimâ ratione Chriſtus dicere potuiſſet. Peccatum in Spiritum ſanctum neque in hac vita, neque in inferno remitti ad ſignificandum, peccatorum eorum, quæ in hac vita non remittuntur, remiſſionem in inferno fruſtrà ſperari. Quamvis enim infernus ſit locus, vel potiùs certum πȣ̃, in quo damnati torquentur, tamen præſenti ſeculo, quod ſuper terram exigimus, rectè opponitur, quippe cùm etiam damnatorum ſtatum hujus vitę ſtatui oppoſitum denotet.

247. 3. Dogmata fidei ad ſalutem omnibus ſcitu neceſſaria non debent niti obſcuris, longè petitis ac infirmis conſequentiis; ſed apertis ac perſpicuis Scripturæ dictis. Jam verò in hoc Chriſti dicto nullum de purgatorio extat verbum, nec poteſt niſi per obſcuram, longè petitam & infirmam conſequentiam Dialecticorum regulis minùs congruā ex ipſo ad ſpeciem probari. Etenim ſi vel maximè concederemus, ex dicto Chriſti inferri poſſe, quòd quædam peccata in futuro ſeculo remittantur, nondum tamen ſtatim aceenſum eſſet purgatorium, quia Origenes & alii *in futuro ſeculo* peccator. remiſſ. ſtatuunt, neq; tamen per omnia cū Pontificiorum doctrina de purgatorio conſentiunt. Præterea Pontificii exiſtimant, in purgatorio non ſolùm culpas veniales remitti, ſed etiam pœnas temporales pro peccatis mortalib. perſolvi. Et nō ſufficit ex dicto Chriſti oſtendere, quædam peccata in futuro ſeculo remitti, niſi etiam demonſtretur, pœnas temporales pro peccatis poſt mortem poſſe exolvi. Quod ſi igitur ex eo, quod Chriſtus exaggerationis causâ de peccato in Spiritum S. aſſerit, illud nec in hoc, nec in futuro ſeculo remitti, inferre licet quædam peccata in futuro ſeculo remitti, conſequens fuerit, 1. ſoli peccato in Spiritum S. hoc convenire, ut nec in præſenti nec in futuro ſeculo remittatur, reliqua verò peccata omnia præter illud in Spiritum S. in futuro ſeculo remitti. At hoc conſequens repugnat ipſorummet Pontificiorū hypotheſi. Statuunt enim venialium duntaxat, nō autem mortalium peccatorum remiſſionem in futuro ſeculo contingere. Connexio majoris ſtabiliri poſſet ex eo, quòd Chriſtus peccatum in Spiritum S. comparet cū graviſſimis delictis, cum blaſphemia ſc. in Filium, quam conſtat eſſe peccatum mortale, cujus nulla in futuro ſeculo ſperanda eſt remiſſio. Excipit Bellarm. *Chriſtum loqui de perfecta remiſſione, quæ complectitur remiſſionem culpæ & pœnæ, quo modo peccata graviſſima remittuntur etiam in alio ſeculo, quia ibi completur eorum remiſſio.* Reſp. Aliud eſt remiſſio culpæ, aliud relaxatio pœnæ. Ex hypotheſi Pontificiorum non mortalium, ſed venialium duntaxat peccatorum remiſſio in futuro ſeculo ſperanda. Bonavent. part. 2. Centiloq. cap. 3. *Tria ſunt receptacula poſt hanc vitam ad peccata hominū punienda ſecundum triplex genus peccati. Eſt enim locus purgatorius & hic debetur peccato veniali. Eſt limbus, & hic debetur originali.*

eſt

eſt infernus & hic debetur mortali, cui contradicit Bellarminus, quando *etiam mortalium peccatorum* remiſſionem ex parte & ratione complementi in futuro ſeculo ſperandam eſſe h. l. aſſerit. Recognoſcat Bellarm. ſua verba lib. 1. de purg. cap. 14. reſp. ad 2. *Nemo Catholicorum docet, culpas lethales remitti in purgatorio.* lib. 2. de purg. cap. 1. *Purgatorium pro iis tantùm eſt, qui cũ venialib. culpis moriuntur, & qui decedunt cũ reatu pœna culpis jam remiſſis.* 2. graviora peccata remitti in futuro ſeculo, in hoc autem ſola leviora, ſi aliqua ibi remitti vellet, alioqui nõ diceret. Neq; in hoc ſeculo, neq; in futuro, ſed è contrario dixiſſet, non dimittetur neq; in futuro neq; in hoc ſeculo, ut oratio creſceret. Excipit Bellar. *orationem creſcere, quia in futuro majus ſpacium eſt diluendi peccata quàm hic & præterea præponitur hoc ſeculum, quia hic inchoatur, ibi perficitur remiſſio delictorum.* Reſp. utrobique principium petitur, quia in futuro ſeculo nullum amplius reſtat ſpacium diluendi peccata, ut ex Scripturæ & Patrum dictis ſuperiùs fuit demonſtratum, neq; in hoc ſeculo duntaxat inchoatur, ſed etiam perficitur remiſſio peccatorum, quod itidem ſuperiùs fuit comprobatũ. 3. ea quæ de remiſſione culpæ à Chriſto dicuntur ad remiſſionem pœnæ applicari poſſe, cùm tamen culpa & pœna ex Pontificiorum hypotheſi ſint diſtincta, ac per conſeq. etiam remiſſio culpæ ac remiſſio pœnæ. Excipit Bellar. *in purgatorio remitti etiam culpas ſaltem veniales.* At Chriſtus hic non de venialibus, ſed de mortalibus & graviſſimis peccatis, cum quib. peccatum in Spiritum ſanctum tanquam graviſſimum & prorſus irremiſſibile comparat. Aliter igitur excipit Bellarm. *Chriſtum hic non loqui de ſola culpa, ſed ſenſum dicti eſſe eum, peccatum in Spiritum ſanctum non remittitur, nec in hoc ſeculo nec in futuro, neq; quantum ad culpam neq; quantum ad pœnam, cum alia peccata vel in hoc ſeculo remittantur & alio interdum quoad pœnam, ut mortalia: vel & hic & ibi quoad culpam & quoad pœnã, ut venialia,* Reſp. Scriptura unicã tantùm novit peccatorum remiſſionem, quæ fit in hoc ſeculo, non tantùm ratione culpæ, ſed etiam ratione pœnæ, cui doctrinæ quicquid repugnat, nõ poteſt ex Chriſti verbis legitimâ conſequentiâ eſſe deductum. Remittere & punire ſunt contraria, teſte Chryſoſt. homil. de pœnit. ubi ſic colligit, *Quod Deus remittit, illud non punit.* Atqui in purgatorio ſudant, illis infligit Deus pœnas propter peccata venialia, ut volunt Pontificii. E. venialium remiſſio non datur in purgatorio, ſed exigitur pro illis ſatisfactio. Denique quo modo ſumitur vox remiſſionis in uno membro, eo etiam modo ſumitur in altero verborum Chriſti membro. Sed in uno membro de remiſſione culpæ accipitur. Ergò etiam in altero.

248. 4. In dicto Chriſti aliquid habetur, quod purgatorium prorſus evertit, quod ſic probamus. Quicquid eſt vel eſſe ſtatuitur, id aut ad præſens aut ad futurum ſeculum referendum, ut conſtat ex im̃ediata oppoſitione, quam in verbis Chriſti agnoſcunt Pontificii. At purgatorium nec ad præſens nec ad futurum ſeculum referri poteſt. Prius concedunt Pontificii. Poſterius hoc modo probamus. Seculum futurum eſt æternum nec unquam habebit finem. Eccl. 12. v. 5. *In morte abit homo in domũ æternitatis ſuæ.* cap. 11. v. 3. *Lignum ubi ceciderit, ibi erit* Luc. 16, 26. *Magnum chaſma inter beatos ac damnatos firmatũ.* 2. Cor. 4, 18. *Quæ videntur, temporalia ſunt, quæ non videntur, æterna.* Teſtatur univerſa Scriptura, poſt hujus vitæ decurſum nihil temporale amplius ſupereſſe, ſed meram æternitatem. Damaſc. 2. orth. fid. c. 1. *æterna vita & æternum ſupplicium, quod ſine fine. futurum ſeculum oſtendunt.* At purgatorium ex hypotheſi Pontificiorum continet temporales pœnas & finem in extremo judicio eſt habiturum. E. non pertinet ad futurum ſeculum. E. eſt figmentum Papiſticum; non Ens aliquod verum & reale, ſed imaginariũ & fictitium. Hoc argumento utitur Dn. D. Mentz. diſp. 12. Antipiſt. th. 85.

249. 5. Poſſunt etiam verba Chriſti exponi juxta idiotiſmum Hebr. quo *verba negantia ponuntur pro contrariis affirmantib. per quandam μείωσιν.* Quidã hanc regul. ſic efferunt: *Adverbia negandi ſæpè ejus, quod exprimunt, contrariũ affirmationem cum ἐμφάσει exprimunt.* Qui peccat in Spiritum S. non remittetur ei. i. e. citra ullam remiſſionem punietur tum in hoc tum in futuro ſeculo. Hæc explicatio probari poteſt ex Marco, qui c. 3. v. 31. verba Chriſti ſic παραφράζει, *Qui blaſphemaverit in Spiritum S. non habet remiſſionem in æternum, ſed reus erit æterni judicij* [vulgata reddidit *delicti*] h. e. ſuſtinebit reatum divini judicii, non ſolùm in hac; ſed etiam in futura vita, quia teſtatur experientia, tales apoſtatas in Spiritum S. peccantes graviſſimos conſcientiæ morſus ſuſtinere & infernalium dolorũ primitias, etiamnum in hac vita præſentiſcere. Similis idiotiſmus in aliis Scripturæ dictis obſervari poteſt. Exod. 20. v. 7. *Non habebit Deus innocentem eum, qui aſſumſerit nomen ejus in vanum,* i. e. graviſſimis pœnis temporalibus & æternis eum afficiet. Prov. 11. v. 21. *Manus ad manum non faciet malum innocentem,* i. e. non defendent eum à promeritis pœnis. Prov. 12. v. 3. *Non ſtabilitur homo in improbitate,* i. e. radicitùs evertitur. Prov. 28. v. 20. *Qui feſtinat ditari, non erit innocens,* i. e. multis peccatis & peccatorum pœnis ſeſe involvit, *incidit in tentationem & laqueum & deſideria multa irrationalia & noxia, quæ mergunt homines in exitiũ,* ut exponit Apoſt. 1. Tim. 6. v. 9. Congruit etiam hæc explicatio verborũ Chriſti cum fidei analogia. Quædam o. peccata punit Deus in hac vita, ut peccatorib. per caſtigationem emendatis parcat in futura 1. Cor. 11. v. 32. ſed peccatum in Spiritum S. tàm grave atq; atrox Chriſtus eſſe pronunciat, ut qui illud cõmittant, judiciũ æternæ iræ ſentiant, nec in hoc ſolùm, ſed etiã in futuro ſeculo graviſſimis pœnis judicii divini ſignis torqueantur. Eò remittit nos Chryſoſt. quando hom. 41. in c. 12 Matt. ſic commentatur: *Univerſorum hominum alij & hic & ibi ſupplicia dabunt ut Sodomitæ; alij in præſenti ſolummodo vita, ut fornicator Corinthius; alij in futura tantùm vita, ut dives epulo; alij nec in præſenti nec in futura vita, ut Prophetæ & Apoſtoli.* Theoph. in comm. *Multi ſunt qui hic puniuntur, ſed alibi pœna immunes ſunt, ut pauper Lazarus: alij a. & hic & alibi, ut Sodomitæ, & hi, qui in Spirit. S. blaſphemant, alij v. neq; hic neq; alibi, ut Apoſtoli & præcurſor.* Joh. Ferus in c. 12. Matth. *Minùs dicendo plus ſignificat, vult n. q. non ſolùm*

infu-

in futuro, *ſed etiam hic punitur tale peccatum*. Chryſoſtomi verba adducit Janſen in concord. Evang Matth.19.

250. 6. Quidam *remiſſionem in futuro ſeculo* per manifeſtationem remiſſionis explicandam eſſe exiſtimant, juxta vulgatam regulam, *Quædam tunc fieri dicuntur, quando facta eſſe manifeſtantur*. Senſus igitur erit. Peccatum in Spiritum ſanctum non remittitur, nec in hoc ſeculo, nec in ſuturo, quando coram Angelis & electis Chriſtus judex maniſeſtum faciet, quibus peccata ſint remiſſa, quibus verò retenta. Hoc ſenſu concedimus, *peccata quædam remitti in futuro ſeculo*, id eſt, in die noviſſimo remiſſa oſtendi, quando ſcil. illis, quibus peccata propter Chriſtum in hac vita ſunt remiſſa, æterna præmia diſtribuuntur; illis verò, quibus remiſſa non ſunt, æterna ſupplicia adjudicantur. Conjungit ergò Chriſtus utrumq; ſeculum, præſens & futurum, quia quando judicium Dei de peccato in hoc præſenti ſeculo pronunciatur, tum mundus non magnoperè illud curat, dicit igitur Chriſtus: Si quis impœnitens in hoc ſeculo officium Spiritus ſancti quod in miniſterio peragit, aſpernatus fuerit, ac proinde peccata non remiſſa ſed ligata fuerint, tum etiam futurum, ut in altero ſeculo in die judicii ipſe non juſtus, ſed condemnatus pronuncietur. Harm. Evang. cap. 59. fol. 213. Excipit Bellarmin. *Quinam erunt illi, quibus non eſt remiſſum & in judicio remittitur? nonne illi, qui aut venialium purgatione indigebunt, aut ſolius pœna debitores erũt?* Reſp. purgatorium in extremo judicio habebit finem ex hypotheſi Bellarmini. Ergò in judicio nulli ſupererunt, qui vel venialium peccatorum purgatione indigeant, vel pœna alicujus temporalis ſint debitores. Nequaquam verò in hac explicatione quorundam ex noſtris aſſeritur, quædam peccata, quæ in hac vita non ſunt remiſſa, in judicio remitti, ſed quæ in hac vita remiſſa ſunt, remitti etiam in judicio, id eſt, remiſſa oſtendi. quæ remiſſionis manifeſtatio erit publica & ſolennis remiſſioois in hac vita factæ confirmatio.

251. 7. Sunt qui in verbis Chriſti hypotheſin quandam ἀδύνατον agnoſcunt, qualis etiam occurrit alibi in Scripturis. Matt. 24. v. 24. *Pſeudoprophetæ dabunt prodigia multa, ita ut in errorem inducantur, ſi fieri poſſet, etiam electi*. Galat. 1 v. 8. *Si Angelus è cœlo aliud evangelizet, præterquã evangelizavimus vobis, anathema ſit*. 1. Cor. 13. v. 2. *Si habuero omnem fidem, caritatem non habeam, nihil ſum*. Brentius peccatum in Spiritu ſancto dicit eſſe, quod fit juſtitiæ faſtidio ex malitia, illud nec *in hoc ſeculo*, id eſt, judicio humano, neq; *in futuro*, id eſt, in judicio divino excuſari poteſt Contrà verò peccatum in Filium dicit eſſe, quod ex infirmitate commiſſum eſt, illud licet non coram divino, coram humano tamen excuſari poteſt judicio; quæ interpretatio non ſolùm à Brentio homil. 105. in Luc. p. 1095. & in Matth. p. 253. ſed etiam communi Theologorum Tubingenſium nomine proponitur in Apologia contr. Sotum pag. 671. ac defenſorem nacta eſt Carolum Molinæum in collat. Evangel. pag. 130. At Marcus verba Matthæi ſimpliciter interpretatur, *non habebit remiſſionem in æternum*. Alii exiſtimant, hæc accipienda καθ' ὑπόληψιν, ſecundùm opinionem illorum, qui tandem aliquando omnium peccatorum remiſſionem in futuro ſeculo ſubſecuturam arbitrantur, poſtquam damnati in inferno ſatis diu excarnificati. Quidam reſpondent, *ipſum mortis articulum, in quo beneficium abſolutionis quibusdam contingit, futuro ſeculo annumerari*, cùm ſit quaſi communis terminus utriusq; ſeculi, ejusdemq; in præſente & pereunte ſeculo nullus amplius ſit uſus. Sed hiſce explicationibus nos non utimur, verùm in datis reſponſionis membris acquieſcimus.

252. 8. Auguſtini explicatio contra nos urgeri nequit, 1. quia ante Auguſtinum non fuit interpretatio illa in Eccleſia recepta, Athanaſius in hunc Matthæi locum integrum tractatũ ſcripſit, ſed nuſpiam peccatorum quorundam in purgatorio remiſſionem fore innuit. Hilarius in Matth. can. 12. *Phariſæorum perverſitatem ſeveriſſimâ definitione condemnat, peccatorum omnium veniam promittens & blaſphemiæ Spiritus indulgentiam abnegans. Nam cùm cætera dicta geſtave liberali veniâ relaxentur, caret miſericordiâ, ſi Deus negetur in Chriſto &c. omninò peccata cujuscunq; generis remittenda, blaſphemiam in Spiritum non remittendam*. Hieronym. in comm. *Illud de Marco Evangeliſta ſumamus exemplum, huic nullo tempore blaſphemia remittetur*. Ambroſ. de Spiritu ſancto lib. 1. cap. 3. *nec hic nec in futurum remittetur*. libr. 2. de pœnit. cap. 4 *non remittetur homini* Eod. modo Chryſoſt. explicat. 2. Auguſtin. ex Chriſti verbis vel tanquam neceſſarium πόρισμα collegit peccata quædam in futuro ſeculo remitti, vel tanquam opinionem quandam probabilem. Si poſterius non poteſt purgatorium haberi pro fidei articulo, quia fides eſt de neceſſariis non de probabilibus; fides eſt certa ſcientia, non vacillans opinio. Si prius, cur ipſe Auguſt. de tali quodam purgatorio dubitavit ac titubanter de eo etiam poſt illam collationem locutus eſt? Statim enim ſubjicit cap. 26. ſeq. *non redarguo, quia forſan verum eſt*, de qua loquendi formula c. 24. ſic pronunciat, *quod quidem non ideò confirmo, quia non reſiſto*, [ubi de mitigatione pœnarũ infernalium per Dei miſericordiam loquitur] Conſ. lib. de fid. & operib. cap. 14. in Ench. c. 69. At de dogmate ad ſalutem ſcitu ac credituomnibus neceſſario, quod qui non credunt, æternis inferni flammis cruciandi ſunt, Auguſt. nunquam fuiſſet eo modo locutus. 3. Auguſt. hunc locum accommodat non ad purgatorium poſt mortem ſtatim ſuſtinendum, ſed ad pœnas purgatorias per ignem die noviſſimo futuras, per futurum igitur ſeculum intellexit diem noviſſimum, unde etiam lib. 6. contr. Julian. c. 5. diſputat, *quædam peccata in noviſſimo judicio remiſſa iri*. At Pontificii ſtatuunt, purgatoriũ ſuum in die judicii extinguendum. 4. Idem ſerm. 11. de verb. Domini locum illum non accomodat ad purgatorium, ſed de negatione abſoluta oobiscum rectè explicat. *Quod ſcriptum eſt*, inquit, *non habebit remiſſionem in æternum, ſed reus erit æterni delicti, quid aliud eſt, quam id quod ſecundum Matthæum legitur? non remittetur ei, neque in hoc neque in futuro ſeculo*.

253. 2. Secundum argumentum petit Bellarm. ex 1. Cor. 3. v. 12. *Si quis ſuperædificat ſuper fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides* pre- *2. ex 1 Cor. 3. v. 12. Salvus erit q. per ignem.*

precioſos,ligna,fœnum,ſtipula. v.13. *Vniuſcujuſque opus manifeſtum erit. Dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur & uniuſcujuſque opus quale ſit ignis probabit.* v.14. *Si cujus opus manſerit,quod ſuperædificavit, mercedem accipiet.*v.15.*ſi cujus opus arſerit, detrimentum patietur, ipſe autem ſalvus erit quaſi per ignem.* Ex li.1.Bellarm.dicit,Catholicos ſtatuere duo dogmata Eccleſiaſtica,*purgatorium* & *venialia peccata*. Applicationem proponit hujuſmodi. *Vtitur Apoſtolus ſimilitudine duorum Architectorũ, quorum unus ſuper fundamentum lapideum & ſolidum erigit domum ex precioſa materia & quæ ignem non timet,qualia ſunt aurum & argentum, lapides precioſi,ut Iaſpis,Porphyreticus,Parius lapis.Nam ex auro & argento ſiunt laminæ & columnæ,ut de templo Salomonis legimus,ex lapide Pario & Porphyretico etiam integri parietes erigi poſſunt.Alter verò ſuper ſimile fundamentum,i.e.lapideum & ſolidum erigit domum more pauperum ruſticorum ex aſſeribus & ſtipitib. eamq́; tegit fœno & ſtipulis. Hac poſitâ ſimilitudine ſingamus utriq; domui adhiberi ignem, videbimus priorem nihil penitùs lædi,& ſi architectus intus fortaſsè ſit, ſimiliter nihil pati. At poſteriorem domum videbimus continuò ignem concipere & brevi tempore totam conſumi, & ſi architectus intus ſit, & velit ſalvus egredi,videbimus eum exire nõ poſſe niſi per ignem,in quo tranſitu nõ quidem morietur, ſed tamen barba & capilli non egredientur hinc incolumes,niſi fortaſsè fiat miraculum trium puerorum, qui in fornace Babylonica non comburebantur.* In explicatione textus 1.per *architectos*, ſuperædificantes putat intelligi poſſe *omnes Chriſtianos*, interim tamen magis literalem expoſitionem eſſe, qua per architectos, non niſi *Doctores & Prædicatores Evangelij* intelliguntur. 2.Per *fundamentum* intelligit *Chriſtum a primis prædicatorib.annunciatum*,quales erant Apoſtoli. Nomine *auri, argenti,lapidum precioſorum* doctrinam utilem & ſalutarem aliorum prædicatorũ, qui eos docent, qui jam fidem receperunt, & docent non ſolùm verbo, ſed etiam exemplo. Nomine *ligni, fœni ac ſtipulæ* intelligit doctrinam non quidem hæreticam vel malam, ſed tamen curioſam, inutilem, ſupervacaneam eorũ prædicatorum, qui ad Catholicum populum Catholicè concionantur, ſed absq; eo fructu & utilitate, quàm Deus requirit, ita ut non ſolùm ſine magno merito, ſed etiam non ſine peccatis venialibus concionentur. 3. per *diem Domini* revelantem ac manifeſtantem accipit diem ultimi judicii. 4. per *ignem*, qui in die Domini uniuſcujuſq; opus probabit, intelligendum eſſe ſtatuit ignem ſeveri & juſti judicii Dei,qui non eſt ignis purgans vel affligans, ſed probans & examinans. 5. Deniq; per ignem, de quo dicitur, *ipſe autem ſalvus erit, ſic tamen quaſi per ignem*, intelligit pœnam aliquam purgatoriam & temporalem, ad quam poſt mortem adjudicantur,qui in judicio particulari inveniuntur ædificaſſe lignum, fœnum aut ſtipulam, i.e. ut uno dicam verbo,purgatorium.

254. Reſp.1. Ex locis Scripturæ figuratis ac metaphoricis non poſſunt in articulis fidei peti argumenta apodictica,niſi ipſa Scriptura metaphoram alibi clarè & perſpicuè exponat. Lyran.in cap.1.Hebr. *Licet Scriptura habeat multiplicem ſenſum, nõ tamen habet efficax argumentum niſi per ſenſum literalem, quia in argumento ſemper eſſet æquivocationis vel amphibologiæ fallacia propter ſenſuum multiplicitatem.* Thom. p.1.q.1.art.10. *Solus ſenſus literalis eſt argumentativus.* Bellar.lib.3.de V.Dei cap.3.§.ſed quanquam. *Convenit inter nos & adverſarios ex ſolo ſenſu literali peti debere argumenta efficacia.* Atqui locus hic Apoſtolicus totus eſt figuratus ac metaphoricus imò allegoricus. E.2.Omnis fidei artic. habet genuinam ac propriam ſedem, in qua verbis propriis, claris ac perſpicuis proponitur. Ratio pendet ex perfectione & fine Scripturæ ſacræ. Sed hic locus Apoſtolic.multis obſcuritatib. ac difficultatib. circumſeptus eſt. E.non poteſt eſſe genuina & propria ſedes dogmatis de purgatorio. Aſſumtum probatur tũ ex verbis Auguſtini lib.de fid.& operib.c 15. *Diligenter oportet attendere,quomodo accipienda ſit illa Apoſtoli Pauli ſententia planè ad intelligendum difficilis,ubi ait: Si quis autem ædificat ſuper fundamentum hoc.* Et paulò pòſt numerat hunc locum inter ea,*de quibus Petrus dicit,eſſe in ſcriptis Pauli quædam intellectu difficilia*. cap.16. dicit,*ſe malle alios intelligentiores atque doctiores de ejus explicatione audire*; tum ex confeſſione ipſius Bellarmini. *Nota*,inquit, *locum iſtum eſſe unum ex difficilimis*, tum ex conſideratione omnium membrorum in ſpecie. Sic enim Bellarm. ſubjungit. *Quinq; ſunt hujus loci difficultates. Prima quid intelligatur per architectos. Auguſtinus, Chryſoſtomus, Theodoretus, Theophylactus & Oecumenius cenſent, omnes Chriſtianos hic ab Apoſtolo dici architectos. Hieronymus, Ambroſius, Sedulius, Anſhelmus, Thomas, Dionyſius Carthuſianus, Lyranus, Cajetanus & alij ſolos Evangelij præcones. Altera difficultas eſt gravior quid intelligatur per fundamentum,aurum,argentum, lapides precioſos,ligna, fœnum & ſtipulas. De eo ſex ſunt ſententiæ. Chryſoſtomus & Theophylactus nomine fundamenti intelligunt fidem veram ſed informem; nomine auri,argenti,lapidum precioſorum, opera bona, nomine ligni, fœni, ſtipulæ, peccata mortalia. Ambroſius & Hieronym. nomine fundamenti intelligunt Chriſtum ſeu fidei prædicationem, nomine auri, argenti, lapidorum precioſorũ, Catholicas expoſitiones, nomine ligni, fœni & ſtipulæ, dogmata hæretica. Auguſtinus nomine fundamenti intelligit fidem vivam; nomine auri, argenti & lapidum precioſorum opera ſupererogationis;nomine ligni,fœni & ſtipulæ omiſſionis conſiliorum & affectum quendam carnalem ad bona hujus mundi licitum quidem, ſed qui dolorem adfert, cùm bona illa amittuntur. Gregorius & alij per aurum, argentum &c. bona opera; per ſtipulam, fœnum &c. peccata venialia accipiunt. Theodoret. & Oecumenius per aurum, argentum,bonos auditores; per ſtipulas, malos auditores intelligũt; quam expoſitionem refellit Chryſoſtomus.* Bellarm. nomine *fundamenti* intelligit *Chriſtum à primis prædicatorib.annunciatum; nomine auri, argenti &c. doctrinam utilem & ſalutarem aliorum prædicatorum, qui eos docent, qui jam fidem receperunt & docent non ſolùm verbo ſed etiam exemplo. Nomine ligni,ſtipulæ &c. doctrinam non hæreticam, ſed tamen curioſam, inutilem, ſupervacaneam, cujus tamen interpretationis autorem ac ducem neminem ex Antiquitate nominat.* Vaſquez.in Thom.f.1.diſp.147. *hæc verba,lignum, fœnum,ſtipula,apertè ſignificant peccata venialia*

Sua:

Digitized by Google

Suarez.tom.4.in Thom.diſp.45. ſect.1. nu.15. *Aliqui hæc verba de peccatis mortalib. exponunt & hanc expoſitionem nonnullis teſtimoniis Turrianus confirmat. Tertia difficultas eſt de die Domini. Auguſtinus & Gregorius intelligunt nomine diei præſentem vitam ſive tempus tribulationis, in quo diſcernuntur ſæpè boni à malis, quam ſententiam Bellarminus negat eſſe ad mentem Pauli. Cajetanus & alii volunt, Apoſtolum loqui de die judicii particularis, quod ſimiliter refellit* Bellarm. *amplexus ſententiam Theodoreti, Theophylacti & Anshelmi, qui de die ultimi judicii hanc diem accipiunt. Quarta difficultas eſt, quis ſit ignis, qui in die Domini uniuscujusq; opus probabit. Auguſtinus & Gregorius intelligunt tribulationes hujus vitæ. Alii intelligunt ignem æternum. Alii ignem conflagrationis hujus mundi, qui judicium univerſale præcedet. Alii de pœnis purgatorii intelligunt.* Illos omnes refellit Bellarminus ac ſtatuit, *Apoſtolum loqui de igne ſeveri & juſti judicii Dei. Quinta difficultas eſt, quid per ignem intelligatur, quando Apoſtolus dicit, Ipſe autem ſalvus erit ſic tamen quaſi per ignem. Auguſtinus & Gregorius intelligunt tribulationes hujus vitæ. Chryſoſtomus & Theophylactus intelligunt ignem æternum. Alii ignem conflagrationis mundi. Alii judicium Dei, quod doctrinam veram approbat, falſam confutat.* Bellarminus illis omnibus rejectis accipit de igne purgatorii. At quis purgatorium ex obſcuro ac difficili illo Scripturæ loco tot ac tam diverſis imò adverſis Patrum expoſitionib. obnoxio ὡς ἀψευδῶς καὶ ἀναντιῤῥήτως demonſtrari poſſe affirmabit.

Explicatio ſingulorū membrorū in loco Apoſtolico 1.Cor.13. 1. Quinam ſint architecti,

255. 3. Locus hic non probat purgatorium, ut ex conſideratione ſingulorum membrorum apparet, 1. Per *architectos* intelliguntur non omnes Chriſtiani in genere, ſed Doctores Eccleſiæ in ſpecie. Probatur hoc 1. *ex integro contextu.* Tractat Apoſtolus de munere docendi in Eccleſia, de miniſterio Apoſtolorum & aliorum Eccleſiæ Doctorum, quod non ſint fidei noſtræ Magiſtri, ſed Miniſtri v.5. quod ab illis tanquā Magiſtris non debeamus denominari v.5. quod omne incrementum in eorum miniſterio pendeat à ſolo Deo v.6. unde porrò Eccleſiam ſive auditores, qui ab Apoſtolis & aliis Eccleſiæ Doctoribus informantur, confert tùm agriculturæ tùm ædificationi v.9. in qua utraq; miniſterialem operam Doctores Eccleſiæ Deo præſtent tanquam fideles ipſius *συνεργοί*. Prætermiſſâ autem uberiore prioris metaphoræ explicatione diutiùs immoratur in poſteriore, ac meminit ejus, qui fundamentum ponit, & eorum, qui ſuperædificant v.10. 2. *ex appellationibus*, quibus ad Eccleſię Doctores nos remittit. Confert eos *parentibus* ac nutricibus v.1. & 2. hortulanis, *plantantib. ac rigantibus.* v.7. *agricolis.* v.9. *architectis* ædificantibus v.10. vocat *διακόνους* v.5. *θεοῦ συνεργοὺς* v 9. 3. *ex officio & effectu*, quem de architectis illis prædicat, dicit enim ſeſe *ut ſapientem architectum per Dei gratiam poſuiſſe fundamentum, alios autem ἐποικοδομεῖν ſuper illud fundamentum ædificare.* v. 10. Jam verò auditores ædificantur, Doctores verò ædificant. Illi ſunt ædificatio ſive ipſa ſtructura, hi verò ſunt operarii ædificantes. 4. *Ex ſpeciali quorundam architectorum denominatione* v.4. *alius dicit, ego ſum Pauli, alius ego Apollo.* v.6. *Ego plantavi, Apollo rigavit.* v.10. *ut ſapiens architectus fundamentum poſui.* Loquitur igitur de ſe; non ut Chriſtiano in genere, ſed ut Apoſtolo in ſpecie ac proinde per architectos etiam non intelligit Chriſtianos in genere, ſed Doctores Eccleſiæ in ſpecie. 5. *ex collatione aliorum Scripturæ locorum.* Pſal.118.v.22. *Lapis, quem reprobaverunt ædificantes, factus eſt in caput anguli.* Hoc Chriſtus Matth.21.v.42. Luc.20.v.17. applicat ad Sacerdotes & Phariſæos Eccleſiæ Iſraeliticæ Doctores ac ſpirituales agricolas Chriſtum angularem lapidem ex ſua οἰκοδομῇ præposterè repudiantes. Eph.2.v.20. *Superædificati eſtis ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, angulari lapide exiſtente Chriſto* v.21. *in quo omnis ædificatio conſtructa creſcit in templum ſanctum Domino* v.22. *in quo & vos coædificamini in habitaculum Dei in Spiritu*, ubi Epheſios non ædificantibus ſed ędificatis adeoq; ipſi ædificio confert. Actor.4.v.11. dicit Petrus ad Sacerdotes Judaicos, *Hic eſt lapis à vobis ædificantibus reprobatus.* Cumprimis hûc referri poteſt locus Apoſtolicus 1.Pet.2.v.5. in quo ad hunc Paulinum digitus intendi videtur. Ut enim Paulus 1.Cor.3.v.2. inquit, *Lac vobis in potum dedi non eſcam*, ita Petrus ait 1.Epiſt.2.v.2. *Sicut modò geniti infantes lac rationale ἄδολον concupiſcite.* Ut Paulus inquit 1.Cor.3.v.9. *θεοῦ οἰκοδομή ἐστε*, ita Petrus inquit 1.Epiſt.2. v.5. *& ipſi tanquam lapides vivi ædificamini, domus ſpiritualis.* 6. *ex Patrum interpretatione.* De Doctoribus locum Paulinum accipiunt Hieronymus lib.2. adv. Jovin. Ambroſius, Sedulius, Anshelmus in comm. quos ſequuntur Thomas, Dionyſius, Carthuſianus, Lyranus & alii. 7. *ex ipſorum Pontificiorum confeſſione.* Cajetanus fatetur de Doctoribus duntaxat Apoſtolum agere. Bellarminus h.l. *Per architectos quidam intelligunt omnes Chriſtianos, quidam ſolos Eccleſiæ Doctores. Utraque expoſitio eſt bona, tamen magis literalis eſt poſterior, id quod manifeſtè patet ex verbis præcedentibus & ſequentibus ejusdem capitis.* Ex hac hypotheſi contra Pontificios ſic concludimus: Si per architectos in textu Apoſtolico intelliguntur ſoli Eccleſiæ Doctores, non poteſt ex hoc loco purgatorium demonſtrari. Sed verum prius. E. & poſterius. Bellarminus negat connexionem majoris, exiſtimat enim *etiam ex hac interpretatione ad literam magis congrua purgatorii aſſertionem deduci poſſe*, ſed contrarium ſic oſtendimus. Illi duntaxat in purgatorium ablegandi, quos per architectos lignum, fœnum & ſtipulas ſuperædificantes Apoſtolus intelligit. Sed per architectos illos ex hypotheſi jam probata intelligit ſolos Eccleſiæ Doctores. Ergò ſolis Eccleſiæ Doctoribus paratum eſt purgatorium. Concluſio eſt abſurda. E. aliqua ex præmiſſis. Non major, quam probat ipſe contextus, architectorum enim duntaxat opus igne probari & examinari aſſerit. Addimus etiam iſtud. Si in hoc loco tanquam in propria ſede fundatur purgatorium, non debuit Apoſtolus prætermittere determinationem principalis quæſtionis, quam Bellarminus in circumſtantias purgatorii primo loco ponit, *Quibus ſcil. perſonis poſt hanc vitam purgatio conveniat*, ſed ſi Apoſtolus per architectos ſolos Eccleſiæ Doctores intelligit ac nihilominus purgatorium ſtabilit, utique determinationem hujus quæſtionis prætermittit. E. tractatio hujus dogmatis

tis

tis in propria ſede eſt manca, mutila & imperfecta, quod cùm ſit abſurdum, ideò etiam abſurdum cenſendum illud, ex quo idipſum ſequitur, videlicet Apoſtolum in hoc loco tanquam in propria ſede de purgatorio agere.

2. *Quodnā ſit fundamentum.*

256. 2. Per *fundamentum* intelligit ipſum Chriſtum, quod probatur 1. *ex Apoſtolica explicatione*, ſic enim ſeipſum Apoſtol. interpretatur v. 11. *fundamentum aliud nemo ponere poteſt præter id quod poſitum eſt, qui eſt Chriſtus Jeſus*, hoc fundamentum à *ſe tanquam ſapiente architecto* jactum eſſe dicit, quia præcedente cap. 2. v. 10. dixerat, quod *non judicarit ſe quicquam ſcire inter Corinthios niſi Chriſtum & eum crucifixum.* 2. *ex aliorum Scripturæ locorum collatione.* Pſ. 118. v. 22. *Lapis, quem reprobaverunt ædificantes, factus eſt in caput anguli.* v. 23. *à Domino factum eſt illud.* Eſ. 28. v. 16. *Ecce ego pono in Syon lapidem, lapidem probatum, angularem, precioſum, benè fundatum.* Matth. 16. v. 18. *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam.* Act. 4. v. 11. *Chriſtus eſt lapis ille, qui in caput anguli factus.* Eph. 2. v. 20. *Chriſtus eſt ἀκρογωνιαῖος. v. 21. ἐν ᾧ πᾶσα οἰκοδομὴ συναρμολογουμένη.* 1. Pet. 2. v. 4. *acceſſiſtis ad Chriſtum lapidem vivum ab hominibus quidem reprobatū, a Deo a. electum, precioſum.* Nemnem verò turbet, quod Apoſtolus dicit *fundamentum* illud, quod ponit, jam antè *eſſe poſitum*, loquitur n. de Chriſto per Prophetas & Apoſtolus prædicato & annunciato. Deus poſuit illud fundamentum ratione *decreti*, quatenus æterno conſilio decrevit ſpiritualem hanc ædificationem ſuper Chriſtum tanquam fundamentalem & angularem lapidem extruere. Paulus & reliqui Apoſtoli ponunt hoc fundamentum ratione *executionis*, quatenus æternum illud Dei decretum per prædicationem Evangelii manifeſtant & exequuntur. Confer. 1. Pet. 1. v. 20. Deus ponit hoc fundamentum ut *cauſa principalis* ac ſumma, à quo omnis vis & efficacia hujus ſpiritualis ædificationis dependet, à quo eadem firmatur, conſervatur, inchoatur & perficitur. Paulus & reliqui Apoſtoli ponunt hoc fundamentum tanquā διάκονοι καὶ σύνεργοι τοῦ Θεοῦ, ut ipſe Apoſtol. explicat. 1. Cor. 3. v. 5. & 9. tanquā *cauſæ miniſteriales* & inſtrumentales, ex quo etiam intelligitur, cur murus cœleſtis Hieroſolymæ dicatur habere *duodecim fundamenta & in illis nomina duodecim Apoſtolorum Agni.* Apoc. 21. v. 14. cùm tamen *unicum* duntaxat *fundamentum Prophetarum & Apoſtolorum* dicatur, ſuper quod Eccleſia eſt extructa. Epheſ. 2. v. 20. Duodecim ſunt fundamenta reſpectu *cauſæ inſtrumentalis*, per quam Deus egit in ſpiritualis hujus ædificationis ſtructura, duodecim ſc. Apoſtoli, quorum operâ in Eccleſiæ N. T. fundamento ponendo uſus eſt. Unicum eſt fundamentum *ratione objecti & effecti*, quia unus eſt Chriſtus, quem Apoſtoli in Evangelio prædicant. Prophetæ Apoſtoli ſunt fundamenta Eccleſiæ *ratione doctrinæ* & prædicationis de Chriſto, quod idem eſt, doctrina Prophetarum & Apoſtolor. eſt fundamentum Eccleſiæ, quatenus ſuper ſolum & unum Chriſtum tanquam ſuper petram firmiſſimam Eccleſiam ſuperſtruit Mat. 16. v. 18. Chriſtus eſt fundamentum Eccleſiæ per doctrinam Prophetar. & Apoſtolor. per quam ſolam ipſe Eccleſiam ſuper ſeipſum fundat. Chriſtus eſt fidei Apoſtolicæ & Eccleſiæ Catholicæ fundamentum eſſentiale. Prophetæ & Apoſtoli habent ſe ad Chriſtum διακονικῶς, ὀργανικῶς ac miniſterialiter, ſicut architecti ſeſe habent ad fundamentum. 3. *ex communi Interpretum conſenſione.* Plerique n. Interpretes veteres ac recentiores moti evidentiâ verborum Apoſtolicorum, v. 11. per fundamentū intelligunt Chriſtum à Prophetis & Apoſtolis prædicatum. Ambroſ. vel quicunque alius autor in comm. h. l. *Ideò nemo poteſt ponere aliud fundamentum, quia quamvis hæretici ſint aliqui, non tamen docent niſi ſub Chriſti nomine. Aliter n. commenta erroris commendare non poſſunt, niſi interpoſito Salvatoris nomine prædicent, ut res contrarias & abſurdas nominis dignitas faciat acceptabiles.*

3. *Quinam ſint ſuperædificantes.*

257. 3. Per τοὺς ἐποικοδομοῦντας ſive *ſuperædificātes* intelligit alios Doctores & miniſtros Eccleſiæ, qui velut ſpirituales operarii ſuper hoc fundamētum doctrinæ de Chriſto ædificant. Probatur hoc 1. *ex collatione cum architectis fundamentum ponentibus.* Quales ſunt architecti ponentes fundamentum, tales etiam ſunt ἐποικοδομοῦντες; aliàs nō ſubſiſteret metaphoræ continuatio. Sed architecti ponentes fundamentum ſunt Paulus & reliqui Apoſtoli in ipſo prædicandi munere conſiderati. E. etiam ἐποικοδομοῦντες ſunt Eccleſiæ Doctores in ipſo docendi officio conſiderati. 2. *ex conſideratione ſcopi*, Apoſtolo hîc propoſitum eſt de diſtinctione muneris Apoſtolici ab officio reliquorum Eccleſiæ Doctorum agere. Apoſtolorū propriū eſſe dicit *ponere fundamentum*, i. e. ut exponitur Rom. 15. v. 20. *prædicare Evangelium, ubi Chriſtus non eſt nominatus*; reliquorum Eccleſiæ Doctorū eſt *ſuper hoc fundamentum* doctrinæ Propheticæ & Apoſtolicæ de Chriſto *ædificare*, h. e. ut Apoſtolus d. l. loquitur ἐπ᾽ ἀλλότριον θεμέλιον οἰκοδομεῖν *fundamento ab aliis ſtructo ſuperædificare.* Per ἀλλότριον enim intelligit non a Chriſto & veritate Apoſtolica alienum, ſed ab alio poſitum, ut contextus oſtendit. 3. *ex teſtificatione Interpretū.* Ambroſ. in comm. *Superædificia ſunt, quæ poſt prædicationem Apoſtolorum a ſupervenientibus traduntur aut bonis aut malis Doctoribus. Unusquisq́; videat, quomodo ſuperædificet, h. e. ut ſuperædificia cōgruāt fundamēto, ne ſi obliqua fuerint & frivola, ruinā faciāt, manente incolumi fundamento, quia ſi malè docuerit, Chriſti nomē permanet, quod eſt fundamentum, doctrina a. mala peribit, ſicut dicit Dominus, Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus cœleſtis, eradicabitur.* Hier. in comm. c. 5. Eſ. ſuper verba. *Væ, qui conjungitis domos domibus. Juxta Tropologiam quidam contra hæreticos hoc dictum arbitrantur. Iſti domos domib. i. e. dogmata conjungunt dogmatibus, quib. dicitur per Micheam c. 2. Nolite ædificare in domo deriſum, ne ſuper fundamentum Chriſti, quod Apoſtolus Paulus poſuit, & in quo debuerant ædificare aurum, argentum, lapides precioſos, è contrario ædificent ligna, fœnum, ſtipulam, quorum finis incendium eſt*, quam tamen interpretationem non *abſolutè* & ſimpliciter acceptamus, quatenus ad hæreticos partem poſteriorem accommodat, ſed *ſecundum quid* quatenus in genere per ἐποικοδομοῦντας Doctores Eccleſiæ intelligit. Bellar. non inconcinnè ſic explicat: *Nomine fundamenti intelligitur Chriſtus à primis prædicatorib. annunciatus, quales erant Apoſtoli, qui fidem Chriſti & Evangelium detulerunt ad eos populos, qui nihil unquam de Chriſto audiverant, per ſuperædificantes prædicatores alii.*

4. Quid aurum, argentum & precioſi lapides. Itemq; 5. quid lignum, fœnum & ſtipula.

258. 4. Per *aurum, argentum & precioſos lapides* intelligitur ſana, ſincera & ſolida doctrina de reliquis Chriſtianæ fidei articulis ex Propheticis & Apoſtolicis Scriptis unicè petita. 5. Per *lignum* verò, *fœnum ac ſtipulas* opiniones humanæ in Chriſtianæ religionis capitibus præter fundamẽtum doctrinæ de Chriſto, Itemq; otioſæ, curioſæ, ſupervacaneæ & inutiles quæſtiones in Eccleſiã illatæ, non quidem fundamentum evertentes, ab eodem tamen heterogeneæ & diſcedentes. Probatur hoc 1. *ex metaphoræ continuatione.* Ut n. per fundamentum intelligitur Chriſtus ab Apoſtolis prædicatus, ſive quod idem eſt, doctrina de perſona & officio Chriſti, ita quoque per aurum, argentũ, lapides precioſos &c. oportet intelligi doctrinã de reliquis Chriſtianæ religionis partib. ab aliis prædicatorib. propoſitam, ut ſeries textus & metaphoræ cõtinuatio ſibi cõſtet. 2. *ex operis appellatione.* Quod n. v. 12. dixerat Apoſt. *aurũ, argẽtũ, fœnum, ſtipulas &c.* id v. 13. vocat ἔργον *opus*. Jã verò opus ſuperædificantis ſive Doctoris *quatenus talis* eſt ipſius doctrina. E. etiam per aurum, argentum, fœnum &c. intelligitur Concionatorũ doctrina. 3. *ex textus connexione.* Utitur Apoſtolus triplici ſimilitudine, quâ conditionẽ & qualitatem Doctorum Eccleſiæ deſcribit. Prima petita eſt *a plantantibus & rigantibus* v. 6. Altera *ab ædificantibus ſuper fundamentum* v. 10. Tertia *à violatoribus ac deſtructoribus templi* v. 17. Qui ſanam doctrinam de Chriſto docent ac reliqua Chriſtianæ religionis capita ſincerè tractant, intra verbi cancellos unicè ſeſe continentes, opiniones autem humanas & quæſtiones inutiles repudiantes, illi *plantant ac rigant & Deus dat incrementum* verſ. 7. illi etiam *ſuper fundamentum ædificant aurum, argentum lapides precioſos.* Qui doctrinam de perſona & officio Chriſti retinent, interim opiniones humanas eidem adjungunt, illi *ſuper fundamentum ædificant lignum, fœnum ac ſtipulas.* Qui doctrinam de Chriſto evertont, hæreſes pertinaciter propugnant, illi templũ Dei diruunt ac deſtruunt. 4. *ex aliorũ Scripturæ locorum collatione.* Conſtat in aliis etiã Scripturæ locis doctrinæ Chriſtianæ puritatẽ & præſtantiã ex verbo Dei ſine opinionum humanarum admixtione unicè petitam, nomine *auri, argenti ac lapidum precioſorum* commendari. Pſ. 19. v. 11. *Judicia Domini deſiderabilia ſuper aurum & ſuper aurum obrizum.* Pſ. 119. v. 72. *Bonum mihi lex oris tui ſuper millia auri & argenti.* v. 127. *Dilexi mandata tua ſuper aurum & aurum puriſſimum.* Prov. 8. v. 10. *accipite diſciplinam meã & non argentum, doctrinam magis quam aurum eligite.* v. 11. *Melior eſt n. ſapientia margaritis.* v. 19. *melior eſt fructus meus auro puriſſimo & proventus meis argento electo.* c. 16. v. 16. *Poſſide ſapientiã, quia auro melior eſt & acquire prudentiam, quia precioſior eſt argento.* Mat. 13. v. 45. *Simile eſt regnum cœlorum homini negotiatori quærenti bonas margaritas.* v. 46. c. 7. v. 6. *inventâ a. unâ precioſã margaritâ abiit & vendidit omnia, quæ habuit & emit eam.* Contrà v. opiniones humanas puritati doctrinæ cœleſtis additas fœno & ſtupæ ſive ſtipulis conferri, Sic per *paleas*, quas Iſraelitæ juſſu Pharaonis in Ægypto colligunt, Ex. 5. v. 11. Interpretea onera traditionum humanarum, quibus conſcientiæ premuntur, intelligunt. Eſ. 1. v. 31. *erit fiducia veſtra ut ſtupa.* c. 40. v. 6. *Omnis caro fœnũ* v. 7. *exiccatum eſt fœnum &c.* 2. Tim. 2. v. 20. mẽfit *vaſorum lignorum.* 5. *ex Interpretum expoſitione.* Ambr. in comm. *Tria genera poſuit præclara in mundo, aurum, argentum & lapides precioſos, in quib. bonam doctrinam ſignificavit. Tria alia genera poſuit, ſed frivola, ligna, fœnum & ſtipulam, in his corrupta & vana doctrina deſignata dignoſcitur.* Et poſtea: *Mala adultera doctrina idcirco in ligno, fœno & ſtipula ſignificata eſt, ut oſtenderetur ignis eſſe eſca.* Bell. ipſe per fœnum, lignum, ſtipulas intelligendam eſſe ait *doctrinam non quidem hæreticam, vel malã, ſed tamen curioſam, inutilẽ, ſupervacaneam eorum prædicatorum, qui abſq; eo fructu & utilitate quam Deus requirit, concionãtur.* Vi ergò oppoſitionis per *aurum, argentum & lapides precioſos* intelligere cogitur doctrinam ſalutarem verbo Dei per omnia congruam. Quæ omnia probant per *aurum, argentum, lapides precioſos, lignum, fœnum ac ſtipulas* doctrinam fundamẽto ſuperſtructam ſignificari, interim ἀνωτέρως ac conſequenter hæc omnia accommodari poſſunt ad opera, quæ ex doctrina proficiſcuntur. Quæ enim opera fiunt juxta normam verbi ex vera in Chriſtum fide & ad gloriam Dei ac ſalutem proximi comparata ſunt, ea placẽt Deo & ab ipſo ornantur præmiis temporalibus & æternis, unde *auro, argento & lapidibus precioſis* vim ignis ſuſtinentibus conferuntur. Quæ verò non habent Dei mandatum, ſed ſuſcipiuntur ex privato arbitrio bonâ intentione, juxta traditiones hominum & conſuetudinem majorum, ea in examine ignis non ſubſiſtunt, unde *ligno, fœno & ſtipulis* ſuper fundamentum fidei de Chriſto ædificatis comparantur. Ab hac explicatione non multùm diſcrepat eorum interpretatio qui *per aurum, argentũ, lapides precioſos, ligna, fœnum, ſtipulas,* intelligunt homines, qui per prædicationem Evangelii ad Chriſtum vocantur & membra ædificii Catholicæ Eccleſiæ viſibilis fiunt v. 9. *Dei ædificium eſtis.* v. 16. *an neſcitis vos eſſe templum Dei.* v. 17. *templũ Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos.* Confer. Mat. 16. v. 18. Eph. 2. v. 20. Col. 2. v. 7. 1. Petr. 2. v. 5. Hieron. & Theodor. in comm. Athanaſ. orat. 3. contr. Arian. p. 20. Bernh. ſerm. de lign. fœn. & ſtipula p. 381. *Cujusque opus* dicunt itidem eſſe diſcipulos ſive homines ipſos per Evangelii prædicationem Eccleſiæ Chriſti adjunctos. 1. Cor. 9. v. 1. *Nonne opus meum vos eſtis in Domino?* Confer 1. Cor. 16. v. 10. Per *ignem* intelligi ſtatuunt afflictionem, perſecutionem, tentationem, in quo tum conflãtur & formantur, tum etiam reformati probantur credentes. Per hunc ergo ignem afflictionis ac perſecutionis retegitur *quale ſit cuiusque opus*, i. e. quales ſint diſcipuli cujusque, quos Chriſto lucratus eſt. *Si cujus opus manſerit, quod ſuperædificaverit mercedem, accipiet,* id eſt. ſeipſum ſervabit & eos qui ipſum audierunt, 1 Tim. 4. v. 16. *ſi verò cujus opus exuſtum fuerit, damnum faciet,* id eſt, in vanum laboraverit in illo inſtituendo, erudiendo, hortando, monendo Gal. 4. v. 11. *metuo de vobis, ne fruſtra fatigatus ſim apud vos.* Ipſe verò *ſervabitur,* id eſt, diſcipulorum verâ fide apoſtaſia non oberit doctori, quin ipſe æternum ſervetur, ita tamen ut quaſi *per ignem,* id eſt, ſi modò & ipſe in perſecutionibus, afflictionibus ac tentationibus perſeveraverit uſque ad finem Matth. 24. v. 9. & ſeqq.

6. Quid dies cuiusque opus manifeſtans.

259. 6. Per *diem cuiusque opus manifeſtantem,* v. 13. Bell. diem ultimi judicii accipiendum eſſe ſtatuit. 1. *quia ubique dies Domini ſignificat diem*

ultimi judicii. 2. quia dicitur in illa die, quo deſignatur una certa quadam dies, quâ omnium hominum opera ſimul probantur. At dies judicii particularis non eſt una, ſed multiplex, neque in ea probantur omnium hominum opera. 3. quia dicit Apoſtolus, dies Domini declarabit, q. d. tunc erunt omnia omnib. manifeſta 1. Cor. 4. v. 5. *id autem non fiet niſi in judicio noviſſimo. 4. quia ſequitur, quia in igne revelatur. Dicitur enim dies judicii revelari in igne, quia ultimum ſignum & omnium noviſſimum erit conflagratio totius mundi.* Sed præſtat per diem hoc loco vel *generatim* intelligere progreſſum temporis, *vel ſpeciatim* tempus tribulationis ac probationis, in quo omnia, quæ ſuper fundamentum extructa ſunt, manifeſtantur. 1. quia in Græco nõ eſt ἡ ἡμέρα τῦ Κυρίυ, ut in verſione Latina, *dies Domini*, ſed ſimpliciter dicitur ἡ ἡμέρα. 2. dies ultimi judicii manifeſtabit quidẽ omnia, non a. eo fine, ut per ignem quidam purgẽtur, ſed ut electi ad gloriam æternam producantur, damnati, v. igni infernali adjudicentur. 3. ἀιτιολογικῶς Apoſtolus addit, ὅτι ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται, *quia in igne revelatur* ſc. cujuſque opus (nõ a. dies Domini) ubi verbum præſentis temporis deducit nos ad particulare judicium hujus vitæ. Bell. fruſtrà ſuſpicatur *in textib. correctiorib. fuiſſe verbum tẽporis futuri* ἀποκαλύψεται quia omnes Codices conſtanter legunt ἀποκαλύπτεται. 4. non agitur hoc loco de manifeſtatione omniũ omninò operum ab omnib. hominib. factorum, ſed de manifeſtatione doctrinæ, quam per ἔργον hoc loco intelligi, ex antecedentibus patet, quæ in particulari cujuſque judicio & examine probatur. 5. in aliis Scripturæ locis dies pro temporis progreſſu ac tribulationis die ponitur. 6. Cajetanus, Piſtorius & alii ex Pontificiis non diem extremi judicii, ſed diem judicii particularis intelligunt, quos hoc nomine Bell. refellit. Sed cùm ad quæſtionem de purgatorio (fatente Bell.) parũ interſit, quocunque modo diei nomen explicetur, ideò nolumus in membri hujus explicatione prolixiùs immorari.

7. *Quid ignis.* 260. 7. Per *ignem* in textu Apoſtolico purgatorium intelligendum eſſe ſummo conatu evincere nitũtur Pontificii, unde appellationem ignis purgatorii & pœnas animarum in illo purgatorio poſt hanc vitam ſuſtinendas in hoc textu Apoſtolico deſcribi arbitrantur. Cui opinioni ſequẽtia fundamenta opponimus. 1. Ipſimet Pontificii non conſentiunt in hac interpretatione. Cùm enim vocabulum *ignis* in textu Apoſtolico ter uſurpetur, bis v. 13. & ſemel v. 15. quidam utrobiq; intelligunt *ignem corporeum ac materialem* poſt hanc vitam animas exurentem, quidam v. in verſu duntaxat poſteriore hanc ſignificationem urgẽt, in priore verò *metaphoricè* ignis nomen accipi concedunt. Annotabo hac de re verba ipſius Bell. *Quarta*, inquit, *difficultas eſt, quis ſit ignis, qui in die Domini uniuscujusque opus probabit. Aliqui intelligunt tribulationes hujus vitæ, ut Auguſt. & Greg. alii intelligunt ignem æternum; alii videntur intelligere ignem conflagrationis mundi, qui judicium univerſale præcedet. Alii intelligunt de pœnis purgatorii.* Sed haſce explicationes omnes ac ſingulas Bell. repudiat, ac tandem concludit. *Apoſtolum loqui de igne ſeveri & juſti judicii divini, qui non eſt ignis purgans vel affligens, ſed probans & examinans*, quod probat triplici ratione. 1. *quia non aliter poteſt intelligi, quomodo ignis probet eor, qui aurum & argentum ædificarunt. 2. quia hæc expoſitio optimè convenit verbis Apoſtoli, cùm ait. Uniuscujusq; opus, quale ſit, ignis probabit. Si cujus opus manſerit, mercedem accipiet; ſi cujus opus arſerit, detrimentum patietur. Licet n. opera tranſierint ab oculis hominum & igne materiali examinari non poſſint, tamen non tranſierunt ab oculis Dei, ſed ut dicitur Eccleſ. ult. cuncta quæ fiunt, adducet Deus in judicium & ea examinabit, & ſi cujus opus manſerit, i. e. ſi cujus opus judicium Dei ſuſtinere potuerit, ſicut aurum ſuſtinet ignem, mercedem accipiet, probabitur & coronabitur à Deo? Si cujus opus arſerit, i. e. ſi cujus opus judicium Dei non ſuſtinuerit, ſicut fœnum & ſtipula non ſuſtinẽt ignem, detrimentum patietur, reprobabitur & rejicietur. 3. quia judicium Dei rectiſſimè vocatur ignis, cùm ſit puriſſimum, celerrimum, efficaciſſimum & maximè penetrativum, unde Dan. 7. fluvius igneus egrediebatur de ore ejus. Et quoniã Deus totus eſt juſtitia, totus judicium, inde etiam in Scripturis vocatur ignis.* Mal. 3. Heb. 12. Hæc Bell. quę non probantur omnibus Pontificiis. Suarez. in Thom. tom. 4. diſp. 45. §1. num. 25. *Propter hæc verba, quia in igne revelabitur, & uniuscujusque opus ignis probabit, Sedulius, Caietanus, Lyranus & alii exiſtimant, hunc locum eſſe metaphoricè accipiendum pro ipſo judicio & ſentẽtia judicis, quæ omnes tàm juſtos quàm injuſtos omniaque eorum opera probabit, eaque opera dici manere, quæ Deus approbat, ea autem comburi, quæ reprobabuntur & tunc perſona dicitur detrimentum pati, quia ſua opera amittit & pœnam potius, quam præmium propter illa ſe mereri intelligit*, Bened. Ac. Mont. in com. h. l. *Ignis ille divini judicii probabit, unius cujusque opus & cujus probatiſſimum manſerit, is operarius mercedem accipiet à Domino operis. Si cujus opus exuſtum fuerit, poſitis operis temporis, cura induſtria atque ſpei damnum faciet operarius ille. Operarius autem ipſe igne illo* (nota) *divini judicii correptus ſervabitur, ita nimirum quaſi per ignem.*

261. 2. Quo ſenſu accipit Apoſtolus vocabulũ *ignis* in v. 13. eodẽ etiam accipit illud in v. 15. ut oſtendit indivulſa connexionis ſeries. Jam verò fatente Bell. vocabulum *ignis* in v. 13. accipitur non *propriè* pro igne materiali & corporeo, ſed *metaphoricè* pro igne judicii ac examinis divini. Ergo eodem modo accipitur in v. 15. & per conſeq. non poteſt ex hoc loco purgatorium probari. Nimirum perſiſtit Apoſtolꝰ in propoſita allegoria hoc ſenſu. Quemadmodum ignis materialis Naturam eorum, quæ ſuper fundamentum extructa ſunt, probat & examinat, neque enim aurum, argentũ & lapides precioſos abſumit aut corrumpit, ſed potius purgat; lignum verò fœnum & ſtipulas in cineres ac favillas redigit: ſic ignis ille ſpiritualis, ignis judicii ac Spiritus divini, quidũ demũ accenditur, quando vel externa perſecutio imminet, vel judicium Dei in conſcientia ſentitur, vel clarior manifeſtatio veritatis ex verbo ſuccedit, ſpiritualis in quam ille ignis quævis dogmata ſuper fundamentum doctrinæ de Chriſto extructa probat, examinat ac manifeſtat; quæ ſi inventa fuerint ſincera ac præſtantia, ex ipſis Scripturæ venis petita, adeoque *auri, argenti ac lapidum precioſorũ* inſtar ſe habentia, tum eadem immota perſiſtunt, quin & magis magisque purgantur: ſin verò ſint opiniones humanæ, ex propria intentione longâ conſuetudine, majorum traditione &c. extra &

præter verbum excogitatæ, *ligni, fœni* ac *ſtipularũ* Naturam imitantes, tum non poterunt vim illius examinis ſuſtinere, ſed abſumentur & inſtar lignei ac straminei ædificii igne illo exurẽtur. Quod ſi ergo *alicujus opus manſerit, quod ſuperædificavit, is mercedem accipiet* v. 14. h.e. ſi quis præter fundamentum Apoſtolicæ de Chriſti perſona & officio doctrinæ dogmata verè Chriſtiana & ſolidam verbi cœleſtis doctrinam de omnibus religionis ac vitæ Chriſtianæ partibus abſq; admixtis humanis opinionibus ac traditionibus longâ conſuetudine roboratis tradiderit, quæ doctrina æſtum perſecutionum & tentationum ac judicii divini examen ſuſtinere poteſt, ille gratuitam operis ſui mercedem à Domino accipiet. *Si verò alicujus opus arſerit, detrimentum patietur* v. 15. h. e. ſi opinionũ & traditionum humanarum ædificium igne judicii ac Spiritus divini conflagrat, tum dogmatum & laborum ſuorum detrimentum patitur, quæque tanto tempore extruxerat, uno momento omnia amittit, *ipſe vero ſalvus erit* retento ſcil. fundamento, ſic *tamen tanquam per ignem*, id eſt, exuſtis in illo probationis igne, ſtramineis & ſtupeis opinionibus, ac ſi conflagret ligneus paries & ſtramineũ tectũ fũdamẽto lapideo ſalvo atq; integro permanente. Talis ſignificatio vocabuli ignis etiam in aliis Scripturæ locis occurrit Pſal. 12. v. 7. *Eloquia Domini eloquia pura; argentum igne examinatum, purgatum ſeptuplum.* Pſ. 17. v. 3. *Probaſti cor meum, igne me examinaſti & nihil inveniſti.* Pſ. 66. v. 10. *Probaſti nos Deus, igne nos examinaſti, ſicut examinatur argentum.* Thren. 1. v. 13. *de excelſo miſit ignem in oſſa mea & erudivit.* Dan. 12. v. 10. *purificabũtur & dealbabũtur & quaſi igne probabuntur multi.* Zach. 13. v. 9. *Et inducam tertiam iſtam partem in ignem, conflaboque eos, ut conflatur argentum probabo eos, quando probatur aurum.* Mal. 3. v. 3. *Sedebit Chriſtus conflans & mũdans argentum & purgabit filios Levi & fundet eos quaſi aurum & argentũ.* Luc. 12. v. 49. *Ignem veni mittere in terram & quid volo, niſi ut accendatur?* 1. Petr. 1. v. 7. *ut probatio veſtra fidei multo precioſior ſit auro quod per ignem probatur.* c. 4. v. 12. *Dilecti, ne tanquam peregrini exploratione illâ per ignem quæ fit in vobis ad veſtri experimentum percellimini.* Eodem modo exponunt quidam ex Patribus. Amb. in Pſ. 118. *Veniat verbum Dei, intret in Eccleſiam, fiat ignis conſumens, ut exurat fœnum & ſtipulam & quicquid eſt ſeculare conſumat &c.* Aug. in Euch. c. 68. *Eſt quidem ignis tentatio tribulationis, de quo apertè alio loco ſcriptum eſt. Vaſa figuli probat fornax, & juſtos homines tentatio tribulationis. Iſte ignis in hac vita interim facit, quod Apoſtolus dicit &c.* Gregor. l. 4. Dial. c. 39. *Poteſt intelligi ignis tribulationis in hac vita adhibitus.*

262. 3. Si per *ignem* intelligeretur purgatoriũ, conſequens foret, omnes homines etiã ſanctiſſimos tranſire per purgatoriũ & ſalvari per ignem purgatorii. Apoſtolus enim in genere pronunciat v. 13. *Uniuscuiusque opus manifeſtum erit, quia dies declarabit, quia in igne revelatur, & uniuscuiusque opus quale ſit, ignis probabit.* At conſequẽs apud ipſos Pontificios eſt abſurdum. Bell. enim l. 2. de purgat. c. 1. inter errores refert hanc opinionem, *quod omnes omnino homines tam boni quã mali, uno Chriſto excepto poſt hanc vitam purgari debeant* ac l. 1. de purg. c. 5. ſcrib. *omnes tranſire per ignem purgatorii & ſalvari per ignem eſt apertè falſum. Eccleſia n. perpetuò ſenſit ſanctos Martyres & infantes poſt Baptiſmum morientes mox in cœlum recipi ſine ullo tranſitu per ignem.* 4. Ignis purgatorii ex hypotheſi Pontificiorum non probat omnia omnium hominum opera, ſed eorum duntaxat, qui *cum venialib. peccatis* hinc exceſſerunt, maculas ac labem abſtergit. At ignis, de quo Apoſtolus loquitur, omnium omnino Eccleſiæ doctorum ſive opus dogmata probat. 5. Ignis purgatorii ex hypotheſi Pontificiorum urit operantes, animas ſc. eorum, qui cum culpis venialib. vel reatu pœnæ temporalis, hinc deceſſerunt. Alex. Alenſ. part. 4. q. 65. memb. 4. art. 4. At ignis, de quo Apoſtolus loquitur, non operantes, ſed opera comburit. 6. Deniq; ignis purgatorii ex hypotheſi Pontificior. *eſt verus, corporeus & materialis ignis.* Sed ignis, de quo Apoſt. loquitur, non eſt ignis materialis ac corporeus, ſed ſpiritualis & myſticus, dicit n. *ὡς διὰ πυρός tanquam per ignem.*

263. Hiſce argumentis ex ipſis textus Apoſtolici viſceribus petitis non potuit Bellar. aliter occurrere, quam ut ſtatueret, *Apoſtolum in una eadẽque ſententia variè accipere nomen ignis ſemel pro judicio & ſemel pro vero igne purgatorio.* Sed cùm συνάφεια textus & connexio ſingulorum membrorum huic commento adverſetur, ideò colorẽ aliquem huic opinioni inducere laborat. 1. *Ab ipſo* (inquit) *textu cogimur ad æquivocationem, non unam ſed duas admittendas, Cum n. dicit Apoſtolus, diem judicii manifeſtari per ignem, videtur omnino loqui de igne conflagrationis; cùm addit, cujusque opus ignis probabit, non poteſt loqui de igne materiali, qui non poteſt probare opera, quæ transierunt: rurſum cùm ſecundo iſto igne dicat Apoſtolus omnia opera examinanda: tertio vero non opera ſed operarios & eos non omnes ſed illos ſolum, qui ædificant lignum, fœnum, ſtipulam, neceſſario diverſi ignes eſſe debent.* Reſp. 1. *ὁ διαλεκτέον τῆς μεταφορᾶς, ac erroris genitrix eſt æquivocatio ſemper*, abſit igitur ut Apoſtolum æquivocationib. luſiſſe ſuſpicemur. 2. Omnia membra, in toto hoc argumento Apoſtolico exactiſſimè cohærent & unum ex altero deducitur, ergò non habet locum diverſa illa vocabuli ignis ſignificatio. 3. Si tot ac tam diverſæ ſunt vocabuli ignis ſignificationes, nulla erit in textu συνάφεια, nulla ἀκολουθία, quod abſit. 4. Agnoſcit ipſe Bell. perquam durum eſſe, ſi quis Apoſtolo tribuere velit, quod duplici æquivocatione utatur, unde ſtylum inflectens, quod prius dixerat, corrigit. *Nec tamen* (inquit) *propriè æquivocatio, ſed elegans alluſio mihi videtur eſſe in verbis Pauli.* 5. nulla nos cogit neceſſitas, ut unam vel duas æquivocationes hic ſtatuamus. Non enim dicit Apoſtol. ut Bell. ſomniat, *diem judicii manifeſtari per ignem*, ſed uniuscujusque opus *in igne* vel *per ignem*, manifeſtari, ſicut ipſemet in verbis immediatè ſequentibus clariſſimè id exponit. Neq; pugnãt inter ſe hæc duo, *quod uniuscuiusque opus quale ſit, ignis probet*, & *quod quaſi per ignem ſalvandus ſit is, cujus opus arſerit*, quia duplex eſt hujus ignis, de quo Apoſtolus loquitur, officium videlicet probationis ac purgationis per exuſtionem, illud eſt commune omnibus, qui ſuper fundamentum ædificant ſive aurum, argentum & lapides precioſos; ſive lignũ, fœnum & ſtipulas, hoc verò illis proprium eſt, qui ſuper fundamentum extruunt ligna, fœnum & ſtipulas.

264. 2. *Non eſt Apoſtolo inſuetum, in eadem ſententia,*

tentia, uti variè aliquo nomine variè enim accipit vocem peccati cùm ait 2. Cor.*5. eum qui non noverat peccatum, pro nobis fecit peccatum.* & Rom. 8. *de peccato damnavit peccatum.* Reſp. 1. tum demum una eademque vox in una eademq; ſententia diverſimodè accipi debet, quando ipſa neceſſitas ac rei evidentia à litera diſcedere nos cogit. Atqui talis neceſſitas hoc loco nondum demonſtrata. 2. quando unum membrum ex altero dependet, & alterum ex altero per illationem deducitur, non poteſt diverſa ſignificatio locum habere, aliàs in argumento eſſent quatuor termini. Jā verò in hoc loco Apoſtolico unum membrum ex altero dependet & alterum ex altero per illationem deducitur, ut oſtendit connexio. Idem v. in exemplis adductis non conſpicitur, eſt ergò diſſimilitudo. 3. in dicto Apoſtolico 2. Cor. *5.* v. 21. quando Chriſtus dicitur *pro nobis factus peccatū*, non tantum intelligitur impoſitio pœnæ (ut Bell. præſupponit) ſed etiam imputatio culpæ. Quo modo n. nos in Chriſto reddimur juſtitia, eo modo Chriſtus factus eſt pro nobis peccatum & vice versâ. Sed nos reddimur in Chriſto *justitia*, i. e. perfectè juſti per imputationem juſtitiæ Chriſti. E. Chriſtus factus eſt pro nobis *peccatū*, per imputationem noſtræ injuſtitiæ. Conf. Eſa. 53. v. 6. & ex ipſis Pontificiis Ruard. Tapperum Decan. Lovan. art. 8. tom. 2. p. 27. Barrad tom. 4. Conc. Evang. l. 6. c. 3. in ſept. paſſion. præcell. 4. Rom. 8. v. 3. quidam vocem *ἁμαρτίας* in priore dicti Apoſtolici membro pro *ſacrificio* peccati expiatorio poſitam arbitrantur, in qua ſignificatione à Moſe in Levit. & alibi in Scripturis uſurpatur. Ex. 29. v. 14. c. 20. v. 10. Pſ. 40. v. 7. Eſ. 53. v. 10. quā ratione diverſa ſignificatio in voce *ἁμαρτίας* in membro poſteriore agnoſcenda. Quidam verò ſubintelligunt vocem *θυσίᾳ* per hoſtiam piacularem pro peccato oblatam *peccatum in carne damnavit*, quando Filius Dei carnem ſuam pro peccatis noſtris in ara crucis obtulit, qualis ellipſis Hebr. 10. v. 6. occurrit. Quidam verba Apoſtoli ſic explicār. *Deus peccatum condemnavit de peccato*, i. e. peccati illud condemnavit, propterea quod in Chriſtum peccavit, afferens illi mortem, cùm tamē eſſet innocens ac proinde Deus peccato ademit jus ſuum adverſus credentes, ut non poſſit eos in poſterum damnari. Joh. 16. v. 9. *Spiritus S. arguet mundum de peccato*, i. e. peccati totum genus humanum arguet, qua ratione vox *ἁμαρτίας* utrobique in eadem ſignificatione uſurpatur.

265. 3. *Si quis omnino non vellet ſignificationum varietatem admittere, ſed ubiq; acciperet ignem pro judicio, adhuc non efficeret, quin ex hoc loco purgatorium ſtatueremus. Tūc enim eſſet hic ſenſus. Si cujus opus arſerit, detrimentum patietur, ipſe autem ſalvus erit, ſic tamen qſ. per ignem i. e. ſicuius opus judicium Dei ſuſtinere non poterit opus quidē reprobabitur, ipſe v. ſalvus erit, ſed ſic tamen qſ. is, qui per ignem divini judicii tranſiit, quod judiciū cùm ſit juſtiſſimum, omninò aliquâ pœnâ eum afficit.* Reſp. 1. nullius hominis opus judicium Dei ſuſtinere poterit, ſi juxta rigorem juſtitiæ cum ipſo agere velit, ſed omnes coguntur ſeveritatem judicii divini deprecari dicentes cum Davide Pſ. 143. v. 2. *Ne intres in judicium cum ſervo tuo, quia non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens.* 2. ignis divini judicii aliquam *ζημίαν* irrogat illis, qui ſuper fundamentum extruunt *lignum, fœnum & ſtipulas*, ſed ex eo non poteſt inferri poſt hanc vitam in purgatorio pœnas eſſe ſuſtinendas. 3. Apoſtolus ipſe exponit, cui & quali igni talis architectus ſit ſubjiciendus, videlicet igni illi probationis, tentationis & examinis in hac vita, de quo dixerat v. 13. *Uniuscujusq; opus, quale ſit, ignis probabit.*

266. 4. *Particula ὡς ſimilitudinem ſignificat nō ignis, quaſi ignis ille non ſit verus ſed phantaſticus, ſed tranſeuntis per ignem, ita ut ſit ſenſus. Ad ſalutē perveniet, qui ædificavit fœnum, ſed ad eum modū perveniet, quo pervenit ad aliquem locum is qui tranſit per ignem, ſicut dicitur Joh. 1. Vidimus gloriam ejus, gloriam quaſi unigeniti à Patre, id eſt, vidimus eum glorioſum ad eum modum, quo decet glorioſum eſſe Filium Patris unigenitum.* Reſp. 1. fatemur particulā ὡς perinde ut Hebræum כ eſſe particulam non ſolùm *ſimilitudinis*, verùm etiam *veritatis*, ſed quòd hoc loco ſit particula ſimilitudinis, patet ex textu, qui totus eſt metaphoricus & allegoricus. 2. perquam abſurdum foret, voces *architecti, fundamenti, auri, argenti, lapidum pretioſorum, ligni, fœni, ſtipularum*, adeoq; reliqua membra omnia in ſenſu metaphorico accipere, ac ſolam ignis vocem propriè pro materiali ſcilicet & corporeo igne uſurpatē ſtatuere. 3. Concedimus, *eum qui ædificavit ſuper fūdamentū, lignū, fœnū & ſtipulas, ad ſalutē eo modo pervenire, quo pervenit ad aliquē locum is, qui per ignem tranſit.* Sed ex eo non poteſt inferri, architecto illi per verum & corporeum ignem eſſe tranſeundum; quin potius ut reliqua membra in *ἀποδόσει* ſunt metaphorica, ita quoque materiali igni reſpondere debet ignis aliquis ſpiritualis ac metaphoricus, examen ſcilicet divini judicii. Quæ contra hanc interpretationem noſtram Bell. affert, ex dictis facile habent explicationem.

267. Ad *Patrum expoſitiones* fruſtrà provocat Bell. quaſi communi ſuffragio purgatorium Papiſticum nomine ignis in textu Apoſtolico ſignificari ſtatuūt. 1. fatetur n. ipſemet diverſas ſibiq; adverſas eſſe Patrū expoſitiōes. *Aliqui* (inquit) *per ignē intelligunt tribulationes hujus vitæ, ut Aug. & Gregorius. Alii intelligunt ignem æternum, ut Chryſoſtomus & Theophylactus. Alii ignem conflagrationis mundi.* 2. in illis ipſis Patrum explicationibus, quas pro ſe adducit Bell. jure aliquid deſiderari poteſt. Cypr. l. 4. Ep. 2. non meminit hujus loci, ac quod *de purgatione per ignem* dicit, ad vitę præſentis tribulationes referri poteſt. Orig. hom 6. in Ex. de tali igne Apoſtolicum textum interpretatur, per quem *omnibus hominibus* tranſeundum, quam ſententiam Bell. inter errores recenſet. Suarez. in Thom. tom. 4. diſp. 45. §. 1. num. 7. *Animadvertendum eſt, licet hæc loca Origenis* (hom. 6. in Exod. & hom. 12. in Jer.) *expoſitionem hanc confirment, non tamen veritatem purgatorii, quia ille omnem ignem futuræ vitæ purgatorium facit.* Ambr. in comm. per *ligna, fœnum, ſtipulas*, intelligit doctrinas, quas doctores ſuperſtruunt Chriſto fundamento ſeu ipſi Evangelio, quas examinandas eſſe dicit *igne divini judicii*, ac ſubjicit. *Semper erubeſcat neceſſe eſt, qui ſe videt falſum defendiſſe pro vero.* At in purgatorio nec pœnitētiæ nec erubeſcentiæ locus eſt, ſed pœnæ ignis. ſerm. 20. in Pſ. 118. loquitur de igne, per quem omnes tranſituri ſint. *Omnes*, inquit, *oportet tranſire per flammas ſive ille Johannes Evangeliſta ſit, ſive ille Petrus ſit &c.* Hier. accipit de igne, examinia divini judicii, quod fiet *in fine mundi*, per

quod examinabitur cujusque opus quale ſit, non autem purgabitur vel delebitur, ſi iniquum fuerit inventum. In c.4. Amos accipit de impiorum ac ſceleratorum liberatione in hac vita, quando poſt magnas clades crepti tanquam torris ex incendio ad Dominum per pœnitentiam revertuntur. in comm. in c.ult. Eſ. dicit, eos qui ædificaverunt ſuper fundamentũ Domini fœnũ, ligna, ſtipulam, fore *ignis pabulũ ſempiterni*. Aug. l. 21. de civ. Dei c.26. de igne tribulationis in hoc ſeculo accipit. In Enchir. c. 86. da tali igne intelligi, per quem trãſeant univerſi, tàm qui ædificant aurum, argentũ, lapides precioſos, quàm qui fœnum, ſtipulas, ligna in comm. Pſ.37. quem locum pro ſe adducit Bell. exponit de igne emẽdaturio. Greg. l.4. Dial. c.39. disertè addit, poſſe intelligi *de igni tribulationis* in hac vita nobis adhibita. Oecumenius quandoq; *ignem ultimi judicii*, quandoq; *ignem inferni* intelligit. De Baſil. dicit, quod per ignem intellexerit *purificationem*. Theodor. interpretatur de *igne judicii finalis*. *Greg. de Valent. l. de purg. c.3. p.898. analyſi adjuncto, *Oecumenius & Theodoretus hunc locum expoſuerunt de purgante igne conflagrationis divini judicii*. Quæ omnia oſtendunt Bellarminianam expoſitionem communi Patrum ſuffragio nequaquam gaudere.

ex 1. Cor. 15. v.29. Quid facient, qui baptizantur pro mortuis.

268. 3. 1. Cor. 15. v. 29. *Quid facient, qui baptizantur pro mortuis, ſi mortui non reſurgunt? ut quid baptizantur pro illis? Loquitur Apoſtolus de Baptiſmo lachrymarum & pœnitentiæ, qui ſuſcipitur orando, jejunando, eleemoſynas faciendo, ut ſit ſenſus. Quid facient, qui orant, jejunant, gemunt, affligunt ſe pro mortuis, ſi mortui non reſurgunt? Ita exponunt Ephrem in ſuo Teſtamento, Petrus Cluniacenſis in l. contra Petrobuſianos, Dionyſius, Hugo, Gagneius & alii in hunc locum. Hæc expoſitio veriſſima eſt. 1. quia baptizari paſſim in Scriptura & Patribus accipitur pro affligi. Marc. 10. Poteſtis Baptiſmo, quo ego baptizor, baptizari? Luc. 12. Baptiſmo habeo baptizari. Patres paſſim vocant pœnitentiæ afflictionem Baptiſmum laborioſum & ſecundam tabulam. 2. ipſa pœna purgatorii à Scriptura & Patribus vocatur Baptiſma. Matt. 3. ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto & igni, id Hieronym. exponit in Spiritu ſancto, in hac vita: igne verò in futura. Eodem modo exponunt Baſil. l. de S.S. c.15. & Beda in c.3. Luc. Gregor. Nazianz. in orat. de Epiph. vocat ignem purgatorii in alia vita ultimum Baptiſma. Itaque elegantiſſimè Apoſtolus dixit, eos baptizari pro mortuis, qui affligentes ſe oratione & jejunio, ſumunt in ſe partẽ illius Baptiſmi ignei, quo anima baptizantur in purgatorio. 3. quia hæc expoſitio maximè quadrat cum ſequentibus. Ut quid & nos periclitamur tota die? q.d. Cur quidam ſe affligunt orando pro mortuis & ego affligo me prædicando Evangelium, ſi mortuorum reſurrectio non eſt: 4. quia iſta ſententia eadem eſt cum illa 2. Maccab. 12. Si mortui non reſurgunt, ſuperfluum eſt & vanum orare pro mortuis.* Eundem locum urgent Staplet. in antid. Salmeron in com. Turrian. & alii. R. 1. fatetur ipſe Bell. locũ hũc Apoſtolicũ *diverſimodè* à veteribus exponi, proinde non poterit immotum ac ſolidum fundamentum purgatorio ſuppeditare. *Sex* (inquit) *invenio hujus loci expoſitiones. Prima eſt, quod Apoſtolus probet futuram reſurrectionem ex errore quorundam, qui Baptiſmum ſuſcipiebant nomine alicujus amici ſui defuncti ſine Baptiſmo. Exiſtimabant enim, quod Baptiſmus defunctis prodeſſet. Ita exponunt Tertull. l. 5. in Marcion. & libr. de reſurrect. Ambroſ. Anshelmus & Haymo. Altera expoſitio eſt, quod Apoſtolus nomine mortuorum intelligat peccata, cùm dicit. Qui baptizantur pro mortuis, quaſi dicat, Quid facient, qui baptizantur pro mortuis, id eſt, pro peccatis diluendis. Ita Sedulius & Thom. in h.l. Chryſ. homil. 23. in Epiſt. Cor. Tertia expoſitio eſt baptizari pro mortuis eſſe baptizari ſimpliciter baptiſmo Chriſti, ſed ideo dici baptizari pro mortuis, qui Baptiſmum ſuſcipiunt, quia antequam baptizentur, recitant Symbolum, in quo eſt unus articulus. Credo reſurrectionem. Ita illud, pro mortuis, ſignificet pro ſpe reſurrectionis vel pro corporibus mortuis, id eſt, in eum finem, ut corpora noſtra, quæ moritura ſunt, aliquando immortalia reſurgant. Ita Chryſoſtomus, Oecumenius & Theophilactus. Quarta expoſitio eſt, baptizari pro mortuis eſſe baptizari Baptiſmo Chriſti. dici autem Baptiſmum pro mortuis, quia dum baptizamur, agimus & repræſentamus perſonam mortui, dum mergimur in aquam; & reſurgentis, dum ſurgimus ab aquis & ſic profitemur reſurrectionem, & ex hac profeſſione probat Apoſtolus futuram reſurrectionem. Ita exponunt Theodor. & Cajet. Quinta expoſitio eſt Epiphanii hæreſ. 28. quòd Paulus loquatur de Baptiſmo eorũ, qui baptizabantur in lecto, cùm eſſent in extremis, qui olim dicebantur Clinici, ut ſit ſenſus. Quid facient, qui baptizantur pro mortuis? id eſt, qui baptizantur quando habentur magis pro mortuis, quam viventibus, & quando certum eſt eos non baptizari pro ullo commodo hujus vitæ cùm pro mortuis habeantur. Sexta expoſitio eſt illa*, quam Bell. amplectitur. De eadem difficultate & obſcuritate h. l. conqueritur Salmer. tom. 14. com. diſp. 24. in princ. *Locus hic* (inquit) *ſanè perdifficilis quibusdam videtur & variæ ac diverſæ Patrum intelligentiæ ſatis indicant, non adeo perſpicuum eſſe, ad quẽ morẽ & ad quem ritum alludat Apoſtolus, etſi ſcopus obſcurus non ſit.* Conf. Suarez. p.3. q.56. diſp. 50. ſect. 1. Corn. à Lapid. in com. 1. Cor. 15. ubi diverſas illas Patrum interpretationes recenſent 2. Potuiſſet etiam aliàs expoſitiones Bell. addere. Conſtat n. ex Conc. Carthag. 3. c. 6. in primitiva Eccleſia conſuetudinẽ *baptizandi mortuos* à quibuſdam receptam fuiſſe, quam perverſã conſuetudinem ex hoc loco Apoſtolico fulcire conati fuere Chryſ. hom. 1. in Act. Apoſt. refert, *a quibusdam ſuo etiam num tempore mortuis infuſam Baptiſmi aq.* quod ibid. graviter reprehendit, quia νεκροβαπτισμὸς ille procul dubio à Cerinthianis originem duxit, qui teſte Epiph. hær. 28. mortuos non minùs ac vivos baptizabant. Iſid. Peluſiot. l. 1. Ep. 221. *Pro corporib. Natura mortuis & extinctis baptizamur, ea in immortalitatẽ ac ſtatum a corruptione alienum mutari credẽtes. Atque horum verborum hæc eſt ſententia. Omnino inquit, ſi corpora noſtra ad vitam minimè redeunt, quid auferri poteſt, quobrem cùm baptizamur, ea in ſtatum corruptionis atque interitus expertem mutari credimus.* Claud. Guilland. *baptizamur*, inquit, *pro mortuis Martyres, qui patiuntur & affliguntur pro fide & articulo reſurrectionis mortuorum.* Quidam Apoſtoli verba accipiunt de iis, qui mortem potiùs oppetere, quàm Baptiſmo carere voluerunt hoc ſenſu. Si non eſt reſurrectio, quid faciunt illi, qui baptizantur ſuper mortuos, i.e. qui baptizãtur morti jam dum à perſecutoribus deſtinati. Quidam referunt verba Apoſtoli ad conſuetudinem Judæis uſitatam

tatam abluendi cadavera d. Sanctorum, quæ etiam ad primitivæ Eccl. Chriſtianos promanavit, ut conſtat ex Act. 9. v. 37. Euſeb. lib. 7. Hiſt. Eccleſ. cap. 21. ut hac ablutione teſtatum redderent, ſe credere corporum reſurrectionem. Quidam putant, Apoſtolum ad Baptiſmata V. T. reſpectum habuiſſe, quod pro peccatis eorum, qui cum pietate mortui fuerant, ſed ſine aſperſione vel Baptiſmate diſceſſerant, alii poſtea de illis ſoliciti, fuerint baptizati & Sacerdotes adhiberi curaverint ad ſatisfaciendum pro illis. Huic interpretationi Salmer. rectè opponit, quod Judæi nullibi legantur pro aliis mortuis aut viventibus baptizati, quòd nullum in Scripturis extet veſtigium, quod unus pro altero ceremonias illas legales obſervare potuerit, quod Apoſtolus ne verbulo quidem indicet, ſe ad legem alludere. Tilenus part. 2. diſp. 65. th. 28. talem hujus loci interpretationem profert. Quid faciunt illi, qui baptizantur, h. e. in pericula & mortem ipſam ſe conjiciunt Matt. 20. v. 22. *ὑπὲρ τῶν νεκρῶν ſuper, præter & ultra* illos, qui jam antè propter confeſſionem Chriſti vel ſaltem in ea mortui ſunt, quid cauſæ eſt, quòd tot labores, dolores, pericula, mortem denique ipſam perpetiantur, ſi omninò mortui non reſurgunt? cur ſuper & præter illos mortuos eandem ſine ſpe reſurrectionis aleam ſubire atq; ita baptizari & in afflictiones demergi velint? Huic expoſitioni robur quæritur ex eo, quòd v. 30. τὸ baptizari explicari videatur per *κινδυνεύειν*, v. 31. per ἀποθνήσκειν, quòd per particulam copulativam καὶ Apoſtolus inſinuet, idem argumentum v. 29. & v. 30. tractari, quia de ſe in prima perſona loquitur v. 30. cùm prius tertiâ fuiſſet uſus. v. 29. quodque totum hoc argumentum concludat v. 32. *Si mortui non reſurgunt*, ac nihil utilitatis ad nos redit, ſtulti ſumus, q nō mundo cum mundo utamur. Sed talis ſignificatio particulæ ὑπὲρ pro ultra & præter videri poſſet paulò coactior, ac diſtinguit Apoſtolus factum eorum qui ſuper mortuos baptizabantur à tropico illo baptiſmo crucis & calamitatum, de quo v. 30. agere incipit, ubi novum & à priore diſtinctum pro reſurrectione argumentum profert. Quòd ſi enim de Baptiſmo crucis & mortis v. 29. egiſſet, non in tertia perſona dixiſſet, *Quid faciunt qui baptizantur*, ſed in prima perſona ſeipſum iisdem annumeraſſet, cùm & ipſe periculis mortis propter Chriſti confeſſionem quotidiè fuerit expoſitus. Liberum tamen cuiq; relinquimus, ſi hanc interpretationem, quæ nihil quicquam fidei analogiæ repugnans continet, amplecti velit. 5. Nos amplectimur B. Lutheri explicationem, quòd Apoſtolus loquitur de ritu baptizandi Chriſtianos ad ſepulcra mortuorū, qui fuit Symbolum fidei & confeſſionis de reſurrectione mortuorum ac de collectione & conſociatione baptizatorum vivorum ſpirituali cum membris unius ejusdemque corporis myſtici, quin & publica profeſſio de morte pro Chriſti gloria & articulo reſurrectionis obeunda. νεκρὸς propriè ſignificat cadaver hominis, & propoſitio ὑπὲρ cum genitivo pro *ſuper* vel *ſupra* ad notandum locum apud Græcos ſæpiùs uſurpatur, ut ſignificet idem quod ὑπεράνω. Huic interpretationi opponitur, quod *nec in ſacris nec Eccleſiaſticis Hiſtoriis hujus ritus fiat mentio, quin potius ex Hiſtoria Evangelica & Actis Apoſtolicis colligi, quod in ædibus privatis vel in flumine Baptiſmus fuerit adminiſtratus*. Reſp. nequaquam dicimus, ritum hunc fuiſſe univerſalem in quavis Baptiſmi adminiſtratione receptum, ſed duntaxat particularem, à quibusdam piis ob certam ſpem reſurrectionis demonſtrandam uſurpatum. Refert enim Euſebius lib. 4. Hiſt Eccl. cap. 15. ex Epiſtola Eccleſiæ Smyrnenſis, quòd *ibi condiderint Martyris Polycarpi oſſa, ubi Chriſtiani ad cultus divini exercitium convenire ſoliti fuerint*, jam verò cōſtat ex antiquitate, Baptiſmum adminiſtrari fuiſſe ſolitum in publicis Eccleſiæ conventibus, ſicut verbi prædicatio & Euchariſtiæ celebratio in publico conventu fuit inſtituta. 1. Cor. 11. v. 20. cap 14. v. 26. Quidam etiam hùc accommodant locum Auguſtini lib. 20. de civ. Dei cap. 9. *Animæ piorum mortuorum non ſeparantur ab Eccleſia, quæ etiam nunc eſt regnum Chriſti. Alioquin nec ad altare Dei fieret eorum memoria in communione corporis Chriſti, nec aliquid prodeſſet ad ejus in periculis Baptiſmum currere, ne ſine illo finiatur hæc vita, nec ad reconciliationem. ſi forte per pœnitentiam malamve conſcientiam quisque ab eodem corpore ſeparatus eſt. Cur enim fiunt iſta, niſi quia fideles etiam defuncti ejus membra ſunt?* 4. Bellarmini expoſitioni, quā per Baptiſmum pro mortuis intelligit baptiſmum lachrymarum & pœnitentiæ, qui ſuſcipitur orando, jejunando & eleemoſynas faciendo pro defunctis ex purgatorio liberandis opponimus hæc fundamenta. 1. Deſtituitur hæc interpretatio Scripturæ ſuffragio, quippe in qua nullibi orationes pro defunctis commendātur, ſed omnes mortui in duas claſſes diſtribuuntur, in beatos ſcil. & dāmnatos, pro neutris orationes ad Deum fundendæ, quia beati illis non indigent, damnatis eædem nihil proſunt. Adde quod nullibi in Scripturis *τὸ baptizari* ſignificet lachrymari, pœnitentiam agere, orare, jejunare, eleemoſynas facere. Producit quidem Bellarminus dicta Marc. 10. v. 38. Luc. 12. v. 50. ſed ibi baptizari non ſignificat ſeipſum paſſionibus proprio arbitrio ſuſceptis affligere per jejunia, per opera laborioſa pœnitentiæ, ſed afflictiones ab aliis illatas patienter ſuſcipere. Ut enim nemo debet ſeipſum baptizare, ſed ab alio Baptiſmi Sacramentum ſuſcipere: ita quoque nemo debet ſibiipſi crucem ſponte & abſque divina vocatiōe accerſere. Quæ de Baptiſmo igneo in purgatorio ſuſtinendo ex Matth. 3. v. 11. Bellarminus profert ſuum inferius habebunt locum. 2. Deſtituitur Patrum calculo. Omnes veteres Interpp. in eo conſentiunt, quod de Baptiſmo propriè dictum, i. e. de Baptiſmi Sacramento Apoſtolus loquatur. Bellarminus pro ſua interpretatione producit Ephremum, ſed Salmeron d. l. p. 211. expreſsè dicit, *Ephremum nihil de Baptiſmate unius pro altero loqui*, unde etiam Salmeron ex antiquitate huic expoſitioni robur quærens non aſſurgit altius quam ad Bernhardum & Petrum Cluniacenſem, quos primos hujus interpretationis laudat autores. Atqui conſtat illorum tempore multas ſuperſtitiones in Eccleſiam jamdum fuiſſe receptas. 3. Ne ipſi quidem Pontificii eidem conſtanter inſiſtunt. Cornelius à Lapide in comm. hoc loco *omnium ſimpliciſſimam & planiſſimam interpretationem* eſſe dicit eam, quam Chryſoſtomus profert. *Ut quid propriè baptiſmum ſuſcipiunt omnes fideles pro ſpe reſurrectionis ex mortuis vel pro ſtatu mortuorum, ut in eo illis poſt mortem ſit bene, ſi mortui non reſurgunt? utique fruſtra hoc faciunt.*

4. Bellarmin. primæ interpretationi opponit hoc argumentum, *quod nullus veterum Hiſtoricorum tradat, tempore Apoſtolorum uſitatum fuiſſe, ꝙ aliquis nomine amici ſui ſine Baptiſmo defuncti Baptiſmum ſuſceperit*. Eodem modo concludimꝰ contra Bellarm. interpretationem ꝙ nullus Hiſtoricorum tradat tempore Apoſtolorum uſitatum fuiſſe, ut Baptiſmum lachrymarum & pœnitentiæ ꝓ defunctis ex purgatorio liberandis ſuſciperent. Contrarium potius colligitur ex 1. Theſſ. 4. v. 13. ꝙ à gentili conſuetudine affligendi ſe ꝓ mortuis Apoſtoli Chriſtianos revocaverint. Producit Bell. Hiſtoriam de ſacrificio pro defunctis ex 2. Macc. 12. ſed de h. l. apocrypho diximus ſuperiùs. 5. Baptiſmus metaphoricus Marc. 10. v. 38. Luc. 12. v. 50. complectitur etiam ipſam, mortem, ac num etiam pro defunctis è purgatorio liberandis licebit ſibi ipſi mortem conſciſcere? 6. Si Apoſtolo propoſitum fuiſſet de afflictionibus pro defunctis ſpontè ſuſceptis agere, non dixiſſet in perſona tertia, *quid facient qui baptizantur pro mortuis?* ſed in prima perſona quid faciemus qui baptizamur pro mortuis? quia omnes Chriſtiani ex hypotheſi Pontificiorum orare debent pro mortuis. Regerit Bellarm. *Apoſtolum argumentari voluiſſe non à conſuetudine Chriſtianorum, quæ tanquam nova rejici potuiſſet ab incredulis, ſed à conſuetudine Judæorum, qui more veteri & ſecundum Scripturarum exempla orabant & jejunabant & pro mortuis.* Reſp. apud Judæos uſitatum fuiſſe, orare & jejunare pro defunctis ex purgatorio liberandis Bellarm. gratis aſſerit, ac ſi poſterioribus temporib. uſitatum eſſe cœpit, normæ legis divinæ idipſum fuiſſe congruum, demonſtrari nequit. Jejunarunt quidem, ſed luctus teſtificandi cauſa, non autem animo defunctos ex purgatorio liberandi. Salmeron regerit, *Græcos quoſdā Codices in prima perſona legere, ut quid baptizamur pro mortuis?* Sed Complutenſis, Regius & probati Codices alii conſtanter legunt βαπτιζόντες, nec inter varias lectiones ad calcem operis Regii additas habetur, quod q dam Codd. legant βαπτιζόμεθα. Præterea contextus requirit, ut in tertia perſona legatur βαπτιζόντες, quia in ſeqq. demum de ſuis periculis Apoſtolus diſſerere incipit, quando novum pro aſtruenda reſurrectione argumentum profert. 7. Ex eo, quod quidam orant ac jejunant pro mortuis, non poſſet Apoſtolus probare reſurrectionem, quia oratur ac jejunatur, non ut corpora reſurgant, ſed ut animæ ex purgatorii pœnis liberentur. Regerit Bell. *quæſtiones de reſurrectione & animæ immortalitate tempore Apoſtolor. ita fuiſſe conjunctas, ut pro una haberentur.* Sed non eſt veriſimile, diſtinctas illas quæſtiones pro una *ſimpliciter* fuiſſe habitas, cū aliis argumentis animæ immortalitas, aliis v. corporum reſurrectio demonſtretur. 8. Ex eo, quod quidam pro mortuis ſe affligant, non poſſet Apoſtolus reſurrectionem probare. Qui n. non crediderunt reſurrectionem, illi vel maximè pro mortuis ſe afflixerunt, eosdemq; graviſſimè luxerunt, unde Apoſtolꝰ 1. Theſſ. 4. 13. Chriſtianos admonet, *ne contriſtentur ac lugeant ſicut reliqui ſpem* (reſurrectionis) *non habentes.* Quæ omnia Bellarminianam hujus dicti depravationē falſitatis convincunt. Salmeron lutum luto purgans & errorem errore cumulans ad aquam luſtralem confugit. *Adde,* inquit, *quòd aqua benedicta ſive luſtralis, quæ Baptiſmi ſymbolum eſt, & qua in ingreſſu templi fideles omnes frontem tingere conſueverunt, ſolent etiam defuncti aſpergi & monumenta mortuorum perlui & luſtrari, ut ita aliquâ ratione eos baptizare videamur, aut potius nos pro eis, dum aſpergimur.* Sed de aqua luſtrali hoc loco agere Apoſtolo ne in mentem quidem venit, ac conſuetudo illa defunctos aquâ luſtrali aſpergendi, non ex Script. S. ſed ex gentilium conſuetudine & necrobaptiſmo Marcionitarum originē duxit.

269. 4. Matth. 5. v. 25. & Luc. 12. v. 57. *Eſto conſentiens adverſario tuo citò, dum es cum eo in via, ne fortè tradat te adverſarius judici & judex tortori & mittaris in carcerem. Amen dico tibi, non exibis inde donec reddas noviſſimum quadrantem, ubi per viam intelligit hanc vitam, per judicem Chriſtum, per adverſarium Dei legem contraria carni præcipientem ſive conſcientiam, quæ Dei legem ſemper objicit peccanti, per miniſtros Angelos ſive bonos ſive malos, per carcerem infernum, per noviſſimum quadrantem minutiſſima peccata, pro quibus in purgatorio ſolvendum priusquam ex eo quis liberetur.* Reſp. 1. etiam hic locus à Patrib: s *diverſimodè* exponitur. Chryſoſtomus homil. 16 in cap. 5. ſtatuit, *Dominum voluiſſe terrere diſſidentes comminatione humani periculi, ut ſic per judicem intelligatur homo, per tortorem itidem homo, per carcerem materialis carcer hujus vitæ, per quadrantem verus nummus æreus. Mihi* (inquit) *de his qui in præſenti ſunt, videtur dixiſſe judicibus ac de illa via, quæ ad carcerem ducit ſuperq; iſto uſitato carcere diſputaſſe.* Chryſoſtomum ſequuntur Theophylactus & Euthymius. Hieron. in com. cap. 5. *Ex præcedentibus & conſequentibus manifeſtus eſt ſenſus, quod nos Dominus atque Salvator noſter, dum in iſtius ſeculi via currimus, ad pacem & concordiam cohortetur juxta Apoſtolum dicentem: Si fieri poteſt, quantum ex vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes.* Atque hanc vocat *manifeſtam & conſequentem intelligentiam.* Reliqui allegorias ſectantur, ſed in applicatione non conveniunt. Per *adverſarium* Origenes homil. 35. in Luc. Ambroſius, Euthymius & Theophylactus in cap. 12. Luc. Hieronymus in Epiſt. 8. ad Demetriadem intelligunt *Diabolum*, quam opinionem refellit Auguſtinus lib. 1. de ſerm. Domini in monte cap. 22. cùm Diabolo non debeamus eſſe benevoli. Alii per *adverſarium* intelligunt *carnem*, quod eodem argumento Hilarius & Auguſtinus refellunt. Alii verò *Spiritum*, cui caro debeat conſentire, ſed hoc refellit Hieron. Ambroſius exponit de *peccato*. Hilarius, Anshelmus & Hieronymus in c. 5. Matth. per adverſarium intelligunt *alterum hominem, qui nos læſit*, aut *nos illum*. Sed hanc expoſitionem itidem refellit Auguſt. Alii igitur intelligunt *de lege Dei vel conſcientia*. Per *miniſtros* Ambr. in c. 12. Luc. Aug. l. 1. de ſerm. Dom. in monte c. 21. intelligunt *Angelos bonos*, Greg. hom. 39. in Evang. & Theoph. in c. 12. Luc. *Dæmonas*. Per ſolutionē noviſſimi quadrantis Aug. l. de octo q. ad Dulcit. accipit *pœnas gehēnæ æternas*, alii de *gehenna & purgatorio ſimul* exponunt, alii de *ſolo purgatorio*. (ut Bellarm. cenſet. Ecquis igitur in hoc loco firmum purgatorio præſidium paratum eſſe ſibi perſuadebit? 2. Ne ipſi quidem Pontificii de purgatorio hunc locum omnes accipiunt. Cajetanus & Eraſmus Chryſoſtomi ac Theophylacti interpretationem amplectuntur, quòd *fraterna reconciliatio in hac vita quærenda.* Johan. Ferus in comm.

4. ex Matt. 5. v 25 & Luc. 12. v. 57. Non exibis inde donec ſolvas noviſſimum quadrantem.

Multi

Multi multa ſcripſerunt, quis ſit adverſarius ille, nec tamen quæ ſcripſerunt, ſatis videntur concordare literæ. Omiſſis igitur omnib. his id vult Chriſt9. In externis rebus nonnunquam ſatius eſt etiam iniquis conditionib. cum adverſario componere, quàm lites & contentiones ſequi. Maldon. ib. *Hic eſt verus ſenſus, id n. poſtulat conſequentia ſententiæ, ut adverſarius appelletur is, qui habet aliquid adverſum nos. Adverſarius igitur noſter ille, quem læſimus, quem raca aut ſtultum appellavimus, qui actionem apud Deum contra nos habet. Via hujus vitæ tempus, judex Chriſtus, qui dicturus eſt. Quod uni ex minimis his feciſtis, mihi feciſtis. Miniſter Diabolus, qui in torquendis damnandis Deo miniſterium præbet. Carcer, infernus, quadrans, minima culpa. Erat n. quadrans minimus nummus duo continens minuta. Itaq; ad ultimum quadrantem ſolvere pro ſummo jure puniri proverbio dicebatur. Quod a. dicit, nos inde non exituros, donec ultimum quadrantem perſolvamus, non ſignificat, ut ait Auguſtinus, exituros poſtea, ſed nunquam exituros, quia qui in inferno ſunt, cùm ſemper debitas pœnas ſolvant, quia pro quolibet mortali peccato infinitas pœnas debent, nunquam perſolvunt. Itaque eodem ſenſu hoc loco dictio illa* donec *accipienda eſt, quo Matth. 1. v. 25.* Cornel. Janſen. in Conc. Evang. c. 40. p. 180. *Non poteſt ex hoc loco rectè quis urgere probationem purgatorii.* Didac. Stella in c. 12. Luc. p. 99. *Si dixeris, donec ſolvat &c. quod poſtquam ſolveris, exibis, non errabitis, ſed ita quoq; ſignificat nunq̃, quia ad finem infiniti nunq̃ pervenitur & particula* donec *in ſacris literis æternitatem ſignificat.* Toletus in c. 12. Luc. 90. *Notat Hieron. particulam* donec *Matth. 1. v. ult. non ſignificare B. Virginem poſtea virum cognoviſſe, ſed id ſolum, eam ante partum cognitam non fuiſſe, ſic in præſenti vox* donec *accipi poteſt, non quod ſolvat debitum & poſtea exeat, ſed id ſolum, quod non aliter exibit.* 3. Verba Chriſti aut accipiuntur in *ſenſu literali,* aut *allegorico ac myſtico.* Si prius, nullam purgatorii ſuſpicionem vel minimam injiciunt; ſcopus n. Chriſti eſt oſtendere, quando ſtudio quærenda ſit reconciliatio cum illis, qui à nobis offenſi ſunt & quanto cum periculo conjunctum ſit, ſi reconciliationem illam prætermittere velimus, proinde nos cohortari ad ſarciendam & ineundam concordiam cum adverſariis noſtris, quamdiu in via hujus vitæ cum ipſis ambulamus. Si poſterius, quod Bellarmino placet, non poterunt apodicticum aliquod argumentum pro purgatorio aſtruendo ſuppeditare, quia *Theologia ſymbolica ac parabolica non eſt argumentativa.* 4. Chryſoſtomi interpretationi, qui in ſenſu literali verba Chriſti accipienda eſſe docet, Bellarm. duo objicit primò *eam non eſſe ſimpliciter probabilem,* tum quod *reliqui expoſitores huic interpretationi refragentur, qui ſermonem hunc metaphoricum eſſe cenſeant,* tum quod *non ſoleat Dominus tam ſerio docere & inſtruere humanam prudentiam, tum q; Chriſtus non tam aſſertivè diceret. Amen dico tibi, nõ exibis inde, ſi loqueretur de judicio humano, cùm ſæpè videamus contrarium accidere, ut rei liberentur favore alicujus vel per ſe fugiant & nihil ſolvant. Deinde ſi Chryſoſtomi ſententiam ut probabilis recipi debeat, ſolum recipi poſſe pro iis verbis quæ habentur Matt. 5. non a. pro iis quæ habentur Luc. 12. cùm in loco poſteriore de judicio poſt hanc vitam Chriſtus loquatur.* Reſp. negari nulla veritatis ſpecie poteſt, Matt 5. Chriſtum de reconciliatione fraterna & condonatione injuriarum agere, ut antecedentia manifeſtè teſtantur, hactenus igitur & hoc reſpectu Chryſ. interpretatio utpote ſcopo & contextui perquam accommoda repudiari nequit. Nec propterea humanam prudentiam docere Chriſtus judicandus, quia forenſem illam ſententiam accommodat ad mutuam fratrum reconciliationem, quæ pertinet *ad prudentiam juſtorum* Luc. 1. 17. interim nobis nequaquam adverſatur, ſi quis cum quibuſdam ex veterib. ſententiã Chriſti παραβολικῶς ad pœnitentiam in hac vita maturè agendam accommodare velit, ut accipiatur tanq̃ gravis ac ſeria exhortatio, ut poſt lapſus dum in via hujus vitæ ſumus, citò Deo reconciliemur, ne propter impœnitentiam in carcerem infernalem conjecti æternis ſuppliciis juſtitiæ divinæ ſatisfacere cogamur. Chriſtus n. eandem ſimilitudinem uſurpat Luc. 12. v. 58. cùm reprehendiſſet Phariſæos, q; non agnoſcerent tempus gratiæ, ac nos omnes ad vigilem adventus ſui expectationem cohortatus fuiſſet. Vid. Harm. Evang. c. 51. p. 351. 5. Allegorica illa piorum veterum interpretatio nullum purgatorio fomentum præſtat, primò q; a parabola nequaq̃ categoricè aſſerit, poſt judiciũ vel totum debitum vel partẽ aliquã debiti exolvi poſſe; nec promittit, fore ut debitor ex carcere, in quem conject9 erat, aliquando iterum liberetur, ſed contrarium potius inſinuatur videl. nec debiti perſolutionem, nec debitoris ex carcere liberationẽ ullo unq̃ tempore eſſe ſperandã, q; a rigidiſsimũ jus exactoris & gravitas periculi ob neglectam in hac vita recõciliationẽ deſcribitur, hac conditionali ac hypotheticâ comminatione, *nõ exibis è carcere, niſi totũ debitũ uſq; ad noviſſimũ quadrantem perſolveris.* Jam v. teſtatur tota Scriptura, poſt hanc vitam non eſſe ſperandam pro peccatorum debito ſatisfactionem, nec reconciliationem cum Deo per pœnitentiam expectandam, ſed eorum, qui in carcerem infernalem conjiciuntur, debitum eſſe æternum, à quo nunquam exolvi poſſunt. De eo qui propter debitum decem millium Imperialium in carcerem conjicitur, rectè poſſum dicere. Non exibit inde, donec omnia perſolvat uſque ad noviſſimum quadrantem. Ex eo verò non poteſt inferri. Ergo aliquando perſolvet noviſſimum quadrantem & conſequenter exibit, ſed contrarium potius ex eo infertur, quia propter grandem debiti ſummam non poteſt uſque ad noviſſimum quadrantem omnia perſolvere. Et non exibit è carcere. Præterea gravis illa ac ſeria Chriſti cohortatio, quâ omnes homines propoſito æterni & nunquam finiendi ſupplicii periculo excitare & impellere voluit, ut de reconciliatione cum Deo in hac vita maturè cogitarent, antequam tortorib. infernalibus torquendi tradantur, non mediocriter enervatur ac luxatur, ſi debitũ illud, in quo & cum quo homo moritur, poſt hanc vitam in purgatorio diſſolvi, quin & aliorum ſuffragiis pro eo ſatisfieri poſſe cum Pontificiis ſtatuatur. Tertiò loquitur Chriſtus de iis, qui nec cũ Deo, nec cum fratre in hac vita reconciliantur, ſed ob implacabilitatem & neglectam in tempore gratiæ reconciliationem in carcerẽ infernalẽ detruduntur, jam v. homines ἀσύνθετοι & irreconciliabiles non ad purgatorium, ſed ad infernũ deſcendunt, quia nõ moriuntur in caritate. Quartò quo ſenſu accipienda ſint verba Chriſti, *Non exibis inde, donec perſolveris extremum quadrantem,* ex aliis parallelis locis omnium optimè

intel-

intelligitur. Matth. 6. v. 15. *Si non remiſeritis hominibus, nec pater veſter remittet vobis peccata veſtra.* Matth. 18. v. 34. in parabola debitoris dicitur. *Tradidit eum tortoribus, quouſq; redderet univerſum debitum.* Cui ſolvendo non erat, ut colligitur ex v. 25. Atqui in purgatorio non poteſt reddi univerſum debitum, quia non poteſt ſatisfieri pro peccatis mortalibus, ſed tantum pro venialibus. Quintò ubi ſolutio debiti tàm ſtrictè exigitur, ut ſine ea carcerem egredi non liceat, ibi precibus & ſuffragiis nullus relinquitur locus. Sed in hac parabola Chriſti ſolutio debiti tàm ſtrictè exigitur, ut ſine ea carcerem egredi non liceat. Ergo precibus & ſuffragiis vivorum in liberatione ex purgatorii carcere nullus relictus eſt locus. Sextò ſi per judicem intelligere velimus *Chriſtum* vivorum ac mortuorum judicem divinitus conſtitutum, non poſſumus per debitores intelligere electos, nec per carcerem *purgatorium* inferni ſinum, quia Chriſtus electos ſuos non adjudicat ullis poſt mortem ſuppliciis in quodam inferni ſinu tolerandis, nec ſatisfactionem pro peccatorum debitis ab eis exigit, ſed ut dilectis ſuis ac benedictis hæreditatem regni cæleſtis diſtribuit. Rectè igitur de æternis & nunquam finiendis damnatorum ſuppliciis verba Chriſti ab Hieronymo, Auguſtino & Theophylacto accipiuntur. Hieronymus in lament. Jer. l. 1. c. 1. *Significat ſemper non exiturum eſſe, quia ſemper ſolvat noviſſimum quadrantem, dum ſempiternas pœnas terrenorum peccatorum luit.* Auguſt. l. 1. de ſerm. Dom. in monte c. 22. *Miror, ſi non eam ſignificet pœnam, quæ eſt æterna.* Ibidem particulam *donec* quandoque æternitatem ſignificare aſſerit & probat ex Pſ. 110. v. 1. Matth. 1. v. ult. Theophyl. in c. 12. Luc. εἰ γὰρ ἄχρι τότε εἰς φυλακὴν ἐσόμεθα ἄχρις ἂν τὸ ἔσχατον λεπτὸν ἀποδῶμεν, οὐδέποτε δὲ μέλλομεν ἀποδοῦναι, πρόδηλον ὡς ἀΐδιος ἡ κόλασις ἔσται. Septimò, ſi per judicem intelligere velim' *Deum*, conſequens fuerit, Deo non eſſe ſatisfaciendum. Ratio eſt, quia debitor' non ſatisfacit judici ſed creditori. Octavò. Si per carcerem intelligitur *purgatorium*, nulla in purgatorio erit pro peccatis ſatisfactio. Ratio eſt, quia debitor in carcere non ſatisfacit pro debito, ſed tenetur in eo conſtrictus, donec alii pro ipſo ſolvant. Nonò ſi nos ipſi poſſumus perſolvere uſque ad noviſſimum quadrantem, quorſum opus fuit morte & paſſione Chriſti ad ſatisfactionem pro nobis præſtandam. 6. Quæ Bellarminus pro ſua explicatione adducit, facilè habent explicationem. Primò *Patres de purgatorio hunc carcerem exponunt.* Reſp. non omnes, nec eodem modo ita exponunt, nec expoſitionis ſuæ fundamentū in Scripturis monſtrant. Adducit Bellarminus Tertullianum lib. de anim. cap. 17. Cyprianum lib. 4. Epiſt. 2. Origenem homil. 35. in Luc. Euſebium Emiſſenum homil. 3. de Epiph. Ambroſium in cap. 12. Luc. Hieronymum in cap. 5. Matth. & Bernhardum ſerm. de obitu Huberti. Sed ſi teſtes cauſam ejus parùm juvant. Tertullianus dicit, *eos qui non concordant cum adverſario mitti in infernum, ex quo ante reſurrectionem non ſit exitus.* Atqui ex purgatorio quotidiè animæ quædam exeunt. Origenes *etiam Diabolos & damnatos ex inferni carcere aliquando liberandos* ſtatuit. Euſebii Emiſſeni homiliæ de Epiph. ſunt adulterinæ. Ambroſius purgationem illam *in fine ſeculi* demum futuram & *ab omnibus ſuſtinendam* eſſe exiſtimavit. Hieronymus *ex iſto carcere non patere exitum* rectè judicavit. Rectè ergo Suarez tom. 4. in Thom. diſp. 45. §. 1. pag. 557. *Citantur Ambr. c. 12. Hieron. in Matth. in Luc. cap. 5. & Athanaſ. q. 26. cum tamen ferè nihil aliud dicant, quam minima etiam peccata puniri a Deo & neminem inde exire, donec ſolvat, an verò aliquis ſolvat poſt hanc vitam, non declarant.* Toletus comm. in c. 12. Luc. *Hunc debitorem nunquam eſſe liberandum, quia nunquam debitum ſolvat, docent Chryſoſtomus, Euthymius, Theophylactus.* Secundo inquit Bellarminus, *illud donec ſolvas ultimum quadrantem, non videtur rectè poſſe dici, niſi aliquando ſit futurus finis ſolutionis. Neque exempla B. Auguſtini ſatisfaciunt. Nam cum dicitur. Non cognoſcebat eam donec pareret, non licet quidem inferre ergo poſtea cognovit eam, ſed inferre licet. Ergo illa aliquando paritura erat. Similiter cum dicitur. Sede à dextris meis donec ponam, rectè infertur, ergo aliquando ponentur omnes inimici Chriſti ſub pedibus ejus, alioqui illud, donec ineptè diceretur, ita ergo cum dicitur. Non exibis inde donec ſolvas, inferimus rectè, ergo aliquando ſolvet ultimum quadrantem & per conſequens inde exibit.* Reſp. concedamus ſanè ex verbis Chriſti rectè concludi, quod noviſſimus etiam quadrans in carcere illo ſit ſolvendus, id eſt, quod pro peccato etiam minimo in inferno damnati ſint torquendi, ex eo tamen inferri nequit, quod ex carcere illo aliquando ſint liberandi, perinde ut ex adductis ab Auguſtino locis concludi nequit, Joſephum aliquando Mariam cognoviſſe, Chriſtum aliquando non ſeſſurum ad Dei dextram. Quinimò ex eo, quod pro peccatis poſt hanc vitam plenè Deo ſatisfieri, ac pro ſumma debiti perſolvi non poteſt, Auguſtinus rectè infert, nullam ex inferni carcere ſperandam eſſe liberationem. Gloſſa interlin. eodem modo. *Et mittaris in carcerem, id eſt, in tenebras exteriores. Non exibis inde, donec ſolvas, id eſt, nunquam ſicut ibi. Donec ponam inimicos &c.* Dionyſ. Carthuſian. art. 10. in cap. 5. Matth. *In carcerem, id eſt, lacum inferni, donec reddas noviſſimum quadrantem, id eſt, pro minima culpa ſatisfacias, hoc eſt, nunquam redimeris, quoniam in inferno nulla eſt ſatisfactio.* Tertiò *idem probatur ex fundamento & ſcopo parabolæ. Nam ſimilitudo non eſt ſumta ab homicida vel adultero vel proditore, qui damnantur ad mortem vel ad perpetuos carceres vel ad triremes, ſed à debitore, qui non propter crimen, ſed propter debitum pecuniariū in carcerē conjicitur, donec ſolvat. Solent autem hujusmodi homines ordinariè egredi poſt aliquod tempus, ut patet. Itaq; ſcopus parabolæ eſt, ut in hac vita componamus cum Deo, quando facile impetramus remiſſionem pœnæ peccatis noſtris debitæ, nec expectemus ſeculum futurum, in quo ſeveriſſimè agetur.* Reſp. Debitores, qui planè non ſunt ſolvendo, ad perpetuos carceres damnantur. Jam v. qui in hac vita non impetrant debitorum ſuorum remiſſionem corā divino judicio, poſt hanc vitam ſolvendo non erunt. Ergo ad perpetuos carceres damnabuntur. Ulteriùs, cum quo debito conjuncta eſt inimicitia adverſus fratrem, illud non poteſt ſolvi in purgatorio. Ratio eſt, quia illa inimicitia & implacabilitas pugnat cum caritate & eſt peccatum mortale, pro quo non eſt ſperanda ſatisfactio. Jam verò Chriſtus de tali debito in hac parabola loquitur, cum quo inimicitia adverſus fratrem eſt conjuncta.

Ergo

Ergò denique ſi ex voce debitoris colligere licet, è carcere illū patere exitum, Origenes etiam ex eadem inferre poterit, damnatos ex inferno eſſe liberandos. Ratio eſt, quia maxima peccata itidem ſunt debita & maximi peccatores itidem ſunt debitores. Janſen. in Conc. Evang. cap. 40. p. 180. *Secundùm ſcopum parabolæ vox DONEC non ſignificat debitum aliquando perſolvendum, ſed extremum jus requirendum eſſe, ut qui in via cum adverſario ſuo quem injuſte offenderat, in gratiam redire neglexerit & vult Dei judicium experiri, Deus enim judicabit ſummo jure, nec unquam debitum ſolvet, ergo æternum perſolvet ſupplicium.* Similia occurrunt apud Tolet. in Luc. annot. 89.

5. ex Matt. 5.22. *Qui iraſcitur fratri, reus erit judicio.*

270. 5. Matt. 5. v. 22. *Omnis qui iraſcitur fratri, reus erit judicio. Qui dixerit fratri ſuo Racha, reus erit Concilio, qui dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis, ubi monet agi de pœna injungēda in foro Dei, quia additur, reus erit gehennæ ignis, diſtinguit igitur tria genera peccatorum & pœnarum & damnationem æternam ſolum tribui tertio generi peccatorum, id eſt, criminibus, aliis autem utpote levioribus peccatis pœnas leviores ac proinde temporales, ex quo ſequatur, animas aliquas poſt hanc vitam puniri temporalib. pœnis.* Reſp. 1. Suarez tom. 4. in Thom. diſp. 45. p. 557. rectè ſcribit, *Hunc locum non ſpectare ad controverſiam de purgatorio, cum valde probabile ſit, omnia illa membra judicii, concilii, gehennæ, ſignificare æternam damnationem & pœnam majorem & minorem pro qualitate delictorum.* Chriſtus enim ibi diſputat contra Phariſæos quintum Decalogi præceptum ſic depravantes, quod ea tantum peccata coram Dei judicio pœnæ æternæ ſint rea, quæ juxta forenſes leges Moſis in judicio civili morte puniebantur; quicquid in affectibus interioribus, geſtibus & verbis quinto præcepto non erat conforme, id cum lege pugnare concedebant, ſed tamen non conſtituere hominem reum iræ & pœnæ æternæ coram Deo. Huic depravationi opponit Chriſtus veram explicationem quinti præcepti, quod non tantum externum homicidium, ſed etiam convitia & maledicta, animi irati ac malevoli ſigna in voce, vultu & geſtibus totius corporis, quinimò interiores etiam iræ motus cum caritate proximi pugnantes in eo prohibeantur, ac licet aliud peccatum alio ſit gravius, omnia tamen coram Dei judicio æternas pœnas promereri, niſi fiat reconciliatio propter Chriſtum Mediatorem. 2. Ex hac Chriſti doctrina nunquam poterit purgatorium probari, quod nititur potius Phariſaica illā opinione, quam Chriſtus expreſſo ibidem refellit, quaſi ſint quædam peccata ſuā Naturâ venialia, quæ tam minuta ſint ac levia, ut non promereantur pœnas æternas, ſed duntaxat temporales vel in hac vita vel in futura perſolvendas. Atqui Chriſtus contrarium docet, omne & quodvis peccatum etiam minimum legi divinæ adverſari & per conſequens, Dei iram ac æternas pœnas promereri. Pro peccatis mortalibus non poteſt ex adverſariorum hypotheſi ſatisfieri in purgatorio. Atqui ira adverſus proximum eſt peccatum mortale. Ergo in purgatorio non ſatisfit pro peccatis mortalibus, ſed duntaxat pro pœnis eorum adhuc reliquis. Jam vero Chriſtus hoc loco de culpa agit. Si per *judicium* intelligere velimus purgatorium, idem non poterit intelligi per *concilium*, quia concilium à judicio diſtinguitur. Sic ergo præter *gehennam*, id eſt, infernum & *judicium*, id eſt, purgatorium fingendus erit locus tertius qui reſpondeat concilio. 3. Vocabula *judicii, concilii & gehennæ*, quib. ex politia Judaica trāſumtis Chriſtus magnitudinem & pœnam peccatorum coram Dei judicio declarat, hoc loco non ſignificant pœnas civiles, ſed capitalia ſupplicia, quæ pro ratione delictorum aggravabantur quidem & exaſperabantur, omnia tamen erant capitalia & judicii & Synedrii & gehennæ. In accommodatione igitur horum vocabulorum ad deſcriptionem judicii divini adverſus peccata Chriſtus concedit, ſicut peccata omnia non ſunt paria, ita etiam pœnas coram Dei judicio non eſſe per omnia æquales, ſed tamen contra Phariſæos oſtendit, in judicio Dei, ſi non fuerit facta peccatorum remiſſio; omnia, etiam quæ minutiſſima à nobis cenſentur, æternæ damnationis judicio obnoxia eſſe, nam de interioribus motib. non congruentibus cum lege dicit. *Qui fratri iraſcitur, obnoxius eſt judicio Dei*, i. e. pœnæ judicii divini ad æternā condemnationem non ſecus atque is, qui externo opere homicidium committit, ut colligitur ex Pſ. 143. v. 2. Gal. 5. v. 20. 1. Joh. 3. v. 15. atque ex interpretatione à Chriſto ipſo addita v. 25. *ne fortè adverſarius tradat te judici, judex tradat te miniſtro & in carcerem conjiciaris*, v. 26. *Amen dico tibi, non exibis inde.* Convitio fatuitatis tribuit ſummum gradum ſupplicii, gehennam ſcil. ignis & ex eo intelligendum reliquit, quæ ſupplicia deſtinata ſint maledictis atrocioribus & gravioribus quinti præcepti tranſgreſſionibus. Vide Harm. Evang. c. 51. p. 342. 4. Falſum igitur eſt, quod Bellarm. nugatur, *verba Chriſti, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit judicio, hunc habere ſenſum, punietur pœna quidem temporali, ſed quæ æquetur morti temporali*, neq; enim de temporalibus, ſed æternis pœnis in Dei judicio tranſgreſſionibus quinti præcepti debitis Chriſtus loquitur. Id quod agnoſcit ipſe Maldon. in com. *Per judicium* (inquit) *& Concilium gradus pœnæ diſtinguuntur, non genus. Nam utroque capitalem, ſed in judicio leviorem, in Concilio graviorem judices pœnam conſtituebant, quemadmodum graviores ad Concilium quam ad judicium cauſæ deferebantur. Sic etiam Chriſtus & eum qui iraſcitur & eum qui fratrem ſuum levem & eum qui ſtultum appellat, eadem inferni pœna non eadem gravitate dignum docet &c.* Vide ibid. plura in hanc ſententiam. Falſum etiam illud, quod Bellarmin. ex hoc loco colligi poſſe ſtatuit, *quædam peccata non mereri niſi pœnam temporalem*, cùm Moſes diſertis & expertis verbis maledictum pronunciat eum, *qui non permanſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis.* At hæc maledictio non ſolùm temporales, ſed etiam æternas pœnas complectitur, niſi fiat gratuita propter Chriſtum remiſſio. Falſum inſuper & illud, *quod damnatio æterna ſolum tribuatur tertio generi peccatorum, id eſt, criminib.* cùm de eo, qui iraſcitur fratri & ſic ex hypotheſi Bell. levius quoddam peccatum committit, Johannes diſertè pronunciet 1. Epiſt. 3. v. 15. *Omnis qui odit fratrem ſuum, homicida eſt, & ſcitis, quoniam omnis homicida non habet vitam manentem.*

6. ex Luc. 16.9 *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis.*

271. 6. Luc. 16, 9. *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Per deficere intelligunt omnes mors, per amicos intelligunt ſanctos, qui cum Chriſto regnant, ex quibus ſequitur, homines poſt mortem juvari precibus Sanctorum.* Reſp. 1. in pa-

in parabolis non debent urgeri ſingula membra, ſed reſpiciendus eſt principalis ſcopus. Chryſoſt. in cap. 20. Matth. & ex eo Theophylact. in cap. 16 Luc. *Omnis parabola obliquè & figurato modo rerum quarundam Naturam repræſentat non per omnia rebus illis aſſimilata propter quas aſſumta eſt, idcirco non oportet omnes parabolarum partes curioſius inquirere, ſed quatenus apparent propoſito utiles, reliqua enim ſinenda ſunt quaſi parabolam contexentes & nihil ad propoſitum conducentes.* 2. Scopus parabolæ hujus in eo conſiſtit, quod exemplo iniqui illius œconomi Chriſtus monere nos voluit, ut *ex mammona iniquitatis*, id eſt, ex divitiis hujus ſeculi in pauperes ſimus benefici, ut iidem nos diſpenſatione noſtra perfunctos *in æterna tabernacula recipiant.* Recipiunt autem nos in vitam æternam, non ut autores vel cauſæ principales ac meritoriæ, hic enim honor ſoli Deo & Chriſto competit, ſed ut teſtes beneficentiæ noſtræ ſibi exhibitæ. Recipiunt nos non propter opera noſtra tanquam cauſam ſalutis meritoriam, ſed proferendo ea tanquam effectum, fructum ac teſtimonium veræ in Chriſtum fidei, quâ vitam æternam in Chriſto ex gratia obtinemus. Recipiunt nos tum precibus in hac vita, tum teſtimonio ac ſuffragio in die judicii. Cumprimis verò inter *amicos*, qui in æterna tabernacula nos recipiunt, primo loco numerandus eſt *Chriſtus* πίστεως καὶ σωτηρίας ἀρχηγὸς, illum nobis parare poſſumus amicum per veram pœnitentiam ac fidem, per beneficentiam in pauperes ſanctos, de quibus ipſemet pronunciat Matth. 25. v. 40. *Quicquid uni ex minimis his feciſtis, mihi feciſtis.* Iren. lib. 4. cap. 49. p. 286. *Cum benefacientibus habitat Deus, quemadmodum Dominus ait, facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut hi quando fugati fueritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Hieronym. ad Algaſiam Epiſt. 151. q. 6. *Mihi videtur Chriſtus hoc dicere, quod de iniquo Mammona debeamus nobis amicos facere, non quoslibet pauperes, ſed eos, qui nos poſſunt recipere in domos ſuas & in æterna tabernacula, ut cum eis parva præbuerimus, recipiamus ab illis magna & dantes aliena, noſtra ſuſcipiamus, & ſeminemus in benedictione, ut metamus benedictionem.* Eodem ferè modo Didac. Stella in annotat. h. l. pag. 162. *Quomodo, inquies, me beatitudinis hoſpitio accipere poſſit pauper, qui criminibus, dum vixit, coinquinatus fuit, poſtea verò moriens in infernum detruſus eſt? Reſpondeo, pauper quidem ſe non recipiet, ſed eleemoſyna ipſa ut Eccl. 29. Claude eleemoſynam in ſinu pauperis & ipſa orabit pro te.* Maldonatus in h. l. p. 310. *Penes pauperes non eſt poteſtas admittendi nos in cœlum, ideo autem nos dicuntur recipere, quia propter illas ſanctas eleemoſynas recipimur, ut non tam ipſi quam opera erga eos noſtra ſint, quæ nos propriè recipient &c.* Tertullianus de fug. in præſent. cap. 13. & Theophilus Antiochenus apud Hieron. d. l. allegoriam paulò alieniorem ſectantur. 3. Purgatorium verò ex his Chriſti verbis accendi nequit. Primò quia pii veteres in explicatione hujus loci nihil de purgatorio ſomniant. Secundò ſi de purgatorio Chriſtus hîc agit, conſequens fuerit, etiam Apoſtolos in Purgatorium eſſe detrudendos, quia v. 1. ad μαθητὰς hanc parabolam dixiſſe legitur. Tertiò pauperes in carne adhuc viventes precibus ſuis nos apud Deum juvare ac beneficentiæ noſtræ in extremo judicio teſtimonium reddere poſſunt, ſi vel maximè non deſcendamus in purgatorium, ex quo vel vivorum ſuffragiis vel mortuorum interceſſionibus apud Deum liberemur. Quartò ſi ſancti, *quando deficimus*, id eſt, quando morimur, recipiunt nos ſtatim in æterna tabernacula, utiq; non deſcendimus poſt mortem in purgatorium, ex quo ſanctorum precibus liberemur. Quintò parabolarum & allegoriarum explicatio debet eſſe fidei analogia. Jam verò purgatorium pugnat cum fidei analogia, ut oſtendimus ſuperiùs. Ergò explicatio hujus parabolæ non debet torqueri ad purgatorium. Sextò per *amicos* non intelliguntur ſancti cum Chriſto regnantes, ſed pauperes in terris adhuc viventes, ut ex ipſa parabola intelligitur. Jubemur enim nos *amicos parare ex mammona iniquitatis* per eleemoſynas ſcilicet ac beneficentiam. Sed erga Sanctos cum Chriſto regnantes non poſſumus eſſe benefici ex mammona iniquitatis. 4. Quæ Bellarminus pro aſtruendo purgatorio ex verbis Chriſti colligit, parùm roboris obtinent. Primò inquit, *Verba illa, facite amicos ut recipiant, cogunt nos ad ſtatuendum, quod poſt mortem juventur animæ precibus Sanctorum. Nam eleemoſyna, quæ datur malis hominibus, bona tamen intentione, meritoria eſt, & tamen non facit amicos, qui poſſint recipere in æterna tabernacula.* Reſp. concedimus, ex hoc loco rectè colligi, quod Hieronym. lib. contra Vigilantium infert, *bonis potius quam malis eleemoſynam eſſe dandam, ut eorum precibus & interceſſione juvemur*, ſed ex eo inferri nequit, quòd interceſſione illa ex purgatorio liberemur, ſtatim enim *ut deficimus*, id eſt, ipſo Bellarmino interprete quando morimur, amici illi nos in æterna tabernacula recipiunt. Ambr. in c. 16. Luc. *eleemoſynis gratiam Angelorum & Sanctorum comparari* aſſerit, ſed non addit, mortuos ex purgatorio ipſorum precibus liberari. Auguſt. l. 21. de civ. Dei c. 27. *Eleemoſynis inopiam Sanctorum ſuſtentari & amicos, qui in æterna tabernacula ſuſcipiant, parari* docet, id verò ad ſanctos adhuc viventes propriè pertinet. Secundò *ad id nos cogit ipſa ſimilitudo. Nam parabola ſumta eſt à quodam œconomo, qui depoſitus ab officio & egenus factus opem implorabat amicorum ſuorum, quod autem deponi ab officio ſit mori, Dominus ipſe in applicatione parabolæ explicat.* Reſp. in parabolis non ſunt tenuiſſimæ quæque minutiæ ſectandæ, quas ſi hoc loco exequi tere veliſmus, poſſemus contrà Bellarminum ſic inferre. Quemadmodum œconomus ab officio depoſitus nihil quicquam habebat reliquum, quo heri ſui gratiam impetrare vel pro peccatis ſuis ſatisfacere poſſet, ſic poſt mortem animabus nihil quicquam ſuppetit, quo poſſint pro reſiduis culpis ſatisfacere. Neque de œconomo in parabola dicitur, quod poſt remotionem ab officio fame & eſurie preſſus opem amicorum imploraverit, ſed quod in officio adhuc conſtitutus de ſubſidiis ſibi proſpexerit, ita in hac vita eleemoſynis noſtris amicos nobis parare debemus, ut *quando deficimus*, id eſt, in ipſa ſtatim morte recipiant nos in æterna tabernacula. Tertiò *Auguſt. l. 21. de civ. Dei cap. 27. purgatorium ex hoc loco demonſtrat.* Reſp. verba integra ſic habent. *Etiam illi juſti, qui tanta ſanctitate vixerunt, ut alios quoque recipiant in tabernacula æterna, quibus amici facti ſunt de mammona iniquitatis, ut tales eſſent, miſericordia liberati ſunt ab eo qui juſtificat impium, imputans mercedem ſecundum gratiam, non*

ſecun-

ſtundum debitum. In eorum quippe numero eſt Apoſtolus, qui dicit: Miſericordiam conſecutus ſum, ut fidelis eſſem. Illi a. qui recipiuntur à talibus in tabernacula æterna, fatendum eſt, quod non ſint his moribus præditi, ut eis liberandis ſine ſuffragio ſanctorum ſua poſſit vita ſufficere, ac per hoc multo amplius in eis ſuperexaltat miſericordia judicium. Hic nihil de purgatorio, nihil de orationib. pro defunctis ex purgatorio liberandis audimus. Poſtea ſubjicit Aug. *Quis ſit iſte modus & quæ ſint ipſa peccata, quæ ita impediunt perventionem ad regnum Dei, ut tamen ſanctorum amicorum meritis impetrent indulgentiam, difficillimum eſt invenire, periculoſiſſimum definire. Ego certè usque ad hoc tempus, cùm inde ſatagerem, ad eorum indaginem pervenire non potui.* At niſi hoc definiatur, in fumum abit purgatorium.

7. ex Luc. 23. v. 42. Memento mei, cùm veneris in regnum tuum. 272. 7. Luc. 23. v. 42. *Memento mei dum veneris in regnum tuum. Nunquam hoc diceret bonus ille vir à S. S. edoctus, niſi crederet poſt hanc vitam remitti peccata & auxilio animas indigere & juvari poſſe. Certe Auguſtinus lib. 6. contra Julianum cap. 5. hinc probat, aliqua peccata remitti poſt mortem.* Reſp. 1. reſponſum Chriſti latroni converſo datum. *Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiſo*, protſus extinguit purgatorium, ut oſtendimus ſuperiùs. 2 id quod agnoſcunt quidam ex ipſis Pontificiis, qui latronem hunc converſum non in purgatorium veniſſe, ſed rectâ in Paradiſum introductum fatētur, evidentiâ verborū Chriſti permoti, addunt autem *privilegia paucorum non conſtituere generalem regulam.* Illis verò contradicit Petrus Michael Jeſuita, qui in Catech. Colon. An. 89. impreſſo p. 180. format ejuſmodi quæſtionem. *Num animæ piorum à corporibus ſeparatæ ſtatim cæleſtium illorum bonorum redduntur participes, num verò diem extremum prius expectare coguntur:* Reſp. autem hoc modo. *Beatitudinis ſtatim à morte participes redduntur, ut colligitur ex latronis converſi exemplo, cui Chriſtus illo ipſo ſtatim die Paradiſum promittit.* At ſi hoc eſſet privilegiū ſpeciale, non poſſet generalis probationis loco adferri. Suarez in Thom. p. 3. tom. 2 q. 46. art. 11. *Auguſtinus hunc ſanctum latronem Martyrem facit, tantumq; apud Deum valuit, inquit Cyprianus, quod confeſſus eſt Dominum crucifixum, quantum ſi fuiſſet pro Domino crucifixus. Jam verò docet Catholica Eccleſia Martyres abſq; ullo per ignem tranſitu ad æternam vitam pervenire*, ut ſcribit Salmeron in comm. 1. Cor. 3. diſp. 6. §. 3. 3. Latro non levium & venialium, ſed graviſſimorum ac mortalium peccatorum remiſſionem à Chriſto petebat, at in purgatorio ex hypotheſi Pontificiorum non mortalia, ſed levia duntaxat & venialia peccata expiantur. 4. Latro non poſt hanc vitam, ſed in hac vita peccatorum remiſſionem ſibi dari petit, poſt mortem verò fructum remiſſionis aditum ſcilicet in regnum Dei ſibi concedi precatur. 5. Si vel maximè latro in fide nondum plenè inſtitut9 poſt hanc vitam quædam peccata in purgatorio remitti judicaſſet, tamen Chriſti reſponſum eum plenius informaſſet, & ab hoc errore liberaſſet, potiùs igitur Chriſto quàm latrone Magiſtro uti deberemus. 6. Auxilio Chriſti animas poſt mortem indigere & juvari poſſe concedimus, ſed ex eo purgatorium inferri nequit, quia Chriſtus juvat piorum animas non ex purgatorio eas liberando, ſed per Angelorum miniſterium *in Abrahæ ſinum* eas transferendo Luc. 16. v. 22. 7. Aliud eſt meminiſſe aliud peccata remittere. Deus meminit Angelorum & electorum perfecta beatitudine in cœlo fruentium, qui tamen non indigent remiſſione peccatorum. 8. Auguſtinus d. l. non de purgatorio, ſed de extremo judicio loquitur. Quærit enim *utrum in futuro ſeculo peccata remittantur nec ne*, & addit, *hanc eſſe profundiſſimam quæſtionem, de qua non ſit præcipitanda ſententia.*

8. ex Act. 2. v. 24. Quē Deus ſuſcitavit ſolutis doloribus inferni. 273. 8. Act. 2. v. 24. *Quem Deus ſuſcitavit ſolutis doloribus inferni, juxta quod impoſſibile erat teneri eum ab illis. Hunc locum ita intelligit Aug. Epiſt. 99. ad Evodium & lib. 12. in Geneſ. cap. 33. ut ſenſus ſit, Chriſtus cùm deſcendit ad inferos, multos liberaſſe à cruciatibus inferni, quod cùm non poſſit intelligi de damnatis, neceſſario videtur accipiendum de iis, qui purgabantur, quod etiam affirmat Epiphanius in hæreſi Tatiani. Probatur hoc ex ipſis verbis Scripturæ. Nam illud, ſolutis doloribus inferni, non poteſt intelligi de doloribus ipſius Chriſti, quippe qui in cruce finiti ſunt, nec de doloribus damnatorum, quia illi æternis ignibus manent addicti, nec de doloribus ſanctorum Patrum illi enim nullos patiebantur dolores, relinquitur igitur, ut de dolorib. animarum in purgatorio hoc loco agatur.* Reſp. 1. in textu Græco non eſt ſolutis doloribus τοῦ ᾅδου *inferni*, ſed θανάτου *mortis*. Bellarminus fruſtrà opponit *Syriacam paraphraſin, Latinam verſionem & quorundam Patrum allegationem*, quia ſolus textus Græcus in N. T. eſt authenticus. 2. Chryſoſtomus, Theophylactus & Oecumenius eo modo exponunt, quod mors omnes dolores velut machinas ac vincula adhibuerit, quib. Chriſtum in ſepulchro detineret, Deum v. vinculis illis ſolutis effeciſſe, ut mors Chriſtum, quem in ſepulchro tanquam in utero ſuo concluſum comprimere atque extinguere nitebatur, redivivum iterum emittere & quaſi novo partu in lucem edere cogeretur. Exiſtimant igitur rationem metaphoræ petitam eſſe *à muliere gravida*, quæ fœtus pondere oneratur, ac famelico, qui deglutita per vomitum reddere cogitur. 3. Videtur Petrus digitum intendere ad verba Davidica Pſ. 18. v. 6. חֶבְלֵי שְׁאוֹל *funes inferni circumdederunt me*, quod LXX reddiderunt ὠδῖνες ᾅδου. Vox enim חבל variatis punctis & dolores & vincula ſignificat. Chald. *circumdedit me anguſtia ſicut mulieris, quæ ſedet in partu.* Petrus igitur dicit, Deum ſolviſſe funes ſeu vincula mortis, quibus Chriſtum in ſepulchro tenebat conſtrictum. Confer typū Jud. 15. v. 14. Benedict. Arias Mont. in act. 2. *ſolutis doloribus inferni, id eſt, vinculis ſepulchri, quibus conſtringuntur mortui ſcilicet legibus corruptionis, de quibus ſcriptum eſt. Cinis es & in pulverem converteris. Hujus corruptionis legibus caro Chriſti fuit ſoluta, utpote ſanctiſſima & aliena ſecundum ſeipſam ab omni corruptione carnis Adæ.* 4. Quidam ſpeciem hypallages hic agnoſcunt. *Solvit Deus dolores mortis*, id eſt, mortem dolorū, ad quam per dolores graviſſimos Chriſtus fuerat adactus. Ribera in comm. Hoſ. 13. num. 23. p. 173. *In Græco eſt, ſolutis doloribus θανάτου mortis. Ita legit Chryſoſtomus. Suſcitavit, inquit, illum Deus ſolvens & irritans dolores mortis, i. e. quod per tot dolores mors effecerat, ut ſcilicet anima ſepararetur à corpore.* 5. Si vel maximè nō de ipſo Chriſto, ſed de hominibus, quibus mors Chriſti profuit, locum Apoſtolicum accipiamus, nondum tamen ex eo inferri poterit purgatorium, quia Deus di-

citur *ſolviſſe dolores mortis* Chriſto ex morte reſuſcitato & *dolores inferni* Chriſto ex inferis reducto, quatenus peccatum, mortem ac infernum incommodum credentium deſtruxit Oſ.13.v.14. 1.Cor.15.v.55. Heb.2.v.14. Joh. Ferus in comm. Act.2. *Chriſtus ſolvit dolores mortis & inferni, ſed ſolis piis. Mortem quidem ſolvit, ne guſtare oporteat &c.* Hoffmeiſterus ib. *Quinam ſunt hi dolores? in Pſalmo legimus. Circumdederunt me dolores mortis & pericula inferni venerunt ſuper me. Per dolores mortis & inferni intelliguntur omnium graviſſima paſſiones & dolores, quos omnes pro nobis paſſus eſt Chriſtus & à quibus omnibus liberatus eſt.* 6. Auguſtinus & Epiphanius de quorundam ex ipſo inferno liberatione locum Apoſtolicum accipiunt, id quod Pontificiis probari nequit, quippe qui ex inferno nô eſſe liberationem nobiſcum agnoſcunt. Addit Auguſt. Ep.99. ad Evod. etiam aliam explicationem. *Solutis doloribus inferni, id eſt, irritis effectis. Solvit enim Chriſtus dolores inferni, non quibus tenebatur ſed ne teneretur, quemadmodum ſolvi poſſunt laquei venantium, non quia tenuerunt, ſed ne teneant.* 7. Si Chriſtus ſolvit dolores animarum purgatorii, tum piis non eſt amplius metuendum purgatorium. Ut enim rectè infero, quia Chriſtus ſolvit dolores inferni, ideò infernus ipſis non amplius metuendus: ita quoq; de purgatorio idem rectè inferre poſſum. 8 Negat Bellarminus de Chriſto intelligenda eſſe illa Petri verba, *ſolutis doloribus mortis*, unde ad ſanctos è purgatorio liberatos eadem transfert. At verba ſtatim ſubſequentia contrarium docent, *eò quod impoſſibile erat ipſum à morte teneri.*

9. ex Phil. 2.v.10. genu inferorum Apoc. 5.v.2. ſubtus terram

274. 9. Phil.2.v.10. *Ut in nomine Jeſu flectatur omne genu cœleſtium, terreſtrium & inferorũ. Huic ſimilis eſt locus Ap.5.v.2. Quis dignus eſt aperire librum & ſolvere ſeptem ſignacula ejus? & nemo inventus eſt neque in cœlo neque in terra, neque ſubtus terram. Per eos qui ſunt in cœlo intelliguntur Angeli, per eos qui in terra, homines juſti; per eos qui ſub terra, non poſſunt intelligi niſi animæ purgatorii, nec enim id damnatis tribueretur. Patres autem qui fuerunt in limbo, jam liberati erant.* Salmeron tom.14. diſp.25. p.222. *Ad damnatos non poteſt aptari hic textus Apoc.5. cùm illis nulla inſit dignitas aperiendi libri, cumque illi non dent benedictionem aut laudem Deo. Nec poteſt de Patribus in limbo intelligi, quia tempore eo, quo Joannes habuit hanc viſionem, totus limbus a Chriſto erat ſpoliatus.* Et ante illos Eccius in Enchir. cap. de purgat. *Palam eſt, quod qui intus ſubtus terram ſunt non flectunt genu in nomine Jeſu, ſed illud potius obſtinaciter blaſphemant, ſunt ergo in purgatorio qui genu flectunt.* Reſp. 1. Bellarminus ipſe non admodùm confidit hiſce fulcris. *Per illud infernorum* (inqt) *non improbabiliter accipiuntur Dæmones.* Et poſtea. *Locus Apoc.5. non videtur multum urgere, nam probabile eſt, intelligi per eos, qui ſunt infra terram, Patres qui erant in limbo. Etſi enim quando Johannes hæc ſcripſit, Patres exierant è limbo, non tamen exierant eo tempore, quo loquitur. Loquitur enim de tempore, quod præceſſit Chriſti mortem.* Sic ergo Cadmæi fratres inter ſe prælia miſcent. 2. Probatiſſimi Interpp. per τοὺς καταχθονίους intelligunt *Dæmonas.* Auguſt. lib.12. de Gen. ad liter. cap.33. per genu inferiorum intelligit *duram cervicem Dæmonum* Chryſoſt. & ex eo Theophylactus in comm. *Univerſus mundus, Angeli & homines & Dæmones.* Thom. de Aquino lect.3 ſuper c.2. Phil. ex veterib. *Omnis creatura rationalis ſive Angeli, ſive homines, ſive Dæmones ſubjicientur Chriſto.* Quæ interpretatio probatur ex Luc.8. verſ.31. 2.Petr.2.v.4. Jud.v.6. 3. Huic interpretationi fruſtrà opponitur, quod *Dæmones non adorent Chriſtum, nec genu illi flectant.* Si enim literam urgere velimus, nec Angeli in cœlo nec animæ in purgatorio, utpote incorporeæ Chriſto genua flectunt. Intelligenda autem γονυκαμψία de *ſubjectione* ut exponitur Eph. 1.v.21. 1.Petr.3.v.22. quo ſenſu etiam *Dæmones credere & contremiſcere* dicuntur. Jac.2.v.19. Orig. lib.9. ad Rom.14. *Genu flectere & omnem linguam confiteri Deo non eſt carnaliter accipiendũ, ut putemus etiam cœleſtia quæ dicit genu flectere, carnalibus membris hæc facere. Verbi cauſa, ut putetur vel Sol vel Luna vel ſtellæ vel etiam Angeli & quæcunque ſunt, quæ cœleſtia nominantur, corporalibus inflexa genibus adorare aut etiam lingua carnali & tali membro, quali nos homines loquimur, putentur confiteri Deo, de quibus dicitur, quod ſint Spiritus & ignis. Et quæ genua in Spiritibus eſſe credantur? aut quæ lingua in ignis ſpecie requirantur? ſed genu flectere ſubjecta eſſe cuncta & cultus Dei obœdire declarat.* Rufin. in expoſ. Symb. *Adveniens Chriſtus ſicut Apoſtolus dicit, tria pariter ſibi regna ſubjecit, hoc enim indicat, ubi ait: Quia in nomine Jeſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtriũ & infernorum. Et hæc omnia ſua morte vincebat.* Thomas d.l. *Duplex eſt ſubjectio, una voluntaria, altera involuntaria. Omnes Angeli ſancti Chriſto ſubjiciuntur, ſed voluntariè, ſed Dæmones & damnati non ſic; verùm involuntariè.* 4. Si ex eo, quod creaturæ quædam ſtatuuntur ὑποκάτω τῆς γῆς Act.5.v.3. purgatorium ſtabiliri poteſt, conſequens fuerit, purgatorium eſſe non ſolùm intra viſcera terræ inferno proximũ, ſed etiam intra aquas, quia in eod. c.v.13. dicitur. *Et omnẽ creaturã, quæ in cœlo eſt, & in terra & ſub terra & quæ in mari.* Similis diſtributio extat Ex. 20.v.4. *Non facies tibi ſculptile neq; omnẽ ſimilitudinem, quæ eſt in cœlo deſuper & quæ in terra deorſum nec eorum, quæ ſunt in aquis ſub terra.* 5. Quomodo ex phraſi *ſub terra* purgatorium immotè concludi poteſt, cùm *de loco purgatorii Eccleſia* (Romana) *nihil definierit* teſte Bellarm. lib. 2. de purgat. cap.6 6. Per eos, qui *ſub terra* conſtituti non potuerunt librum ſignatum aperire haud incommodè intelliguntur homines mortui in ſepulchris ſub terra conſtituti, ut rectè monet Nobiliſſim. Theolog. Dn. D. Hoe in comment. Apoc.5. p.175.

275. Atque hæc ſunt quæ pro aſtruendo purgatorio ex N.T. *Bell.* producit. Hiſce dictis, *alii ex Pontificiis* ſequentia addunt. 1. Matth.3.v.11. inquit Baptiſta. *Ego baptizo vos aquâ, qui autem poſt me venturus eſt, ipſe vos baptizabit in Spir. S. & igni, id eſt, in hac vita per Baptiſmum & S.S. poſt hanc vitam per purgatorium a peccatis vos abluet.* Ad hunc locũ ipſe Bell. alludit in explicatione 3. argumenti ex 1.Cor.15. deſumti. *Ipſa* (inquit) *pœna purgatorii a Scriptura & Patribus vocatur Baptiſma. Nam quod Matth.3. legimus ipſe vos baptizabit in Spiritu S. & igni. Hieronym. exponit in S.S. in hac vita, igne vero in futuro, quo modo etiam Baſilius lib. de S.S. cap.15. & Beda in c. 3. Luc. exponunt.* Reſp. 1. loquitur Baptiſta de viſibili effuſione Spiritus S. & donorum ejus in linguis igneis die Pentecoſtes facta, ut in tract. de

Dicta N.T. quæ alii Pontificii pro purgatorio afferunt 1. ex Matt 3 v. 11. Baptizabit vos Spiritu S. & igne.

Bapt.

Bapt.§.54.ſeptem argumentis comprobatum dedimus, inter quæ eminet ipſius Chriſti explicatio Act.1.v.4.tradita. Cùm enim ipſe jam jam cœlos aſcenſurus diſcipulis præciperet, *ne Hieroſolymis diſcederent, ſed promiſſione Patris expectarent*, αιτιολογικῶς ſubjungit, *quia Johannes quidem baptizavit aquâ, vos autem baptizamini Spir.S.non poſt multos hos dies.* Confer Act. 11. q. 16. ubi Petrus itidem ad viſibilem Sp.S. effuſionem verba illa diſertè applicat. 2. Patres in explicatione hujus loci nihil de purgatorio ſomniant. Cyprianus Epiſt. ad Quir. l.1.c.12.loc.h. confert cum eo qui extat Joh.3.5. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & S. non intrabit in regnum cœlorum.* Hilarius can.3.in Matth. *qui jam baptizantur in Spir. S. poſtea conſummandi ſunt igne extremi judicii.* Cyrill. Alex. l.1.in Eſ.cap.4.orat.3. *Ardorem Spiritus dicimus gratiam in ſacroſancto Baptiſmo non abſq; Spiritu nobis ingeneratam. Baptizati a. & tinti ſumus, non aquâ nudâ, ſed nec cinere vituli emundati ſumus ad ſolam carnis purificationem, ſed Sp.S. & igne divino & intelligibili, qui ſordes vitiorum in nobis deterit & abſumit &c.* Auguſt. ſerm.11.de verb. Domini. *Quod Iohannes dicit, & igni, quamvis poſſit intelligi & tribulatio, quam pro nomine Chriſti credentes fuerant perpeſſuri, tamen non abs re eſt eundem S.S. etiam nomine ignis ſignificatum videri.* Chryſoſt. in comm. *Credentes baptizat Sp.S. & comburit incredulos.* Theophyl. ib. *inundabit nos abundãter donis Sp.S.* Eucher. in qq.N.T. *Baptizabit Sp.S. & igni, quia per Sp. S. vel peccata exuruntur in nobis vel ſanctificum tribuitur vel in paſſionibus tolerandis fervor accenditur.* Lyranus *ad linguas igneas* nobiſcum accommodat. 3. ne ipſi quidem ſaniores *Pontificii* ad purgatorium hæc verba applicant. Dionyſ. Carthuſ. in comm. *Baptizabit igni, id eſt, baptizando caritatem in vobis accendit.* Cajetanus ib. *Duplex eſt ſenſus. Alter ſignificans ſolenne principium ablutionis totius humani generis celebratum in die Pentecoſtes quando advenit S.S. in ſpecie ignis. Alter ſignificans baptiſmus tribulationis.* Eraſm. in ann. h.l. *Primum ut referatur ad S. S. ſpecie linguarum ignearum in die Pentecoſtes miſſum in diſcipulos. Dein ut pertineat ad ignem afflictionum & crucis. Tertiò per ignem intelligi poteſt vigor Evangelicæ gratiæ, qui intus datur, cum Iudaici ritus fuerint frigidi.* Ioh. Ferus in com. *Sp.S. & igni, id eſt, quando Spiritus purior corpore & ignis efficacior aquâ, tanto ejus Baptiſmus efficacior meo. Senſus igitur eſt, Spiritu vos transformabit & igni rapiet ad cœleſtia.* Maldonat. ib. *Sunt qui ignem hoc loco purgatorium interpretentur, ſed dubium non eſt, quin per ignem S.S. ſignificetur. Conjunctio enim & hic non eſt conjunctiva ſed explicativa. Addita autem eſt explicatio, ut non qualiscunque S.S. communicatio, ſed illa illuſtriſſima, quæ die Pentecoſtes ſpecie ignis facta eſt, ſignificetur.* Ribera com. in Joel.2.n.54. *Vos baptizamini Sp.S. ait Chriſtus Act.2. In tantum enim Sp.S. baptizati ſunt, ut repleretur tota domus, in qua erant, ſedentes, hinc intelligimus illud Matth.3. Ipſe vos baptizabit Sp.S. & igne.* Salmer. tom.4.tract 9.p.57. *Baptiſmus ignis eſt Baptiſmus Sp.S. per gratiam & caritatis infuſionem. Eſt & Baptiſmus ignis per abſolutam purgationem velut per fornacem tentationum, quibus fides noſtra redditur auro rutilantior ipſo.* Bell. ipſe dubius eſt l.1.de Bapt.c.2. *ignis vel de linguis igneis vel de igne purgatorij vel de igne judicij vel de igne tribulationis intelligitur.* 4. ad Baſil. & Hieronymi autoritatem Bell. fruſtrà provocat. Ille n. l.5.cont. Eunom. *de igne infernali* explicat. *Baptizat Chriſtus in Spiritu ſanctificatione dignos, indignos v. ad ignem dimittit, alienos a bono malo tradens.* Hic verò *ad ignem judicii* accommodat. in comm. c 3. Matth. *Sive quia ignis eſt S.S. ut Acta Apoſtolorum docent, quo deſcendente ſedit quaſi ignis ſuper ſingulos credentium, ſive quia in præſenti Spiritu baptizamur & in futuro igne.* in c.7. Dan. *De Deo alibi dicitur. Deus ignis conſumens eſt, ut lignũ, fœnũ, ſtipulã arſura in die judicij noverimus.* in c.66.Eſ. *Ite in ignem æternum &c. Et omnium Sanctorum oculis ſupplicia eorum monſtrabuntur, qui pro auro & argento & lapide pretioſo ædificaverunt ſuper fundamentum Domini fœnum, ligna, ſtipulam, ignis pabulum ſempiterni.* 5. Si per Baptiſmum ignis intelligitur purgatorium, etiam Apoſtolis in purgatorium deſcendendum erit, quia Chriſtus Act.1.v.5. ad Apoſtolos diſertè verba illa Johannis Bapt. accommodat. 6. Si purgatorium hic intelligitur, conſequens fuerit ignem purgatorii ante Chriſti Adventum nondum fuiſſe accenſum, quia Johannes Bapt. tanquam novum ac futurum de Chriſto prædicit, quod *SS. & igni ſit baptizaturus.*

276. 2. Matth.12.v.35. *Dico vobis, quoniam de omni verbo otioſo quod locuti fuerint homines, rationem reddent in die judicii. De peccatis a. omnino remiſſis ac tectis & quorum Deus non recordatur, non videtur ampliꝰ tunc rationem redditurs. Ergo videntur poſt mortem purgari poſſe.* Salmer. tom. 14.diſp.26.p.228. Reſp.1. Chriſti dictum eſt legale, peccati magnitudinem coram divino judicio oſtendens. Cùm n. verbum otioſum committatur contra legem Dei, ideò ad illud quoq; pertinet fulmen Moſaici anathematis. *Maledictus, qui non permanſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis.* Deut.27.v.27. ad illud etiam pertinet effatum Jacobi c.2.v.10. *Qui ſervaverit totam legem, offendat a. in uno, factus eſt reus omnium.* 2. De quo peccato in judicio Dei ratio erit reddenda, propter illud homines damnari poterunt, quia quodlibet peccatum etiam minimum, quod propter Chriſtum non remittitur, æternæ damnationis reum hominem conſtituit, unde tàm ſeriò divini judicii rigorem deprecatur David Pſ.143.v.2 *Ne intres in judicium cum ſervo tuo, quia non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens.* Pſ.30.2. *Domine ſi peccata imputare volueris, quis ſuſtinebit?* 3. Peccatum quodlibet etiam minimum eſt *ſuâ Natura* mortale, id eſt, æternâ morte dignum, ſi Deus juxta rigorem legis & juſtitiæ ſuæ nobiſcum agere velit, ut ſuo loco pleniùs oſtendimus, & ex hoc ipſo Chriſti dicto manifeſtè evincitur. Quod a. quædam peccata in renatis dicuntur *venialia* (nam in non renatis omnia ſunt mortalia) illud non fit reſpectu ad ipſius peccati levitatem; ſed ad perſonam hominis peccatoris habito. Quando n. homo peccator fide in Chriſtum Deo eſt reconciliatus, tunc peccata infirmitatis ipſi ex gratia condonantur ac teguntur, ne in judicium propter illa veniat. Joh.3.v.18. *Qui credit in Filium nõ judicatur.* c.5.v.24. *Qui credit ei, qui miſit me, nõ venit in judicium.* Confer tract. de pecc. actual.§.90.& ſeqq. 4. Veteres in expoſitione hujus loci nullam purgatorii vel remiſſionis poſt hanc vitam expectandæ mentionem faciunt. Hilar. can.12.in Matth. *Chriſtus omnis otioſi, id eſt, inepti*

2. ex Matt. 12 v.25. Rationem reddent in die judicii de omni verbo otioſo.

epti & inutilis dicti rationem Deo reddendam eſſe aſſerit, quia de confeſſionis noſtræ verbis aut condemnandi ſumus aut judicandi, talem futuri judicii benevolentiam recepturi, qualem de cœleſtis gloriæ Domine ſententiam tenuerimus. Chryſ. homil. 43. in Matth. *Otioſum eſt verbum quod rei propoſitæ non convenit, nihilque confert utilitatis, quod mendacio inquinat, quod ad calumniam dicitur.* Et poſtea. *Non qui malè audierunt, ſed qui malè dixerunt, judicio ſubjecti ſunt. His pericula imminēt, hos cruciatus expectant.* Bernh. ſerm. de tripl. cuſtod. *Si de omni vel otioſo verbo, quodcunque locuti fuerint homines, Deo ſunt reddituri rationem in die judicii, quando diſtrictius de verbo mendaci, mordaci & injurioſo, de elato vel laſcivo, de adulatorio aut detractorio judicabuntur? Quam rationem de eo reddere poterimus, quod eſt præter rationem? &c.* 5. In quo judicio & qualem rationem de verbo otioſo reddendam fore Chriſtus doceat, patet ex verſu ſequenti, *ex verbis tuis juſtificaberis & ex verbis tuis condemnaberis.* Ergo qui verbi otioſi remiſſionem in hac vita non ſunt conſecuti, propter illud in Dei judicio condemnabuntur. Salmeron. tom. 8. tract. 16. p. 127. *Si quæras quomodo verbi otioſi, id eſt, ratione carentis poſſit reddi ratio? dicendum eſt, quia de eo homines examinabuntur & ratio exigetur, quam qui reddere non poterit, condemnationem accipiet, juxta illud Apoſtoli. Unusquisque noſtrûm pro ſe rationem reddet Deo.* Joh. Ferus in comm. p. 265. *Vides aliud judicium eſſe divinum, aliud humanum. Judicium enim humanum tantum facta externa punit, cogitationes punire nequit, otioſa verba ne mala quidem eſſe judicat.* Et poſtea. *Cùm hic audiamus diſtrictum judicium futurum ac videamus nos propter innumera peccata non poſſe ſubſiſtere coram Dei judicio, accurramus ad eum, cui Pater omnia dedit, & quantò minus coram Dei judicio nos perſiſtere poſſe agnoſcimus, tantò ardenter Chriſtū invocemus.*

3. ex Luc. 16. v. 23. dives epulo orat pro fratribus.

277. 3. Luc. 16. v. 23. *Dives epulo videns Abrahamum à longè & Lazarum in ſinu ejus, v. 24. orat ut Lazarus in auxilium ſibi mittatur & linguam refrigeret aqua guttulis.* Hunc locum itidem quidam ex Pontificiis ad purgatorium applicant, quod innuit Bellarminus, quando in ſexto N. T. loco inter cætera ſic ſcribit. *P. Martyr ait, nos aſſerere, epulonem fuiſſe in purgatorio, cùm ab Abrahamo auxilium petiit, ſed Catholici ferè omnes epulonem in gehenna eſſe dicunt.* Si ferè omnes, ergo non ſimpliciter omnes. Reſp. omnes veteres divitem illum epulonem in gehenna, ex qua nulla patet liberatio, non in purgatorio quodā fuiſſe ſtatuunt. 1. quia in peccatis uſque ad finem vitæ ſuæ permanſit & ſine pœnitentia mortuus eſt. 2. quia ſtatus ejus poſt mortem ſic deſcribitur, quod fuerit ἐν τῷ ᾅδῃ καὶ ἐν βασάνοις v. 23. quod nec guttulam frigidæ impetrare potuerit, quod *cruciatus fuerit in flamma*, v. 24. & 25. 3. quia Abrahamus diſertè dicit, *Chaſma magnum firmatum eſt inter nos & vos, ut hi, qui volunt hinc tranſire ad vos, non poſſint, neque inde huc tranſmeare.* v. 26. jam verò ex purgatorio juxta hypotheſin Pontificiorum patet tranſitus in cœlum. 4. quia aquam in linguæ refrigerium petit & quia ſoli Lazaro *conſolatio*, ipſi verò *cruciatus* tranſcribitur v. 25. illud manifeſtè arguit, quod fuerit in loco, à quo omnis conſolatio prorſus abfuit. At animæ in purgatorio ex hypotheſi Pontificiorum habent quandam requiem & conſolationem, cùm de ſalute ſua ſint certæ. 5. nec Abraham nec Lazarus epuloni ſubſidium præſtant, conſequens igitur fuerit, animabus in purgatorio ſudantibus nullum per vivorum vel ſanctorum cum Chriſto regnantium ſuffragia ſubſidium præſtari poſſe. Quod ſi ergo Bellarmino lib. 2. de purgat. c. 15. §. non ſecundum: ex hoc loco licet probare, *quod animæ in purgatorio æſtuantes orent pro viventibus*, licebit nobis ex eodem inferre, quod precibus illis nihil impetrent, quia epulonis preces ab Abrahamo prorſus reſpuuntur.

278. 4. Rom. 12. v. 13. *Orationi inſtantes, neceſſitatibus ſanctorum communicantes.* Hunc locum Apoſtolicum urget Salmeron tom. 14. diſp. 25. p. 217. ubi meritò aliquis miretur, quâ arte chymicâ purgatorium ex his verbis Apoſtoli extrahat! Progreditur hoc modo 1. *Plerique*, inquit, *ex veteribus Patrib. pro verbo neceſſitatibus legunt memoriis, quia pro voce Græca* μνείαις *facile reponi potuit* χρείαις. *2. Cùm ſermo eſſet de oratione, par erat, ut ad quos uſque extenderetur caritas & oratio eorum declararetur nempe ad mortuos usq; 3. quia idem Apoſtolus ad Hebr. 13. videtur exhortari ad memorias ſanctorum defunctorum celebrandas. Dixit enim: Mementote præpoſitorum veſtrorum, qui vobis locuti ſunt verbum Dei, &c. ubi de præpoſitis jam mortuis in Chriſto eſt ſermo & quia jubet eos in memoria ſervare, intellige, ut precibus & eleemoſynis eos Deo offerant. 4. apparet ita eſſe loquendum. Nam paulò antè dixerat Apoſtolus. Qui tribuit in ſimplicitate ſcilicet pauperibus, quod etiam ad communicandū neceſſitatib. ſanctorū pertinet, ut non opus fuerit repetere, ſanctorū neceſſitatib. communicātes, quia idē ipſum quod prius admōnerat, diceret. 5. Vulgata verſio ad hunc ſenſum applicari poteſt. Cùm n. legimus, Neceſſitatibus ſanctorum communicantes, quæ ſint illæ neceſſitates, explicat lectio altera quæ habet. Memoriis ſanctorum communicātes. Rurſus cùm legimus, memoriis ſanctorū communicantes, ex altera lectione, quæ habet, neceſſitatib. ſanctorum communicantes, intelligimus hoc accipiendum de neceſſitatibus eorum, qui piè mortui ſunt, quos opus eſt orationibus & eleemoſynis juvare. 6. Patres ita legunt, Memoriis Sanctorum communicantes.* Ambroſius in cōm. Hilar. cont. Conſtantinum, Auguſtinus lib. 2. contra Fauſtum cap. 21. Epiph. hæreſ. 57. Chryſologus ſerm. 120. Reſp. mirum verò; Bellarminum, qui tàm ſolicitè omnia purgatorū fulcra conquiſivit, hunc locum Apoſtolicum prætermiſiſſe. Sed procul dubio vidit, eum nihil ad rem facere. 1. Græci Codices omnes conſtanter legunt χρείαις. 2. Ita quoque vertit Interpres Syrus לסני קודשא 3. Verſio Latina, cujus autoritas ob Concilii Tridentini decretum Pontificiis eſt ſacroſancta legit *neceſſitatibus*. 4. Græci & Latini Interpretes plerique omnes lectionem, quæ habet χρείαις vel ſolam ſequuntur vel eam cum altera quæ habet μνείαις conjungunt teſte Franciſco Luca Brug. in annot. 5. in toto illo capite Apoſtolus inſtruit Chriſtianos, quomodo erga vivos ſeſe gerere debeant, non quidem mortuis præſtare teneantur. Quando ergo jubet, ut *neceſſitatibus Sanctorum communicemus*, præcipit, ut eorum egeſtatem noſtra beneficentia & facultatum communicatione ſublevemus. 1. Cor. 16. v. 1. nec dicit largientes aut dantes, ſed κοινωνοῦντες *communicantes*. eſt enim in eleemoſynis quædam *communicatio* 2. Cor. 8. v. 13. *Sanctorum* inprimis meminit, quia

4. ex Rom. 12. v. 13. Neceſſitatib. ſanctorum communicantes.

illi inter cæteros vel maximè indigent, quippe quos mundus odio proſequitur & bonis ſuis illos exuit. Addit ſtatim præceptū de φιλοξενίᾳ quia illo tempore ſancti exuti fortunis omnibus ſæpè vagi & extorres exulabant. 6. Si vel maximè legamus *μνείαις*, nondum accenſum erit purgatorium. Senſus enim eſt, non tantum pauperibus, qui nobis præſtò ſunt, communicandum eſſe, ſed illis etiam qui abſunt. Salmeronis ratiunculæ facili negotio diſſolvuntur. 1. niſi fulmen Concilii Trident. incurrere velit, non poterit à vulgata lectione diſcedere. 2. Scriptura nuſpiam docet ad mortuos orationem ſeſe extendere debere. 3. quomodo memoriæ ſanctorum celebrandæ ſint, non noſtro definiendum arbitrio reliquit Apoſtolus, ſed diſertis verbis ibidem expoſuit. *Quorum intuentes exitum converſationis imitemini fidem.* 4. Per τοὺς μεταδιδόντας v. 8. intelliguntur eleemoſynarum præfecti, quia conjunguntur cum προϊςαμένοις. Eſt ergo hoc præceptum ſpeciale, cui v. 13. ſubjungitur generale, quod omnes etiam privati debeant erga ſanctos pauperes beneficentiam exercere. 5. Et *memoriis* & *neceſſitatibus* Sanctorum communicamus, ſi erga pauperes tum præſentes, tum abſentes beneficos nos exhibemus, etiamſi pro mortuis nulla ſacrificia famelicis ſacrificulis offerenda exhibeamus. 6. Qui ex veteribus legunt, quod memoriis Sanctorum communicandum ſit, non ad ſanctos mortuos, ſed viventes illud accommodant.

5. ex 1 Joh. 5 v. 16 eſt peccatum ad mortem &c.

279. 5. 1. Joh. 5. verſ. 16. *Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccatum non ad mortem, petat & dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Eſt peccatum ad mortem, non pro illo dico, ut roget quis.* Hunc locum Johan. Roffenſis, Salmeron & alii pro purgatorio producunt, & ex eo colligunt, *pro mortuis, qui, dum viverent, peccarunt ad mortem & minimè illos pœnituiſſe, non eſſe orandum: pro his verò, qui aliter peccarunt & in vita & poſt mortem orandum eſſe, cùm Deus ad exaudiendum illas preces ſit paratus.* Reſp. 1. plerique Interpp. hoc dictum accipiunt de peccato in Spiritum ſanctum, de quo Matth. 12. v. 30. Marc. 3. v. 30. Luc. 12. verſ. 10. Hebr. 6. verſ 4. cap. 10. verſ. 26. Dicitur id peccatum *ad mortem*, non ſolum quia eſt peccatum mortale, hominem, qui illud committit, ipſo actu reum æternæ mortis conſtituens, quo ſenſu etiam quævis delicta graviora contra conſcientiam commiſſa dicuntur mortalia peccata, ſed quia cum ſit irremiſſibile, infallibiliter & immutabiliter ſecum trahit mortem & quia per illud homo æternæ mortis nexibus ita conſtrictus & illigatus tenetur, ut ex iilis liberari & explicari nequeat. Ex quo ſequitur, quod pro tali peccato non ſit orandum, quia Spiritus precum non debet fruſtra pro illis ingemiſcere, quos in Spiritum S. Irremiſſibiliter peccare conſtat. 2. Quidam ſimpliciter accipiunt de *peccatis gravioribus* datâ operâ ac deſtinatâ malitiâ ſine rubore ac conſcientiæ morſu admiſſis. 1. Joh. 3. v. 9. *Qui natus eſt ex Deo peccatum non facit, quoniam ſemen ipſius manet in eo, nec poteſt peccare, quia ex Deo natus eſt*, ubi non de peccatis infirmitatis agitur, quibus ſinguli homines etiam tenati in hac vita ſunt obnoxii 1. Reg. 8. v. 46. Matt. 6. v. 12. ſed de peccatis gravioribus contra conſcientiam commiſſis, quando quis in peccatis ex proæreſi commiſſis indies volutatur, neque ea pro peccatis agnoſcit, neque remiſſionem per pœnitentiā quærit, de quibus v. 8. dicitur. *Qui facit peccatum, eſt ex Diabolo.* Ad mortem igitur peccare ac peccatum facere dicitur, qui impudenter, petulanter, audacter, nec Dei nec hominum conſpectum veritus peccata contra conſcientiam committit, eademque continuat & illis delectatur, qui eſt *ſervus peccati* Johan. 8. v. 34. Rom. 6. v. 20. qui *deſideria Patris ſui* Diaboli *facit* Johan. 8. v. 44. ac *in peccato ſuo moritur*. v. 24. pro talibus peccatoribus non eſt orandum, id eſt, preces publicæ & privatæ pro talibus peccatoribus fuſæ carebunt effectu. Sed quia teſtatur experientia, quoſdam ex graviſſimis peccatoribus Dei miſericordiâ converti & quia Paulus præcipit, ut pro illis etiam qui *Diaboli laqueis captivi tenentur ad ipſius voluntatem*, per preces, inſtitutiones & exhortationes ſoliciti ſimus 2. Tim. 2. v. 25. ideò quidam ſententiam Johan. ſic temperāt, quod *incertum ſit, an pro ejuſmodi peccatoribus in ſummo gradu impiis fuſa preces quippiam proficere poſſint.* Sic Jer. 7. v. 16. dicit Dominus ad Prophetam. *Ne ores pro populo iſto, non enim exaudiam te*, & tamen v. 3. ad pœnitentiam populum exhortatur. 3. Sed enim cùm abſolutè & ſimpliciter Apoſtolus neget pro peccato illo *ad mortem*, de quo ibidem loquitur, eſſe orandum, ideò quidam ad doctrinam de excommunicatione hunc locum referre malunt, exiſtimant n. peccata in eo conferri ad communionem Eccleſiæ. Sunt quædam vitia, quæ etſi coram Deo peccata ſint, propterea tamen non ſunt abjiciendi à communione Eccleſiæ ſic peccantes, quorum in cenſu ſunt, ſenum moroſias, præceps quorundam iracundia, eaque *non ad mortem*, vocat Johannes. Sunt itidem alia peccata quæ manifeſtè merentur excommunicationem, ut ſcortatio, cultus ſimulacrorum &c. ea a. vocat *ad mortem*, pro quib. non ſit orandum, nō quod nulla ſalus ejuſmodi peccatorib. reliqua, ſi reſipuerint, ſed quod tales peccatores ferendi nō ſint in Eccleſia, nec in communionem orationū publicam admittendi, donec reſipiſcant, cujus ſententiæ veſtigia occurrunt apud Brentiū hom. 105. in c. 12. Luc. & Heerbran. in Compend. de peccat. p. 283. 4. Quicquid ſit de explicatione hujus loci, purgatorium vel preces pro defunctis ex purgatorio liberandis fundendas Pontificii nunquam poterunt ex hoc loco probare. Neque n. de peccatoribus vitâ functis, ſed de viventib. cum quibus in viſibili Eccleſia vivimus, quorum opera intuemur, Apoſtolus loquitur, ut ipſe verborum ſonus clamat. v. 16. ἐάν τις ἴδῃ *SI QUIS VIDERIT fratrem ſuum peccare non ad mortem.* Vulg. reddidit. *Qui ſcit*, quod ad defunctos ſpecie quadam ſeſe accommodare poſſe exiſtimarunt, ſed Græcus textus manifeſtè contradicit. Patres communi ſuffragio de peccato in Spiritum ſanctum commiſſo intelligunt, quod dicitur *ad mortem*, non quia uſque ad mortem continuatur, quia hoc cum aliis peccatis ipſi commune eſt, quamvis finalis impœnitentia ipſi ſemper ſit conjuncta, ſed ob rationem ſuperiùs expoſitam. 5. Demus verò dicti Apoſtolici ſenſū eſſe illum. Pro illis qui peccant ad mortem, id eſt, qui fidem, quæ per dilectionem operatur, uſque ad mortem deſerunt Aug. de corrept & grat. c. 12 qui in finali impœnitentia ex hac vita diſcedunt, non eſt orandum. Ex eo verò inferri ſtatim nequit. Ergo pro mortuis, qui non peccarunt ad mortem, eſt

orandum, ut peccatum illis condonetur. Conſtat enim argumenta à contrario ſenſu eſſe per ſe minimi ponderis, ac in Theologia planè nullius, ſi Scriptura adverſetur. Sic rectè dico, q in peccato ſcortationis moritur, non fit æternę ſalutis particeps, ſed ex eo inferri neqt. Ergo reliqui omnes, qui non moriuntur in peccato ſcortationis, ſalutis æternæ participes redduntur.

2. ex Conciliis & Eccleſiæ conſuetudine

280. Secundum pro aſtruendo purgatorio argumentum Bellarminus petit ex *Concilio & Eccleſiæ conſuetudine*, ubi profert Conc. Carthagin. 3. cap. 29. Concil. Carthag. 4. cap. 79. Concilium Bracarenſe 1. c. 34. & cap 39. Concil. Cabilonenſe cap. Viſum eſt diſt. 1. de conſecr Conc. Aurelian. 2. can. 14. Conc. Wormat. cap. 10. Conc. VI. ſub Symmacho, Synodos Græcorum à Martino Bracarenſi collectas can. 69. quibus conjungit Concil. Lateranenſe, Florentinum & Tridentinum. Reſp. *Cabilonenſe*, ac *Wormatienſe*, Concilia nihil habent de precibus, Miſſis ac oblationibus pro defunctis, multò minus de purgatorio quicquam decernunt. Sed Gratianus & cum ſecutus Bellarminus falsò tale quid Conciliis illis tribuunt. Concilia recentiora, præſertim *Lateranenſe* & *Tridentinum* non moramur, in reliquis nihil aliud habetur, quàm quod *preces pro defunctis* fuerint factæ, quodque commemoratio defunctorum in Eccleſiæ precibus locum habuerit. Sed ex orationibus illis pro defunctis nondum probatur purgatorium. 1. quia ritus Eccleſiæ deſtitutus expreſſo Dei verbo non poteſt introducere novum aliquod dogma ad ſalutem omnibus creditu neceſſarium. Jam verò preces pro defunctis nullū in V. vel in N. T. habent fundamentum. Tertull. de coron. milit. cap. 4. p. 449. *Harum* (pro defunctis oblationum) *& aliarum ejuſmodi diſciplinarum ſi legem expoſtules Scripturarum, nullam invenies, traditio tibi prætendetur autrix, conſuetudo confirmatrix & fides obſervatrix*. Epiph. hæreſ. 75. contra Aërian. ab *Eccleſia ſtatuto & conſuetudine, non à diſpoſitione Dominica* preces illas deducit. Et quid multis? fatetur ipſe Ludov. Nogarola de Apoſt. inſtit. trad. 32. *Orationes pro defunctis non eſſe ex Scriptura, ſed ex traditione*. Unicus pro illis ſtabiliendis affertur locus ex 2. Macc. 12. ſed librum illū eſſe extra Canonem immotis argumentis demonſtrari poteſt Excipit Bellarminus ex Auguſt. de cura pro mort. cap. 1. *Non parvam eſſe univerſæ Eccleſiæ, quæ in hac conſuetudine claret autoritatem, ubi in precib. Sacerdotis, quæ Deo ad ejus altare funduntur, locum ſuum habet etiam commendatio defunctorum*. Reſp. quantacunque ſanè ſit Eccleſiaſticæ conſuetudinis autoritas, tamen non poteſt introducere novum fidei dogma, id quod pluribus in locis ipſe Auguſtinus confirmat, quando Scripturæ perfectionem aſſerit & in fidei dogmatibus ad eam unicè provocat. 2. quia orationes illæ pro defunctis partim à κακοζηλίᾳ gentilium, partim ab effectu humano ἐκ τῆς φυσικῆς στοργῆς erga defunctos amicos & cognatos, καὶ ἐκ τῶν πατρίων ex conſuetudine patria, in qua, qui ex gentiliſmo ad Chriſtum converſi fuerant educati, originem duxerunt ſine ullo Scripturæ vel præcepto vel ſuffragio. Tempore Maccabæorum ſacrificia pro defunctis offerri cœperunt, ſed Patriarcharum, Moſis ac Prophetarum tempore tale quid factum fuiſſe nuſpiam legitur, unde ipſe autor libri Maccabæorum ad veterem hujus facti originem nos remittit. 2. Maccab. 4. verſ. 10. Jaſon *ad gentiles ritus* contribules ſuos transferri cœpit. Vides mores gentilium in populum Judaicum receptos. 2. Maccab. 12. v. 43. *ſancta & ſalubris cogitatio*. Vides bonam intentionem & cogitationem extra præſcriptum verbi ſuſceptam. Tertull. lib. de coron. milit. c. 3. oblationum pro defunctis annua die faciendis meminit, in quem locum ſic annotat B. Rhenanus. *Anniverſariorum ſacrorum cum eleemoſynis hîc origo, quæ apud nos perpetua inſtituuntur*. Peſſimè id habēt autores Indicis expurgatorii Belgici, ideo pro origo ſubſtitui jubent *antiquitas*. p. 81. Index expurg. Hiſp. p. 153. ſimpliciter ex Rhenano hoc *deleri* jubet. Idem Tertull lib. ejusd. cap. 4. ad bonam intentionem harum oblationum originem revocat. *An non*, inquit, *putas omni fideli licere concipere & conſtituere duntaxat quod Deo congruat, quod diſciplinæ conducat, quod ſaluti proficiat?* Excipit Bellarminus, *in privatis precibus hoc contingere poſſe, ut ex affectu naturali prorumpant, ſed in publicis & ſolennibus Eccleſiæ precibus quæ maturo judicio ſunt compoſitæ & a Concilio Epiſcoporum approbatæ id non poſſe contingere*. Reſp. quaſi verò ipſimet Epiſcopi vulgi conſuetudini quandoque non indulſerint ac illo velut torrente ſeſe abripi paſſi fuerint Auguſtin. Epiſt. 119. *propter vitanda, nonnullarum vel ſanctarum vel turbulentarum perſonarū ſcādala ſe liberiꝰ q̄dā non im pbare fatetur* tract. 7. in Joh. *Cum caput tibi dolet, laudamus ſi Evangelium ad caput tibi poſueris non ad ligaturam cucurreris. Ad hoc n. perducta eſt infirmitas hominum & ita plangendi ſunt homines, qui currūt ad ligaturas, ut gaudeamꝰ, quando videmus hominem in lectulo ſuo conſtitutum jactari febribus & doloribus, nec alicubi ſpem poſuiſſe, niſi ut ſibi Evangelium ad caput poneret, non quia ad hoc factum eſt, ſed quia prælatum eſt Evangelium ligaturis*. lib. 22. de civ. Dei cap. 8. *Quidam terram ſanctam Hieroſolymis allatam in cubiculum ſuum ſuſpenderat, ne quid mali etiam ipſe pateretur, cum maligni Spiritus domum infeſtarent. Cumq́; domus ab illa infeſtatione purgata eſſet, cogitavit, quid de terra illa fieret, quam diutius in cubiculo ſuo reverentiæ cauſa habere nolebat. Accerſivit Epiſcopos proximos, petivit, ut terra illa alicubi infoderetur atq; ibi orationum locus fieret. Non reſtitimꝰ factum eſt*. Fatetur hoc ipſe Melch. Canus lib. 11. Loc. cap. 6. *Negare* (inquit) *non poſſumus, viros alioquin graviſſimos in divorum præſertim prodigiis deſcribendis ſparſos rumores & excepiſſe & ſcriptis etiam ad poſteros retuliſſe, quâ in re aut nimium illi ſibi, aut fidelium certè vulgo indulſerunt*. 3. quia etiam alia cum mortuis vel pro mortuis egerunt, quæ imitationem non merentur, Bell. in hoc ipſo loc. *Videntur aliqui Græci nimiū voluiſſe juvare animas defunctorū, nam in Conc. VI. can. 83. reprehenduntur illi, qui iis qui ſine communione ſacra obierant, Euchariſtiam in os ingerere conabantur*. Idē colligitur ex Cōc. Carth. 3. can. 9. & ex Conc. Hippon. Tertull. l. 5 cont. Marcion. & in l. de reſurr. Amb. in com. 1. Cor. 15. referunt, errorem illum, quo *quidam ſuſcipiebant Baptiſmum nomine alicujus amici defuncti, qui ſine Baptiſmo obierat*, ipſo Apoſtolorum tempore receptum, licet ab Apoſt. minimè probatum fuiſſe. Greg. l. 2. Dial. c. 24. refert. *Bened. Euchariſtiā pectori cujuſdā Monachi demortui impoſuiſſe*. Aug l. 8. de civ. Dei cap. 27. *Quicunq; epulas ſuas eò* (ad ſepulchra Martyrum) *defi-*

deferunt, quod quidem à Chriſtianis melioribus non fit & in plerisq; terrarum nulla talis eſt conſuetudo, tamen quicunque id faciunt, quas cùm appoſuerint, orant & auferunt, ut veſcantur vel ex eis etiam indigentibus largiantur, ſanctificari ibi eas volunt per merita Martyrum in nomine Domini Martyrum. In Enchirid. c. 110. ſuſpicatur, *orationes illas prodeſſe etiam defunctis impiis, ut fiat illis forte tolerabilior damnatio.* Chryſoſt. hom 3. ad Philip. *id pœnæ levamento prodeſſe* putat. Sed de animabus mortuorum quædam ſenſerunt ac crediderunt, quæ ſentienda & credenda non ſunt, ut in quæſtione de ψυχοπαννυχίᾳ videbimus. 4. quia commemorationes etiam eorum defunctorum faciebant, quos ad æternam requiem jamdum perveniſſe ſtatuebant, utique ergo non pro liberatione eorum ex purgatorio orabant, ſed commemorationes ac preces illæ fuerunt tū *publica teſtimonia* de beata requie & ſalute piè defunctorum, tum *inſtitutiones & exhortationes viventium* ad fidei conſtantiam & exempla virtutū in defunctis propoſita imitanda, tū *conſolationes lugentium* tum *declarationes pii erga defunctos affectus*, quo ſenſu ac reſpectu etiam Apolog. Confeſs. Auguſtanæ defunctorum memoriam fieri concedit. Demonſtravimus id ſuperius §. 213. ex Dionyſio Areopag. Tertull. lib. de coron. milit. *oblationes pro natalitiis Martyrum & aliis defunctis annuatim fieri ſolitas commemorat.* At Martyrib. in purgatorio nihil eſt negotii. Cyprianus Ep. 33. *Tertullianus ſcribit & ſignificat mihi, dies, quibus in carcere beati fratres noſtri ad immortalitatem glorioſa mortis exitu tranſeunt & celebrātur hic a nobis oblationes & ſacrificia ob commemorationes eorum.* Et poſtea. *Dies eorum annotate, ut commemorationes eorum inter memorias Martyrum celebrare poſſimus.* Epiſt. 62. de Martyribus loquens. *Sacrificia pro eis ſemper, ut meminiſtis, offerimus, quoties Martyrum paſſiones & dies anniverſaria commemoratione celebramus.* Hæ oblationes non inſtituebantur pro illis ex purgatorio liberandis, quia erant Martyres, de quibus ibid. Cyprianus dicit, quod *palmas à Domino & coronas illuſtri paſſione promeruerint*, ſed in memoriam eorum quod per Chriſtum omnia mundi adverſa vicerint & cœleſtis gloriæ coronā adepti fuerint. quā de re B. Rhenanus in annot. ad l. Tertull. de Martyrib. ſic ſcribit. *Quod dicit ſacrificia pro Martyribus offerri ſic accipiendum, ni fallor, ut pro eis idem valeat, q. pro commemoratione eorum, nam id prioris loci mox citati verba apertè continent, veluti paſſione ſive commemoratione paſſionis occaſionem oblationibus & ſacrificiis dante. Quæ res inde nata videtur, quod poſt Symbolum decantatum & mutuam pacis conſalutationem nomina piè defunctorum conſcripta in ſcheda, quam in altari ponebant, recitabantur non ſine laude & præconio virtutum, quod in viventibus eluxerant. Gratulatoriæ ergo preces erant potiùs quibus tum Deo gratias agebant, qui Martyribus tam gratiam & tantum dignationis contuliſſet, tum ſimile donum cœtui ſibi dari concordibus votis flagitabant, ceu adhuc canit Eccleſia, Gaudeamus in Domino.* Origenes in Job. l. 3. *Priores homines* (gentiles) *diem nativitatis celebrabant, unam vitam diligentes & aliam poſt hanc non ſperantes. Nunc verò nos non nativitatis diem celebramus, cùm ſit dolorum, atq; tentationum introitus, ſed mortis diem celebramus, quia non moriuntur hi qui mori videntur. Propterea & memorias Sanctorum facimus & parentum noſtrorum vel amicorum in fide morientium devotè memoriam agimus, tàm illorum refrigerio gaudentes, quàm etiam nobis piam conſummationem in fide poſtulantes.* Gregor. Nazianz. in oratione in laudem Cæſarii pro fratre defuncto ſub finem orationis ſic orat. *O Domine omnium & creator & præcipue hujus figmenti. ô Deus tuorum hominum & pater ac moderator, ô vitæ necisque ejus poteſtatem habens, ô noſtrarum animarum arbiter ac benefactor &c. ſuſcipe quaſo nunc quidem Cæſarium.* Ibidem tamen disertè addit, *Sapientum verbis adducor ut credam generoſam omnem Deoque caram animam, poſteaquam corporis vinculis ſoluta hinc exceſſerit, protinus bonum, quod eam manet, perſentientem & contemplantem mirabili quadam voluptate affici & exultare &c.* In Liturgia Chryſoſtomi Sacerdos ſic loquitur. ὅτι προσφέρομέν σοι τὴν λογικὴν ταύτην λατρείαν ὑπὲρ τῶν ἐν πίστει ἀναπαυομένων προπατόρων, πατέρων, πατριαρχῶν, προφητῶν, ἀποστόλων, κηρύκων, εὐαγγελιστῶν, Μαρτύρων. At pro illis non potuit rogare, ut peccata ipſis remitterentur & è purgatorio liberarentur. Ergo commemorationes illæ defunctorum non ſtabiliunt purgatorium. homil. 70. ad pop. Antioch. *Quid ſibi volunt hymni? nonne glorificamus Deum & illi gratias agimus, quia jam defunctum coronavit & à laboribus abſolutum penes ſe retinet?* homil. 32. in Matthæum. *Cur Sacerdotes ut pro eo* (defuncto amico vel cognato) *velint orare, obſecras? Non ignoro te reſponſurum, ut defunctus requiem adipiſcatur, ut propitium judicem inveniat. His ergo de rebus flendum atq; ululandum arbitraris? nonne vides q̃ maximè tibi ipſi repugnas? Nam cùm illum abiiſſe in prata florentia putes, ingentes tamen adverſus ipſum ſuſcitas tempeſtatis fluctus? ſed heredem non habeo, inquies, nec quem rerum mearum conſtituā ſucceſſorem. Non habet heredem ipſum, ſed habet ipſum pro te Deus, non coheres factus fratrum ſuorum, ſed factus eſt Chriſti coheres.* hom. 21. in Act. *Martyrum memores ſumus in ſacrificii oblatione in fidem, q. non adhuc mortuus eſt Dominus, id q. quia devicit & occidit mortem, & hoc ſignum eſt, illam eſſe mortuam.* Confer. hom. 41. in 1. Cor. 15. Epiph. hæreſ. 75. ad quæſtionem Aërii. *Quaratione poſt mortē nominatis nomina mortuorū &c.* reſpondet hoc modo: *Quid eo magis utile, quid commodius & admiratione dignum, quod credunt præſentes, quod hi qui deceſſerunt, vivunt* καὶ ἐν ἀπραξίᾳ οὐκ εἰσὶν *ſed ſunt & vivunt apud Dominū.* Item *auguſtiſſimum illud præconium idcirco fit, q. ſpes eſt orantibus pro fratribus velut qui ſunt* ἐν ἀποδημίᾳ apud Dominum ſcilicet 2. Cor. 5. v. 8. *Denique ut inter Chriſtum & ſanctos diſcrimen conſtituatur, cùm is vitam habeat à ſeipſo, hi verò non niſi ab ipſo & per ipſum.* Cyrill. myſtag. 5. ſignificat *pro ſanctis Patribus & Epiſcopis & omnibus defunctis oblationes & orationes fieri ſolitas.* Atqui illos omnes in purgatorium deſcendiſſe nemo dixerit. Ambroſius in orat. de obitu Valentiniani: *Beati Ambo* (Valentinianum & Gratianum intelligit) *ſiquid meæ orationes valebunt, nulla dies vos ſilentio præteribit, nulla inhonoratos vos mea tranſibit oratio, nulla nox non donatos aliqua precum mearum contextione tranſcurret. Omnibus vos oblationibus frequen-*

tabo. In orat. de Theodoſii obitu: *Da requiem Domine perfectam Theodoſio, requiem illam quam præparaviſti ſanctis tuis. Illuc convertatur anima ejus, unde deſcendit, ubi mortis aculeum ſentire non poſſit.* Et poſteà: *Dilexi virum, & ideo proſequar eum uſq; ad regionem vivorum, nec deſerã, donec fletu & precibus inducam virum, quo ſua merita vocant, in montem Domini ſanctum, ubi perennis vita, ubi corruptela nulla contagio, nullus gemitus, nullus dolor, nulla conſortia mortuorum, vera regio viventium.* Ergone (inquies) Ambr. precibus ſuis è purgatorio eos liberare & in cœlum transferre cogitat? imò verò, inquit Ambr. de obitu Valent. *vita jam fruitur æterna* (Valẽt.) *vita ſanctorum non hic in terris eſt, ſed in cœlo (juſtis enim vivere Chriſtus eſt & mors lucrum, quia & diſſolvi & cum Chriſto eſſe multò melius) dolendum eſt, quòd nobis citiò raptus ſit, conſolandũ, quòd ad meliora tranſierit. Proſpicis nos* (ait, *ſancta anima de loco ſuperiore tanq; inferiora reſpiciens. Exiiſti de tenebris illius ſeculi & ut Luna reſplendes, ut Sol refulges.* (Ergo non ex tenebricoſo purgatorii carcere intra terræ viſcera concluſus proſpectat.) *Nec nos quidem dubitemus de meritis Valentiniani, ſed jam credamus vel teſtimoniis Angelorum, quod deterſa labe peccati ablutus aſcendit, quem ſua fides lavit, ubi cum fratre conjunctus æterna fruitur voluptate.* in orat. de obit. Theodoſ. *Et ille quidem* (Theodoſius) *abiit ſibi, regnumq; non depoſuit, ſed mutavit, in tabernacula Chriſti jure pietatis aſcitus, in illam Hieruſalem ſupernam, ubi nunc poſitus dicit. Sicut audivimus, ita & vidimus in civitate Dei noſtri. Ipſe ad Chriſti perveniet requiem, qui humilitatem Chriſti fuerat ſecutus &c. abſolutus dubio certamine fruitur nunc luce perpetua, tranquillitate diuturnâ, manet in lumine & ſanctorum cœtibus gloriatur, nunc ſe regnare cognoſcit, quando in regno Domini Jeſu eſt & conſiderat regnum ejus &c.* lib. 2. Epiſt. 8. ad Fauſtin. de obitu ſororis ſcribens ait: *Eam non tàm deplorandam, quàm proſequendam orationibus & animam ejus non tàm lachrymis eſſe mœſtificandam, quam oblationibus Deo commendandam, addit etiam eã meliorem vitam exigere.* In Liturgia Ambroſii: *Memento Domine famulorum famularumque tuarum, qui nos præceſſerunt cum ſigno fidei & dormiunt in ſomno pacis.* Paulinus in Epiſt. ad Pammach. laudat ipſum, *quod remediis ſalutaribus uxorem defunctam proſecutus eſſet*; ibidem tamen dicit, *defunctam ad Chriſtum evocatam eſſe & placidè dormire* Auguſt. l. 9. Confeſs. cap. 13. *Nunc pro peccatis matris meæ deprecor te, exaudi me per medicinam vulnerum noſtrorum, quæ pependit in ligno & ſedens ad dextram tuam te interpellat pro nobis &c. Dimitte Domine, dimitte obſecro, ne intres cum ea in judicium. Sic perexultet miſericordia judicium.* Mox verò ſeſe reprimens & quaſi corrigens ſubjungit: *Et credo,* inquit, *jam feceris quod te rogo, ſed voluntaria oris mei approba Domine.* lib. 20. de civit. Dei cap. 9. *Piorum animæ mortuorum non ſeparantur ab Eccleſia, quæ etiam nunc eſt regnum Chriſti, alioqui nec ad altare Dei fieret eorum memoria in communione corporis Chriſti. Cur enim fiunt iſti, niſi quia fideles etiam defuncti, membra ejus ſunt. Quamvis ergo cum ſuis corporibus nondum ſint, jam tamen eorum animæ regnant cum illo.* Quandocunque ergo requiem defunctis pii veteres precantur, gratulantur illis de receptione animarum in cœleſtem beatitudinem, teſtificantur ſe illos etiam defunctos adhuc memoriâ & dilectione complecti atque ad eorum in cœlo conſortium aſpirare, rogant Deum ut continuet animabus defunctorum illam lucem & felicitatem, in quam ſunt recepti & corpora in terræ pulvere quieſcentia ad vitam reſuſcitet. Sic Ambroſ. in fine orat. de obitu Valent. *Te quæſo ſumme Deus, ut cariſſimos juvenes* (Valentinianum & Gratianum Impp.) *maturâ reſurrectione ſuſcites & reſuſcites, & immaturum hunc vitæ iſtius curſum maturâ reſurrectione compenſes.* Ipſe autor libri Maccab. preces illas ad ſpem reſurrectionis accommodat 2. Maccab. 12. v. 44. *Niſi eos, qui ceciderant, reſurrecturos ſperaret, ſuperfluum videretur & vanum orare pro mortuis.* Excipit Bellarminus, *ſi Eccleſia defunctis precaretur id, quod putat jam eos conſecutos, tum pro omnibus æqualiter oraret, etiam pro Martyribus, quod tamen negat Auguſtinus tract. 84. in Joh.* Reſp. in primitiva Eccleſia etiam Martyrum commemoratio facta eſt, ut ex Cypriano oſtendimus, non ut illi pro viventibus orarent, vel ut ex purgatorio liberarentur, ſed ut illorum exemplo viventes ad fidei conſtantiã excitarẽtur. & ut de beata certaminis conſummatione vivẽtes ipſis gratularẽtur. De Ambr. dicit, *quòd ſperaverit, Theodoſ. jam eſſe in cœlo, unde ipſi gratulabatur, quia vero non certo ſciebat, an ita eſſet pro illo orabat.* Reſp. hoc diſertis verbis Ambroſii repugnat, ut cuivis oppidò conſpicuum. 5. quia ipſimet Pontificii agnoſcunt ex orationibus pro defunctis non poſſe certò & apodicticè purgatorium probari. Innocentius III. c. cùm Marthæ §. ult. ext. de celebrar. Miſſ. *Nonnulli antiquiores crediderunt, beatorum gloriam ſemper uſque ad extremum Dei judicium augeri poſſe, indeque colligebant, licere ad Deum preces fundere pro gloria illius ſanctorum incremento*, Caſſander in conſult. de iterat. Miſſ. p. 219. fatetur, *veteribus nec de ſtatu animarum, quibus ſuffragia prodeſſent, nec de ratione quâ prodeſſent, ſatis conſtitiſſe. Hoc tamẽ officium ceu teſtimonium caritatis erga defunctos & profeſſionem fidei de immortalitate animarum & futura reſurrectione Deo gratam & Eccleſia utilem ipſos judicaſſe.* Sed quia Caſſander in exiguo vel potius nullo apud Ieſuitas eſt numero ſummis licet Imperatorib. Ferdinando & Maximil. magnus fuerit cùm Bell. lib. 3. de Laicis cap. 19. ex profeſſo contra ipſum diſputet, ideo produco Salmeronem unum ex primis Jeſuitarum Patribus. Is tom. 14. Diſputat. 25. p. 220. §. *Secunda,* inter cætera ſic ſcribit: *Minus ſolida conſequentia eſt. Pro aliquo oratur. Ergo eſt in purgatorio, quia ſæpè precationes fiunt pro eo, qui jam regnat in cœlis, quandoque pro eo, qui punitur in gehenna, quandoquidem animarum ſtatus & conditio incerta nobis relinquitur.* Idem ſeq. Diſp. 26. explicans orationem, quæ in ſacrificio Miſſæ recitatur: *Domine Jeſu Chriſte Rex gloriæ libera animas omnium fidelium defunctorum de pœnis inferni & de profundo lacu. Libera eas de ore leonis, ne abſorbeat eas tartarus, ne cadant in obſcurum &c.* ſic ſcribit pag. 235. *Audivi virum quendam noſtri ordinis atque inſtituti religione atque doctrinâ inſignem, novam quandam rationem excogitaſſe, quâ hæc planè elucidari poſſent. Dicebat enim his verbis Eccleſiam certam quandam precandi rationem complecti, quâ videl. nihil novi à Deo pe-*

tamus;

eamus, ſed ea tantùm, quæ jam actu facit Deus & quæ ſemper faciet & quæ aliter efficere non poteſt, etiamſi maximè velit, tamen ut illud faciat, ſeriò rogamus &c. Sic oramus in precatione Dominica: Sanctificetur nomen tuum, & ſit nomen Domini benedictum ex hoc nunc & uſq; in ſeculum, quod tamen nunquam non ſanctificatur & inæternum laudatur &c. Interdum orare ſolemus, ut ſanitatem, pacem, divitias, honorem, gratiamque largiri velit, quæ tamen nobis cumulatè largitus eſt & jam poſſidemus. Huic ſimilem dicit eſſe gratulatoriam illam Eccleſiæ precationem, quâ petimus, *ut Spiritus defunctorum liberi ſint ab ore leonis rugientis, ab abſorptione tartari, à præcipitio in obſcurum locum atque ab horrendo caſu in profundum, cùm tamen ſciamus ab illis omnib. eos per Dei gratiam eſſe liberos.* Atqui ſi Jeſuitæ ad illam Eccleſiæ precationem ſic reſpondere licuit, utique etiam nobis eadem reſponſione uti licebit, quod preces veterum pro defunctis ſint εὐχαριστικαὶ ac gratulatoriæ, quibus piè defunctis de eo, quod jam Dei benignitatem acceperunt, gratulantur, non autem quandam ex purgatorii flammis liberationem illis impetrare velint. Bell. lib. 2. de purgat. cap. 5. §. Verùm illam Eccleſ. orationem explicat de liberatione à rigore judicii extremi. *Etſi*, inquit, *animæ purgatorii acceperint primam ſententiam in judicio particulari, eaque ſententia liberæ ſint à gehenna, tamen adhuc ſupereſt judicium generale, in quo ſecundam ſententiam accepturæ ſunt. Quocirca Eccleſia orans, ne in judicio extremo animæ illæ cadant in obſcurum, neve abſorbeantur à tartaro, non erat pro re quam accipit, ſed quam accepturæ eſt.* Atqui eodem modo ad orationes veterum pro defunctis reſpondere poſſumus, quod videl. beatam corporum reſurrectionem & liberationem à rigore extremi judicii, non liberationem ex purgatorio reſpiciant. Idem Bell. lib. 1. de ſanct. beat. cap. 2. adducit locum Innocentii III. c. Apoſtolicam ext. de Presbytero non baptizato, ut probet fideles ante diem judicii Dei viſione frui. Verba Innocentii ſic habent: *Inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus Presbyterum, quem ſine unda Baptiſmatis, extremum diem clauſiſſe ſignificaſti, quia in ſanctæ matris Eccleſiæ fide & Chriſti nominis confeſſione perſeveraverit, ab originali peccato ſolutum & cœleſtis patriæ gaudium eſſe adeptum aſſerimus incunctanter.* Atqui idem Innocentius pro eodem Presbytero *preces & oblationes* fieri jubet. Statim enim addit: *Sopitis igitur quæſtionib. Patrum ſententias teneas & in Eccleſia tua juges preces hoſtiasque Deo offerri jubeas pro Presbytero memorato.* Quod ſi ergo Bellarminus Innocentii autoritate ſtare velit, agnoſcere cogitur, ex precib. pro defunctis non poſſe probari purgatorium.

3. Ex Patribus.

281. Tertium argumentum Bellarminus petit *ex Patrib. Græcis & Latinis*, ubi ad ſtabiliendas preces pro defunctis producit ex Græcis Clem. Rom. lib. 8. Conſtit. cap. 48. Dionyſ. de Eccl. Hierarch. part. 3. c. 7. Athan. q. 34. ad Antioch. Baſil. Liturg. Nazianz. in orat. in Cæſarium Ephrem. in Teſtam. Cyrill. catech. 5. myſtag. Euſeb. lib. 4. de vit. Conſt. Epiphan. hær. 75. Chryſoſtom. homil. 41. in 1. Corinth. hom. 69. ad pop. hom. 32. in Mat. & 84. in Joh. hom 3. in Epiſt. Philip. & 21. in Acta Apoſt. Theodoret. lib. 5. Hiſt. cap. 26. Theophyl. in cap. 12. Luc. Damaſcen. lib. de iis, qui in fide migrarunt. Ex Latinis Tertull. de coron. milit. & lib. de monogam. de exhortat. caſt. Cyprian. lib. 1. Epiſt. 9. Ambroſ. lib. 2. Epiſt. 8. orat. de obit. Theodoſ. Valentiniani & Satyri, Hieron. in Epiſt. ad Pamm. Paulin. in Ep. ad Pamm. Delph. & Amandum, Aug. de cura pro mortuis c. 2. & 4. in Euch. c. 110. l. 9. Confeſſ. c. 13. ſerm. de verb. Apoſt. 17. & 34. lib 21. de civ. Dei cap. 24. tract. 84. in Joh. q. 2. ad Dulcit. de hæreſ. cap. 53. Gregorium l. 4. Dialog. cap. 55. & 50. Iſidorum lib. 1. de offic. divin. cap. 18. Victor. lib. 2. de perſecut. Vandal. Bernhard. ſerm. 66. in Cant. & Petrum Cluniacenſem lib. contra Petrobruſianos. Illis poſtea ſubjungit dicta veterum, in quibus apertiſsimè purgatorium aſſerant, ubi producit Nyſſen. in orat. pro mort. Ambroſium in Pſal. 36. Auguſt. lib. 21. de civit. Dei cap. 16. & 24. hom. 16. ex lib. 50. homiliar. lib. 2. de Geneſ. cont. Manich. cap. 20. & in Pſal. 37. Hieron. in fine comment. in Eſa. Gregor. lib. 4. Dialog. cap. 39. & in Pſal. 3. pœnitent. Origen. hom. 6. in Exod. Nazianz. orat. in ſanct. lumin. Baſilium in cap. 9. Eſa. Euſeb. Emiſſen. hom. 3. de Epiphan. Theodoret. in ſcholiis 1. Corinth. 3. Oecumen. ibid. Tertull. lib. de anim. cap. 17. Cyprian. l. 4. Epiſt. 2. Hieronym. lib. 1. cont. Pelag. Paulinum Epiſt. 1. ad Amand. Boëtium lib. 4. proſ. 4. Iſidor. lib. 1. de div. offic. cap. 18. Bedam in Pſal. 37. Petrum Damianum ſerm. 2. de D. Andrea. Anſhelm. 1. Cor. 3. Bernhard. ſerm. de obit. Humb. Lactant. lib. 7. c. 21. Hilar. in Pſ. 118. Reſp. de dictis illis Patrum accuratè & & prolixè egit Dn. Chemnicius in exam. Concil. Trident. part. 3. in cap. de purgat. ad quem lectorem remittimus, interim breviter monemus: 1. Patrum opiniones extra Scripturam non poſſe condere fidei articulum. 2. multa in ſcriptis veterum occurrere, quæ purgatorium prorſus evertunt, quorum quædam adduximus ſuperiùs. 3. in priore dictorum catalogo nihil aliud haberi, quàm quòd in Eccleſiæ precibus & Euchariſtiæ celebratione defunctorum facta fuerit commemoratio, ex qua non poſſe accendi purgatorium, jam antè oſtendimus. 4. Bellarm. nothis adulterinis & ſuppoſititiis ſcriptis tanquam genuinis & probatis uti. Pertinent ad hanc claſſem *Conſtitutiones Clementis* (de quibus ipſe Bellarm. in lib. de ſcript. Eccleſ. p. 59. dicit, *ſe nihil certi haberi ac plurimos in eis errores* annotat lib. 2. de Rom. Pontif. c. 2. §. 26. libros *recognitionum Clementis* vocat apocryphos, quod de Conſtitutionum libris etiam ſentiendum eſſe in lib. de Eccleſ. ſcript. manifeſtè aſſerit, Baronius ad ann. 102. eoſdem inter apocrypha rejicit, quod judicium veriſſimum eſſe probat veterum teſtificatio, contentorum conſideratio & recens illarum Conſtitutionum editio.) *Dionyſii Areopagitæ Hierarch. Eccleſ.* (cujus libros ut ſuppoſititios repudiant Cajetan. & Eraſm. in c. 17. ſtetor. Sixtus Senenſis l. 6. annot. 219. & ſuo loco in Patrologia illud latè demonſtrabimus ex ſtyli ratione, *ex prætermiſſa eorum à veteribus mentione, ex temporis ſupputatione, ex contentorum accuratiore conſideratione, ex graviſſimorum autorum teſtificatione.*) *Athanaſii quæſtiones ad Antiochum* (quas Athanaſii nõ eſſe agnoſcunt Sixt. Senenſ. in præfat. Biblioth. Cornel. à Lapid. in c. 4. Geneſ. quinimò ipſe Bellarm. lib. de ſcript. Eccleſiaſt. aliquot argumentis idipſum probat) *Liturgia Baſilii* (in qua habetur

τρισάγιον

Τρισάγιον centum plus minus à Proclo Archiepiſcopo Conſtant. receptum, ſit mentio thurificationis, qui ritus Baſilii tempore, incognitus dicitur ἀντίδωρον panem benedictum officio peracto iis, qui non communicaverant, diſtribuendum, quod Græcæ Eccleſiæ illo ſeculo ignotum &c.) *Euſebii Emiſſeni homil. de Epiphan.* (eas eſſe ſuppoſititias docent Sixtus Senenſ. l. 4. tit. Euſeb. & ipſe Baron. ad ann. 441. Bell. de ſcript. Eccleſ. p. 217. non putat eſſe improbabile, quod homiliæ illæ, quæ Euſebio Emiſſeno tribuuntur, ſint Fauſti Abbatis Lyrinenſis) *Gregorii Nyſſeni oratio de dormientibus* (quæ continet quædam Origenica ab ipſo Nyſſeno orat. 12. in Cant. repudiata) *Damaſceni oratio de his, qui in fide dormierunt* (de qua ipſe Bell. l. 2. purg. c. 8. §. prima: ſic ſcribit: *Librum illum non eſſe Damaſceni, facilè probari poteſt. Nam in eo libro autor non ſolum dicit, Trajanum & Falconillam ab inferno damnatorum ad regnum cælorum tranſiviſſe, ſed etiam multos alios, qui in infernum deſcenderant, quia fide divina caruerint, à Chriſto converſos & ſalvatos, quando ad inferos deſcendit, quod & per ſe erroneum eſt & contrarium verbis* Damaſceni lib. 2. de fide cap. 4.) De *Gregorii Dialogis* itidem quidam dubitant, an ſint Gregorii Magni, continent enim fabulas & nugas tanto viro indignas, articulos fidei ex revelationibus confirmant, ſcripti ſunt ſtylo barbaro & continent ea, quæ adverſantur genuinis Gregorii ſcriptis. Platina in Sabiniano & Johan. Diaconus io vita Gregorii memorant, quod *Sabinianus, qui Gregorio proximè ſucceſſit, libros ejus, quantum potuit combuſſerit,* facilè igitur fieri potuit, ut hi in eorum locum ſubſtituerentur. Ejuſdem farinæ vel potiùs furfuris ſuot alia quædam ſcripta, quibus Feuchtius ſuffraganeus Bambergenſis & alii Pontificii in cauſa purgatorii utuntur. utpote *Epiſtola Cyrilli ad Auguſtinum de miraculis Hieronymi, Auguſtini liber de vera & falſa pœnitentia, ſermo ejuſdem de commemoratione omnium defunctorum.* 5. Bellarminum eorum autoritatem nobis opponere, quos ipſe parvi æſtimat, imò repudiat. Producit contra nos librum *Tertulliani de corona militis.* At ipſe in lib. de ſcript. Eccleſ. dicit *quod Tertullianus hunc librum ſcripſerit jam factus Montaniſta.* Ipſum autorem hiſce elogiis ornat, *quod in multis & magnis rebus erraverit, quod more ſuo & hæreticorum non bona fide recitet ſententiam Catholicorum, quod calumnias & mendacia admiſceat, ut eam odioſè proponat, quod ſit Catholicorum hoſtis & hæreticus, quod ſit ab Eccleſia cum hæreſiarcha Montano damnatus.* Confer. lib. 1. de Chriſto cap. 6. lib. 4. de Rom. Pontif. cap. 8. de ſanct. beatitud. cap. 1. de Sacr. confirm. cap. 1. lib. 5. de grat. & lib. arbitr. cap. 26. l. 2. de bon. oper. c. 9. & c. 13. &c. Producit contra eos *Origenem* quem lib. 4. de not. Eccleſ. cap. 21. *in catalogum hæreticorum* ponit lib. 3. de amiſſ. grat. cap. 3. *eum more ſuo ad allegoriam omnia, quæ abſurda illi videbantur, transferre* ſcribit l. 2. de purgat. cap. 1. *errorem aliquem de purgatorio ſine ulla excuſatione aut commoda explicatione tenuiſſe* aſſerit lib. 1. de Chriſto c. 10. *apertiſſimas blaſphemias contra Filium & Sp. S. in ſcriptis ejus extare* docet. lib. 2. de purgat. c. 8. §. Septimum: ex libro qui vocatur *Pratum ſpirituale* à ſeptima Synodo citato, adducit revelationem, *in qua viſus eſt Origenes in gehenna ignis cum Ario & Neſtorio,* & addit Synodum V. cap. 11. *anathema dicere Origeni ſicut Ario, Neſtorio & cæteris hæreticis.* 6. Patrum de igne purgatorio ſententiam à Pontificia plurimùm diſcrepare. Bellarm. l. 2. de purgat. cap. 1. *Quidam putarunt purgari debere poſt hanc vitam tam bonos, quam malos excepto uno Chriſto. Hæc ſententia tribui ſolet Alcuino, ſed videtur eſſe non eius ſolum, ſed multorum Patrum, puta Origenis* hom. 14. in Luc. & in Pſ. 36. *Ambroſ.* in Pſ. 36. & in *Pſ.* 118. ſerm. 20. *Hilarii* in Pſal. 118. *Lactantii* l. 7. div. Inſtit. c. 21. *Hieronymi* in c. 7. *Ruperti* lib. 3. in Gen. cap 32. *Hæc ſententia* (inquit Bellarminus) *accepta ut ſonat, manifeſtum errorem continet.* Conatur quidem illorum verba ad bonum ſenſum reducere, ut per *ignem* non intelligant ignem purgatorium, ſed ignem divini judicii. At repugnat manifeſtus verborum ſonus & Bellarm. fugiens carbonariam incidit in calcariam. Si enim Patres illi non de igne purgatorio, ſed *de igne divini judicii* loquuntur, fruſtra in ipſorum dictis purgatorii Pontificii favillæ quæruntur. Aliter igitur reſpondet Bellarm. quod illi Patres per verum ignem purgatorii ſanctos tráſire ſtatuant *ſine ulla læſione.* At hoc ipſum etiam repugnat Pontificio purgatorio, quippe quod oon eſt ſanctis & juſtis, ſed mediocriter bonis duntaxat paratum. Percurramus breviter quorundam Patrum dicta. *Gregorius Nyſſenus* quem primo loco Bellarm. producit in orat. pro dorm. *igne illo omnia ſcelera & omnes malos purgari credidit. Hilarius* in Pſ. 118. & *Lactant.* lib. 7. Inſtit. cap. 21. de tali igne loquuntur, *quem etiam juſti, etiam ſancta Deipara ſint ſenſuri. Ambr.* in Pſ. 36. expreſsè dicit: *Omnes igne examinabuntur. Igne purgabuntur filii Levi, igne Ezechiel, igne Daniel* ſerm. 20. Pſ. 118. *Omnes oportet tranſire per flammas, ſive ille Johan. Evang. ſit, ſive Petrus.* At Pontificii docent, purgatorium non eſſe omnib. metuendum. *Hieron.* in c. ult. Eſ. Lignum, fœnum & ſtipulam dicit fore pabulum igni ſempiterni. At Poutificii docent, ea fore pabulum ignis temporalis in die judicii finiendi, *Orig.* eos, qui *hanc vitam in flagitiis & facinoribus & ſacrilegiis & impietatibus, quamvis maximis finierunt, purgatos ac liberatos regno Dei lucisq́; reſtitui debere docuit,* teſte Aug. de hæreſ. c. 43. at hoc purgatorium Pontificiis non probatur. hom. 6. in Exod. *veniendum eſſe omnib. ad ignem & ad conflatorium aſſerit.* Sed oec hoc Pontificiis placet. Cæterùm ut purgatorius ille ignis, quem Origen. Hilarius, Lactantius & alii ex veteribus ſtatuunt, à Pontificio purgatorio plurimùm diſcrepat; ita quoque alia ex veterib. pro ſua ſententia adducunt, quæ nihil minùs quàm Pontificium purgatorium cõfirmant. Tantùm non triumphant in illo Cypr. Ep. 59. *Aliud eſt ad veniam ſtare, aliud ad gloriã pervenire, aliud miſſum in carcerem non exire inde, donec ſolvat noviſſimum quadrantem: aliud ſtatim fidei & virtutis accipere mercedem, aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emendari & purgari diu igne, aliud peccata omnia paſſione purgáſſe.* At ſi ſcopum & contextum illius Epiſtolæ reſpiciamus, res omnis erit in aprico. Tractat Cypr. in tota illa Epiſt. *de ſatisfactionibus Eccleſiaſticis ſive Canonicis,* quæ in *hac vita* peraguntur, non autem poſt mortem abſolvuntur. Obvertebant Cypriano. Si diſciplinæ rigorem laxaveris, & pacem Eccleſiæ lapſis pœnitentibus obtuleris, nullos amplius habebimus Confeſſores, nullos

los Martyres &c. imò verò inquit Cyprianus: *Lapſi ad veniam ſtant ac velut in carcerem quendam miſſi pro peccatis longo dolore cruciatum emendantur, ac diuturno quaſi igne purgantur, antequam pacem Eccleſiæ conſequantur. Ac Martyres & Confeſſores protinus ad gloriam perveniũt, fides ac virtutis ſuæ mercedem ſtatim accipiũt &c.* Quod autem ſatisfactiones illæ in hac duntaxat vita locum habeant, diſertis verbis ibidem Cyprianus aſtruit. *Apud inferos* (inquit) *confeſſio nõ eſt, nec exomologeſis fieri poteſt, qui ex toto corde pœnituerint & rogaverint, in Eccleſiam debent interim ſuſcipi.* Adde quod ſatisfactiones illas Canonicas moribundis remittebant, non facturi utique ſi eas in purgatorio abſolvi poſſe judicâſſet. *Si qui fuerint*, ait idem Epiſt. 48. *periculo præventi & in exitu conſtituti, vigilantia veſtra non deſit implorantibus divinam gratiam miſericordia Domini non denegetur, nimirum ut* juxta Dionyſium Alexandrinum apud Euſebium l. 6. Hiſt. cap. 36. *cum pace dimiſſi & peccato eorum deleto bona ſpe confirmati & εὐέλπιδες ex hac vita diſcedant.* Greg. Nazianz. orat. in ſanct. lumin. *quoſdam in altero ſeculo igne baptizandos* dicit, ſed ut rectè monet interpres Nicetas, per ignis Baptiſmum intelligit *examen cenſuramq; extremi judicii.* Aug. in Ench. c. 110. *etiam malis orationes prodeſſe cenſuit, ut tolerabilior illis fiat damnatio.* Idem videtur Chryſoſt. hom. 3. ad Philip. At Pontificii ſtatuunt, non damnatis ſed in purgatorio æſtuantibus eas prodeſſe. Theodor. in comm. 1. Cor. 3. *per ligna, fœnũ, ſtipulã* dicit ea ſignificari *quæ ſũt virtuti contraria*, quib. paratꝰ eſt ignis gehennæ, quod Pontificiæ explicationi iſtius loci vel maximè adverſatur. Theophyl. in c. 12. Luc. *Oblationes pro defunctis etiam illis conducere aſſerit, qui in gravib. delictis mortui ſunt.* Sed Pontificii ſtatuunt illis duntaxat oblationes conducere, qui in levib. ac venialib. delictis moriuntur. Damaſcen. in orat. de dorm. *etiam ex inferno damnatos per quorundam preces liberatos fuiſſe* memorat, id quod hypotheſi Pontificiorum repugnat. Pleriq; ergò teſtes paulò antiquiores, quos Bellarm. cauſæ ſuæ patronos adſciſcit, nequaq̃ illud ſentiũt ac deponũt, ꝙ eos ſẽtire opinatur, ſed de igne purgatorio diverſã, quandoque etiam adverſam à Pontificiorum hypotheſibus ſententiam proferunt. 7. Aug. qui primus inter Latinos de purgatorio igne diſputare cœpit, de hac quæſtione eſſe dubium atque incertum. l. de fide & operibus cap. 16. *Sive in hac tantum vita homines iſta patiuntur, ſive etiam poſt hanc vitam talia judicia ſubſequuntur, non abhorret quantum arbitror à ratione veritatis iſte intellectus hujus ſententiæ*, ut ſcilic. per ignem 1. Cor. 3. doloris ignis intelligatur. Idem repetit in octo quæſt. ad Dulcit. q. 1. & diſertè addit q. 3. *Ita, quæ deſcripſimus ita noſtra vel aliorum exerceatur vel erudiatur infirmitas, ut tamen in eis nulla velut Canonica conſtituatur autoritas.* In Enchir. c. 69. *Tale aliquid etiam poſt hanc vitam fieri incredibile non eſt & utrum ita ſit, quæri poteſt* (quod ſcilicet etiam poſt hanc vitam purgatorius ignis fœnum & ſtipulas urat) lib. 20. de civ. Dei c. 25. *ex his quæ dicta ſunt*, (ex cap. 3. Malach. *videtur evidentius apparere in illo judicio quaſdam quorundam pœnas purgatorias futuras.* Et poſtea. *Niſi fortè ſic eos dicendum eſt emundari à ſordibus & eliquari quodammodo cùm ab eis mali per pœnale judicium ſeparantur, ut illorum ſegregatio atque damnatio purgatio ſit iſtorum, quia ſine talium de cætero commixtione victuri ſunt &c. Verùm iſta quæſtio de purgatoriis pœnis ut diligentius pertractetur, in tempus aliud differenda eſt.* l. 21. de civit. Dei cap. 26. *Poſt iſtius ſanè corporis mortem donec ad illum veniatur, qui poſt reſurrectionem corporum futurus eſt damnationis & remunerationis ultimus dies, ſi hoc temporis intervallo Spiritus defunctorum ejuſmodi dicuntur ignem perpeti, quem non ſentiant illi, qui non habuerunt tales mores & amores in hujus corporis vita, ut eorum ligna & fœnum & ſtipula conſumatur, alii vero ſentiant, qui ejuſmodi ſecum ædificia portaverunt, ſive ibi tantum, ſive hic & ibi, ſive ideò hic, ut non ibi, ſecularia, quamvis à damnatione venialia concremantem ignem tranſitoriæ tribulationis inveniant, non redarguo, quia forſitan verum eſt. Poteſt quippe ad iſtam tribulationem pertinere etiam ipſa mors carnis &c. poſſunt & perſecutiones Eccleſiæ, quibus Martyres coronati ſunt, & quas patiuntur quique CHRISTIANI &c. erit etiam in fine ſeculi tribulatio tempore Antichriſti, qualis nunquam antea fuit.* (Quod per illam loquendi formulam *non redarguo, quia forſan verum eſt* noluerit ſtabilire purgatorium patet ex ſimili formula cap. 24. ubi de mitigatione pœnarum infernalium ſic loquitur. *Quod quidem non ideo confirmo, quia non reſiſto*) libr. ejuſd. cap. 27. *Quis ſit iſte modus & quæ ſint ipſa peccata, quæ ita impediunt perventionem ad regnum Dei, ut tamen ſanctorum amicorum meritis impetrent indulgentiam, difficillimum eſt invenire, periculoſiſſimum definire, Ego certè uſque ad hoc etiam tempus cum inde ſatagerem ad eorum indaginem pervenire non potui.* At Pontificii tantâ fidei certitudine purgatorium credendum aſſerunt, *ut æterno igne eum cruciandum aſſerant, qui iſtud negaverit*, quod ab Auguſtini dubitatione plurimum diſcrepat. Excipit Bellarminus: *Auguſtinum dubitare non de pœna animarum, ſed de modo & qualitate, an ignis purgatorius ſit idem ſubſtantia cum igne gehennæ, & an poſt hanc vitam urentur animæ igne illo doloris de amiſſione temporalium, quo hic uri ſolent, cum rebus valdè dilectis carere coguntur.* Reſp. imò verò Auguſtini verba diſertè teſtantur, ipſum non ſolùm de modo & qualitate ſed etiam de ipſis pœnis poſt hanc vitam dubium fuiſſe. *Tale*, inquit, *aliquid etiam poſt hanc vitam fieri incredibile non eſt & utrum ita ſit, quæri poteſt.* Item: *Si Spiritus defunctorum ejuſmodi ignem perpeti dicuntur, non redarguo, quoniam forſan verum eſt.* Dubitat Auguſtinus, quænam ſint illa peccata quæ perventionem ad regnum Dei impediant, antequam purgentur, ſed Pontificii audacter definiunt, quæ & qualia illa ſint, quibus ſuffragiis expiari, quo igni ablui poſſint.

282. Quartum argumentum producit Bellarmin. *ex rationibus*, ad quas in genere reſpondemus. Articuli fidei probandi ſunt ex tabulis fidei & ex proprio Theologiæ principio, ex ſacris ſcil. literis, non ex rationis noſtræ placitis. Quia verò quidam ex illis rationibus videntur niti principiis fidei, ideò breviter ſingulas ponderabimus. Prima ratio ducta eſt *ex diſcrimine peccatorum.* *Quædam peccata ſunt venialia, ſolaque temporali*

1. Ex diſcrimine peccatorum.

temporali pœna digna. At fieri poteſt, ut cum ſolis talibus homo decedat ex hac vita, igitur neceſſe eſt, in alia vita poſſe purgari. Reſp. 1. omnia omninò peccata eſſe *ſuâ naturâ mortalia* ac æternâ pœna digna in tract. de pecc. actual. §. 93. latè demonſtratum fuit, falſa eſt igitur argumenti hypotheſis. 2. venialia illa peccata, cũ q b. & in q b. renati moriũtur, fide in Chriſtũ ipſis condonantur, ut propter ea non ſint illis metuendæ purgatorii flammæ. Rom. 6. v. 7. *qui mortuus eſt, juſtificatus eſt à peccato*, h. e. abſolutus, liberatus ac purgatus, ſicut τὸ δεδικαίωται exponit Baſil. in orat. de Bapt. Chriſti tom. 1. p. 460. Rom. 8. v. 1. *Nulla eſt condemnatio his, qui ſunt in Chriſto.* 1. Joh. 1. v. 7. *Sanguis Chriſti mundat nos ab omnibus peccatis.* 3. Salmeron. tract. 14. Diſp. 26. p. 228. diſputat, *per infirmitates & dolores mortis, quas quisque fidelis patienter in fide & charitate tolerat, animum purgari à reliquiis peccatorum.* Atqui dolores iſti mortis ſunt omnib. fidelibus communes. Ergo per illos à reliquiis peccatorum ſufficienter purgabuntur, ut nullo alio opus ſit igne purgatorio. Quod Salmer. addit, *non eſſe prorſus certum, an quisq; fidelis in totum purgetur, ut Lazarus an ex parte, ut reliqui omnes, qui hinc decedunt.* Itẽ: *veriſimilius & probabilius eſſe non ſemper, nec neceſſario omnes peccati reliquias in morte exolvi*, in eo petit principium, unde enim illud probat? *Quoniam* (inquit) *ſi omnia expurgaret mors, fuſtra eſſet purgatorium, fruſtrà eſſent orationes & oblationes vivorum pro defunctis, fruſtra eſſent ſuffragia & indulgentiæ.* At de eô ipſo quæritur, an detur purgatorium, an proſint defunctis orationes, oblationes, ſuffragia, indulgentiæ. Nos ſic inferim9: Si dolores mortis in quibusdam fidelibus purgant peccati reliquias, utiq; eundem effectum etiam in reliquis obtinebunt. 4. Bellarm. ex ratione infert, *peccata venialia poſt hanc vitam purgari oportere.* Atqui rationi videtur ἄτοπον, propter peccata venialia, (quæ juxta Pontificiorum hypotheſin non ſunt contra ſed tantùm *præter legẽ*, de quibus juxta eorundem opinionem non eſt neceſſarium agère pœnitentiam, quæ per aquæ benedictæ aſperſionem ablui poſſunt) talem ac tantam in igne purgatorio ſuſtinere pœnam, quæ ſolâ duratione à damnatorum pœnis differat. Si n. hæc ſunt venialia peccata, h. e. ut ipſimet explicãt *veniâ ex ſe digna*, cur tam atrocibus ſuppliciis in dilectis ſuis filiis Deus eadem punit? 5. Qui in hac vita ante mortem non conſequitur peccatorum ſuorum remiſſionem, ille moritur ſub ira Dei, ſub maledictione legis, ſub reatu æternæ damnationis, nec ullam in purgatorio poteſt ſperare peccatorum ablutionem, quippe quam tota Scriptura ſacra ad hujus vitæ curſum ac terminũ reſtringit. Damaſc. 2. de orth. fid. cap. 4. *Quod fuit Angelis caſus, id hominibus mors eſt.* 6. Scriptura ſoli ſanguini Chriſti in verbo Evangelii & in Sacramento Baptiſmi per fidem nobis aſperſo & in ſacra cœna nobis ad bibendum exhibito vim purgandi peccata tribuit, nuſpiam verò purgatorio cuidam igni haſce partes demandat. Quisquis ergo per fidem eſt in Chriſto, ille merito & efficacia ſanguinis Chriſti à peccatis abſolvitur ac purgatur: quisquis ſine pœnitentia & fide in Chriſtum decedit, ne minimi quidem peccati remiſſionem poſt hanc vitam ſperare poterit.

2. à debito 283. Altera ratio deſumta eſt à *debito pœnarum temporalium. Cùm reconcilianiur Deo peccatores, non dimittitur ſemper cum peccato etiã pœna temporalis. At poteſt fieri & ſæpe fit, ut in tota vita aliquis non ſatisfecerit plenè pro temporali illa pœna. Ergo neceſſario ſtatui debet purgatorium, in quo pœnas temporales adhuc reſiduas toleret.* Reſ. 1. oſtendimus ſuperiùs §. 200. remiſsis peccatis etiam poenas propriè ſic dictas condonari, falſa eſt igitur argumenti hypotheſis. 2. pro nulla peccati pœna, ſive in hac, ſive in futura vita nosipſi ſatisfacere poſſumus, quia quodlibet peccatum etiam minimum meretur infinitas poenas, & ſoli Chriſto hæc dignitas competit, quod pro peccatis noſtris & peccatorum noſtrorum poenis ſatisfacere potuerit ac perfectè etiam ſatisfecerit. 3. Calamitates illæ temporales, quas Deus recõciliaris quandoque imponit, quæque *pœnarum* nomine generaliùs accepto indigitantur, non extendunt ſe ultra hujus vitæ terminum, ſed cum hac vita finiuntur, quia poſt hujus vitæ tempus ſuccedit æternitas, ut ſuperiùs fuit demonſtratum. 4. Si quod poenarum temporalium debitum adhuc ſupereſt, illud omne in morte communi illo Naturæ corruptæ debito perſolvitur. Excipit Bell. *mortem eſſe pœnam peccati originalis, ideo pro actualibus debere inveniri aliam poenam.* Atqui ex Salmerone audivimus, etiam actualiũ peccatorum reliquias per infirmitates & dolores mortis expurgari. Nec originalis ſolùm ſed etiam actualium peccatorum poena eſt mors temporalis, ut ex evidentibus Scripturæ dictis conſtat. Diſputat ipſe Bell. l. 1. de purgat. c. 8. *mortem latronis duriſſimam potuiſſe juſtè in plenã ſatisfactionem reputari.* 5. Eos, qui in fide hinc decedunt, non poenarum perſolvendarum debito obſtringi, ſed ad pacem, quietem & gaudium pervenire Spir. S. teſtatur, huic Spiritus ſancti judicio ac teſtimonio non debent præferri argutiæ rationis humanæ. 6. Si rationem conſulere velimus eum Bellarmino, abſurdum illi potiùs videbitur, Deum remiſsâ culpâ adhuc infligere poenam, cùm poena non niſi ob culpam infligatur; Deum remittere poenas æternas & non remittere poenas temporales, cùm is qui condonat debitum majus, non conſueverit exigere minus. 7. Si propter Chriſti ſatisfactionem liberamur à peccati culpa & poena æterna, cur propter eandem non liberaremur à poenis peccatorum temporalibus? Si baptizatis propter Chriſti ſatisfactionem remittitur & culpa & poena non ſolùm æterna ſed etiam temporalis, cur verè poenitentibus & in Chriſtum credentibus non contingeret eadem & æquè plena ac perfecta peccati remiſſio? 8. Si poſt peccati remiſſionem perſolvendæ adhuc reſtant poenæ temporales, cur ſola anima eaſdem in purgatorio ſuſtinet? cur eisdem non ſubjicitur etiam corpus, quod fuit animæ peccantis organum? Si corporis purgationi ſufficiunt poenæ, quas in hac vita ſuſtinet, cur non ſufficerent eædem ad purgationem animæ? 9. Si animæ in purgatorio, temporalis poenæ debitum Deo perſolventes, per ſuffragia vivorum & indulgentias Romani Pontificis ex eodem liberari poſſunt, miſericordia Pontificis major & efficacior erit, quàm ipſius Dei miſericordia, per hanc enim debitum illud condonari non potuit, per illam verò debitor ab eodem liberatur.

pœnarum temporalium.

3. à communi opinione omnium gentium. 284. Tertia ratio deducitur *à communi opinione omnium gentium. Purgatorium enim confitentur Hebræi, Mahumetani, Gentiles, iique tàm Philoſophi quàm Poetæ.* Reſp. 1. mirum quod Bellarminus non addiderit confeſſionem *Diabolorum*, qui & ipſi de purgatorio teſtificati ſunt. Lombard. Hiſt. 158. commemorat, *Odilonem, cùm ululatus Dæmonum audiviſſet plangentium, quod animæ defunctorum ex purgatorio per orationes, Miſſas & eleemoſynas eriperentur, inſtituiſſe feſtum commemorationis defunctorum.* 2. cur prætermittit conſenſum *Origeniſtarum* & aliorum hæreticorum, qui itidem de purgatione peccatorum poſt mortem multa finxerunt. 3. communis illa opinio excœcatorum *Judæorum*, blaſphemorum *Mahumetanorum* & idololatricorum *gentilium* eſt potiùs argumentorum erroris quàm veritatis, ut ſuperiùs monuimus. Excipit Bellarminus, *confeſſionem illam purgatorii provenire à lumine naturali omnibus hominibus communi, ex quo etiam intelligimus eſſe Deum, & eſſe pœnas & præmia poſt hanc vitam expectanda. Cùm enim videamus ex iis, qui migrant ex hac vita alios eſſe valde bonos, alios valde malos, alios mediocriter bonos & mediocriter malos, judicamus naturali lumine eſſe poſt hanc vitam pœnas æternas pro valde malis, præmia æterna pro valde bonis, ac pœnas temporarias & per eas tranſitum ad præmia pro iis, qui ſunt mediocriter boni vel mali.* Reſp. 1. lumen naturale in fidei articulis debet ſequi prævium lumen gratiæ in verbo accenſum, aliàs facile abit in tenebras, cùm per peccatum miſerè ſit obfuſcatum. Lumen Naturæ valet in rebus naturalibus. At purgatorium ex hypotheſi Pontificiorum eſt articulus fidei. Jam verò fidei articuli propriè ſic dicti diſcendi ſunt ex divina revelatione. 2. ex lumine Naturæ deſtituto verbi luce multi collegerunt, pœnas malorum non fore æternas, ſed tandem finem habituras, id enim luci rationis videtur magis congruum. 3. Scriptura, in qua lux Spiritus S. refulget, omnes homines in duas tantùm claſſes in bonos ſc. & malos, credentes & incredulos diſtribuit, ac duo tantùm poſt hanc vitam animarum receptacula agnoſcit, tertium verò penitus ignorat, ut vidimus ſuperiùs. Ergo ex luce Spiritus ſancti & gratiæ plenius colluſtranda & informanda eſt lux Naturæ. 4. Si mediocriter malis ſufficiunt pœnæ temporales, utiq; illis ſufficient pœnæ, quas in hac vita ſuſtinent, nec ullo poſt hanc vitam indigebunt purgatorio. 5. Mahumetani & gentiles nõ tantùm pro peccatis venialibus, ſed etiam pro mortalibus, nec tantùm pro mediocriter malis, ſed etiam pro impiis purgatorium aliquod poſt hanc vitam agnoſcunt. 6. Lumen naturale docet, ut una eſt Dei eſſentia, ita unam tantùm eſſe in Deitate perſonam, quod ſi ergo lumen naturale ſequi velimus, negandum erit ſacroſanctum Trinitatis myſterium. Lumen naturale docet, divinam & humanam Naturam non poſſe conſtituere unam perſonam. Si naturale lumen ſequi velimus, negandum erit incarnationis myſterium. Sequatur igitur Bellarminus in fidei myſteriis lumen naturale, ſequatur Judæos, Mahumetanos & gentiles, nos Chriſtum, Prophetas & Apoſtolos ſequemur. 7. Invertimus Bellarmini comparationem hoc modo: Sicut omnes gentes ex lumine naturali agnoverunt eſſe Deum, ſed quis ſit ille Deus ignorantes in πολυθεΐαν & multiplicem idololatriam fuêre prolapſi: ſic omnes gentes ex lumine naturali agnoverunt, poſt hanc vitam pœnas & præmia ſupereſſe, ſed ignorantes quæ ſint illæ pœnæ ac præmia, propter quam cauſam & quibus diſtribuantur, ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν Rom. 1. v. 21. ac fabulas ſuas de purgatorio, de campis Elyſiis, de ſtygia palude inferorum, de Cocyto, Phlegetonte &c. addiderunt.

285. Quarta ratio ſumitur *ab apparitionibus animarum, quæ ſe in purgatorio eſſe renunciaverunt atq; opem à vivis imploraverunt*, quas apparitiones recenſent Gregor. lib. 4. Dial. c. 40. & 55. Gregor. Turonẽ. lib. de gloria Confeſſ. c. 5. Petrus Damiani in Epiſt. ad Deſider. Beda lib. 3. Hiſt. Angl. c. 19. Bernh. in vit. Malach. & autor libri de vit. Anshelmi. Reſp. 1. Deus in verbo ſuo expreſsè prohibuit à mortuis veritatem in fidei articulis quærere. Deut. 18. v. 11. *Non inveniatur in te quærens à mortuis.* Eſa. 8. v. 19. *Nonne populus Deum ſuum requiret? num pro vivis mortuos?* v. 20. *ad legem potius & ad teſtimonium.* Luc. 16. v. 28. cùm dives epulo rogaret, ut Lazarus ex Abrahæ ſinu ad fratres ſuperſtites miſſus ipſis teſtificetur, *ne & ipſi veniant in locum tormentorum*, reſpondet ipſi Abrahamus v. 29. *Habent Moſen & Prophetas, audiant illos*, cumq; epulo replicaret v. 30. *Non, Pater Abraham, ſed ſi quis ex mortuis ad eos ierit; pœnitentiam agent*, denuò audit v. 31. *Si Moſen & Prophetas non audiunt, neq; ſi quis ex mortuis reſurrexerit, credent.* 2. Tempore Gregorii demum in Eccleſia ex animarum apparitionibus purgatorium fabricari cœpit, quod ipſe non diſſimulat, ſic enim ſcribit libr. 4. Dialog. cap. 40: *Quid eſt quæſo te, quod in his extremis temporibus tam multa de animabus clareſcunt, quæ ante latuerunt, ita ut apertis revelationibus atq; oſtenſionibus venturum ſeculum ſe nobis inferre atque oſtendere videatur.* 3. animarum iſtarum, quæ ex purgatorio ſe rediiſſe teſtificatæ ſunt, apparitiones fuerunt Diabolicæ illuſiones, quibus Deus juſto judicio contemtũ verbi ſui. ex quo uno rectè agnoſci ac coli vult, in curioſis ac ſuperſtitioſis hominib. vindicavit 2. Theſſ. 2. v. 9. Probamus hoc primò ex animarum poſt hanc vitam ſtatu & conditione. Juſtorum animæ *ſunt in manu Dei, & non tangit illos tormentum* Sap. 3. v. 1. ergo negatoriæ ac præſtigiatoriæ ſunt illæ querelæ, quas de ſuis in purgatorio tormentis animæ fidelium defunctorũ protuliſſe finguntur. Confer 2. Sam. 12. v. 23. Joh. 7. v. 9. Sir. 38. v. 22. Luc. 16. v. 26. ubi dicitur, *defunctos ad nos in has terras non reverti.* Animæ à corporibus ſeparatæ oculis corporeis ac terrenis videri nequeunt, cùm ſint eſſentiæ incorporeæ ac ſpirituales. Quisquis ergo eas ſe videre & audire arbitratur, Satanæ ſpectris deluditur. Secundò ex apparitionum iſtarum exacta conſideratione; Diabolus non potuit ſuas fraudes & præſtigias tam artificiosè tegere, quin earum indicia quædam animadverti potuerint. Plerunq; enim exegit aliquot Miſſas, ut cultum Maoſim ſtabiliret. Paſſus eſt ſe adjurari & exorcizari, ut ſuperſtitiones confirmaret. Solent enim in Papatu certis verbis ac Ceremoniis ſpectra adjurare & hac orationis formulâ uti: *Domine Jeſu Chri-* 4. ab apparitionib. animarũ.

ſte omnium ſecretorum cognitor, qui ſemper tuis fidelibus & parvulis revelare ſalubria & utilia conſuevisti, quippe ex hoc loco Spiritum quendam ſe oſtendere permiſiſti, humiliter obſecramus benignisſimam tuam miſericordiam per paſſionem tuam & precioſiſſimi ſanguinis tui pro peccatis noſtris effuſionem, ut digneris præcipere huic Spiritui, ut ſine terrore ac læſione noſtra & omnium hominum ſe revelet, ſignificans famulis tuis, nobis vel aliis peccatoribus, quis ſit & cur venerit, quidq; petat, ut ex hoc honorari volens & ipſe conſolationem percipiat & fideles quoq; inde ſubleventur in nomine Patris † & Filij † & Spiritus ſancti † Amen. Petrus Mamorius narrat circa ann. 1458. in Gallia Conſollenti ad Viennam fluvium in Caplani cujusdam ædibus Diabolum, qui ſe animam defunctæ cujusdam eſſe dicebat, gemitibus, clamoribus & querimoniis omnia complevifſe, monentem habendas eſſe preces, peregrinationesque obeundas, & res veras plurimas revelantem, ſed dicente ei quodam, *Si vis tibi haberi fidem, dic, Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam &c.* reſpondiſſe, *hoc a ſe fieri non poſſe,* tunc ludificantibus ipſum iis, qui aſtabant, fremebundum aufugiſſe. Tertiò ex veterum teſtificatione. Tertull. lib. de anim. cap. 57. p. 296. *Nulli animæ omnino inferos patere ſatis Dominus in illo argumento pauperis requieſcentis & divitis ingemiſcentis ex perſona Abraham ſanxit, non poſſe relegari renunciatorem diſpoſitionis infernæ, quod vel tunc licere potuiſſet, ut Moſi & Prophetis crederetur.* Ibid. p. 295. *allocutiones animarum* dicit eſſe *fallaciam Spiritus nequam ſub perſonis defunctorum delitescentis.* Autor quæſtionum ad Antiochenum, quæ extant in operibus Athanaſii tom. 2. p. 275. q. 19. *Non permiſit Deus redire quenquam, qui annunciaret, ubi aut quomodo ſint animæ à nobis profectæ.* q. 25. *Animæ, quæ nos prævenientes decedunt, nequaquam hanc vitam rurſus inviſunt. Audi enim David Prophetam de defunctis hominibus dicentem: Homo ſicut gramen dies ejus, quoniam Spiritus pertranſivit per eum, & non erit amplius & locum ejus non amplius agnoſcent.* q. 35. *Nunquid ſcire poſſumus, quare non permiſerit Deus, animam alicujus eorum, qui è vivis deceſſerint ad nos redire & enarrare, qualisnam rerum apud inferos ſtatus?* Reſp. *Multi apud nos inde errores orirentur. Multi enim Dæmones formas humanas induere, & in hominum demortuorum figuris transformari potuiſſent ac dicere à mortuis ſeſe reſurrexiſſe atque inde multas res ementitas & falſa dogmata de iis, quæ ibi fiunt, ſpargere, idque ad ſeducendum nos & perdendum.* Chryſoſtom. hom. 29. in Matth. p. 283. *Non anima defuncti eſt, quæ dicit, anima talis ego ſum, ſed Dæmon, qui hac ut audientes decipiat, defingit.* Et poſteà: *Non poteſt anima è corpore ſeparata in his regionibus errare. Juſtorum enim animæ in manu Dei ſunt. Peccatorum verò poſt hunc exitum continuò abducuntur, quod à Lazaro & divite planum efficitur, ſed alibi quoque Dominus ait: Hodie animam tuam abs te repetent. Non igitur poteſt anima, cùm à corpore abſceſſerit, apud nos hic errare. Multis è locis Scripturæ comprobari poteſt, non errare hic poſt mortem juſtorum hominum animas. Nam & Stephanus ait: Suſcipe ſpiritum meum. Et Paulus: Reſolvi & eſſe cum Chriſto deſiderabat. De Patriarcha quoque Scriptura dicit: Et appoſitus eſt ad Patres ſuos. Quod verò nec peccatorum animæ hic commorari poſſunt, divitem audias quid dicat, perpendasq; quid petit & non impetrat. Quod ſi poſſent animæ hic converſari, veniſſet ipſe ut cupiebat & ſuos de ſuis tormentis feciſſet certiores.* Idem de Lazaro concil. 2. *Quid igitur eſt, quod Dæmones dicunt, Monachi illius ſum anima? Sanè propter hoc ipſum non credo, quia Dæmones dicunt, decipiunt enim auditores. Quapropter & Paulus ipſis, tametſi vera dicentibus, impoſuit ſilentium, ne ex veris nacti occaſionem, poſt admiſcerent mendacia, fidemq; ſibi conciliarent &c.* homil. 4. de Lazar. *Ut cognoſcas, quod gravior ſit Scripturarum ac Prophetarum doctrina, quam ſi quidà mortuis reſuſcitati renuncient, illud conſidera, quod quisquis mortuus eſt, ſervus eſt, quæ verò Scripturæ loquuntur, locutus eſt Dominus. Proinde etiamſi mortuus revivifcat, etiamſi Angelus è cœlo deſcendat, maximè omnium credendum eſt Scripturis. Nam Angelorum herus mortuorum pariter ac viventium Dominus, ipſe eas condidit &c. Ne igitur quæramus hæc audire à mortuis, quæ multò clarius quotidie nos docent ſacræ literæ. Nam ſi noviſſet hoc Deus, quod mortui excitati viventibus eſſent profuturi, nequaquam omiſiſſet, neque tantum lucrum prætermiſiſſet, qui cuncta nobis utilia procurat.* In concil. Ancyran. tom. 2. conc. p. 204. tale decretum factum: *Sacerdotes per Eccleſias ſibi commiſſas populo omni inſtantià prædicare debent, ut noverint hæc omnimodis eſſe falſa & non à divino, ſed maligno Spiritu talia phantaſmata mentibus fidelium irrogari &c. Omnibus itaq; publicè annunciandum eſt, quod qui talia & his ſimilia credit, fidem perdidit &c.* Auguſt. de cura pro mort. cap. 10. *Aliquando fallacibus viſis homines in magnos mittuntur errores.* Theophyl. in cap. 8. Matth. *Anima egreſſa in mundo non erat. Juſtorum enim animæ in manu Dei ſunt, peccatorũ verò & ipſæ hinc abducuntur, ut anima divitis.* Hûc referendi omnes illi autores, qui nobiſcum ſtatuunt, non verum fuiſſe Samuelem, qui Sauli in ejus forma apparuit, ſed ſpectrum Diabolicum. Bellarm. lib. 2. de purg. cap. 6. §. Reſpondebunt: *Non verum Samuelem, ſed Diabolum in forma ejus apparuiſſe docent Tertull. libr. de anim. prope finem. Autor quæſtionum apud Juſtin. q. 52. Autor quæſtionum V. Teſt. q. 27. apud Auguſt. Autor lib. de mirabilibus Scripturæ lib. 2. cap. 11. Procopius & Eucherius in 1. Reg. cap. 28. & Iſidor. lib. 8. etymolog. cap. 9.* Quartò *ex adverſariorum confeſſione.* Thom. part. 1. q. 117. art. 4. ad 2. *Dicendum eſt, quod frequenter Dæmones ſimulant ſe eſſe animas mortuorum ad confirmandum gentilium errorem, qui hæc credebant.* Idem part. 1. q. 110. art. 3. ad 3. diſputat, *animam ſeparatam à corpore, non poſſe naturali ſua virtute res corporeas movere, januas aperire, commovere ſcamna, excitare ſtrepitum &c.* cui Thomæ judicio ex parte ſubſcribere videtur Bucan. de purg. p. 121. Machiavell. in principio ſuæ Hiſtoriæ ſcribit: *Circa ann. Chriſti 600. conſuetudines ſeu dogmata veteris Eccleſiæ cum miraculis nova pugnare cœpiſſe. Nam ſpectrorum apparitiones & alias impoſturas Satanæ miraculorum, veterem illam formam religionis prorſus evertiſſe.* Verba Italica recenſet Wolfius cent. 16. memorab. p. 811. 4. De apparitionib. animarum idem ſtatuendũ quod de revelationibus, de quibus rectè pronunciat

Ger-

Gerſon. de examinat. do[?]..n. part.2. conſid.1. *Suſpecta eſt omnis revelatio, quam non probat lex cum Evangelio.* Et quales ſint ejusmodi revelationes, oſtendit res ipſa. Damaſcen. in orat. de defunctis refert ex Hiſtoria Palladii ad Lauſum. *Sancto Macario aliquando percunctanti cranium aridum cujusdam idololatræ, an eis prodeſſent preces viventium, reſponſum fuiſſe ex cranio. Quando pro mortuis offers preces, nos interim lenimentum aliquod ſentimus.* Thom. 4. diſt. 45. art. 2. q. 2. ex hac revelatione colligit, *animas damnatorum ex orationibus Sanctorum nō percipere aliquam pœnarum mitigationem, ſed ſolùm inane & fallax aliquod gaudium, quod nimirum videant ſe habere ſocios in pœnis.* Sed quis non videt aliud eſſe miſeriarum lenimentum, aliud verò fallax gaudium, ideò Bellarmin. lib. 2. de purg. cap. 18. rectiùs reſpondet, *hæc meliùs rejici ut falſa & apocrypha.* At ſi Bellarmino & Salmeroni hanc revelationem repudiare licet, quidni idem de ſimilibus revelationibus pronunciare licebit? libr. 2. de purg. cap. 8. revelationi Mechtildis de anima Origenis opponit aliam revelationem ex prato ſpirituali. Salmeron. tom. 14. Diſput. 26. pag. 231. candidè & ſine circuitione ſcribit: *Ejusmodi revelationes, quales exempl. gr. commemorat Dionyſius Carthuſianus, non ſunt conſiſtim aut paſſim ut vera recipienda, ſed cum judicio diligenter expendenda & quatenus fidei vel traditioni Eccleſiæ aut Doctoribus congruant, examinanda.*

5. ex incommodo. 286. *Quinta & ultima ratio eſſe poteſt, quia iſta opinio, quæ tollit purgatorium, non ſolùm eſt falſa, ſed etiam pernicioſa, ſiquidem homines ſocordes facit in peccatis cavendis & in bonis operibus faciendis. Qui enim cogitat, nullum eſſe purgatorium, ſed omnia peccata per mortem aboleri in iis, qui moriuntur cum fide, facilè dicet apud ſe, Quorſum ego laboro in jejuniis, precibus, continentia, eleemoſynis? cur fraudo cor meum deliciis & voluptatibus? quandoquidem in morte ſive pauca ſive multa peccata habuero, omnia delebuntur. At qui cogitat, remanere præter gehennam ignem acerrimum purgatorii & quicquid hic deletum non fuerit per debita pœnitentiæ opera ibi diluendum, certè diligentior, cautiorq; evadit.* Reſp. 1. in illis Scripturæ locis, quæ pœnas peccatorum inculcant Levit. 26. Deut. 28. nulla fit purgatorii cujusdam ignis mentio, cùm tamen ad populum in officio continendum & à peccandi ſtudio revocandum ex hypotheſi Pontificia illud vel maximè fuiſſet neceſſarium. 2. in dictis illis Scripturæ, quæ præcepta, promiſſa & exempla εὐθανασίας proponunt, nulla futuri cruciatus piis metuendi, ſed potiùs quietis & exultationis ſperandæ fit mentio, ut ſuperiùs oſtendimus. 3. Qui à peccatis non abſtinet metu futuri extremi judicii & infernalis ſupplicii, is nec deterrebitur à peccatis metu cōficti purgatorii. 4. Sicut *non ſunt facienda mala, ut eveniant bona,* Rom. 3. v. 8. ita non ſunt docenda falſa, ut caveantur mala. Nec veritas, nec pietas mendacio indiget. 5. Pontificia de purgatorio doctrina peccandi licentiam potiùs alit, quia tradit ex flammis illis per aliorum ſuffragia, quæ ditiores facili negotio ſibi comparare poſſunt liberationem contingere Lombard. 4. ſentent. diſt. 45. liter. D. diſputat, *in purgatorio celeriorem abſolutionem contingere divitis quàm pauperi, licet non pleniorem.* Albertus Magn. de offic. Miſſæ tract. 3. cap. 16. *Tot poſſunt fieri ſuffragia pro uno aliquo, quod ſtatim in momento liberatur. Et ideò in hoc ſolo caſu melior eſt conditio divitis, quàm pauperis, qui habet, unde ſuffragia fiant pro ipſo, unde* Prov. 13. dicitur: *Redemtio viri divitiæ ejus.* Perſuaſerunt Sacerdotes & Monachi Dominis ac Principibus, ut Eccleſiis & cœnobiis multa relinquerent & foverent, tunc velle ſe Miſſis ac precibus ſuis meritoriis ſalutis æternæ ipſis copiam facere, quantumvis magnis eſſent contaminati peccatis, per quod certè peccatis efficacem occaſionem dederunt, exiſtimabant enim ſe mercenarios & vicarios pecuniis ſuis ſibi comparaſſe, per quos è purgatorio quantocyus liberari poſſint. 6. Deterrendi quidem & revocandi ſunt homines à peccandi ſtudio & ad bona opera excitandi, ita tamen ne fiduciam in proprias ſatisfactiones ac propria merita collocent, neve territis conſcientiis firma ac neceſſaria conſolatio eripiatur, utrumque per doctrinam purgatorii fieri ex ſuperioribus eſt manifeſtum. 7. Scriptura docet, fructum juſtificationis eſſe *pacem conſcientiæ* Rom. 5. v. 1. *& cultum ſine timore Deo præſtitum* Luc. 1. v. 74. Atqui ſi juſtificati quidem, ſed nondum plenè purgati audiunt purgatorii flammas poſt mortem ſibi adhuc metuendas eſſe, & quidem tempore longiore, quàm fuit hujus vitæ ſpacium, quomodo pacem in corde ſentire & Deo ſine timore ſervire poterunt? ex quo apparet, verum ac Deo gratum ex timore filiali & fide profectum cultum per purgatorii doctrinam potiùs everti. 8. Quidam ex Pontificiis fatentur, in primitiva Eccleſia temporibus Apoſtolorum vicina non fuiſſe creditum purgatorium. Atqui eo tempore vel maximè pietatis ſtudium floruit. 9. Romæ purgatorium credi Bellarmin. non ibit inficias. At quale Romæ vigeat pietatis ſtudium, teſtantur Hiſtoriæ, clamat experientia. Vide loc. de Eccleſia §. 2. 62. Atque hæc ſunt Bellarmini argumenta omnia, quæ pro purgatorio aſtruendo profert, quibus quid roboris ac ponderis inſit, ex dictis manifeſtum erit. Quæ cap. 15. contra P. Martyrem profert, ut probet confeſſionem purgatorii ad fidem Catholicam pertinere, ex ſuperioribus facilem habent explicationem.

287. Lib. 2. de purgat. cap. 15. profert Bellarmin. peculiarem aliquam rationem ex Petro Cluniacenſi, quâ probare conatur ſuffragia Eccleſiæ defunctis in purgatorio prodeſſe. 6. ab Eccleſia communione. *Eccleſia tota* (inquit) *eſt unum corpus, cujus caput eſt Chriſtus. Ergo debet habere communicationem tàm capitis cum membris, quàm membrorum inter ſe* 1. Cor. 12. *ſed juſti defuncti ſunt membra hujus corporis, nam ſunt nobiscum colligati & cum Deo in fide, ſpe & caritate, igitur viventes poſſunt ac debent juvare defunctos ut membra ejusdem corporis. Præterea Chriſtus qui caput eſt, profuit vivens in terris viventibus, mortuus mortuis, vivent mortuos & mortuus viventibus. Ergo etiam decet, ut membra inter ſe ita agant, ut juſti viventes viventibus, mortui mortuis, viventes mortuis & mortui viventibus proſint. Denique ex quatuor membris diviſionis tria ſunt certè manifeſta. Ergo & quartum debet habere locum. Nam quod viventes juventur à viventibus, nemo negat, cùm videamus doceri, inſtrui, paſci verbo & Sacra-*

mentis alio: ab aliis. Quod mortui proſint mortuis, patet, nam Heliſæus mortuus alium ſuſcitavit 2.Reg.13. & Abraham mortuus in ſinum ſuum Lazarum recepit Luc.16. Nec ulli dubium eſſe debet, quin Sanctorum defunctorum animæ cum Chriſto regnantes, orent pro ſanctorum animabus in purgatorio laborantibus: Quod mortui proſint viventibus patet. Nam 2. Maccab.15. legimus, Oniam & Ieremiam jamdudum defunctos viſos fuiſſe orare pro populo Iudæorum viventium. Nec eſt incredibile etiam animas purgatorii pro nobis orare & impetrare. Si E. vivi proſunt mortuis, mortui mortuis, mortui vivis, cur non etiam prodeſſe poterunt vivi mortuis. Reſp.1. ratio hęc præſupponit, *eſſe purgatorium*, ut monet Bellarm. in explicatione hujus argumenti: Atqui hanc hypotheſin oſtendimus eſſe falſam, corruit igitur totum argumentum. 2. Quæ & qualis ſit communicatio membrorum in corpore myſtico cum Chriſto capite ac inter ſe invicem, non definiendum eſt ex ſpeculationibus humanæ rationis, ſed ex tabulis divinæ revelationis. 3. Ex verò manifeſtè docent, ſuffragiis vivorum mortuos poſt hanc vitam juvari nō poſſe, ut oſtendimus ſuperiùs arg.2.memb.8. Deſtituuntur etiam illa ſuffragia primitivæ Eccleſiæ ſuffragio. Concil. Toletan. III. tempore Gregorii Magni celebratum can.22. ſic decernit: *Qui divinâ vocatione ab hac vita recedunt cum Pſalmis tantummodo & Pſallentium vocibus debent ad ſepulchra deferri. Nam funebre carmen, quod vulgo defunctis cantari ſolet, vel in pectoribus ſe, aut proximos aut familias cædere omnino prohibemus. Sufficit enim quod in ſpe reſurrectionis Chriſtianorum corporibus famulatus divinorum impenditur Canticorum*, qui Canon in decreta relatus c. Qui divina 34. q. 1. 4. communicatio piè defunctorum cum piis viventibus & caritas vivorum erga defunctos nihilominus locum habere poteſt, ſi vel maximè mortui vivorum ſuffragiis ex purgatorio liberari negentur, quia per fidem ſtatuimus, piè defunctos cum Chriſto vivere, per caritatem honeſtâ ſepulturâ reliquias corporum ornamus ac eum illis in æterna vita conjungi deſideramus, quin & poſteris ipſorum etiam in hac vita omnia humanitatis officia exhibemus, per ſpem in cœleſti gloria nos cum illis victuros firmiter ſperamus. 5. longè diverſa ratio eſt inter Chriſtum & nos. Chriſtus vivens & mortuus viventibus ac mortuis prodeſſe potuit, quia ipſe eſt Dux vitæ, caput Eccleſiæ, Salvator corporis ſui myſtici, cujus ſanctiſſimum corpus in media morte manſit Verbi omnia vivificare valentis templum proprium, qui mortem moriendo deſtruxit, ac vitam reſurgendo reparavit. Id verò de membris in corpore myſtico dici nequit, quod eandem cum capite agendi potentiam & efficaciam obtineant. Chriſtus mortuos ad vitam revocavit, at num precibus noſtris mortuos excitare poterimus. 6. ex miraculo ſingulari non poteſt necti generalis quædam regula: Atqui quod mortuus Eliſæus alium mortuum ſuſcitaverit, eſt ſingulare quoddam miraculum. Adde quod propriè & accuratè loquendo non Eliſęus mortuus ſuſcitaverit mortuum, ſed Deus autoritatem Prophetæ defuncti hoc miraculo à ſe edito confirmare & vaticiniis ejuſdem fidem conciliare voluit. Quo ſenſu Lazarus in Abrahæ ſinum receptus dicatur, expoſitum fuit ſuperiùs. 7. *Animas defunctorum Sanctorum cum Chriſto regnantes orare pro animabus Sanctorum in purgatorio laborantibus*, negat Dominicus à Soto 4.ſent. diſt.45.q.3. art.2. *animas purgatorii pro nobis in terra adhuc viventibus orare* negat Thom.2.2.q.83 art.11.ad3. Bellarm. ipſe.h.l. agnoſcit, *eas non poſſe ordinariè cognoſcere quid agamus in particulari ac proinde ſuperfluum videri ab eis ordinariè petere, ut pro nobis orent.* Quæ igitur & quanta certitudo eſt hujus ſubſidii? 8. Liber ſecundus Maccabæorum apocryphus eſt, ut ſuperiùs vidimus. Ac ſomnium ibi recitatur à Juda Maccabæo ad excitandos militum animos excogitatum. Nec tamen vel Judas vel exercitus ſanctos illos invocant.

288. Salmeron tom.14. Diſp.25. quæ de purgatorii veritate inſtituta eſt, præter dicta Scripturæ ſuperiùs expoſita urget *traditionem non ſcriptam, quam Eccleſia multis modis ante oculos nobis propoſuit: 1. in Miſſæ ſacrificio celebranda pars quædam deputata eſt orationi pro mortuis in Chriſto quieſcentibus. 2. inſtitutum eſt officium mortuorum, quod pro defunctis in Eccleſia cani conſuevit, Miſſæ quamplurimæ & orationes, ſeu collecta & ſequentia cum reliquis ornamentis huic cultui accommodatis. 3. accedit dies peculiariter inſtitutus, ſecunda Novembris, in qua Eccleſia ſuffragatur piis defunctorum animis. 4. à tempore Apoſtolorum in hunc uſque diem inſtituta ſunt cœmiteria ſive monumenta orationis gratiâ.* Clem. Rom. lib.6. Conſtit. cap.30. 5. *Inſtitutio Sacerdotis Evangelici hoc ipſum reddit firmiſſimum. Nam hac forma Sacerdotes ab Epiſcopis conſecrantur ac promoventur: Accipite poteſtatem offerendi ſacrificium in Eccleſia Dei pro vivis & mortuis. 6. Pontifices Romani ex theſauro Eccleſiæ indulgentias tàm pro vivis quàm pro mortuis impartiri conſueverunt. 7. Patres Eccleſiæ Orientalis & Occidentalis idem docent.* At hæc omnia meras principii petitiones continent, de eo enim quæritur: An Miſſæ ſacrificium rectè offeratur pro defunctis, an probandum ſit illud officium mortuorum, an Pontificiæ indulgentiæ defunctis proſint. Regerit Salmeron: *Si Deo hic cultus non placeret, certè jam diu Eccleſiæ ſuæ per aliquem bonum Angelum revelatum eſſet. Nam ſi pro Agar ſitiente Deus Angelum miſit, ut oſtenderet fontem aquæ.* Geneſ.12. *& pro ſalute Cornelii Centurionis alterum deſtinavit* Actor.10. *& pro Tobia juniore, quem dirigeret in Rages civitatem Medorum Raphaelem Angelum amandavit* Tob.5. *quantò eſt probabilius & rationi magis conſentaneum, quod pro Eccleſia inſtituenda in vero Dei cultu & ab omni errore & hæreſi liberanda non unum aut duos ſed innumeros Angelos ad illam miſiſſet.* Reſp.1. Deus in negotio ſalutis & fidei non vult nobiſcum agere per Angelos, ſed per ſuum verbum, quod in Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis annotatum extat. Luc.16. v.29. *Habent Moſen & Prophetas, audiant illos.* 2. Nec Agari nec Cornelio nec Tobiæ novum aliquem fidei articulum præter & extra Dei verbum Angelus revelavit, ſed miniſterium in rebus neceſſariis præſtitit. 3. quinimò Angelus Cornelium ad Petri Apoſtoli doctrinam potius remiſit, ne quis verbi miniſterio poſthabito Angelicas revelationes expectaret,

Argumenta Salmeronis pro purgatorio 1. ex traditione.

ret. Actor.10.v.5. *Mitte viros in Ioppen & accerſi Simonem Petrum.* v.6. *hic dicet tibi, quid te oporteat facere.* 4. *Si vel Angelus de cœlo evangelizaret præterquam quod Apoſtoli evangelizaverunt, non eſſet audiendus* Galat.1.v.8. Chryſoſtom. in comm. h.l. pag.973. edit. comm. *Apoſtolus Angelis præponit Scripturas, idque valde congruenter, ſiquidem Angeli quamlibet magni, tamen ſervi ſunt ac miniſtri, cæterum omnes Scripturæ non à ſervis, ſed ab univerſorum Domino Deo venerunt.* Proclus in ſerm. de fide ad Armen. locum hunc Apoſtolicum adducens, addit hanc rationem p.15. λειτουργεῖν γὰρ Ἄγγελος ἐτάχθη οὐ δογματίζειν. *In miniſtrandi ordine locatus eſt Angelus non dogmata præſcribendi.* 5. Non per Angelos ſed per homines peculiariter ad id excitatos cultum divinum in Eccleſia Deus reformat, ut teſtantur exempla Abrahæ Patriarchæ, Eliæ Prophetæ, Joh. Baptiſtæ &c. Expectent igitur Pontificii Angelos, à quibus de cultu divino rectiùs inſtituantur, non veritatem è Scripturis per homines monſtratam fidei obœdientiâ ſequemur.

2. ex ratiocinatione. 289. Format inſuper Salmeron quaſdam *rationes*, quas dicit eſſe *magni momenti*. Videamus igitur quales ſint: 1. *Status medius poteſt eſſe inter perfectam puritatem, quæ eſt per fidem & charitatem & inter ſummam impuritatem, quæ eſt per crimina & mortiſera delicta.* Reſp. Scriptura totum genus humanum in duas duntaxat claſſes, in credentes ſcil. & incredulos diſtribuit ac quoslibet vel in ſtatu gratiæ & ſalutis, vel in ſtatu iræ & damnationis collocat, ut ſuperiùs vidimus. Adde quòd perfecta puritas in hac vita non detur, ut alibi fuit demonſtratum. 2. *HOMO eſt tantæ æquitatis ut non condonet culpam interdum etiam ſine pœna, ut patet in Davide remittente Abſoloni peccatum, nolente tamen ut coram ſe poſtea compareret* 2.Reg.14. *Deus ergo cujus miſericordia in immenſum ſunt majores, idem efficere poterit.* Reſp. ad juſtitiam potiùs quàm ad miſericordiam hoc pertinere Bellarmin. cenſet. Quicquid ſit, quo modo Deus culpam ex gratia condonare velit, ex Scripturis eſt diſcendum, quæ teſtantur, propter perfectam Chriſti ſatisfactionem Deum & culpam & pœnam remittere, ut ſuperiùs oſtendimus. 3. *Natura noſtra minùs amans puritatem omninò tepida efficeretur ad vitanda venialia, ſi non eſſet locus poſt mortem, in quo illa miſericorditer expiarentur.* Reſp. patet ex §.286. *Oderunt peccare mali formidine pœnæ.* Servilis & mercenaria eſt peccati fuga, quam purgatorii metus ab invitis extorquet. 4. *Poſt Adæ peccatum ſtatuta eſt nobis via tribulationum* Geneſ.3. Actor.14. *Cùm ergo multi ſint, qui vel in vita vel in morte probati non ſint promeritis, demus locum pro mortuis, in quo probentur, ut mundi & pacificati Deum videre poſſint.* Reſp. nemo ex hac vita ſine flagello exiit, poſtquam peccatum & per peccatum mors in omnes homines penetravit. Hęc vita eſt tempus tribulationis & probationis, futura vita erit tempus retributionis. 5. *Dei decretum eſt: Non intrabit in cœlum aliquid coinquinatum* Apocal.21. *ſed opus eſt, ut ſine macula & ruga ſint ii, qui in cœleſtem Hieroſolymam ingreſſuri ſunt.* Eph.5. *Cùm igitur multi in venialibus ſine debito pœnæ temporalis hinc decedãt, vel traderentur in gehennam ignis, quod eſſet contra rationem, vel ſtatim ad beatitudinem admitterentur.* Reſp. *Sanguis Chriſti mundat nos ab omnibus peccatis*, 1.Joh.1. v.7. ac proinde etiam ab illis peccatorum reliquiis, ut ſuperiùs latè fuit probatum. 6. *Dei miſericordia extenditur uſque ad mortuos, ſicut etiam Dei juſtitia, anima ergo decedens in veniali vel debito pœnæ pro lethali peccato temporaliter punitur.* Reſp. & miſericordia & juſtitia Dei extenditur uſque ad mortuos, interim tamen eſt diverſitas in objectis. Cum piis & fidelibus agit Deus non ex juſtitia, ſed ex miſericordia; cum impiis & infidelibus agit ex juſtitia & non ex miſericordia. 7. *Sublato purgatorio multa virtutum pia exercitia ſubtraherentur viventibus, ut fides reſurrectionis, Sanctorum communio, opera caritatis, ſubventiones pauperum Dei amore facta, merita & ſatisfactiones & cultus Dei amplificatio ex legatis quæ pro Eccleſiæ ſacellis inſtituuntur.* Reſp. nec ſpes reſurrectionis, nec Sanctorum communio, nec opera charitatis, nec ſubventiones pauperum per negationem purgatorii tolluntur, ut ex confeſſione & praxi noſtrarum Eccleſiarum conſtat. Opinio de propriis meritis & ſatisfactionibus Scripturæ adverſatur. Argumentum ab ampliſſimis illis Legatis, quæ Canonicis, Sacerdotibus & Monachis donantur, ut Miſſis & ſuffragiis ſuis animas è purgatorio liberent, eſt facilè palmarium, ideò Salmeron primo loco illud ponere debuiſſet. Niſi purgatorius ignis culinas illorum foveret, non tàm ſplendidum ac luculentum in illis ignem conſpiceremus. 8. *Conſtat ex Evangelio & Actis Apoſtolicis multos fuiſſe ad vitam revocatos à Chriſto & Apoſtolis. Iſti autem mortui ab inferno non ſunt revocati, quia ab illo loco nullus evadit, nec etiam ſunt a beatitudine jam adepta excitati, quia tunc reſurrectio non eſſet beneficium, quod a cœleſti gloria dejiceret vel deturbaret.* Reſp. ex miraculo extraordinario non poteſt ordinarium aliquod animarum poſt mortem domicilium probari. In quo ubi illæ reſuſcitatorum animæ fuerint aſſervatæ, antequam in priſtinum corporis domicilium reducerentur, nuſpiam in Scripturis patefactum, quod ergo Deus occultum eſſe voluit, id illud non debemus ſcrupuloſius inquirere, quod ſingulare eſt & extraordinarium, non eſt fas ad communis curſus regulas revocare. Bellarminus libr.2. de purgat. cap.8. ſtatuit *ex cœlo & inferno ad vitam revocatos quosdam fuiſſe.* Ergo propter mortuorum quorundam reſuſcitationem non eſt fingendum purgatorium. *Quod ex cœlo* (inquit) *aut inferno damnatorum aliqui revocari poſſent ad vitam, videretur incredibile, niſi extarent exempla, quæ negari non poſſunt. Nam Gregorius libr.1. Dialog. capit.9. ſcribit à ſancto Fortunato excitatum fuiſſe Marcellum quendam virum ſanctum, qui ab Angelis in optimũ locum ductus fuerat. Et cap.12. ſcribit a ſancto Severo excitatum quendam virum peſſimum, qui a Dæmonibus in infernum deducebatur. Egeſippus ſcribit libr.3. cap.2. B. Petrum excitaſſe affinem quendam Cæſaris Ethnicum à morte. Nec dubitari poteſt, quin Apoſtoli aliquos Ethnicos excitarint. Maximus ſerm.2. de S. Agnete dicit, quod excitarit filium Præfecti, qui in peccato mortali obierat. Et Evod. libr.1. de mirac. S. Stephani dicit, puerulum mortuum ante Baptiſmum ad reliquias S. Stephani excitatum.*

Hæc omnia Bellarmin. qui poſtea ſuam addens ἐπίκρισιν ſubjungit: *Si aliqui ſancti viri redierunt ad corpus, non fuerunt beati, ſed Deus prævidens eorum excitationem, diſtulit eorum beatificationem & interim deſinuit eos in optimo aliquo loco. De damnatis ſimiliter dico, eos qui ſunt excitati, cùm merentur pœnas æternas non fuiſſe damnatos, ſed ſuſpenſam eorum ſententiam & punitos interim ſecundùm præſentem injuſtitiam. 9 apud omnes gentes ſemper obtinuit fides purgatorii.* Reſpond. habetur paragr. 284. præcedente.

Argumentū Becani pro purgatorio ex purgatione ſalvandis neceſſaria.

290. Becanus in libro de purgatorio Calviniſtarum cap. 1. pag. 5. & ſeqq. utitur hoc diſcurſu: *In cœleſtem Hieroſolymam non intrabit aliquid coinquinatum* Apoc. 21. v. 27. *Ergo qui in eam ingredi debent, illos oportet eſſe ab omni peccato & ſic etiam ab originali mundatos ac purgatos. Iam verò peccatum originis non purgatur nec tollitur in BAPTISMO juxta hypotheſin Evangelicorum, nec in morte vel per mortem, quia cùm mors ex æquo ſit omnibus communis, utique omnes à peccato originali per mortem purgarentur, quod abſurdum. Ergo poſt hanc vitam, demum purgatur & per conſeq. datur purgatorium.* Reſp. 1. totum hunc Becani diſcurſum evertit Bellarminus libr. 2. de purgat. cap. 9. ſic diſputans: *Per reliquias peccatorum in morte expurgandas vel intelligitur fomes vel mali habitus contracti vel reatus pœna temporalis, vel peccata venialia, hæc enim ſola & omnia remanere poſſunt in homine juſtificato ex iis, quæ ad peccatum pertinent & proinde reliquiæ peccatorum dici poſſunt. Ac primùm fomes tollitur quidem in morte, quia tunc extinguitur ſenſualitas, ſed non propter fomitem nos purgatorium conſtituimus, alioqui etiam pueri baptizati morientes deberent purgatorias pœnas pati, cum Baptiſmus eis non abſtulerit fomitem.* At Auguſtin. libr. 21. de civ. Dei cap. 16. diſertè docet, *ejuſmodi pueros nullas pati purgatorias pœnas. Mali autem habitus, qui in voluntate exiſtunt, non neceſſariò extinguuntur per mortem, quandoquidem ſunt in potentiis, quæ organo non ſunt alligatæ. Nec tamen propter hujuſmodi habitus conſtituimus purgatorium, nam alioqui ſequeretur, adultos qui poſt multos malos habitus contractos baptizantur & ſtatim moriuntur, vel certè pro Chriſto occiduntur, non poſſe ſalvari, niſi per purgatorium, quia nec Baptiſmus nec Martyrium diſſolvit ejuſmodi habitus. Credibile igitur eſt, omnes iſtos habitus tolli per primum actum contrarium animæ ſeparatæ, quem ſtatim à ſeparatione elicit. Etſi enim hic non poſſit uno actu deſtrui contrarius habitus, tamen ibi poterit, quia actus ille multò vehementior erit, cùm anima tunc ſit potentior, quantum ad actus ſpirituales, nec habeat fomitem contrarium & reſiſtentem, ut hic habet. Reſtat ergo reatus pœnæ & peccata venialia, quæ propriè dici poſſunt reliquiæ peccatorum, ob quas eſt purgatorium. Has autem reliquias aliquando certum eſt in morte purgari, aliquando certum eſt non purgari, aliquando dubium eſt, quid fiat & probabiliſſimum eſt partim purgari, partim non purgari.* Hæc omnia Bellarminus. 2. Ex illis ſic concludimus: Fomes peccati tollitur in morte. At fomes ille eſt ipſum peccatum originis. Ergo peccatum originis tollitur in morte. Pueri baptizati morientes non patiuntur pœnas purgatorias. In illis igitur tollitur peccatum originis, non per Baptiſmum. Ergò in morte. Propter peccati fomitem non ſtatuitur purgatorium. Peccatum origenis eſt ille ipſe peccati fomes. Ergo propter peccatum originis non ſtatuendum eſt purgatorium. Viciſſim purgatorium ſtatuitur propter reatum pœnæ & peccata venialia. Atqui poſt remiſſionem peccatorum fide impetratam nullus remanet pœnæ reatus, & peccata venialia in renatis ipſo actu non afferunt reatum. Ergo nullum remanet purgatorium. Habitus mali, qui in voluntate exiſtunt, tolluntur per primum actum contrarium animæ ſeparatæ. Ergo etiam peccatum originis, quippe quod eſt vitioſus habitus. 3. Invertimus Becani argumentum: Peccatum originis non tollitur penitus in Baptiſmo, nec poſt mortem ſupereſt peccatorum purgatio ſperanda, ut latè fuit demonſtratum. Ergo in ipſa morte peccatum originis tollitur. Hanc conſequentiam probat Apoſtol. Rom. 6. v. 7. *Qui mortuus eſt, juſtificatus à peccato.* Reatus peccati tollitur per regenerationem, dominium per renovationem, ſenſus & radix per mortem. Epiph. lib. 2. tom. 1. hæreſ. ult. col. 459. *In nobis non eſt extirpare perfectè pravitatis radicem, verùm non in extenſionem ſinere excreſcere ac fructificare. Nam Univerſalis & perfecta radicum ipſius ſublatio ac interitus à Deo fit per corporis diſſolutionem.* 4. Fruſtra Becan. argutatur: *Si mors in piis tolleret peccati fomitem, utique in omnibus tolleret,* poſſem enim eodem modo concludere: Si mors piis eſt janua ad vitam. Ergo etiam omnibus hominibus. Nimirum mortis effecta & conſequentia variant ratione diverſorum ſubjecturum. Piis mors eſt ſuavis ſomnus & liberatio à labe adhærentis peccati & translatio ad ſtatum perfectæ juſtitiæ & vitam æternam, impiis verò eſt æternæ mortis initium & continuatio miſerrimi illius ſtatus, in quo impii tum in hac tum in futura vita hærent, quod ſcil. ſunt rei iræ divinæ, ſervi peccati & æternæ damnationi obnoxii. 5. Si dicas, *fomes peccati non ſolùm eſt in corpore, ſed etiam in ipſa anima. Ergo ut radix peccati, vitioſa ſcil. qualitas ex corpore tollitur per cinefactionem, ſic eadem peccati radix ex anima tollenda eſt per ignem purgatorium,* reſp. in ipſa animæ à corpore ſeparatione peccati venenum ab anima ſeparari, quamvis de modo & medio illius ſeparationis nobis exactè neutiquam quicquam conſtet.

Argumentū recentiorū cujuſdam Pontificii pro purgatorio. Corpus purgatur in ſepulchro. Ergo etiā anima in igne purgatorio.

291. Quidam ex recentioribus Pontificiis utitur hoc argumento: *Corpus purgatur à peccato in ſepulchro. Ergò multò magis anima à peccati labe purgari debet in quodam igne purgatorio.* Connexio probatur, *quia anima eſt peccati πρῶτον δεκτικὸν & cauſa principalis, corpus eſt cauſa duntaxat inſtrumentalis.* Reſp. putrefactio illa corporum in ſepulchro propriè & accuratè loquendo non eſt talis quædam purgatio, qualem animæ in igne purgatorio Pontificii tribuunt, ut propter illam hæc ſit ſtatuenda, id quod probo ex ipſis Pontificiorum hypotheſibus: 1. Animæ ſanctorum Patriarcharum, Prophetarum & Apoſtolorum non deſcenduut in purgatorium, & tamen corpora eorum putrefacta ſunt in ſepulchro. Bellarm. lib. 2. de purg. cap. 9. *Quidam reſpondent, ut anima ſeparata punitur pœnâ damni, quia caret Dei viſione &*

pœna

pœna ſenſus, quia torquetur igne: ita carnem puniri pœnâ damni, quia caret vita, & pœnâ ſenſus, licet impropriè, quia paulatim putreſit & in cineres redigitur. Sed prior ſolutio (quod anima ſola meritò puniatur, quia ipſa eſt ſubjectum & cauſa efficiens peccati) eſt melior, nam etiam corpora Sanctorum (nota Sanctorum) *hæc patiuntur, qui tamen purgatione non egent.* 2. Baptizati pueri non patiuntur purgatorias pœnas, conſentientibus omnibus Pontificiis, illorum tamen corpora putreſiunt in monumentis. 3. Damnatorum corpora in cineres rediguntur, nec tamen propterea à peccati labe purgantur aliàs non poſſent propter peccati labem in gehennam conjici. 4. *Fomes peccati tollitur in morte, quia tunc extinguitur ſenſualitas.* Bellarmin. d.l. Atqui ſi fomes peccati in morte tollitur, corpus nullâ eget per putrefactionẽ purgatione. 5. Putrefactio illa corporis in ſepulchro non poteſt conferri cum ſtatu animarum in purgatorio. Illud enim utpote ἀναίσθητον inanime ac inſenſile ex putrefactione nullum dolorem concipit, animæ verò in purgatorio tantis excruciantur pœnis, quantas nullus in hac vita maleficus unquam perſenſit, ſi Coſteri & aliorum Pontificiorum aſſertioni fides habenda. 6. Invertimus igitur argumentum: Si anima propter reliquias peccati igne purgatorio indigeret, utiq; etiam corpus ejuſmodi purgationem cum ſenſu doloris conjunctam ſuſtinere deberet, cùm in ipſo etiam corpore peccati reliquiæ hæreant. Sed poſterius dici nequit, quia anima in ſepulchro nullam ſentit doloris pœnam. Eſa. 26. v. 20. cap. 57. v. 2. *quieſcunt in cubilibus.*

292. Quidam ex Pontificiis moroſè & odioſè urgent *ipſummet Lutherum purgatorio fomenta ſuppeditaſſe.* Reſpond. 1. diſtinguendum inter ſcripta priora & poſteriora, quod diſcrimen ipſe inculcat in præfat. tom. 1. Lat. 2. quod & quale purgatorium intellexerit, exponit ipſe tom. 4. Lat. pag. 368. *Purgatorium à me aſſertum jactant Papiſtæ & Antilogiſtæ. Et adhuc adſero, ſed illud quod in Pſalmo frequentatur, ubi Sancti laudant Deum, quod ab inferno inferiori de tenebris & umbra mortis, de manu inferi, de periculis inferni, de finibus & portis mortis liberati ſunt &c. hoc purgatorium non eſt fictum, ſed res ipſa & nimium ſerium his qui cum Prophetis & Sanctis omnibus in ſchola Chriſti diſcunt hanc duram lectionem, deducit ad inferos & reducit; mortificat & vivificat.* Atque hæc de purgatorio dicta nobis ſufficiant.

De animarum dormitione.

293. Oſtendimus ſuperiùs §. 154. quæſtionem de ſtatu & conditione animarum è corporis domicilio egreſſarum revocari poſſe ad duo principalia capita, quorum prius agat περὶ τοῦ πῶ de domicilio illo, in quod animæ poſt hominis mortem recipiuntur, quod ψυχοδοχεῖον appellari poſſe diximus, poſterius περὶ τοῦ ποιεῖν καὶ πάσχειν, quid agant vel non agant ſeparatæ illæ animæ, an Epimenideo quodam ſomno oppreſſæ ἀναίσθητοι prorſus, ἄεργοι καὶ ἄπρακτοι uſque ad diem extremi judicii otientur, an verò pro diſtinctorum domiciliorum conditione ac ſtatu diverſa agant & patiantur. De priore membro ſatis prolixè hactenus egimus, reſtat igitur; ut ad poſterius tandem deſcendamus de eodem pari perſpicuitate acturi. Complures ex veteribus Eccleſiæ Doctoribus amplexi videntur quandã ψυχοπαννυχίαν, hoc eſt, ſtatuiſſe videntur animas hominum defunctorum ſomno ſopitas tàm boni quàm mali ſenſu deſtitutas, ac tàm æternæ beatitudinis quàm damnationis expertes uſque ad mortuorum reſurrectionem ac diem judicii in loco quodam inter cœlum ac terram intermedio eodemq; inviſibili quieſcere ac deliteſcere vel certè *à viſione Dei adhuc excluſas* in certo quodam πῶ ab inferno, in quo impiorum animæ aſſervantur, diſtincto unionem cum corporibus reſuſcitandis & æternæ beatitudinis poſſeſſionem expectare. Ex Patribus Græcis in hanc ſententiam produci ſolent Juſtinus (vel quicunque alius autor illarum qq. quia eruditi meritò dubitant, an ſint Juſtini) qui in q. 60. ex iis quæ Gentes Chriſtianis proponunt, ſcribit, *narrationem de Lazaro & divite non eſſe veram Hiſtoriam* & cauſam reddens ſubjungit: *Neque enim ante reſurrectionem unicuique ex iis, quæ in vita geſſit, præmium redditur.* Id. q. 76. *Si ante reſurrectionem nulla ſunt operũ præmia, quis fructus fuit latroni, cùm in Paradiſum ejus animus introductus eſt?* Reſpondet autem, *utilitatem latroni fuiſſe eam, quod fidei commodum reipſâ perceperit, per quod dignus reputatus ſit, qui Sanctorum cœtui adjungeretur, in quo uſque ad diem reſurrectionis & remunerationis reſervatur, habetq; Paradiſi ſenſum intelligentia ſenſu, qui dicitur, quo animi & ſeipſi vident, & quæ ſunt ſub ipſis & præterea Angelos atque Dæmonas.* Irenæ. lib. 5. adv. hæreſ. cap. 31. circa finem: *Cùm Dominus in medio umbræ mortis abierit, ubi animæ mortuorum erant, pòſt deinde corporaliter reſurrexerit, & poſt reſarrectionem aſſumtus ſit, manifeſtum eſt, quia & diſcipuloram ejus, propter quos & hæc operatus eſt Dominus, animæ abibunt in inviſibilem locum definitum eis à DEO & ibi uſque ad reſurrectionem commorabantur ſuſtinentes reſurrectionem, poſt recipientes corpora & perfectè reſurgentes, hoc eſt, corporaliter, quemadmodum & Dominus reſurrexit & ſic venient ad conſpectum Dei.* Orig. homil. 7. in Levit. de Patriarchis, Prophetis & Apoſtolis verba faciens: *Nondum enim,* inquit, *receperunt lætitiam ſuam, ne Apoſtoli quidem, ſed & ipſi expectant, ut & ego lætitiæ eorum particeps fiam. Neque enim diſcedentes hinc ſancti continuò integra meritorũ ſuorum præmia conſequuntur, ſed expectant etiam nos licet morantes, licet deſides &c. Vides ergo, quia expectat adhuc Abraham, ut quæ perfecta ſunt, conſequatur. Expectat & Iſaac & Iacob & omnes Prophetæ expectant nos, ut nobiſcum perfectam beatitudinem capiant.* lib. 2. περὶ ἀρχῶν circa finem: *Puto enim, quod ſancti quique diſcedentes de hac vita permaneant in loco aliquo in terra poſito, quem Paradiſum dicit Scriptura divina, velut in quodam eruditionis loco & ut ita dixerim, auditorio vel ſchola animarum, in quo de omnibus his, quæ in terris viderant, doceantur.* Titus Boſtrenſis in c. 23. Luc. Paradiſum, quem Chriſtus latroni promittit, *de ejuſmodi receptaculo à cœleſti regione diſtincto exponit* (quamvis eruditi meritò dubitant, an commentaria illa in Lucam ſint hujus Titi, quia autor eorum paſſim citat Chryſoſtomum, Cyrillum, Alexandrinum & Peluſiotam, qui pueri erant, cùm Titus moreretur, obiit enim ſub Valente teſte Hieronym. deſcript. Eccleſ.) Chryſoſt. homil. 39. in 1. ad Corinth. in illa verba: *Si in hac vita tantùm ſperamus in CHRISTO,*

miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. Quid ais Paule? an non animus ſuperſtes erit? erit & immortalis quidem. Quanquam vero vel ſexcenties ſit immortalis, tamen ſine carne ipſa admirandis illis bonis non fruetur, quemadmodum neq; pœnis punietur. Omnia enim coram tribunali Chriſti manifeſtabuntur, inquit Paulus, *ut unusquiſq; ferat quæ per corpus ſive bona ſive mala geſſit. Nam ſi corpus non reſurgit, anima noſtra incoronata manebit & extra cœleſtem beatitudinem erit.* homil. 28. in Epiſt. ad Hebræos: *Intelligite & vos, quale & quantum eſt Abrahamum ſedere & Apoſtolum Paulum expectantes, quando & tu conſummeris, ut poſſint tunc mercedem recipere, niſi enim & nos illuc venerimus, tunc prædixit eis Salvator non dare mercedem, ſicut Pater bonus amator filiorum probis & genuinis filiis & opus perficientibus dicit ſe non daturum comedere, niſi venerint etiam alii fratres &c. Ne aliquid præ nobis habere viderentur, ſi primi ante nos coronarentur, unum definivit tempus omnium coronarũ & qui ante tam multos annos vicit, tecum accipiet coronam.* Et poſteà: *Prævenerunt nos in certaminibus, ſed non prævenient in coronis. Si enim corpus unum omnes ſumus, major ex hoc efficitur corpori jucunditas, cùm ſimul & communiter coronatur & non per partes.* In aliis ſermonibus locum illum vocare ſolet τὸ τῶν ἱερῶν πρόθυρον (ſiccut Bernhardus, *atria à Domini domo diſtincta*, ut poſteà videbimus) quod animæ ibi demorentur ad ſimilitudinem eorum, qui præ foribus Principum in ædium veſtibulis expectant intra ædium penitiora ad Principis conſpectum admitti. Similia occurrunt homil. 40. in Geneſ. homil. 33. ad pop. Antiochen. homil. 7. in Epiſt. ad Hebr. ubi locum illum, in quem animæ piorum colliguntur, vocat *ſinum Abrahæ*. & apud autorem operis imperfecti in Matth. quod extat inter opera Chryſoſtomi homil. 34. Theodoretus in c. 11. Hebr. *Sanctorum tot & tanta fuerunt certamina, ſed hi tamen nondum coronas acceperunt, expectat enim Deus aliorum certamina ut ſoluto ſtadio omnes qui victoriam fuerint conſecuti, ſimul victores pronunciet & remuneret.* Theophylactus in cap. 16. Luc. ſcribit narrationem de Lazaro & divite eſſe parabolam, non Hiſtoriam, *quia nondum diſtributa ſint bona & mala juſtis & injuſtis.* In cap. 23. Luc. *Alii dixerunt, quod latro nondum ſit in Paradiſo ſortitus converſationem, ſed quia invariabilis ſit & mentiri nequeat Domini promiſſio, ideo dictum eſt: Hodie mecum eris in Paradiſo. Quidam verò qui maximè ſenſum aſſequi viſi ſunt, ſic exponunt: Repromiſſa nobis bona non ſunt ingreſſi in Paradiſum, vel aſcenſus, ſed regnum cœlorum, neque enim mihi videtur idem Paradiſus & regnum. Bona enim regni, neque oculus vidit neque auris audivit: Paradiſum autem & oculus Adæ vidit, & auris audivit de eis &c.* In cap. 11. Hebr. *Sancti nihil adhuc cœleſtium promiſſionum ſunt aſſecuti* Oecumenius in eund. loc. *Sancti teſtimonium promeriti, quod per fidem placuerunt DEO, nondum conſecuti ſunt bona juſtis promiſſa &c.* Aretas Cæſarienſis Epiſcopus in comm. cap. 6. Apocal. *Per hæc apparent Sancti petere mundi conſummationem, ideo longanimiter expectare jubentur uſq; ad conſummationem fratrũ, ne abſq; ipſis conſummentur juxta divinum Apoſtolum: Horum igitur ſpe, quæ per intellectum velut in ſpeculo contemplatur, omni craſſitie liberati meritò lætantur quieſcentes in ſinibus Abrahæ, nam id à multis ſanctis dictum eſt, unumquemque virtutis cultorem ſortitum eſſe dignum locum, unde etiam de futura ſua gloria certam quandam aſſequatur conjecturam.* Commentaria illa Aretæ collecta ſunt ex Andreæ Cæſarienſis Epiſcopi monumentis, ex quo intelligitur eum in eadem hæſiſſe ſententia. Euthymius in cap. 16. Luc. dicit, *narrationem illam de Lazaro & divite eſſe parabolam, quâ deſignetur, quid erit poſt diem judicii.* In c. 23. Luc. *Paradiſum à regno* diſtinguit: *Et tunc quidem dedit ei* (inquit) *converſationem in Paradiſo tanquam arrhabonem regni ſui, quod eſt fruitio ineffabilium ac æternorum bonorum, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit.*

294. Ex Patribus latinis ita ſenſiſſe videntur Tertullianus in locis compluribus in Apologet. cap. 47. pag. 78. *Paradiſum nominamus locum divinæ amœnitatis recipiendis Sanctorum ſpiritibus deſtinatum, maceriâ quadam igneæ illius Zonæ à notitia orbis communis ſegregatum.* lib. de anim. cap. 55. pag. 294. *Si Chriſtus non antè aſcendit in ſublimiora cœlorum quàm deſcendit in inferiora terrarum, ut illic Patriarchas & Prophetas compotes ſui faceret, habes & regionem inferûm ſubterraneam credere & illos cubito pellere, qui ſatis ſuperbè non putent animas fidelium inferis dignas, ſervi ſuper Dominum, & diſcipuli ſuper Magiſtrum, aſpernati ſi fortè in Abrahæ ſinu expectandæ reſurrectionis ſolatium carpere. Nulli patet cœlum terrâ adhuc ſalvâ &c. cùm tranſactione enim mundi reſerabuntur regna cœlorum.* Et ſub finem illius capitis: *Habes de Paradiſo à nobis libellum, quo conſtituimus omnem animam apud inferos ſequeſtrari in diem Domini.* cap. 58. pag. 296. *Omnes ergo animæ penes inferos inquis: Velis ac nolis & ſupplicia jam illic & refrigeria.* lib. 4. adv. Marc. cap. 34. pag. 441. *Eam regionem* (recipiendis animabus piè defunctorum deſtinatam) *ſinum dico Abrahæ, etſi non cœleſtem, ſublimiorem tamen inferis, interim refrigerium præbituram animabus juſtorum, donec conſummatio rerum reſurrectionem omnium plenitudine mercedis expungat, tunc apparitura cœleſti promiſſione, quam Marcion ſuo vendicat quaſi non à creatore promulgatam.* Similia occurrunt in Scorpiaco cap. 12. de judic. Domini cap. 11. in Fragment. de Paradiſo &c. Victorious Martyr in cap. 6. Apocal. *Animas occiſorum dicit ſe vidiſſe ſub ara, id eſt, ſub terra.* Item: *In noviſſimo tempore Sanctorum remuneratio perpetua & impiorum ventura eſt damnatio.* Lact. lib. 7. div. Inſtit. c. 21. *Nec quiſquam putet animas poſt mortem protinus judicari, nam omnes in una communiq; cuſtodia detinentur, donec tempus adveniat, quo maximus judex meritorum faciat examen.* Hilar. in Pſ. 238. *Hæc humana lex neceſſitatis eſt, ut ſepultis corporibus animæ* (omnes omninò) *ad inferos deſcendant. Quam legem Dominus ad conſummationem veri hominis non recuſavit.* Ambr. lib. 2. de Cain. c. 2. *Solvitur à corpore anima & poſt finem vitæ hujus adhuc futuri judicii ambiguo diſcernitur.* De bon. mortis c. 10. *Satis fuerat illis dixiſſe animas ᾅδην petere, i. e. locum, qui non videtur, quem Latinè infernum dicimus.* Prudent. in hym. de exeq. defunctor. *animas in terreſtrem Paradiſum ſive in ſinum Abrahæ deſcendere docet:*

Patet

Patet ecce fidelibus ampli
Via lucida jam Paradiſi,
Licet & nemus illud adire
Homini, quod ademerat anguis.

Auguſt. lib. 1. retract. cap. 14. *De ſanctis hominibus jam defunctis, utrum ipſi ſaltem dicendi ſunt jam in illa poſſeſſione* (beatitudinis) *conſiſtere, meritò quæritur.* Epiſt. 111. ad Fortunarianum ex verbis Hieronymi colligit, *tunc nos viſuros faciem DEI, cùm in Angelos profecerimus, hoc eſt, æquales Angelis facti fuerimus, quod erit,* inquit, *in reſurrectione mortuorum.* In Enchir. cap. 108. *Tempus quod inter hominis mortem & ultimam reſurrectionem interpoſitum eſt animas abditis receptaculis continet.* lib. 12. de Geneſ. ad lit. c. 35. *Minimè dubitandum eſt, animam hominis poſt mortem ipſam carne depoſita non ſic videre poſſe incommutabilem ſubſtantiam, ut ſancti Angeli vident.* In Pſal. 36. conc. 1. *Poſt vitam iſtam parvam nondum eris, ubi erunt ſancti, quibus dicetur: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi, nondum ibi eris, quis neſcit? ſed jam poteris ibi eſſe, ubi illum quondam ulceroſum pauperem dives ille ſuperbus in mediis tormentis vidit a longè requieſcẽtem. In illa requie certè ſecurus expectabis judicii diem.* Bernhardus ſerm. 3. de omnibus Sanctis: *Advertiſtis ni fallor, tres eſſe Sanctarum ſtatus animarum; primum videl. in corpore corruptibili, ſecundum ſine corpore, tertium in beatitudine conſummata; primum in tabernaculis, ſecundum in atriis, tertium in domo Dei.* Et poſtea: *In illam beatiſſimam DEI domum anima nec ſine nobis intrabunt, nec ſine corporibus ſuis, id eſt, nec ſancti ſine plebe, nec Spiritus ſine carne.* Serm. 4. exponens illud Apoc. 6. *Vide ſub altare animas interfectorum,* per altare intelligendam eſſe dicit *Chriſti humanitatem,* ac dicit *animas Martyrum eſſe ſub altari, quia ſolùm vident Chriſti humanitatem, poſt diem judicii exaltandas eſſe ſuper altare ad videndum Dei eſſentiam.*

295. Bellarminus quidem in lib. de beatit. Sanctor. cap. 4. & 5. pleraque illa dicta ad commodum ſenſum trahere conatur. De Juſtino dicit, quod *loquatur de retributione perfecta, quando totus homo animâ & corpore gaudebit vel cruciabitur;* de Irenæo, quòd *ſolùm ſignificet animas non eſſe nunc in perfecta illa beatitudine, in qua eſt Chriſtus, qui animo & corpore eſt beatus;* de Origene, quòd *loquatur de lætitia accidentali & perfecta;* de Chryſoſtomo, Theodoreto, Theophylacto & Oecumenio, quòd *loquantur de gloria ſeu corona corporis;* de Hilario, quòd *loquatur de tempore V. Teſt. quo adhuc cœlum erat clauſum;* de Ambroſio quòd *notitiam temporis illius, quo futurum ſit extremum judicium, animabus tantùm deneget, quodque loquatur de retributione mercedis, quæ tàm animo quàm corpori publicè coram toto mundo danda eſt;* de Prudentio, quòd *loquatur figuratè per ſinum Abrahæ & Paradiſum terreſtrem intelligens regnum cœlorum;* de Auguſtino, quod *aliquando dubitaverit de loco, ubi ſint animæ beatorum, ſed poſtea re diligenter conſideratâ rectiùs ſenſerit;* Item: quòd *exiſtimaverit Sanctorum animas videre quidem DEUM, ſed non ita perfectè, ut videbunt poſt reſurrectionem, propterea quod naturale deſiderium recipiendi corpus non ſinat animas toto conatu ferri in Deum;* (Sixtus Senenſis lib. 5. Bibl. annot. 169. pag. 388. addit *Auguſtinum non de gloria animarum, ſed de gradibus & quantitate ſive conſummatione gloriæ antè judicium dubitaſſe, utrum pares eſſent Angelis in viſione DEI, an aliquid minus viderent*) de Bernhardo denique quòd *Auguſtinum ſecutus deneget animæ ſeparatæ non omnino omnem DEI viſionem, ſed perfectam illam, quam habebit anima, quando toto impetu feretur in Deum.* Et ſanè non imus inficias quædam ex illis piorum veterum dictis commodè explicari poſſe, eorum cumprimis, qui alibi mentem ſuam clariùs expoſuerunt, interim negari nequit, 1. plurima ex illis dictis ita comparata eſſe, ut non niſi per violentam detorſionem ad bonum ſenſum reduci poſſint; adeò ut hîc quoque locum habeat effatum Theologorum Academiæ Duacenſis, qui in Cenſura Bertrami, quam Indici expurgatorio inſeruerunt, apertè fatentur, *ſe in Catholicis veteribus aliis præter Bertramum plurimos ferre errores & extenuare, excuſare, excogitato commento perſæpe negare & commodum iis ſenſum affingere, dum in Diſputationibus opponuntur.* 2. inde Bellarminus ipſe fatetur, *Aretam & Euthymium ex Græcis, Tertullianum, Lactantium & Victorinum ex Latinis non poſſe commodè exponi.* 3. Sanderus de viſib. Eccleſiæ Monarchia lib. 7. expreſſè aſſerit, Johannem XXII. *errorem illum ſuum, quod Sanctorum in Domino quieſcentium animæ antè diem judicii Deum non ſint viſuræ, nec fruituræ cœleſti gloria & beatitudine, cum multis & Græcis & Latinis Patribus habere communem.* 4. Alphonſus de Caſtro lib. 3. adv. hæreſ. in verb. *Beatitudo* hæreſ. 6. *Bernhardum, Theophylactum & Irenæum idem cum Iohanne XXII. ſenſiſſe aſſerit, idq́; Irenæum apertè indicare, in Theophylacto ſe mirari non fuiſſe à Cenſore notatum, de Bernhardo verò luce clariùs conſtare.* 5. Theodorus Peltanus Jeſuita in ſuis ad Titum Boſtrenſem annotationibus obſervat, *ſententiam illam ſive Chryſoſtomi ſit ſive Titi, apud quem ex verbis Chryſoſtomi probatur, eſſe multorum veterum.* 6. Sixtus Senenſis lib. 6. Biblioth. annot. 345. pag. 570. ſine circuitione fatetur *multos ex veteribus viſionem DEI animabus piè defunctorum denegaſſe;* ſic enim ſcribit: *Alphonſus Caſtrenſis admonet hanc Bernhardi ſententiam eſſe damnatam, quod & ipſe non inficior, ſed autorem tamen grato ac benigno affectu excuſandum arbitror ob ingentem numerum illuſtrium Eccleſiæ Patrum, qui ante ipſum huic dogmati autoritatem ſuo teſtimonio viſi ſunt præbuiſſe. Horum ſententias juxta ſeriem temporum, in quibus floruerunt, collectas hûc opponere libet, ut in unius pagina tranſcurſu lector abſque longa mora breviter agnoſcat, qui ſibi autores hac in parte prudenter legendi ſint, ac benevolè, quando id fieri queat, interpretandi.* Agnoſcit igitur quorundam dicta non admittere benevolam ac commodam illam interpretationem. ibid. pag. 573. *Si quæ ſunt Sanctorum dicta, quæ nequeant hujuſmodi interpretationem pati* (quod ſcilicet animabus non denegent ſimpliciter DEI viſionem & beatitudinem, ſed duntaxat perfectam & conſummatam illam felicitatem, quam poſt corporis reſurrectionem expectant) *meminerit ſaltem, hunc errorem nihil officere eruditioni & pietati tàm illuſtrium Patrum; cùm Eccleſia illorum temporib. nondum ali-*

quid

quid certi in hoc articulo ſtatuiſſet credendum. 7. Vaſquez tom. 1. in Thomam Diſp. 19. cap. 1. num. 1. & num. 11. *Non pauci neque infimi nominis autores in câ fuerunt ſententia, ut aſſererent Sanctorum defunctorum animas, quæ ex hac vita diſceſſerunt, non ſtatim in beatitudinem recipi, ſed uſq; ad diem judicii in quibuſdam locis reſervari, ut interim nec Deum videant nec beata ſint. Euthymius, Tertullianus, Lactantius, Victorinus manifeſtè hanc ſententiam docuerunt &c.* Stapleton. lib. 1. de autorit. Script. cap. 2. §. 5. *Etiam Origenes, Irenæus, Chryſoſtomus, Theodoretus, Oecumenius, Theophylactus, Ambroſius, Bernhardus, huic ſententiæ aſſenſi ſunt.*

296. Colligimus igitur ex illis Patrum ſententiis, 1. veriſſimam eſſe regulam iſtam, quam toties inculcat Auguſtinus, quòd Patrum dicta non ſint Canonicæ Scripturarum ſacrarum autoritati exæquanda nec pro norma fidei in Eccleſia habenda, ſed juxta Scripturæ normam explicanda ac ſalvâ honorificentiâ, quæ Patribus debetur, poſſe ab eorum ſententia diſcedi ſicubi ipſimet a Scripturis ſacris diſceſſerint. Epiſt. 19. ad Hieron. Epiſt. 48. ad Vincent. Epiſt. 111. ad Fortunatũ lib. 2. cont. Creſcon. c. 32. lib. 11. cont. Fauſt. c. 5. & alibi paſſim. 2. σοφὸν illud φάρμακον, quo Bellarm. lib. 2. de Chriſto c. 2. authenticam Patrum autoritatem tueri nititur, quod ſcil. *Patres nunquam omnes ſimul errent, etiamſi aliquis eorum erret,* non poſſe nec debere pro univerſali regula haberi, cùm plures quandoq; in erronea opinione conſentiant. Nullus Patrum fuit im̃ediatè à Deo illuminatus & inſpiratus, ſicut Prophetæ & Apoſtoli, ideò non minùs plures ſimul quam ſinguli errare poſſunt, eatenus verò non errant, quatenus Scripturam ſequuntur quæ omnis erroris penitus expers. 3. poſſe in Patribus ut nævos excuſari ea, quæ accedente pertinaciâ luci Scripturarum obluctante degenerant in hæreticas opiniones. Bellarm. lib. 4. de Eccleſ. c. 5. inſectatur Flacium Illyricum, quod in Patribus *nævos* appellet, quæ in Pontificiis damnat ut *hæreſes. Illyricus* (inquit) *noſtra dogmata in omnium Patrum libris invenit, ſed in Patribus vocat nævos, in nobis hæreſes. Scilicet hæc eſt aſtutia adverſariorum ut oſtendant nos eſſe extra Eccleſiam, noſtra dogmata vocant hæreſes; ut non videantur ipſi ſeparati ab Eccleſia Patrum, eadem dogmata in illis vocant nævos.* At præter alia, quæ Bellarmino opponi poſſunt ac debent, utpote quòd Papalia dogmata non occurrant apud antiquiſſimos Patres, qui primis ſeculis vixerunt, quod quarundam duntaxat corruptelarum veſtigia in ſcriptis Veterum occurrant, quod ipſimet Pontificii tales nævos in Patribus agnoſcere cogantur &c. Urgemus locum Auguſtini lib. 1. de Baptiſm. contra Donatiſtas cap. ult. ubi Donatiſtis pro ſua de Baptiſmo iterando hæreſi autoritatem Cypriani obtendentibus eodem modo reſpondet: *Nam illum,* inquit, *nævum in candore ſanctæ animæ charitatis ubera obtegebant, hanc autem fuliginem in iſtorum tartarea fœditate vultus impacatus oſtentat.* Auguſtini veſtigiis inſiſtit Vincentius Lyrinenſis, qui in lib. contra profan. vocum novit. cap. 11. (in Hæreſeolog. Baſil. edit. pag. 646. ſic ſcribit: *O mira rerum converſio! Autores ejuſdem opinionis Catholici, conſectatores vero hæretici judicantur. Abſolvuntur Magiſtri, condemnantur diſcipuli. Conſcriptores librorum filii regni erunt, aſſertores verò gehenna ſuſcipiet. Nam quis ille tam demens eſt, qui illud Sanctorum omnium & Epiſcoporum & Martyrum lumen beatiſſimum Cyprianum cum cæteris Collegis ſuis in æternum dubitet regnaturum eſſe cum Chriſto? aut quis contra tam ſacrilegus, qui Donatiſtas & cæteras peſtes, quæ illius autoritate Concilii rebaptizare ſeſe jactitant, in ſempiternum neget arſuros eſſe cum Diabolo &c.* 4. perquam proclive eſſe in rebus fidei à veritatis tramite aberrare, ſi relictâ Scripturæ luce humanas ratiocinationes velimus ſequi. Quia enim rationi abſurdum videtur, judicium adhuc inſtitui, ſi animæ jam ante Dei viſione ac æternâ felicitate perfruuntur, inde quidam ex veteribus humanæ rationis arbitrium ſecuti animabus ſeparatis illam felicitatem denegarunt. 5. erroneam illam de ſtatu animarum ſeparatarum opinionem precibus pro defunctis & temporis progreſſu dogmati de purgatorio occaſione præbuiſſe. Patet hoc ex Liturgia, quæ Jacobo falſò tamen tribuitur, in qua Sacerdos pro animabus Sanctorum in Chriſto quieſcentium ita precatur, ut indicet, eas nondũ ad locum expectatæ beatitudinis perveniſſe. Forma precationis hæc eſt: *Domine DEUS noſter, memento omnium orthodoxorum ac rectè de fide ſentientium ab Abel juſto uſque ad hodiernum diem fac eos requieſcere in regione viventium in regno tuo, in deliciis Paradiſi, in ſinu Abraham, Iſaac & Iacob, ſanctorum Patrum noſtrorum, unde exulat dolor, triſtitia & gemitus, ubi præſidet lumen vultus tui & perpetuò refulget.*

Scriptura ſententia de ſtatu animarum ſeparatarum.

297. Sed prætermiſſis incertis veterum opinioub' de communi quodam animarum à corporibus ſeparatarũ receptaculo ac ſomno Scripturæ divinitùs inſpiratæ ſententiam de ſtatu & conditione animarum inveſtigabimus. Ea verò teſtatur, 1. animas à corporibus ſeparatas nequaquam in locum quendam à cœlo & inferno diſtinctum & in commune quoddam receptaculum congregari, ſed τὸ illud beatiſſimum, in quod animæ piorum in fide defunctorum recipiuntur, eſſe verè ac realiter diſtinctum ab infernali illo carcere, in quem animæ impiorum & infidelium detruduntur. 2. animas defunctorum à corporibus ſeparatas non opprimi ſomno quodam carnali & Epimenedeo uſque ad extremi judicii diem, ſed tempore inter mortem hominis & extremum judicium intermedio in eodem verſari ſtatu, quem poſt reſurrectionem corporibus unitæ nbtinebunt, hoc eſt, animas piorum in cœlo DEUM videre & æternæ beatitudinis participes eſſe; animas impiorum in inferno à beata DEI viſione remotas & cruciatuum infernalium participes reddi. 3. Quando in extremo die animæ corporibus reſuſcitatis iterum unientur, & beatorum gaudium & damnatorum cruciatum incrementa accepturum, quia in communionem gaudii in beatis & ſupplicii in damnatis corpora eorum vocabuntur. De primo membro ſuperiùs latè fuit dictum ac quomodo Scriptura de duobus diſtinctis animarum ſeparatarum receptaculis loquatur, fuit oſtenſum, reſtat igitur, ut ad ſecundum membrum accedamus ac quomodo ſtatum animarum beatarum in cœlo, & damnatorum in inferno Spiritus ſanctus nobis deſcribat, attendamus.

298. Sta-

De ſtatu animarum beatarum in cœlo. a. ex V. T.

298. Statum animarum *in cœlo* Scriptura tùm *negativè*, tùm *affirmative* deſcribit, à quo ſcilicet beatæ illæ animæ immunes ſint ac liberæ, & quibus bonorum generibus, quave felicitate circumfluant, quid non cogantur pati & quid viciſſim agant, proinde in duas iſtas claſſes Scripturæ dicta, quæ de ſtatu beatarum animarum nos informant, diſtingui poſſunt, ſed nos hac vice ſequemur ſeriem librorum Biblicorum & phraſium emphaſin in quolibet dicto expendemus. Abrahamo dicit Dominus Geneſ. 15. v. 15 *ibis ad Patres tuos* בְּשָׁלוֹם *in pacem*, ex quo loco Eſaias deſumſit illud cap. 57. v. 2. *ingrediuntur in pacem*, & Simeon Luc. 2. v. 29. *nunc dimittis ſervum tuum in pace*. Hæc pax animarum ſanctarum non eſt iners otium vel veternus aliquis, ſed tranquillitas, lætitia & pax conſcientiæ, in Deo exultantis, ab omni dolore & pavore liberatæ, Dei luce fruentis & Deum celebrantis, ut infrà pleniùs docebitur. De eodem Abrahamo dicit Spiritus ſanctus, quòd poſt mortem *congregatus ſit ad populum ſuum*, Geneſ. 25. v. 8. quæ phraſis etiam de Iſaaco Geneſ. 35. v. 29. Jacobo Geneſ. 49. verſ. 32. & aliis piis in vera fide promiſſi Meſſiæ defunctis uſurpatur. Emphaſin hujus phraſeos expendimus ſuperiùs in *συνωνυμίᾳ*, ubi oſtendimus, non corporis nec ſepulturæ, ſed animæ reſpectu pios ad populum ſuum congregari. Eſt ergo certus aliquis populus, Eccleſia ſcilicet triumphans in cœlis, cui pii ſtatim à morte conjunguntur, & cum qua unum cœtum conſtituunt. Num verò putabimus cœtum illum eſſe penitus otioſum ac perpetuo indulgere ſomno? abſit hoc à nobis longiſſimè; Quòd ſi enim militans in terris Eccleſia ac populus DEI in hoc mundo non eſt ocioſus ac ſomno perpetuò ſopitus, ſed Deum agnoſcit, colit, celebrat, utique multò minùs Eccleſia in cœlis triumphans, ac populus DEI in vita æterna otioſus ac ſomno ſopitus eſt cenſendus, ſed fulget in eo lux divinæ agnitionis, reſonant in eo laudis divinæ cantica, ac membra hujus cœtus vinculo charitatis invicem ſunt connexa, aliàs non conſtituerent unum aliquem populum. 1. Sam. 25. v. 9. ait Abigail ad Davidem: *Anima domini mei erit colligata in faſciculo vitæ, ac Domino DEO tuo*. Emphaſin hujus dicti expendimus §. 160. hoc loco illud duntaxat notamus, quòd animæ piorum poſt mortem dicuntur *colligari in faſciculum* חַיִּים *vitarũ apud Dominum DEUM*. Ergo vivunt אֶת יְהוָה *cum Domino* ſeu apud Dominum. Qualis verò hæc ſit vita & qualis ſtatus apud Dominum, exponit David Pſal. 16. v. 11. *Scire facies me ſemitam* חַיִּים *vitarum* אֶת פָּנֶיךָ *cum faciebus tuis* vel apud faciem tuam, *jucunditates in dextera tua in ſeculum*. Pſal. 36. v. 10. *tecum vel apud te eſt fons vitarum, & in lumine tuo videmus lumen*. Ex his & ſimilibus dictis intelligitur, vitam apud DEUM non eſſe aliam quàm beatiſſimam, lætiſſimam, jucundiſſimam. Pſal. 142. v. 8. *Educ ex carcere ſive clauſura animam meam ad laudandum nomen tuum*. Ergo quando anima ex corporis ergaſtulo in morte liberatur, tum velut ex arcto quodam carcere in liberum campum progreditur ac laudat Dominum cum omni ſanctorum Angelorum & beatorum choro. Eſa. 57. verſ. 1. *Viri miſericordiæ à facie mali colliguntur*, verſ. 2. *ingrediuntur in pacem*. שָׁלוֹם apud Hebræos ſignificat omnium bonorum cumulum, omnigenam proſperitatem ac felicitatem, quando igitur animæ defunctorum *in pacem ingredi* dicuntur, eo ipſo ſignificatur, quod æternæ beatitudinis fiant participes, quia beatitudo ſic deſcribitur, *quod ſit ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus*. Danieli ab Angelo dicitur Dan. 12. verſ. ult. *Vade ad finem & requieſces & ſtabis* (reſurges in die noviſſimo atque interim quoad animam conſtitueris) *in ſorte tua*, hoc eſt, tibi aſſignata, *in ſorte* ſcilicet *ſanctorum in lumine*, Actor. 26. verſ. 18. Coloſſ. 1. verſ. 12. Atqui *in illo lumine* conſtituti *vident* verum *lumen* Pſal. 36. verſ. 10. non ergo otioſè ac ſecurè dormiunt. Sapient. 3. verſ. 1. *Juſtorum animæ in manu DEI ſunt, & non tangit illas tormentum*. (Dictum hoc expendimus ſuperiùs §. 161. & 191. manus DEI inter cætera ſignificat DEI *protectionem ac tutelam*, quando ergo animæ piorum dicuntur eſſe in DEI manu, ſenſus eſt, quod DEI patrocinio ab omni prorſus malo ſint immunes, contra verò omnis boni ac felicitatis participes, quia in *dextra DEI ſunt delectationes in ſeculum* Pſal. 16. v. 11.) ac omnium optima explicatio, quomodo animæ piorum ſint in manu Dei, petitur ex dicto CHRISTI Johan. 10. v. 27. *oves meæ vocem meam audiunt, & agnoſco eas*. v. 28. *& ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, & nemo rapiet eas ex manu mea*. Ergò animæ in manu DEI habent vitam æternam, *nec tangit eos tormentum*, ſicut animæ impiorum in inferno *cruciantur*, Luc. 16. verſ. 28.) *ſed illi ſunt in pace*, verſ. 3. (circumfluunt felicitate ac lætitia) verſ. 4. ὀλίγα παιδευθέντες μεγάλα εὐεργετηθήσονται *in multis bono afficientur, multis beneficiis cumulabuntur*. verſ. 6. *in tempore viſitationis ipſorum refulgebunt & tanquam ſcintillæ in ſtipula diſcurrent*, hoc eſt, dono claritatis ornabuntur ac *ſolis inſtar fulgebunt in regno Patris cœleſtis* Matth. 13. v. 43. Eccleſ. 11. v. 3. parabolicè dicitur, quod homo in morte cadat, vel *ad Auſtrum vel ad Aquilonem*, hoc eſt, quod anima migret vel in locum beatitudinis, lucis, gaudiorum &c. vel in locum damnationis, tenebrarum & cruciatuum. Ergò animæ non aſſervantur in communi quodam receptaculo uſque ad judicii diem, nec ſomno perpetuò ſopiuntur ſed vel præmia vel pœnas percipiunt. Siracid. 11. v. 27. *Facilè eſt coram Domino in die obitus reddere homini ſecundùm opera ejus*. Ergo præmia piorum non differuntur planè in diem judicii, ut animæ interim nihil ex illis participent, ſed ſtatim in die obitus redditur unicuique ſecundùm opera ac proinde pii benefactorum præmia, impii malefactorum pœnas recipiunt. Non eſt quod regeras: *Siracidem haudquaquam categoricè aſſerere, quod in die obitus unicuiq; ſecundùm opera reddatur, ſed duntaxat hypotheticè quod poſſit Deus regere, ſi vellet*. Nam genuinus ac verus dicti ſenſus is eſt, quod reddat Deus unicuique in die obitus ſecundùm opera ſua & quod Deo hoc facilè factum ſit, quia ſapiens hoc argumento nos exhortatur ad ſtudium bonorum operum, ac verſ. 28. addit, *quod in fine hominis ſit denudatio operum ejus*, ut eſt in vulgata translatione. In supplem. Dan. cap. 3. v. 86. *Benedicite Spiritus & animæ juſtorum Domino, laudate & ſuperexaltate eum in ſecula*.

299. In

299. In Novo Teſtamento de ſtatu & conditione animarum piarum è corporis domicilio egreſſarum plura extant teſtimonia. De Patriarchis Abrahamo, Iſaaco & Jacobo dicit Chriſtus Matth.22.v.32. Marc.12.v.26. Luc.20.v.37. quòd poſt mortem adhuc *vivant* reſpectu ſcil. animarum, quia corpora eorum tum nondum erant ad vitam reſuſcitata. Quod ſi ergo animæ eorum vivunt, & quidem *in cœlo apud Dominum*, utique etiam gaudia æternæ vitæ ſentiunt, nec ſomno conſopitæ otiantur, *vita vigilia eſt*, dicit Seneca, ſomnus autem mortis imago eſt ac ſoror. *Vita in actione conſiſtit*, dicit Philoſophus, non in ignava & inerti ἀπραξίᾳ. Luc.19.v.31. Moſes & Elias in transfiguratione Chriſti apparentes *loquuntur cum illo de exitu* ſeu paſſione illius Hieroſolymis ſuſtinenda: ſic etiam animæ beatorum de perſona, beneficiis & regno Chriſti colloquuntur in ſumma lætitia. Luc.16.v.22. quando Lazarus moritur, Angeli ipſius *animam portant in ſinum Abrahæ*, ubi παρακαλεῖται v.25. ac libera eſt ab omni periculo è feliciſſimo illo ſtatu excidendi, quia chaſma magnum eſt firmatum verſ.26. Rationem metaphoræ, cur feliciſſimus beatarum animarum ſtatus vocetur *ſinus Abrahæ*, expoſuimus ſuperiùs §.161. Sicut infans in ſinu materno quietem & protectionem invenit, ſic piorum animæ in hoc ſinu felicitatis æternæ quietem ab omni labore & protectionem ab omni dolore percipiunt. Eſa.66.v.13. *Conſolabor vos, ſicut matrem conſolatur filius.* Ac probè notandum, quod Lazarus in hoc ſinu Abrahæ dicitur *conſolationem percipere*, utique ergo ipſius anima non dormit, ſed conſolatione erigitur ac ſentit loco malorum, quæ in hac vita ſuſtinuit, ſibi retribui bona, ſicut ex antitheſi ibidem addita intelligitur. Excipiunt Pſychopannychitæ, *hanc non eſſe Hiſtoriam, ſed Parabolam, in qua futura tanquam præſentia narrentur ad animos hominum magis percellendos.* Reſp.1. multi ex veteribus ſtatuunt eſſe Hiſtoriam. Tertullianus lib.4. adv. Marcion. p.274. Hilarius in enarrat. Pſal.2. circa fin. Ambroſius in Luc. tom.5. p.128. Hieronymus lib.2. adv. Jovin. Auguſtinus de cura mort. cap.14. Gregorius lib.4. Dial. cap.29. Lyran. in comm. Luc.16. argumento permoti eo, quod nomina propria Abrahæ & Lazari exprimantur ac quinque fratres damnati divitis recenſeantur. 2. Quidam ſtatuit, priorem hujus narrationis partem, quæ perſonam divitis & Lazari, ipſorum vitam, mores & obitum exponit, eſſe Hiſtoricam; poſteriorem verò, quæ conditionem Lazari in futuro ſeculo, ſinum Abrahæ, cruciatum divitis, guttulam aquæ exprimit, eſſe parabolicam. 3. Si vel maximè ſtatuatur, quod ſit parabola, noſtræ tamen ſententiæ confirmandæ optimè inſervit. Neque enim ſignificat futurum hominum piorum & impiorum poſt diem judicii ſtatum, ſed potiùs præſentem, quem ſtatim à morte ipſorũ animæ ſortiuntur. Dives enim damnatus rogat Abrahamum, ut *mittat Lazarum ad fratres ſuos*, cui Abraham reſpondet, *habent Moſen & Prophetas, audiant illos.* At poſt diem judicii non erunt homines in hoc mundo, qui à futuris inferni ſuppliciis præmoneri ac Moſen & Prophetas audire poſſent. Ergò hæc διήγησις, etiamſi ſit parabolica, oſtendit tamen, animas piorum conſolatione frui in cœlo, impiorum verò animas cruciari in inferno, alioqui nec vera nec veriſimilis erit. Abſit enim ut cum Photinianis in actis manuſcriptis colloq. Racov. blaſphemare velimus *Chriſtum in hac parabola divitis & Lazari hominum opinionibus, quæ tunc plerunq; vigebant ſe accommodare fuiſſe* coactum. *Nam* [inquiunt] *aliquem in inferno fuiſſe & ibi torqueri, alium in ſinu Abrahæ decumbere ſunt planè ficticia & ſimilia illis, quæ Poëta de Ixione, Siſypho, Tantalo ſcribunt.* Quantò rectiùs Iren. lib.4. adv. hæreſ. cap.4. p.234. *Non fabulam retulit nobis* [Dominus] *divitis & pauperis, ſed primùm quidem docuit, neminem oportere delitiis uti neq; in ſecularibus oblectamentis & multis epulis degentes ſervire ſuis voluptatibus &c. ne ergò in eadem pœna cum his veniamus, finem eorum oſtendit ſimul ſignificans, quod obœdientes Moſi & Prophetis crederent in eum &c.* Luc.23.v.46. promittit Chriſtus converſo latroni. *Hodiè mecum eris in Paradiſo.* Dicti hujus emphaſin expendimus ſuperiùs §.161. & 190. Nomen Paradiſi in Scripturis accipitur dupliciter. Primò *propriè* pro horto illo delitiarum corporali ac terreno, in quo primi parentes, antequam peccarent, habitarunt, ſed poſt peccatum ex eodem expulſi fuêre. Geneſ.2.v.8. & ſeqq. cap.3.v.1. cap.13. v.10. Cant.4.v.13. Ezech.28.v.13. cap.31.v.8. Secundò *figuratè* pro beatiſſimo illo πῦ, in quo animæ piorũ felicitate gloria perfruuntur 2. Corinth.12.v.4. Apoc.2.v.7. cujus figura Paradiſus ille terrenus extitit. Hoc loco Paradiſi nomẽ nõ accipitur in ſignificatione priore, ſed poſteriore. Proinde ut latronis converſi, ita quoq; omnium verè piorum animæ in vera Chriſti agnitione ex hujus vitæ ergaſtulo diſcedentes *in Paradiſum*, id eſt, cœtum Eccleſiæ cœleſtis & ad beatitudinem ac lætitiam ſempiternam transferuntur, quia Paradiſus ſignificat regnum Dei, vitam beatam, ſecretis malis omnibus cumulatam omnium bonorum complexionem, ſedem beatorum, in qua Deus ſanctis Angelis & beatis animabus videndum & fruendum ſeſe exhibet, ex qua viſione inenarrabilis lætitia & vita beatiſſima oritur. Athanaſ. in lib. variar. qq. q.19. *Non propter ſolam latronis animam Chriſtus Deus noſter Paradiſum aperuit, ſed etiam ob reliquas ſanctorum animas.* Excipiunt 1. *Chriſtum loqui de Paradiſo terreſtri.* Reſp. Contrarium oſtendimus ſuperiùs §.163. Ne enim latro per *regnum* fortaſſis intelligeret aliquid humanum vel corporeum, Chriſtus declaravit regnum ſuum eſſe *Paradiſum*, id eſt, gloriam & felicitatem cœleſtem. 2. *latroni promiſſum quidem fuiſſe Paradiſum cœleſtem, ſed dandum demùm poſt reſurrectionem, dixiſſe autem Chriſtum, hodie eris propter certitudinem rei futuræ, ſicut Prophetæ res futuras per tempus præſens aut præteritum exprimunt.* 3. *Illud hodiè conjungendum cum voce dico, non cum verbo eris.* *Amen hodiè tibi dico, eris mecum in Paradiſo.* R. utramque exceptionem eſſe coactam & textui contrariam oſtendimus itidem ſuperiùs §.190. Joh.5.v.24. *Amen amen dico vobis, qui verbum meum audit & credit ei, qui miſit me, habet vitam æternam & in judicium non venit, ſed tranſiit à morte in vitam.* Ergò animæ fidelium ſtatim à morte tranſeunt ad vitam æternam, quæ in Scripturis definitur inenarrabili felicitate ac lætitiâ. Ecquis enim ſtatuet, conditionem ac ſtatum piorum poſt mortem

omnium

omnium malorum finem reddi deteriorem? Jam verò etiamnum in hac vita ἀῤῥαβῶνα æternę felicitatis ſentiunt, utique ergò ab ea poſt mortem non excluduntur, ſed primitiarum in hac vita acceptarum decimas & incrementum largiſſimum conſequuntur. Joh.14.v.2. *In domo Patris mei manſiones multa ſunt, ſi quò minùs, dixiſſem vobis, quia vado parare vobis locum.* v. 3. *& ſi abiero & praparavero vobis locum, iterum veniam & accipiam, vos ad meipſum, ut ubi ſum ego & vos ſitis.* Conſolatur Chriſtus Apoſtolos adverſus odia ac perſecutiones mundi, in quo non erant fixam ac ſtabilem ſedem habituri ac promittit ipſis, quòd in *domo Patris ſui*, id eſt, in cœlo ſint *multa manſiones*, non turguriola commorandi duntaxat cauſa conceſſa, ſed habitacula ac tabernacula æterna, in quæ eos undique à mundo fugatos ſtatim poſt mortē recipere velit. Chriſtus n. venit ad nos ac nos ad ſe recipit, non ſolùm in extremo judicio, quando corpora noſtra ex terræ pulvere ſuſcitata in cœlum introducet, ſed etiam in hora mortis, quando animas noſtras per Angelos in ſinum ſuum transferri curat. Ergò ubi Chriſtus eſt, ibi Apoſtoli & omnes verè pii ſtatim poſt mortem eſſe incipiunt. Jam verò Chriſtus eſt in gloria & beatitudine cœleſti, ut conſtat cap. ejuſd. Ergò v. 16. *rogabo Patrem & alium paracletum dabit vobis ut maneat vobiscum in æternum.* Ergò Apoſtolorum animæ etiam poſt mortem manſerunt habitacula & templa Spiritus ſancti ejuſdem luce colluſtrata, aliàs enim Spiritus S. non manſiſſet cum ipſis in æternum. Quæ verò Apoſtolorum, eadem etiam omnium verè piorum hac in parte ſors eſt & conditio. Joh 17. v. 24. *Pater, quos dediſti mihi, volo, ut ubi ego ſum & illi ſint mecum, ut videant claritatem meam, quam dediſti mihi.* Ergò animæ piorum, quæ ſunt cum Chriſto, non ſunt otioſæ vel ſomno ſopitæ, ſed vident Chriſti gloriam ac claritatem & ex hac viſione lucem, juſtitiam, vitam & lætitiam percipiunt. Act. 7 v. 56. Stephanus moriturus videt *cælos apertos, Dei gloriam & Filium hominis ſtantem à dextris Dei*, nimirum ut intelligeret, cœlum ſibi jam patere, ſeque ſtatim à Domino in cœleſtem gloriam eſſe recipiendum, unde etiam ex fide orat. v. 59. *Domine Ieſu ſuſcipe Spiritum meum* tanquam depoſitum fideliter cuſtodiendum ac conſtituto tempore reddendum, perinde ut etiam Chriſtus moriturus Spiritum ſuum Patri tradit, docens omnia corporis ſui myſtici membra eandem cum ipſo conſolationem in morte & Spiritus omnium verè piorum à corpore diſcedentes velut depoſitum à DEO ſuſcipi & in cœleſtem gloriam transferri 1. Pet. 4. v. 19. Cumprimis verò de ſtatu animarum piarum emphaticè loquitur Apoſtolus 2. Cor. 5. v. 1. *Scimus, quoniam ſi terreſtris domus noſtra hujus habitationis diſſolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manu factam, æternam in cœlis.* verſ. 2. *nam & in hoc ingemiſcimus, habitationem noſtram, quæ è cœlo eſt, ſuperindui cupientes.* verſ. 3. *ſi tamen veſtiti & nō nudi inveniamur.* verſ. 4. *nam & qui ſumus in hoc tabernaculo, ingemiſcimus gravati eo quod nolumus expoliari ſed ſuperveſtiri, ut abſorbeatur, quod eſt mortale à vita.* v. 6. *Audentes igitur ſemper & ſcientes; quoniam dum ſumus in corpore, peregrinamur à Domino.* v. 7. *per fidem enim ambulamus & non per ſpeciem.* v. 8. *audemus autem & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore & præſentes eſſe ad Dominum.* Quidam hunc locum exponunt de tempore reſurrectionis & judicii, ideò per *domum terreſtrem diſſolvendam* intelligunt mundum in fine ſeculi deſtruendum, per *domum æternam & cœleſtem* corpus immortale & glorificatum, quâ ratione hic locus Apoſtolicus non de ſtatu animarum poſt mortem, verùm de gloria piorum poſt reſurrectionem ageret. Sed ſcopus atque integer contextus contrarium oſtendit. Per ἐπίγειον οἰκίαν τοῦ σκήνους Apoſtolus intelligit corpus hoc mortale, ſicut ipſemet exponit v. 6. *dum ſumus in corpore*, ut & Jobi 4 v. 19. eadem metaphora homines in hac vita dicuntur *inhabitare domos luteas*, ac Petrus mortem ſuam vocat ἀπόθεσιν τοῦ σκηνώματος 2. Epiſt. 1. v. 14. ſicut hoc loco Paulus κατάλυσιν τῆς ἐπιγείου οἰκίας τοῦ σκήνους. Ratio metaphoræ eſt manifeſta. Corpus enim humanum eſt ex terra factum ac proinde fragile & caducum inſtar tabernaculi, quod citò poteſt loco moveri. Anima in corpore habitat velut in domo, imò velut in tabernaculo, id eſt, in temporario quodam habitaculo, ſicut milites tempore belli ad tempus in tabernaculis commorantur. Per οἰκοδομὴν ἐκ Θεοῦ, οἰκίαν ἀχειροποίητον, αἰώνιον ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ τὸ οἰκητήριον τὸ ἐξ οὐρανοῦ intelligit beatitudinem ac vitā æternam, in quam pii poſt mortem ſuſcipiuntur; Probamus hoc 1. *ex præcedentis capitis concluſione* v. 17. *quod in præſentia eſt momentaneum & leve tribulationis noſtræ ſupramodum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur nobis* v. 18. *non contemplantibus quæ videntur, ſed quæ non videntur. Quæ enim videntur temporalia ſunt, quæ autem non videntur æterna ſunt.* Cum hiſce non ſolùm immediatè, ſed etiam per particulam ratiocinativam γὰρ conjungitur Apoſtolica illa conſolatio. *Scimus enim, quoniam ſi terreſtris domus noſtra hujus habitationis diſſolvitur, quod ædificationem ex Deo habemus*, æternum ſc. illud ac inviſibile cœleſtis gloriæ pondus. 2. *ex oppoſitione.* Ædificationem enim illam ex Deo, domum nō manufactam æternam in cœlis elegantiſſimè opponit Apoſtolus terreno mortalis corporis noſtri tabernaculo. Corpus mortale vocat domum ἐπίγειον tum *ratione originis*, quia eſt ex terra factum; tum *ratione nutritionis & habitaculi*, quia fructibus ex terra naſcentibus alitur & terram inhabitat, tum *ratione termini*, quia in terram tandem abit ac reſolvitur; ſed beatitudinem ac vitam æternam domum cœleſtem, quia in cœlo eadem fidelibus parata. Corpus mortale vocat σκῆνος, quia anima ad tempus duntaxat in illo habitat, poſtea ex hoc tabernaculo emigrat, ſed cœleſtem beatitudinem vocat οἰκητήριον æternum ac perpetuum domicilium. De corporis tabernaculo dicit, quod tandem diſſolvatur, ſed cœleſtem beatitudinem vocat οἰκίαν αἰώνιον, quia in æternum & quidem in eodem ſtatu permanet. Cœleſtem domum vocat ἀχειροποίητον & οἰκοδομὴν ἐκ Θεοῦ, quia Deus ab æterno ſine hominum operâ eandem fidelib. paravit, contrà verò corpus mortale per carnalem generationem parentum nobis communicavit. 3. *ex verborum conſideratione.* Non in futuro dicit, ſi terreſtris domus diſſoluta fuerit, habebimus ædificationem ex Deo, ſed in præſenti ἔχομεν *habemus*, at ſi de corpore immortali & glorificato tempore reſurrectionis nobis

299. In Novo Teſtamento de ſtatu & conditione animarum piarum è corporis domicilio egreſſarum plura extant teſtimonia. De Patriarchis Abrahamo, Iſaaco & Jacobo dicit Chriſtus Matth. 22. v. 32. Marc. 12. v. 26. Luc. 20. v. 37. quòd poſt mortem adhuc *vivant* reſpectu ſcil. animarum, quia corpora eorum tum nondum erant ad vitam reſuſcitata. Quod ſi ergo animæ eorum vivunt, & quidem *in cœlo apud Dominum*, utique etiam gaudia æternæ vitæ ſentiunt, nec ſomno conſopitæ otiantur, *vita vigilia eſt*, dicit Seneca, ſomnus autem mortis imago eſt ac ſoror. *Vita in actione conſiſtit*, dicit Philoſophus, non in ignava & inerti ἀπραξίᾳ. Luc. 19. v. 31. Moſes & Elias in transfiguratione Chriſti apparentes *loquuntur cum illo de exitu* ſeu paſſione illius Hieroſolymis ſuſtinenda: ſic etiam animæ beatorum de perſona, beneficiis & regno Chriſti colloquuntur in ſumma lætitia. Luc. 16. v. 22. quando Lazarus moritur, Angeli ipſius *animam portant in ſinum Abrahæ*, ubi παρακαλεῖται v. 25. ac libera eſt ab omni periculo è feliciſſimo illo ſtatu excidendi, quia chaſma magnum eſt firmatum verſ. 26. Rationem metaphoræ, cur feliciſſimus beatarum animarum ſtatus vocetur *ſinus Abrahæ*, expoſuimus ſuperiùs §. 161. Sicut infans in ſinu materno quietem & protectionem invenit, ſic piorum animæ in hoc ſinu felicitatis æternæ quietem ab omni labore & protectionem ab omni dolore percipiunt. Eſa. 66. v. 13. *Conſolabor vos, ſicut matrem conſolatur filius.* Ac probè notandum, quod Lazarus in hoc ſinu Abrahæ dicitur *conſolationem percipere*, utique ergo ipſius anima non dormit, ſed conſolatione erigitur ac ſentit loco malorum, quæ in hac vita ſuſtinuit, ſibi retribui bona, ſicut ex antitheſi ibidem addita intelligitur. Excipiunt Pſychopannychitæ, *hanc non eſſe Hiſtoriam, ſed Parabolam, in qua futura tanquam præſentia narrentur ad animos hominum magis percellendos.* Reſp. 1. multi ex veteribus ſtatuunt eſſe Hiſtoriam. Tertullianus lib. 4. adv. Marcion. p. 274. Hilarius in enarrat. Pſal. 2. circa fin. Ambroſius in Luc. tom. 5. p. 128. Hieronymus lib. 2. adv. Jovin. Auguſtinus de cura mort. cap. 14. Gregorius lib. 4. Dial. cap. 29. Lyran. in comm. Luc. 16. argumento permoti eo, quod nomina propria Abrahæ & Lazari exprimantur ac quinque fratres damnati divitis recenſeantur. 2. Quidam ſtatuit, priorem hujus narrationis partem, quæ perſonam divitis & Lazari, ipſorum vitam, mores & obitum exponit, eſſe Hiſtoricam; poſteriorem verò, quæ conditionem Lazari in futuro ſeculo, ſinum Abrahæ, cruciatum divitis, guttulam aquæ exprimit, eſſe parabolicam. 3. Si vel maximè ſtatuatur, quod ſit parabola, noſtræ tamen ſententiæ confirmandæ optimè inſervit. Neque enim ſignificat futurum hominum piorum & impiorum poſt diem judicii ſtatum, ſed potiùs præſentem, quem ſtatim à morte ipſorũ animæ ſortiuntur. Dives enim damnatus rogat Abrahamum, ut *mittat Lazarum ad fratres ſuos*, cui Abraham reſpondet, *habent Moſen & Prophetas, audiant illos.* At poſt diem judicii non erunt homines in hoc mundo, qui à futuris inferni ſuppliciis præmoneri ac Moſen & Prophetas audire poſſent. Ergò hæc ἀληγορία, etiamſi ſit parabolica, oſtendit tamen, animas piorum conſolatione frui in cœlo, impiorum verò animas cruciari in inferno, alioqui nec vera nec veriſimilis erit. Abſit enim ut cum Photinianis in actis manuſcriptis colloq. Racov. blaſphemare velimus *Chriſtum in hac parabola divitis & Lazari hominum opinionibus, quæ tunc plerumq; vigebant ſe accommodare fuiſſe* coactum. *Nam* [inquiunt] *aliquem in inferno fuiſſe & ibi torqueri, alium in ſinu Abrahæ decumbere ſunt planè ficticia & ſimilia illis, quæ Poetæ de Ixione, Siſypho, Tantalo ſcribunt.* Quantò rectiùs Iren. lib. 4. adv. hæreſ. cap. 4. p. 234. *Non fabulam retulit nobis* [Dominus] *divitis & pauperis, ſed primùm quidem docuit, neminem oportere delitiis uti neq; in ſecularibus oblectamentis & multis epulis degentes ſervire ſuis voluptatibus &c. ne ergò in eandem pœnam cum his veniamus, finem eorum oſtendit ſimul ſignificans, quod obœdientes Moſi & Prophetis crederent in eum &c.* Luc. 23. v. 46. promittit Chriſtus converſo latroni. *Hodiè mecum eris in Paradiſo.* Dicti hujus emphaſin expendimus ſuperiùs §. 161. & 190. Nomen Paradiſi in Scripturis accipitur dupliciter. Primò *propriè* pro horto illo delitiarum corporali ac terreno, in quo primi parentes, antequam peccarent, habitarunt, ſed poſt peccatum ex eodem expulſi fuêre. Geneſ. 2. v. 8. & ſeqq. cap. 3. v. 1. cap. 13. v. 10. Cant. 4. v. 13. Ezech. 28. v. 13. cap. 31. v. 8. Secundò *figuratè* pro beatiſſimo illo ſtatu, in quo animæ piorũ felicitate gloria perfruuntur 2. Corinth. 12. v. 4. Apoc. 2. v. 7. cujus figura Paradiſus ille terrenus extitit. Hoc loco Paradiſi nomẽ nõ accipitur in ſignificatione priore, ſed poſteriore. Proinde ut latronis converſi, ita quoq; omnium verè piorum animæ in vera Chriſti agnitione ex hujus vitæ ergaſtulo diſcedentes *in Paradiſum*, id eſt, cœtum Eccleſiæ cœleſtis & ad beatitudinem ac lætitiam ſempiternam transferuntur, quia Paradiſus ſignificat regnum Dei, vitam beatam, ſecretis malis omnibus cumulatam omnium bonorum complexionem, ſedem beatorum, in qua Deus ſanctis Angelis & beatis animabus videndum & fruendum ſeſe exhibet, ex qua viſione inenarrabilis lætitia & vita beatiſſima oritur. Athanaſ. in lib. variar. qq. q. 19. *Non propter ſolam latronis animam Chriſtus Deus noſter Paradiſum aperuit, ſed etiam ob reliquas ſanctorum animas.* Excipiunt 1. *Chriſtum loqui de Paradiſo terreſtri.* Reſp. Contrarium oſtendimus ſuperiùs §. 163. Ne enim latro per *regnum* fortaſſis intelligeret aliquid humanum vel corporeum, Chriſtus declaravit regnum ſuum eſſe *Paradiſum*, id eſt, gloriam & felicitatem cœleſtem. 2. *latroni promiſſum quidem fuiſſe Paradiſum cœleſtem, ſed dandum demùm poſt reſurrectionem, dixiſſe autem Chriſtum, hodie eris propter certitudinem rei futuræ, ſicut Prophetæ res futuras per tempus præſens aut præteritum exprimunt.* 3. *Illud hodie conjungendum cum voce dico, non cum verbo eris. Amen hodiè tibi dico, eris mecum in Paradiſo.* R. utramque exceptionem eſſe coactam & textui contrariam oſtendimus itidem ſuperiùs §. 190. Joh. 5. v. 24. *Amen amen dico vobis, qui verbum meum audit & credit ei, qui miſit me, habet vitam æternam & in judicium non venit, ſed tranſiit à morte in vitam.* Ergò animæ fidelium ſtatim à morte tranſeunt ad vitam ęternam, quę in Scripturis definitur inenarrabili felicitate ac lætitiâ. Ecquis enim ſtatuet, conditionem ac ſtatum piorum poſt mortem

omnium

omnium malorum finem reddi deteriorem? Jam verò etiamnum in hac vita ἀπαρχὴν æternę felicitatis ſentiunt, utique ergò ab ea poſt mortem non excluduntur, ſed primitiarum in hac vita acceptarum decimas & incrementum largiſſimum conſequuntur. Joh.14.v.2. *In domo Patris mei manſiones multæ ſunt, ſi quò minùs, dixiſſem vobis, quia vado parare vobis locum.* v.3. *& ſi abiero & preparavero vobis locum, iterum veniam & accipiam, vos ad meipſum, ut ubi ſum ego & vos ſitis.* Conſolatur Chriſtus Apoſtolos adverſus odia ac perſecutiones mundi, in quo non erant fixam ac ſtabilem ſedem habituri ac promittit ipſis, quòd in *domo Patris ſui*, id eſt, in cœlo ſint *multæ manſiones*, non tuguriola commorandi duntaxat cauſa conceſſa, ſed habitacula ac tabernacula æterna, in quæ eos undique à mundo fugatos ſtatim poſt mortē recipere velit. Chriſtus n. venit ad nos ac nos ad ſe recipit, non ſolùm in extremo judicio, quando corpora noſtra ex terræ pulvere ſuſcitata in cœlum introducet, ſed etiam in hora mortis, quando animas noſtras per Angelos in ſinum ſuum transferri curat. Ergò ubi Chriſtus eſt, ibi Apoſtoli & omnes verè pii ſtatim poſt mortem eſſe incipiunt. Jam verò Chriſtus eſt in gloria & beatitudine cœleſti, ut conſtat cap. ejuſd. Ergò v.16. *rogabo Patrem & alium paracletum dabit vobis ut maneat vobiſcum in æternum.* Ergò Apoſtolorum animæ etiam poſt mortem manſerunt habitacula & templa Spiritus ſancti ejuſdem luce colluſtrata, aliàs enim Spiritus S. non manſiſſet cum ipſis in æternum. Quæ verò Apoſtolorum, eadem etiam omnium verè piorum hac in parte ſors eſt & conditio. Joh.17.v.24. *Pater, quos dediſti mihi, volo, ut ubi ego ſum & illi ſint mecum, ut videant claritatem meam, quam dediſti mihi.* Ergò animæ piorum, quæ ſunt cum Chriſto, non ſunt otioſæ vel ſomno ſopitæ, ſed vident Chriſti gloriam ac claritatem & ex hac viſione lucem, juſtitiam, vitam & lætitiam percipiunt. Act.7.v.56. Stephanus moriturus videt *cœlos apertos, Dei gloriam & Filium hominis ſtantem à dextris Dei*, nimirum ut intelligeret, cœlum ſibi jam patere, ſeque ſtatim à Domino in cœleſtem gloriam eſſe recipiendum, unde etiam ex fide orat. v.59. *Domine Jeſu ſuſcipe Spiritum meum* tanquam depoſitum fideliter cuſtodiendum ac conſtituto tempore reddendum, perinde ut etiam Chriſtus moriturus Spiritum ſuum Patri tradit, docens omnia corporis ſui myſtici membra eandem cum ipſo conſolationem in morte & Spiritus omnium verè piorum à corpore diſcedentes velut depoſitum à DEO ſuſcipi & in cœleſtem gloriam transferri 1.Pet.4.v.19. Cumprimis verò de ſtatu animarum piarum emphaticè loquitur Apoſtolus 2.Cor.5.v.1. *Scimus, quoniam ſi terreſtris domus noſtra hujus habitationis diſſolvatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manu factam, æternam in cœlis.* verſ.2. *nam & in hoc ingemiſcimus, habitationem noſtram, quæ è cœlo eſt, ſuperindui cupientes.* verſ.3. *ſi tamen veſtiti & nõ nudi inveniamur.* verſ.4. *nam & qui ſumus in hoc tabernaculo, ingemiſcimus gravati eo quod nolumus expoliari ſed ſupervestiri, ut abſorbeatur, quod eſt mortale à vita.* v.6. *Audentes igitur ſemper & ſcientes, quoniam dum ſumus in corpore, peregrinamur à Domino.* v.7. *per fidem enim ambulamus & non per ſpeciem.* v.8. *audemus autem & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore & præſentes eſſe ad Dominum.* Quidam hunc locum exponunt de tempore reſurrectionis & judicii, ideò per *domum terreſtrem diſſolvendam* intelligunt mundum in fine ſeculi deſtruendum, per *domum æternam & cœleſtem* corpus immortale & glorificatum, quâ ratione hic locus Apoſtolicus non de ſtatu animarum poſt mortem, verùm de gloria piorum poſt reſurrectionem ageret. Sed ſcopus atque integer contextus contrarium oſtendit. Per ἐπίγειον οἰκίαν τοῦ σκήνους Apoſtolus intelligit corpus hoc mortale, ſicut ipſemet exponit v.6. *dum ſumus in corpore*, ut & Jobi 4 v.19. eadem metaphora homines in hac vita dicuntur *inhabitare domos luteas*, ſic Petrus mortem ſuam vocat ἀπόθεσιν τοῦ σκηνώματος 2.Epiſt.1.v.14. ſicut hoc loco Paulus καταλύσιν τῆς ἐπιγείου οἰκίας τοῦ σκήνους. Ratio metaphoræ eſt manifeſta. Corpus enim humanum eſt ex terra factum ac proinde fragile & caducum inſtar tabernaculi, quod citò poteſt loco moveri. Anima in corpore habitat velut in domo, imò velut in tabernaculo, id eſt, in temporario quodam habitaculo, ſicut milites tempore belli ad tempus in tabernaculis commorantur. Per οἰκοδομὴν ἐκ Θεοῦ, οἰκίαν ἀχειροποίητον, αἰώνιον ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ τὸ οἰκητήριον τὸ ἐξ οὐρανοῦ intelligit beatitudinem ac vitã æternam, in quam pii poſt mortem ſuſcipiuntur; Probamus hoc 1. *ex præcedentis capitis concluſione* v.17. *quod in præſenti eſt momentaneum & leve tribulationis noſtræ ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur nobis* v.18. *non contemplantibus quæ videntur, ſed quæ non videntur. Quæ enim videntur temporalia ſunt, quæ autem non videntur æterna ſunt.* Cum hiſce non ſolùm immediatè, ſed etiam per particulam ratiocinativam γὰρ conjungitur Apoſtolica illa conſolatio. *Scimus enim, quoniam ſi terreſtris domus noſtra hujus habitationis diſſolvitur, quod ædificationem ex Deo habemus*, æternum ſc. illud ac inviſibile cœleſtis gloriæ pondus. 2. *ex oppoſitione.* Ædificationem enim illam ex Deo, domum nõ manufactam ęternam in cœlis elegantiſſimè opponit Apoſtolus terreno mortalis corporis noſtri tabernaculo. Corpus mortale vocat domum ἐπίγειον tum *ratione originis*, quia eſt ex terra factum, tum *ratione nutritionis & habitaculi*, quia fructibus ex terra naſcentibus alitur & terram inhabitat, tum *ratione termini*, quia in terram tandem abit ac reſolvitur; ſed beatitudinem ac vitam æternam domum cœleſtem, quia in cœlo eadem fidelibus parata. Corpus mortale vocat σκῆνος, quia anima ad tempus duntaxat in illo habitat, poſtea ex hoc tabernaculo emigrat, ſed cœleſtem beatitudinem vocat οἰκητήριον æternum ac perpetuum domicilium. De corporis tabernaculo dicit, quod tandem diſſolvatur, ſed cœleſtem beatitudinem vocat οἰκίαν αἰώνιον, quia in æternum & quidem in eodem ſtatu permanet. Cœleſtem domum vocat ἀχειροποίητον & οἰκοδομὴν ἐκ Θεοῦ, quia Deus ab æterno ſine hominum operâ eandem fidelib. paravit, contrà verò corpus mortale per carnalem generationem parentum nobis communicavit. 3. *ex verborum conſideratione.* Non in futuro dicit, ſi terreſtris domus diſſoluta fuerit, habebimus ædificationem ex Deo, ſed in præſenti ἔχομεν *habemus*, at ſi de corpore im̃ortali & glorificato tempore reſurrectionis nobis

dandoloqui voluiſſet, in futuro dixiſſet, *habebimus domum ex Deo*. 4. *ex ſcopi obſervatione*. Apoſtolus hoc vult dicere. Si vel maximè in hac vita perſecutiones, exilia & ipſam tandem mortem ſuſtinere cogimur, non eſt tamen, quod animo propterea angamur ac domum nobis defuturam metuamus, habemus enim domum cœleſtem, in quam è mundo pulſi ac fugati recipiemur. At ſi per domũ cœleſtem intelligeret corpus immortale & glorificatum, non potuiſſet dicere, nobis non defuturam domum, quia à die mortis uſque ad tempus judicii deerit nobis corpus immortale. 5. *ex conſequente illatione*. Ex eo enim quod Apoſtolus dixerat, diſſoluto terreo æ domus habitaculo nos habere domum æternam in cœlis, v. 8. infert, quòd intuitu feliciſſimæ illius conditionis deſideremꝰ, *magis è corpore peregrinari & præſentis eſſe apud Dominum*. Atqui ſi per *domum æternam in cœlis* intelligitur corpus im̃ortale, non poteſt illud deſiderium mortis ex anteeedentibus inferri, quia corpore illo immortali carendum eſt piis uſque ad diem judicii. 6. *ex aliorum Scripturæ locorum collatione*. Non eſt in Seripturis inſolitum aut infrequens beatitudinem cœleſtem conferri *domui* Luc. 16. v. 9. *ut recipiant vos in æterna tabernacula*. Johan. 14. v. 2. *in domo Patris mei manſiones multæ*. Heb. 11. v. 10. *expectabat fundamenta habentem civitatem, cujus artifex & conditor Deus*. cap. 13. v. 14. *Non habemus hic civitatem manentem, ſed futuram inquirimus*. Apoc. 21. v. 3. *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus &c*. 7. *ex Patrum interpretatione*. Per *domum cœleſtem* in textu Apoſtolico vitam æternam intelligunt Photius apud Oecumenium, Anshelmus & alii complures. Deſcribitur igitur ſtatus animarum ſanctarum è corporis tabernaculo egreſſarum hiſce membris 1. quòd introducantur in domum non manuſactam, ſed quæ ex Deo & æterna eſt in cœlis. Atqui in illa domo, luce, gloriâ & lætitiâ cœleſti perſruuntur. 2. quòd in cœleſti illo habitaculo ſuperinduantur gloriâ & honore. 3. quòd ſint præſentes apud Dominum in vera ſua patria, ubi diligenter nota, Apoſtolum affectum piorum ſic deſcribere, quod deſiderent peregrinari à corpore, ut non ampliùs peregrinentur à Domino, ſed ſint præſentes apud ipſũ, docet igitur, eſſe ſtatum aliquem animæ, in quo peregrinetur quidem à corpore, non tamen peregrinetur à Domino. Atqui talis animæ ſtatus non daretur, niſi ante reſurrectionem anima eſſet apud Dominum præſens. Nam in hac vita peregrinamur à Domino ſed non à corpore, *ἐνδημοῦμεν γὰρ ἐν σώματι* v. 6. in futura vita poſt reſurrectionem nec à Domino nec à corpore peregrinabimur, quia erimus cum Domino ſemper & in carne noſtra Deum videbimꝰ. Ut ergò detur ſtatus, in quo *ἐκδημοῦμεν ἐκ τοῦ σώματος ἐνδημοῦμεν δὲ πρὸς τὸν κύριον* v. 8. neceſſariò concedendum, quòd animæ piorum à corporibus ſolutæ ſint præſentes apud Dominum. 4. quòd non ampliùs ambulent *per fidem ſed per ſpeciem*, i.e. quòd Deum coràm intueantur, ut docet oppoſitio 1. Cor. 13. v. 12. *Videmus nunc per ſpeculũ in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*. Per τὸ εἶδος igitur intelligit Apoſtolus claram & intuitivam Dei viſionem, perfectam Dei agnitionem & lętiſſimam cœleſtium bonorũ perfruitionem. Tranſibimus ad alia dicta Apoſtolica. Phil. 1. v. 3. *Cupio diſſolvi & eſſe cum Chriſto*. Emphaſin verbi *ἀναλύσαι* expoſuimus ſuperiùs in *συνωνυμίᾳ*; h. l. illud notamus, quod Paulus poſt ſuam ex hac vita ἀνάλυσιν ſperat eſſe cum Chriſto in cœlo, utiq; ergò ipſius anima non dormit in ſepulchro, vel in communi quodam animarũ receptaculo, ſed cum Chriſto in cœleſti gloria verſatur. *Uti n. Angeli in cœlis ſemper vident faciem Patris cœleſtis* Matt. 18. v. 10. ſic etiam animæ beator. in cœlis vident faciem Dei ac Chriſti & ex hac viſione inenarrabile gaudium percipiunt. Ac quemadmodum Chriſtus in ſua ad cœlos aſcenſione ſanctuarium cœleſte ingreſſus *in gloriã ſuam introiſſe* dicitur Luc. 24. v. 26. unde etiam autor Epiſtolę ad Hebręos hũc Chriſti ingreſſum confert cum ingreſſu Sacerdotis intra velum *in Sancta Sanctorum* Hebr. 9. v. 12. innuens quòd cum ingreſſu in cœlũ conjuncta ſit beata Dei viſio, ſicut Sacerdos in V. T. Sanctũ Sanctor. ingreſſus arcam fœderis ab oculis Iſraelitarum remotam intuebatur: ſic animæ beatorũ in cœlum aſſumtæ Deum à facie ad faciem intuentur, & *vident eum ſicuti eſt* 1. Joh. 3. v. 2. De Abrahamo dicit Epiſt. ad Hebræos c. 11. v. 10. quòd *fide expectaverit civitatem habentem fundamenta, cujus artifex & conditor Deus*, in eam v. ſtatim poſt mortem ſeſe recipiendum expectavit, ut intelligitur ex antitheſi caſulatũ terrenarum, v. 9. & ex loco Apoſtolico 2. Cor. 5. v. 1. Hebr. 12. v. 22. *acceſſiſtis ad montem Sion & civitatem Dei viventis, Hieroſolymam cœleſtem & myriaſin Angelorum*. v. 23. *ad congregationem & Eccleſiam primogenitorum in cœlis conſcriptorũ & judicem omniũ Deum & Spiritus juſtorum perfectorum*. v. 24. *& Teſt. Nov. Mediatorem*. Hic animæ piorum à corporibꝰ ſeparatæ dicuntur *Spiritus juſtorum* τετελειωμένων *conſummatorum*, i.e. plenè ſanctificatorũ ac glorificatorũ, eædemq; dicuntur unam q. civitatem & Eccleſiã triumphantem conſtituere cum Angelis, cum quibꝰ ſc. voce & mente conſonâ Deũ laudant. Per τοὺς πρωτοτόκους quidam intelligunt Angelos, qui vocantur *Dei filii*, Job. 1. v. 6. c. 38. v. 7. quidam Dei populum, Iſraëlem ſc. ſpiritualem, quia populus Iſraëliticus vocatur *primogenitus Dei filius* Exod. 4. v. 22. quidam animas, qui primi crediderant & mortui fuerant, qui dicantur *conſcripti in cœlis*, quia ſunt adſcripti & cooptati cum Angelis in ordinem civium cœleſtiũ, quidam animas Patriarcharum & Prophetarum cum Chriſto regnantium, ac per Spiritus perfectorum animas Apoſtolorum & Martyrum. Quocunque verò modo explicetur, illud evidenter ex hoc loco deducitur, quòd animæ ſive Spiritus Sanctorum ſint cives cœleſtes ac beati eâ beatitudine, quâ Angeli perſruuntur.

300. In Apocalypſi Johannæa de conditione ac ſtatu animarum beatarũ viſiones habentur complures. Quia n. præcipuus hujus libri ſcopus eſt, futuras Eccleſiæ Chriſti calamitates & ærumnas per Spiritũ prophetiæ exponere, ideò paſſim inſperguntur efficaces conſolationes calamitatib. illis opponẽdæ, inter quas eminet ea, quæ ex gloria cœleſti, in quam pii ex hac vita diſcedentes recipiuntur, peti debet. Apoc. 4. v. 4. videt Johannes *in Spiritu thronos viginti quatuor in circuitu divini throni poſitos, iisq; inſidentes viginti quatuor Seniores circumamictos veſtimentis albis & habentes in capitib. coronas aureas*. v. 6. *in ejuſdem ſedis circuitu videt quatuor animalia plena*

oculis

oculis antè & retrò. v. 7. ex quibus primam ſimile erat leoni, alterum vitulo, tertium homini, quartum aquilæ. verſ. 8. *ſingula habebant, alas ſenas in circuitu, & intus plena erant oculis, & requiem non habebant, die ac nocte dicentia: Sanctus, ſanctus, ſanctus Dominus Deus omnipotens, qui erat & qui eſt & qui venturus eſt.* v. 9. *& cùm darent animalia illa gloriam & honorem & benedictionem ſedenti ſuper thronū viventi in ſecula ſeculorum.* v. 10. *procidebant viginti quatuor Seniores ante ſedentem in throno & adorabant viventē in ſecula & mittebāt coronas ſuas ante thronum dicentes,* v. 11. *Dignus es Domine Deus noſter accipere gloriam & honorem & virtutem, quia tu creaſti omnia & per tuā voluntatem ſunt & creata ſunt.* Per *viginti quatuor Seniores* intelligi videntur duodecim Patriarchæ ac duodecim Apoſtoli, h. e. omnes pii ac fideles utriuſq; Teſtamenti adeoq; tota triumphans in cœlo Eccleſia, ut percipitur ex collatione c. 5. v. 9. & 10. Ut n. à duodecim illis Patriarchis totus populus Iſraëliticus fuit propagatus, ita quoque miniſterio Apoſtolorum Eccleſia N. T. Chriſto colligi fuit cœpta. Sed & David viginti quatuor perſonas ordinaverat, quæ per vices Miniſterio ſacro V. T. præfuerunt, ac duodecim V. T. numerantur Prophetæ κατ' ἐξοχὴν ſic dicti, qui unà cum duodecim Apoſtolis ſunt ſpirituales Patres Eccleſiæ utriuſque Teſtamenti & Scriptis ſuis adhuc docent Eccleſiam. *Veſtimenta alba* deſignant lætitiam alterius vitæ & beatorum ſanctitatem ac puritatem. *Corona aurea* ſignificāt regalem dignitatem ac præmia pietatis & fidelitatis, quæ in futuro ſeculo beatis diſtribuuntur. 2. Tim. 4. v. 8. Per *quatuor animalia* Hier. in procem. ſuper Evang. Matth. Auguſt. lib. 1. de conſenſ. Evang. cap. 6. & alii intelligunt quatuor Evangeliſtas, quidam applicant ad Angelos, in quatuor plagis mundi DEO miniſtrantes, quidam in genere ad omnes Eccleſiæ miniſtros, qui debent eſſe *leones* in vitiis perſequendis, *boves* in laboribus ſuſcipiendis, *homines* per compaſſionem, *aquilæ* per contemplationem; leo enim ſymbolum roboris, vitulus laborioſitatis, homo prudentiæ, aquila perſpicaciæ. Quicquid ſit, ex hac viſione ſatis evidenter colligitur, quòd tota triumphans beatorum Eccleſia Angelorum cœtui intermiſta jamdum etiam ante corporū reſurrectionem inceſſabili ac conſonâ voce Deū celebret. c. 5. v. 8. *quatuor animalia & viginti quatuor Seniores procidūt corā agno ſedente in throno Dei habētes ſinguli citharas & phialas aureas plenas odoramentorū, quæ ſunt preces Sanctorū* [*cithara* ſunt ſymbolum gratiarū actionis & divinę laudis cum ſum̃a lętitia conjunctæ. *Phiala odoramentis plena* ſignificant invocationē & preces Deo gratas, ſicut homini gratus eſt odor aromaticorū ſuffimentorū. Quamvis n. beati in futuro ſeculo pro ſeipſis non opus habeant precibus, dubitari tamen nequit, quin pro ſalute Eccleſię, quam in terris ſub cruce adhuc militare noverunt, in cœlo orent] v. 9. *& cantabāt canticum novum dicentes: Dignus es accipere librum & aperire ſigacula ejus, quoniam occiſus es & redemiſti nos Deo in ſanguine tuo ex omni tribu & lingua & populo & natione.* [Per *canticum novum* intelligitur lætum ἐπινίκιον, quod beati in cœlo cantant, illud dicitur *novum*, quia eſt eximium & inſigne cum ſingulari lætitia conjunctum, qualia ſolent eſſe, quæ componuntur propter novum aliquod beneficium] v. 10. *& feciſti nos Deo noſtro Reges* [ſpirituales ac cœleſtes mortis, Diaboli & inferni victores ac dominos] *& Sacerdotes* [offerentes hoſtias ſpirituales laudis ac gratiarum actionis] *& regnabimus ſuper terram* [in novo cœlo ac nova terra 2. Pet. 3. v. 13.] v. 11. *& vidi & audivi vocem Angelorum multorum in circuitu throni & animalium & Seniorum & erat numerus eorum millies centena millia & decies centena millia.* [hoc eſt, maximus & homini innumerabilis Dan. 7. v. 10.] v. 12. *dicentiū voce magnâ: Dignus eſt Agnus, qui occiſus eſt, accipere virtutem & divitias & ſapientiam & fortitudinem & honorem & gloriam & benedictionem.* Ex qua viſione denuò conſpicitur, beatos in cœlo non otioſè dormire ac quieſcere, ſed unà cum ſanctis Angelis ſedentem in throno laudare. cap. 6. v. 9. *Vidi ſubtus altare animas interfectorum propter verbum Dei & propter teſtimonium, quod habebant* [hoc eſt, animas Martyrum propter Evangelii confeſſionem interfectorū] v. 10. *& clamabant voce magnâ dicentes, Uſquequo Domine qui ſanctus es & verus non judicas & vindicas ſanguinem noſtrum de iis qui habitant in terra?* [Sanctorum igitur Martyrum animæ non dormiunt, ſed clamant & vindictam à perſecutoribus Tyrannis ſumendam expetunt. Gregor. lib. 2. moral. cap. 6. *Magnus earum clamor magnum eſt deſiderium tùm reſurrectionis, tùm judicii, tanto enim quisq; minùs clamat quantò minùs deſiderat & tantò majorem vocem exprimit, quantò ſe in rei deſiderium pleniùs effundit*] v. 11. *& data ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ & dictum eſt illis, ne requieſcerent adhuc tempus modicum, donec compleantur conſervi eorum & fratres eorum, qui interficiendi ſunt ſicut illi* [*Stolæ albæ* ſunt ſymbolum ſanctitatis, puritatis & lætitiæ, adeoque cœleſtis illius gloriæ, quam animæ beatorum ante reſurrectionem habent, alteram enim ſtolam, id eſt, corporis glorificationem poſt reſurrectionem accipient. Quod ſi igitur animæ beatorum ſtolâ gloriæ & lætitiæ ſunt ornatæ, utique non dormiunt in ſepulcro vel in communi quodam omniū animarum receptaculo] cap. 7. v. 9. *Vidi turbam magnā, quam dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus & tribubus & populis & linguis* [Eccleſiam ex gentibus per verbum Evangelii collectam] *ſtantes ante thronum & in conſpectu Agni* [utique ergò Deum verè videntes & ex viſione illa lætitiam ineffabilem concipientes] *ami... erant amicti ſtolis albis* [tanquam Sacerdotes ſpirituales, candor veſtium notat ſanctitatem, puritatem ac lætitiam] & *palmæ in manibus eorum* [tanquam Regum ac victorum] verſ. 10. *& clamabant voce magnâ dicentes: Salus Deo noſtro, qui ſedet ſuper thronum & Agno.* verſ. 11. *Et omnes Angeli ſtabant in circuitu throni & Seniorum & quatuor animalium, & ceciderunt in conſpectu throni in facies ſuas & adoraverunt Deum* [ergò beati unà cum Angelis Deum laudant ac celebrant] verſ. 12. *dicentes Amen. Benedictio & claritas & ſapientia & gratiarum actio & honor & virtus & fortitudo DEO noſtro in ſecula ſeculorum, Amen.* v. 13. *Et reſpondit unus de Senioribus & dixit mihi. Hi qui amicti ſunt ſtolis albis qui ſunt? & unde venerunt?* v. 14. *& dixi illi, Domine mi tu ſcis. Et dixit mihi. Hi ſunt, qui venerūt de tribulatione magna* [qui in terris graviſſimas afflictiones & mortem propter confeſſionē ver-

bi ſunt perpeſſi] *& laverũt ſtolas ſuas & dealbaverunt eas in ſanguine Agni* [qui per fidem in Chriſtũ ſuper nivem ſunt dealbati, quiq; ſtolas corporum ſuorum ſanguine propter Chriſti Evangelium effuſo laverunt. Mira vis ſanguinis Chriſti non rubefacientis nec inquinantis ſed dealbantis ac purgantis] v. 15. *ideò ſunt ante thronum Dei & ſerviunt ei die ac nocte in templo ejus* [ſummâ cum voluptate Deo in throno gloriæ ſedenti aſſiſtunt, ſummo cum gaudio eum intuentur, ſumma cum προθυμίᾳ ei ſerviunt] *& qui ſedet in throno, habitabit ſuper illos* [σκηνώσει obumbrabit eos, i. e. velut umbraculo quodam eos proteget contra Solis æſtum ac quævis adverſa, jucundiſſimè cum eis converſabitur in æternis tabernaculis] v. 16. *non eſurient, neq; ſitient ampliùs, nec cadet ſuper illos Sol nec ullus æſtus* [nihil boni illis deerit, nihil mali vel moleſti ipſis aderit] v. 17. *quoniam Agnus, qui in medio throni eſt, paſcet illos & deducet eos ad vivos fontes aquarum* [fidelis ille paſtor omnia ad felicitatem & gloriam neceſſaria abundè ipſis ſuppeditabit] & *abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum* [Eſa. 25. v. 8. omnem ægritudinem, omnem triſtitiã ex ipſorum animis procul fugabit. Felix lachryma, quã tàm benigna manus cœleſtis Patris abſterget!] Apoc. 11. v. 12. *duob. teſtibus* ſive Prophetis [qui typum gerunt omnium fidelium Eccleſiæ Doctorum & piorum Martyrum] *ab Antichriſto interfectis præcipitur, ut in cœlum aſcendant,* per quam aſcenſionem denotatur, quod ipſorum animæ cœleſtis gloriæ ac lætitiæ participes reddantur v. 15. *facta ſunt voces magnæ in cœlo,* Angelorum ſc. & beatarum animarum jubilantium ac Chriſto Regi gratulantiũ. v. 16. *viginti quatuor Seniores* [qui ſunt typus totius triumphantis Eccleſiæ in cœlo] *adorant Deũ, laudant ipſum, eiq; gratias agũt.* c. 14. v. 13. *Audivi vocem de cœlo dicentem mihi: Scribe, Beati mortui, quod in Domino moriuntur ἀπάρτι, profectò dicit Spiritus, qui requieſcant à laborib. ſuis, opera enim illorum ſequuntur eos* [ergò pii in Domino morientes nõ coguntur à beatitudine exulare uſq; ad diem judicii, ſed ſtatim à morte beati eſſe incipiunt, requieſcunt enim ab omnib. laborib. ac doloribus & gratuita operum ſuorũ præmia ex parte jamdũ percipiunt] c. 15. v. 2. *Vidi eos, qui vicerunt beſtiam, ſtantes ſuper mare vitreum* ſeu cryſtallinũ [per quod gloria & felicitas cœleſtis Sanctorum denotatur, fuit n. illud mare lumine tanquam clariſſimo igne perfuſum] *habentes citharas Dei* [reſonantes Dei laudem] v. 3. *& cantantes canticum Moſi ſervi Dei & canticũ Regis* [quia triumphans Eccleſia conſtat ex ſanctis V. & N. Teſt. ac ſicut Iſraelitæ poſt liberationem ex ſervitute Pharaonica cantico Moſis Deum celebrabant Exod. 15. ſic beati poſt liberationem à perſecutorũ tyrannide & omnibus hujus vitæ adverſis cantico Agni ſive Chriſti Deum collaudant] *dicentes: Magna & mirabilia ſunt opera tua Domine omnipotens &c.* c. 19. v. 1. *Poſthac audivi q. vocem turbarum multarũ in cœlo dicentium, Alleluja. Salus & laus & gloria & virtus Domino Deo noſtro* [ergò aſſidua beatorum in cœlo occupatio eſt Dei in ſecula viventis laudatio] v. 3. *& iterum dixerunt, Alleluja.* v. 4. *& ceciderunt Seniores viginti quatuor & quatuor animalia & adoraverunt Deum ſedentem ſuper thronum dicentes, Amen, Alleluja.* v. 14. *Exercitus, qui ſunt in cœlo, ſequuntur Chriſtum Regem ſuum in equis albis veſtito byſſino albo & mundo* [in victoriæ & puritatis ſymbol.] Apoc. 20. v. 9. *animæ interfectorum propter teſtimonium Ieſu vixerunt & regnaverunt cum Chriſto mille annis.* E. nõ dormiunt, ſed cum Chriſto in cœlis vivunt & regnant. Ex quib. omnib. manifeſtè colligitur, animas piorum à corpore ſeparatas non opprimi quodam ſomno perpetuo, ſed beatas apud Deum vivere, frui conſpectu Dei & ſuaviſſimo conſortio Chriſti, Angelorum ſanctorum & totius triumphantis Eccleſiæ, liberas eſſe ab omni perturbatione & moleſtia, conſtitutas eſſe in pace, quiete & gaudio, Deum celebrare ac laudare, pro liberatione à peccato, morte, damnatione, adeoque pro omnibus Dei beneficiis in creatione, redemtione, juſtificatione & glorificatione præſtitis gratias agere, pro Eccleſia in terris militante in genere orare, divinâ luce, ſapientiâ, juſtitiâ & gloriâ æternæ vitæ perfundi & ſummâ cum tranquillitate expectare, donec completo ſalvandorum numero corporibus ex pulvere reſuſcitatis iterum uniantur & in lætitiæ ac gloriæ cœleſtis conſortium corpora rediviva aſſumantur.

301. *Rationes* contra Pſychopannychian formari poſſunt complures 1. *à piorum in hac vita conditione.* De ſe & omnibus verè piis pronunciat Apoſtolus, quòd Chriſtus in ipſis *vivat,* per fidem ſcil. in cordibus ipſorum habitans Gal. 2. v. 20. Eph. 3. v. 17. Atqui juxta pſychopannychitarum hypotheſin Chriſtus poſt mortem non amplius in illis viveret, ſed dormiret, ſicq; deterior eſſet eorũ conditio poſt mortem, quàm in hac vita. It: Pii in hac vita Deum & Chriſtum ex verbo agnoſcunt, diligunt & colunt. Atqui ſi animæ dormirent, non amplius Deum agnoſcerent ac diligerent. 2. *à beatitudinis definitione.* Animæ piorum poſt mortem dicuntur *beatæ* Apoc. 14. v. 13. atqui *beatitudo omnis in actione conſiſtit,* ergò animæ piorum poſt mortem non otioſæ ſunt aut dormiunt, ſed beatorum actionibus funguntur. 3. *à ſomni denominatione.* Somni appellatio aut *impropriè* uſurpatur pro morte, quæ eſt totius compoſiti, animæ verò propter ἀθανασίαν ſuperiùs demonſtratã tribui nequit; vel *propriè* pro affectione, quâ ſenſus corporis ligantur, ejusq; actiones impediuntur, quo ſenſu animæ utpotè incorporeæ itidem tribui nequit. 4. *ex abſurdorum conſecutione.* Lev. 19. v. 13 præcipit Deus. *Non morabitur apud te opus mercenarii uſq; mane.* Atqui ſi Deus præmia Sanctorum uſq; ad mundi conſummationem differret, contra hanc ſuam legem agere videretur. Prov. 13. v. 12. *Spes quæ differtur, affligit animam.* Atqui ſi animæ nondũ perciperent promiſſam felicitatem & gloriã, adhuc affligerentur. Phil. 1. v. 6. *Deus qui cœpit opus bonum in piis, illud dicitur perfecturus uſque ad diem Chriſti.* Atqui ſi diuturno animarũ ſopore illud interrumperetur, utiq; idipſum non perficeret. Denique opinio de animarum dormitione parùm differre videtur ab Epicuræa opinione de animarum interitu ac morte, quia ſomnus corporalis animabus incorporeis tribui nequit, ſed ſomnus metaphoricus, qui eſt ipſa mors.

Rationes contra animarum dormitionem.

302. Ex *veteribus Eccleſiæ Doctoribus* multa in hanc ſententiam adduci poſſunt. Ignat. in Epiſt. Rom. per *Martyrium de mundo ad Deum ſeſe proficiſci* ſcribit. *Aqua viva in me manens, intrinſe-*

Dicta Patrum contra ψυχοπαννυχίαν.

triaſcus mihi dicit, Veni ad Patrem &c. ſinite me puram lucē aſpicere, illuc perveniens homo Dei ero. Polycarp' Martyr temporib' Apoſtolorum proximus, cùm ob fidei confeſſionem flam̃as ingreſſurus eſſet, teſtatus eſt, eâ die ſe repræſentandū in Spiritu coram Domino. Dionyſius Areopag. lib. de Eccleſ. Hierarch. c. 7. f. 82. Planè ſciant [ſancti] ſe totos jucundam gratamq; requiem eſſe adepturos, cùm ad extremū vitæ hujus venerint viā ad immortalitatem ſuam ferentem, ut viciniorem jam factam & imminentem clarius intuentur, divinitatisq; laudant munera & divina voluptate complentur, propterea ꝙ mutationem in pejus jam non timeant, ſed certò ſciant, bonorū quæ adepti erant, firmam æternamq; ſibi fore poſſeſſionem. Juſtin. in qq. & reſpp. à gentib. poſitis q. 75. poſt animi è corpore exceſſum ſtatim fit bonorum malorumq; diſtinctio, ducuntur n. ad loca, quæ eis digna ſunt, ab Angelis, bonorum quidem animi in Paradiſum, ubi conſuetudo eſt & aſpectus Angelorum & Arch-Angelorū, viſio v. etiam conſervatoris Chriſti &c. improborum a. ad loca inferorum. Irenæus lib. 1. adv. hæreſ. c. 2. Juſtis & æquis & præcepta ejus ſervantib. & in dilectione ejus perſeverantibus quibuſdam quidem ab initio, quibuſdam a. ex pœnitentia vitam donans, incorruptelam loco muneris confert & claritatem æternā circumdat [Bellarm. lib. de beat. ſanct. c. 4. per inſignem impudentiam hoc dictum Irenæi ad purgatorium accom̃odat. Nota, inquit, quibuſdā, i. e. iis, qui mox à Baptiſmo moriuntur, vel qui pro Chriſto vitam ponunt, vel deniq; perfectis ſtatim donari vitam & claritatem æternam, aliis non niſi poſt pœnitentiā, i. e. ſatisfactionem in futuro ſeculo actam. Atqui Irenæus non̄ de futuro, ſed de præſente ſeculo loquitur, ꝙ in eo quidā perſeverent in dilectione Dei & obœdientia mandatorum ejus, quidam v. per peccata contra conſcientiam ex gratia & dilectione Dei prolapſi per pœnitentiam ad eam iterum aſpirent, ac utriſq; incorruptelam & claritatem æternam à Deo dari aſſerit poſt mortem. nec Irenæus nec ullus ex veteribus pœnitentiæ adhuc locum eſſe agnoſcit. Bellarm. ipſe hoc agnoſcit lib. 1. de purg. c. 13. reſp. ad 8. ſcribens. Non erit poſt hanc vitam locus, ubi flagitioſi cōvertantur & mores ſuos corrigant. c. 14. reſp. ad 2. poſt hanc vitam non eſt pœnitentia de mortalib.] Cyprian. ſerm. de mortal. cir. fin. p. 216. Magnus illic carorum numerus nos expectat, parentum, fratrū, filiorum frequens nos & copioſa turba deſiderat jam de ſua immortalitate ſecura & adhuc de noſtra incolumitate ſolicita ad horum conſpectum & complexū venire, quanta & illis & nobis in commune lætitia eſt, qualis illic cœleſtium regnorū voluptas ſine timore moriendi & cum æternitate vivendi? quàm ſumma & perpetua felicitas? Illic Apoſtolorum glorioſus chorus, illic Prophetarum exultantiū numerus, illic Martyrum innumerabilis populus ob certaminis & paſſionis victoriam coronatus &c. ad hos avidâ cupiditate properemus, ut cum his cito eſſe poſſimus, ut citò ad Chriſtū venire contingat, optemus. lib. de exhort. Martyr. circa fin. p. 260. Quis non omnibus viribus elaboret ad tantam claritatem pervenire, ut amicus Dei fiat & cum Chriſto ſtatim gaudeat? ut poſt tormēta & ſupplicia terrena ad præmia divina perveniat? &c. Quanta gloria eſt comitari Chriſtū cùm venire cœpit vindictā de inimicis recepturus lateri ejꝰ aſſiſtere, cùm ſederit judicaturus? cohæredem Chriſti fieri? Angelis coæquari? cum Patriarchis, cum Apoſtolis, cum Prophetis cœleſtis regni poſſeſſione lætari? &c. Clauduntur oculi in perſecutionib. terræ, ſed patet cœlum, minatur Antichriſtus, ſed Dominus Chriſtus tuetur, mors infertur, ſed immortalitas ſequitur. Occiſo mundus eripitur, ſed reſtituto Paradiſus exhibetur, vita tēporalis extinguitur, ſed æterna reparatur. Quanta eſt dignitas & quanta ſecuritas, exire hinc lætū, exire inter preſſuras & anguſtias, glorioſum claudere in momento oculos, quibus homines videbantur & mundus & aperire eoſdem ſtatim, ut Deus videatur & Chriſtus, tam velociter migrandi quāta velocitas ut terris repētè ſubtraharis & in regnis cœleſtib. reponaris? Epiſt. 16. [juxta veterē editionem eſt lib. 2. Epiſt. 4.] ſect. 3. Beatis ſatis, qui ex vobis per hæc gloriarū veſtigia commeantes jam de ſeculo receſſerunt, confectoq; itinere virtutis ac fidei ad complexū & oſculum Domini Domino ipſo gaudente venerunt. Hilar. in comm. Pſ. 2. circa fin. p. 359. Impios de corpore excidentes ſtatim excipit ultor infernus: Teſtes nobis ſunt Evangelii dives & pauper, quorū unum Angeli in ſedibus beatorū & in Abrahæ ſinu locaverunt, alium ſtatim pœnæ regio ſuſcepit. Adeò antē ſtatim pœna mortuū excepit, ut etiā fratres ejus adhuc in ſupernis manerēt. Nihil illic dilationis aut moræ eſt. Indicii a. dies vel beatitudinis retributio eſt æterna vel pœna. Tempus v. mortis interim habet unumquemq; ſuis legib. dum ad judicium unumquemq; aut Abraham reſervat aut pœna. in Pſ. 64. p. 412. Omnis perfectio bonorū in habitationis cœleſtis eſt requie. Multas manſiones Dominus in cœlis eſſe teſtatur, ſed Patrem orat, ut Apoſtoli, ubi & ipſe ſit, maneant &c. Beati quidem ſunt, qui jam à Deo ad habitandum in tabernaculis ejus electi ſunt. Sed feſtinare nos in conſortiū hujus beatitudinis congruū eſt, operationib. id atq; orationib. expetentes. Baſil. homil. in 40. Martyr. Cœlum vos ſuſcepit, apertæ ſunt vobis Paradiſi portæ. Greg. Nazianz. orat. in Gorgoniam dicit, eam frui cum Angelis puriſſimâ illuſtratione Trinitatis, quæ toti menti totam ſe cōtemplandam præbeat. Cyrill. Hieroſol. catech. 13. de converſo latrone. Tu de ligno introduceris in Paradiſum. Epiph. Hæreſ. 78. cōtra Antidicomarian. circ. fin. Sancti ſunt in honore, quies ipſorū in gloria, profectio hinc in profectione, ſors ipſorum in beatitudine, in manſionib. ſanctis, tripudiū cum Angelis, diæta in cœlo, gloria in honore incomparabili & perpetuo, bravia à Chriſto Jeſu Domino noſtro. Ambr. lib. 7. Epiſt. 59. Acolius ſuperiorum incola, poſſeſſor civitatis æternæ, illius Jeruſalē, quæ in cœlo eſt, videt illic urbis ejus menſuram immenſam, purū aurum, lapidem precioſum, lumē ſine Sole perpetuū & hæc omnia jamdudum ſibi comperta, ſed nūc facie ad faciem. in com̃. Phil. 1. Habet Apoſtolus deſiderium excedere & eſſe cum Chriſto, multò melius exiſtimās, ut jam præſens ſit apud Deum, ut exoptatis & promiſſis fruatur &c. Quis non tertii cœli cupidus ſperneret omnem curā præſentem? Quis non Paradiſi ſuperioris deſiderio omnia hæc poſtponeret? &c. Hier. in Epiſt. ad Marcell. de obitu Leæ. Nunc pro brevi labore æternâ beatitudine fruitur, excipitur Angelorum choris, Chriſtū ſequitur & dicit, quæcunq; audivimus, vidimus in civitate Domini virtutum. Vide eundē in Epitaphio Nepotiani, Paulæ, Bleſillæ &c. Chryſoſt. hom. 3. Philip. p. 1224. Peccatores ubi fuerint, procul à Rege ſunt, atq; ideò digni, qui fleantur. Juſti v. ſive hic ſive in futuro ſeculo fuerint,

cum Rege ſunt, illi tamen magis & propiùs, nõ per ingreſſum ac fidem, ſed facie ad faciem. homil. 4. in cand. Epiſt. *Quid dices Paule, cùm hinc abiens in ipſum cœlũ migraturus ſis, atq; cum Chriſto futurus, ignoras quid eligere debeas?* homil. 32. in Epiſt. Rom. *Pauli animam verſari dicit in ſummo cœlo prope ipſum Regis ſolium, ubi Cherubin & Seraphin volitãt.* Auguſt. lib. 12. de Gen. ad lit. c. 34. *Sive in tertio cœlo, ſive ubicunq; alibi, quò poſt tertium cœlum raptus eſt Apoſtolus, ſi tamen non aliquid unũ eſt diverſis nominib. appellatum, ubi ſunt animæ beatorũ.* Et poſteà: *Tertium eſt cœlum, quo mente ita conſpicitur ſecreta & remota & omnino abrepta à ſenſib. carnis atq; mundata, ut ea quæ in illo cœlo ſunt & ipſam Dei ſubſtantiam, Verbumq; Deum, per quod facta ſunt omnia, in caritate Spiritus ſancti ineffabiliter valeat videre & audire.* lib. 20. de civ. Dei c. 13. *Animæ victrices glorioſorũ Martyrũ omnib. dolorib. ac laborib. ſuperatis atq; finitis, poſteaquã mortalia membra poſuerunt, cũ Chriſto utiq; regnaverunt & regnãt* in enarr. Pſ. 116. *Ibi omnes juſti & ſancti, qui fruuntur verbo Dei ſine lectione, ſine literis. Quod n. nobis per paginã ſcriptũ eſt, per faciẽ Dei illi cernunt.* Serm. 4. in ſolen. ſanctorũ exponens locum Apoc. 6. *Vidi ſub altare Dei animas interfectorũ,* ſic ſcribit. *Per ſtolas albas debemus intelligere mercedẽ Baptiſmi, præmiũ Martyrii, mercedem æternorum & gaudium cœleſtis patriæ, habent n. ante reſurrectionem ſancti ſingulas ſtolas, quia in ſola anima adhuc æternis beatitudinib. perfruuntur &c. ſtant modò ante thronum Dei coronati, ſtant in conſpectu Agni, nullâ ratione illic à contemplanda ejus gloria ſeparandi.* Cyrill. Alexandr. lib. 11. in Joh. c. 36. dicit, *animas Sanctorum evolare in manus Dei Patris & vitam perpetuam cum Chriſto habere.* Theodoret. lib. 8. ad Græcos de Martyrib' dicit, *quòd ſedes illorum ſit cœlum, & quod æternis inſignitis ſint coronis.* Proſper. lib. 1. de vit. contempl. c. 1. *Omnes milites Chriſti, qui uſq; in finẽ vitæ præſentis divinitùs adjuti ſuis hoſtib. infatigabiliter reſtiterũt, laborioſa jam peregrinatione tranſactâ regnant felices in patria, cujus hoc erit totum præmium, ut vita contemplativa ſemel compos effecta inexplebiliter autorẽ ſuæ beatitudinis conſpiciat, de illo gaudeat, de illo, quod ſperavit, obtineat, & in eo, ad quod ſanctè vivendo pervenerit, ſine fine permaneat.* Fulgentius ſerm. de S. Stephano. *Hodiè miles de tabernaculo corporis exiens triumphator migravit in cœlum, idem ad cœli palatiũ perenniter regnaturus aſcendit.* Gregori' in Pſ. 4. pœnit. *Beatitudo & animab. Sanctorum ante reſurrectionem tribuitur & corporib. nihilominus poſt judicium conferetur.* Beda in c. 6. Apocal. *Singulas modò ſtolas habent animæ de ſua beata immortalitate gaudentes, reſurgentib. autem corporibus in terra ſua duplicia poſſidebunt.* Damaſc. in Hiſtor. de Barlaam & Joſaphat circ. fin. *Vultus Domini nitidè & nudè præſentatur, illiusq; gloria jam antè promiſſâ ſibi coronâ exornatur.* Theophyl. in c. 23. Luc. *Dicendum eſt idem eſſe Paradiſum & regnũ cœlorum. Nam latro in Paradiſo eſt ac regno, alioqui nõ frueretur perfectâ bonorum participatione.* Anshelm. in com. 2. Cor. 5. *Prædicatores Eccleſiæ poſtquam de corporibus exeunt, nequaquam per morarum ſpacia cœleſtis patriæ perceptione differuntur, ſed mox ut à carnis colligatione exeunt, in cœleſti ſede requieſcunt.* Bernh. in Epiſt. ad fratres de Hibernia dicit, *Malachiam piè defunctum non amplius ambulare in fide, ſed regnare in ſpecie, atque ad fontem ipſum caritatis æternæ procumbentem pleno haurire ore, cujus ipſe priùs ſtillicidia ſitiebat.* Idem ſerm. de Malach. *Pari cum Angelis gloriâ & felicitate lætatur &c.*

303. De ſtatu & conditione animarum impiarum è corpore egreſſarum Scriptura ſic loquitur 1. Sam. 25. v. 29. *Animam inimicorum tuorum ejaculabitur in medio curvaturæ fundæ.* Dicti hujus emphaſin expoſuimus ſuperiùs §. 162. Matth. 10. v. 28. *Timete eum, qui poteſt animam & corpus perdere in gehenna.* Ergò anima impiorum à corpore ſoluta perditionem in geheña, h. e. cruciatus infernales perſentiſcere incipit. Confer ea quæ dicta ſunt ſuperiùs §. 162. Cumprimis v. cruciatus & dolores infernales, quorũ initia damnati, ſtatim poſt mortem experiuntur, emphaticè deſcribuntur in διηγήσει Salvatoris Luc. 16. v. 23. 1. ſunt *in inferno* ἐν τῷ ᾅδῃ, at ſi infernum dixeris omnis generis cruciatus dixiſti, quia in inferno eſt præſentia omnis mali & abſentia omnis boni. 2. ſunt ἐν βασάνοις tales ſentiunt dolores, quales experiuntur malefici, qui exquiſitiſſimis tormentis ſunt ſubjecti. 3. ὀδυνῶνται ſentiunt anguſtias *parturientibus* familiares, jam v. Scriptura graviſſimos cruciatus hac ſimilitudine ſolet exprimere. 4. *uruntur* ἐν τῇ φλογὶ non leviter aut perfunctoriè in ſummitate aduruntur, ſed in mediis flam̃is ad medullas uſq; penetrantib. ardent. 5. ne *guttulam quidem aquæ* ad refrigerium corporis nec minimã conſolationem ad refrigeriũ animæ impetrare poſſunt. 6. *Vidẽt* electos in gloria ac proinde gravi horrore ex invidia & indignatione corripiũtur. Sap. 5. v. 2. 7. Recordatione bonorum priſtinorũ triſtitia ipſorũ augetur. — 2. *Impiorum.*

Dura nimis miſeris memoratio priſca bonorum.

8. Sciunt pœnam illam fore ſempiternam, hoc enim eſt illud *chaſma* & interſtitium inter ipſos & beatos firmatum, immutabilia ſcilicet DEI ſententia, quod nemo beatorum ad ſtatum damnatorum relabi ac viciſſim nemo damnatorum ad ſtatum beatorum evehi poſſit. 9. Torquebuntur pœnis cognatorum, quod enim dives cupit præmoneri fratres, id non facit ex caritate & deſiderio ſalutis, ſed ex metu ac terrore, ne conſpectu pœnarum ipſis paratarum cruciatus augeantur. 10. Repugnant & adverſantur Deo. *Non Pater Abraham,* inquit dives: Hic eſt *ſtridor ille dentium* Matth. 13. v. 50. quo ex impatientia, indignatione & perpetuâ deſperatione Deo repugnant. Quamvis verò animæ impiorum pœnas illas non pleno ſtatim modio poſt egreſſum è corpore percipiant, ſed dum demùm illis omni ex parte ſubjiciẽdi ſint, quando in die extremi judicii corporibus ſuis fuerint redunitæ, ex textu tamen liquidò conſpicitur, initia illorũ cruciatuum ſtatim à morte eas perſentiſcere, mox enim ut dives mortuus ac ſepultus dicitur, etiam *in inferno* fuiſſe memoratur.

304. Hæc cùm de ſtatu animarum ſanctarum & impiarum ſeſe ita habeant, ideò diſcedimus ab omnibus animarum quandam dormitionem in ſepulchro vel communi receptaculo quieſcentium ſomniantib. 1. *De Vigilantio* Hieron. in lib. adv. eund. edito ſic ſcribit: *Ais, vel in ſinu Abrahæ, vel in loco refrigerii, vel ſubter aram DEI animas Apoſtolorum & Martyrum conſediſſe, nec poſſe ſuis tumulis & ubi voluerint eſſe præſentes.* — *Antitheſis pſychopannychitarum.*

Sana-

Digitized by Google

Senatoria videl. dignitatis ſunt, ut non inter homicidas deterrimo carcere, ſed in libera honeſtaq; cuſtodia in fortunatorum inſulis & in campis Elyſiis recludantur. [Confer cum hoc Vigilantii vel potiùs Dormitantii ſomnio verba Bellarmini lib. 2. de purgat. cap. 7. *Non eſt improbabile præter infernum & purgatorium & regnum cælorum reperiri quoddam quaſi pratum florentiſſimum, lucidiſſimum, odoratum, amœnum, in quo degunt animæ, quæ nihil patiuntur, quis locus eſt mitiſſimum purgatorium & quaſi carcer quidam ſenatorius atq; honoratus*] 2. In *Græcis & Armenis* opinionem illam, quòd *animæ omnes quantùmvis Sanctorum, uſque ad ultimum judicii diem ſerventur in quibusdam abditis receptaculis, ubi nec Deum videant, nec beatæ dici poſſint, niſi in ſpe*, ſub nomin. hæreſeos damnarũt Innocentius Tertius c. Apoſtolicam X^{tr} de Presbytero non baptizato, Benedictus XII. in Extravag. quæ incipit, Benedictus Deus, quam refert Alphonſus à Caſtro lib. 3. contra hæreſ. verbo Beatitudo. Concil. Florentin. ſeſſ. 25. in decreto unionis Latinorum cum Græcis, ac contrario decreto ſanciverunt, quòd animæ Sanctorum ex hac vita excedentes in cœlum mox recipiantur & clarè intueantur ipſum Deum primum & unum, ſecuti eſt. Confer Thomam in opuſcul. 6. cap. 9. Guidonem in ſumma de hæreticis Armenſis. Prateolum libr. 1. de hæreſ. cap. 67. 3. *Iohannes XXII.* P. R. circa annum Chriſti 1332. *publicè docuit, declaravit, & ab omnib. teneri mandavit, quòd animæ purgatæ ante finale judicium non habeant ſtolam, quæ eſt clara & facialis Dei viſio, quin & Univerſitatem Pariſienſem ad hoc induxit, quod nemo in ea poterat gradum Theologiæ adipiſci, niſi primitùs hunc errorem peſtiferum juraſſet ſe defenſurum & perpetuò ei adhæſurum.* Ita de ipſo referunt Guilielmus Occam in opere nonaginta trium dierum, & in Compend. error. Johan. 22. Gerſonius in ſerm. de paſcha, Marſilius in 4. ſent. quæſt. 13. artic. 3. Adrianus 6. in 4. ſent. de Sacr. Confirmationis artic. 3. ſub finem. Paulus Langius, Monachus in Chronico Cizenſi ann. 1330. Occamus in Comp. error. addit, quod idem Johannes in ſermone, qui incipit, *Tolle puerum & matrem ejus*, docuerit, *malos ante diem judicii non ituros in ignem æternum.* Notat verò Eraſmus in Irenæum libr. 5. hunc *Iohannem Pontificem operâ Theologorum Pariſienſium ad palinodiam coram Galliarum Rege Philippo Pulcro non ſine buccina adactum eſſe,* quod ibidem ex Gerſone probat. Sed Index Expurgatorius Hiſpanicus fol. 138. apud Eraſmũ *hæc deleri* jubet. Bellarm. lib. 4. de Rom. Pontiſ. cap. 14. & lib. de beatitud. ſanctor. cap. 2. Johannem excuſaturus ſic excipit, 1. *eum reverâ ſenſiſſe animas non viſuras Deum niſi poſt reſurrectionem, cæterùm hoc ſenſiſſe, quando adhuc ſentire licebat ſine periculo hæreſis, nulla enim adhuc præceſſerat Eccleſiæ definitio.* 2. *voluiſſe eum quæſtionem definire, ſed dum adhuc in præparatione & conſultationibus verſaretur, mortuum fuiſſe,* teſte Benedicto XII. in Extrav. 3. *pridie ante mortem partim declaraſſe & partim etiam revocaſſe ſententiam ſuã, teſtatus enim eſt, ſe in omnib. ſuis ſermonibus nunquam intendiſſe hanc rem definire, ſed ſolùm quærere veritatem, ac aſſeruit ſibi diſplicere priorem ſententiã, ac ſentire ſe animas Sanctorum videre Deum etiam ante diem judicii, niſi aliter Eccleſia & ſui ſucceſſores definirent,* referente Joh. Villano libr. 11. Hiſtor. Florent. cap. 19. Reſp. 1. Non ſolùm Occamus, Marſilius & Gerſon, ſed etiam Adrianus VI. Pontifex Johanni hunc errorem tribuunt. Aut ergò Johannes erravit tale quid definiendo, aut Adrian. erravit Johanni falsò illud tribuendo. 2. Alphonſ. à Caſtro libr. 3. adv. hæres. in verbo Beatitudo hæreſ. 6. & Sanderus de viſib. Eccl. Monarch. lib. 7. non negant, Johannem reverâ ſic ſenſiſſe, ſed hunc errorem cum multis veteribus Latinis & Græcis Patribus ipſi communem fuiſſe obtendunt. 3. Bellarm. ipſe ſibi contradicit. Nam libr. 4. de Pontiſ. Rom. cap. 14. §. *Reſpondeo*, expreſſè ſcribit, *Iohannem hunc reverâ ſenſiſſe, animas non viſuras Deum niſi poſt reſurrectionem.* §. *ſed video,* hanc Johannis ſententiam disertè vocat error. *Error,* inquit, *ille Iohannis Papæ de viſione Dei Calvino non eſt error, ſed veriſſima doctrina*; Et tamen §. *Quintũ,* iterum ſcribit. *Non debuit Papa errorem ullum abjurare, cùm in errorem nullũ incidiſſet.* 4. Etſi Eccleſia nihil tum definiiſſet de ſtatu animarum piarum, tamen dogma illud, quod non videant Deum ante reſurrectionem per ſe hæreticum fuit, quia Eccleſiæ definitio non facit dogma aliquod eſſe hæreticum, ſed tale eſſe duntaxat *declarat.* 5. Armeni ante Joannem XXII. hanc hæreſin ab Eccleſia damnatam docuerunt. Ergò non fuit Johanni ignotum, in Armenis idem dogma improbatum. 6. nec privatim tantùm Johannes ſic ſenſit, ſed idem *publicè docuit ac definivit.* Marſilius enim dicit, *hoc illum publicè docuiſſe ac prædicaſſe*, quod agnoſcit etiam Genebrard. in Chronol. in Johann. XXII. Adrian. Papa memorat, quòd Johannes hunc errorem *publicè docuerit, declaraverit & ab omnib. teneri mandaverit, quin & Pariſienſem Academiam induxerit, ut nullos ad gradum aliquem in Theologia admitteret, niſi qui huic hæreſi ſubſcriberet, eiq; ſe adhæſurum ad finem uſq; vitæ promitteret.* Gerſon ſcribit, *hanc doctrinam Iohannis totam Sorbonam commoviſſe ac tandem cum ſono buccinarum coram Galliæ Rege fuiſſe damnatam,* quod non fuiſſet neceſſarium, ſi privatim ita ſenſiſſet. Antoninus part. 3. titul. 21. cap. 6. §. 15. in ſumm. Theol. de eo ſic ſcribit. *Ioannes XXII. ſermonem faciens in publ. Conſiſtorio dixit quadam hæreſin ſapientia, ideoq; à multis judicatus eſt hæreticus.* Chriſtian. Maſſæus libr. 18. Chronol. ann. 1332. ſcribit, *hunc Iohannem miſiſſe Pariſios duos Fratres, qui hanc hæreſin prædicarent, alterum fuiſſe Dominicanum, alterum Franciſcanum, quib. reſtiterit quidam Thomas Anglus, quem Papa propterea in carcerem conjici curaverit.* Nauclerus in generat. 45. refert, *multos eximios viros dogmatizaſſe hunc Iohannem fuiſſe hæreticum.* 7. Si ante vitæ finem errorem ſuũ revocavit, ut Bellarm. concedit, utique in vita ſua priùs erravit. Adde quod Maſſæus dicat, *eum hos & ſimiles errores ante obitum tepidè revocaſſe.* 8. Hardingus non fuit auſus negare, hæreticum illud dogma à Johanne fuiſſe prædicatum, ideo aliter excipit in detect. p. 64. *ipſum non fuiſſe Papam.* Atqui omnes Hiſtorici inter Pontifices ipſi locum relinquunt, aliàs per plures quàm tredecim annos ſedes vacaſſet & Eccleſia fuiſſet ἀκέφαλος.

305. 4. *Anabaptiſtæ* Armenorum errorem ſuperiori ſeculo ſecuti itid. ψυχοπαννυχίαν pro-

pugnârunt, teſte Sixt. Senenſi lib. 5. Bibl. annot. 169. p. 387. lib. 6. Bibl. annot. 264. p. 541. & annot. 345. p. 569. Contra illos ſcripſit Calvinus ann. 1534. tractatum cui titulum fecit *Pſychopannychia*, qui extat part. 2. tract. variorum p. 449. Eundem errorem refutavit Bullingerus libr. 4. adv. Anabaptiſt. cap. 10. & ex noſtris Wigand. de Anabaptiſt. Schluſſelb. in Catal. hæreticor. de Anabaptiſt. Hinkelmann. Diſp. 18. de Anabaptiſt. err. r. 5. *Cornelius Agrippa* lib. 3. de occult. Philoſ. Anabaptiſtarum veſtigiis inſiſtens ex quibusdam Chryſoſtomi dictis aſtruere conatur, *pias defunctorum animas uſque ad diem judicij divinitatis viſione carere.* 6. Superiori ſeculo quidam Ungarus Matthias Devvayus opinionem illam, *quod animæ piorum uſq; ad reſurrectionem ſine ſenſu & intellectu dormiant,* arctè tenuit ac quibusdam argumentis confirmare inſtituit. 7. Photiniani ſi non animarum mortem, tamen earundem dormitionem amplectũtur, obſcurè n. atq; ambiguè de hoc articulo loquuntur, Schmaltz. in exam. 157. errorum err. 98. p. 28. *Quomodo animæ Sanctorum ante diem judicij videant Deum, cùm aliud quid videre nequeant & ſenſu, dum ſunt ſine corpore, careant? Deum videre ſumma & abſolutiſſima eſt beatitas, quâ nulla datur ſublimior. Hac ſi ante diem judicij fruerentur Sanctorũ animæ, quid tantopere optanda eſſet reſurrectio, ut eam optat Paulus & omnes optare tenentur?* Joh. Iſacius Pontanus in Diſp. de animæ eſſentia Ann. 613. habitâ. *Pſychopannychitæ noſtri temporis Anabaptiſtæ nimirum & Sociniani, etſi animas cum corporib. mori ac interire non diſertò dicant, ut illi, quos Damaſcenus Tnetopſychitas, Auguſtinus Arabicos dixerunt, eas tamen in pulvere terræ dormire ad diem judicij aſſerere non erubeſcunt contra illud Chriſti: Hodiè mecum eris in Paradiſo,* & illud Pauli, *Cupio diſſolvi & eſſe cum Chriſto. Atq; hæc ſententia parum aut nihil ab Arabibus differt.* Confer ea, quæ ex Photinianis adduximus ſuperiùs in quæſtione de anim. immortal. §. 149. 8. Photinianorum veſtigia ut in aliis, ita in hac controverſia fideliter premit *Vorſtius*, qui in cauſis deſerend. Papatus in altero problemate epiſagmatis ad 8. & 9. partem theſium de ſtatu mortuorum & beatorum ſic ſcribit: *An cùm mortui dormire aut obdormiviſſe in Scriptura dicuntur, de anima ipſorum, an de corpore, an verò de toto compoſito id accipiendum ſit?* Poſtremum affirmamus. Vide Dan. 12. Job. 3. & 14. Matth. 9. Johan. 11. 1. Theſſ. 4. & paſſim. Hæc Vorſtius, per *totum compoſitum* intelligens corpus & animam hominis, ut ſic non tantùm *carnis*, quod fidei ſymbol. habet, ſed *animæ* quoq; reſurrectio à mortuis ſit expectanda. In Antipiſtorio part. 2. p. 156. ſic ſcribit: *Nos verò negamus animas corporib. ſolutas propriè res noſtras vel audire vel videre poſſe, cùm ſatis conſtet, iſtas actiones propriè loquendo animali tantùm ſive toti compoſito, h. e. homini integro animâ ſimul & corpore conſtanti convenire.* 9. Non poteſt ſimpliciter & ſine cõmoda declaratione probari, quod *Calvin.* lib. 3. Inſt. c. 20. §. 20. ſic ſcribit: *Cum Apoſtolo intelligimus, Chriſtum ſic apparere coram facie Dei ut mortis ejus virtus ad perpetuam pro nobis interceſſionem valeat, ſic tamen ut ſanctuarium cœli ingreſſus ad conſummationem uſque ſeculorum ſolus populi eminus in atrio reſidentis vota ad Deum deferat.* §. 24. dicit, *animas Sanctorum unà nobiſcum fide conjunctas eſſe.* Atqui Apoſtolus fidem & viſionem à facie ad faciem ſibi invicem opponit 1. Cor. 13. v. 12. cap. 15. §. 6. *De intermedio animarum ſtatu curioſius inquirere neq; fas eſt, neq; expedit. Valde ſe torquent multi diſputando quem locum occupent & an cœleſti gloriâ jam fruantur, necne. Atqui ſtultum & temerarium eſt de rebus incognitis altiùs inquirere, quàm Deus nobis ſcire permittat &c. Interea cùm Scriptura ubiq; jubeat pendere ab expectatione adventus Chriſti & gloriæ coronam eò uſq; differat, contenti ſimus his finib. divinitùs nobis præſcriptis, animas piorum militia labore perfunctas in beatam quietem concedere, ubi cũ felici lætitia fruitionem promiſſæ gloriæ expectant, atq; ita omnia teneri ſuſpenſa, donec Chriſtus appareat Redemtor.* Atqui ſi animæ fruitionem promiſſæ gloriæ expectant, atq; uſq; ad Chriſti adventum omnia tenentur ſuſpenſa, nondum fruentur cœleſti felicitate ac gloriâ. Contrarium habet ipſe Calvinus in pſychopannych. quam ann. 1534. ſcripſit, ubi in locum Apoſtolic. 2. Cor. 5. *Scimus, quod cùm terreſtris domus diſſoluta fuerit &c.* Sic commentatur: *Hæc verba ſine Interprete loquuntur, nos ſenſuros Dei præſentiam, cum ab hoc corpore ſeparabimur, jam non per fidem ambulaturos, ſed per ſpeciem.* Ibid. *Electi Dei, qui ex hac vita tranſierunt, Deo fruuntur ad ſatietatem citra faſtidium.* in comm. cap. 1. Phil. *Paulo apertè teſtatur, nos frui Chriſti præſentiâ, cùm diſſolvimur.* 10. B. *Lutherum* noſtrum propter duriora quædam de animarum ſomno pronunciata in catalogum Pſychopannychytarum referunt Frider. Staphilus in epit. trimembri Lutheranæ Theolog. part. 2. Bellarm. de beat. ſanct. cap. 1. Piſtorius in 1020. falſis. Gretſerus de funere Chriſtian. lib. 3. &c. Reſp. 1. Lutherus *probabiliter* duntaxat diſputat, nihil verò certi determinat. 2. Quædam eorum ſcripſit tempore illo, quo nondum omnes Pontificiæ cœcitatis ſquamas ex oculis abſterſerat. 3. in comm. Gen. cap. 25. pag. 321. ad totum hominem ſomnum illum refert, ut *ipſa interim anima non dormiat, ſed vigilet & patiatur viſiones & loquelas Angelorum & Dei.* 4. Ubi ad ipſam animam illum ſomnum referre videtur, utitur *populari dicendi genere* ac phraſi Scripturæ familiari, ut felicem animarum ſtatum ab omni dolore ac labore penitùs liberum quodammodo exprimat, & opinionem illam, quæ ex Papatu adhuc erat multorum animis infixa, quaſi animæ in purgatorio aliquid ſupplicii luere cogerentur, eximat. Sic ergò animas dormire & requieſcere dixit ſenſu eo, quòd omnis doloris, tormenti, cruciatus ac pœnæ penitùs ſint expertes, imitatus hac in parte linguam Spiritus ſancti Apoc. 6. v. 10. ubi *animabus dictum fuit, ut requieſcerent adhuc paululum temporis.* 5. ideò etiam animas requieſcere dicit, quia *neſciunt in particulari, quid rerum in mundo agatur.* in comm. cap. 25. Gen. p. 322. *Mortui ante Chriſtum ſervati ſunt in promiſſione verbi, in quo vixerunt in hac vita & morientes quoq; ingreſſi ſunt vitam, & verè vivi fuerunt &c. Verborum Chriſti ad latronem hæc eſt ſententia. Hodie mecũ eris in Paradiſo, i. e. in meo ſinu, ubi ego ſum, ſimiliter tu eris, ibi cœlum & Paradiſus idem ſunt, niſi quòd adhuc apud ſanctos quies & pax eſt, non regnũ. Chriſtus eſt in cœlo vel Paradiſo, ut gubernet,*

judi-

judicet, regat Eccleſiam, mittat Angelos ad Eccleſiam miniſteriũ, diſtribuat dona hominibus, ſemper enim operatur, non quieſcit ſicut ſancti dormientes, de quibus dicitur Eſa.63. Abraham neſcit nos & Iſrael ignorat nos. Magnum itaque diſcrimen eſt, inter ſanctos dormientes & Chriſtum regnantem, illi dormiunt & neſciunt quid agatur, & tamen quieſcunt &c. It. *Anima non ſic dormit, quemadmodum fit ab homine in hac vita, ſed vigilat, rerum interim ignara, quæ in his terris geruntur.* 6. & in cap.49. Gen. p.647. *neſcit homo quomodo obdormiat aut evigilet.* 7. *Comparativè* alicubi loquitur reſpectu habito ad uberiorẽ beatitudinem in corpus ex morte reſuſcitatum, & animæ unitum aliquando redundatura.

Argumenta pro animarum dormitione. 1. ex ſcriptura. 306. *Argumenta* Pſychopannychitarum potiora hęc ſunt: 1. *Mortui dicuntur dormire* Matt. 9.v.24. Joh.11.v.1. Act.7.v.60. 1.Cor.15.v.18. 1.Theſſ.4.v.13.&c. Reſp. quo ſenſu ac reſpectu mors præſertim piorum, conſeratur ſomno & ſtatus eorũ poſt mortem dormitioni expoſuimus ſuperiùs, §.17. ultra illa membra præter & contra ſcripturam ſomni appellatio non eſt extendends. Optims illius ſomni explicstio traditur Eſ.57.v.2. *venit pax, requieſcunt in cubilibus ſuis*; ubi pax ad animas, ſomnus sd corpora in ſepulchris, [quæ propterea κοιμητήρια ac cubilia dicuntur,] quieſcentia refertur, corpora enim ad habitum dormientium compoſita in ſepulchris quieſcunt & ad vitam voce Filii Dei excitata aliquando iterum evigilabunt. 2. *In Pſalmis paſſim dicitur, Nõ mortui laudabunt te, non eſt in morte qui memor ſit tui.* Pſal.6.v.6. Pſal.115.v.17. Reſp. oſtendimus ſuperiùs §.151. hæc dicta agere de prędicatione & propagstione verę doctrinæ & celebratiooe beneficior. divinorum, per quam in hac vita alii homines ad veram converſionem & nominis divini glorificationem invitantur. 3. *Matth.20.v.8. paterfamilias ſub veſperam demum operariis reddit mercedem. Iam verò per veſperam intelligitur tempus reſurrectionis ac dies noviſſimus.* Reſp. verũ hujus parabolæ ſenſum expoſuimus in tractat. de bonis operibus §.114. h.l. monemus, parabolas nõ omni ex pstte quadrare; ſed principalem ſcopum in illis unicè attendendum eſſe. Adde quòd per veſperam non ſolùm tempus judicii univerſalis, ſed etiam particulare cujusq; judiciũ, quod in morte contingit, cõmodè intelligi poſſit. 4. Heb.4. v.3. *Ingredimur in requiem nos qui credidimus.* Reſp. Requies illa animarum intelligends eſt reſpectu *termini à quo*, quòd *requieſcant à laboribus* & moleſtiis, quibus in hac vita pii ſnbjecti fuêre, quæ explicatio traditur Apoc.14.v.13. nõ autem reſpectu *termini ad quem*, quaſi animæ piorũ ſomno quodam ſopitæ poſt mortem requieſcant, eo enim reſpectu de Angelis & beatis in cœlo dicitnr, *quod non habeant requiem die ac nocte*, ſed inceſſabili laudum præconio Deum celebrent. Apoc.4.v.8. Deus dicitur *requieviſſe die ſeptimo* Geneſ.2.v.1. & tamen non *dormit neq; dormitat, qui cuſtodit Iſrael* Pſal.121.v.4. Animæ Martyrum jnbentur ἀναπαύεσθαι Apoc.6. v.11. & tamen *clamant ad Deum voce magnâ* v.10. ergò quies earum non eſt quidam veternus, ſed patiens expectatio finalis liberationis & conjunctionis cum corporib. reſuſcitandis. Eſa.26.v.20. Dan.12.v.12. 5. Heb.11.v.39. *de ſanctis Patriarchis dicitur, quòd teſtimonio fidei probati non acceperint repromiſſionem* v.40. *Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non ſine nobis conſummarentur.* Reſp. Pleriq; ex veteribus exponunt de conſummata ac perfecta beatitudine animæ & corporis in vita æterna, quia Apoſtolus non dicit, ne ſine nobis remunerarentur, ſed ne ſine nobis conſummarentur, id eſt, conſummatam beatitudinem reciperent. Quidam de ſanctificatione & electione in populum Dei intelligunt. Commodiſſimè ad miſſionem Filii in carne ac myſterium incarnationis hic locus refertur, ut ſit ſenſus, pios Vet. Teſt. Patriarchas promiſſionem de venturo Meſſia fide smplexos eſſe, ac per hanc fidem Deo placuiſſe, ſed tamen complementum ac conſummationem hujus promiſſionis in Novo demùm Teſt. eſſe ſecutam verſ.5. & 13. ſicque Deum aliquid melius nobis providiſſe, quòd ſcil. ipſum Filii Dei in carnem adventum & promiſſionis illius complementum in Novo Teſt. intueri, & hanc prærogativsm prę Sanctis Vet. Teſt. habere debeamus, ne abſq; nobis τελειωθῶσι conſummsrentur vel conſecrarentur. Quod ſi enim Chriſtus Patribus illis in Veteri Teſt. fuiſſet exhibitus & jam tum ſacrificio ſuo peccata expiaſſet, ſicque conſecrationem ſive ſanctificationem piorum abſolviſſet, tum ex hypotheſi nimirum vi decreti divini nos fuiſſemus neglecti, quia Chriſto exhibito nihil aliud quàm finis mundi expectari debuit, ſicque finis mundi veniſſet, antequam pii Novi Teſt. fuiſſent nati. Confer Primaſium in hunc locum, & ea, quæ diximus ſuperiùs paragr.179. 6. 1.Johan.3.v.2. *Nunc filii Dei ſumus, & nondum apparuit, quid erimus, ſcimus autem, quia cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt. Ergò ante apparitionem ſive ſecundum Chriſti adventum animæ non vident Deum.* Reſp. Verba ἐὰν φανερωθῇ explicanda ſunt ex præcedentibus, οὔπω ἐφανερώθη. *Nondum apparuit*, coram oculis ſcil. totius mundi, *quid futuri ſimus*, id eſt, qusnta gloria ſit eſſe Dei Filium, ab hominibus hujus ſeculi nondum conſpicitur, quia gloria illa in hac vita eſt exteriùs obtecta calamitatibus & cruce, quando verò in extremo die demum apparuerit, tum quoad corporis externi glorism *ſimiles illi erimus* Philip.3.v.21. quia beatitudo animæ in viſione Dei conſiſtens in ipſum corpus redundabit. Quod ſi phraſin ἐὰν φανερωθῇ ad Chriſtum referre velimus, quo ſenſu uſurpatur Coloſſ.3.v.4. 1.Johan.2.v.28. reſpondendum erit, *incluſionem unius non eſſe excluſionem alterius*, proinde non poteſt inferri. In die judicii, quando animarum & corporum facts fuerit unio, pii Deum videbnnt ſicut eſt, ergò snte illud tempus eum nondum vident. 7. Apoc.6.v.9. *Animæ interfectorum Martyrum videntur ſubtus altare. Ergò quieſcunt in loco quodam ſubterraneo remotæ à Dei viſione.* Reſp. per inſtantiam. Animæ illæ dicuntur *clamare & vindictam expetere* verſ.11. ergò non dormiunt nec ſomno ſopitę conticeſcunt. cap.7.v.9.14.15. dicuntur, *eſſe ante thronum Dei, eidemque ſervire die ac nocte*, ergò non ſunt in cõmuni quodam receptaculo extra cœlum. Per *altare* igitur Auguſtin. intelligit *altaria terreſtria ſuper Martyrum ſepulchra extructa*, ut ſit ſenſus. *Vidi animas ſubter altare*, id eſt, interfectos Martyres in ſepulchris, ſuper quæ altare

fuit

fuit extructum. Sed hæc interpretatio eſt perquàm coacta, nec ſatis congruit Hiſtoriæ, quæ teſtatur uſum altarium temporibus Apoſtolorum in Eccleſia Chriſtiana nondum obtinuiſſe. Quidam exiſtimant, *animas confeſſorum ſubtus altare ex eo quieſcere viſas, quia in Martyrio fuerunt ſanctum ſacrificium*, ſicut David inquit Pſal.116.v.15. *Precioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum ejus*, & Paulus de Martyrio ſuo proximè inſtante ſic loquitur. *Ego jam immolor*. 2.Tim.4. v.6. Beda verba *ſub altari* conjungit eum voce *interfectorum*, ac per altare intelligit *Chriſtum*, ut ſit ſenſus. Vidi animas interfectorum ſub altari, id eſt, ſub teſtificatione nominis Chriſtani, ſicut 2. Macc.7.v.36. Maccabæi *ſub teſtamento Dei*, id eſt, pro Teſtamento Dei dicuntur occiſi, vel *vidi animas interfectorum ſuper altari* id eſt, eorum, qui propter confeſſionem veritatis divinæ ſunt occiſi. Quidam per altare intelligunt *Chriſtum*, qui eſt Sacerdos, altare & victima Hebr.13.v.15.& 10. ſed paulò aliter phraſin explicant. Animas enim ſub altari Chriſto viſas fuiſſe exponunt hoc modo, quod *ſub cuſtodia & protectione Chriſti vivant*, quod ſint loco & dignitate Chriſto inferiores, quod per humilitatem omnia ſua Chriſto accepta referant, quod ſub ipſo quieſcant, ut capiti ſuppoſita membra, non autem quod Chriſti humanitas illis *ſit quaſi paries obumbrans & impediens*, quò minùs Deum videant, ſicut Bernhardus & alii exponunt. Quidam ut Primaſius, Haymo, Beda &c. per *altare* intelligunt ſacrarium divinæ laudis in Eccleſia triumphante, id eſt, locum æternæ beatitudinis, in quo animæ perpetuas laudes ceu hoſtiam fragrantiſſimam ac Deo gratiſſimam offerunt. Sicut enim in tabernaculo erat arca & ante arcam altare aureum thymiamatis, ita in cœlo tabernaculo non manu facto eſt arca humanitatis Chriſti, in qua reſidet divinitas, & ante eam eſt altare aureum, ex quo procedit perpetuũ thymiama laudis divinæ ac precum. Dicuntur autem animæ eſſe *ſub iſto altari*, nõ autem ad altare, ad ſignificandum ſecretum illud cœleſte, quò nõ ſolùm oculi ſed nec mentes noſtræ penetrare poſſunt, nemo enim intelligit, quomodo animæ ſint ante thronum Dei, eique ſerviant & ipſum laudent. Dn. D. Hoë Theol. eximius in accurato comment. Apoc.6. p.422. per altare intelligit *thronũ Dei* vel *ſedem æternæ beatitudinis*, quia in cap.7.v.13 eędem animæ, quæ hîc dicuntur viſæ ſub altari, conſpiciuntur *ante thronum Dei*. Ut enim hîc in templo coram ara proni ſtant homines & grata Deo ſacrificia precando ac laudando præſtant, ita in cœleſti beatorum habitaculo animæ juſtorum ſunt ante thronum Dei ac Deum laudant & celebrant, quæ interpretatio cum priore ferè coincidit.

2. ex rationibus. 307. *Rationes* pro animarũ dormitione proferuntur ejusmodi 1. *ab anima Natura. Anima operationes ſuas per organa corporis perficit, ergo extra corpus nihil quicquàm agere poteſt.* Reſp. Anima hominis non tantùm conſideranda eſt *phyſicè*, quatenus eſt ἐντελέχεια corporis & pars hominis eſſentialis efficiens actiones merè phyſicas, cujusmodi ſunt intelligere per phantaſmata, ſentire &c. ſed etiam *metaphyſicè* ſeu potiùs theologicè ſecundùm attributa, quæ ipſi à materia ſeparatæ conveniunt, cujusmodi ſunt recipere ſpecies ex influxu superni luminis, intelligere ſine recurſu ad phantaſmata, eo ſc. modo, quo Angeli, quo Dæmones, qui ſunt Spiritus incorporei, per ſe ſubſiſtentes. Poſſe enim animas extra corpus ſpirituales actiones obire, probant ecſtaſes, quib. etiam in hac vita quidam obnoxii fuêre. Sic Paul. ecſtaticus neſcit, *an in corpore vel extra corpus audierit illa ἄῤῥητα* in Paradiſo 2.Cor.13.v.23. 2. *à conſequente abſurdo. Si animæ piorum ac impiorum ad deſtinatum beatitudinis vel damnationis locum ſtatim poſt mortem perveniunt, nihil opus erit extremo judicio.* Reſp. per inſtantiam, *qui non credit, jam judicatus eſt* etiam in hac vita Joh.3.v.18. neque tamen propterea negandum eſt extremum judicium, quod eſt publica illius judicii manifeſtatio. Diſtinguendum igitur inter *judicium particulare & Universale*. Illud tum in hac vita, tum in morte cujusque hominis exercetur, anima enim cujusq; hominis ſtatim poſt mortem initia beatitudinis vel damnationis ſentit, hoc verò in die Univerſalis reſurrectionis adminiſtrabitur, ubi totus homo corpore & animâ cõſtans judicabitur, ubi quoq; omnes omninò homines ad Catholicum illud judiciũ adducentur, ac vel in æterna habitacula cœlorũ aſſumentur, vel in ſupplicia inferorum præcipitabuntur. Illud adminiſtratum *privatim & occultè*, hoc verò adminiſtrabitur *publicè & manifeſtè*. Pii veteres enumerant quinq; cauſas, propter quas generale illud, univerſale ac publicum judicium fieri debeat, etiamſi particulare ac privatum præceſſerit. Prima eſt *gloriæ divinæ manifeſtatio*, ut ſcil. oſtendatur Dei juſtitia & miſericordia. Cùm enim in hac vita malis benè & bonis malè eſſe videatur, ac propterea divinæ providentiæ à malevolis cenſoribus detrahatur, ideo conſtituet Deus diem, in quo coram toto mundo ſummam ſuam juſtitiam adverſus impios & ſummam ſuam miſericordiam erga pios oſtendat & in conſpectu omnium Angelorum & hominum declaret, ſe cum ſum̃a miſericordia erga pios nulla uti crudelitate vel injuſtitiâ adverſus impios, & cum ſumma ſeveritate erga impios nullâ uti προσωποληψίᾳ vel iniquâ liberalitate erga pios. Altera eſt *Chriſti glorificatio. Nunc nondum videmus, Chriſto omnia eſſe ſubjecta* Hebr.2. v.8. tunc verò *veniet in majeſtate ſua* Matth.28.v.31. Sicut in primo adventu tanquam reus injuſtè judicatus eſt coram omnibus: ſic viciſſim in ſecundo adventu tanquam juſtus & glorioſus judex omnes judicabit. Tertia eſt *piorum exaltatio*. Sicut in hac vita pii in ſuis certaminibus *ſpectaculum facti ſunt mundo, Angelis & hominibus*. 1. Cor. 4. v.9. ſic in extremo judicio coram toto mundo, omnibus Angelis & hominibus eos victores pronunciari & coronari æquum eſt. *Tunc ſtabunt juſti in magna conſtantia adverſus eos, qui ſe anguſtaverunt*. Sap.3. v.1. Quarta eſt *præmiorum ac pœnarũ conſummatio*. Animę piorum & impiorũ à corporib. ſeparatæ initia duntaxat beatitudinis & damnationis percipiunt, tunc verò totus homo animâ & corpore conſtans judicabitur ac pręmiorũ vel pœnarum cõplementum in corpore percipiet Quinta eſt *bonorum ac malorum operum adhuc durans conſideratio*. Nondum enim ſunt finita bona vel mala opera defunctorũ. Prophetæ & Apoſtoli Scriptis & exemplo Eccleſiæ adhuc inſerviunt, hæreſiar-

reſiarchæ Scriptis ſuis adhuc mentes hominum corrumpunt, ſed quando in die judicii unà cum ipſo mundo bona & mala opera defunctorum finientur, tunc ultima & decretoria ſententia feretur. 3. *à Chriſti exemplo. Chriſti anima poſt ſeparationem à corpore non ſtatim aſcendit in cœlum, ſed priùs deſcendit ad inferos & poſt reſurrectionem carnis tandem in cœlum aſcendit. Ergo & Sanctorum animæ non niſi poſt corporum reſurrectionem ad cœlum evehuntur. Chriſti enim requies, reſurrectio & aſcenſio fuit exemplar noſtræ quietis, reſurrectionis & aſcenſionis.* Hoc argumentum urget Iren. libr. 5. adv. hæreſ. circa fin. Reſp. per inſtantiam. Chriſtus latroni dicit: *Hodiè mecum eris in Paradiſo,* utique ergò ipſius anima ipſo paſſionis & mortis die ad Paradiſum emigravit. Deſcendit autem poſtea ζωοποιηθεὶς ad inferos, non propter *exemplum,* ut viam deſcenſus nobis monſtraret, ſed potiùs propter *meritum,* ut infernum in noſtrum commodum deſtrueret, ne in eum deſcendere cogeremur. Collatio membrorum in corpore myſtico cum Chriſto capite non eſt extendenda ultra terminos ac limites in ſacris literis præſcriptos. Chriſtus exacto demum *ætatis anno trigeſimo tertio* paſſus ac mortuus eſt, & per paſſionem intravit in gloriam ſuam. Ecquis verò ex eo colligere velit, quod nemo piorum ante illud vitæ tempus mori ac per mortem ad vitæ æternæ conſortium evehi debeat. Conforme eſt huic argumento illud: *Servus non eſt ſupra Dominum, nec diſcipulus ſupra Magiſtrum. Iam verò anima Chriſti non aſcendit in cœlum, niſi reſumto priùs corpore. Ergò nec animæ Sanctorum debent aſcendere niſi reſumtis corporibus.* Reſp. Chriſto privilegium illud manet illibatum ac inviolatũ, quod ante Univerſalem reſurrectionem corpus glorioſum acceperit, inque eo cœlum aſcenderit, cùm Sancti ſecundùm animas duntaxat cœlum ingrediantur. Contrarium igitur potiùs ex hoc argumento inferri poteſt. Adde, quod Chriſti anima ipſo paſſionis die fuerit in cœleſti regno Luc. 23. v. 42. 4. *ab animæ & corporis conſortio. Anima & corpus in hac vita ſimul egerunt bona & mala. Ergò etiam ſimul, & non pars hominis una ſine altera præmiis vel pœnis affici debet.* Reſp. Ad opera tum bona tum mala diverſimodè concurrunt duæ illæ eſſentiales hominis partes, anima *principaliter*, corpus verò *inſtrumentaliter*, juſtitiæ igitur divinæ adverſum non eſt, animam priùs præmia vel pœnas percipere quàm corpus. Quòd ſi vel maximè non poſſimus cauſam indagare vel exprimere, quare Deus noluerit corpus ſtatim unà cum anima præmiorum ac pœnarum particeps fieri, tamen in voluntate divina in verbo revelata humili fidei obœdientia acquieſcere convenit. 5. *à collatione cum Dæmonum ſupplicio. Dæmones nondum in inferno puniuntur, ſed ad diem judicij puniendi reſervantur,* Matt. 8. v. 29. Luc. 8. v. 31. 2. Petri 2. v. 4. Jud. v. 6. *Ergò eadem videtur ſors impiorum ante judicij diem. Si autem impij non puniuntur, utique nec pii remunerantur.* Reſp. Dæmones ubicunque ſunt, ſuum ſecum infernum circumferunt, ſunt enim à regno Dei extorres & à facie Dei projecti. Ut enim ſancti Angeli, qui in veritate ſteterunt, *ſemper vident faciem Patris, qui in cœlo eſt,* Matt. 18. v. 10. Si mali Angeli, qui proprium ſuum οἰκητήριον dereliquerunt, à beata Dei viſione ſunt remoti, atqui *Deum non videre ſuperat omnia gehennæ ſupplicia.* Ideò autem dicuntur reſervari futuris tormentis ac præcipites in abyſſum ſeſe rapi deprecantur, quia complementũ pœnarum non minùs ipſi quàm impii in die judicii percipient, quando infernali carceri incluſis nullus ampliùs patebit exitus. 6. *ab animarum ſanctarum deſiderio. Animæ ſeparatæ expetunt unionem cum reſuſcitatis corporibus, deſiderant corporum ſuorum glorificationem & vindictæ perſecutoribus irrogandæ accelerationem.* Apocal. 6. v. 10. *Ergò nondum ſunt perfectè beatæ.* Reſp. Concedimus beatitudini animarum cõplementum in corporum glorificatione acceſſurum eſſe, ſed ex eo inferri nequit, quòd ante diem judicii & corpurũ reſuſcitationem à beatitudine ac Dei viſione ſint penitùs excluſæ. Refero hûc diſtinctionem Sixti Senenſis in Bibl. lib. 6. annot. 345. p. 573. quæ conciliandis veterum ſententiis inſervire & propoſito argumento lucem conciliari poterit. *Duo*, inquit, *ſunt beatitudinis, quâ fruuntur electi poſt hanc vitam, ſtatus. Unus eſt animæ ſine corpore uſque ad univerſale judicium, quem veteres variis nominibus deſcribentes appellârunt ſinum Abrahæ, Paradiſum, altare exterius, ſubaltare Dei, ſanctorum veſtibulum, atria Dei, promtuaria animarum, abditæ receptacula, animarũ cuſtodiam, ſecuritatis requiem, arrhabonem regni, ſtolam albam, adeptas promiſſiones & alia hujuſmodi. Alter v. ſtatus eſt animæ reſumto corpore poſt judicium, quem ſimiliter diverſis appellationib. nuncupârunt, domum Dei, altare interius, ſuperaltare, ſublimiora cœlorum, conſummationem gloriæ, reſurrectionis gloriam, perfectam lætitiã, immortalitatis præmium, bonorum omnium terminum, integra meritorum præmia, expectatam adhuc mercedem, nondum acceptas repromiſſiones, futuram gloriam, coronarum tempus, fruitionem regni & cætera his ſimilia. Proinde cùm apud priſcos Eccleſiæ Doctores legis juſtorum animas vivere aut in ſinu Abrahæ, aut in Paradiſo, aut ſub altare Dei, ibiq́; expectare futuræ gloriæ præmia, non ſtatim ſuſpiceris, animas Sanctorum carere divinis intuitus gloriâ; ſed intellige eas nondum potiri perfectâ illâ & conſummata felicitate, quam poſt corporis reſurrectionem expectant.*

308. Ex quo ipſo tertium illud, quod de ſtatu animarum à corpore ſeparatarum Scriptura nobis manifeſtat, ſpontè eluceſcit, videl. *quod in die judicij quando animæ corporibus reſuſcitatis iterum unientur tum beatorum gaudium, tum impiorum ſupplicium incrementa adeoque complementum ſuum ſit accepturum,* quia in communionẽ gaudii in beatis & ſupplicii in damnati corpora eorum vocabuntur, id quod clariùs patebit ex illis, quæ de reſurrectione piorum ad vitam & impiorum ad ignominiam ſempiternam in ſequentibus proponentur, Apoc. 6. v. 10. animæ Martyrum ſub altari clamant: *Domine, quouſque non vindicas ſanguinem noſtrum! &c.* non proferunt hæc ex impatientia neque ex vindictæ prohibitæ præpoſterâ cupiditate, ſed ex ſancto finalis liberationis Eccleſiæ & executionis judiciorum divinorũ deſiderio. Illud ipſum verò deſiderium præbet argumentum, quod gloria Sanctorum in die judicii demùm ſit complenda ac perficienda, cap. 11. v. 9.

poſt-

poſtquam mortui fuêre reſuſcitati ac judicati tum demùm *apertum fuit templum in cœlo*, id eſt, beatorum gloria & felicitas fuit patefacta & magnum accepit incrementum. Beda in cap. 11. Johan. *Animæ, dum deſerunt corpora, diverſas receptiones habent, gaudium bonæ, malæ tormentum, ſed cùm facta fuerit reſurrectio & bonorum gaudium amplius erit, & malorum tormenta graviora, quando cum corpore torquebuntur*, inde Scholaſtici quærunt, *an gloria animæ major ſit futura poſt reſurrectionem quam eſt ante eam.* Et ſanè conveniunt omnes in duobus. Primò, *gaudium animæ accidentale futurum majus tam extenſivè, quia erit in anima & in corpore, quàm intenſivè, quia ipſa anima magis gaudebit, quando videt corpus ſuum glorioſum, quàm nunc, cùm videt illud jacere mortuum, ſecundò gaudium eſſentiale fore majus extenſivè, quia nunc eſt in ſola anima, poſtea autem redundabit in corpus & efficiet ipſum corpus ſuo modo glorioſum.* Non autem conveniunt de incremento *eſſentialis gloriæ intenſivè.* Lombard. 4. ſent. diſt. 49 Thom. ibid. quæſt. 1. part. 4. Bonavent. ibid. art. 1. quæſt. 1. Richard. ibid. art. 2. quæſt. 7. Marſil. ibid. quæſt. 13. art. 3. dicunt, *gloriam eſſentialem fore tunc majorem etiam intenſivè.* 1. quia anima perfectius eſſe habet in corpore, quàm extra corpus. Ergo & perfectiùs operabitur, 2. quia anima ſeparata propter inclinationem ad corpus diſtrahitur & impeditur, ne totâ intentione feratur in Deum. Ergo remoto hoc impedimento intenſiùs operabitur. Huic ſententiæ ſuffragari videtur Auguſtin lib. 12. de Geneſ. ad liter. cap. 35. ſic ſcribens: *Minimè dubitandum eſt & raptam hominis à carnis ſenſibus mentem & poſt mortem ipſam carne depoſitâ & tranſcenſis etiam ſimilitudinibus corporalium non ſic videre poſſe incommutabilem ſubſtantiam, ut ſancti Angeli vident, ſive alia latentiore cauſa, ſive ideò, quia ineſt ei naturalis quidam appetitus corpus adminiſtrandi, quo appetitu retardatur quodammodo, ne totâ intentione pergat in illud ſummum cœlum, quamdiu non ſubeſt corpus, cujus adminiſtratione appetitus ille conquieſcat.* Contrà verò Thom. 1. 2. quæſt. 4. art. 5. & Cajetanus ibid. ut & Durand. 4. ſent. diſt. 49. quæſt. 7. dicunt, *gloriam eſſentialem non fore majorem intenſivè ſed tantùm extenſivè*, quia ſi gloria creſceret intenſivè, vel id accideret ratione objecti, vel lumine ſive habitus gloriæ, vel potentiæ. *Non ratione objecti* vel habitus, quia iſta non creſcunt, niſi creſcat gratia, gratia autem non creſcit in die judicii, quia non eſt locus novis meritis poſt hanc vitam. *Non etiam ex parte potentiæ*, quia cùm anima in videndo Deum non pendeat à phantaſmate, non pendet ullo modo à corpore & proinde tàm perfectè eſſe poteſt operatio iſta videndi Deum in anima ſeparata, quàm in anima corpori adjuncta. Bellarmin. de beatitud. Sanctor. cap. 5. hanc poſteriorem opinionem judicat eſſe veriorem, ideò ad argumenta prioris ſententiæ reſpondet 1. *animam non habere meliùs eſſe in corpore, quàm extra corpus, niſi extenſivè, quia ſuum eſſe communicat corpori, nam alioqui in ſe, eſſe animæ ſemper eſt idem, nec ſuſcipit magis & minùs.* 2. *inclinationem ad corpus non impedire viſionem vel amorem Dei ullo modo, quia ordinatur ad amorem Dei tanquam ad finem, alioqui Angeli, quando mittuntur ad exteriora & de illis cogitare coguntur, diſtraherentur à viſione Dei & ipſa anima, quando debebit occupari in adminiſtrando corpore, diſtraheretur etiam magis, quam nunc in appetendo corpus.* Sed de his ac ſimilibus Scholaſticorum quæſtionibus judicium fieri poterit ex illis, quę in tractatu ultimo de gaudiis vitæ æternæ dicentur.

309. Quæritur hoc loco 1. *an Sanctorum defunctorum animæ in particulari cognoſcunt ea, quæ in his terris geruntur.* Pontificii affirmant. Sic enim ſcribit Bellarm. lib. 1. de beatitud. Sanctor. cap. 20. reſp. ad argum. 3. *Non eſt verum, quod aſſumitur, Sanctos ignorare, quid ab illis petamus. Nam etſi dubitatio eſſe poſſit, quemadmodum cognoſcant abſentia, & quæ ſolo cordis affectu interdum proferuntur, tamen certum eſt eos cognoſcere.* Coſterus in Enchir. pag. 388. *Dubium nullum eſt, Sanctos in cœlis cognoſcere, quæ in terris gerimus, internunciis Angelis & iis, qui ex vita migrant.* Quo fine Pontificii defunctis Sanctis talem omnium rerum notitiam tribuant, facilè apparet, videl. ut invocationem Sanctorum ſtabiliant ac reſpondere poſſint noſtrę ἀποδείξεσι Sanctorum invocationi oppoſitæ. Omnis vera & religioſa invocatio fertur in eum, qui eſt omniſcius & καρδιογνώστης 1. Reg. 18. v. 27. Pſal. 18. v. 7. Pſal. 79. v. 11. Matth. 6. v. 6. Roman. 8. v. 17. &c. quia preces in pluribus ac diverſis locis funduntur & quandoque ſolo cordis gemitu abſolvuntur. Sanctorum invocatio non fertur in eum, qui eſt omniſcius & καρδιογνώστης. Ergò non eſt vera & religioſa invocatio. Nos contrà negamus, animas Sanctorum defunctorum tali omnium rerum notitia gaudere. Diſtinguimus autem 1. *inter notitiam generalem & ſpecialem.* Cùm enim non ſit veriſimile, animas Sanctorum vel ita ſecuras vel gaudio ebrias eſſe, ut neſciant Chriſto in terris Eccleſiam colligi, eandemque multis preſſuris, afflictionibus & perſecutionibus obnoxiam eſſe, ideò pia eſt & bona cogitatio, ſtatuere, quod generalem eorum, quę Eccleſiæ in his terris adhuc militanti obtingunt, notitiam habeant, & proinde à Chriſto, cui in cœleſti gloria præſentes ſunt, boni aliquid Eccleſiæ petant, maximè cùm ſint ejusdem corporis myſtici membra, cujus caput eſt Chriſtus, & cùm caritas in vita æterna non excidat 1. Cor. 13. v. 8. interim ex eo nequit inferri, quod in ſpecie ſingulas circumſtantias & calamitates piorum habeant perſpectas, quâ de re in quæſtione de invocatione Sanctorum pleniùs diſſeremus. 2. Inter præteritorum *ἀνάμνησιν & præſentium γνῶσιν.* Concedimus, animas piè defunctorum recordari eorum, quæ vel ipſis in corpore adhuc militantibus vel cognatis & amicis contigerunt, cùm Abrahamus ad epulonem damnatum dicat Luc. 16. v. 25. *μνήσθητι τέκνον, recordare fili, quòd recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala*, ſed negamus, animas Sanctorum *in ſpecie & in particulari* noſſe, quid ſingulis diebus, horis ac momentis nobis in terris adhuc ſuperſtitibus eveniat, qui ſint cordis motus & affectus, qui particulares ſingulorum hominum caſus & eventus. 3. *inter revelationem extraordinariam & notitiam ordinariam.* Si vel maximè concederemus, quædam in particulari ex revelatione divina nota fieri Sanctis, ſicut Eliſæus Propheta in his terris adhuc vivens ex revelatione divinâ

Q. de Sanctis defunctis.
1. An eorũ animæ in particulari cognoſcant ea, quæ in terris geruntur.

abſens

abſens cognoſcebat, quæ Giezi & dicebat & faciebat 2.Reg 5.v.26. ac ſecretò indicare poterat Regi Iſraëlis omnia verba, quæ ſecretò locutus fuerat Rex Syriæ in cõclavi ſuo 2.Reg.6.v.12: ſicut & Petrus videre poterat Ananiã mentiri Act. 5.v.3. ſed ex eo inferri nequit, Sanctos ordinariè omnia omnino, quæ in terris geruntur, ſcire, neque quicquam eorum notitiam ſubterfugere, cùm Eliſæus non habuerit cognitum, quid Sunamitidi contigerit 2.Reg.4.v.27. *Anima*, inquit, *ejus in amaritudine eſt, & DOMINVS celavit à me & non indicavit mihi.*

Argumenta pro negativa quæſtionis parte. 1. ex hypotheſi affirmante.

310. Hiſce præmiſſis ſententiam noſtram demonſtramus duplici argumento. Prius procedit *ex hypotheſi affirmante*, quia Scriptura ſacra *ſoli Deo* laudem omniſcientiæ tribuit. Poſterius procedit *ex hypotheſi negante*, quia Scriptura laudem omniſcientiæ Sanctis expreſsè denegat. In priore ſic inferimus: Quicquid Scriptura ſoli DEO unicè tribuit, illud Sanctis defunctis à nobis tribui nequit, aliàs enim labefactaretur excluſiva; ac repugnaretur divino oraculo Eſai.42. v. 8. *Ego Iehovah, gloriam meam alteri non dabo.* Jam verò *ſoli* DEO Scriptura hanc laudẽ tribuit, quòd ſit omniſcius ac καρδιογνώστης, quòd audiat occultos cordiũ gemitus quòd *ſcrutetur corda & renes &c.* 1.Sam. 16.v.7. *Homo videt ea, quæ patent oculis, Dominus autem cor intuetur.* 1.Reg.8.v.39. & 2.Paralip.6.v.30. *Tu Domine ſolus noſti cor omnium filiorum.* 1.Paral.28.v.9. *Omnia corda ſcrutatur Iehovah & omne figmentum cogitationum intelligit.* Pſal.7.v.10. *ſcrutans corda & renes Deus juſtus* Pſal.18.v.7. *Clamor meus in conſpectu ejus introivit in aures ejus.* Pſal. 38. v. 10. *Domine coràm te eſt deſiderium meum, & ſuſpirium meum à te non eſt abſconditum.* Pſal.44.v.22. *Ipſe novit abſcondita cordis noſtri.* Pſal.79.v.11. *Introeat coram tè gemitus compeditorum.* Jerem 11.v.26. *Tibi Domine, qui judicas juſtè & probas renes & corda, revelavi cauſam meam.* cap.17.v.10. *Cor hominis inſcrutabile, quis cognoſcit illud? Ego Dominus ſcrutans cor, & probans renes.* Sap.1.v.6. *Renum teſtis eſt Deus & cordis ſcrutator eſt verus & linguæ ejus auditor.* Matth.6.v.6. *Ora Patrem tuum, qui eſt in occulto, & Pater tuus, qui videt in occulto, reddet tibi in propatulo.* Rom.8.v.17. *Qui ſcrutatur corda, ſcit quid deſideret Spiritus.* 1.Corinth. 2.v.10. *Spiritus omnia ſcrutatur etiã profunditates Dei.* v.11. *Quis enim hominum ſcit, quæ ſunt, in homine, niſi Spiritus hominis, qui eſt in ipſo? ita & quæ Dei ſunt, nemo novit, niſi Spiritus Dei.* Apoc.2.verſ.23. *Ego ſum ſcrutans corda & renes:* Ergò Sanctis defunctis tribui nequit, quòd ſint omniſcii ac καρδιογνῶςαι, quòd audiant occultos cordium gemitus, quòd ſcrutentur corda & renes. Chryſoſtomus homil.4.de pœnit. *Cor curare ſolus poteſt, qui finxit ſigillatim corda noſtra & intelligit ſemper omnia opera noſtra. Ipſe ergò noſtram ſubire conſcientiam, mentem tangere poteſt, animam flectere.*

Exceptio Bellarm. ad 1.arg.

311. Excipit Bellarminus dict. loc. *ſolum Deum cognoſcere cogitationes omnes omnium cordium, idq; naturaliter & propriâ virtute, Sanctos autem ſolùm cognoſcere ea, quæ à Deo ipſis manifeſtantur, ſive beatificâ viſione, ſive etiam novâ revelatione.* Reſp.1. Hæc exceptio tollit emphaſin dictorum modò allegatorum, in quibus non *ſecundum quid*, ſed ἀπολύτως ac *ſimpliciter* omniſcientia & καρδιογνωσία ſoli Deo tribuitur. Arctè igitur emphaſi iſti inſiſtimus & urgemus in illis dictis tum *excluſionem*, tu ſolus noſti corda filiorum hominum, tum *oppoſitionem*, *homo videt ea, quæ patent oculis, Dominus autem cor intuetur. Quis cognoſcet cor hominis? ego Dominus ſcrutans cor & renes &c.* tum *illationem*, *inde* enim atque ideò David ſolum Deum invocat, quia occultos cordis gemitus ipſum audire certò novit, contrà verò Elias Baalitarum idolum propterea negat verum eſſe Deum & invocandum, quia non poſſit invocantium preces exaudire 1. Reg. 18. verſ.27. 2. Si liceret oraculis illis Scripturæ, quæ omniſcientiam ſoli vero Deo tribuunt, hanc limitationem addere, tùm non amplius ex omniſcientiæ proprietate verâ divinitas Filii & Spiritus ſancti demonſtrari poſſet. Conſequens repugnat praxi veterum Eccleſiæ Doctorum, qui contra Arium & Macedonium argumentum ab omniſcientia petitum ſtrenuè urgent. Bellarminus ipſe lib.1.de Chriſto cap.8.argum 4. divinitatem Filii probat *ex ſapientia, quia ſcilicet in ipſo omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ reconditi, ac quia novit omnia.* lib. ejuſdem cap. 13. claſſ.6. divinitatem Spiritus ſancti ex eo probat, quia *prædicit futura & ſcrutatur corda, quod ſolius Dei eſt.* Atqui omne momentum ac pondus hiſce argumentis decedit, ſi omniſcientia & καρδιογνωσία quovis modo Sanctis tribuatur. 3. Aut loquitur Bellarminus de vera & infinita omniſcientia, quâ occulta cordium, interiores gemitus & quævis abſcondita ſciuntur, aut de limitata ac menſurata ſcientia. Si de priore, dicendũ ipſi fuerit Sanctos verè eſſe omniſcios omniſciẽtiâ illâ, quæ ſolius veri Dei eſt propria, aliã enim omniſcientiam Scriptura penitùs ignorat. Sed talem omniſcientiam Scriptura Sanctis derogat, nec ipſimet Pontificii ſalvâ ſuâ hypotheſi, quâ in controverſia de communicatione idiomatum perpetuò contrà nos urgent, quòd *finitum non ſit capax infiniti*, abſolutam & infinitã omniſcientiam Sanctis tribuere poſſunt. Si de poſteriore, nondum aſſequitur Bellarminus exceptionis ſcopum, ideò enim fingit, Sanctos cognoſcere cogitationes cordium, ut obtineat ipſos religioſè invocari poſſe ac debere. Atqui ut religioſæ invocationis honor alicui tribuatur, ad illud non ſufficit quarundam cogitationum notitia ac revelatio; ſed requiritur abſoluta & infinita omniſcientia, ut conſtat ex dictis Scripturæ, quæ divinam omniſcientiam & καρδιογνωσίαν cum adorationis cultu perpetuo nexu conjungunt. 4. Principium in eo petitur, quòd ſtatuitur, Sanctos cognoſcere occultas cordium cogitationes in beatificâ Dei viſione, ſive etiam novâ revelatione. Nuſpiam enim Scriptura ſacra talem occultorum ſcientiam Sanctis tribuit. 5. Bellarminus ipſe incertus eſt de ſpeciali illa notitia, ideò dicit, *Sanctos noſſe cogitationes illas cordium, quæ à Deo ipſis manifeſtantur ſive beatificâ viſione, ſive novâ revelatione.* Atqui modum illum notitiæ *per novam revelationem* paulò priùs ipſemet repudiavit. *Si indigerent* [inquit] *Sancti novâ revelatione, Eccleſia non diceret ita audacter omnibus Sanctis. Orate pro nobis, ſed peteret aliquando à Deo, ut eis revelaret preces noſtras, nec poſſet tàm facilè ratio reddi, cur Sancti nunc invocentur & ante adventum Chriſti non invocarentur.* 6. Sic ergò contrà Bellarminianam illam exceptionem concludimus. Quod ſolius Dei eſt proprium, illud non

convenit creaturæ *extra Deum* ſive naturaliter, ſive viſione beatifica, expreſsè enim teſtatur Deus, ſe *gloriam ſuam alteri dare nolle* Eſai. 42. v. 8. Jam verò omniſcientia & καρδιογνωσία eſt ſolius Dei propria. Ergò non convenit creaturæ extra Deum ſive naturaliter ſive beatificâ viſione, & per conſequens, nec Sanctis competit. 7. Omniſcientia & καρδιογνωσία Dei ſic comparata eſt, quòd uno, ſimplici, infinito ac perpetuo actu, non ſucceſſivè, ſed ſimul omnes omnium cordiũ cogitationes præteritas, præſentes ac futuras non cunnus, ſed coràm intueatur, ac talis omniſcientia & καρδιογνωσία eſt religioſæ invocationis fundamentum. At cum tali omniſcientia pugnat *nova illa revelatio*, quam Bellarminus Sanctis fieri dicit, qui enim ex nova revelatione omnia novit, is nequaquam uno, continuo ac ſimplici actu ſine ſucceſſione ac mutatione omnia novit.

a ex hypotheſi negante.

312. In poſteriore argumento ſic progredimur. Quicquid Spir. S. animabus defunctorum Sanctorũ denegat, illud iiſdē tribui nequit. Sed omniſcientiam & καρδιογνωσίαν ac ſpecialem eorum, quæ in terris geruntur, notitiam Spiritus S. animabus defunctorum Sanctorum denegat. Ergò. Aſſumtum conſtat ex ſequentibus dictis, 2. Reg. 2. v. 9. dicit Elias Eliſæo diſcipulo, *Poſtula, quod faciam tibi, antequam tollar à te*, vult igitur à ſe in terris adhuc præſente & ſciente poſtulari, quod cupiat impetrare. 2. Reg. 22. v. 10. dicitur Joſiæ à Domino. *Colligam te ad Patres tuos, ut non videant oculi tui omnia mala, quæ introducturus ſum in locum iſtum.* Job. 14. v. 21. *ſive nobiles fuerint filii ejus ſive ignobiles, non intelliget* Eccleſ. 9. v. 5. *Viventes ſciunt, ſe morituros eſſe, mortui autem nihil noverunt ampliùs*, eorum ſcilicet, quæ ſub Sole in his terris geruntur. Ezechias audita prædictione de excidio Hieroſolymitano ait: *Sit tantùm pax & veritas in diebus meis.* Eſai 39. v. 8. Eſai. 63. 16. *Tu Domine Pater noſter es, Abraham neſcivit nos & Iſrael ignoravit nos. Tu Domine Pater noſter, Redemtor noſter, à ſeculo nomen tuum.* Apoc. 6. v. 12. animabus Sanctorum vindictam expetẽtib. dicitur, *ut quieſcant tempus modicum, donec compleantur conſervi eorum & fratres eorum, qui interficiendi erant ſicut & illi.* Atqui ſi in particulari illud ſciviſſent, nullo fuiſſet opus indicio. Eadem eſt veterum Eccleſiæ Doctorum ſententia. Origenes lib. 2. in Epiſt. Rom. in princ. *Si extra corpus poſiti vel Sancti, qui cum Chriſto ſunt, agunt aliquid & laborant pro nobis ad ſimilitudinem Angelorum, qui ſalutis noſtræ miniſteria procurant, vel rurſus peccatores etiam ipſi extra corpus poſiti agunt aliquid ſecundùm propoſitum mentis ſuæ, Angelorum nihilominùs ad ſimilitudinem ſiniſtrorum, habeatur hoc quoque inter occulta Dei, neque chartula committenda myſteria.* Gregorius Nazianzenus orationem, quam in honorem Gorgoniæ ſororis recitavit, ſic concludit: *Si tibi aliqua ſermonis noſtri eſt ratio & hoc ſanctis animis à Deo munus, ut talia reſciſcant, ſuſcipe noſtrum ſermonem multorum epitaphiorum loco.* Hieronymus ad Heliodorum Epiſtol. 3. c. 1. de Nepotiano defuncto. *Quicquid dixero, quia ille non audit, mutum videtur &c.* Et poſtea: *Cum quo loqui non poſſumus, de eo loqui non deſinamus.* c. 10. *Felix Nepotianus, qui hæc non videt, qui hæc non audit* [barbarorum ſcil. devaſtationes ac diras] quem tamen Nepotianum c. 3. dixerat, *eſſe cum Chriſto & Sanctorum choris mixtum.* Ambroſius in funere Satyri. *Si nunc urgeri Italiam tàm proximo hoſte cognoſceres, quantum ingemiſceres.* Iſidorus Peluſiota libro primo Epiſtol. 195. αἱ τάξεις τῶν ἀγγέλων διὰ τῆς φύσεως οὐ δῆλοι τὰ μήπω παρόντα ἀγνοοῦσι. At ſi ulla creatura præter & extra Deum omniſcientiæ lumine fulgeret, utiq; Angelis ea deni gauda non eſſet, quippe qui ſunt δεύτερα φῶτα νοερὰ ἐκ τοῦ πρώτου καὶ ἀνάρχου φωτὸς τὸν φωτισμὸν ἔχοντα, ut eos deſcribit Damaſcenus ex Athanaſio & Nazianz. l. 2. orth. fid. c. 3.) Auguſt. lib. de cura pro mortuis c. 13. adducit ſententiam Pſal. 26. *Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me, Dominus autem aſſumſit me*, indeque infert, *ſi ergo dereliquerunt nos patres noſtri, quomodo noſtris rebus & curis intersunt. Si autem parentes non interſunt rebus noſtris qui ſunt alii mortuorum qui noverunt quid agamus, quid ve patiamur? Eſaias Propheta dicit, Tu es enim Pater noſter, quia Abraham nos neſcivit & Iſraël non cognovit nos. Si tanti Patriarchæ, quid erga populum ex his procreatum ageretur, ignoraverunt, quibus Deo credentibus populus ipſe de illorum ſtirpe promiſſus eſt, quomodo mortui ſuorum rebus atque actibus cognoſcendis adjuvandisq; miſcentur? Quomodo dicimus eis fuiſſe conſultum, qui obierunt, antequam venirent mala, quæ illorum obitum conſecuta ſunt, ſi & poſt mortem ſentiunt quæcunque in vita humana calamitate contingunt? an forte nos errando iſta dicimus & hos putamus quietos, quos inquieta vita vivorum ſolicitat? Quid eſt ergo quod piiſſimo Regi Joſiæ pro magno beneficio promiſit Deus, quod eſſet antè moriturus, ne videret mala, quæ ventura illi loco & populo minabatur? &c. territus iſte Dei comminationibus fleverat & ſua veſtimenta conſciderat & fit omnium malorum futurorum de properatura morte ſecurus, quod ita requieturus eſſet in pace, ut illa omnia non videret &c. Ibi ergo ſunt Spiritus defunctorum, ubi non vident quæcunque aguntur aut eveniunt in iſta vita hominibus.* Eadem totidem ferè verbis repetit Eucherius Lugdunenſis Epiſcopus in lib. 4. Reg. Atqui hæc eſt Auguſtini ſententia ſatis perſpicua & diſerta de quæſtione propoſita, quando *juxta normam & ductum Scripturæ* de ea diſſerit, quando verò juxta opinionem tunc temporis gliſcere incipientem extra Scripturæ limites de ea diſputat, tùm *dubitanter & titubanter* progreditur, ſic enim ſcribit lib. ejuſd. c. 16. *Iſta quæſtio vires meæ intelligentiæ vincit, quemadmodum opitulantur Martyres iis, quos per eos certum eſt adjuvari. Utrum ipſi per ſeipſos adſint uno tempore tam diverſis locis & tantâ inter ſe longinquitate ſecretis, ſive ubi ſunt eorum memoriæ, ſive præter ſuas memorias ubicunque adeſſe ſentiuntur, an ipſi in loco ſuis meritis congruo ab omni mortaliũ converſatione remotis & tamẽ generaliter orantib. pro indigẽtia ſupplicãtiũ, ſicut nos oramus pro mortuis, quib. utiq; nõ præſentamur, nec ubi ſint, nec quid agant ſcimus. Deus omnipotens, qui eſt ubiq; præſens, nec concretus nobis nec remotus à nobis, exaudiens Martyrum preces per Angelorum miniſteria uſquequaq; diffuſa, præbeat hominib. iſta ſolatia, quibus in hujus vitæ miſeria judicat eſſe præbenda &c. Res hæc altior eſt, quàm ut à me poſſit attingi & abſtruſior, quàm ut a me valeat perſcrutari & ideo quid horum duorum ſit, an verò utrumq; ſit, ut aliquando iſta fiant per ipſam præſentiam Martyrum, aliquando per Angelos ſuſcipientes perſonam Martyrum.*

ſyt um, definire non audeo, mallem à ſcientibus iſta perquirere. l. de vera relig. c. 55. *Quisquis Angelorum vel hominum diligit hunc Deum, certus ſum, quod etiam me diligit, quisquis in illo manet & poteſt humanas preces ſentire, in illo me exaudit.* Gregor. in moral. *Sicut hi qui adhuc viventes animæ mortuorum quo loco habeantur ignorant: ita mortui vitam in carne viventium poſt eos qualiter diſponantur neſciunt.* In jure Canonico c. Qui divina 13. q. 2. in append. *De mortuis autem quæritur, utrum ſciant ea, quæ à vivis geruntur.* *Eſaias ex perſona populi afflicti ait. Abraham pater noſter nos neſcivit.* Confer c. Fatendum ibid. Hildebertus Turonenſis Epiſcopus circa Annum Domini 1120. defendit ſententiam Aug. aſſerentis, quod *animæ Sanctorum ignorent, quid in hac vita agatur*, atq; inde concluſit, *otioſas eſſe Litanias, quibus oramus ut pro nobis orent, cùm nec audiãt nos, nec ſciãt, quid agatur apud nos.* Vidimus ſuperiùs, multos ex Patribus *animabus Sanctorum à corpore ſeparatis denegare viſionem Dei ante extremum judicium & corporum reſuſcitationem*, ex quo apparet, illos ab opinione, quæ omniſcientiam ſanctis defunctis tribuit, fuiſſe alienos vel maximè.

313. Utimur etiam hiſce rationibus. 1. Si Sancti defuncti ſcirent, omnia quæ in terris geruntur, non ſolùm *in genere & in univerſali* ſed etiam *in ſpecie & in particulari*, adeò ut etiam occultos cordium humanorum motus viderent, tum aut Deus eſſent, aut Deo hypoſtaticè uniti. Ratio cõnexionis eſt, quia talis omniſcientia nemini cõpetit niſi Deo & Salvatori noſtro JeſuChriſto. Atqui defuncti Sancti nec Deus ſunt, nec Deo hypoſtaticè uniti. 2. Qui naturaliter non ſciunt ea, quæ in terris geruntur, nec ex Angelorum relatione, vel beatifica viſione vel divina revelatione vel æqualitate cum Natura Angelica eadem perſpecta habent, de illis ſtatui nequit, quod ſint omniſcii. Sancti non ſciunt naturaliter ea, quæ in terris geruntur, ut Pontificii concedunt, nec ſupernaturaliter ea reſciſcunt, ut inferiùs demonſtrabitur. Ergo 3. ſi ſancti defuncti eſſent omniſcii, tum aut *ὑσιωδῶς eſſentialiter* aut *ὑποστατικῶς perſonaliter* aut *συμβεβηκότως accidentaliter* tales eſſent, ut conſtat ex ſufficiente enumeratione. Atqui non ſunt omniſcii *eſſentialiter*; hoc enim ſoli DEO competit. Nec *perſonaliter*, hoc enim competit ſoli Chriſto ſecundùm aſſumptam Naturam humanam. Nec *accidentaliter*, quia omniſcientia non eſt accidens quoddam, quod poſſet egredi ſuũ ſubjectũ & alteri extra Deum cõmunicari. E. Et quid multis? negat ipſe Bell. omnia ſcire, quomodo ergo erunt omniſcii? ſic enim ſcribit. l. 1. de beat. Sanct. c. 20. reſp. ad 3. arg. *Sancti cognoſcũt preces noſtras & poſſũt ad nos venire, quãdo volunt, non tamẽ propterea ſciũt omnia noſtra.*

Exceptiones Bellar. ad 2. argumentum. 314. Excipit Bell. 1. Job. 14. & Eccl. 9. *illud tantum doceri, quod defuncti naturaliter non cognoſcant, quid agant vivi, ſicut nec vivi cognoſcunt, quid agunt mortui; nihilo tamen minus ſanctos, qui Dei claritate fruuntur, omnia in Deo videre, quæ nimirũ ad eos pertinent.* Reſ. 1. nec Jobus nec Salomon limitationem illam addunt, ſed ſimpliciter pronunciant, defunctos non cognoſcere, quid agant vivi. Jã verò ubi S. S. ſimplicẽ negationẽ ponit, ibi nõ debemus contrariã affirmationẽ ponere. *Ubi lex nõ diſtinguit, ibi nec nos diſtinguere debemus.* 2. quid de *ſpeculo* illo divinæ viſionis ſtatuendũ ſit, paulò poſt diſpicietur. 3. repetenda ſunt hoc loco ea, quæ præcedenti exceptioni Bellarminianæ oppoſuimus. Per *τὸ omnia videre in Deo* aut intelligitur Infinita & abſoluta omniſciẽtia, aut ſpecialis & extraordinaria quorundam rerũ notitia. Prius aſſerere reformidat ipſe Bellarminus, Ideò addit, *Sanctos videre in Deo omnia, quæ ad eos pertinent.* Poſterius nondum ſufficit ad ſtabiliendam hypotheſin de Sanctorum omniſcientia & *καρδιογνωσίᾳ*. 4. ne ipſi quidem Pontificii conſentiunt in aſſignando modo, per quem Sancti defuncti ſpecialem rerum noſtrarum notitiam, (quâ naturaliter eos deſtitutos fatentur,) aſſequantur, ut poſteà apparebit. 5. Bell. ſibiipſi contradicit: Nam in reſponſione ad dictum Propheticum Eſa. 63. *Abraham neſcit nos &c.* disertè aſſerit, *Patres V. T. nõ cognoviſſe poſteros ſuos vivẽtes, quia nondum erant beati, ſed in limbo adhuc conſtituti*, ex quo ejuſmodi naſcitur theorema: Qui nondum ſunt beati, illi non cognoſcunt ſtatum viventium in terris, ſive naturaliter ſive ex viſione beatifica, ſive ex revelatione. Atqui dicta Jobi & Salomonis itidẽ loquuntur de Sanctis V. T. ut conſtat. Ergo non debeat Bell. diſtinguere inter notitiam naturalem & ſupernaturalem ex beatifica Dei viſione deſcendentem, quaſi illa duntaxat, non autem hæc denegetur Sanctis.

315. 2. Eſa. 63. *agi de cognitione approbationis, ut ſit ſenſus. Abraham neſcivit nos, id eſt; non habet nos pro filiis, non diligit nos, contemnit nos, quia intelligit nos à ſe receſſiſſe.* Hanc interpretationem dicit eſſe *maximè literalem & probari Hieronymo* in comm. illius loci. Eandem ſequitur Becanus in append. diſput. de purgat. Calvin. p. 91. Reſp. 1. Bell. l. 4. de Juſtif. c. 20. reſp. ad 4. ſtatuit, *Eſaiam ibi loqui non de hominibus juſtis; ſed de inſignibus peccatoribus ob quorum ſcelera tradenda erat civitas & totus populus in manus Regis Babylonici.* Jam verò impiis in populo Iſraelitico ſolenne ac perpetuum erat, in medio ſcelerum curſum ſibi blandiri ac de *Patre Abrahamo* impudenter gloriari Matth. 3. v. 9. Joh. 8. v. 39. unde dives epulo in inferno conſtitutus ad paternitatem Abrahæ adhuc provocat Luc. 16. v. 24. quomodo igitur probabile eſt, impios apud Eſaiam hoc ſenſu dicere, *Abrahã neſcit nos*, id eſt, non habet nos pro filiis? 2. Quod ſi in perſona fideliũ ac pœnitentiũ Propheta orat, id ꝙ ipſũ reverâ facere in tract. de bonis operibus §. 64. demonſtratum fuit, denuò veriſimile non eſt, quod Iſraëlitæ verè fideles ac pœnitentes negent ſe ab Abrahamo pro filiis agnoſci, cùm ſe Dei filios vocare non erubeſcant. *Tu Domine*, Inquiunt, *Pater noſter es.* 3. explicatio illa præſupponit, quod Abraham Iſraël ac reliqui Sancti V. T. ſciverint quidẽ ea quæ poſteris obtigerant, ſed tamen noluerint eorum curam agere. Atqui eo tempore adhuc erant in limbo, docente Bellarmino & reliquis Pontificiis omnibus. Ergò non potuerunt in particulari ſcire, quæ poſteris obtigerint; nam juxta Bellarmini hypoteſin, qui in limbo ſunt, illi nondum ſunt beati, jam verò qui non beati ſunt ſed beatificâ Dei viſione deſtituuntur, ignorant, quæ in terris agantur. 4. eadẽ explicatio præſupponit, quòd ſancti defũcti in V. T. fuerint invocati. Sẽſus enim eſt, quia Abraham & Iſraël, quos ad auxiliandũ promptos in aliis neceſſitatibus experti ſumus, hoc tempore nos contemnunt ac negligunt, ideò per preces ad te Domine nos convertimus. Jam verò Eccius in Ench. c. 15. diſputat *in V. T. non fuiſſe præceptam*

Sanctorum invocationem, quia populus Iudaicus alioquin erat propenſus ad idololatriam, & quia Patres erant in limbo nondum beati. Suarez in p.3. Thom.q.52.diſp.42.ſect.1.p.524. *In V.T. quod aliquis directè invocaverit ſanctos defunctos, ut pro ſe orarent, nunquam legimus.* Bellarminus ipſe in verbis paulò ante præcedentibus §. Atque ex his: inquit. *Si indigerent Sancti novâ revelatione, non poſſet reddi ratio tàm facile, cur Sancti nunc invocentur & ante adventum Chriſti non invocarentur.* Becanus in append. diſp. de purgat. Calvin. p.65. *In V.T. nuſquam legimus, quòd aliquis viventium directè invocaverit Sanctos in limbo exiſtentes, quia ordinariè nihil cognoverunt ex peculiari Dei revelatione.* 5. ex eadẽ interpretatione colligitur, Abrahamum & Iſraëlem erga poſteros ſuos fuiſſe duriores, & inhumaniores, quam ipſum Deum. Jam verò Pontificii ideo invocant Sanctos, quia illos erga ſe propenſiores ſperant, eorundẽque interceſſione aditum ad Deum ſibi pateſieri, exiſtimant. 6. conſequens fuerit illos omnes, in quorum perſona Eſaias loquitur, fuiſſe indignos Sanctorum curâ & dilectione. At hoc dici nequit, quia Eſaias ſeipſum etiam humili confeſſione involvit, ac in perſona totius Eccleſiæ orat, in qua certè adhuc aliqui erant, quos Sancti contemnere & repudiare non debebant. 7. ſequeretur etiam, poſſe graviſſimos peccatores ſine Mediatoribus Sanctis rectà ad Deũ accedere, ſicut orantes hoc loco faciunt. Atqui conſequens illud Pontificiis ſanctos Mediatores conſtituentibus adverſatur. 8. ſequeretur, ne ipſum quidem Deum hoſce orantes curâſſe & audiviſſe, quos enim Sancti tanquam indignos amore & curâ ſuâ propter peccata repellunt, illis multò magis Deus, qui eſt ipſa juſtitia & ignis conſumens, iraſcitur. Atqui cõſequens illud affirmari nequit, cùm conſtet ſerias & ardentes iſtas preces Deo fuiſſe gratas. 9. ſi Sancti tunc noluerunt poſterorum ſuorum Iſraëlitarum curam agere; & miſeriis eorum affici, illud factum eſt propter conditionem aliquam vel in ipſis ſanctis vel in Iſraëlitis orantibus hærentẽ. Prior non poteſt eſſe alia quàm ignorantia, quod ideò noluerint curam poſterorum agere, quia ignorarunt, quid in particulari illis obtigerit. Poſterior nõ poteſt eſſe alia, quàm indignitas, quod ideò noluerint eorum curam agere, quia amore & curâ indigni erant. Si prius Pontificii dixerint, Sanctorum invocationem everterint. Si poſterius etiam Deus ipſe propter eandem dignitatem Iſraëlitas orãtes à ſe rejeciſſet. 10. Si Sancti illi noluerunt poſterorũ ſuorũ curam agere, aut prorſus non fuêre invocandi, aut per Mediatorem acceſſus fuiſſet ad ipſos parandus, quia iratum judicem abſq; Mediatore nemo cõpellat. Si prius, perſiſtit noſtra ſententia. Si poſterius, novi ſanctorum Mediatores conſtituendi erunt. 11. Si Abraham & Iſrael eo tempore noluerunt curam agere poſteriorum metuendum ne idem circa defunctos Sanctos adhuc hodie obtingat, illi igitur non ſemper erunt benevoli Mediatores, & per conſeq. nec invocandi ut Mediatores.

316.3. *Quia tamen Auguſtinus lib. de cura pro mort. cap.13. exponit de cognitione propriè dicta, ideò reſponderi poſſe, quod Abram & Iſraël & alii Patres V.T. non cognoverint poſteros ſuos viventes, quia nondum beati erant & naturaliter mortui non ſciunt quid viventes agant.* Et paulò antè. *Patribus in limbo non fuit ordinariè revelatum, quid hîc agebatur quia nondum erant beati, nam ad perfectam beatitudinem pertinet ſcire ea, quæ ad ſe pertinent, & præcipuè ea quæ aciunt ad honorem & gloriam.* Eodem modo excipit Greg. de Valent. in ſcript. adv. Heerbrand. Reſp. 1. hæc exceptio repugnat priori, ut oſtendimus. 2. eadem prorſus tollit invocationem Sanctorũ in V.T. cùm tamen Bell. ex dictis V.T. eandem aſtruere laboret. 3. eadẽ nititur hypotheſi de limbo Patrũ cujus falſitatẽ ſuperiùs demõſtravimus. Sic ergò concludimus. Sancti V.T. ignoraverunt ſtatum viventium, ergo etiam Sancti N.T. eundem ignorant. Ratio eſt, quia unus idemque eſt animarum piarum à corpore ſeparatarum ſtatus in utroque Teſtamento. 4. Si Patres V.T. ideò non cognoverunt poſteros ſuos viventes, quia nondum erant beati; ſed in limbo adhuc conſtituti, conſequens fuerit, illos nec naturaliter, nec ex ſupernaturali revelatione poſterorum ſtatum cognitum habuiſſe. Cur ergo ad reliqua V.T dicta, quæ ſanctis defunctis notitiam rerum humanarum derogant, Bellarminus reſpondet, quod accipienda ſint de *notitia duntaxat naturali?* certè Sancti V.T. non minùs quàm Abraham & Iſrael in limbo fuerunt & per conſeq. *ab omni prorſus* ſpeciali rerum humanarum *notitia* excluſi? 5. Quę hęc eſt deſultoria levitas, quòd hoc ipſo in loco Bell. addit, & *naturaliter mortui nõ ſciunt, quid viventes agant?* Si verba Prophetica *Abraham neſcivit nos, & Iſrael ignoravit nos*, eo ſenſu intelligenda, quod ipſis utpote in limbo conſtitutis non reveletur, quid in terris agatur, quodq; ipſi utpote à beatifica Dei viſione excluſi non videant omnia in Deo, utique non ſolùm *naturaliter* illud neſciunt, ſed etiam *ex beatifica viſione & revelatione* illud non habent cognitum. Et viciſſim, ſi naturaliter duntaxat neſciunt, ergo ex beatifica viſione, vel novâ revelatione cognitum habent. 6. antitheſis textus non poteſt inani illo ſubterfugio de naturali ignoratione eludi. *Attẽde de cælo*, orat Eccleſia, *& vide de habitaculo tuo ſancto, Tu enim Pater noſter es, Abrahã neſcivit nos & Iſrael ignoravit nos, tu Domine Pater noſter, Redẽtor noſter, à ſeculo hoc eſt nomen tuũ.* Hîc certè quilibet videt abſolutè & ſimpliciter aſſeri, quòd Abrahã, Iſrael & reliqui Sancti V.T. ſtatum viventium in terris ignorent. 7. Accuratè obſerva; Iſraelitas in precibus ſuis propterea à Sanctis ad Deum ſeſe convertere, quia ipſi ignorant, quæ in terris geruntur. At ſi naturalis duntaxat notitiæ reſpectu ea ignorarent, interim ex divina revelatione eadem cognita haberent, nõ deberent propterea ab ipſis ad Deum ſe convertere. Sufficit enim ad Sanctorum invocationem ex hypotheſi Pontificia, Sanctos ſcire quid in terris agatur, ſi vel maximè naturaliter illud non ſciant. 8. Quicquid in oppoſitione immediata de uno oppoſitorum affirmatur, & de altero expreſsè negatur, illud ſalvâ oppoſitionis lege nullo reſpectu illi, de quo negatur, attribui poteſt. Atqui ſcire ea, quæ in terris geruntur, de Deo affirmatur, de Abrahamo, Iſraele & Sanctis defunctis negatur. Ergò ſalvâ oppoſitionis lege non poteſt certo reſpectu Sanctis tribui & per conſeq. dici nequit, quod ignoraverint ea naturaliter, ſciverint verò ſupernaturaliter ex peculiari revelatione.

317.4. *Locum 2. Reg. 22. non videbunt oculi tui mala, eodem modo intelligendum eſſe, quod Ioſias poſt mortem naturaliter non ſciverit, quid viventes*

tes

tes agant. Reſp.1. abſolutè ac ſimpliciter pronunciat Dominus, *Colligam te ad patres tuos, ut non videant oculi tui mala.* Additam eſſe limitationem, ut non videant oculi tui *naturaliter*, probet Bellarmini officina. *Si probare nequit, timeat væ illud addentibus conſtitutum, ut in ſimili loquitur* Tertullianus contra Hermog. cap.22.p.236. 2. Beneficii loco promittitur Joſiæ, *quod non ſit viſurus mala, quæ manent poſteros.* Atqui ſi naturaliter quidem ignoraſſet, ſupernaturali verò revelatione ſciviſſet, non potuiſſet beneficii loco promitti, ipſum non viſurum mala. 3. Auguſtinus in lib. de cura pro mortuis cap. 13. ex hoc loco colligit, *ſanctos defunctos non intereſſe rebus viventium*, atque eundem confert cum dicto Prophetico Eſa. 64. Jam verò Bellarm. fatetur, Eſa. 64. omnem omninò rerum humanarum notitiam defunctis ſanctis in pote in limbo conſtitutis denegari. *Non cognoverunt*, inquit, *Patres V. T. ſuos poſteros viventes quia nondum erant beati, jam verò ad perfectam beatitudinem pertinet ſcire ea, quæ ad ſe pertinent.* Agnoſcat igitur etiam hoc loco non naturalem duntaxat ſed etiam ſupernaturalem notitiam malorum futurorum Ioſiæ defuncto denegari. 4. Ioſias enim dicendus mala illa reſpectu revelationis & beatificæ viſionis ſciviſſe aut ignoraſſe. Si prius, ergo non fuit in limbo, quia in limbo eſſe & perfectè beatum eſſe, adeoque Deum videre in Theologia Papali invicem pugnant. Si poſterius, perſtat noſtra ſententia, quod non ſolùm *naturaliter*, ſed etiam *ſupernaturaliter*, ea non ſciverit. 5. Notanter dicit Spiritus ſanctus, quod Joſias *colligendus ſit ad patres ſuos, ut non videat mala*, quibus populus Iſraeliticus poſt ipſius mortem erat affligendus. Atqui ſi Joſias ſupernaturali revelatione vel benefica viſione mala illa vidit, non fuit collectus ad patres ſuos. Ratio connexionis ea eſt, quia Bellarminus concedit, Patres Joſiæ Abrahamum & Iſraelem non vidiſſe illa mala beatificâ viſione, quia ſcilicet nondum erant beati.

318. 5. *Auguſtinum loqui de cognitione & converſatione naturali atq; id ſolum velle, quod mortui non verſentur nobiſcum, nec ſint ſoliciti de rebus noſtris nec eas cognoſcant, ſicut faciebant, cùm hic viverent; interim tamen ſtatuere, quod ſupernaturaliter ſciant divinâ revelatione quæ hic aguntur cap. 15. & quod divinâ virtute poſſint huc venire & nobis opem ferre cap. 16.* Reſ.1. Auguſtinus ea Eſa. 64. & 2. Reg. 22. probat mortuos neſcire quæ in terris aguntur. Atqui ex ipſo Bellarmino demonſtravimus, dicta illa excludere non ſolùm notitiam naturalem, ſed etiam ſupernaturalem, quia loquuntur de Patribus in limbo conſtitutis ac proinde nondum beatis. 2. Aut credidit Auguſtinus ſanctos illos fuiſſe in limbo, aut limbum ignoravit. Si prius, verba ejus non tantum de naturalis notitiæ, ſed etiam beatificæ viſionis denegatione accipienda ſunt. Si poſterius, fumos vendunt Pontificii, quoties pro limbo aſtruendo ea Auguſtino teſtimonia proferunt. 3. de matre ſua pronunciat quod beata ſit & tamen poſt mortem ſibi non adſit, *adfuturam verò ſingulis noctibus ad conſolandum, ſi defunctis conceſſum eſſet, reb. humanis intereſſe*, abſolutè igitur ac ſimpliciter negat, ſanctos defunctos notitiâ & curâ rerum humanarum habere, quod confirmat ex Pſ. 27. v. 10. *Pater & mater dereliquerunt me, Dominus autem ſuſcepit me.* Regerit Bellarminus, *Sanctos cognoſcere preces noſtras & poſſe ad nos venire, quando volunt, tamen non propterea ſcire omnia noſtra, nec intereſſe aſſiduè rebus noſtris more humano.* Atqui ſi non ſciunt omnia noſtra, ergo nec ſemper invocandi erunt, quia ad invocationem requiritur omnium ſcientia. Nec ſolùm more humano, ſed ſimpliciter defunctos rebus noſtris intereſſe Auguſtinus ibidem negat. Neque enim quærit, *quomodo* ſancti defuncti interſint, ſed *an* interſint rebus humanis. 4. extraordinariâ revelatione quarundam rerum notitiam defunctis ſanctis communicari vel *per Angelos vel per animas* ex hoc mundo quotidiè adventantes Auguſtinus diſputat, ſed *in Deo omnia ipſos videre* nuſpiam aſſerit. *Fatendum eſt*, inquit cap. 15. *neſcire quidem mortuos quid hîc agatur, ſed dum hîc agitur poſtea verò audire ab eis, qui hinc ad eos moriendo pergunt, non quidem omnia, ſed quæ ſinuntur etiam iſta meminiſſe & quæ illos, quibus hæc indicant, oportet audire. Poſſunt & ab Angelis, qui rebus, quæ aguntur, hic praſtò ſunt, audire aliquid mortui.* cap. 16. ad miraculum de apparitione Felicis Confeſſoris in obſidione Nolæ incolis facta reſpondet. *Iſta divinitus exhibentur, longè aliter quàm ſeſe habet uſitatus ordo, ſingulis creaturarum generibus attributus. Non enim quia in vinum aqua, cùm voluit Dominus, repentè converſa eſt, ideo non debemus, quid aqua valeat in Elementorũ ordine proprio, ab iſtius divini operis raritate vel potius ſingularitate diſcernere. Nec, quoniam Lazarus reſurrexit, ideo mortuus omnis, quando vult, ſurgit.* Atqui monuimus ſuperiùs, non eſſe hoc loco quæſtionem de ſpeciali & extraordinaria revelatione, ſed de ordinaria per beatificam viſionem notitia, quia ex revelatione illa extraordinaria, nec omniſcientia nec invocatio ordinaria Sanctis vendicari poteſt. 5. quando Auguſtinus juxta Scripturæ normam de hac quæſtione diſſerit, ſimpliciter negat, Sanctos rerum humanarum notitia affici, ſed quando præconceptis vulgi opinionibus indulget, hæſitanter ac titubanter progreditur, ut ſuperiùs oſtendimus.

319. 6. *Particulam SI in dicto Nazianzeni non eſſe dubitantis, ſed affirmantis, ut cùm dicit Apoſtolus ad Philemonem: Si habes me ſocium, ſuſcipe illum, nã in oratione in Athanaſium aſſerit, Sanctos videre quid hîc agatur.* Reſp.1. particula *SI* ordinariè ac ſua Natura conditionalis eſt, non ergo vim habet categoricæ affirmationis, niſi in barbaria Scholaſticorum locutionibus. In loco Apoſtolico Philem. v. 17. ordinariam illam ſignificationem nequaquam exuit *Si me habes ſocium*, id eſt, ſi reipsâ demonſtrare cupis, te mihi amicum ac ſocium eſſe, *ſuſcipe eum.* Confer Gentil. in commm. illius loci. 2. res ipſa oſtendit, particulam *Si* eſſe dubitantis. Neque enim ex verbo Dei certò & indubitatò probat Nazianzen. ſanctos defunctos preces noſtras audire, ſed tantum indulget privatis ſuis cogitationibus ac *διαλογισμοῖς*. Jam verò unicum & immotum fidei & aſſertionis in rebus fidei fundamentum eſt Dei verbum. 3. ejuſdem dubitationis in hac quæſtione exempla etiam alibi apud Nazianz. ocurrunt. In orat. in laudem Baſilii. *Tu verò ſacrum & divinum caput, nos cœlitùs inſpicias carnisq; ſtimulum à Deo nobis ad diſciplinam datum, aut precibus tuis ſiſtas aut perſuadeas, ut forti animo perferamus.*

mus. Sed ſtatim addit. *Et nunc quidem ille in cœlis eſt, illicq; ſacrificia facit* ὑπὲρ ἡμῶν *ut opinor*. orat 1. in Jul. *audiat hæc Conſtantini Magni anima, ſi quis mortuis ſenſus eſt, omnesq; eorũ qui ante eũ imperiũ tenuerũt*. orat. in funere Patris εἰ μὴ τολμηρὸν τοῦτο εἰπεῖν. 4. in illis locis, in quib. defunctos tãquã præſẽtes alloquitur, rhetoricis apoſtrophis, quas ad res etiã inanimatas quãdoq; dirigit, oratorum more utitur orat. 1. in Jul. *Audite populi, trib. linguæ homines omnes cujusvis generis & ætatis, quicunq; & nunc eſtis & exiſtetis, atq; ut mihi latius præconiũ pateat, omnis cœlorũ virtus, omnes Angeli, audi cœlũ & aurib. percipe terra, quin hæc quoq; audiat Conſtantini anima*. orat. 2. in Paſch. *O Paſcha magnum & ſacroſanctũ paſcha totiusq; mũdi piaculũ, te enim quaſi vitã præditũ alloquor.*

320. 7. *Origenem de naturali converſatione & notitia agere, non enim ambigit, an Sancti videant, quid agamus & nos juvent orationibus ſuis, quod diſertis verbis docet l. 8. contra Celſum & alibi, ſed ſolùm utrum ſanctis hominum Spiritus ſicut Angeli & Dæmones, qui verè ſemper nobis adſunt, nobiſcum aſſiduè verſentur*. Reſp. 1. Si ex Scripturis definiri nequit, an Spiritus ſanctorum hominum aſſiduè nobiſcum verſentur, utiq; etiam ſtatui nequit, quòd ſint omniſcii & à nobis invocandi. 2. non ſolùm de naturali converſatione & notitia, ſed in univerſum de cura rerum humanarum, quã Sanctis tribuit, dubitanter pronunciat. hom. 16. in Joſuam. *Ego ſic arbitror, quod omnes illi, qui dormierunt ante nos Patres, pugnent nobiſcum & adjuvent nos orationibus ſuis. Ita namque etiam quendam de Senioribus Magiſtris audivi dicentem, in eo loco, in quo ſcriptum eſt in Numeris, quia ablinget Synagoga illa hanc Synagogã, ſicut ablingit vitulus herbã viridẽ in campo*. homil. 3. in Cãt. (ſi tamen homiliæ illæ ſunt Origenis, de quo eruditi nõ immeritò dubitant.) *Sed & omnes Sancti, qui de hac vita deceſſerunt, habentes adhuc caritatem erga eos qui in hoc mundo ſunt, ſi dicantur curam gerere ſalutis eorum & juvare eos precibus ſuis atque interventu ſuo apud Deum, non erit inconveniens*. At de fidei articulo inmotâ fide ab omnibus recipiendo nunquam ſic fuiſſet locutus, *ego ſic arbitror, non eſt inconveniens*. 3. Quod inter *occulta Dei ac chartula non committenda myſteria* Origenes numeravit, illud pro cèrto & immoto dogmate minimè venditavit.

Antitheſis Pontificiorum, quod Sancti ſint omniſcii.

321. *Antitheſis*. Pontificii in eo quidẽ cõveniũt, q Sancti non ſolùm *in genere* ſed etiã *in ſpecie* cognoſcant ea, quæ in terris geruntur, quin & ea quæ ſolo cordis affectu proferuntur, percipiant, ſed de modo quo talia cognoſcũt, diverſas fovent opiniones. 1. Quidam n. dicunt, *eos iſthæc cognoſcere ex relatione Angelorum, qui nunc ad cœlos aſcẽdũt, nũc inde ad nos deſcendũt* 2. Alii dicũt, *Sanctorũ animas ſicut etiã Angelos mirâ quadã celeritate Naturæ quodammodo eſſe ubiq; & per ſe audire preces ſupplicantium*. 3. Alii dicunt, *ſanctos videre in Deo omnia à principio ſuæ beatitudinis, quæ ad ipſos aliquo modo pertinent & proinde etiam orationes noſtras ad ſe directas*. 4. Alii denique dicunt, *Sanctos non videre in verbo orationes noſtras à principio ſuæ beatitudinis, ſed ſolùm tunc revelari eis à Deo orationes noſtras, quando eas fundimus*. Reſpondemus in genere 1. Ponificii in applicatione horum modorũ non conſentiunt, quidam enim omnes illos modos conjungunt, inter quos eſt Becanus in append. diſputat. de purgat. Calviniſt. c. 5. p. 88. & Coſterus in Enchirid. p. 388. quidam verò unum duntaxat vel duos ex his modis amplectuntur, reliquos verò repudiant, inter quos eſt Bell. qui d. l. ſic ſcribit. *Nec primus nec ſecundus modus eſt ſufficiens, nam neq; Angeli neque animæ beatæ, etiam ſi præſentes ſint, poſſunt cognoſcere naturaliter preces noſtras, quando ſolâ cogitatione oramus. Et præterea ad cognoſcendas preces, quæ eodem tempore fiunt in diverſiſmodis locis, non ſufficit celeritas, ſed requiritur vera ubiquitas, quam nec Angelorum nec hominum ſpiritibus convenire credimus. Ex duobus autem poſterioribus prior videtur ſimpliciter probabilior, quia ſi indigerent ſancti nova revelatione, Eccleſia non ita audacter diceret omnibus Sanctis. Orate pro nobis, ſed peteret aliquando à Deo, ut eis revelaret preces noſtras &c. poſterior eſt magis idoneus ad convincendos hæreticos, rationem enim ſuperiorem Calviniſtæ non recipiunt, quippe qui putant Sanctos non videre Deum ante diem judicii, hanc autem rejicere non poſſunt, nam etiamſi Sancti non viderent Deum, adhuc poſſent eis revelari preces noſtræ, ſicut hic in terris revelabantur.* Argumentum hoc eſto Papiſtici conſenſus tantopere deprædicati. 2. modi illi reverâ ſibi invicem opponuntur. Si enim Sancti omnia ſciunt ex beatifica Dei viſione, utique non eſt opus novâ revelatione & vice verſâ. Item ſi Sancti ex Angelorum relatione ea quæ in terris geruntur, intelligunt, non erit opus, à Deo preces noſtras ipſis revelari, quando eas fundimus. Deniq; ſi Sancti ideò cognoſcunt res humanas, quia mirâ quadã celeritate Naturæ quodammodo ſunt ubique & per ſe audiunt preces ſupplicantium, utique nec Angelorum relatione, nec peculiari divinâ revelatione eam ad rem opus erit. 3. modi illi omnes & ſinguli ſunt ἄγραφοι. Neque enim Bell. ex dictis Scripturæ eos probat, ſed ex Patrum quorundam opinionib. & probabilib. conjecturis. 4. nõ probatur ex hiſce modis principale quæſitum, quod eſt, an ſancti defuncti ſint omniſcii, omniſcientiâ ſcil. eâ, quæ religioſæ invocationis eſt fundamentum. Nam ſi vel maximè Sancti multa cognoſcunt vel ex Angelorum relatione, vel ex Naturæ celeritate vel ex peculiari Dei revelatione, tamen non propterea ſunt omniſcii. Si vel maximè in Deo vident omnia à principio ſuæ beatitudinis, tamen nondum ipſis competit omniſcientia, quia ipſimet Pontificii addunt, quòd cognoſcant in hoc ſpeculo ea, quæ ad ipſos aliquo modo pertinent. Quemadmodum igitur Bell. ſecundum modum evertit hoc argumento. Ad cognoſcẽdas preces, quæ eodem tempore fiunt in diverſiſſimis locis non ſufficit celeritas, ſed requiritur vera ubiquitas, quam nec Angelorum nec hominum Spiritibus convenire credimus: ita modos illos omnes evertimus hoc argumento. Ad cognoſcendas preces, quæ eodem tempore fiunt in diverſiſſimis locis atq; interdum ſolo cordis gemitu peraguntur, non ſufficit quarundam rerum ſcientia, ſed requiritur vera omniſcientia, quam nec Angelis nec animab. ſeparatis convenire credimus.

322. In ſpecie 1. *de relatione per Angelos* Reſp. 1. Angelos è cœlo deſcendere & ad cœlum aſcendere legimus, quòd autem hoc fine aſcendant, ut & rerum noſtrarum ſtatum & preces noſtras ſanctis defunctis referant, de eo nihil quicquam legimus. Eſt ergo hic modus ἄγραφος. 2. Per deſcẽſum & aſcenſum illũ Angelicũ nihil aliud intelligitur, quàm aſſiduũ & indefeſſũ illud miniſteriũ, q Deo & hominib. præſtant, illi quidẽ per *laudũ* *1. de relatione per Angelos.*

præco-

præconia, his verò per *cuſtodiæ officia*, cùm ſint τῷ Θεῷ ἐπινεύεται καὶ τῶν ἀνθρώπων ὑπηρέται. 3. Illi potiùs preces viventium in terris piorum Angeli deferunt, quem ipſi etiam adorant. Atqui Angeli neminem niſi ſolum verũ Deum adorant & adorare jubent. Apoc. 19. v. 10. cap. 22. v. 9. Ergò ſoli Deo, non a. Sanctis defunctis preces piorum in terris adhuc viventium offerunt. 4. Ne ipſi quidẽ Angeli occulta cordiũ introſpicere poſſunt, ergo etiam non poſſunt ea ad Sanctos deferre. Jam. v. preces occulto cordis gemitu quandoq; peragũtur. 5. Si Angeli modò ad cœlos aſcendunt, modò inde ad nos deſcendunt, non ſunt ubiq; præſentes, proinde ſtatus iſte, quem homines in terris viventes obtinent, quando in cœlum jam aſcenderunt, non eſt ipſis notus Damaſc. l. 2. orth. fid. c. 3. περίγραπτοι δὲ Ἄγγελοι, ὅτε γὰρ εἰσὶν ἐν οὐρανῷ οὐκ εἰσὶν ἐν τῇ γῇ καὶ εἰς τὴν γῆν ὑπὸ Θεοῦ ἀποστελλόμενοι οὐκ ἐναπομένουσιν ἐν τῷ οὐρανῷ. 7. Animæ piorum ex hac vita diſcedentes, quas aliqui unà cum Angelis in hoc referendi officio conjungũt, non poſſunt plus referre quàm ſciunt. Atqui illæ tantum nôrunt præteritas & præſentes, non autem futuras viventium calamitates. 8. Et quid multis? Bellarm. ipſe hunc modum repudiat. *Nec Angeli*, inquit, *nec beata anima etiamſi præſentes ſint, poſſunt cognoſcere naturaliter preces noſtras, quãdo ſolâ cogitatione oramus.* Ergo modus cognoſcendi ex Angel. relatione eſt inſufficiẽs.

2. de æqualitate cum Angelis in celeritate Naturæ.

323. 2. *De æqualitate cum Angelis in celeritate Naturæ* **Piczm. in hodeg. l. 13. c. 3. *Sãcti erunt iſάγγελοι, Atq. Angel. norũt res humanas*, Luc. 15. v. 10. **Reſ. 1. ſanctos defunctos certo reſpectu eſſe ac ſure ἰσαγγέλους legimus, ſed ꝙ ἰσότης illa conſiſtat in ſpaciali omnium rerum notitia nuſpiam legimus. 2. Scriptura potiùs contrarium teſtatur, ſanctos ſcil. defunctos ignorare hujus mundi & rerum, quæ in eo geruntur, ſtatu. Eſt ergo hic modus non ſolùm ἄγραφος, ſed etiam ἀντίγραφος. 3. Ne ipſi quidem Angeli per celeritatem Naturæ ſunt omniſcii nec omnipræſentes, ut paulò pòſt demonſtrabimus, ergo ἰσαγγελότης beatorum non poteſt in hoc tertio comparationis membro inſtitui. 4. ἰσαγγελότης illa non eſt extendenda ultra illud tertium, in quo ab ipſo Chriſto conſtituitur. *In reſurrectione non nubent nec nuptiis dabuntur* (non eſurient nec ſitient) *ſed erunt ſicut Angeli Dei* Matth. 22. v. 30. *non poterunt amplius mori, ſunt enim ἰσάγγελοι* Luc. 20. v. 36. Ergo reſpectu quarundã proprietatum beati erũt Angelis æquales, non, autem reſpectu officii Angelici, quod ſpecialiter illis demandatum, ut ſcil. ſint *adminiſtratorii Spiritus miſſi ad miniſtrandum illis, qui hæreditatem cœleſtẽ conſecuturi ſunt* Heb. 1. v. 14. **Sancti Cœlites nõ per omnia ſed ſecũdùm quid erunt Angelis æquales. Thom. in c. 22. Matth. *Erunt ſimiles Angelis, quia immunes erunt a paſſionibus. Item qui habent animum elevatum à paſſionibus, ſimiles ſunt Angelis, paſſiones autem quæ magis efficiunt homines beſtiales, ſunt paſſiones* venereorum. Barrad. tom. 3. l. 8. c. 15. p. 502. *Erunt ſimiles & æquales Angelis, quod attinet ad nuptias: quemadmodum inter Angelos non ſunt nuptiæ, ſic non erunt inter homines ἰσάγγελοι.* 5. Ut officiũ illud eſt Angelorum proprium, ita quoq; ea, quę ad officii illius executionem atq; adminiſtrationem pertinent. Angelis unicè ſunt relinquenda, mediorum enim ad finem neceſſariorum ac ipſius finis eſt eadem ratio. Jam verò revelatio, qua Deus Angelis hoc vel illud ſalutem piorum concernans manifeſtat, pertinet ad illud officium Angelorũ proprium. Ergo revelatio illa non eſt communis Angelis & beatis. 6. ἰσαγγελότης illa in futura demum reſurrectione perfecta erit, ut ipſa Salvatoris verba innuũt. *In reſurrectione*, inquit, *ἰσάγγελοι erunt.* 7. Æqualitas Spirituum defunctorum cum Angelis ex hypotheſi Pontificiorum oritur ex celeritate Naturæ, ergo eſt donum naturale; ergo & piis & impiis commune ac per conſeq. etiam impiorum animæ cognoſcent, quæ in terris geruntur omnia. 8. Sancti defuncti in V. T. eandem cum Angelis æqualitatem obtinuerunt, & tamen non cognoverunt rerum mundanarũ ſtatum in particulari, quia nondum fuēre perfectè beati, ſed in limbo adhuc hæſerunt, *jam verò ad perfectam beatitudinẽ pertinet ſcire quæ ad ſe pertinent & præcipuè quæ faciunt ad honorem & gloriam*, ut Bell. diſputat. 9. Et quid multis? Etiam ſecundum iſtum cognitionis modũ diſertis verbis Bell. repudiat. *Hæc ratio*, inquit, *non eſt ſufficiens, quia ad cognoſcendas preces, quæ eodem tempore fiunt in diverſiſſimis locis non ſufficit celeritas, ſed requiritur vera ubiquitas quam nec Angelorum nec hominũ Spiritibus convenire cedimus.*

3. de ſpeculo divinæ eſſentiæ.

324. 3. *De ſpeculo divinæ eſſentiæ, in quo Sancti omnia intueantur* Reſ. 1. ſanctos defunctos Deũ videre & hac Dei viſione beatos eſſe legimus, ſed ꝙ in Deo omnia, quæ in terris geruntur, videant, nuſpiã legimus, eſt ergo etiã hic modus ἄγραφος. 2. Scriptura Sanctis in hac vita potius tribuit ſpeculum, per quod & in quo cognoſcant, beatis autem in altero ſeculo non ſpeculum, ſed ſpeciẽ ſeu intuitum *à facie ad faciem*, tribuit 1. Cor. 13. v. 12. 2 Cor. 5. v. 7. 1. Joh. 3. v. 2. 3. Per ſpeculum cognoſcere eſt Imperfectionis, quæ à ſtatu beatorum quàm longiſſimè abeſt. 1. Cor. 13. v. 10. 4. viſio illa in ſpeculo nondum infert omniſcientiam ad invocationem neceſſariã, id quod ex Thoma probamus. *Sic* (inquit ille p. 1. q. 12. art. 8.) *aliqua videtur in Deo ſecundùm ꝙ ſunt in ipſo. Omnia autem alia ſunt in Deo ſicut effectus virtute ſunt in ſua cauſa. Ille intellectus poteſt in cauſa cognoſcere omnes cauſæ effectus qui cauſam totaliter comprehendit, nullus autẽ intellectus creatus totaliter Deũ comprehendere poteſt. Videns ſpeculũ non eſt neceſſarium quod omnia in ſpeculo videat, niſi ſpeculum viſu comprehendit.* Subſumo Sancti defuncti Deũ non cõprehendũt. Ergo non vident in eo omnia ut in ſpeculo. *Certũ eſt*, ſcribit Becanus part. 1. Th. Schol. c. 9. q. 11. *Beatos divinã eſſẽtiã vidẽtes nõ videre omnia libera decreta & cõſilia Dei.* Subſumo. Opera divinæ providentiæ dependent ex liberis Dei conſiliis & decretis. Ergò beati Deum vidẽtes non vident omnia divinæ providentiæ opera. 5. Si Sancti in Deo velut in ſpeculo omnia vidẽt, utiq; etiã videbunt diẽ extremi judicii, Cõſeq. eſt falsũ, quia adverſatur dicto Chriſti Marc. 13. v. 32. 6. Sancti in illo divinæ eſſentiæ ſpeculo aut abſolutè & ſimpliciter *omnia* vident nõ ſolũ præterita & pręſentia ſed etiam futura, aut *aliqua* duntaxat. Non prius, quia Bell. addit, *ꝙ ea in Deo videant, quæ ad ipſos aliquo modo pertinent*, quæ verba quãdam reſtrictionẽ ac limitationẽ includũt. Manet ergo poſterius. At ſtante eo, quod aliqua duntaxat Sancti in Deo videant, conſequens fuerit, eos nõ eſſe omniſcios eâ ſcil. omniſcientiâ, quæ eſt invocationis fundamentum. Quæro etiã unde ſcire poſſimus, quænam Sancti in Deo videant, quæ verò non videant? Itemque quid cauſæ ſit, quod cùm omnia æqualiter in Deo ſint, Sancti tamen

non omnia, ſed aliqua duntaxat in Deo videant? 7. Si Sancti vident creaturas & earum actiones in divinæ eſſentiæ ſpeculo, aut abſentes aut præſentes eas intuentur. Si prius, eminus duntaxat intuebuntur ac viſio illa erit imperfecta, nec videbunt creaturas, ut ſunt in Deo, quia ſunt in Deo non abſentes ſed præſentes. Si poſterius, ipſi etiam Sancti erũt & Deo & creaturis præſentes, adeoq; omnipræſentes, quod tamen Ballarminus negat. 8. Quæ in ſpeculo videntur, ea *exterius & ſuperficialiter*, non autem *interius & eſſentialiter* videntur, quinimo ideæ duntaxat, ſpecies & umbræ rerum, non autem res ipſæ in ſpeculo apparent. Atqui cum perfectione v.æternæ & beatifica Dei viſione pugnat dicere, quod Sancti exterius duntaxat & ſuperficialiter res intueantur, adeoque non res ipſas, ſed rerum duntaxat ideas, ſpecies & umbras videant. 9. Pontificii ſibiipſis contradicunt. *Quo modo* (inquiunt,) *creaturæ ſunt in Deo, eo etiam modo eas vident Sancti.* Jam verò creaturę longè perfectius ſunt in Deo quàm in ſemetipſis exiſtunt. E. Sancti eas in Deo longe perfectius vident, quàm in ſeipſis exiſtunt. Non repugnabunt, progredimur igitur ulteriùs. Qui creaturas longè perfectius videt in Deo, quã in ſemetipſis exiſtũt, is nõ videt eas in ſpeculo ſed directè, nec abſentes ſed pręſentes, nec ſpecies tantum, ſed res ipſas. Sancti creaturas longè perfectiùs vidẽt in DEO quàm in ſemetipſis exiſtunt. Ergò non in ſpeculo nec abſentes nec rerum ſpecies vident. 10. Ante Gregorium nemo ex veteribus de tali ſpeculo, in quo Sancti omnia videant, cogitavit. Auguſtinus ex Angelorum & animarum relatione, Hieronymus ex celeritate Naturæ quædam defunctis ſanctis nota fieri diſputat, ſed de viſione omnium in Deo nihil addunt. 11. Bellarminus non audet hunc modum tanquã prorſus certum & indubitatum defendere, ideò vocat eum duntaxat *probabilem*, & conjungit alium cognitionis modum, per *divinam ſcil. revelationem*, quinimò Becanus part. 1. Theol. Schol. c. 9. q. 13. eum videtur prorſus repudiare, ſic enim ſcribit num. 24. *Auguſtinus l. de cura pro mortuis c. 15. docet, tribus modis beatos cognoſcere, quæ circa nos ſunt. Primò ex relatione hominum, qui ex hac vita ad illos veniunt. Secundo ex relatione Angelorum. Tertiò ex peculiari Dei revelatione. Hos tres modos tradit Auguſtinus. Et certè ſi putaſſet eſſe alium nempe videndi creaturas in Deo tanquam in objecto cognito, non utique diſſimulaſſet.*

Argumenta Pontificiorũ pro aſtruendo divinitatis ſpeculo. 325. Antequam verò quartum illum modum expendamus, reſpondendum erit argumentis, quæ *pro ſpeculo* Sanctorum Pontificii formant. 1. *a bonitatis divinæ oſtenſione Dominus Moſi exhibiturus eſſentiam ſuam contemplandã dicet. Exod. 33. v. 19. Ego oſtendam tibi omne bonũ i. e. quicquid aliquo modo nomen & rationem boni habere poteſt, id omne in mea eſſentia, quam viſurus es, tibi oſtendã. Quod ſi Sancti in hac vita Dei eſſentiam & in ea omne bonũ vident, multò magis Sancti in vita æterna divinam eſſentiam & in ea omnia vident.* Reſp. 1. Moſen ipſam Dei eſſentiam, vel in ipſa Dei eſſentia *omne bonum* vidiſſe, textus non dicit, ſed potiùs contradicit. Moſes quidem petit. v. 18. *oſtende mihi gloriam tuam*, ſed Dominus ipſi reſpondet v. 20. *Non poteris videre faciem meam, non enim videbit me homo & vivet.* v. 23. *Poſteriora mea videbis, faciem autem meam videre non poteris.* 2. In Hebræo eſt, *ego tranſire faciam omne bonum meum ſuper faciem tuam & prædicabo in nomine Domini coram te,* i. e. revelabo me tibi in verbo, ut aurib. potiùs voluntatem meam percipias, quàm oculis gloriam & majeſtatem divinæ meæ eſſentiæ cognoſcas. 3. Per *omne Dei bonũ* nõ incõmodè intelligitur ipſe Dei Filius, qui in figura humana ad tempus aſſumta ſeſe Moſi ibidem manifeſtavit, ſtatim enim additur v. 22. *Ecce eſt locus apud me, & ſtabis ſupra petrã, cumq; tranſibit gloria mea, ponã te in foramine petræ & ponã manũ meam ſupra te, donec tranſiero.* Ergò illud omne bonum, quod fecit Deus ante Moſen trãſire, eſt Dei Filius, qui coram Moſe in petra ſtante tranſiit. 4. Nuſpiam additur, quod Moſes *poſteriora ſive tergum Dei* videns omnia omnino tàm abſentia & futura quàm præſentia in Deo viderit, quocunque enim modo illud omne Dei bonum explicetur, non tamen complectitur omnium hominum actiones ac ſtatum. 5. Si vel maximè concederetur, Moſen hoc loco Dei eſſentiam & in eo omnia omninò vidiſſe, non tamen poſſet ex eo inferri, quod Sancti *ordinariè* in Deo omnia videant, quia *revelatio ſingularis & extraordinaria* non parit regulam generalem nec confirmat viſionem Sanctorum ordinariam.

326. 2. *A Dei viſione. Qui vident Deum, illi etiam omnia vident, quæ ſunt in Deo. Sancti in cœlis vident Deum. Ergò etiam omnia, quæ ſunt in Deo,* Greg l. 12. moral. c. 13. *Qui intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum, quia foris ſit aliquid, quod ignorent. Quia enim illic omnes communi claritate Deum conſpiciunt, quid eſt quod ibi neſciant ubi ſcientem omnia ſciunt?* Reſp. 1. producimus validiſſimam inſtantiam ab Angelis petitam. *Angeli ſemper vident faciẽ Patris cœleſtis,* Matth. 18. v. 10. nec tamen vident omnia quæ ſunt in Deo, quia non vident diem extremi judicii Matth. 24. v. 36. Marc. 13. v. 32. tres ſcientiæ gradus in Angelis ſtatuuntur τῆς γνώσεως, τῆς φανερώσεως ſive ἀποκαλύψεως ac τῆς ἐμπειρίας, ſed nullus ex his gradibus ad παντογνωσίαν & abſolutam omnium ſcientiam aſſurgit. 2. Bellarminus ipſe negat majorẽ propoſitionem. Neq; enim ſtatuit Sanctos *omnia* omninò videre, ſed *ea tantũ, quæ ad ipſos aliquo modo pertinẽt.* Thomas p. 1. q. 13. art. 17. & ex eo Becanus p. 1. Theol Schol. c. 9. q. 13. *Beati progreſſu temporis multa vident quæ non viderunt a principio beatitudinis.* Ergò ex viſione Dei beatifica non oritur abſoluta omnium viſio. 3. Si Sancti ideò ſciunt omnia, quia vident Deum, in quo ſunt omnia, utiq; etiam omnia poterunt, ubiq; præſẽtes erunt, & ut verbo dicam, *erunt omnia*, quia vident eum, qui poteſt omnia, qui eſt ubiq; præſens, qui eſt omnia. Sed conſequens eſt falſum. E. & antecedens. 4. Ut per viſionem beatificã Sancti nõ redduntur Dii, ita per eandem non redduntur omniſcii. Etſi omnia ſunt in Deo, quem vidẽt Sancti, non tamen ex eo ſequitur, quod Sancti omnia videant in Deo, quia hoc negant ipſi Sancti Eſa. 63. v. 16. Vident Sancti Dei claritatem, ſed nũ qui Solis claritatẽ videt, ſtatim etiã videt omnia, quæ à Deo colluſtrãtur? Thomas d. l. q. 12. art. 8. Non ſequitur, quod unusquiſq; videns Deũ omnia cognoſcat, quia non perfectè comprehendit ipſũ. 5. Beatifica illa Dei viſio, quæ deſideriũ Sanctorum penitùs implet atque inenarrabilem lætitiam in eis excitat, potiùs efficit, ut ea, quæ

ſunt

ſunt extra Deum & ad ſtatum hujus tranſitoriæ ac turbulentæ vitæ pertinent, nequaquam ſcire deſiderent. 6. Ex Thoma didicimus, majorem propoſitionem hoc modo limitandam eſſe. Qui Deum ea ratione videt, *ut eum comprehendat*, ille etiam videt omnia, quæ ſunt in Deo. Jam verò Sancti Deum quidem vident, ſed tamen non cõprehendunt. 7. Si Sancti Deum videntes omnia in Deo viderent, tum uno ſimplici aſpectu in momento omnia præterita, præſentia & futura perfectiſſimè intuerentur, ratio eſt, quia omnia in Deo ſunt æqualiter ſine ulla ſucceſſione vel mutatione. Sed conſequens Pontificii non concedent. E. 8. Quidã ex noſtris ſic reſpondet. Omnia in Deo eſſe dicuntur ratione *conſervationis, ſuſtentationis & gubernationis*, non autem ratione *intuitionis* & ſic omnia illa in Deo ſunt objectum providentiæ divinæ, non autẽ viſionis vel intelligentiæ humanæ. Si dicas, *providentiam divinam includere notitiam eorum, circa quæ verſatur*, reſp. non de intuitione divina, ſed humana hoc loco ſermonem eſſe. De Dei intuitu verum eſt, quemadmodum in Deo omnia ſunt, ita Deus in ſeipſo omnia intuetur, quia extra ſuam eſſentiam nihil intuetur. Ut omnia habet & gubernat præſentiſſima, ita quoque omnia ſcit & aſpicit præſentia, ſiquidem ipſius ſcientia vertitur intra ipſam eſſentiam & cum illa convertitur. Sed viſionis Angelicæ & humanæ longè diverſa eſt ratio. Angeli enim & homines ut infinito illo modo, quo Deus ſeipſum in ſeipſo videt, divinam eſſentiam non vident, ita quoque ea, quæ in terris geruntur, præciſè & in particulari vi beatificæ viſionis non aſpiciunt. 9. Denique ſpeculum illud, in quo Sancti Deum videntes omnia videant, repudiavit Occam. l. 4 ſent. q. 13. *Creatura* inquit *non habet in Deo eſſe relucens nec repræſentativum in eſſentia, ſicut in ſpeculo, ſicut aliqui imaginantur falsò*, id quod probat exemplo Angelorũ, *qui multa ignorant, & nihilominùs DEUM vident*. Relinquamus igitur confictum illud ſpeculum ea ſpeculationibus privatis fabricatum Pontificiis, & ſequamur lumen verbi cœleſtis.

327. 3. *A Chriſti glorificatione. Si Sancti non vident omnia quæ ſunt in Deo aſſumpta humana Natura Chriſti itidem non videbit omnia in* Λόγῳ *& ſic non erit omniſcia*. Reſ. eſt longè diſpar ratio. 1. de omniſcientia Chriſto ſecundũ humanã Naturam communicata extant manifeſta Scripturæ teſtimonia. Luc. 2. v. 40. Joh. 2. v. 24. c. 21. v. 17. Col. 2. v. 3. ſed de Sanctorum omniſcientia non habentur Spiritus ſancti oracula, quinimò contrarium potius in Scripturis aſſeritur, quod Sancti non habeant omnium notitiam. 2. Humana Chriſti Natura perſonaliter eſt Λόγῳ unita, nec extra Deum ſubſiſtit, ut peculiaris quædam perſona, ſed in ipſam τ̃ Λόγυ ὑπόςασιν eſt aſſumpta, idcò intuens Λόγον, videt in eo omnia quia intra divinam Λόγυ ὑπόςασιν perſonaliter ſubſiſtens Λόγον perfectiſſimè cognoſcit & ab illo omnium rerum notitiâ illuſtratur, participatione ſcilicet ac κοινωνίᾳ omniſciẽtiæ & ſapiẽtiæ τ̃ Λόγυ ea, quæ vocatur ab unione cõmunicationis illius causâ, *perſonalis*. Epiphan, in ancorat. *Humanitas unita eſt divinitati & in ipſa perfectiſſimè novit omnia*. Damaſcen. l. 3. orth. fid. c. 21. *Anima Chriſti propter ὑποςάσεως identitatem & unionẽ inſeparabilem locupletata eſt futurorum cognitione* c. 22. *Caro perfectè ditata eſt omni ſapientiâ & gratiâ propter unionem ſecundùm ὑπόςασιν*. Sed Angeli & homines propriâ perſonalitate ſubſiſtentes non ſunt intra perſonã τ̃ Λόγυ κοινωνίαν aſſumti, ideoq; ſcientia eorũ eſt finita, nec videntes Deum omnia omninò quæ ſunt in Deo, vident. 3. Chriſtus juxta humanam Naturam cœli terræq; Dominus & judex omniũ conſtitutus eſt, ad illud dominiũ & judicium univerſale requiritur omniſcientia, quia *revelanda erunt occulta cordium* 1. Cor. 4. v. 5. atqui ſanctis defunctis non competit illud dominium ac judicium ἀυτοκρατορικὸν. Ergò nec omniſcientia.

328. Deſcendimus igitur ad *quartum* cognitionis modum, qui eſt *per revelationem divinam*. *4. de revelatione divina.* Bell. d. l. *Sententia illa, quod Sancti non videant in verbo orationes noſtras à principio ſuæ beatitudinis, ſed ſolùm tunc revelentur illis à Deo orationes noſtræ, quãdo eas fundimus, eſt magis idonea ad cõvincendos hæreticos*. Coſterus in Enchir. p. 388. *Dubium non eſt, quin divinâ revelatione cognoſcant Sancti, quæ ad ipſorum gloriam promovendam à nobis geruntur*. Reſ. 1. modus cognitionis per revelationem repugnat modo cognitionis per beatificam viſionem, ut oſtendit oppoſitio Bell. Eligant igitur certam, cui inſiſtere velint, viam. 2. Scriptura nuſpiam dicit, Sanctis omnia, quæ in terris gerũtur, revelari, quin potiùs ſpecialem illam notitiam ex revelatione ortam Sanctis derogat, ergò hic modus itidem eſt ἄγραφος. 3. Si Sãcti ad ſciendũ ea, quæ in terris gerũtur, indigẽt novâ revelatione, cur Eccleſia Romana tàm audacter dicit omnib. Sanctis. *Orate pro nobis*, nec petit aliquando, ut Deus illis revelet preces noſtras. Hoc argumentũ Bell. ipſe format, ſed nihil quicquam ad illud reſpondet. 4. Si defunctis ſanctis ea, quæ in terris geruntur, fiunt nota per revelationem, utique etiam Sanctis V. T. eadem nota fuerunt, de quibus tamen Pontificii negant, quod poſteros ſuos cognoverint. Excipit Bellarminus, *Patribus in limbo non fuiſſe ordinariè revelatum, quid hîc agebatur, quia non erant beati, nam ad perfectam beatitudinem pertinet ſcire, quæ ad ſe pertinent &c.* Atqui limbus ille Papalis eſt figmentum humanum. Quod ſi vel maximè Patres in limbo conſtituti excluſi fuiſſent à beatifica viſione, non tamen remoti fuiſſent à divina revelatione. 5. Qui cognitionis modus à ſummo Pontifice rejicitur, illum non debet Bell. tanquã probabilem recipere. Ratio eſt, quia ſententiam Pontificis, utpote *infallibilem*, omnium controverſiarum in Eccleſiam normam eſſe ſtatuit. Jam verò ſummus Pontifex Gregorius Magnus l. 12. moral. c. 13. & l. 4. Dialog. c. 33. modum cognitionis per revelationẽ rejicit, amplectitur enim ſententiam de cognitione per viſionẽ beatificã, quæ huic revelationi adverſatur, ut Bell. ipſe agnoſcit. E. non debebat modũ cognitionis per divinam revelationem ut probabilẽ recipere. 6. Hypotheſis de nova revelatione evertit illud ipſum, cui confirmando adhibetur, religioſam ſc. Sanctorum invocationem, quod ſic demonſtamus. Qui eſt religioſè invocandus, illum oportet eſſe omniſcium, ut uno ac ſimplici actu non ſucceſſivè, nec hujus vel illius duntaxat cordis, ſed omnium omninò cordium omnes motus & cogitationes, quæ fuerunt, quæ ſunt & futuræ ſunt, ſimul ac ſemel cognitas habeat. Quemadmodum enim nullum eſt, nullum

fuit

fuit, nullum erit temporis momentum, quo non ſint pii homines per totum terrarum orbem diſperſi, qui cor ſuum in precibus effundunt: ita quoque neceſſarium eſt, ut is qui invocatur, uno ac ſimplici cognitionis actu hæc omnia intelligat, nec demum cùm preces ſunt finitæ, per revelationem illas cognoſcat, deſtitutus interim notitiâ earum, quæ illo ipſo momento funduntur, ſed ſemper, continuè & indeſinenter orantium preces audiat, unde Dominus apud Prophetam dicit. Eſa. 65. v. 24. *antequam clament, ego exaudiã, adhuc illis loquentibus ego audiam*, & Chriſtus de Patre cœleſti teſtatur Matth. 6. v. 32. *novit Pater veſter, quod hæc omnia indigeatis.* Jam verò poſitâ revelationis novæ neceſſitate, negatur Sanctorum omniſcientia, quia ubi requiritur nova revelatio, ibi non eſt perpetua & continua, ſed ſucceſſiva & interrupta notitia. Ergò Sancti novâ revelatione indigentes non ſunt omniſcii & per conſeq. nec invocandi. 7. Revelatio illa aut eſt quarundam duntaxat rerum, quæ in terris geruntur, aut omnium. Si prius, nondum ſufficit ad ſtabiliendam Sanctorum invocationem, quia ad eam requiritur abſoluta, & infinita omnium notitia. Si poſterius, conſequens fuerit, cognitionem per revelationem eſſe perfectiorem & pleniorem cognitione illâ, quæ fit per beatificam Dei viſionem, quia cognitioné per beatificam viſionem Bellarminus ſic limitat, quod Sancti in Deo videant non ſimpliciter omnia; ſed quæ ad ipſos aliquo modo pertinent. 8. Revelatio illa aut eſt *ſingularis, peculiaris & extraordinaria*, aut eſt *regularis & ordinaria*. Si prius, non conſtituit fundamentum ordinarii cultus, invocationis ſcilicet in Eccleſia, quia ſingularia non conſtituunt regulam. Si poſterius, falſum erit quod Sancti ordinariè ignorent rerum humanarum ſtatum, quod ipſum tamen Scriptura aſtruit. 9. Quicunque invocantur ut *Mediatores inter Deum & homines*, illis non debent preces noſtras à Deo revelari, ſed ipſi potiùs preces noſtras per ſe audire, easq; ad Deum deferre debent. Qualis enim Mediator erit is, cui ab eo apud quem Mediatorem agere debet, prius indicandum, quod ab illo ut Mediator fuerit compellatus. Jam verò ex hypotheſi Pontificiorum Sancti invocantur ut Mediatores inter Deum & homines. Ergò neceſſe eſt, ut ipſi per ſe audiant preces noſtras, antequam illis à Deo revelentur. Quæ enim quæſo hæ ſunt ambages? Qui in terris vivunt, ſanctos defunctos invocant, ut apud Deum pro ipſis intercedant. Has preces ipſimet Sancti per ſe non audiunt, ſed Deus eas ipſis revelat, poſtea demùm Sancti intercedunt, ut Deus preces illas ad ſe directas clementer audiat, cur non rectà per Chriſtum Mediatorem qui abſque nova ejuſmodi revelatione preces noſtras audit, ad Deum accedimus.

329. Argumenta pro ſtabilienda revelatione, quæ Sanctis in cœlo fiat, proferunt ejuſmodi 1. *à minori ad majus. Si multi Sanctorũ in his terris donũ à Deo habuerunt, quo cognoſcerent cogitationes hominum & facta etiam occultiſſima, multò magis credendum eſt, Sanctos in cœlo hoc dono pollere. Sed verum prius, ut conſtat ex illis quæ de Samuele 1. Sam. 9. Eliſæo 2. Reg. 5. & Petro Act. 5. referuntur. Ergo etiam poſterius.* Bell. d. l. Becanus de invoc. Sanct. p. 59. Cottonus l. 1. Inſtitut. c. 15. p. 86. *Lumen gloriæ longè eſt illuſtrius ac majus, quàm Prophetarum colluſtratio. Jam verò Prophetæ abſentia & futura viderunt &c.* Reſp. 1. Bell contradicit Coſterus in Enchir. p. 389. ſic ſcribens. *Longè aliter viventibus abſentia revelantur atque Sanctis, qui æternâ gloriâ fruuntur. Illis enim nota fiunt occultâ inſpiratione, his autem divinæ eſſentiæ contemplatione.* Atqui ſi Sanctis ea, quæ in terris geruntur, non fiunt nota ratione eâ, quâ viventibus revelantur abſentia, utique etiam non poteſt comparatio inſtitui inter revelationem factam viventibus & faciendam defunctis. 2. revelationes illæ fuerunt *ſingulares & extraordinariæ*. quâ ratione etiam defunctis Sanctis quædam revelari non abnuimus, ſed ex illis ſingularibus & extraordinariis revelationibus non poteſt colligi regularis & ordinaria omniſcientia, nec poteſt in illis ſtatui fundamentum ordinarii cultus, invocationis ſcilicet in Eccleſia. 3. Ex illis quæ ſcripta ſunt, non debemus noſtris ratiocinationibus colligere quippiam repugnans illi, quod ſcriptũ eſt. Ergo ex revelationibus illis, quæ factæ ſunt hominib. in terra viventibus, non debemus colligere quippiã repugnans dictis ſuperiùs enumeratis, quæ ſpecialem rerũ humanarum notitiam Sanctis defunctis derogant. 4. revelationes illæ pertinuerunt ad officium Propheticum, quo Sancti illi homines in his terris functi fuêre, ſed Sãcti in cœlis non indigent ejuſmodi revelatione ad ſuam beatitudinem & munus peragendum, neq; enim in eodem ſtatu & officio cum Prophetis in Eccleſia militante docentibus verſantur. 5. De tali rerum humanarum notitia hoc loco quæritur, quæ ad religioſam invocationem ejus, cui tribuitur, & neceſſaria eſt & ſufficiens. Atqui extraordinaria illa revelatio Prophetis facta non fuit à piis ſufficiens judicata, ut propter eam Prophetas vel viventes, vel vitâ functos religioſè invocarent. Ergo 6. Revelationes illæ Prophetis factæ non omnia, ſed pauca quædã ipſis manifeſtârunt. *Dominus nõ indicavit mihi*, inquit Eliſæus. 2. Reg. 4. v. 27. Ergò etiam Sanctis in cœlo nõ omnia, ſed quædã duntaxat diviniùs revelantur.

330. Itidem *à minori ad majus. Si Patres in limbo ante Chriſti adventum noſſe poterant, quæ fiebãt in terra, utiq; Sancti, qui nunc aſtant Deo ac potiori gloriâ fruuntur, eadem non ignorabunt. Sed verum prius, quia Abraham in limbo noverat, epulonem recepiſſe bona in hac vita, Lazarum verò mala.* Luc. 16. v. 25. Ergò. Coſter. in Ench. p. 386. Reſ. 1. Coſtero contradicit Bellarminus d. l. ſic ſcribens. *Patribus in limbo non fuit ordinariè revelatum, quid hic agebatur, quia non erant beati, nam ad perfectam beatitudinem pertinet ſcire ea, quæ ad ſe pertinent, & præcipuè, quæ faciunt ad honorem & gloriam. Præterea quia Sancti in limbo non ita gerebant curam rerum noſtrarum, nec erãt præpoſiti Eccleſiæ, ut Sancti in cœlo ſunt.* 2. Abrahamus non fuit in limbo quodã conſtitutus & à beatifica Dei viſione remotus, ſed in cœleſte habitaculum & regnum gloriæ receptus, ut ſuo loco demonſtravimus. 3. Diximus ſuperiùs, diſtinguendum eſſe inter notitiam *generalem* ac *ſpecialem*. Abraham & omnes Sancti in genere nôrunt Eccleſiam militantem, & ſingula ejus membra in hac vita eſſe ſubjecta cruci, impios contra in hoc mundo florere, ſed ex eo inferri nequit, quod in ſpecie cujuſque pii ſingulas miſerias & adverſitates noverint. 4. Aug. l. de cur. pro mortuis. c. 15. reſponderet, Abrahamum ex relatione Angel. & ipſius Lazari præteritum divitis epu-

lonis

lonis ac pauperis Lazari ſtatum cognoviſſe, ſed ex eo inferri nequit, quod præſentem cujuſque pii ſtatum in particulari & juxta omnes ac ſingulas circumſtantias cognitum habeat.

331.3. Ejuſdem eſt monetæ. *Si pleriqne damnati in inferno non ignorant, quæ ad ipſorum majorem damnationem a viventib. fiunt, multo magis Sancti in cœlis cognoſcẽt, quæ a viventib. geruntur ad majorem ſuã gloriam Sed verum prius, ut conſtat exemplo divitis epulonis, qui noverat fratres ad ſui imitationem perditè vivere. Ergo & poſterius*. Coſterus d.l. Reſp. 1. ex ſtatu damnatorum non poteſt procedi ad ſtatum beatorum, cùm in Scripturis ut maximè oppoſiti ſtatus nobis proponantur. 2. ſupplicium damnatorum ex eo augeri poteſt, quod ſciunt ſe eos damnationis habituros eſſe ſocios, quos exemplo ſeduxerunt, ſed gaudium beatorũm ex viſione Dei ortum non capit incrementum ex notitia, nec decrementum ex ignorantia eorum, quæ in his terris geruntur. 3. antecedens eſt *particulare*, pleroſque damnatos ſcire ea, quæ in terris geruntur. Ergò ex eo inferri nequit *univerſale*, quod omnes Sancti in cœlis noverint ea quæ in terris geruntur. 4. noverat dives epulo, fratres in terris adhuc ſuperſtites in luxu ac deliciis vivere, noverat eos eſſe contemtores Moſis ac Prophetarum, inde colligere poterat, etiam ipſos in locum illum tormentorum ad ſe venturos, niſi pœnitentiam agerent. Quod autem *in particulari* noverit, quis ſingulorum eo tempore fuerit ſtatus, Scriptura nuſpiam aſſerit. 5. Dives epulo, nec ex ſanctorum Angelorum relatione, nec ex aqualitate cum Angelis, nec ex beatifica viſione, nec ex divina revelatione noverat, quid fratres ſuperſtites in terris agerent. Ergo ex divitis illius exemplo non poteſt probari modus cognitionis quo Sancti norunt ea, quæ in terris geruntur, omnes enim illi modi, per quos res humanas Sancti cognoſcere ſtatuuntur, ad illa quatuor capita revocantur. 6. ſi comparatio debet eſſe legitima. Conſequens fuerit, Sanctos ex veriſimili collectione eorum, quæ in hac vita ſibi ipſis vel aliis obtigiſſe noverunt. de præſenti viventium ſtatu aliquid concludere, quomodo etiam dives epulo de ſtatu fratrum ſuperſtitum aliquid noverat. 7. ſummatim extra & præter Scripturam noſtro arbitrio nihil definiendum eſt de ſtatu defunctorum, *quia non intravit in cor hominis, quid Deus paraverit ſe diligentibus*, Eſa. 64. verſ. 4. 1. Corinth. 2. v. 9.

332.4. *à ſimili. Quemadmodum Rex quispiam, ſi de aſſidentis ſibi amici magno commodo vel eximio aliquo bono per literas certior eſſet factus, non exiſtimaret, amicum hoc jure amicitiæ celandum, cujus ſciret gaudium per illam notitiam vehementer augeri poſſe: ſic Deus, qui Sanctorum ſuorum perfectum gaudium deſiderat, nihil eorum ipſos celat, quæ aliquo modo illud augere vel perficere poſſunt. Ejusmodi verò ſunto rationes, quæ ad ipſos a viventibus effunduntur & quocunque modo in ipſorum gloriam ab iisdem ſuſcipiuntur*. Coſter. d.l. Becanus de inv. Sanct. p. 67. Reſp. 1. ſimilia nõ probãt ſed illuſtrant. 2. de ſtatu futuræ gloriæ non poteſt judiciũ fieri ex ſtatu hujus vitæ, extra Scripturæ ſuffragium. 3. in ἀποδόσει ſimilitudinis præſupponitur, quòd Sancti ſint à viventibus invocandi, & quod hæc invocatio ad gloriam eorum pertineat. Atqui Sancti norunt, ad ſolius Dei gloriam pertinere religioſam invocationem. Ergò eam non ut gloriam ſuam recipiunt, ſed potiùs ut gloriam ſoli Deo debitam à ſe repellunt, Actor. 10. v. 26. Apoc. 19. v. 10. &c. 4. præſupponitur etiam illud, quod ad gaudium Sanctorum pertineat cognoſcere preces ad ſe directas, ſed beatifica Dei viſio tanto eos perfundit gaudio, ut aliorum, quæ ſunt extra Deum, notitiam & viſionem minimè deſiderent. 5. nec credendum eſt, Sanctos ex eo, quod gloriæ & honori Dei detrahit incrementum gaudii percipere. Jam verò religioſa invocatio ejus, quod eſt extra Deum, detrahit gloriæ divinæ. 6. extraordinaria & ſpecialis quarundam rerum revelatio ad augmentum gaudii Sanctis in cœlo facta, nondum probat omniſcientiam & καρδιογνώστην ad religioſam invocationem omninò neceſſariam.

333. Q. 2. *An Sancti defuncti ſint omnipræſentes?* Senſus & ſtatus quæſtionis eſt, an Sanctis competat realis omnipræſentia, quę requiritur ad religioſam invocationem? Affirmant Pontificii. Caſparus Franck in ſcripto, quo exponit cauſas ſuæ ἀποστασίας omnipræſentiam Sanctorum diſertis verbis aſtruit ex Apoc. 14. v. 4. *ſequuntur Agnum, quocunq; ierit*, in quem locum Hieronymus ſic fuerit commentatus. *Si agnus ubique eſt, ergo & Sancti, qui ſequuntur Agnum, ubiq; cenſendi ſunt*. Greg. Caſſand. in conſult. art. 21. p. 964. *Sancti nõ ſunt à nobis abſentes, quia ſequuntur Agnum quocunq; ierit*. In Mariali Pſalterio B. Deiparæ frequenter ſic accinunt. *Mecum ſis in omnibus meis tribulationibus*. Bell. 1. de beat. ſanct. c. 20. reſp. ad 6. arg. adducit dictum Baſilii *Revereatur Angelorum innumerabilem multitudinem & cum his Patrum ſanctos Spiritus, nullus enim locus eſt, qui non ubiq; omnia videat*. (Atqui [illegible] ſpiritus defunctorum Patrum omnia ubique vident, utique etiam ſunt ubique præſentes) Coſterus in Enchirid. p. 390. aſſerit, *Sanctos eſſe ubique non quidẽ per ſe, ſed ex dono gloriæ. Dicimus*, (inquit.) *defunctorũ animas naturaliter per ſe nec adeſſe nobis, nec noſtra contẽplari; dono tamẽ beatitudinis & gloriæ non ex cœlis modò noſtra intueri poſſe, ſed divino etiam permiſſu quandoque nobis adeſſe. Cùm enim nullâ corporis mole præpediantur, non impediuntur etiam locorum diſtantiâ nec corporibus interjectis, quo minus preces noſtras audiant, actiones intueantur, adeoque in cordibus noſtris & cogitationibus illa videant, quæ ipſi volumus*. (Atqui 1. eadem eſt ratio omnipræſentiæ, quàm omniſcientiæ, fatente Coſtero. Jam verò Sancti non ſunt omniſcii, nec per ſe vel naturaliter, neque dono beatitudinis & gloriæ, ut jam antè oſtẽdimus. Ergo etiam non ſunt omnipræſentes. 2. De Sanctorum gloria ex Scripturis ſapere convenit. Ea verò omnipræſentiã nuſpiam Sanctis tribuit. ut poſtea videbimus. 3. aliud eſt divino permiſſu quandoque nobis adeſſe, aliud verò perpetuò omnipræſentem eſſe, illud eſt extraordinariũ & καιρικὸν; hoc verò ordinarium & perpetuũ. Illud non ſufficit ad religioſam invocationem, ſed hoc poſterius requiritur. 4. Ne ipſe quidem Coſterus ſibi in hac aſſertione conſtat. Recenſet enim varios modos, quibus fiat, ut Sancti in cœlis noſtrarum precum ſint conſcii, modò ad eorum in terris præſentiam confugit, modò Angelorum & animarum ex terris adventantium relationi hoc aſcribit, modò in ſpeculo beatifico omnia ipſos videre contendit. Atqui ſi

Q. 2. An Sancti defuncti ſint omnipræſentes?

ex

ex dono beatitudinis & gloriæ Sancti præſentes in terris adſunt, nullâ opus erit Angelorum vel animarum relatione, nullâ divinâ revelatione.)

Neg. probatur. 1. quia ſoli Deo omnipræſentia tribuitur.

334. Negantem quæſtionis partem noſtræ amplectuntur Eccleſiæ, quam itidem ut in prima quæſtione factum; duplici argumento demonſtramus. Prius procedit ex hypotheſi affirmante, quia Scriptura S. *ſoli Deo* laudem omnipræſentiæ tribuit. Poſterius ex hypotheſi negante, quia Scriptura laudem omnipræſentiæ *Sanctis* derogat. In priore ſic progredimur: Quicquid Scriptura ſoli Deo unicè tribuit, illud Sanctis defunctis à nobis tribui nequi, aliàs labefactaretur excluſiva ac repugnaretur divino oraculo Eſ. 42. v. 8. *Ego Iehova, gloriam meam alteri non dabo.* Jã v. ſoli Deo Scriptura hanc laudem tribuit, quod ſit omnipræſens, quod adſit omnibus ipſum invocantibus, quod ſit nobiſcum in omnibus tribulationibus &c. E. omnipræſentia Sanctis tribui non debet. Circa Majorem notandum, quod excluſiva illa non opponatur aſſumtæ Naturæ humanæ Chriſti, ea enim cùm in ipſam τῷ Λόγῳ ὑπόστασιν per unionem perſonalem ſit aſſumta & ad dextram Patris cœleſtis evecta, ideò etiam illocalem ſubſiſtendi modum in ipſo Λόγῳ eſt ſortita, & univerſale ac præſens dominium in cœlo & terra accepit. Integra igitur propoſitio ſic habet. Omnipræſentia ſoli Deo eſſentialiter competit, ſed aſſumtæ Chriſti Naturæ humanæ perſonaliter eſt communicata. Quicquid ergo eſt omnipræſens, illud aut eſt verus Deus aut eſt Λόγῳ perſonaliter unitum. Neque eſt quod quis regerat, idem de Sanctis dici poſſe, quod videlic. *non ſint omnipræſentes eſſentialiter, ſed ex dono beatitudinis & gloriæ.* Eſt enim ratio longè diſpar. De Chriſto manifeſta extant Scripturæ teſtimonia, quod ſecundum humanam Naturam per unionem perſonalem & exaltationem ad Dei dextram omnipræſentiæ divinæ verè & realiter particeps ſit factus, quòd *aſcẽderit ſupra omnes cœlos, ut impleret omnia.* Eph. 4. v. 10. quòd *ipſi data ſit omnis poteſtas in cœlo & in terra, ut proinde nobiſcum ſit uſque ad conſummationem ſeculi* Matth. 28. v. 19. 20. quod *omnia pedibus ejus ſubjecta, quæ nominari poſſunt in hoc & futuro ſeculo* Eph. 1. v. 22. *quod ambulet in medio candelabrorum aureorum* i.e. Eccleſiarum. Apoc. 2. v. 1. &c. ſed de Sanctis idipſum ex Scripturis probari nequit. Chriſtus ſecundum humanam Naturam eſt ad dextram Dei collocatus, id verò de Sanctis dici nequit, cùm ne quidem Angelis idipſum competat. *Cui enim Angelorum unquam dixit, ſede à dextris meis?* Hebr. 1. v. 13. Aſſumta Natura humana ipſi τῷ Λόγῳ ἀχωρίστως, ἀδιαστάτως καὶ ἀδιασπάστως eſt unita ac per & propter illam perſonæ unitatem divinorum idiomatum verè & realiter particeps eſt facta, ſed de Sanctis idem dici nequit, ut conſtat.

335. Aſſumtum conſtat ex ſequentibus Scripturæ dictis, quorum quædam de *præſentia univerſali* ſive *potentia*, quædam de *præſentia gratioſa* agunt Deut. 4. v. 7. *Nõ eſt alia natio, quæ habet Deos appropinquantes ſibi ſicut Dominus Deus noſter adeſt cunctis obſecrationib. noſtris.* Joſ. 2. v. 11. *Iehova Deus veſter eſt Deus in cœlis ſupra & in terra infra.* 1. Reg. 8. v. 27. *cœli cœlorum non continent ſe* Job. 11. v. 8. *excelſior cœlo eſt, profundior inferno.* v. 9. *longior terra mẽſura ejus & latior mari.* Pſ. 9. v. 15. *Cum ipſo ſum in tribulatione.* Pſ. 139. v. 7. *Quo fugiam a facie tua!* v. 8. *Si aſcendero in cœlos, ibi tu, ſi ſtratum ego fecero in inferno, ecce tu.* v. 9. *ſi aſſumſero pennas auroræ & habitavero in noviſſimo maris.* v. 10. *etiam ibi manus tua ducet me.* Eſ. 55. v. 6. *invocate Dominũ dũ prope eſt.* Eſa. 66. v. 1. *Cœlum ſolium meũ eſt & terra ſcabellũ pedum meorum*, quod repetitur Actor. 7. v. 49. Jer. 23. v. 23. *Nunquid Deus de propinquo ego, dixit Dominus & non Deus de longinquo?* v. 24. *nonne cœlos & terram ego impleo?* Amos 9. v. 2. *Si penetraverint in infernũ, inde manus mea tollet eos, ſi aſcenderint in cœlum, inde faciam eos deſcendere &c.* Sap. 1. v. 7. *Spiritus Domini replevit orbem terrarum.* Matth. 18. v. 20. *Ubi duo vel tres cõgregati &c.* c. 28. v. 20. *ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus.* Act. 7. v. 48. c. 17. v. 24. *Excelſiſſimus non habitat in templis manu factis.* c. 17. v. 27. *nõ longe abeſt ab unoque noſtrûm, in ipſo enim vivimus, movemur & ſumus.* Quamvis verò in dictis illis non ſemper addatur actu particula *excluſiva*, ea tamen ex aliis Scripturæ locis & ex circumſtantiis textus promtè colligitur, quia omnipræſentia ita tribuitur Deo, ut per eã ab omnibus non ſolùm Diis factitiis, & fictitiis ſed etiã creatis reb. diſtinguatur, ac proinde omni. quod nõ eſt Deus eſſentialiter, nec perſonaliter Deo unitum, derogetur, unde Bellarm. (ſecutus Tertullianum vel potius Novatianum Rom. Eccleſ. Presbyterum in l. de Trinit. c. 14.) l. 1. de Chriſto c. 8. divinitatem Chriſti rectè colligit ex eo, quòd Matth. 18. v. 20. promittit. *Ubicunq; ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego ſum in medio eorum; ac ſoli Deo hoc elogium competere aſſerit, quòd cœlum & terram implere dicitur* Jerem. 23. v. 24. l. ejuſd. c. 13. divinitatem Spiritus ſancti ex eo aſtruit, quod *orbem terræ replere* dicitur Sap. 1. v. 7. Atqui niſi omnipræſentia eſſet attributum ſolius Dei proprium, nulla vis ineſſet hiſce argumentis pro Filii & Spiritus S. divinitate aſtruenda à Bellarmino adductis. Idem Bellar. l. 3. de Chriſto c. 11. omnipræſentiam, quæ Chriſto ſecundùm humanam Naturam à nobis tribuitur, impugnat ex illis Scripturæ dictis, quæ teſtantur Deum eſſe ubique ut hoc modo illum diſcernant ab omnibus creaturis, Jer. 23. Pſ. 139. & ex eo quod Ambroſ. l. 1. de S. S. c. 7. Hieron. & Caſſiod. in Pſ. 138. Cyrill. l. 7. de Trin. Baſil. lib. de S. S. c. 22. Didymus l. 1. de S. S. Fulgent. ad Donatum c. 8. Vigilius in diſp. Athanaſ. Arii & Sabellii, Aug. l. 3. cont. Maximin. c. 11. & alii divinitatem Spiritus S. probent ex Sap. 1. *Spiritus Domini replevit orbem terrarum.* Atqui ſi omnipræſentia etiam Sanctis competit, non poteſt communicatio omnipræſentiæ Chriſto homini facta ex illis Scripturæ dictis impugnari, cùm quilibet videat, aſſumtam Chriſti humanam Naturam utpote perſonaliter Λόγῳ unitam & ad dextram Dei evectam magis Deo præſentem eſſe quàm Sanctos. Idipſum colligitur ex ſequenti diſcurſu Bellarmini, quem ibidem ſubjungit. *Si humana Chriſti Natura* (inquit) *per accidens ratione unionis cum Deo eſt ubique ſenſu eo, quod reverà quidem ſit ubique, tamen hoc habeat, non ex Natura ſua, ſed per gratiã Dei, quæ eſt accidens reſpectu ipſius eſſentiæ humanæ, tunc argumentum Patrum pro Spiritu ſancto planè concidit. Nam Ariani dicent, Spiritum S. eſſe quidem ubique, ſed per accidens & ideo non eſſe Deum verum, ſed creaturam. Cùm ergo Patres rectè probarint ex ubiquitate, Spiritum S. eſſe DEUM, manifeſtè ſequitur, ſoli Deo convenire verè eſſe ubiq; nec*

id eſſe

id eſſe per gratiam communicatum ulli creaturæ. At hnc ipſum longe fortius Sanctorum omnipræſentiæ obverti poteſt, quod ſcilic. ſi ſtatuantur omnipræſētes per donum beatitudinis & gloriæ, labefacterur argumentum Patrum pro Spiritus S. Deitate aſtruenda ex omnipræſentia ejusdem adductum.

2. *quia omnipræſentia Sanctis denegatur.* 336. In poſteriore argumento ſic progredimur. Quicquid Scriptura Sanctis defunctis derogat, illud iiſdem tribui nequit. Omnipræſentiam Scriptura Sanctis derogat. E. Aſſumtum probatur 1. *ex ſcripturæ ſilentio.* In articulis fidei non ſolùm affirmativè, ſed etiam negativè ex ſacris literis argumentari poſſumus, ut ex perfectione Scripturæ alibi aſſerta conſtat. Jam v. omniſcientia Sanctorum ex hypotheſi Pontificiorum eſt fidei articulus, quippe ad invocationem ipſorum religioſam pertinens & fundamenti loco illi ſubſtrata. E. ex Scripturis eadem probari debebat, id verò Pontificii præſtare nequeunt, ut ex eorum quæ adducunt, examine apparebit. 1. Cor. 15. v. 41 gloria Sanctorum ex profeſſo deſcribitur, ſed omnipræſentiæ nulla fit mentio. 2. *ex contraria Scripturæ aſſertione.* Sctiptura aſſerit, Sanctos eſſe *in cœlo.* 2. Cor. 5. v. 1. *in Faradiſo* Luc. 23. v. 43. *in domo Patris* Joh. 14. v. 1. *in loco, quem illis paravit Chriſtus* v. 2. *in patria* Heb. 11. v. 14. *in civitate, q̃ paravit illis Deus* v. 16. quib. & ſimilib. deſcriptionib. certum ac definitum aliquod ποῦ, in quo beatitudine cœleſti Sancti perfruunrur, denotari in tract. de vit. æterna latiùs demôſtrabitur. Obſerva ſingulariter locum Apoſtolicum 2. Cor. 5. v. 8. *audemus & bonam voluntatem habemus peregrinari magis à corpore & præſentes eſſe apud Dominum.* Qui peregrinantur à corpore & præſentes ſunt apud Dominum, illi non amplius nobiſcum in terris ſunt præſentes, ſed longiſsimè à nobis abſunt, tantum abeſt ut ſint omnipræſentes. Sed Sancti defuncti peregrinantur à corpore & præſenres ſunt apud Dominum. E. Adde quod Pontificii cœlum empyræum, in quod Chriſtum aſcendiſſe & gloriam ſuam in eo Sanctis manifeſtare aſſerunt, ultra & ſupra omnes viſibiles cœlos collocent, ex quo argumentum adductum fortiùs confirmari poteſt. Quòd ſi enim ex aſcenſione Chriſti in cœlum inferri poteſt, ipſum ſecundùm humanam Naturam non eſſe omnipræſentem, utique multò fortiùs ex eo, quod Sancti dicuntur eſſe cum Chriſto in cœlo, confirmari poterit, Sanctos non eſſe omnipræſentes. Sed prius volunt Pontificii. E. agnoſcant etiam poſterius. 3. *ab exemplis.* De Enocho dicitur, quod *non apparuerit in terris, quia tulerit eum Deus, quod non fuerit inventus in terris, quia Deus eum tranſtulit* Gen. 5. v. 24. Heb. 11. v. 5. De Elia, quod *fuerit ſublatus curru igneo, quòd aſcenderit, quod in vallibus & montibus non fuerit inventus* 2. Reg. 2. v. 5. & ſeqq. E. poſt ſuum diſceſſum in terris non amplius fuerunt. Quod Elias in Chriſti transfiguratione apparet, eſt extraordinarium & miraculoſum. Joſiæ dicit Dominus 2. Reg. 22. v. 2. *Ecce colligam te ad Patres tuos & infereris in ſepulchra tua in pace, ut non videant oculi tui malum, quod inducam ſuper locum iſtum.*

337. 4. ex *rationibus.* 1. *à Dei proprietate.* Sollus Dei proprium eſt eſſe omnipræſentem, in cœlo ac terra Angelis & hominib. ſimul adeſſe. Jam v. Deus *gloriam ſuam alteri non dat.* Eſ. 42. v. 8. 2. *à paritate* Sancti non ſunt omniſcii. E. nec omnipræſentes, utrumq; n. eſt attributũ ſolius veri Dei proprium. 3. *à majori ad minus.* Ne ipſi quidem Angeli ſunt omnipræſentes, ſed in certo ποῦ, ut ſuo loco confirmatur. E. multò minùs Sancti, qui futuri ſunt tantum ἰσάγγελοι Matt. 22. v. 30. 4. *ex ſufficienti enumeratione.* Si beati eſſent omnipræſentes ex dono gloriæ ſibi cõmunicatæ, tũc communicatio illa omnipræſentiæ eſſet aut eſsẽtialis aut perſonalis aut accidentalis. Sed *eſſentialis* non eſt, illa n. in ſola Deitate locum habet, ut conſtat. Nec *perſonalis* eſt, quia illa in ſola Natura Chriſti humana in λόγῳ ὑπόστασιν evecta locum obtinet. Nec *accidentalis* eſſe poteſt, quia omnipræſentia non eſt accidens, proinde etiam accidentaliter communicari nequit. 5. *ex omnipræſentiæ conditione.* Si omnipræſentia Sanctis eſſet communicata, eadem foret vel numero vel ſpecie cum divina omnipræſentia. Non prius, quia Sancti nec ſunt Deus, nec Deo hypoſtaticè uniti. Non poſterius, quia illa non foret divina omnipræſentia. 6. *ex abſurdi conſecutione.* Si Sancti eſſent omnipræſentes per omnipræſentiam ex dono gloriæ ſibi communicatam, conſequens foret propria Deitatis attributa non amplius eſſe ac manere propria, ſed communicari ſubjecto eſſentialiter ac perſonaliter à divina Natura diſtincto.

338. 5. *Ex Patrum dictis.* Chryſoſt. hom. 29. in Matt. *Multis è locis Scripturæ comprobari poteſt, non errare hic poſt mortem juſtorum hominum animas. Nam & Stephanus ait: Suſcipe Spiritum meum. Et Paulus reſolvi ac eſſe cum Chriſto deſiderabat. De Patriarcha quoq; Scriptura dicit. Et appoſitus eſt ad Patres ſuos.* Et paulò antè. *Non poteſt anima è corpore ſegregata in his regionibus errare.* Auguſt. l. de cura pro mort. cap. 13. *matrem ſuam ſingulis noctibus ſibi præſentem futuram* aſſerit, *ſi Sancti etiam poſt mortem rebus noſtris intereſſent. Ut volet* (inquit,) *accipiat quisq; quod dicam. Si rebus viventium intereſſent animæ mortuorum & ipſa nos, quando eas videmus, alloquerentur in ſomnis ut de aliis taceam, me ipſum pia mater nullâ nocte deſereret, quæ terra marique ſecuta eſt, ut mecum viveret. Abſit enim ut facta ſit vitâ feliciore crudelis, uſq; adeò, ut quando aliquid angit cor meum, me triſtem filium conſoletur, quem dilexit unicè, quem nunq̃ voluit mæſtum videre. Sed profectò quod ſacer Pſalmus perſonat, verum eſt, quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me, Dominus autem aſſumſit me. Si ergo dereliquerunt nos Patres noſtri, quomodo noſtris curis & rebus interſunt?* De beneficiis, quæ preces apud memorias Martyrum fuſas ſubſequebantur, unde quidam colligebant, animas Martyrum rebus viventium intereſſe idem ſic ratiocinatur l. 22. de C. D. c. 9. *Sive Deus per ſeipſum miro modo, quo res temporales operatur æternus, ſive per ſuos miniſtros ita faciat & eadem ipſa, quæ per miniſtros facit, ſive quædam faciat etiam per Martyrum Spiritus, ſicut per homines adhuc in corpore conſtitutos, ſive omnia iſta per Angelos, quibus imperat, operetur, ut quæ per Martyres fieri dicuntur, eis orantibus & impetrantib. non etiam operantibus fiant, ſive alia fiant iſtis, alia illis modis, qui nullo modo comprehendi à mortalibus poſſunt, vim tamen atteſtantur huic fidei, in qua carnis in æternum reſurrectio prædicatur.* Húc refetantur omnia dicta, in quibus Deitatem Filii & Spiritus S. ex omnipræſentia probant. 6. *ex adverſariorum confeſſione* Bellarm l. 1. de ſanct. beatit. c. 20. reſp. ad 3. argum. *De mo-*

do, quo Sancti agnoſcunt (res hujus mundi) *quatuor ſunt Doctorum ſententiæ. Alii dicunt, Sanctorum animas ſicut etiam Angelos, mirâ quadam celeritate Naturæ quodammodo eſſe ubique & per ſe audire preces ſupplicantium, ſed non eſt hoc ſufficiens ad cognoſcendas preces, quæ eodem tempore fiunt in diverſiſſimis locis, non ſufficit celeritas, ſed requiritur vera ubiquitas, q̃ nec Angelorum nec hominum Spiritib.* (nota) *convenire credimus.* Et poſtea. *Sancti poſſunt ad nos venire quando volũt, tamen non propterea aſſiduè intereſt rebus noſtris more humano.* (Atqui ſi non aſſiduè noſtris rebus interſunt, ſi venire ad nos poſſunt, quando volunt, ergo nõ ſunt omnipræſentes) in c. eod. reſp. ad 6. arg. diſputat, *Sanctos non eſſe abſentes quoad exauditionem, licet loco abſentes videantur.* (Atq; Scriptura hæc non diſtinguit, ſed eum, qui quoad exauditionem præſens eſt etiam quoad locum præſentem aſſerit; & viciſſim qui quoad locum non eſt præſens, eum etiam quoad exauditionem præſentem eſſe negat, unde Dei præſentiam & exauditionem arctiſsimè conjungit. Deut. 4. v. 7. Pſ. 91. v. 15. Pſ. 145. v. 18. Eſ. 55. v. 6. &c. Quod ſi ergo Sancti ſunt præſentes quoad exauditionem, utique etiam præſentes erunt quoad locum, in quo preces funduntur. Si non ſunt præſentes quoad locum, utiq; etiam præſentes non ſunt quoad exauditionem; ubi tamen nota aliud eſſe loqui de præſentia *quoad locum*, aliud v. de prçſentia *locali*, prius reſpicit præſentiæ objectum, poſterius modum; prius Deo tribuimus, poſterius v. minimè Videt hoc Bellarm. ideò non ſolùm dubitativè loquitur, *licet videantur loco abſentes*, ſed etiam ſibi contradicens diſertè aſſerit ex Baſilio, *Sanctos ubicunq; omnia videre.* Atqui ſi ubique omnia vident, utique etiam ſunt ubique præſentes, ſicut Deus, quià omnia ubiq; videt, ideò etiam omnipræſens rectè ſtatuitur.) Anglo Remenſes in annot. Luc 16. *Si dives epulo Abrahamum tàm longè diſtantem alloquitur & auditur, abſurdum non erit, Sanctos invocare per ſpacium cœli & terræ a nobis diſtinctos.* Adde quod negent Pontificii Chriſtum ſecundum hum. Nat. eſſe omnipræſentem, quâ igitur veritatis ſpecie aſſerere audebunt Sanctos eſſe omnipræſentes?

Argumenta pro Sanctorum omnipræſentia. *1. ex dictis Scripturæ* *1. Sap. 3. v. 1. Juſtorum animæ ſunt in manu Dei.*

339. Argumenta, quibus Sanctorum omnipræſentiam aſtruere laborant, potiora hæc ſunt 1. ex dictis Scripturæ. 1. *Juſtorum animæ ſunt in manu Dei, Sap. 3. v. 1. Jam v. manus Dei eſt ubique præſens Pſ. 139. v. 10. Dextra hæc Oceani velocis littora cingit. Ergo etiam Sancti ſunt ubique præſentes.* Reſp. 1. poſſemus obvertere, librum Sapientiæ non eſſe in Canone, ſed quia hoc dictũ congruit cum libris Canonicis, ideo eâ reſponſione hac vice non utemur. 2. ſunt in argumento 4. termini. Aliud n. eſt *eſſe in manu Dei omnipræſentis*, aliud v. *eſſe ipſam manum omnipræſentem.* Hoc dũtaxat inferri poteſt, Sanctos eſſe in manu Dei omnipræſentis, non a. ipſos eſſe omnipræſentes. 3. oſtendimus ſuperiùs, manum Dei in Scripturis ſignificare primò *divinam omnipotentiam, præſens ac potens dominium in cœlo ac terra*, quo ſenſu uſurpatur, quando Chriſtus ad dextram Dei Patris collocatus dicitur, ſecundò *vindictam ac judiciũ divinum*, tertiò *gratioſam Dei protectionem, tutelam ac defenſionem* Deut. 33. v. 3. Joh. 10. v. 29. quo ſenſu juſtorum animæ dicuntur eſſe in manu Dei. 4. De Sanctis defunctis V. T. dicitur, quod animæ ipſorum fuerint in manu Dei. Jam v. Sancti V. T. nondum in cœleſti gloria fuerunt, ſed in limbo uſq; ad Chriſti adventum concluſi tenebãtur, juxta communem Pontificiorum hypoteſin, quomodo igitur omnipræſentia ipſorum ex hoc dicto elici poteſt? Sublatâ cauſâ propria & adæquatâ tollitur effectus. Jã v. propria & adæquata cauſa, propter quam Sancti ſtatuuntur omnipræſentes, juxta Coſterũ eſt gloria cœleſtis. Ergo ubi adhuc nondum habet locum gloria cœleſtis, ut in Sanctis V. T. ibi non poteſt habere locum omnipræſentia.

340. Apoc. 11. v. 17. & 19. v. 2. *deſcribuntur Sãcti in cœlo videntes ea, quæ fiunt in terra. E. Sancti non ſunt abſentes quoad exauditionem.* Ita concludit Bell. l. 1. de beat. ſanct. c. 20. reſp. ad 6. arg. Reſ. 1. alia quæſtio eſt de notitia eorum, quæ in terris geruntur, alia de præſentia Sanctorũ in his terris. Si vel maximè generalis quædam vel extraordinaria notitia eorum, quæ in terris geruntur, Sanctis concedatur, ex eo tamen in terris ſequit, ipſos eſſe in terris præſentes & religioſè invocandos. 2. Sancti Deum celebrant ob judicia, quæ adv. hoſtes & perſecutores Eccleſiæ exercet, ſed nulla conſequentiæ lege ex eo infertur, q̃ omnia omninò quæ in terris geruntur, ipſi nota ſint, multò minùs quod ſint omnipræſentes. 3. Quidam Interpp. hoc intelligunt de Sanctis in Eccleſia militãte adhuc vivẽtibus, q̃ cœli nomine in Scripturis ſacris ſæpiùs intelligi in ꝓpatulo eſt. *2. Apoc. 11 v. 17. Sancti videns, quæ in terris geruntur.*

341. 3. Apoc. 14. v. 4. *Sequuntur Agnũ, quocunq; ierit. Jã v. Agnus eſt omnipræſens. E. etiam Sancti.* Reſp. 1. Pontificii negant omnipræſentiã Chriſti ſecondũ hum. Natur. ut cõſtat ex Bell. l. 3. de Chriſto c. 11. Buſæo in ſcript. cõtra D. Gerlach. Greg. de Val. contra Heerbr. &c. quomodo igitur ex omnipræſentia Agni ſive Chriſti inferre poſſunt omnipræſentiam Sanctorum? 2. Pontificiorũ etiã hæc eſt hypotheſis, q̃ Apoc. 14. in ſpecie ac determinatè agatur de illis, qui votũ cœlibatus fecerũt, illos n. per *virgines* intelligẽdos eſſe diſputãt. Bell. l. 2. de Monach. c. 9. arg. 9. ex hoc loco infert, *Singulare præmiũ habere virgines, quandoquidem canunt canticum, q̃ nulli alii beatorum canere poſſunt.* Et poſtea. *Johannes indicat, paucos quoſdam fuiſſe iſtos virgines, qui ſoli canticum illud dicere poterant. pauci n. ſunt centũ quadraginta quatuor millia, ſi cum illa turba magna Sanctorum comparentur, quæ præ multitudine numerari nõ poterãt.* Adducit etiã dictum Greg. part. 3. paſtoral. c. 29. *Videbit vos cæteræ multitudo fidelium, quæ Agnũ ad hoc ſequi non valet &c.* Quod ſi argumento aliquod robur ineſſet, ꝓbaret duntaxat omnipræſẽtiam eorum, qui fecerunt votũ virginitatis, non a. omnium Sanctorum. Jam v. Pontificii non tantũ invocant virgines, ſed etiã viduas & conjugatos defunctos, ergo non ſolùm virgines, ſed etiam viduas & conjugatos Sanctos in terris præſentes & preces noſtras exaudire aſſerũt, id quod ex hoc dicto exculpere nunq̃ poterũt. 3. In *Apocalypſi tot ſunt Sacramenta, quot verba*, ait Hier. in probag. Galeat. Quod ſi E. myſticis ejuſdem dictis ad fidei articulos comprobandos velimus uti, oportet eadẽ ex aliis propriis & perſpicuis Scripturæ locis declarari. 4. Quod electi ac beati (illos n. p haſce virgines intelligendos eſſe alibi demonſtratur) dicuntur ſequi Agnum quocunq; ierit, juxta fidei analogiam ſic explicandum eſt, quod *in hac vita* ſponſo ſuo Chriſto verâ fide adhæreant, præceptis ejus obœdiant, ſeipſos abnegent, crucẽ ſuã ſuſci- *3. Apoc. 14 v. 4. ſequuntur Agnum quocunq; ierit.*

ſuſcipiant, Chriſtũ ſequantur, exemplo ejus in vita ſua inſiſtant ac *in vita æterna* communionem in gloria cum ipſo habeant Mat. 16. v. 24. c. 19. v. 28. Joh. 14. v. 3. c. 17. v. 24. 1. Pet. 2. v. 21. Aug. l. de ſact. virg. c. 27. *Quia Chriſtus pro nobis paſſus eſt relinquens nobis exemplum, ſicut ait Apoſt. Petr. ut ſequamur veſtigia ejus. Non, inquit, in quantum ille Filius Dei eſt unus, per quẽ facta ſunt omnia* (& eſt omnipræſens) *ſed in quantum Filius hominis, quæ oportebat, in ſe præbuit imitanda.* Sequuntur E. pii Agnum, reſpectu *doctrinæ*, reſpectu *vitæ*, reſpectu *crucis & patientiæ* in hac vita & reſpectu *gloriæ* in vita futura. 5. novimus ſanè Hier. tom. 2. adv. Vigilantium omnipræſentiam Sanctorũ ex hoc loco Apocalyptico inferre, ſic n. ſcribit. *Tu Apoſtolis vincula injicies, ut usq; ad diem judicii teneantur cuſtodiâ, nec ſint cũ Domino ſuo? de quibus ſcriptũ eſt, ſequuntur Agnum quocunq; vadit. Si Agnus ubiq; eſt, ergo & hi, qui cum Agno ſunt, ubique eſſe credendi ſunt.* Sed opponimus Hieron. Aret. Rupert. Greg. Bedam & alios, qui hanc ſequelam Agni non ad omnipræſentiam, ſed ad imitationem & communionem Sanctorum cum Chriſto explicant, quod ſc. in hac vita præeuntis Agni ductũ in fide & moribus ſequantur & eodem cœleſtis beatitudinis conſortio cum ipſo fruantur, juxta promiſsionem Salvatoris Joh. 17. v. 24. *Volo ut ubi ego ſum, ſint & illi, quos dediſti mihi, ut videant gloriam meam*, ubi notandum Chriſtum non dicere, *ut habeant* gloriam meam, ſic enim omnipræſentes eſſent, ſed ut *videant* gloriam meam, quia thronus Chriſti, in quem collocabuntur Sancti, diſtinctus eſt à throno Patris, in quem Chriſtus eſt collocatus. Apocalyp. 3. v. 21. Hebr. 1. verſ. 13. &c. (Quòd cœleſtis Hieroſolyma dicitur *habere gloriam Dei* Apoc. 21. v. 10. id non eſt accipiendum de gloria Dei propria, quam Deus nemini vult dare Eſ. 42. v. 8. ſed μετωνυμικῶς de gloria cœleſti & inenarrabili à Deo datâ, quia gloria Dei illuminabit cœleſtem Hieroſolymam. Apo. 21. v. 23.) Confer D. D. Hoë in comm. h. l. p. 454. 6. Blaſ. de Vieg. in comm. Apoc. p. 740. hiſce verbis nihil aliud ſignificari aſſerit, quàm *Agnum virginibus præcipuè delectari, ita ut à ſuo latere eos nunq; velit diſcedere.* Sed de omnipræſentia Sanctorum nihil quicquam addit.

2. ex ratione. 342. 2. *ex ratione. Sancti nec ullâ corporis mole, nec locorũ diſtantiâ, nec corporibus interjectis impediuntur. Ergo nihil eis obſtat, quò minus ſint & in cœlo & hîc in terris, ac preces noſtras coram audiant.* Reſp. 1. hæc probant ſummam celeritatẽ, qua beati ex uno πῷ in aliud progredi poſſunt, nõ autem omnipræſentiam. Repetimus ergo verba Bell. l. 1. de beat. ſanct. c. 20. *Quidam dicunt Sanctorum animas ſicut etiam Angelos mirâ celeritate Naturæ quodammodo eſſe ubique & per ſe audire preces ſupplicantium. Sed non eſt hoc ſufficiens; Ad cognoſcendas n. preces, quæ eodem tempore fiunt in diverſiſſimis locis non ſufficit celeritas, ſed requiritur vera ubiquitas, q̃ nec Angelorum nec hominũ Spiritibus convenire credimus.* 2. etiam Angelis nec corporis moles nec locorum diſtantia, nec interjecta corpora obſtant, quò minus nobis ſint præſentes, nec tamen Angelos omnipræſentes eſſe ſtatui poteſt. 3. eſt inſufficiens enumeratio in antecedente, quia omittitur *ubietas*, quæ eſt *circumſtantia neceſſaria omnibus Entib. præter Deũ.* Scalig. exerc. 539. ſ. 12. Quamvis igitur Sancti non ſint in loco per *circumſcriptionem*, tamen ſunt in certo πῷ per *deſignationem*, ut de Angelis ibidem Scaliger loquitur. Proinde etiam non ſunt omnipræſentes, ſed dum ſunt in hoc πῷ non ſunt ſimul in illo. 4. De Angelis quidem rectè dicitur, quod locorum diſtantia & corpora interjecta non impediunt, quò minùs nobis adſint, quia illi emittũtur ad miniſterium nobis exhibendum Heb. 1. v. ult. ſed de Sanctis defunctis nuſpiam Scriptura aſſerit, quod Deus ꝑ illos nobiſcum velit agere & eorum opera in ꝓferendis noſtris ad ſeſe precib. uti, quin imò cum dives epulo peteret Lazarum ad fratres ſuos in terris adhuc ſuperſtites ablegari, paſſus eſt repulſam. Luc. 16. v. 29.

343. 3. *ab exemplis. Si conceſſum eſt B. Stephano ex Synagoga Chriſtũ videre Act. 7. v. 56. & B. Paulo in tertio cœlo divinam eſſentiam contemplari 2. Cor. 12. v. 2. nullum eſt inconveniens, ſi fateamur, Sanctos è cœlis videre opera noſtra in terris. Sed verum prius. Ergo.* Reſp. 1. diſtinguendum eſt inter extraordinariam revelationem & ordinariã Sanctorum in his terris præſentiam cum præſenti rerum omnium, quę in hoc mundo geruntur intuitu conjunctam, ex priore n. non niſi conſequentiâ nimis largâ poſterius inferri poteſt. 2. aliud eſt Sanctos *ex cœlis noſtra intueri*, aliud v. Sanctos *ex dono gloriæ nobis in terris præſentes eſſe.* Nõ prius tãtũ, ſed etiã poſterius aſſerũt Pontificii, quod tamẽ ex priore nondum ſequitur. 3. Scriptura aſſerit, *Stephanum vidiſſe Jeſum à dextris Dei ſtantẽ* & Paulum in tertium *cœlum raptum verba ἄῤῥητα audiviſſe*, ſed Sanctos è cœlis omnia, quæ in terris geruntur, videre nuſpiam aſſerit, ſed potiùs contrarium, ut in quæſt. proxima oſtendimus. 4. Invertimus argumentum. Stephan. videns Jeſum à dextris Dei ſtantem non erat ſimul in coelo ſive πῷ beatorum, ſed in terra. Paulus in tertium coelum raptus neſcit *an in corpore an extra corpus fuerit.* Ergo ex hiſce exemplis probari nequit, Sanctos ſimul & in coelo & in terris præſentes eſſe. 5. Stephanus vidit Chriſtum non abſentem ſed præſentem, quia vidit eum ſtantẽ ad dextram Dei, quæ à nullo loco eſt excluſa, nulli loco incluſa. Pontificii contra ſtatuunt Sanctos è coelo empyræo lõgiſſimè à terris diſtante ea, quæ in his terris geruntur, intueri. 6. Paulum divin. eſſentiam in hac vita vidiſſe negãt multi ex ipſis Pontificiis Becan. part. 1. Theol. Schol. c. 9. q. 7. p. 54. *Paulus in ſuo raptu non vidit divinam eſſentiam. Ratio eſt, quia raptus ille contigit anteq̃ Paulus ſcriberet Epiſt. ad Tim. & antequam Johannes ſcriberet ſuum Evangelium. Et tamen uterq; ſcribit, nullum hominum vidiſſe Deum unquam. E. ſignum eſt, Paulũ in ſuo raptu non vidiſſe Deũ, alioqui debuiſſet ſeipſum excipere ab illa generali ſententia: Quem nullus hominum vidit.* Hanc ſententiam dicit eſſe *multorum Patrum & Theologorum* apud Molinam part. 1. q. 12. art. 11. diſp. 2.

344. Q. 3. *An Sancti ſint omnipotentes?* Senſus & ſtatus quæſtionis eſt, an Sancti defuncti tantâ ſint potentiâ inſtructi, ut ex omnibus adverſis & calamitatib. eripere poſſint eos, à quib. invocantur? Affirmant Pontificii, ut patet 1. *ex ſcriptis.* Sic n. ſcribit Coſter. in Ench. p. 359. *Clarè dicit Chriſtus, candem poteſtatem accepturos à Deo ſtatim à morte Sanctos in cœlo, q̃ ipſe accepit à Patre ſuo in Pſal. 2. promiſſam. Datur igitur Sanctis autoritas impios cogendi, cohibendi, puniendi & pios ex ipſorũ manib. operandi.* p. 394. *Conſtat ex Scripturis, Sanctos in cœlo regnantes cum Chriſto hæc terrena curare* Q. 3. An Sancti ſint omnipotentes.

& adminiſtrare. p. 409. *Miracula ſanitatum ſimiliaq́; dona beneficiis & precib. Sanctorum ſupra vires Naturæ conſequimur* p. 414. *Sanctis in cœlo pro diverſitate meritorum diverſa vel loca commẽdata dicuntur vel dona ad fidelium Chriſtianorum auxilium.* Ex quib. ſic inferimus. Qui eandẽ accepêre à Deo poteſtatem, quam Chriſtus à Patre ſuo accepit, illi ſunt omnipotentes. Ratio connexionis eſt, q a poteſtas quam Chriſtus à Patre ſuo accepit, non eſt finita, ſed infinita, & verè divina poteſtas, adeoq; ut ipſe loquitur, *omnis poteſtas in cœlo & in terra* Matth. 28. v. 19. Sancti ex aſſertione Coſteri acceperunt eandem poteſtatem à Deo, quam Chriſtus accepit à ſuo Patre. E. Item. Qui edere poſſunt effectus divinę poteſtatis proprios, illi etiam divina poteſtate, adeoq; omni potentiâ ſunt inſtructi, quia ex effectis judicium fit de cauſa. Jam v. Sancti ex aſſertione Coſteri poſſunt edere effectus divinæ poteſtatis proprios, poſſunt n. impios cogere, cohibere ac punire, pios ex ipſorum manib. eripere, terrena adminiſtrare, dona ſanitatum ſupra vires Naturæ conferre. fidelibus auxiliari &c. E. etiã divinâ poteſtate, adeoq; omnipotentia ſunt inſtructi. Idem Coſter. in Medit. in Hymnũ Ave maris ſtella p. 61. ut mater Regis nihil non poteſt in univerſo Filii regno: ita tu mater Dei omnia potes in cœlo & in terra. Blaſius de Viegas in com. ſup Apoc. p. 543. Maria eſt per excellentiam Domina & princeps omnium creaturarum conſtituta ſuper omnem creaturam. Suar. tom. 2. com. in Thom. diſp. 23. ſect. 2. p. 209. adducit & probat dictum Greg. Nicomed. q in orat. ſua Virgin. Deiparam vocat *omnipotentẽ.* Et Anshel. q in l. de laudib. Virg. c. 12. ſcribit. *Te ſic Deus exaltavit, ut omnia ſecum poſſibilia eſſe donaverit.* It. *Tu velis & nequaq̃ fieri non poterit.* Ac Petri Damiani ſerm. 1. de nativ. Marię. *Fecit tibi magna qui potẽs eſt & data eſt tibi õnis poteſtas in cœlo & in terra & nihil tibi impoſſibile eſt, cui poſſibile eſt deſperatos in ſpem beatitudinis relevare. Quomodo n. illa poteſtas potẽtiæ tuæ poterit obviare, quæ de carne tua carnis ſuſcepit originem? accedis n. ad illud aureum reconciliationis humanæ altare non ſolũ rogans ſed etiã imperans Domina, non ancilla.* 2. *ex praxi.* In Antidotario animæ Mariam ſic invocãt. *Scio quia potes omnia quæ vis, ipſa miſericordia & venia, nulli dãs repulſam &c. vit. æternã mihi tribuas.* In Cantico Moſ. Ex. 15. ad Mariam accommodato dicunt. *Domina noſtra omnipotens &c.* In Brev. Ciſtert. eã ſic compellant. *Obſecro te mater orphanorum, conſolatio deſolatorum, vita errantiũ, ſalus omnium in te ſperantium, fons miſericordiæ, fons ſalutis, fons gratiæ, fons conſolationis & indulgentiæ, feſtina in auxilium & conſilium meum in omnib. anguſtiis & neceſſitatib. meis, hãc meã ſupplicem orationem ſuſcipias & exaudias & æter. vitam tribuas.* Jam v. in omnib. neceſsitatibus auxilium ferre & vitam æternam tribuere ſunt opera infinitæ virtutis. Ergo Mariæ talis virtꝰ tribuitur.

345. Bell. l. 1. de beat. ſanct. c. 17. omnipotentiã Sanctorum videtur negare, ſic n. ſcribit. *Non licet a Sanctis petere, ut nobis tanq̃ autores divinorum beneficiorum gloriam vel gratiam, aliaq́; ad beatitudinem media concedant.* Probat hoc *primo ex Scriptura* Pſ. 83. *Gratiam & gloriam dabit Dominus* Pſ. 120. *Levavi oculos meos ad montes, unde veniet auxilium mihi, auxilium meum a Domino, qui fecit cœlum & terram.* Secundò *ex uſu Eccleſiæ. Nam in orationibus quæ leguntur in Miſſa vel officio in celebritatibus Sanctorum, nihil nunq̃ aliud petimus, q̃ ut eorum precibus à Deo nobis beneficia concedantur.* Tertiò *ex ratione. Nã ea, quibus indigemus, ſuperant vires creaturæ ac proinde etiam Sanctorum. Ergo nihil debemus à Sãctis petere, niſi ut à Deo impetrent, quæ nobis ſunt utilia.* Et poſtea. *Sanctos invocamus ad hoc ſolum, ut faciãt id q, nos facimus, quia melius & efficacius ipſi facere poſſunt q̃ nos, melius illi & nos ſimul, q̃ nos ſoli.* Item. *Nihil a Sanctis petere poſſumus, niſi ut intercedant apud Deum, quo nobis Chriſti meritum applicetur & per Chriſtum gratiam & gloriam conſequamur.* Sed hac ratione Bell. 1. contradicit *publicæ praxi*, in Papatu receptæ, quâ non ſolùm Sancti invocantur ut *interceſſores*, ſed etiam ut *auxiliatores & opitulatores*, ut ſuo loco demonſtrabimus. 2. ſuppeditat firmum argumentum Sanctorum invocationi opponendum: Si n. inde atq; ideo non licet à Sanctis petere, ut nobis tanquam autores divinorum beneficiorum gloriam vel gratiã concedant, quia ſcriptum eſt, *gloriam & gratiam dabit Dominus*, utique etiam non licet eos invocare ut Mediatores & interceſſores, quia ſcriptum eſt, *unus eſt Mediator Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus.* Item. *Chriſtus eſt ad dextram Patris & interpellat pro nobis.* Si prius dictũ meritò opponitur invocationi, quâ Sancti ut autores divinorum beneficiorum invocantur, poſterius eodem jure, ac pari robore opponitur invocationi, quâ Sancti ut Mediatores & interceſſores invocantur. 3. funditùs evertit Sanctorum invocationẽ. Perpetuæ n. & immotæ veritatis eſt illud axioma. Quisquis religiosè invocatur, illum oportet eſſe omnipotentem, ut ex omnib. calamitatib. & adverſis nos eripere poſsit. Et viciſsim. Qui non eſt omnipotens, qui non eſt inſtructus poteſtate in omnib. adverſis auxilium nobis ferendi, ille non eſt religiosè invocandus. Alterutrum igitur eligant Pontificii. Aut concedant Sanctos etiam eſſe omnipotentes, aut negent religioſam Sanctorum invocationem.

346. Probamus verò, Sanctos non eſſe omnipotentes iiſdem mediis, quibus in præcedentibus quæſtionib. ſumus uſi. 1. Scriptura *ſoli Deo* omnipotentiam tribuit. Gen. 17. v. 1. *ego Dominus omnipotens.* c. 18. v. 14. *Num à Jehovah quippiam ſeparatum, mirabile, arduum & factu difficile?* Mat. 19. v. 26. *omnia apud Deũ poſſibilia.* Rom. 10. v. 12. *idem Dominus omnium dives in omnes qui invocant illum.* v. 13. *Omnis n. qui invocaverit nomen Domini, ſalvus erit.* In his & ſimilibus dictis omnipotentia Deo ita tribuitur, ut per eam ab omnibus creaturis & fictitiis Diis diſtinguatur, unde etiam tanquã proprium de ipſo prædicatur, quod ex omnib. neceſsitatibus ſeſe invocantes eripere poſsit. Eſ. 45. v. 21. *Deus ſalvans non eſt præter me.* 2. *Sanctis* v. defunctis nuſpiã omnipotẽtiã tribuit, nuſpiã ad eos remittit, ut in neceſsitatib. ipſor. auxiliũ & opẽ imploremus, ſed unicè ad Deũ nos revocat. Pſal. 50. v. 15. *Invoca me in die tribulationis & ego eruam te.* Pſ. 91. v. 14. *me deſiderat, liberabo eum &c.* Prov. 18. v. 10. *turris fortiſſima nomen Domini, ad ipſam curret juſtus & exaltabitur.* 3. omnipotentia eſt attributum ſolius Dei proprium, quod nulli creaturæ communicatur, niſi humanæ Chriſti Naturæ in ipſam Λόγου ὑπόστασιν evectæ. 4. ipſimet ſaniores Pontificii agnoſcunt, Sanctis non poſſe tribui omnipotentiam, unde Sanctos non ut *auxiliatores*, ſed ut *interceſſores* invocandos eſſe aſſerunt, cui aſſertioni tamen ipſa praxis adverſatur.

Argumenta contra Sanctorum omnipotentiã.

347. Ex-

Digitized by Google

Exceptiones Pontificiorum. 347. Excipiunt 1. *Sanctos virtutem illam opitulandi non habere à ſe ſed à Deo.* Reſp. 1. ſi vel maximè ab alio habeant, tamen ſi verè habeant, ſunt omnipotentes, neque n. origo ſed definitio rei hîc reſpiciends. Si Sancti in omnib. adverſis auxilium ferre poſſunt, verè ſunt omnipotentes, etiamſi à Deo poteſtatem illam ferendi auxilium acceperint. 2. Chriſtus ſecundùm hum. Nat. accepit à Deo Patre omnem poteſtatem in cœlo & in terra, interim tamē verè eſt omnipotens etiam ſecundùm hum. Nat. 3. Corpus vivit non à ſe, ſed ab anima & tamen verè vivit. Ferrum ignitum vim καυστικὴν obtinet, non à ſe ſed ab igni, cui κατὰ συνδύασιν unitur, & tamen verè obtinet vim urendi. 4. Sancti qualitates corporis glorificati à Deo accipient & tamen verè eas habebunt, ita ut ab illis denominari poſſint im̄ortales, ſpirituales, glorificati &c. ita quoq; ſi omnipotentiam à Deo acciperent, verè ab eadem denominari poſſent omnipotentes.

348. 2. *Sanctos in hisce operib. eſſe duntaxat Dei organa, per qua Deus eadem operetur.* Reſp. 1. aut ſunt organa παθητικὰ & ἄεργα aut ἐνεργητικὰ καὶ σύνεργα. Si prius, non debemus in precib. ad Sanctorum auxilium confugere, nec poteſt Sanctis tribui, quòd auxiliū nobis ferant in adverſis. Bell. l. 3. de Chriſto c. 10. §. 11. *Epitheta cauſa principalis non conveniunt inſtrumento, alioqui cum quis doctè & ſapienter ſcriberet, calamus doctus & ſapiens diceretur.* Si poſterius, nihilominus Sancti erunt omnipotentes. Qui n. effectus divinæ potentiæ proprios producit, ille verè dicitur omnipotens, quamvis potentia illa ſit ipſi communicata, ut patet exemplo Chriſti ſecundùm hum. Nat. divinæ potentiæ effectus producentis. 2. Si illi, quorum opera Deus utitur in diſtribuendis cœleſtib. donis ac beneficiis religioſæ ſunt invocandi, utique etiam miniſtros verbi, οἰκονόμους μυστηρίων θεοῦ deberemus invocare. Illi n. *ſalvant & ſeipſos & eos qui ipſos audiunt* 1. Tim. 4. v. ult. ὀργανικῶς ſc. quia prædicant verbum Evangelii, quod eſt *potentia Dei ad ſalutem omni credenti.* Rom. 1. v. 16. 3. Invertimus igitur argumentum. Si Sancti non ſunt autores illorum beneficiorum, ſed duntaxat miniſtri, ergò beneficia illa non ſunt à Sanctis ſed à Deo petenda. Quid ergo fiet pteculis illis in regno Pontificio ubivis receptis. *Maria mater gratiæ, mater miſericordiæ, tu nos ab hoſte protege, in hora mortis ſuſcipe &c.* 4. Si Sancti, quoties Deus in his terris per ipſos divina beneficia eſt elargitus, noluerunt ut homines in eorum admirationem raperentur, nec in ipſos, ſed in Deum reſpicerent, utiq; in ſtatum gloriæ evecti eodem modo affecti erunt & per conſequens nequaquam volent ſe propterea religioſè invocari. Sed verum prius, ut conſtat ex Act. 2. v. 12. c. 10. v. 26. c. 14. v. 51. &c. 5. ex verbis & praxi Pontificiorum conſtat, quod Sanctos non tantum inſtrumentaliter agere, ſed potentiam in omnib. adverſis auxilium ferēdi à Deo accepiſſe ac proinde ipſos divinâ potentia inſtructos eſſe ſtatuant, quod ipſum ex ſequenti quæſtione manifeſtiùs eluceſcet.

Q. 4. An Sancti ſint beneficiorum cœleſtium datores? 348. Q. 4. *An Sancti defuncti ſint datores beneficiorum tam ſpiritualium quàm corporalium?* Affirmant Pontificii, ut patet 1. *ex ipſa praxi.* In *Pſalterio* D. Virginis omnia beneficia, quæ Pſaltes Regius à Deo petiit & petenda eſſe docuit, à Maria petuntur. In *Antidotario* animæ eandem juxta literas initiales vocant *Mediatricem, Auxiliatricem, Redemtricem, Illuminatricem, Advocatricem.* In Breviario Colon. in curſu Mariæ p. 97. col. 2. ſic orant. *Maria mater gratiæ, mater miſericordiæ, tu nos ab hoſte protege, in hora mortis ſuſcipe.* p. 98. col. 2. *Solve vincula reis, profer lumen cæcis, mala noſtra pelle, bona cuncta poſce.* ibid. *Sancta Maria ſuccurre miſeris, juva puſillanimes, refove debiles &c. Quatuordecim* ſtatuunt *auxiliatores,* quorum intercedentibus meritis ab omnibus adverſitatibus liberemur, tales *Georgius, Blaſius, Eraſmus, Pantaleon, Vitus, Chriſtopherus, Dionyſius, Cyriacus, Achatius, Euſtachius, Ægydius, Margaretha, Barbara & Catharina.* Vid. Miſſam de quatuordecim auxiliatoribus. Venetiis in veſtibulo ſpecioſiſſimæ portæ D. Marci ſunt depicti quatuor Evangeliſtæ ſub quatuor equis æneis, ſingulisque ſui verſus, quibus invocandi ſunt, aſcripti. S. Matthæo hæc invocatio adjuncta legitur. *Ablue cuncta rea mentis mala ſancte Matthæe.* Apoſtolo Johanni hæc adſcripta extat. *Quo fine fine manes perduc nos dive Johannes* 2. *ex ipſorum verbis.* Cenſura Colonienſis p. 211. ſcribit, *Chryſoſtomum apertè docere, non ſolum Sanctos invocandos, ſed ab illis etiam manus auxiliatrices expectandas,* quam opinionem facientes ſuam adduut. *à Sanctis vitæ directionem ac liberationem eſſe poſtulandam.* Lindanus in Epitom. doctr. Evang. p. 283. *Sanctos ritè ad auxilium ferendum aut mala deprecanda invocari* aſſerit, *ut eorum meritis & interceſſione adjuvemur.* Bellarm. lib. 1 de beat. Sanct. c. 16. §. ult. Sanctos vocat *præſules ſalutis.* c. 17. §. 2. *Iubemur levare oculos ad montes, id eſt, ad Sanctos & ab eis auxilium expectare.* cap. 19. §. 14 adducit illud Baſilii in orat. in 40. Martyras. *Qui aliquâ premitur anguſtiâ, ad hos confugiat, & rurſum lætatur, hos oret, ille, ut à malis liberetur, hic ut duret in rebus lætis.* §. 15. approbat illud Nazianz. orat. in Athanaſ. *Tu è ſupernis propitius nos reſpice, & populū hunc ſanctum dirige & nos in pace quidē ſive & compaſce, in certamine a. dirige & ſuſcipe & cum teipſo ſtatue & iis, qui tales ſunt, ut tu.* §. 21. adducit illud Damaſceni 4. de fid. c. 16. *Per Sanctos defunctos Dæmones abiguntur, infirmi curantur, cæci vident, leproſi mundantur, tentationes & triſtitia ſolvuntur &c.* §. 39. approbat illud Bernh. ſerm. 2. ſuper Miſſus eſt. *Mariam rogans non deſperas, ipſam cogitans non erras, ipſâ tenente non corruis, ipſâ protegente non metuis, ipſâ duce non fatigaris, ipſâ propitia pervenis.* Oſorius tom. 3. conc. 1. in aſſumt. B. Virg. p. 466. *Cui dubium eſſe poterit, quin mater noſtra Maria quæ in cœleſti regno divitiis abundas, noſtri memoriam habeat & dona mittat filiis? ut ſicut dicimus omne donum optimum & omne donum perfectum deſurſum eſt deſcendens à Patre luminum: ita & à matre luminum deſcendere dicere poſſimus.* tom. 4. pag. 36. in conc. de ſing. devot. ad Mariam. *A Maria pendet omne bonum noſtrum.* p. 39. *Prodeſt maximè devotio in Mariam, ut per eam obtineas bona tum ſpiritualia, tum temporalia, quæ à Deo obtinere aliis viis non potuiſti.* Coſterus in Enchir. c. 14. p. 400. *Sanctos eſſe rogandos, tum ut pro nobis apud Deum intercedant, tum ut ipſi nobis opitulentur.* p. 409. *miraculaq; ſanitatum ſimiliaq; dona beneficiis & precibus* (nota utrumque conjungi) *Sanctorum ſupra vires Naturæ conſequimur.*

349. Negantem quæſtionis partē demonſtra- *Neg. probatur.* mus ex eo 1. q Scriptura *ſoli Deo* elargitionem illam beneficiorum divinorum tribuit. Gen. 15. v. 1

Ego protector tuus ſum & merces tua magna nimis. Pſ. 36. v. 10. *Apud te eſt fons vitæ & in lumine tuo videbimus lumen.* Pſ. 84. v. 12. *Sol & clypeus eſt Dominus, gratiã & gloriã dabit Dominus.* Pſ. 121. v. 2. *auxilium meum à Domino, qui fecit cœlum & terrã.* Tob. 4. v. 20. αὐτὸς ὁ Κύριος δίδωσι πάντα τὰ ἀγαθά Joh. 3. v. 27. *Non poteſt homo quicq́ ſumere, niſi fuerit ei datum de cœlo* (à Deo) Rom. 11. v. 36. *ex ipſo, per ipſũ & in ipſo ſunt omnia.* Jac. 1. v. 17. *omnis donatio bona & omne donum perfectum ſurſum deſcendit à Patre luminum &c.* 2. q Sãctos defunctos nuſpiam largitores ac diſtributores beneficiorum vel corporalium vel ſpiritualium ſtatuit quin potiꝰ accuſat eos, q ab alio q̃ à ſolo Deo precib. ſuis illa expetunt. Jer. 2. 13. *Duo mala fecit populꝰ meus. Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ & foderũt ſibi ciſternas, ciſternas diſſipatas, q̃ continere non valent aquas.* 3. largitio & diſtributio bonorum nemini competit, niſi illi qui eſt ſummum bonum & fons inexhauſtus omnis boni, qui participatione bonorum nõ redditur minor nec indigẽtior. 4. unde ipſe Bell. l. 1. de beat. ſanct. c. 17. §. 2. ſcribit, *non licet à Sanctis petere, ut nobis tanq̃ autores divinorum beneficiorum gloriam vel gratiam, aliaque ad beatitudinem media concedant.*

Exceptiones Pontificiorum. 350. Excipiunt Pontificii 1. *diſtinguendũ eſſe inter verborum ſonum & ſenſum* Bell. d. l. *Quantum ad verba, licet dicere B. Petre miſerere mei, ſalva me, aperi mihi aditũ cœli, itẽ da mihi ſanitatẽ corporis, da patientiã, da mihi fortitudinẽ, dummodo intelligamus ſalva me & miſerere mei orando pro me, da mihi hoc & illud tuis precibꝰ & meritis &c.* Piſtorius id probat ex eo, quia q *Sancti* nos dicũtur *recipere in æterna tabernacula* Luc. 16. v. 9. id à nobis ſic explicatur, quod interceſsione ſuà nos recipiant. Reſp. 1. ea quæ ex praxi & confeſsione Pontificiorum adducta ſunt, evidenter oſtendũt, ipſos non tantum impetrationem & interceſsionẽ, ſed etiam bonorum corporalium & ſpiritualiũ collationẽ a Sanctis petere. Quid manifeſtius illâ aſſertione Coſteri. *Sanctos eſſe rogãdos, tum ut pro nobis apud Deum intercedant, tum ut ipſi nobis opitulentur.* Conc. Trid. q Bellarmino & omnibus Pontificiis eſt authenticum ſeſſ. 9. non tamen *ad orationes, ſed etiam ad opem & auxilium Sanctorũ confugere* mandat. 2. peccat igitur Bell. ex axiomate copulato faciens axioma ſimplex & duplicẽ invocationis finem in Papatu receptum transformans in unicum. 3. verba ſunt ut rerum ſymbola, ita quoq; interiorum animi conceptuum ἀπεικονίσματα, ex verbis igitur cujusq; ſenſus rectiſsimè colligitur. 4. Quotusquisq; eſt ex rudiore plebe, qui preculas illas de Sanctis recitans hunc ſenſum afferat? 5. quinimò explicationem illã verba quãdoq; planè non admittunt. Quando n. Mariæ accinunt, *ora humiliter & præcipe ſublimiter, jure matris impera &c.* num hæc poſſunt eum habere ſenſum, præcipe & impera orando pro me! Quãdo eam hiſce compellant verbis. *Per tuam ſanctitatem peccata purgentur, ſecundùm viſcera miſericordiarum tuarũ munda me ab iniquitatibus &c.* num id eo poteſt accipi ſenſu, Da mihi peccatorũ purgationem per tuas preces? imò verò per ſanctitatem & viſcera miſericordiarum peccata purgare dicitur. 6. Si nihil debet à Sanctis peti, niſi ut orent ꝓ nobis, ac ſi non invocantur ut opitulatores, eccur igitur certarum provinciarum & urbiũ certi inter Sanctos ſtatuũtur Præſides, cur ſingulis regionibus, ſingulis civitatibus, ſingulis familiis, ſingulis ſtatibus, ſingulis hominibus peculiaris, ſanctus ac tutelaris protector fuit additus? 7. obſervetur in preculis illis Sanctorũ, ipſa verborũ connexio & petitioni annexa ratio. Petitur à B. Maria, *ut ſuſcipiat nos in hora mortis, quia eſt mater gratiæ & miſericordiæ; ut applicet nobis gratiã & præparet nobis gloriam, quia eſt ſalus anxiorum, largitrix ſpiritualis gratiæ; ut mũdet à peccatis, quia eſt fons pietatis & indulgentiæ, portus ſalutis, miſericordiarum & veniæ fons inevacuabilis &c.* 8. qui religiusâ adoratione invocantur, illi nõ tantum ut interceſſores ſed etiã ut largitores beneficiorum corporalium & ſpiritualium invocãtur. Jam verò Sancti in Papatu religiosâ adoratione invocantur. 9. A Sanctis ideò petuntur beneficia, non ſolùm quia ſuis orationibus ea apud Deũ impetrant, ſed etiam quia *ſuis meritis* nobis opitulantur, ut promtiùs ea impetremus Lomb. 4. ſent. diſt. 45. §. 7. *Oramus Sanctos, ut eorum merita nobis ſuffragentur.* Biel. ſuper Can. Miſſæ lect. 30. *Confugimus ad Sanctorum auxilia, ut ſalvemur eorum meritis & votis.* Jam verò cauſa meritoria pertinet ad cauſam efficientẽ propriè ſic dictam, cujus virtute & efficaciâ res exiſtit. Vtique ergo Sancti erunt cauſæ efficientes & autores beneficiorum, quæ ab illis petuntur. 10. Nec tantum ad interceſsionem & merita Sanctorum cõfugiunt, ſed etiã vi & poteſtate ſupra Naturæ vires agendi, morbos depellendi & ſanitatẽ cõferendi eos præditos eſſe aſſerunt, ut ex Coſtero in quæſt. 3. audivimus. Quomodo igitur dici poteſt quod eos nõ invocent, ut largitores variorum beneficiorũ.

351. 2. *Sicut non ſunt oppoſita quando dicitur, q ſolus Deus ſalvat & tamen Paulus de ſe dicit* Rom. 11. *ut ſalvos facerem aliquos ex illis. &* 1. *Cor.* 9. *ut omnes facerẽ ſalvos, quia hoc non facit ut Deus, ſed juvando concionib. precib. &c. ita quoq; non ſunt oppoſita, quando ſolus Deus dicitur dator omnium bonorũ, & quando à Sanctis illa petuntur, quia Sãctis illa dant precib. ſuis impetrando* Bell. d. l. R. 1. Apoſt. ſalvat nõ ut cauſa *principalis* vel *meritoria*, ſed ut eã *inſtrumentalis*, q prædicat verbum, q eſt *potentia Dei ad ſalutem omni credenti.* Rom. 1. v. 16. *Quid Paulus, quid Apollo? miniſtri ſunt, per quos credidiſtis.* 1. Cor. 3, 5. Sed Sãcti ex Pontificiorũ hypotheſi *ſuis meritis* beneficia illa nobis impetrant. 2. Apoſtolꝰ divinitùs conſtitutus eſt miniſter verbi & promiſit Deus, q ꝑ ipſius miniſterium velit eſſe efficax ad ſalutem credentium, ſed quod Deus per Sanctos defunctos beneficia ſpiritualia & cœleſtia nobis elargiri velit, de ea nulla extat in ſacris literis promiſsio. 3. De ſuo miniſterio Apoſtolus ſic loquitur 1. Cor. 3. v. 7. *Neq; qui plantat, neq; qui rigat eſt aliquid, ſed qui incremẽtum dat Deus.* & 1. Cor. 15. v. 10. *plus omnib. laboravi, non ego a. ſed gratia Dei quæ mecũ fuit.* Pontificii v. Sanctos ſtatuunt *ſalutis præſules, coadjutores in opere ſalutis,* Mariã faciunt *collum*, ꝑ quod à capite ad nos deſcẽdat gratia. Vocant *fontẽ gratiæ vitæ & ſalutis*, imo ipſam *gratiã & miſericordiam* &c. confugiunt ad ipſius & aliorum Sanctorũ *merita*, quæ omnia evidenter probant, Sãctos non relinqui in ordine cauſæ inſtrumentalis ſed evehi in claſſem cauſæ efficientis principalis & meritoriæ. 4. Paulus ob miniſterium ſalutis noluit ſibi divinos honores deferri, ſed eos prorſus repudiavit. Act. 14. v. 51. quod fecit etiam Petrus Actor. 10. v. 26. ſed Pontificii Sanctis ob impetrationem illam beneficiorum honorem adorationis

tionis verè divinum tribuunt. 5. Ut in negotio ſalutis noſtræ quantum attinet ad ordinem cauſæ efficientis principalis ad ſolam & unicam Dei miſericordiam, ita in ordine cauſæ meritoriæ ad ſolum & unicum Chriſti meritum remittimur. E. Sanctorum defunctorum opera ad neutram cauſæ claſſem referri poteſt, aliàs periret vis excluſiva. 6. Si obvertant, *Sanctorum opera pertinere ad claſſem cauſæ inſtrumentalis*, petunt principiũ. Diſtributio beneficiorum ſpiritualium fit per verbum & Sacramenta, & quia miniſtri Eccleſiæ ſunt præcones verbi & Sacramentorum diſpenſatores, ideò hactenus & hoc reſpectu ad ordinem cauſæ inſtrumentalis referri poſſunt, ſed de Sanctis defunctis illud cogitari nequit. 7. De ſolo Chriſto Scriptura prædicat, quod ipſe ut unicus humani generis Mediator ad dextram Dei evectus *acceperit dona pro hominibus* Pſ. 68. v. 19. eademque credentibus conferat Eph. 4. v. 8. *quod Pater omnia in manus ipſi dederit* Matth. 11. v. 26. Johan. 3. v. 13. *ut ex ipſius plenitudine accipiamus gratiam pro gratia* Joh. 1. v. 16. *quòd Pater ipſum dederit caput ſuper omnia ipſi Eccleſiæ* Eph. 1. v. 22. ut Spiritus charisſmata ab ipſo in reliqua corporis membra deſcendant, ad hujus honoris participationem & communionem defunctos Sanctos evehi ac largitores cœleſtium beneficiorum conſtitui nuſpiam legimus.

352. 3. *Sicut Deus ægroto ſanitatem largitur agendo per herbas, quibus virtutem ſanandi dedit: ſic omnia bona ſunt à Deo per Sanctos illa diſtribuentis, quia in Sanctos illa charisſmata & virtutes diſtribuit, ut ipſi dare nobis poſſint, quæ ab ipſis petimus.* Piſtor. in hodoget. cap. 6. Reſp. 1. Si in elargitione beneficiorum Sancti eo modo agunt, quo herbæ virtute ſanandi præditæ, utique non tantum interceſſione & precibus ſuis beneficia illa à Deo impetrant, ſed virtute eadem conferendi ipſimet ſunt inſtructi. 2. Sanitatem corporalem per medicinas corporeas efficere divinæ Sapientiæ placuit: ſed quod animæ ſanitatem per Sanctos defunctos nobis conferre velit, de eo altum in Scripturis divinæ voluntatis internunciis eſt ſilentium. 3. Scriptura unicum Chriſtum animæ noſtræ *Medicum* juvandi promtâ voluntate & efficaciſſima poteſtate inſtructum nobis proponit. Matth. 9. v. 12. quisquis illo relicto ad Sanctorum opem confugit, de recuperanda animæ ſanitate certus eſſe nequit, cùm de illorum ope imploranda nullum in Scripturis extat mandatum, de ſanitate ab illis impetranda nulla promiſſio. 4. Nec herbas nec Medicum herbas contemperantem & præparantem divino propterea honore afficimus, quod illorum operâ & miniſterio corporalis ſanitas nobis reſtituitur; ita quoque Sancti non eſſent divino religioſæ adorationis cultu proſequendi, ſi vel maximè per illos in ſanitate animæ efficienda Deus nobiſcum ageret. 5. Si defuncti Sancti eâ virtute beneficia ſpiritualia largiendi ſunt inſtructi, quâ herbæ ad corporalem ſanitatem agunt, conſequens fuerit, ſingulis Sanctis ſingularem & propriam aliq̃ virtutem eſſe collatã, ſicut herba q̃libet nõ univerſalẽ aliq̃ virtutẽ contra omnes morbos, ſed peculiarem & propriam contra certa morborum genera obtinet. Illæ ergo virtutes Sanctorum aut erunt finitæ aut infinitæ. Neutrum commodè dici poteſt. Non prius, quia ſequeretur miraculoſas illas ſanationes procedere à virtute finita, cùm ſint effectus virtutis infinitæ videlicet divinæ. Nec poſterius, quia ſequeretur, plures eſſe infinitas virtutes, cùm unica tantum ſit infinita virtus videlicet divina. Si obvertere velint, *unam eſſe divinam infinitam virtutem, quæ per diverſos Sanctos diverſimodè ſe exerat, ut in Petronella contra febrem, in Apolonia contra dolores dentium & ſic conſequenter.* Reſpondemus, hac ratione deteri propoſitam ſimilitudinem, quia cuilibet herbarum generi eſt ſua propria virtus, per quam ad corporis humani ſanitatem efficax eſt, alias quodlibet herbarum genus ad quoslibet morbos adhiberi poſſet, ac locus daretur trito illi proverbio. *Sumas neſcio quid ſanabere neſcio quando.*

353. Q. 5. *An Sancti defuncti ſint præſides ac gubernatores rerum humanarum, cumprimis Eccleſiæ in terris militantis?* Affirmant Pontificii, ut patet 1. *ex praxi.* Singulis enim Sanctis proprium ſuum aſſignant munus, quin & certis provinciis, regionibus & urbibus, certis morbis & actionibus eos veluti Deos quosdam tutelares præficiunt. Germania venerabatur Martinum & Georgium Cataphractum, Hiſpani [illegible] bum, Gallia Michaelem & Dionyſium. U[illegible] Ludovicum, Polonia Stanislaum, Mo[illegible] N[illegible]colaum, Helvetia virginem Mariam in nigr[illegible] a Sylva Eremitarum locum habentem, A[illegible] Thomam & Gregorium, Scotia And[illegible], Bohemia Wenceslaum, Suecia Brigittam [illegible] Franci colebant Cilianum, Thuringi Boni[illegible], Haſſi Eliſabetham, Miſnici Donatum, Ba[illegible] Wolffgangum, Auſtriaci Florianum, C[illegible] Rupertum, Boruſſi Albertum, Pomerani Ottonem, Suevi Conradum &c. Magdeburgenſi [illegible] ſcopatui Præfectus erat Mauritius, H[illegible]denſi Stephanus, Saltzburgenſi Rupertus, Herbiponlenſi Cilianus, Bambergenſi Henricus &c. Roma tutelares habuit patronos Petrum & Paulum, Mediolanum Ambroſium, Colonia Agrippina tres Magos, Urſulam & 11000. virgin. Auguſta Vindelicorum Ulricum, Lutetia Geneſivam, Argentoratum Otiliam, Brunſviga Autorem &c. A nautis invocabatur Nicolaus & Chriſtophorus, à Studioſis Gregorius & Catharina, à pictoribus Lucas, à Medicis Coſmas & Damianus, à Juriſconſultis Ivo, à Theologis Auguſtinus & Thomas, ab equitib. Georgius, à fabris Eulogius, à lutorib. Criſpinus, à ſartoribus Gutmannus, à figulis Goarus, à venatorib. Euſtachius, à meretricibus Afra & Magdalena &c. Contra grandinem invocabantur Johannes & Paulus, contra incendia ignis Agatha & Florianus, contra vitium corruptelam Urbanus, contra rubiginem Jodocus, contra bruchos Magnus, contra peſtem Sebaſtianus & Rochus, contra febrem Petronella, contra venenum Johannes Evangeliſta & Benedictus Abbas, contra dentium dolores Apollonia, contra oculorum vitia Otilia, contra morbos pudendorum Apollinaris, contra calculum Liberius, contra ignem Sacrum Antonius &c. Contracti invocabant Wolffgangum, calculo laborantes Liborium, Dæmoniaci Romanum, Epileptici Valentinum, captivi Leonhardum, puerperę Margaretam &c. Anſerum cura commendabatur Gallo, ovium Wendelino, equorum Eulogio, boum Pelagio, porcorum Antonio, ignis Floriano &c. 2. *ex ſcriptis* Biel lect. 32. in Can. Miſſ. *etiã in ſanctis veru eſſe dicit illud Virgilianũ, Non omnia poſſumus omnes & addit. Non ii,*

omnia omnibus data ſunt, ſed diverſi diverſa receperunt, ut quod ſcribit Gerſon de oratione & valore ejus num. 77. lit. y. ad aliquem ſanctorum te convertas pro neceſſitatibus quibuslibet ſublevandis, vel pro impetranda ſpeciali quadam gratia quâ ſanctus vel ſancta privilegiatum quoddam donum recepiſſe memoratur. Diviſiones enim gratiarum ſunt, ſicut tradit Apoſtolus: Quod verum eſt nedum de viatoribus, ſed etiam de beatis, ſub quo reſpectu canit Eccleſia de quolibet ſanctorum, non eſt inventus ſimilis illi. Andr. Fabricius in Harmon. Confeſſ. Auguſt. art. 21. *Hic agnoſcunt ſingula Chriſtianorum regiones peculiares ſuos Patronos, Italia Petrum & Paulum, Græcia Andream &c.* Salmeron Diſp. 7. in 1. Tim. 2. tom. 15. pag. 462. *Sancti non opitulantur omnibus æqualiter. Nam ſunt aliqui, qui in quibusdam neceſſitatibus peculiariter opem ferunt & alii etiam, quib. in hac vita ob accepta beneficia particulari ratione auxiliandi tenebantur. Hinc Hiſpani peculiariter colũt B. Jacobum, Sebaſtianum Luſitani, Romani Petrum & Paulum, Florentini Johannem Baptiſtam, Veneti Marcum, Senenſes B. Virginem, Galli Dionyſium, Germani Barbaram, Angli Georgium, & Thomam Cantuarienſem, Pariſienſes Geneveſam virginem, Mediolanenſes Ambroſium, Siculi Agatham & Luciam, Neapolitani Jannarium, denique quodlibet religioſorum inſtitutum ſuum peculiare caput piè veneratur, ut Dominicum, Franciſcum, Auguſtinum, Hieronymum, Benedictum & Carmelita Heliam, Bernhardum Bernhardita.* pag. 463. *Hæc multiformis munerũ diſtributio partim à Deo inſpirata, partim revelata eſt per angelos, partim piis cõjecturis deprehenſa & præcipuè in illis rebus ſuccurrunt, quas ipſi experti ſunt. Ita invocamus Petrum in vinculis, Paulum in converſione, utrumque in periculo maris, Johannem Baptiſtam in nativitate, Evangeliſtam in colenda virginitate, Sebaſtianum & Rochum in peſte depellenda, Antonium in igne abarcendo & rebus amiſſis inveniendis & ſimilibus aliis plerisque.* Coſterus in Enchirid. p. 394. *Conſtat ex Scripturis ſanctos in cœlo regnantes cum Chriſto, hæc terrena curare & adminiſtrare.* pag. 411. ſcribit, *ſanctos ideò in ſummam dignitatem eſſe evectos, ut ſint curatores hominum, Regum patroni & Principes ſuper omnem terram.* p. 413. *addit Sanctis pro diverſitate meritorum diverſa vel loca commendata vel dona ad fidelium Chriſtianorum auxilium eſſe data.* Bellar. lib. 1. de beat. ſanct. cap. 18. prop. 4. *Nos facilè oſtendemus, non ſolum ab Angelis, ſed etiam à Spiritibus beatorum hominum regi & gubernari fideles viventes.* Et poſteà: *Habemus igitur, Spiritus beatorum poſt mortem ante diem reſurrectionis accipere poteſtatem in gentes & regere & paſcere eas, nec non eſſe columnas in templo Dei, id eſt, ſuſtentare Eccleſiam ac demum ſedere in throno Chriſti, id eſt, cum illo præſidere toti mundo & Eccleſiam regere & gubernare.* cap 20. reſp. ad arg. 9. *Dico Deum poſſe, ſi voluerit per quemlibet Sanctorum omnia cõcedere & ſine ſanctis etiã multa vel omnia dare, interdum tamen velle unius interceſſione miraculum aliquod operari, aliud verò interceſſione alterius operari. Quis autem novit conſilium Dei, aut quis ei dicere poteſt, cur ita facis? ſicut etiam per unum Deus operatur multa miracula & per alterum fortaſsè majorem nulla, cujus rei cauſam ipſe ſolus novit, ut docet Auguſtinus Epiſt. 137. ad Clerum & populum Hipponenſem.* (Atqui diſtributio illa Sanctorum non ſemper nititur miraculis per illos ſanctos factis, & ſi maximè niteretur, non tamen deberet approbari. Miracula enim illa non fiunt hoc fine, ut ſtabiliatur Sanctorum invocatio, ſed ut doctrina ipſorum confirmetur, ut in quæſt. de reliq. & peregrin. latiùs oſtendimus. Auguſtinus in loco citato nihil quicquam habet de invocatione Sanctorum, ſed de miraculis, quæ illo tempore circa ſepulchra Martyrum fieri ſolebant.) in eod. c. 5. atque ex his duabus ſcribit: *Sanctos in cœlo eſſe Eccleſiæ præpoſitos.* Piſtorius in hodeget. cap. 6. *varias Sanctorum virtutes*, quibus ille peſti, hic dolori dentium, alius aliis medetur morbis, confert *variis herbis, quibus diſtincta virtutes à Deo inſita.* Aſſignant etiam rationes hujus diſtributionis inter Sanctõs. Frider. Staphylus in defenſ. contra Flacium p. 184. Colon. Ann. 79. *Sanctum Ulricum Patronum colunt Auguſtani cives, quia Evangelium Chriſti in ea urbe inſtauravit, miraculis illuſtravit, propagavit aliò etiam. Salisburgenſes contrà D. Robertum, quod & ipſe fuit in Alpibus illis primarius Evangelii Apoſtolus, eadem de aliis ratio & cauſa eſt.* Coſterus in Enchirid. cap. 14. pag. 481. *Sancti peculiari ratione & cura fovent ea loca, in quibus ſacra illorum oſſa aſſervantur, ac illum populum præ cæteris curant, ex quo originem ducunt.* De hac beneficiorum à Sanctis petendorum diſtributione, ſic canit Thomas Naogeorgus in Regno Papiſtico.

Aſſignant etiam divûm ſua munia cuique
Bis ſeptemque ferunt, quorum certiſſima ſperes
Auxilia: hos inter primos ſanctiſſima virgo,
Obtinet & eadem clemens ſuccurrit in omni.
Barbara conſervat, ne quis ſine corpore Chriſti
Decedat. Catharina fovet doctosque ſcholasque
Donat & ingenium tortosque reſolvere nodos,
Præſtat & inſanis firma argumenta Sophiſtis.
Cultà pueres ſanat diva Appollonia dentes
Otilia virtus lippis medicatur ocellis.
At ſcabiem pellit, ſanatque mala hulcera Rochus.
Eſt, cujus nomen verſu non dicere poſſis,
Is valet adverſus peſtem, contagia cultus.
Porrò Valentinus morbum ſpretorib. addit
Herculeum, auxilium contrà implorantib. affert.
Saltantes Vitus præſenti Numine ſedat,
Et reddit menti precibus, donisque vocatus.
Ilia procurat tormentaque ventris Eraſmus:
Ut dorſi ſpinam & ſcapulas Laurentius ille.
Blaſius anginam miris, quas conſecrat, undis
Arcet ab armentis gregibus nuribusque virisque.
At captivorum Leonhardus vincula rumpit,
Carceris & portas reſerat, craſſasque catenas
Frangit & ade ſuâ ferri vim poſſidet amplam.
Quartanam, reliquasq; febres Petronella repellit,
Diraque Johannes proprio à cultore venena.
Quòd Benedicto etiam tribuunt ſatis ut ſit ubique
Auxilii in divis. Quidenim in rerum omiſſum
Utque improviſum, ſic formidabile lethum,
Avertit Marcus fato violentior ipſo
Divitias, lautumque ſuis cultoribus Anna
Largitur victum, rerumque eſt prompta repertrix
Amiſſarum: id quod fauſto quoque Numine fertur
Cultus largiri Vincentius, haud ſcio, quisnam.
Contra ignominiam turpem Suſanna vocatur.
Pellit ab obſeſſis Romanus Dæmonas omnes.
Contractus ſanat Wolffgangus Epiſcopus artus.
Wendlinus cuſtodit oves, ovinmque Magiſtros,

Atque

Atq; boves idem pingues, ut fecit & olim:
Setigeros verò porcos Antonius ille,
Qui coluiſſe olim vaſtam narratur eremum.
E domibus mures abiget, gliresque nocivos
Gertrudis quædam, penitusq; extinguit eosdem
Huldrichus Præſul Patria conſpergine gleba.
Gregorius curat pueros, elementaq; tradit
Prima, deinde etiam ſtudiorum inſtillat amorem.
Nicoleos nautas miſeros intuetur in alto
Et qui trajiciunt vaſti tumida æquora ponti
Chriſtophorus grandi depictus corpore vulgo
Curat idem: tantumq; aſpectus, noctis atroces
Viſus terroresque arcet, ſomnumque quietum
Certaque per vitam cultori gaudia confert.
Ne noceant ignes, ſurgantque incendia dira,
Dat virtus Agatha: porro orta extinguere fertur
Florianus, ferro totus munitus & urnâ
Gnaviter infundens Urbanus vina fecundat,
Et multo replet ſpumantia dolia muſto.
Jodocus fruges triſti à rubigine ſervat.
Et bruchos tollit Magnus. Tua cura Georgi
Sunt equites magnaque colunt tua fœdera pompâ
Reges atque Duces, Generoſorumque caterva.
Curat equos faber Eulogius, tutatur & omnes
Fabros, ſeu ferrum tractent, ſeu pulchrius aurum.
Omnia pictorum ſervat collegia Lucas,
Coſmas cum ſocio Medicos defendit & ornat,
Omnes quis numeret divos divasque Papatus.
Ad quos quisq; fugit, cantum prece, munere cultu

Negativ. probatur. 354. Negantem quæſtionis partem demonſtramus, 1. *ex Scripturæ ſilentio.* Scriptura nuſpiam aſſerit Sanctis gubernationem & dominium rerum terrenarum eſſe commiſſum. Quæ pro eo ſtabiliendo afferuntur, in alienum detorquentur ſenſum, ut poſtea apparebit. 2. *ex Dei proprio.* Solius Dei proprium eſt, omnia in cœlo ac terra gubernare, rebus humanis præſidere & omnium curam gerere. Ut ipſe ſolus eſt omnium creator, ita quoque conſervator, gubernator & director. Joſ. 2. v. 11. *Jehova Deus veſter eſt Deus in cœlis ſupra & in terris infra.* Pſal. 8. v. 1. *Domine Dominus noſter, quam admirabile eſt nomen tuum in univerſa terra.* Pſal. 33. v. 13. *è cœlis reſpicit Jehova, videt omnes filios hominum.* verſ. 15. *finxit ſimul corda eorum.* Pſal. 36. v. 7. *homines & jumenta ſalvabis Domine.* Pſal. 145. v. 15. *Oculi omnium in te ſperant.* Sap. 14. verſ. 3. *Tua Pater providentia gubernat.* Act. 17. v. 28. *In Domino vivimus, movemur & ſumus.* Coloſſ. 1. v. 17. *omnia per ipſum conſiſtunt* 1. Tim. 4. v. 10. *Deus eſt Salvator omnium hominum maximè credentium.* Heb. 1. v. 3. *portat omnia verbo virtutis ſuæ.* 1. Petr. 5. v. 7. *ipſi cura eſt de vobis.* 3. *ab officio Chriſti regio.* Chriſto regi divinitùs conſtituto unicè competit præſidere toti terrarum orbi, Eccleſiam regere ac defendere, hoſtes ejus reprimere ac cohibere Pſal. 2. v. 6. Matth. 28. v. 19. &c. quia ipſe ſolus ad dextram Dei Patris ſedet ac infinitam poteſtatem & majeſtatem à Deo Patre accepit. Hebr. 1. v. 13. *ad quem Angelorum dixit, ſede à dextris meis?* Et quæ hæc prodigioſa abſurditas eſt, quod Pontificii Chriſto ſecundùm humanam Naturam Λόγῳ perſonaliter unitam, infinitam potentiam denegant atque interea Sanctos toti mundo præſidere & univerſam Eccleſiam gubernare, quod eſt infinitæ potentiæ opus, tàm audacter aſſerunt? 4. *ex ipſa adverſariorum hypotheſi.* Bellarm. lib. 1. de Chriſto c. 9. divinitatem Chriſti probat ex eo, *quod omnia conſervet ac gubernet, juxta dictũ: Omnia in ipſo conſtant, & portat omnia verbo virtutis ſuæ.* c. 13. divinitatem Spiritus ſancti probat ex eo, *quod Eccleſiam, quæ eſt regnum Chriſti, ut Dominus abſolutus gubernet.* Atqui ſi etiam Sanctis competit, præſidere rebus humanis, Eccleſiæ preeſſe, omnia in terris gubernare, labefactatum erit hujus argumenti fundamentum. 5. *ex gubernationis requiſito,* Eſſe præſidem ac gubernatorem rerum terrenarum, cumprimis Eccleſiæ, requirit divinam & infinitam virtutem, ut conſtat ex eo, quod Chriſtus inde atque ideò ſecundùm humanam Naturam Rex & caput Eccleſiæ dicitur conſtitutus, quia omnis poteſtas in cœlo ac terra ipſi data. Jam verò Sancti non ſunt omnipotentes, ut demonſtratum fuit quæſt. 3. Item gubernare res humanas cumprimis Eccleſiam requirit omnipræſentiam, quia Deus non abſens ſed præſens omnia gubernat, non utitur vicariis, ſed ipſe præſentiſſimus omnia adminiſtrat, Jam verò Sancti non ſunt omnipræſentes, ut oſtendimus quæſt. 2. Gubernare res terrenas & præeſſe Eccleſiæ, requirit omniſcientiam, quia διοίκησις præſupponit γνῶσιν. Jam verò Sancti non ſunt omniſcii, ut oſtenſum fuit quæſt. 1. 6. *ex abſurdo.* Sancti in illa mundi & Eccleſiæ gubernatione aut finita aut infinita virtute agunt. Si prius, non ſunt religioſè invocandi, quia ut religioſè quis invocetur, requiritur virtus infinita. Adde quod paſtores Eccleſiarum ex hypotheſi Pontificiorum ſint præſides & gubernatores Eccleſiæ, nec tamen religioſè invocantur. Denique conſequens fuerit, duplici virtute Eccleſiam gubernari infinita & divina Chriſti, finitâ & humanâ Sanctorum. Si poſterius, virtus illa Sanctorum infinita ipſis erit vel eſſentialiter propria, vel communicata. Neutrum dici poteſt: Non priùs, quia divina virtus nemini niſi ſoli vero Deo eſt eſſentialiter propria. Non poſterius, quia communicatio foret vel perſonalis vel accidentalis. At non eſt perſonalis, quia ſancti non ſunt hypoſtaticè Deo uniti, nec accidentalis, quia infinita Dei virtus non eſt accidens. 7. *ex Sanctorum defunctorum deſcriptione.* Sancti *poſtquam inſervierunt in ſua generatione voluntati Dei, colliguntur ad ſuos Patres.* Act. 13. v. 36. *requieſcunt à ſuis laboribus*, quibus in hac vita defuncti fuêre. Apocal. 14. v. 13. *Oculi eorum non vident mala, quæ introducit Deus ſuper terram.* 2. Reg. 22. verſ. 10. *eorum, quæ ſub Sole fiunt, nihil noverunt amplius.* Eccl. 9. v. 5. *neſciunt & ignorant nos adhuc ſuperſtites.* Eſ. 63. v. 6. quomodo igitur terrenorum gubernatio ipſis tribui poteſt?

355. Argumenta Pontificiorum, quibus contrarium evincere conantur, petita ſunt 1. ex Scripturis 1. Pſalm. 45. verſ. 17. *Conſtitues eos Principes ſuper omnem terram. Ergo Sancti defuncti ſunt præſides totius mundi.* Coſterus in Enchir. p. 394. Reſp. 1. Pſaltes loquitur de Sanctis in hac terra viventibus, & cum *Principe hujus mundi* per Evangelii prædicationem pugnantibus. Coſterus hoc accipit de Sanctis defunctis cum Chriſto in cœlo triumphantibus. 2. Pſaltes vaticinatur de Apoſtolis per Evangelii prædicationem regna hujus mundi Chriſto ſubjecturis, ut colligitur ex ſimili vaticinio Pſalm. 68. v. 12. *Dominus dabit verbum, Evangeliſtas magno exercitu.* verſ. 13. *Argumenta pro Sanctorũ præfectura. 1. ex Scriptura. 1. Pſal. 45. v. 17. conſtitues eos Principes ſuper omnẽ terram.*

Reges

Reges exercituum vehementer diligunt, decus domus dividet ſpolia, ubi Apoſtoli vocantur *Reges* propter excellentiam ſpiritualis officii, quod Chriſti nomine gerunt. v.28. *in Benjamin adoleſcentulus* (Paulus Apoſtolus ex tribu Benjamin oriundus) *Principes Iuda cum cœtu ſuo* (Jacobus & Johannes Apoſtoli Chriſto ex tribu Juda oriundo conſanguinei) *Principes Zabulon, Principes Naphtali* (reliqui Apoſtoli, qui creduntur plerique ex his tribubus originem duxiſſe) ſed Coſterus hoc in genere accipit de omnibus fidelib. & quidem defunctis. 3. Quale regnum Chriſti, tales etiam ſunt Principes & Reges in hoc Chriſti regno. Jam verò Chriſti regnum non eſt terrenum & mundanum. ſed ſpirituale & cœleſte. Ergo etiam tales ſunt Reges & Principes in hoc regno, unde ibidem ἐξηγήσεως causâ additur, v. 14. *omnis gloria filia Regis eſt interna*. 4. De tali Principatu ac regno loquitur Pſaltes regius, quod in mediis calamitatibus ac perſecutionibus in hac vita conſervatur ac gubernatur, cùm ſit ſpirituale per Evangelii prædicationem propagatum ac internum, per Spiritum ſanctum in cordibus hominum inchoatum. Sed Coſterus hoc accipit de tali regno, quod ab omnib. calamitatibus remotum demum poſt hanc vitam obtingit ſanctis, per quod ipſi res terrenas adminiſtrent & toti mundo præſideant. 5. Si in genere de omnibus ſanctis ſpiritualibus Chriſti filiis accipere velimus, ſenſus erit, quod illi dominaturi ſint carni, mundo & Satanæ ſicut Coloſſ.3.verſ.5. *jubemur mortificare membra, quæ ſunt ſuper terram*, quo reſpectu omnes verè pii dicuntur *ſpirituales Reges* Apocal.1.v.6. *ac regale Sacerdotium* 1. Petr.2. v.9.

2. Pſ. 149. v.5. *Exultabunt Sancti in gloria.* 356. 2.Pſal.149.v.5. *Exultabunt Sancti in gloria.v.6.gladii ancipites in manibus eorum.v.7.ad faciendam vindictam in nationibus increpationes in populis.v.8.ad alligandos Reges eorum in compedibus & nobiles eorum in manicis ferreis.v.9.ut faciant in eis judicium conſcriptum, gloria hæc eſt omnibus ſanctis ejus. Ergo ſancti ſunt præſides orbis terrarum.* Coſter.d.l.Reſp.1.quidam in ſenſu literali exponunt *de corporalibus Iſraelitarum victoriis*, quas ex ſuis hoſtibus divino beneficio retulerunt. 2. Sed rectiùs *de ſpirituali victoria accipitur*, quam in genere omnes verè credentes à Satana, mundo, carne, peccato, morte & inferno virtute Chriſti victoriis reportant, in ſpecie Apoſtoli per prædicationem Evangelii à gentibus Chriſti regno ſubjugandis reportant. 3. hujus verò *militiæ arma non ſunt carnalia, ſed ſpiritualia potentia Deo ad deſtructionem munitionum &c.* 2.Cor.10.v.4. proinde gladius ille anceps eſt intelligendus *de gladio Spiritus* utrinque ſecante Epheſ.6.v.17.Hebr.4.v.12. quo in hac vita fideles verbi præcones adverſus hoſtes Eccleſiæ pugnant. 4. Quidam Pontificii ex hoc dicto probare conantur, hæreticos corporali ſupplicio eſſe afficiendos, præſupponunt igitur de Sanctis in terris adhuc viventibus eſſe ſermonem. Confer quæ de hoc loco dicta ſunt in tract. de Magiſtr. Polit.§.352.

3. Matth. 24 v.46. *Super omnia bona conſtituet eum.* 357. 3. Matth.24.v.46. *Beatus ille ſervus, quem cùm venerit Dominus, invenerit ſic facientem.* v. 47. *Amen dico vobis, ſuper omnia bona ſua conſtituet eum. Ergo Spiritus hominum beatorum ſedent in throno Chriſti, h.e. cum illo præſident toti mundo & Eccleſiam regunt & gubernant, bona enim Domini eſt Eccleſia.* Bellarm. lib.1. de beat ſanctor. c. 18.§. idem. Reſp. 1. ex parabolis non poſſunt duci apodictica argumenta, niſi Scriptura ipſa monſtret applicationem. 2. in omnibus illis parabolis, quas Matthæus cap.24.& 25. recenſet, agitur de remuneratione & gloria, quæ continget fidelib. ſervis in ultimo *Chriſti ad judicium adventu*, ut totus contextus oſtendit. cap.24.v.26. *cum venerit Dominus ejus &c.* cap.25.v.19. *poſt multum temporis venit Dominus ſervorum illorum.* Ergò non poteſt illud applicari ad Spiritus defunctorum ante Chriſti reditum ad judicium remunerationem illam adhuc expectantes Apoc.6.v.12. 3. Luc.12.v. 37. ſimilis parabola proponitur *de ſervis expectantibus Dominum ſuum à nuptiis reverſurum*, & additur: *Beati ſervi illi, quos cum venerit Dominus, invenerit vigilantes. Amen dico vobis, quod præcinget ſe & faciet illos diſcumbere & abiens miniſtrabit illis.* Quod ſi hoc juxta literam accipiendum eſſet, conſequens foret, Chriſtum Sanctis in cœlo miniſtrare. 4. Metaphoricè igitur ac ſynecdochicè hoc parabolico loquendi genere fidelibus ſervis promittitur æterna beatitudo, ineffabilis lætitia, cœleſtis gloria, honor incomprehenſibilis, ac præmia nunquam finienda, quæ fidelibus ſervis ſuo tempore ſint à Chriſto conferenda. De rebus enim futuri ſeculi Scriptura per quandam συγκατάβασιν loquitur verbis hujus ſeculi, ut ſit ſenſus. Sicut in hac vita ſummi honoris & præmii loco haberetur, ſi Rex aliquis fidelem ſervum menſæ ſuæ admoveret, ipſe eidem miniſtraret, ſuper omnia ſua bona eundem conſtitueret Geneſ.41.v.42. Eſth.6. v.8. ſic honor, gloria & præmium, quod Chriſtus fidelibus ſervis in vita æterna conferet, eſt ſummum & incomprehenſibile. Johan.12.v.26. *Ubi ego ſum, illic & miniſter meus erit. Si quis mihi miniſtraverit, honorificabit eum Pater meus.* Gregor. lib. 4. expoſit. in 2. lib. Reg. cap. 4. *Quia electorum prædicatorum merces eſt ſumma, eorum ſunt optima Iſrael. De his quippe Iſraelis optimis Dominus fideli ſervo ſuo repromittit dicens: Amen dico vobis, ſuper omnia bona conſtituet eum.* Eodem modo exponunt ipſimet Pontificii. Tolletus in comm. Luc. cap.12. pag.798. *His verbis Chriſtus ſignificat excellentiam præmii & beatitudinis, quæ in perfecta Dei viſione conſiſtit, ideò dicitur ſuper omnia bona.* Maldonatus in comm. Matth.25.v.31. *Non quod ſignificet fore ut in cœlo homines aut civitatibus aut ullo omninò officio præficiantur, ſed quia de Rege loquebatur, quorum eſt conſuetudo bene meritos viros gubernandis præficere civitatibus, ſignificat præmia majora meritis fore* Eman. Sà. in ſchol. Matth. 24. *Super omnia bona, hoc eſt, conregnabit cum Chriſto*, (inquit Origenes) *cui omnia Pater tradidit &c.* Barrad. lib.10. comm. in conc. Evangel. cap. 12. pag. 642. *Quòd Dominus omnes res ſuas, omnia bona fidei, prudentiæ, & vigilantiæ illius ſervi dicitur traditurus, eo præmio & dignitate æternum præmium & dignitas adumbratur, quâ bonus paſtor ac doctor à Deo in cœleſti gloria donabitur.* Janſenius in conc. Evangel. cap. 87. pag. 640. *Parabolicè ſignificat Dominus, eos, qui hic Præfecti familiæ Chriſtianæ fide optimâ munus ſuum obeunt,*

ab

ab ipſo cum ad judicandum redierit, præficiendos omnib. ſuis bonis, quod fiet, cùm cœleſtium ſuorum bonorum eos participes faciet. Per bona igitur Domini vitæ æternæ præmia intelliguntur.

4. Apoc. 1. v. 6. fecisti nos Reges. 358. 4. Apoc. 1. v. 6. *Feciſti nos Reges & Sacerdotes coram Deo. Ergo Sancti hæc terrena curant & adminiſtrant.* Colter. d. l. Reſp. 1. Johannes loquitur non tantùm de Sanctis defunctis, q. ſunt membra Eccleſiæ triumphantis; ſed etiam de Sanctis in terra adhuc viventibus, qui ſunt membra Eccleſiæ militantis. Præcedit enim verſ. 6. *Chriſtus dilexit nos & lavit nos à peccatis noſtris à ſanguine ſuo, & fecit nos Reges &c.* Quod ſi ergò ex hoc dicto inferri poſſet illa rerum terrenarum gubernatio, conſequens foret, etiam Sanctos in his terris viventes toti mundo præſidere & univerſam Chriſti Eccleſiam gubernare. 2. Verè pii ſunt Reges *coram Deo*, hoc eſt, ſpirituales, quia per Chriſtum & in Chriſto dominantur peccato, carni, Satanæ, morti & inferno, vincunt mundum & mundi Principem 1. Johan. 5. verſ. 4. Roman. 6. v. 20. quo ſenſu etiam vocantur *regale Sacerdotium* 1. Petr. 2. v. 9. Ambroſius lib. 2. de Abraham cap. 10. *etiam illi Reges, qui peccato non ſerviunt, nec vincit eos malitia.* Ex eo verò inferri nequit quod terrena curent & adminiſtrent. 3. Quales *Sacerdotes* ſunt pii, tales etiam *Reges* meritò cenſentur, ſed ſunt Sacerdotes ſpirituales, *quia offerunt Deo ſpirituales hoſtias* Rom. 12. v. 1. 1. Petr. 2. v. 5. Ergo etiam ſunt Reges ſpirituales. Quemadmodum igitur ex eo quod Sacerdotes dicuntur, inferri nequit, quòd externas quasdam hoſtias Deo offerant, ita ex eo, qui Reges dicuntur, colligi nequit, quod in terrenorum adminiſtratione ſint occupati. 4. At, inquis, Apoc. 5. v. 10. *ubi idem dictum repetitur & ad Eccleſiam triumphantem applicatur, diſertè additur: Regnabimus ſuper terram.* Reſp. intelligitur hoc *de terra nova*, quam in fine ſeculi Deus creabit Apoc. 21. v. 1. de qua Origenes homil. 26. in Num. Baſilius in Pſal. 33. Cyrillus in cap. 58. Eſaiæ. Nyſſenus lib. de beatitud. Hieronym. in comm. Matth. 5. Damaſcen. 2. de orthod. fid. c. 10. &c. accipiunt etiam dictum Chriſti Matth. 5. verſ. 5. *Beati mites, quoniam hæreditabunt terram.* Quòd ſi ad Sanctos in his terris viventes illud accommodare velimus, ſenſus erit *quod mortificent membra ſua quæ ſunt ſuper terram* Coloſſ. verſ. 5. quod terrenis cupiditatibus ac carnalibus deſideriis repugnent.

5. Apoc. 2. v. 26 Dabo illis poteſtatem ſuper gentes. 369. 5. Apoc. 2. v. 6. *Qui vicerit & qui cuſtodierit uſque in finem, opera mea dabo illis poteſtatem ſuper gentes. v. 27. & reget eas in virga ferrea tanquam vas figuli confringentur, ſicut & ego accepi a Patre meo. Hic loquitur Chriſtus de ſpiritibus mortuorum, ut patet ex illis verbis, & cuſtodierit uſque in finem opera mea & loquitur de tempore ante reſurrectionem, ut patet ex eo quod dicit, reget eas in virga ferrea. Nam regere in virga ferrea non ſignificat punire, quod etiam poſt reſurrectionem fiet, ſed ſignificat regere virga paſtorali, quod ſolum fit antè reſurrectionem. Dicitur autem virga ferrea, quia inflexibilis eſt ad injuſtitiam, ut Pſal. 44. virga directionis, hoc eſt, virga rectiſſima eſt virga regni tui & etiam ſempiterna, nam regni ejus non erit finis. Quod autem ſequitur. Et tanquã vas figuli confringet eos, non ſignificat homines perdendos, ſed peccatores, Chriſto peccata conterente & delente, ut exponit Auguſtinus Pſal. 2. vel reguntur ſive paſcuntur electi in virga ferrea, reprobi autem tanquam vas figuli confringẽtur. Quod v. hoc ſignificet regere in virga ferrea, patet 1. ex verbo Hebræo quo utitur David Pſal. 2.* תְּרוֹעֵם *& ex Græco Johannes* ποιμανεῖς*, quod eſt paſces ſive paſtoraliter reges. Secundò, ex eo quod dicitur Apoc. 12. peperit filium, qui recturus erat omnes gentes in virga ferrea. Chriſtus autem non punit omnes gentes, ſed regit paſtoraliter. Tertiò, quia Pſal. 2. unde Johannes verba ſua acſumpſit, dicitur Chriſtus totam ſuam hereditatem regere in virga ferrea, nec tamen ſuſpicari poſſumus totam Eccleſiam a Chriſto eſſe deſtruendam. Quartò, quia ſic exponunt Hilarius, Auguſtinus & Theodoretus in Pſal. 2. Primaſius, Beda & Rupertus in cap. 2. Apoc. Habemus igitur Spiritus hominum beatorum poſt mortem ante diem reſurrectionis accipere poteſtatem in gentes, & regere & paſcere eas.* Bell. d. l. Reſp. 1. totus contextus oſtendit ſermonem eſſe de poteſtate, quam accipient electi *in die judicii*, quia præcedit v. 25. *tamen id quod habetis, tenete donec veniam*, & additur v. 27. *tanquam vas figuli confringentur*, quod non fiet niſi in extremo die. Andreas Cæſarienſis in comm. h. l. *Per poteſtatem, cujus hoc loco fit mentio, ſumma judicium inſinuatur, quo ſeducti vel increduli ab iis judicabuntur, & veluti virga ferrea conterentur. qui ex gentibus & infidelibus per fidem promtamque obœdientiam Chriſto ſe adjunxerunt. Notum eſt n. illud Chriſti Servatoris. Viri Ninivitæ ſurgent in judicio cum generatione hac & condemnabunt eã.* Lyranus in comm. h. l. *Dabo illis poteſtatem ſuper gentes in finali judicio, in quo perfecti judicabunt cum Chriſto & ſic habent poteſtatem ſuper gentes judicandas. Et reges illas virga ferrea inflexibili juſtitiã & tanquam vas figuli confringetur, quod tunc peccatores in infernum detrudentur.* 2. Explicatio hujus promiſſionis traditur Matth. 19. v. 28. *in regeneratione cum ſederit Filius hominis in ſede majeſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim judicantes duodecim tribus Iſrael.* Luc. 22. v. 29. *Diſpono vobis regnum, ſicut diſpoſuit mihi Pater meus. v. 30. ut edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo & ſedeatis ſuper thronos judicantes duodecim tribus Iſrael.* (Qualis menſa, talis etiam thronus, myſticus ſcilicet ac parabolicus verbis hujus ſeculi deſcriptus) 1. Cor. 6. v. 2. *ſancti mundum judicabunt. v. 3. Neſcitis quoniam Angelos judicabimus?* Ephel. 2. v. 6. *Conſedere nos fecit in cœleſtibus cum Chriſto.* Jud. Epiſt. v. 14 *Ecce Dominus venit cum multis millibus Sanctorum ſuorum ad exercendum judicium adverſus omnes* Apoc. 3 v. 21. *Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in throno meo.* Senſus igitur eſt, quod fideles electi participes ſint futuri gloriæ lætitiæ, & victoriæ Chriſti ab hoſtibus reportatæ ac ſuo exemplo, doctrina, teſtificatione, approbatione infideles judicaturi, in quo ipſo tamen Apoſtolis quædam prærogativa concedetur, ut in tractatu de extremo judicio latiùs demonſtrabitur. 3. Si de Spiritibus defunctorum hic locus accipiendus, non poterit *de virga paſtorali*, quâ fideles adhuc viventes reguntur, promiſſio addita intelligi, quia Sancti defuncti nullam officii paſtoralis partem ampliùs adminiſtrant, non prædicant verbum, nec adminiſtrant Sacramenta, nec ægrotorum curam habent, *ſed poſtquam divina voluntati in ſua generatione inſervierunt, collecti ſunt ad populum ſuum* Act. 13. verſ. 36.

4. Ob-

Digitized by Google

4. Objectum regiminis ſanctis victoribus promiſſi ſtatuuntur gentes, infideleaſcilic. & impiæ, quæ Chriſtū & Evangeliū ipſius pervicaciter repudiant. Atqui impię gentea non paſcuntur virgâ paſtorali, ſed evertuntur ac deſtruuntur, quod fiet in die noviſſimo. 5. Effectua hujus regiminis ſic deſcribitur: *Reget eas in virga ferrea & tanquam vas figuli confringentur*, cujus phraſeos ſenſus ſic exponitur Eſa. 30. v. 14. Jerem. 23. v. 29. *Subitò veniet contritio ejus & comminuetur ſicut lagenula figuli contritione valida & non invenietur de fragmentis ejus teſta, in qua igniculus de foco aut parum aqua de fonte geſtari poſſit.* Denotatur igitur finalis & univerſalia hoſtium Eccleſiæ abolitio & contritio in die noviſſimo demum futura. 6. Proinde *in virga ferrea regere* omninò ſignificat punire, quod ἀπαιδεύτως Bellarminus negat, neque enim ad totam Chriſti hereditatem ac proinde etiam ad pios illud pertinet, quod Chriſtus Pſal. 2. v. 9. Apoc. 19. v. 15. *populos terra dicitur regere virgâ ferreâ*, ſed duntaxat ad hoſtes & rebelles, qui nolunt *virgam aquitatis & rectitudinis* agnoſcere ac regoo Chriſti ſeſe reverenter ſubmittere Pſal. 45. v. 16. unde ἐξηγήσεως loco additur, *& tanquam vas figuli confringentur*. 7. Verbum igitur רעה ac ποιμαίνειν non poteſt h. l. accipi *de paſtura*, ſed neceſſariò explicandum eſt *de regimine* propter additum προσδιορισμὸν *in virga ferrea*, quod agnoſcit ipſe Bellarminus lib. 1. de Pontiſ. Rom. cap. 15. §. deinde, ſic ſcribens: *Paſcere in Scripturis paſſim accipitur pro eo, quod eſt regere*, ut Pſalm. 2. ubi legimus: *Reges eos in virga ferrea*, & Eſa. 44. dicitur de Cyro: *Paſtor meus es tu, quo loco non miniſterium prabendi cibum, ſed ampliſſimum regnum Cyro pradicit.* Unde quidam vertunt: *Depaſces eos*, ut ſit metaphora à pecoribus prata & viridaria depaſcentibus, oſtendens impios funditùs ac radicitùs eſſe perdendos, ne ulterius Eccleſiæ Chriſti ſint moleſti. 8. Neque quicquam obſtat, quod Apoc. 12. v. 5. Chriſtus dicitur recturus *ſive paſturus omnes gentes in virga ferrea*, id enim accipiendum eſt determinatè de omnibus illis gentibua, quæ Chriſto & regno ejus ſeſe opponunt, quia enim Chriſti jugo ſeſe ſubjiciunt, illis pedum paſtorale verbi, non autem virga ferrea contritionis competit. 9. Rectè dicitur ποιμαίνειν hoc loco ſignificet tegere, ſed ex eo nondum poteſt inferri, Spiritus defunctorum tegere fideles in hac vita, verùm hoc tantùm ex textu elicitur, ſanctos qui vicerunt & cuſtodierunt opera Chriſti uſque in finem, accepturos poteſtatem ſuper gentes, ut in fine ſeculi eaa regant virgâ ferreâ, hoc eſt, ut tanquam Chriſti membra & judicii aſſeſſores ac teſtes, hoſtes Eccleſiæ, à quibus in hac vita oppugnati fuêre, judicent atq; puniant. Confer Dn. D. Hoe in comm. h. l. 10. Blaſius de Viegaa in comm. h. l. p. 172. proliaè hunc locum explicat, ſed poteſtatia illiua, quam Bellarminus defunctis Sanctis tribuit, ne verbulo quidem mentionem facit. *Beda* (inquit) *Primaſius, Ausbertus & alii dicunt, conſequi Eccleſiam iſtam promiſſionem per ipſum Chriſtum, cui dictum eſt Pſal. 2. Dabo tibi gentes hereditatem &c. qua expoſitio nobis placet.* Et poſtea: *Duo ſunt ſenſus literales hujus loci, unus ut promittatur Eccleſia univerſa ea in rebus temporalibus felicitas, quod gentes multas ſibi ſubjiciat, imperium in ſubditos ſeverè exerceat, tanquam ſit potentia, ut rebelles facilè poſſit coërcere, hareticorum impetus comprimere, denique adverſariorum vires frangere, nullius deniq; potentiam formidare. Alter, quem etiam plerique afferunt, ut iis qui vicerint, h. e. Jezabeli, ejusq; ſectatoribus videl. tum pravis hominibus, tum hareticis ſeſe ſtrennuè & animosè oppoſuerint, promittatur fore, ut ob eorum probitatem adverſusque Jezabelem animi magnitudinem in alto dignitatis gradu collocentur, pralatique aliorum efficiantur, itaque ad eum locum evehantur, ex quo alios virga ferrea, h. e. inflexibili & aquiſſima regant, legumque ſanctitate devinciant, rebelles autem ac petulantes imperio compeſcant & diſciplina ſeveritate in officio contineant &c.* Sic ergò juxta Viegas de Sanctis in hac vita locus Apocalypticus eſſet accipiendus, quâ ratione à propoſita quæſtione planè alienus foret.

360. 6. Apoc. 3. v. 12. *Qui vicerit, faciam eum columnam in templo Dei mei. Ergo Sancti defuncti ſuſtentant Eccleſiam.* Bellarm. d. l. Reſp. 1. plurimi Interpretea de Sanctis in hac vita exponunt, ſicut Jerem. 1. v. 18. de Propheta dicitur: *Ego dedi te in columnam ferream & in murum aneum.* Gal. 2. v. 9. *Jacobus, Cephas & Johannes videbantur columna.* 1. Tim. 3. v. 15. *Eccleſia eſt columna & firmamentum veritatis.* Richard. de S. Victore in com. Apocal. 2. *Faciam illum columnam in templo Dei mei, h. e. efficiam, ut inſtar columna ſit in ſe firmus per fidem, rectus per aquitatem, erectus per intentionem, ſublimis per contemplationem & praterea alios ſuſtentet verbo conſolationis, ſuffragio orationis, exemplo actionis.* Primaſius applicat *ad Eccleſia Doctores, qui eminent munere dignitatis & portant alios officio charitatis.* Lyranus in com. h. l. *Faciam illum columnam, hoc eſt, fortem & potentem in fide, non ſolum pro ſe, ſed & pro aliis confortandis & confirmandis. Secundum hunc modum Petrus, Johannes & Jacobus columna dicuntur.* Galat. 2. *In templo Dei mei, hoc eſt, in Eccleſia militante, ut patet ex ſequentibus, ſubjicitur enim, & foràs non egredietur ſcil. per apoſtaſian, quod in hac vita fieri poteſt.* Quidam ſic exponunt, quod vincenti promittatur donum *perſeverantia*, quo munitus inſtar columnæ loco minimè dimoveri poſſit, habeatque in ſe fortitudinem ac firmitatem, quâ imbecilliores valeat ſuſtinere. 2. Concedimus verò *pracipuè* de Sanctia cum Chriſto triumphantibus hoc promiſſum accipiendum, qui dicuntur *columna* non propter ſuſtentationem Eccleſiæ militantis, quæ ſoli Chriſto competit, ſed propter alios comparationis reſpectus in ipſo textu expoſitoa. Additur enim, *faciam eum columnam &c. & non egredietur amplius*, h. e. beati ad ſtatum gloriæ tranſlati, ſunt veluti firmiſſimæ quædam columnæ, quæ loco moveri non poſſunt, quia Sancti defuncti in bono & in gloriæ ſtatu ſunt confirmati: *Et ſcribam ſuper eum nomen Dei mei & nomen civitatis Dei mei &c.* hoc eſt, ſicut Reges ac Principes columnis, quas erigunt, ſua nomina incidere & inſcribere ſolent, ſic ſcribam ſuper eos *nomen Dei*, quia vocabuntur *filii Dei* per actualem & plenariam cœleſtis hereditatis poſſeſſionem, *& nomen civitatis nova*, quia vocabuntur & erunt *cœleſtis Hieroſolyma cives & nomen meum novum*, quia erunt mei coheredes & cœleſtis gloriæ mecum participes. 3. Columnæ non tantùm *neceſſitatis & ſuſtentationis*, ſed etiam *ornatus* gratia eriguntur. Columna univerſam ſuſtentans & fulciens Eccleſiam eſt Chriſtua Jeſus 1. Cor. 3. v. 11. ſed Sancti defun-

6. Apoc 3. v. 12. Qui vicerit, faciam eum columnam in templo Dei mei.

ctiſunt

ĉti ſunt columnæ ornatus in cœleſti Hieroſolyma, unde Beda in comm. Apoc. 1. notanter eos confert *cum duabus columnis antè veſtibulum templi Salomonis* ſoliùs decoris cauſa erectis, ac nihil quicquam ſuſtinentibus.

7. Apoc. 3. v. 21. Qui vicerit, dabo ei ſedere in throno meo.

361. 7. Apoc. 3. v. 21. *Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in throno meo, ſicut & ego vici & ſedi cum Patre meo in throno ejus. Ergo Sancti defuncti ſedent in throno Chriſti, hoc eſt, cum illo præſident toti mundo & Eccleſiam regunt ac gubernant.* Bellarmin. d. l. Reſp. 1. *thronus Dei Patris*, in quo Chriſtus ſedet, *à Throno Chriſti*, hoc eſt, quem Chriſtus electis promiſit, & in cum beatos collocat, manifeſtè in textu diſtinguitur, unde beati non dicuntur ſedere in throno Dei, *ſed ſtare ante thronum Dei* Apoc. 7. v. 15. Nequaquam igitur honoris *æqualitas* & communio divinæ poteſtatis inter Chriſtum & beatos, ſed duntaxat honoris & gloriæ *ſocietas* in certo gradu ac menſura his verbis exprimitur. 2. In throno Dei Patris nullus Angelorum nec beatorum hominum ſedet, ſed ſolus Chriſtus Hebr. 1. v. 13. Pſal. 110. v. 1. ſed Sancti in throno Chriſti dicuntur ſedere, hoc eſt, in throno, quem paravit ac promiſit illis Chriſtus Luc. 22. v. 30. Thronus Dei eſt infinita ipſius poteſtas, univerſale dominium cœli ac terræ, immenſa majeſtas Hebr. 8. v. 1. &c. ſed Chriſti thronus, quem cum Sanctis communicat, eſt cœleſtis gloria & æterna beatitudo Job. 14. v. 2. Thronus Dei Patris eſt unus, ſed thronorum Chriſti dantur plures Apoc. 4. v. 4. Matth. 19. v. 28. Luc. 22. v. 30. Thronus Dei eſt infinitus & ubique thronus Chriſti finitus & in Paradiſo. Thronus Dei eſt increatus & æternus, ſed throni Sanctorum ſunt à conſtitutione mundi parati Matth. 25. v. 34. Ambroſ. in comm. *Chriſtus ſedet ad dextram Dei, quia æqualis eſt Patri, Sancti verò non ad dextram Dei ſedere dicuntur, ſed ſuper ſedes ſuas, ſicut Dominus Apoſtolis dixit: Sedebitis & vos ſuper ſedes duodecim.* 3. Per collationem in thronum Chriſti nihil aliud intelligitur, quàm quòd Sancti ſint cum Chriſto in cœlis regnaturi 2. Tim. 2. verſ. 12. ſed hoc regnum non eſt terreum ac mundanum, ſed ſpirituale ac cœleſte, quod in hac vita inchoatur, in futura perficietur & conſummabitur. 4. Cœleſtis gloria & beatitudo Sanctis promiſſa, inde atque ideò peculiariter dicitur *thronus Chriſti*, quia Chriſtus non ſolùm cum Patre & Spiritu ſancto eam credentibus promiſit, ſed etiam ſuâ paſſione & morte promeruit, quod Joh. 14. v. 2. ipſe vocat *parare credentibus locum in cœlo* per ſuum ſcilicet ad Patrem abitum. Confer Dn. Schröderum amicum noſtrum ſingularem in thron. Regali Chriſti cap. 28.

2. Ex rationibus 1. à beatorum glorificatione.

362. 2. *Ex rationibus. 1. à beatorum glorificatione. Si oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus ſe, nulla ergo vel fuit, vel mente cogitari poteſt gloria, poteſtas & imperium, quod cum Sanctorum præmio conferatur. Sed verum prius Eſa. 64. verſ. 4. 1. Cor. 2. verſ. 9.* Coſtet. d. l. Reſp. 1. de conſummata beatorum gloria, quæ poſt reſurrectionem demum ipſis obtinget, præcipuè in hoc dicto agitur, ut ſuo loco pleniùs videbimus. 2. Plus eſt in conſequente, quàm antecedens permittit. Neque enim ſequitur: Sanctorum gloria eſt ineffabilis & incomprehenſibilis. Ergo Sancti præſident huic mundo & gubernant univerſam Eccleſiam. 3. Sicut Sancti non hujus, ſed futuri ſeculi; nec terræ, ſed cœli cives ſunt: ita quoque ipſorum gloria non eſt æſtimanda ex poteſtate quam in hujus ſeculi gubernatrice. 4. Quantacunque gloria ac quantumcunque præmium tribuatur Sanctis, illud tamen oportet eſſe finitum, cùm ſolius Dei gloria & poteſtas ſit infinita & immenſa. Jam verò præſidere toti mundo & gubernare univerſam Eccleſiam ſunt opera divinæ & infinitæ virtutis. Ergo ad Sanctorum gloriam & præmium eadem non ſunt referenda. 5. Invertimus argumentum: Si Sanctorum gloria non aſcendit in cor hominum in hoc ſeculo viventium, ergo non debet temerè quidquam definiri de regimine, quod Sancti in univerſum obtinent mundum & totam Eccleſiam triumphantem. 6. Si ex gloria Sanctorum quidvis colligere liceret, poſſet etiam ſtatui, quod ſint Salvatores, Redemtores ac Mediatores humani generis & quidem modo eo, quo Chriſtus eſt Salvator, Redemtor ac Mediator noſter.

363. 3. *Ex comparatione. Sancti beneficio gloriæ ſuæ poſſunt quicquid Reges poteſtate, quicquid opulenti divitiis, quicquid docti ſapientiâ. At Reges exercitu hoſtes profligant, divites egenis ſubveniunt, Medici arte curant. Ergo id non minùs præſtare poterunt Sancti.* Coſter. dict. l. *3. Ex comparatione.* Reſp. 1. Reges hoſtes profligant, divites pauperibus donant, Medici morbos curant ex Dei ordinatione, juſſione & voluntate. Sed defunctis Sanctis mundi & Eccleſiæ regimen commiſſum eſſe, ex Scripturis nondum eſt probatum. 2. Nullus Regum univerſo orbi præſidet, ſed ſolus Chriſtus eſt Rex Catholicus, cui fines terrarum traditi & imperio ejus ſubjecti. Ergo adhuc probandum reſtat, Sanctos toti orbi præſidere & univerſam Eccleſiam gubernare. 3. Gloria Sanctorum eſt ſpiritualis, cœleſtis, ſupramundana, ergo ea non debet conferri cum gloria terrena & mundana Regum hujus ſeculi. 4. Si ex eo, quod Sanctorum poteſtas & gloria non eſt minor quàm Regum hujus ſeculi, inferri poſſet, Sanctos illud omne poſſe, quod Reges hujus ſeculi poſſunt, conſequens foret, Sanctos etiam eodem honore externo & iiſdem delitiis externis perfrui, quibus Reges hujus ſeculi perfruuntur. 5. Nullus Regum infinitâ poteſtate, nullus divitum infinitis divitiis, nullus doctorum infinitâ ſapientia inſtructus eſt. Ergo etiam Sanctorum poteſtas, opulentia & ſapientia non erit infinita. Jam verò toti orbi præſidere & univerſam Eccleſiam gubernare, ſunt opera infinitæ virtutis.

364. 3. *Ex collatione. Sicut non adverſatur fidei, ſtatuere diverſa Angelorum bonorum ac malorum miniſteria: ita quoque eidem non repugnat, ſi Sanctis beatam cum Chriſto in cœlo degentibus vitam & hæc inferiora adminiſtrantibus pro diverſitate meritorum diverſa vel loca commiſſa dicantur, vel dona ad fidelium Chriſtianorum auxilium.* Coſter. in Enchir. pag. 413. *3. Ex collatione.* Reſp. 1. hæc collatio præſupponit, quod Sanctis defunctis adminiſtratio & gubernatio inferiorum divinitùs ſit commiſſa, ſicut Angelorum miniſteriis in his terris uti Deo placuit. At hoc ipſum adhuc eſt in quæſtione. 2. De miniſte-

niſteriis Angelorum teſtatur Scriptura ſacra. Hebr. 1. verſ. ult. & alibi paſſim, ſed Sanctis diverſa loca ac dona commendata eſſe, nuſpiam innuit. 3. Angelorum diſtinctio ratione dignitatum & miniſteriorum in Scripturis quidem inſinuatur Epheſ. 1. v. 21. Coloſſ. 1. verſ. 16. 1. Pet. 3. v. 22. quæ verò & qualis illa ſit, in ſpecie non exprimitur. Quod ſi ergo Sanctorum præfecturas cum Angelorum miniſteriis conferre velint, agnoſcant de illis ex Scriptura nihil certi ſtatui poſſe. 4. Diſtinctæ illæ Sanctorum præfecturæ ex hypotheſi Coſteri oriuntur ex diverſis eorum meritis, ſed de Angelorum miniſteriis hoc dici nequit. 5. Idem Coſterus ibid. Sanctis ſummam charitatem tribuit, quâ totius orbis loca & univerſum genus humanum complectantur. Atqui huic ſummæ charitati adverſatur, ſi diverſa loca vel dona illis commendata ſtatuantur. 6. Si Sancti non ſunt invocandi ut autores ſpiritualium beneficiorū, ſed tantùm ut intereeſſores, tunc à diverſis Sanctis diverſa beneficia fruſtra petuntur. Ratio connexionis eſt, quia Sancti pro omnibus piis ex charitate æqualiter intercedunt. Sed verum prius aſſerente Bellarmin. de beat. Sanct. cap. 17. Ergo & poſterius. Quæ *ex Patribus* attexuntur, ſuum inferius habebunt locum.

Q. 6. An ſiducia in Sanctos collocari debeat?

365. Q. 6. *An ſpes ac fiducia noſtra in Sanctos defunctos ferri debeat?* Affirmant Pontificii ut patet 1. *ex praxi*. Religiosè enim invocant Sanctos, jam verò fides & invocatio in Scripturis indivulſo nexu connectuntur Rom. 10. v. 14. Jac. 1. v. 6. &c. In precibus ad B. virginem & Sanctos directis ſic loquuntur: *O clementiſſima Domina & dulciſſima virgo ſancta Maria, mater Dei, mater orphanorum, conſolatio deſolatorum, via errantium, ſalus & ſpes in te ſperantium &c. tu portum præbe naufrago, reo ſis patrocinia, dans miſero ſolatio, ſis ſpes ne deſperatione ſuccumbam mortis in agone, cùm tunc non ſit ſpes altera, niſi tu virgo puerpera, patris parens & filia. cui me recommendo.* Innocent. in orat. Item: *Ad te, ô unica ſpes miſerorum confugio, & plenâ fiducia tibi meipſum in omnibus neceſſitatibus devotè commendo.* Ordin. Hildesh. in Compaſſ. Mariæ. in Pſalterio Mariæ plus centies repetitur: *In te Domina ſperavi non confundar in æternum* Pſal. 30. *Fructus gratia inveniet, qui ſperaverit in illam, porta Paradiſi reſerabitur ei.* Pſ. 98. *Sperate in illam religioſi & clauſtrales, confidite in illam Clerici & ſeculares.* Pſal. 36. *Miſerere mei Domina, quoniam tu es ſpes & lux omnium in te confidentium.* Pſal. 46. *Beati qui in ea habent ſpem & confidentiam* Pſal. 118. &c. Eodem modo compellant etiam Sanctos, ut conſtat. 2. *Ex verbis.* Biel in Can. Miſſ. lect. 30. *fiducialiter ad Sanctos recurrendum* eſſe docet, *ut eorum meritis ac precibus ad gloriam immortalitatis perveniamus.* Bellarminus lib. 1. de beat. Sanctor. cap. 20. reſp. ad 1. *Sicut Deum non poteſt invocare ut Deum, qui in eum non credit, id eſt, qui non credit eum eſſe Deum, & qui ei non credendo in eo non ſperat, nec eum diligit: ita etiam non poteſt Sanctos invocare, ut Sanctos & amicos Dei, qui ſuo modo in eos non credit, hoc eſt, non credit eſſe Sanctos nec in eis ſperat, ut in Patronis, nec eos ut tales diligit. Nec nomen invocationis vel fides in Scripturis ſoli Deo tribuitur.* Sequitur hac in parte Bellarmin. Cardinalem Hoſium, qui etiam in Sanctos credendum eſſe docuit. In Confeſſ. fidei cap. 58. de ſpe & oratione: *Quid ſi* (inquit) *in illos quoque rectè credi docet Paulus? Verba ſunt illius ad Philemonem. Fidem, quam habes in Domino Jeſu, & in omnes Sanctos.* Cornel. à Lapid. in comm. Philem. v. 4. *Fidem quam habemus in Dominum Jeſum, eandem habemus & in omnes Sanctos &c. hinc ſequitur eum qui honorat & invocat Sanctos nihil detrahere Chriſto, imò hoc ipſo honorare & invocare Chriſtum.* Salmer. tom. 15. Diſp. 1. in Epiſt. Philem. *Vide quod Philemon & fidem & dilectionem in Chriſtum & Sanctos haberet, ſed non parem dilectionem. In Chriſto præcipuè ſpem figimus*, ait Gregor. de Valent. contra Heerbr. cap. 7. innuens etiam Sanctis partem ſpei & fiduciæ eſſe relinquendam.

Negativ. probatur.

366. Negantem quæſtionis partem demonſtramus ſequentibus fundamentis. 1. Scriptura *ſoli Deo* confidendum & in ipſum ſolum ſperandum eſſe docet, unde eum vocat *ſpem & refugium noſtrum.* Pſal. 9. v. 10. *factus eſt Dominus refugium pauperi, adjutor in opportunitatibus in tribulatione.* v. 11. *& ſperent in te, qui noverunt nomen tuum.* Pſ. 11. v. 1. *In Domino confido.* Pſ. 13. v. 6 *ego ſperavi in miſericordia tua.* Pſal. 14. v. 6. *Dominus ſpes ejus eſt.* Pſal. 18. verſ. 3. *Dominus petra mea & arx mea & liberator meus, DEUS rupes mea, ſperabo in eum, protector meus & cornu ſalutis meæ, altiſſimum meum aſylum.* Pſal. 22. v. 10. *in te ſperaverunt Patres noſtri, ſperaverunt & liberaſti eos.* v. 10. *tu es ſpes mea ab uberibus matris meæ.* Pſal. 25. v. 2. *Deus meus in te confido, non erubeſcam.* Pſal. 31. v. 2. *In te Domine ſperavi, non confundar in æternum,* (quod repetitur Pſal. 71. v. 1.) Pſal. 37. v. 3. *Spera in Domino.* Pſal. 57. v. 2. *Miſerere mei Deus, quoniam in te confidit anima mea.* Pſ. 62. v. 6. *Deo ſile anima mea, quoniam ab ipſo ſpes mea.* v. 7. *profectò ipſe eſt petra mea, refugium meum, non movebor.* v. 8. *in Deo eſt ſalus mea & gloria mea, eſt petra fortitudinis meæ & ſpes mea in Deo eſt.* v. 9 *Sperate in eo omni tempore ô populi, Deus eſt ſpes noſtra.* Pſal. 78. v. 7. *ut ponant in Deo ſpem ſuam.* Pſal. 91. v. 2. *Qui habitat in latibulo Altiſſimi, dicet Domino, Spes mea es tu, & refugium meum, Deus meus ſperabo in eum,* Pſal. 115. v. 9. *Domus Iſrael confidat in Domino.* v. 10. *Domus Aaron confidat in Domino.* v. 11. *Qui timent Dominum, confidant in Domino, adjutor eorum & protector eorum eſt.* Pſal. 130. v. 7. *Speret Iſrael in Domino,* Pſal. 144. v. 1. *Dominus refugium meum, ſuſceptor meus & liberator meus, in ipſo ſperavi.* Eſai. 26. v. 4. *Sperate in Domino perpetuò, quia in Domino Dominus eſt petra æterna.* Oſe. 12. v. 6. *Spera in Deo tuo ſemper.* Mich. 7. v. 7. *Ego ad Dominum aſpiciam, expectabo Deum meum Salvatorem meum.* 1. Pet. 1. v. 21. ut fides & ſpes veſtra ſit in Deum. 2. beatos illos pronunciat, qui in Deo confidunt Pſ. 2. v. 13. *Beati omnes qui confidunt in eo.* Pſal. 40. v. 5. *Beatus vir, qui ponit Dominum ſpem ſuam.* Pſal. 84. v. 13. *Domine virtutum, beatus homo qui ſperat in te.* Pſal. 146. v. 5. *Beatus, cujus Deus Jacob adjutor ejus, ſpes ejus in Domino Deo ipſius, qui fecit cœlum, terram & mare.* Eſa. 40. v. 31. *Sperantes in Dominum mutabunt virtutem, ambulabunt alis quaſi aquila, current & non fatigabuntur.* Jerem. 17. v. 7. *Benedictus vir, qui confidit in Domino, & cujus eſt Dominus fiducia*

ejus,

Digitized by Google

ejus. Nahum. 1. v. 7. *Bonus Dominus & munitio eſt in die tribulationis ſciens ſperantes in ſe.* 3. Contrà verò maledictos pronunciat eos, qui quodvis aliud fiduciæ & ſpei ſuæ objectum ſtatuunt, quàm verum Deum. Pſal. 118. v. 8. *Bonum eſt confidere in Domino, quàm confidere in homine*, h. e. & non confidere in homine, quia particulæ comparativæ phraſi Hebraica ponuntur pro negativis. Matth. 10. v. 28. Luc. 18. v. 14. Johan. 3. v. 19. &c.) v. 9. *Bonum eſt ſperare in Domino quàm ſperare in Principibus.* Pſalm. 146. v. 3. *Nolite confidere in Principibus, neque in filiis hominum, in quibus non eſt ſalus.* Eſa. 31. v. 1. *Væ qui deſcendunt in auxilium in Ægyptum ſperantes in equis, habentes fiduciam in quadrigis, & non ſunt confiſi ſuper Sanctum Iſrael.* Jerem. 17. v. 5. *Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum & à Domino recedit cor ejus*, Idem probant exempla: 2. Paralip. 16. v. 12. Aſa Rex Juda reprehenditur *quod in infirmitate ſua non quæſiverit Dominum, ſed magis confiſus fuerit in arte Medicorum.* 4. In Symbolo Apoſtolico profitemur nos *credere in unum verum Deum, Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum*. Quotquot igitur in aliud objectum ſpem & fiduciam ſuam collocant, à norma hujus univerſalis Eccleſiæ Symboli receduut. 5. Spes & fiducia eſt cultus religioſus ad primam Decalogi tabulam, adeoq; ad primum præceptum pertinens, proinde ſoli Deo hic cultus debetur. 6. Nec mandatum, nec promiſſio, nec probatum exemplum in Scripturis extat, quod in defunctos Sanctos aliquis ſperaverit aut confiſus fuerit. Quæ in contrarium afferuntur, ſuam inferius habebunt explicationem. 7. In nullum eſt ſperandum & confidendum niſi qui eſt omnipotens, qui eſt auxiliator in omni adverſitate, qui eſt largiator bonorum ad hanc & æternam vitam neceſſariorum & utilium. Jam verò ſolus Deus eſt omnipotens, auxiliator in omni adverſitate &c. ſanctis verò hæc gloria minimè competit. 8. Si in Sanctos eſſet credendum & ſperandum, conſequens fuerit, veram Chriſti & Spiritus ſancti divinitatem non poſſe ex eo probari, quod Scriptura docet in Filium & Spiritum ſanctum eſſe credendum ac ſperandum. Poſteriùs repugnat praxi Eccleſiæ, quæ hæreticis divinitatem Filii & Spiritus ſancti negantib. inter reliqua etiam hoc argumentum conſtanter oppoſuit. 9. Pii veteres unanimi ſuffragio comprobant fidem & ſpem in ſolum Deum eſſe collocandam. Origenes homil. 4. in Ezech. *Ad eos qui in Sanctis fiduciam habent, non incongruè profertur exemplum: Maledictus homo, qui ſpem habet in homine.* Et illud: *Nolite confidere in hominibus.* Sed & aliud: *Bonum eſt confidere in Domino, quàm confidere in Principibus. Quod ſi neceſſe eſt in aliquo ſperare, omnibus derelictis ſperemus in Domino.* Cyrill. Alexand. l. de recta fide: *Fides & ſpes noſtra in Deum. Quando igitur in Deum fides, Chriſto dicente, in me credite, quomodo non manifeſtè eſſet Deus?* Hieron. lib. 4. in Exech. cap. 14. *Quod ſi in aliquo fiducia eſt, in ſolo Domino confidamus. Maledictus enim omnis homo, qui ſpem habet in homine quamvis Sancti ſint, quamvis Prophetæ.* Ambroſ. in com. Coloſſ. 1. *Chriſti omnipotentiam ita declaratam illuſtratamq; eſſe dicit, ut ſciremus ipſi ſoli nos fidere debere*, ubi & hæc ponit, *ut ſi quis aliem Angelorum vel poteſtatum devotum ſe debere eſſe putet, erraro ſe ſciat, nam qui ſe ſubjectis humiliat, totus errat, non tenens caput truncus eſt.* Ruffinus in expoſ. Symboli monet, *per præpoſitionem* IN *Creatorem a creaturis ſecerni & divina ab humanis ſeparari.* Auguſt. lib. 18. de civit. Dei cap. 54. *Nos qui ſumus, vocamurq; Chriſtiani, non in Petrum credimus, ſed in quem credidit Petrus.* Idem tract. 1. in Joh. *Non poteſt eſſe in pace, qui ſpem ponit in homine. Nolite ſic erigere oculos in montem, ut putetis in homine eſſe ſpem veſtram collocandam.* Confer lib. de paſtorib. cap. 8. 10. Ipſimet adverſarii quandoque agnoſcunt, in ſolum Deum eſſe credendum, ipſique ſoli confidendum. Georg. Caſſander in conſult. pag. 140. arguit tanquam erroneum, *quod multi temerè confidunt Sanctis eamque falſam & perniciofam opinionem conqueritur in vulgus invaluiſſe & commentis miraculorum confirmari.* Ingolſtad. in Apol. contra diſput. D. Heerbrandi de precatione ad argumentum: *Pontificii invocant Sanctos. Ergo in eos credunt*; reſpondeot hoc modo, *eſſe Sophiſticationem à non diſtributo ad diſtributum, eò quod invocatio latius pateat quàm actus credendi in aliquem.* Coſter. in Enchirid. pag. 407. concedit, *in Sanctos non eſſe credendum ac ſperandum*, unde probare conatur, *poſſe etiam eum invocari, in quem non credimus.* Bellarm. *in Sanctos fidem ac ſpem ſuo modo collocari poſſe aſſerit*; ſed ſibi ipſi hac in te contradicit, quia lib. 1. de Chriſto cap. 5. divinitatem Chriſti ex eo probat, quod in ipſũ credamus: *Beati* (inquit) *erunt, qui in Meſſia confidunt. Ergo Meſſias eſt verus Deus. Nam in Scripturis paſſim in ſolo vero Deo confidendum eſſe dicitur*, ut Jerem 17. *Maledictus qui confidit in homine.* Et infrà: *Benedictus vir, qui confidit in Domino.* cap. 6. ejuſd. libri §. Quintum teſtimonium. Auguſtinus lib. 1. de Trinit. cap. 12. ex Johan. 14. *Credites in Deum, & in me credite*, deducit *Chriſtum eſſe illum verum Deum, quem Judæi colebant. Nam ſi non eſt ipſe verus Deus, non poteſt ſibi arrogare fidem, quæ illi ſoli debetur.* 11. Hypotheſis illa, quod fides & ſpes poni poſſit in eum, qui non ſit verus Deus, arma ſuppeditat Arianis, Photinianis, Macedonianis, Pneumatomachis &c. qui divinitatem Filii & Spiritus S. impugnant. Socin. in reſp. ad Bellarminum & Wiekum cap. 4. claſſ. 2. argum. 1. pag. 157. *Jeremias negans in homine confidendum nihil aliud vult, quam non eſſe confidendum in humanis viribus citra Spiritus ac divinæ virtutis opem & quidem ut à Deo quis recedat.* Catech. Racov. pag. 44. *Conjunguntur in fiducia Deo debita tales res & perſonæ, quæ planè ad ipſius eſſentiam non pertinent.*

367. Argumenta Pontificiorum potiora hæc ſunt 1. Johan. 5. v. 44. *Judæi dicuntur in Moſe ſperaſſe.* Reſp. 1. Chriſtus hoc nomine non commendat ac laudat, ſed potiùs taxat Judæos, quòd in Moſen ſperaverint, h. e. quòd exiſtimaverint, Moſen ipſos coram Deo excuſaturũ, quod non crediderint in Chriſtum, hoc prætextu quòd doctrinæ per ipſum promulgatæ conſtanter adhærere voluerint. 2. Invocatio Sanctorum non fuit uſitata in V. T. ut Pontificii concedunt. Ergo etiam fundamentum invocationis non habuit locum, h. e. ſpes & fiducia in Sanctos non fuit collocata. 3. Sancti Vet. T. ante Chriſti ad inferos deſceoſum ex hypotheſi Pontificiorum

Argumenta pro affirmante quæſtionis parte.
1. Joh. 5. v. 44. Judæi ſperarunt in Moſe.

fuêre in limbo, ignari eorum, quæ in terris gerebantur. Ergo in illos non potuit collocari fiducia. 4. Per Moſen intelligitur *doctrina Moſaica*, h.e. per Moſen Iſraëlitico populo promulgata, ut patet ex eo, quod jubentur *credere Moſi*, h. e. fidem adhibere ipſius doctrinæ in libris Moſaicis traditæ v.46. quo ſenſu etiam divitis epulonis fratres jubentur *audire Moſen* Luc.16. v.29. in ſcriptis ſcil. ſuis ad eos loquentem. Juſtin. in qq.& reſpp. ad orthod.q.134. *Quomodo in multis locis divina Scriptura lex, non lex, ſed Legiſlator Moſes dicitur? Reſponſio: Mos eſt non tantùm hominibus, ſed etiam divinis literis, nomine autoris, qui aliquid dixit aut ſcripſit, orationem aut Scripturam appellare, cujus ea ſit indicandi gratia.* Orig. in Num. homil.12. *Ad fidem Chriſti nos convocat lex. Ipſe enim dicit, quia Moſes de me ſcripſit. Moſen autem legem accipi debere ſæpe oſtendimus.* Baſil. lib. de S.S. cap.14. *Conſuetudo Scripturæ, Moſis nomine etiam ſignificare legem velut illic: Habent Moſen & Prophetas.* Cyrill. Alexand. lib.3. in Joh. c.8. *Etiam cæteris omnibus ſilentibus ſolam Moſis legem ad condemnationem non credentium in ſe Iudæorum ſufficere aſſerit.* Eodem modo exponunt Cajetanus & Toletus in comm. h.l. 5. Sperabant ergo Judæi in Moſen, non quod in perſonam Moſis defuncti ſpem & fiduciam ſuam collocarent, ſed quod ſperabant, ſe per ipſius doctrinam ſalutem conſecuturos, ſi vel maximè non crederent in hunc Jeſum Nazarenum, nec eum pro Meſſia acceptarent. Maldonatus in comm. h.l. *An hoc reprehendendo dicat, quod in Moſe ſpem haberent, non abs re poteſt dubitari. Leontius quidem valdè probabiliter exiſtimat eſſe reprehenſionem, debuiſſe enim Moſi quidem credere, ſperare autem non in illo, ſed in DEO debuiſſe, contra verò illi faciebant, Moſi non credebant & in illo ſperabant. Quemadmodum ergo antea eos reprehendens dixit: Scrutamini Scripturas, quia vos putatis in ipſis vitã æternam habere, ita nunc dicit de Moſe, in quo vos ſperatis, ut Euthymius obſervavit, unde colligitur, Moſen hoc loco Scripturam Moſis appellari, in qua dicuntur ſpem ſuam poſitam habuiſſe, quia exiſtimabant ſe Ceremoniarum & legalium mandatorum obſervatione vitam æternam conſecuturos.* Hæc Maldonatus falſa veris admiſcens: Verum eſt, quod Chriſtus Judæos reprehendat ob præpoſteram illam ſpem, in Moſen ſive doctrinam Moſis, falſum verò, quod reprehenſionis ſpecies ſit, quando in præcedentibus dicit Chriſtus: *Scrutamini Scripturas.*

a. Philem. v.4. audiens charitatẽ tuam & fidem, quam habes in Ieſu ad omnes Sanctos.

368. a. Philem. verſ. 4. *Gratias ago DEO meo ſemper, memoriam tui faciens in orationibus meis. v.5. audiens charitatem tuam & fidem, quam habes in Dominum Ieſum & ad omnes Sanctos. In quem locum B. Hieronymus prolixè oſtendit etiam in Sanctos haberi debere fidem.* Bellarm. d.l. Reſp. 1. Paulus loquitur de Sanctis *in his terris adhuc viventibus*, ut patet ex ſubjecta ἐξηγήσει. verſ.7. *gaudium magnum habui & conſolationem in charitate tua, quia viſcera Sanctorum requieverunt per te frater.* Sed hoc loco quæſtio eſt de Sanctis defunctis. 2. Trajectio in textu Apoſtolico ita explicanda, ut objectum fidei ſtatuatur Chriſt⁹, charitatis verò Sancti, qualis χιασμὸς etiam occurrit Matt.12. v. 22. ὥστε τὸν τυφλὸν καὶ κωφὸν καὶ λαλεῖν καὶ βλέπειν. (quod probamus ſequentib. fundamentis: Primò *ex ſubjecta explicatione.* v.6. *ut communicatio fidei tuæ efficax fiat in agnitione omnis boni in vobis in Chriſtum Ieſum.* v.7. *gaudium enim magnum habui & conſolationem in charitate tua, quia viſcera Sanctorum requieverunt per te.* Hîc fides diſertè ad Chriſtum; charitas ad Sanctos refertur. Secundò, *ex ipſa phraſi.* Fidei adhibetur præpoſitio πρὸς & appellatur *fides ad Chriſtum*, quâ ad Chriſtum pervenimus & ipſi adhæreſcimus, dilectioni autem additur præpoſitio εἰς, eſt enim *dilectio erga Sanctos.* ** Quod ſi *fidem* ad ipſos *Sanctos* referas, nequaquam intelligi oportet fidem primæ ſed ſecundæ tabulæ Decalogi, quam dicas *fidem charitatis* e a Luthero in cap.5. ad Galatas p. 419. ad illa verba. *Ego confido de vobis in Domino.* ** Tertiò, *ex locis parallelis.* Epheſ.1. v.15. *cùm audiſſem eam, quæ in vobis eſt fidem in Domino Ieſu & charitatem in omnes Sanctos.* Coloſſ.1. v.4. *audientes fidem veſtram in Chriſto Ieſu & dilectionem, quam habetis in omnes Sanctos.* Quartò, *ex textu Syriaco.* qui trajectione illâ ſublata l.h. ſic vertit: *Inde ex quo audivi fidem tuam & charitatem, quæ eſt tibi erga Dominum noſtrum Ieſchua & erga omnes Sanctos.* Quintò, *ex ſcopo Apoſtolico.* Quæ foret conſequentiæ ratio, ſi Paulus Philemonem rogaturus, ut Oneſimum reciperet, adduxiſſet hãc rationem, quia Philemon credat in Sanctos defunctos; quin potiùs ſic concludit. Quia Philemon Sanctis in terra viventibus charitatis officia præſtat, ideò quoque Oneſimo fideli & ſancto eandem non debet denegare. Sextò, *ex unanimi Interpretum conſenſu.* Ita namq; exponunt Chryſoſtomus, Primaſius, Sedulius, Dionyſius Carthuſian⁹, Cajetanus. ** Bened. Juſtin. in h.l. p.595. *Qui hoc loco de cultu & veneratione ſanctorum contra hæreticos diſſerunt, planè ludunt extra chorum. De iis enim ſanctis loquitur quorum viſcera ait non multò poſt per Philemonem requieviſſe, intelligens beneficentiam & liberalitatem in fideles, qui propter fidem & ſacramenta non ſemel a Paulo ſancti appellantur.*)** 3. Fruſtrà provocat Bellarminus ad Hieronymi commentarium, quia Hieronymus loquitur de fide quatenus eſt notitia & aſſenſus, non autem quatenus eſt fiducia atque eo duntaxat modo fidem Sanctis competere docet, quod credendum ſit doctrinæ quam Dei nomine & mandato nobis propoſuerunt, id quod à nobis minimè negatur. *Ad expoſitionem hujus loci* (inquit) *de Exodo ſumamus exemplum. Credidit populus Deo & Moſi ſervo ejus. Una atque eadem credulitas in Moſen refertur & in Deum, ut populus qui credebat in Dominum, æquè crediſſe dicatur in ſervum. Hoc autem non ſolùm in Moyſe, ſed in omnib. Sanctis ejus eſt, ut quicunq; credidit Deo, aliter fidem ejus recipere nõ queat, niſi credat & in Sanctos ejus Non eſt enim in Deum perfecta dilectio & fides, quæ in miniſtros ejus odio & infidelitate tenuatur. Quod autem dico, tale eſt. Credit quiſpiam in conditorem Deum, non poteſt credere, niſi priùs crediderit de Sanctis ejus vera eſſe, quæ ſcripta ſunt: Adam à Deo plaſmatum, Evam ex coſta illius & latere fabricatam, Enoch tranſlatum &c. Hæc & cætera quæ de Sanctis ſcripta ſunt, niſi quis univerſa crediderit, in Deum Sanctorum credere non valebit, nec adduci ad fidem V.T. niſi quæcunq; de Patriarchis & Prophetis & aliis inſignib. viris narrat hiſtoria, vera comprobarit, ut ex fide legis ad fidem veniat Evangelii, & juſtitia Dei in eo revelctur ex fide in*

fid. m.

fidem. Confer hæc enm ſcopo, ad quem Bellarminus Hieronymi ſententiam accommodat & habebis exemplum candoris Jeſuitici in adducendis & applicandis Patrum dictis.

3. à pari. Licet in medicinis ſpem collocare.

369. 3. *Etiam in medico & medicinis ac in rebus aliis creatis ſpem aliquam citra Dei injuriam tanquam in media, per quæ Deus ſit efficax, collocare licet. Liberi parentum ſuorum tutela, ſubditi Principum fidei ſalutem ſuam committunt abſque ulla Dei offenſa, quidni ergo etiam in Sanctos fiduciam & ſpem liceret collocare?* Reſp. aliud eſt mediis divinitus ordinatis in vero DEI timore uti & proſperum eorum ſucceſſum à Deo expectare; aliud fiduciam ſoli Deo debitam & honorem ſoli Dei competentem ad creaturas transferre. Priùs probamus, poſteriùs deteſtamur. Medicina, tutela Principum, cura parentum &c. nituntur divinâ ordinatione & habent Dei mandatum. At quæ Scriptura aſſerit, Sanctos inter Deũ & nos eſſe conſtitutos Mediatores, ita ut illorum operâ preces noſtræ ad Deum aſcendant & per illorum manus beneficia à Deo petita ad nos deſcendant? quæ Scriptura fiduciam cordis in Sanctos collocare jubet? Ne ab ipſo quidem Deo ſperare vel petere quicquam licet, quod non ipſe à ſe ſperandum ac petendum eſſe verbo ſuo ſignificavit. Quòd ſi ergo à Deo nihil ſperandum, nihil petendum, niſi quod à ſe ſperari ac rogari juſſit, quomodo animi fiduciam in Sanctos collocare & bona à ſolo Deo expectanda ab ipſis petere integrum erit, cùm in Scriptura divinæ voluntatis internuncia illud nuſpiam ſit mandatum? Dn. Brentius diſtiuguit *inter confidere in hominem & de homine bene ſperare*, illud infidelitatis eſt, hoc charitatis.

Q. 7. An Sancti ſint invocandi Explicatio 1. Subjecti.

370. Q. 7. *An Sancti ſint invocandi?* Ut ſtatus quæſtionis rectè intelligatur, explicāda ſunt ipſius tum *ſubjectum*, tum *prædicatum*. Subjectum eſt *Sancti*. Nomen Sanctorum in Scripturis accipitur de *Sanctis* tum *viventibus*, tum *mortuis* ſive defunctis. De *Viventib.* uſurpatur 1. γενικῶς ac *generaliter* pro omnib. illis, qui ad conſortium Eccleſiæ vocati religionem Chriſtianam profitentur, verbum audiunt, Sacramentis utuntur & in viſibilis Eccleſiæ cœtu locum obtinent, ſive ſint verè pii & renati, ſive hypocritæ verâ & internâ ſanctitate deſtituti. Act. 9. v. 32. ſic Paulus ad integras Eccleſias ſcribens *vocatis Sanctis* ſeſe ſcribere aſſerit Rom. 1. v. 7. 1. Cor. 1. v. 2. 2. Cor. 1. v. 1. Eph. 1. v. 1. Philip. 1. v. 1. Coloſſ. 1. v. 1. &c. cùm tamen conſtet ex illis ipſis Epiſtolis, quoſdam in Eccleſiarum illarum cœtib. fuiſſe non Sanctos, ſi ad internam cordis ſanctitatem reſpectus habeatur. Dicuntur ergo Sancti *vel reſpectu ſanctæ vocationis*, quâ ad Eccleſ. conſortium per Evangelii prædicationem ſunt vocati *vocatione ſancta* 2. Tim. 1. verſ. 9. & *reſpectu finis*, quia Deus *non ad immunditiem ſed ad ſanctificationem eos vocavit* 1. Theſſ. 4. v. 2. vel quia in hac appellatione eſt *Synecdoche*, per quam toti Eccleſię cœtui tribuitur, quod parti duntaxat competit. Hieron. in c. 1. Gal. *Interdum Scriptura tribuit toti Eccleſiæ, id q; eſt proprium perfectorum, ut carere maculâ & rugâ, interdum id q; eſt propriũ imperfectorũ, ut peccare & correptiõe indigere &c.* 2. εἰδικῶς ac *ſpecialiter* pro illis, qui non tantùm vocati ſunt vocatione ſancta, ſed etiam vocationi promtum exhibentes obſequium, per fidem & Sp. S. interius ſanctificantur Act. 26. v. 18. 1. Cor. 6. v. 11. qui Sancti ſunt, tùm *imputativè* per Chriſti juſtitiam fide ipſis imputatã, quo reſpectu Chriſt⁹ *dicitur ipſis factus ſanctificatio* 1. Cor. 1. v. 30. tùm *inchoativè*, quatenus *Deo ſerviunt in juſtitia & ſanctitate* Luc. 1. v. 75. quorum tamen iterum eſt quædam differentia. Quidam n. in illa ſanctitate ad finem uſque vitæ perſeverant, qui propriè dicuntur *electi*, quidam v. ab eâ iterum excidunt, qui propriè non dicuntur electi, ſed *renati*. Hujus poſterioris ſignificationis exempla in Scripturis paſſim occurrunt. Pſ. 4. v. 4. *mirificat Domin⁹ Sanctos ſuos*. Pſ. 16. v. 3. *Sanctis, qui ſunt in terra & præſtantib. in quib. eſt omne beneplacitum meum &c.* Improbamus igitur, q; Salmer. Diſp. 10. in Ep. Rom. tom. 13. pag. 304. ſcribit: *Neminem dum vivit, audemus vocare Sanctum, niſi cùm pervenerit ad gloriæ æternæ portum ac ſancta & inculpata vita certa & clara reliquerit teſtimonia.* (Cùm Pontificem vocent *Sanctiſſimum.*) De Sanctis *defunctis* ſive mortuis, qui non ampliùs militantis, ſed triumphantis Eccleſiæ cives ſunt, uſurpatur hæc denominatio Matth. 27. v. 52. *egreſſa ſunt è ſepulchris corpora multa Sanctorum qui dormierunt.* Luc. 1. v. 70. *Sicut locutus eſt per os Sanctorum, qui à ſeculo ſunt Prophetarum.* 1. Theſſ. 3. v. 13. *In adventu Domini cum omnibus Sanctis ejus.* Epiſt. Jud. v. 14. *Ecce venit Dominus cum multis Sanctorum millibus, facere judicium.* Utraq; ſignificatio conjungitur 1. Cor. 6. v. 2. Epheſ. 1. v. 18. cap. 2. v. 19. 2. Theſſ. 1. v. 10. In hac quæſtione nomen Sanctorum uſurpatur in ſignificatione poſteriore *de Sanctis ſcil. defunctis, qui curſum ſuum conſummarunt.* 2. Tim. 4. v. 7. & gratuitum ſanctitatis præmium *coronam ſc. juſtitiæ* ex parte acceperunt v. 8. Vocantur hi Sancti *defuncti*, non quod planè ſint extincti, ac in nihilum redacti, nec ampliùs cum Deo vivant, quo ſenſu olim Julianus apud Cyrill. lib. 6. cont. Julian. & hodie Photiniani hoc nomen accipiunt, ſed tùm διακριτικῶς ut diſcernantur à Sanctis in hac vita adhuc degentibus ac militantib. tùm χετικῶς reſpectu habito ad vitã animalem, à qua ad ſpiritualem & cœleſtem diſceſſerunt, quo ſenſu ipſa Scriptura Sanctos cum Chriſto viventes vocat *mortuos* Apoc. 14. v. 13. 1. Theſſ. 4. v. 10. Rom. 14. v. 8. & 9. quâ nomenclaturâ etiam Patres utuntur. Chryſ. homil. 66. ad Antioch. Auguſt. lib. 22. de civit. Dei cap. 10. lib. de vera religione cap. 55.

371. Circa ſubjectum quæſtionis notandum etiam illud, 1. quod quidam Pontificii nomine Sanctorum à nobis invocandorum intelligant non ſolùm Sanctos cum Chriſto in cœlo viventes & triumphantes, ſed etiam eos, qui in purgatorio adhuc deſudant. Emanuel Saa in Aphoriſmis p. 302. *Poſſunt orari etiam animæ, quæ ſunt in purgatorio*, ſed hoc non probatur reliquis Pontificiis. Thomas 2. 2. q. 83. art. 11. reſp. ad 3. negat *animas in purgatorio pro nobis orare.* (At ſi pro nobis non orant, utiq; nec debent adorari à nobis) Bellarminus lib. 2. de purg. c. 15. §. Quod a. Thomæ contradicens, *non eſt*, ait, *incredibile etiam animas purgatorii pro nobis orare & impetrare*, interim negat eas à nobis eſſe invocandas, ſic n. ſubjungit: *Videtur ſuperfluum ab animabus in purgatorio petere, ut pro nobis orent, quia non poſſunt ordinariè cognoſcere, quid agamus in particulari, ſed ſolum ſciunt in genere nos in multis periculis verſari, ſicut nos de illis in genere ſcimus eas*

valde torqueri, nam nec reb. noſtris interſint, nec in Deo orationes noſtras videant, nec eſt verſimile eis revelari ordinariè quid agamus vel petamus, quâ de re ſuprà in quæſt. de purgat. dictum fuit pleniùs §.223. 2. quod quidam Pontificiorum per Sanctos à nobis invocandos intelligant tantùm *Sanctos N. T.* non alios, qui ante Chriſti ad inferos deſcenſum in limbum fuêre relegati. 3. quòd nomen Sanctorum non priùs tribuendũ mortuis nec eos publicè in precib. invocandos eſſe arbitrentur, quàm ſint à Pontifice canonizati, h.e. in numerum divorum relati. Antonin. part. 3. ſumm. tit. 12. cap. 18. Joh. Driedo lib. 4. de Eccleſ. dogmat. c. 1. Troilus Malvezius lib. de canoniz. Sanct. Melch. Canus l. 5. Locor. c. penult. Bellarm. lib. 1. de beat. Sanct. c. 7. & ſeqq.

2. Prædicatum. 372. *Prædicatum eſt*, an ſint invocandi. Ubi nota 1. non eſſe quæſtionem de Sanctis *honorandis*, ſed invocandis: *Si Deus honorat Sanctos*, ſcribit Eccius in Enchir. c. 15. *cur nos non honoremus Sanctos?* Atqui non negamus, Sanctos eſſe bonorandos, cùm ipſa Scriptura honorem Sanctorum probet. Pſ. 112. v. 6. *In memoria æterna erit juſtus*. Prov. 10. v. 7. *memoria juſti erit in benedictione*. Sir. 45. v. 1. *cujus memoria eſt in benedictione*. cap. 46. v. 14. *Sit memoria illorum in benedictione*. Sap. 4. v. 1. *Immortalis eſt memoria ejus, quoniam & apud Deum nota eſt & apud homines*. Marc. 14. v. 9. *Ubicunq; prædicabitur Evangelium in univerſo mundo, etiam hoc, quod fecit hæc mulier, narrabitur in memoriam ejus*. Luc. 1. v. 48. ait Maria: *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes*. Gal. 1. v. 24. *in me glorificabãt Deum*. Quis verò & qualis debeat eſſe honor, quem Sanctis deferimus, non eſt definiendum ex noſtræ rationis arbitrio, 1. quia non quilibet cultus ex opinione venerationis Sanctis delatus ipſis placet, ut conſtat ex Act. 10. v. 26. ubi Cornelius procidens ad pedes Petri, ut eum adoraret, erigitur à Petro additis hiſce verbis: *Surge, & ego ipſe homo ſum*. Act. 14. v. 15. cùm Iconienſes Paulo & Barnabæ ſacrificia vellent offerre, audiunt ab illis: *Viri quid hæc facitis? & nos mortales ſumus ſimiles vobis homines*. Ap. 19. v. 9. cùm Johannes procideret ad pedes Angeli ſecum loquentis, ut eum adoraret, accipit hoc reſponſi: *Vide ne feceris, conſervus tuus ſum & fratrum tuorum habentium teſtimonium Ieſu, Deum adora*. Apoc. 22. v. 8. cùm Johannes recidivam pateretur & ſusque deq; habitâ Angeli dehortatione denuò cultum adorationis ipſi deferret, eadem prohibitio repetitur. 2 quia ut fidei, ita quoque cultus Deo grati unica norma ac regula eſt Dei verbum. 3. quia non probantur Deo ἐθελοθρησκεῖαι ex bona intentione præter & extra verbum ſusceptæ, ut ſuo loco pleniùs probatur. Sed ex Scriptura unicè petendum, qualis honor Sanctis ſit tribuendus. Eam verò Scripturæ ſententiam de honore Sanctis deferendo Apologia Confeſſionis Auguſtanæ ad tria potiſſimum capita revocat. Primum reſpicit *Deum*, ut is in Sanctis glorificetur Gal. 1. v. 24. *Quos cùm laudamus, laus ea tota Dei eſt*, ut Poëta canit. Ut enim omnium reliquorum bonorum ac donorum, ita quoque eorum, quæ in Sanctis conſpiciuntur autor ac fons eſt ipſe Deus πάντων δοτὴρ ἐάων Jac. 1. v. 17. Ergo in præclaris & eximiis illis donis, quæ Sanctis ſunt collata, agnoſcenda & prædicanda eſt *Dei bonitas & miſericordia, qui dat dona hominibus ad ædificationem corporis Chriſti myſtici*, quod eſt Eccleſia. Epheſ. 4. v. 8. & ſeqq. *qui diſtribuit ſingulis ut vult*. 1. Cor. 12. v. 11. *qui dat omnibus affluenter* Jac. 1. verſ. 5. &c. in lapſibus Sanctorum & eorundem converſione itidem DEI φιλανθρωπία, μακροθυμία *& miſericordia* eſt agnoſcenda, docente Apoſtolo 1. Tim. 1. v. 15. & 16. *quòd Deus manum illis ſuppoſuerit, ne colliderentur* Pſal. 37. v. 24. quòd redeuntes ad ſe *non ejecerit foras* Joh. 6. v. 37 &c. in laborib. & operib. Sanctorũ agnoſcẽda mirabilis *Dei gubernatio & diſpenſatio* ac [illegible] ejus *ſapientia* in Eccleſia conſervanda & gubernanda Epheſ. 3. v. 10 in afflictionibus, perſecutionibus & Martyriis Sanctorum agnoſcenda eſt *Dei potentia, quæ in hominum infirmitate perficitur* 2. Cor. 12. verſ. 9. cumprimis verò *doctrinæ cœleſtis*, quam prædicarunt ac profeſſi ſunt, *confirmatio*, quippe quam non dubitarint ſuo ſanguine obſignare, quo reſpectu Sanctorum morte *Deus* dicitur *glorificari* Johan. 21. v. 19. in æterna Sanctorum beatitudine & gloria conſpicitur *Dei juſtitia* 2. Theſſ. 1. verſ. 5. *quod non obliviſcatur operis & dilectionis, quam oſtenderunt Sancti* Hebr. 6. v. 10. *Dei miſericordia ac bonitas, quod coronam juſtitiæ tribuat ſe diligentibus* 2. Tim. 4. v. 7. *& pro momentaneo ac levi tribulationis æternum pondus gloriæ retribuat* 2. Cor. 4. v. 7. *Dei veritas*, quod promiſſam retributionem largiſſimè conferat &c. 2. Theſſ. 1. v. 10. *cùm venerit Chriſtus glorificari in Sanctis ſuis*. Auguſt. lib. 3. contra duas Epiſt. Pelag. cap. 8. *Omnes Sancti ſive ab illo antiquo Abel uſque ad Iohannem Baptiſtam ſive ab ipſis Apoſtolis usq; ad hoc tempus & deinceps uſque ad terminum ſeculi, in Domino laudandi ſunt non in ſeipſis, quia & illorũ anteriorũ vox eſt. In Domino laudabitur anima mea, & iſtorũ poſteriorũ vox eſt. Gratia Dei ſum⁹ id q; ſumus*. Alterum reſpicit *Sanctos*, ut dona Dei reverenter in ipſis agnoſcantur & debitis modis amplificentur, quin & Sancti ipſi laudentur, quod donis illis fideliter fuerint uſi ad divini nominis gloriam & Eccleſiæ ſalutem & ædificationem, quo fine David Pſal. 105. & Pſal. 106. Siracides cap. 44. 45. 46. 47. 48. 49. & 50. Stephanus Actor. 7. Paulus Hebr. 11. prolixum Sanctorum V. T. catalogum recenſent. Tertium reſpicit *nos ipſos* ut doctrinam, fidem, ſpem charitatem, manſuetudinem, patientiam & reliquas Sanctorum virtutes pro modo ac modulo noſtræ vocationis imitemur. Hebr. 13. verſ. 7. *Mementote Præpoſitorum veſtrorum qui vobis locuti ſunt verbum Domini, quorum intuentes exitum converſationis imitemini fidem*. Philip. 3. verſ. 17. *Imitatores mei eſtote fratres & obſervate eos, qui ita ambulant, ſicut habetis formam nos*. 1. Petr. 3. v. 7. *Sara obœdiebat Abrahæ, Dominum eum vocans, cujus eſtis filiæ benefacientes &c*. Confer Rom. 4. v. 12. 1. Cor. 4. v. 16. c. 11. v. 1. 1. Theſſ. 1. v. 6. 2. Theſſ. 3. v. 9. 1. Tim. 4. verſ. 12. Hebr. cap. 6. verſ. 12. hanc imitationem pertinere ad gloriam Sanctorum colligitur ex Philipp. cap. 2. verſ. 15. *luceatis in medio nationis pravæ ſicut luminaria*. verſ. 16. *verbum vitæ continentes ad gloriam meam in die Chriſti &c*. Baſilius ſermon. in Gordium Martyrem: *Ut ex igne naturaliter emicat ſplendor ex unguento quoque præſtanti diffunditur odor, ſic è Sanctorum commemoratione geſtorum ad omnes provenit utilitas*. Idem homil. in 40.

Marty-

Martyres: *Is qui generoſos viros amore complectitur in ſimilibus temporibus, imitatione inferior non erit. Lauda ingenuè eũ qui Martyriũ pertulit, quo ſias Martyr voluntate & decedas citra perſecutionem, citra ignem, citra flagella, ead. cum illo mercede dignus factus &c. Hoc eſt Martyrum encomium, exhortatio nimirum congregatorum ad virtutem.* Chryſoſt. homil. 44. in Gen. *Bona opera agendo memoriam noſtri relinquamus, ut cùm hinc migraverimus, vita noſtra diligens & accurata converſatio ſit monimentum & doctrina omnibus, qui in nos ſpectant.* Ex quibus omnibus manifeſtum eſt, non denegari à nobis Sanctis vel viventib. vel defunctis honorem, quem ipſa Scriptura eis tribuit attribuendum eſſe oſtendit, proinde etiam non eſſe quæſtionis ſtatum, *an Sancti defuncti ſint honorandi*, honorandos enim eſſe Sanctos concedimus, invocandos v. eſſe negamus, quâ de re ſic loquitur Auguſt. Confeſſ. art. 21. *De cultu Sanctorum docent* (Eccleſiæ noſtræ) *quod memoria Sanctorum proponi poteſt, ut imitemur fidem eorum & bona opera, juxta vocationem, ut Cæſar poteſt imitari exemplum Davidis in bello gerendo ad depellendos Turcas à Patria, nam uterq; Rex eſt.* Hoc ipſum latiùs declarat Apolog. ſeqq. verbis: *Confeſſio noſtra probat honores Sanctorũ, nã hic triplex honor probandus eſt: Prim⁹ eſt gratiar. actio,* (Dei celebratio) *Debemus enim Deo gratias agere, quod oſtenderit exempla miſericordiæ, quod ſignificarit ſe velle ſalvare homines, quod dederit doctores aut alia dona Eccleſiæ. Et hæc dona ut ſunt maxima, ita amplificanda ſunt & laudandi ipſi Sancti, quòd his donis fideliter ſint uſi, ſicut Chriſtus laudat fideles negotiatores. Secundus cultus eſt confirmatio fidei noſtra, cùm videmus Petro condonari negationem, erigimur & nos, ut magis credamus, quod verè gratia exuberet ſupra peccatum. Tertius honos eſt imitatio primùm fidei, deinde cæterarum virtutũ, quas imitari pro ſua quisq; vocatione debet.* Confeſſ. Witt. in c. de Invoc. Sanctor. *Non eſt dubiũ, quin memoria eorum Sanctorum, qui cùm eſſent in hac corporali vita, Eccleſiam vel doctrinâ, vel ſcriptis vel miraculis, vel exemplis juverunt & ſive Martyrio teſtificati ſunt veritatem Evangelii, ſive tranquillo mortis genere in Chriſto obdormierunt, debeat apud omnes pios ſacroſancta eſſe & commendandi ſint Eccleſia, ut doctrinâ & exemplis ipſorum in vera fide confirmemur & ad ſectandam veram pietatem inflammemur.* Luth. in Poſt. in fer. Joh. Evang. *Si rité docere plebem velimus, ſic exempla Sanctorum prædicari oportebit, ut in iis Deus magnificetur, nos verò invitemur ad ſimilem Dei gratiam, opera eorum ſic prædicari convenit, ut obœdientia, quâ ſua vocationi inſervierunt Sancti, & mandatis ſibi operibus ſtuduerunt, nobis commendetur.* Confer tom. 4. Jen. Germ. pag. 344. tom. 6. pag. 446.

373. Opponenda hæc ſunt, 1. *calumnia Pontificiorum*, quâ ob negatam Sanctorum invocationem ignominia eos afficere & debitum honorem illis detrahere dicimur. Andradius in defenſ. Concil. Trid. ſcribere non erubuit, *nos cum Cajanis & Eunomianis docere nefariam contemtionem & ſacrilegam deſpicientiam Sanctorum, quorum Spiritus apud Deum vivunt.* Poſſevinus calumniatur, *nobis non ſapere articulum Symboli Apoſtolici de communione Sanctorum ac proinde invocationi eorũ nihil tribuere*, ſic enim ſcribit in refut. reſponſ. Chytræi p. 274. *Vos* (Lutherani) *quib. articulus Symboli de communione Sanctor. non ſapit. Neq; n. quid hoc ſit, poteſt in animos ab ipſa cõmunione Eccleſia abſciſſos cadere, mirandũ non eſt, ſi animũ avertiſtis ab invocat. Sanctorum, a quib. avertiſtis & fidem.* Hadr. Jung. in Synopſi novi Evang. p. 332. & ſeqq. ſcribit: *Evãgelicos dogmata Manichæa, Helvidiana, Jovinianα, Vigilantiana peſtifera ſpargere & deteſtabilia adverſus virginem Deiparã, adverſus S. Angelos, adverſus ſanctos Patriarchas & alios V. T. Sanctos, adverſus Iohan. Baptiſtam, adverſus Apoſtolos & Evangeliſtas, adverſus ſanctos Eccleſia ſancta Epiſcopos atq; doctores, deniq; adverſus Sanctos omnes.* Salmer. Diſp. 7. in 1. Tim. 2. tom. 15. p. 456. vocat nos *hagiomaſtigas. qui more gigantum cœlicolis bellum indixerimus.* Bellarm. lib. 1. de beat. Sanct. c. 11. *Fuit antiqua hæreſis Euſtachii, Eunomii, Vigilantii, Claudii Taurinenſis & VViclefi, Sanctos non eſſe colendos, quæ rurſum per Lutheranos renovata eſt.* (Atqui non omnem, ſed religioſum invocationis cultũ Sanctis denegam⁹.) Id. in præfat. lib. de triumph. Eccleſ. *Imitantur Lutherani majores ſuos, Julianum, Vigilantium & quotquot tanquam nefaria bella contra Sanctos geſſerunt, eos omni honore ſpoliantes.* Ibid. *Proteſtantes evomunt in omnes cœlites horribiles blaſphemias.* de beat. ſanct. c. 13. §. Epiphanius: *hæreses hodie nullum honorem S. Mariæ deferunt.* Sed has ac ſimiles calumnias jampridem à nobis depulit Georg. Caſſand. in conſult. art. 21. *Proteſtantes* (inquit) *triplicem honorem Sanctorum probant, quorum primus eſt gratiarum actio, quod Deus eos tantis gratiis cumulabat, ſecundus ex eorum exemplis fidei confirmatio, tertius imitatio fidei & virtutum earumquê honorifica commemoratio.* 2. temerariis *Calvinianorum & Photinianorum* auſis, qui memoriam Sanctorum ita excludunt ab Eccleſia, ut neque res geſtas ipſorũ depictas aut ſculptas in templis ferre poſſint, neq; patiantur certis & ſtatis anni temporib. ipſorum Hiſtorias pro concione tractari & explicari. Danæus in Eth. Chriſt. lib. 2. cap. 2. Catech. Racov. p. 152. & ſeqq.

374. 2. Non eſſe quæſtionem *de Sanctorum oratione pro nobis in genere facta*, an ſcil. in genere pro nobis apud Deum intercedant, ſed de invocatione ad Sanctos directa an propter generalem illam interceſſionem à nobis invocandi ſint. Non improbamus (ut ſuperius etiam monuimus) ſi quis ſtatuat, Sanctos in genere orare pro Eccleſia. Cùm enim non ſit veriſimile, animas Sanctorum ita ſecuras vel ſomno Epimenidæo ſopitas, vel gaudio perfuſas eſſe, ut neſciant vel non cogitent, Chriſto Eccleſiam in terris colligi, eandemque multis afflictionibus ac perſecutionibus adhuc obnoxiam eſſe, ideò pia eſt & bona cogitatio, probabiliter aſſerere, quod à Chriſto, cui in gloria præſentes ſunt, boni aliquid Eccleſiæ petant, maximè cùm ſint unius ejusdemque corporis myſtici membra, cujus caput eſt Chriſtus Hebr. 12. v. 22. cùm inter militantem & triumphantem Eccleſiam vigeat communio Sanctorum, cùm charitas in vita æterna non excidat, ſed perficiatur 1. Cor. 13. v. 8. Apolog. Auguſt. Confeſſ. in cap. de Invoc. Sanct. p. 224. *Largimur, quod Angeli orent pro nobis &c. De Sanctis etiã concedimus, quod ſicut vivi orent, pro Eccleſia univerſa in genere, ita in cœlis orent pro*

Eccleſia in genere, tametſi teſtimonium nullum de mortuis orantib. extat in Scripturis præter illud ſomnium ſumtum ex lib. Macc. poſteriore. Porrò ut maximè pro Eccleſia orent Sancti, tamen nō ſequitur, q. ſint invocandi. In art. Schmalc. c. de Invoc. Sanct. p. 310. *Etſi Angeli in cœlis pro nobis orent & Sancti in terris & fortaſſis etiam in cœlis, tamen inde nō ſequitur, Angelos & Sanctos à nobis eſſe invocandos, adorandos, jejuniis, feriis, Miſſis, oblationib. &c. honorandos* Conf. Sax. in c. 22. de invoc. hom. piorum qui ex hac vita diſceſſerunt (in Harm Conf. part. 2. p. 127.) *Non dubium eſt, beatos orare pro Eccleſia, ſed tamen inde non ſequitur, invocandos eſſe.* Ib. additur, *ex colloquio Moſis & Eliæ cum Chriſto colligi, beatis in cœlo curæ eſſe Eccleſiam.* Conf. Wirt. in c. de invoc. Sanct. *Fatemur, quod Sancti in cœlis ſuo quodam modo pro nobis corā Deo orent, ſicut & Angeli pro nobis ſunt ſolliciti & omnes creaturæ pro ſalute noſtra cœleſti quodammodo ingemiſcunt & nobiscum, quemadmodum Paulus loquitur, parturiunt &c.* Oſiand. in comm. Apoc. 5. *Eccl. triumphantis cives orant pro militante*, ſed ex eo inferri nequit, q. particulares calamitates quorumvis piorum ſub cruce laborantium & ſingulares circumſtantias habeant cognitas, benè nobis cupiunt defuncti Sancti *διὰ συμπαθείας* cōmuni ſenſu, quem habent ex Dei verbo & propria experientia, ſed ex eo inferri nequit, q. *ἰδιοπάθειαν* ac particularem calamitarum noſtrarū ſenſum obtineant. Quinimò (ait Dn. Chemn. in exam. Conc. Trid. in c. de Invoc. Sanct.) *cū in Scriptura Canonica nullū expreſſum & perſpicuū teſtimonium habeatur, quod probet Sanctos, qui ex hac vita diſceſſerunt, pro Eccleſia militante orare & intercedere, ideò nec illud pro neceſſario ac indubitato fidei articulo urgeri ac defendi poteſt.* Multò v. minùs ex generali illa Sanctorū notitia inferri poteſt ipſos eſſe religiosè invocandos. Quòd ſi n. Sanctos adhuc in terris viventes & ſtatus noſtri particularem notitiā habentes, ut & Angelos ſanctos, *qui circa nos ſunt* Pſ. 34. v. 8. *qui in manibus nos portant* Pſ. 91. v. 11. *qui gaudent de peccatore pœnitentiam agente* Luc. 15. v. 10. & alia miniſteria plurima nobis præſtant Heb. 1. v. ult. religiosè adorare non debemus, quanto minùs defunctos Sanctos, qui particularem illam rerum noſtrarum notitiam minimè obtinent, religiosè invocare fas fuerit. Sed verum prius ut patet ex Apocal. 19. v. 10. & c. 22. v. 9. ac infrà pleniùs demonſtrabitur. Ergò etiam poſteriùs. Urgeo hoc in loco diſſertationem Bellarmini libr. 2. de purg c. 15. *Quanquam* (inquit) *animæ in purgat. pro nobis orent, tamen ſuperfluum videtur ab eis ordinariè petere, ut pro nobis orent, quia non poſſunt ordinariè cognoſcere, quid agamus in particulari, ſed ſolùm in genere ſciunt, nos in multis periculis verſari.*

375. 3. Non eſſe quæſtionem *de nuda Sanctorum nominatione*, quo ſenſu Hebr. קרא *vocavit, nominavit*, apud Hebræos quandoq; uſurpatur. Nam 1. ſimplex alicujus nominatio non eſt ſtatim religioſa ejus invocatio. Pii Iſraëlitæ in precib. ſuis nominarunt Abrahamū, Iſaacum & Jacobum, quando Deum vocarunt *Deum Abrahami, Deum Iſaaci, & Deum Jacobi*, ac recordati ſunt fœderis, q. Deus cum majorib. ipſorum inierat, ſed ex eo inferri nequit, q. Abrahamum, Iſaacum & Jacobum invocaverint, quin potiùs contrà pronunciant. Eſ. 63. v. 16. *Abraham neſcit nos, Iſrael ignorat nos, tu a. Domine Pater noſter es.* 2. Invocare ex vi nominis eſt aliquem in auxilium vocare. Jam v. nominare aliquem, nō eſt ſtatim in auxiliū vocare. E. nominare aliquē nō eſt ſtatim eund. invocare. Conſtat a. Pontificios invocationem Sanctorū propriè ſic dictam defendere. E. non nudè & ſimpliciter eos nominari, ſed etiam in auxiliū vocari volunt. 3. In V. T. Sanctorum invocationem nondum fuiſſe uſitatam vulgata Pontificiorum eſt hypotheſis, q̃ ex eo probant, quod Patriarchæ V. T. deſcenderint in limbū. Jam v. pii Iſraëlitæ V. T. in precib. ſuis nominarunt Sanctos majores. Exod. 32 v. 13. orat Moſes: *Recordare Abraham & Iſaac & Iſrael ſervorum tuorum*, non quod ipſos invocaverint, vel ad eorum merita confugerint, ſed ut rationem fœderis, quod cum Abrahamo, Iſaaco & Jacobo Deus pepigerat, nimirum ſe poſteritati ipſorum benefacturum, Deo in precib. ſuis proponerent, ſeq; promiſſionib. divinis ad Patriarchas factis niti oſtenderent, unde ſtatim additur apud Moſen: *Recordare Abraham & Iſaac &c. quibus juraſti per temetipſum dicens: Multiplicabo ſemen veſtrum, ſicut ſtellas cœli, & univerſam terram hanc dabo ſemini veſtro &c.* Illa v. promiſſio temporalis de multiplicatione poſteritatis & conceſſione terræ Canaan incluſam habuit ꝓmiſſionem de Meſſia, ꝓpter quem & per quem reconciliationem cum Deo, remiſſionem peccat. & neceſſariorum bonorum largitionem poſteri à Deo petiverunt. Quare cùm Iſraelitæ V. T. Sanctos majores in precibus ſuis nominarint, nec tamen eoſd. invocaverint, ex eo manifeſtum eſt, nominationem non eſſe invocationem. Pſ. 132. v. 1. orat David: *Memento Domine David, v. 2. qui juravit votum Domino &c. v. 10. propter David ſervum tuum*, h. e. propter promiſſionem Davidi factam *non avertas faciem Chriſti tui*. Eſ. 38. v. 3. orat Ezechias: *Memento quaſo Domine, quomodo ambulaverim coram te in veritate, & in corde perfecto & quod bonum eſt, in oculis tuis fecerim.* In hiſce precibus David & Ezechias ſemetipſos nominant, neq; tamen à ſemetipſis auxilium petunt, nec ad merita ſua confugiunt, ſed promiſſiones piis factas Deo proponunt, perinde ut Pſ. 27. v. 8. David loquitur: *Cor meum proponit tibi verbum tuum, quærite faciem meā.* 4. Et quid multis? ipſimet Pontificii fatentur, ſe nō tantùm Sanctos in precib. ſuis nominare, ſed etiam ad ipſorum interceſſionem, merita, opem & auxilium confugere, adeoq; *ſuppliciter & religiosè* eos invocare.

376. 4. Non eſſe quæſtionem *de nuda Sanctorum prædicatione*, quo ſenſu Hebr. קרא itidem quandoq; uſurpatur pro *prædicavit, concionatus eſt.* Nam 1. libenter concedimus, memoriam Sanctorum defunctorum de Chriſti Eccleſia benè meritorū eſſe reverenter conſervandam Hebr. 13. v. 7. *Mementote præpoſitorum veſtrorū*, Concedimus, dona, labores, Martyria &c. Sanctorum eſſe prædicanda, Sanctos ipſos eſſe laudandos, quod donis ſuis fideliter fuerint uſi, cūprimis verò doctrinam quam propoſuerunt & ſanguine ſuo obſignarunt, eſſe propagandam, ſed ex eo nondū ſequitur, Sanctos religiosè eſſe invocandos. Auguſtana confeſſio art. 21. cōcedit, *q. memoria Sanctorum in Eccleſia proponi poſſit, ut imitemur fidem eorum & bona opera juxta vocationem.* Sed Cæſar Carol. & Principes Ponti-

tifi-

tificii hunc articulum repudiarunt. *Hic articulus*, inquiunt, *Confeſſionis totus damnatus penitus rejiciendus eſt, & cum tota univerſali Eccleſia orthodoxa reprobandus.* 3. Prædicatio Sanctorum, quâ doctrina & opera ipſorum commendantur atq; ad imitationem aliis proponuntur, locum habere poteſt, ſi vel maximè ad eorum opem & auxilium per religioſam invocationem non confugiamus, nec ipſorum meritis in precibus noſtris nitamur, ut ex praxi Eccleſiarum noſtrarum conſtat. Jam verò Pontificii ad merita & auxilium Sanctorum jubent confugere. Ergò ultra & præter Sanctorum prædicationem aliquid aliud requirunt, videl. religioſam eorum invocationem.

377. Non eſſe quæſtionem *de nuda Sanctorum compellatione*, quà Sancti moneantur & invitentur, ut pro Eccleſia in terris adhuc militante orent, quo modo à piis in his terris viventib. vel coram vel per literas petimus, ut pro nobis apud Deum intercedant, ſuas preces noſtris cōjungant, iiſdemq; ſalutem noſtram fideliter cōmendent, quam virorum compellationem quidam in ſignificatione perquam lata impropria & Scripturis inuſitata *invocationem* appellant. (Dico *lata & impropria*, quia invocare Deum propriè eſt religioſo cordis affectu eum in ſe in auxilium, imò in cor ſuum vocare, ut pii veteres teſtantur, Hieron. vel potiùs Beda in Prov. lib. 1. cap. 2. Auguſt. lib. 1. Conf. cap. 2. id ꝙ de Sanctis dici nequit. Dico *Scripturis inuſitata*, quia verbum invocandi nuſpiam pro viventium cōpellatione accipitur, niſi fortè quis hûc referat locū Eſ. 34. v. 12. *Regem potiùs invocabunt*, ubi tamen in malā partem accipitur.) Quamvis n. nec hanc defunctorū Sanctorum compellationem ſimpliciter probemus, cùm illi non ampliùs ut Sancti in terris adhuc viventes rebus noſtris interſint, nec de tali compellatione defunctorum Sanctorum pręceptū vel promiſſio vel probatū exemplū extet, cumq; periculū ſubſit, ne ex tali compellatione abſentiū ad religioſam eorund. invocationem fiat progreſſus, tamen ex praxi & Confeſſ. Pontificiorū conſtat, eos non eſſe tali Sanctorū compellatione contentos, ſed *religioſè & ſuppliciter* eoſd. invocare, cultum *adorationis* ipſis tribuere, ad eorū non tantùm *interceſſionem*, ſed etiam *merita, opera & auxilium* confugere, in ipſos *ſpem & fiduciā cordis ſui collocare*, ipſis *vovere*, per *eos jurare, beneficior. corporaliū & ſpiritualium datores conſtituere, altarib. Miſſis, feriis, peregrinationib. &c. colere*, ut ex antitheſeos Pontificię deſcriptione inferiùs appsrebit

378. 6. Deniq; non eſſe quæſtionem *de cœleſti Sanctorum gloria & beatitudine*, an ſc. ipſorum animæ ſomno oppreſſæ ante diem judicii otioſæ torpeant, an v. cœleſti gloria & beatitudine cum Chriſto in cœlis perfruantur. Pontificii quidem ex eo, quod Sanctorum invocationem negamus, inferunt, nos ψυχοπαννυχίαν defendere, animas Sanctor. à cœleſtis gloriæ conſortio & beatifica Dei viſione excludere, unde Bellar. lib. 1. de beat. Sanct. c. 1. Friderici Staphyli calumniam repetit, *quod Luth. in prælectionib. ſuper Geneſin ſtatuerit, animas omnes Sanctorum uſq; ad ultimum diem judicii ſervari in quibuſdam abditis receptaculis, ubi nec Deum videant, nec beata dici poſſint, niſi in ſpe.* Sed & Luthero & nobis luculentā faciunt injuriam, ut ex illis, quæ ſuperiùs de animarum ſanctarum poſt mortem ſtatu & conditione diſputata ſunt, patere poteſt. Nos beatitudinem Sanctorum ēt ante diem judicii minimè negamus, ſed ex ea invocationem eorū religioſam elici poſſe inficias imus. Viderint a. Pontificii, quōdo Joan. XXII. Pont. Rom. à ψυχοπαννυχίας dogmate liberare poſſint, cùm is publicè docuerit, declaraverit & ab omnib. teneri mandaverit, *quod animæ purgatæ ante finale judicium non habeant ſtolam, quæ eſt clara & facialis Dei viſio, ut ex Occamo, Gerſone, Marſilio, &c.* docuimus ſuperiùs.

379. Hiſce de vero quæſtionis ſtatu pręmiſſis contra invocationem Sanctorū argumenta noſtra producimus, generalem hunc Syllogiſmum proponentes. Quicquid 1. nec *Dei*, 2. nec *Chriſti*, 3. nec *Sanctorum*. 4. nec *invocationis religioſæ* conditio permittit, illud in Eccleſia approbari minimè debet. Jam v. Sanctos invocari 1. nec *Dei*, 2. nec *Chriſti*, 3. nec *Sanctorum*, 4. nec *ipſius religoſæ invocationis* conditio permittit. E. Sanctorum invocatio in Eccleſia approbari minimè debet. De Majore nulla poteſt eſſe dubitatio. Minor per ſingula membra eſt demonſtranda. Primum membrum aſſumtionis ſic habet, ꝙ conditio Dei non permittat, Sanctos religiosè invocari. Illud demonſtramus hoc argumento: Quodcunq; uni & ſoli vero Deo competit, illud Sanctis nō poteſt nec debet deferri; juxta evidens Jehovæ effatū Eſ. 42. v. 8. *Ego Dominus, h. e. nomen meum, gloriam meam alteri nō dabo*, ꝙ repetitur cap. 48. v. 11. Jam v. cultus religioſæ invocationis uni & ſoli vero Deo competit. E. cultus religioſæ invocationis Sanctis non poteſt nec debet deferri. Minoris notanda 1. *explicatio.* 2. *confirmatio.* Circa explicationem notandum, quando dicimus cultū religioſæ invocationis uni & ſoli vero Deo competere tum 1. non excludi *Filium & Spiritum S.* quippe qui cū Patre ſunt unius eſſentiæ, æqualis poteſtatis & gloriæ. Ut ergò non excluduntur à divinitate, ita quoque non excluduntur ab adorationis honore. 2. nec excludi *humanam Chriſti Naturam*, ea n. cùm ſit λόγῳ ſecundæ Deitatis perſonæ unita, & ad Dei dextram in thronum gloriæ collocata, ideò à religioſæ adorationis objecto excludi nequit, ut alibi latiùs demonſtratur. 3. Sed excludi ab objecto adorationis omne ꝙ non eſt Deus per eſſentiam, nec Deo perſonaliter unitum. Quare cùm defuncti Sancti nec ſint Deus per eſſentiam, nec Deo perſonaliter uniti, conſequens eſt; ꝙ non minùs quàm reliquæ creaturæ à religioſę adorationis objecto excluſi intelligantur. Minorem negat Piſtor. in hodeg. p. 280. ſic ſcribens: *Nuſpiā in tota Scriptura præceptum, ut ſolum Deum adoremus vel invocemus*, ſed confirmatio ejusd. depromi poteſt. 1. *ex manifeſtis & perſpicuis Scripturæ dictis.* Deut. 6. v. 13. Matth. 4. v. 10. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies*, Pſ 50. v. 15. *invoca me in die tribulationis.* Eſa. 55. v. 6. *invocate Dominum dum propè eſt.* Apoc. 14. v. 7. *Adorate eum, qui fecit cœlum & terram.* 2. *ex verbis mandati divini.* Exod. 20. v. 3. Deut. 5. v. 7. *Non habebis Deos alienos coram me.* Qui cultum & honorem religioſæ invocationis ſoli Deo debitum transfert ad peregrinum & extraneū objectum, introducit Deos alienos & gloriam ſoli Deo propriā alteri tribuit. Probatur hoc ex c. 20. Exod. v. 3. poſtq̃ enim

2. Sanctos religiosè invocari nō permittit 1. conditio Dei.

enim prohibuiſſet Dominus, *ne habeamus Deos alienos*, ſubjungit v. 4. *non facies tibi ſculptile &c. nõ adorabis nec coles ea*, eo ipſo oſtendens, quod adorationis cultus delatus ulli alicui objecto præter & extra ſolùm verum Deum introducat Deos alienos & faciat ex illis, quibus defertur, Deos alienos. 3. *ex deſcriptione objecti invocationis in Scripturis tradita.* Scriptura de invocatione ſic docet, quod in precib. noſtris compellare debeamus Deum unum in eſſentia & trinum in perſonis, Patrem ſcil. Filium ac Spiritum S. qui promiſit, ꝙ nos ſit benignè exauditurus, quiq; poteſt nobis auxiliari, cùm ſit omnipotens. De tali invocatione, quę ad hoc objectum dirigitur & ex fide proficiſcitur, Scriptura teſtatur, quod ſit vera, Deo grata & efficax, quod per eam impetrare poſſimus omnia, quæ ſunt ad hanc & futuram vitam neceſſaria. Nuſpiam v. Sanctos religioſæ invocationis objectum ſtatuit, quo ipſo intelligendum relinquit, religioſam invocationem eſſe cultum ſoli Deo debitum. 4. *ex neceſſariis requiſitis in objecto invocationis.* Qui à nobis religioſè invocandus eſt, illum oportet eſſe omniſcium, omnipotentem, omnipræſentem, ſcrutatorem cordium, ipſam ſapientiam, veritatem & bonitatem, in quem fiducia cordis collocari poſſit. Jam v. ſolus Deus eſt omniſcius, omnipotens, omnipræſens &c. ut in præcedentib. quæſtionib. comprobatum. E. ſolus Deus eſt à nobis religioſè invocandus, & per conſeq. religioſa invocatio uni & ſoli vero Deo competit. 5. *ex idololatriæ accuſatione* intentata omnibus illis, qui honorem & cultum religioſę invocationis ulli creaturæ præter & extra verum Deum tribuerunt. Deut. 17. v. 3. *cùm reperti fuerint, qui vadant & ſerviant Diis alienis & adorent eos, Solem aut Lunam aut omnem militiam cœli, quæ nõ præcepi* 2. Reg. 17. v. 33. *cùm Dominum colerent, Diis quoq; ſuis ſerviebant juxta conſuetudinem gentium* Rom. 1. v. 25. ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα. Gal. 4. v. 8. *Serviebatis iis, qui Naturâ non ſunt Dii.* Quod ſi ergò idololatræ meritò cenſentur, qui honorem religioſæ invocationis ulli creaturæ præter & extra Deum tribuunt, relinquitur, quòd honor religioſæ invocationis ſit cultus ſoli Deo debitus, ac proinde iñota perſiſtit concluſio, ꝙ hic honor defunctis Sanctis non ſit deferendus. 6. *ex veterũ probatione.* Pii veteres contra Arianos & Macedonianos diſputantes Filium & Spiritum S. eſſe verũ Deum probant ex eo, quia religioſè invocantur. Tertull. vel potiùs Novatian. de Trin. cap. 14. *Si homo tantummodo Chriſtus, cur homo in orationibus invocatur, cùm invocatio hominis ad præſtandam ſalutem ineffi. ax judicetur?* Athanaſ. orat. 2. cõtra Arianos, *Chriſtum eſſe verum Deum*, probat ex eo, *quia ejus auxilium in rebus afflictis invocatur.* Baſil. lib. de Spir. S. cap. 22. *Spiritum S. eſſe verum Deum*, probat ex eo, *quia piorum preces ubiq; locorũ exaudit.* At niſi invocatio eſſet cultus ſoli Deo debitus, argumentum hoc nihil omninò concluderet. 7. *ex tacita adverſariorum confeſſione.* Bellar. lib. 1. de Chriſto cap. 8. divinitatem Chriſti probat ex eo, *quod Eccleſia in toto terrarum orbe Chriſtum colat, templis, aris, invocationibus, feſtis diebus.* Præſupponit igitur hunc religioſum cultum nemini niſi ſoli vero Deo deberi. 8. *ex collatione.* Oblatio ſacrificii eſt cultus ſoli Deo debitus, ut concedunt Pontificii. Jam v. religioſa adoratio eſt ſpecies quædam ſacrificii ac ſacrificii oblatio eſt realis quædam invocatio & gratiarum actio, nec poteſt religioſè adorari, cui non poſſit etiam ſacrificium offerri. E. etiam religioſa invocatio eſt cultus ſoli Deo debitus. Aſſumtum probatur, quia uti prohibitum *aliis immolare præterquam Deo ſoli* Exod. 22. v. 20. ita quoq; prohibitum eſt, alium invocare præterquam ſolum Deum Deut. 6. v. 13. quinimò invocatio eſt ſacrificium quoddam internum & ſpirituale.

380. Excipit Bellarm. lib. 1. de beat. Sanctor. cap. 14. *Si per cultum religionis intelligatur cultus latria, ſeſe fateri, quod Sanctis non debeant coli cultu religionis, ex eo verò inferri non poſſe, quod non ſint ullo religionis cultu honorandi, cùm præter latriam & cultum civilem detur tertius quidã cultus, videl. dulia, qui etiam ſit religionis licet ſecundariò, & hunc cultum deberi Sanctis.* De hoc latriæ & duliæ diſcrimine in præced. cap. 12. latiùs ex Scholaſticis ſic diſſerit: *Notandum, inquit, adorationem tres actus complecti. Primò actũ intellectus, quo apprehendimus excellentiam alicujus. Secundò actum voluntatis, quo nos illi interiùs inclinamus & aliquid volumus facere actu interiore vel exteriore, quo proteſtemur ejus excellentiam & noſtram ſubjectionem. Tertiò actum exteriorem, quo caput inclinamus vel genuflectimus, vel aliquid aliud ſignum ſubjectionis oſtendimus. 2. tot eſſe ſpecies adorationis ſive cultus, quot ſunt ſpecies excellentia, honor n. ſive cultus debetur perſonæ propter excellentiam. Jam v. tres ſunt ſpecies excellentia. Prima eſt excellentia divina & infinita, cui reſpondet prima ſpecies cultus, quæ dicitur latria. Secunda eſt excellentia humana ſeu naturalis, quæ poſita eſt in humanis virtutibus, dignitatibus, gradibus &c. cui reſpondet ſecunda ſpecies cultus, quæ dici poteſt cultus civilis & obſervantia quædã humana. Tertia eſt excellentia quædã media inter divinã & humanam, qualis eſt gratia & gloria Sanctorum, iſta n. ſunt dona ſupernaturalia & excellentiſſima, & huic excellentiæ reſpondet tertia ſpecies cultus, quã Theologi vocant duliam. Et quia inter cunctas creaturas humanitas Chriſti, ſi ſeorſim conſideretur, ſingulariter excellit propter unionem ad Verbum & ſimiliter B. virgo, ut mater Filii Dei præſtat aliis Sanctis, ut dici poſſit Regina & Domina noſtra, quòd aliis Sanctis non convenit, niſi admodùm imperfectè, ideò Theologi hanc tertiã ſpeciem, quam vocant duliam, dividunt in duliam propriè dictam & hyperduliam tribuentes illam Sanctis cæteris, iſtam v. ſoli humanitati Chriſti & matri ejus.* Reſp. 1. de vocabulis. 2. de re ipſa. Quod attinet voces λατρείας ac δουλείας, monemus 1. Bellarminum ipſummet fateri cap. 14 §. 3 & §. 6. *ſecundùm profanos autores duliam & latriã idem ſignificare.* 2. Suidam, Laur. Vallam, Lud. Vivem in comm. lib. 10. Auguſt. de civ. Dei c. 1. atq; alios linguarũ peritiſſimos, indifferentem horum vocabulor. uſum non ſolùm in profanis Scriptorib. ſed etiam in Scripturis S. annotaſſe, quam obſervationem veriſſimam eſſe patebit ex ſeqq. Hebræum עָבַד LXX. reddiderunt modò per δουλεύειν, modò per λατρεύειν. Confer Deut. 6. v. 13. αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. & 1. Sam. 7. v. 3. δουλεύσατε αὐτῷ μόνῳ. Sic 1. Sam. 12. v. 20. δουλεύσατε τῷ κυρίῳ ἐν ὅλῃ καρδίᾳ. & Deut. 10. v. 12. λατρεύειν κυρίῳ τῷ θεῷ σου ἐξ ὅλης καρδίας.

Exceptio Bellarm. 1. diſting. eſſe inter λατρείας & δουλείας.

Ut

Ut prohibentur Iſraëlitæ λατρεύειν θεοῖς ἑτέροις. Exod.20.v.5.Deut.4.v.19. ita quoque prohibentur δουλεύειν θεοῖς ἑτέροις Jere.22.v.9.cap.35. v.15.&c. ac Chriſtus expreſſè dicit Matth.6. v.24. non poteſtis θεῷ δουλεύειν καὶ μαμμωνᾷ. Hebræum שרת itidem verterunt per λατρεύειν Num.16.v.9. Ezech.20.v.32. & δουλεύειν Eſa.56. v.6.&c. Lev.22.v.7. *Opus ſervile non facietis,* LXX.reddiderunt ἔργον λατρευτὸν, ubi vox λατρείας ponitur pro ſervitio humano. Regerit Bellarminus *textum Hebræum & Latinum habere vocem communiſſimam, quæ ad omne ſervitium accommodatur.* At hoc noſtram potiùs confirmat ſententiam, ſi enim vox Hebræa & Latina communiter ad omne ſervitium accommodari poteſt, ergò etiam dictio λατρείας, qua LXX. Interpp. in voce Hebræa exprimenda uſi ſunt, generalem ſignificationem habere poteſt. Quinimò ipſum verbum δουλεύειν ſæpiùs adhibent ad cultum verè divinum ſoli Deo competentem. Jud.2.v.7. 1.Reg.7.v.3. cap.12.v.14. 2.Paral.30.v.8. Idem fit à Chriſto & Apoſtolis in N.Teſt.Matth.6.v.24.Act.30.v.19.Rom.7. v.6.cap.14.v.18.cap.16.v.18.Gal.4.v.9.Eph.6 v.7.Col.3.v.24.1.Theſſ.1.v.9. 3.Eccleſiaſticos Scriptores indifferenter his vocabulis uti. Auguſt.q.94.in Exod.dicit, *tam latriam quàm duliam Deo tribui, latriam ut Deo, duliam ut Domino.* Regerit Bellarm. *ex eo ipſo patere, latriam non poſſe communicari creaturæ, quia unus tantùm eſt Deus, duliam autem communicari poſſe, quia multi ſunt verè & propriè Domini.* At ſi duliæ nomen ideò convenit creaturis, quia multi ſunt Domini, etiam latriæ nomen creaturis conveniet, quia multi ſunt Dii videlicet Magiſtratus. Si latria ideò ſoli Deo convenit, quia *unus eſt Deus,* etiam dulia ideò ſoli Deo convenit, quia *unus eſt Dominus* 1.Cor.8.v.6. Fulgent. lib. de fid.orth.ad donat. *Si Filius Dei creatura eſſet, ſerviendum ei Scripturarum ſacrarum autoritas non juberet, ſed potiùs prohiberet. In primo enim Decalogo præcepto ſicut unius Dei cultura ſervitusq́; manifeſtè præcipitur, ita omni creaturæ adoratio ac ſervitus à fidelib. exhibenda vehementiſſimè prohibetur.* Nonnus in paraphr. Johan.16.v.2.vocem λατρείας interpretatur per δουλοσύνην ac δοῦλον in ſeq.cap.per λατρεύειν. 4.Bellarminum ex hoc fateri cap.12.§.10. *quod in lingua Hebræa nullum ſit nomen, quo propriè deſignetur cultus ſolius Dei, ſed omnia eſſe communia & idem nomen nunc tribui cultui creaturæ, nunc negari, prout nimirum aliter atq; aliter accipitur, nam quod Græci verterunt Deut.6. αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις, in Hebræo eſt* אותו תַעֲבוֹר *verbum autem* עבד *tam eſt commune Hebræis quàm Latinis ſervire.* Et poſtea §.12. *In lingua Græca una vox eſt propria cultui Dei, nempe* θεοσέβεια, *quæ non multum eſt in uſu. Præter iſtam vocem ſunt aliæ quatuor* εὐσέβεια *pietas,* θρησκεία *religio &* λατρεία *&* δουλεία *ſervitus; ſed nullum horum eſt, quod non attribuatur etiam creaturis.* Atqui ſi nec in Hebræa nec in Græca lingua diſcrimen illud inter δουλείαν & λατρείαν monſtrari poteſt, quomodo ex Scripturis illud petitum dici poterit? unde §.13.h.c.abſq; circuitione fatetur Bellarm. *ſcholam Theologorum,* i.e. Scholaſticos *hoc diſcrimen inter λατρείαν & δουλείαν excogitaſſe.* 5.Ex proprietate Græcæ linguæ majus quid eſſe δουλείαν quàm λατρείαν. Δουλεία enim propriè dicitur de ſervo, qui Domini cenſetur totus, λατρεία verò de mercenario, qui operam ſuam liberè locando ad tempus ſervit, ſicut etiam in Latina lingua eadem ratione plus eſt *ſervitus,* quæ voce δουλείας ſignificatur, quàm *honor,* qui voce λατρείας exprimitur. Inde eſt, quòd Martinus Pereſius Pontificius libr. de traditionib. part.3.conſid.7.ſcribit, *non multùm ſibi probari nomen duliæ pro cultu Sanctorum ſumtum, cùm dulia propriè ſignificet ſervitutem, & nos non ſimus ſervi Sanctorum, ſed conſervi,* cui frigidè reſpondet Bellarm.cap.14. §.5. *nos non eſſe ſervos Sanctorũ perfectè ſed imperfectè, quatenus illi nos movent & juvant ad benè operandum exemplo ſuo & interceſſione ad Deum,* hæc enim nondum ſufficiunt ad ſervitutem religioſam introducendã, de qua unicè h.l.ſermo eſt, ſed ſoli Deo religioſè ſervire convenit docente Chriſto Matth.4.v.10. Nec verum eſt, quod Bellarmin. addit, *nos ideò Sanctorum eſſe ſervos ſaltem imperfectè, quia nos movent & juvant ad benè operandum ſuo exemplo & interceſſione apud Deum.* nam diſcipulus etiam condiſcipuli, Magiſtratus aliorum Magiſtratuum exempla ad majorem induſtriam excitatur, neque tamen propterea illorum ſervus conſtituitur. Poteſt inſuper Pereſii ſententia probari ex dicto Apoſtol. 1.Cor.7. v.23. *Nolite fieri ſervi hominum,* ſervitute ſcil. religionis, de qua unicè hîc ſermonem eſſe denuò monemus. 6. Auguſtinum lib.5.de civ.Dei cap.15.lib.7.cap.32.libr.10.cap.1. diſputantem. *quod cultus ſoli Deo debitus non poſſit vocabulo Latino ſatis commodè exprimi, Græcis autem propriè & ſignificanter dici λατρείαν, θρησκείαν, θεοσέβειαν, εὐσέβειαν,* nequaquam voluiſſe Sanctorum invocationem ſtabilire vel fundamenta eidem ſubſternere, ſed hoc duntaxat oſtendere, quod ſit aliquis cultus, qui in Scriptura ſoli Deo aſſignetur [diſtinctus ab honore & cultu, qui creaturis rectè impenditur] qui quandocunq; creaturis tribuitur, idololatria committitur, quocunq; tandem nomine pallietur, jam verò talis cultus eſt religioſa invocatio.

381. Sed de vocabulis plura non addemus; cùm ipſe Bellar. diffidat, ſe poſſe diſcrimen horũ vocabulor. ex Scripturis eruere, ſic n. ſcribit c.12.§.13. *Quamvis iſta vocabula non ſint propria divino cultui ſecundùm primam ipſorum vocabulorum inſtitutionem, tamen Schola Theologor. non ſine cauſa excogitavit illam diſtinctionem de dulia & latria. Nam cùm in re inveniatur manifeſta diſtinctio inter cultum Dei & Sanctorum, oportebat etiam ad vitandam æquivocationem diſtincta invenire vocabula, optima v. erãt iſta duo.* Et poſtea c.14.§ 6. *Secundùm uſum profanorum Scriptorum idem ſunt dulia & latria, ſecundùm uſum Scripturæ latria ferè nunquam accipitur pro cultu, qui exhibetur creaturæ. ſecundùm uſum a. Eccleſiæ nunquam omninò. Et ſi licuit Eccleſiæ antiquæ contra veteres hæreticos nova vocabula invenire, ut* ὁμοούσιος, *cur non liceat etiam Eccleſiæ poſteriori contra hæreticos poſteriores nova aliqua vocabula invenire, aut certè iiſdem in alia ſignificatione uti.* Ad rem ipſam igitur progredimur ac monemus. 1. Modũ divini cultus non eſſe petendũ ex ingenii humani de diſtinctis excellentiarum generibus ſpeculatione, ſed ex Spiritus ſancti in divinis literis inſtructione. Ut n. cre-

dendorum, ita quoque faciendorum; ut fidei ita & atque cultus unica norma & regula eſt Dei verbum. Jam verò Scriptura ſacra nec mandatum, promiſſionem, nec probatum aliquod exemplum de Sanctorum iovocatione nobis proponit. Poſſent omnes idololatræ hoc ſchemate factum ſuũ ornare, quòd non tribuant illi objecto, quòd adorant ſummam excellentiam & honorẽ ſoli Deo ſummo omnium rerum principio proprium, ſed inferiorem aliquam excellentiam & honorem civili majorem, divino inferiorẽ. Si omnis λατρεία tantùm iſtis duobus officiis concluditur, *ſummâ ſcilicet voluntatis proſtratione, & ejus qua λατρεία colitur ut primi principii, & ultimi finis, adeoq́; ſummi & increati Entis ac ſummi boni apprehenſione*, conſequens fuerit, nullam committi idolulatriã, niſi ab iis, qui rem creatam, ut primum principiũ ac ſummum bonum apprehendunt, ac voluntatem ſuam coram eo ſummè proſternunt. Sed conſequens eſt abſurdum. Ergò & antecedens. Connexio probatur, quia εἰδωλολατρεία eſt λατρείας ad creaturas & fictitia Numina translatio. Aſſumtum probatur, quia Iſraelitæ in μοσχοποιΐᾳ καὶ μοσχολατρείᾳ committentes idololatriam non fuêre tam vecordes & abſurdi, ut vitulum ante pauculas horas ex auro fuſum haberent pro ſummo & increato omnium rerum principio, nec ſaniores gentiles lignis & lapidibus hoc tribuebant, quod eſſent primum & ſummum omnium rerum principium, ſed utriq; voluerunt Deum cœli terræq; creatorem per has imagines colere, nihilotamen minùs utrique idololatrias in Scripturis accuſantur, illi quidem Exod. 32. v. 4. & ſeqq. 1. Reg. 12. v. 28. hi verò Rom. 1. v. 23. 2. De eo non ſumus admodùm ſoliciti, quo vocabulo cultum illum, quẽ Sanctis defunctis tribuunt, Pontificii denominent, ſed quid ſecundùm Spiritus ſancti judicium in Scripturis revelatum de eo ſit pronunciandũ. Ea verò manifeſtè docet, idololatriam eſſe, ſi cultus religioſæ invocationis ſoli Deo debitus abis tribuatur. Nihil ergò aliud agunt Pontificii, quã ut ſub nomine δουλείας idololatriam ſuam occultent atq; pallient. 3. Quando igitur negât, *in Sanctorum invocatione idololatriam à ſe committi, propterea quòd non tribuant Sanctis divinam & infinitam excellentiam, nec habeant illos pro primo, ſummo, æterno & infinito principio*, obvertimus illis, quòd Satan à Christo προσκύνησιν proſtrationem, inclinationem & ſervitutem ſibi exhiberi flagitans Matt. 4. v. 9. Luc. 4. v. 7. nun petebat à Chriſto ſe haberi abſolutè pro Deo & ſummo principio, dicebat n. *mihi tradita ſunt regna terræ*, nihiluminùs tamen à Chriſto repellitur, ac ſi idololatricum cultum poſtulaſſet & opponitur illi mãdatum divinum, *Dominum Deum tuum adorabis & illi ſoli ſervies*, Matt. 4. v. 10. Luc. 4. v. 8. Bell. regerit c. 14. §. 10. *Diabolum poſtulaſſe à Chriſto προσκύνησιν in ſignũ latriæ & proinde poſtulaſſe latrian*, quod verũ quidem eſt, ſi de divino honore accipiatur, nõ autem, ſi de proprio divini honoris objecto intelligatur, i.e. Satanas voluit ſibi divinũ ſive Deo ſoli proprium honorem deferri, nec tamen ſe pro primo & infinito omnium rerum principio venditavit, ſed voluit Chriſto perſuadere, Deum adminiſtrationem hujus mundi & diſtributionem bonorum temporalium non curare, ſed eam ſibi utpotè hujus mundi Principi ceſſiſſe. Confer Harm. Evang. cap. 19. p. 49. 4. Concedimus quidem, aliam eſſe majeſtatem ſolius veri Dei propriam, aliam dignitatem & excellentiam Angelorum & Sanctorum in vita æterna, aliam hominum in hac vita, ac proinde alium cultum, putà religioſum & in prima Decalogi tabula præſcriptũ ſoli Deo, alium honorem defunctis Sanctis, alium viventibus, in terra hominibus tribuendum eſſe, in quo probando Bellarm. prolixam ſed fruſtraneam ponit operam c. 13. ſed ex eo nullâ conſequentiæ lege infertur, Sanctos eſſe invocandos & talem duliam, qualem Pontificii ipſis vendicant, eiſdem eſſe tribuendam, proceditur enim hac ratione à genere indeterminato ad certam & determinatam ſpeciem, ab honore & cultu in genere ad cultum religioſum. Quem & qualem honorem Scriptura defunctis Sanctis tribuat, ex illis quæ de ſtatu quæſtionis dicta ſunt ſuperiùs, colligi poteſt. 5. Pontificii non ſunt contenti illis limitibus honoris in Scriptura definitis, ſed tribuunt Sanctis duliam, quam ſic definiunt, *quòd ſit media quadam inclinatio voluntatis cum apprehenſione excellentiæ pluſquã humanæ & minus quàm divinæ*, religioſè eos invocant, beneficia ſpiritualia & corporalia ab eis petunt, meritis eorum cõfidunt, honorant eos votis, jejuniis, peregrinationibus &c. Atqui ad religioſum ejuſmodi cultum non ſufficit quævis excellentia, ſed requiritur ſumma & divina excellentia, unà cum obligatione ejus qui colit ad eum qui colitur. 6. Res ipſa igitur oſtendit, λατρείαν, quam ſoli Deo ſeſe relinquere dictitant; & dulian, quam Sanctis deferunt, omnibus cauſarum generibus invicem convenire. *Cauſa efficiens* utriusque eſt mens hominis, quæ & Deum & Sanctos alloquitur, quæ Deum & Sanctos colit atque invocat. *Cauſa formalis* eſt fiducia impetrandi illud quod petitur, quæ utrobique locum habet, quemcunque n. invocamus, in illum etiam fiduciam collocamus & ab eo nos exaudiri confidimus, Rom. 10. v. 14. *Materia* utrobique eſt eadem. Tàm n. à Sanctis per dulian, quàm à Deo per latrian beneficia corporalia & ſpiritualia petunt. *Cauſa finalis* itidem eadem eſt, quia in corporis & animæ emolumentum tàm à Sanctis quàm à Deo ejuſmodi bona petuntur. Quodnam ergò diſcrimen remanet inter δουλείαν & λατρείαν? Latria eſt talis religioſus cultus, quo agnoſcimus eum, quem invocamus, eſſe καρδιογνώστην, audire noſtras preces, ac certò credimus, quòd velit & poſſit nobis in omni adverſitate ſuccurrere, ac bona animæ & corporis nobis largiri. Jam verò Pontificii hunc ipſum honorem & cultum Sanctis tribuunt. Ergò eoſdem latria colunt, niſi velint definitionem concedere, & definitum negare. 7. Si obvertere velint, *duo adhuc remanere differentiæ capita, quorum prius conſiſtit in objecto, quòd latria ſoli Deo, dulia etiam Sanctis exhibeatur; poſterius in fiducia gradu ac modo, quòd bona in precibus petita à Deo tanquam à fonte omnium bonorum principaliter & primario, à Sanctis verò tanquam ab interceſſoribus & mediatoribus minùs principaliter & ſecundariò ſperentur*. Reſponſ. καθόλου ad poſterius fiduciam in Sanctos collocari abſque Scripturæ ſuffragio, abſque Dei mandato, abſque promiſſo, abſq; probato exemplo. Oſtendunt enim, ubi in Scripturis Deus nos remiſerit ad Sanctos tanquam ad patronos? ubi propoſuerit nobis eos invocandos? ubi promiſerit ſe per illorũ manus nobis daturum beneficia? Quod ſi præſtare non poſſunt, agnoſcant ſe ſpem ac fiduciam

ſuam

ſuam ſine Dei verbo & ordinatione, imò contra Dei verbum in creatutam aliquam collocare, ac proinde honorem ſoli Deo competentem ad creaturas transſette, & per conſequens, idololatriam committere. Adde, quòd fides verbo deſtituta non poſſit eſſe vera fides, ſed ſit inanis perſuaſio; nec cultus verbo deſtitutus poſſit eſſe Deo gratus, ſed ſit ἐθελοθρησκεία, cùm inter fidem & verbum, inter cultum Deo gratum & verbum revelatum ſit perpetua relatio. Quòd ſi ergò in hac ſiducia & invocatione Sanctorum deſtituuntur verbo mandati & promiſſionis, ut deſtituuntur, conſequens eſt, eam non eſſe nec eſſe poſſe fiduciam & invocationem Deo gratam. Quod *prius* attinet, principium in eo petitur, quòd præter Deum etiam Sancti ſtatuuntur religioſi cultus & invocationis objectum. Quando enim cultus ſoli Deo competens rei alicui creatæ præter & extra Deum impenditur, non emergit inde diverſum aliquod bonoris genus licitum ac Deo gratum, ſed ſub idololatriæ nomine graviſſimè in Scripturis accuſatur. Idololatriæ enim duplex eſt ſpecies. Una, *quando verus Deus colitur non divinè*, id eſt, juxta modum in verbo præſcriptum, altera, *quando divinè colitur id quod non eſt Deus*, quæ poſterior idololatriæ ſpecies à Pontificiis committitur, quando extra & præter unum verum Deum alios patronos, defunctos ſcil. Sanctos abſque Dei verbo quærunt & cultum Deo debitum ipſis impendunt. Nam εἰδωλολατρεία eſt τῶν εἰδώλων λατρεία, quod idolum poteſt eſſe vel extra vel iotra aoimum, ut ſuo loco pleniùs fuit demonſtratum. 8. Dn. Schröderus contra Pontificiorum effugium, quod in diſtinctione ioter λατρείαν & δουλείαν quærunt, utitur hoc argumento in apod. de Sanctis th. 104. & ſeq. Quod eſt inviſibile & in altera vita conſtitutum, non poteſt invocari pet caritatis δουλείαν. Jam verò Sancti defuncti ſunt inviſibiles & in altera vita conſtituti. Ergò non poſſunt invocari per caritatis δουλείαν, & per conſequens, ſi invocantur, λατρείας cultu invocantur. Minor eſt manifeſta. Major probatur. Omnis δουλεία caritatis aut eſt erga ſuperſtites *officioſa* aut *memorialis*. Jam verò invocatio, quâ id, quod eſt inviſibile aut in altera vita conſtitutum, colitur, nec eſt erga ſuperſtites *officioſa*, nec *memorialis*. Ergò invocatio, quâ id, quod eſt inviſibile aut in altera vita conſtitutum, colitur, non eſt δουλεία caritatis: Propoſitio eſt manifeſta. Quibus enim per caritatis δουλείαν eſt ſerviendum, illi aut ſunt noſtri in hac vita ſocii & commilites, aut in altera vita abſentes. Prioribus ſervitur per δουλείαν caritatis *officioſam*, quâ illis operam præſtare, honorem exhibere, beneficentiam erga eos exercere convenit. Poſterioribus non poteſt aliter ſerviri, quàm per δουλείαν caritatis *memorialem*, qua gratam eorum memoriam animo circumferimus, optima quæque de illis ſentimus & loquimur, virtutes & res geſtas ipſorum prędicamus, atque aliis ad imitaodum proponimus, quò pertinet illud Auguſt. libr. 10. de civ. Dei cap. 1. *Si tantummodo cultus ipſe dicatur, non ſoli Deo deberi videtur. Dicimur enim etiam colere homines, quos honorificâ vel recordatione vel præſentiâ frequentamus.* Aſſumtio habet duo membra, quorum prius eſt manifeſtæ veritatis. Poſterius probatur ex eo, tum quòd memoria non ſit eorum, ad quos loquimur, ſed eorum, de quibus loquimur, invocatio verò eorum ad quos loquimur, non de quibus loquimur, proinde nulla invocatio propriè erit *memorialis*; tum quòd Scriptura memoriam Sanctorum nobis commendet, invocationem verò Sanctorum prohibeat, tum quòd veteres Martyrum memorias honorificentiſſimè celebrabant, eosdem verò à ſe invocari disertè negabant, ut patebit inferiùs. 9. Nec illud 10 diſtinctione Pontificiorum ferri poteſt, *quòd eodem cultu ὑπερδουλείᾳ, ſcil. ſanctam Chriſti carnem & Beatam Deiparam proſequuntur*, ejus enim conſequens eſt, ut aut ſancta Chriſti caro ſuâ majeſtate, quam per unionem perſonalem & collocationem ad Dei dexttam conſecuta eſt, ſpolietur, inque reliquarum creaturarum ordinem redigatur, quin & nefariâ ac Neſtorianâ divulſione à Λόγῳ, cui perſonaliter unita eſt, ſeparetur, aut ut Maria quoque in ipſam Deitatem aſſumta, inque thronum dextræ Dei evecta, adeoque σύνθρονος Deo facta ſtatuatur. Nos contra ex Scripturis & canon. 8. Epheſ. Synodi docemus, aſſumtam Chriſti carnem utpotè ἐν αὐτῷ τῷ Λόγῳ ſubſiſtentem & ad dextram Dei evectam unâ & eâdem adoratione cum Λόγῳ eſſe colendam. Jeſuita Coton. libr. 1. Inſtit. Cathol. cap. 19. pag. 99. *Eo cultu & religionis officio, hyperdulia ſcil. ſanctiſſima Filij Dei humanitas coleretur, ſi eſſet ab hypoſtaſi ſejugata.* Subſumo, humanitas Filii non eſt ab ejus hypoſtaſi ſejugata vel ſeparata. Ergò non debet coli hyperduliâ ſed latriâ. 10. Sed ne *Mariolatrian & Hagiolatrian* ſuam diſtinctiooe inter latriam, duliam & hyperduliam palliare pergant, notandum quòd B. virgini non ſolùm *hyperduliam* ſed etiam *latrian* certo reſpectu aſſignent. Sic enim ſcribit Tannerus diſp. 4. in 2. 2. Thomæ th. 41. pag. 676. *Præter duplicem hanc cultus rationem* [qua B. virgo hyperduliâ honoratur, tum *maternitatis* ſeu cujusdam proximæ conſanguinitatis cum Chriſto Filio Dei, quæ etiam *affinitas cum Deo* rectè vocatur, tum *ſingularis ſanctimonia*, quâ ſuper omnes Angelorum choros evecta eſt, reſpectu] *poteſt etiam B. virgo, quantum ſaltem eſt ex ipſa rei Natura per accidens etiam adorari cultu perfecta latriæ in quantum concipitur, velut eximia quadam imago Dei, vel quaſi per modum excellentiſſima cujusdam reliquia ſacra ob ſanctiſſimum & peculiarem contactum Filij Dei*, in quam ſentcatiam allegat Cajetanus. part. 3. quæſt. 25. artic. 3. Vaſquez. ibid. & addit, *ratione tamen ſcandali & periculi erraudi hic cultus communiter non eſt adhibendus.* Item quòd Sanctis etiam latrian certo reſpectu tribui poſſe aſſerant. Sic enim Tannerus diſſerit ulteriùs theſ. 42. pag. 677. *Sanctorum cultus ſacer in genere quintuplex ſtatui poteſt. Primus ille eſt, quo colantur ſaltem impropriè, eò quòd Deus in illis colatur velut in ſua creatura & imagine, qui utique latria cultus eſt. Et tametſi ut in aliis rebus creatis per ſe & Natura ſua non eſt illicitus, moraliter tamen & regulariter non eſt adhibendus. Secundus eſt, quo colantur ipſi velut templa, ſervi, filii, amici & domeſtici Dei ob excellentiam Dei increatam, qui cultus reſpectivus eſt & ex veriore, quicquid alii communiter negent, ad ipſam religionis virtutem* [latriam] *pertinet, etſi vera & perfecta latria non ſit, ſed ea multò inferior. Ter-*

tius eſt, quo coluntur ob intrinſecam & abſolutam excellentiam gratiæ ac donorum ſpiritualium, qui cultus propriè ad duliæ virtutem pertinet à religione diſtinctam. Quartus, quo colantur velut capaces ejusmodi donorum & ad ea divinitùs deſtinati, quæ dignitas Sanctis cum impiis communis eſt. Et hic cultus habita à priori non differt, cùm primaria ratio colendi ſit eadem. Quintus, quo coluntur ob officia ſeu munia ſacra, quæ juxta divinam ordinationem in Eccleſia obeunt, ut Sacerdotes, Epiſcopi, Vicarii Chriſti &c. Suarez. in comm. part. 3. Thom. tom. 2. quæſt. 37. diſp. 22. artic. 4. pag. 206. addit aliquam mitigationem, ſic ſcribens: *B. Virgo publico & communi cultu non eſt aderanda propter extrinſecam excellentiam Chriſti ſeu propter contactum ad illam, tamen ſi ita aliquando ab aliquo adoretur, certum eſt, illud adorationis genus ad religionem pertinere, atque dici poſſe ſecundariam latriam, quatenus ab eadem virtute latriæ proficiſcitur, quamvis revera ſit actus diſtinctus ab adoratione latriæ propriè & ſimpliciter dicta.*

2. Dictum Moſaicum Deut. 6. intelligendũ de ſervitute, quæ ſoli Deo convenit.

382. Ex dictis facilè apparet, quid ad reliquas Bellarm. exceptiones argumento noſtro oppoſitas reſpondendum ſit 1. *dictum Moſaicum. Deut. 6. a Chriſto repetitum Matth. 4. Dominum Deum tuum adorabis & illi ſoli ſervies, cap. 14. §. 8. ſic intelligendum eſſe dicit: Soli Deo ſervies eâ ſervitute, quæ ſoli Deo convenit, nam in Græco eſt* λατρεύσεις, *unde Auguſtin. quæſt. 61. in Geneſ. annotavit, ideo non eſſe dictum, ſolum Deum adorabis & illi ſoli ſervies, ſed Deum adorabis & illi ſoli ſervies, quia adoratio convenit etiam creaturis, non autem ſervitus latriæ, quæ hic nominatur. Sed præterea, quamvis eſſet ſcriptum illi ſoli* δουλεύσεις *eodem modo exponi deberet, nimirum illi ſoli ſervies certo quodam genere ſervitutis, non autem abſolutè illi ſoli ſervies. Siquidem in textu Hebr. eſt* ת עבר *& tamen invenimus non obſtante hoc præcepto dictum Iacobo. Gen. 27. ſerviant tibi populi & adorent te filii matris. Præterea ſicut legimus, illi ſoli ſervies; ita legimus 1. Tim. 6. Qui ſolus habet immortalitatem, & tamen ſcimus, Angelos & animas eſſe etiam immortales ſuo quodam modo.* Reſp. Servitus & adoratio illa, quæ Sanctis tribuitur ex hypoth. Bellarm. non eſt merè humana & externa, ſed inter divinam & humanam media, pluſquam humana & religioſa, non ſpecie, ſed gradu duntaxat diſtans ab ea, quæ Deo tribuitur. Ergò ſervitus & adoratio ſoli Deo debita ex parte, ſi non ex toto ad Sanctos transfertur, quòd manifeſtè pugnat cum oraculo illo divino. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies.* Particula Solus non tantùm certum quendam gradum divinæ ſervitutis, ſed omnem omnino religioſam ſervitutem à creaturis removet, cùm cultus divinæ adorationis & religioſæ ſervitutis ſit ſimpliciſſimus & prorſus indiviſibilis, nec gradus vel partes admittat, ſed totus alicui vel tribuatur vel denegetur. Ut enim inter creaturam & creatorem non datur medium, ita quoque inter cultum divinum & humanum medius non datur. Quemadmodum ita agnoſcendus eſt unus Deus, ut non agnoſcamus alios quosdam Deos inferiores: ita quoque eâ ratione colendus eſt unus Deus, ut nullus cultus divinus gradu inferior eo, qui Deo ſoli debetur, ullis creaturis tribuatur. Sicut maritus rivalem in amore conjugali ferre nequit, nec excuſationem uxoris adulteræ admittit affirmantis ſe ſummo quidem amore maritum proſequi, inferiori autem gradu adulterum amare: Sic Deus, qui *zelotem* ſeſe nominat Exod. 20. v. 5. ferre nequit, ut cultum religioſæ adorationis in gradu inferiore aliis deferre velimus. Sicut fiducia religioſa in primo præcepto mandata reſpectu objecti non admittit gradus, ſed eſt indiviſibilis: ita quoque religioſa invocatio non admittit gradus, ſed eſt abſolutè ac ſimpliciter ἀδιαίρετος, ita ut hic cultus alicui ex toto vel tribuendus vel denegandus. Cultus ille quem Pontificii ſanctis tribuunt aut ad *primam aut ſecundam Decalogi tabulam* referendus. Si priùs ſtatuant, erit cultus merè divinus ſoli Deo debitus. Si poſteriùs, erit cultus politicus & externus honor, qualis defertur Regibus, parentibus, quod tamen negat Bellarminus. Saniores gentiles πολυθείαν & εἰδωλολατρείαν ſuam eod. modo palliarunt, quòd Deos ſuos non pro ſummo & infinito rerum omnium principio, ſed pro diis inferioribus & minoribus haberent, quodque non eo cultu, qui ſoli ſummo Deo debetur, ſed inferiori quodam cultu eos honorarent, nihilo tamen minùs à Prophetis & Apoſtolis idololatriæ ſunt accuſati. Ut enim præter unum ſolum verum Deum non eſt alius, ita quoque præter religioſum ac divinum cultũ ſoli Deo debitum non eſt aliùs inferiori gradu divinus ac intermedius. *Ego Dominus gloriam meam alteri non dabo*, inquit Eſa. 42. v. 8. ubi cùm divina gloria & cultus Deo debitus ſimpliciter denegetur creaturis, ideò nullus ejusdem gradus illis tribui poteſt. Quod Bellarm. addit, *adorationem etiam convenire creaturis, ac Iacobo dictum eſſe ſerviant tibi populi*, id prorſus eſt ἀπροσδιόνυσον, neque enim de externa, civili & politica, ſed de religioſa, divina & pluſquam humana adoratione & ſervitute hoc in loco quæſtio eſt, quam ſoli Deo deberi ex hoc oraculo immotè colligimus. Ut enim Sancti non ſunt Deus per eſſentiam, nec ex toto nec ex parte; ita cultus divinus non poteſt eis deferri in gradu, vel ſuperiore, vel inferiore. Quæ *de immortalitate Angelis & animabus cum Deo communi* addit, itidem ſunt à ſcopo aliena. Nam honor religioſæ adorationis cùm fundamenti loco præſupponat omniſcientiam, omnipotentiam, omnipræſentiam &c. ita Deo proprius eſt, ut nulli creaturæ communicetur, niſi ſoli aſſumtæ carni Chriſti, quæ Λόγῳ perſonaliter eſt unita: ſed immortalitas eſt attributum κοινωνητὸν creaturis communicabile. Adde, quòd immortalitas Dei & creaturarum toto genere differant. Deus enim eſt immortalis à ſe & eſſentialiter, quo ſenſu *ſolus dicitur habere immortalitatem*; creaturæ quædam immortales ſunt Dei Conditoris beneficio & accidentaliter. At religioſæ adorationis cultus, quem Pontificii Sanctis tribuunt, eſt idem numero cultus, cum eo, quem Deo tribuunt.

383. Alii ex Pontificiis pondus oraculi divini. *Dominum Deum tuum adorabis & illi ſoli ſervies.* Sic enervare conantur, ut obvertant, *falſorum duntaxat Deorum gentilium & Satanæ adorationem eodem prohiberi, ſe verò Sanctos, qui ſunt Dei amici, invocare.* Reſp. 1. excluſiva *ſolus* religioſam adorationem penitùs removet ab omni eo, quod non eſt Deus. Quod enim excluſiva non tantum ad *poſterius* membrum de ſervitute,

3. Gentiliũ duntaxat Deorum & Satanæ adorationem prohiberi.

vitute, ſed etiam *ad prius* de adoratione pertineat, ſcopus allegationis oſtendit, quia Chriſtus ex hoc dicto demonſtrat, Diabolum non eſſe adorandum, cùm ſoli Deo adorationis cultus tribuatur. Idem agnoſcunt ſaniores Pontificii. Eraſmus in annot. Matth. monet, *in his verbis emphaticis & ſingularibus Iehovam tuum adorabis, contineri excluſivã ſolus.* Maldon. in comm. Evang. pag. 91. *Cùm Deus jubet adorare ſe, ſibique ſervire, vetat alios adorare Deos & ſervire illis. Itaque idem eſt, Dominum Deum tuum adorabis & illi ſervies, ac ſi dixiſſet, Dominum tuum ſolum adorabis illique ſoli ſervies.* 2. Si hæc exceptio eſt ſolida, Chriſtus Satanam directè & firmiter non confutaſſet, quia Diabolus non erat ex numero Deorum gentilium. 3. Diſtinguendum igitur inter concluſionem & argumentum tertium. *Concluſio* eſt, Diabolum non eſſe adorandum, *argumentum tertium* ſive medium concludendi, quia non eſt Deus, cui ſoli adoratio competit. Eodem argumento Sanctorum adoratio evertitur.

4. Sanctos invocari non ut bonorũ largitores, ſed ut interceſſores.

384. Lib. ejusd. cap. 17. §. 2. Bellarm. excipit, *Sanctos non invocari ut bonorum divinorum auctores, ſed ut impetratores ac interceſſores, qui ſuis precibus ac meritis à Deo nobis obtineant, quod petimus; quique precibus ſuis nos adjuvent, ut faciliùs à Deo impetremus, quæ poſcimus, ac proinde per Sanctorum invocationem gloriam ſoli Deo debitam non transferri ad Sanctos.* Reſp. Oſtendimus ſuperiùs quæſt. 4. Sanctos non ſolùm ut *interceſſores*, ſed etiam ut *opitulatores & largitores* divinorum beneficiorum ab ipſis invocari, unde ſingulis provinciis, ſingulis civitatibus, ſingulis Statibus, imò ſingulis hominibus peculiares ac proprios aſſignant patronos, ac diverſa beneficia à diverſis Sanctis poſtulant.

5. Sanctos invocari ut Dei amicos.

Denique cap. 20. §. 3. excipit. *Quemadmodum non fit injuria Regib. ſed potiùs honor, quando eorum amici honorantur & ad eos Legati mittuntur, ita Deo non injuriam, ſed honorem deferri, quando Sancti, non ut Dii, ſed ut amici Dei honorantur & tanquam patroni apud Deum accipiuntur, alioqui etiam faceret Deo injuriam, qui à viventibus orationes poſtularet.* Reſp. ex Auguſt. lib. de vera relig. cap. 55. *honorandi ſunt Sancti propter imitationem, non autem adorandi propter religionem.* Aliud ergò eſt, Sanctos honorare eo modo, quo ex præſcripto verbi poſſunt ac debent honorari; aliud verò honorare eos cultu ſoli Deo debito religioſæ ſcil. invocationis. Invertimus proinde argumentum. Quemadmodum alius honor eſt, quo Reges, alius, quo amici Regum honorantur, & quemadmodum injuriam Regibus inferret, qui honorem ipſis unicè competentem amicis eorum deferret: ita alius honor eſt, quo Deus; alius, quo amici Dei videl. Sancti ſunt honorandi, an injuria Deo infertur, ſi honor unicè ipſi competens, qualis eſt religioſæ adorationis cultus, Sanctis tribuatur. Philo in lib. de Decal. p. 479. *Quemadmodum ſi quis magni Regis honores ſatrapis ejusq; præfectis tribueret, non ſtultitiæ ſolùm argueretur, ſed & periculoſæ audaciæ, tribuens ſervis, quod debetur Domino: ita quicunque ſic creaturas colit ut creatorem, ſciat ſe impudentiſſimum & injuſtiſſimum, qui paria largiatur imparibus, non tam in honorem inferiorum, quam in potiores contumeliam.* Confer Ambroſ. in cap. 1. Quod attinet ἴυγγων de precibus viventium, ea inferiùs ſuam habebit explicationem.

2. Chriſti conditionem non permittere, ut Sancti invocentur.

385. 2. *Chriſti conditionem* non permittere, ut Sancti invocentur, probamus hoc modo. Omnis vera & Deo grata invocatio in ſolius Chriſti, utpotè unici Mediatoris & interceſſoris noſtri, nomine fieri debet. Invocatio Sanctorum non fit in ſolius Chriſti nomine. Ergò ea non eſt vera & Deo grata invocatio. Ulteriùs, quæcunque invocatio non fit in ſolius Chriſti nomine, ea derogat honori Chriſto Mediatori & Interceſſori noſtro debito. Invocatio Sanctorum non fit in ſolius Chriſti nomine. Ergò invocatio Sanctorum derogat honori Chriſto Mediatori & Interceſſori noſtro debito. Quòd *ſolus* Chriſtus ſit noſter *Interceſſor ac Mediator*, in cujus ſolius nomine Pater cœleſtis ſit invocandus, patet 1. *ex manifeſto Chriſti mandato & promiſſione* Joh. 14. v. 13. *Quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam.* v. 14. *Si quid petieritis in nomine meo, hoc faciam.* cap. 16. v. 23. *Amen dico vobis: Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* In Chriſti nomine petere eſt propter Chriſti meritum & interceſſionem petere, fiduciâ in Chriſti ſatisfactionem ac meritum collocatâ petere, agnoſcere Chriſtum eſſe unicum Mediatorem & interceſſorem, qui nos Patri ſuo ſanctiſſimæ paſſionis ſuæ merito reconciliavit. Cyrillus lib. 11. in Joh. cap. 7. *ideò addit in nomine meo, ut Mediatorem & collargitorem ſeſe oſtendat.* Hæc eſt primaria & principalis hujus phraſeos ſignificatio, ſecundariò etiam mandatum & exemplum Chriſti eadem complectitur, ut ſic in Chriſti nomine petere ſit ad mandatum & exemplum Chriſti petere. Quare cùm ampliſſimam hîc habeamus promiſſionem, quod petentes in Chriſti nomine ſimus impetraturi à Patre cœleſti, quæ petimus, ideò firmâ cordis fiduciâ in precibus noſtris eâ poſſumus niti. De invocatione autem, quæ fit in nomine ac per merita Sanctorum, nuſpiam in Scripturis talis extat promiſſio. Chriſti meritum eſt ſufficientiſſimum ac perfectiſſimum, imò infinitum, alterius cujusdam meriti ſupplementum minimè deſiderans, eſt inſtar veſtis cujusdam precioſiſſimæ & perfectiſſimæ, quæ peregrinas lacinias minimè admittit. Ergò Sanctorum merita non ſunt addenda Chriſti merito, nec fiducia cordis, quâ in precib. nos à Deo exaudiri ſperamus, ita dividenda eſt, ut partim propter Chriſtum, partim propter Sanctos, partim propter Chriſti, partim propter Sanctorum merita nos exaudiri ſtatuamus. 2. *ex omnium illorum Scripturæ dictorum aſſertione*, quæ Chriſtum Mediatorem & interceſſorem noſtrum vocant, quorum occurrunt longè plurima; hoc loco urgemus emphaſin illorum dictorum, in quibus habetur excluſiva, quòd *ſolus* Chriſtus ſit noſter Mediator & interceſſor, quòd ſolus Patri nos reconciliet, quòd per ipſum ſolum pateat nobis aditus ad Patrem cœleſtem &c. Eſa. 63. v. 3. *Torcular calcavit ſolus.* Joh. 14. v. 6. *Ego ſum via, veritas & vita. Nemo venit ad Patrem, niſi per me.* Actor. 4. v. 12. *Non eſt in alio ſalus.* 1. Tim. 2. v. 5. *Unus eſt Mediator Dei & hominum, Homo Chriſtus Ieſus, qui dedit ſemetipſum precium redemtionis pro omnibus.* 3. *ex vera & Deo grata invocationis deſcriptione.* Ea enim in Scripturis ſic deſcribitur, quòd dirigi debeat ad

ſolum Deum Patrem, Filium & Spiritum Sanctum, ad eum, qui poteſt audire preces & gemitus noſtros, qui ſcrutatur corda, qui poteſt auxiliari, quia eſt omnipotens; qui promtus eſt ad ferendum auxilium, quia eſt ſummè miſericors; qui novit vias ac modos nos è periculis eripiendi, quia eſt ipſa ſapientia. Quia verò indigni ſumus, qui coram DEO, utpote juſtiſſimo ac ſeveriſſimo omnium peccatorum vindice compareamus, ac vel minimum beneficium ab ipſo flagitemus, ideò Scriptura addit, quòd *in Chriſti nomine* Deum invocare debeamus, id eſt, quòd verâ fide ſtatuere debeamus nos propter Chriſti ad dextram Patris pro nobis interpellantis Rom. 8. v. 34. 1. Johan. 2. v. 2. meritum & interceſſionem exaudiri. 1. Tim. 2. v. 5. *Ut unus Deus eſt religiosè invocandus, ita quoque unus Mediator, in cujus nomine Deus invocandus.* Dan. 9. v. 17. Propheta ſic orat: *Domine exaudi nos propter Dominum* [promiſſum Meſſiam] Ab hac forma invocationis divinitùs nobis præſcripta diſcedit invocatio Sanctorum, ſive invocentur ut *largitores* divinorum beneficiorum, ſive ut *interceſſores*, quorum meritis impetremus, quæ à Deo petimus. Jam verò diſcedere à forma invocationis divinitùs præſcripta pugnat cum mandato divino. *Non addas, nec detrahas quicquam* Deuter. 4. v. 12. cap. 13. v. ult. ac ſubruit neceſſariæ in precibus fiduciæ ac ſpei de exauditione fundamentum. 4. *ab interceſſoris noſtri conditione.* Is ſolus eſt & eſſe poteſt efficax apud Deum in cœlo deprecator & interceſſor, qui ſanctiſſimo ſuo merito nos Deo reconciliavit, quia interceſſio nihil aliud eſt quàm redemtionis applicatio & continuus quaſi vigor, favorem apud Deum jugiter nobis concilians. Jam verò ſolus Chriſtus ſanctiſſimo ſuo merito nos Deo reconciliavit. Ergò etiam vi illius ſatisfactionis ac meriti ſolus eſt, & eſſe poteſt efficax noſter apud Deum interceſſor ac Mediator, unde in Scripturis hæc duo perpetuò conjunguntur. Roman. 3. v. 24. *per redemtionem, quæ eſt in Chriſto Jeſu.* v. 25. *quem propoſuit Deus ἱλαστήριον per fidem.* cap. 5. v. 1. *Juſtificati fide pacem habemus apud Deum per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.* v. 2. *per quem habemus acceſſum fide in gratiam iſtam.* Eph. 3. v. 12. *in quo habemus fiduciam & acceſſum in confidentia per fidem ejus.* 1. Tim. 2 v. 5. *unus eſt Mediator Dei & hominum, Homo, Chriſtus Jeſus.* v. 6. *qui dedit ſeipſum preciũ redemtionis pro omnibus.* Hebr. 2. v. 17. *debuit per omnia fratribus aſſimilari, ut miſericors fieret & fidelis Pontifex ad Deum, ut propitiaret delicta populi &c.* Ex quibus omnibus conſtat, in ſolius Chriſti utpotè unici Mediatoris & Interceſſoris noſtri nomine Deum eſſe invocandũ. Jam verò invocatio Sanctorum non fit in ſolius Chriſti nomine, quia meritis & interceſſionib. Sanctorum ſeſe exaudiri petit ac ſperat. Ergò invocatio Sanctorum nõ poteſt eſſe Deo grata & accepta, ſed derogat potiùs honori ſoli Chriſto debito. 5. *ex typi præfiguratione.* Iſraelitis promiſſa erat exauditio, ſi facie ad templum verſa orarent, 1. Reg. 8. v. 38. ſic in precibus noſtris unicè nos convertere debemus ad Mediatorem Chriſtum, qui eſt divinitatis *templum* Joh. 2. v. 9. Apoc. 8. v. 3. *Alius Angelus venit & ſtetit ante altare habens thuribulum aureum, cui dati ſunt ſuffitus multi, ut offerret cum precib. Sanctorum omnium ſuper altare aureum, quod eſt ante thronum.* [Per hunc Angelum intelligendus eſt Chriſtus præfiguratus Exod. 30. v. 7. *Sacerdos accedit ad altare ſuffitus, ut immolet ſuffitum Deo:* Sic Chriſtus eſt unus Pontifex noſter & ſummus Sacerdos preces noſtras per ſuffitum præfiguratas Deo offerens, ut ſint ipſi gratæ & acceptæ, quo de loco inferiùs dicetur uberiùs.]

Exceptiones Bellar. 1. Sanctos non eſſe immediatos apud Deum interceſſores.

386. Excipit Bellarm. libr. 1. de beat. Sanct. cap. 17. prop. 2. *Sancti non ſunt immediati noſtri interceſſores apud Deum, ſed quicquid à Deo nobis impetrant, per Chriſtum impetrant.* Illud latiùs declarat hoc modo: *Tres perſonæ poſſe conſiderari, quando nos Deum oramus, unam ipſius Dei, à quo petimus beneficia; alterum ipſius Chriſti, per cujus meritũ ea cupimus nobis dari, tertiam ejus, qui petit beneficia per Chriſtum. Ex his trib. perſonis non poteſt prima tribui Sanctis, quia Sancti non invocantur ut autores divinorum beneficiorum, nec ſecunda, ſed ſolùm tertia. Itaq; Sanctos invocamus ad hoc ſolùm, ut faciant id, q. nos facimus, quia meliùs & efficaciùs ipſi facere poſſunt, quam nos, meliùs illi & nos ſimul, quàm nos ſoli &c. Solus Chriſtus eſt, qui mundum reconciliavit Deo, & qui meruit nobis gratiam & gloriam & omnia neceſſaria ad ſalutem, unde vocatur noſter Mediator & Advocatus apud Deum. Ergò nihil à Sanctis petere poſſumus, niſi ut intercedant apud Deum, quò nobis Chriſti meritum applicetur, & per Chriſtum gratiam & gloriam conſequamur.* Reſp. 1. Pontificii Sanctos invocant non ſolùm ut *interceſſores*, ſed ut *largitores ac diſtributores divinorum beneficiorum*, ut ſuperiùs fuit demonſtratum. Ergò non ſolùm *per Sanctos*, ſed etiam *à Sanctis* beneficia petunt. 2. Petunt, ſe *propter merita Sanctorum* exaudiri, ac docent, ideò ad Sanctorum auxilia eſſe confugiendum, *ut eorũ meritis ac votis ſalvemur.* Ergò non per ſolius Chriſti meritum beneficia cupiunt obtinere. 3. Sanctos conſtituunt *Mediatores interceſſionis*, ac *Mediatores ipſius Mediatoris Chriſti*, ut ex ſequenti exceptione apparebit. Ergò non ſolùm Chriſtum Mediatorem & Interceſſorem eſſe agnoſcunt, nec in ſolius Chriſti nomine Deum invocant. Ideò Sanctos invocant, ut per illorum *interceſſionem ac merita* nobis pateat aditus ad Chriſtum, & ſic in nomine Sanctorum Chriſtum invocant. 4. Quinimò majorem in Sanctorum quàm ipſius Chriſti interceſſione fiduciam collocant, cùm Chriſtum per Sanctos placandum eſſe doceant, ne ſeveri judicis partes adverſus nos exerceat. In Pſalterio Mariæ Pſ. 71. *Deus judicium tuum Regi da, & miſericordiam tuam Reginæ matri.* Pſ. 93. *Deus ultionum Dominus, ſed tu mater miſericordiæ ad miſerandum inflectis eum.* Bernhard. de Buſto in Mariali lib. 1. cap. 2. *Sæpè quos juſtitia Filii damnat, matris miſericordia liberat, unde à foro juſtitiæ Dei ad forum miſericordiæ matris appellandum eſſe,* docet Anshelm. de excell. virg. cap. 6. *Velocior eſt nonnunquam ſalus memorato nomine Mariæ, quàm invocato nomine Jeſu.* Diſcipulus de tempore & Sanctis. p. 916. *Peccatores fiducialius ad matrem miſericordiæ confugiunt,* [quàm ad Chriſtum] *ſiquidem Filius ejus non ſolùm eſt miſericors, ſed etiam juſtus in omnib. operib. ſuis.* Robert. Holcot. in lib. Sapient. lect. 36. *Si quis à Filio, qui ad dextram Patris ſedet, terreatur, quia judex eſt, matrem adeat, quia medicina eſt & miſericors.* Anton.

ton.part.4.ſum.tit.15. *Chriſtus non ſolum Advocatus eſt, ſed etiam judex, ideò providit nobis Deus de Advocata, qua mitis eſt & ſuavis, in qua nihil invenitur aſperum.* Neve exiſtimes, Pontificios ab hac opinione alienos eſſe, nota ſequentes floſculos. Eccius in Enchir.p.154. *Accedamus fontem gratiæ & Patrem miſericordiarũ, at commodius illud faciemus per Sanctos, quia Deus noſter ignis conſumens eſt, meritò timemus, ne pereamus à facie ejus, ſicut fluit cera à facie ignis, ob hoc Mediatores quærimus & interceſſores.* Cenſ.Colon.p.208. adducit dictum Bernhardi ſerm. de B.Virgine, qui incipit, Signum magnum. *Fidelis planè & potens Mediator Dei & hominum, Homo Chriſtus Ieſus. Sed divinam in eo homines reverentur majeſtatem, opus enim eſt Mediatore ad Mediatorem iſtum, nec aliter nobis utilior quàm Maria.* Coſter.in Ench.p.404. *Sancti pro nobis Deum precantur, ad malitiam peccatoris noſtrorum deteſtandam, quæ tanta eſt, ut ipſi per nos ſoli nec ad Deum Patrem, nec ad Filium accedere audeamus, ſed interpellatores quæramus Deo cariores, ut Sanctorum meritis & precantium multitudine Deus ad miſericordiam inflectatur.* Si praxin reſpicere velimus, meritò conqueritur Caſſand. in conſult.art.21. *quòd homines non malè certos ſibi Sanctos tanquam Patronos deligant, inque eorũ meritis & interceſſione plus quam in Chriſti merito fiduciam ponant, atq; adeo unico illo adorationis Chriſti officio obſcurato Sãctos, atq; inprimis virg. Mariam in illius locum ſubſtituant: Imo,* inquit, *nõ defuerunt viri celebres, qui aſſererent, id q promiſit Aſſuer9 Heſter ſe petenti dimidium regni daturum, in Maria completum eſſe: in quam Deus regni ſui, quod judicio & miſericordiâ conſtat dimidium, h.e. miſericordiam tranſtulerit, altera regni parte ſibi retenta,* quod ex Biele lect.8. in canon. Miſſæ repetit Joh. David in Pancarpio Mariano p.207.edit. Antuerp. An.607. Suarez tom.2.com̃.in Thom.diſp.23.q.37.ſect.3. *Optima ſunt verba illa Germani Conſtantinop.in ſerm. de Zona Virginis. Quæſo ut in adventu Filij tui, cum aſſiſtemus omnes judicandi, tu ut maternam habens fiduciam & maximam potentiam validâ illâ manu tuâ ab æterno igne nos eripias.* [Statuũt igitur, Mariam eſſe Mediatricem apud Chriſtum judicem nobis iratum] Barrad.tom.1.comm.in Concil.Evang.p.328. *In cœlo Aſtrologi inter leonem & liberam Virginis ſignum interponunt. Nos inter leonem de tribu Iuda, h.e. Chriſtum in hora mortis judicem & liberam illam judicii terribilem, quâ omnes cogitationes noſtræ, opera ac verba examinantur, non Virginis ſignum, ſed Virginem judicis matrem multis precib. advocatam interponamus.* Judicet quilibet, an non hac ratione à fiducia in Mediatorem Chriſtum collocanda, & ab invocatione in Chriſti nomine facienda ad fiduciam in Sanctos & ad invocationem in Sanctorum nomine faciendam homines abducantur? 5. Id quod adhuc manifeſtiùs patet ex eo, quòd negant, hac precandi formulâ utendum eſſe. *Chriſte ora pro nobis.* Lindanus in Scripto, cui titulum fecit: *Concordia diſcors.* p.143.diſputat, *eſſe injuriam, contumeliam & irreligioſam blaſphemiam, quâ Chriſtus Dominus Deus noſter irreverentiâ ſummâ in Sanctorum ordinem redigatur, quando ita invocetur: Advocate noſter ora pro nobis Deum.* Salmeron. diſp.7.in 1. Tim.2. tom.15.p.459. *Orare Deum actus eſt latriæ, ideo non dicitur, Chriſte ora pro nobis, quia Chriſtus eſt nomen ſuppoſiti.* Diſp.8.p.476. *Chriſto non eſt dicendum, intercede pro me, aut ora pro me, quemadmodum Sacramentarii noſtro ſeculo auſi ſunt dicere. Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, ora pro me. Et, Salve Rex miſericordia, vita, dulcedo, ſpes noſtra. Et ora pro nobis ſancte Dei genite; quâ in re iſti nebulones impudenter Chriſto tribuunt, q Eccleſia à tot retrò ſeculis B. Deiparæ tribuit. Quòd autem non liceat ita invocare Chriſtum, docet inprimis Eccleſiæ conſuetudo, quæ in ſacris Litaniis idem petit à Chriſto, quod à Patre & Spiritu ſancto, nempe miſericordiam, cùm ait, Kyrie eleyſon, Chriſte eleyſon. Item petit audiri atq; exaudiri & ſuſcipere noſtrã deprecationem perinde à Chriſto atq; à Patre & Spiritu ſancto. Tertiò, quia oratur & exoratur Pater in nomine Chriſti, & Pater cum Filio præſtat omnia quæ petuntur. Quartò, dum Chriſtus in terris degebat, nullus eum, ut pro ſe oraret; rogavit, ſed omnes pedibus & genibus ejus provoluti opem & miſericordiam ſupplices implorabant &c.* [quaſi verò invicem pugnent, invocare Chriſtum ut verum cum Patre & Spiritu ſancto Deum, & eundem invocare ut Mediatorem atque interceſſorem, qui expreſsè dicit Johan.14.v.16. *Rogabo Patrem, & alium Paracletum dabo vobis.* & cap.17.v.20. *non pro eis tantùm rogo, ſed pro omnibus, qui per verbum ipſorum in me credituri ſunt.* Regerit quidem Salmeron, *hæc fuiſſe opera Naturæ humanæ infirmæ & humiliatæ in Chriſto, at poſtquam illam naturam exaltavit Pater & conſtituit eum ſupra omnem poteſtatem &c. eſſe longè alium.* Sed quid fiet manifeſtiſſimis dictis Apoſtolicis Rom.8.v.34. *Chriſtus eſt ad dextram Patris & interpellat pro nobis.* Hebr.9.v.24. *Ingreſſus eſt in ipſum cœlum, ut appareat vultui Dei pro nobis.* 1.Joh.2.v.2. *Si quis peccaverit, Advocatum habemus apud Deum.* Servi formam Chriſtus in exaltatione depoſuit, ſed officium Mediatoris & interceſſoris nequaquam. Adde quòd contradicat Salmeron ſibi ipſi, nam p.459. ſcribit: *Vt beatitudo ſumma, quâ Chriſtus perfruitur, non tollit illi, quin pro nobis poſſit interpellare: ita etiam nec Sancti beatitudine abſorbentur ſic, quin valeant pro nobis intercedere* p.469. *Chriſtus perfectâ beatitudine fruitur, nec tamen ab interpellatione pro nobis ceſſat.* p.474. *Chriſtus eſt & judex omnium & Advocatus.* Ambroſ.in cap.6. Lucæ ſcribens ait: *Advocatus & judex eſt. In altero pietatis officium, in altero inſigne eſt poteſtatis.* Præterea ſi in exaltatione demùm Chriſtus *longè alius factus eſt* [ut Neſtoriano modo Salmeron loquitur] ergò in diebus carnis ſuæ invocari, ut interceſſor potuit, quod ipſum tamen Salmeron negat eſſe factum. Neve quid abſurditatibus & blaſphemiis deſit, idem Salmeron ſub finem. 7. Diſputationis p.467. ſcribit *orationem illam, quæ fit per Sanctos, meliorem eſſe quam eſt ea, quæ fit per ſolum Chriſtum. 1. quia ſecum continet duplicem actum, quando enim fundo orationem ad ſanctum, etiam Sanctus orat pro me. 2. majus eſt in ſe & in Sanctis Deum honorificare, quam Deum tantùm in ſeipſo. 3. quia Eccleſia quæ Spiritum Chriſti habet frequentiſſimè per Sanctos recurrit ad Deum, rariùs per ſe ad Deum accedit. 4. precatio Dei per invocationem Sanctorum arguit majorem humilitatem.* Sic ergò majoris meriti & efficaciæ ſtatuitur oratio, quæ fit per Sanctos ſine verbo,

quàm quæ fit ex fide in Chriſti nomine prælucente verbo &c. Similia occurrunt apud Piſtorium in Hodegetic. pag. 271. ex quibus cuilibet manifeſtum, quod Pontificii ſanctos non ſolùm in officio Mediatoris & Interceſſoris Chriſto conjungant, ſed quantum in ſe eſt, Chriſtum ab hoc officio prorſus removeant & in ipſius locum Sanctos ſubſtituant.

2. Sanctos non invocari ut Chriſtum, ſed ut nos adjuvent.

387. Lib. ejusd. cap. 20. Bellarminus ſic excipit 2. *Nullam injuriam fieri Chriſto per invocationem Sanctorum, neque enim invocari Sanctos, ut fungantur vice Chriſti vel ut Chriſtum adjuvent, ſed ut adjuvent nos, quò faciliùs à Deo per Chriſtum impetremus quæ poſcimus.* Reſp. 1. Quicunq; Sanctis illud tribuit quod ſoli Chriſto tribuendũ eſſe Scriptura docet, ille injuriã Chriſto infert. Atqui invocatio Sanctorum tribuit Sanctis illud, quod ſoli Chriſto tribuendũ eſſe Scriptura docet, vid. in ipſius nomine eſſe Deũ invocandum, ipſum eſſe unicum noſtrum Mediatorem & interceſſorem &c. E. Certè quando Sanctorum interceſſione & meritis Pontificii nos jubent uti, affectu φιλανθρωπίας ac ſυμπαθείας Chriſtum exuunt, & à familiari ipſius acceſſu nos ablegant, ad quem tàm benevolè nos invitat Matth. 11. v. 28. Joh. 6. v. 37. cap. 14. v. 6. 2. an non derogat honori Chriſti, quod Mariam ſic compellant: *O felix puerpera, jure matris impera. Ora humiliter, præcipe ſublimiter &c.* 3. Qui Chriſtum animis hominum imprimunt ut iratum judicem, ad quem non niſi per Sanctos pateat acceſſus, quique Sanctos ſtatuunt eſſe *Mediatores Mediatoris*, illi reverâ Sanctos ideò invocant, ut fungantur vice Chriſti. Ratio Connexionis eſt manifeſta, quia hoc Chriſti eſt officium & quidem proprium, Mediatoris & interceſſoris partibus apud Deum fungi, reconciliare Deo Patri, ſuis meritis & interceſſione exauditionem nobis impetrare. Atqui Pontificii hoc faciunt, ut conſtat ex praxi. Extant picturæ in templis publicè propoſitæ, in quibus Maria pallio miſericordiæ ſuæ tegit, quos Chriſtus iridi inſidens tetrico vultu intuetur, jacula in eos projicit & damnationi adjudicare conſtituit. Extat etiam in templis talis pictura. Infimo loco ſtat peccator facie ad B. Virginem verſâ hac illam compellans precatione: *Te rogo Virgo pia, nunc me defende Maria.* Ex uno latere B. Maria denudatis uberibus Chriſtum Filium ſic alloquitur: *Hæc quia ſuxiſti, Fili, veniam preceriſti*, digito monſtrans peccatorem. Ex altero latere conſpicitur Chriſtus vulnera Patri cœleſti monſtrans his verbis: *Vulnera cerne Pater, quod rogitat mea mater.* In ſublimi conſtitutus Pater cœleſtis reſpondet: *Quæque petiti dabo, Fili, tibi nulla negabo.* 4. Qui Sanctos vocant *coadjutores & cooperatores in opere redemtionis ac ſalutis noſtræ*, illi reverâ Sanctos ideò invocant, ut Chriſtum adjuvent. Pontificii Sanctos vocant coadjutores & cooperatores in opere redemtionis ac ſalutis noſtræ. In Mariali Anno 1493. Argentinæ edito per Martinum Simmium in fol. libr. 1. cap. 5. fol. 13. b. ſic legitur: *Ad ultimum fuit Dominus cum ea* [Maria] *& ipſa cũ Domino in eodem labore & in eodem opere redemtionis. Mater miſericordiæ adjuvit Patrem miſericordiarum in opere noſtræ ſalutis, unde prædictum eſt de prima muliere, faciamus ei adjutorium. Quid eſt ergo, quod Dominus dicit Eſa. 63. Torcular calcavi ſolus, & de gentibus non fuit vir mecum? Verum eſt Domine, quòd non fuit vir tecum, ſed mulier unà tecum eſt, quæ omnia vulnera, quæ tu ſuſcepiſti in corpore, ſuſcepit in corde.* Antoninus part. 3. ſummæ tit. 3. *Securum acceſſum habes ad Deum ô homo, ubi mater ſtat ante Filium, Filius ante Patrem. Mater oſtendit Filio pectus & ubera, Filius Patri latus & vulnera.* Idem part. 4. tit. 15. cap. 44. §. 9. Mariam introducit cũ Seraphin ſic colloquentem: *Oportet impleri Scripturam dicentem: Non eſt bonum hominem eſſe ſolum &c. non decet igitur eum* [Filium meum] *eſſe ſolum, ſed me matrem ſuam ſecum juxta eum datam ſibi in adjutorium, in redemtione per compaſſionem, in glorificatione per interceſſionem continuam pro humano genere, ut cùm minatus fuerit ſubvertere terram ſicut in diluvio, ego appaream tanquam arcus, ut recordatus fœderis repropitietur.* In exercitiis Taulcri ſuper paſſionem Domini editis à Laurent. Surio Lugdun. pag. 346. *Iam duo hîc videre erat altaria cœleſti Patri præparata. Vnum in Chriſti corpore, alterum in corde virginis Mariæ. Chriſtus quidem carnem & ſanguinem obtulit. Maria autem animam ſuam. Et paulò antè. Quia dolor tuus* [Maria] *filii tui cruciatibus reſpondebat, fuit ea propter & crux tua & afflictio tua incomprehenſibilis ac immenſa, & merita infinita. Porrò quandoquidem ita conſtitutum erat à Deo, ut beatiſſima Virgo Maria media eſſet & conciliatrix Dei & hominis peccatoris, eam ob rem idem ipſe eam tantâ animi ægritudine ac mœrore corripi permiſit, ut tanta eſſent afflictionis ejus merita, quanta ut eſſent, talem decebant conciliatricem, quâ & ſufficere poſſet omnibus & ex immenſis meritorum ſuorum theſauris omnibus opem ferre.* Brigitta in revelat. cap. 3. Chriſtum ſic loquentem introducit: *Ego Filius Dei benè dicere poſſum, quod mater mea & ego quaſi cum uno corde ſalvavimus hominem, ego patiendo corde & carne, ipſa cordis dolore & amore.* Vincentius Brunius in Medit. feſtorum Beatæ Virginis edit. Colonienſ. Anno 1599. pag. 11. *Cùm Deus decrevit Filio ſuo unigenito pro redimendo genere humano aſſumendam eſſe carnem, ſimul etiam decrevit & prædeſtinavit, quæ deberet eſſe ejus mater & redemtionis noſtræ cooperatrix.* Suarez tom 2. comm. in Thom. diſp. 22. q. 37. ſect. 2. *Maria ad noſtram redemtionem ſingulari modo cooperata eſt.* Lorin. in comm. 1. Joh. 2. p. 32. *Impartitur Chriſtus hunc honorem* [patrocinii] *amicis ſuis, ut ipſi ꝗ adjutores, miniſtri, cooperatores & coadvocati ſint.* Oſor. t. 4. conc. p. 530. *Chriſtꝰ in calvaria carnem Maria immolabat animam.* Salmer. t. 10. tract. 41. *Maria ſtetit ſub cruce, ut eſſet adjutrix liberationis & corredemtrix, quemadmodum Eva unà cum Adamo malum invexit.* Sotus in Conf. Cath. Sanctos in cœlo dicit eſſe *coadjutores & cooperatores in opere ſalutis noſtræ.* 5. Qui meritis Sanctorũ ſe in precibus adjuvari confidunt, illi merita Sanctorum merito Chriſti addunt & Sanctos ideò invocant, ut Chriſtum adjuvent. Pontificii id faciunt. E. Majoris firmitas patet ex eo, quia ubi plures cauſæ ad unũ effectũ producendum neceſſariò concurrunt, ibi una alteram adjuvet. 6. Si Sanctos ideò invocare debemus, ut nos adjuvent, quò faciliùs à Deo impetremus q̃ petimus, utiq; Chriſto Mediatori & Interceſſori ut adjutores eosd. conjungimꝰ.

Si

Si enim propter ſolum Chriſtum nos exaudiri orantes non ita facilè impetramus quæ petimus, quàm ſi interceſſionem & merita Sanctorum nobis in precibus comparemus, ergò Sancti revera Chriſto in impetrandis à Deo beneficiis conjunguntur. 7. Ubi verò extat in Scriptnris promiſſio, quòd Deus nos citius velit exaudire & quod facilius, ea quæ petimus, debeamus impetrare, ſi unà cum Chriſti merito etiam Sanctorum merita ad tribunal Dei afferamus, nec Chriſti tantùm ſed etiam Sanctorum interceſſioni confidamus? Certè Deus per Chriſtum Mediatorem in vera pœnitentia & fide à nobis invocatus, paratiſſimus eſt nobis dare, quicquid petimus Matth. 18. v. 19. Joh. 16. v. 23. 1. Joh. 5. v. 14. &c. ac major eſt Chriſti erga nos dilectio, quàm ullius Sancti Joh. 15. v. 13. Heb. 4. v. 15. &c. meritum ipſius tàm perfectum & abſolutum eſt, ut merita Sanctorum minimè deſideret, quibus in reconciliatione cum Deo & precũ noſtrarũ exauditione adjuvemur. Solius Chriſti merito & interceſſione, non autẽ Sanctorũ meritis nec propriâ dignitate vel diſpoſitione preces noſtræ niti debent, ſi velimus eas eſſe Deo gratas & ab ipſo exaudiri. Nullus Sanctorum tanta nobis præſtitit, quanta Chriſtus, nullus pro nobis mortuus eſt, nullus tàm arctè nos diligit, majori igitur fiduciâ per Chriſtũ & in Chriſti nomine Deum poſſumus invocare, quàm Sanctorum meritis & interceſſioni confidere. 8. Ex Scripturis demonſtrandum erat, Deum voluntatem ſuam in verbo ſic revelaſſe, quod magis paratus ſit nos exaudire, ſi meritis & ioterceſſionib. defunctorum Sanctorum in precibus confidamus, quàm ſi ſolius Chriſti merito & interceſſioni confidentes in vera pœnitentia ac fide Deum invocemus. *Cor contritum & humiliatum Deus non deſpiciet* Pſ. 51. v. 19. *& gaudiũ in cœlo eſt ſuper peccatore pœnitentiam agente* Lucæ 15. v. 10. Quò ergò nos indigniores in vera pœnitentia, fide & humilitate ſtatuimus, eò acceptiores erunt noſtræ preces per Chriſtum & in Chriſti nomine Patri oblatæ. Ad noſtram diſpoſitionem & dignitatem non eſt quod reſpiciamus, vera enim precãtis diſpoſitio hæc eſt, agnoſcere ſe noo eſſe ſatis diſpoſitum ac dignum, in vera pœniteotia & humilitate indignitatem & indiſpoſitionem ſuam agnoſcere, afferre cor cõtritum & humiliatum, orare in Spiritu & veritate &c. ad Sanctorum etiam diſpoſitionem ſive merita non eſt reſpiciendum iisque confidendum, ſed quod nobis noſtrę verê diſpoſitioni deeſt, ex ſolius Chriſti perfectiſſimo merito unicè petendum, in ipſius ſolius nomine orandum, in ipſum ſolum omnis exauditionis & ſalutis fiducia collocanda, ipſius unius ſatisfactio & meritoria digoitas judicio Dei opponenda &c.

3. Tollerentur etiam vivorum interceſſiones. 388. *Si argumentum aliquid valeret, etiam concluderet, non eſſe petendas vivorum interceſſiones, quod Scripturis contrarium.* Idem repetit Becan. in l. de invoc. Sanct. p. 14. *Si invocatio eorum, qui nobiſcum in hac vita degunt, non cedit in Dei aut Chriſti injuriam. E. nec invocatio defunctorum.* R. eſt maxima diverſitas ioter *invocationem* Sanctorum defuoctorum & *petitionem interceſſionis* viventium. 1. Vivorum interceſſionem petimus permoti præcepto Apoſtolico 1. Tim. 2. v. 1. Jac. 5. v. 16. promiſſionib. Gen. 20. v. 7. Job. 42. v. 8. & probatis piorum exemplis in Scriptura añotatis. 1. Sam. 7. v. 8. Job. 42. v. 8. Rom. 15. v. 30 Eph. 6. v. 19. Col. 4. v. 3. 1. Theſſ. 5. v. 25. 2. Theſſ. 3. v. 1. Heb. 13. v. 18. ſed de Sanctorum defunctorum invocatione non extat aliquod *mandatum*, vel *promiſſio*, vel *probatum exemplum*. 2. aliud eſt præſeotis & viventis compellatio, aliud abſentis & rebus humanis exemti religioſa invocatio. *Potes*, ait B. Luth. in art. Schmalc. *ut Chriſtianus & Sanctus in terris pro me orare, non in una tantum ſed in omni neceſſitate, propterea autem nõ debeo te adorare, invocare, ferias, jejunia, oblationes, Miſſas in tui honorem & cultum celebrare & fidẽ ad ſalutem meam tibi mancipare, cum aliis modis te honorare, diligere & tibi in Chriſto gratias agere poſſim.* Compellatio viventium eſt opus caritatis & pertinet ad ſecundam Decalogi tabulam. Invocatio defunctorum eſt cultus religionis & pertinet ad primam Decalogi tabulam. 3. non ideò viventes ad preces ſuas nobis conjungendas compellamus, ac ſi propter ipſorum merita nos petita impetraturos confidamus, id quod defuoctis Sanctis Pontificii aſſcribunt, ſed ut Chriſtianæ caritatis affectũ ipſo facto declarent, ut precibus ſuis nobiſcum contra Satanam & omnes hoſtes pugnent, *ut Deum quaſi manu facta precationibus nobiſcum ambiant orantes, hæc vis Deo grata eſt.* Tertull. in Apolog. c. 39. 4. Sancti in terris adhuc viventes nobis præſentes adſunt, calamitates noſtras vident, deſideria & vota noſtra audiunt; ſed defuncti ex terrenæ & animalis vitæ conſortio in cœleſtem ſocietatem ſunt tranſlati, ideò ne quidem eos alloqui, aut pro ſuffragio atq; auxilio compellare poſſumus, ſicut vivos & pręſentes in calamitatib. adire & ut ſua nobiſcum vota conjungant, vel vivâ voce, vel per literas, vel internuncios compellare licet. Si demortuos Sanctos compellamus, ea quæ Dei ſolius propria ſunt, omniſcientiam, omnipotentiam, omnipræſentiã &c. illis adſcribimus, quod in altera vita degentes nihilominùs exaudiant preces, quæ in terris & quidem diverſis in locis funduntur, quod introſpiciant arcana cordiom & preces ex pœnitentia & fide profectas ab hypocriticis diſcernant. 5. In vivos illos Sanctos, quorum interceſſionem petimus, non collocamus cordis noſtri fiduciam, neque in ipſorum nomine preces noſtras Deo offerimus, quem honorem defunctis Sanctis Pontificios exhibere manifeſtum eſt. Non ergò illorum compellatio, ſed horum religioſa invocatio Chriſti Mediatoris honori derogat. 6. Si viventium & defunctorum Sanctorum eſt eadem ratio. E. ut vivi largiuntur viventib. eleemoſynas, alter alteri occurrit ſolatio, mutuò ſe inviſunt, ita quoq; idẽ dicendũ erit de defuoctis. Itemq; ut vivi mutuò ſe compellant, & ad preces invitant, ita quoque defuncti vivos de precibus compellabunt, cùm ipſi ab his eodem fine compellentur. 7. Nullum viventium Sanctorum compellamus, ut ſit noſter apud Deum Mediator, ut DEO nos reconciliet, ut ſit ſalutis noſtræ cooperator, ut ſit beneficiorum ſpiritualium ac cœleſtium largitor, ut liberet nos ab ęterna damnatione &c. ſed hunc honorem defunctis Sanctis Pontificii tribuunt:

4. Chriſtus manet ſolus Mediator. 389. 4. *Tribus de cauſis Chriſtus dicitur unus & ſolus Medsater Des & hominũ 1. quia ſolus ipſe fuit Mediator per modũ redemtionis. Notandũ n. poſſe tribus modis unũ Mediatorẽ reconciliare duos diſſidentes. Uno modo declarando, uter juſtũ petat; altero modo ſolvendo creditori pro debitore. Tertio modo orando creditorem, ut debitum remittat.*

Digitized by Google

Primus modus declarationis inter Deum & hominem locum non habet, quia conſtat, Deum ab homine eſſe offenſum. Secundo modo ſolus Chriſtus eſt Mediator Dei & hominum & hoc modo loquitur Apoſtol. 1. Tim. 2. ut patet tum ex eo, quod ſubdit. Qui dedit ſemetipſum redemtionem pro nobis: tum etiam quia ſcribit ad Timotheum Epiſcopū Epheſi in Aſia, ubi tunc vigebat hæreſis Simonis, quæ Angelos loco Chriſti introducebat. Poſtremo modo etiam Sancti poſſunt dici Mediatores inter Deum & eos pro quibus orant. Neq; eſt cur timeamus nomen Mediatoris transferre ad Sanctos, ſicut ad eos trāsferimus nomē advocati & interceſſoris, quæ Chriſto tribuuntur Rom. 8. 1. Iob. 2. cùm etiam Moſes dicatur Mediator. Deut. 5. Gal. 3. Heb. 9. & 12. 2. quia Chriſtus nō ſolùm eſt Mediator ratione officii, quia conciliat Deum homini, ſed etiam ratione Naturæ, quia eſt medius inter Deum & hominem, cùm ipſe & Deus & homo ſit, id quod erat neceſſariū ad reconciliandum hominem Deo. 3. quia ſolus Chriſtus ita eſt Mediator omnium hominum, ut ipſe nullo Mediatore indigeat. Nā Sancti cæteri etſi Mediatores ſunt inter Deum & nos, quia Deum ſuis precib. nobis propitiū reddunt: tamē & ipſi indiguerūt reconciliari Deo per Mediatorem Chriſtū, & nunc etiam quicquid nobis impetrant, per Chriſtum impetrāt, Chriſtus a. nec per ſe, nec pro nobis ullo Mediatore indiguit, vel indiget, ſed accedit per ſemetipſū ad Deum ſemꝑ vivens ad interpellandum pro nobis Heb. 7. Eadē diſtinctione utuntur alii Pontificii. Ecci[us] in Enchir. c. 15. diſtinguit inter Mediatorem redemtionis & interceſſionis ac Sanctos negat eſſe Mediatores redemtionis, ſed tantùm interceſſionis. Salmer. tom. 16. comm. in 1. Joh. p. 197. Dicimus hunc advocatum alios non excludere tanquam invidum, ſed potiùs includere. Suarez. tom. 1. comm. in Thom. in fine q. 26. art. 1. Quamvis ſolus Chriſtus ſit per ſe Mediator præcipuus inter nos & Deum, nihilominus ſancti homines & Angeli quodam modo ſunt Mediatores, tamen per ipſum Chriſtum. Becan. de Invoc. ſanct. p. 94. Chriſtus dicitur unicus Mediator non quia ſolus eſt, ſed quia principalis eſt, Sancti ſunt Mediatores ſecundarii. Alii diſtinguūt inter Mediatorē immediatum, quem concedunt eſſe ſolum Chriſtum & Mediatores mediatos, quos dicūt eſſe defunctos Sanctos, quam diſtinctionem etiam affert Bellar. c. 17. §. penult. Reſp. 1. quidam ex ſanioribus Pontificiis agnoſcunt Sanctos defunctos ꝓpriè nō poſſe dici Mediatores Dei & hominū. cùm Apoſtol. expreſſè dicat. Unus eſt mediator Dei & hominū homo Chriſtus Ieſus. Joh. Heſſelius Profeſſor Lovanienſis [quem Philippus Rex miſit ad Concil. Tridentin. quemq; Joh. Molanus cenſor Regius & Apoſtolicus præfatione in cenſurā Heſſelii, pietatis, prudentiæ, zeli pro domo Dei, aliarumq; virtutum nomine ſingulariter laudat] in comm. 1. Tim. 2. ſic ſcribit Ob eam cauſam Chriſtus dicitur Mediator Dei & hominū, quia Deum hominib. reconciliat placando eum ſuꝑ peccatis commiſſis & impetrando nobis Spiritū obœdientiæ, quo deinceps placeamus Deo. Itaq; ex dictis manifeſtum eſt, ſanctos homines & Angelos non eſſe Mediatores, ut Scriptura loquitur, quia nō poſſunt per ſeipſos Deo placere, imò ut impropriâ locutione Mediatores dicantur, nō tamē Mediatores eſſe Dei & hominum, ſed ſi ita loquendum eſt, Mediatores ad Mediatorem. Quicquid n. aut Angelus aut homo ſanctus à Deo petit, id petit per Chriſtum Mediatorem, neq; ipſe ad Deum immediatè accedit, ut Chriſtus. Claudius Eſpenſæus Epiſc. in append. comm. 1. Tim. tract. de Chriſto Mediatore c. 9. Per illum [Chriſtum] & unicū & ſolum Mediatorem Dei & hominum oblationes & preces noſtræ ſunt exaudibiles, quod probat ex verbis Petri 1. Ep. 2. v. 5. aſſerentis, Eccleſiam eſſe domum ſpiritualem, Sacerdotium ſanctum, ad offerendum Deo ſpirituales hoſtias acceptabiles per Chriſtum. Si ſolum Chriſtum eſſe Mediatorem redemtionis ex animo Pontificii credunt, cur ergò Mariam in opere redemtionis Chriſti adjutricem ſtatuunt, ut ſuperiùs vidimus? cur merito Chriſti conjungunt merita Sanctorum, & ſperant, ſe non ſolùm interceſſione, ſed & meritis Sanctor. apud Deū juvari? cur operib. ſupererogationis à Sanctis præſtitis confidunt, ac propter illa ſe exaudiri ſperant? 3. Sicut unus eſt Deus, ita quoque unus Mediator Dei & hominū 1. Tim. 2. v. 4. 5. At Deus ideò unus eſt, non quia Deus alius eſt principalis, alius ſecundarius, ſed quia ſolus eſt & numero unus Deus nec præter eum alius ſtatuendus. Ergò etiam Mediator Dei & hominum ita unus eſt, non ut alius ſit principalis, alii ſecundarii, ſed ut ſolus ſit Mediator & præter eum nullus alius. 4. Mediator interceſſionis in ſacris literis ſic deſcribitur, quod ratione perſonæ & officii ſit, θεάνθρωπος inter Deum & homines medius, 1. Timoth. 2. v. 4. perfectè juſtus 1. Joh. 2. v. 2. qui purgationem peccatorū noſtrorum fecerit per ſeipſum Hebr. 1. v. 3. qui dederit ſeipſum pretiū redemtionis pro omnib. 1. Tim. 2. v. 5. qui ſit propitiatio pro totius mundi peccatis 1. Joh. 2. v. 2. qui ſit in omnibus quibus nos tentamur, etiam ipſe tentatus, excepto peccato & hinc ſenſu infirmitatum noſtrarum poſſit affici. Heb. 2. v. 18. c. 4. v. 15. quem Sacerdotes V. T. præfigurarint, quorum munus proprium hoc erat, ut intercederent pro ſuis & populi peccatis Hebr. 4. v. 1. c. 8. v. 8. qui ideo in cœlum aſcenderit & ad dextram Dei conſederit, ut vultui Dei pro nobis appareret & pro nobis intercederet Rom. 8. v. 34. Heb. 8. v. 1. c. 9. v. 24. qui ſit Pontifex noſter magnus, qui cœlos penetraverit Hebr. 7. v. 25. per quem pacem habeamus apud DEUM Rom. 5. v. 1. per quem pateat nobis aditus ad Deum Rom. 5. v. 2. Eph. 3. v. 12. qui propterea quod in æternum manet, perpetuū habeat Sacerdotiū ἀπαράβατον, quod non tranſeat ad alios, unde ad plenū & perfectè ſalvare poteſt, qui per ipſum ad Deum accedunt ſemꝑ vivens, ut interpellet pro iis Hebr. 7. v. 25. per quē aſſiduè offerre poſſumus ſacrificium laudis, h. e. fructum labiorum confitentium nomini ejus Heb. 13. v. 15. in cujus nomine poſſimus ac debeamus orare Joh. 16. v. 23. qui ſit miſericors ac fidelis Pontifex in his, quæ apud Deū nobis peragenda Heb. 2. v. 18. ad quem ceu thronū gratiæ cum fiducia accedere poſſumus & conſequi miſericordiam & gratiā invenire ad opportunū auxilium Heb. 4. v. 16. qui omnes laborantes & oneratos unicè ad ſe vocat & refectionem animarū ipſis promittit Matt. 11. v. 28. qui ſit autor & conſummator ſalutis noſtræ Heb. 12. v. 2. jam verò hæc membra deſcriptionis & conjunctim & ſeparatim accepta non conveniunt Sanctis, ſed ſoli Chriſto. Ergò Sancti defuncti nō ſunt Mediatores interceſſionis apud Deum, ſed ſolus Chriſtus. 5. Mediatoris noſtri apud Deum interceſſio nititur ejuſdem ſatisfactione ac merito, unde in Sacerdotali Chriſti officio ſatisfactio, meritum & interceſſio indivulſo nexu

conjun-

conjunguntur 1. Tim. 2. v. 5. 1. Johan. 2. v. 2. &c. non poteſt ergò inter *Mediatorem redemtionis & interceſſionis* eo modo diſtingui, ut ſol⁹ Chriſtus ſtatuatur Mediator redemtionis, Sancti autem Chriſto adjungantur in officio Mediatorio interceſſionis, ſed ut ſolus Chriſtus eſt Mediator redemtionis, ita quoque ſolus eſt Mediator interceſſionis. Mediatorem noſtrum oportet eſſe à Deo ipſo ad hoc officium electum, conſtitutum & ordinatum. Item oportet eum eſſe ſine peccato & perfectè juſtum. Denique oportet ipſum nos Deo reconciliare. At hæ conditiones uni & ſoli Chriſto nō autem Sanctis conveniunt. ** Auguſt. in lib. meditat. cap. 5. *Quem alium dirigam tibi interceſſerem, niſi hunc, qui eſt propitiatio pro peccatis noſtris?* ** 6. Neq; eſt, ꝙ regeras, *etiam viventes Sanctos pro viventibus intercedere, ac proinde non ſolùm Chriſtum eſſe interceſſionis Mediatorem.* Diſtinguendum enim inter Sacerdotalem, *Mediatoriam* & *ἱλαϛικὴν meritoriam ac propitiatoriam interceſſionem*, quâ ſolus Chriſtus vi ſanctiſſimi ac ſufficientiſſimi ſui meriti pro nobis præſtiti apud DEUM Patrem intercedit, & *interceſſionem ϲυναγωνιϛικὴν*, quâ Sancti, qui in terris adhuc militant conjunctis precibus adverſus Satanam & ejus organa nobiſcum pugnant. *In terris* habemus multos interceſſores, qui humiliter nobiſcum divinā miſericordiam & opem implorent, ſed *in cœlis* unicum Mediatorem & interceſſorem vi ſanctiſſimi ſui meriti pro nobis deprecantem habemus Jeſum Chriſtum. Pontificii verò hunc honorem ſoli Chriſto debitum cum Sanctis communicant. 7. Si Sancti defuncti eſſent Mediatores interceſſionis, tùm haberent mandatū, quo partes illæ divinitùs ipſis imponerentur, haberent promiſſionem, quod pro aliis intercedētes certiſſimè debeant exaudiri, eſſent conſcii omnium eorum, quæ in terris geruntur, adeoque omniū calamitatum, quibus illi premuntur, qui in precib. ad ipſos confugiūt &c. Sed nihil horum defunctis Sanctis competit. E. non ſunt Mediatores interceſſionis. 8. Si diſtinctionem illam inter *Mediatorem redemtionis & interceſſionis* noviſſet Rex Uſias 2. Paral. 26. v. 18. luculentè refutare potuiſſet Azariam & alios Sacerdotes Jehovæ, qui dixerunt, *ejus non eſſe adolere incenſum, ſed Sacerdotū filiorum Aaronis.* Diſtinguere enim eodem modo potuiſſet, Sacerdotes quidē ſolos offerre oportere ſuper altare ſacrificiorū & victimarum tanquam Mediatores redemtionis, ſed ſuper altare ſuffitus, quod erat altare interceſſionis, etiam alios offerre poſſe. 9. Si Sancti defuncti ſunt *Mediatores mediati*, per quos ad Chriſtum nobis parandus aditus, qui eſt Sacerdos & *Mediator immediatus*, conſequens fuerit, Sanctos majori dilectione nos complecti quàm ipſum Chriſtum, quia Sanctos accedere poſſumus ſine Mediatore, ad Chriſtum autem aliis Mediatoribus nobis opus. 10. Mediatoris eſt parti læſæ ſatisfacere. At Chriſtus, ad quem per Sanctos accedimus, eſt pars læſa. Huic ergò ſatisfacient Sancti vel immediatè, & ſic erunt immediati Interceſſores, quod tamen negant Pontificii, vel mediatè, & ſic ędifferant nobis aliud medium, per Chriſtum enim agere non poſſunt, cùm ſit judex, neq; poſſunt Pontificii exprimere aliud mediū. E. Sancti nec ſunt mediati Mediatores & per conſequens prorſus nō ſunt Mediatores, ſicq; Pontificii *neſciunt quid adorēt* Joh. 4. v. 22. 11. Si defunctis Sanctis preces noſtræ per divinam revelationē innoteſcunt, non poſſunt invocari ut *Mediatores interceſſionis*. Sed prius ſtatuunt, multi ex Pontificiis, ut vidimus in quæſt. prima, agnoſcant ergò etiam poſterius. Connexio Majoris probatur, quia qui Mediatoris officio fungi expetit, ille debet per ſe audire preces eorum, qui ipſius interceſſionem deſiderant. Qualis n. Mediator erit is, cui ab eo, apud quem Mediatorem agere debet, priùs indicandum, ꝙ ab alio ſit Mediator & interceſſor prius fuerit compellatus? 12. Si Sancti eſſent Mediatores interceſſionis, tunc in Scripturis uſpiam hoc encomio ornarentur. Sed hoc poſterius probari nequit. Ergò nec prius aſſerendum. Regerit quidem Bellarminus, *Moſen vocari Mediatorem*, ſed hoc argumentum eſt à quæſtione alienum. Quæſtio enim eſt de Sanctis defunctis, ſed argumentum loquitur de Moſe in terris officium ſuū exequente. De tali Mediatore hoc loco quæſtio eſt, qui *meritoriam interceſſionem* Deo pro nobis in cœlo offerat. Talis Mediator nec Moſes nec ullus homo fuit, ſed hic honor ſoli Chriſto competit. Quo ſenſu ac reſpectu Moſes dicatur Mediator, ſatis manifeſtè exponitur Deuter. 5. v. 5. *Ego ſtabam inter Deum & vos in tempore illo, ut annunciarem vobis verba ejus.* E. qoatenus Moſes fuit internuncios divinæ voluntatis & miniſter *νομοθεσίας*, eatenus vocatur Mediator, atqui tale officium Sanctis competere Scriptura nuſpiam aſſerit. 13. Si Sancti defuncti eſſent Mediatores interceſſionis, utique *in ipſorum nomine* orandum foret, & hoc honoris encomium etiam Sanctis viventibus pro nobis apud Deum interpellantibos tribui poſſet. Sed conſeq. eſt abſurdum. 14. Concedit Bellarminus, *Chriſtum ideò vocari unum ac ſolum Mediatorem Dei & hominum, quia non ſolùm ratione officii, ſed etiam ratione Naturæ eſt Mediator, cùm ſit Deus & Homo*, ex quo ita inferimus. Quicunq; apud Deum eſt Mediator interceſſionis *ratione officii*, illum etiam oportet eſſe Mediatorem *ratione perſonæ*. Connexio probatur, quia officium mediationis talem perſonam neceſſariò requirebat, quæ eſſet Deus & Homo, ot ſuo loco plenius demonſtratur. Chryſoſt. hom. 7. in 1. Ep. Tim. *Enimverò Mediater utriſque* [DEO ſc. & hominib.] *debet ſocietate conjungi, quorum Mediator eſt. Quòd ſi unum quidem ſocietate contingat, ab alio verò fuerit ſeparatus, Mediator dici non poteſt. Niſi igitur conſors ſit paternæ Naturæ, Mediator profectò non eſt quippe cùm à Patris ſit ſubſtantia ſeparatus.* Intercedit Chriſtus Mediator vi ſui meriti, quia n. infinitum meritum pro nobis præſtitit, ideò etiā efficaciter pro nobis interpellare poteſt. Infinitas illa meriti depēdet ab infinitate perſonæ, quæ non ſolum homo ſed & Deus. Quicunq;. E. non ſunt Mediatorea *ratione Naturæ* ſeu *perſonæ*, illi etiā nō poſſūt eſſe Mediatores *ratione officii*. Jam v. conſtat Sanctos non eſſe Mediatores ratione Naturæ. E. non poſſunt eſſe Mediatores ratione officii. Idē probat res ipſa. Qui n. cupit eſſe *Mediater interceſſionis*, illū oportet irā Dei placare, peccata tollere, ab æterna morte liberare, maledictionē legis abolere, perfectā juſtitiam adducere, Spir. S. credentib. & ex fide orantib. donare. Jam v. hęc omnia pręſtare nemo poteſt, niſi q̧ ſit Mediator etiā *ratione Naturæ*, i. e. in perſonæ

unitate

unitate verus Deus & verus homo. Deus eſt juſtiſſimus, imò ipſa juſtitia eſt ignis conſumens, nos ſumus inſtar ſtipulæ. Accedentibus ergo nobis ad Deum Mediatore & Interceſſore opus & quidem tali, qui peccata expiaverit & juſtitiæ divinæ ſatisfecerit. Ejuſmodi Mediator & interceſſor non eſt nec eſſe poteſt alius quàm ſolus Chriſtus. 15. Deniq; tribus illis cauſis à Bellarmino aſſignatis, ob quas ſolus Chriſtus dicatur Mediator Dei & hominum, addendum vel maximè illud, quod Chriſtus inde atque ideò dicatur unus mediator Dei & hominũ, quia *per ipſum ſolum patet nobis aditus ad Patrem* Joh. 14. v. 6. & *quia non eſt in alio quoquam ſalus, neq; aliud nomẽ datum hominibus, in quo oporteat eos ſalvos fieri.* Act. 4. v. 12. quod ipſum ſi probè obſervetur, in fumum abeunt, quæcunq; de Sanctis in conſortium Mediatorii officii aſcitis Pontificii magno ſed irrito conatu diſputant. Chriſtum pro nobis apud Patrem intercedere ex Scripturis certũ eſt, cum fiducia igitur ad thronum gratiæ per ipſum accedere & in ipſius nomine preces noſtras Deo offerre poſſumus de exauditione minimè dubii; ſed quod per Sanctorum defunctorum interceſſionem & merita ad Deum accedere poſſimus, de eo altum in Scripturis ſilentium. Teneamus igitur certum relicto incerto.

3 Sanctorum conditionem minimè ferre ut invocentur.
1 quia nõ ſunt omniſcii.

390. 3. Ut *Dei & Chriſti Mediatoris*, ita quoq; ipſorummet *Sanctorum* conditio non permittit Sanctos invocari. 1. quia *non ſunt omniſcii*, nec καρδιογνῶσται. Sic enim concludimus. Ille ſolus eſt religioſe invocandus, qui eſt omniſcius & καρδιογνώστης. Sancti non ſunt omniſcii nec καρδιογνῶσται. Ergo Sancti non ſunt religioſè invocandi. Aſſumtionis veritas in q. 1. fuit demonſtrata. Major propoſitio probatur 1. *ex objecto*, ad quod invocatio dirigenda eſt, *deſcriptione*. Matth. 6. v. 6. *Ora Patrem tuum, qui eſt in occulto, & Pater tuus, qui videt in occulto reddet tibi in propatulo.* Jer. 11. v. 26. *Tibi Domine, qui judicas juſtè & probas corda & renes revelavi cauſam meam* (per pias & ſerias preces) Pſalm. 44. v. 21. *Si expandiſſemus manus noſtras ad Deum alienum* v. 22. *nonne Deus inveſtigaret iſta? ipſe enim novit abſcondita cordis &c.* 2. *ex illatione.* Sancti ex eo concludunt, ſe ad Deum clamantes exaudiri, quia Deus, qui exauditionem paternè promiſit, eſt omniſcius & καρδιογνώστης. Ergo à contrario ſenſu, quando invocatur is, qui non eſt omniſcius nec καρδιογνώστης, non poſſumus eſſe certi de exauditione. Pſal. 18. v. 7. *In tribulatione mea invocavi Dominum & ad Deum meum clamavi & exaudivit de templo ſancto ſuo vocem meam & clamor meus in conſpectu ejus introivit in aures ejus.* Pſal. 38. v. 10. *Domine ante te omne deſiderium meum & gemitus meus à te non eſt abſconditus.* v. 17. *in te Domine ſperavi, tu exaudies me Domine Deus meus.* Pſal. 79. v. 11. *introeat in conſpectu tuo gemitus compeditorũ.* Paul' Rom. 8. v. 17. preces piorum Deo gratias eſſe & ab ipſo exaudiri probat hoc argumento. *Qui ſcrutatur corda, ſcit quid deſideret Spiritus.* 3. *ex oppoſitione.* Elias Propheta 1. Reg. 18. v. 27. Baalitarum Deum non eſſe invocandum demonſtrat ex eo, quia non poteſt exaudire preces ſe invocantiũ. Pſ. 115. v. 6. *ſimulachra gentium aures habent & non audiunt.* 4. *ex illius, qui invocandus eſt, neceſſaria conditione.* Qui religioſè invocandus eſt, illum oportet audire preces ſibi oblatas, alias invocatio erit inanis ſonus aërem diverberans. Jam verò exaudire preces piorum requirit & omniſcientiam & καρδιογνωσίαν. Ratio prioris eſt, quia uno eodemque tempore in locis compluribus preces à piis funduntur, ac proinde ad preces ipſorum exaudiendas non ſufficit particularis quorundam notitia, ſed requiritur generalis, plenaria & perfectiſſima omnium circumſtantiarum cognitio. Ratio poſterioris eſt, quia preces quandoque ſolo cordis gemitu ſine voce exteriore peraguntur, ac proinde eum, qui velit preces exaudire, oportet eſſe cordis ſcrutatorem & arcanorum in cordibus hominum latitantium conſcium.

Exceptiones Bellarmini.
1. alius fungitur vice Sanctorum.

391. Excipit Bellarminus cap. 20. reſp. ad 3. 1. *conſecutionem hujus argumenti negari poſſe. Nam cùm certum ſit ex Patrum teſtimoniis & miraculis à Deo oſtenſis, eos qui invocant Sanctos, exaudiri & impetrare quod petunt, ideò non fruſtra invocantur Sancti, etiamſi demus, eos non audire neque cognoſcere preces noſtras, nam aliquis alius eorum vice fungitur, ſicut non fruſtra ſupplicat Regi, qui certè ſcit Regem non lecturum ſupplicationem, ſed aliquem alium ex aula ejus & nihilominus ita ſe impetraturum, quod petit, ac ſi Rex legiſſet ſupplicationem.* Reſp. 1. Invocationem Sanctorum nec ex unanimi Patrum conſenſu, nec ex miraculis demonſtrari poſſe, poſteà oſtendemus. 2. hoc loco urgemus illud, quod nec Patrum dicta nec miracula ſolidum & immotum præbeant fidei fundamentum, ſed ſolum & unicum Dei verbum. Fides enim noſtra non poteſt nec debet niti hominum autoritate vel miraculis incertis, ſed ſolius Dei aſſertione. 3. ignota & neceſſaria eſt illa connexio. Si Sancti nõ audiunt, nec cognoſcunt preces noſtras, non debent à nobis invocari, ut patet ex argumentis paulò ante adductis. 4. Ecquis verò eſt ille *alius, qui Sanctorum vice fungitur?* Sanctos Pontificii vocant *Mediatores ad Mediatorem* Chriſtum. Quod ſi alius vice Sanctorum fungitur, qui preces noſtras illis revelet, tunc aliis Mediatoribus ad hos Mediatores opus erit. Sic Maria eſt mediatrix ad Mediatorem Chriſtum; Johannes vel alius quidam ſanct' eſt Mediator ad Mariam, quis verò erit Mediator ad Johannem? Nos nõ novimus alium Dei & hominum Mediatorem, quàm Chriſtum Jeſum. 5. Sanctis preces noſtræ revelantur vel per Deum vel per Angelos. Prius dici nequit, ut in q. 1. demonſtravimus. Poſterius itidem affirmari nequit, quia altum hac de re in Scripturis ſilentium, & quia Angelorum ut eſſentia ita quoque ſcientia eſt finita, unde arcanos cordium humanorum receſſus intueri & omnes in diverſis locis Deum invocantes audire nequeunt. 6. Si per eum, qui Sanctorum vice fungitur, Bellarminus intelligit Deum ipſum, *à quo ea quæ in terris geruntur, Sanctis revelari* paulò pòſt ſcribit, conſequens fuerit, DEUM eſſe Mediatorem imò miniſtrum Sanctorum. Qui enim alterius vice fungitur, is eſt Mediator, imò miniſter ejus. 7. Idem ex adducta ſimilitudine deducitur. Si enim Sancti conferuntur Regi, qui non legit ſupplicationes, DEUS illi qui ſupplicationes Regi inſcriptas legit, utique Sancti conſtituuntur Domini, DEUS autem ipſorum vicem tenens vel Cancellarius vel Secretarius vel Silentiarius conſtituitur. 8. Longè alia ac diverſa ratio eſt

eſt curiæ cœleſtis quàm terrenæ. Reges terreni propterea utuntur operâ miniſtrorum & Conſiliariorum, qui ſupplicationes ſubditorum ad ipſos deferãt, quia ipſi per ſe non poſſunt omnia audire & expedita dare. Deus autem noſter, quem invocamus, eſt omniſcius & omnipotens, ideo nullis ipſi opus eſt referendariis, multò minus ipſe eſt Sanctorum referendarius, qui preces noſtras ipſis revelet, ut poſtea pro nobis intercedant. 9. Eodem ſubterfugio gentium idololatria palliari poterat. Etſi idola ipſa non audiant, eſſe tamen alium, qui ipſorum vice fungatur, ideoque idola non fruſtra invocari.

2. Sancti præſunt rebus terrenis.

392. 2. *Etſi dubitatio eſſe poſſit de modo, quo Sancti cognoſcũt abſentia & quæ ſolo cordis affectu interdum proferuntur, tamen certum eſt eos cognoſcere, cùm præſint nobis & rerum noſtrarum curã gerant. Et certè melior eſt hæc conſequentia. Sancti rectè invocantur, ergo ſciunt quid petamus, quàm illa, non ſciunt quid petamus, ergo non rectè invocantur. Nam antecedens primi argumenti habetur ex conſenſu totius Eccleſiæ. Antecedens ſecundi nõ probatur ullo ſolido fundamento.* Reſp. 1. hoc verò eſt τὸ ἐν ἀρχῇ λαμβάνειν. De eo enim quæritur, an Sancti eâ ratione præſides rerum noſtrarum conſtituti ſint, ut in particulari noverint omnia, quæ in terris geruntur. De eo vel maximè adhuc dubitatur, an Sancti ſint religioſè invocandi, proinde nec ex præſidentia, nec invocatione Sanctorum ipſorum omniſcientia & καρδιογνωσία probari poteſt. 2. Poſſunt Sancti *in genere* pro nobis deprecari & curam noſtrorũ gerere, ex eo tamen inferri nequit, quod *in particulari* omnia noverint, quod occultos cordiũ gemitus audiant, quod religioſè ſint invocandi. 3. Si eſt verus veræ Eccleſiæ conſenſus, Sanctos eſſe religioſè invocandos, tum apertis & perſpicuis Scripturæ teſtimoniis idipſum comprobari debet, quia vera Eccleſia verbo Dei ſeſe ſubjicit & ex eo ſe informari patitur. 4. Sanctos defunctos in particulari neſcire, quæ in terris geruntur, ſuperiùs evidentibus argumentis & ut phraſis Epiphanii habet, λιτοῖς ἐλέγχοις fuit comprobatum. 5. Gentiles eodem argumento ſuam excuſare potuiſſent idololatriam. Qui idola invocant, exaudiuntur. Ergo idola rectè invocantur. 6. Conſenſus Eccleſiæ verbo DEI deſtitutus eſt humanus. Atqui conſenſus Eccleſiæ de invocãdis Sanctis deſtituitur Dei verbo. Ergo eſt duntaxat humanus & per conſeq. non poteſt immotum fidei fulcrum præbere. Noſtra autẽ aſſertio, quod Sancti defuncti neſciant in particulari, quę in terris geruntur, deducitur ex manifeſtis Scripturæ dictis. E. eſt dogma divinũ & per conſeq. meliorem ſuppeditat conſequentiam pro evertenda Sanctorum invocatione quam conſenſus Eccleſiæ pro eadem ſtabilienda. 7. Nondum demonſtratũ eſt, invocationem Sanctorum niti perpetuo totius Eccleſiæ conſenſu. Multi ex Pontificiis agnoſcunt in V. T. non fuiſſe invocatos Sanctos, jam verò Iſraëlitica Eccleſia V. T. non poteſt à totius Eccleſiæ conſortio ſeparari. Quæ de quatuor diſtinctis modis, quibus Sancti cognoſcant ea quæ in terris geruntur, Bellarminus ſubjungit, ſuperiùs in 1. q. ſunt diſcuſſa.

2. Quia nõ ſunt omnipræſentes.

393. 2. *Quia non ſunt omnipræſentes*, ubi ſic inferimus. Ille ſolus eſt religioſè invocandus, qui eſt omnipræſens. Sancti non ſunt omnipræſentes. Ergo Sancti non ſunt religioſè invocandi. Minoris veritas confirmata fuit ſuperiùs q. 2. Major propoſitio probatur 1. *ex objecti*, ad quod dirigenda eſt invocatio, *deſcriptione*. Deuter. 4. v. 7. *Non eſt alia natio, quæ habeat Deos appropinquantes ſibi, ſicut Dominus Deus noſter adeſt cunctis obſecrationibus noſtris.* Pſ. 91. v. 15. *Clamabit ad me & audiam eum, cum ipſo ſum in tribulatione, eruam eum.* Pſal. 145. v. 18. *Dominus prope eſt omnibus invocantibus eum.* Eſa. 55. v. 6. *Invocate Dominum, dum prope eſt.* 2. *ex illatione.* Matth. 18. v. 19. *Dico vobis, ſi duo ex vobis conſenſerint ſuper terram de omni re quamcunque petierint, fiet illis a Patre meo, qui in cœlis eſt.* v. 20. *ubi enim duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum.* Ubi obſerva particulam αἰτιολογικὴν γὰρ, inde atq; ideo orantes in meo nomine exaudientur, inquit Chriſtus, quia ubi duo vel tres congregati ſunt in nomine meo, ibi ſum in medio eorum. 3. *ex oppoſitione.* Elias Propheta 1. Reg. 18. v. 27. ex eo demonſtrat Baalitarum Deum non eſſe invocandum, quia non adſit pręſens invocantibus, *Clamate*, inquit ad Baalis Sacerdotes, *voce majore, Deus enim eſt & forſitan meditatur aut negotium habet, aut in itinere eſt, aut certè dormit, ut excitetur.* 4. *ex illius*, qui invocandus eſt, *neceſſariâ conditione.* Qui religioſè invocandus eſt, illum oportet præſentem adeſſe iis, à quibus invocatur, ut poſſit eos ex omnibus periculis & adverſis potenter eripere ac ſalutem illis præſtare.

394. Excipit Piſtorius in hodeger. cap. 6. p. 227. *abſentiam Sanctorum nihil facere ad hoc argumentum, ut nimirum inde concludatur, Sanctos non eſſe invocandos.* Atqui 1. argumenta modò in medium allata oſtendunt, religioſam invocationem omninò requirere pręſentiam ejus, ad quem invocatio dirigitur. 2. Qui non eſt præſens, ille etiam non poteſt audire preces invocantium, nec poteſt invocantibus auxilium præſtare & ex periculis eum eripere. Si obvertere velint, *Sanctis loco abſentibus preces noſtras vel divinitus revelari, vel per Angelos ac animas è terris venientes ſtatum viventium ipſis manifeſtari*, repetenda erunt ea, quæ de modis illis notitiæ dicta ſunt in q. 1. 3. Bellarminus ipſe agnoſcit, omnipræſentiam ejus qui invocatur ad religioſam invocationem requiri, ſic enim ſcribit cap. 20. reſp. ad 3. arg. *Ad cognoſcendas preces, quæ eodem tempore fiunt in diverſiſſimis locis, non ſufficit celeritas, ſed requiritur vera ubiquitas, quam nec Angelorum nec hominũ Spiritibus convenire credimus.* Idem tamen in reſp. ad arg. 6. addit. *Sancti non ſunt abſentes quoad exauditionem, licet loco abſentes videantur*, cui breviter reſponſum fuit ſuperiùs q. 2. quia Sancti ſunt *loco abſentes*, ideò etiam quoad *exauditionem ſunt abſentes.* Nullus enim religioſè invocari debet, nullus religioſè invocantes exaudire poteſt, qui eſt loco abſens, cùm Scriptura hæc duo arctiſſimè conjungat. Vidit hoc Bellarminus, ideò dubitativè ſcribit, *licet abſentes loco videantur.* Atqui alterutrum horum eligendum. Aut Sancti nobis in terris reverà ſunt præſentes, aut non ſunt religioſè invocandi. 4. Si ad quæſtionem de invocatione Sanctorum nihil facit ipſorum vel abſentia vel præſentia, cur quidam ex ipſis Pontificiis ἄτερ γραφῶν omnipræſentiam vel certè præſentiam in terris magno conatu Sanctis vendicant.

Exceptio Piſtorii, omnipræſentiam non requiri in invocationis objecto.

395. 3. *Quia*

395. 3. *Quia non ſunt omnipotentes*, ubi ſic concludimus. Ille ſolus eſt religioſè invocandus, qui eſt omnipotens. Sancti non ſunt omnipotentes. Ergo Sancti non ſunt religioſè invocandi. Aſſumtum confirmavimus ſuperiùs q. 3. Major propoſitio demonſtratur. 1. *ex objecti*, ad q; dirigenda eſt invocatio, *deſcriptione*. Exod. 15. v. 2. *Fortitudo mea & laus mea Dominus, & factus eſt mihi in ſalutem, iſte Deus meus & glorificabo eum*. Pſal. 18. v. 2. *Diligam te Domine fortitudo mea, Dominus petra mea & arx mea & liberator meus, Deus meus rupes mea & ſperabo in eum*. v. 4. *Laudans invocabo Dominum*. v. 49. *eripies me à viro violento, propterea confitebor tibi in nationibus Domine & nomini tuo Pſalmum dicam*. Pſal. 62. v. 6. *Spes mea in Deo eſt*. v. 7. *profectò ipſe eſt petra mea & ſalus mea*. v. 12. *poteſtas Dei eſt, & tibi Domine miſericordia &c.* 2. *ex oppoſitione*. Pſal. 115. v. 3. *DEUS noſter in cœlo omnia, quæcunque voluit, fecit*. v. 4. *Simulachra gentiũ argentum & aurum*. Pſalm. 146. v. 2. *Laudabo Dominum in vita mea*. verſ. 3. *nolite confidere in principibus, neque in filiis hominum, in quibus non eſt ſalus*. Lutherus, Sie können ja nicht helffen. 3. *ex illius*, qui invocandus eſt, *neceſſariâ conditione*. Qui religioſè invocandus eſt, illum oportet infinitâ virtute eſſe præditum, ut in quibuſvis adverſis auxilium præſtare poſſit, hæc enim ſunt duo fulcra noſtræ in precibus fiduciæ, primò quod is, quem invocamus, ſit benigniſſimus noſter parens ad auxilium promtiſſimus. Secundò quod ſit omnipotens ſufficientibus ad auxilium nobis ferendum viribus inſtructus. Horum alterutrum ſi deſit, non poſſumus firmam de exauditione animo concipere fiduciam. Excipit Bellarminus cap. 17. *Sanctos invocari tantum ut interceſſores, non ut autores divinorum beneficiorum, ac proinde non eſſe neceſſarium, ut Sanctis tribuamus omnipotentiam*. Reſp. ſi Sancti non ſunt omnipotentes. Ergo nec religioſè invocandi, quia omnipotentiam cum religioſa invocatione Scriptura perpetuò conjungit. Si Sancti non ſunt omnipotentes, ergo nec cordis fiducia in illos collocanda, quia objectum fiduciæ omnipotenti virtute debet eſſe inſtructum. Adde quod Sanctos non ſolùm invocent ut interceſſores, ſed etiam ut largitores divinorum beneficiorum. Confer quæ dicta ſuperiùs quæſtion. 3. & 4.

4. Quia non ſunt largitores beneficiorum.

396. 4. *Quia non ſunt largitores beneficiorum tàm ſpiritualium quàm corporalium*, ubi ſic inferimus. Ille ſolus eſt invocandus, qui eſt dator beneficiorum ſpiritualium & cœleſtium. Sancti non ſunt datores beneficiorum ſpiritualium & corporalium. Ergo non ſunt religioſè invocandi. Minor confirmata fuit ſuperiùs quæſt. 4. Major patet 1. *ex dictis Scripturæ*, quæ Deum ideò invocandum eſſe docent, quia eſt fons omnium bonorum ad hanc & futuram vitam neceſſariorum. Pſal. 121. v. 2. *Auxilium meum à Domino, qui fecit cœlum & terram*. Pſ. 146. v. 8. *Dominus ſolvit compeditos, Dominus illuminat cæcos, Dominus erigit alliſos, Dominus diligit juſtos*. v. 9. *Dominus cuſtodit advenas*. Jac. 1. v. 5. *Si quis veſtrûm indiget ſapientiâ, poſtulet à DEO, qui dat omnibus affluenter*. v. 17. *à quo omnis donatio bona, & omne donum perfectum deſcendit*. 2. *ex fine invocationis*. Ideò enim preces fundimus, ut omnia, quæ ad hanc & futuram vitam nobis neceſſaria ſunt, conſequamur. Neceſſarium igitur eſt, ut ad eum preces noſtras dirigamus, qui eſt fons bonorum omnium & ex ſua plenitudine abſque ullo ſuiipſius defectu eadem nobis elargiri poteſt. 3. *ex confeſſione adverſariorum*. Bellarmin. lib. 1. de beat. Sanctor. cap. 17. *Non licet à Sanctis petere, ut nobis tanquam autores divinorum beneficiorum gloriam vel gratiam, aliaq; ad beatitudinem media concedant. Probatur hoc ex Scriptura* Pſal. 83. *Gratiam & gloriam dabit Dominus &c. Secundò ex uſu Eccleſiæ. Nam in orationibus, quæ leguntur in Miſſa vel in officio in celebritatibus Sanctorum nihil unquam aliud petimus, quàm ut eorum precibus à DEO nobis beneficia concedantur. Tertiò ratione. Nam ea, quibus indigemus, ſuperant vires creaturæ ac proinde etiam Sanctorum. Ergo nihil debemus à Sanctis petere, niſi ut à Deo impetrent, quæ nobis ſunt utilia*. Excipiunt, *Sanctos invocari poſſe ut impetratores ac interceſſores*, ſed quid de interceſſione illa Sanctorum ſtatuendum ſit, patet ex illis, quæ in 2. ſententiæ noſtræ argumento dicta ſunt ſuperiùs.

5. Quia nõ ſunt præſides rerum humanarum.

397. 5. *Quia non ſunt præſides ac gubernatores rerum humanarum cumprimis verò Eccleſiæ in terris adhuc militantis*, ubi ſic inferimus. Ille ſolus eſt religioſè invocandus, qui eſt præſes ac Dominus totius univerſi & qui providentiâ ſuâ terrena omnia, cumprimis verò Eccleſiam gubernat. Sancti non ſunt præſides ac gubernatores terrenorum, cumprimis Eccleſiæ. Ergo Sancti non ſunt religioſè invocandi. Minoris veritas elucet ex illis, quæ in q. 5. ſunt allata. Major probatur tum ex *dictis Scripturæ*, quæ providentiam & rerum humanarum curam cum objecto religioſæ invocationis perpetuò conjungunt. Pſal. 55. v. 23. *jacta ſuper Dominum curam tuam* (per pias & ſerias preces) *& ipſe te ſuſtentabit & non dabit in æternum fluctuationem juſto*. Pſal. 57. v. 2. *in umbra alarum tuarum ſperabo* verſ. 3. *clamabo ad Deum altiſſimum, Deum qui benefecit mihi*. verſ. 4. *mittet de cœlo & liberabit me*. 1. Petr. 5. v. 7. *omnem ſolicitudinem veſtram projicite in eum*. (per preces) *quoniam ipſi cura eſt de vobis*, inde Iſraëlitæ nolunt invocare Abrahamum & Jacobum, quippe qui eorum non agerent curam, ſed ad ſolum Deum per preces ſeſe convertunt Eſa. 63. v. 16. *Abraham neſcit nos, Iſrael ignorat nos. Tu autem Domine Pater noſter es &c.* tum ex *neceſſariâ illius*, qui invocandus eſt, *conditione*. Qui enim religioſè invocandus eſt, illum oportet eſſe Dominum Naturæ, & præſidem Eccleſiæ, ut potenter avertere poſſit, quæ ſunt nobis noxia & Eccleſiam ab hoſtibus defendere eoſdemque efficaciter reprimere.

6. Quia in Sanctos nõ eſt ſpes & fiducia collocanda.

398. 6. *Quia in Sanctos non eſt ſpes & fiducia collocanda*, ubi eo modo ratiocinamur. Ille ſolus eſt religioſè invocandus, in quem fiducia & ſpes cordis collocanda. In Sanctos defunctos non eſt fiducia & ſpes cordis noſtri collocanda. Ergò. Sancti defuncti non ſunt religioſè invocandi. Aſſumtio confirmata eſt ſuperiùs q. 6. Major probatur 1. *ex fidei & invocationis perpetua connexione*. Pſal. 2. v. 13. *Beati omnes qui confidunt in eo* (Chriſto) confer Joel. 2. v. 32. Act. 2. v. 21. Rom. 10. v. 13. *Qui invocaverit nomen Domini, ſalvus erit*. Matth. 21. v. 22. *Omnia quæcunque petieritis in oratione, credentes accipietis.*

Marc. 11.

Marc.11.v.24. *Quæcunque orantes petitis, credite, quia accipietis & evenient vobis.* Jacob. 1.v.5. *Cui deeſt ſapientia, petat eam à Deo*, v.6. *poſtulet autē in fide, nihil hæſitans.* Heb.11.v.6. *accedentem ad Deum oportet credere, quod ſit & requirentibus eum largiatur præmia.* Illuſtre cumprimis eſt illud Apoſtoli Rom.10.v.14. *Quomodo invocabunt in quem non credunt?* ubi diſertè docet, non poſſe nec debere eum invocari, in quem non eſt cordis fiducia collocanda. Chryſoſtomus homil. 18. in Epiſt. Rom. in illa verba ſic commentatur. *Salus in eo eſt, ut invocetur nomen Domini, invocatio verò fidem exigit, fides autem ut audiuimus ſit &c.* 2. *ex invocationis conditione.* Invocatio vera & Deo grata non poteſt eſſe abſq; fide, quæ ſtatuit ſeſe propter Chriſtum Mediatorem exaudiri, unde Gregor. Nyſſ. in lib. de orat. homil. 1. eam definit *eorum, quæ petuntur certam fidem.* Ergò non poteſt religioſè invocari, niſi is ſolus, in quem cordis fiduciam & ſpem poſſumus collocare. Et fiducia & invocatio eſt cultus ad primam Decalogi tabulam pertinens ac ſoli Deo debitus, fiducia enim ad primum, invocatio ad ſecundum Decalogi præceptum pertinet. Utriuſq; ergo unum atque idem eſt objectum, videlicet ſolus verus Deus. 3. *ex adverſariorum confeſſione.* Quidam enim ipſorum agnoſcunt, non poſſe Sanctos invocari, niſi in eos etiam fiducia collocetur, ut vidimus ſuperiùs q.6.§.398.

Exceptiones Pontificiorum. 399. Excipiunt Pontificii 1. *Si hoc argumentum deberet militare, conſequens fore, quod nec viventes ſint compellandi, ut pro nobis intercedant, cùm in illos nemo credat.* Coſterus in Enchirid. p. 407. Reſp. eſt maximè diſpar ratio inter religioſam invocationem Sanctorum defunctorum, ut ſuâ interceſſione ac meritis apud Deum nos adjuvent & beneficia nobis neceſſaria largiantur; ac viventium & nobis in terris præſentium compellationem, ut Chriſtianæ caritatis officium nobis præſtent & precibus ſuis nobiſcum contra hoſtes Eccleſiæ pugnent. Religioſa invocatio qualem defunctis Sanctis Pontificii tribuunt, non poteſt eſſe abſque cordis fiduciâ. Quod ſi enim Sanctos defunctos religioſè invocamus, certos nos eſſe oportet, ipſos preces noſtras exaudire & velle ac poſſe nos juvare. At hæc fiducia ſoli Deo omniſcio & omnipotenti debita nuſpiam in Sanctos jubetur collocari. 2. *Non hoc velle Apoſtolum Rom.10.v.14. quod nemo debeat invocari, niſi is ſolus, in quem credimus, ſed hoc tantum dicere, quod nemo invocare, orare aut honorare poſſit Deum, ſi eum ignoret & non in eum credat.* ibid. Reſp. imò verò Apoſtolus diſertè docet, non ſolùm fidem requiri in invocatione, ſed etiam unum idemque eſſe objectum religioſæ invocationis & fiduciæ, adeò ut nemo poſſit invocare eum, in quem non collocat cordis ſui fiduciam, πῶς ἐπικαλέσονται, inquit, εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν; Quod ſi ergo Pontificii obtinere volunt Sanctos eſſe religioſè invocandos, concedant neceſſe eſt, in ipſos etiam eſſe credendum & fiduciam cordis collocandam. 3. *Apoſtolum ibi agere de invocatione, quâ aliquis invocatur ut Deus & primus autor bonorum, præcedit enim. Omnis qui invocaverit nomen Domini, ſalvus erit.* Bellarmin. de beat. Sanctor. cap. 20. reſp. ad 1. Reſp. concedimus, Apoſtolum loqui de invocatione Dei religioſa & ex eo inferimus, cultum religioſæ invocationis nemini poſſe vel debere deferri, niſi illi, in quem etiam cordis fiducia collocari poteſt, ut indivulſa connexio fiduciæ & invocationis oſtendit. Quod Bellarminus tacitè præſupponit, *poſſe Sanctos religioſè invocari, licet non invocentur ut Dii & primi autores bonorum*, in eo petit principium, quia jam antè oſtendimus, nemini religioſæ adorationis cultum eſſe deferendum, niſi qui ſit primus autor bonorum. Vidit hanc textus Apoſtolici evidentiam & immediatam fiduciæ ac religioſæ invocationis connexionem Bellarminus, ideò concedit *ſuo modo in Sanctos eſſe credendum & in eis ut patronis ſperandum*, quâ de re quid ſtatuendum ſit, expoſitum fuit ſuperiùs q.6.

400. 7. *Quia Sancti non recipiunt honorem religioſæ invocationis ſibi delatum, ſed eundem potius repudiant*, ubi ſic concludimus. Quem honorem Sancti ductum verbi cœleſtis ſecuti nequaquam recipiunt, ſed eundem potius repudiant, is non eſt Sanctis deferendus. Sed honorem religioſæ invocationis Sancti ductum verbi cœleſtis ſecuti repudiant. Ergò honor religioſæ invocationis non eſt ipſis deferendus. Major eſt manifeſtæ veritatis. Eccur enim ejuſmodi honorem velimus Sanctis deferre, quem illi non ex ficta quadam humilitate, ſed juxta normam verbi cœleſtis à ſeſe removent? Minor probatur 1. *exemplis Sanctorum viventium.* Non eſt dubium, Sanctos defunctos eodem modo erga Deum eſſe affectos, quo fuêre in terris adhuc viventes. Jam verò Sancti in terris adhuc viventes ex ſerio & ſincero reverentiæ erga Deum affectu honores divinos ſibi oblatos repudiarunt, ne divinam majeſtatem offenderent honorem ſibi minimè debitum acceptando Actor.10.v.25. cùm Cornelius Centurio coram Petro Apoſtolo procideret, ipſumq; adoraret, Apoſtolus hunc honorē admittere noluit, ſed hominem erigens dixit. *Surge & ego ipſe homo ſum*, id eſt, cùm homo ſim, divinos honores mihi deberi minimè agnoſco Actor. 14.v.15. cùm Paulus & Barnabas intelligerent, Sacerdotes Lycaonios ſacrificium ſibi parare, cōſciſſis tunicis exiluerunt in turbas, clamantes & dicentes. *Viri quid hæc facitis & nos mortales ſumus ſimiliter affecti homines* ὁμοιοπαθεῖς ὑμῖν ἄνθρωποι, *annuntiantes vobis ab his vanis converti ad Deum vivum, qui fecit cœlum, & terram*, id eſt, nulli hominum, ſed ſoli Deo cœli terræq; creatori honor ſacrificii & religioſæ invocationis eſt deferendus. Noverant enim Herodi malè ceſſiſſe, quod honores divinos ſibi oblatos admiſerit, cùm ipſi pro tribunali ſedenti acclamaretur: *Vox Dei & non hominis.* Act.12.v.22. 2. *exemplo Angelorum.* Non eſt dubium, Sanctos defunctos beatis Angelis in Eccleſia triumphante cōjūctos eodem modo eſſe affectos, quo ſunt Angeli. Jam verò Angeli divinos honores ſibi oblatos repudiant nec patiuntur ab hominibus ſe adorari, ut patet ex Apocal.19.v.9. & c.22.v.8.

7. Quia Sancti repudiant honorem religioſæ invocationis.

401. Excipit Bellarminus de beat. Sanct. cap. 14. 1. *Cornelium Actor. 10. vel aliquid divinum in Petro ineſſe putaviſſe & ideò jure correctum vel piè quidem Petrum veneratum, ſed Petrum ex modeſtia eum honorem, qui alioqui ſibi debebatur, recuſaſſe.* Reſp. 1. hæ interpretationes non ſunt ſubordinatæ ſed oppoſitæ. Si enim Cornelius divinum quid Petro ineſſe falsò exiſtimavit & ideo jure correctus eſt, non potuit Petrum *piè* venerari. 2. Si Cornelius meritò fuit hoc nomine

Exceptiones Pontificiorum. 1. Contra Act.10.

Digitized by Google

395. 3. *Quia non ſunt omnipotentes*, ubi ſic concludimus. Ille ſolus eſt religioſè invocandus, qui eſt omnipotens. Sancti non ſunt omnipotentes. Ergo Sancti non ſunt religioſè invocandi. Aſſumtum confirmavimus ſuperiùs q. 3. Major propoſitio demonſtratur. 1. *ex objectis*, ad q; dirigenda eſt invocatio, *deſcriptione*. Exod. 15. v. 2. *Fortitudo mea & laus mea Dominus, & factus eſt mihi in ſalutem, iſte Deus meus & glorificabo eum*. Pſal. 18. v. 2. *Diligam te Domine fortitudo mea, Dominus petra mea & arx mea & liberator meus, Deus meus rupes mea & ſperabo in eum*. v. 4. *Laudans invocabo Dominum*. v. 49. *eripiet me à viro violento, propterea confitebor tibi in nationibus Domine & nomini tuo Pſalmum dicam*. Pſal. 62. v. 6. *Spes mea in Deo eſt*. v. 7. *profectò ipſe eſt petra mea & ſalus mea*. v. 12. *poteſtas Dei eſt, & tibi Domine miſericordia &c.* 2. *ex oppoſitione*. Pſal. 115. v. 3. *DEUS noſter in cœlo omnia, quæcunque voluit, fecit*. v. 4. *Simulachra gentiũ argentum & aurum*. Pſalm. 146. v. 2. *Laudabo Dominum in vita mea*. verſ. 3. *nolite confidere in principibus, neque in filiis hominum, in quibus non eſt ſalus*. Lutherus, Sie können ja nicht helffen. 3. *ex illius*, qui invocandus eſt, *neceſſariâ conditione*. Qui religioſè invocandus eſt, illum oportet infinitâ virtute eſſe præditum, ut in quibuſvis adverſis auxilium præſtare poſſit, hæc enim ſunt duo fulcra noſtræ in precibus fiduciæ, primò quod is, quem invocamus, ſit benigniſſimus noſter parens ad auxilium promtiſſimus. Secundò quod ſit omnipotens ſufficientibus ad auxilium nobis ferendum viribus inſtructus. Horum alterutrum ſi deſit, non poſſumus firmam de exauditione animo concipere fiduciam. Excipit Bellarminus cap. 17. *Sanctos invocari tantum ut interceſſores, non ut autores divinorum beneficiorum, ac proinde non eſſe neceſſarium, ut Sanctis tribuamus omnipotentiam*. Reſp. ſi Sancti non ſunt omnipotentes. Ergo nec religioſè invocandi, quia omnipotentiam cum religioſa invocatione Scriptura perpetuò conjungit. Si Sancti non ſunt omnipotentes, ergo nec cordis fiducia in illos collocanda, quia objectum fiduciæ omnipotenti virtute debet eſſe inſtructum. Adde quod Sanctos non ſolùm invocent ut interceſſores, ſed etiam ut largitores divinorum beneficiorum. Confer quæ dicta ſuperiùs quæſtion. 3. & 4.

4. Quia non ſunt largitores beneficiorum.

396. 4. *Quia non ſunt largitores beneficiorum tàm ſpiritualium quàm corporalium*, ubi ſic inferimus. Ille ſolus eſt invocandus, qui eſt dator beneficiorum ſpiritualium & cœleſtium. Sancti non ſunt datores beneficiorum ſpiritualium & corporalium. Ergo non ſunt religioſè invocandi. Minor confirmata fuit ſuperiùs quæſt. 4. Major patet 1. *ex dictis Scripturæ*, quæ Deum ideò invocandum eſſe docent, quia eſt fons omnium bonorum ad hanc & futuram vitam neceſſariorum. Pſal. 121. v. 2. *Auxilium meum à Domino, qui fecit cœlum & terram*. Pſ. 146. v. 8. *Dominus ſolvit compeditos, Dominus illuminat cæcos, Dominus erigit alliſos, Dominus diligit juſtos*. v. 9. *Dominus cuſtodit advenas*. Jac. 1. v. 5. *Si quis veſtrûm indiget ſapientiâ, poſtulet à DEO, qui dat omnibus affluenter*. v. 17. *à quo omnis donatio bona, & omne donum perfectum deſcendit*. 2. *ex fine invocationis*. Ideò enim preces fundimus, ut omnia, quæ ad hanc & futuram vitam nobis neceſſaria ſunt, conſequamur. Neceſſarium igitur eſt, ut ad eum preces noſtras dirigamus, qui eſt fons bonorum omnium & ex ſua plenitudine abſque ullo ſuiipſius defectu eadem nobis elargiri poteſt. 3. *ex confeſſione adverſariorum*. Bellarmin. lib. 1. de beat. Sanctor. cap. 17. *Non licet à Sanctis petere, ut nobis tanquam autores divinorum beneficiorum gloriam vel gratiam, aliaq; ad beatitudinem media concedant. Probatur hoc ex Scriptura* Pſal. 83. *Gratiam & gloriam dabit Dominus &c. Secundo ex uſu Eccleſiæ. Nam in orationibus, quæ leguntur in Miſſa vel in officio in celebritatibus Sanctorum nihil unquam aliud petimus, quàm ut eorum precibus à DEO nobis beneficia concedantur. Tertiò ratione. Nam ea, quibus indigemus, ſuperant vires creaturæ ac proinde etiam Sanctorum. Ergo nihil debemus à Sanctis petere, niſi ut à Deo impetrent, quæ nobis ſunt utilia*. Excipiunt, *Sanctos invocari poſſe ut impetratores ac interceſſores*, ſed quid de interceſſione illa Sanctorum ſtatuendum ſit, patet ex illis, quæ in 2. ſententiæ noſtræ argumento dicta ſunt ſuperiùs.

5. Quia nõ ſunt præſides rerum humanarum.

397. 5. *Quia non ſunt præſides ac gubernatores rerum humanarum cumprimis vero Eccleſiæ in terris adhuc militantis*, ubi ſic inferimus. Ille ſolus eſt religioſè invocandus, qui eſt præſes ac Dominus totius univerſi & qui providentiâ ſuâ terrena omnia, cumprimis verò Eccleſiam gubernat. Sancti non ſunt præſides ac gubernatores terrenorum, cumprimis Eccleſiæ. Ergo Sancti non ſunt religioſè invocandi. Minoris veritas elucet ex illis, quæ in q. 5. ſunt allata. Major probatur tum ex *dictis Scripturæ*, quæ providentiam & rerum humanarum curam cum objecto religioſæ invocationis perpetuò conjungunt. Pſal. 55. v. 23. *jacta ſuper Dominum curam tuam* (per pias & ſerias preces) *& ipſe te ſuſtentabit & non dabit in æternum fluctuationem juſto*. Pſal. 57. v. 2. *in umbra alarum tuarum ſperabo* verſ. 3. *clamabo ad Deum altiſſimum, Deum qui benefecit mihi*. verſ. 4. *mittet de cœlo & liberabit me*. 1. Petr. 5. v. 7. *omnem ſolicitudinem veſtram projicite in eum*. (per preces) *quoniam ipſi cura eſt de vobis*, inde Iſraelitæ nolunt invocare Abrahamum & Jacobum, quippe qui eorum non agerent curam, ſed ad ſolum Deum per preces ſeſe convertunt Eſa. 63. v. 16. *Abraham neſcit nos, Iſrael ignorat nos. Tu autem Domine Pater noſter es &c.* tum ex *neceſſariâ illius*, qui invocandus eſt, *conditione*. Qui enim religioſè invocandus eſt, illum oportet eſſe Dominum Naturæ, & præſidem Eccleſiæ, ut potenter avertere poſſit, quæ ſunt nobis noxia & Eccleſiam ab hoſtibus defendere eoſdemque efficaciter reprimere.

6. Quia in Sanctos nõ eſt ſpes & fiducia collocanda.

398. 6. *Quia in Sanctos non eſt ſpes & fiducia collocanda*, ubi eo modo ratiocinamur. Ille ſolus eſt religioſè invocandus, in quem fiducia & ſpes cordis collocanda. In Sanctos defunctos non eſt fiducia & ſpes cordis noſtri collocanda. Ergò. Sancti defuncti non ſunt religioſè invocandi. Aſſumtio confirmata eſt ſuperiùs q. 6. Major probatur 1. *ex fidei & invocationis perpetua connexione*. Pſal. 2. v. 13. *Beati omnes qui confidunt in eo* (Chriſto) confer Joel. 2. v. 32. Act. 2. v. 21. Rom. 10. v. 13. *Qui invocaverit nomen Domini, ſalvus erit*. Matth. 21. v. 22. *Omnia quæcunque petieritis in oratione, credentes accipietis*.

Marc. 11.

Marc.11.v.24. *Quæcunque orantes petitis, credite, quia accipietis & evenient vobis.* Jacob. 1.v.5. *Cui deeſt ſapientia, petat eam à Deo*, v.6. *poſtulet autẽ in fide, nihil hæſitans.* Heb.11.v.6. *accedentem ad Deum oportet credere, quod ſit & requirentibus eum largiatur præmia.* Illuſtre cumprimis eſt illud Apoſtoli Rom.10.v.14. *Quomodo invocabunt in quem non crediderunt?* ubi diſertè docet, non poſſe nec debere eum invocari, in quem non eſt cordis fiducia collocanda. Chryſoſtomus homil. 18. in Epiſt. Rom. in illa verba ſic commentatur. *Salus in eo eſt, ut invocetur nomen Domini, invocatio verò fidem exigit, fides autem ut auditum ſit &c.* 2. *ex invocationis conditione.* Invocatio vera & Deo grata non poteſt eſſe abſq; fide, quæ ſtatuit ſeſe propter Chriſtum Mediatorem exaudiri, unde Gregor. Nyſſ. in lib. de orat. homil. 1. eam definit *eorum, quæ petuntur certam fidem.* Ergò non poteſt religioſè invocari, niſi is ſolus, in quem cordis fiduciam & ſpem poſſumus collocare. Et fiducia & invocatio eſt cultus ad primam Decalogi tabulam pertinens ac ſoli Deo debitus, fiducia enim ad primum, invocatio ad ſecundum Decalogi præceptum pertinet. Utriuſq; ergo unum atque idem eſt objectum, videlicet ſolus verus Deus. 3. *ex adverſariorum confeſſione.* Quidam enim ipſorum agnoſcunt, non poſſe Sanctos invocari, niſi in eos etiam fiducia collocetur, ut vidimus ſuperiùs q.6.§.398.

Exceptiones Pontificiorum.

399. Excipiunt Pontificii 1. *Si hoc argumentum deberet militare, conſequens fore, quod nec viventes ſint compellandi, ut pro nobis intercedant, cùm in illos nemo credat.* Coſterus in Enchirid. p. 407. Reſp. eſt maximè diſpar ratio inter religioſam invocationem Sanctorum defunctorum, ut ſuâ interceſſione ac meritis apud Deum nos adjuvent & beneficia nobis neceſſaria largiantur; ac viventium & nobis in terris præſentium compellationem, ut Chriſtianæ caritatis officium nobis præſtent & precibus ſuis nobiſcum contra hoſtes Eccleſiæ pugnent. Religioſa invocatio qualem defunctis Sanctis Pontificii tribuunt, non poteſt eſſe abſque cordis fiduciâ. Quod ſi enim Sanctos defunctos religioſè invocamus, certos nos eſſe oportet, ipſos preces noſtras exaudire & velle ac poſſe nos juvare. At hæc fiducia ſoli Deo omniſcio & omnipotenti debita nuſpiam in Sanctos jubetur collocari. 2. *Non hoc velle Apoſtolum Rom.10.v.14. quod nemo debeat invocari, niſi is ſolus, in quem credimus, ſed hoc tantum dicere, quod nemo invocare, orare aut honorare poſſit Deum, ſi eum ignores & non in eum credas.* ibid. Reſp. imò verò Apoſtolus diſertè docet, non ſolùm fidem requiri in invocatione, ſed etiam unum idemque eſſe objectum religioſæ invocationis & fiduciæ, adeò ut nemo poſſit invocare eum, in quem non collocat cordis ſui fiduciam, *πῶς ἐπικαλέσονται*, inquit, *εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν*; Quod ſi ergo Pontificii obtinere volunt Sanctos eſſe religioſè invocandos, concedant neceſſe eſt, in ipſos etiam eſſe credendum & fiduciam cordis collocandam. 3. *Apoſtolum ibi agere de invocatione, quâ aliquis invocatur ut Deus & primus autor bonorum, præcedit enim. Omnis qui invocaverit nomen Domini, ſalvus erit.* Bellarmin. de beat. Sanctor. cap.20. reſp. ad 1. Reſp. concedimus, Apoſtolum loqui de invocatione Dei religioſa & ex eo inferimus, cultum religioſæ invocationis nemini poſſe vel debere deferri, niſi illi, in quem etiam cordis fiducia collocari poteſt, ut indivulſa connexio fiduciæ & invocationis oſtendit. Quod Bellarminus tacitè præſupponit, *poſſe Sanctos religioſè invocari, licet non invocentur ut Dii & primi autores bonorum*, in eo petit principium, quia jam antè oſtendimus, nemini religioſæ adorationis cultum eſſe deferendum, niſi qui ſit primus autor bonorum. Vidit hanc textus Apoſtolici evidentiam & immediatam fiduciæ ac religioſæ invocationis connexionem Bellarminus, ideò concedit *ſuo modo in Sanctos eſſe credendum & in eis ut patronis ſperandum*, quâ de re quid ſtatuendum ſit, expoſitum fuit ſuperiùs q.6.

7. Quia Sancti repudiant honorem religioſæ invocationis.

400. 7. *Quia Sancti non recipiunt honorem religioſæ invocationis ſibi delatum, ſed eundem potius repudiant*, ubi ſic concludimus. Quem honorem Sancti ductum verbi cœleſtis ſecuti nequaquam recipiunt, ſed eundem potius repudiant, is non eſt Sanctis deferendus. Sed honorem religioſæ invocationis Sancti ductum verbi cœleſtis ſecuti repudiant. Ergò honor religioſæ invocationis non eſt ipſis deferendus. Major eſt manifeſtæ veritatis. Eccur enim ejuſmodi honorem velimus Sanctis deferre, quem illi non ex ficta quadam humilitate, ſed juxta normam verbi cœleſtis à ſeſe removent? Minor probatur 1. *exemplis Sanctorum viventium.* Non eſt dubium, Sanctos defunctos eodem modo erga DEUM eſſe affectos, quo fuêre in terris adhuc viventes. Jam verò Sancti in terris adhuc viventes ex ſerio & ſincero reverentiæ erga DEUM affectu honores divinos ſibi oblatos repudiarunt, ne divinam majeſtatem offenderent honorem ſibi minimè debitum acceptando Actor.10.v.25. cùm Cornelius Centurio coram Petro Apoſtolo procideret, ipſumq; adoraret, Apoſtolus hunc honorẽ admittere noluit, ſed hominem erigens dixit. *Surge & ego ipſe homo ſum*, id eſt, cùm homo ſim, divinos honores mihi deberi minimè agnoſco Actor. 14.v.15. cùm Paulus & Barnabas intelligerent, Sacerdotes Lycaonios ſacrificium ſibi parare, cõſciſſis tunicis exiluerunt in turbas, clamantes & dicentes. *Viri quid hæc facitis & nos mortales ſumus ſimiliter affecti homines ὁμοιοπαθεῖς ὑμῖν ἄνθρωποι, annunciantes vobis ab his vanis converti ad Deum vivum, qui fecit cœlum, & terram*, id eſt, nulli hominum, ſed ſoli Deo cœli terræq; creatori honor ſacrificii & religioſæ invocationis eſt deferendus. Noverant enim Herodi malè ceſſiſſe, quod honores divinos ſibi oblatos admiſerit, cùm ipſi pro tribunali ſedenti acclamaretur: *Vox Dei & non hominis.* Act.12.v.22. 2. *exemplo Angelorum.* Non eſt dubium, Sanctos defunctos beatis Angelis in Eccleſia triumphante cõjũctos eodem modo eſſe affectos, quo ſunt Angeli. Jam verò Angeli divinos honores ſibi oblatos repudiant nec patiuntur ab hominibus ſe adorari, ut patet ex Apocal.19.v.9. & c.22.v.8.

Exceptiones Pontificiorum. 1. Contra Act.10.

401. Excipit Bellarminus de beat. Sanct. cap. 14. 1. *Cornelium Actor.10. vel aliquid divinum in Petro ineſſe putaviſſe & ideò jure correctum vel piè quidem Petrum veneratum, ſed Petrum ex modeſtia eum honorem, qui aliàs ſibi debebatur, recuſaſſe.* Reſp. 1. hæ interpretationes non ſunt ſubordinatæ ſed oppoſitæ. Si enim Cornelius divinum quid Petro ineſſe falsò exiſtimavit & ideo jure correctus eſt, non potuit Petrum *piè* venerari. 2. Si Cornelius meritò fuit hoc nomine repre-

reprehenſus, quod Petro aliquid divini ineſſe putaverit, utiq; etiam Pontificii eodem jure reprehendendi ſunt, quòd Sanctis aliquid divini ineſſe ſtatuant. Bellarmin. lib. 3. de cult. Sanctorum cap. 9. §. penult. *Sanctos cum Chriſto regnantes certò ſcimus eſſe Deos per participationem.* Coſterus in Enchir. p. 390. dicit *eos eſſe divinitate repletos.* 3. Cornelium putaviſſe aliquid divini Petro ineſſe tripliciter intelligi poteſt; vel quod judicaverit, Petrum eſſe Naturâ DEUM, vel quod judicaverit, ipſum eſſe DEI Legatum & divino in ſuo miniſterio fungi officio, vel quod exiſtimaverit divinos honores ipſi deberi. Primum nullo modo veriſimile eſt, noverat enim Cornelius *unum eſſe Naturâ verum Deum.* Et ab Angelo didicerat, Petrum non eſſe Deum, ſed Dei miniſtrum & legatum v. 6. In ſecundo Cornelius non erraſſet, ac proinde jure correctus non fuiſſet. Reſtat ergo tertium, quod Cornelius in eo erraverit, quod Petro ob divinum officium etiam divinos honores deberi judicabat. Jam verò idipſum ſtatuunt Pontificii de Sanctis defunctis. Ergo eodem jure reprehendendi ſunt. 4. Nõ modeſtiæ duntaxat, multò minùs fictæ & *hypocritica humilitati* tribuendum, quod Petrus divinum honorem ſibi à Cornelio oblatum recipere noluit, ſed etiam ac cumprimis *pietati*, quod cõtra præſcriptum verbi cœleſtis de ſolo Deo religiosè colendo & invocando nihil quicquam agere vel admittere voluerit. 5. Si Cornelius civilem duntaxat & externum honorem, qualis honor & reverentia miniſtris Eccleſiæ, Magiſtratui & perſonis in ſublimitate conſtitutis debetur, Petro detuliſſet, Apoſtolus eundem minimè repudiaſſet. 6. Qualem honorem & cultum Cornelius Apoſtolo deferre voluerit, manifeſtè colligitur ex verbis Petri. *Surge, & ipſe homo ſum.* Talem ergo honorem ipſi detulit, qui erat major humano, qui non conveniebat homini, & ob quem homini delatum jure fuit correctus. Atqui talis honor non eſt externa quædam reverentia, ſed honor divinus.

2. Contra Act. 14. 402. 2. *Sacrificium eſſe cultum ſoli Deo debitum, ideoq; Paulum Act. 14. meritò hunc honorem à ſe repuliſſe.* Reſp. 1. ut ſacrificium, ita quoq; honor religioſæ invocationis ſoli Deo debetur, cum uterq; ſit cultus ad ſecundũ Decalogi præceptum pertinens. 2. Invocatio & gratiarũ actio religioſa in Scripturis vocatur *ſacrificium internum ac ſpirituale* Pſ. 50. verſ. 14. Pſal. 107. v. 22. Pſ. 141. v. 2. Oſeæ 14. verſ. 3. Heb. 5. verſ. 7. c. 13. verſ. 15. 1. Petr. 2. v. 5. Apoc. 5. v. 8. cap. 8. v. 3. &c. Quod ſi ergo actus ſacrificii corporalis & externi ſoli Deo debetur, utique etiam actus ſacrificii ſpiritualis & interni, unde Auguſt. lib. 10. de civit. Dei cap. 19. pari in cenſu habet religioſam invocationem & ſacrificium. *Sicut*, inquit, *orantes atq; laudantes ad eum dirigimus ſignificantes voces, cui res ipſas, quas ſignificamus, offerimus: ita ſacrificantes non alteri ſacrificium offerẽdum eſſe noverimus, quàm illi, cujus in cordibus noſtris inviſibile ſacrificium ipſi eſſe debemus.* 3. Eadem eſt ratio *voti & ſacrificii*, ut conſtat. Jam verò Pontificii vovent Sanctis, ergo deferunt Sanctis honorem, qui ſacrificio æquiparatur. 4. *Omnes actus adorationis exteriores communes ſunt omni adorationi, id eſt, latriæ, duliæ & cultui civili, excepto ſacrificio & quæ ad illud referuntur altaribus, templis & Sacerdotibus, voluit enim Deus hunc cultum ſacrificii ſibi ſoli exhiberi*, ſcribit Bellarminus de beat. Sanct. cap. 12. § 8. Subſumo. Pontificii erigunt Sanctis templa & altaria, ut poſtea demonſtrabimus. Ergo tribuunt Sanctis tales adorationis actus, quos Deus ſibi ſoli exhiberi voluit. 5. Ubi ſpecierum eſt eadem ratio, ibi ab una ſpecie rectè progredior ad aliam. Sacrificii & religioſæ adorationis eſt eadem ratio, cùm uterque ſit cultus divinus. Ergo ab una hujus cultus ſpecie ad aliam rectè progredior, proinde cùm Paulus unam religioſi cultus ſpeciem repudiaverit, meritò concluditur, quod alteram etiam ſpeciem, religioſam ſcilicet invocationem & Paulus & omnes Sancti repudient.

403. 3. *Vel Johannes putavit, eum qui ſibi apparuerat eſſe Deum, aut Angelum. Si Deum meritò reprehenſus eſt. Si Angelum & tamen adoravit, cur nos reprehendimur, qui facimus quod Johannes fecit?* Reſp. 1. Angelus non nudis duntaxat verbis repulit Johannem adorationis cultum ſibi deferentem, ſed etiam duo efficacia addidit argumenta. *Vide ne feceris, conſervus tuus ego ſum, Deum adora.* 2. Pontificii ergo non debebant ſequi Johannem errantem, ſed Angelum hunc Johannis errorem corrigentem. 3. Argumenta Angeli oſtendunt, ipſum penitùs omnem divinum honorem à ſe remotum velle, proinde non habet locum diſtinctio, quod Johannes exhibuerit Angelo *latrian*, cùm exhibere tantum debuiſſet *dulian*, uterque enim eſt religioſus & divinus cultus, utrumq; à ſe repudiat Angelus. 4. Si aliquo modo conceſſum eſt religiosè colere & adorare Angelos, nulla erit in argumento Angeli conſequentia. Qui non eſt Deus, non eſt religiosè colendus, vel illi ſoli debetur religioſæ adorationis cultus, qui eſt verus Deus. Ego non ſum Deus, ſed tuus conſervus. Ergo non ſum religioſæ adorationis cultu honorandus. Potuiſſet enim Johannes obvertere. Quamvis Deus non ſis, tamen es Dei Angelus, ac proinde religioſæ adorationis cultu minore ſc. & inferiore adorandus. 5. Si Angelos religiosè colere & adorare licet, conſequens fuerit, ſervos poſſe conſervos ſuos religiosè colere, ratio connexionis eſt, quia Angeli ſunt conſervi. Conſequens eſt abſurdum, quia religioſa invocatio nõ niſi ab inferiore ſuperiori defertur. Ergo & antecedens. Vidit Bellarminus has difficultates, ideò aliter excipit. 3. Contra Apoc. 19. & 22.

404. 4. *Johannem ideò fuiſſe reprehenſum, quia fortè Angelus ſic apparuit, ut potuerit exiſtimari Chriſtus, dixerat enim cap. 1. Ego ſum primus & noviſſimus, itaque poterat exiſtimari Chriſtus, cujus perſonam gerebat, niſi ipſe explicuiſſet, ſe non eſſe Chriſtum & ideò corrigendus fuit adorator non propter errorem adorationis, ſed propter errorem perſonæ.* Reſp. 1. Si Johannes erravit in perſona, utiq; erravit in adorationis objecto. Si erravit in adorationis objecto, ergo error eſt, Angelos adorare, nam propterea ab Angelo fuit correctus, quod divinum adorationis honorem voluit deferre ei, qui non erat Chriſtus ſive verus Deus. 2. Johannes non ideò duntaxat reprehenditur, quod erraverit in perſona, ſed etiam quod

erra-

erraverit in adoratione. *Vide ne feceris*, inquit Angelus. Quid verò illud erat? *cecidi*, inquit, *ante pedes ejus, ut eum adorarem*. In ipſa igitur adoratione erravit, quod ſcilicet honorem adorationis deferre voluerit ſecum loquenti Angelo. 3. Inanis eſt ſuſpicio, quod Angelus ſic apparuerit, ut potuerit exiſtimari Chriſtus, unde particulam dubitandi *fortè* Bellarminus addit. 4. Alius eſt, qui cap. 1. ad Johannem dicit. *Ego ſum primus & noviſſimus*, videlicet ipſe Chriſtus, alius verò qui cap. 19. & 22. prohibet ſe adorari, videlicet Angelus aliquis creatus. Bellarminus ſtatuens Angelum creatum in perſona Chriſti dixiſſe. *Ego ſum primus & noviſſimus*, Photinianis arma ſuppeditat, quibus contra nos pugnent. Ipſi namque arctè tenent hanc hypotheſin, quod Angelis utpote Dei Legatis nomen attributa opera divina in Scripturis tribuantur. 5. Apocal. 22. verſ. 6. disertè diſtinguitur inter duas illas perſonas cum Johanne collocutas. *Et dixit mihi: Hæc verba fideliſſima ſunt & vera. Et Dominus Deus Sanctorum Prophetarum miſit Angelum ſuũ oſtendere ſervis ſuis, quæ oportet fieri cito*, verſu 8. *cecidi, ut adorarem ante pedes Angeli qui mihi hæc oſtendebat*, ubi in Græco eſt idem verbum *δεικνύειν* quod habetur v. 6. Rectè igitur facit Bellarminus, quod huic etiam exceptioni non multum tribuit, addens.

405. 5. *Johannem rectè voluiſſe Angelo cultum debitum exhibere, ſicut meminerat feciſſe majores ſuos, tamen Angelum prohibuiſſe ob reverentiam humanitatis Chriſti. Nam ante Chriſti adventum Angeli ſe ab hominibus adorari patiebantur, at poſteaquam Deus homo factus eſt & omnes Angeli hominem in Chriſto adorare cœperunt, noluerunt ipſi ab hominibus adorari & præcipuè ab Apoſtolis, aliisq; ſummis viris, nec tamen ſequitur nos malè facere, ſi Angelos adoremus. Nam & nos rectè illos adoramus & ipſi rectè adorari recuſant. Itaq; Johannes ipſe cùm c. 19. ſemel audiviſſet. Vide ne feceris, tamen c. 22. iterum voluit eundem Angelum adorare, intelligebat enim & ſe rectè facere adorando & Angelũ rectè facere recuſando.* Reſp. 1. hæc exceptio pugnat cum priore. Si enim Johannes rectè fecit adorando Angelum, ergo nõ erravit in adorationis objecto. 2. Si Johannes rectè fecit adorando Angelum, rectè fecit tribuendo illi cultum latriæ. Connexio probatur, quia ex hypotheſi Bellarm. exiſtimabat eum qui ſecum tunc loquebatur eſſe Chriſtum, jam verò Chriſto debetur cultus latriæ. At conſequens eſt abſurdum, quia idololatricum, cùm ipſimet Pontificii concedant, *Angelis non deberi latriam, ſed duliam*. 3. Si Johannes rectè fecit Angelum adorãdo minùs rectè fecit Angelus adorationem illam prohibendo. Quorſum enim prohiberetur Johannes à cultu Deo grato & accepto? 4. Angelus non tantùm dicis causâ vel ex modeſtia & reverentia erga Chriſti humanitatem prohibet ſui adorationem, ſed maximè ſeriò & ex ſubjectione Deo debita, quia addit prohibitioni ſuæ argumenta. 5. Majores Johannis Abrahamum ſc. ac Lothũ Angelos religioſè adoraſſe, nunquam probare poterit Bellarminus, vel enim externam tantùm reverentiam, non autem religioſum cultum Angelis ſibi apparentib. obtulêre, vel is qui ipſis apparuit, non fuit creatus aliquis Angelus, ſed Angelorum omnium Dominus Dei ſcilicet Filius, quod ex cujuſque loci circumſtantiis petendum. 6. Illum cultum Angelus à ſe removit, qui non debetur cõſervis ſed ſoli Deo; ut patet ex reſponſione Angeli. Jam verò cultus ille ſoli Deo debitus ex hypoth. Pontificiorum non eſt dulia ſed latria. Ergo Johannes non duliæ ſed latriæ cultum voluit Angelo exhibere & per conſequens, Johannes non rectè fecit Angelum adorando. 7. Si cultus duliæ Angelis debitus diſtinctus eſt à latria Chriſto ſecundum divinam Naturam debita & ab hyperdulia Chriſto ſecundum humanam Naturam debita, conſequens eſt per cultum duliæ Angelis delatum nihil quicquam derogari cultui latriæ & hyperduliæ Chriſto debitæ, & per conſequens non poteſt dici, quod ob reverentiam erga Chriſti humanitatem Angeli cultum adorationis ſive duliæ repudient. Sed priùs aſſerunt Pontificii, ut conſtat. Ergo. 8. Si Angeli nolunt adorari, ab eorum adoratione meritò abſtinemus. Aut enim hæc ipſorum voluntas adorationem ſui repudians conformis eſt divinæ voluntati aut ab ea diſcrepans. Poſterius dici nequit, quia Bellarminus dicit, *ipſos rectè facere, dum recuſant adorari*. Manet ergo prius, ex quo conſequens eſt, divinæ voluntati conformẽ ſe præſtare eum, qui Angelos non adorat. 9. Blaſius de Viegas in comm. Apocal. p. 790. repudiat hanc rationem à Bellarmino allatam. *Quidam* (inquit,) *exiſtimant ob myſterii incarnationis reverentiam Angelum ejusmodi adorationem repuliſſe: quidam rationem ducunt ex virginitate, in qua Angelus iſte Johannem nõ hominem, ſed Angelum multò ſe nobiliorem agnoſcebat. Quidam rationem depromunt ex Sacerdotio. Cùm enim Johannes Sacerdos & Pontifex eſſet novæ legis gratia poteſtatem habens duplicem altiſſimam, videlicet remittendi peccata & conſecrandi corpus Chriſti, quam ob cauſam omnibus Angelis etiam ſupremis longè præſtabat, meritò iſte Angelus eum ſibi ad pedes accedentem ferre non potuit &c.* Poſtea addit ſuam ἐπίκρισιν. *Rectè quidem & ingenioſè hæc omnia dicuntur, ſed tamen ad contextum minùs accommodatè. Itaque nullam ſuperiorum expoſitionum literalem, germanamque eſſe arbitramur, idque meo judicio evidenter oſtenditur ex ipſiſmet verbis Angeli. Vide ne feceris, conſervus tuus ſum.* Tandem ſubiicit, *germanam rationem, cur Angelus non fuerit paſſus Iohannem pronum ad ſuos provolutum pedes jacere, fuiſſe eam, quoniam reveritus fuerit in Iohanne Spiritum Prophetiæ, ſiquidem additur, teſtimonium enim Ieſu eſt Spiritus Prophetiæ.* 10. Sed & hæc ratio, quam Viegas profert, eodem laborat vitio. Quare enim Angelus à Johanne nolit adorari, ejus rei cauſas expoſuit ipſe ſufficientiſſimas, * *Vide ne feceris, conſervus tuus ego ſum, Deum adora.* Verba illa, *teſtimonium enim Ieſu eſt Spiritus Prophetiæ*, propriè non continent αἰτιολογίαν prohibitionis, ſed periphraſin Prophetarum, quorum conſervum ſeſe Angelus erat profeſſus, quod ſcilicet habeant teſtimonium Jeſu, id eſt, mandatum teſtificandi Jeſum eſſe unicum Salvatorem. Quidam ea ſic exponunt, quod in his verbis declaretur, quinam illi ſint, qui teſtimonium Jeſu habent, videlicet illi, qui à Deo acceperunt donum prophetandi, hoc eſt, de myſteriis regni cœleſtis diſſerendi. Poſſunt etiam non incommodè hæc verba eo accipi ſenſu, quod ad Jeſum tanquam ad ultimum & certiſſimum

ſcopum omnes prophetiæ referantur. 11. Pontificiorum opinio quod *ob reverentiam humanitatis Chriſti Angelus ſe adorari prohibuerit*, Photiniaoorum opinioni perquam affinis eſt, ſic enim ſcribit Schmaltz. in refutat. eorum, quæ eamini centum errorum objecerat Smiglecius p. 48. *Angelus ſatis indicat antea id fieri quidem potuiſſe, vel etiam factum eſſe (quod Angeli fuerint adorati) at nunc poſtquam in unam familiam cooptati ſunt Angeli & homines fideles & uni Domino ſerviunt, id fieri non debere. Eſt enim inter cultum Angelorum & aliarum rerum, quarum cultus idololatriam conſtituit, hoc diſcrimen, quod aliæ omnes perſonæ coli non debeant, quia nec imperium divinum habeant, nec præceptum ſit, ut colantur: Angeli verò coli non debent, quia etiamſi divinum quoddam imperium habeant, tamen totum illud Chriſti imperio ſubjectum eſt & aliquid Chriſto exaltato illis accidit, quod non permittit ut colantur, nempe ſubjectio illorum unà cum fidelibus ipſi Chriſto, qui fidelium Servator eſt*, pag. 53. *Deus olim permiſit, ut Angeli adorarentur. Et hoc ipſum, quod Angelus Johannem ut ſe adoraret prohibuit, tacitè innuere videtur, fieri id potuiſſe, niſi aliud quid novum tunc interceſſiſſet, quod ſcilicet Angelus iſte conſervus factus ſit Johannis, qualis antea non fuerat tempore aliorum cultorum DEI ſub Veteri Teſtamento.* Sic ergo tàm Pontificii quàm Photiniani ſtatuunt, licuiſſe ſub Veteri Teſtamento Angelos adorare. Cauſam quare Angeli recuſent adorari, Pontificii referunt ad *Filii Dei incarnationem*, Photiniani ad *Chriſti exaltationem*, cùm rectiùs referatur *ad divinæ legis prohibitionem. Non habebis Deos alienos coram me*, ad quam ipſe Angelus hoc loco nos remittit. *Vide ne feceris, conſervus tuus ſum, Deum adora.* 12. Coronidis loco notari poteſt illud, quod Coſterus in explicatione hujus argumenti Johannem Evangeliſtam cum Johanne Baptiſta inſcitè confundat. *Angelus* (inquit part. 2. concion. p. 70.) *à Johanne Baptiſta non ſuſtinuit adorari ſuſpiciens in eo culmen Apoſtolicum & Angelicam puritatem.*

8. Quia nõ ſunt præferendi Angelis.

406. 8. *Quia Sancti non ſunt in honore præferendi electis Angelis, quos religiosè invocare non licet*, ubi ſic concludimus. Quem honorem beatis Angelis deferre non debemus, is etiam Sanctis defunctis non eſt tribuendus. Epiphanius hæreſ. 79. contra Collyrid. *Si Deus Angelos adorari non vult, quantò minùs eam quæ genita eſt ab Anna* (Mariam). Jam verò honorem religioſæ invocationis ſanctis Angelis deferre nõ debemus. Ergo nec Sanctis defunctis. Majorem Pontificii concedunt, niſi quod exiſtiment B. Mariæ deberi cultum hyperdulias, cùm Angelis dulias tantùm honor debeatur. Confirmatur verò majoris connexio ea eo, *quod Angeli nobis adſint; quod in manibus nos gerant, quod caſtra circa nos metentur &c.* Quod ſi ergo illos religiosè invocare non licet, quantò minùs Sanctos, qui in cœlo ſunt & res noſtras in particulari ignorant. *Quæ eſt ratio de Angelis*, inquit Eccius in Enchiridio cap. 15. *eadem eſt de Sanctis, qui in regno cœlorum ipſis ſunt æquales.* Minorem probamus 1. quia religioſa Angelorum invocatio eſt cultus ἄγραφος, deſtituitur enim mandato divino, exauditionis promiſſo & probatis piorum exemplis. Quæ in contrarium à Pontificiis proferuntur, ſuo loco eacutientur. 2. quia eſt cultus ἀνέγγραφος. Scriptura enim uni ac ſoli vero Deo religioſæ adorationis cultum exhiberi jubẽs eo ipſo ab objecto religioſæ adorationis Angelos eacludit, unde Apoſtolus Coloſſ. 2. verſ. 18 *cultum Angelorum* refert inter ἐθελοθρησκείας ſeductrices ac Deo minùs gratas. 3. quia Angeli deſtituuntur attributis, quæ in religioſæ adorationis objecto requiruntur, neq; n. ſunt omniſcii Marc. 13. v. 32. neq; ſũt õnipotẽtes, ſed tãtum potentes Pſal. 103. v. 20. neque ſunt omnipræſentes, ſed è cœlo ad nos deſcendunt & aſcendunt, neq; ſunt autores beneficiorum ſpiritualium & cœleſtium, neque in ipſos cordis noſtri fiducia collocari poteſt &c. 4. quia ipſimet Angeli cultum adorationis ſibi delatum repudiant, ut probavimus ex Apoc. 19. v. 9. & cap. 22. verſ. 8. 5. quia cultus Angelorum ab Ethnicis introductus eſt. Plato conſtituebat *Dæmonas*, quos vocabat ipſe, nos Angelos, mediatores inter DEUM & homines, ut apparet ex ipſius verbis in Sympoſio, ubi Diotimas inſtituit Socratem. *Dæmonum*, inquit, *Natura intermedia eſt inter Deum & mortalem. Interpretis autem & portitoris munere funguntur, ut humana ad Deos, divina ad homines tranſmittant, horum preces & ſacrificia, illorum mandata & remunerationes ac præmia referãt ad homines.* Idem docent Porphyrius lib. 2. de abſtinentia ab animalibus & Apuleius libr. de dogmatibus Platonis & Deo Socratis. Quam Platonicorum opinionem multis refellit Auguſtinus lib. 9. & 10. de civ. Dei & Confeſſ. lib. 10. cap. 42. 6. Quia cultus Angelorum ab hæreticis propugnatus, ab antiquiſſimis verò Eccleſiæ primitivæ Doctoribus eſt repudiatus, ut poſtea demonſtrabitur.

Exceptio Pontificiorum cõtra Coloſſ. 2.

407. Excipit Bellarminus de Sanct. beat. cap. 20. reſp. ad 2. arg. *Apoſtolum Col. 2. damnare hæreſin Sim. Magi, qui Platonicos ſecutus, docuit quoſdam Angelos adorandos quaſi minores Deos, qui & mundum fabricarunt & per Prophetas locuti ſunt nec poſſe ullum placare ſummum Deum, qui inviſibilis eſt, niſi per hos Angelos.* Reſp. 1. religioſum Angelorum cultum Apoſtolus refert inter ἐθελοθρησκείας ut patet ea textu. Jam verò cultus ille, quem Pontificii Angelis deferunt, eſt ἐθελοθρησκεία, deſtituitur enim divino mandato & præſcripto. 2. Concedit Bellarminus, *damnari ab Apoſtolo illam Angelorum venerationem, quæ eſt Deo propria.* Atqui honor religioſæ invocationis eſt veneratio Deo propria. Ergo. 3. Platonici & eos ſecuti hæretici nõ coluerunt Angelos loco DEI ſummi, ſed velut minores quoſdam Deos, per quos ſummus Deus ſit placandus. Idem faciunt Pontificii, quia Angelos & Sanctos invocant ut Mediatores & interceſſores. Ergo ad ipſos quoq; Apoſtolica præmonitio pertinet. Chryſoſtomus in comm. h. l. *Sunt nonnulli, qui dicunt, non oportere per Chriſtum reconciliari & ad Patrem accedere, ſed per Angelos. Propterea* (Paulus) *ſurſum ac deorſum, quæ de Chriſto ſunt, verſat.* Eodem modo eaponunt Oecumenius & Theophylactus. Jam verò conſtat, Pontificios itidem docere, quod ad Deum per Angelos & Sanctos tanquam Mediatores accedendum ſit. Ergo hactenus & hoc reſpectu cum illis, quos refellit Apoſtolus, conſentiunt. 4. Non eſt veriſimile, neque ex Epiphanio, Theodoreto & aliis hanc hæreſin deſcribentibus colligi poteſt,

quod

quod hæretici illi diſertis & exertis verbis Chti-ſtum planè repudiaverint, quia aliàs non amplius fuiſſent Chriſtiani, ſed voluerunt Chriſto Mediatori alios adjungere Mediatores, ſanctos ſcilicet Angelos, quo nomine etiam ab Apoſtolo reprehenduntur. Idem faciunt Pontificii. Ergo & hos Apoſtolos perſtringere meritò cenſetur. 5. Concedimus Pontificios in eo non tueri Simonis Magi hæreſin, quod fabricationem mundi, locutionem per Prophetas & redemtionem humani generis tanquam opus Filio Dei, ut putabat, indignum more Platonicorum Angelis aſſcribant: tamen quod hæretici ex falſa iſta opinione, ut conſequens aliquod inferebant, cum ipſis commune habent. Ut enim illi Angelos ideò colebant, quia per eos ſe ſe creatos & ſalvandos falsò ſibi perſuadebant: Sic Pontificii Angelos religioſè colunt & invocant, eò quod per Angelos multa beneficia ſibi conferri ſtatuunt. Ac velut Simoniani aras & oratoria in honorem Angelorum extruebant, ut ex Synodo Laodicena Theodoret. in comm. h. l. annotat, ita quoque Pontificii in honorem Angelorum & Sanctorum templa & aras extruunt.

9. Quia ſunt creatura. 408. 9. *Quia ſunt creaturæ*, ubi ſic concludimus. Nulla creatura eſt religioſo adorationis cultu honoranda, (niſi ſit hypoſtaticè Deo unita.) Sancti defuncti ſunt creaturæ. Ergo. Major probatur, quia Paulus idololatriæ eos accuſat, qui *ſervierũt creaturæ* παρὰ τὸν κτίσαντα *præter Creatorem* vel *una cum creatore, qui ignorantes Deum ſervierunt illis, qui Naturâ nõ ſunt Dii*, Gal. 4. v. 8. Rom. 1. v. 25. ac pii veteres cõtra Neſtorianos, Arianos & Photinianos perpetuò urgent hoc argumentum. Si Chriſtus tantùm creatura eſt, non poteſt nec debet religioſè invocari. Inde Nicena Synodus Act. 7. Epiſtola ad Conſtantinum & Irenem anathematizat *Neſtorii* idololatriam in homine, hoc eſt, idololatriæ eum propterea accuſat, quod Chriſtum Mariæ Filiũ divino cultu venerabatur, quem merum ac nudum hominem eſſe credebat. Idem Neſtorius à Cyrillo in lib. de rect. fide ad Regin, *anthropolatria* accuſatur & à Juſtinian. conſtit. 5. C. de ſum. Trinit. & fide Cath. §. hæc igitur & Conſt. 6. cùm Salvatorem §. his ita. tit. eod. *anthropolatria* vocatur Athanaſ. orat. 5. contra Arian. diſputat Arianos eſſe idololatras propterea quod Chriſtum, quem negabant eſſe verum Naturâ Deum, adorandum eſſe docerent. *Non creaturam*, inquit, *adoramus. Abſit. In Ethnicos & Arianos ejuſmodi delirium competit, ſed Dominum rerum creatarum, incarnatum Dei verbum adoramus.* Et poſtea. *Cognoſcant nos qui Dominum in carne adoramus, non creaturam adorare, ſed creatorem corpore creato indutum* Confer eundem Athanaſ. orat. 1. contra Arian. Cyrillum de recta fid. ad Theodoſium, Nyſſenũ orat. in laudem Baſilii.

4. Conditio non veræ & Deo gratæ invocationis non permittere ut Sancti invocẽtur. 409. 4. Ut *Dei Patris, Chriſti Mediatoris* & ipſorummet *Sanctorum* ita quoq; veræ & Deo gratæ *Invocationis* conditio non permittit defũctos Sanctos invocari, id quod ſequentibus argumentis demonſtramus. 1. Vera & Deo grata invocatio debet habere Dei mandatũ in Scripturis propoſitum. Invocatio Sanctorum non habet Dei mandatum. Ergo non poteſt eſſe vera & Deo grata invocatio. Major probatur 1. quia invocatio eſt præcipua pars cultus Deo de-

1. quia Sanctorum invocatio deſtituitur

biti. Jam verò Scriptura eſt unica regula & nor- *divino mã*
ma divini cultus, id quod ex Scripturæ perfectio- *dato,*
ne & fine alibi plenius probatur, hoc loco unicũ illud urgemus argumentum. Quodcunque eſt unica & perfecta norma fidei & morum, illud etiam eſt unica & perfecta norma cultus divini. Ratio connexionis eſt, quia cultus divinus ex fidei ſinceritate & vitæ integritate effloreſcit. Jam verò Scriptura eſt unica & perfecta norma fidei & morum, Deut. 4. v. 2. cap. 12. v. 32. Pſ. 19. v. 8. Joh. 5. verſ. 39. capit. 20. verſ. 31. 2. Timoth. 3. verſ. 16. Apocal. 22. v. 18. &c. Ergo etiam eſt unica norma divini cultus. 2. quia invocatio deſtituta Dei mandato eſt ἐθελοθρησκεία, ut conſtat. Jam verò ἐθελοθρησκείαις Deo non probantur, Deut. 12 v. 8, Numer. 15. v. 39. 40. Eſa. 1. v. 12. cap. 29. v. 13. Ezech. 20. v. 19. Jer. 7. v. 31. Zach. 7. v. 5. Amos. 5, v. 25. Matth. 15. v. 9. Coloſſ. 2. v. 20. &c. 3. quia invocatio Deo grata debet proficiſci ex fide, ut conſtat ex dictis, quæ fidem & invocationem arctiſſimè conjungunt, enumeratis ſuperiùs Matt. 21. v. 22. Marc. 11. v. 24. Rom. 10. v. 14. Jac. 1. v. 5. quibus etiam hæc adde, Rom. 5. v. 2 *per Chriſtum habemus acceſſum fide in gratiam iſtam* Rom. 14. v. 23. *Quicquid non eſt ex fide, peccatum eſt*, Eph. 2. v. 12. *in Chriſto habemus fiduciam & acceſſum in confidentia per fidem ejus*, Hebr. 4. v. 16. *adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ*, Heb. 11. v. 6. *ſine fide impoſſibile eſt Deo placere, credere enim oportet accedentem ad Deum.* Vera ergo fides eſt veræ iovocationis mater. Jam verò invocatio deſtituta Dei verbo & mandato non poteſt proficiſci ex fide, quia inter fidem & verbum eſt perpetua relatio, Joh. 17. v. 20. Rom. 10. v. 17. unde Evangelium vocatur *verbum fidei*, Rom. 10. v. 8. *prædicatio fidei*, Galat. 3. v. 2. &c. 4. quia invocatio deſtituta Dei verbo & mandato in gentilibus & ſuperſtitioſis expreſsè improbatur. Deut. 17. v. 3. de idololatricis gentibus dicit Dominus, *adorant* אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי *quod ſive de quo non præcepi*, 2. Reg. 17 v. 33 de Samaritanis dicitur, ipſos propterea fuiſſe à Deo rejectos, quòd *cùm Dominum timerent* (juxta patefactionem verbi cœleſtis colere vellent) *nihilo tamen minùs etiam Diis ſuis ſervierint juxta conſuetudinem gentium*, Pſal. 106. v. 39. *fornicati ſunt in adinventionibus ſuis*, Joh. 4. v. 22. dicit Chriſtus de Samaritanis. *Vos adoratis quod neſcitis, nos adoramus quod ſcimus*, id eſt, non habetis Dei verbum, quod in hoc monte debeatis adorare, Iſraelitæ autem habent expreſſum verbum, quod Hieroſolyma à Deo ſit electa & deſtinata, ut ſit locus divini cultus Deut. 12. v. 14. 1. Reg. 11. v. 32. Pſal. 76. v. 3. &c. veſtra igitur invocatio non poteſt Deo probari. Et poſtea v. 23. *Veri adoratores in ſpiritu & veritate adorant*, ubi veritas inter cætera etiam ſignificat veram veri Dei notitiam ex Dei verbo unicè depromendam, Joh. 17. v. 17. illâ verò deſtituũtur, qui ſine expreſſo Dei verbo invocationis aliquod objectum ſibiipſis eligunt, Rom. 1. v. 25. arguuntur gentiles, quod *ſervierint creaturæ præter creatorem*, (ex proprio cordis arbitrio ſine patefactionis divinæ ſuffragio,) quod non tãtùm creatorem, ſed etiam creaturas *præter creatorem* & unà cum creatore coluerint atque adorarint. Ita namque uſurpatur vocula παρὰ 1. Corint. 3. v. 11. Gal. 1. v. 1. Nimirum vera invocatio, quâ Eccleſia Deum ſuum invocat à falſa gentilium

invocatione, quâ ſe creatorem cœli & terræ invocare aſſerunt vel unicè vel præcipuè ea ratione diſtinguitur, quod Eccleſia eum invocat modo eo, quo ſe in verbo ſuo patefecit, à quo invocationis mudo cùm gentiles aberrent, verũ Deum verè invocare meritò negantur. 5. quia invocatio deſtituta Dei mandato non poteſt cor quietum reddere, ſemper enim dubitare cogimur, an coràm Deo ſit rata & grata, cùm tamen proprietas veræ invocationis ſit cor quietum & pacatum reddere, Pſal. 56. verſ. 11. *In quacunque die invocavero te, ecce cognovi, quoniam Deus meus es*, Nec poſſumus eſſe certi de exauditione, ſi adoramus ſine verbo & mandato, cùm tamen veræ invocationis proprietas ſit, de exauditione certum reddere invocantem, Pſal. 138. v. 3. *In quacunque die invocavero te, exaudies me, multiplicabis in anima mea virtutem.* Minor propoſitio patet tum ex quorundam Pontificiorum confeſſione, quam inferiùs proponemus, tum ex conſideratione illorum dictorum, quæ pro ſtabilienda invocatione Sanctorum ex Scripturis afferri conſueverunt, quæ in peregrinum detorqueri ſenſum primo ſtatim intuitu manifeſtum. Hoc in loco proponimus ingenuam confeſſionem Bellarmini libr. 1. de beat. Sanctorum cap. 8. ſub finem. *Sancti cœperunt in Eccleſia coli nō tàm lege aliqua quàm conſuetudine*

Exceptiones Bellarmini. 1. ſequeretur etiam Sanctos nō orare pro Eccleſia 2. ipſā neceſſitatem eſſe loco mandati.

410. Excipit Bellarminus de beat. Sanctorum cap. 20. reſp. ad 6. arg. 1. *Si hoc argumentum concluderet, efficeret etiam Sanctos non orare pro Eccleſia nec in genere, nec in particulari, quod tamen Apologia Auguſtan. Confeſſ. apertè concedit.* Reſp. cum Domino Chemnicio, *quia in Scriptura Canonica nullum expreſſum & perſpicuum teſtimonium habetur, quod probet Sanctos, qui ex hac vita diſceſſerunt, pro Eccleſia militante orare & intercedere, ideò nec illud pro neceſſario & indubitato fidei articulo urgeri ac defendi poteſt*, interim veriſimiliter id colligi poteſt ex eo, quod Sancti ſciant Eccleſiam in terris adhuc militantem ſubjectam eſſe cruci, pro qua ex caritate, quæ in vita æterna non excidit, ſoliciti eſſe & in genere pro ea intercedere, propterea haud abſurdè judicatur. Maxima igitur eſt diſparitas inter has quæſtiones, an Sancti in genere orent pro Eccleſia & an Sancti religiosè ſint invocandi. Prior deſtituitur quidem expreſſis Scripturæ dictis, non tamen pugnat cum Scriptura, ſed veriſimiliter ex eadem colligi poteſt. Poſterior eſt non ſolùm ἄγραφος, ſed etiam ἀντίγραφος. 2. *Nullum mandatum requiritur, quando ipſa neceſſitas nos impellit.* Reſp. pericula ac mala cervicibus noſtris imminentia orandi quidem neceſſitatem nobis imponunt, non autem Sanctos invocandi neceſſitatem, ſed confugiendi ad Deum Patrem noſtrum benigniſſimũ in nomine Mediatoris Chriſti invocandum. *Ab eſt ſecundi adjecti ad eſt tertii adjecti, & ab actu indeterminato ad objectum determinatum, non poteſt legitimè procedi.* Invocatio eſt neceſſaria, ſed Sanctorum invocatio non eſt neceſſaria, per Chriſtum enim & propter Chriſtũ Mediatorẽ patet nobis aditus ad Deum qui & poteſt & vult nobis ſuccurrere. Fortaſsis autem per illam neceſsitatem hoc intelligit Bellarminus (cùm enim disertè non expoſuerit, ideo divinatione opus erit) quod nos propter peccata indigni ſimus exauditione, beati autem in cœlo ſuis meritis & interceſsionibus nobis patrocinentur & cauſam noſtrã apud Deum agant. At Scriptura unicum nobis oſtendit Mediatorem Chriſtum Jeſum, cujus merito & interceſsioni tutiſsimè innitimur. Deus per Chriſtum Mediatorem invocatus ad nos exaudiendos & juvãdos paratiſsimus eſt, ergo cum fiducia ad thronũ gratiæ in Chriſto Mediatore nobis promiſſæ accedere poſſumus. Adde quod in cultu divino neceſsitas & mandatum ſibi invicem ſubordinẽtur. Quia enim neceſſarium eſt, ut Deum colamus interim tamen ex noſtro ingenio modum & formam divini cultus petere nō debemus, ideò etiam neceſſarium eſt mandatum ac norma divini cultus in verbo manifeſtata, qua deſtituti vel eam poſtponentes in idololatriam prolabuntur. Quæ contra Majorem argumenti propoſitionẽ pro evertenda Scripturæ perfectione & ſtabiliẽda traditionum ac verbi non ſcripti neceſsitate ab aliis Pontificiis afferuntur, ſuo loco in articulo ſcilicet de Scriptura ſacra refelluntur. Piſtorius in hodeg. p. 270. agnoſcit ad veram & Deo gratam invocationem requiri mandatum, unde Bellarmino contradicens aſſerit, *Deum mandaſſe Sanctos invocari.* Sed tale mandatum ex Scripturis nondum vidimus demonſtratum.

411. 2. Vera & Deo grata invocatio debet habere promiſsionem exauditionis in Scripturis expreſſam. Invocatio Sanctorum non habet promiſsionem exauditionis in Scripturis expreſſam. Ergo non eſt vera & Deo grata invocatio. Major probatur 1. ex omnibus Scripturæ dictis, quæ veram & Deo gratam invocationem exaudiri teſtantur Pſal. 50. v. 15. Pſal. 91. v. 15 Pſal. 138. v. 3. Pſal. 145. v. 18. Joel. 2. v. 32. Matth. 7. v. 7. cap. 18. v. 19. Luc. 18. v. 7. Joh. 16. v. 23. 1. Joh. 5. v. 14. 15. &c. 2. ex Natura veræ invocationis, ea enim eſt amicum cum Deo benigniſsimo Patre colloquium & ἀνάβασις *aſcenſus mentis in Deum, mentis ad Deum peregrinatio* Clem. Alex. orat. 1. contra gent. Cyprian. lib. 2. Epiſt. 2. Damaſcenus lib. 3. orthod. fid. cap. 24 jam verò fieri nequit, ut cœleſtis Pater illud colloquium non audiat. Vera invocatio oritur ex fide, ac fides eſt invocationis anima, Gregor. Nyſſen. de orat. p. 7. *Oratio eſt converſatio ſermocinatioque cum Deo, eorumq; quæ concupiſcuntur certa fides.* Jam verò fides eſt ſalutare organum per quod omnis generis beneficia à Deo obtinemus. Vera invocatio oritur ex Spiritu & fit in Spiritu, jam verò fieri nequit, ut irritum ac fruſtraneum ſit, quod à Spiritu S. proficiſcitur. 3. ex diſcrimine invocationis piæ, Chriſtianę & Deo gratę ab invocatione Ethnica, ſuperſtitioſa, hypocritica, qp inter reliqua etiam in eo conſiſtit, quod prior habet promiſsionem invocationis, quâ poſterior deſtituitur. 4. ab exemplis eorum, quorum preces fuêre exauditæ. Ea namque exempla ſunt velut quædam ſigilla, quibus promiſsio de exauditione in cordibus noſtris obſignatur. Talium verò exemplorum in Scripturis ſacris ubiq; plurima annotata extant. Minor confirmatur 1. *ex Scripturæ ſilentio.* Nuſpiam enim in tota Scriptura talis extat promiſsio, quod illi qui Sanctos invocant, de exauditione debeant eſſe certi. Quod exaudiẽdi ſint, qui Deũ in Chriſti Mediatoris nomine invocãt, paſsim in Scripturis legimus, ſedq; exaudiẽdi ſint, qui Sanctos invocant, nuſpiam legimus. 2. *ex defectu mandati.* Ubi nullum mandatum ibi quoque nulla promiſsio. Sed de invocandis

2. Deſtituitur promiſſione

dis Sanctis nullum extat mandatum, ut patet ex præcedenti argumento. 3. *à contrario.* Ut nulla habetur promiſsio de exauditione facta illis, qui invocant Sanctos: ita quoque nulla comminatio, nullum exemplum pœnæ illis, qui Sanctos non invocarunt, inſlictæ in ſacris literis reperitur, Quid quod fatetur Salmeron diſp. 8. in 1 Timoth. 2. pag. 468. *Chriſtum eſſe ſolum Mediatorem qui per ſe & ſemper exauditur: Sanctos autem non ſemper exaudiri.* Quod ſi ergo non ſemper exaudiuntur, utique nulla adeſt promiſſio exauditionis. Excipit Bellarminus dicto loco, *promiſſionem minimè deſiderari, cùm innumerabilia ſigna & prodigia ad invocationem Sanctorum facta ſatis teſtentur, Deum audire eos, qui Sanctorum patrocinia ad impetrandum aliquid à Deo adhibent.* Reſponſ. ex miraculis verbo deſtitutis non poteſt aliquis fidei articulus demonſtrari, nec de voluntate divina quicquam ſtatui. Deuteronom. 13. verſ. 1. & ſequentibus Quæcunque ergo miracula ad invocationem Sanctorum facta, illa vel confirmant doctrinam in Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis traditam, vel aliam ab ea diverſam. Si prius, proferenda ſunt dicta Prophetica & Apoſtolica de Sanctorum invocatione ex verbo Dei. Si poſterius, non debeut attendi vel curari, qua de re in tractat. de Eccleſ. §. 272. & ſequentibus latiſsimè fuit diſputatum.

3. Deſtituitur probatis exemplis.

412. 3. Vera invocatio debet habere probata piorum exempla. Invocatio Sanctorum deſtituitur probatis exemplis. Ergo non poteſt eſſe vera & Deo grata invocatio. Major probatur, quia ut pii *habent eundem Spiritum fidei,* 2. Corinth. 4. verſ. 13. ita quoque habent eundem Spiritum precum, quia Spiritus fidei eſt etiam *Spiritus precum* Zach. 12. v. 10. unde *in uno Spiritu* Deum invocare dicuntur Epheſ. 2. verſu 18. Sicut omnium piorum *unus Dominus, una fides* Epheſ. 4. verſu 5. ita quoque una invocatio. Adde quod probatorum exemplorum eadem ſit ratio cum regula. Jam verò regula veræ & Deo gratæ invocationis continetur in Scripturis, ut vidimus. Ergo etiam exempla. Minoris veritas tamdiu ſtabit, donec contrarium ex Scripturis probetur. Wolfius in memorab. lect. Centuria 16. pagina 13. ex Petermanno Eterlin autore vetuſtiſsimi Chroniei Helvetiorum refert, haberi in eo ſic annotatum. *Mirum eſſe, non quẽquam beatorum Sanctorum per vitam ſuam invocaſſe alium aliquem Sanctum, præter unum Deum ſuum Creatorem & Servatorem: & tamen nos ejus vecordiæ eſſe, ut Deum noſtrum derelinquentes eos Divos ſubinde imploremus.* Extant in Scripturis plurima omninò invocationis exempla, in Patriarchis, Prophetis, Apoſtolis & Sanctis mulieribus præmonſtrata, ſed ne unicum quidem legitur, quod aliquis defunctum Sanctum invocaverit. Excipit quidem Bellarminus dicto loco, *exempla plurima invocationis Sanctorum ſuppetere in utroque Teſtamento*, ſed quid de illis ſtatuendum ſit, poſtea apparebit, hoc loco notamus illud, quod Bellarminus ſibiipſi contradicat nam præcedenti capite decimo nono, §. 2. ſcribit, *ante Chriſti adventum Sancti, qui moriebantur, non intrabant in cælum, nec DEUM videbant, nec cognoſcere poterant ordinariè preces ſupplicantium, ideò non fuit conſuetum in Veteri Teſtamento ut diceretur, Sancte Abraham ora pro me, ſed ſolùm orabant homines ejus temporis Deum & allegabant merita Sanctorum, qui jam obierant, ut illis eorum orationes adjuvarentur.* Atqui ſi in Veteri Teſtamento non fuit conſuetum, ut diceretur, *Sancte Abraham ora pro me*, quomodo in utroque Teſtamento ſuppetũt plurima invocationis Sanctorum exempla? adde quod nec ex Novo Teſtamento ullum ibidem afferat exemplum, quod Sancti defuncti fuerint invocati, ſed duntaxat illud colligit ex eo, quod *viventes à viventibus invocati fuerint.* Tandem igitur profert Bellarminus locum Jobi capite ultimo in quo & *mandatum & promiſſionem & exemplum* haberi aſſerit. *Ite ad ſervum meũ Iob*, ait Dominus ad amicos Jobi, *en mandatum. Et orabit pro vobis. En exemplum. Et ego ſuſcipiam faciem ejus, ut non imputetur vobis ſtultitia. En promiſſio.* Reſp. argumentum hoc eſt à propoſita quæſtione alienum. Quæſtio enim eſt de Sanctis defunctis, argumentum in medium allatum agit de Sancto adhuc vivente. Excipit Bellarminus, *Sanctos nunc maximè vivere ea parte ſui, quâ preces audire & pro ſupplicibus interpellare Deum poſſint. Nec eſſe, quoad exauditionem abſẽtes licet loco abſentes videantur.* Reſponſ. 1. Sanctos vivere ratione animæ, & pro Eccleſia in genere intercedere concedimus, ex eo tamen inferri nequit, quod religioſè à nobis invocandi ſint. 2. eſſe eos à nobis abſentes & *quoad locum & quoad exauditionem*, ac proinde etiam non eſſe religioſè invocandos, oſtẽdimus ſuperiùs quæſtione ſecunda. 3. Sanctos, qui ex hac vita diſceſſerunt, rectè vocari *defunctos*, Scripturæ & Patrum exemplo in ſtatu quæſtionis confirmavimus. 4. ex eo, quod Sancti à nobis abſint, rectè infertur, quod non ſint religioſè invocandi, (quia religioſa invocatio requirit præſentiam imò omnipræſẽtiam ejus, qui invocatur.) Sed ex præſentia Sanctorum non propterea ſtatim inferri poteſt religioſa eorum invocatio, quippe ad quam plura adhuc requiruntur. Angeli & Sancti in his terris viventes nobis ſunt præſentes, nec tamen religioſè invocantur. Ex remotione unius cauſæ vel requiſiti neceſſarii rectè proceditur ad remotionem effectus, ſed ex poſitione unius cauſæ vel requiſiti neceſſarii non ſtatim infertur poſitio effectus. 5. Quod ſi ergo vel maximè probaſſet Bellarminus, Sanctos nobis eſſe præſentes & preces noſtras audire, nondum tamen evictum foret, Sanctos eſſe religioſè invocandos. 6. Neque id probari poteſt ex dicto Jobi, quia illud à quæſtione eſt alienum, ut oſtendimus. 7. Si propterea Sancti invocari poſſunt ac debent, *quia ea parte ſui vivunt, quâ preces audire poſſunt & quoad exauditionem nobis ſunt præſentes*, conſequens fuerit, etiam Veteris Teſtamenti Sanctos invocari potuiſſe. Ratio connexionis eſt, quia ipſi non minùs quàm Sancti Novi Teſtamenti vixerunt illâ ſui parte, quâ preces audire potuerunt. Jam verò conſequẽs negat ipſe Bellarminus. Ergo nec antecedens ponere debuiſſet. Si obvertas, *diverſitatem eſſe in eo, quod illi fuerint in limbo*, diſcedis à cauſa adæquata quam Robertus Bellarminus aſsignavit, aliâ in ipſius locum ſubſtituta. Salmeron diſputatione octava, in 1. Tim. 2. p. 473. excipit, *etiam*

Abelem non habuiſſe ullum exemplum ſacrificandi agnos & adipes eorum, qui tamē ſacrificādo fide placuit Deo, ut docet Apoſtol. Reſp. Abelem mādatum ſacrificandi divinitùs accepiſſe, ut in tract. de legib. Cerem. §. 14. oſtendimus: proferant ergo & ipſi mandatum de Sanctorum invocatione, neq; amplius urgebimus, ut probatum aliquod exemplum adducant.

4. Non cōgruit cum forma invocationis à Chriſto præſcripta.

413 4. Vera & Deo grata invocatio congruere debet cum forma invocationis in Scriptura ſacra & quidem in Oratione Dominica præſcripta. Invocatio Sanctorum non congruit cum forma invocationis in Scriptura præſcripta. Ergo invocatio Sanctorum non poteſt eſſe vera & Deo grata invocatio. Majoris partes duæ ſunt. Prior *generalis*, quod vera & Deo grata invocatio debeat congruere cum forma invocationis in Scriptura ſacra expreſſa. Poſterior *ſpecialis*, quod debeat congruere cum forma invocationis in Oratione Dominica à Chriſto præſcripta. Prior probatur 1. *ex illis fundamentis*, quibus ſuperiùs demōſtravimus, invocationem Deo gratam debere niti mandato divino, promiſſione, & probatis piorū exemplis in Scriptura traditis. 2. *ex Natura veræ invocationis.* Illa enim eſt præcipua pars divini cultus, ergo ſoli Deo competit ejus normam ac formam præſcribere. Deus enim de ſeipſo eſt ſolus idoneus teſtis ac de ſui cultu eſt ſolus idone9 doctor. Eſt ſapientia ſolius Eccl. propria ſcire quis ſit invocandus & quomodo ſit invocandus. Ergo ex verbo Dei id unicè diſcendum. 3. *ex fine divinæ patefactionis.* Deus hoc fine normam & formam divinæ invocationis cū omnibus neceſſariis partibus & requiſitis in verbo ſuo præſcripſit, ut eam in noſtra invocatione unicè ac præcisè ſequeremur. Poſterior probatur 1. *ex cauſa efficiente* hujus orationis, quæ eſt Chriſtus ipſa *Dei ſapientia* 1. Cor. 1. v. 24. qui *ex ſinu Patris* myſteria regni cœleſtis nobis attulit Johan. 1. v. 18. qui ſolus cor Patris cœleſtis exactiſſimè novit. Tertullianus de oratione cap. 9. *Quid mirum? Deus ſolus docere potuit, ut ſe vellet orari. Ab ipſo igitur ordinata religio orationis.* Cyprianus ſermon. 6. in explic. orat. Dom. *Qui fecit vivere, docuit & orare, benignitate ſcilicet, quâ & cætera dare & conferre dignatus eſt, ut dum prece & oratione, quam Filius docuit, apud Patrē loquimur, faciliùs audiamur. Iam prædixerat horā venire, quando veri adoratores adorent Patrem in Spiritu & veritate & implevit, quod antè promiſerat, ut qui Spiritum & veritatem de ejus ſanctificatione percepimus, de traditione quoque ejus verè & ſpiritualiter adoraremus. Quæ enim poteſt eſſe magis ſpiritualis oratio, quam quæ a Chriſto nobis data eſt, à quo nobis & Spiritus ſanctus miſſus eſt? Quæ vera magis apud Deū precatio, quàm quæ à Filio, qui eſt veritas, de ore ejus prolata eſt? Vt aliter orare quàm docuit, non ignorantia ſola ſit, ſed & culpa, quando ipſe poſuerit & dixerit, rejicitis mandatum Dei, ut traditionem veſtram ſtatuatis. Oretis itaque fratres dilectiſſimi, ſicut Magiſter DEVS docuit. Amica & familiaris oratio eſt, DEVM de ſuo rogare, ad aures ejus aſcendere Chriſti orationem. Agnoſcat Pater Filii ſui verba cùm preces facimus. Qui habitat intus in pectore, ipſe ſit & in voce. Et cùm ipſum habeamus Advocatum apud Patrem pro peccatis noſtris, quando peccatores pro delictis noſtris petimus, Advocati noſtri verba promamus. Nam cùm dicat, quia quodcunque petieritis à Patre in nomine meo dabit vobis, quantò efficaciùs impetramus, quod petimus in Chriſti nomine, ſi petimus ipſius oratiōe.* Chryſ. H. 14 operis impert. in Matt. *Qui nō ſic orat, quēadmodū docuit Chriſtus, nec eſt Chriſti diſcipulus, quia nec Pater libenter exaudit orationem, quam Filius non dictavit, cognoſcit enim Pater Filii ſui ſenſus & verba, nec ſuſcepit, quam uſurpatio humana excogitavit, ſed quā ſapientia Chriſti expoſuit.* 2. *ex materia*, quia hæc oratio mirandâ & nervosâ brevitate complectitur omnia, quæ ſunt in vera & Deo grata invocatione neceſſaria. Exprimit objectum, ad quod dirigenda invocatio, exprimit materiam ſive bona à Deo petenda, exprimit fulcra, quibus noſtra in precibus fides niti poteſt ac debet. Meritò igitur pro norma & forma veræ ac Deo gratæ invocationis habetur. Petimus in oratione Dom. 1. *vitæ noſtræ finem*, tum *principalem*, qui eſt gloria Dei petitione prima, tum *ſubordinatum*, qui eſt noſtra ſalus, petitione ſecunda. 2. *quæ ducunt ad utrumque illum finem*, videlicet 1. *acquiſitionem mediorum* tum *principalis*, quod eſt pietas petitione tertia, tum *ſecundarii*, quod eſt ſuſtentatio vitæ petitione quarta. 2. *remotionem impedimētorum*, videlicet peccatorum tum præteritorum petitione. 5. tum futurorum petit. 6. denique *liberationem ex omnibus adverſis* petitione 7. unde Tertullianus in lib. de orat. Dom. vocat eam *breviarium totius Evangelii.* Auguſtinus Epiſt. 121. cap. 12. *Si per omnia precationum ſanctarum verba diſcurras, nihil invenies, quod non iſta Dominica contineat & concludat oratio.* Item, *Quiſquis in oratione id dicit, quod iſtis Evangelicis precibus non continetur, vel carnaliter vel illicitè orat.* 3. *à fine.* CHRISTUS hoc fine formulam hujus orationis ſuis diſcipulis præſcripſit, ut certum orandi modum haberent, id quod patet tum ex diſcipulorum petitione Luc. 11. verſ. 1. *Domine, doce nos orare, ſicut & Johannes docuit ſuos diſcipulos?* tum ex Chriſti reſponſione ac juſsione, Matth. 6. verſ. 9. οὕτως προσεύχεσθε ὑμεῖς, ubi emphaſis eſt in particula ὑμεῖς, per quam Chriſti diſcipuli ac homines verè pii opponuntur gentilibus βαττολογοῦσι & hypocritis, quorum in præced. verſiculis facta erat mentio, voluit ergo Chriſtus falſis orationum formulis hanc ſuam προσευχῆς formam opponere ac diſcipulos ſuos precantes ab Ethnicis & hypocritis preculas ſuas ſine mēte & fructu demurmurantibus diſcernere, Luc. 11. v. 2. *Cùm oratis, dicite, Pater noſter.* Inde Tertullianus hanc orationis formulam à Chriſto præſcriptam vocat *legem orandi*, in lib. de oratione cap. 9. Cyprianus d. l. *Qui inter cætera ſalutaria ſua monita & præcepta divina, quibus populo ſuo conſulit ad ſalutem, orandi ipſe formam dedit, ipſe quid precaremur, monuit & inſtruxit.* Cœleſtinus dicit, *legem orandi eſſe legem credendi & legem agendi.*

414. Minor propoſitio, quod Sanctorum invocatio non congruat cum forma invocationis in Scripturis ſacris & in orat. Domin. expreſſa probatur, 1. *ex præteritione.* Quod in fidei articulis non habetur in Scriptura expreſſum, illud

pro

pro rejecto ac repudiato à Scripturis dogmate meritò cenſetur. Invocatio Sanctorum in oratione Dominica non habetur expreſſa. Ergo. 2. *à Patris appellatione.* Illum in precibus noſtris invocamus, qui eſt Pater Domini noſtri JESU & propter illum ac in illo etiam noſter Pater. Ita enim Chriſtus non ſolùm verbo, ſed etiam exemplo nos docuit Joh.12. v.27. cap. 17.v.1. Matth.26.v.39. &c. Atqui hæc appellatio non convenit Sanctis. 3. *à Mediatoris denominatione.* Invocamus illum Patrem noſtrũ in nomine Chriſti Mediatoris, in quo *Dilecto etiam nos diligimur* & exaudimur, Epheſ.1. verſ.6 Jam verò Sancti non ſunt unicus ille Mediator. 4. *ab objecti deſcriptione.* Illum in oratione Dominica invocamus, qui *eſt in cœlis*, id eſt, qui eſt ubique præſens, ut Philippus Melanchthon in locis rectè exponit, qui ob divinam ſuam omnipotentiam & omnipræſentiam nos exaudire, ex omnibus malis eripere & quævis neceſſaria nobis conferre poteſt. Jam verò Sancti non ſunt omnipotentes nec omnipræſentes. 5. *ex eorum quæ petimus enumeratione.* Illum ſolum invocamus ex Chriſti præſcripto, à quo petimus, *ut regnum ipſius adveniat, ut nomen illius ſanctificetur, fiat ejus voluntas, ut det nobis panem quotidianum, remittat nobis debita noſtra, non inducat in tentationem, ſed liberet nos à malo.* At à Sanctis hæc omnia in ſenſu complexo & univerſim ſumta petere non poſſumus, quod ne ipſi quidem Pontificii ſaniores negare poterunt. 6. *ex orationis Dominicæ cõcluſione.* Illum ſolum ex Chriſti mãdato & præſcripto invocamus, *cujus eſt regnum & potentia & gloria in ſecula ſeculorum.* Matth.6.v.13. Quamvis enim hæc coronis in Latina verſione non habeatur, nec exponatur ab Hieronymo & Patrib. Latinis in comm.h.l. unde Bell. libr.2. de verbo Dei cap.7. §.9. *eam de textu eſſe* negat, contra v. *à Græcis additam* aſſerit, *cùm Tertullianus, Cyprianus, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus ejus nullam faciant mentionem, cumque Græci in ſua Liturgia recitent quidem in illa verba, non tamen cum oratione Dominica cõtinuent.* (Dicunt Græci, *Sacerdoti duntaxat licere illa verba proferre*, illis enim verbis reſpondere ſolet Sacerdos in Miſſa, quando populus dixit, *ſed libera nos à malo*, referente Bened. Aria Montano h.l.) illis tamen nondum permoveri poſſumus, ut cum Bellarmino Maldonato, & aliis hanc clauſulam pro peregrina & adjectitia habeamus, ſed partẽ Scripturæ Canonicæ eandem eſſe credimus. 1. quia in plerisque omnib. Græcorum exemplaribus eſt adjecta. Robertus Stephanus in vetuſtiſſimo Codice Græco eam reperit, qui extra unum fuit antiquiſſimus Eraſmus in omnibus Græcis exemplaribus eam reperiri aſſerit. 2. In Syriaca paraphraſi illa clauſula itidem habetur. 3. Chryſoſtomus & ejus abbreviator Theoph. eandem interpretantur. 4. Sunt verba Scripturæ Canonicæ omni ex parte conformia, cumprimis verò gratiarum actioni Davidicæ, 1. Paral.29. v.11. *Tibi Domine magnificentia.* Heb. הַגְּדֻלָּה *& potentia, & gloria, & victoria, & honor, quia cuncta quæ in cœlis & in terra ſunt, tua ſunt, tuum eſt regnum & exaltatio ſuper omnem Principem.* 5. Paulus 2. Tim.4. v.17. repetens ultimam petitionem de liberatione à malo, clauſulam illã εὐλογιστικὴν καὶ εὐχαριστικὴν addidit, *cui gloria in ſeculum.* 6. Joh. Ditenbergerus in gloſſis hujus loci fatetur, hæc verba in Græcis exemplaribus haberi. Hactenus major propoſitio, ſequitur minor. Jam verò hæc clauſula non poteſt referri ad Sanctos, cùm ubique in Scripturis ad ſolum Deũ, nuſpiam verò ad creaturas referatur, Rom. 1.v.25. cap.9.v.5. ὁς ἐστιν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. cap.11.v.36. *ipſi gloria in ſecula*, cap.16.v.27. *ſoli ſapiẽti Deo gloria in ſecula.* Cõfer Gal.1.v.5. Eph. 3.v.21. Philip.4.v.20. 1. Tim.1.v.17. 2. Tim.4.v. 18. Heb.13.v.21. &c. 1. Petr.4.v.11. ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, cap.5.v.11. αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας αἰώνων. 2. Petr. 3.v.18. αὐτῷ ἡ δόξα καὶ νῦν καὶ εἰς ἡμέραν αἰῶνος, Jud. v.25. *Soli ſapienti Deo Salvatori noſtro gloria & magnificentia, robur & poteſtas & nunc & in omnia ſecula*, Apoc.1.v.6. *ipſi gloria & imperium in ſecula ſeculorum*, Apoc.4.v.11. *Dignus es Domine Deus noſter accipere gloriam & honorem & virtutem, quia tu creaſti omnia & propter voluntatem tuam ſunt & creata ſunt*, Apoc.5. v.13. *Sedenti in throno & Agno benedictio & honor & gloria & poteſtas in ſecula ſeculorum*, Apocal.19.v.1. *Laus & gloria & virtus Deo noſtro.* 7. *ex particulæ aſſeverandi Amen adjectione.* Talis debet eſſe ex Chriſti præſcripto noſtra invocatio ut ex vera & immota cordis fiducia adjicere poſſimus *Amen.* Jam verò in Sanctorum invocatione non poſſumus adjicere *Amen*, h.e. fiet, quia deſtituimur promiſſione exauditionis. Ergo Sãctorum invocatio non convenit cum forma invocationis à Chriſto in oratione Dominica præſcripta.

Exceptiones Bellarmini. *1. appellatio Patris non excludit Filium & Spiritũ ſanctum.*

415. Excipit Bellarminus de beat. Sanct. cap. 20. reſp. ad 5. argum. 1. *appellatio Patris non excludit Filium & Spiritum Sanctum. Ergo etiam nõ excludit Angelos & Sanctos ab invocationis objecto.* Reſp. 1. itane verò in Arianorum & Photinianorum caſtra Bellarminus deſcendet Filium & Spiritum in unam eandemq; claſſem cum creaturis Angelis ſc. & defunctis Sanctis compingẽs? 2. Eſt profectò inter Filium & Spiritum ſanctum ac Angelos & Sanctos reſpectu objecti invocationis à Chriſto expreſſi ratio maximè diſpar. Unus ille verus Deus ac Pater noſter à nobis invocandus in verbo ſuo ſeſe ſic patefecit, quod ſit Pater, Filius & Spiritus ſanctus, ſed quod Angelos & Sanctos etiam religioſè invocare debeamus, de eo altum in Scripturis ſilentium. 3. Patris nomen in Scripturis accipitur dupliciter: Primò οὐσιωδῶς & *eſſentialiter*, ut eſt tribus Deitatis perſonis, Patri, Filio, & Spiritui Sancto ex æquo commune, hic enim eſt unus ille verus Deus, pater noſter, jure creationis, redemtionis, regenerationis, ſanctificationis, dilectionis & factæ de æterna hereditate promiſſionis. Secundò ὑποστατικῶς & *perſonaliter*, ut primæ Deitatis perſonæ peculiariter tribuitur. In oratione Dominica nomen Patris accipitur in priore ſignificatione, cùm in invocatione non ſint ſeparandæ Deitatis perſonæ. 4. Si vel maximè in poſteriore ſignificatione nomen Patris accipiatur, nondum tamen ab invocationis objecto per id excluduntur Filius & Spiritus ſanctus, quia invocamus illum Patrem, qui ab æterno genuit Filium ſibi coæternum & conſubſtantialem & à quo & Filio

ab

ab æterno procedit Spiritus ſanctus. Quiſquis ergo Patrem invocat, is etiam Filium invocat, quia Pater & Filius unum ſunt, Johan.10.verſ.30 Pater eſt *in Filio*, & Filius eſt *in Patre*, Johan.14. verſ.10. *ut omnes honorare debent Filium* καθὼς *ſicut Patrem* Johan.5.v.23. itaquoque omnes invocare debent Filium καθὼς ſicut Patrem. Qui verò Patrem & Filium invocat, is etiam Spiritum ſanctum invocat, qui unius & ejuſdem eſt cum Patre & Filio eſſentiæ, potentiæ, majeſtatis & gloriæ. Sic ergò ex Chriſti præſcripto in oratione Dominica invocamus Patrem Domini noſtri Jeſu, *qui Spiritum Filii ſui miſit in corda noſtra, clamantem Abba Pater* Galat.4.v.6. 5. nota eſt regula Cyrilli lib.10. Theſauri c.6. *Particula excluſiva* ſolus *uni Deitatis perſonæ addita non excludit perſonas reliquas, ſed tantùm creaturas & ficttitia Numina.* Quod ſi ergò vel maximè in formula orationis excluſiva particula *ſolus* Patris nomini adjiceretur, nondum tamen per eam includerentur Filius & Spiritus Sanctus, ſicut per eam ab objecto adorationis excluduntur Angeli & homines. 6. Illum invocamus à quo petimus, *ut ſanctificetur ejus nomen, ut adveniat regnum ejus &c. & cujus eſt regnum, potentia & gloria.* Jam verò hæc prædicata competunt Filio & Spiritui, ut ex plurimis Scripturæ dictis demonſtrari poteſt. Ergo etiam ab objecto adorationis non excluduntur. Angelorum & hominum ſanctorum eſt ratio maximè diſpar, qui ut ſunt extra Deitatis eſſentiam, ita quoque ab objecto religioſæ adorationis excluſi.

2. Chriſtus noluit docere quis orandus, ſed quæ ſint petenda.

416. Chriſtum, cùm Apoſtolos docuit orare, non de eo, qui orandus eſt, ſed de iis rebus, quæ petendæ ſunt, diſcipulos admonere voluiſſe. Satis enim conſtabat, Deum eſſe orandum & ſolum etiam Deum, cùm auter donorum quæritur. ſed de modo orandi ſive de petendis rebus Apoſtoli ambigebant, cùm dicerent Luc.11. Domine doce nos orare. Reſpond.1. ſi conſtat Deum & quidem *ſolum Deum* eſſe orandum, utique Sancti non ſunt religioſè invocandi. Neque enim excluſiva *ſolus* in conſortium objecti adorationis admittit Sanctos. 2. *Si de modo orandi* Chriſtus diſcipulos ſuos inſtruxit. Ergo etiam de *adorationis objecto*, quia ad modum veræ & Deo gratæ invocationis vel maximè pertinet, ut in ipſo adorationis objecto à norma divinæ voluntatis non aberremus. 3. Utrumque ergo Chriſtus diſcipulos docere & voluit & debuit, ſi modum & formam veræ invocationis docere voluit, videlicet quæ ſint petenda & à quo ea ſint petenda. Præcipua enim pars doctrinæ de invocatione in eo conſiſtit, ut ſciamus, quemnam in precib. noſtris compellare debeamus. 4. Si Chriſtus tantùm *de materia rerum petendarum*, non autem de orationis objecto diſcipulos docere voluit, eccur in ipſo limine *Patris* nomen ponit? cur ſub finem addit, *tuum eſt regnum & potentia & gloria?* 5. *Conſtabat Deum eſſe orandum*, ait Bellarminus. Addimus nos ex Eccio & aliis Pontificiis imò ipſo Bellarmino conſtabat præter Deum tunc têporis Sanctos non eſſe religioſè invocandos. Quod ſi ergo in forma invocationis Eccleſiæ N. Teſtam. præſcripta Chriſtus voluiſſet etiam Sanctos invocari, utique etiam eorum mentionem feciſſet, nec ad ſolùm Patrem, ſed etiam ad Sanctos orationem dirigere mandaſſet. 6. Diſcipuli in genere petunt, formam invocationis ſibi à Chriſto præſcribi Luc.11.v.1. quod ſi fingamus etiam Sanctos eſſe invocandos, conſequens fuerit formulam à Chriſto præſcriptam eſſe imperfectam, ecquis enim inficias ire poterit, ad perfectam de oratione doctrinam vel maximè pertinere mentionem objecti? 7. Diſcipulis itidem jam ante conſtabat, quænam à Deo eſſent petenda ac Dei eſſe regnum, & potentiam & gloriam, nihilo tamen minùs Chriſtus in forma orationis ipſis præſcripta eorum mentionem facere voluit. 8. Chriſtus nec hoc loco, nec alibi in Evangelica Hiſtoria alium nominat, quem adorare diſcipuli debeant, quàm Patrē cœleſtem. Quòd ſi ergo Sancti etiam eſſent invocandi, Chriſtus formam invocationis non plenè nec perfectè Apoſtolis tradidiſſet & per conſeq. non revelaſſet illis omnia ad ſalutem neceſſaria & utilia, cujus contrarium ipſe teſtatur, Joh.15.v.15.

417. 5. Vera & Deo grata invocatio ſemper eſt certa de eo, quem invocat ac invocare etiam debet. Sanctorum invocatio non eſt certa de eo, quem invocat. Ergo Sanctorum invocatio non eſt vera & Deo grata invocatio. Major probatur, 1. quia niſi certi ſimus de objecto invocationis, non poſſunt preces ex fide proficiſci. 2. quia dubitatio in precib. à Spiritu ſancto reprehenditur ac repudiatur, Marc.11.v.23. *Qui dixerit monti huic tollere & mittere in mare & nō haſitaverit in corde ſuo, ſed crediderit, quia quodcūque dixerit fiat, fiet ei.* Jac.1.v.6. *poſtulet in fide nihil haſitans.* At quando de objecto non ſumus certi, non poſſumus abſque dubitatione petere. 3. quia hac certitudine vera & Deo grata invocatio ab Ethnica & ſuperſtitioſa diſtinguitur. Pſal. 79.v.6. Jerem.10.v.25. *Effunde iram tuam ſuper gentes, quæ non noverunt te, & ſuper provincias, quæ non invocaverunt nomen tuum,* Jon.1.v.5. *clamaverunt quilibet ad Deum ſuum,* ſed v.10. dicit Jonas: *Hebræus ego ſum, & Dominum Deum cæli ego timeo, qui fecit mare & aridam,* (qui ſe Hebræis ſive Iſraelitico populo per verbum patefecit.) Joh.4.v.22. *Vos adoratis quod neſcitis, nos adoramus quod ſcimus, quia ſalus ex Judæis eſt.* Aſſumtio probatur, quia Sācti quidam invocantur, de quibus meritò dubitatur, non ſolùm an Sācti fuerint, ſed etiam an unquam in rerum Natura extiterint, quales ſunt Chriſtophorus, Georgius, Catharina &c. Beſſarion Cardinalis referente Bodino in methodo Hiſtor. cap.4. cùm inter divos ineptâ quadam [illegible] Romæ quamplurimus referri videret, quorum vitam improbarat, *ſe valde dubitare* dixit, *utrum vera eſſent, quæ ab antiquis eſſent prodita.* Georgius Caſſander in conſult. art.21. pag.142. reprehenſione dignum cenſet, *quod veteribus & compertis Sanctis propemodum neglectis novos & incognitos vulgus hominum ardentius & impenſius colat* ibid. diſertè ſcribit: *In Sanctorum Hiſtoriis commemorari illos, qui an unquam fuerint, meritò dubitetur.* Item: *multa figmenta Hiſtorias Sanctorum conſpurcaſſe.* Balæus in Marcello 11. Vergerius in Concilio Trident. Legendas Georgii & Chriſtophori veras eſſe negant. Melchior Canus in loc. comm. lib.11. cap.6. *Gelaſius Pontifex hujus generis Hiſtorias multas in Concilio reprobaverit, quæ ut ipſe loquitur, ab infidelibus ſcripta eſſe putantur, ſicut Georgii aliorumque paſſiones, quæ*

5. Non eſt certa de eo quem invocat.

ab

ab hæreticis probantur conſcripta. Baron. in Martyrolog. 25. Julii: *Nihil habeo, quod de gigantea Chriſtoph. ſtatura dicam.* Becan. ipſe lib. de invoc. Sanct. p. 113. *incertum eſſe ſcribit, an re ipſa Chriſtopherus fuerit.* Picturam D. Chriſtoph. Symbolicis picturis annumerandam eſſe per allegoricam ſuam interpretationem innuit Vida in hym. D. Chriſtophori. Idipſum manifeſtiùs docet Villavincentius lib. 3. de rad. ſtud. Theol. cap. 7. p. 384. *Dubium* (inquit) *nemini eſt, picturam hanc à S. Patribus in hunc uſum propriè excogitatam, ut Evangelii præconem adumbret, qui dum Chriſtum extollit & circumfert viſendum cognoſcendumque omnibus, periclitatur in procellis & fluctibus huius mundi, ſuſtentatus tamen ſpe jucundiſſimorum fructuum in poſterum & vel poſt hanc vitam recipiendorum quos baculus supernè virens & florens promittit.* Huius tamen Chriſtophori picti & ficti Patrocinium Angli, Galli & Germani implorarunt, ut conſtat ex Miſſal. Salisburg. & Ord. Hildesheim. ex Hortulo animæ Pariſienſi p. 99. Lugdunenſi p. 118. De Georgio ſic ſcribit Baronius in Martyrol. Romano Aprilis 23. *Pictura illa S. Georgii, qua effingitur eques armatus, qui haſtæ cuſpide Draconem interficit, juxta quem etiam virgo poſita manus ſupplices tĕdens imploret auxilium, Symboli potiùs quàm alicuius Hiſtoriæ opinor eſſe expreſſam imaginem, in nullis enim quæ recĕſuimus Gregorii actis antiquis quidquam ejuſmodi legitur, ſed à Iacobo de Voragine abſque aliqua majorum authoritate ea ad Hiſtoriam referuntur, quæ potiùs typum exprimunt.* Hujus tamen ficti & picti Georgii tutelam in precibus ſuis implorarunt de ipſo dicentes: *Hic nos ſalvet à peccatis, ut in cœlo cum beatis poſſimus quieſcere.* De *Catharina* memorant Vincent. Beluacenſ. in Spec. Hiſtor. libr. 13. capit. 5. Jacob. de Vorag. aur. Legend. cap. 167. Antonin. part. 1. Hiſt. tit. 8. c. 1. §. 38. *quod fuerit virgo & Martyr Alexandrina, Coſti Regis filia, quæ quinquaginta Philoſophos ab Imp. Maxentio adhibitos diſputãdo vicerit, eoſq; unà cum conjuge Maxentii ad fidem Chriſti converterit. Ubi verò Maxentius rotas clavis acutiſſimis & ſerris obſitas ad corpus ipſius dilaniandum parari juſſiſſet, eaſq; Angelus quidam confregiſſet, fertur obtruncata, ipſiuſque corpus ab Angelis in montem Sinaï fuiſſe deportatum,* inde porrò fingunt, *Deum morienti Catharinæ promiſiſſe exauditum iri omnes, qui memoriam paſſionis ejus celebrarent & in quacunq; afflictione nomen virginis invocarent*, inde duplici feſto eam colunt, in Litaniis, in Miſſa, aliiſque orationibus ſuis eam invocant, & lac, quod pro ſanguine è cervice decollata fluxerit, Romæ in reliquiis habetur, Vide Brev. Roman. Miſſal. Roman. in feſto S. Catharinæ. Hortul. anim. in ſuffrag. Virg. Atqui nec Euſeb. nec alii probatæ fidei Hiſtorici hujus miraculi mentionem faciunt, unde quidam ex ipſis Pontificiis Legendam Catharinæ in dubiũ vocant teſte Caſſandro in ſcholiis ad hymnum de Catharina, p. 278. operum. Et quis credat vera eſſe quæ de S. Longino referuntur à Vincentio lib. 7. Speculi cap. 47. Petro de Natalibus lib. 3. cap. 201. Jacobo de Vorag. Legenda 47. Summa fabulæ hûc redit: *Militem Longinum eſſe illum ipſum, qui Chriſti latus lanceâ aperuerit, quique ſanguine ex Chriſti latere profluente aſperſus à cæcitate oculorum ac mentis liberatus & ad Chriſtum converſus fuerit.* Sed quilibet videt ex voce λόγχης, quâ Evangeliſta in deſcriptione huius Hiſtoriæ de apertione lateris Chriſti utitur, nomen fictitii illius Sancti eſſe deductum. Ut autem coluerunt eos, qui nunquam in rerum Natura extitêre, ita quoque cultum illis exhibuerunt, qui non fuêre verè Sancti. Sulpitius in vita Martini ſcribit, *quod cùm populus quidam coleret neſcio quem hominem pro Martyre & Beato Martino ſuſpecta eſſet illa religio, quod nihil certi à Majoribus de illo Sancto accepiſſet, tandem oranti Martino apparuit anima ejus, qui ibi colebatur & confeſſa eſt, ſe animam damnatam eſſe latronis cujuſdam, qui pro ſuis ſceleribus extremi ſupplicii pœnas luerat.* Idem accidit tempore Alexandri III. ut patet ex c. Audivimus extr. de reliquiis & Sanctorum veneratione, ubi reprehendit quoſdam *qui hominem in ebrietate occiſum pro Martyre venerabantur.* Utrumque totidem verbis recitat Bellarminus libro primo de Sanctorum beatitudine, capite 7. §. ultimo. Idem capite 9. §. ultimo ad dictum Auguſtini: *Multorum corpora honorantur in terris, quorum animæ torquentur in gehenna,* reſpondet, *locum hunc fortaſſe non eſſe Auguſtini, præterea intelligi poſſe de impiis, qui honorantur ſuperbiſſimis ſepulchris, cùm tamen animæ torqueantur in gehenna, vel de corporibus Sanctorum non canonizatorum, vel de corporibus fraude aliqua ſuppoſitis pro corporibus Sanctorum, vel de Martyribus Donatiſtarum, qui honorabantur ab hæreticis ut Martyres, cùm eorum animæ reverâ torquerĕtur in inferno.* Quæcunque verò reſponſio adhibeatur, nihilo tamen minùs relinquitur, religioſum defunctorum Sanctorum cultum incerto fundamento niti & cum periculo idololatriæ eſſe conjunctum. Imago Georgii Cappadocis in templo Collegii Anglicani Romæ depicta fertur addito hoc encomio: *Georgium Cappadocem Anglia ſibi protectorem elegit & maximis beneficiis tum pace tum bello receptus religioſiſſimè ſemper coluit.* Atqui Athanaſius Apol. de fuga ſua & in Epiſtola ad ſolitar. vitam agentes, & Gregorius Nazianzenus oratione in laudem Athanaſii, teſtantur Georgium Cappadocem *fuiſſe hominem improbum & Arianum, qui cum militari manu & ſatellitibus Alexandriam à Conſtantino miſſus pro Epiſcopo urbis ſeſe geſſit, poſtea verò cum teſte* Ammiano Marcellino libro 22. *à Juliano Apoſtata trucidatus eſſet, cineribus ne tanquam Martyr à Chriſtianis ſepulchro inferretur, projectis in mare, à nonnullis pro Martyre coli cœpit*, teſte Epiphanio hæreſ. 76. inde prodiit *paſſio Georgii* à ſectatoribus ejus evulgata, quæ multos fefellit, ut putarint Georgium Cappadocem ſanctum fuiſſe Martyrem. Confer Baronium in notis ad Martyrologium Romanum, Aprilis 23. ubi dicit, totam illam de actis Georgii fabulam fuiſſe commẽtum Arianorum. Thomam Beeketum in Anglia invocarunt hiſce verbis: *Tu per Thomæ ſanguinem, Quem pro te impendit, Fac nos Chriſte ſcandere, Quò Thomas aſcendit.* Sed qualis fuerit illa Thomæ Sanctitas, ex Neubrigenſi oſtendit Ivellus part. 2. operum p. 255. Bellarminus ipſe capite viceſimo, reſponſ. ad 8. arg. concedit

cedit, *quorundam Sanctorum Hiſtorias apocryphas & incertas eſſe.* Poſteà addit: *Hiſtoria qua feruntur vel ex Abdia, vel ex aliis ut plurimum non ſunt prorſus indubitata. Item Gelaſius Papa c. ſancta Romana diſt. 15. Hiſtoriam ſancti Georgii inter apocryphas numerat.* At quorum Hiſtoriæ ſunt apocryphæ, illi non poſſunt certâ fide invocari.

418. Excipit Bell. d. l. 1. *licet Sanctorum quorũdam Hiſtoria ſint apocrypha & incerta, ex eo tamen non eſſe conſequens, Sanctos ipſos nunquam fuiſſe. Si enim ita liceret argumentari pleriq; Apoſtoli nõ poterunt inter Sanctos numerari.* Reſp. 1. eſt diſpar ratio inter Hiſtoriam Apoſtolorum & Legendas Chriſtophori, Georgii, Catharinæ &c. Nam de Apoſtolis quædam in Scripturis habentur, fatente ipſomet Bellarmino: *Habemus*, inquit, *in Evangelio vocationem Apoſtolorum nec non felicem dormitionem ſancti Iacobi majoris* Act. 11. & *ſancti Petri glorioſam mortem à Domino pradictã* Joh. 21. ſed de fictis illis Papiſtarum Sanctis nihil extat in ſacris literis. 2. Ne quidem indubitatæ Apoſtolorum Hiſtoriæ probant, Apoſtolos eſſe invocandos, quantò minùs ex apocryphis & incertis Sanctorum Hiſtoriis colligi poterit, Sanctos illos eſſe invocandos. 3. Quæ Abdias & alii ſcriptores fabuloſi de Apoſtolis referunt meritò repudiamus, interim Apoſtolos ipſoa & verè fuiſſe & à nobis honorandos eſſe libenter concedimus, cùm Scriptura ſacra utrumq; doceat, ſed de Sanctis illis fictitiis neutrum ſtatui poteſt propter incertas & apocryphas eorum Hiſtorias. 4. Invocatio Sanctorũ potiſſimùm nititur illo fundamento, quod miraculis illuſtres fuerint. Jam verò Hiſtoriæ quamplurimæ de miraculis Sanctorum ſunt dubiæ vel incertæ, quomodo ergo certâ & indubitatâ fide eos invocare poſſumus? Vide Rainoldum lib. 1. de Rom. Eccleſ. idololat. cap. 5. pag. 209. 210.

419. 2. *Si apocrypha ſunt Hiſtoria trium vel quatuor Sanctorum, innumerabiliũ aliorum certiſſima ſunt atque indubitata, quorundam etiam ſanctitas in ipſis divinis literis pradicatur, ut Maria, Ioannis Baptiſta, Petri. Stephani, & aliorum. Quocircò ſi ideo nolunt adverſarii Georgiũ, Chriſtophorum aut Catharinam colere, quod eorum Hiſtoria incerta ſint, cur Mariam, Iohannem, Stephanum, Petrum &c. non colunt, quorum Hiſtorias negare non poſſunt?* Reſp. 1. à remotione unius neceſſarii requiſiti ad effecti remotionem rectè proceditur, ſed à poſitione unius neceſſarii requiſiti non poteſt ad effecti poſitionẽ ſtatim procedi. Rectè igitur concludo: Illos Sanctos nõ eſſe religiosè invocãdos, quorũ Hiſtoriæ ſũt apocryphæ & incertæ, ac de quibus haud injuriâ dubitatur, an unquàm in rerum Natura extiterint, ſed ex eo non poteſt inferri, ergo illi Sancti, quorum Hiſtoriæ certæ ſunt & qui reverâ extiterunt, ſunt religiosè invocandi. 2. Si illi Sancti eſſent religiosè invocandi, qui reverâ extiterunt. Ergo etiam Sancti in terris viventes eſſent religiosè colendi. 3. De illis ipſis Sanctis, quorum Hiſtoriam Scriptura exponit, multa extant falſa & fictitia in Legendis Papiſticis, quomodo ſcilic. ad eorum invocationem etiam poſt mortẽ edita fuerint miracula &c. quæ proinde à nobis ut incerta & apocrypha meritò repudiantur. 4. Levinſculum eſt quod Bell. addit. *Cur in Calendariis eos ponamus, quos homines perditiſſimos fuiſſe, interdum etiam diverſa religionis à noſtra, fateri cogamur.* Aliud enim eſt memoriæ causâ nudum nomen Calendario inſerere, aliud Hiſtorias Sanctorum ſcribere; & viciſſim aliud eſt Sãctorum meminiſſe, aliud religiosè eoſdem invocare. Retinentur appellationes Ethnicis uſitatæ, quibus dies Dominica vocatur *dies Solis*, feria prima *dies Luna*, feria ſecunda *dies Martis*, & ſic conſequenter, non quod Ethnicam idololatriam probemus, ſed ut tenebras, quibus Majores noſtri in gentiliſmo implicitii hæſerunt, in memoriam nobis revocemus ac pro earum per Evangelii lucem diſpulſione gratias Deo agamus, eodem fine nomina Sanctorum illorum, quorum Hiſtoriæ apocryphæ ſunt & incertæ, Calendariis inſeruntur, ac μιμητικῶς, δοκητικῶς, reſpectu ad Pontificiorum opinionem habito, *Sancti* appellantur.

420. 6. Vera & Deo grata invocatio caret omni ſuperſtitione & Ethnica imitatione. Ratio eſt in aprico, quia p invocationẽ Eeeleſia Chriſt. à cœtib. gentiliũ diſtinguitur & verus Dei cultus, qualis eſt religioſa invocatio, ab omni ſuperſtitione debet eſſe alienus, Cõfer Deut. 12. v. 29. 30. 31. Jam verò invocatio Sanctorum non caret omni ſuperſtitione & Ethnica imitatione. Ergo non poteſt eſſe vera & Deo grata invocatio. Prius membrum aſſumtionis, *quod Sanctorum invocatio non careat ſuperſtitione*, probatur hac ratione. Cultus in Dei verbo non præſcriptus eſt ſuperſtitioſus. Sanctorum invocatio religioſa eſt cultus in Dei verbo non præſcriptus fatentibus quibuſdam ex ipſis Pontificiis. Ergò. Superſtitionem definiũt Thom. 2. 2. q. 82. art. 1. & reliqui Scholaſtici, *quod ſit vitium religioni contrarium, non quia plus exhibeat in cultum divinum, quàm vera religio, ſed quia exhibet cultum divinum vel cui nõ debet, vel eo modo, quo nõ debet.* Jam verò invocatio Sanctorum exhibet cultum divinum illis, quibus non debetur, ac Deum colit eo modo, quo non præcepit. Ergò eſt ſuperſtitioſa. *Superſtitio*, inquit Bonavent. 4. ſent. diſt. 13. in explic. text. *eſt ſententia contra fidem ratione adinventionis, & dicitur ſuperſtitio quaſi ſuperflua inſtitutio.* Jam verò religioſa invocatio Sanctorũ nõ eſt ex fide, ſed humano arbitrio inventa & ſuperfluè (quia præter verbum) inſtituta. Ergò eſt ſuperſtitio. Neve ulla ſuperſit dubitatio, Sanctorum invocationem in Papatu eſſe cum ſuperſtitione conjunctam, adſcribam ea de re confeſſionem quorundam ex ipſis Pontificiis. Bodin. in Meth. Hiſtor. c. 5. p 100. *Antonius à plerіq; in Italia & Gallia Narbonenſi ardentiore voto certè majore metu colitur, quàm Deus immortalis.* Ludov. Viv. in comm. l. 8. Aug. de civ. Dei. c. 27. *Multi Chriſtiani in re bona plerunque peccant, quod divos divasq; non aliter venerantur quàm Deum &c.* Georg. Caſſander in conſult. art. 21. p. 141. errorem vocat, *quod nonnulli certos ſibi Sanctos deligunt.* pag. 142. *quod virgini matri ſubjiciatur Filius in precatione ora matrem & jube Filio &c.* at quis negare poterit, hæc omnia eſſe ſuperſtitioſa? Ante illos omnes Gerſon Pariſienſis Cancellarius part. 3. de direct. cordis conſid. 16. varias ſuperſtitiones in cultu Sanctorum eo tempore receptas taxavit, utpotè *quod gallus pro pueris, gallina pro puellis S. Chriſtophoro vel Ioh. Baptiſta offeratur, quod ad S. Hubertũ pro morſu canis rabida*

6. Non caret omni ſuperſtitione & Ethnica imitatione.

bida

bidi vota fiant, quod S. Antonius creditur plus virtutis habere in curando ſacrum ignem quàm alii Sancti, quod in hac Eccleſia dedicata beatiſſimæ Virgini ipſius virtus ſtatuatur potentior, quàm in alia ad faciendum miracula & ſuccurrendum invocantibus ſe & hoc præſertim ratione talis, vel talis imaginationis ſuæ vel ratione ſolita peregrinationis illic continuata, & ſic de ſimilibus abſque numero. Hæc omnia & longè plura ejus generis Gerſon ibidem enumerat & taxat.

421. Poſterius aſſumtionis membrum, quod ſcilic. *Sanctorum invocatio non careat imitatione Ethnica*, probo 1. *ex confeſſione ipſorum Pontificiorum*: *Non video*, inquit Ludov. Viv. d. l. *in multis, quod ſit diſcrimen inter eorum opinionem de Sanctis & id quod gentiles putabant de Diis ſanctis.* Auguſt. lib. 1. cõtra Maxim. Arian. Epiſcop. cap. 11. graviter ſcribit, eſſe Ethnicam idololatriam, ſi Sanctis templa extruantur. *Si templum* (inquit) *alicui ſancto Angelo excellentiſſimo de lignis & lapidibus faceremus, anathematizaremur à veritate Chriſti & ab Eccleſia Dei, quoniam creaturæ exhiberemus eam ſervitutem, quæ uni debetur Deo*, (quod Paulus Rom. 1. v. 25. gentilibus tribuit) ad hunc Auguſtini locum in margine ſic ſcribit Eraſmus: *Hoc nunc fit quibuslibet Divis.* Vulgatus eſt in Papatu verſiculus Baptiſt. Mantuani: *Ut Martem Latii, ſic nos te Divo Georgi.* 2. *ex ipſa collatione cultus*, qui Sanctis in Papatu exhibetur cum gentilium idololatria: Talis collatio poteſt inſtitui duplex: 1. *ratione objecti.* Sicut Ethnici viros celebres & benemeritos referebant in numerum Divorum, unde Auguſtinus lib. 8. de civit. Dei cap. 26. de illis ſcribit, *quod omnis religio paganorum circa homines mortuos fuerit impleta. In omnibus enim literis paganorum aut non inveniri, aut vix inveniri Deos, qui non homines fuerint, quibus omnibus tamen honores ſtudeant exhibere divinos, quaſi nihil unquam humanitatis habuerint*: ita quoque Pontificii per ſuam canonizationem referunt defunctos in numerum Sanctorum ab omnibus invocandorum. Sicut Ethnici præter unum ſummum Deum plurimos colebant Mediatores, per quos ad illum ſibi parabant acceſſum, *qui ab hominibus auferrent deſiderata & ad eos referrent impetrata*, ut de illis loquitur Auguſt. lib. 8. de civ. Dei cap. 21. *qui tanquam internuncii & Interpretes hinc ferrent petitiones noſtras, inde referrent Deorum ſuppetias, quia meritis hominibus ſuperiores eſſent*, ut idem loquitur lib. ejuſd. c. 22. quibus uti debeamus Advocatis & Patronis, *qui ad Deos perferant preces hominum & inde ad homines impetrata quæ poſſint*, ut loquitur lib. ejuſd. cap. 18. qui cùm ſint amici Dei, votis & ſupplicationibus colerentur, *ut hominum cauſas apud ſupremum Deum adjuvarent*, ut Celſus apud Origenem teſtatur; ac tales Mediatores conſtituebant duplices, videlicet tùm Dæmones, quo nomine intellexerunt ſpirituales eſſentias, tùm *heroas*, per quos intellexerunt animas à corporib' ſeparatas, quæ virtutem quandam habeant, quâ poſt mortem res humanas in fidem curamque ſuam recipiant, & iis præſint referente Euſebio lib. 13. de præparat. Evang. cap. 7. *Credemus igitur* (inquit) *Heſiodo, poſtquam aurei generis homines mortui ſunt, à multis homines anguſtiis, ſemideos factos liberare, mortaliumq́; omnium eſſe cuſtodes ἀλεξικάκυς, ac in poſterum quaſi Deos colemus, eorumq́; adorabimus monumenta. Similiter etiam omnes qui præclarè vixerunt, quoquomodo mortui ſunt, honorabimus.* Ita quoque Pontificii per Angelos & animas Sanctorum defunctorum tanquam *Mediatores interceſſionis* ad Deum in precib' ſibi accedendum eſſe ſtatuunt, unde eos ut Dei amicos & Deo proximos invocant, ut preces ac vota ſua ad Deum & Chriſtum per interceſſionem deferant, à DEO vero & Chriſto ſuis meritis auxilium & beneficia ſibi referant. Sicut Ethnici diverſas provincias diverſis aſſignabant patronis; contra diverſos morbos diverſis ſupplicabant Diis; diverſis vitæ ſtatibus diverſos præficiebant auxiliatores; Græci enim colebant *Palladem*, Ægyptii *Oſirin*, Babylonii *Belum*, Latini *Martem*, Theſſali *Chironem*, Tyrii *Herculem &c.* Ventis præerat *Æolus*, mari *Neptunus & Venus*, Sylvis *Satyri, Fauni, Dryades, Napeæ*, montib' *Oreades*, fluviis *Naiades &c.* Vinum curabat *Bacchus*, fruges *Ceres*, prata & hortos *Flora*, ignem *Veſta &c.* Contra peſtem invocabatur *Æſculapius*, contra febrim *Febris*, contra fiſtulas *Caſtor &c.* Literati ſupplicabant *Minervæ*, Muſici ac Medici *Phœbo*, mercatores *Mercurio*, bellatores *Marti*, venatores *Dianæ*, fabri *Vulcano*, paſtores *Pani & Pali*, amatores *Veneri*, puerperæ *Iunoni &c.* Vide Lilium Giraldum in opere de Diis gentium: Auguſt. lib. 4. de civit. Dei cap. 22. *Dicebat Varro ita eſſe utilem cognitionem Deorum, ſi ſciatur quam quisq́; Deus vim aut poteſtatem habeat cujusq́; rei. Ex eo enim inquit poterimus ſcire, quem cujusq́; rei cauſa Deũ advocare atque invocare debeamus, ne faciamus ut mimi ſolent & optemus à Libero* (vini Deo) *aquam, à Lymphis* (aquarum deabus) *vinum*: ita quoque Pontificii alios Sanctos, aliis præficiunt nationibus ac provinciis, alios aliis urbibus, alios aliis templis & ſacellis, alios aliis vitæ generibus, alios aliis morbis curandis, alios aliis beneficiis conferendis, alios aliis malis avertendis, (ut oſtendimus ſuperiùs q. 5.) adeò ut de Pontificia idololatria non ſolùm uſurpari poſſit illud Propheticum Jerem. 2. v. 28. & cap. 11. v. 13. *ſecundùm numerum civitatum tuarum erant Dii tui Iuda*, ſed etiam ob incrementum & additamentũ ſubjungi, *ſecundùm numerum templorum & altariũ tuorum ſunt Dii tui*, quia in eadem urbe aliud templum conſecratum eſt, *Stephano*, aliud *Iohanni Baptiſtæ*, aliud *Mariæ*, aliud *Ciliano &c.* ac in eodem templo aliud altare eſt uni', aliud alterius Sancti, quinimò quilibet peculiarem ſibi eligit Patronum, quem ardentiore voto & peculiari cultu veneratur, ut ex praxi conſtat. Neve quidquam huic comparationis membro deſit, notandum quod Salmeron diſertè ſcribat Diſp. 7. in 1. Tim. 2. p. 464. *gentiles in eo non peccaſſe, quod diverſos beneficiorum autores colerent & invocarent, ſed quod honorem non meritum exhibebant illis, qui non erant Dii nec Natura, nec participatione.* Sicut Ethnici ſuos divos, divasq́; à diverſis locis, in quibus colebantur & à diverſis beneficiis, quæ ab ipſis petebant, diverſis appellationibus denominabant, unde Jupiter alias dicebatur *Iupiter Agamemnonius*, aliàs *Iupiter Apomyius* aliàs *Iupiter Calvus*, aliàs *Iupiter Ultor*, alias *Vejupiter*, aliàs *Iupiter Latialis &c.* Juno dicebatur aliàs *Iuno Lucina*, aliàs *Iuno Saturnia*, aliàs *Iuno Curitis &c.* ita quoque Pontificiis B. Virgo aliàs eſt *Maria miraculoſa*, aliàs *Maria populi*, alias

Maria Lauretana, aliàs *Maria Oetingenſis*. 2. *ratione modi*, quem in cultu adhibent. Ethnici Deaſtros ſuos colebant per battologias teſte Chriſto Matth. 6. v. 7. & 8. idem faciunt Pontificii, ut teſtantur Roſaria, in quibus juxta numerũ ſphærularum minutiorum recitant Salutationes Angelicas 50. & ſecundùm numerum ſphærularum grandiuſcularum minutioribus interjectarum Orationes Dominicas quinq; Ethnici Divis ſuis extruebant altaria & templa, inſtituebant illis feſta, nuncupabant vota, dedicabant imagines, accendebant lampades, præficiebant Flamines, honorabant ſuffitu & odoramentis &c. Idem in honorem Sanctorum Pontificios facere viva praxis teſtatur. Confer quæ de cultu imaginum dicta ſunt tract. de Lege §. 81. Sicut Ethnici alia donaria aliis offerebant Divis, utpote *Æſculapio* gallum, *Proſerpina* bovem &c. ſic Pontificii *Antonio* offerunt porcum, *Martino* anſerem, *Vito* gallinas &c. Confer Urſin. in ſtupendis templ. Jeſuit. pag. 336. & ſeqq. Et quid multis? conſtat ex Theodoreto lib. 8. de cur. Græc. affect. in fine. *Templa Deorum gentilium olim converſa fuiſſe in templa Martyrum*, ex quo tandem progreſſu temporis factum, ut honores, quos olim gentiles Diis ſuis detulerunt, etiam Martyribus in Eccleſia fuerint oblati: *Suos mortuos*, inquit, *Dominus Deus noſter in templa pro Diis veſtris introduxit, ac illos quidem caſſos gloriâ, vanosq; reddidit, ſuis autem Martyribus honorem illorum dedit. Pro Pandiis enim, Diaſiisq; ac Dionyſiis, hoc eſt, Jovis, Liberique Patris ſolennitatibus, Petro, Paulo, Thomæ. Sergio, Marcello, Leontio, Antonino, Mauritio, aliisque ſanctis Martyribus ſolennitates populari epulo peraguntur.* Idem eſſe factum agnoſcit Bellarminus de beat. Sanctor. cap. 20, reſp. ad 2. ſic ſcribens: *Quod templa idolorum olim converſa ſint in baſilicas Martyrum & aliorũ Sanctorũ certum eſt ex Theodoreto lib. 8. de Martyribus & adhuc Romæ videtur templum omnium Deorum converſum in templum omnium Sanctorum & templum Caſtoris & Pollucis in templum Coſmæ & Damiani. Et Gregorius lib. 2. Dialoger. cap. 8. ſcribit, à S. Benedicto converſum fuiſſe fanũ Apollinis in oratorium ſancti Martini &c.* Regerit quidem ibid. reſp. ad 1. argum. *Theodoretum ſignificare voluiſſe, gloriam Deorum eſſe translatam in Martyres, quia templa & feſta Deorum converſa ſunt in templa & feſta Martyrum, ſed tamen eorum, quos religio vera permittit. ut Martyres non pro Diis habeamus, ſicut illi habebant Jovem & Liberum & alios, ſed pro viris ſanctis & amicis Dei, qui nos exemplis meritis & precibus ſuis plurimùm juvant.* Atqui templa & feſta Deorum non debebant converti in templa & feſta Martyrum, *quia anathematizatur ab Eccleſia, qui templum alicui ſancto Angelo facit*, teſte Auguſt. lib. 1. contra Maxim. cap. 11. quinimò ipſe Bellarmin. lib. ejuſd. cap. 12. hunc honorem ſoli Deo relinquendum eſſe agnoſcit: *Omnes fere actus exteriores* (inquit) *communes ſunt omni adorationi, excepto ſacrificio & quæ ad illud referuntur, templis, altaribus & Sacerdotibus, voluit enim Deus hunc cultum ſacrificii ſibi ſoli exhiberi.* Obſerva autem, meritò dubitari, an libri illi de curandis Græcorum affectionibus ſint Theodoreti, quia ſcopus autoris in loco allegato eſt demonſtrare, Chriſtianos Martyribus ſuis vel eundem vel etiam majorem honorem deferre, quàm Gentiles Diis ſuis. At hoc directè pugnat cum illis, quæ de Ἀγγελοθρησκείᾳ habet Theodoretus in comm. Coloſſ. 2. Præterea in catalogo operum Theodoreti apud Nicephorum lib. 14. hiſt. Eccleſ. cap. 54. non memorantur, nec apud Photium in Bibliotheca, qui pluribus locis ea recenſet.

422. Excipit Bellarminus, *Deum poſſe, ſi voluerit, per quemlibet Sanctorum omnia concedere, & ſine Sanctis etiam multa vel omnia dare, interdum tamen velle unius interceſſione miraculum aliquod operari, aliud verò interceſſione alterius operari. Quis autem novit conſilium Dei, aut quis ei dicere poteſt, cur ita facis, ſicut etiam per unum operatur Deus multa miracula & per alterum fortaſſè majorem nulla, cujus rei cauſam ipſe ſolus novit, ut docet B. Auguſtinus Epiſt. 137. ad Clerum & pop. Hipp. His accedat, quod etſi quidam Sancti aliquo genere miraculorum interdum magis clarent, quam alii, tamen ab omnibus omnia petimus, nec putamus ab uno, ita unum eſſe petendum, ut non etiam exiſtimemus alterius interceſſione obtineri poſſe.* Reſp. 1. hæc aſſertio Bellarmini, *quod ab omnibus Sanctis omnia petant*, adverſatur praxi in Papatu publicè receptæ. 2. eadem adverſatur Coſtero qui in Enchirid. pag. 413. ſcribit: *Non adverſari fidei, ſi Sanctis beatam cum Chriſtô in cœlo vitam degentibus & hæc inferiora adminiſtrantibus pro diverſitate meritorum diverſa vel loca commendata dicantur, vel dona ad fidelium Chriſtianorum auxilium.* 3. Bellarminus contradicit ſibiipſi: Primò enim ſcribit, *Deum poſſe, ſi voluerit, per quemlibet Sanctorum omnia concedere*, ubi opponit Dei voluntatem ac poteſtatem, concedens *poſſe* quidem Deum per quemlibet Sanctorum omnia concedere, negans interim illud ipſum *velle*; mox verò ſubjungit, *ab omnibus Sanctis omnia petimus, nec putamus ita ab uno petendum eſſe unum, ut non etiam exiſtimemus alterius interceſſione obtineri poſſe.* Atqui ſi Deus non vult dare omnia per quemlibet Sanctum, non debent ab omnibus omnia peti, & viciſſim ſi omnia ab omnibus rectè petuntur ergo etiam Deus vult per quemlibet Sanctum dare omnia, aliâs enim ſequeretur, invocationem illam, quâ ab omnibus Sanctis omnia petuntur, divinæ voluntati & ordinationi adverſari. 4. Invertimus igitur Bellarmini exceptionem: Si Deus & poteſt & vult per omnes Sanctos omnia dare, utique etiam non ſunt peculiaria beneficia à certis Sanctis petenda, nec diſtributio illa Sanctorum, quâ certis provinciis gubernandis, certis malis averruncandis, certis beneficiis conferendis præficiuntur, approbanda. Sed Deus poteſt per quemlibet Sanctorum omnia concedere, ut totidem verbis Bellarminus aſſerit. Deus etiam vult per quemlibet Sanctorum omnia concedere, aliàs non poſſent piè omnia ab omnibus peti, quod tamen rectè fieri Bellarminus aſſerit. Ergo non ſunt peculiaria beneficia à certis Sanctis petenda. 5. De voluntate Dei unicè ex Scriptura ſacra, quippe quæ divinam patefactionem continet, nobis certi quid conſtare poteſt. Jam verò in Scripturis altum eſt de hac Dei voluntate ſilentium, quod velit à diſtinctis Sanctis diſtincta beneficia per preces poſtulari. Ad miracula confugere non poſſunt, quia diſtributio illa Sanctorum non ſemper nititur miraculis per illos Sanctos factis, ſed ho-

minum

minum ſuperſtitioſorum opinionibus, ac ſi vel maximè niteretur, nondum tamen deberet approbari. Miracula enim illa non fiunt hoc fine, ut ſtabiliatur Sanctorum invocatio, ſed ut doctrina ipſorum confirmetur, uti etiam ſuperiùs monuimus. 6. Auguſtinus in loco allegato nihil quicquam habet de invocatione illa Sanctorum, per quem à diſtinctis Sanctis diſtincta petuntur beneficia, ſed agit de miraculis, quæ illo tempore circa Martyrum ſepulchra fieri ſolebant ad confirmationem doctrinæ, pro qua mortem obire non fuerant veriti. *Ubiq́; quidem*, inquit, *Deus eſt & nullo continetur vel includitur loco, qui condidit omnia. Veruntamen quis poteſt conſilium ejus perſcrutari, quare in aliis locis hæc miracula fiant, in aliis non fiant? &c.* 7. Si Deus vult interdum unius Sancti interceſſione miraculum aliquod operari, aliud verò interceſſione alterius operari, tùm quærimus, unde conſtet Sanctorum adoratoribus, quod Deus determinatè & in ſpecie illud quod petunt, per hunc Sanctum conferre & operari velit & non per alium? Verbi gratia, unde ſciant; quod dentium dolores curare velit per Apolloniam, oculorum vitia per Otiliam &c. ex Scripturis nihil proferre poſſunt. conſequens ergo eſt, ipſos vagari in incerto & adorare quod neſciunt. 8. Confirmatur hoc argumentum ex eo, quod Bellarminus poſtquam dixerat, *DEUM interdum velle unius interceſſione miraculum aliquod operari, aliud verò interceſſione alterius operari*, immediatè ſubjungat: *Quis autem novit conſilium Dei?* Fatetur igitur, ſe ignorare, quando hoc velit Deus & quænam ſint illa beneficia, quæ per hunc vel aliũ Sanctum conferri velit. Quæ ergo poteſt eſſe in invocatione certitudo, quæ de exauditione fiducia? 9. Denique Bellarminus cauſam hujus diverſitatis ſtatuit eſſe ignotam & ſoli Deo cognitam, ſed Coſterus in Enchirid. p. 413. duas ejuſdem aſſignat cauſas, quarum prior hæc eſt, *quod Sancti peculiari curâ ea loca foveant, in quibus ſacra eorum oſſa aſſervantur*. Poſterior, *quod illum populum cui ens præ cæteris, ex quo originem ducunt*. Frid. Staphylus in defenſ. contra Flacium pag. 184. *S. Ulricum Patronum colunt Auguſtani cives, quia Evangelium Chriſti in illa urbe inſtauravit, miraculis illuſtravit, propagavit aliò etiam. Salburgenſes contrà D. Rubertum, quod & ipſe fuit in Alpibus illis primarius Evangelii Apoſtolus. Eadem de aliis ratio & cauſa eſt.*

7. non eſt Eccleſia utriusq; Teſtamenti communis.

423. 7. Vera & Deo grata invocatio eſt Eccleſiæ tàm Vet. quàm N. Teſt. communis. Sed invocatio Sanctorum non eſt Eccleſiæ utriuſq; Teſtamenti communis. Ergo invocatio Sanctorum non eſt vera & DEO grata invocatio. Major probatur 1. quia ut una eſt Eccleſia, *una fides, unus Dominus*, ita quoque una religioſa invocatio. 2. quia ut in V. T. Deus graviter teſtatur, *ſe gloriã ſuam non velle alteri dare*, Eſa. 42. v. 8. ita quoque in N. Teſt. eodem zelo eſt affectus. 3. Sicut in V. Teſt. prohibitum fuit *incurvare ſe Deo peregrino* vel ut vulgata reddidit, *recenti* Pſal. 81. v. 10. ita quoque in Nov. Teſt. non debet invocari alius, quàm qui in V. Teſt. fuit religioſè invocatus. Non eſt, quod regeras, in *N. T. Chriſti carnem eſſe religioſæ adorationis objectum, quæ in V. T. nondum extitit*, illa enim non adoratur niſi quatenus eſt Λόγῳ perſonaliter unita, jam verò λόγος ἄσαρκος non eſt alius ſive alia perſona, quàm λόγος ἔνσαρκος. Ergo etiam per adorationem aſſumtę carnis, quatenus ea in ipſo Λόγῳ ſubſiſtit, non invocatur alius in N. Teſt. quàm in V. Teſt. adoratus fuit. Si *de perſona* quæratur, nullus adorandus eſt niſi ſolus verus Deus. Si *de Natura*, nihil adorandum, quod non ſit eſſentialiter Deus vel ſaltem hypoſtaticè Deo unitum. Minor probatur *ex confeſſione ipſorummet Pontificiorum*. Salmeron Diſput. 8. in 1. Tim. 2. tom. 15. pag. 473. *Dicendum eſt, ideò non fuiſſe morem in V. Teſt. adeundi Sanctos interceſſores, quia nondum erant beati & glorificati, ut modò ſunt &c. erat etiam periculum idololatriæ.* Suarez in part. 3. Thom. q. 52. Diſp. 42. ſect. 1. pag. 524. *in V. Teſt. quòd aliquis directè invocaverit Sanctos defunctos, ut pro ſe orarent, nunquam legimus.* Bellarmin. lib. de beat. Sanct. cap. 19. §. 2. *Notandum eſt, quia ante Chriſti adventum Sancti, qui moriebantur, non intrabant in cælum, nec Deum videbant nec cognoſcere poterant ordinariè preces ſupplicantium, ideò non fuiſſe conſuetum in Teſtamento veteri, ut diceretur: Sancte Abraham ora pro me, ſed ſolum orabant homines ejus temporis Deum & merita Sanctorum allegabant.* Similia occurrunt apud Dionyſium Carthuſianum in comm. Luc. 23. poſt medium, Eccium in loco mox allegando & Gregor. de Valent. in Apologetico cõtra Diſput. D. Heerbrandi de multiplici Papatus idolomania fol. 39. qui omnes diſputant, *Sanctos in Vet. Teſtam. non fuiſſe invocatos, utpote in limbo adhuc exiſtentes.*

424. Excipit Suarez tom. 2. Comment. in Thom. Diſput. 22. q. 37. ſect. 1. *B. virginem ab initio ſeculi tàm in Eccleſia triumphante quàm in militante aliquo modo fuiſſe adoratam, cùm veriſimile ſit cognitam eam fuiſſe à ſanctis Angelis vel communi conceptu ut in ſtatu viæ credendo Deum ex fœmina ſumturum carnem, vel proprio & particulari, ut in beatitudine intuendo fœminam illã, ex qua verbum incarnandum erat. Item præcognitam eam fuiſſe etiam ante Chriſti adventum à Patriarchis & Prophetis.* Reſp. 1. Non Entis nulla poteſt eſſe adoratio, ſed Maria non extitit ab initio ſeculi. Ergo nec potuit adorari. 2. A cognitione ad adorationem nullâ conſequentiæ lege proceditur. Si ergò vel maximè Angeli & Patriarchæ in individuo cognoviſſent ac prævidiſſent virginem Deiparam, nondum tamen ex eo inferri poſſet, quod eandem adoraſſent. 3. Cognitio illa Angelorum, Patriarcharum & Prophetarum potiùs fuit *confuſa & generalis*, quod Meſſias naſciturus ſit ex virgine, quàm *diſtincta & ſpecialis*, quod ex hac virgine ſit naſciturus. De Angelis teſtatur Petrus 2. Epiſt. 1. v. 12. quod *deſiderent παρακύψαι in myſteria Evangelii*, unde Bernhardus, qui aliàs in cultum Mariæ propenſior eſt, homil. 1. ſuper Miſſus eſt, & Laurent. Juſtinian. ſerm. de annunciat. Angelis accommodant illa verba: *Quæ eſt iſta, quæ progreditur?* quaſi inquirentibus de perſona ſibi ignota. 4. Non poſſunt ex ſcriptis Nov. Teſtam. demonſtrare, quod Maria fuerit adorata, poſtquam promiſſum Meſſiam in lucem ediderat, & tamen audent à nobis poſtulare, ut credamus eam fuiſſe adoratam, antequam in rerum Natura extiterit.

8. Deſtituitur conſenſu Eccleſiæ primitivæ.

425. 8. Vera & Deo grata invocatio unanimi primitivæ temporibus Apoſtolicis vicinæ Eccleſiæ conſenſu ac ſuffragio gaudet. Sancto-

tum invocatio conſenſu illo deſtituitur. Ergo non poteſt eſſe vera & Deo grata invocatio. Major à Pontificiis in dubitationem vocari nequit, cùm ex perpetuo Eccleſiæ conſenſu omnia ſua dogmata ſtabilire nitantur. Minor probatur 1. *ex ipſa Pontificiorum confeſſione.* Nam 1. quidam ipſorum fatentur de invocatione Sanctorum in ſacris literis nihil contineri. At ſi in Scriptura de hoc dogmate nihil quicquam habetur, quantò minùs unanimi primitivæ Eccleſiæ temporibus Apoſtolorum vicinæ ſuffragio illud gaudebit, niſi velimus dicere, nova dogmata præter & extra Scripturas jam tùm fuiſſe in Eccleſiam introducta. Eccius in Enchir. cap. 15. ſub. fin. *Explicitè non eſt præcepta Sanctorum invocatio in ſacris literis. Non in V. Teſt. ubi populus alioquin erat propenſus in idololatriam & Patres erant in limbo nondum beati.* Eſa. 64. *Abraham neſcivit nos, Iſrael ignoravit nos. Sub Evangelio etiam non fuit præceptum, ne converſi gentiles crederent ſe iterum induci ad cultum terrigenarum, ut pro veteri more Sanctos non ut Patronos, ſed ut Deos adoraſſent, ſicut Laoniæ, Paulo & Barnabe ſacrificare volebant. Porro ſi Apoſtoli & Evangeliſtæ docuiſſent Sanctos venerandos, arrogantia fuiſſet eis datum, ac ſi ipſi poſt mortem gloriam illam quæſiviſſent. Noluit ergo Spiritus ſanctus expreſſis Scripturis docere venerationem Sanctorum, ſed ejuſmodi firmatos in fide docuit per miracula & Sanctorum auxilia, fuſis ad eos precibus illos venerandos.* Caniſ. in Catech. fol. 230. *Sanctorum invocationem non conſtare ex Scripturis fatetur.* Tanner⁹ in Compendiaria relatione Colloquii part. 2. cap. 6. p. 37. *Fateantur quæſo, ſi lubet, multa fide infallibili & divinâ credenda eſſe quæ in Scriptura ſola non continentur, nec ex ea ſola evidenter deducantur & tùm nihil cum illis amplius magnopere contendemus. Fateantur, inquam invocationem Sanctorum.* Cenſur. Colon. pag. 230. *Sacra Scriptura quidem nuſquam docet Sanctorum invocationem, nihilominus tamen eſt credenda, recipienda & ſervanda.* Salmeron Diſput. 7. in 1. Tim. 2. tom. 15. pag. 459. *Cùm ante Chriſti adventum introitus non pateret in cœlum, omnes pii & fideles in limbo detinebantur, nec erant perfecti in ſanctitate, nec beati, ideò pauca hujus veritatis invenimus teſtimonia. Evangelia quoq; vitam & paſſionem Chriſti deſcribunt, ejuſque dicta & geſta. Et quia eo tempore nondum erant beati, nihil de hac re habetur expreſſum, ſicut nec invenitur in Epiſtolis Pauli vel Canonicis vel Catholicis Apoſtolorum, quæ ob alias ſpeciales materias fuerunt conſcripta, in reliquis verò mittunt nos ad traditionem, in qua eſt theſaurus totius doctrinæ Novi Teſtamenti. In Apocalypſi verò, ubi erat locus ſcribendi futuros ſucceſſus Eccleſiæ per modum prophetiæ & præſertim ſtatus gloriæ jam inchoatus* (de interceſſione Sanctorum) *expreſsè habetur.* Diſp. 8. pap. 473. *Dicendum eſt ideò non fuiſſe morem in Veteri Teſtamento adeundi Sanctos interceſſores, quia nondum erant beati & glorificati, ut modò ſunt, ideò non debebatur illis tantus honos, quantus eſt iſte &c. Erat etiam olim periculum idololatriæ, unde etiã ſublatus fuit imaginum uſus &c. Ad aliud verò, quod non ſit in Novo Teſtamento expreſſum, dicendum eſt, quod abunde id expreſſum fuit ſi non ſcripto ſaltem traditione viva & conſuetudine, quæ vim legis habet &c. & durum eſſet id Iudæis præcipere & occaſio daretur gentibus putandi ſibi exhibitos multos Deos prò multitudine Deorum, quos relinquebant, & hoc quantum ad Scripturas. Nam quantum ad verbo & ore traditam doctrinam, non eſt dubium, quin Eccleſiis Apoſtoli eam tradiderint.* Petrus Cotonus lib. 1. Inſtitut. Cathol. cap. 16. pag. 91. ad argumentum, *quod nullum ſit in divinis oraculis edictum, quo à beatis cœlitibus opem & præſidium expoſcere jubeamur,* reſpondet hoc modo: *Nullum quidem præceptum Eccleſiæ voce atque imperio fuit hactenus ſignificatum, niſi quatenus eidem obſecundare omnes debemus & præcipienti parere, quod qui recuſant Ethnicis & Publicanis ſociantur &c.* Fatetur igitur invocationem Sanctorũ non niti mandato divino in Scripturis patefacto, ſed Eccleſiæ (Romanæ) ordinatione. 2. primitivæ Eccleſiæ Apoſtolis vicinæ hunc cultum ignotum fuiſſe portim expreſsè, partim tacitè fatentur. Jac. Faber Stapulenſis præfat. in Evang. *Utinam credendi forma à primitiva peteretur Eccleſia, quæ tot Martyres Chriſto conſecravit, quæ nullum ſcopum præter Chriſtum habuit, nulli cultum præterquam uni trinoq; Deo impendit.* Cenſura Colonienſis pag. 209. fatetur, *cultum hunc in Eccleſia non eſſe antiquiorem annis mille ducentis,* quo ipſo agnoſcit tres annorum centurias à nato Chriſto effluxiſſe, antequam cultus Sanctorum in Eccleſia innoteſceret. Lindanus in tabb. analyticis pag. 225. in prima acie collocat *Cyprianum*, qui tertio poſt Chriſtum natum vixit ſeculo. Durandus in ratione divin. officior. cap. 38. fatetur, *quod Eccleſia poſt tempus B. Sylveſtri Sanctorum confeſſorum memoriã venerari cœperit.* Vixit autem Sylveſter tertio poſt Chriſtum natum ſeculo. Bellarminus de beat. Sanctor. cap. 19. Cyprianum prætermittit, agnoſcens in genuinis ejus ſcriptis nullum hujus dogmatis extare veſtigium. Adducit quidem dicta antiquiorum, ut Dionyſii Areopagitæ, Irenæi & Athanaſii, ſed ea partim ex ψευδεπιγράφοις ſcriptis petita, partim in peregrinum ſenſum eſſe detorta, ſuo loco oſtendemus.

426. 2. *Ex Patrum doctrina & teſtificatione.* Talia enim apud pios veteres, cumprimis vetuſtiores occurrunt pronunciata, quæ religiuſæ Sanctorum invocationi vel directè vel indirectè ſunt oppoſita. Diſtribuem⁹ ea in certas claſſes: 1. continet ea dicta, in quib. negant *Sanctos defunctos eſſe invocandos.* Orig. lib. 8. adv. Celſum: *Eas nunc Celſus &ex eo, quod unà cum Deo Filium ejus colimus, colligat, nos quoque non ſolùm Deum, verùm etiam miniſtros ejus colere, qui quidem ſi intellexiſſet veros miniſtros Dei poſt ipſius unigenitum, Gabrielem, Michaelem, reliquosque Angelos, eosq; colendos contenderet, fortaſſe colendi ſignificatum repugnantes & actiones colentium dixiſſemus aliquid de hoc loco, pro tanta rei dignitate &c.* Eccleſia Smyrnenſis in Epiſt. de Martyrio Polycarpi, quam recitat Euſebius lib. 4. Hiſt. Eccleſ. cap. 15. *Sed ille æmulus totius boni & adverſarius omnium juſtorum, poſtquam vidit, quòd & pro Martyrii gloria & pro vita egregia virtutib.* (Polycarpus Martyr) *coronatus eſt & per mortem præmia immortalitatis indeptus, ſatis agere cœpit, ut reliquias ejus ad ſepulturam noſtris deſiderantibus nemo concederet. Inſtigabatur ergo Nicetas Herodis pater, frater autem Dalcæ, adire judicem & petere ab eo, ne humandum concederet corpus, ne fortè, inquit, relinquentes illum,*

Pii veteres 1. negant Sanctos eſſe invocandos.

illum, qui crucifixus eſt, Chriſtiani, hunc colere incipiant, Iudæis maximè iſta machinantibus, qui & noſtros intentis oculis obſervarunt, ne eum è flammis adhuc ardentibus raperent, ignorantes miſerrimi, quia neque Chriſtum aliquando poſſumus derelinquere, qui mortem pro totius mundi ſalute ſuſtinuit, neque alium quenquam colere (σέβειν. Chriſtophorſon' in verſione addidit, *ut Deum*, quod in Græco non habetur) quoniam verum Deum & qui ſolus colendus ſit, novimus. Martyres verò tanquam diſcipulos Domini diligamus & veneremur, **(in Græco non habetur venerari, ſed ἀγαπῶν ἀξίως) ** quaſi integrè fidem Magiſtro ſervantes & Domino, quorum nos quoq; in fide & perſeverantia charitatis optamus eſſe conſortes. Et poſteà: Celebramus diem natalitium Polycarpi, hoc eſt, memoriam eorum, qui certamen ſuum jam decertarunt & ad ſequentium exercitationem & præparationem, ut ſequentium animi ad præceſſorum viam inſignibus exemplis ſuſcitētur, audientes ipſos ob certamina celebrari, & jam coronâ incorruptionis ornatos ac brabeo incomparabili donatos eſſe. Athanaſ. orat. 2. contra Arianos ſub fin. pag. 184. Agnoſcant (Ariani) Sanctos, non à creato poſtulare ut auxiliator ſit. orat. 3. contra Arian. ante med. nec Angelos neque homines ſanctos adoratione colendos eſſe docent. Epiphan. lib. 3. contra hæreſes tum. 2. hæreſ. 79. contra Collyridianos (qui Mariam Θεοτόκον adorando collyridas ſeu placentulas offerendo, imaginem ejus circumferendo & honorando colebant.) pag. 447. edit. Græc. Baſil. col. 882. edit. Pariſ. Lat. Quædam mulieres currum quendam ſive ſellam quadratam ornantes ex paſſo ſuper eum linteo, in die quadam illuſtri anni per aliquos dies panem proponunt & offerunt in nomen Mariæ, omnes autem pane participant &c. illis talem opponit Epiphanius refutationem. Unde non eſt ſimulacrificum hoc ſtudium & Diabolicus conatus? prætextu enim juſtitiæ ſemper ſubiens hominum mentes Diabolus, mortalem Naturam in hominum oculis Deificans ſtatuas humanas imagines præ ſe ferentes per artium varietatem expreſſit. Et mortui quidem ſunt, qui adorantur, ipſorum verò imagines, quæ nunquam vixerunt, neque enim mortua eſſe poſſunt, quæ nunquam vixerunt, adorandas introducunt, adulterante mente ab uno & ſolo Deo, velut commune ſcortum ad multam multiplicis coitus abſurditatem irritatum & quod temperantiam legitimi conjugii unius viri deſtituit. Revera ſanctum erat corpus Mariæ, non tamen DEUS. Revera virgo erat ipſa virgo & honorata, ſed non ad adorationem nobis data, ἐκ εἰς προσκύνησιν ὑμῖν δοθεῖσα, ſed ipſa adorans, eum, qui ex ipſa, carne genitus eſt, de cœlis verò ex ſinibus paternis acceſſit. Et propterea Evangelium munit nos, dicens, quod ipſe Dominus dixerit: Quid mihi & tibi cura eſt mulier? nondum venit hora mea. Quo non putarent aliqui magis eximiam eſſe ſanctam virginem, mulierem eam appellavit, velut prophetans quæ futura eſſent in terra ſectarum ac hæreſium gratiâ, ut ne aliqui nimium admirati ſanctam, in hanc hæreſin, ejusque deliramenta dilabantur. Eſt enim ludibrium tota res, & anicularum fabula, ut ita dicam, tota hæreſis tractatio. Quæ vero Scriptura de hoc narravit? Quis Prophetarum præcepit hominem adorari, nedum mulierem? Eximium quidem eſt vas, ſed mulier, & nihil à Natura immutata, verùm & intellectu & ſenſu in honore honorata, velut corpora Sanctorum, & ſi quid amplius ad glorificationem dixerim, ſicut Helias, ex matre virgo & ſic manens in perpetuum & tranſlatus & mortem non conſpicatus: ſicut Iohannes, qui ſuper pectus Domini recubuit, quem diligebat Ieſus, ſicut Tecla ſancta. Et Maria adhuc honoratior hâc eſt, propter diſpenſationem myſterii, quâ digna facta eſt. Sed neque Elias adorandus eſt, etiamſi in vivis, ſed neque Iohannes adorandus eſt, quanquam per preces ſuas proprias dormitionem ſuam admirandam effecerit, imò potiùs ex Deo gratiam accepit. Sed neque Tecla, neque quiſquam ſanctus adoratur. Non enim dominabitur nobis antiquus error, ut relinquamus viventem & adoremus ea, quæ ab ipſo facta ſunt. Coluerunt enim & adoraverunt creaturam præter creatorem & ſtulti facti ſunt. Si enim Angelos adorari non vult, quantò magis eam (adorari non vult) quæ genita eſt ab Anna, quæ ex Ioachim donata eſt Annæ, quæ per preces & omnem diligentiam ſecundùm promiſſionem patri ac matri data eſt, non tamen aliter genita eſt præter hominum Naturam, ſed ſicut omnes ex ſemine viri & utero mulieris &c. Et poſteà: De cœlis deſcendit & carnem induit Deus verbum ex ſancta virgine, non tamen ut adoretur virgo, neque ut Deum hanc efficeret, non ut in nomen ipſius offeramus, non ut poſt tot ſecula mulieres Sacerdotes ac ſacrificulas efficeret. Non complacuit hoc Deo in Salome fieri, non in Maria. Non permiſit ipſi dare Baptiſma, non benedicere diſcipulos, non imperare in terra juſſit, ſed ſolùm ipſam ſanctificationem eſſe & dignam factam eſſe regno ipſius. Et paucis interjectis: Sit in honore Maria: Pater, Filius & Spiritus ſanctus adoretur, Mariam nemo adoret, non dico, mulierem, imò neque virum. Deo debetur hoc myſterium: Neque Angeli capiunt talem glorificationem. Deleantur quæ male ſcripta ſunt in corde deceptorum. Tollatur ex oculis cupiditas ligni, convertatur rurſus figmentum ad Dominum. Revertatur Eva cum Adam, ut Deum colat ſolùm, ne ducatur ſerpentis voce, ſed permaneat in Dei præcepto, Ne comedas de ligno. Et erat lignum non error, ſed per ipſum lignum facta eſt inobœdientia erroris: Ne comedat quis de errore, qui eſt propter ſanctam Mariam. Nam etſi pulchrum eſt lignum, ſed tamen non ad cibum. Etſi pulcerrima eſt Maria & ſancta & honorata, at non ad adorationem. Hæ verò rurſus renovant fortunæ mixturam & præparant Diabolo & non Deo menſam, velut ſcriptum eſt. Et paſcuntur cibo impietatis, velut dicit divina Scriptura. Et fœminæ terunt pollicem & filii colligunt ligna, ut faciant placentas oleo ſubactas exercitui cœli. Compeſcantur à Ieremia tales mulieres & ne turbent orbem terrarum. Ne dicant, honoramus Reginam cœli, novit enim Taphnas has punire. Noverunt loci horum ædificiorum corpora ſuſcipere ad putrefactionem. Ne credas Iſrael mulieri &c. Tandem concludit: Et quam multa dicere poſſem? Sive enim velut ipſam adorantes Mariam, ipſi offerunt collyridem ſive placentam vanæ iſtæ mulieres, ſive pro ipſa offerre conantur prædictam hanc putidam oblationem, tota res ſtolida eſt & aliena & ex Dæmonum motu fraus & impoſtura. Quo verò non longius extendam ſermonem, ſufficiunt nobis relata. Maria in honore ſit, Dominus adoretur.

Iuſti enim nemini exhibent errorem. (Bellarminus de invoc. Sanct. cap. 15. §. 2. exiſtimat: *Epiphanium eorum duntaxat errorem refellere, qui ſtatuebant, poſſe ac debere Mariam, quæ præcipua Sanctorum eſt, invocari non ſecus ac Deus invocatur.* Sed inane illud ſubterfugium ipſe Epiphanius eefellit, qui ſimpliciter adorari prohibet Deiparam, cùm aderatio ſoli DEO, non autem Angelis vel creaturis ullo modo competat. Collyridiani non habebant Mariam pro ſummo Numine cœli ac terræ creatore, ſed illi ut ſanctæ Deiparæ honores divinos deferendos eſſe judicabant, Epiphanius contra honorandam eſſe concedit, adorandam verò eſſe negat ac multis argumentis idipſum probat. Quod ergo in hæreſ. præced. 78. contra Antidicomarianatas Epiphanius Collyridianis tribuit *ipſos pro DEO virginem introduxiſſe*, id non eſt eo ſenſu accipiendum, quaſi Mſriam habuerinr pro ſummo Deo cœli terræque conditore, ſed quòd divinos honores ipſi deferendo ἱεωμένως & conſequenter pro Deo eandem introduxiſſe convincantur. *Mirati ſumus,* inquit, *alios ita deſipere nt in tractatione de ipſa ſancta ſemper virgine pro DEO hanc introducere ſtnduerint &c. quædam enim mulieres illic in Arabia à partibus Thraces hanc vanitatem invexerunt, ut in nomen ſemper virginis collyridem quandam ſacrificent & ſimul congregentur, & in nomen ſanctæ virginis ultra modum quid tentent aggredi nefario ac blaſphemo negotio, & in nomen ipſius ſacra celebrent per mulieres, quod totum eſt impium ac nefarium, alienum à prædicatione ſancti Spiritus, ut ſit totum Diabolicum opus & Spiritus immundi doctrina. Impletur enim & in his hoc, deficient à ſana doctrina, attendentes fabulis & doctrinis Dæmoniorum. Erunt enim,* inquit, *mortuis divinum cultum præſtantes, quemadmodum etiam in Iſraël coluerunt &c.)* Et poſteà: *Sive enim eſt mortua ſancta virgo & ſepulta, in honore ipſius dormitio, & in caſtitate mors & in virginitate corona, ſive ſublata eſt, velut ſcriptum eſt, animam ipſius pertranſibit gladius, inter Martyres eſt ipſius gloria & in laudibus ſanctum ipſius corpus, per quam lux orta eſt mundo; ſive manſit, nam non eſt DEO impoſſibile omnia facere, quæ vult, finis enim ipſius nemini notus eſt: non convenit Sanctos colere ultra decorum, ſed honorare ipſorum Dominum. Ceſſet igitur error ſeductorum. Neque enim DEUS eſt Maria, neque de cœlo corpus habet, ſed ex conceptione viri & mulieris &c. ut nemo in nomen hujus offerat, ſuam enim animam perdit, neque rurſus debacchetur contumelia afficiens ſanctam virginem.* Ibidem. *Sancti ſunt in honore, quies ipſorum in gloria, profectio ipſorum hinc in perfectione, ſors ipſorum in beatitudine, in manſionibus Sanctis, tripudium cum Angelis, diæta in cœlo, converſatio in divinis Scripturis, gloria in honore incomparabili ac perpetuo, bravia in Chriſto Ieſu Domino noſtro, per quem & cum quo gloria Patri cum ſancto Spiritu in ſecula ſeculorum.* Lactantius lib. 2. Inſtit. cap. 18. *Inexpiabile facinus eſt, deſerere viventem, ut defunctorum monumentis ſervias.* Ibid. *Manifeſtum eſt eos, qui vel mortuis ſupplicant vel terram venerantur, impietatis ac ſceleris ſui ſupplicia penſuros.* Ambroſius in comm. 1. Roman. tom. 5. pag. 177. *Solent tamen pudorem paſſi neglecti Dei miſerânti excuſatione, dicentes, per iſtos poſſe ire ad Deum, ſicut per Comites pervenitur ad Regem. Age nunquid ita demens eſt aliquis, aut ſalutis ſuæ immemor, ut honorificentiam Regis vendicet Comiti, cùm de hac re ſi qui etiam tractare fuerint inventi, jure ut rei damnentur majeſtatis? Et iſti ſe non putant reos, qui honorem nominis Dei deferunt creaturæ & relicto Domino conſervos adorant, quaſi ſit aliquid plus, quod ſervetur DEO. Nam & ideo ad Regem per tribunos aut Comites itur, quia homo utique eſt Rex & neſcit, quibus debeat Rempubl. credere. Ad Deum autem (quem utique nihil latet, omnium enim merita novit) promerendum ſuffragatore opus non eſt, ſed mente devotâ. Ubique enim talis locutus fuerit ei, reſpondebit illi.* Ibid. *Quanta ægritudo, quanta ſtultitia, hos ſe ſapientes appellare ad ſuam damnationem, apud quos plus mortui poſſint quàm vivi, & mortui potiores ſint vivis, à vivo enim DEO recedentes mortuis favent.* Excipit Bellarminus de beat. Sanct. cap. 20. *Ambroſium agere contra Ethnicos, qui aſtrorum curſus colebant, contra quos ibidem Apoſtolus agit, unde etiam dicit eos colere conſervos, id eſt, creaturas, non ſecus ac Deum, quomodo faceret, qui honores regios Comiti deferret.* Reſp. Argumenta Ambroſii ſunt generalia, quibus omnes hagiolatron prætextus refellit. Dicunt illi, *ſe Sanctos invocando honorare eos, ut DEI amicos,* reſpondet Ambroſius, hoc eſſe honorem DEI transferre ad creaturas. Dicunt illi, *ſe honorare Sanctos,* reſpondet Ambroſius, omnem honorem religioſum attributum creaturis eeos divinæ majeſtatis facere. Dicunt illi, *ſe in Sanctis Deum adorare,* imò verò, ait Ambroſius, relicto Domino conſervos adoraris. Dicunt illi, *ſe cultum latriæ DEO reſervare*, imò verò, ait Ambeoſius, nibil DEO reſervatur, quando religioſa adoratio creaturis defertur. Dicunt illi, *ſi ad Regem ſine interceſſoribus non patet aditus, multò minùs ad DEUM ſine interceſſione Sanctorum*, imò verò inquir Ambroſius, ratio eſt maximè diſpar, cùm DEUS non ſit rerum noſtrarum ignarus, ſicut Rex terrenus eorum, quæ in ipſius dirione contingunt. *Atqui,* inquir Bellarminus, *Ethnici putabant, ſummum DEUM non eſſe immediatè, acceſſibilem, nec aliter ad eum veniri, niſi per cultum inferiorum virtutum.* Reſp. eodem modo docent Pontificii, ad DEUM & CHRISTUM Mediatorem, utpore juſtum & ſeverum judicem non patere nobis aditum niſi pee Sanctorum interceſſiones.) Idem lib. 3. de Spiritu ſancto cap. 12. pag. 112. *Haud dubiè etiam Spiritus ſanctus adorandus eſt, quando adoratur ille, qui ſecundùm carnem natus eſt ex Spiritu. Ac ne quis hoc derivet ad virginem Mariam, Maria erat templum DEI non Deus templi. Et ideo ille ſolus adorandus, qui operabatur in templo* Hieronymus tom. 2. Epiſt. 53. adverſus Vigilantium ad Riparium Preſbyteeum pag. 119. *Nos autem non dico Martyrum reliquias, ſed ne Solem quidem & Lunam, non Angelos, non Archangelos, non Cherubim, non Seraphim, & omne nomen quod nominatur & in præſenti ſeculo & in futuro, colimus & adoramus, ne ſerviamus creaturæ potiùs quàm creatori, qui*

eſt

eſt benedictus in ſecula. pag. 120. Quis enim, ô inſanum caput, aliquando Martyres adoravit. Idem Hieronymus (vel potius Sophronius) in homil. de aſſumtione B. Mariæ Epiſt. 10. tom. 9. Virginis nullus honor eſt alius, niſi cùm ille jure honoratur, qui naſci dignatus ex ea. Auguſt. Epiſt. 42. Videtis Imperii nobiliſſimi eminentiſſimum culmen ad ſepulchrum piſcatoris Petri ſubmiſſo diademate ſupplicare, (quod ſcilicet non ipſi Petro, ſed DEO licet apud monumentum Petri ſupplicet, ut ex aliis locis patebit.) Cùm Maximus Madaurenſis Grammaticus apud Auguſt. Epiſt. 43. dixiſſet: Chriſtianos in Africa loco Iovis, Iunonis, Minervæ, & Veneris habere & colere Punicos Martyres, Auguſtinus ei reſpondens Epiſt. 44. nequaquam concedit, Martyres in Eccleſia invocari, ſupplicationibus & precibus coli, ſed improbatis vulgi ſuperſtitionibus veram Eccleſiæ fidem & confeſſionem repetit: Scias, inquit, â Chriſtianis Catholicis nullum coli mortuorum, nihil denique ut Numen adorari, quod ſit factum & conditum à DEO, ſed unum ipſum DEUM, qui fecit & condidit omnia, ubi nota Auguſtinum non confugere ad diſtinctionem λατρείας & δουλείας, ſed ſimpliciter negare, quenquam mortuorum à Chriſtianis coli vel adorari. lib. de vera relig. cap. 55. Non ſit nobis religio cultus hominum mortuorum, quia ſi piè vixerint, non ſic habentur, ut tales quærant honores, ſed illum à nobis coli volunt, quo illuminante lætantur, meriti ſui nos eſſe conſortes. Honorandi ergo ſunt propter imitationem, non adorandi propter religionem, ſi autem malè vixerint, ubicunque ſint, non ſunt colendi. Et paulò pòſt: Honoramus eos charitate, non ſervitute, (ubi obſerva etiam δουλείαν religioſam derogari Sanctis) nec eis templa conſtituimus (quæd. exempl. legunt conſtruimus) nolunt enim ſe ſic honorari à nobis, quia nos ipſos cùm boni ſumus, templa ſummi DEI eſſe noverunt. lib. de Catech. rudib. cap. 7. Non ideo nobis proponuntur exempla juſtorum, ut ab iis juſtificemur, ſed ut eos imitantes ab eorum juſtificatore nos quoque juſtificari ſciamus. (Contrà faciunt Pontificii dum à Sanctis inter alia etiam juſtificationis gratiam in precibus ſuis petunt.) lib. 7. de civit. Dei cap. 27. Si templo, ſi Sacerdote, ſi ſacrificia, quod DEO vero debetur, colatur, aliquod Elementum mundi vel creatus aliquis Spiritus, etiamſi non immundus aut malus, non ideo eſt malum, quia illa mala ſunt, quibus colitur, ſed quia illa ſunt talia, quibus ſolus ille colendus ſit, cui talis ſervitus cultusque debetur lib. 8. de civit. Dei cap. 27. Honoramus memorias Martyrum ut ea celebritate & Deo vero de illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum atque palmarum eodem invocato in auxilium & ex eorum memoria renovatione adhortemur. Ibid. Nec tamen nos eiſdem Martyribus templa, Sacerdotia, ſacra & ſacrificia conſtituimus, quoniam non ipſi, ſed Deus eorum nobis eſt Deus. Honoramus ſanè memorias eorum tanquam ſanctorum hominum DEI, qui uſque ad mortem ſuorum corporum pro veritate certaverunt, ut innoteſceret vera religio, falſis religionibus victis atque convictis, quod etiamſi qui antea ſentiebant, timendo reprimebant. Quis autem audivit aliquando fidelium ſtantem Sacerdotem ad altare etiam ſuper ſanctum corpus Martyris ad Dei honorem cultumque conſtructum, dicere in precibus, Offero tibi ſacrificium Petre vel Paule, vel Cypriane, cùm apud eorum memorias offeratur DEO, qui eos & homines & Martyres fecit & Sanctis ſuis Angelis cœleſti honore ſociavit. lib. 22. de civit. Dei c. 10. Nos autem Martyribus noſtris non templa ſicut Diis, ſed memorias ſicut hominibus mortuis, quorum apud Deum vivunt Spiritus, fabricamus, nec ibi erigimus altaria, in quibus ſacrificemus Martyribus, ſed uni Deo & Martyrum & noſtro ſacrificium immolamus, ad quod ſacrificium ſicut homines Dei, qui mundum in ejus confeſſione vicerunt, ſuo loco & ordine nominantur, non tamen à Sacerdote, qui ſacrificat, invocantur. Deo quippe non ipſis ſacrificat, quamvis in memoria ſacrificet eorum, quia Dei Sacerdos eſt, non illorum Fauſto objicienti, quod Catholici idola verterint in Martyres, quos votis ſimilibus colant, reſpondet lib. 20. contra Fauſtum cap. 21. Colimus Martyres eo cultu dilectionis & ſocietatis, quo & in hac vita coluntur ſancti Dei homines, quorum cor ad talem pro Evangelica veritate paſſionem paratum eſſe ſentimus. Sed illos tantò devotiùs, quantò ſecuriùs poſt incerta omnia ſuperata, quantò etiam fidentiore laude prædicamus jam in vita feliciore victores, quàm in iſta adhuc uſque pugnantes. At illo cultu, quæ Græcè Latria dicitur, Latinè uno verbo dici non poteſt, cùm ſit quædam propriè divinitati debita ſervitus, nec colimus, nec colendum docemus, niſi unum Deum. Cùm autem ad hunc cultum pertineat oblatio ſacrificii, unde idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent, nullo modo tale aliquid offerimus, aut offerendum præcipimus, vel cuiquam Martyri, vel cuiquam ſanctæ animæ, vel cuiquam Angelo. Et quiſquis in hunc errorem delabitur, corripitur per ſanam doctrinam, ſive ut corrigatur, ſive ut caveatur. Ipſi enim Sancti vel homines vel Angeli exhiberi ſibi nolunt, quod uni Deo deberi norunt. Apparuit hoc in Paulo & Barnaba, cùm commoti miraculis, quæ per eos facta ſunt, Lycaonii tanquam Diis immolare voluerunt. Conſciſſit enim veſtibus ſuis iſta ſibi fieri vetuerunt. Apparuit & in Angelis, ſicut in Apocalypſi legimus, Angelum ſe adorari prohibentem & dicentem adoratori ſuo: Conſervus tuus ſum & fratrum tuorum. Superbi Spiritus iſta ſibi exigunt Diaboli & Angeli ejus. (Obſerva, Auguſtinum immediatè tanquam duas ſpecies ἀντιδιῃρημένας ſibi invicem opponere cultum religioſum ſoli Deo debitum & civilem creaturis deferendum. Ergo nõ agnoſcit tertiam aliquam ſpeciem cultus intermediam, divinâ inferiorem & humanâ majorem, quam Pontificii introducunt) tract. 1. in Johan. Non poteſt eſſe in pace, qui ſpem ponit in homine. Nolite ſic erigere oculos in montem, ut putetis in homine ſpem eſſe veſtram collocandam. Et ſic dicito Levavi oculos meos in montes, unde veniat auxilium mihi, ut ſtatim ſubjungas, auxilium meum à Domino, qui fecit cœlum & terram. Unde enim & montes acceperunt, ibi & ſpes noſtra ponenda eſt. Mons erat & ille Baptiſta Johannes, qui dixit. Non ſum ego Chriſtus, ne quiſquam ſpem in monte ponens caderet ab illo, qui mõtes illuſtrat. lib. de paſtorib. c. 8. Nolite putare te injuriam facere montibus ſanctis, quando dixeris, Auxilium meum non à montibus, ſed à Domino, qui fecit cœlum & terram. Ipſi Montes hoc tibi clamant. Mons erat Paulus &c. Ergo ubi levaveris oculos tuos in montes, unde veniet auxilium tibi; id eſt, in autores Scripturarum divina-

rum? attende omnibus medullis tuis omnibus oſſibus clamantes. Domine quis ſimilis tibi? ut ſecurus ſine ulla montium injuria dicas. Auxilium meum à Domino, qui fecit cœlum & terram. Non ſolum tunc tibi non ſuccenſebunt montes, ſed tunc amabunt, tunc magis favebunt. Si in ipſis ſpem tuam poſueris, contriſtabuntur. Id confirmat exemplo Angeli, qui noluit adorari à Iohanne, cui multa mirabilia oſtenderat, ſed ad Dominum illum revocavit. Cyrillus lib. 6. contra Julian. f. 52. *Sanctos Martyres neque Deos credimus, neque adorare conſuevimus, laudamus autem eos potiùs ſummis honoribus, quod pro veritate ſtrennè certarunt & fidei ſinceritatem ſervaverunt, ita ut & ſuam animam contemſerint & mortis terroribus valedicentes prævaluerint in ſummis periculis, tantaque fuerint fortitudinis, quaſi ſtatuas ſibi ſua vita exercitaturi.* Et poſtea. *Nos autem non Deos factos eſſe diximus ſanctos Martyres, (non cultu religioſo, non adoratione, non invocatione) ſed omni honore eos dignari conſuevimus, quodammodo reponentes memoriam illis immarceſcibilem pro honoribus & remuneratione fortitudinis tàm conſpicua.* Ibid. cùm recenſuiſſet, quo pacto Græci ſuos Dæmonas e præſtantibus hominibus factos tanquam cuſtodes & auxiliares ſuperſtitum coluerint; Subjicit ipſe. *Proinde nos quidem minimè, Græci autem potius deprehenduntur hominum fuiſſe cultores & Dei gloriam incircumſpectè, quibus voluerunt, tribuiſſe.* lib. 10. contra Julianum ait, *Chriſtianos magni facere reverentiam & honorem erga ſanctos Martyres*, ſed addit, *Scriptura nobis unum Deum prædicavit, alium autem præter illum omninò nullum adorare conſuevimus.*

2. Negant Angelos eſſe invocandos. 427. Secunda claſsis continet dicta illa, in quibus negant Angelos eſſe adorandos, ex quo apparet, quod nec defunctos Sanctos adorari voluerint, cùm Angelorum & Sanctorum defunctorum hac in parte ſit par ratio. Irenæus l. 1. cap 23. teſtatur, *hæreticos fuiſſe uſos Angelorum invocationibus.* & cap. 35. exprimit formam invocationis. *O Angele te oro.* lib. 2. adv. hæreſ. cap. 57. pag. 160. *Non eſt numerum dicere gratiarum, quas Eccleſia à Deo accipiens in nomine JESU CHRISTI per ſingulos dies in opitulationem gentium perficit, nec invocationibus Angelicis aliquid facit, nec incantationibus, nec aliqui prava curioſitate, ſed mundè & purè & manifeſtè orationes dirigentes ad DOMINUM, à quo fecit omnia & nomen DOMINI noſtri JESU CHRISTI.* Origenes lib. 5. adverſ. Celſum. *Angelos invenimus interdum Deos* [Elohim] *vocari a Scriptura ſacra, ſed non ſic, ut jubeamur eos adorare aut divinis honoribus colere, quamvis dona Dei nobis afferant. Omnia enim vota, omnes interpellationes, deprecationes & gratiarum actiones deſtinandæ ſunt ad Deum rerum omnium Dominum per majorem Angelis ſummum Pontificem vivum verbum & Deum &c. Angelos invocare abſque ipſorum cognitione, cujus homo capax non eſt, non videtur rationi conſentaneum. Atque ut demus ab homine comprehendi mixtam quandam & arcanam eorum Naturæ notitiam, officiorumque quibus funguntur ſinguli, hoc ipſum cohibebat, ne quis audeat offerre preces niſi Domino ſoli, qui unus abunde ſufficit &c.* lib. 8. adverſ. Celſum, pag. 948. *Prædicamus eos* (Angelos) *ut beatos, quibus à Deo commiſſa ſunt utilitates hominum, non tamen honorem ſoli Deo debitum his reddimus. Nam nec Deus vult, nec ipſi, quibus hæc commiſſa ſunt, & amant nos, quia non ſacrificamus eis, non enim opus habent iſtis nidoribus.* Concil. Laodicenum can. 35. *Quòd non oporteat Eccleſiam Dei relinquere & abire, atque Angelos nominare & congregationes facere, quæ interdicta noſcuntur. Si quis igitur inventus fuerit, huic occultæ idololatriæ ſerviens, ſit anathema, quia dereliquit Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum Filium Dei & ſe idololatriæ tradidit.* (Excipit Bellarminus cap. 20. *Concilium non damnare quamlibet venerationem Angelorum, ſed eam quæ Deo propria eſt.* Reſp. nec nos damnamus venerationem Angelorum, ſed ea, quæ Deo unicè debetur, jam verò religioſa adoratio debetur ſoli Deo. Concedit Bellarminus, *hunc canonem oppoſitum eſſe Simonianis, qui dicebant, Deum apprehendi non poſſe, ſed per Angelos eſſe placandum.* Jam verò Pontificii itidem docent, ad Deum & Chriſtum per Angelos & Sanctos ut Mediatores ac interceſſores nobis parandum eſſe aditum. Surius in margine appoſuit *pro Angelis legendum eſſe angulos*, quam corruptelam etiam ſecunda canonum editio retinet. Sed eam refellit tum prima editio, quæ ſic habet: *De his, qui Angelos colunt*, tum recentior verſio Gentiani Herveti Pontificii ibidem appoſita, quæ habet *Angelos nominare.* Eadem falſitatis convincitur ex Theodoreto in comm. Coloſſ. 2. quem locum paulò pòſt adducemus. Confer Balſamonem in hunc canonem. Athanaſ. orat. 3. contra Arianum: *Angelus Johannem in Apocalypſi ſe adorare volentem non admiſit dicens: Vide ne feceris &c. Quocirca ſolius Numinis eſt adorari. Neque id ab Angelis ignoratur, qui quanquam cæteros gloriâ tranſcēdunt, creaturas tamē ſe eſſe neq; in claſſibus adorandorū, ſed adorantiū Dominum agnoſcunt ſe computari debere.* Idemq; orat. 4. contra Arianos t. 2. p. 259. *Nunquam quiſquam precaretur accipere à Deo & ab Angelis aut aliis rebus creatis. Neque quiſquam hanc verborum formam concepit. Det tibi Deus & Angelus. ſed contra à Patre & Filio propter unitatem, uniformemque rationem dandi.* Chryſoſt. homil. 7. in Epiſt. t. Coloſſ. *Sunt nonnulli, qui dicunt non oportere per Chriſtum reconciliari & ad Patrem accedere, ſed per Angelos. Propterea Paulus ſurſum ac deorſum, quæ de Chriſto ſunt, verſat.* Epiphanius hæreſ. 79. contra Collyridianos. *Deus Angelos adorari non vult.* Et poſtea: *Neque Angeli capiunt talem glorificationem* [adorationis] Hieron. Epiſt. ad Riparium. *Nos nec Angelos, nec Arch Angelos, nec Cherubim, nec Seraphim adoramus.* Ambroſ. in comm. Coloſſ. 1. *Cuncta in ipſo* [Chriſto] *conſtant, quia in omnibus ipſe primatum tenet, ut ſi quis alicui Elementorum aut Angelorum vel poteſtatum devotum ſe debere eſſe putet, errare ſe ſciat.* Auguſtin. lib. de vera relig. c. 55. *Hoc ipſos Angelos velle credamus, ut unum cum ipſis colamus Deum. Rectè itaque ſcribitur, hominem ab Angelo prohibitum, ne ſe adoraret, ſed unum Deum, ſub quo eſſet & ille conſervus.* lib. 10. Confeſſ. c. 42. *Quem invenirem, qui me reconciliaret tibi? an eundum mihi fuit ad Angelos? quâ prece? quibus Sacramentis? multi tonantes*

ad

ad te redire, ut q; per ſeipſos valentes, ſicuti audio tentarunt hæc & digni habiti ſunt illuſionibus, lib. 8. de civ. Dei c. 25. *Nullo modo q. per Dæmonum medietatem ambiendum eſt ad benevolentiam ſeu beneficentiam Deorum vel potiùs Angelorum bonorum, ſed bonæ voluntatis ſimilitudinem, quâ cum illis ſumus, cum illis vivimus, & cum illis, Deum quem colunt. colimus.* lib. 1. contr. Maximin. Arian. c. 11. *Si templum alicui ſancto Angelo excellentiſſimo de lignis & lapidib. faceremus, anathematizaremur à veritate Chriſti & ab Eccleſia Dei, quoniam creaturæ exhiberemus eam ſervitutem, quæ uni tantùm Deo debetur* [ubi Eraſm. in margine annotavit. *Hoc nunc fit quibuslibet Divis*, agnoſcens Praxin Papatus huic Auguſtini monito repugnare] libr. 2. contr. Fauſt. c. 21. *Ipſi ſancti Angeli exhiberi ſibi nolunt, quod uni Deo deberi norunt*, quod probat ex Apoc. 19. & 22. Idem in enarr. Pſ. 34. *Sed fortè & hic dicetur mihi, Angelos cole, Angelos adora. Et hîc dicam, Domine, quis ſimilis tibi? Et ipſos Angelos tu creaſti. Nihil ſunt Angeli niſi videndo te. Meliùs eſt cũ ipſis poſſidere te, quàm ipſos adorando cadere à te.* In enarr. Pſ. 96. objicientibus. *Non colimus Dæmonia, Angelos quos dicitis ipſi & nos colimus*, reſpondet. *Utinam ipſos colere velletis, facilè ab ipſis diſceretis, illos non colere.* Et poſtea: *Nemo dicat, timeo, ne iraſcatur mihi Angelus, ſi illum non colo pro Deo meo. Tunc tibi iraſcitur, quando ipſum colere volueris. Quomodo enim Dæmones iraſcũtur, ſi non colantur, ſic Angeli indignantur, ſi pro Deo colantur.* Ibidem. *Omnes Sancti vel Angeli illius quærunt gloriam, quem diligunt. Ad ejus cultum ad ejus orationem, ad ejus contemplationem omnes quos diligunt, rapere & inflammare ſtudent. Volunt potiùs, ut Deus unus colatur, unus adoretur, Deo uni ſacrificium offeratur, non ſibi.* libr. de paſtoribus cap. 8. *Angelus multa divina & mira oſtendens homini ab homine adorabatur, ille tanquam levantem oculos ad montem revocat ad Dominum. Noli, inquit, facere, Deum adora. Nam ego conſervus tuus ſum & fratrũ tuorum.* tract. 13. in Joh. *Hæc eſt religio Chriſtiana, ut colatur unus Deus & non multi Dii, quia non facit animã beatam niſi unus Deus. Participatione Dei fit beata, non participatione Angeli fit beata ſancta anima. Sed ſi quærit beata eſſe infirma anima, quærat unde beata fit ſancta anima. Non n. beatus efficieris ex Angelo tu, ſed unde Angelus beatus, inde & tu.* Theodoret. in comm. Col. 2. *Qui legem defendebant, eos etiam ad Angelos colendos inducebant, dicentes fuiſſe legem per eos datam. Manſit a. diu hoc vitium in Phrygia & Piſidiâ. Quocirca Synodus quoque, quæ convenit Laodiceæ, quæ eſt Phrygiæ metropolis, lege prohibuit, ne precarentur Angelos. Et in hodiernum uſq; diem licet videre apud illos & eorum finitimos oratoria ſancti Michaelis. Illi ergò hoc conſulebant utiq; humilitate utentes, dicentes univerſorum Deum nec cerni, nec comprehendi, nec ad eum poſſe perveniri & oportere per Angelos divinam ſibi benevolentiam conciliare. Hoc a. dixit, in humilitate & cultu Angelorum. Illud a. inflatus, non eſt contrarium humilitati, eam n. præ ſe ferebant, ſed reverâ inſolentia vitio laborabant. Hoc a. ſuis, quæ non vidit, incedens, pro eo quod eſt, propriis rationibus & cogitationibus utens, hoc n. ſubjunxit. Temerè inflatus à mente carnis ſuæ.* ** Verba illa Theodoreti etiam extant in Oecumenio Manuſcripto vetere membranaceo Bibliothecæ Auguſtanæ in c. 2. Col. quæ tamen in libris editis omiſſa. οἱ τῷ νόμῳ συνηγοροῦντες καὶ τοὺς Ἀγγέλους σέβειν εἰσηγοῦντο, ὅτι δι' αὐτῶν καὶ ὁ νόμος ἐδόθη. ἔμεινε δὲ τοῦτο κατὰ Φρυγίαν τὸ ἔθος, ὡς καὶ τὴν ἐν Λαοδικείᾳ σύνοδον νόμῳ κωλῦσαι τὸ προσιέναι Ἀγγέλοις καὶ προσεύχεσθαι, ἀφ' οὗ καὶ ναοὶ παρ' αὐτοῖς τοῦ Ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ πολλοί. ** in c. 3. Col. *Quoniam n. illi Angelos jubebant adorare, ipſe contrarium præcipit, ut & dicta & facta exornent recordatione Chriſti Domini. Et Deo, inquit, & Patri gratiarum actionem emittite per ipſum, non per Angelos. Hanc etiam legem ſequens Laodicena Synodus & volens veteri illi morbo mederi, lege cavit, ne precarentur Angelos, & ne relinquerent Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.* [Excipit Bellarm. *Theodoretum hoc velle, quod ab Apoſtolo damnentur Simoniani, qui dicebant Deũ apprehendi non poſſe, ſed per Angelos eſſe placandum.* Illud, quod de *oratoriis S. Michaelis* dicitur, *duobus modis intelligi poſſe. Uno modo, quòd velit dicere, hæreticos ædificare oratoria S. Michaelis, ut eum ibi colerent ſecundum hæreſin Simonis et ſacrificando. Altero modo, quòd ſignificare voluerit, templa ab hæreticis extructa ad ſacrificandum malis Angelis eſſe converſa à Catholicis in oratoria S. Michaelis & ex multitudine talium locorum colligi, quàm multùm hæreſis Simonis ibi olim graſſata fuerit.* Reſp. Hæretici illi, contra quos diſputat Apoſtolus, non adorabant Angelos loco Dei, ſed per Angelorum cultum ſummum Deum ſibi placare voluerunt, quæ ipſa Papiſtarum eſt doctrina. Theodoret. nequaquam illis tribuit, quod diſertis & expreſſis verbis Chriſtum Mediatorem rejecerint, quamvis ex Angelolatria illud ἑπόμενως rectè inferatur, ſed quod precum ſacrificiis Angelos colendos eſſe docuerint ex humilitate, quia ad Deum non poſſit niſi per Angelos Mediatores perveniri, & quia Angeli divinam nobis concilient benevolentiam, quam eſſe ipſiſſimam Pontificiorum ὑπόληψιν ex Scriptis & praxi conſtat. Quo ſenſu *Michaelis oratoria* Theodoret. adhuc ſupereſſe ſcribat, ex contextu manifeſtum eſt. *Apud ipſos*, inquit, *& eorum finitimos in hodiernum uſque diem oratoria Michaelis videre licet*, in quib. ſc. adhuc cultum ſuum ab Apoſtolo damnatum exercent] Idem in Compend. hæret. fabb. Cainis tribuit, quòd *Angeli alicujus nomen invocarint.* Remig. in Pſal. 96. *Nec etiam Angelus adorandus eſt, quia legitur in Apocalypſi, cùm quidã voluiſſet adorare Angelum pro miraculis quæ fecit, quod ipſe prohibuiſſet, ne adoraretur.*

428. Tertia claſſis complectitur illa dicta, in quibus *ſolum Deum, non autem ullam creaturam religiosè & ſuppliciter colendum, invocandum & adorandum eſſe ſtatuunt*, ex quo manifeſtè ſequitur, defunctis Sanctis religioſæ adorationis cultum minimè eſſe deferendum. Ignatius in Epiſtol. ad Philadelphum 6. *Virgines ſolum Chriſtum in precibus veſtris ante oculos habete & Patrem illius illuminatæ à Spiritu.* Tertullian. in Apolog. cap. 17. *Quod colimus nos, Deus unus eſt.* cap. 30. *Nos pro ſalute Imperatorum Deum invocamus æternum, Deum verum, Deum vivum &c.* Idem vel potiùs Novatianus Roman. Eccl. Presbyt. in lib. de Trin. cap. 14. *Si homo tantummodo Chriſtus, quomodo adeſt ubiq; invocatus? cùm hæc hominis Natura non ſit,* 3. Solum Deum invocandũ eſſe docent.

ſed

ſed Dei, ut adeſſe omni loco poſſit. Si homo tantummodo Chriſtus, cur homo in orationibus Mediator invocatur? cùm invocatio hominis ad præſtandã ſalutem inefficax judicetur. Si homo tantummodo Chriſtus, cur ſpes in illum ponitur? cùm ſpes in homine maledicta referatur. ** Juſtin. Apol. 2. ὡς καὶ τὸν θεὸν μόνον δεῖ προσκυνεῖν, οὕτως ἔπεισεν εἰπών. Μεγίστη ἐντολή ἐστι, κύριον τὸν θεόν σου προσκυνήσεις καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. Et poſtea. ὅθεν θεὸν μὲν μόνον προσκυνοῦμεν, ὑμῖν δὲ (vobis Impp.) πρὸς τὰ ἄλλα χαίροντες ὑπηρετοῦμεν.** Orig. in Epiſt. Rom. c. 10. ſuper verba. *Quomodo invocabũt, in quem non crediderunt? In principio Epiſtolæ* [inquit] *quam ad Corinthios ſcribit, ubi dicit: Cum omnibus, qui invocant nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti in omni loco ipſorum & noſtro, eum, cujus nomen invocatur Deum, Ieſum Chriſtum eſſe pronunciat. Si ergo & Enos & Moſes & Aaron & Samuel invocabant Dominũ, & ipſe exaudiebat eos, ſine dubio Chriſtum Ieſum Dominum invocabãt. Et ſi invocare Domini nomen & adorare Deum unum atq; idem eſt, ſicut invocatur Chriſtus, & ſicut offerimus Deo Patri primo omnium orationes, ita & Domino Ieſu Chriſto; & ſicut offerimus poſtulationes Patri, ita offerimus poſtulationes & Filio, & ſicut offerimus gratiarũ actiones Deo, ita gratias offerimus Salvatori* [obſerva Origeni invocationem & adorationem eſſe ἰσοδυναμοῦντα ac utramq; ſoli vero Deo tribui, omnib. autem creaturis denegari] Cùm Origeni Celſus objeciſſet. *Supremo Deo non poſſe diſplicere, ſi etiam alii inferiores, quos Dæmonas appellabant, votis & ſupplicationib. colantur, ut hominum cauſas apud ſupremũ Deum adjuvent.* Orig. non reſpondit, loco *Dæmonum* ſupplicandum eſſe ſanctis Angelis & defunctis homioibus, ſed Eccleſiæ fidem & publicam confeſſ. Celſo oppoſuit. ** libr. 1. contra Celſ. *Quomodo non credendũ potius ſummo Deo, eiq; qui docet, hunc ſolum adorandum: reliqua vel quia non ſint, vel quia ſint quidem, ac proinde honore digna, at non adoratione & cultu prætermittenda.* lib. 5. de Chriſtianis. *Quod ſi pro nobis dicendum, qui æqualiter* (cum Judæis) *neq; Angelos colimus, neq; Solem, neq; Lunam, neq; aſtra.* libr. 1. in Epiſt. Rom. *Vt breviter & omni in unum collecta definitione dicamus, adorare alium quempiam præter Patrem & Filium & Spiritum S. impietatis eſt crimen.*** lib. 8. contra Celſ. in princ. *Ipſi,* inquit, *Deo omnib. præſidenti per unigenitũ ipſius Filium ſupplices vota offerimus, cui ſupplicamus, quandoquidem noſtrorum peccatorum ille ſit propitiatio, ut tanquã Pontifex noſtras Deo offerat preces.* It. *Deus namq; & ſolus eſt adorandus, unigenitusq; & primogenitus omnis creaturæ Deus Verbũ ſuppliciter & ut Pontifex eſt deprecandus, ut noſtras, quæ ad ſe pervenerint, preces ad Deum referat.* Cumq; Celſus afferret conſuetudinem ſeculi, quâ non ipſi tantùm Reges & Principes, ſed primò potentiores & ſecundùm hos Reges ſint placandi, Orig. hiſce reſpondet p. 494. *Licet plena ſit hæc vita exemplorum, quod primùm potentiores placentur, & ſecundùm hos Reges, unus tamen nobis placandus eſt Deus, & ut propitius ſit, exoptandum, qui utiq; pietate & virtute placatur. Quod ſi quis alios velit præter Deum omnipotentem placatum iri Celſus intelligat, ſicut corpus hoc cùm movetur & umbram habet ſe ſubſequentem, ſic item & qui ſummũ Deum placârit, & illius amicos ut propitios habeat, ſequitur, Angelos ſcil. animasq; & Spiritus cæteros beatiores, quippe qui ſimul ſentiant, quinã Dei ſint benignitatem promeriti. Nec ſolum ſe hi erga digniores quosq; propitios reddunt, ſed & Deo gratificari volentib. opitulantur, hisq; & placabiliorem hunc faciunt, unaq; & ſupplicant & precantur.* Vide locum integr. Arnob. lib. 3. adv. gentes p. 101. *Ad cultum divinitatis obeundum ſatis eſt nobis Deus primus, Pater rerũ ac Dominus, in hoc omne, quod colendum eſt, colimus, quod adorari convenit, adoramus &c. Atq; ut in terreſtrib. regnis neceſſitate nullâ compellimur, regalib. in familiis conſtitutos nominatim cum Principib. adorare, ſed in Regum ipſor. cultu quicquid illis annexũ, tacitâ in ſe ſentit honorificentiâ cõprehendi, non aliâ ratione quicunq; hi Dii ſint, quos eſſe nobis proponitis, ſi ſunt progenies regia & principalis, oriuntur è capite, etiamſi nullos accipiant à nobis nominatim cultus, intelligunt ſe tamen honorari communiter cum ſuo Rege atq; in illius venerationib. contineri.* Hilar. in Pſ. 124. invocationis honorem ideò cõmunicat cũ Chriſto, quia credit, ipſum eſſe verum Deum, additâ ratione. *Adeſt n. & cùm fideliter invocatur, per Naturã ſuã præſens eſt, & ei, qui in eũ credit, aſſiſtit.* In Pſ. 129. *De profundis ad te clamavi Domine. Deus ergò,* inquit, *ubiq; eſt, & ubiq; adeſt, audit, videt, efficit, ſed orandus à nobis eſt, ut ſecundùm precem noſtram adſit audiat, videat, efficiat. Natura ſua eſt, ut audiat; ſed fidei noſtræ eſt, ut precemur audiri &c.* [ſic E. omnipræſentiam ſtatuit invocationis fundamentũ, quæ ſoli Deo cõpetit.] **Lactant. lib. 1. c. 20. *Religio & veneratio nulla, niſi unius Dei tenenda eſt.*** Athanaſ. t. 1. diſp. 1. contra Arianos p. 126. *Apoſtolus quidem increpat Ethnicos, quod res conditas venerentur & quod prætermiſſo creatore Deo creaturis inſerviant. Iſti a.* [Ariani] *cùm Chriſtum & creaturã pronunciant, illi tamen quanquã creaturæ religionis cultu ceremoniisq; inſerviunt? Quid igitur quaſo ab Ethnicis differunt? qui fieri poteſt, ſi ita ſentirent, ut non verba jam è Paulo recitata, ejusq; incuſatio ad ipſos pertineat.* orat. 2. contra Arian. p. 184. *Sancti non poſtulant à creato aliquo, ut ſit auxiliator. Chriſtus E. cujus auxilium Sancti invocant, eſt verus Deus.* orat. 3. cõtra Arian. *Creatura non adorat creaturam ſed Deum. Chriſtus E. qui adoratur, Deus eſt.* orat. 4. cont. Arian. p. 263. *Cur igitur Ariani, cùm hoc ſenſu ſint, ſeſe non annumerant gentilibus? ſiquidem utriq; omiſſo creatore Deo creaturæ inſerviũt.* [Potuiſſent Ariani eâd. cum Pontificiis excuſatione uti, vid. ſe non relinquere creatorem, nec Filio eund. religioſum cultum deferre, quem ſuñio Deo, ſed cultu humano majorem & divino inferiorem. Verùm Athanaſ. nullos in religioſo cultu agnoſcit gradus, ſed ſimpliciter pronunciat, eum, qui præter ſummum Deum creaturam religioſo cultu honorat, Ethnicæ idololatriæ affinem eſſe] lib. de Incarn. Verbi p. 528. *Si adoras hominem Chriſtum eò, quod ibi inhabitet Dei Verb. eâd. operâ adora quoq; Sanctos ob Deum, qui ibi domiciliũ habet.* Euſeb. de præpar. Evang. lib. 4. c. 5. *Nos ſolùm omnium Deum religioſè colere σέβειν edocti ſumus.* c. 10. *illi ſoli τὸ προσῆκον σέβας debitã venerationem tribuimus.* lib. 7. Hiſt. c. 10. *Dionyſium Epiſc. Alexand. dixiſſe memorat. Illũ, qui ſolus Deus eſt, & nullum aliũ veneror.* τὸν θεὸν τὸν ὄντα μόνον καὶ οὐχ ἕτερον οὐδένα σέβω. Greg Naz. orat. 3. de pace. *Vnũ Deum in Trinit. venerari debem*⁹, μηδὲν ὑπερσέβοντες, μηδ᾽ ὑπο-

σέβον-

ὑπέρ τι πάντα τὸ μὴν γὰρ ἀδύνατον, τὸ δὲ ἀσεβὲς [expirat E. diſtinctio religioſi cult⁹ in λατρείαν ac δουλείαν] Baſilius referenre Nazianzeno in orat. in Baſilium Magnum p.269. [edit. Græc. p.89.] *Valenti Imperatori* apertè dixit: οὐδὲ κτίσμα τι προσκυνεῖν ἀνέχομαι, *Creaturam non ſuſtineo ullam adorare.* Idem Nazianzen. orat. de Spiritu ſancto edit. Græc. pag.215. εἰ προσκυνητὸν πῶς οὐ σεπτόν; εἰ δὲ σεπτὸν πῶς οὐ Θεός; *Si adorandum, quomodo non & religioſè colendum, & ſi religioſè colendum, quomodo non & Deus.* ** Baſilius in Pſalm.28. *Q. creatum aliquid dicit & tamen adorat, agnoſcat ſortem ſuam, qua conjunctus eſt cum gentibus.* Idem orat. morali. 15. quæ eſt de principatu & poteſtate. *Quemadmodum aliud, quippiam præter Deum colere, ſic neque in alio ſpem reponere, quàm in Deo omnium Domino haud fuerit conſentaneum.*** Epiphan. hæreſ.79. pag.448. *Sit in honore Maria, Pater, Filius & Spiritus ſanctus adoretur. Mariam nemo adoret &c. Deo debetur hoc myſterium.* Hæreſ.74. pag.381. *Spiritum ſanctum eſſe Deum, non creaturam, probat ex eo, quia religioſè adoratur.* Et addit: οὐ λατρευτέα δὲ ἡ κτίσις, *Non adoranda autem creatura.* Hæreſ.64. pag.341. πῶς ἔτι προσκυνητὸς εἰ ἐστι ποιητός; *Quomodo verè adhuc erit adorandus, ſi factus fuerit?* Et poſtea: κατὰ τὴν εὐσεβῆ πίστιν, τὴν μηκέτι κτίσιν προσκυνοῦσαν, ἀλλὰ τὸν κτίσαντι. *Secundùm piam fidem, quæ non adorat creaturam, ſed creatorem.* Item, πᾶν γὰρ τὸ κτιστὸν, οὐ προσκυνητέον, *Omne creatum non adorandũ*, vel, *Nullum creatum adorandum.* Hieronymus [vel potiùs Beda] in comm. Proverb. libr.1. cap.2. *Nullum invocare, id eſt, in nos orando vocare niſi Deum debemus.* Ambroſ. libr.1. de fide ad Gratian. cap.7. *Prohibuit me Paulus creaturæ ſervire, ſed Chriſto admonet ſerviendũ. Non ergo creatura Chriſtus. Paulus, inquit, ſervus Ieſu Chriſti. Bonus ſervus, qui Dominum recognoſcit, ipſe creaturæ ſervire nos prohibet. Quemadmodum ergò Chriſto Domino ipſe ſerviret, ſi creaturam Chriſtum putaret?* lib.2. de Spiritu ſancto cap.6. *Si igitur creator eſt Spiritus, non eſt utique creatura. Creaturam enim Apoſtolus creatoremque diviſit, dicens: Servierunt creaturæ potiùs quam creatori, ſimul creatori admonet ſerviendum, damnando eos, qui ſerviunt creaturæ* Rom.1. *cùm creatori ſervitium debeamus. Et quoniam creatorem Spiritum noverat, docet eidem ſerviendum, dicens: Videte canes &c. nos enim ſumus circumciſio, quia Spiritui Deo ſervimus &c. ergo ſi ſerviendum dicat Spiritui idem Apoſtolus, qui non creaturæ, ſed creatori aſſerit ſerviendum, evidenter utique ipſe ſanctum oſtendit Spiritum creatorem & in æternæ divinitatis honore venerandum, quia ſcriptum eſt: Dominum Deum tuum adorabis & illi ſoli ſervies.* [At ſi religioſa ſervitus etiam Sanctis debetur, quomodo ex ea divinitas Spiritus ſancti ab Ambroſio probari poſſet] lib.3. de Spiritu ſancto cap.12. ***Neq; adorandum quicquam præter Deum legimus, quia ſcriptum eſt Dominum Deum tuum adorabis & illi ſoli ſervies.* Theod. Therapeuticon. 2. *Deus juſſit in ſervitio manere* δουλίᾳ *προσμένειν, nec cultũ partiri, verùm ei ſoli, qui eſt, tribuere.* ibid. *homines virtute eximios tanquam viros optimos honoramus, at ſolum omnium* (vel ex omnib.) *Deum adoramꝰ Patrem, ejusq; verbũ & SS.*** Auguſt. in Ench. c.11. *Non niſi à Domino Deo petere debemꝰ, quicquid ſperamꝰ nos vel benè operaturos vel pro bonis operibus adepturos.* lib. de morib. Eccl. Cath. c.30. *Meritò Eccleſia Cath. mater Chriſtianor. veriſſima, non ſolùm ipſum Deum, cujus adeptio vita eſt beatiſſima, puriſſimè atq; caſtiſſimè colendum prædicat, nullam nobis adorandam creaturam inducens, cui ſervire jubeamur, & ab illa incorrupta & inviolabili æternitate, cui ſoli homo ſubjiciendus eſt, cui ſoli rationalis anima cohærendo non miſera eſt, excludens omne quod factum eſt, q. obnoxium commutationi, q. ſubditum tempori.* **Greg. Nyſſ. apud autor. Meliſſæ c.11. Sic inſtituti ſumus, ut quicquid creatum eſt, intelligamus alienũ eſſe à divina Natura. Et ſolam Naturam increatam adorandam ac colendam cujus nota & differentia eſt, neq; initiũ habere neque finem exiſtendi.** Cyrillus Alexandrin. libr.2. theſauri c.1. contra Eunom. ſic diſſerit: *Sed ſic primùm in idololatriam incides, cùm Dominum verè non fatearis, adoresq; illum, quem Deo Patro conſubſtantialem eſſe non credas, ſed potiùs creaturam. Quicquid n. vero Deo conſubſtantiale non eſt, id Natura Deus eſſe non poteſt. Dominus, inquit, Deus veſter Dominus unus eſt. Vna enim Natura Deitatis eſt, quam ſolummodo adorare oportet. Dominum, inquit, Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies. ſervitute ſcil. quâ Deus colendus eſt.* Idem de recta fid. ad Regin. *Aſſumtus eſt in cœlũ, ſed ut Deus, annunciatur præſtare petitiones adorantium, ſi in nomine ejus fecerint preces. Iam cui magis convenit facere compotes votorum Sanctos & largiri quod petunt quam ei, qui ſolus Naturâ & verè eſt Deus.* Fulg. lib. ad Donat. de fide orthod. *Si Filius Dei creatura eſſet, ſerviendum ei Scripturarũ ſacrar. autoritas non juberet, ſed potiùs prohiberet. In primo enim Decalogi præcepto, ſicut unius Dei cultura, ſervitusque manifeſtiſſimè præcipitur: ita omnis creaturæ adoratio ac ſervitus à fidelibus exhibenda vehementiſſimè prohibetur.* Seduliusin cap.1. Rom. *Adorare alium præter Patrem & Filium & Spiritum Sanctum impietatis crimen eſt.*

429. Quartam claſſem aſſignabimus dictis *4. à ſolo Deo auxilium & gratiam petendam eſſe docent*
illis, in quibus à ſolo Deo non ab Angelis vel Sanctis opem, auxilium, gratiam, beneficia corporalia & ſpiritualia religioſè, ſuppliciter ac fiducialiter petenda eſſe docent. Clem. Alexandr. lib.7. ſtromat. *Extrema eſt inſcitia, ab iis, qui non ſunt Dii, tanquam à Diis petere, unde meritò cùm ſit bonus unus Deus, ab ipſo ex bonis alia quidem dari, alia verò permanere precamur nos & Angeli.* Tertull. in Apolog. cap.30. *Hæc ab alio orare non poſſum, quam à quo ſcio me conſecuturum, quoniam & ipſe, qui ſolus præſtat & ego ſum, cui impetrare debetur, famulus ejus, qui ipſum ſolum obſervo.* Orig. lib.8. contra Celſum: *Quanto ſatius eſt, ſecurum iſtius voluptatis Dæmoniacæ &c. concredere ſe Deo univerſorum Domino per Ieſum Chriſtum noſtræ doctrinæ autorem & ab illo poſcere omne auxilium & ſanctorum Angelorum juſtorumq; cuſtodiam, ut nos liberent à circumterraneis Dæmonibus.* Athanaſ. orat.2. contra Arian. *Agnoſcant, quòd Sancti creatum non dignantur fieri auxiliatorem ſibi & domum refugii*, orat.4. contra Arian. *Nunquam quiſpiam precaretur aliquid accipere à Patre & Angelis vel ab aliis rebus creatis &c.* Cyrillus de recta fide ad Regin. *Chriſtus quatenus Deus annunciatur præſtare petitiones adorantibus, ſi in nomine ejus fecerint*

rint preces. Iam cui magis convenit facere compotes votorum Sanctos & largiri, quod petunt, quàm ei, qui ſolus Naturâ & verè Deus eſt? Auguſtin.lib.20.contra Fauſt.cap.21. *Sanctus Daniel accuſatores ac perſecutores pertulit, quòd Regis edicto propoſito, ut nihil à quoquam Deo peteretur, niſi à Rege ſolo, Deum ſuum, id eſt, unum & verum Deum adorare deprecarique deprehenſus eſt.*

5. Docent, ſolū Chriſtum eſſe Mediatorem.

430. Quinta claſſis continet dicta, in quibus ſolum Chriſtum ſtatuunt eſſe Mediatorem noſtrum non tantùm redemtionis, ſed etiam interceſſionis. Clemens Roman.lib.2. Conſtitut.Apoſtol.[quas Pontificii ut genuinas agnoſcunt] cap.32. *Non enim ad Deum omnipotentem accedere licet, niſi per Chriſtum.* Irenæus lib.2. adverſ. hæreſ. cap.58. *In illius* [Chriſti] *nomine, qui verè ſunt illius diſcipuli ab ipſo accipientes gratiam perficiunt ad beneficia reliquorū hominum.* Origenes contra Celſum lib.8. *Aſcendit ad ſummum Deum is, qui eum inſeparabiliter & indiviſibiliter colit per Ieſum Dei Filium, cujus ſolius ductu pervenitur ad Patrem.* ibidem. *Unum Deum & unum ejus Filium, ac Verbum & imaginem, quantum poſſumus, ſupplicationibus & honoribus veneramur, offerentes Deo univerſorum Domino preces per ſuum unigenitum, cui priùs eas adhibemus, rogantes, ut ipſe qui eſt propitiator pro peccatis noſtris, dignetur tanquam Pontifex preces noſtras & ſacrificia & interceſſiones offerre DEO Optimo Maximo &c.* Cyrillus libr.11. in Johan. cap.7. *Praterea ad petendum cum fiducia impellens eos, Amen, Amen affirmans dixit, impetrabitis à Patre, quicquid in nomine meo petieritis. In nomine autem meo addit, ut Mediatorem ſe & collargitorem oſtendat. Nullus enim accedit ad Patrem, niſi per Filium, per quem adductionem habemus ad Patrem in Spiritu, ut ſcriptum eſt. Ideò ſe portam & viam appellat, quia nemo inquit, venit ad Patrem niſi per me. Nam in quantum Filius & Deus eſt, unà cum Patre vobis bona largitur, in quantum verò Mediator eſt & Pontifex & Paracletus, noſtras preces ad Deum adducit &c.* cap.9. *Petere aliquid per orationem à Patre, nullo modo permittit niſi in nomine ſuo Patremque facilimè daturum pollicetur.* Arnobius libr.2.contra gentes p.27. *Hoc neceſſe à nobis eſt, ut debeatis accipere, à nullo animas poſſe vim vitæ atque incolumitatis accipere niſi ab eo, quem Rex ſummus huic muneri officioque profecit* [Chriſto] *Hanc omnipotens Imperator eſſe voluit ſalutis, hanc vitæ ut dixerim, januam; per hoc ſolum eſt ingreſſus ad lucem, neque aliàs datum eſt vel irrepere, vel invadere cæteris omnibus clauſis atque inexpugnabili arce munitis* [Per ſolum igitur Chriſtum aditum ad Deum nobis ac precibus noſtris patere, non autem per Sanctorum mediationem & interceſſionem Deum compellandum eſſe docet] Euſebius libro 4.de monſtrat. Evangel. cap.17. [in edit. Græc. eſt p.117.[*Chriſtus nominatim poſtulata à Patre impetrans.* Rationes profert haſce 1. *Cùm enim propter nos & pro nobis factus Homo omnes contumelias acceperit, unà cum illo ſupplicante & Patrem pro nobis deprecante ipſi quoque docemur orare, tanquam cum eo, qui bella adverſus nos ſive viſibilia ſive inviſibilia propulſet.* 2. *Quoniam illi proprium eſt ὁικεῖον tanquam ei, qui ſummus ſit Pontifex, ſpiritualia in glorificationibus & prædicationib. de DEO ſacrificia pro multis conficere.* 3. *Quoniam ut Sacerdos eſt, ſemetipſum ipſe, & quem aſſumſit de terra hominem pro nobis perfectum atque integrum ſacrificium Deo Patri obtulit* [ut ergò ſolus Chriſtus pro nobis ſeipſum in ara crucis obtulit, ita quoque ſolus noſter eſt apud Deum interceſſor vi & virtute ſui meriti pro nobis præſtiti] Ambroſius libro de Iſaac & anima cap.8. *Chriſtus eſt vox noſtra, quâ Patri loquimur; eſt oculus noſter, quo Patrem videmus; eſt dextra noſtra, per quam Patri ſacrificia offerimus.* Auguſtin.libr.10.Confeſſ. cap.43. *Verus Mediator, quem ſecretâ tuâ miſericordiâ demonſtraſti humilibus, Homo Chriſtus Ieſus inter mortales peccatores & immortalem juſtum apparuit. Meritò mihi ſpes valida in illo eſt, quod ſanabis omnes languores meos per illum, qui ſedet ad dextram tuam & te interpellat pro nobis, alioquin deſperarem conterritus peccatis meis & mole miſeria mea.* libr.9.de civit.Dei cap.15. *Si omnes homines, quamdiu mortales ſint, etiam miſeri ſint neceſſe eſt, quærendus eſt medius, qui non ſolùm Homo, verùm etiam Deus ſit, ut homines ex mortali miſeria ad beatam immortalitalitatem hujus medii beata mortalitas interveniendo perducat, quem neque non fieri mortalem oportebat, neque permanere immortalem &c. Boni igitur Angeli inter miſeros mortales & beatos immortales medii eſſe non poſſunt, quia ipſi quoque & beati & immortales ſunt &c. Ut ad unum illud beatificum bonum perduceremur, non multis, ſed uno Mediatore opus erat &c. Non oportet quærò alios Mediatores, per quos arbitremur nobis perventionis gradus eſſe moliendos.* lib.2.contra Parmenianum cap.8. *Si Iohannes ita diceret: Hæc ſcripſi vobis, ut non peccetis, & ſi quis peccaverit, Mediatorem me habetis apud Patrem, ego exoro pro peccatis veſtris, ſicut Parmenianus quodam loco Mediatorem poſuit Epiſcopum inter populum & Deum, quis eum ferret bonorum atque fidelium Chriſtianorum? quis ſicut Apoſtolum Chriſti, & non ſicut Antichriſtum eum intueretur?* Et infrà. *Si eſſet Mediator Paulus, eſſent utique & cæteri Coapoſtoli ejus, ac ſi multi Mediatores eſſent, nec ipſi Paulo conſtaret ratio, quâ dixerat, Unus enim Deus, unus Mediator Dei & hominum, Homo Chriſtus Ieſus.* Ibidem. *Homines Chriſtiani invicem ſe commendant orationibus ſuis, pro quo autem nullus interpellat, ſed ipſe pro omnibus hic unus veruſque Mediator eſt* [Excipit Bellarminus cap.20. reſp.ad 2. *Auguſtinum loqui de Mediatore redemtionis ac Chriſtum ideò vocare unum Mediatorem, quia ſolus ita eſt Mediator, ut non indigeat alio Mediatore.* Reſp. Imò verò in genere negat eſſe plures Mediatores ac diſputat contra eos, qui Johannem & Paulum vocabant Mediatores. At nemo tunc illos habuit pro Mediatoribus redemtionis, ſed pro Mediatorib. interceſſionis quidam eos honorare voluerunt, quorum errorem improbat. Teſtantur hoc ipſum diſerta Auguſtini verba, quod de Mediatore interceſſionis agat, ſic enim ſcribit: *Si Iohannes diceret, Mediatorem me habetis apud Patrem, ego exoro pro peccatis veſtris, quis eum ferret? Verba illa, pro quo nullus interpellat, ſed ipſe pro omnibus hic unus veruſque Mediator eſt,* non ſunt *limitativa,* quaſi Chriſtus ea duntaxat ratione ſit & dicatur ſolus Mediator, quia pro omnibus ipſe interpellat & nullus pro eo,

ſed

ſed ſunt *ratiocinativa*, Chriſtum ſcil. inde atque ideò eſſe ſolum & onicum Mediatorem tum redemtionis tum ioterceſſionis, quia ipſe ſolus pro omnibus interpellat. Quamvis enim Chriſtiani ſeſe invicem commendent orationibus ſuis, tamen non ſunt ſibi invicem Mediatores interceſſionis, ſed hic honor ſoli Chriſto relinquendus, id quod ex aliis Auguſtini dictis erit manifeſtius] in enarr. 2. Pſal. 29. *Dictum eſt ab Apoſtolo etiam poſt reſurrectionem Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui ſedet ad dextram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Quare interpellat pro nobis? quia Mediator eſſe dignatus eſt. Quid eſt Mediatorem eſſe inter Deum & homines? non inter Patrem & homines, ſed inter Deum & homines. Non inter Patrem & homines, ſed inter Deum & homines. Quid eſt Deus? Pater, Filius & Spiritus ſanctus. Quid ſunt homines? peccatores, impii, mortales. Inter illam Trinitatem & hominum infirmitatem & iniquitatem Mediator factus eſt Homo, non iniquus, ſed tamen infirmus, ut ex eo, quod non iniquus, jungeret te Deo; ex eo, quod infirmo, propinquaret tibi, atq; ita ut Deum & hominem Mediator exiſteret. Verbum caro factum eſt, id eſt, Verbum homo factum eſt.* [At hæc ratio non convenit Sanctis ſed ſoli Chriſto.] in enarrat. Pſal. 36. *O populo, talem elige Sacerdotem, pro quo non cogaris orare, ſed de cujus oratione pro te ſecurus eſſe poſſis. Ipſe eſt Dominus noſter Ieſus Chriſtus, unus Mediator Dei & hominum.* in enarr. Pſal. 94: *Si Sacerdotem requiras, ſuper cœlos eſt, interpellat pro te; qui in terra mortuus eſt pro te.* in Pſal. 108. *Non eſt juſta oratio, niſi per Chriſtum. Oratio autem, quæ non fit per Chriſtum, non ſolum non poteſt delere peccatum, ſed etiam ipſa fit in peccatum.* tract. 1. in 1. Epiſt. Joh. cap. 2. *Clama, advocatum habemus apud Patrem. Videte ipſum Johannem ſervantem humilitatem, certè vir juſtus erat & magnus, qui de pectore Domini myſteriorum ſecreta bibebat, ille, qui in bibendo de pectore Domini divinitatem ructavit. In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum. Ille talis vir non dixit, advocatum habetis apud Patrem, ſed ſi quis peccaverit, advocatum habemus, inquit, non dixit habetis. Nec me habetis dixit, nec ipſum Chriſtum habetis dixit, ſed & Chriſtum poſuit, non ſe; & habemus dixit, non habetis. Maluit ſe ponere in numero peccatorum, ut haberet advocatum Chriſtum, quàm ponere ſe pro Chriſto advocatum.* Confer tract. 22. in Joh. ſer. 55. de verb. Dom. & Anshelmum in Meditationibus; Theodoretum in 1. Tim. 2.

6. Negant alio Mediatore nos indigere.

431. Sextam claſſem aſſignabimus dictis illis, in quibus docent, piis ad Deum & Chriſtum ſine aliis interceſſorib. immediatum patere acceſſum, ex quo conſequens eſt, interceſſionem Sanctorum non neceſſariò in precibus noſtris requiri. Ambroſius in comm. Roman. 1. tom. 5. fol. 374. *Ad Deum ſuffragatore non eſt opus, ſed mente devotâ.* Chryſoſt. in homil. de profectu Evangelii tom. 5. fol. 428. *Vis diſcere, quod etiam per nos ipſos orantes plus apud Deum efficimus, quam dum alii pro nobis orant? Clamavit Cananæa & acceſſerunt diſcipuli, & ad illos quidem dixit: Non ſum miſſus, niſi ad perditas oves domus Iſrael. Quando autem ipſamet acceſſit, tunc beneficium dedit. Vides quomodo repulit, cùm alii precarentur, ubi vero ipſamet orans clamavit, annuit. Cum hæc omnia non ignoremus, licet peccatores ſimus & indigni, licet ſoli ſimus & interceſſoribus careamus, non deſpondeamus animum.* Ibidem. *Ceterùm non opus eſt patronis apud Deum, neq; ullo diſcurſu, ut blandiare aliis, ſed licet ſolus ſit, patronoq; careas, & per teipſum Deum preceris, omninò tamen voti compos eris. Neq; enim tam facilè Deus annuit, cùm alii pro nobis orant, ac cùm ipſimet oramus, etiamſi plurimis pleni ſumus malis.* hom. 5. in Matth. *Si mente vigilemus, multò magis noſtro quàm alieno tuti eſſe poſſumus ſuffragio. Nam & Deus ſalutem noſtram non tàm aliis pro nobis rogantibus vult donare quàm nobis. Sic enim & Cananæam illam miſeratus eſt, ſic etiam meretrici donavit fidem, ſic deniq; latronem à cruce in Paradiſum tranſtulit nullius patroni, nullius precibus Mediatoris inflexus.* Eadem ferè repetit hom. 44. in Gen. in præfat. Pſal. 4. hom. 4. de pœnit. & in hom. 12. de muliere Cananæa ſcribit tom. 2. fol. 38. *Vide prudentiam mulieris: Non rogat Iacobum, non obſecrat Johannem, neque pergit ad Petrum, neq; intendit Apoſtolorum chorum, non quæſivit Mediatorem, ſed pro omnibus illis pœnitentiam accipit comitem, quæ advocati locum implevit, & ſic ad ſummum fontem perrexit. Propterea, inquit, deſcendit, propterea carnem aſſumſit, & Homo factus eſt, ut ego audeam illi loqui.* Ibid. *Ubiq; Deus præſens eſt, non clauditur loco, invocanti dicit, adſum. Ubicunq; fueris aut invocaveris, audiet te. Non oſtiario, non Mediatore, non miniſtro opus eſt, ſed dicito: Deus miſerere mei, & illicò aderit, adhuc loquente te dicet, adſum.* Theophylact. in cap. 15 Matth. *Obſerva, quod licet Sancti orent pro nobis, ſicut pro Cananæa Apoſtoli, tamen nos pro nobis ipſis petentes magis audimur.* [Excipit Bellarm. *Chryſoſtomum loqui de iis, qui preces mortalium implorant, non de iis, qui Sanctos cum Chriſto regnantes invocant, ac reprehendere illos, qui pro ſe non orant, ſed tantùm aliorum orationes petunt.* Reſp. in ſchola Pontificiorum pari paſſu ambulabant compellare Sanctos viventes & invocare Sanctos defunctos, cum ex priore inferre conentur poſterius. Quod ſi ergò viventium interceſſio non eſt ſimpliciter neceſſaria, ergò nec Sanctorum defunctorum. Si pœnitentibus & credentibus immediatus ad Deum & Chriſtum Mediatorem patet acceſſus, utiq; Sanctorum invocatio non eſt ipſis neceſſaria] Septimam claſſem aſſignare poſſumus dictis illis veterum, in quibus negant, Sanctos *eſſe omniſcios, omnipræſentes, omnipotentes; Eccleſiæ in terris Præſides, fiduciam in ipſos eſſe collocandam &c.* quæ in ſuperioribus quæſtionibus ſunt enumerata. Octavam complere poſſent dicta, in quibus negant, *merita aliorum hominum nobis applicari poſſe*, & ad ſolius Chriſti meritum ac ſatisfactionem nos remittunt, illud enim directè pugnat cum hypotheſi Pontificiorum, quòd Sancti ideò ſint invocandi, ut eorum merita nobis ſuffragentur. Dicta illa alia ſunt enumerata.

Origo hujus dogmatis.

432. 3. Ex dogmatis hujus origine. Invocationem Sanctorum Petrus Gnapheus hæreticus in Eccleſiam introduxit. Ergo non nititur unanimi ac perpetuo Eccleſiæ conſenſu. Niceph. lib. 15. Hiſt. Eccl. cap. 28. *Petrus cognomine Gnapheus templi S. Baſſæ Martyris apud Chalcedonem Bithyniæ Presbyter Zenonem Imperatoris generum Antiochiam ſecutus tumultus ibi non minimos excitavit, res pleraſq; apud ple-*

bem per confuſionem miſcens [favore enim Zenonis Iſaurici ſedem Epiſcopalem legitimo Epiſcopo Martyrio deturbato invaſerat] *& inſolita quadam adverſus fidem inducens, quodq; maximum eſt, omnes eos, qui Deum crucifixum & paſſum eſſe non crederent, anathematis fulmine jaciens. Atque ubi opinionem ſuam confirmavit ter ſancto illi hymno acceſſionem iſtam: Qui crucifixus eſt pro nobis, tandem adjecit, quæ verba ad hunc uſq; diem apud Theopaſchitas obtinent* [fuit ergò Eutychianus ac Theopaſchita] *Illum Petrum Gnapheum quatuor iſta Eccleſiæ Catholicæ commodiſſima reperiſſe dicunt, ut ſacrũ unguentum in populi totius præſentia conſecraretur, ut ad veſperam ſanctorum Theophaniorum unda in ſacrum lavacrum infunderetur, ut Symbolum ſanctum, quod ſemel tantùm antea magno & ſancto paraſceves die dici ſolitum fuerat, in ſynaxi & conventu Eccleſiæ quovis decantaretur, & ut in precatione omni Dei genitrix nominaretur & divinum ejus nomen invocaretur* κ̀ ταύτῃ τ̄ θείαν κλῆσιν ἐπικαλεῖσθαι. Cedren. in Compend. Hiſt. p. 290. *Petrus Gnapheus per Tyrannidem occupato Antiochiæ throno* πρῶτον ἐπινόησε *primùm excogitavit, ut in unaquaque prece Dei genitrix nominaretur* ἐν ἑκάστῃ εὐχῇ τὴν θεοτόκον ὀνομάζεσθαι. Confer Theodor. Anagnoſten lib. 2.

Confeſſio ipſorum Pontificiorum.

433. Oſtendimus hactenus, nec *Dei*, nec *Mediatoris noſtri Chriſti*, nec ipſorummet *Sanctorum*, nec veræ & Deo gratæ *invocationis* conditionem pmittere, ut Sancti religioſè à nobis invocentur. Coronidis loco addimus quosdam ex ipſis Pontificiis ſanioribus religioſæ Sanctorum invocationi non multùm tribuere, ac abuſus, qui per eam in Eccleſia Pontificia invaluerunt, nobiſcum redarguere. Nicolaus Kuſs Sacerdos Roſtochienſis in lib. de triplici funiculo circa ann. Chriſti 1511. docuit, *Sanctos non eſſe invocandos.* Wolff. Centur. 16. memoral. p. 27. Refert Sarcerius, *cùm Georg. Dux Saxoniæ hoſtis Lutheri ἄσπονδ☉. in agone conſtitutus eſſet, ac Monachi certatim eum exhortarentur, alius ut Mariam, alius ut Angelos, alius ut diverſos Sanctos auxiliatores invocaret, tandem Nobilem quendam Ducis familiarem acceſſiſſe, & Ducem ita compellaſſe. Celſitudo V. in politicis negotiis ſemper uſa fuit hoc proverbio: Rectâ ſine ambagibus progredi eſſe viam maximè compendiariam. Quare igitur in hac via periculoſiſſima Celſ. V. tam varias ambages ſectatur, & non potiùs invocatione ſuâ rectâ per Chriſtum ad Deum ipſum, qui certò juvare vult & poteſt, accedit.* Ludov. Vives in com. lib. 8. Auguſt. de civ. Dei cap. 27. *Multi Chriſtiani in re bona plerunq; peccant, quod Divos, Divasq; non aliter venerantur quàm Deum. Nec video in multis, quod ſit diſcrimen inter eorum opinionem de Sanctis, & id quod gentiles putabant de Diis ſuis. Impia eſt opinio Vigilantii, qui omni honore Martyres privabat, ſtulta Eunomii, qui ne cogeretur adorare mortuum, templa Martyrum non ingrediebatur. Venerandi ſunt Martyres, non adorandi ut Deus, quemadmodum Hieronymus in Vigilantium diſſerit.* [Hunc Ludovicum Vivem *SemiCatholicum* vocat Bellarminus, ſed Claudius Eſpenſæus Epiſcopus comm. in 2. Tim. part. 2. appellat *virum undiquaque doctiſſimum, extra omnem irreligioſi animi ſuſpicionem, Scriptorem legis digniſſimum.*] Eraſmus in Colloquio, quod inſcripſit *Naufragium*, quendam introducit alterum interrogantem, *an imminente mortis periculo imploraverit alicujus Divi præſidium?* reſpondet ille: *Ne id quidem. Quamobrem autem* inquit? *quia ſpacioſum eſt cælum. Si cui Divorum commendavero ſalutem meam, puta Petro, qui fortaſſe prius audiet, quod adeſt oſtio, priuſquam ille conveniat Deum, priuſquam exponat cauſam, ego jam periero.* in Dial. de peregrin. relig. ergò, Epiſtolam nomine B. Mariæ Virginis ad Glaucoplutum habet, in qua eam ſic loquentem introducit. *Quod Lutherum ſecutus ſtrennè ſuades ſupervacaneum eſſe invocare Divos, à me quidem iſto nomine bonam magnamq; gratiam iniiſſe te ſcito. Nam antehac tantum non enecabar improbis mortalium implorationib. Ab una petebantur omnia. quaſi Filius meus ſemper infans eſſet, quia talis fingitur, pingiturq; in ſinu meo.* Citat hæc ex Eraſmo Bellarminus in præfatione libror. de Eccleſia triumphant. ac Luciano propterea eundem comparat, ſed meminiſſe debebat Bellarminus, illũ talia ſcripſiſſe, quem Leo X. *dilectum ſuum filium* vocavit, in Epiſtol. verſioni N. T. præfixa, qui à Luthero ita abhorruit, *ut malle ſe in mille partes diſcerpi diceret quam illius ſectæ adhærere*, referente Duræo adv. Witaker. f. 232. cui Sadolet. ac Bembus. Cardinalis in Epiſtolis ad eum datis honorificum dedere teſtimonium, de quo in Cardinalium Collegiũ cooptando Paulus Tertius Pontifex proximo ante ipſius mortem anno cogitavit, ut patet ex Epiſtola Bembi ad Eraſm. lib. 27. p. 1108] Andreas Fricius Modrevius lib. 4. de Republ. emend. cap. 13. *Iſta ſi accuratiùs expendas, non abs re mireris, Eccium priùs dixiſſe, Patres in limbo pro ſuis oraſſe, deinde ex ſententia Eſaiæ pronunciare, Abrahamum neſciviſſe nos, Iſraelem ignoraſſe nos. Quomodo enim pro eo aliquis orat, quem neſciat, quem ignoret? Quæ affert poſtea* [Eccius] *de propenſione populi veteris in idololatriam & de ſuſpicionibus novi, ſiquid audiviſſent de Divis precibus vocandis, ut vera ſint, tamen non ſatis explicant quæſtionem. Quid enim ſi quis non factâ mentionis de invocandis Divis illas præterea afferat cauſas, quæ vulgò narrantur, ut quod illi neſciunt nos, ignorant nos, quemadmodum ex Eſaia diximus, quòd unus ſit Mediator Dei & hominum, Homo Chriſtus Jeſus, qui pro nobis interpellet, quòd idem ſit veritas & via, extra quam nõ ſit alia, quâ perveniatur ad Patrem. Hæc an non ſunt ſpecioſiora illis, quæ ab Eccio dicuntur? Quod ſi verè Eccius dicit, non eſſe præceptam in ſacris literis invocationem Sanctorum nec veteri nec novo populo, an non inde conſequens eſt, non eſſe illam ipſam invocationem neceſſariam, quæ præcepta non ſit? Certè quæ audivit Filius Dei à Patre ſuo; ea dicit ſe omnia annunciaſſe nobis. Quæ igitur non annunciavit, ea nec à Patre audivit. Quâ igitur lege imponeretur populo Dei neceſſitas ejus rei, quæ nec à Patre cæleſti audita eſt, nec ullâ cæleſti pollicitatione ornata? hæc enim conſequentia ſunt eorum, quæ ſumta ſunt ab Eccio, ut illis conceſſis & hæc concedi ſit neceſſe. Vetant paſſim divina oracula noſtra nos hæſitare in precibus, eadem requirunt à nobis in iiſdem fidei conſtantiam. At fides eſt ex verbo Dei. Porrò verbo Dei jubemur* D E V M *invocare in Chriſti nomine, quo intercesſore nobis acceſſus pateat ad Patrem, quo advocato adire poſſimus thronum gratiæ. Hæc*

clara

Digitized by Google

clara ſunt, hæc verbis & exemplis Apoſtolorum & Prophetarũ conteſtata. De Divis autem aliis quid ſimile? Quod Eccius addit de auxiliis & miraculis Sanctorum, non eſt ejuſmodi, ut inde debeat aliquod dogma ſtatui in Eccleſia, in qua quis loquitur, loqui debet, ut Petrus inquit, eloquia Dei, divina oracula, extra quæ Propheta Deorum ignotorum cultum ſuadens, etiamſi ſigna & portenta prædicat, quæ eveniant, jubetur tamen occidi Deut.13. *Surrecturos autem tales Chriſtus olim prædixit, atq; ut ab illis caveremus, admonuit &c. Nota ſunt & illa, Satanam ſe ſolere transformare in Angelum lucis & Spiritus probandos eſſe, num ſint ex Deo. Unde verò certius argumentum Spirituum capere poſſumus, quàm ex eloquiis Dei.* Idem libr. ejuſd. p.283. laudat hanc Eraſmi ſententiam: *Religioſi affectus eſt credere Sanctos nonnihil apud Deum poſſe, at quibus diverſa ſedit opinio, purâ mente ſinceraq; fide invocent Patrem, Filium & Spiritum ſanctum.* [Fuit hic Fricius Sereniſſimi Regis Poloniæ Secretarius. Libri ejus quinq; de Republic. emendanda impreſſi ſunt Cracoviæ Anno 1551. Juſſus eſt cum aliis Legatis ad Concil. Trid. proficiſci, ac ſua ad religionis negotiũ tractandum conſilia conferre, idque ut ipſe perſuaſus erat, non abſque conſenſu imò hortatu Romani Pontificis. Sic enim ſcribit in Epiſtola ſua ad Paulum Quartum Pontificem: *Puto pater ſancte Regem, quos Legatos decrevit, eos decreviſſe tuo hortatu, ut nõ minùs me tuo hortatu à Rege deſignatum eſſe exiſtimem atque ipſos oratores.* Ac ſi cui adhuc dubium, an hic Fricius haberi voluerit Romanæ religioni addictus, is legat dictum tractatum de emend. Republ. f.210. 143. 260. 264. 334. & 541. Caſſander in ſua conſultatione ab *eruditione concordiæ ſtudio & animi moderatione* ipſum maximoperè commendat.] Joh. Hoffmeiſter. poſtquam in locis communibus multas ſententias veterum de Invocatione Sanctorum coacervaſſet, tandem concludit illâ ſententiâ, quæ extat in libris de viſitatione Infirmorum, qui tribuuntur Auguſtino libr.2. cap.2. *Tutiùs & jucundiùs loquor ad meum Jeſum quàm ad aliquem Sanctorum Spirituum Dei, plus debet mihi Chriſtus, quàm alicui cœleſtium Spirituum.* Georgius Caſſander in conſultat. artic.21. de cultu Sanctorum in operibus pag. 966. *Oratio, quâ Deum invocamus, ſimpliciter ad ſalutem neceſſaria eſt, ſine qua orationes omnes & interpellationes Sanctorum, inanes ſunt, quæ preces, quibus Deum invocamus, apud Deum efficaces eſſe poſſunt, etiamſi nulla hujuſmodi Sanctorum interpellatio accedat &c.* Et poſtea: *Non igitur hæc, quæ de interpellatione Sanctorum dicuntur, eò pertinent, ut ſimpliciter horum interpellatio ad ſalutem neceſſaria putetur.* pag. 970. *Fatendum eſt & multos & magnos errores prætextu interceſſionis & meritorum in vulgi animos & mores invaſiſſe, quibus etiam quorundam doctorum virorum inconſiderata Scripta & dicta occaſionem & fomentum ſuppeditarunt, quos inprimis & quidem ſummâ diligentiâ correctos oportuit, ut ex quibus contrarii errores totius Eccleſiæ conſuetudinem damnantium originem duxerunt &c. Primus itaque error eſt, quòd impii homines & in peccatis perſeverantes ac nullam vitæ emendationem meditantes Sanctorum interceſſioni ac meritis temerè confidunt, nec ipſi pœnitentia ducti preces ſuas ad Deum adjungunt &c. Hæc autem falſa & pernicioſa opinio quantum in vulgus invaluerit, nimis compertum eſt, exiſtimarunt enim homines improbi & in ſceleribus ſuis perdurantes ſolâ Sanctorum, quos ſibi patronos delegerunt & frigidis, ne dicam prophanis Ceremoniis coluerunt, interceſſione & patrocinio veniam ſibi & gratiam apud Deum eſſe paratam, quæ pernicioſa opinio, quantum etiam fieri potuit, commentis miraculorum confirmabatur. Alter error eſt, quòd homines etiam non mali, certos ſibi Sanctos tanquam patronos & tutores delegerunt, in eorum meritis atque interceſſione pluſquam in Chriſti merito fiduciam poſuerunt, atque adeò unico illo advocationis Chriſti officio obſcurato Sanctos atque inprimis Virginem matrem in illius locum ſubſtituerunt, imò non defuerunt viri etiam celebres, qui aſſererent, id quod Heſter Aſſuero promiſit, ſe petenti dimidium regni daturum, in Maria completum eſſe, in quam Deus regni ſui, quod judicio & miſericordiâ conſtat, dimidium, hoc eſt, miſericordiam tranſtulerit, altera regni parte ſibi retentâ. Hinc illi tituli paſſim Virgini tributi. Regina cœli, Regina eſt mater miſericordiæ, vita, ſpes noſtra, lux Eccleſiæ, Advocata & Mediatrix. Quæ etſi commodam interpretationem admittant, ea tamen non ſemper omnibus præſertim rudibus & imperitis occurrit. Quid quòd totum Pſalterium ſublato ubique Domini nomine in nomen Dominæ commutatum legitur? Quin & eò ventum eſt, ut etiam Chriſtus jam in cœlo regnans matri ſubjiciatur, quomodo in nonnullis Eccleſiis canitur. Ora matrem, jube Filio.* Item: *O felix puerpera, Noſtra pians ſcelera, Iure matris impera Redemptori &c. Tertiò nonnunquam error accidit in meritis Sanctorum, quibus nonnulli ſanctificandi & redimendi vim tribuere videntur, quod ſoli Chriſto Deo & homini proprium eſt, de cujus plenitudine omnes accepimus; & cujus vibice ſanati ſumus. Quod ſi in veteribus aliquid hujuſmodi legatur, id ad exempla & preces referendum eſt, & ad eam communicationem meritorum, quæ per ſe ipſa non ſanctificant, ſed ſanctificationis beneficium ex unico Chriſti merito & fide in ipſum impetrant &c. Eſt & hic error haud infrequens, quod veteribus & compertis Sanctis propemodum neglectis novos & incognitos vulgus hominum ardentiùs & impenſiùs colat, de quorum ſanctitate obſcuriùs conſtat, & nonnulli per revelationes tantùm innotuerunt, atque adeò de quibuſdam, an unquam in rerum Naturâ fuerint, meritò dubitatur, quorum cultum figmenta Hiſtoriarum & impoſtura miraculorum mirificè auxerunt, quæ figmenta etiam compertorum Sanctorum Hiſtorias conſpurcarunt, quos quiſque pro ſuo affectu commentus eſt. Huc etiam referri poteſt, quòd vulgi imperitia divinos honores Sanctis attribuit, ut cùm templa, aræ, ſacrificia, Sacerdotia, vota, feſti dies non tantùm memoriæ, ut veteres loquebantur, ſed honori & cultui Sanctorum conſecrata putantur, quem errorem Auguſtinus ſubinde refellit &c.* Idem Caſſander, cùm aliquando in colloquium de Invocatione Sanctorum cum quibuſdam veniſſet, tandem poſt multas velitationes reſpondit: *Ego in precibus meis non ſoleo Sanctos invocare, ſed invocationem dirigo ad ipſum Deum, idquè in nomine Chriſti, hoc enim tutius eſſe exiſtimo.* [Caſſander apud Jeſuitas in

exiguo vel potiùs nullo numero cenſetur, unde Bellarminus libr. de Laicis capit. 19. ex profeſſo contra ipſum diſputat, interim conſtat, cum Auguſtiſſimis Imperatoribus Ferdinando & Maximiliano II. fuiſſe cariſſimum, quod teſtatum faciunt eorum literæ Operibus Caſſandri præfixæ & in Epitaphio, quod Coloniæ in templo ſancti Franciſci extat, vocatur *Theologus in perſcrutandis ſacris Bibliis & expendendis ſanctorum Patrum monumentis atque ſententiis diligentiſſimus, qui hoc nomine tum pietate, animique moderatione clarus ab Invictiſſimis Imperatoribus de conciliandis articulis in religione controverſis conſultus & in aulam aſcitus fuit. Item vir vario doctrina genere præſtans.* Conſultatio ipſius vocatur *liber pernicioſus.*] Suarez tom. 2. comm. in Thom. diſput. 23. quæſt. 37. ſect. 3. quærit, *an non major ſit fiducia majorque Dei gloria, ſi immediatè ad Deum accederemus?* reſpondet verò *interdum hoc facere bonum eſſe ac expediens, tamen quod aliquando per Virginem Mariam accedamus eſſe ei placitum & per ſe conveniens* [agnoſcit igitur Sanctorum invocationem non eſſe ſemper proinde nec ſimpliciter neceſſariam.]

Antitheſis Pontificii, quum cultum Sancti deſerant.

434. Antitheſes. Novitii Papæ defenſores & dogmatum Papalium incruſtatores varia excogitant emplaſtra, quibus hoc ulcus tegant. 1. Quandoque diſputant, *Sanctos non invocari religioſè ac ſuppliciter, ſed tantùm compellari, ut orent pro Eccleſia militante*, unde invocatio Sanctorum ipſis nihil aliud eſt quàm *votum*, quo optamus neceſſitatem noſtram Sanctorum precibus includi, vel *commonefactio* quædam admonens Sanctos, ut faciant in cœlis, quod jam faciunt, ut hac ratione Sanctorum invocatio non tàm ſit oratio, quàm celebratio. Caſſander in conſultat. articul. 21. pag. 964. oper. vocat *interpellationem, quâ beatos illos Spiritus, ut nos in hoc exilio peregrinantes precibus ſuis apud Deum, cujus jam ſocietate fruuntur, adjuvent, obſecramus &c. de qua ut nullum mandatum neque exemplum extet, quo id fieri jubeatur, ita nullum interdictum legi, quo id fieri prohibeatur.* It. *Ritum interpellationis Sanctorum non aſpernandũ.* p. 964. *Non eſt neceſſe, ut dũ hoc modo Sãcti interpellantur iis cordiũ inſpectio, q̃ ſoli Deo propria eſt, attribuatur.* Et poſtea: *Hoc pium votum & deſiderium non poteſt non eſſe gratum Deo, quo nos ad ipſius miſericordiam implorandam ad thronum gratiæ ejus accedentes, Sanctos quoque Christi Filii ejus membra condeprecatores aſciſcimus, eoque facto eam fidem proteſtamur, quâ eos apud Deum vivere, nobiſque caritatis vinculo conjunctos eſſe credimus. Itaque tota hæc interpellatio ad Deum tendit, à quo ſolo, quæ petimus, concedi poſſe agnoſcimus. Quare Alexander de Ales quæſt. 92. membr. 1. art. 4. cùm diſputat, quis ſit orandus, ſolum Deum ſimpliciter eſſe orandum, tanquam finaliter, à quo eſt omne bonum, definit: Sanctos verò magis ſe tenere ex parte orantium, quaſi coadjuvantes, quàm illius qui oratur.* Idem Caſſander in Hymnis & ſcholiis Coloniæ edit. Anno 1556. pag. 187. Item in hymno Eccleſiaſt. fol. 187. *Omnes Sancti orate Deum pro me, proinde valet, ac ſi dicatur: Utinam omnes Sancti Deum orent pro me.* 2. Quandoque diſputant, *Sanctos non invocari ut datores beneficiorum & adjutores ac defenſores, ſed tantùm ut interceſſores ac condeprecatores.* Caſſander dict. loc. pag. 964. *Sanctos Dei non ut Deos, & largitores bonorum, ſed ut condeprecatores & impetratores appellamus.* pag. 965. *Quomodo in eo gloriæ Dei quicquam detrahitur, cùm ille ſolus fons & largitor omnis boni agnoſcitur? neque aliud Sanctis tribuitur, quam ut precibus ſuis ab ipſo fonte & largitore omnis boni, ea quæ nobis ad præſentem vitam utilia & ad futuram ſalutaria ſunt, impetrent?* Et poſtea: *Sanctis ut Chriſto jam familiariùs conjunctis officium tantùm pro nobis, quibus tanquam ejusdem corporis membris caritatis vinculo conjuncti ſunt, deprecandi tribuitur.* Cenſ. Colon. fol. 208. & 229. fatetur, *illam invocationem, ut bona nobis dentur, ut à malis cuſtodiamur & liberemur.* Item: *ut gratiam in hac vita & gloriam in futura accipiamus, ſoli Deo deberi.* Bellarminus de beat. Sanctor. cap. 17. prop. 1. *Non licet à Sanctis petere, ut nobis tanquam auctores divinorum beneficiorum gloriam vel gratiam, aliaq; ad beatitudinem media concedant* prop. 2. *Quicquid Sancti a Deo nobis impetrant, per Chriſtum impetrant &c.* Itaque *Sanctos invocamus ad hoc ſolum, ut faciant id, quod nos facimus, quia melius & efficacius ipſi facere poſſunt, quam nos, melius illi & nos ſimul, quàm nos ſoli.* Quidam, qui diſtinguunt inter *invocare* anruffen / ut patronum & interceſſorem apud Deum; & *adorare* anbeten / ut Deum creatorem & Salvatorem. Prius duntaxat tribui in Papatu Sanctis, non poſterius. [Cenſ. Colon. fol. 228. *Nunquam vel fando auditum, Sanctos eſſe adorandos.*] cùm tamen Scriptura pro ἰσοδυνάμοις hæc habeat. Quod enim Deuter. 6. v. 13. dicitur: *Dominum Deum tuum adorabis*, id Pſal. 50. v. 15. ſic effertur: *Invoca me in die tribulationis.* Confer etiam Pſalm. 72. v. 11. cum Rom. 10. v. 13. adde, quòd adoratio & invocatio conveniant *cauſis, objectis & ipſa definitione*, quomodo igitur realis inter ea ſtatui poſſet differentia. 3. Quandoq; ſtatuunt, *eod. prorſus modo compellari Sanctos defunctos, quo preces viventium & in terris nobiscum converſantium expetimus, ac proinde non alium illis honorem à ſe deferri, quam qui exhiberi ſolet Sanctis viventib.* Caſſand. d. l. pag. 966. *Deum oramus eo cultu religionis, quo illum omnis boni fontem & largitorem eſſe profitemur, ſanctos verò homines tum hic peregrinantes, tum unà cum Chriſto regnantes, oramus ex officio caritatis & honoris, quo eos Deo gratos eſſe, eorumq; preces apud Deum ad impetrandum pro aliis, quod eorum ſaluti expediat, efficaces eſſe agnoſcimus.* Cenſ. Colon. pag. 228. *Si invocationem accipis pro adoratione, quam Græci λατρείας vocant, concedimus eam ſoli Deo deberi. Si verò per invocationem intelligis implorationem interceſſionis, quemadmodum Catholici eam accipiunt, dum invocationem Sanctorum ſtatuunt, à veritate alienum eſt, quod dicis. Non enim talis invocatio eſt potiſſima cultus Dei pars, ſed cultus, qui δουλεία appellatur, quam Sanctis impendimus.* pag. 229. *Sacra Scriptura geminam adorationem inſinuat, nempe eam, quæ ſoli Deo impendenda eſt, de qua Deut. 6. Pſal. 69. Matth. 4. Iohan. 4. & alia quæ creaturis impertitur, ſicut Iacob Eſau adoraſſe dicitur. Geneſ. 31. & Abigail Davidem 1. Reg. 26.* ad quam poſte-

poſteriorem ſpeciem referunt invocationem Sanctorũ, unde pag. ead. ſcribunt: *Nos nullũ Sanctis divinũ honorem decernimus, non magis quam Paulum iiſdem detuliſſe conſtat, quorum ipſe vivus adhuc preces ambiebat. Nam honorem, quem ille vivis impertiebatur, ab eis orationes efflagitando, nos jam Sanctis vitâ defunctis deferimus invocando eos. Quid enim aliud eſt invocare Sanctos, quàm eorum interceſſionem apud Deum expetere?* Bellarm. de beat. Sanct. cap. 20. reſp. ad 1. *Sancti non ut Dei, ſed ut amici Dei honorantur & tanquam Patroni apud Deum accipiuntur, quâ ratione Deo nulla infertur injuria, ſed honor, alioqui etiam faceret Deo injuriam, qui à viventibus orationes poſtularet, ut fecit Apoſtolus.* Coſter. in Ench. p. 396. *Sancti in cœlis meritò à viventibus omnem honorem accipere merentur & debent, qui alicui creaturæ in hoc mundo ſine reprehenſione defertur. Excipio honorem divinum, utpote de quo Deus ſic loquitur: Gloriam meam alteri non dabo. Proinde quicquid exhibetur Principibus, Parentibus aut quibusvis hominibus, quicquid etiam Angelis, id meritò deferri poteſt ac debet Sanctis cum Chriſto viventibus.* p. 398. *Si Principem, Parentem, Præceptorem ſimili externo cultu honoremus, non erit latria, ſed honor humanus, niſi in mente ſit error.*

435. Sed hæc eſſe inania περιζώματα, quibus nuditatem meretricis Babylonicæ fruſtrà obvelare nituntur, patebit ex plena & ſpeciali deſcriptione illius cultus, quem defunctis Sanctis in Papatu homines exhibent & exhibendum eſſe publicè docent. Nam 1. ſtatuunt, Sanctos eſſe omniſcios, καρδιογνώστας, omnipræſcotes, omnipoteotes, datores beneficiorum tàm ſpiritualium quàm corporalium, rerum humanarũ cumprimis Eccleſiæ in terris militantes præſides ac gubernatores, in quos ſpes ac fiducia collocari poſſit ac debeat, ut patet ex præcedentibus. Ergò etiam fiducialis ac religioſa eſt illa adoratio, quam Sanctis deferunt. 2. vocant illos *Deos per participationem.* Antoninus part. 4. ſumm. tit. 15. cap. 44. deſcribit coronationem Mariæ, io qua deſcriptione expreſsè eam vocat *Deam*, ac πρωτάγγελον *Angelicum eidem ab Angelis decantatum eſſe* addit, quin & *in ipſum Dei thronum eandem evectam* aſſerit. Leo X. ad Recatanenſes, ut procurent templi Lauretaniæ dificatiooem. *Ne tum nos, tu metiam Deam ipſam* [Mariam Lauretanam] *suani lignorum minutilium denatione luſiſſe videamini.* Anno 1514. Epiſt. 17. lib. 4. apud Bembum. Jovius lib. 24. Sanctos vocat *tutelares Deos.* Ambroſios Catharin. in Conc. Trid. Mariam vocavit *Dei ſociam.* Vitus Miletus in refutat. 600. errorũ p. 495. *Sanctorum invocatio nihil aliud eſt quam ipſiſſima unius & ſolius Dei invocatio & adoratio.* [ergò per invocationem Sancti in thronum Dei collocantur] in Pſalterio Mariæ loco Domini legunt *Dominam.* Bellarm. lib. 3. de culto Sanctorum cap. 9. §. ult. *Sancti in cœlo degentes ſunt Dii quidam per participationem.* Suarez tom. 2. comm. in Thom. q. 37. diſp. 22. ſect. 2. ad B. Virginem applicat illud Apoſtolicum Philip. 2. *quia humiliavit ſe, propterea exaltavit illam Deus, & dedit ei nomen quod eſt ſuper omne nomen*, quod immane ſacrilegium ut qualicunque ratione palliet, addit *ſub Deo*, quem [illegible] à textu Apoſtolico planè alienum eſſe docet reipſa. Blaſius de Viegas in comm. ſup. Apocal. p. 544. *Dedit tibi Maria tota Trinitas nomen, quod poſt nomen Filii tui eſt ſuper omne nomen, ut in nomine tuo omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium & inferorum.* Oſorius tom. 3. conc. 2. in feſt. Joſephi p. 124. *Omnia quæ Dei ſunt, Mariæ ſunt, quia mater & ſponſa Dei eſt.* Ergò etiam cultus quem Sanctis deferant eſt divinus cultus, ac mera hypocriſis eſt, quando Bellarm. in recognit. librorum edit. Ingolſt. 608. publicè revocat, quod in libris ſuis Saoctos quandoq; *Divos* vocarit, quoties enim eos religioſè colendos eſſe diſputat, reipsâ eos Divos appellat. 3. Sanctos docent eſſe *ſuppliciter invocandos.* Conc. Trid. ſeſſ. 25. p. 290. *Mandat ſancta Synodus omnibus Epiſcopis & cæteris docendi munus curamq; ſuſtinentibus, ut juxta Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ uſum &c. de Sanctorum invocatione fideles diligenter inſtruant, docentes eos; Sanctos unà cum Chriſto regnantes orationes ſuas pro hominibus Deo offerre, bonum atq; utile eſſe, ſuppliciter eos invocare.* Antoninus part. 3. tit. 12. cap. 8. *Proponuntur à Papa per canoniſationem Sancti ut exemplar fidei & vitæ ſanctæ & ab omnibus adorandi & in neceſſitatibus invocandi.* Cenſur. Colon. p. 208. *Sancti invocandi ſunt ut ſummi Dei amici.* Bellarm. de beat. Sanctorum cap. 19. in princ. *Sancti ſive Angeli, ſive homines piè atq; utiliter à viventibus invocantur.* Jam verò compellatio illa, quâ viventium preces ſive coràm, ſive per literas petimus, non eſt ſupplex & religioſa invocatio. Ergò cultus ille, quẽ Pontificii Sanctis deferunt, non poteſt nudæ compellatinnis nomine deſignari. 4. Sanctoã defunctos tradunt eſſe *adorandos*, & quidem *propriè, religioſè, & divinè.* Cõc. Trid. d. l. *impiè ſentire* dicit eos, qui *ſtultum eſſe ſtatuunt, Sanctis in cœlo regnantibus voce vel mente ſupplicare.* [Atqui mente alicui ſupplicare eſt propriè, religioſè & divinè adorare.] Catech. Trid. juſſu Concilii editus. *Chriſtiani dicuntur Angelos adorare, non tamen veneratione divina.* Sed hæc proteſtatio addita praxi eſt contraria. Nam teſte Bodin. in Meth. Hiſt. cap. 5. p. 100. *D. Antonius à plerisq; in Italia & Gallia Narbonenſi ardentiore voto, certè majore metu colitur, quam Deus immortalis.* Conſtat verò Deum coli religioſè & divioè, utiq; ergò etiam Antoniũ colunt religioſè & divinè [Leſſii diſſertatio *de Sanctis adorandis* extat lib. 2. de juſtitia & jure cap. 38. dub. 10.] In Pſalterio B. Mariæ *illa ipſa adoratio*, quâ David Deum omnipotentem coluit, Virgini Deiparæ tribuitur, Pſalm. 21. *Adorent te Mariam familia gentium.* Pſalmo 96. *Adorate eam cives curiæ Paradiſi.* Ecquis verò dubitare velit, adorationem illam, quâ Propheta Regius Deum omnipotentem coluit, eſſe religioſam, ſupplicem, fiducialem ac divinam? Neque eſt, quod hujus Pſalterii autoritatem ſubterfugere velint, eademque ſe teneri negent. Confirmatum enim eſt à Siato Quarto & Innocentio Octavo Romanis Pontificibus, nec uno tantùm in loco, ſed in diverſis Galliæ, Italiæ & Germaniæ provinciis impreſſum, Venetiis, Pariſiis, Heidelberg. Francoſurt. & Lipſiæ, ut & Tegernſeæ in Bavaria Anno 1572. in forma 16. Anno 1600. Pariſiis cum approbatione Sorboniſtarum eſt recuſum apud Nicolaum dum

Foſsè ad inſigne vaſis aurei, ac ad normam ipſius publicæ preces conformatæ, necdum ab ullo Pontificum in catalogum prohibitorum librorum hoc noſtro ſeculo relatum, quinimò Bellar. lib.2. de Sanctorum imagin. cap.23. diſputat, *quòd poſſit imago adorari adoratione ipſius exemplaris propriè quidem, ſed per accidens*. c.21. *quòd imagines per ſe & propriè ſint colendæ, ita ut ſint terminus proprius adorationis*. c. 12. *quòd creaturæ honorandæ ſint religiosè propter ſolam relationem ad Deum, quodq; imagines Chriſti & Sanctorum ſint honorabiles cultu religioſo*. [Atqui ſi imagines inanimes ac inſenſibiles propriè & religiosè ſunt colendæ & adorandæ, utique etiam Sancti propriè & religiosè ſunt colendi, unde idem Bellarmin. ſcribit] de beat. Sanctor. lib.1. cap.12. *Adoratio, quæ debetur Sanctis, eſt media quadam inclinatio voluntatis cum apprehenſione excellentia pluſquam humana & minùs quàm divina, cujus adorationis actus exteriores ferè omnes communes dicit eſſe cũ adoratione merè divina*. Atq; hanc *aſſerit eſſe ſententiam Catholicorum* [ergò juxta Catholicorum ſententiam Sancti non coluntur honore quodam humano & cultu externo, cùm enim Bellarm. diſertè diſtinguit à cultu Sanctorum, ſed *pluſquam humano ac religioſo*, proinde etiam divino. Quamvis enim Bellarm. hunc Sanctorum cultum ſtatuat eſſe *medium inter divinum & humanum*, ut ſit divino inferior, humano autem ſuperior, tamen Scriptura nullum hic novit medium, ſed ut duæ tantùm ſunt Decalogi tabulæ, quarum prior nos informat de cultu divino, poſterior de honore humano, ita quoq; duplicem duntaxat adorationem novit propriam, religioſam ac divinam, quæ ſoli Deo debetur, & ad primam Decalogi tabulam pertinet ; ac impropriam, humanam & externam, quæ creaturis deferri poteſt & ad ſecundam Decalogi tabulam reducitur] cap.14.§.1. *Cultus, qui defertur Sanctis, etiam dicitur cultus religionis licet ſecundariò* cap.13. præced. §. penult. *Si honor civilis debetur civili virtuti, ſapientiæ, potentiæ & nobilitati. Ergò honor pluſquam civilis debetur ſupernaturali virtuti, ſapientiæ, poteſtati, nobilitati. Sed Sancti quoad virtutes ſupernaturales excellunt omninò &c. ergò meritò ac jure optimo religioſo cultu proſequendi ſunt*. §.ult. *Deus Sanctis honorem & gloriam promiſit, ergò debetur eis honor & certè non ab aliis, quam à nobis, qui illis inferiores ſumus. Non convenit autem mortuis honor civilis. Ergo religioſus illis debetur* [Quâ igitur fronte Coſterus dicit, *nullum alium honorem à ſe deferri Sanctis quàm externum, qui debeatur Principibus, Regibus, Parentibus?* Suarez tom.2. comm. in Thom. q.37. diſput.22. ſect.1. *Adoratio, quæ virgini debetur, eique ab Eccleſia tribuitur, cultum religioſum continet*. Blaſius de Viegas in comm. ſuper Apocal. p. 543. *Filii gloriam cũ matre non tam communem judico, quam eandem*. Et poſtea laudat illud Gerſonis: *Deum dediſſe dimidium regni ſui Mariæ Virgini, poteſtate Deo remanente ceſſiſſe quodammodo miſericordiam Dei matri ſponſæq; regnanti. Itaque Virginem diviſum habere cũ Deo Imperium*. Quoſdã Mariæ latrian tribuere oſtendimus ſuperius §.381. membr.10. Ex quibus omnibus ſic inferimus. Cultus, qui defunctis Sanctis exhibetur, eſt adoratio religioſa, propriè dicta & divina. Jam verò compellatio, quâ viventium preces expetimus, non eſt religioſa & propriè dicta adoratio. 5. Sanctorum non modò interceſſionem petunt, ſed etiam *meritis eorum confidunt* & propter illa ſeſe exaudiendos ſperant. In Canon. Miſſę ſic orant: *Quorum* [Sanctorum] *precibus & meritis concedas, ut in omnibus protectionis tuæ muniamur auxilio*. In Hortul. anim. *Precibus & meritis B. Mariæ ſemper Virginis & omnium Sanctorum perducat nos Dominus ad regna cælorum* In Breviar. Rom. *Deus, qui Beatum Nicolaum innumeris decoraſti miraculis, tribue quæſumus, ut ejus meritis & precibus à gehenna incendiis liberemur*. Lombard. 4. ſent. diſt. 45. lit. G. *Intercedunt ad Deum pro nobis Sancti & merito, dum illorum merita nobis ſuffragantur & affectu, dum vota noſtra cupiunt impleri, quod tamen non faciunt, niſi in voluntate Dei implenda didicerint. Oramus ergò, ut intercedant pro nobis, id eſt, ut merita eorum nobis ſuffragentur &c.* Gabriel. Biel. lect.30. in Canon. Miſſæ. *Ex quibus patet, preces noſtras, ſpemq; conſequendæ beatitudinis per Mediatorem Sanctos in cælo inanes non eſſe, ſed ordine à Deo inſtituto nos ad eorum auxilia confugere debere, ac debitâ veneratione eos ſemper implorare, ut ſalvemur eorum meritis ac votis &c.* inde Scholoſtici diſputant, *adorandos eſſe Sanctos tribus potiſſimùm de cauſis. Primò ob noſtram inopiam, ut nimirum illorum merita nobis ſuffragentur, deinde ob ipſorum gloriam, denique ob Dei reverentiam*. Bellarmin. de beat. Sanctorum cap.20. reſp. ad 10. argumentum. *Sancti ex meritis præcedentibus impetrare poſſunt, & ſibi & aliis id, quod orando petunt*. Jam verò quando viventium preces imploramus, nõ confugimus ad ipſorum merita, ſed Chriſtianæ caritatis officium ab illis petimus. *Solus enim Chriſtus eſt, qui meruit nobis gloriam & gratiam & omnia neceſſaria ad ſalutem, ergò nihil à Sanctis petere poſſumus niſi ut intercedant apud Deũ, quò nobis Chriſti meritum applicetur & per Chriſtum gratiam & gloriam conſequantur*, ut ſcribit totidem verbis Bellarminus cap.17. §.10. & 11. 6. à Sanctis non ſolùm interceſſionem, ſed etiam *opem & auxilium*, ac omnis generis beneficia ſpiritualia & corporalia, ad hanc & futuram vitam ſalutaria petunt. Concil. Trid. ſeſſ. 25. *Bonum atque utile eſt, Sanctos ſuppliciter invocare & ob beneficia impetranda à Deo per Filium ejus Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, qui ſolus noſter Redemtor ac Salvator eſt, ad eorum orationes, opem, auxiliumq; confugere*. Beatam Mariam appellant non ſolùm *Advocatricem*, ſed etiam *Mediatricem, Auxiliatricem, Redemtricem & Illuminatricem, thronum gratiæ, portam cæli &c.* Innocentius in orat. quam trecentorum dierum indulgentiis dotavit. *O Maria maris ſtella, portus ſalutis, naufragantium Dux pia, miſerorum Patrona dulciſſima, reorum Advocata doctiſſima, deſperatorum ſpes unica, peccatorum Salvatrix magnifica, die meâ noviſſimâ, facie tuâ ſplendidiſſimâ, me precor irradia*. Sixtus Quartus in oratione, quam coram imagine Mariæ recitantibus undecim millium annorum Indulgentias promiſit; *Ave ſanctiſſima Mater Dei, Regina cæli, porta Paradiſi, Domina mundi &c.* Petunt à Maria & Sanctis, primò *peccatorum remiſſionem*. In Pſalterio Mariæ Pſalm.50. *Miſerere mei Domina,*

mina, quæ mater miſericordiæ nuncuparis & ſecundùm viſcera miſericordiarum tuarum munda me ab omnibus iniquitatib. meis. Pſal.53. Domina in nomine tuo ſalvum me fac, & ab injuſtitiis meis libera me, ut non noceat mihi calliditas inimici. Pſal.127. Converte Domina miſericordiam tuam ſuper nos & deprecabilis eſto ſuper ſervos tuos. Intuere & reſpice opprobrium noſtrum, aufer cunctas iniquitates noſtras. Johannem Baptiſtam ſic compellant: Ut queant laxis reſonare fibris Mira geſtorum famuli tuorum Solve polluti labii reatum ſancte Johannes. Venetiis in veſtibulo portæ S. Marci Evangeliſtæ Matthæi imagini hic verſiculus ſubſcriptus.

Ablue cuncta rea mentis mala ſancte Matthæe.

In hymno de omnibus Sanctis: Omnes, quos Dei gratia ab hac exemit patria, bona donans cœleſtia, Noſtra laxate crimina. Secundò, propitiationem ac reconciliationem cum Deo. In Pſalterio Mariæ Pſalm.136. Clamemus humiles ad puerperam Virginem, offeramus ei planctus & ſuſpiria noſtra. Non invenietur propitiatio ſine illa, nec ſalus ſine fructu illius. Per illam peccata purgantur, & per fructum illius anima dealbantur. Per illam fit vera ſatisfactio de peccatis per fructum illius animæ condonantur. In Hymno: Salve Regina, quem tempore Quadrageſimæ canunt: Salve Regina miſericordiæ, vita, dulcedo & ſpes noſtra ſalve. Ad te clamamus exules filii Evæ. Ad te ſuſpiramus gementes & flentes in hac lachrymarum valle. Eja ergo Advocata noſtra illos tuos miſericordes oculos ad nos converte, & Jeſum benedictum fructum ventris tui nobis poſt hoc exilium oſtende. O clemens, ô dulcis, ô pia Virgo Maria. Hujus cantiunculæ autor ſecundùm quoſdam eſt Petrus Epiſcopus Compoſtellanus; Durando tamen potiùs placet autorem ejus eſſe Hermannum Contractum lib.4. rational. cap 22. Idem ſtatuit Trithemius in Scriptis Eccleſ. Hieron. Vida in Hymno ad D. Thomam Aquinatem in Carm. pag. 197.

Sancte veni, precibusq; tuas mitiſſime noſtris
Junge preces, nobisq; tuo placabile numen
Concilia adventu, noſtrisq; occurre periclis,
Reſpice nos duris attritos undique bellis.

In Hymno de ſancto Stephano: Sancte Dei precioſe Protomartyr Stephane, funde preces pro devoto tibi nunc Collegio, ut tuo propitiatus interventu Dominus nos purgatos à peccatis jungat cœli civibus. Tertiò, Gratiæ & donorum per gratiam ſive ſpiritualium chariſmatum elargitionem. In Roſario Mariæ: O virtutum vaſculum, Regina cœlorum, Reparatrix & Salvatrix deſperantis animæ, irroratrix & largitrix ſpiritualis gratiæ. Quod requiro, quod ſuſpiro, mea ſana vulnera, & da menti te poſcenti gratiarum munera. Ibidem. Ave vas clementiæ, gratiæ piſcina, portus indulgentiæ, vitæ medicina, veniæ pincerna, nardus odorifera, gratiæ lucerna. In Pſalterio Mariæ Pſal 61. Memento noſtri perditorum Salvatrix, exaudi planctus cordis noſtri, infunde gratiam de theſauris tuis & unguentis placa dolorem noſtrum. Pſal.135. Bona naturalia conſerva in nobis & bona gratiæ per te multiplicentur. Illumina vias & ſemitas noſtras, ut noſcamus, quæ placita ſunt Deo. Bernhardinus in ſuo Mariali: Sicut collum eſt medium inter caput & corpus, ſic illa [Maria] eſt Mediatrix inter Deum & nos. Et ſicut à capite per collum in corpus deſcendunt omnia: Sic à Chriſto per Virginem in nos veniunt omnia dona. Ipſa enim nobis gratias ſpiritualiter tribuit. Nam gratiæ omnes intrant in Mariam, & ab illa nobis communicantur. Antoninus part. 4. ſumm. tit. 25. ſcribit: Mariam ideò dice gratiâ plena, quia eſt medium & cauſa gratiæ transfundendo eam in genus humanum. Eandem vocari portam cœli, quia quicquid unquam gratiæ de cœlis exivit in mundum, hoc per Mariam intrare ſit neceſſe. Quartò mentium illuminationem. In Roſar. Mariæ: Cor meum illumina fulgens ſtella maris, & ab hoſtis machina ſemper tuearis. O glorioſa virgo Maria. In Pſalterio Mariæ Pſalm.26. Domina illuminatio mea ſis, ſplendor faciei tuæ & ſerenitas gratiæ tuæ refulgeat menti meæ. Pſal.109. Miſerere mei Domina mater luminis & ſplendoris, illumina nos Domina veritatis & virtutis. De theſauris tuis infunde nobis ſapientiam Dei & intellectum prudentiæ ac firmam diſciplinæ. In Hortul. anim. de Angelis: Sancti Patriarchæ, quib. ab initio mundi omnipotens Deus majeſtatem ſuæ divinitatis revelare dignatus eſt, obſecrate pro peccatis meis, expellite penitùs erroris caliginem cordis mei, & oculos meos veræ fidei Catholicæ lumine illuſtrate. Quintò Scripturæ intelligentiam. In Pſalterio Mariæ Pſal.140. Radio intelligentiæ reverbera cor meum & igniculo caritatis inflamma. In Cantic. Archiepiſc. Patracenſis in Concil. Lateran. Anno 1515. decantato: Omnium ſplendor, decus & perenne Virginum lumen, genitrix superni. Gloria humani generis Maria Unica noſtri. Sola tu Virgo dominaris aſtris, Sola tu terræ maris atque cœli Lumen, inceptis faveas, rogamus Inclyta noſtris. Ut queam ſacros reſerare ſenſus, Qui latent chartis nimiùm ſeveris, Ingredi & celſa duce te benigna Mœnia terra. Sextò Defenſionem ab enimicis. In Pſalterio Mariæ Pſ. 67. Exurgat Maria, & diſſipentur inimici ejus, & conterantur omnes ſub pedibus ejus. Imperium inimicorum noſtrorum diſſipa, deſtrue omnem iniquitatem eorum. Feſtum Viſitationis Mariæ ab Urbano Sexto ante ducentos annos fuit inſtitutum, & à Concilio Baſilienſi ſeſſ.43 poſtea confirmatum, ut pedibus ſuis, quibus montes calcavit, etiam capita & vires hoſtium Eccleſia conculcet. Platina in vita Gregorii VII. refert: Hildebrandum illum, cùm privaret Henricum Imperatorem imperio & ſubditos ſuos religione officii & obœdientiæ exolveret, hac ſententia uſum: B. Petre Apoſtolorum Princeps inclina quæſo aures tuas, & me ſervum tuum exaudi, quem & ab infantia educaſti, & uſque ad hunc diem ab iniquorum manibus vindicaſti, qui me oderunt & perſecuti ſunt. Septimò liberationem à poteſtate Satanæ. In Pſalterio Mariæ Pſalm.42. Judica me Domina &c. à ſerpente maligno & à Dracone peſtifero libera me. Sancta fœcunditas tua diſperdat eum, beata virginitas tua conterat caput ejus. Sancta merita tua exinaniant virtutem ejus. In Hortul. anim. ſuffrag. Apoſtol. Sancte Juda Apoſtole deprecor te, ut à conſuetudine peccatorum meorum tuis meritis me abſtrahas, & à poteſtate Dæmonum ernas, & me ad inviſibiles evehas potentias. Octavò præſentiam & auxilium in hora mortis. Breviarium Colon. in curſu Mariæ pag.97. Maria mater gratiæ, mater miſericordiæ, tu nos ab hoſte protege, in hora mortis ſuſcipe, quem hymnum ab univerſa Eccleſia [Romana] decantari docet Bellarm. de Beat. Sanct. cap.17. In Roſar. Mariæ: Fac mecum

miſericordiam tuam, ô B. mater, Virgo Maria, in illa tremenda hora, quando mortua lingua ſe nequiverit movere ad invocandum te, neq; lucem oculi capere poterunt, aureſque meæ nulli voci pateſcent.

Dulcis amica Dei, roſa vernans, ſtella decora,
Tu memor eſto mei, cum mortis venerit hora.

In Pſalterio Mariæ Pſ.24. *Ad te Domina levavi animam meam, non prævaleant adverſum me laquei mortis &c.* In Hortul. anim. ſuffrag. Virgin. *O præclara vos puellæ, nunc implete meum velle, & dum mortis venerit hora, ſubvenite ſine mora, in tàm gravi tempeſtate, me precantem defenſate, à Dæmonum inſtantia.* Nonò *ſalutem & vitam æternam.* In Pſalterio Mariæ Pſ. 41. *Tu Virgo ſancta es genitrix vitæ meæ, & altrix reparationis carnis meæ. Quia tu es lactatrix ſalvationis animæ meæ, initium & finis totius ſalutis meæ.* In Roſario Mariæ: *Peccatorum conſolatrix, infirmorum curatrix tibi commendo hodiè & quotidiè animam meam, ut me in tuam cuſtodiam commendatum ab omnibus malis & fraudibus Diaboli cuſtodias, atque in hora mortis conſtanter mihi aſſiſtas ac animam ad æterna gaudia feliciter perducas.* In Miſſali: *Sancta virgo Dorothea, Tuâ nos virtute bea, Cor in nobis novum crea.* In Hortul. anim. ſuffrag. Apoſtol. *Sancte Philippe Apoſtole Domini te miſer ego peccator omnium criminum ſordibus obvolutus deprecor, ut me ab omni damnatione & à ventura ira liberes & lampadibus ornatum ad regnum gloriæ perducas.* In Suffrag. Confeſſ. *O Præſul Beatiſſime Ambroſi, Doctor maxime, poſt hanc vitam trahe ſurſum animam ad gaudia.* Atque ut brevibus omnia complectamur, nullum poteſt nominari bonum ſive corporis ſive animæ; ſive terrenum, ſive cœleſte, cujus elargitionem non petant à Sanctis; nullum poteſt nominari malum, à quo non petant per Sanctos liberari, ut multis exemplis ex Roſariis, Curſibus horariis, Hortulo animæ, Antiphonis, Collectis, Pſalterio Mariæ, Antidotariis, Breviariis &c. latè probant Dn. Chemnicius in exam. Conc. Trident. part.3. pag.149. Dn. Schröderus in Apodixi de Sanctis honorandis, ſed non invocandis th. 133. & ſequentib. Conrad. Platzius in luco ſucciſſ. c. 69. Joachimus Urſinus in ſtupendis templi Jeſuitici p.104. & ſequentib. Quæ omnia breviter complectitur Suarez quando tom.2. comment. in Thomam quæſt.37. diſp.23. ſect.1. adducit ac probat dictum Germani, qui in ſerm. de Zona Domini Mariam ſic alloquitur: *Nullus eſt qui ſalvus fiat, niſi per te Virgo ſanctiſſima. Nemo eſt, qui liberetur à malis, niſi per te ô puriſſima. Nemo eſt, cui donum concedatur, niſi per te ô caſtiſſima. Nemo eſt, cui gratiis miſereatur, niſi per te ô honeſtiſſima.* 7. Parum abeſt, quin majorem honorem & cultum Mariæ & Sanctis deferant, quàm ipſi Chriſto. Verbis quidem profitentur, ſe hyperduliam, ſicq; eandem cultus ſpeciem deferre aſſumtæ humanitati Chriſti & B. Virgini, ſed expendatur ipſa praxis & apparebit majori fiducia invocari Mariam Mediatricem quàm Chriſtum Mediatorem. In Hiſt. ſecundùm Chorum Auguſtenſ. de commemorat. Mariæ ſic accinunt: *Gaude matrona cœlica, exultando magnifica Deum ſalutarem, Qui te fecit ſingularem, Tu ancillã Jeſu Chriſti, Te vocare voluiſti, Sed ut docet lex divina, Tu ipſius es Domina. Nam jus habet & ratio, Matrem præeſſe Filio. Ergò ora ſuppliciter & præcipe ſublimiter. Ut nos in mundi veſpera. Ad regna ducat ſuprema.* In proſa quæ incipit Mariæ præconio: *O felix puerpera, Noſtra pians ſcelera, Jure matris impera Redemtori.* Diſcipulus de tempore in ſerm. quadrageſ. & de Sanctis p.263. *Virgo Maria poteſtatem habet ſuper Filium ſuum Ieſum Chriſtum propter maternæ autoritatis imperium, quod nulla alioqui creatura habuit.* Coſt. in Meditat. ſuper hymnum, *Ave maris ſtella,* ſuper verba, *Monſtra te eſſe matrem,* edit. Colon. Ann.600. p.59. *In merita ſanguinis Filii ſui plus juris habet mater, quæ ſanguinem dedit, quàm alia qualibet creatura.* Et paulò poſt: *Æquum eſt, ut materna quoque apud Filium tua valeat autoritas. Alii n. omnes precantur ut ſervi, tu ut mater autoritatem habens exaudiris pro tua reverentia.* p.67. *Rogamus matrem, ut pro materna ſua in Filium autoritate efficiat, ne Filius noſtras repudiet preces.* Carolus Stengelius Monachus Benedictinus in lib. de Hiſtoria & officio B. Joſephi edit. Monach. Ann.616. p.262. *Reliqui Sancti etiam Angeli & Seraphini deprecatoriò poſtulant à Chriſto Domino tanquam ſervi. Ioſeph autem autoritativè quodammodo tanquam pater illius, cui ſanè ſicut Chriſtus ipſe in terris tanquam Patri adnutum obſecundavit, ita in cœlis accepta beneficentiæ non immemor ad nutum eidem tanquã Patri affectu filiali, quem ab infantia concepit ac perpetuò conſervavit, in cœlo obœdit.* Opponenda ſunt hæc Bellarmino, qui de beat. Sanct. cap.16. §. quintò: negat, *in Papatu rogari Virginem, ut Filium jubeat facere quod petimus.* Hardingus contra Apolog. Anglicanam cap.18. ſcribens agnoſcit, *Mariam in Papatu invocari, ut Filio ſuo imperet,* ſed conatur ſchemate quodam utrumque excuſare, ſic n. diſſerit apud Ivellum part.2. p.253. *Si quis jam nil niſi cœlum & cœleſtia ſpirãs & Bernhardi ſimilis, matris Chriſti dignitatem & honorem altè ſecum in animo volutans & cogitationis æſtu quodam abſorptus, quaſi ludum ad eam aliquem & leporem adhibens ſpiritualem, meminiſſe eam jubeat matrem ſe eſſe, atque ea re jus ſibi quoddam eſſe imperii in Filium ac denique ſuaviſſimum in modum exigat, ut jure ſuo utatur, hoccine aut impiè dicitur, aut impudenter? an non ille potiùs ſummè & impius pariter eſt & impudens, qui id reprehẽdat?* Hûc referri poſſunt clauſulæ eucharisticę & doxaſticę, quas Ieſuitę librorũ ſuorũ calci ſubjungunt. Bell. lib.3. de cultu Sanct. concludit hac δοξολογία. *Laus Deo, Virginique Mariæ, Deo item Ieſu Chriſto æterno Dei Filio.* Benedictus Pererius in fine libri de motus & mundi æternitate. *Deo uni in Trinitate & Dei genitrici Mariæ ſemper Virgini gloria & gratiarum actio in æternum.* Gregorius de Valentia lib. de ſatisfact. hoc addit ἐπιφώνημα. *Laus Deo & Beatæ Virgini Mariæ, item Ieſu Chriſto.* In hiſce & ſimilib. clauſulis B. Virginem Deo Patri adjungi & Chriſto præferri res ipſa teſtatur. Ingolſtadii apud Wolffg. Ederum impreſſus eſt libellus continẽs preces in proceſſionib. recitandas, quæ omnes concluduntur hac doxologia: *Laus Deo & B. Mariæ.* Martin. Iſengrin. in Hiſt. publicis typis deſcripta memorat, cùm puella quędam Dæmoniaca eſſet adducta in capellam B. Mariæ veteris Oetingæ & auxilium imploraretur Dei Patris, Filii & Spiritus S. Diabolum nihil fuiſſe motum. Cùm v. Litania Lauretana de B. Maria inchoaretur, tunc demùm Satanam cœpiſſe in obſeſſa

turba-

turbari, clamare, furere. Mox v. Caniſium ligneã carioſam Mariæ imaginem arreptam obſeſſæ puellæ capiti impoſuiſſe, ac ſtatim Diabolum exclamaſſe: Ah mulier, quid me calcas & caput meum conteris? Refert Chemnitius in Theol. Jeſuit. cap. 11. prop. 3. f. 99. in templis quibuſdam Papiſticis talem conſpici picturam, in qua *Chriſtus iratus invocantibus letifera minitatur jacula, Maria verò oſtendat ubera, opponit pallium, reliquos Sanctos, vulnera & alia merita.* Confer quæ dicta ſunt ſuperiùs §. 386. 8. recitant Sanctis orationem Dominicam. Cenſur. Colon. p. 208. *Orationem Dominicam fundimus Sanctis, non tàm ipſos tunc alloquentes, quam Deum, ad quem ipſorum manibus eam cupimus deferri, tanquam qui cum gratiores Deo ſint, facilè quod cupimus impetrabunt.* Coſterus in Enchir. p. 412. *Dum in honorem Sanctorum recitamus orationem Dominicam non tàm alloquimur illos, quam DEUM ipſum, quem tali oratione precamur. Recitamus tamen eam in honorem Sanctorum, quibus velut libellum ſupplicem Deo afferendum, ſuiſque precibus commendandum tradimus.* Bellarm. loco prox. citato. *Fideles dirigunt orationem Dominicam ad Deum, illud autem faciunt coram imaginibus Sanctorum ſperantes per auxilium Sanctorum ſuam orationem ad Deum meliùs & faciliùs perventuram.* [At quæ hæ ſunt ambages? Deus preces noſtras revelat Sanctis, quippe qui eas vident in ſpeculo divinæ eſſentiæ juxta hypotheſin Bell. & tamen preces noſtræ per auxilium Sanctorum meliùs & feliciùs ad Deum perveniunt?] Salmer. diſp. 7. in 1. Tim. 2. p. 467. *Qui diceret Pater noſter & Ave Maria ad Sanctorum honorem, ut ipſi Deo offerant, bene faceret, quia quicquid eſt ad honorem Dei, ad honorem quoque Sanctorum ſpectat.* Suarez tom. 2. comm. diſp. 23 q. 37. ſect. 3. *Angelicam ſalutationem aliis Sanctis recitamus, ut eam pro nobis Virgini repræſentent.* 9. Singulis ſeptimanæ diebus peculiares invocant Sanctos. *Die Solis* Ordines Angelorum & Angelum cuſtodem. *Die Lunæ* Patriarchas, Prophetas, Apoſtolos, Evangeliſtas & Diſcipulos. *Die Martis* ſanctos Martyres, Stephanum, Laurentium, Ignatium, Sebaſtianum, Johannem, Paulum, Coſmum, Damianum, Dionyſium &c. *Die Jovis* ſanctos Doctores, Gregorium, Ambroſiũ, Auguſtinum, Hieronymum, Baſilium, Thomam de Aquino &c. *Die Veneris* S. Eremitas & Confeſſores, Antonium, Benedictum, Franciſcum, Dominicum &c. *Die Saturni* S. Mariam & omnes ſanctas virgines, Martyres, viduas, S. Annam, Martham &c. 10. Confeſſionem peccatorum faciunt Sanctis. In Pſalterio Mariæ Pſal. 50. *Miſerere mei Domina. Quoniam peccata mea confitebor tibi, & coram te me accuſo de ſceleribus meis.* Pſal. 93. *Venite adoremus & procidamus ante Dominam noſtram, confiteamur illi cum fletibus peccata noſtra*, unde etiam in formulis quibusdam Abſolutionum paſſioni Chriſti merita *Beatæ Virginis & Sanctorum* conjungunt, ut oſtendimus in tract. de pœnit. §. 117. 11. Sanctis vovent. Bellarm. lib. 3. de cultu Sanctor. cap. 9. §. 2. *Poſſe aliquo modo voveri Sanctis certum eſt.* Poſtea §. 7. repudiat Thomæ reſponſionem, *quòd promiſſio, quæ fit Sanctis, non ſit formaliter votum, ſed materia voti. Qui enim* [inquit] *vovet jejunium Sanctis, ipſos Sanctos religioſè honorare intendit. Et præterea Cajetanus in comm. Thom. probat ex ipſa profeſſione Fratrum Prædicatorum, vota verè fieri Sanctis. Nam dum profitentur, dicunt, Voveo Deo & B. Mariæ Virgini & omnibus Sanctis, me Prælato tali vel tali obœditurum, ubi ex duabus promiſſionibus una dirigitur ad Prælatum & illa eſt materia voti, altera, quæ eſt formaliter votum ad Deum & Sanctos ſimul.* Et poſtea §. 9. *Vota, quæ fiunt Sanctis, terminantur etiam ad ipſos Sanctos, ita ut reverà ipſis vota fiant.* Item, *Animadvertendum eſt inter omnes convenire verè & propriè Sanctis aliquid promitti, ſicut verè & propriè aliquid Deo promittitur, quod per ſe patet. Nam ſi licet Sanctis ædificare ſepulchra & baſilicas, ornare eorum reliquias & accendere coram eis cereos, cur non liceat eis iſta promittere?* §. 10. *Voti nomen eſt generale, quod convenit Deo & Sanctis, alias nemo dicere auderet, Voveo Deo & B. Mariæ, & etiam ſimpliciter, Voveo B. Mariæ.* §. 14. *Votum non convenit Sanctis, niſi quatenus ſunt Dii per participationem.* Jam ſubſumo. *Votum eſt actus religionis ſoli Deo debitus, ut patet ex divinis literis, ubi perpetuò dicuntur vota fieri Deo.* Num. 30. v. 3. Deut. 23. v. 21. Eſai. 19. v. 20. ut totidem verbis ſcribit Bellarm. d. l. Ergò Sanctis deferunt cultum divinum. Excipit quidem Bellarm. *aliter voveri Deo, aliter Sanctis, illi in ſignum gratitudinis erga primum principium omnium bonorum & in recognitionem beneficii ab ipſo tanquam primo autore accepti, his in ſignum gratitudinis erga Mediatores & interceſſores, per quos à Deo beneficia accipimus.* Sed petit hac in parte principium. Scriptura enim nuſpiam niſi ſoli Deo vovendum eſſe docet ac *votum* & *ſacrificium*, ut duos actus exteriores cultus ſoli Deo debitos perpetuò conjungit, jam verò concedit Bellarminus, ſacrificium nulli niſi ſoli Deo eſſe offerendum, ex quo rectè infert Coſterus in Ench. p. 400. *Votum eſſe actum, qui includit latriam & honorem ſoli Deo debitum.* Hanc difficultatem non potuit aliâ ratione Bellarminus declinare, quàm ut Coſtero contradicens ſcriberet, *voti nomen non ſolùm convenire promiſſioni, quæ fit Deo, quæque eſt cultus latriæ, ſed promiſſioni, quæ fit Sanctis, & non eſt cultus latriæ.* Neque *hic repugnat*, inquit, *quod nomen voti ſemper accipiatur pro promiſſione facta Deo, nam cum ſcriberentur Scripturæ ſanctæ, nondum cœperat uſus vovendi Sanctis.* Sic ergò ſpontè fatetur, inſtitutum vovendi Sanctis eſſe recentius, quàm ut ejus origo vel uſus in Scripturis oſtendi poſſit. 12. Per Sanctos jurant, ut conſtat ex quotidiana praxi. Confer Thom. 2. 2. q. 89. art. 6. Jam verò juramentum eſt actus latriæ ſoli Deo debitæ Deut. 10. v. 20 Jerem. 5. v. 7. Bellarmin. d. l. *Votum eſt actus religionis ſoli Deo debitus, qualis eſt etiam juramentum & ſacrificium, ut patet ex divinis literis.* 13. Templa & altaria Sanctis erigunt. Eccius in Enchir. p. 152. *Sanctus Savianus erexit Eccleſiam S. Petro vivo, condidit & alias duas in honorem S. Stephani & S. Johannis Baptiſtæ in Gallia.* Bellarm. lib. 3. de cultu Sanct. c. 4. prop. 4. *Sacra domus non ſolùm Deo, ſed etiam Sanctis rectè ædificantur & dedicantur.* lib. 1. de beat. Sanct. c. 20. *Templa & feſta Deorũ* [gentiliũ] *converſa ſunt in templa & feſta Martyrum.* Item, *Romæ templum omnium Sanctorum converſum eſt in templum omnium Sanctorum, & templum Caſtoris & Polincis in templum Coſmæ & Damiani.* Jam v. templorum & altarium erectio eſt a-

ctus

ctus ex ſe ſignificans cultum divinum. Bell.lib.1. de beat. Sanctor.c.12. *Omnes fere actus exteriores communes ſunt omni adorationi except e ſacrificio, & quæ ad illud referuntur templis & altaribus & Sacerdotibus, voluit enim Deus hunc cultum ſacrificii ſibi ſoli exhiberi,* inde lib.1. de Chriſto c.8. Deitatem Chriſti probat ex eo, quòd templa illi paſſim ſint erecta. *Omnes fere Prophetæ* [inquit] *prædixerunt poſt adventum Meſſiæ exterminandam idololatriam. Eccleſia autem ſemper in toto orbe terrarum Chriſtum coluit templis, aris, invocationibus, feſtis diebus. Ergo vel Chriſtus eſt verus Deus dignus latriæ cultu vel omnes Prophetæ decepti ſunt.* Coſterus in Enchir.p.400. *In actibus, qui in exhibitione cultus divini ſolent adhiberi quidam ex ſe hanc mentem & intentionem ſignificant, alii non per ſe quidem, niſi peculiariter eò referantur. Prioris generis ſunt ſacrificii oblatio, altarium & templorum erectio, votorum nuncupatio. Poſterioris generis actus creaturis etiam exhibentur, mutata mente atque intentione, ut capitis apertio, proſtratio &c.* Utique ergò Sancti in Papatu honorantur cultu divino. Excipit Bell.lib. 3.de cult.Sanct.c.4.§.altera. *Sacra ædes propriè dicitur templum, quatenus erigitur ad ſacrificia; eadem ſacra ædes dicitur baſilica, quatenus erigitur ad ornatum ſepulcri alicujus Sancti, & commoditatem viſitantium ejuſmodi reliquias &c. quod etiam videmus in altaribus. Nam unus & idem lapis dicitur altare, quatenus in eo ſacrificatur Deo; & idem dicitur tumulus vel ſepulchrum, quatenus tegit oſſa Martyris alicujus &c.* Reſp. Templa & altaria in Papatu eriguntur Sanctis, non tantùm in monumentum memoriæ ſcil. fidei, conſtantiæ, virtutum &c. ad imitationem, ſed etiam ad cultum religioſum & venerationẽ Ipſorummet Sanctorum, unde Bellarm. diſcedit ab eorum ſententia, qui exiſtimant, ſacras ædes non poſſe propriè erigi niſi Deo, quemadmodum ſacrificia non offeruntur, niſi Deo; ac templa denominari à Sanctis, non quòd eis erigantur, ſed quod in illis templis præcipuè colantur eorum memoriæ. Hanc ſaniorem & tolerabiliorem quorundam recentiorum explicationem Bellarm. deſerit, ac baſilicas *ad cultum Sanctorũ* erigi poſſe autumat. *Poteſt*, inquit, *erigi baſilica S.Petro, ut qui ingrediuntur, admoniti imagine ibi depicta vel ipſo templi nomine recordentur S. Petri, eumque in eo loco tanquam Patronum colant & deprecentur.* 14. Se, ſuas animas, corpora, & omnia bona Sanctorum tutelæ & patrocinio fiducialiter commendant. In Ordinario Hildeſheim. de Compaſſ. Mariæ. *Ad te Maria, ô unica ſpes miſerorum, confugio, & plena fiducia tibi meipſum in omnib. neceſſitatib. devote commendo.* In Roſar. Mariæ: *O Domina mea S. Maria, me in tuam benedictam fidem & ſingularem cuſtodiam ac in ſinum miſericordiæ tuæ hodie & quotidie, atque in hora exitus mei animam meam & corpus meũ tibi commendo, omnem ſpem meam, conſolationes, anguſtias, miſerias & finem vitæ meæ committo.* In Pſalter. Mar. Pſ.30. *In manus tuas Domina commendo Spiritum meum, vitam meam & diem ultimum meum.* In Hortul. anim. orat. S. Thom. ad B. Virginem: *O beatiſſima & dulciſſima Virgo Maria, in ſinum pietatis tuæ commendo hodie & omnib. dieb. vitæ meæ corpus meum & animam meam, omnesq; actus meos, cogitationes, voluntates, deſideria, locutiones, operationes, omnemq; vitam, finemque meum.* 15 Feſta Sanctis celebrant, nõ memoriæ duntaxat, ſed etiam imò vel maximè religioſi cultus gratiâ. Bell.lib.3.de cultu Sanct. cap.16. §. Neque rationes 1 *Dico honorem dierum feſtorum immediatè & terminativè pertinere etiam ad Sanctos, ſicut ipſa invocatio, & eſſe cultum religionis, ut eſt nomen generale.* Antoninus part.4.ſumm.titul.15.c.24.§.3. obſervat, quod cùm in Eccleſia ſint octo ſolẽnitates Deo in ſolú ipſius cultum dicatæ ſcilicet *Trinitatis, Pentecoſtes, Nativitatis, Circumciſionis, Epiphaniæ, Reſurrectionis, Aſcenſionis & Corporis Chriſti*, totidem etiam Univerſales feſtivitates in honorem Virginis quotannis celebrentur, quas hoc ordine recenſet Suarez tom.2. comment. in Thomam Diſput.22.q.37.artic.4.ſect.1. *Feſtum annunciationis, purificationis, aſſumtionis Virginis, Nativitatis Virginis, ſanctæ Mariæ ad nives Viſitationis, Conceptionis Virginis, Præſentationis Virginis in templo*, quibus addi poſſe dicit ſingulares feſtivitates Virginis, quæ in diverſis provinciis celebrantur. Quales ſunt, in Hiſpania *Feſtum expectationis Virginis, & Feſtum deſcenſionis ejuſdem*, quod in Eccleſia Toletana præcipuè colitur, & utraque Feſtivitas à Gregorio XIII. eſt confirmata, quin & in univerſa Eccleſia diẽ Sabbathi in peculiarem Virginis memoriam & honorem deſtinatum eſſe aſſerit. 16. Colunt Sanctos *jejuniis, Miſſis, peregrinationibus, candelis accenſis, donariis oblatis, ſtatuis exornatis, ſuffitu thuris, vigiliis &c.* ut ex praxi cuivis obvium. Bellarminus lib.1. de beat. Sanct. cap.13. *Imaginibus & reliquiis ſuaves odores offerimus.* 17. à Sanctis benedictionem ſibi & aliis precantur. Tali enim benedictionis formulâ manè & veſperi utuntur; *Pax Domini noſtri Jeſu Chriſti, & virtus paſſionis ejus, ſignum ſanctæ crucis, integritas Beatæ Mariæ Virginis, benedictio omnium Sanctorum, Angelorum cuſtodia & ſuffragia omnium Dei electorum, ſint inter me & omnes inimicos meos, nunc & ſemper & in hora mortis &c.* Ex quibus omnibus manifeſtum, qualis ſit ille cultus, quem Pontificii defunctis Sanctis offerunt.

436. Videamus, quæ invocationi Sanctorũ fulcra ſubſternat Bellarm. lib. 1. de beat. Sanct. cap.13. demonſtrare nititur, *cultum aliquem minorem divino, & majorem civili & merè humano ſacris rebus, ſanctis Angelis & hominibus deberi.* Primum argumentum ducit ex Pſ.98. *Adorate ſcabellum pedum ejus, quoniam ſanctum eſt, ubi per ſcabellum intelligitur arca Teſtamenti. Cui conforme eſt illud Pſ.131. Introibimus in tabernaculum ejus, adorabimus in loco, ubi ſteterunt pedes ejus.* In Hebræo eſt: *Adorabimus ſcabellum pedũ ejus, i.e. arcam. Quod in his locis præcipiatur aliquis cultus, probat ex verbo Adorate; quòd iſte cultus non ſit civilis, ſed religionis, probat ex addita ratione, quoniam ſanctum eſt, hoc videlicet ſcabellum. Cultus enim civilis debetur reb. propter civilem & humanam excellentiam. At arca dicitur adoranda, non propter civilem excellentiam, ſed quia ſacra & ſancta eſt, cùm ſit ſcabellum pedum Dei.* Reſp. 1. Si hoc argumentum applicetur ad principale quæſitum de religioſa invocatione Sanctorum, manifeſtum eſt, quod ſit à quæſtione alienum, quia nemo poteſt dicere, & ſi dicere velit, non poteſt probare, quòd Iſraëlitæ arcam religioſè invocaverint, interceſſionem, opem

Argumenta Bellarm. quibus demonſtrare nititur, Angelis & Sanctis deberi cultũ religioſum 1. Ex Pſ.98. Adorate ſcabellum pedum ejus, quia ſanctum eſt.

opem & auxilium ab ea implorando. Ipſe Bellarminus de beat. Sanct. cap. 19. §. 2. diſputat, *non fuiſſe in V. T. conſuetum, ut diceretur, ſancte Abraham ora pro me.* Quòd ſi ergò Sancti apud Deum viventes non fuêre in V. T. invocati, quantò minùs probabile eſt, arcam inanimem & inſenſibilem invocatam fuiſſe. 2. Si non de religioſæ adorationis cultu in ſpecie, ſed de religioſo cultu in genere Bellarminũ loqui obtendas, [quod videlicet detur aliquis cultus religioſus divino minor & civili major] opponimus verbum *adorandi*, quod in ſpecie ad cultum adorationis nos deducit. Illud namque ſi de religioſo cultu in propria ſignificatione accipiatur, utique etiam religioſa adoratio arcæ tribuenda erit. 3. Diſtinguendum eſt inter *externam reverentiam*, quæ ſacris ſymbolis exhibetur, & inter *interiorem religioſæ adorationis cultum.* Facilè concedimus, Iſraelitas arcæ fœderis, ſuper quam erat propitiatorium quaſi ſedes Dei, quæ tenebatur manibus duorum Cherubim, externam reverentiam exhibuiſſe & hac ratione interiorem ſuam erga Deum ſuper arcam fœderis habitantem, & peculiari modo gratioſè præſentem reverentiam teſtificatos fuiſſe, quâ de reverentia Hieronymus in Epiſtola ad Marcellam ſic ſcribit: *Venerabantur quondam Iudæi ſancta ſanctorum, quia ibi erant Cherubim & propitiatorium & arca Teſtamenti*, perinde ut hodiè ſymbolis ſacramentalibus in adminiſtratione Euchariſtiæ externam aliquam reverentiam exhibemus & exteriore genuflexione, capitis adapertione &c. interiorem fidem ac devotionem noſtram teſtamur, quod ſcilicet verè & ex animo credamus, Chriſtum ipſum in Euchariſtiæ celebratione eſſe præſentem, ac ſuo corpore & ſanguine nos paſcere, quâ de re videri poteſt egregius locus apud B. Lutherum Geneſ. 47. ſed ex eo inferri nequit, vel arcæ fœderis in V. T. vel ſymbolis ſacramentalibus in N. T. religioſæ adorationis cultum deberi, quia ad religioſam invocationem plura omninò requiruntur, quàm quod res ejuſmodi ſint divinæ, peculiaris & gratioſæ præſentiæ externa ſymbola, alias etiam cœlum, quod Dei ſedes eſt & Sancti viventes, in quibus Deus per gratiam habitat, eſſent itidem religioſè adorandi & invocandi. 4. Hebræa ad verbum ſic habent. הִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא quæ utroque modo converti poſſunt. *Adorate ad ſcabellum pedum ejus* [Dominum Deum veſtrum, ut ex præcedentibus conſtat] *quia ſanctus ipſe.* Et *incurvate vos ſcabello pedum ejus, quod ſanctum ipſum* [vel quod eſt ſanctum, quia pronomina demonſtrativa apud Hebræos loco verbi ſubſtantivi ponuntur, aut ejus ellipſin induerunt Ex. 12. v. 11. Neh. 9. v. 7. &c.] Si poſteriorem verſionem amplectamur, nihil decedit noſtræ ſententiæ, quia ex reverentia externa non poteſt ſtatim inferri religioſæ invocationis cultus, uti modò oſtendimus. Si priori verſioni inſiſtamus, [quam ſcopus Pſalmi in verſu 1. & ultimo propoſitus, qui eſt, ſolum Deum eſſe laudandum, omninò requirere videtur, quamq; probant verba immediatè antecedentia, *Exaltate Dominum Deum noſtrum*, & ſubſequentia, *Moſes & Aaron in Sacerdotibus ejus, & Samuel inter eos, qui invocant nomen ejus.* Item cauſa addita, quia *ſanctus ipſe*, ut LXX. reddiderunt] in fumum abit Bellarmini argumentum, quia objectum illius adorationis non conſtituitur arca, ſed Dominus habitans ſuper arcam in medio duorum Cherubim. 5. Deus nuſpiam mandavit, ut religioſè adoraretur ſive invocaretur arca, ſed ſeſe peculiari modo gratioſè præſentem in tabernaculo ad arcam fœderis adorari juſſit. Neque ſancti viri ipſam arcam fœderis, ſed Deum ad arcam adorarunt. 1. Par. 13. v. 6. *Aſcendit David & omnis vir Iſrael ad collem Cariathiarim, qui eſt in Iuda, ut afferret inde arcam Domini Dei ſedentis ſuper Cherubim* אֲשֶׁר *ſuper quam, vel ubi invocatum eſt nomen Domini*, utroque enim modo verti poteſt. Pſal. 132. v. 7. *adorabimus ad ſcabellum pedum ejus.* Hoc LXX. Interpretes & vulgata latina verſio, à qua Bellarmino ob fulmen Tridentini Concilii non licet diſcedere, ſic reddiderunt: προσκυνήσωμεν εἰς τὸν τόπον, οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ. *Adorabimus in loco, ubi ſteterunt pedes ejus.* 6. In hoc ipſo Pſal. 99. [juxta Hebr. computationem] verſ. 9. evidens hujus ſignificationis habetur exemplum, הִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ *adorate ad montem vel in monte ſanctitatis ſive ſancto ejus, quoniam ſanctus Dominus Deus noſter*, ubi nemo poterit cogitare, ipſum montem ſanctum, in quo extructum fuit templum, religioſè fuiſſe adoratum atque invocatum. 7. Si ideò religioſè colenda & adoranda fuit arca, quia ſancta, etiam pii in his terris viventes religioſè coli & adorari poſſunt, quia ipſi quoque ſancti ſunt. Item altaria, vaſa ſacra, veſtes Sacerdotales &c. religioſè erunt colendæ & adorandæ, quia & ipſæ ſunt ſacræ. At conſequens hoc abſurdum. Si ideò religioſè colenda fuit arca, quia fuit ſcabellum pedum Dei, etiam terra erit religioſè colenda & adoranda, quia *cœlum ſedes Dei, terra autem ſcabellum pedum ejus* Eſ. 66. v. 1. Conſequens itidem abſurdum & ἀσεβές. 8. Auguſtinus in Pſal. 98. myſticè accommodat ad Chriſti carnem. *Fluctuans*, inquit, *converto me ad Chriſtum, quia ipſum quæro hic & invenio, quomodo ſine impietate adoretur ſcabellum pedum ejus, ſuſcepit enim de terra terram, quia caro de terra eſt & de carne Mariæ terram accepit, & quia in ipſa carne hic ambulavit & ipſam carnem nobis manducandam ad ſalutem dedit, nemo autem illam carnẽ manducat, niſi prius adoraverit. Inventũ eſt, quomodo adoretur tale ſcabellũ pedum Domini & nõ ſolũ non peccem⁹ adorando, ſed peccem⁹ nõ adorando.* Sed nulla neceſſitate cogimur à literali ſenſu diſcedere. 9. Bell. inter cætera aſſerit, ꝓpter honorẽ arcę neminẽ potuiſſe ingredi Sancta ſanctorum ubi illa erat, niſi ſum̃um Pontificem ſemel in anno. Sed conſtat ex Epiſt. ad Heb. cauſam hujus rei fuiſſe typicã, ut ingreſſus Chriſti in ipſum cœlũ hoc facto pręfiguraretur.

437. 2. *Angelis ab hominib. prudentib. & piis adoratio fuit exhibita.* Gen. 18. & 19. Num. 22. Joſ. 5. *Ea v. non fuit adoratio civilis, ſed religioſa, q̃ Angeli haudquaquam receperunt.* R. 1. Angelis in figura externa apparẽtib. adorationẽ exhibitã fuiſſe concedim⁹, ſed religioſã ac divinã eã fuiſſe negam⁹, q. nuſpiã legũtur Ang. ut interceſſores vel opitulatores ab ullo Sãctor. rectè ſentiẽte religioſè invocati, q. potiꝰ Ang. hũc religioſæ adorationis cultũ ſibi delatũ repudiarũt, ut cũ ſtat ex Ap. 19 & 22. 2. Nimirũ nomẽ adoratiõis duplicẽ in Script. obtinet ſignif. *Propriã & im ppr.* Propria ſignif. eſt, quãdo accipitur ꝓ cultu religioſ. interno ac divino, quo Deũ ipſũ omnis boni autor. veneramur.

2. Angelis adoratio fuit exhibita. Gen. 12. Num. 22. Joſ. 5.

mur. Impropria ſignificatio eſt, quádo accipitur pro externa reverentia, quâ vel Angelos vel homines, Reges, Principes & viros honoratos nobis præſentes & conſpicuos honoramus. Hanc adorationem ſi Bellarminus vocare nolit civilem ac politicam, appellet externam, Angelicam, humanam, [Coſt. in Ench. p. 398. *honorem humanum*] vel quocũq; modo vocare velit, modò agnoſcat eam non eſſe propriam, nec divinam, nec religioſam ſtrictè & in rigore acceptã, id quod demonſtramus hoc argumento. Unius vocabuli una tantùm eſt propria ſignificatio, reliquæ ſunt impropriæ ac figuratæ. E. vocabulũ adorationis propriè accipitur, quando ad Deum creatorem, vel quando ad creaturas, Angelos ſcil. & homines refertur, [utrobique enim propriam ſignificationem obtinere nequit, cùm res ipſa videlicet cultus Deo & creaturis exhibitus non ſit idem, ſed toto genere diverſus] Poſteri⁹ dici nequit, ſi enim eſt adoratio propriè dicta, quando pii dicuntur Angelos ſibi apparentes & viros honoratos adoraſſe, conſequens erit, eſſe impropriè dictam adorationem, quando Deum adoraſſe dicuntur. At hoc conſequens admitti nullâ ratione poteſt, cùm improprietas ſignificationis conjunctam habeat rei ipſi⁹ improprietatem, jam verò cultus divinæ adorationis eſt maximè proprius. Manet igitur prius, videlicet illam demum eſſe propriè dictam & glorioſam adorationem, quando Deus dicitur a piis adoratus, ex quo porro conſequitur, adorationem Angelis & hominibus delatam eſſe impropriam, externam, politicam, non autem propriam, divinam & religioſam. 3. Idipſum videtur agnoſcere Coſterus, quando in Ench. p. 347. ſic ſcribit: *Adorationis vox duobus modis accipitur. Uno, ut ſoli Deo conveniat; altero, ut etiam creaturis. Et poſteriori quidem modo ſignificat externum aliquem cultum aut venerationem, ut adoratio ſit, externum honorem exhibere, caput aperire, genuflectere, in terram ſe abjicere, qui honor olim Regibus habebatur & nunc quoque Parentibus vel Præceptoribus offenſis filij & diſcipuli ſupplices ſiunt.* p. 398. hunc honorem vocat *humanum, venerationem externam a latria diſtinctam.* Hactenus rectè, ſed quando addit; *hanc poſteriorem duntaxat adorationis ſpeciem Sanctis in Papatu tribui*, contradicit Bellarmino, qui mediã quandam adorationem inter divinam & humanam ſtatuit, quæ Sanctis ſit tribuenda ac praxi in Papatu publicè receptæ, quâ Sancti religioſè adorantur & invocantur, ut opitulatores & beneficiorum ſpiritualium largitores. Certè religioſè, ſuppliciter ac fiducialiter adorare Sanctos plus eſt, quàm humanum & externum honorem illis tribuere, aliàs conſequens foret, etiam Reges à ſubditis, parentes à liliis, Præceptores à diſcipulis, pios à piis religioſè, ſuppliciter ac fiducialiter invocari, quando externum illum honorem & adorationem impropriè dictam ipſis exhibent. 4. Nondum ergò invenit Bellarmin. [uti gloriatur] mediam illam adorationem, quã tàm ſolicitè quærit. Adoratio enim illa, quâ pii Angelos ſibi apparentes venerati fuêre, non fuit divina, religioſa & propriè dicta, ſed honor externus, & adoratio impropria, qua illos ut Dei Legatos honorarunt. Sed in Papatu Angeli & Sancti defuncti religioſo ac divino cultu honorantur; tribuitur illis, quod preces ſolo cordis gemitu conceptas audiant, quod beneficia ſpiritũ-âlia nobis conferant, quod ſuis meritis nobis ſuffragentur, quod fiduciam ac ſpem in illorum interceſſione, auxilio ac meritis collocare ſit utile &c. 5. Sicut inter primam & ſecundam Decalogi tabulam non datur medium; ita quoque inter adorationem religioſam, divinam & propriè ſic dictã ſoli Deo debitam, quæ eſt cultus ad primam Decalogi tabulam pertinens; & inter adorationem externam, humanam & impropriè ſic dictam, quæ creaturis etiam exhiberi poteſt, & eſt cultus ad ſecundam Decalogi tabulam pertinens, medium non datur. 6. Exempla à Bellarmino allata ſunt diſſimilia. Gen. 18. apparet Abrahæ Filius Dei duobus Angelis comitatus, [ut teſtantur Juſtin. in Dial. cum Tryphone p. 104. Clemens Alexand. lib. 5. ſtromatum. Hilarius lib. 4. de Trinit. Conſtantinus apud Euſebium l. 3. in vit. Conſtant. cap. 50. ipſe Euſebius lib. 5. demonſt. Evang. cap. 9. Auguſtinus ſerm. 70. de temp. Theodoret. q. 68. in Geneſ.] quibus omnibus unum & æqualem honorem à Patriarcha exhibitum fuiſſe nemo dixerit. Chryſoſtomus monet, Abrahamum ideò numero ſingulari tres illos viros compellaſſe; quia unus ex illis Dei ſcil. Filius reliquis fuerit ἐντιμότερος *glorioſior & illuſtrior*, unde ex ipſa viſibilis formæ majeſtate, aliiſque indiciis Patriarcha colligebat, unum illum, quem ſigillatim compellabat, eſſe inter eos primarium, quem reliqui duo colerent, ac unus duntaxat ex illis vocatur Jehovah, ut ſeries contextus oſtendit. Jam verò nomen Jehovah nuſpiam creatis Angelis in S. literis tribuitur. Plura de hac θεοφανείᾳ καὶ ἀγγελοφανίᾳ diximus in prælect. de Myſterio Trinitatis. Geneſ. 19. Lothus hoſpites illos ſuos non noverat eſſe Angelos, cùm eos tàm honorificè exciperet Hebr. 13. v. 2. uti ipſe Bellarminus fatetur, quomodo igitur adoratione quadam media & plusquam humanâ illos honorare potuit? Exemplum Bileami Num. 22. eſt itidem alienum, tum quia Bellarmino propoſitum eſt demonſtrare, Angelos ab hominibus piis & prudentibus fuiſſe adoratos, jam verò Bileamus nec pius nec prudens fuit, tum quia Bileamus externam reverentiam Angelo ſibi apparenti exhibuit. Joſ. 5. non intelligitur creatus aliquis Angelus, ſed ipſe Dei Filius, ut appparet primò *ex appellatione*. Vocatur enim *Jehovah* c. 6. v. 2. & *princeps exercitus Jehova*, id eſt, Angelorum, hominum & omnium creaturarum, c. 5. v. 14. Secundò *ex operis divini attributione*, vocat ſe Principem exercitus Domini, quia Iſraëlitas ex Ægypto per deſertũ duxerat 1. Cor. 10. v. 4. & contra hoſtes ipſorum pugnabat, promittit etiam ſe Hierichuntem in manus Joſuæ traditurum c. 6. v. 2. Tertiò *ex cultus divini ſuſceptione*. Patitur ſibi deferri cultum adorationis ſoli Deò debitum cap. 5. v. 14. Matth. 4. v. 10. Denique *ex ſymbolica apparitione*. Conſpicitur in forma humana ſuo tempore aſſumenda terram, in qua apparebat, vocat ſanctam, quia per hanc apparitionem erat ſanctificata ac divinitùs in hunc uſum deſtinata, ut locum præberet ipſius nativitati ac muneri docendi.

438. *3. Sancti viventes in Scripturis ſunt adorati. 1. Reg. 28. Saul adorat animam Samuelis ſibi apparentem. Certum autem eſt, non convenire civilem honorem animabus defunctorum. 3. Reg. 18.* *3. Sancti viventes ſunt adorati.*

Abdias

Abdias vir ſanctus adorat Heliam pronus in terram, neque poſſumus dicere, hunc civilem cultum fuiſſe. Nam quantum ad humanam excellentiam major erat Abdias quam Elias, iſte enim privatus homo erat, ille autē unus ex Principib9 regni. Adoravit ergò eum ut Prophetam ac Dei hominem singulari ſanctitate excellentem. 4. Reg. 2. Filii Prophetarum cùm audiviſſent Spiritum Heliæ requieviſſe ſuper Eliſæum, accedentes adoraverunt eum proni in terram. Dan. 2. Nabuchodonoſor adorat Danielem. Quis autem diceret aut crederet, a ſummo Rege adoratum civiliter unum ex captivis, qualis erat Daniel? adoravit ergò eum religiosè ut hominem Deo plenum, neque per errorem adoravit, Deum illum exiſtimans. Nam adorans ait. Verè Deus videtur Deus Deorum, eſt & Dominus Regum. Reſp. 1. hæc omnia & ſimilia exempla, quorum in Scripturis plura occurrunt, pertinent ad externã & impropriè ſic dictam adorationem, uti cuivis manifeſtum. Quòd ſi enim de religioſa, divina & propriè dicta adoratione ea velim9 interpretari, conſequens foret, Sanctos viventes religiosè adorari & ſuppliciter à nobis invocari poſſe, eadem omninò adoratione ac religione, qua Sanctos defunctos Pontificii colendos eſſe dicunt, quòd ne ipſi quidem concedent. 2. *Civilis adorationis* nomen nimis ſtrictè accipit Bellarminus, quaſi ea tantùm ſit civilis adoratio, quæ politicam ac civilem eminentiam fundamenti ſive cauſæ loco habet, cùm à noſtris accipiatur in generali ſignificatione, ut complectitur quemcunque honorem humanum & externum creaturis debitum à religioſa tamen & divina adoratione diſtinctum; ſive ob politicam quandam eminentiam, ſive ob Eccleſiaſtici muneris dignitatem, ſive ob dona Prophetica talis honor ipſis deferatur. 3. exemplum veræ & Deo gratæ adorationis à Saule impio Rege & contra expreſſum Dei præceptum Lev. 20. v. 6. Deuter. 18. v. 11. Eſa. 8. v. 19. mortuos conſulente petere nimis eſt præpoſterum. Adde, quòd is qui Sauli apparuit, non fuerit Samuel Propheta, ſed ſpectrum Diabolicum, ut ſuperi9 §. 174. multis argumentis confirmavim9. Quòd ſi ergò non externam duntaxat & civilem, ſed religioſam & pluſquam humanam adorationem perſonato iſti Samueli Saul detulit, ipſum Diabolum adoravit, unde etiam in peccatis ſuis mortuus dicitur. Denique Auguſtinus ex illo ipſo fundamento, quod is, qui Samueli apparuit, paſſus fuerit, ſe adorari, colligit, ipſum non fuiſſe Samuelem Prophetam, ut d. l. pluribus videre licet. 4. Quamvis Abdias politicæ eminentiæ reſpectu Helia eſſet dignior, tamen ob Prophetica dona Eliam meritò honoravit. Mirum eſt ergò, quòd Bellarminus Eliam appellet *hominem privatum*, cùm publico officio, prophetico ſc. fuerit functus & ut *Homo Dei* ſive Propheta ſingulari ſanctitate excellens ab Abdia honoratus. Quinimò vera & Deo grata humilitas requirit, ut honoremus etiam eos, qui vel officio vel donis ac virtutibus nobis ſunt inferiores. Rom. 12. v. 10. *honore invicem prævenientes.* 1. Pet. 2. v. 17. *Omnes honorate.* cap. 5 v. 5. *πάντες ἀλλήλοις ὑποτασσόμενοι τὴν ταπεινοφροσύνην ἐγκομβώσασθε.* 5. Nabuchdonoſor Ethniciſmi labe adhuc infectus ac proinde inter pios, de quibus Bellarm. propoſitio agit, nondum referendus, non ſolùm Danielem dicitur *adoraſſe,* ſed etiam *juſſiſſe ut ſacrificium ipſi proferretur*, quale quid etiam Lycaones facere voluiſſe leguntur in honorem Pauli & Barnabæ Act. 14. Quamvis v. Sp. S. non commemoret, Danielem ab hoc inſtituto Regem fuiſſe dehortatũ, tamē id colligi poteſt, tùm ex *Danielis pietate*, quæ tanta in ipſo extitit, ut legem Ceremonialem Regios cibos aſſumēdo violare noluerit, quantò igitur magis ab idololatria ſibi ſeriò cavendum eſſe cenſuit? tum ex *ſequente narratione*, in qua Rex ſimul ac præcepiſſet Danieli ſacrificia offerri, *reſpondiſſe* dicitur. Jam v. reſponſio locum non habet, niſi ubi oratio præcedit [interim fatemur, verbum Reſpondendi quandoque generaliter pro ſermone accipi] tum ex *Regis confeſſione*, quia Rex egregiam & planè orthodoxam de Deo Iſraelis confeſſionem edit, quam illi non caro & ſanguis, ſed per Prophetam Spiritus Domini inſtillavit, tum denique ex *ſimili exemplo Pauli & Barnabæ* Act. 14. Hieronymus & Theodoretus dicunt, *Regem obtuliſſe ſacrificia Danieli, id eſt, Deo Danielis.* Hanc interpretationem ſi ſequamur [uti Bellarminus eam non repudiat] denuò concidit Bell. argumentum. Si n. non Danieli, ſed Deo Danielis ſacrificium obtulit. E. etiam non Danielem, ſed Deum Danielis religiosè adoravit. Alii reſpondent, *Regem quidem coram Daniele reverentiæ cauſa prohibuiſſe, ac in tam ſubita conſternatione ſacrificia offerri juſſiſſe, interim in textu non addi, quod illud reverà fuerit factum.* Bellarm diſputat, *Nabuchodonoſorem obtuliſſe Danieli non* זֶבַח *immolationem animalium, ſed munera & odores* מִנְחָה *&* ניחוחין *quorum utrumque tàm Deo quàm homini offerre ſolitum fuiſſe probat ex 1. Reg. 10. ubi Sauli Regi munera offeruntur, & ex uſu Eccleſiæ, in qua imaginibus & reliquiis ſuaves odores offeruntur.* Sed utrumq; ſacrificii gen9 videl. tàm זֶבַח quàm מִנְחָה ſoli Deo offerendum eſſe conſtat ex Levitico. Ac ſi adoratio propriè dicta in hac Hiſtorica narratione eſt intelligenda, utique etiam ſacrificium propriè ſic dictum, ut indivulſa oſtendit connexio. Sed priùs aſſerit Bellarm. agnoſcat ergò etiam poſterius. Niſi Nichochin eſſet ſacrificium ſoli Deo debitum, Rex Ezechias non confregiſſet ſerpentem æneum, propterea quod Iſraëlitæ incenſum eidem adolerent 2. Reg. 18. v. 4. nec Collyridiani idololatrias ab Epiph. hæreſ. 79. accuſari potuiſſent ob Collyridem ſeu placentas Mariæ oblatas, niſi Minchah eſſet ſacrificium ſoli Deo debitum. Quod Sauli dicuntur *munera oblata*, à quæſtione planè alienum eſt, ibi enim vox מִנְחָה non accipitur in ſignificatione ſpeciali & propria, quâ pro ſacrificio uſurpatur, ſed generali, quâ quælibet honoraria ac donaria Regibus oblata ſignificat. Quod reliquiis & imaginibus ſuaves odores in Papatu offerantur, novimus; ſed Scripturæ quodam exemplo illud probari nondum vidimus.

439. Quartum argum. deducit *ex confeſſione Patrum*. Sed dicta illorum pleraque ſunt a quæſtione prorſus aliena. Nam 1. quædam in genere loquũtur *de honore* Sanctis defunctis præſertim Martyrib. exhibendo. Origen. hom. 3. in diverſos. *Sanctorum memoriam ſemper, ut dignum eſt, in Eccleſia dicit celebrari.* Euſeb. lib. 13. præparat. Evang. c. 7. *vera pietatis milites ut Dei amiciſſimos honorari.* Eccleſ. Smyrn. apud Euſeb. lib. 4. Hiſt. Eccl. c. 15. ait, *ſeſe Martyres diligere & venerari,* *4. Ex dictis Patrum.*

vari, quod ſidem integrè Magiſtro & Domino ſervaverint. Baſil. orat. in ſanctum Mamantem. *Eccleſia per hoc, quod eos honorat, qui præceſſerunt, præſentes impellit.* orat. in 40. Mart. *Honor, quem bonis conſervis exhibemus, benevolentiæ erga communem Dominum ſignificationem de ſe præbet.* Greg. Nazianz. orat. 1. in Julian. *honorem Martyrum eſſe perſpicuam notam amoris in Chriſtum.* Idem & nihil aliud dicunt Greg. Nyſſen. orat. in Theodorum, Epiphan. hæreſ. 79. Chryſoſt. de Sanctis Juventino & Maximo. Cyrill. Alex. lib. 6. in Julian. Damaſcen. lib. 4. cap. 16. Tertull. de coron. milit. Cyprian. lib. 4. Epiſt. 5. Ambroſius ſerm. 6. Auguſt. lib. 20. contra Feſtum c. 21. &c. Sed ex honore, quem pii veteres Sanctis defunctis, præſertim Martyribus exhibuerunt & exhibendum eſſe docuerunt, inferri nequit, religioſæ adorationis & ſupplicis invocationis honorẽ ipſis eſſe deferendum, aliàs à genere ad ſpeciem, ab indeterminato ad determinatum affirmatè contra Logicæ regulas procederetur. Qualem enim honorem Sanctis defunctis & poſſimus & debeamus deferre, ex Scriptura ſuperiùs fuit demonſtratum. *Memoria* illæ Sanctorum, præſertim Martyrum, in primitiva Eccleſia abſque ſuperſtitione & religioſa eorũ invocatione celebratæ in Eccleſia fuerunt. Cùm n. in principio collectionis Eccleſiæ Imperatores Romani adhuc Ethnici magnam ſævitiam adverſus Chriſtianos exercerent, ac multi ob doctrinæ confeſſionem quotidiè trucidarentur, cenſuerunt crebras exhortationes populo Chriſtiano eſſe neceſſarias, ut nullâ periculorum ratione habitâ in confeſſione doctrinæ Chriſtianæ conſtantes perſiſterent, unde mos introductus fuit, ut quoties populus ad conciones audiendas, Sacramenta percipienda, preces & gratiarum actiones Deo offerẽdas conveniret, nomina ſanctorum Martyrum, qui pro veritate uſque ad ſanguinem certaverant, ante celebrationem Euchariſtiæ recitarentur, ac eorum certamina, vitæ innocentia, robur fidei ac reliquæ virtutes publicè commemorantur, ut exemplis illis reliqui ad imitationem fidei & virtutum, cumprimis conſtantiæ in confeſſione excitarentur ac animarentur, & ſimul Deo gratiæ agerentur, quod ſalutaria illa organa Eccleſiæ dediſſet ac ſpiritu ſuo in Martyrio eoſdem confirmaſſet, denique ut piis precibus à Deo peteretur, ut ſuperſtites quoque in veritatis confeſſione tueri & Spiritum Martyrio dignum eiſdem largiri velit, unde Dionyſius lib. de Eccleſiaſt. hierarch. cap. 3. quatuor cauſas recenſet, propter quas in Euchariſtiæ adminiſtratione recitata fuerint ex ſacris tabulis eorum nomina, qui piè ſanctèque vixerunt & in Domino obdormierunt. Primò *ut viventes ad imitationem provocarentur & ad exemplum beatorũ ſanctè vivere & piè in Domino mori docerentur.* Secundò *ut Sancti illi prædicarentur non eſſe mortui, ſed vivi, ut qui ex morte ad vitam vere divinam & cœleſtem eſſent tranſlati.* Tertiò *ut oſtenderetur, eos eſſe in memoria apud Deum & Eccleſiam fidelium.* Quartò *quando altaribus ſunt impoſita venerabilia ſymbola, per quæ Chriſtus ſumitur, ſtatim adeſt deſcriptio Sanctorum, ut indicetur individua ipſorum conjunctio & ſacratiſſima cum Chriſto unio &c.* progreſſu temporis invaluit conſuetudo, ut corpora ſeu exuviæ Sanctorum iis in locis, ubi communio celebrabatur, reponerentur, & ut ad ſepulchra Martyrum templa & altaria, non ipſis Sanctis ſed DEO conſtituerentur, quę tamen omnia nondum evincunt religioſæ adorationis cultum Martyribus tunc fuiſſe delatum. 2. Quædam loquuntur de honore, quem viventib. Sanctis pii exhibuerunt. Athanaſius lib. de virginit. *ſi homo juſtus ædes tuas intraverit, cum timore & tremore occurrens illi adorabis humi ad pedes illius.* Hieron. in vita Pauli memorat, ipſam eùm inviſeret Eremitas, *ſingulis ad pedes provolutam, ita eos venerari ſolitam, ac ſi in ſingulis Chriſtum adoraret.* Jam verò conſtat Sanctos viventes religioſæ adorationis cultu non eſſe honorandos, ſed externam reverentiam ipſis ut Dei Legatis & amicis eſſe exhibendam. 3. Juſtinus in Apol. 2. Angelorum cultui videtur favere. *Sed illum,* inquit, *Deum Patrem & ejus Filium, qui venit, noſque hæc docuit & aliorum ſequentium ſimiliumq; bonorum Angelorum exercitum & Spiritum Propheticum colimus atque adoramus, verboque & re ſeu veritate veneramur, idque omnibus, qui diſcere volunt, ut docti inſtitutique ſumus, copioſè tradimus.* Reſp. verò primùm ex Irenęo & antiquiſſimis Scriptorib. Eccleſiaſticis conſtare, quòd cultus Angelorum eo tempore non fuerit in Eccleſia receptus, ſed in hæreticis taxatus. Secundò Juſtinus dicit, ſe *hanc fidem*, quam exponit, *à majoribus didiciſſe*, jam verò Angelorum cultum non potuit à majoribus diſcere, cùm Apoſtoli, quorum ætati Juſtinus fuit vicinior, eundem repudiarint, ut ſuperiùs oſtendimus. Tertiò, ſi Juſtini verba Angelorum cultum ſtabilirent, latriam illis deferendam eſſe probarent. Verba n. *Colimus & Adoramus*, quibus invocationis cultum Juſtinus deſcribit, eâdem ratione ad Deum Patrem, Filium, Spiritum S. & Angelos juxta Bellarmini interpretationem referuntur, quinimò Angeli medio loco inter Filium & Spiritum S. nominantur. Quartò verus ac genuinus dicti ſenſus eſt, Eccleſiam colere Deum Patrem & Filium [qui nos & Angelos veram invocandi Dei rationem docuerit] & Spiritum colere Propheticum, ut ſic verba illa, quæ de Angelis agũt, non deſcribãt religioſæ adorationis objectum, ſed Filii Dei officium, id quod ex Græco textu manifeſtum, qui ſic habet p. 43. edit. Comm. ἀλλ' ἐκεῖνόν τε καὶ τὸν παρ' αὐτοῦ υἱὸν ἐλθόντα καὶ διδάξαντα ἡμᾶς ταῦτα καὶ τὸν τῶν ἄλλων ἑπομένων καὶ ἐξομοιουμένων ἀγαθῶν ἀγγέλων στρατὸν πνεῦμά τε τὸ προφητικὸν σεβόμεθα καὶ προσκυνοῦμεν, quæ Sylburg. ſic reddidit: *Hunc ipſum, & qui ab eo venit, atque iſta nos & aliorum obſequentium exæquatorumque ad voluntatem ejus bonorum Angelorum exercitum docuit, Filium & Spiritum Propheticum colimus & adoramus.* 4. Chryſoſtomi dictum in homil. de Sanctis, Inventino & Maximo, à Bellarmino eſt corruptum. Ubi n. in Chryſoſtomo legitur: *Tumulos inviſamus, tumulos adornemus*; ibi Bellarminus legit: *tumulos adoremus.* 5. Sermones de Sanctis, qui Auguſtino tribuuntur, in quibus Beatiſſimus Petrus genib. provolutis à gentium multitudine adorari dicitur, non ſunt γνήσιοι ſed ψευδεπίγραφοι. 6. De Gregorio & Bernhardo, qui poſterioribus ſeculis, quib. ſuperſtitiones jamdum in Eccleſia invaluerant, floruerunt, non admodùm ſoliciti ſimus.

440. *Quintum argumentum ſumit ex invocatione* 5. Ex invocatione

catione, templis, feſtis, votis, imaginibus & aliis, quæ ad cultum Sanctorum pertinere non ſit dubium. Reſp. Hæc omnia in Sanctorum honorem à primitiva Eccleſia Apoſtolis vicina fuiſſe uſurpata faciliùs dicitur, quàm probatur. Ex ſcriptura longè minus demonſtrari poteſt, in honore & cultu Sanctorum à quoquam rectè ſentiente eadem fuiſſe uſurpata. Sextum argumentum petit *ex eo, quòd Ethnici, Judæi & hæretici accuſaverint Chriſtianos idololatriæ propter cultum Sanctorum, quòd non feciſſent, niſi vidiſſent à Chriſtianis Sanctos paſſim religioſè coli.* Reſpondemus, Ex mendacibus adverſariorum calumniis non poteſt deduci argumentum veritatis. Pii veteres contra hanc calumniam ſeſe ſatis muniverunt ac religioſæ & propriè dictæ adorationis cultu, utpote ſoli Deo debito, ſeſe Sanctos honorare negarunt, ut conſtat ex dictis ſuperiùs §. 426. citatis. Septimum argumentum deſumit ex ratione. *Si honor civilis debetur virtuti civili, ſapientiæ, potentiæ & nobilitati. Ergo honor plusquam civilis debetur ſupernaturali virtuti ſapientiæ, poteſtati & nobilitati. Sed Sancti quoad virtutes ſupernaturales excellunt omninò, cùm ferveant divinâ caritate & peccare non poſſint,* Apocal. 21. *quoad ſapientiam, vident ipſam ſapientiam increatam* Matth. 5. *quoad poteſtatem ſunt Reges cœlorum & participes ipſius throni divini* Apocal. 3. Luc. 22. *quoad nobilitatem ſunt filii Dei reipſâ jam adoptione confirmata per gloriam. Igitur meritò jureque optimo religioſo cultu proſequendi ſunt. Denique Deus Sanctis honorem & gloriam promiſit,* 1. Reg. 2. Johan. 12. Rom. 2. *ergo debetur eis honor, non autem civilis, ergò religioſus.* Reſp. 1. Hæc omnia nondum probant religioſæ adorationis cultum Sanctis eſſe tribuendum, ſed honorem ſtatui ipſorum convenientem, qui qualis eſſe debeat, non ex noſtra ratiocinatione, ſed ex verbi cœleſtis informatione unicè petendum. 2. *Civilis honoris* appellationem nimis ſtrictè Bellarminus accipit, cùm generaliter pro quovis honore creaturis debito à religioſo cultu ſoli Deo debito ſit accipienda, ut ſuperiùs monuimus. 3. Nomenclatura honoris plusquam civilis eſt ambigua. Vel enim intelligitur de honore qui major eſt eo, quem politicis perſonis in eminentia conſtitutis defertur, vel de honore religioſo & divino. Si priori ſenſu accipitur, concedimus, Sanctos defunctos honore plusquam civili afficiendos, ex eo tamen nondum ſequitur, quòd religioſè ſint adorandi. Si poſteriore ſenſu accipiatur, negamus 4. Eocomia, & dona à Bellarmino enumerata ſuo modo competunt etiam Sanctis in terra adhuc viventibus nam in illis etiā eſt ſupernaturalis aliqua virtus, ſapientia, potētia & nobilitas, ſunt & ipſi filii Dei amici Dei, heredes Dei Joh. 15. v. 14. c. 20. v. 17. Rom. 8. v. 16. 1. Cor. 6. v. 15. Gal. 4. v. 6. Apoc. 1. v. 6. &c. ſunt victores Satanæ, mortis & inferni &c. Chryſoſt. in enarr. Pſal. 72. *Non tantùm ſunt liberi* [cives Eccleſiæ] *ſed & ſancti: non tantùm ſancti, ſed & juſti. Non ſolùm juſti, ſed & filii. Non ſolùm filii, ſed & heredes Dei. Non ſolùm heredes, ſed & fratres Chriſti. Non tantùm fratres Chriſti, ſed & coheredes. Non ſolùm coheredes, ſed & membra Chriſti. Non tantùm membra, ſed & templum. Non tantùm templum, ſed & organon Sp. S. &c.* ecquis verò dixerit, eos propterea religioſè adorandos & invocandos eſſe.

cationẽ, templis, feſtis, votis, imaginibꝰ &c.

6. Ex accuſatione gentilium.

7. Ex ratione.

5. Quòd Bellarmin. in *ἐξ ἀρχῆς* hujus argumenti addit, *Sanctos defunctos omnium rerum cauſas in Deo videre & ipſius divini throni participes eſſe factos,* de eo quid ſtatuendum ſit, patere poteſt ex q. 1. & 5.

441. Cap. 18. evincere conatur Bellarminus 1. *Sanctos defunctos orare pro nobis ſaltem in genere ſecundùm Scripturas. 2. Sanctos qui regnant cum Chriſto pro nobis orare, non ſolùm in genere, ſed etiam in particulari.* At potuiſſet hac probatione in hac quæſtione de Sanctorum invocatione ſuperſedere. 1. quia ipſe agnoſcit cap. 20. reſp. ad 6. argumentum. *Apologiam Auguſtanæ Confeſſionis apertè concedere, quod Sancti in cœlis orent pro Eccleſia in genere.* Cur ergò in eo, quod utrinque conceditur, probando tam ſolicitè occupatur? 2. ex eo, quod Sancti pro nobis *in genere*, vel etiā *in particulari* orent, inferri nequit, ipſos religioſè à nobis adorandos & invocandos eſſe, quia etiam Sancti viventes pro nobis in genere & quandoque in particulari orant, nemo tamen dixerit, eos religioſè propterea adorandos & invocandos eſſe. Chriſtiani in media Turcia pro nobis in genere orant, ecquis tamen illos propterea religioſè adorat. Confer quæ dicta ſunt ſuperiùs in formatione ſtatus §. 374. 3. ipſe Bellarminus concedit, ſanctos Patriarchas in limbo adhuc hærentes pro Eccleſia in genere rogaſſe, & tamen negat, eos invocatos fuiſſe vel etiam invocari debuiſſe. Sic enim ſcribit lib. 2. de purgator. cap. 15. §. Et quanquam. *Tempore V. T. orabant Sancti defuncti pro vivis.* lib. 1. de beat. Sanct. c. 18. §. 1. *Moſes & Samuel jam mortui poterant & ſolebant orare pro populo Judæorum.* Eosdem tamen à viventib. invocatos fuiſſe negat, ſic enim ſcribit cap. 19. §. 2. *Ante Chriſti adventum Sancti, qui moriebantur, non intrabant in cœlum, nec Deum videbant, nec cognoſcere poterant ordinariè preces ſupplicantium, ideò non fuit conſuetum in T. V. ut diceretur, Sancte Abraham ora pro me, ſed ſolùm orabant homines ejus temporis Deum &c.* Eadem repetit Becanus lib. de Invocat. Sanct. p. 41. *Non ſequitur: Sancti in limbo orabant pro viventibus in particulari. E. viventes poterant eos invocare, quia ad invocationem Sanctorum præter cognitionem perſonæ & particularis ipſius neceſſitatis requiritur alia quoque cognitio, quâ intelligant preces noſtras, quas ad ipſos fundimus, eâ verò Sanctis in V. T. defuit.* 4. Idē Bellarm. animas in purgatorio pro nobis orare concedit, eaſdem tamen invocandas eſſe negat. Sic enim diſſerit lib. 2. de purgat. cap. 15. § Quòd a. *Non eſt incredibile, etiam animas purgatorii pro nobis orare & impetrare.* Et poſtea: *Quanquam Thomas.* 2. 2. q. 83. art. 11. ad 3. *contrarium docet, tamen ratio ejus non convincit. Nam ſi animæ illæ non orant pro nobis, vel cauſa eſt, quia non vident Deum, vel quia ſunt in maximis tormentis, vel quia ſunt nobis inferiores; ſed nihil horum dici poteſt.* §. præterea. *Sed quanquam hæc vera ſint,* [animas in purgatorio pro nobis orare] *tamen ſuperfluum videtur ab eis ordinariè petere, ut pro nobis orent, quia non poſſunt ordinariè cognoſcere quid agamus in particulari, ſed ſolùm in genere ſciunt, nos in multis periculis verſari, nam nec rebus noſtris interſunt, nec orationes noſtras in Deo vident, nec eſt veriſimile eis revelari ordinariè quid agamus vel petamus.* 5. Si Sancti defuncti dicantur pro nobis orare eo ſenſu,

Argumenta Bellarmini, quibꝰ probat, Sanctos pro nobis orare 1. in genere.

quòd à Chriſto, cui præſentes ſunt boni, aliquid Eccleſiæ humiliter petant, quod non ignari calamitatum, quibus Eccleſia in hac vita premitur, in genere pro ea interpellent concedimus, Sanctos defunctos pro nobis orare, ſed ex tali interceſſione non ſtatim inferri poteſt, religioſè eoſdem eſſe adorandos. Sin verò pro nobis dicantur orare eo ſenſu, quod ut omniſcii ac καρδιογνώσται gemitus cordium omninò omnium audiant, cujuſque curas & ſolicitudines in ſpecie intelligant, quòd meritis ſuis nobis ſuffragentur, iiſque robur & pondus precibus noſtris addant, quòd virtute ſuę ſuperabundantis juſtitiæ Deum peccatoribus reconcilient &c. negamus eo modo Sanctos pro nobis orare. 6. Si dogma illud, *Sanctos in genere pro nobis orare*, proponatur, ut probabilis quædam ſententia ex caritate, quæ in Sanctis defunctis viget, ex communione Eccleſiæ militantis ac triumphantis & ex aliis rationib. deducta, non magnoperè refragamur, ſed ut fidei articulus ex perſpicuis & immotis Canonicæ Scripturæ dictis extructus & omnibus ad ſalutem creditu neceſſarius proponatur, non poſſumus illud abſolutè & ſimpliciter concedere. Apol. Confeſſ. Auguſt. de cult. Sanctor. *De Sanctis concedimus, quod ſicut vivi orant pro Eccleſia univerſa in genere, ita in cœlis orent pro Eccleſia in genere, tametſi nullum teſtimonium de mortuis orantibus extet in Scriptura* [Canonica] Videamus igitur, quomodo Bellarminus theſin ſuam probet.

Quòd Sancti pro nobis orent 1. ex Scriptura. 1 Ier. 15. Si ſteterint Moſes &c.

442. Quòd Sancti in genere pro nobis orent, probat 1. *ex Scripturis*. 1. Jerem. 15. *Dixit Dominus ad me. Si ſteterint Moſes & Samuel coram me, non eſt anima ad populum iſtum. Ergò Moſes & Samuel jam mortui poterant & ſolebant orare pro populo Judæorum. Pondera verbum Standi*, ait Salmeron diſp. 7. in 1. Timoth. 2. *Quid enim eſt ſtare, niſi ſupplices preces fundere & more Advocati & interceſſoris cauſam agere?* Reſp. 1. Repetimus, quod præced. §. monuimus. Si vel maximè ex hoc dicto firmiter demonſtratum eſſet, Moſen & Samuelem jam mortuos in genere pro Eccleſia V. T. in terris adhuc militante oraſſe, nondum tamen evictum foret, illis in ſpecie cujuſque pii ſtatum, preſſuram, cogitationes, gemitus &c. fuiſſe cognitos, ac proinde in ſpecie à viventibus eos invocatos, & auxiliũ eorum in ſpecialibus quibuscunque calamitatibus fuiſſe imploratum, cùm juxta Pontificiorũ hypotheſin in V. T. Sancti defuncti fuerint in limbo deſtituti beatifica Dei viſione, ac proinde etiam ſpeciali rerum, quæ in terris geruntur, notitiâ, cumq; nec Abrahamũ omnium credentium patrem, proinde nec Moſen nec Samuelem Iſraelitæ in V. T. invocaverint, ipſomet Bellarmino concedente c. 19. §. 2. 2. Quod dictum ὑποθετικῶς, non ſtatim accipiendum κατηγορικῶς, quod aſſertum ſub certa conditione, non ſtatim accipiendum abſolutè, ſimpliciter & aſſertivè, *conditionalis nihil ponit in eſſe* dicunt Logici. Apud eundem Prophetam dicit Dominus c. 17. v. 24. *Si audiveritis me, ut non inferatis onera per portas civitatis &c.* neque tamen ex eo inferri poteſt, quòd Judæi illud fecerint. Gal. 1. v. 8. ait Apoſtol. *Si Angelus è cœlo evangelizaverit præter id, quod accepiſtis, anathema ſit*, in quem locum ſic commentatur Salmeron. *Eſt hæc hyperbolica locutio & oratio conditionalis ac vera, quoniam poſito impoſſibili, quod ipſe videl. Angelus aliter evangelizaſſet, abſque dubio anathema fuiſſet. Eſt autem conditionalis enunciatio vera, quamvis tam antecedens quàm conſequens ſit impoſſibile, ut tradunt Dialectici.* Ergò non eſt idem ſi ſtarent & certò ſtant Moſes & Samuel coram me, ut ſc. pro populo deprecentur. 3. Verba Jehovæ apud Prophetam ſic habent. *Si ſteterint Moſes & Samuel* לְפָנַי *corã facie ſive conſpectu meo.* Quod ſi igitur ex hac conditionali propoſitione inferri poteſt, Moſen & Samuelem ꝓ populo Judæorũ oraſſe, ex eadem inferri poterit, Moſen & Samuelem coram Dei facie in cœlis ſtetiſſe, ac faciem ejus vidiſſe, quod Bellarminus non concedet, quia collocat eos in limbo, in quo claram & beatificam divinæ eſſentiæ viſionem locum habuiſſe negat. 4. Invertimus argumentum: *Si ſteterint Moſes & Samuel coram me*, inquit Jehovah יַעֲמֹד אִם *non* [eſſet] *anima mea ad populum iſtum.* Ergò Moſes & Samuel tum temporis non orarunt pro populo. Quorſum enim aliàs conditionaliter Dominus loqueretur? cur non potiùs ſic informaret ſuum ſermonem. Etiamſi Moſes & Samuel coram me ſtent & orent pro populo, tamen anima mea non eſt ad ipſum. Excipit Bellarminus, *etſi fortè ſignificetur, eos tũc non oraſſe, quia intelligebant rem eſſe jam deſperatam, tamen ſignificatur eos alias orare conſueviſſe, quando impetrare poſſe putabant, alioqui inepta eſſet hæc locutio. Nam ſi quis diceret. Si jumentum meum oraverit pro te, nihil impetrabit, ineptè loqueretur.* Reſpond. illud tantum ex eo infertur, quod aliquando ſteterint & orarint pro populo Iſraelitico, videlicet cum in terris adhuc viverent; nulla igitur conſequentiæ lege infertur. Verba Jehovæ præſupponunt Moſen & Samuelem aliquando oraſſe pro populo. Ergò præſupponunt eos *poſt mortem* pro populo oraſſe. 5. De vivorum interceſſionibus Spiritus ſanctus hanc phraſin explicat, ut patet ex collatione aliorum Scripturæ locorum. Exod. 32. v. 10. *Dimitte me, ait Dominus, & excandeſcet furor meus.* v. 11. *& oravit Moſes* אֶת פְּנֵי *faciem Domini Dei ſui.* Pſ. 106. v. 23. *Dixit, ut diſperderet eos, niſi Moſes electus ejus* עָמַד *ſtetiſſet in diviſione ſive ruptura* לְפָנָיו *coram ipſo ſive ad faciem ejus.* 1. Sam. 12. v. 19. *Dixerunt omnis populus ad Samuel: Ora pro ſervis tuis ad Dominum.* v. 23. *reſpondet Samuel: Etiam ego abſit mihi, ut peccem Domino, ut ceſſem orare pro vobis.* Eodem modo exponunt pii veteres Chryſoſt. in 1. Theſſal. 1. homil. 1. εἰ τοίνυν ἦν Μωϋσῆς νῦν καὶ ταῦτα ἔλεγεν. *Si hic Moſes nunc eſſet, & hæc diceret, nihil utique aſſequeretur. Et Samuel quoque, qui & ipſe eos aliquando liberavit &c. Itaque ſi illi jam ſtarent, nihil proficerent* Gregor. lib. 9. moral. cap. 9. *Quid eſt in difficultate deprecandi Moſen & Samuelem deducere, niſi apertiùs indicare, quia ejus ira, neque illi, ſi aſtarent, obſiſterent, qui idcircò pro amicis interveniri eòrìg poſſent, quia apud hunc intercedere & pro inimicis ſolerent.* Gloſſa interlin. & Thomas itidem ad ſtatum Moſis & Samuelis *in hac vita* referunt. 6. Quidam reſpondent, ſenſum hujus loci eſſe eum, *ſi nunc ſtarent coram me aliqui inſignes viri, quales olim erant Moſes & Samuel, tamen nihil obtinebunt*, cui expoſitioni opponit Bellarminꝰ Chryſoſtomum homil. 1. ad Theſſ. Hieronymũ in comm. h. l. & Gregorium lib. 9. moral. cap. 12. qui doceant, *Deum loqui de ipſo vero Moſe & Samuele*

muele

muele. Sed nos haud inviti concedimus, de ipſo Moſe ac Samuele Deum loqui, ut ſit ſenſus. Si vel maximè Moſes ac Samuel, qui iram meam ardentiſſimis ſuis precib. aliquoties à populo Iſraëlitico averterunt, coram me ſtarent, ac pro populo deprecarentur, [ita namque Hebræa verba אם יעמד reddi poſſe manifeſtum eſt] nihil quicquam tamen hoc tempore impetrarent ob deſperatam iſtius populi malitiam ac pertinaciam. 7. Conſerimus ſimilem locum Propheticum Ezech. 14. v. 14. *Si fuerint viri tres iſti in medio ejus, Noah, Daniel & Job, ipſi in juſtitia ſua liberabunt animam ſuam dixit Dominus*. v. 16. *tres viri iſti, ſi fuerint in medio ejus, vivo ego, dicit Dominus, neque filios neque filias ſuas liberabunt, ſed ipſi ſoli ipſi liberabuntur*. In quem locum ſic commentatur Theodoret. *Nullam veniam conſequẽtur, ne ſi quidem & Job & Daniel in ipſis inventi fuerint*. Et Sixtus Senenſis lib. 8. Biblioth. in ſolut. object. in lib. Daniel. p. 649. *Loquitur juxta hypotheſin ut Hieronymus exponit, id eſt, ſi tales tantique fuerint in hac vita peccatrice non liberabunt filios aut filias*. Eodem modo exponit Pererius in comm. Geneſ. 6. *Loci Ezechielis*, inquit, *hic eſt ſenſus. Uſque eò ſum Judæis offenſus, ut ſi Noah cæteroqui vir mihi gratiſſimus haberet filiũ in iſto populo, mihique ſupplicaret, non eſſem eum exaudituru*. De viventium igitur precibus, non de mortuorum ſtatu utrobiq; Scriptura loquitur. 8. Claudius Taurinenſis Epiſcopus adverſus Theodemirum Abbatem in Apologia argumentum invertit. *Quid eſt dicere ſi fuerint in medio ejus Noë & Daniel & Jacob, id eſt, ſi tanta ſanctitatis, tanta juſtitia, tantiq; meriti ſunt, quanti illi fuerunt, non liberabunt filium &c. Hæc idcirco ut nemo merito vel interceſſione Sanctorum confidat, quia niſi eandem fidem, juſtitiam, veritatem teneat, quam illi tenuerunt, per quam placuerunt Deo, ſalvus eſſe non poterit*. Hæc Claudius ille apud Jonam Aurelianenſem de cultu Imaginum lib. 2. col. 754.

2. 2. Macc. ult. Onias & Ieremias orent pro populo.

443. 2. 2 Maccab. ult. *Iudas in viſione quadam vidit Oniam Pontificem & Ieremiam Prophetam, qui jam obierant orantes pro populo Iudæorum*. Reſp. 1. liber eſt apocryphus ut oſtendimus ſuperiùs §. 224. Urgemus confeſſionem ipſius Gregorii Magni Epiſcopi Romani libr. 19. moralium cap. 13. *De qua re*, inquit, *non inordinatè agimus, ſi ex libris non Canonicis, ſed tamen ad ædificationẽ Eccleſiæ editis teſtimonium proferamus*, cujus dicti evidentia motus Melchior Can9 lib. 2. locorum cap. 10. fatetur, *Gregorium libros Maccabæorum à Canone removiſſe*. At Gregori9 fuit Pontifex Romanus. Ergo judicium ejus infallibile. Urget Bellarm. Conc. Carthag. 3. in quo libri Maccab. Canonicis accenſentur, ſed reſp. verbis Cajetani in comm. Hiſtor. V. T. *Ne turberis novitie, ſi alicubi reperieris libros illos, Judith, Tobiæ, Maccabæorum &c. inter Canonicos ſupputari vel in ſacris Conciliis vel in ſacris doctoribꝰ. Nam ad Hieronymi limam redacenda ſunt tàm verba Conciliorum quàm Doctorum & juxta ejus ſententiam libri illi & ſi qui alii in Canone Bibliæ ſimiles, non ſunt Canonici, id eſt, regulares ad firmanda ea, quæ ſunt fidei, poſſunt tamen dici Canonici, id eſt, regulares ad ædificationem fidelium, utpote in Canone Bibliæ ad hoc recepti & autoriſati*. 2. Judas Maccabæus ſomnium recitat ac προσωποποιΐαν ejusmodi inducit, ut milites ad pugnam animaret, non autem rem verè geſtam enarrat. 3. Quod de *gladio aureo* v. 16. à Jeremia, Judæ Maccabæo tradito additur, ſymbolicè utpote κατ' ὄναρ geſtum eſt accipiendum, aliàs inferri poſſet Sanctos in cœlo eſſe gladiis accinctos. Et etiam illud quod de Oniæ & Jeremiæ Interceſſione præcedit. 4. non exprimitur, quod Onias & Jeremias ſingulas circumſtantias & ſpeciales populi calamitates noverint. 5. nec Judas Maccabæus, nec exercitus Oniam vel Jeremiam, ſed Dominatorem cœlorum invocant. v. 22. 6. Myſticam hujus ſomnii interpretationem ejusmodi tradit gloſſa, quæ invocationem Sanctorum potiùs evertit. *Si quis quæſierit*, inquit, *utrum hæc viſio ad myſterium aliquod referri poſſit, hoc ni fallor, in ea ſentire poteſt, quod Onias Sacerdos ſacerdotalem ſignificat ordinem & Ieremias Propheta, qui interpretatur, excelſus Domini, ipſum Dominum & caput exprimat Prophetarum, de quo Moſes dicit. Prophetam ſuſcitabit vobis Dominus, de quo Iohannes Apoſtolus in Epiſtola ſua. Advocatum habemus apud Patrem Ieſum Chriſtum juſtum &c.*

3. Ap. 5 viginti quatuor ſeniores habent phialas.

444. 3. Apoc. 5 *Viginti quatuor Seniores in cœlo coram throno Dei, procedentes habent phialas aureas plenas odoramentorum, quæ ſunt orationes Sanctorum, i. e. interceſſiones pro infirmorum ſtabilitate*. Eundem locum urget Becan. de inv. Sanct. p. 54. Reſp. 1. Sanctos cum Chriſto triumphantes in genere pro Eccleſia orare ex hoc loco Apocalyptico probabiliter colligi poſſe non inficiamur, ſed ex eo noodum inferri poteſt, ſpeciatim ac ſigillatim eos pro nobis orare, cùm ſpeciali omnium rerum notitia & καρδιογνωσία deſtituantur, multò minùs hinc inferri poteſt, eos eſſe religiosè invocandos. 2. Iren. lib. 4. adv. hæreſ. cap. 33. p. 262. & eum ſecutus Blaſius de Vieg. Pontif. ſcriptor in comm. hujus loci accipiunt de Eccleſia militante. *Ex omnibus*, inquit Viegas, *expoſitionibus illa eſt germanior, per phialas corda Sanctorum intelligere; per aureas, corda caritate fulgentia; per odoramenta orationes Sanctorum, quæ ſunt eò ferventiores, quò illi magis laboribus premuntur & in ignem tribulationis tanquam aromata injiciuntur, aut ſi mavis, quò ipſi magis ſeſe per carnis macerationem & afflictionem premunt per quam ita prava animi appetitiones tundantur, ut in ſenſum minimum ſeu tenuiſſimũ pulverem redigantur. Quia enim fervor ex mortificatione oritur, à qua nunquam ceſſandum eſt propter continuam carnis rebellionem, id enim ſignificat, nunquam in altari thymiamatis defuiſſe ignem, quare qui orationi vacat, non mortificationi incumbens perinde facit, ac ſi ſine igne aromata velit accendere*. In eandem ſententiam abeunt Auguſtinus, Beda, Primaſius. Neq; poteſt huic interpretationi obverti, quod Sancti illi *in cœlo* viſi ſunt, ac proinde mortui Sancti ſint intelligendi. Nam in viſionibus Apocalypticis nomine cœli ſæpius intelligitur Eccleſia in his terris militans. Ap. 12. v. 7. &c. Salmer. tom. 15. diſp. 7. in 1. Tim. 2. p. 458. alternativè loquitur. *Vel iſti Sancti ſunt beati, & ſic habemus quod pro nobis orant, vel ſunt viatores, quia Sancti jam beati à ſanctitate excidere nequeunt & pro ſeipſis orare non indigent & ſic beati, h. e. ſeniores eas Deo præſentãt*. 3. Per *odoramenta* non intelliguntur orationes Sanctorum in hac vita degentium, ſed ipſorummet beatorum cum Chriſto regnantium. Ut ni

per citharas intelliguntur laudes & gratiarum actiones, quas ipſi Deo offerunt: ita per odoramenta preces, quas ipſi pro Eccleſia militante fundunt, accipiendæ. 4. Orationes illæ Sanctorũ non ſunt ἱλαστικαὶ *propitiatoria ac ſatisfactoria,* quaſi virtute meriti ſui pro aliis per eas interpellent, ſed εὐχαριστικαὶ, ſic n. deſcribuntur v. 9. *Canunt canticum novum, dicentes. Dignus es accipere librum & ſignacula ejus, quoniam occiſus es & redemiſti nos Deo per ſanguinem tuum ex omni tribu & lingua & populo & natione.* v. 10. *Et feciſti nos Deo noſtro Reges & Sacerdotes & regnabimus ſuper terram.* Iſtæ ergò προσευχαὶ nihil aliud ſunt, quàm cultus ille glorificationis, quo Sancti Deum in vit. æter. venerantur, eiq; pro ſe & tota Eccleſia gratias agũt. 5. Sancti h. l. unicum Chriſti meritum tanquam ſalutis ſuæ cauſam extollunt, *redemiſti nos,* inquiunt, *Deo per ſanguinem tuum.* Nolunt igitur ut ipſorum meritis coram Dei judicio nitamur, ſed unicè & inſolidùm merito Chriſti.

4. 2. Pet. 1. Dabo operam frequenter vos habere memoriam.

445. 4. 2. Pet. 1. *Dabo autem operam & frequenter habere vos nimirum commendatos ſive in animo, poſt obitum meum, ut horum memoriam faciatis, unde aliqui veteres non ineptè colligebant, Sanctos poſt obitum gerere curam viventium.* R. 1. Bell. ipſe fatetur, hoc argum. non eſſe evidens, ſed tantùm *probabile.* 2. quib. verbis contradicit Coſtero in Ench. c. 14. Suarez. tom. 2. in Thom. q. 37. diſp. 23. ſect. 2. Salmer. diſp. 21. in 1. Cor. 13 Cottono l. 1. Inſt. c. 15. qui egregiam invocationis Sanctor. probationem in his Petri verbis latitare arbitrantur. 3. Nos nec egregium nec probabile argumentum illis ineſſe dicimus. Neq; n. Apoſtolus de ſe promittit, quod in precib. ſuis eorum poſt mortem meminiſſe velit, ſed quod his ipſis Epiſtolis operam dare velit, ut fideles poſt mortẽ etiam eorum memoriam retineant, quæ ex ipſo, dum in vivis adhuc erat, audiverant. Introducit igitur Bellarm. ſine cauſa enallagen perſonarum. Petrus loquitur de memoria Sanctorum fidelium, ad quos ſcribit; ipſe v. de Petri recordatione hoc exponit, committit etiam fallaciam compoſ. & diviſ. dividendo ea, quæ in textu Apoſtolico ſunt conjuncta. Ex verbo enim ἔχειν dependent ſequentia, μνήμην ποιεῖσθαι, ut ſit ſenſus. *Operam dabo, ut habeatis, cujus poſt obitũ meum recordemini.* 4. Eo modo exponit Oecumen. in comm. *Nonnulli,* inquit, *per hyperbaton intelligunt hoc modo. Dabo a. operam & poſt meũ exitum, vos habere ſemper, ſive indies & continuè horum memoriam, volentes ex hoc oſtendere, quod etiam poſt mortem Sancti eorum meminerint, qua hic pro viventib. perficerũnt. Alii verò ſimpliciter tractantes illud dictum ita intelligunt. Dabo operam & ſemper habere vos poſt meum exitum, ut horum mentio fiat. Hoc eſt, ne miremini, neq; gravem ducatis aſſiduã de his fieri vobis mentionem. Non n. condemnans ruditatem veſtram hoc facio, ſed per continuam de his doctrinam perſeverans & immobile vobis exhibeo horum ſubſidium, ut his confirmati habeatis etiam poſt meum obitum vivã ac indelebilem horum doctrinam;* ubi quilibet videt poſteriorem interpretationem ut ſimpliorẽ priori per hyperbaton figuratæ anteferri. Gloſſ. ordin. ib. *Dum vivo, dabo operam, ut vos frequenter, ſc. quoties inſtabunt Pſeudoprophetæ & volent vos abſtrahere, habeatis hac in memoriâ poſt obitũ meum.* Thomas, Aquinas, Lyran', Hugo Card. Dionyſ. Carthuſ. in cõm. *Dabo operam, nimirum interim dum vivo, vos commonendo non ſolum ſemel, ſed etiam frequenter habere horum memoriã.* Cajet. eod. mod. *Dabo operam, i. e. ordinabo dum ſum in via, ut hos habeatis poſt mortẽ meam libros, qui vobis hac in memoriam revocent, ut horum memoriam habeatis, i. e. doctrinam memoratam impleatis.* Emanuel Saà Jeſuita in h. l. *Dabo operã, quaſi dicat, ut poſt obitum meum poſſitis horum frequenter meminiſſe.* Eſtius Scriptor Pontifici', Prof. Duacenſ. in cõm. h. l. p. 784. *Verſio clarior eſſet hoc modo. Cæterum dabo operam, etiam identidem poſſe vos poſt meum obitum horum mentionẽ facere, i. e. quin & curam atq; operam adhibebo, ut poſt meum deceſſum omni tempore poſſitis horum, de quib. nunc ſcribo, memoriam vobis renovare. Id a. fecit relinquendo illis monumentum ſuarum Epiſtolarum, quib. ſæpè relectis futurum eſſet, ut præceptorum ac monitorum ejus nunquam obliviſcerẽtur.* Quinimò diſertè refellit interpretationem illam, quâ ad interceſſionem Sanctorum defunctorum hic locus refertur. *Certè,* inquit, *non congruebat, ut diceret, dabo operam, curabo, σπουδάσω cùm illud Sancti faciant abſq; cura & ſolicitudine.* 5. Quæ expoſitio noſtra Græco textui vel maximè congruit, q ſic habet. Σπουδάσω δὲ καὶ ἑκάστοτε (vulg. reddidit *frequenter,* Luth. *ubiq;*, poteſt etiam reddi *omni tempore*) ἔχειν ὑμᾶς μετὰ τὴν ἐμὴν ἔξοδον τὴν τούτων μνήμην ποιεῖσθαι, ubi τὸ ἔχειν Græcorum more uſurpatur pro poſſe. *Operam dabo frequentib. meis adhortationib. & ſcriptionibus, ut vos excitem, ut memoriam harum mearum admonitionum & doctrina Evangelica etiam poſt meum ex hac vita diſceſſum retineatis.* Nec dicit Petrus μετὰ τὴν ἐμὴν ἔξοδον σπουδάσω, ſed σπουδάσω δὲ ἑκάστοτε ἔχειν ὑμᾶς μετὰ τὴν ἐμὴν ἔξοδον. 6. Eadem accommodata eſt ad Apoſtoli ſcopum. v. 12. inquit. οὐκ ἀμελήσω *non negligam vos ſemper commonefacere de his etiam ſcientes & confirmatos in præſenti veritate* (quomodo ſcil. electionem & vocationem veſtram debeatis firmam facere v. 10.) poſtea ſubjicit v. 13. *juſtum autẽ arbitror, q̃diu ſum in hoc tabernaculo* (mei corporis) *ſuſcitare vos in commonefactione* v. 15. *dabo a. operam habere vos poſt obitum meum ut horũ memoriam faciatis,* ſcripta ſcil. mea vobis relinquendo & fideles doctores conſtituendo. v. 16. *non n. doctas fabulas ſecuti ſum' &c.* Hic q libet videt genuinũ Apoſtoli ſcopũ & ſenſum eſſe, q exponere velit, quid in vivis adhuc exiſtẽs facere velit, ut fideles eorũ, quæ ab ipſo didicerãt, perpetuã memoriã etiã poſt mortẽ ſuã retinere poſſint, nõ a. quid ipſe poſt mortẽ ſuã facere velit. 7. Defuncti Sãcti in ſpeculo divinæ eſſẽtiæ omnia uno ac ſimplici intuitu videre à Pontificiis credũtur, quomodo igitur propriè & accuratè loquendo *memoria* ſive *recordatio* illis tribui poteſt?

446. 5. Luc. 16. *Dives epulo orat p fratrib. ſuis, ergo multò magis orãt juſti pro tota Eccl.* R. 1. orat dives epulo, ſed nõ exauditur. Quod ſi ergo cõſtare debet cõparatio, cõſequẽs fuerit, etiã Sanctos defunctos non exaudiri. 2. Invocat dives epulo Abrahamũ ut *opitulatorẽ,* nõ ut interceſſorem. Jam v. ex hypotheſi Bellarm. cap. 19. Sancti invocandi ſunt tantùm ut interceſſores non ut opitulatores. 3. Damnati cùm ſciant à Deo ſeſe prorſus abjectos, Deum fugiunt, ipſi iraſcuntur & blaſphemant, ac ubivis potiùs quàm apud DEUM ſolatium & auxilium quærunt, ab *5. Luc. 16. Dives epulo.*

ipſis

ipſis igitur formam veræ & Deo gratæ invocationis diſcere non poſſumus, nec debemus. 4. Epulo intercedit pro fratrib. ſuis apud Abrahamum: at hîc quæſtio eſt de interceſſione Sanctorum apud Deum. 5. Auguſtinus lib. de cura pro mortuis cap. 14. dicit, *epulonis ita fuiſſe curam de vivis, quamvis quid agerent, omninò neſciret, quemadmodum eſt nobis cura de mortuis, quamvis quid agant, omninò neſciamus.* Ergò non fuit in ſpecie & ſigillatim gnarus eorum, quæ fratres in terris agebant. 6. De tali interpellatione hic quæritur, quæ ſit religioſæ adorationis fundamentum, eò enim Bellarm. hanc ſuam diſput. revocat, quod *Sanctos defunctos religiosè colere & invocare poſſimus, quia pro nobis orent.* Quod ſi ejuſmodi interpellationem ex divitis epulonis exemplo probare velit, agnoſcat etiã divitem epulonem invocari poſſe. 7. Pontificii nondũ inter ſe conſentiunt, an hæc Chriſti concio ſit Hiſtoria, an v. parabola. Confer §. 177. Si parabola eſt, non poterit evidens argumentum pro interceſſione Sanctorum ſuppeditare. Sin Hiſtoria, non tamen ex ea inferri poteſt, quod Bellarm. intendit, agitur enim de interceſſione *Sanctorum.* Ergo demonſtrandum foret Abrahamum vel Lazarum pro viventibus interceſſiſſe. 8. Argumentum ab analogia petitum veriſimilem duntaxat probationem non autem apodicticam demonſtrationem exhibet. Concedimus veriſimile eſſe, quod Sancti in genere pro nobis orent.

8. Apoc. 6. animæ ſub altari petunt vindictam. 447. 6. Apoc. 6. *Animæ Sanctorum Martyrum magno clamore petunt vindictam de interfectoribus ſuis. Ergo multò magis miſericordiam petunt fratrib. ſuis.* Reſp. 1. animæ illæ non pro aliis ſed pro ſe orant & juxta quorundam interpretationem ſtolam ſecundam, (uti vocant) glorificationis ſc. corporum petunt, judicium extremum tandem adventare deſiderando, ut Eccleſiæ hoſtes æternis pœnis ſubjiciantur, ipſæ verò glorificatis corporibus reſtituantur. Greg. lib. 2 moral. cap. 6. *Magnus animarum clamor magnum eſt deſiderium tum reſurrectionis, tum judicij: tantò enim quisq; minus clamat, quantò minus deſiderat & tantò majorem vocem exprimit, quantò ſe in rei deſideriũ plenius fundit.* 2. Quod ſtatum Eccleſiæ militantis καθέκαςον & in ſpecie ignoraverint, apparet ex ſeqq. verbis, ubi *illis dicitur, ut exiguum tempus quieſcant, donec compleatur numerus conſervorum & fratrum,* quos eadem in hoc mundo fortuna maneat, videl. ut ipſi quoq; ob Evangelii confeſſionem interficiantur, quod ſi jam antè ſciviſſent, non fuiſſet opus eis indicari. 3. Clamorem illum Martyrum non tantùm Patres, ſed etiam quædam ex ipſis Pontificiis metaphoricè exponunt. Ex Patrib. producimus Auguſtin. in qq ex V. & N. T. q. 68. *Sic animæ occiſorũ clamant vindicari ſe poſtulantes, ſicut ſanguis Abel clamavit de terra. Cauſa ergo ſunt, quæ clamare dicuntur, cùm loqui non poſſint. Sanguis enim effuſus, quid aliud quàm judicari ſe poſtulat, clamans non voce, ſed ratione? Nam & opus opificem laudare dicitur per hoc ipſum, quod videntem ſe oblectat. Non enim tàm impatientes ſunt Sancti, ut urgeant jam fieri, quod ſciunt tempore præfinito futurum, quod nec anticipari poteſt, nec differri. Sed hoc dicto oſtendere voluit, vindicaturum Deum ſanguinem Sanctorum ſuorum, ne quia tàm patiens nunc videtur, inultum putaretur impiorum bellum, quod contra Sanctos geritur, ut & terrorem incutiat perſequentib. Dei ſervos & exhortaretur pro ſe patientes.* Ex Põtific. producimus Rieber. in cõm. h. l. *Quæritur,* (inquit) *quomodo mortui vindictam petunt de interfectoribus ſuis, quos vivi ut proximos ſuos amàbant? abſit a. ut Sancti ſint in vita feliciori crudeles. Quæſtio facilè ſolvitur, ſi dicamus corpora eorũ conſperſa cruore ultionem de interfectorib. ſuis petere, quemadmodum Gen. 4. ſanguis Abel dicitur clamare ad Deum contra Cain interfectorem.* Et Blaſ. de Viegas in comm. h. l. p. 303. *Martyrum ſanguis ad cœlum clamat. Nec v. te moveat, quòd non corpora, ſed animæ ſub altari apparuerint, etenim h. l. animæ pro Sanctis ipſis ponuntur, quemadmodum & ſæpè aliâs in Scripturis pro hominibus uſurpantur.* Gen. 46. *unde per altare intelligit loca, ubi corpora Martyrũ ſepulta jacent.* Atqui ſi metaphoricus clamor interfectorum corporum intelligitur, non poterit propriè dicta Sanctorum interceſſio ex h. l. ſtabiliri. 4. Si textum ipſum accuratius expendamus, introducuntur hîc Martyres, quatenus adhuc in terris militant & hoſtium ſævitiam experiuntur, nondum ad beatitudinis ſtatum evecti. Nam animæ eorum videntur *ſub altari* non ſupra altare, q; Bernh. ſerm. 4. in Feſt. omnium Sanct. ἀλληγορικῶς ſic exponit, *quod beatificâ Dei viſione nondum fuerint glorificati.* Deinde tribuitur illis clamor. Jam v. conſtat ex Scripturis, *clamorem* plerunq; tribui membris Eccleſiæ militantis, *cantum* v. lætitiæ ſignum Eccleſiæ triumphanti. Adde quod petant vindictam ſanguinis ſui, quod Auguſt. ſerm. 39. de temp. exponit de everſione regni peccati. *Quis,* inquit, *audeat affirmare, cùm illi Sancti candidati ſe vindicare petierint, contra ipſos homines, non contra regnum peccati petiiſſe? Nã ipſa eſt ſincera & plena juſtitia vindicta Martyrum, ut evertatur regnum peccati, quo regnante tanta perpeſſi ſunt, ad cujus etiam everſionem nititur Apoſtolus dicens* Rom. 6. *Non ergo regnet peccatum in mortali veſtro corpore.* Deniq; dicuntur ſingulis datæ ſtolæ albæ, quas pleriq; interpretes de beatitudine & gloria animarũ ſeparatarũ exponũt. *Communis expoſitio eſt,* ait Viegas d. l. *intelligendam eſſe glorificationem animæ, quæ Sanctis ante reſurrectionem corporum tribuitur.* At ſi glorificationem illam animæ acceperunt demum poſt iſtum clamorem. Ergo quo tempore clamaverunt, nondum fuêre in ſtatu illo beatitudinis & gloriæ. 5. D. Brent. reſpondet, *eſſe in hac viſione proſopopœiam, cujus ſenſus ac ſcopus ſit oſtendere, quod ſanctorũ Martyrum preces, quas viventes fuderunt, adhuc in auribus Dei reſonent, non aliter ac ſi hoc ipſo momentó eas funderent.* Bellarm. huic expoſitioni opponit, *quod Sancti Martyres dum viverent, non petierint à Deo vindictam.* Sed oſtendit hac ratione, in Scripturis ſe eſſe valde hoſpitem; cùm plurima in illis exempla Sanctorum vindictam de perſecutorib. etiam in hac vita petentium occurrant, utpote Davidis Pſalm. 28. v. 4. 5. Pſal. 59. v. 6. &c. Jerem. 17. v. 18. Oſeæ 9. v. 14. imò ipſius Chriſti Pſal. 69. v. 23. &c. 6. Fatetur ipſe Bellarm. *ex ſolo ſenſu literali firma & efficacia argumenta peti, ac fidei dogmata non poſſe ex myſticis ſenſibus efficaciter probari* libr. 3. de verb. Dei cap 3. jam verò in adducto loco recitatur viſio quædam myſtica.

2. ex communione Eccleſiæ militantis & triumphantis.

448. 2. *Scripturæ apertè docent communionem Eccleſiæ triumphantis cũ militante.* Heb. 12. *acceſſiſtis ad Eccleſiam primitivorum, qui in cœlis ſunt, i.e. eſtis illorum cives* Eph. 2. Galat. 4. *mater noſtra eſt Jeruſalem quæ eſt in cœlis.* Col. 1. Eph. 4. *Chriſtus eſt caput ſuper omnem Eccleſiam. At communio iſta exigit neceſſariò, ut membra pro ſe invicem ſint ſolicita & invicem ſe juvent, hæc enim eſt Natura membrorum ſub uno capite viventium* Rom. 12. 1. Cor. 12. Reſp. communionem Eccleſiæ militantis cũ triumphante concedimus, nec refragamur, quò minùs quis probabiliter ex ea colligat, Sanctos defunctos *in genere* pro membris Eccleſiæ militantis orare, ſed argumẽtum hoc apodicticum eſſe negamus, multò minus invocationem Sanctorum defunctorum ex hac communione elici poſſe negamus. Nam 1. Sancti defuncti in V. T. retinuerunt communionem cum Sanctis viventibus, neq; tamen illos pro his oraſſe ex evidentib. Scripturæ dictis demonſtrari poteſt, tum quia defuncti illi juxta adverſarior. hypotheſin fuerunt in limbo, clarâ & beatificâ Dei viſione deſtituti, tum quia viventes non compellarunt defunctos, ut hoc officium ipſis præſtarent, nam ut Bellarm. cap. ſeq. ſcribit, *non fuit conſuetum in V. Teſt. ut diceretur, ſancte Abraham ora pro me.* 2. *Communio illa,* ait Bellarm. *neceſſariò exigit, ut membra pro ſe invicem ſint ſolicita,* E. ut beati in cœlo ſoliciti ſunt de nobis & ſalutem noſtram ſeriis precibus promovent, ita quoq; nos deberemus eſſe ſoliciti de ipſis & eorum ſalutem promovere. Sed hoc poſterius repugnat ipſorum ſtatui ac beatitudini, quod enim jam ante à Deo perceperunt, nec amittere ulla ratione poſſunt, illud ut vel acquirant vel conſervent, fruſtrà à Deo petitur. Ergò etiam prius ex illa communione non poteſt firmiter deduci. Si ad membra Eccleſiæ in purgatorio laborantis confugere velint, principium manifeſtè petunt. 3. Prophetæ, Apoſtoli & Sancti, quorum Hiſtoriæ in V. ac N. T. annotatæ extant, habuerunt communionem cum Eccleſia triumphante. At nuſpiam leguntur vel pro defunctis in purgat. ſudantibus oraſſe, vel defunctos in cœlo regnantes precib. ſuis compellaſſe, quod multi ex ipſis Pontificiis concedunt. 4. Communio illa intercedit non ſolùm Eccleſiæ militanti cũ triumphante, ſed etiam omnib. Eccleſiæ in his terris militantis membris. Jam v. ex communione, quam Eccleſiæ militantis membra invicem colunt, non poteſt deduci talis interceſſio, quæ ſit religioſæ invocationis fundamentum, alias viventes Sancti religiosè invocare deberent Sanctos alios adhuc in terris viventes. E. etiam ex communione Eccleſiæ triumphantis cum militante non poteſt deduci talis interceſſio, quæ ſit religioſæ adorationis fundamentum, 5. Communio illa non tantum intercedit Eccleſiæ militanti cum triumphante, ſed etiam cum laborante in purgatorio, ſi Bellarmino fides eſt habenda. Jam v. propter illam communionem non poſſumus in precib. compellare animas in purgatorio laborantes docente eodem lib. 2. de purgator. cap. 15. Ergo propter illam communionem itidem non poſſumus in precibus compellare Sanctos cum Chriſto triumphantes in cœlo. 6. Communionem illam Eccleſiæ triumphantis & militantis Apoſtoli diligenter explicant, ſed nuſpiam addunt, quod Sancti in cœlis virtute ſuorum meritorum pro viventib. orent, vel quod viventes religiosè eos invocare debeant. 7. *Articulus de communione Sanctorum loquitur tantum de externa & viſibili Eccleſia, de inviſibili nullo modo,* ſcribit Tannerus part. 2. anat. Auguſt. Confeſſ. p. 122. Jam v. Sancti defuncti pertinent ad inviſibilem Eccleſiam in cœlo triumphantem. Ergò juxta Tanneri hypotheſin communio Sanctorum ad eam referri nequit.

Quod Sancti orent in particulari pro viventib. 1. Angeli pro nobis curam gerũt in ſpecie. Ergo & Sancti.

449. Quòd Sancti, qui regnant cum Chriſto, pro nobis orent *non ſolùm in genere, ſed etiã in particulari,* Bellarmin. conatur ſeqq. fundamentis probare, 1. *ex comparatis. Angeli orant pro nobis & curam noſtri gerunt, etiam in ſpeciali,* Tob. 12. Zachar. 1. Apocal 8. Dan. 10. Pſal. 90. Math. 18. *Ergò multò magis id Spiritus hominũ beatorũm faciunt. Nam inprimis nihil eis deeſt eorum, quæ Angeli habent, quantum ad hoc munus pertinet, cum ſint præditi intelligentiâ & voluntate & adſint ſemper Deo & nos vehementer diligant, ac demũ ſint æquales Angelis* Luc. 20. *Deinde aliquid habent præ Angelis, q. ſunt membra corporis Eccleſiæ nobis magis conjuncta, quàm ſint Angeli & experti ſint miſerias & pericula noſtra, quæ Angeli non ſunt experti.* Reſp. 1. Si vel maximè concedatur, & Angelos & defunctos non ſolùm in genere ſed etiam quandoq; in particulari pro nobis orare, nondum tamen ex eo ſequetur, vel Angelos vel Sanctos propterea religiosè invocandos eſſe, nam *Sancti viventes* non ſolùm in genere, ſed etiam in particulari pro nobis orant, neq; tamen propterea religiosè à nobis invocantur. 2. Nec Angeli nec Sancti ſunt omniſcii, καρδιογνώσται, omnipræſentes &c. E. non noverunt omnes cordium noſtrorum anguſtias ac gemitus, & per conſeq. non poteſt firmiter ſtatui, quod in quavis anguſtia & calamitate in particulari pro nobis orent. 3. Angelorũ & Sanctorum defunctorum eſt diſpar ratio. Quod enim Angeli membrorum Eccleſiæ curam gerunt, illud pendet ex Dei ordinatione, ſiquidem is voluit ipſos eſſe *Spiritus adminiſtratorios inſervientes illis, qui ſalutem hereditaturi ſunt* Hebr. 1. v. ult. Sed tale officium defunctis Sanctis commiſſum eſſe, ex Scripturis probari nequit. 4. Dicta Scripturæ à Bellarmino allata non ſunt ejuſdem generis. Quædam enim non de creatis Angelis, ſed de ipſo Dei Filio Angelorum omnium Domino agunt, ut Zachar. 1. Apoc. 8. Ergò ad Angelorum interceſſionem eadem præpoſterè applicantur.

2. à Spiritib. beator. hominum reguntur fideles viventes.

450. 2. *Ex muniis Sanctorũ. Non ſolùm ab Angelis, ſed etiam à Spiritib. beator. hominum reguntur & gubernantur fideles viventes. Apoc. 2. Qui vicerit dabo illi poteſtatem ſuper gentes & reget eas virga ferrea. cap. 3. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei. Qui vicerit, dabo ei ſedere mecũ in throno meo.* Math. 24. *Beatus ille ſervus, quem cùm venerit Dominus, invenerit ſic facientem ſuper omnia bona conſtituet eum.* Reſp. quid de illa Sanctor. præfectura ſtatuendum ſit, expoſitũ fuit ſuperiùs q. 5. ubi &̃ de allatis in mediũ Scripturæ dictis latè diſſeruimus. 3. *ex dictis Patrũ.* Reſp. quædã loquuntur de interceſſione vivor. nobiſcũ in terris adhuc converſantium; q̃ de mortuor. interceſſione loquuntur, illam ꝓponunt non ut neceſſarium fidei articulum, ſed ut probabilem ſententiam, unde dubitanter

de ea

de ea loquuntur. Orig. hom. 3. in Cant. *Sanctis ſi dicantur juvare nos precibus ſuis, atq; interventu ſuo apud Dominũ, non erit inconveniens.* in c. 13. Joſ. hom. 16. *Ego ſic arbitror, quod omnes illi, qui dormierunt ante nos Patres pugnent nobiſcum & adjuvent nos orationib. ſuis.* in Epiſt. Rom. lib. 2. *Si extra corpus poſiti vel Sancti qui cum Chriſto ſunt, agunt aliquid & laborant pro nobis ad ſimilitudinem Angelorum, qui ſalutis noſtræ miniſteria procurant &c. Habeatur hoc inter occulta Dei nec chartulæ committenda myſteria.* Greg. Nazianz. in fine orat. in Gorgon. ſoror. ſuam. *Si tibi aliqua noſtri ſermonis eſt ratio & hoc Sanctis animis à Deo munus, ut talia reſciſcant, ſuſcipe noſtrorum ſermonem.* Orat. in Baſil. *Nunc in cœlis pro nobis, ut arbitror, offert ſacrificia.* Idẽ cùm in Epitaph. parentis dixiſſet. *Nunc precibus magis proficit, quàm antea doctrina, quanto jam Deo eſt propinquior, dignus effectus Angelico ordine & parrheſia* addit: *Ut ego mihi perſuadeo &c.* It. *Si non audax & temerariũ eſt hoc dicere.* εἰ μὴ τολμηρὸν τοῦτο εἰπεῖν orat. 1. in Julian. *Audi Conſtantini anima ei τις αἴσθησις.* Ambroſ. de obitu fratris. *Si nunc urgeri Italiã tam propinquo hoſte cognoſceres, quantũ ingemiſceris.* Auguſt. in lib. de cura pro mortuis c. 16. *Quanquam iſta quæſtio vires meæ intelligentiæ vincat, quemadmodum opitulentur Martyres iis, quos per eos certũ eſt adjuvari, utrum ipſi per ſeipſos adſint uno tempore tã diverſis locis tantà inter ſe longinquitate diſcretis. An ipſis in loco ſuis meritis congruo ab omni mortalium converſatione remoto & tamen generaliter orantib. pro indigentia ſupplicantiũ, ſicut nos oramus pro mortuis, quibus utiq; non præſentamur, qui eſt ubiq; præſens exaudiens Martyrum preces per Angelica miniſteria ubiq; diffuſa præbeat hominib. iſta ſolatia. Res hæc altior eſt, quàm ut à me poſſit attingi & abſtruſior eſt, quàm ut à me valeat perſcrutari.* 4. *ex apparitionib. Sanctorum, qui apertè teſtati ſunt, ſe orare pro nobis etiam in particulari.* Reſp. ex viſionib. & apparitionib. non poſſunt probari articuli fidei, ſed ex claris & perſpicuis Scripturæ dictis. Primus qui harum revelationum meminit, eſt Euſebius, ex alior. relatione, de Potamiæna Martyre ſcribens lib. 6. Hiſt. Eccl. c. 4. *Fertur Baſilides narraſſe, quomodo Potamiana triduò poſt Martyrium noctu ſibi aſtiterit, coronam capiti ſuo impoſuerit ac dixerit, interpellaſſe ſe pro ipſo Dominum ac petita impetraſſe &c.* Atqui hæc ſunt Bellarmini argumenta omnia, quib. probare nititur, Sanctos non ſolùm in genere, ſed etiam in particulari pro nobis orare, quod ſi vel maximè concederemus, nundum tamen evictũ foret, ſanctos defunctos religiosè à nobis eſſe invocandos. Tandem igitur acropolin controverſiæ Bellarm. aggreditur &c.

Angelos piè atque utiliter invocari 1. Gen. 48. Angelus, qui eruit me.

451. Cap. 19. probare conatur, *Sanctos ſive Angelos, ſive homines piè atq; utiliter à viventib. invocari.* Pro invocatione Angelor. ſtabilienda profert 1. *benedictionem Patriarchæ Jacobi Geneſ. 48. Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis. Hic,* inquit, *apertè S. Jacob Angelum vocavit.* Reſp. Nõ intelligitur creatus aliquis Angelus, ſed ipſe Dei Filius, quod probamus 1. ex *præfixi notificativi adjectione.* Jacob Patr. non ſimpliciter dicit, *Angelus benedicat pueris iſtis,* ſed magnâ cũ emphaſi ה hajediah ſive notificativũ adjicit, הַמַּלְאָךְ *ille Angelus,* i. e. ille Angelorum omnium Princeps ac Dominus. Ille ſc. Angelus, qui præcepit, ut à facie Labanis in regionem patrum meorũ reverterer, Gen. 31. v. 11. qui mecum in forma viri luctatus eſt capit. 32. v. 24. qui benedicat pueris iſtis. Jam verò is non fuit creatus aliquis Angelus ſed incarnatus & æternus quod conſtat tum *ex nomine,* vocatur enim הָאֵל Deus ille fortis, quod eſt nomen ſolius Dei proprium Gen. 31. v. 13. cap. 32. v. 28. 30. & 31. tum *ex opere,* quia Angelus ille revocat Patriarcham ex Meſopotamia in regionem Patrum ſuorum. Gen. 31. v. 13. id quod ipſe Jehova ſe facturũ promittit Gen. 28. v. 15. idem Angelus ſalutem animæ Jacobo confert, quam ex conſpectu creati Angeli Patriarcha obtinere non potuiſſet, Gen. 48. v. 16. tum deniq; *ex cultu,* quia Jacobus huic Angelo votũ fecit, Gen. 31 v. 13. jam v. non licet ulli creaturæ vovere, ſed hic cultus eſt ſolius Dei proprius. Ac ipſa textus evidentia manifeſtum facit, Patriarcham non creato alicui Angelo, ſed ipſi Deo votum feciſſe. Gen. 28. v. 13. 16. 20. 21. ab eodem etiam Angelo petit benedictionem ſibi obtingere, quam αὐτοκρατορικῶς & autoritativè conferre ſoli Deo cõpetit. Lucta illa Jacobi cum Angelo ſive Dei Filio erat partim corporalis, partim & quidem maximè ſpiritualis. Corporalis quidem, quia conabatur Dei Filium manuum attactu retinere; Spiritualis verò quia timebat ſibi ab Eſavo, ideoq; tàm ſolicitè petebat defenſionem ac liberationem. *Deus Patris mei Abraham, Deus Patris mei Iſaac, Domine qui dixiſti mihi, revertere in terram tuam, erue me de manu fratris mei Eſavi.* Ex quib. omnib. intelligitur, Angelum illum, à quo Jacobus nepotibus ſuis benedictionem precatur, non eſſe creatum aliquem Angelum, ſed ipſum Dei Filium. 2. *ab Angeli hujus deſcriptione & operis divini attributione.* Ab illo Angelo Jacobus benedictionem ſuis precatur nepotibus, qui ipſum מִכָּל־רָע *ab omni malo liberaverat.* At hoc beneficium ipſe Dei Filius Jacobo ſe præſtiturum fuerat pollicitus Gen. 28. v. 15. *Cuſtodiam te, quocunq; ibis & reducere te faciam ad terram hanc, quia non derelinquam te, donec fecero univerſa, quæ dixi tibi,* quæ eſſe verba hujus ipſius Angeli, à quo Jacob. ab omni malo ſe eſſe liberatum profitetur, patet ex Gen. 31. v. 11. *Angelus Dei dixit ad me* v. 13. *ego Deus Bethel cui votum feciſti,* ac liberationem ab omni malo eſſe ſolius Dei propriũ opus conſtat ex Sap. 16. v. 8. σὺ εἶ ὁ ῥυόμενος ἐκ παντὸς κακοῦ. Adde quod liberatio ab omni malo complectitur etiam liberationem à peccato, quod eſt malum omniũ maximum, à quo reliqua mala oriuntur. Jam v. liberare à peccatis, eſt ſolius Dei proprium. Urgemus etiam verbum גאל quod de hoc Angelo Patriarcha uſurpat. Illud v. in propria ſignificatione Filio Dei tribuitur, cùm talem Redemtorem ſignificet, qui carnis propinquitate, illi quem redimere cupit, ſit conjunctus, ut conſtat ex Levit. 25. unde ſolenne eſt in Scripturis hoc verbum tribui Filio Dei, qui eſt *caro de carne noſtra & os ex oſſibus noſtris* Epheſ. 5. v. 30. quippe qui in temporis plenitudine homo factus eſt & carnem noſtram aſſumſit, ut tanquam propinquus & conſanguineus noſter proximus nos ſub peccatum venundatos & in poteſtatem Satanæ redactos jure propinquitatis precio ſanguinis ſui redimeret ac in regnum & peculium ſuum nos vindicaret.

Vide

Vide Exo.3.v.8.cap.23.v.20.Job.19.v.25.Pſ.72 v.14.Eſa.63.v.9.Oſe.13.v.14.& confer Forſter. in Lexic.in verbo אנא. 3.*ex cultus divini exhibitione*. Jacobus enim ead. ab hoc Angelo petit, quæ à Deo petierat ac æquali omninò honore cum vero Jehovah ipſum dignatur, cùm in benedictionis opere cum cum vero Deo conjungat. Ergò non fuit creatus aliquis Angelus, quia non licet λατρεύειν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα Rō.1. v. 25. aut gloriam ſoli Deo debitam ad ullam creaturam etiam Angelicam transferre. Eſa.42. v.8. Jacobus ab hoc Angelo petit benedictionem ſuis nepotibus. Jam verò ut à ſolo Deo omnis benedictio deſcendit,ita quoq; ab ipſo unicè petenda. Confer diſp.de εὐλογίᾳ Moſaica Num.6. Addimus & hoc. Si Jacob allocutus fuiſſet Deum & Angelum creatum dicendum ipſi fuiſſet in plurali, Deus Patrum meorum & Angelus,qui eripuit me ab omnibus malis, *benedicant pueris iſtis*. Jam v.non plurali,ſed in ſingulari ad unam indiviſam benedicendi actionem & eſſentiæ unitatem denotandam dicit. *Benedicat pueris* 4. *ex aliorum Scripturæ locorum collatione*. Uſitatum eſt in Scripturis,nomen Angeli tribui Filio Dei, (quod quibus in locis fiat ex nominum attributorum operum & cultuū verè divinorū attributione Angelo facta colligi poteſt) Gen.16.v.7.cap.22.v.11.Exo.3.v.2.cap.14 v.19.cap.23.v.20 Jud.13.v.3.Eſa.63.v.9. Oſ.12. v.3.Zach.1.v.9.Mal.3.v.1.Apoc.8.v.3.&c. qui vocatur Angelus, quia fuit Legatus Patris cœleſtis in carnem mittendus & ante incarnationem velut præludio quodam Mediatoris officio in V.T.functus eſt. Cumprimis hûc refero collationem Exod.3.v.2. & Deut.33.v.16. ubi Moſes precatur benedictionem tribui Joſeph ab Angelo, qui ipſi in rubo apparuerat, perinde ut Jacobus nepotibus ſuis h.l.precatur benedictionem ab Angelo, qui ab omni malo ipſum redemerat. Jam v. Angelus ille,qui Moſi in rubo apparuit,fuit ipſe Dei Filius, quod in prælectionibus de Trinitatis myſterio confirmavimus *ex appellatione*, vocatur enim Jehovah; *ex apparentis deſcriptione*,vocat enim ſe Deum Abrahæ,Deum Iſaaci & Deum Jacobi,dicit ſe audiviſſe clamorem Iſraelitarum, Iſraelitas vocat ſuum populum,promittit eductionem ex Ægypto & introductionem in terram Canaan, mittit Moſen ad Pharaonem, pollicetur poſt eductionem in illo ipſo monte ſibi exhibendū eſſe divinum cultum ſacrificii; *ex parallelorum locorum collatione*. Exod.23.v.20.Deut.33.v.16. *ex majeſtatica apparitione*, *ex Patrum & Rabinor. explicatione &*. 5.*ex Patrum teſtificatione*. Tertull.vel Novatian.lib. de Trinit.cap.27.p.645. *Non ceſſat Scriptura Angelum illum*,(qui cum Jacobo luctatus fuerat) *Deum dicere, Deum Angelum pronunciare. Nam cùm Manaſſen atq; Ephrem Filios Ioſeph benedicturus eſſet, hic ipſe Iacob transverſis ſuper capita puerorum manib.conlocatis, Deus*, inq̃t, *qui paſcit me à juventute mea uſq; in hunc diem. Angelus,qui liberavit me ex omnib.malis benedicat pueros hos.Uſq; adeo a.eundem Angelum ponit,quem Deū dixerat, ut ſingulariter in exitu ſermonis ſui poſuerit perſonam, de qua loquebatur,dicendo,benedicat pueros hos Si n. alterum Angelum voluiſſet intelligi, plurali num. duas perſonas fuiſſet complexus, nūc unius perſonæ ſingul.num.in benedictione depoſuit,ex quo eund. Deum atq; Angelum intelligi voluit. Sed n.Deus Pater accipi non poteſt, Deus a.& Angelus Chriſtus accipi poteſt.* Quinimò in cap.15.p.632.hæreticis(puta Simoniacis,Menandrianis,Appelletianis,notante Pamelio ad h.l.) opinionem illam tribuit, q̃ intelligatur in hoc & ſimilib.dictis Angelus creatus. *Si quis*, inquit, *hæreticus pertinaciter obluctans adverſus veritatem,voluerit in his omnib. exemplis propriè Angelum intelligere, in hoc quoq; virib. veritatis frangatur neceſſe eſt*. Hilar.in Pſ.113. *Deo,ſi quid in nobis eſt debeamus à Paulo docti, nihil noſtrûm exiſtimandum &c. à ſancto v. Iacob Patriarcha modeſtiam referendæ gratiæ cognoſcentes,eūm dicit: Deus qui nutrivit me à juventute mea & Angelus eruens me ex omnib.malis &c.* Athan.orat.4.contra Arian.p.259.agens de ꝟbis Pauli ad Theſſ. *Ipſe a. Deus & Pater noſter & Dominus Ieſus Chriſtus dirigat viam noſtram ad vos &c.*ſic ſcribit. *Ipſe donandi modus clarè demonſtrat unitatem Patris & Filij. Nunquam n.quiſpiam precaretur accipere à Deo & ab Angelis,aut ab ullis reb.creatis. Neque quiſpiam hanc verbor.formam concepit; Det tibi Deus & Angelus,ſed contra à Patre & Filio propter unitatem uniformemq́; rationem dandi &c. Jam ſi Iacob in benedicendis nepotibus Ephraim & Manaſſe ad iſtum modum locutus eſt. Deus aluit me à pueritia mea uſq; in hunc diem, Angelus,qui liberavit me ex omnibus malis, benedicat pueros iſtos, non tunc aliquem Angelorum creatorum & qui Naturâ Angeli erant, in unum copulavit cum creatore Deo,neq; omiſſo nutritio ſuo Deo ab Angelo benedictionem ſuis nepotib. poſtulavit,ſed quia disertè locutus eſt de Angelo, qui illum ab omnibus malis liberaverat, ſatis præ ſetulit, non ex creatis Angelis aliquem,ſed Filium fuiſſe Patris, quem Patri in ſuis precib.conſociavit,per quem Deus liberat,quos vult. Hunc enim magni conſilii Patris Angelum noverat,nec alium niſi illum ipſum,qui benedicit & liberat ex malis,ſuis verbis expreſſit. Non n.ille ſibi à Deo,nepotib.a.ab Angelo benedictionem dari voluiſſet,ſed eundem illum,quem interpellabat. Non dimittam te, inquiens,niſi benedixeris mihi. Is n.erat Deus,ut verba Iacobi clare teſtantur. Vidi Deum à facie ad faciem, illum ipſum* [inquam] *precatus eſt,ut nepotib.benediceret &c. Non igitur alius quam ipſe Dom. Deus fuerit, qui ei apparens ita locutus eſt. Ecce ego tecum ſum, conſervans te in via, quacunq; ieris, & non alius. Idē denuò apparens repreſſit inſidias Laban, interdicens Labani,ne cū Iacob verbis aſperiorib. ageret,necq; Iacob quenquā præter Deum invocabat. Eripe me,inquiens, Domine è manib.fratris mei Eſau. Idē cum uxorib. verba conſerens,locutus eſt. Non datū eſt Labam à Deo ut malefaceret. David quoq; nullū aliū, quàm Deum pro ſui liberatione invocabat, Ad te Domine in tribulat. mea clamavi & exaudiviſti me. Domine libera animā à labiis iniquis & à lingua doloſa. Huic quoq; hoc beneficium acceptū ferens locut9 eſt verba odæ ſuæ in Pſ.17. In die,quâ liberavit eum Dom.ex manib. omnium inimicorum & ex manib. Saul. Et dixit, Diligam te Domine fortitudo mea & corroboratio mea & refugium meū & liberator meus. Poſtremò Paul9, Domine ex omnib.liberavit & liberaturus eſt,in quem ſperavi. Porro non alig fuit quā Deus, qui benedixit Abrahā & Iſaac & Iacob. Iſaac quoq; Iacobo in hæc verba benè precatus eſt. Deus meus benedicat te & augeat te,& dabit tibi benedictionem*

rem Abraha Patris mei. Vides non alterius quàm Dei eſſe benedicere aut liberare. Neq; alius fuit, qui liberavit Iacob quàm Dominus, liberatorem autem Patriarcha invocabat ſuper nepotibus ſuis. Clarum igitur eſt, Patriarcham non alium in ſuis precibus copulaſſe cum Deo, quàm hic verbum ad Angelum ideò nominavit, quia ſolus is eſt, qui Patrem revelat, quod etiam ab Apoſtolo factitatum eſt, cùm inquit: Gratia vobis & pax à Deo Patre noſtro & Ieſu Chriſto; ita etiam certa & firma efficitur benedictio &c. Chryſoſt. hom. 66. in Geneſ. ſuper verba: *Angelus qui me liberavit. Grata*, inquit, *anima ac pia & benè memoris beneficiorum Dei verba. Ille, inquit, cui Patres mei benè placuerunt, qui me à juventute uſq; in præſentem diem educavit, qui me ab initio ab omnibus malis liberavit, qui tantum erga me declaravit providentiam, ipſe benedicat hos pueros &c.* Cyrillus Alexand. libr. 3. Theſ. col. 53. *Quod autem non Angelus, ut hæretici intelligunt, ſed Filius Dei ſignificetur, inde patet, quòd addidit. Qui me liberavit ex omnib. meis malis. Hunc fuiſſe Deum in ſpecie humana divina Scriptura teſtatur ex voce ipſius Patriarchæ. Vidi faciem Dei. Hunc igitur Angelum, quem tunc vidit, orabat, ut pueros benediceret. Præterea viſus eſt, ut Scriptura dixit, Dominus Deus Patriarchæ Iacob ac dixit ei: Ecce ego tecum, ut cuſtodiam te. Deus igitur erat, qui liberabat eum, non Angelus. Et cum inſidias fratris metuebat, non Angelum, ſed Dei auxilium implorabat &c.* Vide ipſum locũ. Procop. Gazæus in cap. 48. Geneſ. *Iacobus cùm benediceret adoleſcentulos, nominavit Deum, qui ipſum aluit, & Angelum, qui ipſum in omnib. periculis ſervavit, ſemper conjungens Deo Patri & Filium, qui apud Prophetam magni conſilii Angelus vocatus eſt.* Et quid multis? fatetur ipſe Perer. in comm. Gen. 32. complures veterum Patrum in hoc & ſimilibus locis per Angelum intellexiſſe Chriſtum. *Theodoretus*, (inquit,) *id probare conatur, quia Ex 3. in textu Angelus dicit ſe eſſe Deum, tũ quia nomen ſuum declarans, dicit, ſum qui ſum, q́ſ ſolum Deum convenit. Et hujus ſententiæ fuerunt Iuſtinus, Tertullianus, Hilarius, Ambroſius, Chryſoſtomus. 6. ex ipſorum adverſariorum confeſſione.* Richera Jeſuita in comm. Heb. 7. nu. 81. Zach. 1. *Angelus clamabat, Domine exercituum miſereberis Ieruſalem, in quo Angelo Chriſtum ſignificari docent veteres Patres, Hieronymus, Ambroſius, Origenes.* Blaſius de Vieg. in comm. Apoc. 8. p. 343. *De manu Angeli, i. e. Chriſti. Nec rectè quidam è recentioribus dicunt* [inter quos Perer. d. l.] *Chriſtum nuſquam abſolutè dici Angelum &c.* Salmer. diſp. 17. in 1. Cor. 10. *Credendum eſt, fuiſſe Chriſtum illum Angelum, qui præibat Iſraelitas & Moſi primò viſum, qui Exod. 3. & ſæpe Jehova vocatur.* Quod ſi ergò in illis locis nomine Angeli Chriſtum intelligi colligitur ex appellatione, agnoſcant etiam hoc in loco ex divini operis attributione rectè colligi, quod per Angelum intelligendus ſit ipſe Chriſtus. Theologi Lovanienſes in editione Biblior. Latinor. ponunt ad marg. iſtor. verbor. Gen. 48. *Angelus, qui eruit me de cunctis malis &c. vide Concordantiam ſuprà* cap. 31. v. 29. & cap. 32. v. 2. jam v. Luctator ille erat ipſe Dei Filius, ut ex textu eſt manifeſtiſſimum. Dicit enim *colluctatus es cum Deo & hominibus & prævaluiſti.*

2. Iobi 5. *Vocu ſi*

452. 2. Job. 5. *Voca ſi quis eſt qui tibi reſpondeat & ad aliquem Sanctorum convertere, ubi nomine Sanctorum intelligit Angelos, ut D. Auguſt. exponit in annotationib. in Job. Sic cap. 15. cùm dicit. Ecce inter Sanctos ejus nemo immutabilis, nomine Sãctorum intelliguntur Angeli. Nam idem habetur cap. 4. his verbis. Ecce, qui ſerviunt ei, non ſunt ſtabiles & in Angelis ſuis reperit pravitatem. Quamvis a. hæc verba non videantur convincere, quia non ſunt ipſius ſcriptoris libri, ſed Eliphaz amici Iob, tamen ideo convincũt, quia indicant tunc fuiſſe conſuetudinem invocandi patrocinium ſanctorum Angelorum.* Reſp. 1. fontes veritatis ſic habent. קְרָא־נָא *clama nunc, ſi eſt qui reſpondeat & ad quem de Sanctis obtueberis?* קרא hic non ſignificat invocare, ſed *nominare, recenſere, recitare.* Quod vulgata verſio habet in imperativo *ad aliquem Sanctorum te convertere*, id Hebraica veritas effert per interrogationem. *Ad quem de Sãctis reſpicies, vel obtueberis?* ut Ar. Montanus reddidit. 2. Verus ſenſus patet ex contextu, quem aliqui exiſtimant eſſe eum, quòd cùm Jobus vehementiâ cruciatuum ſuperatus ex impatientia diem nativitatis diris devoviſſet, ſibiq; injuriam fieri innuiſſet, Eliphas revocarit ei in memoriam exempla Sanctorũ, qui & ipſi varias in hoc mundo calamitates experti fuerint, quamvis pietati ac juſtitiæ ſeriò ſtuduerint. 3. Sed ex toto cap. 4. & 5. cumprimis ex ſeq. antitheſi colligi poteſt, *onerosum illum conſolatorem* Jobo potius inſultare. Cùm enim Jobus cap. 3. v. 25. teſtatus fuiſſet, ſe vitę piè honeſteq; actæ ſibi conſciũ, ac ſolicitè caviſſe, ne Deum offenderet, nihilo tamẽ minùs ſibi hanc calamitatem obveniſſe, Themanites ille eum redarguentis inq t. *Nomina quæſo mihi aliquem, qui cùm juſtus fuerit, tales ſuſtinuerit calamitates & miſerias, quales jam experiris? num erit qui tibi reſpondeat vel atteſtetur, i. e. num putas te aliquem poſſe allegare? & ad quem de Sanctis reſpicies?* i. e. num inter Sanctos aliquem reperies, quem Deus ſicut te maximis malis obruerit? Deus Sanctos non ſolet tantis malis obruere, ſed *ſtultum* ſive impiũ *occidit Dei indignatio & inſipientem* verâ ac ſalutari Dei cognitione deſtitutum *interficit zelus*, quo Deus adverſus hominum impietatem ardet. R. Nachman refert ad Jobi impatientiam. *Profer aliquem Sanctorũ qui in cruce Deo ita fuerit reluctatus & obmurmuraverit.* Ita quoq; R. Aben Ezra. *Ex cujus ore Sanctorum, qui in terra ſunt, talia unquam audiviſti.* Eod. ſenſu exponit R. Salom. Jarchi. 4. Per Sanctos hîc non intelliguntur *Angeli* ſed *homines*, ut patet ex integro contextu, & cõcedit Eecius in Enchir. p. 145. Nec poteſt ex cap. 15. demonſtrari, quod Angeli Sanctorũ nomine ſemper intelligantur, cùm & Angeli & homines dicantur Sancti. Jam verò concedit ipſe Bellarm. in V. T. invocationem Sanctorum non fuiſſe uſitatam. E. eadem ex h. l. probari minimè poterit. 5. Eliphax Thamnites non ſuppeditat Jobo ſalutare conſilium, quomodo poſſit precib. ad Deũ vel Sanctos directis crucis ſuæ mitigationem impetrare, ſed acerbè potius eum inſectatur, inſultat ipſius calamitatib., & ex illis demonſtrare conatur, Jobum non eſſe Sanctũ nec Deo gratũ. 6. Si de Sanctor. invocat. Eliphax loqueretur, inferri poſſet ex his vbis, ẽt viventes Sanctos religioſè invocari poſſe, quia Eliphaz in genere dicit, *ad quem Sanctorum reſpicies?* Jam v. oſten-

quis eſt qui tibi reſpondeat.

oſtendimus ſuperiùs, pios in his tertis viventes non minus quàm defunctos in cœlo regnantes Sanctorum nomine in Scripturis appellari. 7. Si de Angelorum vel Sanctorum defunctorum invocatione Eliphaz loqueretur, conſequens eſſet, eos fruſtra & ſine effectu invocari, quia ſcil. non audiunt nec reſpondent. 8. Eliphaz exemplo ſuo oſtendit, non Angelos nec Sanctos defunctos, ſed ſolum Deum eſſe invocandum, dicit enim v.8. *Veruntamen ego quæram Deum & ad Deum ponam eloquium meum*, id eſt, ſi ego talia paterer, ad Deum me precibus converterem. 9. Si vel maximè Eliphaz Sanctorum invocationem conſilii causâ Jobo proponeret, nondum tamen ſequeretur, eam eſſe probandam, quia nuſpiam legitur, quod Jobus huic conſilio fuerit obſecutus. 10. Quinimò ex verbis Domini Job.42.v.7. *Dixit Dominus ad Eliphaz Themaniten. Iratus eſt furor meus in te & in duos amicos tuos, quoniam non eſtis locuti coram me rectum, ſicut ſervus meus Iob.* v.8. *Sumite ergò vobis ſeptem tauros & ſeptem arietes & ite ad ſervum meum Iob & offerte holocauſtum pro vobis, ut peccatum veſtræ ſtultitiæ ac temeritatis, quod multa erronea ac falſa protuleritis ac Iobo in calamitatibus inſultaveritis, vobis remittatur.* Fruſtrà Bellarmin. regerit, *colligi nihilominus ex hoc loco conſuetudinem tunc temporis fuiſſe invocandi patrocinium Sanctorum Angelorum.* Demus enim fuiſſe conſuetudinem, num propterea fuerit probanda? conſuetudo ſine Dei mandato & contra Dei mandatum introducta vetuſtas eſt erroris. 11. Hieronymus vel potius Beda autor commentariorum in Jobum, nihil de invocatione Sanctorum hîc videt, licet hunc verſiculum ſigillatim excutiat. Olympiodorus per Sanctos intelligit Angelos, ſed de eorum invocatione verbum nullum addit. *Uſq; eo eſt,* [inquit,] *homo inferior Deo, ut non ſolùm nec videre illum nec comprehendere queas, ſed etiam ut nec à te millies inclamatus ſit reſponſurus. Quid loquor Deum? quandoquidem nec ejus Angeli in noſtrum poſſint aſpectum incurrere?* 12. Mercerus & Vatablus in comm. referunt ad Angelos hoc ſenſu, *Voca Angelorum aliquem & eum inclama, án verò eorum vel minimus tibi reſpondebit, te ſuo ſermone & alloquio dignabitur? nullum ſanè reperies. Vides quantum à DEO diſtes, cùm ne Angeli quidem Deo longè inferiores te allocuturi ſint, ſi ad eos clames, ob diſtantiam quæ eſt inter te & illos.* Ne quis verò ex eo religioſam Angelorum vel Sanctorum defunctorum invocationem colligat, ſubjungit Mercerus. *Quod quidam noſtrorum Thomas Aquinas & Lyranus hunc locum ad Sanctorum mortuorum invocationem quam veteres ne agnoverunt quidem, referunt, quaſi hortetur Eliphaz Iobum, ut in hac afflictione ſeſe ad Sanctos convertat, ut ei opem ferant, merum delirium eſt, cùm nemo non videat hic ironiam eſſe, & quoquo modo intelligas, eò applicari non poſſe.* 13. Auguſtin. interpretationem fide Jeſuiticâ Bellarm. allegat. Nam apud Auguſtinum hæc duntaxat habentur verba. *Invoca autem ſi quis tibi reſpondeat, illis autem reſpondetur, qui ſunt mundo corde,* quæ verba non de Sanctorum, ſed de Dei Invocatione ſonant. Nam in priori membro verſiculi, ubi eſt verbum קְרָא quod Auguſtinus licet parum aptè, per *invocandi* verbum reddidit, nulla fit Sanctorum mentio. Adde quod ipſe Auguſtin. annotationibus illis non multum tribuat libro 2. retract. cap.13.

453. 3. Job.19. *Miſeremini mei amici mei. Hoc Auguſtin. ad Angelos dici exiſtimat.* Reſp. 1. in toto illo capite non fit mentio Angelorum vel Sanctorum defunctorum, ſed conqueritur Jobus ſe à domeſticis proximis derelictũ & neglectui habitũ, ac prorumpit tandem in patheticam illam querelam, *miſeremini, miſeremini amici mei*, i. e. poſtquam ſum à cæteris derelictus, vos qui mihi olim ſocii & amici fuiſtis, etiam hoc tempore ſincero compaſſionis affectu vos amicos exhibete, nec deſeratis me in rebus maximè adverſis. 2. Reſpondet Jobus in hoc capite illis, à quib. fuerat accuſatus, ut patet ex v.1. jam v. in præcedentib. capitib. accuſatus fuerat à ſuis amicis. E. etiam illis reſpondet & eorum commiſerationem implorat. 3. in Hebr. eſt רֵעַי *ſocii mei*, quæ appellatio non convenit Angelis vel defunctis Sanctis, ſed amicis & cognatis in carne adhuc viventibus. Deſcendit enim à rad. רָעָה *pavit*, proinde רֵעַ propriè ſignificat *ſociũ familiarem, proximum, qui ſimul paſcitur ac enutritur, convictorem.* Neq, arbitror in tota Scriptura uſpiam de Angelis hanc vocem uſurpari. 4. v. ſeq. ſubjungitur. *Quare perſequimini me tanquam Deus & carne mea non ſaturamini?* i. e. Cur me tantopere affligitis, vobis idem licere putantes quod Deo, qui me tàm graviter affligit. Num v. exiſtimabimus contra Angelos hanc querelam à Jobo inſtitutam? 5. amicos illos ſuos Jobus nequaquam invocat, ſed ut ſibi condoleant, ab illis petit. At hîc quæſtio eſt de religioſa invocatione. 6. Auguſt. illas annotationes, ad quas Bellarmin. provocat, non agnoſcit p ſuis, ſed ceu *mendoſas & obſcuras* rejicit, quinimò à ſe nũquam editas optat lib.2. retractationum cap.13. 7. loquitur Auguſtin. & dubitativè & alternativè. *Aut Sanctos aut Angelos videri intelligi.* Sed de Sanctis defunctis Bellarm. hæc intelligere non poteſt, quia juxta ipſius hypotheſin *in V.T. non fuit uſitatũ dicere. Sancte Abraham ora pro me.* E. nec uſitatum fuit dicere. *Miſeremini mei ô defuncti Sancti.*

3. *Iob.19. Miſeremini mei amici mei.*

454. 4. Job.33. *Si fuerit Angelus loquens pro eo unus de millibus, miſerebitur ejus & dicet, libera eum. Ergò Angelorum invocatio tunc fuit uſitata.* Reſp. vulgata verſio diſcedit à fontib. veritatis. 1. In Hebr. eſt עָלָיו *ad eum* vel *apud eum*, quod Latinus Interpres reddidit *pro eo*. Ex hac præpoſitionis mutatione oritur etiam mutatio ſententiæ. Quando enim in Latina verſione habetur. *Si fuerit pro eo Angelus loquens*, ſenſus eſſe videtur, quod Angelus apud Deum pro homine loquatur ſive intercedat, cùm genuina textus Hebraici ſit ſententia, quod Angelus legatione Dei apud hominem fungatur. 2. In Hebræo eſt nomen מַלְאָךְ quod in genere ſignificat *legatum & internuncium*, à rad. inuſitata לָאַךְ & tribuitur non ſolùm *Angelis* ſed etiam *hominibus* videl. tum *legatis politicis* Geneſ. 32. v.1. 1. Reg.19.v.2. tum *Prophetis ac verbi miniſtris* Malach.2.v.7. cap.3.v.1. Senſus igitur eſt, quod Deus non modò per crucem & calamitates, ſed etiam per concionatores verbi homines vocet ad pœnitentiam. Latinus interpres reddidit *Angelus*. Quamvis verò etiam Angelorum miniſterio Deus quandoque utatur, ad vo-

4. *Iob.33. Si fuerit Angelus loquens.*

ad voluntatem ſuam hominibus annunciandam, tamen ordinariè per miniſtros verbi cum ipſis agit, ac ſi vel maximè Angelos ipſis mittat, tamen illi non ſunt religioſè invocandi, etiamſi ſint nobis præſentes & in figura humana viſibiliter appareant. 3. In Hebræo eſt vocabulum מֵלִיץ quod propriè ſignificat *Interpretem*. Genel. 42. v. 22. Job. 16. v. 20. Quod ergo ex vulgata verſione de interceſſione Angeli apud Deum inferri poſſe videtur, in Hebraicum verbum aliter explicat ac de interprete divinæ voluntatis Elihu loqui oſtēdit. Quidam putant eſſe participium ab הֵלִיץ in Hiphil, quod ſignificat, *ordine locutus eſt, interpretatus eſt*. Sed res eodem redit. 4. In Hebræo eſt לְהַגִּיד לְאָדָם *ad indicandum homini rectitudinem ejus*, quod vulgata vertit, *ut annunciet hominis æquitatem*. Quamvis verò præfixum ל quãdoque ſit nota genitivi, tamen id hîc locum habere nequit, quia alioqui verbum הגיד poſitum eſſet abſque omni caſu & nullam gigneret ſententiam, quia non exprimeretur cui nunciaret. 5. In Hebræo eſt יָשְׁרוֹ *rectitudinem ejus*, cum affixo ו ut ſit ſenſus, Deum per interpretes rectitudinem ſive rectam ſuam voluntatem & legem homini indicare, ſed hoc affixum Latinus Interpres omiſit. Ex quibus omnibus patet, quis ſit verus & genuinus huius loci ſenſus, quem Dn. Chemnicius in Exam. Concil. Trident. in cap. de invocat. Sanct. hiſce ediſſerit verbis. *Oſtendit Elihu, quàm variis modis Deus homines vocet ad pœnitentiam vel immiſſis conſcientiæ terroribus vel caſtigationum flagellis, & ſi tunc adfuerit homini nuncius interpres divinæ voluntatis, ex verbo oſtendens homini, quid rectum ſit, atque adeò ſi in terroribus conſcientiæ acceſſerit miniſterium verbi, tum Deum operari in hominum cordibus pœnitentiam ad ſalutem*, quæ in Hebræo vocatur fortitudo. Confer Jacob. 5. v. 19. Epiſt. Jud. v. 22. Prov. 28. v. 28. &c. Nimirum deſcribitur in his verbis Elihu, officiũ fidelium Eccleſiæ miniſtrorum & ſalutaris ejuſdem fructus. Si fuerit miniſter verbi apud hominem peccatorem, per crucem humiliatum, ſubactum & præparatum, qui eum ad reſipiſcentiam exhortetur & unum aliquod ex mille, id eſt, infinitis Dei beneficiis ipſi explicuerit, ac juſto Dei judicio peccatorib. pœnas irrogari oſtenderit: ſique peccator hiſce dictis acquieverit, tunc miſerebitur illi Deus. Quod ſi vel maximè ἐν ἀσυνοίας concedamus, de Angelis ſermonem eſſe, nondũ tamen religioſa eorum invocatio fuerit evicta. Sermo enim eſſet de ipſorum miniſterio, quo Deus in voluntate ſua hominibus annuncianda & converſione eorum promovẽda utitur, ex quo ut etiã ex generali Angelorum interceſſione religioſa eorum invocatio nullo modo cõcludi poteſt. Olympiodorus in catena Græcá in Jobum c. 33. LXX. Interpp. ſecutus contrario modo vertit. *Si fuerint mille Angeli mortiferi, unus ex iis non vulnerabit eum, ſi cogitaverit corde converti ad Dominum. Hic*, inquit, *qui in extremis cruciatibus exercetur, ſi perpeſſionis ſuæ cauſam in peccato conſiſtere intellexerit, atque ad Deum de errato ſuo confeſſus ſe converterit, impendentem mortem inhibebit, etiamſi ſexcenta quædam ſint, quæ mortem accerſant atque laceſſant. Pœnitentia enim peccatum delet, placatque Deum, ut ſententiam revocet decretumque reſcindat.* Denique Angeli nomen in hoc textu Gregorius Magnus in com. lib. 24. cap. 2. Gloſſ. ordinar. & Hugo Cardinal. non de Spiritibus cœleſtibus, ſed *de Chriſto* magni conſilii Angelo intelligunt, quam interpretationem cùm ob Gregorii Magni Pontificis Romani autoritatem Pontificii repudiare non poſsint, agnoſcant, Angelorum invocationem ex hoc loco apodicticè non poſſe probari.

455. Pro *defunctorum Sanctorum* invocatione adducit Bellarminus 1. orationem Moſaicam Exod. 32. *Recordare Domine Abraham, Iſaac & Iſrael ſervorum tuorum, in quem locum Theodoretus q. 67. in Exod. ſcribat, ſanctum Moſen, cùm ſe non exiſtimaret ſufficientem ad placandum Deum, adhibuiſſe etiam patrocinium Patriarcharum*, ubi notat Bellarminus, *quia ante Chriſti adventum Sancti, qui moriebantur, non intrabant in cœlum, nec Deum videbant, nec cognoſcere poterant ordinariè preces ſupplicantium, ideò non fuiſſe conſuetum in V. T. ut diceretur. Sancte Abraham ora pro me, ſed ſolùm orabant homines ejus temporis Deum & allegabant merita Sanctorum, qui jam obierant, ut illis ipſorum orationes juvarentur.* Neve quis dicat, non peti ejuſmodi verbis auxilium à meritis Sãctorum, ſed ſolùm commemorari pactum, quod Deus cum Patriarchis fecerat de protegendis & adjuvandis eorum poſteris, monet Bellarminus ulteriùs, *quod & pactum Dei & juſtitia Sanctorum ſimul fuerint cõmemorata, ut manifeſtum ſit ex Pſal. 131. Memento Domine David & omnis manſuetudinis ejus. Et infra. Propter David ſervum tuum non avertas faciem Chriſti tui. Quæ verba Salomonis ſunt orantis Deum per merita patris ſui Davidis jam defuncti, ut conſtat ex 2. Paral. 6. unde etiam libr. 3. Regum cap. 15. dicitur. Propter David dedit ei Dominus Deus ſuus lucernam in Hieruſalem, ut ſuſcitaret filium ejus poſt eum, eò quod feciſſet David rectum in oculis Domini. Et Dan. 3. Ne auferas miſericordiam tuam à nobis propter Abraham dilectum tuũ & Iſaac ſervum tuum & Iſrael ſanctum tuum. Et Moſes Exod. 34. Ieremias cap. 32. & alii cùm orabant Deum, initiò dicere ſolebant. Deus, qui facis miſericordiam facis in millibus his qui diligunt te, id eſt, qui propter juſtitiam Patrum miſereris ſæpè filiorum, quod erat implorare merita veterum juſtorum, unde etiam B. Auguſtinus q. 149. in Exod. ſic ait. Admonemur*, inquit, *cùm merita noſtra nos gravant, ne diligamur à Deo, relevari nos apud eum illorum meritis poſſe, quos Deus diligit. Idem docet Chryſoſt. hom. 42. in Gen. & 27. in Matth.* Reſp. 1. fatetur Eccius, *invocationem Sanctorum non fuiſſe in V. T. uſitatam*. Fatetur ipſe Bellarm. *non poſſe ex hiſce precum formula colligi, quod directè invocaverint Sanctos defunctos ut interceſſores & Mediatores apud Deum*, hactenus igitur argumentum eſt à quæſtione alienum. 2. Si ex hiſce precum formulis invocationẽ Sanctorum colligunt, cur nõ & ipſi Abrahamũ, Jac. Jſaac. & Davidẽ in precibus ſuis invocant? 3. Quæſtio propriè eſt de Sãctis à Pontifice Romano canonizatis, ut loquuntur, quia ut Bellarmin. diſp. inc. 10. *Sanctos non canonizatos nequaquam licet publicè colere.* Atqui hujus canonizationis nullũ in adductis locis extat veſtigium. 4. Patres in ſuis precib. nõ cõmemorãt *merita* majorũ ſuorum, ut propter illa exaudiantur, ſed allegant gratuitam *Dei promiſſionem* Patriarchis factam ac *fœdus gratiæ* cum Abrahamo, Iſaaco & Jacobo initum, cui promiſsio de Meſsia ex ipſorum poſteritate naſcituro fuit incluſa, unde gloſſa ordinaria in illa Scripturæ loca ſic commentatur. *Firmiter promiſiſti, non licet mutare.* Quemadmodum

Sanctos piè & utiliter invocari.

1. Exod. 32 Recordare. Domine Abraham &c.

igitur noſtræ preces nituntur merito & ſatisfa-ctione Chriſti jam miſſi & exhibiti, quam vera fide nobis applicamus, ſic Patres in ſuis precibus fiduciam exauditionis collocabant in promiſſionem de venturo Meſſia. Probamus hoc primò *ex locorum allegatorum diligenti conſideratione*. Exod.32.v.13. ait Moſes: *Recordare Abraham & Iſaac & Jacob ſervorum tuorum, quibus juraſti per temetipſum dicens. Multiplicabo ſemen veſtrum ſicut ſtellas cœli & univerſam terrā hāc, de qua loquutus ſum, dabo ſemini veſtro & poſſidebunt eam ſemper.* Hic provocat Moſes ad *juramentum Dei*, quo Patriarchis confirmaverat fœdus gratiæ cum ipſis initum & promiſſionem de Meſsia ex ipſorum poſteritate naſcituro, quia promiſsio de multiplicatione ſeminis & poſſeſſione terræ Canaan unicè reſpiciebat caput illud promiſsionis de Meſsia ex hoc populo naſcituro Exod.34.v.6. (non Moſes, ut Bellarmin. vulgata verſione deceptus putat, ſed ipſe) Filius Dei de nomine Domini ſic prædicat. *Dominus, Dominus eſt Deus miſericors & clemens longanimis & multa bonitatis & veritatis ſervans bonitatem in millia.* Ex his verbis poſterioribus Bellarminus evincere conatur, *Moſen imploraſſe merita veterum juſtorum*, ſed verba antecedentia hanc ſuſpicionem penitùs evertunt. Ubi enim miſericordia, clementia, longanimitas & bonitas Dei prædicantur, ibi merita hominum penitùs exulant, Rom.11.v.6. *Si ex gratia, jam non ex operibus, alias gratia, non eſſet gratia. Si ex operibus, jam non eſt gratia, alias opus non eſſet opus.* 2. Paralip.6.v.14. ſic orat Salomon. *Domine Deus Iſrael, non eſt ſimilis tui Deus in cœlo & in terra, qui cuſtodis pactum & miſericordiam cum ſervis tuis, qui ambulant coram te in toto corde ſuo* v.15. *Qui præſtitiſti ſervo tuo David Patri meo quæcunq; locutus fueras ei & quæ ore promiſeras, opere compleſti*, v.16. *Nunc ergo Domine Deus Iſrael imple ſervo tuo, patri meo David, quæcunque locutus es dicens. Non deficiet ex te vir coram me, qui ſedeat ſuper thronum Iſrael &c.* v.17. *Et nunc Domine Deus Iſrael firmetur ſermo tuus, quem locutus es ſervo tuo David.* Hic quilibet videt, Salomonem non ad merita Davidis, ſed ad promiſſionem & pactum cum Davide initum unicè provocare, Pſ. 32.v.10. *Propter David ſervum tuum, non avertas faciem Chriſti tui*, v.11. ſtatim additur explicatio. *Juravit Dominus David veritatem & non fruſtrabitur eum. de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam*, v.17. *germinare faciam cornu David, parabo lucernam Chriſto meo.* Ergo propter David idem eſt, ac propter promiſsionem Davidi de Meſsia factam. Meſsias enim eſt illud *germen & lucerna* illa Davidi promiſſa, Jerem.23 v.5. cap.33.v.14. Luc.1.v 55. Act.2.v.30. &c. unde etiam Hilarius in com. h.l. per Davidem intelligit *ipſum Chriſtum*, cui in aliis etiam Scripturæ dictis hæc appellatio triboitur, ſed præſtat Davidis nomine per metonymiam ſubjecti hoc loco intelligere promiſsio oem Davidi factam, ut conſtat ex v.ſeq. & ex aliis Scripturæ locis 2. Paral.6. v.42. Act.7.v.46. cap.20.v.30.&c. Dan.3.v.35. *Ne auferas miſericordiam tuam à nobis propter Abraham dilectum tuum & Iſaac ſervum tuum & Iſrael ſanctum tuum*, verſ.36. *quibus locutus es, pollicens, quod multiplicare velis ſemen eorum, ſicut ſtellas cœli.* Ad promiſsionem igitur Patriarchis de multiplicatione poſteritatis & naſcituro ex ea Meſſia factam unicè reſpicit Azarias, ſicut explicatio ſequitur cap.9.v.17. *Domine exaudi nos propter Dominum, id eſt*, propter promiſſum Meſsiam. *Secundo ex aliorum Scripturæ locorum collatione.* Exod.6.v.3. *Ego ſum Jehovah & apparui Abrahamo, Iſaaco, & Iacobo in El Schaddai*, v.4. *pepigique fœdus cum eis, ut darem eis terram Canaan.* Levit.26.v.44. *Recordabor fœderis mei, quod pepigi cum Jacob & Iſaac & Abraham*, Deut.9.v.5. *Non propter juſtitias tuas & rectitudinem cordis tui ingrederis, ut poſſideas terram Canaan, ſed ut compleret verbum ſuum Dominus, quod ſub juramento pollicitus eſt Patribus tuis Abraham, Iſaac & Iacob.* Ex quo verſiculo explicandus eſt ſequens v.27. *Recordare ſervorum tuorum Abraham, Iſaac & Jacob.* cap.26.v.15. *Reſpice de habitaculo ſancto tuo & benedic populo Iſrael & terræ, quam dediſti nobis, ſicut juraſti Patribus noſtris.* 1. Reg.8.v.25. *Nunc igitur Domine Deus Iſrael conſerva ſervo tuo Patri meo David quæ locutus es ei*, v.26. *firmentur verba tua quæ locutus es ſervo tuo David Patri meo*, 2. Paral. 21.v.7. *Noluit Dominus diſperdere domum David propter pactum. quod iniverat cum eo & quia promiſerat, ut daret ei lucernam*, Pſalm.89.v.4. *Fœdus pepigi cum electo meo, juravi David ſervo meo. Uſque in æternum confirmabo ſemen tuum*, v.29. *in æternum ſervabo illi miſericordiam meā & Teſtamentum meum fidele ipſi*, Pſal.105.v.8. *Memor fuit in ſeculum Teſtamenti ſui, verbi quod mandavit in mille generationes.* v.9. *Quod pepigit cum Abraham & juramenti ſui ad Iſaac.* v.10. *& ſtatuit illud Iacob in præceptum & Iſrael in Teſtamentum æternum*, v.11. *dicens: Tibi dabo terram Canaan.* Pſal.106.v.45. *& memor fuit Teſtamenti ſui & pœnituit eum ſecundùm multitudinem miſericordiæ ſuæ.* Tertiò *ex humili piorum affectione.* Sancti in terris adhuc viventes à perſuaſione meriti penitus fuêre alieni, Geneſ.32.v.10 *Minor ſum Domine cunctis miſerationibus tuis.* Pſal.19.v.13. *Delicta quis intelligit?* Pſal.32.v.6. *pro peccatorum remiſſione orabit ad te omnis Sanctus*, Pſal.130.v.3. *Si iniquitates obſervaveris Domine quis ſuſtinebit?* Pſal.143.v.2. *Ne intres in judicium cum ſervo tuo. quia non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens*, Eſa.64.v.6. *univerſa juſtitia noſtra quaſi pannus menſtruatæ*, Dan.9.v 7. *Tibi Domine juſtitia, nobis confuſio faciei.* Ecquis ergo credat ipſis placere, ſi poſteri ad ipſorum merita velint provocare & iiſdem corā Dei judicio confidere. cùm ne ipſi quidem illis confiſi fuerint, ſed gratuitam Dei miſericordiam propter Chriſtum promiſſam humiliter implorarint? Quinimò *viginti quatuor Seniores* Eccleſiam militantem ac triumphantem repræſentantes, *procidunt ante ſedētem in throno, adorant viventem in ſecula ſeculorū, & mittunt coronas ſuas ante thronum dicentes. Dignus es Domine Deus noſter accipere gloriam & honorem & virtutem* Apoc.4. v. 10.11. quo ipſo omnem meritorum propriorum opinionem prorſus à ſe removent. Ex quibus omnibus liquidò conſpicuum, Patres in precibus ſuis nequaquam majorum ſuorum merita Dei judicio opponere & fiduciā exauditionis in illa collocare. 5. Facilè largimur, Deum vi promiſsionis ſuæ ipſi Decalogo inſertæ propter pios parentes liberis in mille generationes benefacere, ſed illa beneficia ob gratuitam promiſsionem donantur, nequaquā verò meritis antegreſsis ex debito redduntur. Aliud eſt gratuita remuneratio, aliud debita cujuſdam meriti compenſatio. Qualia enim

ſunt

ſint hominum coram DEI judicio merita, oſtendit CHRISTUS Luc.17.verſ.10. *Si omnia feceris, dicite ſervi inutiles ſumus, quod mandatum erat nobis, fecimus*; unde ne unicum quidem ex tota Scriptura produci poteſt exemplum, quod pii propter merita ſuorum majorum ſeſe exaudiri ac promiſſa beneficia ſibi à Deo dari poſtulaverint, tanquam jure propter bona opera parentum ſibi illa deberentur. Quando ergo Sancti vel ſuam vel majorum ſuorum juſtitiam in precibus allegant, tunc eam non ut *meritum exanditionis*, ſed ut *interioris fidei fructum, effectum & teſtimonium* allegant, nec cauſam meritoriam ſed objectum ſive ſubjectum divinæ miſerationis exprimunt. 6. Argumentum Bellarmini in formam ſyllogiſticam redactum eſt ejuſmodi. Quorum recordationem Moſes petit, illi ſunt religioſè invocandi. Atqui Moſes Sanctorum recordationem petit, dicens. *Recordare Domine Abraham, Iſaac & Jacob ſervorum tuorum.* Ergo Sancti ſunt religiuſè invocandi. Ecquis verò non videt majoris propoſitionis infirmitatem imò falſitatem? Latro converſus petebat Luc.23.v.42. *Memento mei Domine, cùm veneris in regnum tuum*, ex quo eadem argumentandi forma inferri poſſet, converſum hunc latronem ſeipſum religioſè invocaſſe. 7. Etiam viventium piorum patrocinia & interceſſionem implorare licet, ut dicatur. *Memento Domine horum vel illorum hominum, qui me precibus ſuis invocarunt*, neque tamen viventes Sanctos religioſè invocare licet. 8. Invertimus igitur Bell. argumentum. Illum ſolum in N.T. invocare debemus, quem pii V.T. in ſuis precibus invocarunt. Jam vero pii V.Teſtamenti fatente Bellarmino non invocarunt Sanctos, ſed ſolum verum Deum. Ergo & nos in N.T. nō Sanctos, ſed ſolum verum Deum invocare debemus. 9. Si pii V.T. propter merita Sanctorum majorum ſeſe exaudiri petierunt, utique crediderunt illorum merita ſibi communicari poſſe. Sed conſequens non habet locum. Ergo nec antecedens. Probatur aſſumtum, quia communicatio illa facta fuiſſet aut *inhæſivè* aut *imputativè*. Prius dici nequit, quia propria non egrediuntur ſuum ſubjectum. Poſteriùs ſalvis Jeſuitarum hypotheſibus itidem nequit dici, quia rident imputationem meriti & juſtitiæ Chriſti, quam noſtræ docent Eccleſiæ, multò igitur minùs imputationem meritorum à Sanctis præſtitorum ſtatuere poterunt. 10. Si Patriarchæ V.T. Abrahamus, Iſaacus & Jacobus tantis abundarunt meritis, ut eorum fructus etiam ad poſteros redire potuerit, cur igitur ablegati fuêre in limbum tenebricoſum illum carcerem, in quo à clara & beatificâ divinæ eſſentiæ viſione exulare juſſi fuere? 11. Si fideles V.T. exauditi ſunt propter merita ſuorum majorū, ergo Chriſtus non eſt ſolus & unicus Mediator redemtionis. Ratio connexionis eſt, quia *meriti* nomen non tantùm interceſſionem, ſed etiam redemtionem, liberationem & auxilium à Sanctis imploratum importat. Jam verò conſequens repugnat non ſolùm *Scripturæ*, quæ Chriſtum unicum Mediatorem & redemtionis & interceſſionis tàm in Vet. quàm N.T. nobis proponit, 1. Timoth.2.v.4. Heb.13.v.8. Apoc.13.v.8 &c. ſed etiam hypotheſibus Pontificiis, quæ ſtatuunt Chriſtum eſſe unicum Mediatorem non quidem interceſsionis ſed tamen redemtionis. 12. Si Deus propter merita majorum pios in Veteri Teſtamento exaudivit, ergo non ex gratia & miſericordia eos exaudivit. Ratio connexionis eſt, quia meritum & miſericordia gratuita ſunt ſibi invicem oppoſita. Atqui conſequens repugnat omnibus precum formulis in Veteri Teſtamento annotatis, quippe in quibus ad Dei miſericordiam, unicè provocant, quinimò ipſe Bellarminus in ἐργασίᾳ hujus argumenti ſcribit, *Moſen, Jeremiam & alios, cùm orabant Deum, dicere fuiſſe ſolitos. Deus qui facis miſericordiam in millibus his qui diligunt te*, 13. Falſum eſt quod Pſal. 132.v.10. *Salomon propter merita Davidis Patris ſui ſeſe exaudiri petat.* Orat enim in illo Pſalmo non Salomon, ſed ipſe David, ut patet *tum ex titulo*, quia vocatur *Canticum graduum*, jam verò Pſalmi graduum ἀνεπίγραφοι ſunt Davidis, *tum ex materia*, quia de arcæ fœderalis deportatione, templi ædificatione, regni & ſeminis promiſsione Davidi facta tractat. Confer 2.Reg.7. & 2.Paral.15. *tum ex probatiſſimorum interpretum teſtificatione*, in quorum numero etiam ſunt quidam ex ipſis Pontificiis. Neque quenquam turbet, quod David de ſe in tertia perſona loquatur, quodque Salomon verbis ex hoc Pſalmo petitis in dedicatione templi utatur 2.Paral.6.v.41. prius enim fit uſitata Scripturæ phraſi, poſterius ideò, quia templum ſucceſſerat in locum tabernaculi, ac ſimilia quædam habentur Num.10.14. Theodoretum interpretationis ſuæ autorem falſò conſtituit Bellarminus, ſic enim habent ipſius verba. *Moſes ſe non exiſtimavit idoneum ad placandam Dei iram*, ſed preces etiam obtulit, faciens Patriarcharum mentionem & jurisjurandi præſtiti & ne pacta dirimerentur, ſupplicavit, quæ interpretatio cum noſtra ad amuſsim congruit.

456. *2. Compellationem viventium. In utroque Teſtamento ſæpè legimus viventes à viventib. invocatos. Nam 1.Reg.7. dicunt filii Iſrael ad Samuelem. Neceſſe pro nobis clamare ad Dominum Deum noſtrum, ut ſalvet nos de manu Philiſtinorum. Item Iob ultimo. Ite ad ſervum meum Iob, ille orabit pro vobis, Rom.15. Paulus ait. Obſecro vos fratres, ut adjuvetis me in orationibus pro me ad Deum. Idem repetit Epheſ.6. 1.Theſſ. 5. 2.Theſſ.3. Coloſſ.4. Hebr.13. Ergo licebit etiam nunc invocare eoſdem Sanctos cum Chriſto regnãtes. Nam ſi nunc non licet, vel quia nolunt; & hoc non, cùm ſint majore caritate prædíti quàm antea & de ſua immortalitate ſecuri & de noſtra incolumitate ſoliciti; vel quia non poſſunt; & hoc non, quia ſi poterant cùm hic eſſent peregrini, quãtò magis nunc poterunt in patria; vel quod nō ſciant quid oremus, & hoc non, quia unde ſciunt Angeli converſionem peccatorum, pro qua tantopere gaudent in cœlis: Luc.15. inde ſciunt Sãcti noſtras preces; vel demum quia ſit injuria Deo aut Chriſto, ſi alius, quàm ipſe invocetur; & hoc non, quia tunc non liceret, viventes invocare. Atqui hoc argumẽtum*, inquit Bellarminus, *adverſarii nũquam ſolvere poterunt*, perinde ut Eccius in Enchir.p.149 illud vocat *Achillem Catholicorum*. Reſp. Achilles ille perquam infirmus eſt & imbellis, ut conſtare poteſt ex illis, quæ dicta ſunt ſuperiùs in explicatione ſecundi argumẽti cataſceuaſtici §.389 hîc breviter dicimus, 1. eſſe in argumento quatuor terminos. *Invocari* enim in antecedẽte propoſitionis ſignificat vel vivâ voce vel per nuncios vel per literas compellari, ut precib. ſuis nos apud Deum adjuvent: in conſequente idem eſt, *2. Viventes à viventibus ſunt invocati*

ꝙ homines mortuos & abſētes religioſè fiducialiter ac ſuppliciter in auxilium vocari, cùm tamen noſtræ calamitates in ſpecie ipſis non ſint notæ. 2. quatuor illa membra, quæ Bellarminus voluit declinare, adhuc perſiſtere inconcuſſa, 1. *Sancti nolunt religioſè à nobis invocari*, quia ſciūt hunc honorem ſoli *Deo* deberi. Bellarminus ex eo, quod viventes Sancti à viventibus *S*anctis compellati fuerint, colligit etiam defunctos Sanctos à viventibus eſſe invocandos. Nos hoc argumentum invertimus. Viventes Sancti à viventibus religioſè invocari noluerunt, ut docuimus ſuperiùs §. 400. Ergo etiam defuncti à viventibus religioſè invocari nolunt. Bellarminus ex eo, quod Sancti defuncti majore caritate prędιti ſint, quàm in hac vita fuêre, colligit, eoſdem de noſtra incolumitate eſſe ſolicitos ac proinde velle à nobis religioſè invocari. Nos hoc argumentum invertimus. Quia maximâ caritate non ſolùm erga viventes, ſed etiam erga Deum præditi ſunt, ideò honorem ſoli Deo debitum ad ſe transferri ac peccandi occaſionem nobis ſubminiſtrari nolūt, aliàs contrà caritatis Naturam peccarent. Sanctos de ſua immortalitate ſecuros & de noſtra incolumitate ſolicitos eſſe concedimus, ſed ex eo inferri nequit, quod ſint religioſè invocandi, quia ut noſtram ſalutem intercesſione ſua promotā volunt, ita propter eandem religioſæ adorationis cultum ſibi deferri nolunt, uti probant argumenta noſtræ ſententiæ ſuperiùs adducta. Si dicas, *Sāctos defunctos velle nos precibus juvare*, reſp. nos iſtud haud invitos cōcedimus, ſed negamus ex eo inferendum quod religioſè ſint invocandi. 2. *Sācti nō poſſunt religioſè invocari*, quia deſtituuntur requiſitis in objecto religioſæ invocationis neceſſariis, cùm nō ſint omniſcii nec καρδιογνώϛαι, nec omnipræſentes, nec omnipotentes, nec divinorum beneficiorum largitores. Neque nos preces noſtras ad ipſorum ſenſum in cœlum ferre poſſumus, neque illi è cœlo, quæ in terris agūtur, percipere poſſunt. Si dicas, *potuiſſe eos compellari, cùm adhuc eſſent in via, ergo etiam poſſe eos compellari, quando ſunt in patria*, reſpond. oſtenſum eſſe ſuperiùs, quod Pontificii non nudam cōpellationem, ſed religioſam invocationem tueantur. Quod ſi ergo Sanctorum invocatio ipſis nihil aliud eſt quàm talis compellatio, qualis eſt viventium, probent, Sanctos rebus humanis intereſſe & compellationem illam audire, quando voce exprimitur; vel ſi non adſint præſentes, ediſſerant, quibus internunciis de ea certiores reddantur; cumq; preces ſeriæ quandoque interno cordis gemitu ſine externa voce exprimantur, explicent nobis, quomodo Sancti occultos cordis gemitus & arcana pectoris introſpiciāt ac ſerias preces ab hypocriticis diſcernant. Si invocatio Sanctorum eſt talis compellatio, qualis fuit ea, quâ Paulus ad Romanos, Epheſios, Theſſalonicenſes &c. ſcribens eorum interceſſionem rogavit, ſcribant & ipſi literas ad Sanctos defunctos, in quibus eorum interceſſionem expetant. Certè ante annos non ita multos Monachus quidam Franciſcanus Benedictus Lugduni excudi curavit librum, hoc titulo. *Summa peccatorum*, eumque Virgini Deiparæ dedicavit ad ipſam Epiſtolam ſcribens & affirmans, *defunctos ad nos poſſe ſcribere & nos viciſſim ad illos*. Alexander Guagninus Veronenſis Eques auratus peditumq; præfectus in deſcriptione Sarmatiæ Europeæ de religione Moſcovitarum omniumque Rutenorum memorat, quando aliquis magnæ autoritatis vir apud ipſos moritur, tunc Metropolitanum ſive Epiſcopum ſcribere Epiſtolam ad D. Petrum ſigillo ſuo & manus ſubſcriptione munitam, quam ſuper pectus defuncti ponit, dans teſtimonium de bonis piiſque operibus ejus &c. Exemplar Epiſtolæ ex Conrado Lago Dantzingero retulimus tract. de pœnit. §. 135. 3. *Sancti neſciunt quid oremus*, ut diſertis verbis Eſa. 64. v. 16. dicitur ac καρδιογνωσία ubique in *S*cripturis ſoli Deo tribuitur. Nec eſt, quod ex converſione noſtra Angelis nota argumentum hûc afferatur, quia res ipſa oſtendit, magnam eſſe inter Angelos & defūctos Sanctos diverſitatem. Angeli ſunt πνεύματα λειτουργικὰ, caſtra circa nos metantur, in manibus nos geſtant, rebus ac ſtudiis noſtris interſunt, ſunt noſtri vigiles, comites, excubitores, vident atque audiunt, quæ agimus ac loquimur, converſionem externis ſignis atque effectis declaratam intuentur, bona noſtra promovent, mala impediunt, ſed de Sanctis defunctis tale quid ex Scriptura demonſtrari nequit. Ac ſi vel maximè Sancti ſcirent noſtras preces, nondum tamen ſequeretur eos religioſè eſſe invocandos, aliàs viventes Sancti, qui precibus noſtris aſſiſtunt, religioſè invocari poſſent. 4. *Sancti non poſſunt abſque injuria Dei & Mediatoris noſtri Ieſu Christi religioſe invocari*, ut ſuperiùs fuit demonſtratū. Nec eſt, quod compellatio vivorum objiciatur, quia maximum diſcrimen eſt inter viventiū compellationem & religioſam defunctorum Sanctorum invocationem, ut ex d. §. 389. manifeſtum, viventes compellare poſſumus vel vivâ voce vel per literas vel per internuncios, ſed defunctos Sāctos non poſſumus religioſè invocare, niſi ipſis tribuamus omniſcientiam, quâ ratione Deo gloria ipſi ſoli debita detrahitur. Confer omnia & ſingula membra, in quibus invocationem *S*anctorum, prout in Papatu uſitata eſt, conſiſtere diximus §. 435.

457. 3. *Ex Conciliis*, ubi affert *Epiſtolam Epiſcoporum Europæ ſcriptam ad Leonem Imperatorem, quæ habetur poſt Concilium Chalcedonenſe actionem II. Concilii Chalcedonenſis; ſexta Synodi generalis cap. 7. ex Canonibus recenſeditis; ſeptima Synodi generalis actionem 6. Concilii Ge*[illegible]*denſis cap. 3. Aurelianenſis 1. cap. 29. Moguntini ſub Carolo Magno cap. 33. Tolet. 5. c. 1. Toletani 6. cap. 2. Bracarenſis 2. cap. 9. in quibus indicuntur Litaniæ recitandæ vel triduo ante aſcenſionem vel aliis temporibus.* Reſp. 1. *S. S. doctrina eſt, quæ Canonicis literis eſt prodita, contra quam ſi quid Concilia ſtatuunt, nefas duco*, ait Hieron. in comm. Epiſt. Galat. Quemadmodum igitur Conciliis non licet novos fidei articulos condere, ita nec nuvū cultum in Eccleſiam introducere. 2. Concilia ideò atque inde non poſſe errare Pontificii ſtatuūt, quia confirmantur à Papa. At hæc infallibilitatis regula eſt valdè irregularis, cùm ipſe Pontifex ab errore immunis non ſit, ut ex ipſis Pontificiis ſuo loco demonſtratur. 3. Negamus in ullo ex quatuor œcumenicis Conciliis in primitiva Eccleſia celebratis invocationem Sanctorum publico decreto eſſe ſtabilitam, recentiora & particularia Concilia non moramur. 4. Epiſtola Epiſcoporum Europæ ad Leonem Imperatorem non eſt Concilii Chalcedonenſis, nec Epiſcoporum totius Europæ, ſed quatuor duntaxat Epiſcopo-

3. Ex Conciliis.

rum,

rum in Europæ illa parte, quæ Orientali ſuberat imperio degentium, qui ipſi Concilio non interfuerunt, ſed ſcripſerunt judicium ſuum ad Imperatorem de Concilii Chalcedonenſis definitionibus; nec ſtabilit religioſam Sanctorum invocationem, ſed interceſſionis duntaxat mentionem facit, ſic enim habent verba. *Sanctiſſimum verò Proterium in choro & ordine Sanctorum Martyrum ponimus & ejus interceſſione miſericordem ac propitium Deum habere poſtulamus.* Optant ergo generalem Proterii pro Eccleſia interceſſionem, de qua etiam Act. II. Concilii Chalcedonēſis loquuntur, ubi dicunt. *Flavianus poſt mortem vivit, Martyr pro nobis oret.* 5. Canon ſeptimus ſextæ generalis Synodi adulterinus eſt ac ſuppoſititius. Græca editio in centum & duobus hujuſmodi canonibus nil tale habet, non Balſamonis ipſius Antiocheni Patriarchæ, quæ à Gentiano Herveto Canonico Rhenenſi verſa, reperitur verò tantùm inter novem quoſdam canones huic Synodo attributos ex vetuſto Codice Monaſterii Sancti Bavonis Gādavenſis Flandriæ, ut in 2. tom. Concil. p. 114. notatur tranſcriptus. Qui decreta illius Synodi edidit Laurentius Surius Pōtificius diſertè profitetur, *ſeptimum illum canonem cum octo ſequētib. falsò adſcribi ſextæ Synodo*, tom. 2. Concil. p. 1034. Quod ſi Bellarminus hunc Surium audire nolit, audiat ſeipſum lib. 2. de Rom. Pontif. cap. 18. ſic diſſerentem. *Nullius roboris ſunt illi canones, qui ſextæ Synodo tribuuntur. Non enim canones ſunt VI. Synodo vera, legitimæ atque œcumenicæ, ſed alterius cujuſdam conventiculi, quod ſe falsò ſextam Synodum nominavit. Conſtat enim ſextam Synodum, quæ ſub Agathone Papa & Conſtantino IV. Imperatore celebrata eſt, nullos canones edidiſſe, ſed poſt annos quinque ab ea Synodo diſſoluta iterum conveniſſe neſcio quot Epiſcopos Græcos autore Juſtiniano juniore ac multos canones edidiſſe ſub nomine ſextæ Synodi. Id quod manifeſtè colligitur, tùm ex principio horum ipſorum canonum, tum ex confeſſione Tharaſii Epiſcopi Conſtantinopolitani in VII. Synodo act. 4. quos eoſdem canones erraticam Synodū Beda appellat & a Sergio Papa, qui tunc ſedebat, reprobatos fuiſſe ſcribit in libro de ſex ætatibus in Juſtiniano juniore. Ex quo ſequitur, iſtam falſam Synodum ſextam aut non fuiſſe generalem, aut non fuiſſe legitimam.* Hæc Bellarmin. 6. in Synodo VII. ſive Nicena 2. Sanctorum invocationem cum religioſo imaginum cultu ſtabilitam concedimus, ſed contra illam ipſam Synodum ſub Carolo Magno alia Synodus celebrata eſt, quæ contraria dogmata ſtatuit, cujus eò major debet eſſe autoritas, quò magis quæ cum Dei verbo conſentiunt retinenda, quæque ab eo diſcrepant, rejicienda. 7. Litanias in Gerundenſi, Aurelianenſi, Moguntino, Toletano & Bracarenſi Conciliis indictas Sāctorum invocationem continere frigidè probat Bellarminus ex eo, quod idem tempus ac idem ritus in illarum recitatione hodiè ſervetur, potuit enim in materia occurrere aliquid variari, licet externa adjuncta fuerint ſervata.

4. Ex Patribus.

458. 4. *Ex teſtimoniis Græcorum & Latinorum Patrum*, ubi ex *Græcis* producit *Dionyſium Eccleſ. Hierarch. cap. 7. Irenæum libr. 5. contra hæreſ. ultra medium, Euſebium libr. 13. præparat. Evang. capite ſeptimo, Athanaſium ſerm. de ſanctiſſ. Deipara. Baſilium orat. in 40. Martyr. & in Pſal. 33. Nazianzen orat. in Cypr. & Athanaſ. Chryſoſtomum hom. 66. ad popul. hom. 5. & 8. in Matth. hom. 34. in Gen. hom. 1. in 1. Theſſal. ſerm. in Juventium & Maximum Gregor. Nyſſen. orat. in Theodor. Ephrem. ſerm. de laudib. Martyr. Cyrillum Catech. 5. myſtag. Theodoretum in Hiſtor. Patrum & libr. 8. ad Græc. Damaſcen. libr. 4. de fid. cap. 16. Theophylact. in c. 11. Hebr. ex Latinis Cornel. Papam Epiſt. 1. Hilarium in Pſal. 129. & Pſalm. 124. Ambroſium libr. de viduis, libr. 10. in Luc. cap. 21. Hieron. in Epitaph. Paulæ, Maximum in ſerm. de Agnete, Ruffinum lib. 2. Hiſtor. cap. 33. Paulinum in carm. de Celſo, & Epiſt. 12. Prudentium in carm. de Sanctis, Auguſt. tract. 84. in Iohan. ſerm. 17. de verb. Apoſt. de cura pro mort. cap. 4. Victorem Vitenſem lib. 3. de perſec. Vand. Fulgentium ſerm. de laud. Mariæ, Leonem ſerm. 5. de Epiph. & de Sanctis Petro & Paulo, Gregorium libro ſecundo Dialog. capite ultimo. Gregorium Turonenſ. libr. 1. de glor. Martyr. cap. 94. Bedam lib. 4. in Cantic. & lib. 3. in Matth. Anshelmum lib. de excell. virg. cap ult. Bernhardum ſerm. 2. ſuper Miſſus eſt.* Reſp. de his veterum dictis in ſpecie agit Dn. Chemnic. in exam. Conc. Trid. cap. de invoc. Sanct. nos in genere reſpondemus 1. Ipſimet Patres de ſuis dictis ex Scriptura judicium fieri volunt, eidem ſoli *αὐθεντίαν* deberi agnoſcunt. 2. Ex ipſis Patribus pro noſtra ſententia quædam adduximus ſuperiùs. 3. Repetatur integer quæſtionis ſtatus & conſideretur praxis in Papatu recepta ac liquidò apparebit, eam ex unanimi Patrum ſuffragio cōfirmari haudquaquam poſſe. Ecquis enim Patrum vetuſtiorum Sanctos religiosè invocavit, ut dignitate & virtute ſuorum meritorum auxilium nobis præſtent? ecquis omniſcientiam, omnipræſentiam & omnipotentiam ipſis tribuit? quis ſpem & fiduciam in illos collocādam eſſe docuit? Certè Epiphanius, Chryſoſtomus, Auguſtinus & ipſe Hieronymus fortiter reclamant, ne quis divino religioſæ adorationis cultu quicquā præter & extra Deum veneretur. 4. Patres de interceſſione Sanctorum dubitanter pronunciant, ut vidimus ſuperiùs §. 450. quantò igitur minùs religioſam Sanctorum invocationem tanquam certum & indubitatum fidei articulum Eccleſiæ obtrudūt. 5. Niceph. l. 15. Hiſt. c. 18. commemorat, *Petrum Gnaphæum ſeu Fullonem primùm inſtituiſſe, ut in omni precatione Dei genitrix nominaretur, ejuſque nomen divinum invocaretur.* Factum id circa Ann. Chriſti 470. Ergo primis illis & purioribus Eccleſiæ temporibus invocatio Sanctorum oon fuit recepta. Cenſ. Col. ipſū tacitè fatetur, quando p. 209. aſſerit, *cultum hunc in Eccleſia antiquiorem non eſſe annis mille ducentis*, eo ipſo agnoſcens tres à Chriſto nato centurias effluxiſſe, antequam religioſa Sanctorum invocatio innoteſceret. 6. *Dionyſii Hierarchia* eſt ψευδεπίγραφος, ut ex ſtyli ratione, prætermiſſa ejus in ſcriptis veterum mentione, temporis ſupputatione, contentorum accurata conſideratione & graviſſimorum autorum teſtificatione in Patrologia probatum dabitur. Idem nobiſcum ſtatuunt ex ipſis Pontificiis Laurentius Valla, Cajetanus, Eraſmus, Guilielmus, Grocinus, Theodorus Gazæus & alii complures. *Sermo de Sanctiſſima Deipara* falsò tribuitur *Athanaſio*, ut multis confirmari poteſt argumentis, ſufficit nobis hoc loco Confeſſio Pet. Nannii Profeſſor. Lovanienſis io præfat. Athanaſ. imò ipſius Bellarm. lib.

de ſcript. Eccleſiaſt. p. 113. & Baronii in annalibus ann. 48. §. 19. & 23. Idem judicium eſto de *Epiſtola Cornelii Papa*, quæ ejuſdem cum reliquis Decretalibus Epiſtolis eſt authoritatis; de *ſermone Cypriani de ſtella & Magis*, qui in antiquis operum Cypriani editionibus non habetur, in Pameliniana inter aſſcripta Cypriano recenſetur; de *lamento ſive libro Origenis de pænitentia*, qui c. Sancta Romana, diſt. 15. inter apocrypha recenſetur, quod probatur etiam Baronio Ann. 253. §. 118. de *commentariis ejusdem in Iobum*, qui ſcatent Arianiſmo, nec ſapiunt ſtylum Origenis, unde reprobantur à Sixto Senenſi lib. 4. Biblioth. in voce Origenis p. 281. *de lib. Meditationum & ſermonibus Auguſtini &c.* 7. *Irenæus* Angelorum invocationem in hæreticis taxans, qua veritatis ſpecie Sanctorum defunctorum invocationi favere cenſendus? Verba ipſa, quæ Bellarminus pro ſua opinione adducit, ſic habent. *Quemadmodum Eva per Angelicum ſermonem ſeducta eſt, ut effugeret Deum prævaricata verbum ejus, ita & hæc per Angelicum ſermonem evangelizata eſt, ut portaret Deum obediens ejus verbo. Et ſicut illa ſeducta eſt, ut effugeret Deum, ſic hæc ſuaſa eſt obedire Deo, uti Virginis Evæ virgo Maria fieret advocata. Et quemadmodum aſtrictum eſt morti genus humanum per Virginem, ſolvatur per virginem, æqua lance diſpoſita virginalis inobedientia per virginalem obedientiam &c.* Hîc quilibet videt, non de interceſſione ſed redemtione Irenæum agere. Quod ſi ergo in verbis ipſius vim facere velimus, conſequens fuerit, Mariam eſſe Mediatricem Evæ non tantum interceſſionis ſed etiam redemtionis reſpectu. Sed ſi ſcopum Irenæi reſpicere velimus, manifeſtum erit, quod Evam vocet Mariæ advocatam eo ſenſu ac reſpectu, quia in virginali ſuo utero concepit & in lucem edidit generis humani Redemtorem, per quem peccatum protoplaſton fuit expiatum, ſicque bonū humano generi per Mariæ miniſterium allatum opponit malo per tranſgreſſionem Evæ eidem ſuperinducto. Nequaquam verò *advocatam* vocat hoc ſenſu, quod unà cum Chriſto unico Mediatore partes haſce propitiatorias ad ſe trāſtulerit ac proinde religioſè à nobis adorāda ſit. In Græco textu procul dubio fuit nomen *παράκλητος* quod & *advocatum & conſolatorem* ſignificat, ut ſit ſenſus. Quemadmodum Eva generi humano fuit in exitium, ita B. Virginem eidem fuiſſe in ſolatium, quatenus Chriſtum omnis ſolatii fontem in virginali ſuo utero concepit. Confer Gallaſium in notis ad Irenæum p. 399. 8. *Euſebii Emiſſeni* teſtimonium libr. 13. de præp. Evang. c. 7. in Lat. verſ. Trapezūtii eſt corruptum. *Non erraveris*, inquit, *ſi θεοφιλεῖς Dei amicos veræ pietatis milites appellaveris* unde etiam *ἐπὶ τὰς θήκας αὐτῶν ad eorum monumenta accedere καὶ τὰς εὐχὰς παρὰ ταύταις* ſc. *θήκαις*, *ποιεῖσθαι preces apud monumenta facere ſolemus* (interpres perperam reddidit, *vota illis facimus tanquam viris ſanctis*) *τιμᾶν τε τὰς μακαρίας αὐτῶν ψυχὰς & beatas eorum animas honorare* (interpres de ſuo addidit, *quorum interceſſione ad Deum non parùm juvari profitemur.*) Quo fine ad ſepulchra Martyrum eo tempore convenerint, exponit Eccleſia Smyrnenſis in Epiſtola de Martyrio Polycarpi apud Euſebium l. 4. Hiſt. Eccl. c. 15. videlicet ut ad parem conſtantiam ſuperſtites excitarentur. *Non decet*, ait Baſilius in aſceticis c. 40. *Chriſtianos aliā ob cauſam in Martyrum memoriis aut locis vicinis comparere, quàm ut precentur & per recordationem Sanctorum, quàm illi ſcilicet pro pietate ad mortem uſq; conſtātes fuerint, ad huiusmodi zeli imitationem incitētur.* Item, *Alius pro alio precentur & cum multis adorent & implorent Deū & propter peccata quidem placent, propter beneficia verò illi gratias agāt;* ubi ſolum Deum circa Martyrum memorias, nō autē ipſos Martyres invocādos eſſe docet. Quod orat. 40. in Martyres dicit. *Qui affligitur, ad eos confugiat; qui lætatur ad eos decurrat*, in eo ſeculi ſui conſuetudinem jamdum invaleſcere incipientem deſcribit. Nam in Græco verba ſic habent, *ὁ θλιβόμενος ἐπὶ τούτους καταφεύγει confugit*, non autem *confugiat* *ὁ εὐφραινόμενος ἐπ᾽ αὐτοὺς ἐπιτρέχει decurrit*, non a. *decurrat.* 9. Aliud eſt per *proſopopœiam* oratorib. uſitatam ac per *apoſtrophen Rhetoricam* aliquem ut præſentem compellare, aliud verò religioſè, ſuppliciter ac fiducialiter invocare. Prius fecerunt *Nazianzenus, Baſilius, Ambroſius &c.* ſed poſterius faciunt Pontificii. Concedit id quodammodo ipſe Bellarminus, quando de Sanct. beatit. cap. 19 §. 44. ſic ſcribit. *Porro Brentius cap. 24. Conf. Wirtemb. omnia conatur eludere per figuram proſopopæia. Dicit enim Patres in concionibus invocare ſolitos eſſe nomina mortuorum ac ſi viverent, ſicut interdum inter declamandum alloquimur cœlum vel terram vel mortuos homines, quos tum certè ſcimus non audire. At hoc figmentum imprimis ſi ullum haberet locum, ſolum haberet in teſtimoniis Baſilii & Nazianzeni & quorundam aliorum, qui inter concionandum Sāctos invocarunt, &c.* Neq; verò ulla veritatis ſpecie hoc negari poteſt, cum apud veteres huius figuræ ſermonis plurima occurrant exempla. Dion. in Hierarch. Eccl. c. 3. ſacrum cœnæ myſterium ſic adorat & veneratur. *O divinum penitus ſanctumq; myſterium, obducta tibi per ſigna obſcuritatum, quaſi vela & integmēta, patefacta perſpicuè nobis oſtende, mentisq; noſtræ oculos ſingulari & clariſſima luce obtege*, in quæ verba Pachymeres Græcus Scholiaſtes ſic commentatur. *Affatur illud tanquam rem animatam & meritò, quemadmodum & Theologus magnus Gregorius ait. O magnum & ſanctum Paſcha.* Abdias in vita Andreæ commemorat, quod ſanctus hic Apoſtolus crucem, in quam agi debuerit, hiſce compellarit verbis. *Salve crux quæ hic ſtas, tamdiu me expectans. Lætus accedo, novi enim tuum ſecretum, novi myſterium. Video in te, quæ mihi à Domino meo promittuntur. Recipe me ô electa crux, qui tàm humilis ſum propter Deum & redde miſerum ſervulum tuum Domino ſuo.* Ecquis verò credet, Andream religioſæ adorationis cultu crucem ligneam proſequi voluiſſe? Nazianz. orat. 1. in Julian. *Audite hæc omnes gentes. Omnes enim appello magno præconio. Audite populi, tribus lingua, ætas omnis. & qui nunc vivitis & qui dehinc naſcituri eſtis. Et ut majus mihi ſit præconium, omnis cœlorum exercitus, omnesq; Angeli audite. Audi & tu quoque Magni Conſtantini anima, ſi quid ſentis & reliquorum Chriſtianorum Imperat.* orat. 2. in Paſch. *O Paſcha magnū & ſacroſanctum Paſcha, totiusq; mundi piaculum te enim quaſi vitâ præditum ὡς ἐμψύχῳ alloquor.* Hier. in Epitaph. Paulæ circ. fin. *Vale ô Paula & cultoris tui ultimam ſenectutem orationibus juva, &c.* (At hanc eſſe apoſtrophen & figuram quādam oratoriam, non autem religioſam invocationem patet ex eo, quod de Nepotiano in ejuſdem Epitaph. ſcribit Epiſt. 3. c. 1. *Quicquid dixe-*

ro,

ro, quia ille non audit, mutum videtur, ſtylus ipſe quaſi ſentiens & cera ſubtriſtior vel rubigine vel ſitu obducitur, & cum quo loqui non poſſumus, de eo loqui nunquam deſinamus, cap. 20. *Felix Nepotianus, qui hæc non videt, qui hæc non audit*, quẽ tamẽ gloria cœleſti perfrui non dubitabat, quippe de quo tàm fidenter ibid. cap. 5. *Scimus Nepotianum noſtrum eſſe cum Chriſto & Sanctorum mixtum choris.* Ac ſi Nepotianus ex Hieronymi ſententia non audivit quæ ad ipſum dicebantur, utique nec Paula cùm ejuſdem gloriæ & beatitudinis fuerint conſortes, relinquitur igitur, quod ſit oratoria quædam apoſtrophe.) Ambroſius lib. 10. in Lucam cap. 22. aquam Baptiſmi ſic affatur. *O aqua quæ humano aſperſum ſanguine orbem terrarum laviſti. O aqua, quæ Sacramentum eſſe Chriſti meruiſti. Tu incipis prima, tu comples perfecta myſteria.* Idem ibid. Petrum Apoſtolum per apoſtrophen ſic alloquitur. *Vnde te evocem Petre, ut doceas me, quid flens cogitaveris. Vnde inquam te evocem? de cœlo, ubi jam choro inſertus es Angelorum, an etiam de tumulo? &c.* Euthymius zonam B. Virginis ab Aloyſio Lipomano de vitis Sanctor. p. 290. hiſce compellaſſe memoratur verbis. *O veneranda Zona fac nos heredes æternæ & beatæ vitæ & hanc noſtram vitam ab interitu conſerva. Tuam hereditatem, tuum populum ò intemerata Zona intemerata conſerva &c.* At nemo, arbitror, dixerit, Euthymii hanc fuiſſe mentem, quod virginis zonam divino cultu venerari voluerit. In his igitur locum habeat regula Sixti Senenſis libr. 6. Biblioth. annot. 152. qp in Patribus hyperbolarum ratio minus ſit habẽda. 9. Compellationes illas Sanctorum defunctorum non ex Scripturis ſacris, ſed ex propriis λογισμοῖς ex Sanctorum apparitionibus, ex vulgi relationibus & ex conſuetudine recepta deduxerunt. *Aliud eſt quod docemus, aliud quod ſuſtinemus, aliud quod præcipere jubemur, aliud quod emendare præcipimur & donec emendetur, tolerare compellimur*, ait Auguſt. libr. 20. contra Fauſt. cap. 21. unde etiam dubitarunt, nõ ſolùm an Sancti haſce compellationes audiant, ſed etiam an pro nobis apud Deum intercedant. Frivolum igitur eſt, quod Bellarmin. probare conatur, *Baſilium & Nazianzenum verè invocaſſe Sanctos, quia ex illorum invocatione auxilium ſibi fuere policiti.* Cùm enim dubitarint an defuncti rebus noſtris interſint, preces noſtras audiant & pro nobis in ſpecie orent, quomodo certâ & indubitatâ fiduciâ in omni vera invocatione neceſſaria auxilium eorum ſibi polliceri potuerunt. 10. Diſtinguendum inter fidem totius Eccleſiæ & privatas quorundam ſuperſtitiones. Fidem totius Eccleſiæ exponunt Epiphanius, Cyrillus, Auguſtinus, Hieronymus &c. quando negant Sanctos religiosè invocandos, interim aliqui privatâ ſuperſtitione cœperunt jamdum ipſorum temporibus circa cultum Sanctorum in exceſſu peccare, quem Eccleſiæ doctores reprehenderunt, Auguſt. lib. 10. de civ. Dei cap. 4. *Multa de cultu divino uſurpata ſunt, quæ honoribus deferuntur humanis ſive humilitate nimiâ, ſive adulatione peſtifera ita tamen, ut quibus ea deferuntur, homines haberentur, qui dicuntur colendi & venerandi, ſi autem eis multùm additur, & adorandi.* 11. Privatæ illæ Sanctorum compellationes temporib. Baſilii & Nazianz. uſurpari cœptæ tandem circa tempora *Gregorii Magni* Epiſcopi Romani publicis Litaniis fuere inſertæ atque unà cum aliis ſuperſtitionibus Eccleſiæ ἀγράφως obtruſæ.

456. 5. *Ex miraculis, tum quæ Bernhardus fecit ad confirmationem doctrinæ de invocatione Sanctorum, tum quibus Sancti demonſtrarunt, ſe audire preces viventium & poſſe ac velle eos juvare, à quibus invocantur.* Reſp. 1. verbis Andreæ Fricii Modrevii ſcriptoris Pontif. l. 4. de Republ. emend. c. 30. *Quod Eccius addit de auxiliis & miraculis Sanctorum, non eſt ejuſmodi, ut inde debeat aliquod dogma ſtatui in Eccleſia Dei, in qua qui loquitur, loqui debet, ut Petrus inquit, eloquia Dei divina oracula, extra quæ Propheta Deorum ignotorum cultum ſuadens, etiamſi ſigna aut portenta prædicat, quæ eveniant, jubetur tamen occidi. Surrecturos autem tales, qui ſigna & prodigia daturi eſſent, ut etiam electos ſi fieri poſſet, in errorem inducant, Chriſtus olim prædixit atq; ut ab illis caveremus, admonuit. Nota ſunt & illa, Satanam ſolere ſe transformare in Angelum lucis & Spiritus probãdos eſſe, num ex Deo ſint. Vnde verò certius argumẽtum Spirituum capere poſſumus quàm ex eloquiis Dei?* Hæc omnia Fricius rectiſsimè. 2. Nimirum fidei dogmata ex ſacris literis priùs ſunt confirmanda antequã per miracula dicantur confirmari, cùm de Pſeudo Chriſtis & Pſeudoprophetis prædictum ſit, quod miracula ſint edituri, cumq; apud gentiles invocatio divorum mirabilibus & fallacibus ſignis fuerit ſtabilita teſte Aug. lib. 8. de civ. Dei cap. 22. *Audiant*, ait idem l. de unit. Eccl. c. 16. *quæ narrẽt pagani de templis & Diis ſuis mirabiliter vel viſa vel facta & tamen dii gentium Dæmonia. Exaudiuntur ergò multis & multis modis nõ ſolùm Chriſtiani Catholici, ſed & pagani Iudæi & hæretici variis erroribus & ſuperſtitionibus dediti. Exaudiuntur autem vel à ſpiritibus ſeductoribus, qui tamen nihil faciunt, niſi permittãtur, Deo ſublimiter & ineffabiliter judicãte, quid cuiq; tribuendũ ſit, vel ab ipſo Deo, vel ad pœnã malitiæ vel ad ſolatium miſeriæ vel ad monitionem quærẽdæ ſalutis æternæ.* Cõfer tract. de Eccl. §. 272. 3. Diſtinguenda igitur ſunt mirabilia à miraculis, vera à falſis, divina à Satanæ ludibriis, ea quæ ad cõfirmationem doctrinæ Propheticæ & Apoſtolicæ divinâ virtute fiunt ab illis, quæ ad oppugnandam Propheticam & Apoſt. doctrinam à Pſeudoprophetis & Antichriſto fiunt. 4. Oſſa Eliſæi itidem miraculũ ediderunt 2. Reg. 13. v. 21. neq; tamẽ invocatio mortuurũ propterea fuit in Eccleſ. Iſraeliticam recepta. 5. Finis miraculorũ circa Martyrũ ſepulchra in primitiva Eccleſia editorũ nequaquam fuit, ut confirmaretur religioſa eorundem invocatio, ſed ut publicũ teſtimoniũ daretur doctrinæ, quam tradiderunt viventes & mortis, quã pro Chriſto ſuſtinuerunt innocentes, & glorioſæ ad vitam reſurrectionis, quam expectant requieſcentes. Aug. cũ multa & varia miracula apud memorias martyrum ſuo tempore edita recẽſuiſſet, tandem ſubjũgit l. 22. de civ. Dei c. 9. *Cui, niſi huic fidei atteſtãtur iſta miracula, in qua Chriſtus prædicatur reſurrexiſſe in carne & in cœlum aſcendiſſe cum carne, nam & ipſi Martyres hujus fidei Martyres, i. e. teſtes fuerunt*, c. 10. *Faciunt illa Martyres vel potiùs Deus, vel orantibus, vel cooperantib. eis, ut fides illa proficiat, quâ eos nõ Deos eſſe noſtros, ſed unum Deum habere nobiſcum credamus*, libro decimo, capite viceſimo. *Quæcunq; miracula ſive per Angelos, ſive quocunque mòdo fiunt, Dei unius in quo ſolo vita beata eſt, cultum religionemque commendant*, lib. de cura pro mortuis, c. 16. *Deus edidit miracula per Martyrum memorias, quoniã*

5. ex miraculis.

hoc novit expedire nobis ad ædificandam fidem Chriſti pro cujus confeſſione ſunt paſſi. Eſt igitur in argumento fallacia finis. 6. Quod recentiora miracula in Papatu facta attinet, ea non poſſint dici facta ad confirmationem doctrinæ Propheticæ & Apoſtolicæ, quippe quæ novis miraculis minimè indiget, cùm ab ipſis Apoſtolis ſit ſufficienter confirmata, proinde pertinent ad ſigna & miracula Antichriſti, de quibus 2. Theſſ. 2. Apocal. 13. &c. 7. Sanctis in terra adhuc viventibus is fuit animus, ut noluerint ex miraculis editis quicquam gloriæ, cultus & religioſæ venerationis ab hominibus captare, Actor. 3. v. 5. idem ipſis cum Chriſto viventibus adhuc eſt animus. 8. Pii veteres diſertè negant per miracula circa Martyrum memorias facta invocationem Martyrum confirmari. Auguſtinus libro 22. de civitate Dei cap. 10. *Non erigimus altaria, in quibus ſacrificemus Martyribus, ſed uni Deo & Martyrum & noſtrũ ſacrificium immolamus. Ad quod ſacrificium Martyres, ſicut homines Dei, qui mundum in ejus confeſſione vicerunt, ſuo loco & ordine nominantur, non tamen à Sacerdote, qui ſacrificat, invocantur*, lib. 20. contra Fauſtum cap. 21. *Quod offertur, Deo offertur, apud memorias Martyrũ, quos coronavit, ut ex ipſorum locorum admonitione major effectus exurgat, ad acuendam caritatem & in illos, quos imitari poſſumus; & in illum, quo adjuvante poſſumus. Colimus ergò Martyres eo cultu dilectionis & ſocietatis, quo in hac vita coluntur ſancti Dei homines.* 9. Quæcũque miracula poſt Apoſtolorum tempora facta ſunt, de illis rectè uſurpatur illud Auguſtini libr. 22. de civitate Dei cap. 9. *quòd non tanta ea commendet autoritas, ut ſine difficultate vel dubitatione credantur, quamvis Chriſtianis fidelibus à fidelibus indicantur.* Ergò multò minùs tanta eorum erit autoritas, ut dogma quoddam fidei præter & contra Scripturas confirment. 10. Miraculum à Bernhardo factum hunc habuit finem, ut demõſtraret, falſam eſſe doctrinam cujuſdam Monachi Henrici, cui tribuitur in loco allegato, *quòd fuerit hoſtis Eccleſiæ manifeſtus, irreverenter Eccleſiaſt. derogans Sacramentis pariter & Miniſtris quod item ipſius ſtudio res eò fuerint producta, ut paſſim fuerint inventa Eccleſiæ ſine plebibus, plebes ſine Sacerdotibus, Sacerdotes ſine debita reverentia, ſine Chriſto denique Chriſtiani, quod parvulis Chriſtianorum Chriſti vitam interċluſerit, dũ Baptiſmi gratiam negarit.* Quamvis verò etiam addatur aliquid de invocatione Sanctor. illa tamen utpote verbo Dei adverſa divino miraculo confirmata dici nequit. Proinde utimur hîc eâdem reſponſione, quâ Bellarm. de miraculo Novatianorum utitur libr. 4. de Eccl. cap. 14. §. ult. *factum eſſe illud nõ in confirmationem erroris Novatiani, ſed Catholici Baptiſmi.* Idem per omnia de Bernhardi miraculo dicimus, factum ſc. illud eſſe non ad confirmandam religioſam Sãctorum invocationem in Scripturis reprobatam, ſed ad confirmandum pædobaptiſmum & Miniſterium in Scripturis fundatum ac ſtabilitum, Auguſtin. lib. 10. de civ. Dei, cap. 16. rectè diſputat, *quòd ne Angelis quidem ſacrificia ſibi fieri petentibus teneamur credere, ſi vel maximè miraculis illud confirment, illis autem fidem habere jubeamur, qui ſoli Deo ſacrificia perſolvenda eſſe docent, etiamſi novis miraculis illud haudquaquam probent.* Idem judiciũ eſt de religioſa invocatione, quæ eſt ſpirituale quoddã ſacrificiũ ſoli vero Deo debitũ.

Alior. Pontificiorum argumẽta pro ſtabilienda Sãctorum invocatione. 1. Gen. 18 & 19. Angeli invocantur.

460. Atque hæc ſunt Bellarm. argumenta, quæ pro invocatione Sanctor. aſſerenda in medium affert. Percurremus verò breviter etiam illa, quæ Ecc. Salmer. Suar. Valentian. Vaſquez, Coſter. & alii Pontificii Bellarminianis illis addunt, 1. Gen. 18. & 19. *Abrahæ & Lotho apparuerunt Angeli, iiſque futuram Sodomæ & aliarum infamium civitatum deſtructionem ſignificarunt & Abraham quidem oravit pro liberatione Sodomæ, Loth vero precatus eſt pro civitate parvula Segor. At ſi Angelos licet invocare. Ergo etiam defunctos Sanctos.* Salm. diſp 7. in 1. Tim. 2. tom. 15. pag. 464. Reſp. 1 Ad Abrahamum venit *Filius Dei* comitatus duobus Angelis, ut ſuo loco ex textu demonſtravimus. Apud illum igitur pro Sodomitis intercedit Abraham, non autem apud Angelos. Cùm enim Angeli comites fuiſſent digreſſi & Sodomã verſus abiiſſent, Abraham adhuc ſtabat coram Domino. Gen. 19. v. 22. quem vocat *judicem univerſæ terræ*, v. 25. quod encomium nulli noſtri Filio Dei competit Act. 17. v. 31. Confer Hilar. lib. 4. de Trin. Euſeb. lib. 5. demonſt. Evang. cap. 9. Epiph. in ancorat. Aug. ſerm. 70. de temp. &c. 2. Eundem in ſuis precibus compellavit etiam Lothus, quia poſtquam Dominus ceſſaverat loqui ad Abraham, *abiit*, puta Sodomam, quò Angeli comites jam abierant, Gen. 18. v. 33. cap. 19. v. 1. unde *preces Lothi ſe ſuſcepiſſe* dicit, *ut non ſubverteat urbem Segor* v. 21. quis autem fuerit, qui Sodomam & Gomorram ſubverterit, ac parvæ illi civitati ob preces Lothi pepercerit, exponitur verſ. 24. *Dominus pluit ſuper Sodomam & Gomorram ſulphur & ignem à Domino de cælo*, verſ. 25. *& ſubvertit civitates has & omnem circa regionem.* 3. aliud eſt Angelorum præſentium & in viſibili forma apparentium compellatio, aliud religioſa Sanctorum defunctorum à nobis abſẽtium invocatio, quam in Veteri Teſtamento nõdum fuiſſe uſitatam quidam ex ipſis Pontificiis concedunt.

2. Gen. 48. v. 16 Invocetur ſuper eos nomen meum.

461. 2. Gen. 48. v. 16. *Invocetur ſuper eos nomen meum, nomina quoque Patrum meorum, Abraham, Iſaac & Jacob, ait Jacobus Patriarcha ad nepotes ſuos Ioſephi filios.* Eccius in Enchir. c. de invocat. Sanct. Gregor. de Valent. libr. 3. de idol. cap. 7. Salm. d. l. quin & ipſe Bellar. de beat. Sanct. c. 20. ad hoc argumentum alludit, ſic ſcribẽs. *Nomen invocationis in Scripturis non tribuitur ſoli Deo, dicit enim Iacob Geneſ. 48. Invocetur nomen meum ſuper hos pueros.* Reſp. 1. Si hîc eſt dicti Patriarchalis ſenſus, quod religioſum invocationis cultũ Jacob. ſibi depoſcat, quorſum ergo diſputant Eccius, Gregorius de Valentia, Salm. & Bellarmin. quòd in V. T. nondum fuerit uſitatum invocare defunctos Sanctos, quia adhuc fuerint in limbo à beatifica divinæ eſſentiæ viſione excluſi. Si mandavit Jacob, religioſam ſui invocationem, aut non credidit ſe poſt mortem in limbum venturum, aut non ſenſit invocationem Sanctorum cum illo pugnare. Utrumq; repugnat hypotheſibus Pontificiis. 2. Si de religioſa ſui invocatione Jacobus loquitur, cur quæſo paterni hujus præcepti ac Teſtamenti adeò immemores fuêre filii, qui Jacobum nunquam invocarunt? 3. Vatablus Pariſienſis Profeſſor in annotationibus h. l. rectè dicit, vitium eſſe in vulgata verſione, ita namque reddi debuiſſe. *Vocetur in eis nomen meum, i. e. poſthac vocentur filii mei*

&

& filii majerum meorum, quæ fuit nota adoptionis, quâ Iacob hoſce ſuos ex Ioſepho nepotes in filios adoptabat, ſicut dicitur vocari nomen mariti ſuper uxorem, Eſa.4.v.1. quia uxor à capite, cui ſubeſt, nomen mutuatur. De templo Scriptura ſæpè ſic loquitur, *ſuper quod invocatum eſt nomen tuum*, 1.Reg.8.v.43. Dan.9.v.18. &c. id eſt, quod à te denominatur & domus Dei dicitur. Jerem.14.v.9. *nomen tuum invocatum eſt ſuper nos.* 4. קרא igitur Patriarch. hîc nō eſt, religioſo cultu aliquē proſequi ſed nomen imponere, in familiam cooptare, in partem hæreditatis recipere, ut ſit ſenſus. *Vocetur in eis vel ſuper eos nomen meum, id eſt, vocentur meo nomine, denominentur à me, dicantur non mei nepotes, ſed filii, ita ut non in ſtirpem ſed in capita tāquam duæ diſtinctæ tribus cum aliis meis filiis ſuccedant*, hanc enim explicationem tradit ipſe Jacobus in hoc ipſo capite verſ.5. *Duo filii tui, qui nati ſunt tibi in terra Ægypti, antequam hûc venirem ad te, mei erunt. Ephraim & Manaſſe, ſicut Ruben & Simeon reputabuntur mihi*, id eſt, non nepotum, ſed filiorum meorū loco habeantur, ut in diviſione terræ Canaan uterque accipiat partem ſuam & caput tribus ſuæ conſtituat, ſicut filii mei, v.6. *reliquos autem, quos genueris poſt ipſos, tui erunt & nomine fratrum ſuorum vocabuntur in poſſeſſionibus ſuis.* Idē etiam poſteà à Moſe & Joſua in partitione promiſſæ terræ fuit obſervatum. Nam Ephraimitæ & Manaſſæi ſeorſim pro duabus tribubus fuere numerati, ideò eoſdem cum omni poſteritate de ſuo
Corn. à Lapid. in c. 48 Gen. nomine Iſraelitas Jacobus vult nominari, ac ſi ex ipſo eſſent nati. 5. Hanc phraſeos iſtius ſignificationem agnoſcunt. Hugo Cardin. h.l. *ut ſcilicet propter autoritatem Patrum iſti habeantur in reverentia & honore, ut faciant tribus, ſicut alii filii Iacob.* Lyranus: *quia vocati ſunt filii adoptivi Iacob. & facti ſunt capita duarum tribuum ſicut alii.* Fonſeca ſuper annot. Cajet. h.l. *Eſt ea phraſis Hebrais peculiaris, ut dicant vocari nomen alicujus ſuper aliquem, provocare aliquem alicujus nomine, ut conſtat Eſa.4. Dan.9.* Ribera in comm. Amos 9. num.42. *Nomen Dei invocatum eſt ſuper aliquem populum, quando populus Dei nomen habet, id eſt, populus peculium Dei appellatur, ut Eſa.4. virorum nomen & Gen.48. invocetur nomen &c.* Pintus in cap.4. Eſa. *Invoce invocetur, eſt Hebraiſmus & mos Hebrais loquēdi familiaris, ut nomen viri invocetur, quando volunt dicere, fœmina nomen appellari per nomen viri.* Pagninus & Bened. Arias Montanus h.loc. reddiderunt. *Vocetur in eis nomen meum.* Idem Arias in Apparatu in Idiotiſm. ling. Hebr. *Tantum invocetur nomen tuum ſuper nos, Eſai.4. id eſt, dicamur uxores tuæ.*

3. Pſ.32. v. 6. Propter hoc orabit ad te omnis Sanctus. 462. 3. Pſal.32.v.6. *Propter hoc orabit ad te omnis Sanctus in tempore opportuno.* Salm. diſp. 7. in 1. Timoth.2. tom.15. pag.49. *Loquitur Pſaltes de remiſſione peccati & injuſtitiæ, & de Sanctis, qui mundi ſunt à peccatis, non poteſt intelligi, quod pro ſua injuſtitia remittenda orent, ſed pro aliena. Et non tantùm omnis Sanctus vivens, ſed etiam omnis Sanctus jam defunctus, ut Abraham & reliqui, qui in ſinu ejus erant. Et hoc in tempore opportuno, id eſt, non tantùm dum viverent, ſed etiam poſt mortem, dum in gloria conſtiterint eis noſtras iniquitates, & notum quod eorum interceſſiones expetimus.* Reſp. mirifica interpretatio, cujus tot vitia, quot verba. 1. de precibus pro impetranda peccati remiſſione hîc agi concedimus, ſed Sanctis in carne adhuc viventibus illas preces non poſſe nec debere tribui, diſertè negamus. Chriſtus enim omnes homines ſic docuit orare. *Dimitte nobis debita noſtra.* Matth.6. verſ.12. Luc.11. verſ.6. Cōmunis omnium Sanctorum vox eſt. *Si dixerimus nos non habere peccatum, mendaces ſumus*, 1. Joh.1.v.8. *Si peccata imputare volueris, quis ſuſtinebit?* Pſ.130.v.2. 2. Quamvis enim Sancti à peccatis mundi ſint, tùm reſpectu reatus & damnationis, tùm etiam ratione mortificationis, tamen non ſunt omnibus modis à peccato mundi ratione fomitis & Naturæ corruptionis teſte Apoſtolo Roman.7. verſ.14. 3. Opponimus Salmeroni decretum Concilii Milevitani can.7. *Placuit, ut quicunque dixerit, in oratione Dominica ideò dicere Sanctos, Dimitte nobis debita noſtra, ut non pro ſeipſis hoc dicant, quia jam nō eſt neceſſaria iſta petitio, ſed pro aliis, quia ſunt in populo ſuo peccatores, & ideo non dicere unumquemque Sanctorum, dimitte mihi debita mea. ſed dimitte nobis debita noſtra, ut hoc pro illis potiùs, quàm pro ſe petere intelligantur, anathema ſit.* Eadem verò ratio eſt dicti ex Pſalmo 31. allati. 4. *In tempore opportuno orare*, non eſt poſt mortem pro peccatorum remiſſione ſibi vel aliis impetrāda orare, ſed ante mortem quamdiu adhuc gratiæ tempus durat, orare. 5. Hebræus textus propriè habet *in tempore inventionis*, quod & activè & paſsivè accipi poteſt. *Paſſivè* quidem, cùm pericula nos inveniunt; *activè*, cùm nos à cruce inventi Dominum quærimus, utrumque enim eſt oportunum tempus peccatorum remiſsionē petendi. 6. Quem verò interpretationis ſuæ teſtem ex veteribus vel ex ipſis etiam Pontificiis. Salmeron nominare poterit? Chaldæus Paraphraſtes reddidit. *Propterea orabit omnis pius ad te in tempore acceptabili*, id eſt, in tempore gratiæ, quod durat in hac vita interprete Apoſtolo, Rom.4.v.6.7. & 8. Hieron. in comm. *Pro hac impietate orabit ad te omnis Sanctus in tempore oportuno. Tempus oportunum ad exorandum pro peccatis hac vita eſt, in qua ideò Sancti orant, quia nemo eſt à peccatis immunis*, Aug. in enar. 2. Pſal. hujus. *Inde orabit ad te omnis Sanctus, quia dimiſiſti peccata. Nam ſi non dimitteres peccata, non eſſet ſanctus, qui ad te oraret. In tempore oportuno, quando manifeſtabitur N. T. quando manifeſtabitur gratia Chriſti, quod eſt tempus oportunum.* Eodem modo exponunt, Theodoretus, Euthymius, Caſſiodorus, Remigius, Haymo, Lombardus, Hugo Cardinalis, Dionyſius Carthuſianus in ſomm. h.l. Bernh. ſerm.73. in Cant. & Epiſt. 42. atque ex recentioribus Pontificiis Cajetanus, Eugubinus, Baptiſta Foleogius & Genebrardus in com.

463. 4. Pſ.120.v.1. *Levavi oculos meos in mōtes, unde veniet mihi auxilium. Per hos montes* *4. Pſ.120. Levavi oculos meos ad montes.*
intelliguntur Sancti, interprete Auguſtino. Ergò illi religioſè poſſunt invocari, Eccius d.l. Ad hoc argumentum alludit ipſe Bell. de beat. Sanct. c.17 *Montes*, inquit, *ſunt homines ſancti, ut exponit Auguſt. in hunc Pſalm. & fuſiùs tract.1. in Ioh. & lib. de Paſtorib. cap.8. Iubemur ergo levare oculos ad montes, id eſt, ad Sanctos, & ab eis auxilium expectare.* Reſp. 1. Si Propheta Regius per *montes* intelligit Sanctos, utiq; religioſè eos invocavit, quia ſc. auxiliū ab illis ad ſe deſcēdere judicavit

Digitized by Google

At conſequens repugnat verbis Bellarmini, *quod in Veteri Teſtamento non fuerit uſitatum invocare Sanctos*, utpote in limbo adhuc exiſtentes. 2. Si per *montes* intellectos voluiſſet David defunctos Sanctos, potiùs debuiſſet oculos dejicere quàm levare vel ſuſtollere*, quia Sancti illi non fuere in cœlo ſed in limbo, 3. immediatè ſubjungitur v.2. *auxilium meum a Domino, qui fecit cœlum & terram*. Ergò non à Sanctis, ſed à Sanctorum omnium Domino, cœli terræque conditore auxilium expectavit. 4. Per *montes* intelliguntur illi, in quibus Hieroſolyma & templum erant ſita, ad illud enim oraturi ſe vertebant, 1.Reg.8.v.44. Dan.6.v.10. ideò verò id faciebant, quia templum Hieroſolymitanum, in quo peculiari modo Deus præſens erat, fuit typus corporis Chriſti, in quo tanquam in proprio templo tota Divinitatis plenitudo erat habitatura, Col.2.v.9. Joh.2.v.19. jam verò propter ſolum Chriſtum preces noſtræ exaudiuntur. Revocabant etiam ſibi in memoriam, quòd Meſſias ad templum illud venturus & doctrinâ ac miraculis ſuis illud glorificaturus ſit, propter quem ſe exaudiri ſperabant, Hagg.2.verſ.8. 5. Deſcribitur igitur in his verbis geſtus orantis, non autem orationis objectum. 6. Auguſt. per *montes* ſenſu allegorico & myſtico intelligi Sanctos, nequaquam verò religioſam Sanctorum invocationem ex h.l. deducit, ſed potiùs refellit, ſic enim ſcribit lib. de Paſtorib. cap.8. *Sunt etiam montes boni. Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi. Et vide quia non in montibus tibi ſpes eſt, Auxilium meum, inquit, à Domino, qui fecit cœlum & terram. Noli putare injuriam te facere montibus ſanctis, quando dixeris, auxiliũ meum non in montibus, ſed à Domino, qui fecit cœlum & terram. Ipſi montes hoc tibi clamant. Mons erat, qui clamabat, audio in vobis ſchiſmata fieri, ut unusquiſque veſtrûm dicat, ego ſum Pauli &c. audi quid dicat, & in eo remaneas, audi etiam quid ſequatur, Nunquid Paulus crucifixus eſt pro vobis? Ergo poſtquam oculos tuos levaveris in mõtes, unde veniet auxilium tibi, i.e. in authores Scripturarum divinarum, attende omnibus medullis ſuis omnibus oſſibus clamantem. Domine quis ſimilis tibi? ut ſecurus ſine ulla injuria montium dicas. Auxilium meum a Domino, qui fecit cœlum & terram. Non ſolum tunc tibi non ſuccenſebunt mõtes, ſed tunc amabunt, tunc magis favebunt, ſi in ipſis ſpem tuam poſueris, contriſtabuntur &c.* Idem in comm. h. Pſalmi. *Non præſumant de montibus, quia montes non à ſe lucent, ſed ab illo lucent, de quo dictum, erat lumen verum quod illuminat omnem hominem. Montes intelligi poſſunt homines magni, homines clari. Et quis major Johanne Baptiſta? &c. Videt magnum montem lucentem. Audi confitentem. Quid confitẽtem? Nam omnes, inquit, de plenitudine ejus accepimus. De cujus ergo plenitudine acceperunt mõtes, ab illo tibi auxiliũ, non à montibus.* Confer tract.1. in Johan. ubi per montes intelligit Scripturas ſacras, Prophetarum & Apoſtolorum miniſterio nobis relictas. Eodẽ ſenſu exponunt Hilar. & Hier. in com. Euthym. per montes intelligit *cœlos* ob ſummam eorum altitudinem. *Illinc enim ſperabant adventurum ſibi eſſe conſuetum Dei auxilium, quo lucente illæſi in patriam pervenirent.* Eodem modo exponit Baptiſta Folengius.

5. Pſ. 135. 14. 464. 5. Pſal.135.v.14. *Iudicabit Dominus populum ſuum, & in ſervis ſuis deprecabitur, id eſt, rogabitur ſcilicet in Sanctis ſuis.* Reſp. 1. Hebræa veritas ſic habet. *Iudicium faciet Dominus populo ſuo* וְעַל־עֲבָדָיו יִתְנֶחָם *& ſuper ſervis ſuis ducetur pœnitẽtia* vel *ignoſcet ſervis ſuis*, ut Pagn. vertit. Qui verſiculus totidẽ verbis legitur, Deut. 32.v.36. ubi vulgata reddidit, *miſerebitur*. 2. Senſus ex contextu, cumprimis ex Deuteronom. loco manifeſtus, quòd ſcilicet Deus ſecundùm miſericordiam ſuam ergà populum pœnitentiam agentem ſit futurus placabilis, peccata remittendo, & preces exaudiendo, unde Chaldæus ſic vertit. *Et ſuper ſervos ſuos juſtos convertetur in miſerationibus ſuis.* 3. Hieronymus vertit, *conſolabitur*, Auguſtinus, *& in ſervis ſuis advocabitur*, ut ſit ſenſus. Deum incredulitatis Judaicæ pertæſum, fide gentium oblectatum iri. Euthymius, *exorabitur*, id eſt, *ad orantes & placantes eum ſervos ſuos flectetur; vel populum quidem peccantem judicabit & pœnas ab eis exiget, à pœnitentibus verò exorabitur atque eos adjuvabit.* Theodoretus. *Non nos ab hoſtibus oppugnatos cernens deſpicies, neque condigna noſtris peccatis ſupplicia infliget.* 4. Vulgatam verſionem ad eundem ſenſum accommodat Gloſſa ordinaria. *Deprecabitur, id eſt, deprecabilis efficietur orationes eorum exaudiendo.* Hugo Cardin. *Deprecabitur vel advocabitur vel conſolabitur in præſenti gratiam conferendo & gloriam in futuro.* 5. Eodem ſenſu accipiunt Cajetanus, Folengius, Genebrardus, Janſenius &c. Pontificii commentatores. *In ſervis ſuis deprecabitur.*

465. 6. Pſalm.139. verſ.17. *Mihi autem honorificati ſunt amici tui Deus; nimis confortatus eſt principatus eorum. Ergò Sancti ut Dei amici & principes mundi religioſâ invocatione ſunt honorandi.* Gregor. de Valentia contra Heerbrand. cap. 6. apolog. Reſp. 1. aliud eſt honorare Sanctos ut Dei amicos, aliud verò religioſè & ſuppliciter eos invocare. 2. Vulgata verſio diſcedit à fontibus veritatis, qui interprete Pagnino & Aria Montano ſic habent. *Mihi quàm precioſa fuerunt cogitationes tuæ ô Deus? quàm invaluerunt earum ſumma?* Vocabulum רֵעֶיךָ in hoc ipſo Pſalmo v. 2. uſurpatur pro *cogitatione*, eandem ſignificationem obtinet in v.17. ut ſcopus & antecedentium & conſequentium textus oſtendit. Docet enim Propheta Regius, in formatione hominis in utero materno, in ejuſdem conſervatione ac totius vitæ gubernatione tanta extare divinæ potentiæ ac ſapientiæ documenta, ut ea nec numero poſſint comprehendi, nec negligentiâ humanâ perveſtigari, ſtatim enim additur v. ſeq. *dinumerabo eas*, id eſt, ſi dinumerare illas velim, *multiplicabuntur præ arena*. 3. Si Latinam verſionem amplectamur, nulla eſt hujus verſiculi cum ſcopo Pſalmographi & cum antecedentibus ac conſequentib. cohæſio, ut cuilibet primo ſtatim intuitu eſt obvium. Secutus verò eſt Interpres Latinus ut alibi, ita quoque hoc loco LXX. qui reddiderunt οἱ φίλοι σου pro רֵעֶיךָ legentes רֵעֶיךָ à nomine רֵעַ *ſocius, amicus, familiaris*. 4. Potiores Interpretes εἱρμὸν ἀκολουθίας ſecuti de cogitationibus ſive conſiliis divinis exponunt, de Sanctorum verò invocatione verbum nullum addunt. 6. Pſ. 139. 17. Mihi honorificati ſunt Amici tui.

466. 7. Oſ.12.v.4. de Jac. Patriarch. dicitur: *Invaluit ad Angelũ & confortatus eſt, flevit & rogavit eum.* 7. Oſea 12. v. 4. Rogavit Angelũ.

eum. Ergo invocavit Angelum ac proinde etiam Sancti invocari poſſunt , quippe qui ſunt ἰσάγγελοι. Ita concludit Salmeron dicto loco, Reſp.1. Angelum illũ cum quo Jacobus fuit colluctatus, nõ creatum aliquem Angelum, ſed ipsũ Dei Filium fuiſſe colligitur tùm *ex appellatione*, vocatur enim אל & אלהים Gen.32.v.28 & 30. Jehovah Elohe hazebaoth Oſe.12.v.6. tùm *ex benedictione*, & animæ ſalute, quam Jacobus ab hoc Angelo impetravit, Gen.32.v.30. tùm *ex cultus divini exhibitione*, quia Jacobus benedictionem ab hoc Angelo petiit, quam à ſolo Deo ſe conſecutum profitetur, Gen.48.v.15. tùm ex *Interpretum teſtificatione*, quia teſte Pererio in comm.h.l. Juſtinus, Tertullianus, Hilarius, Ambroſius, Cyrillus, Theodoretus & alii ex veterib. dicunt hunc Angelum fuiſſe Dei Filium. Idem definitum in Conc.Smyrnenſi can.14. 2. ἰσαγγελότης beatorum cum ſanctis Angelis non eſt latiùs extendẽda, quam permittit comparationis tertium. Angeli ſunt Spiritus adminiſtratorii, quorum operâ Deus utitur in voluntate ſua hominibus denuncianda, unde in viſibili ſpecie quandoq; apparẽt. ſed de Spiritibus defunctorum Scriptura nuſpiã idipſum teſtatur. 3. Angeli in cœlo ſemper vidẽt faciem Patris, Matth.18.v.10. Sed Patres V.T. juxta hypotheſin Pontificiorum deſcẽderunt in limbum, in quo à beatificâ Dei viſione fuêre remoti. Quomodo ergo Angelorum & Sanctorum V.T. hac in parte eadem poterit eſſe ratio?

8. Baruch. 3.v.4. Audi orationẽ mortuorũ.

467. 8. Baruch 3.v.4. *Domine omnipotens Deus Iſrael, audi jam orationem mortuorum Iſrael & filiorũ ipſorum, qui peccaverũt ante te. Ex hoc l. colligimus*, ait Salmeron d.l. *ſolitum fuiſſe exaudire preces mortuorum Patrum pro viventibus filiis.* Eodem argumento utitur Eccius in Enchir. Reſp.1. liber Baruch non eſt in Canone, primò quia nõ eſt ſcriptus linguâ Propheticâ, ſed Græca, ergo nec Jeremias nec Baruch eſt illius autor. Hieron. in præfat. Jerem. dicit, *hunc librum apud Hebræos nec haberi nec legi.* Secundò quia repugnat libris Canonicis cap.1.v.1.& 7. Tertiò, quia pugnat cum veritate Hiſtorica cap.1.v.11. Quartò quia nec Iſraelitica nec primitiva Eccleſia Chriſtiana eum pro Canonico habuit. Quintò, quia quidam ex ipſis Pontificiis agnoſcunt eum non eſſe Canonicum. Joh. Dried. lib.1. de catal. Script. cap.4. ad difficult.11. *Cyprianus, Ambroſius, cæterique Patres ſententias citant ex libro Baruch, ex tertio & quarto Eſdra, non tanquam ex Canonicis libris, ſed tanquam, ex libris continentibus dogmata quædam pia juvantia & non contraria, ſed potiùs conſona fidei noſtræ.* Melchior Canus lib.12. locorum cap.6. *Libellum Baruch non adeò exploratè & firmiter in ſacrorum numero Eccleſia repoſuit, ut aut illum eſſe ſacrum fides Catholica veritas expedita ſit aut non eſſe ſacrum, hæreſis expedita ſit. Libellus ergò iſte vel quilibet alius qui in quæſtionem citra hæreſeos crimẽ vocari poſſit, non efficit certas atque conſtantes Catholicæ fidei veritates.* 2. Quidam vocabulum νεκρῶν intelligunt *de mortuis ſpiritualiter in peccatis*, quo modo hoc verbum etiam in aliis Scripturæ locis accipitur Epheſ.2.v.1. Col.2.v.13.&c. additur enim καὶ υἱῶν τῶν ἁμαρτανόντων *filiorũ eorũ qui peccant coram te.* Sed rectiùs *Mortuorum* nomine metaphor. accepto intelliguntur Iſraelitæ in tantas anguſtias ac miſerias tẽpore Babylonicæ captivitatis redacti, ut in faucibus mortis verſari viderentur, ac quaſi mortui haud immeritò cenſerentur. Præcedit enim v.3 *quia tu ſedes in æternũ, & nos perimus in ſeculum.* ac ſequitur v.11. *coinquinatos cum mortuis reputatos cum iis, qui in ſepulchrum* εἰς ᾅδου *deſcendunt.* In hac ſignificatione verbum moriendi accipitur, 1.Cor.15.v.31. *quotidiè morior*, & 2.Cor.11.verſ.23. ubi *in mortibus* ſe fuiſſe ſæpiùs aſſerit. 3. Lyranus exponit de precibus, quas mortui ante ſuum ex hac vita diſceſſum fuderunt. *Audi*, inquit, *nunc orationem mortuorum* Iſrael, *id eſt, ſanctorum Patriarcharum & Prophetarum, qui viventes oraverunt ad te pro bono ſtatu poſterorum.* 4. Si per *mortuos* intelligerentur Sancti defuncti pro nobis intercedentes, conſequens erit, illos ipſos, pro quibus Sancti demortui intercedunt, orare, ut Deus eorum interceſſorum preces audiat, hoc eſt, pro ſuis interceſſoribus intercedere.

9. Sirac.39 v.17. Exaudite me Sancti.

468. 9. Siracid.39.v.17. *Exaudite me Sancti & germinate quaſi roſa plantata ſuper fluxum humidum.* Reſp.1. Siracidis liber itidem non eſt in Canone, primò, quia non eſt ſcriptus à Propheta, nec linguâ Propheticâ ſed Græcâ. Avus Jeſu, ut in Prologo habetur, nonnulla Hebraicè ſcripſerat, ea hìc Jeſus tranſtulit in linguam Græcam. Sed nec illa Hebraica cùm extarent, Canonicam autoritatem habuerunt & jam penitùs interciderunt. Secundò quia autor libri in Prologo ipſemet ſcriptum ſuum à Moſaicis & Propheticis diſtinguit, imbecillitatem ſuam agnoſcẽs ac veniam ſibi dari poſtulans, ſi Hebræas ſententias in linguam Græcam non ita commodè verterit & ſub onere ſuſcepto defecerit. At Spiritus ſanctus nec veniam petit, nec in verbis hæret, nec fruſtratur ſuo fine. Tertiò inſunt quædam analogiæ fidei minùs congrua cap.1.v.3. cap.3.v.34. c.24.v.14. c.46.v.23. c.48.v.10. c.49.v.5. Quartò nec ab Iſraelitica nec à primitiva Eccl. Chriſt. pro Canonico fuit habitus. Confer Epiph. libr. de menſ.& pond. Athanaſ. in Synopſi. Hieronym. in Prolog Galeat. Ruffin. in Symbolo &c. Quintò Thomas p.1.q.89.art.8. de autoritate hujus libri dubitat, eundemque in Scripturas Canonic. apud Hebræos haberi negat; quin & quoſdam ex ipſis Pontificiis recentiorib. de libri hujus autoritate ambigere fatetur Pererius lib.1. de Magia cap.11.p.59. 2. Vulgata verſio, à qua nullo prætextu diſcedere Pontificiis ob Concilii Tridentini decretum religio eſt, ſic reddidit: *In voce dicit, Obaudite me divini fructus & quaſi roſa plantata ſuper rivos aquarum fructificate.* Ubi nihil de religioſa Sanctorum defunctorum invocatione auditur. *Obaudiendi verbum* vel pro ſimplici audire vel pro obtemperare in vulgata verſione alibi uſurpatur. 3. Eſdr.4.v.10.& 11. 4. Eſdr.8.v.5 Sirac.33. verſ.30. cap.42. verſ.24. Baruch.2. verſ.5. cap.6. verſ.59. Quod ſi ergo ad Sanctos defunctos hunc locum accommodare velimus, cõſequens fuerit, illos nobis obedientes eſſe, noſque imperium in eos exercere poſſe, cùm contrarium potiùs Pontificii ſtatuant, videlicet Sanctos defunctos eſſe noſtrarum rerum præſides ac gubernatores. 3. Siracidi non eſt ſermo de Sanctis defunctis multò minùs ad defunctos Sãctos; ſed vivẽtes admonet, ut divinorũ operũ magnitudinẽ cõſiderẽt ac ſecũ in Dei laudes deſcẽdãt, neq;

Digitized by Google

æmonitionem hanc ſuſq; deq; habeant, ſed eidem ſeſe obſequentes præbeant. Verbũ εἰσακούειν Arias reddidit *exaudire*, non quod de Sanctis defunctis preces noſtras exaudientib. ſermo ſit, ſed compoſitum poſuit pro ſimplice in ſignificatione ea, quâ vulgò dicitur: *Loquere clariùs ut exaudiri poſſis*. 4. In c. 44. & ſeqq. Siracides ex profeſſo de memoria & honore defunctorum Sanctorum diſſerit, ſed religioſæ invocationis ne verbo quidem meminit.

10. Matth. 8. v. 8. Luc. 7. v. 3. Centurio miſit Legatos ad Chriſtũ

469. 10. Matth. 8. v. 8. Luc. 7. v. 3. *Centurio commendatur, quod ex humilitate Legatos ad Chriſtum miſerit, nec ſe judicarit dignum, qui ipſemet ad Chriſtum accederet. Sic per Sanctorum interceſſionem ex humilitate nobis aditũ paremus ad Chriſtum.* Ita concludunt Eccius & Salmeron d. l. ut tom. 6. tract. 23. p. 150. Cenſura Colonienſ. p. 209. Reſp. 1. quæſtio eſt de invocatione Sanctorum defunctorum religioſa non de interceſſione viventium ex caritate profecta. 2. Centurio Seniores illos Judæorum non invocavit religioſè & ſuppliciter, ſed Legationis munus ipſis demãdavit. Cadavet igitur conſequentiæ eſt, quando ſic concluditur: Centurio rectè fecit Seniores Judæorum ad Chriſtum ablegando & charitatis officium ab ipſis ſecum viventib. petendo. Ergo rectè facimus defunctos Sanctos religioſè invocãdo & propter eorum merita nos exaudiri petendo. 3. Nõdum certò conſtat, an hi, quorum interceſſione Centurio fuit uſus, verè Sancti fuerint, cùm ex textu non poſſit firmiter colligi, quod in Chriſtum crediderint, eumque pro Meſſia agnoverint. 4. Chriſtus non Seniorum interceſſioni ſed Centurionis fidei beneficium ſanitatis ſervulo præſtitum adſcribit. 5. Vera & Deo grata humilitas ſequitur ductũ verbi cœleſtis, in quo Deo voluntatem ſuam nobis patefecit. Sic quando nos indignos judicamus, qui precibus noſtris in Dei conſpectum abſq; Mediatore prodeamus ac proinde in Chriſti nomine preces fundimus, hæc eſt vera & Deo grata humilitas, quippe verbo divinitùs patefacto conformis; quando à fratrib. noſtris petimus, ut precib. ſuis nobis συναγωνίζειν haud graventur, itidem eſt vera & Deo grata humilitas, ſed quando religioſè invocantur defuncti Sancti, honor ſoli Deo debitus ad eos transfertur, quod non poteſt ex vera humilitate proficiſci.

11. Matth. 15. v. 23. Apoſtoli apud Chriſtum intercedunt pro Cananæa.

470. 11. Matth. 15. v. 23. *Apoſtoli apud Chriſtũ intercedunt pro muliere Cananæa*, ex quo Stapletonus in promtuar. Cath. part. 3. fer. 3. hebdom. prim. quadrageſ. p. 41. ita colligit: *Interceſſio hac diſcipulorum pro muliere Cananæa à Chriſto primâ vice nihil impetrante exemplum eſſe poteſt invocationis Sanctorum, ut pro nobis apud Deum intercedant, cùm à Deo confeſtim non exaudimur, ad majorem videlicet fidei, patientiæ & perſeverãtiæ probationem, ſicut cum Cananæa Chriſtus hîc egit, eantiſper eam exaudire differens, donec ſæpe atque identidem clamaſſet, ipſoſq; Apoſtolos, ut pro ea apud Chriſtum intercederẽt compellaſſet* Reſp. 1. Si vel maximè concedatur, Apoſtolos & alios Sanctos defunctos pro nobis intercedere, nondum tamen evictum, eos religioſè à nobis eſſe invocandos, ut ſuperiùs oſtendimus. 2. Exemplum duntaxat affertur, quod vim probandi minimè obtinet, niſi regulæ idipſum congruere demonſtretur. 3. Falſum eſt, quod Chriſtus ſine eo diſtulerit auxilium, ut Cananæa priùs imploraret Apoſtolorum interceſſionem. Vera & unica hujus dilationis cauſa eſt probatio fidei, patientiæ & perſeverantiæ. 4. Unde verò probatur, Cananæam imploraſſe Apoſtolorum interceſſionem? Salmeron ipſe dubitanter hac de re loquitur. *Fortè*, inquit, *ab ea rogati interceſſerunt Apoſtoli.* Dicitur quidem clamaſſe ὄπισθεν αὐτῶν, quod en ſenſu optimè & ſimpliciſſimè accipitur, quòd lachrymis & voce querulâ auxilium à Chriſto petens ipſum & diſcipulos ponè inſecuta fuerit. 5. Diſcipuli urgent dimiſſionem, videri igitur poſſunt non tàm ex miſericordia & juvandi προθυμίᾳ quàm ex impatientia pro hac muliere interpellare. Confer Marc. 6. v. 35. Luc. 18. verſ. 5. 6. Demus Cananæam Apoſtolorum interceſſionẽ petiiſſe, demus eos ex ſincero συμπαθείας & caritatis affectu interceſſiſſe, nullâ tamen conſequentiæ lege ſic inferri poterit. Cananæa ab Apoſtolis præſentibus & in carne viventib. interceſſionem petiit. Ergò eandem à Sanctis defunctis religioſo cordis affectu petere poſſumus. Apoſtoli enim tùm temporis calamitatem Cananææ ex ipſius relatione in ſpecie percipere potuerunt, quâ ſpeciali rerum, quæ in terris geruntur, omnium notitiâ Sanctus in cœlo perfrui, nondum fuit demonſtratum.

471. 12. Matth. 27. verſ. 46. *Cùm Chriſtus in cruce clamaret, Eli, Eli lamma ſabachthani verſ. 47 quidam illic ſtantes & audientes dixerũt: Heliam vocat iſte*, ex quo colligit Salmeron diſput. 7. in 1. Timoth. 2. *fuiſſe tùm temporis conſuetum afflictis hominibus ad Sanctos confugere ac Judæos hoc dixiſſe, quia ex lege noverant & intellexerunt poſtulaſſe auxilium ab Helia.* Reſp. 1. fatetur ipſe Salmeron pag. 473. *in Veteri Teſtamento non fuiſſe morem adeundi Sanctos interceſſores*, quod ipſũ etiam fatetur Bellarminus, quâ ergò veritatis ſpecie hoc loco ſcribit, *fuiſſe tùm temporis cõſuetum afflictis hominibus ad Sanctos confugere?* 2. Quomodo Judæi ex lege intelligere potuerunt, Chriſtum ab Helia auxilium poſtulare, cùm in lege nullum extet jota de auxilio ab Helia vel aliis Sanctis implorando. 3. Ipſimet Pontificii diſputant, Sanctos non eſſe invocandos ut *auxiliatores* & autores divinorum beneficiorum, ſed tantùm ut *interceſſores*. 4. Verba illa, *Eliam vocat iſte*, Hier. in comm. putat prolata à militib. Romanis, qui cùm ignari eſſent linguæ Hebrææ, nec intelligerent, Chriſtum verbis ex Pſalmo 22. petitis orare, putarint Eliam celebrem illum in populo Judaico Prophetam ab ipſo invocari. Idem ſtatuunt Dionyſius Carthuſianus, Gloſſa ordinaria, Cajetanus & Maldunatus in comment. hujus loci. Hanc ſententiam ſi ſequamur, in fumum abit Salmeronis argumentum, quia formam invocationis non debemus ab Ethnicis militibus diſcere. 5. Veriſimilius eſt, Judæos verba CHRISTI probè intellecta per Diabolicum ſarcaſmum & virulentam illuſionem in peregrinum ſenſum detorſiſſe & hoc convitio CHRISTUM deformare voluiſſe, quaſi in agone jam conſtitutus abjectâ omni in DEUM fiduciâ ad Sanctos ſe converteret. Confer Harmon. de paſſione, capite decimo ſexto, pag. 785. Hac ratione Sanctorum invocationem vituperio potius quàm laudi duxerunt. 6. Si vel maximè demus, tum temporis in populo Judaic. fuiſſe uſita-

12. Matth. 27. v. 46 Eliam vocat iſte.

uſitatum afflictis ad Sanctos defunctos agere, quod tamen nondum probatum, num propterea evictum erit, hanc conſuetudinem nobis præbere formam Deum invocandi? abſit hoc, quia plures aliæ vitioſæ conſuetudines eo tempore in populo Judaico erant receptæ, in quibus corrigendis Chriſtus & Apoſtoli erant occupati.

13. Luc. 10. v. 16. Qui vos audit, me audit.

472. 13. Luc. 10. v. 16. *Qui vos audit, me audit. Ergo etiam qui vos orat, me orat.* Ita concludit Salmeron p. 465. Reſp. 1. ex eo inferri poſſet, Sanctos defunctos eſſe λατρείᾳ colendos (quia Chriſtus λατρείᾳ eſt colendus) quod tamen Pontificii faciendum eſſe negant. 2. Chriſtus loquitur de Apoſtolis viventibus. Ergo etiam viventes Sancti religioſè & ſuppliciter erunt invocandi. 3. Qui Apoſtolos & Chriſtum audit, non invocabit Sanctos, quia Chriſtus & Apoſtoli nuſpiam docuerunt Sanctos defunctos eſſe invocandos ſed ſolùm Deum in Chriſti Mediatoris nomine invocandum eſſe. 4. Loquitur Chriſtus de Apoſtolorum doctrina & miniſterio, in quo *legatione funguntur loco Chriſti* 2. Cor. 5. v. 20. *miſſi ab eo*, ſicut Chriſtus erat miſſus à Patre ſuo cœleſti Joh. 20. v. 21. Quod ſi ex eo religioſam invocationem exculpere velimus, omnes omninò Eccleſiæ miniſtri erunt religioſè invocandi, quia de ipſorum etiam doctrina & miniſterio ad regulam & præſcriptum verbi accommodato rectè dici poteſt: *Qui eos audit, Chriſtum audit.*

14. Joh. 12. v. 26. Si quis mihi miniſtraverit, honorabit eum Pater meus.

473. 14. Joh. 12. v. 26. *Si quis mihi miniſtraverit, honorabit eum Pater meus. Cur ergo & nos non honoremus ac invocemus Sanctos?* Ita concludit Eccius d. l. Reſp. 1. ab honore ad invocationem progredi eſt ab indeterminato ad determinatum, à genere ad certam ſpeciem affirmatè contra Logicæ regulas procedere. Auguſt. contra ſerm. Arianor. cap. 23. *Honorat omnis, qui adorat, non adorat omnis, qui honorat.* 2. Calumniatorem agit Eccius, quando dicta, quæ de honore Sanctorũ loquuntur, nobis opponit, tacitè nos accuſans, quod honorem debitum Sanctis denegemus. 3. Sibiipſi etiam contradicit. Negat enim in Scripturis invocationem Sanctorum præſcribi, ac nihilo tamen minùs ex Scripturis eandem probare allaborat. 4. Deus ſe honorantes & in Chriſtum credentes non tantùm in futura, ſed etiam in hac vita honorat; nec tantùm gloriâ, ſed etiam gratiâ eoſdem coronat. Quòd ſi ergò ex hoc honore religioſa invocatio legitimè infertur conſequens fuerit, etiam viventes Sanctos religioſè eſſe invocandos.

15. Act. 27. v. 23. Angelus Dei cui ſervio.

474. 15. Act. 27. v. 23. *Aſtitit mihi hac nocte Angelus Dei, cujus ſum ego & cui deſervio, dicens: Ne timeas Paule, Cæſari te oportet ſiſti. Ergo Apoſtolus ſervit Angelo, eundem juxta Patriarchæ Iacobi exemplum invocando, ut in anguſtiis auxilio ſuo ei praſtò eſſet.* Ita concludit Jeſuita quidam Padebornenſis, contra quem ſcripſit Dn. D. Affelmañus. Reſp. 1. Salmeron non potuit in Actis invenire fundamentum aliquod Scripturæ pro ſtabilienda Sanctorum invocatione, ſic enim ſcribit Diſput. 7. in 1. Tim. 2. Tom. 15. p. 459. *In Evangeliis & Epiſtolis nihil habetur expreſſum, de invocatione Sanctorum, ſed demum in Apocalypſi.* Bellarmin., Coſterus, Vaſquez & reliqui ἀγιοδυλείας aſſertores hunc locum ut parùm idoneum prætermittunt. 2. Ferus, Hoffmeiſterus, Lorinus, Stapletonus &c. in comm. h. l. nihil hic ſomniant de Angelorum vel Sanctorum culto. 3. In Græco eſt ᾧ καὶ λατρεύω. At ſi relativ. ᾧ ad Angelum pertinet, conſequens fuerit Angelos eſſe λατρείᾳ colendos, quod tamen ipſimet adverſarii negant. 4. Si excipere velint λατρείας nomen καταχρηστικῶς ac per quandam ἀκυρολογίαν poni pro δουλείᾳ opponimus ipſis theſin Bellarmini lib. 1. de Invoc. Sanct. cap. 12. §. 13. *Scriptores ſacri vocem λατρεία nunquam uſurpant niſi pro cultu ſolius Dei, ut patet ex toto N. Teſt.* 5. Pronomina ergò relativa οὗ καὶ ᾧ non ad Angelum, ſed ad Deum ſpectant, tanquam antecedens proximum, ut ſit ſenſus: *Aſtitit mihi hac nocte Angelus Dei, cujus Dei ego ſum & cui Deo ſervio.* 6. Illi ſeſe ſervire Apoſtolus aſſerit, cujus ſe eſſe profitetur. Jam verò nuſpiam dicimur *eſſe Angelorum*, ſed *Dei* utpote creatoris, redemtoris, reparatoris, ſanctificatoris, reſuſcitatoris, Regis ac Domini noſtri. 7. In aliis Scripturæ locis non Angelo, ſed Deo ſeſe ſervire Apoſtolus aſſerit. Act. 20. v. 19. δουλεύων τῷ κυρίῳ Rom. 1. v. 9. *Teſtis mihi Deus* ᾧ λατρεύω ἐν τῷ πνεύματί μου Philip. 3. v. 3. οἱ πνεύματι θεῷ λατρεύοντες. 2. Tim. 1. v. 3. *Gratias ago Deo* ᾧ λατρεύω ἀπὸ προγόνων. Ergò & hoc in loco non Angelo, ſed Deo ſeſe ſervire teſtatur. 8. Idipſum probat hujus loci ſcopus in eo conſiſtens, quod Apoſtolus in præſentiſſimo naufragii periculo eos qui in navi ſecum erant erigere voluit divina promiſſione per viſionem accepta de certa ipſorum incolumitate & ſalute à vero Deo ipſis præſtanda, quâ occaſione etiam eos, quorum quidam adhuc erant gentiles & idololatræ, inſtruit illum ſolum eſſe verũ Deum, qui in omnibus periculis & adverſis juvare poſſit, quem Paulus in Evangelio prædicabat. 9. Quod ſi omninò pronomen relativum ᾧ ad Angelum referre velimus, per Angelum intelligendus erit non creatus aliquis Spiritus, ſed Chriſtus *Dei Filius*, cui non ſolùm in V. ſed etiam N. T. Angeli nomen ob divinam miſſionem & officium tribuitur. Apocal. 7. v. 2. cap. 8. v. 3. cap. 10. v. 1. &c. Hæc interpretatio cõfirmari poſſet ex eo, quod etiam alibi *Dominus Jeſus* Paulo apparuerit Actor. 9. v. 27. cap. 18. v. 9. cap. 23. v. 11.

16. 2. Pet. 1 v. 4. divinæ Naturæ conſortes.

475. 16. 2. Pet. 1. v. 4. *Sancti ſunt divinæ Naturæ conſortes. E. etiam cultus divini, religioſæ ſc. invocationis meritò redduntur conſortes.* Reſp. 1. ipſimet Pontificii videri volunt, quod Sanctis defunctis non tribuant cultum merè divinum, *ſed humano majorem, divino autem inferiorem ſive intermedium*, ut loquitur Bellarm. *vel cultum externum*, ut loquitur Coſterus. 2. De Sanctis in terra viventibus Petrus teſtatur, *quod divinæ Naturæ conſortes fuerint per Chriſtum facti.* Quod ſi ergò ex eo religioſæ invocationis cultus defunctis Sanctis aſſeritur, conſequens fuerit Sanctos in carne adhuc viventes eodem eſſe honorandos. 3. Pii dicuntur conſortes divinæ Naturæ, non quod ſint *Dii per participationem*; ut loquitur Bellar. de beat. Sanct. cap. 9. ſed per regenerationem, adoptionem, imaginis divinæ inſtaurationem, gratioſam Dei inhabitationem &c. quæ explicatio ſtatim additur in textu v. 3. & 4. unde quidã θείας φύσεως nomine intelligunt divinas qualitates Naturam Dei referentes, cœleſtem ſc. ſapientiam, puritatem, ſanctitatem &c.

17. Apoc.1. v.4. Gratia vobis à ſeptem Spiritibus.

476. 17. Apocal.1. v.4. *Johannes ſeptem Eccleſiis, quæ ſunt in Aſia. Gratia vobis & pax ab eo, qui eſt, & qui erat & qui venturus eſt, & à ſeptem ſpiritibus qui in conſpectu throni ejus ſunt, & à Ieſu Chriſto, qui eſt teſtis fidelis primogenitus mortuorum; ubi Johannes pro fidelibus in Aſia petit bonum ſpirituale nempe pacem & gratiam non ſolum a Deo & Chriſto, ſed etiam ab Angelis. Ergò invocat non ſolum Deum & Chriſtum, ſed etiam Angelos.* Ita concludit Becan. lib. de Invoc. Sanctor. p.88. Eundem locum urget Cudſemius in deſperat. Calv. cauſa p.132. *Si S. Angeli*, inquit, *veniunt cum Deo in communionem diſtributionis cœleſtium gratiarum, cur non etiam orationis & precum? à quo enim aliquis boni aliquid accipit ab illo, iſtud rectè & piè petere poteſt.* Eadem eſt ſententia Blaſii de Viegas in comm. cap. 1. & cap 4. Apoc. Reſp. *per ſeptem Spiritus μετωνυμικῶς* intelligitur Spiritus S. de quo Eccleſia canit, *quod ſit ſeptiformis munere* (quæ periphraſis συνεκδοχικῶς intelligenda, ſenſu ſc. eo, nõ quod Spiritus ſanctus ſeptem duntaxat, ſed quod omnium ſpiritualium chatiſmatũ autot ſit ac dator. Septenario a. numero ideò Johannes utitur, quia numerus ſeptenarius eſt petſectionis ac notat multiplicitatem Am. 1. v.6. Prov. 24. v.15. Pſal. 119. v.164. Eſa. 4. v.1. ſimul etiam reſpectus habetur ad Eſa. 11. v.2. & 3. Zach. 4. v.10. & ad ſeptem Eccleſias, quib. ſingulis unum eundemq́, Spiritum tribuit) probatur hæc interpretatio, 1. *ex prædicati qualitate & conditione.* Johannes à ſeptem Spiritibus gratiam & pacem precatur ſeptem Eccleſiis. Jam v. gratiam & pacem, h. eſt, bona ſpiritualia & cœleſtia dare non competit ulli creaturæ ſed ſoli Deo, unde Apoſtoli in ſuis Epiſtolis nuſpiam ab Angelis vel ulla alia creatura, ſed à ſolo Deo, Patre, Filio & Spiritu ſancto gratiam illis, ad quos ſcribunt, precantur, quia pacis & gratię unicus autor eſt Deus. Rõ.1. v.7. 1. Cot.1. v 3. 2. Cot.1. v.2. Gal.1. v.3. Eph.1. v.2. Phil.1. v.2. Col.1. v.2. 1. Theſ.1. v.1, 2. Theſ.1 v.2. 1. Tim.1. v.2. 2. Tim.1. v.2. Tit.1. v 4. 2. Joh. v.3. Si excipere velint, *Angelos deferre ad nos pacem & gratiam ut miniſtros*, addimus argumentum. 2. *ex æquali ſeptem ſpirituum cum Deo Patre & Filio copulatione.* Johannes *ab eo qui eſt & qui erat, & qui venturus eſt & à Ieſu Chriſto & a ſeptem Spiritibus* æqualiter gratiam & pacem Eccleſiis precatur, & quidem per modum religioſæ invocationis, unde partic. καὶ ter repetit ac ſeptem Spiritus in eod. dignitatis gradu cum Patre & Filio collocat. Jam v. nulla creatura in beneficiorum collatione & religioſà invocatione æqualiter Deo copulatur. Athanaſius ſerm. 4. contra Arianos p.259. *Nunquam quiſpiam precaretur accipere à Deo & ab Angelis aut ab ullis creatis rebus. Neq, quiſquam hanc verborum formã concepit, Det tibi Deus & Angelus. ſed contra à Patre & Filio propter unitatem uniformemq́, rationem dandi.* 3. *ex ordine & collocatione.* Septẽ Spiritus, à quibus Johannes Eccleſiis gratiam & pacem precatur, medio loco ponuntur inter Patrem & Filium. E. per illos non poſſunt intelligi Spiritus creati ſive Angeli. Quotieſcunq; enim Angeli Deo & Chriſto ut miniſtri conjunguntur, tunc illis poſtponuntur. 1. Tim.5. v.21. *Teſtor coram Deo & Chriſto Ieſu Domino & electis Angelis.* Apoc.3. v.5. *Confitebor nomen ejus coram Patre meo & coram Angelis ejus.* (Alia eſt ratio dicti Marc.13. v.32. *De die illa vel hora nemo ſcit, neq; Angeli in cœlo, neq; Filius, niſi Pater*, ubi oratio aſſurgit.) Quod v. Spiritus Filio præponitur, cùm ſit tertia Deitatis perſona, illud fit more in Scripturis etiam alibi recepto, quo ad omnem inæqualitatis ſuſpicionem declinandam ordo perſonarum Trinitatis invertitur Pſal.33. v.6. Joh.15. v.26. Act.20. v.28. 2. Cor.13. v.13. &c. adde quod Johannes voluerit copioſiorem de Chriſto ſermonem inſtituere, ideò tertio loco eum nominavit, ne hyperbaton eſſet nimis longum & obſcurum. Veteres darent hanc rationem, *quod Spiritus ſanctus ſit eſſentialis amor inter Patrem & Filium ac vinculum utriuſque.* Sed ſi de creatis ſpiritibus Angelis ſcil. Johannes loqueretur, non poſſet dari ratio, cur eos Chriſto Deo Patri ὁμουσίῳ præponeret. 4. *Ex debita ad fidei analogiam applicatione.* Teſtatur fidei analogia, Spiritum ſanctum eſſe verum cum Patre & Filio Deum, ac gratiam & pacem æquè eſſe dona Spiritus ſancti ac Patris & Filii. Ergò interpretatio illa, quâ per ſeptem Spiritus, à quibus Joannes gratiam & pacem Eccleſiis precatur, eſt fidei analoga. Quorſum enim Johannes in hac ſua εὐλογίᾳ prætermitteret Spiritum ſanctũ autorem divinorum chariſmatum principalem & mentionem faceret Angelorum, qui ſunt adminiſtratorii duntaxat Spiritus Hebr.1. v.14. hoc verò eſſet Dominum negligere & ſervos in ejus locum evehere. 5. *Ex aliorum Scripturæ locorum collatione.* Uſitatum eſt in εὐλογίαις Propheticis & Apoſtolicis itemq; δοξολογίαις vel trium vel duarum Deitatis perſonarum explicitam mentionem fieri, ut in Diſput. de Benedictione Eccleſiaſtica multis oſtendimus. Confer Gen.48. v.15. Num.6. v.22. Pſal.67. v.7. Eſa.6. v.3. Rom.11. v.34. 2. Cor.13. v.13. 6. *Ex aliarum Interpretationum remotione.* Non poſſunt per ſeptem Spiritus, intelligi *ſeptem Eccleſiarum Aſiaticarum Epiſcopi*, quia illis non autem ab illis Johannes gratiam & pacem precatur; *non Angeli creati*, ut patet ex adductis rationibus, *non ſeptem virtutes divinæ providentiæ*, quæ ſunt fortitudo, beneficentia, juſtitia, ſapientia, patientia, comminatio, ſeveritas, ut vult Alcaſar, quia à comminatione & ſeveritate non deſcendit pax & gratia; *non dona duntaxat Spiritus ſancti*, quia inter illa locum obtinet gratia & pax, quam Apoſtolus hîc precatur; nec poteſt commodè *ad perſonam Filij* referri, hoc ſenſu. Pax ſit vobis à Filio Dei ſedente in throno, coram quo ſunt ſeptem Spiritus quos habet. Nam in ſeq. demum verſ. fit mentio Filii & Johannes precatur pacem & gratiam non ſolùm ab habente ſeptem Spiritus, ſed etiam ab ipſis ſeptem Spiritibus. Relinquitur igitur, quod cõmodiſſima ſit interpretatio, quâ per ſeptem Spiritus μετωνυμικῶς intelligitur Spiritus ſanctus. 7. *à potiorum Interpretum teſtificatione.* Juſtin. in paræneſi ad Græcos: οἱ ἱεροὶ προφῆται τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα εἰς ἑπτὰ πνεύματα μερίζεσθαι φασιν. Gloſſ. ordin. *Spiritus ſanctus eſt unus Natura, gratiarum diverſitate multiplex.* Aretas, Primaſius, Beda, Haymo, Rupertus, Ansbertus, Lyra, Thomas, Joachimus Abbas & alii in comm. h. l. *per ſeptem Spiritus intelligunt ſeptem dona Spiritus ſancti vel quod idem eſt, Spiritum ſanctum munere ſeptiformem.* Huic interpretationi opponunt Becanus, Viegas, Riebera & alii,

alli, *quod ſeptem illi Spiritus dicantur eſſe in conſpectu throni Dei, quod Scriptura ſolet prædicare de Angelis qui Deo aſſiſtunt & miniſtrant* Tob. 12 v. 15. Apoc. 8. v. 2. cap. 15. v. 16. Reſp. aliud eſt eſſe in conſpectu throni Dei vel coram throno Dei, aliud Deo aſſiſtere vel ſtare in conſpectu Dei. Hoc poſterius de Angelis Dei miniſtris & Legatis in Scriptura dicitur, prius v. etiam Filio & Spiritui ſancto tribui conſuevit. Prov. 8. v. 30. dicit Sapientia: *Eram cum eo* Dan. 7. v. 13. *Aſpiciebam in viſione noctis & ecce cum nubibus cœli, quaſi Filius hominis veniebat & uſq; ad Antiquum dierum pervenit & in conſpectu ejus appropinquare fecerunt eum.* v. 9. *fluvius igneus egrediebatur à facie ejus.* Apocal. 4. v. 5. *Septem lampades ardentes ante thronum, ſunt ſeptem Spiritus Dei.* cap. 5. v. 6. *Angelus in medio throni habet oculos ſeptem, qui ſunt ſeptem Spiritus miſſi in omnem terram.* cap. 22. v. 1. *oſtendit mihi fluvium aqua viva ſplendidum tanquam cryſtallum procedentem de throno Dei & Agni.* Falſum igitur eſt omnia ea, quę dicuntur eſſe in conſpectu Dei vel coram throno Dei, Deo ſerviliter miniſtrare. Pſal. 96. v. 6. *Laus & magnificentia eſt in conſpectu ejus.* Sap. 4. v. 4. *Da mihi ſedium tuarum aſſiſtricem ſapientiam.* Adde quod Spiritus ſanctus hîc deſcribatur à ſuis donis & conſideretur ratione donorum, quæ ſunt coram throno Dei, quia dona illa ſemper coram throno majeſtatis divinæ præſto ſunt, ut credentib. conferantur. Deniq; reſpectus habetur ad perſonalem Spiritus ſancti à Patre & Filio diſtinctionem, cujus ratione dicitur eſſe coram throno Dei, procedere de throno Dei, cùm ratione eſſentiæ & ὁμοουσίας ſit in ipſo Dei throno.

477. 18. Apoc. 8. v. 3. *Alius Angelus venit & ſtetit ante altare habens thuribulũ aureum & data ſunt ei incenſa multa, ut daret orationibus Sanctorum omnium ſuper altare aureum, quod eſt ante thronum.* v. 4. *& aſcendit fumus incenſorum de orationibus Sanctorum ex manu Angeli coram Deo.* Ex h. l. colligunt, *Angelos preces noſtras Deo offerre ac proinde etiam religiosè à nobis invocari poſſe.* Ad hoc argumentum alludit Bellarm. lib. 1. de beat. Sanct. cap. 16. §. 7. Reſp. Per hunc Angelum intelligitur ipſe *Chriſtus*, quod probamus 1. *ex Angeli hujus deſcriptione.* Proponitur enim hic Angelus, *ut Sacerdos accedens ad altare, habens thuribulum in manu ſua*, qui ſuo ſuffitu ſuavis odoris preces noſtras facit Deo gratas & acceptas, ſicut in V. T. Sacerdos accedebat ad altare ſuffitus, ut immolaret ſuffitum Deo Exo. 30 v. 7. quo ſuffitu preces præfiguratas fuiſſe patet ex Pſal. 141. v. 2. Jam v. nullus eſt Sacerdos noſter in æternum niſi ſolus Chriſtus *Angelus fœderis*, Malach. 3. v. 1. *Angelus magni conſilij*, ut in LXX. Interpp. verſione vocatur Eſa. 9. v. 6. Ergò ſolus Chriſtus eſt ille Angelus, qui ut Sacerdos ad altare aureum cum thuribulo accedere dicitur. 2. *ex Angeli hujus operatione.* Dicitur hic Angelus *accepiſſe thuribulum & impleviſſe illud igne altaris atq; abjeciſſe in terram.* v. 5. cum quo confer Ezech. 10. v. 2. *ubi vir indutus lineis implet pugnos ſuos prunis ignis ex intervallo Cherubinorum & ſpargit contra civitatem*, quem locum de Chriſto veteres interpretatos eſſe notat Hieronym. in comm. Ezech. 9. is enim prefiguratus fuit per Sacerdotem V. T. veſtib. lineis indui ſolitum. Confer etiam dictũ Chriſti Luc. 12. v. 49. *ignem veni miſſurus in terram*, Dicitur hic Angelus preces noſtras Deo offerre, *quia fumus incenſorum de manu ejus aſcendit corã Deo.* Jam v. illi ſoli competit preces noſtras Deo offerre, quo intercedente & mediante illas Deus gratas habet & exaudit, neq; enim Deus *interceſſore admonente* opus habet, ſed nos indigemus *interceſſore Mediante*, cùm peccata noſtra *inter Deũ & nos dividant.* Eſa. 59. v. 2. Ergò ille per hunc Angelum intelligitur, quo intercedente & mediante preces noſtræ divinitùs exaudiuntur. Jam v. teſtatur univerſa Scriptura, Chriſtum eſſe unicum illum Mediatorem noſtrum, qui ſeipſum pro nobis obtulit in odorem ſuavitatis Deo, qui Patri ſuo nos reconciliavit, per quem habemus aditum ad Deum, qui appareat veluti Dei, ut interpellet pro nobis, qui faciat ut preces noſtræ Deo ſint acceptæ. 3. *ex antecedentiũ & ſequentium connexione.* Nam hic Angelus ſuffitum faciens diſtinguitur *à ſeptem Angelis coram Deo ſtantibus*, quorum mentio fit v. 2. per quos intelliguntur Spiritus adminiſtratorii, qui uſitatâ Scripturæ phraſi *Deo aſtare* dicuntur Dan. 7. v. 10. Luc. 1. v. 19. cùm ad miniſterium ſemper ſint accincti ac parati. Ergò in v. 3. non deſcribitur creatus aliquis Angelus. 4. *ex aliorũ locorum collatione.* Quod de manu Angeli fumus incenſorum, h. e. orationes Sanctorum aſcendere dicuntur coram Deo, id alibi ſic exponitur, *quod Chriſtus ſit Sacerdos noſter in æternũ, qui ſanguine crucis patefecerit nobis aditum ad Deum, ſemper apparens ante thronum Dei, ut pro nobis interpellet, ut per ipſum offeramus ſacrificia laudis aſſiduè.* Confer Rom. 5. v. 2. Eph. 3. v. 12. 1. Tim. 2. v. 4. Hebr. 4. v. 16. cap. 7. v. 25. cap. 9. v. 24. cap. 13. v. 15. &c. 5. *ex interpretum teſtificatione.* Auguſt. in annot. ſuper Apoc. Primaſius, Beda, Haymo, Ambroſ. Anſbert. gl. ordinaria, Anſh. Laudunenſ. gloſſæ interlinearis autor, Anſh. Cantuarienſ. Richard. à S. Victore, Thomas, Hugo Cardinalis &c. de Chriſto hunc locum exponũt. 6. *ex adverſariorum confeſſione.* Blaſius de Vieg. in comm. Apoc. cap. 8. ſect. 2. p. 343. *De manu Angeli, i. e. Chriſti. Nec rectè quidam è recentiorib. dicunt Chriſtum nuſquam angelum abſolutè dici, ſatis eſt ex conſeqq. Chriſtum eſſe colligere.* Claud. Eſpenſæus in appeod. commentarii in Epiſt. Tim. tract. de Chriſto Mediat. cap. 9 ſtatuit, *per Chriſtum & unicum & ſolum Mediatorem Dei & hominum oblationes & preces noſtras eſſe exaudibiles.* Quod ſi E. per ſolum Chriſtum preces noſtræ ſunt exaudibiles, utiq; etiam per ipſum ſolum ut unicum Mediatorem eæd. Deo offeruntur. Non eſt ꝙ regeras Tob. 12. *Angelo creato tribui, ꝙ preces noſtras Deo offerat*, hoc ipſum n. unà cũ aliis argumentis ꝓbat, libr. illũ non eſſe Canonicum.

478. Addunt etiam rationes, ſed quæ facili negotio diſſolvuntur, 1. *Chriſtum licet invocare. E. etiam Sanctos licet invocare.* Ita concludit Salmer. tom. 15. p. 464. Reſp. quidni etiam ſic concludit, Chriſtus eſt verus cum Patre & Spiritu S. Deus. E. ẽt Sancti ſunt verus cũ Patre & Spiritu S. Deus. Chriſtus eſt unꝰ Mediator Dei & hominum. E. etiam Sancti ſunt unicus ille Mediator. Πρῶτον ψεῦδος reſidet in eo, quod Salm. officiũ Mediatoris Chriſto ſecundùm human. tantùm Naturam competere, ac proinde ut hominem tantùm pro nobis interpellare præſupponit, ex quo confici poſſe arbitratur, etiam Sanctos pro

Rationes excogitata pro Sanctorum invocatione

nobis interpellare & per conſeq. eſſe religioſè invocandos, ſic enim ſcribis pag.459.præced. *Certiſſimum eſt, Chriſtum pro nobis interpellare. Orat autem non ut Deus Filius, quia non eſt diſtinctus in Natura divina à Patre, nec eget, nec alteri ſervit. Si ergò non ut Deus orat, procabitur quatenus homo eſt, quod ſi ut homo orat, ergò etiam Sancti orant.* 2. *Humilitatis eſt non immediatè ad Deum & Chriſtum accedere; ſed Sanctos ut patronos & interceſſores ſibi adjungere.* Greg. de Valent.cont.Heerb.de idolom.Papat.cap.6 *ideò frequentius Mariam invocamus, quàm Deum Patrem, quod reverenter ad divinæ majeſtatis thronum accedere velimus tanquam ab ipſa Dei matre introducti.* Salmer.d.l. *Chriſtus dedit nobis Sanctos, ut ſi fortè ejus majeſtate & autoritate terreremur, Sanctorum ſaltem hominum, qui peccatores ſicut nos extiterunt & mala noſtra experti ſunt, patrocinium poſtularemus.* Reſp. hac ratione fiducia, quâ per Chriſtum Mediatorem ad thronum gratiæ accedere debemus, vel ex toto vel ex parte ad Sanctos transfertur, ac major laus clementiæ, bonitatis & miſericordiæ tribuitur Sanctis, quàm Mediatori Chriſto, qui tamen ſeipſũ pro nobis in mortem tradidit, quoq; nullus majorem erga nos charitatem habet Johan.15. v.13. Opponimus verò huic opinioni auteolum illud Epiſt.Heb.4.v.15. *Non habemus Pontificem, qui non poſſit compati noſtris infirmitatibus, tentatum autem per omnia ſecundùm ſimilitudinem abſq; peccato.* v.16. *adeamus ergo cũ fiducia ad thronum gratiæ, ut miſericordiam conſequamur & gratiam inveniamus in auxilium opportunum.* Vera humilitas conſiſtit in vera erga Deum obœdientia & reverentia. Quæ ergò poteſt eſſe humilitas diſcedere à norma & forma invocationis in verba præſcripta & juxta proprii cordis arbitrium ſine mandato, ſine promiſſione, ſine probato exemplo Sanctos invocare? 3. *Non tantùm conceſſum eſt, ut oremus Sanctos, ſed etiam ad id faciendum nos lege aliquando tenemur. Inprimis Eccleſia Eccleſiaſticis & Laicis conſtat, Sacerdotes verò qui ad divinum officium perſolvendum arctantur, ſæpè Sanctos invocare coguntur, Laici verò tenentur aſſiſtere officiis Sacerdotum, quæ in nomine totius Eccleſiæ celebrant & per quorum ora laudant & orant Deum. Ipſi ergò debent dicere Amen in benedictione Sacerdotis & ita optare, ut eveniant, quæ Eccleſia petit. Ergò inter alia exauditionem per Sanctos.* Salm. p.466. Reſp. petitur principium. De eo enim quæſtio eſt, an Miſſæ, Litaniæ, Breviaria, Officia &c. in quib. religioſè à Sacerdotibus & Monachis invocantur Sancti, ſint verbo Dei conformia. 4. *Cogimur dies feſtos Sanctorum cum Eccleſia celebrare. Ergò & Sanctos invocare cum Eccleſia eos invocante.* Salmer.d.l. Reſp. feſta celebrantur vel in memoriam Sanctorum, vel ad religioſum eorum cultum. Prius concedimus, poſterius improbamus. Auguſt.Confeſſ.art.21. *De cultu Sanctorum docent* (Eccleſiæ noſtræ) *quod memoria Sanctorum proponi poteſt, ut imitemur fidem eorum & bona opera juxta vocationem, ſed Scriptura non docet invocare Sanctos ſeu petere auxilium à Sanctis &c.* In V. T. feſta erant pars divini cultus utpote ſpeciali Dei mandato Iſraëlitis commendata, ſed in N. T. non habetur expreſſum aliquod mandatum de hoc vel illo feſto celebrando, ideoq; eorum celebratio per ſe & abſolutè loquendo non eſt pars religioſi cultus. Col.2.v.16. proinde ex eo, quod feſta in memoriam & honorem Sanctorum celebrantur, non poteſt inferri, quod ſint religioſè colendi & invocandi. 5. *Quicquid exhibetur Principibus, Parentibus, Præceptoribus &c. id meritò deferri poteſt ac debet Sanctis cum Chriſto viventib. Sed caput aperire, genua flectere, in terram ſe abjicere, eſt cultus externus & honor humanus Principib. Parentibus, Præceptoribus delatus. Ergò idem Sanctis tribui poteſt.* Coſter.in Ench.p.396. Reſp. argumentum eſt à quæſtione alienum quia inter nos & Pontificios quæſtio eſt, *non de honore humano*, ſed *de cultu religioſo*, qui ſit *humano major*, ut Bellarm. loquitur, unde Coton. lib.1.Inſt.Cath.cap.19.p.100. honorem δυλίας Sanctis debitum ab honore, quem Regibus, Principibus, Parentibus &c. deferimus, manifeſtè diſtinguit. Adde quod ſit diſpar ratio exteriorum horum geſtuum, quando ad cultum civilem & externum teſtandũ eos adhibemus, & quando ad religioſum invocationis cultum ſignificandum adhibentur. Prius fit in honore Parentibus, Principibus, Præceptoribus &c. præſentibus exhibito, poſterius fit in honore, qui defunctis Sanctis à Pontificiis exhibetur, quâ ratione per hoſce geſtus externos interior religioſus cultus ſignificatur, quod ſc. Sanctos ſtatuant eſſe omniſcios, καρδιογνώςας, præſentes, juvandi facultate inſtructos. Rationes, quas Coſter. adducit p.409. principium petunt & ex ſuperioribus ſine negotio diſſolvuntur. Atq; hæc dicta ſint de invocatione Sanctorum, de qua ſi quis plura expetit, adeat ex noſtris *D. Chemnitium in Examine Concilii Tridentini, D. Mentzerum in Diſput. Anti-Piſtor. D. Schröderum in apodixi de Sanctis honorandis, non invocandis; D. Joh. Iacobum Bernhardum in libr. de invocat. Sanctor. edit. Hagæ Ann.611. D. Affelmannum in conflictu contra Ieſuit. Paderborn. Roſtoch. An.616 D. Garthium de invoc. Sanctor. contra Becanum VVitteb.618.* quorum laborib. gratâ mente in hujus quæſtionis ἐργασίᾳ nos alicubi uſos eſſe profitemur. Confer etiam Mornæum lib.3. de ſacrif. Miſſ. cap.13. & Urſin. in ſtupend. templ. Jeſuitici &c.

479. Q.8. *An Pontifici Rom. competat poteſtas canonizandi Sanctos?* Quando Pontificii diſputant, *Sanctos eſſe invocandos*, non intelligunt Sanctos in terris adhuc viventes, nec omnes Sanctos defunctos cum Chriſto regnantes, ſed peculiariter ac propriè illos defunctos Sanctos, qui ſunt à Papatu canonizati, h. e. in numerum Sanctorum relati, & ad invocationem publicam omnib. propoſiti. Hanc quæſt. de canonizat. Sanctorum 4. capitibus includit Bellarm. 1. *an Sancti jure canonizentur*, in quo demonſtrando lib.1. de beat. Sanct. cap.7. ita progreditur, ut primò explicet, *quid ſit canonizatio*, quã dicit nihil eſſe aliud *quam publicum teſtimoniũ Eccleſiæ de vera ſanctitate & gloria alicujus hominis jam defuncti & ſimul judicium ac ſententiam, quâ decernuntur ei honores illi, qui debentur iis, qui cum Deo feliciter regnant.* Secundo enumerat *honores, qui debentur Sanctis canonizatis*, quos ſeptenario numero complectitur. Primùm enim *qui canonizantur, inſcribuntur in catalogum Sanctorum, h. e. ſtatuitur ac jubetur, ut ab omnib. publice habeantur ac dicantur Sancti.*

8. An Pontifici competat poteſtas canonizandi Sanctos?

Se-

Digitized by Google

cti. Secundò invocantur in publicis Eccleſiæ precibus. Tertiò templa & aræ in eorum memoriam Deo dicantur. Quartò ſacrificia tam Euchariſtiæ quā laudum & precum, quod vulgo Officium ſive Hora Canonica nuncupatur, in honorem eorum Deo publicè offeruntur. Quintò dies feſti in eorum memoriam celebrantur. Sextò pinguntur eorum imagines addito certo quodam lumine in ſignum gloriæ, quam habent in cœlo. Septimò eorum reliquiæ precioſis thecis includuntur & publicè honorantur. (Coton. lib. 1. Inſtit. Cathol. cap. 26. p. 140. addit octavum, *quod peregrini ad eorum memoriam celebrandam itare poſſint, locū in quo ſepulti ſint, inviſere, Deo ibidem vota perſolvere & alia pietatis officia obire, quæ Sanctis in Eccleſia tribuuntur.*) Hiſce præmiſſis tertiò Bellarmin. demonſtrare conatur, *utile eſſe Sanctos canonizari*, ubi profert hæc argumenta, 1. *Deus ipſe voluit à ſanctis Scriptoribus annotari in particulari glorioſam vitam & mortem eorum, qui tempore ipſorum floruerunt, ut patet ex Eccleſiaſt. cap. 44. & ſeqq. & ex Actis Apoſtolor. Igitur credibile eſt eod. modo velle Deum, ut deinceps fiat.* 2. *tenemur Sanctos honorare & laudare, tum quia Scriptura hoc jubet Eccleſ. 44. tum quia virtus ipſorum hoc meretur, tum quia nobis utile eſt ad plurima beneficia eorum interceſſione promerenda. At niſi ſciamus, qui ſint veri Sancti & qui non, non poſſumus eos colere ut oportet.* 3. *ex ratione imitationis. Sancti n. ſunt exempla quædam virtutum & norma rectæ vitæ & q. lucernæ quædam à Deo accenſæ, ut omnibus aliis præluceant* Heb. 13. *At non poſſumus accendi ad imitationem, niſi in particulari ſciamus, qui ſint imitandi & quid illi egerint aut paſſi ſint. Et lucerna in candelabro poni debet, id quod fit per canonizationem.* 4. *ex conjunctione quam cum illis habemus, ſiquidem ſumus membra unius corporis & membra invicem compatiuntur & congaudent. Oportet ergo eos nobis compati & pro nobis ſolicitos eſſe, quod ſine dubio faciunt, etiam in particulari & è contrario nos illis congaudere & pro illorum gloria Deo gratias agere, quæ ſine particulari notitia fieri non poſſunt.* 5. *ex incommodis. Nam niſi judicio Eccleſiæ certi Sancti proponerentur colendi, facilè fieri poſſet, ut populus ſæpè erraret & damnatos pro beatis coleret.* 2. *Cujus ſit Sanctos canonizare?* in cujus quæſtionis ἐργασία ita progreditur cap. 8. ut notet *duobus modis aliquem poſſe canonizari. Vno modo particulariter, ita ut ſolùm in una provincia aut Diœceſi habeatur Sanctus & colatur pro Sancto. Alio modo generaliter, ita ut in tota Eccleſia habeatur pro Sancto, nec ulli liceat de ejus ſanctitate dubitare. Primo modo dicit potuiſſe olim quemlibet Epiſcop. canonizare, ſed quod olim licuit, modo non licere, quia Alex. III. & Innocent. III. videntes abuſus, qui oriebantur circa Sanctorum cultū, prohibuerunt, ne deinceps aliquis pro Sancto coli inciperet ſine Romani Pontificis approbatione, ut patet cap. 1. & 2. de reliquiis & Sanctorum veneratione. Secundo modo canonizare ſtatuit ad ſummum Pontificem unicè pertinere, cùm id habeatur c. Audivimus & c. cum ex eo, de reliquiis & venerat. Sanctorum c. Venerabili de teſtibus & atteſtationibus ac pateat etiam ratione. Nam ad eum ſpectat proponere toti Eccleſiæ quid ſit credendum & quid ſit agendum in iis, quæ ſunt religionis, qui toti Eccleſiæ præeſt. Item declarare qui ſint hæretici, ita ut à tota Eccleſia pro talibus habeantur, eſt ſummi Pontificis. Ergo declarare qui ſint Sancti & colendi, ejuſdem erit Pontificis.* 3. *Sitne infallibile judicium ejus, qui Sanctos canonizat?* in cujus quæſtionis diſcuſſione cap. 9. ſic progreditur, ut ſtatuat, *Eccleſiam, hoc eſt, Pontificem Roman.* (nam ita ſeipſum in ἐπιγραφῇ capitis explicat) *non errare in Sanctorū canonizatione, ita ut ſine ulla dubitatione Sācti ab Eccleſ. canonizati ſint venerādi.* Primò, *quia ſi liceret dubitare an Sanctus canonizatus ſit Sanctus, liceret etiam dubitare, an Sanctus ſit colendus. At hoc eſt falſum, quia Auguſt. Epiſt. 118. dicit, inſolentiſſima inſania eſſe diſputare an ſit faciendum, quod tota Eccleſia facit. Præterea omnes veteres ſine ulla dubitatione Sanctos coluerunt & colendos aſſeruerunt. Denique tenemur obœdire Pontifici indicendi diem feſtum alicujus Sancti, nec tamen poſſumus contra conſcientiam aliquid agere. Ergo non poſſumus dubitare an ſit colendus ille, qui ab Eccleſia eſt canonizatus.* Secundò, *ex incommodis duobus. Nam in primis fraudarentur non Sancti ſuffragiis vivorum, nam pro canonizatis non licet orare, deinde fraudarentur etiam viventes interceſſionibus Sanctorum, invocarent enim ſæpè damnatos pro beatis, ſi Eccleſia in hoc erraret.* Tertiò, *miracula magna & diligenter examinata faciunt rem evidenter credibilem. At Sancti non canonizantur a Pontifice ordinariè, niſi claruerint magnis & certis miraculis.* Quartò *probatur ex præparatione. Nam antequam Sancti canonizentur, indicuntur jejunia & preces publicæ & tota res diu & diligentiſſimè examinatur. Non eſt autem credibile, Deum non adeſſe Eccleſiæ ſuæ ſic diſpoſitæ & ſupplicanti.* Ultimò *probatur à poſteriori, quia in aliis rebus, in quibus Pontifices errare poſſunt, aliquando reipſa deprehenduntur errores, at in hoc nullus unquam error deprehenſus eſt.* Cotonus lib. 1. Inſtit. Cathol. cap. 29. pag. 144. addit aliam rationem: *Quæ rationes*, inquit, *D. Matthiæ conſecrationem ratam fecerunt, cùm in numerum Apoſtolorum cooptatus fuit, eadem nunc Divorum religioſam apotheoſin comprobant.* 4. *An liceat Sanctos nondum canonizatos colere?* ad quam quæſtionem capite 10. reſpondet per diſtinctionem, *licere privato cultu; non autem publico, eos honorare.* Vocat autem publicum cultum, *non eum qui coram aliis exhibetur, ſed qui nomine totius Eccleſiæ & tanquam ab Eccleſia inſtitutus exhibetur.* Atque hic eſt Bellarmini de Sanctorum canonizatione diſcurſus. In Ceremoniali Romano libro 1. capite 2. agitur de iis, quæ fiunt in die canonizationis: *Poſtquam Pontifex aliquem Sanctum haberi juſſit, Diaconus clamat, ora pro nobis N. Item Diaconus à dextris ſtans ante Pontificem, dicit alsò: Confiteor Deo omnipotenti &c. Et poſt Apoſtolos nominat Sanctum N. cui peccata ſua confitetur. Et in fine dat Pontifex Indulgentias eum inviſuris.*

480. Nos facilè concedimus, 1. memoriam Sanctorum in Eccleſia conſervandam Hebræor. 13. v. 7. *Mementote Præpoſitorum veſtrorum, qui locuti ſunt vobis verbum Dei, quorum intuentes exitum converſationis imitemini fidem.* 2. de glorioſa ipſorum vita & morte pro re nata in Eccleſia conciones inſtitui poſſe. Eccleſ. 44. v. 15. *Sapientiam ipſorum narrent populi & laudem eorum nunciet* *Quid de hac Pontificia canonizatione ſtatuendū.*

Eccleſia. 3. Hiſtorias ipſorum ſcriptis mandari poſſe, exemplo Siracidis in fine libri, Lucæ in Actis, & Apoſtolorum in Epiſtolis. 4. fidem, charitatem, patientiam, conſtantiam & virtutes Sanctorum ad imitationem Eccleſiæ proponi poſſe, pro cujusq; tamen pii ſtatu & vocatione. 1.Pet.3.v.7. *filiæ Saræ eſtis benefacientes.* 5. Sanctos eſſe honorandos ac laudandos, quod donis Dei fideliter uſi fuerint, quod Deo in generatione ſua ſervierint, quod talenta ſibi concredita in Eccleſiæ uſum converterint. Gal.1.v.24. *Deum in me glorificabant.* 6. Sanctos eſſe exempla quædam virtutum & quaſi lucernas quaſdam à Deo accenſas ut aliis præluceant. 7. eſſe communionem Eccleſiæ militantis & triumphantis. 8. Veros Sanctos ab impiis & Chriſti Martyres à Diaboli Martyribus eſſe diſtinguendos. Hęc omnia, inquam, haud inviti concedimus, ſed canonizationem Sanctorum in Papatu receptam improbamus, 1. quia illa hunc finem & ſcopum ſibi habet propoſitum, ut defuncti Sancti in publicis Eccleſiæ precibus religioſè invocentur, templa & aræ ipſis dedicentur, Sacrificia Euchariſtiæ & laudum in eorum honorem Deo offerantur, reliquiæ eorum religioſo cultu honorentur &c. Antonin. part.3. ſumm. tit.12.cap.8. *proponuntur per canonizationem Sancti, ut exemplar fidei & ſancta vita & ab omnibus adorandi & in neceſſitatibus invocandi.* Atqui talem honorem Sanctis defunctis minimè competere jam antè oſtendimus. 2. quia de tali Sanctorum canonizatione nullum proferri poteſt ex Scriptura mandatum, nullum probatum exemplū. De quo ne dubites, adſcribam verba ipſius Bellarmini cap.8. in fin. *Sancti veteres*, inquit, *ante Leonis tempora cœperunt coli in Eccleſia univerſali non tam lege aliqua, quàm conſuetudine.* At quod ex conſuetudine deſcendit, non nititur divino aliquo mandato. In ἀποθεώσει gentilium (de qua Plin. lib.2.cap.7. Cicer. libr.2. de Nat Deorum &c.) citiùs invenerint canonizationis hujus originem, quàm in Scripturis ſacris. 3 quia ignota fuit primitivæ Eccleſiæ Apoſtolis vicinæ, qua de re eidem Bellar. d.l. ſic ſcribit: *Primus Pontifex ni forte fallor, qui Sanctos legatur canonizaſſe, videtur fuiſſe Leo Papa III. teſte Ludgero in Epiſt. de mirac. ſancti Suiberti cap.9. in 2. tomo Surii.* At hic Leo vixit tempore Caroli Magni circa 800. Chriſti annum. Coronus Jeſuita lib.1. Inſt. Cath. cap.28 p.143. *Quæ nunc fit multò exactior & accuratior cœlitum canonizatio, initium habuit circa annum à Chriſto Domino octingenteſimum, cùm ſupplicante Carolo Magno, idq; etiam religioſè poſtulante Hildebaldo Archiepiſcopo Colonienſi, Papa Leo III. magnis auguſtisq; Ceremoniis ad Divorum ſanctimoniam aggregavit S. Swibertum Verdæ primū Epiſcopum &c.* 4. quia Sanctorum canonizatio non competit Papæ, ſed Chriſto unico N. Teſt. ſummo Sacerdoti & confeſſionis noſtræ Pontifici. Hebr.2.v.17. cap 3.v.1. cap.4.v.14. cap.5. v.10. cap.6.v.20. cap.7.v.26. cap.8.v.1. cap.9. v.11. is canonizat Sanctos *per æternam prædeſtinationem* & in libr. vitæ ſcriptionem Eph.1.v.4. Luc.10.v.20. Apoc.17.v.8. *per vocationem* ad Eccleſiæ conſortiū *& meriti ſui applicationem* 2.Tim.1.v.9. 1.Cor.1.v.2. *per regenerationem, renovationem, illuminationem, ſanctificationem* 1.Cor.6.v.11. Eph.4.v.24. Tit.3.v.5. &c. *per glorioſam prædicationem* in Scriptura, quæ eſt verus & unicus canon ſanctitatis ac Sanctorum Pſ.19. v.5. Gal.6.v.16. *per glorificationem* in cœlo Roman.8.v.30. &c. 5. quia Pontifex in hac canonizatione ſua poteſt errare, tū quia non eſt καρδιογνώστης, qui veram & internam cordis ſanctitatem introſpicere eandemq; ab externa & hypocritica ſecernere poſſit 1.Sam.16.v.7. *Deus novit qui ſunt ſui*, infallibili judicio veritatis 2.Tim.2. v.21. homines de aliorum ſanctitate pronūciant judicio charitatis. *Nemo enim novit quæ ſunt in homine, niſi Spiritus cujusq;, qui in ipſo eſt* 1.Cor.2.v.11. tum quia ipſi Pontificii concedunt, *in quæſtionib. facti, adeoq; in iis, in quib. ab hominum aliorum teſtificatione Pontifex pendere neceſſe habet, ipſum errare poſſe.* Bellar. lib.4. de Pontif. cap.12. tum quia quem unus Pontificum in canonem cœlitū recepit, alius inde excludere fuit conatus. Sic Hermannum Ferrarienſ. in numerum Divorum antea relatum Bonifacius VIII. inde exemit, ejusq; cadaver jam ante 30. annos humatum è ſepulcro eruit & concremari juſſit teſte Balæo. 6. Quia canonizatio illa Sanctorum procedit ab illis, qui ipſimet minimè Sancti ſunt. Ludovicum Franciæ Regem Papa Bonif. VIII. canonizabat, de quo Pontifice publ. dicebatur veriverbio: *Intravit ut vulpes, regnavit ut leo, mortuus fuit ut canis.* Panormitan. dixit, *multos Pontifices ejusmodi vitam agere, ut veriſimile non ſit, illos vel reſurrectionem mortuorum vel vitam æternam credere.* Benno refert, *quod quinq; Pontifices ſe totos conſecrarint Satanæ*, Sylveſter ſc. II. Benedictus IX. Johannes XX. Johannes XXI. & Greg. VII. Nauclerus & Platina teſtantur, *omnes Pontifices à Sylveſtro II. uſq; ad Gregor. VII. incluſivè fuiſſe Magos. Fatemur fieri poſſe*, ſcribit Coſter. in Enchir. cap.3. *ut Petri ſucceſſor (Pontifex Rom.) idola colat, apud ſe fortè de fide non rectè ſentiat, adeoque Diabolicis artibus operam navet &c.* At qualia canonizatio Sanctorum ab his fuerit ſperanda? 7. quia Papa canonizavit illos, qui vel nunquam fuerunt, vel non Sancti fuerunt, ut conſtat ex iis quæ dicta ſunt ſuperiùs §.417. Gregor. VII. Liberium Arianū inter Divos retulit annotante Balæo ex Bennone. Thomas Beketus in Anglia cæſus, quod per ſeditionem Clerum Regio obſequio ſubducere conatus eſſet, Clero nihilominus procurante ab Alex. III. relatus eſt in numero Sanctorum, quanquam quæſtione inter Sorboniſtas Pariſiis ventilata, *utrū damnatus an ſalvatus eſſet*, nonnulli morte ac damnatione dignum pronunciarunt, quod contumax eſſet in Regem Dei miniſtrum. Cæſarius lib.8. Dial. cap.69. Guinardum, Jacobum, Clementem, & alios Regicidas in Divinorum numerū referre Pontifices minimè dubitant. 8. quia canonizatio illa injuria eſt in reliquos Sanctos. Cur enim aliquos & non omnes Sanctos Pontifex canonizat? Refert Werner. Weſtphalus autor illius Hiſtorię, quæ Faſciculus temporum inſcribitur, Iſuardum quendam Monachum juſſu Caroli Magni omnes Legendas & actus Sanctorum in unum volumen collegiſſe, indeque factum, ut in ſingulos dies ultra trecenta feſta Sanctorum concurrerint. Si hodiè omnes Sancti eſſent canonizandi, in ſingulos anni dies non trecenta, ſed tria millia Sanctorum feſta inciderent. Quot enim infantes baptizati moriuntur,

de quo-

de quorum ſanctitate & ſalute dubitare fas non eſt? quot adulti verè pii & Sancti in cœlos transferuntur, qui tamen à Papa non canonizantur. Quinimò cur ſolos defunctos canonizāt ac vocant Sanctos, cùm Scripturæ phraſi ac ſtylo omnes verè pii & in Chriſtum credentes etiam in hac vita ſunt Sancti? 9. quia canonizatio illa ne ipſis quidem Pontificiis omnibus probatur. Petrus de Alliaco circa annum 1415. in libro de Reformatione Eccleſiæ *prohibendum eſſe* cenſet, *ne tot novi Sancti canonizentur*. Georg. Caſſander in conſult. art. 21. inter abuſus doctrinæ & praxeos de cultu Sanctor. recenſet, *quod veterib. & compertis Sanctis propemodum neglectis novos & incognitos vulgus hominum ardentius & impenſiꝰ colat, de quorum ſanctitate obſcurius conſtat & nōnulli per revelationes tantùm innotuerunt &c.* 10. quia tota illa de Pontificia Sanctorum canonizatione Diſputatio hypotheſibus nititur vel manifeſtè falſis vel ſaltem dubiis & incertis, quales ſunt, *Sanctos eſſe religiosè colendos & invocandos; cultum Sanctorum eſſe utilem ad beneficia eorum interceſſione promerenda; exempla Sanctorum eſſe normam rectæ vitæ, ad Pontificem pertinere, ut toti Eccleſiæ praſcribat, quid ſit credendum & agendū in iis, quæ ſunt religionis; Pontificis eſſe, & quidem ſolius, declarare, qui ſint ab univerſa Eccleſia pro hæreticis habendi, cultum Sanctorum ex conſuetudine Eccleſiæ introductum vim habere ex approbatione tacita vel expreſſa Romani Pontificis; judicium Pontificis eſſe judicium totius Eccleſiæ; Pontificem non poſſe errare, ſed ejus judicium eſſe infallibile; omnes veteres ſine ulla dubitatione Sanctos religiosè coluiſſe & colendos aſſeruiſſe, ex miraculis de alicujus ſanctitate infallibile judicium fieri poſſe; nullum unquam in canonizatione Sanctor. deprehenſum fuiſſe Pontificis errorem &c.* Hiſce hypotheſib. omnibus ac ſingulis à Bellarm. qui eas totidem verbis recenſet, firmiter probatis canonizationem Sanctorum à Pontifice Romano inſtitutam non ampliùs oppugnabimus.

CAP. VIII.
De contrariis mortis.

Contraria ſeu pugnātia mortis.

481. Atque hæc dicta ſint de primo Noviſſimo, videl. *de Morte hominis, cujus expoſuimus ἐτυμολογίαν, ὁμωνυμίαν, συνωνυμίαν, cauſam efficientem, materiam in qua* ſive *ſubjectum, formam, finem & effectum, objectum, adjuncta*, quæ ſunt *tempus, numerus, antecedentia & conſequentia*, tum *ratione totius compoſiti*, tum *ſingularum partium corporis* ſcilicet *atq; animæ* reſpectu. *Contraria* ſive *pugnantia* ſunt 1. beata illa immortalitas, ad quam primus homo fuit conditus, qua per peccatum excidit & ad quam in vita æterna electi iterum aſpirabunt. 2. Alexipharmacum contra mortis venenum à Chriſto & in Chriſto nobis paratum, ejus enim mors eſt mors noſtræ mortis, *ipſe mortem deſtruxit, lucem autem vitæ & ἀφθαρσίαν reduxit* 2. Tim. 1. v. 10. 3. Efficaciſſimæ conſolationes in verbo Evangelii nobis propoſitæ, quę mortis terrori ac amarori opponendæ, de quibus paulò pòſt dicetur plenius.

CAP. IX.
De uſu hujus loci.

482. Deſcendimus enim vel tandem ad *uſum* hujus Noviſſimi, qui eſt tum θεωρητικὸς tum πρακτικός. *Theoreticus uſus* eſt tum διδακτικὸς, tum ἐλεγκτικὸς, ut doctrinam de morte ex verbo Dei rectè diſcamus & cōtra quasvis corruptelas pio ſtudio aſſeramus. Practicus eſt, tum παραινετικὸς exhortatorius, tū παρακλητικὸς conſolatorius. Uſus παραινετικὸς complectitur neceſſariā illam admonitionē, ut mortalitatis noſtræ quotidiè memores ad mortem maturè ſingulis diebus, imò horis, imò momentis nos pręparemus. Ut autem huic admonitioni obſequentes nos prębeamus, permovere atque impellere nos debent. 1. *divina mandata*, tum *generalia*, de noviſſimis jugi meditatione expendendis. Sirac. 7. v. 40. cap 28. v. 5. c. 38. v. 21. inter ea enim primum locum obtinet mors, ultima linea rerum ex eo dicta, tum *ſpeciale* de mortis meditatione. Eccl. 12. v. 1. *Memento creatoris tui in diebus juventutis tuæ, priusquam veniant dies mali* v. 5. *quoniam ibit homo in diem æternitatis ſuæ*. Quoties Deus aliorum funera ob oculos nobis ponit, toties noſtræ nos admoneri ſciamꝰ mortalitatis; Quoties cœmiteria, oſſium conditoria ac ſepulchra Græcis μνημεῖα ἀπὸ τοῦ μιμνήσκειν, Latinis *monumenta*, q. monimenta dicta, intuemur, toties noſtræ mortis nobis ſubeat memoria, quia mortuus ex ſepulchro compellat nos per Siraciden c. 38. v. 23. μνήσθητι τὸ κρίμα μου, ὅτι οὕτως καὶ τὸ σόν, ἐμοὶ χθὲς, καὶ σοὶ σήμερον. *Memento judicii mei, quoniam ſic erit etiam tuum, mihi heri & tibi hodie.* Quoties Deus morbos nobis immittit, toties mortalitatem noſtram in memoriam nobis revocat, quia morbi ſunt mortis caduceatores & anteambulones. 2. *Sanctorum ſuſpiria*. Pſ. 39. v. 5. *Domine fac me ſcire finem meum & menſuram dierum meorum, quæ ſit, noſcam quanti ævi ego, vel ſcio quòd temporalis ſim.* v. 6. *Ecce ut palmi menſuram poſuiſti dies meos & tempus meum tanquam nihil coram te.* Pſ. 90. v. 12. *Ut numeremus dies noſtros ſcire fac, & adducemus cor noſtrum in ſapientiam.* Quotidiè oculis noſtris obſervantur aliorum funera, interim tamen non attendimus, non cogitamus, non expendimus, etiam nobis moriendum eſſe, Ideò David & Moſes viri Dei tàm ſolicitè petunt, ut Deus per Spiritum ſuum hanc ſalutarem meditationem cordibus ipſorum inſtillet. 3. *Patrum monita.* Orig. hom. 9. in Exod. *Tintinnabula in veſte ſummi Sacerdotis per indumenti circuitum nos admonent, ut de extremis vitatem; oribus nunquam ſileamus, ſed inde ſemper ſonemus, inde diſputemus & loquamur.* Hieron. in Epiſt. ad Heliodor. *Platonis ſententia eſt, omnem ſapientum vitam meditationem eſſe mortis. Debemus & nos igitur præmeditari, quod aliquando futuri ſumus & quod velimus, nolimus, abeſſe longiùs non poteſt.* Ephrem. lib. 1. de compunct. cord. cap. 7. *Diſce de heſterno atq; hodierno die, quomodo heſternus quidem quaſi flos matutinus exceſſit, hodiernus verò quaſi umbra veſpertina tranſibit.* Gregorius in homil. *Horam ultimū idcircò Dominus noſter nobis voluit eſſe incognitam, ut ſemper poſſit eſſe ſuſpecta, ut dum illam prævidere non poſſumus, ad illam ſine intermiſſione properemus.* Bernhard. de inter. domo cap. 45. *Singulis horis cogitare debemus, quo ſingulis momentis properamus.* Climacus admonet, *ut quilibet mortem ante oculos ſemper habeat, eamque indiſſolubili matrimonii vinculo ſibi deſpondeat, ut cum illa ſimul cibum capiat, cum illa dormiat &*

Uſus 1. theoreticus. 2. practicus.

1. παραινετικὸς exhortatorius.

cam illa ri ſomno excitatus vigilet, timeatque ſemper in vita mortem, ut mortis metam evadere poſſit. Quò enim illam abſentem magis timuerit, hoc minus præſentem timebit. 4. *Piorum facta.* Multi curaverunt ſepulchra ſibi excidi, cùm adhuc viverent ac valerent. Exempla vide Geneſ.50. v.5. 2. Paral.16.verſ.14. Eſai.22.verſ.16. Matth. 27.verſ.60. *Meſſodamus* jam ſenex, cùm ab amico in craſtinum vocaretur convivium. *Cur me vocas in craſtinum,* inquit, *qui in multis annis craſtinum non habui, ſed mortis adventum in ſingulos dies expectavi, quæ nobis nunquam non inſidiatur, donec nos incautos etiam interdum opprimat.* Guido Bituric eoſ. ex Hiſtor. Eccleſ. Conſtantinopoli uſitatum fuit, ut illo ipſo die, quo Imperator coronam Cæſaream ſuſciperet, ad eum in ſublimi throno ſedentem accederet cœmentarius proponens illi lapidũ genera aliquot, ut ex his unum eligeret, è quo ſibi tumulum fabricari vellet. Camerarius part.1. meditat. Hiſtor. cap.12. ex Iſidoro Maximilianus II. Imperator laudatiſſimus aliquot ante obitum annis non ſolùm in cubiculo Sandapilam ſemper ſecum habuit, ſed etiam quocunque profectus eſt, unà cum reliqua ſupellectile ſecum deportari voluit, ut perpetuum mortalitatis ſuæ μνημόσυνον habere poſſet. 5. *Saniorum gentilium dicta & exempla.* Plato in Theag. *Vita ſapientum eſt aſſidua mortis meditatio.* Seneca Epiſtol.26. *Incertum eſt, quo in loco te mors expectet, itaq; tu illam omni loco expecta.* Idem: *Venientem mortem nemo hilaris excipit, niſi qui ſe diu ad eam compoſuit.* Idem: *vivere in tota vita diſcendum, ac in tota vita diſcendum eſt mori.* Epiſtol. 25. *Quicquid facies, ſemper mortem reſpice.* Idem: *Omnis dies velut ultimus ordinandus eſt. Effice mortem cogitatione tibi familiarem, ut ſi ſors ita tulerit, poſſis illi obviam exire.* Epiſtol.30. *Tu mortem, ut nunquam time.., ſemper cogita.* Epiſtol.71. *Tanquam migraturus habita. Propone tibi quandoque hoc contubernio carendum. Felicior eris ad neceſſitatem exeundi.* Zaleucus procem. legum ſuarum Locrenſibus latarum hoc appoſuit: *Morituros omnes injuriarum, quas commiſerant memores, pœnitentia invadit & vehemens cupiditas, quæ vellent exactam ſibi vitam omnem fuiſſe juſtam. Quamobrem ſingulos oportet ſemper in ſingulis actionibus illud tempus adeò ſuis cogitationibus familiare facere, ac ſi præſens eſſet. Ita enim maximè honeſti juſtique cura vigebit.* Stob. ſerm.42. θάνατος καὶ φυγὴ καὶ πάντα τὰ ἄλλα δεινὰ πρὸ ὀφθαλμῶν ἔστω σοι καθ᾽ ἡμέραν καὶ οὐδὲν οὐδέποτε ἐνθυμηθήσῃ, οὔτε ἄγαν ἐπιθυμήσεις ait Epict. ap. Meliſſ. lib.10 orat.19. Muſonius apud Stobæum ſerm.1. interrogatus, *quis optimè extremum diem claudere poſſet? qui ſemper reſpondit poſtremam vitæ diem ſibi inſtare propoſuerit,* ὡς ἔστι τὴν ἐσχάτην ἡμέραν καλῶς βιῶσαι μὴ προθέμενον αὐτὴν ὡς ἐσχάτην βιῶσαι. Herodotus lib.2. commemorat apud Ægyptios more receptum fuiſſe, ut in epulis quidam cadaver ligneum, ſed quàm proximè ad verum effectum circumferret & convivis illud monſtrans diceret: ἐς τοῦτον ὁρῶν πῖνέ τε καὶ τέρπευ, ἔσεαι γὰρ ἀποθανὼν τοιοῦτος. *In hunc intuens bibe & oblecta te, talis poſt mortem futurus.* Cælius Rhodig. lib.10. lect. antiq. cap.37. refert, Philippum Macedoniæ Regem, Alexandri Magni patrem ſingulis diebus per puerum ſibi acclamari juſſiſſe: *Rex Philippe cogita, te eſſe hominem mortalem.* De Saladino Ægyptio Sultano ſcribit Baptiſta Campofulgoſus lib.7. cap.2. quòd in proceſſione ſolenni obſoletam tunicam ſibi præferri curaverit, ac ſimul per præconem proclamari juſſerit, *tantundem Saladinum Aſiæ domitorem ex hoc mundo ſecum referre.* 6. *Neceſſitas ſumma.* Singulis horis, imò momentis mors nobis impendet, neceſſarium igitur eſt, ut ſingulis momentis ad eam nos præparemus, ne incautos nos opprimat, & æternæ morti nos tradat, *ab uno enim illo momento pendet æternitas.* In omni loco mors nobis inſidiatur, neceſſarium igitur eſt, ut in omni loco eam expectemus, ne alicubi nos non ſatis munitos ac firmatos aggrediatur. Seneca Epiſt.67. *Quorundam vitam mors in medio flore præcidit, aliorum interrumpit ipſa principia, alius inter cœnam diſſolutus eſt, alterius continuata mors ſomno eſt, aliquem concubitus extinxit.* Quare cùm à mortis periculo nunquam & nuſpiam ſimus liberi, in quotidiana mortis meditatione non debemus eſſe deſides aut remiſſi. 7. *Utilitas maxima.* Mortis meditatio multiplicem omninò præſtat utilitatem, quam Ludovic. Granat. in lib. de quatuor Noviſſ. ad ſeptem capita revocat, prodeſt enim 1. *ad majorem Dei timorem & diligentiorem præparationem ad mortem per pœnitentiam de anteactis peccatis & cautionem à futuris.* 2. *ad mundi contemtum & ſui humiliationem.* 3. *ad virtuoſam vitam amplectendam.* 4. *ad patientiam in omni tribulatione corroborandam.* 5. *ad fidem & ſpem de futura vita confirmandam.* 6. *ad caritatem erga Deum & proximum inflammandam.* 7. *ad vitam æternam ardentiùs appetendam.* Bonavent. in 7. Diæta c.36. *Sex potiſſimùm efficit mortis conſideratio.* 1. *Peccata fugere.* 2. *Mundum contemnere.* 3. *ſeipſum deſpicere.* 4. *vitam præſentem rectè regere.* 5. *præſentem lætitiam temperare.* 6. *rectè præſentem & futuram vitam dividere.*

482. Poſſumus etiam utilitates iſtius meditatiõis hac diſtributione complecti, quòd ſit tum efficax ὁρμητήριον & incitamentum *ad bonum faciendum,* tum ſalutare ἀντιφάρμακον ac προφυλακτικὸν medicamentum *ad malum fugiendum.* ὁρμητήριον eſt 1. *ad maturandam pœnitentiam.* Qui vitæ hujus fragilitatem ac mortis ſingulis momentis impendentis atrocitatem ob oculos ſibi poſuerit, non differet pœnitentiam in diem craſtinum, cùm craſtinum vitæ diem ſibi polliceri non poſſit. Eccl.5.v.8. Confer tract. de pœnit. §.141. membr.4. Quàm facilè ac citò filum in textura rumpitur, tam facilè ac citò vitæ noſtræ tela abſcinditur. Job.7. verſ.6. *Dies mei velociùs tranſierunt, quam à texente tela ſucciditur.* in quem locum ſic commentatur Gregorius: *Congruâ ſimilitudine tempus telæ comparatur, quia ſicut tela filis, ſic vita mortalis diebus ſingulis proficit, ſed quò ad augmentum proficit, eo ad inciſionem tendit. Cùm enim tempora percepta prætereunt, ventura breviantur, tela enim in nobis longis innectitur, ut texatur, ſed quò inferiùs textum involvitur, eò ſuperiùs texenda duplicatur, & unde ſe ad augmentum multiplicat, inde fit minus quod reſtat. Sic nimirum vita noſtra tempora & transacta quaſi inferiùs involvimus & ventura à ſuperiori deplicamus, quia quò plus fiunt prætorita, minus eſſe incipiunt futura.* Eſa.38. verſ. 12. eâdem metaphorâ utitur Rex Ezechias:

Præs=

Præciſa eſt velut à texente vita mea, dum adhuc ordirer, ſuccidit me, q. d. in ipſis primis filis vitæ meæ diſponendis telam meam & ſpes terrenas omnes præcidit. Quare cùm hac ipſâ hora ex corporis & mundi domicilio nobis fortè emigrandum ſit, ecquis in ſequentem horam pœnitentiam differre velit? Auguſt. Epiſt. 3. *Semper ante oculos noſtros verſetur ultimus dies, & cum diluculo ſurrexerimus, non ad veſperam nos confidamus pervenire, & cùm in lectulo membra noſtra depoſuerimus, de lucis non confidamus adventu, ita facilè poterimus corpus noſtrum a vitiis & concupiſcentiis refrenare.* 2. *ad terrenorum contemtum ac deſpicientiā.* Eſavus ſeſe moriturum cogitans, ad fratrem Jacobum dicit Gen. 25. v. 32. *Ecce ego vado, ut moriar, & quid mihi proderunt primogenita?* ipſe quidem prophano animo iſthæc protulit, interim pius animus ad ſalutarem uſum verba illa applicat ac dirigit, quando meditationes mortis terrenorum contemtum inducere ex illis colligit. Pſalm. 39. v. 8. cùm David ſuam mortalitatem & rerum mundanarum vanitatem diligentiùs expendiſſet, tandem ſubjungit. *Et nunc quid expectavi Domine? expectatio mea in te ipſa*, q. d. in rebus terrenis ac tranſitoriis nullum invenio ſpei fundamentum, nullum gaudii ſubſidium, ideò cor meum ab illis averſum ad te elevo. Pſ. 73. v. 18. *Poſuiſti eos in lubrico.* v. 20. *velut ſomnium ab homine expergefacto imaginem eorum ſpernes.* v. 26. *in v. Domine petra cordis mei & pars mea in ſeculum.* Hieron. in Epiſt. ad Paulin. *Facilè contemnit omnia præſentia qui ſe citò credit moriturum.* Aug. in Pſ. 38. prope fin. *Quid in hac terra certum eſt, niſi mors? conſidera omnia omninò vel bona vel mala hujus vitæ, vel in ipſa juſtitia, vel in ipſa iniquitate. Quid hic certum eſt, niſi mors? profeciſti? quid ſis hodie, ſcis, quid ſis craſtino, neſcis. Speras pecuniam, incertum eſt, an proveniat. Speras uxorem, incertum eſt, an accipias, vel qualem accipias. Speras filios, incertum eſt, an naſcantur. Nati ſunt, incertum eſt, an vivant. Vivunt, incertum eſt, an proficiant, an deficiant. Quocunque te verteris, incerta omnia, ſola mors certa. Pauper es, incertum eſt, an diteſcas. Indoctꝰ, incertum eſt, an erudiaris. Imbecillis, incertum eſt, an convaleſcas. Cæterum natus es, certum eſt, quia morieris &c. Itaque omnia hic incerta ſunt, ubi ſola mors certa, cujus etiam hora incerta, & ſola multùm cavetur, quæ ſola nullo modo devitatur.* Bernh. ſerm 8. de mod. benè viv. ad ſor. *Si quotidiè mortem noſtram ad memoriam reducimus, libenter omnia terrena contemnimus, ſi diem mortis noſtræ in mente habemus, citò omnia, quæ in hoc mundo ſunt, deſpicimus.* 3. *ad vitæ æternæ ἐπιθυμίαν, ac cœleſtium bonorum appetentiam.* Qui ſe brevi moriturum cogitat, is ſpretis terrenis toto cordis affectu cœleſtia deſiderat, exclamans cum Davide Pſ. 39. v. 12. *Peregrinus apud te ego & incola, ut omnes Patres mei.* ξεῖνος ἐγὼ κόσμου καὶ οὐρανοῦ εἰμι πολίτης, *Hoſpes ſum mundi, ſed civis & incola cœli*; & cum Paulo Hebr. 13. v. 14. *Non habemus hîc civitatem manentem, ſed futuram requirimus*, ubi particula adverſativa ἀλλὰ vim quandam illationis ſimul obtinet. Non habemꝰ hîc civitatem manentem, ideò futuram inquirimus. Hieron. ad Cyprian. tom. 4. p. 45. *Qui recordatur ſe quotidie moriturum, contemnit præſentia & ad futurum feſtinat.* 4. *ad veram in adverſis patientiam.* Ultimus morborum medicus & omnium malorum finis mors eſt, qui ergò ſe brevi moriturum cogitat, is morbos & quævis adverſa in morte finem habitura patienter tolerat. Calamitates hujus vitæ Apoſtol. 2. Cor. 4. v. 17. appellat τὸ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως propter brevitatem & fugacitatem hujus vitæ, cum qua omnes finiuntur, ecquis igitur calamitates tàm brevi tempore duraturas patienter tolerare recuſet. 5. *ad divini Numinis reverentiam. Timete eum*, inquit Salvator, *qui poteſt animam & corpus perdere in Gehenna* Matth. 10. v. 28. qui eſt vitæ ac mortis Dominus, qui *habet claves mortis & inferni.* Apoc. 1. v. 18. *qui vivificat & mortificat.* 1. Sam. 2. v. 6. ecquis enim eum non timeret, quem in ſe vitæ ac mortis imperiū habere cognoſcit? Chryſoſtomus homil. 5. ad pop. Antioch. rectè nos confert pueris, qui larvas timent, ignem non timent. *Pueri parvi*, inquit, *larvas timent, ignem non timent, ſed ſi ad lucernam portari contingat, manum immittunt flammæ: ſic nos timemus mortem, quæ eſt larva contemtu digna, peccatum* [*quo Deus offenditur*] *non timemus, quod eſt verè timendum & ignis more conſcientiam corrodit.*

483. Eadem meditatio eſt ſalutare ἀντιφάρμακον ac προφυλακτικὸν à quibusvis peccatis hominem revocans. Sir. 7. v. 40. *Memorare noviſſima* [inter quæ primum locum obtinet mors] *& in æternum non peccabis.* Hieron. ad Cypr. tom. 4. p. 45. *Memento mortis tuæ & non peccabis.* Auguſt. lib. 2. de Geneſ. contra Manichæos c. 28. *Nihil ſic revocat homines à peccatis, quemadmodum imminentis mortis cogitatio.* in Specul. peccator. c. 5. *Quid eſt in omni ſcientia, quod hominem provocet faciliùs ad ſui cuſtodiam & omnem injuſtitiam expellendam ad ſanctitatem in timore Dei perficiendam, quàm ſuæ corruptionis conſideratio, ſuæ mortalitatis certa cognitio, poſtremo tremenda mortis ſuæ recordatio. Quando enim homo fit non homo, hoc eſt, quando ægroteſcit, ægrotando creſcit, vultus palleſcit, facies nigreſcit, oculus obtenebreſcit, auris ſurdeſcit, naſus putreſcit, lingua fatiſcit, os obmuteſcit, corpus tabeſcit, caro marceſcit, tunc pulchritudo carnis fœtor efficitur & putredo reſolvitur in cinerem & vertitur in vermem, ecce ſatis horribile ſpectaculum &c.* Gregor. lib. 12. moral. *Qui conſiderat, qualis erat in morte, ſemper pavidus erit in operatione atque in oculis conditoris ſui vivet. Nil quod tranſeat, appetit, cunctis vitæ præſentis deſideriis contradicit, & penè ſe mortuū conſiderat, quia moriturum ſe minimè ignorat. Perfecta enim vita eſt mortis meditatio, quam dum juſti ſolicitè peragunt, culparum laqueos evadunt.* Idiota in libro de contemplat. mortis: *Memoria mortis quotidiana prodeſt ad deprimenda carnalia deſideria.* Thomas de Kempis lib. 1. de imitat. Chriſti cap. 21. *Si frequentius de morte tua quam de vitæ longitudine cogitares; non dubium eſt, quin ardentiùs teipſum corrigeres.* In ſpecie contra ſeptem capitalia, quæ ſic vocant vitia, ſalutare remedium in quotidiana mortis meditatione nobis eſt propoſitum. 1. *Contra ſuperbiam*, Gen. 18. v. 27. inquit Abraham: *Ecce nunc cœpi loqui ad Dominum meum* עָפָר וְאָנֹכִי וָאֵפֶר *& ego cinis & pulvis*, id eſt, cùm ſim cinis & pulvis. Sirac. 10. v. 8. *Quid ſuperbit terra & cinis?* v. 13. *cùm moritur homo, hæreditabit ſerpentes & beſtias & vermes.* Timor de futura morte mentem neceſſariò concutit & quaſi clavis carnis o-

mnes

mnes motus ſuperbiæ ligno crucis affigit. 2. *Contra avaritiam.* Luc.12.v.16. *Hominis cujuſdam divitis ager uberes protulit fructus.* v.17. *& cogitabat intra ſe dicens: Quid faciam, quia non habeo quò congregem fructus meos?* v.18. *& dixit, hoc faciam. Deſtruam horrea mea, & majora faciam, & illuc congregabo omnia, quæ nata ſunt mihi & bona mea.* v.19. *& dicam animæ meæ. Anima habes bona multa repoſita in annos plurimos, requieſce, comede, bibe, epulare.* v.20. *Dixit autem illi Deus: Stulte hac nocte animam tuam à te repetent, quæ autem paraſti cujus erunt?* Congruunt cum hac parabola Chriſti etiam alia Scripturæ dicta. Pſ.39.v.6. *Tempus meum tanquam nihil coram te, verè univerſa vanitas omnis homo vivens, congregat, & neſcit, qui colliget ea.* Luth. Er ſamlet/und weiß nicht wer es krieget. Jerem.17. v.11. *Perdix colligit ova & non parit ſive excludit ea, ſic qui facit divitias & non in judicio, in dimidio dierũ ſuorum derelinquet eas, & in noviſſimo ſuo erit inſipiens.* [Perdix alterius perdicis ova, id eſt, aliena furatur & eis incubat, fovetq;, cumque fœtus adoleverint & vocem ejus audierint, quæ ova generarit, avolant & alienum parentem relinquunt: ſic divitiæ malis artibus partæ avolant & diripiuntur. Ambroſ. lib. 6. hexaëm. c.3. Hieron. in comm. illius loci] Baruch.3.v.17. *Ubi ſunt, qui argentum theſaurizant, & aurum, in quo confidunt homines & non eſt finis acquiſitionis eorum.* v.18. *qui argentum fabricant & ſolicitudine magnâ comparant, & non eſt inventio operum illorũ, exterminati ſunt, ad inferos deſcenderunt & alii ſurrexerunt pro illis.* 1. Tim.6.v.7. *Nihil intulimus in mundum, manifeſtum, quod nec quicquam efferre poſſumus.* Auguſt. lib.5. de civit. Dei c.18. *Felices non faciunt nos terrena divitiæ, aut nobis viventib. amittenda, aut nobis mortuis, à quib. neſcimus vel fortè à quib. nolumus poſſidenda.* Bernh. in ſerm. *Quid theſaurizat quis in terra, cum ſine dilatione tranſeat, & illud, quod colligitur, & ille, qui colligit. Poſt hominis mortem tria quærunt ſortem; Vermis carnem, Satanas animam, poſteritas rem.* 3. *Contra luxuriam.* Cur tàm delicato cibo ſaginas corpus, quod brevi erit eſca vermium? Quid profuit illis, qui in luxuria corporis & præſentibus vitæ voluptatib. uſque ad ultimum diẽ permanſerunt. Intuere nunc ſepulchra eorum, ubi nunc ipſorum voluptas? nullum profectò inter corpora divitum & pauperum diſcrimen reperies, præter hoc ſolum, quòd divitum cadavera utpotè delicatiùs & cibis variis nutrita fœtore ſuperant pauperum corpora, qui pane cibario & lutulentâ aquâ contenti fuerunt. *Edamus & bibamus,* inquiunt Epicuræi, *cras n. moriemur.* Eſ.22.v.13. Sap.2.v.6. 1. Cor.15.v.32. ſed veri Chriſtiani ac pii dicunt: *Jejunemus & oremus, cras n. moriemur, & poſt mortem judicio Domini præſentabimur.* 4. *Contra invidiam.* Invidiam meritò extinguere debet meditatio mortis omnib. ex æquo communis, quæ *Diaboli invidiâ in mundum intravit.* Sap.2.v.24. *Moriuntur pariter magnus ac parvus, ſervus & liber.* Job.3.v.19 *Sapiens ac ſtultus.* Pſ.49.v.11. *Ne gaudeas ergo in mortuo inimiciſſimo tuo, memento quòd omnes morimur.* Sir.8.v.8. 5. *Contra gulam.* Multi avidè hic devorant, quòd in ſepulchro, imò in inferno demùm digerunt. Eſ.5.v.11. *Væ iis, qui ſurgunt manè, ut ebrietatem ſectantur, qui morantur uſq; ad crepuſculum, donec vinum eos æſtuare faciat.* v.14. *propterea dilatavit* שאול *ſepulchrum & infernus animam ſuam.* Hab.2.v.5. *Dilatavit ſicut infernus animam ſuam, & ipſe veluti mors, & non ſaturabitur, & congregabit ad ſe omnes gentes, & coadunabit ad ſe omnes populos.* Innoc. ſerm. de miſer. vitæ. *Gula carum tributum exigit, ſed viliſſimum reddit, quia quanto ſunt delicatiora cibaria, tantò fœdiora erunt cadavera.* 6. *Contra iram.* Sir.28.v.5. *Homo caro exiſtens conſervat irã. Memento Noviſſimorum & deſine inimicari.* Cùm mortales ſimus, iras immortales gerere minimè convenit. Eph.4.v.26. *Sol non occidat ſuper iram veſtram, ne furoris veſtri teſtis abſcedat.* Lactantius lib.6. Inſtit. c.18. Senſus eſt, quòd reconciliatio fraterna non ſit differenda in craſtinum, ut colligitur ex Deut.24.v.15. quia incertum eſt, an diem craſtinum vivendo attingere poſſimus. 7. *Contra acediam. Præcipitat tempus, mors atra impendet agenti.* Gal.6.v.10. *dum tempus habemus, bonum operemur.* Quod hodiè peragendum, ne differas in craſtinum, quia neſcis, an vitæ tuæ longitudo ſe extendat in craſtinum. Sic ergo in mortis meditatione contra capitalia vitia antipharmacum præſervativum videmus eſſe propoſitum. *Superbiam* deprimit cogitata *mortis fœditas; avaritiam* inexpectata *mortis celeritas; luxuriam* horribilis *mortis fœcunditas; invidiam mortis æqualitas; gulam mortis aviditas; iram mortis poteſtas; acediam mortis anxietas.*

484. 2. Uſus παρακλητικὸς in eo conſiſtit, ut conſolationes morti opponendas animo com- *2. Uſus*
plectamur & cordi probè infigamus, iiſdemque *παρακλητικὸς con-*
contra mortis terrorem maturè nos muniamus. *ſolatorius.*
Antequam v. fontes præcipuarum conſolationum ex verbo Dei aperiamus, enumerabimus potiores *Philoſophicas conſolationes*, quas ſaniores gentiles luce verbi deſtituti ex lumine Naturæ hauſerunt, iiſdemq; contra mortis terrorem utcunq; ſeſe ſuſtentarunt, non quòd mixturam quandam divinæ & humanæ ſapientiæ conficere velimus, ſed ut ex mutua collatione doctrina veræ Eccleſiæ de conſolationibus morti opponendis magis dulceſcat & majoris à nobis æſtimetur. Ut enim primam ac præcipuam mortis cauſam, quæ eſt peccatum per unum hominem in mundum introductum, Philoſophi ignorant, ita quoq; ſalutare remedium in Chriſto mortis victore & vitæ reparatore nobis propoſitum non habuerunt cognitum, ideò veram & ſolidam conſolationem mortis terrori & amarori opponendam invenire non potuerunt. Cæterum Philoſophicæ illæ conſolationes revocari poſſunt ad hæc capita. Primum eſt *mortis neceſſitas.* Cùm n. omnib. omninò hominib. tandẽ moriẽdũ ſit, ſtultũ eſſe dicũt timere illud, q. mutare nõ poſſis ac irrito mortis metu, toti' vitæ tranquillitatẽ turbare. *Ut nemo miratur liquefactũ, q. potuit liqueſcere; ſectum, q. erat ſectile; exuſtũ, q. exuſtibile; ita mirandũ non eſt mortuum eſſe, qui erat mortalis,* ait Plut. in moral. cui conforme illud. Senec. Ep.30. *Tam ſtultus eſt, qui mortẽ timet, q̃ qui ſenectutem. Nam quemadmodũ Senectus adoleſcentiã, ſic mors ſequitur ſenectutẽ.* Ep.78. *Nemo tam imperitus eſt, ut neſciat ſibi quãdoq; moriendũ, tamẽ cum propè acceſſerit, tergiverſatur, tremit & plorat. Quid fles miſer? q̃d trepidas? omnes hac neceſſitate ducũtur, eo ibis, quo omnia eũt. Ad hãc legẽ nat' es &c. an nõ putabis, te ad id aliquãdo pventurũ, ad q. ſemp ibas? nullũ ſine exitu iter eſt.* Menãd.

βροτοῖσι

βροτοῖσι ἅπασι καταθνήσκειν ὀφείλεται. Iſocrat. ad Demonic. τὸ τελευτῆσαι πάντων ἡ πεπρωμένη κατέκρινε, τὸ δὲ καλῶς ἀποθνήσκειν ἴδιον τῶν σπουδαίων. Cic. Tuſcul. *Natura dedit uſuram vitæ tanquam pecuniæ nullâ præſtitutâ die. Quid eſt igitur quod querare, ſi repetit cùm vult? ea enim conditione acceperas.* Anaxagoras abſens morti ab Athenienſibus adjudicabatur, id nuncianti reſpondit: *Iam olim iſtam ſententiam tulit Natura æquè in illos atque in me*, ſentiens, Athenienſes non minùs addictos morti, quàm eſſet is quem damnarent. *Alius aliud mortis genus obtinget, ſed omnibus eadem eſt moriendi neceſſitas. Laert. lib. 2. dict. Phil.* Idem cùm rerum naturalium cauſas auditoribꝰ explicaret, interque diſſerendum de filii morte nuncium ſermone cujuſdam acciperet, paululũ oratione inhibita dixit iis, qui unà aderant. *Sciebam, filium me genuiſſe mortalem.* Plutarch. de conſol. ad Apollonium. Cum hoc Anaxagoræ reſponſo convenit illud Galieni Imp. qui cùm patrem Valerium audiſſet extinctum, in hæc erupit verba: *Sciebam, eum eſſe mortalem. 2. Mortis æqualitas.* Cùm enim ſummi Reges, viri eruditione, virtute & magnis in Rempubl. meritis præſtantes, adeoque omnes majores mortem æquo animo tulerint, non debemus peculiarem & propriam ſortem poſtulare. Senec. Epiſt. 78. *Ad hanc legem* [moriendi] *natus es, hoc patri tuo accidit, hoc matri, hoc majoribus, hoc omnibus ante te, hoc omnibus poſt te. Quantus te populus moriturum ſequetur? quantus concomitabitur? fortior, ut opinor, eſſes, ſi multi tibi commorerentur; multa millia hominum hoc ipſo momento, quo tu mori dubitas, animum variis generibus emittunt.* Homerus:

Κάτθανε καὶ Πάτροκλος, ὅπερ σεο πολλὸν ἀμείνων.

Lucretius:

Lumina ſic etiam Solis bonus Ancus reliquit,
Qui melior multis quàm tu fuit improbe rebus.
Inde alii multi Reges rerumque potentes
Occiderunt, magnis qui gentibꝰ imperitarunt.
Scipiades belli fulmen Carthaginis horror,
Adde repertores doctrinarum atque leporum,
Adde Heliconiadum comites, quorum unus Homerus,
Sceptra potitus eadem aliis ſopitus quiete eſt,
Tu verò dubitabis & indignabere obire?

Horat. 1. carm. 4.

Pallida mors æquo pulſat pede pauperum tabernas,
Regumque turres. 3. *Multiplex hujus vitæ calamitas.*

Cùm enim per omnes ætatis gradus, per omnes vitæ ſtatus & ordines multiplices miſeriæ & calamitates hominem infeſtent, cùm ſint trecenta morborum genera, quibus corpus hominis eſt obnoxium; cum omnibus adverſæ fortunæ telis, bellis, incendiis, paupertati, ſterilitati, orbitati, liberorum infelicitati, calumniis, detrectationibus, angoribus & doloribus ferè innumeris, periculis autem momentaneis homo in hac vita ſit obnoxius, ideò præſtare exiſtimant quã poteſt fieri citiſſimè malis hiſce defungi, eadẽq; præmaturâ morte antevertere. Cic. 1. Tuſcul. *A malis mors abducit non à bonis:* Polyænus, *non dolendum eſſe propter mortuos dicebat, quandoquidem meliùs ſit mori, quàm miſerè vivere.* Maxim. ſerm. 35. Solon ad Crœſum apud Herodot. lib. 1. *In diuturno tempore multa videntur, quæ nemo velit videre & tolerantur multa, quæ nolit quiſpiam tolerare.* Thriver. in apophth. 109. *Nemo eſt qui non gaudeat, ubi longa emenſus maris pericula terræ appulerit, quid ergò imminente morte pertimeſcimus? num tempeſtates hujꝰ mundi magis periculoſæ ipſâ morte.* 4. *Virtutis dignitas.* Cùm nihil quicquam glorioſius aut præſtantius ſit quàm pro patria, pro aris & focis honeſtè mori, ex eo collegerunt, mortem non eſſe ut ſummum malum metuendam; ſed virtutem ipſi vitæ longiſſimè anteferendam. Ageſilaus percũctanti cuidam, *quâ ratione pararet ſibi eximiam gloriam? ſi mortem*, inquit, *contemſeris. Nihil enim in bello præclara rei geret, cujus animum mortis metus occupaverit. Idem affectus in omni vita mortalium à pulcerrimis facinorib. revocare ſolet.* Plutarch. in Lacon. Callicratidas interroganti, *quamobrem viri fortes glorioſam mortem ingloriæ vitæ anteponant, reſpondit, quoniam alterum Naturæ proprium, alterum peculiariter ſuum eſſe ducunt. Nam Naturæ beneficio vivunt & ignaviſſimi, at honeſtè mori non contingit, niſi virtute præditis.* Idem. Cùm nec infantes nec pueri nec mente capti mortem timeant, turpiſſimum eſſe dicunt, ſi eam tranquillitatem & ſecuritatem nobis ratio & virtutis ſtudium non præſtet, ad quam ſtultitia perducit. 5. *Mortis utilitas*, quam Deorum etiam judiciis comprobatam eſſe aſſerunt. Cùm mos eſſet, Sacerdotem Argivam junctis bobus ire ad templũ Junonis & ſolenni die boves non invenirentur, peſtilentia enim quæ per Atticam tranſierat, omnia conſumſerat, duo Sacerdotis filii Cleobis & Biton matrem ſubeuntes jugo ad templa duxerũt. Tunc Juno probans eorum religionem obtulit matri, id quod vellet, poſceret filiis. Illâ piâ reſponſione ait, *ut quodſcirat utile Dea mortalibus, ipſa præſtaret.* Altero itaque die Sacerdotis filii juvenes inventi ſunt mortui, ex quo probatum eſt, *nihil eſſe morte præſtantius.* Servius in comm. Virgil. Silenus à Mida captus, *quid homini eſſet optimum*, rogatus tandem reſpondit, *vel non naſci, vel natum quamprimùm mori.* Ariſtot. in Eudem. Plutarch. in orat. conſolat. ad Apollon. Quâ verò ratione mors homini ſit utilis, de eo ſententiis plurimùm variant. Qui enim animam unà cum corpore interire ſtatuunt, utilitatem mortis in eo quærunt, quod omnem mali ſenſum homini penitùs adimit. Sic enim diſſeruit Epicurus referente Diogene Laërtio lib. 10. de vitis Philoſ. *Conſueſce arbitreris, nihil ad nos pertinere mortem. Bonum enim omne ac malum in ſenſu eſt, ſenſus autem privatio mors eſt, unde recta cognitio, quod nihil ad nos ſit mors, efficit, ut mortale quod eſt, ſi natur vitâ non ambignum adjiciens tempus, ſed immortalitatis deſiderium afferens &c. Quod acerbiſſimum malorum eſt & horrendum maximè mors nihil ad nos, quoniam cùm nos ſumus, mors non adeſt, cùm v. mors adeſt, nos jam non ſumus. Neq; igitur ad viventes, neque ad mortuos pertinet, cùm his qui ſunt, illa non eſt, quibus verò adeſt, jam illi non ſunt.* Lucretius Epicuri veſtigiis inſiſtens ſic canit: *Et velut anteacto nil tempore ſenſimus agri, Ad confligendum venientibus undique pœnis, Sic ubi non erimus, cum corporis atq; animai, Diſſidium fuerit, quibus è ſumus uniter apti, Accidere hand quicquam poterit, ſenſumq; movere, Non ſi terra mari miſcetur &c.* Seneca de conſol. ad Martiam:

Mors

Digitized by Google

Mors omnium & ſolutio & finis eſt, ultra quam mala noſtra non exeunt. Ibid. *Non poteſt eſſe miſer, qui nullus eſt* &c. Qui verò animæ immortalitatem amplexi ſunt, illi de beata poſt mortem vita in campis Elyſiis expectanda aliquid per obſcuram quaſi nebulam ſe videre ſuſpicati ſunt. Cicero 1. Tuſculan. propter fluctuationes ſententiarum de animæ immortalitate ſummam doctrinæ de conſulatione ex mortis utilitate petenda dilemmate complectitur; & ſive cum corpore extinguatur anima, ſive poſt mortem hominis ſuperſtes maneat, tamen in morte nihil mali eſſe demonſtrat. *Si ſuperſtes* [inquit] *manet anima pereunte corpore & æternùm vivit, tum nihil optabilius eſt morte, quâ ex hujus vitæ miſeriis in æternam vitam, quæ ſola vita nominanda eſt & in eas oras, quas qui beati ſunt, incolunt, transferimur, ubi vel Dii ipſi, vel cum Diis futuri ſumus, quod non modo non miſerum eſt, ſed ſummum etiam bonum. Sin prorſus extinguitur & deletur anima cum corpore, tum nullus doloris, mæſtitiæ, angorum, ægritudinum ſenſus ſupereſſe poſt mortem poteſt, ſed pacatiſſimam quietem in ſtar ſomni nullis ſomniorum viſis turbati mors perpetuam affert. Utrumvis igitur conceſſeris, efficitur mortem nec malum, nec metuendam eſſe.* Ælianus de Cereida Arcade ſcribit: *quod magno deſiderio mortuus ſit, inquiens, ſperare ſe, quod conventurus ſit ex Philoſophis Pythagoram, ex Hiſtoricis Hecatæum, ex Muſicis Olympum, ex Poetis Homerum.* Seneca in conſolatione ad Martiam expoſitis præcipuis conſolationum Philoſophicarum fontib. brevi epiphonemate omnia complexus ſic exclamat: *O ignaros malorum ſuorum, quibus non mors ut optimum inventum Naturæ laudatur, quæ ſive felicitatem includit, ſive calamitatem repellit, ſive ſatietatē aut laſſitudinem ſenis terminat, ſive juvenile ævum, dum meliora ſperantur, in flore deducit, ſive pueritiam ante duriores gradus revocat, omnibus finis, multis remedium, quibusdam votum, de nullis meliùs merita quam de iis, ad quos venit, antequam invocaretur.*

485. Sed enim quemadmodum ad amicos ſuos à veris conſolationum fontibus aberrantes Jobus dicit cap. 16. v. 2. *Conſolatores* עמל *miſeri, oneroſi, laborioſi omnes vos eſtis*, Luther. Jhr ſeyd leidige Tröſter: ita quoque de conſolationibus illis Philoſophicis idem dicere poſſumus, quòd ſint inſufficientes, miſeræ atque inopes, quia animos hominum, dum extra teli jactum conſtituti ſunt, i. e. dum extra ſenſum miſeriarum ac mortis verſantur, ſuaviter demulcere poſſunt, ſed in veris ac ſeriis conſcientiæ cum peccato, morte & inferno luctantis angoribus, non præbent ſtabile ac firmum fundamentum, ſed inſtar fumi evaneſcunt, ac nivis inſtar in æſtu tentationum colliqueſcunt. Proinde quòd Gerſon. lib. 3. de conſolat. proſa 4. de Theolog. in genere aſſerit, *quod Philoſophiæ doctrinas, ſi vera ſint, ſi recta, ſi ſalutares approbet, utens eis jure ſuo & Catholicas reddens; ſi tenebroſiores ſint, illuminet; ſi noxiis erroribus mixtæ ſint, pretioſum à vili ſeparet, illud retinens, hoc exterminans*; idem de hiſce Philoſophicis conſolationibus ad Theologiam collatis in ſpecie rectè dici poteſt. Theologia enim docet 1. per *mortis neceſſitatem* non eſſe intelligendum fatum quoddam Stoicum, ſed *juſtum Dei judicium*, quo propter peccatum totum genus humanum morti eſt ſubjectum, cui in vera cordis humilitate ac patientia nos ſubjicere debemus, Itemque *paternam Dei voluntatem*, quâ dilectos ſuos non niſi per mortis januam ad veram & æternam vitam introducere conſtituit, quod ſalutare Dei conſilium de ſalute noſtra reverenter agnoſcere eidemque locum relinquere convenit. 2. per *mortis æqualitatem* non eſſe intelligendam Naturę proprietatem eidem concreatam, quâ homo non minùs quàm bruta interitui naturaliter ſit obnoxius, quia homo ad imaginem Dei & proinde ad immortalitatem fuit conditus, ſed *conformitatem cum Chriſto & omnibus Sanctis*, qui non niſi per mortis ignominiam ad cœleſtem ingreſſi ſunt gloriam. 3. Calamitates hujus vitæ illis, qui *in Domino*, i. e. in vera converſione ad Deū & fide in Chriſtum moriuntur, abrumpi, eosdemq; ad locum quietis & gaudii ſtatim à morte transferri. 4. per *virtutis dignitatem* cumprimis veram in Chriſtum mortis victorem & Mediatorem *fidem* intelligendam eſſe, quæ in Chriſto efficax remedium contra mortis venenum invenit. Itemque *obœdientiam erga Deum*, quæ confeſſionem veritatis ipſi vitæ anteferendam eſſe docet. 5. *Mortis utilitatem* non eſſe conſtituendam in quadam *ἀνυπαρξίᾳ* & *ἀναισθησίᾳ*, quæ omnis boni ac mali ſenſum penitùs homini auferat, ſed *ratione termini à quo* in liberatione à jugo peccati & crucis, à periculis & adverſis omnibus, *ratione termini ad quem* in translatione ad ſuaviſſimum conſortium cum Chriſto & omnibus electis in in cœlo triumphantibus, in locum quietis & ſecuritatis, in Paradiſum lætitiæ & regnum gloriæ.

486. Revocabimus igitur conſolationes Theologicas morti opponendas ad decem præcipua capita. Primum eſt *Chriſti de morte triumphatio.* Hæc eſt acropolis & principalis fons omnis in morte conſolationis, quod Chriſtus per *mortem deſtruxerit eum, qui habebat mortis imperium, hoc eſt, Diabolum, & liberarit eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant ſervituti* Hebr. 2. v. 14. & 15. quòd *mortem ipſe deſtruxerit, lucem vero vitæ & incorruptelam reduxerit* 2. Timoth. 1. v. 10. Peccatum eſt *τὸ κέντρον τοῦ θανάτου ſtimulus mortis* 1. Cor. 15. v. 54. ac per peccatum Diabolus homines ſibi ſubjugaverat, ac morti eos obnoxios reddiderat, quia igitur Chriſtus morte ſuâ pro peccatis ſatisfecit, ideò etiam Diabolo robur & morti ſuum in nos imperium ademit. *Morte Chriſti mors noſtra eſt mortua*, inquit Bernh. ſerm. 2. in nativ. ex quo igitur Chriſtus noſtram mortem ſuâ morte deſtruxit & ab inferis tertia die reſurrexit, jam non eſt terribilis mors fidelibus. Oſ. 13. v. 14. *ero mors tua* [peſtis & venenum] *ô mors, & morſus tuus* [exciſio] *inferne.* Quemadmodū venenū intrò aſſumtum vitam homini eripit: ſic Chriſti mors noſtram mortē occidit. Pulcrè Luth. tom. 1. Lat. p. 481. *Contra peccatum, quod mortem operatum eſt, rurſus æmulatio divina non aliud quam mortem armat, ut hic videas illud Poetæ, necis artificem arte perire ſua & peccatum à ſuo fructu proprio perdi & morte quam genuit occidi, ſicut viperam à ſua prole.* Debemus igitur in agone mortis & terroribus conſcientiæ oculos mentis à conſpectu triſtiſſimarum illarum imaginum & ſpectrorum, quæ nobis à Diabolo objiciuntur,

Decem capita conſolationum Theologicar. morti opponendarum.

tur, mortis ſc. peccati, legis & inferni averſos in unicum & ſolum Chriſtum mortis victorem, juſtitiæ reparatorem, legis conſummatorem & inferni deſtructorem firmo intuitu deſigere, & *mortem* non in noſtro corpore, ſed in Chriſto reſuſcitato, mortis victore & vitæ datore; *peccatum* non in noſtra conſcientia, ſed in Chriſto agno Dei geſtante & tollente noſtra ac totius mundi peccata; *legem* non in noſtris cordibus ſcriptam & plurimis transgreſſionibus violatam, ſed in cruce Chriſti transfixam; *infernum* & tentationes de abjectione æterna, non in nobis ipſis aut innumerabili multitudine damnatorum, ſed in Chriſto hanc tentationem pro nobis ſuſtinente ac vincente, quando in cruce exclamat, *Deus meus, quare me dereliquiſti*, oculis fidei intueri, ut ex B. Luthero in comm. cap. 13. Hoſeæ tom. 4. Lat. p. 673. pulcerrimè ſcribit Chytræus lib. de vit. & mort. p. 45. Chriſtus mortis victor ſublato trophæo unicuique noſtrûm acclamat Ap. 1. v. 17. *Noli timere, ego ſum primus & noviſſimus.* verſ. 18. *& vivus, & fui mortuus & ecce ſum vivus in ſecula ſeculorum & habeo claves mortis & inferni*, id eſt, mihi competit dominium in mortem & infernum; mortem devici, infernum deſtruxi, ideò ſum mortis & inferni Dominus, ut ex utroque liberare poſſim, quia victori claves portarum urbis tradi ſolent. Ad hunc mortis victorem & *vitæ Ducem* Act. 3. v. 15. verâ fide confugere debemus & nullum in nos ampliùs mors habere poterit imperiũ. Ad hunc viviſicæ conſolationis fontem aliquoties in ſuis concionibus Chriſtus nos revocat. Joh. 5. v. 24. *Qui verbum meum audit, & credit ei, qui miſit me, tranſiit à morte ad vitam.* cap. 8. v. 51. *Si quis ſermonem meum ſervaverit, mortem non videbit in æternum.* c. 11. v. 25. *Ego ſum reſurrectio & vita, qui credit in me, etiamſi mortuus fuerit, vivet.* v. 26. *& omnis, qui vivit & credit in me, non morietur in æternum*, id eſt, liber erit à morte ſpirituali & æterna ac liberabitur à morte temporali per reſuſcitationem ad vitam. Ubi animam hominis fides in Chriſtum vivificat, jam mors retuſo aculeo & veneno abſterſo lethale vulnus infligere nequit. 2. *Termini cuivis præſtituti ordinatio.* *Nemo noſtrûm ſibi vivit, nemo ſibi moritur, ſed ſive vivimus, Domino vivimus; ſive morimur, Domino morimur; ſive ergò vivimus, ſive morimur, Domini ſumus* Rom. 14. v. 7. & 8. Deus eſt, *qui definivit dies cujusvis hominis, qui ſtatuit numerum menſium ejus* Job. 14. v. 5. Pſal. 139. v. 16 nequaquam igitur caſu morimur, ſed paternâ Dei per mortem ad ſe nos evocantis tanquam ſummi Imperatoris voluntate; is certum cuique ſtatuit vitæ terminum, quem ubi adventare intelligimus, Deo vocanti promtè obœdiamus. Act. 13 v. 36. *David in ſua generatione cùm inſerviſſet, voluntati Dei obdormivit*, id eſt, poſtquam perfecit ea, quæ DEUS in hoc mundo per ipſum agere conſtituit, placidè deſunctus eſt. Ad hanc conſolationis fontem deducit nos Siracides c. 41. v. 5. *Ne timeas judicium mortis, memento priorum te & ultimorum, hoc enim judicium tuæ carni à Domino.* verſ. 6. *& quid recuſas in beneplacito Altiſſimi? ſive decem, ſeve centum, ſive mille anni* [prætererierint, tandem tamen moriendum erit] Item Apoſt. 2. Tim. 4. v. 6. *Tempus meæ ἀναλύσεως inſtat.* v. 7. *bonum certamẽ certavi* [ſicut ſtrenuus athleta & παγκρατιαστὴς] *curſum conſummavi* [ſicut ſtrenuus curſor ac δρομεὺς] *fidem ſervavi* [ſicut ſtrenuus miles καλὸς καὶ ὑφιστάμενος στρατιώτης] jam finito conſtituto certamine, curſu & militia coronam expecto. *Vixi & quem dederas curſum, bone Chriſte peregi.* 3. *Exemplorum conſideratio.* Chriſtus, qui ſe vocat *viam* Joh. 14. verſ. 6. *per mortem ingreſſus eſt in cæleſtem gloriam* Luc. 24. v. 26. ejus imagini nos conformes fieri decet Rom. 8. v. 29. oportet nos mori cum mortuo, ut reſuſcitemur cum reſuſcitato & glorificemur cum glorificato. Omnes Sancti, qui ab exordio mundi vixerunt, hanc viam ingreſſi ſunt, nec niſi per anguſtam mortis vallem ad latiſſimum & lætiſſimum vitæ æternæ campum penetrarunt, nequaquam igitur peculiarem ſortem expetere vel commune onus recuſare debemus. Ad hunc conſolationis fontem deducit nos Elias Propheta 1. Reg. 19. v. 4. *Sufficit nunc Domine, tolle animam meam, quia non ſum melior Patribus meis*, qui ſcilicet omnes diem ſuum abierunt. Notandum verò hos duos conſolationis ſontes ſecundum ſcilicet ac tertium non eſſe primarios, ſed duntaxat ſecundarios, nec niſi cum reliquis conjunctos firmum contra mortis præſidium ſuppeditare. 4 *Gratioſæ præſentia & auxilii divini in ipſa morte confirmatio.* Benigniſſimus Deus credentibus in Chriſtum ex gratia promiſit, quod non ſolum in omnibus hujus vitæ calamitatibus ipſis præſtò eſſe, ac liberationem, mitigationem, conſolationem illis impertiri velit, ſed q. in media morte ſua gratia & potẽti auxilio eos velit erigere, conſervare & ſuſtentare, ut ſuperatis omnib. mortis dolorib. & angorib. inſtar infantis ex anguſtiis uteri materni in hunc ſpacioſũ mundũ naſcentis ad veram vitam eluctari poſſint. Ad hunc conſolationis fontem remittit nos David Pſ. 23. v. 4. *Etiamſi ambulavero per vallem umbræ mortis, non timebo malum, quia tu Domine* [lux & vita mea] *mecum*, & Pſ. 91. v. 15. *Deum* ſic loquentem introducit. *Cum ipſo ſum in anguſtia, eruam eum & glorificabo eum* v. 16. *longitudine dierum ſaturabo eum & oſtendam ei ſalutem meam.* 5. *Mortis in ſomnum per Chriſtum facta commutatio.* Quod in morte noſtra acerbiſſimum erat, videlicet ſenſum iræ divinæ & maledictionem legis Chriſtus in ſe ſuſcepit, inde mors temporalis piis nõ amplius eſt vera mors, ſed ſuavis ſomnus & ad veram vitam ingreſſus. *Nomina mors retinet, facilis ſunt cætera ſomnus.* Ad hanc conſolationem remittit nos Chriſtus Matth. 9. v. 24. *Non eſt mortua puella ſed dormit.* Joh. 11. v. 11. *Lazarus amicus noſter dormit.* Membra comparationis inter mortem ac ſomnum & plures ejusmodi appellationes & deſcriptiones mortis conſolatorias adduximus ſuperiùs, §. 17. & ſeqq. 6. *A jugo peccati liberatio.* In hac vita circumferimus peccatum in carne noſtra, quod ad lapſus quotidiè nos ſolicitat, unde cum Paulo ingemiſcere omnes aſſiduè cogimur Rom. 7. verſ. 18. *Scio quod non habitat in me, hoc eſt, in carne mea bonum.* verſ. 24. *miſer ego homo, quis me liberabit ex corpore mortis hujus*, hoc eſt, *grave illud jugum, quod à die exitus de ventre matris uſque ad diem reverſionis in terram omnium matrem Adæ filios premit* Sirac. 40. verſ. 1. Sed in morte ab illo liberamur. Ad hanc conſolationem remittit nos Apoſtolus Rom. 6. verſ. 7. *Qui mortuus eſt, juſtificatus eſt à peccato.* Methodius mor-

mortem definit, quod ſit φαρμακευτικὴ κάθαρσις ψυχῆς καὶ σώματος. 7. *A laboribus & miſeriis hujus vitæ ad quietem tranſlatio.* In hac vita nulla datur intercapedo moleſtiæ & laboris, ſed in morte tela calamitatum, quam per omnes vitæ dies teximus, tandem abrumpitur. Ad hanc conſolationem revocat nos Johannes Apoc. 14. v. 13. *Beati mortui qui in Domino moriuntur amodò, quia Spiritus dicit, quòd requieſcant à laboribus ſuis.* Ambroſius de bona morte cap. 3. *Sola mors requies viro.* Cæcilia ſancta virgo. *Non homo, ſed miſeria hominis moritur.* Auguſtinus 1. de civit. Dei cap. 11. *Cùm unicuique mortalium ſub quotidianis hujus vitæ caſibus innumerabiles mortes quodammodo comminentur, quamdiu incertum eſt, quænam earum ventura ſit, quæro utrum ſatius ſit, unam perpeti moriendo, quàm omnes timere vivendo.* Mors eſt vitiorum, malorumque omnium ſepultura. Luther. tom. 1. Jen. Latin. p. 354. *Quemadmodum ſatis magno cum periculo puer ex illa anguſta materni alvi cellula in amplum hoc & jucundũ cœli lumen editur: Sic homo per illam mortis portam ex hac miſera vita in perpetuam vitam immigrat. Et quanquam hoc cœli ſpacium, in quo jam vivimus, item illa terræ magnitudo ſatis ampla videantur, tantò tamen ſunt minora & anguſtiora, ſi ad futuros cœlos compares, quantò uterus maternus anguſtior eſt eo mundo, in quo jam ſumus. Mortua tua eſt, hoc interpretor, deſiit peccare, deſiit jactari, deſiit miſera eſſe.* Lipſ. Cent. 2. Epiſt. 30. 8. *Animæ poſt mortem in ſinum Abrahæ deportatio.* In hac vita anima corporis ergaſtulo incluſa laborum ac dolorum corporis particeps redditur, ſed per mortem ex carcere illo liberata in liberum campum progreditur. Ad hanc conſolationem remittit nos Chriſtus Luc. 16. v. 22. *Lazarus portabatur ab Angelis in ſinum Abrahæ.* Pſ. 142. v. 8. orat David, *Educ ex carcere animam meam.* Sap. 3. verſ. 1. *Juſtorum animæ in manu Dei ſunt, & non tangit illos tormentum.* 9. *Ad jucundiſſimam cum Chriſto, ſanctis Angelis & beatis in cœlo ſocietatem traductio.* In hac vita *peregrinamur à Domino*, ſed in morte in patriam & beatiſſimum Sanctorum conſortium recipimur. Hanc conſolationem monſtrat nobis Apoſtolus 2. Cor. 5. v. 6. *dum ſumus in corpore, peregrinamur in Domino.* verſ. 8. *cupimus magis peregrinari à corpore & præſentes eſſe ad Dominum.* Philip. 1. verſ. 23 *Cupio diſſolvi & eſſe cum Chriſto.* Cypr. in ſerm. de mortal. [quem Auguſt. lib. de prædeſt. Sanct. c. 14. *multis & penè omnibus Eccleſiaſticas literas amantibus ſuo tempore laudabiliter notum fuiſſe aſſerit*] circa fin. *Quis non peregrè conſtitutus properet in patriam regredi? quis non ad ſuos navigare feſtinans ventum proſperum cupidiùs optaret, ut velociter charos liceret amplecti? Patriam noſtram Paradiſum computamus, parentes noſtros Patriarchas jam habere cœpimus, quid non properamus & currimus, ut patriam noſtram videre, ut parentes ſalutare poſſimus? Magnus illic nos carorum numerus expectat parentum, fratrum, filiorum, frequens nos & copioſa turba deſiderat, jam de ſua immortalitate ſecura & adhuc de noſtra incolumitate ſolicita &c. Illic Apoſtolorum glorioſus chorus, illic Prophetarum exultantium numerus, illic Martyrum innumerabilis populus &c.* Et paulò antè: *Ejus eſt mortem timere, qui ad Chriſtum nolit ire, ejus eſt ad Chriſtum nolle ire, qui ſe non credit cum Chriſto incipere regnare.* Et paulò antè: *Mente integrâ, fide firmâ, virtute robuſtâ parati ad omnem Dei voluntatem ſimus pavore mortis excuſſo, immortalitatem quæ ſequitur, cogitemus. Hoc nos oſtendamus eſſe, quod credimus, & cùm accerſitionis propriæ dies venerit, incunctanter & libenter ad Dominum ipſo vocante veniamus.* Bernh. in medit. devotiſ. cap. 6. col. 1196. *Non ſolùm Angeli, ſed Angelorum creator nos expectat. Expectat nos Deus Pater tanquam filios & hæredes, ut conſtituat nos ſuper omnia ſua bona. Expectat nos Filius Dei tanquam fratres & cohæredes, ut fructum ſuæ nativitatis & precium ſui ſanguinis Deo offerat. Expectat nos Spiritus ſanctus, ipſe ſiquidem eſt caritas & benignitas, in qua ab æterno prædeſtinati ſumus, nec dubium eſt, quin prædeſtinationem ſuam adimplere velit. E. quia omnis cœleſtis curia nos expectat & deſiderat, deſideremus & nos quanto poſſumus deſiderio.* 10. *Corporum noſtrorum ad vitam & gloriam reſuſcitatio.* In hac vita circumferimus corpus mortale corruptibile, morbis obnoxium, ſed in morte laceram & detritam illam veſtem Deus nobis exuit, & ejus loco indumentum glorificati corporis nobis reſtituit, eccur igitur corporis amiculum in morte deponere recuſemus. Ad hanc conſolationem revocat nos Johus cap. 19. verſ. 25. *Scio, quòd Redemtor meus vivit, & noviſſimò ſuper pulverem me ſtatuet &c.* revocat nos Chriſtus Johan. 14. v. 19. *Vivo ego & vos vivetis.* revocat Apoſtolus 1. Cor. 15. v. 43. *Seminatur in corruptione, reſurget in ἀφθαρσίᾳ.* v. 44. *ſeminatur in ignobilitate, ſurget in gloria, ſeminatur in infirmitate, ſurget in virtute.* 1. Theſſ. 4. verſ 14. *Si credimus, quòd Jeſus mortuus eſt & reſurrexit: ſic & Deus eos, qui dormierunt per Jeſum, adducet cum eo.* Ambroſius in cap. 8. Luc. *Ubi reſurrectionis fides eſt, non mortis ſpecies, ſed quies eſt.* Atque hæc de conſolationibus Theologicis morti opponendis dicta ſufficiant. Confer ea, quæ ex Scripturis & Patribus de mortis deſcriptionibus propoſuimus ſuperiùs §. 17. & ſeqq.

CAP. X.

Definitionem mortis proponit.

487. Definitio mortis in ſe ac per ſe conſideratæ talis inſtitui poteſt. Mors eſt *pœna humano generi propter peccatum irrogata animæ & corporis unionem ſolvens.* Vel hoc modo: *Mors eſt ſeparatio animæ à corpore pœnæ loco hominibus impoſita, ut magnitudo iræ divinæ adverſus peccatum eò luculentiùs conſpiciatur.* Hæ definitiones extructæ ſunt ex Gen. 3. v. 19. Pſal. 90. v. 10. Rom. 5. v. v. 12. cap 6. v. 23. cap. 8. v. 10. &c. Chriſtus mortis victor ac vitæ reparator ſit mors noſtræ mortis & vitam ſpiritualem in hac vita in nobis inchoët, in futura autem perficiat, Amen. Coronidis loco quaſdam piorum meditationes ac preces ſub ipſum vitæ exitum ardentiſſimâ devotione ad Deum fuſas, & cognatas ejus generis materias hûc referemus.

Iacobus

Jacobus Patriarcha.

Geneſ. 49. v. 18. Salutare tuum expecto Domine.

Thargum Hieroſolymitanum in hæc verba ſic commentatur. Dixit Pater noſter Jacob, non expecto redemtionem Gideonis filii Joas, quæ eſt ſalus temporalis; neque redemtionem Samſonis, quæ eſt ſalus tranſitnria; Sed expecto redemtionem Meſſiæ filii David, qui venturus eſt, ut adducat ſibi filios Iſrael, cujus redemtionem deſiderat anima mea.

Chriſtus in cruce propter nos pendens.

1. Ad Patrem cœleſtem. Pater, remitte illis, neſciunt enim quid faciant. Luc. 23. v. 34.
2. Ad converſum latronem. Amen, dico tibi, hodie meeum eris in Paradiſo. Luc. 23. v. 43.
3. Ad Mariam matrem. Ecce hic eſt filius tuus; ad Johannem diſcipulum; Ecce hæc eſt mater tua. Joh. 19. v. 26. & 27.
4. Ad Patrem cœleſtem. Deus mi, Deus mi, ut quid me dereliquiſti. Matth. 27. verſ. 46. Marc. 15. v. 34.
5. Ad aſtantes. Sitio. Joh. 19. v. 28.
6. Ad eosdem. Conſummatum eſt. Joh. 19. v. 30.
7. Ad Patrem cœleſtem. Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum. Luc. 23. v. 26.

Harm. de paſſ. cap. 14. p. 659. Hæc verba Chriſti docent nos εὐϑανασίας formam, quod ſcilicet debeamus proximo, à quo offenſi ſumus, ex animo remittere, per preces ad Deum nos convertere, de rebus domeſticis Teſtamento diſponere, de Paradiſo unicè cogitare & in manus cœleſtis Patris animas noſtras commendare. Confer Hortul. animæ à Dn. D. Cramero repurgat. ſemit. 7. p. 438.

Oratio venerabilis Bedæ de his ſeptem verbis, quæ Chriſtus in cruce pendens dixit.

DOmine Jeſu Chriſte, Fili Dei vivi, qui in cruce pendens dixiſti. Pater dimitte illis, non enim ſciunt, quid faciunt. Fac, ut ego amore tui parcam cunctis mala mihi facientibus. Et qui dixiſti latroni. Hodiè mecum eris in Paradiſo; fac me ita vivere, ut in hora mortis dicas mihi. Hodie mecum eris in Paradiſo. Et qui dixiſti matri tuæ. Mulier ecce filius tuus; deinde diſcipulo, Ecce mater tua; fac, ut matri tuæ me ſociet amor tuus & caritas vera. Et qui dixiſti, Eli, Eli, lamaſabathani, hoc eſt, Deus meus, Deus meus, ut quid me dereliquiſti? fac me dicere in omni tribulatione & anguſtia mea. Pater mi, Domine mi, miſerere mihi peccatori & adjuva me, Rex meus & Deus meus, qui tuo proprio ſanguine redemiſti me. Et qui dixiſti, Sitio; fac, ut ſemper ſitiam te fontem aquæ vivæ. Et qui dixiſti, Pater, in manus tuas commendo ſpiritum meum, fac, ut in obitu meo perſectè & liberè poſſim ego tibi dicere; Pater, in manus tuas commendo ſpiritum meum, recipe me venientem ad te, quia nunc conſtituiſti terminum temporalis vitæ meæ. Et qui dixiſti, Conſummatum eſt, fac, ut audire merear illam dulciſſimam vocem tuam, ſcilicet: Veni amica mea, dilecta mea, ſponſa mea veni, quia jam diſpoſui penurias tuas conſummari. Veni, ut mecum conſcendas cum Angelis & Sanctis meis in regno meo epulari, jucundari & commorari per infinita ſecula ſeculorum, Amen.

Stephanus Proto Martyr.

ACtor. 7. verſ. 56. Ecce video cœlos apertos & Filium hominis ſtantem à dextris Dei.

v. 59. Domine Jeſu ſuſcipe Spiritum meum.

v. 60. Domine ne ſtatuas illis hoc peccatum.

Paulus Apoſtolus.

2. Tim. 4. v. 6. Ego jam immolor & tempus meæ reſolutionis inſtat.

verſ. 7. Bonum certamen certavi, curſum conſummavi, fidem ſervavi.

verſ. 8. Quod reliquum, repoſita eſt mihi corona juſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die juſtus judex; non ſolùm autem mihi, ſed & iis, qui diligunt adventum ejus.

Oratio, quæ tribuitur S. Dionyſio.

Sigf. Sacc. in Hiſtor. paſſ. p. 249

DUlciſſime Domine Jeſu, ſplendor paternæ gloriæ & Sol juſtitiæ, qui pro me indigno ſervulo tuo dignatus es viliſſimam pati doloris formulam; qui in monte Calvariæ pro mundi redemtione tradidiſti animam, & Patri orans eam commendaſti; præſta mihi hujus amariſſimæ mortis tuæ dolorem pariter & amorem jugiter in pectore meo circumferre, atque ad commoriendum tibi per mortificationem omnium vitiorum quotidiè meipſum exercere, ut appropinquante vitæ termino in luce miſerationum tuarum poſſim reſpirare, & tecum in Paradiſi gaudia feliciter introire. Adeſto mihi morienti, ſuccurre agonizanti, occurre deſideranti, defende me ab hoſtibus, eripe me de ærumnis, conſolare gementem, conforta tremem, refove deficientem, ſuſcipe exſpirantem. Ultimum verbum tuum in cruce, ſit ultimum verbum in hac luce; & cùm ampliùs fari non poſſum, exaudi finale deſiderium meum. Pater in manus tuas commendo Spiritum meum; redemiſti me Deus veritatis, Amen.

Oratio, quæ tribuitur S. Polycarpo.

In lib. Cantion. Pomer.

O Domine Jeſu Chriſte, quando mihi ex hac vita diſcedendum eſt, tunc largire mihi quietam & beatam horam & placidam obdormitionem, ut in vera agnitione & confeſſione tuæ gratiæ cum pace & lætitia meum Spiritum &

miſellam meam animulam tradam, & manibus tuis committam, neque diu macerer, ut quidem millies promeritus ſum, & ut cum corpore meo quiete fruar in terra, & evigilem, & coheres fiam reſurrectionis omnium credentium ad vitam æternam, te lætanter laudem & glorificem, & tibi gratias agam in omni æternitate pro omnibus iis & innumeris beneficiis, quæ mihi toto peregrinationis meæ tempore contuliſti. Ne reputes Domine vetera debita, & ne memineris delictorum juventutis meæ, ſed miſerere mei ſecundùm magnam miſericordiam tuam, & ſuſtenta me in firma fide & conſolatione uſque ad extremum meum halitum, ne peccatum, mors & Diabolus mihi noceant, neque propria mea caro me impatientem reddat, Amen.

Oratio ejuſdem Polycarpi, quam recitat Euſebius libr. 4. Hiſtor. Eccleſiaſt. cap. 15.

PATER dilecti ac benedicti Filii tui JESU CHRISTI, per quem cognitionem tui accepimus, DEUS Angelorum ac virtutum, omniſque creaturæ & omnis generis juſtorum, qui vivunt coram te, tibi gratias ago, quòd hac me die & hora dignatus es, ut partem accipiam in numero Martyrum, in populo Chriſti, ad reſurrectionem vitæ æternæ, animæ ſimul & corporis, in corruptione ſancti Spiritus, in quibus ſuſcipitur in conſpectu tuo hodiè, in ſacrificio pingui & accepto, ſicut præparaſti, jam antè pateſeciſti & adimpleſti, qui mentiri neſcis DEUS verax. Quapropter & te de omnibus laudo, te benedico, te glorifico per æternum Pontificem JESUM CHRISTUM Filium tuum dilectum, per quem tibi unà cum ipſo & Spiritu Sancto ſit gloria nunc & in futuris ſeculorum ſeculis, Amen.

Cyprianus in ſermon. 4. de mortalitate p. 213,

CUM quidam de Collegis & Conſacerdotibus noſtris jam infirmitate defeſſus, & de appropinquante morte ſolicitus commeatum ſibi precaretur, aſtitit deprecanti & jam penè morienti juvenis honore & majeſtate venerabilis, ſtatu excelſus & clarus aſpectu & quem aſſiſtentem ſibi vix poſſet humanus aſpectus oculis carnalibus intueri, niſi quod talem videre jam poterat de ſeculo receſſurus, atque ille non ſine quadam animi & vocis indignatione infremuit & dixit. Pati timetis, exire non vultis, quid faciam vobis? Increpantis vox eſt & monentis, qui de perſecutione ſolicitis, de accerſione ſecuris, non conſentit ad præſens deſiderium, ſed conſulit in futurum. Audivit frater noſter & Collega moriturus, quod cæteris diceret, nam qui moriturus audivit, ad hoc audivit ut diceret. Audivit non ſibi ille ſed nobis. Nam quid diſceret jam receſſurus? didicit imò nobis remanentibus, ut dum Sacerdotem, qui commeatum petebat, intrepidum eſſe comperimus, quid cunctis expediat, agnoſceremus.

Oratio Cypriani, quam ſub die paſſionis ſuæ dixit. In operibus p. 511.

DOmine ſancte Pater, hagios DEUS, hagie & hagie DEUS meus, quis enim major te? tibi gratias & laudem gero DEUS Abrahæ, & DEUS Iſaac, & DEUS Jacob, DEUS Patrum noſtrorum, DEUS Apoſtolorum & DEUS Prophetarum & DEUS Martyrum, qui fuiſti ante mundi diſpoſitionem, DEUS vivorum, venturus judicare vivos & mortuos, qui es DEUS verax, qui ſedes ſuper Cherubim & Seraphin & proſpicis abyſſos, qui vides cuncta priusquam naſcantur, qui habes poteſtatem & rurſus reſtituere, qui habes poteſtatem de arido viride facere. Tu omnium Dominus dominator, libera me ab hoc ſeculo & exaudi me orantem, ſicut exaudiſti filios Iſraël de terra Ægypti & non tibi crediderunt, nec famulo tuo Moſi. Væ peccatis meis. Cùm te levaveris confringere terram, ſub qua fiſſura petrarum me abſconſurus ſum ab ante virtutem tuam? Cui monti dicturus ſum, Cade ſuper me, & cui colli, tege me ab ante metum Domini, cùm te levaveris confringere terram? Rogo Domine, ſubveni mihi, noli ſecundùm actum meum me judicare, nihil enim in præceptis tuis parui. Exaudi me orantē, ſicut exaudiſti Jonam de ventre ceti, ſic exaudias me & ejicias me de morte ad vitam, ſicut Ninivitæ induerunt cinerem & cilicium & pœnitentiam egerunt. Exomologeſin facienti ante conſpectum tuum pro univerſis peccatis meis, qui es amator pœnitentiæ, miſerere mei. Sed & David dicit: Domine propter nomen tuum dele peccatum meum. Et ego deprecans majeſtatem tuam, dele univerſa peccata mea & exaudi me orantem, ſicut audiſti tres pueros de camino ignis, Ananiam, Azariam, Miſaëlem, & miſiſti Angelum tuum cum tymbo roris & confuſus eſt Nabuchodonoſor præpoſitus regni, quoniam tu es Rex regnantium & Dominus dominantium, qui ſolus habes immortalitatem & lucem habitas inacceſſibilem, quam nemo hominum videt, nec videre poteſt. Exaudi me orantem, ſicut exaudiſti Danielem de lacu leonum, & miſiſti Abakuk Propbetam, & attulit ei prandium, & dixit: Prande prandium, quod tibi miſit Deus. Ex dixit Daniel: Non relinquet Dominus quærentem ſe. Exaudi me orantem, ſicut exaudiſti Tobiam & Saram, dum orarent in atrio domus ſuæ, tunc obtulit pro eis Raphaël Angelus orationes eorum, ſic & tu exaudias preces meas, & admittas ad aulam ſanctam tuam orationes meas, & continenter mittas Angelum tuum, qui deleat univerſa delicta mea, ſicut deleſti Spiritum immundum à Sara filia Raguel, & illumines cor meum, ſicut illuminaſti oculos Tobiæ. Exaudi me orantem, ſicut exaudiſti Ezechiam Regem Judæ, & deleſti ab eo infirmitatem, ſic & à me auferas infirmitatem carnis & augeas mihi ad fidem, ſicut illi auxiſti annos quindecim ad vitam. Libera me de medio ſeculi hujus, ſicut liberaſti te clam de medio Amphiteatro, libera me ab omni infirmitate carnis meæ. Te deprecor Pater maje-

ſtatis

ſtatis, qui in fine temporum miſertus es noſtri, mittens nobis Jeſum Chriſtum Filium tuum Dominum Deum Salvatorem noſtrum, natum ex Maria virgine de Spiritu ſancto annunciante Gabriele Angelo, per quem nos liberaſti de periculo mortis imminentis. Et te deprecor Filium Dei vivi, qui feciſti tanta miracula, qui in Cana Galilææ de aqua vinum feciſti propter Iſrael, qui cœcis oculos aperuiſti, qui ſurdos audire feciſti, qui paraliticos ad ſua membra revocaſti, qui ſolviſti linguas blæſorum, Dæmonio vexatos ſanaſti, claudos currentes feciſti velut cervos, mulierem de profluvio ſanguinis liberaſti; mortuos ſuſcitaſti, ſuper aquam pedibus ambulaſti; qui Petro labenti manum tradidiſti, qui mare fundaſti & terminum ei poſuiſti & dixiſti, huc uſque venies; & hic te confringes in virtute tua. Te deprecor Filium Dei vivi propter univerſa commiſſa mea, qui es in cœlis Filius in Patre, & Pater in te in ſempiternum, qui ſedes ſuper Cherubin & Seraphin honoris tui. Tibi aſſiſtunt Angeli, Archangeli, numerus innumerabilis, timentes & paventes honorem & virtutem tuam, clamantes voce magna, & dicentes: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus DEUS Sabaoth. Tu ipſe nobis Teſtamentum feciſti. Petite & accipietis; pulſate & aperietur vobis. Quodcunque à Patre petieritis in nomine meo, ego à Patre peto ut accipiatis. Ego peto ut accipiam, quæro ut inveniam, ego pulſo ut aperiatur mihi, ego in tuo nomine peto, ut tu à Patre petas & detur mihi. Paratus ſum propter nomen tuum victimam ſanguinis fundere, & quodcunque tormentum ſuſtinere. Tu es Domine adjutor meus & deſenſor, defende me ab adverſario meo. Angelus tuus lucis protegat me; quoniam tu dixiſti, quod credentes petieritis per orationem, dabitur vobis. Omnis homo mendax, tu es verax. Sicut tu repromiſiſti, poteſtatem habes Domine dare mihi omne Sacramentum cœleſte, ut dignus ſim faciem Sanctorum tuorum videre. Spiritus in me operetur, voluntas tua in me fiat, quoniam tibi ſpopondi omnibus diebus vitæ meæ, qui paſſus es ſub Pontio Pilato bonam confeſſionem, qui crucifixus deſcendiſti & conculcaſti aculeum mortis. Devicta eſt mors, devictus eſt inimicus Diabolus. Tu reſurrexiſti à mortuis & apparuiſti Apoſtolis tuis, ſedes ad dextram Patris, qui venturus es judicare vivos & mortuos. Tu dominaberis, libera me de manu quærentis animam meam. Per nomen tuum libera me ab adverſaria poteſtate, ut operam des vincendi inimicum meum, quoniam tu es potens aſſertor & Advocatus precum & petitionum noſtrarum animatum. Die ac nocte interpelles pro peccatis meis, orationem meam proferas ad Patrem tuum. Et tu Domine ſancte Pater digneris reſpicere ſuper preces meas, ſicut reſpexiſti ſuper munera Abel. Digneris me liberare ab igne & pœna perenni, & ab omni tormento quod paraſti iniquis, per bunum & benedictum JESUM Chriſtum Salvatorem nuſtrum, per quem tibi laus, honor, virtus, gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

Tom. VIII.

B. Martinus Epiſcopus apud Sulpitium Severum Epiſt. 3. ad Baſſulam ſocrum.

GRavis eſt Domine corporeæ pugna militiæ, etſi ſatis eſt, quod huc uſque certavi, ſed ſi adhuc in eodem labore pro caſtris tuorum ſtare me præcipis, non recuſo, nec fatiſcentem cauſabor ætatem. Munia tua devotus implebo ſub ſignis tuis; quoad ipſe juſſeris, militabo, & quamvis optata ſit ſeni miſſio poſt laborem, eſt tamen animus victor annorum & cedere neſcius ſenectuti, ac ſi jam parcis ætati; bonum eſt mihi Domine voluntas tua, hos autem, quibus timeo, ipſe cuſtodies.

Ambroſius Mediolanenſis Epiſcopus apud Paulinum in ipſius vita.

In præfat. operum Ambroſii.

DUm lectulo decumberet, nobilibus viris & amicis ad eum venientibus & perſuadere volentibus, ut diuturniorem ſibi vitam à Domino impetraret, præclariſſimam illam & Apoſtolico viro dignam ſententiam dixit. Non ita inter vos vixi, ut me vixiſſe pudeat, nec mori timeo, quia bonum habemus Dominum. Hoc Ambroſii apophthegma Auguſtinus referente Poſidonio in ipſius vita, ut ſapientiſſimum & piiſſimum, laudavit ac prædicavit. Ideo enim eum dixiſſe intelligendum eſt, nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus, ne crederetur præſidens de ſuis purgatiſſimis moribus præſumſiſſe, non ſic vixi, ut me pudeat inter vos vivere, hoc enim dixerat ad illud, quod homines de homine noſſe poterant. Nam ſciens examen æquitatis divinæ de bono Domino dicit ſe magis quàm de ſuis meritis confidere, cui etiam in oratione Dominica quotidiè dicebat: Dimitte nobis debita noſtra.

Tom. 1. operum Aug. col. 277.

Quidam Epiſcopus tempore Auguſtini apud Poſidonium in ipſius vita.

CUm Auguſtinus ad quendam Coepiſcopum & familiariſſimum ſuum amicum viſitandum jam morti appropinquantem venditaſſet, & ille manus geſtu ſe de ſeculo exiturum ſignificaret, atque illi ab Auguſtino eſſet reſponſum adhuc eum Eccleſiæ neceſſarium vivere poſſe, ille, ne putaretur vitæ cupiditate teneri, reſpondit. Si nunquam, benè; ſi aliquando, quare non modo, quam ſententiam Auguſtinus mirabatur & laudabat.

Bernhardus referente Guilielmo Abbate lib. 1. de ipſius vita cap. 13.

In operibus Bernh. col. 1114.

CUm extremum jam trahere Spiritum videretur, in exceſſu mentis ſuæ ante tribunal Domini ſibi viſus eſt præſentari. Affuit autem & Satan ex adverſo improbis eum accuſatio-

ſationibus pulſans. Ubi verò ille omnia fuerat proſecutus & viro Dei pro ſua fuit parte dicendum, nil territus aut turbatus ait. Fateor, non ſum dignus ego, nec propriis poſſum meritis regnum obtinere cœlorum. Cæterùm duplici jure illud obtinens Dominus meus, hereditate ſcilicet Patris & merito paſſionis, altero ipſe contentus, alterum mihi donat, ex cujus dono jure illud mihi vendicans non confundor. In hoc verbo confuſus inimicus, conventus ille ſolutus & homo Dei in ſe reverſus eſt.

Idem reſponſum Bernhardi verſibus redditum.

PErdita traduxi duræ meæ tempora vitæ,
Uoica ſed miſero hæc ſpes mihi certa manet.
Quod duplici Chriſtus cœlum de jure Redẽtor
Poſſidet & regni gaudia læta Patris.
Natus ab æteroo primum eſt quia mente parentis
Deinde quod emeruit regna beata cruce.
Contentus primo cœlum quod poſſidet heres
Quod meruit, donat jus mihi, morte, Deus.

Formula conſolandi ægrotos, quæ inter Epiſtolas Anshelmi Manuſcriptas in Bibliothecis Angliæ & aliis aſſervatur.

SAcerdos dicebat. Lætaris, quod in fide Chriſtiana moreris? Reſpondeat etiam. Fateris te tàm malè vixiſſe, ut meritis tuis pœna æterna debeatur? Reſpondeat, etiam. Pœnitet te horum? Reſpondeat, etiam. Habes voluntatem emendandi, ſi haberes ſpacium. Reſpondeat etiam. Credis, quod pro te eſt mortuus Dominus Jeſus Chriſtus? Reſpondeat etiam. Agis ei gratias? Reſpondeat etiam. Credis te non poſſe niſi per ejus mortem ſalvari? etiam. Age ergò dum ſupereſt in te anima, in hac ſola morte totam fiduciam tuam conſtitue, io nulla alia re habeas fiduciam, huic morti te totum committe, hac ſola te totum contege, hac morte te totum involve. Et ſi Dominus tuus te voluerit judicare, dic. Domine, mortem Domini noſtri Jeſu Chriſti nhjicio inter me & tuum judicium, aliter tecum non contendo. Et ſi tibi dixerit, Quia peccatores, dic. Domine, mortem̃ Domini noſtri Jeſu Chriſti pono inter te & mea peccata. Si dixerit tibi, quod meruiſti damnationem, dic. Domine mortem Domini noſtri Jeſu Chriſti obtendo inter me & merita mea, ipſiusque meritum offero, pro merito quod ego debuiſſem habere, nec habeo. Si dixerit, quod tibi eſt iratus, dic. Domine mortem Domini noſtri Jeſu Chriſti oppono inter me & iram tuam. Quo expleto dicat infirmus ter. In manus tuas commendo Spiritum meum. Confer hortul. animæ à D. Cramero edit. p. 415.

Georgius Fabricius in Supplemento Chronici Miſnenſis.

PRæpoſitus quidam Afranus vocato ad ſe ſuę ſocietatis Canonico juvene erudito & bono, eum rogavit, ut ſibi tres res gratas faceret, ſi fortaſsè contingeret, ut in agone ſibi adeſſet, quòd cùm ſubmiſsè polliceretur ſe facturum, primum eſt, inquit, ut me admoneas ſudoris Chriſti, quẽ in anguſtia ſui pectoris copiosè effudit, ne videlicet peccatorum multitudine in meo angore obruar. Alterum, ut me admoneas omnium dolorum & acerbitatum, quas Chriſtus in cruce ſuſtinuit, ne rigorem & pœnas delictorum in mea infirmitate ſentiam. Ultimum ut verborũ me admoneas, quæ locutus eſt Chriſtus, quibus pro crucifigentibus ſe oravit & latroni promiſit Paradiſum, ne ipſe extremo Spiritu deficiam, ſed ut Chriſtus ſuâ caritate me recipere in manum & cœlos aperire mihi dignetur, qui meis meritis ſervari nequeo, ac cœleſte regnum obtinere. Hæc Canonicus ille juvenis multis hominibus retulit, quia cum alacritate mori ſuum præceptorem vidit & in pluribus poſtea locis inolevit, ut is conſolandi modus apud morientes ſervaretur.

Preces D. Martini Lutheri jamjam morituri apud Sleidanum lib. 16. Hiſtor.

PAter mi cœleſtis, Deus & Pater Domini noſtri JESU Chriſti, Deus omnis conſolationis, ago tibi gratias, quòd Filium tuum Jeſum Chriſtum mihi revelaſti, cui credidi, quem ſum profeſſus, quem amavi, quem celebravi, quem Pontifex Romanus & reliqua impiorum turba perſequitur & afficit contumeliâ. Rogo te mi Domine Jeſu, ſuſcipe animulam meam. Mi Pater cœleſtis etiamſi divellor ex hac vita, licet corpus hoc mihi jam ſit deponendum, certò tamen ſcio, me tecum eſſe permanſurum in ſempiternum, neque poſſe me tuis ex manibus à quoquam avelli.

Philippi Melanchthonis pro beato vitæ exitu.

CUr metuam mortem? mors non eſt, mortis imago eſt,
Nam merito nitor maxime Chriſte tuo.
Vermis adhuc ſpiro, moriturus fortè ſub horam,
Mors etenim certa eſt, funebris hora latet.
Ergo Gnate DEI tibi me jam trado Redemtor
Vivam ſeu moriar, ſanguine vivo tuo.

Jul. Cæſ. Scaligeri,

O Anima emigra! Chriſto moriente quid horres?
Vita mori in ligno voluit, ne morte perires.
Arbore mors venit, ſed in arbore vita redemta eſt.
Alter Adam reddit vitam, quam perdidit alter.
Chriſte Deus, tua mors quid non queat illa mereri?
En tecum moriar, tecumque ex morte reſurgam.

O ani-

O anima emigra! cœlos contemplor apertos,
Et Chriſtum dextrâ oos ad ſua regna vocantem.
I propera, i felix, ſequere ad meliora trahentem,
Ne trepida, comitaote Deo contemoe pericla.
Balat ovis, vox nota tibi dulciſſime Jesu.
Balat ovis, dormiat ovis, booe paſtor adeſto.
Pande ſinus, aperiq; tuæ bonitatis ovile.
Laudibus ĩmoriar Chriſti nunquam moriturus.
Cum Chriſto morior, cum Chriſto ex morte reſurgo.

Ejusdem.

Egredere ô miſeris multum defuncta ruinis,
Egredere & ſervis ſervilia regna relinque.
Aude, hoſpes, tenebris horrendi imponere finẽ
Exilii & patriæ ſperatas quærere ſedes.
Triſtes exuviæ, falſæq; iocommoda lucis,
Iſthic nunc ſera turba jace. Nos libera cœli
Pignora promiſſo iamiam potiemur olympo.
Tu modo, nate Deo, rerum pia victima Jeſu
Aſpice nos, qui cuocta animas, ſpes unica, mortem
Exue morte novâ atq; nova vita indue vitam.

Ἀδήλου.

IN te Chriſte mori quàm feliciſſima mors eſt,
Cùm potiùs vitæ mors ea principium.
Tranſitus è vivis vitæ melioris origo,
O utinam liceat ſic mihi Chriſte mori!

Johannis Alberti Ducis Megapolitani.

In hortul. anim. D. Crameri ſemit. 7. p.456. & in append. tract. de myſterio corporis ſpiritualis p.188.

NUnc igitur, quod verè ſelix fauſtumq; ſit, finem decurſæ vitæ ac laborioſæ peregrinationis meæ adeſſe ſentio: oune igitur lætiſſimum beatæ commigrationis nuncium lætus accipio. Tempus eſt, ut tandem laſſus curis, ſeſſus de via, defatigatus curſu, ex hoc non ſatis oportuno & ſordido breviſſimæ commorationis diverſorio diſcedam, & in patriam jamdiu ſperatam optatamq;, cujus ipſa mœoia jam nõ ita procul apparere proſpicio, commigrem. Quoniam igitur commorandi tantùm, oon habitaodi diverſorium dedit ipſe Deus, ex hac vita tanquam ex hoſpitio non tanquam ex domo lętus & ageus gratias emigrabo. O felicem ex hac vita diſceſſum! O lætiſſimum diem, diem inquam meæ migrationi, novo meo natali diei, triumpho meo conſecratum. Hoc uoicum reſtat ex laboribus, periculis & curis omnibus certamen, jam ſeſe mea redemtio, ſalus mea, vita mea, jam veluti ex longa & difficili navigatione tutus ſeſe & planè tranquillus portus, jam ſeſe aurora clari prænuncia Solis oſtendit. Jam ipſe Sol juſtitiæ meæ Filius Dei Jeſus Chriſtus mihi propiùs exoritur & tenebris meis pręclarã lucem præſert, mihiq; iter ad aſtra, h.e. æterna cœli regna ſuo ſanguine à vepribus & dumetis perpurgatum patefecit. Gaude mea anima, quid ioquam mea? imò Chriſti anima. Hujus enim precioſo ſaoguine redemta es: gaude, ioquam, anima & lætare in Deo ſalutari meo. Egredere cum Lotho ex Sodoma, nec reſpice. Tranſi per mare rubrum, ut è manibus perſequentium elabaris & in terram lacte & melle fluentem intres. Cœleſtia ſpectato, humana cootemnito. Cœlo nata es, cœlo redemta es, cœlo electa & ſanctificata es, cœlo deberis. Illic tibi jampridem innocentis mactati Agni ſanguine, lætiſſima ſedes parata eſt. Illuc oculos defige, illuc reſpice & moleſtam immundę carnis ſarcinam cupidè depone. Jam tibi Abrahæ patet ſinus, jam ipſi cœli ceu Chriſto ex Baptiſmo aſcendenti panduntur, jam tibi palmiti Chriſto per fidem inſerto, ejusdemq; purgato ſanguine Paradiſus aperitur. Sentis diſcedendi moleſtiam? ſuſtine paululùm, punctum temporis eſt, quo te expediet Deus. Perſer magno & infracto animo & obdura ſortiter. Semel & breviſſimi temporis ſuſtinere labores, & quod ſemel perſolvendum eſt debitum, maturè ſineque verſora perſolvere, quàm diutiùs in hujus mundi improbitate verſari, multis partibus melius eſt. Non morieris, ſed vives vitam ſempiternam & narrabis opera Domini. Unus dies in illo ſanctiſſimo beatorũ Concilio omnibus humanæ vitæ ſeculis eſt anteponendus. Tu verò corpus, in quo alendo, curando, fovendo, reficiendo oimis multùm temporis conſumendum ſuit, tu, inquam, cujus pondere anima mea nimis ſæpè ad terram depreſſa, minoùs liberè ſe ad cœleſtia potuit attollere. Tu igitur, quoniam Dei ſtat ſententia, ut ſicuti de terra ſumtum es, in terram redeas, idq; tibi toties tot morborum geoeribus & caſibus humanis, quorum breviſſimum hactenus interceſſit intervallum, ceu ſignis fuit denunciatum, trade te quieti, intra io cubiculum tuum, claudę oſtium, abſcondere modicum, donec tranſeat indignatio. Corruptio tua erit purgatio, multò prodibis glorioſiùs, ſemioaris corruptibile, reſurges incorruptibile, ſeminaris in ignominia, reſurges cum gloria; ſeminaris infirmum, validum vegetumq; reſurges. Geſſiſti perſonam terreni, geres perſonam cœleſtis & io carne tua faciem Dei aſpicies; ſatiaberis, cùm ad imaginem ejus evigilaveris; tibi reditus in vitam certiſſimus eſt propoſitus. Quin etiamſi ex uoiverſa rerum Natura amitteris, Domino tamen tuo, qui eſt os ex oſſibus tuiS, & caro ex carnè tua, cui inſitum es, nunquam amitteris. Ipſo evocaote prodibis, depoſitum repentè redderis. Ille Lazarum jam colliquefactum & putreſcentem unico verbulo ex ſepulchro vivum & planè vegetum excitabat. Idem ille in te quoq; excitando virtutem ſuam oſtendet. Cruciaris nunc quidem, torqueris & angoribus cooflicteris; momentum eſt, jam jamq; liberaberis. Univerſa rerũ Natura deſiderio finis ſui afficitur & hunc extremũ mortalis conditionis diem videre cupit. Tune quietem recuſares? Tu ſummi Imp. te ex ſtatione vitæ ceu ex præſidio evocantis mandato non pareres? age igitur, pergat, inſtet, urgeat ipſa mors; & ſolvat; quod ut ſolveretur, fuit conglutinatum. Mors non peſtis mihi, non acerba, non luctuoſa, ſed beneficii loco numerabitur. Illa mihi pacem & lætitiam nunquam perituram afferet. Has ego oculorum tenebras non invitus ſubibo, ut æternã lucem aſpiciam. Tu modò ô ſalus mea, Fili Dei Domine Jeſu Chriſte, qui me ex inferno eruiſti, meq; de manu mortis ſalvum feciſti, ſi unquã affuiſti mihi, nunc in hoc ſupremo vitæ meæ mortalis articulo laboranti adeſ. Ad te animam erigo, tibi manus tendo, tibi æger hic & languidus ſpiritus ducitur, te invoco, te unicè deſidero, tibi ſuſpiro; ad te confugio, à te opem peto, tibi me penitus

trado, totumq́;, ô Rex meus & Deus meus, qui hanc carnis humanæ in te ſuſtuliſti miſeriam, ut mihi aditus in cœlum pateret; qui in ara crucis ſanctam egiſti animam, ut ego in cruce expirans reviviſcerem: tu animæ tranquillitatem largitus es mihi, tu terrorem mortis ſuſtuliſti, tu vitæ parens, tu dux vitæ ne derelinquas me. Domine Deus, ne diſceſſeris à me, feſtina ad ferendum auxilium mihi, Domine ſalutis meæ. O verbum æterni Patris, fac quæſo, ne unquam ex pectore meo evaneſcat illud verbum. Hæc eſt vita ęterna, ut te verum Deum & quem tu miſiſti Jeſum Chriſtum, agnoſcant. Illud verbum, quo latronem, cùm jam extremum ſpiritum duceret, ſuaviſſimè conſolatus es, ſancto Spiritu tuo in corde meo obſigna: Hodie mecum eris in Paradiſo. Fac igitur, ut placidè ex hoc diverſoriolo emigret anima mea & extrem⁹ ſpirit⁹ me⁹ ſanctiſſimo tuo & planè paterno corde excipiatur, ut qui ex te cœpit initium, tibi dedicetur, in te hic poſtremus vitę meę mortalis actus finiatur. Da; ut ex hujus corporis compagibus te Duce, ceu per mare rubrum, victor perrumpam. In manus tuas commendo ſpiritum meum, redemiſti me Deus veritatis. Nunc igitur ad requiem tuá ingredere anima mea, quia Dominus benefecit tibi, quia eripuit te de morte, oculos tuos à lacrymis, pedes à lapſu continet. Depugnavi præclarè, curſum confeci. Nunc tempus eſt, ut in eundem portum, ex quo egreſſus ſum, magna jactatus tempeſtate confugiam. Deinceps corona juſtitiæ mihi repoſita eſt, quam ipſe Dominus in illa die mihi reddet. Munde vale, ſatis exercuiſti me, jam nunc quære alium, cui faceſſas negotium. O dulcis cœli regia! ô ſuaviſſima patria ſalve! Hæc omnia paucis mutatis repetit Johannes Roſa Profeſſor Academiæ Jenenſis in quadam oratione.

E.R.P. morituri precatio.

TU verò Deus, infinitæ miſericordiæ & philantbropiæ, Rex & Domine Sionis tuę, qui eſt populus fidelium tuorum, ex quo ego etiam unus ſum, tuâ gratiâ merâ, tuoq́; gratuito beneficio & dono tuo prorſus, in hoc natus, in hūc à te cooptatus, vocatus & evocatus, ut ſim & maneam in fidelibus tuis, conſors horum, fide in te mea, quæ quamvis languida in me eſt; fides eſt tamen; ô ne obliviſcaris mei in calamitatibus meis, ô adſis mihi hoc tempore, quo nunquam mihi magis fuit opus ope tuâ, morienti jam & conflictanti cum morte & mortiferis doloribus animi & corporis. Confirma ſpiritum meum Spiritu tuo ſancto adverſus conatus & tentationes Diaboli, nec deficiat fides mea, qui conſervet in me & corroboret promiſſiones ſalutis tuæ, ut perſeverem manere in te usq; ad finem. Sonet in auribus meis, iteret indeſinenter Spiritus S. tuus meo ſpiritui in corde meo; illoquere hanc ſalutarem vocem in cor meum, inculca ei fiet tuum; dic meo ſpiritui tuo Spiritu vocem hanc tuam lætiſſimam & ſalutarem conſolationis tuæ: Hodie mecum eris in Paradiſo. Quod unius fidelis fidei dicis & precibus reſpondes, id dicis & reſpondes omnibus, & pertinet ad ſingulos & univerſos, qui æquè diligis univerſos tuos. Quod promittis minimo ex fidelibus tuis, mihi etiam promittis, qui ſum etiā ipſe ex tuis; quocunq; loco; neq; à te magnitudo culpæ ſed pœnitentiæ & converſionis fides & veritas reſpicitur. Confirma me Spiritu tuo, ut te ſequar evocantem firmâ fide in locū eum, ubi fruatur Spiritus meus conſpectu tuo & conſuetudine tua & conſolationes percipiat Abrahamicas in quiete & pace & ſinu fidei & contemplatione gratiæ & beneficiorū æternorum tuorum & inchoato uſufructu horum & regni tui, inq; gratiarum actione & celebratione tui, usq; ad tempus lætiſſimæ reſurrectionis corporis mei, quādo reſuſcitatum corpus meum reddes animæ meæ, ut totus ego animo & corpore toto, perfecteq́; regno tuo fruar, completis prorſus pleniſq́; beneficiis omnib. ſalutis tuæ, qui dilexiſti me ab æterno, ante mundi initia, quando decreviſti & prædeſtinaſti mihi ſalutem tuam, ab incarnatione dilecti Filii tui, in quo & propter quem me diligis & tum diligere cœpiſti à tanto tempore & omnes fideles tuos, quod probat mihi & perſuadet fides in te mea, cujus donum mihi contuliſti, de mera ſolaq́; gratia tua, quâ conſerver. Hanc igitur mihi conſerva, confirma, auge: Hoc ſit mihi viaticum in itinere hoc meo ad te Sionico. Hæc ſit baculus mihi & pedum tuum per vallem miſeram, aſperam & aridam, quam peregrinor jam per tot annos vitæ meæ, per quos expectavi hunc diem, hanc horulam tuam & meam, quâ me ad te evoces. Recordare Domine precum mearum, quarum formulam tu noſti Pater: quas jam per multos annos vitæ peractæ meæ ad te facio languidius quidem & ſegnius quàm Spiritus meus ipſe probare in me potuit, ſed tamen per tuam gratiam aliquas. Ambulo per caligınem mortis corporis hujus. Ne dele lychnum fumantem, alliga quaſſam arundinem, qui ſum & ipſe unus ex minimis tuis, ſed tuus tamen, cujus languida fides eſt, ſed fides tamen. Confirma hanc mihi ſic, ne dubitem, me etiam ſtatim poſt mortem, quando emigrabit Spiritus meus, incepturum tecum eſſe. Memento mei memoriā miſericordiæ tuę, ô Domine Deus Pater Jeſu Chriſti Filii tui & propter hunc noſter Pater, Deus Filius & Deus ſancte Spiritus, Deus unice in tribus perſonis, unum tria, tria unum. Jeſu Redemtor, Salvator, σωτήρ, dimitte ſervum tuum in pace, redemiſti me Deus fidelis. In manus tuas commendo Spiritum meum. Hodie ſim tecum ô Chriſte in Paradiſo tuo, ab hora mortis meæ, à tempore migrantis Spiritus mei ſim tecum, ſit Spiritus meus, anima mea, qui ſum ego, usq; ad reſurrectionem corporis mei & poſtea inde animo & corpore totus in toto regno tuo æterno in æternum. Amen. Reſponde mih inclamanti te Fili Dei Jeſu Chriſte, itera migra[illegible]ti, oro iterum, vocem tuam in aurib. meis, in corde meo verbum tuum. Hodie eris mecum in Paradiſo, ut meum cor, meus Spiritus hæc ſentiant & teneant ad extremum usque, & perſeveret usque ad finem fides mea, ut nunquam à te divellar in omni æternitate. Ad hanc vo[illegible]n tuam migret Spiritus meus Amen. [illegible] me-cum eris in Paradiſo.

Epi-

Epiſtola conſolatoria D. I. G. ad amicum lethaliter ægrotantem.

S. Clariſſime Vir, mihiq; longè Cariſſime, allatum eſt ad me, in recidivam te incidiſſe ac graviter omninò decumbere. Doleo certè ex animo nontàm tuam, quam tuorum vicem. Nota mihi ſingularis tua pietas & patientia, ideò nullus dubito, quin animo æquiſſimo, qvicquid ærumnarum Deus imponit, ſis toleraturus. Verſaris in Schola Theologiæ practica, oſtendendum jam reipſa, quid profeceris. Carnis afflictio iſta erit maximum Spiritus incrementum. Beatiſſimum te hoc nomine judica, quòd ſancta cruce Chriſto conformeris, à mundo abſtraharis, & ad cœleſtis patriæ deſiderium excideris. Languet caro, ſed certò crede, brevi revireſcet ac germinabit, ſi non ad hanc, certè ad cœleſtem & immarceſſibilem iſtam vitam. Circumſpice mecum, quid rerum in mundo jam agatur atq; habeatur, quid quæſo eſt, quod ad vitam diuturniorem magnoperè aliquem invitare poſſit? Reipſa experior, vita diuturniore me nihil aliud lucrari, quàm quod plura mala agam, plura videam, plura patiar. At mei, inquis, in mœrore maximo relinquendi: an verò exiſtimas, eos tibi magis curæ atq; cordi eſſe, quàm Deo, qui plus in eos impendit: Sapientiſſimus ille ac Clementiſſimus Pater exactiſſimè novit, quid tuis, quid tuorum rebus magis cōmodum ſit. Cogita non quâ, ſed quò voceris, & quicquid doloris atq; afflictionis in hoc gymnaſio, in quo jam ſudas, tibi exantlandum patientiſſimè tolerabis. Spes præmii minuet dolorem flagelli. Chriſtianus es, ſortem Chriſtianorum ne reſpue. Filius Dei es, utiq; ergò & hæres: integram hereditatem accipe: in hac vita Deus filiis ſuis deſtinavit crucem, in futura tandem cœleſtis gloriæ lucem: in hac vita diſtribuit illis calicem tribulationis, in futura demum offeret calicem ſalutaris conſolationis. Caro non intelligit crucis myſterium, cave ergò, ne carnis judicium ſequaris. Spiritu Dei renatus es, Spiritus judicium ſequere, quodnam verò illud? Audi Spiritum in Scripturis loquentem: Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolationem accipient. Per multas tribulationes oportet nos ingredi in regnum cœlorum: quòd ſi ergò plurimæ te exercent tribulationes, collige ex eo, quòd in veta ad regnum cœlorum via ambules. Pugnas ſat ſcio, precibus; pugnabo tecum, vinces, mihi crede, imò vero Deo, qui id promiſit, crede: vinces & coronaberis. Vale Cariſſime mi, & literis tumultuariis ignoſce, Dominus Jeſus conſortet, roboret, ſuſtentet, & ad gloriam te evehat, Amen.

Alia ejusdem autoris & argumenti.

Salutem & corporis præſertim verò animæ à Chriſto incolumitatem!

ALlatum eſt ad me, Reverende & Doctiſſime Vir, amice & frater in Chriſto conjunctiſſime, gravi iterum morbo te oppreſſum eſſe. Doleo ſanè ex animo vicem tuam, præſertim verò tuorum, ſed ſolatur me pietas & patientia tua ſignis minimè dubiis jam ante perſpecta. Afflictio illa corporis erit incrementum Spiritus: Corruptio hominis exterioris erit renovatio interioris. Incrementum tribulationis erit augmentum conſolationis. Ita enim nobiſcum agit archiatros ille noſter. Per amaram crucis medicinam animæ noſtræ ſanitatem procurat. Quod ſi fortè morbus hoc nomine contriſtat, quod ſoleat eſſe mortis anteambulo, noris Chriſti morte mortem noſtram extinctam & in ſomnum ſuaviſſimum commutatam, ſi dormit Lazarus, dicunt diſcipuli, melius habebit: veri omninò judices! Qui in Chriſto obdormiſcunt, melius habere incipiunt, ex maris fluctibus ad portus tranquillitatem, ex perpetua militia ad victoriç coronam, ex variis terrorib. ad plenam ſecuritatem perveniūt. Nec videatur præmaturus finis vitæ, quæ Deo maturuit. Diu eum peregrinati ſumus, tand. redeundū eſt domum. Quantum decedit huic vitæ, quæ eſt mors vitalis, tantum accedit illi, quæ eſt vita im̃ortalis. Quis dubitet crucem luce, onera honore, afflictionem recreatione permutate? Quis non malit victor regnare cum Chriſto, quàm miles pugnare cum Diabolo? Involve te morti Chriſti, abſorpta erit mors tua: Involve te juſtitiæ Chriſti, deleta erunt peccata tua. Involve te lateri Chriſti, ab ira divina abſconderis penitus. Excedat atq; excidat animo peccator. pōdus, obverſetur pōdus ſatisfactionis Chriſti. Quid tam ad mortem cōmiſerit homo, quod Filius Dei ſua morte non poſſit ſanare? Eripiet te Dominus ex hac morbi morte, vel ad hanc vel ad alteram vitam. Quicquid Deo placuerit, tibi etiam placeat: ubicunq; vivimus, Domino vivimus, Abnega teipſum penitus & voluntatem tuam divinæ reſigna voluntati. Novit ille rectiùs quid tibi, quid tuis utilius. Novit id ſapientiſſimè & procurabit benevolentiſſimè. Pater enim eſt & talis Pater, qui ut te poſſit habere filium, unigenito ſuo Filio non pepercit, ut te conſervaret in morte vivum, Filium ſuum in mortem tradidit. Huic te ccede, non fallet expectationem tuam: virtus illius in tua infirmitate perficietur, pugnabit in te & coronabit te: Pugnabimus & nos tecum precibus. Vale in Domino, qui ſi volet, valebis brevi etiam corpore.

TRACTA-

TRACTATUS SECUNDUS

DE MORTUORUM RESURRECTIONE.

I.

Commendatio hujus doctrinæ.

EXpoſito primo ex Noviſſimis videl. *morte*, tranſitum facimus ad alterum, quod eſſe diximus *mortuorum reſurrectionem*. Ut enim vitæ opponitur *mors*, quæ eſt vitæ privatio, ita morti opponitur *reſurrectio*, quæ eſt vitæ reſtitutio, ejus quod priùs ceeidit ſtatio ſive reſuſcitatio. Confer ea quæ de ordine Noviſſimorum dicta ſunt ſuperiùs §.8. Meritò autem doctrina de mortuor. reſurrectione nobis debet eſſe grata & commendata 1. quia *eſt myſterium Naturá ignotum*, in ſolo a. verbo patefactum ac revelatum. Actor.17.v.32. *cùm Athenienſes Areopagitæ audirent reſurrectionem mortuorum, quidam Paulum irridebant, quidam verò dixerunt, audiemus te de hoc iterum*. Auguſt. in Pſal. 88. *In nulla re ſic contradicitur Chriſtianæ fidei, quam in reſurrectione carnis.* 2. quia eſt *omnis vivifica conſolationis*, in quibusvis adverſis & in ipſa morte *fundamentum. Hæc ſpes repoſita eſt in ſinu meo*, inquit Jobus cap.19.v.27. poſtquam de reſurrectione confeſſionem ediderat, unde etiam Actor.23.v.6 & cap.24. v.14. *ſpes & reſurrectio mortuorum* ab Apoſtolo Paulo conjunguntur, & cap.28.v.20. articulus de reſurrectione vocatur *ſpes Iſraelis*, quia in reſurrectione mortuorum omnis ſolidæ ſpei fundamentum conſiſtit. 1.Cor.15.v.19. *Si in hac vita tantùm in Chriſto ſperamus, miſerrimi omnium hominum ſumus.* 1.Theſſ.4.v.13. *nolumus vos ignorare de dormientibus, ut non contriſtemini ſicut cæteri, qui ſpem non habent.* Tertull. libr. *de reſurrectione carnis* ſic exorditur. *Reſurrectio mortuorum fiducia Chriſtianorum*. Epiph. in ancorato, p.390. edit. Baſil. An.78. ἐν τῇ ἀνάστασει τῆς ἡμετέρας σαρκὸς ἡ πᾶσι θησαυρὸς καὶ κρηπὶς παντὸς σώφρονος λογισμοῦ διάκειται. Syris reſurrectio vocatur נחמתא *conſolatio*. 3. quia eſt efficaciſſimum *pietatis incentivum*. Tertull. lib. de reſurrect. cap.11. p.318. *Nemo tam carnaliter vivit, quàm qui negant carnis reſurrectionem, negantes enim pœnam deſpiciunt & diſciplinam.* Cyprian. in expoſit. ſymb. p.385. *Sermo, qui reſurrectionem prænunciat, ſummam totius perfectionis ſuccinctam brevitate concludit.* Epiph. d. l. ἐν τῇ ἀναστάσει πάσης ἀγαθοεργίας ἐλπὶς διάκειται. Cyrill. Hieroſ. Catech. 18. in princ. ἡ ἀνάστασις ἐστὶ ῥίζα τῆς ἀγαθοεργίας. Greg. Nyſſ. orat. 3. de reſurrect. Chriſti p.161. *Sublatâ reſurrectione unus apud omnes obtinens ſermo reperitur. Edamus & bibamus &c.* Chryſoſt. hom. 42. in Matth. oper. imp. *Tolle ſpem reſurrectionis, & ſoluta eſt tota obſervantia pietatis. In omni enim re aut actu ſive corporali ſive ſpirituali agendi virtus ſpes eſt præmii futuri.* Idem hom.1. de reſurrect. ex variis in Joh. locis. *Sicut cùm non creditur reſurrectio, vitam noſtrã ſubvertit, maliſq; ſexcentis implet: ita cùm creditur, nos ad diligentem virtutis curam promovet, vitiaq; magno ſtudio expellit.* 4. *quia eſt proprium Eccleſiæ* κειμήλιον. Ut enim in ſola Eccleſia notę ſunt efficaces & ſolidæ conſolationes morti opponendæ: ita quoq; in ea ſola, doctrina de reſurrectione conſolationum illarum non poſtrema, ſonat. Proinde quod de Chriſti reſurrectione Auguſt. dicit, lib.16. contra Fauſtum cap.29. *mortuum eſſe Chriſtum pagani ac inimici ejus credunt, reſurrexiſſe autem Chriſtum propria fides eſt Chriſtianorum*, idem etiam de noſtra reſurrectione paucis mutatis dici poteſt, homines morti obnoxios eſſe omnes credunt, imò vident, ſed homines ex mortuis reſurrecturos eſſe, propria eſt fides Chriſtianorum, unde Phil. Melancht. in explic. Evang. hom. Paſchat. p.513. multis oſtendit, *articulum de reſurrectione mortuorum imprimis illuſtre diſcrimen facere inter Ethnicos & veram Dei Eccleſiam, atq; extra conſpectum rationis poſitum & propriam Eccleſiæ vocem eſſe.* ** Breviter, Articulus de reſurrect. mort. eſt. 1. Chriſtianæ religionis nucleus. 2. vitæ noſtræ ſcopus. 3. omnium adverſitatum clypeus.**

CAP. I.

De Ὀνοματολογίᾳ.

2. Ordiemur hujus Noviſſimi explicationem methodo conſuetâ ab ὀνοματολογίᾳ. *Reſuſcitatio*, quæ reſurrectionis cauſa, eſt *ejus quod prius cecidit, erectio. Reſurrectio* ex eo dicta eſt, *quod ſit iterata quædam ſtatio*, ſicut & Græcis ἡ ἀνάστασις dicitur q. δευτέρα τοῦ πεπτωκότος στάσις *ſecunda ejus quod cecidit ſtatio*, παρὰ τὸ ἀνὰ quod in compoſitione ſignificat *re* & *ſurſum* & ἵσταμαι ut ſic ἀναστῆναι ſit & *iterũ ſurgere* poſt mortis ſcil. caſum & *ſurſum ſurgere* ex pulvere ſcil. terræ erectũ. Job.19.v.25. *Scio ego* אַחֲרוֹן עַל־עָפָר יָקוּם *noviſſimo ſuper pulverem ſtaturũ*, inde ex etymologia & emphaſi hujus vocis Methodius apud Epiph. her.64. p.242. eruditè colligit, reſurrect. nõ ad animas ſed ad corpora pertinere. εἰ γάρ τις τὴν ἀνάστασιν ἐπὶ τῆς ψυχῆς καὶ μὴ ἐπὶ τῆς σαρκὸς βιάζει. 1. ἐτυμολογία.

βιαζ.) λίγ ῳ ἵστασϑ, πολλὴ μϑ̀ μωρία τύτοις ἣ ἀλογία, ἐ γδ̀ τ̀ ἑϛῶτα τις ἀνίϛησιν ἀλλὰ τ̀ κείμϑμον. *Si quis verò*, inq t, *reſurrectionem de anima & non de carne futuram eſſe dicere contendit, na multa eſt illi fatuitas ac dementia, non n. ſtantem quis erigit, ſed jacentem* Hebr. תְּקוּמָה & קִימָה *erectio, reſurrectio*, formatur ex rad. קוּם *ſurrexit ad ſtandum, erectus fuit, ſtetit*. In Hiphil *erexit, ſuſcitavit, excitavit jacentem aut mortuum* Joh. 6. v. 54. אֲנִי מֵקִים *reſuſcitabo eum in die noviſſimo.*

ὁ. ὁμωνυμία. 3. *Reſurrectionis* nomen accipitur vel *propriè* vel *figuratè*. Propria ſignificatio eſt vel *generalis* vel *ſpecialis*. *Generaliter* reſurgere dicitur, qui priùs vel caſu cecidit vel ſpõte accubuit aut cõſedit. Pſ. 139. v. 2. *Domine tu cognoviſti ſeſſionem meam & reſurrectionem meam.* Thren. 3. v. 63. *Seſſionem & reſurrectionem eorum aſpice* ubi tamen nomine *ſeſſionis ac reſurrectionis* invicem conjuncto per modũ ſynecdoches, non abſurdè quis intellexerit totam vitæ converſationem omnes hominis actiones, conſilia & motus tam internos quàm externos, quo ſenſu hominis *ingreſſus & egreſſus* alibi uſurpatur. *Specialiter* accipitur pro corporũ ex mortuis reſuſcitatione & vitæ reſtitutione, vita enim quaſi quędam *ſtatio* eſt, mors contra *caſus*, inde à morte reviviſcere eſt quaſi denuò ſurgere, in qua ſignificatione h. l. uſurpatur, ac diſtinguitur 1. *in particularem ſeu antecedentem ac temporariam* paucorum illorum reſurrectionem, qui à Chriſto, Prophetis & Apoſtolis ad hanc vitam miraculo sè reſuſcitati fuère Matt. 11. v. 4. Hebr. 11. v. 35. &c. 2. *in ſingularem ac nobis perquam ſalutarem ipſius Chriſti reſurrectionem* tertio à morte die factam Matt. 16. v. 21. Marc. 8. v. 31. &c. & 3. *in univerſalem ſeu finalem omniũ omninò hominum reſuſcitationem* in noviſſimo die futurã, quæ ab ipſo Chriſto diſtinguitur *in reſurrectionem judicij & vitæ* Joh. 5. v. 29. de quib. diviſionibus ab objecto & fine petitis ſuo loco inferiùs plura dicentur. *Figurata* ſignificatio eſt vel *metonymica* vel *metaphorica*. Metonymicæ ſignificationis exemplũ Bucan. in loc. cap. de reſurrect. p. 412. affert ex Phil. 3. v. 11. *ſi quo modo occurram ad reſurrectionem. quæ eſt ex mortuis* ubi τ̀ ἐξανάϛασιν pro im̃ortali vita μετωνυμικῶς poſitam ſtatuit, ſed abſq; ulla abſurditate vel incommodo ſpecialis ac propria hujus vocabuli ſignificatio eo in loco retinetur, ut ſc. accipiatur ratione *terminus ad quem* pro beata piorum ad vitam æternam reſurrectione, quæ aliàs vocatur *reſurrectio vitæ* Joh. 5. v. 29. *reſurrectio ad vitam* 2. Macc. 7. v. 14. ſic ergò erit ſenſus. Configuratus ſum morti Chriſti, ut conformis etiam ipſi reddar ratione reſurrectionis ad gloriã. Commodiùs proinde exemplum metonymicę ſignificationis ſtatuitur in verbis Chriſti Joh. 11. v. 25 *Ego ſum reſurrectio & vita*, i. e. non ipſe ſolùm reſurgam & vivam, ſed etiam ſum autor reſurrectionis & vitæ tum ſpiritualis tum corporalis, ſicut explicatio ſtatim ſequitur, *qui credit in me etiamſi mortuus fuerit vivet, & omnis, qui vivit & credit in me, non morietur in æternũ*. Chriſtus eſt ipſa reſurrectio & vita, ideò etiam eſt mortis alexipharmacum, quia contrariorum ſunt contraria remedia. Quibuſdam μετωνυμικῶς Chriſtus dici videtur πρῶτος ἐξ ἀναϛάσεως νεκρῶν Actor. 26. v. 23. ut ſit ſenſus Chriſtum eſſe *primum ſive primitias reſuſcitatorum ex mortuis*

Sed poteſt propria ſignificatio retineri. *Ex reſurrectione*, i. e. poſt reſurrectionem mortuorum, ſive poſtquam ex mortuis reſurrexit. *Metaphoricè* accipitur reſurrectio 1. *pro liberatione ex calamitatibus & periculis*. Ut enim adverſitates & pericula *mortis* nomine quandoque veniunt Exod. 10. v. 17. Rom. 8. v. 10. 1. Cor. 15. v. 31. 2. Cor. 1. v. 10. cap. 4. v. 11. cap. 11. v. 23. ita ex oppoſito liberatio ex adverſitatibus & periculis *reſurrectio & exaltatio ex portis mortis* Pſal. 9. v. 14. appellatur Pſal. 41. v. 9. *quando jacuerit, non addet ut reſurgat*, i. e. ſi ſemel eũ depreſſerimus & grandi infortunio involverimus, non patiemur ipſum iterum emergere. Eſa. 24. v. 20. *corruet & non adjiciet reſurgere*, er wird der geſtalt fallen / daß er deß Auffſtehens vergeſſe. cap. 26. v. 14. *Rephaim non reſurgent*, [ἐξηγητικῶς ſtatim ſequitur,) *diſſipaſti eos & perdidiſti omnem eorũ memoriam.* Amos 5. v. 2. *Cecidit & non adjiciet ut reſurgat virgo Iſrael, proſtrata eſt in terram & non eſt, qui erigat eam.* Amos 8. v. 14. *cadent & non reſurgent ultra.* Hoc modo intelligi etiam poterit, quod de impiis dicitur Pſal. 1. v. 5. *non reſurgent impii in judicio nec peccatores in cœtu juſtorum*, i. e. non ſtabunt, non conſiſtent, ſed ob malam cauſam ſuccumbent ac peſſundabuntur. 2. *pro converſione ad Deum* per veram ac ſeriam pœnitentiam. Ut enim *peccare* eſt in via Domini labi & *peccatũ* eſt παράπτωμα, ſic à *peccatis ad Deum converti* eſt reſurgere & *converſio* eſt quædam reſurrectio. Auguſtinus libr. 20 de civ. Dei cap. 10. *Sicut anima ſpiritualiter poſſunt cadere, i. e. peccare, ita etiam ſpiritualiter queunt reſurgere.* Prov. 24. v. 16. *cadet juſtus & reſurget?* (quidam tamen de liberatione ex periculis hunc locum exponunt, ſicque ad pręced. ſignificationem referunt) Jer. 8. v. 4. *Nunquid qui cadit, non reſurget?* ἐξηγητικῶς ſtatim additur, *nunquid avertetur & non convertetur?* Luc. 2. v. 34. *Hic poſitus eſt in ruinam & reſurrectionem multorum in Iſrael* (i. e. qui hunc lapidem angularem in Sion poſitum verâ fide apprehendunt, eique innituntur, illi poſſunt ex luto peccati & mortis, in quo hærent, per verã converſionem ſeſe erigere, qui verò lapidem illum apprehendere nolunt, ſed ſibi videntur ſtare & contra Chriſtum ſe extollunt, in cœcitatem & exitium ſempiternum ruent Matt. 21. v. 44 Joh. 9. v. 39.) Eph. 5. v. 14. *Surge qui dormis & exurge à mortuis*, (i. e. *à peccatis*, juxta interpretat. Chryſoſt. hom. 18. in Epiſt. Eph. quippe quæ dicuntur *opera mortua* Heb. 9. v. 14. *ab incredulitate*, juxta explicat. Auguſtini tract. 22. in Joh. *per fidem enim Chriſtus vivit in cordib. noſtris* Gal. 2. v. 20.) & *Chriſtus te illuminabit.* Huic ſignificationi cognata eſt ea, quâ 3. accipitur de *communicatione vitæ ſpiritualis*, i. e. de juſtificatione & adoptione ad vitam æternam, quâ ex morte ſpirituali, in qua omnes per Naturam hæremus, ad veram ac ſpiritualem vitam reſurgimus. Ut enim ſtatus iræ divinæ atque injuſtitiæ in Scripturis ſic deſcribitur, quod homines ſint ſpiritualiter *mortui* Joh. 5. v. 25. Rom. 6. v. 4. Col. 3. v. 1. ita è contrario ſtatus gratiæ, juſtitiæ & υἱοϑεσίας vocatur ſpiritualis reſurrectio. Rom. 6. v. 5. *ſi complantati facti ſumus ſimilitudini mortis ejus, ſimul & reſurrectionis erimus.* Col. 2. v. 12. *conſepulti es per Baptiſ. in quo & reſurrexiſtis per fidem operationis Dei, qui ſuſcitavit illũ à mortuis*, (ead.

Dei

Digitized by Google

Dum[illegible] à mortuis excitavit, efficit, ut p fidem cũ ipſo ſpiritualiter reſurgamus) Col. 3. v. 1. *Si conſurrexiſtis cũ Chriſto, quæ ſurſum ſunt, quærite.* Apoc. 20. v. 5. *Hæc eſt prima reſurrectio* v. 6. *Beatus & ſanctus, qui habet partem in prima reſurrectione, in his ſecunda mors,* i. e. *æterna damnatio non habet poteſtatem* ſive ullum jus. De hac ſpirituali reſurrectione loquitur Chriſtus Joh. 5. v. 25. *Venit hora & nũc eſt, quando mortui audient vocem Filii Dei & qui audierint vivent.* Orig. in Epiſt. ad Rom. cap. 6. lib. 5. p. 543. *Quæ ſecundum mentem eſt ex fide reſurrectio, in his qui ea quæ ſurſum ſunt, ſapiunt, ubi Chriſtus eſt in dextra Dei, videtur impleta. Generalis autem illa carnis reſurrectio, quæ ad omnes pertinet adhuc futura eſt, quia hæc in primo illa in ſecundo complebitur Domini adventu.* Auguſt. libr. 4. de Trin. 3. *alia eſt reſurrectio carnis, alia mentis.* Idẽ lib. 20. de C. Dei c. 6. *Sicut duæ ſunt regenerationes, una ſecundũ fidem, quæ nunc fit per Baptiſmũ, alia ſecundum carnem, quæ fiet in ejus corruptione atq; immortalitate per Judicium magnũ atq; noviſſimũ: ita ſunt & reſurrectiones duæ, una prima, quæ nunc eſt, animarum, quæ venire non permitit in mortem ſecundã, alia ſecunda, quæ nunc non eſt, ſed in fine ſeculi futura eſt, nec animarũ ſed corporum eſt, quæ per ult. judicium alios mittet in ſecundã mortem, alios in eam vitam, quæ non habet mortem.* 4. *pro manifeſtatione iræ* ac judicii divini adverſus peccata. Qṽadmodum n. Deus dicitur q. *dormire* & requieſcere, quando pœnas impiorum differt ac pios ſub cruce laborare aliquandiu permittit: ita ex adverſo dicitur *ſurgere* ſive reſurgere, quando vindictã exercet adverſ⁹ Eccleſiæ perſecutores, piis v. auxilium ac defenſionem præſtat. Pſal. 44. v. 24. *Suſcitate, ut quid dormies Domine, expergiſcere ne elonges te in perpetuum* Pſal. 78. v. 65. *excitatus eſt Dominus tanquam dormiens* Jer. 31. v. 26. *expergefactus ſum & vidi & ſomnus meus fuit dulcis mihi.* Soph. 3. v. 8. *expectate me, dixit Dominus, ad diem reſurrectionis meæ, quâ conſurgam ad ſpoliũ.* Oſvvald. lib. 4. Roſarii citante Altenſteigio in Lexico Theol. in voce *Reſurrectio*, tripliciter reſurrectionis vocem accipi ſcribit 1. *activè* pro reſuſcitatione & ſic aliquando appropriatur Patri, aliquando Filio, aliquandu Spiritui S., quia Patris, Filii & Spiritus S. una eſt potentia, quâ fiet reſurrectio. 2. *myſticè* pro reſuſcitat. animæ à peccato mortali ad ſtatum gratiæ. 3. *propriè* pro reunione animarum rationabilium in ſua corpora. Bruléfer lib. 4. ſent. diſt. 43. q. 1. ſic procedit. *Reſurrectio eſt duplex. Quædam eſt increata & eſt ipſemet Deus efficiens & cauſans reſurrectionem creatam tàm corporalem quàm ſpiritualem. unde illud. Ego ſum reſurrectio & vita; & iſta reſurrectio non eſt futura, ſed fuit ab æterno. Alia eſt reſurrectio creata & iſta eſt triplex, ſcil. ſpiritualis, temporalis & corporalis. Reſurrectio ſpiritualis eſt illa, quâ quis reſurgit de peccato ad gratiã, & iſta ſolùm fit à Deo. Reſurrectio temporalis eſt illa. quâ quis quandoq; cadit de proſperitate hujus ſeculi & tandem reſurgis ad talem proſperitatem. ſicut patet de Iobo. Reſurrectio verò corporalis eſt reunio animarum intellectivarum ad ſua corpora.*

3. συνωνυμία. 4. *Synonyma* reſurrectionis ſunt, quod vocatur ab Hebræis תְּקוּמַת הַבָּשָׂר *reſurrectio carnis*, תְּחִיַּת הַמֵּתִים *vivificatio mortuor.* Quidam ſic diſtinguunt quod תְּחִיָּה ἀναβίωσις καὶ ζωοποίησις propriè ſit duntaxat *juſtorum*, תְּקוּמָה verò ſive ἐξανάστασις καὶ ἔγερσις in genere *omnium hominum*, de quo diſcrimine in quæſt. de ſubjecto reſurrectionis uberiùs agetur. Reſuſcitare Hebræis etiam eſt חִיָּה *vivificare* Oſe. 6. v. 2. גָּאַל *redimere & vindicare à morte* cap. 13. v. 14. *aperire tumulos & educere mortuos. dare ſpiritum in mortuos & reſtituere vitam* Ezech. 37. v. 6. & ſeqq. *revocare à corruptione & illuminare luce viventiũ* Job. 33. v. 30. &c. Reſurgere ipſis eſt יָקַץ vel קִיץ *evigilare* Eſa. 26. v. 19. Dan. 12. v. 2. Pſ. 17. v. 15. ut opponatur morti, quæ eſt *obdormitio*. Syris dicitur non ſolùm חַיַּת מִיתָא vivificatio mortuor. ſed ẽt peculiari & probè obſervandâ appellat. נִיחַ מְא *conſolatio* Joh. 11. v. 24. unde Thalmudiſtis dies reſurrect. vocatur יום הנ חמה quia, ut paulò ante monuim⁹, *omnis vivifica conſolationis in quibusvis adverſis & in ipſa morte fundamentũ in reſurrect. mortuor. piis eſt propoſitũ.* It. אֵנ בְּצָה *ſcaturitio* à rad. נְבַע *ſcaturivit*, quia artic. de reſurr. eſt vena uberrima ac fons perennis aquæ vivæ, ſalutatis ſcil. & efficacis conſolationis perpetuò ſcaturiens, nunquam ἄνυδρος; unde non abſurdè quis exiſtimaverit, Chriſtum ad hunc conſolationis fontem digitũ intendere, quando Job. 4. v. 14. inquit. *Qui biberit ex aqua, quam ego ei dabo, non ſitiet in æternum, ſed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam.* Syr. נָבְעִין *aquarum ſcaturientium* particip. ex ead. radic. formato. Græcis vocatur non ſolùm ἀνάστασις καὶ ἐξανάστασις, quarum appellationum priorem reſurrectioni piorum, poſteriorem v. reſurrectioni impiorum peculiariter tribui volunt, quâ de re quid ſtatuendum ſit, ſuo diſpicietur loco. Sed ẽt ἔγερσις Matth. 27. v. 53. ἀπὸ τὸ ἐγείρομαι *excitor & expergeſio.* It. ἀναβίωσις q. d. *reviviſcentia* 2. Macc. 7. v. 9. De Chriſti reſurr. Paulus Rom. 14. v. 9. uſurpare quibuſdam videtur verbum ἀναζάω *reviviſco*, ſed ἀνάζησις illa reſurrectionem formaliter & ſtrictè ſic dictam præceſſit, quia Chriſtus ζωοποιηθεὶς τῷ πνεύματι ad inferos prius deſcendit, antequã ex ſepulcro ſurgeret 1. Pet. 3. v. 18. unde Apoſtolus ἀνάζησιν ab ἀναστάσει ibid. diſtinguit. 1. Cor. 15. v. 22. reſuſcitatio vocatur ζωοποίησις *vivificatio*, quę tamẽ ſi exactè loqui velimus eſt antecedens ἀναστάσεως, quia corpora per animę unionem prius viviſicata poſtea reſurgent. De Lazari reſuſcitat. Chriſtus Joh. 11. v. 11. utitur verbo ἐξυπνίζειν *è ſomno excitare*, quia mors piorũ eſt ſomnus Matt. 19. v. 28. dies reſurrectionis vocatur ἡ παλιγγενεσία. Quidam ſecuti Hilariũ verba ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ ad præced. ſententiam referunt, explicãtes ea vel de reſtauratione per Chriſtum facta, vel præpoſitionem ἐν ἀντὶ τοῦ διὰ poſitam exiſtimantes, ut ſit ſenſus, *qui ſecuti eſtis me per regenerationem.* Sed Codices emendatiores ad ſequens membrum referunt, ideoq; accipienda ſunt de regeneratione, quæ futura eſt in die univerſalis reſurrectionis & judicii, ſicut etiam Syrus reddidit בְּעָלְמָא חַדְתָּא *in ſeculo novo ſeu venturo.* Nequaquam igitur hæc verba pertinent ad deſcriptionem *ſubjecti*, ſed ad determinationem *temporis*, quæ eſt adjecta *prædicato*, ut conſtat non ſolùm ex ſubjuncta ἐξηγήσει & explicatione, *cùm ſederit Filius Hominis in ſede majeſtatis ſuæ*, ſed etiam ex reliquorum Evangeliſtarum collatione Marc. 10. v. 30. Lucæ 18. v. 29.

v.29. Auguſt. lib.20.de civ. Dei cap.5. *Quod ait in regeneratione procul dubio mortuorum reſurrectionem nomine voluit regenerationis intelligi, ſic enim caro noſtra regenerabitur per incorruptionẽ, quemadmodum eſt anima noſtra regenerata per fidem.* (In hac vita ipſi unt intra nos gemimus adoptionem, *filiorum expectantes redemtionem corporis noſtri* Rom.8.v.23.ſed in die reſurrectionis & judicii ſuccedit *regeneratio*, i.e. perfecta totius Naturæ renovatio ac inſtauratio, ſicut & Petrus diem illum vocat diem ἀποκαταστάσεως πάντων, Act.3.v.20. tunc enim abolito peccato & morte, perfecta juſtitia & immortalitas piis reſtituetur, quando ex morte reſuſcitati in æterna tabernacula, *in quibus juſtitia habitat*, 2.Petr.3.v.13.à Filio Dei introducentur.) Idem lib.3.contra duas Epiſt.Pelag.c.3.*Regenerationem hoc loco ambigẽte nullo noviſſimam reſurrectionem vocat, Paulus quoque Apoſtolus & adoptionem & redemtionem nuncupat. Nunquid non per lavacrum ſanctum regenerati, adoptati & redemti ſumus? & tamen reſtat regeneratio, adoptio, redemtio, quam in fine venturam nunc patienter expectare debemus, ut tunc filii hujus ſeculi ex nulla parte jam ſimus*, libr. 4.contra duas Epiſt. Pelagian.c.11. *Sicut regeneratio lavacri dicitur, per quam detersâ peccatorũ colluvione renovamur, ita regeneratio dici videtur per quam ab omni corporea concretionis purificati labe mundo animæ ſenſu in vitam regeneramur æternam, eo quod purior quadam qualitas ſit regenerationis, quam lavacri iſtius, ut non ſolum in actus ejus, ſed ne in ipſas quidem cogitationes noſtras aliqua cadat ſuſpicio peccatorum.* Idem repetit l.2 contra Julian. Gregorius lib.4.moral.cap.26. *Si ipſa carnis noſtra reſurrectio quaſi quadam nativitas non eſſet, de ea veritas non dixiſſet. In regeneratione cum ſederit Filius hominis in ſede majeſtatis ſuæ.* Bernh.in declamat. *Quid eſt quod dicit in regeneratione, aut quæ hæc eſt nova regeneratio? Neque enim jam ignoramus, quoniam oportet hominem naſci denuo non ex ſanguinibus neq; ex voluntate viri, ſed ex aqua & Spiritu ſancto. Cæterùm cùm nullatenus ad eã regenerationẽ valeat hæc promiſſio pertinere, fortè & alterâ regeneratione opus eſſe videtur, non ſolum denuò ſed & tertiò hominem naſci neceſſe eſt. Infelix ergo homo & miſerabilis caſus meus, cui non una ſufficit, cui duplex eſt neceſſaria regeneratio. Nimirum ex corpore & anima conſtitutus occidi totus ſimul, ſimul totus omninò reſurgere non poſſum &c.*

5. Ad Synonymian pertinent etiam *periphraſes & encomia*, quib. pii veteres reſurrectionem mortuorum deſcribunt. Gregor. Nyſſen.in libr. de anim. & reſurrect.p.216. *Reſurrectio eſt Naturæ noſtræ in antiquum ſtatũ reſtitutio.* Græci Patres ſic deſcribunt. ἡ ἀνάστασις ἐστιν ἔγερσις ἐκ φθορᾶς πρὸς ἀφθαρσίαν. Item, ἡ ἀνάστασίς ἐστι συνδρομὴ τῶν διασωθέντων στοιχείων πρὸς ἑαυτὰ κελεύσει τοῦ κτίσαντος. *eſt conſervatorum Elementorum concurſus mutuus juſſu creatoris.* Damaſc.lib.4 orth. fidei.c.28. ἀνάστασίς ἐστι δευτέρα τοῦ πεπτωκότος στάσις. Et poſtea. ἡ ἀνάστασίς ἐστι συνάφεια πάλιν ψυχῆς τε καὶ σώματος καὶ δευτέρα τοῦ διαλυθέντος καὶ πεσόντος ζώου στάσις, *eſt conjunctio rurſus animæ & corporis & ſecunda, iterataq; ejus, quod diſſolutum fuit, ceciditq; animalis reſtitutio.* Scholaſtici ſic deſcribunt. *Reſurrectio eſt copulatio rurſus animæ & corporis, & ſecunda ejus quod diſſolutum eſt & cecidit animalis reſurrectio: vel eſt iterata ſurrectio ejus quod cecidit.* Bruleſer 4.ſent.diſt.43 q.2. Plena & integra definitio reſurrectionis ſub finem capitis inferiùs ſubjicietur.

CAPUT II.
De τῷ ὅτι,
An ſit reſurrectio mortuorum.

6. In πραγματολογίᾳ primum omninò locũ obtinet q. *An ſit mortuorũ reſurrectio futura?* *An ſit reſurrectio mortuorũ* Inventi enim ſunt omnibus temporibus, tum intra externum viſibilis Eccleſiæ conſortium, tum extra Eccleſiæ gremium, qui hunc articulũ prorſus negarunt ac in gravibus & ſeriis tentationibus aſſenſus etiam in piis eſt imbecillior. ideò muniẽdi ſunt animi certis & immotis fundamentis, quibus fides ac ſpes noſtra de futura reſurrectione firmiter innitatur. Ex profeſſo de hoc argumento ſcripſerunt plurimi ex veteribus *Athenagoras*, Athenienſis Philoſophus Chriſtianus in libr. de reſurrectione (in quo totam tractationem in argumenta 1. ἀνασκευαστικὰ *pro veritate* contra negantes reſurrectionem & 2. κατασκευαστικὰ *de veritate* partitus eſt. Prius caput in quæſtionem 1. de *Dei voluntate* & 2. *potentia* ſubdividit, docens omnem impotentiam cùm *aut ab ignorantia aut imbecillitate* pendeat, penitùs hic eſſe excluſam. Poſterius caput 1. *à fine hominis ad imaginem æterni Dei creati.* 2. *à Natura hominis ex anima & corpore conflati*, in qua illum durare oportet. 3. *à Dei juſtitia & futuro judicio* deducit) *Tertullianus* lib.de reſurrectione carnis (in quo primùm commemoratis adverſariorum in carnem convitiis, quibus reſurrectionem apud ſimpliciores exagitant, *dignitatem carnis* oſtendit, quippe cujus autor ac redemtor ſit Deus. Deinde *de poteſtate Dei* diſſerit, quidvis efficere valentis. Mox ex revolubili rerum ordine reſurrectionem perſuadet phœnicis exemplum cumprimis urgens. Sed & cauſam affert reſurrectionis videlicet quod integritas judicii de totius hominis repræſentatione conſtet. Quâ jam explicatâ arguit eos, qui reſurrectionem in arcanis Prophetici inſtrumenti literis prædicatam, ſpiritualiter tantum volebant intelligendam, ipſe contra tum ex figuratis, tum ex ſimplicibus atq; apertis Prophetarum oraculis corporalem reſurrectionem aſtruit, atq; idem deinde facit Evangelicis utens teſtimoniis & mox Apoſtolicis. Tandem de qualitate reſurgentium corporum meminit & in ſumma colligit, carnem reſurrecturam & *ipſam & omnem & integram*) *Origenes* l.2. περὶ ἀρχῶν cap.10.& in Dialogo 3.cõtra Marcioniſtas cap.3. *Epiphanius* in ancorat. & l.2.tom.1.hæreſ.64. *Cyrill. Hieroſol.* catech. 4. & latiùs in 18. *Greg. Nyſſ.* in lib.de anima & reſurrectione ad Macrinam ſororem, *Hieron.* Epiſt.41. *Ambroſ.* in orat.de fide reſurrectionis, *Theodoretus* in epitome divinorum decretorum c.de reſur. & de judicio, *Proſper* in dimid.temp.c.18. *Damaſcenus* lib.4.orth.fidei, cap.28. quorum argumẽta præcipua in ſequentibus adducentur. Ex recẽtioribus quidam conſtituunt decem claſſes τῶν ἀποδείξεων articuli de reſurrectione. Prima eſt *Chriſti reſurrectio*, quæ non ſolùm exemplum, præludium, arrhabo & pignus, ſed etiam cauſa efficiens ac fons eſt noſtræ reſurrectionis 2. *Oracula Chriſti*, cœleſtia ab Evangeliſt.annotata, 3. *Specimen reſurrectionis* in illis propoſitum, qui cum Chriſto reſurgentes venerunt in civitatem ſanctam & apparuerunt multis. 4. *Conſenſus Sãctorum Prophetarum & Patrum*, adeoq; totius

Ecleſiæ V.T. 5. *Exempla illuſtria* reſtitutionis & glorificationis Naturæ humanæ partim in iis propoſita, qui ex terrena in cœleſtem vitam trāſlati ſunt ut Enochi, Eliæ & Chriſti, partim lucentia in mortuorum reſuſcitatione, 6. *Conſtans fides & Confeſſio* reſurrectionis in gente Judaica edita à ſeptem Martyrū matre, à Martha & à Phariſæis 7. *Creatio hominis ad Dei imaginem*, quæ totius compoſiti æternam cum Deo conſuetudinem complectitur. 8. *Societas animæ & corporis* in rectè & maleſactis hujus vitæ, cujus comes eſt individua præmiorum pœnarumque κοινωνία. 9. *Sanctificatio* nō ſolùm animæ ſed & *corporis* piorum in hac vita inchoata, in æternitate conſummanda. 10. *Incorruptibile & vivificum viaticum* corporis & ſanguinis Chriſti in ſacra Cœna nobis propoſitum. Quidam ad quatuor cauſas in reſurrectionis demonſtratione potiſſimùm reſpiciendum cenſent, videlicet ad cauſam συνεκτικὴν, quæ eſt Chriſti reſurrectio; ad cauſam προκαταρκτικὴν, quæ eſt Dei juſtitia; ad cauſam προηγουμένην, quæ eſt Dei voluntas in verbo patefacta; & ad συναίτιον, quæ eſt Cœna Euchariſtica. Illis poſteà addunt *congruam appellationem*, quâ mortui vocantur dormientes, *quotidianam precationem*, quâ petimus ut regnum Dei adveniat; *abſurdorum* quæ negationē hujus articuli ſequūtur *enumerationem & variarum ſimilitudinum comparationem*. Quidam hos argumentorū fontes ſtatuunt 1. Oracula Spiritus ſancti αὐτόπιστα 2. Exempla tum V. tum N.T. luculenta. 3. Univerſæ Eccleſiæ Catholicæ συμφωνίαν. 4. Similia ex Natura petita. Quidam ad quatuor principalia Dei attributa reſurrectionis demonſtrationem revocari poſſe cenſent. Nititur enim ea 1. *Voluntate Dei infallibili* in perſpicuis & manifeſtis Scripturæ teſtimoniis patefacta. 2. *Omnipotētia Dei*, quæ firmiſſimum argumentum ſuppeditat, ſi cum clariſſimo voluntatis teſtimonio conjungatur. 3. *Juſtitiâ Dei*, quæ requirit, ut pietati præmium, impietati ſupplicium reddatur, quod in hac vita differtur. 4. *Sapientiâ Dei*, cui non congruit Deū fruſtrari creationis fine. Is verò hominem condidit ad imaginem ſuam, eoque ipſo ad bonitatis, ſapientiæ, juſtitiæ & immortalitatis participationem & perpetuum Dei cultum, ad quem perpetuitas vitæ ac proinde corporum reſuſcitatio requiritur. In Poſtill. Ecclеſ. Dom. 24. poſt Trinit. decem fundamenta, quorum meditatione fides noſtra in hoc articulo confirmari poſſit, produximus utpote 1. *Dominicam reſurrectionem*, 2. *noſtram redemtionem*, quia Chriſtus non ſolùm animam ſed etiam corpus noſtrum redemit. 3 *noſtrā cum Chriſto unionem*, quia Chriſtus eſt caput noſtrum, nos ſumus illius membra ꝙ ergo in capite præceſſit, in membris ſequetur. 4. *æternam regni Chriſti durationem*. Chriſtus eſt Rex æternus, utique ergo ſubditi ejus non manebunt in morte 5 *noſtram ſanctificationem*. Corpora noſtra in hac vita ſunt templa Spiritus ſancti, ergo non perpetuò quieſcent in pulvere. 6. *Sacræ Euchariſtiæ uſurpationem*, in qua vivifico Chriſti corpore & ſanguine ad ἀφθαρσίαν paſcimur. 7. *Juſtitiæ divinæ rationem*, quæ requirit, ut quia corpus & anima conjuncta fuerunt in operatione eadem etiam cōjungantur in præmiorum ac pœnarum retributione. 8. *diſertam ex Moſe probationem* traditam à Chriſto Matt. 22. 9 *Exemplorum declarationem*, quia & in V. & in N.T. quidam leguntur reſuſcitati in futuræ univerſalis reſurrectionis præludium 10. *Naturæ præfigurationem*. Notandum verò de hiſce fundamentis. 1. illis omnibus immotæ baſeos inſtar ſubſternenda eſſe perſpicua V. & N.T. oracula, quæ reſurrectionem certò futuram eſſe teſtantur, ſicut ibidem ſub finem monetur. 2. non eſſe omnium illorum fundamentorum eandem rationem, quædam enim ſūt *primaria*, quædam duntaxat *ſecundaria*; quædam potiùs *illuſtrantia quàm confirmantia*, videl. Naturæ præfiguratio, quæ proinde in ultimum locū fuit rejecta. 3. fundamenta illa potiſſimùm ad piorum reſurrectionem demonſtrandam comparata eſſe, illa enim ſola eſt beata ad vitam & gloriam reſurrectio; interim quia cum reſurrectione piorum indivulſo nexu conjuncta erit reſurrectio etiam impiorum, ideò demonſtratâ reſurrectione piorum etiam demonſtrata eſt univerſalis omnium hominum reſurrectio. 4. enumerationē illam fundamentorum proponi in ſcripto homiletico, idenque mirum non debere videri, ſi vel maximè exemplo veterum Eccleſiæ ſcriptorum argumenta neceſſaria & apodictica cum probabilibus conjungantur, vel etiam fundamēta quædam prætermittantur.

Fundamētum Reſurrectionis. 7. Ut a. tractatio ſit accuratior & res tota fiat illuſtrior, diſtinguendum eſſe dicimus inter *fundamentum*, cui fides reſurrectionis firmiter innititur & *argumenta*, quib. eadem fides confirmatur. *Fundamentum*, cui fides noſtra in hoc articulo innititur, eſt unicum, videl. omnipotēs Dei voluntas in verbo Prophetico & Apoſtolico revelata. *Argumenta* v. quibus fides reſurrectionis confirmatur ſunt complura & quidem diverſimodè comparata, quædam ſunt *primaria*, quædam *ſecundaria*, quædam κατασκευαστικὰ, quędam ἀνασκευαστικὰ; quædam *neceſſaria & apodictica*, quædā *probabilia & topica*; quædā *confirmativa*, quædā *illuſtrātia*, ut ſuo loco apparebit. De fundamēto h. art. pr. loc. agendū eſſe nemini dubiū, Diximus verò illud eſſe *omnipotentem Dei volūtatem*, h. e. ut diſtinctiùs loquamur, & voluntatem & omnipotentiam Dei. Unde Chriſtus Matth. 22 v. 29. Saducæos reſurrectionem carnis negantes revocat ad Scripturas & ad virtutem Dei. *Erratis*, inquit, *neſcientes Scripturas, nec virtutem Dei*. Ex Scripturis vult diſci voluntatē Dei cum qua conjungenda ſit Dei virtus ſive omnipotentia. Reſuſcitatio mortuorum eſt peculiaris quædam ſolius veri Dei actio, jam v. cujuſque actionis duo ſunt principia & neceſſaria & ſufficientia, *voluntas ſc. & facultas*. E. etiam in hoc opere reſuſcitationis ad Dei voluntatem & facultatem reſpiciendum. Diſtinguitur a. docendi cauſa Dei voluntas à potentia, non quod in Deo ipſo realiter ſint diſtincta, ſed ratione objectorum & effectorum, non quod latius pateat volūtas quàm facultas q. Deus aliquid velit, quod non poſſit, ſed quia Deus plura poteſt præſtare quàm vult, ac proinde ex potentia Dei abſolutè & ſimpliciter non poſſet probari reſurrectio, niſi de volūtate Dei ex verbo revelato conſtaret. Contra verò demonſtrata Dei voluntate ſtatim quoque demonſtrata eſt reſurrectio; In actionibus quidem humanis poſitâ voluntate non ſtatim ponitur actio, quia non omnia, quæ homines volunt, præſtare ſtatim poſſunt propter virium ἀδυναμίαν, ſed in actionibus divinis res aliter ſe habet, poſitâ enim voluntate ſtatim ponitur actio, quia eſt omnipotens voluntas Pſalm. 115. verſ. 2. *Dominus noſter in cœlo, quæcunque voluit, fecit.* Quod ſi ergo de-

mon-

monſtraverimus, Deum velle ut certo & conſtituto tempore homines reſurgant, eo ipſo quoq; fundamentum immotum ac prorſus ἀκίνητον reſurrectionis noſtræ demonſtratum erit, αἰεὶ γὰρ ὁ Θεὸς τῇ θελήσει σύνδρομον ἔχει δύναμιν καὶ πάντα ὅσα θέλει δύναται, ut ex Græcis Patribus loquitur Damaſcenus libro primo de orth. fid. capite ultimo.

Dicta Scripturæ de reſurrectione. 1 ex V.T. 1. ex Moſe 1 Gen.3. v.15.

8. Cæterùm de *voluntate* Dei non niſi ex verbo revelato conſtare nobis quicquã poteſt. Conquirenda igitur & diligenter expendenda ſunt verbi divini oracula de reſurrectione mortuorũ à Prophetis & Apoſtolis edita, quæ in duas claſſes commodè diſtinguuntur, videlicet in vaticinia V. ac N. T. (Galatinus libro duodecimo de arcan. capite ſecundo adducit dictum R. Simai. *Non extat aliquod capitulum Scripturæ, in quo non fiat mentio de reſurrectione mortuorum tametſi vis noſtra non poſſit illud penetrare*, cum quo congruit illud Ruffini in expoſ. Symboli pag. 386 *De ipſa reſurrectionis gloria & de repromiſſionum magnitudine ſi quis plenius ſcire deſiderat, omnibus pene divinis voluminibus inveniet indicari.*) Dicta Veteris Teſtamenti petenda ſunt 1 *ex Moſe. 2. ex Jobo. 3. ex Pſalmis. 4. ex Prophetis. In Moſe.* 1. extat protevangelium *de ſemine mulieris contrituro caput ſerpentis* Gen.3.v.15. ex quo primi parentes & ipſorum poſteri reſurrectionem corporũ optimâ ratione colligere potuerunt. Conterere enim caput ſerpentis eſt *deſtruere opera Diaboli*, 1. Joh.3.v.8. jam verò ad opera Diaboli pertinet non ſolùm peccatum, ſed etiam *peccati ſtipendium*, videlicet *mors*, temporalis & æterna, Rom.6.v.23. Quod ſi ergo ſemen mulieris debet conterere caput ſerpentis, utique etiam debet deſtruere mortem 2. Timoth.1.verſ. 10. Si debet potentiam ac regnum Satanæ frangere, utique etiam debet mortem vincere, quia Diabolus *habet imperium mortis* Heb.2.verſ.14 Beatus Lutherus in comment. cap.3. Geneſ. pagina 44. *Includitur in hanc ſententiam redemtio à lege, peccato ac morte, & oſtenditur manifeſta & certa ſpes reſurrectionis & invocationis in altera vita poſt hanc vitam. Si enim ſerpentis caput conteri debet, profectò oportet aboleri mortem. Si mors aboletur, etiã mortis meritũ aboletur, h. peccatũ. Si peccatũ, ergo lex quoq;* (reſpectu maledictionis) *aboletur.* 2. Gen.4.v.10. de Abele interfecto dicit Dominus ad Cainum. *Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra.* Per vocem *ſanguinis* quidam intelligunt parentes ſanguine junctos, qui coram Deo gemant, atqui illi ignorabant Abelis occiſionem, Hebr.11.v.4. disertè dicitur, quod *Habel etiam vita functus per fidem adhuc loquatur.* De ſanguine igitur effuſo & à terra abſorpto dicit Dominus, quod *ad ſe* vel *coram ſe* clamet, tum quia anima Abelis licet mortui in conſpectu Dei adhuc vivit, tum quia corpus Abelis ad vitam aliquando excitabitur, quæ interpretatio colligitur ex Luc.20.verſ.38. *Omnes vivunt ei*, ideò non dicitur quod Spiritus ſive *anima* clamet, ſicut Apoc.6.v.9. *animæ interfectorum ſub altari clamaſſe* dicuntur, ſed notanter *ſanguis* à terra abſorptus dicitur clamare. Plenum conſolatione eſt quod Pſalm.34.verſ.21. dicitur *Dominus oſſa piorum cuſtodire, ne unum ex illis pereat*, ſed quia oſſa durabiliora ſunt quàm ſanguis, ideò jucundiùs eſt quod de ſanguine dicitur, ipſum etiam poſt mortem ad Deum clama-

2. Gen.4. v.10.

re ac Deum iſtum clamorem exaudire, Epiph. lib. 1. tom. 1. contra Samaritas, col. 22. *Sanguis non eſt anima, ſed in ſanguine eſt anima, & non dixit, anima clamat ad me, oſtendens quod eſt ſpes reſurrectionis mortuorum &c.* libr. 2. tom. 1. hæreſ. ult. col. 504. *Si vult Deus poteſt hoc facere, ut ad ſine corpora & abſque anima moveantur. Quemadmodum etiam ſanguis ipſius Abel cùm corpus eſſet & non anima, poſt mortem loquebatur. Non enim anima eſt ipſe ſanguis, ſed corpus eſt quod apparet*, in ancorat. col. 1008. *ubi non dixit divina Scriptura de reſurrectione? Primum ſanguis Abel prædicatur, poſt mortem enim adhuc loquitur.* Luth. in comm. cap. 4. Gen. tom. 1 p. 96. *Eſt hæc quatuor priorum capitum Geneſeos ſumma, ut credamus poſt hanc vitam reſurrectionem mortuorum & vitam æternam per ſemen mulieris.* Et paulò ante p. 82. *Si nullus eſſet, qui curam noſtri haberet poſt hanc vitam, Abel occiſus non eſſet requiſitus. Sed Deus requirit Habel ſublatum ex hac vita, non vult ejus oblviſci retinet memoriam ejus, quærit ubi ſit? ergo eſt Deus mortuorum Deus, hoc eſt, ergo etiam mortui vivunt & habent Deum curantem & ſalvantem eos in alia vita, quàm hæc corporalis eſt, in qua Sancti affliguntur.* 3. Tertull. de reſurr. carn. cap. 28. & Theodor. q. 54. in Gen. & Damaſcen. lib. 4. orth. fid. cap. 28. pro aſtruendo reſurrectionis articulo adducunt locũ Gen.9.v.5. *Sanguinem animarum veſtrarum requiram. de manu cunctarum beſtiarum requiram eum.* Verba Tertullian. ſic habent. *Nihil exquiritur, niſi quod repoſcitur, nihil repoſcitur, niſi quod & reddetur, & utique reddetur, quod ultionis nomine repoſcetur & exquiretur, neq; enim vindicari poterit, quod omnino non fuerit. Erit autem dum reſtituitur, ut vindicetur. In carnem itaque dirigitur, quicquid in ſanguinem prædicatur, ſine qua non erit ſanguis. Caro ſuſcitabitur ut ſanguis vindicetur.* Theodoret. ſic loquitur: ἐνταῦθα αἰνίττεται τὴν ἀνάστασιν, οὐχ ὡς τὰ θηρία παραδόξως εἰς τὸ κριτήριον καὶ δίκας τῆς ἀνθρωποφαγίας εἰσπραξόμενος, ἀλλ' ὡς τὸ ὑπὸ τούτων καταναλωθέντα σώματα συνάξων τε καὶ συναναστήσων. *Hic inſinuat reſurrectionem non quod beſtias contra omnium opinionem vocaturus ſit in judicium & de his ſupplicium ſumturus, eò quod homines devorarint, ſed ut congregaturus corpora ab ipſis conſumta & illa ſuſcitaturus.* Damaſc. ſic diſſerit. πῶς, (inquit) ἐκζητήσει τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου ἐκ χειρὸς πάντων τῶν θηρίων, ἢ ὅτι ἀναστήσει τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων τῶν ἀποθνησκόντων, οὐ γὰρ ἀντὶ τοῦ ἀνθρώπου ἀποθανεῖται τὰ θηρία. *Quomodo requiret ſanguinem hominis de manu omnium beſtiarum, niſi quia reſuſcitabit corpora mortuorum hominum? non enim pro homine morientur beſtiæ.* In eum locum Commẽtator Damaſc. ſic ſcribit. *Non requiret Deus humanum ſanguinem de manu beſtiarum, quia acturus ſit pœnam à beſtiis aut illis ſupplicium illaturus propter effuſum ab eis humanum ſanguinem aut ademtam hominibus devoratis vitam, quemadmodum de manu occidentis hominis requiret Deus animã occiſi, quia de occiſore vindictam homicidii expetet. In beſtiam enim nõ cadit peccatum, quod liberi arbitrii ſit exors, quare neq; pœna ei debetur aut ſupplicium pro occiſo homine tanquam de maleficio nequiter perpetrato. Non enim dicit litera pro homine morientur beſtiæ, ut in punitionem ſcil. commiſſi ſceleris illud patiantur, quod homini intulerunt, ſed de manu omnium beſtiarum requiret*

3. Gen.9. v.5.

Deus humanum ſanguinem, quia hominum etiam à beſtiis interfectorum corpora in extrema reſurrectione revocabit ad vitam, rurſus unito corpori ſanguine, qui dum vitam hic agebat, priùs in eo fuerat. Eſt ergo illud admodum conveniens teſtimonium ad reſurrectionis veritatem convincendam. Sed in prima acie & contra pertinacem adverſarium non poſſet hic locus urgeri, ſimpliciſſimus enim ſenſus is eſt, quod homicidium adeò Deo ſit adverſum, ut à brutis quoque pœnam velit exigi, ſi hominem interfecerint, ut cõſtat exemplo bovis cornupetæ. Exod.21.v.28.& 29. Quamvis enim bruta non ſint rationis capacia, tamen ad majorem peccati deteſtationem & iræ divinæ adverſus illud amplificationem, ipſa etiam ἀλογα ζῶα, propter peccati miniſterium ad pœnam vocantur, Gen.3.v.14. Lev.20.v.15.

4. Gen.12. v.3 cap.10 v.18.&c.

4.Gen.12.v.3.cap.18.v.18. cap.22. v.18.cap.26. v.4.cap.28.v.14. promiſſio de Meſſia ex Abrahæ Iſaaci & Jacobi ſemine ſive poſteritate naſcituro his verbis proponitur, quòd in ipſo *benedicenda ſint omnes gentes terræ.* Hæc benedictio opponitur *maledictioni*, cui propter peccatũ totum genus humanum eſt ſubjectum ac proinde continet tum ἀφαίρεσιν κακῶν, tum θέσιν καλῶν. Quare cùm ad maledictionem per peccatum introductam pertineat *mors* temporalis & æterna Gen.2.v.17. utique etiam benedictionis nomine continetur liberatio à morte per reſuſcitationem ad vitam. 5. Claſſicus ac primarius pro aſtruẽda reſurrectione locus extat Ex.3.v.6. *Ego ſum Deus Abrahã, Deus Iſaac & Deus Iacob*, v.15. *Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob miſit me ad vos*, ex quo Chriſtus Matth.22.v.32. Marc.12.v.26. Luc.20. v.38. contra Saducæos reſurrectionem mortuorum negantes & ex V.T. libris ſolos Moſaicos recipientes mirandâ & divinâ prorſus ſapientiâ hunc articulum demonſtrat, hoc modo concludens. Quos Deus eo loco habet ut ſe eorũ Deum eſſe pronunciet, illi ſecundùm animam adhuc vivunt & ſecundum corpus ex morte iterum reſuſcitabuntur. Rationem connexionis Chriſtus dat eam, quia *Deus non eſt Deus mortuorum, ſed viventium.* Sed Abrahamum, Iſaacum & Jacobum Deus eo loco habet, ut ſe eorum Deum eſſe etiam poſt mortem pronunciet. Ergo Abrahamus, Iſaacus & Jacobus ſecũdum animam adhuc vivunt & ſecundum corpus ex morte iterum ſuſcitabuntur. Quæ verò eſt ratio horum Patriarcharum eadem eſt omnium fidelium, quia eorũ etiam Deum ſeſe vocat, Lev.26.v.12. Pluribus de hoc loco egimus ſuperiùs in quæſtione de immortalitate animę, §.143. Si obvertas, *animæ quidem immortalitatem, non autem corporum reſurrectionem ex hoc loco probari*, reſpondendum eſt quæſtiones has eſſe arctiſſimè inter ſe connexas, ut d.l. fuit oſtenſum. Adde quod Deus fœdus illud, cujus ratione & propter quod ſe vocat iſtorum Patriarcharum Deum non cum ſola anima, ſed cum toto compoſito inierit, ac ſignum fœderis in corpore ſuſceptum oſtendit, ipſum etiam corpus ex mortuis reſuſcitatum æternæ gloriæ particeps futurum. 6. Origenes hom.17. in Numer. ad reſurrectionem accommodat dictum Bi-

6. Num.24 v.5.

leami Num.24.v.5. *Quàm pulchra tabernacula tua Iacob, tentoria tua Iſrael velut valles nemoroſa, ut horti juxta fluvios irrigui. In his* (ait) *verbis, non ſolum litera continenda ſententia eſt, nec puto quod domicilia eorum collaudet terrena. Quoniam quidem qua loquitur Balaam, aſſũtâ parabolâ ſuâ loquitur. Si enim cõſideres diviſiones illas & ordines populorũ, qui in reſurrectione habebũtur, in populo veri Iſrael, quando unusquiſq; reſurget in ſuo ordine, ſi potes intueri tribus illas & plebes & cognationes, in quib. non tam carnis & ſanguinis eſt cognatio, quàm mẽtis & animi, tũc intelliges quàm bona ſunt domus Iacob & quam bona tabernacula Iſrael.* Sed hoc videtur paulò coactius. Epiph. in Ancor.p.1010. adducit locum Deut.33.v.6. *Vivat*

Ruben & non moriatur. Quod mortui, (inquit,) *ſpem vitæ æternæ habeant & qui in monumentis ſunt, reſurgent, citã mihi rurſus teſtem fide digniſſimum Moſen &c. Is enim cum duodecim tribubus benediceret ad Rubẽ progreſſus & gnarus quod eſſet Sacerdos Levi (in manu enim Sacerdotis ſolvebantur ac ligabantur peccata) inquit. Vivat Rubẽ & nõ moriatur. Quomodo verò vivere poterat, qui ante centum viginti ſex annos ſepultus erat? Verum quoniam novit reſurrectionem omnium futurã eſſe & novit mortem ſecundam per condemnationem in die judicii, volens ipſum pro uno ſupplicio levare à futuris dicit. Vivat, in reſurrectione ſignificans. (noverat enim quod vivent omnes) & non moriatur, id eſt, non objiciatur morti ſecundæ condemnationis videl. & tormentis æternis. Si enim de vita damno cura ipſi fuiſſet, ſuffeciſſet dicere ſolùm, vivat Ruben. Quandoquidem verò de futuris ſignificat, dicit. Vivat Ruben & nõ moriatur.* Sed ea hoc loco reſurrectio non poterit apodicticè demonſtrari. Senſus enim literalis hic eſt. Quamvis Ruben propter inceſtum cum noverca commiſſum promeritus fuerit, ut tota ejus poſteritas deleretur, tamen benigniſſimus Deus ex immenſa miſericordia hanc pœnam mitigavit. *Vivat ergo Ruben & non penitus moriatur* vel deficiat poſteritas ac tribus ejus, interim ut extẽt ſigna judicii divini adverſus peccantem erit *Ruben parvus in numero.* h. e. non tàm copioſam habebit poſteritatem quàm tribus reliquæ, Gen.49.v.4. *effuſus es ſicut aqua, non creſcas.* Sic ergo non de Rubenis perſona, ſed poſteritate Moſes loquitur. 7. Deut.33 v.6.

9. a. Ex Jobo 1. Epiph. in ancor.p.1011. adducit locum, *donec rurſus naſcar & corpus hoc, quod hæc* 8. ex Iobo

exhaurit & renovabis me. In Græc. eſt p.510. ἕως 1. Iob.19.

πάλιν γένωμαι καὶ τὸ σῶμα τοῦτο τὸ ἀντλοῦν ταῦτα καὶ v.26.

ἀνακαινιεῖν με. Sed ubi locus ille in Jobo extet, nõdum invenire potui, niſi fortè Epiph. alludat ad c. 19.v.26. ubi habetur τὸ δέρμα ἀνατλοῦν ταῦτα. 2. Quidam ex recentioribus ad reſurrectionis probationem afferunt dictum Job.13.v.15. *Etiamſi occiderit me, in ipſo ſperabo.* In Hebr. eſt הן *Ecce* 2. Iob.13.

occidet me, לא *non ſperabo*, ut adverbium negan- v.15.

di לא poſitũ ſit pro adverb. interrogandi הלא *an non ſperabo in eum?* ſicut Eſa.33.verſ.1. uſurpatur, *Væ tibi qui ſpolias,* לא *an non ipſe quoque ſpoliaberis?* B. Luth. ex anteced. colligit, eſſe potiùs querelam ex infirmitate carnis, quàm conſolatiunẽ ex robore Spiritus profectam. *Quare lacero carnes dentibus meis, & animam meam porto in manibus meis? Ecce occidet me,* i.e. ſcio quod in hiſce miſeriis mihi ſit ſuccumbendum, quòd non poſſim ante mortem ex his malis eluctari: *non expectabo*, id eſt, tantis premor anguſtiis, ut non poſſim illud tempus expectare, ſed optarim potius me jam dum eſſe mortuum. Er wird mich doch erwürgen vnd ich kans nicht erwarten. Eodem modo exponit Rabbi Levi. Sed Mercerus rectè notat poſſe hæc verba Jobi accipi tanquam magnæ fidei & ſpei, quæ in cruce & morte potiſſimùm elucet, teſtimonia. *Statim enim ſequitur verſu decimo ſexto. Ipſe eſt mihi in ſalutem.* Poſſet igitur pro defenſione vulgatæ verſionis dici,

τὸ יִן poſitum eſſe pro אִם ſicut etiam aliàs fieri conſuevit, ac pro לֹא notantibus Maſoritis legendum eſſe לוֹ ut ſit ſenſus *ſperabo in eum*, ſicut & Chaldæus reddidit, *orabo ante eum, deprecabor eum*, i.e. non abjiciam ſpem in media morte, ſcio enim quod corpus meum tot malis excruciatum & in pulverem tandem redactum ſit è ſepulchro ſuſcitaturus. 3. Job.14.v.15. *Vocabis me* (in die ſc. noviſsimo, *quando mortui audient vocem Filii hominis* Joh.5.v 29) *& ego reſpondebo tibi* (audiã vocem tuam & prodibo vivus ex ſepulchro) *operi manuum tuarum favebis.* 4. Job.17.v.14. *Foveæ dicam, pater meus es tu, & vermi dicam, mater mea es.* Sicut parentes nos genuerunt ad hanc vitã, ſic fovea ſive ſepulchrum ac vermes ſunt veluti progenitores noſtri, à quibus ad futuram vitam mirabili partu aliquando in lucem producemur. 5. Cumprimis verò de reſurrectione expendendus eſt locus claſſicus Job.19.v.25. & ſeqq. *Scio quod redemtor meus vivit & in noviſſimo die de terra ſurrecturus ſum. Et rurſum circumdabor pelle meâ & in carne mea videbo Deum, quem viſurus ſum ego ipſe & oculi mei conſpecturi ſunt & non alius. repoſita eſt hæc ſpes mea in ſinu meo.* Quidam ex *Rabinis* & eos ſecutus *Mercerus* in com. ſtatuunt, Jobum non de reſurrectione corporis poſt mortem, ſed de reſtitutione *ſanitatis in hac vita*, nec de gloria ſempiterna in cœlis, ſed de *felicitate temporali in terris* verba facere, ut ſit vaticinium de ſecutura rerum converſione ac teſtituta proſperitate, cujus complementum deſcribatur cap.42.v.12. Eugubinus etiam textum hũc ſuſpectum reddere voluit, notante Pineda in capite 19. Jobi p.100. Bernh. Ochinus lib.1. dial.2. ſic reddidit. *Scio enim, qui injurioſa veſtra in me verba vindicaturus eſt & vivere & ſemper victurum eſſe, ſuaque virtute me, qui nunc monſtri inſtar pelle exutus ſum, denuò veſtiturum eſſe pelle mea, ita ut ſanus, qualis antea fui, iterum evadã, atque ita demum ſolus ego qui tot miſerias expertus ſum, Dei bonitatem ſingularem experiar.* Vorſt. part.2.reſp. ad Sladum p.97. *Locus Job.19. licet typum reſurrectionis proponat, obſcurus tamen eſt & propriè de liberatione in hac vita diſſerit.* Georg. Enidinus Photinianus, (cujus tamen autoritatem repudiat Schmaltz. in diſp. cõtra Franz.) expoſitionem hujus loci de reſurrectione mortuorum duobus præcipuè argumentis à doctiſsimis quibuſque oppugnari ſcribit in explicat. loc. V. ac N. I p.51. Primò *ſi hic locus de reſurrectione mortuorum ageret, Hebræi, qui æquè ut Chriſtiani reſurrectionem credunt atq; conſitenter hoc annotaſſent & ſic interpretati verba Jobi fuiſſent. ſed cùm nemo Rabinorum ſic de eo locutus ſit, argumentum eſſe poſſe, quod alius ſit verborum ſenſus. Deinde Grammaticam quoque ipſam interpretationem vulgatam refellere.* Sed hiſce φλυαρίαις ac novitatibus non obſtantibus Eccleſia hunc locum Jobæum unanimi conſenſu de ſecutura corporum reſuſcitatione ac ſempiterna piorum in cœlis lætitia conſtanter expoſuit, unde Hieronymus ad Pammach. iſtud dictum præclaro exornat præconio. *Nullus*, inquiens, *tam aperte poſt Chriſtum quàm Jobus ante Chriſtum de reſurrectione loquitur.* Utilem verè ac laudabilem in vindicatione hujus loci à corruptelis adverſariorum navavit operam Theolog. eximius, amicus noſter ſingularis D. Balth. Meiſn. in diſp. Witeb. Ano. 16. ex eo inſtituta; in qua præclarè ac latè oſtendit, nullâ nos cogi neceſsitate, ut à communi & recepta Eccleſiæ ſententia diſcedamus, quinimò evidentib. argumentis demonſtrat Jobum hic loqui de reſurrectione corporis, nõ autem de reſtitutione ſanitatis 1. *à cohærentia horũ verborum cum antecedentibus.* Baldad & Zophar amici Jobi ipſum habebant pro impio ac juxta receptam Judæorum opinionem, quâ ſtatuunt pios duntaxat reſuſcitatum iri, omnem reſurrectionis ſpem ipſi denegabant cap.18. v.5.13.14. cap.20.v 9. ſed huic ipſorum inſultationi opponit Jobus theſin contrariam. Quamvis putetis, me eſſe impium & poſt mortem nunquam revocatum iri in vitam, ſcio tamen, quod Redemtor meus vivit, qui etiam ex terræ pulvere me ſuſcitabit &c. 2. *à proœmio Jobi & poſtulata attentione.* Si enim Jobus de temporaria reſtitutione loqui voluiſſet, quorſum opus fuiſſet adeò magnificè præfari. *Utinam ſtylo ferreo vel plumbo inſcriberentur verba mea* ad perpetuam rei memoriam. Si de re paulò poſt futura loqui conſtituiſſet, quid opus fuiſſet ſcriptione tam firma ad æternam recordationem, verè illud futurum, de quo Jobus hic vaticinatur? 3. *à plena ſcientia, quâ Jobus ſe hoc noſſe profitetur.* Et *ego novi*, inquit, certâ ſc. & indubitatâ fidei notitiâ, eam enim verbum ידע exprimit. Atqui ſanitatem & omnia bona ſibi reſtitutum iri tàm certâ & indubitatâ notitiâ minimè noverat. Adde quod hanc ſuam fidem & notitiam per particulam copulativam ו cum aliorum fidelium notitia & fide conjungat, jam verò fides reſurrectionis non autem reſtitutionis bonorum in hac vita expectandæ Jobo cum aliis fidelibus eſt communis. 4. *à nomine Redemtoris*, quod Chriſti proprium eſt, cùm notet ejuſmodi vindicem, qui tum redimendis conſanguinitate junctus eſt, tũ preciũ quoddam pro redemtione interponit. Gen.48.v.16. Eſa.59.v.20. cap.63.v.9. Oſe.13.v.4.&c. Atqui ſi per nomen Redemtoris in ſpecie intelligitur promiſſus Meſsias & ad ejus reſurrectionẽ ſimul reſpectus habetur, id quod non ſolùm ipſa appellatio, ſed etiam ſingula deſcriptionis membra & aliorum locorum collatio manifeſtè oſtendunt, hic textus exponi nequit in genere de Deo ſanitatem reſtituente, ſed potiùs de beneficio Chriſti homines ex terræ pulvere reſuſcitantis in ſpecie exponi debet. 5. *à nomine* אַחֲרוֹן quod notat *poſtremum & noviſſimum.* Tale ergo quid Jobus intelligit, quod noviſsimo tempore adeoq; poſt multa annorum intervalla futurũ erat. Atqui reſtitutio ſanitatis ac bonorum non eſt facta noviſſimo tẽpore poſt multos annos, quia ſtatim poſt colloquium cum Deo Jobus convaluit, c.42.v.9.10. 6. *ex verbis ſtabit ſuper pulverem.* Si de temporali bonorum reſtitutione eadem accipias, nõ poteſt eorum commoda expoſitio dari. Cur enim de redemtore ſuper terram ſtante verba faceret, ſi ad bonorum in hac vita reſtitutionem unicè reſpiceret. At ſi de reſurrectione Jobi verba accipias, omnia optimè cohærent tũ n. ſtatio redemtoris ſuper terram de adventu ipſius in carnem, reſurrectione ex mortuis & ultimo adventu ad judicium commodè exponi poteſt. 7. *ex verbis poſtquam corroſerint carnem meam.* Quocunq; enim modo hæc verba exponantur, ipſa tamen mors corporalis & corruptio totalis innuitur, נקף n. eſt *corrodere*, & teſtibus pleriſq; interpretib. ſubaudiendi ſunt *vermes corroſores*; utiq; ergo de re poſt mortem & poſt ſtationem Redemtoris ſuper pulverem futura, non a. de temporali hujus vitæ beneficio Jobus loquitur, 8. *ex verbis & de carne*

mea videbo Deum. Viſio Dei *ex carne* vel *de carne* nō niſi poſt mortem temporalem in futura demum vita nobis continget, eſt enim viſio corporalis & fit de facie ad faciem. 9. *ab opinione Iobi*, qua de reſtitutione temporalium bonorum deſperaverat, cap. 7. v. 7. c. 10. v. 20. & 21. c. 13. v. 15 (juxta Lutheri verſionem) cap. 16. verſ. ult. cap. 17. v. 1. 14. & 15. cap. 19. v. 10. cap. 30. 23. Ergo quando hoc loco de re certa ſibique infallibiliter cognita ſermonem facit, non reſtitutionem ſanitatis vel temporale aliquod beneficium, ſed reſurrectionem corporis & æterna bona intelligit. 10. *ab abſurdo & periculo.* Si ob tenues quaſdam ratiunculas à literæ ſimplicitate & unanimi Eccleſiæ conſēſu cuivis licet recedere, nulla amplius manebit certitudo in fidei articulis ex Scriptura demonſtrantis. 11. *à teſtimonio LXX. Interpr.* qui per גאל intelligunt *Chriſtum*, per *ſtare ſuper pulverem* ipſam reſurrectionem, ſic enim verterūt: *οἶδα ὅτι ἀέναός ἐστιν ὁ ἐκλύειν με μέλλων, ἐπὶ γῆς ἀναςήσεται τὸ δέρμα μου. Scio ego quod æternus eſt qui me ſolvere debet* (à peccato, ab ira Dei & à morte) *& ſuper terrā ſuſcitabit pellē meam.* Iidem interpp. in ultimo capite Jobi ſic legunt *Mortuus eſt Iob ſenior & plenus dierum. Scriptum eſt autem* (videl. in cap. 19.) *ipſum rurſus reſurrecturum, cum quibus reſuſcitat Dominus*, quæ verba teſte Niceta in cat. aurea & Origene in Epiſt. ad Africanum non leguntur in Hebræo, neque apud Aquilam & Symmachum, leguntur tamen apud Theodotionem. 12. *à Teſtimonio Targum.* Loco enim גאלי legit פָּרִיק quod idem eſt ac *Redemtor meus*, quo nomine intelligit Chriſtum, qui carnem noſtram aſſumens factus eſt frater noſter conſanguineus, ut nos ex poteſtate Diaboli redimendi jus ad ipſum pertineret, Eſa. 59. v. 20. Luc. 1. v. 71. 1. Tim. 2. v. 6. 13. *à teſtimoniis Rabinorum*, Galatinus lib. 3. de arc. cap. 19. adducit locum ex R. Haccados in revelatore arcan. *Quia Meſſias Deus & homo futurus eſt, vocatum eſt nomen ejus Immanuel, quod interpretatur nobiſcum Deus, in corpore ſc. & carne noſtra, quemadmodum Iob conteſtatur c. 19. dicens. Et ex carne mea videbo Deum.* Pineda in Jobum p. 101. refert R. Samuelem Marochianum noſtram de reſurrectione interpretationem approbaſſe in Epiſtola de adventu Meſſiæ ad Iſaacum c. 11. Galatin. dicti lib. cap. 27. adducit locum ex Bereſith Ketanna in expoſ. cap. 18 Gen, *Scriptum eſt Iob. 19. & rurſus vel poſtea pelle mea circumdabuntur iſta & ex carne mea videbo Deum,* 14. *à teſtimoniis Patrum*, qui unanimi ſuffragio de reſurrectione corporis hunc locum exponunt, Clem. Rom. 5. Conſtit. cap. 5. Juſtin. in orat. ad Anton. Tertullian. de reſurrect. carnis cap. 29. Cyprianus libro 3. teſtim. cap. 58. Ruffin. in expoſ. Symb. Nazianz. orat. 23. in laudem Heronis, Cyrill. Hieroſol. catech. 18. Hieron. in Epiſt. ad Pammach. Nicetas Heracleenſis in caten. aurea Job. 14. Auguſtinus lib. 22. de civ. Dei cap. 29. Gregorius lib. 14. moral. cap. 28. Caſſiodorus lib. 1. div. lect. cap. 5. &c.

10. Argumenta quæ in contrariū proferuntur. potiora hæc ſunt 1. *Hebræi æquè ut Chriſtiani reſurrectionem credunt, at nullus eorum de reſurrectione locum Iobi exponit.* Reſp. 1. quædam ex Rabinis pro noſtra ſententia ſunt adducta 2. ſi vel maximè nullus Rabinorum ſic exponeret, nihil tamē veritati ex eo decederet, quia Scripturæ interpretatio non pendet ab autoritate humana. 3. multò minùs à Rabinis ſolida & genuina Scripturæ interpretatio ſperanda, cùm *viſiones omnes illis obſignatæ* Eſa. 29. v. 11. *& velamen oculis eorum ſit impoſitum* 2. Cor. 3. v. 14. Vide Forſt. in præfatione Lexici 4. ne ipſi quidem Photiniani in Scripturæ expoſitione vel à Rabinorum vel Chriſtianorum Interp. autoritate pendere volūt. 2. *Grammatica verborum & phraſium ſignificatio non admittit receptam de reſurrectione interpretationem.* Reſp. Contrarium luculentè oſtendit D. Meiſnerus d. l. ubi etiam ea quæ Lutheri verſioni objiciuntur, optimè diluit. Lutherus fidi interpretis functus officio non ſingulas voces de verbo ad verbum reddere, ſed ſenſum exprimere propoſitum ſibi habuit 1. nomen אַחֲרוֹן exponit adverbialiter, *deinceps*, vel quia nomina apud Hebræos ſæpè adverbiaſcunt, vel quia אחרון poſitum pro בְּאַחֲרוֹן *in noviſſimo.* 2. verba יָקוּם עַל עָפָר vertit, *ex pulvere ſuſcitabit*, ſenſum ſcilicet attendens atque eò reſpiciens, quod עַל quandoque uſurpetur pro à vel ab & יָקוּם *tranſitivè* poſitum videatur Amos 7. v. 2. & 6. *Quis eriget ſeu ſuſcitabit Jacob?* Hebræa ad verbum habent. Redemtor ille meus *noviſſimus vel in noviſſimo* ſcilicet tempore *ſuper pulverem ſtabit*, in reſurrectione ſcilicet ſua & in noviſſimo ad mortuos reſuſcitandos & judicandos adventu, quæ verſio interpretationem de reſurrectione non evertit, ſed confirmat, quia reſurrectio noſtra à Chriſti reſurrectione pendet. Poſſunt etiam hæc verba ſic verti. *In noviſſimo reſurget*, id eſt, exercebit vires ſuas erga pulverem, id eſt, erga corpora defunctorum in pulverem redacta, illa excitando 3. verba וְאַחַר עוֹרִי נִקְּפוּ זֹאת reddidit, & *poſtea circumdabor hac cute mea*, denuò reſpiciens ad ſenſum. Hebræa ad verb. variè à variis explicantur Zanchius part. 1. de trib. Elohim lib. 2. cap. 4. reddit. *Et poſtquam pellem meam contriverunt vel corroſerunt* (ut ſit præteritum plurale in Piel à rad. נָקַף *excidit, concidit*, ac ſubintelligatur cognatæ ſignificationis nomen *corroſores* morbi ſc. & mors,) *Hoc*, id eſt, hæc ipſa cutis, hoc ipſum corpus ſcilicet *reſurget*, ut *ἀπὸ κοινοῦ* ex verſ. præcedent. repetatur verbum יָקוּם. Quidam reddunt. *Et poſtquam cutis mea confodietur, concidetur, hac iterum ſurget*, ut ſit tertia pluralis in Niphal. Sed quia pronomē זאת per lineolam Macaph cum verbo נקפו conjungitur, ideò alii ſic reddunt. *Et poſtquam pelle meá circumdata ſunt hæc*, ut נקפו deducatur à rad. נָקַף *circumdedit, circumvolvit*, quâ ratione per uſitatam temporis enallagen præteritum poneretur pro futuro, pluralis pro ſingulari & per זאת ipſum corpus vel caro intelligeretur. Hæc verſio proximè ad Lutheri mentem accedit atq; ad eandem alludere videtur Paraphraſtes Chaldæus: *Poſtquam inflata vel circumdata fuerit pellis mea, erit hoc, de carne mea videbo Deum.* Ezech. 37. v. 9. iiſdem ferè verbis reſurrectio deſcribi videtur *quod caro & oſſa pelle ſint cingenda.* Hieronym. Epiſt. 41. reddit *Reſuſcitaturus eſt pellem meam, quæ nunc hæc haurit*, h. e. quæ iſta tormenta perpetitur. Pagninus, Tremellius, Vatablus & Piſcator reddiderunt; *Et quamvis poſt pellem meam* (vermes) *contriverunt vel confoderunt hanc vel hoc*, hoc eſt, miſeram illam carnem, tamen *ex illa carne mea videbo Deum.* Simpliciſſima expoſitio videtur ea, quâ vocabulum עוֹרִי deducitur à radice

עור

עוּר *excitatus eſt, experrectus eſt*, ac verbaliter exponitur, hoc ſenſu. *Et poſt excitari meum vel poſtquam ex mortuis* per illum meum redemtorem *excitatus fuero, excindetur hoc*, hoc eſt, hæc omnia, quæ oculis in mundo intuemur, ut denuò temporis & numeri enallage ſtatuatur. Schindlerus vocem עוּר vertit per *pellem*, ideò ſubintellige tubique nomen. *Poſt cutem meam* hoc eſt, poſt putrefactionem cutis meæ *excidentur, abſumentur, contereatur hac*, hoc eſt, omnia viſibilia. 3. *Viſio illa Dei, quam Iobus ſperat, in hac vita ipſi contigit, ut apparet ex complemento in ultimis capp. deſcripto.* Reſp. Quidam exiſtimant, Deum nequaquam viſibili quadam ſpecie Jobo apparuiſſe, ſed *de turbine*, hoc eſt, præmiſſa ingenti tempeſtate cum ipſo locutum eſſe, Job. 38. v. 1. Verùm quia cap. 42. v. 5. dicit Jobus: *oculus meus vidit te*, ideò diſtinguimus inter viſionem de qua loquitur Jobus cap. 19. & quæ deſcribitur cap. 42. Illa fuit Jobo promiſſa ac certò ſperata, hæc verò fuit ipſi ignota & inexpectata. Illa debuit objecti loco habere Redemtorem ſive Meſſiam naturaliter vivum & reſuſcitatum, hæc verò ſpeciem viſibilem & ad tempus apparentem complexa eſt. Illa debuit ferri in Redemtorem ſtantem ſuper pulverem ſive terram, hæc verò Deum ex nube & caligine è ſublimi loquentem reſpexit. Illa debuit fieri in noviſſimo tempore, poſt reſurrectionem tùm Meſſiæ, tùm ipſius Jobi, hæc verò brevi tempore interjecto Jobo in terris adhuc vivente contigit. 4. *Jobus dicit, ſe de carne ſua, nō autem in carne Deum viſurum eſſe.* Reſp. 1. præpoſitio מִן non ſolùm *de*, ſed etiam *ex*, Geneſ. 15. v. 4. Mich 5. v. 1. *in* Pſal. 68. v. 30. Pſal. 72. v. 16. Jerem. 3. v. 20. Ezech. 48. v. 29. & *cum* ſignificat Eſa. 57. v. 8. quæ ſignificationes omnes huic loco congruunt, *videbo Deum ex carne, in carne & cum carne mea*, ſtatim enim ſubjungitur, *quem ego viſurus ſum mihi*, hoc eſt, in meū commodum ſeu pro meipſo & oculi mei conſpecturi ſunt eum & non alius. 2. ſi vel maximè reddatur, *videbunt Deum de carne mea*, h. e. Deum incarnatū propinquitate carnis mihi conjunctum, ſicut Rabini apud Galatinum libr 3. de arcanis cap. 1. exponunt, nihil tamen decedit noſtræ ſententiæ, ſi enim Jobus oculis ſuis Filium Dei incarnatum intueri aliquando debet, utique etiam in carne ſive corpore ſuo ex mortuis reſuſcitato Filium Dei incarnatum, reſuſcitatū & ad judicium venientem intuebitur. 5. Jobi 42. v. 12 dicitur, *quod Dominus benedixerit Iobo* אַחֲרִית *in noviſſimis. Ergo etiam in verbis cap. 19. ad benedictionem illam temporalem reſpectus habetur.* Reſp. de benedictione illa temporali & bonorū omnium reſtitutione Jobus planè deſperaverat, ergò ad eam nō potuit tantâ fidei πληροφορίᾳ reſpectum habere. Aliud ergo *noviſſimum* intelligendum cap. 19. quàm de quo agitur cap. 42. Illud reſpicit *mundi noviſſimum* vel tempus primi adventus Meſſiæ, hoc verò reſpicit *noviſſimum Iobi*, h. e. poſtremam vitæ partem. 6. *De tali viſione loquitur Iobus, quæ futura ſit ipſi propria, Ego viſurus ſum eum & non alius. Atqui viſio Redemtoris in extremo judicio erit communis omnib. hominibus.* Reſp. non nudum externum ſed etiam cum eo conjunctum internum, ſalutarem & beatificum aſpectum Jobus intelligit, quia ex eodem conſolationem in ſuis ærumnis deſumit. Verba illa, *ego videbo eum & non alius*, nequaquam denegant reliquis piis ſalutarem illam viſionem, ſed potiùs confirmant ejuſdem carnis (non qualitatum, ſed ſubſtantiæ reſpectu) reſurrectionem. 7 Jobi 33. v. 30. *Ecce iſta omnia operabitur Deus vicibus tribus cum viro, ad convertendum & revocandum animam ejus à corruptione & illuminandum luce viventium.* Hunc locum Wigand. in Syntagm. ad reſurrectionem accommodat, & ſanè finalis liberatio piorum in reſurrectione ad vitam ſequetur, interim propriè & in ſenſu literali loquitur Elihu de viciſſitudine calamitatum & liberationis ex illis, quæ piis in hac vita contingit, addit enim *illa omnia operabitur Deus tribus*, h. e. aliquot vicibus cum viro.) 3. Ex Pſalma.

II. 3. Ex Pſalmis complura vaticinia de reſurrectione adducunt, quæ tamen non ſunt ejuſdem generis directè ſc. & immediatè reſurrectionem probantia. 1. Pſal. 3. v. 6. *Ego dormivi & ſoporatus ſum & exurrexi.* (Hunc locū vet. Rabini ad reſurrectionem accommodant, ſic enim legitur in Midras Tehillim: *Ego accubui pro accubabo & dormiam & reſurrexi vel evigilavi pro reſurgā & evigilabo, quoniam Deus ſuſcipiet me, ſcil. per manus Meſſiæ.* Sed in ſenſu literali loquitur ibi David de piorum adjutorio ac ſuſtentatione divina in hujus vitæ periculis. Confiſus in tua bonitate tranquillo ſum animo & tuâ protectione fretus pacatè dormio, quia potenti tuâ dextrâ me ſuffulcis, additur enim verſus ſeptimus. *Non timebo myriadas populi circumdantis me.*) 2. Pſalm. 16. verſ. 19. *Caro mea requieſcet in ſpe* ſcilicet futuræ reſurrectionis, verſu decimo, *quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.* Sed in Hebræo propriè eſt: *Caro mea habitabit* לָבֶטַח *in fiducia* ſive confidenter, ac teſtantur Petrus Actorum 2. verſu 31. & Paulus Actor. 13 verſu 35. Davidem hîc loqui non de ſeipſo, quia additur, *non dabis Sanctum tuum videre corruptionem*, jam verò David vidit corruptionem, ſed de Meſſia tertio die antequam corruptionem ſentiret, à mortuis reſuſcitando. Ad noſtram igitur reſurrectionem hic locus referri nequit, niſi quatenus probat CHRISTI reſurrectionem, ex qua noſtra reſurrectio dependet. Quod ſi omninò in ſenſu literali ad noſtram reſurrectionem immediatè ac directè hoc vaticinium referre velimus, quod facit Wigandus in Syntagm. Veteris Teſtamenti, col. 1651. dicendum erit, Davidem propterea dicere, *quod caro non ſit viſura corruptionem*, quia ex corruptione eſt aliquando liberanda, ſicut *mortem non videre* dicitur, qui eſt ex more in vitam revocandus Johannis 8. verſu 51. 3. Pſalm. 17. verſu 15. *Ego in juſtitia videbo faciem tuam, ſatiabor cum excitatus fuero, imagine tuâ*, hoc eſt, reſuſcitatus aliquando ex mortuis ad perfectam juſtitiam aſpirabo & ſumma cum lætitia faciem tuam intuebor. R. Salomo in hæc verba ſic commentatur: *Videbo faciem tuam. ſicut dictum eſt*, Eſaiæ 52. *quia oculo ad oculum videbunt. Satiabor, cum evigilaverit forma, vel figura, vel imago, vel ſimilitudo tua, h. e. cùm evigilaverint mortui de ſomno ſuo.* 4. Pſalmo viceſimo ſecūdo, v. 27. *Edent pauperes & ſaturabuntur corda eorum, in ſeculum ſeculi vivent.* Hunc locū Wigandus & Judex in Syntagm. ad reſurrectionem

referunt. Senſus eſt, qui Chriſtum pro nobis paſſum ac mortuum verâ fide recipiunt, ſatiabûtur cœleſtib. beneficiis ac in Chriſto vitam & lætitiam ſempiternam invenient. 5. Epiphan. lib. 2. adverſus hæreſ. tomo primo hæreſ. 64. adducit locum ex Pſalmo 30. v. 1. *David* (inquit) *in Pſalmo de innovatione domus velut Propheta expectans, & in Spiritu ſancto videns futurum conſentaneè de reſurrectione dixit: Exaltabo te Domine, quoniam ſuſcepiſti me, renovans domum meã h.e. corpus collapſum & non exhilaraſti inimicos meos ſuper me.* Sed nec in Hebræo nec in Græco nec in Latina verſ. de renovatione domus quicquam hoc loco habetur. 6. Pſal. 34. v. 21. *Cuſtodit Dominus omnia oſſa piorum, unum ex illis non peribit.* Quanquam corpora piorum à perſecutoribus objiciantur dilanianda beſtiis, vel ignibus in pulverem redigantur, tamen ſuo tempore ad vitam reſuſcitabuntur, ac tàm perfectè iterum ſingula membra & oſſa divinitùs compingentur, ac ſi nullum ex illis unquam fuiſſet læſum. Duplex enim eſt corporis alicujus ſolidi contritio: Una *deſtructiva*, ut ſi granum contuſum in ventos diſſipetur, altera vitæ *reparativa*, ut ſi granum in terram projectum moriatur & deſtruatur, antequàm fructum afferat & ex terra enaſcatur, Joh. 12. v. 24. Oſſa & corpora piorum non conteruntur modo priore, ſed poſteriore. Hilarius in Pſ. 52. p. 373. *Integram & incorruptam ſpem æternitatis ſignificari in oſſibus etiam illic meminimus, ubi dicitur: Cuſtodit Dominus omnia oſſa juſtorum, Unum ex his non conteretur, quia ſecundum demoſtratam Ezechiels reſurrectionem Sacramentum ejus ſub oſſium ſignificatione ſit revelatum.* Atque ex hoc loco Davidico Judæi fortalsis hauſerunt ſuam traditionem, quâ ſtatuunt in ſpina dorſi humani eſſe quoddam oſſiculum, quod nunquam putreſcit vel penitùs conteritur, etſi per multa annorum millia ſub terra jacuerit, & ex eo fabulantur: Deum initium reſurrectionis facturum. Sed phraſis Hebraica, quâ *unum ex oſſibus* conterendum negatur, propriè habet hunc ſenſum, quod nullum ex omnibus oſſibus ſit conterendum. 7. Pſal. 41. v. 10. *Tu autem Domine reſuſcita me, & retribuam eis.* Hunc locum itidem pro aſſerenda reſurrectione affert Syntagma, ſed complementum in Hiſtor. paſſionis de Juda proditore Matt. 26. v. 14. Marc. 14. v. 10. Luc. 22. v. 4. Joh. 13. v. 18 Act. 1. v. 16. oſtendit, propriè & in ſenſu literali hic agi de reſurrectione Chriſti, is enim à Patre cœleſti ex mortuis ſuſcitatus vindictã de ſuis hoſtibus ſumſit. 8. Pſal. 50. v. 3. *DEUS noſter veniet & non ſilebit, ignis vorans eſt coram eo, & in circuitu ejus tempeſtas valida, v. 4. vocabit cœlum ſurſum & terram judicare populum ſuum.* (Hunc locum Rabini exponunt de reſurrectione mortuorum, quia deſcriptio extremi judicii eidẽ conjungitur. Sic enim R. Simai in comment. Deuter. ſcribit referente Galatino libr. 12. de arc. cap. 2. *Non extat aliquod capitulum Scripturæ, in quo non fiat mẽtio de reſurrectione mortuorum. Et hoc eſt, quod ſcriptum eſt: Vocabit cœlum deſuper & terram ad judicãdum populum ſuum. Vocabit cœlũ deſuper, hoc eſt anima, & terra, hoc eſt corpus.*) 9. Pſalm. 68. v. 21. *Deus eſt nobis Deus ad ſalutes & Domino Deo ſunt exitus ad mortem,* h.e. talem Deum invocamus & colimus, qui multas vias ac modos novit, per quos ſalutem nobis præſtare & ex morte nos liberare poſsit. Inter hoſce modos eſt etiam reſuſcitatio corporum ex terræ pulvere 10. Pſal. 72. v. 17. *Ante Solem permanet nomẽ ejus.* Hoc dictum veteres Rabini ad reſurrectionem accommodarunt; ſic enim legitur in Midras Tehillim: ינון *filiabit vel naſci faciet, fuit nomẽ ejus, quia futurum eſt, ut ipſe filiet vel naſci faciat omnes dormientes in pulvere.* Quò accommodari poſſet, quod homines reſuſcitati dicuntur *filii reſurrectionis* Luc. 20. v. 36. ſed in ſenſu literali ſermo eſt vel de Meſsiæ divinitate vel de regni ejus æternitate. 11. Pſal. 90. v. 3. *Convertis hominem uſq; ad contritionem, & dicis: Revertimini filii hominum;* h.e. per morbos & mortem in cineres homines redigis, ſed in reſurrectione ex pulvere illos reverti jubes. Quidam tamen malunt ad propagationem generis humani in hac vita, quâ in locum defunctorum alii ſuccedunt, hoc referre. 12. Pſ. 103. v. 4. *Benedic anima mea Domino, qui redemit de interitu vitam tuam, v. 5. renovabitur ut aquila juventus tua.* Hunc locum pro aſtruenda corporum reſuſcitatione adducit Epiphanius in ancorato p. 1011. eumq; per ſphalma μακαρισμῷ τῷ Jobo tribuere videtur. De hac aquilæ renovatione infrà in ſimilibus, quibus reſurrectio declaratur, agẽdum erit, hoc loco illud monemus, quod David in ſenſu literali de beneficus hujus vitæ agat, docet enim Deum collapſas animi & corporis vires quandoque in piis ita inſtaurare, ut quodammodo renati & priſtinam juventutem recuperaſſe videantur. Eſa. 40. v. 29. *Qui dat laſſo virtutem, & his qui non habent fortitudinem, robur multiplicat, v. 30. Sperantes in Domino mutabunt virtutem, aſcendent alis quaſi aquilæ.* 13. Hieronymus in commentar. Ezech. 37. ac Damaſcenus libro quarto orthodox. fidei cap. 28. hûc accommodant locum Pſalmi 104. verſ. 30. *Tempore reſurrectionis,* ait Hieronymus, *completur illud, Emitte Spiritum tuum & creabuntur.* ὁ θεοπάτωρ *Dei parens David* (ait Damaſcenus) *dicit ad Deum: Auferes Spiritum eorum & deficient & in pulverem ſuum revertentur: Ecce de corporibus ſermo. Deinde ſubjungit: Emittis Spiritum tuum & creabuntur & renovabis faciem terræ.* Sed loquitur ibi David in ſenſu literali de annua & quotidiana mundi renovatione, quâ individuis decedentibus nova ſemper ſuccedunt, ut ſpecies rerum conſerventur. Secundariò tamen & conſequenter ad reſurrectionem hic locus accommodari poteſt, quia tunc erit plena Naturæ reſtitutio, ἀποκατάστασις τῶν πάντων ac nova omnium rerum facies, quando morte abolitâ ad vitam æternam pii reſuſcitabuntur. 14. Pſalmo 116. verſ. 8. *Eripuit animam meam à morte, oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapſu,* verſ. 9. *ambulabo coram Domino in regione viventium.* Sed & hîc David propriè loquitur de proſpera ac læta rerum converſione, quæ in hac vita ipſi obtigerat, pro quo beneficio ſeſe gratum fore & in timore Domini ambulaturum promittit.

12. 4. Ad hæc dicta Davidica referri etiam poteſt illud, quod ex Salomone Davidis filio Proverbiorum 24. verſu 27. allegati Epiphan. libro ſecundo, tomo primo, adverſus hæreſ. pagina 503. *Salomon* (inquit) *in Proverbiis ſimiliter ad præparationem illuc omnem ſpem parant exhortatus eſt dicens: Para opera tua ad exitum tuum, exitum appellans hinc diſceſſum. Et parate,* inquit, *ad agrum, ſimul ad omnes admonitionem extendens & qui in agris & qui* 4 *Ex Proverbiis,*

qui in urbibus tùm eruditas, tùm mechanicas a·tes tractant, in quibus nulla operatio in agro requiritur. Vnde enim lanificis & argentifuſoribus, Poetis item ac ſcriptoribus præparatio ad agrum? Comprehenſim enim ſimul indiſcriminatim vox hæc omnes allocuta vocavit, Parate ad agrum. Imò innuit, quod omni homini civili ac rurali depoſitio corporis eſt ager propter ſepulturam & mortem. Deinde poſtea eandem reſurrectionis ſpem ſignificans dicit, & readificabis domum tuam. Semel enim ædificata eſt informatione in ventre, quando matres unumquemq; noſtrûm informatione geſtaverunt. Verùm a terra eſt reſurrectio, aut ab agro, quæ readificatur propter illatam ipſi deſtructionem in ſepultura ruina. Sed præceptum Salomonis in ſenſu literali acceptum eſt œconomicum, quod priùs procuranda ſint ea, quæ ad victum parandum ſunt neceſſaria, quàm de habitatione cogitandum.

5. Ex Prophetis. 13. 5. *In Prophetis* hæc occurrunt vaticinia. 1. Tertullianus libr. de reſurrectione carnis cap. 28. p. 327. ad reſurrectionem probãdam applicat di-
1. Sam. 2. v 6. ctum Hannæ 1. Sam. 2. verſ. 6. (quod propterea ad Prophetica dicta referimus, quia non ſolùm Rabini Samuelē numerant inter נְבִיאִים רִאשׁוֹנִים ſed etiam Petrus *tempora Prophetarum inde a Samuele* deducit & arceſſit Actor. 3. v. 23.) *Sunt quædam,* (inquit Tertullianus) *ita pronunciata ut allegoriæ quidem nubilo careant, nihilominus tamen ſua ſimplicitatis ſitiant interpretationē, quale eſt illud apud Eſaiam: Ego occidam & vivificabo* (cū quo cōgruit illud Hānæ: *Dominus mortificat & vivificat. Certè poſtq̄ occiderit, vivificabit. Caro eſt autem, quæ occiditur per mortem, caro etiaq; & vivificabitur per reſurrectionem. Certè ſi occidere carni animam eripere eſt, vivificare contrarium ejus carni animam referre eſt, Caro reſurgat neceſſe eſt, cui anima per occiſionem erepta, referenda eſt per vivificationem.* Sed loquitur ibi Hanna in ſenſu literali de viciſſitudine triſtitiæ ac gaudii in hac vita ac de ſpirit. mortificatione & vivificatione, quæ fit per crucis caſtigationem & paternam ex cruce liberationem, interim ſecundariò ad corporalem vivificationem ſive reſuſcitationem, in qua plena & perfecta liberatio ab omnibus malis ſequetur, hoc dictum accommodari poſſe, non negaverimus. 2. Eſa. 25. verſu 7.
2. Eſa. 25. v. 7. *Abſorbebit Dominus in monte iſto ſuperficiē operimenti, quo operti ſunt omnes populi & velum, quo velata ſunt omnes gentes,* hoc eſt, excitabit mortuos & removebit ab ipſis linteamina, quibus fuerant corpora eorum involuta. verſu octavo *abſorbebit mortem in ſempiternum*, ut non ampliùs poſſit pios occidere *& abſterget Dominus Deus lachrymam ab omni facie electorum*, hoc eſt conſolabitur eos & æternam lætitiam pro luctu hujus vitæ reddet & opprobrium populi ſui auferet de univerſa terra. Hieronymus in comment. *Abſorberi faciet Dominus faciem mortis & vinculi, quo omnes populi ligabantur, diſrumpetq; rete mortis & telam, qua omnes ceperat nationes Et juxta Apoſtolorum abſorbebitur mors in perpetuum. Et auferet Dominus lachrymam ab omni facie, quando morte ſuperatâ Chriſti advenerit regnum & opprobrium generis humani, quod ad imaginem conditum fuerat creatoris, Diaboli & mortis effugerit ſervitutem.* Reportavit quidem Chriſtus de morte victoriam ſua morte & reſurrectione, ſed in mortuorum reſurrectione victoria illa demum plenè conſpicietur, quando ſcil. *noviſſimus iſte hoſtis* penitùs deſtruetur. 1. Corinth. 15. verſ. 26. mortuorum enim reſurrectio eſt mortis deſtructio. Unde Apoſtolus ibidem v. 54. hoc Propheticum vaticinium diſertè ad reſurrectionem mortuorum applicat. 3. Eſa.
26. v. 19. *Vivent mortui tui* (ô Eccleſia, in univer *Eſa. 26. v 19.*
ſali ſc. reſurrectione) *interfecti mei reſurgent* ad vitam & gloriam ſempiternam. (Per *interfectos Dei* intelliguntur vel *in ſpecie* Martyres, qui pro gloria Dei vitam poſuerunt, vel *in genere* omnes pij, quorum tota vita eſt crux & Martyrium, & qui dicuntur *mortui in Chriſto* 1. Theſſ. 4. v. 16. addit Propheta) *reſurgent unà cum cadavere meo*, ſeipſum excitandis Dei interfectis aſſocians. Ergo & *materia* reſurrectionis, quæ eſt proprium cujuſque corpus & *cauſa efficiens* reſurrectionis, quæ eſt ſolius Dei potentia, ſimul exprimuntur, inde enim atque ideò pii ad vitam reſurgent, quia ſunt *interfecti Dei*, h. e. quia *Deus* non eſt Deus mortuorum ſed viventium. Monendum etiam vocem Hebraicam נְבֵלָתִי ſubſtitutis aliis punctis legi poſſe numero multitudinis, ut ſit ſenſus, *cadavera mea reſurgent*, quaſi Deus reſpondeat Prophetæ, qui dixerat: *Interfecti tui vivent*, dicatque affirmando, *cadavera mea utique ſurgent. Expergiſcimini* de ſomno ſcil. mortis *& jubilate qui habitatis in pulvere*, qui in ſepulchris quieſcitis & quorum corpora in cineres ſunt redacta, *quia ros herbarum virentium ros tuus.* Sicut gramina æſtu Solis torrida rore lucis ſive matutino & antelucano recreantur & quaſi reviviſcunt: ſic mortuorum corpora virtute divina in vitam reſtituentur, ſicut prata æſtu Solis exiccata beneficio roris denuò virent & florent citra hominum culturam, ita mortui reſurgent Dei potentiâ citra Naturæ facultatem. *Et terram gigantum detrahes in ruinam*, hoc eſt, regna Tyrannorum in glorioſo ad judicium adventu evertes, v. 20. *Vade populus meus, intra in cubilia tua* ad tempus ſc. in illis quieturus, *claude oſtia tua ſuper te, abſcondere ad momentum, donec pertranſeat indignatio.* Quemadmodum ex cubili noſtro iterum ſurgimus, ſic mortui ex ſepulchris velut è cubiculis ad vitam reſurgent. Hoc teſtimonium Propheticum etiam R. Aben Ezra ad mortuorum reſurrectionem refert. Chaldæus Paraphraſtes reddidit, *Deum projecturum eſſe mortuos in gehennam*, quod fiet in die noviſſimo reſuſcitationi mortuorum deſtinato. Tertullianus de reſurrectione carnis capite 27. pagina 327. *Nam & cùm legimus: Populus meus introite in cellas promas quantulum, donec ira mea prætereat, ſepulchra erunt cellæ promæ, in quibus pauliſper requieſcere habebunt, qui in finibus ſeculi ſub ultima ira per Antichriſti vim exceſſerint. Aut cur cellarum promarum potiùs vocabulo uſus eſt, & non alicujus loci receptorii, niſi quia in cellis promis caro ſalita & uſui repoſita ſervatur depromenda illinc ſuo tempore? proinde enim & corpora medicata condimentis ſepulturæ, Mauſoleis & monumentis ſequeſtrantur, proceſſura inde cùm juſſerit Dominus. quod cum ita intelligi congruat (& quæ enim ab ira Dei cellariorum nos refugia ſervabunt?) hoc ipſe quo ait, donec ira prætereat, quæ extinguet Antichriſtum, poſt iram oſtendit proceſſurā carnē de ſepulchris, in quæ ante irā fuit illata, nam & de cellariis non aliud effertur, quàm quod infertur & poſt Antichriſti*

era-

referunt. Senſus eſt, qui Chriſtum pro nobis paſſum ac mortuum verâ fide recipiunt, ſatiabũtur cœleſtib. beneficiis ac in Chriſto vitam & lætitiam ſempiternam invenient. 5. Epiphan. lib. 2. adverſus hæreſ. tomo primo hæreſ. 64. adducit locum ex Pſalmo 30. v. 1. *David* (inquit) *in Pſalmo de innovatione domus velut Propheta expectans, & in Spiritu ſancto videns futurum conſentaneè de reſurrectione dixit: Exaltabo te Domine, quoniam ſuſcepiſti me, renovans domum meã h. e. corpus collapſum & non exhilaraſti inimicos meos ſuper me.* Sed nec in Hebræo nec in Græco nec in Latina verſ. de renovatione domus quicquam hoc loco habetur. 6. Pſal. 34. v. 21. *Cuſtodit Dominus omnia oſſa piorum, unum ex illis non peribit.* Quanquam corpora piorum à perſecutoribus objiciantur dilanianda beſtiis, vel ignibus in pulverem redigantur, tamen ſuo tempore ad vitam reſuſcitabuntur, ac tàm perfectè iterum ſingula membra & oſſa divinitùs compingentur, ac ſi nullum ex illis unquam fuiſſet læſum. Duplex enim eſt corporis alicujus ſolidi contritio: Una *deſtructiva*, ut ſi granum contuſum in ventos diſſipetur, altera vitæ *reparativa*, ut ſi granum in terram projectum moriatur & deſtruatur, antequàm fructum afferat & ex terra enaſcatur, Joh. 22. v. 24. Oſſa & corpora piorum non conteruntur modo priore, ſed poſteriore. Hilarius in Pſ. 52. p. 373. *Integram & incorruptam ſpem æternitatis ſignificari in oſſibus etiam illic meminimus, ubi dicitur: Cuſtodit Dominus omnia oſſa juſtorum, Unum ex his non conteretur, quia ſecundum demõſtratam Ezechieli reſurrectionem Sacramentum ejus ſub oſſium ſignificatione ſit revelatum.* Atque ex hoc loco Davidico Judæi fortaſsis hauſerunt ſuam traditionem, quâ ſtatuunt in ſpina dorſi humani eſſe quoddam oſſiculum, quod nunquam putreſcit vel penitùs conteritur, etſi per multa annorum millia ſub terra jacuerit, & ex eo fabulantur: Deum initium reſurrectionis facturum. Sed phraſis Hebraica, quâ *unum ex oſſibus* conterendum negatur, propriè habet hunc ſenſum, quod nullum ex omnibus oſſibus ſit conterendum. 7. Pſal. 41. v. 10. *Tu autem Domine reſuſcita me, & retribuam eis.* Hunc locum itidem pro aſſerenda reſurrectione affert Syntagma, ſed complementum in Hiſtor. paſſionis de Juda proditore Matt. 26. v. 14. Marc. 14. v. 10. Luc. 22. v. 4. Joh. 13. v. 18 Act. 1. v. 16. oſtendit, propriè & in ſenſu literali hic agi de reſurrectione Chriſti, is enim à Patre cœleſti ex mortuis ſuſcitatus vindictã de ſuis hoſtibus ſumſit. 8. Pſal. 50. v. 3. *DEUS noſter veniet & non ſilebit, ignis vorans eſt coram eo, & in circuitu ejus tempeſtas valida, v. 4. vocabit cœlum ſurſum & terram judicare populum ſuum.* (Hunc locum Rabini exponunt de reſurrectione mortuorum, quia deſcriptio extremi judicii eidẽ conjungitur. Sic enim R. Simai in comment. Deuter. ſcribit referente Galatino libr. 12. de arc. cap. 2. *Non extat aliquod capitulum Scriptura, in quo non fiat mẽtio de reſurrectione mortuorum. Et hoc eſt, quod ſcriptum eſt: Vocabit cœlum deſuper & terram ad judicãdum populum ſuum. Vocabit cœlũ deſuper, hoc eſt anima, & terra, hoc eſt corpus.*) 9. Pſalm. 68. v. 21. *Deus eſt nobis Deus ad ſalutes & Domino Deo ſunt exitus ad mortem,* h. e. talem Deum invocamus & colimus, qui multas vias ac modos novit, per quos ſalutem nobis præſtare & ex morte nos liberare poſsit. Inter hoſce modos eſt etiam reſuſcitatio corporum ex terræ pulvere 10. Pſal. 72. v. 17. *Ante Solem permanet nomẽ ejus.* Hoc dictum veteres Rabini ad reſurrectionem accommodarunt; ſic enim legitur in Midras Tehillim: ינון *filiabit vel naſci faciet, ſicut nomẽ ejus, quia futurum eſt, ut ipſe filiet vel naſci faciat omnes dormientes in pulvere.* Quò accommodari poſſet, quod homines reſuſcitati dicuntur *filii reſurrectionis* Luc. 20. v. 36. ſed in ſenſu literali ſermo eſt vel de Meſsiæ divinitate vel de regni ejus æternitate. 11. Pſal. 90. v. 3. *Convertis hominem uſq; ad contritionem, & dicis: Revertimini filii hominum;* h. e. per morbos & mortem in cineres homines redigis, ſed in reſurrectione ex pulvere illos reverti jubes. Quidam tamen malunt ad propagationem generis humani in hac vita, quã in locum defunctorum alii ſuccedunt, hoc referre. 12. Pſ. 103. v. 4. *Benedic anima mea Domino, qui redemit de interitu vitam tuam, v. 5. renovabitur ut aquilæ juventus tua.* Hunc locum pro aſtruenda corporum reſuſcitatione adducit Epiphanius in ancorato p. 1011. eumq; per ſphalma μνημονικὸν Jobo tribuere videtur. De hac aquilæ renovatione infrà in ſimilibus, quibus reſurrectio declaratur, agẽdum erit, huc loco illud monemus, quod David in ſenſu literali de beneficiis hujus vitæ agat, docet enim Deum collapſas animi & corporis vires quanduque in piis ita inſtaurare, ut quodammodo renati & priſtinam juventutem recuperaſſe videantur. Eſa. 40. v. 29. *Qui dat laſſo virtutem, & his qui non habent fortitudinem, robur multiplicat, v. 30. Sperantes in Domino mutabunt virtutem, aſcendent alis quaſi aquila.* 13. Hieronymus in commentar. Ezech. 37. ac Damaſcenus libro quarto orthodox. fidei cap. 28. hûc accommodant locum Pſalmi 104. verſ. 30. *Tempore reſurrectionis,* ait Hieronymus, *completur illud, Emitte Spiritum tuum & creabuntur.* ὁ Θεοπατὴρ *Dei parens David* (ait Damaſcenus) *dicit ad Deum: Auferet Spiritum eorum & deficient & in pulverem ſuum revertentur: Ecce de corporibus ſermo. Deinde ſubjungit: Emittis Spiritum tuum & creabuntur & renovabis faciem terræ.* Sed loquitur ibi David in ſenſu literali de annua & quotidiana mundi renovatione, quâ individuis decedentibus nova ſemper ſuccedunt, ut ſpecies rerum conſerventur. Secundariò tamen & conſequenter ad reſurrectionem hic locus accommodari poteſt, quia tunc erit plena Naturæ reſtitutio, ἀποκατάστασις τῶν πάντων ac nova omnium rerum facies, quando morte abolitâ ad vitam æternam pii reſuſcitabuntur. 14. Pſalmo 116. verſ. 8. *Eripuiſti animam meam à morte, oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapſu, verſ. 9. ambulabo coram Domino in regione viventium.* Sed & hîc David propriè loquitur de proſpera ac læta rerum converſione, quæ in hac vita ipſi obtigerat, pro qua beneficio ſeſe gratum fore & in timore Domini ambulaturum promittit.

12. 4. Ad hæc dicta Davidica referri etiam poteſt illud, quod ex Salomone Davidis filio Proverbiorum 24. verſu 27. allegati Epiphan. libro ſecundo, tomo primo, adverſus hæreſ. pagina 503. *Salomon* (inquit) *in Proverbiis ſimiliter ad preparationem illuc omnem ſpem parans exhortatus eſt dicens: Para opera tua ad exitum tuum, exitum appellans hinc diſceſſum. Et parato,* inquit, *ad agrum, ſimul ad omnes admonitionem extendens & qui in agris &*

4 *Ex Proverbiis,*

qui

qui in urbibus tùm eruditas, tùm mechanicas artes tractant, in quibus nulla operatio in agro requiritur. Vnde enim lintificis & argentiſuſoribus, Poetis item ac ſcriptoribus præparatio ad agrum? Comprehenſim enim ſimul indiſcriminatim vox hæc omnes allocuta vocavit, Parate ad agrum. Imò innuit, quod omni homini civili ac rurali depoſitio corporis eſt ager propter ſepulturam & mortem. Deinde poſtea eandem reſurrectionis ſpem ſignificans dicit, & readificabis domum tuam. Semel enim ædificata eſt informatione in ventre, quando matres unumquemq; noſtrûm informatione geſtaverunt. Verùm à terra eſt reſurrectio, aut ab agro, quæ readificatur propter illatam ipſi deſtructionem in ſepulturæ ruina. Sed præceptum Salomonis in ſenſu literali acceptum eſt œconomicum, quod priùs procuranda ſint ea, quæ ad victum parandum ſunt neceſſaria, quàm de habitatione cogitandum.

3. Ex Prophetis. 13. 5. *In Prophetis* hæc occurrunt vaticinia. 1. Tertullianus libr. de reſurrectione carnis cap. 28. p. 327. ad reſurrectionem probãdam applicat di-

1. Sam. 2. v. 6. ctum Hannæ 1. Sam. 2. verſ. 6. (quod propterea ad Prophetica dicta referimus, quia non ſolùm Rabini Samuelẽ numerant inter נְבִיאִים רִאשׁוֹנִים ſed etiam Petrus *tempora Prophetarum inde a Samuele* deducit & arceſſit Actor. 3. v. 23.) *Sunt quædam,* (inquit Tertullianus) *ita pronunciata ut allegoriæ quidem nubilo careant, nihilominus tamen ſuæ ſimplicitatis ſitiant interpretationẽ, quale eſt illud apud Eſaiam: Ego occidam & vivificabo* (cũ quo cõgruit illud Hãnæ: *Dominus mortificat & vivificat. Certè poſtq̃ occiderit, vivificabit Caro eſt autem, quæ occidetur per mortem, caro itaq; & vivificabitur per reſurrectionem. Certè ſi occidere carni animam eripere eſt, vivificare contrarium ejus carni animam referre eſt, Caro reſurgat neceſſe eſt, cui anima per occiſionem erepta, referenda eſt per vivificationem.* Sed loquitur ibi Hanna in ſenſu literali de viciſſitudine triſtitiæ ac gaudii in hac vita ac de ſpirit. mortificatione & vivificatione, quæ fit per crucis caſtigationem & paternam ex cruce liberationem, interim ſecundariò ad corporalem vivificationem ſive reſuſcitationem, in qua plena & perfecta liberatio ab omnibus malis ſequetur, hoc dictum accommodari poſſe, non negaverimus, 2. Eſa. 25. verſu 7.

2. Eſa. 25. v. 7. *Abſorbebit Dominus in monte iſto ſuperficiẽ operimenti, quo operti ſunt omnes populi & velum, quo velata ſunt omnes gentes,* hoc eſt, excitabit mortuos & removebit ab ipſis linteamina, quibus fuerant corpora eorum involuta. verſu octavo *abſorbebit mortem in ſempiternum,* ut non amplius poſſit pios occidere *& abſterget Dominus Deus lachrymam ab omni facie electorum,* hoc eſt conſolabitur eos & æternam lætitiam pro luctu hujus vitæ reddet & opprobrium populi ſui auferet de univerſa terra. Hieronymus in comment. *Abſorberi faciet Dominus faciem mortis & vinculi, quo omnes populi ligabantur, diſrumpetq; rete mortis & telam, quæ omnes cœperat nationes Et juxta Apoſtolorum abſorbebitur mors in perpetuum. Et auferet Dominus lachrymam ab omni facie, quando morte ſuperatâ Chriſti adventus regnum & opprobrium generis humani, quod ad imaginem conditum fuerat creatoris, Diaboli & mortis effugerit ſervitutem.* Reportavit quidem Chriſtus de morte victoriam ſua morte & reſurrectione, ſed in mortuorum reſurrectione victoria illa demum plenè conſpicietur, quando ſcil. *noviſſimus iſte hoſtis* penitùs deſtruetur. 1. Corinth. 15. verſ. 26. mortuorum enim reſurrectio eſt mortis deſtructio. Unde Apoſtolus ibidem v. 54. hoc Propheticum vaticinium disertè ad reſurrectionem mortuorum applicat. 3. Eſa.

26. v. 19. *Vivent mortui tui* (ô Eccleſia, in univer Eſa. 26. v. 19.
ſali ſc. reſurrectione) *interfecti mei reſurgent* ad vitam & gloriam ſempiternam. (Per *interfectos Dei* intelliguntur vel *in ſpecie* Martyres, qui pro gloria Dei vitam poſuerunt, vel *in genere* omnes pii, quorum tota vita eſt crux & Martyrium, & qui dicuntur *morentes in Chriſto* 1. Theſſ. 4. v. 16. addit Propheta) *reſurgent unà cum cadavere meo,* ſeipſum excitandis Dei interfectis aſſocians. Ergo & *materia* reſurrectionis, quæ eſt proprium cujuſque corpus & *cauſa efficiens* reſurrectionis, quæ eſt ſolius Dei potentia, ſimul exprimuntur, inde enim atque ideò pii ad vitam reſurgent, quia ſunt *interfecti Dei*, h. e. quia *Deus* non eſt Deus mortuorum ſed viventium. Monendum etiam vocem Hebraicam נְבֵלָתִי ſubſtitutis aliis punctis legi poſſe numero multitudinis, ut ſit ſenſus, *cadavera mea reſurgent*, quaſi Deus reſpondeat Prophetæ, qui dixerat: *Interfecti tui vivent,* dicatque affirmando, *cadavera mea utique ſurgent. Expergiſcimini* de ſomno ſcil. mortis *& jubilate qui habitatis in pulvere,* qui in ſepulchris quieſcitis & quorum corpora in cineres ſunt redacta, *quia ros herbarum virentium ros tuus.* Sicut gramina æſtu Solis torrida rore lucis ſive matutino & antelucano recreantur & quaſi reviviſcunt: ſic mortuorum corpora virtute divina in vitam reſtituentur, ſicut prata æſtu Solis exiccata beneficio roris denuò virent & florent citra hominum culturam, ita mortui reſurgent Dei potentiâ citra Naturæ facultatem. *Et terram gigantum detrahes in ruinam,* hoc eſt, regna Tyrannorum in glorioſo ad judicium adventu evertes, v. 20. *Vade populus meus, intra in cubilia tua* ad tempus ſc. in illis quieturus, *claude oſtia tua ſuper te, abſcondere ad momentum, donec pertranſeat indignatio.* Quemadmodum ex cubili noſtro iterum ſurgimus, ſic mortui ex ſepulchris velut è cubiculis ad vitam reſurgent. Hoc teſtimonium Propheticum etiam R. Aben Ezra ad mortuorum reſurrectionem refert. Chaldæus Paraphraſtes reddidit, *Deum projecturum eſſe mortuos in gehennam,* quod fiet in die noviſſimo reſuſcitationi mortuorum deſtinato. Tertullianus de reſurrectione carnis capite 27. pagina 327. *Nam & cùm legimus: Populus meus introite in cellas promas quantulum, donec ira mea prætereat, ſepulchra erunt cellæ promæ, in quibus pauliſper requieſcere habebunt, qui in finibus ſeculi ſub ultima ira per Antichriſti vim exceſſerint. Aut cur cellarum promarum potiùs vocabulo uſus eſt, & non alicujus loci receptorii, niſi quia in cellis promis caro ſalita & uſui repoſita ſervatur depromenda illinc ſuo tempore? proinde enim & corpora medicata condimentis ſepulturæ, Mauſoleis & monumentis ſequeſtrantur, proceſſura inde cùm juſſerit Dominus. quòd cum ita intelligi congruat (& quæ enim ab ira Dei cellariorum nos refugia ſervabunt?) hoc ipſo quo ait, donec ira prætereat, quæ extinguet Antichriſtum, poſt iram oſtendit proceſſurã carnẽ de ſepulchris, in quæ ante irã fuit illata, nam & de cellariis non aliud effertur, quàm quod infertur & poſt Antichriſti*

ira-

eradicationem agitabitur reſurrectio, cap.31.pag. 329. *De omnibus gentibus dictum eſt : Vivent mortui & exurgent de ſepulchris, ros enim qui à te eſt, medela eſt oſſibus eorum.* Hier.in comm. *Hi, quos in Chriſto mortuos Apoſtolus vocat, & propter nomen Domini interfecti ſunt, reſurgent in gloria. Et quia mors eorum ſomnus eſt, nequaquam juxta LXX. reſurgere, ſed expergiſci & evigilare dicuntur, unde & Lazarus, qui evigilaturus erat, à Domino dormiens appellatur. Omnes igitur Martyres & ſancti viri, qui pro Chriſto fuderunt ſanguinem & quorum fuit tota vita Martyrium reſurgent & evigilabunt atque laudabunt Deum creatorem ſuum, qui habitant in pulvere. Ros enim Domini juxta fabulas Poetarum vincens omnes herbas Pæonias, vivificabit corpora mortuorum. Et quomodo jactis in terram ſeminibus ros paulatim creſcere facit herbas & ad fruges ſui generis pervenire: ſic Domini ros, qui pro miſericordia ponitur, ros erit hominum plurimorum*, quod Hebraicè dicitur אורות. *Terram autem, h.e. corpora gigantium & impiorum Dominus in pœnas detrahet ſempiternas.* Ambroſ. in orat. de fid. reſur. *Quàm bene receſſus eſſe ſignavit tumulos mortuorum, quibus paululum abſcondimur, ut in judicium Dei, quod pro noſtris ſcelerib. jus debitum indignationis aſſumet, tolerabilius tranſire poſſimus.* Aug. l.20. de civ. Dei c.21. in pr. *Propheta Eſaias, reſurgẽt, inquit mortui, & reſurgẽt, qui in ſepulchris erãt & lætabũtur omnes, qui ſunt in terra. Ros n. qui abs te eſt, ſanitas illis eſt, terra verò impiorũ cadet. Totum illud ſuperius ad reſurrectionem pertinet beatorum. Quod autem ait, terra verò impiorum cadet, bene intelligitur dictum. Corpora impiorum ruina damnationis excipiet. Iam verò ſi de bonorum reſurrectione quod dictum eſt, diligẽtiùs & diſtinctius velimus intueri, ad primam referẽdum eſt, quod dictum eſt, reſurgent mortui: ad ſecundam verò quod ſequitur, & reſurgent qui in ſepulchris erant. Iam & ſi illos inquiramus ſanctos, quos hic vivos inventurus eſt Dominus, eis cõgruè deputabitur, quod adjunxit: Et lætabuntur omnes qui ſunt in terra, ros enim qui abs te eſt, ſanitas illis eſt, ſanitatem loco iſto immortalitatem rectiſſimè accipimus. Ea namq; eſt pleniſſima ſanitas, qua non reficitur alimentis, tanquam quotidianis medicamentis.* Damaſcen. lib.4. orth. fid. cap.28. *De reſurrectione Eſaias dicit, Reſurgent mortui & ſuſcitabuntur, qui ſunt in monumentis. Atqui manifeſtum eſt, quod non animæ in monumentis collocantur, ſed corpora.*

4. Eſa 35. v.10. 4. Eſa.35. v.10. *redemti à Domino revertentur* (in reſurrectione ad vitam) *& venient in Sion* (in cœleſtem Hieroſolymam) *cũ jubilatione & lætitia ſempiterna ſuper caput eorũ gaudium & lætitiam obtinebunt & fugiet dolor & gemitus* (cõſequẽs beatæ ad vitã reſurrectionis erit gloria & lætitia ſempiterna) Quidam tamen

5. Eſa 38. v. 16. ſecuti Hieronymum ad primum Chriſti adventum malunt referre. 5. Tertullianus libro de reſurrectione carnis cap.28. pagina 327. adducit locum ex Eſa.38. verſ.16. *Sunt quædam*, inquit, *ita pronunciata, ut allegoriæ quidem nubilo careant, nihilominus tamen ipſius ſimplicitatis ſua ſitiant interpretationem, quale eſt apud Eſaiam: Ego occidam & vivificabo. Certè poſtquam occiderit, vivificabit &c.* Sed in Hebræo eſt, *ſanabis me & vivificabis me*, vel ut alii reddunt, *ſomnum induxeras mihi & vivificaſti me*, loquitur enim Ezechias de beneficio reſtitutæ ſanitatis in hac vita ſibi divinitùs præſtito.

6. Eſa. 66. v 13. 6. Eſa.66. verſ. 13. *Sicut mater alicui blanditur, ſic ego conſolabor vos.* verſ.14. *Oſſa veſtra, quaſi herba germinabunt.* (Symm. *florebunt*) verſ.16. *In igne Dominus dijudicabit & in gladio ſuo ad omnem carnem & congregabuntur interfecti à Domino.* Similitudo graminis eſt pulcherrima. Sicut gramen tempore hyemis planè emortuum in vere iterum progerminat, ſic oſſa veſtra, quæ in monumentis putrefacta & conſumta ſunt in noviſſimo die vigorem recipiẽt ac revivificẽt, *& cognoſcetur manus ſeu potentia Domini in ſervis ejus*, quia reſurrectio eſt opus divinæ potentiæ. Caſparus Sainctius Pontific. in comment. pag.763. *de reductione in terram patriam ex captivitate Babylonica* accipit, ac per *oſſa germinantia* ac florida ſpiritum jucundum & ſtatum felicem denotari exiſtimat Proverbior.17. verſ.22. ſed circumſtantiæ textus oſtendunt de finali liberatione Eccleſiæ ex omnibus calamitatibus per reſurrectionem ad vitam æternam ibi ſermonem eſſe, quo modo etiam pii veteres conſtanter hoc loco exponunt. Tertullianus de reſurrectione, capite 31. pagina 329. *Oſſa veſtra velut herba orientur, quia & herba de diſſolutione & corruptela ſeminis reformatur.* Poſtea conjungit ejuſdem caput v. 23. *Veniet adorare omnis caro in conſpectu meo, dicit Dominus. Quando? cùm præterire cœperit habitus hujus mundi. Supra enim, quemadmodum cœlum novum, & terra nova, quæ ego facio in conſpectu meo, dicit Dominus, ita ſtabit ſemen veſtrum. Tunc ergo quod ſubjicit, implebitur: Et exibunt, utique de ſepulchris & videbunt artus eorum, qui impiè egerunt, quoniam vermis illorũ non morietur, & ignis eorum non extinguetur, & erunt conſpectui omni carni, ſcilicet quæ reſuſcitata & egreſſa de ſepulchro Dominum pro hac gratia adorabit.* Auguſtinus libr.20. de civitate Dei, cap.21. *Flumen pacis abundantiam illius debemus accipere, hoc flumen ſe in eos declinare dicit, quibus tantam beatitudinem pollicetur, ut intelligamus in illius felicitatis regione, quæ in cœlis eſt, hoc flumine omnia ſatiari. Sed quia & terrenis corporibus pax incorruptionis atq; immortalitatis vim influet, ideò declinare ſe dicit hoc flumen, ut de ſupernis quodammodo etiam inferiora perfundat & homines æqualet Angelis reddat &c. Ne putaremus illa bona Ieruſalem ad noſtrum tantummodo Spiritum pertinere, & oſſa, inquit, veſtra, ut herba exorientur, ubi reſurrectionem corporum ſtrinxit, velut quod non dixerat reddens. Neque cùm viderimus, fient, ſed cum fuerint facta, videbimus.* 7. Jerem.31. verſ.16. *Hæc dicit Dominus : Quieſcat vox tua à ploratu & oculi tui à lacrymis, quia eſt merces operi tuo*, verſu decimo ſeptimo, *& revertentur filii tui de terra inimici & eſt ſpes noviſſimi tuis, ait Dominus, & revertentur filii tui ad terminos ſuos*, h.e. liberi tui interfecti in die noviſſimo tibi reſtituentur, reſurgent enim in corporib. ſuis ad vitam. Hier. in com. h.l. *Melius hoc de parvulis intelligimus, quod mercedem habeant effuſi ſanguinis pro Chriſto & pro terra Herodis inimici teneant regna cœlorum & reverſuri ſunt in ſedem priſtinam, quando pro corpore humilitatis corpus receperint glorioſum. Iſta eſt ſpes noviſſima, quando juſti fulgebunt ſicut Sol, & infantes quondam parvuli atque lactentes abſq; ætatum incremento & injuriis ac labore corporeo reſurgent in virum perfectum &c.* 8. Ezech. 8. Ezech. 37. v.1.

lactētes abſq; ætatum incremēto & injuriis ac labore corporeo reſurgent in virū perfectū &c. 8. Ecc. 37. v. 1. *Facta eſt ſuper me manus Domini & eduxit me in Spiritu Domini, & dimiſit me in medio campi, qui erat plenus oſſibus, v. 2. Et circumduxit me per ea in gyro, erant autem multa valdè ſuper faciem campi, ſiccaque vehementer. v. 3. Et dixit ad me: Fili hominis, putasne vivent oſſa iſta? & dixi: Dominus Deus tu noſti. v. 4. Et dixit ad me vaticinare de oſſibus iſtis, & dices eis: Oſſa arida audite verbum Domini. v. 5. Hæc dicit Dominus Deus oſſibus his: Ecce ego intromittam in vos ſpiritum & vivetis. v. 6. & dabo ſuper vos nervos & ſuccreſcere faciam ſuper vos carnes & ſuperextendam in vobis cutem, & dabo vobis ſpiritum & vivetis & ſcietis, quia ego Dominus.* Poſtea additur complementum v. 7. 8. 9. & 10. Quidam ex Interpretibus hanc viſionem Propheticam exiſtimant fuiſſe duntaxat *typum* liberationis ex captivitate Babylonica ac reſtitutionis in terram Canaan. Sainctius in comm. Eſa. 66. *Qui in exilio ſunt pro mortuis cenſentur, quia à matre h. e. ab urbe ſic avulſi videntur ſicut ramus, qui à radice ſeu trūco avulſus ſtatim areſcit & moritur. Quare Iudæi, qui in exilio agebant Babylonico in ſepulchris eſſe dicuntur & oſſa vocantur arida &c.* Sanè non diffitemur hac viſione Prophetica confirmatam fuiſſe Iſraelitis promiſſionem de liberatione ex Babylonica captivitate & priſtini vigoris recuperatione, quia hæc accommodatio ab ipſo Propheta oſtenditur v. 11. *Fili hominis, oſſa hæc univerſa domus* Iſrael *eſt, ipſi dicunt: Aruerunt oſſa noſtra & periit ſpes noſtra & exciſi ſumus. v. 12. propterea vaticinare, & dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce, ego aperiam tumulos veſtros & educam vos de ſepulchris veſtris populus meus, & inducam vos in terram Iſrael.* ſed negamus, *tantùm* ad liberationem ex Babylonica captivitate reſpectum fuiſſe habitum, ſiquidē etiam Univerſalis mortuorū reſurrectionis quaſi quoddam præludium ac ſpeculum in hac viſione proponitur, id quod probamus, 1. *ex emphatica deſcriptione.* Vix enim alius datur Scripturæ locus, in quo *forma ac modus reſurrectionis* tàm emphaticis verbis ac phraſibus deſcribatur: *Ego aperiam tumulos veſtros. Acceſſerunt oſſa ad oſſa unumquodque ad juncturam ſuam, & ecce ſuper ea nervi & carnes aſcenderunt & extenta eſt in eis cutis deſuper, & ſpiritus ingreſſus eſt in ea & revixerunt, ſteteruntq; ſuper pedes ſuos &c.* 2. *ex ſubjecti ampliatione.* Dicitur enim quod in oſsium illorum aridorum vivificatione ſpiritus venerit *à quatuor ventis*, h. e. à quatuor mundi plagis & inſufflaverit mortuos illos, ut revixerint v. 9. Atqui Judæi in reductione ad terram Canaan non collecti ſunt ex omnibus mundi plagis, ſed in Univerſali reſurrectione demum hoc futurum, ut Angeli electos è mortuis ſuſcitatos congregent *à quatuor ventis à ſummis cælorum uſque ad terminos eorum* Matth. 24. v. 31. Marc. 13 v. 37. De reſuſcitatis dicitur, *quod eorum exercitus fuerit grandis nimis valde.* Sed Iſraelitarum è Babylone in Canaan reductorum non fuit tantus numerus. Promittit Deus *ſe aperturum tumulos* Iſraelitarum. Jam verò oſſa illa jamdum erant in campo diſperſa ac proinde etiam tumuli aperti. Ergò deducimur ad beneficium reſurrectionis Univerſalis in die noviſsimo futuræ. 3. *ex beneficiorum & operum divinorum ſubordinatione.* Quæcunq; corporalia beneficia Deus in Veter. Teſtamento populo ſuo Iſraelitico præſtitit, ea fuêre quaſi quidam typi ac præludia ſpiritualia beneficiorum in regno Meſsiæ expectandorum. Sic liberatio ex Ægyptiaca ſervitute fuit typus liberationis ex infernalis Pharaonis poteſtate, cibatio per manna in deſerto fuit typus ſpiritualis alimoniæ per Meſsiam exhibendæ &c. pari ergò ratione liberatio Iſraelitarum ex captivitate Babylonica & reductio in terram Canaan fuit typus finalis liberationis ſpiritualium Iſraelitarum ab omnibus miſeriis & calamitatibus in reſurrectione mortuorum ſecuturæ, proinde una eademque viſio ad utrumque beneficium præfigurandum optimâ ratione referri poteſt. Particularis illa ac corporalis liberatio ex captivitate Babylonica nondum potuit ſolidam ac firmam conſolationem afflictis Iſraelitarum conſcientiis præſtare. tum quia multi in exilio erant mortui, multi etiam morituri, priuſquam Cyrus rerum potiretur eoſque libertate donaret, tum quia in ipſa terra Canaan variis miſeriis & preſſuris adhuc ſubjecti ac morti tandem obnoxii fuêre, tum quia piæ mentes non hæreot in corporalibus beneficiis, ideò revocat illus Dominus præcipuè ad promiſsionē de Univerſali reſurrectione piorum ad vitam ac lætitiā ſempiternam. Quinimò promiſsio de reſurrectione in hac viſione Iſraelitis ob oculos poſita confirmare ipſos debuit in fide adhibenda promiſſioni de reductione in terram Canaan. Qui enim divinâ ſuâ virtute corpora in pulverem ac cinerem redacta ad vitam aliquando revocare poterit, is etiam poterit exules, qui aridis oſſibus non ſunt diſsimiles, in patriam reducere ac priſtinum libertatis vigorem illis reſtituere. Sic ergò de beneficio temporali & leviori præſtando ipſos confirmat per reſurrectionem mortuorum, quæ eſt beneficium longè majus ac videtur rationi difficilior. Quamvis enim articulus reſurrectionis ſit *Naturâ ignotus*, ac proinde ad aliud beneficium probandum non videatur ſatis commodè adhiberi poſſe, tamen *lumine fidei* magis notus erat, quam reſtitutio Iſraelitarum in terram Canaan, cùm publica piorum confeſsione ex revelatione verbi ab omnibus fuerit receptus. 4. *ex aliorum V. ac N. T. dictorum collatione*, in quibus iiſdem ferè phraſibus mortuorum reſurrectio deſcribitur, ut conſtat. 5. *ex ſaniorum Rabinorum expoſitione.* Galat. libr. 12. de arcan. cap. 2. adducit dictum R. Simai in libro Elle haddevarim, h. e. in comment. Deuteronom. *Vnde habemus quod non ſit verbum aliquod in Scriptura, quod non loquatur de reſurrectione mortuorum? ubi dictum eſt, à quatuor ventis veniet Spiritus, quoniam nomen Dei invocabo.* 6. *ex unanimi Patrum teſtificatione*, Tertull. de reſurrect. carnis cap. 29. pag. 328. *Si & allegorica Scriptura & argumenta rerū & ſimplices voces reſurrectionem carnis, quanquā ſine nominatione ipſius ſubſtantiæ ſubradiant, quāto magis, quæ hanc ſpem in ipſas ſubſtantias ſpiritualis mentione determinant, non erunt deducenda in quæſtionem: Accipe Ezechielem. Et facta eſt, inquit, ſuper me manus Domini* &c. cap. 30. *Hāc quoque prædicationem ſcio qualiter convertant in allegoriæ argumentationem, quia dicendo, oſſa iſta omnis domus Iſrael eſt, in imaginem ea fecerit* Iſrael, & *à propria conditione tranſtulerit, atque ita figuratam eſſe non verā reſurrectionis prædicationem. Statum enim Iudæorū deformari quo iā modo emor-*

emortuū & exaridum & diſperſum in campo orbis. Itaq; & imaginem reſurrectionis in illum allegorizari, quia recolligi habeat & recompingi os ad os, h.e. tribus ad tribum, & populus ad populū & recorporari carnibus facultatum & nervis regni, atque ita de ſepulchris, hoc eſt, de habitaculis captivitatis triſtiſſimis atque teterrimis educi & refrigerii nomine reſpirare & vivere exinde in terra ſua Judæa. Et quid poſt hæc? morientur ſine dubio. Et quid poſt mortem? nulla, opinor, reſuſcitatio, ſi non hæc erit ipſa, quæ Ezechieli revelatur. Sed enim & alias prædicatur reſurrectio, ergo & hæc erit, & temere in ſtatum eam Judaicarum rerum convertunt. Aut ſi alia eſt illa, quam defendimus, nihil mea intereſt, dum ſit & corporum reſurrectio ſicut & rerum Judaicarum. Deniq; hoc ipſo quod recidivatus Judaici ſtatus de recorporatione & readunatione oſſium figuratur, id quoq; eventurum oſſibus probatur. Non enim poſſet de oſſibus figura componi, ſi non idipſum & oſſibus eventurum eſſet. Nam etſi figmentū veritatis in imagine eſt, imago ipſa in veritate eſt ſui, neceſſe eſt eſſe prius ſibi, quo aliis configuretur. De vacuo ſimilitudo nō cōpetit, de nullo parabola nō cōvenit. Ita oportebit oſſuū quoq; credi reviſcerationem & reſpirationem qualis dicitur, de qua poſſit exprimi Judaicarum rerum reformatio, qualis affingitur. Sed magis religioſum eſt, veritatem de ſua authoritate ſimplicitatis defēdi, quam ſenſus divinæ propoſitionis expoſtulat. Si enim ad res Judaicas ſpectaret hæc viſio, ſtatim revelato ſitu oſſuum ſubjeciſſet. Oſſa iſta omnis domus Iſrael eſt. At cùm oſtenſis oſſibus de propria ſpe eorum, qui obloquitur, nondum nominato Iſraele & fidem tentat Propheta: Fili hominis, ſi vivent oſſa hæc, ut & ille reſponderet, Domine tu ſcis, non utiq; Deus Prophetæ fidem de ea re tentaſſet, quæ futura nō eſſet, quam nunquam Iſrael audiſſet, quam credi non oporteret, ſed quoniam prædicabatur quidem reſurrectio mortuorum, Iſrael verò pro ſua incredulitate diffidens ſcandalizabatur & aſpiciens habitum ſeneſcentis ſepulturæ deſperabat reſurrectionem, vel non in eam potius animam dirigebat ſed in circumſtantias ſuas, idcircò Deus & Prophetam quaſi & ipſum dubium præſtruxit ad conſtātiam prædicationis, revelato ordine reſurrectionis & populo id credendum mandavit, quod Propheta revelavit, ipſos dicens eſſe oſſa, quæ erant reſurrectura, qui non credebant reſurrectura. Deniq; in clauſula & cognoſcetis, inquit, quod ego Dominus locutus ſim & fecerim, id utique facturus, quod fuerat locutus, cæterùm non id facturus quod locutus, ſi aliter facturus quàm locutus. cap. 31. *Planè ſi & populus allegoricè muſſitaret oſſa ſua arefacta & ſpem ſuam perditam, diſperſionis exitu querulus meritò videtur & Deus figuratam deſperationem figuratâ promiſſione conſolatus. Sed cùm diſperſionis quidem injuria nondum populo accidiſſet, reſurrectionis verò ſpes apud illum ſæpiſſimè cecidiſſet manifeſtus eſt de corporū interitu labefactās fiduciā reſurrectionis: ita & Deus eā reſtruebat fidē, quā populus deſtruebat. Quanquam etſi aliqua præſentium rerum tunc conflictatione mœrebat Iſrael non idcircò in parabola accipienda eſſet revelationis intentio, ſed in teſtationem reſurrectionis, ut in illā ſpem erigeret illos æternæ ſc. ſalutis & neceſſarios reſtitutionis & averteret à reſpectu præſentiū rerum.* Hæc Tertullianus, cujus tamen argumenta non ſunt omnia æqualis ponderis. Juſtinus in apol. 2. pro Chriſtian. p. 68. *In ſecundo adventu Chriſtus omnium, qui unquam extitere, mortalium corpora excitabit &c. Dictum enim eſt à Propheta Ezechiele hoc modo: Coagmentabitur junctura ad juncturam & os ad os & carnes denuo ſuccreſcent.* In qq. & reſp. ad orth. q. 45. ſic formatur: *Virum Univerſalem reſurrectionem in aridis oſſibus Propheta vidit?* ad eam Juſtinus p. 325. reſpondet hoc modo: *Quia a Propheta Ezechiele per viſionem depingēda erat mortuorum reſurrectio, quæ futura eſt in fine rerum per Filium hominis, propterea nomine Filii hominis eſt appellatus &c. exhibita eſt ſancto vati à Deo viſio iſta præcipuè quidem ut per eam indicaretur futura per Chriſtum Univerſalis omnium in toto mundo mortuorum reſuſcitatio, deinde vero propter Iſraelitarum conſolationem, qui ob eam, in qua detinebantur, ſervitutem, de liberatione ex Babyloniorū dominatu ſpem ſibi ipſis deſperatione præciderant. Nam ſicut defuncta corpora in monumentis ſita ſpem reſuſcitationis non habent: ſic illi ſe Babylone efferebantur, abſq; ſpe reditus & reſtitutionis.* Cyprian. lib. 3. ad Quirin. cap. 58. *Neminem contriſtari morte debere, cùm ſit in vivendo labor & periculum, in moriendo pax & reſurgendo ſecuritas,* id inter cœtera probat ex hoc oraculo Ezech. 37. Origenes in Johannem tomo 12. part. 2. oper. p. 326. *Magnum eſt reſurrectionis noſtræ myſterium, prorſusq; contemplatu difficile, quod cum in aliis Scripturarum locis, tum vero etiam apud Ezechielem annunciatur his verbis: Facta eſt ſuper me manus Domini &c.* Cyrill. Hieroſolymitanus catech. 18. itidem de reſurrectione hoc oraculum Propheticum exponit. Epiphanius lib. 2. tom. 2. hæreſ. ult. col 504. *Quod corpus per ſeipſum ante ſe ſtatuere poſſit Deus, per Ezechielem declaratum eſt, etiamſi propter parabolam res ea facta ſit, at ſpeciei ipſa ad allegoriam veritatis tūc impetita perfecta eſt. Quod congregatum eſt os ad os & harmonia ad harmoniam, & cùm oſſa ſicca eſſent & nondum anima neq; ſpiritus movens in ipſis eſſet, ſtatim coacta ſunt corpora & juxta Prophetæ verba ſolidata. Et ſi vult Deus, poteſt hoc facere, ut adſint corpora & abſque anima moveantur &c.* in ancorato col. 1012. *De reſurrectione dicit Dominus ad Ezechielem: Congregabitur os ad os &c.* Et rurſus: *Dic fili hominis, veni ſpiritus à quatuor angulis terræ, à locis videlicet animis deſtinatis. Et quam ob cauſam ipſe Dominus non dicit? ſed hominem dicere jubet? quoniam quod dicit Dominus, ſimul etiam facit & non amplius ſolvitur. Verùm homini dicere præcepit, quo poſt reſurrectionem ad horam ſignificaretur quidem noſtra ſpes ſalutis, hominis verò ſermo ſolveretur & non Domini, erant enim oſſa illa rurſus moritura. Cum verò dicit Dominus, reſurgite, reſurgunt & non moriuntur, Dei enim verbum non ſolvitur.* Hieronymus in comment. *per parabolam reſurrectionis de reſtitutione Iſraelitarum hic prophetari* ſtatuit, ſed ſtatim ſubjūgit: *Nunquam poneretur ſimilitudo reſurrectionis ad reſtitutionem Iſraelitici populi ſignificandam, niſi ſtaret ipſa reſurrectio & futura crederetur, quia nemo de rebus non extantibus incerta confirmat, totaque noſtra illò tendit aſſertio, quod quomodo videtur incredulum, quod oſſibus aridis & multâ vetuſtate confectis, futura reſurrectio promittatur & tamen futurum eſt quod promittitur ſic & reſtitutio populi Iſrael, qui ductus eſt in captivitatem & in toto orbe diſperſus, videtur quidē*

incre-

bis, qui Dei non norunt potentiam, ſed tamen futura eſt, quia ego, inquit Dominus, locutus ſum & faciam ſicut pollicitus ſum. Auguſt. lib. 10. de Geneſ. ad literam cap. 5. *Apud Ezechielem cùm demonſtratur reſurrectio mortuorum redintegratis corporibus ex quatuor ventis cœli advocatur Spiritus, quo perflante vivificantur, ut ſurgant &c. ubi propheticè ſignificatum videtur, non ex illo tantùm campo, ubi res ipſa demonſtrabatur, ſed ex toto terrarum orbe reſurrecturos homines & hoc perflatum. 4. mundi partium fuiſſe figuratum.* Quod verò ibidem additur, *Prophetam illo loco non reſurrectionem carnis, qualis propriè futura eſt, ſed inopinatam deſperati populi reparationem per Spiritum Domini, qui replevit orbem terrarum, figuratâ revelatione prævidiſſe,* illud nō eſt accipiendum *excluſivè*, aliàs diſertè contradiceret verbis prioribus, ſed *incluſivè*, quod de utroq; Dei opere ac beneficio ibidem ſit ſermo. Paulinus de obitu Celſi:

Si dubitas cineres in corpora poſſe recogi,
Et fieri reduces in ſua vaſa animas.
Ezechiel tibi teſtis erit, cui prodita dudum
Tota reſurgendi per Dominum facies.
Illic aſpicies toto vireſcere campo,
Arentes veterum relliquias hominum.
Oſſaq; porrectum late diſperſa per agrum,
Vitrò ad compages currere juſſa ſuas,
Atq; medullatis penetralibus edere nervos,
Moxq; ſupernatâ ducere carne cutem.
Et dicto citius perfectis ordine membris,
Pulvere de veteri ſtare novos homines.

Damaſc. lib. 4. orth. fid. cap. 28. *de reſurrectione B. Ezechiel: Et factum eſt,* inquit, *cum ego prophetarem, & ecce ſucceſſio terræ & adduxit oſſa, os ad os, ſingulum ad harmoniam compagemq; ſuam & aſpiciebam, & ecce inducebantur eis nervi & carnes renaſcebantur & aſcendebant ſuper ipſa & circumducta cutes deſuper. Deinde docet, quomodo Dei juſſu ingreſſi ſunt Spiritus &c.* At, inquis, 1. *ſi hæc viſio Prophetica agit de reſurrectione, quæ tum temporis in Eccleſia Iſraelitica publicè fuerit credita, cur Propheta non reſpondet aſſertivè: Vivent, ſed dubitativè, Domine tu noſti?* Reſp. credebat quidem in fine ſeculi mortuos vivificandos, ſed de oſſibus illis, quæ ipſi tum temporis oſtendebantur, ignorabat, an illâ ipſa hora eſſent excitanda, ac proinde rem Deo in pia ſimplicis fidei obœdientiâ committebat: 2. *Oſſa illa vivificata dicuntur eſſe domus Iſrael: Ergo nō agitur de univerſali reſurrectione.* Reſp. ut in aliis Scripturæ locis, ita etiam in hac ipſa viſione Propheticâ de reſurrectione juſtorum ſpiritualium Iſraelitarum propriè ac determinatè agitur, ſed ex eo non eſt inferendum, impios non eſſe reſurrecturos, cùm incluſio unius non ſit excluſio alterius. 3. *Viſio illa eſt imaginaria. Ergò non præbet certum argumentum.* Reſp. non eſt viſio humana ſed divina, quæ ſi reſurrectionem mortuor. probare minimè poſſet, utiq; nec ad reſtitutionem Iſraelitarum in terram Canaan confirmandam idonea cenſeri debe-
9. Dan.12. v.1. ret. 9. Dan. 12. v. 1. *Multi de his, qui dormiunt in pulvere terræ, evigilabunt, alii in vitam æternam & alii in ignominiam ſempiternam.* Poſt expoſitum *de Antichriſto* vaticiniū agitur de poſtremis mundi temporibus, quæ poſt revelatū Antichriſtum ad fin. uſq; ſeculi futura ſunt ac nominatim de ſtatu Eccleſiæ *vincentis, reſurgentis ac triumphantis.* De ſtatu Eccleſiæ reſurgentis dicitur, *quod multi, qui ſub pulvere terræ dormiunt, evigilaturi ſint.* Quod *multi* dicuntur evigilaturi, cùm tamen Univerſalis futura ſit omnium reſurrectio, illud tripliciter ab interpretibus exponitur. Quidam putant reſpectum haberi ad eos, quos dies noviſſimus vivos deprehendet, illi enim non *evigilabunt* ex ſomno ſub terræ pulvere, ſed *immutabuntur* 1. Cor. 15. v. 51. 1. Theſſ. 4. v. 17. Quidam vocem *multi* non ad ſubjecti determinationem, ſed ad utrūq; membrum diſtributionis in prædicato ſubjunctæ referendū cenſent hoc pacto: *Qui in pulvere terræ dormiunt, evigilabunt, multi ex illis ad vitam, multi ad mortem.* Simpliciſſimè reſpondetur, nomen collectivum *multi* more in Scripturis uſitato non *excluſivè & particulariter* pro aliquibus, ſed *extenſivè & Univerſaliter* pro omnibus accipi, Matt. 20. v. 28. Rom. 5. v. 19. &c. quæ interpretatio colligitur ex verbis Chriſti Joh. 5. v. 28. ubi pro voce *multi* ſubſtituitur nomen *omnes.* Auguſt. lib. 6. contra Julian. cap. 12. *Multi pro omnib. & omnes pro multis frequenter in ſacris literis ponitur.* lib. 20. de civ. Dei cap. 23. *Non diverſum putetur, quod cum ibi poſitum ſit, omnes qui ſunt in monumentis, hic non ait Propheta, omnes ſed multi dormientium. Ponit enim aliquando Scriptura pro omnib. multos, propterea & Abrahæ dictum eſt. Patrem multarum gentium poſui, cui tamen & alio loco, In ſemine,* inquit, *tuo, benedicentur omnes gentes terræ.* Theodoret. id confirmat exemplo alio ex Epiſt. Rom. 5. *ubi peccatores dicuntur conſtituti multi, h. e. omnes.* Porphyr. Philoſophus inſigni audaciâ & impudentiâ hoc vaticiniū expoſuit de ſtatu Eccleſiæ Iſraeliticæ poſt redditam victoriā & cæſos Antiochi Duces: *Tunc,* inquit, *hi qui quaſi in terræ pulvere dormiebant & operti erant malorum pondere, & quaſi in ſepulchris miſeriarum reconditi ad inſperatam victoriam de terra pulvere ſurrexerunt, & de humo elevaverunt caput, cuſtodes legis reſurgentes in vitam æternam & prævaricatores in opprobrium ſempiternum.* Atqui 1. Hieronymus quærit, quomodo afflictiones, quibus Iſraelitæ ſub Antiocho preſſi fuerint graviores, quam unquam antea extiterint, cùm ſub Nebucadnezare urbe everſâ, templo exciſo & in ſeptuagenariā captivitatem abductis Judæis gravia paſſi fuerint? 2. poſt miſeriam pii & impii ſimul metaphoricè ſurrexerunt & bona temporalia receperunt. Jam verò Propheta de tali reſurrect. loquitur, in qua piorum & impiorum erit diſcretio. 3. doctores legis Judaicæ nō cœperunt ab eo tempore fulgere *ut firmamentum in æternum*, quia ut paulatim fuit lex depravata & ſenſim imminuta felicitas externa. 4. Quomodo defuncto Antiocho transgreſſores legis dici poſſunt à mortuis excitari, ut Porphyrius exponit, cùm potiùs tunc occiderint quàm ſurrexerint, quia vivo Antiocho in honore ac precio habebantur? 5. Angelus ſuperiùs caput cōcludens expreſsè dixerat perſecutionem ab Antiocho excitatam finem ſuum habituram, *& reſtare adhuc aliud tempus*, in quo ſcil. Antichriſtus Antiochi antitypus Eccleſiam ſit afflicturus, ergò hoc vaticinium non poteſt ad Antiochi tempora referri, ſed pertinet ad ea, quæ diem noviſſimum proximè ſunt præceſſura, ut

coñexionis ſeries oſtendit. 6. Adde quod Chriſtus Matth. 24. v. 21. de calamitatibus Eccleſiæ ſub fin. mundi diſſerens, Danielis verba ex h. l. adducit, dicens: *Erit tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi uſq; modò nec erit.* Quod ſi ergò miſeria illa ad poſtrema mundi tempora juxta infallibilem Chriſti explicationem referenda, utiq; non poteſt ad Antiochi Hiſtoriam accommodari. 7. unde pii veteres unanimi conſenſu hoc vaticinium de liberatione Eccleſiæ ab Antichriſti Tyrannide per reſurrect. mortuorum ad vitam æternam accipiunt. Confer Hieron. & Theodor. in comm. Auguſt. 20. de civ. Dei cap. 23. Ruffin. in expoſit. Symb. Damaſc. lib. 4. orth. fid. cap. 28. &c. Galat. libr. 12. de arcan. cap. 3. adducit dictum R. Rhamonis: *Dormientes in pulvere ſunt mortui juxta illud Danielis. Et multi ex dormientibus in terra pulvere evigilabunt, alii ad vitam æternam, alii ad opprobrium & ad vermiculationem ſempiternam.* 8. quinimò teſtatur ipſa collatio, cum hoc Danielis vaticinio non tantùm convenire deſcriptionem reſurrectionis Apoc. 20. v. 13. propoſitam, ſed etiam ex eod. petita eſſe verba Chriſti Salvatoris Joh. 5. v. 28. *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem Filii hominis.* v. 29. *Et procedent qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ, qui verò mala fecerunt in reſurrectionem judicii.* Præter Porphyrium etiam quidam Polychronius negavit vaticinium Danielis de reſurrectione mortuorum accipiendum eſſe, ſed confutatur iisdem rationibus.
10. Oſe. 6. v. 2. 10. Oſe. 6. v. 2. *Dominus vivificabit nos poſt duos dies, in tertia die ſuſcitabit nos & vivemus in conſpectu ejus.* Vaticinium eſt de Chriſto quod reſurrecturus ſit die tertio, ſed quia in Chriſto capite etiam nos ut corporis ejus myſtici membra reſurreximus, Epheſ. 2. v. 6. *conreſuſcitavit nos cum Chriſto* propter infallibilem reſurrectionis noſtræ promiſſionem, ideò Propheta loquitur *in plurali*, quod & nos in Chriſto, per Chriſtum ac propter Chriſtum pro nobis mortuum & tertio die reſuſcitatum Deus ad vitam nos reſuſcitaturus ſit, ut in æterna lætitia coram ipſo vivamus. Dies primus eſt dies *obdormitionis*, dies alter eſt *expectationis*, dies tertius eſt *reſurrectionis ex ſepulchro.* Agnoſcunt autem ipſi Rabini hoc Propheticum dictum de reſurrectione ex mortuis agere. Galatin. lib. 12. de arcan. cap. 3. adducit gloſſam Hebraicam in cap. 2. Geneſ. ſuper illud: *Et germinare fecit Dominus Deus de terra omne lignum. Omnes Patres & & juſti, & Moſes, & Aaron, & David, & Salomo, omnesq; Reges domus David & omnes Prophetæ dicent ad Meſſiam: Finis prope eſt, ad te pertinet, ne vivifices nos, ſicut dictum eſt Oſe. 6. Vivificabit nos poſt dies duos, in die tertio ſuſcitabit nos & vivemus ante faciem ejus.*
11. Oſe. 13. v. 14. 11. Oſe. 13. v. 14. *De manu* vel poteſtate *inferni redimam eos, à morte redimam eos, ero mors tua ô mors, ero morſus tuus inferne.* Hoc Propheticum vaticinium Apoſtol. 1. Cor. 15. v. 54. ad reſurrectionem mortuorum accommodat: *Cùm corruptibile hoc induerit ἀφθαρσίαν & mortale hoc induerit ἀθανασίαν, tunc fiet ſermo qui ſcriptus eſt, abſorpta eſt mors in victoria.* v. 55. *ubi eſt ô mors ſtimulus tuus, ubi ô inferne tua victoria?* Neq; verò mirum nobis videri debet, quod Apoſtolus in allegatione Prophetici illius vaticinii non Hebraicam veritatem, ſed Græcos Interpp. ſit ſecutus, quia ut Hieronym. docet in comm. cap. 47. Gen. *Illud generaliter obſervandum, quod ubicunq; S. Apoſtoli aut Apoſtolici viri loquuntur ad populos, iis plerunq; teſtimoniis utantur, quæ jam fuêre in gentilibus divulgata, per tranſlationem ſc. ſeptuaginta Interpretum.* Adde quod in ſenſu ac reipſa nulla ſit diſcrepantia.
12. Quidam ad reſurrectionis articulum accommodant dictum Propheticum Soph. 3. v. 8. *Expectabis me,* ait Dominus, *donec poſt longum tempus ſurrexero, quia judicaturus ſum, ac futurum eſt, ut congregem gentes & colligam regna.* (Sed rectius hoc accipitur de judicio particulari cōtra impias & idololatricas gentes, quæ Iſraeliticum populum affligebant, in quo judicio Deus exurgit ad inferendam pœnam.) 12. Soph. 3. v. 8. 13. Tertull. de reſurrect. carnis cap. 31. p. 329. ad reſurrectionis articulum accommodat vaticinium Malach. 4. v. 2. *Orietur vobis timentib. nomen meum, Sol juſtitiæ & ſanitas in pennis ejus, & egrediemini* (de ſepulchris) *veluti vituli de vinculis ſoluti & conculcabitis inimicos &c.* Sed in ſenſu literali ibi agitur de primo Chriſti adventu Luc. 1. v. 78. ac de quotidiano piorum profectu in ſalutari agnitione Chriſti, per quam magnâ animi fiduciâ conculcant mortem, Diabolum, infernum, peccatum, mundum, & omnes hoſtes, interim quia in die noviſſimo in reſurrectione ſcil. victoria illa demum erit perfecta & abſoluta, ideò ἐπομένως & conſequenter hoc vaticinium ad reſurrectionem applicari poteſt. 13. Mal. 4. v. 2.

14. Ex libris V. T. *apocryphis* pro aſtruenda mortuorum reſurrectione hæc afferri poſſunt. 2. Maccab. 7. v. 9. ait primus ex ſeptem fratribus Maccabæis, Martyribus ad Antiochum: *Tu ſceleſte ex præſenti vita nos abjicis, at mundi Rex defunctos nos pro ſuis legib. in æternam reſurrectionem vitæ nos ſuſcitabit.* v. 11. *propter Dei leges nunc hæc* (membra) *deſpicio, quoniam ab ipſo me ea recepturum ſpero.* v. 14. dicit quartus: *Potius eſt ab hominibus morti datos ſpem expectare à Deo iterum ab ipſo reſuſcitandos, tibi enim reſurrectio ad vitam non erit.* v. 23. dicit mater: *Mundi creator, qui formavit hominis nativitatem & omnium invenit generationem & Spiritum & vitam vobis iterum reddet cum miſericordia, ſicut nunc vosipſos deſpicitis propter ejus leges.* cap. 12. v. 44. *Niſi* (Judas Maccabæus) *eos qui ceciderant reſurrecturos ſperaſſet, ſuperfluum & vacuum pro mortuis orare.* Syrac. 46. v. 15. de Sanctis defunctis V. T. dicitur: *Oſſa eorum ἀναθάλοι pullulent in loco ſuo*, perinde ut apud Eſaiam dicitur: *Oſſa veſtra germinabunt quaſi herba.* cap. 48. v. 11. *Beati qui viderunt te* (Elia) *& qui in dilectione dormierunt, etenim nos vitâ vivemus,* h. e. verâ in cœlis vitâ tecum perfruemur, Eliæ enim vivi in cœlum raptus teſtimonium eſt, noſtra et corpora ad vitam aliquando eſſe reſuſcitāda. 4. Eſd. 2, 16. *reſuſcitabo mortuos de locis ſuis & de monumentis educā illos, dicit Dominus.* v. 31. *educam eos de lateribus terræ.* c. 4. v. 41. *In inferno promtuaria animarum matrici aſſimilata ſunt.* v. 42. *Quemadmodū n. illa feſtinat, quæ parit, effugere neceſſitatē partus, ſic & hæc feſtinat reddere ea, quæ cōmendata ſunt.* c. 6. v. 21. *anniculi infantes loquentur vocib. ſuis & prægnantes immaturos parient infantes trium & quatuor menſium, & vivent & ſuſcitabuntur.* cap. 7. v. 31. *excitabitur, quod nondum vigilat ſeculū & morietur corruptū.* 6. Ex libris apocryphis

v. 32.

v.32. *& terra reddet, quæ in ea dormiunt, & pulvis qui in eo ſilentio habitant & promtuaria reddent, quæ eis commendata ſunt animæ.* Atq; hæc dicta ſunt *de oraculis V. Teſt.* reſurrectionis articulum confirmantibus, quæ cùm ſint & pondere graviſſima, & perſpicuitate clariſſima, & numero plurima, mirandum eſt quid Chryſoſtomo in mentem venerit quod homil. 1. de Lazaro, *mendicum illum eo in hujus vitæ calamitatib. majorem dolorem ſentire potuiſſe,* ſcribit, *quod ne de reſurrectione quidem quicquam potuerit philoſophari, ſed hujus vitæ res crederet hujus vitæ fine terminari. Erat enim,* inquit, *ex eorum numero qui gratiam Evangelii præceſſerunt.* Sed quoties talia in Chryſoſtomo vel aliis veteribus legimus meminerimus regulæ, quam tradit Sixtus Senenſ. lib. 6. Bibl. annot. 152. *Verba concionatorum non ſemper eo rigore accipienda ſunt, quò primùm ad aures auditorum perveniunt, multa enim per hyperbolen crebro enunciant & inculcant vel occaſione locorum, perſonarum, temporum adducti, vel affectionum impetu, vel orationis curſu rapti,* quod Chryſoſtomo interdum contingere addit.

2. Ex N.T. a. ex Evangeliſtis. 15. In N. Teſt. de reſurrectione dicta extant numero plurima ac pondere graviſſima. Poſſunt autem in duas claſſes diſtribui: Prior continet *dicta Chriſti,* poſterior verò *Apoſtolorum.* Ad priorem claſſem hæc pertinent: Matth. 10. v. 28. *Nolite timere eos, qui corpus occidunt, animam autem non poſſunt occidere, ſed potius timete eum, qui poteſt & animam & corpus perdere in gehenna,* h.e. qui corpus ex mortuis ſuſcitatum ac animæ redunitum gehennæ cruciatibus nunquam finiendis objicere poteſt. Quod ſi enim non ſolùm animæ, ſed etiam corpora impiorum in gehenna ſunt torquenda, utiq; oportet eorum corpora prius ſuſcitari & vivificari. Tertullian. de reſurrect. carnis cap. 35. p. 331. *Præcipit Dominus, eum potius timendum, qui corpus & animam occidat in gehennam, h. e. Dominum ſolum, non qui corpus occidant, animæ autem nihil nocere poſſint, i.e. humanas poteſtates. Adeò hic & immortalis Natura recognoſcitur, quæ non poſſit occidi ab hominibus & carnis eſſe mortalitatem, cujus ſit occaſio, atq; ita reſurrectionem quoq; mortuorum carnis eſſe, quæ in gehennam niſi reſuſcitata non poterit occidi.* Et poſtea: *Sicut caro occidetur in gehennam, ſi non magis à Deo timuerit occidi, ita & vivificabitur in vitam æternam, ſi maluerit ab hominibus potiùs interfici &c. Certè cùm poſt reſurrectionem corpus cum anima occidi habeat à Deo in gehennam, ſatis de utroq; conſtabit, & de carnali reſurrectione & de æterna occiſione.* Matth. 10. v. 30. Luc. 12 v. 7. *Veſtri etiam capilli capitis omnes numerati ſunt,* cum quo cõgruit illud Luc. 21. v. 18. *Capillus de capite veſtro non peribit.* Origen. homil. 1. in Num. Cyrill. libr. 8. in Levit. & alii ex veteribus ſtatuunt eſſe *proverbialem locutionem,* cujus ſenſus is ſit, quod pii ab omni periculo & hoſtium furore Dei protectione tuti ſint futuri. Et ſanè videtur hæc phraſis deſumta ex 1. Sam. 14. v. 45. ubi populus ad Saulem volentem interficere filium ſuũ Jonathan dicit: *Non cadet capillus de capite ejus in terram,* h. e. nullâ ne minimâ quidem afficietur pœnâ, tantùm abeſt, ut eum interfici permiſſuri ſimus. 2. Sam. 14. v. 11. dicit Rex David mulieri Thecoitidi: *Vivit Dominus; quia non cadet de capillis filii tui ſuper terram.* 1. Regum 1. v. 52. dicit Salomon de Adonia: *Si fuerit vir bonus, nihil non cadet capillus ejus ſuper terram,* h. e. mali ipſi inferetur. In libro Thalmudico Pheſichta fol. 18. col. 4. Deus ſic locutus introducitur: *Nonne omnes capillos omnis creaturæ ego numero;* interim tamen etiam in ſenſu literali & Hiſtorico huic dicto veritas conſtat, quod Deus non ſolùm *oſſa piorum cuſtodiat, ne unum ex illis conteratur* Pſal. 34. v. 21. ſed etiam *capillos* eorum omnes in numerato habeat, ac in reſurrectione ne minimam quidem corporis particulam ſit prætermiſſurus. Quidam exponunt hoc modo: *Capilli veſtri omnes numerati ſunt,* h. e. non ſecus Deo curæ ſunt quàm hominibus poſſeſſiones, quas ſubinde numerant, ne quid ex illis amittant, inde Tertull. de reſurrect. carnis cap. 35. p. 331. hunc locum disertè ad reſurrectionis probationem accommodat. *Eidem,* (inquit) *nos ſpei fulciens paſſerum quoq; ſubjungit exemplum, quod ex duobus non cadat alter in terram ſine Dei voluntate, ut & carnem quæ ceciderit in terram, proinde credas & reſurgere poſſe per ejusdem Dei voluntatem. Nam etſi paſſeribus hoc non licet, ſed nos multis paſſeribus antiſtamus, eò quod cadentes reſurgamus. Quorum denique capillos capitis omnes numeratos affirmans, ſalvos utiq; repromittit. Perituros enim quæ ratio in numerum redegiſſet? niſi quia hoc eſt, ut omne quod pater mihi dedit, non perdam ex eo quicquam, i.e. nec capillum, ſicut nec oculum, nec dentem.* Hieron. in comm. Matt. 10. *Derident intelligentiam Eccleſiaſticam in hoc loco, qui carnis reſurrectionem negant, quaſi nos & capillos, qui numerati ſunt & à tonſore decisi omnes dicamus reſurgere, cùm Salvator non dixerit: Veſtri autem & capilli capitis omnes ſalvandi ſunt, ſed numerati ſunt: Ubi numerus eſt, ſcientia numeri demonſtratur; non ejusdem numeri conſervatio.* Auguſt. in Pſal. 109. *Illi in morte de animabus ſuis pertimeſcebant, ille ipſis ſecuritatem etiam de capillis dabat, itane verè animæ perit; cujus capillus non perit?* libr. 1. de civ. Dei cap. 12. *Neq; iſtud pia fides nimium reformidat tenens prædictum, nec abſumentes beſtias reſurrecturis corporibus obfuturas; quorum capillus capitis non peribit, nec ullo modo diceret Veritas: Nolite timere eos qui corpus occidunt; animam autem non poſſunt occidere, ſi quicquam obeſſet futuræ vitæ, quicquid inimici de corporib. occiſorũ facere voluiſſent.* Matth. 12, 40. *Viri Ninivitæ ἀναςήσονται ſurgent in judicio cũ generatione iſta & condemnabunt eam.* v. 41. Regina Auſtri ἐγερθήσεται *ſurget in judicio cum generatione iſta & condemnabit eam.* Idem repetitur Luc. 11. v. 31. & 32. (Atqui ſi Ninivitæ & Regina Auſtri in judicio ſurgent, utiq; etiam reſurgent, quia cùm Chriſtus hæc loqueretur in pulverem & cineres erant redacti.) Matth. 22. v. 31. Marc. 12. v. 26. Luc. 20. v. 38. Saducæis reſurrectionem negantib. Chriſtus opponit *Scripturas & virtutem Dei.* Ex Scripturis unicum producit locum Moſaicum: *Ego ſum Deus Abraham & Deus Iſaac & Deus Jacob, non eſt autem Deus mortuorum ſed viventium,* de quo loco egimus ſuperiùs §. 8. Confer Tertull. de reſurrect. cap. 36. Luc. 14. v. 12. *Cum inſtruis convivium, voca pauperes, debiles, claudos & cæcos:* v. 13. *& beatus eris, quia non poſſunt tibi retribuere, retribuetur enim tibi in reſurrectione juſtorũ:*

Vocat *reſurrectionem juſtorum*, non quod ſoli pii in noviſſimo die ſint reſurrecturi, demonſtrabitur enim inferiùs ſuo loco, omnes omninò homines cum corporibus ſuis reſurrecturos, ſed quia ſoli pii ad vitam & gloriam æternam reſurgent, impiis contrà ad ignominiam ac mortem æternam reſurrecturis. Joh.5.v.28. *Venit hora, in qua omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem Filij hominis.* v.29. *Et procedent qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ, qui autem mala egerunt, in reſurrectionem judicij.* In præcedentib. egerat Chriſtus *de ſpirituali reſurrectione,* quæ fit in hac vitâ per veram converſionem, ne quis verò cum Hymenæo & Phileto ſtatuat, ſpiritualem duntaxat reſurrectioοem in hac vita ſperandam, nullam verò corporalem reſurrect. in die noviſſimo ſecuturam 2.Tim.2. v.18. idcò concioni de reſurrectione ſpirituali ſubjungit vaticinium de corporali reſurrectione. De reſurrectione ſpirituali loquitur *indefinitè*, v.25. *Venit hora, & nunc eſt, quando mortui audient vocem Filii Dei, & qui audierint, vivent,* illa enim non eſt omnium hominum ſed duntaxat credentium, de corporali autem reſurrectione loquitur *univerſaliter*, *omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem Filii hominis*, illa n. eſt omnium hominum, fine tamen & exitu diverſo. Joh.6.v.39. *Hæc eſt voluntas ejus, qui miſit me, Patris, ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo, ſed reſuſcitem illud in die noviſſimo.* v.40. *Hæc eſt autem voluntas Patris mei, qui miſit me, ut omnis qui videt Filium, & credit in eũ, habeat vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in die noviſſimo*, ad vitam ſcil. & gloriam ſempiternam. v.44. *Nemo poteſt ad me venire, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum & ego reſuſcitabo eum in die noviſſimo.* v.54. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in die novissimo.* Joh.11.v.24. cùm Martha confeſsionem de reſurrectionis articulo edidiſſet, ſubjungit Chriſtus v.25. *Ego ſum reſurrectio & vita, qui credit in me, etiamſi mortuus fuerit* (morte ſcil. naturali ſive corporali) *vivet.* v.26. *& omnis qui vivit & credit in me, non morietur in æternum* (morte ſc, æternâ) Chriſtus eſt ipſa *reſurrectio*, h.e. autor reſurrectionis, quia non ſolùm corpora excitat è ſepulchro, ſed etiam animas è peccato, eſt ipſa *vita* & fons vitæ, quia non ſolùm naturalem, ſed etiam ſpiritualem & ęternam vitam confert. Cyprian. ſerm. de mortal. cap.8. *Qui ſpe vivimus & in Deum credimus, & Chriſtum paſſum eſſe pro nobis, & reſurrexiſſe confidimus, in Chriſto manentes, & per ipſum atq; in ipſo reſurgentes, quid aut ipſi recedere iſthinc de ſeculo nolumus aut noſtros recedentes quaſi perditos plangimus ac dolemus, ipſo Chriſto Domino & Deo noſtro monente ac dicente: Ego ſum reſurrectio & vita &c.* Cyrill. libr.4. in Joh. cap.18. *Vita illud eſt quod vivificat, non quod ab alio vivificatur, ſicut & ſapientia, quod ſapientem facit, non quod ſapiens fit. Vita autem Chriſtus eſt,* Joh.14.v.19. *Vivo ego & vos vivetis.* Sicut ego ex morte io vitam revocabor, ſic & vos utpote membra meaè morte eluctari poteritis, liberavit enim Chriſtus nos non ſolùm à morte ſpirituali peccatorum, ex morte calamitatum, & à morte æterna, ſed etiam ex morte naturali per ſuam mortem & reſurrectionem. Auguſt. tract.75. in Joh. *[illegible]re de præſenti dixit, ſe vivere, illos autem de futurô eſſe victuros, niſi quia vitam etiam carnis, utiq; reſurgentes, qualis in ipſe præcedebat & illu eſt pollicitus futuram? Et quia ipſius mox futura erat reſurrectio præſentis poſuit temporis verbum propter ſignificandam celeritatem. Illorũ autem quoniam ſeculi differtur in finem, non ait vivitis, ſed vivetis.* (Poſſet etiam uſus verbi præſentis cò referri, quod Chriſtus eſſentialiter ſit ipſa vita & quod in morte caro perſonaliter manſerit vivifica.)

16. Ad claſſem poſteriorem ſequentia dicta referenda ſunt, tùm ex *concionibus*, tum ex *ſcriptis Apoſtolorum* petita. Conciones eorum in Actis deſcriptæ habentur. Actor.4.v.2. Sadducæi moleſtè ferunt, *Apoſtolos ſub nomine Ieſu annunciare reſurrectionem ex mortuis.* Act.17. v.18. Paulus *Ieſum & reſurrectionem* Athenienſibus anounciat, quod tum de reſurrectione Chriſti accipi poteſt, ut ſit figura hendyadys, *annunciabat Ieſum & reſurrectionem*, h.e. Jeſum reſuſcitatum, tùm de noſtra reſurrectione, quæ à Chriſti reſurrectione dependet, ſed hæc doctrina Apoſtulica à Philoſophis deriderur. v.32. Tertull. de reſurrect. cap.39. p.333. *Athenienſes non aliam quàm corporalem reſurrectionem intellexerant à Paulo pertendi. Deniq; irriſerant, non irriſuri omninò, ſi animæ ſolius reſtitutionem ab eo audiſſent, ſuſcepiſſent enim vernacula ſua Philoſophiæ frequentiorem præſumtionem.* Act.23 v.6. *Sciens Paulus, quia una pars eſſet Sadducæorum & altera Phariſæorum exclamavit in Concilio: Viri fratres ego Phariſæus ſum, filius Phariſæi, de ſpe & reſurrectione mortuorum ego judicor,* quod itidem ſic exponi poteſt *de ſpe & reſurrectione*, h.e. de ſperata reſurrectione mortuorũ, vel de ſpe fundata in Chriſto, qui eſt reſurrectio & vita, qui ad vitam æternam merito ſuæ mortis ac reſurrectionis nos ſuſcitabit. Actor.24.v.15. coram Præſide Felice Paulus teſtatur *ſe expectare reſurrectionem futuram juſtorum & iniquorum.* Act.26.v.8. *Num incredibile apud vos judicatur, ſi Deus mortuos ſuſcitat.* In ſcriptis Apoſtolicis plurima omninò reſurrectionis extant teſtimonia, ut enim Tertull. d.l. ſcribit, *ubi nationes præconium reſurrectionis inaudita retrò ipſa novitate concuſſit & digna incredulitas rei tanta quæſtionibus fidem torquere cœpit, tunc & Apoſtolus per totum pene inſtrumentum fidem hujus ſpei corroborare curavit, & eſſe eam oſtendens & nondum tranſactam, & de quo magis quærebatur corporalem & quod inſuper dubitatur, non aliter corporalem.* Rom.4.v.17. *Abraham credidit Deo vivificanti mortuos.* Variè quidem illa ζωοποίησις τῶν νεκρῶν ab Interpp. exponitur, ſed ſimpliciſſima & textui maximè congrua eſt illa interpretatio, quã de corporali reſurrectione accipitur, ut colligitur ex Heb.11.v.19. Roman.8.v.11. *Si Spiritus ejus qui ſuſcitavit Ieſum à mortuis, habitat in vobis, is qui ſuſcitavit Chriſtum à mortuis, vivificabit, & mortalia corpora propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis,* ubi Apoſtolus ex Chriſti reſurrectione & Spiritus ſancti inhabitatione noſtram reſurrectionem probat. Quia enim Spiritus Chriſti ex mortuis reſuſcitati in piis habitat, eosq; membra Chriſti efficit, ideò etiam in morte perpetuò manere nequeunt, ſed ad exemplum capitis in vitam iterum tevocabuntur. Rom.14.v.7. *Nemo noſtrũm*

2. Ex Apoſtolis.

ſtrûm ſibi vivit & nemo ſibi moritur. v.8. *Sive enim vivimus, Domino vivimus; ſive morimur, Domino morimur. Sive ergò vivimus, ſive morimur, Domini ſumus.* v.9. *propter hoc enim Chriſtus & mortuus eſt & reſurrexit & revixit, ut & mortuis & viventibus dominetur,* h.e. ut credentes in vita & morte ſint ipſius. Atqui ſi in morte etiam ſunt Chriſti Domini ſui, utiq; aliquando ex morte ſuſcitabuntur. 1.Cor.6.v.14. *Deus & Dominum ſuſcitavit, & nos ſuſcitabit per virtutem ſuam,* h.e. à reſurrectione Chriſti divinitùs facta pendet noſtra reſurrectio. 1.Cor.15. habetur propria ſedes hujus doctrinæ. Cùm enim inter cæteros errores in Eccleſia Corinthiaca *quidam* reſurrectionem mortuorum negarent, Apoſtolus ex profeſſo hunc artic. tractat ac hiſce potiſſimùm argumentis veritatem reſurrectionis confirmat, 1. *à reſurrectione Chriſti.* 2. *à ritu veteris Eccleſiæ,* quo Baptiſmum ſuper ſepulchris ad teſtandam reſurrectionis fidem ſuſcipiebant. 3. *ab abſurdis variis & innumeris,* quæ reſurrectionis negationem conſequantur. 4. *ex oppoſitis.* Per primum hominem mors, per ſecundum reſurrectio. 5. *à Chriſti victoria.* Omnes hoſtes tandem ſubjicientur Chriſto. E.& mors. 2.Cor.1.v.9. *Deus ſuſcitat mortuos.* 2.Cor.4.v.14. *Qui ſuſcitavit Ieſum, idem & nos per Ieſum ſuſcitabit, & ſiſtet nos vobiscum ad ſe,* ut Syrus addidit. 2.Cor.5.v.10. *Omnes nos manifeſtari oportet coram tribunali Chriſti, ut recipiat unusquisq; ea, quæ in corpore ſive per corpus geſſit, ſive bona, ſive mala.* Atqui ſi in corpore recipienda ſunt benefactorum præmia ac malefactorum ſupplicia, utique corpora ex morte in vitam erunt revocanda Epheſ.2. v.6. *conreſuſcitavit nos Deus in & cum Chriſto,* ubi Apoſtolus utitur more Prophetarum verbo præteriti temporis, tùm propter infallibilem certitudinem, quia tàm certum eſt nos reſurrecturos, ac ſi jamdum præceſſiſſet reſurrectio, tùm propter Chriſti reſurrectionem, quæ jam præceſſit, cùm Chriſtus ſit caput noſtrum, in quo reſurreximus. Videtur tamen propius ad textum accedere, ſi quis hunc locum de ſpirituali reſurrectione interpretetur, quia præcedit v.5. *cùm eſſemus mortui peccatis, convivificavit nos Chriſto, gratiâ enim eſtis ſalvati.* Phil.3. v.11. *Si quo modo occurram ad reſurrectionem, quæ eſt ex mortuis.* v.21. *Chriſtus reformabit corpus noſtrum humile, ut conforme reddat corpori glorioſo.* At ſi corpus eſt glorificandum & corpori Chriſti conformandum, utiq; etiam ex mortuis eſt reſuſcitandum, gloria præſupponit Naturam & eſſentiam. 1.Theſſ.4.v.14. Apoſtolus lugentes obitum cognatorum & amicorum revocat ad ſpem reſurrectionis: *Si credimus quod Chriſtus mortuus eſt & reſurrexit: ſic & Deus eos, qui dormierunt per Ieſum,* h.e. qui in vera fide Chriſti mortui ſunt, *adducet cum eo,* h.e. ex ſepulchris reſuſcitatos in gloriam cœleſtem introducet. Eſt autem in verbis Apoſtoli ἀνανταπόδοτον ex phraſi ἐι πιςἐυομεν hoc modo ſupplendum: *Si credimus, quod Ieſus divinâ virtute reſurrexit, credamus etiam, quod ſicut illum mortuum Deus ſuſcitavit, ſic & noſtros mortuos ſuſcitaturus ſit.* v.16. *mortui in Chriſto,* h.e. in ſalutari agnitione & fide Chriſti, quos Johan. Apoc 14.v.13. vocat *mortuos in Domino, reſurgent primi,* reſpectu ſcil. illius ἀρπαγῆς, quâ omnes pii mortui ſcil. & vivi rapientur in nubibus in occurſum Domini. 2.Tim.4.v.1. *Teſtificor coram Deo & Domino Ieſu Chriſto, qui judicaturus eſt vivos & mortuos,* h.e. tùm illos quos noviſſimus dies apprehendet vivos, tùm antè illum defunctos. Atqui ſi mortui ſunt judicandi, utiq; prius erunt reſuſcitandi. Heb.6.v.2. articulus *de reſurrectione mortuorum* refertur inter fidei Chriſtianæ rudimenta Catechumenis proponi ſolita. cap.11.v.19. *Fide obtulit Abraham Iſaacum* λογισάμενος, *quod etiam ex mortuis ſuſcitare potens eſt Deus,* & hac ratione implere promiſſionem de multiplicatione ſeminis per Iſaacum expectanda. v.35. *fide acceperunt mulieres ex reſurrectione mortuos ſuos,* h.e. ex mortuis virtute Dei mirabiliter reſuſcitatos in teſtimonium & confirmationem futuræ Univerſalis reſurrectionis. v.36. *non acceperunt redemtionem,* h.e. non acceptarunt oblatam ſibi conditionem fore ut ex tormentis dimitterentur & libertatem ſuam reciperent, ſiquidem vellent agere contra ſuam religionem, *ut meliorem reſurrectionem* ad vitam ſcil. & gloriam æternam *conſequerentur,* h.e. maluerunt ſententiâ Dei in futuro judicio reſurgere ex mortuis ad vitam æternam, quàm ſententiâ Tyrannorum ac perſecutorum in judicio iſto periturо reſurgere ex præſentiſſima morte cum veritatis divinę & ſalutis ęternę diſpendio. 1.Pet.1. v.3. *Deus regeneravit nos in ſpem vivam per reſurrectionem Ieſu Chriſti ex mortuis. Spem vivam* quidam putant dictam *metaphoricè* eam, quę eſt efficax & firma, quidam *metonymicè* dictam arbitrantur eam, quæ vivificat & cor lætificat. Quia enim Chriſtus ſponſor noſter reſurrexit, ex eo certi reddimur, quod pro peccatis noſtris Deo Patri plenè ſatisfecerit. Poteſt autem ſpes viva propriè accipi *ratione objecti.* quod ſcil. per reſurrectionem Chriſti obtinuerimus ſpem reſurrectionis & vitæ, quia enim Chriſtus caput noſtrum ad vitam reſurrexit, ex eo confirmamur, quod & nos ad vitam æternam ſimus reſuſcitandi, qui eſt primarius noſtræ regenerationis finis ac ſcopus. cap. 4. v. 5. *Impii rationem reddent ei, qui paratus eſt judicare vivos & mortuos.* Apoc.11.v.18. *advenit tempus mortuorum* ſcil. reſuſcitandorum, ſtatim enim additur, *ut judicentur & ut des illis mercedem.* Apoc. 20. v.12. *Vidi mortuos magnos & puſillos ſtantes coram Deo &c.* v.13. *& dedit mare mortuos qui in eo erant, & mors & infernus dederũt mortuos ſuos, qui in ipſis erant.* Quidã exiſtimant deſcribi tres claſſes mortuorũ, quarum una ſit eorũ, qui in mari ſunt ſubmerſi, altera eorum, qui extra mare mortui, ſed non ſepulti, verùm à beſtiis devorati vel in cineres redacti, tertia eorum qui in ſepulcris reconditi, ut ἅδης vertatur per ſepulcrũ: Sed commodiùs exponitur *de inferno,* ut ſit ſenſus, futurũ in extremo judicio ut ii quoq;, quos infernus vivos abſorpſerat, inde revocentur ad judicium, ſequitur enim v.14. *& mors & inferno projecti ſunt in lacum ignis,* h.e. pleriq; eorum, quos mors & ſepulchrũ reddiderant, ac omnes, quos infernus deglutierat, in ignem infernalem miſſi ſunt. Euſebius Pamphilus in apologia pro Origene ex ejusdem ſecundo de reſurrectione libro inferni nomine intelligit aërem, *Etiamſi* (inquit) *corruptum fuerit genus humanum ſubſiſtere rurſum poteſt, Dei virtute conſervatum & cuſtoditum uſq; ad reſurrectionis ſuæ diem. Quod*

autem ubicunq; fuerit, reſtituatur, i. e. ab omni loco, in quocunq; fuerit, ita ait Johannes in ſua revelatione: Et reddidit mare mortuos &c. forte etiam ut ego puto mare hic pro humido omni appellatum eſt Elemento, infernus autem pro aere, mors verò pro terra. Quidam negant Core, Dathao & Abiron cum corporibus ſuis ad infernum deſcendiſſe, ideò per mortuos ab inferno reddendos intelligunt non corpora, ſed animas impiorum in inferno concluſas, quæ rectè dicuntur mortuæ, quia & ſpirituali morti in peccatis & æternæ morti ſunt obnoxiæ. Sed Moſes de ſeditioſis illis disertè teſtatur, *quod vivi in infernum deſcenderint* Num. 16. v. 33. ac coactum eſt per τὺς νεκρὺς modò animas modò corpora defunctorum intelligere. Plura de hoc loco agemus io tract. de Inferno in cap. de ὀνοματολογίᾳ.

Alterum reſurrectionis fũdamentũ Dei potentia.

17. Atq; hæc ſunt dicta Scripturæ, quæ voluntatem & conſilium Dei de futura Univerſali omnium hominum reſuſcitatione nobis exponunt. Ne verò præpoſterum corruptæ rationis judicium ſecuti reſurrectionem ex numero τῶν ἀδυνάτων eſſe ſuſpicemur, ideò unum fidei oculum *ad voluntatem Dei* in Scripturis revelatam, alterum *ad Dei virtutem* convertere debemus ac piè cogitare, voluntatem illam eſſe Dei omnipotentis voluntatem, promiſſionem illam eſſe Dei omnipotentis promiſſionem, *in cujus verbis & promiſſis nulla falſitas, quia in ejus factis nulla impoſſibilitas*, apud quem nihil impoſſibile, niſi quod non vult Gen. 18. v. 14. Jer. 32. v. 17. & 27. Zach. 8. v. 6. Matt. 19. v. 26. Marc. 14. v. 36. Luc. 1. v. 37. cap 18. v. 26. Eph. 3. v. 20. &c. qui eſt ἀπειροδύναμος, ut eſſentiâ, ita quoq; potentiâ infinitus, ut habet ἄφθαρτον τὴν οὐσίαν, ita quoq; ἀνεμπόδιστον τὴν ἐνέργειαν *talem operandi efficaciam, cui nihil prorſus intercedit impedimenti* docente Juſtino in everſ. dogmat. Ariſtot. p. 86. Proinde quamvis noſtræ ratiooi abſurdũ, contradictorium & ἀδύνατον videatur, mortuos in pulverem redactos, à beſtiis vel anthropophagis devoratos, in mari ſubmerſos &c. iterum ad vitam reſurrecturos, tamen ex noſtræ rationis principiis minimè æſtimandũ, quænam in myſteriis fidei omnem rationis captum tranſcendentibus pro verè contradictoriis cenſeri debeant; Quæ enim Deus in Scripturis ſacris ſe facere poſſe aſſerit, ſicq; facturum promittit, ea non ſunt ὄντως & verè contradictoria reſpectu ad divinam potentiam habitu, ſi vel maximè rationi noſtræ talia videantur. Ratio eſt manifeſta. Quæ enim verè, abſolutè & ſimpliciter ſunt contradictoria, ea etiam ſunt abſolutè & ſimpliciter impoſſibilia. Atqui quæ Deus in Scripturis ſacris ſe facere poſſe aſſerit; ſeq; facturum promittit, ea non ſunt abſolutè & ſimpliciter impoſſibilia, aliàs periclitaretur veritas, ſi enim abſolutè impoſſibilia eſſent, quomodo Deus verè promitteret ſe illa præſtiturum? Ergò etiam ea quæ Deus in Scripturis ſacris ſe facere poſſe aſſerit, ſeq; facturum promittit, ea non ſunt verè, abſolutè & ſimpliciter contradictoria. Ulteriùs. Quæ potentiæ vel ſcientiæ humanæ reſpectu contradictionem implicant ac fieri non poſſunt, ea non ſtatim divinæ potentiæ reſpectu contradictionem implicare ac impoſſibilia eſſe ſtatuendũ. Ratio prioris eſt manifeſta, quia potentia humana eſt finita, ergò quæ humanæ potentiæ reſpectu contradictionem implicant & impoſſibilia ſunt, ea non ſtatim etiam divinæ potentiæ reſpectu contradictionem implicant ac Deo impoſſibilia ſunt, cùm ipſius potentia ſit infinita, ex quo principio petita eſt diſtinctio *inter impoſſibilia Naturæ & impoſſibilia Naturâ*, inter *impoſſibilia κατά τι reſpective & impoſſibilia ὅλως καὶ ἁπλῶς abſolutè.* Ratio poſterioris peti poteſt ex dicto Apoſtolico Epheſ. 3. v. 20. *Deus poteſt ſuperabundanter plus præſtare quam petimus aut intelligimus.* Ut noſtra potentia, ita quoq; ſcieotia eſt finita, ergò non poteſt eſſe menſura infinitæ Dei potentiæ, *fateamur igitur, Deum aliquid facere poſſe, quod nos fieri poſſe, ſcire & inveſtigare non poſſumus*, quâ de re 10 prælect. de div. attrib. cap. 9. de Dei potentia q. 3. dictum fuit uberius. Quaſcunq; proinde contradictiones, abſurditates, ἀδυναμίας ἀπορίας in hoc articulo ratio noſtra ſibi fingat, illis ut piè loquitur Juſtin. in ἐκθ. πίσ. p. 304. opponamus ἑτοίμην λύσιν τὴν πίστιν, *quod enim eſt nobis inintelligibile, id Deo poſſibile*, ait Hilar. lib. 3. de Trinit. p. 23. inde pii veteres in hac quæſt. ad divinam potentiam τῇ τοῦ Θεοῦ βουλήσει σύνδρομον non injuriâ provucant. Iren. lib. 2 cap. 51. p. 152. *Mortalia noſtra corpora Deus faciet immortalia reſuſcitans illa, eſt enim melior quam Naturu, habet apud ſemetipſum velle, quoniam bonus eſt & poſſe, quoniam potens eſt & perficere, quoniam dives & perfectus eſt.* lib. 5. cap. 5. p. 320. *Refutant potentiam Dei & non contemplantur, quod eſt verum qui infirmitatem carnis intuentur, virtutem autem ejus qui ſuſcitat eam a mortuis non contemplantur. Si enim mortale non vivificas & corruptibile non revocas ad incorruptelam, jam non potens eſt Deus &c.* Tertull. de reſurr. carn. cap. 11. p. 318. *Si tanta autoritas carnem munit, quanta illi ad meritum ſalutis patrocinari poſſit, nunquid etiam Dei ipſius potentiam & poteſtatem & licentiam recenſere debemus, an tantus ſit qui valeat dilapſum & devoratum, & quibuscunq; modis ereptum tabernaculum carnis readificare atq; reſtituere? an & aliqua nobis exempla hujus ſui juris in publico Natura promulgarit, ne qui forte adhuc ſitiant Deum noſſe, qui non aliâ lege credendus eſt, quam ut omnia poſſe credatur?* Hilar. in Pſal. 51. *Interceptio quidem corporũ affert temporarium mortis occaſum, ſed lex conſtituta moriendi legem non adimit reſurgendi, quia decernenti legem lex non affert neceſſitatem. Neq; ſibi Deus jus vivificandi ademit legem nobis decernendo moriendi. Mors autem in eos tantùm* (domioatur) *in quos decreta legitimè eſt. Vivunt autem omnes Deo ex cujus lege mortui ſunt, neq; mors qua non niſi per legem decernentis invaluit, poteſt per ſe in his invaleſcere, ne per decernentem renovanda vitalegem demutabilis ſit lege vivendi, cùm decernentis poteſtas conſtitutum ab exordio in Adamo ſub conditione decreti vitalegem demutaverit lege moriendi.* Auguſt. lib. 20. de civ. Dei cap. 20. *Reſurrectionem mortuorum futuram eſſe in carne oportet ſi Chriſtiani eſſe volumus ut credamus. Sed non ideò de hac re inanis eſt fides noſtra, ſi quemadmodum futura ſit, perfectè comprehendere non valemus, in qua verba ſic commentatur Vives. Hoc eſt unum ex dogmatibus pietatis, iſtud credendum; iſtud tuendum eſt. Rationem, quà id futurum ſit, Deo relinquamus & ſubjiciamus cervices noſtras in jugo ſuaviſſimi Chriſti in obſequium Dei. Satis eſt Chriſtiano credere hoc aut illud eſſe, prè*

unt

aut fuiſſe, cauſas & rationes omnium illi noſcendas dimittat, qui ne in apertiſſimis quidem & manifeſtiſſimis Naturæ rebus voluit nobis claras & apertas eſſe. Damaſc. lib. 4. orth. fid. cap. 28. circa fin. πίςευε τῶν νεκρῶν ἀνάςασιν ἔσεσθαι θείᾳ βουλήσει καὶ νεύματι, σύνδρομον γὰρ ἔχει τῇ βουλήσει τὴν δύναμιν.

Argumenta fidem reſurrectionis confirmantia. 1. ex Chriſti reſurrectione.

18. Poſito hoc immoto reſurrectionis *fundamento* ſuperſtrui poſſunt *argumenta* fidem noſtram in hujus articuli veritate confirmantia. Ea verò ſunt diverſi generis, quædam ſunt *primaria*, quædam duntaxat *ſecundaria*, magis *illuſtrantia* quàm *confirmantia*; quædam κατασκευαςικὰ, quædam potiùs ἀνασκευαςικὰ, ut ex ſingulorum diligenti conſideratione apparebit. Primum ac præcipuum reſurrectionis argumentum deſumitur *ex Chriſti reſurrectione*. Job. 19. verſ. 25. *Scio quod redemtor meus vivit, & in noviſſimo die de terra ſurrecturus ſum*, hoc eſt, quia ipſe reſurget ad vitam, ideò ego non manebo in morte. Oſe. 6. v. 2. *Dominus vivificabit nos poſt duos dies, in tertia die ſuſcitabit nos & vivemus in conſpectu ejus*, h. e. ſicut Meſſias tertia die ex mortuis reſurget, ita quoque ipſius virtute reſurgemus ac vivemus. Joh. 11. v. 24. *Ego ſum reſurrectio & vita*, non ſolùm ipſe reſurgam & vivam, ſed etiam aliis ero reſurrectinnis & vitæ cauſa. Joh. 14. v. 19. *Vivo ego & vos vivetis*. 1. Cor. 6. v. 14. *Deus & Dominum ſuſcitavit, & nos ſuſcitabit per potentiam ſuam*. 1. Cor. 15. v. 12. *Si Chriſtus prædicatur quod reſurrexit à mortuis, quomodo quidam inter vos dicunt, quod non ſit futura mortuorum reſurrectio*. v. 21. *Per hominem mors & per hominem reſurrectio mortuorum*. v. 22. *& ſicut in Adamo omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificabuntur*. 2. Cor. 4. v. 14. *Scimus quod qui ſuſcitavit Jeſum, etiam nos per ipſum ſuſcitabit* 1. Theſſ. 4. v. 14. *Si credimus quod Chriſtus reſurrexit, ſic & Deus eos qui dormierunt per Jeſum, adducet cum eo*. 2. Tim. 2. v. 11. *Si mortui ſumus cum Chriſto, etiam cum ipſo vivemus*. 1. Joh. 4. v. 9. *miſit Deus Filium ſuum in mundum, ut vivamus per eum*. Antequam verò explicemus modum, quo ex reſurrectione Chriſti noſtra reſurrectio deducatur, notari jubemus, de piorum ac fidelium ad vitam reſurrectione in illis dictis quæſtionē eſſe, ut omnes circumſtantiæ oſtendunt, & in quæſtione de cauſa meritoria reſurrectionis latiùs demonſtrabitur. Quod ſi ex Chriſti reſurrectione Univerſalem omnium hominum ac proinde etiam impiorum reſurrectionem deducere atque oppoſitionem Apoſtolicam, *per hominem mors, & per hominem reſurrectio, ut in Adamo omnes moriuntur, ita in Chriſto omnes reſurgunt*, generaliter accipere velimus, dicendum erit Chriſtum in officio ſuo conſiderari dupliciter, 1. *ut Salvatorem corporis ſui myſtici*, cujus caput divinitus eſt conſtitutus. 2. *ut judicem omnium hominum* vivorum ac mortuorum itidem divinitùs conſtitutum. Priori reſpectu piorum ac fidelium duntaxat reſurrectio ex Chriſti reſurrectione probatur, poſteriori verò omnium omninò hominum reſurrectio ex Chriſti reſurrectione certo modo deducitur, ut oſtendunt ſequentia dicta, Joh. 5. v. 27. *Pater dedit Chriſto poteſtatem faciendi judicium, quia filius hominis eſt*, ac ſtatim additur v. 28. *venit hora, in qua omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem filii hominis*. Act. 17. v. 30. *annunciat Deus omnib. hominib. ubiq; ut pœnitentiam agant*, v. 31. *eò quod ſtatuit diem, in quo judicaturus eſt orbem in juſtitia in viro, in quo ſtatuit, fidem præbens omnib. ſuſcitans eum à mortuis*, h. e. quia Deus Chriſtum ex mortuis ſuſcitavit, eo ipſo manifeſtum omnib⁹ fecit ac fide dignum teſtimoniū cuivis exhibuit, quod eum omnium judicem conſtituerit. Rom. 14. v. 9. *Chriſtus propter hoc & mortuus eſt & reſurrexit & revixit, ut & mortuis & viventib. dominaretur*. 2. Cor. 5. v. 10. *Omnes nos manifeſtari oportet coram tribunali Chriſti, ut reperet unusquisq; quæ in corpore fecerit, congruenter ad id quod fecerit ſive bonum ſive malum*. Ex illis omnib. naſcitur hæc conſequentia: Chriſtus ut judex vivorum & mortuorum adeoq; omnium hominum reſurrexit. Ergò omnes homines adeoq; etiam impii judicandi ſuſcitabuntur. Sed de piorum ac fidelium reſurrectione ſanctis Dei viris potiſſimùm eſt ſermo, quādo ex Chriſti reſurrectione noſtram reſurrectionem deducunt, quorū veſtigiis inſiſtunt pii veteres, quādo etiā ipſi reſurrectionem Chriſti & noſtram arctiſſimè conjungunt. Juſtin. in confut. Græcarum q. n. 14. p. 162. Chriſtū vocat ἀρχηγὸν τῆς ἀναςάσεως. Tertullian. Chriſti reſurrectionem vocat *exemplum ſpei noſtræ, clavem ſepulchrorum noſtrorum, & pignus noſtræ reſurrectionis*. Theodor. in 1. Cor. 15 tom. 2. p. 77. Chriſtum vocat *vadem & obſidem noſtræ reſurrectionis*. Anshelm. in 1. Cor. 15. p. 79 Chriſti reſurrectionem dicit eſſe *cauſam efficientem formam & finem noſtræ reſurrectionis*. Theodoret. in epitom. divin. dogm. *fidejuſſor eſt communis reſurrectionis*.

19. Age v. paulò diligentiùs expendamus rationem connexionis in hoc argumēto Apoſtolico: *Chriſtus reſurrexit. E. & nos reſurgemus*. Videri poſſet primo intuitu nullam eſſe in hoc argumento connexionem ꝓpter maximam inter nos & Chriſtum, inter noſtram & Chriſti mortē, inter noſtram & Chriſti reſurrectionem disparitatem. 1. Chriſtus eſt θεάνθρωπος verus Deus, nos miſelli terræ vermiculi. 2. Chriſtus eſt *ſeparatus à peccatorib. ſanctus & juſtus* Hebr. 7. v. 26. nos peccatores & injuſti. 3. Chriſtus voluntariè mortem ſubiit, nos neceſſariò. 4. Noſtra mors eſt peccati ſtipendium, Chriſti mors eſt peccatorum remedium. 5. Chriſtus reſurrexit virtute propriâ, nos non poſſumus reſurgere, niſi virtute alienâ ſcil. divinâ. Quæ ergò tandem connexionis in argumento Apoſtolico eſt ratio? Thomas p. 3. q. 56. art. 1. reſurrectionem noſtram ex Chriſti reſurrectione deducit hoc modo: *Illud quod eſt primum in quolibet genere eſt cauſa omnium, quæ ſunt poſt. Primū autem in genere reſurrectionis fuit reſurrectio Chriſti, unde oportet, quod reſurrectio Chriſti ſit cauſa noſtræ reſurrectionis. Nam principium humanæ vivificationis eſt verbū Dei, de quo dicitur Pſ. 36. Apud te eſt fons vitæ, unde & ipſe dicit Joh. 5. Sicut Pater ſuſcitat mortuos & vivificat, ſic & Filius, quos vult vivificat. Habet autem hoc naturalis ordo rerum divinitùs inſtitutus, ut qualibet cauſa primò operetur in id, quod eſt ſibi ꝓpinquius, & ꝑ illud operetur in alia magis remota, ſicut ignis primò calefacit aërē ſibi propinquū, per quē calefacit corpora diſtātia & ipſe Deus primò illuminat ſubſtantias ſibi magis propinquas, per quas illuminat magis remotas. Et ideo verbū Dei primò tribuit vitā immortalē corpori ſibi naturaliter unito, & ꝑ ipſū operatur reſurrectionē in omnib. aliis.*

Digitized by Google

Sed hæc ſunt magis Philoſophica quã ex Theologiâ, unde etiam Thomas ad eorum confirmationem adducit axiomata Stagiritæ non oracula Spiritus ſancti. Ex ipſa igitur Scriptura rectiùs hujus connexionis rationes quæruntur. Primum connexionis vinculum nectit ipſe Apoſtolus 1. Cor. 15. v. 20. *ex typo quodam Levitico,* Chriſtus reſurrexit à mortuis, *καὶ ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ἐγένετο, primitiæ dormientium factus eſt.* Revocat nos Apoſtolus ad conſtitutionem Leviticam Levit. 23. v. 10. *Cùm ingreſſi fueritis terram, quam ego dabo vobis, & meſſuri eſtis ſegetem, feretis faſciculos ſpicarum primitias meſſis veſtræ ad Sacerdotem. v. 11. qui movebit faſciculum coram Domino, ut acceptabile ſit pro vobis altero die Sabbathi & movebit illum.* Confer Exod. 23. v. 19 cap. 34. v. 26. Deut. 26. v. 2. Hanc primitiarum oblationem die poſt Paſcha Judaicum proximè ſequente, h. e. alterâ Paſchatis Judaici feriâ factã ſtatim ſequebatur plena meſſis, quem typum D. Apoſtolus elegantiſſimè ad Chriſtum accomodat, quando eum *primitias dormientium factum eſſe dicit.* Chriſtus enim eâ ipsâ die, quæ fuit Sabbato Paſchali Judaico proxima, die ſcil. Solis, feria paſchatis Judaici ſecundâ è mortuis elevatus *primitia dormientium* factus eſt, quo ipſo nobis peperit, ut hanc primitiarum oblationem ſequatur plena meſſis, h. e. ut Univerſalis reſurrectio credentium ad vitam æternam in die noviſſimo ſequatur, *meſſis enim eſt conſummatio ſeculi* Matt. 13. v. 39. Aliud concludendi medium in voce primitiarum monſtrat nobis Auguſt. in enarrat. Pſ. 129. circa med. *Sacerdos noſter à nobis accepit, quod pro nobis offerret. Accepit enim à nobis carnem, in ipſa carne victima factus eſt, holocauſtum factus eſt, ſacrificium factus eſt. In paſſione ſacrificium factus eſt, in reſurrectione innovavit illud quod occiſum eſt, & tanquam primitias tuas dedit Deo, & ait tibi: Conſecrata ſunt jam omnia tua, quando tales primitiæ tuæ de te data ſunt Deo. Spera ergò & in te futurum, quod præceſſit in primitiis tuis.* Et ante Aug. Hippolytus in Epiſtola quadam citante Euſebio lib. 6. cap. 21. *Cùm Apoſtolus dixit Chriſtum primitias, id ſuo teſtimonio confirmavit, quod à nobis dictum eſt, quod qui ex eadem maſſa carnem acceperat Servator, eam excitavit, juſtorum carnis primitias conſtituens, ut omnes in ſpe ejus, qui reſurrexit, reſurrectionem expectemus, qui credidimus.* Alteram connexionis rationem monſtrat idem Apoſt. v. 21. *ex oppoſito. Quoniam per hominẽ mors & per hominẽ reſurrectio mortuorum. v. 22. & ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificabuntur.* Opponit ſibi invicem primum & ſecundum hominem, *Adamum & Chriſtum*, illum conſtituit *fontem mortis, hunc vero vitæ.* Ut enim Adamus non tantùm pro ſe peccavit, & per peccatum morti obnoxius factus eſt, ſed etiam in omnes poſteros peccatum & mortem introduxit, *per unum enim hominem peccatum intravit in hunc mundum, & per peccatum mors* Rom. 5. v. 12 *ſic q; injuſtitiæ & mortis fons* totius humani generis factꝰ eſt, quia hæc mala ab ipſo in omnes poſteros per carnalem generationem derivata ſunt: ſic Chriſtus è converſo factus eſt *fons juſtitiæ & vitæ,* quam per ſpiritualem regenerationem credentibus communicat, *adduxit perfectam juſtitiam* Dan. 9. v. 24. ac proinde etiam reſurrectionem ad vitam, neque enim minoris efficaciæ obœdientia Chriſti, quàm inobœdientia Adami Rom. 5. v. 17. Ambroſius in comm. *Quia peccato hominis mors inventa eſt, Chriſti juſtitia reſurrectionem meruit mortuorum. Sicut Adam peccans mortem invenit, & omnes ex ejus origine tenuit ut diſſolvantur: ita & Chriſtus non peccans ac per hoc vincens mortem, quia qui non peccat, vincit mortem, cùm mors ex peccato ſit, omnibus ex ejus corpore acquiſivit vitã, h. e. reſurrectionem. Quamvis ergo generalem tribuerit reſurrectionem, ut ſicut in Adam omnes, ſive juſti ſive injuſti moriuntur, ita & in Chriſto omnes tam credentes quàm diffidentes reſurgent, licet ad pœnam: increduli tamen vivificari videntur, quia corpora ſua recipient jam non morituri, ſed paſſuri pœnam in eis ſine fine.* Sedulius in cap. 15. 1. Cor. *Sicut per Adamum mors intravit, quia ipſe primus eſt mortuus, ſic per Chriſtum reſurrectio, quia ipſe primus reſurrexit.* Primaſius ibid. *Sicut Adam forma morientium, ita Chriſtus forma reſurgentium.* 3. *ex perrupto terræ utero.* Chriſtus reſurrexit & è ſepulchro aſcendit ut *perruptor*, quem alii ſint ſecuturi. Mich. 2. v. 13. *Aſcendit* הַפֹּרֵץ *ille effractor, ille perruptor* ſcilicet promiſſus Meſſias *ante eos, effregerunt & tranſierunt portam, & egreſſi ſunt per eam, & tranſivit Rex eorum ante eos, & Dominus in capite eorum.* Tenebatur Chriſtus in ſepulchro velut in carcere mortis concluſus, ſed tertia die inſtar Samſonis vincula & carcerem perrupit, ac reliquis in carcere mortis concluſis exitum pateſecit, ut hunc perruptorem & effractorem ſequi poſſint. *Invenit viam ad vitam* Pſal. 16. v. 11. eamque aliis etiam monſtravit, ut per eandem viam è mortis faucibus eluctari poſſint. *Deus ſuſcitavit eum λύσας τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου ſolutis doloribus mortis* Act. 2. v. 24 *ὠδῖνες* propriè dicuntur *dolores parturientium*, deducit igitur nos Apoſtulus ad hanc ſimilitudinem. Ut in corporibus fœminarum os ſacrum, quod à ſancto generationis opere ſic vocatur, arctiſſimè clauditur & tamen ex ejusmodi anguſtiis, quaſi ex munitiſſimo quodam carcere, adeoque *ex inferioribus terræ* Pſal. 139. v. 15. divinâ virtute infans maturus pateſactis, & quaſi luxatis femorum nexibus educitur Pſal. 22. v. 10. Pſal. 71. v. 6. ſic terræ, quæ eſt omnium noſtrûm mater Sirac. 40. v. 1. alvus nobis quaſi clauſa fuit, ut noſtris viribus ex ea ad vitam eluctari non potuerimꝰ, ſed Chriſtus maledictionem nobis debitam in ſe ſuſcipiens in mortem ac ſepulchrum ingreſſus eſt ac terræ alvum in reſurrectione ſua nobis reſeravit *primitiæ reſurgentium factus.* In mortis ergo carcerem ingreſſus eſt, non ut illic clauſus maneret, ſed ut eos, qui in clauſtris mortis captivi tenebantur, educeret, unde *primogenitus ex mortuis* vocatur Apocal. 1. verſ. 5. ſic ergò terra propter maledictionem divinam concluſa, per Chriſti reſurrectionem, quæ fuit quaſi ejus ex morte primogenitura, nobis iterum eſt aperta, ut ex ea ad vitam eluctari & *filii reſurrectionis* fieri poſſimus Luc. 20. verſ. 36. Sicut Chriſtus non ſibi, ſed nobis mortuus eſt: ita quoque non ſibi, ſed nobis reſurrexit, ut videlicet virtute reſurrectionis Chriſti ſuſcitaremur per ipſum in die noviſſimo. Ambroſius de benedictione Patriarch. cap. 13. *Primum & maximum fidei fundamentum in reſurrectionem CHRISTI credere. Quicunque enim crediderit reſuſcitatum, ſtatim*

requi-

requirit, devotiu accipit, & intimâ Deum mente veneratnr. Credit enim quod ipſe non moriatnr, ſi credat in reſurrectionis autorem. 4. ex Chriſti triumpho. Chriſtus reſurrexit ut glorioſus triumphator ac victor omnium hoſtium. Pſal. 68. v. 2. *Exurgat Deus & diſſipentnr inimici ejus.* Inter illos hoſtes eſt etiam mors Oſe. 13. v. 14. *à morte redimam eos, ero mors tua ô mors,* utique ergò etiã mortis victor in reſurrectione ſuâ factus eſt, proinde mors non poterit in perpetuum eos tenere captivos, quos ſepulchris velut carceri ſuo includit, ſed *noviſſimus hoſtis deſtrnetur mors* 1. Cor. 15. v. 26. mors quidem adhuc ſeſe movet ac ſtimulum ſuum oobis infigit, interim venenum in Chriſto accepit, quod taodem penitùs eam interficiet, der Gifft/welchen der Tod an Chriſto gefreſſen/ wird ihm endlich das Hertz abſtoſſen. Sicut is qui veoenum aſſumſit, aliquandiu adhuc vivit, tandem tamen, quando venenum cor occupavit, cogitur mori: ſic mors Chriſtum deglutiens venenum ſuum hauſit, quo tandem penitus conficietur. Juſtin. in confut. qq. Græcanic. p. 161. *Ad potentiam Dei reſpiciendum, qui non modò mortuos ſe reſuſcitatnrum pollicetur, verùm etiam per eam, quæ jam præceſſit, Salvatoris noſtri Chriſti reſurrectionem certam ejus nobis fidem facit & perſuaſionem.* Chryſoſt. homil. 44. in 1. Cor. urget phraſin Apoſtolicam, qua Chriſtus dicitur *primogenitus mortnornm* Coloſſ. 1. v. 18. Apoc. 1. v. 5. *Si reſurrectio non eſt,* inquit, *quomodo primogenitus eſſet mortnornm, cnm nemo poſt illum reſurgeret?* Quamvis verò juxta regulam Bedæ *primogenitus* in lingua ſancta dicatur etiã is, *poſt quem non naſcitur aliq modò ante enm nnllus fuerit ex illa matre natus,* tameo ex aliis Scripturæ locis colligitur, Chriſtũ propterea vocari *primogenitum ex mortuis,* quia inter multos fratres cum ipſo ad vitam reſurrecturos eſt primogeoitus Rom. 8. v. 29. Athan. de humanit. Verbi: *Chriſtus trophæum de morte excitatum oſtendit, ſimulque omnibus certum & indubitatnm reddidit, corruptionem ab eo deletam eſſe, nihilq; jam deinde niſi corpornm incorruptibilitatem reſtare, de qua in pignus monnmentũq; omnino futuræ in poſternm reſurrectionis corpus ſuum incorruptum ſervavit. 5. ex pleno redemtionis lytro.* Chriſti reſurrectio eſt evidens ac publicum teſtimoniũ perfectæ redemtionis ac plenariæ ſatisfactionis. Si ſponſor aliquis ob debitum alterius, pro quo fidejuſſit, in carcerem conjectus, cum honore & gloria ex eo educitur, id evidens & publicum indicium eſt, quod creditori plenè ſatisfactum ac debitum integrè perſolutum ſit: ſic Pater cœleſtis *cum gloria ex mortuis educens Chriſtnm* Rom. 6. v. 4. Hebr. 13. v. 20. qui pro peccatorum noſtrorum debitis ſeſe ſatisfacturum pollicitus erat, Heb. 7. v. 22. evidenter oſtendit, quod plena & integra pro nobis præſtita ſit ſatisfactio, quodque opus redemtionis per Chriſtum perfectè ſit conſummatum. Quòd ſi perfecta eſt noſtra redemtio, conſequens eſt, oos etiam à morte olim liberandos. Chriſtus enim non ſolùm animam, ſed etiam corpus noſtrum liberavit, cùm non ſolùm animam, ſed etiam corpus aſſumſerit, cùm in paſſione non ſolùm *anima ipſius laboraverit* Eſa. 53. v. 11. ſed etiam corpus afflictum ſit, cùm io ipſius reſurrectione aoima cum corpore glorificato iterum unita fuerit, utique ergò etiam noſtris corporibus reſurrectionem per ſuam ἀπολύτρωσιν promeruit, *ut conformia aliquando reddi poſſint corpori ſuo glorioſo* Philip. 3. v. 21. In hac vita corpus noſtrum peccato & morti adhuc obnoxium eſt, qui duo venenati vermes illud quotidiè arrodunt, unde vocatur *corpus mortis* Rom. 7. v. 24. corpus ταπεινώσεως Phil. 3. v. 21. necdum apparet, quod per Chriſtum ſit liberatum, oportet igitur ſequi reſurrectionem perfectæ redemtionis indicium atque effectum. *6. ex capitis & membrorum nexu.* Chriſtus reſurrexit, ut eſſet caput Eccleſiæ & omnium credentium. Epheſ. 1. v. 20. *Deus ſuſcitavit Chriſtum à mortuis. v. 22. & dedit ipſum caput ſuper omnia ipſi Eccleſiæ.* Quod ſi ergo caput è mortuis eluctari potuit, utique etiam reliqua membra ſequentur. Quale enim iſtud foret corpus, cujus caput eſſet vivum, membra autem eſſent ac perpetuò manerent mortua? Cyrill. lib. 4. in Joh. cap. 12. *Omnes reſurgent propter eum, qui primus reſurrexit & omnes ut homo in ſeipſo continebat.* Auguſt. lib. 2. de Trinit. cap. 17. ante med. *Hoc in membris Chriſti ſperamus, quæ nos ipſi ſumus, quod perfectnm eſſe in ipſo tanquam in capite noſtro fidei ſanitate cognoſcimus.* in expoſit. inchoat. Epiſt. Rom. pag. 835. *Eum decebat venire ad judicium reſurgentinm, qui præceſſerat ad exemplũ, neq; ad exemplũ omniũ reſurgẽtiũ, ſed ad exemplum eorũ, qui ſic reſurrecturi ſunt, ut cum ipſo vivant & regnent in ſempiternum, quorum etiam capnt eſt tanqnam corporis ſui.* In enarr. Pſal. 65. in princ. *Reſurrectionem Chriſtiani novimus in capite noſtro jam factam & in membris futnram. Caput Eccleſiæ Chriſtus eſt, membra Chriſti Eccleſia. Quod præceſſit in capite, ſequetur in corpore.* In enarrat. Pſal. 129. circ. med. *Hoc ſperemus in nobis futurum, quod præceſſit in Domino. Jam enim peccata noſtra dimiſſa ſunt, ſed nondum reſurreximus. Si nondum reſurreximus, nondum in nobis factum eſt quod præceſſit in capite noſtro. Quid præceſſit in capite noſtro? quia & caro ipſius capitis reſurrexit, Spiritus illius capitis nunquam mortuus eſt, ſed quod in eo mortnum eſt, reſurrexit. Reſurrexit autem tertia die & quodammodo hoc nobis dixit Dominus, Quod in me vidiſtis, ſperate in vobis, h. e. quia erit reſurrectio, reſurgetis & vos.* In enarr. Pſal. 131. *Non auderet ſibi reſurrectionem corpus promittere niſi prius caput reſurgeret.* Gregor. lib. 14. moral. cap. 27. *Reſurrectionem, quam in ſe Chriſtus oſtendit, nobis promiſit, quia ſui capitis gloriam ſequnntur membra. Redemtor noſter ſuſcepit mortem, ne mori timeremus. Oſtendit reſurrectionem ut nos reſurgere poſſe confidamus. Cum videmus capnt hominis ſuper aquas extare, non dubitamus reliqua membra emenſura &c.* Inde Apoſtolus Coloſſ. 1. v. 18. notanter conjuogit hæc duo, quod Chriſtus ſit *caput Eccleſiæ,* & quod ſit *primogenitus ex mortuis,* inde enim atque ideo eſt, primogenitus ex mortuis, quem alii etiam ſequentur, quia eſt caput corporis ſui myſtici. *7. à Chriſti dominio.* Chriſt⁹ reſurrexit ut eſſet Rex Eccleſiæ ſuæ perpetò⁹. Eſ. 53. v. 10. *cùm poſuerit animam ſuam pro peccato, habebit ſemẽ & vivet in longinquũ.* Rom. 14. v. 9. *In hoc Chriſtus mortuus eſt & reſurrexit & revixit, ut & mortuis & viventib. dominaretur.* Quod ſi Chriſtus ex mortuis reſuſcitatus eſt Rex æternus, utique ejus ſubditi non manebunt perpetuò in morte. Qualis n. Rex foret, qui nullos haberet ſubditos? eripiet igitur hanc prædam

morti ac ſubditos ſuos in libertatem & vitam aliquando aſſeret. Eſ.49.v.25. *Hæc dicit Dominus, Captivitas à forti tolletur & quod ablatum fuerit à robuſto, eripietur.* 8. *ex Spiritus S. templo.* Chriſtus reſurrectione ſuâ inter cætera beneficia etiam promeruit nobis donationem Spiritus S. *Niſi ego ad Patrem abiero* (per paſſionem ſcil. mortem ac reſurrectionem) *Paracletus non veniet ad vos, ſi autem abiero, mittam eum ad vos* Joh.16.v.7. unde ex mortuis redux factus diſcipulos inſufflat dicens, *Accipite Spiritum S.* Joh. 20.v.22. quod beneficium ne ad ſolos Apoſtolos pertinere judicetur, in genere pronunciat Pſaltes Regius Pſal.68.v.19. & ex eo Apoſtolus Eph. 4. v. 8. *aſcendens in altum accepit dona pro hominib.* Per hunc Spiritum morte & reſurrectione Chriſti nobis partum non ſolùm animæ, ſed & corpora noſtra ſanctificantur, ut proinde ſint & dicantur *Spiritus S. templa* 1.Cor.3.v.16. c.6.v.19. 2.Cor.6.v.18. num verò exiſtimamus Spiritum S. permiſſurum, ut hoc ipſius templum æternis cinerib. maneat ſopitum atq; obrutum? minimè verò, quin potiùs ſicut in templo Salomonis erãt *Palmæ & cedri incorruptibiles* 1.Reg. 6.v.18. ſic piorum corpora Salomonis templo longè precioſiora non erunt perpetuò ſubjecta corruptioni. Sicut deſtructo templo primo Deus curabat aliud reædificari priore longè illuſtrius Hagg.2.v.10. ſic quamvis tabernaculum corporis noſtri p morte deſtruatur, illud ipſum tamen divinâ virtute majori cum gloria reparabitur. Hoc concludendi medium & ex inhabitatione Spir. S. per Chriſti reſurrectionem nobis partâ noſtram reſurrectionem demonſtrandi ἐνέργημα monſtrat nobis Apoſtolus Rom.8.v.11. *Si Spiritus ejus qui ſuſcitavit Jeſum à mortuis, habitat in vobis, is qui ſuſcitavit Chriſtum ex mortuis vivificabit, & mortalia corpora veſtra propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis.* q.d. Jus reſurgendi conſequitur nõ ex ſola unione hypoſtatica, quæ eſt Chriſti propria, ſed ex gratia ſanctificante per quam Spiritus habitat in vobis, ac proinde ſicut Chriſtus reſurrexit, ita qui ab ipſo gratiam & Spiritum participant, cum eo etiam reſurgent. Piſcator quidem & eum ſecutus Toſſanus *per vivificationem corporum* intelligunt renovationem corruptæ Naturæ noſtræ ad vitæ ſanctitatem propter præcedentem v.10. ſed renovatio illa non conſequitur Sp. S. inhabitationem, verùm immediato & indivulſo nexu cum ea eſt conjuncta, jam verò de tali vivificatione corporum loquitur Apoſtolus, quæ Sp. S. inhabitationem ſequitur, & ex ea concluditur. Neq; quicquam per hanc noſtram interpretationem ex verbis propriè & in ſenſu literali acceptis aptiſſimè fluentem textus connexioni decedit, quia utrumque eſt beneficium inhabitantis Sp. S. renovatio ſc. Naturæ in hac vita & reſuſcitatio corporum ad æternam vitam. Adde quod per *corpus* in v. præced. ipſum illud quod ꝓpriè notat, commodè intelligi poſſit, dicitur enim illud *mortuum propter peccatum*, quia juxta Auguſtini explicationem lib.13. de civ. Dei c.23. *eſt moriendi neceſſitate conſtrictum.* Ex eodem principio reſurrectionem noſtram concludũt pii veteres. Iren.l.4.adv.hæreſ.c.9.p.324. *Templum Dei, in quo Spiritus habitat, Patris & membra Chriſti nõ participare ſalutem, ſed in perditionem redigi dicere, quomodo non maxima eſt blaſphemia.* 9. *ex reſurrectionis Dominicæ merito.* Chriſti reſurrectionem ſic deſcribit Sp. S. quod non ipſe ſolum reſureexeeit & vivat, ſed quod etiam ſit *ipſa reſurrectio & vita* Joh.11.v.25. principium, cauſa & fons reſurrectionis & vitæ. Chriſtus igitur reſuſcitatus eſt *arbor vitæ* perpetuò vivens ac florens Apoc.22.v.2. quisquis illi per fidem inſertus fuerit, is vivet, non ſolùm vitâ ſpirituali, ſed etiã corporali, ad quam ipſius virtute reſuſcitabitur, Joh.14.v.19. *Vivo ego & vos vivetis.* Sicut in Paradiſo per arborem vitæ primi homines conſervati fuiſſent in vita, ſic Chriſtus ex mortuis ſuſcitatus eſt beatiſſima illa arbor vitæ, à qua vitam ſpiritualem & corporalem participamus. Ad hoc concludendi medium remittit nos Chriſtus ipſe Joh.11.v.25. *Ego ſum reſurrectio & vita, qui in me credit, etiamſi mortuus fuerit, vivet.* v.26. *& omnis qui vivit & credit in me, non morietur in æternum.* 10. *ex eorum, qui cum Chriſto reſurrexerunt, exemplo.* Cum Chriſto reſurgente *multa corpora Sanctorum reſurrexerunt* Matth.27.v.52 quod ipſum indicium fuit, reſurrectionẽ Chriſti *eſſe ſocialem*, voluit quosdam ex defunctis ſanctis Patriarchis, Matriarchis, Regib. Prophetis &c. ſocios & conſortes habere in teſtimonium, quod fructus reſurrectionis ejus ſit fidelium ad vitam reſurrectio, cujus in die noviſſimo olim expectandæ typus in hisce Univerſalis reſurrectionis primitiis proponitur, quod enim illis Chriſti reſurrectio præſtitit, idem etiam nobis fidelibus aliquando præſtabit, cùm ſit una omnium fides, una ſpes, una ſalus; Juſtin. in qq. & reſp. ad orth. q.85.p.344. *Præſtita eſt Sanctorum iſtorum reſurrectio, ut demonſtratio eſſet, mortificationem eſſe mortis, omnium noſtrûm Chriſti mortem, quam pro ſalute & vita mortalium omnium pertulit.* Hilarius can.27. in Matt. *Illuminans mortis tenebras & inferorum obſcura colluſtrans in Sanctorum ad præſens conſepultorum reſurrectionem mortis ipſius ſpolia detrahebat. Monumentorum reſeratio quid aliud niſi clauſtris mortis effractis reſurrectionem ſignificat mortuorum? erant enim mortis clauſtra reſerata.* Inde Theodoret. in comm. 1. Cor.15. reſuſcitatos illos vocat *obſides noſtræ reſurrectionis.* Gregor. homil.21. in Evang. *Ad inſtruendam ignorantiam noſtram, ad roborandam infirmitatem noſtram ſua reſurrectionis exemplum nobis ſufficere noluit, ſolus mortuus eſt, ſed non ſolus reſurrexit. Ne quis dicat, ſperare de ſe non debet homo, quod in carne ſua exhibuit homo DEUS, ecce cum DEO homines reſurrexiſſe cognoſcimus. Sperare debemus in nobis membra ultima, quod de membris ejus ſuperioribus audivimus.* Idem lib.14. moral.c.28. *Ne quis cogitatione tacitâ forſitan dicat, quod idcirco Chriſtus reſurrexit à mortuis, quia unus idemque Deus & homo mortem, quam ex humanitate pertulit ex Deitate ſuperavit, nos verò qui puri homines ſumus à mortis ſurgere damnatione non poſſemus, rectè in reſurrectionis ejus tempore etiam multorum Sanctorum corpora reſurrexerunt, ut & in ſe nobis exemplum oſtenderet, & de aliorum qui nobis per puram humanitatem ſimiles fuerunt, nos reſurrectione roboraret, quatenus cùm ſe homo deſperaret percipere, quod in ſe oſtenderat Deus homo, hoc in ſe fieri poſſe præſumeret, quod in ipſis factum cognoſceret; quos puros fuiſſe homines non dubitaret.* 11. *ex pari conſequentiæ nervo.* Petrus Act.2.v.24. docet ἀδύνατον fuiſſe Chriſtum à morte captivũ teneri.

Inter

Digitized by Google

Inter cauſas cæteras illius impoſſibilitatis eminet etiam ea, quod de Chriſti reſurrectione extent manifeſta V.T. vaticinia, unde 1. Cor. 15. v. 4. dicit Paulus: *Chriſtum reſurrexiſſe tertiâ die ſecundùm Scripturas*, requirebat igitur Dei veritas, ut Chriſtus ex mortuis reſurgeret. Pari ratione etiam nos dicere poſſumus, ἀδύνατον eſſe, ut pii teneantur à morte, quia de ipſorum reſurrectione itidem extant manifeſta Spiritus ſancti oracula, requirit ergò & hoc Dei veritas, ut ſequatur reſurrectio.

2. Ex juſtitia divina adminiſtratione.

20. Alterum reſurrectionis demonſtrandæ argumentum deſumitur *ex juſtitia divina adminiſtratione* Deus, cùm ſit juſtus, imò ipſa juſtitia, nihil quicquam boni ſine præmio relinquit: *Nil immune bonis bonis futurum, Nil impune malis malis futurum.* Jam verò anima non ſeorſim, ſed *in corpore & per corpus* operatur tum bonum tum malum, juſtum igitur atque æquum eſt, ut corpus etiam præmiorum ac pœnarum reddatur particeps. Ad hanc conſequentiam digitum intendit Apoſtolus 2. Cor. 5. v. 10. *Omnes ſiſtemur ante tribunal Chriſti, ut reportet unusquisque quæ in corpore fecerit congruenter ad id, quod fecerit ſive bonum ſive malum.* De ſcortatoribus dicit Apoſtolus, *quod in proprium corpus peccent*, 1. Cor. 6. v. 18. quod ipſum etiam de ebrioſis, iracundis, & aliis peccantibus certâ ratione dici poteſt, contrà verò pii *caſtigant ſuum corpus* 1. Cor. 9. v. 27. pii Martyres corpus ſuum in mortem tradunt, juſtitia igitur divina requirit, ut corpus animæ in bonis vel malis operibus conjunctum ab eâdem in præmio & pœna recipienda non ſeparetur. Ad hoc argumentum à juſtitia divina petitum ipſemet Apoſtolus nos deducere videtur. Poſtquam enim de reſurrectione latè egerat 1. Cor. 15. ſubjungit v. 57. *Itaque fratres eſtote ſtabiles & immobiles abundantes in opere Domini ſemper, ſcientes quod labor veſter non erit inutilis coram Domino.* Atqui labor communis corpori & animæ. Ergo etiam utilitas ſive præmium. Iren. lib. 2. cap. 51. p. 152. *Quia in corporibus perficiuntur ea quæ ſunt juſtitiæ &c. ideò etiam corpora, quæ participaverunt juſtitiæ cum animabus, quæ ſimiliter participaverunt, obtinebunt refrigerii locum, (ſiquidem potens eſt juſtitia illuc traducere ea, quæ participaverunt, & verus & firmus & integer de reſurrectione corporum ſermo, quẽ quidẽ credimus nos, quoniã & mortalia corpora noſtra cuſtodientia juſtitiam reſuſcitans Deus incorrupta & immortalia faciet.* Athenagoras Athenienſis de reſurr. mortuor. f. 483. *Corpus ſicut fuit animæ ſocium in actionibus paſſionibusq́; tàm virtutum quàm vitiorum & in Sanctimonia & Martyrio comes, ita debet in pœna vel præmiis habere conſortium. Eſt ergò corpus idem reſurrecturum. Niſi n. præmia manerent vitæ ſequentis, providentia, juſtitiaq́; divina traheretur in dubium &c. Niſi reſurgant corpora, non habet juſtitia divina locum in corpore vel anima. Non in corpore, quia injuſtum foret animam habere præmia laborum, in quibus magnam partem perpeſſum eſt corpus, ipſum verò non habere in præmio partem, non in animam ſolam dare pœnas peccatorum quam plurimorum, quæ non commiſiſſet, niſi corpus ei fuiſſet conjunctum.* Tertull. in Apolog. c. 48. p. 79. *Quia ratio reſtitutionis deſtinatio judicii eſt, eo quod omnino de judicio Dei pati debent, neceſſariò idem ipſe, qui fuerat, exhibebitur, ut boni ſeu contrarii meriti judicium à Deo referat. Ideoque repræſentabuntur & corpora, quia neque pati quicquam poteſt anima ſola ſine ſtabili materia, id eſt carne,* (hæc ratio Tertulliani falſa eſt, ut oſtendit ignis æternus paratus Diabolo & Angelis ejus Matth. 25. v. 41. Apoc. 20. v. 10. vera autem ea, quam ſtatim ſubjungit) *& quod omninò de judicio Dei pati debent animæ, non ſine carne meruerunt, intra quam omnia egerunt.* Idem de reſurr. carnis cap. 14. p. 320. *Hæc tota cauſa imò neceſſitas reſurrectionis, congruentiſſima ſcil. Deo deſtinatio judicii, de cujus diſpoſitione deſpiciat, an utrique ſubſtantiæ humanæ dijudicandæ cenſura divina præſideat tàm animæ quam & carni. Quod enim congruet judicari, hoc competet etiam reſuſcitari &c. Dicimus perfectum plenitudinem perfectionemq́; judicii non niſi de totius hominis repræſentatione conſtare, totum porro hominem ex utriuſque ſubſtantiæ concretione parere idcircoque in utraque exhibendum, quem totum oporteat judicari &c.* cap. 15. *Age jam ſcindant adverſarii noſtri carnis animæque contextum priùs in vitæ adminiſtratione, ut ita audeant ſcindere etiam illud in vitæ remuneratione. Negent operarum ſocietatem, ut inerti poſſint etiam mercedem negare. Non ſit particeps in ſententia caro, ſi non fuerit & in cauſa. Sola anima revocetur, ſi ſola decedit. At n. non magis ſola decedit, quàm ſola decucurrit illud unde decedit, vitam hanc dico. Adeo autem non ſola anima tranſigit vitam, ut nec cogitatus, licet ſolos, licet non ad effectum per carnem deductos, auferamus à collegio carnis, ſiquidem in carne & cum carne & per carnem agitur ab anima, quod agitur in corde &c. Illi quidem delinquentias carnis enumerant, ergo peccatrix tenebitur ſupplicio. Nos verò etiam virtutes carnis opponimus, ergò & benè operata tenebitur præmio. Et ſi anima eſt, quæ agit & impellit in omnia, carnis obſequium eſt: Deum non licet aut injuſtum judicem credi aut inertẽ. Injuſtum ſi ſociam bonorũ operũ à præmiis arceat; inertem, ſi ſociam malorum à ſuppliciis ſecernat, cùm humana cenſura eò perfectior habeatur, quo etiam miniſtros facti cujuſque depoſcit, nec parcens, nec invidens illis, quò minùs cum autoribus aut pœnæ aut gratiæ communicent fructum.* cap. 16. reſpondet ad objectionem, *quod caro ſit duntaxat inſtrumentum ac vaſculum*, ac proinde ſententiæ judicii minimè obnoxia. c. 17. p. 322. *hæc erit ratio in ultimum finem deſtinati judicii, ut exhibitione carnis omnis divina cenſura perfici poſſit. Alioquin non ſuſtineretur in finem, quod & nunc animæ decerpunt apud inferos, ſi ſolis animabus deſtinaretur.* cap. 56. pag. 344. *Quàm abſurdum, quàm verò & iniquum, utrumque autem quàm Deo indignum, aliam ſubſtantiam operari, aliam mercede diſpungi, ut hæc quidem caro per Martyria lanietur, alia verò coronetur, item è contrario hæc quidem caro in ſpurcitiis volutetur, alia vero damnetur.* Cyprianus (vel quicunque alius autor) ſerm. de Chriſti reſurrectione: *Reſurrectio communis eſt & ante tribunal Chriſti neceſſe eſt in corpore juſtos ſtare & impios, Dei hoc dictante juſtitia, ut pietas & impietas in operatorib. debitis ſtipendiis donarentur, & qui finem habere contempſerunt in malis, infinità clauderentur ultione in pœnis, & qui glorIati ſunt in cruce, cum crucifixo regnantes beatæ fierẽt perennitatis participes.* Pamph. Martyr in apolog. pro Origen. ex lib. 1. illius de reſurrect. hæc adducit:

Qui-

Quomodo non videtur abſurdum, ut hoc corpus quod pro Chriſto pertulit cicatrices & pariter cum anima perſecutionum toleravit ſæva tormenta, carcerum quoque & vinculorum ac verberum ſupplicia pertulit, igne etiam cruciatum, ferro cæſum eſt, inſuper & beſtiarum cruentos morſus crucis patibula, ac diverſa pœnarum genera perpeſſum eſt, tantorum certaminum præmiis defraudetur? Contra omnem rationem eſſe videtur, quod ſola anima, quæ ſola non certaverat, coronetur & corporis ſui vaſculum, quod ei cum magno labore ſervivit, nulla agonis & victoriæ præmia conſequatur &c. Epiph. lib. 2. adv. hæreſ. tom. 1. hæreſ. ult. Id quod eſt, in proprium ſtatum Deus reſtituet, ut juſtum decernat judicium, ut non aliud pro alio judicet, ut ne id quod laboravit, privet &c. Nonne injuſtus eſt Deus, ſi privet laborem fatigans & non rependat mercedem corpori unà cum anima fatigato? ſtatim enim irritum reperiretur judicium. Si enim anima ſola judicium ſubire reperiretur, contradixerit utiq; Non ex me eſt, dicet, cauſa peccati, ſed ex illo corruptibili & terreno corpore ſcortari, adulterium committere, petulanter agere. Ex quo enim illud à me diſceſſit, nihil horum à me perpetratum eſt, atque ſic facilè ſe defendet. Si verò corpus per ſeipſum ante ſe ſtatuerit Deus, non poterit corpus abſque anima judicari. Contradixerit n. etiā ipſū dicens: Ego non peccavi, ſed anima, ex quo n. emota eſt illa, non commiſi adulterium, non ſcortationem perogi, non ſimulachra colui, atque ſic contradicet corpus juſto DEI judicio & meritò contradicet. Hac itaque de cauſa & propter multa alia neceſſaria Deus per ſapientiam ſuam mortua corpora noſtra & animas ad regenerationem profert in benignitatis ſuæ erga homines promiſſione, quo is qui fatigatus eſt in ſanctimonia, tota bonam retributionem recipiat: & ſi qui vana operati ſunt, ſimiliter judicentur, corpus una cum anima, & anima una cum corpore. Similia habet in ancoraio fol. 390. Gregor. Nyſſenꝰ de reſurr. Chriſti orat. 3. p. 167. Hominem quid eſſe dicimus, utrumq; ſimul an alterum ſeparatim? at manifeſtum eſt, quod conjunctio amborum deſignat animal. Cùm hoc ita ſit, illud quoque inſuper conſideremus, utrum ea quæ committunt ac perpetrant homines, v. g. adulterium, cædem, furtum aut quicquid his affine eſt, aut ex contrario ſobrietatē, continentiam & omnem vitio oppoſitam actionem, utriuſq; dicimus eſſe effectꝰ, an animâ ſola circumſcribimus actiones? at etiam in hoc manifeſta veritas eſt. Nunquam enim à corpore ſeparata anima vel furtum committit vel parietes perrumpit, neque contrà ſola vel panem eſurienti præbet vel in carcerem concedit, ut miniſterium præſtet ei, qui affligitur, ſed in omni actione ambo ſibi invicem conjuncta ſimul & capeſſunt & perficiunt ea quæ aguntur. Qua ratione igitur cùm hæc ita ſint & ante alterum judicium fore concedas, alterum ab altero divellis? & cùm alterum alteri in commiſſis & perpetratis ſocium eſſe des, animæ ſola judicium determinas atque circumſcribis? confer ea quæ ibidem ſequuntur, in quibus oſtendit, corpus quandoque prius in culpa eſſe quàm animā. Nazianz. orat. 24. in laudem Cæſarii circa fin. Quemadmodum caro ob Naturæ conjunctionem in ſocietatem ærumnarum animæ vocata fuit: ſic etiā viciſſim gaudia ſua anima cum corpore communicabit totum videlicet corpus ad ſe rapiens, veluique abſumens, cumque eo unum effecta &c. Ambroſ. in orat. de fide reſurrect. tribus potiſſimùm fundamentis reſurrectionis fidem probari aſſerit, ratione, univerſitatis exemplo ac teſtimonio rei geſtæ. Rationem ducit à Dei juſtitia, quæ requirit, ut anima unà cum corpore in judicium vocetur. Cùm omnis, [inquit,] vitæ noſtræ uſus in corporis animæque conſertio ſit, reſurrectio autem aut boni actus præmium habeat aut pœnam improbi, neceſſe eſt corpus reſurgere, cujus actus expenditur. Quomodo enim in judicium vocabitur ſine corpore, cùm de ſuo & corporis contubernio ratio præſtanda ſit. Damaſc. lib. 4. orth. fid. cap 28. non longè à princ. Ecce videmus complures juſtos penuria laborantes & injuriis affectos neque unum in præſenti vita adeptos præſidium, peccatores autem & injuſtis divitiis & omnibus deliciis affluentes. At quis hoc juſti judicii aut ſapientis providentiæ opus, qui probè ſapiat, exiſtimabit? Erit igitur, erit ſurrectio. Nam Deus juſtus eſt & in iis, qui ſuſtinent eum, mercedis retributio efficitur. Si igitur anima ſola virtutis certaminib. conflixit, etiam ſola coronabitur & ſi ſola in voluntatibus implicita fuit, etiam ſola juſtè punietur. Sed quia neque ſubſiſtebat ſeparata, neque virtutem neque vitium transegit anima ſine corpore, juſtè ſimul ambo ad retributiones ſunt fabricata. Rabini, ut teſtatum redderent, divinam juſtitiam requirere mortuorum reſurrectionem, fabellam quandam confinxerunt, dicentes; opulentum quendam hominem Paradiſum ſibi plantaſſe nobiliſſimis arborum generibus, quæ fructus præſtantiſſimos ferebant. Ne autem diriperetur appoſuiſſe cuſtodes. Et quoniam ab ipſis etiam cuſtodibꝰ erat cavendum, duos ita factos adhibuit, ut unus perſpicuè videret, ſed ita claudus, ut nullo modo poſſet incedere, alter valebat quidem pedib. ſed erat cæcus. Cum abiiſſet horti Dominus, cœperunt mali cuſtodes inter ſe conſultare de fructibus comedendis. Cæcus ajebat, ego quidem cupio, ſed non video. Claudus ajebat. Ego verò illos cerno, ſed accedere nequeo. Poſt multa convenerunt, ut cæcus ad terram ſe proſterneret & ſuper dorſum reciperet claudum, qui cùm videret manu regebat cæcum. Ita ſimul conjuncti ad arbores pervenerunt & fructibus illis arbitratu ſuo deſiderium expleverunt. Paradiſi Dominus rediit & animadvertens damnum datum cuſtodes increpavit. Claudus excuſabat ſe non potuiſſe ad arbores accedere. Cæcus autem dicebat, ſe non potuiſſe fructus cernere. Tum herus cognitâ illorum vafricie atque aſtutia, Conjunxiſtis, ait, operas, propterea ego quoque vos rurſus conjungam & unà plectam. Alligavit itaq; rurſus eos & cædendo ac percutiendo utrumque ſimul punivit. Ita, inquiunt, in homine res habet. Animus quidem cognoſcit, intelligit & ſapit, verùm externa per ſe non poteſt obire opera: corpus verò per ſe ſtupidum eſt, nec ſapit, quod tamen ab animo cum impellitur & movetur, idoneum inſtrumentum eſt actionum externarum. Quod cùm ita ſit, ratio poſtulat & juſtitia, ut poſt mortem conjungantur denuò ad perferendas pœnas & præmia.

21. Tertium argumentum peti poteſt ex corporum conditione. 3. ex corporum conditione. Corpora noſtra 1. in Adamo primo generis humani parente ad immortalitatem ſunt condita. Sap. 2. v. 23. 2. per incarnationem Filii Dei ſunt in ipſius conſanguinitatē aſſumta Epheſ. 5. v. 30. 3. per Chriſti reſurrectionem, aſcenſionem & ad dextram Dei ſeſſionem jamdum glorificari cœpta. 4. per lavacrum

regenerationis ac renovationis à peccatis abluta Epheſ.5.v.27.Tit.3.v.5. 5.per fidem membra Chriſti in corpore ipſius myſtico facta 1.Cor.6.v.15. 6.Spiritus ſancti templa & habitacula 1.Cor.3.verſ.16. cap.6.v.19. 7.corpore & ſanguine Chriſti ad vitam æternam cibata & ſanctificata Joh.6.v.54. 8. bonorum operum ſalutaria organa & arma juſtitiæ Rom.6.v.13. ecquis igitur dubitare poterit, quin eadem corpora ad vitam aliquando ſint reſuſcitanda, cùm tot beneficiis à Deo ſint ornata, tot prærogativis honorata, tot gratiarum donis inſignita? Hujus argumenti quædam partes, utpote quod noſtra corpora ſint *membra Chriſti, S.S. templa & ſalutaria bonorum operum organa*, in præcedentibus ſunt propoſitæ, quædam verò partes, utpote quod in Adamo ad immortalitatem ſimus conditi, in Baptiſmo ad vitam æternam regenerati & in ſacra Cœna cibo cœleſti ad vitam æternam cibati, in ſequentibus latiùs explicabuntur, hîc verò illud cum omnibus partibꝰ integrum proponere voluimus, ut eſſet evidentius ac illuſtriꝰ. Tertullianus de reſurrect.carn.cap.5.p.316. *incipiat tibi caro placere cujus artifex tantꝰ eſt &c.* cap.7.*caro dum miniſtra & famula animæ deputatur conſors & cohæres invenitur, ſi temporalium, cur non & æternorum?* cap.8. *Caro abluitur, ut anima emaculetur. Caro ungitur, ut anima conſecretur. Caro ſignatur ut & anima muniatur. Caro manus impoſitione adumbratur, ut & anima Spiritu illuminetur. Caro corpore & ſanguine Chriſti veſcitur, ut & anima de Deo ſaginetur. Non poſſunt ergo ſeparari in mercede, quas opera conjungit.* cap.9. *Quam Deus manibus ſuis ad imaginem Dei ſtruxit, quã de ſuo adflatu ad ſimilitudinem ſuæ vivacitatis animavit, quam incolatui, fructui, dominatui totius ſuæ operationis præpoſuit, quam de Sacramentis ſuis diſciplinisque veſtivit, cujus mundicias amat, cujus caſtigationes probat, cujus paſſiones ſibi adpreciat, haccine non reſurget toties Dei? abſit, abſit ut Deus manuum ſuarum operam, ingenii ſui curam, adflatus ſui vaginam, molitionis ſuæ reginam, liberalitatis ſuæ hæredem, religionis ſuæ Sacerdotem, teſtimonii ſui militem, Chriſti ſui ſororem in æternum deſtituat interitum &c.* cap.51. *Chriſtus ſequeſter Dei & hominum appellatus ex utriusque partis depoſito commiſſo ſibi, carnis quoque depoſitum ſervat in ſemetipſo arrhabonem ſummæ totius. Quemadmodum enim nobis arrhabonem Spiritus reliquit, ita & à nobis arrhabonem carnis accepit & vexit in cœlum pignus totius ſummæ illuc quandoq; redigendæ. Securæ eſtote caro & ſanguis, uſurpaſtis & cœlũ & regnum Dei in Chriſto, aut ſi negent vos in Chriſto, negent & in cœlo Chriſtum, qui vobis cœlum negaverunt.* cap.63. *In depoſito eſt caro ubicunq; apud Deum, per fideliſſimum ſequeſtrem Dei & hominum Jeſum Chriſtum, qui & homini Deum & hominem Deo reddet, carni Spiritum & Spiritui carnem. Utrumque jam in ſemetipſo fœderavit, ſponſam ſponſo & ſponſum ſponſæ comparavit. Nã etſi animam quis contenderit ſponſam, vel dotis nomine ſequetur animam caro. Non erit anima proſtituta, ut nuda ſuſcipiatur à ſponſo. Habet inſtrumentum, habet cultum, habet mancipium ſuum carnem, ut collectaneam contubitur. Sed caro eſt ſponſa, quæ in Chriſto Jeſu ſponſam per ſanguinem pacta eſt. Hujus interitum, quem putas, ſeceſſum eſſe ſcias.* Maxim. in ſerm. de reſurr. Chriſti. *In Chriſto homine eſt uniuscujusq; noſtrûm caro, ſanguis & portio. Ubi ergò portio mea regnat, ibi me regnare credo, ubi dominatur ſanguis meus, dominari me ſentio ac ubi gloriatur mea caro, glorioſum eſſe cognoſco.*

22. Quartum argumentum deſumitur *ex analogica operum divinorum collatione.* *4. ex analogica operum divinorum collatione.* Hoc v. argumentum potius eſt ἀνασκευαςικὸν, oppoſitum illis, qui divinam potentiam in opere reſuſcitationis nondum digne ſatis æſtimant, quàm κατασκευαςικὸν directè & immediatè reſurrectionẽ probans. Ejusmodi v. opera divina, quę per quãdam analogiam cum reſuſcitatione mortuorum conferuntur ſunt potiſſimùm tria. 1. *Primæva hominis & rerum omnium creatio.* 2. *Noſtra in utero materno formatio.* 3. *Filii Dei incarnatio.* Ex *creatione & formatione hominis in utero* ad reſuſcitationem argumentum duci in Scriptoribus Eccleſiaſticis eſt frequentiſſimum. Qui enim potuit omnia ex nihilo creare (quæ eſt *creatio primi generis*) & ex limo terræ corpus primi hominis formare, (quæ eſt *creatio ſecundi generis*) is etiam deſtructum corporis ædificium in reſuſcitatione poterit reparare & ex pulvere terræ reproducere. Qui potuit ea, quę non ſunt vocare tanquam ſint, is multò faciliùs poterit, ea quæ creata ſunt, ſed collapſa, revocare. Qui corpus hominis ex ſemine in utero materno potuit formare, is priſtinum illud domicilium poterit reformare. Ad hoc argumentum nos deducere videtur Apoſtolus Rom.4.v.17. ubi de Abrahamo omnium credentium patre dicitur, quod *crediderit in Deum qui vivificat mortuos & vocat ea, quæ non ſunt tanquam ſint.* Quamvis enim per utrumque membrum quidam intelligant *vocationem gentilium* ad conſortium Eccleſiæ, per quam facti ſunt populus Dei *qui non erant populus* Oſe.1.v.10. eorundemq; ex ſpirituali morte peccati reſuſcitationem, rectius tamen ac textui convenientius dicitur, quod Apoſtolus ad articulum creationis & reſuſcitationis mortuorum reſpiciat, cùm in utroque illuſtre divinæ potentiæ ſpecimen nobis exhibeatur. Cæterum ſi diligenter attendamus, apparebit inter mirabilia divinę potentię opera talem eſſe ordinẽ, ut priora ſeqq. ſint mirabiliora, ac præcedentia fidem faciant ſequentib. Primum divinæ potentiæ opꝰ eſt *creatio primi generis* propriè & ſpecificè ſic dicta, i.e. productio immediata ἐκ τ̃ μὴ ὄντος rudis illius maſſæ corporalis, quam Moſes *cœli & terræ* nomine appellat, primo hexaëmetri die facta. Hoc opus ut ordine eſt primum, ita quoque reliquorum omnium eſt maximum & ſublimiſſimum, ex nihilo enim facere aliquid infinitam omninò arguit potentiam. Alterum opus eſt *primarum ſpecierum* ex illa rudi & indigeſta materia in ſequentib. hexaëmetri diebus ſecuta *productio*, quam creationem *ſecundi generis* vocant. Quinto enim die creavit Deus piſces & aves, ſexto animantia, beſtias terræ, jumenta, reptilia & ipſum hominem non immediatè ex nihilo, ſed ex materiâ primo die condita ac tertio die digeſta atque exornata ex terra ſc. & aqua, quæ tamẽ materia adhuc erat homogenea ex ſe & ſua Natura nullam aptitudinem, nullum ſymbolum ad productionem avium, piſcium, animantium & aliarum ſpecierum obtinens. Hoc divinæ potentiæ opus ut ordine ſequentia opera antecedit, ita quoque iiſdem mirabiliꝰ eſt, & fidem illis

conciliare poterit. Si n. Deus ex materia homogenea nullam ad ſpecies creatas habitudinē aut ſymbolum obtinente ſpecies matrices atq; heterogeneas producere potuit, multò facilius ex materia ſymbolum habente individua ſpecierū producere & hac ratione ſpecies creatas propagare poteſt. Tertium enim divinæ potentiæ op᷒ eſt *ſpecierum creatarum* per nova individua *propagatio* ac quotidiana novarum creaturarū productio, non quidem ex nihilo neque ex materia remota nullam aptitudinem ac ſymbolum ad productionem novi individui habente, ſed ex materia homogenea, convenienter diſpoſita ac præparata & ad productionem novi Entis aptâ natâ. Hac ratione Deus ex ſeminibus convenientib. plantas, volucres, piſces, animantia & homines producit, quod op᷒ ut ordine priora duo ſequitur & quartum antecedit, ita quoque priora ſunt longè mirabiliora hoc tertio & hoc tertium mirabilius eſt quarto, eidemq; fidem conciliat. Quartum enim divinæ potentiæ opus eſt *mortuorum reſuſcitatio*, in qua Deus corpus hominis deſtructum & collapſum reſtituet, quod longè facilius nobis videri debet, quàm prima hominis formatio. Deo quidem nullum opus vel facilius vel difficili᷒ vocari debet, quippe qui ſolo nutu & imperio quicquid vult præſtare ac producere poteſt, interim noſtræ cognitionis reſpectu admirabilius ac difficilius videtur *dare quam reddere, creare quam reſuſcitare, extruere quam collapſum reſtituere*. In primo opere oſtendit ſe Deus ut *creatorem*, in altero ut *conditorem*, in tertio ut *conſervatorem*, in quarto ut *reparatorem*. Quod ſi priora duo opera fide credimus & tertium quotidiè ob oculos nobis poſitum negare non poſſumus, utiq; etiam quarto, quod adhuc futurum expectam᷒, fidem habere debemus. Si Deus potuit cœlum & terram ex nihilo creare, utiq; etiam poterit corpus hominis ex pulvere reſuſcitare. Si potuit primi hominis corpus ex limo formare, utiq; etiam poterit noſtra corpora ex pulvere reformare. Si poteſt ex ſemine rudi, informi & homogeneo plantas, animantia, homines producere, utiq; multò magis ex materia plenè formata ſed reſoluta hominem reſtituere poterit. Hûc pertinēt dicta piorum veterum. Iren. lib. 5. adv. hær. cap. 5. p. 320. *Quod potens ſit Deus carnem à mortuis ſuſcitare, de initio noſtro contemplari debemus. Quoniam ſumſit Deus limum terra & formavit hominem. Et quidem multò difficilius & incredibilius eſt ex non exiſtentib. oſſib. & nervis & venis & reliquâ diſpoſitione, quæ eſt ſecundum hominem, facere ad hoc ut ſit, & quidem animatum & rationabilem facere hominem, quam quod factum eſt & deinde ſolutum in terram propter cauſas certas redintegrare licet in illa ceſſerit, unde & initio eum, qui non erat fecit ut eſſet, multò magis eos qui fuerunt rurſus reſtituet volens in eam, quæ ab eo datur vitam. Invenietur autem perceptrix & capax caro virtutis Dei, quæ ab initio percepit artem Dei &c.* lib. ejusd. c. 14. p. 335. *Is qui ab initio condidit hominem, poſt reſolutionem ejus in terram promiſit ei ſecundam generationem &c.* Juſtin. Apolog. 2. pro Chriſt. ad Antonin. p. 50. *Rem ipſam ſecum conſiderantı quid incredibilius videatur, quàm ſi in corpore nondum eſſem᷒ atqui aliquis diceret, ex parva quapiam humani ſeminis gutta fieri poſſe, ut oſſa, nervi & carnes ad eam quam videmus conformata effigiem exiſtant. Si quis vobis cùm nondum tales extaretis neq; ex talib. orti eſſetis; aſſeveraret, ſemen humanum & imaginem pictam indicans, ex eo ipſo ſemine Naturam hujuſmodi fieri poſſe, num priuſquam id factum eſſet, crederetis? non equidem opinor quempiam contra hoc dicere auſurum eſſe. Perſimili ergo modo propterea quod nondum mortuum reſurrexiſſe videretis, vos incredulitas reſurrectionis tenet. Sed n. quomodo ab initio non credidiſſetis poſſibile eſſe, ut è tenui gutta tales exiſterent & extitiſſe tamen videtis: eodem modo exiſtimate impoſſibile non eſſe ut diſſoluta atq; ſeminum inſtar in terrā disjecta corpora humana tempore ſuo juſſu Dei reſurgant & Naturam incorruptibilē induāt.* Idem in confut. Græcanic. qq. p. 161. *Quomodo ſi incredibilis atq; impoſſibilis eſſe eorum, quæ intercunt, exiſtimatur reſtitutio, non incredibilis atque impoſſibilis etiam erit eorum, quæ ab initio facta ſunt creatio? quod certè eſt perquam abſurdum.* Athenagoras in orat. ad gentiles. *Par eſt poteſtas Dei ad inſtituendos & reſtituendos homines.* Minutius Felix in Octavio p. 395. *Quis tam ſtultus aut brutus, ut audeat repugnare, hominem à Deo ut primum potuit fingi, ita poſſe denuò reformari? ſicut de nihilo naſci licuit, ita de nihilo licere reparari? difficilius eſt id quod non ſit incipere quàm id quod fuerit, iterare.* Tertull. in Apologet. c. 48. p. 79. *Sed quo modo, inquis, diſſoluta materia exhiberi poteſt? Conſidera teipſum ô homo & fidem rei invenies. Recogita quid fueris, antequam eſſes, utiq; nihil, meminiſſes enim, ſi quid fuiſſes. Qui ergo nihil fueras priuſquam eſſes, idem nihil factus cum eſſe deſieris, cur non poſſis eſſe rurſus de nihilo ejuſdem autoris voluntate, qui te voluit eſſe de nihilo? Quid novi tibi eveniet? qui non eras, factus es, cùm iterū non eris, fies. Redde ſi potes rationem, quâ factus es, & tunc require, quâ fies. Et tamen facilius utique fies, quod fuiſti aliquando, quia æquè non difficile factus es, quod nunquam fuiſti aliquando. Dubitatur credo de Dei virib. qui tantum corpus hoc mundi de eo, quod non fuerat, non minus quam de morte vacationis & inanitatis impoſuit animatam Spiritu omnium animarum animatore &c. Ubicunq; reſolutus fueris, quæcunque te materia deſtruxerit, hauſerit, aboleverit, in nihilum prodegerit, reddet te. Ejus eſt nihilum ipſum, cujus & totum.* Idem de reſurr. carn. c. 11. p. 319. *Etſi ita in vero haberetur,* (Deū ex ſubjacente materia omnia condidiſſe) *cùm tamen longè alias ſubſtantias, longeq; alias ſpecies ex reformatione materiæ diceretur protuliſſe, q̄ fuiſſet ipſa materia, non minus defenderem ex nihilo eum protuliſſe, ſi ea protulerat, quæ omninò non fuerant. Quo n. intereſt ex nihilo proferri, an ex aliquo, dum quod non fuit, fiat? quando etiam non fuiſſe nihil ſit fuiſſe. Sic & fuiſſe è contrario, non nihil eſt fuiſſe. Nunc etſi intereſt, tamen utrumq; mihi applaudit. Sive n. ex nihilo Deus molitus eſt cuncta, poterit & carnem in nihilum productam exprimere de nihilo. Sive de materia modulatus eſt alia, poterit & carnem quocunq; dehauſtam evocare de alio. Et utiq; idoneus eſt reficere, qui fecit, quantò plus eſt feciſſe, quàm refeciſſe, initiū dediſſe, quod reddidiſſe. Ita reſtitutionem carnis faciliorem credas inſtitutione.* c. 57. p. 345. *Idoneus Deus reficere quod fecit.* in lib. de judicio Domini c. 5. p. 545.

An Deus omnipotens, cujus ſub lege reguntur
Omnia, non valeat poſt mortem reddere vitam?
Aut aliquid Dominus rerum non poſſe videtur?
Si potuit tenebris pulſis extendere lucem,

Atque

Atque omnem verbo ſubito componere molem,
Omnia de nihilo quoque voce potente parare,
Cur non ex aliquo poſſit componere notam,
Quæ fuerat quondam, quam finxerat antè figuram?
Aſſimilemque ſibi jubeat reſurgere formam?
Cùm ſint cuncta Dei, reddit magnæ omnia tellus,
Juſſa retexit enim quicquid contexerat olim. &c.
Hilarius in Pſ.63.p.409. *Qui reſurrectionem carnis abnegabit, ſciet, non difficilem ejus inſtaurationem futuram ei cui inchoatio prima ſit facilis.* Epiphan.l.2.adv.hær.tom.1.hær.ult.p.503. *Si Deus ex nihilo fecit corpora ut eſſent, quanto magis id quod eſt, in proprium ſtatum facilè reſtituerit.* Gregor. Nyſſ.or.3.de reſurr.Chr.p.162. *Audiſti quod pulvis ad formam reductus & homo factus eſt. Doce igitur me quaſo tu qui tua ſapientia omnia complecti vis, qua ratione tenuis pulvis diſſipatus coactus ſit? quomodo terra caro facta ſit? atqui eadem materia quâ ratione & oſſa & cutem & adipem & pilos confecerit? quomodo cùm una ſit caro, diverſa cùm forma membrorum, tum qualitates & tactus ſint? quomodo pulmo tactu mollis, colore lividus: jecur ſolidum, firmum & non cedens ac rubeum? cor conſtrictum ac duriſſima particula carnis? lien rarus & niger? omentum album & inſtar piſcatoris rete a Natura complicatum?* &c.p.163. *Oſtende mihi ratione atque oratione tua quomodo hæc, quæ videmus, ad eſſentiam producta ſint, dic qua arte multiforme hoc opus creavit? nam ſi hæc excogitaveris atque cōpereris merito perplexus & implicitus hæſitas & ſuccenſes & indignaris, quod regenerationis transformationem neſcis, qui generationis rationem haud ignores* &c. *Idem artifex eſt & primæ creationis & ſecundæ transformationis. Novit quomodo ſuum opus diſſolutum rurſus concinnet & ad priſtinum ſtatum reducat. Si ſapientia opus eſt, fons ſapientiæ eſt apud illum. Si potentia & virib. opus eſt, non indiget ſocio aut adjutore.* Confer eundē in l. de opificio hominis c.11.&27. Cyrill. Alexand.l.2.in Joh.c.145. *Qui à nihilo cuncta produxit, quomodo non poterit, quæ ſemel producta ſunt, ab interitu ad vitam rurſus revocare? ejuſdem certè utrumque, ac immenſæ poteſtatis eſt.* Ambroſ. de fid. reſurr. *Unde hoc caput & vultus iſte mirabilis? cujus artificem non videmus, opus videmus* &c. *Ignota nobis ſunt Naturæ organa; ſed nota miniſteria. Et tu ſemen fuiſti, & tuum corpus eſt ſemen reſurrecturi. Cur miremur renaſci poſſe quod fuerit, cùm videamus natum eſſe quod non fuit.* Ruffin. in expoſit. Symb. p.386. *Si ſecundùm ea quæ ſcripta ſunt, quod accipiens Deus limum terræ plaſmavit hominem, credimus, & hoc eſt Natura corporis noſtri, ut voluntate Dei terra verteretur in carnem, quid tibi aut abſurdum aut contrarium videtur, ſi eiſdem rationib. quib. lutum profeciſſe dicitur in corpus animale, in corpus proficere ſpirituale credatur?* Auguſt. in enarr. Pſ.62. *Si Deus fecit nos, qui non eramus, magnum eſt illi reparare qui eramus? Et hoc vobis incredibile non videatur, quia quaſi putreſcere mortuos videtis & ire in cinerem & in pulverem. Omnia quæ diſcerpuntur & in favillas quaſdam putreſcunt, integra Deo ſunt, in illa n. elementa mundi eunt, unde primo venerunt.* ſerm.19.de verb.Apoſt. *Te appello quicunque, infidelis animo de reſurrectione dubitas & putas non poſſe mortuos reſuſcitari, quid eſt amplius, ex nihilo homines facere qui non erant, aut eos qui facti ſunt & vixerūt, reparare poſt mortem? Utique plus eſt facere quod nunquam fuit, quàm reparare quod fuit. Quomodo ergo impoſſibile eſſe dicis, ut Deus qui hominem formavit ex nihilo reformet? Quomodo nos ſuſcitare non poteſt converſos in pulverem, qui etiamſi in nihilum rediremus, facere poterat ut eſſemus, ſicut effecit nos eſſe, cùm antea nunquam fuiſſemus.* Greg. hom. 26. in Evang. *Longè minus eſt Deo reparare quod fuit, quàm creaſſe, quod non fuit. Aut quid mirum, ſi hominem ex pulvere refecit, qui ſimul omnia ex nihilo creavit?* Damaſ. lib.4.orth.fid.c.28.in princ. *Non impotens eſt is, qui in principio ex pulvere terræ corpus conſtituit, rurſus reſolutum & converſum in terram, ex qua ſumtum fuerat, ſecundum conditoris dictū, iterato illud ſuſcitare.* Et ſub fin.c. *Dicet quispiam. Quomodo reſurgent mortui. O infidelitatem, ô inſipientiam. Qui pulverem in corpus ſola volūtate transmutavit, qui parvam materiæ ſtillam, i.e. ſemen in utero adoleſcere præcepit & fecit illud multiforme & multimodum corporis organum, nonne magis quod fuit & defluxit, iterum ſuſcitabit ſola voluntate?* Ex *Filii Dei incarnatione* & ſancta ejus ex virgine nativitate itidem reſurrectionem noſtram inferūt pii veteres. Si n. divinâ potentiâ fieri potuit, ut Filius Dei ex virgine naſceretur, utique eâdem potentiâ fieri poterit, ut terra omnium noſtrûm mater in reſuſcitatione corpora noſtra enitatur. Bernh. ſerm.4. de nativ. col.43. *Facilè erit ei, per quem mater ipſa incorruptionem carnis non perdidit pariendo, ut & incorruptibile hoc incorruptionem induas reſurgendo.* Theophyl. in c. 3. Phil. *Si reſurrectio ex fide cognoſcitur, quomodo quod majus eſt, nimirum nativitas Chriſti rationib. deprehendetur? at qua ratione id majus eſt? quia reſurrectionis multa ſunt exempla. Multi namque & ante Chriſtum reſurrexerant, ex virgine autem nemo unquam natus erat.*

23. Quintum argumentum deſumitur *ex finis, ad quem homo conditus eſt, conſideratione.* Deus ἀεὶ ὀλομέγιστος bonitate optimus, potentiâ maximus non ad hanc caducam & tranſitoriam duntaxat, ſed ad æternam potiſſimùm vitam primū hominem & in eo omnes poſteros condidit, ut exacto hujus terrenæ vitæ curriculo & animâ & corpore in cœleſtem vitam tranſlati in æternum cum ipſo in ſempiterna lætitia & gloria viverent, ſicut illius μεταθέσεως exemplum in Enocho, Elia & Chriſto poſtea fuit propoſitū, inde Geneſ.2.v.7. dicitur, *quod Deus in faciem hominis ex pulvere terræ formati inſpiraverit* נִשְׁמַת חַיִּים *ſpiraculum vitarum*, ubi per dualem numerum gemina hominis vita, temporalis & æterna, quam utramque animæ beneficio homo conſequitur, denotari quibusdā videtur, (quāvis rectiùs dicatur חיים non *ſignificatione* ſed dūtaxat *terminatione* eſſe plurale) ac veluti Chriſtus Joh.20.v.23. *inſufflando dedit Apoſtolis Sp. S.* ſic quando Deus in prima hominis formatione inſpiravit in faciem hominis *ſpiraculum vitarū*, eundē ſimul participem fecit Spiritus S. per quē ad hanc & æternam vitam ſanctificetur. Irenæus lib.5.c.13.p.330. *Aliud eſt afflatus vitæ qui & animalem efficit hominem, & aliud Spiritus vivificans qui & ſpiritualem eum efficit.* Sap.2.v.23. *fecit Deus hominem* ἐν ἀφθαρσίᾳ *ad conditionem incorruptam* vel ad immortalitatem *& ad imaginem propriæ ſimilitudinis fecit illum*, ut imaginem creatoris immortalis ſuâ non ſolùm juſtitiâ & ſanctitate ſed etiam ἀφθαρσίᾳ & immortalitate exprimeret. Quamvis verò *invidia Diaboli mors intraverit in mundum* Sap.2.v.24. non

4. ex finis, ad quem homo conditus eſt, conſideratione.

tamen convenit divinæ bonitati, ſapientiæ ac potentię permittere, ut finis creationis hominis penitus intervertatur ac conſilium Dei per aſtutiam Diabolicam evertatur, aliàs enim finita Diaboli potentia infinitam Dei potentiam ſuperaret ac malitia Diaboli plus poſſet ad deſtruendum quam infinita Dei bonitas ad reſtituendum, inde etiam per Chriſtum Mediatorem voluit fieri ἀποκατάστασιν, quippe qui *mortem abſorpſit*, ac deſtruxit Eſ. 25. v. 8. ac *vitam & ἀφθαρσίαν nobis illuceſcere fecit*, 2. Timoth. 1. v. 10. quâ ratione homo finem illum, ꝓpter quem ab initio fuit conditus, iterum conſequitur & vitæ æternæ non ſolùm animæ ſed & corporis reſpectu particeps iterum redditur. Gregorius Nyſſen. orat. 3. de Chriſti reſurr. p. 162. *Nunquid Deus eo conſilio hominem in rerum Naturam produxit, ἵνα γεννηθεὶς φθαρῇ καὶ τελείαν ὑποστῇ τὴν ἀπώλειαν ut genitus corrumperetur & extremum ſubiret interitum? at vanum id conſilium, ineptum propoſitum & abſurda fuiſſet intentio, ac vehementer ſane indigna res eſt talem cogitationem ad Deum referre & hujuſmodi quicquam de eo ſentire. Puerulis n. hac ratione aſſimilaretur ſtudioſè ædificantibus & celeriter ſtructuram ſolventibus, quippe ad nullum finem utilem mente eorum ſpectante. Contrarium autem prorſus edocti ſumus, quoniam enim, quem primum finxit, immortalem creavit, verùm cùm poſtea accidiſſet transgreſſio atq; peccatum, in pœnam delictum eum immortalitate privavit, deinde fons bonitatis exundans, humanitate & ad opus manuum ſuarum flexus ſapientiâ atq; ſcientia adornavit, donec ita factu commodum ei viſum eſt eſſe, ut in priſtinum nos ſtatum reſtitueret ac renovaret &c.* Luth. in comm. cap. 1. Gen. p. 10. *Nulla creatura præter hominem aut intelligere cœli motum aut metiri corpora cœleſtia poteſt. Sq. vacca & canis aquam, quam bibunt, non poſſunt metiri, & homo cœlum & omnia cœli corpora metitur. Quare hic emicat ſcintilla vitæ æternæ, quod homo naturaliter exercetur in illa Naturæ cognitione, ſignificat enim cura illa homines non eò conditos, ut in hac infirma orbis parte ſemper vivant, ſed ut cœlũ poſſideãt, q. in hac vita admirantur & occupantur ſtudio & cura rerum cœleſtium &c.* Idem argumentum multis verbis tractant Athenagoras in orat. de reſurr. Ambroſ. de fide reſurr. & alii ex veteribus.

6. ex noſtra cum Chriſto conjunctione.

24. Sextum argumentum petimus *ex noſtra cum Chriſto conjunctione*. Chriſtus eſt *caput* noſtrum, nos ſumus ipſi' *membra*, at non convenit capitis vivi membra perpetuò manere mortua, de qua parte hujus argumenti ſuperiùs egimus. Chriſtus eſt *vitis*, nos ſumus *palmites* Joh. 15. v. 1. Atqui vitis illa vivit ac manet in æternum, ergo etiam palmites hujus vitis manere & æternæ vitæ fructum participare oportet. Chriſtꝰ eſt noſter *Sponſus* ac *maritus*, Eſa. 54. v. 5. cap. 61. v. 10. cap. 62. v. 5. Oſe. 2. v. 19. Epheſ. 5. v. 32. Apoc. 19. v. 7. cap. 21. v. 20. Ergo & *ſponſam* ex mortuis ſuſcitari oportet, ut in ſpirituali ac cœleſti conſortio cum ſponſo ſuo vivat, quia deſponſatio facta eſt in perpetuum. Chriſtus eſt *Sacerdos & Rex æternus* Pſal. 110. verſ. 4. Luc. 1. v. 33. Hebr. 5. v. 6. &c. Ergo & in æternum habebit *regale Sacerdotium*, gentem ſanctam, populum acquiſitionis 1. Pet. 2. v. 9. Chriſtus eſt noſter *Jeſus ac Salvator* liberans populum ſuum à peccatis eorum Matth. 1. verſ. 21. ergò etiam à peccati ſtipendio, à morte ſcilicet nos liberabit & in vitam iterum reſtituet. Roman. 6. verſ. 23. Chriſtus eſt noſter *frater*. Ergo nos ſuos confratres in poſſeſſionem cœleſtis hereditatis ſecum introducet. Chriſtus eſt *via, veritas & vita* Johan. 14. verſ. 6. Via eſt, ergo notam nobis faciet viam ad vitam. Veritas eſt, ergo implebit ſuam promiſſionem. *Vivo ego & vos vivetis*. Vita eſt, ergo non deſeret nos in morte. Chriſtus eſt noſter *paſtor* Pſalm. 23. verſ. 1. Eſai. 40. v. 11. Ezech. 34. v. 23 Joh. 10. v. 11. nos ſumus ipſius *oviculæ*, non relinquet bonus ille paſtor oviculas ſuas in morte, ſed ad vitæ æternæ paſcua eas introducet.

7. ex Sacramentorum participatione.

25. Septimum argumentum deducitur *ex Sacramentorum participatione*. Sacramenta N. T. duo ſunt *Baptiſmus & Cœna Dominica*, ex utroque reſurrectionis probationem pii veteres deſumunt. Baptiſmus tum *effectivè* tum *typicè* reſurrectionem noſtram demonſtrat. *Effectivè* quia Baptiſmus eſt *lavacrum regenerationis & renovationis*, quo totus homo animâ & corpore conſtans ad vitam æternam regeneratur. Per Baptiſmum contingit remiſſio peccatorum. Ergò etiam liberatio à morte, quæ eſt peccatorum ſtipendium. Per Baptiſmum Deus nobiſcum init æternum fœdus, quod velit eſſe noſter Deus in vita & morte, adeoque in æternum, utiq; ergo liberatos ex morte ad ſe in cœlum recipiet. Per Baptiſmum Chriſtum induimus, filii Dei & hæredes vitæ æternæ conſtituimur, ex poteſtate & regno Satanæ liberamur, ac ſalvamur, utique ergò etiam de reſurrectione ex morte ad vitã per Baptiſmum confirmamur. Clem. Alexand. lib. 1. pædagog. c. 6. *Tincti illuminamur, illuminati in filios adoptamur, adoptati perficimur perfecti immortales reddimur.* *Typicè* etiam Baptiſmi Sacramentum ad reſurrectionem accommodari poteſt, quia quemadmodum baptizatus ex aquis, in quibus videbatur ſubmergendus, extrahitur: ſic Deus in Baptiſmo ſeſe nobis obligat, quod ex mari calamitatum, quibus in hac vita immergimur & ex media morte nos extrahere & ad gloriam vitæ æternæ traducere velit. Rom. 6. v. 3. *Quotquot baptizati ſumus in Chriſtum Jeſum, in mortem ejus baptizati ſumus.* v. 4. *conſepulti enim ſumus cum illo per Baptiſmum in mortem, ut quemadmodum Chriſtus reſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ſic & nos in novitate vitæ ambulemus.* verſ. 5. *Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis ejus, ſimul & reſurrectionis erimus.* Col. 2. v. 12. *conſepulti ſimul cum eo per Baptiſmum, in quo ſimul etiam reſurrexiſtis per fidem operationis Dei qui excitavit eum à mortuis.* Quamvis enim Apoſtolus de morte & reſurrectione ſpirituali propriè ibi agat, tamen idipſum conſequenter ad mortem & reſurrectionem corporalem accommodari poteſt, quia qui in hac vita Chriſto ſpiritualiter in morte peccati & reſurrectione ad vitæ novitatem conformantur, illi in reſurrectione ad vitam æternam ipſi aliquando conformabuntur. *Sacra Cœna* itidem eſt teſſera reſurrectionis ad vitam æternam. CHRISTUS enim vivifico ſuo corpore & ſanguine in ſacra Cœna nos paſcit, efficaciter

fidem & ſpem noſtram confirmans, quod illud ipſum corp9 noſtrum, in quo peccatum & mors in hac vita habitant, ex pulvere terræ ad vitam æternam ſit reſuſcitandum, quippe quod vivifico Chriſti corpore eſt nutritum. Johan. 6. v. 54. *Qui manducat carnem meam & bibit ſanguinem meum habet vitam æternam & ego reſuſcitabo eum in die noviſſimo*, unde in Canone Nicæno cibus & potus Euchariſticus vocantur τὰ τῆς ἡμετέρας ἀναςάσεως σύμβολα. In Actis Concil. Nicen. f. 43. Ignatius Epiſt. 11. ad Eph. p. 65. vocat Euchariſtiā φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτον τοῦ μὴ ἀποθανεῖν. Iren. lib. 4. cap. 34. p. 263. *Quomodo dicunt carnem in corruptionem devenire & non percipere vitam, quæ a corpore & ſanguine Domini alitur? Corpora noſtra percipientia Euchariſtiam jam non ſunt corruptibilia ſpem reſurrectionis habentia.* Cyrill. in c. 6. Joh. *Si ſolo tactu Chriſti corpora redintegrantur, quomodo non vivemus, qui carnem illam & guſtamus & manducamus? reformabit enim omnino ad immortalitatem ſuam participes ſui.* Plura ex veterib. (quos Martyr in loc. comm. claſſ. 3. cap. 15. num. 63. *hac in re lapſos eſſe* nugatur) eam ſententiam adduximus in tract. de Euchariſt. §. 213. memb. 5.

8. ex abſurdorum conſecutione. 26. Octavum argumentum deduci poteſt *ex abſurdorum conſecutione*. Hoc concludendi medium preſsè urget D. Apoſtolus 1. Cor. 15. Sien. πρὸς τῶν ἀτόπων Chriſtianorum Saducæos reſurrectionem negantes deducit. v. 13. *Si reſurrectio mortuorum non eſt, neq; Chriſtus reſurrexit.* v. 14. *Si a. Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt prædicatio noſtra, inanis & fides noſtra.* v. 15. *invenimur autem & falſi teſtes, quoniam teſtimonium diximus adverſus Deum, quod Chriſtum ſuſcitaverit, quem non ſuſcitavit, ſi mortui non reſurgunt.* v. 16. *nam ſi mortui non reſurgunt, nec Chriſtus reſurrexit.* v. 17. *quod ſi Chriſtus non reſurrexit, vana eſt fides veſtra, adhuc n. eſtis in peccatis veſtris.* v. 18. *ergo & qui dormierunt in Chriſto, perierunt.* v. 19. *Si in hac vita tantùm in Chriſto ſperamus, miſerrimi omnium hominum ſumus.* v. 30. *Si mortui non reſurgunt, ut quid periclitamur omni horâ?* v. 32. *Si ſecundum hominem cum beſtiis pugnavi Epheſi, quid mihi prodeſt, ſi mortui non reſurgent? manducemus & bibamus, cras enim moriemur* &c. Hiſce veſtigiis inſiſtens Damaſc. lib. 4. orth. fid. cap. 28. idem argumentum urget. *Si non eſt reſurrectio, manducemus & bibamus & voluptuariā delitioſamq; vitam tranſigamus. Si non eſt reſurrectio, in quo differimus a rationis expertibus? Si non eſt reſurrectio, beatas dicimus agreſtes feras jucundam triſtitiaq; carentem deducentes vitam. Si non eſt reſurrectio, neq; Deus eſt, neq; providentia, ſed caſu cuncta ducuntur & feruntur.* Cæterum poteſt hoc concludendi medium per omnia argumentorum genera hactenus enumerata deduci. Si n. non eſt reſurrectio 1. falſa & mendacia erunt vaticinia de mortuorum reſurrectione in ſacris literis veritatis tabulis edita. 2. falſum erit, Chriſtum ex mortuis reſurrexiſſe. 3. injuſt9 erit Deus, qui corpus animæ in bonis ac malis operibus organum nec præmio nec pœnis afficit. 4. falſum erit, corpora noſtra in Adamo ad vitam ęternam condita, per incarnationem in conſanguinitatem Filii Dei aſſumta, per reſurrectionē & aſcenſionem ejus glorificari cœpta, per Baptiſmum à peccatis abluta, per fidem Chriſti membra in corpore ejus myſtico facta, eſſe Spirit9 S. templa & habitacula, eſſe corpore & ſanguine Chriſti ad vitam æternam cibata, eſſe bonorum operum ſalutaria organa. 5. impotens ſtatuetur Deus quò minus poſſit id quod fecit, reficere; quod collapſum eſt, erigere; quod deſtructum eſt, reparare. 6. Diaboli potentia ac malitia ſtatuetur major quàm Dei bonitas ac potentia, quippe qui non poſſit finem illum, ad quem hominem primò condidit, obtinere. 7. Chriſtus non erit caput noſtrū, nec Rex ętern9, nec Eccleſiæ ſponſus, nec perfectus redemtor. 8. nihil beneficii ex Baptiſmo & Euchariſtia ad corpus noſtrum redundabit. 9. ſecurè indulgendum erit concupiſcentiis carnis, cùm nulla metuenda ſint peccatorum in carne ſupplicia. Primaſius in comm. 1. Cor. 15. *Qui reſurrectionem non credit, omnia nefanda committit*, quæ omnia cùm ſint abſurda, ideò abſurdum quoq; illud, ex quo illa omnia conſequuntur. Breviter, reſurrectionis negatio eſt totius Chriſtianiſmi, omnis fidei, ſpei & pietatis everſio.

27. Nonum argumentum *ab exemplorum collatione*, ac decimum *à typorum & ſimilium præfiguratione* deducimus. Sed hæc argumenta ſunt duntaxat *ſecundaria*, potiùs *illuſtrantia* quā conſtituentia, neq; quicquam concludunt à priorib. ſequeſtrata, ſed corollarii loco iiſdē addita vim quandam concludendi ab iiſdem participant. *9. ab exemplorum collatione. 10. à typorum & ſimilium præfiguratione.* *Exempla*, quæ hùc accommodantur, ſunt duplicia 1. μεταθέσεως ſive *translationis*. 2. ἀναςάσεως ſive *reſuſcitationis*. Translationis exempla in Scripturis extant duo, *Enochi* ſc. & *Eliæ*. De Enocho dicitur Gen. 5. v. 24. *non apparuit, quia tulit illum Deus*, i. e. vivus in conſpectu quorundam Patriarcharum ſubitò de terra abreptus & ex oculis eorum in cœlum ſublatus fuit. Sir. 44. v. 16. *Henoch translatus eſt* (*in Paradiſum* addit vulg. verſ.) *ut exemplum pœnitentiæ eſſet generationib.* i. e. ut realem pœnitentiæ concionē mundo proponeret, quia exemplo ſuo docet reſtare poſt hanc vitam aliā beatā pœnitentib. ac Deum timentib. promiſſā. c. 49. v. 16. *recept9 eſt a terra.* Heb. 11. v. 5. *Fide Henoch translatus eſt, ne videret mortem & non inveniebatur, quia tranſtulit illum Deus.* De *Elia* teſtatur Hiſtoria ſacra, quod *curru & equis igneis* in cœlum ſubvectus fuerit 2. Reg. 2. v. 11. Sir. 48. v. 9. 1. Macc. 2. v. 58. Hi duo *immortalitatis candidati* (ut à piis veterib. appellantur) exemplo ſuo teſtantur, q̄ piorum corpora ex morte ſuſcitata & animabus redunita in cœleſtis vitæ ac gloriæ conſortium ſint aſſumenda, quemadmodum ipſi corpore & animâ in cœlum jam ante ſunt translati. Epiph. l. 2. tom. 2. adv. hær. p. 194. *Non eſt translatus Henoch & reliquit corp9 aut corporis partē. Si n. reliquit corp9, vidit ergo mortē. In corpore n. vivens eſt ſpiritualiter ablat9 & non animaliter propter translationē & quidem in corpore exiſtens ſpiritualiter. Sed & de Helia ſimiliter quod aſſumtus eſt in curru igneo & eſt adhuc in carne, carne autem ſpirituali & non opus habente ut per corpus nutriatur* &c. Lutherus in comm. cap. 5. Gen. tom. 1. p. 102. *Memorabilis eſt Hiſtoria Enoch, per quam Deus voluit primo & originali mundo commendare ſpem melioris vitæ poſt hanc vitam. Poſtea in ſecundo mundo, qui habuit legem, dedit Deus exemplum Eliæ, qui etiam inſpectante ſervo Eliſæo a Domino raptus eſt. Nos in N. T. ſumus tanquam in tertio mundo. Habemus autē illuſtrius exemplum ipſum*

Chriſtum liberatorem noſtrum aſcendentem ad cœlos cum aliis multis Sanctis. Ex Hiſtoria hûc referri poſſet, quod Euſeb. lib. 6. Hiſt. Eccleſ. cap. 41. ex Epiſtola Dionyſii Alexandrini Epiſcopi ad Fabium Antiochenum Epiſcopum commemorat de *Charemone* ſene civitatis, quæ Nilo vocatur, Epiſcopo, quod ad montana Arabiæ unà cum conjuge ſua in perſecutione Decii fugiens non ſit reverſus, nec unquam videri potuerint, & licet à fratrib. ſæpenumerò quærerentur, nec ipſi tamen nec corpora eorum ſint inventa. *Exempla reſuſcitatorum* tàm in V. quàm in N. T. proponuntur. In V. T. 1. *filii viduæ Sareptanæ* reſuſcitati ab Elia. 1. Reg. 17. v. 22. Sir. 48. v. 15. 2. *filii mulieris Suaamitidis*, quem reſuſcitavit Eliſæus 2. Reg. 4. v. 33. Heb. 11. v. 35. 3. *cujuſdam hominis* excitati ad contactum oſſium Eliſei in ſepulchro jacentis. c. 13. v. 21. In N. T. 1. *filiæ Jairi* à Chriſto excitatæ Matt. 9. v. 25. Marc. 5. v. 41. Luc. 8. v. 54. 2. *filii viduæ in Nain* itidem à Chriſto ſuſcitati Luc. 7. v. 15. 3. *Lazari Bethanienſis* ultimo miniſterii anno à Chriſto excitati Johan. 11. v. 43. 4. *Sanctorum*, quorum ſepulchra in apertione petrarum tempore mortis Chriſti facta, reſerata fuerunt, ſed poſt reſurrectionem Chriſti ex ſepulchris prodierunt, ac Chriſtum in cœlos euntem comitati ſunt Matth. 27. verſ. 52. 53. Confer Harmon. de paſſion. cap. 8. p. 852. 5. *Tabitha Joppenſis* ad juſſum Petri ſurgentis Act. 9. v. 40. 6. *Eutychi* à Paulo excitati Actor. 20. v. 10. Hæc antecedens & particularis certorum hominum reſurrectio argumentum eſt finalis & univerſalis reſurrectionis omnium in die noviſſimo ſecuturæ. Irenæos lib. 5. adv. hær. cap. 13. p. 332. *Sicut qui à Domino reſuſcitati ſunt iidem ſurrexerant corporibus & membris, corporibus percipientibus eam vitam, quæ dabatur a Domino per temporalia præfirmante æterna & oſtendente quoniam ipſe eſt, qui curationem plaſmati ſuo & vitam præſtare poteſt, uti et de reſurrectione quoq; credatur ſermo, ſic & in fine in noviſſima tuba clamante Domino reſurrecturi ſunt mortui &c.* Epiphan. in ancorat. col. 1012. *Dominus noſter oſtendere volens aliis miraculum difficilia illa facilia declarãs perficiebat. Quando enim acceſſit ad recens mortuam puellam filiam Principis Synagogæ, quoniam eadem horâ mortua erat, dignatus eſt ad eam dicere. Surge puella, per vocem ſurge fortificans quod erat diſſolutum, nam adhuc in lecto erat. Filium viduæ in Naim, quoniam in loculo efferebatur fasciis faſciatus, attigit enim loculum & non dixit aliquid puero* (pugnat id cum Scriptura Canonica, quia teſtatur Lucas Chriſtum dixiſſe ad defunctum. *Adoleſcens, tibi dico, ſurge* Luc. 7. v. 14. ergò hîc in Epiphanio eſt vel ἁμάςτημα μνημονευτικὸν vel ὀφάλμα χαφικὸν ac in fumũ abit ratiocinatio illa, quæ ex illa Hiſtoriæ circumſtantia texitur) *ſed ſolum attigit loculum & reſurrexit. Quod verò altiſſimum eſt & omnium hominum ſpem longè excedens, quando venit ad quatriduanum Lazarum, neque dixit, ſurge, neque attigit manu monumentum, ſed ſic in promtu vocat in propria poteſtate, Lazare veni foràs. Multò a. facilius eſt & promtius dicere, veni foràs q̃ attingere, attingere v. facilius eſt q̃ vocare, Puella ſurge. Verũm ſic omnia facit ſanctum Dei Verbum, ut nobis ſpem reſurrectionis demonſtret.* Gregor. Nyſſen. orat. 3. de reſurrect. p. 164. *Quemadmodum unus excitatus eſt eodem modo decem. Quemadmodum decem, ita & treceni. Ut treceni, ita plures. Unius enim ſtatuæ artifex vel ſexcentarum facilè opifex erit.* Idem de hominis opificio cap. 25. p. 477. *Dominus à miraculis inferioribus exorſus, paulatim nos coadoceſcit, ut in rebus etiam majoribus fidem ipſi habeamus &c. Initio quidem in curatione morbi, quem poſſe curari vix exiſtimaſſes, quaſi quoddam de reſurrectione proœmium eaidit, cum rem quidem eximiam efficeret, quæ tamen humanam fidem mereretur. Nam cùm vehemente febre Simonis ſocrus ureretur, tantam mali mutationem uno ſermonis imperio effecit, ut continuo ad miniſtrandum Chriſto & diſcipulis eſſet et ſatis virium, quæ paulò antè moritura putabatur. Deinde poteſtati priori nonnihil addit, cùm regis cujuſdam filium in præſentiſſimo vitæ diſcrimine decumbentẽ exuſcitat, narrant enim ſacra litera jamjam fuiſſe morituram &c. quod jam miraculum eſſe factum poteſtate quadam majore putandum eſt propterea, quòd ad locũ, in quo decumbebat, non acceſſit, ſed quaſi è longinquo vitam ei ſolius imperii vi miſit. Poſthac ad miracula quadam ardua magis accedit. Jairi enim filia ſolo ſermonis imperio quaſi de ſomno excitata vitam reſtituit, ratione quadam & viâ imbecillitatem hominum ad majora deducẽs. Rurſus hoc etiam alio quodam miraculo ſuperat & poteſtate excelſiore viam hominibus ſtruit, ut fore ex mortuis reſurrectionem crederent. Excitavit enim filium viduæ in Nain, eique non exiguo jam ab intervallo mortuo vitam reſtituit, cum tantùm non ſepultus eſſet, quod jam miraculum priore majus eſt, quanquam eodem ſermonis imperio ſit effectum. Enimvero Dominus ad prodigiũ excelſius etiam progreditur, ut propiùs per manifeſtas effectiones ad reſuſcitationis miraculum accederemus, quod cæteroqui difficile creditu eſt. Lazarum enim qui ante quatriduum mortuus fuerat, è ſepulchro redivivum reduxit &c. tum haud dubiè prodigio quodam illuſtriori genus humanum univerſè aliquando ex morte excitandum eſſe, demonſtratum eſt. Non enim gravi quis morbo levatur, neque is, qui extremum ducebat ſpiritum, vitæ reſtituitur, neque puella recens mortua vitam recuperat, neq; juvenis jamjam ſepeliendus de ſandapila eximitur, ſed homo ætate provectior jampridem mortuus marcidus, putreſcens ac afflatus, cujus ad tumulum propter fœdum cadaveris halitum ut Dominus accederet, vix ipſi neceſſarii ferendum exiſtimabant. Hic igitur unâ voce vitam recuperans fidem doctrinæ de reſurrectione conciliat, ut jam ſit expectandum univerſè, quod certis in partibus experientia verum eſſe docuit.* Tandem etiam de Chriſti reſurrectione quædã ſubjungit dicens. *Par erat, ut qui homines per edita in alienis corporibus miracula condocefaciebat, ut reſurrectionem fore crederent, idem etiam illo in corpore, quod à nobis ſumſerat, comprobaret*, ac concludit. *Quando Dominus reſurrectionem fore non verbis modò ſed ipsâ etiam re declaraverit, nonnullis in vitam per reſurrectionem reductis; quid deinceps prætexent adverſarii cauſæ, quò minus nobis aſſentiantur?* Niceph. lib. 14. Hiſt. c. 45. ad reſurrectionis demonſtrationem refert miraculum *ſeptem puerorum*, qui tempore *Theodoſii* poſt 372. annorum ſomnum Epheſi ſurrexerunt, quod hiſce commemorat verbis. *Epheſi in Ionia ſeptem pueri corporibus juxta & animis fratres fuère à parentib. per manus eis tradita religionis noſtræ cultores.*

Tanta

Tanto verò illi erga Chriſtum flagrarunt amore, ut perſecutionem eam, quam Decius Rom. eo tempore Imperator graviſſimam perquam crudeliter exercuit parvi facerent. Et cùm palam Chriſtum cõfeſſi eſſent, poſtea non longè ab urbe ea ſeceſſerunt & in vicino quodam antro propter imminens periculum ſeipſos occultarunt. Ejus antri adıtum & fores perſecutores à parte exteriore probè circũvallatas munivere. Illi porrò præ anxio animi mœrore in ſomnũ ſibi profundum delati viſi ſunt atque ita ad annos 372. dormierunt &c. ubi u. tempore Theodoſii ſpeluncæ fores recluſæ ſunt è ſomno illo evigilarunt, unumq; ex eis in urbem rerũ neceſſariarum comparandarũ gratia miſerunt. Cùm a. in civib. Decii numiſma proferret, nova atq; inſolita monetæ forma adducti in theſaurum eam incidiſſe opinati ſunt eumq; ad urbis rectorem abductũ, flagris conciderunt, ab eo poſtea miraculũ fuit manifeſtatum, cujus veritatem ipſe Imperator ad ſpeluncam profectus exploravit &c. Idem miraculũ refert Sigebert. in Chron. An. 443. (ubi tamen poſt annos 192. ſpecu divinitùs patefactum ac Martyres illos è ſomno ſurrexiſſe dicit) Palmer. in Chron. An. Chriſt. 451. Simile quiddam de *ſeptem dormientib.* in Germania refert Paul. Diacon. in Hiſt. Longobard. lib. 1. cap. 3. Sed ſublecſta Nicephori fides, & reliquor. Eccleſiaſticorum ſcriptorum ſilentium faciunt, ut huic Hiſtor. *ἀναμφισβήτως* vix credatur. Vide Centur. Magd. 5. cap. 13. col. 1487.

28. Circa hæc reſuſcitatorum exempla; quæ ſunt univerſalis reſurrectionis preludia, notandum 1. quod in *Sanctis cum Chriſto reſurgentibus*, & cum ipſo in cœlum aſcendentib. non ſolùm *ἀναςάσεως* ſed etiam ſimul *μεταθέσεως* exemplũ proponatur, quale etiam *in Moſe* nobis proponi haud abſurdè quispiam ſtatuerit. Quia enim is unà cum Elia in transfiguratione Chriſti apparet loquens cum Chriſto Matth. 17. v. 3. ideò veriſimile eſt Moſen ſtatim à morte divinitùs reſuſcitatum & in Paradiſum cœleſtem eſſe translatum, quo ſenſu à quibusdam accipitur, quod *nemo invenerit ſepulcrum ejus*. Deut. 34. v. 6. 2. q *Chriſtus*, cujus exemplum Nyſſenus hûc refert, nõ ſolùm ſit *cauſa exemplaris*, ſed *etiã efficiens ac meritoria noſtræ reſurrectionis*, unde ex Chriſti reſurrect. longè efficacius noſtra reſurrectio infertur, quàm ex aliorum reſuſcitatione. 3. q Chriſtus in diebus carnis ſuæ ſingulis Miniſterii ſui annis mortuos reſuſcitaverit, certo tamẽ ordine, ita ut annotante Nyſſeno ſequens miraculum ſemper fuit illuſtrius præcedente. Primo anno reſuſcitavit *filiam Jairi* modò defunctam, neq; dum domo ad ſepulturam elatam. Secundo anno excitavit *filium viduæ in Nain*, qui jamdum ad ſepulchrum deferebatur. Tertio anno ex mortuis revocavit *Lazarum* ſepulchro jamdum illatum & ante quatriduum mortuum, tandem etiam divinâ virtute proprium corpus ex morte excitavit, quod eſt miraculorũ omnium maximum ac diviniſſimum, ut in fide reſurrectionis nos confirmaret. 4. quòd Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, quæ extra Scripturas Canonicas de quorundam reſuſcitatione loquuntur, ſi vel maximè ſint ejuſdem veritatis, tamen cum ſacris literis non ſint ejusdem Canonicæ autoritatis. Ruffinus lib. 1. Hiſt. Eccleſ. cap. 8. refert, quòd *ad preces Macarii Epiſcopi crucem Chriſti recens inventam ſed nondum exploratè cognitam primaria cuidam fœmina gravi ægritudine confectæ ac ſeminecı jacenti applicantes eadem ſtatim à mortis januis ad vitam fuerit revocata.* De Gregor. Thaumaturgo commemoratur, quod aliquoties mortuos excitaverit. Quæ poſterioribus Eccleſiæ ſeculis reſuſcitatorum afferuntur exempla, de illorum fide non immeritò aliquis dubitaverit. 5. quòd ex aliorum reſuſcitatorum exemplis univerſalis omnium reſurrectio probetur, tum *ratione cauſæ efficientis* quæ eſt divina potentia, quam annorũ numero conſenuiſſe vel decrementum aliquod ſenſiſſe nemo dixerit, tum *ratione cauſæ materialis*, ut n. in mortuis illis nulla fuit naturalis potentia, per quam ad vitam ſe revocare poſſent ac nihilominus divinâ virtute excitati ſunt, ſic in reliquis etiam defunctis eodem modo res ſeſe habet, tum *ratione cauſæ formalis*, ut enim illorum defunctorum anima divini verbi imperio revocata corpori iterum fuit unita, ſic in univerſali reſurrectione animæ ex receptaculis ſuis Chriſti juſſu revocatæ cum corporibus ex pulvere ſuſcitatis unientur. Sicut defuncti illi in hanc vitam revocati cognatis fuêre reſtituti, ſic in die noviſſimo fiet *ἀποκατάστασις* omnium & rerum & perſonarum, tum *ratione cauſæ finalis*, ideò enim Deus quoſdam in vitam revocari voluit, ut *monſtraret in exemplo, quod jam ante promiſerat in præmio*, ut loquitur Gregorius libr. 14. moralium cap. 29. Annotabo hac de re egregium locum ex Nyſſeno libro de opificio hominis cap. 25. ante med. *Quemadmodum ſi agricola ſeminum facultatem explicanti fortè ruſticæ rei quis imperitus fidem non habeat, ſatis ille ſibi putat ad veritatis indicationem, uno in grano univerſorum quæ modius continet, vim facultatemq; oſtendere, ac quod de uno affirmet, idem etiam in cæteris verũ eſſe polliceri. Nam qui de uno aliquo tritici vel hordei vel alterius frumenti pleno modo comprehenſi grano in glebam conjecto ſpicam naſci viderit, hanc etiam de cæteris nequaquam dubitare neceſſe eſt. Ita mihi veritas reliquis divinis oraculis reſpondens etiam huic de reſurrectione arcanæ doctrinæ fidem conciliare videtur. Quanquam magis hoc fieri equidem credo per ipſam rerum experientiam, non enim tàm verbis quàm reipſa reſurrectionem fore didicimus ex reſuſcitatorum ſcilicet exemplis.* 6. quod ad reſuſcitationis exempla haud injuriâ etiã referatur *liberatio ex morbis lethalibus*, quam in aliis vel etiam in nobiſipſis Deus ad reſurrectionis fidem confirmandam nobis proponit. Ut enim morbi ſunt mortis caduceatores & anteambulones *ἀποκρίματα τοῦ θανάτου* 2. Cor. 1. v. 9. ſic liberatio ex morbis, præſertim lethalibus qui vocantur *θάνατοι* 2. Cor. 1. v. 10. haud immeritò reſurrectionis futuræ quoddam præludium cenſetur, unde etiam vocatur *ἔγερσις* Jacob. 5. v. 15. quâ voce reſuſcitatio ex mortuis deſcribi ſolet. Theophilus Antiochenus ad Autolycum lib. 1. *In teipſo reſurrectionis operationem agnoſce. Nam non dubito, quin aliquando adverſa valetudine affectus amiſeris carnes tuas & formam, roburq;. Cæterum Deus effecit, ut valetudinem amiſſam recuperares; & quemadmodum ignoras, quò te relicto carnes abierint, ſic te fugit, unde redierint & unde eas receperis.* Sed hac de re pluribus agemus inferiùs.

29. *Typos ac picturas* reſurrectionis quod attinet, *Typi ac figuræ reſurr.*

rectionis. 1. ex Scriptura.

tinet, illi ſunt duplicis generis. Quædam enim petuntur *ex Scriptura*, quædam *ex Natura*. Typi ex Scriptura petiti ſunt *allegoriæ*, quas de reſurrectione pii veteres ex ſacris literis proferunt. Tales ſunt 1. *Primæva creatio*. Terra Dei juſſu viva producens animantia, quæ nec ipſa habebat, nec prius in rerum univerſitate erant, poterit etiam reddere ad vocem Filii Dei viva, quæ accepit mortua & concrediti cujuſdam loco ſuſcepit depoſita. 2. *Noahi exemplum* tempore diluvii in arca conſervati profert Epiphanius in ancorato col. 1008. *Complacuit*, ait, *Noe Deo, arcam conſtruxit ex præcepto Dei, regenerationem ſibi ipſi operans ac efficiens per propriã domum*. Noahus cum ſuis præſentiſſimam mortem in illis cataclyſmi fluctibus ob oculos quotidiè obverſantem habuit, ipſius igitur in arca conſervatio & ex diluvii aquis liberatio fuit quaſi quædam ex mortuis reſuſcitatio. 3. *Circũciſionem* Abrahæ mandatam reſurrectionis typum fuiſſe, conſtat ex temporis circumſtantia. Peragenda erat circumciſio *die octavo* Gen. 17. v. 12. Octonarius eſt ſignum futuræ reſurrectionis, in qua caro noſtra à cunctis ſuperfluis paſſionibus reſecabitur, poſtquam ſeptenarius hujus vitæ tranſactus fuerit. Septem enim dies denotant præſeos hujus vitæ tempus, quippe quæ per ſeptem dies, id eſt, continuò hebdomadum ſive ſeptimanarum decurſu terminatur, octavus dies tempus reſurrectionis notat, in quo plenaria carnis expurgatio & univerſalis *regeneratio*, ſequetur Matth. 19. v. 28. proinde ut in ingreſſu promiſſæ terræ Canaan generalis circumciſio divino mandato ſuſcipiebatur, Joſuæ 5. v. 4. 4. *Iſaaci* ex effœtis parentibus *nativitas* ab Epiphan. ad reſurrectionis figuras d. l. accommodatur. *Abraham ſenex*, inquit, *acquirit filium mortificato corpore & ex mortuis ei ſpem largitus eſt Deus, maximè cùm uterus Saræ emortuus eſſet & quod inveteratum erat & firmè ad deletionem pervenerat juxta conſuetum mulierum morem, ipſe videl. reſiccatus fons rurſum vim accepit ad ſeminis dejectionem & anicula juvencula fert partum*. Inde Apoſtolus de Abrahamo credentium Patre dicit, quod in promiſſione ſeminis *non infirmatus fuerit fide, nec conſideraverit corpus ſuum jam emortuum, cùm ferè centum annorum eſſet & mortuum uterum Saræ, ſed contra ſpem in ſpem crediderit Deo qui mortuos vivificat*. Rom. 4. v. 17. 18. & 19. Confer eundem Epiph. lib. 1. tom. 1. contra Samaritas col. 21. *Sara poſt mortificationem uteri ejus & poſt ſiccatum conſuetum fontem rurſus vivificatur ad ſeminis dejectionem & anus filium concipit & parit juxta promiſſionem ob ſpem reſurrectionis*. 5. *Iſaacus* in diem uſq; tertium in corde Abrahæ erat mortuus, quia de ipſo immolando divinum acceperat mandatum, ſed cùm tertio die intelligeret, Deum hac tentatione fidem ſuam explorare voluiſſe & arietem filii loco im̃olandum eſſe, ibi Iſaacus in corde parentis quaſi revixit. Gen. 22. v. 4. inde in Epiſt. ad Hebræos c. 11. v. 19. de Abrahamo dicitur, quod *filium ſuum Iſaacum ἐν παραβολῇ receperit*, non ſolùm reſurrectionis Chriſti die tertio ſecuturæ, ſed etiam univerſalis reſurrectionis in die noviſſimo expectandæ; præcedit enim λογισάμενος ὅτι καὶ ἐκ νεκρῶν ἐγείρειν δυνατὸς ὁ Θεός: 6. *Ioſephi* curam de oſſibus ſuis in terram Canaan transferendis Epiphan. d. l. itidem ad reſurrectionis ſpem accom̃odat, *Ioſeph*, inquit, *indicat hanc rem, non in ſecundo loco ponens oſſium ſpem. Curam enim habebat taliũ non velut pereuntium, ſed quæ rurſus revictura eſſent & præcipiebat ea afferri ex Ægyptiorum regione. Non fruſtra Ioſeph hoc ſignificabat. Comportate mihi oſſa dicens, viſitatione enim viſitabit vos Dominus*. Gen. 50. v. 25. *Si non ſpei fuiſſet reſurrectionis, qualis eſſet oſſium cura, ut de corruptibilibus oſſibus præciperent juſti*. Hujus loci eſt obſervatio illa, quòd Jacobus & Joſephus inter cauſas reliquas etiam fine eo in terra Canaan ſepeliri voluerint, quòd Spiritu præviderint, in Chriſti reſurrectione multa corpora Sanctorũ ſuſcitanda, quibus ipſi quoq; conjungi deſideraverint, Gen. 47. v. 30. Matth. 27. v. 53. 7. *Fiſcella ſcirpea* bitumine ac pice illita, in qua Moſes adhuc infans conſervatus & ex ea ad vitam protractus Exod. 2. v. 3. reſurrectionis typum ſuppeditat, aſſervantur enim corpora noſtra in arca lignea, ex qua ad vitam aliquando divinitùs revocabuntur. 8. *Virga Moſis* ab Epiphanio d. l. tanquam reſurrectionis ſymbolum nobis proponitur. *Perſuadeat*, inquit, *incredulos potentia Domini, nemo reſiſtat ſententiæ. Audiat Moſes & oſtendat. Quid in manu tua, inquit Dominus, ipſe verò dixit: Virga*. Exod. 4. v. 2. *Virga autem hæc lignea erat & ſicca penitus, & dixit, abjice ipſam in terram. Et abjecit aridam virgã & quod aridum erat, humidum Deus efficiebat, & non ſolùm humidum, ſed etiam animatum, imò & Naturâ alteratum & eſſentiâ aliter formatum. Verſa n. eſt virga in colubrum*. v. 3. *Non erat ſpectrum hoc opus. Veritas n. Dei præcepto operatur & non imaginatione. Nam in omnibus corrigens noſtram cogitationem per Moſen declaravit veritatem. Cognovit n. Propheta, quod id, quod factum fuerat, non erat factum in apparentia ſed veritate in eo quod aufugeret. Si n. imaginatio fuiſſet, quod factum erat, non aufugiſſet a conſpectu ſerpentis. At ut ne rurſus hoc offendiculum præberet contentioſis & dicant, quod alia erat virga, Deus verò dedit ipſi aliud corpus ſicut voluit. Primum igitur diſcant, quod non aliam pro alia nominavit, ſed illam ipſam, quæ arida erat, animavit. Quoniam hoc datum virgæ corpus & motum ab ipſo genus ſive ſpeciem Deus in judicium non vocabat, neq; pro virga Draconem judicare voluit, ſed certitudinem reſurrectionis per virgam operatus eſt & propriam potentiam Deus oſtendit, ut ne quis fidem deroget in omnib. potenti, atq; hoc ipſum cum omni certitudine fecit, non n. partem quandam virgæ ſuſcitavit, ſed totã virgam tranſmutavit ſicut voluit*. Auguſt. lib. 12. contr. Fauſt. Manich. cap. 28. typum virgæ Moſaicæ paulò aliter ad reſurrectionis myſterium accommodat. *Ipſe* [Chriſtus] inquit, *mihi innuit in virga Moyſi, quæ in terra ſerpens effecta, ejus mortem figuravit à ſerpente venientem, ſed quod apprehenſa cauda, ſignificat poſterius, peractis jam omnibus in fine actionis ad id quod fuerat, reſurgendo revertitur, ubi per vitæ reparationem morte conſumtâ nihil ſerpentis apparet. Nos quoq; corpus ejus in eadem mortalitate per lubrica temporum volvimur, ſed fine noviſſimo velut cauda ſeculi per manum, i. e. per poteſtatem judicis, ne ultra prolabamur, apprehenſi reparabimur & noviſſima inimica morte deſtructa reſurgentes in dextra Dei, virga regni erimus*. 9. *Virga Aaronis* divino miracu-

rſculo germinans, florens & fructus ferens Numer.17.v.8. illuſtre eſurrectioois ſpecimen exhibet. Chriſtus per Aaronis virgam denotatus eſt floridus ille ſurculus ex arida Davidicæ ſtirpis radice proſatus, qui ſuâ nativitate, paſſione, morte ac reſurrectiooe nobis hoc promeruit, ut corpora noſtra in aridum terræ pulverem redacta inſtar herbæ ſiot iterum progerminatura. Eſa.66.v.14. Auguſt. ſerm.99. de temp. *Reſurrectionis ex mortuis Sacramentum in his evidenter agnoſcimus. Virga enim arida germinat, cùm corpus extinctum cœperit reviviſcere. Quæ ſunt a. quatuor iſta, quæ reſurgenti corpori præſtabuntur? ut ſeminatum in corruptione, ſurgat in incorruptione, & ſeminatum in infirmitate, ſurgat in virtute, ſeminatum in ignominia, ſurgat in gloria, & ſeminatum corpus animale, ſurgat corpus ſpirituale. Iſta ſunt quatuor, quæ virga arida corporis noſtri in reſurrectione germinabit.* Gregor.lib.14.moral.cap.28. io princ. ad Chriſti reſurrectionem accommodat, ex qua noſtram reſurrectiooem efficaciter probari oſtendimus ſuperiùs. *Quid hoc ſigno innuitur, niſi quòd omnes, qui uſque ad finem mundi jacemus in morte, quaſi virga reliqua in ariditate remanemus? ſed cunctis virgis in ariditate remanentibus, virga Levi ad florem rediit, quia corpus Domini veri ſcil. Sacerdotis noſtri, in mortis ariditate poſitum, in florem reſurrectionis erupit. Quo flore Aaron rectè Sacerdos eſſe cognoſcitur, quia hac reſurrectionis gloriâ Redemtor noſter, qui de tribu Iuda ac Levi ortus eſt, interceſſor pro nobis eſſe monſtratur. Ecce ergò jam virga Aaron poſt ariditatem floret, ſed virga duodecim tribuũ in ariditate remanent, quia jam quidem corpus Domini poſt mortem vivit, ſed noſtra adhuc corpora uſq; ad finem mundi à reſurrectionis gloria differuntur.* Confer Epiph. d l.11. *Apes* natę in cadavere leonis Jud.14.v.8. ſunt typus noſtræ reſurrectionis, quam *Leo de tribu Iuda* morte ſua nobis peperit. 12. *Iobo* poſt ſuperatas adverſitates & omnium bonorum diſpendia *reddidit Deus omnia duplicia*, liberos verò poſtea natos cum prius natis unà connumeravit Job.42.v.10.&13. quia ſcil. vitâ defuncti Deo adhuc vivebant. Greg. lib.35.moral.cap.11. *Quòd ſeptem millia ovium & tria millia camelorum & quingenta juga boum & quingentas aſinas ante probationem percuſſionis habuerit, ipſa ejusdem Hiſtoriæ præfatio oſtendit, quæ per flagellũ perdita ipſi nunc reddita ſunt duplicia, Filii autem totidem ſunt redditi, quot amiſit. Septem quippe filios & tres filias habuit, ſeptem autem nunc filios & tres filias recepiſſe deſcribitur, ut & hi qui extincti fuerant, vivere demonſtrentur. Dum enim dicitur. Addidit Dominus quæcunq; fuerant Iobo duplicia & tamen totidem filios ei reſtituit, quot amiſit, & liberos dupliciter addidit, cui decem poſtmodum in carne reſtituit, decem verò, qui amiſſi fuerant, in occulta animarum vita reſervavit.* 13. *De viſione Prophetica* Ezech.37. reſurrectionem præfigurante dictũ fuit ſuperiùs. 14. *Ionam* in ventre ceti per triduũ deliteſcentem ac poſtea ad littus maris à balæna exputũ, reſurrectionis typum fuiſſe docet Tertull.lib. de reſurr. carnis cap.32.p.329. *Puto*, inquit, *hujus quoq; divinæ poteſtatis documentum idoneum Ionam, cùm incorruptus utraq; ſubſtantiâ carne atq; animo de alvo piſcis evolvitur, & utiq; triduo concoquenda carni viſcera ceti ſuffeciſſent, quàm capulum, quàm ſepulchrum, quàm ſenium requieta atq; recondita alicujus ſepulturæ.* Mors velut immanis cetus omnes homines deglutit, ſed juſſu Dei aliquando vivos è ventre terræ iterum cogetur reddere. Luther.tom.4. Lat.p.357. *Qui volet Hiſtoriam Ionæ tractare & rhetoricari, habet inſignem locum de fide reſurrectionis à mortuis, ſeu de vita in media morte, ut diſcamus miraculum & potentiam Dei hic nobis propoꝛi in Iona, qui moritur triplici morte, ſcil. aquâ, beluâ & irâ Dei, tamen ne ſic quidem moritur, ſed vitâ æternâ vivit.* 15. Macarius hom.10. ex libris apocryphis adducit typum *ignis Hieroſolymitani* ſub terra aſſervati. *Quemadmodum* [inquit] *ignis, qui Hieroſolymis ſubſerviebat altari, tempore captivitatis defoſſus erat in foveam & idem initâ pace reverſiſq; captivis quaſi renovabatur & pro more ſerviebat: ita corpus hoc modò nobis familiare, quod ubi diſſolutum eſt, vertitur in lutum, reſtituitur & renovatur ab igne cœleſti, qui ſuſcitat corpora corrupta, ſiquidem ignis, qui nunc intus latet in corde, tum patefit & reſuſcitat corpora.*

30. *Ex Natura* non minùs varii afferuntur typi ac ſimilitudines complures, de quib. in genere ſic diſſerit Tertull.lib. de reſurr. carn. cap.12. p.319. *Totus hic ordo revolubilis rerum teſtatio eſt reſurrectionis mortuorum. Operibus eam præſcripſit Deus antè quàm literis, viribus prædicavit antè quàm vocibus. Præmiſit tibi Naturam, Magiſtram, ſubmiſſurus & Prophetiam, quò facilius credas Prophetiæ, diſcipulus Naturæ, quò ſtatim admittas, cùm audieris, quod ubiq; jam videris, nec dubites, Deum carnis etiã reſuſcitatorem, quem omnium noris reſtitutorem. Et utiq; ſi omnia homini reſurgunt, cui procurata ſunt, porrò non homini, niſi & carni, quale eſt, ut ipſa deperea in totum, propter quam & cui nihil deperit?* Hieron. Epiſt.41. *Tentemus animas, quæ deficiunt in fide, naturalibus rationibus adjuvare.* Paulinus Epiſcopus Nolanus ita canit: 2. *Ex Natura. 1. ex corporibus cæleſtib9.*

Cuncta reſurgendi faciem meditantur in omni
Corpore & in terris germina & aſtra polo.

Ambroſ. in orat. de fide reſurr. *Tribus viis colligitur reſurrectionis fides, quibus omnia comprehenduntur, ratione univerſitatis, exemplo, teſtimonio rei geſtæ, quia plurimi reſurrexerunt. Per rationem univerſitatis intelligit typos reſurrectionis in tota rerũ univerſitate nobis propoſitos. Prima,* inquit, *reſurrectionis fides uſus eſt mundi, rerumq; omnium ſtatus, generationũ ſeries, ſucceſſionum vices, ortus, obitusq; ſignorum, diei ac noctis occaſus, eorumq; quotidiè tanquam res divina ſucceſſio.* Minutius Felix in Octavio p.395. *Vide adeò quàm in ſolatium noſtri reſurrectionem futuram omnis Natura meditetur? Sol demergit & naſcitur, aſtra labuntur & redeunt, flores occidunt & reviviſcunt, poſt ſenium arbuſta frondeſcunt, ſemina non niſi corrupta reviveſcunt: ita corpus in ſeculo, ut arbores in hyberno occultant virorem ariditate mentitâ. Expectandum nobis corporis noſtri ver.* Cæterum quędam illarum ſimilitudinum ducũtur *ex corporib. cœleſtib.* quędam verò *ex terrenis & ſublunarib. Ex corporum cœleſtium motu* oriuntur viciſſitudines lucis ac tenebrarum, dierum ac noctium, æſtatis & hyemis, quas reſurrectionis quoddam ſymbolum eſſe volunt. Tertull. in Apol.cap.48.p.80. *Deus*

corpus

Digitized by Google

corpus hoc mundi voluit eſſe ſignatum reſurrectionis exemplum in teſtimonium nobis. Lux quotidie interfecta reſplendet & tenebræ pari vice decedendo ſuccedunt, ſidera defuncta viveſcunt, tempora ubi finiuntur, incipiunt &c. Tu homo tantum nomen Dominus omnium morientium & reſurgentium ad hoc morieris, ut pereas? de reſurr. carnis cap. 12. p. 319. *Dies moritur in noctem & tenebris uſque quaq; ſepelitur. Funeſtatur mundi honor, omnis ſubſtantia denigratur. Sordent, ſilent, ſtupent cuncta, ubiq; juſtitium eſt, quies rerum. Ita lux amiſſa lugetur. Et tamen rurſus cum ſuo cultu, cum dote, cum Sole eadem & integra & tota univerſo orbi reviviſcit, interficiens mortem ſuam noctem, reſcindens ſepulturam ſuam tenebras. heres ſibimet exiſtens, donec & nox reviviſcat cum ſuo & illa ſuggeſtu. Redaccenduntur enim & ſtellarum radii, quos matutina ſuccenſio extinxerat. Reducuntur & ſiderum abſentia, quas temporalis diſtinctio exemerat. Redornantur & ſpecula Lunæ, quæ menſtruus numerus adtriverat. Revolvuntur hyemes & æſtates & verna & autumna cum ſuis viribus, moribus, fructibus &c.* Epiphan. in ancorat. col. 1000. *Univerſa creatura palàm redarguit Græcos reſurrectionem negantes, ſingulis diebus reſurrectionis ſpeciem oſtendens. Occidit enim dies & mortuorum modum innuimus per ſoporem, exoritur dies nos expergefaciens & reſurrectionis ſignum demonſtrans.* Græca ſic habent p. 505. ἡ κτίσις πᾶσα διῤῥήδην αὐτοὺς ἐλέγχει ὑποφαίνουσα καθ' ἡμέραν ἑκάστην ἀναστάσεως τὸ εἶδος, δύνει γὰρ ἡ ἡμέρα καὶ νεκρῶν αἰνιττόμεθα τὸν τρόπον κοιμώμενοι αἰνιττόμενος, ἀνατέλλει ἡ ἡμέρα ἡμᾶς διυπνίζουσα καὶ ἀναστάσεως ὑποδεικνύουσα τὸ σημεῖον. Auguſtin. lib. de immortal. anim. *Ita certam teneamus reſurrectionem carnis, ut certius nobis nõ ſit Solem cùm occiderit oriturum.* Greg. Magn. lib. 14. moral. cap. 28. in med. *Qui reſurrectionis fidem ex obœdientia non tenent, certè hanc tenere ex ratione debuerant. Quid enim quotidiè niſi reſurrectionem noſtram in elementis ſuis mundus imitatur. Per quotidiana quippe momenta lux ipſa temporalis quaſi moritur, dum ſupervenientis noctis tenebris ea, quæ aſpiciebatur, ſubtrahitur & quaſi quotidiè reſurgit, dum lux ablata oculis ſuppreſſa iterum nocte reparatur.* Damaſc. lib. 2. orth. fid. cap. 7. ἡ σελήνη πάλιν συναπτομένη τῷ ἡλίῳ ἀναγεννᾶται καὶ ἀνακαινίζεται ὑπόμνημα φέρουσα τῆς ἡμῶν ἀναστάσεως. Quod ergò gentilium Poeta canit:

> *Soles occidere & redire poſſunt,*
> *Nobis cùm ſemel occidit brevis lux,*
> *Nox eſt perpetuò una dormienda,*

ad illud per inverſionem reſponderi poteſt ac debet.

2 Ex creaturis ſublunaribus.
1 vegetabilibus.

31. *Creaturæ ſublunares* ſunt vel *rationales* vel *irrationales*, eædemq; vel *vegetante* vel *ſentiente* animâ præditæ. *Vegetabilia* ſunt, gramen, frugum, ſeges, frutices, arbores &c. in quibus omnibus reſurrectionis ὑπόδειγμα quærunt. Ad ſimilitudinem *graminis* tempore hyemis emortui, verè autem revireſcentis ac granorum priùs emortuorum, poſtea verò ex terra renaſcentium ipſa Scriptura nos deducit. Job. 14. v. 7. & ſeq. Eſa. 26. v. 19. cap. 66. v. 13. Sirac. 46. v. 15. Joh. 12. v. 24. 1. Cor. 15. v. 37. &c. Singulis annis experimur, Solem tempore Veris cujuſq; ſeminis ſpiritum accendere, & ſemina omnia quantumvis inter ſe permixta & confuſa diſtinguere. Ecquis igitur Chriſto *juſtitiæ Soli* Mal. 4. v. 2. totius univerſi creatori eandem vim in corporibus noſtris vivificandis, & inter ſe diſtinguendis denegabit? Tertull. in Apolog. cap. 48. *Fructus conſummantur & redeant, certè ſemina non niſi corrupta & diſſoluta fœcundius ſurgunt, omnia pereundo ſervantur, omnia de interitu reformantur.* de reſurr. cap. 12. *Etiam terra de cœlo diſciplina eſt, arbores veſtire poſt ſpolia, flores denuò colorare, herbas rurſus impoaere, exhibere eadem, quæ abſumta ſint ſemina, nec priùs exhibere quam abſumta. Mira ratio, defraudatrice ſervatrix; ut reddat, intercipit; ut cuſtodiat, perdit; ut integret, vitiat; ut etiam ampliet, priùs decoquit, ſiquidem uberiora & cultiora reſtituit quam exterminavit. Reverà fœnore interitu, & injuria uſurâ, & lucro damno ſemel dixerim univerſa conditio recidiva eſt. Quodcunq; conveneris, fuit; quodcunq; amiſeris, nihil non iterum eſt. Omnia in ſtatum redeunt, cùm abſceſſerint; omnia incipiunt, cùm deſierint; ideò finiuntur, ut fiant. Nihil deperit, niſi in ſalutem &c.* Epiphan. in ancor. cap. 1000. *Decerpuntur fructus & ſtatus rerum excinditur, ita ut hinc noſtri diſceſſus facies præſtinatur. Seminatur terra & germinat, quoniam fracta poſt ſectionem reſurgent. Semina fructuum ſeruntur, & primum moriuntur, deinde perficiuntur. Niſi enim mortua fuerint, non vivificantur &c.* Ruffin. in expol. Symb. p. 385. *Quod in ſeminibus, quæ in terram jacis, per ſingulos annos fieri vides, hoc in tua carne, quæ lege Dei ſeminatur in terra futurum eſſe non credis? Cur quæſo tàm anguſtus & invalidus divinæ æſtimator virtutis es, ut diſperſum uniuſcujuſq; carnis pulverem in ſuã rationem colligi & reparari poſſe non credas?* Et poſtea p. 386. *Si quis diverſa ſemina in unum permiſceat & hac indiſcreta ſeminet vel paſſim ſpargat in terram, nonnè uniuſcujuſq; ſeminis granũ, quocunq; loci jactum fuerit, competenti tempore ſecundùm Naturæ ſuæ ſpeciem germen producet, ut ſtatum ſuæ formæ ſuiq; corporis reparet? ita ergò uniuſcujuſque carnis ſubſtantia, quamvis variè diverſeq; diſperſa ſit, ratio tamen ipſa, quæ ineſt unicuiq; carni, eſt immortalis, quia immortalis animæ caro eſt, ex eo tempore, quo ſeminatis in terram corporibus, primùm veri Dei voluntate arriſit, collectum terra attractumq; ſubſtantia ſua ſenſum reddit ac reparat in illam ſpeciem, quã mors aliquando diſſolverat &c.* Ambr. in orat. de fide reſurr. *Miraris, quomodo putrefacta ſolidentur, diſperſa coeant, abſumta reparentur? non miraris, quomodo ſemina vapore & terra compreſſu ſoluta virideſcunt? nam utiq; etiam ipſa terreno cohabitu putrefacta ſolvuntur &c. Quid ergò miraris, ſi homines, quos acceperit terra, reſtituat, cùm ſeminum corpora, quæ cum vi ſuſceperit, vivificet, erigat, veſtiat, muniat atque defendat? deſine ergò dubitare, quod depoſitum generis humani terra fides reddat, quæ commendata ſibi ſemina uſurario quodam fœnore multiplicata reſtituit &c. Num in hominibus terra degeneraret, quæ omnia regenerare conſuevit?* Chryſoſtom. homil. de reſurrect. *Semina niſi priùs moriantur & putreſcant & corrumpantur, non pariunt ariſtam. Sicut igitur, qui videt ibi granum, quod corrumpitur & diſſolvitur, non dubitat de reſurrectione, ſed certiſſimam demonſtrationem facit, nam ſi iſta maneret & non corrumperetur vel diſſolveretur,*

cer-

certum quòd nunquam reſurgeret: Sic cogita & in corpore tuo, cùm vides corruptionem, tunc potiſſimum de reſurrectione philoſophare &c. [Confer Macarium hom.15.] Cyrillus Hieroſolymitan. catech. 4. *Qui frumentum propter nos ſeminatum quotannis mortificatum excitat, nunquid nos ipſos propter quos & ipſe ſurrexit, difficilè ſuſcitabit? Cernis, quomodo arbores tot menſibus ſine fructu & foliis ſunt, ſed hyeme prætereunte rurſus tanquam ex mortuis reviviſcunt, & non multò facilius nos reviviſcemus?* Auguſt. ſerm. 34. de verb. Dom. circ. med. *Qui grana ſeminũ mortua & putrefacta vivificat, per quæ in hoc ſeculo vivas, multò magis teipſum ſuſcitabit, ut in æternum vivas &c.* Theodor. ſerm. 9. de provid. *Conſidera Naturã docentem te & prædicantem reſurrectionem. Nam agricola ſecat ſulcos & tanquam ſepulcra quædam fodit, deinde ſemina in terram injicit, & tanquam corpora ſepulcro mandans terrâ obruit & nihil ampliùs poteſt facere. Deus v. aut cœlitùs aquam mittit aut ex fontib. & fluviis eã ſuppeditat, rigant hæc & humectant, poſtea feliciter omnia proveniunt.* Greg. M. lib. 14. moral. c. 28. *Per momenta temporum cernimus arbuſta viriditatem folior. amittere, à fructuũ prolatione ceſſare, & ecce ſubitò q. ex areſcenti ligno velut quadã reſurrectione veniente videmus folia erũpere, fructus grandeſcere & totã arborem redivivo decore veſtiri. Indeſinenter cernimus parva arbor. ſemina terræ humorib. commendari, ex quib. non longè poſt aſpicimus magna arbuſta ſurgere, folia, pomaq; proferre. Conſideremus ergò parvũ cujuslibet arboris ſemen, q. in terra jacitur, ut arbor ex illo producatur & comprehendamus, ſi poſſumus, ubi in illa tanta brevitate ſeminis tam immenſa arbor latuit, quæ ex illo proceſſit, ubi lignũ, ubi cortex, ubi viriditas foliorum, ubi ubertas fructuũ. Num quidnam in ſemine tale aliquid videbatur, cùm in terrã jaceretur? tamen occulto rerũ omniũ opifice cuncta mirabiliter ordinante & in mollitie ſeminis latuit aſperitas corticis & in teneritudine illius abſconſa eſt fortitudo roboris & in ſiccitate ejus ubertas fructificationis. Quid ergò mirum, ſi tenuiſſimũ pulverem velà noſtris oculis in Elementis redactum, cùm vult, in hominem reformat, qui ex tenuiſſimis ſeminib. immenſa arbuſta redintegrat?* Petr. Chryſolog. ſerm. 118. *Vade ad ſemen, Apoſtolo te docente, tolle triticum aridum ſine ſenſu, ſine motu, duc ſulcum, fode terram, fac ſepulchrum, ſepeli triticum, inſpice quemadmodum morte deperit, humore turgeſcit, putredine corrumpitur, & cùm pervenerit ad totum, quicquid deſperatio, quicquid incredulitas, quicquid corruptela tibi ſuperiùs ingerebat, tunc ſubitò reviviſcit in germine, in herba pubeſcit, juveneſcit in caule, matureſcit in fruge, & ad illam totam ipſam, quam tu periiſſe deflebas, ſpeciem reſurgit & formam.* Damaſcen. lib. 4. orth. fid. c. 28. circa fin. *Conſidera in ſulcis tanquam in ſepulcris ſemina ſuffoſſa. quis illis radices imponit & ſtipitem & folia & ſubtiliſſimos culmos? nonnè qui univerſorũ artifex eſt, cujus præcepto condita ſunt univerſa. Sic igitur crede, & mortuorum reſurrectionem fore divinâ voluntate ac nutu, concurrentem enim habet voluntas virtutem.* B. Luth. in comm. cap. 25. Gen. tom. 3 p. 4. *Plenus eſt totus mundus teſtimoniis de reſurrectione. Ex arbore & ligno duriſſimo enaſcitur pulcerrimus floſculus, naſcuntur folia, rami, fructus ſuaviſſimus, quia frequens & uſitata res eſt, ideò vileſcit &c.* Vide eundem in comment. 1. Cor. 15. tom. 6. Jenenſ. German. fol. 274. & ſeqq. Suaviſſimi ſunt verſus Stigelii, quibus ſimilitudinem Apoſtolicam à ſeminibus frugum petitam expreſſit:

Corporis hæ ſegetes decus immortale loquuntur,
Quæ vivum exangui corpore germen agunt.
Sicca ſub immerſas conduntur ſemina glebas,
In quibus effectus dixeris eſſe nihil.
Hæc tamen arcano ſurgunt creſcentia motu,
Et robur tacitis viribus aucta gerunt.
Sic quoq; noſtra cavis illata cadavera tumbis
Accipient vivum glorificata decus.
Merſa priùs letho, mox vera inſignia vitæ
Ante Deum æterna tempora luce agent.

Si quis excipere velit, *ſimilitudinem ſeminis ad aſſerendam corporis reſurrectionem minùs commodè adhiberi, cùm ſemina poſt ſectionem aut uſtionem non germinent, ſed omni ex parte intereant,* ex quo videtur inferri poſſe, *eos, qui fruſtatim diſſecantur aut comburuntur, non eſſe reſurrecturos,* ad illud pulcherrimè reſpondet Juſtinus in qq. & reſpp. ad orthod. quæſt. 111. p. 360. *Natura ea efficit, quæ ex ſeminibus producuntur, ut quæ certam demenſamq; ad id ab opifice rerum acceperit facultatem. Ut autem ſemina apta ſint & idonea ad ea, quæ ex ipſis ſiunt, producenda, neceſſe eſt, quapropter ſi illa uruntur aut conciduntur inutilia ad procreandum, quæ ex illis ſiunt, redduntur. At enim Deus demenſam non habet facultatem. Quocirca nihil ei eſt non idoneum & appoſitum ad facienda, quæ velit, omnia neque vel diſſectione vel aduſtione prohibetur, quo minùs corporũ efficiat reſurrectionem. Nam Deus non lege & demenſo Naturæ operatur, ſed ſuapte voluntatis conſilioq; poteſtate, quare nullâ deſtituitur ad ea quæ velit efficienda.*

32. *Animalia ſentiente animâ prædita,* in quibus reſurrectionis ſymbolum quærunt, ſunt vel *volucres,* vel *animantia terreſtria,* vel *piſces.* Volucres ſunt 1. *Phœnix* Arabiæ avis, quam peculiari carmine Lactantius & ante eum Ovidius lib. 15. Metamorph. & Claudianus celebrarunt. Quamvis verò Palingenius in Leone, Commentator Solini & alii complures aſſerant, totum id, quod de Phœnice memoratur, eſſe figmentum Græcorum, tamen autores fide digni Hiſtoriam Phœnicis ſuo comprobant ſuffragio. Solinus in Hiſtor. cap. 42. Cornel. Tacitus, Oppianus, Pomponius Mela lib. 3. cap. 9. quod eſt de ſinu Arabico. Plinius lib. 10. Hiſtor. Natur. cap. 2. & ex Chriſtianis Euſebius libr. 4. de vita Conſtant. cap. 72. Ruffinus in expoſit. Symb. Scalig. exerc. 233. Lemn. lib. 2. de Natur. mirac. cap. 14. &c. Tertulliani Scholiaſtes Pammelius pro ſtabilienda Phœnicis Hiſtoria allegat *Clementem & Cyrillum Alexandrinum, Ambroſium, Epiphanium, Ruffinum, Plinium, Oppianum, Euripidem, Lucretium & Pindari Interpretem,* ſubjungens, *ſe paulò prolixiùs hac de re egiſſe, ut perſuadeatur, Hiſtoriam potiùs eſſe quàm fabulam, cujus tot orthodoxi & gentiles meminerint.* Epiphanii Scholiaſtes Conſalus Ponce de Leon. addit *Theodorum Heracleenſem & Greg. Nazianz. Alcimum Avitum, Suidam, Aurel. Victorem, Philoſtratũ, Tacitum, Solinum, Herodotum, Ovidium, Martid-*

2. *Senſientibus.*

tialem &c. quin & in verſione LXX. Interpp. Pſal.92.v.13. Job.29.v.18. nomen φοῖνιξ non de palma, ſed de hac ave quidam accipiendum eſſe autumant, unde veteris Eccleſiæ Doctores magno conſenſu Phœnicem *ſeipſum reparantem ac reſeminantem*, ut Ovidius loquitur, ad reſurrectionis myſterium referunt. Clemens Rom. lib.5. Conſt. totam Phœnicis Hiſtoriam narrat, eademq́; corporũ reſurrectionem probat, tandem ſic concludens: *Si ergò, ut ipſi ajunt, in ave rationis experte reſurrectio apparet, quid noſtra calumniantur?* Tertull. lib. de reſurrect. carnis cap.13 p.319. *Accipe pleniſſimum & firmiſſimum hujus ſpei* [de reſurrectione] *ſpecimen. Siquidem animalis eſt res & vitæ obnoxia & morti, illum dico alitem Orientis peculiarem, de ſingularitate famoſum, de poſteritate monſtruoſum, qui ſemetipſum libenter funerans renovat, natali fine decedens atq; ſuccedens iterũ Phœnix. Ubi jam nemo, iterum ipſe; qui non jam, alius idem. Quid expreſſius atq; ſignatius in hanc cauſam, aut cui alii res tale documentum? Deus etiam Scripturis ſuis. Et florebit enim, inquit, velut Phœnix, id eſt, de morte, de funere, uti credas, de ignibus quoq; ſubſtantiam corporis exigi poſſe. Multis paſſeribus anteſtare nos Dominus pronunciavit, ſi non & Phœnicibus, nihil magnum, ſed homines ſemel interibunt avibus Arabiæ de reſurrectione ſecuris* Epiph. in ancor. col.1000. *De Phœnice Arabica avicula dicere ſuperfluum eſt. Jam enim ad aures multorum pervenit credentiũ & non credentium. Hiſtoria autem de ipſo talis apparet. Quingenteſimum annum agens & ubi cognoverit tempus mortis ſuæ inſtare, rogum ex aromatibus ſibi conſtruit, eaq; in urbem Ægyptiorum Heliopolin appellatam defert, & propriis pedibus ac alis pectora ſua valdè pulſans ignemq́; à corpore ſuo proferens ſubjectam materiam in loco incendit, atq; ſic ſeipſum exurit & omnes carnes ſuas una cum oſſibus. Verùm ex Dei diſpenſatione nebula demittitur, quæ pluviam effundit & flammam corpus alitis conſumentem extinguit, cùm mortuus jam ſit Phœnix & extremè ſoſtus. Extinctâ autem flammâ reliquiæ carnis ipſius adhuc crudæ reſtant, quæ ad unum diem diſſipatæ vermem gignunt. Vermis autem pennas producit pullus evadens, tertiâ verò die creſcit & accepto incremento his, qui in loco verſantur, ſeipſum oſtendit & rurſus ad propriam patriam recurrit.* Cõfer eund. in Phiſiologo cap.11. Ambroſ. lib.5. hexaëm. cap.33. & in orat. de reſurrect. *Docemur hujus avis exemplo reſurrectionem credere, quæ & ſine exemplo & ſine rationis perceptione ipſa ſibi inſignia reſurrectionis inſtaurat. Et utique aves propter hominem ſunt, non homo propter aves. Sit igitur exemplo nobis, quia autor & creator Sanctos ſuos in perpetuum perire non patitur, qui avem unicam perire non paſſus, eam ſui ſemine voluit reparari. Quis igitur huic annunciat diem mortis, ut faciat ſibi thecam, & impleat eam bonis odoribus atque ingrediatur in eam, & moriatur illic, ubi odoribus gratis fœtor funeris poſſit aboleri? &c.* Vide Phœnicem D. Gryphiandri commentario illuſtratum edit. An.618. 2. *Pelecanus* Ægypti avis. Epiph. in Phiſiol. cap. 8. *Præ omnibus volucribus Pelecanus prolis eſt amans, fœmina nido incubat, pullos ſuos cuſtodiens, ipſosq́; fovet, complectiturq́; & nimis oſculis ſaucias, perforat itaq; illorum latera & illi moriuntur. Poſt tres verò dies accedit mas Pelecanus, & mortuos invenit pullos, & valdè angitur, doloreq́; impulſus proprium latus percutit ac terebrat, emanatq́; ſanguis, quem ſuper mortuorum vulnera inſtillat, qui ſic vitæ reſtituuntur: Sic Dominus noſter Ieſus Chriſtus, cujus latus lanceâ aperuit, continuoq́; ſanguis & aqua exivit, ſuper mortuos filios, hoc eſt, Adamum & Evam cæterosq́; Prophetas & ſuper omnes mortuos ſanguinem ſuum fudit, univerſumq́; mundum illuminavit, & per triduanam ſepulturam ac reſurrectionem ſuam ad vitam illos reduxit, quapropter per Prophetam dixit. Similis factus ſum Pelecano ſolitudinis* Pſal.102.v.7. Auguſtin. conc.1. in Pſal.101. *Dicitur Pelecanus tanquam colaphoroſtri occidere pullos ſuos eoſdemq́; à ſe occiſos poſtea lugere per triduum, poſtmodum matrem ſeipſam graviter vulnerare & ſanguinem ſuum ſuper filios fundere, quo illi ſuperfuſi reviviſcunt. Fortaſsè hoc verum, fortaſsè falſum ſit, tamen ſi verum eſt, quemadmodum illi congruat, qui nos vivificavit ſuo ſanguine, videte. Congruit illi, quòd matris caro vivificat ſanguine ſuo filios ſuos, nam & ipſe gallinam ſe dicit ſuper pullos ſuos, habet paternam autoritatem, habet maternum affectum, congruit etiam ipſi, quod occidat filios ſuos, dicit enim: Ego occidam, & ego vivificabo, ego percutiam, & ego ſanabo.* Deut.32. Similia occurrunt apud Hieronymum ſive autorem Epiſtolæ ad Præſidium, Gregorium in Pſalm.5. pœnit. & Iſidorum in cap. de avibus. Quidam ſcribunt, *Pelecanum, quando pullos ſuos excluſit, fodere roſtro ſuo corpus, atq; ita eos alere ſuo ſanguine.* Quidam aſſerunt, *Pelecanum hoc modo reſtituere vitam pullis interfectis morſu ſerpentis.* Sed Scholiaſtes Epiphanii ſtatuit, *figuram Pelecani roſtro pectus ſauciantem ac ſupra pullos ſanguinem inſtillantem eosq́; vivificantem pro arbitrio pictorum nobis exhiberi, nec ullam hujusce Naturæ avem uſquam eſſe, partimq́; ex Æliani loco de pietate ejuſdem avis in filios, partim ex Hero, qui vulturem ſcripſit femora ſauciare, & ex fluenti ſanguine pullos paſcere, hoc omne fuiſſe effictum, cùm & Hebræi ingenuè fateantur, neſcire ſe, quæ avis ſit Pelecanus.* 3. *Aquila.* Dictum Pſaltis Regii Pſal.103.v.5. *Renovabitur ut aquilæ juventus tua*, multi ex veteribus ad renovationem corporum noſtrorum in die noviſſimo expectandam referunt, in explicatione tamen & accommodatione illius dicti plurimùm variant. Quidam enim aquilam renovari negant, ideoque verba Pſalmi exponunt vel *myſticè* de inſtauratione regni poſt captivitatem Babylonicam, vel *Hiſtoricè* de vegeta aquilæ Naturæ ac fortiſſima ejus juventute. Quidam literæ inhærentes, aquilę renovationem conſtanter aſſerunt, quam vel *de renovatione, quâ ſingulis decenniis juveneſcit*, vel *de repullulatione pennarum ſemper vegeta* exponunt. Confer Hieronymum, Auguſtinum & Euthymium in commentario illius Pſalmi. 4. *Palumbes.* Epiphanius in ancorato col.1000. *Non perſuaſit eos* [reſurrectionis adverſarios] *Palumbes avicula, moritur enim in diebus quadraginta, & rurſus poſt tempora ſua reviviſcit.* 5. *Hirundines.* Lutherus in comm. cap.1. Geneſ. tom.1. p.15. *Miraculum de hirundinibus uſu notum eſt, quòd in aquis per hyemem mortua jaceant, & ſub æſtatem reviviſcunt, quod ſanè magnum eſt reſurrectionis noſtræ argumentum.* Georgius

Ma-

Major in comment. 1. Epiſtol. ad Cor. 15. refert, ſe Witebergæ in templo arcis ſub vetuſta quadam tabula tempore hyemis conglobatam hirundinum congeriem inveniſſe, quæ in vaporarium delatæ ſpiritum ac vitam receperint. Michael Neander in ſentent. Patrum p. 241. & in Theol. Chriſt. p. 700. *Retulit mihi Franciſcus Schuler. I.V. Doctor ac Comitum à Stolberg Conſiliarius, narraſſe ſibi Spiræ Ann. 1545. Doctorem Huckel Procuratorem fiſci Imperialis, quod Spiræ in ædibus ſoceri ſui VValspurgis viri Conſularis ac Patricii repererit ingentem hirundinum conglobatarum ac demortuarum glomum poſt id tempꝰ, quo nulla ſolent in his terris comparere amplius hirundines, & quòd delata in vaporarium calidum vita mox fuerint reddita.* Alii exempla etiam recitant, quòd *in globos collectæ in profundum aquarum ſe dejiciant, aut ſub littorib. abſcondant mortuæ uſq; ad tempus vernum, quo reviviſcant denuò. Audivimus etiam recitari, ut à piſcatoribus compertum ac ſingulis annis obſervatum, quod in autumno prope oppidum Beskc in finib. Marchiæ ſitum, quod olim paruit Baronibus à Biberſtein in ſtagnum quoddam profundum ſe demittant conglomeratæ ex arboribus delapſa, quæ ad ſtagnum illud excreverunt, ac inde extrahantur ſæpe tempore hyberno in magno numero à piſcatoribus &c. reſurgant autem inde & prodeant tempore verno non gregatim ſed ſigillatim una poſt aliam.* 6. *Cuculus.* Neand. in Theol. d. p. *De cuculo, quod audiis reperiatur in plumis effuſis tempore hyberno abditus in cava ſilicis arbore, ac quod reviviſcat ad fornacem admotus ſæpè exempla recitari audivimus à viris nobilitate, fide ac virtute præſtantibus.*

33. *Animantia terreſtria*, ſtraſcil. vel *inſecta* ſunt 1. *Leo* Orig. hom. 17. in cap. 49. Geneſ. *Leo cùm fuerit natus, tribus diebus & tribus noctibus dormit, tunc deinde Patris rugitu tanquam tremefactus cubilis locus ſuſcitat catulum dormientem.* Adducit hoc Orig. ex Phyſiologo, quem Epiphanius commentario illuſtravit cap. 2. *Leæna mortuam & cæcum edit catulum, juxta quem defixos in illum habens oculos triduo cubat, his verò tranſactis leo accedit & in catulum ſpirat, qui ſtatim & ad vitam revocatur, & lumen oculorum recipit.* Illud ad reſuſcitationem corporum noſtrorum voce Chriſti peragendam accommodant, is enim vocatur *Leo de tribu Iuda* Apoc. 5. v. 5. 2. *Myoxus.* Epiph. in ancorat. d. l. *Myoxus animal moritur ſemeſtre & rurſus poſt tempora ſua reviviſcit.* 3. *Serpens.* Greg. Nyſſen. orat. 3. de reſurrect. Chriſti. *Nam & vita ſerpentum me deducit ad comprobationem propoſitæ rationis. Illorum enim vivida virtus hyberno tempore mortificatur ac menſes ſex in cavernis deliteſcunt penitùs immobiles. Cùm autem ſtatutum tempus advenerit & tonitrua in mundo exaudita fuerint, quaſi quoddam ſignũ fragorem accipientes celeriter exiliunt & longo intervallo conſueta agunt. Quænam hujus rei ratio eſt? dicat mihi quæſitor, arbiter & explorator operum Dei, doceatq; me, quâ ratione concedat, angues quidem fragore tonitrus mortuos reſuſcitari, homines verò non admittat tubâ Dei de cœlo reſonante animam recipere & vivificare?* Phyſiologus cap. 13. *Cùm ſerpens ſenio gravatur, caligant oculi, & cùm iterum juveneſcere parat, quadraginta diebus cibo abſtinet, & tandem emollitâ cute quærit petram, per cujus foramen, magno niſu contendens pronusq; tranſire nititur, cutemq; exuit, quâ depoſitâ gaudet atque iterum juveneſcit.* Similia habet Tertullianus libr. de Pallio. 4. *Scarabæi.* Epiphanius d. l. *Scarabæi morti vicini in pila ſtercoris ſeipſos occultant, talem pilam in terra ſepelientes ac defodientes, atque ſic ex ſuo ipſorum humore rurſus reviviſcentes comperiuntur.* 5. *Locuſta.* Epiphanius 16. *Locuſta moritur, ubi quandam ſuiipſius fœturam abjectam in terram defodit & poſt tempus terra reddit ea, quæ defoſſa ſunt.* 6. *Cicada, eruca, muſca, bombyces &c.* Plinius lib. 11. nat. Hiſtor. cap. 36. *Muſcam extinctam ſub tepido cinere reviviſcere tradit.* Baſilius hom. 8. hexaem. *Bombyx, vermis genus, erucæ ſimilis reſurrectionis quandam imaginem præbet, qui cùm vermiculus ſit, in erucam primùm vertitur, deinde in id, quod bombyx appellatur, poſtremò volucris effigiem induit.* Ambroſius lib. 5. hexaëm. cap. 23. in princip. *Vermis Indicus fertur converti primùm in ſpeciem caulis atque in eam mutari Naturam, inde proceſſu quodam fieri bambilius, nec eam tamen formam figuramq; cuſtodit, ſed laxis & latioribus foliis videtur pennas aſſumere &c. Chamæleon quoque diverſas ſpecies fertur vario colore mentiri &c. hæc ideo libavi, ut ad commutationis fidem, quæ in reſurrectione futura eſt, etiam iſta exempla nos provocent.* Levinus Lemn. de occult. Natur. miracul. libr. 2. cap. 14. *Ut ex minutiſſimis Natura rebꝰ corporis humani innovatio comprobetur, quis non obſervavit ex cicada jam vetula atq; exoleſcente projecto exuvio proſilire recens atq; agile inſecti genus? ex ſegni & moribunda eruca papionem picturatum ac volitantem? ex formicis muſcam alatam? Quid bombyx vermiculus, qui ſerica texit, nonne ſigna renaſcentis vitæ commonſtrat, dũ mortua reviviſcit? &c.* Inter piſces *echinus* maritimus captus, & in multa fruſta diſcerptus, in mare verò iterum projectus mox ſecundùm omnes particulas coaleſcit ac reviviſcit.

34. In *creaturis rationalibus*, in hominibus 3. *In ipſo homine.*
puta, itidem varia quærunt reſurrectionis præludia. Poſſunt autem revocari omnia ad duas principales claſſes, quædam enim eorum *ſunt in nobis*; quædam verò *fiunt à nobis*. Ad priorem claſſem hæc referenda. 1. Judæi nugantur in ſpina dorſi humani eſſe quoddam *oſſiculum*, quod nunquam putreſcit, etſi per multa annorum millia in terra jacuerit, atque ex eo Deum accepturum reſuſcitationis initium. Sed ſomnium illud neque τῷ λόγῳ neque τῇ πείρᾳ probant. 2. Ut in *ſomno* mortem, ita in *evigilatione ex ſomno* reſurrectionem præfigurari Patres cõplures aſſerunt, membra comparationis expoſuimus in tract. 1. §. 17. Tertull. de anima cap. 43. p. 288. *Somnus in publica & communis mortis effingitur exemplar. Voluit n. Deus & aliàs nihil ſine exemplarib. in ſua diſpoſitione molitus paradigmate Platonico plenius humani vel maximè initii ac finis lineas quotidiè nobiſcum agere, manũ porrigens fidei faciliùs adjuvãdæ per imagines & parabolas ſicut ſermonum ita & rerum. Proponit igitur tibi corpus amicâ vi ſoporis eliſum, blandâ quietis neceſſitate proſtratum, immobile ſita, quale ante vitam jacuit, & quale poſt vitam jacebit, ut teſtationem plaſticæ & ſepulturæ expectans animam quaſi nondũ collatam & quaſi jam ereptam &c. cum evigilaverit corpus redditum officiis*

ejus reſurrectionem mortuorum tibi affirmat &c. Etiam per imaginem mortis fidem initiaris, ſpem meditaris, diſcis mori & vivere, diſcis vigilare dum dormis. Ludovicus Vives in introduct. ad ſapient. cap. 7. *Quemadmodum de nocte dormiiſti, poſteà evigilaſti, ſic noſtra corpora recordare dormitura per mortem, hinc reddenda vita à Chriſto.* Lutherus in comm. cap. 15. Geneſ. tom. 2. p. 53. *Apud Auguſtinum ſuavis Hiſtoria extat de quodam Medico, qui articulum reſurrectionis mortuorum & animæ immortalitatem putabat eſſe dubiam. Dormienti ei apparet pulcerrimus juvenis ac familiariter eum alloquitur, & interrogat, num noverit? id cùm dormiens ille negat & tamen fatetur, quòd videat & audiat eũ. Quomodo, inquit adoleſcens, me vides, cùm oculi tui ſomno clauſi ſunt? quomodo audis me, cum aures tuæ non ſint apertæ, ſed dormias &c.* 3. *Capillorum & unguium* reſectorum renaſcentiam hûc accommodat Epiphanius in ancorat. col. 1000. *Signacula,* inquit, *in nobis fecit Deus per ungues decem & decem, qui de reſurrectionis noſtræ ſpe teſtimonium præbent. Sed & velut per coronam capilli reſurrectionem declaravit. Nam quod in nobis mortuum corpus videtur, hoc eſt, pili, ſingulis vicib. reſecti rurſus pullulant reſurrectionis ſpem indicantes.* Hûc referri etiam poteſt, quòd Camerarius part. 1. ſubſeciſ. oper. cap. 73. circa fin. ex relatione aliorum commemorat, in Ægypto non procul â pyramidibus in certo quodam loco, in quem menſe Martio certo die convenire ſoleat magna multitudo hominum *ad videndam reſurrectionem carnis,* ut ipſi vocant, ex ſepulturis apparentia & velut paulatim emergentia cadavera defunctorum non quidem integra, ſed interdum manus, interdum pedes videri, nonnunquam majorem corporis partem conſpicuam eſſe, & rurſus ſub terram velut ſe abſcondere. Poſtea ἐπίκρισιν ſuam addens ſubjungit. *Utrum hæc miraculosè, ut homines illi ſtolidiſſimi, [fuit enim olim Ægyptus & nunc eſt ſuperſtitionibus plena, mater idololatriæ] reſurrectionis & futuræ vitæ commonefiant, an impoſturâ Diabolicâ accidant, ex phantaſmate vel phantaſia, ſicut plerique autumant, ut neque confirmare argumentis, neque in animo eſt refellere, ita ex ingenio ſuo quiſque demat vel addat fidem.*

35. Ad claſſem poſteriorem pertinent *artes* ingenio & induſtriâ humanâ inventæ. 1. *Fuſoria Metallorum.* Origenes Dial. 3. de reſurrectione. *Tuâ opinione homines Deo fortiores eſſe oſtenduntur, & vanum eſt Servatoris pronunciatum. Quæ apud homines ſunt impoſſibilia, apud Deum poſſibilia ſunt. Quoniam homines vinum ab aqua ſejungunt, uſi arte & ſcientiâ, argentumq; ab ære ſeparant, aliaq; plura hujuſmodi norunt ſecernere. Deus autem, qui viribus invictus & inſuperabilis artifex & opifex omnium, cui aer, aqua, terra obſecundant, cui timore ſerviunt & per omnia ſuas partes obeunt, quomodo non unicuique in reſurrectione corpus ſuum proprium reddet?* Chryſoſtom. homil. de reſurrectione *Mors non ſimpliciter corpus, ſed corruptionem corporis abſumit. Hoc etiam in metallorum materiis vides evenire. Rudem enim glebam, in qua aurum, ejus artis gnari & in conflatorium mittunt circumponendo ſtannum & aliam materiam, & aurum non proferunt, donec purum excoquatur. Iam ſi tantùm poteſt ignis potentia, cur non & divina?* Ruffinus in expoſit. Symbol. p. 385. *An cenſes, Deum non poſſe diſperſum uniuscujusque carnis pulverem in ſuam rationem colligere & reparare, cùm videas, quod etiam mortale ingenium demerſas in profundum terræ metallorum venas rimetur & artificis oculus aurum videt, in quo imperitus terram putat? Hæc cur quidem non concedimus ei, qui fecit hominem, quando tantùm is, qui ab ipſo factus eſt, aſſequi poteſt, & cùm auri eſſe propriam venam & argenti aliam, æris quoque longe diſparem, ferriq; ac plumbi diverſam intra ſpeciem terræ latere mortale deprehendat ingenium, divina virtus invenire poſſe ac diſcernere non putabitur uniuscujusque carnis proprium ſenſum, etiamſi videatur diſperſus?* 2. *Statuaria.* Epiphanius tom. 1. lib. 2. Hæreſ. ult. ex Methodio col. 458. *Videtur igitur velut ſi quis ſummus opifex ſtatuam pulcram ex auro aut alia materia à ſe conſtructam, & per omnia membra congruenter ad pulchritudinem exornatam rurſus conflet, mutilatam repentè conſpicatus à peſſimo quodam homine, qui præ invidia non tulit decoram eſſe ſtatuam, eamq; læſit inanem voluptatis fructum capiens. Quod ſi voluerit opifex ille non eſſe mutilam & vituperabilem, eam, quæ cum tanto ſtudio & cura ab ipſo elaborata eſt, rurſus impelletur, ut conflet ipſam ac talem faciat, qualis prius erat &c. Quapropter ſi voluerit, opus ipſum pulchrum eſſe ac irreprehenſibile, confringi ac rurſus conflari oportet, quò turpitudines & alterationes omnes, & quæ ex inſidiis ac invidia inipſo ſunt, per reparationem ac conflationem pereant, ipſa verò ſtatua in ſpeciem ſuam integra & inadulterata ſimillima ſibiipſi fabricetur, ſtatuæ enim perire non contingit per artificem ipſius, etiamſi rurſus in materiam reſolvatur, reſtitui enim poteſt &c. Idem ſanè videtur mihi etiam Deus diſpoſuiſſe. Hominem enim decentiſſimum ſuum opificium inſidiis & invidiâ malè afflictum conſpicatus non ſuſtinuit relinquere talem, cùm benignus erga homines ſit, ut in æternum eſſet vituperatum immortale in ſe habens vituperium, ſed diſſolvit rurſus in materiam, quò per reformationem colliqueſcant ac diſſipentur omnia in ipſo vituperabilia. Nam illic conflari ſtatuam eſt hic mori ac diſſolvi corpus, illic verò reformari materiam ac ſyuſtorſ reſtitui eſt hic poſt mortem reſurgere.* 3. *Figulina.* Hilarius in comm. Pſalm. 2. p. 357. *Ut figulo promtum eſt, amiſſum vas ad eandem, vel quam volet ſpeciem reformare: ita Deo facile eſt, poſt vitiorum caſus volentes ſe erigi per doctrinæ ſuæ inſtitutionem ad pietatem ex impietate reparare. Sed & illa tanquam vaſis figuli non ignoranda confractio eſt, tum cùm hic corporibus diſſolutis & caſu mortis confractis, pro voluntate artificis reſtauratio auferetur.* Gregorius Nyſſenus in orat. catech. magna cap. 8. *Detur quiſpiam vas ex luto confeciſſe, id autem dolo & inſidiis repletam fuiſſe plumbo liquefacto, effuſum autem plumbum concreviſſe & ita manere, ut effundi non poſſit, Dominum autem vas ſibi vendicare, cùm autem figuli teneat ſcientiam, cum plumbo teſtam confregiſſe & deinde rurſus in priorem figuram ad ſuum uſum vas refinxiſſe exinanitum materiâ, quæ fuerat immixta. Ita noſtri vaſis figulus ſenſibili parti immixto vitio, diſſoluta materiâ, quæ vitium acceperat,*

vas

vas rurſus refictum contrario non miſtum per reſurrectionem ad eam, qua fuerat ab initio, reformabit pulchritudinem. Hieron. Epiſt.41. *Concedamus Deo, quod tantum poſſit, quantum figulus, & quid hic faciat, conſideremus. Rude atq; informe lutum accepenm ad formam vaſis redigit, idq; radiis Solis expoſitum ſiccat & durat &c. ſed ſi quis temerè inciderit & ſubverterit, collapſum confringitur & rudis atque informis terra ſit, ſuamq; ſpeciem amittit. At artifex, ſi voluerit, celeriter corrigit & reficit, id quod caſu corruptum, ac rurſus lutum fingens nihilo priore deterius vas efficit. Atqui hic figulus parva potentia Dei creatura eſt, & Deo non creditur pollicenti ſe mortuos renovaturum?* Cæteeùm de hiſce typis ac ſimilibus duo ſunt notanda. 1. Quòd non omni ex parte congruant eei, cui præfigurandæ adhibentur. Plus enim eſt in antitypo quàm typo. ac omne ſimile eſt etiam diſſimile, aliàs non foeet ſimile ſed idem. Damaſcen. libr.3. de orthod. fid. cap.26. ἀνάγκη ἐν τοῖς παραδείγμασι καὶ τὸ ὅμοιον θεωρεῖσθαι καὶ παρηλλαγμένον, ἐπεὶ παράδειγμα τὸ ἐν πᾶσιν ὅμοιον ταυτὸ ἂν εἴη οὐ παράδειγμα. 2. Qnid quædam ex hiſce ſimilitudinibus *magis*, quędam verò *minus* congeuant. Optimæ ac reliquis peæferendæ ſunt illæ, ad quas ipſe Spiritus ſanctus in Scripturis nos remittit.

Antitheſis eorum, qui negant reſurrectionem 1. extra Eccleſiam.

36. Antitheſis. Articulus de eeſurrectione cùm pertincat ad fidei myſteria ſolâ revelatione nota & ſit ſapientia ſolius Eccleſiæ peopria, inde ſemper fuit σημεῖον ἀντιλεγόμενον non ſolùm *gentilibus extra Eccleſiam*, ſed etiam *Epicuræis & Hæreticis in Eccleſia.* 1. *Extra Eccleſiam* reſurrectio corpoeum gentilibus viſa fuit λῃρώδης λόγος, Actor.17.v.32. cùm Athenienſes Paulum de eeſurrectione mortuoeum concionantem audirent, irridebant eum. Plinius lib.2. natue. Hiſtor. cap.7. & lib.7. cap.55. mortuorum reſuſcitationem vocat puerilia deliramenta, & addit. Quæ malum illa dementia iterari vitam mortemq;? Philoſophus inquit, ἀπὸ μὲν τῆς ἕξεως ἐπὶ τὴν στέρησιν γίνεται μεταβολὴ, ἀπὸ δὲ τῆς στερήσεως ἐπὶ τὴν ἕξιν ἀδύνατον. Æſchylus in Eumenid. p.295. ἅπαξ θανόντος οὐκ ἔστιν ἀνάστασις. Theocritus: *Non eſt ſpes ulla ſepultis.* Catullus ad Leſb. *Soles occidere & redire poſſunt. Nobis cùm ſemel occidit brevis lux, Nox eſt perpetuò una dormienda,* cui conſonat illud: *Sperandum eſt vivis, non eſt ſpes ulla ſepultis.* Lucretius lib.3. *Neq; quiſquam expergitus extat. Frigida cùm ſemel eſt vitai pauſa ſecuta.* Cæcilius apud Minutium Felicem in Octav. p.335. *Chriſtiani aniles fabulas aſtruunt, renaſci ſe ferunt poſt murtem & cineres & favillas, & neſcio, quâ fiduciâ mendacis ſuis invicem credunt.* Idem apud Arnob. lib.8. irridet Chriſtianos, *quod ſeſe renaſci poſt mortem & favillas & cineres aſſerant.* Epiphan. in ancorato: *Græcos prorſus negare mortuorum reſurrectionem* aſſeeit. Theophilus Antiochenus lib.1. ad Autolycum p.248. οὐ πιστεύεις νεκροὺς ἐγείρεσθαι, φῂς γὰρ δεῖξόν μοι κἂν ἕνα ἐγερθέντα ἐκ νεκρῶν ἵνα ἰδὼν πιστεύσω. *Tu negas mortuorum reſurrectionem, ais enim oſtende mihi vel unum ex mortuis revocatum, quem ubi videro, verbis tuis fidem habebo.* Teetullianus libe. de præſcript. cap.8. *Ut carnis reſtitutio negetur, de una omnium Philoſopherum ſchola ſumitur.* De *Syneſio* Philoſopho Platonico commemoeat Niccphorus libr.14. Hiſtor. Eccleſ. cap.55. in princip. *quod ad alia, quæ Chriſtiani profitentur, promtum ſe & facilem præbuerit, ſed reſurrectionis doctrinam primùm minimè receperit, nefandam eam & deteſtandam eſſe judicans.* Et quid multis? D. Apoſtolus 1. Theſſ.4.v.13. gentiles in geneee ſic deſcribit, quod ſint μὴ ἔχοντες ἐλπίδα ſcil. ἀναστάσεως.

2. in Eccleſia.

37. 2. In *externo viſibilis Eccleſiæ conſortio* tùm Veteeis tùm Novi Teſtamenti tempoee Epicuræi & Hæretici eeſurectionem caenis negarunt longè plurimi, de quibus latè agit Matthæus Sladus in append. diſcept.1 cum Vorſtio p.72. Henochum in peima & Eliam in ſecunda mundi ætate ideò Deus in cœlum tranſtulit, ut publicum atque evidens extaret teſtimonium de eeſurrectione mortuorum & vita poſt hanc præſentem æterna, quorum utrumque ab Epicuræis verbi divini contemtoribus negabatue. Eſa.22.v.13. voces Epicuræorum ſic deſcribuntur: *Comedamus & bibamus, cras enim moriemur:* [nunquam in lucem iterum peodituri] Sap.2. v.1. dicunt impii: *Exigua & cum tædio eſt vita noſtra, & non eſt remedium in fine hominis, & non eſt agnitus reverſus ex inferno* v.2. αὐτοσχεδίως *nati ſumus & poſt hoc erimus quaſi non fuerimus &c.* v.5. *Umbra tranſitus tempus noſtrum,* καὶ οὐδεὶς ἀναστρέφει. Utque in ſpecie quoeundam mentionem faciamus. 1. *Sadducæi* dicebant, *non eſſe reſurrectionem* ſperandam Matth.22. v.23. Maec.12.v.18. Luc.20.v.27. Actoe.23.v.6. Cōfee Ioſephum libe.18. antiq. cap.2. Iren. lib.4. cap.11. Tertull. de præſcript. cap.45. Epiphan. hæreſ.14. Hieron. in Dial. adverſ. Luciferian. p.146. &c. Dicitue Sadducæorum ſecta etiſinnum *Conſtantinopoli* dueaſſe. Gilb. Genebrard. lib.2. Chronograph. p.248. *Hymenæus & Philetus* docuerunt, *jam factam eſſe reſurrectionem* 2. Timoth.2.v.18 hoc eſt, negarunt corpoeum reſuerect. in die noviſſimo exſpectandam, idcoque dicta, quæ de reſuerectione loquuntur, de ſpirituali reſueeect. animæ ex morte peccatorum expoſuerunt. Theophil. exiſtimat illos docuiſſe *jam factam reſurrectionem per quendam continuum rerum circulum.* Epiphan. hæreſ.40. Ambeoſius & Theodor. in 2. Timoth.2. explicant, eos dixiſſe eeſurrectionem factam per *filiorum procreationem.* 3. In Eccleſia Corinthiaca *quidam dicebant, quod non ſit futura mortuor. reſurrectio.* 1. Coe.15.v.12. Tertull. de peæſcript. cap.33. *Paulus in prima ad Corinthios Epiſtola notat negatores & dubitatores reſurrectionis.* In primitiva Eccleſia eandem negarunt: 4. *Simoniani* à Simone Mago ſic dicti. Iren. lib.1. adv. hæreſ. cap.19. p.75. Epiphan. tom.2. lib.1. hæeeſ.1. p.31. Philaſte. hæreſ.38. Auguſt. ad Quodvultdeum hæreſ.1. Damaſc. lib. de hæreſ. &c. 5 Progenies Simonis *Saturninus*, qui & Saturnilus. Teetullian. de præſcript. cap.46. Philaſtr. de hæreſ. in Saturn. 6. *Baſilides.* Iren. lib.1. adverſ. hæreſ. cap.23. Tertullian. de præſcript. cap.46. de ecluer. carn. cap.2. Theodoeet. lib. de hæeet. fab.7. *Carpocrates.* Tertullian. de præſcript. cap.48. Epiphan. hæreſ.27. Philaſtr. hæreſ.57. Auguſtinus hæreſ.7. Damaſcenus libr. de hæreſ.8. *Gnoſtici* Carpocratis ſectatores Irenæus lib.1. cap.24 Epiphanius hæreſ.27. Auguſtinus hæeeſ.6. ** *Floriani* docebant *reſurrectionem non eſſe aliam, quàm filiorum procreationem, in hac enim Pater quaſi re-*

*ſurgit & perdurat in filio, quorum autor fuit Flori-
nus ſub Commodo Imperatore & Sotere Pontifice
ſub annum Chriſti* 182. teſte Euſebio lib.5. Hi-
ſtor.cap.15.** 9.*Valentinus* Tertull.de præſcr.
cap.33. adverſ. Valentin. cap.32. Cyprian. in
ſymbol.p.385.Epiphan.hęreſ.31.p.79.Philaſtr.
de hæreſ.in Valent.Auguſtin.hæreſ.11. 10. *Se-
cundus, Epiphanes, Iſidorus* inter hæreſiarchas
ab Epiphanio numerati hæreſ.32.Damaſcen.de
hæreſ. 11.*Marcus Magus*. Tertullian.de præ-
ſcript.cap.50.Epiphan.hæreſ.34.Auguſtin.hę-
reſ.34. Damaſcen.de hæreſ. 12. *Ophitæ*. Ter-
tullian. de præſcript. cap.47. 13. *Cajani* Epi-
phan.hæreſ.38.Auguſtin.hæreſ.18. Damaſcen.
de hæreſ. 14. *Sethiani* Danæus in comm. Au-
guſt.de hæreſib.hæreſ.19. ** *Symmachiani* ſub
annum Domini 273. negabant futurum judi-
cium & carnis reſurrectionem.** 15. *Archon-
tici* Epiphan.hæreſ.40. Auguſt. hæreſ.20.Da-
maſcen.de hæreſ.16. *Cerdoniani* Tertullian.de
præſcript.cap.51.Epiphan.hæreſ.41.Auguſtin.
hæreſ.21. 17.*Marcioniſtæ* Irenæus lib.1.cap.29.
p.83. Tertullian.de præſcript.cap.33.Epiphan.
hæreſ.42.p.135. 18.*Lucianus*. Epiphan.hæreſ.
43. Theodoret.libr.1.hæret. ſabul. 19.*Apelles*.
Tertullian. de præſcript. cap.51. de reſurrect.
carn.cap.2.Epiphan.hæreſ.44.p.167. Philaſtr.
de hæreſ.in Apelle.Auguſt.hæreſ.23. 20. *Seve-
rus*.Epiphan.hæreſ.45. Auguſt.hæreſ.24. Da-
maſc.de hæreſ.Iſidor.lib.8. origin.cap.5.Plati-
na in vit.Pontificis Pii I. 21.*Origeniani*.Epiph.
hæreſ.63. Auguſt. de hæreſ. cap.24. 22.*Seleu-
ciani* vel *Hermiani*. Philaſtr.hæreſ.55. Auguſt.
de hæreſ.cap.59. 23. *Manichæi*. Epiph.in hæ-
reſ.Manich.p.301.Philaſtr.in Manich.hæreſ.61
Auguſt.de hęreſ.hær.46.de fid.contr.Manich.
cap.39.lib.4.contr.Fauſt.cap.16.circa fin.lib.5
contr.eund.cap.10.Nicet.Choniat.lib.4.orth.
fid.cap.11.Theodoret. de hæret.fab. 24. *Hie-
racitæ*. Epiph.hæreſ.67.p.303.in ancor.p.504.
Auguſt.hæreſ.47.Nicet.d.l.cap.34.Damaſc.de
hæreſ. 25.*Adverſarius legis & Prophetarum*,cõ-
tra quem ſcripſit Auguſt.lib.2.cap.6. 26. *Pri-
ſcillianiſtæ* apud Leonem Epiſt 93. cap.8. & 12.
27. Tempore Theodoſii in Eccleſia Conſtanti-
nop. de mortuorũ reſurrectione ingens diſpu-
tatio incidit, & populo maxima inceſſit concer-
tatio. Quidam *enim una cum Sadducæis reſur-
rectionem prorſus non eſſe opinati ſunt, quidam æ-
gre quidem, ſed crediderunt tamen defunctos ex-
citatum iri apertis & irrefragabilib.ſacrarum li-
terarum teſtimoniis adducti, aliò tamen prorſus &
mutato corpore &c.* Niceph.lib.14.Hiſtor.Eccl.
cap.45.in prioc.28. De *Iohanno XXIII.* Pontifi-
ce Rom.referunt Acta Concilii Coſtantienſis,
quòd *Diabolo ſuadente pertinaciter crediderit, a-
nimam hominis cum corpore humano mori & ex-
tingui ad inſtar animalium brutorum, ac mortu-
um ſemel etiam in noviſſimo die minimè reſurre-
cturum*. Panormitan.ſcribit, *multos Pontifices e-
juſmodi vitam agere, ut veriſimile non ſit illos vel
reſurrectionem mortuor. vel vitam æternam cre-
dere*. B. Luther. in explic.1.Cor.15.cap.quę ex-
tat tom.6.Jen.Germ.p.224.b. Bapſt/Cardinäl/
vnd dergleichen groſſe Leuthe/ſonderlich in Welſchlan-
den ſind auch feine/weiſe/vernünfftige/gelehrte Leuthe/
aber ſind drey darunter/die dieſen Articul ernſtlich glau-
ben/ſo iſt es viel. 29.*Libertini* reſurrectionem ir-
rident, & dicta Scripturæ, quæ de ea tractant,

tantùm ad animos referunt, teſte P. Martyrè
claſſ.3.Loc.comm.cap.15.nu.4. Interrogati e-
nim, *quomodo reſurrectionem intelligant*, nempe
inquiunt, *ut homo ſciat, animam ſuam ſpiritum
immortalem eſſe, & perpetuò viventem in cœlis, ac
Chriſtum morte ſua opinationem aboleviſſe, eaq;
ratione reſtituiſſe nobis vitam, qua in eo eſt, ut nos
minimè mori cognoſcamus*. Calvin.in lib.de in-
ſtruct.adv.Libert.cap.22. Bulliog. contr. Ana-
bapt.lib.2.cap.14.

38. *Argumenta*, quę contra reſurrectionem
proferuntur, quædam petuntur ex *Scriptura di-
ctis*, quædam ex *ratiocinationibus*.1. Job.14.v.12
Homo cùm dormierit, non reſurget v.14. *putasne
mortuus homo rurſum vivet?* Reſp.ad hunc lo-
cum reſpondimus ſuperiùs cap.1.§.2.Pſal 1.v.5.
*Non reſurgunt impii in judicio, neq; peccatores in
cœtu juſtorum*. Reſp.1. Si ad reſurrectionem
corporalem hic locus accomodaretur, non in
genere & univerſaliter omnium hominum, ſed
in ſpecie ac particulariter impiorũ reſurrectio-
nem negaret, quâ de re dicetur inferiùs.2.Pſal-
tes non loquitur de reſurrectione ad judicium,
ſed de cauſæ bonitate in judicio. In Hebr. enim
eſt verb.קום quod non ſolùm ſignificat *ſurgere*,
ſed etiam *ſtare, conſiſtere, confirmari*, præſertim
ſi de conſiliis & conſultationib. vel de promiſ-
ſionibus ac votis. It.de judicio Dei uſurpatur.
Num.30.v.5. Deut.19.v.15. Eſa.7.v.7.cap.14.
v.24.cap.46.v.10.&c. Senſus igitur eſt, quòd
impii in judicio Dei non conſiſtant, ſed cauſa
cadant, quòd habeant cum piis cõmunem *ἀνά-
στασιν*, non autem *στάσιν*, quia non poterunt *ſtare
coram Filio hominis* Luc.21.v.35. Si vocat illos
Deus *in judicium caſtigationis*, murmurant ad-
verſus Deum & in deſperationem ruunt; Si in
agone veniunt in *judicium migrationis*, ubi vita
cum morte luctatur, pavoribus conſcientiæ op-
primuntur; Si in noviſſimo die veniunt in *ju-
dicium remunerationis*, æterno ſupplicio affici-
untur, ut D.Geſn.in cõm.Pſ.1.loquitur. 3.hanc
interpretationem probant verba immediatè ſe-
quentia, *peccatores non ſtabunt* vel conſiſtent *in
cœtu juſtorum*, id n.ſequitur ex priore. Cùm ne-
queant ſtare in judicio, ideò in conſilio & con-
gregatione juſtorũ non manebunt. In hac qui-
dem vita externa viſibilis Eccleſię cõſortio ſeſe
conjungunt, ſed nõ ſunt ejus vera & viva mem-
bra, in die a.noviſſimo à cœtu Sanctorum pror-
ſus ſeparabuntur.4.Eandem probant etiam an-
tecedentia, quibus per particulam illativam cõ-
jungũtur. Quia *impii ſunt tanquã palea quas pro-
jicit ventus a facie terræ, ideò non conſiſtent in ju-
dicio*, ſed inſtar quiſquiliarum diſpergentur.
Hieron.& Auguſt. in comm.exponunt. *Impii
non reſurgunt in judicio, i. e. ad judicium ſive ut
judicentur. Reſurgent quidem ſed non ut ju-
dicentur, quia jam pœnis certiſſimis deſtinati
ſunt*. Theoph. in c.3. Joh.ſic diſtinguit, *non re-
ſurgent ἐν κρίσει* ſed *ἐν κατακρίσει*. Alii hoc modò
reſpondent. *Non reſurgent, i.e. non exurgent,
nec elevabuntur ſuper terram in aera*; Sed prior
expoſitio eſt ſimplicior & textui cõvenientior.
3.Pſal.78.v.39.*Recordatus eſt, quia caro ſunt, ſpi-
ritus vadens & non rediens. Si ſpiritus hominis non
revertitur. E. nec corporis in reſurrectione unie-
tur*. Reſp.1. intelligendũ hoc de reditu ad hanc
vitã. Ordinariè ſpiritus ſive anima hominis ex
corporis habitaculo ſemel egreſſa nõ redit, ut

Argumenta contra reſurrectionem.
1.Iob.14. v.12.
2.Pſal.1. v.5.

inha-

inhabitet illud in hac vita, ac vitæ ſtamine ſemel abrupto non ordimur novam hujus corporalis vitæ telam, extraordinariè tamen quorundam ſpiritus reverſus eſt hanc vitam 1. Reg. 17. v. 22. Act. 20. v. 10. ac omnium hominum animæ divinâ virtute ad corpora ex mortuis ſuſcitata in die noviſſimo revertentur. 2. Nomen *ſpiritus* haud incommodè poteſt accipi de halitu ſive ſpiritu vitali, qui non eſt ipſa anima, ſed animæ in corpore viventis actus Gen. 6. v. 17. Job. 6. v. 4. Pſal. 119. v. 131. &c. hic ergò ſpiritus vitalis ſive halitus in morte ſemel emiſſus non redit, ſed in tenues auras diſſolvitur. 3. In Midras Tehillim ſive Rabinorum in Pſalt. comm. talis traditur explicatio. *Opinati ſunt quidam dicẽtes, quòd mortui non erunt viventes, eò quod ſcriptum ſit, ſpiritus vadens & non reverſurus, ſed hic eſt* יצר הרע *figmentum malum ſive fomes peccati, qui cũ homine vadit in hora mortis & nõ revertetur cum eo in hora, quâ mortui reſurgunt*, cum qua expoſitione congruit illa Petri Martyris claſſ. 3. loc. cor. cap. 15. num. 70. *Iſraelitæ erant caro, id eſt, ingenio depravato, & ob id ſæpè in eadem peccata relabebantur. Spiritus etiam illorum, id eſt, impetus precandi & invocandi Deum non erat in eis ſtabilis, ſed quodammodo per illos tranſibat nec revertebatur, cùm denuò ad idololatriam poſt adeptam liberationem reciderent.* Huic interpretationi ſuffragatur, quòd nomen *carnis* pro Naturæ vitioſitate & corruptione ſæpiùs accipitur. 4. Auguſtin. in enarr. hujus loci de *reditu ad pœnitentiam* exponit, quòd peccator non poſſit ſuis viribus ad Deum ſeſe convertere. 5. Scharpius in curſu Theolog. loc. 20. col. 1168. intelligit *de homine in ſe & ex ſe conſiderato, non autem qualis eſt ex Deo in Chriſto.* Sed præſtat de fragilitate & brevitate hujus vitæ totum hoc intelligere. Baſilius in comm. ἀδὲ γὰρ αὐτῶν τῆς φύσεως τὴν ἀσθένειαν χαὶ ὅτι ἐπὶ εἰς μακρὰν δέξονται τοῦ βίου τὸ πέρας. Sumus ventus vadens & non rediens propter vitæ hujus brevitatem & tranſitus velocitatem. Confer Pſal. 103. v. 15. *Recordatus eſt, quoniam pulvis ſumus, homo ſicut fœnum dies ejus &c.*

4. Pſal. 88. v. 6. Pſal. 88. v. 6. *Mortuorum non es memor amplius & ipſi de manu tua ſeparati ſunt.* Reſp. Quidam accipiunt de illis, qui *morte ſecunda* ſive æternâ interierunt, qui à facie Dei penitùs ſunt abjecti. Poteſt etiam intelligi ut dictum κατ' ἄνθρωπον & reſpectu ad ſenſum habito. Videor mihi abjectus inter mortuos, qui cum magno numero in prælio trucidati ſunt, ſine honorifica ſepultura in foveam projiciuntur, ibiq; computreſcunt, ac ſi nihil tibi negotii cum illis eſſet, ita enim coram oculis hominum externis apparet.

5. Pſal. 115. v. 16. 5. Pſal. 115. v. 16. *Cœli cœlorum Domino; terram autem dedit filiis hominum. Ergò in terra hominibus manendum.* Reſp. Terram dedit Deus hominibus ad domicilium temporale non æternum, ut ſcil. eam inhabitent & in hac vita Deum agnoſcant, invocent, colant; tempore autem divinitùs conſtituto cœlum ac terra peribit, ac Salvator noſter in cœleſtem gloriam reſuſcitatos pios recipiet. Johan. 14. v. 3. 1. Theſſ. 4. v. 17. nec Deus à terris, nec homines à cœlis ſimpliciter excluduntur.

6. Eſa. 26. v. 14. 6. Eſaiæ 26. v. 14. *Morientes non vivent, gigantes non reſurgent.* Reſp. 1. in eodem capite verſ. 19. extat perſpicuum de reſurrectione teſtimonium. *Vivent mortui tui, interfecti mei reſurgent, expergiſcimini & jubilate, qui habitatis in pulvere, quia ros herbarum virentium ros tuus.* Ergò hoc dictum non debet opponi reſurrectioni mortuorum. 2. Quidam igitur de *reſurrectione vitæ*, id eſt, ad vitam æternam, quæ κατ' ἐξοχὴν reſurrectio vocatur, dictum Propheticum exponunt, ut ſit ſenſus. Tyranni ac perſecutores Eccleſiæ non reſurgent ad vitam æternam, excitabuntur quidem in die noviſſimo, ſed ad æternos & nunquam finiendos cruciatus, ſicut Martyr Maccabæus dicit ad Antiochum 2. Macc. 7. v. 14. *Tibi reſurrectio ad vitam non erit.* 3. Simpliciſſima expoſitio hæc eſt, ut nomine מתים ipſos gigantes intelligamus, quo modo etiam redditur Proverb. 9. v. 18. cap. 21. v. 16. ut ſit ejusdem ſententiæ iteratio in Scripturis uſitata, qui dicuntur *mortui*, vel quòd hi qui gigantes videbant, præ metu ac ſtupore moriebantur, quam rationem tradit R. Abraham in cap. 14. Geneſ. undè רפאים quidam deducunt à רפה *diſſolvere*, quia gigantes aſpectu ſuo vaſto atque horribili hominum vires ac nervos diſſolvebant, vel quod in diluvio plerique omnes perierint, ac proinde longo ante Eſaiam tempore in terris eſſe defierint. *Gigantum* autem nomine hoc loco per quandam μετάληψιν oppreſſores populi Iſraelitici & perſecutores Eccleſiæ intelliguntur, quia gigantes tempore antidiluviano Eccleſiam opprimebant, illos igitur vel optat vel prædicit non ſurrecturos, nec victuros, id eſt, non aſpiraturos ad priorem potentiam, quâ tyrannicè dominati ſunt populo, nec à ruina, quam ſubierunt, eluctaturos ſive ſurrecturos, unde ſtatim ſubjungitur, *propterea viſitaſti eos, & diſſipaſti eos, & perdidiſti omnem memoriam eorum.* Ideò autem ejuſmodi ruinam & adverſus caſus perſecutoribus Eccleſiæ Propheta optat, ut à peccatis ſuis reſipiſcant & ad Deum convertantur. 4. Hieronymus in comm. adducit verſionem Symmachi. *Mortui non vivificabunt, gigantes non reſuſcitabunt.* Et addit: *Mortui non vivificabunt, quia peccato mortui alios vivificare non poſſunt; & gigantes* רפאים *non ſuſcitabunt alios; quia ipſi juxta Geneſeos librum appellantur cadentes* נפלים *viſitatq; eos Dominus, ut & mortuorum & gigantum omnis deleatur memoria, ſolus enim eſt qui ſuſcitat mortuos, de quo dicitur. Sicut Pater ſuſcitat mortuos & vivificat, ſic & Filius vivificat, quos vult: Poſſumus mortuos ſimulacra appellare hominum mortuorum & gigantes Dæmones, qui ſimulachris eorum aſſident.* LXX. Interpp. verſionem; *Mortui vitam non videbunt*, ſic exponit: *Tamdiu non vident vitam, quamdiu ſunt mortui; quomodo ſi dicamus, cæcus non videt lumen, quamdiu cæcus eſt. ſin autem receperit ſanitatem, lumen aſpiciet: ſic & qui iniquitate mortuus eſt atq; peccatis, antequam vivificetur juſtitiâ atq; virtutibus per eum qui dicit, Ego ſum vita, vivere non poterit.*

7. Eſa. 43. v. 17. 7. Eſa. 43. v. 17. *Dominus eduxit quadrigam & equum, agmen & robuſtum, ſimul obdormierunt, nec reſurgent, extincti ſunt, quaſi linum extincti ſunt.* Reſp. Agitur de ſubmerſione Ægyptiorum in mari rubro, quos omnes ac ſingulos Deus ita delevit, ut nullus eorum evadere; ita ſubmerſit, ut nullus eorum enatare; ita proſtravit, ut nullus eorum ſurgere potuerit. Exod. 14. v. 13. dicit Moſes ad populum: *Quos vidiſtis*

Ægyptios hodiè, non addetis ad videndum eos uſq; in ſeculum. v.28. *aquæ operuerunt currus & equites & non remãſit ex eis vel unus.* cap.16.v.10. *Mare eos operuit, abſorpti ſunt tanquam plumbũ in aquis vehementib.* Quod ſi de reſurrectione quis locum accipere velit, neceſſariò addenda eſt limitatio ex Job.14.v.12. *non reſurgent,* ſcil.

8. Ier. 51. v. 39.

ante diem noviſſimum. 8. Jer.51.v.39. *Inebriabo eos ut ſopiantur & dormiant ſomnum ſempiternũ & non conſurgant, dicit Dominus.* Reſp. Idem hujus loci ſenſus eſt, qui præcedentis, quod videl. Babylonii non ſint ad priſtinam potentiam in hac vita aſpiraturi, neq; regnum ſuũ ad priorem magnificentiã reſtituturi, hęc enim explicatio additur v.64. *Submergetur Babylon & non conſurget a facie afflictionis, quam ego adduco ſuper eam & diſſolvetur.*

9. Sap. 16. v. 14.

9. Sap.16.v.14. *Si ex homine exierit ſpiritus, non revocabit homo animã, quæ recepta eſt.* Reſp. Homo quidem non poteſt animam è corpore egreſſam revocare ad hanc vitam, Deus autem ad quem hominis anima redit Eccl.12.v.7. promiſit, ſe *aperturum ſepulchra noſtra,* ſeq; de tumulis nos educturum & Spiritum ſuum nobis daturum, ut ad cœleſtem vitam

10. Matth. 22. v. 24.

excitemur. Ezech.37.v.13. 10. Matth.22.v.24. Marc.12.v.19. Luc.20.v.27. Sadducæi ad reſurrectionis articulum impugnandum proferunt conſtitutionem divinam Deut.25. v.5. ac formant *caſum mulieris ſeptemviræ,* ex quo impoſſibilitatem & abſurditatem reſurrectionis interrecooantur, quia ſtante hypotheſi de reſurrectione neceſſariò uns res habebit centum aut plutes dominos, nec tot hominibus locus ac victus in mundo ſufficiet, id quod more Hebrçorum unico duntaxat exemplo ſeptem fratrum, qui unicam uxorem habuerant, declarant. Sed Chriſtus illos revocat ad Scripturas, in quibus Dei voluntas patefacta & ad divinam potentiã, quæ cùm ſit infinita, humanæ rationis anguſtiis minimè eſt includenda, diſſerit etiam de ſtatu futuræ poſt reſurrectionem vitæ, quòd ab hujus vitæ ſtatu diverſus ſit futurus.

Rationes contra reſurrectionem.

39. Eod. modo reſpondendum ad reliquas humanæ rationis argutias, quibus reſurrectionis fidem labefactare nituntur, utpotè *quod corpora quorundam concrementur & in tenuiſſimum pulverem redigantur, quod à volatilibus, piſcibus ac beſtiis devorentur & in ipſorum carnes tranſmutentur, aut ergò etiam brutorum animantium ſtatuenda reſurrectio, aut hominum deneganda &c. quod ἀνθρωποφάγοι humanis carnibus veſcantur, aut ergò abſumtorum aut abſumentium caro non reſtituetur.* At hiſce & ſimilibus ratiocinationibus opponimus 1. *Dei potentiam,* quæ non poteſt nec debet humani intellectus, utpote finiti modio ac modulo æſtimari. Cogita dicentem & habebis facientem. 2. *Dei ſapientiam,* quæ infinitos novit modos, per quos promiſſa ſua implere poſſit, 3. *Dei voluntatem,* quæ non eſt inefficax & egena, ſed *σύνδρομον ἔχει δύναμιν.* Pſal.115.v.3. Pſal.135.v.6. *Omnia quæcũq; voluit Dominus, fecit in cœlo & in terra, in mari & in omnibus abyſſis.* Poſito hoc immoto fundamento poſtea non inutiliter adduntur quædam ratiocinatiooes oppoſitæ ac ſimilitudines ad fidei infirmitatem ſublevandam. Quòd ſi enim diligens ac ſolers paterfamiliàs probè novit, ubi quidq; in ædibus ſuis licet ampliſſimis ſit reconditum, adeò *ut poſſit de theſauro ſuo proferre vetera & nova* Matth.13.v.52. *ac familiam tempore dare ſuum demenſum* Luc.12. v.42. quantò magis Deus, cujus ſapientia inveſtigari ac potentia comprehendi nequit, præclarè noverit, ubi corporum noſtrorum materia lateat, cùm ipſi longè minor ſit univerſus orbis, quàm cuivis homini anguſta quædam capſula, cumq; nullum ſit latibulum, quod ipſius vel lateat notitiam vel effugiat potentiam. Tertullianus lib. de reſurrectione carnis cap.63. *Non ſola anima ſeponitur, habet & caro ſuos ſinus interim, in aquis, in ignibus, in alitibus, in beſtiis, cùm in hæc diſſolvi videtur, velut in vaſa transfunditur. Si etiam ipſa vaſa defecerint, cum de illis quoq; effluxerit, in ſuam matricem terram quaſi per ambages reſorbetur, ut rurſus ex illa repræſentetur.* Minutius Felix in Octavio p.395. *Tu perire Deo credis, ſi quid oculis noſtris hebetibus ſubtrahitur? corpus omne ſive areſcit in pulverem, ſive in humorem ſolvitur, vel in cinerem comprimitur, vel in nidorem tenuatur, ſubducitur nobis, ſed Deo elementorum cuſtodi reſervatur.* Gregorius Nyſſen. de opific. homin. cap.26. p.479. *Fateamur ſanè reſolvi corpus hominis in illas partes, quibus ex partibus conſtet, neq; terram modò, quemadmodum ſermo divinus loquitur, ad terram reduci, ſed & aera & humorem ad ea, quæ generis ejuſdem ſunt, ſeſe conferre omnibus in nobis partibus ad res ſibi cognatas tendentib. ſive adeò corpus humanum à carnivoris avibus, ſive immanibus belluis ſive piſcibus devoretur, ſive denique rogo impoſitum in fumos ac cineres redigatur. Quocunq; autem loco eſſe hominis corpus ſtatuamus, id quidem conſtabit opinor, hoc in mundo illud haud dubiè contineri, mundum porrò Dei poſitum eſſe in manu, literæ divinitùs traditæ docent. Quòd ſi tu ea non ignoras, quæ manu tuâ continentur, cur Deum minus eſſe perſpicacem, quàm tu ſis, exiſtimas, quaſi non accuratè omnia, quæ palma ſua complectitur, nota perſpectaq; habeat?* Pſal.95.v.4. *In manu ejus ſunt abſcondita terræ.* Eſa.40.v.12. *Quis menſus eſt pugillo aquas & cœlos palmo menſus eſt? quis appendit tribus digitis molem terræ, & libravit in pondere montes & colles in ſtatera?* verſ.15. *Ecce gentes quaſi ſtilla ſitulæ & quaſi pulviſculus ſtateræ reputatæ ſunt, ecce inſulæ quaſi pulvis exiguus.* Idem orat. 3. de Chriſti reſurrect. p.163. *Novit Deus, quomodo ſuum opus diſſolutum rurſus concinnet & ad priſtinum ſtatum reducat. Si ſapientiâ opus eſt, fons ſapientiæ eſt apud illum, ſi potentiâ & viribus opus, non indiget ſocio atq; adjutore &c. Ei qui omnia poteſt, nihil eſt perplexum, nihil quod explicari aut expediri, perficive non poſſit.* Et poſtea: *Poſito, quod Deus ſit, qui faciat, nihil dixeris eſſe, quod fieri non poſſit, neq; tuâ cogitatione percipi poſſe putes illius, qui comprehendi non poteſt ſapientiam. Neq; enim illi quicquam infinitum, at tibi ea, quæ pertinent ad infiniti quæſtionem, inſcrutabilia ſunt.* Cyrillus Hieroſolymitan. catech.18. *Cogita diverſa ſemina germinum miſceri & hæc diverſa ſemina tuo pugillo contineri. Eſt ne tibi homini res magna, an facilis, pugillum tuum aperire & unumquodq; germen ſecundùm ipſius Naturam colligere & ad germen reſtaurare? Et tu quidem id in tuo pugillo poteris, num & Deus, quæ illius pugillo continentur, diſcernere, congregare & reſtaurare non poterit?*

Augu-

Auguſtinus in enarrat. Pſalmi 62. *Omnia quæ diſcerpuntur, & in favillas quaſdam putreſcunt, integra Deo ſunt. in illa enim elementa mundi eũt, unde primò venerunt.* Idem libr. 22. de civit. Dei cap. 20. *Abſit, ut ſinus ullus, ſecretumque Naturæ ita recipiat aliquid ſubtractum ſenſibus noſtris, ut omnium creatoris aut lateat cognitionem, aut effugiat poteſtatem. Quomodo aliquid vel latet omnia ſentientem, vel irrevocabiliter fugit omnia moventem?* Theodor. citatus in catena Græca Geneſ. 9. *Si in manu Dei ſunt omnes fines terræ, nullo negotio noſtrum undequaque corpus recuperabit.* Quod de anthropophagis affertur, ad illud reſpondet Auguſtinus loco proximè citato, poſſe Deum & primogeniam illam anthropophagi carnem, quæ fame exhauſta in tenues auras exhalavit, revocare, & eam, quæ adſarciendum ac ſupplendum famelici illius defectum in cibum aſſumta & abſumta fuit, ab eodem tanquam æs alienum repetere, eiq; unde q. mutuò ſumta fuit, refundere ac redhibere, quamvis etſi omnibus periiſſet modis, nec ulla ejus materies in ullis Naturæ latebris remanſiſſet, unde vellet, eam reparare poſſet omnipotens. Sed præſtat incomprehenſibilem Dei ſapientiam ac potentiam in hoc opere mirari, quàm ejus modum ac rationem ſcrupuloſè rimari. D. Hunnius in art. de Trin. tom. 1. col. 88. *Ne Angeli quidem cœlorum conciliare poſſunt, quo pacto ſine contradictione fieri queat, ut ſi quod haud rarò uſu venit, corpus alicujus hominis laceretur à beſtiis, & in illarum carnem & ſanguinem convertatur, ac nihilominus hac beſtiarum caro non reſurgat, reſurgat tamen nihilominus corpus illius hominis, quod in beſtiarum carnem ſanguinemq; naturali converſione erat mutatum.*

Q. An reſurrectio mortuorũ lumine Naturæ inveſtigari ac Philoſophicis rationibus demonſtrari poſſit.

40. Ex his, quæ hactenus dicta ſunt, facilè apparet, quid reſpondẽdum ſit ad quæſtionem, *an reſurrectio mortuorũ lumine Naturæ inveſtigari ac Philoſophicis rationibus demonſtrari poſſit?* Quidam inter quos Julius Pacius à Beriga JCtus id affirmare non verentur, tum propter rationes à mente humanâ concinnè excogitatas, tum propter dicta quorundam Philoſophorum. Rationes potiores hæ ſunt. 1. *ab hominis & totius univerſi creatione.* Si ratio humana inveſtigare poteſt hominis creationem, quòd ſc. anima & corpus à Deo ſint producta, utiq; etiam inveſtigare poteſt hominis reſuſcitationem, quòd ſc. anima & corpus jam producta & invicem ſeparata à Deo iterum poſſint uniri, quia hoc poſterius includitur in priore tanquam minùs in majore. Si potuit Deus ab initio innumerabiles ſpecies herbarum, arborum & animalium, itemq; hominis corpus ex una eademque terra formare, utique poterit ex eadem terra & ex eiſdem pulveribus, ex quibus compoſitum erat quodlibet corpus hominis, reparare & reformare. 2. *ab animæ appetitione.* Anima, quæ aliquando fuit corpori unita, & potentiam agendi in corpore etiam ſeparata retinet, eſſentialem quandam σχέσιν & inclinationem habet ad corpus. Cùm ergò illa ὁρμὴ καὶ ὄρεξις inclinatio & deſiderium, quo anima utpotè determinata forma appetit ſuum corpus ut determinatam materiam, ſit naturale, veriſimile non eſt, Deum nolle illud deſiderium impleri & perpetuam hanc malle imperfectionem in nobiliſſima ſua creatura, in anima ſcilicet ſeparata, quòd omninò fieret, ſi anima à ſuo corpore perpetuò abjuncta maneret. Tilenus part. 2. diſp. theſ. 17. 3. *à providentia, juſtitia & potentia divina agnitione.* Ratio humana ex nativo lumine & principiis nobiſcum natis, quin & ex creaturarum intuitu agnoſcit eſſe Deum, eundem gerere curam rerum humanarum, eſſe eum juſtiſſimum ac ſcelerum vindicem, bonorum verò operum remuneratorem; eundem eſſe omnipotentem &c. Jam verò providentia divina requirit, ut bonis tandem benè, malis verò malè ſit; ordo divinæ juſtitiæ poſtulat, ut corpus animæ in bonis ac malis operibus inſtrumentum præmiorum ac pœnarum etiam particeps ſit, neceſſe igitur eſt, corpus ex mortuis ſuſcitari, id quod divinæ potentiæ utpote infinitæ factu eſt facilimum. 4. *ex univerſi compoſitione.* In univerſo ſunt tres Naturæ, corporalis tantùm, ſpiritualis tantùm & compoſita ex Naturis utriſque. Hæ ergò omnes ad univerſi complementum requiruntur. Quare cùm Natura corporalis tantùm & Natura ſpiritualis tantùm maneant in æternum, convenit & neceſſe eſt, ut Natura compoſita ab utriſque etiam maneat in æternum. Et quia in humana Natura fit quædam ſeparatio iſtarum duarum Naturarum per mortem, ſequitur, quòd in univerſali & finali retributione, in qua omnia & ſingula cumplehuntur, tota humana Natura redintegrabitur tàm in corpore quàm in anima. Raymund. de Sabunde in Theol. natur. cap. 324. 5. *ab animæ humanæ conditione.* Forma poſt deſtructionem compoſiti ſuperſtes naturaliter requirit materiam, quia ſcilicet non eſt Ens abſolutum & completum, ſed principium. Anima humana eſt forma poſt mortem ſuperſtes. Ergo poſt deſtructionem compoſiti videlicet poſt mortem hominis requirit materiam, quæ eſt proprium ipſius corpus. Confer Dn. Jacob. Martin. lib. 2. exerc. Metaph. 2. p. 533. Ex eodem principio formatur etiam hoc argumentum quod ib. p. 536. ſubjungitur. *Quicquid eſt in ſtatu imperfecto & violento, illud non eſt diuturnum, quia nullum violentum & imperfectum eſt diuturnũ. Sed anima extra corpus conſtituta eſt in ſtatu imperfecto & violento, quia eſt extra ſuum principatum, potentiam, quam in ſe habet, agendi per organa corporea informandi corpus, conſtituendi hominem in ſua ſpecie &c. in actum producere nequit, nec obtinet finem, propter quem eſt creata, neque enim condita eſt, ut conſtitueret ſpeciem perfectam Entis, ſed ut unà cum corpore certum conſtitueret compoſitum videlicet hominem.* E. Hûc referri poteſt, quod docet Thom. p. 1. q. 76. art. 1. reſp. ad 6. & q. 75. art. 7. reſp. ad 3. & in opuſc. 3. c 145. *animam habere naturalem aptitudinem & inclinationem ad corporis ſui unionẽ, quinimò animam corpori unitam eſſe perfectiorẽ quam ab eo ſeparatam,* ut idem diſputat p. 1. q. 89. art. 1. & q. 90. art. 4. & l. 4. ſent. diſt. 43. q. 1. art. 1. 6. *ex fine creationis.* Homo à Deo ad ſempiternã beatitudinem conditus eſt, ut patet ex eo, quod intelligit ac meditatur cœleſtia, mentis acie tranſcendit ſublunaria, contẽplatur æterna &c. Quòd ſi ergò homines huj' finis, ad quem conditi ſunt, debeant fieri participes, neceſſe eſt ut animæ cum corporibus reſuſcitatis iterum uniantur. Non enim ſolus animus eſt homo aut ſolum corpus, ſed quod ex ambobus conficitur.

Alioqui nihil attinebat corporatos condidiſſe homines, ſpiritus ſuffeciſſent nudi, ut in Angelis, ſi corpora ſemel in morte occumbentia nunquam eſſent reſurrectura. Ludovicus Vives de verit. fidei Chriſtianæ lib. 2. cap. 21. p. 170. ubi etiam adducit dictum Athenagoræ Philoſophi Chriſtiani in orat. de reſurrect. *Appetitus æternitatis quoniam toti homini eſt inſitus, fit, ut totus homo immortalis ſit, reddetur ergo corpus luci ac vitæ, & hominem totum nō in alienum uſum Deus retulit, ſed ad actum procreavit Naturæ ſuæ intimum & congruentiſſimum, ut Deum amet, imitetur, fruatur &c. adde quod leges in commune ſunt corpori & animo impoſitæ, jam verò uniuscujusque rei certus eſt finis, hominis nullus quidem certio eſt niſi felicitas homo ergò totus ejus eſt capax & eâ fruetur.* Hûc referri etiam poſſunt ſimilitudines ex Naturæ libro petitæ, quas enumeravimus ſuperiùs. Rationibus addunt *dicta Philoſophorum*. Zoroaſtres univerſalem mortuorum reſurrectionem docebat, ſimiliter & Theopompus Ariſtotelis diſcipulus, quibus ut Æneas Gazæus de immort. inquit, nemo antiquorum contradixit. Camerar. lib. 1. ſucciſiv. oper. c. 97. Morn. de verit. relig. c. 34 p. 564. Ludovicus Vives d. l. hûc accommodat Platonis *μετεμψύχωσιν* ex ſchola Pythagorica ortam, quæ eſt genus quoddam reſurrectionis. Quidam hûc referunt ejusdem Platonis dictum in Phædro: *Ex mortuis reviviſcentes homines fiunt, mortuorum ſuperſunt animæ, atque bonis melius eſt, malis vero pejus.* ἀλλ' ἔϛι τῷ ὄντι καὶ τὸ ἀναβιώσκεσθαι καὶ ἐκ τῶν τεθνεώτων τοὺς ζῶντας γίγνεσθαι καὶ τὰς τῶν τεθνεώτων ψυχὰς εἶναι καὶ μὲν ἀγαθοῖς ἄμεινον εἶναι, τοῖς δὲ κακοῖς κάκιον. Juſtinus lib. 1. cohort. ad Græcos p. 20. *& Platonem & Homerum illi, quæ de reſurrectione eſt, inſtitutioni fidem habuiſſe aſſerit.* Nyſſen. in diſputat. de anim. & reſurr. cum Macrina f. 205. *Qui a noſtra Philoſophia alieni ſunt, in diverſis opinionib. alius aliter ex parte de reſurrectione doctrinam attigerunt, nec planè cum noſtris ſentientes nec penitus ab hujusmodi aberrantes.* Epiph. in ancor. commemorat, *gētes quasdam conſueviſſe ad ſepulchra defunctorū afferre cibū & potū & ad edendū ac bibendum invitaſſe hac voce,* ἀνάστα ὁ δεῖνα φάγε, καὶ πῖθι καὶ εὐφράνθητι, *Heus tu ſurge, bibe & lætare, ut indicarent exiſtimare ſe aliquando mortuos revicturos & reſurrecturos.* Athenagoras in Apolog. pro Chriſt. ſub fin. *Reſurrecturos quidem mortuos non noſtra tantùm aut nova perſuaſio eſt, ſed Philoſophis etiam multis approbata.* Senec. Epiſt. 36. *Deſinunt iſta, non pereunt, etiam mors, quam pertimeſcimus, intermittit vitam, non eripit. Veniet iterum, qui nos in lucem reponet, dies æquo animo debet rediturus exire, obſerva orbem rerum in ſe remeantium. Æſtas abiit, ſed alter illam annus adducet, hyems cecidit, referent illam ſui menſes. Solem nox obruit, ſed ipſam ſtatim dies abiget.* Conjungunt *exempla* reſuſcitatorum ab ipſis Ethnicis celebrata & credita, quamvis pleraque ſint fabuloſa. Caliſthonis filium in vitam à Jove eſſe reductum autumant, tum etiam Pelopem, Alceſtem ab Hercule, ab Æſculapio multos, velut Hippolytum, qui dictus eſt Virbius, Glaucum Minois filium & Pollucem Tyndaridem. Plato Herum quendam Pamphilium revixiſſe ait in extremo de Republ. Plinius ipſe, qui reſurrectionem mortuorum ridet, in lucem rediiſſe tradit plurimos, inter quos numerandus Gabienus Cæſaris claſſiarius fortiſſimus. In bello Siculo à Sext. Pompeio captus, juſſu ejus inciſâ cervice & vix cohærente jacuit in littore totâ die. Deinde cùm adveſperaviſſet, cum gemitu precibusq; congregatâ multitudine petiit, uti Pompejus ad ſe veniret, aut aliquem ex caris mitteret, ſe enim ab inferis remiſſum, habereque quod nunciaret. Miſit plures Pompejus ex amicis, quib. Gabienus dixit: *Inferis Diis placere Pompeii cauſas & partes pias, proinde eventum futurum, quem optaret, hoc ſe nunciare juſſum. Argumentum fore veritatis, quod peractu mandatis protinus expiraturus eſſet,* idque ita evenit. Philoſtratus lib. 3. de vita, ſtudiis, peregrinationibus & moribus Apollonii Tyanæi ſcribit de illo Apollonio, qui tempore Neronis Romæ vixit, *quòd puellam defunctam vitæ reſtituerit,* quod Hieroeli Philoſopho occaſionem præbuit, ut Apollonium Chriſto æquipararet, quem peculiari ſcripto propterea confutavit Euſebius Cæſarienſis. Quod ſi vel maximè hæc ſint ficta & falſa, ſufficit tamen, quòd ab Ethnicis pro veris fuerint credita.

41. Sed hæc omnia nondum à nobis impetrare poſſunt, ut ſtatuamus, reſurrectionem mortuorum eſſe vel Naturâ notam vel Philoſophicis rationib9 apodicticè demonſtrari poſſe. Dicimus igitur 1. ἀμυδρὰν καὶ συγκεχυμένην *confuſam aliquam implicitam* & *generalem*, non autem *diſtinctam, explicitam* & *ſpecialem* hujus dogmatis notitiam ex lumine Naturæ & ex adductis ratiooibus hauriri poſſe; 2. Allata argumenta eſſe *probabilia*, non autem *neceſſaria*; *topica*, non *apodictica*; *veriſimilia*, noo *cogentia*, quippe quæ mulris labefactari poſſunt inſtantiis contrariis. 3. Rationes has pondus quoddam obtinere apud illos, quibus jam antè ex verbo revelato mortuorum reſurrectio cognita eſt ac credita; exigui verò vel etiam nullius planè momenti cenſeri ab illis, qui verbi lumine deſtituti ſolùm rationis lumen vel potiùs tenebras in hiſce myſteriis ſequuntur. 4. Quæ apud gentiles de reſurrectione occurrunt ſimilia duntaxat eſſe cum noſtris non eadem, vel ſi eadem ſunt ex converſatione cum populo Dei vel ex Bibliorum Græcorum V. T. lectione deſumta, qualia κλίμματα Clemens Alexandrinus in libris ſtrom. complura ex Ethnicis adducit. 5. Incertam quandam de reſurrectione opinionem non autem ſtabilem, immotam καὶ ἀμετάπτωτον γνῶσιν, multò minùs ſalvivificam fidem ex ej9modi ratiocinationibus oriri poſſe. 6. Ea, quæ in verbo revelato de hoc articulo traduntur, eſſe omnibus Philoſophicis demonſtrationibus certiora, nituntur enim Dei, qui eſt prima veritas, aſſerentis autoritate. Proinde eum, qui ob ſolam verbi divini aſſertionem reſurrectionem credit, longè certiùs & perfectiùs illam credere, quàm qui philoſophicis argumentis circa eam innititur. 7. Illuſtrationem aliquam hujus articuli ex lumine Naturæ & ſimilitudinibus peti poſſe exemplo Chriſti Joh. 12. v. 24. & Pauli 1. Cor. 15. v. 36. nequaquam verò firmam & immotam probationem.

42. Hanc ſententiam noſtram, quòd ſcilic. mortuorum reſurrectio non cognoſcatur ex lumioe Naturæ, nec per philoſophica argumenta demonſtretur, probamus ſequentibus fundamentis

meotis. 1. *à dogmatis hujus conditione.* Doctrina de reſurrectione mortuorum eſt ſublimis fidei articulus ac myſterium humanæ rationis captũ transſcendens. Fide igitur amplectenda eſt, non autem philoſophicis demonſtrationibus hîc iñitendum. ἡ δὲ πίστις eſt ἐλπιζομένων ὑπόστασις πραγμάτων ὐ βλεπομένων ἔλεγχος. Hebr. 11. v. 1. Ezechiel à Deo interrogatus, an exiſtimet, *arida iſta oſſa ſibi monſtrata eſſe revictura*, ſubmiſsè & humiliter reſpondit, *Domine Deus tu noſti*, Ezech. 37. v. 3. agnoſcit igitur articulum reſurrectionis adeò ſublimen eſſe, ut humani ingenii captum penitùs tranſcendat. Non eſt quod obvertas, *eſſe etiam fidei articulum, quòd ſit Deus, quòd ſit juſtus & bonus, quòd ſcelerum vindex &c. idem tamen non ſolùm ex lumine gratiæ & ex verbo revelato, ſed etiam ex lumine Naturæ & creaturarũ intuitu conſtare.* Eſt n. diſpar ratio. Quidã fidei articuli *Naturâ quodammodo noti ſunt*, & ex rationibus naturalibus demonſtrari poſſunt [quamvis eatenus, quatenus naturaliter ſciuntur ac demonſtrantur, non ſint propriè πιστοὶ ſed γνωστοὶ, non articuli fidei, ſed concluſiones rationis] quidam *verò ſunt puræ fidei* ac *meræ revelationis*. Ad priorem claſſem pertinent enumerata illa doctrinæ de Deo capita, ad poſteriorem verò articulus de reſurrectione mortuorum. Nam quòd ſit Deus, quòd idem ſit juſtus ac bon⁹, illud ex intuitu opificii ab ipſo producti quadantenus cognoſci poteſt, ſed reſurrectionis cauſa & modus humanæ rationi penitùs eſt incognitus ac omnem vim Naturæ tranſcendit. Reſuſcitatio mortuorum eſt tale opus Dei, cujus principia primò ac per ſe non ſunt nota in rerum Natura. *Reſpectu formæ*, quæ eſt conjunctio animę cum corpore ſuſcitato, poteſt reſurrectio quodammodo naturalis dici, quia eſt ſecundùm Naturam hominis, ut anima cum corpore conjungatur, ſed ſi *cauſa efficient & modus* conſiderentur, ea prorſus ſunt ſupra Naturam. 2. *ex articuli hujus oppugnatione.* Athenis erant Philoſophi acutiſſimi, ſed cùm reſurrectionem mortuorum ab Apoſtolo prædicari audirent, *deridebant eum* Act. 17. v. 32. Feſto præſidi eadem videbatur *inſania* Act. 26. v. 24. Juſtin. in orat. ad gentil. & Epiph. in ancor. tradunt, *Græcos omnes & inprimis acutiſſimos reſurrectionis articulo contradixiſſe.* Nec ſolùm extra Eccleſiam, ſed etiam in ipſo viſibilis Eccleſiæ conſortio externo tàm in Vet. quàm N. T. ſemper fuerunt, quibus hæc doctrina abſurda & falſa fuit viſa, ut ex ſuperiori διηγήσει conſtare poteſt. Atqui ſi tàm bellè cum rationis dictamine & judicio congrueret, unde foret contradictio & oppugnatio? certè nullâ aliâ de cauſa articulum in Scripturis ſundatiſſimũ oppugnarunt, quàm quòd cum ratione videretur pugnare ſemel mortuum in vitam iterum revocari. 3. *ex diſcipulorum Chriſti dubitatione.* Chriſti corpus non erat in cinerem ac pulverem redactum, nihilotamen minùs diſcipuli ægrè adduci ac perſuaderi potuêre, ut Chriſtum ex mortuis verè reſurrexiſſe crederent. Mulierum de Chriſti reſorrectione teſtificantium ſermo viſus ipſis fuit λῆρος Luc. 24. v. 11. ac Thomas in hæc prorumpit verba, *Niſi videro veſtigium clavorum &c. non credam.* Joh. 20. v. 25. quinimò cùm Chriſtũ jam præſentem coràm intueretur, adhuc tamen quidam *eorum dubitabant* Matt. 28. v. 17. Quod ſi ergò illi, qui in Chriſti ſchola inſtituti erant reſurrectionem illius, quem Filium Dei eſſe profeſſi fuerant, ductum rationis ſecuti non crediderunt, qui illis eveniet, qui in articulo de noſtrorum corporum reſurrectione eandem velut lucem ac ducem ſequuntur? 4. *ex argumentorum contrariorum enumeratione.* Si remotâ verbi luce ex ſolo atq; unico rationis humanę judicio de mortuorum reſurrectione diſceptetur, majorem ſpeciem & efficaciam apud Philoſophum gentilem obtinebunt argumenta, quæ reſurrectionem impugnant, quàm quæ eandem confirmant. *Quod ſemel interiit, idem numero nunquam redire*, Naturæ eſt decretum, ὅσων δ' ἡ οὐσία φθαρτὴ, ἀνάγκη τῷ εἴδει ἀριθμῷ δὲ μὴ ἀνακάμπτειν ait magnus ille in Philoſophia dictator Ariſtoteles lib. 2. de gener. & corrupt. t. 70. *Quorum corruptibilis eſt ſubſtantia, neceſſe eſt ſpecie, numero autem non reverti.* Ratio eſt manifeſta, *quod enim ſemel interiit, formam amiſit, cùm compoſiti deſtructio ſit formæ prioris expulſio.* At quando corpora noſtra putreſcunt & in cinerem rediguntur, priſtina eorum forma periit. E. non poteſt idem numero corpus in reſurrectione reſtitui. Quod enim idem numero eſſe debet, illius formam nunquam oportet eſſe annihilatam, quia ſi denuò forma producatur de novo, tum non eſt numero eadem, ſed tantùm ſpecie, annihilatum enim eſſe & tamen poſt novam productionem numero idem eſſe, ἀντιφατικῶς ſibi opponuntur. Præterea identitas effectus numerica dependet ex iiſdem numero, cauſis & circumſtantiis, quæ ſi varientur, ipſa quoque effectus identitas tollitur. Idem enim numero non eſt, quod ab alio agente, ex alia materia, alio tempore & loco producitur. Jam verò in corporum reſuſcitatione talis cauſarum & circumſtantiarum variatio continget; revocabuntur n. corpora in vitã im̃ediatè à Deo, cùm priùs mediante parentũ generatione ſint ꝓducta; formabũtur ex terræ pulvere, cùm pri⁹ formata fuerint ex ſemine; reſuſcitabuntur in fine ſeculi, cùm priùs nata fuerint in hac vita; formabũtur in cavernis terræ, cùm formata priùs fuerint in utero materno. Vide uberiorẽ horũ Philoſoph. argument. ex Naturæ principiis ἐξήγησιν ap. D. Meiſn. p. 1. ſobr. Phil. ſect. 4. c. 9. q. 5. & D. Helv. in epiſagm. diſp. Urgent deniq; *multa abſurda*, quæ ex articulo reſurrect. conſequuntur, ſi rationi judiciũ de eo com̃ittere velimus. Ea v. præſtat ſilẽtio involvere, cùm cuivis extra verbi regulã hoc dogma conſideranti promtè occurrant, q̃ ſpecioſè eadẽ ꝓponere atq; urgere. 5. *ex rationũ productarũ conſideratione.* Qui revelato verbo deſtituitur, vel eidẽ fidẽ habere recuſat, non poterit rationib. illis Philoſoph. quæ pro aſtruenda mortuorũ reſurrect. in mediũ adductę ſunt, ad perſuadendũ cogi & convinci. Ad primã reſpondebit, creationem ex nihilo non eſſe ex lumine Naturæ notam, ſed vel mundũ eſſe Deo coæternum, vel ex materia Deo coæterna productũ, ac ſi vel maximè concedatur, in tempore ex nihilo productum eſſe, nondum tamen ex creatione inferri poſſe corporum humanorum reſuſcitationẽ, cùm creatio ſit omnib. omninò creaturis com̃unis, reſuſcitatio a. corpora duntaxat hominum reſpiciat, cùm creationem factã eſſe jamdum conſtet, reſuſcitationem autem futurã nullo efficaci argumento demonſtretur.

Ad ſecundam reſpondebit, ut aliquid fiat nâturaliter non ſufficere, ut illud ſit in appetitu, niſi etiam ſit in poteſtate, reſurrectionem autem non ſubdi potentiæ naturali. Si ad divinam potentiam recurrere velimus, reſpondebit, contradictionem involvere, quod idem numero corpus poſt antegreſſam diſtructionem in reſurrectione ſit redirurum, jam verò, quæ contradictionem includunt, ea non eſſe divinæ potentiæ objecta. Sanè quidam exiſtimant, ad identitatem partium eſſentialium in reſuſcitatis aſtruendam & contradictionem apparentem removendā ſufficere, quod *materia* ſecundùm Philoſophum *non ſit quod neq; quale neq; quantum*, id eſt, quod nulla prorſus actualitas ad intrinſecam ejus Naturam pertineat, ex quo effici putant, non niſi à forma illius vel diverſitatem vel identitatem pendere, ac proinde, quemadmodum in nutritione poſt converſiouem alimenti idem numero eſt animal, quod erat antè, quia ſcilicet in nutritione materia non accipit novā formā, ſicut fit in generatione, ſed alimentum aſſumtum eſt ſub ea forma, quæ priùs extitit: ita quoque in reſurrectione, etiamſi alia aſſumatur materia, non tamen alium ab eo, qui priùs extitit, hominem reſurgere, quippe eadem manente formâ materiam illam informante & actuante. Sed regeret Philoſophus, *ad numericam compoſiti identitatem & formam & materiā numero eandē ac determinatā requi, nec poſſe dici idem numero totum ſeu compoſitum, niſi partes eſſentiales ſint numero eadem, cum qua materiá differant etiam numero differant*. Itemque *inter nutritionem & reſuſcitationem eſſe rationem longè diſparem, cum in illa novum materia incrementum accedat, in hac verò non minùs quàm in prima generatione ipſa materia tota de novo exiſtat, ac proinde terminus nutritionis ſit nova materia quantitas, terminus reſuſcitationis materia ſubſtantia*. Ad tertiam reſpondebit, ad divinam providentiam & juſtitiam defendendam ſufficere, quòd pii teſtimonio conſcientiæ in adverſis fruuntur, impii verò internis furiis torquentur, ac ſi vel maximè poſt mortem quidpiam ſuperſtes manere ſtatuatur, animæ præmia & pœnas diſtribui; animam eſſe hominem, non autem corpus; animæ in compoſito actiones virtutum & vitiorum competere, corpus eſſe duntaxat ejus inſtrumentum, quippe quòd per ſe & in ſe ſenſu ac motu deſtitutum. Sic inſtrumentis architecti pro extructione domus nullum rependitur præmium. Ad quartam reſpondebit, Univerſi complementum continuâ generationis novorum individuorum ſucceſſione conſtare, vel etiam unà cum toto univerſo etiam corpora humana in nihilum eſſe redigenda. Ad quintam & ſextam reſpondebit, dubium adhuc & incertum eſſe, an anima ſit immortalis, & an homo ad immortalitatem fuerit conditus. Oſtendimus enim ſuperiùs, ne quidem animæ immortalitatem extra verbi lucem ſcientificè demonſtrari poſſe. Quidam rationem quintam ſic diluunt. Quod eſt contra Naturam, perpetuum non eſt, ſcilicet quando principia reſtitutionis ejus in rerum Natura ſuperſunt. At ſi funditùs ablata fuerint, reſtitutionem expectandam non eſſe. Sic cæſa arbor inſtauratur, ſi radices fuerint ſuperſtites; ſed ſi illæ penitùs fuerint extirpatæ, perpetua erit exciſio. Quia ergò [inquiunt] anima à corpore ſeparata ſcit principia copulationis non extare in Natura, ideò ejus deſiderio non afficitur, cùm electio voluntatis ad impoſſibilia minimè feratur. Teſtimoniis gentilium opponet alia ſexcenta, quæ reſurrectionem penitùs evertunt. Conſtat enim ex Patribus, pleroſque gentiles reſurrectionem non ſolùm negaſſe, ſed *etiam profanitatis ſuæ teſtimonia in ſepulchrorum inſcriptionibus extare voluiſſe*, cujus rei exempla adducit Camerarius part. 1. ſucciſ. oper. cap. 97. *Ut carnis reſtitutio negetur, de una omnium Philoſophorum ſchola ſumitur*, ait Tertullianus de præſcript. cap. 7. *6. Ex Patrum teſtificatione*. Athanaſius in libro de incarnat. *Verbi ejusque corporali ad nos adventu inquit, Græcis nullâ ratione in mentem venire potuiſſe, quod corpus poſt mortem denuò exiſtat*. Lactantius lib. 7. div. Inſtit. c. 23. *Nemo quærat à nobis, quemadmodum fieri poſſit* [reſurrectio] *neq; n. divinorum operum poteſt reddi ratio, ſed ſi à principio Deus hominē neſcio quo inenarrabili modo inſtituit, credamus ab eodē reſtitui veterē poſſe, qui novum fecit*. Aug. in enarr. Pſal. 88. *In nulla re ſic contradicitur fidei Chriſtianæ, quàm in reſurrectione carnis*. Gregorius homil. 20. in Ezech. poſtquam de reſurrectione multa dixiſſet, tandem ſic concludit: *Divina virtutis myſteria, quæ comprehendi non poſſunt, non intellectu diſcutienda ſunt, ſed fide veneranda, quia quicquid ratione hominis comprehendi poteſt, mirum jam eſſe non poteſt, ſed ſola eſt in miraculis ratio potentia facientis*. Theophylactus in capite 3. Epiſtol. ad Philipp. reſurrectionem *ex ſola fide probari* agnoſcit. Confer ea, quæ in principio hujus tractatus §. 1. ſunt allata. Atque hæc de τοῦ ὅτι, quòd ſcilicet certò futura ſit univerſalis omnium hominum reſurrectio, & quibus argumentis ea demonſtrari poſſit, dicta ſufficiant, reſtat, ut ad cauſas ejuſdem explicandas deſcendamus.

CAP. III.

De cauſa efficiente Reſurrectionis.

43. *Cauſa efficiens principalis* reſurrectionis eſt unus ac ſolus verus Deus, *Pater, Filius & Spiritus ſanctus*, quod probatur 1. *ex dictis Scripturæ*, tum *generalibus*, quæ toti Trinitati reſuſcitationis opus tribuunt, tum *ſpecialibus*, quæ diſtinctam *Patris, Filii* ac *Spiritus S.* mentionem faciunt. Dicta generalia hæc ſunt. Exod. 3. v. 6. *Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac & Deus Jacob*, i. e. ego qui ſum unus ac ſolus verus Deus, Pater, Filius & Spiritus S. qui cum majoribus veſtris fœdus gratiæ inii, etiamnum poſt mortem ſanctorum Patriarcharum ſum ipſorum Deus, quos etiam conſtituto tempore in vitam revocabo & ad cœleſtem gloriam eorum corpora animabus adhuc viventibus unita transferam, [hanc enim eſſe divini illius oraculi ſententiam docet Chriſtus Matth. 22. v. 32. Marc. 12. v. 26. Luc. 20. v. 38.] Pſ. 34. v. 21. *Cuſtodit Dominus omnia oſſa piorum, unum ex illis non peribit*. Pſal. 68. v. 21. *Deus eſt nobis Deus ad ſalutes & Domino Deo ſunt exitus mortis*. Eſa. 25. verſ. 8. *abſorbebit Deus mortem in ſempiternum*. Ezech. 37. v. 12. *ego aperiam tumulos veſtros, inquit Dominus*. Oſe. 6. v. 2. *Dominus vivificabit nos poſt* *Cauſa efficiens principalis Reſurrectionis.*

duos

duos dies & in tertia vivemus corã illo. c.13. v.14. *ego Dominus à morte redimam eos.* 2. Macc.7.v.9 *Rex mundi in æternam reſurrectionem vitæ nos ſuſcitabit.* v.14. *à Deo reſuſcitandi ſumus.* v.23. *Deus ſpiritum & vitam vobis reddet.* Rom.4.v. 17. *Deus vivificat mortuos.* 2. Cor. 1. v.9. *Deus ſuſcitat mortuos.* Repetimus igitur h. l. regulam ab Auguſtino tract.110. in Joh.& aliis veteribus traditam. *Opera Trinitatis ad extra ſunt indivi-ſa,* i.e. omnib. trib. Deitatis perſonis communia. Jam v. reſuſcitatio mortuorum eſt opus ad extra. E. Dicta ſpecialia in tres referri poſſunt claſſes. Quædam n. loquuntur de *Patre,* quædam de *Filio,* quædam de *Spiritu S.* De Patre in præcedentib. dictis generalibus ſermonem eſſe nemo unquam dubitavit, in ſpecie hûc referri poſſunt ſequentia dicta. Rom.8.v.11. *qui ſuſcitavit Jeſum à mortuis, vivificabit etiam mortalia corpora veſtra.* 1.Cor.6.v.14. *Deus & Dominum ſuſcitavit, & nos ſuſcitabit per virtutem ſuam,* id eſt, fi-

1\. Pater. ut Pater cœleſtis Jeſum Filium ſuum ex mortuis ſuſcitavit, ſic & nos aliquando ex morte revocabit. 2.Cor.4.v.14. *Qui ſuſcitavit Jeſum, idem & nos per Jeſum ſuſcitabit.* Eph.2.v.6. *conreſuſcitavit nos Deus in & cum Chriſto.* 1. Theſſ. 4. v.14. *Deus eos qui dormierunt per Jeſum adducet cum eo.* 1. Tim.6. v.13. *præcipio tibi in conſpectu Dei, qui vivificat omnia.* Quidam hûc referunt dictum Chriſti Johan.5.v.21. *Sicut Pater ſuſcitat mortuos & vivificat: ſic & Filius quos vult, vivificat.* Sed propriè & principaliter ibi agitur non de reſuſcitat. corporis ad vitã natural. ſed de reſuſcitat. animæ ad vitam ſpiritual. ut ex ſerie cõtextus eſt manifeſtum, conſequenter tamen ad reſurrectionem illud applicari poſſe non negamus, idem n. q in hac vita credentes ſuſcitat ad vitam ſpiritualem, eoſdem in die noviſſimo ex terræ pulvere ſuſcitabit ad vitam æternam.

44\. De *Filio* ſecundâ Trinitatis perſona hæc

2\. Filius. loquuntur dicta. Job.19.v.25. *Scio,* quod גאלי *Redemtor meus vivit, & in noviſſimo ſuper pulverem me ſtatuet,* ita enim verbum יקום in ſignificatione tranſitiva Luther. vertit. Chriſtus a. eſt noſter ille Goël, qui carnis ppinquitate & conſanguinitate nobis conjunctus precio interpoſito nos redemit, qualem redemtorem hoc nomine propriè denotari monuimus ſuperiùs. Joh.5.v.21. *Filius, quos vult, vivificat.* v.28. *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem Filii hominis.* v.29. *& procedent, qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ, qui a. mala egerunt, in reſurrectionem judicii.* Joh.6.v.39.40 44.54. *Ego reſuſcitabo eum in die noviſſimo.* Joh. 11.v.25. *Ego ſum reſurrectio & vita.* Act.3. v.15. Chriſtus vocatur ἀρχηγὸς τῆς ζωῆς, & c.17. v.31. dicitur, quòd *Pater conſtituerit per ipſum judicare univerſam terram.* At qui conſtitutus eſt judex mortuorum, is etiam ex terræ pulvere mortuos ſuſcitabit. Phil.3.v.21. *Chriſtus transfigurabit corpus noſtrum humile, ut conforme illud reddat corpori ſuo glorioſo.* Ap.1.v.18. dicit Chriſtus. *Ego habeo claves mortis.* Notandum autem 1. Chriſtum in hoc opere nõ tantùm ſecundùm divinam, ſed etiam ſecundùm humanam Naturam agere. 1. quia carnem in perſonæ ſuæ unitatem aſſumſit, ut ergò non exiſtit δίχα σαρκὸς, ita quoq; nõ agit abſq; carne. 2. Reſuſcitatio mortuorum pertinet ad officium Chriſti Regium, quos n. in hac vita ad conſortium regni ſui vocavit, eos divina virtute ſuâ ex mortuis in vitam revocabit, ut in cœleſti gloria cum ipſo vivant. Jam v. ea, quæ ad officium pertinent, in illis agit utraq; Natura cum cõmunicatione alterius, q cujusq; proprium. 3. Scriptura notanter mentionem facit Naturę hum. in hoc reſuſcitationis opere Joh.5.v.27. *Pater dedit poteſtatem faciendi judicium Filio, quia Filius hominis eſt.* v. 28. *nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocẽ ejus.* Quemadmodum poteſtas faciendi judicium data eſt Chriſto, quatenus eſt Filius hominis: ita quoque poteſtas reſuſcitandi mortuos ipſi data eſt, quatenus eſt Filius hominis, i.e. ſecundùm humanã Naturam, unde etiam ipſius vox eſt vivifica, q̃ defuncti in monumentis audiẽt & vivent 1.Cor. 15.v.21. *per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum.* v.22. *ſicut in Adamo omnes moriuntur, ita in Chriſto omnes vivificabuntur.* Quòd ſi in dicto Apoſtolico ab appellatione ἀνθρώπου excludas Chriſti humanitatem non recto talo ſtabit oppoſitio Apoſt. quia *hominem homini, primum Adamũ ſecundo ἀντιθετικῶς* opponit. Quidam hûc referunt dictum Apoſtoli 1. Theſſ.4.v.16. ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου, ubi per *Archangelum* intelligunt ipſum Chriſtum voce ſuâ mortuos excitaturum, quâ de re infrà pleniùs. 4. Secundùm humanam Naturam Chriſto data eſt *poteſtas omnis carnis* Joh.17. v.2. *omnis poteſtas in cœlo & in terra* Matth.28.v.18. *vis vivificandi* Joh.6.v.51. ἐνέργεια, *quâ poteſt ſibi ſubjicere omnia.* Phil.3.v.21. conſtitutus eſt *Dominus vivorum ac mortuorũ* Rom.14.v.9. *autor vitæ* Act. 3.v.15. utiq; ergò in humana natura & per humanam Naturam utpote divinis ἐξοχαῖς ditatam reſuſcitationis opus perficiet. 5. In præludiis univerſalis reſurrectionis, h.e. in particularibus reſuſcitatorũ exemplis Chriſtus & vocis & tactus organo uſus eſt, ut aſſumtam Naturam hum. ab hoc opere minimè ſequeſtrandã eſſe doceret. Matt.9.v.25. apprehendit manum filiæ Jairi & dicit, *Puella ſurge.* Luc.7.v.14. tangit loculum & ait, *adoleſcens tibi dico ſurge.* Joh.11.v.43. voce magnâ clamat, *Lazare veni foràs.* Theoph. in c. 7. Luc. *Non verbo tantùm miracula operatur, ſed & loculum attingit, ut diſcamus, quòd corpus ejus eſt vitæ corpus. Quia n. caro propria Verbi facta eſt omnia vivificantis, ideò & ipſa eſt vivifica & mortem corruptionemq; tollit.* Similia occurrunt apud Cyr. l.4. in Joh. c.23. Ex quib. omnib. manifeſtum, q Chriſto etiam ut homini opus reſuſcitationis ac vivificationis mortuorum tribuendum ſit, quòd contra Danæum in lib. adv. Chemn. p.118. Bezam in Coll. Mompelg. p.335. Polanum l.6. ſyntagm. c.66. p.515. & alios Calvinianos non ſine Chriſti contumelia id negantes ex enumeratis fundamentis firmiter probatur. Tribuitur a. Chriſto homini mortuorum reſuſcitatio 1. *ppter hypoſtaticã communicationẽ* aſſumtæ Nat. hum. factã. 2. *ppter potentiã reſuſcitãdi* ſecũdũ carn. ipſi in tempore datã. 3. *ppter exaltationẽ & gloriã,* ad q̃ aſſumtã carn. ex Scrip. oovim9 evectã. 4. *propter victoriã* ex morte reportatã. 5. *ppter virtutẽ reſurgẽdi* ipſi᷒ morte & reſurrectione nobis partam. 6. *ppter vocẽ ipſius vivificã,* ut ſic & *meriti* & *efficaciæ* ratione ipſi ut homini reſuſcitatio tribui debeat. Non a. cum Bucano in loc.37. p.418. ſtatuendum vel loquẽdũ, q Chriſt᷒ ſit ἐνεργὸς reſuſcitationis, quia id,

quod

quod in reſuſcitatione agit, eſt una tribus perſonis communis Deitas, trium igitur perſonarū ut una eſt eſſentia, una potentia, ita quoque una & æqualis operatio. Notandum & illud 2. Chriſtum oon ſolùm eſſe cauſam *efficientem*, ſed etiam *meritoriam & exemplarem* noſtræ reſurrectionis. De cauſa *meritoria* paulò pòſt diſſeremus pleniùs, de cauſa *exemplari* h.l. notandum, quòd à quibuſdam duplex ſtatuatur. Una, in qua res cognoſcitur & ordinatur. Altera, in qua res inchoatur, ita ut ad ejus exemplum & ὑπόδειγμα reſpiciatur. Priorem modum Chriſtus ſecundùm divinam Naturam; poſteriorem ſecundùm humanam competere ſtatuūt, ipſius enim reſurrectio eſt non ſolùm exemplum, ſed etiam initium noſtrę reſurrectionis in ipſo tanquam capite noſtro inchoatæ. Eph. 2. v. 6.

3. *Spiritus ſanctus.* 45. De *Spiritu S.* hæc loquuntur dicta. Ezech. 37. v. 14. *Dabo vobis Spiritum meum in vobis & vivetis.*. Non intelligitur duntaxat Spiritus creatus, ventus ſc. ut v. 9. vel anima, ut v. 10. qui mediante venti afflatu corporibus animæ ſunt redditæ, ſed Spiritus increatus tertia ſc. Trinitatis perſona reſuſcitationis opifex unà cum Patre & Filio in hoe opere efficaciter agens, ut conſtat ex loco Apoſtolico Rom. 8. v. 11. *Si Spiritus ejus, qui ſuſcitavit Jeſum à mortuis, habitat in vobis, is qui ſuſcitavit Chriſtum à mortuis, vivificabit & mortalia corpora veſtra propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis*, quæ eſt conſequentia omnium dulciſſima. Deus excitavit Chriſtum à mortuis. Spiritos Dei vivificans in vobis habitat. E. & veſtra corpora per Spititum vivificantem à mortuis excitabuntur. Quidam addunt locum Pſal. 104. v. 30. *Emittens Spiritum tuum & creabuntur, & renovabis faciem terra.* Sed propriè ibi agitur de annua terræ renovatione. In Symbolo Niceno dicitur. *Credo in Spiritum ſanctum & vivificantem.*

46. 2. *Ex rationib. 1. à Chriſti reſurrectione.* Qui Chriſtum ex mortuis ſuſcitavit, idem etiam nos ex terrę pulvere aliquando ſuſcitabit. Ratio pendet ex arctiſſima connexiooe inter reſurrectionem Chriſti & noſtram. At Deus Chriſtum ex mortuis ſuſcitavit Act. 2. v. 24. & 32. c 3. v. 15. c. 4. v. 10. c. 5. v. 30. c. 10. v. 40. c. 13. v. 30. 34. & 37 Rom. 4. v. 24. c. 6. v. 4. c. 8. v. 11. 1. Cor. 6. v. 14. 2. Cor. 4. v. 14. Eph. 1. v. 20. c. 2. v. 6. Heb. 13. v. 20. ubi ne qois nomine Dei ſolum Patrem primam perſonam, cujus in quibusdam dictis fit expreſſa mentio, excluſo Filio & Spiritu S. intelligat, conjungenda ſunt illa Scripturæ dicta, in quib. Chriſtus ſibiipſi tribuit corporis ſui reſuſcitationem. Joh. 2. v. 19. *Solvite templum hoc & in tribus diebus excitabo illud.* v. 21. *loquebatur autē de templo corporis ſui.* Joh. 10. v. 17. *ego pono animam meam ut iterum ſumam eam.* v. 18. *nemo tollit eam à me, ſed ego pono eam à meipſo, poteſtatem habeo ponendi eam & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam*, ac urgendum eſt dictum Chtiſti Joh. 5. v. 19. *quæcunq; Pater facit* ταῦτα καὶ ὁμοίως *eadem etiam ſimiliter facit Filius.* v. 23. *ut omnes honorificent Filium ſicut honorificant Patrem.* E. etiam Deus, i. e. verus & unus ille Deus, qui eſt Pater, Filius & Spiritus S. ex terræ pulvere aliquando nos ſuſcitabit. 2. *ex operis hujus conditione.* Reſuſcitatio mortuorum eſt opus infinitæ virtutis ac potentiæ, ergò etiam ſolius veri Dei proprium. Antecedens patet ex illis Scripturæ dictis, quæ in opere reſurrectionis divinæ virtutis expreſſam mentionem faciunt, eo ipſo namque innuitur ad illud divinam, i. e. infinitam virtutem requiri. Ezech. 37. v. 6. *ego dabo vobis Spiritum & vivetis & ſcietis, quia ego Dominus*, i. e. ex opere reſuſcitationis divina mea virtus, poteſtas ac majeſtas agnoſcetur. Rom. 6. v. 4. *Chriſtus à mortuis reſurrexit per gloriam Patris*, i. e. per glorioſam Patris potentiam. 1. Cor. 6. v. 14. *Deus & Dominum ſuſcitavit & nos ſuſcitabit* διὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Eph. 1. v. 19. mirâ ac divinâ verborum maximè emphaticorum copiâ docet Apoſtolus, quòd Deus in Chriſti reſurrectione τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς δυνάμεως αὐτοῦ καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ κράτους τῆς ἰσχύος αὐτοῦ ἐνήργησεν. Phil. 3. v. 21. *Chriſtus reformabit corpus noſtrum humile, ut conforme fiat corpori ipſius glorioſo*, κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ δύνασθαι αὐτὸν καὶ ὑποτάξαι ἑαυτῷ τὰ πάντα. Hanc virtutia divinæ in reſuſcitatione efficaciter agētia ignorantiam exprobrat Chriſtus Sadducæis Matth. 22. v. 29. Marc. 12. v. 14. 3. *ex reſuſcitationis cum primæva creatione collatione.* Qui in prima creatione omnia ex nihilo condidit, & ex limo terræ corpua hominis formavit, idem etiam defunctorū corpora ex terrę pulvere reformabit. Sed ſolus ac unus verus Deus omnia ex nihilo condidit & ex limo terræ corpus primi hominis formavit. Ergò. Major probatur ex illis Scripturæ dictis, in quibus hæc opera Dei conjunguntur, ut ab eadē virtute, divina ſc. & infinita eadem proficiſci ſignificetur. 2. Macc. 7. v. 23. *Mundi cōditor, qui formavit hominis nativitatem & omnium invenit generationem, Spiritum & vitam æternam iterum dat cum miſericordia.* Rom. 4. v. 17. *Deus vivificat mortuos & vocat ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt.* Varię quidem loci illius Apoſtolici proferuntur explicationes, ſed ſimpliciſſima eſt ea, qua ſtatuitur articulum creationis & reſuſcitationis conjungi. Aſſumtum conſtat ex omnibus Scripturæ dictis, quæ de creatione loquuntor, ea enim nuſpiam alteri quàm ſoli vero Deo tribuitur. Qui ergò in prima creatione *dixit & omnia facta ſunt* Gen. 1. v. 3. & ſeqq. Judith. 16. v. 17. Pſal. 33. v. 9. idem etiam in reſuſcitatione dicet, & omnes homines reſurgent. Pſ. 50. v. 4. Joh. 5. v. 28. unde Apoſtolus reſurrectionis articulum tractana ad primævam primi hominis creationem nos revoeat 1. Cor. 15. v. 46. Auguſt. tract. 49. in Joh. *Plus eſt creare quam reſuſcitare homines & Chriſtus facit utrumq;.* Confer ea, quæ de collatione primævæ creationis & ſecuturæ univerſalis reſuſcitationis ex Patribus adduximus ſuperiùs §. 22. 4. *ex operis hujus cum vita & morte hominis comparatione.* Qui unicuiq; homini dat animam & corpus, qui eſt vitæ & mortis Dominus, qui cujuslibet noſtrûm corpus in utero format, idem etiā corpus ex terræ pulvere ſuſcitabit, prędam ex faucib. mortis eripiet & animas cum corporib. reſuſcitatis iterum uniet, cùm utrumque ejusdem ſit virtutis, operis & artificii. Sed priùs nonniſi ſoli vero Deo competit. Job. 10. v. 8. *Manus tuæ plaſmaverunt me & fecerunt me totū in circuitu.* v. 9. *memento, quòd ſicut lutum feceris me & in pulverem reduces me &c.* Pſalm. 90. v. 3. *Convertis hominem in contritionem, & dicis revertimini filii hominum.* Sir. 17. v. 2. *Deus convertit hominem in terrā.* Eſ. 64. v. 8. *Tu Domine Pater noſter es, nos v. lutū & fictor noſter tu & opa*

manuum

manuum tuarum omnes nos.2.Macc.7.v.22.*neſcio*,inquit mater Maccabæorum fratrum ad filios,*qualiter in utero meo apparuiſtis,neque enim ego ſpiritum & animam donavi vobis & vitam & ſingulorum membra non ego ipſa compegi.* v. 23. *ſed mundi creator vobis Spiritum cum miſericordia reddet.* Act. 17. v.28. *in ipſo vivimus,movemur & ſumus.* E.etiam poſterius videlicet mortuorum reſuſcitatio eſt ſolius veri Dei propriũ opus,ut ſic ejuſdem ſit ἀνάκτισις καὶ ἀνάπλασις, cujus eſt κτίσις καὶ πλάσις,ut pii veteres loquuntur. 5.*ex creaturarum conſervatione*.Qui creaturas omnes conſervat,ſpecies propagat,dat unicuique Enti corporeo proprium ſuum corpus,is etiam corpora mortuorum hominum in vitam revocabit & omnia individua ad ſpeciem humanam pertinentia ex terræ pulvere ſuſcitabit.Sed ſolus Deus creaturas omnes conſervat, ſpecies propagat,dat unicuique Enti corporeo proprium ſuum corpus. Joh.5.v.17.1.Cor. 8. v.6. cap.15.v.39.Col.1.v.16. Hebr.1.v.3.&c.E. etiam ſolus Deus corpora mortuorum hominum in vitam revocabit & individua omnia ad ſpeciem humanam pertinentia ex terræ pulvere ſuſcitabit. Eò deducit nos Apoſtolus,quando reſurrectionis articulum pertractans 1.Cor. 15.v.38.&39.dicit: *Quod ſeminas, non corpus quod futurum eſt ſeminas,ſed nudum granum,puta tritici aut alicujus cæterorum, Deus autem dat illi corpus, ſicut voluit & unicuique ſeminum proprium corpus*,id eſt, qui poteſt unicuique ſemini proprium dare corpus,idem etiam in noviſſimo die corpora noſtra ex terræ pulvere producere poterit. Hebræi dicunt,*quatuor rerum apertiones ſive claves eſſe in manu Dei pluviæ, ſepulchrorum, uteri & victus.*

Poriſma. Nullum poſſe ſeipſũ propriâ virtute reſuſcitare.

47. Poriſma hujus aſſertionis de cauſa efficiente principali reſurrectionis eſt illud, quòd *nullus hominum propriâ virtute ac propriis viribus ſeipſum ſuſcitare queat.* Quòd enim Spir.S. ſoli vero Deo tanquam propriũ aſſignat, quod eſt opus infinitæ virtutis,quod ejuſdẽ cum primæva creatione eſt dignitatis, quod diſertè hominibus denegatur, illud non poteſt homini vel ulli creaturæ tribui. Reſuſcitationem ex mortuis Sp. S. ſoli vero Deo tanquam proprium opus aſſignat, eadem eſt opus infinitæ virtutis & ejuſdẽ cum primæva creatione dignitatis,ut ex dictis conſtat,ac diſertè hominibus ejus ἐνέργεια denegatur. Pſal. 49. v. 8. *Fratrem non redimendo redimet quiſquam* [à morte] E. reſuſcitatio ex mortuis non poteſt homini vel ulli creaturæ tribui. Cave tamen cum Photinianis hoc cò referas, quòd *nec Chriſtus ſeipſum à morte ſuſcitare potuerit*, diſp. de unig. Filii exiſt. adv. Socin. in Eraſmum Johannes p.117. Catech. Racov.c. 11.p.312. Enidinus in detorſione dicti Joh. 2. v. 19. Oſtorod. lib.2. contr. Tradel. cap.10.p.176. Schmaltz. de divin. Chriſti cap.13.&c. Eſt enim hîc ratio longè diſpar inter Chriſtum & homines reliquos. 1.Chriſtus non eſt ψιλὸς ἄνθρωπος, ſicut omnes reliqui homines, ſed unus verus cum Patre & Spiritu ſancto Deus,ut ſuo loco evidentibus argumentis demonſtratur.

An Chriſtus ſeipſũ ſuſcitaverit.

2. Humana Chriſti Natura in ipſam hypoſtaſin λόγου eſt evecta ac proinde à corporis ſui reſuſcitatione Chriſtus ut homo excludi nequit. Conſideratur enim Natura Chriſti humana vel ſecundùm divinitatis perſonaliter ſibi unitæ & cum tota plenitudine in aſſumto corpore habitantis virtutem,& ſic Chriſtus ut homo ſeipſum ſuſcitavit, vel ſecundùm rationem Naturæ creatæ,& ſic non potuit efficere,ut corpus & anima ad ſe invicem redirent. 3. Chriſtus ſibiipſi diſertis verbis tribuit, quòd *poteſtatem habeat ponendi animam ſuam à ſeipſo, & iterum eam ſumendi* Joh.10. verſ.17. quòd excitare *poſſit corporis ſui templum* Joh.2.v.19.ubi per τὸ ἐγείρειν *efficacem operationem & actionem* intelligendam eſſe patet ex connexione. Chriſtus enim quæſitus, quo miraculo probaret,ſe habere poteſtatem reformandi templum, reſpondit,ſe templũ corporis ſui ex morte excitare & reparare poſſe,ex uno igitur poteſtatis divinæ effecto, alterum concludit. Quæ contra hæc dicta Photiniani excipiunt,ad illa reſponſũ fuit tract. de Deo Patre & Filio §.95.& ſeqq. 4. Chriſtus propria poteſtate alios mortuos ſuſcitavit Joh.5.v.19.*Suſcitavit quos vult*,cur ergò non potuiſſet etiam ſeipſum ſuſcitare. 5. Chriſto *Pater dedit vitam habere in ſeipſo* Joh. 5. v. 26. unde etiam eſt ipſa *reſurrectio & vita*. Joh. 11. v. 25. *autor vitæ* Act. 3.v.15. eccur igitur non potuiſſet ſeipſum ſuſcitare? 6. *Quæ Pater agit*, ταῦτα καὶ ὁμοίως *eadem ſimiliter facit & Filius* Joh.5.v.19. Quare cum Pater divina virtute Chriſtum ſuſcitaverit, utique eâdem virtute Chriſtus ſuſcitavit ſeipſum. 7.De Chriſto dicitur,quod ut *mortificatus ſuit carne,ita quoque* ζωοποιηθεὶς *vivificatus fuerit Spiritu* 1.Pet.3.v.18. ut ergò per carnem intelligitur propria ipſius caro,in qua paſſus & mortuus: ita per Spiritum vi oppoſitionis intelligendus proprius ejus Spiritus, i.e. divina ejus Natura, unde etiam in reſurrectione ſua & per *reſurrectionem ſuam demonſtratus ſuit Filius DEI in virtute* Rom. 1. v. 4.

48. Quæ in contrarium à Photinianis proferuntur,ex hactenus dictis facilè explicari poſſunt. 1. *Ex Patri attributa reſuſcitatione Scriptura paſſim illud Deo Patri tribuit, quòd Filium ſuum ex mortuis excitaverit* Act.5.v.30.31. Rom. 4.v.24. c.8.v.11. *unde idipſum tanquam proprium Patri tribuitur,qui omiſſo etiam Dei nomine quandoque ſic deſcribitur,quod ſit is, qui Jeſum à mortuis excitavit.* Reſp.1. Ex ſubordinatis nõ ſunt facienda pugnantia,nec quæ in articulis fidei conjunguntur,ſibi invicem opponi debent, qui paralogiſmus ut hæreticis aliis, ita quoque Photinianis perquam familiaris eſt. Utrumque Scriptura aſſerit.utrumq; nobis piè credendum proponit,quòd Pater Filium ſuum ex mortuis excitaverit,& quòd Filius propriâ virtute reſurrexerit. 2. Quemadmodum igitur utrumque optimâ ratione ſimul conſiſtit, quòd *Pater tradiderit Filium pro nobis in mortem* Rom. 8.v.32. & quòd Filius *ſeipſum tradiderit* Galat.2.v.20. quòd *Pater in Filio manens fecerit miracula* Joh. 14.v.10.& quòd *Filius miracula fecerit* Act.10. verſ.38.quòd *Pater unxerit Chriſtum Spiritu & virtute* ibid. & quòd *Filius ſeipſum unxerit ac Spiritus S. ſuper ipſum deſcenderit ac manſerit*. Matth.3.v.16. Marc.1. v. 10. quòd Pater ipſum *collocaverit ad dextram ſuam* Epheſ.1.verſ.21.& quòd ipſe Filius *conſederit ad Dei dextram* Marc. 16. verſ. 19. quòd Pater *ſubjecerit hoſtes pedibus* Chriſti Pſal.110.v.1. & quòd *Filius ipſe ſibiipſi eos ſubjecerit* 1.Cor.15.v.25. ita quoque optima ratione hæc duo ſimul conſiſtunt, quòd Pater

ſurgit & perdurat in filio, quorum autor fuit Florinus ſub Commodo Imperatore & Sotere Pontifice ſub annum Chriſti 182. teſte Euſebio lib. 5. Hiſtor. cap. 15.** 9. *Valentinus* Tertull. de præſcr. cap. 33. adverſ. Valentin. cap. 32. Cyprian. in ſymbol. p. 385. Epiphan. hęreſ. 31. p. 79. Philaſtr. de hæreſ. in Valent. Auguſtin. hæreſ. 11. 10. *Secundus, Epiphanes, Iſidorus* inter hæreſiarchas ab Epiphanio numerati hæreſ. 32. Damaſcen. de hæreſ. 11. *Marcus Magus.* Tertullian. de præſcript. cap. 50. Epiphan. hæreſ. 34. Auguſtin. hęreſ. 34. Damaſcen. de hæreſ. 12. *Ophitæ.* Tertullian. de præſcript. cap. 47. 13. *Cajani* Epiphan. hæreſ. 38. Auguſtin. hæreſ. 18. Damaſcen. de hæreſ. 14. *Sethiani* Danæus in comm. Auguſt. de hæreſib. hæreſ. 19. ** *Symmachiani* ſub annum Domini 273. negabant futurum judicium & carnis reſurrectionem.** 15. *Archontici* Epiphan. hæreſ. 40. Auguſt. hæreſ. 20. Damaſceo. de hæreſ. 16. *Cerdoniani* Tertullian. de præſcript. cap. 51. Epiphan. hæreſ. 41. Auguſtin. hæreſ. 21. 17. *Marcionita* Irenæus lib. 1. cap. 29. p. 83. Tertullian. de præſcript. cap. 33. Epiphan. hæreſ. 42. p. 135. 18. *Lucianus.* Epiphan. hæreſ. 43. Theodoret. libr. 1. hæret. fabul. 19. *Apelles.* Tertullian. de præſcript. cap. 51. de reſurrect. carn. cap. 2. Epiphan. hæreſ. 44. p. 167. Philaſtr. de hæreſ. in Apelle. Auguſt. hæreſ. 23. 20. *Severus.* Epiphan. hæreſ. 45. Auguſt. hæreſ. 24. Damaſc. de hæreſ. Iſidor. lib. 8. origin. cap. 5. Platina in vit. Pontificis Pii I. 21. *Origeniani.* Epiph. hæreſ. 63. Auguſt. de hæreſ. cap. 24. 22. *Seleuciani* vel *Hermiani.* Philaſtr. hæreſ. 55. Auguſt. de hæreſ. cap. 59. 23. *Manichæi.* Epiph. in hæreſ. Manich. p. 301. Philaſtr. in Manich. hæreſ. 61 Auguſt. de hęreſ. hær. 46. de fid. contr. Manich. cap. 39. lib. 4. contr. Fauſt. cap. 16. circa fin. lib. 5 contr. eund. cap. 10. Nicet. Choniat. lib. 4. orth. fid. cap. 11. Theodoret. de hæret. fab. 24. *Hieracitæ.* Epiph. hæreſ. 67. p. 303. in ancor. p. 504. Auguſt. hæreſ. 47. Nicet. d. l. cap. 34. Damaſc. de hæreſ. 25. *Adverſarius legis & Prophetarum,* cõtra quem ſcripſit Auguſt. lib. 2. cap. 6. 26. *Priſcillianiſta* apud Leonem Epiſt. 93. cap. 8. & 12. 27. Tempore Theodoſii in Eccleſia Conſtantinop. de mortuorũ reſurrectione ingens diſputatio incidit, & populo maxima inceſſit concertatio. Quidam *enim una cum Sadducæis reſurrectionem prorſus non eſſe opinati ſunt, quidam a. ægrè quidem, ſed crediderunt tamen defunctos excitatum iri apertis & irrefragabilib. ſacrarum literarum teſtimoniis adducti, aliò tamen prorſus & mutato corpore &c.* Niceph. lib. 14. Hiſtor. Eccl. cap. 45. in princ. 28. De *Johanne XXIII.* Pontifice Rom. referunt Acta Concilii Coſtantienſis, quòd *Diabolo ſuadente pertinaciter crediderit, animam hominis cum corpore humano mori & extingui ad inſtar animalium brutorum, ac mortuum ſemel etiam in noviſſimo die minimè reſurrecturum.* Panormitan. ſcribit, *multos Pontifices ejusmodi vitam agere, ut veriſimile non ſit illos vel reſurrectionem mortuor. vel vitam æternam credere.* B. Luther. in explic. 1. Cor. 15. cap. quę extat tom. 6. Jen. Germ. p. 224. b. Bapſt/ Cardinäl/ vnd dergleichen groſſe Leuthe/ ſonderlich in Welſchlanden ſind auch feine/ weiſe/ vernünfftige/ gelehrte Leuthe/ aber ſind drey darunter/ die dieſen Articul ernſtlich glauben/ ſo iſt es viel. 29. *Libertini* reſurrectionem irrident, & dicta Scripturæ, quæ de ea tractant, tantùm ad animos referunt, teſte P. Martyrè claſſ. 3. Loc. comm. cap. 15. nu. 4. Interrogati enim, *quomodo reſurrectionem intelligant,* nempe inquiunt, *ut homo ſciat, animam ſuam ſpiritum immortalem eſſe, & perpetuò viventem in cœlis, ac Chriſtum morte ſua opinationem aboleviſſe, eaq; ratione reſtituiſſe nobis vitam, quæ in eo eſt, ut nos minimè mors cognoſcamus.* Calvin. in lib. de inſtruct. adv. Libert. cap. 22. Bulling. contr. Anabapt. lib. 2. cap. 14.

38. *Argumenta,* quę contra reſurrectionem proferuntur, quædam petuntur ex *Scriptura dictis,* quædam ex *ratiocinationibus.* 1. Job. 14. v. 12 *Homo cùm dormierit, non reſurget* v. 14. *putaine mortuus homo rurſum vivet?* Reſp. ad hunc locum reſpondimus ſuperiùs cap. 1. §. 2. Pſal 1. v. 5. *Non reſurgunt impii in judicio, neq; peccatores in cœtu juſtorum.* Reſp. 1. Si ad reſurrectionem corporalem hic locus accomodaretur, non in genere & univerſaliter omnium hominum, ſed in ſpecie ac particulariter impiorũ reſurrectionem negaret, quâ de re dicetur inferiùs. 2. Pſaltes non loquitur de reſurrectione ad judicium, ſed de cauſæ bonitate in judicio. In Hebr. enim eſt verb. קום quod non ſolùm ſignificat *ſurgere,* ſed etiam *ſtare, conſiſtere, confirmari,* præſertim ſi de conſiliis & conſultationib. vel de promiſſionibus ac votis. It. de judicio Dei uſurpatur. Num. 30. v. 5. Deut. 19. v. 15. Eſa. 7. v. 7. cap. 14. v. 24. cap. 46. v. 10. &c. Senſus igitur eſt, quòd impii in judicio Dei non conſiſtant, ſed cauſa cadant, quòd habeant cum piis cõmunem *ἀνάστασιν,* non autem *στάσιν,* quia non poterunt *ſtare coram Filio hominis* Luc. 21. v. 35. Si vocat illos Deus *in judicium caſtigationis,* murmurant adverſus Deum & in deſperationem ruunt; Si in agone veniunt in *judicium migrationis,* ubi vita cum morte luctatur, pavoribus conſcientiæ opprimuntur; Si in noviſſimo die veniunt in *judicium remunerationis,* æterno ſupplicio afficiuntur, ut D. Geſn. in cõm. Pſ. 1. loquitur. 3. hanc interpretationem probant verba immediatè ſequentia, *peccatores non ſtabunt* vel conſiſtent *in cœtu juſtorum,* id n. ſequitur ex priore. Cùm nequeant ſtare in judicio, ideò in conſilio & congregatione juſtorũ non manebunt. In hac quidem vita externa viſibilis Eccleſię cõſortio ſeſe conjungunt, ſed nõ ſunt ejus vera & viva membra, in die a. noviſſimo à cœtu Sanctorum prorſus ſeparabuntur. 4. Eandem probant etiam antecedentia, quibus per particulam illativam cõjungũtur. Quia *impii ſunt tanquã palea quas projicit ventus a facie terræ, ideò non conſiſtent in judicio,* ſed inſtar quiſquiliarum diſpergentur. Hieron. & Auguſt. in comm. exponunt. *Impii non reſurgunt in judicio, i. e. ad judicium ſive ut judicentur. Reſurgent quidem ſed non ut judicentur, quia jam pœnis certiſſimis deſtinati ſunt.* Theoph. in c. 3. Joh. ſic diſtinguit, *non reſurgent ἐν κρίσει* ſed *ἐν κατακρίσει.* Alii hoc modo reſpondent. *Non reſurgent, i. e. non exurgent, nec elevabuntur ſuper terram in aëra;* Sed prior expoſitio eſt ſimplicior & textui cõvenientior. 3. Pſal. 78. v. 39. *Recordatus eſt, quia caro ſunt, ſpiritus vadens & non rediens. Si ſpiritus hominis non revertitur. E. nec corpori in reſurrectione unietur.* Reſp. 1. intelligendũ hoc de reditu ad hanc vitã. Ordinariè ſpiritus ſive anima hominis ex corporis habitaculo ſemel egreſſa nõ redit, ut inha-

Argumenta contra reſurrectionem. 1. Iob. 14. v. 12. 2. Pſal. 1. v. 5.

inhabitet illud in hac vita, ac vitæ ſtamine ſemel abrupto non ordimur novam hujus corporalis vitæ telam, extraordinariè tamen quorundam ſpiritus reverſus eſt hanc vitam 1. Reg.17.v.22. Act.20.v.10. ac omnium hominum animæ divinâ virtute ad corpora ex mortuis ſuſcitata in die noviſſimo reverte ntur. 2. Nomen *ſpiritus* haud incommodè poteſt accipi de halitu ſive ſpiritu vitali, qui non eſt ipſa anima, ſed animæ in corpore viventis actus Gen.6.v.17. Job.6. v.4. Pſal.119. v.131. &c. hic ergò ſpiritus vitalis ſive halitus in morte ſemel emiſſus non redit, ſed in tenues auras diſſolvitur. 3. In Midras Tehillim ſive Rabinorum in Pſalt. comm. talis traditur explicatio. *Opinati ſunt quidam dicētes, quòd mortui non erunt viventes, eò quod ſcriptum ſit, ſpiritus vadens & non reverſurus, ſed hic eſt* יצר הרע *figmentum malum ſive ſomes peccati, qui cũ homine vadit in hora mortis & nõ revertetur cum eo in hora, quâ mortui reſurgunt*, cum qua expoſitione congruit illa Petri Martyris claſſ. 3. loc or.cap.15.num.70. *Iſraelitæ erant caro, id eſt, ingenio depravato, & ob id ſæpè in eadem peccata relabebantur. Spiritus etiam illorum, id eſt, impetus precandi & invocandi Deum non erat in eis ſtabilis, ſed quodammodo per illos tranſibat nec revertebatur, cùm denuo ad idololatriam poſt adeptam liberationem reciderent.* Huic interpretationi ſuffragatur, quòd nomen *carnis* pro Naturæ vitioſitate & corruptione ſæpiùs accipitur. 4. Auguſtin. in enarr. hujus loci de *reditu ad pœnitentiam* exponit, quòd peccator non poſſit ſuis viribus ad Deum ſeſe convertere. 5. Scharpius in curſu Theolog. loc. 20. col. 1168. intelligit *de homine in ſe & ex ſe conſiderato, non autem qualis eſt ex Deo in Chriſto.* Sed præſtat de fragilitate & brevitate hujus vitæ totum hoc intelligere. Baſilius in comm. *ἰδοὺ γὰρ αὐτῶν τῆς φύσεως πλὴν ἐκδίνεσαι καὶ ὅτι εἰς μικρὰν διήκοντας τοῦ βίου τὸ πέρας.* Sumus ventus vadens & non rediens propter vitæ hujus brevitatem & tranſitus velocitatem. Confer Pſal.103. v.15. *Recordatus eſt, quoniam pulvis ſumus, homo ſicut*

4. Pſal. 88. v. 6. *ut fœnum dies ejus &c.* Pſal.88. v.6. *Mortuorum non es memor amplius & ipſi de manu tua ſeparati ſunt.* Reſp. Quidam accipiunt de illis, qui *morte ſecunda* ſive æternâ interierunt, qui à facie Dei penitùs ſunt abjecti. Poteſt etiam intelligi tò dictum *κατ' ἄνθρωπον* & reſpectu ad ſenſum habito. Videor mihi abjectus inter mortuos, qui cum magno numero in prælio trucidati ſunt, ſine honorifica ſepultura in foveam projiciuntur, ibiq; computreſcunt, ac ſi nihil tibi negotii cum illis eſſet, ita enim coram

5. Pſal. 115. v. 16. oculis hominum externis apparet. 5. Pſal.115. v.16. *Cœli cœlorum Domino, terram autem dedit filiis hominum. Ergò in terra hominibus manendum.* Reſp. Terram dedit Deus hominibus ad domicilium temporale non æternum, ut ſcil. eam inhabitent & in hac vita Deum agnoſcant, invocent, colant; tempore autem divinitùs conſtituto cœlum ac terra peribit, ac Salvator noſter in cœleſtem gloriam reſuſcitatos pios recipiet. Johan.14. v.3. 1. Theſſ. 4. v.17. nec Deus à terris, nec homines à cœlis ſimpliciter

6. Eſa. 26. v. 14. ter excluduntur. 6. Eſaiæ 26. v.14. *Morientes non vivent, gigantes non reſurgent.* Reſp. 1. in eodem capite verſ.19. extat perſpicuum de reſurrectione teſtimonium. *Vivent mortui tui, interfecti mei reſurgent, expergiſcimini & jubilate, qui habitatis in pulvere, quia ros herbarum virentium ros tuus.* Ergò hoc dictum non debet opponi reſurrectioni mortuorum. 2. Quidam igitur de *reſurrectione vitæ*, id eſt, ad vitam æternam, quæ *κατ' ἐξοχὴν* reſurrectio vocatur, dictum Propheticum exponunt, ut ſit ſenſus: Tyranni ac perſecutores Eccleſiæ non reſurgent ad vitam æternam, excitabuntur quidem in die noviſſimo, ſed ad æternos & nunquam finiendos cruciatus, ſicut Martyr Maccabæus dicit ad Antiochum 2. Macc.7. v.14. *Tibi reſurrectio ad vitam non erit.* 3. Simpliciſſima expoſitio hæc eſt, ut nomine מתים ipſos gigantes intelligamus, quo modo etiam redditur Proverb.9.v.18. cap.21.v.16. ut ſit ejuſdem ſententiæ iteratio in Scripturis uſitata, qui dicuntur *mortui*, vel quòd hi qui gigantes videbant, præ metu ac ſtupore moriebantur, quam rationem tradit R. Abraham in cap.14. Geneſ. undè רְפָאִים quidam deducunt à רפה *diſſolvere*, quia gigantes aſpectu ſuo vaſto atque horribili hominum vires ac nervos diſſolvebant, vel quod in diluvio plerique omnes perierint, ac proinde longo ante Eſaiam tempore in terris eſſe deſierint. *Gigantum* autem nomine hoc loco per quandam *μετάληψιν* oppreſſores populi Iſraelitici & perſecutores Eccleſiæ intelliguntur, quia gigantes tempore antidiluviano Eccleſiam opprimebant, illos igitur vel optat vel prædicit non ſurrecturos, nec victuros, id eſt, non aſpiraturos ad priorem potentiam, quâ tyrannicè dominati ſunt populo, nec à ruina, quam ſubierunt, eluctaturos ſive ſurrecturos, unde ſtatim ſubjungitur, *propterea viſitaſti eos, & diſſipaſti eos, & perdidiſti omnem memoriam eorum.* Ideò autem ejuſmodi ruinam & adverſos caſus perſecutoribus Eccleſiæ Propheta optat, ut à peccatis ſuis reſipiſcant & ad Deum convertantur. 4. Hieronymus in comm. adducit verſionem Symmachi. *Mortui non vivificabunt, gigantes non reſuſcitabunt.* Et addit: *Mortui non vivificabunt, quia peccato mortui alios vivificare non poſſunt; & gigantes* רפאים *non ſuſcitabunt alios; quia ipſi juxta Geneſeos librum appellantur cadentes* נפלים *viſitatq; eos Dominus, ut & mortuorum & gigantum omnis deleatur memoria; ſolus enim eſt qui ſuſcitat mortuos; de quo dicitur. Sicut Pater ſuſcitat mortuos & vivificat, ſic & Filius vivificat, quos vult. Poſſumus mortuos ſimulacra appellare hominum mortuorum & gigantes Dæmones, qui ſimulacris eorum aſſident.* LXX. Interpp. verſionem; *Mortui vitam non videbunt*, ſic exponit: *Tamdiu non vident vitam, quamdiu ſunt mortui; quomodo ſi dicamus, cæcus non videt lumen, quamdiu cæcus eſt. ſin autem receperit ſanitatem; lumen aſpiciet: ſic & qui iniquitate mortuus eſt atq; peccatis, antequam vivificetur juſtitiâ atq; virtutibus per eum qui dicit, Ego ſum vita, vivere non poterit.*

7. Eſa.43. v.17. *Dominus eduxit quadrigam & equum, agmen & robuſtum, ſimul obdormierunt, nec reſurgent, extincti ſunt, quaſi linum extincti ſunt.* Reſp. Agitur de ſubmerſione Ægyptiorum in mari rubro, quos omnes ac ſingulos Deus ita delevit, ut nullus eorum evaderet; ita ſubmerſit, ut nullus eorum enataret; ita proſtravit, ut nullus eorum ſurgere potuerit. Exod.14. v.13. dicit Moſes ad populum: *Quos vidiſtis* 7. Eſai. 43. v. 17.

Ægyptios hodiè, non addetis ad videndum eos uſq; in ſeculum. v.28. *aquæ operuerunt currus & equites & non remāſit ex eis vel unus.* cap.16.v.10. *Mare eos operuit, abſorpti ſunt tanquam plumbū in aquis vehementib.* Quod ſi de reſurrectione quis locum accipere velit, neceſſariò addenda eſt limitatio ex Job.14.v.12. *non reſurgent*, ſcil.
8. Jer. 51. v. 39. ante diem noviſſimum. 8. Jer.51.v.39. *Inebriabo eos ut ſopiantur & dormiant ſomnum ſempiternū & non conſurgant, dicit Dominus.* Reſp. Idem hujus loci ſenſus eſt, qui præcedentis, quod videl. Babylonii non ſint ad priſtinam potentiam in hac vita aſpiraturi, neq; regnum ſuū ad priorem magnificentiā reſtituturi, hęc enim explicatio additur v.64. *Submergetur Babylon & non conſurget a facie afflictionis, quam ego adduco ſu-*
9. Sap 16. v. 14. *per eam & diſſolvetur.* 9. Sap.16.v.14. *Si ex homine exierit ſpiritus, non revocabit homo animā, quæ recepta eſt.* Reſp. Homo quidem non poteſt animam è corpore egreſſam revocare ad hanc vitam, Deus autem ad quem hominis anima redit Eccl.12.v.7. promiſit, ſe *aperturum ſepulchra noſtra*, ſeq; de tumulis nos educturum & Spiritum ſuum nobis daturum, ut ad cœleſtem vitam
10 Matth. 22. v. 24. excitemur. Ezech.37.v.13. 10. Matth.22.v.24. Marc.12.v.19. Luc.20.v.27. Sadducæi ad reſurrectionis articulum impugnandum proferunt conſtitutionem divinam Deut.25. v.5. ac formant *caſum mulieris ſeptemviræ*, ex quo impoſſibilitatem & abſurditatem reſurrectionis inferre conantur, quia ſtante hypotheſi de reſurrectione neceſſariò una res habebit centum aut plures dominos, nec tot hominibus locus ac victus in mundo ſufficiet, id quod more Hebręorum unico duntaxat exemplo ſeptem fratrum, qui unicam uxorem habuerant, declarant. Sed Chriſtus illos revocat ad Scripturas, in quibus Dei voluntas patefacta & ad divinam potentiā, quæ cùm ſit infinita, humanæ rationis anguſtiis minimè eſt includenda, diſſerit etiam de ſtatu futuræ poſt reſurrectionem vitæ, quòd ab hujus vitæ ſtatu diverſus ſit futurus,

Rationes contra reſurrectionem. 39. Eod. modo reſpondendum ad reliquas humanæ rationis argutias, quibus reſurrectionis fidem labefactare nituntur, utpotè *quod corpora quorundam concrementur & in tenuiſſimum pulverem redigantur, quod à volatilibus, piſcibus ac beſtiis devorentur & in ipſorum carnes tranſmutentur, aut ergò etiam brutorum animantium ſtatuenda reſurrectio, aut hominum deneganda &c. quod ἀνϑρωποφάγοι humanis carnibus veſcantur, aut ergò abſumtorum aut abſumentium caro non reſtituetur.* At hiſce & ſimilibus ratiocinationibus opponimus 1. *Dei potentiam*, quæ non poteſt nec debet humani intellectus, utpote finiti modio ac modulo æſtimari. Cogita dicentem & habebis facientem. 2. *Dei ſapientiam*, quæ infinitos novit modos, per quos promiſſa ſua implere poſſit. 3. *Dei voluntatem*, quæ non eſt inefficax & egena, ſed σύνδρομον ἔχει δύναμιν. Pſal.115.v.3. Pſal.135.v.6. *Omnia quæcūq; voluit Dominus, fecit in cœlo & in terra, in mari & in omnibus abyſſis.* Poſito hoc immoto fundamento poſtea non inutiliter adduntur quædam ratiocinationes oppoſitæ ac ſimilitudines ad fidei infirmitatem ſublevandam. Quòd ſi enim diligens ac ſolers paterfamiliàs probè novit, ubi quidq; in ædibus ſuis licet ampliſſimis ſit reconditum, adeò *ut poſſit de theſauro ſuo proferre vetera & nova* Matth.13.v.52. *ac familiæ in tempore dare ſuum demenſum* Luc. 12. v. 42. quantò magis Deus, cujus ſapientia inveſtigari ac potentia comprehendi nequit, præclarè noverit, ubi corporum noſtrorum materia lateat, cùm ipſi longè minor ſit univerſus orbis, quàm cuivis homini anguſta quædam capſula, cumq; nullum ſit latibulum, quod ipſius vel lateat notitiam vel effugiat potentiam. Tertullianus lib. de reſurrectione carnis cap.63. *Non ſola anima ſeponitur, habet & caro ſinus ſuos interim, in aquis, in ignibus, in alitibus, in beſtiis, cùm in hæc diſſolvi videtur, velut in vaſa transfunditur. Si etiam ipſa vaſa defecerint, cum de illis quoq; effluxerit, in ſuam matricem terram quaſi per ambages reſorbetur, ut rurſus ex illa repræſentetur.* Minutius Felix in Octaviu p.395. *Tu perire Deo credis, ſi quid oculis noſtris hebetibus ſubtrahitur? corpus omne ſive areſcit in pulverem, ſive in humorem ſolvitur, vel in cinerem comprimitur, vel in nidorem tenuatur, ſubducitur nobis, ſed Deo elementorum cuſtodi reſervatur.* Gregorius Nyſſen. de opific. homin. cap.26.p.479. *Fateamur ſanè reſolvi corpus hominis in illas partes, quibus ex partibus conſtet, neq; terram modò, quemadmodum ſermo divinus loquitur, ad terram reduci, ſed & aera & humorem ad ea, quæ generis ejuſdem ſunt, ſeſe conferre omnibus in nobis partibus ad res ſibi cognatas tendentib. ſive adeò corpus humanum à carnivoris avibus, ſive immanibus belluis ſive piſcibus devoretur, ſive demiq; rogo impoſitum in fumos ac cineres redigatur. Quocunq; autem loco eſſe hominis corpus ſtatuamus, id quidem conſtabit opinor, hoc in mundo illud haud dubie contineri, mundum porrò Dei poſitum eſſe in manu, litera divinitùs tradita docent. Quòd ſi tu ea non ignoras, quæ manu tuâ continentur, cur Deum minùs eſſe perſpicacem, quam tu ſis, exiſtimas, quaſi non accuratè omnia, quæ palma ſua complectitur, nota perſpectaq; habeat?* Pſal.95.v.4. *In manu ejus ſunt abſcondita terræ.* Eſa.40.v.12. *Quis menſus eſt pugillo aquas & cœlos palmo menſus eſt? quis appendit tribus digitis molem terræ, & libravit in pondere montes & colles in ſtatera?* verſ.15. *Ecce gentes quaſi ſtilla ſitulæ & quaſi pulviſculus ſtateræ reputatæ ſunt, ecce inſulæ quaſi pulvis exiguus.* Idem orat. 3. de Chriſti reſurrect. p.163. *Novit Deus, quomodo ſuum opus diſſolutum rurſus concinnet & ad priſtinum ſtatum reducat. Si ſapientiâ opus eſt, fons ſapientiæ eſt apud illum, ſi potentiâ & viribus opus, non indiget ſocio atq; adjutore &c. Ei qui omnia poteſt, nihil eſt perplexum, nihil quod explicari aut expediri, perficive non poſſit,* Et poſtea: *Poſito, quod Deus ſit, qui fecit, nihil dixeris eſſe, quod fieri non poſſit, neq; tuâ cogitatione percipi poſſe putes illius, qui comprehendi non poteſt ſapientiam. Neq; enim illi quicquam infinitum, at tibi ea, quæ pertinent ad infiniti quæſtionem, inſcrutabilia ſunt.* Cyrillus Hieroſolymitan. catech.18. *Cogita diverſa ſemina germinum miſceri & hæc diverſa ſemina tuo pugillo contineri. Eſt ne tibi homini res magna, an facilis, pugillum tuum aperire & unumquodq; germen ſecundùm ipſius Naturam colligere & ad germen reſtaurare? Et tu quidem idea tuo pugillo poteris, num & Deus, quæ illius pugillo continentur, diſcernere, congregare & reſtaurare non poterit?*

Augu-

Auguſtinus in enarrat. Pſalmi 62. *Omnia quæ diſcerpuntur, & in favillas quaſdam putreſcunt, integra Deo ſunt. in illa enim elementa mundi eũt, unde primò venerunt.* Idem libr. 22. de civit. Dei cap. 20. *Abſit, ut ſinus ullus, ſecretumque Naturæ ita recipiat aliquid ſubtractum ſenſibus noſtris, ut omnium creatoris aut lateat cognitionem, aut effugiat poteſtatem. Quomodo aliquid vel latet omnia ſentientem, vel irrevocabiliter fugit omnia moventem?* Theodor. citatus in catena Græca Geneſ. 9. *Si in manu Dei ſunt omnes fines terræ, nullo negotio noſtrum undequaque corpus recuperabit.* Quod de anthropophagis affertur, ad illud reſpondet Auguſtinus loco proximè citato, poſſe Deum & primogeniam illam anthropophagi carnem, quæ fame exhauſta in tenues auras exhalavit, revocare, & eam, quæ ad ſarciendum ac ſupplendum famelici illius defectum in cibum aſſumta & abſumta fuit, ab eodem tanquam æs alienum repetere, eiq; unde q. mutuò ſumta fuit, refundere ac redhibere, quamvis etſi omnibus periiſſet modis, nec ulla ejus materies in ullis Naturæ latebris remanſiſſet, unde vellet, eam reparare poſſet omnipotens. Sed præſtat incomprehenſibilem Dei ſapientiam ac potentiam in hoc opere mirari, quàm ejus modum ac rationem ſcrupuloſè rimari. D. Hunnius in art. de Trin. tom. 1. col. 88. *Ne Angeli quidem cælorum conciliare poſſunt, quo pacto ſine contradictione fieri queat, ut ſi quod haud rarò uſu venit, corpus alicujus hominis laceretur à beſtiis, & in illarum carnem & ſanguinem convertatur, ac nihilominus hæc beſtiarum caro non reſurgat, reſurgat tamen nihilominus corpus illius hominis, quod in beſtiarum carnem ſanguinemq; naturali converſione erat mutatum.*

Q. An reſurrectio mortuorũ lumine Naturæ inveſtigari ac Philoſophicis rationibus demonſtrari poſſit.

40. Ex his, quæ hactenus dicta ſunt, facilè apparet, quid reſpondẽdum ſit ad quæſtionem, *an reſurrectio mortuorũ lumine Naturæ inveſtigari ac Philoſophicis rationibus demonſtrari poſſit?* Quidam inter quos Julius Pacius à Beriga JCtus id affirmare non verentur, tum propter rationes à mente humanâ concinnè excogitatas, tum propter dicta quorundam Philoſophorum. Rationes potiores hæ ſunt. 1. *ab hominis & totius univerſi creatione.* Si ratio humana inveſtigare poteſt hominis creationem, quòd ſc. anima & corpus à Deo ſint producta, utiq; etiam inveſtigare poteſt hominis reſuſcitationem, quòd ſc. anima & corpus jam producta & invicem ſeparata à Deo iterum poſſint uniri, quia hoc poſterius includitur in priore tanquam minùs in majore. Si potuit Deus ab initio innumerabiles ſpecies herbarum, arborum & animalium, itemq; hominis corpus ex una eademque terra formare, utique poterit ex eadem terra & ex eiſdem pulveribus, ex quibus compoſitum erat quodlibet corpus hominis, reparare & reformare. 2. *ab animæ appetitione.* Anima, quæ aliquando fuit corpori unita, & potentiam agendi in corpore etiam ſeparata retinet, eſſentialem quandam σχέσιν & inclinationem habet ad corpus. Cùm ergò illa ἔφεσις καὶ ὄρεξις inclinatio & deſiderium, quo anima utpotè determinata forma appetit ſuum corpus ut determinatam materiam, ſit naturale, veriſimile non eſt, Deum nolle illud deſiderium impleri & perpetuam hanc malle imperfectionem in nobiliſſima ſua creatura, in anima ſcilicet ſeparata, quòd omninò fieret, ſi anima à ſuo corpore perpetuò abjuncta maneret. Tilenus part. 2. diſp. theſ. 17. 3. *à providentia, juſtitia & potentia divina agnitione.* Ratio humana ex nativo lumine & principiis nobiſcum natis, quin & ex creaturarum intuitu agnoſcit eſſe Deum, eundem gerere curam rerum humanarum, eſſe eum juſtiſſimum ac ſcelerum vindicem, bonorum verò operum remuneratorem; eundem eſſe omnipotentem &c. Jam verò providentia divina requirit, ut bonis tandem benè, malis verò malè ſit; ordo divinæ juſtitiæ poſtulat, ut corpus animæ in bonis ac malis operibus inſtrumentum præmiorum ac pœnarum etiam particeps ſit, neceſſe igitur eſt, corpus ex mortuis ſuſcitari, id quod divinæ potentiæ utpote infinitæ factu eſt facilimum. 4. *ex univerſi compoſitione.* In univerſo ſunt tres Naturæ, corporalis tantùm, ſpiritualis tantùm & compoſita ex Naturis utrisque. Hæ ergò omnes ad univerſi complementum requiruntur. Quare cùm Natura corporalis tantùm & Natura ſpiritualis tantùm maneant in æternum, convenit & neceſſe eſt, ut Natura compoſita ab utrisque etiam maneat in æternum. Et quia in humana Natura ſit quædam ſeparatio iſtarum duarum Naturarum per mortem, ſequitur, quòd in univerſali & finali retributione, in qua omnia & ſingula complehuntur, tota humana Natura redintegrabitur tàm in corpore quàm in anima. Raymund. de Sabunde in Theol. natur. cap. 324. 5. *ab anima humana conditione.* Forma poſt deſtructionem compoſiti ſuperſtes naturaliter requirit materiam, quia ſcilicet non eſt Ens abſolutum & completum, ſed principium. Anima humana eſt forma poſt mortem ſuperſtes. Ergo poſt deſtructionem compoſiti videlicet poſt mortem hominis requirit materiam, quæ eſt proprium ipſius corpus. Confer Dn. Jacob. Martin. lib. 2. exerc. Metaph. 2. p. 533. Ex eodem principio formatur etiam hoc argumentum q̃ ib. p. 536. ſubjungitur. *Quicquid eſt in ſtatu imperfecto & violento, illud non eſt diuturnum, quia nullum violentum & imperfectum eſt diuturnũ. Sed anima extra corpus conſtituta eſt in ſtatu imperfecto & violento, quia eſt extra ſuum principatum, potentiam, quam in ſe habet, agendi per organa corporea informandi corpus, conſtituendi hominem in ſua ſpecie &c. in actum producere nequit, nec obtinet finem, propter quem eſt creata, neque enim condita eſt, ut conſtitueret ſpeciem perfectam Entis, ſed ut unà cum corpore certum conſtitueret compoſitum videlicet hominem.* E. Huc referri poteſt, quod docet Thom. p. 1. q. 76. art. 1. reſp. ad 6. & q. 75. art. 7. reſp. ad 3. & in opuſc. 3. c 145. *animam habere naturalem aptitudinem & inclinationem ad corporis ſui unionẽ, quinimò animam corpori unitam eſſe perfectiorẽ quam ab eo ſeparatam,* ut idem diſputat p. 1. q. 89 art. 1. & q. 90. art. 4. & l. 4. ſent. diſt. 43. q. 1. art. 1. 6. *ex fine creationis.* Homo à Deo ad ſempiternã beatitudinem conditus eſt, ut patet ex eo, quod intelligit ac meditatur cœleſtia, mentis acie tranſcendit ſublunaria, contẽplatur æterna &c. Quòd ſi ergò homines huj⁹ finis, ad quem conditi ſunt, debent fieri participes, neceſſe eſt ut animæ cum corporibus reſuſcitatis iterum uniantur. Non enim ſolus animus eſt homo aut ſolum corpus, ſed quod ex ambobus conficitur.

Alioqui nihil attinebat corporatos condidiſſe homines, ſpiritus ſuffeciſſent nudi, ut in Angelis, ſi corpora ſemel in morte occumbentia nunquam eſſent reſurrectura. Ludovicus Vives de verit. fidei Chriſtianæ lib. 2. cap. 21. p. 170. ubi etiam adducit dictum Athenagoræ Philoſophi Chriſtiani in orat. de reſurrect. *Appetitus æternitatis quoniam toti homini eſt inſitus, fit, ut totus homo immortalis ſit, reddetur ergò corpus luci ac vitæ, & hominem totum nō in alienum uſum Deus retulit, ſed ad actum procreavit Naturâ ſua intimum & congruentiſſimum, ut Deum amet, imitetur, fruatur &c. adde quod leges in commune ſunt corpori & animo impoſitæ, jam verò uniuscujusque rei certus eſt finis, hominis nullus quidem certiò eſt niſi felicitas homo ergò totus ejus eſt capax & eâ fruetur.* Hûc referri etiam poſſunt ſimilitudines ex Naturæ libro petitæ, quas enumeravimus ſuperiùs. Rationibus addunt *dicta Philoſophorum.* Zoroaſtres univerſalem mortuorum reſurrectionem docebat, ſimiliter & Theopompus Ariſtotelis diſcipulus, quibus ut Æneas Gazæus de immort. inquit, nemo antiquorum contradixit. Camerar. lib. 1. ſucciſiv. oper. c. 97. Morn. de verit. relig. c. 34. p. 564. Ludovicus Vives d. l. hûc accommodat Platonis *μετεμψύχωσιν* ex ſchola Pythagorica ortam, quæ eſt genus quoddam reſurrectionis. Quidam hûc referunt ejusdem Platonis dictum in Phædro: *Ex mortuis reviviſcentes homines fiunt, mortuorum ſuperſunt animæ, atque bonis melius eſt, malis vero pejus.* ἀλλ' ἔςι τῷ ὄντι καὶ τὸ ἀναβιώσκεσθαι καὶ ἐκ τῶν τεθνεώτων τοὺς ζῶντας γίγνεσθαι καὶ τὰς τῶν τεθνεώτων ψυχὰς εἶναι καὶ μὲν ἀγαθοῖς ἄμεινον εἶναι, τοῖς δὲ κακοῖς κάκιον. Juſtinus lib. 1. cohort. ad Græcos p. 20. *& Platonem & Homerum illi, quæ de reſurrectione eſt, inſtitutioni fidem habuiſſe aſſerit.* Nyſſen. in diſputat. de anim. & reſurr. cum Macrina f. 205. *Qui à noſtra Philoſophia alieni ſunt, in diverſis opinionib. alius aliter ex parte de reſurrectione doctrinam attigerunt, nec planè eum noſtris ſentientes nec penitùs ab hujusmodi aberrantes.* Epiph. in ancor. commemorat, *gẽtes quasdam conſueviſſe ad ſepulchra defunctorū afferre cibū & potū & ad edendū ac bibendum invitaſſe hac voce,* ἀνάςα ὁ δεῖνα φάγε, καὶ πίθι καὶ εὐφράνθητι, *Heus tu ſurge, bibe & lætare, ut indicarent exiſtimare ſe aliquando mortuos revicturos & reſurrecturos.* Athenagoras in Apolog. pro Chriſt. ſub fin. *Reſurrecturos quidem mortuos non noſtra tantū aut nova perſuaſio eſt, ſed Philoſophis etiam multis approbata.* Senec. Epiſt. 36. *Deſinunt iſta, non pereunt, etiam mors, quam pertimeſcimus, intermittit vitam, non eripit. Veniet iterum, qui nos in lucereponet, dies æquo animo debet rediturus exire, obſerva orbem rerum in ſe remeantium. Æſtas abiit, ſed alter illam annus adducit, hyems cecidit, referent illam ſui menſes. Solem nox obruit, ſed ipſam ſtatim dies abiget.* Conjungunt *exempla* reſuſcitatorum ab ipſis Ethnicis celebrata & credita, quamvis pleraque ſint fabuloſa. Caliſthonis filium in vitam à Jove eſſe reductum autumant, tum etiam Pelopem, Alceſtem ab Hercule, ab Æſculapio multos, velut Hippolytum, qui dictus eſt Virbius, Glaucum Minois filium & Pollucem Tyndaridem. Plato Herúm quendam Pamphilium revixiſſe ait in extremo de Republ. Plinius ipſe, qui reſurrectionem mortuorum ridet, in lucem rediiſſe tradit plurimos, inter quos numerandus Gabienus Cæſaris claſſiarius fortiſſimus. In bello Siculo à Sext. Pompeio captus, juſſu ejus inciſâ cervice & vix cohærente jacuit in littore totâ die. Deinde cùm adveſperaviſſet, cum gemitu precibusq; congregatâ multitudine petiit, uti Pompejus ad ſe veniret, aut aliquem ex caris mitteret, ſe enim ab inferis remiſſum, habereque quod nunciaret. Miſit plures Pompejus ex amicis, quib. Gabienus dixit: *Inferis Diis placere Pompeii cauſas & partes pias, proinde eventum futurum, quem optaret, hoc ſe nunciare juſſum. Argumentum fore veritatis, quod peractis mandatis protinus expiraturus eſſet,* idque ita evenit. Philoſtratus lib. 3. de vita, ſtudiis, peregrinationibus & moribus Apollonii Tyanæi ſcribit de illo Apollonio, qui tempore Neronis Romæ vixit, *quod puellam defunctam vitæ reſtituerit,* quod Hierocli Philoſopho occaſionem præbuit, ut Apollonium Chriſto æquipararet, quem peculiari ſcripto propterea confutavit Euſebius Cæſarienſis. Quod ſi vel maximè hæc ſint ficta & falſa, ſufficit tamen, quòd ab Ethnicis pro veris fuerint credita.

41. Sed hæc omnia nondum à nobis impetrare poſſunt, ut ſtatuamus, reſurrectionem mortuorum eſſe vel Naturâ notam vel Philoſophicis rationib9 apodicticè demonſtrari poſſe. Dicimus igitur 1. *ἀμυδρὰν καὶ συγκεχυμένην confuſam aliquam implicitam* & *generalem*, non autem *diſtinctam, explicitam* & *ſpecialem* hujus dogmatis notitiam ex lumine Naturæ & ex adductis rationibus hauriri poſſe; 2. Allata argumenta eſſe *probabilia*, non autem *neceſſaria*; *topica*, non *apodictica*; *veriſimilia*, non *cogentia*, quippe quæ multis labefactari poſſunt inſtantiis contrariis. 3. Rationes has pondus quoddam obtinere apud illos, quibus jam antè ex verbo revelato mortuorum reſurrectio cognita eſt ac credita; exigui verò vel etiam nullius planè momenti cenſeri ab illis, qui verbi lumine deſtituti ſolùm rationis lumen vel potiùs tenebras in hiſce myſteriis ſequuntur. 4. Quæ apud gentiles de reſurrectione occurrunt ſimilia duntaxat eſſe cum noſtris non eadem, vel ſi eadem ſunt ex converſatione cum populo Dei vel ex Bibliorum Græcorum V. T. lectione deſumta, qualia *κλέμματα* Clemens Alexandrinus in libris ſtrom. complura ex Ethnicis adducit. 5. Incertam quandam de reſurrectione opinionem non autem ſtabilem, immotam καὶ ἀμετάπτωτον γνῶσιν, multò minùs ſalvivificam fidem ex ej9modi ratiocinationibus obtineri poſſe. 6. Ea, quæ in verbo revelato de hoc articulo traduntur, eſſe omnibus Philoſophicis demonſtrationibus certiora, nituntur enim Dei, qui eſt prima veritas, aſſerentis autoritate. Proinde eum, qui ob ſolam verbi divini aſſertionem reſurrectionem credit, longè certiùs & perfectiùs illam credere, quàm qui philoſophicis argumentis circa eam innititur. 7. Illuſtrationem aliquam hujus articuli ex lumine Naturæ & ſimilitudinibus peti poſſe exemplo Chriſti Joh. 12. v. 24. & Pauli 1. Cor. 15. v. 36. nequaquam verò firmam & immutam probationem.

42. Hanc ſententiam noſtram, quòd ſcilic. mortuorum reſurrectio non cognoſcatur ex lumine Naturæ, nec per philoſophica argumenta demonſtretur, probamus ſequentibus fundamentis

mentis. 1. *à dogmatis hujus conditione.* Doctrina de reſurrectione mortuorum eſt ſublimis fidei articulus ac myſterium humanæ rationis captũ tranſcendens. Fide igitur amplectenda eſt, non autem philoſophicis demonſtrationibus hîc iñitendum. ἡ γδ πίστις eſt ἐλπιζομένων ὑπόστασις πραγμάτων ὐ βλεπομένων ἔλεγχος. Hebr. 11. v. 1. Ezechiel à Deo interrogatus, an exiſtimet, *arida iſta oſſa ſibi monſtrata eſſe revictura*, ſubmiſsè & humiliter reſpondit, *Domine Deus tu noſti*, Ezech. 37. v. 3. agnoſcit igitur articulum reſurrectionis adeò ſublimen eſſe, ut humani ingenii captum penitùs tranſcendat. Non eſt quod obvertas, *eſſe etiam fidei articulum, quòd ſit Deus, quòd ſit juſtus & bonus, quòd ſcelerum vindex &c. idem tamen non ſolùm ex lumine gratiæ & ex verbo revelato, ſed etiam ex lumine Naturæ & creaturarũ intuitu conſtare.* Eſt n. diſpar ratio. Quidã fidei articuli *Naturâ quodammodo noti ſunt*, & ex rationibus naturalibus demonſtrari poſſunt [quamvis eatenus, quatenus naturaliter ſciuntur ac demonſtrantur, non ſint propriè πιστοὶ ſed γνωστοὶ, non articuli fidei, ſed concluſiones rationis] quidam *verò ſunt puræ fidei* ac *meræ revelationis.* Ad priorem claſſem pertinent enumerata illa doctrinæ de Deo capita, ad poſteriorem verò articulus de reſurrectione mortuorum. Nam quòd ſit Deus, quòd idem ſit juſtus ac bon', illud ex intuitu opificii ab ipſo producti quadantenus cognoſci poteſt, ſed reſurrectionis cauſa & modus humanæ rationi penitùs eſt incognitus ac omnem vim Naturæ tranſcendit. Reſuſcitatio mortuorum eſt tale opus Dei, cujus principia primò ac per ſe non ſunt nota in rerum Natura. *Reſpectu formæ*, quæ eſt conjunctio animę cum corpore ſuſcitato, poteſt reſurrectio quodammodo naturalis dici, quia eſt ſecundùm Naturam hominis, ut anima cum corpore conjungatur, ſed ſi *cauſa efficiens & modus* conſiderentur, ea prorſus ſunt ſupra Naturam. 2. *ex articuli hujus oppugnatione.* Athenis erant Philoſophi acutiſſimi, ſed cùm reſurrectionem mortuorum ab Apoſtolo prædicari audirent, *deridebant eum* Act. 17. v. 32. Feſto præſidi eadem videbatur *inſania* Act. 26. v. 24. Juſtin. in orat. ad gentil. & Epiph. in ancor. tradunt, *Græcos omnes & inprimis acutiſſimos reſurrectionis articulo contradixiſſe.* Nec ſolùm extra Eccleſiam, ſed etiam in ipſo viſibilis Eccleſiæ conſortio externo tàm in Vet. quàm N. T. ſemper fuerunt, quibus hæc doctrina abſurda & falſa fuit viſa, ut ex ſuperiori διηγήσει conſtare poteſt. Atqui ſi tàm bellè cum rationis dictamine & judicio congrueret, unde foret contradictio & oppugnatio? certè nullâ aliâ de cauſa articulum in Scripturis fundatiſſimũ oppugnarunt, quàm quòd cum ratione videretur pugnare ſemel mortuum in vitam iterum revocari. 3. *ex diſcipulorum Chriſti dubitatione.* Chriſti corpus non erat in cinerem ac pulverem redactum, nihilo tamen minùs diſcipuli ægrè adduci ac perſuaderi potuêre, ut Chriſtum ex mortuis verè reſurrexiſſe crederent. Mulierum de Chriſti reſurrectione teſtificantium ſermo viſus ipſis fuit λῆρος Luc. 24. v. 11. ac Thomas in hæc prorumpit verba, *Niſi videro veſtigium clavorum &c. non credam*, Joh. 20. v. 25. quinimò cùm Chriſtũ jam præſentem coràm intuerentur, adhuc tamen quidam *eorum dubitabant* Matt. 28. v. 17. Quod ſi ergò illi, qui in Chriſti ſchola inſtituti erant reſurrectionem illius, quem Filium Dei eſſe profeſſi fuerant, ductum rationis ſecuti non crediderunt, quid illis eveniet, qui in articulo de noſtrorum corporum reſurrectione eandem velut lucem ac ducem ſequuntur? 4. *ex argumentorum contrariorum enumeratione.* Si remotâ verbi luce ex ſolo atq; unico rationis humanę judicio de mortuorum reſurrectione diſceptetur, majorem ſpeciem & efficaciam apud Philoſophum gentilem obtinebunt argumenta, quæ reſurrectionem impugnant, quàm quæ eandem confirmant. *Quod ſemel interiit, idem numero nunquam redire*, Naturæ eſt decretum, ὅσων δ' ἡ οὐσία φθαρτή, ἀνάγκη τῷ εἴδει ἀριθμῷ δὲ μὴ ἀνακάμπτειν ait magnus ille in Philoſophia dictator Ariſtoteles lib. 2. de gener. & corrupt. t. 70. *Quorum corruptibilis eſt ſubſtantia, neceſſe eſt ſpecie, numero autem non reverti.* Ratio eſt manifeſta, *quod enim ſemel interiit, formam amiſit, cùm compoſiti deſtructio ſit formæ prioris expulſio.* At quando corpora noſtra putreſcunt & in cinerem rediguntur, priſtina eorum forma perit. E. non poteſt idem numero corpus in reſurrectione reſtitui. Quod enim idem numero eſſe debet, illius formam nunquam oportet eſſe annihilatam, quia ſi denuò forma producatur de novo, tum non eſt numero eadem, ſed tantùm ſpecie, annihilatum enim eſſe & tamen poſt novam productionem numero idem eſſe, ἀντιφατικῶς ſibi opponuntur. Præterea identitas effectus numerica dependet ex iiſdem numero; cauſis & circumſtantiis, quæ ſi varientur, ipſa quoque effectus identitas tollitur. Idem enim numero non eſt, quod ab alio agente, ex alia materia, alio tempore & loco producitur. Jam verò in corporum reſuſcitatione talis cauſarum & circumſtantiarum variatio continget; revocabuntur n. corpora in vitã im̃ediatè à Deo, cùm priùs mediante parentũ generatione ſint ꝓducta; formabũtur ex terræ pulvere, cùm pri' formata fuerint ex ſemine; reſuſcitabuntur in fine ſeculi, cùm priùs nata fuerint in hac vita; formabũtur in cavernis terræ, cùm formata priùs fuerint in utero materno. Vide uberiorẽ horũ Philoſoph. argument. ex Naturæ principiis ἐξήγησιν ap. D. Meiſn. p. 1. ſobr. Phil. ſect. 4. c. 9. q. 5. & D. Helv. in epiſagm. diſp. Urgent deniq; *multa abſurda*, quæ ex articulo reſurrect. conſequuntur, ſi rationi judiciũ de eo com̃ittere velimus. Ea v. præſtat ſilẽtio involvere, cũm cuivis extra verbi regulã hoc dogma conſideranti promtè occurrant, q̃ ſpecioſè eadẽ ꝓponere atq; urgere. 5. *ex rationũ productarũ conſideratione.* Qui revelato verbo deſtituitur, vel eidẽ fidẽ habere recuſat, non poterit rationib. illis Philoſoph. quæ pro aſtruenda mortuorũ reſurrect. in mediũ adductę ſunt, ad perſuadendũ cogi & convinci. Ad primã reſpondebit, creationem ex nihilo non eſſe ex lumine Naturæ notam, ſed vel mundũ eſſe Deo coæternum, vel ex materia Deo coæterna productũ, ac ſi vel maximè concedatur, in tempore ex nihilo productum eſſe, nondum tamen ex creatione inferri poſſe corporum humanorum reſuſcitationẽ, cùm creatio ſit omnib. omninò creaturis com̃unis, reſuſcitatio a. corpora duntaxat hominum reſpiciat, cùm creationem factã eſſe jamdum conſtet, reſuſcitationem autem futurã nullo efficaci argumento demonſtretur.

Ad

Ad ſecundam reſpondebit, ut aliquid fiat naturaliter non ſufficere, ut illud ſit in appetitu, niſi etiam ſit in poteſtate, reſurrectionem autem non ſubdi potentiæ naturali. Si ad divinam potentiam recurrere velimus, reſpondebit, contradictionem involvere, quod idem numero corpus poſt antegreſſam diſtructionem in reſurrectione ſit rediturum, jam verò, quæ contradictionem includunt, ea non eſſe divinæ potentiæ objecta. Sanè quidam exiſtimant, ad identitatem partium eſſentialium in reſuſcitatis aſtruendam & contradictionem apparentem removendā ſufficere, quod *materia* ſecundùm Philoſophum *non ſit quid neq; quale neq; quantum*, id eſt, quod nulla prorſus actualitas ad intrinſecam ejus Naturam pertineat, ex quo effici putant, non niſi à forma illius vel diverſitatem vel identitatem pendere, ac proinde, quemadmodum in nutritione poſt converſionem alimenti idem numero eſt animal, quod erat antè, quia ſcilicet in nutritione materia non accipit novā formā, ſicut fit in generatione, ſed alimentum aſſumtum eſt ſub ea forma, quæ priùs extitit: ita quoque in reſurrectione, etiamſi alia aſſumatur materia, non tamen alium ab eo, qui priùs extitit, hominem reſurgere, quippe eadem manente formâ materiam illam informante & actuante. Sed regeret Philoſophus, *ad numericam compoſiti identitatem & formam & materiā numero eandē ac determinatā requiri, nec poſſe dici idem numero totum ſeu compoſitum, niſi partes eſſentiales ſint numero eadem, cum quæ materiâ differant etiam numero differant.* Itemque *inter nutritionem & reſuſcitationem eſſe rationem longè diſparem, cùm in illa novum materiæ incrementum accedat, in hac verò non minùs quàm in prima generatione ipſa materia tota de novo exiſtat, ac proinde terminus nutritionis ſit nova materiæ quantitas, terminus reſuſcitationis materiæ ſubſtantia.* Ad tertiam reſpondebit, ad divinam providentiam & juſtitiam defendendam ſufficere, quòd pii teſtimonio conſcientiæ in adverſis fruuntur, impii verò internis furiis torquentur, ac ſi vel maximè poſt mortem quidpiam ſuperſtes manere ſtatuatur, animæ præmia & pœnas diſtribui; animam eſſe hominem, non autem corpus; animæ in compoſito actiones virtutum & vitiorum competere, corpus eſſe duntaxat ejus inſtrumentum, quippe quòd per ſe & in ſe ſenſu ac motu deſtitutum. Sic inſtrumentis architecti pro extructione domus nullum rependitur præmium. Ad quartam reſpondebit, Univerſi complementum continuâ generationis novorum individuorum ſucceſſione conſtare, vel etiam unà cum toto univerſo etiam corpora humana in nihilum eſſe redigenda. Ad quintam & ſextam reſpondebit, dubium adhuc & incertum eſſe, an anima ſit immortalis, & an homo ad immortalitatem fuerit conditus. Oſtendimus enim ſuperiùs, ne quidem animæ immortalitatem extra verbi lucem ſcientificè demonſtrari poſſe. Quidam rationem quintam ſic diluunt. Quod eſt contra Naturam, perpetuum non eſt, ſcilicet quando principia reſtitutionis ejus in rerum Natura ſuperſunt. At ſi funditùs ablata fuerint, reſtitutionem expectandam non eſſe. Sic cæſa arbor inſtauratur, ſi radices fuerint ſuperſtites: ſed ſi illæ penitùs fuerint extirpatæ, perpetua erit exciſio. Quia ergò [inquiunt] anima à corpore ſeparata ſcit principia copulationis non extare in Natura, ideò ejus deſiderio non afficitur, cùm electio voluntatis ad impoſſibilia minimè feratur. Teſtimoniis gentilium opponet alia ſexcenta, quæ reſurrectionem penitùs evertunt. Conſtat enim ex Patribus, pleroſque gentiles reſurrectionem non ſolùm negaſſe, ſed *etiam profanitatis ſuæ teſtimonia in ſepulchrorum inſcriptionibus extare voluiſſe*, cujus rei exempla adducit Camerarius part. 1. ſucciſ. oper. cap. 97. *Ut carnis reſtitutio negetur, de una omnium Philoſophorum ſchola ſumitur*, ait Tertullianus de præſcript. cap. 7. *6. Ex Patrum teſtificatione.* Athanaſius in libro de incarnat. *Verbi ejusque corporali ad nos adventu inquit, Græcis nullâ ratione in mentem venire potuiſſe, quod corpus poſt mortem denuo exiſtat.* Lactantius lib. 7. div. Inſtit. c. 23. *Nemo quærat à nobis, quemadmodum fieri poſſit* [reſurrectio] *neq; n. divinorum operum poteſt reddi ratio, ſed ſi à principio De⁹ hominē neſcio quo inenarrabili modo inſtituit, credamus ab eodē reſtitui veterē poſſe, qui novum fecit.* Aug. in enarr. Pſal. 88. *In nulla re ſic contradicitur fidei Chriſtianæ, quàm in reſurrectione carnis.* Gregorius homil. 20. in Ezech. poſtquam de reſurrectione multa dixiſſet, tandem ſic concludit: *Divinæ virtutis myſterio, quæ comprehendi non poſſunt, non intellectu diſcutienda ſunt, ſed fide veneranda, quia quicquid ratione hominis comprehendi poteſt, mirum jam eſſe non poteſt, ſed ſola eſt in miraculis ratio potentia facientis.* Theophylactus in capite 3. Epiſtol. ad Philipp. reſurrectionem *ex ſola fide probari* agnoſcit. Confer ea, quæ in principio hujus tractatus §. 1. ſunt allata. Atque hæc de τοῦ ὅτι, quòd ſcilicet certò futura ſit univerſalis omnium hominum reſurrectio, & quibus argumentis ea demonſtrari poſſit, dicta ſufficiant, reſtat, ut ad cauſas ejuſdem explicandas deſcendamus.

CAP. III.

De cauſa efficiente Reſurrectionis.

43. *Cauſa efficiens principalis* reſurrectionis eſt unus ac ſolus verus Deus, *Pater, Filius & Spiritus ſanctus*, quod probatur 1. *ex dictis Scripturæ*, tum *generalibus*, quæ toti Trinitati reſuſcitationis opus tribuunt, tum *ſpecialibus*, quæ diſtinctam *Patris, Filii* ac *Spiritus S.* mentionem faciunt. Dicta generalia hæc ſunt. Exod. 3. v. 6. *Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac & Deus Jacob*, i. e. ego qui ſum unus ac ſolus verus Deus, Pater, Filius & Spiritus S. qui cum majoribus veſtris fœdus gratiæ inii, etiamnum poſt mortem ſanctorum Patriarcharum ſum ipſorum Deus, quos etiam conſtituto tempore in vitam revocabo & ad cœleſtem gloriam eorum corpora animabus adhuc viventibus unita transferam, [hanc enim eſſe divini illius oraculi ſententiam docet Chriſtus Matth. 22. v. 32. Marc. 12. v. 26. Luc. 20. v. 38.] Pſ. 34. v. 21. *Cuſtodit Dominus omnia oſſa piorum, unum ex illis non peribit.* Pſal. 68. v. 21. *Deus eſt nobis Deus ad ſalutes & Domino Deo ſunt exitus mortis.* Eſa. 25. verſ. 8. *abſorbebit Deus mortem in ſempiternum.* Ezech. 37. v. 12. *ego aperiam tumulos veſtros, inquit Dominus.* Oſe. 6. v. 2. *Dominus vivificabit nos poſt* *Cauſa efficiens principalis Reſurrectionis.*

duos

duos dies & in tertia vivemus corã illo.c.13. v.14. *ego Dominus à morte redimam eos*.2.Macc.7.v.9 *Rex mundi in æternam reſurrectionem vitæ nos ſuſcitabit*. v.14. *à Deo reſuſcitandi ſumus*. v.23. *Deus ſpiritum & vitam vobis reddet*. Rom.4.v. 17.*Deus vivificat mortuos*. 2. Cor. 1. v.9. *Deus ſuſcitat mortuos*. Repetimus igitur h. l. regulam ab Auguſtino tract.110.in Joh.& aliis veteribus traditam. *Opera Trinitatis ad extra ſunt indiviſa*, i.e.omnib.trib.Deitatis perſonis communia. Jam v. reſuſcitatio mortuorum eſt opus ad extra.E.Dicta ſpecialia in tres referri poſſunt claſſes. Quædam n.loquuntur de *Patre*, quædam de *Filio*, quædam de *Spiritu S.* De Patre in præcedentib.dictis generalibus ſermonem eſſe nemo unquam dubitavit, in ſpecie hûc referri poſſunt ſequentia dicta. Rom.8.v. 11.*qui ſuſcitavit Jeſum à mortuis, vivificabit etiam mortalia corpora veſtra*.1.Cor.6.v.14.*Deus & Dominum ſuſcitavit, & nos ſuſcitabit per virtutem ſuam*, id eſt, ſic-
1. Pater. ut Pater cœleſtis Jeſum Filium ſuum ex mortuis ſuſcitavit, ſic & nos aliquando ex morte revocabit.2.Cor.4.v.14. *Qui ſuſcitavit Jeſum, idem & nos per Jeſum ſuſcitabit*. Eph.2.v.6.*conreſuſcitavit nos Deus in & cum Chriſto*.1.Theſſ. 4. v.14. *Deus eos qui dormierunt per Jeſum adducet cum eo*.1.Tim.6. v.13.*præcipio tibi in conſpectu Dei, qui vivificat omnia*. Quidam hûc referunt dictum Chriſti Johan.5.v.21. *Sicut Pater ſuſcitat mortuos & vivificat: ſic & Filius quos vult, vivificat*. Sed propriè & principaliter ibi agitur non de reſuſcitat.corporis ad vitã natural. ſed de reſuſcitat. animæ ad vitam ſpiritual. ut ex ſerie cõtextus eſt manifeſtum, conſequenter tamen ad reſurrectionem illud applicari poſſe non negamus, idem n. q in hac vita credentes ſuſcitat ad vitam ſpiritualem, eoſdem in die noviſſimo ex terræ pulvere ſuſcitabit ad vitam æternam.

44. De *Filio* ſecundâ Trinitatis perſona hæc
2. Filius. loquuntur dicta. Job.19.v.25.*Scio*, quod גאלי *Redemtor meus vivit, & in noviſſimo ſuper pulverem me ſtatuet*, ita enim verbum יָקוּם in ſignificatione tranſitiva Luther. vertit. Chriſtus a. eſt noſter ille Goel, qui carnis ꝓpinquitate & conſanguinitate nobis conjunctus precio interpoſito nos redemit, qualem redemtorem hoc nomine propriè denotari monuimus ſuperiùs. Joh.5.v.21.*Filius, quos vult, vivificat*.v.28.*Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem Filii hominis*.v.29.*& procedent, qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ, qui a. mala egerunt, in reſurrectionem judicii*. Joh.6.v.39.40 44.54.*Ego reſuſcitabo eum in die noviſſimo*. Joh. 11.v.25.*Ego ſum reſurrectio & vita*. Act.3. v.15. Chriſtus vocatur ἀρχηγὸς τῆς ζωῆς, & c. 17. v. 31. dicitur, quòd *Pater conſtituerit per ipſum judicaro univerſam terram*. At qui conſtitutus eſt judex mortuorum, is etiam ex terræ pulvere mortuos ſuſcitabit. Phil.3.v.21.*Chriſtus transfigurabit corpus noſtrum humile, ut conforme illud reddat corpori ſuo glorioſo*. Ap.1.v.18. dicit Chriſtus. *Ego habeo claves mortis*. Notandum autem 1.Chriſtum in hoc opere nõ tantùm ſecundùm divinam, ſed etiam ſecundùm humanam Naturam agere, 1.quia carnem in perſonæ ſuæ unitatem aſſumſit, ut ergò non exiſtit δίχα σαρκὸς, ita quoq; nõ agit abſq; carne. 2.Reſuſcitatio mortuorum pertinet ad officium Chriſti Regium, quos n. in hac vita ad conſortium regni ſui vocavit, eos divina virtute ſuâ ex mortuis in vitam revocabit, ut in cœleſti gloria cum ipſo vivant. Jam v. ea, quæ ad officium pertinent, in illis agit utraq; Natura cum cõmunicatione alterius, ꝙ cujusq; proprium. 3. Scriptura notanter mentionem facit Naturę hum. in hoc reſuſcitationis opere Joh.5.v.27.*Pater dedit poteſtatem faciendi judicium Filio, quia Filius hominis eſt*. v. 28. *nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocẽ ejꝰ*. Quemadmodum poteſtas faciendi judicium data eſt Chriſto, quatenus eſt Filius hominis: ita quoque poteſtas reſuſcitandi mortuos ipſi data eſt, quatenus eſt Filius hominis, i.e. ſecundùm humanã Naturam, unde etiam ipſius vox eſt vivifica, q̃ defuncti in monumentis audiẽt & vivent 1.Cor. 15.v.21.*per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum*.v.22.*ſicut in Adamo omnes moriuntur, ita in Chriſto omnes vivificabuntur*. Quòd ſi in dicto Apoſtolico ab appellatione ἀνθρώπου excludas Chriſti humanitatem non recto talo ſtabit oppoſitio Apoſt. quia *hominem homini, primum Adamũ ſecundo ἀντιφαλικῶς* opponit. Quidam hûc referunt dictum Apoſtoli 1. Theſſ.4.v.16.ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου, ubi per *Archangelum* intelligunt ipſum Chriſtum voce ſuâ mortuos excitaturum, quâ de re infrà pleniùs. 4.Secundùm humanam Naturam Chriſto data eſt *poteſtas omnis carnis* Joh.17. v. 2. *omnis poteſtas in cœlo & in terra* Matth.28.v.18.*vis vivificandi* Joh. 6.v.51. ἐνέργεια, *quâ poteſt ſibi ſubjicere omnia*. Phil.3.v.21. conſtitutus eſt *Dominus vivorum ac mortuorũ* Rom.14.v.9.*autor vitæ* Act. 3.v.15.utiq; ergò in humana natura & per humanam Naturam utpote divinis ἐξοχαῖς ditatam reſuſcitationis opus perficiet. 5.In præludiis univerſalis reſurrectionis, h.e.in particularibus reſuſcitatorũ exemplis Chriſtus & vocis & tactus organo uſus eſt, ut aſſumtam Naturam hum. ab hoc opere minimè ſequeſtrandã eſſe doceret. Matt.9.v.25.apprehendit manum filiæ Jairi & dicit, *Puella ſurge*. Luc.7.v.14. tangit loculum & ait, *adoleſcens tibi dico ſurge*. Joh.11.v.43.voce magnâ clamat, *Lazare veni foràs*. Theoph. in c. 7.Luc.*Non verbo tantùm miracula operatur, ſed & loculum attingit, ut diſcamus, quòd corpus ejus eſt vitæ corpus. Quia n. caro propria Verbi facta eſt omnia vivificantis, ideò & ipſa eſt vivifica & mortem corruptionemq; tollit*. Similia occurrunt apud Cyr.l.4.in Joh.c.23. Ex quib.omnib.manifeſtum, ꝙ Chriſto etiam ut homini opus reſuſcitationis ac vivificationis mortuorum tribuendum ſit, quòd contra Danæum in lib. adv. Chemn.p.118.Bezam in Coll.Mompelg. p.335. Polanum l.6.ſyntagm.c.66. p.515.& alios Calvinianos non ſine Chriſti contumelia id negantes ex enumeratis fundamentis firmiter probatur. Tribuitur a. Chriſto homini mortuorum reſuſcitatio 1. *ꝓpter hypoſtaticã communicationẽ* aſſumtæ Nat.hum.factã. 2. *ꝓpter potentiã reſuſcitãdi* ſecũdũ carn.ipſi in tempore datã.3. *ꝓpter exaltationẽ & gloriã*, ad q̃ aſſumtã carn.ex Scrip. novimꝰ evectã. 4.*propter victoriã* ex morte reportatã.5. *ꝓpter virtutẽ reſurgẽdi* ipſiꝰ morte & reſurrectione nobis partam. 6. *ꝓpter vocẽ ipſius vivificã*, ut ſic & *meriti* & *efficaciæ* ratione ipſi ut homini reſuſcitatio tribui debeat. Non a. cum Bucano in loc.37.p.418.ſtatuendum vel loquẽdũ, ꝙ Chriſtꝰ ſit συνεργὸς reſuſcitationis, quia id,

quod

quod in reſuſcitatione agit, eſt una tribus perſonis communis Deitas,trium igitur perſonarũ ut una eſt eſſentia,una potentia,ita quoque una & æqualis operatio. Notandum & illud 2.Chriſtum non ſolùm eſſe cauſam *efficientem*, ſed etiam *meritoriam & exemplarem* noſtræ reſurrectionis. De cauſa *meritoria* paulò pòſt diſſeremus pleniùs,de cauſa *exemplari* h.l.notandum, quòd à quibuſdam duplex ſtatuatur. Una, in qua res cognoſcitur & ordinatur. Altera,in qua res inchoatur, ita ut ad ejus exemplum & *ὑπόγραμμον* reſpiciatur. Priorem modum Chriſtus ſecundùm divinam Naturam;poſteriorem ſecundùm humanam competere ſtatuũt, ipſius enim reſurrectio eſt non ſolùm exemplum, ſed etiam initium noſtrę reſurrectionis in ipſo tanquam eapite noſtro inchoatæ. Eph.2.v.6.

3. *Spiritus ſanctus.* 45.De *Spiritu S.* hæc loquuntur dicta.Ezech. 37.v.14. *Dabo vobis Spiritum meum in vobis & vivetis.*.Non intelligitur duntaxat Spiritus creatus,ventus ſc.ut v.9.vel anima,ut v.10.qui mediante venti afflatu eorporibus animæ ſunt redditæ, ſed Spiritus increatus tertia ſc. Trinitatis perſona reſuſcitationis opifex unà eum Patre& Filio in hoc opere efficaciter agens, ut conſtat ex loco Apoſtolico Rom.8.v.11. *Si Spiritus ejus,qui ſuſcitavit Jeſum à mortuis,habitat in vobis,is qui ſuſcitavit Chriſtum à mortuis,vivificabit & mortalia corpora veſtra propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis*, quæ eſt conſequentia omnium duleiſſima. Deus excitavit Chriſtum à mortuis. Spiritus Dei vivificans in vobis habitat. E. & veſtra eorpora per Spiritum vivificantem à mortuis excitabuntur. Quidam addunt loeum Pſal.104.v.30. *Emittens Spiritum tuum & creabuntur, & renovabis faciem terræ.* Sed propriè ibi agitur de annua terræ renovatione.In Symbolo Niceno dicitur. *Credo in Spiritum ſanctum & vivificantem.*

46. 2. *Ex rationib.* 1.à *Chriſti reſurrectione.* Qui Chriſtum ex mortuis ſuſcitavit,idem etiam nos ex terrę pulvere aliquando ſuſcitabit.Ratio pendet ex arctiſſima eonnexione inter reſurrectionem Chriſti & noſtram.At Deus Chriſtum ex mortuis ſuſcitavit Act.2.v.24.&32. c 3.v.15. c.4.v.10.c.5.v.30.c.10.v.40.c.13.v.30.34.&37 Rom.4.v.24.c.6.v.4.c.8.v.11.1.Cor.6.v.14.2. Cor.4.v.14. Eph.1.v.20.e.2.v.6.Heb.13.v.20. ubi ne quis oomine Dei ſolum Patrem primam perſonam,cujus in quibusdam dictis fit expreſſa mentio, excluſo Filio & Spiritu S. intelligat, eoojungenda ſunt illa Scripturæ dicta, in quib. Chriſtus ſibiipſi tribuit corporis ſui reſuſcitationem. Joh.2.v.19. *Solvite templum hoc & in tribus diebus excitabo illud* v.21. *loquebatur antẽ de templo corporis ſui.* Joh.10.v.17. *ego pono animam meam ut iterum ſumam eam.* v.18. *nemo tollit eam à me, ſed ego pono eam à meipſo, poteſtatem habeo ponendi eam & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam*, ae orgendum eſt dictum Chriſti Joh.5.v. 19. *quæcunq; Pater facit ταῦτα καὶ ὁμοίως eadem etiam ſimiliter facit Filius.* v.23. *ut omnes honorificent Filium ſicut honorificant Patrem.* E. etiam Deus, i. e. verus & unus ille Deus,qui eſt Pater, Filius & Spiritus S. ex terræ pulvere aliquando nos ſuſcitabit. 2. *ex operis hujus conditione.* Reſuſcitatio mortuorum eſt opus infinitæ virtutis ac potentiæ,ergò etiam ſolius veri Dei proprium. Anteeedens patet ex illis Scripturæ dictis,quæ in opere reſurrectioois divinæ virtutis expreſſam mentionem faciunt, eo ipſo namque iõuitur ad illud divinam,i.e. infinitam virtutem requiri. Ezech.37.v.6. *ego dabo vobis Spiritum & vivetis & ſcietis,quia ego Dominus*,i.e. ex opere reſuſcitationis divina mea virtus , poteſtas ae majeſtas agnoſcetur. Rom. 6. v.4. *Chriſtus à mortuis reſurrexit per gloriam Patris*,i.e.per glorioſam Patris potentiam.1.Cor.6.v.14. *Deus & Dominum ſuſcitavit & nos ſuſcitabit διὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ.* Eph.1.v.19.mirâ ac divinâ verborum maximè emphaticorum copiâ docet Apoſtolus,quòd Deus in Chriſti reſurrectione τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς δυνάμεως αὐτοῦ καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ κράτους τῆς ἰσχύος αὐτοῦ ἐνήργησεν. Phil. 3.v.21. *Chriſtus reformabit corpus noſtrum humile, ut conforme fiat corpori ipſius glorioſo,* κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ δύνασθαι αὐτὸν καὶ ὑποτάξαι ἑαυτῷ τὰ πάντα. Hanc virtutis divinæ in reſuſcitatione efficaciter agẽtis ignorantiam exprobrat Chriſtus Sadducæis Mattb.22.v.29.Marc.12.v.14.3. *ex reſuſcitationis cum primæva creatione collatione.* Qui in prima creatione omnia ex nihilo coodidit,& ex limo terræ corpus hominis formavit,idem etiam defunctorũ corpora ex terrę pulvere reformabit. Sed ſolus ac unus verus Deus omnia ex nihilo condidit & ex limo terræ corpus primi hominis formavit. Ergò.Major probatur ex illis Scripturæ dictis,in quibus hæc opera Dei eonjunguntur,ut ab eadẽ virtute,divina ſc. & infinita eadem proficiſci ſignificetur.2.Macc. 7.v.23. *Mundi cõditer,qui formavit hominis nativitatem & omnium invenit generationem, Spiritum & vitam æternam iterum dat cum miſericordia.* Rom.4.v.17. *Deus vivificat mortuos & vocat ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt.* Varię quidem loci illius Apoſtolici proferuntur explieationes,ſed ſimplieiſſima eſt ea, qua ſtatuitur articulum ereationis & reſuſcitationis eonjungi. Aſſumtum conſtat ex omnibus Scripturæ dictis,quæ de creatione loquuntur, ea enim nuſpiam alteri quàm ſoli vero Deo tribuitur. Qui ergò in prima creatione *dixit & omnia facta ſunt* Gen.1.v.3.&ſeqq. Juditb.16.v.17.Pſal.33.v.9. idem etiam in reſuſcitatione dieet , & omnes homines reſurgent.Pſ.50.v.4.Joh.5.v.28.unde Apoſtolus reſurrectionis articulum tractans ad primævam primi hominis ereationem nos revocat 1.Cor.15.v.46.Auguſt.tract.49.in Job. *Plus eſt creare quàm reſuſcitare homines & Chriſtus facit utrumq;.* Confer ea, quæ de collatione primævæ creationis & ſecuturæ univerſalis reſuſcitationis ex Patribus adduximus ſuperiùs §.22.4. *ex operis hujus cum vita & morte hominis comparatione.* Qui unicuiq; homini dat animam & corpus,qui eſt vitæ & mortis Dominus, qui eujuslibet noſtrûm corpꝰ in utero format, idem etiã eorpꝰ ex terræ pulvere ſuſcitabit,prędam ex faucib.mortis eripiet&animas cum eorporib.reſuſcitatis iterum uniet,cùm utrumque ejusdem ſit virtutis,operis & artificii. Sed priùs non niſi ſoli vero Deo competit. Job.10.v.8. *Manus tuæ plaſmaverunt me & fecerunt me totũ in circuitu.* v.9. *memento,quòd ſicut lutum feceris me & in pulverem reduces me &c.* Pſalm.90.v.3. *Convertis hominem in contritionem, & dicis revertimini filii hominum.* Sir.17.v.2. *Deus convertit hominem in terrã.* Eſ.64.v.8. *Tu Domine Pater noſter es,nos v.lutũ & fictor noſter tu & opa*

manuum

Digitized by Google

manuum tuarum omnes nos.2.Macc.7.v.22.*neſcio*,inquit mater Maccabæorum fratrum ad filios,*qualiter in utero meo apparuiſtis,neque enim ego ſpiritum & animam donavi vobis & vitam & ſingulorum membra non ego ipſa compegi*. v. 23. *ſed mundi creator vobis Spiritum cum miſericordia reddet*. Act. 17.v.28. *in ipſo vivimus,movemur & ſumus*.E.etiam poſterius videlicet mortuorum reſuſcitatio eſt ſolius veri Dei propriũ opus,ut ſic ejuſdem ſit ἀνάκτισις καὶ ἀνάπλασις, cujus eſt κτίσις καὶ πλάσις,ut pii veteres loquuntur. 5.*ex creaturarum conſervatione*.Qui creaturas omnes conſervat,ſpecies propagat,dat unicuique Enti corporeo proprium ſuum corpus,is etiam corpora mortuorum hominum in vitam revocabit & omnia individua ad ſpeciem humanam pertinentia ex terræ pulvere ſuſcitabit.Sed ſolus Deus creaturas omnes conſervat, ſpecies propagat,dat unicuique Enti corporeo proprium ſuum corpus. Joh.5.v.17. 1. Cor. 8. v.6. cap.15.v.39.Col.1.v.16. Hebr.1.v.3.&c.E. etiam ſolus Deus ſorpora mortuorum hominum in vitam revocabit & individua omnia ad ſpeciem humanam pertinentia ex terræ pulvere ſuſcitabit. Eò deducit nos Apoſtolus,quando reſurrectioois articulum pertractans 1.Cor. 15.v.38.&39.dicit: *Quod ſeminas, non corpus quod futurum eſt ſeminas,ſed nudum granum,puta tritici aut alicujus cæterorum*, *Deus autem dat illi corpus, ſicut voluit & unicuique ſeminum proprium corpus*,id eſt, qui poteſt unicuique ſemini proprium dare corpus,idem etiam in noviſſimo die corpora noſtra ex terræ pulvere producere poterit. Hebræi dicunt,*quatuor rerum apertiones ſive claves eſſe in manu Dei pluviæ, ſepulchrorum,uteri & victus*.

Poriſma. Nullum poſſe ſeipſũ propriâ virtute reſuſcitare. 47. Poriſma hujus aſſertionis de cauſa efficiente principali reſurrectionis eſt illud, quòd *nullus hominum propriâ virtute ac propriis viribus ſeipſum ſuſcitare queat*. Quòd enim Spir.S. ſoli vero Deo tanquam propriũ aſſignat, quod eſt opus infinitæ virtutis,quod ejusdẽ cum primæva creatione eſt dignitatis, quod diſertè hominibus denegatur , illud non poteſt homini vel ulli creaturæ tribui. Reſuſcitationem ex mortuis Sp. S. ſoli vero Deo tanquam proprium opus aſſignat, eadem eſt opus infinitæ virtutis & ejuſdẽ cum primæva creatione dignitatis,ut ex dictis conſtat,ac diſertè hominib9 ejus ἐνέργεια denegatur. Pſal. 49. v. 8. *Fratrem non redimendo redimet quisquam* [à morte] E. reſuſcitatio ex mortuis non poteſt homini vel ulli creaturæ tribui. Cave tamen cum Photinianis hoc eò referas,quòd *nec Chriſtus ſeipſum à morte ſuſcitare potuerit*,diſp.de unig.Filii exiſt. adv. Socin. in Eraſmum Johannes p.117. Catech. Racov.c. 11.p.312.Enidinus in detorſione dicti Joh. 2. v. 19. Oſtorod.lib.2.contr.Tradel.cap.10.p.176. Schmaltz.de divin.Chriſti cap.13.&c.Eſt enim hîc ratio longè diſpar inter Chriſtum & homines reliquos. 1.Chriſt9 non eſt ψιλὸς ἄνθρωπος, ſicut omnes reliqui homines , ſed unus verus cum Patre & Spiritu ſancto Deus,ut ſuo loco e-

An Chriſtus ſeipſũ ſuſcitaverit. videntibus argumentis demonſtratur. 2. Humana Chriſti Natura in ipſam hypoſtaſin Λόγου eſt evecta ac proinde à corporis ſui reſuſcitatione Chriſtus ut homo excludi nequit. Conſideratur enim Natura Chriſti humana vel ſecundùm divinitatis perſonaliter ſibi unitæ & eum tota plenitudine in aſſumto corpore habitantis virtutem,& ſic Chriſtus ut homo ſeipſum ſuſcitavit, vel ſecundùm rationem Naturæ creatæ,& ſic non potuit efficere,ut corpus & anima ad ſe invicem redirent. 3. Chriſtus ſibiipſi diſertis verbis tribuit , quòd *poteſtatem habeat ponendi animam ſuam à ſeipſo , & iterum eam ſumendi* Joh.10. verſ.17. quòd excitare *poſſit corporis ſui templum* Joh.2.v.19.ubi per τὸ ἐγείρειν *efficacem operationem & actionem* intelligendam eſſe patet ex connexione. Chriſtus enim quæſitus, quo miraculo probaret,ſe habere poteſtatem reformandi templum, reſpondit,ſe templũ corporis ſui ex morte excitare & reparare poſſe,ex uno igitur poteſtatis divinæ effecto , alterum concludit. Quæ contra hæc dicta Photiniaoi excipiunt,ad illa reſponsũ fuit tract.de Deo Patre & Filio §.95.& ſeqq. 4. Chriſtus propria poteſtate alios mortuos ſuſcitavit Joh.5.v.19.*Suſcitavit quos vult*,cur ergò non potuiſſet etiam ſeipſum ſuſcitare. 5. Chriſto *Pater dedit vitam habere in ſeipſo* Joh. 5. v. 26. unde etiam eſt ipſa *reſurrectio & vita*. Joh. 11. v. 25. *autor vitæ* Act. 3.v.15.eccur igitur non potuiſſet ſeipſum ſuſcitare? 6. *Quæ Pater agit*, ταῦτα καὶ ὁμοίως *eadem ſimiliter facit & Filius* Joh.5.v.19. Quare cum Pater divina virtute Chriſtum ſuſcitaverit , utique eâdem virtute Chriſtus ſuſcitavit ſeipſum. 7.De Chriſto dicitur,quod ut *mortificatus fuit carne,ita quoque* ζωοποιηθεὶς *vivificatus fuerit Spiritu* 1.Pet.3.v.18.ut ergò per carnem intelligitur propria ipſius caro,in qua paſſus & mortuus :ita per Spiritum vi oppoſitionis intelligendus proprius ejus Spiritus,i.e.divina ejus Natura , undè etiam in reſurrectione ſua & per *reſurrectionem ſuam demonſtratus fuit Filius DEI in virtute* Rom. 1. v. 4.

48. Quæ in contrarium à Photinianis proferuntur,ex hactenus dictis facilè explicari poſſunt. 1.*Ex Patri attributa reſuſcitatione Scriptura paſſim illud Deo Patri tribuit, quòd Filium ſuum ex mortuis excitaverit* Act.5.v.30.31. Rom. 4.v.24. c.8.v.11. *unde idipſum tanquam proprium Patri tribuitur,qui omiſſo etiam Dei nomine quandoque ſic deſcribitur,quòd ſit is , qui Jeſum à mortuis excitavit*. Reſp.1. Ex ſubordinatis nõ ſunt facienda pugnantia,nec quæ in articulis fidei conjunguntur,ſibi invicem opponi debent, qui paralogiſmus ut hæreticis aliis, ita quoque Photinianis perquam familiaris eſt. Utrumque Scriptura aſſerit.utrumq;nobis piè credendum proponit,quòd Pater Filium ſuum ex mortuis excitaverit,&quòd Filius propriâ virtute reſurrexerit. 2. Quemadmodum igitur utrumque optimâ ratione ſimul conſiſtit, quòd *Pater tradiderit Filium pro nobis in mortem* Rom.8.v.32. & quòd Filius *ſeipſum tradiderit* Galat.2.v.20. quòd *Pater in Filio manens fecerit miracula* Joh. 14.v.10.& quòd *Filius miracula fecerit* Act.10. verſ.38.quòd *Pater unxerit Chriſtum Spiritu & virtute* ibid. & quòd *Filius ſeipſum unxerit ac Spiritus S. ſuper ipſum deſcenderit ac manſerit*. Matth.3.v.16. Marc.1. v. 10. quòd Pater ipſum *collocaverit ad dextram ſuam* Epheſ.1.verſ.21.& quòd ipſe Fili9 *conſederit ad Dei dextram* Marc. 16. verſ. 19. quòd Pater *ſubjecerit hoſtes pedibus* Chriſti Pſal.110.v.1. & quòd *Filius ipſe ſibiipſi eos ſubjecerit* 1.Cor.15.v.25. ita quoque optima ratione hæc duo ſimul conſiſtunt , quòd Pater

Chriſtum excitaverit, & quòd ipſe propriâ virtute reſurrexerit. 3. eſt enim Patris & Filii una eſſentia, una potentia, æqualis Majeſtas, ac *id, quod in divinis agit, eſt una tribus communis Deitas* Nazianz. orat. 2. de Theol. 4. Ideò autem ad Deum Patrem Scriptura peculiariter hæc referre ſolet, quia Pater ut eſt *fons Deitatis*, à quo per æternam generationem Filius omnia accepit, ita quoque eſt fons noſtræ redemtionis ac ſalutis. 5. Ut ipſa miſſio Filii & officii ejus confirmatio divinâ voce cœlitùs facta ac miracula Deo Patri aſſignari ſolent, ac tota obœdientia Chriſti Deo Patri præſtita dicitur: ita quoq; ipſius ex mortuis reſuſcitatio ad officium Mediatoris & opus redemtionis pertinens, Patri peculiariter tribuitur abſque ulla Filii & Spiritus S. excluſione. 6. Peculiaris conſolatio in eo nobis proponitur, quod reſuſcitatio Filii Patri tribuitur, ex eo enim intelligimus, ſatisfactionem per Chriſti paſſionem & mortem Deo Patri præſtitam eſſe ratam & ſufficientem. Niſi enim pro peccatorum noſtrorum debito plena & perfecta ſolutio fuiſſet præſtita, Deus hanc vadem & ſponſorem noſtrum ex carcere mortis & ſepulchri nequaquam tanta cum gloria reduxiſſet. Sic ergò & *principii* & *conſilii* & *ſolatii* ratione Patri peculiariter tribuitur, quod ipſi cum Filio commune.

49. 2. *Ex mortis & reſurrectionis connexione. Si Chriſtus ſeipſum ex morte reſuſcitavit, non eſt verꝰ & æternus Deus, quia qui ex morte reſuſcitatur, eum oportet priùs fuiſſe mortuum. Atqui Deꝰ æternus mori non potuit. E. etiam Deus æternus ex morte ſuſcitari non potuit.* R. 1. Deus æternus non poteſt mori, ſcil. in ſua Deitate, poteſt autem mori in aſſumta carne. 2. In Chriſto eſt ἄλλο καὶ ἄλλο. Juxta aliud videl. juxta humanam Naturam eſt mortuꝰ, juxta aliud, videlicet juxta divinam Naturam humanæ perſonaliter unitam ſeipſũ ex mortuis excitavit. Theod. Dial. 2. ἔϛιν ὁ αὐτὸς παθητὸς καὶ ἀπαθὴς, παθητὸς κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἀπαθὴς κατὰ τὴν θεότητα. 3. In Chriſto non eſt ἄλλος καὶ ἄλλος, inde idem, qui eſt mortuus, ſeipſum etiam ex mortuis ſuſcitavit. 4. Hinc notanter dicit Scriptura, quòd *Deus proprio ſuo ſanguine Eccleſiam redemerit* Act. 20. v. 28. utique ergò Deus ſanguinem ſuum in ara crucis effudit & per conſeq. Deus in cruce mortuus eſt, quòd *Dominum gloriæ crucifixerint* 1. Cor. 2. v. 8. quòd *autorem vitæ interfecerint* Act. 3. v. 15. utiq; ergò *Dominus gloriæ* & *autor vitæ*, i. e. verus Deꝰ in cruce fuit mortuus, quòd *ſanguis Jeſu Chriſti Filii Dei emundet nos ab omni peccato* 1. Joh. 1. v. 7. utique ergò ipſe Dei Filius ſanguinem ſuum effudit & mortuus eſt non in *proprietate Naturæ divinæ, ſed in unitate perſonæ*, i. e. in Natura humana in perſonæ unitatem aſſumta, ut loquitur Vigil. lib. 2. contra Eutych. Excipit Socinus d. l. *Qui hominum animos immortales ſtatuunt, illis nulla ratione dicere licebit, animum alicujus eſſe mortuum, eam ſcil. ob cauſam, quòd corpus, cum quo animus conjunctus erat, fuerat mortuum: ſic Filius Dei non poteſt dici mortuus, quia corpus ejus fuit mortuum.* Reſp. 1. propter eſſentialem animæ & corporis in homine unionem rectè & abſque omni tropo dico, homo eſt mortuus, ut in tract. de Morte oſtendimus: ſic propter perſonalem divinæ & humanæ Naturæ in Chriſto unionem rectè dico: Deus eſt mortuus. 2. Sicut non dicimus, animam eſſe mortuam, quia mors tribuitur homini ratione corporis: ſic non dicimus, Deitatem eſſe mortuam, quia ratione carnis Chriſto ea tribuitur.

50. 3. *Ex abſurdi conſecutione. Quicquid Patri competit, id Chriſto tanquam Filio tribui non poteſt, aliàs ſequeretur confuſio Sabelliana. Atqui Deo Patri tribuitur, quod Chriſtum a mortuis ſuſcitaverit.* R. 1. oſtendimus jam antè ſimilibꝰ exemplis, hæc non eſſe ſibi invicem oppoſita. 2. Majori addenda hæc limitatio. Quicquid *tantùm* competit Patri, id Chriſto tanquam Filio tribui nequit. Sed tunc minor eſt falſa, quod tantùm Patri competat Chriſti ex mortuis reſuſcitatio. 3. *Omnia quæ Pater habet, mea ſunt*, inquit Chriſtus Joh. 16. v. 15. *Quæcunque Pater facit, eadem ſimiliter & Filius facit, ego & Pater unum ſumus* Joh. 10. v. 30. ait idem Joh. 5. v. 19. *Pater in me manens ipſe facit opera* Joh. 14. v. 10. *Pater meus operatur & ego operor*. Joh. 5. v. 17. in hiſce igitur operib. non eſt Pater à Filio ſequeſtrandus. 4. diſtinguendum inter *opera ad intra* & *opera ad extra*. In operib. ad intra videl. in generatione & ſpiratione quicquid uni perſonæ Trinitatis peculiariter competit, alteri perſonæ tribui non debet, ne Sabelliana perſonarum confuſio oriatur, ſed in operib. ad extra, quale eſt Chriſti ex mortuis reſuſcitatio, omnes tres perſonę ſimul agunt, ſervato ſc. ordine & diſcrimine perſonarum. Sic ergò limitamus majorem. Quicquid Patri tribuitur *perſonaliter*, id ſi Filio tribuatur, ſequitur Sabellianiſmus, ſed quòd Patri *eſſentialiter* competit, illud ſi Filio tribuatur, nequaquam Sabelliana confuſio, ſed ὁμουσίας aſſertio ſequitur. 5. ubi tamen notandum, quòd reſuſcitatio Chriſti dicatur *opus ad extra* ratione *actus*, qui ex divina virtute tribus perſonis communi procedit, interim eſt *opus ad intra ratione termini*, quia humana Natura ex mortuis ſuſcitata eſt Filii Dei propria, quippe quam ipſe ſolus, non Pater nec Sp. S. in perſonæ unitatē aſſumſit. 6. Majorem non eſſe ſimpliciter admittendam, ipſimet Photiniani agnoſcere coguntur, quia Chriſto tribuunt, *quòd perfectam habeat poteſtatem regendi populum Dei eumque ſalvum faciendi, quòd dominetur non ſolùm hominib. ſed etiã Angelis, imo morti & inferno*. Catech. Racov. p. 320. *quòd ſit religioſa adorationis cultu honorandus*. Oſtor. cont. Tradel. p. 2. c. 8. p. 154. atqui hoc ipſum omnib. in univerſum creaturis Scriptura adimit ac ſoli Deo unicè aſſignat.

51. 4. *Ex indigentia ſignificatione. Si Chriſtus hanc potentiam ſeipſum ſuſcitandi in ſe pleně & perfectè habuit, quid opus fuit, ut alius videlicet Pater hanc ſuſcitationem perficeret? Si ab alio ſuſcitari opus habuit, utiq; ſeipſum ſuſcitare non potuit.* Reſp. 1. Concluſio directè adverſatur aſſertioni Chriſti Joh. 10. v. 17. *Ego pono animam meam, ut iterum ſumam eam*. v. 18. *Nemo tollit eam à me, ſed ego pono eam*. ἀπ' ἐμαυτοῦ, *poteſtatem habeo ponendi eam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam*, ex quo dicto naſcitur nobis tale argumentum. Qui poteſtatem habet ponendi animam ſuam & iterum eam ſumendi, ille non ex quadam impotentia opus habet ab alio ſuſcitari. Sed Filius poteſtatem habet ponendi animã ſuam & iterum eam ſumendi. E. 2. Ut Chriſtus *a ſeipſo*, i. e. ſponte & nullo cogente poſuit animam

in morte, ita quoq; *à ſeipſo*, i. e. liberè & propriâ virtute eã reſumſit in reſurrectione. 3. ergò non ex quadam indigentia vel impotentia factum arbitremur, quòd Chriſtus non reſuſcitavit ſeipſum *ſolus*, excluſo ſc. Patre, ſed ex ὁμουσίᾳ & divinæ potentiæ Patri ac Filio communis ęqualitate, ob quam nec Pater ſine Filio, nec Filius ſine Patre; nec Pater extra Filium, nec Filius extra Patrem operatur. Joh. 5. v. 17. & 19. 4. Chriſtum ab alio ſuſcitari opus habuiſſe ambiguè dicitur. Vel n. intelligitur hoc modo, quòd Natura ipſius humana in extremo exinanitionis ſtatu conſtituta non potuerit ſeipſam ex naturalibus & propriis viribus ſuſcitare, vel quòd eadem ne quidem ut Λόγῳ perſonaliter unita ac Verbi omnia vivificare volentis proprium templum facta virtute divinâ ſeipſam ſuſcitare potuerit. Priorem ſenſum concedimus, poſteriorem negamus.

52. 5. *Ex Chriſti precatione. Si Chriſtus ſeipſũ ſuſcitare potuit, quorſum opus fuit precib. ad eum, qui ſervare eum poſſet à morte* Heb. 5. v. 7. Reſp. 1. Potuit Chriſtus Lazarum ſuſcitare, & tamen potentiam excitandi per preces Patri acceptam ipſe retulit Joh. 11. v. 42. 2. Chriſtus preces illas pro liberatione à morte fudit tanquam Mediator noſtro loco conſtitutus & ut verus homo in extremo exinanitionis gradu, interim quâ Deus eandem cum Patre potẽtiam habuit, quâ ſeipſũ ex mortuis excitavit. 3. Ut in reliquis officii ſui operibus Chriſtus omnia ad Patrem refert, ita quoque reſuſcitationem ſui ab ipſo petit. 4. Nihilo tamen minùs ἀδύνατον erat, ipſum κρατεῖσθαι à morte Act. 2. v. 24. non ſolùm propter carnis aſſumtæ ſanctitatem, propter divinorum vaticiniorum veritatem, propter Patris, quâ Filium complectitur, caritatem, propter officii demandati ſublimitatem, propter redemtionis noſtræ univerſim complendæ qualitatem, ſed etiã ac cumprimis propter perſonæ ſingularitatem, quippe quæ non ſolùm homo ſed & Deus, in qua duæ Naturæ perſonaliter & indiſſulubiliter unitæ, ac cui ſecundùm humanam Naturam vis vivificandi per & propter unionem perſonalem erat communicata.

53. 6. *Ex typi præfiguratione. Non ipſe Jonas ſeipſum è ventre ceti eduxit, ſed cetus eum Deo ſic volente & operante in littus evomuit; ſic etiam nos ipſe Chriſtus ſeipſum ex terra corde ſive inferno exemit atq; eduxit, ſed infernus eum Deo ſic jubente atq; efficiente evomuit & quodammodo viventib. reſtituit.* Socinus d. l. R. 1. Comparatio non eſt extendenda ultra tertium propter quod adhibetur. 2. nec contra fidei analogiam urgenda, ſed juxta eam explicanda. 3. Chriſtus comparationem ſtatuit in mora tridui & in liberatione, non autem in ipſo liberationis modo Matth. 12. v. 40. 4. Si ultra præſcriptos comparationis limites progredi velimus, multa poſſent texi abſurda & ἀσύστατα. Jonas fuit in corde balænæ, Chriſtus in ſepulchro. Jonæ anima manſit corpori unita, Chriſti anima à corpore fuit localiter ſeparata, Jonas propter delicta propria hanc cladem ſenſit, Chriſtus propter aliena &c. 5. Conſtat in antitypo ſæpè plus haberi quàm in ipſo typo.

Cauſa reſurrectionum meritoria.

54. A cauſa reſurrectionis *efficiente principali* tranſitum faciamus ad cauſam *meritoriam*. Antequam v. eam exponamus, notandum quòd reſpectu *objecti & finis* duplex ſit reſurrectio, u-

na *piorum & verè credentium* ad vitam, altera *impiorum & incredulorum* ad judicium Joh. 5. v. 29. de qua diſtinctione inferius agetur plurib. Si de reſurrectione piorum ad vitam quæratur, ejus cauſam meritoriam ſtatuimus Chriſtum Mediatorem, 1. quia piorum à morte liberatio & vitæ reparatio ipſius merito unicè aſſcribitur. Oſ. 6. v. 2. *Vivificabit nos poſt duos dies, tertiâ die ſuſcitabit nos & vivemus in conſpectu ejus.* Quia Chriſtus tertia die à mortuis ſuſcitatus nobis promeruit, ut ipſi quoq; ex morte eluctari poſſimus, ideò Propheta in plurali loquitur, ut ſic caput & membra complectatur. Oſ. 13. v. 14. *à morte redimam eos, ero mors tua ô mors.* 1. Cor. 15. v. 25. *oportet illum regnare, donec ponat omnes inimicos ſub pedib. ejus.* v. 26. *noviſſimus a. hoſtis deſtruetur mors.* Eph. 2. v. 6. *conreſuſcitavit nos in Chriſto* tanquam capite & Mediatore noſtro. 2. Tim. 1. v. 10. *Chriſtus mortem quidem deſtruxit, illuminavit a. vitam & incorruptelam per Evangelium.* Apoc. 1. v. 18. *fui mortuus & ecce ſum vivus in ſecula ſeculorum, & habeo claves mortis & inferni*, i. e. ſum Dominus mortis & inferorum, ſolent n. victori tradi claves portarum urbis. 2. quia liberatio à malis cognatis, quæ vel efficientis vel effecti vel adjuncti locum reſpectu mortis obtinent ac bonorum contrariorum reſtitutio ipſi tribuitur. Liberatio à poteſtate Satanæ ac deſtructio regni ipſius pertinet ad beneficia merito Chriſti parta. Gen. 3. v. 15. *Semen mulieris conteret caput ſerpentis.* 1. Joh. 3. v. 8. *In hoc apparuit Filius Dei, ut diſſolvat opera Diaboli.* Heb. 2. verſ. 14. *Participavit carni & ſanguini, ut per mortem deſtrueret eum, qui habebat mortis imperium*, i. e. Diabolum. v. 15. *& liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant ſervituti.* Jam v. ideò eramus morti obnoxii, quia in poteſtatem & regnum Satanæ eramus redacti. E. Chriſtus liberando nos à poteſtate Satanæ, liberavit nos à morte. Chriſtus pro peccatis noſtris in ara crucis ſatisfecit 1. Pet. 2. v. 24. Atqui mors eſt *peccati ſtipendium* Rom. 6. v. 23. & *ſtimulus mortis* eſt peccatum 1. Cor. 15. v. 55. Ergò Chriſtus pro peccatis ſatisfaciendo à morte nos liberavit. Chriſtus liberavit nos *à maledictione legis* Gal. 3. v. 13. Atqui ob maledictionem legis morti temporali & æternæ eramus obnoxii. E. Chriſtus liberando nos à maledictione legis à morte nos liberavit. Chriſtus liberavit nos ab *ira Dei* Rom. 5. v. 10. 2. Cor. 5. v. 19. Atqui mors pœnæ loco à Deo irato judice generi humano fuit inflicta Pſal. 90. v. 3. E. Chriſtus liberando nos ab ira Dei liberavit nos à morte. Per Chriſtum nobis iterum parta benedictio, quę omnis generis bona ſpiritualia ac cœleſtia complectitur Gen. 12. v. 3. Act. 3. v. 25. Gal. 3. v. 8. ergò etiã ſalus, reſurrectio ac vita morti ex adverſo oppoſita. 3. quia ob reſurgendi virtutem nobis partam Chriſtus vocatur ipſa *reſurrectio ac vita* Joh. 11. v. 25. ἀρχηγὸς ac *Dux vitæ* Act. 3. v. 15. *primitiæ dormientium* 1. Cor. 15. v. 20. *primogenitus ex mortuis* Col. 1. v. 18. Apoc. 1. v. 5. fons noſtræ reſurrectionis, clavis ſepulchrorum noſtrorũ. Confer ea, quæ de connexione inter reſurrectionem Chriſti ac noſtram diximus ſuperiùs §. 18. 4. Quia Adamus & Chriſtus ſibi invicem opponuntur ratione ea, ut Adamus fons peccati & mortis in totum genus humanum redundans, Chriſtus ac fons juſtitiæ & vitæ credentibus ab

ipſo communicatæ ſtatuatur. Rom.5.v.12. & ſeqq.1.Cor.15.v.21.&22.

An reſurrectio Chriſti ſit cauſa meritoria reſurrectionis impiorum.

55. Si de reſurrect. impiorum & incredulorũ ad judicium quæratur, an illius etiam cauſa meritoria Chriſto ſit aſſignanda, variantes audire datur reſponſiones. Calv.l.3.Inſt.c.25.ſect.9. videtur affirmare, ſic n. ſcribit: *Nos totius mundi hæreditate ſemꝰ in Adam fuiſſe privatos, nec minꝰ æquâ ratione ab alimentis communib. nos arceri q̃ ab eſu arboris vitæ. Unde igitur fit, ut Deꝰ nõ ſolùm oriri faciat Solẽ ſuũ ſuper bonos & malos, ſed quoad præſentis vitæ uſus inæſtimabilis ejꝰ liberalitas largâ copiâ aſſiduè profluat? hinc certè cognoſcimus, quæ propria ſunt Chriſti & membrorũ ejus ad impios quoq; exundare, nõ ut legitima ſit poſſeſſio, ſed quò magis reddantur inexcuſabiles &c. Si quis excipiat, caducis & terrenis beneficiis reſurrectionem non aptè conferri, hic quoq; reſpondeo, ubi primùm alienati ſunt à Deo vitæ fonte, Diaboli interitum fuiſſe promeritos, quo prorſꝰ abolerentur, admirabile tamen Dei conſilio repertũ fuiſſe mediũ ſtatũ, ut extra vitã in morte viverent. Nihilo abſurdius videri debet, ſi accidentalis eſt impiis reſurrectio, quæ invitos trahat ad tribunal Chriſti, quem nunc audire Magiſtrũ & Doctorẽ recuſant.* Calvino aſſurgit Fr. Junius in com. Dan. c.12.tom.1.operũ p.931. *Reſurrectionẽ Chriſtus efficit in omnibus ut caput omniũ communiter, vitã v. efficit in piis ut caput & Mediator Redemtorq; ipſorũ particulariter.* Et ex recentiorib. Scharp. Scoto Britañ. in Curſ. Th. loc. 20. col. 1173. *Beneficia Chriſti ſunt duplicia. Fidelib. propria, ut ſunt fides, ſanctificatio & glorificatio. Fidelib. & infidelib. communia, ut ſunt vocatio externa, verbi auditio, quibus impii inexcuſabiles redduntur. Tale eſt beneficiũ reſurrectionis.* Hęc Calv. opinio duplicẽ meretur obſervationẽ. Prior opponenda eſt hypotheſi *de negata Univerſalitate meriti Chriſti.* Si damnati atq; impii reſurgunt virtute meriti Chriſti, utiq; etiam Chriſtus pro ipſis in ara crucis mortuus. Sed verũ prius ex aſſertione Calv. E. etiã poſterius & per conſeq. falsũ eſt Chriſtũ non eſſe pro omnib. omninò hominib. in ara crucis mortuũ. Connexio probatur, quia applicatio ꝓſupponit acquiſitionẽ & effectus præſupponit ſuã causã. Quod ſi igitur impiis beneficiũ aliqꝰ ex merito Chriſti deſcendens applicatur, utiq; etiam acqſitio meriti Chriſti ꝓpter ipſos facta. Si effectus cauſæ meritoriæ videl. reſuſcitatio ex mortuis tam latè patet, ut ipſos quoque impios complectatur, utiq; etiã cauſa videl. meritũ Chriſti tam latè patebit, ut ad ipſos quoq; impios & ſic ad omnes homines pertineat. Poſterior opponẽda eſt temerariæ quorundã aſſertioni, ꝙ *Calvinianus error ſit, ſtatuere reſurrectionẽ impiorum non provenire ex merito Chriſti, ſed ex ſolo decreto & juſtitia Dei.* Quomodo n. Calvinianum dogma ſtatui poteſt, cujus contrariũ Calv. aſſerit? Neq; hic quiſquã nobis objiciat. Ex hypotheſi illa, ꝙ reſurrectio impiorũ proveniat ex merito Chriſti oppugnari poſſe dogma Calvinianũ de negata Univerſalitate meriti Chriſti. E. à contrario ſenſu negatâ illâ hypotheſi, ꝙ reſurrectio impiorũ proveniat ex merito Chriſti, aſſerendũ eſſe Calvinianũ dogma de negata Univerſalitate meriti Chriſti. Eſt n. diſpar ratio. Ex applicatione meriti rectè infero acqſitionẽ, ſed ex negatione applicationis nõ poſsũ inferre negationẽ acquiſitionis, cùm acqſitio latiùs pateat q̃ applicatio.

Neg. probatur. 1. ex cauſæ aſſignatione.

56. Negantem quæſtionis partem pleriq; ex noſtris Theol. amplectuntur, quorũ ſententiæ accedunt ex ipſis Calvin. Zach. Urſin. in explic. Catech. part.2.q.57.p.437. Bucan. in loc.37.p.419. Martyr claſſ.3.loc.c.17.0.7.p.734. Polan. in Symph. Cathol. c.30.th.3.p.976.& in Syntag. Th.l.6.c.66.p.516. Argumenta confirmantia potiora hæc ſunt. 1. *à cauſæ aſſignatione.* 1. Cujus cauſam Script. S. nõ tribuit reſurrectioni Chriſti, ſed decreto & juſtitiæ divinæ, illud non poteſt dici provenire ex virtute & efficacia reſurr. Chriſti. Causã reſuſcitationis impiorum Script. nuſpiã tribuit reſurrectioni Chriſti, ſed decreto & juſtitiæ divinæ. E. reſuſcitatio impiorum non poteſt dici provenire ex virtute & efficacia reſurrectionis Chriſti. Prior pars aſſumtiõis ἄζων continens probatur ex Script. ſilentio, quæ n. ex 1.Cor.15.v.21.&22. in contrarium proferuntur, ſuam inferiùs habebunt explicationem. Poſterior pars aſſumtionis θέσιν exprimens, probatur ex divino oraculo. Gen.2.v.17. *Quacunq; die ex fructu illius arboris comedes, morte morieris.* Hujꝰ decreti efficacia ac virtute impii in noviſſimo die reſurgere cogentur, ꝙ ſic oſtendimus. Decretum Dei complectitur utramq; mortẽ temporalẽ & æternã, ut alibi probatur. Quod ſi igitur impii non ſolùm temporali, ſed etiã æternæ morti vi hujus decreti ſunt obnoxii, utique ex morte naturali ipſis reſurgendum ad majorẽ ſc. condemnationẽ, ut in corporib. ſuis reſuſcitatis & animab. iterum unitis æternas luant pœnas, cùm n. ꝑ peccata Deũ, qui eſt infinitum bonũ, offenderint, nec peccatorũ ſuorũ remiſſionẽ in Chriſto ac propter Chriſtũ impetraverint, ideò coguntur infinitã, i.e. æternã pœnam ſuſtinere. Cùm in corporib. ſuis ac per corpora ſua mala egerint, 2.Cor.5.v.10. ideò divina requirit juſtitia, ut in corporib. ſuis pœnas ſuſtineãt, utiq; ergò vi decreti divini & juſtitiæ divinæ à morte ipſis reſurgendum ad æternas ſc. pœnas in corporib. ſuis ſuſtinendas. Quod ex Chriſti merito deſcendit, illud remoto Chriſti merito locũ non habet, quia effectꝰ nõ poteſt poni remota causã propria & adæquata. Jam v. impiorum reſurrectio locum habet etiam remoto Chriſti merito. E. Huc referri poteſt dictum Apoſt. Heb.9.v.27. *Statutum eſt hominib. ſemel mori, poſt hoc a. judicium.* Ut ſtatutum eſt æterno Dei decreto προέγνωσιν lapſus Adamici ſecuto omnib. hominib. ſemel mori morte ſc. naturali & corporali, ita quoq; ſtatutum eſt æterno Dei decreto πρόγνωσιν finalis impœnitentiæ ac incredulitatis ſecuto impiis æternã morte mori ac proinde etiã reſurgere ad judicium, in quo promeriti ſupplicii pœnæ ipſis adjudicentur. Statutum inquam eſt, ut pœnas luant impii in illis ipſis corporibꝰ per quæ & in quib. peccaverunt, proinde vi illiꝰ ſtatuti ac decreti divini neceſſarium eſt eadem corpora ex terræ pulvere prodire rediviva, quæ ſub monumẽtis delituerunt mortua. Obſervari & illud convenit, ꝙ Script. S. quoties in genere de reſurrectione tàm impiorum quàm piorum loquitur, ejus cauſam non tribuat merito Chriſti, ſed potiùs voci ac virtuti Chriſti Joh.5.v.28. *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem ejus. v. 29. & procedent, qui bona fecerunt in reſurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt in reſurrectionem judicii.* Virtus autem illa, quâ Chriſtus impios excitabit, propriè loquen-

quendo non pertinet ad meritum Chriſti, ſed ad divinam illius potentiam per unionem perſonalem & exaltationem ad Dei dextram humanæ ipſius Naturæ communicatam, quæ potentia latiùs & ad plura objecta ſe extendit q̃ meritum Chriſti, quia per hanc potentiam Chriſtus etiam ut homo omnia in cœlo ac terra ſuſtentat, regit ac gubernat in regno generali, quod vocatur *regnum potentiæ*, per eandem Eccleſiam adv. hoſtes defendit in regno ſpeciali, q vocatur *regnũ gratiæ*, ecquis v. dixerit meritum Chriſti æquè latè patere & ad omnes creaturas ſeſe extẽdere? Reſuſcitatio igitur impiorum potiùs ad partes Chriſti *judicis*, q̃ *Redemtoris*, *Mediatoris* ac *Salvatoris* pertinet, ut colligitur ex reſuſcitationis fine, ideò n. excitabuntur impii nõ ut beneficiis cœleſtib. merito paſſionis & mortis Chriſti partis perfruantur, ſed ut contemtus horum beneficiorum in verbo Evangelii ipſis antea oblatorum puniatur; excitabuntur inquam impii, non ut cum Chriſto Redemtore, Mediatore ac Salvatore in cœleſti gloria vivant, ſed ut ab ipſo tanquam juſto judice condemnati à facie ejus in æternas pœnas diſcedere jubeantur.

2. ex reſurrectionis Chriſti conditione.

57. 2. *Ex reſurrectionis Chriſti conditione.* Reſurrectio Chriſti in Scrip. S. ubiq; ſic deſcribitur, quod effectus ejus ſit ſalutaris & ſalvificus, non a. punitorius ac damnatorius. Sic Rom. 4. v. 25. dicitur Chriſtꝰ *reſurrexiſſe* propter credentium *juſtificationem* non a. propter incredulorum damnationem. 1. Pet. 1. v. 3. dicimur *regeniti in ſpem vivam per reſurrectionem Chriſti ex mortuis.* Atqui ſi reſuſcitatio impiorum eſſet fructus reſurrectionis Chriſti, utiq; etiam effectus reſurrect. Dominicæ non ſolùm eſſet ſalutaris ac ſalvificꝰ, ſed etiam punitorius ac damnatorius, quia impii reſurgunt ad ignominiam ac pœnam. Si dicas, *Chriſtum etiam ideo reſurrexiſſe, ut mortuis ac viventib. dominetur.* Rom. 14. v. 9. *ac proinde etiam impiorum reſurrectionem videri fructum Dominicæ reſurrectionis*, reſp. deſcribi in verbis Apoſtolicis non tam fructum & effectum reſurrectionis Dominicæ *reſpectu noſtri*, quàm conſequens ejus *reſpectu ipſius Chriſti*, quod ſcil. per paſſionem, mortem & reſurrectionem ingreſſus ſit in gloriam Luc. 24. v. 26. quod obœdientiam ſervilem uſq; ad mortem crucis ſecuta fuerit ὑπερύψωσις, per quam & in qua *donatum ipſi fuerit nomen quod eſt ſuper omne nomen* Phil. 2. v. 9. q Pater cœleſtis ipſum *ſuſcitaverit ac Dominum fecerit.* Act. 3. v. 32. & 36. ac ſi vel maximè ad fructum reſurrectionis nobis partum verba Apoſtoli referre velimus, conſtat tamen ex antecedentib. & ſerie contextus, non in genere de omnib. hominib. ſed in ſpecie de piis & credentib. Apoſtolum loqui. *Nemo noſtrum*, inquit, *ſibi vivit & nemo ſibi moritur.* v. 7. *ſive n. vivimus, Domino vivimus; ſive morimur, Domino morimur. Sive ergo vivimus, ſive morimur, Domini ſumus* v. 8. At hæc nõ poſſunt applicari ad impios & incredulos, qui non Domino ſed ſibi ſed carni, mundo ac Satanæ vivunt, qui ſunt ἀπηλλοτριωμένοι τῆς ζωῆς τ̃ Θεοῦ Eph. 4. v. 18. qui non vivunt Chriſto pro ipſis mortuo & reſuſcitato, ſed ſibi, i. e. ſuis cupiditatib. 2. Cor. 5. v. 15. ergo etiam illud quod v. 9. Apoſtolus addit, *in hoc Chriſtus mortuus eſt & reſurrexit & revixit, ut mortuis ac viventib. dominetur*, propriè ad pios & credentes pertinet, quod illi in vita & morte ſint Chriſti Domini ſui, quod illos *nec vita nec mors à Chriſto ſeparare poſſit* Rom. 8. v. 38. Cæterùm quod de reſurrectione Chriſti diximus, eam in Script. perpetuò ſic deſcribi, quod effectus ejus ſit ſalutaris ac ſalvificus, idem de toto Chriſti merito & omnib. quæ ad meritum Chriſti pertinent actionibꝰ & paſſionibꝰ ſtatuendũ, quod ſc. effectus ejus ubiq; deſcribatur ut ſalutaris, verâ fide apprehendendus & animæ ſalutem conſerens. At reſtitutio vitæ naturalis, quæ in die noviſſimo impiis continget, non eſt eis ſalutaris, nec fide ab ipſis apprehenditur, nec animab. eorum ſalutem confert. E. reſtitutio illa vitæ naturalis, quæ impiis in die noviſſimo continget, nõ eſt fructus meriti Chriſti. Expendantur omnia Script. dicta, quæ de obœdientia ac ſatisfactione Chriſti, de ipſius paſſione, morte ac reſurrectione, de fructib. obœdientiæ & ſatisfactionis loquuntur & liquidò apparebit, tales enumerari effectus & fructus, qui animam hominis concernunt, qui ſalutem afferunt, qui verâ fide hominib. applicantur, nuſpiam v. naturalis vitæ reſtitutionem Si obvertas, *Deum peccatis primorum parentum offenſum ſolius meriti & ſatisfactionis à Chriſto præſtandæ intuitu primos parentes & in eis omnes poſteros non ſtatim in nihilum redegiſſe, ſed propter promiſſam ſatisfactionem beneficia non ſolùm ſpiritualia & cœleſtia ſed etiam corporalia ac terrena ipſis conceſſiſſe ac in vita eos conſervaſſe, atq; adhuc hodiè impios ex gratia in vita conſervare, ac per verbum ad pœnitentiam vocare*, reſp: diſtinguendum inter tempus *gratiæ* in hac vita & tempus *judicii* poſt hãc vitam. Si vel maximè beneficia corporalia, quæ impiis in hac vita obtingunt, eo reſpectu ad meritum referantur, q Pater cœleſtis merito ac ſatisfactione Chriſti placatus non ſtatim in nihilum redigat impios ꝓpter peccatum, ſed concedat eis tempus pœnitentiæ, vocet eos per verbum, cumulet omnis generis bonis; ut ad pœnitentiam eos invitet Rom. 2. v. 4. (quod D. Chemn. in Poſtil. facere video) tamẽ reſtitutio vitæ naturalis quæ impiis in noviſſimo die obtinget, non poteſt ad claſſem beneficiorum ex merito Chriſti deſcendentium referri, tum quia reſtitutio illa non fit in hac vita, quæ tempus gratiæ in ſe concludit, ſed poſt hanc vitam in die ſc. noviſſimo, tum quia finis reſtitutionis illius potiſſimùm hic attendendus, quòd non ad gloriam & vitam cœleſtem ſed ad ignominiam & mortem ſempiternam impii ſint reſuſcitandi, ergò reſuſcitatio illa non eſt opus gratiæ & miſericordiæ merito Chriſti impetratæ, ſed actus juſtitiæ & judicii. Adde quòd beneficia corporalia, quæ impiis in hac vita obtingunt, ad dilectionem Dei *generalem*, quę omnes creaturas complectitur, non autem ad dilectionem *ſpecialem* morte Chriſti partam propriè loquendo pertineant.

3. ex reſurrectionis Chriſti merito partæ deſcriptione.

58. 3. *Ex reſurrectionis merito Chriſti partæ deſcriptione.* Reſurrectio, quæ vi meriti & reſurr. Chriſti hominib. obtingit, in ſacr. lit. ſic deſcribitur, q *ratione objecti* pertineat tantùm ad mẽbra Chriſti, ad eos ſc. qui per fidẽ corpori myſtico, cujus caput eſt Chriſtꝰ inſeruntur, qui mortis & reſurrect. Chriſti fiunt participes; qui in Chriſto tanq̃ capite ſuo & unà cum ipſo vivificantur, 1. Cor. 15. v. 23. & q *finis ac conſequentis ratione* fiat ad vitã & ſalutẽ, ut conſtat ex ſerie integri illius capitis. Jam v. impii nõ ſunt membra

coporis illius myſtici cujus caput eſt Chriſtus ac reſurrectio impiorum non fit ad vitam & ſalutem ſed ad ignominiam & mortem. E. eorum reſurrectio non ex vi meriti & reſurrect. Chriſti deſcēdit. Excipiūt *impios eſſe mēbra Chriſti naturalia nō ſpiritualia, ratione unionis naturalis, non a. ſpiritualis.* R. 1. Quod dicimur membra corporis Chriſti, *os ex oſſib. ejus & caro de carne ejus* Eph. 4. v. 30. non poteſt tantum ad *ὁμουσίαν* Naturæ noſtræ cum Chriſto referri, quia ipſa appellatio membrorum nos eò deducit, quod requiratur ſpiritualis quædā conjunctio ac compages, per quam Chriſto tanquā capiti conjungamur, ea v. nō eſt omnib. hominibus piis & impiis cōmunis, ſed piorum duntaxat propria. 2. *συσσωμίαν* illam noſtram cum Chriſto Apoſtolus ſic deſcribit Eph. 4. v. 15. *Chriſtus eſt caput, ex quo totum corpus compactum & coagmentatum per omnem juncturam ſubminiſtratione ſecundum operationem in menſura uniuscujusque membri augmentum corporis facit in ædificationē ſui in caritate*, atqui partes illius deſcriptionis non competunt impiis. 3. *Qui non habet Spiritū Chriſti, non eſt ejus* Rom. 8. v. 9. qui nō animatur ac regitur Spiritu Chriſti, non poteſt dici membrum corporis ejus myſtici. Sicut vita naturalis requiritur, ut aliquod ſit membrum corporis humani, ſic vita ſpiritualis requiritur, ut aliquis ſit membrum corporis myſtici. 4. Quo reſpectu Chriſtus dicitur *caput* noſtrum, eodem reſpectu nos vocamur ipſius *membra*, ut colligitur ex Natura mutuæ relationis. Sed Chriſtus dicitur caput noſtrum non *naturaliter*, ſeu ob *ὁμουσίαν* Naturæ human. ſed *ſpiritualiter* ſeu ob ſpiritualem noſtram cum ipſo unionem per fidem. Gal. 2. v. 20. Eph. 3. v. 17. E. etiam vocamur membra Chriſti, non reſpectu conſanguinitatis naturalis ſed ratione unionis ſpiritualis. 5. Membra meretricis non ſunt membra Chriſti, ut docet oppoſitio Apoſtolica 1. Cor. 6. v. 15. ſicut filii Diaboli non poſſunt eſſe filii Dei, ſic membra Satanę non poſſunt eſſe membra Chriſti. Joh. 8. v. 44. Qui habent Spiritum mundi, non habent Spiritum, qui ex Deo eſt. 1. Cor. 2. v. 11. 6. Conformitas Chriſti & membrorū ejus non in Natura, ſed in qualitatibus Naturæ quærenda. Dicimur n. ipſi *σύμμορφοι* Rom. 8. v. 29. Phil. 3. v. 10. at quando de Naturæ *ὁμουσίᾳ* agitur tum de *conſubſtantialitate*, non a. *conformitate* quæritur, ac illius *ὁμουσίας* reſpectu ipſe dicitur *κοινωνὸς particeps factus carnis & ſanguinis noſtri* Heb. 2. v. 14. 7. Si impii eſſent membra Chriſti, conſequens foret, membra quædam Chriſti infernalibus flammis olim torquenda & ſic pars corporis Chriſti glorificanda in cœlo, pars autem torquenda in inferno, quod abſurdum.

4. ex abſurdorum conſecutione.

59. 4. *Ex abſurdorum conſecutione.* 1. Si impiorum reſurrectio eſſet fructus meriti & reſurrectionis Chriſti, conſequens foret, eam per Chriſti reſurrectionem eſſe conſecratam & ſanctificatam, inde n. atq; ideò Chriſtus ex mortuis ſuſcitatus vocatur *ἀπαρχὴ primitiæ dormientium* 1. Cor. 15. v. 20. quia reſurrectio ejus ſanctificat & conſecrat reliquorum hominum reſurrectionem ab ea tanquam cauſa meritoria dependentem ſicut per ſanctificationem & oblationem primitiarū in V. T. ſanctificati cenſebantur fructus reliq. Lev. 23. v. 9. Deut. 26. 2. Atq; abſurdū eſt ſtatuere q̄ p̄ Chriſti reſurr. ſāctificata ſit impiorum reſurrectio, cùm ratione formæ ac finis plurimùm invicē differant. 2. Si Chriſtus merito ſuo reſurrectionem ad judicium & damnationē impiis impetraſſet, uni eidemq; cauſæ duo contrarii effectus per ſe attribuerentur. Ratio connexionis eſt, quia Chriſtus merito ſuo reſurrectionem ad vitā & ſalutem piis impetravit. 3. Si reſuſcitatio impior. eſſet fructus meriti Chriſti, ſequeretur homines nō potuiſſe à morte reſurgere, niſi Chriſtus fuiſſet mortuus & reſuſcitat⁹. At conſeq. eſt abſurdū, quia homo ꝓpter peccatum temporali & æternæ morti factus erat obnoxius 4. Si reſuſcitatio impiorum eſt fruct⁹ meriti Chriſti, utiq; etiam conſervatio impiorū in inferno erit fructus meriti Chriſti, quia ut reſuſcitatio ipſa præcisè & formaliter ſine reſpectu ad ſubjectum & finem ſive conſequens conſiderata eſt Dei beneficium, ita conſervatio exiſtentiæ præcisè & formaliter ſine reſpectu ad ſubjectum & adjunctas pœnas conſiderata eſt Dei beneficium. Quod ſi ergo omnia Dei beneficia ex merito Chriſti deſcendunt, utiq; etiam illa conſervatio & prohibitio *ἀνυπαρξίας* ex merito Chriſti deſcendet. 5. Si reſuſcitatio impiorum æterno exitio adjudicandorum eſt fructus meriti Chriſti, conſequens eſt, impios æterno exitio adjudicādos revera eſſe participes meriti Chriſti. At conſequens eſt abſurdum, qui enim in die judicii revera particeps erit fructus meriti Chriſti, is non adjudicabitur æterno exitio, ſed potius vitam æternam Chriſti merito partam obtinebit. 6. Si reſuſcitatio impiorum eſt fructus meriti Chriſti, conſequēs eſt applicationem meriti Chriſti abſq; fide locū habere. Conſequens repugnat univerſæ Script. quippe quę teſtatur acquiſitionē quidem meriti eſſe univerſalē ſed applicationē ꝓpter hominū incredulitatem fieri particularē. Videatur ſcriptū Du. D. Bald. Th. eximii, amici noſtri ſingularis de hac quæſtione D. H. B. oppoſitum, quod cum ment. in 1. Cor. p. 818. poſtmodùm inſeruit.

60. Idem nobiſcū ſtatuunt pii veteres, Chryſ. in 1. Cor. hom. 39. *Quid v. dic rogo omnes vivificabuntur in Chriſto? & ubi ſunt qui abducuntur in gehennam?* Et poſt ea. *Ne cùm audieris communem vivificationem, etiam peccatores exiſtimares eſſe ſalvos, ſubjungit, un⁹ quisq; a in ſuo ordine. Primitiæ Chriſtus, deinde ii, qui ſunt Chriſti, h. e. fideles & qui ſunt probati & bōæ exiſtimationis.* Amb: in cōm. 1. Cor. 15. *Quia peccato hominis mors inventa eſt, Chriſti juſtitia meruit reſurrectionem mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificabuntur. Hoc dicit, quia ſicut Adam peccans mortem invenit & omnes ex ejus origine tenuit ut diſſolvantur, ita & Chriſtus non peccans & per hoc vincens mortem, (quia qui non peccat, vincit mortem, quia mors ex peccato) omnibus qui ſunt ex ejus corpore acquiſivit vitam, id eſt, reſurrectionem. Quamvis ergo generalem tribuerit reſurrectionē, ut ſicut in Adamo omnes ſive juſti ſive injuſti moriuntur, ita & in Chriſto omnes tàm credentes quam diffidentes reſurgant, licet ad pœnam, increduli tamen vivificari videntur, quia corpora ſua recipient jam non morituri, ſed paſſuri in eis pœnam ſine fine, quod credere noluerunt.* Auguſtin. in expoſit. inchoata Epiſt. Rom. tom. 4. p. 835. *Ex ipſorum* (piorum) *etiam reſurrectione prædeſtinatꝰ eſt Chriſtꝰ, ut ipſis princeps fieret, cæterorum autem in ſua conditione reſurgentium non princeps, ſed judex eſt;*

eſt. Non itaq; ex illorum mortuorum reſurrectione prædeſtinatus eſt, quos eſt damnaturus. Prædeſtinatum enim eſſe ex reſurrectione mortuorum, ut præcederet reſurrectionem mortuorũ, vult intelligi Apoſtolus; hoc autem præceſſit, qui ad ipſum cœleſte regnum, quò eos præceſſit, ſecuturi ſunt &c.

Argumenta pro affirmante quæſtionis parte. 1. ex oppoſitione Apoſtolica 1.Cor.15. v.22. & 23

61. Qui contrarium ſtatuunt, hiſce potiſſimũ utuntur argumentis 1. *ex oppoſitione Apoſtolica* 1.Cor.15.v.22. *Sicut per hominem mors ſic per hominem reſurrectio mortuorum* v.23. *& ſicut in Adamo omnes moriuntur, ſic in Chriſto omnes viviſicabuntur. Atqui ab Adamo in omnes omninò homines pios & impios mors deſcendit, ergò etiam à Chriſto in omnes homines pios & impios reſurrectio promanat.* Reſp. Apoſtolus in hoc cap.15. non de *reſurrectione univerſali*, piis & impiis communi in genere, ſed de *reſurrectione piorum* determinatè & in ſpecie loquitur, ut Chryſoſt. hom. 39. in 1.Cor. B.Luth. in comm. hujus loci tom.6 Jen.ſ.231. D.Hunnius, D.Rungius, D.Balduin. & alii rectè ſtatuunt. Id enim colligitur *ex antecedentium & conſequentium conſideratione.* Loquitur Apoſtolus de iis, *quibus Evangelium prædicaverat, quod etiam acceperant, in quo etiam ſtabant* v.1. *qui Chriſtum ex mortuis reſuſcitatum* & à teſtibus fide dignis viſum *fuiſſe crediderant.* v.3 & ſeqq. loquitur de reſurrect. eorum, *qui obdormierunt in Chriſto* v.18. *atqui in Domino mori*, piorum duntaxat proprium eſt Apoc.14.v.13 loquitur de reſurrect. eorum, qui *miſerrimi eſſent omnium hominum, ſi non eſſet reſurrectio*, qui in *Chriſtum ſperarunt ſive crediderunt in hac vita* v.19. quorum ἀπαρχὴ ſive *primitiæ Christus in reſurrectione* ſua factus v.20. qui ſunt τοῦ χριστοῦ v.23. (atqui *ſi quis non habet Spiritum Chriſti is non eſt ejus* Rom.8.v.9. *qui non crucifigunt carnem ſuam cum concupiſcentiis non ſunt Chriſti* Gal.5. v.24.) Loquitur de eorũ reſurrectione, qui *baptizabantur ſuper mortuis* v.29. qui ꝓpter Chriſtum *pericula quotidiè ſubire non recuſabant* v.30 qui ab Epicureâ ſecuritate abhorrebant v.32. loquitur de illa reſurrectione, quam conſequetur *corporum glorificatio* v.43. & ſeqq. *regni divini poſſeſſio* v.50. *beata* ἀφθαρσία *& incorruptio* v.52. *plena de morte victoria & triumphatio* v.55. Atqui hæc non poſſunt ad impiorum reſuſcitationem applicari ut cõſtat, neceſſariò igitur verba Apoſtoli intermedia de reſurrectione piorum accipienda, ut ſit ſenſus, *per hominem*, videl. Adamum *mors & per hominem* videl. per Chriſtum *reſurrectio mortuorum* illorum ſcil. qui in Chriſto obdormierunt, quorũ ἀπαρχὴ eſt Chriſtus, qui Chriſti ſunt &c. ut ex im̃ediatè præcedd. & & ſubſeqq. intelligitur. *De illa reſurrectionis ſpecie hic agitur, quam Chriſtus perficiet abolendo peccatum, eam v. in impiis ponere non poſſumus cũ illi in ſuis peccatis adhuc maneant, ideò etiam non poterunt illius reſurrectionis participes fieri, ſed reſurrectio eorũ pertinet ad ſeveritatem judicii, non ad miſericordiæ beneficentiam. Si enim verè pronunciavit Dominus de Iuda, quod melius ei fuiſſet, ſi natus non eſſet, idem etiam affirmare de his poſſumus, longè melius eis fore, ſi minimè reſurgerent*, ſcribit Petr. Martyr. d.l. idipſum ex ſubjuncta ἐξηγήσει τῆς ἀντιθέσεως manifeſtiùs conſpicitur. *Sicut in Adamo omnes moriuntur, ita etiam in Chriſto omnes viviſicabuntur*, ubi nota Apoſtolum pro ἀναστάσεως ponere ζωοποιεῖν quæ peculiariter tribuitur piis Rom.8.v.11. (ſicut ἔγερσις in genere omnib. hominib.) ac nihil aliud eſt q̃ ἀνάστασις ζωῆς ſive εἰς ζωὴν Joh.5.v.29. q̃ verbi emphaſin jam olim expendit Auguſt. Epiſt. 89. ad Hilar. col.401. ubi in hæc verba Apoſtoli ſic commendatur. *Omnes in Chriſto viviſicabuntur, utiq; reſurrect. juſtorum dicit, ubi eſt vita æterna, non reſurrect. iniquorum, ubi mors erit æterna, ideò ait, viviſicabuntur, quia illi damnabuntur.* Neq; abſolutè & ſimpliciter neceſſariũ eſt, partes oppoſitionis ſemper æqualis eſſe latitudinis, multò minùs neceſſariũ eſt, quando Adam⁹ & Chriſtus ut fons peccati & juſtitiæ, mortis & vitæ ſibi invicem opponuntur, ꝙ Rom.5,12. & h.l. fieri cõſtat, ut in omnib. ac ſingulis partib. etiam ultra comparationis ſcopũ ſive tertium, ꝙ Apoſtolus intendit, collatio inſtituatur, quia alias inferri poſſet, juſtificationem eſſe univerſalem omniũ hominum, ſicut damnatio eſt univerſalis; juſtitiam eſſe qualitatem inhærentem, ſicut peccatũ intimè nobis inhæret, juſtitiam Chriſti per naturalem generationem in nos propagari, ſicut peccatũ ab Adamo in nos propagatur; ad juſtitiæ applicationem non requiri fidem, ſicut ad peccati com̃unicationem ea non requiritur &c. ſufficit igitur ad antitheſin Apoſtolicam explicandam, Adamum & Chriſtum opponi tanquam duos ſontes, ex quorum uno peccatum & mors, ab altero juſtitia & vita in nos deſcendit, quamvis nec modus nec objecta com̃unicationis utrobiq; ſint ead. Auguſt. lib.2. de pecc. merit. & remiſſ. cap.30. *Omnium corporis mortem factam per unum hominem dixit & omnium corporis reſurrectionem in vitam æternam per unum Chriſtum futuram eſſe promiſit*, id quod Epiſt. 57. ad Dard. ſic declarat, *omnes & omnes ideò dixit, quia in mortem nemo niſi per illum* [Adamum] *in vitã nemo niſi per iſtum* [Chriſtum] Deniq; ſi vel maximè æqualis latitudo oppoſitionis reſpectu objectorum evicta eſſet, quod non minus à Chriſto in omnes homines reſurrectio, quàm in omnes homines mors ab Adamo deſcendat, tamen id efficaciæ & potentiæ, non à. meriti ratione à Chriſto proficiſci ſtatuendum eſſet.

62. Atqui, inquis, *Apoſtolus diſputat contrà eos, qui negabant reſurrectionem mortuorum in genere. Non enim dicit: Quomodo ajunt quidam, non eſſe reſurrectionem piorum, ſed mortuorum, E. etiam Apoſtoli argumenta debent eſſe generalia, ut probent omniũ omninò hominum reſurrectionem.* Reſp. 1. Si vel maximè concederemus, Apoſtolum ex Chriſti reſurrectione univerſalem omniũ hominũ reſurrectionem directè inferre, nondum tamen evictum foret, reſurrectionem impiorũ ex Chriſti reſurrect. tanquam ex cauſa meritoriâ dependere, ſed hoc tantũ inferri poſſe, quod reſurrectio univerſalis ſit neceſſarium conſequens reſurrectionis Chriſti, utpote qui per ſuam reſurrect. *factus eſt Dominus viventium ac mortuorum* Rom.14. v.9. *ac judex omnium à Deo ordinatus eſt*. Actor.17, v.31. Quod ſi ergò omnes, etiam mortuos, etiam impios judicare debet, utiq; neceſſe eſt, ut impii ex morte reſurgant, quâ ratione indirectè ex Chriſti reſurrect. etiam impiorũ reſurrectio inferri poteſt. 2. Quia v. circumſtantiæ textus oſtendunt, Apoſtolum piorum duntaxat reſurrectionem ex Chriſti reſurrect. h.l. deducere, ideò reſpondemus. Apoſtolum reſurrectionis abnegatores refellentem propterea in piorum reſurrectione

probanda hîc unicè eſſe occupatum, primò quia illa propriè eſt *reſurrectio vitæ*, ſive ad vitam beatam & ſempiternam. Joh.5.v.29. impiorum verò reſurrectio potiùs eſt caſus & lapſus ad mortem, quia reſurgent non ad vitam ſed ad mortem æternam. Secundò, quia eſt neceſſaria connexio inter reſurrectionem piorũ & impiorũ. Neq; n. in die judicii tantùm reſurgent pii, ſed omnes ſimul homines. cùm quidam ad *judicium*, quidam ad *vitam* ſint reſurrecturi, Dan.12.v.2. Juh.5.v.29. prubatâ igitur reſurrectione piorum, omnium hominum reſurrectio eſt probata propter neceſſariam connexionem à divino decreto dependentem. Tertiò, quia reſurrectionis adverſariis potiſſimùm de piorũ reſurrectione ſermo erat. Illos enim non eſſe reſurrecturos probare cupiebant ex eo, quod jam ante per regenerationem ſurrexiſſent. Roman.6.v.4. Col.3.v.1. Apoc.20.v.6. ſpiritualiter ſc. Apoſtolus igitur demonſtrat, præter illam ſpiritualem piorum reſurrectionem adhuc ſupereſſe aliam, videl. reſurrectionem corporalem ſive carnis in fine ſeculi ſecuturam. Quartò Corinthiorũ illi Saducæi, contra quos diſputat Apoſtolus, videntur hoc modo in ſuis ratiocinationib. progreſſi. Si eſſet reſurrectiu, tùm vel maximè pii ejuſdem forent participes, vel ſi pii nõ reſurgent, nulli omninò homines reſurgent. Sed pii non reſurgent, quia promiſſio de reſurrectione jam antè in ipſis per ſpiritualem reſurrectionem eſt completa. Ergò nulli plana reſurgent. Hîc ergò Apoſtolus aggreditur concluſionis oppoſitæ probationem, & contrario modo procedit. Si pii reſurgent, falſum eſt, nõ futuram reſurrectionem. Sed pii reſurgent, E.3. Afferimus hûc illuſtrationis cauſâ diſputationem Chriſti cõtra Saducęos Matt.22. Luc.20 Sadducæi in genere negabant reſurrectionem, non tantùm piorum ſed etiam impiorum. Chriſtus eos ex Moſe refutaturus affert tale argumẽtum, quo piorũ duntaxat reſurrectio probatur. Neq; enim de impiis dici poteſt, quòd Deus eorum ſeſe Deum eſſe (eo quidem ſenſu ac reſpectu, quo Abrahami, Iſaaci & Jacobi Deus dicitur) uſpiam appellet. Quicquid hîc pro defenſione diſputationis Chriſti adferri poteſt, idem etiam pro defenſione Paulinæ diſputationis afferri poterit. 4. Propoſitioni univerſali neganti non ſolùm opponitur univerſalis affirmans, ſed etiam particularis affirmans, prior quidem contrariè, poſterior contradictoriè. Univerſali igitur neganti ab adverſariis probare, *Nulli mortui reſurgent*, Apoſtolus opponit particularem affirmantem, quâ ſtabilitâ itidem evertitur univerſalis negans. Si obvertas, *hanc Apoſtolicam concluſionem directè non adverſari antitheſi adverſariorum*, repetendę erunt cauſę ſuperiùs expoſitæ. 5. Res ipſa nos cogit, ut ſtatuamus, Apoſtolo non eſſe h.l. propoſitum, univerſalem omnium hominum reſurrectionem directè & immediatè probare, ſed duntaxat piorum, ex qua indirectè & mediatè impiorum etiam reſurrectio poſtea deducitur. Præterquam enim, quod Apoſtolus indefinitè quomodo *quidam inter vos dicunt mortuos non reſurgere*. (ſine ſigno univerſali addito) loquitur negari nullâ veritatis ſpecie poteſt, quædam ſaltem argumenta Apoſtoli eſſe particularia, quæ piorum duntaxat reſurrectionem probant. Illa ergò aut à quæſtione probanda erunt aliena, aut ad eandem accommodata. Prius dici nequit, ut conſtat. Manet ergò poſterius, ex quo porrò eluceſcit, quæſtionem probandam eſſe, quod pii ſint reſurrecturi, neque enim duas diſtinctas quæſtiones ſibi demonſtrandas ſumit Apoſtolus, quarum una agat de reſurrectione omnium hominum in genere, altera de reſurrectione piorũ in ſpecie, ſed unam duntaxat in v.12. propoſitam. 6. Neq; cogitari poteſt, Apoſtolum ubicunque de reſurrectione agit, ſemper in genere de univerſali reſurrectione agere. Contrarium enim manifeſtè patet ex 1. Theſſ. 4. & ex hoc ipſo cap.15. prioris Cor.

2. Ex enumeratione beneficior. Chriſti.

63. 2. *Ex enumeratione beneficiorum Chriſti. Chriſtus deſtruxit opera Diaboli* 1. Joh.3.v.8, *abſtulit peccata totius mundi* Joh.1.v.29. *reparavit omnia, quæ per lapſum Adæ amiſſa, deſtruxit mortem* 2.Tim.1.v.10. *At in impiis mors deſtruitur, dum vita ipſis reſtituitur.* Reſp.1. reſurrectio impiorum potiùs pœnæ quàm beneficii loco habenda, cùm impii non reſurgant ad vitam, ſed ad judicium, non ad gloriam, ſed ad ignominiam. Dan.12.v.2. Joh.5.v.29. unde etiam reſurrectio ſalutaris ſcil. & vivifica eſſe negatur. Quò à quibuſdam refertur Eſa.26. v.14. 2. reſtitutio vitæ, quæ impiis in die noviſſimo continget, non tàm mortis deſtructio quàm ejuſdem inſtauratio æſtimanda, reſurgent enim non ad vitam ſed ad mortem æternam. 3. diſtinguendum inter *acquiſitionem & applicationem* meriti. Ratione acquiſitionis Chriſtus pro omnibus totius mundi peccatis ſatisfecit, regnum Satanæ pro omnibus deſtruxit, mortem pro omnibus vicit, ſed applicatio borum beneficiorum tantùm ad credentes pertinet. 4. Chriſtus impios ex morte in vitam revocabit, non ut amicus Mediator, non ut fraternus Salvator, ſed ut iratus judex, ſicut Magiſtratus maleficum ex carcere educit non ad beneficii participationem vel regni poſſeſſionem, ſed ad ſupplicii irrogationem. Excipiunt, *reſurrectionem impiorum hîc conſiderari non ratione conſequentis, quatenus eam ſequitur ignominia & pœna, ſed ratione formæ, præcisè ac formaliter, quatenus per illam vita homini reſtituitur. Vt ergò mors temporalis eſt pœna peccati, ita mortis ablatio & vitæ reſtitutio erit beneficium Chriſti.* Reſp.1. eodem modo inferre poſſem, quod conſervatio damnatorum in inferno & prohibitio ἀνυπαρξίας ſit beneficium ex merito Chriſti deſcendens, quod nemo dixerit, nam ut Paulinus de damnatis canit. *Vita erit his ſine fine mors & mors vivere pœnis.* 2. vitæ reſtitutio non poteſt nec debet hîc formaliter ſpectari, ſed ſubjectivè & conſequenter, hoc eſt, *ratione ſubjecti*, quatenus eſt vita impiorum ſupplicio æterno adjudicandorum & *ratione conſequentis*, quatenus reſuſcitantur non ad vitam & felicitatem æternam, ſed ad ignominiam & pœnam ſempiternam. 3. nec poteſt reſuſcitatio impiorum à termino ad quem reſuſcitationis, videl. à ſubſequente damnatione divelli, quia *actio denominationem & qualitatem ſuam recipit à termino ad quem*. 4. Chriſti beneficia, quib. homines actu fruuntur, eos exhilarant & reficiunt, atq; ead. homines anxiè deſiderant, ſed reſuſcitatio impiorũ eos non exhilarat ſed terret. nec deſiderãt ſuã reſuſcitationem, ſed potiùs q̃runt mortem &

optant ſe nunquam ad judicium vocari. Apo.9. v.6. 5. reparatio vitæ per Chriſtum facta non eſt definienda per naturalis vitæ reſtiturionem, vel animæ & corporis iteratam conjunctionem, aliàs etiam vita quam à parentib. accepimus, eſſet beneficium ex merito Chriſti deſcendens, ſed reſtitutione vitæ ſpiritualis ac cœleſtis per lapſum protoplaſton amiſſæ,

3. à majori ad minus. 64. 3. *A majori ad minus. Si Chriſtus vi meriti ſui peperit impiis quod majus eſt videl. remiſſionem peccatorum, reconciliationem cum Deo & vitam æternam, multò magis peperit id quod minus eſt, videl. reſurrectionem corporum.* Reſp. 1. confunditur *applicatio cum acquiſitione.* Chriſtus vi meriti ſui acquiſivit impiis reſuſcitationem ad vitam æternam, ſed illi beneficium fide ſibi non applicant. 2. poſſem ex eod. medio inferre Chriſtum honores ac divitias hujus mundi ſuo merito nobis acquiſiviſſe. 3. fructus ex merito Chriſti deſcendentes ſunt illa beneficia, quæ animab. hominum potiſſimùm ad ſalutem conferunt, inter quæ reſuſcitatio ad judicium & ignominiam referri nequit. 4. remiſſio peccatorum & reconciliatio cum Deo pertinent ad opera gratiæ & ſunt ſalutaria beneficia, ſed reſuſcitatio impiorum ad pœnam & mortem eſt opus iræ & judicii.

Cauſa inſtrumentalis reſurrectionis. 65. *Cauſa inſtrumentalis* reſurrectionis à pleriſq; ſtatuitur *miniſterium Angelorum*, quod Filio Dei exhibebunt. 1. *tubâ clangendo.* Matt.24. v.31. *Filius hominis mittet Angelos ſuos cum tuba vocis magna* 1.Cor.15.v.51. *Non omnes quidem obdormiemus, omnes tamen immutabimur.* v.52. *in momento, in ictu oculi, in noviſſima tuba, canet enim, & mortui ſurgent incorruptibiles, & nos immutabimur.* 1. Theſſ.4.v.16. *ipſe Dominus cum jubilatione, in voce Archangeli & in tuba Dei deſcendet de cœlo & mortui, qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi &c.* 2. *homines ex mortuis ſuſcitatos colligendo.* Matt.24.v.31.cap.25.v.31.Marc.13.v.27 *Mittet Filius hominis Angelos ſuos & congregabunt electos ejus à quatuor ventis a ſummis cœlorũ uſq; ad terminos eorum.* Hûc referri poteſt oraculum Davidicũ Pſal.50.v.5. *congregate mihi ſanctos meos.* 3. *collectos in duas claſſes diſtribuendo* ac bonos ad Chriſti judicis dextram, malos ad ejus ſiniſtram ſtatuendo, Matt.13.v.49. *in conſummatione ſeculi exibunt Angeli & ſeparabunt malos de medio juſtorum.* cap.25.v.31. *Cum venerit Filius hominis in majeſtate ſua & omnes Angeli cũ eo.* v.32. *congregabuntur ante eum omnes gentes & ſeparabit eos* (miniſterio ſcil. Angelorum) *ab invicem, ſicut paſtor ſegregat oves ab hœdis & ſtatuit oves quidem à dextris ſuis, hœdos autem à ſiniſtris.* 4. *malos à bonis ſeparatos poſt latam judicis ſententiam in infernum mittendo.* Matth.13.v.41. *mittet Filius hominis Angelos ſuos & colligent de regno ejus omnia ſcandala & eos qui faciunt iniquitatem.* v.42. *& mittent eos in caminum ignis,* quod repetitur v.50. Notandum autem h.l. 1. q; reſurrectio dupliciter accipiatur. Primò *ſtrictè, præciſè ac formaliter* pro corporum ex terræ pulvere formatione atq; eorundem cum animab. unitione ſive naturalis vitæ reſtitutione, ac corporum vivificatorum ex ſepulchro productione. Secundò *latè, generaliter ac materialiter* pro actionibus reſurrectionem proximè antecedentibus ac conſequentibus adeoq; pro toto complexu eorum omnium, quæ ante & poſt reſurrectionem præciſè acceptam contingent. Priori ſenſu Angeli non poſſunt dici cauſa inſtrumẽtalis reſurrectionis, quia reſuſcitatio eſt opus merè divinum, ad quod nullũ Angelorum vel hominum miniſteriũ concurrit, ſed quemadmodum corpus primi hominis Deus ipſe ex terræ pulvere immediatè formavit Gen.2.v.7. & ex coſta ejus mulierem ædificavit v.22. ita quoq; Deus ipſe corpora defunctorum ex terræ pulvere reformabit & cum iiſdem proprias animas conjunget. Ezech.37.v.12. *Hæc dicit Dominus ecce ego aperiam tumulos veſtros & educam vos de ſepulchris veſtris & dabo Spiritum meum in vobis.* Poſteriori ſenſu Angeli poſſunt dici cauſæ inſtrumentales reſurrectionis, quia Chriſto Domino ſuo miniſtrabunt tubâ ante reſurrectionem clangendo, & poſt reſurrectionem homines à quatuor ventis, i.e. ex omnibus mundi plagis colligendo &c. inde quidam dicunt, Angeli erunt ὑπηρέται ſive *miniſtri* reſurrectionis, *cauſa* autem nullo modo eſſe poſſunt. Oecum. in comm. 1. Theſſ.4. *ut quos accepit, terra reddat in immortalitatem commutatos, id Chriſti præceptum efficit, ut autem qui ad poſtrema mundi loca diſperſi ſunt in unum congregentur, Angeli perficiunt jubente hoc Archangelo.* 2. quòd reſurrectionis præciſè & formaliter acceptæ cauſa inſtrumentalis haud immeritò ſtatui poſſit *vox Chriſti* reſuſcitantis & judicantis. Quod enim hoc opus divinum immediatè ab ipſo Deo profectum iri diximus, id reſpectu creaturarum, Angelorum ſcil. & hominum accipiendũ, quod Deus in hoc opere non ſit adhibiturus Angelorum vel hominum miniſterium, interim cauſæ inſtrumentalis vicem obtinebit vox Chriſti, cujus Natura humana cùm in ipſam Λόγῳ ὑποστατικῶς ſit aſſumta, idcò vox ejus divinam habebit efficaciam mortuos ex ſepulcris evocandi. Hanc Chriſti vocem non de nudo duntaxat *juſſu interno* & voluntate efficaci, ſed etiam de *ſono externo* & audibili intelligendã probabiliter ſtatuimus. Primò quia ipſa litera nos eò deducit. Dicitur Chriſt9 *voce ſuâ* excitaturus mortuos. jam v. conſtat, quod vox ſit ſonus externus & audibilis. Secundò quia mortui dicuntur vocem illã *audituri* Joh.5.v.28. *omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem Filii Dei.* Atqui ſi vox illa debet ex parte hominum audiri, utiq; etiam ex parte Filii Dei ſonabit, ut mutuæ relationis vis oſtendit. Tertiò quia Deus dicitur *vocare ea, quæ non ſunt tanquam ſint* τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα Rom.4. v.17. quod quamvis directè & propriè ad artic. creationis pertineat, tamen conſequenter & ſecundariò etiam ad articulũ reſuſcitationis, quæ eſt iterata ac nova creatio accommodari poteſt, quod Filius Dei defunctos nondum exiſtentes divinâ ſuâ voce ita alloquatur quemadmodũ nos homines vivos & exiſtentes compellmus. Quartò quia in præludiis univerſalis reſurrectionis, in particularibus ſcil. reſuſcitatorum exemplis Chriſtus externã & audibili voce uſus eſt. Filiæ Jairi dicit, *Puella ſurge* Matth.9. v.25. viduæ in Nain filium ſic alloquitur. *Adoleſcens, tibi dico, ſurge* Luc.7.v.14. Lazarum excitaturus clamat voce magnâ, *Lazare, veni foras.* Johan.11. v.43. veriſimile igitur eſt, in reſurrectione univerſali ipſum eodem modo acturum ac notant pii veteres, Chriſtum propterea

Quid per vocem Chriſti intelligatur.

pterea notanter dixiſſe, adoleſcens *tibi dico*, ſurge, ne ſi in genere & univerſaliter dixiſſet, *dico vobis* mortuis ſurgite, eo ipſo ſtatim momento omnes ſurrexiſſent. Probare igitur non poſſumus, quod quidam nudum imperium abſque voce externa hîc ſtatuant, quidam contra vocem illam vivificatricem mediatè per Angelum ſonituram, & quia Chriſti nomine proferenda, divinam vim & efficaciam habituram autumant.

Quid per vocē Archangeli & tubam Dei intelligendum.

66. 3. Quod *de voce Archangeli & tubâ Dei* ante reſurrectionem ſonituram diverſæ extent interpretum ſententiæ. Quidam enim per eam intelligunt *vocem ipſius Filij Dei*, quâ mortui in noviſſimo die excitabuntur. In hac ſententia ex veteribus eſt Gregor. ex recentiorib. Flac. in Clavi in verb. Tuba. *Tuba extrema vocatur illud imperium aut mandatum Chriſti, quo vocabit mortuos ad reſurrectionem & judicium*. Patrociniū huic ſententiæ quæri poteſt, 1. ex *collatione locorū Scripturæ*. Joh. 5. v. 28. *Qui in monumentis ſunt, audient vocem Filij Dei & prodibūt* 1 Cor. 15. v. 52. *canet tubâ & mortui reſurgent incorruptibiles*. 1. Theſſ. 4. v. 16. *Dominus in voce Archangeli & in tuba Dei deſcendet de cœlo, & mortui, qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi*. Sicut in priori dicto ad auditum vocis Filii Dei, ſic in poſterioribus ad auditū tubæ mortui dicuntur reſurrecturi. 2. *ex Chriſti explicatione*. Ne quis enim de tuba materiali ac propriè acceptá hîc cogitaret, ideò Chriſtus Matth. 24. v. 30. vocat *tubam vocis magnæ*, ut oſtendat tubam illam fore vocem magnam, ipſius ſcil. Filii Dei, (quædam tamen exemplaria legunt σάλπιγγος καὶ φωνῆς μεγάλης) 3. *ex Apoſtoli deſcriptione*. Paulus 1. Theſſ. 4. v. 16. vocat *vocem Archangeli*, jam verò Chriſtus propriè eſt ſummus Archangelus, Angelorum omnium Dominus, *Michael* cœleſtis militiæ ſignifer Apoc. 12. v. 7. vocat *tubam Dei*, nō Angelorum, ut innuat ipſius Filii Dei vocem hoc nomine accipiendam. 4. *ex efficaci operatione*. Ad clangorem & ſonum illius tubæ mortui reſurgent, erit ergò infinitæ virtutis, inerit illi poteſtas creatrix & reformatrix corporum defunctorum. Jam verò oſtendimus ſuperiùs, Angelis nō poſſe tribui cauſam reſurrectionis propriè & ſtrictè acceptæ. Huic argumento reſpōdent per diſtinctionem inter *inſtrumentum morale & naturale ſive phyſicum*. *Tuba illa*, inquiunt, *erit inſtrumentum duntaxat morale reſurrectionis, per quod Chriſtus operabitur, non autem vim phyſicam habebit*. Quidam verò per tubam intelligunt *clangorem ab Angelis formatum*, adventus Chriſti & reſuſcitationis prænuncium ſimilem clangori illi, qui in monte Sinai circa legis promulgationem audiebatur Exod. 19. v. 16. Cui ſententiæ aſtipulantur ex veteribus Chryſoſt. Anshelmus & alii, unde in Eccleſia canitur. *Tuba mirum ſpargens ſonum per ſepulcra regionum coget omnes ante thronum*. Probabilitas huic ſententiæ conciliari poteſt ex ſeqq. fundamentis. 1. quia Chriſtus hanc tubam Angelis tribuit Matth. 24. v. 30. *Filius hominis mittet Angelos ſuos cū tuba vocis magnæ*. 2. quia voci Archangeli & tubæ Dei conjungit Apoſtolus κέλευσμα quod nō eſt ſimplex juſſio, ſed vox illa, quâ nautæ ſeu milites ſe mutuò excitant ad rem ſtrenuè gerendam, h. e. conclamatio illa *nautarum* ſe exhortantium, ut uno velut concentu & conatu remos attollant & remigare incipiant; ac *militum*, ut conjunctis animis & viribus hoſtem adoriantur. 1. Theſſ. 4. v. 16. Quia enim adventus Chriſti ad judicium in Scripturis ſacris deſcribi ſolet, quaſi adventus Regis in prælium deſcendentis ad debellandos ſuos hoſtes 2. Theſſ. 2. v. 8. & liberandos ex captivitate ſuos ſubditos Luc. 21. v. 28. ideò conjungit Apoſtolus τὸ κέλευσμα hortamen claſſicum ſive clamorem militarem, & Archangelum velut ducem [illegible]ſtis militiæ & tubam belli denunciatricem. Chryſoſt. homil. 77. in Matth. *erit tubarum ſonus ad exuſcitationem, ad gaudium, ad exprimendum rerum ſtuporem, ad dolorem eorum qui relinquuntur*. 3. quia notanter dicit Apoſtolus, quod *ipſe Dominus ἐν κελεύσματι* (i. e. μετὰ κελεύσματος) ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου καὶ ἐν σάλπιγγι Θεοῦ *de cœlo deſcendet*, ergò vox illa Archangeli & tuba Dei non erit ipſius Domini vox, ſed aliquid ab ea diſtinctum. 4. quia in N. Teſt. non eſt uſitatum, Chriſtum vocari Archangelum, unde per Archangelum quidam intelligunt *Gabrielem*. Ut enim Gabriel primum Chriſti adventum prænunciavit beatiſſ. virgini, ſic conveniens eſt ab eod. ſecundum Chriſti adventum mundo prænunciari. 5. præter vocem ipſius Filii mortuorum vivificatricem externum aliquod vehemens & horribile tonitru Angelorū miniſterio formatum, vel clamor aliquis excitatorius in noviſſimo die videtur ſoniturus. Matth. 25. v. 6. *mediâ nocte clamor factus eſt, ecce ſponſus venit*. 1. Theſſ. 4. v. 16. *Dominus deſcendet, ἐν κελεύσματι*. 6. Scriptura quando Deum publicè locutum fuiſſe affirmat, tonitrua & fulmina adhibita fuiſſe commemorat Exo. 19. v. 6. Job. 28. v. 1. Joh. 12. v. 19. ideò etiam tonitrua, quæ in noviſſimo die futura ſunt, ſatis magna & horribilia *clangor buccinæ cœleſtis*, *vox Archangeli & tuba Dei* appellari videntur. Sicut in promulgatione legis audiebantur tonitrua, micabant fulgura & clangor buccinæ vehementius perſtrepebat Exod. 19. v. 16. in quorum formatione Angelorum miniſterium interceſſiſſe colligitur ex Act. 7. v. 53. Gal. 3. v. 19. ita quoq; in executione contra transgreſſores legis in die judicii inſtituenda audietur clangor tubę ac tonitrua, quæ קלות יהוה *voces Dei* dicuntur Pſ. 18. v. 14. Angelorum miniſterio formata. Theophyl. in 1. Theſſ. 4. *Ut Pater in monte Sinai tubas habebat & Angelos miniſtrantes, ita Filius veluti Rex aut Imperator ead. habiturus eſt*. Theodor. in comm. 1. Theſſ. 4. *Si in monte Sina, cùm editus eſſet ſonus, iis qui aderant commoderatus, non tulit populus ingentem terrorem, ſed dixit magno Moſi. Loquere tu nobis & non loquatur Deus nobiſcum, ut non moriamur, quis feret vocem, quæ tunc reſonabit?* Clangore tubæ indicabatur adeſſe *jubilæum*, Lev. 25. v. 9. ſic ultimæ tubæ clangor denunciabit feſtum æternum, q pii in cœlo celebrabunt. 7. Iſraelitæ in prælia adverſus hoſtes progreſſuri buccinis clangebant Num. 10 v. 2. in expugnatione urbis Jericho Sacerdotes tubis clangebant Joſ. 6. v. 4. Exercitus Gideonis contra Midianitas pugnans buccinis perſonabat Jud. 7. v. 22. Angeli judicia Dei mundo denunciantes tubis canunt Apoc. 8. 9. & 11. hæc omnia ad tubam in noviſſimo die Angelorum miniſterio ſonituram accommodari poſſunt. 8. Angeli Chriſtum in cœlos aſcendentem *cum*

jubilo

jubilo deduxerunt: ſic eundem in reditu ad reſuſcitationem mortuorum & judicium comitabuntur. Aſcendit Dominus *in voce tubæ* Pſ. 47. v. 6. ſic *in tuba Dei* de cœlo deſcendet. 1. Theſſ. 4. v. 16. 9. Lev. 23. v. 24. inſtituitur feſtum tubarum. *In menſe ſeptimo in primo* (die) *menſis erit vobis Sabbathum memoria clangoris, convocatio ſancta*; in hoc feſto tubarum Hebręis זִכְרוֹן תְּרוּעָה *memoria clangoris* dicto ab ortu Solis uſque ad noctem tubâ canebatur, cujus feſti rationem Hebræi referente Schindl. in Lexic. in voce שפר inter reliquas hancce proferunt, *ut recordemur diei, quo in vitam redibunt mortui. Hi enim reſurgent cum clangore tubæ & congregabuntur non aliter ac cùm audit populus vocem tubæ, ſicut dicitur: Omnes incolæ orbis & habitatores terræ, cùm elevabitur vexillum montium videbitis, & cum clanget tuba, audietis.* Confer Druſium in annot. N. Teſt. part. 2. in cap. 24. Matth. ſuper verba. *Mittet Angelos cum tuba.* Sed qualis ille clangor tubæ ſit futurus, hominem exactè ſcire arbitramur neminem, ideoq; in medio relinquimus, an per eum *vox ipſius Chriſti*, an verò *clamor ab Angelis formatus* intelligi debeat. Apoſtolus 1. Cor. 15. v. 52. indefinitè dicit σαλπίσει nec addit an de Angelis, an Chriſto hoc acceptū velit. 1. Theſſ. 4. v. 16. vocat *tubam Dei*, ſed poteſt hoc accipi de tuba Dei juſſu ac mandato ab Angelo ad clangorem animanda. Didymus apud Hieron. in Epiſt. ad Minerium & Alexandrum quæ eſt 152. *Quod in noviſſima tuba mortui dicuntur reſurrecturi duplicem habet ſignificationem, ut clangor tubæ aut vocis indicet magnitudinem, juxta illud quod ſcriptum eſt. Exalta vocem tuam ſicut tuba; aut apertam omnium reſurrectionem, juxta illud. Quando facis eleemoſynam, noli canere tubâ ante te, id eſt abſconditè & in ſecreto fac miſericordiam &c. In Apocalypſi ſeptem deſcribuntur Angeli cum tubis, noviſſimo autem, id eſt, ſeptimo claro tubæ ſtrepitu perſonante mortui ſuſcitantur.* Oecumen. in comm. illius loci. *In juſſu, ſimul ut ipſe juſſerit & Archangelus vocem emiſerit ac tubæ ſonuerint, deſcendet. Jubet quippe Dominus & voce edit Archangelus juſſum Dominicum, ſonumq; emittunt cæteri ordines cœleſtes, quos figuratè tubas appellat, quemadmodum etiam edere dicit. Sed Dominus quidem jubet; Archangelus verò Dominicum juſſum nunciat ſibi ſubditis, porrò hi adminiſtrant ipſum & uſq; ad mundi terminos intonant & mortui quotquot ſunt ex univerſo orbe reſurgunt ac congregantur.* Et poſtea: *Tubas vocat Angelicas poteſtates, quod quemadmodum tuba nihil quod ſuum eſt, intonat, ſed quodcunq; artifex inſufflaverit: ita & Dei tubæ nihil proprium ſonare præſumunt, ſed quicquid communis Dominus ac conditor per Archangelum eis præceperit.* Suarez otioſè diſputat, an ex argento vel *ære* quod ipſi magis probatur hæc tuba ſit futura; an ex nube & meteoris &c.

CAP. IV.

De materia reſurrectionis.

Materia reſurrectionis.

67. *Materia* reſurrectionis (quibuſdam *ſubjectum quo* dicta) ſunt corpora hominum *numero & ſubſtantiâ eadem*, quæ mortua alias tamen qualitates divinam operationem ſortita.

Probamus hoc 1. *ex disertis & perſpicuis Scripturæ dictis* Job. 19. v. 25. *in noviſſimo die de terra ſurrecturus ſum* v. 26. *& rurſum circumdabor pelle mea & in carne mea videbo Dominū.* v. 27. *quem viſurus ſum ego mihi & oculi mei conſpecturi ſunt & non alienus.* Si Jobus in carne ſua & oculis ſuis viſurus eſt Dominum & non alius, utiq; ejuſd. numero corporis reſurrectio ſequetur. Ruffin. in expoſ. Symb. p. 387. *Quod in Symbolo adjungitur, credo hujus carnis reſurrectionem, vide quàm conſonum ſit Scripturæ dictis. Quid enim aliud indicatur in verbis Iobi, cùm dicit, quia ſuſcitabit pellem meam quæ hæc nunc haurit, i. e. quæ iſta tormenta perpetitur. Nonne apertè hujus carnis dicit reſurrectionem futuram? hujus, inquam, quæ tribulationum & tentationum cruciamenta nunc ſuſtinet.* Confer Hieron. in comm. Jobi. Quæ noſtræ interpretationi obvertuntur expoſuimus ſuperiùs. Pſ. 34. v. 21. *Cuſtodit Dominus omnia oſſa piorum & unum in illis non peribit* Eſa. 26. v. 19. *Vivent mortui tui, cadavere meo reſurgent.* Ita enim Hebr. נְבֵלָתִי reddi poteſt, ut verba iſta referantur ad ipſum Prophetam, hoc ſenſu. Sicut ego Eſaias meo corpore reſurgam: ſic pariter reliqui mortui ad unum omnes reſurgent ſuo quiſq; corpore. Luth. reddidit δεικτικῶς mit dem Leichnam. Eſa. 66. v. 13. *Oſſa veſtra q. herba germinabunt* Ezech. 37. v. 4. *oſſa arida audite verbum Domini.* v. 5. *hæc dicit Dominus. Ego intromittam in vos Spiritum & vivetis* v. 6. *& dabo ſuper vos nervos & succreſcere faciam ſuper vos carnes & ſuperextendam in vobis cutem, & dabo vobis Spiritum & vivetis.* Sirac. 46. v. 15. *oſſa eorum pullulent in loco ſuo.* Matt. 10. v. 30. *Veſtri & capilli capitis numerati ſunt.* Luc. 21. v. 18 *non peribit pilus capitis veſtri.* Rom. 8. v. 11. *Si Spiritus ejus, qui excitavit Chriſtum à mortuis, habitat in vobis, is qui ſuſcitavit Chriſtū à mortuis, vivificabit & mortalia corpora veſtra, propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis.* Ergò illud ipſum corpus, quod in hac vita Spiritus S. habitaculum, ad vitam aliquando reſurget. 1. Cor. 15. v. 53. oportet τὸ φθαρτὸν τοῦτο *hoc ipſum corruptibile induere* ἀφθαρσίαν & τὸ θνητὸν τοῦτο *hoc mortale induere* ἀθανασίαν. (ubi obſerva 1. Apoſtolum diſtinguere inter φθορὰν *in abſtracto*, quæ abolebitur v. 43. & τὸ φθαρτὸν *in concreto*, quod ſubſtantiæ ratione erit idem. 2. loqui cum δεικτικῶς digitis q. in corpus ſuum intuentis. Theodor. in comm. ὁρᾷς τὴν ἀκρίβειαν τὸ θνητὸν τοῦτο ὑπέδειξε δεικτικῶς, ἵνα μὴ ἄλλης νομίσῃς σαρκὸς ἀνάστασιν. 3. quatuor diſtinctis vocibus repetere δεικτικὸν τοῦτο v. 53. & 54.) Phil. 3. v. 21. *Chriſtus transfigurabit* τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως, *hoc ipſum corpus humile, ut conforme illud reddat corpori ſuo glorioſo.* Erit igitur in reſurrectione idem σῶμα, idem ſubjectum, ſed ταπεινώσει ſuccedet δόξη, per quam glorificato Chriſti corpori conformabitur.

68. 2. *Ex rationū momentis.* 1. *à reſurrectionis definitione.* Ἀνάστασις ἐστὶ δευτέρα τοῦ πεπτωκότος στάσις. Illud quod cecidit propriè dicitur reſurgere, quando rurſus erigitur. Quod ſi E. non ſuſcitaretur idem num. & ſubſtantia corpus non eſſet ꝓpriè loquendo ἀνάστασις ac reſurrectio. Tertull. l. 5. adv. Marcion. c. 9. *Si reſurrectio mortui eſt, mortuum a. non aliud eſt quàm corpus, corporis erit reſurrectio. Sic & reſurrectionis vocabul non aliā rem vindicat quàm quæ cecidit.* Epiph. l. 2. t. 2. hær. 67

contra

contra Hieracitas p.594. *Ipſum nomen locutionis vim oſtendit, non enim ejus, quod non cecidit, reſurrect. vocat. Quale autem eſt quod cecidit, quale quod ſepultum eſt, quale quod diſſolutum eſt? certè corpus &c.* Hieronymus adv. error. Johannis Hieroſolymitani tom.2. p.176. *ipſum reſurrectionis vocabulum ſignificat non aliud ruere, aliud ſuſcitari. Hæc eſt reſurrectio,* inquit Ambroſ. in ſerm. de fid. reſurr. cap.19. *Sicut ipſius verbi ſono exprimitur, ut quod recidit, reſurgat; quod mortuum fuerit, reviviſcat.* Quotquot igitur Scripturæ dicta reſurrectionis veritatem confirmant, totidem quoq; teſtimonio extant, quòd defuncti in & cum propriis ſuis corporibus ſint reſurrecturi. 2. *à reſurrectionis termino à quo.* Reſuſcitandi dicuntur *dormire in pulvere terræ.* Dan.12.v.2. *eſſe in monumentis* Joh.5.v.28. *quieſcere in cubilibus ſuis* Eſa.57.v.2. *habitare in pulvere* Eſa.26.v.19. utique ergo eadem corpora, quæ in pulverem ac cinerem fuêre redacta è ſepulchris excitabuntur. Apoc.20.v.13. non ſolùm *terra*, ſed & *mare dedit mortuos ſuos.* Ephrem. Syrus ſerm. de reſurrect. *Reſtituat terra corpus illud hominis, quod ſuſcipit ſive id à fera decerptum, ſive ab ave comeſtum, ſive a quovis animante devoratum fuerit & ne unus quidem capillus hominis in conſpectu judicis deerit.* 3. *à reſurrectionis ſubjecto.* Corpus hominis reſurget Matth.27.v.52. 1.Cor.15.v.43.&c. utiq; ergò definitio corporis competere debet reſuſcitatis corporibus. At corpus non habens ſubſtantiam carnis, ſanguinis, oſſiũ, non eſt corpus, ſed Spiritus. 6. *à reſurrectionis fine,* ideò ex mortuis ſuſcitati coram tribunali Christi homines ſiſtentur, *ut recipiat unusquisq; διὰ σώματος, in corpore, quæ per corpus geſſit ſive bona ſive mala* 2.Cor.5.v.10. utique ergò in eodem corpore, per quod bona vel mala unusquisque egit, reſurget. 1.Cor.4.v.10. inquit Apoſtolus. *Semper mortificationem Domini noſtri circumferimus, ut etiam vita Jeſu in corpore noſtro manifeſtetur.* 5. *à reſurrectionis exemplis.* Qui à Chriſto vel ſanctis Dei hominibus, Prophetis & Apoſtolis reſuſcitati, illi non in aliis, ſed in propriis corporibus reſurrexerunt. 6. *à Chriſti reſurrectione*, quæ noſtræ reſurrectionis eſt cauſa efficiens & exemplaris. Chriſtus in reſurrectione idem recepit corpus, quod antea habuerat & eadem carne reſurrexit, in qua mortuus fuerat. Pſal.16.v.10. Joh.2.v.19. Actor.2. v.31.&c. unde notanter dicit Luc.24.v.39. *ego ipſe ſum.* Ergò & nos utpote membra Chriſti capitis noſtri idem recipiemus corpus. Chriſti corpus glorificatum non fuit Spiritus, ſed habuit *carnem & oſſa* Luc.24.v.39. Corpora noſtra *conformia reddentur corpori Chriſti glorioſo* Philip.3.v.21. Ergò etiam corpora noſtra non erunt Spiritus, ſed carnem & oſſa habebunt, quamvis ſpiritualia ſint futura 1.Cor.15. v.45. 7. *à juſtitiæ divinæ regula.* Juſtitia divina requirit, ut illud ipſum corpus, in quo & cum quo pii contra Satanam & ipſius membra pugnaverunt coronetur, nec permittit ut corpus illud, quod Chriſti ſtigmata geſtavit, præmio defraudetur. Eadem juſtitia requirit, ut illud ipſum corpus, quod peccavit, pœnis afficiatur, nec permittit, ut aliud corpus, quod non peccavit, æternis tormentis ſubjiciatur. 2.Cor.5.v.10. Gal.6.v.17 Epheſ.6.v.8. 2.Theſſ.1.v.5. Si corpora noſtra poſt reſurrectionem diverſæ futura eſſent ſubſtantiæ, aliud certaſſet & aliud coronaretur. Ambr. ſerm. de fid. reſurr. cap.19. *Hæc eſt ſeries & cauſa juſtitiæ, ut quoniam corporis animiq; communis eſt actus, quæ animus cogitavit, corpus effecit, utrumq; in judicium veniat, utrumq; aut pœnæ dedatur aut gloriæ reſervetur.* 8. *à piorum conditione.* Corpora piorum per fidem fuerunt membra Chriſti in corpore ipſius myſtico facta, ſunt corpore & ſanguine Chriſti ad vitam æternam cibata & ſanctificata, fuerunt Spiritus S. imò totius S.S. Trinitatis templa & habitacula 1.Cor.3. v.16. cap.6. 15. & 19. ergò illa ipſa corpora in vitam divinitùs revocabuntur. Contrà verò ipſa impiorum corpora gehennæ ſunt obnoxia, ergò numero eadem è ſepulcris excitabuntur. Matth.10. v.28. 9. *à fine creationis.* Totus homo ad im̃ortalitatem primò fuit conditus & ad eandem per Chriſtum redemtus & per S.S. ſanctificatus. Ergò non ſolùm anima, ſed etiam idem corpus, ex quibus inter ſe junctis & copulatis homo conſtat, vitę ęternæ particeps reddetur. Finis hominis eſt beatitudo animæ & corporis, eam verò in hac mortali vita miſeriarum plena homo aſſequi nequit, neceſſarium igitur eſt, eadem corpora olim revictura, ut totus homo finis ſui ſeu beatitudinis conſors fieri queat. 10. *à variis abſurdis.* Si non eadem corpora excitabuntur, falſa erunt Scripturæ oracula ſuperiùs enumerata, reſurrectio quã ſperamus, nõ erit propriè dicta reſuſcitatio, ſed potiùs nova creatio; S.S. domicilia ita deſtruentur, ut nunquam reparari poſſe ſtatuantur; injuſtus erit Deus, qui aliud corpus coronat, quàm quod certaverat, qui pœnis ſubjiciet ea corpora, quę nunquam fuerunt injuſtitię arma; Quæ omnia & ſimilia cùm ſint abſurda, ideò abſurdum quoq; illud, ex quo talia conſequuntur. 11. *à reſurrectionis analogo.* Corpora illorum, quos dies noviſſimus deprehendet vivos, non redigentur in pulverem & cinerem, ſed morti ac reſurrectioni analogam im̃utationem experientur 1.Cor.15.v.51. de illis igitur dici nequit, quod ſubſtantiæ ratione alia corpora ſint ſortituri. Atqui ſi de vivis id dici nequit, utiq; etiam de mortuis id ſentiendum non eſt. 12. *à nomenclatura mortis.* Mors vocatur in Scripturis *dormitio & ſomnus,* reſurrectio verò *evigilatio.* Jam verò corpus dormiens & evigilans eſt idem numero corpus. Ergò corpus mortuum & reſuſcitatum eſt idem numero corpus. Confer ea, quæ de fundamentis reſurrectionis diximus ſuperiùs, omnia enim probant eorundem corporum reſurrectionem fore.

69. 3. *Ex perpetuo Eccleſiæ conſenſu,* qui proponitur 1. *in publicis ejus Confeſſionibus ac Symbolis.* In Symbolo *Apoſtolico* dicimus. *Credo remiſſionem peccatorum* (propter Chriſtum) *reſurrectionem carnis* (in Chriſto) *& vitam æternam,* (cum Chriſto) qui confeſſionis ac fidei articulus in Eccleſiis Africanis δεικτικῶς fuit pronunciatus. *Credo reſurrectionem hujus carnis.* Cyprianus vel potiùs Ruffin. in expoſ. Symboli p.386. *Satis cautâ & providâ adjectione fidem Symboli Eccleſia noſtra docet, quæ in eo, quod à cæteris traditur, carnis reſurrectionem uno addito pronomine tradit. Hujus carnis reſurrectionem. Hujus ſine dubio, quam is qui profitetur, ſignaculo crucis fronti impoſito contingit, quo ſciat unusquis-

quiſq; fideliũ, carnem ſuam ſi mundã ſervaverit à peccato, futuram eſſe vas honoris, utile Domino, Symb. Athan. *Omnes homines reſurgent cũ corporib. ſuis. 2. in vet. Eccleſ. doctor. dictis.* Juſtin. Apol. 2. pro Chriſt. p. 50. ἡμεῖς χριστιανοὶ τὰ νεκρούμενα καὶ εἰς γῆν βαλλόμενα πάλιν ἀναλήψεσθαι ἑαυτῶν σώματα προσδοκῶμεν, Iren. l. 5. adv. hær. c. 13. p. 331 *Dicat nobis hi, qui contraria dicunt i. e. qui contradicunt ſuæ ſaluti, ſummi Sacerdotis mortua filia & viduæ filius, qui circa portam mortis efferebatur & Lazarus, qui in monumento quartam habebat diem, in quibus reſurrexerint corporibus? In iiſdem ipſis ſcilicet, in quibus & mortui fuerant. Si enim non iiſdem ipſis. videlicet nec iidem ipſi, qui mortui erant, reſurrexerunt &c. Sicut igitur qui curati ſunt in his, quæ ante paſſa fuerunt membra, curati ſunt & mortui iiſdem ſurrexerunt corporibus, membris & corporibus ipſorum percipientibus curationem & eam vitã quæ dabatur à Domino per temporalia præformante æterna & oſtendente, quoniam ipſe eſt, qui curationem plaſmati ſuo & vitam præſtare poteſt, ut et de reſurrectione quoque credatur ſermo, ſic & in fine in noviſſima tuba clamante Domino reſurrecturi ſunt mortui &c.* Tertullianus lib. de reſurrect. carn. cap. 51 ad verba Apoſt. *Oportet corruptibile hoc induere corruptionem,* ſic annotat. *Quantitativam & eandem numero eſſentiam digito demonſtrat, magis enim expreſſè loqui non poterat, niſi cutem ſuam manibus teneret,* cap. 63. pag. 347. *Reſurget caro & quidem omnis & quidem ipſa & quidem integra* Hilarius in Pſal. 51. *Non aliud corpus, quamvis in aliud reſurget; ſit demutatio, ſed non affertur abolitio,* in Pſalm. 55. *Reſurrecturis omnibus non ab exteriore materia corpus acquiritur, neque peregrinæ originis externarumque cauſarum Natura recipitur, ſed id ipſum in profectum æternæ claritatis emerget, ſitque in eo demutatione potius quàm creatione, quod novum ſit.* Ephrem. ſerm. de Reſurrect. *Reſtituet terra corpus hominis illud quod ſuſcepit, ſive id a fera diſcerptum, ſive ab ave comeſtum, ſive a quovis animante devoratum fuerit & ne unius quidem capillus hominis in conſpectu judicis deerit,* libr. 1. de compunct. cord. cap. 7. *Pulvis qui putruerat, id eſt, humana caro audiens vocem tubæ vivificabitur. Unumquodque oſſium innumerabilium curret propriam juncturam inquirens, ſurgentes quoque clamabunt omnes & dicent: Gloria ei, qui nos congregavit & propter ſuã clementiam reſurgere fecit.* Athanaſius in vita Antonii refert, Antonium jam jam moriturum dixiſſe: *Confido in Domino, quia neceſſario reſurrectionis tempore hoc corpuſculum reſurget incorruptum.* Hieron. Epiſt. 61. *Fidem Eccleſiæ apertiſſimè confitebor. Reſurrectionis veritas Catholica ſine carne & oſſibus ſine ſanguine & membris intelligi non poteſt* lib. 1. adv. Jovin *In reſurrectione eadem erit corporum ſubſtantia, quâ nunc nitimur, licet auctior gloria.* Id. adv. error. Joh. Hieroſol. *Non in aliis quibusdam peregrinis corporibus, ſed in iiſdem quibus nunc circumdamur & in quibus nunc ſepelimur, ſperamus nos reſurrecturos.* Confer ejuſdem in cap. 59. Eſa. Ruffin. in expoſ. ſymb. p. 386. *Unicuique anima non confuſum aut extraneum corpus, ſed ſuum quod habuerat, reparabitur, ut conſequenter poſſit pro agonib. præſentis vitæ cum anima ſua caro vel pudica coronari vel impudica puniri,* pap. 387. *Nunquid corpus ſuum contingentis & digito palpantis vox eſt, quãdo Apoſtolus dicit. Oportet hoc corruptibile induere incorruptionem?* Macar. homil. 15. *Sicut acius in ignem projecta mutato colore vertitur in ignem, non tamen planè deleta eſt Natura ferri, ſed ſubſiſtit: ita in reſurrectione reſurgent omnia membra ac lumine & igne tinguntur, mutantur quidem at non reſolvuntur, aut in ignem evadunt, ut ultra nõ ſubſiſtit Natura.* Prudent. in apotheoſ. hymn. ult.

Noſco meum in Chriſto corpus conſurgere, quid me
Deſperare jubes? veniam, quibus ille revenit.
Calcata de morte viis, quod credimus hoc eſt
Et totus veniam, nec enim minor, aut alius quàm
Nunc ſum, reſtituar. Vultus vigor & calor idem.
Qui modò vivit, erit, nec me vel dente vel ungue
Fraudatum revomet patefacti foſſa ſepulchri.

Auguſt. in Enchir. c. 84. *Reſurrecturam carnem omnium, quicunque nati ſunt, hominum. atq; naſcentur & mortui ſunt atq; morientur, nullo modo dubitare debet Chriſtianus.* Greg. lib. 14. moral. c. 29. *Dubietatem de reparatione vera corporis abſtulit, qui ait. Et rurſum circumdabor pelle meâ. Qui adhuc ad auferendas ambages cogitationis noſtræ ſubdit. Et in carne mea videbo Deum. Ecce reſurrectionem, ecce carnem, ecce pellem apertis fatetur vocib. Quid ergò remanet, unde poſſit mens noſtra dubitare? &c. Si poſt reſurrectionem corp9 palpabile nõ erit, profecto alius ſurgit, quam moritur, quod dictu nefas eſt credere, quia ego morior, & alius reſurgat?* cap. 30. *Si enim ſicut quidam errorũ ſequaces arbitrantur, poſt reſurrectionẽ corpus palpabile non erit, ſed inviſibilis corporis ſubtilitas caro vocatur, quã[illegible] ſubſtãtia carnis non ſit, profecto alius eſt qui moritur, & alio qui reſurgit. Sed B. Iob hanc eis ſententiam veridica voce deſtruit, qui ait. Quem viſurus ſum ego ipſe & oculi mei cõſpecturi ſunt & nõ alius. Nos a. B. Iob fidem ſequẽtes & redemtoris noſtri poſt reſurrectionẽ corp9 palpabile veraciter credẽtes, fatemur carnẽ noſtrã poſt reſurrectionem futurã & eandẽ & diverſam; eandẽ per Naturã, diverſam per gloriam; eandẽ per veritatẽ, diverſam per potentiã. Erit itaq; ſpiritualis, quia & incorruptibilis. Erit palpabilis, quia nõ amittet eſſentiã veracis Naturæ.* Similia occurrũt apud Epiph. in ancor. p. 505. & adv. Hierac. p. 305. Chryſ. H. 41. in 1. Cor. Theoph. io c. 12. Marc. &c. Gerſ. in expoſ. XI. artic. fid. *Credendũ eſt in reſurrectione idem corp9 q. per mortem cecidit, ad eundẽ Spiritũ i. e. ad eandem animã rediturum,* Luth. in com. c. 2 Gen. tom. 1. p. 37. *Sicut Adam admirabundus dicit, Hoc eſt os ex oſſib. meis & tamen ſic ſuavi ſomno oppreſſus fuit, ut non ſentiret id eximi, ſic in illa die dicemus. Ecce hoc corpus à vermib. us corroſum in quantam ſubito gloriam ſurgit?*

70. Antitheſ. 1. de *Origene* referunt Epiph. hæreſ. 64. Hier. in Epiſt. ad Pamm. & in Apol. contr. Ruffin. Damaſc. de hær. &c. *q. eorundem numero corporũ, quib. in hoc ſeculo veſtimur, reſurrectionẽ negaverit, quod concesſerit quidẽ homines reſurrecturos in corporib. ſed aereis vel aero ſubtilioribus nõ autem conſtantib. carne & membris.* Quidam tamen ſtatuũt, Origen. (qui ꝑpter aſſiduũ & indefeſſum ſcriptionis laborem *Adamantius* dictus fuit) ab hoc errore fuiſſe alienum, quia Pamphyl. ſive Martyr ſive alius quis in Apol. quam pro illo ſcripſit p. 888 oper. Orig. & tom. 4 oper. Hier. p. 187. ex ſcriptis ejus evincere conatur ipſũ de reſurr. mort. Catholicè ſenſiſſe, ut veriſimile ſit, ea quæ ab Epiph. ipſi tribuũtur, ab hæreticis vel invidis hominib. dolo malo ſcriptis illius Græcis, ut in Latin. verſion. factum eſſe conſtat, fuiſſe inſerta, quamvis alii diverſum ſtatuant. Confer Auguſt. hær. 43. Ruffin. io com. de adulter. libror. Origenis, Eraſm. in cenſur. in libr. Orig. Johan. Picum Mirand. in Apol. p. 199. Alph. à Caſtro adv. hær. in verb. Reſurrectio error. 1. Sixt. Senenſ. lib. 5. *Antitheſis*

Biblioth.annot.148.Negari nequit, Orig.in aliquot locis ipſorũmet corporum reſurrectionẽ aſſerere ac graviter conqueri, quod habuerit aucupes ſermonum, ſemper deditos ad criminãdum, ut venenatas in eum linguas vibrarent. Fortè igitur *carnis* nomine, quam à reſuſcitatis corporibus removet, qualitates vitioſas, non a. corpoream ſubſtantiam intellexit, quod poſtea in alienum ſenſum ipſius malevoli detorſerũt. 2. *Euthymius* Origenis veſtigiis inſiſtens locum Apoſtol.1.Cor.15.v.50. *Caro & ſanguis non poſſidebũt regnum Dei*, ſic explicat, *quod beati in cœlo nõ ſint habituri corpus carneum ſed aereum*. 3. Niceph.l.14. hiſt.Eccl.c.45.refert, *tempore Theodoſii Imp. de mortuorum reſurrectione ingentem diſputationem Conſtantinopoli ortam. Quidam n. reſurrectionem prorſus non eſſe opinati ſunt, quidam ægrè quidem, ſed crediderunt tamen, defunctos excitatum iri, apertis & irrefragibilibus Scripturarum ſacrarum teſtimoniis adducti alio prorſus & mutato corpore. Ut primum n. corpus illud, quod variis modis ſolutum abolitumq; ſit, reſuſcitetur, fieri non poſſe, ſed præter id aliud nullâ præcedente materiâ, divinâ, quæ omnia perficit, voluntate denuò reſtitutũ unà cum anima reſurrecturum eſſe exiſtimarunt.* 4. *Eutycius* Conſtantinop. urbis Epiſcopus teſte Greg.l.14.moral.c.29. ſcripſit, *Corpus noſtrũ in illa reſurrectionis gloria fore impalpabile ventis aereq; ſubtilius*. cui Greg. ſic reſpondet. *In illa reſurrectionis gloria erit corpus noſtrum ſubtile quidem per effectum ſpiritualis potentiæ, ſed palpabile per veritatem Naturæ.* Et poſtea ſubjicit. *Cùm hac de re in longa contentione perducti graviſſimâ à nobis inciperemus ſimulatione reſilire, Imperator Tiber. Conſtantin. me & illũ* (Eutycium) *ſuſcipiens, quid inter nos diſcordiæ verſaretur, agnovit & utriuſq; partis allegationem penſans, eundem librum, quem de reſurrectione ſcripſerat, ſuis quoq; allegationib. deſtruens deliberavit, ut flãmis cremari debuiſſet, à quo nis egreſſi ſumus, me ægritudo valida, eundem v. Eutycium ægritudo & mors protinus eſt ſecuta. Quo mortuo, quia penè nullus erat, qui ejus dicta ſequeretur, diſſimulavi cœpta perſequi, ne in favillas viderer verba jaculari. Dum tamen adhuc viveret, & ego validiſſimis febrib. ægrotarem, quicũq; noti mei ad eum ſalutationis gratiâ pergebant, ut eorũ relatione cognovi, ante eorum oculos pedem manus ſuæ tenebat, dicens. Confiteor, quia omnes in hac carne reſurgemus, quod ſicut ipſi fatebãtur, omninò prius negare conſueverat.* 5. *Hinc Marius* beatos dixit poſt reſurrectionẽ futuros ἰσαγγέλους per humanæ ſubſtãtiæ in Angel. mutationẽ Cent. Magd.9 c.4. p.205. 6. *Armenios & Albingẽſes* in eod. cum Orig. verſari errore referũt Guid. de hær. Eimer. part.2 q.13.& Anton. part.4. ſum. tit.11.c.7. 7. *Durand.* oe per Dei quidem abſolutam potentiã fieri poſſe diſputat, ut idem numero corpus reſurgat. 8. *Anabapt.* de reſur. ex mortuis in Colloq. Franckenth. art.28. ſic loquũtur. *Fore reſurrectionẽ ex mortuis credimus, verùm eãdem ipſã carnem & ſanguinem, ſicut jam habemus, regnũ Dei poſſeſſura, nunquam docuimus, ſed cõtrarium, nempe carnẽ & ſanguinẽ regnũ Dei nõ poſſeſſura. Quale a. corpus nobis Dominus daturus ſit & quãtũ de hac carne & de oſſib. his ad illud corpus ſit uſurus, ipſi permittimus.* Vid. etiã Colloq. Embd. art.14. 9. De *Suenckfeld.* ſic ſcribit Joach. Vad. in Epiſt. ad Jo. Zuice. An.1540. *Arridet eis ſupra modum Orig. dogma de carne noſtra olim per gloriã in Naturam prorſus ſpiritualẽ mutanda & abſorbẽda.* 10. *Mich. Servet.* Dial.1.de Triu.p.29. *Illud eſſe creaturã, quod p incarnationẽ Chriſtus acquiſivit, ita ac ſi res eſſet accidẽtalis, omiſſum eſt in reſurr.* (Idẽ de piis Chriſti membris ſtatuere cogetur.)

71. 11. *Photin.* contendũt, *corpora reſuſcitator. ſine carne & ſanguine fore unde illã ipſã carnẽ, quã circũferimus, ratione eſſentiæ eãdẽ olim reſurrecturam negant* Soc. in reſp. ad Pucc. p.20. *Mori debet corpus hoc, quod habemus, ne aliud novũ inde naſcatur.* Oſtor. in Inſt. c.41. p.389 *Paulus de credentiũ corporib. diſputãs, quod poſt reſurrectionem nõ ſint futura terrena, ſed ſpiritualia & cœleſtia, poſtq; ſcil. à mortuis reſurrexerint, expreſſè cõcludit, quod caro & ſãguis regnũ Dei hereditare nõ poſſint 1.Cor.15.v.50. ubi nomine carnis & ſanguinis corpora carnalia intelligit* p.390. *Si Chriſtus non habet terrenum nec carnale, ſed ſpirituale & cœleſte corpus, conſequens eſt, credẽtes nõ habituros terrena vel carnalia, ſed ſpiritualia & cœleſtia corpora, quia corpus noſtrum humile transfigurabit, ut conforme reddat corpori ſuo glorioſo*, p.394. *Quod attinet verba Symb. de reſurrect. carn. ſciendum, quod non poſſint eſſe tanta autoritatis, ut contra Scripturæ teſtimonia ipſis credi debeat, quia nondũ demõſtratũ eſt ab Apoſtolis illud eſſe compoſitũ (ut nihil dicamus de eo, quod quidã ſtatuunt ea quæ de fide in Spir. S. uſq; ad finem habentur, nõ eſſe partẽ Symboli genuinam, ſed poſterioribus demũ temporib. additam) quamvis videatur verba de reſurrectione carnis probè conſiſtere poſſe, modo rectè intelligãtur, ut ſit ſenſus, illud quod fuit caro eſſe reſurrecturum, nõ autẽ quod caro ipſa ſit reſurrectura, ſicut Chriſtus Matt.21.v.31. dicit, publicanos ac meretrices præceſſuras eſſe Phariſæos in regno cœlorũ, h.e. qui fuerunt publicani & meretrices ſed tales eſſe deſierũt* 1 Cor.6.v.9 deniq; cõcludit, *ſe non quidẽ credere reſurrectionem carnis ſi κατὰ ῥητὸν intelligatur interim tamen reſurrectionem corporũ ac proinde reſurrectionẽ mortuorum credere.* Qui eſt ipſiſſimus error Joh. Hieroſ. cõtra quem jam olim diſputavit Hieron. in Epiſt. ad Pamm. p.173. ſic ſcribens. *Hæc eſt omnis cauſa, cur in expoſitione fidei tuæ ad decipiendas aures ignorantium novies corpus ac ne ſemel quidem carnes nominas, dum homines putant te carnes in corporibus confiteri & idem carnes eſſe quod corpus.* Et poſtea. *Alia carnis, alia corporis definitio eſt. Omnis caro eſt corpus, nõ omne corpus eſt caro. Caro eſt propriè quæ ſanguine, venis, oſſibus, nervisq; conſtringitur, corpus quanquam & caro dicatur, interdum tamẽ æthereum vel aereum nominatur, quod tactui viſuiq; non ſubjacet &c. Vides nos intelligere ſubtilitates veſtras atq; arcana, quæ in cubiculis atque inter perfectos loquimini & quæ populus foris ſtans nec meretur audire, proferre in medium.* Reſp.1. de loco 1.Cor.15. v.50. cui unicè Oſtorod. innititur, paulò poſt agemus, hîc unicum illud monemus, Apoſt. loqui de *carne animali, peccato onerata & corruptioni obnoxia.* Ea quatenus talis eſt, nõ poteſt regnum Dei poſſidere, ſed requiritur, ut peccati labes abſtergatur & corruptioni ſuccedat ἀφθαρσία qualitas ergo mutabitur, ſed ipſa interim ſubſtantia erit eadem 2. id quod clariſſimis verbis teſtatur Apoſt. quia illud ipſũ corpus, quod ſeminatur ἐν φθορᾷ reſurrecturũ ἐν ἀφθαρσίᾳ v.43. quod ſeminatur ἐν ἀτιμίᾳ reſurrecturũ in gloria, quod ſeminatur ἐν ἀσθενείᾳ reſurrecturũ in virtute v.44. illud ſolum corpus quod eſt animale in reſurrectione fore ſpirituale v.45. & 47. hoc ipſum corruptibile induiturum ἀφθαρσίαν, hoc ipſũ mortale induiturum

ἀθα-

ἀθανασίαν v.53.aſſerit. 3. duo connectit Apoſt. in corporis ſpiritualis denominatione, ſubſtantiam & qualitatem, ſubſtãtia erit eadem, videl. *corpus*, qualitas autẽ mutabitur, quia ſeminatur corpus *animale*, reſurget corpus *ſpirituale*. Sed hæc mutatio qualitatum nõ infert ipſius ſubſtãtiæ abolitionẽ, tàm verè n. eſt & vocatur corpus, quãdo eſt ſpirituale, quàm verè eſt & vocatur corpus; quando eſt animale. Aug. in Ench. c. 9. *Sicut nũc corpus animale dicitur, quod tamẽ corpus nõ anima eſt: ita tunc ſpirituale erit corpus, tamen non Spiritus.* Sicut homo ægrotus, quãdo iterum cõvaleſcit, non exuit priſtinã Naturã ſeu ſubſtantiam, ſed novas in ea qualitates vigorem ſc. & *ἰσχυρασίαν* acquirit: ſic in reſurrectione non mutabitur corporis ſubſtãtia, ſed novis qualitatib. exornabitur. 4. Corpus non habens ſubſtantiam carnis & oſſium, eſt corpus non corpus *σῶμα ἀσώματον*, eſt Spiritus. Jam verò Spiritus & corpus sũt duæ ſpecies *ἀντιδιῃρημένως* ſibi invicem oppoſitæ, ac proinde corpora reſuſcitatorũ nõ erũt Spiritus, ſed erũt, uti etiã ab Apoſt. vocãtur *corpora ſpiritualia*, i. e. ornata qualitatib. & donis ſpiritualib. interim non amittent corpoream ſubſtantiam, nec mutabuntur in ſpiritualem eſſentiam, aliâs corpora eſſe deſinerent, ac proinde corpora ſpiritualia vocari non poſſent. Anshelm. in proſol. cap. 25. *erit corpus ſpirituale, non quidditate, ſed poteſtate.* Auguſtin. 22. de civ. Dei cap. 21. *erit Spiritus ſubdita caro ſpiritualis, ſed tamen caro non ſpiritus, ſicut carni ſubditus fuit Spiritus ipſe carnalis, ſed tamen Spiritus non caro*, libr. 13. de C. D. cap. 22. circa fin. *ſpiritualia erunt juſtorum corpora poſt reſurrectionem, non quia corpora eſſe deſiſtent, ſed quia Spiritu vivificante ſubſiſtent.* 5. Corpora carnalia dicuntur vel ratione *ſubſtantiæ carneæ*, vel ratione *qualitatum animalium*, ac reſpectu *adhærentis corruptionis*. Priori ſenſu corpora reſuſcitatorum erunt carnalia, poſteriore verò minimè. 6. Chriſtus poſt reſurrectionem & aſcenſionem in cœlum habet corpus glorificatum, ſpirituale, incorruptibile, interim tamen verum humanum corpus carne & ſanguine conſtãs Luc. 24. v. 39. ſic & noſtra corpora erunt glorificato Chriſti corpori conformia, interim tamen ratione ſubſtantiæ erunt vera corpora habentia carnem & ſanguinem. 7. Verba Symboli Apoſtolici. *Credo reſurrectionem carnis*, exactiſsimè cum Scriptura conſentiunt, ut ex fundamentis noſtræ ſententiæ liquidò conſtat, proinde etiam Scripturæ opponi minimè debent. 8. Symbolum Apoſtolicum ab ipſis Apoſtolis compoſitum eſſe magno conſenſu docent pii veteres. Cyprianus vel Ruffin. in expoſ. Symboli Ambroſ. Epiſt. 81. ad Siricium & ſerm. 38. Hieronym. in Epiſt. ad Pammach. Auguſt. ſerm. 115. & ſerm. 181. de tempor. Leo Epiſt. 13. ad Pulcheriam, ac ſerm. 11. de paſſione, Caſſianus de incarn. libr. 6. Iſidor. Hiſpalenſis, lib. 2. de offic. cap. 23. Maximus in ſerm. de Symb. Qui dubitant an ab ipſis Apoſtolis in univerſum orbem ad prædicandum Evangelium diſceſſuris collectum ſit, diſertè tamen aſtruunt, ab ipſis Apoſtolis eſſe viſum & approbatum. Pacianus in Epiſt. 1. ad Sempronium. Antiquiſſimi ſcriptores Eccleſiaſtici Irenæus & Tertullianus nomine traditionis Apoſtol. totidem verè verbis Symbolum illud recitant. Ille quidem lib. 2. adv. hær. cap. 41. p. 172. ac libr. 1. adv. hær. cap. 2. p. 34. Hic verò in libr. de præſcript. adv. hæreſ. p. 110. ac de veland. virginib. p. 566. 9. quod Symbolo Apoſt. ea quæ de fide in Spiritum S. uſq; ad finem habentur, poſteriorib. demum ſeculis addita ſint, figmentum eſt Oſtorodi ſine ulla probabili conjectura excogitatum. Confundit hæreticus Symbolum Apoſtol. cum Niceno. Symbolum Nicenum terminatur in illa clauſula. *Et in Spiritum Sanctum*, ac reliqua quæ ſequuntur: *Dominum & vivificantem, qui ex Patre Filioq; procedit, qui cum Patre & Filio ſimul adoratur & conglorificatur, qui locutus eſt per Prophetas*, propter Macedonianos in Conſtantinopolitana Synodo fuere addita. Sed tàm in Apoſtolico, quàm in Niceno & reliquis Eccleſiæ Symbolis ſemper adjectus fuit articulus de reſurrectione carnis. 10. detorſio illa, *quod non ſit reſurrectura caro, ſed duntaxat illud, quod olim fuit caro*, adverſatur textui Apoſtol. & perſpicuis Scripturæ dictis ſuperius enumeratis. 11. Qui carnis *hujus* reſurrectionem negat, is revera etiam mortuorum reſurrectionem negat, ſi non ex toto tamen ex parte. Aut enim animæ aut corporis reſpectu homo dicitur reſurgere. Non animæ reſpectu, quia illa perſiſtit immortalis, nec unquam in mortem naturalem cadit; ſed nec corporis reſpectu, ex Photinianorum hypotheſi, quia non reſurget illud ipſum, quod cecidit. E. nulla erit reſurrectio, ſed novi corporis non corporis creatio. Quod jam ante exiſtit, reſurgere nequit. Anima jam ante exiſtit, eſt n. immortalis & reſtat poſt mortem, reſurrectio igitur propriè ſic dicta animæ adſcribi nequit. Num verò corpus reſurget? at negant Photiniani illa ipſa corpora, quæ circumferimus, eſſe reſurrectura? quid ergo reſurget, quæ pars hominis? nulla.

72. Oſtorodo concinit Schmaltz. in libr. de divin. Chriſti, cap. 13. p. 79. & in refut. eorum quæ Smiglecius in examinatione centum errorum propoſuerat pag. 36. ubi ſic ſcribit: *Corpora hæc, quæ nunc circumferimus reſurrectura non credimus, ſed alia nobis danda eſſe ab Apoſtolo edocti ſumus* ibid. p. 57. *Verba Symboli, Credo reſurrectionem carnis, ita intelligi poſſunt. Credo id iterum futurum, quod olim caro fuit. Nam ſic legimus, quod Deus reſuſcitaturus ſit corpora noſtra mortalia.* Rom. 8. v. 11. *pro eo quòd nos, qui nũc ſumus mortales, reſuſcitaturus ſit. Reſurgent enim ii, qui antea mortui ſunt, non mortales ſed incorruptibiles.* ibidem locum Apoſtolicum 1. Corinth. 15. v. 53. ſic depravat. *Paulus per vocem induendi non intelligit retentionem corruptibilis & adeptionem prætereà incorruptibilis, ſed loco corruptibilis ſubſtitutionem incorruptibilis, nã hũc induitionem poſtea per abſorptionem explicat, imò probat, abſorptio autem eſt abolitio prioris & ſubſtitutio alterius, quemadmodum veteri veſte abjectâ nova induitur.* Idem in exam. 121. error. p. 33. *Non poteſt Smiglecius excutere veternum illum, quo ſomniat, immortalia corpora in illo beato ſeculo futura talia, quæ ex carne, ſanguine & oſſibus conſtant, quo vix aliquid abſurdius & Chriſti religione indignius cogitari poteſt* in exam. 157. error. err. 103. p. 29. *Poſt reſurrectionem futuri erimus ſimiles Deo in Natura etiam quoad corpora*, err. 115. *corpora immortalia ſtomachos non habitura aſſerit*, contra diſp. 7. poſt D. Frantz. p. 415 *ſtante eo, quod corpora noſtra futura ſint glorioſa, impoſſibile eſt, corpora talia olim extitura, quæ carnem & ſanguinem habeant, toto enim genere*

differunt caro & ſanguis & ſpiritus. Reſp. 1. non quæritur, quomodo verba Symboli, *Credo reſurrectionem carnis*, intelligi vel potiùs detorqueri *poſſint*, ſed quomodo juxta fidei analogiam in perſpicuis Scripturæ locis propoſitam intelligi *debeant*. 2. Si illud ipſũ iterũ futurũ, q̃ olim caro fuit, utiq; ſubſtãtiæ ratione idem numero corp' reſurget. Aut enim ratione ſubſtãtiæ aut ratiõe qualitatũ id iterũ futurũ, quod olim caro fuit. Nõ ratione qualitatum, ut conſtat. Ergo ratione ſubſtantiæ. 3. confũdit hæreticus diſtinctas quæſtiones. Alia enim quæſtio eſt, an ſubſtantiæ ratione eadem ſint futura corpora reſuſcitata, & viciſſim alia quæſtio eſt, an qualitatum ratione eadem ſint futura. Ad priorem affirmatè, ad poſteriorem negatè reſpondemus. 4. Proinde quando Apoſtolus dicit, *Deum reſuſcitaturum mortalia noſtra corpora*, non ratione qualitatis videlicet mortalitatis, ſed ratione ſubſtantiæ eadem corpora reſuſcitanda docet, ut ſit ſenſus, eadem illa corpora quæ in hac vita ſunt mortalia & corruptibilia, reſuſcitãda eſſe in die noviſsimo, ſed immortalia & incorruptibilia. Nequaquam igitur mutandũ eſt *quod* in *quatenus*, nec confundenda οὐσία corporum & ejuſdem ποιότητες. Reſuſcitabit Deus corpora noſtra mortalia, non autem quatenus mortalia, ſive ſub iiſdem qualitatibus. 5. Nequaquam verò, quod de accidente videlicet mortalitate diximus, ad ſubſtantiam, videlicet ad carnem applicari debet, quaſi verba Symboli, *Credo reſurrectionem carnis*, eodem modo exponi debeant, credo reſuſcitationem ejus, quod in hac vita fuit caro, quia τὸ mortale eſſe pertinet ad ποιότητας quæ mutabuntur, τὸ carnem habere ad οὐσίαν, quæ eadem erit. 6. Si τὸ φθαρτὸν τοῦτο induiturum eſt ἀφθαρσίαν, ſi τὸ θνητὸν τοῦτο induiturum eſt ἀθανασίαν, ut diſertis verbis Apoſtolus aſſerit, utique etiam illud ipſum corpus, quod in hac vita eſt corruptibile & mortale, reſurget incorruptibile & immortale. Ruffin. in expoſ. Symb. p. 387. *Hoc quod nunc corruptibile corpus eſt, reſurrectionis gratia incorruptibile erit & quod nunc mortale eſt, immortalitatis virtutibus induetur &c. non Naturâ carnis abjectâ ſed conditione ejus & qualitate mutatâ.* Quemadmodum idem homo manet, quando exutâ veſte detritâ novam induit: ſic idem corpus manebit, quod exutâ φθορᾷ induet ἀφθαρσίαν. Non ipſum τὸ φθαρτὸν, ſed τὴν φθορὰν exuendam & illius loco ἀφθαρσίαν induendam eſſe Apoſtolus docet. 7. Quod Schmalcius dicit. *Apoſtolum per vocem induendi non intelligere retentionem corruptibilis & adeptionem prætereà incorruptibilis, ſed loco corruptibilis ſubſtitutionem incorruptibilis*, ambiguè dicitur, vel enim de ſubſtantia corporis loquitur, vel de ejuſdem qualitatibus. Priori ſenſu negamus quod à Schmalcio affirmatur, videlicet ſubſtantiæ corporis corruptibilis abolitæ ſubſtituendam fore aliam ſubſtãtiam corporis incorruptibilis, poſteriori tantũ ſenſu concedimus, quâ ratione ſtylus ſic fuiſſet informandus, Apoſtolum per vocem *induendi* non intelligere retentionem τῆς φθορᾶς corruptionis & *corruptibilitatis* ac adeptionẽ prætereà ἀφθαρσίας & incorruptibilitatis, ſed loco φθορᾶς & corruptibilitatis ſubſtitutionem ἀφθαρσίας & incorruptibilitatis, quod ταῖς ἀμφοῖν amplectimur. 8. *abſorptionem* non refert Apoſtolus ad ipſam corporis corruptibilis ſubſtantiã, ſed ad ejuſdem qualitatem ad φθορὰν ſcilicet καὶ θάνατον ad corruptibilitatem & mortalitatem, *tunc*, inquit, *fiet ſermo qui ſcriptus eſt, abſorpta eſt mors in victoria, id eſt, victorioſè ac glorioſè*, ut in ſempiternum devicta & proſtrata jaceat, nec amplius in beatos dominari poſſit.

73. 12. *Vorſtius* Photinianizans in tract. de Deo p. 200. *In futuro ſeculo non amplius caro & ſanguis erimus, ſed ἰσάγγελοι & ſpirituales*, in Diatrib. Epiſt. p. 169. *Ingens mutatio olim futura eſt. Non enim tales erimus in reſurrectione, quales hic ſumus, ut de carne & oſſibus cujuſmodi quidem nunc habemus intempeſtiva quæſtio ſit.* Vid. Sladum in append. 1. diſcept. contra Vorſtium p. 74. 13. *Weigelius* Suenckfeldianus & Enthuſiaſta in tract. de loco mundi cap. 22. p 74. ſic diſſerit. Der Leib auß Adam iſt nicht der Menſch er iſt auß dem limo terræ tödtlich/ ſterblich/ der innere Leib auß dem Munde Gottes iſt der Menſch/ der muß durch die newe Geburt vom Heiligen Geiſt incarniret, ein new Fleiſch gen Himmel bringen/ denn ſo vnſere Leiber im Himmel ſollen grobe euſſerliche Adamiſche Knochen Gliedmaſſen haben auß dem limo terræ, ſo weres wider den Glauben vnd wider die heilige Schrifft. Et paulò poſt. Das Fleiſch Adæ wird erwecket zum Gericht in guten vnd böſen Menſchen. Wir müſſen alle im tödlichen Adamiſchen Fleiſch für Gericht mit guter Vernunfft vnd Sinnen/ aber nach gehaltenẽ Gericht fellet dieſer Adamiſche Leib abe/ vnd allein der newe himliſche Leib kommet mit Chriſto in ſein Reich/ an den verdampten bleibet auch der Adamiſche Leib nicht/ er fellet abe/ vergehet mit den Elementen vnd mit ihren ewigen Leibern werden ſie geworffen in den fewrigen Pfuel ꝛc. 14. *Methiſta* Ezechielis Methi aſſeclæ Anabaptiſtarũ, Suẽcfeldianorum & Enthuſiaſtarum ſoboles itidẽ negant idem numero & ſubſtantiâ corpus ex mortuis reſurrecturum. 15. *Schegkius* in Antiſimonio ſect. 9. p. 420. *Si proprietates corporis glorioſi aliæ ſunt, etiam ſubjectum nempe ſubſtantia corporis glorioſi alia erit.* Et poſtea diſtinguit inter *ſubſtãtiam hominis reſurgentis* & inter *ſubſtantiam corporis, hominemque eundem non autem idem corpus fore* concludit, cum quo conſentit illud Alber. in orat. de reſurrect. ubi diſputat, *ex quatuor Elementis tanquam ex nova materia cõflatos homines reſurrecturos, ut ſic identitas non in humani corporis materia, ſed tãtum in ejus forma, id eſt, anima ſit extitura atque ideò idem numero homo propter formam, id eſt, animam reſurrecturus dicatur.* (Arqui 1. Si *idem homo* reſurget, utique etiam *idem corpus*, quia partes eſſentiales hominis ſunt anima & corpus. 2. Si identitas animæ requiritur ad idẽtitatem hominis, utiq; etiam identitas corporis, quia ſola anima non eſt homo, ſed anima corpori unita. 3. Si eadem numero corpora reſurgent, utique aliam eſſentiam non habebunt, quia unitas numeralis præſupponit unitatem eſſentialem. 4. ex mutatione proprietatum non poteſt inferri mutatio ipſius ſubjecti, quia aliud eſt ſubſtantiæ alteratio, aliud verò abolitio, ac poteſt una eademq; ſubſtantia ſine ſui abolitione ac eſſẽtiali mutatione diverſa recipere accidẽtia. Sicut ratione ſubſtantiæ non fuit aliud corpus in Adamo, quod ante lapſum erat immortale, poſt lapſum mortale, ſic non erit aliud corpus noſtrũ, quod in hac vita eſt mortale, poſt reſurrectionem immortale.) Idem Schegkius d. l. *corpora glorioſa materiæ expertia fore* ſtatuit, *cùm futura ſint immutabilia* (Atqui 1. veritas corporis requirit etiã

veri-

veritatem materiæ, cùm *corpus ſine materia facere ſit inſomnium ſine ſomno ſtatuere.* Scal. exerc. 359 ſect. 11. 2. ſi corpora reſuſcitata futura eſſent ἄϋλα, nec beatorum corpora cœleſtem gloriã, nec damnatorum ignis infernalis pœnam perciperẽt. 3. corpora materiata & materiæ expertia ὑσίᾳ ac ſpecie differunt, jam verò Scriptura docet, eadem numero & ſubſtantia corpora eſſe reſurrectura. 4 ſicut in corpore primi hominis fuit materia abſq; proclivitate ad corruptionem ac ſicut in Chriſti corpore poſt reſurrectionem fuit materia abſq; δυνάμεως ἀντιφάσεως, ita quoq; beatorum corpora in futuro ſeculo erunt materiata, omnis tamen corruptionis & proclivitatis ad corruptionem expertia, quia δύναμις ἀντιφάσεως non eſt ipſa materiæ eſſentia, quæ manebit; ſed qualitas, quæ abolebitur. Confer D. Meiſn. part. 1. ſobr. Phil. ſect. 3. cap. 2. q. 1. & 2.) 16. *Goclenius* Philoſophus Marpurgenſis in Colleg. Philoſoph. Theol. diſp. 25. f. 222. contendit, *quod in corpore mortuo adhuc vitalis quadam vis remaneat, ex qua in ἀναϛάσει Deus novum & ſpiritualem corpus ſit producturus*, quam opinionem peculiari ſcripto refellit D. Weberus amicus noſter honorandus. Cõformis eſt hæc opinio Origenis ſomnio, quod in lib. περὶ ἀρχῶν proponit. *In ſeminibus rerum* (inquit) *inſita eſt ratio quadam & vis à Deo, ut ad ſe trahat omnem futuram materiam & corpulentam ſubſtantiam rerum, qua inde proveniunt, nec tamen in ſemine arboris videntur fructus, flores, folia, rami, cortex, truncus, cùm alioqui in illo ratio & vis horum omnium exiſtat: ſic ſe rem habere dicit in cineribus & reſidua corporum noſtrorum materia, ac vim illam vocat* σπερματικὸν καὶ *ἀντίελον* vel ut Eraſmus in ſcholiis ad Hieronymum emendavit, σωτήριον, quod eſt *conſervatorium vel ſeminarium mortuorum*, id autem *tradis judicii extremi tempore germinaturũ & pullulaturum humana corpora, ſed non carnes, oſſa & ſanguinem, ne in cœlis opus habeamus cibo, potu, nuptiis, tonſoribus &c.*

Argumenta adverſ. 74. Argumenta adverſariorum potiora hæc ſunt. 1. *ex oraculo Salvatoris*, Matth. 22. v. 30.
1. ex Matt. 22. v. 30. Luc. 20. verſ. 36. *filii reſurrectionis erunt* ἰσάγγελοι καὶ ὡς Ἄγγελοι. *Ergo in Angelicam Naturam convertentur.* Reſp. 1. ſimilitudo non eſt identitas, ὁμοιότης καὶ ἰσότης non eſt ſtatim ταυτότης. 2. invertimus igitur argumentum. Beati erunt *ſimiles* vel æquales Angelis. Ergo non erunt Angeli. Quod in alterius ſubſtantiam cõmutatur, deſinit illi eſſe *ſimile* ac fit *idem*, ſimilitudo enim ad minimum eſt inter duo. Sic aquã in vinum converſam nemo poteſt dicere vino ſimilem, quia deſiit eſſe aqua. 3. Beati erunt ἰσάγγελοι non per *eſſentiam Naturæ, ſed per convenientiam qualitatum & gloriæ*, unde non dicuntur Ἄγγελοι, ſed futuri ὡς ἄγγελοι. 4. Idem colligitur ex ſcopo. Diſputat Chriſtus contra Saducæos corporum reſurrectionem ex mulieris ſeptemviræ exemplo abſurditatẽ rationis involvente oppugnantes, ac negat corpora reſuſcitatorum per generationem multiplicanda & propaganda cùm beati futuri ſint ἰσάγγελοι immortales, incorruptibiles & ingenerabiles 5. Hûc referenda dicta veterum. Tertullianus lib. de reſurrect. carnis p. 347. *Erunt tanquam Angeli. Si non nubendo, quia nec moriendo, utiq; nec ulli ſimili neceſſitati ſuccidendo corporalis conditionis. Quia & Angeli aliquando tanquam homines fuerunt edendo & bibendo & pedes lavacro purgando: Humanam enim induerant ſuperficiem, ſalvâ intus ſubſtantiâ propriâ. Igitur ſi Angeli facti tanquam homines in eadem ſubſtantia Spiritus, carnalem tractationem ſuſceperunt, cur non & homines facti tanquam Angeli in eadem ſubſtantia carnis ſpiritualem ſubeant diſpoſitionem, non magis ſolennibus carnis obnoxii ſub Angelico indumento quam Angeli tunc ſolennibus Spirituum ſub humano. Nec ideo non permanſuri in carne, quia non & in ſolennibus carnis, cùm nec Angeli ideò non in Spiritu permanſerint, quia non & in ſolennibus Spiritus. Deniq; non dixit, erunt Angeli, ut homines negaret, ſed tanquam Angeli, ut homines conſervaret. Non abſtulit ſubſtantiam, cui ſimilitudinem attribuit.* Methodius apud Epiphanium lib. 2. tom. 1. adv. hæreſ. p. 183. *Chriſtus non dixit, erũt Angeli ſed ſicut Angeli, nempe gloriâ quidem & honore, velut ſcriptum eſt, coronati, verùm paululum ab Angelis evariantes & propemodum ut Angeli. Quemadmodum ſi quis dixiſſet, ubi bona aeris conſtitutio eſt & trãquillitas noctis & omnia atherea Luna luce ornata, Luna lucet velut Sol, nõ omnino Sole carentem Lunam eſſe, ipſum teſtari diceremus, ſed ſicut Solem. Quemadmodum & quod non eſt aurum, propè autem eſt ut ſit aurum, ſicut aurum dicitur & non aurum. Si verò eſſet aurum, non diceretur velut aurum, ſed aurum. Quando vero non eſt aurum, ſed propemodum eſt aurum & imaginetur quis aurum, velut aurum dicitur. Ita etiam velut Angelos fore in reſurrectione, non hoc ipſum proferre audimus ipſum, ſanctos videl. fore Angelos, ſed prope ut ſint Angeli &c.*

75. 2. Ex loco Apoſtolico 1. Cor. 15. v. 51. *caro* *2. ex 1. Cor.*
& ſanguis non poſſidebunt regnum Dei. Ergo cor- *15. v. 51.*
pora reſuſcitata & glorificata non habebunt carnem & ſanguinem. Reſp. 1. Apoſtolus in eodem capite ejuſdem numero & ſubſtãtiâ corporis reſuſcitationem perſpicuè aſſerit, ut ſuperiùs oſtẽdimus: 2. non ergo de ipſa corporis ſubſtantia ἁπλῶς in ſe conſiderata, ſed de adhærente carnis corruptione & ejuſdem in hac vita conditione Apoſtolus loquitur, quod ſc. corpus quatenus & quamdiu eſt animale, mortale, peccato corruptum, vitioſis inclinationibus obnoxium &c. nõ poſſit regnum Dei hæreditare, ſed neceſſarium ſit ut qualitatum, non a. ſubſtantiæ ratione mutetur. 3. hanc interpretationem probat connexio textus Apoſtol. v. 50. inquit. *Sicut portavimus imaginem terreni* (Adami ſc. in hac vita) *ſic portabimus imaginem cœleſtis* (Chriſti ſc. in futura vita) v. 51. ſubjungit, ὅτι *quia caro & ſanguis non poſſidebunt regnum Dei. i. e.* ideò dico nos geſtaturos imaginem cœleſtis, quia caro & ſanguis ſive corpus animale & mortale quatenus adhuc tale non poteſt regnum Dei poſſidere; probat ἐπεξήγησις immediatè ſubjecta, *neq; corruptio* inquit, *hæreditabit incorruptelam*, id eſt; caro & ſanguis corruptibilis, quatenus ſc. talis & corpus corruptibile quatenus tale, non poſſidebit regnum cœlorum; probat illatio v. 53. ſubjuncta, *quia caro & ſanguis* corruptibilis quatenus & quamdiu eſt talis, *non poteſt regnum Dei poſſidere*, idcò *oportet corruptibile hoc induere incorruptionem & mortale hoc induere immortalitatem*, ubi vides notãter diſtinguere Apoſtolum inter φθορὰν καὶ φθαρτὸν inter *corruptionem & corruptibilitatem* tanquam abſtractum & concretum, adjunctum & ſubjectum, caro ſublatâ corruptione poſſidebit regnum Dei; corruptio autem exulabit, manente carnis ſubſtantiâ, omnis mortalitatis & corru-

ptibilitatis conditio ceſſabit abolita; probat oppoſitio præmiſſa v.43. *Caro & ſanguis ſive corpus ſeminatur in corruptione, reſurget in incorruptiõe. v.44. ſeminatur in ignobilitate, ſurget in gloria, ſeminatur in infirmitate, ſurget in virtute*, verſ. 45. *ſeminatur corpus animale, ſurget ſpirituale*, utiq; ergo idem corpus, quod in hac vita eſt corruptibile, ignobile, infirmum, animale, in reſurrectione erit incorruptibile, glorioſum, virtute præditum & ſpirituale; probat deniq; fidei analogia. Ut enim corrupta noſtra Natura non poteſt regnum cœlorum conſequi, niſi regeneretur ac renovetur per S.S. Joh.3.v.5. ſic corpora noſtra nõ poſſunt regni cœleſtis fieri participia, niſi priùs φθορὰν & corruptibilitatẽ exuerint, ac proinde nõ *ſubſtantia*, ſed *culpa* nomine caro & ſanguis à regno Dei arcentur. 4. quâ de re ſic loquũtur pii veteres in dicti huius Apoſtol. explicatione, Iren.lib.5.c.12.p.326. *Quotquot id quod ſalvat & format in vitam non habent, hi conſequenter erunt & vocabuntur caro & ſanguis, quippe qui nõ habent Spiritum Dei in ſe &c.* p.327. *Caro ſine Spiritu Dei mortua eſt non habens vitam regnum Dei poſſidere non poteſt ſanguis irrationalis velut aqua effuſa in terram, & propter hoc ait. Qualis terrenus, tales & terreni. Ubi autem Spiritus Patris, ibi homo vivens, ſanguis rationalis ad ultionem à Deo cuſtoditus, caro à Spiritu obſeſſa oblita quidẽ ſui, qualitatem autem Spiritus aſſumens conformis facta eſt verbo Dei &c. ſicut ſponſa aſſumere ſponſum non poteſt, aſſumi autem à ſponſo poteſt, cùm venerit & acceperit eam ſponſus, ſic & caro hæc ſecundum ſeipſam, id eſt, ſola regnum Dei hereditate poſſidere nõ poteſt, hereditate autem poſſideri in regno Dei à Spiritu poteſt*, p.328. *Nolite errare, quoniam niſi verbum Dei inhabitaverit & Spiritus Patris fuerit in vobis, vanè autem & prout evenit, converſati fueritis, quaſi tãtum caro & ſanguis exiſtentes regnum Dei poſſidere nõ poteritis &c.* Tertull.lib.de reſur. *Caro & ſanguis nomine culpa nõ ſubſtantia arcentur à regno Dei*, Ambroſ.in com. 1.Cor.15. *Frequẽter Scriptura carnẽ pro operib. nominat carnis, ut ibi. Vos a. in carne nõ eſtis, ſed in Spiritu. Aliter caro ſicut eſt regnum Dei non poſſidebit niſi immortalitate veſtita*, Aug.cont.adv.legis & Proph. lib.2.cap.6. *Paulus aut carnis & ſanguinis nomine corruptionẽ carnis ſignificavit, quæ in reſurrectione nõ erit: aut carnẽ & ſanguinẽ ad omnes illecebras ſecularium voluptatũ carni & ſanguini deditas retulit, quibus regnum Dei non poſſidetur*, in Ench.cap.91. *Quantum attinet ad corruptionẽ & ad vitia quib. caro adverſus animã concupiſcit, tunc non erit caro, quantum ad ſubſtantiam, etiam tunc erit caro* Gregor.libr.14.mor.c.29. *In ſacro eloquio aliter caro dicitur juxta Naturã, atq; aliter juxta culpam vel corruptionem. Caro quippe juxta Naturam, ſicut ſcriptum eſt, hoc nunc os ex oſſib. meis & caro de carne mea, Gen.2: Verbum caro factum eſt Joh.1. Caro verò juxta culpam ſicut ſcriptum eſt. Non permanebit Spiritus meus in hominibus iſtis, quia caro ſunt Gen.6. Vos in carne nõ eſtis ſed in Spiritu Gal.4. Neq; enim in carne non erant, quib. Epiſtolas tranſmittebat, ſed quia paſſiones carnaliũ deſideriorum vicerant, jam liberi per virtutem Spiritus in carne non erant. Quod ergo Paulus Apoſt. dicit, quia caro & ſanguis regnũ Dei poſſidere non poſſunt, carnem vult ſecundum culpã intelligi, non carnem ſecundum Naturam, unde & mox, quia carnem ſecundũ culpam diceret, oſtẽdit ſubdẽs. Neq; corruptio incorruptelam poſſidebit. In illa ergo cœleſtis regni gloria caro ſecundũ Naturã erit, ſed ſecundum paſſionũ deſideria non erit, quia devicto mortis aculeo in æterna incorruptione regnabit.* Bonav.lib.4.ſent.diſt.42. *Loquitur Apoſt. de carne & ſanguine non quantũ ad ſubſtantiam, quia ſecundum ſubſtantiam caro & ſanguis juſtorum hominum perpetuò in regno manebunt, poſt reſurrectionem, ſed loquitur quantum ad concupiſcentiæ corruptionem, ut intelligatur, quod qui carnaliter vel ſecundũ concupiſcentiam carnis & ſanguinis vivunt, regnum Dei poſſidere non poterunt.* 5. Fruſtrà Oſtor. excipit, *ſcopum Apoſtoli nequaquam eſſe, quod demõſtrare velit, qui & quales homines ſalvãdi ſint, ſed qualia corpora Chriſtiani ſint habituri; tunc illi, qui ex mortuis reſurrecturi ſũt, tum illi qui immutabuntur*, utrumq; n. in hoc capite tractat Apoſt. tum τὸ ὅτι quod ſc. verè & certò pii ſint reſurrecturi, tum τὸ πῶς in qualib. corporib. reſurrecturi & in cœleſtem gloriam recipiendi ſint, videl. in corporib. non animalib. ſed ſpiritualibus, non peccato & corruptioni obnoxiis, ſed glorificatis & immortalibus ut ſeries totius cap. Sole clariùs demõſtrat. Oſtor. exceptio propriè oppoſita eſt Iren. Ambroſ. & Theophyl. interpretioni, qua per carnem intelligunt *opera carnis, quæ facientes regnum Dei non poſſidebunt* Gal.5.v.21. non a. noſtræ, quâ per carnem & ſanguinem intelligitur corpus animale, mortale & corruptibile, quale fuit Adami poſt lapſum & quale geſtamus in hac vita, tale enim corpus non habebimus in vita altera, ſed ſpirituale, immortale & incorruptibile. 6. Regeris, *Apoſtolum ſibi invicem opponere imaginem terreni, quam geſtamus in hac vita, & imaginẽ cœleſtis, quam geſtaturi ſimus in vita altera, ex quo conſequatur, corpora noſtra in vita altera non fore terrenæ ſubſtãtiæ.* Reſp. ſicut Chriſtus dicitur *cœleſtis* non ratione *ſubſtãtiæ*, quaſi è cœlo cœleſte corpꝰ attulerit ac per B. virginẽ inſtar aquæ per canalem tranſierit, ſed tum ratione *originis*, quia ſupra Naturæ ordinem cœleſti virtute S.S. ex virgine natus & conceptus eſt, ut Hil.lib.1.de Trinit. & Auguſt. ad Oroſ.q.4 explicant, tum præcipuè ratione *qualitatum*, quia eſt glorioſus & incorruptibilis ut ſunt corpora cœleſtia & quia cœleſtem vitam duxit, ſemperq; fuit impeccabilis ut Tertull. de car. Chriſti c.8. & Beda in com. exponũt, ſic Adam dicitur *terrenus* non propriè ratione *ſubſtantiæ*, ſed tum ratione *originis*, quia ex terra factus eſt, tum ratione *qualitatum*, quia ex peccato mortalitatem & alias qualitates corporis terreni, animalis, mortalis & corruptibilis contraxit Aug.lib.13. de civ. Dei c.23. agit enim Apoſt. de qualitatib. corporum ad vitam æternam reſuſcitatorum, ut ſeries textus oſtendit, ac Chriſti corpus glorioſum ut exemplar iſtarum qualitatum proponit, quo ſenſu ac reſpectu Chriſtum vocat cœleſtem.

76. 3. *Ex ſimilitud. Apoſt.* 1. Cor.15.v.37. *Quod* [3.ex 1.Cor. 15.v.37.] *ſeminas non vivificatur, niſi priùs moriatur*, v.38. *& quod ſeminas non corpus quod futurum eſt, ſeminas ſed nudũ granum, puta tritici aut alicujus cæterorum* v.39 *Deus a. dat illi corpus ſicut voluit & unicuiq; ſeminũ propriũ corpꝰ. E. alia corpora reſurgẽt quam quæ fuerunt inſtar ſeminis cujuſdam terræ mandata.* Reſp. 1. ſimilitudines quæcunq; nõ ſunt extendendæ ultra tertium, cujus reſpectu inſtituitur collatio. Chriſtus ad judicium ſe venturũ dicit *inſtar furis* Matt.24.v.43. Luc.12.v.39. Apoc. 16.verſ.15. quo ſimili etiam Apoſtolus utitur, 1.Theſſal.5.verſ.2. Sed hoc non eſt extendendum ultra comparationis tertium, quod eſt repentinus & improviſus adventus. 2. Idem judici-

ci-

cium eſto de hac Apoſtolica ſimilitudine, quæ in hiſce potiſſimùm conſiſtit membris. Sicut ſemina in terram projecta priùs computreſcunt, antequam progerminent: ſic corpora noſtra in terræ pulvere priùs computreſcere & in cinerem redigi oportet, antequam ad vitam reſuſcitentur. Joh.12. v.24. *Niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet, ſi autem mortuum fuerit, multum fructum affert.* Sicut ſemina in terram projecta divinâ virtute efficaciter operante è terra iterum progerminant. Sic corpora noſtra ex terræ pulvere divinâ virtute ſunt reſuſcitanda. Sicut ſemen ſurgit mutatâ qualitate, ariditate ſcil. in viriditatem amœniſſimam, ſic corpora noſtra depoſitâ mortalitate & corruptibilitate reſurgent immortalia ac incorruptibilia quippe glorioſo Chriſti corpori conformia. *Quemadmodum nudum granum ſeritur ſine folliculi veſte, ſine fundamento ſpica, ſine munimento ariſta, ſine ſuperbia culmi, exurgit autem copiâ fœneratum, compagine ædificatum, ordine ſtructum, cultu munitum & uſque quaque veſtitum, atque iſtud eſt corpus, quod illi Deus dat longè quidem præſtantius quam ſatum fuit: ſic etiam mortuis & putrefactis hominibus multò ornatiora corpora Deus daturus eſt, eadem ſcil. ſubſtantiâ ſed qualitate & conditione longè diverſa & præſtantiora.* 3. Si abſolutè ac ſimpliciter hanc ſimilitudinem accipere eamque ultra comparationis tertium extendere velimus, multa abſurda ex ea poſſemus colligere, quia collatio oſtendit, ut in aliis ſimilitudinibus, ita quoque in hac ipſa multa occurrere diſſimilia. Seminis vivificatio eſt opus Naturæ, id eſt, ordinariæ Dei potentiæ, ſed mortuorum reſuſcitatio eſt ſupernaturale & extraordinarium divinæ potentiæ opus. Seminum vivificatio quotannis contingit, ſed mortuorum reſuſcitatio ſemel tantùm in die noviſſimo ſequetur. Seminum vivificatio fit per cauſas mediatas, requirit calorem Solis & pluvias tempeſtivas, ſed mortuorum reſuſcitatio eſt immediatum & proprium divinæ potētiæ opus. Semina poſt ſectionem aut uſtionem non germinant, ſed omni ex parte intereunt, at reſurgent etiam illi Martyres qui fruſtatim diſſecti aut combuſti, ut ex Juſtino in qq. & reſponſ. ad orth. q.111. p.360. ſuperiùs monuimus. Semen non idem numero, ſed ſpecie ſurgit, at corpora noſtra eadem numero ſuſcitabuntur. Unum ſemen, ſive unum granum multa prodocit, ſed ex uno corpore non reſurgent multa, ſed illud ipſum corpus, quod cecidit, reſurget. Grana ex ſemine pronata ſunt corruptibilia, ſed corpora reſurgent incorruptibilia. 4. Confert Chriſtus ſuum corpus cum grano tritici, quod in terram conjicitur & putreſit, antequam ſurgit Joh.12. v.24. nec tamen corpus Chriſti putrefactum eſt, nec aliud ſed illud ipſum è mortuis eſt reſuſcitatum. Ex ſimilitudine ergo ſeminis nequaquam ſubſtantiæ diverſitas, ſed duntaxat diverſa corporum qualitas inferri poteſt. 5. Ex verbis igitur Apoſtolicis, *Non corpus quod futurum eſt, ſeminas, ſed nudū granum,* non debet inferri. Ergò non idem numero corpus, quod ſeminatur, reſurget, ſed hoc tantum ſequitur. Ergo non tale corpus, quale ſeminatur reſurgit. Duobus enim modis poteſt accipi ταυτὸ idem, vel *ratione eſſentiæ,* vel *ratione qualitatum.* Granum & culmus, qui ex grano naſcitur, ſunt ſpecie idem, qua ex materia & forma ut ſubſtantialibus grani partibus, quæ manent, culmus naſcitur, nec grano fabæ tritici corpus aſtruitur, ſed eadem natura & forma ſementi retinetur & ſubſtantia in eadem Natura ſervatur. Non autem idem ſunt granum & culmus ratione accidentium, quæ alia ſunt in culmo quàm in grano. Chryſoſt. hom. 41. in priorem ad Corinthios *Spica eadem eſt & non eadem. Eadem jam hæc, quia ſubſtantia eadem, non eadem, quia melior.* Gregor. libr.14. moral. cap.29. *Grano ſeminis non deeſt, quod erat; ſed adeſt, quod non erat.* Confer D. Cramerum de ſpirit. corporis glorificati myſterio cap.p.33.

77. 4. Ex 1. Corinth.15. v.52. *Non omnes quidem obdormiemus, omnes autem* ἀλλαγησόμεθα *immutabimur. Iam vero quod immutatur ſubſtātiam amittit & tranſit in alienam, ut cùm ex aqua fit vinum, aqua dicitur mutari in vinum. Ergo etiam ſubſtantiæ non autem qualitatis duntaxat mutatio fiet in corporibus reſuſcitatis.* Reſp. 1. mutatio duplex eſt, eſſentialis & accidentalis, à genere igitur indeterminato ad ſpeciem determinatam non poteſt argumentum formari affirmativum. 2. qualem ἀλλαγὴν Apoſtolus intelligat, ibidem disertè exponit per vocabulum *induitionis* v.53. ac Phil.3. v.21. per verbum μετασχηματίζειν quo σχῆμα duntaxat non autem οὐσίαν abolendum innuit. Tertull. lib. de reſurrect. cap. 55. *Diſcernenda eſt demutatio ab omni argumēto perditionis. Aliud enim demutatio, aliud perditio eſt. Periiſſe enim eſt in totum non eſſe, quod fuerit. Mutatum eſſe aliter eſſe eſt. Porro dum aliter eſt, idipſum poteſt eſſe. Habet n. eſſe quod non perit. Mutationem enim paſſum eſt non perditionem.* 3. Verbum illud quo Apoſtolus hoc loco utitur, quidam deducunt ab ἄλλος & ἄγειν ut mutatio ſecundum locū propriè ſignificetur. B. Lutherus in comment. h. l. *Græcum verbum ἀλλαγησόμεθα, quo Paulus hoc loco utitur, peculiariter ita mutari dicitur, ut cùm rem de loco in alium tranſponimus. Exempli gratia, cùm aliquid ex aqua in continentem transferimus, aut è terra in aërem: ita quoq; in illo die in monumento oculi alio in loco & alia forma inveniemur, qui illâ ipſâ horâ ante aut domi aut in campo fuimus, ac ſubitò aut à menſa aut è lecto aut è labore, ſicuti ibimus, ſtabimus aut ſedebimus aut jacebimus, hinc auferemur. Itaque in monumento oculi mortui juxta ac vivi & in totum immutati erimus & ſupra in nubib. volaturi. Ejuſmodi mutationē hic Paul. innuit, quāquam hac quoq; alterā mutationē qualitatis comprehendit, de qua ſupra egit, quâ corpus illuſtratur.* (4. Ex 1 Cor. 15. v.52.)

78. 5. *Ex ratiocinatione. Diverſarū operationū, cujuſmodi ſunt generatio ac reparatio, diverſi ſunt termini ſecūdum ſubſtātiam ac proinde aliud corpus eſt quod primò generatur, aliud quod in reſurrectione poſtmodum reparatur. Cùm ſignum in cera imprimitur & rurſus confunditur, nō manet eadem forma ac proinde non poteſt dici idem numero ſigillum, ſi rurſus in eadem cera imprimatur.* Reſp. 1. ratiocinationes Philoſ. nō poſſunt nec debēt opponi artic. ſidei ex clara Script. litera demōſtratis. 2. operatio agēti, infiniti & omnipotentis perperam exigitur ad normā agentiū finitorū naturaliter & ſecundum cōmunem ordinem operātium. 3. diverſitas cauſarū nō infert diverſitatem ipſius producti. 4. in reſuſcitatione nec nova anima nec corpus novum formantur, ſed anima priſtina ſine corruptione immortalis permanens corpori priſtino ex terræ pulvere reformato iterum unitur. 5. quamvis interrumpatur τὸ εἶναι compoſiti reſpectu mutationis, quæ alia eſt in corpore primùm generato & poſtmodùm in re- (5 Ex ratiocinatione.)

ſurrectione reparato, non tamen interrumpitur ſecundum ſe vel reſpectu principiorum eſſentialium, quæ eadem permanent, ex diſtinctione ergo mutationum non poteſt inferri diſtinctio terminorum ſecundum ſubſtantiam. 6. Cum alia acquiritur forma, eſt quidem mutatio alia; non autem vice versâ, ubi alia eſt mutatio, ibi neceſſe eſt eſſe aliam formam, cùm eadem forma diverſis mutationibus acquiri poſſit, ſicut idem πȢ̃ diverſis motibus localibus recto & circulari acquiri poteſt. 7. Si veſtimentum aliquod priùs diſſutum iterum conſuatur, fit idem numero veſtimentum non aliud, aut ſi horologii rotulæ diſſolvantur ac eædem purgatis ſordibus rurſus compingantur, non eſt aliud, ſed idem numero horologium; ſic eadem numero erit humani corporis eſſentia, quod diſſolutum à Deo iterum componetur ac remotis infirmitatibus è pulvere ſuſcitabitur. 8. diſpar eſt ratio ſigni ceræ impreſſi quod eſt *forma accidentalis* & animæ humanæ quæ eſt *forma hominis eſſentialis*. Signum ceræ impreſſum, cùm ſit forma accidentalis extra ſuum ſubjectum non ſubſiſtens: ideò ſi confundatur prorſus interit ac proinde quando in eadem cera imprimitur, non eſt idem numero ſignum: ſed anima rationalis eſt forma eſſentialis per ſe etiam extra corporis domicilium ſubſiſtẽs, proinde quando corpori è terra reſuſcitato divina virtute iterum conjungitur, idem numero compoſitum efficit. 9. Etſi non poteſt dici idem numero ſigillum, ſi rurſus in eadem cera imprimatur, manet tamen eadem cera: ſic etſi confunditur figura ſubſtantialis corporis humani in ſepulchro, quia tamen eadẽ materia cum proprietatibus individuantibus divinâ virtute reſtituetur, idem numero corpus reſuſcitatum iri rectè ſtatuitur.

79. 6. Eodem ferè modo reſpondendum ad ſimilem ratiocinationem. *Quæcũq; differunt ſpecie non conveniunt numero. Corpus mortuum & corpus vivum differunt ſpecie, quia vivũ & mortuum ſpecie differunt. Ergo non conveniunt numero, & per conſequens corpora reſuſcitata non ſunt eadem numero, quæ defuncta.* Quidam reſpondent per diſtinctionem, *Corpus hominis duobus modis conſiderari poſſe. Primò quatenus corpus eſt. Deinde quatenus eſt corpus humanum. Quatenus corpus eſt, conſideratur in ordine ad Elementorum Naturã & eſt cadaver, & ſic dici poſſe ſpecie differre, ſicut cadaver & corpus vivum, à quo proximè factum eſt, differunt. Deinde conſiderari corpus in reſpectu ad animam ſuam tanquam formatum ad propriam ſuam formam, & hunc reſpectum inter animam & corpus eſſe cum mutuo quodam appetitu & inclinatione*, ut docet Bonaventura part. 7. Breviloq. cap. 5. *in hoc reſpectu animam inesse, appetere & deſiderare ſuum & non aliud corpus tanquam competens ſuum habitaculũ & viciſſim corpori tãquam formato ineſſe vi creationis & inſpirationis divinæ, cujus ſemel particeps factum eſt, affectionem per quam alienatur ab omnibus aliis animabus ac retinere ſuum εἶναι humanitatis in ipſa animæ eſſentia reſiduum & quaſi poſitum in ſequeſtro.* Quod ſi alicui dubium videatur an corpori mortuo talis affectio & velut appetitus proprii corporis competat, ſimpliciùs reſpondere poterit identitatem numericam inter corpus vivum & reſuſcitatum æſtimandam eſſe nõ reſpectu termini à quo propioris, qui eſt corpus mortuum, ſed remotioris, qui eſt corpus in hac vita adhuc vivum.

80. 7. Quidam etiam urgent dictum 1. Cor. 6. v. 13. *Deus & ventrem & eſcas deſtruet. Ergo in reſurrectione ut ceſſabunt eſcæ, ita quoque venter, & per conſeq. corpora reſuſcitata nec ſtomachos nec vẽtres nec carnes habebũt.* Reſp. Apoſt. de vẽtre nõ ratione *ſubſtãtiæ* ſed ratione *uſus* ꝓpriè agit, quod ſc. in morte venter ita deſtruatur, ut non ampliùs eſcis paſcatur & quanquam in reſuſcitatione corporis homini reddendus ſit, non tamen amplius eſcis indigebit καταργήσει igitur ἡ κοιλία tum in hac vita per mortem tum in altera vita ratione uſus cibi ac potus. 8. Epiphanius contra Manichæos refert, quod Manes reſurrectionem corporis impugnarit ex dicto Apoſtolico 1. Cor. 5. v. 5. *Scio* (dicebat) *Spiritum ſalvari abſq; corpore. Hoc enim Apoſtolus dicit, tradatur talis Satanæ in interitum carnis, ut Spiritus ſalvetur in die Domini, hinc inferebat, non fore reſurrectionem corporum aut carnis.* Reſp. non poteſt hic locus opponi clariſſimis Scripturæ dictis, quæ corporum reſurrectionem aſtruunt. Quidam igitur interitum carnis exponunt de corporis emaciatione exhauſti ſc. per triſtitiam vitali ſucco, Spiritus nomine intelligunt ipſam animam, cui καθ' ἐξοχὴν ſalus tribuatur 1. Petr. 1. v. 9. Quidam per carnis interitum afflictionem corporis à *Sa*tana illatam intelligunt. Ambroſ. lib. 1. de pœnitent. cap. 12. tom. 1. p. 160. *Sicut Dominus in animam ſancti Job poteſtatem non dedit, ſed in carnem ejus permiſit licentiam: ita & hic traditur Satanæ in interitum carnis, ut ſerpens terram ejus lingeret, non noceret*; vide locum integrum ac ſeq. cap. 13. Simplicius & phraſi Scripturæ convenientius eſt per *carnem* accipere hominem veterem, per *Spiritum* verò novum, ut ſit ſenſus. Inceſtuoſum ideò fuiſſe excommunicatum, ut ex hujuſmodi pœna, pudore, dolore, triſtitiâ & pœnitudine exortâ, vetus homo ac caro, quæ ad peccatum eum ſolicitaverat & induxerat, dometur, crucifigatur ac interimatur, ut novus ac interior homo reviviſcat & ad vitam æternam conſervetur. 9. Hieronym. in Epiſt. ad Avitum refert, Origenem hoc argumento reſurrectionem carnis impugnaſſe. *E duobus alterum ſuſcipere cogimur, ut aut deſperemus ſimilitudinem Dei, ſi eadem ſemper ſumus corpora habituri, aut ſi beatitudo ejuſdẽ cũ Deo vitæ promittimur, eadẽ, quâ vivit Deus, nobis conditione utendum eſt.* Reſp. 1. primus homo ad Dei imaginem & ſimilitudinem erat conditus ac nihilominus verum habebat corpus. Ergo corporis veritas & Dei ſimilitudo ſibi invicem non adverſantur. 2. ſimilitudo Dei, ad quam homo conditus & ad quam in vita æterna reformabimur, non in ſubſtantia ſed in qualitatibus quærenda. 3. *Chriſtus corpus noſtrum humile transfigurabit, ut reddatur conforme corpori ſuo glorioſo* Phil. 3. v. 21. ergo ſimilitudo Dei & Chriſti, ad quam in vita æterna trãsfigurabimur, præſupponit veritatẽ corporis, tantum abeſt, ut eã evertat. 4. ſimilitudinẽ illam noſtram cum Deo Johannes collocat in Dei viſione non autem in corporis abolitione & in ſpiritualem ſubſtantiã converſione 1. Ioh. 3. v. 2. *Similes ei erimus, quoniam videbimus eum ſicut eſt.*

81. Qui diverſitatem materiæ in corporibus reſuſcitatis agnoſcunt, hoc utuntur argumento. *Argumentum pro diverſitate*
Materiæ identitas ad numericam & eſſentialem *uni-*

materia in corporibus reſuſcitatis

unitatem nequaquam requiritur, ſed ſufficit, ſi eadem forma permaneat. Sic in augmentatione & accretione nova materia apponitur, ac nihilominus idem numero ſubjectum manere cenſetur. Quamvis igitur ſtatuatur, futuram aliam corporis reſuſcitati materiam, tamē propter unam eandemque animam idem homo reſurrecturus nihilominus creditur ac ſtatuitur. Reſp. 1. Scriptura docet, nō tantum eundem hominem, ſed etiam idem numero corpus reſurrecturum eſſe, ut ſuperiùs oſtendimus. 2. huic veritati in Scripturis patefactæ non debent opponi probabiles diſſertationes Philoſophicæ. 3. alia eſt ratio reſurrectionis alia accretionis. In accretione materiæ novæ aſſumtio fit ſucceſſivè, nec materia prior tota abſumitur, ſed eidem nova per varias alterationes mutata adjungitur, unde numerica compoſiti unitas per accretionem minimè evertitur. Vide Colleg. Conimbr. in comm. libr. 1. de generat. & corrupt. cap. 4. q. 1. Sed qui diverſitatem materiæ in corporibus reſuſcitatis aſſerunt, omnem veteris materiæ ſubſtantiam interire ac planè novam in momento eidem ſubſtitui aſſerunt, quo pacto numerica identitas perſiſtere nequit. 4. diſtinguēdum igitur inter mutationem materiæ eſſentialem & quantitativam. In accretione & alteratione phyſica materia mutatur tantum quoad *quantitatem* non autem quoad *eſſentiam*. At qui diverſitatem materiæ in reſuſcitatorum corporibus aſſerunt, eſſentialem materiæ mutationem introducunt & per conſequens identitatem numericam ejuſdem labefactant. 5. Ad idem numero compoſitum requiritur non ſolùm formæ ſed etiam materiæ identitas, cùm non unum duntaxat ſed duo diſtincta ſint compoſiti principia eſſentialia, forma ſcilicet ac materia. Quare ſi hypotheſin de numerica identitate hominis reſuſcitandi tueri velimus, materiæ ſive corporis eſſentialem diverſitatem aſſerere nequaquam poſſumus,

Erunt alio corporis qualitatis.

82. Quamvis verò, uti demonſtratum hactenus, *ſubſtantia* ratione eadem corpora, quæ in hac vita geſſimus in reſurrectione ſimus recepturi, *qualitates* tamen eorum aliæ ac diverſæ erunt, id quod Apoſtolus 1. Cor. 15. v. 36. multis confirmat. Veteres dicunt, eadem fore corpora *ſubſtantiâ numerali*, diverſa verò *qualitate dotali*. Martialis in Epiſt. ad Burdegal. cap. 8. *Nō quidem evacuabitur veritas corporis, ſed non erit pondus & fragilitas corruptionis*, Auguſt. libr. 13. de civit. Dei, cap. 23. *Tunc non terrenus, ſed cœleſtis erit homo, non quia corpus, quod de terra factum eſt, non ipſum erit, ſed quia dono cœleſti jam tale erit, ut etiam cœlo incolendo non amiſſâ Naturâ ſed mutatâ qualitate conveniat.* Sed illæ ipſæ corporum reſuſcitatorum qualitates, quarum ratione à corporibus animalibus in hac vita diſtinguuntur, accuratè ſunt diſtinguendæ. Quædam enim *communes* ſunt omnib. reſuſcitatis tàm impiis quàm piis, tàm incredulis quàm credentibus. Tales ſunt ἀφθαρσία καὶ ἀθανασία, incorruptibilitas & immortalitas, quia enim impiorum animæ & corpora perdenda ſunt (non interimendo ſed cruciando) in gehenna Matt. 10. v. 28. quia vermis eos rodens *non morietur*, & ignis eos urens, *non extinguetur* Eſa. 66. v. 24. Marc. 9. v. 44. 46. & 48. ideò corpora eorum itidem reſurgent incorruptibilia & immortalia, ab animabus nunquam ſeparanda, ſed ad æternos & nunquam deſituros cruciatus reſervanda. Ex quo etiam intelligitur ἀφθαρσίαν καὶ ἀθανασίαν in corporibus impiorum longè diverſam eſſe ab ἀφθαρσίᾳ καὶ ἀθανασίᾳ impiorum tum *ratione adjunctarum reliquarum qualitatum* tum *ratione finis*. Ruffinus in expoſ. Symb. p. 387. *Corpus quod reſurget a mortuis erit incorruptibile & immortale non ſolùm juſtorum, ſed etiam peccatorum. Juſtorum quidem ut ſemper poſſint permanere cum Chriſto, peccatorum verò ut abſque internecione ſui debitas luant pœnas* p. 388. *Dabitur & peccatoribus incorruptionis & immortalitatis de reſurrectione conditio, ut ſicut juſtis miniſtrat ad perpetuitatem gloriæ, ita peccatoribus ad prolixitatē confuſionis & pœnæ.* Quædam verò qualitates *propria* ſunt ſolis piis ad vitam æternam reſuſcitatis, quas D. Apoſtolus 1. Cor. 15. hoc recenſet ordine. *Seminatur in corruptione, reſurget ἐν ἀφθαρσίᾳ* v. 43. *ſeminatur in ignominia, reſurget in gloria, ſeminatur in infirmitate, reſurget in potentia*, v. 44. *ſeminatur corpus animale, reſurget corpus ſpirituale* v. 45. *ſicut portavimus imaginem terreni, ita portabimus etiam imaginem cœleſtis* v. 49. ac Phil. 3. v. 21. dicit, quod *Chriſt. corpus noſtrum humile conforme ſit redditurus corpori ſuo glorioſo ſecundum efficaciam, quâ poteſt ſibi ſubjicere omnia*; ex quibus colligitur, corpora piorum ad vitam æternam reſuſcitatorum fore non ſolùm incorruptibilia & immortalia, ſed etiam 1. *glorificata ac glorioſa*, quia inenarrabili decore, ſplendore & gloria adeoque divino lumine, claritate & fulgore velut pallio veſtientur, *fulgebunt ſicut Sol*, Matth. 13. v. 43. *ſicut ſtella firmamenti*, Dan. 12. v. 3. cujus tamen fulgoris & claritatis certi ac diſtincti erunt gradus 1. Cor. 15. v. 41. Ruffinus in expoſ. Symb. p. 386. *Quid difficile videbitur eos fulgorem Solis habituros & ſiderum ac firmamenti hujus ſplendore decorādos, quibus vel vita & converſatio Angelorum Dei paratur in cœlis vel confirmandi dicuntur ad gloriā corporis Chriſti.* 2. *potentia*, quia à θνηταῖς δυσχερείαις & prioribus infirmitatibus, doloribus ac morbis, quibus in hac vita fuêre ſubjecta, penitus erunt libera ac proinde firma, valida, impaſſibilia, agilia, ſubtilia, quibus nec pondus nec gravitas obſiſtere poterunt, quò minùs in occurſum Domini in aera rapiantur 1. Theſſ. 4. v. 17. Ruffinus d. l. *Sacroſancta Sanctorum corpora in tantam gloriam reſurrectionis mutabuntur, ut in occurſum Domini ſuſpenſi nubibus & aere vectata rapiantur, cùm ipſe Apoſtolus exponens, quantum conferat Deus his, qui diligunt eum, dicat. Qui transformabit corpus humilitatis noſtræ conforme corporis Filii claritatis ſuæ. Nihil ergo abſurdum eſt, ſi Sanctorum corpora dicantur nubibus in aere ſuſtolli, cùm ad formam corporis Chriſti, quod in dextra Dei ſedet, dicantur eſſe reformanda.* Auguſtinus lib. 22. de civ. Dei cap. 6. *aberit à corporibus noſtris omnis deformitas, omnis tarditas, omnis infirmitas, omnis corruptio.* 3. *Spiritualia*, non quidem ratione eſſentiæ, erunt enim non πνεύματα ſed σώματα πνευματικά, ἰσάγγελοι erimus, non Angeli, æquales non iidem Matt. 22. v. 30. ſed ratione ſpiritualium qualitatum, non erunt amplius animalia corpora, cibi, potus, ſomni & aliorum ſubſidiorum indiga, ſed ſpiritualia, in quib. nulla carnis & Spiritus lucta, ſed quæ imperio Spiritus perfectè ſubdita, quæ plenè à Spiritu S. reguntur, quæ nullis cibis vel adminiculis aliis ad ſui ſuſtentationem indigent. Ruffin. in expoſ. Symb. p. 385. *Reſurrectionis virtus Ange-*

licum

licum hominib. confert ſtatum, ut qui de terra ſurrexerunt non iterum in terra cum pedibus, ſed in cœlo cum Angelis vivant, quos tamen ad hoc ratio prioris vitæ admiſerit. Aug. de fid. & Symb. cap. 6 *corpus ſpirituale Spiritui promtum præſtabit obſequium omni fragilitate ac labe terrena in cœleſtem puritatem & ſtabilitatem mutatâ & converſâ.* 4. *Cœleſtia*, itidem non ſubſtantiæ ſed qualitatũ ratione, quia cœleſti luce & gloria fulgebunt, non erunt amplius terrenis infirmitatibus obnoxia ſed cœleſti claritate conſpicua, nõ erunt amplius deformia, ſordida, manca, mutila, aſpectu turpia, ſed formoſiſſima, aſpectu decora, perfecta, honeſtiſſima, membris integra &c. quarum qualitatum exemplar in Chriſti ex mortuis reſuſcitati & ad dextram Dei collocati corpore, cui noſtrum futurum eſt *σύμμορφον*, nobis proponitur. Impiorum verò ac damnatorũ corpora licet futura ſint incorruptibilia & immortalia, tamẽ nõ erunt *impaſſibilia*, ſed æternis cruciatib. obnoxia, nullo decore, nullâ gloriâ, nullâ potentiâ, nullâ ſpirituali excellẽtiâ ornatâ, ſed perpetuâ fœditate & ignominiâ notata, opprobrio ſempiterno deſtinata & infernalibus tenebris oppreſſa. Sunt enim *vaſa apparata ad ignominiam & contumeliam*. Rom. 9. v. 21. 2. Tim. 2. v. 22. Sed de his corporum glorificatorum dotibus in tract. de vita æterna uberiùs diſſeremus.

83. *Incorruptibilitatem & immortalitatem* eſſe corporum ad vitam æternam reſuſcitatorum qualitates ex Chriſti ex mortuis reſuſcitati exemplo noſtrates probant, quibus opponunt ſeſe Photiniani, negantes *Chriſti corpus à reſurrectione fuiſſe immortale*, id quod probant ex *cicatricibus*, quas corpori immortali tribuere abſurdum ipſis videtur, proinde hac in re diſcrimẽ ponunt inter *reſurrectionem Chriſti*, quoad ejus *modum* & noſtram. Oſtorod. in inſt. cap. 41. p. 398. Schmaltz. in exam. 157. errorum, p. 21. Reſp. 1. Abſurdum potius, eum qui ex mortuis ita reſuſcitatus, ut jam *non amplius moriatur ac mors illi ultra non dominetur*, Rom. 6. v. 9. qui *peccato*, id eſt, ad ſatisfaciendum pro peccato *ſemel mortuus*, liberè ſcil. ac voluntariè v. 10. qui *per mortem deſtruxit eum, qui habebat mortis imperium*, Hebr. 2. v. 14. qui de *morte triumphavit in ſeipſo*, Col. 2. v. 15. qui reſurrexit ut autor ac *dux vitæ*, Actor. 3 v. 15. imò ut ipſa *reſurrectio ac vita*. Joh. 11. v. 25. qui eſt *vivens in ſecula ſeculorum & habet claves mortis & inferni*, Apoc. 1. v. 18. abſurdum, inquam, eſt, negare eum in corpore immortali reſurrexiſſe. Regerit quidem Oſtorodus d. l. *aliud eſſe non poſſe mori, aliud non eſſe moriturum*, quod probat exemplo eorum, quos dies noviſſimus vivos deprehendet, *qui mori quidem poterũt, non tamen morituri ſunt*, at Chriſti reſpectu diſtinctio illa nullius põderis, ſi enim eſt ipſa reſurrectio & vi[...] non amplius ei dominabitur, ſi de morte glorioſè triumphavit, utiq; etiã non ſolùm non moriturus reſurrexit, ſed etiam non amplius mori potuit. 2. in quo Chriſti & noſtra reſurrectio invicem conferuntur, in eo non debet quæri diſſimilitudo. Sed in eo ipſo, quod Chriſtus reſurrexit, in corpore immortali & glorioſo, noſtra & Chriſti reſurrectio invicem conferuntur, 1. Cor. 15. v. 23. *primitiæ Chriſtus, deinde ii, qui ſunt Chriſti in adventu ejus*, v. 50. *ſicut portavimus imaginem terreni, ſic portabimus imaginem cœleſtis*, Col. c. 1. v. 18. *ipſe eſt primogenitus ex mortuis*, quod Apoc. 1. verſ. 5. repetitur. Ergo in eo non debet quæri diſſimilitudo inter Chriſti & noſtram reſurrectionem. 3. Chriſtus glorificati & immortalis corporis ſpecimen in eo exhibuit, quod clauſo adhuc ſepulchro reſurrexit, quod per januas clauſas ad diſcipulos ingreſſus eſt, quod coram diſcipulis ſuis in Emaus ἄφαντος factus, quod in aſcẽſione ſua cœlos penetravit, ut in Harmonia Evang. de reſurrect. latè oſtenſum. 4. Si Chriſtus poſt reſurrectionem non habuit corpus immortale & glorificatum, adhuc erit mortalis, quia οὕτως ſic veniet ὃν τρόπον quemadmodum viderunt eum diſcipuli proficiſcentem in cœlum, Act. 1. v. 11. ſic redibit, ut in nubib. videri poſſit Matt. 26. v. 64. Apoc. 1. v. 7. 5. Chriſtus edit ac bibit poſt reſurrectionẽ ac diſcipulis cicatrices oſtẽdit κατ' οἰκονομίαν nõ ob quandã Naturæ indigẽtiam vel neceſſitatem, ſed ob diſcipulorum utilitatem, ut reſurrectionis veritatem ipſis tanquam prælectis teſtibus demonſtraret. *Ad dubitantium corda ſananda vulnerum ſunt ſervata veſtigia*, qua de re in Harm. latè fuit diſputatum.

84. Quæritur circa materiam reſurrectionis. 1. *An corpora, quæ in hac vita fuerunt manca ac mutila, reſurrectura ſint perfecta atque integra.* Reſp. quidam diſputant integritatem, perfectionem & ὁλοκληρίας hominis in quatuor potiſſimùm ſpectari 1. *in illis, ſine quibus non poteſt exiſtere Natura humana*, qualia ſunt forma & materia, anima ſcilicet & corpus, ex quorum utpote principiorum eſſentialium unione compoſitum exiſtit. 2. *in iis, quæ pertinent quidem ad Naturam humanam, ſed non tantâ neceſſitate, quin abſque illis ea eſſe poſſit*, ut pes, manus, digitus & ſimilia membra, quæ præter eſſentiam hominis denotant certam quantitatem & figuram. 3. *in iis, quæ ad Naturam humanam pertinent extrinſecè*, eò quòd ſecundùm conſuetum Naturæ curſum non permaneret abſque talibus Natura, qualia ſunt humores. 4. *in iis, quæ pertinent ad ornatum, ut capilli & alia accidentaria.* Quod ad primum attinet, dubium nullum, quin omnes homines tàm impii quàm pii ea, ſine quib. Natura humana exiſtere nequit, in reſurrectione ſint recepturi, id quod definitio reſurrectionis probat. Quod ſecundum attinet, diſtinguendum videtur inter *beatos & damnatos*. Illi recipient omnia membra organica, etiam ea quibus hic caruerunt 1. quia ut in Adamo ante lapſum fuit perfecta atq; integra corporis compages, ita quoque talem integritatem in reſurrectione reſtitutam iri ſperandum, omnia ergo erunt εὔρυθμα & ἐνάρμοστα. 2. quia ſi ejuſmodi integritas abeſſet, beatitudinis perfectioni ac deſiderii naturalis adimpletioni aliquid decedere videretur. 3. quia corpora beatorum erunt Chriſti corpori conformia, Phil. 3. v. 21. At illud eſt omnibus membris ac partibus integrum. 4. quia gloria perficit Naturam non ſolùm quoad animam, ſed etiam quoad corpus, quod ſeminatur in infirmitate reſurget in virtute. 1. Cor. 15. 42. 5. quia quædam membra ad gloriæ argumentũ neceſſariò requiruntur, ut oculus ad beatificam Chriſti & Sanctorum viſionem. 6. quia ἀποκαταστάσεως πάντων *reſtitutio omnium* ſperanda promittitur Act. 3. v. 20. quod ergo fuit in πρωτοπλαστίᾳ, illud reſtituetur in παλιγγενεσίᾳ, unde Cyrillus lib. 12. in Johannem cap. 58. ſtatuit, *nullas corruptionis reliquias, nullum ſignum defectus poſt reſurrectionem in hominibus futurum.* Prudentius in apotheoſi hymno ultimo:

Quaſt. de materia reſurrectionis.
1. An corpora quæ in hac vita fuere manca ac mutila, reſurrectura ſint perfecta

Quod

Quod caſus rapuit, quod morbus, quod dolor hauſit,
Quod truncavit edax ſenium populante veterno,
Omne revertenti reparata in membra redibit.
Debet enim mors victa fidem, quæ fraude ſepulchri.
Reddat curtum aliquid, quamvis jam curta vorarit.

Hi verò, damnati ſc. non videntur recepturi illa membra, quibus in hac vita caruerunt, 1. quia nihil tribuendum reprobis, quod eorum ignominiam minuat. 2. quia perfectionis eſt omnia membra habere integra. 3. quia non accipient plus boni in futura vita, quàm obtinuerunt in hac vita. Si cui tamen probabilius videtur, quod & damnati omnia membra recepturi ſunt, diſtinguat oportet inter membra, quibus à prima inde nativitate caruerunt & quibus ex caſu ſuperveniente poſtmodùm fuêre privati, ſi vel maximè hæc poſteriora, non tamen priora recepturi videntur, nec recipient ea ad gloriam, ſed potius ad doloris augmentum, quia dolor in pluribus membris extenſivè major erit futurus. Rich. libr. 4. ſentent. diſtinct. 44. artic. 1. quæſt. 6 *In damnatorum corporibus non erit deformitas per diminutionem, nam ſi in hoc mundo non habuerit quis brachia vel tibias, tunc illa deformitas reparabitur ad augmentum pœnæ, ut puniatur in omnibus membris, quia in hoc mundo bene valuiſſent brachia ad faciendum mala.* Quod tertium concernit, probabile videtur, in omnibus corporibus reſuſcitatis ea futura, abſque quibus Natura humana permanere nequit, ubi tamen humores ſupervacanei quantitate vel qualitate peccantes, itemque excrementitii, etiam illi quos utiles Medici vocant, qui vel ad generationem vel ad nutritionem infantis deſtinati ſunt, ut ſemen & lac excludendi videntur; quod ipſum etiam de capillis ſuperfluis & aliis accidentariis non improbabiliter ſtatuitur. Præſtat tamen in his ac ſimilibus ἐπέχειν, ne curioſè nimis quærentibus, quali corpore reſurrecturi ſint mortui ἀφροσύνη ab Apoſtolo tribuatur 1. Cor. 15. v. 36. & 37.

Q. 2. An corpora reſuſcitata habitura ſint partes organicas?

85. Q. 2. *An corpora reſuſcitata habitura ſint partes organicas?* Origenes hoc negavit, unde corpora reſuſcitata carne & oſſib. caritura ac tota homogenea futura ſtatuit. *Nunc* (inquit) *videmus oculis, audimus auribus, incedimus pedibus, verùm tunc toto illo corpore videbimus, audiemus & ambulabimus.* 1. quia teſte Apoſtolo, *qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt* Rom. 8. verſ. 8. 2. quia partium organicarum nullus futurus eſt uſus: *In reſurrectione non nubent nec nuptui dabuntur* Matth. 22. verſ. 30. Marc. 12. verſ. 25. Luc. 20. verſ. 35. nec bibent vel comedent, ſed *erunt ſicut Angeli Dei*, ſtomachus non concoquet cibos; nec epar conficiet ſanguinem &c. Contrà verò ſtatuendum, corpora reſuſcitata omninò habitura partes organicas. 1. quia illæ pertinent ad integritatem corporis. 2. ingrediuntur illius definitionem. 3. abſque illis non eſt corpus hominis. 4. Scriptura reſuſcitatis corporib. tribuit oſſa, carnem, cutem, oculos Job. 19. Ezech. 37. 5. Chriſtus poſt reſurrectionem corpus organicum retinuit, neque enim pedibus locutus eſt, ſed ore. 6. æquum eſt, ut illæ partes, quibus rectè ſumus uſi, præmiis, quibus malè, pœnis afficiantur. Ad prius Origenis Argumentum reſpondemus, eum non minori audaciâ dicto Apoſtolico abuti ad carnis reſurrectionem oppugnandam, quàm Siricius Pontifex eo poſtmodùm abuſus eſt ad matrimonii honeſtatem deformandam. Conſtat enim ex ſerie contextus, τὸ *in carne eſſe* de carnalibus concupiſcentiis ſpiritui dominantibus & ipſo opere externo adimpletis ab Apoſtolo accipi, illos enim in carne eſſe dicit, *qui ſecundùm carnem ambulant* verſ. 4. *quæ carnis ſunt ſapiunt* verſ. 5. *ſecundùm carnem vivunt* verſ. 13. *ac deſideria carnis perficiunt* Galat. 5. verſ. 16. quibus opponit eos, *qui ſunt in ſpiritu* verſ. 9. hoc eſt, in quibus *Spiritus Chriſti habitat* verſ. 9. *qui vivunt ſecundùm Spiritum* verſ. 4. *qui ſapiunt, quæ ſunt Spiritus* verſ. 5. *qui Spiritu actiones carnis mortificant* verſ. 13. Iren. lib. 5 cap. 12. pagina 328. *Non ſubſtantiam carnis rejicit, ſed infuſionem Spiritus attrahit ſive neceſſariam ſtatuit.* Ad poſterius reſpondemus, membrorum organicorum duplicem eſſe σχέσιν ac reſpectum, prior eſt *materiæ ad formam*, poſterior *organi ad principium activum.* Priore reſpectu finis membri non eſt ejus operatio, ſed ipſius corporis perfectio, quæ poſt reſurrectionem eſt neceſſaria. Definitur enim à Philoſopho anima, quod ſit ἐντελέχεια σώματος φυσικοῦ ὀργανικοῦ δυνάμει ζωὴν ἔχοντος Ariſtot. libr. 2. de anim. tom. 6. *eſt actus primus ſubſtantialis corporis organici. potentiâ vitam habentis.* Poſteriore reſpectu finis quidem membri eſt operatio, at ubi ea deficit, non ſtatim propterea organum eſt ſupervacaneũ, quia actus ſecundi ceſſatio non tollit actum primum, ac agens inſtructum eſt organis non ſolùm ad exæquendam operationem, ſed etiam ad potentiæ oſtenſionem & totius compoſiti perfectionem. Elias & Moſes per 40. dies ventriculum non habuerũt fruſtrà, licet eo non uterentur. Anus effœta, quæ per Naturam non poteſt amplius parere ac lactare, non tamen privatur uberibus vel partib. procreationi ac geſtationi ſobolis dicatis. Facultas augmentativa homine ad ἀκμὴν perveniente non aboletur. Quidam hoc declarant ſimilitudine *Ducis victoris*, qui cùm rebus in bello præclarè geſtis objetit, circa ſepulchrum arma habet affixa, quibus olim uſus eſt; *ac navium militariũ* quæ poſt reportatam victoriam ex mari in terram pertrahuntur & ad rerum geſtarum memoriam integræ aſſervantur.

86. Tertull. libr. de reſurr. carn. cap. 60. p. 346. eandem objectionem verbis emphaticis amplificatam recitat. *Ecce*, inquit, *ut adhuc controverſiam exaggerent carni maximè eidem, de officiis quoq; membrorum argumentantur, aut & ipſa dicentes permanere debere in ſuis operibus & fructibus, ut eidem corpulentia adſcripta, aut quia conſtet diſceſſura eſſe officia membrorum, corpulentiam quoque eradant, cujus ſcilicet perſeverantia credenda non ſit, utiq; ſine membris, quia nec membra credenda ſint ſine officiis. Quò enim jam inquiunt, ſpelunca hac oris & dentium ſtatio & gulæ lapſus & compitum ſtomachi & alvi gurges & inteſtinorum perplexa proceritas, cùm eſui & potui locus non erit? quò hujuſmodi membra admittunt, ſubigunt, devolvunt, dividunt, digerunt, egerunt? quò manus ipſa & pedes & operarii quique artus, cùm victus etiam cura ceſſabit*

quò

quò renes conſcii ſeminū & reliqua genitalium utriusque ſexus & conceptuum ſtabula & uberum fontes, deceſſuro concubitu & fœtu & educatu? poſtremò quò totū corpꝰ totū ſcil. vacaturū? Reſpōdet autem hoc modo: *Ad hæc præſtruximus non oportere committi futurorum atque præſentium diſpoſitiones interceſſurâ tunc demutatione & nūc ſuperſtruimus, officia iſta membrorum neceſſitatibus vitæ hujus eò uſq; conſiſtere, donec & ipſa vita transferatur à temporalitate in æternitatem, ſicut animale corpus in ſpirituale, dum mortale illud induet immortalitatem, & ipſa autem liberatâ tunc vitâ à neceſſitatibus, liberabuntur & membra ab officiis, nec ideò non erunt neceſſaria. Licet enim officiis liberentur, ſed judiciis retinentur, ut referat quis per corpus prout geſſit. Salvum enim hominem tribunal Dei exigit, ſalvum verò ſine membris non licet eſſe, ex quorum non officiis ſed ſubſtātiis conſtat, niſi forte & navem ſine carina, & ſine prora, ſine puppi, ſine compaginis totius incolumitate ſalvam adſeverabis & tamen navem procella diſſipatam vel cario diſſolutam, redactis & recuratis omnibus membris eandem ſæpe conſpeximus etiam titulo reſtitutionis gloriantem de Dei artificio & arbitrio & jure torquemur? Porrò ſi dives Dominus & liberalis adfectus aut gloriæ ſuæ præſtās ſolā navis reſtitutionē, hactenꝰ eam voluerit operari, idcirco tu negabis neceſſariam illi compaginem priſtinam, ut exinde jam vacaturam, cùm ſoli ſaluti navis ſine operatione cōveniat? igitur hoc tantùm diſertè ſufficit; an Dominus hominem ſaluti deſtinando carnem deſtinarit an eandem velit denuò eſſe, quam non debebis ex futura membrorum vocatione præſcribere denuò eſſe non poſſe? licet enim eſſe quid denuò & nihilominus vacare, non poteſt autem dici vacare, ſi non ſit. At enim ſi ſit, poterit & non vacare, nihil enim apud Deum vacabit,* cap. 61. p. 347. *Sed accepiſti homo os ad vorandum atq; potandum, cur non potius ad eloquendū, ut à cæteris animalibus diſtes? cur nō potius ad prædicādum Deum? ut etiam hominibus antiſtes. Deniq; Adam ante nomina animalibus enunciavit, quam de arbore decerpſit, ante etiam prophetavit, quam voravit. Sed accepiſti dentes ad macellum coornandum, cur non potius ad omnem hiatum & rictum tuum coronandum, cur non potius ad pulſus linguæ temperandos, ad vocis articulos offenſione ſignandos? deniq; & edentulos audi & vide, ut honor oris & organum dentium quæras &c. Cæterùm & hodie vacare inteſtinis & pudendis licebit? Quadraginta diebus Moſes & Elias jejunio functi ſolo Deo alebantur, jam tunc enim dedicabatur nō in pane vivit homo, ſed in Dei verbo. Ecce virtutis futuræ lineamenta, Nos quoq; ut poſſumus à cibo excuſamus, etiam ſexum à congreſſione ſubducimus. Quot ſpadones voluntarii? quot virgines Chriſto maritatæ? quot ſteriles utriusque Naturæ infructuoſis genitalib. ſtructi? Si & hic jam vacare eſt & officia & emolumenta membrorum temporali vacatione, ut in temporali diſpoſitione, nec homo tamen minùs ſalvus eſt, proinde homine ſalvo & quidem magis tunc ut in æterna diſpoſitione, magis non deſiderabimus, quæ jam hic nō deſiderare conſuevimus,* cap. 62. *Si Angeli facti tāquam homines in eadem ſubſtantia Spiritus carnalem tractationem ſuſceperunt, cur non & homines facti tanquam Angeli in eadem ſubſtātia carnis ſpiritualem ſubeant diſpoſitionem nō magis ſolennibus carnis obnoxii ſub Angelico indumento quam Angeli tunc ſolennibus Spiritus ſub humano? &c.*

87. *Q. 3. Corpora reſuſcitata cujus futura ſint ſtaturæ* Schmaltz. cōt. Diſp. 7. poſter. D. Frantz. p. 415. *quæſtionis illius Theologiæ Studioſos pudere debere* ſcribit. Sed hoc procedit ex falſa hypotheſi, quod non eadem corpora ſint reſuſcitanda. 1. Lombard. lib. 4. ſent. diſt. 44. lit. a. refert, *quod nonnulli exiſtimaverint omnes fideles reſurrecturos ſecundum menſuram ſtaturæ Chriſti*, ad quod probandum accommodarint dictum Apoſtolicum Eph. 4. v. 13. *donec occurramus in verum perfectum in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti.* Auguſt. lib. 22. de civit. Dei cap. 13. memorat, *quoſdā ad idem probandum attuliſſe locum,* Rom. 8. v. 29 *Quos præſcivit, eos etiam prædeſtinavit conformes fieri imagini Filii Dei* (cui conjungere potuiſſet locum Philip. 3. v. 21. *Chriſtus reformabit corpus noſtrum humile, ut conforme fiat corpori ſuo glorioſo*) quem hoc ſenſu acceperunt, ut ſtatura & modus Chriſti corporis omnium, qui in regno ejus erunt, humanorum corporum ſtatuatur futurus. 2. Auguſt. ipſe de habitudine corporis, in qua reſurrecturi ſunt infantes, ſuam hiſce verbis exponit ſententiam lib. ejuſd. cap. 14. *Quid de infantibus dicturi ſumus, niſi quia non in ea reſurrecturi ſunt corporis exiguitate, quâ mortui, ſed quod eis tardius acceſſurum erat tempore, hoc ſunt illo Dei opere miro atq; celerrimo recepturi. In ſententia quippe Domini ubi ait, capillus capitis veſtri non peribit, dictum eſt, non defuturum eſſe quod fuit, nō autem negatum eſt, affuturum eſſe quod defuit. Defuit autem infanti mortuo perfecta quantitas ſui corporis, perfecto quippe infanti deeſt utique perfectio, magnitudinis corporalis, quæ cū acceſſerit, jā ſtatura longior eſſe non poſſit. Hunc perfectionis modum ſic habent omnes, ut cum illo concipiantur atque naſcantur, ſed habent in ratione, non in mole ſicut ipſa jam membra omnia latenter ſunt in ſemine, cum etiam natis nonnulla adhuc deſint, ſicut dētes ac ſi quid ejuſmodi, in qua ratione uniuſcujuſq; materiæ indita corporali jam quodammodo, ut ita dicam, innatum* (quædam exemplaria habent *lineatum*, quædam *liciatum*, metaphorâ à texentibus ductâ, quaſi jam illa ceu tela texta eſt in puero, ſed nondum explicata) *eſſe videtur, quod nondum eſt, imo quod latet, ſed acceſſu temporis erit vel potius apparebit. In hoc ergo infans jam brevis aut longus eſt, qui brevis longus ve futurus eſt. Secundùm hāc rationē profectò in reſurrectione corporis detrimēta corporis nō timemus, quia etſi æqualitas futura eſſet omniū, ita ut omnes uſq; ad gigāteas magnitudines pervenirēt, nec illi qui maximi fuerūt, minùs haberent aliquid in ſtatura, quod eis contra Chriſti ſententiam periret, qui dixit, nec capillum capitis eſſe periturum, creatori utiq;, qui creavit cuncta ex nihilo, quomodo deeſſe poſſet, unde adderet, quod addendum eſſe mirus artifex noſſet?* cap. 15. *Reſtat, ut ſuam quiſq; recipiat menſuram, quā vel habuit in juventute, etiamſi ſenex eſt mortuus, vel fuerat habiturus, ſi antè eſt defunctus, atq; illud quod commemoravit Apoſtolus de menſura ætatis plenitudinis Chriſti, aut propter aliud intelligamus eſſe dictum, id eſt, ut illi capiti in populis Chriſtianis accedente, omnium perfectione membrorum ætatis ejus menſura compleatur, aut ſi hoc de reſurrectione corporum dictum eſt, ſic accipiamus dictū, ut nec ultra, nec infra juvenilem formam reſurgāt corpora mortuorum, ſed in ea ætate & robore uſq; ad quam hic perveniſſe Chriſtum cognovimus, circa triginta quippe annos* (quædam exemplaria habent *triginta tres annos*) *deſinerunt eſſe etiam ſeculi hujus doctiſſimi homines juventutem, quæ*

> *Q. 3. Cujus ſtatura futura ſint reſuſcitata corpora?*

cum

tùm fuerit ſpacio proprio terminata, inde jam hominum in detrimenta vergere gravioris ac ſenilis ætatis, & ideò non eſſe dictum in menſuram corporis vel in menſuram ſtaturæ, ſed in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti, cap.16. *Illud etiam, quod ait, prædeſtinatos fieri conformes imaginis Filii Dei poteſt, & ſecundum interiorem hominem intelligi, ſenſu eo, quo jubemur alibi reformari in novitate mentis. Poteſt & ſic accipi, ut quemadmodum ille nobis mortalitate, ita nos illi efficiamur immortalitate conformes, quod quidem & ad ipſam reſurrectionem corporum pertinet. Si autem etiam in his verbis, quâ forma reſurrectura ſunt corpora, ſumus admoniti, ſicut illa menſura, ita & iſta conformatio non quantitatis intelligenda eſt, ſed ætatis. Reſurgent itaque omnes tam magni corpore, quàm vel erant, vel futuri erant in juvenili ætate.* ** ſermon. 147. de temp. *Diſputant & quærunt à nobis. Parvuli, qui moriuntur, an parvuli reſurrecturi ſint, an verò plena ætas futura ſit reviviſcentium, quæ parva fuit morientium? Hoc quidem in Scripturis definitum non invenimus. Credibilius accipitur & probabilius & rationabilius plenas ætates reſurrecturas, ut reddatur munere quod acceſſurum erat tempore &c. Poſtremo corruptionem tolle, & quodvis adde.* ** Auguſtini igitur ſententia hæc eſt, quod non de menſura corporis vel ſtaturæ, ſed ætatis accipiendum ſit, quod de conformitate corporum reſuſcitandorum cum corpore Chriſti Apoſtolus aſſerit, cùm unuſquiſque recepturus ſit menſuram corporis eam, quam vel habuit in ea ætate, in qua Chriſtus mortuus eſt & reſurrexit, vel fuerat habiturus, ſi antè eſt defunctus. Idem ex Auguſtino repetit Lombardus dict.l. *His verbis*, inquit, *Apoſtolicis non eadem reſurgentibus aſſignatur ſtatura ſed ætas, omnes enim in eadem ætate reſurgent, in qua Chriſtus mortuus eſt & reſurrexit, cujuscunque ætatis mortui fuerint, non tamen omnes eandem ſtaturam obtinebunt.* Hanc Auguſtini & Lombardi ſententiam ſic explicat Bonaventura lib.4.ſentent.diſt. 44. *Ætas attenditur vel ratione durationis vel ratione diſpoſitionis & valetudinis in corpore. Illo modo hic non conſideratur, qui enim centum annos vixit, is in altera vita non poteſt dici triginta tres annos natus, quæ Chriſti ætas fuit, quia factum infectum fieri nequit. Sola igitur diſpoſitio & valetudo corporis per ætatem juvenilem intelligitur, ut ſit ſenſus, omnes & tanti & tales reſurgent in corpore, quales & quanti fuerunt vel eſſe potuerunt in ætate juvenili, in qua etiam reſurrexit Chriſtus.* Eadem habet Thom.4.ſent.diſt. 44.3. Auguſtini ſententiæ affinis eſt ea, quâ quidam ſtatuunt, omnes ex æquo reſurrecturos eâ ſtaturâ, ad quam Natura, ubi non aberrat ἐν ἀκμῇ corpora in hac vita ſolet perducere. Differt tamen hæc ſententia à priore, quia normam ſtaturæ non ætatem Chriſti, ſed ἀκμὴν naturalem in quovis homine ſtatuit. *Nullus* (inquiunt) *in reſurrectione erat defectus, ætas autem deficit, ſive quia nondum ad perfectionem pervenit, ut in infantibus, ſive quia jam à perfectione receſſit, ut in ſenib. ergò nec pueri nec ſenes erunt in reſurrectione.* Scharpius in curſu Theologico loc.20.col. 1172. *Veriſimile eſt infantum corpora reſurrectura ea forma, quam aſſecuturi erant, ſi virilem æatem attigiſſent, cum perfectione & pulchritudine glorioſa.* 4. Quidam exiſtimant, *omnes reſurrecturos in ea ſtatura & corporis proceritate, in qua creati fuere primi parentes*, ut hac etiam in parte τῇ πρωτοκλισίᾳ ἀναλογικῶς reſpondeat ἡ παλιγγενεσία, καὶ τῇ πλάσει ἡ ἀνάπλασις. Sed probabilior videtur eorum ſententia, qui ſtatuũt *ſ. reſurrecturum eſſe quemlibet in illa ætate ac ſtatura, in qua fuit mortuus.* 1. quia Johannes videt *mortuos magnos & puſillos ſtantes coram Deo* Apocal.11. verſ.18. cap.19. verſ.5. c.20. v.12. atqui ſi coram tribunali ſtabunt non ſolùm magni ſed & puſilli, utique etiam reſurgent puſilli 2. illud reſurget, quod cecidit, atqui mortuo infante non cecidit vir aliquis proceræ longitudinis, ſed puſillus infans. 3. Scriptura æqualitatem quantitatis in corporibus reſuſcitatis nuſpiam aſſerit, quæ enim pro ea ſtabilienda adducuntur, in alienum ſenſum detorquentur, ut poſtea apparebit. 4. Juſtinus in quæſt. & reſp. ad orthodox. q.60. p.331. aliquot cauſas adducit, propter quas oporteat reſurgentes ἐν τῇ οἰκείᾳ μορφῇ *in propria forma reſurgere. Primum quidem ad ingentem & divinam cognitionem commonſtrandam, qui in tanta multitudine numerum omnem excellente ſuam cuique poſſit reſervare faciem. Deinde verò ne exiſtimetur novos creare homines & non reſuſcitare defunctos, reſurgentium quiſque ſuam obtinebit faciem, indiſcreta namque & ejus qui injuriam intulerit & ejus qui illam tulerit forma, judicii æquitatem ſubverterit. Præterea ſi uſu & indigentiâ ſublatâ, cujus gratiâ formarum diſcrimen neceſſarium fuit, diſcrimen ipſum ſupervacaneum & inutile reperitur, ſupervacanea quoque & inutilis fuerit nominum diſcretio. Quomodo ergo Abraamum dives, & Lazarum de nomine compellat, cum ex nominum diſcrimine vultus non dignoſcatur.* Hæc Juſtinus. Erunt ergo corpora reſuſcitatorũ χαρακτηριζόμενα certis ac determinatis ſuis formis accidentalibus ſignata, & quaſi characteriſata. Atqui ad formam cujusque propriam & characteriſticã etiam corporis ſtatura pertinet, quæ ætatis progreſſu eandem plurimùm variat. 5. Staturæ brevitas vel proceritas nullam reſuſcitatis ac glorificatis corporibus deformitatem conciliabit, unde ipſe Auguſtinus libr.22. de civitat. Dei cap.16. circa fin. ſubjungit: *Nihil oberit, etiamſi erit infantilis vel ſenilis corporis forma, ubi nec mentis nec ipſius corporis ulla remanebit infirmitas, unde etiam ſi quis in eo corporis modo, in quo defunctus eſt, reſurrecturum unumquemque contendit, non eſt cum illo laborioſa contradictione pugnandum*, lib. ejuſd. cap.20: *Si contenditur, in ea quemque corporis ſtatura reſurrecturum, in qua defunctus eſt, non pugnaciter reſiſtendum eſt, tantùm abſit omnis deformitas, omnis infirmitas, omnis tarditas, omnisque corruptio & ſi quid aliud non decet regnum, in quo reſurrectionis, & promiſſionis filii æquales erũt Angelis Dei, ſi non corpore, non ætate, certè felicitate.* 6. Varietas illa ſtaturæ perfectioni ſapientiæ & plenitudini lætitiæ in electis nihil quicquam derogans potiùs pulchritudinem quandam mirificam triumphantis Eccleſiæ cœtui conciliabit. Deus tenellis iſtis plantulis cœleſtem Paradiſum cupit exornatum, ſicut peritus hortulanus cujusvis magnitudinis floribus ac arboribus hortum ſuum condecorat. 7. *Stella differt à ſtella in claritate, ſic & reſurrectio mortuorum*, inquit Apoſtolus 1. Corinth.15.v.42. & 43. Atqui ſtella differt à ſtella non ſolùm in *qualitate*, ſed et-

iam in *quantitate* videlicet in magnitudine, quæ differentia ſtellarum in claritate & magnitudine ſummam cœleſti corpori pulchritudinem conciliat. Eodem modo in reſurrectione & vita æterna ſeſe eam habituram nō improbabiliter ſtatuitur. In eandem ſententiam inclinant quidam ex veteribus Tertull. lib. de anim. cap. 55. p. 294. diſputās enim contra opinionem eorum, qui ſtatuebant, *animas immaturâ morte præventorum eouſque in terris vagari, donec reliquatio compleatur ætatis, quâ cum pervixiſſent, ſi non intempeſtivè obiiſſent*, inter cætera ſic ſcribit: *Noſtri illud quoque recogitent, corpora eadem recepturas in reſurrectione animas, in quibus deceſſerunt. Ibidem ergo ſperabuntur & corporum moduli & eadem ætates, quæ corporum modos faciunt. Quo ergo pacto poteſt infantis anima hic transfigere præcepta tempora, ut octogenaria reſurgat in corpore menſis unius?* Juſtinus in qq. & reſp. ad orthod. q. 13. p. 312. *Qui credit verum eſſe illud, ſeminatur in infirmitate, reſurgit in potentia, cum quoque poſſibile eſt & decet infantium credere reſurrectionem. Nam qui eis incorruptibilitatem tribuit, potentiam quoque qua præſentia ſentiant bona, cōferre poteſt. Atque herum ſi reſurrectio non ſit, reperietur eos Deus fruſtrà finxiſſe. At ſi Deus nihil facit fruſtrà, neceſſe profectò eſt per reſurrectionem infantes quoque adeſſe produci &c.* Anshelm. in comm. 1. Cor. 15. itidem diſputat, *omnes in illa ætate & ſtatura corporis reſurrecturos, quâ contingit illos ex hac vita migrare.* Id. in elucidario ſic diſſerit: *Cùm ſit delectabile pueros ſenibus mixtos, viris mulieres, longis breves junctos cernere, credibile eſt, multò delectabilius eſſe, ibi ſingulis ætatibus ſingulis menſuris utrumque ſexum virorum & mulierum conſpicere, ſicut hic delectabile eſt diverſas voces in organis vel fidibus audire, unde magis credendum eſt, omnes in illa ætate & in illa menſura conſurgere & ibi apparere, in qua contingit eos hinc migrare.* Dicta Apoſtolica, quæ in contearium proferuntur, ad reſurgentium ſtaturam oon ſatis commodè applicantur Epheſ. 4. v. 13. loquitur Apoſtolus non de perfectione *quantitatis*, ætatis ſcilicet ac ſtaturæ, ſed *qualitatis*, agnitionis ſcil. ac notitiæ myſteriorum divinorum, quæ in hac vita quotidiè in piis debet creſcere, in futura autem conſummabitur pleniſsimè. Hanc interpretationem probat integer contextus, ait enim Apoſtolus de fine inſtituti à Chriſto miniſterii, quē ſtatuit *conſummationem Sanctorum & ædificationem corporis Chriſti* ſcilic. myſtici v. 12. per quam verè pii in fide & agnitione Chriſti ita creſcunt, ut ad plenam & perfectam ætatem ſpiritualem in Chriſto quotidiè aſpirent, hoc eſt, ad perfectam cognitionem & dilectionem Dei, ſicque *evadant in virum perfectum* v. 13. cui opponuntur *parvuli*, h. e. fluctuantes in fide ac inſtabiles v. 14. Confer 1. Cor. 13. v. 11. & cap. 14. v. 20. Auguſt lib. 22. de civ. Dei c. 18. & libr. de vera relig. c. 26. Rom. 8. v. 29. Phil. 3. v. 29. non de conformitate ſecundùm quantitatem ſed ſecundum qualitatem agitur, ut oppoſitio ταπεινώσεως & δόξης manifeſtum facit.

Q. 4. An in reſuſcitatis corporibus futurū ſit diſcrimē ſexus?

88. Q. 4. *An in reſuſcitatis corporibus futurū ſit diſcrimen ſexus?* Quidam exiſtimarunt, poſt reſurrectionem nullum ampliùs manſurum diſcrimen ſexus, ſed fœminas in ſexu virili reſurrecturas. Hæc videtur eſſe ſententia Baſilii in Pſal. 114. dicentis: οὐκ ἔνι ἄῤῥεν καὶ θῆλυ ἐν τῇ ἀναστάσει, *non eſt mas, non fœmina in reſurrectione.* Hilarii in cap. 22. Matth. Athanaſii ſerm. 3. contra Arianos ſub finem & aliorū ad quod probandum adducunt, tum verba Chriſti, *in reſurrectione non nubent, nec nuptui dabuntur*, tum dictum Apoſt. *donec occurramus omnes in virum perfectum.* Inter Scholaſticos Scotus 2. ſent. diſt. 20. expreſsè docet, *omnes fœminas exceptâ ſolâ B. virgine, in ſexu virili reſurrecturas. 1. quia ſexus fœmineus eſt accidens & imperfectio hominis, jam verò in reſurrectione omnis imperfectio abolebitur. 2. quia fœmina eſt mas occaſionatus teſte Philoſopho, unde in fœmina producenda videtur erraſſe Natura, ne cùm vellet producere hominem perfectum marem ſcilicet, deficiente virtute generativâ ſeminis pro mare produxerit fœminam.* Sed contra hanc opinionem rectè inſurgit Auguſt. libr. 22. de civit. Dei cap. 17. *Mihi* (inquit) *meliùs ſapere videntur, qui utrumque ſexum reſurrecturum eſſe non dubitant. Non enim libido ibi erit, quæ confuſionis eſt cauſa, nam priùs quam peccaſſent, nudi erant & non confundebantur vir & fœmina, corporibus ergo illis vitia detrahentur. Natura ſervabitur, non eſt autem vitium ſexus fœmineus, ſed Natura, quæ tunc quidem & à concubitu & à partu immunis erit, erunt tamen membra fœminea non accommodata uſui veteri, ſed decori novo, quo non alliciatur aſpicientis concupiſcentia, quæ nulla erit, ſed Dei laudetur ſapientia atque clementia qui & quod non erat, fecit & liberavit à corruptione quod fecit &c. Creatura eſt Dei fœmina ſicut vir, qui ergo utrumque ſexum inſtituit, utrumque reſtituet. Denique & ipſe Jeſus interrogatus à Sadducæis, qui negabant reſurrectionem, cujus ſeptem fratrum erit uxor, quam ſinguli habuerunt, dum quiſque eorum vellet defuncti ſemen ſicut lex præceperat, excitare, erratis inquit, neſcientes Scripturas neque virtutem Dei. Et cùm aptus eſſet locus ut diceret, de qua enim me interrogatis, vir erit ipſa, nō mulier, nō hoc dixit, ſed dixit: In reſurrectione enim neq; nubent neq; uxores ducent, ſed ſunt ſicut Angeli Dei in cœlo, æquales utique Angelis immortalitate, ac felicitate, non carne, ſicut nec reſurrectione, quâ non indiguerunt Angeli, quoniam nec mori poterunt. Nuptias ergò Dominus futuras eſſe negavit in reſurrectione non fœminas, & ibi negavit, ubi talis quæſtio vertebatur, ut eam negato ſexu muliebri celeriore facilitate diſſolveret, ſi eum ibi prænoſceret non futurum, imo etiam futurum eſſe firmavit, dicendo, non nubent, quod ad fœminas pertinet, neque uxores ducent, quod ad viros. Erunt ergo quæ vel nubere hic ſolent vel ducere uxores, ſed ibi hoc non facient*, cap. 18. ad locum Apoſtolicum Epheſ. 4. v. 12. reſp. *& de ſpiritualis ac myſtici corporis incremento* in eo agi, poſtea ſubjicit: *Si hoc ad reſurrectionis formam, in qua erit unusquiſq; referendum eſſet, quid nos impediret, nominato viro intelligere & fœminam, ut virum pro homine poſitum acciperemus, ſicut in eo quod dictum eſt: Beatus vir, qui timet Dominum, utiq; ibi ſunt & fœmina, qui timent Dominum.* Idem cum Auguſtino ſtatuunt ac fœminas in ſuo ſexu fœmineo reſurrecturas aſſerunt Tertull. lib. de reſur. carn. cap. 60. Hieronym. Epiſt. 61. ad Pammach. contra errores Johannis Hieroſolymitani autor libri de Eccleſiaſt. dogmatibus, qui habetur inter opera Auguſtini cap. 77. & præter Scotum communiter Scholaſtici, cujus ſententiæ præcipua ra-

tio

tio ea eſt, quod *idem numero corpus* reſuſcitatum iri Scriptura doceat, ut ſuperiùs oſtendimus, ergo etiam in eodem ſexu reſurget. Si enim idem numero reſurget, habebit etiam eaſdem conditiones individuantes, inter quas una ex præcipuis eſt, ſexus determinatus. Adde, quod in reſurrectione nō ipſa Natura individui nec perfectio aut integritas ſpecierum, ſed vitia duntaxat Naturæ ſint abolenda. Ad loca Scripturæ in contrarium producta ex illis quæ jam ante dicta ſunt, facilè reſponderi poteſt. Nuptias in cœlo Chriſtus futuras negat, non fœminas, Angelis nos æquales futuros eſſe aſſerit non quoad Naturam, vel ſexus privationem, ſed quoad ſanctitatem, immortalitatem, ſpiritualitatem, felicitatem, excluſam cibi potusve neceſſitatem &c. Tertullian. de reſur. carn. cap. 62. *Non dixit, erunt Angeli, ne homines negaret, ſed tanquam Angeli, ut homines conſervaret. Non abſtulit ſubſtantiam, cui ſimilitudinē attribuit.* Nomine viri Apoſtolus non ſexum ſed perfectionem, rubur & conſtantiam virilem intelligit. Dicta veterum ſic accipienda ſunt, quod negent in cœlo fore ſexuum diverſitatem, *quoad uſum*, non autem *quoad ſubſtantiam*. Scoti rationes nituntur falsâ hypotheſi. Sexus fœmineus in ſuo genere tàm perfectus eſt quàm virilis, ſi enim vitium & imperfectio eſſet fœmineus ſexus, nec in ſtatu innocentiæ locum habuiſſet, nec Chriſtus ex fœmina carnem aſſumſit. Deus per ſe intēd creare tàm fœminam quàm maſculum, cùm uterque ſexus neceſſarius ſit ad ſobolis generationem & conſequenter ad ſpeciei humanæ conſervationem, falſum igitur eſt fœminam eſſe marem occaſionatam.

Q. 5. An à reſuſcitatis corporibus omnis deformitas aberit?

89. Q. 5. *An à reſuſcitatis corporibus omnis deformitas aberit?* Deformitas corporis humani tribus modis contingere poteſt. 1. *ex defectu*, vel *membri convenientis*, qualis eſt in mancis ac mutilis, manu, brachio, pede, oculo deſtitutis, vel *congrua quantitatis*, qualis eſt in nanis ac pumilionibus. De hoc deformitatis genere, quid ſtatuendum ſit, ex præcedentibus patere poteſt, niſi quis de nanis & pumilionibus aliud quàm de infantibus ſtatuendum arbitretur, cùm corporis brevitas in eis ſit quandoque monſtroſa & ignominioſa. 2. *ex acceſſione membri diſconvenientis*, qualis eſt in ſedigitis, ſtrumoſis &c. 3. *ex inconcinno membrorum ſitu ac improportione*, qualis eſt in ſtrabis, ſimis, varis, valgis &c. De poſterioribus hiſce deformitatis generib. quidam ſtatuunt, ea ab omnib. omninò reſuſcitatis tàm impiis & damnandis quàm piis & ſalvandis abfutura: 1. quia effectus tum demum deficit à debita perfectione & integritate, quando vel virtus agentis deficit vel materia quātitate peccat, quorū neutrū locum habet in reſurrectione, quę eſt opus divinę virtutis ἀνεμποδίστως agentis, & omnia impedimenta & incommoda potenter avertentis. 2. quia primi homines abſque ulla deformitate & membrorum ἀσυμμετρία divinitùs fuere conditi, jam verò reſuſcitatio analogicæ reſpondet primogeniæ creationi. Has rationes reſpectu piorum & ſalvandorum efficaciter illud, ad quod afferuntur, probare concedimus, ab illorum enim corporib. divinâ virtute omnis deformitas ignominiam & imperfectionem ſecum trahens removebitur, ſed in corporibus impiorum ac damnatorū ignominioſæ deformitatis ſtigmata ac probra relicta iri veriſimilius eſt. Auguſtinus libr. 22. de civitate Dei cap. 19. *Si ſtatuam poteſt artifex homo, quam propter aliquam cauſam deformem fecerat, conflare & pulcherrimam reddere, ita ut nihil inde ſubſtantia ſed ſola deformitas pereat, ac ſi quid in illa figura priore indecenter extabat, nec paritati partium congruebat, non de toto, unde fecerat, amputare atque ſeparare, ſed ita conſpergere univerſo atque miſcere, ut nec fœditatem faciat, nec minuat quantitatem, quid de omnipotenti artifice ſentiendum eſt? ergone non poterit quaſque deformitates humanorum corporum non modo uſitatas, verùm etiam raras atque monſtroſas, quæ huic miſeræ vitæ congruunt, abhorrent autem ab illa futura felicitate Sanctorum, ſic auferre atque perdere, ut quaecunque earum faciunt etſi naturalia tamen indecora excrementa ſubſtantiæ corporalis nullâ ejus diminutione tollantur? ac per hoc non eſt macris pinguibusque metuendum, ne etiam ibi tales ſint, quales, ſi poſſent, ne hic eſſe voluiſſent. Omnis enim corporis pulchritudo eſt partium congruentia cum quadam coloris ſuavitate. Ubi autem non eſt partium congruentia, aut ideò quid offendit, quia parvum eſt, aut ideo quia nimium. Proinde nulla erit deformitas, quam facit incongruentia partium, ubi & quæ prava ſunt corrigentur, & quod minùs eſt quam decet, unde creator novit, inde ſupplebitur & quod plus eſt quam decet, materiæ ſervatâ integritate detrahetur*, cap. 20. *Neſcio quomodo ſic afficimur amore Martyrum beatorum, ut velimus in illo regno in eorum corporibus videre vulnerum cicatrices, quæ pro Chriſti nomine pertulerunt & fortaſſe videbimus, non enim deformitas in eis, ſed dignitas erit, & quædam quamvis in corpore, non corporis ſed virtutis pulchritudo fulgebit, nec ideò tamen ſi aliqua Martyribus amputata & ablata ſunt membra, ſine ipſis membris erunt in reſurrectione mortuorum, quibus dictum eſt: Capillus capitis veſtri non peribit. Sed ſi hoc decebit in illo novo ſeculo, ut indicia glorioſorum vulnerum in illa immortali carne cernantur, ubi membra, ut præciderentur, percuſſa vel ſecta ſunt, ibi cicatrices, ſed tamen eiſdem membris redditis non perditis, apparebunt. Quamvis itaque omnia quæ acciderunt corpori vitia, tunc non erunt, non ſunt tamen deputanda vel appellanda vitia, virtutis indicia.* (Confer ea, quæ de veſtigiis vulnerum in glorificato Chriſti corpore diximus in Harmonia Evangelica de reſurrectione, cap. 9. pag. 317. In cicatricibus Martyrum Sole fulgidioribus extabit Martyrii glorioſum monumentum, non autem ullum corporis glorificati dehoneſtamentum.) De impiorum verò corporibus in Enchirid. cap. 92. dicit: *Non debet nos fatigare incerta habitudo eorum, quorum certa & ſempiterna erit damnatio.* Richard. libr. 4. ſent. diſt. 44. artic. 1. quæſt. 6. *In damnatis nulla erit pulchritudo, quod ſi ergo habuerunt turpitudinem in hoc mundo, in eis remanebit, & ſi habuerunt pulchritudinem in hoc mundo, auferetur ab eis & erunt turpiſſimi & viliſſimi & pleni omni fœditate & infectione.*

Q. 5. An omnes capilli ſint reſuſcitandi.

99. Q. 6. *Si non periturus eſt capillus de capite, quomodo corpora reſuſcitata ob capillorū prolixitatem non erunt deformia ac monſtroſa.* Reſpondet Auguſtinus libr. 22. de civit. Dei cap. 19 *Ita nihil periturum eſſe de corpore, ut tamen nihil deforme ſit in corpore, ea igitur. quæ ſoma*

(al.deformem) *factura fuerant enormitatem maſſa ipſi accedene non locis, in quibus membrorum forma turpetur, velut ſi de limo vas fieret, quod rurſus in eundem limum redactum totum de toto iterum fieret, non eſſet neceſſe, ut pars illa limi, quæ in anſâ fuerat, ad anſam rediret, aut quæ fundum fecerat, ipſa rurſus faceret fundum, dum tamen totum reverteretur in totum, hoc eſt, totus ille limus in totum vas nullâ ſui parte perditâ remearet. Quapropter ſi capilli toties tonſi, unguesve deſecti ad loca ſua deformiter redeunt, non redibũt, nec tamen cuiq; reſurgenti peribunt, quia in eandem carnem, ut quemcunque ibi locum corporis teneant, ſervatâ partium congruentiâ, materiæ mutabilitate vertentur, quamvis quod ait Dominus: Capillus capitis veſtri non peribit, non de longitudine, ſed de numero capillorum dictum multò aptius poſſit intelligi. unde & alibi dicit: Capilli capitis veſtri numerati ſunt omnes.* Confer ea, quæ de vero horum verborum Chriſti ſenſu adduximus ſuperiùs §.15. ubi monuimus, pios veteres verba illa ad reſurrectionis articulum applicare eo quidem ſenſu, quod ne minima quidem corporis particula ſit peritura, interim ex eo inferri nequit, quod humores ſuperflui & excrementitii, capillorum item & unguiũ ſuperfluitates, quæ ſunt potiùs rejectamenta & excrementa, quàm membra corporis & ornamenta, quæque magis gravant & onerant, quàm ornant, in reſurrectione ſint homini reſtituenda.

CAPVT V.

De forma reſurrectionis.

91. *Forma* reſurrectionis eſt vel *interna* vel
Forma reſurrectionis. *externa.* Interna conſideratur vel reſpectu *mortuorum* vel reſpectu *vivorum*, quos ſcil. dies novisſimus deprehendet vivos. Forma reſurrectio-
1. Interna. nis interna *reſpectu mortuorum* conſiſtit. 1. *in corporum è terra pulvere* ἀναπλάσει ſive *reformatione.* 2. *in eorundem animatione* ſive animarum cum corporibus reſuſcitatis redunitione. Utrumque verbis perquam emphaticis deſcribitur Ezech. 37. v. 5. *Hæc dicit Dominus oſſibus aridis: Ecce ego intromittam in vos Spiritum & vivetis, v. 6. & dabo ſuper vos nervos & ſuccreſcere faciã ſuper vos carnes & ſuperextendam in vobis cutem, & dabo vobis Spiritum & vivetis &c.* Confer Job. 19. v. 25. *in noviſſimo die de terra ſurrecturus ſum.* verſ. 26. *& rurſum circumdabor pelle mea.* Chaldæus reddidit: *Poſtquam inflata fuerit pellis mea*, hoc eſt, quando Deus ſpiraculum vitæ mihi denuo inſpirabit, *erit hoc, de carne mea iterum videbo Deum.* Mulieres ſcilicet Sareptana & Sunamitis dicuntur *mortuos ſuos recepiſſe de reſurrectione*, Hebr. 11. verſ. 35. cùm Prophetæ precibus reditum animæ ad corpora mortuorum impetraſſent 1. Reg. 17. verſ. 21. 2. Reg. 4. verſ. 36. inde Gabr. ſerm. 2. in feſt. Paſch. *Reſurgere nihil aliud eſt quàm quod mortuũ fuerat, iterum vivificari vel animam vivificantem iterum corpori, quod deſeruit, uniri.* Utriusque antecedens ſeu prævium opus erit *cinerum ac pulverum diſſipatorum collectio*, conſequens ac ſubſequens *compoſiti reſtitutio, ejusdemque ſecundùm utramque partem æterna duratio.* Quemadmodum enim in morte hominis triplex caſus animadvertitur. 1. *caſus compoſiti* per ſeparationem animæ à corpore. 2. *caſus corporis*, quod diſſolvitur in elemẽta. 3. *caſus materiæ*, in quam poſtremò reſolvitur corpus in elementa diſperſum, ſic in reſurrectione caſui oppoſita, ordine tamen retrogrado & inverſo tria obſervari poſſunt. 1. *pulverum ac cinerum diſſipatorum collectio*, quæ eſt quædam ad corporum reformationem præparatio. 2. *corporis ex illis pulveribus ac cineribus formatio*, quæ eſt ad animarum ſuſceptionem diſpoſitio. 3. *ejusdem formati animatio*, ſive animæ ad illud corpus reformatum velut in priſtinum domicilium reductio, & redintegrata cum corpore unio, quæ eſt partim naturalis, partim perſonalis, per illam conſtituitur una Natura humana, per hanc unum ſuppoſitum & unus homo; ad quia non ad temporalem, ſed ad perpetuò duraturam vitam anima corpori iterum unitur, adeoque vinculo indiſſolubili cum eo conjungitur, ideò iteratam illam animarum cum corporibus è terræ pulvere ſuſcitatis unionem ſequitur totius compoſiti ſecundùm utramque Naturam æterna duratio. Primum opus, pulverum ſcilicet ac cinerum diſſipatorum collectionem Angelorum miniſterio peragendum diſputant, illudque per *congregationem electorum à quatuor ventis* Matth. 24. verſ. 31. intelligendum arbitrantur Scotus 4. ſent. diſtinct. 43. quæſt. 5. Thom. de Argentin. ibid. unde non ſine temporis tractu nec ſine locali motu idipsũ abſolutum iri cenſent, reliqua autem duo videlicet corporis ex pulveribus & cineribus formationem, ejuſdemque formati animationem immediatâ divinæ virtutis operatione in momento perficienda ſtatuunt. Richard. libr. 4. ſentent. diſtinct. 43. artic. 5. quæſt. 2. & ex eo Cornelius à Lapide in comm. 1. Cor. 15. pag. 346. *Natura ſpatii & motus non videtur pati, ut partes corporis reſuſcitandi à variis locis in unũ colligantur in monumento, quia res non poteſt moveri ab extremo in aliud extremum, quin prius tranſeat ſpacium medium*, ſed meminerimus μὴ ὑπερφρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν. Roman. 12. verſ. 3. nec curioſius ſcrutemur momenta, quæ Pater cœleſtis poſuit ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ Actor. 1. verſ. 7. Suarez, pag. 3. quæſt. 53. Diſput. 44. ſect. 4. non dubitavit aſſerere, & quidem rectiſs. *corporis reſuſcitandi partes Dei virtute* (utpote infinita) *ab extremo ad extremum ſine medio tranſire poſſe, ac proinde in unum locum momento temporis ſimul coire.* Forma reſurrectionis interna *reſpectu vivorum* conſiſtit in momentanea ac ſubitanea eorum immutatione, quâ non ipſa corporum ſubſtantia in illis abolebitur, ſed qualitas mutabitur, ac quod corruptioni ac morti eſt obnoxium, Naturam induet incorruptam & immortalem, quæ 1. Corinth. 15. verſ. 51. & 52. 1. Theſſal. 4. verſ. 15. & 17. quæ ἀλλαγὴ ſive mutatio tum mortis, tum reſurrectionis loco ipſis erit, de qua in ſequentibus pleniùs dicemus.

92. Forma reſurrectionis *externa* conſi- *2. externa.*
ſtit in modo atque ordine, quem Chriſtus vivorum ac mortuorum judex obſervabit, qui colligitur ex his Scripturæ dictis: Matth. 13. v. 41. *In cõſummatione ſeculi mittet Filius hominis Angelos ſuos, & colligent de regno ejus omnia ſcandala &*

Digitized by Google

& eos qui faciunt iniquitatem, v.42. & mittent eos in caminum ignis, cap.24. v.30. *Videbunt Filium hominis venientem in nubibus cœli cum virtute & gloria multa, v.31. & mittet Angelos ſuos cum tuba vocis magna, & congregabunt electos ejus à quatuor ventis à ſummis cœlorum uſque ad terminos eorum,* cap.25.v.31. *Cùm venerit Filius hominis in majeſtate ſua, & omnes Angeli cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem majeſtatis ſuæ, v.32. & cōgregabuntur ante eum* (miniſterio Angelorum) *omnes gentes* (ex mortuis ſuſcitatæ) *& ſeparabit eos ſicut paſtor ſegregat oves ab hœdis.* Joh.5.v.28. *Venit hora, in qua omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem Filii hominis, v.29. & procedent qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in reſurrectionem judicii,* 1 Cor. 15.v.51. *non omnes quidem obdormiemus, omnes autem immutabimur, v.52. in momento, in ictu oculi, in noviſſima tuba, (canet enim) & mortui reſurgēt incorrupti & nos immutabimur,* 1. Theſſ. 4.v.15. *nos qui vivimus, qui reſidui ſumus in adventum Domini, non præveniemus eos qui dormierunt, v.16. quoniam ipſe Dominus in juſſu, in voce Archangeli & in tuba Dei deſcendet de cœlo & mortui, qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi, v.17. deinde nos qui vivimus, qui relicti ſumus ſuperſtites, ſimul rapiemur cum illis in nubibus obviam Domino.* Talis igitur videtur futurus reſurrectionis urdo & modus. In die noviſſimo 1. Chriſtus vivorum ac mortuorum judex ſubitò & eximproviſo in forma illa viſibili, quâ in cœlū aſcendit, in nubibus apparebit & ſuper thronum majeſtatis ſuæ in gloria magna ſedebit. 2. Angeli, qui tanquam apparitores, præcones ac miniſtri aderunt, tubâ canent. 3. Sonabit omnipotens & efficaciſſima Chriſti vox: *Surgite mortui.* 4. Ad vocem illam excitabuntur, qui in pulvere terræ dormiunt & reſumtis corporibus propriis tribunali Chriſti ſiſtentur. 5. Qui in Chriſti adventu adhuc vivi ſeu ſuperſtites invenientur, *in momento, in ictu oculi* immutabuntur, quâ immutatione omnis corruptio & mortalitas in illis abolebitur, inque ejus locum ἀφθαρσία καὶ ἀθανασία ſuccedet. 6. Utrique tum reſuſcitati ex pulvere, tum immutati in duas diſtribuentur claſſes, ſeparatis bonis à malis ac illis quidem ad Chriſti dextram, his verò ad ejus ſiniſtram collocatis, quæ ipſa collocatio ſententiæ judiciariæ utriſq; expectandæ præludium quoddam erit. Ephrem. in libr.1. de pœnit. *Vbi vox tuba de cœlo inſonuerit, omnia ex tumulis humana conditionis oſſa exilient atque diſcurrent, artus ſuos juncturasq; cum feſtinatione requirentia &c. cœleſtis nempe Regis juſſu terra ſuos mortuos reddet, mare itidem ſuos, quicquid item humanorum corporum vel beſtiæ rapuit, vel voravit piſcis, aviſve diſcerpſit, in priorem ſtatum remeabit, omneſque in ictu oculi reſurgent, & ante tribunal aſtabunt, ita ut ne unus quidem capillus capitis deſit.* Quamvis verò de hac *externa* reſurrectionis forma non abſurdè cogitetur, ſucceſſionem quandam temporis in ea futuram, tamen de *interna* reſurrectionis forma, quæ in corporum è terræ pulvere formatione & animarum cum iiſdem redunitione conſiſtit, indubitanter affirmare poſſumus, eam *in momento & in ictu oculi* peragendam, id quod diſertis verbis docet Apoſtolus 1.Cor.15. v.52. ἐν ἀτόμῳ (ſcil. τοῦ χρόνου quod aliàs vocatur τὸ νῦν) ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ (*in jactu oculi* ἀπὸ τοῦ ῥίπτειν, quod eſt projicere) *& mortui reſurgent incorrupti & nos immutabimur.* (Elegit Apoſtolus motum, qui alios omnes celeritate ſuperat ad reſurrectionis & immutationis maximam celeritatem inſinuandam, oculi enim agitatione nihil velocius aut agilius. Hieron. in comment. *Atomus eſt punctum temporis quod ſecari & dividi non poteſt.* Idem in Epiſt.152. ad Miner. notat. *quoſdam legere* ἐν ῥοπῇ *quod ſignificat motum, propenſionem ac devergentiam lancis, qua celerrimè ad pondus attollitur vel deprimitur,* unde *momentum ſtateræ* vocatur Sap.11.v.23. ſenſus utrobique eodem recidit.) Dei enim operatio, utpote ab infinita virtute proficiſcens nō requirit temporum ſucceſſionem, ſed in momentu abſolvi poteſt. Gregor. Nyſſen. orat.3. de reſurrect. Chriſti pag.161. *In momento oculi perficietur reſurrectio. Ictus autem ſeu momentum oculi clauſio palpebrarum eſt, atq; hac velocitate nulla res alia celerior eſſe poteſt. Neque humano more pro captu tuo reputans deſcripſeris in animo tuo, quot ſint temporum intervalla, primùm ut oſſa putrefacta & in terram redacta in priſtinam duritiem & levitatem compingantur, unita verò ex ipſa fractione rurſus in aptam & convenientem compagem & naturalem coeant juncturam & commiſſuram, neque verò deinde animadverteris carniū obductionem & nervorum productas conjunctiones* ἀποτεταμένας συνθέσεις *venarū arteriarumque tenues & exiles ductus & quaſi alveos ſub cute explicatos, animarum inenarrabilium & innummerabilium multitudinem ex arcanis quibuidam habitationibus evolantem, earumque unumquamque ſuum corpus tanquam veſtem peculiarem agnoſcentem, & in hoc rurſus celeriter inhabitantem, certoq; diſcrimine utentem in tanta multitudine ſpiritus generis ejusdem. Cogita enim ab Adam animas & ab illo uſque corpora tot numero domibus ſolutis ac deſertis, patribusque familiæ ex longa quaſi peregrinatione revertentibus, eaque omnia perfici admirabiliter & extra communem captum. Neq; enim vel domus tardè renovatur & inſtauratur, vel incola aberrat ac quaſi ſub dio manet, dum propria ac peculiaria quærit, ſed proximus ad eam tendit tanquam columba ad ſuam turrim, etiamſi multa atque frequentes circa eundem locum fuerint iiſdem notis inſignes &c.* Elucet autem ex hac momentanea mortuorum reſuſcitatione & vivorum immutatione *infinita Dei potentia.* Magnū eſt mortuos reſuſcitare; majus in propriis corporib. in cinerem & pulverem redactis eos reſuſcitare & immortalitatis veſtibus ioduere; maximū, in momento vel puncto temporis idipſum perficere. Confer Hieronymum in Epiſt. ad Minerium, Auguſtinum Epiſt.49. & lib.20. de civit. Dei cap.20. Theodoretum, Oecumenium & Anshelmum in comm. 1.Cor.15. qui omnes *momentaneam* fore reſurrectionem diſputant. De modo reſurrectionis generaliter obſervetur illud Auguſtini lib.20. de civit. Dei cap 20. *Reſurrectionem mortuorum futuram eſſe oportet, ſi Chriſtiani eſſe volumus, ut credamus, ſed non ideo inanis eſt fides noſtra, ſi quemadmodum futura ſit, comprehendere non valeamus.*

CAPVT VI.

De fine Reſurrectionis.

Finis reſurrectionis. 1. reſpectu Dei.

93. *Finis* reſurrectionis eſt duplex, reſpectu *Dei reſuſcitantis & hominum reſuſcitandorum.* Dei reſuſcitantis reſpectu finis *principalis, mediatus ac ſummus* eſt Dei gloria. Ut enim *omnia operatur Deus propter ſeipſum* & propter gloriam ſuam Prov. 16. v. 4. ita quoque reſuſcitationis opus ad hunc finem principaliter & ut Scholaſtici loquuntur *ultimatè* ſpectat. Sicut Deus in principio omnia condidit ad nominis ſui gloriam, ut ſcilicet ipſius bonitas, ſapientia ac potentia ex opere creationis κτίσεως ϗ πλάσεως à creaturis rationalibus agnoſceretur: ſic corpora hominum in cinerem & pulverem redacta in die noviſſimo iterum eriget & in vitam revocabit, ut ſimiliter in hoc opere divina ejus bonitas ac maieſtas agnoſcatur ac deprædicetur, videl. ut in glorificatione piorum ipſius *miſericordia*, in damnatione impiorum ipſius *juſtitia*, in utroque verò opere ipſius *veritas & potentia* conſpiciatur. Eſa. 26. v. 19. *Vivent mortui tui, expergiſcimini & jubilate qui habitatis in pulvere*, hoc eſt, dormientes in pulvere terræ voce Chriſti expergefacti Deo jubilabunt. Ad hunc finem etiam pertinet, quod peculiariter *Chriſti Mediatoris gloria* in reſurrectionis opere ſit conſpicienda. In hac vita mors piis Chriſti membris adhuc videtur dominari, cùm ipſi non minùs quàm impii à corpore Chriſti myſtico penitus excluſi morti adhuc ſint obnoxii, ſed in reſurrectione mortuorum victoria, quam Chriſtus ex morte reportavit, pleniſſimè & perfectiſſimè conſpicietur, Pſalm. 90. v. 16. *Oſtende ſervis tuis opus tuum, & gloriam tuam filiis eorum.* Peccatum & mors ſunt opera Diaboli, hæc ergo Moſes petit in nobis Dei ſervis deſtrui per ſpiritualem regenerationem in hac vita & per finalem liberationem in mortuorum reſurrectione à Meſſia expectanda. Eſa. 66. v. 14. *Oſſa veſtra quaſi herba germinabunt* (in die ſcilic. reſurrectionis) *& cognoſcetur manus Domini* (h. e. glorioſa ejus potentia & majeſtas) *in ſervis ejus*, 1. Cor. 15. v. 25. *oportet eum regnare, donec ponet omnes inimicos ſub pedibus ejus v. 26. ultimus autem inimicus deſtruetur mors*, v. 54. *cùm autem corruptibile hoc induerit incorruptibilitatem, tūc fiet ſermo, qui ſcriptus eſt, abſorpta eſt mors in victoria*, v. 57. *Deo autem gratia, qui dedit nobis victoriam per Chriſtum*, Coloſſ. 3. v. 4. *Cum Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria.*

2. reſpectu hominum.

94. *Hominum reſuſcitandorum reſpectu* finis duplex eſt. 1. *communis* omnibus reſuſcitandis, eſt ςάσις coram tribunali Chriſti ad judicis ſententiam audiendam, unde reſurrectio ac judicium immediato nexu invicem conjunguntur, Hebr. 6. v. 2. *jacientes fundamentum reſurrectionis & judicii æterni*, h. e. in quo unicuique æterna manſio aſſignabitur, Hebr. 9. v. 27. *ſtatutum eſt hominibus ſemel mori, & poſt mortem judiciū*, h. e. poſtquam ex mortuis fuerint reſuſcitati, ad judicium ſiſtentur. Apoc. 20. v. 12. *vidi mortuos magnos & puſillos ſtantes coram Deo, & aperti ſūt libri & alius liber apertus eſt, qui eſt vitæ & judicati ſunt mortui ex his, quæ ſcripta erant in libris ſecundùm opera ipſorum.* Unde ſuperiùs inter cætera reſurrectionis fundamenta retulimus etiam *Dei juſtitiam, quæ requirit, ut omnes ſiſtantur coram tribunali Chriſti & reportet unusquisque, quæ in corpore fecit congruenter ad id quod fecerit ſive bonum ſive malum* 2. Cor. 5. v. 10. 2. *proprius* finis alius eſt *reſpectu verè credentium* & piorum videl. æterna gloria præmii loco ex gratuita Dei miſericordia ipſis collata, alius *reſpectu incredulorum* & impiorum videl. æterna ignominia ſupplicii loco ex rigore juſtitiæ divinæ ipſis illata, Dan. 12. v. 2. *Multi de his, qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt, alii in vitam æternam, & alii in opprobrium æternum*, v. 3. *Qui autem docti fuerint, fulgebunt ſicut ſtella.* Joh. 5. v. 28. *Venit hora, in qua omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem Filii hominis*, v. 29. *& prodibunt, qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in reſurrectionem judicii*, illius ſcil. judicii, de quo Judæ v. 15. *Venit Dominus in Sanctis millibus ſuis facere judicium contra omnes & arguere omnes impios de omnibus operib. impietatis eorum, quibus impiè egerunt, & de omnibus duris quæ locuti ſunt contra eum peccatores impii*, 2. Theſſ. 1. v. 6. *Juſtum eſt apud Deum retribuere tribulationem iis, qui vos tribulant*, v. 7. *& vobis qui tribulationem ſuſtinetis, requiem nobiſcum in revelatione Domini Jeſu de cælo cum Angelis virtutis ejus.* Finis ergo reſurrectionis eſt, ut hominibus omnibus ad judicium Chriſti cum corporibus & animabus ſuis adductis pro diverſitate eorum, quæ in hac vita egerunt, præmia vel ſupplicia adjudicentur ac proinde ut pii qui verâ fide Chriſto in hac vita fuêre inſerti & ex fide bona egerunt in corpore & anima perpetuâ felicitate cum Chriſto capite ſuo in cœleſti gloriâ perfruantur juxta gratuitas Chriſti promiſſiones Joh. 12. v. 26. *ubi ego ſum, illic & miniſter meus erit.* Joh. 14. v. 3. *ubi ego ſum, ibi & vos eritis* Joh. 17. v. 24. *Volo ut ubi ego ſum, illi etiam mecum ſint, ut videant gloriam meam*, 1. Theſſ. 4. v. 17. *ſemper cum Domino erimus*: contra verò impii cum Satana capite & Patre ſuo æternis inferni ſuppliciis torqueantur, adeoque ut ſponſa Chriſti, vera ſcil. Eccleſia cum Chriſto ſponſo ſuo in æternum regnet ac triumphet, hoſtes verò illius pedibus ejus penitus ſubjiciātur in æternum proſtrati ac devicti.

CAPVT VII.

De effectis & conſequentibus reſurrectionis.

Effectus & conſequentia reſurrectionis.

95. *Effectus ac conſequentia* reſurrectionis cum fine ferè coincidunt. Reſuſcitandis omnibus communis erit ἀφθαρσία & ἀθανασία, unientur enim animæ cum corporibus ex terræ pulvere ſuſcitatis nō ad temporariam ac ſolubilem aliquam conjunctionem, ſed ad æternum & indiſſolubile utriusque vinculum; dies noviſſimus temporis ſucceſſioni ac decurſui finem imponet ac mera & nuda æternitas ſucceſſionis ac finis expers ſequetur (Aug. de fid. ad Petr. c. 3. negat *corruptionem à corporib. impiorū auferendam*, ſed intelligit beatam illam ἀφθαρσίαν, quæ cum ſpiritualitate, virtute & gloria eſt conjuncta. *A corporibus*, inquit, *impiorum non auferetur corruptio & ignobilitas & infirmitas, in quib. ſeminantur, quæ ob hoc morte non extinguētur, ut illud juge tormentum corpo-*

ri

ri atq́; anima ſit mortis æternæ ſupplicium, In Enchirid. ad Laurent. cap. 92. *Nec moveat nos quomodo in damnatis erit corpus incorruptibile, ſi dolere poterit, aut quomodo corruptibile, ſi mori non poterit. Non eſt enim vera vita, niſi ubi feliciter vivitur, nec vera incorruptio, niſi ubi ſalus nullo dolore corrumpitur. Ubi autem infelix mors non finitur, ut ita dicam, mors ipſa non moritur. & ubi dolor perpetuus nō interimit ſed affligit, ipſa corruptio non finitur.)* *Piorum* ex mortuis reſuſcitatorum propria erit animæ & corporis glorificatio, 1. Corinth. 15. verſ. 44. *reſurgit in gloria.* Sap. 5. v. 1. *ſtabunt juſti in magna conſtantia,* v. 17. *accipient regnum decoris & diadema ſpeciei ſive ſpecioſum de manu Domini;* beata cum Deo, cum Chriſto, cum Angelis & omnibus Sanctis converſatio, faciei divinæ jucundiſſima viſio & æternæ lætitiæ perfruitio, Pſal. 17. v. 15. *in juſtitia videbo faciem tuam,* Pſal. 116. v. 9. *ambulabo coram Domino in regione viventium.* Oſe. 6. v. 2. *ſuſcitabit nos in die tertio, & vivemus in conſpectu ejus.* 1. Cor. 13. v. 12. *videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem à facie ad faciem,* 1. Joh. 3. v. 2. *cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum, ſicuti eſt.* *Impiorum* verò ex mortuis ſuſcitatorum propria erit confuſio & ignominia, Eſa. 66. v. 24. *erunt abominatio omni carni.* Dan. 12. v. 2. *reſurgent ad opprobrium;* ac præter ignominiā ſupplicium & pœna ſempiterna, Eſa. 66. v. 24. *vermis eorum non morietur & ignis eorum non extinguetur,* Matth. 3. v. 12. *paleas comburet igni inextinguibili.* Sed de hac piorū gloria & impiorum ignominia in tract. 5. & 6. inferiùs plura dicentur. Ad reſurrectionis conſequentiam etiam referri poteſt 1. *abrogatio miniſterii verbi & uſus Sacramentorum,* Jerem. 31. v. 34. Hebr. 8. v. 11. *non docebit ultrà vir proximum ſuum.* 1. Cor. 11. v. 26. *mortem Domini annunciabitis, donec veniat.* 1. Cor. 13. v. 8. *Caritas nunquam excidit, ſive prophetiæ evacuabuntur, ſive linguæ ceſſabunt, ſive ſcientia deſtruetur.* Item politiarum & œconomiarum. Dan. 2. v. 44. *regnum cœli comminuet & conſumet univerſa regna terrena.* cap. 7. v. 26. *judicium ſedebit ut auferatur potentia ejus,* 1. Cor. 15. v. 24. *cùm evacuaverit omnem principatum & poteſtatem & virtutem* Matth. 22. v. 30. *in reſurrectione non nubent neque nuptui dabuntur, ſed ſunt ſicut Angeli Dei in cœlo.* 2. *ceſſatio omnium actionum naturalium in corporibus humanis,* 1. Cor. 6. v. 13. *Deus & ventrem & eſcas deſtruet.* Apoc. 7. v. 16. *non eſurient nec ſitient amplius.* 3. *liberatio creaturæ à vanitate & ſervitute corruptionis,* Rom. 8. v. 21. adeoq; totius *mundi* συντέλεια ſive *conſummatio* Job. 14. v. 12. *vir dormivit & non reſurget, donec non erunt cœli,* cap. 19. v. 25. *poſt excitari meum,* h. e. me ex mortuis excitato, *excindentur hæc,* quæ ſcil. in mundo videntur, quâ de re in tract. 4. pleniùs agendum erit, ubi etiam de millenario Chriſti in terris regno, quod reſurrectionem ſecuturum & finem mundi anteceſſurum eſſe Chiliaſtæ ſomniant, diſſeremus.

CAPUT VIII.
De Subjecto reſurrectionis.

Subjectum reſurrectionis.

96. *Subjectum* reſurrectionis ſunt *omnes homines* cujuſcunque ſexus, conditionis & ſtatus tàm impii quàm pii, tàm increduli & impœnitentes, quàm verè credentes. (Quidam id vocant *ſubjectū quod* ut diſtingui poſſit *à ſubjecto quo,* quod in reſurr. eſt idē numero corpus. Quidam vocant *objectum,* quidam *materiam,* ſed res eodem recidit.) Demonſtramus hoc 1. ex Scripturæ dictis, & quidem 1. ex dictis *Univerſalibus ac generalibus,* quæ omnes omninò homines reſurrecturos eſſe aſſerunt, Eſa. 25. v. 7. *auferet Deus velum, quo velata ſunt omnes gentes.* v. 8. *abſorbebit mortem in ſempiternum.* Joh. 5. v. 29. *veniet hora, in qua omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem Filii hominis, & procedent &c.* Quidam hüc referunt dictum Apoſtolicum 1. Cor. 15. v. 22 *in Chriſto omnes viviſicabuntur,* ſed oſtendimus ſuperiùs, propriè & in ſpecie de credentibus in Chriſtum illud accipiendum eſſe. Rectiùs igitur ad hanc claſſem referuntur tum illa Scripturæ dicta, in quibus *indefinitè* mortuorum reſurrectio futura prædicitur, (indefinitam enim illam æquipollere Univerſali ex manifeſto dicto Chriſti modò citato colligitur.) Ezech. 37. v. 4. *oſſa arida audite verbum Domini,* v. 5. *hæc dicit Dominus, ego mittam in vos Spiritum,* Dan. 12. v. 1. *multi de his qui dormiunt in pulvere terræ, evigilabunt,* Act. 23. v. 6. *de ſpe & reſurrectione mortuorum ego judicor.* 1. Cor. 15. v. 21. *per hominem mors & per hominem reſurrectio mortuorum,* 2. Tim. 4. v. 1. *Chriſtus judicaturus eſt vivos & mortuos,* 1. Petr. 4. v. 5. *impii rationem reddent ei, qui paratus eſt judicare vivos & mortuos,* Apoc. 20. v. 13. *dedit mare mortuos, qui in eo erant, & mors & infernus dederunt mortuos ſuos;* tum illa in quibus omnes judicio Dei ſiſtendi dicuntur. Si enim omnes homines, pii & impii judicio Dei ſiſtentur, utique etiam omnes reſurgent, Eſa. 45. v. 23. *Per meipſū juravi, mihi curvabitur omne genu,* Matth. 25. v. v. 32. *congregabuntur ante Chriſtum judicem omnes gentes & ſeparabit eos ab invicem ſicut paſtor ſegregat oves ab hœdis,* Actor. 17. v. 31. *judicabit Deus orbem* ſcil. univerſum, hoc eſt, omnes homines *in æquitate.* Rom. 14. v. 10. *omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti* 2. Cor. 5. v. 10. *omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, ut referat unusquiſq́; quæ in corpore fecit &c.* Apoc. 20. v. 13. *& dedit mare mortuos, qui in eo erant, & mors & infernus dederunt mortuos ſuos, qui in ipſis erant & judicatum eſt de ſingulis &c.* (Auguſtin. lib. 20. de civit Dei cap. 15. *convenienter quidam hoc loco mare pro iſto ſeculo poſitum accipiunt &c. Hoc ergo mortuos exhibuit mare qui in eo erant, h. e. exhibuit homines hoc ſeculum, quicunq; in eo erant, qui nondum obierant &c. Mare exhibuit, quia ſicut inventi ſunt, affuerunt. Mors verò & infernus reddiderunt, quoniam vita. de qua jam exierant, revocaverunt. Nec fruſtrà fortaſſe non ſatis fuit ut diceret. mors aut infernus, ſed utrumque dictum eſt, mors propter bonos, qui tantummodo mortem perpeti potuerunt non & infernum; infernus autem propter malos, qui etiam pœnas apud inferos pendunt.* Simplicius eſt quod quidam exiſtimant tres claſſes deſcribi mortuorum, una eſt eorum, qui in mari ſubmerſi ſunt, altera eorum, qui extra mare mortui ſed non ſepulti verùm à beſtiis devorati vel in cineres redacti. Tertia eorum, quos infernus vivos abſorpſerat. Piſcator per ᾅδην intelligit ſepulchrum, ut ſic intelligātur qui in ſepulchris reconditi.) 2. *ex dictis ſpecialibus,* quæ diſertam & perſpicuam

mentionem impiorum faciunt, Dan.12.v.2. *quidam evigilabunt ad ignominiam ſempiternam*, id verò de piis intelligi nequit, quippe qui omnes ad æternam lætitiam & gloriam reſurgent. (Porphyrii detorſionem, qui hoc dictum Propheticum de ſtatu Eccleſiæ Iſraeliticæ poſt redditam victoriam & cæſos Antiochi Duces expoſuit, refellimus ſuperiùs §.13.) Matth.10.v.28. *timete eũ, qui poteſt animam & corpus perdere in gehenna*, hoc eſt, qui corpus ex mortuis ſuſcitatum ac animæ iteratò unitum gehennæ cruciatibus objicere poteſt, id verò de piorum corporibus intelligi nequit, quippe quæ ad cœleſtem gloriam prodibunt, Joh.5.v.29. *procedent alii ad reſurrectionem vitæ, alii ad reſurrectionem judicii*, ubi ipſa diſtributio & diverſitas ſtatus reſurrectionem ſecuturi oſtendit, etiam impios qui mala egerunt, reſuſcitatum iri. Non eſt quod excipias, *de ſpirituali reſurrectione Chriſto ſermonem eſſe*, de ea enim jam ante v.25. locutus fuerat, cui ſubjungit vaticinium de reſurrectione univerſali omnium hominum in die noviſſimo lecutura, ut ex uno θεουργήματι καὶ θαυματουργήματι probet alterum. *Nolite*, inquit, *mirari*, quod ſcilicet dixerim me habere poteſtatem ſpiritualiter vivificandi animas & judicium exercendi, quia etiam corpora mortuorum ex terræ pulvere ſuſcitaturus ſum. Quod autem in v.28. de corporali reſurrectione agatur, probamus. 1. *ex connexione*, quia v.27 mentio ſit judicii, quod reſurrectioni in die noviſſimo erit conjunctum. 2. *ex temporis determinatione*. Quando Chriſtus de ſpirituali ſive prima reſurrectione loquitur v.25. dicit, *venit hora*, ac προσδιοριστικῶς addit, *& nunc eſt*: ſed quando de reſurrectione corporali ſive ſecunda loquitur, ſimpliciter dicit, *venit hora*, ſcilicet in noviſſimo die, nec addit eam jam tum adeſſe, quæ eſt obſervatio Auguſtini lib.20. de civit. Dei, c.6. 3. *ex ſubjecti deſcriptione*. *Omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem Filii hominis*. Jam verò ſpiritualiter mortui nunquam in Scripturis dicuntur eſſe in monumentis, ſed corporaliter mortui ſic deſcribuntur, *quod habitent in pulvere terræ* Eſa.26.v.19. *quod quieſcant in cubilibus ſuis*, Eſa.57.v.2. *quod dormiant in pulvere terræ* Dan.12.v.2. &c. Si in monumentis eſſe eſt ſpiritualiter mortuum eſſe, utique etiam audire vocem Filii hominis, & procedere erit ſpiritualiter vivere. At quomodo inter eos qui ſpiritualiter vivunt, quidam poſſunt dici *ad reſurrectionẽ judicii* procedere, cùm de iis, qui in Chriſtum credunt ac ſpiritualiter vivunt, dicatur, *quod non judicentur*. Joh 3.v.18. *quodque non ſint venturi in judicium?* Joh.5.v.24. Si regeras, *hoc accipiendum reſpectu Dei offerentis*, reſp. ex textu, de illis qui vocem Filii Dei audient, expreſsè dicitur, quod *proceſſuri ſint*, ſcil. ex monumentis, atqui procedere non eſt Dei offerentis ſed hominum recipientium, non Dei vocantis ſed hominis audientis. 4. *ex denominatione cauſæ inſtrumentalis*. Qui in monumentis ſunt, dicuntur audituri vocem Filii hominis, per illam vocem non poteſt intelligi prædicatio Evangelii, ut in v.25. quia agitur de illis *qui ſunt in monumentis*, h.e. de corporaliter mortuis, at illi non poſſunt audire Evangelii prædicationem; præterea quidam, qui hanc vocem audient, procedent ad *reſurrectionem judicii*, at qui Evangelii prædicationem audiunt, hoc eſt, auribus cordis recipiunt, *obedienter audiunt* ut ex Heb.4.v.2. rectè exponit Auguſt. lib.20 de civ. Dei, c.6. illi omnes vivunt, h.e. à morte peccatorum excitantur, ſpirituali vitâ donãtur vivificam S.S. conſolationem in corde ſentiunt, & de vitæ æternæ poſſeſſione confirmantur. Per vocem ergo Filii Dei in v.28. non poteſt intelligi prædicatio Evangelii, ſed intelligitur φωνὴ illa μεγάλη, de qua Matth.24.v.31. 1.Theſſ.4.v.16. quam etiam quidam per σάλπιγγα ſive *tubam* accipiunt, ut ſuperiùs monuimus, per quam omnes mortui in ſepulchris velut in cubilibus dormientes excitabuntur. 5. *ex reſurrectionis conſequente*. Qui in monumentis ſunt, audient vocem Filii hominis, *& procedent qui bona fecerunt in reſurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in reſurrectionem judicii*. Chriſtus non ut in præcedenti v.25. de ſpirituali reſuſcitatione per quandam reſtrictionem dixerat, *mortui audient vocem Filii DEI, & qui audierint, vivent*, etiam hoc loco dicit, omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem Filii hominis, & qui audierint, procedent, ſed abſolutè & ſimpliciter dicit, *audient & procedent*, ut oſtendat, omnes illam vocem efficaciſſimam & potentiſſimam eſſe audituros, etiam eos, qui mallent in monumentis ſuis æternùm quieſcere. Prodibunt autem ex monumentis & reſurgent omnes, ſed ſorte perquam diſſimili, *qui bona fecerunt, procedent in reſurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in reſurrectionem judicii*, quod poſterius membrum non poteſt de piis ac credentibus, qui ſpiritualis ſive primæ reſurrectionis participes facti ſunt Apoc.20.v.6. intelligi, ſed neceſſariò ad impios & incredulos referendum ac proinde etiam impiorum reſurrectio ibidem prædicitur. 6. *ex collatione cum loco Prophetico* Dan.12. Auguſtin. lib. 20. de civ. Dei c.23. *Sententia Evangelica Joh.5. locus Propheticus Dan. 12. ſimilimus eſt de reſurrectione mortuorum. Nam qui illic dicti ſunt eſſe in monumentis, ipſi hic dormientes in terræ aggere, vel ſicut alii interpretati ſunt in terræ pulvere. Et ſicut ibi procedent dictum eſt, ita hic exurgent. Sicut ibi qui bona fecerunt in reſurrectionem vitæ, qui autem mala egerunt, in reſurrectionem judicii; ita & iſto loco hi in vitam æternam & hi in opprobrium & in confuſionem æternam. Non autem diverſum putetur, quod cùm ibi poſitum ſit, omnes qui ſunt in monumentis, hic non ait Propheta omnes, ſed multi dormientium in terræ aggere, ponit enim aliquando Scriptura pro omnibus multos*, quæ omnia ſi probè obſerventur, in fumum abeunt detorſiones Schmalzii, quib. Diſp.6. contra Frantz. p.171. hunc locum horribiliter corrumpere fuit auſus. Cum dicto Chriſti conjungimus dictum Apoſtolicum Act.24. v.15. ubi reſurrectionem mortuorum tum *juſtorum* tum *injuſtorum* ſeſe expectare Apoſtolus aſſerit, quo quid clariùs dici potuiſſet? Excipiunt 1. *non potuiſſe Apoſtolum expectare ſive ſperare reſurrectionem injuſtorum*. Reſp. ſpes Apoſtoli refertur ad ipſam reſurrectionem, quæ poſteà ratione diverſorum ſubjectorum in reſurrectionem juſtorum ac injuſtorum diſtinguitur, ſic Paulus Rom. 6.v.17. *gratias ſe agere*, dicit Deo, quod Romani *fuerint ſervi peccati, obedierint autem ex corde in formam doctrinæ cœleſtis*, ubi eſt enunciatum conjunctum, non enim agit Deo gratias, quod Romani olim fuerint ſervi peccati, ſed quod cùm olim fuiſſent ſervi peccati, jam obedierint do-

doctrinæ : ſic & hoc loco Apoſtolus ſperat reſurrectionem juſtorum & injuſtorum, hoc eſt, reſurrectionem quæ eſt juſtorum & injuſtorum. Adde quod certo reſpectu etiam injuſtorum reſurrectionem pii ſperare poſſunt, ut ſcilic. juſto Dei judicio ipſis retribuatur ; quod contra pios in hac vita malè egerunt Sap. 5. verſ. 1. 2. Theſſal. 1. v. 6. 2. *injuſtorum nomine intelligi eos, qui olim tales fuerant.* Reſp. at conjunguntur juſti & injuſti, jam verò omnes aliquando fuêre injuſti, ergò hoc ſenſu nulli deberent dici juſti. Quotieſcunque in Scripturis juſti & injuſti invicem opponuntur, non intelliguntur injuſti, qui olim tales fuêre, ſed qui adhuc revera tales ſunt.

97. 2. *ex rationum momentis.* 1. *ex reſurrectionis causâ impellente.* Juſtitia divina requirit, ut non ſolùm piis, qui in hac vita bona egerunt, reddantur præmia, ſed etiam ut impiis, qui mala egerunt, rependantur ſupplicia. Quare cùm non ſolùm pii in corpore, & per corpus bona egerint, ſed etiã impii in copore, & per corpus peccaverint, ideò juſtitia divina requirit, ut non ſolùm pii ſed etiam impii reſurgant. 2. *ex reſurrectionis causâ efficiente.* Chriſtus eſt conſtitutus judex omnium hominum non ſolùm piorum ſed etiam impiorum, Joh. 17. v. 2. *Pater dedit ei poteſtatem omnis carnis*, cap. 5. v. 27. *poteſtatem faciendi judicium*, Act. 17. v. 31. *judicaturus eſt orbem terrarum in juſtitia.* Ergò non ſolùm pios ſed etiam impios reſuſcitabit 3. *ex reſurrectionis conſequente.* Impii non tantùm judicio Chriſti ſunt ſiſtendi, ſed etiam unà cum corporibus & in corporibus ſuis igni infernali adiudicandi. Ergò neceſſarium erit ipſos in corporibus reſuſcitatis judicio Chriſti ſiſti & damnationis ſententiam audire. 4. *ex abſurdis.* Si non reſurgunt impii 1. falſa erunt modò adducta Spiritus S. oracula, in quibus impiorum reſurrectio diſertis verbis prædicitur. 2. injuſtus erit Deus, qui corpora, quæ fuerunt injuſtitiæ arma ac malorũ operum organa debitis eximit ſuppliciis. 3. ſecuritati & impietati reproborum bipatentes portæ aperientur &c. quæ omnia cùm ſint abſurda, ideò abſurdum quoque illud, ex quo talia conſequuntur.

98. 3. *ex Patrum teſtimoniis*, quorum itidem duæ conſtitui poſſunt claſſes. In quibuadam n. *generaliter* omniũ omninò hominum reſurrectionem ſecuturã aſſerunt : in quibuſdam *definitè* ac ſpecialiter etiam impiorũ reſurrectionem futuram teſtantur. Ad priorem claſſem pertinent hæc dicta: Juſtinus Apol. 2. pro Chriſt. p. 68. *Chriſtus omnium, qui unquam extitere, mortalium corpora excitabit.* Tertull. de reſurr. carn. cap. 63. p. 347. *Reſurget caro, & quidem omnis.* Autor libri de definitionibus, qui habetur in operibus. Tertull. cap. 6. *Omnes ſimul & ſemel reſurgent.* Epiphan. in ancorat. *Omnes reſurgent etiamſi nolint.* Auguſt. in in Enchirid. ad Laurent cap. 84. *Reſurrecturam carnem omnium quicunque nati ſunt hominum atque naſcentur & mortui ſunt atque morientur, nullo modo dubitare debet Chriſtianus.* De dogm. Eccleſ. cap. 8. in princ. *Omnium hominum erit reſurrectio*, ſerm. 140. de temp. *Omnes ſumus reſurrecturi, ſed non omnes lætaturi.* Heſychius libr. 7. comment. in cap. 25. Levit. *Totius humani generis erit reſurrectio.* Ad poſteriorem claſſem hæc referenda: Tertull. de reſurr. carn. cap. 35. p. 331. *Præcipit Chriſtus eum potius timendum, qui corpus & animam occidat in gehennam, id eſt, Dominum ſolùm, non qui corpus occidant, animæ autem nihil nocere poſſint, id eſt, humanas poteſtates, adeò hîc & animæ immortalis Natura recognoſcitur, quæ non poſſit occidi ab hominibus & carnis eſſe mortalitatem, cuius ſit occiſio, atque ita reſurrectionem quoque mortuorum carnis eſſe, quam in gehennam niſi reſuſcitata non poterit occidi.* Cyprian. ſerm. de reſurr. Chriſti : *Reſurrectio communis eſt & ante tribunal Chriſti neceſſe eſt in corpore ſtare juſtos & impios Dei hoc dictante juſtitiâ, ut pietas & impietas debitis ſtipendiis donarentur.* Lact. l. 7. Inſtit. cap. 21. *Quia impii peccata in corporibus contraxerunt, rurſus carne induentur, ut in corporibus piaculum ſolvant, & tamen non erit caro illa quam Deus homini ſuperjecerit, huic terrenæ ſimilis ſed inſolubilis ac permanens in æternum, ut ſufficere poſſit cruciatibus & igni ſempiterno*, Cyrill. lib. 4. in Johan. cap. 12. *Univerſum genus humanum, quod in mortem cecidit, ad vitam revertetur ; qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ, qui mala, in reſurrectionem judicii*, Aug. de vera relig. cap. 27. circa fin. *Reſurget pius populus, ut veteris hominis ſui reliquias transformet in novum : reſurget impius populus, qui ab initio uſq; ad finem veterem hominem geſſerit, ut in ſecundam mortem præcipitetur.* De fide ad Petr. cap. 3. circa med. *Erit etiam iniquorum reſurrectio, ſed ſine immutatione, quam ſolis fidelibus & ex fide juſtè viventibus daturus eſt Deus, habebũt iniqui cum juſtis reſurrectionem carnis communem, immutationis tamen gratiam non habebunt.* cap. 29. in princ. *Firmiſſimè tene & nullatenus dubites omnibus hominibus & bonis & malis reſurrectionem carnis in adventu Domini futuram eſſe communem, retributionem vero Iuſtitiæ Dei eſſe bonis maliſque diſſimilem*, in orat contra Judæos Paganos & Arianos cap. 20. *Bonis maliſque promittitur reſurrectio*, de verb. Dom. ſerm. 17. circa fin. *Etiam impii reſurrecturi ſunt, ſed in ignem ituri,*

99. Ratione diſtinctorum illorum ſubjectorum duæ conſtituuntur Reſurrectionis ſpecies Joh. 5. v. 29. Una vocatur *reſurrectio vitæ*, quæ eſt piorum & verè credentium propria, altera verò dicitur *reſurrectio Iudicii*, quæ eſt impiorum & incredulorum propria. Reſurrectio vitæ vocatur *ratione finis & conſequentis*, quia pii reſurgent ad vitam æternam ſive *ad vitas ſeculi*, ut loquitur Dan. cap. 12. v. 2. ut in paſſionem plenariam vitæ ac felicitatis internæ introducantur, unde iure ac meritò ipſorum reſurrectio, vitæ, hoc eſt, *vitalis* ac ſalutaris *reſurrectio* appellatur. Dicitur etiam *ἀνάστασις εἰς ζωὴν reſurrectio ad vitam*, 2. Maccab. 7. v. 14. *αἰώνιος ἀναβίωσις ζωῆς* v. 9. *κρείττονος ἀναστάσεως*, quia omnia meliora reddet Heb. 11. v. 35. & abſolutè *ἀνάστασις* Luc. 20. v. 36. ubi pii & electi vocantur *υἱοὶ τῆς ἀναστάσεως*, quia illi verè & propriè cenſentur reſurgere, qui ad vitam & beatitudinem æternam reſurgunt ; impiorum reſurrectio potiùs eſt horribilis in æternum exitium prolapſus, unde eorum reſurrectio itidem *ratione finis & conſequentis* vocatur *reſurrectio Iudicii* ſcil. damnatorii ſive condemnationis quia ſcilicet fine eo reſurgent, ut auditâ in Iudicio ſententiâ damnatoriâ in mortem ſecundam

ſive

ſive æternam præcipitentur. Quidam diſputant priorem reſurrectionis ſpeciem propriè vocari תְּחִיָּה ἀναβίωσιν, ζωοποίησιν, ἀνάςασιν: poſteriorem verò תְּקוּמָה ἐξανάςασιν. Et ſanè in quibusdam Scripturæ dictis hoc diſcrimen obſervatur, ut conſtat ex Luc.20 v.36. Rom.8.v.11. 1.Cor.15 v.22. &c. interim tamen non eſt perpetuum, Joh. 5.v.29. impiorum reſurrectio vocatur ἀνάςασις κρίσεως, Act.24.v.15. ἀνάςασις ἀδίκων, Joh.11.v.24. Heb.6.v.2. Univerſalis omnium hominũ reſurrectio abſolutè vocatur ἀνάςασις, Rom.4.v.17. in genere dicitur quod Deus ζωοποιεῖ τοὺς νεκρούς. Dicendum igitur quod quemadmodum eſt duplex vita, *corporalis & ſpiritualis; naturalis & cœleſtis*; ita quoque duplex ſit ζωοποίησις καὶ ἀναβίωσις, collatio ſcil. vitæ corporalis & ſpiritualis, prioris participes reddentur in reſurrectione impii, non a. poſterioris, quia vitæ naturalis reſtitutionem in ipſis ſequetur æternũ opprobrium ac ſupplicium, quod mortis æternæ ſive ſecundæ nomine Sp.S. exprimit, Apoc.20.v.6. de reſurr. ad vitam ſuaviſſimè ſic loquitur Polycar. in orat. ſua προσευχωρίῳ apud Euſeb.lib.4.Hiſt.Eccl.c.15. *Domine J.C. fac me participem reſurrectionis ſanctorum tuorum*. h.e. ſcio duplicem eſſe reſurrectionem, ſanctorum ad vitam, impiorum ad mortem æternam. ardenti igitur voto & toto pectore precor, ut lætiſsimè reſurrectionis ad vitam particeps reddar.

Antitheſis. 100. Antith. Impiorũ reſurrectionem negant. 1. *Judæi*, de quib. Buxdorff. in Synag. Jud. c.1. refert, quod antiquam illam traditionem amplectãtur, quæ ſtatuit, *pios tantùm reſuſcitatum iri, impios autem prorſus expirare, & æternis tenebris obrui, ut nunquam redeant in vitã*. Eandem opinionem vidētur amplexi amici Jobi, unde ipſi, quem ob impietatem promeritis affici ſuppliciis exiſtimabant, crebrò objiciũt, eum prorſus extinctum iri, nullam vitæ ſpem ipſi eſſe reliquam, ejus memoriam prorſus interituram, Baldad. cap.18.v.5 ſic diſſerit: *Lux impii extinguetur, nec ſplendebit ſcintilla ignis ejus, v.13 conſumet robur ejus primogenitus mortis*, v.14. *avertetur de tabernaculo fiducia ejus*, Zophar. cap.20 v.9. *Velut ſterquilinium ſempiternum peribit impius, videntes eum dicent, ubi ille?* In libro Abkat Rochel impiis Judæis beneficium reſurrectionis obtingere negatur, *quia ſcil. indigni ſint liberatione & gaudio futuro in diebus Meſſiæ*. In Thalmud. lib. Sanhedrin de reſurr. ita diſſeritur, ut tantùm piorum & juſtorum mentio fiat; & clarius libr. Taanith ſolis juſtis reſurrectio aſſignatur. Similiter apud R. Saadia Gaon ſuper Dan.12. Gentil. reſurr. itidem negant, ut videre eſt in Abraham Aben Ezra & R. Salom. & R. Dav. Kimchi ſuper Eſa.26. v.14. item Aben Ezra & R. David ſuper Pſal.1.v.5. ubi docent, *animas impiorum una cum corporib. interire in die mortis* ſicut & Aben Ezra ſuper Daniel.12. Sed præter locum Prophet. Solis radio ſcriptum Dan.12.v.2 & argumentum ex regula juſtitiæ divinæ petitum, D. Helvic. in Elench. Jud.3. qui eſt tom.4. Giſſẽſ. Diſp.6.th.19.& 20. ipſis opponit, q in hac quæſt. ſibi nõ ſatis cõſtent, alibi enim affirmant *gentiles condemnatum iri*, ut patet ex Raſchi ſuper Ezech. 32.v.18. at ſi condemnabũtur, utiq; non ſolæ animæ condemnabuntur, ſed animæ cum corporibus cum utraque peccaverint, id quod agnoverunt Anſche Hamæchkar, ſicut tradunt Aben Ezra & David Kimchi ſuper Pſalm.104. verſ 30. ac poſito principio reſurrectionis, reſurrectionem ipſam negare non debent. At principium reſurrectionis juxta Judæos eſt *oſſiculum in ſpina dorſi humani*, quod nunquàm putreſcit, etſi per multa annorum millia in terra jacuerit, inde enim fabulantur Deum initium ſumere reſuſcitationis, jam illud æquè eſt in gentilibus atque in Judæis. Targum Hieroſolymit. Cant.8.v.5. *impiis* ſpem facit reſurrectionis, licet non omnibus ſed iis tãtùm *qui in Regione Canaan obierunt*, R. Bechai in lib. Kadhakemach ait *abſque diſcrimine omnes Iſraelitas impios reſurrecturos, ſed in ſui ignominiam ſempiternam*, ex quibus apparet, Judæos de impiorum reſurrectione nihil certi habere.

101. 2. *Photiniani* de impiorum reſurrectione obſcurè & ambiguè loquuntur, videntur autem ſentire totum hominẽ quando moritur, corpore & anima extingui, ac pios quidem ad æternam vitam reſuſcitatum iri, impios verò vel non reſuſcitandos vel ſuſcitatos & à Chriſto judicatos, iterum in nihilum redigendos, adeoque ipſos etiam Diabolus æternùm delendos & prorſus perdendos. Objecerat hæc ipſis D. Frantzius Diſp.7 poſter. in Auguſt. Confeſſ. th.98. ad quæ reſponſurus Schmaltzius in refut. p.409. anguillæ inſtar totus lubricus eſt, ut certò ex verbis ejus colligere nequeas, quid de hiſce Chriſtianæ doctrinæ capitibus ſentiat, interim ſi accuratè obſerves ſequentes propoſitiones a Schmaltzio diſertis verbis ibidem aſſertas facilè apparebit, cui opinioni ſit addictus. Sic ergo loquitur p.409. *Solos pios victuros in æternum nonne eſt petitum ex penetralibus ſacrarum literarum, quæ ſola vitæ promiſſione ſolantur fideles, jam ſi quis hinc colligat, impios æternùm non victuros, id non noſtra ſententia, ſed ſacris literis potiùs aſſcribendum eſſet* (Vocabulum *vita æterna* eſt ambiguum, quandoque enim accipitur pro beata illa vita, quam electi in cœlis cum Chriſto & ſanctis Angelis agent, quãdoque verò pro duratione æterna accipitur, priori ſenſu impiis denegatur, poſteriore verò aſſcribitur, quæ duratio impiorum diverſo reſpectu & *vita & mors æterna* vocari poteſt, quia *vita erit his ſine ſine mori & mors vivere pœnis*) Franc. Junius in com. Daniel. cap.12. tom.1. oper. p.933 *Vita æterna duobus modis conſideranda eſt*, 1. *Secundùm eſſentiam creaturæ viventis in ſe*. 2. *Secundùm affectionem creaturæ viventis ad principium æternum vitæ, h.e. Deum, qui propterea in Scripturis vita æterna appellatur. Secundùm vitam illam eſſentialem qua creaturæ vivunt in ſe ſe, omnes tam mali quam boni æternùm victuri ſunt, ſed ſecundùm alterum modum ſoli pii victuri ſunt in Chriſto Jeſu*. Pergit Schmaltzius pag.410. *Cùm porrò de interitu vel judicio Dæmonum legitur, nonne delendos eos eſſe hinc jure colligi poteſt? jam quomodo hoc futurum ſit, in eo unicuique noſtro quidem judicio licet ſuo ſenſu abundare, idque idem etiam de cruciatibus Dæmonum & impiorum ſtatuendum eſt, nos quid amplius & aliud hac de re ſtatui debeat, nihil nunc dicimus*. (Scriptura judicium Dæmonum & impiorum non deſcribit per *annihilationem*, ſed per *æternorum cruciatuum* & ignis infernalis *adjudicationem*, dicuntur enim impii *ituri in ſupplicium æternum, ac projiciendi in ignem æternum*,

qui

Digitized by Google

qui paratus eſt Diabolo & Angelis ejus Matth.25. v.41. & 45. paleæ dicuntur *comburendæ igni inextinguibili* Matth.3.v.12. *vermis impiorum non morietur, ignis eorum non extinguetur* Eſa.66.v. 24.Marc.9.v.43.46.&49. At ſi æterno ſupplicio afficiendi ſunt, utique æternùm erunt duraturi. Tertullianus de reſurrectione carnis cap. 35.p.331. *Si quis occiſionem carnis atque animæ in gehennam ad interitum & finem utriusq; ſubſtantiæ arripiet, non ad ſupplicium, quaſi conſumendarum, non quaſi puniendarum, recordetur ignem gehennæ æternum prædicari in pœnam æternam & inde æternitatem occiſionis agnoſcat, propterea humanam ut temporali prætimendam, tunc & æternas ſubſtantias credet, quarum æterna ſit occiſio in pœnam. Certè cùm poſt reſurrectionem corpus cum anima occidi habeat à Deo in gehennam, ſatis conſtabit de utroque & de carnali reſurrectione & de æterna occiſione. Abſurdiſſimum alioquin, ſi idcirco reſuſcitata caro occidetur in gehennam, uti finiatur, quod & non reſuſcitata pateretur. In hoc ſcilicet reficietur ne ſit, cui non eſſe jam evenit)* p.413. Matth.10.v.28. *ſermo eſt de tali anima quæ occidi poteſt nempe à Deo, anima autem quæ idem eſt, quod ſpiritus in gehennam conjici non poteſt, cùm ad Deum redeat, qui eam dedit & ſit immortalis* (animam eſſe immortalem & animam impiorum unà cum corpore perdendam eſſe in gehenna non pugnant invicem, ſed ſunt ſubordinata, perditio enim illa non erit animæ abolitio vel annihilatio, ſed æternorum cruciatuum, qui æternæ ac ſecundæ mortis nomine intelliguntur, inflictio) p.ead. *probat Frantzius, quod impii æternis cruciatibus obnoxii erunt, quâ quidem in re quia nihil de nobis certi pronunciare poteſt, mirum eſt, ipſum ita eſſe curioſum & anxiè ſcrupuloſum, ut eam etiam, quam nos non profitemur, refutare velit ſententiam, quod in homine, qui alios docet Chriſti religionem, vitio non caret* (imò verò id vitio meritò vertitur Schmaltzio & ipſius aſſeclis quod ſuam de æternis impiorum ex morte reſuſcitatorum cruciatibus ſententiam diſertis verbis profiteri nolint, ſed fortè Schmaltzius eam nobis ediſſeret, ſequitur enim) p.414. *ego quidem quod ad me attinet, hanc quæſtionem ſatis difficilē eſſe puto, quæ verò à Frantzio aſſeruntur, ea non dubito affirmare, rem iſtam nullo modo conficere.* (Quæ D. Frantzius pro ſtabiliēda impiorum reſuſcitatorum damnatione attulerat, ex illis eam confici poſſe Schmaltzius negat, ſed tamen alia fundamenta proponit, utique ergo innuit, ſe non tantum probationem rei, ſed etiam rem ipſam negare) *Locus enim Joh.5. v. 29. allegoricè intelligi poteſt imò debet* (contrarium oſtendimus ſuperiùs) *locus Matth. 25. v.41. de Reſurrectione nihil loquitur, ſed tantùm de iis, quos Chriſtus vivos offendet* (falſiſſimum hoc eſt, quia v.32. congregandæ dicuntur coram Chriſto judice *omnes gentes*, ergo de univerſali judicio ac proinde etiam de univerſali reſurrectione judicium antegreſſura ac omnium piorum glorificatione, omnium verò impiorū damnatione judicium ſecutura v.41. diſertè agitur) *Locus Danielis 12. de captivitate Babylonica & de liberatione ex illa propriè intelligendus eſt, ad negotium reſurrectionis non niſi impropriè trahi poteſt, quod ut multa, quæ hîc dici poſſint, omittā, vel hoc ſolùm evincit, quod ibi non de omnibus ſit ſermo, ſed de multis tantùm* (contrarium oſtendimus ſuperiùs ac frivolæ illi argutiæ ex Porphyrii ſchola petitæ reſpondimus) *Apoc.22.v 14. & 15. Item Judæ v.14. & 15. nulla reſurrectionis ſit mentio* (in priore loco agitur de gloria beatorum ęterna & pœnis impiorum ſempiternis, inter quas excluſio à cœleſti Hieroſolyma & æterna felicitate nō poſtremum obtinet loc. In quo poſteriore agitur de ultim. Chriſti adventu & judicio contra impios ferendo, utrumque videlicet tum judicium tum pœna impiorum reſurrectionem eorum præſupponit) *Locus Matth.10.v.28. perditionem tantum animæ in gehenna, non cruciatum denunciat* (contrarium ex Tertulliano paulò ante oſtendimus) *Ignis Marc. 9.v.43. inextinguibilis dici poteſt, quomodo etiam ignis quo Sodoma exuſta eſt,, æternus appellatur, cum tamen hodie is nullus ſit, quia ſcilicet æternum exitium attulit iſti civitati* (at Sodomiticus ignis nuſpiam dicitur ἄσβεϛ☉ quâ περὶ φεχῆς infernalis ignis propriè deſcribitur, *cujus fumus dicitur aſcenſurus in ſecula ſeculorum* Apoc.14.v.11. cui conjungitur *opprobrium æternum* Dan.12.verſ.2 *ſupplicium æternum* Matth.25.v.46. *ac vermis impiorum* corda & conſcientias arroſurus *nunquam extinguendus vel finiendus* Marc.9. v.43. dicitur) ſi obvertere velint Jud.v.7. *ignem Sodomiticum vocari αἰώνιον*, reſpondemus, Sodomitas ut *duplici cæcitate* corporali & ſpirituali perculſos Geneſ.19.v.11. ita quoque *duplici igne* temporali & æterno punitos, quâ de re in tract. de Inferno pleniùs dicetur Matth.23.v.15. *filius gehennæ eſt dignus gehennâ, h.e. ſupplicio gravi. Duplicitas autem iſta manifeſtè docere poteſt, ſermonem hunc eſſe figuratū, cùm in cruciatibus æternis nulli dentur gradus* (contrarium ſuo loco demonſtrabimus) Matth.8.v.29. *non de afflictione aliqua futura in fine mundi, ſed de tali, quæ tunc Dæmonibus accidere poterat, ſermo eſt, quæ erat, quod Chriſtus eos ejiciebat ex hominib. inter extraneas gentes, ad quas Chriſtus tunc miſſus non erat* (imò verò diſertè addunt Dæmones, *veniſti huc ante tempus* ſcil. judicii *nos βασανίσαι*, quem verò βάσανον intelligant, colligitur ex Matt.25.v.41. Luc. 16.v.23. Apocal.20.v.14.&c.) Apoc.14.v.10. & cap.20.v.10. *nulla fit reſurrectionis mentio* (agitur ibi de æternis impiorum ac Diabolorum ſuppliciis, cùm verò impii ea non ſolùm in animabus ſed etiam corporibus ſint toleraturi, ideò reſurrectio impiorum ex illis probari poteſt) Concludit tamen Schmaltzius his verbis: *Quæ omnia fuſiſſimè dilatari & probari potuiſſent, ſi nunc cum Frantzio ea de re contendere nobis animus eſſet, quam nuſquam apertè propoſuimus, ſed quam ille ex libris noſtris vi quadam extorquere conatur.* (Si D. Frantzius iniuriam ipſis fecit, haſce hypotheſes eis aſſignando, cur in eis aſtruendis, & quæ in contrarium afferuntur diluendis tantopere ſolicitus eſt Schmaltzius? cur non diſertè & perſpicuè ſuam ſuorumve aſſeclarum proponit ſententiam? quid adhuc tergiverſatur?) pag.415. audacior factus ſubiungit: *Impios futuros etiam immortales nempe in æternum opprobrium nec uſquam ſacra litera comprobant, nec quicquam ex illis afferri poſſe videtur, unde ſententia illa probari poſſit.* Cauſam cur in hac quæſtione de impiorū reſurr. tàm obſcurè & lubricè loquātur, exponūt ipſi in Actis Manuſcriptis Colloquii Racovienſis hiſce verbis: *Cautè hac de re agendum eſt*

quem

quemadmodum & ipſe Chriſtus & Apoſtoli ſeſe ad capıum populi accommodarunt, ut parabola de Lazaro & divite docet, non erat tunc tempus conturbandi Judæos, ut & nunc non eſt. Sic & interdum poſſunt quædam dici, quæ hanc ſententiam hominibus indiceat, donec tandem ætas matureſcat & homines hiſce loquēdi modis aſſueſcant. Atqui 1. Veritas nihil timet niſi abſcondi. 2. Filii lucis non amant tenebras. 3. Suſpecta meritò eſt doctrina, quæ audiri & probari ſe non patitur. 4. Chriſto honorificentius teſtimonium præbent Phariſæi Matth. 22. v. 16.

Argumēta contra impiorum reſurrectionē.

102. Argumenta contra impiorum reſurrectionem potiora hæc ſunt, 1. Pſal. 1. v. 5. *Non reſurgent impii in judicio, neque peccatores in cœtu juſtorum,* 2. Eſa. 26. v. 14. *Mortui non vivent, gigantes non reſurgent.* 3. Eſa. 43. v. 17. *Simul obdormierunt nec reſurgent, extincti ſunt quaſi linum.* 4. Jerem. 51, v. 39. *dormiant ſomnum ſempiternum & non conſurgant.* Reſp. pete ex §. 38. 5. Dan. 12. v. 2. *Multi qui dormiunt ſub pulvere terræ, evigilabunt.* Ergò non omnes. Reſp. tradita fuit §. 13. 6. 2. Macc. 7. v. 14. *tibi Reſurrectio non erit.* Reſp. explicatio ac limitatio ſtatim additur, *εἰς ζωὴν ad vitam.* 7. Luc. 14. v. 13. *retribuetur tibi in reſurrectione juſtorum.* Reſp. non excluduntur impii, ideò autem juſtis peculiariter tribuitur reſurrectio, quia illorum reſurrectio erit ſalutaris ad vitam, cùm contrà impii reſurrecturi ſint *ad opprobrium, ad judicium & ad ſupplicium,* ac ipſorum reſurrectio ad opprobrium & exitium eſt potiùs æternus caſus quàm reſurrectio. 8. 1. Theſſ. 4. v. 14. *dormientes per Jeſum adducet cum eo.* Reſp. Photius apud Oecumenium in comm. illius loci tres cauſas adducit, propter quas Apoſtolus reſurrectionem deſcribens, nullam fecerit apertè mentionem eorum, qui ad ſupplicium & ultionem reſurgunt. *Primùm quidem, quod ut Theſſalonicenſes conſoletur, reſurrectionis meminit. Nolo enim vos ignorare aut de his qui dormierunt, ne mœreatis. Non ergo eum, qui conſolationem erat allaturus, triſtia permiſcere oportuit. Qualis enim fuiſſet conſolatio, ſupplicium & ultio perpetua, tenebræ, vermes & ignis? Itaq; ſi ita ſcripſiſſet, mœrorem potiùs intendiſſet, & nullâ ex parte animabus eorum conſolationem attuliſſet. Secundò autem quia fidelibus reſurrectionem exponebat. Meritò ergo eorum nō meminit, qui ſunt in ſupplicium abducendi. Fideles namque qui juxta Dominica cōverſantur præcepta, nullius pœnæ capient experientiam, ſed in perpetuo gaudio ac lætitia degent. Tertiò verò quia ipſum reſurrectionis myſterium & propter quid facta ſit, pariter nunc exponit. Etenim reſurrectionem facit Deus ad ſalutem omnium hominum & immortalitatem ac inenarrabilem gloriam, æternorumque fruitionem bonorum. Siquidem ſupplicium Diabolo & Angelis ejus, quemadmodum dicit etiam in Evangelio, præparavit. Quodſi quidam ſuis nequitiis pro præparatis ſibi bonis, ea, quæ Diabolo ſunt præparata, eligunt, id non fit juxta Dominicam benignitatem & providentiam. Idcirco D. Paulus ipſam reſurrectionis Naturā referens & propter quid ipſam Deus producat, meritò eorum non meminit, qui in ſuppliciū abducuntur, neq; enim fit propter ſupplicium, ſed propter mercedis retributionem.* 9. *Reſurrectio eſt ſingulare beneficium Chriſti, quod impiis tribui nequit.* Reſp. reſuſcitatio piorum ad vitam æternam eſt beneficium Chriſti Mediatoris ac Salvatoris; reſuſcitatio impiorum ad ignominiam & pœnam æternam eſt opus Chriſti judicis.

1 ex Pſal. 1 v. 5. 2 ex Eſa. 26 v. 14. 3 ex Eſa. 43 v. 17 4. ex Jer. 51 v. 39. 5. ex Dan. 12. v. 2. 6. ex 2. Macc 7. v. 14. 7. ex Luc. 14 v. 13 8 ex 1. Theſ 4. v. 14. 9. ex ratione.

Quæſt. de ſubjecto reſurrectionis. 1. An infantes in utero materno extincti ſint reſurrecturi.

103. Quæritur circa reſurrectionis ſubjectū. 1. *An infantes in utero materno extincti ſint reſurrecturi?* Juſtinus in qq. & reſponſ. ad orthodox. quæſtion. 13. pag. 311. hoc dubium movet. Sic enim quæſtionem informat: *Si reſurrectio propter eorum, quæ quiſque in vitâ egit, remunerationem fit, quomodo infantes, aut etiam qui in utero extinguuntur fœtus, reſurgunt, qui neque factorum compenſationem referunt, neque vel laxamenti vel anguſtiæ, propter ætatis immaturitatem διὰ τὸ τῆς ἡλικίας ἄωρον, ſenſum percipere poſſunt?* Reſpondet autem ex his fundamentis: *Qui credit verum eſſe illud, ſeminatur in infirmitate, reſurgit in potentia, eum quoque poſſibile eſt & decet infantium credere reſurrectionem. Nam qui eis incorruptibilitatem tribuit, potentiā quoque, quâ præſentia ſentiant bona, conferre poteſt. Atque horum ſi reſurrectio non ſit, reperietur Deus fruſtra eos finxiſſe. At ſi Deus nihil facit fruſtra, neceſſe profectò eſt per reſurrectionem infantes quoque ad id ut ſint, ſive adeſſe produci. Quomodo verò importunum non fuerit, ulciſcendæ infantium occiſionis gratiâ Herodem condemnare, ſi infantes, qui vindicandi ſunt, non extent? Teſtimonium his perhibent & Baptiſtæ Johannis in utero materno exultationis ſubſultatio & infantiū atque lactentium hymnus & laudatio.* Hæc Juſtinus. *Si fœtus* fuêre *animati* & vivi, quibus contingit prius ſepeliri quàm naſci, ac ipſis convertitur in cœmiterium quod vitæ debebat hoſpitium, dubium nullum, quin ſint reſurrecturi, 1. quia *omnes homines* in die noviſſimo reſurgent, jam verò infantes illi ſunt homines, quippe corpore organico & animâ rationali præditi. 2. quia infantes Chriſtianorum per preces parentum & Eccleſiæ Deo oblatos etiam ante perceptum Baptiſmum in utero extinctos à ſalute non debere excludi, oſtendimus in tract. de Bapt. §. 238. at ſi *ſolvandi* ſunt, utiq; etiam reſuſcitandi. 3. Quemadmodum Chriſtus ex eo, quod Deus ſe vocat Deum Abrahami; Deum Iſaaci ac Deum Jacobi Exod. 3. v. 6. contra *S*adducæos probat reſurrectionem illorum Patriarcharum Matt. 22. verſ. 31 Marc. 12. v. 26. Luc. 20. v. 38. ſic ex eo, quod Deus ſe vocat *Deum ſeminis noſtri*, quæ appellatio infantes nōdum in lucem editos complectitur, reſurrectionem infantum in utero materno extinctorum probare poſſumus. 4. Chriſtus non ſolùm naſci, ſed etiam *in utero virginis concipi* ac geſtari voluit, ut etiam infantum in utero materno adhuc concluſorum ac piis precibus ſibi oblatorum ſeſe Salvatorem eſſe demonſtraret.

2. An fœtus abortivi ſint reſurrecturi?

104. 2. *An fœtus abortivi ſint reſurrecturi?* Dē hac quæſtione ſic diſſerit Auguſtin. tom. 3. in Enchirid. ad Laurent. cap. 85. *De abortivis fœtibus primò occurrit quæſtio, qui jam quidem nati ſunt in uteris matrum; ſed nondum ita ut jam poſſint renaſci. Si enim reſurrecturos eos dixerimus, de his qui jā formati ſunt, tolerari poteſt utcunq; quod dicitur. Informes verò abortus quis non proclivius perire arbitretur, ſicut ſemina quæ concepta non fuerint? Sed quis negare audeat, etſi affirmare nō audeat, id acturam reſurrectionem, ut quicquid for-*

forma deſuit, impleatur? atq; ita non deſit perfectio, quæ acceſſura erat tempore, quemadmodũ non erunt vitia, quæ acceſſerunt tempore, ut neq; in eo quod aptum & congruum, dies allaturi fuerant, Natura fraudetur, neque in eo quod adverſum atq; contrarium dies attulerant, Natura turpetur, ſed integretur quod nondum erat integrum, ſicut inſtaurabitur, quod fuerat vitiatum. cap. 86. *Scrupuloſiſſimè inter doctiſſimos quæri ac diſputari poteſt, quod utrum ab homine inveniri poſſit ignoro, quando incipiat in utero homo vivere. Utrum ſit quædam vita occulta, quæ nondum motibus viventis appareat. Nam negare vixiſſe puerperia, quæ propterea membratim execantur & ejiciuntur ex uteris prægnantium, ne matres quoque, ſi mortua ibi relinquantur, occidant, impudentia nimia videtur. Ex quo autem incipit homo vivere, ex illo utique jam mori poteſt. Mortuus verò ubicunq; illi mors potuit evenire, quomodo ad reſurrectionem non pertineat mortuorum, reperire non poſſum.* tom. 5. lib. 22. de civ. Dei cap. 13. *Abortivos fœtus, qui cùm jam vixiſſent in utero, ibi ſunt mortui, reſurrecturos ut affirmare, ita negare non audeo, quamvis non videam, quomodo ad eos non pertineat reſurrectio mortuorum, ſi non eximuntur de numero mortuorum. Aut enim non omnes mortui reſurgent & erunt aliqua humana animæ ſine corporibus in æternum, quæ corpora humana quamvis intra viſcera materna geſtarunt, aut ſi omnes animæ humanæ recipiant reſurgentia ſua corpora, quæ habuerunt ubicunq; viventia & morientia reliquerunt, non invenio quemadmodum dicam ad reſurrectionem non pertinere mortuorum quoſcunque mortuos etiam in uteris matrum.* Hæc Auguſt. Deciſio quæſtionis pendet ex hypotheſi *de animæ propagatione.* Quicquid enim animâ rationali, utpotè formâ humanâ fuit præditum, illud aliquando reſurget. Quod ſi igitur certum tempus ſtatuitur, quo fœtus animatur, conſtare etiam poterit, quinam obortus reſurrecturi ſint, quinam verò minimè. *Reſurrectio præſupponit mortem, mors præſupponit vitam.* Abortus inanimes & informati non vixerunt, ergò nec mori potuerunt & per conſeq. nec reſurgent. Fœtus autem abortivi qui formati fuerunt & vitam habuerunt, etjamſi in utero extincti fuerint, reſurgent ab omni tamen defectu & infirmitate liberati. Sed præſtat hîc ἐπέχειν & cautam profiteri ignorantiam quàm temerariam venditare ſcientiam.

3. An partus monſtroſi ſint reſurrecturi. 105. 3. *An partus monſtroſi ſint reſurrecturi?* Monſtra ſunt duplicia, quædam à ſpecie humana planè abhorrent & brutis animantibus quàm hominibus ſunt ſimiliora, quæ propriè dicuntur *monſtra.* Quædam verò ſpeciem hominis adhuc referunt, interim quantitate vel figurâ membrorum aberrant, & hæc propriè dicuntur *partus monſtroſi.* Priorum reſurrectionem negamus, poſteriorum verò affirmamus. Auguſt. in Enchirid. ad Laurent. cap. 87. *Neq; enim & monſtra quæ naſcuntur & vivunt, quamlibet citò moriantur, aut reſurrectura negabuntur aut ita vitiata reſurrectura credenda ſunt, ac non potiùs correcta emendataq; Natura. Abſit enim ut illum bimembrem, qui nuper natus eſt in Oriente, de quo & fratres fideliſſimi, qui eum viderunt, retulerunt & ſanctæ memoriæ Hieronymus Presbyter ſcriptum reliquit, abſit inquam, ut unum hominem duplicem, ac non potiùs duos, quod futurum fuerat, ſi gemini naſcerentur, reſurrecturos exiſtimemus. Ita cætera quæ ſinguli quiq; partus vel amplius vel minus aliquid habendo vel quadam nimiâ deformitate monſtra dicuntur, ad humanæ Naturæ figuram reſurrectione revocabuntur, ita ut ſingulæ animæ ſingula ſua corpora obtineant, nullis cohærentibus etiam quæcunq; cohærentia nata fuerant, ſed ſeorſim ſibi ſingulis ſua membra geſtantibus, quibus humani corporis completur integritas*, quæ verba Auguſtini adducit Lombardus libr. 4. ſent. diſt. 44. §. ult. Bonavẽt. in comm. illius loci quærit de monſtro, *quod partim eſt homo, partim beſtia*, an illud ſit reſurrecturum? Reſpondet autem, *ſi partes principales ſunt hominis, ſi vixit, habuit animam humanam & ideò ordinatum eſt ad reſurrectionem, & reſurget homo ſecundùm totum*, D. Hütterus in locis artic. 24. p. 882. *Cùm hominem ſubjectum reſurrectionis conſtituimus, meritò hinc excludimus monſtra & partus abortivos inanimes, qui hominis definitionem non ſortiuntur.*

106. 4. *An ſubjectum reſurrectionis rectè dicatur totus homo?* Ratio dubitandi eſt, quia totus homo non moritur ſecundùm omnes partes, cùm anima immortalis perſeveret. Dicendum igitur, quod cùm actiones & paſſiones ſint ſuppoſiti, *totus homo* ὁλικῶς conſideratus rectè ſtatuatur ſubjectum reſurrectionis, ſed non *totum hominis* μερικῶς conſiderati ſive omnes hominis partes. Animæ enim utpote ſpiritui immortali non competit reſurrectio illa, de qua hoc loco agimus, ſed alia, videlic. ſpiritualis, quã Johannes vocat *reſurrectionem primam* Apoc. 20. v. 6. quæ in hac vita duntaxat locum habet. Corpus verò ut in morte propriè cadit, ita etiam propriè reſurgit & corporis τοῦ πεπτωκότος reſpectu homo dicitur reſurgere, unde in Symbolo Apoſtolico notanter dicitur: *Credo reſurrectionem carnis.* Methodius apud Epiphanium hæreſ. 64. pag. 242. εἰ δὲ λέγοιεν ἀνάστασιν ἐπὶ τῆς ψυχῆς καὶ μὴ ἐπὶ τῆς σαρκὸς βιάζεται λέγειν ἴσως, πολλὴ μὲν μωρία τοῦτο καὶ ἀλογία, οὐ γὰρ τὸν ἑστῶτα τὶς ἀνίστησιν ἀλλὰ τὸν κείμενον. Chryſoſtom. ſerm. 1. de reſurr. *De anima non propriè dicitur reſurrectio. Reſurrectio enim ejus eſt quod cecidit & quod diſſolutum eſt, anima autem non diſſolvitur, ſed corpus.* Quia verò ſuperiùs diximus, formam reſurrectionis conſiſtere in duobus, *in corporum* ſcil. ex terræ pulvere *reformatione* & in eorundem *animatione*, ſive animarum cum corporibus ſuſcitatis reunitione, ideò reſpectu operis poſterioris etiam animabus reſurrectio tribui poteſt, ſed κατ' ἄλλο qui corpori reſurgenti iteratò uniuntur, ac ad priſtinum officium animationis, quod in morte ac per mortem ſuſpenſum fuerat, iterum redeunt. Ex Scholaſticis monuimus ſuperiùs reſurrectionem accipi, tum *pro ſuſcitatione animæ à peccato mortali* ad ſtatum gratiæ, quæ eſt reſurrectio prima, tum *pro reunitione animarum rationabilium* in ſua corpora, & ſic reſurrectionem definiunt corporis facti incorruptibilis ad animã iteratam unionem. *Reſurgere*, inquit Gabriel ſerm. 2. in feſto Paſch. *nihil aliud eſt quàm animam viviſicantem iterum corpori, quod deſeruit, univi.* — *4. An ſubjectum reſurrectionis rectè dicatur totus homo?*

107. 5. *An etiam bruta ſint reſurrectura?* 1. Socinus in reſp. ad defenſ. Pucc. p. 144. Puccio tribuit, *quod ſtatuerit beſtias in nova terra futuras.* Et ſanè Puccius in defenſ. adv. Socinum p. 38. ita ſtatuit ac pro reſurrectione brutorum adducit tria Scripturæ dicta Eſa. 65. v. 25. Rom. 8. v. 19.

quemadmodum & ipſe Chriſtus & Apoſtoli ſeſe ad captum populi accommodarunt , ut parabola de Lazaro & divite docet , non erat tunc tempus conturbandi Judæos, ut & nunc non eſt. Sic & interdum poſſunt quædam dici , quæ hanc ſententiam hominibus indicent , donec tandem ætas matureſcat & homines hiſce loquẽdi modis aſſueſcant. Atqui 1. Veritas nihil timet niſi abſcondi. 2. Filii lucis non amant tenebras. 3. Suſpecta meritò eſt doctrina , quæ audiri & probari ſe non patitur. 4. Chriſto honorificentius teſtimonium præbent Phariſæi Matth.22.v.16.

Argumẽta contra impiorum reſurrectionẽ 102. Argumenta contra impiorum reſurrectionem potiora hæc ſunt , 1.Pſal.1.v.5. *Non*
1. ex Pſal.1 v.5. *reſurgent impii in judicio, neque peccatores in cœtu juſtorum,* 2.Eſa.26. v.14. *Morientes non vivent, gigantes non reſurgent.*
2 ex Eſa. 26 v.14. 3.Eſa.43.v.17.*Simul obdormierunt nec reſurgent , extincti ſunt quaſi*
3 ex Eſa.43 v.17 *linum.* 4. Jerem.51. v.39. *dormiant ſomnum ſempiternum & non conſurgant.* Reſp. pete ex
4 ex Ier. 51 v 39. §.38. 5.Dan.12.v.2. *Multi qui dormiunt ſub pulvere terra, evigilabunt.* Ergò non omnes. Reſp.
5. ex Dan. 12.v.2. tradita fuit §.13. 6.2.Macc.7.v.14. *tibi Reſurrectio non erit.* Reſp. explicatio ac limitatio ſtatim
6. ex 2. Macc 7. v.14. additur, *εἰς ζωὴν ad vitam.* 7. Luc.14.v.13.*retribuetur tibi in reſurrectione juſtorum.* Reſp.
7. ex Luc. 14 v.13 non excluduntur impii , ideò autem juſtis pecu-
8 ex 1.Theſ 4.v.14. liariter tribuitur reſurrectio, quia illorum reſurrectio erit ſalutaris ad vitam , cùm contrà impii reſurrecturi ſint *ad opprobrium , ad judicium & ad ſupplicium ,* ac ipſorum reſurrectio ad opprobrium & exitium eſt potiùs æternus caſus quàm reſurrectio. 8. 1.Theſſ.4.v.14. *dormientes per Jeſum adducet cum eo.* Reſp. Photius apud Oecumenium in comm. illius loci tres cauſas adducit , propter quas Apoſtolus reſurrectionem deſcribens, nullam fecerit apertè mentionem eorum , qui ad ſupplicium & ultionem reſurgunt. *Primùm quidem, quod ut Theſſalonicenſes conſoletur, reſurrectionis meminit. Nolo enim vos ignorare ait de his qui dormierunt, ne mœreatis. Non ergo eum, qui conſolationem erat allaturus, triſtia permiſcere oportuit. Qualis enim fuiſſet conſolatio, ſupplicium & ultio perpetua, tenebræ, vermes & ignis? Itaq; ſi ita ſcripſiſſet , mœrorem potiùs intendiſſet , & nullâ ex parte animabus eorum conſolationem attuliſſet. Secundò autem quia fidelibus reſurrectionem exponebat. Meritò ergo eorum nõ meminit , qui ſunt in ſupplicium abducendi. Fideles namque qui juxta Dominica cõverſantur præcepta , nullius pœnæ capient experientiam , ſed in perpetuo gaudio ac lætitia degent. Tertiò verò quia ipſum reſurrectionis myſterium & propter quid facta ſit , pariter nunc exponit. Etenim reſurrectionem facit Deus ad ſalutem omnium hominum & immortalitatem ac inenarrabilem gloriam, æternorumque fruitionem bonorum. Siquidem ſupplicium Diabolo & Angelis ejus , quemadmodum dicit etiam in Evangelio, præparavit. Quod ſi quidam ſuis nequitiis pro præparatis ſibi bonis, ea, quæ Diabolo ſunt præparata, eligunt, id non fit juxta Dominicam benignitatem & providentiam. Idcirco D. Paulus ipſam reſurrectionis Naturã referens & propter quid ipſam Deus producat, meritò eorum non meminit , qui in ſupplicium abducuntur, neq; enim fit propter ſupplicium,*
9. ex ratione. *ſed propter mercedis retributionem.* 9. *Reſurrectio eſt ſingulare beneficium Chriſti , quod impiis tribui nequit.* Reſp. reſuſcitatio piorum ad vitam æternam eſt beneficium Chriſti Mediatoris ac Salvatoris; reſuſcitatio impiorum ad ignominiam & pœnam æternam eſt opus Chriſti judicis.

103. Quæritur circa reſurrectionis ſubjectũ. *Quaſt. de ſubjecto reſurrectionis.*
1. An infantes in utero materno extincti ſint reſurrecturi? Juſtinus in qq. & reſponſ. ad orthodox. *1. An infantes in utero materno extincti ſint reſurrecturi.*
quæſtion.13.pag.311. hoc dubium movet. Sic enim quæſtionem informat : *Si reſurrectio propter eorum , quæ quiſque in vità egit , remunerationem fit, quomodo infantes , aut etiam qui in utero extinguuntur fœtus, reſurgent, qui neque factorum compenſationem referunt, neque vel laxamenti vel anguſtiæ , propter ætatis immaturitatem διὰ τὸ τῆς ἡλικίας ἄωρον, ſenſum percipere poſſunt?* Reſpondet autem ex his fundamentis : *Qui credit verum eſſe illud, ſeminatur in infirmitate, reſurgit in potentia, eum quoque poſſibile eſt & decet infantium credere reſurrectionem. Nam qui eis incorruptibilitatem tribuit, potentiã quoque, quũ præſentium ſentiant bona, conferre poteſt. Atque horum ſi reſurrectio non ſit, reperietur Deus fruſtra eos finxiſſe. At ſi Deus nihil facit fruſtra, neceſſe profectò eſt per reſurrectionem infantes quoque nondũ natos ſint, ſi vendiſſe producit. Quo modo verò importunum non fuerit, ulciſcendæ infantium occiſionis gratia Herodem condemnare, ſi infantes, qui vindicandi ſunt, non extent? Teſtimonium his perhibent & Baptiſta Johannis in utero materno exultationis ſubſultatio & infantiũ atque lactentium hymnus & laudatio.* Hæc Juſtinus. *Si fœtus* fuêre *animati* & vivi , quibus contingit prius ſepeliri quàm naſci , ac ipſis convertitur in cœmiterium quod vitæ debebat hoſpitium , dubium nullum , quin ſint reſurrecturi. 1. quia *omnes homines* in die noviſſimo reſurgent , jam verò infantes illi ſunt homines , quippe corpore organico & animâ rationali prædíti. 2. quia infantes Chriſtianorum per preces parentum & Eccleſiæ Deo oblatos etiam ante perceptum Baptiſmum in utero extinctos à ſalute non debere excludi, oſtendimus in tract. de Bapt. §.238. at ſi *ſalvandi* ſunt , utiq; etiam reſuſcitandi. 3. Quemadmodum Chriſtus ex eo , quod Deus ſe vocat Deum Abrahami, Deum Iſaaci ac Deum Jacobi Exod.3.v.6.contra Sadducæos probat reſurrectionem illorum Patriarcharum Matt.22. verſ.31 Marc.12.v.26.Luc.20.v.38.ſic ex eo, quod Deus ſe vocat *Deum ſeminis noſtri* , quæ appellatio infantes nõdum in lucem editos complectitur , reſurrectionem infantum in utero materno extinctorum probare poſſumus. 4. Chriſtus non ſolùm naſci , ſed etiam *in utero virginis concipi* ac geſtari voluit, ut etiam infantum in utero materno adhuc concluſorum ac piis precibus ſibi oblatorum ſeſe Salvatorem eſſe demonſtraret.

104. 2. *An fœtus abortivi ſint reſurrecturi?* Dê *2 An fœtus abortivi ſint reſurrecturi?*
hac quæſtione ſic diſſerit Auguſtin.tom.3.in Enchirid.ad Laurent.cap.85. *De abortivis fœtibus primò occurit quæſtio, qui jam quidem nati ſunt in uteris matrum , ſed nondum ita ut jam poſſint renaſci. Si enim reſurrecturos eos dixerimus , de his qui jã formati ſunt, tolerari poteſt utcunq; quod dicitur. Informes verò abortus quis non proclivius perire arbitretur , ſicut ſemina quæ concepta non fuerint? Sed quis negare audeat , etſi affirmare nõ audeat , id acturam reſurrectionem , ut quicquid*

for-

forma deſuit, impleatur? atq; ita non deſit perfectio, qua acceſſura erat tempore, quemadmodũ non erunt vitia, qua acceſſerunt tempore, ut neq; in eo quod aptum & congruum, dies allaturi fuerant, Natura fraudetur, neque in eo quod adverſum atq; contrarium dies attulerant, Natura turpetur, ſed integretur quod nondum erat integrum, ſicut inſtaurabitur, quod fuerat vitiatum. cap. 86. *Scrupuloſiſſimè inter doctiſſimos quæri ac diſputari poteſt, quod utrum ab homine inveniri poſſit ignoro, quando incipiat in utero homo vivere. Utrum ſit quædam vita occulta, quæ nondum motibus viventis appareat. Nam negare vixiſſe puerperia, quæ propterea membratim execantur & ejiciuntur ex uteris prægnantium, ne matres quoque, ſi mortua ibi relinquantur, occidant, impudentia nimia videtur. Ex quo autem incipit homo vivere, ex illo utique jam mori poteſt. Mortuus verò ubicunq; illi mors potuit evenire, quomodo ad reſurrectionem non pertineat mortuorum, reperire non poſſum.* tom. 5. lib. 22. de civ. Dei cap. 13. *Abortivos fœtus, qui cùm jam vixiſſent in utero, ibi ſunt mortui, reſurrecturos ut affirmare, ita negare non audeo, quamvis non videam, quomodo ad eos non pertineat reſurrectio mortuorum, ſi non eximuntur de numero mortuorum. Aut enim non omnes mortui reſurgent & erunt aliqua humana animæ ſine corporibus in æternum, quæ corpora humana quamvis intra viſcera materna geſtarunt, aut ſi omnes animæ humanæ recipiant reſurgentia ſua corpora, quæ habuerunt ubicunq; viventia & morientia reliquerunt, non invenio quemadmodum dicam ad reſurrectionem non pertinere mortuorum quoſcunque mortuos etiam in uteris matrum.* Hæc Auguſt. Deciſio quæſtionis pendet ex hypotheſi *de animæ propagatione.* Quicquid enim animâ rationali, utpotè formâ humanâ fuit præditum, illud aliquando reſurget. Quod ſi igitur certum tempus ſtatuitur, quo fœtus animatur, conſtare etiam poterit, quinam obortus reſurrecturi ſint, quinam verò minimè. *Reſurrectio præſupponit mortem, mors præſupponit vitam.* Abortus inanimes & informati non vixerunt, ergò nec mori potuerunt & per conſeq. nec reſurgent. Fœtus autem abortivi qui formati fuerunt & vitam habuerunt, etjamſi in utero extincti fuerint, reſurgent ab omni tamen defectu & infirmitate liberati. Sed præſtat hîc ἐπέχειν & cautam profiteri ignorantiam quàm temerariam venditare ſcientiam.

3. An partus monſtroſi ſint reſurrecturi.

105. 3. *An partus monſtroſi ſint reſurrecturi?* Monſtra ſunt duplicia, quædam à ſpecie humana planè abhorrent & brutis animantibus quàm hominibus ſunt ſimiliora, quæ propriè dicuntur *monſtra.* Quædam verò ſpeciem hominis adhuc referunt, interim quantitate vel figurâ membrorum aberrant, & hæc propriè dicuntur *partus monſtroſi.* Priorum reſurrectionem negamus, poſteriorum verò affirmamus. Auguſt. in Enchirid. ad Laurent. cap. 87. *Neq; enim & monſtra quæ naſcuntur & vivunt, quamlibet citò moriantur, aut reſurrectura negabuntur aut ita vitiata reſurrectura credenda ſunt, ac non potiùs correcta emendataq; Natura. Abſit enim ut illum bimembrem, qui nuper natus eſt in Oriente, de quo & fratres fideliſſimi, qui eum viderunt, retulerunt & ſanctæ memoriæ Hieronymus Presbyter ſcriptum reliquit, abſit inquam, ut unum hominem duplicem, ac non potiùs duos, quod futurum fuerat, ſi gemini naſcerentur, reſurrecturos exiſtimemus. Ita cætera quæ ſinguli quiq; partus vel amplius vel minus aliquid habendo vel quadam nimiâ deformitate monſtra dicuntur, ad humanæ Naturæ figuram reſurrectione revocabuntur, ita ut ſingulæ animæ ſingula ſua corpora obtineant, nullis cohærentibus etiam quæcunq; cohærentia nata fuerant, ſed ſeorſim ſibi ſingulis ſua membra geſtantibus, quibus humani corporis completur integritas,* quæ verba Auguſtini adducit Lombardus libr. 4. ſent. diſt. 44. §. ult. Bonavẽt. in comm. illius loci quærit de monſtro, *quod partim eſt homo, partim beſtia,* an illud ſit reſurrecturum? Reſpondet autem, *ſi partes principales ſunt hominis, ſi vixit, habuit animam humanam & ideò ordinatum eſt ad reſurrectionem, & reſurget homo ſecundùm totum,* D. Hūterus in locis artic. 24. p. 882. *Cùm hominem ſubjectum reſurrectionis conſtituimus, meritò hinc excludimus monſtra & partus abortivos inanimes, qui hominis definitionem non ſortiuntur.*

106. 4. *An ſubjectum reſurrectionis rectè dicatur totus homo?* Ratio dubitandi eſt, quia totus homo non moritur ſecundùm omnes partes, cùm anima immortalis perſeveret. Dicendum igitur, quod cùm actiones & paſſiones ſint ſuppoſiti, *totus homo* ὁλικῶς conſideratus rectè ſtatuatur ſubjectum reſurrectionis, ſed non *totum hominis* μερικῶς conſiderati ſive omnes hominis partes. Animæ enim utpote ſpiritui immortali non competit reſurrectio illa, de qua hoc loco agimus, ſed alia, videlic. ſpiritualis, quã Johannes vocat *reſurrectionem primam* Apoc. 20. v. 6. quæ in hac vita duntaxat locum habet. Corpus verò ut in morte propriè cadit, ita etiam propriè reſurgit & corporis τοῦ πεπτωκότος reſpectu homo dicitur reſurgere, unde in Symbolo Apoſtolico notanter dicitur: *Credo reſurrectionem carnis.* Methodius apud Epiphanium hæreſ. 64. pag. 242. εἰ δὲ λέγεις τὴν ἀνάστασιν ἐπὶ τῆς ψυχῆς καὶ μὴ ἐπὶ τῆς σαρκὸς βιάζεται λέγειν ἑκάστῳ, πολλὴ μὲν μωρία αὕτη καὶ ἀλογία. οὐ γὰρ τὸ ἑστῶτα τὶς ἀνίστησιν ἀλλὰ τὸ κείμενον. Chryſoſtom. ſerm. 1. de reſurr. *De anima non propriè dicitur reſurrectio: Reſurrectio enim ejus eſt quod cecidit & quod diſſolutum eſt, anima autem non diſſolvitur, ſed corpus.* Quia verò ſuperiùs diximus, formam reſurrectionis conſiſtere in duobus, *in corporum* ſcil. ex terræ pulvere *reformatione* & in eorundem *animatione,* ſive animarum cum corporibus ſuſcitatis redunitione, ideò reſpectu operis poſterioris etiam animabus reſurrectio tribui poteſt, ſed καθ᾽ ἄλλο qui corpori reſurgenti iteratò uniuntur, ac ad priſtinum officium animationis, quod in morte ac per mortem ſuſpenſum fuerat, iterum redeunt. Ex Scholaſticis monuimus ſuperiùs reſurrectionem accipi, tum *pro ſuſcitatione animæ à peccato mortali* ad ſtatum gratiæ, quæ eſt reſurrectio prima, tum *pro reunitione animarum rationabilium* in ſua corpora, & ſic reſurrectionem definiunt corporis facti incorruptibilis ad animã iteratam unionem. *Reſurgere,* inquit Gabriel ſerm. 2. in feſto Paſch. *nihil aliud eſt quàm animam vivificantem iterum corpori, quod deſeruit, uniri.*

4. An ſubjectum reſurrectionis rectè dicatur totus homo?

107. 5. *An etiam bruta ſint reſurrectura?* 1. Socinus in reſp. ad defenſ. Pucc. p. 144. Puccio tribuit, *quod ſtatuerit beſtias in nova terra futuras.* Et ſanè Puccius in defenſ. adv. Socinum p. 38. ita ſtatuit ac pro reſurrectione brutorum adducit tria Scripturæ dicta Eſa. 65. v. 25. Rom. 8. v. 19.

1.Cor.15.v.17.2.In Legendis Papiſticis de Sylveſtro memoratur, *quod mortuum taurum excitaverit*; de D.Germano, *quòd aſellum, qui obierat, & vitulum, quem ipſius familia comederat, à mortuis revocaverit*; de Bonifacio, *quod vulpem coegerit, ut gallinas devoratas redderet*. Capgravius de S.Aido narrat. *quod octo lupis eſurientibus octo bidentes dederit, miſerebat enim eum luporum famelicorum, ſed poſtmodum eoſdem bidentes jam devoratos à lupis oratione ſuâ integros ex ventribus luporum receperit*. Ex quibus miraculis (niſi falſa & ficta eſſent) quodammodo colligi poſſet, etjam bruta reſuſcitatũ iri. 3.*Mahumetiſta* brutorum reſurrectionem credunt. Sed bruta illa opinio meritò exulare ab hominibus debet. 1. quia Scriptura nuſpiam de brutorum reſurrectione loquitur. Quę Puccius adducit, nihil minus quàm brutorum reſurrectionem docent. 2. bruta non ſunt ad immortalitatem à Deo condita. 3. in bruta propriè non cadit virtus vel peccatum, quicquid Photiniani perquam abſurdè hîc nugentur. Ergò etiam non reportabunt præmia vel ſupplicia eorum, quæ in hac vita egerunt. 4. animæ brutorum non ſunt ſpiritus immortales, ſed unà cum corporibus extinguuntur. Rectè ergò Nyſſenus lib. de opif. hominis cap.3. ſcribit: *Propriũ & præcipuum hominis, ac ſolum à cunctis animantibus eſt, ejus corpus poſt mortem reſurgere & immortalitate donari*. Si dicas, *Apoſtolum* Rom. 8. v.20. *aſſerere, quod creatura ſubjecta ſit ματαιότητι* v.21. *liberanda verò à ſervitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei*, reſp. *creatura* nomine generaliter intelligi totam mundi machinam cœleſti & Elementari regione conſtantem, quæ in hac vita ſubjecta eſt ματαιότητι vanitati ac fruſtrationi, h.e. non tantùm corruptioni & multiplici mutationi, ſed etiã abuſui impiorum, unde per quandam προσωποποιΐαν, ut Chryſoſt. in comm. notat, dicitur ſimul *ingemiſcere & parturientis dolores ſuſtinere, ut à ſervitute corruptionis liberetur*, quod fiet in die noviſſimo, quando filii Dei in libertatem gloriæ ſive glorioſam evehentur, particula enim εἰς phraſi Hebraica pro ἐν poſita videtur. Sed de hoc loco Apoſtolico in tractatu de mundi συντελείᾳ plenius diſſeremus.

CAPUT IX.

De adjunctis reſurrectionis.

Adjuncta reſurrectionis. 1.Tempus. 108. *Adjuncta reſurrectionis* ſunt 1. *Tempus*. 2. *Locus*. Tempus reſurrectionis Univerſalis eſt dies noviſſimus, in quo etiam ſeculi conſummatio & judicii extremi executio ſequetur. Job. 19. v.25. *In noviſſimo die ſuper pulverem me ſtatuet*, Dan.12.verſ.1. *In tempore illo* (noviſſimo) *ſtabit Michael pro populo ſuo*. v.2. *& multi, qui in pulvere dormiunt, evigilabunt*. v.13. *tu Daniel requieſces & ſtabis in forte tua in fine dierum*. Matth.13. v.39. *meſſis eſt conſummatio ſeculi*. v. 41. *mittet Filius hominis Angelos ſuos & colligent de regno ejus omnia ſcandala*. cap.24. v.30. *Videbunt Filiũ hominis venientem in nubibus cœli cum virtute & majeſtate multa*. v.31. *& mittet Angelos ſuos cum tuba & voce magna, & congregabunt electos ejus à quatuor ventis*. cap.25. v.31. *cum venerit Filius hominis in gloria ſua & omnes ſancti Angeli cum eo, tunc ſedebit ſuper thronum gloriæ ſuæ*. verſ.32. *& congregabuntur ante eum omnes gentes* (ex mortuis ſcilicet ſuſcitatæ) Joh. 6. v. 39. *quod dedit mihi Pater, non perdam ex eo, ſed reſuſcitabo illud in die noviſſimo*, quod repetitur v. 40. & 44. Joh.11.v.24. ait Martha de fratre defuncto Lazaro: *Scio, quia reſurget in reſurrectione in die noviſſimo*. 1.Cor.15. v.52. *in noviſſima tuba, tubâ enim canet & mortui reſurgent incorrupti & nos immutabimur*. 1.Theſſal.4.v.16. *ipſe Dominus in juſſu, in voce Archangeli & in tuba Dei deſcendet de cœlo & mortui in Chriſto reſurgent primùm*. Apoc.20.v.11. *Et vidi thronum magnum & candidum & ſedentem ſuper eum, cujus à conſpectu fugit cœlum & terra, & locus non eſt inventus eis*. v. 12. *& vidi mortuos magnos & puſillos ſtantes in conſpectu throni & libri aperti ſunt &c. & judicati ſunt mortui ex his, quæ ſcripta erant in libris, ſecundùm opera ipſorum*. Hilarius in procemio Pſalm. & Auguſtinus ſermon. 251. de temp. ſtatuunt, *die Dominico futuram generalem reſurrectionem*. Hilarius enim Pſalmum 8. propterea hanc inſcriptionem *pro torcularibus* habere dicit, *quod corpora noſtra die octavo ut vaſcula novis fructibus præparata reſurrectionis gloriam ſint receptura*. Scholaſtici dicunt: *Reſurrectio omnium illorum, qui in adventu Chriſti invenientur mortui, erit in ultimo inſtanti temporis propriè dicti, quod ceſſabit ceſſante motu cœli*. Quia verò præcisè & exactè ſciri nequit, quis futurus ſit noviſſimus dies, & quo tempore Chriſtus ad judicium ſit venturus, Matth.24.v.16. Marc.13.v.32. Actor.1.v.7. ideò etiam momentum Univerſalis reſurrectionis ſciri nequit. De Chiliaſtarum opinione, quod ſancti ante Univerſalem reliquorum hominum reſurrectionem ſint à Chriſto ſuſcitandi, ut per annos mille in his terris cum Chriſto delitiis mundi perfruantur, antequam ſcilicet ſeculi conſummatio & impiorum reſurrectio ſequatur, ut & de Piſcatoris ſomnio, qui putat *ſolos Martyres ante Univerſalem hominum reſurrectionem eſſe reſurrecturos, & mille annis cum Chriſto in cœlis regnaturos, deinde verò reliquos homines ex morte in vitam revocandos eſſe*, in tract. de conſumm. ſeculi dicemus.

109. Antitheſis. Circa tempus reſurrectionis à veritatis tramite aberrant. 1. *Omnes*, quotquot extremi judicii & cõſummationis ſeculi diem curioſâ temeritate ac temeraria *curioſitate* definire præſumunt. Cùm n. reſurrect. mortuorũ immediatè ſecuturum ſit judicium extremum, & conſummatio ſeculi, ideò determinando tempus judicii & conſummationis ſeculi etiam reſurrectionis tempus ſoli Deo præcisè notum conſequenter definire convincuntur. Sed de his ἀσφαλῶν, imò ὑπερσφαλῶν inferiùs dicemus, 2. *Philoſophi Platonici ac Mathematici*, qui poſt *annum magnum* ſeu perfectam revolutionem orbium cœleſtium omnia reſtituenda in eum ſtatum, in quo nunc ſunt, tradiderunt, ita ut poſt triginta ſex millium annorum decurſum omnes iidem & numero & eſſentiâ & accidentibus & actionibus ſimus futuri, qui nunc ſumus. Rationem hujus opinionis deſumunt ex Aſtronomicis: Volunt enim orbem illum ſummum cœlorum in ſe complecti, 366. gradus & unum quodque aſtrum centenis quibusque annis unũm ex eis pertranſire, unde contingat, ut exacto triginta ſex millium annorum ſpacio unum quodque ſidus ad idem punctum redeat, à quo moveri cœperat, Antitheſis

Digitized by Google

perat, & cùm ſtatus ac ſitus cœleſtium corporum câdem ratione, quâ fuit ab initio, ſeſe habeat, exiſtimant omnia ad eam formam reditura, quâ tunc fuerit. Sed falſitatem huius opinionis multis oſtendere non eſt operæ precium 1. principium ejuſdem, quod hominum ſtudia, conſilia, actiones, vita & mors dependeant ex poſitu ſiderum, nondum ſatis probatum ac ſtabilitum, imò à Joh. Pico Mirandulano & aliis penitùs deſtructum. 2. conſectarium eiuſdem eſt abſurdum, videlicet reſurrecturos homines ad priſtinum hujus vitæ ſtatum, cùm Scriptura teſtetur *ad vitam æternam* alterius ſeculi homines reſuſcitandos. 3. ipſimet opinionis huius architecti & aſſeclæ ſibi non ſatis conſtant, quidam enim illam ἀποκατάστασιν Univerſalem ad quadraginta millia annorum dilatum iri arbitrantur. 4. eadem includit falſiſſimam hypotheſin *de mundi æternitate*, quia exactis iterum triginta ſex annorum millenariis eadem revolutio ſecutura ſtatuitur & ſic conſequenter. 5. Ariſtoteles hanc opinionem refellit ex principio phyſico, quod ἀδύνατον ſit, ea quæ ſemel interciderunt, eadem numero redire, quantumcunque temporis ſpacium interponatur. 6. reſurrectio mortuorum non eſt opus vel effectum quoddam Naturæ à cauſis naturalibus, à corporibus ſcilicet cœleſtibus ac gradibus firmamenti originem trahens, ſed eſt actio Dei ſupernaturalis & miraculoſa à divina voluntate, potentiâ, juſtitiâ, ſapientiâ, bonitate & veracitate unicè dependens.

110. Quæritur hoc loco: 1. *Cur Deus tamdiu differat piorum reſurrectionem, cùm corpora piorum fuerint Spiritus ſancti templa non minus quam ipſius Chriſti, quem ultra triduum Deus in ſepulchro quieſcere noluit.* Reſpon. 1. cauſam exponit divinum oraculum animabus martyrum vindictæ accelerationem flagitantibus datum Apocal. 6. v. 12. *quibus dictum eſt, ut requieſcerent adhuc tempus modicum, donec compleantur etiam conſervi eorum & fratres eorum qui interficiendi ſunt ſicut & ipſi.* Differt igitur Deus tempus reſurrectionis & judicii, quia nondum cõpletum eſt electorum numerus. 2. animæ piorum cœleſti vitâ, pace & lætitiâ interim perfruuntur, neque quicquam doloris aut moleſtiæ inde percipiunt, quod corpora utpote per ſe inanima ac ſenſus expertia in ſepulchro putreſcant. 3. Chriſtus reſurrexit ut *primitiæ dormientium* 1. Corinth. 15. verſ. 23. ac *primogenitus ex mortuis* Coloſſ. 1. v. 18. æquum igitur eſt, ipſum ut in omnibus ita quoque in reſurrectione πρωτεύειν, ut Apoſtolus ibidem loquitur, ac proinde temporis & ordinis reſpectu non minùs quàm dignitatis ratione *primus* reſurgere debuit. 4. Quamvis corpora noſtra non minùs quàm ipſius Chriſti fuerint Spiritus ſancti templa, tamen inter noſtra & Chriſti corpora eſt maximum diſcrimen. Chriſti corpus eſt ex Spiritu ſancto conceptum, ex virgine ſine peccato natum, prorſus impollutum, ac Λόγῳ perſonaliter unitum, nos contrà in peccatis nati *iniquitatem velut aquam hauſimus*, quæ per corruptionis alembicum iterum eſt extrahenda. Q. 2. *Quo diei tempore homines ſint reſurrecturi?* Thomas in Supplem. quæſt. 77. artic. 3. reſpondet *reſurrecturos in crepuſculo diei ſummo diluculo quo Dominus reſurrexit.* Sed ut articulus temporis, in quo Chriſtus ad judicium rediturus homini non eſt notus, Marc. 13. verſ. 35. *neſcitis quando dominus domus ſit venturus, ſerò, an media nocte, an gallicinio, an manè*: ita quoque momentum illud temporis, in quo futura eſt reſurrectio, in Scripturis non eſt revelatum. Collatio reſurrectionis Chriſti cum reſurrectione noſtra non inſtituitur reſpectu temporis, ſed ratione cauſæ efficientis ac meritoriæ, quia Chriſtus reſurrectione ſua beatam ad vitam reſurrectionem nobis promeruit.

111. De *loco* reſurrectionis Judæi ſic fabulan- *a Locus.*
tur, *quod tempore adventus Meſſiæ reſuſcitandi ſint mortui eâ conditione, ut qui extra terram Canaan mortui fuerint, ingenti dolore per ſubterranea loca volvantur, uſq; ad terram Canaan, ibiq; demùm reſurgant.* Sed de hac ſingulari terræ Canaan prærogativa vel ſanctitate altum in Scripturis eſt ſilentium. Contrà verò abſolutè ſine ullius loci vel regionis reſpectu prænunciat Scriptura omnium hominum reſurrectionem, *quod evigilaturi ſint qui dormiunt in pulvere terræ* Daniel. 12. verſ. 2. *qui ſunt in monumentis* Johan. 5. verſ. 28. *qui in cubilibus ſuis quieſcunt* Eſa. 57. verſ. 2. *qui habitant in pulvere* Eſa. 26. verſ. 19. *quòd terra & mare reddituræ ſint mortuos ſuos.* Apocal. 20. verſ. 13. ergo nulla erit opus ſubterranea circumvolutione ac circumgyratione. Pollicetur Deus Ezech. 37. verſ. 12. *ſe tumulis jam apertis & mortuis vivificatis*, adeoque ex omnibus mundi partibus collectos eos *in terram promiſſionis reducturum*, ergò extra terram Canaan peragetur mortuorum reſuſcitatio. Somnio ſuo probabilitatem quãdam Judæi conciliare nituntur ex eo, *quòd pii Patriarchæ voluerint in terra Canaan ſepeliri, & corpora ſua poſt mortem eò deferri, quia ſcilicet ipſis notum fuerit, Iſraelitas extra terram Canaan ſepultos non reſurrecturos à mortuis, niſi per occultos terræ meatus ingenti cum cruciatu in promiſſam terram fuerint devoluti*, ut nugatur R. Salomon Jarchi in comm. Geneſ. 47. Sed in hoc argumento eſt *fallacia cauſæ*; veras hujus propoſiti Patriarchalis cauſas oſtendimus in tract. de morte, in quæſt. de cultu reliquiarum §. 115. Scholaſtici de reſurrectionis loco variè diſputant: Abulenſis in cap. 22. Matth. q. 233. & cap. 25. q. 302. opinatur, *omnes omnium hominum cineres ab Angelis in vallem Ioſaphat deducendos atq; in eadem valle omnes homines reſurrecturos.* Idem ſtatuit Scotus 4. ſent. diſt. 43. & alii ex Scholaſticis. Sed nititur hæc opinio hypotheſi incertâ, quod ſcilicet omnes gentes *in valle Ioſaphat* ſint judicandæ, adde quod in Prophetico vaticinio Joel 3. cui unicè innituntur, dicatur, *congregandas eſſe gentes in vallem Ioſaphat.* Quòd ſi ergò in vallem illam cõgregandæ, utique in ea non reſurgent. Chryſoſt. 1. Theſſ. 4. *ubiq; reſurgunt, congregantur autem ab Angelis*, quâ de re in ſeq. tract. de extremo judicio in quæſtion. de loco plenius dicetur. Scriptura ſimpliciter aſſerit, *mortuos in terra pulvere dormientes, vocem Chriſti audituros, & ad judicium prodituros*, unde alii ex Scholaſticis ſtatuunt, *quòd reſurrecturi ſint mortui in illis locis, in quibus tempore reſurrectionis erit pars principalior corporis, ſive ibi à principio fuerint ſepulta eorum corpora ſive non; vel reſurgent in illo loco, in quo Deus quemq; reſurgere voluerit & hoc ultimum dicitur propter hoc, ſi æquè plures partes principaliores corporis reperiuntur in uno loco, ſicut in alio.* Richard. 4. ſent. diſt. 43. artic. 5. quæſt. 3.

CAPUT X.

De cognatis reſurrectionis.

Cognata reſurrectionis.

112. *Cognata* reſurrectionis ſunt. 1. *Reſuſcitatio quorundam mortuorum à Chriſto & ſanctis Dei hominibus Prophetis & Apoſtolis tum in Vet. tum in N. T. facta*, quæ fuit præludium ſecuturæ in die noviſſimo reſurrectionis. Exempla & præludia illa enumeravimus ſuperiùs §. 27. Differt autem illa paucorum reſurrectio à futura omnium hominum reſurrectione 1. *ratione cauſæ efficientis inſtrumentalis.* Exceptâ enim filiâ Jairi, filio viduæ in Nain ac Lazaro, itemque iis, qui poſt Chriſti reſurrectionem è monumentis prodierunt, qui à Chriſto immediatè reſuſcitati, reliqui omnes mediante Sanctorum miniſterio ac precibus in hanc vitam revocati ſunt, ſed reſuſcitatio in fine ſeculi immediatè ab ipſo Chriſto peragetur. 2. *ratione finis*, illi reſuſcitati fuêre ad hanc vitam, ideoque ipſis denuò fuit moriendum, ut oſtendimus in tractat. de Morte §. 68. ſed qui in die noviſſimo reſurgent, ad immortalitatem & incorruptibilitatem reſurgent, ideò à morte penitus immunes ac liberi erunt. 3. *ratione ſubjecti.* Illa reſurrectio paucorum eſt, ac proinde duntaxat particularis, hæc verò erit omnium ac proinde Univerſalis. 4. *ratione adjuncti temporis.* Illa facta eſt durante adhuc tempore gratiæ & præſentis vitæ ſtatu, hæc verò fiet in fine ſeculi, quam immediatè ſequetur judicium extremum & mundi totius conſummatio.

113. 2. *Tranſlatio Enochi* Geneſ. 5. verſ. 24. Sirac. 44. verſ. 16. cap. 49. verſ. 16. Hebr. 11. verſ. 5. *& Eliæ* 2. Regum. 2. verſ. 11. Sirac. 48. verſ. 9. 1. Maccab. 5. verſ. 58. quibus conjungi poſſunt *Sancti, qui cum Chriſto ex mortuis reſurrexerunt*, & cum ipſo in aſcenſione cœleſtem gloriam ingreſſi ſunt Matth. 27. verſ. 52. & 53. in quibus & *ἀναστάσεως* & *μεταθέσεως* exemplum nobis proponitur. Nec abſurdè quis huc retulerit exemplum *Moſis*, quem ab ipſo Domino ſepultum ac proinde etiam mortuum eſſe Spiritus ſanctus commemorat Deuter. 34 verſ. 6. Sed quia unà cum Elia in transfiguratione Chriſti conſpicitur *ἐν δόξῃ* & ſermones cum ipſo confert Matth. 17. verſ. 3. Marc. 9. verſ. 4. Luc. 9. verſ. 31. veriſimile eſt, ipſum fuiſſe à morte divinitùs reſuſcitatum ac in cœleſtem Paradiſum ad Enochi & Eliæ conſortium tranſlatum. Differt autem hæc tranſlatio Enochi & Eliæ à reſurrectione mortuorum in die noviſſimo ſecutura. 1. *ratione generis.* Aliud eſt *μετάθεσις* vivorum, aliud *ἀνάστασις*, mortuorum. 2. *ratione ſubjecti.* Illa fuit privilegium paucorum, hæc verò erit omnium omninò hominum. 3. *ratione adjuncti temporis.* Illa facta eſt durante adhuc Vet. Teſtament. tempore, hæc verò in fine ſeculi fiet. 4. *ratione modi.* Illa eſt actio Dei extraordinaria, hæc verò erit opus Chriſti Mediatoris Regis ac judicis ordinarium. 5. *ratione finis.* Enoch tranſlatus eſt, *ut exemplum pœnitentiæ eſſet generationibus* Sirac. 44. verſ. 16. h. e. ut realem pœnitentiæ concionem hominibus proponeret, quia Deus hac tranſlatione manifeſtum fecit, reſtare adhuc vitam aliam. Mortui verò in noviſſimo die reſurgent, *ut unusquisq; reportet corum vel præmia vel ſupplicia, quæ in corpore geſſit* 2. Corinth. 5. v. 10.

114. 3. *Liberatio ex morbis lethalibus.* Cùm enim morbi ſint mortis caduceatores atque apparitores; cùm in morbis lethalibus portæ mortis nobis aperiantur, ideo liberatio ex morbis lethalibus haud immeritò cognatum quoddam reſurrectionis præludium cenſetur. 1. Samuel. 2. verſ. 6. *Dominus mortificat & vivificat*, per liberationem ex terroribus & periculis mortis. Pſalm. 9. verſ. 14. *exaltas me de portis mortis, ut enarrem laudes tuas in portis filiæ Sion*, h. e. vitæ ac ſanitati me reſtituis atque ex tentationibus liberas, ut laudem canam nomini tuo. Pſalm. 30. verſ. 4. *eduxiſti ab inferno animam meam, vivificaſti me a deſcendentibus in ſepulchrum.* Pſalm. 68. verſ. 21. *Deus eſt nobis Deus ad ſalutes, & Domino DEO ſunt ad mortem exitus.* Sicut ſoli Deo *detectæ ſunt portæ mortis.* Job. 38. verſ. 17. hoc eſt, aditus ad mortem perſpectos & in promptu habet ad perveniendum, quocunque tandem mortis genere aliquem hinc evocare voluerit; ita quoque ipſi ſunt *exitus ad mortem*, hoc eſt, novit varias vias & modos, quibus ex morte aliquem liberare poſſit, tum per liberationem ex morbis lethalibus, tum per reſuſcitationem corporis ex ſepulchro, tum per donationem vitæ ſpiritualis, cœleſtis ac æternæ. Pſalm. 107. verſ. 17. *Stulti ſive peccatores propter viam prævaricationis eorum & propter iniquitates eorum afflicti fuerunt &c. pervenerunt uſque ad portas mortis.* verſ. 19. *& clamaverunt ad Dominum & ab anguſtiis ſuis ſervavit eos.* verſ. 20. *miſit verbum ſuum & ſanavit eos & eruit de perditionibus eorum.* Atqui ſi morborum lethalium immiſſio eſt ad portas mortis deductio, utique liberatio ex morbis lethalibus eſt ex portis mortis quædam reductio. Eſa. 38. verſ. 10. inquit Ezechias: *In exciſione dierum meorum vadam ad portas ſepulchri.* verſ. 16. *Sanabis me & vivificabis me* verſ. 17. *placuit tibi eruere animam meam a fovea putredinis.* 2. Corinth. 1. verſ. 8. *Summè gravati fuimus ſupra vires, adeò ut prorſus animi penderemus etiam quoad vitam.* verſ. 9. *ſed ipſi apud nos ἀπόκριμα τοῦ θανάτου reſponſum ſive decretum mortis habuimus, ne confideremus in nobis ipſis, ſed in Deo qui mortuos excitat.* verſ. 10. *quiq; ex tanta morte nos eripuit & eripit, in quo ſperamus, eum nos adhuc etiam erepturum.* Hæc omnia liquidò teſtantur liberationem ex morbis lethalibus eſſe præludium quoddam reſuſcitationis, à qua tamen adhuc differt, tum ratione *termini a quo*, tum *ratione termini ad quem*, ut cuivis primo intuitu manifeſtum.

115. 4. Cumprimis verò proximam cum reſurrectione cognationem habet *ἀλλαγὴ* ſive *immutatio eorum, quos dies noviſſimus deprehendet vivos ἐν τῷ ἀτόμῳ καὶ ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ* peragenda, de qua 1. Corinth. 15. verſ. 51. *Ecce myſterium vobis dico, non omnes quidem obdormiemus, ſed omnes immutabimur.* verſ. 52. *in momento, in ictu oculi, in tuba noviſſima [canet enim tuba] & mortui reſurgent incorrupti & nos immutabimur.* verſ. 53. *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptibilitatem & mortale hoc induere immortalitatem.* & 1. Theſſal. 4. verſ. 15. *Hoc vobis dicimus in verbo Domini, quia nos vivimus, qui reliqui erimus in adventu Domini, non præveniemus eos qui obdormierunt.* verſ. 16. *ipſe enim Dominus cum hortationis clamore, cum voce ArchAngeli & cum tuba Dei de cœlo deſcendet, & qui mortui fuerint in Chriſto reſurgent primùm* verſ. 17. *deinde nos*

De immutatione eorum, quos dies noviſſimus deprehendet vivos.

de nos vivi, qui reliqui erimus, rapiemur ſimul cum eis in nubibus in occurſum Domini in aera & ita ſemper cum Domino erimus. Iſthæc vivorum immutatio, per quam exutâ corruptibilitate & mortalitate incorruptibilitatem & immortalitatem induent, mortis & reſurrectionis inſtar ipſis erit. Antequam verò de iſthac vivorum ἀλλαγῆ uberius agamus, notandum eſt in loco Apoſtolico 1. Corinth. 15. verſ. 52. lectionum diverſitatem occurrere, de qua Hieronymus in Epiſtol. ad Minerium & Alexandrum, quæ eſt numer. 152. tom. 3. pag. 37. ex veteribus interpretibus latiſſimè differit. *Quæritis*, inquit, *quo ſenſu dictum ſit & quo modo in prima ad Corinthios Epiſtola Pauli ſit legendum. Omnes quidem dormiemus, non autem omnes immutabimur. An juxta quædam exemplaria non omnes obdormiemus, omnes autem immutabimur, utrumque enim in Græcis Codicibus invenitur. Super quo Theodorus Heracleotes, quæ urbs olim Perinthus vocabatur, in commentariolis Apoſtoli ſic locutus eſt. Omnes quidem non dormiemus, omnes autem immutabimur. Enoch enim & Elias mortis neceſſitate ſuperatâ, ut erant in corporibus, de terrena converſatione ad cæleſtia regna translati ſunt, unde & Sancti, qui die conſummationis atque judicii in corporibus reperiendi ſunt cum aliis Sanctis, qui ex mortuis reſurrecturi ſunt, rapientur in nubibus obviam Chriſto in aera & non guſtabunt mortem, eruntque ſemper cum Domino graviſſimâ mortis neceſſitate calcatâ, unde ait Apoſtolus. Omnes quidem non dormiemus, omnes autem immutabimur. Qui enim ex mortuis reſurrexerint, & in nubibus viventes rapti fuerint, tranſibunt ad incorruptionem & à mortalitate in immortalitatem mutabuntur, non in tempore, non ſaltem in brevi ſpatio, ſed in atomo & in puncto temporis atque momento, quo palpebra oculi moveri poteſt, in noviſſima tuba, tantâ enim fiet celeritate reſurrectio mortuorum, ut vivi, quos in corporibus ſuis conſummationis tempus invenerit, mortuos de inferis reſurgentes prævenire non valeant. Diodorus Tarſenſis Epiſcopus præterito hoc capitulo in conſequentibus breviter annotavit, in eo quod ſcriptum eſt. Et mortui reſurgent incorrupti & nos immutabimur. Si, inquit, incorrupti reſurgent mortui, haud dubiè quin & ipſi ad meliora mutati. Quid neceſſe fuit dicere, & nos immutabimur? An hoc voluit intelligi, quod incorruptio communis ſit omnium, immutatio autem propriè juſtorum? dum non ſolùm incorruptionē & immortalitatem, ſed & gloriam conſequuntur. Apollinarius licet aliis verbis, eadem quæ Theodorus aſſerit, quoſdā non eſſe morituros, ſed de præſenti vita rapiendos in futuram, ut mutatis glorificatisque corporibus ſint cum Chriſto, quod nunc de Enoch & Elia credimus. Didymus non pedibus, ſed verbis in Origenis tranſiens ſententiam, contrariâ via graditur. Ecce myſterium vobis loquor, omnes quidem dormiemus, non omnes autem immutabimur, quod ita diſſerit. Si non indigeret reſurrectio interprete, nec obſcuritatē haberet in ſenſibus, nunquam Paulus poſt multa, quæ de reſurrectione locutus eſt, intuliſſet. Ecce myſterium vobis dico. Omnes quidem dormiemus, id eſt, moriemur, non omnes autem ſed ſoli ſancti immutabimur. Scio, quod in nonnullis Codicibus ſcriptum ſit, non quidem omnes dormiemus, omnes autem immutabimur. Sed conſiderandum, an ei quod præmiſſum eſt, omnes immutabimur, poſſit convenire quod ſequitur. Mortui reſurgent incorrupti & nos immutabimur. Si enim omnes immutabimur & hoc commune cum cæteris eſt, ſuperfluum fuit dicere. Et nos immutabimur. Quamobrem ita legendum eſt: Omnes quidem dormiemus, non omnes autem immutabimur. Si n. in Adam omnes moriuntur, & in morte dormitio eſt, omnes ergo dormiemus ſive moriemur. Dormit autem juxta idioma Scripturarum, qui mortuus eſt ſpe reſurrectionis futuræ, omniſque qui dormit, utique expergiſcitur, ſi tamen nō ſubita vis mortis eum oppreſſerit & mors ſomno fuerit copulata, cumque omnes ita dormierint lege Naturæ, ſoli Sancti & corpore & animâ in melius mutabuntur, ita ut incorruptio omnium reſurgentium ſit, gloria autem atque mutatio propriè Sanctorū &c. Acacius Cæſareæ, quæ priùs Turris Stratonis vocabatur, poſt Euſebium Pamphili Epiſcopus in quarto συλλεκτῶν ζητημάτων libro proponens ſibi hanc eandem quæſtionem latiùs diſputavit & utrumque ſuſcipiens, quod inter ſe videtur eſſe contrarium, ſic locutus eſt. Dicamus primùm de eo, quod magis in plurimis Codicibus invenitur. Ecce myſterium vobis dico, omnes quidem dormiemus, non autem omnes immutabimur. Myſterium dixit, ut attentiores faceret auditores de reſurrectione pleniùs diſſerturus. Dormitio autem mortem iſtam, quæ communis eſt omnium, ſignificat, unde rectiſſimè poſuit, quod omnes dormiamus, id eſt, moriamur, ſicut ſupra dixit, in Adamo omnes mori. Cùm ergo omnes morituri ſint, audite Sacramenta, quæ dico. Omnes quidem moriemur, ſed non omnes immutabimur. Canit enim tubâ, haud dubiè quin Angelus ſeptimus & mortui reſurgent incorrupti. Si autem incorrupti erunt mortui, quomodo nō immutabuntur, cùm incorruptio ipſa mutatio ſit? Sed hic commutatio, quâ Paulus mutandus & Sancti ſunt, glorificatio intelligitur. Incorruptio autem idcircò communis eſt omnium, quia in eo miſerabiliores erunt peccatores, ut ad tormenta perpetua ſint & non mortali & corruptibili corpore diſſolvantur &c. cui ſententiæ magis acquieſcit Eccleſia, ut omnes communi morte moriamur, & non omnes mutemur in gloriam &c. Quæ cùm ita ſe habeant & ſic intellecta ſint a nobis, eorum tantùm commutationem ſuſcipere, qui reſurgent in gloriam; peccatorum autem & infidelium, qui mortui appellantur & reſurgent incorrupti, nequaquam commutationem, ſed pœnas perpetuas eſſe dicendas. Tranſeamus ad ſecundam lectionem, quæ ita fertur in pleriſque Codicibus. Non quidem omnes dormiemus, omnes autem immutabimur. Ex qua nonnulli aſſerunt, multos vivos in corporibus reperiendos, & ſi non dormiant omnes, non omnes eſſe morituros; ſi autem non moriantur omnes, non omnes reſurrecturos, reſurgere enim propriè dicitur, qui priùs moriendo ceciderit, unde & Paulum volunt ſcripſiſſe 1. Theſſal. 4. nos qui vivimus, qui reſidui ſumus in adventu Domini, non præveniemus eos, qui dormierunt &c. Et ex his dictis probare conantur, Apoſtolum Paulum, & qui cum eo ſcribebant, putaſſe, ſe non eſſe morituros, ſed reperiendos die conſummationis in corpore. Quod ſi verum eſt, erravit Paulus & humanâ æſtimatione deceptus eſt, ut arbitraretur ſe inveniendum in corpore, quod falſum eſſe, rerum exitus approbavit &c. Melius eſt igitur ſpiritualiter ſentire quod ſcriptum eſt & dormitionem in præſenti loco non mortem accipere, per quam anima à corpore ſeparatur, ſed peccatum poſt fidem & offenſam Dei, dormitionemque poſt Baptiſmum &c. eſt*

De Loco Apoſtolico 1. Cor. 15. v. 52.

enim ſomnus peccati, qui ducit ad mortem, & eſt alia delicti dormitio, quæ morte non ſtringitur &c. Cùm igitur quidam non dormiant, qui ſemper in Chriſto vivunt & vigilant, ſequitur, ut nequaquam omnes dormiant & è contrario omnes immutentur, non immutatione gloriæ, quæ propriè debetur Sanctis, ſed ea immutatione, quâ corruptivum in incorruptivum efficitur, ut vel pœnas vel præmia recipiat ſempiterna &c. Hoc autem ſciendum, quod magis conveniat veritati ita legere. Omnes quidem dormiemus, non omnes autem immutabimur, maximè quia ſequitur, mortui reſurgent incorrupti & nos immutabimur. Si enim omnes ſunt immutandi juxta alteram lectionem, quomodo poſtea dicitur quaſi præcipuum atque privatum & propriè Apoſtolorum, & nos immutabimur? Quæritis quo modo intelligendum ſit illud, quod in prima ad Theſſalonicenſes Epiſtola ſcribitur. Nos qui vivimus, qui reſidui ſumus in adventu Domini, non præveniemus eos qui dormierunt &c. Super quo quamvis ſuperior Acacii diſputatio plenius ventilârit, tamen dicendum eſt, quid videatur aliis, Theodoro videlicet, Apolinario & Diodoro, qui unam ſequuntur ſententiam, quorum Diodorus hæc ſcripſit. Reſiduos atq; viventes Paulus Apoſtolus vocat, non quo velit intelligi & ſe & alios reſurrectionis tempore in corpore reperiendos, ſed non dixit, pro eo quod eſt, juſtos, de quorum & ego ſum numero, ipſi enim rapientur obviam Chriſto & non peccatores. Viventes autem non juxta tropologiam, Sanctos accipimus, qui peccato mortui non ſunt, ſed omnes quos in corpore adveniens Chriſtus invenerit. Quodq; ſequitur, non præveniemus eos, qui dormierunt, nequaquam ad peccatores referre debemus, neq; enim peccatores cum juſtis rapientur obviam Chriſto, ſed ii quos mors diſſolverit &c. Subjungit poſtea Origenis expoſitionem allegoricam & concludit. *Hæc celeri ſermone dictavi, quid eruditi viri de utroq; loco ſenſerint, & quibus argumentis ſuas vellent probare ſententias, veſtræ prudentiæ exponens, neq; enim tanta eſt mea puſillitatis autoritas, quanta eorum qui nos in Domino præceſſerunt &c.* Et poſtea: *Illud breviter in fine commoneo, hoc quod in Latinis Codicibus legitur. Omnes quidem reſurgemus, non omnes autem immutabimur, in Græcis voluminibus non haberi, ſed vel, Omnes dormiemus non autem omnes immutabimur, vel non omnes dormiemus, omnes autem immutabimur.* Is qui commentariolos collegit in omnes Paulinas Epiſtolas, quos quidam Hieronymi putant, ſed falsò indicat triplicem hujus loci lectionem. Prima eſt, *omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur,* ut immutari ſit proprium tranſeuntis ad vitam beatam. cujus lectionis & hunc ſenſum facit, *omnes reſurgemus, qui mortui reperiemur, non omnes immutabimur, qui in corpore vivi reperiemur,* quòd ſoli pii ſint immutandi, multi autem impii deprehendendi vivi. Alteram, *omnes quidem dormiemus, ſed non omnes immutabimur,* ut accipiamus neminem non moriturum, non omnes item immutandos in gloriam. Tertiam, *omnes quidem non dormiemus, ſed omnes immutabimur,* ut intelligas non omnes morituros, omnes tamen transformandos ad eandem gloriam, ſiquidem totus hic ſermo non ad omnes homines communiter, ſed ad juſtos propriè pertinet, atq; hanc poſtremam lectionem maximè probat, ut Apoſtolico ſenſui maximè congruentem. Chryſoſtomus homil. 42. in 1. Corinth. circa med. locum hunc ſic enarrat. *Venerandum quiddam & arcanum & quod non omnes norunt, eſt dicturus. Quid hoc autem eſt? Omnes quidem non obdormiemus, omnes autem immutabimur. Hoc eſt autem quod dicit, non omnes quidem moriemur, omnes autem immutabimur, etiam qui non moriuntur, nam illi quoque ſunt mortales. Ne ergò quoniam morieris, propterea, inquit, timeas tanquam non reſurrecturus. Sunt enim, ſunt etiam aliqui qui hoc effugient, & tamen hoc eis non ſufficit ad illam reſurrectionem, ſed oportet illa quoque corpora, quæ non moriuntur, immutari & tranſire ad incorruptionem.* Et poſtea. *Mortui reſurgent incorrupti & nos immutabimur. Illud nos non dicit de ſeipſo, ſed de iis, qui tunc invenientur viventes.* Ambroſius vel quicunque eſt alius autor in comm. 1. Cor. 15. *Omnes quidem reſurgemus, non omnes immutabimur. Omnes enim homines reſurgent, ſed ſoli, qui regnaturi ſunt, in gloriam mutabuntur.* Sive ita: *Omnes reſurgemus, qui in adventu Chriſti mortui inveniemur, non omnes immutabuntur, qui in corpore ſint reperti, quia ſoli Sancti beatitudinis gloriam conſequentur. Mortui reſurgent incorrupti & nos immutabimur. Mortui vel peccatores intelligendi ſunt, qui etiam viventes mortui eſſe dicuntur, ut ad pœnam: aut immortales, ut abſq; aliqua membrorum diminutione reſurgant. Vel certè ſimpliciter omnes mortuos reſurgere dicit & ſolos Sanctos cum iis, qui vivi juſti inventi fuerint, in gloriam immutari,* in comm. 1. Theſſ. 4. *Ipſo raptu mors proveniet & quaſi per ſoporem, ut egreſſa anima in momento reddatur. Cùm enim tollentur, morientur, ut pervenientes ad Dominum recipiant animas, quia cum Domino mortui eſſe non poſſunt.* Auguſtinus lib. 20. de civit. Dei cap. 20. *Quæri ſolet, utrum illi, quos hîc viventes Chriſtus inventurus eſt, quorum perſonam in ſe atq; illos, qui tunc ſecum vivebant, transfigurabat Apoſtolus, nunquam omninò morituri ſint, an ipſo temporis puncto, quo cum reſurgentibus rapientur in nubibus obviam Chriſto in aera, ad immortalitatem per mortem mirâ celeritate tranſibunt. Neq; enim dicendum eſt, fieri non poſſe, ut dum per aera in ſublime portantur in illo ſpacio & moriantur & reviviſcant &c. Ad hunc autem ſenſum, quo exiſtimemus etiam illos, quos hîc vivos inventurus eſt Dominus, in ipſo parvo ſpacio & paſſuros mortem & accepturos immortalitatem, ipſe Apoſtolus nos videtur urgere, ubi dicit: In Chriſto omnes vivificabuntur, cùm alio loco de ipſa loquens reſurrectione corporum dicat. Tu quod ſeminas, non vivificatur, niſi moriatur. Quomodo igitur, quos viventes hîc Chriſtus inveniet, per immortalitatem in illo vivificabuntur, etſi non moriantur, cùm videamus propter hoc eſſe dictũ. Tu quod ſeminas, non vivificatur, niſi prius moriatur? aut ſi rectè nõ dicimus ſeminari, niſi ea corpora hominum, quæ moriendo quoquo modo revertuntur in terrã, ſicut ſeſe habet etiam illa in transgreſſorem patrem generis humani divinitùs prolata ſententia; Terra es & in terram ibis, fatendum eſt, iſtos, quos nondum de corporibus egreſſos, cùm veniet Chriſtus, inveniet, & in iſtis verbis Apoſtoli & illis de Geneſi non teneri, quoniam ſurſum in nubibus rapti non utique ſeminantur, quia nec eunt in terram nec redeunt, ſive nullam prorſus experiantur mortem, ſive paululum in aere moriantur. Sed aliud rurſus occurrit, quod idem dicit Apoſtolus, cùm de reſurrectione corporum ad Corinthios*

thios loqueretur. Omnes reſurgemus, vel ſicut alii Codices habent, omnes dormiemus. Cùm ergò nec reſurrectio fieri poſſit, niſi mors præceſſerit, nec dormitionem poſſumus illo loco intelligere, niſi mortem, quomodo omnes dormient vel reſurgent, ſi tàm multi, quos in corpore inventurus eſt Chriſtus, nec dormient, nec reſurgent? Si ergo Sanctos, qui reperientur Chriſto veniente viventes, iiq́; obviam rapientur, crediderimus in eodem raptu de mortalibus corporibus exituros & ad eadem mox immortalia redituros, nullas in verbis Apoſtoli patiemur anguſtias, ſive ubi dicit, tu quod ſeminas, non vivificatur, niſi moriatur, ſive ubi dicit, omnes reſurgemus, aut omnes dormiemus, quia nec illi per immortalitatē vivificabuntur, niſi quamlibet paulùm tamē antè moriātur, ac per hoc & a reſurrectione non erunt alieni, quàm dormitio præcedit. [al. dormitione præcedunt] *quamvis breviſſima, non tamen nulla.* In quem Auguſtini locum ſic commentatur Ludovic. Vives. *Græci Codices non omnes hîc conſentiunt teſte Hieronymo. Nam alii habent, omnes quidem non dormiemus, omnes autem immutabimur, ut Eraſmus copioſius oſtendit & in annotationibus & in Apologia, quâ ſuper hac re calumniatori reſpondit. Ex hac librorum diſſonantia credo natam controverſiam illam, ſintnè omnes morituri an aliqui, quos dies ille ultimus deprehenderit viventes ſine morte tranſituri ad immortalitatem. Lombardus cùm pugnare inter ſe Hieronymum & Ambroſium dociſſet, inter tantos viros pronunciare non ſuſtinuit. Quid quod Auguſtinus Ambroſio accedit, ſed Hieronymus frequenti Græcorum manu ſtipatur, Origene, Chryſoſtomo, Theophylacto, qui legerunt apud Paulum, Non omnes dormiemus. Et Ambroſium oſtendit Eraſmus nutare.*

116. Hiſce veterum veſtigiis inſiſtentes notamus circa locum Apoſtolicum 1. Corinth. 15. verſ. 52. 1. *In Græco textu ſive in ipſo fonte nullam hic eſſe corruptionem.* Oppoſitum eſt hoc theorema Melchiori Cano & Thomæ Stapletono, quorum ille libr. 2. Locor. Theol. cap. 13. hic verò in relect. princip. fid. contr. quæſt. 3. artic. 2. & in antidot. 1. Corinth. 15. Græcum Nov. Teſtament. textum corruptionis propter hunc ipſum locum accuſat. Atqui 1. aliud eſt diverſitas lectionis, aliud verò corruptio textus. Quòd ſi namque ob lectionis diverſitatem corruptio ſtatim inferenda, nec Hebræus textus in Veter. nec Græcus in Nov. Teſtam. nec verſio Latina incorrupta erit, & conſequenter nullam babebimus Scripturam integram & incorruptam. 2. Vulgata verſio non tantùm magnam varietatem & lectionum diverſitatem admiſit, ut multis probant Benedictus Arias Montanus, Franc. Lucas Burgenſis & alii, ſed etiam vitioſitatem, quæ tamen in Concil. Trident. ſub pœna anathematis pro authentica Scriptura declarata eſt. 3. In hoc ipſo loco variant Latini Codices, quidam enim legunt. *Omnes dormiemus*, quidam verò *omnes reſurgemus*, ut notat Auguſtinus loco proximè citato. Quod ſi ergò diverſitas lectionis parit corruptionem, etiam Latini Codices corrupti erunt. 4. Neutra lectio Græci textus talem introducit diſcrepantiam, quæ fidei analogiæ repugnet vel errori alicui patrocinetur, ut poſtea demonſtrabimus. 5. Hieronymus lectionis diverſitatem in Græco textu notat, corruptionis verò nec verbulo meminit. 6. Bellarminus libr. 2. de Verbo Dei cap. 7. & Huntlæus Gordonus in epitom. controverſ. 1. de Verbo Dei capit. 12. recenſet loca, in quibus corruptelam aliquam textui Græco Nov. Teſtament. ſubeſſe arbitrantur, ſed hunc ipſum locum Apoſtolicum prætermittunt, non prætermiſſuri utique, ſi quid mendæ in eo agnoviſſent.

117. 2. *Lectio, quæ ſic habet,* πάντες μὲν οὐ κοιμηθησόμεθα, πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα *præferenda eſt alteri, quæ per trajectionem particulæ negativæ ſic habet,* πάντες μὲν κοιμηθησόμεθα, ἀλλ᾽ οὐ πάντες ἀλλαγησόμεθα. Hoc theorema probamus ſequentibus fundamentis: 1. quia antiquiſſimi ac probatiſſimi Codices ſic legunt, ut conſtat ex opere Regio & Roberti Stephani Codicibus. Eodem modo legitur in editione Aldina, Hervagiana & Wecheliana. 2. Syrus & Arabs interpret. eodem modo vertunt. Acacius apud Hieronymum *pleresq; Codd. ſic legere* aſſerit. 3. Eodem tenore hunc locum citant Theodorus Heracleæ, Diodorus Tarſenſ. & Apollioarius Laodiceæ Epiſcopi referente Hieronymo d. l. Origenes libr. 2. contra Celſum, Chryſoſtomus, Baſilius, Theodoretus, Oecumenius & Theophylactus. In commentariolis Hieronymo adſcriptis eadem lectio ut Apoſtolico ſenſui maximè congrua reliquis præfertur. Ambroſius, quamvis in expoſitione textus alteram lectionem, *omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur*, ſequatur, tamen etiam alteram ſubdit interpretationem, in qua ſignificat, *fore qui non moriantur, atq; ob id non reſurgant.* Idem facit lib. de fid. reſurrect. cap. 9. Auguſtinus, quamvis alteram lectionem ſequatur, tamen in qq. ad Dulcit. quæſt. 3. ſtatuit, *non omnes homines morituros* videlicet non eos, qui in fine mundi obviam Chriſto rapientur. At hæc ſententia oon ſatis congruit cum altera lectione, *omnes dormiemus.* 4. Eraſmus in annot. h. l. pag. 356. ponit hanc regulam: *Quoties veteres fatentur, lectionem eſſe diverſam, ſemper mihi ſuſpectior eſſe ſolet, eâ, quæ primâ ſpecie videtur abſurdior, ac conſentaneum ſit lectorem vel parùm eruditum vel parùm attentum offenſum abſurditatis imagine, mutaſſe Scripturam.* Idem etiam circa hunc locum uſuveniſſe videtur. 5. Lectio illa magis congruit εὐταξίᾳ textus. *Ecce*, inquit Apoſtolus, *myſterium vobis dico.* Atqui omnes dormituros ſive morituros, non autem omnes immutandos, non erat tantùm myſterium, quia jam antè conſtabat Corinthiis, omnes eſſe morti obnoxios, omnes eſſe reſuſcitandos, ſed ex omnibus reſuſcitatis ſolos pios ad gloriam per immutatinnem transferendos, quid quod in boc ipſo capite Apoſtolus illud jam antè tradiderat. v. 22. *In Adam omnes moriuntur.* v. 43. *Seminatur in corruptione, ſurgit in incorruptione &c.* Præterea v. 52. immediatè ſubjunctus optimè reſpondet huic lectioni, *in momento, in ictu oculi, in noviſſima tuba & mortui reſurgent incorrupti & nos immutabimur.* Diſtinguit inter mortuos reſurrecturos incorruptos & inter vivos ad incorruptionem immutandos, quia ſcilicet non omnes ſint dormituri ſive morituri ac proinde nec reſurrecturi, omnes tamen immutandi ſive in ipſa reſurrectione ſive in reſurrectionis analogo. Prius ad mortuos, poſterius ad eos, quos noviſſimus dies deprehendet vivos, ſpectat. 6. Eadem lectio magis congruit cum loco 1. Theſſalon. 4. ut oſtendit collatio. verſic. 15. *Hoc dicimus vobis in verbo Domini* [id reſpondet illi 1. Co-

rinth.15.verſ.51. *Myſterium vobis dico*] *nos qui vivimus, qui reſidui ſumus in adventu Domini, non præveniemus eos, qui dormierunt* [id reſpondet illis verbis, *non omnes dormiemus.* Si enim quidam vivent ac reſidui erunt in adventu Domini, qui non prævenient eos, qui dormierunt, utique non omnes dormiemus] v.16. *Ipſe Dominus in juſſu, in voce Archangeli & in tuba Dei deſcendet de cœlo & mortui reſurgent primi* [id reſpondet illis verbis 1. Corinth.15. verſ.52. *in momento, in ictu oculi, in noviſſima tuba mortui reſurgent incorrupti*] verſ.17. *deinde nos qui vivimus, qui relinquimus, ſimul rapiemur cum illis in nubibus obviā Domino in aera* [id reſpondet illis verbis, *& immutabimur*, quia abſq; intercedente immutatione corpora animalia nō poſſent in nubibus obviam Domino rapi in aëra] 7. Hæc lectio congruit cum aliis Scripturæ dictis, in quibus Chriſtus dicitur *judex ac Dominus vivorum & mortuorum.* Actor.10.v.42. Rom.14.v.9. 1. Pet. 4. v.5. Quòd ſi namque omnes morituri eſſent, utiq; Chriſtus non vivorum ſed mortuorum duntaxat eſſet judex.

118. Opponitur huic lectioni à Salmerone, Stapletono, Suarezio, Cornelio à Lapide, Sacrobosco & aliis Pontificiis. 1. quòd *in aliis Scripturæ locis & in hoc ipſo capite* 1. Cor.15. v.22. *omnes dicuntur in Adamo morituri. E. concinnius eſt ſic legere, Omnes quidem dormiemus, i. e. moriemur.* Cornel. à Lapid. in comm. Reſpon. 1. Locus Apoſtolicus 1. Theſſal.4. v.15. & 16. clariſſimè oſtendit quoſdam non dormituros, eos ſcilicet quos adventus Domini reſiduos ac vivos deprehendet. 2. Paucorum prærogativa nihil derogat legi communi. *Omnes in Adam peccaverunt*, inquit Apoſtolus Roman.5.v.12. & tamen Pontificii exceptam putant ab hac Univerſalitate B. Virginem. 3. Enochus & Elias ſalvâ regulâ Apoſtolicâ Heb. 9.v.27. *ſtatutum eſt hominibus ſemel mori*, à mortis neceſſitate fuêre excepti. Idē de illis, quos dies noviſſimus vivos deprehendet, cogitari poteſt. 2. *quòd non omnes in die noviſſimo ſint immutandi, quia impii nō transformabuntur in gloriā. Unde Apoſtolus, nō dicit v.52. Omnes immutabūtur, ſed nos immutabimur.* Staplet. in antid. h.l. ubi eò impudentiæ procedit, *ut Græcum textum falſum & impium aſſerat.* Reſpon. Eraſmus reſpondet, malos etiam immutandos non quidem ad gloriam, tamē ad immortalitatem, ſed oſtendimus ſuperiùs, Apoſtolum hîc de piis duntaxat loqui, ſimpliciſſimè igitur reſpondetur, omnes pios eſſe ad gloriam immutandos, mortuos quidem per *reſurrectionem*, vivos per *analogum reſurrectionis.* 3. *quòd hæc lectio falſam inducat hypotheſin. Nam illud, omnes quidem nō dormiemus juxta verborum proprietatem perinde eſt ac dicere, nullos dormituros. Non enim Græcè dicitur ſic: Non omnes dormiemus, quò declararet aliquos non morituros, ſed omnes non dormiemus, quod ſignificat nullos dormient.* Salmeron. diſput.28. in 1. Corinth.15. pagin.249. Reſpon. Mirum verò Chryſoſtomum, Theodoretum, Theophylactum & alios Græcos Patres hoc non animadvertiſſe, qui tamen Græci ſermonis peritiores erant, quàm Salmeron. Mirum eſt Hieronymum, Ambroſium & alios, qui alteram lectionem præferunt, propterea hanc noſtram non penitùs repudiare, quia falſam pariat ſententiam. Sed breviter reſpondemus, diſtinguendum eſſe idiotiſmum Hebræum à Græco. Apud Hebræos quidem hic ſenſus ex tali propoſitione reſultat, ut apparet ex ſimilibus exemplis. *Non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis caro*, i.e. nulla. *Non erit impoſſibile apud Deum omne verbum*, id eſt, nullum. Sed Græci idiomatis eſt diſpar ratio. 4. *Quomodo Paulus diceret, non omnes dormiemus, cùm Dominus dicat, Dormitaverunt omnes & dormierunt.* Matth.25. Salmeron. d.l. Reſpon. Parabola Chriſti non eſt opponenda textui Apoſtolico 1. Theſſal. 4. in quo clariſſimè aſſeritur, non omnes per mortem obdormituros. Per dormitationem ac ſomnum [illegible]βολισμοῖς innuitur, quòd ob moram Sponſi tædio quodam afficiantur ac curam ſponſi expectandi fermè deponant. Quòd ſi vel maximè cum Hieronymo in comm. Matth. 25. Auguſtino Epiſtol. 120. in enarr. Pſalm. 147. lib. 83. quæſtion. q.59. & Gregorio homil. 12. in Evang. de morte accipere velimus, reſponderi tamen poſſet, immutationem vivorum fore morti analogam vel de majori hominum parte agi, quæ ante extremum diem moritur. quorum comparatione pauci ſunt, quos dies noviſsimus deprehendet vivos. 5. *Si orbis conflagratio judicium perpeſſura eſt, quis in tanto incendio vivus valeat ſupereſſe?* Salmeron. d.l. Reſp. hypotheſis argumenti adhuc dubia eſt, ut in tr. 1. oſtendimus, ac ſi vel maximè eſſet certa, tamen qui tres pueros in fornace Babylonica ſervare potuit vivos, idipſum in noviſsimo die præſtare poterit. 6. *Si de iis, qui non morientur, dixit Apoſtolus, & nos immutabimur, quomodo verum erit de ipſo Apoſtolo Paulo, quod non ſit mortuus, cùm ſe inter eos enumeret qui immutabuntur & non morientur? & quomodo hanc anſam prudens dediſſet exiſtimandi vicinum judicium & diem Domini imminere, cùm ipſe ſui corporis reſolutionem ſciret & de illa interdum loquatur.* Salmeron, d.l. Reſp. 1. Theſſal.4. verſ. 16. itidem ſe annumerat iis, quos dies noviſsimus deprehendet, quâ de re pluribus paulò poſt agemus. 7. *Quis auſit ullum hominem à communi mortis debito eripere, ſi nec Chriſtus, nec Beata Virgo, nec Johannes Baptiſta, nec Apoſtoli ab ea excepti fuerunt.* Salmeron, d.l. Reſpon. excepti fuêre Enoch & Elias, quos ab Antichriſto occidendos reſervari falſa eſt Pontificiorum hypotheſis. Apoſtolus diſcretis verbis excipit, quos dies noviſsimus vivos inveniet. Chriſtus mortuus eſt liberâ voluntate inductus, non autem moriendi neceſsitate coactus. Gratias autem habemus Salmeroni, quod fatetur, *B. Virginem & Iohannem Baptiſtam morti fuiſſe obnoxios*, cùm multi ex Pontificiis contrarium ſtatuant.

119. 3. *Lectio, quæ juxta quoſdam Codices Græcos ſic habet, πάντες μὲν κοιμηθησόμεθα, ἀλλ᾽ οὐ πάντες ἀλλαγησόμεθα ac juxta Latinos Codices, Omnes dormiemus vel omnes reſurgemus, non autem omnes immutabimur, poteſt ad bonum ſenſum reduci, ac proinde nequit ſimpliciter repudiari.* Probamus hoc 1. quia ſic legunt Tertullianus de reſurrectione carnis cap.42. Origen. in 3. volum. Epiſt. ad Theſſ. Ambroſ. & Cyrillus in comm. Auguſt. libr. 20. de civ. Dei cap. 20. in quæſtionibus ad Dulcitium, orat. contra Judæos cap. 12. contra Adimantium cap.20. Fulgentius libro de fide ad Petrum cap. 3. Philo Carpathius in Cant. canticor. Paulinus Epiſcopus Nolanus in panegyrico de Celſo puero ſic canens:

Namq; reſurgemus, ſed non mutabimur omnes.

& alii ex Latinis Patribus. Didymus, Alexandrinus & Acacius Cæſarienſis Epiſcopus apud Hieronymum eam præferunt. Beza in Codice Claremontano Græcum textum Latino reſpondere aſſerit. 2. *Dormitionis & reſurrectionis* nomen generaliter accipi poteſt, ut complectatur non ſolùm dormitionem ſive mortem & reſurrectionem propriè dictam, ſed etiam immutationem illam, quâ mortalitas exuitur & immortalitas induitur, quæ inſtar mortis & reſurrectionis futura eſt. 3. *Immutationis* nomine ſpecialiter intelligi poteſt beata illa immutatio, quâ pii non ſolùm immortalitatem induent, ſed etiam in ſpiritualitatem, gloriam & virtutem transferentur, quæ non erit omnibus hominibus communis, ſed piorũ duntaxat propria. Gagueius tale Scholion ex Græcis adducit. *Reſurgent indubiè omnium corpora immortalitatis induta gratiam, at non omnes immutabuntur, ſed inhonori permanebunt impii, ſoli verò immutabuntur juſti, nimirum ad immortalitatis commodum immutati & divina gloria indumento dotati.* Omnes ergò morientur & reſurgent, ſi mortis ac reſurrectionis nomen *latè* accipiatur, ut includat immutationem illam, quâ in iis, quod dies Domini deprehendet vivos, vita animalis ceſſabit & exutâ mortalitatis veſte immortalitas inducetur. Non morientur nec reſurgent omnes, ſi mortis ac reſurrectionis nomen ſtrictè accipiatur pro animæ à corpore ſeparatione & ejuſdem cum corpore ex terræ pulvere formato redunitione. 4. Cornelius à Lapid. in comm. 1. Corinth. 15. præfert quidem lectionem vulgatæ translationis, *Omnes reſurgemus &c.* ut planiorem, veriorem, certiorem & cum dictis Scripturæ, quæ *omnibus hominibus ſtatutum eſſe ſemel mori* docent, magis congruentem; interim non audet alteram, quæ negat omnes dormituros ac reſurrecturos, ſimpliciter repudiare; proinde etiam diſcedit à Soto & Catharino, qui lectionem illam Græcorum & ſententiam ex ea ortam, quòd non omnes morituri ſint, temeritatis ac erroris damnant, ac cum Suarezio concludit, *ſententiam illam, quæ docet omnes omninò homines morituros & reſurrecturos tantùm eſſe probabiliorem contrariâ.* Cajetanus & Eraſmus nobis ſunt ὁμόψηφοι. Sixtus Senenſ. libr. 6. Biblioth. ſanct. annotat. 265. pagin. 543. ſcribit, *apud Græcos Oecumenium & apud Latinos autorem libri de Eccleſ. dogm. & Auguſt. q. 3. ad Dulcitium pronunciare, quod æquè Catholici ſunt, qui tàm iſtã quàm illam lectionem & opinionem ſequantur.*

120. Cæterùm cùm lectionis illius, quam alteri præferendam diximus, magnum in loco parallelo 1. Theſſalon. 4. paratum ſit præſidium, ideò Salmeron eum plane in alienum detorquet ſenſum. Primò probare conatur, *Paulum de illis reſiduis in adventu Domini unum non poſſe intelligi, quia erroris illius, quod dies Domini tum temporis vicinus eſſet tollendi causâ poſteriorem ad Theſſalonicenſes ſcripſit Epiſtolam & quia corporis ſui propinquam ſolutionem fere arbitrabatur.* 2. Timoth. 4. ex quo infert, *alium in his Apoſtoli verbis quærendum eſſe ſenſum*, quem ſic exponit. *De reſurrectione piorum doctrina traditur & myſterium aperitur. Reſurrectio omnium, quantum ad carnem aſſumendam univerſa erit, quantum verò ad plenitudinem gloriæ, reſurrectio erit juſtorum tantùm & de iſta hoc loco ſermo eſt, diſtinguunt enim ſacræ literæ reſurrectionem juſtorum ab illa impiorum Pſalm. 1. verſ. 5. Iohan. 5. verſ. 29. Conſtabit autem reſurrectio hoc ordine. Primò reſurgent Sancti reſurrectione perfecta ante inchoatum judicium & cum Chriſto judice & Beata Virgine invenientur in aere, utpotè qui dudum in hac mortali vita judicium ſuum pertulerunt, apparebunt ergò cum Chriſto in gloria quaſi in aere ad judicandum, ſegregati tamen ab aliis, qui relinquuntur ſub judicio viventes ſcilicet communi vita gratiæ, de qua Pſalm. 113. Non mortui laudabunt te Domine, ſed nos qui vivimus, ſcilicet DEO per gratiam. Hi ſunt, inter quos ſe Apoſtolus præ humilitate & modeſtia collocat & aſſerit hos non prævenituros Sanctos illos, qui dormierunt, quoniam ipſe Dominus deſcendet de cœlo, & mortui, qui in Chriſto ſunt, reſurgent primò, hoc eſt, illi Sancti, qui peculiariter in Chriſto & pro Chriſto mortui ſunt, qui non ſunt in judicio ſiſtendi, ſed judicaturi cum ipſo Domino, quod eſt dicere. Illi qui primi ſunt dignitate & meritis, illi reſurgent & habebunt ſtolam ſuam, invenienturq; cum illo in nubibus &c. deinde nos qui vivimus, qui vitâ gratiæ & ſpe reſurrectionis ſuſtentamur, relicti tamen in illum Domini adventum judicandi ac diſcernendi ab injuſtis, tunc ſimul cum illis prioribus Sanctis reperiemur in aera.* Reſpon. 1. Verba Apoſtoli ſunt clariſſima, quod οἱ ζῶντες καὶ οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ κυρίου, id eſt, illi quos dies noviſſimus inveniet vivos ac reſiduos, non ſint præventuri eos qui dormierunt, quodque in adventu DOMINI *mortui in Chriſto* ſint primùm reſurrecturi, ac deinde οἱ ζῶντες καὶ οἱ περιλειπόμενοι illi vivi, illi reſidui ſimul rapiendi cum illis in nubibus obviam Domino in aera, quæ non poſſunt niſi per violentam detorſionem in alienum ſenſum trahi. 2. Noſtram expoſitionem confirmant non ſolùm antiquiſſimi & probatiſſimi Patres ſuperiùs citati, [quod ne ipſe quidem Salmeron diſſimulare potuit, ſic enim ſub finem diſputat. 4. pagina 373. ſcribit: *Hieronymus in Epiſtol. ad Miner. & Alexandrum tradit, Diodorum, Apollinarium & Origenem interpretatos eſſe viventes & reſiduos in adventu Domini eſſe juſtos, ut Paulum, Timotheum, Sylvanum. Athanaſius quoque in lib. qq. tenet, aliquot in judicio vivos reperiendos, ut & alii multi, ut Hieronymus, Chryſoſtomus & Epiphanius, qui quidem duos ordines reſurgentium ponit, alterum viventium, alterum mortuorum*] ſed etiam ex ipſis Pontificiis Cajetanus & Eraſmus, quin & Cornelius à Lapide in comm. illius loci. 3. Salmeron ex tota antiquitate non potuit pro ſua interpretatione ſtabilienda invenire ullum teſtem præter ſolum *Methodium*, qui tamen non hoc dicit, quod Salmeron vult, ſed longè aliud. *Nos*, inquit, *qui vivimus, qui reſidui ſumus, i.e. animæ immortales non prævenient corpora in reſurrectione, ſed corpus ſimul cum anima ad vitam immortalem reſurget.* At hæc Methodii expoſitio planè diſcedit à mente Apoſtoli, non enim Apoſtolus dicit, *non prævenіemus τὰ κοιμηθέντα* corpora dormientia, ſed τοὺς κοιμηθέντας *dormientes* mortuos. 4. Huic noſtræ interpretationi nequaquam adverſatur, *quòd Paulus non ſit inter eos, quos dies noviſſimus deprehendet vivos*, ac proinde per τοὺς ζῶντας καὶ περιλειπομένους non debeant intelligi viventes vitâ naturali in adventu Domini, re-

ſpondet

ſpondet enim pro nobis Auguſtinus lib. 20 de civitat. Dei cap. 20. *quod Apoſtolus perſonam eorum, quos hîc viventes Chriſtus inventurus eſt, in ſe atq; alios, qui tunc ſecum vivebant, transfiguravit.* Loquitur Apoſtolus de ſe & piis tunc viventibus, ac ſi victuri eſſent ad noviſſimum diem, non quod ſic futurum putaret, ſed ut illius diei terribilis & incertæ memoriam & timorem perpetuũ nobis incuteret, ut ſemper ſuſpenſi diem illum expectemus & ad eum nos comparemus, eſt ergò enallage perſonæ. *Nos qui vivimus*, id eſt, quicunque vivent, ſive ex nobis, ſive ex poſteris noſtris, quorum perſonam hîc induo & ſubeo, quæ ſunt verba Cornelii à Lapide dict. l. eum quibus conſentiunt illa Eraſmi in annotat. 1. Corinth. 15. pag. 355. *Se ponit Paulus inter eos, quos adventus Domini deprehendet vivos, propterea quòd Chriſtus eum diem omnibus occultum eſſe voluit & ex aliis locis apparet, Paulum ſemper eum diem expectaſſe, licet non neſciam, ita poſſe intelligi, ut Paulus ſub prima perſona quoſvis deſignarit, quos adventus Domini ſit reperturus, Nos qui vivimus, id eſt, ſi nunc incidat adventus Domini, quod in nobis accideret, idem accidet in illis. quicunq; erunt.* & in annotat. 1. Theſſal. 4. pag. 457. *Paulus ita loqui videtur, quaſi reſurrectio eâ ætate eſſet futura, quâ hæc ſcribebat: tametſi quoniam participiis eſt uſus, quæ ſequuntur rationem eius verbi, cui adhærent, verti poterant & per futurum,* ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι ἅμα σὺν αὐτοῖς ἁρπαγησόμεθα, id eſt, *nos qui vivemus & reliqui erimus, unà cum illis rapiemur.* 5. Huius ἀνακοινώσεως exempla in Scriptis Apoſtolicis etiam alibi occurrunt, quæ per *enallagen perſonarum* vel *ſynecdochen* explicanda 1. Corinth. 4. v. 6. cap. 11. v. 31. & 32. Heb. 2. v. 3. cap. 3. verſ. 6. & 14. 1. Petr. 4. verſ. 3. 6. Quòd Theſſalonicenſes ex parvo horum verborum intellectu ſuſpicati fuêre, diem Domini eſſe in propinquo, noſtram potiùs confirmat ſententiam. Niſi enim Apoſtolus ſeſe illis, quos dies noviſſimus deprehendet vivos, per quandam ἀνακοίνωσιν annumeraſſet, Theſſalonicenſes in illam ſuſpicionem devenire minimè potuiſſent. 7. De reſurrectione piorum hoc loco ſermonem eſſe concedimus, ſed negamus duplicem piorum reſurrectionem uſpiam in ſacris literis deſcribi, quippe quæ unicam duntaxat reſurrectionem nobis proponunt. 8. Si pii cum Chriſto judicaturi priùs reſurrecturi eſſent quàm pii à Chriſto judicandi, quod Salmeron hoc loco aſſerit, reſurrectio non foret momentanea, id eſt, non abſolveretur uno temporis momento, quod ipſum tamen idem in ſequentibus confirmat. 9. Si pios cum Chriſto judicaturos, à piis judicio Chriſti ſiſtendis Apoſtolus hoc loco diſtingueret, non poſteriori, ſed priori piorum claſſi ſeſe annumeraret, quia inter pios cum Chriſto judicaturos Salmeron recenſet Apoſtolos. Atqui ab Apoſtolorum Collegio Paulus excludi nequit, cùm disertè de ſe ſcribat 2. Corinth. 11. v. 4. λογίζομαι μηδὲν ὑστερηκέναι τῶν ὑπερλίαν Ἀποστόλων cap. 12. verſ. 11. οὐδὲν ὑστέρησα τῶν ὑπερλίαν Ἀποστόλων verſ. 12. *Signa Apoſtoli facta ſunt inter vos*, ac inter Apoſtolos immediatè à Chriſto vocatos ſeipſum numeret Galat. 1. verſ. 1. & 12. cap. 2. verſ. 8. Nec eſt, quod humilitati ac modeſtiæ Paulinæ hoc tribuatur. quia humilitatis ſtudium & veritatis confeſſio invicem non pugnant, voluit Deus nos eſſe & humiles & veraces. Auguſtinus libr. 20. de civitat. Dei cap. 5. *Non quoniam ſuper ſedes duodecim ſeſſuros Chriſtus dicit Matth. 19. verſ. 28. duodecim ſolos homines cum ipſo judicaturos putare debemus. Duodenario quippe numero univerſa quædam ſignificata eſt judicantium multitudo propter duas partes numeri ſeptenarii, quo ſignificatur plerunque Univerſitas, quæ duæ partes, id eſt, tria & quatuor altera per alteram multiplicata duodecim faciunt, Nam & quatuor ter & tria quater duodecim ſunt, & ſi qua alia hujus duodenarii numeri, quæ ad hoc valet ratio, reperitur, alioqui quoniam in locum Judæ traditoris Apoſtolum Matthiam legimus ordinatum, Apoſtolus Paulus, qui plus omnibus illis laboravit, ubi ad judicandum ſedeat, non habebit.* 11. Quod in ſpecie Apoſtolis promittitur Matth. 19. verſ. 28. id certo modo omnibus piis in genere promittitur 1. Corinth. 11. verſ. 2. & 3. quòd ſcilicet *Sancti mundum & Angelos ſint judicaturi*, id eſt, quòd judicium & condemnationem mundi ac Diabolorum approbaturi ſint, ut aſſeſſores ſupremi judicis Chriſti & divinæ gloriæ conſortes. Remig. in annotat. 1. Corinth. 6. pag. 38. *Sancti amatores hujus mundi & malignos Spiritus judicabunt exemplo fidei ſuæ & comparatione meliorū factū, non ſicut judices ſeculi.* Franciſc. Suarez p. 3. diſputat. 57. ſection. 2. tom. 2. & ex eo Cornel. à Lapid. in comm. h. l. *Chriſto in nube ſplendidiſſima quaſi throno conſidente ad judicium peragendum omnes Sancti in nubibus ſplendidis quaſi thronis aſſiſtent & quaſi aſſidebunt.* Iidem ergò pii diverſo reſpectu & à Chriſto judicabuntur & cum Chriſto judicabunt, prius reſpectu *ipſius Chriſti*, qui eſt ſummus & authenticus omnium Angelorum & hominum judex, poſterius *reſpectu impiorum ac Diabolorum* infernalibus flammis adjudicandorum. 12. Perquàm durum eſt, per τοὺς ζῶντας intelligere viventes vitâ gratiæ, eoſque diſtinguere ab illis, qui cum Chriſto judicabunt, cùm ipſi quoque vitâ gratiæ vivant; ac per τοὺς νεκροὺς ἐν χριστῷ intelligere ſolos Apoſtolos cum Chriſto judicaturos, cùm pii ante noviſſimum diem mortui & à Chriſto judicandi, itidem fuerint ἐν χριστῷ νεκροί. 13. Scopus Apoſtolicus noſtram confirmat interpretationem, Salmeronis verò explicationi adverſatur. Scopus eſt, Theſſalonicenſes conſolari, ne propter obitum ſuorum nimiopere contriſtentur. *Nos*, inquit, *qui adhuc vivimus & quicunq; vivent in die judicii, non priùs reſurgemus aut gloriâ donabimur, quàm ii reſurgunt ad gloriam, qui ante nos mortui jam pridem computruerunt*; expendite igitur quàm facilè & ſubitò Deus mortuos in cinerem & pulverem converſos ſuſcitabit, ac proinde fratres ac amicos mortuos ne lugeatis nimiùm, nec ob eos contriſtemini. Theoph. in comm. *Quia difficile videbitur eos, qui computruerunt, reſurgere, hinc ait Paulus, quod viventes haudquaquam antevertent illos, ac quemadmodum Deo facile eſt, viventes & integros adducere ad Chriſtum, ſic & illos corruptos.* 14. Quòd *mortui in CHRISTO* dicantur primi reſurrecturi id variè ab Interpretibus exponitur. Sedulius putat, *ſignificari hîc ordinem temporis non dignitatis, qui enim in Chriſti fide & gratia mortui ſunt, primi reſurgent nō tempore, ſed dignitate.* Chryſoſtomus &

Theo-

Theophylactus etiam ad tempus referunt. *Reſurgent*, inquiunt, *ante impios juſti, ut ſint primi in reſurrectione nõ tantùm dignitate, ſed etiam tempore, utpotè qui rapiendi ſint in aëra, ut Chriſto judici venienti honoris causâ occurrant. Poſteriùs verò reſurgent impii, ut qui neq; rapiendi ſint in aëra, neque Chriſto occurſuri.* Sed utraque explicatio abludit à mente Apoſtoli, quia Apoſtolus non ponit ordinem vel temporis vel dignitatis inter reſurrectionem juſtorum & impiorum, ſed inter mortuos in Chriſto & adhuc viventes. Theodoretus ſic exponit, *tàm facilè ac ſubitò reſurgent illi, qui jam olim ante multa ſecula mortui & putrefacti, ut præveniant eos, qui tum temporis ſuperſtites & vivi invenientur, hi enim priùs mori debent quàm reſurgant, hi ergò morientibus illi jam olim ſcilicet mortui reſurgent & conſequenter hoſce in reſurrectione prævenient.* Sed quid de illa hypotheſi, quòd omnes ſint morituri, ſtatuendum, jam antè expendimus. Quidam putant, *non ſignificari hic ordinem & conſequentiam, ſed duntaxat comitãtiam*, ut ἔπειτα idem ſit quod *præterea*. Simpliciſſimè hic locus ab Anſhelmo ſic exponitur: *Mortui in Chriſto reſurgent* πρῶτον *primùm antequam ſcilicet Chriſto obviam in aëra rapiantur, deinde nos qui vivimus, ſimul cum illis, qui ex mortuis reſurrexerunt, rapiemur obviam Chriſto.* Ponitur enim hic ordo non reſurgentium nec reſurrectionis ad reſurrectionē, ſed ordo reſurrectionis ad raptum & occurſum Domini, videlicet quòd primi illi, qui mortui erant, reſurgent, deinde quòd iidem cum aliis tum viventibus ſimul rapientur in occurſum Chriſti.

121. Ex his, quæ dicta ſunt, facilè colligitur, quid reſpondendum ſit ad quæſtionem, *an omnes omninò homines, ac proinde etiam ii, quos dies noviſſimus deprehendet vivos, ſint morituri?* Pontificii affirmant, ſed Apoſtolus 1. Corinth. 15. verſ. 51. & 1. Theſſal. 4. verſ. 7. negat. Apoſtolo ſuffragantur Patres plerique omnes. Tertullianus libro de reſurrect. carnis cap. 41. ad verba Apoſtoli 2. Corinth. 5. *Cupientes ſuperindui*, ſic annotat, *id eſt, antè volumus ſuperinduere virtutem cæleſtem æternitatis, quàm carne exuamur, hujus enim gratiæ privilegium illos manet, qui ab adventu Domini deprehendentur in carne, & propter duritias temporum Antichriſti merebuntur compendio mortis per demutationem expunctæ concurrere cum reſurgentibus.* Juſtinus Martyr in qq. & reſpp. ad orthodox. q. 109. *Judicabit vivos Dominus, id eſt, eos, qui tunc vivent.* Hieronymus Epiſtol. 148. ad Marcellam. *Hoc ex ipſius loci 1. Theſſal. 4. continentia ſciri poteſt, quòd Sancti, qui in adventu Salvatoris deprehenſi fuerint in corpore, in iiſdem corporibus ei occurrant, ita tamen ut in gloriam & corruptivum & mortale, gloriâ & incorruptione & immortalitate mutetur; ut qualia corpora mortuorum ſurrectura ſint, in talem ſubſtantiam etiam vivorum corpora transformentur.* Epiſtol. 152. ad Minerium & Alexandrum allegat verba Theodori Heracleotis. *Sancti, qui in die judicii in corporibus reperiendi ſunt, cum aliis Sanctis, qui ex mortuis reſurrecturi ſunt, rapientur in nubibus obviam Chriſto in aëra, & non guſtabunt mortem, eruntq; ſemper cum Domino graviſſima mortis neceſſitate calcata.* Ibidem addit: *Apollinarium eadem aſſeruiſſe, videlicet quoſdam non eſſe morituros, & de præſenti vita rapiendos in futuram.* Chryſoſtomus, Oecumenius, Theophylactus ac Theodoretus in comment. 1. Corinth. 15. idem per omnia aſſerunt. Auguſtinus in libr. de octo quæſt. Dulcitii. *Videtur Apoſtolus aſſerere, quoſdam in fine ſeculi vivos repertos in illam immortalitatem, quæ ſanctis etiam cæteris datur, repentè mutandos & ſimul cum illis rapiendos in nubibus, nec aliquid aliud mihi viſum eſt, quoties de his verbis volui cogitare.* libr. 2. de peccat. merit. & remiſſ. cap. 31. *Hoc quibuſdam Deus in fine largietur, ut mortem iſtam repentinâ commutatione non ſentiant, ſed ſimul cum reſurgentibus rapiantur in nubibus obviam Chriſto in aëre.* [Idem tamen libr. 20. de civit. Dei cap. 20. in eam videtur potiùs inclinare ſententiam, quod illi etiam mortem ſint obituri] libr. 2. retractat. cap. 33. utramque opinionem ut probabilem proponit. *Ant non morientur*, inquit, *aut de vita iſta in mortem & de morte in æternam vitam celerrimâ commutatione tanquam in ictu oculi tranſeundo mortem non ſentient.* Ac ne opus ſit reliquos omnes recenſere, annotabo hac de re verba *Suarezii* tom. 2. comm. in part. 3. Thom. q. 56. Diſput. 50. ſect. 2. pag. 571. *Hæc ſententia* [quæ negat illos homines juſtos, qui tempore judicii vixerint eſſe aut morituros aut reſuſcitandos, ſed ſolùm immutandos ſeu transformandos] *videtur eſſe expreſſa Pauli. Et ita cenſent exponenda hæc loca* [1. Corinth. 15. & 1. Theſſal. 4.] *Chryſoſtomus* hom. 42. in 1. Cor. & homil. 7. in 1. Theſſal. *Theodoretus, Theophylactus & Oecumenius* ibid. *Origenes* libr. 5. contra Celſum non longè ab initio, *& Hieronymus* Epiſtol. 152. *ad Minerium refert in hanc ſententiam Theodorum Heracleotem & Apollinarium, quam ipſe non judicat improbabilem & ſuper Eſaiam cap. 51. illam lectionem Pauli ſequitur. Non omnes dormiemus, in Epiſtola verò 148. q. 3. interpretans locum Pauli 1. Theſſal. 4. abſolutè docet hanc ſententiam. Auguſtinus etiam q. 3. ad Dulcitium, licet locum 1. Cor. 15. aliter legat & ideò dubius de tota ſententia eſſe videatur, tamen propter aliud teſtimonium ad Theſſal. valdè eſt propenſus in hanc ſententiam, & planè fatetur, ſe ignorare, in quo alio ſenſu locus exponi poſſit. Et Gennadius de Eccleſ. dogmat. cap. 7. & 8. hanc ſententiam ut probabilem relinquit. Præterea Tertullianus lib. de reſurr. carnis cap. 41. & 42. licet locum 1. Cor. 15. aliter legat, hanc nihilominus ſententiam apertè docet & ad illam accommodat vulgatam lectionem, quæ ſic habet: Omnes quidem reſurgemus, dicens illam immutationem, quæ fiet in juſtis tunc viventibus, pro reſurrectione computari.*

CAPUT XI.

De pugnantibus cum reſurrectione.

122. *Pugnantia* cum reſurrectione in duas diſtribui poſſunt claſſes. Quædam enim *theoreticè*, quædam *practicè* cum ea pugnare deprehenduntur. Θεωρητικῶς orthodoxiæ hujus articuli adverſantur, quotquot vel in totum ac univerſum reſurrectionē negant, vel ex parte ejus veritatem & integritatem labefactant. *In totum* ac univerſum reſurrectionem negãt, tum *gentiles* extra Eccleſiam, tum *hæretici* intra externam Eccleſiæ ſocietatem, ut in V. T. Saducæi, in N. Hymenæus ac Philetus, Simoniani, Carpocratiani, Valentiniani, Hieracitæ

Pugnantia reſurrectionis.

citæ & complures alii, de quibus ſuperiùs diximus §. 36. *Ex parte* reſurrectionis veritatem labeſa-ctaot, qui idem numero & eſſentiâ corpus reſuſcitatum iri negant, ut Origenes, Johannes, Hieroſolymitanus, Eutycius Conſtantinopolitanus, quos hodiè ſequuotur Photioiani, Anabaptiſtæ, Weigeliani, Methiſtæ & alii, de quibus diximus §. 70. Πρακτικῶς verò reſurrectionis articulo adverſantur omnes Epicuræi, empæctæ & athei, quorum voces μιμητικῶς deſcribuntur Eſai. 22. v. 13. Sap. 2. verſ. 1. 1. Cor. 15. v. 32. quinimò omnes impœnitentes, impii ac ſecuri, quamvis in externo Eccleſiæ conſortio vivant & verbis Christianam religionem, adeoque etiam reſurrectionis articulum confiteantur, tamen ipſo facto eundem abnegare deprehenduntur. Quemadmodum enim de impiis Apoſtolus dicit Tit. 1. v. 16. *Cõfitentur ſe noſſe Deũ, factis verò negant*: ita quoque de iiſdem verè pronunciare poſſumus, confiteotur ſe credere reſurrectionem carnis, factis verò negaot: ac quod Panormitanus in ſpecie de Pontificibus Romanis dicit, *Multos ex ipſis ejuſmodi vitam agere, ut veriſimile non ſit illos reſurrectionem mortuorum vel futurum judicium vel vitam æternam credere*, idem in genere de omnibus impiis ac ſecuris pronunciare poſſumus. Deus, qui eſt ipſa veritas, non judicat ſecundùm *oris confeſſionem*, ſed juxta *operis demonſtrationẽ*, ipſe *cor intuetur* 1. Sam. 16. v. 7. & ex factis de verborũ & confeſſionis veritate fert judicium.

CAPUT XII.

De uſu huius doctrinæ.

Uſus doctrinæ de reſurrect.

123. *Uſus* doctrinæ de reſurrectione eſt vel θεωρητικὸς vel πρακτικός. Θεωρητικὸς eſt vel διδασκαλικὸς, ut fundamentalem illum fidei Christianæ articulum probè diſcamus, ac columnam illam, cui tota ſtructura Chriſtianiſmi alioqui in animis hominũ corruitura innititur 1. Cor. 15. v. 13. & 14. firmiter muniamus, vel ἐλεγκτικὸς, ut Palladiũ cœleſtis veritatis, ſicut in aliis fidei Chriſtianæ articulis, ita quoq; in hoc ipſo, adverſos quoſvis hoſtes defendam', & cùm *in nulla re ſic contradicatur fidei Chriſtianæ ut in reſurrectione carnis*, eò alacriores & cõſtãtiores in eius aſſertione nos exhibeamus. Πρακτικὸς eſt παρακλητικὸς tũ *ratione noſtri*, ut promiſſionem futuræ ad vitam reſurrect. animati, exemplo Maccabæorum Martyrum 2. Macc. 7. quævis hujus vitæ adverſa, adeoque ipſam etiam mortem ob confeſſionem veritatis illatam excelſo aoimo cootemnamus, eſt enim articulus reſurrectionis lucidiſſimum ſpeculum, quod eorum animos, qui defixis illud intuentur oculis, ita perſtringit, ut ad hujus vitæ pericula & ſupplicia quaſi cœci efficiantur: tum *reſpectu proximi*, ut dolorem ex obitu amicorum conceptum leniamus. 1. Theſſal. 4. v. 13. Athanaſius orat. in aſſumt. Chriſti tom. 2. p. 3. μνήμη τῆς ἀναστάσεως τὰ κατὰ τοῦ θανάτου τοῖς ἀνθρώποις χαρίζεται νικητήρια. Vel παραινετικὸς νουθετικὸς ac παιδευτικὸς, tum *reſpectu noſtri*, ut futuræ reſurrectionis perpetuò memores corpora noſtra exhibeamus arma juſtitiæ & abnegatâ omni impietate ac ſecuritate ſolicitè ambulemus; eſt enim articulus reſurrectionis vivus quidam fomes pietatem in animis hominum mirificè alens, ſi exhortationum flabello quotidiè excitetur. *Qui bona fecerunt*, ait Chriſtus Johan. 5. v. 29. *procedent in reſurrectionem vitæ. Qui mala fecerunt, in reſurrectionem judicii. Reſurgat ergò in reſurrectione prima, qui non vult in ſecunda reſurrectione damnari*, ait Auguſtinus lib. 20. de civ. Dei cap. 6. tum *reſpectu proximi*, ut corpora Sanctorum ob ſpem reſurrectionis honorificè ſepeliamus, de quo practico huius articuli uſu egregia Patrum dicta in exordio hujus capitis ſuperiùs adduximus.

CAPUT XIII.

Definitionem reſurrectionis proponit.

124. *Definitiones* reſurrectionis activè ſumtæ, hoc eſt, reſuſcitationis traduntur variæ. Potiores enumerabimus. Damaſcenus lib. 4. cap. 28. ἡ ἀνάστασις ἐστι δευτέρα τοῦ πεπτωκότος στάσις. Sed hæc potiùs eſt nominis quàm rei definitio, inde ibidẽ additur: ἡ ἀνάστασις ἐστι συνάφεια πάλιν ψυχῆς τε καὶ σώματος καὶ δευτέρα τοῦ διαλυθέντος ἐκ πεσόντος ζώου στάσις, in qua definitione *materia* & *forma* reſurrectionis exprimitur; pleniores deſcriptiones ſunt, in quibus etiam cauſæ externæ, *efficiens* ſcil. ac *finis* exprimuntur. *Reſurrectio eſt actio ſacroſanctæ Trinitatis, Patris ſcil. Filii ac Spiritus S. quâ omnipotenti ſuâ virtute per tubam Archangeli omnes homines tum pios tum impios, licet jam olim in pulverem redactos, ex monumentis reſuſcitabit & animas eorum cum corporibus ad durabilitatem nunquam finiendam conjunget, ut impii quidem æternas ſcelerum ſuorum pœnas luant, pii verè æternâ beatitudine perfruantur; vel eſt actio Dei externa, quâ juxta liberrimum decretum & prædictionem omnipotentis ac veracis Dei in noviſſimo die ad vocem Chriſti & tubam Archangeli cum priſtinis omnium mortuorum hominum corporibus animæ eorum rurſus conjungentur ad vitam immortalem & incorruptibilem, ut reprobi quidem pœnas peccatorum cum Diabolis æternas luant, electi verò communicatione lucis, ſapientiæ, juſtitiæ & vitæ divinæ fruantur ad Dei gloriam*; vel *eſt actio, quâ in die noviſſimo nobis incognito omnes mortui tàm impii quàm pii, licet dudum in pulverem redacti, per Chriſtum cum Sanctis ſuis & multis Angelorum millibus cum clamore & voce Archangeli & tuba Dei in nubibus, eâdem, quâ in cœlos aſcendit, viſibili formâ venturum, reſuſcitati, unione corporum & animarum inſtauratâ & mortalitate demtâ, in vitam redibunt, ſuperſtites verò in momento immutabuntur, ut ſic morte victâ integri homines immortales facti coram Dei tribunali ſiſtantur ac perpetuò vivant, alii in gloria, alii verò in pœnis pro ratione vitæ in his terris exactæ. Eſt nova copulatio animæ ad corpus à vi ſeu potentia Dei, ut integri homines in extremo judicio ſiſtantur & præmiis aut pœnis afficiantur.* Breviter ſic definiri poteſt: *Reſuſcitatio mortuorum eſt opus ſolius veri Dei, quo corpora defunctorum omnium ex terræ pulvere excitabit ac animabus uniet, ut pios gloriâ ornet, impios verò ad cruciatus nunquam finiendos damnet.* Chriſtus Jeſus, qui eſt *reſurrectio & vita*, nos in ipſum credentes, ipſiq; ſervientes in media morte conſervet, & ex terræ pulvere ſuſcitatos ad reſurrectionem vitæ producat, conſortes nos faciat primæ reſurrectionis, ut ſecunda mors nullam in nos poteſtatem habeat, ipſi utpotè mortis victori & vitæ Duci cum Patre & Spiritu S. ſit laus, honor & gloria ioæteroum. AMEN.

תלח

LAUS DEO VIVENTI.

אמן

Google

INDEX GENERALIS SIVE PRIMVS, TOMI VIII.

Continens Materias & earum ordinem:

UBI AUTEM NOTANDUM, NUMERUM PAGINAM, LITERAM verò paginæ faciem notare.

De noviſſimis in genere.

TYpus Exod. 28.35.1.a.
Allegorica ejuſdem explicatio & applicatio. ibidem.
1. Ad Chriſtum. ibid.
2. ad Apoſtolos & Eccleſiæ miniſtros ibidem.
3. ad omnes verè pios. 1. b.
Doctrinæ de noviſſimis. 1. Neceſſitas. ibidem.
2. utilitas. 2. a.
3. Dignitas. 2. b.
Monita piorum veterum de noviſſimorum meditatione. ibidem.
Ὀνοματολογία. 3. b.
Numerus noviſſimorum. 4. b.
Ordo. α. Mors. 5. a. β. Reſurrectio mortuorum. 5. b. γ. judicium extremum. ibid. δ. Mundi conflagratio. 7. b. ε. Infernus. ibid.

TRACTATVS. I.

De Morte.

CAPVT I.

De Ὀνοματολογίᾳ.

Ubi occurrit.
I. Etymologia nominis. 1. Latini. 8. a.
2. Græci. ibid.
3. Hebræi. 8. b.
II. ὁμωνυμία. ibid.
III. Συνωνυμία. 11. a.
Appellationes mortis. α. in ſacris literis. ibid. I. ex V. T. 12. b. II. Ex. N. Teſt. 13. b. β. Ex Patribus. 15. a. γ. Ethnicis. 16. b.

CAPVT II.

De cauſis Mortis.

Quarum I. eſt Diaboli ſeducentis malitia. 17. a.
II. Hominis delinquentis culpa. 18. b.
III. Vindicis Dei ira. 20. a.
Qv. 1. De illis qui pereunt morte violenta. 21. a.
2. De illis, qui ſibiipſis manus inferunt. 21. b.
Antitheſis errantium. 1. extra Eccleſiam. ibid.
2. in Eccleſia. 22. b.
An primus homo ante lapſum fuerit immortalis? Affirm. 10. argumentis. ib. & ſeqq.
Exceptiones Photinianorum. 24.
Reſponſiones ad argumenta Photinianorum quorum
1. Ductum à primi hominis generatione. 25. b.
2. A manducatione. ibid.
3. A corporis conditione. 26. a.
4. Ex imaginis geſtatione. 26. b.
5. à Chriſti redemptione. ibid.
6. Ex arboris vitæ conſtitutione. 27. b.
7. Ex cauſarum enumeratione. 28. a.
8. Ex abſurdi conſecutione. ibid.
9. Ex corporis compoſitione. 28. b.

CAP. III.

De materia mortis.

Materia Mortis. 29. a.

CAPVT IV.

De forma.

Forma ejuſdem. 29. b.
An mors ſit annihilatio. ibid.

CAPVT V.

De fine mortis.

Finis mortis. 31. a.
An mors ſit ſatisfactio pro peccatis. ibid.

CAP. VI.

De objecto mortis.

Objectum mortis. 31.b.

CAP. VII.

De adjunctis mortis.

Quæ ſunt. I. Tempus. 33. a.
Antitheſis.
α. Epicuræorum. 33.b.
β. Stoicorum. ib.
An terminus vitæ ſit fatalis. ibid.
Negatur.
1. ab addita in ſcripturis limitatione. 34. b.
2. Ab exemplorum enumeratione. 35.a.
3. Ex providentiæ divinæ ratione. 36.a.
4. Ex Medicinæ ordinatione. 36. b.
5. Ex ſubjecti diſtributione. ibid.
6. Ex deductione ad abſurdum. ib.
Qu. An licitum ſit maturam mortem expetere? 37. a.
II. Numerus mortis. 39. a.
Qu. An reſuſcitati à Chriſto, denuò fuerint mortui? p. 39. a.
III. Antecedentia mortis remotiora. 41.b.
1. Morbi. ibid.
2. Senectus. ibidem.
Deſcriptio ſenectutis Eccleſ. 12. tradita. ib.
3. Calamitates hujus vitæ. 44.b.
Antecedentia mortis propinquiora. 45.a.
α. Interna. ibid.
β. Externa. 45.b.
4. Conſequentia mortis. ibid.
A. reſpectu totius compoſiti. ibid.
B. ratione ſingularum partium. 46. a.
Tum corporis. ibid.
De ſepultura. 47.b.
Cauſæ ſepulturæ. 49. a.
Improbatur circa ſepulturam.
1. Pontificiorum ſuperſtitio. 49.b.
2. Luxus noſtrorum. 50.b.
Sepulturæ denegatio moderatè ferenda. 51.a.
Ritus ſepulturæ α. V.T. 51.b.
β. Ex Hiſtoria primitivæ Eccleſiæ. 52.b.
γ. in noſtris Eccleſiis. 53.a.
Qu. 1. An liceat in funebribus concionibus ſubjungere clauſulam ἐυτακὴν? 53 b.
2. An extra urbem cæmiteria erigenda? ibid.
3. An corpora facinoroſorum in patibulo relinquenda 54. a.
4. An hæreticis vel impiis deneganda ſepultura. p. 54.b.
5. An piè defuncti ſint lugendi. 56.a.
6. Quid de λειψανολατρεία ſtatuendum? 58.b.
Improbatur. 1. à defectu divini mandati. 59.a.
2. Ex contrario mandato. 60.b
3. Ex defectu divini promiſſi. 61.a.
4. Ex defectu probati exempli. ibid.
5. Ex contrariis exemplis. ibid.
6. Ex ipſius Dei facto. 61.b.
7. Ex defectu rationis certæ ac firmæ. 62. a.
8. Ex cultus illius origine. ibid.
9. Ex ſuffragio primitivæ Eccleſiæ. 62.b.
10. Ex fraudibus & impoſturis, quæ circa reliquias committuntur. 65. a.
11. Ex ſuperſtitione in hoc cultu. 68. a.
12. Ex abſurdis & periculis quæ cultum reliquiarum conſequuntur. 68.b.
13. Ex ſaniorum Pontificiorum confeſſione. 69. a.
Argumenta Pontificiorum pro cultu reliquiarum. 69.b
I. Exempla Scripturæ. à Bellarmino adducta.
α. Exodi. 13. Oſſa Joſephi a Moſe transportantur ex Ægypto. ibid.
β. Deut. 34. Deus ipſe corpus Moſis honoravit. p. 70. a.
γ. 2. Reg. 13. Oſſa Eliſæi mortuum quendam hominem ad vitam revocant. 70.b.
δ. 2. Reg. 23. Oſſa ſancti Prophetæ jubentur à Joſia Rege aſſervari. 71. a.
ε. Eſ. 11. Sepulchrum Meſſiæ erit glorioſum. ibid.
ζ. Matt. 9. Hæmorrhouſa tangit veſtē Chriſti. 71.b.
η. Actor. 5. Umbra Petri & Act. 19. ſudaria & ſemicinctia Pauli ſanant ægrotos. 72.b.
Dicta Scripturæ ab aliis Pontificiis adducta.
1. Gen. 47. Jacob voluit ſepeliri in terra Canaan. 73. a.
2. 1. Reg. 13. Dan. 6. & 14. Irrationales creaturæ ſanctorum corporibus pepercerunt. 73.b.
3. Syr. 46. Oſſa eorum pullulent de loco ſuo. ib.
4. Act. 8. Super Stephanum fecerunt planctum magnum. ibid.
II. Ex Conciliis. 74. a.
III. Ex Patribus. ibid.
IV. Ex Miraculis ad reliquias factis. 74. b.
V. Ex Miraculis in corporibus ſanctorum. ibid.
VI. Ex revelatione ſanctorum corporum. ibid.
VII. Ex translatione reliquiarum. 75. b.
VIII. Ex repoſitione earundem ſub altaribus. ibid.
IX. Ex uſu Cereorum & Lampadum. 76. a.
X. Ex ratione ducta ab utili & honeſto. 76.b.
Qu. 7. Quid de peregrinationibus ad loca ſancta ſtatuendum? 77. a.
1. Sunt ſuperſtitioſæ. 77.b.
2. Supervacuæ & otioſæ. ibid.
3. Pernicioſæ. 78. a.
4. In Chriſti meritum contumelioſæ. 78.b.
5. Verbo Dei & naturæ N.T. contraria. 79. a.
6. Ethnicorum & Turcarum ſuperſtitionibus affines. 79.b.
7. Deſtituuntur primitivæ Eccleſiæ ſuffragio. p. 80. a.
8. A Pontificiis ſanioribus non admodum probantur. 82.b.
Argumenta Bellarmini pro ſtabiliendis peregrinationibus. ibid.
α. Ex Scriptura. ibid.
β. Ex Patribus. 83. a.
γ. Ex ratione. 83.b.
Argumenta aliorum. 1. Geneſ. 21. Jacobus confert ſe in Berſabee. 84. a.
2. Sancti peculiari curâ ea loca fovent in quibus ſacra illorum oſſa aſſevervantur. ibid.
3. Matth. 11. Quid exiſtis videre. ibid.
Qu. 8. An infantes ante perceptum Baptiſmum mortui extra cæmiterium ſepeliendi? 84. b.
C. Conſequentia mortis reſpectu animæ ibid.
Animæ immortalitas confirmatur. 85. a.
Animæ immortalitas an ex lumine naturæ cognoſci poſſit? 88. a.
Dicta Patrum de animæ immortalitate. 89. a.
Antitheſis eorum, qui negant animæ immortalitatem. p. 90. a.
Argumenta contra animæ immortalitatem.
I. Ex Scripturis. 92. a.
α. Job. 14. v. 10. Homo cum mortuus fuerit, ubi eſt. ibid.
β. Pſalm. 115. v. 17. Non mortui laudabunt te. p. 93. a.
γ. Eccleſ. 3. 19. Eventus filiorum hominum & interitus jumentorum unus eſt. ibid.
II. Ex

II. Ex rationibua.94.a.
1. Ab animæ productione. ibidem.
2. Ab animæ operatione. ibidem.
3. Ab animæ paſſione.94.b.
4. Ab animæ alteratione. ibid.
5. A comparatione. ibid.
De animatum ex corpore in corpus migratione. ibid.
Aſſertores μετεμψυχώσεως. 95. a.
Refutatio μετεμψυχώσεως.96.a.
Argumenta pro μετεμψυχώσει.96.b.
1. A Nebucadnezaris transformatione.ibid.
2. A Johannis Baptiſtæ denominatione. 97. a.
3. Ab Hiſtoriarum teſtificatione.97.b.
De ψυχοδοχείοις ſive receptaculia animarum ſeparatarum.98.a.
1. Piarum. 98. b.
α. Ex V. T. ibid.
β. Ex Nov. Teſt. 99.a.
2. Impiarum.100.a.
Antitheſis. ibid.
Argumentum generale contra tria receptacula animarum à Pontificiis præter cœlum & infernum excogitatorum. 102.a.
Contra generale Bellarmini Argumentum pro illis aſtruendis allatum hypotheſes.102.b.
In ſpecie 1. Contra limbum puerorum.103.a.
Argumenta pro limbo infantum. 104.a.
2. Contra limbum Patrum.105.a.
Argumenta pro limbo Patrum.
I. Ex Geneſ.37.107.b.
II. Ex 1.Sam.28.108.a.
III. Ex Zach. 9.11. 111.b.
IV. Ex Luc.16. 112. a.
V. Ex 1.Petr. 3.112. b.
VI. Ex aliis Scripturæ dictis. 115.a.
2. Ex Patribus.117.a.
3. Contra Purgatorium. 117.b.
Argumenta contra purgatorium.
I. Deſtituitur Scripturæ ſuffragio.117.b.
Exceptiones Bellarmini ad hoc argumentum. 119.b.
II. Pugnat cum Scripturis.120. b.
1. Scriptura omnes homines in duas tantum claſſes dividit. ibidem.
Exceptio Bellarmini ad hoc argumentum.121.a.
2. Solum hujus vitæ tempua ſtatuit tempus laborandi, currendi, certandi. 122. a.
Exceptiones Bellarmini ad hoc argumentum.122.b.
3. Purgationem peccatorum tribuit merito Chriſti & fidei.123. a.
4. Pios læto animo mortem adire præcipit.123.b.
5. Dictum Luc.23.43. Hodie mecum eris in paradiſo.124.a.
6. Animas piorum ſine mora ad Paradiſi gaudia introduci aſſerit.125.a.
Exceptiones Bellarmini ad hoc argumentum. p. 126.a.
7. Duo tantùm ψυχοδοχεῖα poſt mortem enumerat.127.a.
8. Peccatorum remiſſionem ad hanc vitam reſtringit.127.b.
Exceptio Bellarmini ad hoc argumentum. ibidem.
9. Negat mortuos vivorum ſuffragiis juvari poſſe.128.a.
10. Ex inferno liberationem patere negant. ibidem.
III. Pugnat cum fidei analogia.128. b.
α. Cum articulo de Dei miſericordia. ibid.
β. Cum articulo de Dei juſtitia. ibid.
Exceptio Bellarmini. 129.a.
γ. Cum articulo de merito Chriſti. 130. b.
Exceptiones Bellarmini ad hoc argumentum. p.131.a.
δ. Cum articulo de Evangelio. 132. b.
ε. Cum articulo de fructu pœnitentiæ, ibid.
Exceptiones Bellarmini ad quintum argumentum. ibidem.
ζ. Cum articulo de peccatorum remiſſione. p. 134.b.
Exceptiones Bellarmini contra ſextum argumentum. ibidem.
η. Cum articulo de ſtatu hominum juſtificatorum.135.a.
θ. Cum articulo de extremo judicio.136. a.
IV. Cum propriis Pontificiorum hypotheſibus. p.136.b.
V. Deſtituitur Patrum ſuffragio.137.b.
Quia Patres docent.
1. In hâc vitâ tantùm eſſe pœnitentiæ locum.139.a.
2. Aſſerunt unumquemque ita judicari ut à morte in Chriſto invenitur. 140. b.
3. Aſſerunt nullam eſſe pro peccatis ſatisfactionem aliam, quàm Chriſti. ibid.
4. Negant juſtificatis pœnam in purgatorio ſuſtinendam. 141.a.
5. Animas piorum ſtatim à morte ad cœlum deducunt.141.b.
6. Duo tantum animarum receptacula ſtatuunt. p. 143.a.
VI. Falſis nititur hypotheſibus. 144. b.
VII. Eſt figmentum Ethnicum, Judaicum, Turcicum.145.a.
IIX. Laborat perpetuia contradictionibus.145.b.
Argumenta Bellarmini pro ſtabiliendo purgatorio.
I. Ex Vet. Teſtam.
1. Ex 2. Maccab.12. ſancta & ſalubris cogitatio. p.149. b.
Exceptiones Bellarmini ad reſponſionem ad primum argumentum. 151.a.
2. Ex Tob.4.v.18. Panem tuum & vinum tuum ſuper ſepulturam juſti conſtitue.154.a.
3. Ex 1.Reg. ult. Habitatores Jabes Gilead auditâ morte Saulis jejunaverunt ſeptem dies. 2. Reg. 5. David flevit & jejunavit pro Saule, Jonatha & aliis occiſis. 155. a.
4. Ex Pſalm.38.v.2. Domine, ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me.156.a.
5. Ex Pſal.65. v.12. Tranſivimus per aquam & ignem. 156.b.
6. Ex Eſa.4.v.4. Purgabit Dominus ſordes filiorum & filiarum Sion. 157 b.
7. Ex Eſal.9.18. Succenſa eſt quaſi ignis impietas.158.a.
8. Ex Mich.7.v.8. Iram Domini portabo. 159. a.
9. Ex Zach.9.v.11. Eduxiſti vinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua. ibidem.
10. Ex Malach.3.v.3. Sedebit quaſi ignis conflans.159.b.
Dicta Scripturæ, quæ alii Pontificii pro purgatorio aſtruendo ex V.T. producunt.160. b.
1. Ex Levit.12.4. Puerpera non ingredietur ſanctum, donec compleantur dies purgationis. ibidem.
2. Ex 1.Sam. 2. v. 6. Jehovah mortificat & vivificat.161.a.
3. Ex Pſal.39.v.12. Si reprehenſionibus pro iniquitate caſtigas, quempiam, liqueſcere facis deſiderium ejus.161.b.

4. Ex Pſalm.107.v.13. Eduxit eos è tenebris & umbra mortis.162.a.
5. Ex Eccleſ.4. v. 14. Eſt qui ex vinculis prodit ad regnandum.ibid.
6. Ex Eſa.8.v.19. Nunquid non populus à Deo ſuo requirit pro vivis ac mortuis. ibid.
7. Ex Eſa.54.v.8. In momento indignationis abſcondi faciem meam parumper à te. ibid.
8. Ex Jerem.1.v.13. Video ollam ſuccenſam.162.b
II. Ex Nov. Teſtam.
α. Matth.12.v.32. Peccatum in Sp.S. non remittetur in hoc, neque in futuro ſeculo. ibid.
β. Ex 1. Corinth.3. v. 12. Salvus erit quaſi per ignem. 166 b.
Explicatio ſingulorum membrorum in hoc loco Apoſtolico.1.Cor.3.
1. Quinam ſint architecti.168.a.
2. Quodnam ſit fundamentum.169.a.
3. Quinam ſint ſuperædificantes.169.b.
4. Quid aurum, argentum & pretioſi lapides. Itemq;
5. quid lignum, fænum & ſtippula.170.a.
6. Quid dies cujusque opus manifeſtans. 170. b.
7. Quid ignis.171.a.
γ. Ex 1. Corinth.15.v.29. Quid facient qui baptizantur pro mortuis.174.a.
δ. Ex Matth.5.25.& Luc.12.v.57. Non exibis inde donec ſolvas noviſſimum quadrátem.176.b
ε. Ex Matt.5.22. Qui iraſcitur fratri, reus erit judicii.179.a.
ζ. Ex Luc.16.9. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis.179.b.
η. Ex Luc.23.v.42. Memento mei, cum veneris in regnum tuum. 181. a.
θ. Act.2.24. Quem Deus ſuſcitavit, ſolutis doloribus inferni.181.b.
ι. Ex Phil.2.10. genu inferorum. Apocal.5. 2. ſubtus terram.182.a.
Dicta, quæ alii Pontificii pro purgatorio afferunt.
1. Matth.3.v.11. Baptizabit vos Spiritu S. & igne. 182.b.
2. Ex Matth.12.v.36. Rationem reddent in die judicii de omni verbo otioſo.183.b.
3. Ex Luc. 16.23. dives epulo orat pro fratribus. 184.a.
4. Ex Roman.12. v. 13. Neceſſitatibus ſanctorum communicantes.184.b.
5. Ex 1. Ioh.5.v.16. Eſt peccatum ad mortem.&c. 185.a.
III. Ex Concilis & Eccleſiæ conſuetudine.186.a.
IV. Ex Patribus.189.a.
V. Ex rationibus quarum
1. deſumpta eſt ex diſcrimine peccatorum.191.b.
2. à debito pœnarum temporalium.192.b.
3. à communi opinione omnium gentium.193.a.
4. ab apparitionibus animarum.193.b.
5. Ex incommodo. 195.a.
6. ab Eccleſiæ communione. 195.b.
Argumenta Salmeronis pro purgatorio.
1. ex traditione.196. b.
2. Ex ratiocinatione. 197. a.
Argumentum Becani pro purgatorio ex purgatione ſalvandis neceſſaria.198.a.
Argumentum recentioris cujuſdam Pontificii pro purgatorio. Corpus purgatur in ſepulchro. E. etiam anima in igne purgatorio.198. b.
De animarum dormitione.199.a.
Scripturæ ſententia de ſtatu animarum ſeparatarum. p.202.b.
De ſtatu animarum beatarum in cœlo.203.a.
1. Ex Vet. Teſt.ibid.
2. Ex Nov. Teſtam.204.a.
Rationes contra animarum dormitionem.208.b.
Dicta Patrum contra ψυχοπαννυχίαν.ibid.
Antitheſis Pſychopannychitarum.210.b.
Argumenta pro animarum dormitione.
1. Ex Scriptura.213. a.
2. Ex rationibus. 214.a.
Qu. de ſanctis defunctis.
I. An eorum animæ in particulari cognoſcant ea, quæ in terris geruntur. 116.b.
Argumenta pro negativa quæſtionis parte.
1. Ex hypotheſi affirmante.217.a.
Exceptiones Bellarmini ad primum Argumentum. ibidem.
2. Ex hypotheſi negante.218.a.
Exceptiones Bellarmini ad ſecundum Argumentum. p.219.a.
Antitheſis Pontificiorum quòd ſancti ſint omniſcii. 222.a. ubi agitur.
α. de relatione per angelos.222. b.
β. De æqualitate cum Angelis in celeritate naturæ. 223.a.
γ. De ſpeculo divinæ eſſentiæ. 223.b.
Argumenta Pontificiorum pro aſtruendo divinitatis ſpeculo. 224.a.
δ. De revelatione divina.225.b.
II. An ſancti defuncti ſint omnipræſentes. p.227.b.
Negativa probatur.
1. quia ſoli Deo omnipræſentia tribuitur.228.a.
2. Quia omnipræſentia ſanctis denegatur. p.229.a.
3. Ex rationibus. ibid.
4. Ex Patrum dictis.229.b.
Argumenta pro Sanctorum omnipræſentia.
1. Ex dictis Scripturæ. 230.a.
α. Sapient.3.v.1. juſtorum animæ ſunt in manu Dei.ibid.
β. Apocal.11.v.17. Sancti vident, quæ in terris geruntur.230.b.
γ. Apocal.14.4. Sequuntur agnum quocunque ierit. ibid.
2. Ex ratione.231.a.
III. An ſancti ſint omnipotentes.231.a.
Argumenta contra Sanctorum omnipotentiam. p.232. b.
Exceptiones Pontificiorum.233.a.
IV. An ſancti ſint beneficiorum cæleſtium datores? ibid.
Negativa probatur.233.b.
Exceptiones Pontificiorum.234.a.
V. An ſancti ſint præſides rerum humanarum, cumprimis Eccleſiæ.235.b.
Negativa probatur.237.a.
Argumenta pro Sanctorum præfectura.
1. Ex ſcriptura.237.b.
α. Pſalm.45.17. Conſtitues eos principes ſuper omnem terram.ibid.
β. Pſalm.149.v.5. Exultabunt ſancti in gloria. p.238.a.
γ. Matth.24.46. Super omnia bona conſtituit eum. ibid.
δ. Apocal.1.v.6. Feciſti nos Reges.239.a.
ε. Apocal.2.v.26. Dabo illi poteſtatem ſuper gentes.ibidem.
ζ. Apocal.3. v. 12. Qui vicerit faciam eum columnam in templo Dei mei.240.b.

1. Apocal. 3. v. 21. Qui vicerit dabo ei ſedere in throno meo. 241. a.
2. Ex rationibus.
A. à beatorum glorificatione. ibid.
B. Ex comparatione. 241. b.
C. Ex collatione. ibid.
VI. An fiducia in Sanctos collocari debeat. p. 242. a.
Negativa probatur. 242. b.
Argumenta pro affirmante quæſtionis parte.
1. Ex Johan. 5. v. 44. Judæi ſperarunt in Moſe. p. 243. b.
2. Philemo. v. 4. Andiens charitatem tuam & fidem quam habes in Jeſu ad omnes ſanctos.
3. à pari licet in medicinis ſpem collocare. 245. a.
VII. An ſancti ſint in vocandi ubi occurrit,
1. Explicatio ſubjecti. ibid.
2. Prædicati. 246. a.
Sanctos religioſè invocari non permittit.
I. Conditio Dei. 249. b.
Exceptiones Bellarmini.
α. Diſtinguendũ eſſe inter λατρείαν & δυλείαν. 250 b
β. Dictum Moſaicum Deut. 6. quod intelligendum de ſervitute quæ ſoli Deo convenit. 254. a.
γ. Gentilium duntaxat Deorum & Satanæ adorationem prohiberi. 254. b.
δ. Sanctos invocari non ut bonorum largitores, ſed ut interceſſores. 255. a.
ε. Sanctos invocari ut Dei amicos. ibid.
II. Chriſti conditionem non permittere ut ſancti invocentur. 255. b.
Exceptiones Bellarmini 1. Sanctos non eſſe immediatos apud Deum interceſſores. 256. b.
2. Sanctos non invocari ut Chriſtum, ſed ut nos adjuvent. 258. a.
3. Tollerantur etiam vivorum interceſſiones. p. 259. a.
4. Chriſtus manet ſolus mediator. 259. b.
III. Sanctorum conditionem minimè ferre ut invocentur. 1. quia non ſunt omniſcii. 262. a.
Exceptiones Bellarmini. α. alius fungitur vice ſanctorum. 262. b.
β. Sancti præſunt rebus terrenis. 263. a.
2. quia non ſunt omnipræſentes. ibid.
Exceptio Piſtorii omnipræſentiam non requiri in invocationis objecto. 263. b.
3. Quia non ſunt omnipotentes. 264. a.
4. Quia non ſunt largitores beneficiorum. ibid.
5. Quia non ſunt præſides rerum humanarum. p. 264. b.
6. Quia in ſanctos non eſt ſpes & fiducia collocanda. ibid.
Exceptiones Pontificiorum. 265 a.
7. Quia ſancti repudiant honorem religioſæ invocationis. 265. b.
Exceptiones Pontificiorum.
α. Contra Act. 10. ibid.
β. Contra Act. 14. 266. a.
γ. Contra Apoc. 19. & 22. 266. b.
8. Quia non ſunt præferendi Angelis. 268. a.
Exceptio Pontificiorum contra Col. 2. 268. b.
9. Quia ſunt creaturæ. 269. a.
IV. Conditionem veræ & Deo gratæ invocationis non permittere ut ſancti invocentur. ibid.
1. Quia ſanctorum invocatio deſtituitur divino mandato. ibid.
Excipit Bellarminus.
α. ſequeretur etiam ſanctos non orare pro Eccleſia. 270.
β. Ipſam neceſſitatem eſſe loco mandati. ibid.
2. Deſtituitur promiſſione. 270. b.
3. Deſtituitur probatis exemplis. 271. a.
4. Non congruit cum forma invocationis à Chriſto præſcripta. 272. a.
Exceptiones Bellarmini. α. Appellatio Patris non excludit Filium & Spiritum Sanctum. 273. b.
β. Chriſtus noluit docere quis orandus ſed quæ ſint petenda. 274. a.
5. Non eſt certa de eo quem invocat. 274. b.
6. Non caret omni ſuperſtitione & Ethnica imitatione. 276. b.
7. Non eſt Eccleſiæ utriusque Teſtamenti communis. 279. a.
8. Deſtituitur Eccleſiæ primitivæ conſenſu. 279. b
Pii veteres.
α. Negant ſanctos eſſe invocandos. 280. b.
β. Negant Angelos eſſe invocandos. 284. a.
γ. Solum Deum invocandum eſſe docent. 285. b.
δ. A ſolo Deo auxilium & gratiam petendam eſſe docent. 287. b.
ε. Docent ſolum Chriſtũ eſſe mediatorem. 288. a.
ζ. Negant alio mediatore nos indigere. 289. a.
Origo hujus dogmatis. 289. b.
Confeſſio ipſorum Pontificiorum. 290. a.
Antitheſis Pontificiorum quem cultum Sanctis deferant. 292. a.
Argumenta Bellarmini quibus demonſtrare nititur Angelis & Sanctis deberi cultum religioſum.
1. Ex Pſalm. 98. Adorate ſcabellum pedum ejus, quia ſanctum eſt. 298. b.
2. Angelis adoratio fuit exhibita Gen. 18. Num. 22. Joſ. 5. 299. b.
3. Sancti viventes ſunt adorati. 300. b.
4. Ex dictis Patrum. 301.
5. Ex invocatione, templis, feſtis, votis, imaginibus &c. 303. a.
6. Ex accuſatione Gentilium. ibid.
7. Ex ratione. ibidem.
Argumenta Bellarmini quibus probat Sanctos pro nobis orare. I. in genere. 303. b.
Quòd Sancti pro nobis orent probat porrò
1. Ex Scriptura. 304. a.
α. Si ſteterint Moſes &c. Jerem. 15. ibid.
β. 2. Maccab. ult. Onias & Jeremias orent pro populo. 305. a.
γ. Apoc. 5. Viginti quatuor Seniores habent phialas. 305. b.
δ. 2. Pet. 1. Dabo operam frequenter vos habere memoriam. 306. a.
ε. Dives epulo Luc. 16. orat pro fratribus. 306. b.
ζ. Apoc. 6. Animæ ſub altari petunt vindictam. p. 307. a.
2. Ex communione Eccleſiæ militantis & triumphantis. 308. a.
II. Quod ſancti orent in particulari pro viventibus. p. 308. b.
α. Angeli pro nobis curam gerunt in ſpecie. Ergo & ſancti. ibid.
β. à Spiritibus beatorum hominum reguntur fideles viventes. ibid.
Angelos piè atq; utiliter invocari.
A. Geneſ. 48. Angelus qui eruit me. 309. a.
B. Job. 5. Voca ſi quis eſt qui tibi reſpondeat. 311. a.
C. Job. 19. Miſeremini mei amici mei. 312. b.
D. Job. 33. Si fuerit Angelus loquens ibid.
Sanctos piè & utiliter invocari probat Bellarminus.
1. Exod. 32. Recordare Domino Abraham. p. 313. b.

Pp 3

2. Viven-

2. Viventes à viventibus ſunt invocati. 315. b.
3. Ex Concilis. 316. b.
4. Ex Patribus. 317. a.
5. Ex Miraculis. 319. b.
Aliorum Pontificiorum argumenta pro ſtabilienda ſanctorum invocatione.
1. Gen. 18. & 19. Angeli invocantur. 320. b.
2. Geneſ. 48. v. 16. Invocetur ſuper eos nomen meum. ibid.
3. Pſalm. 32. v. 6. Propter hoc orabit ad te omnis ſanctus. 321. a..
4. Pſalm. 120. Levavi oculos meos ad montes. p. 321. b.
5. Pſalm. 135. v. 14. In ſervis ſuis deprecabitur. p. 322. a.
6. Pſalm. 139. v. 17. Mihi honorificati ſunt amici tui. 322. b.
7. Oſ. 12. v. 4. Rogavit Angelum. ibid.
8. Baruch. 3. v. 4. Audi orationem mortuorum. p. 323. a.
9. Syr. 39. 17. Exaudite me Sancti. 323. b.
10. Matth. 8. v. 8. Luc 7. v. 3. Centurio mittit legatos ad Chriſtum. 324. a.
11. Matth 15. v. 23. Apoſtoli apud Chriſtum intercedunt pro Cananæa. ibidem.
12. Matth. 27. v. 46. Eliam vocat iſte. 324. b.
13. Luc. 10. v. 16. Qui vos audit, me audit. 325. a.
14. Joh. 12. v. 26. Si quis mihi miniſtraverit, honorabit eum Pater meus. ibid.
15. Act. 27. v. 23. Angelus Dei cui ſervio. ibid.
16. 2. Pet. 1. v. 4. Divinæ naturæ conſortes. 325. b.
17. Apoc. 1. v. 4. Gratia vobis à ſeptem Spiritibus. 326. a.
Rationes excogitatæ pro ſanctorum invocatione. p. 327. b.
IIX. An Pontifici competat poteſtas canonizandi ſanctos? 328. b.
Quid de Pontificia canonizatione ſtatuendum. 329. b.

CAPUT IIX.

De contrariis mortis. 331. a.

CAPUT IX.

De uſu hujus loci.

Uſus eſt vel theoreticus vel practicus. 331. b.
Practicus eſt.
1. παραινετικὸς ſive exhortatorius. ibid.
2. Uſus παρακλητικὸς ſive conſolatorius. 334. b.
Decem capita conſolationum Theologicarum morti opponenda. 336. b.

CAPUT X.

Definitionem mortis proponit. 338. b.

TRACTATUS II.

De mortuorum reſurrectione.

Commendatio huius doctrinæ. 346. a.

CAP. I.

De ὀνοματολογίᾳ.

1. Etymologia. 346. b.
2. Homonymia. 347. a.
3. Synonymia. 348. a.

CAP. II.

De τῷ ὅτι.

An ſit reſurrectio mortuorum. 349. b.
Fundamentum reſurrectionis primum. 350. b.
Dicta Scripturæ de reſurrectione.
I. Ex Vet. Teſtam. 351. a.
α. Ex Moſe.
a. Geneſ. 3. v. 15. ibid.
b. Geneſ. 4. v. 10. ibid.
c. Geneſ. 9. v. 5. 351. b.
d. Geneſ. 12. v. 3. 18. 18. &c. 352. a.
e. Num. 24. v. 5. ibid.
f. Deut. 33. v. 6. 352. b.
β. Ex Jobo. ibid.
A. Job. 19. v. 26. ibid.
B. Job. 13. v. 15. ibid.
C. Job. 19. 25. 353. a.
γ. Ex Pſalmis. 355. b.
δ. Ex Proverbiis. 356. b.
ε. Ex Prophetis. 1. Sam. 2. v. 6. Eſa. 257. 357. a.
Eſa. 26. 19. 357. b.
Eſa 35. 10. Eſa. 38. v. 16. 358. a.
Eſai. 66. v. 13. Ezech. 37. v. 1. 358. b.
Oſe. 6. v. 2. c. 13. v. 14. 362. s.
Soph. 3. v. 8. Malach. 4. v. 2. 362. b.
ζ. Ex libris Apocryphis. ibid.
II. Ex N. Teſt. & quidem
1. Ex Evangeliſtis. 363. a.
2. Ex Apoſtolis. 364. b.
Alterum reſurrectionis fundamentum Dei potentia. 366. a.
Argumenta fidem reſurrectionis confirmantia deſumuntur.
1. Ex Chriſti reſurrectione. 367. a.
2. Ex Juſtitiæ divinæ adminiſtratione. 371. a.
3. Ex corporum conditione. 372. b.
4. Ex analogica operum divinorum collatione. p. 373. b.
5. Ex finis ad quem homo conditus eſt, conſideratione. 375. b.
6. Ex noſtra cum Chriſto conjunctione. 376. a.
7. Ex Sacramentorum participatione. 376. b.
8. Ex abſurdorum conſecutione. 377. a.
9. ab Exemplorum collatione. 377. b.
10. à typorum & ſimilium præfiguratione. ibid.
Typi ac figuræ reſurrectionis.
α. Ex ſcriptura. 380. a.
β. Ex natura & quidem
A. Ex corporibus cœleſtibus. 381. b.
B. Ex creaturis ſublunaribus, partim vegetabilibus. 382. a. partim ſentientibus. 383. b.
C. in ipſo homine. 385. b.
Antitheſis eorum, qui negant reſurrectionem, qui ſunt vel extra Eccleſiam. 387. a.
vel in Eccleſia. 387. b.
Argumenta contra reſurrectionem ex Scriptura. 388. b.
Rationes contra reſurrectionem. 390. a.
Qv. An reſurrectio mortuorum lumine naturæ inveſtigari ac Philoſophicis rationibus demonſtrari poſſit. 391. a.

CAP. III.

De cauſa efficiente reſurrectionis.

Cauſa efficiens principalis reſurrectionis. 394. b.
Eſt Pater, Filius. 395. a. Spiritus S. 396. a.
Potiſſima: Nullum poſſe ſeipſum propriâ virtute reſuſcitare. 397. a.

An

An Chriſtus ſeipſum ſuſcitaverit? ibidem.
Cauſa reſurrectionis meritoria. 399.a.
An reſurrectio Chriſti ſit cauſa meritoria reſurrectionis impiorum. 400.a.
Negativa probatur.
1. Ex cauſæ aſſignatione. 400.b.
2. Ex reſurrectionis Chriſti conditione. 401.a.
3. Ex reſurrectionis merito Chriſti partæ deſcriptione. 401.b.
4. Ex abſurdorum conſerutione. 402.a.
Argumenta pro affirmante quæſtionis parte.
1. Ex oppoſitione Apoſtolica. 1. Corinth. 15. 22, 23. 403.a.
2. ex enumeratione beneficiorum Chriſti. p. 404.b.
3. A majori ad minus. 405.b.
Cauſa inſtrumentalis reſurrectionis. ibid.
Quid per vocem Chriſti intelligatur. 405.b.
Quid per vocem Archangeli & tubam Dei intelligatur. 406.a.

CAP. IV.

De materia reſurrectionis. 407.a.

Antitheſis. 409.b.
Argumenta adverſariorum.
1. ex Matth. 22. v. 30. 413.a.
2. ex 1. Corinth. 15. 51. 413.b.
3. ex 1. Corinth. 15. 37. 414.b.
4. ex 1. Corinth. 15. 52. 415.b.
5. ex ratiocinatione. ibid.
Argumenta pro diverſitate materiæ in corporibus reſuſcitatis. 416.b.
Erunt aliæ corporis qualitates. 417.a.
Circa materiam reſurrectionis Quæritur.
I. An corpora quæ in hac vita fuêre manca ac mutila, reſurrectura ſint perfecta? 418.b.
II. An corpora reſuſcitata habitura ſint partes organicas? 419.a.
III. Cuius ſtaturæ futura ſint reſuſcitata corpora. 420.b.
IV. An in reſuſcitatis corporibus futurum ſit diſcrimen ſexus. 422.a.
V. An reſuſcitatis corporibus omnis deformitas aberit? 423.a.
VI. An omnes capilli ſint reſuſcitandi. 423.b.

CAP. V.

De forma reſurrectionis.

Forma reſurrectionis alia eſt interna. 424.a.
Alia externa 424.b.

CAP. VI.

De fine reſurrectionis.

Finis reſurrectionis.
1. reſpectu Dei. 426.a.
2. Reſpectu hominum. ibid.

CAP. VII.

De effectis & conſequentibus reſurrectionis. 426. b

CAP. IIX.

De ſubjecto reſurrectionis.

Subjectum reſurrectionis ſunt omnes homines. 427.a.
Antitheſis eorum qui impiorum reſurrectionem negant. 430. a.
Argumenta contra impiorum reſurrectionem.
1. Ex Scriptura. 432.a.
α. Ex Pſalm. 1. v. 5.
β. Eſa. 26. v. 14.
γ. Eſa. 43. 17.
δ. Jerem. 51. v. 39.
ε. Ex Dan. 12. v. 2.
ζ. Ex 2. Maccab. 7. v. 14. ex Luc. 14. v. 13.
η. Ex 1. Theſſal. 4. 14.
2. Ex ratione. ibid.
Quæſtiones de ſubjecto reſurrectiónis.
1. An infantes in utero materno extincti, ſint reſurrecturi? 432.b.
2. An fœtus abortivi ſint reſurrecturi. ibidem.
3. An partus monſtroſi ſint reſurrecturi? 433.a.
4. An ſubjectum reſurrectionis rectè dicatur totus homo? 433.b.

CAP. IX.

De adiunctis reſurrectionis.

Adjuncta reſurrectionis ſunt
a. Tempus, dies ſcil. noviſſimus. 434.a.
Antitheſis. 434.b.
2. Locus. 435.b.

CAP. X.

De cognatis reſurrectionis. 436 a.

De immutatione eorum, quos dies noviſſimus deprehendet vivos. 436. b.
De loco 1. Cor. 15. v. 52. 437.a.

CAP. XI.

De pugnantibus reſurrectionis. 443.b.

CAPUT XII.

De uſu hujus doctrinæ. 444.a.

CAP. XIII.

Definitionem reſurrectionis proponit. 444.b.

Finis hujus Primi Indicis.

INDEX SECUNDUS TOMI OCTAVI:

Continens dicta Sacræ Scripturæ, partim explicata, partim ſic allegata, ut ex ipſa citatione dicti ſenſus appareat, partim à ſtrophis Adverſariorum vindicata.

Notandum verò Numerum ſignificare paginam, literas a. & b. Columnas.

EX VETERI TESTAMENTO.

GENESEOS.

Cap.	Verſ.		
2	7	SPiraculum vitæ.	85.b.375.b.
	17	Smorte morieris.	10.b.17.a.23.a.400.b.
	25	Fuerunt nudi.	23.a.
3	19	pulvis es.	18.b.60.b.
	15	conteret caput ſerpentis.	351.a.
		Calcaneus.	45.b.
4	7	peccatum cubat ad oſtium.	45.a.
	10	vox ſanguinis.	351.a.
5	24	non apparuit.30.	a.377.b.
		Translatus eſt.	105.b.
9	5	Sanguinem requiram.	351.b.
12		Benedicentur omnes familiæ.	352.a.
15	2	vadam abſq; liberis.	13.b.
	15	ingredieris ad Patres.	13.a.115.a.
		in Senectute bona.	35.a.
		in pace.	115.a.203.a.
18	2	Angeli adorantur.	300.b.320.b.
		benedicentur omnes gentes.	352.a.
19		Lothus hoſpites adorat.	300.b.320.b.
		Sodomitarum interitus	35.b.
22	18	benedicentur omnes gentes.	352.a.
23	3	officium funeris.	119.b.
	16	appendit Hephroni.	50.a.
25	8	colligi ad patres.	203.a.
	31	Ecce vade.	333.a.
26	23	Deſcendit in Berſabee.	84.a.
27	31	adorent te.	254.b.
28	10	Venit in Berſabee.	84.a.
37	35	Deſcendam ad filium in infernum.	107.b.
38	7	Her & Onan percuſſi.	35.b.
47	30	Jacob ſepeliri vult in terra Canaan.	73.a.
48	16	Angelus qui eripuit me.	309.a.
		invocetur ſuper eos nomen meum.	320.b.
49	1	in noviſſimis diebus.	4.a.
	18	ſalutare tuum expecto.	339.a.

EXODI.

3	2	Rubus ardens.	310.a.
	6	Ego ſum Deus Abraham.	394.b.
10	17	auferat mortem iſtam.	9.b.19.b.
13	19	oſſa Joſephi.	70.a.
20	12	ut ſis longævus.	34.b.

LEVITICI.

Cap.	Verſ.		
	17	non habebit infantem.	165.b.
23	26	Numerum dierum complebo.	34.b.
28	31	ornatus S. Sacerdotis.	1.a.
32	13	recordare Domine Abraham.	313.b.
33	19	oſtendam tibi omne bonum.	224.a.
12	4	dies purgationis.	160.b.
23	24	feſtum tubarum.	406.b.

NUMERORUM.

16	48	plaga ceſſavit.	35.b.
20	29	Ἀπολώλεν.	13.b.
22	31	Balaam Angelo reverentiam habet. p.300 b.	
24	5	quàm pulchra tabernacula.	352.a.

DEUTERONOMII.

4	30	Noviſſimo tempore.	4.a.
6	13	ſoli Deo ſervies.	254.a.
14	1	non incidetis vos.	57.b.
16	16	Tribus vicibus compareto.	82.b.
21	23	de patibulo ſuſpenſus.	54.a.
26	14	Non comedi in luctu.	154.b.
32	22	in imum infernum.	115.b.
	29	Noviſſima ſua.	4.a.
33	6	vivat Ruben.	352.b.
34	6	Moſis ſepultura.	61.b.70.a.

JOSUÆ.

5	14	Angelus adoratur.	300.b.
23	14	via univerſa carnis.	13.a.

JUDICUM.

7	16	Tuba in manibus.	3.b.
13	1	cubitum ire.	15.a.

I. SAMUELIS.

2	6	ad inferos ducit & reducit. 161.a.357.a.	
		Deus mortificat & vivificat.	436.b.

ё capit-

Cap.	Verſ.		
14	46	è capillis capitis ejus.	363.a.
25	29	in faſciculo viventium.	98.b.
		anima colligata.	88.a.203.a.
		in medio curvaturæ ſuæ.	100.a.
28	6	Neq; per Prophetas.	108.a.
	14	Samuel apparens.	ibidem.
		Saul adorat Samuelem.	109.b.301.a.
	15	Cur inquietaſti me.	109.a.
	19	Mecum eritis.	109.b.
31	13	jejunaverunt.	155.a.

II. SAMUELIS.

1	17	David flevit.155.a.	
12	23	Mortuus eſt cur jejunarem.	155.b.
14	14	moriendo morimur.	31.b.
18	14	Abſolonis interitus.	35.a.
21	19	Saul ſuſpenſus.	54.b.
24	25	peſtis Davidis.	35.b.

I. REGUM.

2	2	Via univerſæ carnis.	13.a.
18	7	Abdias adorat Eliam.	301.a.
19	4	non ſum melior.	337.b.

II. REGUM.

1	2	Abaſiæ interitus.	36.a.
2	9	antequam tollar à te.	218.a.
	15	Eliſæus adoratur.	301.a.
	24	Bethulienſium puerorum interitus.	36.a.
4	40	mors in olla.	11.a.19.b.
13	21	oſſa Eliſæi.	70.b.
20	1	ad moriendum.	35.a.
22	20	non videbunt oculi tui mala.	218.a.220.b.
23	17	Hoc ſepulcrum illius viri.	71.a.
	18	Joſias Rex.	61.a.
	23	Oſſa Sanctorum aſſervantur.	71.a.

I. PARALIPOMENON.

11	13	Mortuus in peccatis.	155.a.

II. PARALIPOMENON.

6	15	qui præſtitiſti ſervo tuo.	314.a.
32	24	ægrotavit ad moriendum.	35.a.

IV. ESDRÆ.

7	23	terra reddet.5.b.	

JOBI.

1	21	nudus revertar illuc.	45.b.
4	19	Domus luteæ.	14.b.
5	1	Voca, ſi quis eſt.	311.a.
7	6	Dies mei velocius vento.	92.b.332.b.
	10	Non agnoſcet eum locus.	92.b.
12	12	Sapientia moritur.	11.a.
13	15	Etiamſi et occiderit me.	352.b.
14	5	definiti dies.	33.a.
	7	lignum habet ſpem.	92.a.
	12	Homo non reſurget	388.b.
	15	vocabis me.	353.a.
17	14	foveæ mea dicam.	353.a.
		vermis mater mea.	47.b.
19	21	miſeremini mei amici.	312.b.

Cap.	Verſ.		
	25	Scio quod Redemptor meus vivit. 367.a.395.a.	353.a.
		poſt excitari meum.	5.b.
	26	Circumdabor pelle mea.	424.a.
20	11	ſuper pulvere quieſcet.	47.b.
30	23	domus congregationis.	31.b.
33	23	ſi fuerit Angelus loquens.	312.b.
	30	iſta omnia operabitur Deus.	355.b.
38	17	porta mortis.	436.b.
42	8	orabit pro vobis.	271.b.
	12	in noviſſimis.	355.a.

PSALMI.

Pſal.	Verſ.		
1	5	non reſurgent impii.	347.b.388.b.
3	6	Ego reſurrexi.	355.b.
6	6	non eſt in morte memoria. 213.a.	93.a.128.a.
9	14	de portis mortis.	436.a.
16	9	requieſcet in ſpe.	355.b.
	11	ſemita vitarum.	203.a.
17	15	videbo faciem.	355.b.
18	6	Funes inferni circumdederunt me.	181.b.
22	27	Vivet animus ſempiternum.	355.b.
27	13	in regione viventium.	99.a.
30	1	renovans domum eam.	356.a.
	12	Non confitebitur tibi pulvis.	93.a.
31	6	commendo Spiritum.	125.a.
32	6	orabit ad te omnis ſanctus.	321.a.
34	21	cuſtodit omnia oſſa.	356.a.
	22	mors peccatorum peſſima.	10.b.
38	2	ne in furore tuo arguas me.	156.a.
	10	fons vitarum.	203.a.
37	18	poſuiſti eos in lubrico.	333.a.
39	8	ſed quid jam exſpecto.	ibid.
	12	ſi caſtigas quempiam.	161.b.
	15	Et non ſim.	29.b.
41	9	ut reſurgat.	347.b.
	10	reſuſcita me.	356.a.
45	17	Principes in tota terra.	237.b.
50	4	vocabit terram.	356.a.
		ante ipſum ignis.	6.a.
55	24	non dimidiabunt dies.	35.a.
66	12	tranſivimus per ignẽ & aquã.	146.a.136.b
68	2	exſurgat Deus.	369.a.
	13	Reges exercituum.	238.a.
	21	ad ſalutes.	356.a.
		ad mortem exitus.	356.a.
72	17	ante Solem permanet nomen ejus	356.b.
78	34	quæſiverunt Dominum.	153.a.
	39	Spiritus non rediens.	388.b.
79	2	poſuerunt cadavera.	31.b.
88	6	inter mortuos abſconditus.	8.b.
	16	mortuorum non es memor.	389.a.
90	3	revertimini filii hominum.	356.b.
97	3	ignis ante eum procedit.	6.a.
99	5	adorate ſcabellum.	298.b.
103	5	ut aquila juventus tua.	356.b.384.b.
104	30	emitte Spiritum tuum.	396.a.
		& recreantur.	356.b.
107	14	ex tenebris eduxit.	162.a.
	17	ad portas mortis.	436.b.
115	17	non mortui laudabunt te.	93.a.213.a.
	16	terram dedit filiis hominum.	389.a.
	18	Benedicimus Domino in ſeculum.	93.a.
116	8	eripuit animam à morte.	356.b.
	15	pretioſa mors ſanctorum.	125.b.
118	8	Confidere in hominibus.	243.a.

levavi

INDEX II.

Pſal.	Verſ.		
121	1	*levavi oculos in montes.*	321.b.
127	3	*dilectis ſuis ſomnum.*	126.a.
132	10	*Propter David ſervum tuum.* 315.b.	248.b.
135	14	*in ſervis ſuis deprecabitur.*	322.a.
139	2	*reſurrectionem meam.*	347.a.
	15	*inferio es terra partes.*	49.a.
	16	*omnes dies mei.*	33.b.
	17	*mihi honorificati ſunt.*	322.b.
142	8	*educ ex carcere.*	203.a.
	23	*vallis umbra mortis.*	13.a.
149	5	*exſultabunt Sancti in gloria &c.*	238.a.

PROVERBIORUM.

Cap.	Verſ.		
11	21	*Non faciet innocentem.*	165.b.
12	3	*Non ſtabilitur in improbitate.*	ibidem.
13	8	*Redemptio viri.*	195.b.
24	16	*Cadet juſtus & reſurget.*	347.b.
	27	*ad exitum tuum.*	356.b.
28	20	*Non erit innocens.*	165.b.

ECCLESIASTES.

3	19	*Eventus unus.*	93.a.
	21	*Quis ſcit.*	89.a.
4	14	*ex vinculis prodit.*	162.a.
7	18	*ne moriaris in tempore non tuo.*	35.a.
9	4	*ad omnes viventes eſt ſpes.*	122.a.
	5	*mortui nihil noverunt.* 12.a.128.a.	218.a.
	10	*pro viribus operare.*	123.a.
	11	*apud inferos.*	128.a.
11	3.	*lignum ubi cadit.*	87.b.122.a.
		vel ad Auſtrum.	ibid. & 203.b.
12	1	*anni ſenectutis.*	41.b.
	3	*Commovebuntur cuſtodes domus.*	42.a.
	4	*Claudentur oſtia in platea.*	ibid.
	5	*Timebunt in via.*	42.b.
	6	*Domus æternitatis.*	43.b.87.b.
	7	*Spiritus revertetur ad DEUM.* 85.a.b.	44.b.

ESAIÆ.

4	4	*purgabit Dominus ſordes.*	157.b.
8	19	*pro vivis ac mortuis.*	162.a.
9	18	*Succenſa eſt quaſi ignis impietas.*	158.a.
11	10	*Sepulchrum ejus glorioſum.*	71.a.
25	7	*abſorbebit ſuperficiem operimenti.*	357.a.
26	14	*gigantes non reſurgent.*	389.a.
	19	*vivent mortui.*	357.b.
		jubilate habitantes in pulvere.	426.a.
		cadavera mea reſurgent.	357.b.407.b.
	20	*in conclavia ingredi.*	13.a.
31	9	*Jehova focus & ignis.*	84.a.
35	10	*redemti revertentur.*	358.a.
38	1	*ægrotavit ad moriendum.*	35.a.
	12	*præciſa eſt vita mea.*	332.b.
	16	*Ego vivificabo.*	358.a.
41	14	*mortui Iſrael.*	9.b.
	22	*Sciemus Noviſſima.*	4.a.
43	17	*nec reſurgent.*	389.b.
45	7	*creavit tenebras.*	20.a.
46	10	*Noviſſima annunciant.*	4.a.
47	7	*Noviſſimi tui.*	ibid.
53	5	*Caſtigatio pacis noſtræ.*	130.b.
54	8	*abſcondi faciem parum.*	162.a.
55	6	*quærite Dominum.*	122.b.

Cap.	Verſ.		
57	1	*juſtus perit.*	13.a.52.a.
	2	*in pacem ingreditur.*	13.a.203.a.
		requieſcunt in cubilibus.	213.a.
63	15	*Abraham neſcivit nos.*	219.b.
66	14	*oſſa veſtra germinabunt.*	358.b.
	16	*ignis & gladius.*	6.a.

JEREMIÆ.

1	5	*In lucem gentibus.*	33.a.
	13	*olla ſuccenſa.*	162.b.
9	17	*lamentatrices.*	52.a.
15	1	*ſi ſteterint Moſes.*	304.a.
16	7	*Cibus in luctu.*	154.b.
17	11	*in noviſſimo erit inſipiens.*	4.a.
		Perdix colligit ova.	334.a.
23	26	*in noviſſimis diebus.*	4.a.
31	15	*Quia non ipſi.*	29.b.
	16	*quieſcat vox tua à ploratu.*	358.b.
49	10	*non ipſi.*	29.b.
51	39	*non conſurgent.*	390.a.

THRENORUM.

3	63	*reſurrectionem aſpice.*	347.a.
5	7	*non ipſi.*	29.b.

EZECHIELIS.

10	2	*vir indutus lineis.*	327.a.
14	14	*Etiamſi eſſent tres viri.*	305.a.
24	17	*Cibus lugentium.*	154.b.
37		*totum caput.*	359.a.
	14	*dabo Spiritum & vivetis.*	396.a.
53	2	*de noviſſimis ſuis.*	4.a.

DANIELIS.

5	46	*Daniel adoratur.*	301.b.
	28	*in Noviſſimis diebus.*	4.a.
4	24	*peccata eleemoſynis redime.*	131.b.
	30	*tranſfiguratio Nebucadnezaris.*	96.b.
8	19	*in noviſſima ira.*	4.a.
9	17	*propter Dominum.*	256.a.
	26	*& non erit.*	30.b.
12	2	*multi evigilabunt.*	361.a.431.a.
		ad ignominiam ſempiternam	428.a.
	12	*ad opprobria.*	5.b.
	13	*requieſces.*	13.a.203.a.
		ſtabis in ſorte tua.	87.b.203.b.

HOSEÆ.

6	2	*Dominus vivificabit nos.* 367.a.	362.a.367.a.
12	4	*rogavit Angelum.*	322.b.
13	14	*à morte redimam.*	362.a.

JOELIS.

2	3	*vorax ignis ante eum.*	6.a.

JONÆ.

3	4	*pœnituit Deum.*	35.b.

MICHEÆ.

2	13	*aſcendit perruptor.*	368.b.
7	8	*cum ſedero in tenebris.*	159.a.

SOPHO-

LOCORVM SCRIPTVRÆ.

SOPHONIÆ.

Cap.	Verſ.		
3	8	poſt longum tempus ſurrexero.	362.b.

ZACHARIÆ.

Cap.	Verſ.		
9	11	vinctido lacu.	111.b.159.a.
		in quo non eſt aqua.	146.a.

MALACHIÆ.

Cap.	Verſ.		
3	3	quaſi ignis conflans.	159.b.
4	2	orietur vobis Sol.	362.b.
	5	Mittam vobis Eliam.	97.a.

SAPIENTIÆ.

Cap.	Verſ.		
2	23	ἐν ἀφθαρσίᾳ homo creatus.	17.b.23.a.
		ad imaginem propria ſimilitudinis. 22.b. 375.b.	
3	1	juſtorum anima.	13.b.
		in manu Dei.	13.b.99.a.203.b.230.a.
	2	exitus illorum.	13.b.
4	7	erit in requie.	ibid.
16	14	non revocabit animam.	390.a.

TOBIÆ.

Cap.	Verſ.		
4	18	ſuper ſepulturam juſti.	154.a.

SIRACIDIS.

Cap.	Verſ.		
7	40	Memorare noviſſima.	1.b.
11	27	in die obitus.	203.b.
19	3	anima immatura.	35.a.
25	32	à muliere initium peccati.	18.b.
28	5	cogita Noviſſima.	4.a.
38	21	memor noviſſimorum.	ibid.
39	17	exaudite me Sancti.	323.b.
44	16	Henoch tranſlatus eſt.	377.b.
		in Paradiſum.	105.b.
45	11	ornatus S. Sacerdotis.	1.a.
46	15	oſſa Sanctorum pullulant.	73.b.362.b.
48	24	Eliſai oſſa.	70.b.
49	12	Oſſa eorum pullulent.	73.b.
	18	oſſa Joſephi viſitata.	70.a.

BARUCH.

Cap.	Verſ.		
3	4	audi orationem mortuorum.	323.a.

II. MACCAB.

Cap.	Verſ.		
7	9	in æternam reſurrectionem.	362.b.
	14	tibi reſurrectio non erit.	362.b.432.a.
12	42	Perfectè deleri.	153.b.
	43	ſacrif. pro defanctorum peccatis.	149.b.
	45	Qui cum pietate obdormiunt.	154.a.
15	13	Onias & Ieremias.	305.a.

EX NOVO TESTAMENTO.

MATTHÆI.

Cap.	Verſ.		
2	18	Non ipſi.	29.b.
3	11	Spiritu & igne.	182.b.
4	5	Civitas ſancta.	84.a.
	9	adorabis me.	252.a.
	10	Deum ſolum adorabis.	254.a.
5	5	hæreditabunt terram.	239.a.
	22	ignis gehennæ.	179.a.
	25	donec ſolvas.	176.b.
6	9	Adhunc modum orate vos.	272.b.
8	8	legati ad Chriſtum.	324.a.
	22	mortui ſepeliant.	55.b.
	29	veniſti ad cruciandum.	431.b.
9	21	fimbria Chriſti tacta.	71.b.
	23	tibicines.	52.a.
	24	non eſt mortua.	12.b.
10	28	animam occidere non poſſunt.	85.a.363.a.
		in gehennam.	100.a.210.b.428.a.431.b.
	29	ſine Patre cœleſti.	33.b.
	30	veſtri capilli numerati ſunt.	363.a.
11	3	Qui venturus es.	115.a.
	4	eſt Elias.	97.a.
	7	Quid exiſtis videre.	84.a.
12	32	neq; in futuro ſeculo.	162.b.
	36	rationem reddent.	183.b.
	40	ſurgent in judicio.	363.b.
15	23	intercesſio Apoſtolorum.	324.a.
17		Elias jam venit.	97.b.
18	20	ubi enim duo.	263.b.
19	28	in regeneratione.	348.b.
		dies reſurrectionis.	348.b.
		ſuper ſedes duodecim.	442.b.
20	8	veſpera mercedis.	213.a.
	28	perdet in gehenna.	100.a.210.b.428.a. 431.b.
22	23	Abraham vivet.	204.a.
	25	Septemvira.	390.a.
	30	Sicut Angeli.	223.a.413.a.423.a.
	32	Deus viventium.	86.a.203.a.
		Ego Deus Abraham.	ibid.
23	29	Sepulchra Prophetarum.	62.b.
24	23	Ecce hic, ecce illic.	79.a.
	30	tuba vocis magna.	406.a.
	31	à quatuor ventis.	6.b.
		cum tuba vocis magna.	ibid.
	47	ſuper omnia bona conſtituet ſervum. 238.a.	
25	10	clauſa eſt janua.	122.b.
	32	congregabuntur omnes gentes.	5.b.
	41	ite in ignem æternum.	431.a.
27	46	Eliam vocat iſte.	324.b.

MARCI.

Cap.	Verſ.		
3	31	Reus æterni judicii.	165.b.
9	43	ignis inextinguibilis.	431.b.

LUCÆ.

Cap.	Verſ.		
2	29	nunc dimittis.	13.b.
	34	in reſurrectione multorum.	347.b.
4	5	Oſtendit illi omnia regna.	110.b.
7	3	legati ad Chriſtum.	324.a.
	13	Noli flere.	58.b.
	14	Tibi dico ſurge.	405.b.
9	31	Exitus ejus.	13.b.
	60	mortui ſepeliant.	55.b.
10	16	qui vos audit.	325.a.
11	31	Surgent in judicio.	363.b.

Cap.	Verſ.		
	47	*ædificatis ſepulchra.*	62.b.
12	7	*Capilli veſtri numerati ſunt.*	363.a.
	37	*beati ſervi illi.*	238.b.
	57	*donec ſolvas.*	176.b.
13	12	*dimiſſa es.*	14.a.
14	13	*in reſurrectione juſtorum.*	363.b.432.a.
16	9	*facite vobis amicos.*	197.b.
	19	*dives epulo.*	184.a.
	21	*ſinus Abrahæ.*	99.a.204.a.
	23	*damnatorum ſtatus.*	106.a.210.b.
		epulo orat pro fratribus.	184.a.306.b.
	26	*eſt magnus hiatus inter vos.*	112.a.
	28	*in locum tormentorum.*	98.a.
17	21	*ecce hic, ecce illic.*	79.a.
	31	*Moſes & Elias.*	204.a.
20	36	*Filii reſurrectionis.*	30.b.429.b.
		ſimiles Angelis.	413.a.
		liberos non procreant.	25.b.
21	18	*Pilus non peribit.*	363.a.
22	30	*in regno meo.*	239.b.
23	43	*in regnum tuum.*	181.a.
		Hodie mecum eris in Paradiſo. 99.b.124.a.204.b.	87.b.

JOHANNIS.

Cap.	Verſ.		
1	21	*in Spiritu Eliæ.*	97.b.
2	19	*excitabo templum.*	397.b.
3	5	*Niſi quis renatus fuerit.*	104.a.
4	20	*adoraverunt in hoc monte.*	79.a.
	22	*adoratis quod neſcitis.*	269.b.
	23	*in Spiritu adorabunt.*	79.a.
		& veritate.	269.b.
5	21	*Pater ſuſcitat mortuos.*	395.a.
	24	*tranſitus à morte.*	106.b.125.b.
		in vitam.	204.b.
	27	*quia filius hominis eſt.*	396.b.
	28	*Audient vocem ejus.*	405.b.
	29	*in reſurrectionem judicii.*	5.b.429.b.
		alij ad judicium.	428.a.
		audient vocem.	364.a.
	45	*Moſes in quo ſperatis.*	243.b.
6	37	*non ejiciam foràs.*	21.a.
	39	*reſuſcitem illum.*	364.a.
8	44	*Diabolus homicida.*	17.b.
	56	*Abraham vidit diem Chriſti.*	115.b.
10	18	*Poteſtatem ſumendi habeo.*	398.b.
11	4	*Infirmitas non eſt ad mortem.*	40.a.
	25	*Ego ſum reſurrectio.*	347.a.
	26	*Non morietur in æternum.*	337.a.
		Ego ſum reſurrectio.	364.a.
	35	*lachrymæ Chriſti.*	57.b.
12	24	*granum frumenti.*	14.b.
	26	*ſi quis mihi miniſtraverit.*	325.a.
14	2	*Vado parare locum.*	98.a.205.a.
	13	*in nomine meo.*	255.b.
		in domo Patris.	100.a.
16	9	*arguet mundum de peccato.*	173.a.
	19	*vivo ego.*	364.a.
	23	*in nomine meo.*	255.b.
17	24	*ubi ego ſum.*	205.a.
		ut videant gloriam meam.	231.a.
19	40	*cum aromatibus.*	52.a.
20	22	*Accipite Spiritum ſanctum.*	370.a.

ACTORUM.

Cap.	Verſ.		
1	25	*abiit in locum ſuum.*	87.b.98.a.
2	24	*dolores inferni.*	181.b.
		mortis.	368.b.
		non poterant eum teneri.	399.a.
5	15	*umbra Petri.*	72.b.
7	59	*Suſcipe Spiritum meum.*	205.a.
8	2	*Fecerunt planctum magnum.*	73.b.
10	26	*Ego ſum homo.*	265.b.
13	33	*reſuſcitato Ieſu.*	30.b.
	36	*ſerviens voluntati Dei obdormivit.*	337.a.
14	15	*nos mortales ſumus.*	265.b.
17	18	*Ieſum & reſurrectionem.*	364.b.
	31	*ſuſcitans eum à mortuis.*	367.b.
19	11	*ſudaria Pauli.*	72.b.
20	10	*Anima eſt in ipſa.*	40.a.
23	8	*non eſſe Spiritum.*	90.a.
24	15	*Reſurrectio injuſtorum.*	428.b.
26	23	*primus ex reſurrectione.*	347.a.
27	20	*naufragium Pauli.*	35.b.
	23	*Angelus Dei cui ſervio.*	325.a.

ROMANORUM.

Cap.	Verſ.		
1	25	*ſupra eum qui condidit.*	269.b.
4	17	*vocat quæ non ſunt.*	373.b.396.b.405.b.
		vivificans mortuos.	364.b.
5	12	*per unum hominem peccatum.*	18.b.368.a.
	14	*regnavit mors.*	19.a.
6	4	*reſurrexit per gloriam Patris.*	396.b.
	7	*juſtificatus eſt à peccato.*	192.a.
	10	*peccato mortuus.*	18.a.
	17	*Quod fuiſtis ſervi peccati.*	428.b.
	23	*Stipendium peccati mors.*	19.b.
7	4	*Mortificati eſtis lege.*	10.a.
	6	*Mortui lege.*	ibid.
	9	*peccatum mortuum.*	11.a.
	24	*à corpore mortis.*	19.b.
8	1	*Nulla damnatio his.*	135.b.
	3	*de peccato damnavit peccatum.*	173.a.
	8	*Qui in carne ſunt Deo placere non poſſunt.*	419.a.
	10	*corpus mortuum eſt.*	9.b.19.b.
	11	*vivificabit corpora mortalium.*	364.b.
		Si Spiritus ejus.	370.a.396.a.
	20	*creatura ſubjecta vanitati.*	434.a.
10	8	*prope te eſt verbum.*	78.a.
	14	*quomodo invocabunt.*	265.a.
12	13	*neceſſitatibus Sanctorum communicantes.* p.184.b.	
14	7	*nemo ſibi moritur.*	365.a.
	9	*Revixit.*	348.b.
		ut dominetur mortuis.	86.b.401.a.

I. CORINTH.

Cap.	Verſ.		
2	9	*Oculus non vidit. &c.*	241.a.
3	12	*ſalvus erit per ignem.*	119.b.122.a.166.b.
5	5	*ſalvabitur abſq; corpore.*	416.b.
6	2	*Mundum judicabunt.*	442.b.
	13	*Deus ventrem deſtruet.*	26.a.416.b.
	14	*Dominum ſuſcitavit.*	365.a.
7	23	*Servi hominum.*	251.b.
	29	*Tempus eſt breve.*	122.b.
14	40	*ordine fiant omnia.*	55.b.
15		*totum caput.*	365.a.
	20	*primitiæ dormientium.*	368.a.
	21	*per unum hominem mors.*	20.a.
		per unum hominem reſurrectio. 396.b.403.a.	368.a.

LOCORVM SCRIPTVRÆ.

Cap.	Verſ.		
	29	*Baptiſmus pro mortuis.*	174.a.
	31	*Quotidie morior.*	9.b.
	37	*Quod ſeminas non vivificatur.*	414.b.
	38	*ſemini dat corpus.*	397.a.
	42	*ſtella differt à ſtella.*	421.b.
	43	*ſeminatur in corruptione.*	14.a.
	44	*corpus animale.*	26.a.
	50	*caro & ſanguis.*	410.b.413.b.
	52	*homo terrenus.*	26.b.
		omnes immutabimur.	5.a.415.b.437.a.
		ἐν ἀτόμῳ.	425.a.
		non omnes immutabimur.	438.a.
		Tuba canet.	406.a.
	53	*oportet τὸ φθαρτὸν.*	407.b.
	56	*aculeus mortis peccatum.*	20.a.
		virtus peccati lex eſt.	20.b.

II. CORINTHIORUM.

1	10	*ex tanta morte.*	9.b.
4	11	*in mortem tradimur.*	ibid.
5	1	*terreſtris domus.*	14.b.87.b.
		manu facta.	205.a.
		cœleſtis domus.	126.a.
	3	*Si tamen induti.*	126.a.
	4	*exui corporis veſtimento.*	11.b.87.b.
	8	*ad Dominum peregrinamur.* 229.a.	p.87.b.
	10	*omnes manifeſtari oportet.*	365.a.
	21	*Pro nobis fecit peccatum.*	173.a.
11	6	*Imperitus ſermone.*	151.b.
	23	*in mortibus.*	9.b.

GALATARUM.

1	8	*Si etiam Angelus.*	197.a.304.a.
2	19	*Decretis hominum ducimini.*	10.a.
6	14	*mundo mortuus.*	10.a.

EPHESIORUM.

2	6	*conreſuſcitavit.*	365.a.
4	13	*in virum perfectum.*	422.a.b.
5	14	*ſurge qui dormis.*	347.b.
	30	*os ex oſſibus.*	402.a.
6	2	*primum in promiſſione.*	34.b.

PHILIPPENSIUM.

1	3	*eſſe cum Chriſto.*	206.b.
	21	*mors lucrum.*	15.a.
	23	*cupio diſſolvi.*	14.b.
	24	*eſſe cum Chriſto.*	125.b.
2	10	*Genu inferorum.*	182.a.
	12	*ſalutem operamini.*	131.b.
3	11	*ad reſurrectionem.*	347.a.
	21	*conforme corpori ſuo.*	422.a.

COLOSSEN.

1	18	*Primogenitus mortuorum.*	369.a.
2	12	*reſurrexiſtis per fidem.*	376.b.
	18	*ἐθελοθρησκεία.*	60.b.
		cultus Angelorum.	268.b.
	20	*ſi mortui eſtis elementis mundi.*	10.a.

I. THESSALON.

4	13	*Non contriſtemini.*	57.b.120.a.
	14	*dormientes cum Jeſu.*	365.a.
		adducet cum eo.	120.b.432.a.
	15	*vivi qui ſumus non præveniemus.*	440.a.
	16	*in voce Archangeli.*	6.b.406.a.
5	23	*integer ſit Spiritus.*	46.b.

I. AD TIMOTH.

2	5	*unus Deus, unus mediator.*	260.b.
4	16	*te ipſum ſalvabis.*	131.b.
		Et qui te audiunt.	233.a.
6	16	*Solus habet immortalitatem.*	254.b.

II. AD TIMOTHEUM.

1	10	*Chriſtus mortem deſtruxit.*	27.a.
4	1	*vivos & mortuos.*	365.b.
	6	*bonum certamen certavi.*	337.a.
		Tempus ſolutionis inſtat.	14.b.

AD PHILEMONEM.

	4	*fidem ad omnes ſanctos.*	244.a.
	17	*Si me habes conſortem.*	221.b.

I. PETRI.

1	3	*in ſpem vivam.*	365.b.
3	18	*vivificatus Spiritu.*	397.b.
		prædicavit ſpiritibus.	112.b.
4	6	*etiam mortuis evangelizatum.*	115.b.

II. PETRI

1	4	*divinæ naturæ conſortes.*	325.b.
	12	*vos habere memoriam.*	306.a.
	14	*depoſitio tabernaculi.*	87.b.
	15	*exitum.*	13.b.

I. JOHANNIS.

3	2	*nondum apparuit.*	213.b.
	9	*Non poteſt peccare.*	185.a.
5	16	*peccatum ad mortem.*	ibid.

HEBRÆORUM.

2	2	*opera mortua.*	11.a.
	14	*imperium mortis habet.*	18.a.
4	3	*ingredimur in requiem.*	125.b.213.a.
5	7	*Qui poterat à morte ſervare.*	399.a.
6	1	*opera mortua.*	11.a.
	2	*Reſurrectionis & judicii.*	426.a.
	4	*qui ſemel illuminati.*	133.b.
	6	*Chriſtum rurſus crucifigunt.*	133.b.
	20	*Præcurſor introiit.*	116.a.
9	8	*via ſanctorum non propalata.*	116.b.
	14	*ab operibus mortuis.*	11.a.
	27	*ſtatutum eſt homini mori.*	31.b.
		poſt mortem judicium. 5.a.400.b.426.a.	
10	20	*via quam dedicavit.*	116.b.
	26	*voluntariè peccantes.*	133.b.
11	5	*translatus eſt.*	15.b.
	10	*Civitas Dei viventis.*	206.b.
	19	*ex mortuis ſuſcitare.*	364.b.365.b.
		in parabola.	380.a.
	36	*non acceperunt repromiſſionem.* 213.b.365.b.	116.b.
12	23	*Spiritus perfectorum.*	206.b.

Cap.	Verſ.		
13	7	*exitus converſationis.*	15.a.
	14	*Non habemus hic civitatem.*	333.a.

JACOBI.

2	17	*fides mortua.*	11.a.

JUDÆ.

	9	*ſuper corpore Moſis.*	61.b.
	14	*Enoch ſeptimus.*	431.b.
	15	*ignis æternus.*	ibid.

APOCALYP.

1	4	*à ſeptem Spiritibus.*	326.a.
	5	*Primogenitus mortuorum.*	369.a.
	6	*feciſti nos Reges.*	239.a.
	18	*Claves mortis & inferni.*	337.a.399.b.
2	11	*mors ſecunda.*	10.b.
	26	*poteſtatem ſuper gentes.*	239.a.
3	12	*columna in templo Dei.*	240.b.
	21	*dabo ſedere in throno.*	241.a.
4	4	*throni poſiti &c.*	207.a.
5	3	*ſubter terram.*	182.a.
	8	*Seniores habent phialas.*	305.b.
	10	*regnabimus ſuper terram.*	239.a.
6	8	*Equus pallidus.*	47.b.
	9	*ſub altari anima.*	76.a.207.b.213.b.
	10	*quouſq; non vindicas ſanguinem.*	88.a. 215.b.307.a.
7	9	*vidi turbam magnam.&c.*	207.b.
8	3	*alius Angelus venit.*	256.a.327.a.
11	12	*duo teſtes.*	208.a.
	17	*Sancti vident, quæ geruntur in terris.*	230.a.
12	5	*Recturus gentes.*	240.a.
14	4	*quocunq; ierit.*	230.b.
	8	*occiſus ab origine Mundi.*	107.a.
	10	*igne & ſulphure cruciabitur.*	431.b.
	13	*in Domino mori.*	125.b.126.b.
		à modo.	126.b.208.a.
15	2	*ſtantes ſuper mare vitreum.*	208.a.
19	1	*Alleluja.*	ibid.
	10	*Angelus non vult adorari.*	266 b.
20	7	*Solvetur de carcere ſuo.*	114.b.
	9	*animæ interfectorum.*	208.b.
	10	*Cruciabantur die ac nocte.*	431.b.
	11	*Habens gloriam Dei.*	231.a.
		mundi fuga.	7.a.
	12	*vidi mortuos.*	365.b.
	13	*dedit mare mortuos.*	5.b.427.b.
21	14	*Fundamenta duodecim.*	169.a.
	27	*coinquinatum.*	198.a.
22	2	*arbor vitæ.*	370.b.
	9	*Vide ne feceris.*	266.b.
	14	*beati qui obſervant.*	431.b.

Finis Indicis Secundi, TOMI IIX.

INDEX TERTIVS, TOMI OCTAVI, AUTORUM ALLEGATORUM,

Explicatorum & Vindicatorum.

Numerus notat paginam, Litteræ paginæ faciem.

A.

ABdias. de Andrea.318.b.
AbenEzra.de dicto: Ego ero Deus veſter. 87.a.de v.1.Job.5.311.b.
Adrianus.de Johan. XXII.211.a.
Ælian. de mortis utilitate.336.a.
Æneas Sylvius. de Waldenſibus.49.b.
Æpinus. de ſepultura impiorum.56.a.
Æſchilus. de reſurrectione.387.a.
Agrippa Cornelius.de ψυχοπαννυχίᾳ.212.a.
Albertus M. de materia ignis purgatorii.146.b.de loco purgatorii.148.a.de ſuffragiis.195.b.
Alcaſar Ludovicus. de ſeptem Spiritibus Apoc.326.b.
Alcuran. de purgatorio.145.b.
Alexander Alenſis.de igne purgatorii.172.b.
Algazel. de purgatorio.145.a.
Alphonſus de Caſtro.de purgatorio.138.a.de indulgentiis.149.b. de Johanne XXII.201.b.211.b.
Alphonſus de Toſtato Epiſcopus Abulenſis. de terræ hiatu.6.b. de loco reſurrectionis.435.b.
Altenſtaig Joh. de limbo Patrum.105.b.
Ambroſius. de triplici mortis ſpecie.9.a.11.a.de requie in morte.12.a.de mortis lucro.16.a.de fine mortis piorum.31.a.de morientibus tempore judicii.33.a. de reſurgentibus cum Chriſto.41.b. de calamitatibus vitæ.44.b. de tempore luctus.53.a. de voto pro piè defunctis.53.b. de ſepulchris in templis.54.a. de cadaveribus in patibulo relictis.54.b. de luctu funebri.58.a. de veſtimento Domini. 72.a. de reliquiis ſub altaribus reconditis.75.b.de cubiculo cordis.78.a. de animarũ immortalitate.89.b. de Gentilibus.95 a.de μετεμψυχώσει.96 b. de animarum receptaculo.98.a. de Samuelis apparitione.108.a. de Hiſtoria Lazari. 112.b.204.a. de deſcenſu Chriſti ad inferos.114.b.de immiſericordia.137.a. de loco pœnitentiæ.139.b. de Chriſti ſatisfactione.140.b.de morte piorum.142. de purgatione per ignem.157.a. de peccato in Sp. Sanct. 166.b. de fundamento 1.Cor.3.169.b. de ſtipulis. 170.b.de igne.172.a.173.b.de v.25.Mat.5.176.b.178.a de Eleemoſ. 180.b.de baptiſmo pro amicis ſuſcepto.186.b. de oratione pro defunctis.187.b.188.b de igne purgatorii.190.b. de animarum ſtatu poſt hanc vitã.200.b.209.b. de earũ cognitione.218.b. de Regi-

de Regibus ſpiritualibus. 239. a. de fiducia in ſolum Deum ponenda. p. 243. a. de ſeſſione Chriſti ad dextram. p. 241. a. de Sanctorum invocatione. 282. a. Angelorum. 284. b. ſolius Dei. p. 287. a. de Chriſto mediatore. 288. b. de Mediatore. 289. a. de Sanctorum pro nobis cura. 309. a. de aqua Baptiſmi. 319. a. de morte. 338. a. de reſurrectione. 338. b. 368. b. 372. b. 375. a. 381. b. ad verſ. 19. Eſ. 26. 358. a. de reſurrectione Chriſti quomodo ſit cauſa noſtra. 368. b. typis reſurrectionis. 382. b. de Phœnice. 384. a. de Bombycibus. 385. b. in v. 52. 1. Corinth. 15. 402. b. 414. a. de merito reſurrectionis Chriſti. ibidem. de reſurrectionis vocabulo. 408. a. de reſurrectione corporis. 408. b. de traditione Satanæ. 416. b. in 1. Corinth. 15. v. 52. 438. b.

Ambroſius Catharin. de Maria ſocia Dei. 293. a.

Amphilochius. de libris Maccabæorum. 150. b.

Anaſtaſius. de luctu funebri. 57. a.

Andradius. de ſtatibus animarum poſt mortem. 102. a. de loco. 1. Pet. 3. v. 18. 115. a. de Lutheri contemptu Sanctorum. 247. a.

Andreas Cæſar. in v. 26. Apoc. 2. 239. b.

Angelus de Claviſio. de poteſtate Papæ. 137. a.

Anglo Remenſes. de Sanctorum abſentia. 230. a.

Anshelmus. de anima piorum. 142. b. de ſtatu animarum poſt hanc vitam. p. 210. a. de omnipotentia Sanctorum. 232. a. de Maria. 256. b. de Chriſti reſurrectione. 367. b. de corpore ſpirituali. 411. a. de ſtatura reſurgentium. 422. a. de v. 52. 1. Cor. 15. 443. a.

Antidotarium animæ. de indulgentiis. 60. b. de invocatione Mariæ. 232. a. 233. a.

Antiſiodorenſis. de ſtatu animarum in purgatorio. p. 147. a.

Antoninus Florent. Archiepiſc. de immortalitate animæ. 88. b. de limbo Patrum. 107. a. de poteſtate Papæ. 137. a. de igne purgatorii. 147. a. de tempore purgatorii. 148. b. de pœnarum gravitate. ibid. de indulgentiis. 149. b. de Johanne XXII. 211. b. de ſanctis canonizatis. 246. a. de advocatrice Maria. 257. a. 258. b. 295. b. de Catharina. 275. a. de Sanctorum invocatione. 293. a. de ſolennitatibus Deo dicatis. 298. b. de canonizatione Sanctorum 293. b. 330. a.

Apologia Auguſtanæ Confeſſionis. de Sanctorum memoria. 187. a. honore. 246. a. 247. a. pro nobis interceſſione. 247. b. 304. a.

Apollonius. de Colchorum ſepultura. 48. a.

Apulejus. de dœmonibus. 268. b.

Aretas Cæſar. de animarum ſtatu poſt hanc vitam. p. 200. a.

Arias Benedictus Montan. de vinctis in lacu. 111. a. ad v. 3. Malach. 3. 160. b. de Evangelio. 160. b. de igne purgatorii. 171. b. de v. 24. Act. 2. 181. b. de concluſione orationis Dominicæ. 273. a.

Ariſtoteles. de morte violenta. p. 21. a. de actionibus & paſſionibus 29. a. de vita. 29. b. 204. a. de animæ operatione. 94. a. de mortis utilitate. 335. b. de reſurrectione. 393. b. de anima. 419. b.

Arnob. ad v. 12. Pſal. 66. 156. b. de ſolius Dei invocatione. 286. b. de Chriſto Mediatore. 288. a.

Articuli Smalcaldici. de Sanctorum pro nobis oratione. 248. a.

Athanaſius. de morte. 16. a. de Adami morte. 23. a. de ſepulchro Antonii. 63. b. de hæmorrhouſa. p. 71. b. 72. a. ejus dicto de peregrinatione. 80. a. de animæ immortalitate. p. 89. a. de parabola Lazari. 112. b. de latrone converſo. 125. a. de anima piorum. 142. a. de gemino animarum receptaculo. 143. a. de libris Maccab. 150. b. de ſtipulis. 1. Cor. 3. 170. b. de apparitione animarum. 194. a. de Paradiſo. 204. b. de invocatione Chriſti. 250. a. 260. a. de Georgio Cappadoce. 275. b. de Sanctorum invocatione. 281. a. Angelorum. 284. b. de ſolius Dei invocatione. 286. b. de gratia à ſolo Deo petenda. 287. b. de honore Sanctorum. p. 302. b. de Angelo Geneſ. 48. 310. b. de Syracide. 323. b. de petitione ab Angelis. 326. a. de Chriſto reſurgente. 369. a. de corporis reſurrectione 394. b. de Antonio. 409. a. de conſolatione in morte 444. a.

Athenagoras. de reſurrectione. 349. b. corporis. 371. a. ex Philoſophia nota. 392. a.

Auguſtinus. de tempore judicii extremi. 7. a. cæli fuga. ibid. ſupplicio damnatorum 8. a. ordine Noviſſimorum. 8. b. mortis Etymologia. 8. a. morte animæ. 9. a. quadruplici mortis ſpecie. 9. b. de dicto: Morte moriemini. 10. b. vita animæ. 12. a. ſomno mortis. 12. b. morte 16. a. Diabolo. 17. a. de Diaboli filiis. 17. b. de Diabolo homicida. ibid. 18. a. ad v. 12. Rom. 5. 19. a. de corpore mortis. 20. a. de mortis cauſa. 20. b. 24. a. genethliacis. 22. a. de Pelagianis. p. 22. b. immortalitatis cauſa in Adamo. 23. a. 24. a. immortalitate primæva. 24. b. 25. a. de arbore vitæ. 26. a. corpore ſpirituali. ibid. fine mortis piorum. 31. a. objecto mortis. 31. b. pro rogatione vitæ Ezechiæ. 35. a. de adminiſtratione divinâ. 36. a. de αὐτοχειρίᾳ. 37. a. de deſiderio moriendi. 37. b. Ambroſio. 38. b. Paulo. 39. a. loco intermedio. 39. b. reſuſcitatis à Chriſto. 41. a. reſurgentibus cum Chriſto. 41. b. calamitatibus vitæ. 44. b. Diabolica in morte inſultatione. 45. b. de omnium in morte derelictione. p. 46. a. Spiritu hominis. 46. b. de corporis putrefactione. 47. a. ſepultura officioſa. 48. b. 49. a. abuſibus exequialibus. 51. a. 53. a. luctu funebri. 58. a. de Col. 2. v. 18. 60. b. exequiis. 64. a. reliquiarum nundinatoribus. 65. a. de ſepultura Patriarcharum in Canaan. 73. b. de reliquiis. 74. a. de miraculis circa ſepulchra Sanctorum. 74. b. de reliquiis Stephani. 75. b. cordis cubiculo. p. 78. a. peregrinationibus ad loca SS. 1. b. immortalitate animæ. 85. a. b. 89. b. de Epicuro. 90. a. de Arabibus. ib. de Philoſophis. 90. b. de turba impiorum. 93. a. Manichæis. 95. b. 101. a. Priſcillianiſtis. 95. b. de Origene. ibid. μετεμψυχώσει. 96. b. lycantropis. 97. b. animarum receptaculo. 98. b. ſinu Abrahæ. 99. a. una eademque Vet. & Nov. Teſtamenti fide. 107. a. de Jacobi deſcenſu. 108. a. Samuele ſuſcitato. 108. a. 110. a. de conſuetudine Scripturæ. 110. b. ad v. 11. Zachar. 9. 111. b. de Chaſma. 112. b. de v. 18. 1. Petr. 3. 113. a. 115. a. 1. Pet. 4. v. 6. 116. a. de limbo Patrum. 117. b. de latrone converſo. 124. a. de v. 6. Pſalm. 31. 125. a. in v. 15. Pſal. 116. 125. b. Pſalm. 127. v. 3. 126. a. de filiis Dei & ſeculi. p. 127. a. 128. b. de loco intermedio. 127. a. de temporalibus. 127. b. de inferno. 128. b. de juſtitia. 129. a. de calamitatibus piorum. 129. b. merito Chriſti. p. 132. a. remiſſione peccatorum. 134. b. pœnitentiæ loco. p. 140. a. impiorum poſt hanc vitam judicio. 140. b. ſatisfactione Chriſti. 141. a. juſtificatorum pœna. 141. b. de anima piorum. 142. b. gemino animarum receptaculo. 143. b. de purgatorio Ethnicorum. 145. a. libris Maccab. 150. b. 151. b. de canone. 151. a. ad v. 2. Pſal. 38. 156. a. v. 12. Pſalm. 66. 157. a. v. 4. Eſ. 4. 158. a. v. 3. Malach. 3. 160. b. 1. Sam. 2. v. 6. 161. a. v. 32. Matth. 12. 162. b. v. 12. 1. Cor. 3. 167. b. de igne. 1. Cor. 3. 172. a. 174. a.

Baptiſmo mortuorum.175.b. de verſ.25. Matth.5. 176.b.178.a. eleemoſynis.180. b. ad v.9. Luc.16. ibid. de extremo judicio.181.b. v.24. Act.2.182.a. de genu inferni. ibid. de Baptiſmo ignis. 183.a. de indulgentia Epiſcoporum.p.186.b. de epulis ad ſepulchra. ibidem. de oratione pro defunctis.188.a. ipſius de purgatorio dubium. 191. a. de animarum apparitione. 194.b. ſtatu earum poſt hanc vitam. 201.a. 210.a. nævis Patrum.202.a. de hiſtoria Lazari.204.a. de quatuor animalibus Apocal.207.a. de animabus ſub altari.213.b. gloria piorum. 216.a. animarum ſeparatarum cognitione. 218.b. 221.b. de loco 2.Reg.22.verſ.20.221.a. de cognitione Abrahami.226.b. Sanctorum omnipræſentia.229.b. ſequela Chriſti.231.a. credere in Deum.243. b. fiducia in Deo ponenda. ibidem. Sanctorum cultu. p.246.b. 319.a. de invocatione. p.249.a. latria. 251.a. cultu divino.251.b.253.a. 255.a. de unico interceſſore.261.a. de ſacrificiis.266.a. de oratione Dominica.272.b. templorũ extructione in honorem Sanctorum.277.a. religione paganorum.ibid. Diis gentilibus. ibid. & 277.b. invocatione Sanctorum.283.a. Angelorum.p.278.a. 284.b. ſolius Dei. p. 287.a. de gratia à ſolo Deo petenda.288.a. Chriſto Mediatore. 288. b. in v.5. Pſal.99.299.b. de Angelo Gen.18.300.b. de cura epulonis.307.a. de Apocal.6.v.10.ibid. de cura Sanctorum.309.a. de v.1. Job.5.312.a. miraculis.319.b. de v. 6. Pſ. 32. 321.b. de montibus.322.a. de honore & adoratione 325.a. mortis meditatione. p.333.a. divitiis. 334.a. morte.338.a. reſurrectione. 346.a. 369. b. 375.a. Chriſti.346.b. Spirituali. 347.b. 348. a. die regenerationis.349.a. in v.25. Job.19.354.a. in verſ.19. Eſa.26.358.a. v.14. Eſa.66.358.b. in Ezechiel.37. 361.a. de voce multi.361.b. in v.1. Daniel. 12.362.a. in v. 30. Matth.10.363.b. in v.19. Johan.14.364.b. de potentia Dei. 366. b. de primitiis. 368. a. virga Moſis.380.b. 381.a. reſurrectionis typo. p.382. a. 383.a. Pelicano.384.b. de Simonianis.387. Carpocrate 387 b. Gnoſticis. ibid. Valentiniano.388.a. Hieracitis. ib. in v.39. Pſal.78.389.a. de anthropophagis. 391.a. corporis reſurrectione.391.a.394.b. 409.b. de operibus Trinitatis ad extra. p.395.a. de merito reſurrectionis Chriſti. 402.b. 403.b. corpore ſpirituali. 411.a. corpore animali. ibid. in v.50. 1. Corinth.15. p. 414. a. corporis reſurgentis qualitate. 417.a.418.a. ſtatura reſurgentium.420. b.421.b. ſexus diſcrimine in reſurrect. 422.b. de formationis à corpore ablatione in piorum reſurrect.423.a. capillis reſurgentium.425.b forma reſurrect.425.b. corruptione corporum impiorum. 426.b. in v.13. Apocal.20.427.b. in v.29. Johan.5. 428.a. de reſurrectione omnium. 429. a. impiorum.429.b.438.b. abortivorum.432.b. monſtrorum.433. a. de tempore reſurrectionis. 434. b. 442.b de vivis in noviſſimo die. 442.a. 443.b.

Azorius. de limbo puerorum.84.b.103.b.

B.

BAlæus. de Georgio & Chriſtophoro. 274.b.

Baronius. de corpore Petri. p.68.a. Veſo Caroli. 74.b. de Epiſtolis Ambroſii. 75. a. ſermonibus Auguſtini. ibid. de Metaphraſte. 83. b. de Clementis R. conſtitutionibus.189.b. de Euſebii Emiſſeni Homilia de Epiphania.p.190.a. Chriſtophoro M. 275. a. Georgio. ibidem. Cappadoce. 275.b. de Athanaſii ſermone de Deipara.318.a.

Barradius Sebaſtianus. de igne judicium præceſſuro. 6.a. de imputatione peccati.173.a. de ἐπαγγελίᾳ. 223.a. de præmio ſervi fidelis.238. b. Maria virgine.257.a.

Bartſcius. de peregrinatione ad loca SS.82.b.

Baſilius. de morte.p.16.a.32.a. immortalitate hominis. 22.b. de mortuis.93.a. de paradiſo. 100. b. de Samuelis apparitione. p.108. a. 110. b. de loco pœnitentiæ. 139 a. de Chriſti ſatisfactione. p.140.b. de Eſa.9.v.18.159.a. de igne.1.Corinth.3.174.a. baptiſmo ignis. 183.b. animarum ſtatu poſt hanc vitam.209.b. de terra nova. 239 a. Moſis nomine. 244.a. Sanctorum honore. 246.b. 302.a. 318.a. invocatione. Sp.S. 250.a. ſolius Dei.p.287.a. de Bombyce.385.b. in v.39. Pſal.78. 389.a. de Reſurrectione ſexuum.422.a.

Becanus Martinus. de Calvino.161.b. de limbo puerorum.103.b. Patrum.105.b.106.a. de Samuele apparente.108.a. in v.20. Hebr.6.116.a. in Hebr.9. v.8.116 b. in Hebr.10. v.19. ibidem. de purgatorio.121.b. in v. 39. Hebr.11. ibid. in v. 43. Luc. 23. 124.a. de privilegio paucorum.125.a. de purgatorii loco.147.b. in v.11. Zachar.9.159.b. de animarum apparitione. p. 194 b. purgatorium probare vult.198.a. de Eſa.63. v.15. 219.b. Sanctorum invocatione in V. T. 220. a. ſpeculo eſſentiæ divinæ.222.a.223.b.224 b. de lumine gloriæ.226.a. de viſione Pauli.231.a. interceſſione vivorum. 259.a. Mediatore.260 a. Chriſtophoro M. 275. a. Sanctorum in limbo invocatione.303.b. in v.8. Apocal.5.305.b. in v.4. Apoc.1.326.a.

R. Bechai. de reſurrectione impiorum.430.b.

Beda. de veſtitu ſummi Vet. Teſt. Sacerdotis.2. b. de ſomno mortis.12.a. impiorum ſepultura.56.a. de Samuelis apparitione.110.b. de 1.Pet.3.v.18 113.a. de loco pœnitentiæ.140.a. in v.12. Pſal.66 157.a. animarum apparitionibus.193.b. ſtatu poſt hanc vitam.210.a.216.a. de animab. ſub Altari.214.a. de columnis Eccleſiæ.241.a. de ſeptem verbis Chriſti.339.a. de primogenito.369.a.

Bellarminus Robertus. de immortalitate primi hominis.22.b. de ſepultura.50.a. de crudelitate Calvinianorum.58.b. de cultu reliquiarum. 59.a. reliquiis Sanctorum. 59.b. 69.b. de ἐθελοθρησκείᾳ, 60.b. de occultatione ſepulchri Moſis.61.b. de v. 29. Matth.23.62.b. de reliquiis Polycarpi.63.a. de canone Concilii Eliberitini 63.b. de loco Hieronymi.64.a. Auguſtini.64 b. de reliquiis ſuppoſitiis.67.b. de ſuperſtitione harum.68.b. ſepultura Patrum in terra Canaan.73.a. Agnete.74 b. de Epiſtolis Ambroſii.75.a. de templis.76 a.77.a. de cultu voluntario.77.b. de Nyſſeni oratione. 80.b. de loco Hieronymi.81.b. de Claudio Scoto 82.a. de Metaphraſte. 82.b. infantibus ante baptiſmum mortuis.84.b. in verſ.32. Matth.22. 87.a. de purgatorio.98.b. quadruplici terræ ſinu. 101.b. de ſexto quodam animarum loco. p.102.b. limbo puerorum.103.a. de Fulgentio.104.a. limbo Patrum. 105.a. Samuelis apparitione.108.a.194. b. in.v.11. Zach. 9.111. b. in v. 18. 1.Pet.3.113.a. in v. 39. Hebr. 11.117.a. de triplici hominum genere.120.b. in v.18. Eccleſ.9.122.b. in verſ.3. Eccleſ. 10. p.123. a. de purgatorio. 117.b.119.a. de officio funeris pag. 119.b. exceptiones ad argumenta noſtra. pag. 119.b. 121.a. de latrone. 124.b. in verſ. 14. Apocal.14.126.b. in v. 4.

Eccleſ.

Eccleſ.9.128.a. de pœna & culpa.128.b. de ſatisfactione Chriſti pro pœnis.131.a.meriti Chriſti applicatione. ibid. remiſſione peccatorum.132.b.134.b. 136.b.in v.4. Hebr.6.133.a. ad v.1. Rom.8.135.b.de purgatorii fine.136.a. indulgentiis. 136. b.Græcis purgatorium concedentibus.138.a. de Dionyſio Areopagita.138.b. Cypriano.139.a. Ambroſio.139.b. 140.b.282 b. Chryſoſtomo.139.b. Auguſtino.140. a.141.b.143.b. 191.b.275.b.288.b.animabus in purgatorio.142.b de Hieronymo. 143.b. Theophylacto.144.a.289.b.de animabus in purgatorio.144.b. de purgatorio Gentilium.145.a. Judæorum.145.b. Turcarum. ibidem. de libris Maccabæorum.145.b. 150.b.305.a. purgatorii objecto. 146.a. miniſtro. ibidem. materia. 146.b.ſtatu.147.a. epulonis interceſſione. ibidem. animarum ſalute in purgatorio. 147.b. loco purgatorii. ibid.tempore. 148.b. gravitate pœnarum purgationis.149.a. ſuffragiis. 149.b. quinque purgatorii fundamentis. ibidem. in v. 21.c. 12. Maccab. 152.a. de Razia.152 b. in v.18. Tob. 4. 154.a. in v.2. Pſalm. 38.156.a. in v.4.Eſa.4 157.b.in v.18.Eſa.9.158. a.de peccatis occiſorum Maccabæorum. 2.Maccab.12. 153.a. de peccato in purgatorio remittendo. ibidem.in v.12 Pſalm.66.156.b in v.8. Mich.7.159.a.in v.11.Zach.9.ibidem.in v.3.Malach. 3.159.b. in v. 32. Matth.12. 162.b. de Marco.163.a. de 1.Corinth.3.v.12.167.a. & ſeqq. de ſenſu litterali. 167.b.in v.29.1.Corinth.15 174.a.de baptiſmo mortuorum ibid. in v.25. Matth.5.176.b.in v.22.Matth. 5.179.a. in v.9. Luc.16. 179.b. in verſ.42. Luc.23. 181.a.in v.24. Actor.2. 181.b. in v.10. Philip.2. & v. 2. Apocal.5.182.a.de baptiſmo ignis.182.b. de divite epulone 184.a.de conſuetudine Eccleſiæ. 186.a. oratione pro defunctis.186.b.188.b. conſtitutionibus Clementis.189.b. Athanaſii quæſtionibus ad Antiochum. ibidem. de Euſebii Emiſſeni homilia de Epiphania.190.a. de Damaſceni oratione. ibidem. de Tertulliano.190.a.de Origene.ibid. de peccatis venialibus poſt hanc vitam purgandis.192.a.de gentibus.193.a. Eccleſiæ communione.195.b.de revocatione animarum.197.b. pœna carnis.198.b. ſtatu animarum poſt hanc vitam.p.201.a. de erroribus Patrum.202.a. de Illyrico. ibid. de dicto quodam Irenæi.209.a.de prato florenti.211.a.de Johanne.XXII. ibidem. de Luthero.212.b.gloria piorum.216.a.animarum ſanctarum cognitione.216.b.de Eſa. 63.15. 219.b.de 2.Reg.22.v.20. 220.b. modo omniſcientiæ Sanctorum. 222.b. de revelatione divina.225.b.de cognitione ſanctorum in limbo. 226. b. omnipræſentia ſanctorum. 227.b. ejus modo. 230.a. carnis Chriſti.230.b. eorum omnipotentia. 232.a. de inſtrumentis. 233.a. defunctis opitulatoribus. 233.b. 238.b. fiducia in Sanctos collocanda. 234.a.236.a. 242.a.de invocatione in purgatorio conſtitutorum. 245.b.248.a. Lutheri ſanctorum contemptu.247. b. ejus Pſychopannychia.249.a. Chriſti invocatione.p.250.a. diſtinctione λατρείας & δουλείας.250.b. ſervis ſanctorum.251.b. προσκυνῆσαι, quam Diabolus poſtulabat Matth.4. 252.a. de dicto: Deuter.6. 254.a. Sanctorum. invocatione.255.a. 259.b.interceſſione.ibidem.& 256.b.Chriſto Mediatore.256.b. de Sanctorum vicariis.262.b.in Roman.10.verſ.14. 265.a.in v.25.Act.10.265.b.in v.15.Actor.14.266.a. quòd ſancti ſint Dii.ibid.in Apoc.19.&22.266.b.in v.18.Col.2.268.a. de origine invocationis Sanctorum. p.270.a. de concluſione orationis Dominicæ. 273.a.de converſione templorum.278 a. de Sanctis V.T.279.b. de Epiphanio.282.a.de Concilio Laodiceno.284.b. de Theodoreto. 285.b. de Eraſmo 290.b. de Caſſandro. 292.a. Sanctis. 292. b. imaginum adoratione. 294.a. Maria.296.b. precibus ad imagines.297.a. de votis quæ ſanctis fiunt. ibid. de templis ſanctis ædificandis.297. b. de feſtis ſanctorum.298.b.in Pſal.98.adorate ſcabellum.ibidem.de Angelis adoratis. 299.b. de adoratis ſanctis viventibus. 300.b. Sacrificio Nebucadnezaris. 301. b. de animabus in purgatorio.303.b. in c.15.Jerem ſi ſteterit Moſes.304.a in v.12. 1.Petr.1.306.a. de Angelorum invocatione.308.b.de v.10. Apoc.6.307.b. de viventium invocatione.315.b.de Canonibus. VI. Synodi. 317.a. de v.1.Pſalm.121.321.b. de Canonizatione Sanctorum.328.b.

Benno.de vita Pontificum Rom.330.b.

Benzonius Rutilius. de limbo puerorum.103.b.

Bernhardus. de Noviſſimorum meditatione.3.a. de numero noviſſimorum.4. b. de benedictis. p. 8. a. de iis , qui ſunt mundo mortui. pag. 10. a. de morte. pag.16.b.32.a. vitæ hujus calamitatibus. 44.b. morituris.p.45.a. de Diaboli inſultatione in morte. 45. b. luctu funebri.58.a.peregrinationibus ad loca ſancta. 82.a. animæ immortalitate. 85.b. de tribus locis.144.b. de tranſitu per aquam & ignem.157.a. de ſtipulis. 1. Corinth.3.170.b. in v.36. Matth.12. 184.a.de animarum apparitionibus.193.b. ſtatu poſt hanc vitam pag.201.a.210.a. de animabus ſub altari. 307.b.de v.6.Pſal.32.321.b.de memoria.331.b.mortis meditatione. 333.a. divitiis.334. a. morte.336.b. 338. b. regeneratione.349.a. de corporis reſuſcitatione.375.b.

Bernhardus de Buſto. de Mariæ miſericordia.256.b.

Bernhardinus. de Maria.295.a.

Beſſarion. de Romana ἀποθεώσει.274.b.

Beza Theodorus. de Serveto.91.a.negat carnem Chriſti reſurrectionis cauſam eſſe.395.b.

Bidenbachius.de αὐτοχειρίᾳ. 21. b.

Biel Gabriel. de ſanguine Chriſti.65.a. de Chriſti merito.132.a. de ſanctis auxiliatoribus. p.234. b. 235. b. 294.b.de fiducia in ſanctos collocandâ. p.242.a.de Maria.257.a. de reſurrectione.424. a. de verbo reſurgendi.433.b.

Biermannus. de Lycanthropis. 98.a.

Billius Jacobus. de Noviſſimorum meditatione.3.b.

Blaſius de Viegas. de reſuſcitatis cum Chriſto. 41.b.de Chriſti incarnatione.117.a. de agno , quem ſequuntur virgines.231.a. de Maria.232.a.293. b. 294. a.in 26. Apoc.2.240.a.de Angelo cultum adorationis repudiante.267.b. in Apoc.5.v.8.305.b.in v.10.Apoc. 6.307.b. de Angelo Geneſ.48.311.a.in v.4. Apoc.12. 326.a.327.b.

Bocatius Johan. de reliquiis. 65.a.

Bodinus Johannes. de Beſſarione. 274. b.de Antonio. 276.b. 293.b.

Bonaventura. de morte p.10.b. de limbo parvulorum. 104.b. loco purgatorii.118.de poteſtate Papæ.137.a. pœnarum gravitate in purgatorio.146. b. 149. a.de loco purgatorii.148.a.de tribus animarum receptaculis.164.b. de gloria reſuſcitatorum.216.a. de ſuperſtitione.276.b. de meditatione mortis.332.b.de carne. pag. 414 b. de animæ deſiderio ad corpus. p.416. a. ſtatura reſurgentium. p. 421. a. monſtro p 433.b.

Borrichius Martinus. de Luthero.91.b.

Brentius Joh. de Epicureis. 90.a. de peccato in Spiritum S.166.a. in v.16.1.Joh.5.185.b. de fiducia in homine.245.a. in Apoc.6.v.10.307.b.

Breitenbach.de Turcis Mecham peregrinantib. 79. b.

Breviarium Colonienſe. de invocatione Mariæ.233.b.
Ciſtertienſe.de Maria.132.a.
Romanum. de oratione ad Nicolaum. p 294.b.

Brigitta. de reſuſcitatis cum Chriſto. 41. b. de Maria. 258. b.

Bruleſet. de reſurrectione.348.a. 349. a.

Brunius Vincentius. de Maria Virgine.258.b.

Bruſchius Caſpar. de ſepultura Conradi Conſtant. Epiſcop.54.a.

Bucanus Guilielmus. de metonymia reſurrectionis. 347. a. de Chriſto quod reſurrectionis σύνεργος. p.395.b.

Budæus. de voce ἀναλαμβάνειν.14.a.

Bugenhagius. de mortuis ante baptiſmum.84. b.

Bullingerus Henricus. de ψυχοπαννυχίᾳ.212.a. de libertinis.388.b.

Buſæus Johannes. negat omnipræſentiam carnis Chriſti 230.b.

Buxdorffius Joh. de Judæis reſurrectionem impiorum negantibus.430.a.

C.

CÆſarius. de canonizatione Sanctorum. 330.b.

Cajetanus Thomas. de reſurgentibus cum Chriſto.41.b. de animæ immortalitate. 88.b. de Ariſtotelo 90 b. de ſuffragiis. 149. b. de libris Canonicis. 151. a.305.a. in v.12. Pſal.66. 156. b. in v.1. 1. Sam. 2. 161.a. de baptiſmo ignis.183.a. de gloria futuri ſeculi. 216.a. in 2. Petr.1.v.12.306.b.

Calvinus Johan. de votis in defunctos. 53. b. de Libertinis. p.91. a. 388. b. de vinctis in lacu. 111.b. in v. 18. 1.Petr.3.101. b. 114.b. de ſtatu animarum poſt hanc vitam 212.a. de reſurrectionis impiorum cauſa meritoria. 400.a.

Camerarius Joachimus. de more corpora cremandi. 48.2. luau Italorum circa ſepulturam. 50.b. animæ immortalitate.88.b. Lycanthropis. 98.a. de Conſtantinopolitanorum memoria mortis.332. a. de reſuſcitatione carnis.386.a. de gentilium ἀπιστίᾳ in hoc articulo.394.b.

Camerarius Nicolaus. de pueris ad ſepulchrum Domini peregrinantibus.78.b.

Campofulg Baptiſta. de Saladino.46.a. 331. b.

Caniſius. de Sanctorum invocatione.280.a.

Canus Melchior. de infantibus ante baptiſmum mortuis.84.b. de libris Maccabæorum.150.b.305.a. Epiſcoporum indulgentia.186.b. Sanctis.246.a. ſuppoſitiis.274.b. Barucho.323.a. de corruptione ſontium N.T.439.a.

Capgravius. de S. Aidone.434.a.

Caſſanæus. de Diaboli fraudulentia.45.b.

Caſſander Georgius. de reliquiis Sanctorum. 69.a. de oratione pro defunctis 188. b. de Sanctorum omnipræſentia. 227. b. fiducia in Sanctos. 243. a. cultu Sanctorum.247.b. 276.b.291. a. 292. a. eorum invocatione 257.a. de falſis ſanctis.274.b. de Catharina.275. a. de ſanctorum canonizatione.331.a.

Caſſianus. de peregrinatione ad loca.S. 83. b.

Caſſiodorus. de v.25.Job.19.354.a.

Catechiſmus Racovienſis. de homine primo. 22.b. de fiducia in Deum. p. 243. b. de imaginibus Sanctorum.247.b. quòd Chriſtus ſeipſum non reſuſcitaverit.397.a. de humanitate Chriſti.398.b.
Tridentinus. de limbo Patrum.101.b. de vinctis in lacu.111.b. de adoratione Angelorum. 293. b.

Catullus. de Reſurrectione. 387.a.

Celichius Andreas. de αὐτοχειρίᾳ.21.b.

Cedrenus. de Petro Gnapheo.290. a.

Cenſura Colonienſis. de invocatione Sanctorum.233.b. 257.a.292.b.293.b.297.a. in ſcriptura non fundata. 280.a. ejus origine. 280.b.317.b.

Ceſalpinus Andreas. de animæ immortalitate.88.b.

Chemnitius Mart. de reliquiis Sanct. 65. b. de oſſibus Eliſæi.71.a. Dionyſio Areopagita.139.a. de purgatorio Ethnicorum. 145.a. Sanctorum pro nobis oratione. p.248.a. 270. a. de ἁγιολατρείᾳ Pontificiorũ. 296.a. Mariæ pictura. 297.a. in Job.33.313.a. de Patribus invocationem Sanctorum ſtatuentibus. p.317.b.

Chronicon Caſſanenſe. de reliquiis S. Mauri.58.b.
Hirlaugenſe. de crinibus S. Petri.59.a.

Chryſologus Petrus. de reſurrectione. 383.a.

Chryſoſtomus. de exuitione carnis. 11. b. de ἀναλύειν. 15.a. morte.16.a. mortis cauſa. 20. a. objecto. 32. a. ſanctorum mortis deſiderio.37.b.38.a. ſepulturæ jactura.51.b. Ceremoniis ſepulchralibus. 52. b. 53.a. abuſibus exequialib. 53.a. cœmeteriis extra urbem. 54.a. luctu pro defunctis.56.b.57.b. Archangelo cõtendente cum Diabolo.61.b. reliquiis 68.b. fimbria Chriſti.72.a. translatione reliquiarum. 74. a. reliquiis Sanctorum.p.76. b. de peregrinatione ad loca SS. 81.b.83.a. animæ immortalitate.89. a. de animabus piorum. V.T.107.b. de v.35.Gen.37.108.a. animarum poſt mortem apparitione 116. a. de latrone converſo. 124.a. Dei miſericordia.128.b. pœna.129. b. pœnitentiæ loco.139.b. Chriſti ſatisfactione.140. b. juſtificatorum à pœna exemtione.p.141. a. morte piorum 142.a. de oratione pro defunctis.154. b. in v.12.Pſal.66.157.a. in v.4. Eſa.4.157.b. de remiſſione.165.a. pœnis.165.b. baptizandis mortuis. 174.b. in v.25. Matth.5.176.b. de parabolis 180.a. de baptiſmo ignis.183.a. in v.36.Matt.12.184.a. de precibus pro defunctis.187.a. apparitione animarum. 194.a. in v.8. Galat.1. 197.a. animarum ſtatu poſt hanc vitam.199.b.209.b. cordis curatore. 217. a. contra Sanctorum omnipræſentiam 229.b. eorum honore.247.a.303.a. Mediatore 261.b.289.a. in v.14. Roman.10.265.a. vera oratione. 272.b. Angelorum invocatione.268.b.284.b. de Angelo Geneſ.18.verſ. 48.300.b.311.a. de honore tumulorum. 302. b. in Jerem.15.v.1.304.b. mortis timore.333.b. Reſurrectione.346.b. de mendico Lazaro. 363. a. primogenito mortuorum.369.a. reſurrectionis typo. 382.b. ſuſoriis metallorum.386. a. de merito reſurrectionis impiorum.402.b. de tuba Dei. 406.b. de ſimili ſeminis.415.b. de reſurrectione illius, quod cecidit. 433.b. in v.20.Rom.8.434.a. de loco reſurrectionis. 435.b. in verſ.52.1.Cor.15.438.b.

Chytræus Dav. de morte.16.a. de αὐτοχείρας.21.b. fœtore corporis humani.47.a. ritib. exequialib.52.b. 53. a. morte Chriſti. 337.a.

Cicer. de morte.16.b. violenta.21.a. ſepultura.49.b. de Theodoro Cyrenæo.51.b. animæ immortalitate.88. b.89.a. purgatorio.145.a. mortis neceſſitate. 335.a. utilitate. ibidem & 336.a.

Claudianus. de purgatorio.145.a.

Claudius Scotus Taurinenſis. de peregrinatione ad loca SS.82.a. in Jerem. 15. Si Moſes. 305. a.

Clemens Alexandrinus. in v.6.1.Pet.4.115.b. in v.4.Eſa. 4.157.b. invocatione. 270.b. gratia à ſolo Deo petenda.287.b. de Angelo. Gen.18.300.b. de baptiſmo.376.b.

Clemens Roman. de animæ immortalitate. 89. a. Latrone

trone econverſo.124.a. impiorum judicio.140. b. anima piorum.141 b. de libris Maccabæorum.150.b. Chriſto Mediatore. 288.a. de verſ.25. Jub.19.354.a. Phœnice.384.a.

Climacus. de mortis deſiderio.37.b. memoria.331.b.

Codomannus Salomon. de mortuis ante baptiſmum. p.84.b.

Cælius Michael. de mortuis ante baptiſmum.84.b.

Colloquium Franckenthal. de Anabaptiſtis.416.a.

Compendium Theologicæ veritatis. de limbo Patrum. 101 b.

Coocilium Ancyranum. de transformatione hominum p.98.a. de apparitione animarum.194.b.

Antiſiodorenſe. de abuſibus exequiarum.53.a.

Baſilienſe. de Johanne XXII. 90.b.

Bracarenſe. de cœmiteriis.54.a.

Cabilonenſe. de purgatorio.186.a.

Carthaginenſe. de revelationibus. 75. a. de libris Maccabæorum.150.b. de baptizandis mortuis 174.b.

Chalcedonenſe. de invocatione ſanctorum. 346.b.

Conſtantienſe. de Johanne.388.a.

Elibertinum. de cereis non aeeendeodis in cœmeterio.63.b.76.a.

Florentinum. de igne purgatorii.146.b.

Gangrenſe. de reliquiis Martyrum. 74.a.

Laodicenſe. de Angelorum invocatiooe.284.b.

Lateranenſe. de animæ immortalitate. 90. b. de purgatorio.186.a.

Milevitanum. de oratione Dominicæ. 321.b.

Nicenum. de Neſtorii anthropolatria. 269.a.

Niceoum II. de σχιλιτολατρείᾳ. 74.a. de invocatione Sanctorum.317.a.

Racovienſe. de animæ immortalitate. 91.a.

Toletanum. de lachrymis Chriſti. 57. b. pro defunctis. 58.b.

Tridentinum. de reliquiis venerandis.59.a. de peregrinationibus ad loca ſancta. 77. a. de operibus renatorum.137.a. de purgatorio.145. b. de ſanctorum cura. 196.a. de purgatorio.186.a.

Wormatienſe. de purgatorio. 186.a.

Confeſſio Auguſtana. de cultu Sanctorum. 247.a. eorum memoria.248.b. 328.a.

Wittenbergenſis. de cultu Sanctorum. 247.a. ipſorum pro nobis oratione. 248.a.

Conimbricenſes. de animæ immortalitate. 88.a. Ariſtotelis de hâc ſententia. 90. b.

Conſtitutio Elect. de ſepultura excommuuicatorum. 55.a. non baptizatorum.84.b.

Cornelius à Lapide. de Jacobi deſcenſu ad inferos.107. b. ad cap.6. Hebræor. 134.a. de baptiſmo mortuorum. 174. b.175.b. Athanaſii quæſtionibus ad Antiochum.189.b. de fiducia in ſanctis ponenda.242.b. de forma reſurrectionis. 424.b. in v.52. 1. Corinth.15.440.a. in v.15. 1. Theſſal. 4. 442.a.

Cornelius Gallus. de mortis objecto. 32.b.

Coſterus Franciſcus. de oſſibus Sanctorum 59. a. hæmorrhouſa.71.b. umbra Petri. 72. b. ſepulchro Prophetæ inobœdientis.73.b. peregrinationibus ad loca SS.84.a. de limbo Patrum.115.a. de purgatorio.117.b. in verſ. 13. Apoc.14.126.b. in v.18. Tob.4.154.a. de Zach.9.v.11.159.b. in v.13. Apocal.14.126. b. de animæ ſanctorum cognitione. 216. b. 222. a. 226. b. per divinam revelationem. 225.b. de cognitione Sanctorum in limbo. 226.b. Sanctorum omnipræſentia.227.b. omnipotentia 231.b. ipſorum invocatione 235.b. 257.a. 297.a. 318.b. de ſanctis terræ præſidibus.236.a.b.237.b. 238.a. Sanctorum glorificatione. 241. a. auxilio. 241.b. de Sanctis.243. b.278. b. invocatione ſanctorum viventium.265.a. de ſanctis divinitate repletis.266.a. Johannem Evangeliſtam & Baptiſtam confundit.p.268. a. de honore Sanctorum. 293.a.294.a. de Maria.296.b. de votis.297. b. de actibus cultus divini. 298.a. de voce adorationis. 300.a. in v.12. 2. Petr.1.306. a. de Pontifice Romano.330. b.

Cottonus Petrus. de lumine gloriæ.226.a. de cultu humanæ naturæ in Chriſto.253.b. invocatione Sanctorum. 280.a. de v.12. 1. Petr.1.306.a. Sanctorum Canonizatione.329.a.

Crantzius Albertus. de reliquiis.67.b.

Cudſemius. in verſ.4. Apoc.1.326.a.

Cyprianus. de mortis lucro.15. a.b. veſtitu lugubri.52. b. luctu pro defunctis.56 b. Dei correctione.129. b. loco pœnitentiæ.p.139.a. impiorum judicio. 140.b. animæ piorum. 142. a. gemino animarum receptaculo.143.a. de Malach.3.v.3.160.a. de igne purgationis.173. b. oblationibus pro defunctis. 187.a. purgatorio. p.190.b. de ſtatu vitæ futuræ. 209.a. de invocatione.p.270.b. adoratione Dei. 272.a. oratione Dominicæ.272. b. de Matth. 3. v. 11.283.a. Statu animarum poſt hanc vitam. 338.a. de communi reſurrectione. 346.a. de Job.19. v. 25. 354.a. in Ezechielis.37.360.b. reſurrectiooe 364.a.371.b. de Valentiniaoo. 388 a. de reſurrectiooe impiorum.429.b.

Cyrillus Alexandrinus. de luctu funebri.58.a. reliquiis defunctorum. 63.a. fimbria Chriſti.p.72.a. anima piorum.142.b. in verſ.4. Eſa.4.157.b. io v.18. Eſa. 9.158.b. Chriſti uomine.255.b. Sanctorū invocatione.284.a. de gratia à ſolo Deo petenda.287.b. Chriſto Mediatore.288.a. de peregrinationibus. 75.b.81.b. de ſeotentia Gentiliū quoad animæ ſtatum.100.a. in v.3. Mal.3.160.a. de baptiſmo ignis 183.a. animarum ſtatu poſt hanc vitam. 210. a. de terra nova.239.a. fiducia in Deum ponenda. 243. a. Moſe. 244. a. Neſtorio.269.a. de voce ſolus. 274.a. de ſolius Dei invocatione. 287. b. Angelo Geneſ. 48.311.a. de pilis capitis.363.a. in v. 24. Joh. 11.364.a. de corporis reſurrectiooe.369.b.375.a. de reſurrectione S. Cœna.377. a. qualitate corporis reſurgentis.418.b. reſurrectione omnium. 429.b.

Cyrillus Hieroſolymitanus. de tempore pœnitentiæ. 139.a. de libris Maecabæorum 150. b. ad verſ.12. Pſalm. 66. 158. b. orationibus pro defunctis 187.b. animarum ſtatu poſt hanc vitam.209.b. reſurrectione.346.a. de v.25. Job.19.354. a. in Ezechiel.37.360.b. Reſurrectioois typo.383.a. carnis reſurrectione.390.b.

D.

DAmaſcenus. de morte.16.b.20.a. Lazaro reſuſcitato.41.a. animæ immortalitate.87.a. de Tnetopſychitis.90.b. Paradiſo.99. b. 100. b. de morte hominis.137.b.192.a. de loeo pœoitentiæ. 140.a. orationibus Teclæ. 149.a. vita æterna.165.b. de liberatione ex inferno.191.a. Macario.195.a. animæ ſtatu poſt hanc vitam.210.a. Angelis. 223.a.

omniſcientia hominis Chriſti.225.a. de terra nova. 239.a. invocatione.270.b. reſurrectione. 349.a. 372.b. 375.b. 377.a. voluntate Dei. 351.a. in v. 5. Geneſ.9.351.b. in v.30. Pſal.104.356.b. in v.19. Eſa.26.358.a. in Ezechiel.37.361.a. de v.1. Dan.12. 362.a. de Dei potentia.367.a. de typis reſurrectionis.382.a.383.a. de ſimilibus.387.a. de Carpocrate. 387.b. de reſurrectionis definitione.444.b.

Damianus Petrus. de apparitionibus animarum. p.193.b.

Danæus Lambertus. de Hæmorrhouſa. 71.b. de Lycanthropis.98.a. de Sanctorum imaginib. 247.b. quòd Chriſtus ſecundùm humanam naturam non ſit cauſa reſurrectionis.395.b.

Demoſthenes. de ἀναλήψει.14.a.

Derſchovius. de immortalitate primi hominis.24.a.

Didymus. de Spiritu hominis. 46.b. tuba Dei.407.a.

Dietenberger Johannes. de clauſula orationis Dominicæ.273.b.

Dionyſius Areopagita. de morte. 30.a. voto pro defunctis.53.b. 138.b. animabus piorum.141.b 318.b. harum ſtatu. 209.a. Baptiſmo ignis. 183.a. Sanctorum memoria in Euchariſtiæ adminiſtratione. p.302.a.

Dionyſius Chartuſianus. de carcere Matth.5. verſ.25. 178.b. baptiſmo ignis. 183.a. de verſ.12. 2.Petr.1. 306.b.

Diſcipulus de Tempore. de argumentis ex ſcriptura deducendis.118.b. matre miſericordiæ.256.b. Mariæ poteſtate in filium.296.b.

Driedo Johannes. de canonizatione. 246.a. de Barucho.323.b.

Druſius Job. de Judæorum μετεμψυχώσει.95.b. igne à Jeremia defoſſo.150.a. feſto tubarum.407.a.

Durandus. de cœmiteriis.49.b. cruce ſuper mortuos. 50.b. oratione ante Veronicam. 60.a. variis poſt vitam ſtatibus.102.a. gloria illius ſtatus.216.a. de origine invocationis Sanctorum.280.b.

E.

ECcius de reliquiis 70.a. de Phil.2.v.10.182.a. de Joh. 8.v.56.115.b. Sanctorum invocatione in Vet. Teſt. 219.b. in N.Teſt. 257.a. honore.246.a.280.a. Mediatore. 260.a. de Templo. S.Petri.297.a. in v. 26. Joh.12.325.a.

Egeſippus. de Terebintho.78.a.

Elias Cretenſis. de Samuelis apparitione 110.b.

Elias Levita. de μετεμψυχώσει. 95.a.

R. Eliezer. de animabus impiorum.100.a.

Empſychovius. de reliquiis Brunluicenſibus.67.a.

Enjedinus Georgius. in v.25. Job.19.353.a. quòd Chriſtus ſeipſum non reſuſcitaverit.397.a.

Ephrem Syrus. de morituris. p. 45.a. loco pœnitentiæ. 140.a. duplici animarum receptaculo.143.b. memoria mortis.331.b. reſurrectione.408. a. corporis.409.a. forma reſurrectionis.425.a.

Epiphanius. de reſuſcitatis à Chriſto.41.a. reſurgentib. cum Chriſto.41.b. de ſepultura.52.b Moſis.70.a. in Job.14.v.7.92.b. Marcionitis.95.b. de μετεμψυχώσει.ibid.96.a.b. Manichæis.ib.101.a. de Nebucadnezare.97.a. Cerinthianis. 174.b. conſuetudine Eccleſiæ.186.a. pœnitentiæ loco & tempore.139.a. animarum ſtatu poſt hanc vitam. 187.b. 209.b. de peccati ſublatione.198.b. omniſcientia carnis Chriſti.225.a. adoratione Angelorũ. 268.a. 284.b. de Georgio Cappadoce.275.b. adoratione Sanctorum.281.a. ſolius Dei.287.a. de Syracide. 323.b. reſurrectione.346.a. 372.a. 375.a. ſanguine. 351.b. in v.6. Deut.33.352.b. in v. 1. Pſ. 30.356.a. in v.5. Pſal.103.356.b. in v.27. Proverb. 24. ibid. in Ezechiel.37.360.b. Enocho 377.b. reſuſcitatis 378.a. de Noacho.380.a. Iſaaci nativitate. ibid. oſſium Joſephi translatione. 380.b. virga Moſis. ibid. typo reſurrectionis. 382.a. fructibus terræ. 382.b. Phœnice.384.a. Pelicano. ibid. palumbe. 384.b. Myoxo. ibid. de Leæna.385.a. Scarabæis. 385.b. locuſtis. ibid. capillis & unguibus reſectis. 386.a. ſtatuariis.386.b. Græcis reſurrectionem negantibus.387.a. Sadducæis.387.b. Simonianis. ibidem. Carpocrate. ibid. Gnoſticis. ibid. Valentiniano.388.a. Manichæis. ibid. de Gentibus reſurrectionem credentibus.392.a. ejuſdem corporis reſurrectione. 407.b. de Origene. 409.b. de reſurrectione omnium.429.a.

Eraſmus. de Hieronymi immodeſtia contra Vigilantium.64.a. reliquiis Sanctorum.68.a.69.a. peregrinatione ad loca SS.79.b.82 b. de Ireneo.139.a. baptiſmo ignis. 183.a. de Dionyſio Areopagita. 189.b. Johannis XXII palinodia. 211.a. in verſ. 9. Matth.4. 255. a. Sanctorum invocatione. 277.a. 290.a. in v.52. 1.Cor.15.439.b. in v.15. 1.Theſſal.4. 442.a.

Eſtius Guilielmus. in 2 Petri.1.v.12.306.b.

Evagrius. de Noviſſimorum meditatione.3.b. de Juſtiniani ſepulchro.54.a.

Eucherius. de Samuele fictitio.110.b. Baptiſmo ignis. p.183.a.

Euripides. de morte.16.b. mortis objecto.32. b. ſumtibus ſepulturæ.50.b.

Euſebius Cæſarienſis. de Eſſæis.13.b. ritibus ſepulturæ. 48.b. 49.b. 52.b. reliquiis Sanctorum.62.b. Alexandri peregrinatione.83.a. Arabibus.90.a. Nebucadnezare.87.a. purgatorio. p.145.a. Marco. 160.b. de lotione mortuorum. 175.a. Polycarpi ſepulchro.175.b. Gentilium patronis.277.a. invocatione Sanctorum.280.b. ſolius Dei. 286.b. Chriſto Mediatore. 288.a. de Angelo Geneſ.18. 300.b. honore Sanctorum.301.b. de Potoniæna. 309.a. de Chæremone.378.a. de Phœnice.383.b. de Florianis.388.a. Polycarpi voto. 430.a.

Euſebius Emiſſenus. de invocatione Sanctorum. p.318.a.

Euſebius Pamphilus. de v.13. Apoc 20.365.b.

Euthymius. de Paradiſo.100.b. de Chalmate. 112. b. in v.12. Pſal. 66.157.a. in v.14. Pſal.107.162.a. in v.25. Matth.5.176.b. animarum ſtatu poſt hanc vitam. 200.b. Zona B. Virginis. 319.a. montibus. 322.a. de v. 14. Pſalm.135. 322.b. verſ.52. 1. Corinth.15. p.410.a.

F.

FAber Jacobus. de credendi forma.280.b.

Fabricius Georgius. de præpoſit. Afrano.342.a.

Fabricius Andreas. de Patronis.236.a.

Fagius Paulus. de cadaveribus in patibulo.54.b.

Ferus Johan. in v.32. Matth.12.165 b. in v. 25. Matth. 5. 176.b. in v. 24. Act.2.182.a. in verſ.36. Matth.12. 184.a. baptiſmo ignis.193.a.

Fevardantius Franciſcus. de Anabaptiſtis.91.a.

Fincelius Jobus. de Lycanthropis.97.b.

Fiſcher Johan. de purgatorio. 118.a. Patrum ſuffragio deſtituto.137.b. de v.12. Pſal. 66.157.b. de v. 16. 1.Joh.5.185.a.

Flacius Matthias. de corpore mortis. 19. b. ſpiritu hominis.

minis.47.a. animæ immortalitate. 87. a. de v.3. 2.Cor.5.126.b. de tuba Dei.406.a.

Fonſeca. in v.16.Geneſ.48.321.a.

Förnerus.de Juriſdictione Papæ.149.b.

Forſterus. de voce שאל. 310.a. de Judæorum cæcitate. p.354.b.

Fragmenta Apoſtolorum. de Petri ſermone. p.15.a. 37.b.

Franck Caſpar. de omnipræſentia Sanctorum. 227. b.

Fricius Andreas. de Sanctorum invocatione.290.b. de miraculis Sanctorum. 319.b.

Fulgentius. de morte animæ.9. a. de peccatorum pœna.141.b. gemino animarum receptaculo.144.a. animarum ſtatu poſt hanc vitam. 210. a. Chriſto ſerviendo.251.a. ſolius Dei invocatione.287.b.

G.

GAgneius. in v.52.1.Corinth.15.441.b.

Galatinus Petrus de faſciculo viventium,99.a. de v.35. Gen.37.107.b. Samuelis apparitione. 111.a. de v.15 Gen.15.115.a. v.22. Deut.32.115.b. igne de foſſo.150.a. de reſurrectione.351.a. de v.25. Job. 19.354.a. de v.4. Pſal.50.356.a. de Ezechiel. 37. 359.b. de v.1. Dan.12.362.a. de v.2. Oſe.6. ibid.

Galenus. de venis meſeraicis.44.a. de Epicuro. 90. a. de Platone.90.b.

Gallaſius Nicolaus. de ſpiritu hominis. 46.b. de reliquiis.66.b. S. Petri.68.a.

Gazæus Æneas. de reſurrectione. 392.a.

Gelaſius. de libris Maccabæorum.150.b.

Genebrardus Gilbertus.de quarto libro Esdræ. 98.b. in v.2. Pſal.38.156.b. in v.12. Pſal. 66. ibidem. de Johanne XXII.211.b. de Sadducæis.387.b.

Gerſon Chriſtianus. de precibus Judæorum in ſepultura.52.b.

Gerſon Johan. de mundi invocatione.7.b. de gubernatione divina.36.a. de revelationibus. 75.a.195.a. de limbo Patrum.105.b. de Job.22.211.a. ſuperſtitione invocationis Sanctorum. 276.b. Philoſophia 336.a. corporis reſurrectione.409.b.

Geſner Salomon. de collectione ad populum. p.13. a. receptaculo animarum.101.b. ſtatu impiorum in judicio.388.b.

Giraldus Lilius. de Patronis Gentilium 277.b.

Gittichius.de manducatione primi hominis.25.b.

Gloſſa juris Canonici. de propria ſatisfactione.141.a.

Goclenius. de vi vitali in corpore mortuo reliqua. p.413.a.

Gœdelmannus. de Lycanthropis.98.a.

Gotvvaldus.de Cardinal. Bembo.90.b.

Granatenſis Ludovicus. de meditatione mortis. 332.b.

Gravamina Imperii Procerum. de luxu cæmiteriorum. p.50.a.

Gregorius M. de ornatu Sacerdotis V.T.1.a. de ſepulturæ venditione. 53.a. de animæ immortalitate. 90.a. de verſ.19. Eccleſ.3.93.b. anima Paſchaſii. 118.b. de 2. Maccabæorum.119.a. pœnitentiæ loco.140.a. futuro judicio.140.b. de libris Maccabæorum.150.b.305.a. Chriſti ſatisfactione.141.a. de liberatione ex inferno.149.a. in v.6.1. Sam. 2. 161.b. in v.13. Jerem. 1. 162. b. igne 1. Corinth. 3. 172.a.174.a. Euchariſtia mortuis impoſita.186.b. apparitionibus animarum.193.b. hiſtoria Lazari. 204 a. clamoribus animarum Apoc. 207. a. ſtatu animarum poſt hanc vitam. p. 210. a. cognitione. 219.a. hujusmodo.225.b. de præmio ſervi fidelis. 238.b. de v.1. Jerem.15.304.b. de v. 10. Apoc. 6. 307.a. memoria mortis. 331.b. in v.6. Joh.7.332.b. mortis meditatione. pag. 333. b. reſurrectione. 349.a. de v.25. Job.19.354.a. reſurrectione Chriſti.369.b. corporis. 409. b. de reſuſcitatis cum Chriſto.370.b. de reparatione hominis. p.375.b. virga Aaronis.381.a. de Jobo cui omnia dupliciter reddita. ibidem. de typo reſurrectionis. p.382.a. 383.a. reſurrectione non comprehenſibili.394.b. de Eutycio.410.a. de reſurrectione carnis.414.a. de grano ſeminis.415.b.

Gregorius Nazianzenus. de morte 16.a. ſepultura.49.a. 52.b. Reliquiis. 63. a. de cereis. 76.a. Ariſtotele. 90.b. loco pœnitentiæ. p. 139. a. anima piorum. 142.a. oratione pro defunctis.187.b. purgatorio. 191.a. animarum ſtatu poſt hanc vitam. p. 209.b. cognitione.218.a.221.b. de Georgio Cappadoce. 275 b. ſolius Dei invocatione.286.b. Martyrum honore.302.a. Sanctorum pro nobis cura.309.a. reſurrectione corporis. p.372. a. compellatione Sanctorum.318.b. de verſ.25. Job.19.354.a. libris Maccabæorum. p. 150. b. de coactione divina. p.398.a.

Nyſſenus. de morte.16.a. de immortalitate primi hominis.23.a. morbis.41.b. ſpiritu hominis. 46. b. de cereis exequialibus. 52. b. peregrinationibus. SS. 80.a.83.a. de immortalitate animæ. 89. b. de Ariſtotele.90.b. de μετεμψυχώσει. 96.b. purgatorio.190.b. terra nova. 239.a. invocatione.265.a. de oratione. 271. b. invocatione ſolius Dei. 287.b. de reſurrectione.346.a. 349.a. corporis. p. 372. a.375.a.390.b. fine hominis. 376. a. reſuſcitatis.378.a. 379.b. ſerpente.385. a. Figulinis.386.b. Philoſophia. p.392.a. momento oculi. 425.b. ſolius hominis reſurrectione. 434.a.

Turonenſis. de luxu ſepulturæ.50.b. ſepultura Armenii.54.a. apparitionibus animarum.193.b.

De Valentia. de extremo judicio. 6.a. reliquiis Sanctorum.59.a.b. de hæmorrhouſa. p. 71.b. de univerſitate redemptionis Chriſti.107.a. de Hebr.6. 134.a. purgatorii pœnis.142.b. de igne. 1. Cor. 3. 174.a. Marco.163.a. de Eſa.63.v.15.220.b. de Maria.296.b. invocanda.328.a. negat omnipræſentiam carnis Chriſti.230.b. de v.17. Pſal.139.322.b.

Greiſerus Jacobus. de Luthero.212.b.

Grillandus. de Lycanthropia.98.a.

Grodicius. de peregrinatione ad loca SS.82.b. purgatorio.159.b.

Gryphiander. de Phœnice.384.a.

Guaguinus Alexander. de litteris ad mortuos.316.a.

Guido Perpinianus. de Græcis & Armenis.211.a. Bituricenſis. de Meſſodano.332.a.

Gyraldus. de epulis feralibus.154.b.

H.

HArdingus. de Johanne XXII. 211.b. Mariæ invocatione. 296.b.

Haymo. in v.12. Pſalm.66.156.b.157.a. in verſ.4. Eſa.4. 158.a. in v.14. Pſal.107.162.a.

Heerbrandus Jacobus. de reliquiis. 67. a. Lycanthropis. 98.a. de v.16. 1. Joh.5.185.b.

Helvicus Chriſtophor. de Philoſophia reſurrectionem admittente.393.b. contra Judæos reſurrectionem impiorum negantes. 430.a.

Henricus Stephani. de etymologia θανάτου. 8.a.

Herodotus. de morte.p.16.b. Ægyptiis. ibid. Scythis. 48.a.

Digitized by Google

48.a. de ortu μετεμψυχώσεως. p. 95. a. de mortis meditatione.332.a. mortis æqualitate.385.a.

Heſſelius Johannes. de Mediſtore.260.a.

Heſychius. de pœnitentiæ loco. 140. a. reſurrectione omnium.429.a.

Hieronymus. de veſte ſacerdotali. V. T.1.a. mortis objecto.32.a. adventu Eliæ.33.s. promiſſione bonorum temporalium.34.a. de Horacleonitis. 46.a. de cereis ſepulchralibus. 52. b. comitatu funeris. ibidem de Eleemoſynis. 53.a. ſepulchris in templo. 54. a. luctu fuoebri. 57. a. Vigilantio. 63. b. 210.b. de cereorum occaſione. 64.a.76.b. peregrinationibus Hieroſolymam. 81. a. 83.a. ſepultura Moſis.70.a. Chriſti.71.a. animæ immortalitate. 86 a. Origene.90.b. 95.b. in v.19. Eccleſ. 3. 93 b. de μετεμψυχώσει. 96. b. Nebucadnezare. 97.a. Samuele.108.a. in v.3. Eccleſ.11.123.a. pœnitentiæ loco.139.b. pœnæ ſublatione.141.b. anima piorum.142.a. gemino animarum receptaculo. p.143.a. de autore librorum Maccabæorum. 150.a.b. in Jerem.16.v.7.154.b. io v.2. Pſalm.38. 156.a. in v.12. Pſal.66.156. b. in v.4. Eſa.4.157.b. in.v.15. Eſa.9.158.b. in v.8. Mich.7.159. a. in v. 3. Malach.3.160.a. in v.32. Matth.12.165.b. 166.b. de Marco.163.b. architectis.168.b. de ſuperædificantibus.169.b. ſtipulis. 170. b. igne examinis divioi.173.b. in v.25. Matth.5.176.b.178.a.b. in v. 9. Luc. 16. 180. a. de Eleemoſyois.180.b. Baptiſmo ignis.183. b. igne purgatorii. 190. b. hiſtoria Lazari.204. a. de quatuor animalibus Apocalyp. 207.a. animarum ſtatu poſt hanc vitam. 209. b. animarum cogoitione. 218.a. de Apocal. 230. b. Sanctorum omnipræſentia. p.231. a. terra nova. 239.a. fiducia in ſolum Deum ponenda. 243. a. fide in Sanctos.244 b. de Sanctorum denominatione. 24.a. Sanctorum invocatione. pag. 249.a. 282.b. Angelorum.284.b. ſolius Dei.287.a. Sancti Sanctorum veneratione. 299.a. Sanctorum honore. 302.b. de Conciliis.316.b. de ſanctorum compellatione.318.b. de v.6. Pſal.32.321.b. Barucho.323.a. Syracide.323 b. de verſ. 46. Matth.27. 324.b. memoria mortis.331.b. meditatione.333.a. in v.25. Job.19.353.a. 354.a. in v. 30. Pſalm. 104. 356.b. in v.7. Eſa.25.357.a. in v.19. Eſa.26.358.a. in v.16. Jerem 31. 358 b. in Ezech.37.360.b. in v.1. Dan.12. 365.a. de Apoſtolis LXX. allegantibus.362.b. io v.30. Matth.10.363.b. de rationibus naturalibus.381. b. figulis. 387.a. de Sadducæis. 387.b. in v.14. Eſai. 26. 389. b. de reſurrectionis vocabulo.408.a. corporis reſurrectione.409.a. 410.b. Atomo.425.b. contra Johannem Hieroſolymitanum.410.b. de Origene. 416. b. in v. 52. 1. Corinth. 15. pag. 437. a. de viventium judicio. 443.a.

Hilarius. de Somno mortis. 11.a. mortis lucro.15.b. morte.30.a. de Jeremia.33.a. animæ immortalitate.86.b. hiſtoria Lazari.215.b. 204. a. Statu animarum poſt hanc vitam. 143.a. 200. b. 209. b. de libris Maccabæorum. 150. b. in v. 32. Matth.12. 166. b. io v.11. Matth.3.183.a. in verſ.36. Matth.12. 183.b. de igne purgatorii. 190.b. ſolius Dei iovocatiooe. 286.b. de Angelo Geneſ.18. 300.b. 48. 310.b. corporis reſurrectione.356.a.370.b.375.a. 409.a. tempore reſurrectionis.434. b. Dei potentia.366.b. figulinis.386. b.

Hildebertus Turon. de peregrioationibus ad loca ſacra. 82. a. de cognitione animarum ſeparatarum. p.219.a.

Hinckelman. de Anabaptiſtis.212.a.

Hincmar. de ſepulturæ venditione.53. a.

Hippolytus. de primitiis.368.a.

Hoe Matthias. de reliquiis ſub altaribus.76.a. de Apocal.5.v.2.182.b. de animabus ſub altare.214.a. de v.4. Apoc.4.231.a. in v.26. Apoc.2.240.a.

Hoffmeiſterus Johannes. in v.24. Act.2.182.a. Sanctorum invocatione.291.a.

Holcot Robertus. de Maria.256.b.

Hollen Godeſcalcus. de Papæ dominio.137 a.

Homerus. de morte 16.b. de ſepultura. 52. a. purgatorio. 145.a. mortis æqualitate.335.a.

Horatius. de mortis objecto.32.b. æqualitate.335.a.

Horſtius. de Lycanthropia.98.a.

Hoſius. de fiducia in Sanctis ponenda. 242.b.

Hoſpinianus Rudolphus. de altaribus.76.a.

Hotomannus. de tibicinibus ſepulchralibus.52.a.

Hugo de S. Victore. de immortalitate primi hominis. 23.a. de nuntiis mortis.41.b in Tob.4.v.18.154.b. in v.18. Eſa.9.158.b. in v.3 Malach.3.160.b. in v.6. 1.Sam.2.161.b. in Pſal.107.v.14. 162.a. in v.16. Geneſ.48.321.a. in v.14. Pſal.135.322.b.

Hunnius Ægid. de reſuſcitatis à Chriſto.39.b. de ſpiritu hominis.47.a. reſurrectione.391.a.

Hutterus Leonhardus. de hominis putredine.47.b. de monſtris an ſint reſurrectura.433.b.

I.

IAcóbus de Voragine. de Catharina.275.a. Longino. ibidem.

Jamblichius. de Pythagoricis.17.a.

Janſenius Cornelius. de hæmorrhouſa. 71. b. de voce ebaſmatos.112.b. io v.25. Matth. 5. 177. a. donec. 179.a. in v.37. Luc.12.238.b.

R.Sal. Jarchi. de Jacobi ſepultura.73.a.

Ibenhagen Johan. de peregrinationibus.82.b.

Idiota. de morte.16.a. memoria mortis.333.b.

Jeſuitæ Durlacenſes. de purgatorio.118.b.

Ingolſtadienſes. de credere in Sanctos.243.b.

Ratisbonenſes. de latrone martyre.124.b.

Ignatius. de ſtatu animarum poſt hanc vitam.208.b. ſolius Dei invocatione. pag.285. b. de Euchariſtia. 377.a.

Index expurgatorius. de loco Rhenani. 186. b.

Innocentius. de cœmeteriis.49. b. impiorum ſepultura.56. a. de ſanguine Chriſti. 65. a. de ſtatu fidelis poſt mortem. p.142. b de precibus pro defunctis. 188.b. de Maria.294.b. de gula.334.b.

Johan David. de Maria.257.a.

Johan Diaconus. de Sabiniano 190.a.

Johan Hieroſolymitanus. de corporis hujus reſurrectione.409.a.

Johan de Turrecremata. de fictitio Samuele.110.b.

Joſephus à Coſta. de extremo judicio.6.a.

Joſephus. de aulædis. 52.a. de Terebintho. p.78. a. de monte Garizin. 79.a. Sadducæis.90.a.387. b. Eſſæis. 13. b. 100. b. Metempſychoſi Phariſæorum. 95.a. Samuelis apparitione.108.a.

Jovius. de Sanctis.293.a.

Irenæus. de mortis lucro.15.a. Diaboli odio.17.a Enochi translatione.32.b. partibus hominis.46. b. ſepultura.48.b. animæ immortalitate.89.a.94.a. de Platone.95.a. de proprio cujuslibet corpore.96.a. reſurrectione. ibid. anima.96. b. loco animarum. 98.a. Paradiſo.100.b. de hiſtoria Lazari. p.112.b. 204.b. Marcione.115.b. limbo Patrum. 117.a. probatione ex adverſariis.118.a. gemino animarum receptaculo.143.a. in v.4. Eſa.4. 157.b. de Eleemoſynis.

ſynis.p.180.a. ſtatu animarum poſt banc vitam. 199.b.215.a.209.a. Angelorũ invocatione.284.a. Chriſto Mediatore.288.a.de v.8. Apocal.5.305.b. invocatione Sanctorum.318 a. Dei potentia.366. b.de templo.370.a. corporis reſurrectione.371.a. afflatu vitæ.374.a.375.b. S. Cœna.377.a. reſuſcitatis.378.a.Sadducæis.387.b.Simonianis.ibidem. Gnoſticis. ibidem. corporis hujus reſurrectione. 409.a.414.a de v.8.Rom.8.419.b.

Iſengrin Martinus. de Maria.296.b.

Iſidorus Hiſpalenſis.de luctu funebri.57.a.transformatione bomiois.98.a. de fictitio Samuele.110.b.

Peluſiota.de loco pœnitentiæ.140.a. de mortuis baptizandis.174 b.animarum cognitione.218.b.

Iſocrates. de mortis objecto.32.b.

Juellus Johannes. de Thoma Becketo.275.b.

Jungius Hadrianus.de Lutberi Sanctorum contemptu. 247.b.

Jonius Franciſcus. de reſurrectione Chriſti.400.a.vita æterna.430.b.

Jus Caoonicum. de cæmiteriis.50.a.de peregrinationibus ad loca ſancta.77.a.82.b.de Arabibus.90.a. Samuele fictitio. p.110.b. igne purgatorii.117.b. Chriſti ſatisfactione.131.a. Petri.134.b.loco,pœnitentiæ.140.a.de Græcis.211.a. cognitione animarum ſeparatarum.219.a.

Civile. de facinoroſorum corporibus.54.b. de ſepultura nemini deneganda.55.a. de reliquiis non vendendis.65.a. remiſſione debiti.130.a. de Neſtorii anthropolatria.269.a.

Juſtinus Martyr. de mortis objecto.32.a. pro rogatione vitæ Ezechiæ.35.a. vitæ termino.37.a. de Ariſtotele.90.h. Metempſychoſi.p.96.b. Paradiſo. 100.b. Samuele fictitio.108.a.109.b. Lazari hiſtoria.112.b. pœnitentiæ tempore.139.a. Dei judicio.140.b. anima piorum.141.b. gemino animarum receptaculo.143.a. animæ poſt hanc vitam ſtatu.199.b.199.b. latronis præmio, ibid. lege.244.a. ſolius Dei invocatione.286.a. de Angelo.Geneſ.18.300.b. Angelorum cultu.302.b. in v.4.Apoc.1.326.b.de verſ.25.Job.19.354.a. in Ezech.37.360.a.potentia Dei.366.a.fide.366.b. reſurrectione Chriſti.367.b. Sanctorum.369.a. 370.b. corporis.374.a.409.a.ſemioe reſurrectionis typo.383.b.Platone.392.a. Græcis reſurrectionem negantibus.393.a. ſtatura reſurgentium. p.421.b.422.a. reſurrectione omoium. 429.a.infautium in utero materno extinctorum. 432.b. vivorum judicio.443.a.

Juſtinianus Bcoedictus.de v.4. Philem.244.b.

K.

KEiſersbergius Johannes. de merito mortis. p.31.a.

R. David Kimchi.in v.29.1.Sam.25.99.a.de igne defoſſo.150.a.

Kuſs Nicolaus. de Sanctorum invocatione. [illegible].a.

L.

LActantius. de mortis lucro. p.15.b. de *αὐτοχειρίᾳ*. 37.a.mortis optatione.37.b. de petitione mortis. ibid. Diaboli in morte inſultatione.45.b.ſepultura 49.b.ejus denegatione.51.a. de cereis.76.a. animæ immortalitate.88.b.89.b.94.a. Metempſychoſi. 95.a.96.a.de Stoicis. ib.igne purgatorii.190.b.animarum ſtatu poſt banc vitam.200.b.Sanctorum invocatione.282.a.ſolius Dei.186.b.reſurrectione.394.b. reſurrectione omnium.429.b.

Laërtius. de Pythagora. p.95.a. de mortis neceſſitate. 335.a.de mortis utilitate.335.b.

Langius. de Lycanthropia.98.a.

Langius Paulus. de Johan. XXII.211.a.

Laurentius.de venis meſeraicis.44.a.

Legenda aurea. de Theobaldo Epiſcopo.118.b.pœna purgatorii. p.146.b. reſuſcitatione brutorum. 434.a.

Leloyerius. de Samuele fictitio.110.b.

Lemnius Levinus. de animæ immortalitate.88.b. de Phœnice.383.b. de bombycibus.385.b.

Leo. de loco pœnitentiæ.140.a. ſatisfactioue Chriſti. 141.a.

Leſſius. de invocatione Sanctorum.293.b.

Libavius. de Lycanthropis.98.a.

Lindanus Wilhelmus. de infaotibus ante baptiſmum mortuis.84.b. Chriſto advocato.257.a. Sanctorum invocatione.233.b.280.b.

Lindenberg. de morte.16.b.

Lipomanus Aloiſius. de Epiſtola Nyſſeni.80.b.

Lipſius. de morte.338.a.

Lombardus. de immortalitate primæva.24.b. arbore vitæ.28.a. limbo Patrum.105.a. de liberatione à pœna.141.b. Odilione.193.a. purgatorio.195.a. gloria reſuſcitatorum.216.a. Sanctorum invocatione. p.234.b. ſtatura reſutgentium.420.b. 421.a.

Lorinus Johannes. de Sanctis coadvocatis Chriſti. p.258.b.

Lonicerus Philippus. de Turcis Mecbam peregrinantibus.79.b.

Lucanus. de Epicuræis.22.a. de ſepultura.51.b.

Lucianus. de *αὐλοῖς*.52.a.

Lucilius. de præficis. ibid.

Lucius Marincus Siculus. de Veronicæ facie.65.b.

Lucretius. de animæ immortalitate.90.b. mortis æqualitate. pag.335.a. utilitate. p.335.b. reſurrectiooe. 387.a.

Lutherus Martinus. de ſomno mortis.12.b. Abrahæ collectione.13.a.partibus homiois.47.a.ſepultura impiorum.56.a. reliquiis p.68.b. mortuis ante baptiſmum.84.b. animæ immortalitate.87.a.91.b. ſinu Abrahæ.99.b.in v.18.1.Petr.3.113.a.purgatorio.199.a. ſtatu animarum poſt hanc vitam.212.b. fide in Sanctos.244.b. Sanctorum cultu.247.a. vivorum interceſſioue.289.b. veoeratione Sacramentorum. p.299.a. Chriſti morte.336.b.morte. 338.a.in v.15. Gen.3.351.a. reſurrectione.351.b. in Job.13.15.352.b. hominis fine. p.376.a. Enocho. 377.b. Jona.381.b.typis reſurrectionis.383.a. hirundinibus.384.b. ſomno.386.a. Pontificibus. 388.a. hujus corporis reſurrectione.409.b. immutatione.415.b.

Lyra Nicolaus. de termino vitæ.34.a. Jacobi in Canaan ſepultura.73.b. de v.10. Job.14.92.a. de Samuele.109.a. hiſtoria Lazari.112.b.204.a. libcis Maccabæorum.150.b.in v.12.Pſ.66.156.b. in Eſ.4.v.4. 158.a. in v.18.Eſ.9.158.b.in.v.3. Malach.3.160.b.in v.6.1.Sam.2.161.a. in Pſalm.107. v.14.162.a. in v. 8.Eſa.54.ibid. de ſenſu litterali.167.a.baptiſmo ignis.183.a.in v.26. Apoc.2.239.b.in v.12. Apocal.3.240.b.in v.16. Geneſ.48.321.a. in verſ.4.Baruch.3.323.a.

M.

Macarius. de gemino animarum receptaculo. 143.a. igne ſub terra aſſervato. p.381. b. reſurrectione hujus corporis.409.a.
Machiavel. de ſpectrorum apparitione.194 b.
Macrobius. de purgatorio.145 a.
Majolus. de loco purgatorii.148. a.
Major Georgius. de hirundinibus.385.a.
Maldonatus Johannes. de inſantibua ante baptiſmum mortuis.84. b. ſinu Abrahæ.112.b.in v.39. Hebr. 11.116.b. in v. 25.Matth,5.177. a. in v. 22. Matth. 5.179.b. in v. 9. Luc.16.180.a. de baptiſmo ignis. 183.a. de ſervi fidelis præmio.238.b, in v.44.Joh. 5.244.b. in v.9.Matth.4.255.a.
Malvezius Troilus. de Sanctis canonizatis.246.a.
Mamorius Petrus. de quodam ſpectro.194.a.
Manilius. de ſato.22.a.de vita bumana.44.b.
Mantuanus Johannes Baptiſta.de morte.16.b.
Mariale Argen. de Maria.258.a.
Marſilius. de Johanne XXII. 211.a. de gloria reſuſcitatorum.216.a.
Martialis de αὐτοχειρίᾳ. 37. b. corporis reſurrectione. 417.a.
Martinus del Rio. de Samuelis apparitione. 108. a. 110.b.
Mattini Jacob. de reſurrectione. 391.b.
Martyr Petrus. de immortalitate animæ. 89.a. limbo Patrum.102.a. Libertinis.388.b. in v. 39. Pſalm. 78.389.a. in verſ. 22. 1. Corinth.15.403.a.
Maſſæus Chriſtianus. de Johanne XXII. 211.b.
Maximus. de ſatisſactione Chriſti. 141.a. corporis reſurrectione.373.a.
Mehlfürerus. de reſuſcitatis â Chriſto. 39. b. ſepultura impiorum.56.a. de veſtibus Chriſti.72. b.
Meiſnerus Balthaſar. de immortalitate primi hominis. 25.a. reſuſcitatis à Chriſto. p. 39. b. de altaribus. 76.a. Jacobi deſcenſu ad inferos.108.a. de v. 25. Job.19. p.353. a. de reſurrectione ex Philoſopbia probata.393.b.
Mela Pomponius. de Lycanthropia. 97. b. de Phœnice. 383 b.
Melanchthon Philippus. de ſacrificulo quodam. 59. a. animæ immortalitate. p. 89. a. de reſurrectione. 346 b.
Menander. de morte matura.38.a.ſepulchro ſumptuoſo.50.b. mortis neceſſitate.334. b.
Menzerus Balthaſar. de purgatorio.165.b.
Mercerus Johan. in Joh.5.v.1.312.a. cap.13. v.15. 352. b. in v. 25.Job.19.353.a.
Mercurialis. de Nebucadnezare.97 a.
Melve. de Medicina. 36.b.
Methodius. de mortis lucro.15. b. transfiguratione naturæ unius in aliam.96.a.de morte. 337.b. Reſurrectione.346. b. ἰσαγγελία. 413.h.carnis reſurrectione.433.b.in v.15 1. Theſſ.4.441.b.
Metrodorus. de mortis objecto.32.b.
Midlenſis Franciſcus. de Papæ poteſtate. 137. a. purgatorio.146.a.
Midras Coheleth. de animarum cellario.99.a.
Miletus Vitus. de Paradiſo.124.a. Chriſti merito.132.a. Sanctorum invocatione.293.a.
Minutius Felix. de corporis reſurrectione. pag. 374. b. 381.b.390.b.
Mirandulanus Johan. Picus. de Genethliacis.22.a.
Molinæus Pettua. de Epiſtola Gregorii.80.b.
Mörlinus. de mortuis ante baptiſmum.84. b.
Mornæus Philippus. de altaribus.76. a.
Morung Theodoricus. de poteſtate Papæ.137.a.
Morua Thomas. de hâc vita.45.a. purgatorii miniſtro. 146.b. ejuſdem materia. ibid.
Münſterus. in Tob.4.v.18.154.b.

N.

Nagorola Ludovicus. de oratione pro defunctis. 118.a.186.a.
Nanoins Petrus. de Athanaſii ſermone de Deipara. p.317.b.
Neogeorgus Tbomas. de ſanctis opitulatoribus. p.236.b.
Nauclerus. de Johanne. XXII.211.b.
Neander Michael. de noviſſimorum meditatione. 3.b. Hirundinibus.385.a. Cuculo.ibid.
Nicephorus. de Eremita.16.b. oſſibus B.Ignatii.74.a. 75.b. Origene. p.95.b. de S.Marco.163.b. Petro Gnapheo.289.b.317.b. de ſeptem pueris.378. b. de Syneſio.387.a. de negantibus reſurrectionem. 388.a. de diſputatione de reſurrectione. 410.a.
Nicetas Heraclienſis. de v. 25. Job.19.354.a.
Nilus. de purgatorio.138.a.
Niphus. de Ariſtotele.90.b.
Noonus. de λατρείᾳ.251 a.

O.

Occam Wilhelmus. de libris Maccabæorum. 150.b. de Joh. XXII. 211. a. Angelorum θεοσεβείᾳ. p.225.a.
Ochinus Bernhardus. in v.25.Job.19.353.a.
Oecumenius. de Archangelo contendente cum Diabolo. 61.b. in v.6. 1. Petr.4.116.a. de igne.1.Corinth. 3.174.a. de ſtatu animarum poſt hanc vitam.200.a. invocatione Angelorum.285.a. in 2. Petr. 1. v.12. pag. 306. a. voce Archangeli. 405. b. tuba Dei. 407.a.
Olaus Magnus. de peregrinationibus ad loca ſancta. 77.a. de Lycanthropis.97. b.
Olympiodorus. in v.11. Eccleſ.9.128.b. de hominis judicio. p. 140. b. duplici animarum receptaculo. 144.b. in v.1. Job.5.312.a. in c.33. v.23.313.a.
Onuphrius. de reliquiis B. Petri.68.a.
Origenes. de ornatu Pontificali. V.T. 1. b. collectione ad populum.12.b. cadaveribus hominum. 48. b. ritibus ſepulturæ.52.b. altaribus.76.a. animæ immortalitate.86.b. Spiritibus. p. 110. a. latrone in cruce. p.125.a. gemino animarum receptaculo. 143.a. libris Maccabæorum.150.b. in v.12. Pſ.66. 157.a. in Pſ.39. v.12.161.b. in v.13. Jerem.1.162.b. de igne. 1. Corinth.3.173.b. de verſ.25. Matth. 5. 176.b.178.a. genuflexione. 182.b. memoria Sanctorum.187.a.301.b. igne purgatorii.190.b ſtatu animarum poſt hanc vitam. p.199.b. animarum ſeparatarum cognitione. 218.a. 222.a. terra nova. 239.a. fiducia in ſolum Deum ponenda. p.243.a. lege ad Chriſtum vocante.244.a. Sanctorum invocatione.280.b. Angelorum 284.a. ſolius Dei. 286.a. auxilio à ſolo Deo petendo 287. b. Chriſto Mediatore. 288. a. interceſſione Sanctorum. 309.a. memoria mortis.331.b. reſurrectione Spirituali.348.a. carnis.349.b. in v.5. Num.24.352.a in Ezech.37.360. b. pilis capitis.363.a. de Leone. 385.a. de fuſoriis metallorum.386.a. de ſeminario mortuorum. 413. a. de Organis corporum reſuſcitatorum.419. a.

Ortelius. de ſepultura Americanorum.48.a.
Oſiander Lucas.de animabus piorum,qui pœnitentiam egeruntin diluvio.41.a.in verſ.18.1.Petr.3.114.a. Sanctorum pro nobis oratione. 248.a.
Oſorius.de invocatione Mariæ.233.b. Mariæ paſſione. 258.b.potentia.293.b.
Oſtorodus.de immortalitate primi hominis.22.b.24.a 25.b.28.a. carnis reſurrect. 30.a. Chriſti. 397.a. de Chriſto adorando.398.b.de corporis reſurrectione.410.b.in v.12.Rom.5.24.a.hominis mortalitate.25.b.corporis Chriſti imortalitate.418.a.
Oſvvald. de reſurrectione triplici. 348. a.
Ovidius. de mortis objecto.32.b. conſequenti. 47. b. tibicinibus ſepulchralibus.52.a. animæ immortalitate.88.b.

P.

Pachymeres. de S. Cœna.318.b.
Pacius Julius.de reſurrectione ex natura nota.391.a
Pammelius. de Phœnice.383.b.
Pamphyl. Martyr.de de reſurrectione corporis.371.b.
Panormitanus. de vita Pontificum. p.330. b.388.a. 444. a.
Paræus David. de Luthero.101.a.
Paris Matthæus. de μετεμψυχώσει. 95. b.
Paulinus. de Ambroſii deſiderio moriendi.38.b. luctu funebri.58.a. 188.a. in Ezech. 37.361.a. reſurrectione.381.b.
Paulin.Epiſt. Comment. Collector.in v.52. 1.Cor.15. 440.b.
Paulus Diaconus. de ſeptem dormientibus.379.a.
Payva Andradius. de Teclæ oratione.149 a.
Peltanus Theodorus.de ſtatu animarum poſt hanc vitam.201.b.
Peraldus.de reliquiis.68.b.
Pereſius Martinus. de purgatorio. p.118.a. de Dulia. 351.b.
Pererius Benedictus. de immortalitate primi hominis. 22.b. de peregrinationibus ad loca SS. 84. a. immortalitate animæ.88.b.de Paradiſo. 100.b. Jacobo & Joſepho.107.b.de pœna.128. b. Maria. 296.b.de Ezech.14.v.14.305.a. Angelo.Gen.48. 311.a.de Syraeide.323.b.
Perionius. de purgatorio.119.a.
Petrus de Alliaco.de Canonizatione Sanctorum.331.a.
Petrus de Apono. de cauſis mortis. 22. a.
Petrus Cluniacenſis.de v.19.Eſa.8.162.a.
Petrus Michael. de anima piorum.181.a.
Petrus de Natalibus. de Longino.275.a.
Petrus à Soto. de purgatorio.118. a.b.119.a.
Peucerus. de Lycanthropis.98.a.
Philippus Nicolai. de mundi conflagratione.7.b.
Philo. de ſepultura Moſis. p. 70. a. cultu creaturæ. 255. a.
Philaſtrius. de Metempſychoſi. 96. b. de Simonianis. 387.b. Carpocrate. ibid. Valentiniano.388.a.
Philoſtratus. de Apollonio Tyanæo.392.b.
Phocylides. de mortis objecto. 32. b. animæ immortalitate. 88. b.
Photinus. de morte. p.20.a.in 1. Theſſalon.4. verſ.14. p.432.a.
Phyſiologus. de ſerpente. 385.a.
Piczm. de Angelorum notitia. 223.a.
Pineda. de v.25. Job.19. 354. a.
Pintus Hector. in v.12. Pſal.66.157.a. in v. 18. Eſa.9. 158.a. de verbo Invocetur.321.a.
Piſcator Johannes. de corpore mortis. 19. b. de Apocalyp. 20. verſ.13. 427. b. Martyrum reſurrectione.434.b.
Piſtorius Johannes. de Luthero.91.b.212.b. quarto libro Eſdræ. 98.b. Sanctorum invocatione. 2 4.a. de Lutheranis.91.b.Sanctorum virtutibus.235.a 236.b. adorando ſolo Deo. 249. b. Sanctorum abſentia. 263. b. de mandato invocationis Sanctorum. 270.b.
Platina B. de Sabiniano.190.a. de Hildebrando.295.b.
Plato. de morte. 12.b.16.b.ſepulchro.50. b. animæ immortalitate. 88. b μετεμψυχώσει.95.a. ſtatu animarum poſt hanc vitam.100.a. de angelis.268.b. mortis meditatione. 332.a. reſurrectione.392. a. purgatorio.145.a.
Plazius Conradus. de ἀγγελολατρείᾳ Pontificum.296.a.
Plinius. de ſepultura.49.b.animæ immortalitate.90.b. de Phœnice. p.383.b. Muſcis 385. b. de reſurrectione.387.a. Gabieno reſuſcitato.392.b.
Plutarchus. de morte.16.b.de Epicuro. 90. a. Ariſtotele.90.b. neceſſitate mortis.334.b.de Anaxagora.335.a. de mortis præſtantia.335.b.
Polanus Amandus. de proceſſione Caducorum.60. b. negat carnem Chriſti reſurrectionis noſtræ cauſam.395.b.
Polyænus.de mortis utilitate. 335. a.
Polybios. de voce [Greek] 14.a.
Pomponatius. de Ariſtotele. 90. b. de Nebucadnezare.96.b.
Ponce Conſalus. de Phœnice. 383.b.
Pontanus Johan. Iſacius de Pſychopannychitis.212.a.
Porphyrius. de Angelis. pag. 268.b. in v. 1. Daniel. 12. 361. b.
Porta Conradus. de ſepultura impiorum. 56.a.
Poſſevinus Antonius. de Lutheri Sanctorum contemptu.247.a.
Præpoſitivus. de ſuffragiis.149.b.
Pratæolus Gabriel. de Græcis & Armenis.211.a.
Primaſius. de columnis Eccleſiæ. 240.b. de Chriſti reſurrectione.368. b. de negante reſurrectionem. 377.b.
Proclus. de Angelorum officio.197.a.
Procopius Gazæus. de ſepultura Moſis. p.70. b. de Samuele fictitio.110.b.de Angelo.Gen.48.311.a.
Propertius. de mortis objecto.32.b.
Proſper. de Dei miſericordia.p.128.b. animarum ſtatu poſt hanc vitam.210 a.
Prudentius. de morte.16.a. ſepultura.49.b. ritu ungendi.52.b.florum ſparſione. p.53.a. animarum ſtatu poſt hanc vitam.200. b. corporis reſurrectione. 409.b.reſurgentium qualitate.410.b.
Pſalterium Mariale. de SS. omnipræſentia. p.227.b. de invocatione Mariæ.242.a.256.b.

Q.

Quintus Calaber. de mortis objecto.32.b.

R.

Rabanus. de oſſibus Joſephi. 70.a.
Ranulphus.de Animæ Eduini.149.a.oratione Eccleſiæ.ibid.
Raymundus de Sabunde. de reſurrectione. 391.b.
Remenſes. de limbo Patrum.112.a.de verſ.39.Hebr.11. 116.b.
Remigius. de invocatione Angelorum.285.b.de verſ.2. 1.Cor.6.442.b.
Remigius Nicolaus. de Lycanthropis.98.a.

Rhenanus Beatus. de cereis. 76.a. de orationibus pro defunctis. p. 186.b. de ſacrificiis pro Martyribus, 186.b.187.a.

Rhodiginus Cœlius. de ſepultura Magorum. 48.a. de Philippo Macedone. 332.a.

Ribeta Franciſcus. de vinctis in lacu. 111.b. in verſ. 39. Hebr. 11.117.a. in v. 12. Pſal. 66.157.a. in Michael. 7. v. 8.159.a. in v. 3. Malach. 3.160.b. in v. 24. Actor. 2.181.b. in Apoc. 6. v. 10.307.b. de baptiſmo ignis. 183.a. de Angelo Geneſ. 48. 311.a. nomine Dei invocato. 321.a.

Richardus de S. Victore. de limbo parvulorum. 105.a. libris Maccabæorum, 150.b. de gloria reſuſcitatorum. 216.a. in v. 12. Apoc. 3. 240.b. damnatorum corporibus. 419.a. deformitatibus. 423.b. forma reſurrectionis. p. 424.b. loco reſurrectionis. p. 435.b.

Rivetus Andreas. de Nyſſeni Epiſtola. 80.b.

Ruffinus. de v. 10. Job. 14.92.a. libris Maccabæorum. 150.b. genuflexione. p. 182.b. credere in Deum. 243.b. Syracide. 323.b. reſurrectione. 351.a. 375.a. de v. 25. Job. 19.354.a. de v. 1. Dan. 12. 362.a. Macario. 379.a. typo reſurrectionis. 382.b. Phœnice. 383.b. Metallis. 386.b. de carnis hujus reſurrectione. p. 407.a. 408.b. reſurgentium qualitate. 412.a. 417.b.

Ruizius Franciſcus. de Samuele fictitio. 110.b.

Rupertus. de tintinnabulis ſummi ſacerdotis. 1.a. Jacobi ſepultura in Canaan. 73.b.

S.

SAa Emanuel. in Matth. 25. v. 35. 238.b. de præmio ſervi fidelis. p. 238.b. de invocatione in purgatorio conſtitutorum. 245.b. de v. 12. 2. Petr. 1.306.b.

Sabinus. de lycanthropia. 98.a.

Sacrarium Colonienſe. de reliquiis. 66.b.

Sanctius Caſpar. in v. 14. Eſa. 66. 358.b. in Ezech. 37. 359.a.

R. Salomon. de hominis fragilitate. 20.a. de animabus impiorum. 100.a. in Eccleſ. 9. v. 5.122.a. verſ. 11. 128.b. in v. 15. Pſalm. 17. 355.b. de Patriarchis in terra Canaan ſepeliendis. 435.b.

Salmeron Alphonſus. de luctu funebri. 57.b. de revocato ad vitam per contactum oſſium Eliſæi. 70.b. umbra Petri. 72.b. in v. 11. Zachar. 9. 111.b. 159.b. in v. 6. 1. Petri. 4.116.a. in v. 8. Hebr. 9.116.b. in v. 4. Eccleſ. 9.121.b. in v. 3. cap. 11. 113.a. de merito Chriſti. 131.a. 132.a. purgatorio Ethnicorum. 145.a. Turcarum. p. 145.b. miniſtro purgatorii. 146.a. de incertitudine ſalutis purgandorũ. 147.b de tempore purgatorii. 148.b. de peccato in purgatorio remittendo. 149.a. de occiſis Maccabæis 2. Maccab. 12.153.a. in v. 29. 1. Corinth. 15.174.a. de Ephremo. 175.b. baptiſmo mortuorum. 176.a. de Martyribus. 181.a. in Apocal. 5.182.a baptiſmo ignis. 183.a. in v. 36. Matth. 12 183 b. 184.a. in v. 13. Rom. 12. 184.b. in v. 16. Johan. 5.185.a. oratione pro defunctis. 188.b. dolorib. mortis. 192.a. revelationib. 195.a. purgatorium vult probare. 196.b. S. opitulatoribus. 236.a. fiducia in Sanctos collocanda. 242.b. Sanctis. pag. 245.b. hagiomaſtigia. pag. 247.b. Chriſti adoratione. p. 257.a. Maria. 258 b. Mediatore 260.a. 271.a. Abele ſacrificante. 272.a. Gentilium patronis. 277.h. Sanctis in Vet. Teſt. 279.b. de SS. invocatione ſcriptura deſtitutâ. 280.a. de Ave Maria. 297.a. de verbo: Standi. 304.a. de v. 8. Gal. 1. ibid. de v. 12. 2. Petri. 1.306.a. de Angelo. Gen. 48.311.a. Gen. 18. & 19. 320.b. in v. 4. Baruch. 3.323.a. de Angelis. 320.b. in v. 6. Pſalm. 32.321.a. in Apocal. 5.305.b. in v. 4. Oſeæ. 12.323.a. in v. 46. Matth. 27.324.b. in v. 16. Luc. 10.325.a. in v. 23. Actor. 27. ibid. de Chriſto invocando. 327.b. in v. 52. 1. Corinth. 15. 440.a. in v. 15. 1. Theſſal 4.441.a.

Saluſtius. de morte. 16.b.

Sandæus Maximilianus. de ſtatu purgatorii. 142.b.

Sander. de Johanne XXII. 201.b. 211.b.

Sariſberienſis Johan. de Samuele fictitio. 110.b.

Scaliger Julius Cæſar. de etymologia mortis. p. 8.a. de cauſa ejuſdem. 20.b. animæ immortalitate. 88.b. vita humana. 29.b. de ubietate. 231.a. de Phœnice. 383.b. de corpore. 413.a.

Scharpfius. in v. 39. Pſalm. 78.389.a. beneficiis Chriſti. 400.a. ſtatura reſurgentium. 421.a.

Scheckius. de proprietate corporis glorioſi. 412.b.

Schindlerus. de particula אֵ 107.b. verſ. 25. Job. 19. 355.a. feſto tubarum. 407.a.

Schlüſſelburgius Conradus. de Anabaptiſtis. 112.a.

Schoppius Gaſpar. de purgatorio. 121.b. latrone converſo. 124.a. ſtatibus temporariis. 127.a. in verſ. 1. Rom. 8.135.b.

Schmalzius. de immortalitate primi hominis. 22.b. 26.a. mortis annihilatione. p. 29.b. corporum reſurrectione. 30.a. de animæ immortalitate. 85.a. 91.b. de verſ. 43. Luc. 23.87.b. Pſychopannychia. 212.a Angeli adoratione Apocal. 19. p. 268.a. corporis Chriſti reſuſcitatione. p. 397.a. reſurrectionem corporum negat. 411.b. corporis Chriſti immortalitate 418.a. ſtatura reſurgentium. 420.b. de v. 29. Johan. 5. p. 428.b. reſurrectione impiorum. 430.b.

Schnepffius Theodoricus. de mortuis ante baptiſmum. p. 84.b.

Schröderus Johannes. de throno Chriſti. 241.a. de diſtinctione λατρείας & δυλείας. 253.a. de ἁγιολατρείᾳ Pontificum. 296.a.

Scotus. de cauſa immortalitatis Adæ. 23.a. animæ immortalitate. 88.b. p. Ariſtotele. 90.b. de ſexus diſcrimine in reſuſcitatis. 422.b. forma reſurrectionis. 424.b. loco reſurrectionis. 435.b.

Scribonius. de Lycanthropia. 98.a.

Sedulius. de quinque mortis ſpeciebus. 9.b. ſolius Dei invocatione. 287.b. de Chriſto cauſa reſurrectionis. 368.b. de v. 15. 1. Theſſal. 4.442.b.

Seneca. de læta mortis exceptione. 11.b. morte. 16.b. ejus cauſa. 17.a. objecto. 32.b. ſenectute. 41.b. calamitatibus hujus vitæ. 44.b. 45.a. de vita. 204.a. meditatione mortis. 332.a. utilitate. ibid. & 335.b. 336.a. neceſſitate. 332.b. 334.b. æqualitate. 335.a. reſurrectione. 392.a.

Servetus Michael. de corporis reſurrectione. 410.b.

Servius. de morte. 16.b. ejus utilitate. 335.b.

Sidonius. de animæ immortalitate. 90.a.

Sigbertus. de peregrinationibus Hieroſolymam. 78.b. de ſeptem dormientibus. 379.a.

Sigonius Carolus. de libris Maccabæorum. 150.b.

Sixtus Senenſis. de Jeremia. 33.a. de verbis concionatorum. 76.b. 363.a. de Græcis purgatorium negãtibus. 138.a. de Dionyſio Areopagita. 189.h. Athanaſii quæſtionibus ad Antiochum. 189.b. Euſebii Emiſſeni homilia de Epiphania. 190.a. animarum ſtatu poſt hanc vitam. 201.b. 215.b. de Anabaptiſtis. 212.a. in v. 14. Ezech. 14.305.a. de hyperbolis Patrum. 319.a. de Origene. 409.b. in v. 52. 1. Corinth. 15.441.a.

Sladus

Sladus Matthæus. de negantibus reſurrectionem mortuorum.387.b.

Socinus.de mortalitate Adami.22.b.24.a. in v.12. Roman.5.24.a. manducatione primi hominis. 26.a. abolita morte.27.a ſpiritu hominis.46.b.in v.18. 1.Petr.3.114.a. fiducia in Deum ponenda.243.b. negat Chriſtum ſeipſum reſuſcitaſſe. 397. a. Filio Dei mortuo.398.a.de Jona.399.a.corporis hujus reſurrectione.410.b. de Puccio.433.b.

Socrates. de morte.16.b. concione funebri.53.a.

Solinus. de Phœnice.383.b.

Sommius. de pereuntibus morte violenta.21.a.

Sonnius. de limbo Patrum.101.b. locis aliis.102.a.

Sophronius Conſtantin.ad v.6.1.Sam.2.161.a.

Sotus Dominicus. de tempore purgatorii.148.b. liberatione animarum ex purgatorio.149.a.de ſanctis 196.b.258.b.

Speculum exemplorum.de anima pluviis vexatâ. 119.a. pœna purgatorii.146.b.animabus aſſatis.147.a.

Speculum peccatoris. de peccatorum remedio. 2. a. mortis meditatione.2.b. numero noviſſimorum: p.4.b.

Staphylus Fridericus. de Luthero.112.b.Sanctis opitulatoribus.236.b.de S. Ulrico.ibid.& 279.a.

Stapletonos. de reliquiis Sanctorum. p. 59.a. 68.b.hæmorrhouſa. 71. b. peregrinationibus ad loca ſancta.77.a. 84.a. limbo Patrum.112. b. de verſ. 29. 1. Corinth.15. p.174.a. de Patribus ſomnum animarum ſtatuentibus. 202.a. in verſ. 23. Matth.15. 324.a.in v.52. 1.Corinth.15.439.a.440.a.

Statius. de morte.9.b.

Stella Didacus. in v.57.Luc.12.177.a. in verſ.9. Luc.16. 180.a.

Stengelius Carolus. de Maria.296.b.

Steuchus Auguſtinus. de cauſa mortis.22.b.

Stigelius. de reſurrectione. 383 b.

Stobæus. de Etymologia θανάτου. 8.b.ipſa morte.32.b. de ſepultura Diogenis. p.48.b.in genere. 49.b. mortis meditatione.332.a.

Suarez Franciſcus. de reliquiis Sanctorum.60.a. de loco Luc.16.v.26.112.a. in v.12. 1.Corinth.3.168.a. 171.b.de Origene. 173.b. de v.29. 1.Corinth. 15. 174.b. in v.25.Matth.5.178. b. in v.22. Matth.5. 179.a. de latrone Luc.23.181.a. Sanctorum invocatione in V.Teſt.220.a.279.b. 292.a. de Maria; 232.a.257.a.293.a. ejus cultu.254.a.294.a. cooperatione ad noſtram redemptionem.pag.258.b. de Ave Maria. 296.a. 297.a. Mediatore.260. a. de feſtis Mariæ.298.b.de v.12.2.Petri.1.306.a.tuba Dei.407.a.forma reſurrectionis.424.b.de viventibus in die noviſſimo.443.b.

Sulpitius. de Martino Epiſcopo. 39. a. de comitatu funeris 52.b. de quodam ſancto.275. b. peregrinatione ad loca ſancta.83.a.

Surius Laurentius. de crudelitate Calvinianorum. 58.b. canone Laodiceno.284.b. de can. 7. ſextæ Synodi.317.a.

Sutlivius. de vinctis in lacu.111.b.

T.

TAnnerus Adamus. de cultu Mariæ. 253.b. Sanctorum. ib. in Scriptura non fundato.280.a. de communione Eccleſiæ.308.a.

Targum Chaldaicum. de Eſa.55.v.6.122 b.in v. 4. Eccleſ. 9.128.a.

Tapper Ruard. de ſatisfactione Chriſti. 152.a. imputatione peccati.173.a.

Tom. VIII.

Tatianus. de ſepultura. p.49. a. reliquiis Sanctorum. 63.a.

Taulerus. de Maria.258.b.

Tertullianus. de morte. 12. a.15. a. reſuſcitatis à Chriſto.41.a. ſepultura.p. 52.b. luctu pro defunctis: 56.b. de cereis.76.a. animæ immortalitate. 85.a. de Elia. 88.a. de natura notis.88.b.de Sadducæis. 90.a.de μετεμψυχώσει. 96.b.de Patroclo. 100.a. de Paradiſo.100.b.Samuele fictitio.109.b. de hiſtoria Lazari.112.b. 204.a. probatione ex adverſariis.118.a.de pœnæ ſublatione. 134. b. Eccleſiæ conſuetudine. 186. b. 189.b. in v.6. 1.Samuel. 2. 161.a. de Matth.5.v.25.178.a. de oblationibus pro natalitiis martyrum.186.a. 187.a. animarum apparitione. 194.a.animarum ſtatu poſt hanc vitam.200.b. de addentibus Scripturæ. 221. a. invocatione Chriſti.250.a. Sanctis viventib.259.b. adoratione Dei. pag.272.a. oratione Dominica: 272.b. ſolius Dei invocatione.285.b. gratia à ſolo Deo petenda.287.b. Angelo Gen. 48.310.a. reſurrectione.346.a.349.b.364.b.in v.5.Geneſ. 9.351.b. de v.25.Job.19.354 a. in v. 6. 1. Sam. 2. 357.a. in v.10. Eſa.26.357.b.in v.16.Eſa. 38 358.a. in v.14. Eſa. 66.358.b. in Ezech.37.359. b. in v. 2. Malach 4.362.b.in v.28. Matth.10. 363. a. in v. 30.Matth.10.363.b. in v.18. Actor.17.364.b. de Dei potentia 366.b.Chriſti reſurrectione.367.b. corporis reſurrectione.371.a.373.a.374.b. 390.b. 407.b.409.a. Jona.381.a.corporibus cœleſtibus quæ typus reſurrectionis. p.381.b. ſublunaribus. 382.b. Phœnice. 384.a. ſomno. 385.b. Philoſophis.387.a.394.b. Sadducæis. 387. b. Saturnino. ib Carpocrate.ib. Valentiniano.388.a. de ἰσαγγελίᾳ. 413.a.reſurrectione omnium. 429.a. impiorum.429.b. de 1.Corinth.15. v. 50. 414.a. de immutatione. 415.b. de partibus organicis corporis reſuſcitati. p.419.b. ſtatura reſurgentium. 422.a.ſexus differentia.423. a. de morte ſecunda. 431.a. de ſuperinductione.443.a.

Thalmud. de immortalitate primi hominis.24.a. de auladis.52.a. de triplici Judæorum claſſe.145.b.impiorum reſurrectione.430.a.

Theocritus. de reſurrectione.387.a.

Theodoretus. de verbis.v.17.Geneſ.2.17. b. 24. a. de ſepultura Moſis.70.b.Jacobi. 73. a. de panegyricæ dictis. 74.a. de Manichæis.95.b. de tempore pœnitentiæ.140.a. de v.2. Pſal. 38.156.b. de v. 11.Zach.9.159.b.in v.3. Malach.3.160. b. in v.14. Pſalm.107.162.a.de ſtipulis.1.Cor.3.170.b.174 a. 191.a. animarum poſt hanc vitam ſtatu. p. 200.a. 210. a. gentilium templis. 278.a. Angelorum invocatione.285.a. ſolius Dei. p. 287.a. de Angelo Gen.18.300.b. in v.14.Ezech.14.305. a. in v. 14. Pſalm.135.322.b. in v.5.Gen.9. 351.b. voce multi.361.b. in v.1. Dan.12. p.362.a. Chriſti reſurrectione. p.367.b. de reſurgentibus cum Chriſto. 370.b.corporis reſurrectione. 383.a. de Saturnino.387.b.de Chriſto.398.a. tuba Dei. 406. b. in v.53.1.Corinth.15.443.a.

Theophylactus. de reſurgentibus cum Chriſto. 41.b. ſinu Abrahæ.99.b. latrone converſo.124 b. pœnitentiæ loco. 140. a. de duplici animarum ſtatu. 144.a. de v.25.Matt.5.176.b.178.a. pœnis.165.b. parabolis.180.a. Baptiſmo ignis.183.a.oblationibus pro defunctis. 191.a. animarum apparitione. 194.b. animarum poſt hanc vitam ſtatu.p.200.a. 210.a. Sanctorum invocatione.289. b. Reſurrectione. p.375.b.394.b. Chriſti humana natura. 395.b.

395.b. tuba Dei. 406.b. in v.15. 1. Theſſalon.4. 442.b.
Theophylus Antiochenus. de morbis.379.b. de Autolyco.387.a.
Thomas de Argentina. de ſinu Abrahæ. 99. b. forma reſurrectionis.424.b.
Thomas Aquinas. de extremo judicio. 6. a. de immortalitatis cauſa Adami.23.a. actionibus.29.a. merito mortis.31.a. promiſſione præcepti quarti.34.b. de Chriſti ſanguine.65. a. de animæ immortalitate.88.b. de parvulorum doloribus.104.b. fictitio Samuele.110.b. de v.18.1Pet.3.113.a. pœna.128.b. 129.b. de Græcis purgatorium negantibus.138. a. ſtatu animarum in purgatorio.147.a. loco purgatorii. 147. b. pœnarum gravitate in purgatorio. 148.b. ſenſu litterali.167.b. duplici ſubjectione. 282.a. de Phil.2.v.10. ibidem. animarum apparitione. 104.b. 195.a. de Græcis.211.a. gloria reſuſcitatorum.216.a. de ἰσαγγελίᾳ 223. a. de ſpeculo eſſentiæ divinæ.223.b. Beatis omniſcientiam denegat.224.b. de animabus in purgatorio an orent pro nobis.245.b. ſuperſtitione.276.b. de Syracide. 323. b. de reſurrectione. 367.b. 391.b. ſtatura reſurgentium. p. 421. a. reſurrectionis tempore. 435.a.
Thomas de Kempis. de memoria mortis.333.b.
Tilenus. de purgatorio.102.b. 118.b. in v.29. 1.Cor.15. 175.a. de reſurrectione.391. b.
Timpius. de reliquiis Sanctorum.59. a.
Timplerus. de v.12. Rom.5.24. a.
Titus Boſtrenſis. de Paradiſo.199. b.
Toletus Franciſcus. de peccatorum remiſſione.134.b. in v.57. Luc.12.177.a. de debitore. Matt.5.178.b. in v.37. Luc.12.238.b.
Topiarius. de Diabolo mortis cauſa. 18. b. mortis ortu.20.a.
Toſſanus. de corpore mortis.19.b.
Triburienſis Synodus. de ſepulturæ venditione.53.a.

V.

VAdianus Joachim. de Schvvenckfeldianis.410.a.
Valerius Maximus. de Epaminondæ morte. p.16.b.
Valleſius Franciſcus. de ſenectute.44.b. de immortalitate animæ.88.b.
Vaſquetz Gabriel. de oſſibus Sanctorum.69.b. in v.12. 1.Corinth.3.167.b. animarum ſtatu poſt hanc vitam.202.a.
Vatablus Franciſcus. de deſcenſu Jacobi in infernum. 108. a. de v.1. Job. 5. 312. a. de v. 16. Geneſ. 48. p.320.b.
Vergerius. de reliquiis. p. 65.a. de Georgio & Chriſtophoro.274.b.
Victorinus Martyr. de Jeremia Propheta. 33.a. animarum ſtatu poſt hanc vitam 200.b.
Vida. de Chriſtophoro M.275.a.
Vigilius. de Chriſti morte.398.a.
Villa Vincentius. de Chriſtophoro M.275.a.
Vincentius. de peregrinationibus ad loca ſanctorum. 78.b. 82. b.
Vincentius Beluacenſis. de Catharina.275.a. de Longino. ibid.
Vincentius Lyrinenſ. de nævis Patrum.202.a.
Virgilius Maro. de limbo puerorum.104. a. de purgatorio.145.a.
Virgilius Polydorus. de Hyperboreorum ſepultura. 48.a. oblatione cereorum.63.b. origine templorum.76.a. de peregrinationibus. 82.b. purgatorio.118.a.
Vita Antonii. de reliquiis Sanctorum.63. b.
Vives Ludovicus. de animæ immortalitate. 88. b. de Lycanthropis.97.b. de Sanctis.276.b. eorum invocatione.277.a. 290.a. ſomno. 386. a. reſurrectione.392.a. in v.52. 1.Cor.15. 439.a.
Ulpianus. de luxu ſepulturæ. p.50.b. ſepulturæ loco. p.54 a.
Vorſtius. de Pſychopannychia.212.a. in v.15. Job.19. 353. a. carnis reſurrectione. 412.b.
Urſinus Joachimus. de ἀγωλατρείᾳ Pontificiorum. p.296.a.
Urſinus Zacharias. de reliquiis.66.b.

W.

WEigelius. de carnis reſurrectione. 412. b.
Werner Weſtphal. de S. Iſuardo.330.b.
Wierus. de Lycanthropia.98.a.
Wigandus Johan. de ψυχοπαννυχίᾳ.212.a. in v.30. Job. 33.355.b. in v.9. Pſal. 16. ibid.
Wolfius Johan. de reliquiis Chriſti p.65.b de Tezelii fraudibus. 66.b. invocatione Sanctorum. 271. a. de Georgio Saxoniæ Duce.290.a.

X.

XEnophon. de voce ἀπολύειν.p.13.b. de ſepultura. p. 49.b.

Z.

ZAbarella. de animæ immortalitate.88. b.
Zaleucus. de mortis meditatione.332.a.
Zanchius Hieronymus. de v.25. Job.19.354.b.
Zehnerus Joachimus. de morientibus ante baptiſmum. p.84.b.
Zepperus. de ſepultura facinoroſorum.54.a.
Zimara M. Antonius. de Monachis.91.a.

Finis Indicis Tertii, TOMI IIX.

INDEX

INDEX QVARTVS, TOMI OCTAVI,

Rerum & Verborum Illuſtrium.

A.

Aronis ornatus.1.a. virga typus reſurrectionis.380.b. precibus plaga peſtilentiæ avertitur.35.b.
אגר *quid ſignificet. 13.a.250.b.*
Abelis ſacrificium.272.a.
Abibi mors.75.b.
Abortivus fœtus an reſurrecturi.432.b.
Abrahæ ſepultura. p. 61.a. an hic primum juſtificationis gratuitæ exemplum.119.b. circumciſio typus reſurrectionis.380.a.
Abſolonis interitus.35.b.
Acharith.355.a.
Acharon.353.b.
Adam cur mori non potuerit ante lapſum.22.b.23.a. terrenus cur dicatur.414.b.
Adorare & invocare an differant.292.a. adorationis ſignificatio eſt vel propria vel impropria. 299.b. adoratio civilis nimis ſtricte accipitur à Bellarmino. p.301.a.
Ægyptii quomodo ſepeliunt mortuos.48.a.
Oſirim colunt.277.b.
Æthiopes quidam quomodo mortuos ſepeliant.48.a.
Afrani mortis meditatio.342.a.
Agnes quam clara miraculis.74.b.
Agnum, quomodo pii per mortem ſequantur.230.b.
Agri Dominici vocantur cœmiteria.49.a.
Ahaſiæ interitus.35.b.
Aido luporum famelicorum miſertus.434.a.
Ἀλλαγὴ *eorum quos dies noviſſimus vivos comprehendet.* 436 b.
Albingenſium de reſurrectione error. 410.a.
Altare oblationis Chriſti. p.76.a. quale ſub quo animæ. p 214.a.
Altaria Sanctis extructa.75.b.
Ambroſii oratio.38.b.341.b.
Epiſtola de revelatione corporum Gervaſii & Protaſii eſt ſuppoſititia.75.a.
Ambulare per vallem umbræ mortis.13.a.
Amygdalus quid ſit Salomoni.42.b.
Anabaptiſtæ negant animæ immortalitatem.91.a. carnis hujus reſurrectionem. 410. a. ψυχοπαννυχίαν *defendunt.211.b.*
Ἀνάϛασις *an tantum ſit juſtorum.348.b.*
Ἀνάπαυσις *dicitur mors.13.b.*
Ἀναλαμβάνειν. *14.a.*
Ἀνάληψις *dicitur de morte. ibid.*
Ἀναλῦσαι *dicitur de morte.14.b.*
Ἀνάϛασις *dicitur reſurrectio & cur 346.b.*
Ἀνάζησις *an de reſurrectione dicatur.348.b.*
Andreas Fricius quis fuerit.291.a.
Andreæ corpus quale jam.74.b.
Angeli an curam gerant pro nobis in ſpecie. 308. b. an pii invocentur.309.a. an cauſa inſtrumentalis reſurrectionis.405.a. an adoratio ſuit ipſis exhibita.299.b. an invocandi.284.a. ipſorum de cœlo diſcenſus & adſcenſus.222.b. Relatio.ibid. an ipſorum celeritati ſanctarum animarum celeritas ſit æqualis.223.a. ſcientiæ gradus tres.224.a.
Animalia typus reſurrectionis ſententia. 383. b. terreſtria.385.a.
Anima poſt mortem conditio & ſtatus.84.b. immortalitas.85.a. qualis.ib. Spiritus vitarum.86.a.1. productio.94 a. 2. operatio.ibid.3. paſſio.94.b.4. alteratio an impugnet immortalitatem.ibid. animæ immortalitas à Photinianis impugnatur. 91. a. an ex lumine naturæ cognoſci poſſit.p.88.a. dictis Patrum adſeritur.89.a. ab Epicuræis negatur. p. 90. a. à Sadducæis. ibid. quibuſdam Arabibus. ibidem. Origene.90.b. à Philoſophis. ibid. Anabaptiſtis.91.a. Libertinis. ibid. argumenta contra eam.92.a. rationis.94.a. à corpore ſeparata an ſint in terreſtri Paradiſo. 202.b. piorum ſine mora ad Paradiſi gaudia introducuntur.241.b. anima ſub altari Chriſto viſa.213.b. anima hominis non tantum phyſicè ſed etiam metaphyſicè conſideranda.214.a. animæ ſanctorum an in particulari cognoſcant ea, quæ in terris geruntur.216.b.
Animarum ex corpore in corpus migratio. 95. a. ſtatus poſt mortem ex ſententia gentilium.100.a. Scriptura.98.b. in cœlo.ibid. in inferno. 100.a. receptaculum à corpore ſeparatarum.98.a. non niſi geminum. 98.a. 127.a.143.a. dormitio.199.a. an ex Scriptura probari poſſit.p.202.b. 213.a. apparitiones purgatorium adſerentes.193.b.
Anshelmi conſolandi formula ægrotos.342.a.
Antiochi extinctio.150.b.
Antropophagi an impediant reſurrectionem.391.
Antonius de ſuis reliquiis 63.b.
Apes in corpore Leonis typus reſurrectionis.381.a.
Ἀπειθεῖς & ἄπιϛοι *quomodo differant.114.a.*
Ἀφθαρσία & ἀθανασία *corporum reſurgentium.417.*
Apocalypſeos Iohanneæ quis ſcopus.206.b.
Ἀπολύειν *de morte dicitur.13.b.*
Apelles hæreticus.388.a.
Apollonius Tyanæus.392.b.
Apollonia dentes.65.b.
Aqua benedicta in ſepulchrum ponitur à Pontificiis.56.a. à Marcionitis originem habet.176.b.
Aquila typus reſurrectionis.384.b.
Arabes nonnulli negant immortalitatem animæ. p.90.a.
Arboris vitæ conſtitutio.27.b. uſus.28.a.
Archangeli vox.406.a.
Architecti 1.Cor.3. quinam.167.a.168.a.
Archontici hæretici.388.a.
Arethæ commentaria in Apocalypſin unde collecta. p.200.b.

INDEX IV.

Ariſtoteles an animæ immortalitatem negarit.90.b.
Armenius extra urbem ſepultus.54.a.
Armenorum error de ſtatu animarum.211.a.
de reſurrectione.410.a.
Aſæ Regis ſepultura.52.a.
אסף *quid ſignificet.12.b.*
Aſtrologorum error de cauſa mortis.22.a.
Athanaſii quæſtiones ad Antiochum nothæ ſunt.189.b. ut & ſermo de Deipara.317.b.
Athenienſium ſepultura.49.a.
Auladi qui dicti.52.a.
Avaritiæ remedium, mortis memoria.334.a.
Aurum, Argentum quid ſignificet.167.a.170.a.
Auguſtini Epiſtola ſuppoſititia eſt.75.a.
Sermones de ſanctis non ſunt genuini.302.b.
Αὐτοχειρία an licita.21.b.37.a.
an omnes αὐτόχειρες damnati.21.b.

B.

BActriani, quomodo mortuos ſepeliunt.48.a.
Baptiſmus an abſolutè omnibus neceſſarius.p.103.a. ignis.182.b. mortuorum.174.b. lachrymarum & pœnitentiæ. ibidem. reſurrectionis noſtræ teſtimonium.376.b. ejus fructus quomodo à Pontificiis reſtringatur.133.a.
Baptizandi mortuos conſuetudo.174.a.
Baruch non eſt in canone.323.a.
Bedæ oratio de verbis Chriſti in cruce.339.a.
Bembi ſententia de animæ immortalitate.90.b.
Bernhardi miraculum quo ſine factum.320.a. mortis meditatio.341.b.
Bethaven.79.a.
Bethel.ibid.
Bethelicorum puerorum interitus 36.a.
Βίος cur vita dicta.8.b.
Bombyces typus reſurrectionis.385.b.
Bonifacii IIX. laudes.330.b.
Brunſuicenſium reliquiæ.67.a.
Bruta an etiam ſint reſurrectura.433.b.

C.

CAdurcorum proceſſio.60.b.
Cajani hæretici.388.a.
Calamitates hujus vitæ. 44.b. piorum poſt peccatorum remiſſionem.129.a.
Calces Chriſti.65.b.
Caliſthonis filius à Iove reſuſcitatus.392.a.
Calix Chriſti.65.b.
Calvinianorum de termino vitæ error.33.b.
Campana conſecrata in exequiis pulſanda.50.b.
Canonicum non ſemper uno modo ſumitur.151.a.
Capilli typus reſurrectionis.386.a. an omnes reſuſcitandi. 423.b.
Capparis bacca quid ſit Rabinis.43.a.
Carnis interitus.417.a.
Caro in ſacris quid.413 b.
Carpocratianorum μετεμψύχωσις.95.b. negatio reſurrectionis.387.b.
Caſpii mortuos beſtiis projiciunt.48.a.
Caſſander apud Ieſuitas in nullo eſt numero. p.188.b. 292.a.
Catharina quæ fuerit.275.a.
Cauſis ſecundis & intermediis cur Deus utatur in gubernatione rerum.36.a.
Cerdoniani hæretici.388.a.
Cereorum accenſio in cœmiteriis prohibita.63.b. aliàs recepta.84.a. in honorem reliquiarum accenſi.76.a.
Cerinthiani mortuos baptizarunt.174.b.
חבל *quid ſignificet.181.b.*
Chaſma quid ſit.112.b.
Charemon nuſpiam inventus.378.a.
חרע *quid propriè ſignificet.33 a.*
Chii quomodo ſepeliunt.48.a.
Chiliaſtarum opinio de tempore reſurrectionis.434.b.
Chriſtophorus Martyr an fuerit.275.a.
Chriſti ſepultura. 52.a. glorioſa.71.a. triplex poſt mortem triumphus.114.b.336.b. conditio non permittit, ut ſancti invocentur.255.b. ſolus enim noſter Mediator & interceſſor.ibidem. in cruce morientis ultima verba.339.a. Bedæ de his verbis oratio. ibid. reſurrectio. 367.a. an ſit cauſa meritoria reſurrectionis impiorum.400.a. corpus an à reſurrectione fuerit immortale.418.a. caro quatenus adoratur. 279.a. quo reſpectu dicatur caput noſtrum.402.a. cur cœleſtis.414.b.
Chriſtus an redemptione ſua mortem naturalem abſtulerit.26.b.27.b. quomodo nos à morte liberarit.27.b. primitiæ reſurgentium. p.368 a. prodromus noſter. 116 a. cur ad inferos deſcenderit..15.a. vocatur Angelus.310.a. reſuſcitat mortuos non tantùm ſecundùm divinam, ſed etiam ſecundùm humanam naturam. 395.a an ſit σύνεργος reſurrectionis. 395.b. non tantum eſt cauſa efficiens reſurrectionis noſtræ, ſed etiam meritoria & exemplaris.379.a.396.a. an ſeipſum ſuſcitaverit.396 a.397.a.
Chryſoſtomi reliquiarum tranſlatio.74.b.
Cicada typus reſurrectionis.385.b.
Cinerefactio corporis. 40.b.
Circumciſio Abrahæ mandata, typus reſurrectionis. p.380.a.
Claudius Taurinenſis quis & quando vixerit.82.a.
Clavi crucis Chriſti.66.a.
Cœleſtium deſiderium.p.2.a. piorum corpora quomodo erunt cœleſtia.418.a.
Cœlum.101.b.
Colchi quomodo mortuos ſepeliunt.48.b.
Colligi ad populum dicitur de morte.12.b.
Collyridianorum hæreſis.282.a.
Columna Eccleſiæ.240.b.
Cœmiteria an extra urbem erigenda. 53.b. eorum conſecrationis ſuperfluus ſumptus.49.b.
Cœna feralis Gentilium.154.b.
Cœna ſacra teſſera noſtræ reſurrectionis. 376.b.
Compellationes Sanctorum.315.a.
Concilia Sanctorum invocationem confirmantia. p.316.b.
Conciones funebres.53.a. earum uſus. p.53.b. an liceat iis ſubiungere clauſulam ἰωτικὴν. ibidem.
Congregari ad populum quid ſignificet.87.b.
Conradi Conſtantienſ. Epiſcopi ſepultura.54.a.
Teutonici morituri dictum.16.b.
Conſcientiæ morſus & accuſatio in morte.45.a.
Conſolatoria Epiſtola ad amicum ægrotantem.345.
Conſtantii Martyris exequiæ.52 b.
Conſtantinopolitanorum memoria mortis.332.a.
Conſtitutiones Clementis ſunt nothæ.189.b.
Conſuetudinis Eccleſiaſticæ authoritas.186.a.
Contemptus terrenorum.2.a.
Conventus Eccleſiaſtici ubi reliquiæ Martyrum humatæ.74.a.
Convivium funerale apud Iudæos.154.b.
Cornelius Agrippa Pſychopannychita.212.a.
Cornelii Papa Epiſtola quales.318. a.

Cerno-

Corpora facinoroſorum an in patibulo relinquenda.54.a. cæleſtia quæ typus reſurrectionis.p.381.b. carnalia. 411.a. reſurgent quoad ſubſtantiam eadem.412.a. quoad qualitatis nova.ibid.& 417.a.impiorum ib. piorum.417.b. manca & mutila an reſurrectura ſint perfecta.418.b.
Corpora reſuſcitata an habitura partes organicas.419.a. cujus ſtatura futura.p.420.b. an diſcrimen ſexus habitura.422.a.
Corporis conditio an mortalitatem inferat.26.a. an ejus compoſitio.28.b. poſt mortem putrefactio.47.a.
Corporum humanorum conditio requirit reſurrectionem 372.b.
Corpus mortis.19.b. mortuum.370.a. animale an omne mortale.26.a. duplici modo conſideratur.416.a.
Creatio & formatio hominis in utero quomodo probet corporis reſurrectionem.373.b. primæva typus reſurrectionis.380.a.
Creaturæ quædam ſublunares typi reſurrectionis. p.382.a.
Crines Chriſti.66.a.
Crux Chriſti. ibidem.
Crux capiti defuncti in ſepulchro apponenda.50.b.
Cuculus typus reſurrectionis.385.a.
Currus Eliæ quid fuerit.106.a.
Cuſtodes domus.42.a.
Cuſtodia animorum.98.b.
Cypriani oratio de ſtella & Magis ſpuria eſt.318.a. oratio in paſſione ſua.340.b.

D.

דבר ſæpè pro negotio ſumitur.1.b.
Damaſceni oratio de his qui in fide dormierunt non eſt genuina.190.a.
Damnatio impiorum glorificationi piorum præmittitur. 7.b. eorum ſtatus in inferno.210.b. an damnati ſint receptura membra, quibus in hac vita caruerunt. 418.b. an ſine deformitate.423.a.
David quomodo ſepultus.52.a. precibus ſuis avertit peſtem.35.b.
Deformitas an aberit à corporibus reſuſcitatorum.423.a. an etiam in damnatis.ibid.
Defunctorum corpora honorificè tractanda.58.b.
Δέμας cur corpus dictum.3.b.
Demetrii cinerum tranſlatio.62.a.
Dentes Chriſti.66.a.
Depoſitio tabernaculi dicitur mors.87.b.
Derbici quomodo ſepeliant mortuos. p.48.a. de deſcenſu Chriſti ad inferos Patrum ſententia.117.a.
Deus & Dominus mortuorum.86.b. ſolus invocandus. p.249.b.
Dextra Dei.99.a.
Diaboli in morte inſultatio.45.b.
Diabolus quomodo mortis imperium habeat.18.a. Pater & conciliator mortis.18.b.
Dies Chriſti quid ſignificet Joh.8.115.b. novisſimus dies. 435.a. domini opus cujusq; manifeſtans. p.167.a. 170.b.
Διῆλθε. quid propriè ſignificet.19.a.
Diogenis ſepultura.48.b.
Dionyſii hierarchia qualis.189.b.317.b. oratio.339.b. corporis reliquiæ.68.a.
Divei epulo an fuerit in purgatorio.184.a.
Dolorum in morte multiplicatio.45.a.
Domus ſeculi. p.14.b.43.b.205.a. Patris vocatur cœlum. 100.a.
Δ[illegible]νεκρια.60.b.

Dulia quid.250.b.251.a.252.b. charitatis aut eſt officioſa, aut memorialis.253.a.
Durandus ejusdem corporis reſurrectionem negat.410.a.

E.

ECcleſiæ triumphantis & militantis communio an probet purgatorium.p.195.b. Sanctos pro nobis orare. p.308.a.
Echinus typus reſurrectionis.385.b.
Eductio animæ ex carcere dicitur mors.13.a.
ἔγερσις dicitur reſurrectio.348.b.
ἔκβασις converſationis dicitur mors.15.a.
El apud Hebræos interdum ſignificat propter.107.b.
Eleemoſyna poſt exequias.53.a.
Eliſæi ſepultura 61.a.70.b. an mortuum mortuus ſuſcitaverit.196.a.
Enochi & Eliæ tranſlatio typus reſurrectionis.377.b. differt à futura reſurrectione omnium.436.a.
Epicurus de mortis cauſa.22.a. error de vitæ termino.33.b. negans animæ immortalitatem.p.90.a. reſurrectionem.387.b.
Epiphanes hæreticus.388.a.
Epulonis cognitio in inferno.226.b.
Eraſmus a Bellarmino Luciano comparatur.290.b.
ἐρχόμενος dicitur Meſſias.115.b.
Eruca typus reſurrectionis.385.b.
Eſdræ liber quartus non eſt in canone.98.b.
Eſſæorum de Paradiſo ſomnium.100.b.
ἔσχατα.3.b.
ἐθελοθρησκεία.60.b.
Ethnicorum dicta de morte.16.b. peregrinationes ad oracula.79.b. ſententia de purgatorio.145.a. Ethnicorum patroni.277.a.
Euſebii Emiſſeni homilia de Epiphania ſunt adulterina. 178.a.190.a.
Euthymius ſtatuit corpus reſurrectionis aëreum.410.a.
Eutychius de corporis reſurgentis qualitate. ibidem.
Evangelium tollit purgatorium.132.b.
Evangeliſtarum pictura in veſtibulo templi S. Marci Venetiani.233.b.
ἐξυπνίζειν de reſurrectione dicitur.348.b.
Exitus dicitur mors.13.b.
Exules in morte dicimur.87.b.
Ezechiæ vitæ prorogatio.35.a. concio ipſius funebris 52.a.

F.

FAcinoroſorum corpora an in patibulo relinquenda. pag.54.a.
Faſciculus viventium.98.b.
Fegfewer dicitur purgatorium & cur.118.b.
Feræ reſurrectionis typus.385.a.
Feſta quæ ſanctis celebrantur.328.a.
Fides mortua.11.a. fides objectum & gradus.122.a. fidei & invocationis perpetua connexio.264.b.
Fides quomodo juſtificet.121.b.
Fiducia noſtra in ſolum Deum ponenda.242.b. & non in ſanctos.243.a.
Figulina typus reſurrectionis.386.b.
Filius ſæpe idem quod particeps.30.b.
Filia Cantici quid notent.42.b.
Finis hominis ad quem conditus.375.b.391.b.
Fiſcella ſcirpea Moſis, typus reſurrectionis.380.b.
Floriani hæretici.387.b.

Fœtus in utero extincti, ut & abortivi an reſurrecturi. 432.b.
Fundamentum à Paulo poſitum. 1. Corinth. 3. 167. a. 169. a.
Funiculus argenteus. 43.b.
Funis remotus. ibid.
Fuſoria metallorum typus reſurrectionis. 386.a.

G.

GEhenna cur dicatur locus damnatorum. 100.a.
Γενέθλιον unde dictum. 8.b.
γένεσις unde dicatur. 8.b. eſt & dogmaticum ſcriptum. p.119.b.
Genethliacorũ judiciariorum error de cauſa mortis. 22.a. eorum vanitas. 34.a.
Genua inferorum. 182.a.
Georgius an fuerit. 275.a.
Georgii Cappadocis imago. 275.b.
Georgius Dux Saxoniæ. 290.a.
Germaniæ Præſides juxta Pontificios. 235.b.
Germanus S. aſellum & vitulum reſuſcitat. 434.a.
Gigantes quomodo non reſurrecturi. 389.b.
Gillath quid propriè ſit. 43.b.
Gloria ſepulchri Domini. p.71.a. piorum an poſt extremum judicium major ſit futura extenſivè & intenſivè. 216.a.
Gnoſticorum μετεμψύχωσις. 95.b. abnegatio reſurrectionis mortuorum. 387.b.
גאל *quem denotet. 309.b.*
Græci purgatorium negant. 138. a. de ſtatu animarum ſiniſtrè ſentiunt. 211. a. Palladem colunt. 277. b. reſurrectionem mortuorum negant. 387.a.
Gramen typus hominis vitæ & reſurrectionis. p. 358.b. 382.a.
Grana frumenti. 14.b. eorum cum corpore hominis collatio. 415.a.
Gregorij M. dialogi ſunt dubii. 190.a.
Nyſſeni oratio de dormientibus eſt notha. b.
Gutta ſanguinis Chriſti quomodo ad mundi redemtionem ſufficiat. 132.a.

H.

HÆmorrhouſa tangens fimbriam Chriſti. 71.b.
Henoch quò translatus fuerit. 105.b.
Henricus Tholoſanus peregrinationibus ſanctis ſe opponit. 82.b.
Her & Onan à Deo percuſſi. 35.b.
Hermannus Ferrarienſ. canonizatus. 330.b.
Hermiani hæretici. 388.a.
Hieracitæ hæretici. ibid.
Hieronymi & Vigilantii certamen de reliquiis. 63.b.
Hircani quomodo mortuos ſepeliunt. 48.a.
Hirundines typus reſurrectionis. 384. b.
Homo an ſit ſui ipſius Salvator. 144.b.
in ſeipſo habet typum reſurrectionis. 385.b.
ejus duæ partes. 46.a.
alii tres ſtatuunt. ibid.
hominum duo tantùm genera. 120.b.
Heracleonitæ hæretici. 46.a.
Humana in Chriſto natura an ſit omniſcia. 225.a.
Hydria quid apud Eccleſiaſten. 44.
Hydriæ ſex. 65. b.
Hymen & Philetus negarunt reſurrectionem. 387.b.
Hyperborei quomodo ſepeliunt. 48.a.

I.

IAcobi ſepultura. 61.a. 73.a. deſcenſus ad inferos. 107.b.
oſſium tranſportatio. 37.a.
ejus in Berſabe peregrinatio 84.a.
mortis meditatio. 339.a.
Idololatriæ duplex ſpecies. 253.a.
Jejunia quorſum adhibeantur. 155.b.
Jeremiæ ſacer ignis in monte quodam abſconditus. 150.a.
Ignis. 64.a. quid ſignificet. 1. Cor. 3. 167. a. 171. a. ſub terra reſervatus typus reſurrectionis. 381. b.
Imago Dei an immortalitatem complectatur. 22. b. an in Dominio ſuper beſtias conſtiterit. 28. b.
Immortalis an fuerit homo primus ante lapſum. 22. b.
Immortale aliquid dicitur quatuor modis. 24. b.
Immortalitas alia eſt hominis in ſtatu naturæ inſtitutæ, alia in ſtatu naturæ reſtitutæ. 24.b. alia hominis, alia Dei. 28.a.
Immortales an procreent liberos. 25.b.
an comedant. ibid.
Immutatio vivorum an mundi conſummationem præceſſura. 436.b.
eorum, quos dies noviſſimus deprehendet vivos. p.437.a.
Impiorũ damnatio glorificationi piorum præmittenda. 7.b
reſurrectio an ſit ex Chriſti merito. 400.a.
Negativa probatur.
1. ex cauſæ aſſignatione. 400.b.
2. ex reſurrectionis Chriſti conditione. 401.a.
3. ex reſurrectionis merito Chriſti partæ deſcriptione. p. 401.b.
4. ex abſurdorum conſecutione. 402.a.
Affirmativa probatur.
α. ex oppoſitione Apoſtolica. 1. Cor. 15. 22. 23. 403.a.
β. ex enumeratione beneficiorum Chriſti. 404.b.
γ. à majori ad minus. 405. a. quòd ſit futura probatur ex Scriptura dictis. p. 427. b. ex ratione momentis. 429 a. ex teſtimoniis Patrum. ibid. negatur. 1. a quibus 430. a. 2. quomodo. 432. a.
Impoſſibilia naturæ & naturâ. 366. b.
Incorruptibilitas corporum ad vitam reſuſcitatorum. p.418.a.
Indi quomodo ſepeliunt. 48.a.
Indulgentiæ Papales pugnant cum purgatorio. 136. b.
Infantes ante baptiſmum mortui, an extra cæmiterium ſepeliendi. 84.b.
ſunt in duplici differentia. 103.a.
in utero materno extincti an reſurrecturi. 432.b.
Infernus 101.b. ex hoc non eſt liberatio. 128.a.
In nomine Chriſti petere. 255. b.
Integritas hominis in quatuor ſpectatur. 418.b.
Interceſſoris noſtri conditio. 256.b.
Interceſſiones vivorum an tollerentur. 259. a.
Interceſſio alia ἱκετική, alia συνηγορική. 261.a.
Invocare quid propriè ſignificet. 248. b.
Invocationis conditio non permittit ut Sancti invocentur. 269.a.
Jobi in integrum reſtitutio typus reſurrectionis. 381.a.
Johannis Alberti Ducis Megapol. mortis meditatio. p.343.a.
Johannis Baptiſtæ ſepultura. 61.a. reliquiæ 66.b. appellatur Elias. 97.a.
Johannis Caſimiri Ducis Saxoniæ argumentum contra reliquias Sanctorum. 68.b.
Ioh. Ibenhagen improbat peregrinationes ad loca ſacra. p.82.b.

Johannes XXII. de animarum ſtatu poſt hanc vitam.90.b 211.a. de carnis reſurrectione.388.a.
Jonas typus reſurrectionis 381.a.
Ionas Aurelianenſis quid & quando ſcripſerit.482.a.
Ioſephi ſepultura.51.b. oſſium tranſlatio.70.a. typus reſurrectionis.380.a.
Ioſiæ ſepultura.52 a.
Iovis cognomenta.277.b.
Iſaaci ſepultura.61.a. nativitas ex effœtis parentibus typus reſurrectionis.380.a. ut & oblatio.ibid.
Ἰουγγελιον *in quo conſiſtat.223.a. quid inferat.413.a.*
Iſidorus hæreticus.388.a.
Iſedones quomodo ſepeliunt.48.a.
Italorum luxus circa ſepulturam 50.b.
Iudæ Maccabæi occiſio.150.a.
Iudæorum ſepulturæ ritus.51.b. traditio de oſſiculo in ſpina dorſi.356.a.385.b. 430.b. negant reſurrectionem impiorum. 430.a. ſententia de loco reſurrectionis. p.435.b.
Iudicium extremum præceſſurum impiorum damnationem 5.b. an Mundi conflagrationem antegreſſurũ.6.a. pugnat cum purgatorio.136.a. aliud particulare, quod hujus, aliud univerſale, quod futuræ vitæ.214.b. hoc propter quasq; cauſas fieri debet licet particulare præceſſerit, ibid.
Iulii Scaligeri oratio pro beato vitæ exitu.342.b.
Iunonis cognomina.277.b.
Iuſtiniani Imperatoris ſepulchrum.54.a.
Iuſtitia Dei purgatorio labefactatur.128. b.
Iuſtificati pœnam nullam in purgatorio ſuſtinent. 135.b. ex ſententia Patrum.141.a.
Iuſtificatio tantùm eſt una.135. b.
Iuſtificationis fructus purgatorium extingit.135.a.

K.

KAra quomodo in Scriptura accipiatur.248.a.
Κέλευσμα *quid ſignificet.6.b.406.a.*

L.

LAcus in quo non eſt aqua quid ſit.111.b. 159.a.
Lapſus hominis primi quid ſecum attulerit.18.b.
Λατρείας & δουλείας *diſtinctio. p. 250. b. convenientia. p.252.b.*
Latria quid.251.b.252.b.
Latro in cruce an fuerit martyr Chriſti.181.a. an in purgatorium venerit. ibid.
Lazari hiſtoria an ſit vera, an verò tantùm parabola. 204.a.
Leo reſurrectionis typus.385.a.
λειψανολατρεία. *58.b.*
Liberatio ex morbis lethalibus præludium reſurrectionis. 436.a.
Liberius Arianus inter Divos relatus.330.b.
Libertini negant immortalitatem animæ.91.a. reſurrectionem.388.a.
Limbus Patrum.101.b.
refellitur.105.a.
defenditur.107.b.
puerorum.101. b.
impugnatur.103.a.
defenditur.104.a.
Liturgiæ Baſilij notha ſunt.189.b.
Locorum Sanctitas.84.a.
Locuſta oneri erit.43.a.
Locuſta typus reſurrectionis.385.b.
Lodices Chriſti.66.a.
Λόγος *ſæpè pro negotio ſumitur.1.b.*
Longævitatis promiſſio ipſo eventu comprobata.34.b.
Longinus quis fuerit.275.a.
Lotophagi quomodo ſepeliant mortuos.48.a.
Luciani Epiſtola eſt ſuppoſititia.75.a.
Lucianus hæreticus.388.a.
Lucretiæ αὐτοχειρία *deſcripta.37.a.*
Lucrum cur mors dicatur.15.a.
Ludovicus Franci Rex canonizatus.330.b.
Lugendi an ſint mortui.56.a.
Lumen naturæ ubi admittendum.193.a.
Lutherus an animæ immortalitatem negaverit.91.b.
an commune omnium pariter animarum receptaculum ſtatuerit.101.a.
an purgatorium eſſe docuerit.199.a.
an fuerit Pſychopannychita.212.b.
mortis meditatio.342.b.
Lycanthropi an dentur.97.b.

M.

MAccabæorum liber an ſit in canone.119.a.
quòd non ſit probatur.150.a. 305.a.
Magi quomodo ſepeliunt. 48. a.
Mahumetiſtæ credunt brutorum reſurrectionem.434.a.
מלך *de quibus dicatur.312.b.*
Mala punica.1.a.
Manichæorum μετεμψύχωσις.*95.b. de ſtatu animarum ſomnium.101.a. reſurrectionis abnegatio.388.a.*
Manus Dei quid ſignificet.99.a.203.b. quid eſſe in manu Dei.230.a.
Μάρανσις *dicitur mors naturalis.21. a.*
Marcionitarum μετεμψύχωσις.*95.b. error de damnatis. 115.b. de reſurrectione 388.a.*
Marcus poſt Matthæum ſcripſit.163.a.
Marcus Magus hæreticus.388.a.
Mariæ pictura. 258.a. λατρεία.*253.b. advocatura.257.a. cognomina.277.b.*
Martini. B. oratio.39.a.341.b.
Marius de hominum in Angelos mutatione.410.a.
Maſſagetæ quomodo mortuos ſepeliant.48.a.
Matthias de Wayus Pſychopannychita.212.a.
Maveth Hebræis mors dicitur.8. b.
Mauri S. reliquiæ.58.b.
Maximiliani II. memoria mortis.332.a.
Mediator an ſit alius interceſſionis, alius redemptionis. p.260.a.
ſolus Chriſtus.261.a.
nec alio indigemus.262.a.
Medicinæ ordinatio tollit fatalem vitæ terminum.36.a.
in Medicinis an ſpes collocanda.245.a.
Melanchthonis pro beato vitæ exitu oratio.342.b.
Membra Chriſti quo reſpectu dicantur.401.b.402.a.
Membra Organica in duplici ſunt reſpectu.419.b.
Memoria Sanctorum quomodò fieri debeat.302.a.
Menſa S. Cœna prima.65.b.
Meritum Chriſti purgatorio evertitur.130.b.
Meſſodami mortis meditatio.332.a.
Μετάβασις *in vitam.125.b.*
Metalla typus reſurrectionis.386.a.
Μετάθεσις *dicitur mors.13.b.15.a.*
Metaphraſtis autoritas.83.b.
Methiſtarum de reſurrectione ſententia.412.b.
Μετεμψύχωσις *à quibus aſſeratur.95.a.*
Metus nominis divini.2.a.
Midianitæ quibus armis fugati.3.b.

Miracula ad Sanctorum ſepulchra facta.74.b. invocationem confirmantia 319.b.
Miſericordia Dei purgatorio evertitur.128.b.
Miſſaticum ſacrificium pro defunctis.50.b.
Molares dicuntur dentes.42.a.
Monſtroſi partus an reſurrecturi.433.a.
Montes quid in ſacris.321.b.
Morelli filius conſilio Frontonis Ducæi Ieſuitæ Patrum Scripta corrupit.80.b.
Morbus mortis prodromus.41.b.
Mors quid.4.b. inter noviſſima primum locum obtinet.5.a. ſumitur Theologicè & naturaliter, vel politicè ac civiliter.8.b. corporis & animæ.ibidem.triplex. ibidem. ejus quatuor ſpecies. ibidem. accipitur vel propriè vel figuratè.9.b.partim metaphoricè, partim metonymicè. ibidem. Metaphorica eſt vel temporalis, quæ iterum duplex, corporalis & ſpiritualis.ibid.& hæc vel fidelium, vel infidelium.ibid. ſpiritualis fidelium, & quâ pii moriuntur.1.peccato. ibid. 2.legi.10.a. 3. Ceremoniis legalibus. ibid. 4. mundo. ibidem ſpiritualis infidelium. ibidem. Mors æterna damnatorum.10.b. quatenus mors ſit a Deo. 20. a. alia naturalis, alia violenta. 21.a. hac perennitibus quid ſtatuendum.ibid. mors an ſit annihilatio.29.b. piorum quid, ratione finis.31.a. an ſatisfactio pro peccatis. ibid. mors ipſa & genus mortis...t & bora ſunt diſtinguenda.33.b. an tantùm ſit pœna peccati originalis, an verò actualis. p.192.b.
Mortis ὀνοματολογία, Latina & Græca.8.a Hebræa 8.b. ὁμωνυμία.ibid. συνωνυμία.11 a. appellatio etiam de brutis & rebus inanimatis uſurpatur. ibid. Cauſa.17.a. primaria & principales tres.ibidem.1. Diaboli ſeducentis malitia.ibidem. 2. hominis delinquentis culpa.18.b. 3. Vindicis Dei ira.20.a. propinqua & intermedia ſunt vel interna vel externa. p.20.b errantes de mortis cauſa extra Eccleſiam. p.21.b. in Eccleſia.22.b. materia.29.a. forma.29.b. finis.31 a. objectum.31.b. adjuncta.p.33.a. matura lucrum. 37.b. mortis numerus.39.a. antecedentia remotiora.41.b. propinquiora 45.a. interna.ibid. externa.45.b. conſequentia reſpectu totius compoſiti.ibid. ſingularum partium. 46. a. imago.47. a. conſeq. ratione animæ. 84.b. ſanctorum deſcriptio. 87.b. meditationis utilitates. 331. a. contraria. ib. uſus παραινετικὸς.331.b. παρακλητικὸς.334.b.decem capita conſolatoria morti opponenda.ibid. neceſſitas.ibid. æqualitas.335.a. utilitas.335.b.decem conſolationes Theologicæ.336. a. mortis in ſomnum per Chriſtum facta commutatio.337. b. lucrum. 338. a. definitio.338 b.
Mortem naturam an ſit licitum expetere.37.a.
Mortis deſcriptio 338.a.
Mortem pii læto animo adire jubentur.123.b.
Morientis cujuſdam precatio.344.a. morituri an ſint omnes homines.443.a.
Mortalis variis modis accipitur.25.a.
Mortui vivorum ſuffragiis juvari non poſſunt.128.a.
Moſcovitæ purgatorium non agnoſcunt 138.b.
Moſes ſæpè ſignificat doctrinam Moſaicam 244.a.
Moſis apparitio.379.a.436.a. vocatur Moſes Mediator. p.261 b.
Moſis ſepultura.52. a. corpus à Deo honoratum.70. a. ex mortuis reſuſcitatio.379.a. fiſcella ſcirpea typus reſurrectionis.380.b.
Mulieres lamentatrices.52.a.
Multi pro omnibus.361.b.
Mundi conflagratio poſtponenda impiorum damnationi.p.7.b.
Mutatio duplex.415.b.
Muſca typus reſurrectionis.385.b.
Myoxus typus reſurrectionis.385.a.

N.

Naadz quid ſignificet.42.b.
Nabathæi quomodo mortuos ſepeliant.48.a.
Nanorum in reſurrectione ſtatura.421.a.
נפך *quid ſignificet.353.b.*
Natales Martyrum.63.a.
Nebucadnezaris transformatio an confirmet μετεμψύχωσιν. 96.b. Danielis adoratio.301.a.
Ninivitarum conſervatio.35.b.
Noachi conſervatio typus reſurrectionis.380.a.
Notitia alia eſt generalis, alia ſpecialis.216 b.
Noviſſima.1.a. eorum doctrinæ neceſſitas.1.b. utilitas.2.a. dignitas.2.b ὀνοματολογία.3.b. numerus.4. b. μικρόκοσμος.5.a. μακρόκοσμος.ibid. ordo.ibid.
Nubes poſt pluviam.42.a.
Nuntii mortis tres.41.b.

O.

Obdormire.11.a.
Octonarius ſignum futuræ reſurrectionis.380.a.
Oculi luminaria microcoſmi.42.a.
εὐδοκίας cujus ſint.368.b.
Officium funeris.119.b.
Omniſcientia lavis ſoli Deo tribuitur. 217. a. contra animabus Sanctorum derogatur.218.a. quam tamen Pontificii ipſis tribuunt .222.a.
Omnipræſentia carnis Chriſti.228.a. ſoli Deo tribuitur. ibid. Sanctis derogatur.229.a. Sanctorum defunctorum.230.a.
Omnipotentia ſoli Deo tribuitur. p.232.b. carnis Chriſti. ibid. Sanctorum defunctorum.233.a.
Ophitæ hæretici 388.a.
Ὀψώνια quid Paulo ſint. 19. b.
Orationis Dominicæ ἀνάλυσις.272.b. commendatio.ibid. concluſio an ſit de textu.273. a.
Orationes pro defunctis.186.a. ad Sanctos inſtituta.293.b. & ſeqq.
Origenes in quo ſenſu habeatur a Bellarmino. 190. a. an corporis hujus reſurrectionem negaverit. 388.a. 409 b. an animæ immortalitatem.90.b. an ſtatuat μετεμψύχωσιν.95.b. quale purgatorium ſtatuat.161.b.
ὡς qualis ſit particula.173. b.
Oſſiculum in ſpina dorſi.356.a.385.b 430.b.
Oſſium divitum & pauperum in cœmiterio æqualitas. p.47.a.
Oſtia in platea.42 a.

P.

Παλιγγενεσία dicitur reſurrectio.348.b.
Palumbes typus reſurrectionis.384.b.
Paradiſus vocatur cœlum.99. b. an adhuc ſuperſit 100.b. in ſcriptura duplex. 204.b.
Parthorum ſepultura.48.a.
Paſcere quid in Scriptura quandoq; ſignificat.240.a.
Patris nomen in Scriptura dupliciter accipitur .273.b.
Patres quomodo mortem circumſcribant.15.a. de Paradiſo non

ſi non dextrè loquuntur.100.a. negantes ſanctos eſſe invocandos.280.b. Angelos.284.a. docentes ſolum Deum eſſe invocandum.285.b. a ſolo Deo gratiam petendam.287.b. ſolum Chriſtum eſſe Mediatorem.288.a. nec aliis nos indigere.289.a. eorum ſuffragio deſtituitur purgatorium.137.b. eorum dicta quomodo accipienda.186.a. 189.a. de ſtatu animarum poſt hanc vitam ſunt varii.199.b.

Patriarchæ cur in terra Canaan ſepeliri voluerint. p.435.b.

Pauli precibus conſervantur ipſius comites in naufragio. 35.b. quomodo ejus ſudaria miracula egerint. 72.b. meditatio mortis.339.b.

Paulus.III. dubitavit de animæ immortalitate.90.b.

Pax animarum quid ſit.203.a.

Peccati faſtidium.2.a.

Peccatum in Scriptura ſæpè & culpam ſignificat & pœnam.129.b. venialia peccata an purgatorium probent.144.b peccatum ad mortem. 185.a.

Peccata omnia ſunt mortalia.192.a.

Peccatorum remiſſionem ad hanc tantùm vitam ſcriptura reſtringit.127.b.

Pelagianorum error de cauſa mortis.22.b.

Pelicanus reſurrectionis typus.384.a.

Peregrinari.14.b.

Peregrinationes ad loca Sancta.77.a. ſuperſtitioſa.77.b. ſupervacanea & otioſa.ibid. pernicioſa.78.a. in meritum Chriſti contumelioſa.87.b. verbo Dei & naturæ. N.T. contraria. 79.a. Ethnicorum ac Turcarum ſuperſtitioni affines.79.b. deſtituuntur primitivæ Eccleſiæ ſuffragio.80.a. a Pontificiis ſcriptoribus ſenioribus non admodum probantur. p.82.b. Pontificiorum argumenta. ib. divinitus mandati. 82. Patrum.83.a. rationes.83.b.

Perſæ quomodo mortuos ſepeliunt.48.a.

Peſtis avertitur precibus Aaronis.35.b. Davidis. ibid.

Petri Apoſtoli crines. 66. a. reliquiæ.68.a. umbra.72.b. adorationis recuſatio.265.b.

Petrus Gnapheus author invocationis Sanctorum.289.b.

Petrus Pomponatius mortalitatem animæ publicè docuit. p.96.b.

Pfaff Iſele fraus.67.a.

Pharisæi μετεμψύχωσιν ſtatuunt.95.a.

Phiala aurea apud Salomonem quid.44 a.

Philoſophorum Gentilium error de cauſa mortis.22.a.

Phœnix typus reſurrectionis. 383.b.

φυλακὴ quomodo in Scriptura accipiatur.113.a.114.a.b.

Photiniani de violenta morte pereuntibus.21.a. eorum error de cauſa mortis.22.b. argumenta.25.b. mortem annihilationem definiunt. 29.b.91.a. ſententia de reſurrectione.410.b. de Lazari hiſtoria.91.a. animæ immortalitate.86.a 91.a. ſunt Pſychopannychitæ.212.a. negant Chriſtum ſeipſum e mortuis ſuſcitaſſe.p.397.b.398.a. & corpus ipſius à reſurrectione fuiſſe immortale.p.418.a. ut & reſurr. impiorum. 430 b.

Piſcatoris Herbornenſis ſomnium de reſurrectione. p.434 b.

Plangentes in platea.42.a.

Plato de μετεμψυχώσει.95 a. de dæmonibus mediatoribus 268.b. de anno magno.434 b.

Pœna alia ſupplicii, alia caſtigationis.129.b.

Pœnitentiæ fructus extinguunt purgatorium. p.132.b. pœnitentiæ duratio. 137.b. locus tantùm in hâc vita.139.a.

Polycarpi oratio. 339.b. Reliquiæ.63. a. ſententia de vita æterna.209.a.

Pontificii immortalitatem primi hominis donum ſupernaturale ſtatuunt.22.b. mortem dicunt eſſe ſatiſfactionem pro peccatis.31.a. Henoch & Eliam interficiendos ab Antichriſto ſtatuunt.33.a. Sanctis omniſcientiam tribuunt. 222.a. eorum error de cauſa mortis. 222.b. in ſepultura ſuperſtitio. 49.b. argumenta pro cultu reliquiarum. 69.b. quinque animarum receptacula ſtatuunt. 101.b. excuſatio; quem cultum Sanctis deferant. 250.b. ipſorum legendæ ſtatuunt brutorum reſurrectionem.434.a.

Πορνεία quomodo in Scriptura accipiatur.113.b.

Potentia Dei infinita.366.b. ejus opera 373.b. corporum piorum in altera vita.417.b.

Poteſtas Pontificis pugnat cum purgatorio.136 b. an ſe ad canonizationem ſanctorum extendat.328.b.

Præfica.52.a.

Præputium Chriſti.66.a.

Præſcientia divina non infert rebus infallibilem neceſſitatem.34.a.

Præſepe Chriſti.66.a.

Primitiæ dormientium Chriſtus.368.a.

Primogenitus mortuorum dicitur Chriſtus.369.a.

Priſcillianiſtarum μετεμψύχωσις.95.b. negatores reſurrectionis 388.a.

Promiſſiones divinæ intelligendæ ſunt cum exceptione crucis.34.a.

Proſperi Aquitani Epiſcopi ſepultura. 54.a.

Providentiæ divinæ objectum.33.b.

Providentia divina non excludit in διοικήσει cauſas ſecundas.36.a.

Pſalterium Mariæ quo in pretio.293.b.

Pulvis cur homo dicatur.18,b.

ψυχοδοχεῖον.98.a. non niſi geminum.98.b.127.a.

ψυχοπαννυχία Luthero tribuitur.91.b. refutatur ex Scriptura V.T.203.a. N.T.204.a. rationibus.208.b. dictis Patrum.ibid.

Pſychopannychitæ.199.a.210.b. eorum argumenta ex ſcriptura.213.a. ex rationibus.214.a.

Puccius credidit brutorum reſurrectionem.433.b.

Pumilionum in reſurrectione ſtatura.421.a.

Purgatio corporis in ſepulchro an probet purgatorium. p.198.b.

Purgatorium.101.b.117.b. argumenta contra illud. ibid. triplex.118.a. eſt ἄγραφον.119.b. eſt ἀντίγραφον. 120.b. analogiæ fidei contrarium.128.b. Pontificiis hypotheſibus non conſonum.136.b. à Patribus deſtruitur.137.b. falſis nititur hypotheſibus. p.144.b. eſt figmentum Ethnicum, Judaicum, Turcicum.145.a. laborat perpetuis contradictionib. 145. b. ejus principium.ibid. objectum.146.a. miniſter. ibid. materia.146.b. de ſtatu animarum in purgatorio.147.a. locus.148.a. tempus.148.b. pœnarum gravitas. ib. de liberatione animarum ex purgatorio. 149.a. de ſuffragiis.ibid. argumenta Pontificiorum ex ſcriptura.149.b. ex Patribus.189.a. ex diſcrimine peccatorum. 191.b. à debito pœnarum temporalium. 192.b. communi opinione omnium gentium. 193. a. animarum apparitionibus. p. 193. b. incommodo. 195.a. Eccleſiæ communione.195.b.

Purgatio duplex.123.a.

Pythagoras defendit μετεμψύχωσιν.95.a.

Q.

QUalitates corporum reſuſcitatorum.417.a.

Quies animarum.213.a.

R.

RAbinorum fabula de reſurrectione.377.b. tribus hominis partibus.46.a. corporibus ſuſpenſorum.54.b.

Ratha

Rachat quid propriè ſignificet.43.b.

Rachelis ſepultura.51.b.

רצו *quid ſignificet.109.a.*

Rathac quid propriè ſignificet.43.b.

Razia αὐτοχειρία.150.a.152.b.

Ratio duplex eſt.88.b.

Recordari iniquitatem quid velit.134. b.

Receptaculum animarum.98.a.

Regula prudentia Bellarmini.164.a.

Reliquia Chriſti.65.a. B. Mariæ & aliorum.66.a. Brunſuicenſium.67.a. earum religioſus cultus.58.b. origo.62.a. fraudes.65.a. ſuperſtitio. 68. a. pericula. 68.b. tranſlationes.73.a.75.b. harum origo. 74. a. repoſitiones ſub altaribus.75.b. origo. ibidem.

Remiſſio peccatorum non niſi in hac vita locum habet. 127.b. purgatorio tollitur.132.b.134.b. in futuro ſeculo.164.a.

Remiſſis peccatis an adhuc maneat debitum luenda pœnæ. 127.b.133.a.

רפאים *unde deducendum.389.b.*

Reſurrectio prior futura quàm extremum judicium.5.b. generationi adſimulatur.30.b. doctrinæ hujus commendatio.346.a. ὀνοματολογία.346.b. ἐτυμολογία. ibid. ὁμωνυμία.347.a. alia particularis, alia ſingularis, alia univerſalis. ibid. συνωνυμία.348.a. periphraſes & encomia veterum. 349. a. an ſit. 349.b. decem claſſes argumentorum eam probantium. ib. aliorum argumenta.350.a. & alia decem argumenta. ibid. fundamentum eſt omnipotens Dei voluntas.350.b. confirmatur dictis Vet.T. 351.a. N.Teſt. 363.a. Dei poteſtas.366.a. fides reſurrectionis confirmatur.1.ex Chriſti reſurrectione.367.a. 2.ex juſtitia divina adminiſtratione.p.371.a.3. ex corporum conditione.372.b. 4. ex analogica operum divinorum collatione.373.b. 5. ex finis hominis conſideratione.375.b. 6. ex noſtra cum Chriſto conjunctione.376.a. 7. ex Sacramentorum participatione.p.376.b. 8. ex abſurdorum conſecutione. 377.a. 9. ab exemplorum collatione.377.b. 10. à typorum & ſimilium figuratione. ibid. forma interna.424.a. externa.424.b.

Reſurrectio mortuorum an lumine naturæ & Philoſophicis rationibus demonſtrari poſſit.391.a. ejus cauſa efficiens principalis.p. 394.b. neminem poſſe ſeipſum reſuſcitare.397.a. meritoria.399.a. inſtrumentalis.405.a. materialis.407.a.

Reſurrectionis finis.1. Reſpectu Dei.426. a.2. hominum. ibid. effectus & conſequentia. p. 426. b. ſubjectum. 427.a. ſpecies.429. b. ſubjectum an ſit totus homo. 433.b. adjuncta.434.a. tempus. ibid. locus. 435.b. cognata.p.436.a. differentia. ibidem. pugnantia. p.443.b. uſus hujus doctrinæ. p.444.a. definitio. 444.b.

Reſurrectio impiorum quomodo ex Chriſti reſurrectione probetur.403.a. ratio conſequentiæ Chriſtus reſurrexit, ergò omnes reſurgent. ibid.

Reſurgentes cum Chriſto an iterum mortui.41.b.

Reſuſcitati à Chriſto & Apoſtolis an denuò mortui.39.a. eorum animæ ubi fuerint. ibid. & 41.a.197.b. exempla.40.a 378.a. Chriſtus ſingulis annis Miniſterii ſui mortuos reſuſcitavit.379.a.

Revelatio divina Sanctorum corporum. 74. b. in altera vita.216.b.225.b.

Ritus deſtitutus verbo non poteſt confirmare dogma fidei. 152.b.186.a.

Rota ſuper ciſternam quid apud Eccleſiaſten. p.44.a.

S.

SAbæi quomodo mortuos ſepeliunt.48.a.

Sacerdotis ſummi ornatus & ejus allegoria.1.a.

Sacrificia pro defunctis an in V. Teſt. inſtituta.120.a.

Sadducæi negant animæ immortalitatem.90.a. & reſurrectionem.387.b.

Saladini mortis memoria.46.a. meditatio.332.b.

Saladini ſepultura.50.b.

Samuel an verè Sauli apparuerit.108.a. 301.a.

Sanctitas locorum.84.a.

Sancti quo reſpectu dicantur vivi.245.a. quomodo honorandi. p. 83. b. in cælis, quo ſenſu dicantur mortui. 245.b. an ſint omniſcii.217.a. omnipræſentes.227.b. beneficiorum cœleſtium datores.233.a. rerum humanarum, cum primis verò Eccleſiæ præſides.235.b. an in V. T. invocati.220.a. an invocandi 245.a. canonizati.246.a. honorandi, non invocandi.246.a. an prò nobis intercedant.247.b.303.b. an nominandi.248.a. an compellandi.249 a. an immediate noſtri apud Deū interceſſores.256.b.259.b invocari ut nos adjuvent.258. a. viventes honorem invocationis repudiant.265. b. quem cultum Pontificii ipſis deferant.292.a. an piè & utiliter invocentur.313.b. in terris adhuc viventes à perſuaſione meriti penitùs fuerunt alieni. p.314.b. cum Chriſto reſurgentes quomodo conſiderandi.379.a.

Sanctorum corporib. parcunt creaturæ irrationales.73.b. animæ in particulari agnoſcunt ea, quæ geruntur in terris.216.b. glorificatio.241.a. an in ipſis ſpes noſtra fieri debeat.242.a. beatitudo. 249.b. invocatio negatur. ibidem. eam non fert ipſorum conditio.262.a. non enim ſunt omniſcii. 222.a. 262. a. non præſunt rebus terrenis.263.a. non ſunt omnipræſentes.227.b. 263.a. non omnipotentes.231. b. 264. a. non beneficiorum largitores.233.a. 264.a. non præſides aut rerum humanarum gubernatores.235. b. 264. b. non ſpes in ipſos collocanda.242. a. 264. b. repudiant honorem invocationis. 265. b. Angelis non ſunt præferendi.268.a. ſunt creaturæ.269.a. ipſorum vice an alius fungatur.262.b.

Sanctorum invocatio deſtituitur divino mandato.269.a. promiſſione.270.b. probatis exemplis. p.271. a. non convenit cum forma orationis à Chriſto præſcriptæ. 272.a. non eſt certa de eo quem invocat.274. b. non caret Ethnica ſuperſtitione & imitatione. p.276. b. non eſt Eccleſiæ utriusq; Teſtamenti cōmunis.279.a. deſtituitur conſenſu primitivæ Eccleſiæ.279. b. ipſi Veteres negant Sanctos eſſe invocandos. 280. b. & ſeqq. invocationis origo.289.b. probatur à Pontificiis.298.b. & ſeqq. Sanctos canonizandi poteſtas an Pontifici competat.328.b.

Sanctos religioſè invocari non permittit Dei conditio. 249.b. nec Chriſti.255.b.

Sanguis Chriſti Romæ adſervatus.65.a.

Sara ſepultura.61.a.

Satisfactio Chriſti tantùm eſt una & noſtra.132.a.

Satisfactio alia quàm Chriſti nulla eſt.139.a.

Saturninus hæreticus.387.b.

Saulis & Jonathæ obitus.155.a.

Σβέσις dicitur mors violenta.21.a.

Scarabæus typus reſurrectionis.385.b.

Schaked dicitur amygdalus.42.b.

Schalom quid Hebræis ſignificet.203.b.

Schaol quid ſignificet.107.b.161.a.

Scharath quid ſignificet. 251.a.

Scytha quomodo ſepeliunt mortuos.48.a.

Seleuciani

Seleuciani hæretici.388 a.
Seminare.415.a.
Siminandi verbum de morte uſurpatur.24.b.
Senectus mortis prodromus.41.b.
Senſuum labefactatio.45.a.
Septenarius numerus.326.a.
Sepulchralis lapidis apud Judæos inſcriptio.52.b.98. b.
Sepulchrorum venditio.54.a.
Sepultura corporis.47.b. ejus varius mos.48.a. ſit honeſta.48.b. ejus privatio ſæpè eſt pœna.ibid.cauſæ.49.a. bis ſepulti homines.ibid. Pontificiorum ſuperſtitio.49.b. an ſit opus meritorium.50.a. luxus noſtrorum.50.b. denegatio moderatè ferenda.51.a. ritus.51.b. Judæorum.ibid. in primitiva Eccleſia.52.b. an hæreticis ſive impiis ſit deneganda. 54. b. Moſis. p.61.b.
Serpens typus reſurrectionis.385.a.
Servetus animæ mortalitatem introduxit. 91. a. reſurrectionem hujus corporis negavit.410.b.
Sethiani hæretici.388.a.
Severus hæreticus.ibid.
Sexus diſcrimen an futurum ſit in reſuſcitatis.422.a.
Si qualis particula.221.b.
Simoniani hæretici.387.b.
Sinus Abrahæ quid ſit.99.a.112.b.204.a.
Siracides non eſt in Canone.111.a.323.b.
Σκελετολατρεία.58.b.
Socratis ſepultura.50.b.
Sodomitarum interitus.35.b.
Solonis de ſepultura lex.50.b.
Somnus dicitur mors piorum.11.a.208. b. typus reſurrectionis.385.b.
Σῶμα cur corpus dicatur. 8.b.
Spectrorum in Papatu adjuratio.194.a.
Speculum eſſentiæ divinæ.223.b. à Pontificiis probatur. 224.a.
Spes viva quid Petro.365.b.
Spinea corona Chriſti.66. a.
Spina dorſi oſſiculum typus reſurrectionis 450. b.
Spiritus pro anima hominis. 46.b.
Spiritus in carcere conſtituti quinam ſint.113.a.
Spiritus S. reſuſcitabit mortuos.396.a.
Spiritualia corpora reſurgentium.417.b.
Stationes in via cum defunctis ad ſepulturam deducendis tres.50.a.
Statuaria typus reſurrectionis.386.b.
Statura corporum reſuſcitatorum.420.b.
Stephani ſepultura.61.a.75.a. oratio.339.b.
Stipula, lignum & fœnum. 1.Cor.3. quid velit. 167. a. p.170.a.
Stoici de mortis cauſa,22.a. de termino vitæ.33. b. de μετεμψυχώσει.95.a.
Sudarii Chriſti invocatio.60.a.
Superædificantes qui 1.Cor.3.169.b.
Superbiæ remedium mortis meditatio.334.a.
Sylla poſt mortem crematus.48.a.
Sylveſter taurum reſuſcitat.434.a.
Symbolum Apoſtolicum ab ipſis Apoſtolis eſt compoſitum. 411.a.
Symbola fidei purgatorium neſciunt.138. a.
Symmachiani hæretici. 388.a.
Syneſius Philoſophus negavit reſurrectionem.387.a.
Συσσωμασία noſtra cum Chriſto.402.a.

T.

Θάνατος, unde derivetur.8 a.
תרן quid propriè ſignificet.43.b.
Tauri quomodo ſepeliant.48.a.
Taxi quomodo ſepeliunt. ibid.
τελευτὴ Græcis mors dicitur.8.b.
Τέλος dicitur mors.13.b.
Tempus mortis.33.a. laborandi, currendi.122.a.
Terminus vitæ.33.b. de hoc Epicuræorum error.ib. Stoicorum.ibid. an ſit fatalis. ibid. eſt vel Phyſicus vel Hyperphyſicus.ibid. & hic vel gratiæ vel iræ.ibidem. hujus conſtitutio eſt alia abſoluta, alia limitata.34.a eſt vel ſui pius vel ſui impius.36.b.
Terra quomodo ſancta.84.a.
Terrenus homo quomodo dicatur.26.b.
Terrenorum contemptus.2.a.
Tertullianus de reſurrectione.349.b. ejus liber de corona militum quando ſcriptus.190.a.
Tetzelius reliquiarum monſtrator 661.b.
Theodoreti liber de Græcorum affectionibus dubius eſt. p.278.a.
Theophraſtiſtæ ſtatuunt tres hominis partes.46. a.
Tholedoth cur bis tantùm in Biblis cum Vau pleno ſcribatur.24.a.
Thomas Becketus in Anglia invocatus.275.b. inter Sanctos relatus.330.b.
Thronus Regis Chriſti & Dei Patris.241.a.
Tibareni quomodo ſepeliunt.48.a.
Tibicines in funeribus adhibiti.52.a.
Tintinnabula in veſte Aaronis.1.a.
Titus Boſtrenſis non eſt autor commentariorum in Lucam.199.b.
Tnetopſychitæ hæretici.90.b.
Tobiæ liber eſt extra canonem. 154.a.
Translatus eſt, & translatio dicitur de morte.15.a.
Translatio mortuorum à Gentilibus orta.62. a.
Tria præterita & tria futura.3.a.
Tribulatio novissimum diem præceſſura an ſit purgatoria. p.136.a.
Troglodytæ quomodo mortuos ſepeliunt.48.a.
Tuba Dei quid ſignificet.406.a.
Turcarum Mechem peregrinationes.79. b. ſententia de purgatorio.145.b.
Typorum reſurrectionis ἐπίκρισις.380.a.

V.

VAlentinianus hæreticus.388.a.
Vallis Ioſaphat an locus reſurrectionis.435. b.
Vegetabilia ſublunaria typus reſurrectionis. 382.a.
Velle Dei eſt poſſe.390 a.
Venarum Meſaraicarum officium.44.a.
Veronicæ invocatio.136.b. facies.65.b.
Veſpera mercedis.213.a.
Via univerſæ carnis dicitur mors.13.a.
Vigilantii error 210. b.
Vinum ex aqua factum monſtratur.66. a.
Virga Moſis typus reſurrectionis.380.b. Aaronis.ibid.
Virgâ ferreâ regere quid ſignificet. 240.a.
Virium corporis & animæ labefactatio.45.a.
Viſio Dei an παντογνωσίαν inferat.224.b.225.a.
Vita æterna dupliciter ſumitur.430.b.
Vita noſtra naviganti ſimilis.44.b.
Vita duplex corporalis & ſpiritualis 430 a.
Vitæ brevitatis comminatio ipſo eventu comprobata.35.a. vita longæva exoptari poteſt.37.b.
Vita ſanctæ ſtudium.2.a.
Viventes an compellandi ut pro nobis intercedant, cùm in illos nemo credat.265.a. an a viventibus fuerint invocati.315.b.
Vivorum interceſſio cur toleretur.259.a.

Vivificari

Viviſicari quid in Scripturis ſignificet.115.a.
Vngues reſecti typus reſurrectionis.386.a.
Vnumquemque ita judicari, ut in morte a Chriſto inveniatur.140.b.
Voluntarii vocis ambiguitas.77.b.
Vox mole. 44.a.
Vox Chriſti an cauſa inſtrumentalis noſtræ reſurrectionis. 405 a. & quid per eam intelligatur.405.b.
Vox Archangeli quid notet.406.a.
Vrbium Dii tutelares.234.a.
Vxoris & cognatorum in morte ejulatus.43.b.

W.

*W*Aldenſium de ſepultura judicium.49.b.
Weigelius reſurrectionem corporis negat.412.b.

Y.

ὕπερ *quid ſignificet.175.a.*
ὑπερδουλεία.*253.b.*

Z.

Ζωοποίησις *&* ἀνάστασις *quid differunt.348.b.*

Finis Indicis Quarti, TOMI IIX.

Errata Tomi IIX.

PAg. 2 8 lin 50.leg. τῆς. 3 a.l.20.leg cineri factio.5.b.l.14 leg ante.l 63 leg v 25.10 a l.38 leg Chriſti l 61 leg vita.19.b l.42. leg Ea 10.20.6.l 20. leg. Photius.20.b l.61.leg. cauſis.l.66.leg cauſas.21.a.l 59. leg.vitium.l.10 48 leg violentæ.22.b l 62. leg pro 33 23 b l 1.leg diſſolubile 28.b l 27. leg terrenus.28.b l.penult.leg aërea.30.a.l.18.leg cinerefactio.b l.8 leg terrenæ 33.a.l 14 leg vivi 34.a l 31 leg.flagitioſis 38 a l 32.leg difficultatum 40. b.l.32 leg.cinerefactione l.22.leg.cinerefactionem.41 b.l 4. leg.immutationem.l 36 leg.tenectus.42 b l 37 leg. audiendis 47.b l 26 leg hominis 48. a. l.34.leg.cavit.b.l.47.pro de. lege die.49.a l.11.leg ſanioribus.53 b.ad marg.l. ult. leg erigenda.57 a l 5 leg putabunt.60 b l 13 leg videndam 72 a.l.7.leg. ſancti.73.a.l.31 leg naſcituros 76 a.l 62 leg.Apolog.81.b.l 41 leg ſoltos.82 a l 25 leg fuit.b l 54.leg. Deuter.16.83 b l 60 leg. tornavit.87 b l 81 leg v. 43 88.b.l.36.leg. Valeſium. 93. b. l. penult. leg.oſtendemus.98.b l.19. leg. Badenſis.100.a l 44 leg poſt mortem 103.a l.58.leg non baptizatis 108 b l 28. leg.ſi ii qui.109 a l 37 pro quam.leg quæ.111.b l.57.pro quæ.leg quam 125.b l.24 leg breviter.l.30 leg.tunc.117.a.l.9.leg.de Viega.118 a l 64.leg.improba. 127 a l.4 leg.quidem.128.a. ad marg l.2 leg.mutuos vivorum b l 29. leg hiqui.130 b l 6.pro tamen leg tam 131 a l.4.leg oblatione.132 b.l a: leg ſatisfactoris.141.b.l.5 pro quæque leg. quam 149.a l.18. leg ſupereſſe.155.a l.7 leg.contingat.157 a.l 35 leg adverſitates.158 b l 24 leg teſtiogus vix poſſit. 161.b.l 55.leg. Folengium.161 a.l.37.pro cùm leg eum.168 a l 54 leg Spiritum ſanctum 174 b.l.81 leg Guillaud 176 a l 30.dele &.177.a.l 33. leg. literalt. 178 a l.60.pro ſi leg hi.183.a.l.5 leg.promiſſionem.l.42.leg baptiſmum.l.43 leg ignearum.b. ad marg.l 2 leg v 36.185 b l 34.leg moroſitas.188 a l.3 leg præparaſti.190 b.l.20.leg divini.l.40 leg.ignis.191.a.l 00.leg tale 193 b.l.31 leg.nugatoriæ.194 b l 60.leg Becan.198 a.l 1.leg decimus 201. b. l.u. 31.leg. fruituræ.l.54.leg.apponere.203.a.l.45.leg v.19.l.33.leg. [illegible] 204.b.l.23.leg eandē pœnam.l.18.leg v 43 213 a. l.2.leg Eccleſiæ 214 a l 32.leg.ſacratum. 215 a.l.ult pro ſi. leg.ſic.215.b l.56 leg in damnatis.216.a.l 32.leg.ſententia b l.48.leg. excidat 218.a.l 29.leg v.20 219 b l 23.leg.debebat.222. a. l. penult.leg.Becanus.223 a.l 38.leg ſtatum.l.64.leg.iſangelos.** 227.a. l.60.leg ſunt orationes b.l 28 leg Georg.228.a.l.13.leg nequit.229 b l.12.leg λογια 230.a. l.81. leg. interſunt.231.b.l. penult. leg. eripiendi 233.a.l.37.leg.religioſè.234.a. l.44.leg tantum.b.l 42.pro ea.leg.cauſa 238 b l.47.leg. Toletus. 239.a.l.33.pro qui.leg.quod.l.31.leg v.26.246.a.l.49.leg pateretur 249.a.l.23 leg. virorum.250.a l.2 leg facies.253 b.l 51.leg Cajetanum.262.a l 23 pro eos leg nos.269 a.l.7.leg Apoſtolus.274.a.l.20.leg.excluderentur.b.l.52.leg quam plurimos.l.68.leg. multoties & reprobavit.284 b.l.17. leg eam. l. 30.leg.Gentiani 292.a.ad marg.l.3.leg.Sanctis.305.a.l.7.leg. [illegible] 313.a.l.50.pro in.leg id.322.b.l.53 leg diligentiā.327.b.l.15 l.vultus 328.b.l 32. leg. ſuperioribus.310.a l 23.leg ſacrificia.351.a.ad marg.l 18.leg.v.35.353 l 45 leg.Enjedinus 354.a.l.17.leg demonſtrandis 358.b.l 18. leg reviviſcent.359.a. duas priores lineas dele.384 b.l.34.leg natum 387.a.l.23.pro quid lege quod 388.a.l 4.leg.Valentinianus.393.b l.4.pro qui.lege quid.402 a.l.9 leg. Ephel 3. 419 b. l.36.leg.exequendam 422.a l 62.leg.verſ.22.423 a l 33.leg conſervationem.l 34.leg.occaſio natum.423.a.l.61.leg analogicè.424 b. l. 58 leg.et quia.433.a.l.40.leg abortivi.441.a.l.25.pro quod.leg.quos.442.b.l.19.leg.1.Cor.6.

F I N I S